

UDC

Baluziana editio *Capitulariorum regum Francorum* a P. Chiniac de la Bastide curata
fuit serius editione inserta a Mansi ut appendix ad tomos XI ad XVIII Amplissimae
meliorque nobis visa est. Quare prout tomos XVII^{ta} et XVIII^{ta} gratis edimus
Attamen, cum appendix VII, nemque tractatus *De missis dominicis*, auctore Fr. de Roye,
in Chiniaca editione *Capitulariorum* deficiat, in fine tomi XVII Amplissimae relinquimus.

SACRORUM CONCILIORUM

NOVA ET AMPLISSIMA COLLECTIO

CUJUS

JOANNES DOMINICUS MANSI

ET POST IPSIUS MORTEM FLORENTINUS ET VENETIANUS EDITORES

AB ANNO 1758 AD ANNUM 1798, PRIORES TRIGINTA UNUM TOMOS EDIDERUNT
NUNC AUTEM CONTINUATA ET, DEO FAVENTE, ABSOLUTA.

SUPPLEMENTUM AD TOMUM XVIII

QUO CAPITULARIORUM REGUM FRANCORUM,
A BALUZIO EDITUM, VOLUMEN II CONTINETUR.

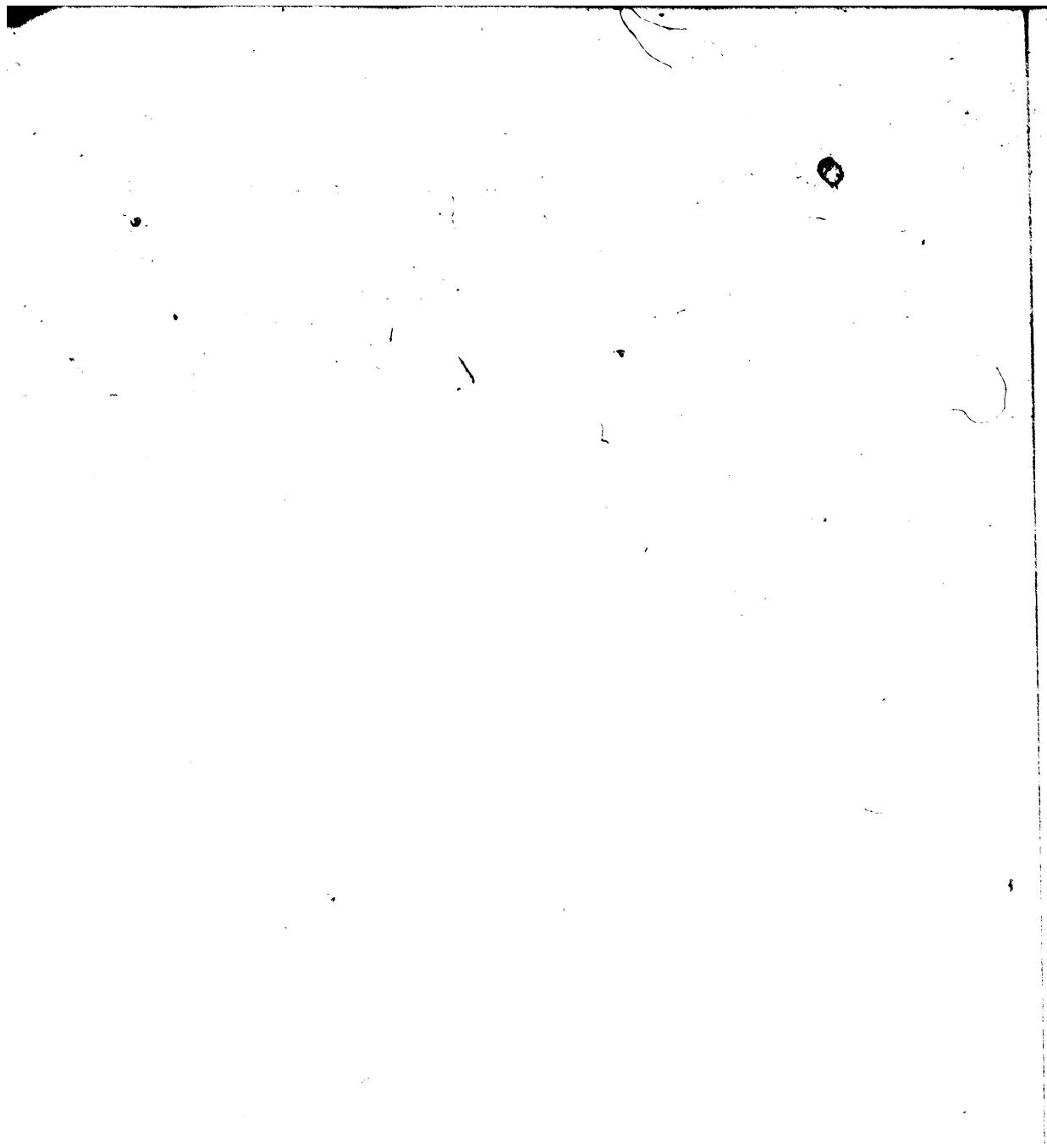

PARISIIS
MDCCCCII

EXPENSIS HUBERTI WELTER, BIBLIOPOLÆ.

CAPITULARIA R E G U M FRANCORUM.

Additæ sunt MARCULFI Monachi & aliorum Formulæ veteres,
& Notæ doctissimorum Virorum.

*STEPHANUS BALUZIUS, Tutelensis, in unum collegit,
ad vetustissimos Codices manuscriptos emendavit, Notis
illustravit, magnam partem primū edidit anno M. DC. LXXVII.*

Nova Editio auctior ac emendatior ad fidem autographi Baluzii qui de novo textum purgavit, notasque castigavit & adjectit : accessere Vita Baluzii partim ab ipso scripta, Catalogus Operum hujus Viri clarissimi cum animadversionibus historicis, & Index variorum Operum ab illo illustratorum, quorum plurimorum novas meditabatur Editiones.

*Curante PETRO DE CHINIA C, Regi à Confiliis, Profenescallo Generali
Civilis Userchæ, è Regia humaniorum Litterarum Academia Monis-Albani.*

T O M U S S E C U N D U S.

P A R I S I S,

Ex Typis BENEDICTI MORIN, viâ San-Jacobeâ, ad Insigne Veritatis.

M. D C C. L X X X.

C U M P R I V I L E G I O R E G I S.

(*Editio iterata ad Editionis principis exemplum ab Huberto Welter, Bibliopola, Via didici Bernard Palissy 4, Parvus M.D.CCCCII*)

CLARISSIMI VIRI
JACOBI SIRMONDI
P RÆ F A T I O
AD CAPITULA KAROLI CALVI

Edita anno M D C X X I I .

KAROLI CALVI & sequentium aliquot Franciæ Regum CAPITULA, publico jam olim à Petro Pithœo post Karoli Magni & Ludovici Capitulorum editionem promissa, tibi nunc tandem, LECTOR, impar fortassè, sed non invitus alieni nominis hæres exsolvo. Nec Capitula modò sunt ista, quæ damus, sed aliquid amplius Capitulis. Hoc enim inter Pithœana & nostra interest, quod in Ansegisi Abbatis & Benedicti Levitæ Collectionibus, quas Pithœus edidit, nudæ Regum ac meræ sunt Leges, quæ *Capitula* vocabant, nullo ferè ordine digestæ, nullâque temporum vel locorum notâ distinctæ. In his nostris Synodi & Conventus ipsi Regales, in quibus constituta fuerunt *Capitula*, exhibentur, & quo quique anno ac loco, quas ad res, & per quos coacti celebratique sint, expressum est. Quod genus omnia, quæ Karoli nostri ævo acta fuisse constant, si consequi nobis, aut hæc ipsa quæ nacti sumus integra & absoluta reddere licuisset, lucem profectò, quam illustrandæ illorum temporum historiæ non modicam adferunt, maximam præberent. Erunt, ut spero, quos conatus hic noster excitet ut plura conquerant & suppeditent. Nos hæc interim ex

diversis collecta locis , sed è quinis potissimum , si tuâ
hoc scire interest , antiquis codicibus excerptimus .
Nam cùm primi duo , quorum alter in Tiliana , alter
in Thuanæa nunc est Bibliotheca , ultrà titulum XVI.
non procederent , quæ sequebantur , partim ex Bel-
lovacensis , partim ex Laudunensis Ecclesiæ libris ,
partim etiam ex Metensi nostro corrogata supplevi-
mus . *Coronationes autem Regum* , quas *Capitulis*
subjecimus , unicum è sancti Laurentii Monasterio
Leodiense nobis exemplar subministravit . De meo
sanè , præter titulorum numeros & nomina , quibus
longiores manuscriptorum titulos commodioris , ut
rebar , usûs gratiâ prænotavi , nihil adjectum . In quo
ipso non fefellerit me judicium credam , L E C T O R ,
ti probaris ; & de *Notis* , quas amici extorserunt ,
non inconsultò cessisse , si non rejeceris . Vale .

*E x Praefatione infixa Tomo III. OPERUM
VARIORUM JACOBI SIRMONDI Typis
Regius excusorum ann. 1696.*

C A R O L I C A L V I aliorumque aliquot Franciæ Re-
gum C A P I T U L A Sirmondus ex antiquis codicibus
descripta , & Notis illustrata , in lucem dedit ann .
MDCXXIII . Integrum ejus Librum postea vir clarissimus
Stephanus Baluzius contulit in amplissimam & orna-
tissimam illam , quâ F R A N C O R U M C A P I T U L A R I A uni-
versa complexus est , Collectionem , quæ tanquam
ære perennius monumentum , non modò maxima
G a l l i c æ G e n t i s decora , sed & sui simul auctoris ,
viri de literis & patria egregiè meriti , tandem ad pos-
teros transmittet . Quin , ut ea Collectionis pars alin-
quantò etiam lautior quam anteà & perfectior prodiret ,
ex ipsis quoquè schedis Sirmondi quædam à se ex-

cerpta & adjecta fuisse, Baluzius in Præfatione testatur. Quo minus necessarium videri poterat, eandem Sirmondi lucubrationem hic denuò excudi. Tamen, cùm exemplar editionis primæ nocti essemus à Sirmondo postea diligenter recognitum, in quo suâ ipse manu, & scripturam CAPITULORUM quibusdam locis emendaverat atque integratè restituerat, & Notas quoquè suas recensuerat, pluresque ex iis aliquâ parte fecerat auctiores, cùmque nova hæc Operis ornamenta cerneremus aliquantò plura esse, quām quæ Baluzius ex Sirmondi schedis adjecerat; tūm hic liber novam editionem, suumque inter varia auctoris sui Opera locum visus est quodam etiam peculiari jure postulare. Atque ut consilii hujus nostri ratio lectoribus perspecta esset, seque ipsis facilius approbaret; quæcumque nunc ex illo exemplari Sirmondiano vel correcta vel adjecta sunt, suis singillatim locis indicavimus.*

* Vide Præv.
Admonit. in
hanc Nov.
Capitular.
Edit. p. vi.

I N D E X

Omnium quæ in hoc secundo Tomo continentur.

CAPITULA KAROLI CALVI

TIT. I. CONVENTUS in villa Colonia [Capitula.]	pag. 1
II. Synodus ad Tewsonis villam [Capitula: de pace, & de rebus Ecclesiistarum.]	7
III. Concilii in Verno palatio [Capitula: de calamitatibus, tum in Clero, tum in Ordine Monastico resarcientis.]	13
IV. Synodi Belvaciensis [Capitula.]	19
V. Apud Tolosam civitatem [Capitula constituta: de Clericis ut ab Episcopis non opprimantur.]	21
VI. Praeceptum confirmationis pro Hispanis qui in regno Karoli Calvi morabantur.	25
VII. In villa Sarnaco [ex Capitulis Episcoporum excerpta à Karolo & Primoribus regni quadam Capitula observanda.]	29
VIII. Conventus apud Argentoratum [Acta, de pace inter Fratres Reges Ludovicus & Karolus.]	39
IX. Conventus apud Marsnam I. [Capitula.]	41
X. Conventus apud Marsnam II. [Capitula à tribus Fratribus Regibus subscripta.]	45
XI. Synodi Suectionensis [Capitula.]	49
[Capuulare Missis dominicis per regnum directis datum. De Statu Ecclesiistarum; & de rebus Ecclesiasticis reformatiis.]	54
XII. Synodi apud Vermeriam [diffiniciones.]	57
XIII. Apud Valentianas [Capitula: de utilitatibus Regni & Ecclesiae.]	61
XIV. Apud Silvacum [Capitula: de Missis dominicis pro Regni & Ecclesiae commodis.]	63
XV. Apud Attiniacum [Capitula data Missis suis à domino Karolo, ut illa unusquisque Missus in suo Missaico per regnum illius exequi procuret.]	69
XVI. Apud Leudicam [Lotharii & Karoli Adnuntiationes.]	71
XVII. Praeceptum confirmationis pro Ecclesia Tornacensi.	75
XVIII. [Consilium ab Episcopis & Abbatibus & ceteris Fidelibus domino Karolo apud Bonoilum communiter datum.]	77
XIX. Ad Francos & Aquitanos missa [Capitula à domino Rege Karolo de palatio Carisiaco.]	79
XX. Ad eosdem Missa de Basu.	83
XXI. Ad eosdem, per Adalardum Abbatem [& alios.]	85
XXII. Ad eosdem, per Hincmarum & alios.	87
XXIII. Capitula quæ Karolus fecit apud Carisiacum palatium: [de coercendis rapinis & depopulationibus, quæ in regno graffabantur, ad Episcopos & alios Missos dominicos missa.] Ibid	95
XXIV. Item Capitula data apud Carisiacum: [de sceleribus, tum ab Episcopis, tum à Comitibus puniendis.]	99
XXV. [Adnuntiatio Karoli & nepotis sui Lotharii] apud S. Quintinum.	97
XXVI. Sacraenta [Regis & Fidelium] apud Carisiacum.	99
XXVII. Epistola Episcoporum [Provincialium Remensis & Rothomagensis & Carisiaco palatio, quod convererant,] ad Ludovicum Regem Germanie.	101
XXVIII. Synodi Metensis [communiatorium Episcopis ad Ludovicum Regem legatis ab eadem Synodo,] de indulgentia Ludovici ejusdem.	121
XXIX. Synodi Tullenensis apud Saponarias [Capitula.]	129
XXX. Proclamaatio Karoli Regis adversus Wenilonem [Archiepiscopum Senonum.]	133
XXXI. In basilica S. Castoris ad Confluentes [de pace inter Karolum & Ludovicum; de quibusdam criminibus constringendis.]	137
XXXII. Post redditum à Confluentibus [Capitula quæ dominus Karolus, cum consilio Fidelium suorum, per regnum suum denuntianda & observanda direxit.]	145
XXXIII. Edidum in Carisiaco [à Rege Karolo constitutum.]	151
XXXIV. Synodi Pisenensis [Capitula: de malefactoribus ut canonici & ci vilibus paenitentibus constringantur.]	153
XXXV. Quandò Lotharius ad osculum receptus est [Capitula à Karolo prius missa Lothario.]	163

XXXVI. <i>Edictum Piflense</i> : [de pace in regno stabilienda; de Monasteriis.]	173	tuta à Karolo Rego omnium cum 10- luntate & consensu.]	227
XXXVII. <i>Apud Tusiacum</i> [Capitula constituta: de Statu Ecclesiæ & Regni utilitate; & de illorum communis adiutorio.]	195	XLVI. <i>Reclamatio Episcopi Barcinonensis</i> [apud Auiniacum.]	233
XXXVIII. <i>Apud Compendium</i> [Capitula facta: de Ecclesiæ & Monasteriis à Normannis expoliatis & despoliatis.]	203	XLVII. <i>Synodi Pontigonensis</i> [contraria electionis Karoli in Imperatorem.]	237
XXXIX. <i>Apud S. Arnulphum</i> [Metis civitate, pationes inter Hludovicum & Karolum, gloriofos Reges, factæ.]	207	[Capitulum de honore Ecclesiæ Romanae debito, ejusque immunitate; de rebus Ecclesiæ non afferendis; de reverentia Episcopis & Sacerdotibus personanda; de Decimis.]	238
XL. <i>Apud Piflas</i> [Capitula constituta: de honore & immunitatibus Ecclesiæ & Sacerdotum; de mediis ante excommunicationem servandis.]	209	XLVIII. <i>Altera editio Actorum Synodi Pontigonensis.</i>	245
XLI. Quando Karolus Metis coronatus est [Adnuntiationes populo factæ.]	215	XLIX. <i>Alia quædam Acta ejusdem Synodi Pontigonensis</i> : [de Hludovico Rege; de Presbytero infamato; de novo Hincmarj juramento.]	249
XLII. <i>Padio Aquigranensis</i> [facta inter Karolum Calvum & Hludovicum fratrem ipsius.]	221	L. <i>Acta Synodi Romanae</i> : [de confirmatione electionis Karoli Imp. missa per Adalgarium Episcopum Augustodunensem.]	251
XLIII. <i>Divisio regni Lotharii</i> [inter gloriofos Reges Karolum & Hludovicum.]	Ibid.	LI. <i>Exaditio Normannis constituta</i> [apud Compendium.]	257
XLIV. <i>Apud Gundulfi villam</i> [professiones Episcoporum & sacramenta Laicorum factæ Regi Karolo.]	225	LII. <i>Karoli Imperatoris apud Carifiacum Capitula</i> : [de Ecclesiæ & Imperii regimine.]	259
XLV. <i>Apud Carifiacum</i> [Capitula sta-		[Capitula quæ fecit dominus Karolus Imperator & adnuntiari jussit novissime apud Carifiacum.]	267

CAPITULA LUDOVICI BALBI.

I. Quando Compediti coronatus est [Hludovicus, petitiones ab Episcopis factæ & à Rege promissæ; profissio Episcoporum.]	271	<i>Synodus Tricassina</i> recepit & confirmavit.]	273
II. [Capitula statuta a domino Johanne summo Pontifice Romano, quæ factæ		III. <i>Conventus Furonenis</i> , [ubi facta fuit conventio inter gloriofissimos Reges Hludovicum filium Karoli Imperatoris, itemque Hludovicum filium Hludovici Regis.]	277

CAPITULA KARLOMANNI.

I. <i>Apud Carifiacum</i> [petitio ab Episcopis facta & à Rege Karlomanno promissa.]	281	no.]	283
II. In Broilo Compendii [palati Capitula promulgata à Rege Karlomanno.]		III. <i>Apud Vernis palatum</i> [Capitula facta: de cultu Dei & Religionis in regio palatio; de compositione furti; de adiutoribus Episcoporum.]	Ibid.

CAPITULUM ORDONIS REGIS.

Quando undus est à Walterio Archiepiscopo Senonensi, [promissio à Rege Odone facta.]	291
--	-----

CAPITULA KAROLI III.

I. <i>Constitutio dotis Friderunæ Reginae</i> , [uxoris Karoli III. facta apud Auiniacum.]	293	II. <i>Tungrensis Episcopatus controver-sia.</i>	295
III. <i>Padum Karoli & Henrici.</i>	299		

CORONATIONES.

I. [Ordo qualiter Karolus Calvus Rex fuit coronatus in Metuis civitate in Regno Lotharii.]	301	III. Judith Karoli Calvi filia [coronatio, cum Regi Anglorum despontata est, apud Vermeriam palatium.]	309
II. [Ordo qualiter Hludovicus II. Rex, ab Hincmaro Archiepiscopo fuit coronatus in Compendio punitio.]	305	IV. Hermintrudis Regina, Karoli Calvi [uxoris, coronatio in Synodo Sueffionensi.]	313

CAPITULA LOTHARII IMPERATORIS.

I. Capitulare Romanum: [de electione Romani Pontificis & de Legibus Romanorum.]	317	bardorum.	327
II. Alia editio ejusdem Capitularis.	319	V. Capitula excerpta ex Lege Longobardorum.	331
III. Apud Olonam [Capitula à Hlothario Imperatore instituta.]	321	VI. Edicatum de restitutione Ebbonis, [Archiepiscopi Remensis, in Sedem & Diaconatum suam ex crimine infidelitatis amissam.]	341
IV. Capitula addita ad Legem Longo-			

CAPITULA LUDOVICI II. IMP.

I. [Capitula de rebus secularibus statuta in Conventu Ticinensi.]	345	tationis Episcoporum ad dominum Hludovicum Imperatorem.]	351
II. Capitula in palatio Ticinensi.	347	[Capitula VI. edita post responsum Episcoporum.]	351
III. Capitulare interrogacionis [ad Episcopos: de Statu regni.]	349	IV. Constitutio promotionis exercitus [obseruantibus partibus Beneventi.]	357
[Rescriptum Consultationis seu exhortationis]			

FRAGMENTA CAPITULARIUM.	361

F O R M U L A E.

Formulae Marculfi Monachi.	369	Formulae Promotionum Episcopali.	
Appendix Marculfi.	433		591
Formulae Srimondicae.	467	Formulae Exorcismorum & Excommunicationum.	639
Formulae Bignonianae.	495		
Formulae Lindenbrogi.	509	[Formularum veterum Epistolarum canoniarum exempla XI.]	
Nova Collectio Formularum.	557		

Francisci Pithei Glossarium Legis Salice.	681	Hieronymi Bignonii Notæ ad Librum Legis Salice.	825
Eiusdem Glossarium ad Libros Capitularium.	705	Eiusdem Notæ ad Marculfum.	861
Jacobi Srimondi Notæ ad Capitularia.	749	Stephani Baluzii Notæ ad Capitularia & Formulas.	985
		Appendix Alterum veterum quorum in Notis sed a mentio est.	

CAPITULA

CAPITULA
KAROLI CALVI,
FRANCORUM REGIS
ET IMPERATORIS.

TITULUS PRIMUS.
CONVENTUS IN VILLA COLONIA.

INCIPIUNT Capitula quæ aëta sunt anno quarto regni Domni Karoli gloriose Regis, Domni Hludovici Imperatoris filii, in Conventu habito in villa quæ dicitur Colonia: quæ etiam subscriptione ejusdem Principis & Episcoporum, ac cæterorum fidelium Dei, confirmata fuere, consensu Warini & aliorum Optimatum, Indictione sextâ *

Simon-
dus. Con-
cil. Gallic.
tom. I. p. 5.

* Ex indica-
tione liequer-
hunc Capitu-
lula ad an-
tag. referri
debere: ita
Sirmundus.
Novellaria.

P R A E F A T I O.

SANCTA Ecclesia, navis more, ut de prioribus seculis taceamus, ab initio suæ institutionis pelagus seculi hujus diversâ qualitate haec tenus, Domino moderante, transfigit; & modò tranquillitate gravis, amodò autem procellæ alicujus tempestate concussa, sed non usquequam demersa; quin potius, excitato fidelium precibus Christo suo gubernatore, salubri libertatis securitate, atque optatâ donata serenitate. Unde etiam in partibus nostri orbis, quæ tempore divæ recordationis avi nostri, & sanctæ memorie Domni ac genitoris nostri, aliquando fuerat pacis suavitate lætata, inimico homine, juxta sanctum Tom. II.

March. 12.
11.

A

Evangelium, in agro dominico superseminante discordiae zizania in medio tritici, Deo amatae caritatis, adeò est diversis atque adversis vexata molestiis, ut nos sine maxima difficultate, respectu divino, & fidelium Dei ac nostrorum solatio, inter nos fratresque nostros pacificatio, & paterni regni ex consensu divisio, seu ejusdem sanctæ Ecclesiæ ac fidelis populi tantorum laborum quantulacunque fieret respiratio. Processu verò temporis, ut solent post condensos aeris turbines nubium in pertransiundo remanere vestigia, restiterunt, fatemur, in nobis & in viris ecclesiasticis, necnon & in reipublicæ nostræ solatiatoribus, hujusmodi materiæ & somites dissensionum, ut manifestè patesceret nos divinâ gratiâ indigere, ut omnes à contagio morbi pristini penitus exueremur, quâ preventi eramus, ut infinitatem communem videre possemus. Quapropter venientes in unum fideles nostri, tam in venerabili ordine clericali, quam & illustres viri in nobili laicali habitu constituti, & zelo Dei accentui, memores etiam fidei quam ipsi & antecessores eorum nostris detulerunt Praedecessoribus, ponentesque ante oculos dilectionem & fidelitatem quam nobis post defunctionem Patris laudabiliter & continentissimè servaverunt, secundum quod legitur in litteris divinitus inspiratis, hortatus est alter alterum, immò omnes se invicem monuerunt, ut cuncti universum animi rancorem pro quoquaque conceptum negotio à corde propellerent, & in Dei voluntate ac sanctæ Ecclesiæ competenti veneratione, seu nostra fidelitate servanda, atque debito honore & regiâ potestate stabiliri & conservandi, quin etiam sese in pacis concordia & vera amicitia copularent; quatenus divinæ clementiæ placent obnixius, & de Regis ac regni stabilitate & utilitate possent tractare sublimius, & suum atque totius populi communem profectum & tranquillitatem obtinerent propensiùs. Sicque Deo amabili atque laudabili conventu unanimiter ac rationabiliter perpetrato, nostra mansuetudini suam devotionem & actionem fidelissimè suggesterunt. Nos autem tantâ fidelium erga dominacionem nostram subtiliter perspectâ benigitate, ut causa pro sui merito exigebat, eis condignas gratiarum actiones retulimus, & nos nostramque potestatem eorum bonæ convenientiæ per benevolentiam in hoc facto, quod sine dubio ad præsentem & æternam tendit salutem, sociam & comitem fore totâ devotione spondimus, abdicatis omnibus, quantum patitur humana fragilitas, quæ persona nostri regiminis ignorantia seu juventute aut necessitate, contrâ convenientem sibi salubritatem & honestatem, usque modò egerat aut alterius astu contraxerat. Qua de re communiter inito consilio, hoc scriptum fieri proposuimus, quod etiam manuum omnium nostrorum subscriptione roborandum decrevimus. In quo quæ nobis nunc præcipue ad communem salutem, & regni soliditatem atque omnium nostrorum utilitatem, immò plenissimam honestatem visa sunt pertinere, conscripsimus: non loquentes diversarum immutatione personarum, ut modò regalis sublimitas, modò episcopalis auctoritas, modò autem fidelium loquatur commoditas; sed secundum Apostolum, sub uno capite Christo, ut reverà unus homo, in unius Ecclesiæ corpore, singuli autem alter alterius membra, quod pro sit omnibus omnes unanimiter una voce loquamur, per eum & in eo qui dixit, & de quo dictum est: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

5 ANNO CAR. 1111 Regum Francorum. KAROLI CATVI
844. REGIS 4. 6.*

C A P. I.

[*De honore cultuque Dei, atque Ecclesiæ, & servorum Dei veneratione.*]

Cœc. Mel-
densis. an.
844. cap. 1.
Cœc. apud
S. Macram.
m. 844. can.
1.

DE honore videlicet & cultu Dei, atque sanctorum Ecclesiarum quæ, auctore Deo, sub ditione & tuitione regiminis nostri consistunt, communiter Domino mediante decernimus ut, sicut tempore beatæ recordationis Domini ac genitoris nostri exulte & honorate, atque rebus ampliæ fuerunt, salvâ æquitatis ratione ita permaneant, & quæ à nostra liberalitate honorantur atque dictantur, de cætero sub integritate sui serventur, & Sacerdotes ac servi Dei vigorem ecclesiasticum, & debita privilegia, juxta reverendam auctoritatem obtineant; eisdem vero regalis potestas, & influstrum virorum strenuitas, seu reipublicæ administratores, ut suum ministerium competenter exequi valeant, in omnibus rationabiliter & justè concurrant.

I I.

[*Ut honor & potestas regia inconvulsæ permaneant.*]

Cœc. Mel-
densis. can.
2.

Honor etiam regius, & potestas regali dignitati competens, atque sinceritas & obtemperatio Seniori debita, remota omni societate & calliditate, seu qualibet indebita quorūcunque conjunctione contra honorem & potestatem, atque salutem nostram, sive regni nostri soliditatem, nobis in omnibus & ab omnibus, sicut tempore antecessorum nostrorum consueverat, exhibeat. Et si quis quemcunque contra nos & contra hanc pacem sinceritatem aliquid moliri manifeste cognoverit, si cum converti requiverit, aperte prodac atque denotet. Et sic consilio atque auxilio episcopalis auctoritas, & fidelium unanimitas, ut noster honor & potestas regia inconvulsæ permaneant, totis nisibus docerent & adjuvare procurent.

I I I.

[*De iustitiis unicuique secundum legem suam facientiis.*]

Ibid. can. 3.

Quia vero debitum esse cognoscimus, ut à quibus honorem suscipimus, eos juxta dictum dominicum honoremus, volumus ut omnes fideles nostri certissimum teneant, neminem cuiuslibet ordinis aut dignitatis deinceps, nostro inconvenienti libitu, aut alterius calliditate vel injustâ cupiditate, promerito honore debere privare, nisi iustitiae judicio & ratione atque æquitate

dictante. Legem verò unicuique competentem, sicut antecessores sui tempore noctis prædecessorum habuerunt, in omni dignitate & ordine, favente Deo, me observaturum perdono.

V.

[*Ut nemo quicquam Regi contraria iustitia rationem suggerat.*]

Quod ut facilius atque obnixius nostra auctoritas valeat observare, omnes sicut in vestra benè memorabili convenientia pepigistis, conservare studebitis. Inimicis cuncti in postmodum sollicitè precavebunt ne aliquis, pro quacunque privata commoditate, aut rejicienda cupiditate, sive alicujus consanguinitatis vel familiaritatis seu amicitiae conjunctione, nobis immoderatus suggerat, vel postulationibus, aut quolibet modo iniciat ut contra iustitiam & rationem*, & nostri nominis dignitatem ac regiminis æquitatem, agamus.

V.

[*Ut si quid Regi subreptum est, fideliter admoneatur.*]

Ex si forte subreptum nobis quippiam ut homini fuerit, competenter & fideliter, prout sublimitati regis convenit, & necessitatibus subjectorum expedit, ut hoc rationabiliter corrigatur, vestra fidelis devotio admonere curabit.

V I.

[*De iis qui initium concordie fædus irrumperint.*]

Ibid. can. 4.

Ibid. can. 5.

Ibid. can. 6.

Si rumpatur,

in Capitulo;

advertisse;

in Consil. ad-

metu.

Tandem autem vifum est nobis adnecere*, ut si quis hoc fædus concordiz sublubris, quod propter pacis caritatisque custodiā inivimus, & chyrographi virtute subfcriplimus, rebelli atque animo pertinaci intruperit, Christianâ dilectione admoneatur, & ad inconvulfum caritatis vinculum conservandum (quod qui tentaverit corrumpere, facilius poterit se ipsum disrumpere quam illud possit intrumpere) juxta monita divina ut resipiscat, hortetur. Et si audierit, fiat de societate fidelis omnibus gaudium. Si verò obaudire renuerit, tunc pontificalis auctoritas & regalis sublimitas, atque in caritatis connexione persistentium magnanimitas, secundum quod res & necessitas postulaverit, ac ratio expeterit, seu qualitati persone convenierit, zelum sue devotionis ferventissime exerat, & quod, inspirante Deo, agendum in omnem salutem & utilitatem atque honestatis partem iudicaverit, irrefragabiliter peragat.

T I T U L U S II.

SYNODI AD TEUDONIS VILLAM.

[De pace , & de rebus Ecclesiarum restaurandis.]

Simeonius.
Conc. Gal-
lie, tom. 3.
p. 111.

S E Q U U N T U R Capitula quæ ad a sunt in Synodo secùs Teudonis villam habita, in loco qui dicitur Judicium , quando tres fratres gloriofi Principes , Hlotharius videlicet , Hludouvicus , & Karolus simul convenerunt , anno quinto regni Karoli ; cui Synodo Drogo , Metensis Episcopus , præsedidit consensu eorumdem Regum ; quæ & ipsi Principes ante se fidelesque eorum relecta Capitula adprobaverunt , & se eadem servaturos auxiliante Domino promiserunt , mensē Odoibrio , Indictione septimā *

[P R A E F A T I O .]

*Ex Indi-
catione liquet
hec Capitu-
la ad an-
num 845 re-
firi debet
re : ita Si-
monius.
Non Eborac.

NAVIS sanctæ Ecclesiæ ab exordio suo variis sæpè perturbationibus mersa , sed excitato fidelium precibus gubernatore suo Christo numquam est usquequæ demersa . Quæ quondam etiam , ut nunc videtur , penè conlapsa , progenitorum vestrorum studio & devotione , est auctore Deo juxta modum divinitùs concessum recuperata . Unde immensas Dominio Deo nostro laudes referimus , qui & corda vestra ad intentionem similem excitavit , & post vestigia patrum vestrorum , quibus per temporale regnum ad æternum perveniat , ire velle docuit & inspiravit . Vestre nihilominus nobilissimæ dominationi multimodas gratiarum actiones reperdimus , quia ad evitandum & vestrum & nostrum periculum , & ad communem totiusque populi providendam salvationem , bonam & beneplacitam Dei voluntatem subsequi , & divinum consilium , secundum præceptum Domini , quo dicitur : Interroga Sacerdotes legem meam ; & , Interroga patres tuos & adnuntiabunt tibi , à nobis , quamquam indignis , Agg. 11. 12.
Deut. 32. 7. Christi tamen Vicariis , querere & benignâ devotione , velut reverâ ex ore ipsius Dei , expectare dignamini . Quod humilitatis vestræ supernum donum sancta Ecclesia cum tanto gaudio suscipit , ut de vobis etiam in consolatione sua sibi dictum à Domino aptare velit : Pro patribus tuis nati sunt tibi filii : id est , pro justorum progenitoribus , qui te paterno affectu ditaverunt & ampliaverunt ac coluerunt , nati sunt tibi isti filii , qui in te & paterna munera resarciant , recuperent , & conservent , & te fideli devotione , ut bona indolis adolescentes , me super eos intendente , eisque manum solatii porrigitente , tueantur & excolant .

Psal. 4. 17.

C A P. I.

His ita præmissis , nobilissimi Domini , ut cum pace vestra dicamus , quia constat hanc sanctam Ecclesiam , sanguine Christi redemptam . & Prædecessorum vestrorum multo labore redintegratam ac adunatam atque gubernatam , vestrâ discordiâ esse discissam & perturbatam arque afflictam , videtur nobis , si & cupitis esse salvi , & ab hac eadem Eccle-

sia vobis ad gubernandum commissa , pro qua ex ministerio regali reddituri estis Regi Regum rationem in die judicii , tam multiplices ac perniciose corruptio- nis pestilentias vulnis amovere , & vigorem regium ac senioralem , & super vestros & super impugnantes potestatem vestram , opeatis habere , caritatem illam quam Apostolus docuit , de corde puro & conscientia bona & fide non fida inter vos studete habere ; & quia sic habeatis ,

1. Meldente
M. Conc.
ann. 845-can.
7.

II. Tim. 1.

9 ANNO CHRISTI 845. Regum Francorum. KAROLI CALVI REGIS 5. 10*

& fidelibus & infidelibus vestris omni virtute & puritate curae manifestare, sicut Dominus docuit, dicens: *In hoc cognoscens omnes quia mei esis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem.* Quix non tantum verbo & lingua, sed potius remotâ quolibet modo omni occultâ nocendi machinatione, aur, quod ablit, alienâ à caritate apertâ impugnatione, quoquaque quis indiger, pro viribus vero consilio & propiore auxilio ab altero adjuvetur, quoniam scriptum est: *Frater qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma.* Et ira in populum vobis commandatum, pro ista quæ hactenus operante per membra sua diabolus versata est discordia, pacem illam disseminate quam Christus in cœlum ascendens fidelibus suis munere magno reliquit, dicens: *Pacem relingo vobis, pacem meam do vobis;* sine qua nemo videbit Deum.

Joan. 14-19.

I. *Quia benè noscis ab illo qui solus rex & Rex & Sacerdos fieri potuit, ita Ecclesiam dispositam esse ut pontificali auctoritate & regali potestate gubernetur, & scriptum esse liquido pervidetis: Ubi non es gubernator, populus corruis, & tanto periculosius, quanto anima plus est preiosâ quam corpus, Canonum etiam inrefragabilis auctoritas super Episcoporum ordinatione, & in populi ad custodiendum suscepit vigilantia, ac sedium suarum tenaci stabilitate evidentissimè pricipiar, ferventissimè Dei legatione fungentes monemus ut sedes quæ vestra dicte sit, ulterius nec nominandâ, sine sacro episcopali ministerio & sine Episcopis viduaz manent, submotâ funditus peste simoniacæ heresos, sine dilatione, juxta auctoritatem canonicanam, aut Episcopos à Deo datos, & à vobis regulariter designatos & gratiâ Sancti Spiritus consecratos, accipiunt, aut quæ suis Episcopis quoquaque occasione priuare sunt, canonice eos sine aliqua excusatione aut tarditate recipiant.*

Prov. 18-19.

I I.

Sacrum quoquæ monasticum Ordinem à Deo inspiratum, & ab ipsis Apostolis fundatum, seu à nominatissimis ac sanctissimis patribus excultum, atque per istud imperium à vestris piz memorie Predecessoribus propagatum, & quædam etiam loca specialius venerabilia, contra omnem auctoritatem & rationem, ac Patrum vestrorum seu Regum pra-

cedentium consuerudinem, laicorum cura & potestati in maximo vestro periculo & illorum perditione, & Dei ac Sanctorum non modica ad irascendum provocazione, vos commisso dolemus. Quapropter pro Christo devotissimè obsecramus ut tam magnam offendam, & justam reprobationem atque periculam, sine exemplo precedentium presumptionem, ab animabus vestris & à felicitate regni vestri pellatis, & loca venerabilia & habitum ac ordinem sacrum eis qui ad hoc vocati sunt, viris scilicet ex clericali & ecclesiastico vel monastico Ordine religiosis, seu & in suo sexu feminis Deo dicatis atque devotis, & in schola Christi eruditis, ad custodiendum & providendum committatis; qui & quæ Dei sunt Deo, & quæ sunt Cœsari Cœsari reddant. Qui si minùs perfectè & in divina religione & in reipublicæ utilitate profecerint, aut corripiantur, aut meliores & utiliores in locis eorum substituantur; & non propter pravorum nequitiam ordo religionis & loca sacra tunc eis quibus licitum non est, committantur; cum manifestissimè scripture demonstreret Ozam morte damnatum, qui arcam Domini quasi cadentem relevare voluit, quam vel contingere inlicitum ei fuit.

I V.

Occasionem etiam & somitem, unde ordo ecclesiasticus, & canonica forma, atque monastica religio, sapè à longè superiori tempore, cum minus religiosos Principes habuit, titubavit, & penè collabens desperit; & iterum, cum devotos & in Dei zelo ferventes Principes accipere meruit, resurrectione quādam revixit & vigorem recepit, atque sui processus tempore ambulavit, (quod non sine gravi dolore & metu ultionis divinæ dicimus) in vestri regimini tempore in destructionem, non in ædificationem, sicut Paulus docuerat, accidisse conspicimus. Quod & nostris peccatis, qui dispensatores & pastores Ecclesiarum esse debuimus, veraciter imputamus; & eorum, quorum factio res ista adeò male pullulavit & excrevit, alia precedentia peccata hoc meruisse pro certo auctoritate divinæ cognoscimus: ut qui nocebant, sicut scriptum est, nocerent adhuc; & qui in sordibus erant, sordescerent adhuc. Unde Deum gravius ad iracundiam provocarent, & Santos, quos intercessores pro suis peccatis habere debuerant, insensibiles haberent, & Sacerdo-

L. Reg. 6-7.

Prov. 18-19.

II. Cor. 13.

Apoc. 22.

tes ac vitos religiosos, seu Christi pauperes, quos oratores & reconciliatores tibi de suo promereri necesse fuerat, proclamatores adversum se fieri irritarent, & ad cumulum suorum peccatorum etiam illa peccata, unde in conspectu Dei rationem in die terribilis judicii redderent, & augerent, quæ illi commiserunt qui eadem ipsa peccata per intercessionem fidelissimarum oblationum deleverunt quas ecclesiasticarum rerum pervafores inconsultè & in perniciem sui sine reverentia abutuntur. Quod ita verum esse ut dicimus, Dominus protestatur, dicens: *Peccata populi mei comedunt.*

Osee. 4. 8. Peccata enim populi comedunt qui contra auctoritatem divinam res ecclesiasticas indebet pervadunt, & nec intercessiois ope, nec prædicationis confilio, vel quoconque divino auxilio pro peccatis eorum qui eas dederant, laborant, nec pio opere, ad quod fides fidelium eas tradiderat, inservire permittrunt. De quo periculoso facto vos, Christianissimi Principes, venerabiliter admonemus, & devotissime obsecramus ut memores salutis vestrae, præsentis scilicet & æternæ, memores etiam largitatis Progenitorum vestrorum erga sanctas Ecclesias, propter quam feliciter regnaverunt & sibi contrarios superaverunt, memores siquidem cum quanta religione, etiam ante Christi sanguinem, & in tempore famis in Aegypto, discretione sancti Joseph apud nefandum Regem Pharaonem terra sacerdotalis exitit, innumera quoque scripturarum exempla, ut latè Ecclesiaz nutriti, & scientiz ipsius uberibus sufficienter replete, ante oculos reducentes, tunicam Christi, qui vos elegit & exaltavit, quam nec milites ausi fuerunt scindere, tempore vestro quantocius reconcuite & resarcite, & nec violentâ ablative, nec inlicitorum præceptorum confirmatione, res ab Ecclæsius vobis ad tuendum & defensandum ac propagandum commissis, auferre tentate: sed ut sanctæ memoria Avus & Pater vestre eas gubernandas vobis, autore Deo, dimiserunt, redintegrare, & præcepta regalia earumdem Ecclesiæ conservate ac confirmare; ne sicut intentavit Samuel Propheta ad Roboam filium Salomonis in conciſione pallii, præsens regnum, quod abit, vobis patrum labore adquisitum & hereditate relictum, à vobis ipse Christus dividat, & æternum regnum, quod promisit, non tribuat. Nec contra

Gen. 47.

III. Reg.
III. 10.

Dei faciem iratas hominum facies consideretis; quia si ad tempus illis displicueritis, cùm vos Deo placebitis, in vobis ille quod promisit, implebit: *Cum placuerint, inquiens, Domino via hominis, omnes inimicos ejus converteat ad pacem.* Prov. 16.17. Quod ut commodius valeatis implere, unusquisque vir ecclesiasticus, & intercessiois adjutorium, & solatii quo res publica indiget subsidium, juxta quantitatatem rerum Ecclesiaz sibi commissæ, salvo iure quod exinde divinis dispensationibus debet impendi, promptè & ex animo parare, & impigrare, sicut tempore antecessorum vestrorum consueverat, studebit offerre.

V.

Et quia sancta Ecclesia in area tritura dominica docta quædam novit redarguenda, quædam dissimulanda, quædam etiam gemenda usque ad tempus perfectenda, perspeximus eo ferventiori zelo quo majora corrigenda sunt, vestram protestarem, & sacerdotalis consilii auctoritatem, quædam ad præsens ex asse non valere corrigere. Ex ideò de Canonicorum monasteriis & Sanctimonialium quæ sub eadem forma vivere dicuntur, consideravimus, sicut Apostolus Paulus dicit, *secundum indulgentiam, non secundum imperium,* ut si propter imminentem reipublicæ necessitatem laicis interim committuntur, Episcopi providentiæ, in cuius parochia considunt, adjuncto sibi aliquo Abbæ viro religioso, studeatur qualiter restauratio locorum, & studium ac custodia officii & religionis, atque subsidium temporalis necessitatibus, in eisdem locis degentibus juxta qualitatem & quantitatem moderationis adhibeatur & ministretur: & qui eadem loca tenuerint, eis inde sicut & de aliis Christianæ religionis negotiis, pro Christi & vestra reverentia, obediantur. Quod si quis non fecerit, provisorum curæ erit ut ad vestram hoc notitiam referant, & vestra dominatio, secundum sibi à Deo commissum ministerium, pro modo culps quæ emendanda sunt, corrigatur. Per loca etiam monastica ejusdem ordinis provisores necesse erit disponere, cùm vestra auctoritas eos qui vice Christi secundum regulam divinitus dictatam in monasteriis agant, studuerit ordinare.

V I.

Petimus tandem ut ordo ecclesiasticus, in quibuscumque ei fuerit necesse rigorem salutis humanæ exerere, per potestatem vestram, & per ministerium

Pta. Cosa.
Meldensio.ca. 10.

13 ANNO CHRISTI 845. Regum Francorum. KAROLI CALVI REGIS 5. 14 *

ministrorum dominationis vestre, secundum antiquam consuetudinem, suum vigorem recipiat; & populi generalitas, una cum ecclesiastica devotione, judicium, quod honor Regis diligit, & justitiam, quâ thronus ejus firmatur, per dispositionem vestram suscipiat; seu admonitione atque consilio sacerdotali vestra sublimitas, & quisque in quolibet statu vel ordine, de rapinis & ceteris, quæ discordia malo acciderunt, præ-

ritis erroribus, pœnitudinem gerat, & Domini reconciliationem expositulet. Quam facile omnis qui quæsierit inventet, si in loco discordia plantata fuerit caritas, quæ cooperit multitudinem peccatorum, eumque potius quam nos in consilio, non nostro, sed Dei, attendatis, qui dixit: *Qui vos audit, me audit;* *& qui vos spernit, me spernit.* Non enim vos estis qui loquimini, sed *Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

Luc. 10. 16.

Matth. 10.

TITULUS III.

CONCILII IN VERNO PALATIO.

Sirmonius,
Conc. Gal-
lie, tom. 3.
p. 17.

[De calamitatibus, tum in Clero, tum in Ordine Monastico resarcendis.]

<sup>* P. de Inf. ad
not. pag.
341.</sup> CANONES Concilii in verno Palatio habiti, ubi præsedid Ebroinus * Pittavorum Episcopus, & Wenilo Senonum Archiepiscopus, necnon & Hludouicus sancti Dyonisi Abbas, & Hincmarus post Remorum Episcopus, anno quinto regni Domini nostri Karoli, filii Hludouici Imperatoris, mense Decemb. Indicione VII. *

[PRÆFATI O.]

GRATIAS omnipotenti Deo referimus, inclyte Rex Karole, nos Episcopi & cæteri fideles qui ex diversis partibus ad Vernum evocati sumus, quod depositâ discordiâ, undè tot mala processerunt, quæ & enumerare longum est, & declinare adhuc impossibile, rediſtis ad pacem cum fratribus vestris, quam & naturâ vobis & religione debetis: in qua ut semper maneatis per Christum, qui pax nostra est, obsecramus; ut qui maximas res vestras discordiâ penè dilapsas videtis, concordiâ & fido adjutorio relevatas citò aspiciatis. Cedendum est enī Deo, de quo verissimæ continent litteræ: *Potestatem habet Excelsus in regno hominum, & cuiusunque voluerit, dabit illud;* & qui dignatione mirabili pollicetur: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Cæterum, quia eodem Deo inspirante dignati estis jubere ut de statu Ecclesiæ, qui vehementer magnitudine ac multitudine peccatorum nostrorum confusus est, tractaremus, in nomine & adjutorio ejus, quæ communi deliberatione reperimus, celsitudini vestre ac populi fidelis devotioni humiliiter aperimus. Neque enim nos justos approbare contendimus; consideratione conscientiæ nostræ illud Hieremias suppliciter dicamus: *Misericordia Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes ejus.* Sed ad Deum reverti, & vos nobiscum trahere meditantes, officium nostrum exequimur, cunctis adquiescentibus profuturum. Quippe non vobis nostrâ, sed illius auctoritate loquimur qui ait: *Qui est ex Deo, verba Dei audit.* Absit autem ut in vobis impleatur quod sequitur: *Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.*

* Ex indica-
tione liquet
hæc Capit-
ula ad an-
nus 649
referri
debere: ita
Sirmonius.
Notandum.

Daniel. 4.
14.
Matth. 5. 9.

Thren. 1. 22.

Joan. 8. 47.

C A P. I. rebus omnibus præferatis. Namque ipse ^{I. Reg. 2. 10.} dicit: *Qui glorificant me, glorificabo eos. Qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Præterea misericordiam & ju-

I T A Q U E vos primò convenimus, ut, quia vestra probitas cunctis vobis potest prodeste subjectis, cultum Dei

Capitularia

KAROLI CALVI
REGIS 5.

*dicium atque justitiam conservetis; scilicet ut misericordia temperet severitatem potestatis, judicium comprimat obstinatè peccantes, justitia merentibus diligenter restituat. Siquidem: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et: Beati qui custodiunt iudicium & faciunt iustitiam in omni tempore. Et: Honor Regis iudicium diligit. Et: iustitia firmari thronum Regis, sapientissimi Salomonis, immo per eum loquentis Dei, prodit auctoritas. Taliter vobis agentibus, vel incruentam vobis, ut credimus, vel justam de hostibus victoriam divina gratia providebit. Exempli vobis esse possunt David & Ezechias, qui merito sanctitatis inimicos populi Dei, vel pugnando vel orando, mirabiliter celeritate vicerunt: sed & domesticum lumen Imperator Karolus, qui nomen quod familia vestre penerit, clarissimis actibus adornavit. Nec regni vobis amplitudinem ac soliditatem tantummodo, verum etiam vobis bene gerentibus, post vita hujus excursum eadem Dei gratia gloriam largietur aeternam, cui Rex & Propheta suspirans: *Sarabor*, inquit, cum apparuerit gloria tua. Hec autem vestre maiestati non temere suggerimus, quia vestri quoque cura nobis commissa est, quorum ministerio per fidem atque baptismum mundati, diem tremendi iudicii cum ceteris fidilibus expectatis.*

I I.

Verum ut ad nos Episcopos redeamus, per hanc civilem, immo plusquam civilem discordiam, multa interdum in nobis ipsis ac aliis nobis commissis negligimus, interdum negligere coacti sumus, ita ut in omnibus ordinibus religio magnum detrimentum acceperit, & alii quidem per ignorantiam in interitum tendant, alii vero longa licentia assuetaci impune se peccare posse confidant. Tandem igitur ad propriam & ceterorum correctionem conversi, quæsumus ut scelerum patratores, & apostolica disciplina contempentes, missis à latere vestro probatz fidei legis, absque respedu personarum, & excæcione munerum, coercentur; & orio nobis, quantum possibile est, confessio, sermo Dei prædicando fructificet, & Canonum reverenda auctoritas debitum in omnibus vigorem obtineat.

I I I.

In locis sanctis, hoc est, monasteriis, alios studio, nonnullos desideria, multos necesse sitate vicitus & vestimenti, à sua professio-

ne deviare comperimus. Quod petitus ut in omnibus parochiis directi à vestra mansuetudine religiosi atque idonei viri, cum notitia Episcoporum, scrutentur & corrigan, ac singulorum locorum statum vestrum celsitudini & nostræ mediocritati, tempore à vobis constituendo, renuntient.

I V.

Monachos qui cupiditatis causâ vagantur, & sanctæ religionis propinquum impudenter infamant, ad sua loca jubemus reverti, & regulariter Abbatum solertia recipi. Eius autem qui post evidentem professionem monachicam etiam habitum reliquerunt, vel qui suâ culpâ projiciuntur, nisi redire, & quod Deo sponderunt implere consentiant, hoc credimus posse remedio subveniri, si in ergastulis inclusi tamdiu à conventu hominum abstineantur, & pietatis intuitu convenientibus macerentur operibus, donec sanitatem correctionis admittant. Namque illi qui quondam Monachi, postea reliquæ singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias devolvuntur, Papæ Leonis decreto publica poenitentia satisfactione purgandi sunt. De Clericis autem Ecclesiarum suarum desertoribus, antiqua forma Chalcedonensis Concilii servanda est, que prescribit ut si Episcopus suscepit Clericum ad alium Episcopum pertinentem, & susceptus & susceptiens communione priventur, donec is qui migraverat Clericus, ad propriam revertatur Ecclesiam.

V.

*Qui Sanctimonialibus inlicitè miscentur, & sacrilega fœdera cum eis faciunt nuptiarum, eos Innocentii Papæ censura à communione juber suspendi; & nisi per publicam probatamque poenitentiam, omnino non recipi, aut * his certè Viaticum de seculo transeuntibus, si tamen poenituerint, non negari.*

V I.

Ab altero vero despontata, & ab altero rapta puella, secundum statuta Ancyranæ Concilii ei à quo despontata fuerat, reddenda est, etiam si vim à rapto pertulerit. De raptoribus autem id nobis videtur optimum, ut quoniam Ecclesiasticam excommunicationem parvipendunt, secularium legum terreatur austritate.

V I I.

Si quæ Sanctimoniales causâ religionis, ut eis falso videtur, vel virilem habitum sumunt, vel crines adtondent, quia ignorantia magis quam studio eas errare

Ep. ad Ruf.
t. cap. 14.

Can. 50.

Decretum
lat. c. 50.

* Postea
non in De-
creto. Sed re-
mota.

Can. 10.

17 ANNO CHRISTI 845. Regum Francorum. KAROLI CALVI REGIS 18*

Cap. II.

errare putamus, admonendas castigandasque decernimus; ne forte veteris ac novi instrumenti pravaricatrices, juxta Gangrensem Synodum, teveritate anathematis ab Ecclesiis corpore praecidantur.

V III I.

Quoniam quosdam Episcoporum ab expeditionis labore corporis defendit imbecillitas, aliis autem vestra indulgentia cunctis optabilem largitur quietem, praecavendum est utrisque ne per eorum absentiam res militaris dispendium patiatur. Itaque si vestra consentit sublimitas, homines suos reipublica profuturos, cui libet fidelium vestrorum, quem sibi utilem judicaverint, committant, cujus diligenzia ne se ab officio tuberahere valeant, obseretur.

I X.

Fide Flora
doard. pag.
112

Remorum Ecclesiam, diu multum que pastore desitum, nuper spoliatam rebus, oneratam injuriis, absque ingenti dolore fateri non possumus. Et quia vestram sublimitatem & nostram parvitatem eruere desideramus periculo, obsecramus ut tam sedè lacerata Ecclesia redintegretur, atque juxta venerabilium Canonum constitutionem dignus ei celeriter quaeratur & praeficiatur Episcopus; ut clerus & populus tantis attritus & spiritualibus & corporalibus incommodis, consolatione recepta, cum suo Præfule pro vestra salute ac prosperitate communi Domino studeat supplicare.

X.

Aurelianensis etiam Ecclesia confusione maximâ noscitur laborare. Tamen quia superiore anno Archiepiscopus Wenilo, suis annentibus Suffraganeis, ex eodem loco Agium Presbyterum palati vestri memorare Ecclesiaz ordinavit, probabilium Canonicorum ac laicorum attestatione instruetus, & petitione impulsus, & eadem Ecclesia nostro & vestro vacat periculo, hujus rei alium exitum non videmus, nisi ut vestra pietas quod à tantis viris factum est, ratum esse permettat.

X I.

De prælatione reverendissimi Drogo-nis definitem aliud non audemus, nisi expectandum quidam maximus cogi potest Gallia Germanique conventum, & in eo metropolitanorum reliquorumque Antistiticum inquirendum esse consensuit, cui resistere nec volumus, nec valemus. Nobis tamen, si quid tale alicui committi potest, & non alia quam quæ prætenditur later

Tom. II.

causa, illi potissimum convenire videtur qui & communione sacerdotii nobis, & excellentie vestre propinquitatis privilegio, sociarur.

X I I.

Veniemus nunc ad ultimam partem admonitionis nostræ; quam quâ intentione fundimus, dederit Deus ut vos ac proceres exterique fideles eâ devotioe suscipiantis. Videmus enim iram Dei nobis & vobis imminere, cum pro rapinis & iniquitatibus aliis sceleribus, tum etiam maxime quod Ecclesiaz facultates, quas Reges & reliqui Christiani Deo voverunt ad alimentum servorum Dei & pauperum, ad exceptionem hospitium, redemptiōnem captivorum, atque templorum Dei instauracionem, nunc in utroque secularium detinentur. Hinc multi servi Dei penitentiam cibi & potus ac vestimentorum patientiuntur, pauperes consueram elemosynam non accipiunt, negleguntur hospites, fraudantur captivi, & fama omnium merito laceratur. Et quidem si hæc à Paganis pateretur Ecclesia, patientiam flagaret. Nunc autem oppresi a filiis nostris, hoc est, ab his quos vel nos vel decessores nostri in Christo genuimus, Christianos eos nostro ministerio facientes, nullam patientiæ consolationem recipimus, quoniam de illorum interitu formidamus. Certe, quod nullus, quamquam impudentissimus, negare audebit, possessio Ecclesiaz votum est fidelium, patrimonium pauperum, redemptio animarum. Votum ergo alterius quomodo quisquam Deo audet auferre, hereditatem pauperum quâ temeritate præsumit invadere? Unde alii suas animas redemerunt, cur inde alii suas perdunt? Itaque quædam loca venerabilia, quod nunquam ante auditum est, laici ex integro possident, quorumdam partem sibi vindicant, quorumdam prædia multipliciter divisa in hereditatem sibi dari fecerunt. Ægyptii Sacerdotes, famis necessitate exteris cuncta vendentibus, suas possessiones retinuerunt, & sali dili reverentiam à suis cultoribus meruerunt quam in hac parte solus & verus Deus non obtinet. Oza percussus est, propterea quod mutantem arcam levare præsumplit, quam tangere nefas erat. Rideat hoc aliquis, nisi, quod summo dolore dicimus, quidam oppressores Ecclesiaz dignum suis moribus exitum nostro etiam tempore invenerunt. Propheta clamat: Qui dixerunt, hereditate possideamus sanduarium Dei, Deus

II. Reg. 6
Gen. 47.
10. 11.
Psal. 11. 12.
14.

B

March. 14.

*meus, pone illos ut rotam, & sic ut si-
pulam ante faciem venti. Postremo ipse
Dominus Iesus conditor & redemptor:
Quid proficit homo si lucretur universum
mundum, se autem ipsum perdat, & de-
rimentum sui faciat? Et quisquam tam
audax & desperatus inventitur, qui posse-
fiones Dei ad certissimam perniciem suam
occupet & invadat? O fideles Deo &
vobis ipsis, nolite pro temporali abun-
dantia divitiarum mereri sempiternam
congerienti misericordiam, nec ultrà decus
anima vestre tam pestifero, tam inau-
ditio, tam denique certo sacrilegio pol-
luatis! Reddite Deo sua, ut vestra cum
pace possidearis, tormenta evadatis exter-
na, & postmodum ad gaudium Domini
nostrri, ut servi fideles, intronitamini.
Seculares honores seculares possident,
ecclesiasticos ecclesiastici fortiantur. Nec
nos insatiabilis cupiditatis arguatis, quia,
qualescumque sumus*. vera nos ducere
nec ipsi nescitis. Et licet pauci, sun-
tamen aliqui nostrum Deum tinentes,
qui juxta illud propheticum exaudiantur:
*Vobis uerum ueritatem se facies, & de-
precationem eorum exaudies; quia om-
nium finis quotidie appropinquet: & que-**

* Simondus:
C. Gal.
Bk. 1, tom.
3, p. 33.Psal. 144:
19.

videntur, temporalia sunt, quae autem
non videntur, xterna. Si volumus eva-
dere praesentes calamites & futuras evi-
tare nütterias, in commune à nostris pra-
vitaibus ad Dominum convertamur, &
declinantes à malo faciamus bonum, ut
bona Domini mereamur videre in terra
viventium. Tu autem, clarissime Rex,
quia verissimum scriptum est, *Corrumpti 1. Cor. 15.
mores bonos colloquia mala, fuge per.*
verorum consilia & confilia, nec a te
quicquam petere audeat quod maiestatem
tuam præstare non deceat. Nec timeas ira-
tos homines, hoc est, terram & cinerem,
amplius quam Deum qui te creavit, qui-
que in veritate iudicabit: cuius volunta-
tem si perfectè secutus fueris, credimus
quod à quorumlibet hominum te contu-
macia liberabit, & omnibus angustiis cle-
menter eripiet, ac post hoc temporale
regnum ad perpetuum cumulari felicitate
perducet. In fine omnes alloquimur, quod
si nostris salutaribus adqueveremus confi-
lia, vestro prosectui plurimum congra-
tulabimur. Sin autem nos, immo Deum
per nos loquentem, coquemperitis, ne-
cessitate implendi ministerium quod nolle-
mus facere, compellemur.

Si mons:
C. Gal.
Bk. 1, tom.
3, p. 33.TITULUS IV.
SYNODI BELVACENSIS.

HÆC Capitula quæ sequuntur facta sunt in Synodo habita apud Belvacum ci-
tatem, anno Incarnationis dominice DCCXLV*, mensē Aprilio, anno sexto
regni Domini Karoli, Indictione septimā. Quæ collata sunt inter eundem Princi-
pem Domum Karolum & Episcopos regni sui. Et eadem isdem Princeps glo-
riosus, Deo teste, sub fidei sua ad lipsulatione, se servaturum promisit erga omnes
Ecclesiæ & Episcopos regni sui. Quæ ad vicem omnium Episcoporum sui prin-
cipatus qui erant, quicque futuri erant, de manu horum Episcoporum conser-
vanda suscepit, id est, Wentilonis, Erchanradi, Immonis, Rothadi, Simeonis,
Lipi, Ragenarti, Heliae, Erpointi, Alii, Hincmari Presbyteri & vocati
Archiepiscopi.

[Ut conservetur jus Ecclesiasticum.]

C A P. I.

UT jus ecclesiasticum & legem cano-
nicam nolus ita conservetis sicut
antececessores vestri, qui hoc bene & ra-
tionabiliter obseruaverunt, juxta quod
sciri poterit & Deus vobis posse dederit,
nostris prædecessoribus conservaverunt.

[Ut Episcopi sine causa non deshon-
orenatur.]

II. Quod in mea persona nec in meo or-

dine, nisi forte, quod absit, inantea contra
Deum & contra vos manifeste fecero, ut
damnari canonice debeam, adversum me
& meum ordinem ita damnabiliter non
faciatis pro quaenamque præterita causa, ut
mihi dehonoratio aut damnatio veniat.

[Ut res Ecclesiæ ablatis restituantur.]

III. Quod res ad Ecclesiam mihi com-
missam pertinentes, & tempore principa-
tus vestri ablatas, ita præsentaliter restitu-
atis & restitutas conservetis sicut tem-
po re avi & patris vestri fuerunt, & excepto

Pis Conc.
Meldonic
an 845. cap.
17.

21 ANNO CHRISTI 844 Regum Francorum. KAROLI CALVI 22*

superposito, quod in usus possidentium vel ex edificio absymptum est, quomodo tunc erant, quantum ad hoc quod res usitato nomine appellamus constat, quando vos inde illas tulistis.

[*Ut præcepta Ecclesiæ de rebus Ecclesiæ rescidantur.*]

Ibid. can. 14. IV. Ut præcepta inlicita de rebus Ecclesiæ mihi commissa à vobis facta rescindantur, & ut de cetero ne fiant caveatis.
[*Ut injustæ consuetudines ab Ecclesiæ non exigantur.*]

Ibid. can. 15. V. Ut ab Ecclesiæ mihi commissa indebitas consuetudines & injustas exaltationes * de cetero non exæctias; sed sic eas conservetis sicut tempore Avi & Patris vestri conservatae fuerunt.

[*Ut Ecclesiæ contræ oppressores defendantur.*]

Ibid. can. 16. VI. Ut contra deprædatores & oppres-

sores Ecclesiarum nostrarum, & rerum ad eisdem pertinientium, defensionem secunda dàm ministerium vestrum, quantum posse vobis Deus dederit, exhibeatis.

[*Ut præcepta Ecclesiæ concessa firmantur.*]

VII. Ut præcepta quæ Avus & Pater vester Ecclesiæ nobis commissis fecerunt & firmaverunt, & stabilita conservaverunt, que etiam vos confirmatis, de cetero rata conservetis.

[*Ut si quid invicem peccatur, mutuo consilio corrigatur.*]

VIII. Ut si vos contra haec Capitula, aut nos, quod abit, non malitia, nec perverso studio, sed aut per humanam fragilitatem, aut per ignorantiam, vel per subceptionem, non damnabiliter egerimus, mutuo hoc consilio corrigamus; & firma- ta deinceps convenientia maneat.

T I T U L U S V.
APUD TOLOSAM CIVITATEM.

[*De Clericis, ut ab Episcopis non opprimantur.* *]

SEQUENTIA Capitula adha sunt apud Tolosam civitatem, anno quarto regni Domini Karoli, Indictione VI, mensie Junio, antequam illa quæ precedunt facta fuerint secus Teudonis villam, & in Verno palatio & in Belvaco civitate: sed idem ante illa poseta sunt, quia & dignitate generalitatis & synodali preminent au-*

Sirmonodus,
Cap. Cal-
lis, tom. 1.
p. 1. & seq.

* Ex indica-
tione iacet
hec Capitu-
la an. 843
referri deb-
ere: ita
Sirmonodus.
Labbetus
vero ait lo-
gendum
esse inde
VII & ideo
Capitula re-
fert ad an.
843. Nata
Ecclesia.

[*P R A E F A T I O.*]

HEC quæ sequuntur Capitula, confulentes necessitatibus Episcoporum Septimaniæ, & subjectorum eis Presbyterorum providentes possibiliter, tractantes etiam sacri & justè inreprehensibilis ministerii honestatem, Presbyterorum reclamatione commoniti, moderamine mansuetudinis nostræ usque ad diligentiorem tractatum Synodi generalis decernimus.

C A P. I.

UT Episcopi nullam inquietudinem sive exprobarionem Presbyteris, aut aperte ingerendo, aut aliâ qualibet occasione machinando, pro eo quod se ad nos hâc vice reclamare venerunt, inferant: quia longa oppressio hujusmodi itineris eos fecit subire laborem.

I L.

Ut unum modium frumenti, & unum modium hordei, arque unum modium vi- ni, cum mensura quæ publica & probata, ac generalis seu legitima, per civitatem &

pagum atque vicinitatem habetur, Episcopi à Presbyteris accipiant, & frischum gan sex valentem denarios, aut sex pro ea denarios, & non amplius exigant. Et si hâc non accipiunt, accipiant, si volunt, pro his omnibus duos solidos in denariis, sicut in Toletano & Bracarense consensu Episcopi considerasse dicuntur.

I VI.

Ut Presbyteri qui prope civitatem quinque milliaria comitantur, per famulos suos predictam dispensam reddi in civitate cui jussierit civitatis Episcopus, faciant. Qui

Tolet. vn.
Bac. u. a.

B 2

Tom. II.

Capitularia

KAROLI CALVI
REGIS 4.

autem longius ab urbe commanent, stant Episcopi loca convenientia per decanias, sicut constituti sunt Archipresbyteri, quod similiter & eadem propinquitate ceteri Presbyteri per famulos suos debitam dispensam Archipresbyteris aut Episcoporum ministris convehant. Et procurant Episcopi ne ministri illorum Presbyteros dehonorent, aut pignora inhoneste tollendo, vel locationem pro receptione dispensa exigendo; sed cum gratiarum actione recipiant que Presbyteri cum hilarietate humanitate, juxta Apostolum, conferre debebunt. Quod si ministri Episcoporum Presbyteros dehonorerint, dignam illis exinde Episcopi castigationem exhibeant; quoniam nisi fecerint, & ad nos iterum pro hoc se Presbyteri reclamaverint, motus nostros qui culpabilis repertus fuerit, sentiet.

I V.

Ut in circuitione parochiarum Episcopi de exterioro singulos Presbyteros per singulas jacendo euntes Ecclesiolas, sicut haecenus, non praudentur; cum scriptum sit eosdem evangelizare debere, non turpis lucri gratia, ne vituperetur ministerium sanctum: sed considerent & denuntient loca sibi & populo convenientia; & illuc Presbyteri, quoquoq; possibilitas & moderationis providerit, plebes suas adducant, & ibidem Episcopi prae dicent, confirmant, & populi errata inquirant ac corrigit. Iterum autem, quia dominica voce datur licentia qui Evangelium adnuntiant, ut de Evangelio vivant, licet Paulus Apostolus nihil horum fuerit usus, Presbyteri tale conjectum faciant ut & Episcopi solitari habeant, & ipsi non graventur. Quod ita nobis fieri posse videtur, videlicet ut quatuor Presbyteri ad locum ubi quintus degit & Episcopus residet, plebes suas de quatuor partibus adducere studeant, & unusquisque eorum decem panes, & dimidium modium vini & frisingam de quatuor denariis, & pullos duos & ova decem, & modium unum de annonae ad caballos in subsidium benedictionis gratia praesenter Episcopo. Et similiter quintus, in cuius domo Episcopus residet, faciat: nec amplius ab eo exigatur, nisi forte ligna & utensilia in opus ministerii commodet. Quapropter Episcopus providebit ne dominus aut sepes illius a ministris vastentur.

V.

Ut semel in anno Episcopi hanc circummissionem tempore congruo faciant. Et si amplius ministerium suum per diocesum

agere voluerint, hanc tamen dispensam non amplius quam semel a Presbyteris per annum accipient.

V I.

Quod & sic circummissionem in salutem & necessitatem populi quacunque de causa dimiserint, a Presbyteris nec hanc dispensam neque pretium illius exigant, neque alius aut suis domesticis aut amicis exigen- dam concedant. Et quando circumierint, & in domo Presbyteri resederint, non sub occasione adstringendi Presbyteros immo- derent & non necessariè numerum famu- lorum adducant, neque vicinos ad pastum incongrue convocent. Quid & si cum ca- ritate vocare voluerint, faciant; sed non amplius a Presbyteris, vel sub occasione vendendi, vel alio quolibet modo, quam statutum est exigant, neque paraveredos aut alias exactiones tollant.

V I I.

Ut Episcopi parochias Presbyterorum, propter in honestum & periculosem lu- crum, non dividant. Sed si necessitas po- puli exigerit ut plures fiant Ecclesiaz aut statuantur altaria, cum ratione & au- toritate hoc faciant; scilicet ut si longitudo, aut periculum aquæ, vel sylvæ, aut alicuius certa rationis vel necessitatis causa po- poscerit, ut populus & sexus infirmior, mulierum videlicet vel infantum, aut etiam debilium imbecillitas, ad Ecclesiam principalem non possit occurtere, & non est sic longè villa ut Presbyter illic sine periculo ad tempus & congruè non possit venire, statuar altare; & si ita populo complaceret, & commodum fuerit, ne sine ratione scandalizetur, parochia manear indivisa. Sin autem præfataz causaz postula- verint, & populus non conductus, neque cupiditate vel invidiæ excitatus, sed ratio- nabiliter adclamaverit ut Ecclesia illis fieri & Presbyter debeat ordinari, hoc Episcopi episcopaliter, teste Deo, in confi- cientia puritate, cum ratione & au- toritate, sine intentione turpis lucri, maturè consilio canonico tractent, & utilitatì ac saluti subiectaz plebis quæque agenda sunt peragant; & secundum quod subtraxerint cuiuslibet Presbytero de parochia, de dis- pensa quoque debita ab illo minus acci- piant, & alteri qui, quod dividitur a paro- chia, suscipit, sub hac eadem mensura imponant.

V I I I.

Ut Episcopi sub occasione quasi au- toritatem habeant Canonum, his constitutis excellentiæ nostræ nequaquam resulant,

25 ANNO CHRISTI 844. Regum Francorum. KAROLI CALVI REGIS 4. 26 *

aut negligant; sed potius Canones ut intellegendi sunt intelligere & in cunctis observare procurent: quia si aliter fecerint, omnimodis & qualiter Canones fidelium decimis agendum statuant, & qualiter intelligi ac observari cum mansuetudinis nostræ decreto debeant, synodali dijudicatione & nostrâ auctoritate regiâ docebuntur.

I X.
Ut Episcopi synodos à Presbyteris, nisi sicut docet auctoritas Canonum, duos scilicet, & per tempora constituta, non exigant: sed & in eisdem synodis non per occasionem, sed per veritatem ministerii sui, teste Deo, ad quod constituti sunt, Presbyteros & trahent, & teneant, & absolvant.

T I T U L U S V I.

PRÆCEPTUM confirmationis pro Hispanis qui in regno Karoli Calvi morabantur, datum in eodem loco in quo & superiora Capitula conscripta sunt,
id est, apud Tolosam in Monasterio sancti Saturnini, anno Christi DCCCXLIV*,
regni autem ejusdem Karoli Regis quarto.

* Juxta Sirmondum anno 845.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Karolus, gratiâ Dei Rex. Si enim ea quæ ob utilitatem sanctæ Dei Ecclesiæ imperialibus edictis sunt constituta, magnificentiae nostræ confirmatione denuò instiuentes corroboramus, ad diuturnam prosperamque regni à Deo nobis collati stabilitatem idipsum adtinere non dubitamus, quin etiam ad capessendam æternæ felicitatis beatitudinem profuturum nobis liquidò credimus. Itaque notum sit omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium atque nostrorum, præsentium scilicet & futurorum, partibus Aquitaniæ, Septimaniæ, sive Hispaniæ consistentium magnitudini, quia progenitorum nostrorum, magnorum si quidem orthodoxorumque Imperatorum, avi videlicet nostri Karoli, seu genitoris nostri Augusti Hludouici, auctoritatem imitantes, Gothos sive Hispanos intra Barchinonam famosi nominis civitatem vel Terracum castellum cohabitantes, simul cum his omnibus qui infra eundem comitatum Barchinonæ Hispani extra civitatem quoque consistunt, quorum progenitores crudelissimum jugum inimicissimæ Christiani nominis gentis Sarracenorum evitantes, ad eos fecere confugium, & eandem civitatem illorum magnipotentia libenter condonarunt seu tradiderunt, & ab eorumdem Sarracenorum potestate se subtrahentes, eorum nostræque demum liberâ & promptâ voluntate se subjecerunt, complacuit mansuetudini nostræ sub immunitatis tuitione defensionisque munimine benignè suscipere ac retinere, & cohabitationem, seu necessitatibus eorum opportunum auxilium, sicut & ab illis progenitoribus eorum & ipsis conflat per imperialium apicum sanctionem concessum, clementer conferre: quatenus & nostra regalis conservatio constructa, atque innovatio in eorum bene gestis operibus, exaltationi Ecclesiæ pretioso Christi sanguine redemptæ, & ministret augmentum, & animabus eorum ac nostræ proficiat semper in emolumentum.

C A P. I.

IGITUR, sicut dictum est, ad omnium vestrum notitiam pervenire volumus, quia eosdem homines sub protectione & defensione nostra denuò receptos, sicut

in unitate fidei, sic etiam in unanimitate pacis & dilectionis conservare decrevimus; eo videlicet modo, ut sicut cæteri franci homines cum Comite suo in exercitu pergent, & in marcha nostra juxta

Capitularia

rationabilem ejusdem Comitis ordinacionem atque admonitionem exploraciones & excubias, quod usitato vocabulo wallas dicunt, facere non neglegant; & Missis nostris, quo pro rerum opportunitate illas in partes miserimus, aut Legatis qui de partibus Hispanie ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, & ad subventionem eorum veredos donent, ipsi videlicet & illi quorum progenitoribus, temporibus avi nostri Karoli, idipsum facere institutum suit. Si autem hi qui veredos acceperint, reddere eos neglexerint, & eorum interveniente negligencia perdiit seu mortui fuerint, secundum legem Francorum eis quorum fuerunt, sine dilatione restituantur vel restaurentur.

I I.

Ecclesiastum vero census, id est, nec pascuala infra eorum terminos vel eorum villas, nec telonea infra comitatum in quo consistunt, nec alia qualibet redibitio, neque a Comite neque a junioribus aut ministerialibus ejus, deinceps ab illis ultenue exigitur.

I I I.

Et nisi pro tribus criminalibus actionibus, id est, homicidio, rapto, & incendio, nec ipsi nec eorum homines a qualibet Comite aut maiistro judicari potest, ullo modo judicentur aut distringantur; sed licet ipsis, secundum eorum legem, de aliis hominibus judicia terminare, & praeter haec tria, & de se & de eorum hominibus secundum propriam legem omnia mutuo definire.

I V.

Et si quispiam eorum in partem quam ille ad habitandum sibi excoluit, alios homines de aliis generationibus venientes adtraxerit, & secum in portione sua, quam aprisionem vocant, habitare fecerit, utatur illorum servitio absque aliquo contradictione vel impedimento.

V.

Et si aliquis ex ipsis hominibus, qui ab eorum aliquo adtractus est & in sua portione collocatus, alium, id est, Comitis, aut Vicecomitis, aut Vicarii, aut cuiuslibet hominis Senioratum elegerit, liberam habeat licentiam abeundi; veruntamen ex his que possideret, nihil habeat, nihilque secum ferat; sed omnia in dominium &

potestatem prioris senioris plenissimè revertantur.

V I.

Placuit etiam nobis illis concedere, ut quicquid de heremis squalore in quolibet comitatu ad cultum frugum traxerint, aut deinceps infra eorum aprisiones excolere potuerint, integrerrimè teneant atque possideant; servitia tamen regalia infra comitatum, in quo consistunt, faciant.

V I I.

Et omnes eorum possessiones, sive aprisiones inter se vendere, concambiare, tenere donare, posterisque relinquere omnino licet. Et si filios aut nepotes non habuerint, juxta legem eorum alii ipsorum propinquii illis hereditando succedant; ita videlicet ut quicunque successerint, servitia superius memorata persolvere non contemnant.

V I I I.

Simul etiam praeципentes injungimus, ut nullus hominum de scripto memoratis eorum aprisionibus vel villis, cum propriis terminis, propriisque earum finibus & adjacentiis, injustam inquietudinem illis inferre presumat, aut aliquam manu rationem contraria legem facere audeat; sed licet eis ipsas res cum tranquillitate pacis tenere & possidere, & secundum antiquam consuetudinem ubique pascua habere, & ligna cedere, & aquarum ductus pro suis necessitatibus, ubicunque pervenire potuerint, nemine contradicente, juxta priscum morem semper decidere.

I X.

Si autem illi propter lenitatem & mansuetudinem Comitis sui, eidem Comiti honoris & obsequii gratia quippiam de rebus suis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur; neque Comes ille aut Successores ejus hoc in consuetudinem venire presumat; neque eos sibi vel hominibus suis aut mansionarios parare, aut veredos dare, aut ullum cennum vel tributum aut servitium, praeter id quod jam superioris comprehensum est, praestare cogat. Sed licet tam Hispanis, qui praesenti tempore in praedictis locis resident, qualem his qui adhuc ad nostram fidem de iniquorum potestate fugiendo confuxerint, & in desertis atque incolitis locis per nostram vel Comitis nostri licentiam confidentes edificia fecerint, & agros incoluerint, juxta supradictum

29 ANNO CIRCASTI
846. Regum Francorum. KAROLI CALVI
Regis 61 30*

modum sub nostra defensione atque protectione, in unitate fidei & pacis tranquillitate, residere, & nobis ea quae superius diximus, tam cum Comite suo, quam cum Missis ejus, pro temporis opportunitate alacriter atque fideliter exhibere.

X.

Noverint præterea iidem Hispani sibi licentiam à nobis esse concessam ut se in vassalicum Comitis nostri, sicut alii transi hostiles, commendent. Et si aliquod beneficium quisquam eorum ab eo cui se commendavit, fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere, quale nostrates homines de simili

beneficio senioribus suis exhibere solent. Ut autem hæ nostræ regalis auctoritatis litteræ erga eosdem Hispanos tenore perpetuo ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris inviolabiliter conserventur, manu propriâ nostrâ eas subter firmaximus, & anuli nostri impressione signari decrevimus.

Signum KAROLI gloriosissimi Regis.

DEORMANNUS ad vicem HLUODUVICI recognovit.

Data 111. Idū Junii, anno quarto regnante Karolo gloriose Rege.

Aetum in monasterio sancti Saturnini propè Tolosam in Dei nomine feliciter. Amen.

TITULUS VII.

IN VILLA SPARNACO.

HÆC que sequuntur Capitula excerpta sunt à Domino Rege Karolo, & Principibus ejus, ex his Capitulis que anno DCCCXLVI, ediderunt Episcopi in synodis, Venilo scilicet cum Suffraganeis suis, Guntboldus cum Suffraganeis suis, Ursinus cum Suffraganeis suis, Hincmarus cum Suffraganeis suis, Amalo cum Suffraganeis suis; & oblatæ sunt eidem Princi, sicut ipse iusseras, collecta ad regendum in Sparnaco, villa Remensis Ecclesie. Et quia factione quorundam motus est animus ipsius Regis contra Episcopos, dissidentibus Primoribus regni sui ab eorumdem Episcoporum ammonitione, & remotis ab eodem Concilio Episcopis, ex omnibus illis Capitulis hæc tantum observanda & complacenda sibi collegerunt, & Episcopis scripto tradiderunt, dicentes non amplius de eorum Capitulis acceptasse quam ista, & ista se velle cum Principe observare.*

I. DE honore & cultu Ecclesiarum.
II. De honore Episcoporum & veneratione servorum Dei.

III. De justitiis.

IV. Ut cauteela fiat erga eos qui causâ juventutis aut insipientie in aliquo fallunt, sive contemnunt admonitionem Episcoporum, ne subito aut incaute damnentur anathemate.

V. De his qui contra regiam potestatem contumaces esse moliuntur.

VI. De precariis.

VII. De hospitalibus.

VIII. De rapacibus.

IX. Ut Episcopis tempus congruum observetur ad ministerium suum peragendum.

X. Ut Clerici arma militaria non contingant.

XL. Ut Missi dirigantur qui inquirant si precepta à nobis de rebus Ecclesiarum ad proprium sint facta.

XII. De bareli Simoniacâ.

XIII. Ut à nullo sedes episcopalibus, proprio informante Episcopo, usurpetur.

XIV. Ut Canonici infra dormitorium dormiant.

XV. Ut Monachi ad palatium non veniant, nisi causa obedientie, exceptis Abbatibus.

XVI. Ut laici decimas de Ecclesiis non contingant.

XVII. De Sanctimonialibus contra auctoritatem nuptis.

XVIII. De sponsis aliorum.

XIX. De sepulturis infra Ecclesiam.

Plenitude autem Capitulorum que in plenitudine synodalium actionum habentur, unde hæ commemorationes excerptæ sunt, ita per loca continentur.

COMMEMORATIO prima, de honore videlicet & cultu Ecclesiarum, sicut supra scriptum habetur in villa Colonia,

*Goldfas-
rus. Confit.
Imper. rom.
tom. 1. pag.
290. Herold.
Cod. Leg.
Antiq. pag.
1196. 1197.
Sirmundus.
Conc. Gal-
lia, tom. 1.
p. 61 & seq.*

*Goldfas-
rus. Confit.
Imper. rom.
tom. 1. pag.
291.
Herold.
Cod. Leg.
Antiq. pag.
1197. 1200.*

*P. de S. Apoll.
C. Conc.
Meldensia.
an. 845. can.
1.*

subscriptione Regis & Principum robora-
tum.

Pla. Supr.
Eccl. Conc.
Meldense.
can. 2.

Commemoratio secunda , de honore
Episcoporum & venerazione servorum
Dei , similiter.

Pla. Supr.
Eccl. Conc.
Meldense.
can. 2.

Commemoratio tertia , de iustitiis
similiter.

Pla. Supr.
Eccl. Conc.
Meldense.
can. 15.

Commemoratio quinta , de his qui con-
tra regiam potestatem contumaces esse
moliuntur , similiter.

Concil.
Meldense.
can. 22.

Commemoratio sexta.
Ceteræ autem commemorationes , que se-
quuntur , ita in pœfata plenitudine
cum suis Capitulis continentur.

X X .

[*Ubi Missi dirigantur , qui inquirant de*
iis quæ ad Regem & Rempublicam per-
tinens.]

XI.
Concil.
Meldense.
can. 10.
Sirmonodus.
Eccl. Gal-
lie. tom. 3.
pag. 17.

Et ne magnificentiam vestram illuc
vefræ dignitati indecens & inhonesta
impellat necessitas quod non trahit volun-
tas , & partim necessitate , partim etiam
sobreptione , quia aliter quam se rei veri-
tas habeat vobis dictum vel postulatum
fuit , maximè quod ad rem publicam per-
tinuit , aut præceptione in beneficio jure
aut in alode adsumptum habetur , videtur
nobis utile & necessarium ut fideles &
strenuos Missos ex utroque ordine per sin-
gulos Comitatus regni vestri mittatis , qui
omnia diligenter inbrevent quæ tempore
avi ac patris vestri , vel in regio specialiter
servitio , vel in vassallorum dominicorum
beneficiis fuerunt , & quid vel qualiter
aut quantum exinde quicunque modò reti-
neat , & secundum veritatem , renuntietur
vobis . Et ubi inveneritis quia ratio & utili-
tas , ac ordo seu veritas in absumpsiis vel
donationibus , habeantur , in statu perma-
neant . Ubi autem irrationalitatis vel po-
tius fraus inventæ fuerint , unà cum consi-
lio fideliūm vestrorum hoc taliter corri-
gite , ut ratio atque utilitas seu iustitia
non deserantur , & dignitas vestra magni-
ficentia per necessitatem ita vilis non
fiat , sicut vos non decere cognoscitur :
quoniam domestica domus vestra aliter
obsequiis domesticorum repleri non po-
terit , nisi haberitis unde eis meritis
respondere & indigentia solatium fer-
re possitis . Et sic demum res publica
veltra de suo suffragetur sibi , & Ec-
clesia à quibus non expedit habeantur
immunes .

¶ In Heraldo hic extat caput quod est infra

LVI.

X X I.

[*De precariis & commutationibus va-*
cause sedis.]

Ut precaria & commutations tem-
pore viduatarum Ecclesiarum factæ ab
his qui loca Episcoporum occupave-
rant , rescindantur . & cum autoritate
ecclesiastica vel civili denuo , si fienda
sunt , fiant .

VL
Sirmonodus.
Eccl. Gal-
lie. tom. 3.
pag. 37.

Concil. Meldense , an. 845 , can. 21 , 23 .
Regino , lib. 1 , cap. 362 .
Burchard. lib. 1 , cap. 166 .
Ivo , part. 3 , cap. 227 .
Gratian. 12 , q. 2 , cap. 44 . *Precaria.*

X X II.

[*De precariis , quomodo fieri ac reno-*
vari debeant , & de præceptis regali-
bus.]

Precaria autem à nemine de rebus ec-
clesiasticis fieri presumantur , nisi quantum
de qualitate convenienti datur ex proprio ,
duplum accipiat ex rebus Ecclesiæ , in
suo tantum qui dederit nomine , si res
proprias & ecclesiasticas usufructario te-
nere voluerit . Si autem res proprias ad
præsens dimiserit , ex rebus ecclesiasticis
tripulum fructuario usu in suo tantum quis
nomine sumat , quia sic eas quemque tra-
tare oportet ut alienarum dispensatorem ,
non propriarium largitorem . Et à nulla
potestate quis cogatur facere precariam
de rebus propriis Deo & Sanctis illius dic-
atis ; cum ratio & usus obtineat , neminem
cui non vult contra utilitatem & rationem
præstitum de proprio facere beneficium .
Præcepta autem regalia super precariis
ecclesiasticis fieri , nec ratio finit , nec au-
toritas quolibet modo permittit ; quo-
niam præcepta in jure ecclesiastico fir-
mare indignum judicet necesse est majes-
tas regia , nisi ab ecclesiastico rectore pe-
tantur . Idem autem custos Ecclesiæ fol-
lertissimè caveat ne sui ordinis & ecclesiast-
icæ communis forte immemor , con-
tra autoritatem præceptum regium pro
quacunque adsentatione fieri perat . Qui &
si fecerit , non audiatur : si autem obtainue-
rit , regia discretione & episcopali judicio
idem rescindatur , & petitor injustus pro
Principis iusta suggestione dignè corri-
piatur . Et piecaria , secundum antiquam
consuetudinem

VII.
Concil.
Meldense.
can. 22.
p. quest. 4.
Precaria.
nemini.
Sirmonodus.
Eccl. Gal-
lie. tom. 3.
pag. 22.

33 ANNO CHRISTI 846. Regum Francorum. KAROLI CALVI
REGIS 6. 34*

confucudinem & auctoritatem, de quinque annis in quinquennium renoventur.

Regino, lib. 1. cap. 363. 364. 365. 367.
Burchard, lib. 3. cap. 167. 168. 169. 175.
Ivo, par. 3. cap. 228. 229. 230. 236.
Gratian. 10. q. 2. cap. 4 & 5. Praevaria.
Decretalium Gregorii IX. lib. 3. tit. 14. cap. 1.

X X X I I L
[Ut Ecclesia contra oppresores defendatur.]

VIII.
Supra p. 10.
cap. 4. Concil.
Meldens. can.
14. Simon-
dus. Con-
cil. Gallie.
tom. 1. p.
15.

Ut contra depradatores & oppressores Ecclesiarum, & rerum ad easdem pertinientium, defensores secundum ministerium vestrum, quantum Deus posse deridit, existatis; & precepta que avus & pater vester Ecclesiis ditioni vestra subiectis fecerunt ac firmaverunt, & stabilitate conservaverunt, queque vos confirmatis, de cetero rata in omnibus conservetis.

X V I I I L

[Ut Episcopis libertas a Rege ad obeunda ministeria concedatur, & Episcopi concessio sibi otio non abuantur.]

IX.
Concil.
Meldens.
can. 18.
Regino,
lib. 1. c. 1.
Burchard,
lib. 1. c. 10.
Simon-
dus. Con-
cil. Gallie.
tom. 1. p.
44.

Ut regis magnificentia liberiori liberatem Episcopis, ad suum peragendum in eorum parochiis ministerium, quam haec propter diversas perturbationes habuissent, maximè in sacrissimis temporibus, Quadragesima scilicet & Adventus Domini, tribuat; quatenus & periculum & ipsi Episcopi, & regia dignitas salubrius pro ministerio sibi commisso & neglecto, possint evadere, & pro strenue executo divinam misericordiam sibi conciliare prævaleant. Ipsi autem Episcopi concessum sibi otium, non in suas voluptates, sed in divinum & officiosum convertant negotium: quatenus studentes predicationi atque confirmationi, quod haec propter parochias fuit neglectum, solerter & devotissime de cetero sit correctum & emendatum. Et non propter suam quietudinem Episcopi ad remotiora loca secedentes, & suum ministerium negligentes, proprias defensant civitates; sed ut parochias suas cum officiis efficacia circumveant, aut cum religione in suis civitatibus canonice cum suis filiis degant. Et hospitalitate ornati, quam penè propter diversas rapacitates ad nullata est, non solum in oculis Domini propter obedientiam mandati divini reddantur conspicui, verum & bonum testimonium secundum sanctum adquirant

1 Tim. 3.
Apostolum. Presbyteros etiam sibi commissos, & doctrinā, castitate & sobrietate, atque hospitalitate secundum eorum ministerium, ornari compellant.

Tom. II.

KAROLI CALVI
REGIS 6. 34*

X X X V I I I.

[Ut Clerici arma militaria non contingant.]

Ut quicunque ex Clero esse videntur, arma non sumant, nec armati incedant; sed professionis sua vocabulum religiosis moribus & religioso habitu præbeant. Quod si contempserint, tamquam sacrorum Canonum contemptores, & ecclesiastice sanctitatis profanatores, proprii gradus amissione mukentur, quia non possunt simul Deo & seculo militare.

X L

[De hospitalibus Scottorum, & aliis ad nihilum redactis.]

Admonenda est regia magnitudo de hospitalibus quo tempore Prædecessorum suorum & ordinata & exculta fuerunt, & modò ad nihilum sunt redacta. Sed & hospitalia Scottorum, qua sancti homines gentis illius in hoc regno construxerunt, & rebus pro sanctitate sua adquisitis ampliaverunt, ab eodem hospitalitatis officio funditus sunt alienata; & non solum supervenientes in eadem hospitalia non recipiunt, verum etiam ipsi qui ab infante in eisdem locis sub religione Domino militaverunt, exinde eiciuntur, & ostiatim mendicare coguntur. Unde pertimescenda est canonica sententia, & maximè decretalis Symmachii Papæ definitio, quia ut necator pauperum, & Christi traditor Judas, idem * qui hujus sceleris auctor & perpetuator esse dinoscitur, praesenti & perpetuo est anathematæ feriendus. Qui reculam, inquit Symmachus Papa, vel quicquid fuerit Ecclesiæ, petunt a Regibus, & corrumpendiæ pietatis insinuando gentium substantiam rapiunt, irrisa habeantur que obtinent, & à communione Ecclesiæ, cuius facultatem auferre cupunt, excludantur. Item in canone Aurelianensi: Si quis quolibet tempore contra hanc Constitutionem nostram venire tentaverit, aut aliquid de consuetudine vel facultate xenodochii ipsius abfluerit, ut xenodochium, quod avertat Deus, esse definat, ut necator pauperum inrevocabili anathematæ seriasur.

X L I I I.

[Ut per Simoniacam heresim nemo regimen obtineat.]

Cavendum & summoperè præcavendum, ac per virtutem Christi sanguinis interdicendum & Episcopis & Regibus, & omnibus sublimioribus potestibus, atque cunctis fautoribus & electoribus quorumcunque, atque censoribus seu ordinatioribus in gradu ecclesiastico, ut nemo per simoniacam heresim regiminis locum

C

X.
Concil.
Meldens.
can. 17.
13. q. 6. quæ
tempore ex al-
tero.

Simon-
dus. Con-
cil. Gallie.
tom. 1. pag.
42.

VII.
Concil.
Meldens.
can. 50.
Simon-
dus. Con-
cil. Gallie.
tom. 1. pag.
12.
14. q. 17.
c. 10. Du-
cange. sur
S. Louis. p.
13. Rhene-
rus. p. 56.

* I. Item.
lib. VII.
Capitular.
cap. 145.
Concil. Ar-
vern. can. 4.

Conc. Au-
rel. V. c. 15.

XII.
Concil.
Meldens.
can. 41.
1. q. 7. Cava-
num & &
Summoper.
Simon-
dus. Con-
cil. Gallie.
t. 1. p. 44.

435

obtineat quacunque factio[n]e, calliditate, promissione, seu commoditate aut donatione, per se aut per emissam personam, cum Spiritus sanctus inter cetera documenta ecclesiastica per os sancti dicat Gregorii: *Cur non perpenditur quia benedictio illi in maledictionem convertitur, qui ad hoc us fiat hereticus promoveatur?* Ex item: *Ementes quippe auctores vendentes par poena confirmit, cum liqueat hanc heresim in ipsa sua origine apostolica esse defectione damnata[m].* Et Apostolus docet: *Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt, digni sunt morte.* Et item beatus Gregorius: *Dolens, inquit, dico, gen[er]is denuntio, quia Sacerdotium, quod apud vos intus cecidit, foris diuflare non poterit.* Itemdem: *Adversarius animarum calliditate specie suadet quasi debere ab habentibus accipi, ut si quod posse non habentibus erogari; sicut scriptum est: Hostiae impiorum abominabiles, quia offeruntur ex sceleri.*

XLVII.

[Quomodo providendum sit Ecclesia, cuius Episcopus infirmus est.]

Ut nemo, Episcopo vivente, Ecclesiam illius aut res ad eam pertinentes invadere aut dominari presumat, neque sub voluntarie cleri ac populi electionis obtentu, praeter voluntatem Episcopi, quisquam quacunque seculari potestate praeditus, quasi ex economia constitutus. Sed si Episcopus ministerium ecclesiasticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in Archiepiscopi hoc cum voluntate Episcopi ejusdem Ecclesia maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat. Obsequium vero ad rem publicam pertinentis qualiter exequatur, per tales ex subditis & ecclesiasticis ministris, cum consensu Archiepiscopi propter pacis caritatisque custodiā, Episcopus ordinet & disponat quos succedendi in episcopatu appetitus indebitus non elevet neque vexet; nisi moratus ita exiterit, ut secundum instituta beati Gregorii in libro Epistolarum, & humiliter in subdivisione proficit, & post utiliter conveniens sanctis regulis praeferit; quia ob hoc in multis Ecclesiis scandalum magnum confinximus. Si autem in Archiepiscopo talis necessitas acciderit, similiter ipse consilio Coepiscorum suorum hujusmodi ordinationem exhibeat.

LIII.

[De Canonorum in civitate vel monasteriis cura & disciplina.]

Ut Canonicci in civitate vel monasteriis,

sicut constitutum est, in dormitorio dormiant, & in refectorio comedant, & in domo infirmorum necessariò subleventur, & tam sani quam & infirmi canonice vestiantur, aquae in claustris horis congruis degant, & sub custodia canonica lectioni & ceteris divine institutionis insistant officia. Qui vero Episcoporum loci convenientiam aux facultatem non habuerit ut hoc perficere & ordinare possit, Princeps secundum constitutionem Domini Imperatoris Hludovici anuuat: id est, si vicina episcopio terra de eadem Ecclesia esse reperta fuerit, & ab alio possideatur, Ecclesie rectori ad claustra Clericorum, vel alia quelibet Ecclesie commoda * facienda, reddatur. Si autem de fisco fuerit, regia liberalitas candem terram ad servorum Dei habitacula confruenda largiri dignetur. Si autem de alia casa Dei aut de cuiuslibet proprio fuerit, ex convenientia communitandi licentia tribuatur. Et si paupertas loci ad edificandas domos necessarias non sufficerit, eos ad adjutorium edificandi potestas regia cogat qui rea de eadem Ecclesia in beneficiis retinent.

LV I.

[Ut Episcopus sine certa causa nullum excommunicet, nec anathema imponat sine Archiepiscopi & comprovinciali Episcoporum consensu.]

Ut nemo Episcoporum quemlibet, sine certa & manifesta peccati causa, communione privet ecclesiastica. Anathema autem sine consensu Archiepiscopi aut Coepiscoporum, prelatu etiam evangelica admonitione, nulli imposita, nisi unde canonica docet auctoritas; quia anathema eterna mortis est damnatio, & non nisi pro mortali debet imponi criminis, & illi qui aliter non potuerit corrigi.

LV II.

[Ut Monachi palatum sine Episcopi auctoritate non adeant, nec vagentur, nec villicationibus diutius inferviant.]

Ut Monachi quibus monasteriorum cura commissa non est, passim & sine auctoritate palatum non adeant, nec in eo immoventur, vel ubi & ubi discurrere ac pervagari acephali presumant. Sed si tales quilibet fuerint ut utiles & necessarii Ecclesie ac Principi reperiantur, cum auctoritate Episcopi canonice ac religiosè pergent. Si autem, in Monasteriis suis, sicut canonica & regularis docet institutio, religiosè resideant. Quos etiam nec Episcopus, nec Abbas, vel quilibet aliis eos reverdariorum more in missaticis infanter transmittat; quia per quosdam illorum,

Simonius Coe-
cil. Galliar.
t. 1. pag. 46.
47.

Lib. IV.
Capitular.
c. 48.

• Simondus
monasteriorum
commoda.

XIV.
Coecil.
Meldens.
can. 76.
Regina. lib.
a. C. 10.
Burchard.
lib. 11. c.
10.
Ivo. part. 14.
C. 90.
Gratian. 11.
q. 1. c. 91.
Abbas Episcop.
per. Simonius
Coecil. Galliar.
tom. 1. pag.
47.

XV.
Coecil.
Meldens.
can. 57.
Simonius
Coecil. Galliar.
tom. 1. pag.
49.

37 ANNO CHRISTI 846. Regum Francorum. KAROLI CALVI REGIS 6. 38.*

contra canonicam auctoritatem, & ecclesiastica & civilia perturbantur negotia. Nec sub praetextu obedientie diuina vocationibus inserviant; sed regulariter obedientiam vicissitudine sua peragentes, secum, ut de sancto Benedicto legitur, in monasterio habitent, atque se ipsos recolliant. Hac autem transgredientes, sive praelati in favendo, sive subditi in obtinendo, excommunicentur.

L XIII.

[*Ue qui nonas & decimas persolvere, auctoritate sedis restaurare negligunt, excommunicentur.*]

XVI.
Concil.
Meldens.
can. 65.
Regno, lib.
S. C. 55.
Simon-
dus, Con-
cil. Gallie,
rom. 1. p.
45.

Hi vero qui ex rebus ecclesiasticis nonas & decimas persolvere, & sarta sedis Ecclesiz secundum antiquam auctoritatem & consuetudinem restaurare debent, & hoc non solum neglegunt, verum & per contemptum dimitunt, atque Clericos fame & penuria, ecclesiastica quoque edificia dissolutione adnullari permittunt, tamdiu ab ecclesiastica communione separantur usque dum diligentia emendare studeant, quod socordia neglexerunt. Quod si iterum iteraverint, post excommunicationis satisfactionem regia potestate compulsi, juxta legale & antiquum dictum, qui negligi censum, perdas agrum. Servi autem Ecclesiarum quibuscumque potestatus subditi, unde melior consuetudo vel devotior commendatio ex tempore & iussione Domni Hludouichi, vel certe Domni Karoli, seu etiam Pippini, non existit, saltem viginti diebus in anno eidem Ecclesiz ad reficiendas ipsius ruinas absque molestia servire finantur. Ubi autem & amplior commendatio & melior consuetudo inde habetur, pro hac nostra necessitudinis consideratione non decidat.

L XVII.

[*De iis qui Sandimoniales rapiunt, & in conjugium sumunt.*]

XVII.
Concil.
Meldens.
can. 67.
Simon-
dus, Con-
cil. Gallie,
t. 1. p. 52.

Qui sandimoniales virgines vel viduas rapiunt, & progressu etiam criminis in conjugium sumunt, publica penitentia juxta modum quem praeviderit Episcopus, subigantur; ipsa vero locis congruis penitentia retrudantur, & ad habitum religionis redire cogantur. Uterque autem sine ulla spe uxoria copulationis perenniter maneant. Si autem, quod absit, conjugia iterare presumperint, acriori subdantur vindicta, & amplius propellantur. Qui si certe obdiren monitis salutaribus non voluerint, anathematizentur.

Tom. II.

[*De iis qui alienas sponsas rapiunt.*]

De his qui sponsas alienas rapiunt, vel consensu parentum accipiunt, antiqua & synodalis sententia observeretur. Quod si forte in Ecclesia eventus talis reperi di noscitur, ut pro salute & religionis competenti humanius quiddam debeant tractare Pontifices, sicut canonica, ut eisdem verbis utamur, docer auctoritas, quia prior quidem, inquiens, definitio durius, posterior autem quiddam tractavit humanius, nullo modo, ut ad maximam indulgentiam descendamus, alterius sponsa acceptor sine publica transacta poenitentia, & sponso legaliter multam componat. Quod si haec obediere renuerit, sine ulla refrigeratione anathematizetur: fautores vero illius juxta modum culpe episcopali decreto poenteant. Si vero, quod non oportamus, quis de gradu ecclesiastico talibus nuptiis se consensorem vel interventorem manifeste prodiderit, à gradu proprio repellatur. Et si verisimilibus exinde suspicionibus fuerit propulsatus, & canonice nequiverit approbari, secundum sanctorum Patrum statuta se purgare cogatur.

L XXII.

[*De sepulturis infra Ecclesiam, & de sepulchris non violandis, vel pecunia pro sepulta non exigenda.*]

Regno, lib.
S. C. 40.

XVIII.
Concil.
Meldens.
can. 48.
Regno lib.
S. C. 17.
Burchard.
lib. 9. c. 12.
Ivo, part. 2.
C. 13.
Simon-
dus, Conc.
Gallie, t. 1.
P. 11.

Ut nemo quemlibet mortuum in Ecclesia quasi hereditario jure, nisi quem Episcopus aut Presbyter pro qualitate conversionis & vita dignum duxerit, sepelire prafumat. Nec quisquam ossa cuiuslibet mortui de sepulcro suo eiciat, aut sepulturam cuiusquam temerario ausu quoquo modo violet; sed unumquemque in loculo ibi à Deo preparato æque concessa adventum sui Judicis præstolari concedat; maximè cum non solum divina leges, sed etiam & humanæ apud humanam rempublicam sepulcrorum violatores reos mortis dijudicent. Sed & neque pro loco sepulturæ, ut verbis sancti Gregorii utamur, premium de terra concessa putredini querere, & de alieno velle facere lucri comprehendium, aliquo modo tentet. Si quando autem proximi vel heredes sponte aliquid offerre Ecclesiz voluerint in elemosyna defuncti, accipere non veramus: peti vero aut aliquid exigi omnimodo prohibemus; ne, quod valde in religiosum est, aut venialis, quod absit, dicatur Ecclesia, aut de humanis mortibus videatur gratulari, si comprehendunt exinde studemus modo quo libet querere.

XIX.
Concil.
Meldens.
can. 49.
Regno.
lib. 1. cap.
12.
Burchard.
lib. 9. cap.
12.
Ivo, part. 2.
C. 13.
Simon-
dus, Conc.
Gallie, t. 1.
P. 12.

Lib. 1. la-
dia. 1. op.

Goldst.
conf. Imp.
com. i. pag.
sp. Annales
Fuld ad ab-
bas.

TITULUS VIII.

CONVENTUS APUD ARGENTORATUM.

Acta ista ideo huc translatâ sunt, licet in locum non suum, ut primi Regum conventus de pace tractanda non disjungentur.

Sched. Nar-
bon. p. 348.

Anno dominicae Incarnationis DCCCLII, XVI. Kalend. Martii, Lodhuuvicus & Karolus in civitate qua olim Argentaria vocabatur, nunc autem Stradburg vulgo dicitur, convenerunt; & sacramenta que subter norata sunt Lodhuuvicus Romanus, Karolus vero Teudisca lingua juraverunt; ac sic ante sacramenta circumfusam plebem alter Teudisca, alter Romana linguis alloquuti sunt. Lodhuuvicus autem, quia major natu, prior exorsus sic cepit.

ADNUNTIATIO LODHUVVICI.

QUOTIENS Lodarius me & hunc fratrem meum post obitum Patris nostri infectando usque ad internectionem delere conatus sit, nosfis. Cum autem nec fraternitas nec Christianitas, nec quodlibet ingenium, salvâ justitiâ, ut pax inter nos esset, adjuvare posset, tandem coacti rem ad judicium omnipotentis Dei detulimus, ut suo nutu, quid cuique deberetur, contenti essemus: in quo nos, sicut nosfis, per misericordiam Dei victores exitimus, is autem vietus una cum suis quo valuit, secessit. Hinc vero fraternali amore correpti, necnon & super populum Christianum compassi, persequi arque delere illos noluimus; sed hastenus, sicut & anteâ, ut saltem demide cuique sua justitia cedetur, mandavimus. At ille posthac non contentus judicio divino, sed hostili manu iterum & me & hunc fratrem meum persequi non cessat. Insuper & populum nostrum incendiis, rapinis, cedibusque devastat. Quamobrem nunc necessitate coacti convenimus. Et quoniam vos de nostra stabili fide ac firma fraternitate dubitare creditis, hoc sacramentum inter nos in conspectu vestro jurare decrevimus. Non quilibet iniquâ cupiditate illecti hoc agimus, sed ut certiores, si Deus nobis vestro adjutorio quietem dederit, de communis profectu simus. Si autem, quod absit, sacramentum quod fratri meo juraverro violare præsumpsero, ab subditione mea, necnon & à juramento quod mihi jurasti, unumquemque vestrum absolvo.

Cumque Karolus hæc eadem verba Romanâ lingua perorasset, Lodhuuvicus, quoniam major natu erat, prior hæc deinde servaturum testatus est.

SACRAMENTUM LODHUVVICI.

Pro Deo amur, & pro Christiano populo, & nostro commun salvament dist di in avant, in quant Deus savir & podir me dunat, si salvarai io cist meon fradre Karlo & in adjudha & in cadhuna cofa si com om per dreit son fradre salvar dist, in o quid il mi altre si fazet. Et ab Ludher nul plaid numquam prindrai qui meon vol cist meon fradre Karle in damno sit.

Quod cum Lodhuuvicus explessit, Karolus Teudisca lingua si hæc eadem verba testatus est.

SACRAMENTUM KAROLI.

In Godes minna, ind durh tes Christianes folches ind unser bedhero gealtnissi, son thesemo dage framordes so fram so mir Got gevizei indi madh surgibit, so halid ih tesan minan bruodher..... sofo man mit rehtu sinan bruoder scal, int hi ut hazermig sofo maduo. Indi mit Lutherem inno theinni thing ne gegango, zhe minan vuillon imo ce scadhen vuerhen.

Sacramentum autem quod utrorumque populus quique propriâ lingua testatus est Romana lingua sic habet.

SACRAMENTUM POPULI.

Si Lodhuvig's sacrament que son fradre Karlo jurat, conservat, & Karlus * meos fendra de suo part non lo stanit, si io returnar non lint pois, ne io ne veuls cui eo returnar int pois in nulla aiudha contra Lodhuwig nun * li iver.

[* ill. meo
fender, vel
Senior.]

[* ill. fuer.]

Teudisca autem lingua.

Oba Karl thea eid, then er sine mo bruodher Ludhuwige gesuor, geleisfit, ind Ludhuwig min herro then er imo ge-

41 ANNO CHRISTI Regum Francorum. KAROLI CALVI
847. REGIS 7. 42*

suor, forbrihchit, ob ih inanes arwenden
nemag, noh ih, noh thero thein hes iru-
venden mag, imo ce follusti widhar Karle
ne wirdhit.

Quibus peradis, Lodhuuicus Rheno
tenus per Spiram, & Karolus juxta
Wasagum per Vuirzumburg, Warma-
ciam iter direxit.

TITULUS IX.
CONVENTUS APUD MARSNAM I.

HÆC que sequuntur Capitula adha sunt quando tres Reges fratres, Hlotharius
scilicet, Hludouicus, & Karolus, simul convenerunt secus municipium Trejec-
tum, in loco qui dicitur Marsna, anno Incarnationis dominice DCCCXLVII,
per mensem Februarium * etiam Capitula singulorum adnuntiationes sequuntur.

C A P. I.

DE pace & concordia atque unanimi-
tate trium fratum & Regum inter-
se, & quod verissimo & non ficto carita-
tis vinculo sint uniti, & ut nullus deinceps
scandalorum inter eos occasionses ferere
possit.

I I.

Ut ipsi mutuū sibi auxilientur, &
contra Dei sanctæque Ecclesiæ ac suos
inimicos, secundum opportunitatem tem-
poris, invicem adjuvent.

I I I.

Ut nemo per quamlibet cupiditatem
leges pacis in cuiuslibet eorum regno
convellere præsumat. Quod si facere præ-
sumperit, communem ab eis ultionem
incurrat.

I V.

Ut Ecclesia Christi per omne eorum
regnum pristinam dignitatem honorem
que retineant; & quicquid superstite
Domino Hludouico Imperatore jure le-
gitimo possederunt, absque ulla diminu-
tione recipient.

V.

Ut singulis eorum fidelibus talis lex
conseruetur qualem temporibus priorum
Regum, & præcipue avi partique eo-
rum, habuisse nofcuntur, si tamen & ipsi
pristinam fidem erga ipflos confervent.

V I.

Ut rapinx & depraedationes, quæ
quasi jure legitimo haec sunt,
penitus interdicantur, & nemo se impune
post hæc eas præsumere posse confidat.

[• Cod.
Pitchanus
merg. Februa-
rio.]

V I I.

Ut in singulis partibus regni Missi-
onidonei constituantur, qui querelas paupe-
rum & oppressiones sive quorumcunque
causas examinare, & secundum legi æqui-
tatem, valeant definire. Et si ab uno in
aliud regnum hujusmodi præsumptores
confugerint, ibi similiter opprimantur.

V I I I.

Ut nullus in omni eorum regno dein-
ceps raptum facere præsumat. Aut si fece-
rit, legaliter puniatur.

I X.

Ut Regum filii legitimam heredita-
tem regni secundum definitas presenti
tempore portiones post eos retineant; &
hoc quicunque ex his fratribus superstes
fratribus fuerit, consentiat, si tamen ipsi
nepotes patruis obedientes esse consen-
tirent.

X.

Ut legati ad Ducem Brittonum mit-
tantur, qui de communi erga eos obser-
vatione pacis eum commoneant.

X I.

Ut similiter ad Regem Nordman-
norum legati mittantur, qui eum confe-
tentur quod aut pacem servare studebit
aut communiter eos infensos habebit.

ADNUNTIATIO DOMINI HLOTHARI.

Nobis & fratribus nostris visum fuit ut
ad Dei voluntatem quærendam qualiter
sancta Ecclesia recuperata esse possit, &
pacem & nos ac vos & iste populus Chri-
stianus habere possimus, nos simul con-
jungeremus, sicut nunc fecimus, & sic si-

Capitularia

KAROLI CALVI
REGIS 7.

mus inter nos sicut fratres per rectum esse debent. Et pro certo illud sciatis, quia gratias Deo sic sumus & sic permanere adjuvante Deo inante volumus, & in consilio & in auxilio unusquisque erga alterum parati sumus adjutorium ferre, sicut fratres in Dei voluntate & communi profectu facere debent, in quibuscunque potuerimus.

ADNUNTIATIO DOMINI HLUDOUVICI.

I. Sciatis quia fratres nostri & nos nostros Missos ad communem nepotem nostrum in Aquitaniam mittimus, & ei tales comitatus designatos mandamus in quibus ipse cum suis interim sufficienter esse possit, & fideles dilecti fratri nostri Karoli de illo regno pacem habere possint, usque dum idem nepos noster ad commune placitum nostrum veniat, ad quod cum tali securitate a nobis accepta cum venire mandamus, ut sanus venire & sanus stare & sanus reverti, quantum illum Deus salvare voluerit, possit. Et si tunc nostrum consilium audire voluerit, volumus cum Dei adjutorio & vestro consilio considerare quomodo melius, secundum communem profectum & utilitatem, inante esse possit. Et si nostrum consilium audire non voluerit, tunc sicut melius cum Dei adjutorio & vestro consilio invenire potuerimus, exinde agere volumus.

II. Sciatis etiam quia similiter Missos nostros ad Brittones mittimus, & illos ad communem profectum & pacem hortamur. Qui si audierint, aut non audierint, cum Dei adjutorio & vestro consilio exinde etiam facere volumus.

III. Sciatis quia communiter Missos nostros ad Nordmannos pro pace accipienda mittimus.

IV. Sciatis etiam quia dilectus frater noster Hlocharius Missos suos ad suos homines transmittit qui usque modo in contrarietatem dilecti fratri nostri Karoli fuerunt, & illis mandat ut per nullum ingenuum inante, sicut de Dei & sua gratia gaudere volunt, in illius & fidelium ejus contrarietatem aliquid faciant.

V. Et sciatis quia volumus ut res Ecclesiasticas, in cuiuscunque regno caput eruit, tam de episcopatibus, quam de

abbatis, sine ulla contradictione rectores ipsarum Ecclesiarum, sicut tempore Domini ac genitoris nostri fecerunt, illas possideant.

VI. Similiter & de episcopatibus & monasteriis, ubicunque in nostro communi regno aliter est modo quam debet, volumus unum cum Dei adjutorio illud emendare, ut Ecclesia Dei suum honorem debitum habere possit, & populus suum legem & justitiam habeat.

ADNUNTIATIO KAROLI.

I. Sciatis quia dilecti fratres nostri & nos communiter nostrum placium ad Missam sancti Johannis apud Parisium dictum habemus, ubi de istis quae illi modo dixerunt, & ceteris quae ad Dei voluntatem & nostrum ac vestrum communem profectum invenire potuerimus, consideremus & una cum Dei adjutorio ad effectum perducamus. Et volumus ut abhinc inante, ubicunque unusquisque fuerit, cum pace constat, & ad illud placitum cum pace unusquisque veniat; quia in istis miseriis & rapinis usque modum multum Deum offendimus. Unde nobis Dei misericordiam deprecari sati necesarium esse cognoscimus.

II. Volumus etiam ut unusquisque liber homo in nostro regno seniorem qualiter voluerit, in nobis & in nostris fidibus accipiat.

III. Mandamus etiam ut nullus homo seniorem suum sine justa ratione dimittat, nec aliquis eum recipiat nisi sicut tempore antecessorum nostrorum consuetudo fuit.

IV. Et volumus ut sciatis quia nos fidibus nostris rectum consentire volumus, & contra rationem eis facere non volumus. Et similiter vos ac ceteros fideles nostros admonemus ut vos vestris hominibus rectum consentiatis, & contra rationem illis non faciatis.

V. Et volumus ut cujuscunque nostrum homo, in cujuscunque regno sit, cum seniore suo in hostem vel aliis suis utilitatibus perget; nisi talis regni invasio quam lantuveri dicunt, quod absit, acciderit, ut omnis populus illius regni ad eam repellendam communiter perget.

KAROLI CALVI REGIS CONSTITUTIO data in pago Andegavensi (anno 847,)
de rebus Ecclesiæ ablatis restituendis, & in posterum ad iusseculares non transferendis. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

T I T U L U S X. CONVENTUS APUD MARSNAM II.

HÆC quæ sequuntur Capitula adha sunt anno DCCCL. Incarnationis dominice, quando tres fratres Reges, Hlotharius scilicet, Hludovicus, & Karolus fecerunt municipium Trejatum, penes locum qui dicitur Marsna, iterum convenierunt, & consilio Episcoporum & ceterorum fidelium eadem Capitula subscriperunt manibus propriis, & inter se ac inter fidèles suos perpetuā sē conservatores promiserunt. Quæ Capitula singulorum in populo adnuntiationes sequuntur.

C A P. I.

I V.

Tom. 1.
Dochela.
p. 104.
Vita Fle-
doardum.
p. 117.

UT omnium præteriorum malorum & contrarietatum, & supplantationum, ac malarum machinationum atque molitionum, seu nocumentorum in invicem astorum, abolitio ita inter nos & apud nos fiat, & à nostris cordibus penitus avellatur cum omni malitia & rancore, ut nec in memoriam, ad retributionem duntaxat mali vel contrarietatis atque exprobationis seu improperiū, de cetero exinde quiddam veniat.

I L

Et quia per vagos & tyrannicā consuetudine irreverentes homines pax & quiete regni perturbari solet, volumus ut ad quemcunque nostrum talis venerit, ut de his quæ egit rationem & iusticiam subterfugere possit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat vel retineat, nisi ut ad rectam rationem & debitam emendationem perducatur. Et si rationem rectam subterfugerit, omnes in commune, in cuius regnum venerit, illum perseguamur, donec aut ad rationem perducatur, aut de regno deleatur.

Hincas.
epit. 1. p.
47.

V.

Similiter & de eo agendum est qui pro aliquo capitali & publico criminè à quolibet Episcopo corripitur vel excommunicatur, aut ante excommunicationem crimen faciens, regnum & Regis regimen mutat, ne debitam poenitentiam suscipiat, aut suscepit legitimè peragat. Interdum etiam incestam propinquam suam, aut sanctimoniale, vel raptam, sive adulteram, quam illic ei non licebat habere, fugiens secum ducit. Hic talis, cum Episcopus ad cuius curam pertinebit nobis notum fecerit, diligenter perquiratur; ne morandi vel latendi locum in regno aliquius nostrum inveniat, & Dei ac nostros fidèles suo morbo inficiat; sed à nobis vel per ministros reipublicæ constringatur, ut & simul cum diabolica preda, quam secum duxit, ad Episcopum suum redeat, & de quocunque criminè publico debitam poenitentiam suscipiat, aut susceptam ut legitimè peragat compellatur.

V I.

Ut nostri fideles, unusquisque in suo ordine & statu, veraciter sine de nobis

P. 1. D.
cap. 1. p.
les. 1. b.
f. 1. 1. 1.

Ut unusquisque fideliter suum parentem, ubiunque necessitas illi fuerit, & ipse potuerit, aut per se, aut per filium, aut per fideles suos, & consilio & auxilio adjuvet, ut regnum, fideles, prosperitatem, atque honorem regium debite valeat obtinere. Et veraciter unusquisque erga alterum certatim demonstret quia in fratri sui adversitate, si evenerit, fraterno modo contristatur, & in prosperitate illius laetatur. Et talē fidem sicut inter nos modò abhinc inante conservatores confirmatum habemus, sic unusquisque infantibus fratri sui, si obierit, qui super fuerit conservabit.

Capitularia

securi quia nullum abhinc in ante contra legem & iustitiam, vel auctoritatem ac justam rationem, aut damnamabimus aut dehonarabimus, aut opprimemus, vel indebiti machinationibus affligemus. Et illorum, scilicet veraciter nobis fidelium, communis consilio, secundum Dei voluntatem & commune salvamentum, ad restorationem sancte Dei Ecclesie, & statuta regni, & ad honorem regium atque pacem populi commissi nobis pertinenti, ad sensum prebebimus; in hoc ut illi non solum non sint nobis contradicentes & resistentes ad ista exequenda, verum etiam sic sint nobis fideles & obedientes, ac veri adjutores atque cooperatores, vero consilio & sincero auxilio ad ista peragenda quae præmisimus, sicut per rectum unusquisque in suo ordine & statu suo Principi & suo Seniori esse debet.

V I I.

Ut sic simul conjuncti & nos fratres ad invicem, & nos cum fidelibus nostris, & fideles nostri nobiscum, & omnes simul cum Deo nos reconjungamus, & ut nobis sit propitius, illi pro devoto munere offeramus ut unusquisque omnium nostrorum, absque sua propria excusatione vel justificatione, recognoscamus in quibus aut singillatim aut communiter contra illius mandata & decreta suorum Sanctorum fecimus aut consensimus in ordine ecclesiastico & statu regni, & per singula in medium illa producamus, & nemo nostrum suo aut amico aut propinquuo, aut confoederato, immo nec sibi seculariter parcat, ut spiritualiter & salubriter parcere possit. Quin, sicut præmisimus in precedentia capitulo, vero consilio & sincero auxilio illa in commune certatum emendare totis viribus procuremus, quam cito rationabiliter poterimus.

V I I I.

Et si aliquis de subditis in quocunque ordine & statu de hac convenientia exierit aut se retraxerit, vel huic communis decreto contradixerit, Seniorum cum veraciter fidelibus suis hæc secundum Dei voluntatem & legem, ac justam rationem, velut aut nolit ille qui divino consilio & decreto, & huic convenientie resiliens & contradicens fuerit, exequantur. Et si aliquis de Senioribus de hac convenientia exierit aut se retraxerit, vel huic communis decreto, quod absit, contradixerit, cum plures Seniorum nostrorum fideles & regnorum primores in unum convenerint, eorum qui hæc ob-

servareint Seniorum consilio, & Episcoporum judicio ac communis consensu, qualiter de eo qui debite admonitus incorrigibilis perseveraverit agendum sit, faciente Domino docernemus. Ecce ut omnibus supra scripta capitula à nobis, auxiliante Domino, inviolabiliter observentur, & nos illa observaturos certius crederunt, manibus propriis eadem subter firmaximus.

ADNUNTIATIO HLOTHARII.

Volumus ut vos sapiatis quid noster adventus hic fuerit. Venimus hic ut simul, adjuvante Deo, cum fidelibus nostris de Dei voluntate & statu sancte Ecclesie, ac regni & communis nostro ac vestro profectu, consideraremus, sicut & fecimus; &, gratias Deo, sumus inde sic adunati, & nos ad invicem & cum fidelibus nostris, sicut nos recognoscimus quia & infra regnum & extra regnum per marcas nostras nobis est necessarium.

ADNUNTIATIO HLUDOUVICI.

Sicut meus frater vobis dicit, magna necessitas est nobis isti populo Christiano, qui nobis est à Deo commissus, ut nos ad invicem sic concordes & uniti simus quomodo Dei voluntas est & vera fraternitati convenit. Quod usque modò, postquam Deus istud regnum in manus nostras post Patrem nostrum misit, per omnia, sicut necessitas fuerat, non fuimus: & ideo tanta Deo contraria, & nobis ac vobis impedimenta, acciderunt. Et quia modò, Domino adjuvante, sic fuimus unanimis sicut per rectum esse debemus, sciatis quia unusquisque nostrum paratus est ut suum fratrem, ubique necessitas fuerit, & infra patriam & foris patriam, aut per seipsum aut per infantem vel fideles suos, & consilio & auxilio sic adjuvet sicut frater fratri per rectum facere debet.

ADNUNTIATIO KAROLI.

Sciatis quia & nos & fideles nostri veraciter recognoscimus quia partim necessitate, partim indebita voluntate, sicut meus frater Hludovicus vobis dixit, multa acciderunt in isto regno quae nobis necesse non fuerat. Et sciatis quia nunc, gratias Deo, adunati sumus, & nos ad invicem & cum fidelibus nostris, & una cum Dei adjutorio, quantò melius & citius rationabiliter possumus, procuremus qualiter quae neglecta sunt, emendataeiant, ut & Deus sit nobis propitius, & ecclesiasticus

49 ANNO CHRISTI 853. Regum Francorum. KAROLI CALVI Regis 13. 50*

clesiaſticus ordo debitum honorem habeat, & regni nobis commiſſi proſperitas proveniat, & iſte populus Christianus pa- cem habeat, & vobis lex & iuſticia con- ſeretur, & vos nobis, ſicut antecelloribus veſtri noſtris antecelloribus fecerunt,

debitum honorem & auxilium exhibeatis. Et qualiter hoc conſideratum & veraciter conſirmatum manibus propriis habeamus, hic vobis relegetur.

Et relecta fuit in conspediū ſocii po- puli ſupraſcripta Capitula.

TITULUS XI.

SYNODI SUSESSIONIS*.

[P R A F F A T I O.]

REIGNANTE in ſempiternum Domino Deo universorum, anno incarnationis ejusdem Domini Dei noſtri Iefu Christi DCCCLIII, anno vero regni glorioſi Karoli, filii Hudouvi religioſissimi Auguſti, tertio decimo, iudicione prima, Epifcopis juxta iuſtituta Canonum Synodus celebrare volentibus, annuit idem Rex Karolus, eoque apud urbem Sueffionum in monaſterio sancti Medardi & sancti Sebaſtiani, X. Kalendas Maias convenire precepit; ubi, poſthabitis ſecularibus cu- ris, ipſe quoque Rex ad eſſe dignatus eſt, ut non ſolum devotione Eccleſie ſe- lium eſſe oſtenderet, verum etiam, ſicubi opus eſſet, protectorem regiæ potestate moſtraret.

A C T I O I.

[*De Clericis ab Ebbone post depositionem perperam ordinatis: & de legitima Hincmarii ſuccelloris ejus ordinatione.*]

CUM itaque Praefules diverſarum Ec- clesiarum, pio Rege multa humili- ter & prudenter proponente, tractaſſent potius quædam quam definiſſent, VI. Ka- lendas Maias Synodo praefidentibus Hinc- maro Remorum, Wenilone Senonum, Amalrico Turonum, metropolitanis Epif- copis, idem Remorum metropolitanus Epifcopus venerabilis Hincmarus oſten- dit non paucos à decessore ſuo Ebbone, poſquam canonice depositus fuerit, nec verò canonice reſtitutus, irrationabiliter ordinatos. Jam Rex abſque ulla ambitione Synodum ſolus ingressus ſimpliſter cum Epifcopis reſidbat. Serie igitur depositio- nis memorati Ebonis pleniffimè prolata, multis Metropolitanis pluribusque aliis Epifcopis, qui auctores fuerunt, recitatis, reſtitutionis autem illius non canonica, immo nec veriſimilis, paucis admodum & aliarum regionum Praefulibus nominatim expreſſis, claruit praefatum Ebonem epif-

Tunc. II.

copale officium illicite reperiſſe, quoſque gradibus ecclesiasticis estimatus fuerit promoviffe, damnationi potius obnoxios effeſſe: Hincmarum autem ſuccellorem ejus, canonicis ſanctionibus caute ac ſubtiliter obſervatis, ad ſedem accessiſſe, & præter decreta majorum in hac parte nihi omnino moliri; (ſicut in geſtitis syno- dalibus exinde ab Epifcopis ejusdem Con- ciliī more canonico conſirmatis plenius edocetur. *)

I. I.

[*Herimanni Epifcopi Nivernensis Ec- clesia, propero ipſius infirmitatem, Weniloni Archiepifcopo commendata.*]

Postmodum venerabilis Wenilonis Senonicæ urbis metropolitani Epifcopi ſuffraganeus Nevernensis Eccleſia, no- mine Herimannus, pro ſuis excessibus, quoſ corporali moleſtia ſapè dicebatur admittere, à sanctis Praefulibus modeſtè & acriter increpatus eſt, quid priù frequenter correpturns Ordini ſacratiſſimo per- severantia levitarum* adhuc injuriā face- ret. Et in praefentia Principis infirmitatem paſtoris nequaquam fastidientis injunctum eſt Metropolitanuſ ejus ut adjunctis ſecum aliquot Epifcopis, ad oppidum Nivernense accederet, & omnia ibi negoia eccleſia- ſtica ſapienter componeret; ipſum verò coepicopum ſuum Herimannum apud urbem Senonum ſecum haberet, donec (estivum tempus, quod valde contrarium infirmitati illius feret, pertransiſſet, & ſic, Domino annuente, abſtinentiā com- petenti affuetum, epifcopali gravitate in- ſtructum, *) apostolicis moribus informa- tum, clerua & populus eum ad ſedem pro- priam utiliter, favente Dei gratiā, revo- caret.

I. I. I.

[*De Burchardo Carnutum Epifcopo ce- dere vel ordinari juſſo.*]

De Burchardo etiam, qui Carnu-

* Ita Cap- tula Coeſtituta ſunt à Domino Karolo in Sy- nodo apud Sueffionis ciuitatem. In Moſteſtro S. Me- dardi, anno lacare. D. 855. In monaſterio Aprili. Si- monis huius ſan- ctus XI. (anno incepitum dicitur.)

* Hoc de- fuit in Maſ. codice mi-

* Herimannus incepit videbatur. Ig. 4. p. 57.

* Definita in Met.

Capitularia

KAROLI CALVI
REGIS 13.

52

tum Ecclesiam tenebat, statutum est ut aut se idoneum ad sumendum episcopalem gradum admonitus Wenilonis metropolitani Episcopi ostenderet, aut certe pronam in se clementiam Principis cognoscens, cederet, in utroque Dei iudicium experturus. Igitur sequenti die causa illius ad medium deducta, venerabiles Episcopi, Remorum Metropolitanus Hincmarus, Lugdunensis * Pardulus, Aurelianorum Agius, scorsim eum admonere precepti sunt ut si abique discrimine valeret, officium se posse aggredi faceretur; aut si non posset, propter Dei timorem, impossibilitatem ingenuè consideretur. Parte cleri, que præfens erat, hac laicorum bonum ei testimonium perhibeare, memoratis Præfulibus suadentibus, ad Concilium intromissus, tanto quidem gradu se dignum esse proficeri arrogantis asseruit esse, non veritas. Si quis verò crimen aliquod sibi vellet obiciere, ad id purgandum se paratum esse firmavit. Nullo qui id conaretur existente, decretivit sancta Synodus ne diu Carnatum sedes vacaret, sed directis illuc, secundum voluntatem metropolitani Episcopi venerabilis Wenilonis, qui electionem prefati Burchardi recognoscerent, & ipsi referrent, operantibus canonice ordinaretur Episcopus.

I. V.

[Aldrici Episcopi paralyti laborans Ecclesia ejus Metropolitano commenda- data.]

Præterea Cenomannicæ urbis Aldricus Episcopus, paralyti dissolutus, epistolam direxit, causam suæ absentie insinuans, perensque ut maximè sibi adhuc viventi, & quandocunque defuncto, sacris precibus optularentur. Quod exuberantes caritate se facturos omnes promiserunt, & Metropolitano illius Turonicæ urbis venerabili Episcopo Amalrico, ut ad eandem urbem accederet, injunxerunt, & quæcunque essent eidem Ecclesiæ proficia, ut strenue exequeretur, unanimiter præceperunt.

V.

[Duo Monachi Presbyteri, Pippinum è S. Medardi Monasterio abducere co- nati, depositi atque in diversa Mo- nasteria relegati.]

Ante hoc tempus venerandi Concilii, obtinente Pippino, Pippini Regis filii Hludouichi piissimi Augusti filio, Aquitaniam, etiam consentiente avunculo ejus glorioso Rege Karolo, cui eadem pro-

vincia in partem obtigerat, ecclesiasticâ disciplinâ & militari foliâ, eadem regio à suis indigenis valde vastata est, & multi illic impunè illicita perpetrarunt. Tandem aliquando respiciente Deo populum suum, idem Pippinus à suis contemptus & defertus, atque in potestatem avunculi sui Karoli redactus, consilio reverendissimorum Pontificum & Procerum attensus, & in habitu monachico ad monasterium sancti Medardi custodiendum & dendus deductus est. Ibi duo quidam Monachi habitu, sui propositi vix credibiliter transgressores, ardentes immodica cupidine, eundem Pippinum abducere conati sunt, & pacem Christiani populi dissipare. Quos presentibus diveriorum cœnobiorum religiosis Abbatibus, & causam subtiliter juxta regulam beati Benedicti examinantibus, concors congregatio sancti Medardi à sua unanimitate præcidit, attestata se ab horum crimine longè absitare, quod usitatas culpas jam inde ab initio hujus religionis Monachorum omnium, prater duntaxat Eutychia & aliorum haereticorum, facile superaret. Ejecitos jussu venerabilis Rochadi, Sueffionum Episcopi, ad Synodi audientiam Archidiaconus deduxit; & partim confessi, partim convicti conspirationis malum perpetrasse, Canonum severitate depositi sunt; Presbyteri quippe erant, & separatum in monasteria sui Ordinis longe distantia relegati, ut deinceps nemo tale quid committere auderet, nisi qui similia perpeti non timeret.

V. I.

[De Ragamfrido Diacono, qui præcepta falsa regio nomine condidisse dicebatur.]

Post hæc gloriosissimus Dominus Rex Karolus coram sacra Synodo quendam Diaconum Remensis Ecclesiæ, nomine Ragamfridum, impietit quod præcepta falsa regio nomine compilasset, sicut ad eum quorumdam suggestionibus & verisimilibus indicis esset perlatum. Unde quia putatum est quibusdam significacionibus ut purgationem sui isdem Diaconus subterfugere voluisse, aliis alter dicentibus, visum est omnibus in eodem sacro conventu degentibus ut ab omni Concilio illi interdiceretur ne à parochia Remensi quoquo modo præsumpisset abscedere, donec se ab illis quæ ei impingebantur idoneum redderet, vel competenter satisfacere procuraret. Quod & omnibus singillatim Episcopis, illi auctoritate episcopali præcipientibus

Vid. Flo-
doard.
p. 555.

Vid. Cap.
Ad audi-
tionem. De cri-
mione falsa.
Decretal.
lib. V. tit.
20. cap. 1.

ANNO CHRISTI
53 853 Regum Francorum. KAROLI CALVI
REGIS 13. 54+

<sup>* Hoc caput
in firmatio-
ne Concilii
Gallie t. 1.
P. 57. est
Primitio
Capitularia
sequitur.</sup>

ex divino mandato est interdictum.
[Siemond. in Concilio Gallie addit. huc capitulo alia capita.]

V I I.

* Septima actione eidem sacre Synodo idem Christianissimus Dominus Rex

Karolus hoc quæ sequuntur capitula proponit, & consilium eorumdem Episcoporum ea per regnum suum innocentia exercenda, & conservanda communuit, præcepit, & confirmavit.

[C A P I T U L A R E M I S S I S D O M I N I C I S ,
per Regnum directis datum. De statu Ecclesiarum ; & de rebus
Ecclesiasticis reformatis.]

ISTA Capitula Confiteata sunt à Domino Karolo in Synodo apud Succionis civitatem in Monasterio sancti Medardi, anno Incarnationis dominice DCCCLIII , in mense Aprili.

C A P . I.

[De omnibus Monasteriorum infrastruc-
tione.]

<sup>P. 54 cap. 4.
Conc. apud
S. Macram.
an. 853.</sup>

<sup>* Hoc de-
sunt in co-
dice ms.
Monendi.</sup>

UT Missi nostri per civitates & singula monasteria, tam Canonorum quam Monachorum sive Sanctorum, una cum Episcopo parochie uniuscujusque in qua confitunt, cum consilio etiam & consensu ipsius qui monasterium retinet, (quem volumus & expresse præcipimus ut præsens sit, *) vitam ibi degentium & conversationem inquirant, & ubi necesse est corrigant, & ubi defunt, congrua officinas construere jubeant; & ubi sunt factae, & per negligentiam sunt destruc-
tae, instaurari præcipiant, & victum ac potum & vestimentum atque cetera ne-
cessaria, pro qualitate & possibilitate loci & inhabitantium necessitate, ordinent, & hospitalitatem supervenientium hospiti-
tum & receptionem pauperum ibidem disponant & ordinent. Ecclesias quoquæ luminaria & ornatum debitum ordinent, & thesaurum ac vestimenta seu libros dili-
genter inbrevent, & breves nobis repor-
tent. Inbrevent etiam quid unusquisque Ecclesiarum prælatus, quando prelatio-
nem Ecclesias suscepit, ibi invenerit, & quid modò exinde ibi minus sit, vel quid vel quantum sit superadditur. (Quid etiam Nortmannis per nostram commendationem sive sine nostra commendatione da-
tum sit, quidve relictum, vel quid à quo-
quam ibi in elemosyna datum. *) Numerum etiam Canonorum & Monachorum sive Sanctorum uniuscujusque loci describant, & nobis referant; ut secundum qualitatem & quantitatem loci, cum consilio Episcoporum & fidelium nostrorum, ubi minor numerus fuerit, nostra auctoritate addamus; ubi vero in indiscretione prælatorum superfuerit, ad mensuram redigamus. (Inquirant quoquæ quorū tempore avi nostri Karoli & Domini genitoris nostri Hludouici unoquoque in

loco fuerint, & quot modo sint, & ubi loca à Nortmannis sive à quibuslibet aliis destructa sunt & penitus adnullata, quot ibi nunc propter paucitatem rerum & de-
vastationem earumdem constitui vel ordi-
nari possint, ut inde cum consensu fidelium
nostrorum ordinemus quid de cætero agen-
dum sit.) Ex qualiter abbaciarum prælati, & in locis sacris inhabitantes, de his quæ Missi nostri præceperint, obedierint, no-
bis diligentissime & capitulatum referant.

[De Monasteriis in alodem datis.]

II. Ut Missi nostri diligenter investigent per singulas parochias, simul cum Episcopo, & de monasteriis quæ Deum timentes in suis proprietatibus edificaverunt, & ne ab hereditibus eorum dividerentur, parentibus & predecessoribus nostris sub immunitatis defensione tradiderunt, & postea in alodem sunt data; ut describant quæ sint, & à quo vel quibus in proprietatem data sunt, & nobis renuntiare proculent; ut cum Episcopis & ceteris fidelibus nostris consideremus quid & qualiter inde, secundum Dei voluntatem & nostram sa-
lutem, agere debeamus.

[De Capellis & Abbatiolis in beneficium
datiis.]

III. Ut Missi nostri per singulas paro-
chias, una cum Episcopo parochie ipsius, requirant de Capellis & de Abbatiolis ex causa Dei in beneficium datis, qualis census inde exeat, ut Ecclesia de qua sunt exinde vestitur habere possit, & nobis renuntiant, ut hoc nostra auctoritate commendetur atque firmeatur, & secundum qualitatem vel quantitatatem loci Clericos & luminaria ibi ordinent, & loca restaurari faciant.

[Ut Prefbyteri omnes sub dispositione
sunt Episcoporum.]

IV. Denunciandum est omnibus, & à Missis nostris ordinandum, ut omnes Ec-
clesiaz & Prefbyteri sub immunitate ac privilegio, & ordinatione atque disposi-

<sup>Goldfas.
confidit. Im-
per. tom. 2.
P. 57.
Concili-
des. Com-
cil. Gallie.
tom. 2. p.
57.</sup>

<sup>* Hoc de-
sunt in H. C.
dem cod.
miss.</sup>

<sup>Regno. lib.
1. c. 24.</sup>

tione Episcoporum singularum parochiarum, in quibus consistunt, secundum auctoritatem Canonicam & Capitularia Domini Karoli Imperatoris avi nostri, & pii Augusti Hludovici Domini & genitoris nostri, permaneant.

[De rebus Ecclesiasticis in alodem datis.]

V. Ut Missi nostri diligenter investigent cum Episcopo & Praelatis monasteriorum, & per fideles & strenuos viros, in unaquaque parochia de rebus ecclesiasticis in alodem datis; & sicut evidenter & veris indiciis * ac auctoritatibus compererint, diligenter a quo & quibus datis sint, vel quantum exinde sit, describant, & nobis renuntient.

[De rebus Ecclesiasticis unde nona & decima soli i. detent.]

VI. Ut Missi nostri expresse & cum omni diligentia, cum Episcopo & Praelatis monasteriorum per singulas parochias, requirant de rebus ecclesiasticis unde nona & decima solvi debent & non solvuntur, & * persolvit ab eisdem res retinentibus faciant. Et si aliqua contradicatio, quæ rationabilis videatur, oborta fuerit, describatur, & pralatus ipsius casei Dei unde res esse noscuntur, & ille qui eas detinet, & nonam ac decimam solvere detrectat, simul cum Missis nostris ad nostram jubeatur venire praesentiam; ut tunc veritate comperta, & diffinitione decreta, quod rationabiliter invenerimus, inde præcipiamus. Volumus etiam ut investigent Missi nostri qualiter illi qui easdem res ecclesiasticas, unde decima dantur sive non dantur, illas salvas habeant, & in castiis, & in sylvis custoditis, vel si terra aut mancipia inde perdita sint, vel aliquid hujusmodi, aut si familia oppressa sit contra legem, & omnia per breves nobis renuntiant Milli nostri.

[Ut malla, vel placita, in locis sacrais, & diebus festis non fiant.]

VII. Ut Missi nostri per singulas parochias Comitibus & reipublica ministris ex banno nostro præcipiant ne malla vel placita in exitibus & in atriis Ecclesiarum, & Presbyterorum mansionibus, neque in dominicis vel festis diebus tenere præsumant; sed Comes convenientem locum consideret & inveniat ubi stationem ad mallum tenendum constitutat; quia nefas est ibi reos puniri ubi respectu divina reverentia misericordiam, consensu fidelium nostrorum, & decreto prædecessorum nostrorum, consequuntur.

[Ut tempore Quadragesime, & aliis Jejuniorum diebus, malla vel placita non fiant.]

VIII. Ut Missi nostri Comitibus & omnibus reipublica ministris firmiter ex verbo nostro denuntient atque præcipiant, ut à quarta feria ante initium Quadragesimæ, nec in ipsa quarta feria, usque post octavas Paschæ, mallum vel placitum publicum, nisi de concordia & pacificatione discordantium, tenere præsumant. Similiter etiam à quarta feria ante nativitatem Domini usque post consecratos dies observent, necnon & in jejuniiis quatuor temporum, & in Rogationibus, & in diebus Pentecostes simili observatione eosdem feriatos dies venerari omnimodis studeant.

[Ut colonos ab Episcopis flagellari eorum seniores indigni non ferant.]

IX. Ut Missi nostri omnibus per singulas parochias denuntient quia si Episcopus aut ministri Episcoporum pro criminibus colonos flagellaverint cum virgis propter metum aliorum, cum tali discretione sine ulla occasione indebita, sicut in Synodo conlocutum est, & vel inviti ipsi criminosi corriganter poenitentiam temporaliter & corporaliter agant, ne aternaliter peccant; si seniores ipsorum colonorum indignè tulerint, & aliquam vindictam inde exercere voluerint, aut eosdem colonos ne distingantur contendere præsumperint, sciant quia & bannum nostrum component, & simul cum excommunicatione ecclesiastica nostram harmisicaram durissimam sustinebunt.

[Ut Ministri reipublica Episcopis parochiam circumiectibus sint auxilio.]

X. Ut Missi nostri omnibus reipublica ministris denuntient ut Comites vel reipublica ministri, simul cum Episcopo uniuscujusque parochiæ, sine in ministeriis illorum quando idem Episcopus suam parochiam circumierit, cum Episcopus eis notum fecerit; & quos per excommunicationem Episcopus adducere non potuerit, ipsi regia auctoritate, & potestate ad poenitentiam vel rationem atque satisfactionem, adducant.

[Quod super beneficia Ecclesiastica & præstarias regia præcepta non fient.]

XI. Sciant etiam fideles nostri quia concessimus in Synodo venerabilibus Episcopis ne super beneficia ecclesiastica vel præstarias, etiam si Episcopus aut quilibet monasteriorum Præfatus inrationabiliter petierit, præcepta confirmationis nostraullo

Regino.
lib. 2. c. 119.

Regno.
lib. 2. c. 423.

Regno. lib.
1. c. 165.

modo faciamus. Et ideo ab irrationabili petitione se unusquisque compescat.

[*Ut commutationes rerum Ecclesiasticarum, vel mancipiorum, sine consensu Regis non siant.*

Regino, lib. 1. c. 160.
Burchard, lib. 3. c. 174. 175.

XII. Ut nulli nostri omnibus per illo-
rum missaticum denuntient ne commuta-
tiones rerum vel mancipiorum quilibet præ-

latus earumdem rerum ecclesiasticarum, sine licet via vel consensu nostro, facere præsumatur, neque mancipia ecclesiastica (quisquam nisi ad libertatem commutet. Videlicet ut mancipia quæ pro ecclesiasti-
co dabuntur, *) in Ecclesiæ servitute permaneant; & ecclesiasticus homo qui commutatus fuerit, perpetuâ libertate fruatur.

Iro. part. 1
c. 214.
Decretal.
Gregor. IX.
lib. 3. tit. 19.
cap. 1. Mem-
oria.

* Hoc de
funct. in cod.
ml. ms.
teati.

TITULUS XIII.

SYNODI APUD VERMERIAM.

HÆC quæ sequuntur diffinitiones in S, nodo apud Vermeriam palatum habita, adæ junt a... supra scripto, in mense Augusto, indictione præfata.

C A P. I.

[*Herimanno, postquam consaluit, Ec-
clesia sua dispositio restituta.*)

OMNIBUS sanctæ dilectionis fra-
tribus ad quorum hæc poterunt per-
venire notitiam, Wenilo Senorum,
Hincmarus Remorum, Paulus Roto-
magensem, Amalricus Turonum, Ar-
chiepiscopi, Pardulus Lugdunensem,
Teutboldus Lingonum, Hubertus Mel-
densium, Ansegaudus Abrincatum, Hro-
thadus Suezionum, Immo Noviomagen-
sium, Hilmeradus Ambianensem, Yi-
minfridus Belvacensem, Erpoinus Sil-
vanectensem, Balsfridus Bajocacenium,
Guntbertus Ebrocensem, Eirardus Li-
xoviensis, Erloinus Constantia, Hilde-
brannus Sagorum, Godelsadus Cabillo-
nensem, Jonas Æduorum, Braidingus
Matisconensem, Agius Aurelianensem
Episcopi, apud Vermeriam palatum jussu
gloriosi Principis Karoli, anno ab incar-
natione Domini DCCCLIII, Indictione pri-
mâ, vi Kalend. Septembbris, in nomine
ejusdem Domini nostri Jesu Christi syno-
daliter congregati, salutem. Notum fra-
ternitati vestre fieri volumus quia nuper
instanti anno per præsentem primam in-
dictionem apud urbem Suezionum, deci-
mo Kalendas Maias, ad Synodum conve-
nientes, cui sacro conventui idem glo-
riosus Rex suam est dignatus exhibere
præsentiam, inter cætera ecclesiastica ne-
gotia, de venerabili fratre nostro Heri-
manno, Nivernensis urbis Episcopo,
questionalis est ratio nobis oblata. Videlicet
quia infirmitate præoccupatus seu præ-
pedicatus corporeâ, sepe ineptire, & quæ-
dam quæ ad naufragium rerum & faculta-
tum ecclesiasticarum pertinere, atque ad

Sirmonius.
Conc. Gal-
lie, tom. 1.
p. 91.
• Præd.

salvationem ac debitam seu rationabilem
dispensationem impeditare poterant, nisi
celeri remedio subventum foret, agere
indiscretè soleret. Cujus suggestionis cer-
ta experimentorum documenta eviden-
tius perquirentes, aliquanta invenimus
quæ nobis fidem fecerunt aliis quæ audi-
ramus sensum accommodare. Unde se-
cundum quod in decretalibus epistolis
beati Gregorii exemplo reperimus, statui-
mus illi oeconomicum persuadere, qui ei
suffragium & Ecclesiæ sibi commissa cus-
todiam debiram & canonicam exhiberet,
donec annuente Domino isdem frater ve-
nerabilis à sua infirmitate optabiliter con-
valeceret. Sed quoniam intimatum est
nobis in sua Ecclesia neminem posse re-
periri qui interim eundem venerabilem,
partim indebitè fortè pietate, partim re-
verentia seniorali, secundum modum à
nobis constitutum custodire aut vellet aut
posset, consilii consulti illum hortati su-
mus ut cum Domino Wenilone præno-
minato, scilicet reverendissimo confratre
nostro & Archiepiscopo suo, maneret,
illeque ei conveniens studium impetriri
curaret, & Ecclesiæ Nivernensi ea quibus
indigeret visitatorio officio impenderet &
ordinaret, quo usq[ue] æstivum tempus,
quod hujusmodi infirmitati, quâ impediri
dicebatur, valde contrarium est, pertran-
siret, & sepe fatus dilectissimus ac vene-
rabilis frater noster, ut prædiximus, à sua
infirmitate melioraretur, & suæ potestari
suæque ipsius custodiz, suæ Ecclesiæ
dispositioni, ut est debitum, restitueretur.
Quæ quoniam, gratias Deo, ad votum
juxta divinam ordinationem, ut fuerant
disposita, sunt quoquæ perducta, & ca-
nonica iubet auctoritas ut ab uno quilibet
rejectus Episcopo, non dicamus à tantis

Capitularia

KAROLI CALVI
REGIS 15°

pro tempore & ad tempus remotus secundum quendam modum Episcopis, non recipiatur sine testimonii aut litterarum evidentissimo documento, per hos nostræ humanitatis apices plerunque dictum venerabilem fratrem nostrum suæ ditioni & potestati, atque episcopali custodiz, suæque Ecclesiæ gubernationi debite restitui- mus, & nos eum non morum vitiis, aut peccatis publicis, quæ censura damnat ecclesiastica, à sua illum Ecclesia aliquantulum removisse, quod sine aperta convic- tione vel manifestâ confessione fieri non liceret, quæ de re & non liber, sed corpo- rex fuz infirmati, & Ecclesiæ sibi com- missa necessitatæ pietative, consuluisse mani- festissimè demonstramus. Quod ut præ- sentibus scilicet & futuris temporibus enucleatius cognoscatur, his gestis mani- bus propriis subterfirmare decrevimus.

[*Monasterium Lebraha, quod juris era-
S. Dionysi, Conrado in precariam
dari vetitum.*]

II. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Episcopi qui jussu glori- osi Principis Domini nostri Karoli ad Synodus in Vermeriam palatum conveni- nimus, id est, Wenilo Archiepiscopus, Paulus Archiepiscopus, Amalricus Archiepiscopus, Hincmarus Archiepiscopus, * Teutboldus Episcopus, An- segaudus Episcopus, (Pardulus Epis- copus, *) Hrothadus Episcopus, Immo Episcopus, Yrminfridus Episcopus, Er- pointus Episcopus, Hilmeradus Episco- pus, Agius Episcopus, Erlinus Episco- pus, Balfridus Episcopus, Guntbertus Episcopus, Eirardus Episcopus, Hilde- brannus Episcopus, Jonas Episcopus, Godelsadus Episcopus, Braidingus Epis- copus, Chuonrado inclito & nobilissimo viro præsentem & aternam optamus in omnium salvatore talutem. Cùm inter ex- tera ecclesiastica negotia de ordinabili dis- positione monasterii sancti Dionysii dis- poneremus, venerunt Monachi ipsius sacri cœnobii in præsentia venerande Synodi, deferentes auctoritates, videlicet testamentum quod sancta recordationis Abba Fulradus de monasterio Lebraha, ubi sanctus Alexander martyris quiescere hu- matus, & de cella qua ad sanctum Hip- polytum nominatur, seu de rebus aliis quas per idem testamentum isdem vene- rabilis Abbas sancto Dionysio contulerat, necnon & privilegium quod exinde sancta Sedes apostolica per beatum Stephanum Papam eidem monasterio super præfato

testamento fecerat, dicentes quod vene- rabilis Abbas illorum Dominus Hludou- vicus, ex præcepto gloriösi Regis Dom- ni nostri Karoli, eos consuluisse, ac consensum eorum quæsisset, quatenus præscriptum monasterium vobis in pre- cariam, acceptis rebus vestræ traditione ad eandem casam Dei delegandis, conce- sisset: quod consentire sine consultu sui Episcopi atque Archiepiscopi, immo sa- cræ Synodi, non auderent. Quam causam subtiliter investigantes, & ad liquidum cognoscentes, distinivimus juxta sacram & divinam auctoritatem, atque secundum testamentum præfati p[re]i recordationis Fulradi, necnon & secundum decretum apostolicæ Sedis, nullo unquam tempore jam dictum monasterium sancti Alexan- dri, cum rebus sibi pertinentibus, à ma- jore monasterio sancti Dionysii quoque ingenio divellendum, nec beneficia- rio neque precario jure distraherendum. Subiunxerunt etiam iidem Monachi quod vestræ commendatione ac iussione, immo etiam actione, idem monasterium cum rebus sibi subditis in vestram ditionem redactum & assumptum, quin etiam usur- patum habuissetis. Quod quā absurdum & contra legem atque justitiam sit, si ta- men ita se res habet, ipsi etiam pervide- tis. Unde vestram paterna & caritativā seu auctoritativā cum interpositione di- vini nominis & episcopalis auctoritatis nobilitatem hortamur & obtestamur ut hoc nullatenus agere ulterius attenteis; sed & si molitus est, ab hujusmodi mo- litione vel actione vos vestrosque compel- lati; quia & contra Deum & contra omni- nem auctoritatem contraque vestram sa- lutem esse dinoscitur. Sciat etiam quia Dominum & Seniorem nostrum Regem glorioissimum Karolum & humili fugge- tione & divinā auctoritate obsecravimus, præfatoque venerabili Abbat[er] & Mona- chis suis præcepimus ut in hoc nulli ad- sensum præbeant, quoniam nec vobis nec cuiquam fidelium expedit talia postulare. Valeto, vir nobilissime, & admodum nobis in Christo carissime.

[*Capitula qua in Synodo Suectionensi * proposita
fuerant. Vermeria relata & suscepta.*]

III. Sed & capitula quæ synodali consulti Domus Rex Karolus in Concilio memo- rato apud Suectionis civitatem facro pro- posuit conventui, coram fidelibus suis in eodem palatio Vermeria relegi fecit, & ab omnibus consonanter suscepta sunt & accepta.

* Post Hinc-
marum in codi-
cione Pardu-
lius Archie-
piscopus.
* Debet in
miss. Pri-
meano.

* Hac Ca-
pitula sunt
superius re-
lata, p. 51.

TITULUS XIII.
APUD VALENTIANAS.

[De utilitatibus Regni & Ecclesiae.]

DE his Capitulis quæ subsequuntur adnuntiaverunt populo Domini Reges Hlotharius & Karolus, quando in ipso anno incarnationis Domini convenerunt ad Valentianas per mensem Novembrium.

ADNUNTIATIO DOMNI HLOTHARII.

I. DE Missis directis per regnum, ut populus pacem & iustitiam habeat. De raptoribus, de praedatoribus, de latronibus, & aliis malefactoribus, & de omnibus iustitiis.

II. Ut ubi missatici simul venerint, Missi simul veniant. Et si de uno regno in aliud, aut de uno missatico in aliud, fugerint, simul eos constringant.

III. Ut ubicunque fugerint, illuc indiculus transmittatur ut Comes illos distingiat, aut cum alode, aut per quodcumque potest, ut illuc reveniar, & emendet ubi malum fecit.

IV. Ut Missis commendetur ut faciant iusticias; & si non fecerint, quod ipsi pergere debeatis.

V. Ut si necessitas alicui fuerit, omnes sint parati quomodo invicem vos adjuvetis.

ADNUNTIATIO KAROLI GLORIOSI
REGIS.

I. DE adnuntiatione episcopali, & de honore Sacerdotum.

II. De redificatione Ecclesiarum, & de nonis ac decimis.

III. De observatione Capitulorum Domini Karoli & Domni Hludouvici de Ecclesiis.

IV. De observatione pacis, & cavenda

rapacitate & oppressione rerum ecclesiasticarum ac pauperum.

V. Quod nos cum consilio fidelium nostrorum ordinare volumus qualiter honeste & sine indigentia in curte nostra, sicut antecessores nostri fecerunt, vivere possimus. Et Comites ac ceteros fidèles nostros admonemus ut ipsi sic tuum esse & vivere ordinent, qualiter propter illorum necessitatem vicini eorum ac pauperes non opprimantur.

VI. De concordia & mutuo adjutorio Episcopi & Comitis ad iusticias facendas, & divinum ministerium exsequendum.

VII. De iusticiis per Episcopos & Missos ac Comites nostros in regno nostro studendis.

VIII. De raptis & conjunctione Sanctimonialium, atque propinquarum seu sponsarum aliorum, ut quod in præterito actum est, secundum consilium & judicium Episcoporum corrigatur, & de cetera omninioidis caveatur.

IX. Quod si aliquid per necessitatem in Ecclesiis Dei, aut contra aliquem fidelium nostrorum fecimus, hoc quam ceterius potuerimus libentissime emendabimus. Et de cetero si aliquis apud nos parrem suum nocere voluerit, hoc secundum consuetudinem antecessorum nostrorum diffinire volumus.

X. De placito nostro, & de communis adjutorio contra Normannos, & de conciliatione nostra fraterna.

TITULUS XIV.

APUD SILVACUM.

[De Missis Dominicis pro Regni & Ecclesiae commodis.]

SEQUUNTUR Capitula quæ in ipso anno, & in ipso mense Novembrio, Dominus Karolus consuli fidelium suorum in Silvatico exsedit, & per regnum suum à Missis suis adnuntiari & observari præcepit, sed & Missos suos, sicut subsequitur, per regnum suum ordinavit.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Karolus gratiâ Dei Rex, dilectis & fidelibus Mislis nostris per regnum nostrum constitutis, salutem. Sicut vobis notum esse credimus, cum dilectissimo fratre nostro Hlothario apud Valentianas locuti fuimus, & communi consilio cum fidelibus nostris communibus consideravimus ut inter cætera sanctæ Dei Ecclesiae, & nostri principatûs ac regni nobis à Deo commissi negotia necessaria, de his quæ subsequuntur vos specialiter ammoneremus; ut sicut hic descripta habentur, unà cum Dei, adjutorio prout melius potueritis, strenuè exsequi procuretis, & hoc præfentaliter necessarium opus sine aliqua dilatione vel excusatione, sicut in missaticis coniuncti & deputati estis, simul conveniatis, & hoc ad perficiendum quantociùs inchoetis; & quantum vel qualiter inde factum habueritis, unusquisque vestrūm, sicut in missaticis constituti estis, de unoquoque missatico nobis ad conloquium quod in proximo cum fratribus nostris habebimus, renuntiare procuret. Et si contigerit ut aliquis vestrūm nostro servitio, vel infirmitate aut quacunque occasione detentus fuerit, pro hoc alii non dimittant ut commendata exequi non studeant; etiam si unus vacaverit à prædictis occasionibus*, ipse quantum Deus dederit iussa perficere* studeat.

* Cod. palat.
& Mer. occu-
pationibus,
Item eis
adimplere.

C A P. I.

Missa denuntianda sunt populo à Missis nostris.

NOSTRIS Seniores, sicut audistis, parabolaverunt simul, & consideraverunt cum communibus illorum fidelibus de Dei servitio, & sanctæ Ecclesie ac regni statu, & qualiter vos qui in regno consistitis pacem & justitiam habere possitis; & ordinaverunt Missos per regnum illorum qui in hoc decenter, quantum Deus adjutorium dederit.

I I.

Inter omnes justicias quas ordinaverunt ut unusquisque habeat, primò consideraverunt de honore Ecclesiarum Dei, & or-

phanorum ac viduarum causis, & de regalibus iustitiis. Tum maxime de raptori bus puellarum, & viduarum causis, & Sanctimonialium, & de his qui Presbiteros flagellare præsumunt, & qui Presbiteros de Ecclesiis sine Episcoporum consensu eicere vel recipere, aut censum de manso, vel ex his quæ Dominus & genitor noster in suis Capitularibus Ecclesiis in immunitate concessit, exigere non timent, & quicensa* de rebus ecclesiasticis ad Ecclesias persolvere detrectant, ut firmiter inquirantur, & acriter distingantur, & plena iustitia inde fiat, secundum quod in Capitularibus avi & patris illorum* statutum habetur. Et ipsi per certos fidejussiones ad præsentiam illius in cuius regno tales inventi fuerint, perducantur, ut inde ipse commendet quid de tali homine fiat qui nec Deum timet, nec contra sanctos canones

* Sermone
de legi Cen-
sum, et manu
projici C. c. l. a.

• Leg. nostri.

65 ANNO CHRISTI 855. Regum Francorum. KAROLI CALVI REGIS 13. 66*

[In Cod. B.
gothicis legibus
francorum.]

canones facere , nec legem & præceptum regium infringere pertimescit ; salvâ censurâ ecclæsticâ & episcopalâ (poenitentia *) vindictâ.

III.

Similiter de collectis quas Theudisca lingua *herifuph* appellant , & de his qui immunitates infringunt , & qui incendia & voluntaria homicidia & adfalcaturas in domos faciunt.

I. V.

De latronibus autem commendaverunt ut Missi omnibus denuntient in illa fideliitate quam Deo & Regi unusquisque debet , & promissam habet , & in illa Christianitate quâ pacem proximo unusquisque servare debet , ut sine exceptione aliquius persona , nec pro amicitia , vel propinquitate , aut amore vel timore , ullus latronem celet , sed illum Missis illorum manifestet , & ad accipendum illum adjutorium quantum potuerit unusquisque præstet , & per sacramentum hoc Missi illorum firmare faciant sicut tempore antecessorum illorum consuetudo fuit. Et si aliquis Missos illorum non obaudierit , si Regis homo fuerit , per fidejussores ad illius presentiam perducatur. Si autem alterius homo fuerit , Senior cuius homo fuerit , illum Regi præsentet.

V.

Commendaverunt etiam ut si aliqui denuntiatum fuerit ut ad accipendum latronem adjutorium præstet , aut aliquis sonum inde audierit ut ad latronem accipendum concurratur , & se inde retraxerit ut ad hoc adjutorium non præstet , si liber homo fuerit , bannum dominicum componat ; & si colonus fuerit , sexaginta ictus accipiat. Et si latro ibi occisus fuerit , qui eum occiderit leudem inde non solvat , & nullus illi inde faidam portare præsumat. Quod si quis facere præsumperit , per certos fidejussores ad Regis presentiam perducatur.

V I.

Quicunque autem abhinc inante latronem repererit , maximè autem illum qui forbannitus fuerit , vel qui illos quos Missi nostri forbannierunt , recepit postquam forbanniti ab eisdem Missis nostris fuerunt , secundum quod constitutum est in Capitularibus avi & patris nostri in libro III , Capitulo xxiii , si Francus est , cum duodecim similibus Francis juret quod

Tom. II.

ipse latronem eum fuisse non scilicet , licet pater ejus sit , aut frater , vel propinquus. Si hoc jurare non potuerit , & ab alio convictus fuerit quod latronem in hospitio suscepisset , quasi latro & infidelis judicetur ; quia latro est , & infidelis est noster & Francorum * ; & qui illum suscepit , similis est illi. Si autem audit quod latro fuisset , & tamen non scit profirmiter , aut juret solus quod nunquam eum audisset , nec per veritatem , nec per mendacium , latronem ; aut sit paratus , si ille de latrocino evictus fuerit , ut similiter damnetur.

[* Similiter
legi , qui
latro inde-
litis est no-
ster . & Frac-
corum . &c.]

VII.

Ut quando Missi nostri latronem forbannierint , hoc & Missis aliis & Comitibus scire faciant. Et si de uno missatico in alium fugerit , si in vicinitatem venerit , pro hoc Missus qui eum forbannivit non dimittat ut eum non persequatur & comprehendat. Et si longius (fugerit * ,) Missus in cuius missaticum fugerit , si alodem habuerit , illi tollat , & illum constringat ut illuc velit nolit reveniat , & ibi malum emendet ubi illud perpetravit. Et si in aliquius villam fugerit , & ipsa villa eum contenderit , secundum quod in Capitularibus avi & patris nostri scriptum habetur , inde fiat. Et si necesse fuerit , ut justitia non proteleatur , Advocato denuntietur ut ipsum latronem reddat , & eos qui eum contenderint præsentet , ut debitam disciplinam inde sustineant , & emendationem inde congruam faciant. Quod si facere neglexerit usque ad secundam vicem , bannum dominicum inde componat ; & sic per fidejussores ad presentiam eorum deducatur , ut & de illo , & de contradictionibus , & de ipso latrone secundum quod causa conjacuerit sic decernatur , ut ceteri metum habeant.

[* Simon-
dui legi suc-
cessor ac man-
tenebat tu-
gerit .]

VIII.

Hoc etiam commendaverunt Seniores nostri , ut si hujusmodi malefactores , sicut prædiximus , de uno regno in aliud fugerint , similiter Missi illius , de cuius regno fugerit , ad alios Missos in illo regno , ubi fugit , hoc notum faciant , & illi Missi eos constringant ut ad illud regnum & ad illos Missos reveniant , ut ibi distingi possint ubi malum fecerunt.

IX.

De advenis qui oppressione Normani vel Britannorum in partes istorum regnum confugerunt , statuerunt Seniores.

E

Regno lib.
s. c. 434.
Vide infra.
Titul. 13.
Cap. 6.

Capitularia

I Hoc de-
finit in Sir-
mondo.]
[Simmodus
legi quod
qui, &c.]

res nostri ut à nullo reipublicæ ministro
quancunque violentiam vel oppressionem
aut exactationem patientur ; sed liceat eis
conductum suum querere & habere , do-
nec aut ipsi redcant ad loca sua , aut Senio-
res illorum eos recipiant . (Nullus autem
eos inservire præsumat , eò quòd loco
mercenarii apud aliquem manserint , nec
censum aut tributum exigere .) (Quòd
aut aliis quibuslibet contra hoc pietatis præ-
ceptum facere aut fecisse , bannum domi-
nicum exinde componat .

X.

Ut omnibus denuntetur qualiter cuncti
sint preparati ad quancunque necessita-
tem imminentem , ut secundum consue-
tudinem , prout necessitas evenerit , ad
Dei servitium & illorum , atque ad de-
fendendam sanctam Ecclesiam &
regnum , omnes sint præparati .

X I.

Capitula autem avi & patris nostri , qui
in præscriptis commemoravimus , qui ex
Missis nostris non habuerint , & eis indi-
guerint , ut commissa per illa corrigere
possint , sicut in eisdem Capitulis jubetur ,
de scrinio nostro vel à Cancellario nostro
accipiunt , ut rationabiliter & legaliter
cuncta corrigit & disponant .

X I I.

Ut unusquisque Missus in suo missatico
provisionem habeat ut si aliquis de nostris
fidelibus per missaticum suum transierit ,
aut ibi consistens vel commandens rapinas
vel deprædationes , aut talia illicita fecerit
de quibus Deus offendit solet , & populis
pro oppressione gemere ; quatenus hoc
subtiliter & veraciter investiget , & nobis
renuntiet , qualiter inde nos sic ordinemus ,
ut nec ipsum , nec alium hoc agere deleteret .

X I I I.

Ut Missi in illorum missaticis curam ha-
beant ne homines nostri , aut alii quilibet ,
vicinos suos majores vel minores tempore
extatis , quando ad herbam suos caballos
mittunt , vel tempore hyemis , quando ma-
rascalcos illorum ad fodrum dirigunt , (de-
prædentur aut opprimant .) Et si egerint ,
[Simmo-
dui legi. vi.
cinos ma-
iores vel mi-
iores de-
prædentur
&c. &c.]

*Post ista capitula sequitur in veteri codice Ms.
bibliotheca Bigotiana fragmentum epistola tum à
Karolo Regis scripta ad Missos , ut recor , dominicos ,
hoc modo .*

Mandamus præterea ut si Capitula
Domni avi & genitoris nostri scripta non
habetis , mittatis ad palatum nostrum de
more prædecessorum vestrorum Missum
vestrum & scriptorem cum pergamenæ , &
ibi de nostro armario ipsa Capitula accipiat
atque conscribat . Et vos deinde secundum
ipsa Capitula Dei justitiam , populi à
Deo vobis commissi necessarias procla-
mationes , legaliter emendare solerti vigi-
lantiæ procuretis . V A L E T E .

*Istud sacramentum jurabunt Franci
homines .*

Ego ill. adsalituram , illud malum quod
scach vocant , vel tefceiam , non faciam ,
nec ut alius faciat consentiam ; & si sapuero
qui hoc faciat , non celabo : & quem scio
qui nunc latro aut scachator est , vobis
Missis dominicis non celabo , ut non ma-
nifestem . Sic me Deus adjuvet & ista Reli-
quia .

Istud jurabunt Centenarii .

Ego ill. adsalituram , illud malum quod
scach vocant , vel tefceiam non faciam ,
nec ut alius faciat consentiam ; & si sapuero
qui hoc faciat , non celabo : & quem scio
qui nunc latro aut scachator est , vobis
Missis dominicis non celabo , ut non ma-
nifestem . Et de Francis hominibus in isto
comitatu & in meo ministerio commanen-
tibus nullum recelabo , quantum recor-
dari potuero , ut per brevem vobis Missis
dominicis non manifestem . Sic me Deus
adjuvet & ista Reliquia .

*Missi autem & Pagi per missaticos qua-
liter fuerunt tunc ordinati .*

I. Hincmarus Episcopus , Ricuinus ,
Engiscalus , Missi in Remtiano , Vonziso ,
Scadiniso , Pertiso , Barriso , Camiziso ,
Catalaunio , Virtudiso , Bagensouiso * ,
Tardaniso .

II. Pardulus Episcopus , Altmarus ,
Teodacrus , Missi in Lauduniso , Portiano ,
Sueffonico , Urciso , & Vadiso .

III. Immo Episcopus , Adalardus Ab-
ba , Waltcaudus , Odelricus , Missi in
Noviomiso , Vermendiso , Adertiso ,

[Simmo-
dui Regis
toniso.]

Curricislo, Flandra, Comitatibus Engil-
ramni, & in Comitatibus Walteaudi.

IV. Folcoinus Episcopus, Adalgarius,
Engiscalcus, & Berengarius, Missi in
Comitatu Berengarii, Engiscalchi, Ge-
rardi, & in Comitatibus Reginarii.

V. Hludouvicus Abba, Yrmunfridus
Episcopus, Ingilvinus, Gotselmus, Missi
in Paritaco, Melkiano, Silvaneclensi,
Vircasino, Belvacense, & Vindoiliso.

VI. Paulus Episcopus, Hilmeradus
Episcopus, Herloinus, Hungarius, Missi
in Rotmense, Tellau, Vitnau, Pontiu,
Ambianense.

VII. Eirardus Episcopus, Teodericus
Abba, Herloinus, Hardoinus, Missi in
Apirincato, Constantino, Bagisino, Co-
rilliso, Otingua Saxonia, & Harduini,
Oxmiso, & in Lisiuno.

VIII. Dodo Episcopus, Hrotbertus,
& Obertus, Missi in Cinemannico, An-
degavensi, atque Turonico, Corboniso,
& Sagiso.

IX. Burchardus Episcopus, & Hrody-
lus, & Heinicus Abba, Milli in Blesiso,
Aurelianensi, Vindusniso, Carentino,
Durcasino, Duniso, Elbricino, Stampi-
so, Castriso, Pinceliso, Madreciso.

X. Wenilo Episcopus, Odo, & Do-
natus, Missi in pago Senonico, Trecali-
no, Wastenio, Moliduniso, Morviso,
Proviniso, & in tribus [Arciliis *], & in
duobus Brionisis.

XI. Teutboldus Episcopus, Jonas Epis-
copus, Itembardus, & Abbo Abba,
Daddo, Missi in Comitatibus Milonis, &
in Comitatibus Itembardi, Augustuduno,
scilicet, Marisconente, Divisionente, Ca-
billono, Hatuariis, & in Tornedriso, &
in Belniso, & in Dusmiso Comitatu Atte-
la, & in Comitatu Romoldi.

XII. Hugo, Gozio, Nivilungus,
Missi in Niverniso, Alciodriso, Ava-
liso.

* Ord. Miss.
in Archis.
Cedre. Patis.
Archibus.

T I T U L U S X V.

A P U D A T T I N I A C U M.

HÆC memorialia Capitula, quæ sequuntur, dedit Missis suis Dominus Karolus
anno dominice Incarnationis DCCCLIV, in mense Junio, quando apud Attinia-
cum cum fratre suo Hlothario fuit locutus, ut illa unusquisque Missus in suo
missatico per regnum illius exequi procuret.

C A P. I.

D E Missis pro latronibus, scilicet ut
addantur, & suppleantur Missi qui
illa peragant quæ in Capitulis continentur,
quæ supra in Silvaco illum edidisse præ-
scripsimus.

II. De maritima custodia, ut secun-
dum consuetudinem vigilanter dispo-
netur.

III. De viis per aquas, videlicet ut ubi
noviter clausæ erant, aperirentur, sicut
antiquitus fuerunt apertæ.

IV. De pontibus restaurandis, videlicet
ut secundum Capitularia avi & patris sui,
ubi antiquitus fuerunt, reficiantur ab his
qui honores illos tenent de quibus ante-
ponentes facti vel restaurati fuerunt.

V. De navibus quæ vadunt sub ponti-
bus, videlicet ut inde teloneum non exi-
gatur.

VI. De advenis quos affligunt ministri
reipublicæ, scilicet ut qui ab illis quos
Nortmanni vel Brittones adfixerunt, &
ideò mendicando in istud regnum vene-

runt, vel qui propter afflictionem Aqui-
tanicas huc venerunt, censuni vel opera-
tiones exegerunt, hoc cum sua lege illis
emendent. Et qui deinceps hoc facere
præsumpserit, simul cum emendatione
dominicū bannū componat.

VII. De latronibus qui nunc nihil mali
faciunt, & quod jamdiu fecerunt emen-
datum habent, & nullus modò super eos
clamar, videlicet ut propter hoc modo
non puniantur.

VIII. De hominibus qui in banno &
in poenitentia missi sunt, & pejus semper
faciunt, scilicet ut à Missis capiantur &
constringantur.

IX. De monetis, & falsariis fabris, vide-
licet ut diligenter inquirantur & emen-
dentur.

X. De rebus Ecclesiasticis in alodem
datis, videlicet ut à Missis inquirantur, &
describantur, & Regi denuntientur.

XI. De monasteriis circumiectis, id
est, ut sicut ordinatum fuit, ita Missi ex-
sequi procurent.

Lib. IV.
Capitular.
c. 18.

III. 14.

Capitularia

KAROLI CAEVI
REGIS 14.

72

XII. De hominibus qui iterum à novo
raptos faciunt, ut à Misericordia comprehendan-
tur, & constringantur, & ad Regis præ-
sentiam ducantur.

XIII. De fidelitate Regi promittenda,
Goldof-
fus. Conditio-
nem. Imper. tom.
3. pag. 390.
Scriptores
co-ancientes
parte 2.
pag. 404.
Pith. in
Gloss. in
verbis fi-
delitatis.
De Judicis.
p. 24. 44.
id est, omnes per regnum illius Franci
fidelitatem illi promittant. Et qui dicunt
se illam promisso, aut certis testibus hoc
adprobent, aut jurent se illam ante jurasse,
aut illam ipsam fidelitatem promittant.

Sacramentum autem fidelitatis tale est.

Ego ill. Karolo Hludovici & Judithæ
filio ab ista die in ante fidelis ero secundum
meum savorum, sicut Francus homo per-
rectum esse debet suo Regi. Sic me Deus
adjuvet & ista Reliquia.

Anno Incarnationis Domini , DCCLIV,
v Nonas Julias, in mallo Remis isti
juraverunt quod juratam habuissent
fidelitatem.

ISTI JURAVERUNT ANTIQUITUS.
Teudacrus. Amalricus. Rotboldus.

Amalbertus. Dodo. Wingboldus. Berul-
fus. Wala. Herilo. Heirbertus. Airar-
dus. Gotlandus. Hilpricus. Gerlegius.
Amalgisus. Heico. Amalricus, major de
Buxido.

ISTI JURAVERUNT FIDELITATEM.

Goderamus. Dodilo. Siegbertus. Fi-
dentiust. Ermensulfus. Teutgrimus. Wi-
boldus. Ermengaudus. Rotmundus. Gif-
lulfus. Haimiricus. Teutbaldus. Drogo.
Theodericus. Ebroinus. Rodoinus. Gisti-
nus. Wlfridus. Haimuinus. Wandreber-
tus. Berecarius. Angelinus. Ado. Mei-
nardus. Otrradus, decanus. Guntbertus,
decanus. Herwincus, decanus. Ozias.
Ailus. Teudaldus. Teodoldus, decanus.
Bertricus. Rothaus. Ingobertus. Ambli-
nus, decanus. Gozselmus, decanus. Wlfa-
rius. Flodoinus. Anglebertus. Emmenul-
fus. Sibertus, decanus. Hecto. Isaac. Gif-
lardus. Alaricus. Gerardus. Madergaudus,
decanus.

TITULUS XVI.

A P U D L E U D I C A M.

HÆ sunt adnuntiationes quas Hlotharius & Karolus apud Leudicam adnun-
tiarunt, anno DCCLIV.

H L O T H A R I U S,

SERENISSIMUS IMPERATOR.

C A P. I.

SCIRE volumus vestram omnium fideliti-
atem quia frequenter præsenti anno
dilectissimum fratrem nostrum Hludou-
vicum invitavimus ut commune conlo-
quium cum fidelibus nostris haberemus,
atque cum illis de Domini voluntate,
quantum ipse inspirare vellet, ac de san-
ctæ Dei Ecclesiæ utilitate, nostroque ac
nostrorum communiprofectu, honore, &
necessitate tractaremus & ordinaremus.
Sed quia prædictus frater noster hactenus,
sicut opraveramus, quibusdam impedi-
tibus causis, venire distulit, nos illud omitt-
tere noluimus quin utiliter nos conjunge-
remus.

Nunc volumus vos certos reddere de
nostra conjugione, quia Christo propi-
tio secundum Deum ad salutem sanctæ
Dei Ecclesiæ, nostramque ac vestram
communem utilitatem & necessitatem,
indissolubiliter corde & opere conjungere
nos volumus, ut unum simus in Christo,
& vos unum sitis nobiscum.

II.

Sapiatis quia legem quam antecesso-
res nostri, hoc est, pater & avus noster,
vestris antecessoribus concederunt & fer-
vaverunt, nos similiter vobis perdonamus,
& inviolabiliter atque incorruptè, & præ-
sentibus & futuris temporibus, per omnia
volumus observare.

III.

KAROLUS,
GLORIOSISSIMUS REX.

C A P. I.

HANC siquidem conjunctionem facere idcirco usque nunc distulimus, quia voluimus ut supradictus frater noster nobiscum pariter conveniens in eadem conjunctione se nobis affociaret. Sed quia ille aliquibus impedimentis praepeditus venire omisit, nos auditâ perturbatione quam filius ejus facere conatur, consociare nos voluimus. Sciat ergo quoniam & in prosperis & in adversis simul erimus; nec poterit nos, Deo adjuvante, ullum offendiculum ab ea caritate separare quâ fraternis vinculis adstriciti sumus. Sed ubique alterno solatio & adjutorio indiguerimus, quantum Dominus permiserit, in invicem supportari & sustentari cupimus, atque contra omnem terrenum inimicum auxilium in alterutrum ferre voluntus.

I I.

Si autem isdem frater noster, sicut op-tamus & ei mandamus, hoc agere distulerit, nos ita conjuncti sumus ut unus alteri tale præbeat solatium & adjutorium quatenus ubique necesse fuerit, amodo & deinceps, sicut præmisimus, unusquisque regnum sibi divinitus commissum quietè obtinere possit. Et si aliquis pari suo superflua extiterit, ipse qui remanserit, nepotes suos una cum regno patris sub tutione & defensione habeat; ut contra adversantium machinationes, auxiliante Deo, ita muniti existant qualiter quieto ordine regnum patris obtinere valent.

I I I.

Certissime igitur devotionem vestram scire cupimus, quia veraciter nos recognoscimus in multis Deum offendisse, animosque vestros negligenter molestasse. Quæ videlicet cuncta ita favente Christo

pro viribus emendare voti habemus, ut & Deum placare & vestra devotioni satis facere possimus. De quibus omnibus certiores vos reddere curabimus cum pluriores nostri fideles convenerint, aut cum præfatus frater noster, ut ei mandavimus, venerit, si tamen venire voluerit, quomodocunque vobis amabilius erit; ita ut veraciter cognoscatis promissionem nostram omnimodis attendere* & plenissime nos observare velle.

[Simoni-
dius legit at-
tendere.]

I V.

Illud præterea in commune vestra & omnium comperiat solertia quia ideo vobis in hoc sacro loco hæc sollicitè denuntiare voluimus, ut noveritis cuncta quæ dicimus, Domino favente, Sanctis que ejus suffragantibus, in quorum præsencia denuntiantur, inviolabiliter obseruaturos nos esse.

Hoc est sacramentum quod [sibi tres Fratres Francorum Reges] mutuo juraverunt.

Ab hodierna die & deinceps, si Hludouicus frater noster illud sacramentum quod contra nos juratum habet, infregit vel infringit, aut filii ejus ad talem partem regni quam tu contra eum acceptam habes, in quantum Dominus posse dederit, & contra ipsum & contra filios ejus, ac omnes qui eam tibi auferre voluerint absque iusta & rationabili occasione, si tu experteris, adjutorium tibi defensionis præstabo. Si autem ego te supervixero, filii tuis talem partem regni quam tu contra me & meum fratrem acceptam habes, non auferam, sed consentiam. Et si ipsi vel fideles illorum experierint defensionis adjutorium contra ipsum fratrem nostrum & filios ejus, ac omnes, ut eam tenere possint, adjutorium in quantum potero præstabo, si tu aut filii tui id ipsum adjutorium mihi præstaveritis, & à nobis vos non dissociaveritis.

T I T U L U S X V I I .

Notitia Eccliarum Belgicorum p. 56.
PRAECEPTUM CONFIRMATIONIS PRO ECCLESIA TORNACENSIS
Datum apud Vermeriam Palatium regium, viii. Kalendas Augosti, anno
Christi DCCCLIV, Karoli Calvi Regis xv.

KAROLUS, gratiâ Dei Rex. Quia vene-
 rabilis vir Immo, Noviomagensis at-
 que Tornacensis Ecclesiaz Episcopus,
 utilitatem sibi commissaz Ecclesiaz & ne-
 cessitatem Canonorum suorum prævi-
 dens, scilicet ut rebus exterioribus adhi-
 bitis, divinum cultum ac ministerium pro-
 prii officii liberius possit explere, deferens
 privilegium quoddam venerabilium Epis-
 coporum nostrorum manibus roboratum,
 in quo quædam res ad usus prælatorum
 Canonorum suorum delegataz detine-
 bantur, humiliter petiit ut id eademque
 res cum appendix suis predictaz Eccle-
 siæ sanctæ Dei genitricis Mariz semper
 Virginis, in præfata civitate Tornaco-
 sita, in usibus ac stipendiis Clericorum
 ibidem Domino servientium perpetualiter
 habendas, nostris confirmaremus editiſ.
 Fuerunt namque temporibus antecesso-
 rum ejus præscriptaz civitatis Clericorum
 usibus applicaz, villa Lamedinius cum
 integritate sua, & mariscus unus in Flan-
 drense pago, necnon etiam decimaz po-
 puli juxta antiquam consuetudinem ad
 eundem locum confluentis. Præterea ab
 eodem venerando Pontifice acquisitaz res
 & superadjectaz sunt hæc, id est, in pago
 Brabantense, in loco qui dicitur Villa,
 quicquid Hrotsindis Deo devota in eo-
 dem loco habuisse cognoscitur, ad partem
 predictaz Ecclesiaz traditæ, necnon &
 mariscum in pago Flandrensi quem Orgi-
 sus Presbyter & Burgisus germanus ejus
 frater præfaz Ecclesiaz contulerunt, te-
 loneum etiam præfaz civitatis Torna-
 censis, & insuper in Novimo vinez de
 quibus secundum temporis qualitatem

colliguntur modia centum viginti. Has
 denique res, sicut in privilegio Episcopo-
 rum continetur, secundum prænominati
 reverendi Pontificis Immonis rationabi-
 lem constitutionem, sumptibus & indu-
 mentis ceterisque utilitatibus prælignatis
 Canonice sancte Mariz, euidem sape-
 dicti venerandi Præfuzi supplici depreca-
 tione, perenniter habendas decernimus &
 firmamus; videlicet ut remota necessita-
 tis inquietudine, ipsis & successoribus
 eorum liberius per omnia tempora, pro
 nobis & regni stabilitate, Christi mili-
 cordiam affiduis precibus implorare de-
 lectet.

Præterea statuimus ut ultra tricenarium
 numerum in congregazione fratrum præ-
 dictaz Ecclesiaz sanctæ Dei genitricis Ma-
 riz nullus Clericorum adjiciatur, nisi forte
 superadjectaz fuerint alia præter istas res
 quæ ad usus eorum sine murmuratione
 sufficiant; quatenus moderata rerum dif-
 tributio prælatorum Clericorum in me-
 morato loco secundum proprii Pontificis
 administrationem sufficiens, non alia con-
 stitutione moveatur quæ eorum animos
 aliquæ turbulæ in divino servizio tepeſcere
 cogat.

Ut autem hæc præcellentiaz nostraz
 confirmatio perpetuum in Dei nomine
 obtineat vigorem, de anulo nostro
 subter eam jussimus sigillari.

GUILLERMUS..... ad vicem LUDOVICI
 recognovit.

Data viii. Kalendas Augosti, Indi-
 catione iv, anno xv, regnante KAROLO
 gloriſſimo Rege.

Actum Vermeria palatio regio.

TITULUS XVIII.

HOC est Consilium quod Episcopi & Abbes & ceteri fideles Domini Karoli apud Boniolum communiquer illi dederunt, anno incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCLVI, in mense Augusto.*

[Sic etiam legitur in Sirmondo.
At codex Pithaneus habet modif.
cum. & sic legendum videtur.]

INCREPATIO quam in epistola Domini Apostolici (vobiscum *) & cum aliis fidelibus vestris audivimus, severissime nos tangeret, si nos aliter non egissetsemus quam ildem Dominus Apostolicus nos egisse, secundum quod ipse audierat, cum magna auctoritate mandavit. Nam quia nos in isto facto, unde nos specialiter redargui, consentientes non fuimus, & vos ac fideles vestros, quos inde admonere convenit, & verbis & scriptis, sicut ipsi scitis, & manentia scripta testantur, frequenter & salubriter communimus, ut quod contra salutem & auctoritatem factum erat emendaretur, & ne deinceps committeretur, omnimodis caveretur, damnabiliter ista increpatione non tangimur. Sed & nunc nostris monitis illius monita conjungentes, & illius monitis nostra monita subjungentes, hortamur ut statim monasteriorum in regno vestro consistentium, alter quam debeat & deceat perversum ac confusum, quanto ciuius & melius ac possibilius arque rationabilius potueritis, restituere & corrigere studeatis. Et non solum hoc vos & commissos vobis in regno vestro agere commonemus, verum etiam monemus, hortamur, & precamur ut capitula quae vos ipse cum fidelibus vestris in Colonia villa manu propriâ confirmatis, sed & ea quae in Belvaco civitate Episcopis tradentibus sub conditio-
ne notissima suscepistis, illa quoquæ quæ cum fratribus vestris secus Teudonis villam in loco qui dicitur *Judicium* approbaatis, illaque quæ in Verno palatio synodaliter prolatæ suscepistis, ea etiam quæ in Sparnaco de episcopilibus capitulis cum illustribus viris & sapientibus Baronibus vestris observanda delegistis, sed & illa quæ cum Fratribus vestris apud Marsnam

manu propriâ confirmatis, verum & illa quæ in Synodo Suectionica, cui vestram præsentiam exhibere dignati fuistis, acceptatis, necnon & illa quæ in Silvaco decrevistis, cum his quæ in Leodico cum fratre vestro Hlothario adnuntiasti, diligenter & frequenter ad memoriam redditatis ac relegatis, & quæ in regno vestro contra illa acta sunt, contraque divinam & salubrem auctoritatem, quam progenitores & prædecessores vestri directo ordine tenuerunt & observaverunt, perpetrata sunt, quantociùs ratio & possibilitas permittit, corrigeremus. Et ne de cetero à quocunque contra hæc agantur, communiter omnes cooperante Domino caveamus. Et si quid contra hæc actum fuerit, statim ut citius fieri potuerit, equitate & ratione ac possibilitate dictante, absque dolo, cum recta intentione & lege ac auctoritate competente unicuique ordini corrigitur. Et ne leve cuiquam videatur quod Deo teste, ac mediante manu propriâ confirmatum, & sponsione cum veritatis, quæ Deus est, assertione prolatum est, discat ex confirmationis cautione in terris, & ex baptismatis ac cæterarum observationum confirmatione in cælis, quantis nexibus quisque teneatur obstrictus; omnesque quod divino spiritu dicitur communiter audiamus: *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit; arcum suum tetendit, & paravit illum, & in eo paravit rasa mortis.* De quibus non omnes ad se & mandatorum suorum observationem conversos, & in observatione eorumdem permanentes, eripiat Jesus Christus Dominus noster; cui est honor, & gloria, potestas, & imperium per omnia secula seculorum. Amen.

T. Vide infra
p. 1447, no-
mina Epis-
coporum &
Abberum
qui Concilio
isti inter-
fuerunt. 1

Psal. 7. 11.

TITULUS XIX.

AD FRANCOS ET AQUITANOS MISSA DE CARISIACO.

HÆC que sequuntur Capitula missæ Domnus Rex Karolus ad Francos & Aquitanos, qui ab eo disciverant anno incarnationis dominice DCCCLVI, Nonis Julii de palatio Carisiaco, per fideles Missos suos Adalardum Abbatem, Rodulfum, Richuinum, Adalgarium, & Beengarium.

C A P. I.

MANDAT vobis noster Senior quia suus avunculus Rhuodulfus illi de vestra fidelitate nuntiavit, & quod vos illum precastis ut ad vos suos denominatos fideles in sua mercede transmitteret, & vos illi per illos vestram necessitatem & voluntatem mandare volebatis; & si aliquid factum habebatis quod necessitas fuisset emendare, voluntariè per illorum consilium emendabatis, & quod vobis consilium donaverint ad nostri Senioris fidelitatem & vestram salvationem, voluntariè faceretus.

I I.

Et mandat vobis noster Senior quia placet ei quod illi suus avunculus de vestra fidelitate & bona voluntate nuntiavit; & secundum vestram deprecationem transmittit nos, sicut precastis, ad vos; & mandat vobis quia si aliquis de vobis se reclamat quod injuslè alicui de vobis fecit, & ad rectam rationem & justum judicium venire non potuit, aut per infidias aliquas aut ipse Senior noster, aut aliquis ad illum, aliquem de vobis (comprehendere *) voluit, & propter hoc ad tempus aliquis de vobis ab illius præsencia & ab illius servizio se substraxit; quia omnis quicunque de vobis ad rectam rationem ad illum & ante suos fideles venire voluerit, hoc ei concedit. Et si justè & rationabiliter inventum fuerit quod rectam rationem contra eum aliquis de vobis habuerit, cum consilio fidelium suorum hoc voluntariè emendabit. Et si inventum fuerit quod illam causam unde aliquis de vobis conquirere voluerit, per rationem fecerit, volet ut sicut per rationem fecit, ita facta per rationem permaneat.

I I I.

Mandat vobis ut si aliquis de vobis rec-

tam rationem ad illum & ante suos fideles precaverit, & inde in rectam rationem venierit, & justè & rationabiliter inventum fuerit quod rectam rationem aliquid de vobis non habeat, & ipsa recta ratio illum convincerit, quia si se concrederit & humiliaverit, & emendare voluerit, & in ipsa emendatione permanere voluerit, quia sicut cum suis fidelibus rationabiliter invenerit ut rationabilem misericordiam faciat, voluntariè paratus est facere.

I V.

Mandat vobis quia si aliquis est de vobis qui non se confidit in sua conscientia, ut rectam rationem precare aut non valeat aut non audeat, & se recognoscit & pœnitit, & misericordiam illius & indulgentiam perierit, quia illum, tantum ut in ante sicut debet se caveat, voluntariè unicuique qui sic se recognoscit, misericordiam & indulgentiam donat.

V.

Mandat vobis ut ne aliquis de illo in ante dubitet quia ipsam rectam rationem, qui illam querit, semper illi vult conservare, & illam misericordiam quam modò illi concedit, similiter illam semper vult conservare, si ille aliam iterum talem causam non commiserit pro qua per rectam rationem justum judicium debeat sustinere.

V I.

Mandat vobis quia si aliquis de vobis talis est qui dicat quia pro paupertate & necessitate, quia multis dies in illius servitio misit, & omnia que habuit dispendit, ad talem conjunctionem, ut aliquid impetraret quod per servitium impetrare non potuit, se conjunxit, quia si hoc nostro Seniori ante suos fideles demonstrare potuerit, & hoc si verum inventum fuerit quod Senioris nostri culpa fuerit quod per necessitatem aliquis de vobis rationabiliter

*[Sic enim
Simeon.
de manu re-
plicis com-
pedit.]

81 ANNO CHRISTI 856. Regum Francorum. KAROLI CALVI REGIS 16. 82*

biliter de servitio alius se tali modo subtraheret, quia Senior noster hoc voluntariè recognoscit, & cum consilio de suis fidelibus hoc quam cito & rationabiliter potuerit, emendabit.

V I I.

Mandat vobis quia si aliquis de vobis dixerit quod hoc quod fecit, non pro sua infidelitate neque pro sua desinonantia, fecit, & timeret aliquis de vobis quod nos noster Senior alicui de vobis reputare in ante debeat hoc factum, aut pro sua infidelita aut pro sua desinonantia, & propter hoc jam ultra ad illum non debeat consilium acaptare, quia qualiscumque de vobis tali modo in isto facto commissulatus est, si inante illi sic fidelis & obediens & adjutor ad suum regnum & debitum honorem continentum fuerit, sicut per rectum homo suo Regi & suo Seniori esse debet, quia nulli de ista causa volet reputare, sed totum ex corde dimittere quod in illius persona in ista causa commisit, & suum servitium, quod illi & ante fecit, & adhuc Deo juvante faciet, debet & rationabiliter vult illi merere. Si autem aliquis illi aut alicui iustè absulit, lex hoc, sicut consuetudo & rectum est, pacificabit.

V I I I.

Ex sciatis quia Senior noster, sicut subinde voluit, Deo gratias, nunc ad bonum effectum perduxit, & rogavit fideles suos ut sine ulla mala suspicione de illius iracundia aut animi commotione communiter querant & inveniant, atque describant hoc quod illi secundum suum ministerium facere debet, & quæ facere illum non concedant. Et ubiunque inventum fuerit quod fecit quod facere non debuit, paratus est ut cum Dei adjutorio & fidelium suorum consilio hoc quam cito cum ratione & possibiliate emendare potuerit, emenderet & inante corrigit, & correcta custodiatur; & quod facere debuit, quod ad salutem & honestatem illius pertinuit, & aliquid minus fecit, hoc cum Dei adjutorio & fidelium suorum consilio & auxilio facere quam cito cum ratione & possibiliate potuerit, faciat.

I X.

Et similiter vult ut nos queramus & inveniamus & describamus quid & qualiter nobis fidelibus suis in unoquoque ordine contra illum conveniat facere, & quid non conveniat facere; ut illa quæ convenient faciamus, & illa quæ non convenient cœreamus, & ubiunque in retro aliqua à nobis suis fidelibus in quoconque ordine

Tom. II.

facta sunt quæ non concedeant, cum Dei & illius auxilio & nostro communi consilio quam cito cum ratione & possibiliate emendare potuerimus, emendemus, & inante corriganus, & correcta custodiamus.

X.

Ex sciatis quia (sic est adunatus*) cum omnibus suis fidelibus in omni ordine & statu, & nos omnes sui fideles de omni ordine & statu, ut si ille juxta humanam fragilitatem aliquid contra tale pactum fecerit, illum honestè & cum reverentia, sicut Seniorem decet, ammonemus ut ille hoc corrigit & emendet, & unicuique in suo ordine debitam legem conservet. Et si aliquis de nobis in quoconque ordine contra istum pactum in contra illum fecerit, si talis est ut ille inde eum ammonere volet ut emendet, faciat; & si talis est causa ut inde illum familiariter non debeat ammonere, & ante suos pares illum in rectam rationem mittat, & ille qui debitum pactum & rectam legem & debitam Seniori reverentiam non vult exhibere & observare, justum iustitiz judicium sustinet. Et si suscitere non voluerit, & contumax & rebellis exierit, & converti non potuerit, à nostra omnium societate & regno ab omnibus expellatur. Et si Senior noster legem unicuique debitam, & à se & à suis antecessoribus (nobis & nostris antecessoribus) perdonatam, per rectam rationem vel misericordiam competentem unicuique in tuo ordine conseruare non voluerit, & ammonitus à suis fidelibus suam intentionem non voluerit, sciatis quia sic est ille nobiscum & nos cum illo adunati, & sic sumus omnes per illius voluntatem & consensum confirmati Episcopi atque Abbates cum laicis, & laici cum viris ecclesiasticis, ut nullus suum parentem dimittat ut contra suam legem & rectam rationem & justum iudicium, etiamsi voluerit, quod absit, Rex noster alicui facere non possit.

X I.

Ex sciatis quia ad hoc querendum & inveniendum, & statuendum atque confirmandum, cum nostro & ceterorum fidelium suorum consensu, habet noster Senior constitutum locum Vermeriam palatum, & tempus ac diem XIII. Kalend. Augusti; & habet ex nomine descriptos fideles suos, per quorum tractatum ista causa Deo adjuvante ad perfectionem perveniar; & habet VII. Kalendas Augusti ad ipsum palatum Vermeriam generaliter omnes fideles suos convocatos, ut

F

(Bisimulat
naturam regum
legitimum loc
et ille adu
status, ov.)

omnibus suam voluntatem & perdonationem & nostram, qui fideles illius sumus, devotionem accognitum; ut ita convenientia, quam teste Deo confirmabimus, in ante diebus vita fuit & diebus vita nostra conservetur, & ipse suis successoribus contra successores nostros, & nos nostris successoribus suis successoribus conservandam in Dei nomine relinquamus.

X I I.

Et sciatis quia vult Senior noster, & nos ac ceteri fideles illius, ut si vos, qui illius fideles & consiliarii esse debetis, volueritis, sicut vobis diximus, ad illius presentiam & fidelitatem atque servitum venire, & nobiscum in ista societate esse, quia & ipse & nos quae voluntarie volemus, ut cum nobis hoc & queratis & inveniatis, & statuatis (& consummetis atque conservetis, *) & nos cum vobis similiter: & vobis alii omnibus, sicut & nobis, debet tam legem & reclam rationem deinceps in ante, sicut rectum est, vult conservare, sicut sui antecessores, qui hoc melius & rationabiliter fecerunt, nostris & vestris antecessoribus in omni ordine conservaverunt.

X I I I.

Et mandat vobis noster Senior quia si aliquis de vobis talis est cui suus senioratus non placet, & illi simundat ut ad alium Se-

niorem melius quam ad illum acaptare possit, veniat ad illum, & ipse tranquillo & pacifice animo donat illi commeatum; tantum ut ipsi & in suo regno vel suis fidelibus aliquod damnum aut aliquam mortificationem non faciat; & quod Deus illi cuperit, & ad alium Seniorem acaptare potuerit, pacifice habeat.

X I V.

Et si aliquis fuerit de vobis qui voluerit dicere quia non credidit Senioris nostri fidem, & suspectus sit de sua perditione, & propter hoc non audeat ambulare ad illum, nos vobis damus Dei & nostri Senioris Karoli fidem, & de suis Episcopis (& fidelibus Clericis fidem, *) quia quantum Deus vos salvaverit, & vos vos ipsumsos salvaveritis, sani ambuleatis, & sani cum illo sitis; & sani, si vobis cum illo, sicut debet, non convenerit, retornetis; tantum ut pacifice & sine seditione ambuleatis, & suos fideles non sollicitetis.

X V.

Et si adhuc dubicatis, & aliam firmatem queritis, tantum ut contra rationem non queratis, si ad illum, sicut diximus, ambulare vultis, etiam & ad hoc parati sumus ut faciamus; quia certi sumus quia omnia cum securitate facere possumus.

* I. Si Si-
monius. de
mone refutat
de fidelibus
damus fi-
dem, que
latoe & rodi-
ci. Et Homo-
confit. 1

T I T U L U S X X.

A D E O S D E M M I S S A D E B A S I U.

ISTA Capitula misit Rex de Basiu per Hadabranum & Bettoneum.

C A P. I.

MANDAT vobis Senior noster salutes. Mandat etiam vobis quia valde miratur quod placitum tale non custodistis sicut vos illi promisistis, & sicut ipse vobis mandavit.

I I.

Mandat vobis Senior noster quod propere hoc placitum dimisisti ut fratri ejus expectare voluissetis adventum, juxta quod illi mandastis, non sine aliis suis fidelibus, quos modo secum non habuit, invenire potuit, ut necesse esset inde aliquam expectationem facere.

I I I.

Habet Senior noster constitutum aliud

placitum Kal. Septemb. in villa Nielfa, ubi ei occurrere sibi fideles debent. Propterea mandat vobis ut vos tali loco & vobis congruo & eidem praemissio loco proximo, veniatis, ubi tales suos fideles transmittere ad vos possit quos vobis mittendos postulaveritis.

I V.

Sciatis quia vult vobis hoc observare secundum quod vobis in Vermeria consiluit, & sicut scriptis & verbis antea mandaverat, & quicquid amplius juste & rationabiliter postulare vultis. Pariter & de expectatione, secundum quod cum fidelibus suis invenerit quod Dei voluntati, & ejus fideliumque suorum honori, non sit indignum, proper Deum & nutrimentum

Domini & genitoris sui ac illius, & servitium illi à vobis impensum, hoc vobis adfentire non contradicit.

V.

Mandat vobis ut memores sitis Dei & vestra Christianitatis, & nutrimenti geni-

toris ejus & sui & debitæ fidelitatis & regni supervenientis periculi, studeatis vos fideles sanctæ matris Ecclesiæ & sui unanimis fieri, & omnipotentis Dei voluntatem ac illius fidelitatem communemque salutem simul cum ipso fideliter explere, ad resistendum inimicis & Christiani niminis persecutoribus.

T I T U L U S X X I.

AD EOSDEM, PER ADALARDUM ABBATEM.

ISTUM Missatum transmisit Dominus Rex gloriosus Karolus per Adalardum Abbatem, & Richinum, & Rodulfum, & Berengarium.

C A P. I.

MANDAT vobis Senior noster salutes: & mandat vobis quia quicquid in vestra causa secundum consilium suorum fidelium melius & honestius invenire potuit, per suos fideles & sua Capitula jam per duas vices vobis mandavit.

I I.

Mandat vobis quia sicut per illos suos fideles & per eadem Capitula vobis innovavit, sic vult erga vos adtendere & observare. Et si vos adhuc talem causam cum postulare volueritis quæ ad suum honorem & ad vestrum profectum pertineat, paratus est etiam in hoc secundum vestram petitionem facere juxta consilium fidelium suorum.

I I I.

Mandat etiam ut recordemini Dei & vestra Christianitatis, & condoleatis atque compatiamini huic sanctæ Ecclesiæ, quæ & à vobis & ab aliis miserabiliter est oppressa & deprædata, & quæ crudeliter ex altera parte persequitur à Paganis: & non vos dissocietis ab unitate & unanimitate fidelium Dei; sed acceleratis præsentanter vos illi adunare, & conjungere alii Dei suisque fidelibus, ad defensionem sanctæ Ecclesiæ & suam fidelitatem.

I V.

Si autem dicitis vos propter pares vestros, qui præsentes non sunt, hoc non

posse facere, mandat ut vos qui in praesentiariis estis, talem securitatem ei faciatis ut non propter aliam causam hoc dimittatis quod per nos vobis mandat, nisi propter illos vestros pares qui præsentes non sunt. Et facite ei securitatem ut illos vestros pares ad Dei servitium & ad suam fidelitatem, in quantum potueritis, exhortemini & convertatis, & si illos converti non potueritis, vos ab ejus servitio non vos subterrahatis. Quoniam si omnes converti ad illum volueritis, paratus est vos omnes secundum sanctæ Ecclesiæ utilitatem, & suum honorem & vestrum communem profectum, recipere & salvare & honorabiles semper habere, & nulli unquam imputare, in quantum ad se pertinet, quicquid negligenter factum habetis de ejus servitio, aut in ista causa contra illum egistis.

V.

Et mandat vobis quia postquam vestram fidelitatem cognoverit, securos etiam vos faciet ex sua parte quod nulli debet repudicare hoc quod erga illum neglegenter egit in hac causa; ita tamen si vos quoque erga illum debitum honorem & debitam fidelitatem conservaveritis, sicut Dei suæ fideles.

V I.

Et si aliqua pars ex vobis ad ejus senioratum & ad ejus fidelitatem reverti voluerit, similiter est paratus eos benignè recipere, & erga illos omnimodis adimplere quæ superius scripta sunt.

TITULUS XXII.

AD EOSDEM, PER HINCMARUM ET ALIOS.

ISTUM Missaticum transmisit Rex per Hincmarum & Yrminfridum Episcopos, & per Adalardum Abbatem, & Rodulfum, & Richuinum, & Beringarium.

MANDAT vobis Senior noster salutes. Et mandat vobis quia pro Dei amore, & pro vestra quandam fidelitatis servitio sibi impenso, omnes vos vult salvos esse, & sine aliqua occasione omnes vos ad Dei servitium & ad suam fidelitatem adtrahere cupit. Et ut omnibus manifestum fiat quia sic omnes vos vult salvare sicut suos fideles, & nullâ occasione intermissâ aliquem ex vobis perdere vult, & ut etiam contra paros vestros absque lesionâ salvi esse possitis, sicut debetis & Christianos oportet, talem causam quam vos eum postulatis, libentissimè vobis concedit secundum consilium suorum fidelium usque ad conditum placitum quod est V. Idū Octob. Carnutum. Ita tamen ut vos securitatem talem ei faciat ut usque ad illud placitum in pace maneat, & nullam dehonorationem in aliqua causa erga eum aut erga suos fideles faciat, quam rationabiliter & possibiliter vi-

tare & cavere potestis neque impedimentum suis fidelibus faciatis, (nec imprædationem, nec aliquam inquietudinem*). Et concedit vobis ut omnes in honoribus & in alodis vestris iterum consistatis, exceptis his quorum honores Senior noster donatos habet. Et si aliqui sunt ex vobis qui honores non habent, si volunt in suis aliis consistere aut cum aliis eorum paribus vel amicis, faciant. Et etiam si voluerint cum Seniore nostro manere, ita tamen ut cum pace vivant, & ipsi & sui, etiam hoc clementer concedit. Et videlicet ratione ut vos securum de vobis illum faciatis, & ut nullum suum fidelem aliquo modo de sua fidelitate suberahatis neque sollicitetis. Et si aliquis ex vobis fuerit qui hanc pacem isto modo servare noluerit, à vetro confortio omnes eum unanimiter expellatis, si emendare noluerit quod neglegenter fecisse manifestum fuerit.

TITULUS XXIII.

SYNODI CARISIA CÆ.

CAPITULA que Karolus fecit apud Carisiacum palatum.*

Goldaf.
rus Confir.
Imp. tom.
1. pag. 274

C A P. L

* Vide Notas
infra. pag.
776.

IN nomine sancte & individua Trinitatis. Karolus, gratia Dei Rex, illi Episcopo & dilectis ac fidelibus Missi illis Comitibus nostris, salutem. Notum sit fidelitati vestra quia xvi. Kal. Mart. secundum sacram auditoratam synodus venerabilium Episcoporum ac conventum fidelium nostrorum apud Carisiacum fecimus convenire. Cum quibus inter cetera ecclesiastica utilitatis ac regni necessitatis negotia consideravimus qualiter rapina & depopulationes, que partim occasione superinuentum Paganorum, partim mobilitate quorundam fidelium nostrorum in regno nostro, per eos etiam qui Ecclesiam Dei defendere & tueri, & regni soli-

ditatem ac quietem debuerant providere, graffantur, aliquo modo annuente Domino sedari valeant & amoventur.

I I.

Quorum consultu decrevimus ut quia peccata, que in suo initio ut sunt magni ponderis estimantur, permiciose processu, ipso etiam exitibili usu pravia mentibus leviantur*, & quasi insensibiles redduntur, ac si quando relipiscere moliantur, eas saepius obligant, ut si surgere velint non possint, antequam censura ecclesiastica & legales sententiae hujusmodi predatores terribiliter & damnabiliter feriant, Episcopi qui que in suis parochiis, & Missi in illorum missaticis, Comitesque in eorum

* [Si similes
menti poena
sit in pra-
datione
nec in ali-
qua inqui-
tudine.]

89 ANNO CHRISTI
857. Regum Francorum. KAROLI CALVI
Rois 17. 90

Comitibus, pariter placita teneant, quòd omnes reipublicæ ministri, & vassi domini, omnesque quicunque vel quorumcunque homines in eisdem parochiis vel comitatus communant, sine ulla personarum exceptione vel excusatione aut dilatatione convenient.

I I I.

Regno. lib.
a. c. 178.
Et Episcopus illius parochia breviter adnotatas sententias de hujusmodi causa, evangelicæ videlicet & apostolicæ atque propheticæ auctoritatis, necnon & decreta apostolica atque canonica omnibus relegat, & aperto sermone cunctis quale quantumque peccatum sit, & qualis quantumque poenitentiam & quam immamnam severissimamque vindictam exposcat, cum aliis debitis & necessariis atque utilibus prædicationibus innotescere curet.

I V.

Regno;
ibid.
Missi quoque legales sententias, sicut eas cognitas habent, adnotent, & prædecessorum nostrorum Regum atque Imperatorum, nostraque Capitula de hac causa in unum collecta, omnibus nota faciant. Et Episcopi Dei & episcopali auctoritate tales depredationes omnibus interdicant. Et Missi ac Comites nostri cunctis ex nostro regio banno prohibere firmiter studeant, ut cognoscant omnes quia si abhinc in ante in nostro regno talia facere aliquis præsumperit, secundum divinas sententias episcopalem exciper sententiam, & secundum leges ac Capitula regia emendare cogetur, & secundum judicium fidelium nostrorum condignam vindictam suscipiet.

V.

Et si talis persona fuerit ut Episcopi vel Missi nostri ac Comites in illorum ministeriis quod pravum actum fuerit, potuerint emendare, secundum præfixum modum illud emendare studeant, aut per fidejussiones ad nostram præsentiam venire faciant.

V I.

Si autem quisque inobediens extiterit, cum summa festinatione nobis

notum facere curent, ut quantociùs ad nostram præsentiam illum venire jubeamus, & dignam unctionem secundum judicium fidelium nostrorum sustineat.

V I. L

Et si, quod absit, talis emergerit qui Dei timorem postponat, & ecclesiasticam auctoritatem contemnat, & regiam potestatem refutat, sciat quicunque ille fuerit quia & secundum canonicam auctoritatem ab omnium Christianorum cœtu, & à sancta Ecclesiæ confortio, & in celo & in terra alienus efficietur, & regali potestate atque omnium regni fidelium unanimitate, sicut Dei & Ecclesiæ inimicus & regni devastator, persequetur usque dum à regno exterminetur.

V I I I.

Et si aliquis Comes fuerit qui hoc in suo comitatu fecerit, aut ibi talia increscere permiserit ut aut ipse illa non emendet aut nobis nota non fecerit, ut nostra auctoritas talia corrigit, sciat quia talem sententiam inde sustinebit sicut tempore antecelsorum nostrorum consuetudo fuit.

I X.

Et si aliqui iterantes depredationes & rapinas per regnum nostrum fecerint, & Episcopi ac Missi vel Comites hoc emendare non potuerint, quam citius possunt nobis notum facere curent, ut jubeamus ipsos depredatores per eandem viam cum Missis nostro redire, & illa omnia quam male egerant legaliter emendare, & talis harmisaram, sicut nobis visum fuerit, aut judicium, sicut cum fidelibus nostris consideravimus, sustinere.

X.

Si autem dilecti fratris nostri aut nepotum nostrorum homines fuerint, qui talia egerint, & hoc nobis innotescant, ut illis notum faciamus, & illi suos homines, sicut illis melius visum fuerit, de talibus castigare procurent, sicut & nos nostros homines castigare volumus, si in illorum regnis indecentia & aliqua noxia, quod absit, facere presumperint.

- Par. 1. c. 31.** **S**ANCTUS Gregorius in Libro Pastorali dicit: *Ammonendi sunt qui aliena rapere contendunt, ut sollicitè audiant quid veniens in judicio mithi manducare. Et cetera. Quibus dicit: Discide te à me, maledicti, in ignem eternum qui paratus est diabolus & angelis ejus. Hinc ergo colligendum est quantà damnatione plectendi sunt qui aliena rapiunt, si tantà animadvectione teruerunt qui sua indiscretè tenerunt. Perpendant quo eos obliget reatu res rapta, si tali subiecti prece non tradita. Perpendant quid meretur iniustitia inlata, si tanta percussione digna est pietas non impensa. Audiant raptiores: Vnde ei qui multiplicat non sua usquequā se denunciat. Denrum latum contra se adgravare, est terrena luca cum pondere peccati cumulatur.*
- March. 15.** **D**ominus dicat: *Efuriri enim, & non dedilis mithi manducare. Et cetera. Quibus dicit: Discide te à me, maledicti, in ignem eternum qui paratus est diabolus & angelis ejus. Hinc ergo colligendum est quantà damnatione plectendi sunt qui aliena rapiunt, si tantà animadvectione teruerunt qui sua indiscretè tenerunt. Perpendant quo eos obliget reatu res rapta, si tali subiecti prece non tradita. Perpendant quid meretur iniustitia inlata, si tanta percussione digna est pietas non impensa. Audiant raptiores: Vnde ei qui multiplicat non sua usquequā se denunciat. Denrum latum contra se adgravare, est terrena luca cum pondere peccati cumulatur.*
- Habac. 1. 6.** **A**udiant raptiores: *Vnde ei qui multiplicat non sua usquequā se denunciat. Denrum latum contra se adgravare, est terrena luca cum pondere peccati cumulatur.*
- March. 16.** **A**udiant quid Christus dicat: *Quid prodest homini si totum mundum lucretur, anima vero sine detinimento fiat? id est, quid prodest homini si totum quod extra se est congregat, sed hoc solum quod ipse est dannat?* Audiant quid illa que rapiunt in hoc seculo deficient, aut in seculo dimittent; sed secum ad iudicium causas rapinae, id est, damnationem secum ferent. Et alibi scriptum est: *Audiant quid Propheta Esaias dicit: Rapina pauperis in domo vestra, & causa viduae non ingreditur ad eos. Et: Lacryma viduae usque ad maximam defecedit, & Dominus non delectabitur in illis.* Audiant quia in cuius domo rapina est, five in domo corporis, five in domo manionis, non habitat in illa domo Spiritus sanctus, sed spiritus malignus; & si accedit ad communionem corporis & sanguinis Christi ante dignam satisfactionem, non mundatur per illam communionem à peccato, sed pleniū, sicut Judas, quando in cena plenus rapina & iniquitate communicare presumpxit de manu Christi, pollideatur à diabolo: unde & suspensus crepuit medius. Et ad quem cauta vidua non ingreditur; nec ipse, si digne non satisficerit, in celestem Eccleiam intrate valebit. Audiant raptices & prædatores quid iterum Propheta dicit: *Qui prædaris: nonne & ipse præda eris?* Videbent quia ille qui prædat res pauperum & Ecclesiæ ac Servorum Dei, prædat à diabolo, & præda illius sit. Audiant quid sanctus Paulus Apostolus dicat, per quem locutus est Christus, & qui raptus fuit usque ad tertium cœlum, & qui raptus fuit in paradisum, & audivit talia secreta verba que non licet homini loqui: *Ali namque quia neque raptices, neque homicida, neque adulteri regnum Dei possidebunt.* Unde intendat quale quantumque peccatum est rapina, quam cum adulterio & homicidio sanctus comparavit Apostolus. Item ipse dicit: *Si quis fornicator, aut adulter, aut rapax, aut homicida est, cum hujusmodi nec cubum sumere Christi discipulo, id est, Christiano, licet ante satisfactionem, id est, correctionem ac emendationem & dignam penitentiam. Audiant quia sanctus Johannes Apostolus electus & dilectus Christi, qui in cena super pectus ejus recubauit, talem hominem salutare veta, dicens: Nec ave ei dixeris, neque in domum receperis.*
- I. Cor. 6. 10.** **R**egino. **lib. 2. c. 210.** **A**udiant raptiores: *Nec ave ei dixeris, neque in domum receperis.*
- Epist. 1. 14.** **E**sai. 1. 14. **G. c. 19.** **A**udiant raptiores: *Rapina pauperis in domo vestra, & causa viduae non ingreditur ad eos. Et: Lacryma viduae usque ad maximam defecedit, & Dominus non delectabitur in illis.*
- Ibid. 1. 11.** **R**egino. **lib. 2. c. 210.** **A**udiant raptiores: *Rapina pauperis in domo vestra, & causa viduae non ingreditur ad eos. Et: Lacryma viduae usque ad maximam defecedit, & Dominus non delectabitur in illis.*
- Epist. 1. 1.** **R**egino. **lib. 2. c. 18.** **B**urchard. **lib. 11. c. 19.** **G**ratian. **12. q. 1. c. 6.** **Q**ui abdita
- Audiant quid in Toletano Concilio sancti Episcopi, qui in celo cum Deo regnant, & in terris miraculis coruscant, de totius mundi partibus congregati, decreverunt. Si quis, inquietus, de potentibus Clericis, aut quilibet pauperem, aut religiosum expoliaverit, & mandaverit ad ipsum Episcopum ut eum audiat; & si contemptus, invicem mos scripta percurrent per omnes provincias Episcopos, quoqueunque audire potuerit, ut excommunicatus habeatur donec audiat & reddat aliena. Ecce de pauperum raptoribus. Audiant raptores & prædones rerum ecclesiasticarum quid sanctus Anacletus Papa, ab ipso beato Petro Apolo Presbyter ordinatus, cum totius mundi Sacerdotibus judicavit. Dicit namque: Qui abfulerit aliquid patri vel matri, homicida particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit: mater verò nostra, Ecclesia, qua nos in baptismō spiritualiter regeneravit. Ergo qui Christi pecunias & Ecclesia rapit, affert, vel fraudatur, homicida est, atque homicida ante conspectum iusti judicis deputabitur. Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur. Qui autem pecuniam vel res Ecclesia abfulerit, facit legum facti, & ut sacrilegus judicandus est. Item sanctus Urbanus Papa & martyris: Res & facultates Ecclesia oblationes appellantur, quia Domino offeruntur, & vota sunt fidelium, ac pretia peccatorum, atque patrimonia pauperum. Si quis illa rapuerit, reus est damnationis Anania & Saphira, & oportet hujusmodi tradere Satana, ut spiritus salvus sit in die Domini. Item sanctus Lucius Papa: Rerum ecclesiasticarum & facultatum raptores à liberis sancta Ecclesia anathematizatos apostolicā auctoritate pellimus & damnamus, atque sacrilegos esse judicamus; & non solum eos, sed & omnes conscientes eis, quia non solum qui faciunt, rei iudicantur, sed etiam qui facientibus consentiunt: par enim pena & agentes & conscientes comprehendit. Et sanctus Augustinus in Sermone evangelii sancti Johannis ita dicit: *Fur sacrilegus loculorum sacrorum & dominicorum, & Iudas; & qui aliquid de Ecclesia furatur & rapit, Iuda perdito comparatur.* Item in sacris Canonibus, sancto Spiritu dictatis & Christi sanguine confirmatis, scriptum est: *Si quis oblationes Ecclesia extra Ecclesiam accipere vel dare voluerit præter conscientiam Episcopi, vel ejus cui hujusmodi officia commissa sunt, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit.***
- Episcopus autem omnibus dicere debet quid sit anathema; & ne desperent, ostendere debet quandiu duret anathema, id est, quandiu quisque errorem non corrigit & dignam satisfactionem non emendas, ut reconciliationem & indulgentiam valeat promereri. Si quis verò ante satisfactionem & reconciliationis indulgentiam in peccati suis perseverans mortuus fuerit, jam anathema perpetuum illi erit, & peccatum ad mortem, pro quo non dicit Apostolus ut oretur. Sed & plura, si necesse fuerit, Episcopus quisque colligere & dicere procurabit.**

Conc. To.
lett. 1. c. 11.Epist. 1.
Regino, lib.
a. c. 18.
Burchard.
lib. 11. c. 19.
Gratian. 12.
q. 1. c. 6.
Qui abditaEpist. 1.
(Urbanus verba
non auctoritatis
in Epif.)
Regino, lib.
a. c. 18.Epist. 1.
Regino, lib.
a. c. 18.
Burchard.
lib. 11. c.
19.Tract. 10.
Gangr. c. 7.
Regino, lib.
a. c. 210.

SEQUUNTUR Capitula Domini Karoli & Domini Hludouici Imperatorum.

Capitula-
rium lib. II.
c. 6.

Vobis vero Comitibus dicimus, vosque commonemus, quia ad vestrum ministerium maximè pertinet ut reverentiam & honorem sancte Dei Ecclesie exhibeat, & cum Episcopis vestris concorditer vivatis, & eis adjutorium ad suum ministerium peragendum praebatis; ut & vos ipsi in ministerio vestro pacem & iustitiam faciatis, & quae nostra auctoritas publicè fieri decernit, ut in ministerio vestro studiose perficiatur, studeatis. Proinde monemus vestram fidelitatem ut memores tuis fidei nobis promissa, & in parte ministerii nostri vobis commissi, in pace feliciter & iustitia facienda, vobis ipse coram Deo & coram hominibus tales exhibeatis, ut & nostri veri adjutores & populi conservatores justè dici & vocari possitis. Et nulla querilibet causa, aut munerum acceptio, aut amicitia cuiuslibet, vel odium, aut timor, aut gratia, ab illius redditus non deviare compellat qui inter proximum & proximum semper iuste judicatis; pupillorum vero & viduarum & ceterorum pauperum adjutores ac defensores, & sanctæ Ecclesie vel servorum illius honoratores juxta vestram possibiliterem sitis. Illos quoque qui temeritate & violentia in furta & latrociniis, sive rapinis, communem pacem populi perturbare moluntur, velto studio & correptione, sicut decet, compescite. Et si aliqua persona in aliquo vobis impedimentum fuerit qui ea que dicimus facere non valeat, nobis ad tempus illud notum faciat, ut nostrâ auctoritate adjuti ministerium vestrum dignè adimplere possit.

Ibid. c. 7. Omnes vero laicos monemus ut honorem ecclesiasticum conservent, & dignam venerationem Episcopis & Dei Sacerdotibus exhibeant, & ad eorum predicationem cum suis devotis occurrant, & jejuna ab illis communiter indicta reverenter convervent, & suos observare doceant & compellant. Ut etiam dies dominicus sicut decet honoretur & colatur, omnes studeant. Et ut liberius heri posint, mercari & placita à Comitibus, sicut sipe admonitum fuit, illo die prohibeantur.

Ibid. c. 14. De pace vero in exercitali itinere servanda usque ad marcham hoc omnibus notum fieri volumus, quod quicunque auctorem danni tibi præterito anno intiti nominatum cognoscit, ut iustitiam de illo querat & accipiat.

Ibid. c. 15. Deinceps tamen omnibus denuntiare volumus ut unusquisque cognoscat omnes qui in suo obsequio in tali itinere pergunt, sive sui sint, sive alieni; ut ille de eorum factis rationem se scia redditum, ut quicquid in pace violanda deliquerint, ad ipsius debeat periculum pertinere. Ea feliciter conditionem, ut pacis violator primum juxta facinoris qualitatem, sive coram nobis sive coram Misso nostro, dignas penas persolvat, & Senior qui secum talem duxerit quem aut confingere noluit aut non potuit ut nostram iustitiam servaret, & insuper in regno nostro prædas facere non timuerit, pro illius negligencia, si ante eum de his non admonuerit, & poenitquam negligencia contemptoris ad ejus notitiam pervenerit,

eum corrigeret, sicut decet, neglexerit, honore suo priveretur, ut feliciter neuer illorum fine iusta vindicta romaneat.

Comites vero ministris Ecclesie in eorum ministeriis, ut hoc plenus & de noctis & de se & de suis hominibus obtineat postint, adjutores in omnibus haut. Et quicunque primâ & secundâ vice de his à Comite admonitus non se correxit, volumus ut per eundem Comitem ejus negligencia ad nostram notitiam perferatur, ut noctrâ auctoritate quod in nostro Capitulari continueat, subite cogatur.

De pace admonemus ut omnes qui per aliqua scelerata rebelles sunt, constringantur.

De pace & iustitia infra patriam, sicut sa per alia capitula iustissimus, adimpletum fiat.

Si quis dominum alienam cuiuslibet infregit, quicquid exinde per vim abstulerit aut rapuerit vel suraverit, secundum legem eam illi cuius dominus fuerit infraacta & spoliata in triplum componat, & insuper bannum dominicum solvat. Si servus hoc fecerit, sententiam superiorum accipiat, & insuper secundum suam legem compositionem faciat. Si quislibet homo aliquod tale damnum alicui fecerit pro quo plenam compositionem facere non valeat, temeritatem in vuadionem pro servo dare studeat usque dum plenam compositionem adimpleat.

Ibid. c. 66. Si quis mettes aut annonas in hoste super bannum dominicum rapuerit, vel paverit, aut furaverit, aut cum caballis valvaverit, estimato damnum secundum legem in triplum componat. Et si liber homo hoc fecerit, bannum dominicum pro hac re componere cogatur. Servus vero secundum legem tripla compositione damnum in loco restitutus, & pro danno disciplina corporali subficeat.

Si quis in exercitu infra regnum sine iustione dominica per vim hostilem aliiquid prædare voluerit, aut sciem cum tollere, aut granum, sive petra majora vel minor, donosque intrangeret vel incendere, hæc ne fiant, omnino prohibemus. Quod si ab aliquo presumptioso factum fuerit, sexaginta solidis, si liber est, sicut culpabilis, & omnia similia restituant, aut cum duodecim testibus se purget. Si vero servus hoc fecerit, capitali criminis subjaceat, & dominus omnia similia restituant, quia servum suum non corexit, nec custodivit ut talia non perpetraret: quoniam si nos ipsos comedimus, cito deficiemus. Unaunque tamen custodias exercitum tuum, ne aliqua depravatio infra regnum fiat.

Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiusquam nostro fidelis ejusque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliiquid abstulit legibus componat, & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos nobis perolvat. Postmodum vero à Comite ante nos adducatur, ut in bastonico retrusus usque dum nobis placuerit, penas luet. Nam si publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta sanctorum Canonum tantionem. Si vero occulte, Sacerdotum consilio ex

Ibid. c. 18.

Capitula-
rium lib.
III. cap. 1.

Ibid. c. 62.

Ibid. c. 63.

Ibid. c. 66.

Capitula-
rium lib. V.
cap. 14.

Capitula-
rium lib. VI.
cap. 97.

Vide Notas
Infr. p. 777.

hoc agat penitentiam : quoniam raptore, ut ait
Apostolus, nisi veram egerint penitentiam, reg-
num Dei non possidebunt. Qui vero de rebus Ec-
clesiarum aliquid abstulerit, gravius inde judice-
tur; quia sacramentum retum ablatio sacrilegium est,

& sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid abstulerit
aut rapuerit. Extortos namque a liminibus sancte
matris Ecclesie tales persone usque ad satisfac-
tionem Ecclesie, quam lesserunt, sunt habende-
tur que firmiter denocande.

TITULUS XXIV.

[DE SCELERIBUS TUM AB EPISCOPIS,
TUM A COMITIBUS PUNIENDIS.]

ITEM Capitula data in Synodo apud Carisiacum anno DCCCLVII. mense Februario.

[PRÆFATI O.]

PROPTER cognitas vobis necessitates & nimias perturbationes que
in regno isto evenerunt, sicut scitis, Senior noster Karolus plurimos
fideles regni sui, tam Episcopos, quam Abbates, & Comites, atque
reliquos regni sui fideles, mediante Februario mense apud Carisiacum
congregans, haec Capitula ab ipsis confirmata nobis transmisit, ut ea
vobis denuntiaremus, ut & vos cum omni timore Dei & legali imperio
observeare cum justitia studeatis, omnesque Christiani qui in nostro con-
sunt Missatio.

C A P. I.

PRIMO Capitulo continetur ut vos
moneamus de honore sancte Dei Ec-
clesiae, qui per omnia ab omnibus fidel-
ibus Christianis observandus est, ut * en-
rum immunitates in nullo infringantur,
res sacrae & fructus ejus a nullo rapiantur;
quoniam qui aliena rapiunt, a regno Dei
excluduntur, dicente Apostolo. *Rapaces
regnum Dei non possidebunt.* Nonne &
decima fideliter persolvantur. Sacerdotes
Dei & ministri ejus non dehonorentur,
non flagellentur, neque de Ecclesia sine
consensu Episcopi sui eliciantur aut in ea
recipiantur. Ecclesia destructa restauren-
tur. Quod si quis transgressus fuerit, ana-
theinatis vindicta feriatur, & Comitis dis-
trictione constringatur & banni regalis
exactione damnetur.

I I.

Sanctimoniales, viduz, orphani, &
pauperes nullo modo opprimantur; & res
illorum, tam in frugibus, quam in pra-
tis, necnon etiam in eorum foerio, a
nullo per rapinam depravidentur & ubi-
cunque oppressi sunt, ab Episcopis, Co-
mitibus, & Missis regalibus subleventur;
& oppressores illorum, sicut supra scrip-
tum est, in omnibus constringantur.

I I I.

De his vero qui intra patriam residen-
tes rapinas exercent, domos infringunt,

homines sine causa occidunt, tristes com-
moven, aut alios damnant & opprimunt,
præadefensoria depascunt, fruges aliorum
devastant, ex his mandat Senior noster ut
primum episcopali auctoritate judicentur,
& sic postea a Comitibus legaliter con-
stringantur, & insuper bannum nostrum,
id est, sexaginta solidos, componant.
Et si eos constringere non potuerint,
ad regalem præsentiam deducantur, ut
dignam fusciant vindictam.

I V.

Mancipia aliena que intra immunitates
fugient aut intra fiscum nostrum aut alio-
rum potestatem, & a dominis suis infes-
quentur, sine ullo munere aut aliqua con-
tradicione reddantur, aut foras eliciantur,
nisi legibus sua esse probaverint. Et
si quis contenderit, & reddere noluerit,
& postea fugerint, legaliter eas persolvat.

V.

Ut nemo virgines aut viduas rapere
præsumat, & ad eas nullo modo acce-
dar, nisi legaliter eas nuptialiter despon-
satas conjunxerit. Nullus Deo sacram
rapiat aut violet, vel in conjugio sibi
societ. Si quis hoc transgressus fuerit,
ecclesiastico anathemate feriatur, & pu-
blico iudicio damnetur.

V I.

Ut regales justitiae cum omni diligentia
perficiantur.

VII.

V I I.

Ut nullus de domo sua ad aliam transiens, aut in itinere pergens, rapinam facere presumat.

V I I.

Ut unusquisque Presbyter in breviter in

sua parochia omnes malefactores, videlicet raptore, rapaces, adulteros, incestos, homicidas, larrones; & eos extra Ecclesiam faciat, nisi penitentiam agere voluerint. Si se emendare noluerint, ad Episcopi presentiam perducantur.

T I T U L U S X X V.

A P U D S. Q U I N T I N U M.

ADNUNTIATIO Karoli & nepotis sui Hludharii apud S. Quinunum, Kal.
Mart. anno DCCCLVII. Incarnationis Dominicæ.

Pdr. Baron.
tom. X. p.
14.

ADNUNTIATIO KAROLI.

C A P. I.

VOLUMUS vos scire quid fuit insimul noster conventus. Postquam Deus nostrum Seniorem * vocavit de isto seculo, semper inveni tale consilium in meo dilecto fratre Hludouvico sicut mihi necesse fuit, & ego in illo quievi, & illum ostendere decui; & illius adhortatione & interventione devenir, Deo gratias, talis unanimitas inter me & bona memoriz fratrem meum Hlocharium sicut inter fratres esse debebat. Et propter tales causas, que sicut inter nos conjacuerant, invenimus cum communibus fidelibus nostris quia necesse erat ut inter nos firmitas facta fuisset, secundum Dei voluntatem, de nostro communi profectu & adjutorio, & de filiorum ac regni & fidelium nostrorum salvamento, sicut tunc adcognitavimus nostris communibus fidelibus qui adfuerunt. Et ille in sua vita contra nos conservavit, & Deo gratias, nos contra illum conservavimus, & contra illius filios nepotes nostros, adjuvante Deo, quantum scimus & possumus, & illi ad nos quiescirent, conservare volumus.

I I.

Post obitum vero illius. ex parte pro mea, sicut auditis, infirmitate, & parte pro Paganorum superstitione, & pro aliis occasionibus * quia in regno nostro acciderunt, usque modo non fuit opportunitas locus ut ego & iste meus carissimus nepos insimul parabolare potuissemus, & invicem nobis praesentes nostras voluntates demonstraremus, quas in corde unusquisque contra alterum retinebamus.

I I I.

Evenit autem locus congruus, quis iste meus carissimus nepos cum dilectissimo fratre meo Hludouvico parabolavit, & ta-

[Si mon-
dat. Occu-
pacioni-
bus.]

Tom. II.

le receptum & (consilium in eo invenit *) sicut & isti necesse fuit & illum demonstare decuit: quod mihi satis complacuit. Et nunc, quando mecum parabolavit, dixit mihi quid in illa firmitate quam ego cum patre suo bona memoria fratre meo feci, & illum suscepit, in ipsa susceptione veller perseverare, & illam firmitatem quam suus pater meus frater contra me fecerat, veller, adjuvante Domino, per omnia observare.

I V.

Et invenimus cum communibus fidelibus nostris ut pro talibus necessitatibus, sicut scitis & videois in isto regno evenire, nos invicem confringemus, sicut & fecimus, ut ad honorem sanctæ Dei Ecclesie & communem profectum ac fidelium nostrorum salvamentum, & regnum nostrum contra quoscunque nobis necesse fuerit continentum, invicem nos salvemus & adjuvemus, sicut avunculus nepotem & nepos avunculum per rectum salvare & adjuvare deberet.

V.

Et nostri fideles, qui praesentes fuerunt, & hoc consilium nobis dederunt, dixerunt nobis quid parati sunt nos, auxiliante Domino, in omnibus adjuvare ut istam firmitatem possimus ad invicem observare. Et propterea volumus à vobis vestrum consensum & voluntatem audire, si & hoc vobis bene viderur, & nolis inde auxilium vultis præstare, ut hoc possimus cum Dei adjutorio & vestro obseruare.

ADNUNTIATIO HLOTHARI.

Sicut meus avunculus vobis dicit, quantum Deus mihi scire & posse donaverit, & in illa firmitate cum Senione meo facta in qua me suscepit, & quam Senior meus contra illum fecit, volo perseverare, & illam quam contra eum feci, cum Dei adjutorio, volo firmiter obseruare.

G

* [Si mon-
dat. Iste con-
silium inven-
it: ac mea
nepos con-
silium in eo
invenit.]

ITEM ADNUNTIATIO KAROLI REGIS.

Volumus vos scire quia propter istas rapinas & depredationes que in regno nostro increverunt, ex parte quia Pagani nobis supervenerunt, ex parte pro talibus occasionibus que in regno nostro acciderunt, synodus Episcoporum & aliquantos de nostris fidelibus pro opportunitate temporis convocabavimus, & consideravimus cum ipsis ut per omne regnum nostrum Episcopi & Milli nostri ac Comites in singulis parochiis ac comitatibus placita teneant, & ad illa placita omnis homo qui placitum custodire debet, & in illis comitatibus commonet, sine exceptione & excusatione conveniat. Et Episcopi omnibus demonstrent quam grave hoc peccatum sit, & quamle penitentiam querit, & quamle damnationem, nisi paenitentia succurserit, adquirat. Et Milli nostri capitula legis & antecessorum nostrorum de hoc omnibus ostendant, & tantam misericordiam interdicant. Et sciant omnes quia quicunque abinde talia facere presumperit, & canonicam & regalem vindictam suscipiet, sicut tunc omnibus & Episcopi & Milli nostri pleniū adnuntiabunt.

ITEM ADNUNTIATIO HLOTHARII.

1. Sciat etiam quia consideravimus ut

quicunque malefactor de uno regno nostro in alterum venerit, Episcopus vel Miles, sive Comes, de quorum ministerio effugerit ut iustitiam non reddat aut dignam vindictam non sustineat, illis Miles in quorum missatio in alio regno fugerit, notum faciant, & ipsi illum taliter constringant, ut aut ad compositionem aut ad vindictam illuc reveniat ubi malum perpetravit.

2. Et sciat quia sicut Deus per suam misericordiam, & per (mei avunculi*) honestatem, & per mei Senioris (ac meorum fidelium*) adjutorium, meo Seniori in regno successi, ita & in omni honestate & in observatione de illis capitulis quos meus Senior cum suis fratribus meis avunculis ad Marsnam de Dei voluntate & sancte Ecclesie honore, & regni stabilitate, & sancte Ecclesie ac regni fidelium salvamento, consideravit & confirmavit, cum Dei adjutorio & (mei avunculi*) consilio & auxilio & vestro adjutorio permanere volo.

* [Simeon
dui, meos
avunculos.]

* [Simeon
dui, meos
fidelia.]

* [Simeon
dui, meos
avunculos.]

TERTIA ADNUNTIATIO KAROLI.

Deus omnipotens nobis donet ut vestram fidelitatem & vestrum adjutorium, quae semper contraria cum omni barnatu* demonstratis, vobis sic merere possimus sicut antecessores nostri vestris antecessoribus in bono meruerunt, & nos vobis cum omni honestate volumus commerere.

* [Papa No-
tus Simeon-
dicas Epif.
pag. 777.]

TITULUS XXVI.

SACRAMENTA* APUD CARISIACUM.

* [Simeon-
dui, Sacra-
mentum.]

Scriptores
costantini.
part. 1. pag.
404.

ACTA sunt hæc sequentia apud Carisiacum palatium, anno Incarnationis Domini
• nicae DCCCLVIII, Regni autem Domini Karoli XVIII, Iudicione VI, XII. Kal.
Aprilis, in Dei nomine feliciter.

SACRAMENTUM FIDELIUM.

QUANTUM sciero & potuero, Domino adjuvante, absque ulla dolofitate aut seductione, & consilio & auxilio secundum meum ministerium & secundum meam personam fidelis vobis adjutor ero ut illam potestatem, quam in regio nomine & regno vobis Deus concessit, ad ipsius voluntatem & ad vestram ac fideliū vestrorum salvationem, cum debito & honore & vigore, tenere & gubernare possitis: & pro ulla homine non me inde retraham, quantum Deus mihi intellectum & possibilitatem donaverit.

SACRAMENTUM REGIS.

Et ego, quantum sciero & rationabiliter potuero, Domino adjuvante, unumquemque vestrum secundum suum ordinem & personam honorabo & salvabo, & honoratum ac salvatum absque ulla dolo ac damnatione vel deceptione conservabo, & unicuique competentem legem & iustitiam conservabo. Et qui illam necesse habuerit, & rationabiliter petierit, rationabilem misericordiam exhibeo, sicut fidelis Rex suos fideles per rectum honore & salvare, & unicuique competentem legem & iustitiam in unoquoque Or-

Scriptores
co constanti:
part. 1. pag.
404.
Hincmar.
tom. 2. p.
122.

dine conservare, & indigentibus & rationabiliter potentibus rationabilem misericordiam debet impendere. Et pro nullo homine ab hoc, quantum dimitit humana fragilitas, per studium aut malivolentiam vel alicujus indebitum hortamentum deviabo, quantum mihi Deus intellectum & possibilitem donaverit. Et si per fragilitatem contra hoc mihi subreptum fue-

rit, cum hoc recognovero, voluntariè illud emendare curabo.

Hincmarus Archiepiscopus, Immo Episcopus, Yrmifridus Episcopus, Hincmarus Episcopus, Hilduinus Abba. Hungarius, Engilramnus, Isenbarodus, Odo, Obertus, Ratbodus, Hungifridus, Odalricus, Rhodulfus, Engifhalicus, Herluinus, Hitto.

TITULUS XXXVII.

EPISTOLA EPISCOP. AD LUDOVICUM, REGEM GERMANIAE.

HÆC quæ sequuntur Capitula miserunt Episcopi provinciarum Remensis & Rotomagensis à Carisiaco palatio, quò convenerant, per Wenilonem Rotomagensem Archiepiscopum, & Erchanraum Catalaunensem Episcopum, Hludouvico Regi in Attiniaco palatio consistenti, anno Incarnationis dominicae DCCCLVIII, in mense Novembrio.

Simeonius,
Conc. Gal-
lia, tom. 1.
p. 117 & seq.
Baron. rom.
X, p. 151.

DOMINO Hludouvico, Regi glorioso, Episcopi Remorum diaecesis auctusque Rotomagensis, qui adesse potuerunt.

C A P. I.

[Excusans cur ad conventum Remensem venire non potuerunt.]

LITTERAS dominationis vestrae quique nostrum habuimus, quibus iussisti ut vobis vii. Kal. Decembr. Remis occurreremus, quatenus ibi nobiscum & cum ceteris fidelibus vestris de restauratione sanctæ Ecclesiæ, & de statu ac salute populi Christiani, tractaretis. Sed nos ad placitum illud occurrere non potuimus, & propter incommoditatem & brevitatem temporis, & propter inconvenientiam loci; &, quod est lugubris, propter confusionem tumultus exorti. Sed & divinis legibus, quas & vos obseruaturos cum vestris fratribus nobis denunciasti, cautum esse dinoscitur, quia sicut nec Archiepiscopi sine Coepiscopi, ita nec Coepiscopi sine Archiepiscoporum consensu vel iussi, nisi quæ ad proprias pertinent parochias, debent presumere, & in tam angusto tempore Archiepiscoporum litteras non valuimus de conventu habere. Quapropter neverit vestra sublimitas quia mandatum vestrum nostra non contempnit humilitas; sed, sicut longè est ante nos dictum, qui jubet impossibile, facit se contemptibilem.

I. I.

[Quæruntur quod corum monitis & consiliis haðenii non paruerit.]

Sed & tractatum de restauratione sanctæ Ecclesiæ, & statu ac salute populi Christi. Tom. II.

stiani, quod nunc vos nobiscum habere velle dicisis, justius & rationabilius illud haberi potuisset, si nostris, quin potius divini consilii & observationibus atque obtestationibus superno respectu obtenerare voluissestis; quia non nostra scripsimus, mandavimus, diximus, sed quæ dictante caritate, quæ Deus est, in literis sacris invenimus, & quæ naturæ insita recognoscimus. Ceterum quæ contra illa quæ scripsimus, mandavimus, diximus, acta sunt vel aguntur, naturalis legis moribus & vitium etiam à mindis sapientibus esse dinoscitur. Qua de re prudens quicunque resipiscat, & sapiat quam granditer Deus offenditur quando in sic grandibus & apertis non ignoranter peccatur. Unde scriptum est: *Descendans in infernum viventes, id est, labantur in peccatum scientia. Quia divina permissione merito mundi patientis, propter communia peccata nostra, pastorum scilicet & gregum, propter delicta Regis & regni, eveniunt, huc scriptum est: Immissores per Angelos malos, viam fecit Dominus semita iræ sua.* Tamen, sicut veritas protestatur, non erit sine ultione vindictæ nec ipsi virga furoris Domini. Sic legimus, sic audivimus, sic vidimus, & pro certo sic cito videbimus: quoniam licet peccatores simus, sed penitentes, & in divina clementia fortiter confidentes, ministerium sacrum operante Spiritu sancto suscepimus, sine quo sacra non ministramus, & nobis dictum à veritate veraciter scimus: *Non vos* Psal. 54. 16. Psal. 77. 40. Matth. 10. 28.

G 2

*eglis qui loquimini, sed Spiritus Paris
vestri qui loquuntur in vobis.*

1 II. I.

[*Quod sepius illum adineundam cum frat-
tre concordiam horas sint.*]

Et licet dominatio vestra melius nove-
rit de quibus scriptis, mandatis, & dictis
dicamus, tamen non ab re est si etiam &
nos illa ad memoriam vestram reducamus.
Primo quidem per Hildegarium, venerab-
lem Episcopum scriptis & dictis; secundo
per Aeneam, honorabilem Episcopum lit-
teris & verbis; item per Aeneam verbis,
deinde per Hincmarum Remensem &
Wenilonem Rorionagensem Archiepis-
copos, iterum per eosdem, cum aliis quos
ipsi vocalis, ea quo saluti fuerunt con-
grua sufficienter auditis, quando sicut &
ante petivimus ut frater vester & omnes
fideles illius ante vestram fideliumque ves-
trorum presentiam in rationes loco &
tempore congruo venissemus, & que ma-
le gesta forent, vestro consilio & auxilio
cum Dei adjutorio fierent emendata. Pro
quibus omnibus dictis non obaudientibus
valde timemus quod dicitur: *Si sermonem
meum servaverunt, & vestrum servabun-
& reliqua qua Dominus communatur. Et
si illa non sunt exaudita, putari potest &
nece ista, qua vos dicitis apud nos velle
querere & audire, exaudientur. Videatur
que quibusdam, ut sicut Dominus, quan-
do quasvis sit in fructuosa cui maledixit,
cum non esset, teste Evangelio, tempus
sicorum, aliud voluerit significare*, ita &
in hoc citato & incongruo convenit, re-
motâ dominationis vestra sinceritate, de
qua nihil contra puritatem volumus autu-
mare. alia quadam posint intelligi. Et
quia beatus Petrus omnem monet Episco-
pum ut paratus sit ad satisfactionem omni-
poscenti se rationem, qua nunc videmus,
pro tempore damus fideliter dominationi
vestra consilia.*

1 V.

[*Ut confidere cur in finis regnum
veneris, & urum talia sustinere velis,
qua facit.*]

Primo quidem in ipsa radice cordis ad-
ventum vestrum in hoc regnum inspicite,
& coram oculis Domini, cui secundum
Psalmitam cogitatio hominis confitetur,
staterà equitatis ponderate; & quicquid
hortatores & consiliarii ac laudatores ves-
tri vobis dicant, ad cor redite; & quic-
quid ad accusationem & commendatio-
nem adventus vestri invenire & dicere po-
tueritis, vestram conscientiam interroga-

te; & si talia sustinere vultis qualia faci-
tis, judicate. Et illam horam quam certi
estis quia nullo modo poteritis effugere,
quando anima vestra de corpore exierit,
ante mentis oculos ponite, quando totum
mundum & omnem potestatem, & omnes
divitias, & ipsum corpus derelinquet, &
tunc adjutorio uxoris ac filiorum, & sine
solatio & comitatu drudorum* atque vasso-
rum nuda & desolata exhibet, & quicquid
cogitavit & ordinare dispositus, insectum
dimittere, sicut dicit Scriptura: *In illa die
peribunt omnes cogitationes eorum;* & vi-
debit omnia peccata sua & sentier, videns
diabulos se constringentes & coartantes,
& quicquid contra caritatem & fidem de-
bitam cogitavit, parabolavit, & fecit in
istu seculo, & per dignas poenitentias fruc-
tus non emendavit, ante oculos semper
habebit, & effugere voler, & non vale-
bit. Nam certum est quia ad omnes homi-
nes, quando egrediuntur de corpore, ve-
niunt diaboli, & ad justos, & ad pecca-
tores: sed & ad ipsum Christum venit, in
quo suum nihil invenit, sicut scriptum est:

*Venit Princeps hujus mundi, & in me non
habet quicquam.* Et crede nobis veraciter,

Joan. 14.

Rex utinam semper bone & Christiane,
nec longè est, sed satis & plus quam sper-
etur, propè tibi est illa hora. Propterea non
te seducant ista qua vides. In tempore
quippe parris vestri vidimus per aliquos
incepta & facta qua in tempore isto, per
istos qui ista conficiunt, videmus fieri, &
per alios videbuntur compleri. Et quando
tibi adveniet hora exitus tui, sicut rident
nunc, quando per te obtinent qua volunt
in hora voluntatis suæ, sic ridebunt & in
hora exitus tui, & querent quomodo per
alium teneant qua per te obtinuerunt.
Quod & fieri potest ut quidam etiam qua-
rant in tempore tuo. Sed & illi, nisi dig-
nam poenitentiam egerint, miserabiliter
ad illam horam venient exitus sui, sicut
venerunt & illi qui defecerunt à patre tuo
cum fratre tuo. Nam ut illi ordinantes se-
ditiones in pacernam reverentiam, sic &
isti vos excitantes in fraternalm dilectio-
nem, nomen pacis & statum Ecclesiz &
salutem ac unitatem populi obwendere stu-
querunt; & latebat sub melle venenum.
Et completem est in illis, complecturque
in istis Psalmus dictum: *Qui loquuntur
iacem cum proximo suo, mala autem in
cordibus eorum: & reliqua qua sequuntur.*
Et receperunt illi in seculo isto qua nota
sunt, & receperunt in seculo altero qua in
iudicio pleniū cognoscuntur. Quorum

Psal. 17. 1.

Joan. 15.

10.

Mat. 11.

19.

[*Si sermones
duri, signifi-
cari.*]

1 Pet. 1. 15.

10.

105 ANNO CHRISTI Regum Francorum. KAROLI CALVI
Ratis 1.8. 106*

isti intuentes exitum, timere debuerant actionem: & faciente, si illos respexerit Dominus, qui resipicu*rum* humili*rum*, & custodi*rum* parvulos. Et sic *peccato* *magellato*, ut scriptum est, *sapiens erit parvulus*; & sapient, quia non repellet Dominus plebem suam, nec obliuiscetur in finem: quoniam propter misericordiam inopum & genitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Alioquin sicut tunc dixit illis, ita & nunc dicit Dominus istis: *Tacui, numquid semper tacebo? quasi parturiens clamabo.* Nondum venit hora mea, sed nunc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Et quidem in hac die tua quae ad pacem tibi! nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, quia venient dies in te. Roga tibi, quæsumus, in cali loco ubi bene possis intendere homeliam sancti Gregorii legere in lectione Evangelii: *Videns Iesu civitatem, flevis super illam.* Precamur vos, Domine, ut & diem ante mentis oculos habeatis quando cum omnibus hominibus anima vestra proprium corpus recipier, & venietis ante faciem aeterni Iudicis in conspectu omniū angelorum & hominum: in qua die, sicut dicit sanctus Paulus, judicabit Dominus unumquemque, non per alienum testimonium, sed occulta uniuscujusque per cogitationes accusantes, aut etiam defendantes, quando recipiunt uniusquisque propria corporis prout geslit, sive bonum, sive malum. Et non despiciuntur tunc nostra verba quæ scripsimus, ab eis qui nunc illa contemnunt; quando sine dubio replicata erunt in testimonium in ipso tremendo iudicio, & nullus illorum te tunc adjuvabit, qui nec seipsum adjuvare sufficer, quando ibunt qui talia agunt quæ audimus & sentimus atque dolemus, si in talibus perseveraverint, in ignem aeternum, & iusti, qui injusta patiuntur, in vitam aeternam.

V.

[*De iis quæ crudeliter & impie, quæ transibant, fiebant, ut ea prohibeatur & compescatur.*]

Quia tanta & talia crudelia & abominationa fieri per parochias quas pertransitis audivimus, & quedam sentimus, quedam sentire timemus, & illis qui senserunt & sentiunt condolemus, quæ calamitatem & misericordiam quam à Paganis patimur superant, quoniam à Christianis in Christianos, à parentibus in parentes, à Rege Christiano in Regem Christianum, à fratre in fratrem, contra omnes leges divinas & humanas aguntur: contra quos clamat

Ecclesia à Paganis afflita: *Et super dolorum vulnerum meorum addiderunt: & nos omnes cunctique patientes, sustinuimus pacem, & non vanitatem; quæsumus bona, & ecce turbatio;* propterē talia prohibete, compescite, & sedate; quoniam palacium vestrum debet esse sacrum, & non sacrilegum. Palacium enim Regis dicitur propter rationabiles homines inhabitantes, & non propter parietes insensibiles sive macerias. Et Rex à regendo dicitur, ut se sub Deo & bonos cum Deo puritate cordis, veritate oris, firmitate fidelitatis regas, & pravos à pravitate corrigit & in rectitudinem dirigat. Et si quæ malè facta sunt emendare venisisti, pejora quæ videtur à Christianis in Christianos fieri, ingerere non debetis. Et si pacem facere advenisti, pacem pacificè ab auctore pacis obtainere debetis. Et si discordiam effigare & caritatem redintegrare venisisti, illam quam Christus per Paulum docuit, monstrare debetis. Ait enim: *Caritas non est ambitiosa, non agit per se, non querit quæ sua sunt, non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati:* quæ est de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta; quæ operatur per dilectionem, & non per protestationem vel indebitam cupiditatem: sine qua caritate, sicut scriptum est, etiam si quis tradiderit corpus suum ut ardeat, nihil illi prodest. Quam omnibus Dominus in signum dedit, ut sciant si quisque est Christianus, aut si intrabit in regnum Dei, an non, dicens: *In hoc cognoscens omnes quia mei discipuli es sis, si dilectionem habueris ad invicem.* Nam qui in primordio fidei discipuli appellabantur, nunc Christiani dicuntur. Et ipsa est vestis nuptialis, quam qui non habuerit, de nuptiis coelestis convivii in futuro iudicio eiectur* in tenebras exteriores & in ignem aeternum, ubi erit fletus & stridor dentium.

V. I.

[*Ut contrà Paganos potius arma converterat; & illos qui ab illis fugiunt, rexari à suis non sinat.*]

Ipsa caritas vos contra Paganos accendat: ut qui tunc moti non sunt ad pietatem ut nobiscum irent contra eos, qui de isto regno amplios habebant & habent honores, (quod si facerent, & zelo recto accensi unanimiter vellent, expelli aut disperdi Pagani, adjuvante Domino, poterant) vel nunc quæcumque intentione a dominatu illorum per vestram ordinatio-

L.Cor.11.1.

Jean.10.35.

(Simoni
a. ejusdem
vtr.)

nem sancta liberetur Ecclesia, & regnum, quod contra eos redimitur, à tributo indebito eripiatur. Sed & qui fugiunt à facie Paganorum, cùm in illas partes venerint in quibus degitis, refugium tranquillum inveniant, & non talem deprædationem ut nec incolæ vivere nec fugientibus solatum possint præbere. Quia nunc peccatis nostris exigentibus completer quod olim dictum est per Prophetam: *Qui fugierit à facie leonis, intruet in usum; & cùm intraverit domum, & innatus fuerit super parietem, mordebit eum coluber. Et cùm effugerint arma ferrea, intruens in arcum æreum. In omni enim parte miseri, pro dolor! afflictionem inveniunt.*

*Amos. 1.
10.*

Job. 20. 14.

V I I.

[*Ut privilegia & immunitates Ecclesiæ conservet, Redoresque illarum non inquietet, nec possessiones diripi permittat.*]

Eccl. 9. 11. *Sacerdotes Dei sanctifica, & magnatis humilia caput tuum. Eorumque spiritualia consilia obaudite, iterum dicente Scriptura:*

Deut. 31. 7. *rā: Interroga pares tuos, & adnuntiabunt tibi; maiores tuos, & dicent tibi.*

Aggœl. 12. *Et item: Interroga Sacerdotes meos legem meam. Et Dominus per Malachiam*

Malach. 2. *Prophetam: Labia Sacerdotis custodiens scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est. Eos que tempore incongruo & inopportuno nolite inquietare; sed licet eis ministerium sacram, ad quod ordinati sunt, in populi salutem peragere: sibique domesticâ curâ subjectos nolite concutere, & non sinatis dehonestare sive opprimere. Ut Presbyteris honor congruus & jura debita, quæ Canones & Capitula avi & patris vestri statuerunt, conserventur satagine. Ut Episcopi quietam libertatem suas parochias circumeundi, & prædicandi ac confirmandi, arque corrigendi habeant*

ordinate. Ut Missus reipublicæ, id est, minister Comitis, cum ipsis, si iusserint, eis, qui liberos homines incestuosos, si per admonitionem Presbyterorum venire ad Episcopum noluerint, eos ad Episcopum placitum venire faciat, commendare. Ut si Episcopus pro quaunque necessitate ecclesiastica ad vos direxerit, ad quem suus Missus veniat, per quem quæ rationabiliter petierit obtineat, in palatio veftro, sicut Comes palatii est in causis reipublicæ, ministerio congruum constitutum habete. Ut temporibus à sacris regulis constitutis comprovinciales Synodos cum Episcopis, & speciales cum Presbyteris, habere quiete possint, annuite. Reæ & facultates ecclesiasticas, quæ sunt vota fidelium, pretia peccatorum, stipendia ancillarum & servorum Dei, deprædari & ab Ecclesiæ discindi nolite sustinere, sed fortiter, ut Rex Christianus & Ecclesiæ alumnus, refuisse aque defendite. De quibus consecratis Deo rebus quod habent liberi homines Ecclesiæ servientes per dispositionem Rectorum ipsarum Ecclesiæ, idèo constituerunt Apostolorum successores hoc ordinari, ut quia creverunt fidelium vota, & increverunt infidelium mala, augeretur per dispensationem ecclesiasticam regni militia ad resistendam malorum nequitiam, quatenus ipsæ Ecclesiæ defensionem haberent & pacem, & Christianitas obtineret tranquilitatem. Quapropter sicut & illæ res facultates de quibus vivunt Clerici, ita & illæ sub consecratione immunitatis sunt, de quibus debent militare vassalli; & parutione à regia potestate in Ecclesiæ usibus debent muniri. Quia vero Karolus Princeps, Pippini Regis pater, qui primus inter omnes Francorum Reges ac Princeps res Ecclesiæ ab eis separavit arque divisit, pro hoc solo maximè est eternaliter perditus. * Nam S. Euherius Aurelianensis Episcopus, qui in monasterio S. Trudonis requiescit, in oratione positus ad alterum est seculum raptus, & inter cetera quæ Domino sibi ostendente conspexit, vidit illum in inferno inferiori torqueri. Cui interroganti, ab Angelo ejus ductore responsum est, quia Sanctorum judicatione, qui in futuro judicio cum Domino judicabunt, quorunque res abfuit & divisit, ante illud judicium animâ & corpore sempiternis poenis est deputatus, & recipit simul cum suis peccatis penas propter peccata omnium qui res suas & facultates in honore & amore Do-

* [Vide Notas Sironianicas infra, pag. 779, de l'Historie de France, par l'abbé Migne tom. 1, pag. 204.]

mini ad Sanctorum loca, in luminaribus divini cultus & almoniis servorum Christi ac pauperum, pro animarum suarum redemptione tradiderunt. Qui in se reversus sanctum Bonifacium & Fulradum, Abbatem monasterii sancti Dionysii, & summum Capellani Regis Pippini ad se vocavit, eisque talia dicens in signum dedit ut ad sepulchrum illius irent, & si corpus ejus ibidem non reperirent, ea quæ dicebat, vera esse concederent. Ipsi autem pergentes ad prædictum monasterium, ubi corpus ipsius Karoli humatum fuerat, sepulchrumque illius aperientes, vixit est subito exisse draco, & totum illud sepulchrum interius inventum est denigratum, ac si súfficer exstinxit. Nos autem illos vidiimus qui usque ad nostram ætatem duraverunt, qui huic rei interfuerunt, & nobis vivâ voce veraciter sunt testati quæ audierunt atque viderunt. Quod cognoscens filius ejus Pippinus Synodum apud Liptinas congregari fecit, cui præfuit cum sancto Bonifacio Legatus apostolicæ Sedis, Georgius nomine; nam & synodum ipsam habemus, & quantumcunque de rebus ecclesiasticis, quas parer suus abstulerat, potuit, Ecclesiis reddere procuravit. Et quoniam omnes res Ecclesiis à quibus ablata erant, restituere, propter concertationem quam cum Waifario Aquitanorum Principe habebat, non prævaluit, precarias fieri ab Episcopis exinde petiit, & nonas ac decimas ad restauraciones tectorum, & de unaquaque casata duodecim denarios ad Ecclesiam unde res erant beneficiatae, sicut in libro Capitulorum Regum habetur, dari constituit, usque dum ipsæ res ad Ecclesiam revenirent. Unde &

Lib. V. c. 1. &

Domnus Karolus Imperator, adhuc in regio nomine constitutus, edictum fecit ut neque ipse, nec filii ejus neque successores, hujusmodi rem agere adtentarent: quod manu propriâ firmavit, cuius plenitudinem habemus, & de quo capitulum excerptum in libro Capitulorum ejus, quicunque librum illum habet, & legere voluerit, invenire valebit. Hanc etiam relationem & in scripturis habemus, & quidam nostrum etiam vivâ voce Dominum Hludovicum Imperatorem patrem vestrum referre audivimus. Sed & facri Canones Spiritu sancto dictati, eos qui facultates ecclesiasticas diripiunt, & res ecclesiasticas indebet sibi usurpant, Judæ traditori Christi similes computant. Et Sancti qui cum Deo in celo regnant, & in terris miraculis coruscant, divino iudicio tan-

quam necatores pauperum ab Ecclesia minimis & à coelesti regno secludunt. De quibus sacrilegis in prophetia Psalmi prædictum est: *Qui dixerunt, hereditate pos- Psal. 10. 11.
sideamus sanduarium Dei. Deus meus,
pone illos ut rotam, & sicut stipulam
ante faciem venit. Et sicut ignis qui
comburi sylvam, & sicut flamma com-
burens montes, ita persequeris illos in
tempestate tua, & in ira tua turbabis eos.
imple facies eorum ignominiam.*

VIII.

[*Ut Monasteria laicis à Karolo concessa religiosis personis restituant.*]

Monasteria etiam religiosa, atque præcipua Canonorum & Monachorum atque Sanctionialium habitacula, quæ ab antiquo tempore parentes vestri sub religioso habitu confituerunt, & in eis rectores & rectrices fuerunt, & quando parentes vestri primatum regni tenuerunt, & etiam quando sanctus Remigius Francos ad fidem cooperante Domino convertit, & cum Rege ipsorum baptizavit, & frater vester Dominus noster partim juventute, partim fragilitate, partim aliorum callida suggestione, etiam & minarum necessitate, quia dicebant peccatores, nisi eis illa loca sacra donaret, ab eo deficerent, & ipse aliquando per vos, sicut nunc patet, aliquando per fratrem vestrum regnum destitutus ab eis perderet, talibus, sicut scitis, personis commisit, debito privilegio restituite. Nam idem frater vester & divina inspiratione & sacerdotali redargutione, & etiam ab apostolica Sede communitus, ex aliqua parte quæ perperè egit, correxerat: quæ autem adhuc incorrecta erant, quomodo emendare posset, sepe gemebundus quærebatur. Absit autem ut vos, qui pro restauracione sanctæ Ecclesia hic venistis, aut illa quæ ipse emendavit deterioreis, & sicut ille offendit, & vos offendatis, aut quæ ipse necundum emendare potuit, inemenda sinatis: qui sepe, sicut & nos testes sumus, fratres vestros de talibus monuisit, & in omni adnuntiatione quam communiter faciebatis, promptissime inde disputabatis; sicut & secus Teudonis villam, in loco qui *Judicium* dicitur, Capitula quæ habemus cum vestris fratribus acceptatis, & in chirographo apud Marsnam manu propriâ confirmatis. Contra quod si forte aliquis egit, non propter eas vos immunes eritis, si illud quod teste Domino pepigistis & confirmatis, observare, quod absit, non studueritis. Nemini

Rom. 1. 3. nem quippe adjuvat quod aliena mala reprehendit, nisi & ipse illa caveat: quod demonstrat Paulus, dicens: *Puras, o homo, quod tu evades judicium Dei, qui eadem agis qua judicas?*

X.

[*Ut Rectores Monasteriorum sollicitè provideant, ut servi & ancillæ Dei secundum ordinem vivant.*]

Rectores etiam monasteriorum, quibus monasteria committitis, firmiter & obnoxie præcipite ut secundum ordinem & habitum ac sexum, quo inhabitantes constituti sunt, sollicitè & solerter prævidant ut secundum debitum ordinem servi vel ancillæ Domini vivant, & necessaria stipendia in viatu & vestitu & ceteris quibusque habeant, & domos ac servitoris, prout competit, sicut religiosi & habitus & conversationis rectores, eis prævidant. Susceptionem etiam hospitum & pauperum nullomodo neglegant. Quin & inconvenientes personæ, & res tales quæ religioni non congruunt, in monasteria non introducantur, non dicimus; quoniam Religiosos rectores providentiam & curam debitam inde sumere debere non ignoramus.

X.

[*Ut hospitalia peregrinorum ad hoc ad quod deputata sunt, Episcoporum consilio à Rectoribus suis administrantur.*]

Hospitalia peregrinorum, sicut sunt Scottorum, & que tempore antecessorum vestrorum Regum constructa & constituta fuerunt, ut ad hoc ad quod deputata sunt teneantur, & à Rectoribus Deum timentibus ordinentur, custodiantur, ne dissiperentur, obtinete. Sed & Rectoribus monasteriorum & xenodochiorum, id est, hospitalium, præcipite ut sicut canonica docet auctoritas, & Capitula avi & patris vestri præcipiunt, Episcopis propriis sint subjecti, & monasteria atque hospitalia sibi commissa ipsorum regant consilio; quoniam Episcopi paternam sollicitudinem eis, secundum ministerium illorum, studebunt impendere. Et quia saepe unicuique in omni ordine competentem legem & justitiam, unâ cum fratribus vestris, frequenti adnuntiatione perdonatis, ecclesiastici & religiosi habitus viri ac feminæ, atque peregrini & pauperes, in quibus specialiter Christus suscipitur, perdonationem vestram sibi sentiant semper adesse.

[*Quod Regem ista ritam influenere convenias, ut omnibus sit exemplo.*]

Et quia de statu & salute populi Christiani, sicut nobis scriptis, vultis quare, primo à vobis ipsum incipe, qui alio debetis corriger, sicut scriptum est:

Luc. 6. 43. *Medice, cura tenet ipsum;* & munda debet manus à sordibus esse, que alienas sordes curat detergere. Et quæ in aliis debetis corriger, nemo in vobis justè valeat reprehendere.

Super quantos enim estis in regni culmine, tanorum moribus debetis servire, & sicut lucerna super candelabrum in domo posita, bonitatis exempla monstrare; quia omnia oculi in vos debent intendere: quos si malo exemplo defruxeritis, qui per vos & à vobis in bonum debuerant edificari, sub tantis sine dubio in futuro seculo poenam vos necesse est torqueri. Propterea oportet ut qui Rex estis, & Dominus appellamini, in illum semper suspenso corde suspiciaris a quo videlicet, *Rege Regum & Domino Domorum,* nomen Regis & Domini mutuatis. Et sicut ille disponit orbem terræ in aquitate. & ad hoc, sicut in libro Sapientie dicitur, constitutus hominem ut ipse similiter faciat, imitamini illum, si vultis regnare cum illo. Quia qui dicit se in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare, qui dicit: *Estate & vos perfetti sicut & Pater vester cælestis perfellus es.* Et si dixeritis, quomodo possum esse perfectus, cum alia Scriptura dicat: *Si quis in verbo non offendit, ille perfectus est vir,* non cadit à perfectione qui non peccat malitia cupiditate: *Septies enim cadit iugulus & resurgit: impii autem corrueunt in malum.* Et: *Justus, cum ceciderit, non condidetur, quia Dominus supponit manum suam.* Qualitercunque ver quis peccet, cupiditatis voluntate aut frigilitatis necessitate, nemo illi melius prævaleat indicare quam conscientia sua, quæ non potest latere oculos inspectoris sui. Propterea ita oportet vos vivere, judicare, & agere etiam in occulto, quasi sitis semper in publico; quia saepe talis vos verbo laudabit, qui corde acriter reprehendet, saepe etiam illa qua vobis & in vobis laudaverit, apud alios de vobis reprehensibilita judicabit. Sic autem, ut dicimus, adjuvante Domino, vivere, judicare, & agere prævalebitis, si vos non stimulaverit amor privatus; si non vos inflammaverit cupiditas gloria, divitiarum, possessionum, & potentatus; si non plus credideritis alienæ lingue,

[*Simeon: ab. Et quia: &c.*]

Sap. 21.

[*Simeon: ab. erat i: sed peccati te- gendum foret erit.*]

Math. 5.

16.

Jac. 1. 1.

Prov. 14.

16.

Psal. 16. 24.

linguz, quam propriæ conscientiaz; si vos non roserit tinea adulatio[n]is; si non vos usserit livor alienaz felicitatis; si vos non vexaverit neglegens animaz & amor carnis; si credideritis Regem Christum non pro se, id est, non pro sua necessitate mortuum, sed pro nobis, ut viveremus qui mortui eramus; & vos plus studeatis aliis vivere in salutis suz utilitaribus, quam vobis ipsi in propriis voluntaribus; si scieritis vos esse morituros, & vos credideritis de factis propriis rationem Domino reddituros; & quæ dignè reperitis, sine fine vel immutatione aliqua habituros.

X. I. I.

[Quomodo domesticos regere, quid Deo, quid subditis reddere, & quales palatii ac reipublicæ ministros constitui debet.]

Domum vestram domesticam sic nutritæ, regite & disponite, ut quando regni populus ad vos convenerit, in vobis & in domesticis vestris videant qualiter se atque domum, cum quanta humilitate atque castitate, quam sobrie, quam justè, quam pie nutritæ, disponere debeant, & gubernare: quia, sicut quidam sapiens dixit, secundum mores domini erit familia custodita. Et ideo domus Regis schola dicuntur, id est, disciplina; quia non tantum scholastici, id est, disciplinari & bene correcti sunt, sicut alii; sed potius ipsa schola, quæ interpretatur disciplina, id est, correctio, dicitur, quæ alios habitu, incessu, verbo, & actu, atque totius (vani-tatis⁴) continentia corrigit. Et vos, sicut paxillus non bene infixus, nisi in Domino virtutum innxi fortiter fueritis, & vos cœdetis, & qui in vobis pendent, labentur. Quapropter, sicut dominus sub potestate constitutos ex tentatorum occasione docuit reddere quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo: ita & vos, qui sub Deo estis & super homines estis, reddite quæ sunt Dei, Deo; & sicut Cæsar æquus, quæ subditorum sunt, subditis reddite. Reddite Deo puram & immaculatam fidem & sincerissimum cultum in Sacerdotibus, in Ecclesiæm privilegiis, in sacris locis, in ecclesiasticis & religiosis viris ac feminis, in defensione Ecclesiæ & Christianitatis, in æquitate & justitia populi Christiani, in sublevatione & tranquillitate & consolatione omnium indigentium, sicut premisimus. Reddite illi quotidiam pensum in quotidiana oratione, in justis & assiduis eleemosynis. Offerte illi devotionem vestram in sacris oblationibus

Tom. II.

& lacrymis secundum magnitudinem ac multitudinem quotidianorum peccatorum profusis. Reddite subditis judicium cum misericordia, iustitiam cum æquitate. Stude extaltare humiles & Deum timentes, & debellare atque humiliare superbos. Stude à bonis plus diligi, quam timeri. Curate ut mali, si non propter Deum, vel propter timorem vestrum malum agere metuant. Non plus apud vos lingua dolosa, manus plena, obsequium indebitum valeat quam veritas, æquitas, & sinceritas; scientes scriptum: Qui excusuit manus suas ab omni munere, illæ in excelsis habitabit. Unde consequenter intelligi debet, & non aliud. Munus enim est à lingua, favor; munus à manu, donatio; munus ab obsequio, indebita subiectio. Constituite ministros palatii qui Deum cognoscant, ament, & metuant, qui maximam curam gerant quatenus quicunque necessitati palatum adierint, & per quos perrexeritis, patrem & consolatorem mirantes, gaudente vos videre accurant, non, qualiter dicere nolumus, gemendo & malediendo refugiant. Constituite Comites & Ministros reipublicæ qui non diligent munera, qui odiant avaritiam, qui derelictur superbiam, qui non opprimant neque de honeste pagenses, qui messes & vienes & prata ac sylvas eorum nequaquam devastent; qui eorum pecora vel sylvinas*, vel quæcumque illorum sunt, non prædentur neque diripient, & per violentiam ac mala ingenia que illorum sunt nullo modo auferant, qui Episcoporum suorum consilio quo Dei sunt, & Christianitati conveniunt, faciant; qui placita non pro acquisitione lucri teneant, sed ut casæ Dei, & vidue, ac pupilli, & populus iustitiam habeant, & plus litigantes ad concordiam salvâ iustitiâ revocare studeant, quam committere ut ipsi inde aliquid lucrum possint habere: quos si pacificare non potuerint, tunc sicut rectum est, iustum judicium decerni cum magna sollicitudine faciant; scientes scriptum esse: In-dicabo tibi, homo, quid sit bonus, id est, facere iudicium & iustitiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo. Id est, ut quod illi placet, tibi placeat & facias; quod illi displiceret, tibi displiceat & non facias. Quod si per fragilitatem feceris, non contumaciter vel pertinaciter in tuo malo facto perseveres; sed statim pedem sicut à ferro calido revoca, & in viam voluntatis Domini tui dirige. Et sicut scriptum est, quia sunt via quæ videntur ho-

Eph. 11. 15.

Fide Hinck-
mar. tom. 4.
pag. 32.

*[Ali Frit-
cinkas.]

Mich. 6. 8.

Prov. 16. 33.

H

H[ab] 1. 6. 16. *minibus bona, & ducant ad interitum, fac, sicut Scriptura tibi præcipit, quicunque es homo, interroga de via bona, & ambula per eam; quia, sicut dicitur in evangelio, ampla via est quæ ducit ad perditionem, & multi vadunt per eam: arda & angusta via est quæ ducit ad vitam, & pauci inveniunt eam.* Propterea quicunque es homo, audi Prophetam, & P[ro]p[he]t[us] ora cum Prophetâ: *Legem pone mihi, Domine, viam iustificationis tuarum, & exquiram eam semper. Et: Deduc me in seminâ mandatorum tuorum, & viam iniurias amore à me, & de lege tua misere mei.* Quia, sicut Hieremias Prophetâ dicit: *Non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet & dirigat gressus suos; sed à Domino diriguntur gressus viri, & viam ejus volet.* Ipsi Comites similiter, quantum potuerint, similes sibi timentes Deum & iustitiam diligenter per se ministros constituant, qui sicut Seniores suos benignos & affabiles pagensis suis viderint, & ipsi pro modu^{lo} suo illos imitari in omni bonitate & iustitia certent.

X I I I.

[*Ut eos qui propter has seditiones excommunicati sunt, ad Ecclesiæ pacem re vocare studeat.*]

Homines etiam & potentes seculi, qui inter istas seditiones legis jugum & iustitiam æquitatis refugerunt, & talia ac tanta fecerunt pro quibus ecclesiastica & episcopalem excommunicationem meruerunt, ad leges & iustitiae tramitem revocate, & ut ad suos Episcopos humiliater, sicut eis necesse est, veniant, jubete vel cogite, & ut Ecclesiæ, in quam peccaverunt, aut cum debita necessaria humilitate satisfaciant, aut humiliiter & veraciter se excusent, qualiter absolvi à Domino per ministerium episcopale valeant, suadete atque regia potestate præcipite. Et si forte vos, vel quicunque alii de eorum societatis & conjunctionis, communicatione infecti & condemnati sunt, penitentiam quisunque se recognoscendo faciat; quia, teste sacrâ auctoritate, non poterit absolvî à suis, qui peccatis damnabiliter gravatur externis. Sicut orans Deum sanctus Propheta David demonstrat, dicens: *Ab occulis meis munda me, Domine, & ab alienis parce servo tuo.*

X I V.

[*Judices villarum regiarum qualiter confluendi sint.*]

Judices denique villarum regiarum constituete qui non sint cupidi, qui non

diligant avaritiam, & usuras nec ipsi faciant, nec pecunias regias vel suas ad usuras donent, neque à suis subditis usuras fieri sinant: quæ omnia vos super omnes ministros vestros odire debetis & fugere. Et servos regios judices non oppriment, nec ultra quod soliti fuerunt reddere tempore patris vestri ab eis exigant; neque per angarias in tempore incongruo illos affligant; neque per dolos, aut per mala ingenia, sive inconvenientes pre- cations, colonos condemnent: quia si per tales vel alias hujusmodi factiones pondus argenti vel auri habueritis in arca, majus & gravius pondus erit peccati quod habebitis in conscientia vestra & anima. Aedificant villas vestras moderatis casti- tiis, ut & honestas necessaria sit, & familia non gravetur. Laborent & excolant terras & vineas in tempore cum debita sollicitudine, salvent & dispensent labo- rata cum fideli discretione, faciant nu- trimenta congrua & necessaria; custodiant sylvas, unde habeant pastiones; defendant & excolant prata, unde habeant pabula; quatinus non sit vobis necesse per qua- cunque occasions quorūcunque hor- catibus circuire loca Episcoporum, Ab- batum, Abbatissarum, vel Comitum, & maiores quām ratio postulat paratas exqui- rere, & pauperes ecclesiasticos & fide- lium vestrorum mansuarios in caricatu- ris & paraveredis contra debitum exigen- dis gravare, & peccatum de facultatibus indebitè consumptis in animam vestram congerere. Neque à Comitibus vel fide- libus vestris plus studeatis quām lex & consuetudo fuit tempore patris vestri, de hoc quod de fratribus accipiunt, exquirere. Quin potius habeatis unde sufficienter & honestè cum domestica corte vestra possi- tis vivere, & legationes palatium vestrum adeuntes recipere, &, sicut scriptum est, unde possitis de justis laboribus necessi- tam patientibus tribuere: quia Rex & largus debet esse, & non quod largiatur de injustitia vel iniquitate debet conqui- rere. Judices vero villarum colonos dis- tringant ut non ecclesiasticos homines vel frances pauperiores, aut alienos servos, propter privilegium regium opprimant, aut sylvas vel quicunque aliorum sunt in sua vicinitate devastent. Quia Rex justus, qui iustitiam debet diligere, ministros & colonos impios & iniquos non debet ha- bere; sed omnibus in se & in suis debet imitacionem debitam demonstrare: quia si ipse Deum dilexerit, omnes boni dili-

Ephes. 4.
at

gent illum ; & si ipse Deum timuerit , omnes mali timebunt illum. Et Rex atque sui ministri per amorem Dei bonum faciant , & omnes bona facere doceant , & per timorem Dei mala fugiant , & omnes in illis mala fugere discant. Missos etiam tales per regnum constituite qui sciant qualiter Comites & ceteri ministri reipublica justiciam & judicium populo faciant ; qui sicut Comitibus proponuntur , ita scientia , justitia ac veritate eis premeantur.

X V.

[*Ut Synodus Episcoporum regni expectetur, in qua quid factio ipsius opus sit deliberent. Quanta reverentia Regibus debetur, & quod Episcopi ad Sacra mentia adiungi non sint.*]

Hæc , quia litteris vestris significasti , quod nobiscum de restauratione sanctæ Ecclesiæ , & statu ac salute populi Christiani , tractare vellatis , dominationi vestre scripto respondere curavimus : quia & pro inclemencia aeris , & pro inconvenientia temporis , & propter imminentem diem Domini nostri natalis , venire ad præsentiam vestram nequivimus. Operamini vos interim ista quæ cum fidelibus vestris sine nostra corporali præsenti operari valent. Et cum tempus congruum & sacris Canonibus designatum adveniat , quando & pro Paganorum infestatione , & pro exorti tumultus ac deprædationum atque rapinorum miserrima nimis confusione , nobis licuerit cum Dominis & confratribus ac comprovincialibus Archiepiscopis & Coepiscopis Synodum , favente Domino , celebrare , quæ his sunt residua , cum eis licet cum magistris & patribus tractare , & vestre dominationi debitum consilium dare studebimus. Et si Deus soliditatem & salutem Ecclesiæ atque regni in manu vestra adunare & prosperari decreverit , quæ cum Archiepiscopis & Coepiscopis nostris plus congruere divinis dispositionibus videturim , agere sub famulatu relli regni vestris studebimus. Potens est enim Deus minus bonum initium in perfectè bonum commutare processum , cui noscitur esse possibile quod impossibile solent homines judicare. Si enim sapientia vestra dignum judicat loqui & tractare cum vicino Rego * ejusque fidelibus . sedente de ista parte regni Domino nostro , fratre videlicet vestro . multo magis nos oportet expectare tempus canonicum , ut cum fratribus & comprovincialibus Archiepiscopis & Episcopis loquamur , quia generalis

causa imminet totius Cisalpinæ Ecclesiæ. Maximè autem nobis necesse est loqui cum illis Archiepiscopis & Episcopis , qui consensu & voluntate populi regni istius Domini nostrum fratrem vestrum unixerunt in Regem sacro chrismate divinâ traditione , quemque sancta Sedes apostolica mater nostra litteris apostolicis ut Regem honorare studuit & confirmare. Legite libros Regum . ut intenietis quantâ reverentia reprobatum & abjectum à Domino Saul ducere dignum duxit sanctus Samuel , cuius locum in Ecclesia nos licet indigna tenemus. Et adendite quæ magna pendit sanctus David , in loco illius electus & unctus à Domino , intere manum in Christum Domini : cum Saul non solum ex alia progenie , verum ex alia tribu erat ; & illum rejectum & se eledum à Domino cognoscetebat ; & nihil firmitatis Sauli David fecerat , sed plurimum adjutorium & devotam servitatem ei impenderat. Et neque bello auferre , neque ingenii dolo , illi regnum subripere adtentavit. Et cum multis ad hoc suosores & auxiliarios habuisset , nulli autem ut hoc moliretur accommodavit , quamvis multas persecutiones & morti proximas ab eo sapissime sustinuerit. Insuper & bene scitis quid de illo iussit qui , licet mendaciter , pro illius tamen gratia adquirenda se manum misisse in Christum , id est , unctum Domini , nuntiavit : nam si est aliquis qui hæc ignoret . nos ei dicimus quia gladio eum interficeremus jussit. Sic & qui infideliter & contumaciter in uncum qualemcumque Domini manum mittit . dominum Christorum Christum contemnit , & in anima procul dubio spiritalis gladii animadversione perit. Hæc dicimus , non ut exaggerationes contra dominacionem vestram incongruas exquiramus . sed ut evidenter pro qualitate nostri ministerii quid , exceptâ debitâ fide & beneficentia , nobis in fratre vestro reverendum sit demonstremus. Talem nempe vos debemus & volumus credere , ut nec vos regni augmentum cum anima vestra detrimento velitis habere , neque nos cum tali decoro ad adjutorium ecclesiastici regimini & gubernationis recipere. ut sine sacerdotio simus ; quo privati erimus , si contra Deum & rationis auctoritatem nos Ecclesiæsque nostras vobis studuerimus committere. Ecclesia siquidem nobis à Deo commissa non talia sunt beneficia , & hujusmodi Regis proprietas , ut pro libitu suo inconsulte illas possit dare vel tollere : quoniam omnia quæ Ecclesia sunt , Deo

H 2

consecrata sunt. Unde qui Ecclesie aliquid fraudatur aut tollit, sacrilegium secundum sanctam scripturam facere noticiatur*. Et nos Episcopi Domino consecrati, non sumus hujusmodi homines ut sicut homines seculares in vassallatice debeamus nos cuilibet commendare, sed ad defensionem & ad adjutorium gubernationis in ecclesiastico regimine nos Ecclesiaque nostras committere, aut iurationis sacramentum, quod nos evangelica & apostolica atque canonica auctoritas vetat, debeamus quoquo modo facere*. Manus enim christiate sacro peruncta, quæ de pane & vino aquâ mixto per orationem & crucis signum conficit corpus & Christi sanguinis sacramentum, abominabile est, quicquid ante ordinationem fecerit, ut post ordinationem episcopatus seculare tangat ullo modo sacramentum. Et lingua Episcopi, quæ facta est per Dei gratiam clavis coeli, nefarium est ut sicut secularis quilibet super sacra juret in nomine Domini & Sanctorum invocatione; nisi forte, quod absit, contra cum scandalum acciderit Ecclesie suæ; & inde sic temperanter agat sicut Domino docente constituerunt Rectores Ecclesie synodali consilio. Et si aliquando sacramenta ab Episcopis exacta aut facta fuerint, contra Deum & ecclesiasticas regulas, quæ Spiritu sancto dictæ & Christi sunt sanguine confirmatae, irrita sanctæ scripturæ paginis declarantur, & exigentes atque facientes medicamento exinde salutaris poenitentia indigent. Propterea expetate, Domine, patienter sicut Princeps Christianus & Ecclesie filius, & honorare Ecclesie sanctæ Rectores; ut vos honoret qui nobis dixit: *Qui vos audit, me audit;* & *qui vos spernit, me spernit.* Et: *Honorantes me honorabo;* & *hi qui temnunt me, erunt ignobiles.* Et: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Et in Psalmo: *Nolite tangere Christos meos,* & in Prophetis meis *nolite malignari;* quoniam qui malignantur, id est maligna agunt, exterminabuntur: *sufflentes autem Dominum ipsi hereditabunt terram,* hoc est, regnum Dei. Et cùm venerit tempus & locus, sicut superius diximus, loquemur cum nostris confratribus; & sicut Domini iustis dispositionibus vindemus convenire, sine dubio faciemus. Et non est rationabilis causa quæ contra hoc quod perimus vos debeat stimulare: quia non sumus hujusmodi homines ut cùm cognoverimus voluntatem Domini,

* Vnde supra
tom. I. p. 948.
410. cap. 5.

[Videlicet
Histoire
de France
par l'Abbé
Millet. to-
me 1. p. 55-
103.]

Luc. 10. 16.

1. Reg. 3. 12.

Zach. 2. 8.

Psal. 104.

11.

Psal. 16. 5.

11.

Dicitur.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

121 ANNO CHRISTI 859 Regum Francor. KAROLI CALVI Regis 19. 122*

est, in inferno, retineat, & secum in secula retinebit. Pro certo autem sciatis quia cum nostris parentibus, id est, cum Apostolis, Christus, Rex Regum, regnum suum, id est, Ecclesiam, conquisivit, ampliavit, & rexit, & per nos & nobiscum, utinam non ad judicium nostrum dicamus! eandem Ecclesiam, id est, regnum suum, quotidie adquirit, auget, atque gubernat idem Dominus Iesus Christus, sicut dictum est à Domino Ecclesie per Prophetam: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii;* id est, pro Apostolis creavit tibi Episcopos, qui te regant & doceant. Cum qua Ecclesia nobis à Deo commissa, Rex Christiane & Domine, sicut litteris vestris

[Simone
tempo
ratus: ac
monum
tentationi
bus.]

Psal. 44. 17.

jussitis, jejunis & orationibus ac letaniis, Dominum, summum gubernatorem in navis sanctæ Ecclesie fluctuante in hoc mare, id est, seculo naufragofo, peccatis nostris communibus dormientem pulsare & excitare, & pro vobis deprecari studebis: ut quantocius pro sua ineffabili pietate evigiles & imperet ventis & mari, id est, (tentationibus *) diabolice & inquietudinibus secularium hominum, ut redeat quantumcunque tranquillitas, gratia & misericordia ejusdem Domini nostri Iesu Christi, cui est & sit potestas & honor, & gloria & imperium, in secula seculorum. Amen.

TITULUS XXVIII.

SYNODI METENSIS, DE INDULGENTIA LUDOVICI REGIS.

HÆC Capitula tractata & confirmata sunt ab Episcopis in Synodo habita apud Mettis civitatem, de indulgentia Hludouici Regis pro seditione & excessibus in regno fratris sui Karoli perpetratis.

Simondus:
Conc. Gal.
bie, tom. 1.
pag. 331
Baron. tom.
X. p. 166.

[Commonitorium Episcoporum ad Ludovicum Regem legatis & Synodo Metensi.]

DILECTIS in Christo fratribus & consa-
cerdotibus nostris, legatis videlicet
divinis pacis ac nostra unanimitatibus, Hinc-
maro, Gunthario, Weniloni Archiepiscopis,
& venerabilibus Coepiscopis nostris Herluino, Hildegario, Adventio,
Abboni, Hincmaro, Erchanrao, Episcopi
quorum nomina subter habentur adscripta,
qui favente Domino, & annuentibus
gloriosis Principibus nostris Karolo &
Hludohario, in Mediomatricum civitatem,
anno Incarnationis Dominica DCCCLIX,
Indictione VII, v. Kal. Junias synodali
decreto convenimus.

C A P. I.

Nota & (proh dolor!) nimis est nota
discordia atque calamitatis pernicies quæ
factione quorumdam seditionis homi-
num nuper inter fratres Reges nostros
Hludouicum & Karolum accidit: unde
tanta ac talia in Ecclesia nobis ad regen-
dum, divinæ dignatione, commissa & in hoc
regno perpetè sunt admissa, ut ipso etiam
auditu horribilia cognoscantur; & si hæc
discordia pestilentia diutius, operante hu-
mani generis antiquo hoste, duraverit,
quam exiciibilis & mortifera existat me-
lius ipsi scitis. Qua de re memoris quid
Veritas missis prædicatoribus jussit, ut
divinus Paulus dicit, *Ligatione fungimur*

pro Christo, reconciliamini Deo, lega-
tione pro Christo fungentes, vos, fratres
carissimi, legatos Deo amate pacis, quo-
niam exinde jam gloriosos Principes nos-
trios Karolum & Hludoharium episcopali
auctoritate monuimus, ad Dominum Hludouicum Regem gloriosum mediante
Domino ordinamus, sicut Salvator dicit:
*In quicunque, inquiens, domum intra-
seritis, primum dicit: Pax huic domui.*
*Et si ibi fuerit filius pacis, requiescat su-
per illum pax vestra. Sin autem, ad vos
reveretur. Quia aut erit quisque prædesti-
natus ad vitam, & coeleste verbum seque-
tur quod audierit; aut si nullus audire volue-
rit, ipse prædictor sine fructu non fuerit,
quoniam ei à Domino pro labore sui ope-
ris merces recompensabitur.*

I I.

Post prædicatam verd & postulatam
pacem, legatio vestra fraternalis uisu-
modi erit conditionis, ut isdem Rex no-
bis, & utinam Deo, semper amabilis,
admissorum indulgentiam consequatur.

I I I.

Videlicet si se de omnibus quæ per
eum malitiosorum hominum persuasione
atque seductione in parochiis nostris fra-
trumque nostrorum perpetrata sunt vera-
citer recognoverit, sicut scriptum est:

II. Cor. 5.
20.

Psal. 51. 10. *Juxta est Dominus his qui tribulatio sunt
corde. Et : Sacrificium Deo est spiritus
contributus ; quoniam cor contritum &
humiliatum Deus non spenit. Et sicut hi
qui fidem Deum querunt , invenire nun-
quam merentur , ita propè est Dominus
omnibus invocantibus se in veritate.*

I V.

Prov. 28. 13. *Et si post veram recognitionem puriter
confessus fuerit ; quia iterum dicit Scriptura : Qui abscondeat sceleris sua , non diri-
getur. Qui autem confessus fuerit , & reli-
querit ea , misericordiam consequetur. Et :*

I. Joan. 1. 9. *Si confiteamur peccata nostra , fidelis est
& justus ut remittat nobis peccata nostra ,
& emundet nos ab omni iniuritate.*

V.

Luc. 1. 8. *Post puram autem confessionem , si pro-
miserit quis male gesta sunt , per dignos
poenitentia fructus , præveniente , adju-
vante , & subsequence divinâ gratiâ , se
pro viribus emendaturum , (quia scriptum
est , *Facite fructus dignos penitentia*) ut
tanto majora querat bonorum operum
quisque lucra per poenitentiam , quanto
graviora sibi intulit damna per culpam ,
(quoniam & illi beati quorum tecla bonis
operibus sunt peccata) & ut scriptum est ,
quia peccavit , & populum peccare tecit ,
tanta sint bona quæ tanta operant mala.*

V I.

Hebr. 12. 14. *Deinde si sponderit ad pacem & con-
cordiam praefataliter in toto corde &
ore , & quantocius rationabiliter & possi-
biliter atque convenienter ex communi
consensu fieri poterit , etiam praesentiâ
corporis ad pacem & concordiam cum fra-
tre suo Karolo se redditum , & in pace ac
charitate Deo placita cum prefatis Princi-
pibus nostris Karolo atque Hlothario . si
iphi eandem pacem & concordiam erga
eum servaverint , permansurum , & in le-
peccantibus debita dimiserit , sicut sua à
Deo debita sibi cupi dimitti. Quia itidem
Scriptura dicit : *Pacem sequimini cum om-
nibus , & sanctorum , sine qua nemo
videbit Deum.* Et cùm mala cuncta bonis
sequentibus diluantur , tantum est discor-
diaz malum , quæ nisi extincta funditus fue-
rit , bonum nullatenus sequi , evangelio
teste , permittat ; & caritas est quæ ope-
rit multitudinem peccatorum , sine qua
etiam si quis corpus suum tradat ad ignem ,
nihil ei nisi ad damnationis judicium
proderit. Et Dominus dicit : *Si non di-
miseritis hominibus peccata eorum , nec
pater vester cœlestis dimittet vobis pec-
cata vestra.**

Post hæc , si promiserit quod jam ulte-
rius tale vel simile schisma in hac sancta Dei
Ecclesia atque in ista Christianitate non
reitteret. Unde scriptum est : *Qui baptiza-
tur a mortuo , & iterum tangit illum , quid
proficit lavatio ejus ?* Baptizatur quippe à
mortuo , qui mundatur fletibus à peccato ;
sed post baptismum mortuum tangit , qui
culpas post lacrymas reperit. Et iterum
scriptum est : *Canis reversus ad vomitum
suum , & sus lota in volutabro luti ;* quia
qui peccatum post poenitentiam reperit ,
quali in lutofa aqua semetipsum volvit ,
vix munditiam subtrahit , ipsas etiam la-
crymas ante Dei oculos sordidas facit.

V II.

Tunc demum promittat se ab illorum
perditorum hominum tuitione atque favo-
re , per quos tam graviter Deum offendit ,
disiungere. Et qui quasi ad ejus fidem , sed
potius infideliter ad eum venerunt , ad rec-
tam rationem in proximo placito ante tra-
trem suum Karolum & nepotem suum
Hlotharium , sicut , Deo teste , jam apud
Marsnam propriâ manu firmaverat , veni-
re , si potuerit , faciat. Et quemcunque illo-
rum recta ratio significaverit , dignè * ho-
nore tuo fruatur. Et qui per reclamatio-
nem erga Seniorem suum iustificari non
potuerit , & rationabilem misericordiam
pro eo expeterit , eandem rationabilem
misericordiam illi obtineat. De illo verò
quem recta ratio & iustum iudicium con-
demnaverit , ut Rex Christianus cum Re-
ge Regum Christo concordet , & alienæ
perditione te non commisculet ; quia , ut
Paulus dicit , *non solum qui faciunt , sed* **Rom. 1. 18.**
etiam qui male facientibus consentiunt , **Dt. 32. 3. 2.**
digni sunt morte. Unde sanctus Innocen-
tius dicit quia non multum interest inter
committentis animum & consentientis fa-
vorem. Addo amplius , plerumque dedit
errare cui nemo consentit. Et iterum sanctus
Paulus cum talibus hominibus nec ci-
bun sumere permitte. Et sanctus David ,
dum totum se ad secunda pacis internæ
constringeret , testatur quod cum malis
concordiam non teneret , dicens : *Nonne* **I. Cor. 5. 11.**
qui oderunt te , Deus , oderam illos , & **Psal. 118.**
super inimicos tuos sabescbam ? Perfido
odio oderam illos , inimici facti sunt mihi.
Inimicos etiam Dei perfetto odio odisse
est , ad quod facti sunt diligere , & quod
faciunt increpare ; mores pravorum pre-
mere , vix prodefesse. Hinc (Finees peccan-
tem civem coeuntem cum Madianite per-
culit *) , & iram Dei iratus placavit. Et Jo-

Eccil. 14. 10.
Conc. apud
S. Macram ,
E. 7. tom. 1.
Cor. Gall.
Pap. 11. Gre-
gor. lib. 9.
Epist. 19.

II. Pet. 1. 22.

[Sirmon-
du. d'gnu :
et miss. p.
fir. digne.]

Rom. 1. 18.
Dt. 32. 3. 2.
Brev.

I. Cor. 5. 11.

Psal. 118.

[Sirmon-
du. legi Phi-
nées pecc-
tantium ci-
vium grā
coentes
cum Madia-
nitis percu-
lit , etc.]

II. Par. 19.

4.

Oper. Cypri.
Tract. de
xii. abus.
lxx. cap. 5.

III. Reg.
20. 4.

II. Reg.
11.

saphat, qui tot de anteacta vita praconius accollitur, de Achab Regis amicitia pend peritrus increpatur; cui à Domino per Prophetam dicitur: *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicid jungeris. Et idcirco iram quidem Domini merebaris; sed bona opera inventa sunt in te.* Hinc sacri Canones à sancto promulgati Spiritu dicunt ut hi qui post excommunicationem vel interdictum cum excommunicatis communicaverint, condemnati anathema habeantur. Et sanctus Cyprianus Regis ministerium esse dicit impios de terra perdere. homicidas, perjuros, adulteros, veneticos, sacrilegos non finere vivere. Et in libro Regum scriptum est, dicente Domino per Prophetam: *Quia dimisisti virum morte dignum, erit anima tua pro anima illius, & populus tuus pro populo illius.* Et quam noxia sit indebita erga iniquos misericordia mons tratur in opere Saïl ac Samuelis, quoniam cui Saïl pepercit offendens Dominum, Samuel Propheta in frusta concidit. Nam sicut quisque in se peccantibus debet propter Deum dimittere, ita in Deum peccantes, & Ecclesiam conculcantes, & regni pervasores, & in Christianitatis depopulatores, & in pacis pertubatores, & in patriæ proditores debet minister Domini Rex debitam vindictam propter Deum exercere. Quapropter sciat Rex nobis amabilis quia sicut infirmus sanari non potest qui à medico coquitur, quandiu ferrum ignitum in illius tenerit corpore, ita & nemo sanari potest à peccato quandiu in peccato manferit, vel quandiu in peccato manenti scienter & libenter communicaverit.

I X.

Tandem si se promiserit adjutorem & cooperatorem Dei pro viribus de cætro & rationabiliter futurum, qualiter Ecclesia Dei qua in suo regno ac regnis nostrorum Principum una est, sicut & unum Sacerdotium, secundum qualitatem periculosi temporis in unoquoque ordine restituatur, & Sacerdotes Dei debita privilegia & ecclesiasticum vigorem obtineant, & populus justitiam & pacem habeat, congregatis vobis & nostro immò divino Spiritu, qui est remissio omnium peccatorum, per ecclesiasticam apostolicæ auctoritatis potestatem illi peccata in nostris parochiis per illum & ab illo commissa ecclesiastica pietate & canonico more dimittere, eique indulgentiam postulanti donare, atque illum sacra communioni, quâ ipse se pri vaverat excommunicatis communicans, restituire.

Et licet multorum annorum, secundum præfixos à sacris canonibus gradus, penitentia hæc perpetrata facinora indigerent, tamen confisi de Dei misericordia, apud quem non sic acceptatur mensura temporis ut doloris, nec abstinentia ciborum sicut mortificatio viatorum, non præjudicantes Patrum sententias quæ de hujusmodi decreverunt, sed potius eorum sequentes humaniorem diffinitionem, hæc scribimus.

Ait sancta Synodus Africana: *Penitenti bus secundum differentiam peccatorum,*

Episcopi arbitrio penitentia tempora discernantur. Et S. Leo apostolica Sedis

Pontifex: *His, inquit, qui in tempore necessitatis & in periculi urgentiis ins*

tantia præsidium penitentia & mox re

conciliationis implorant, nec satisfacio

interdicenda est, nec reconciliatio dene

ganda; quia misericordia Dei nec men

juras possumus ponere, nec tempora de

tinere, apud quem nullas patitur venie

moris vera confessio, dicente Dei Spiritu

per Prophetam: Cum conversus ingemue

ris, tunc salvis eris. Et alibi: Dic ini

quitates tuas prior, ut iustificeris. Et

item: Quia apud Dominum miseri

cordia est, & copiosa apud eum redem

ptio. In dispensandis itaque donis Dei

non debemus esse difficiles, nec se ac

cusantium genitus lacrymasque negle

gere. cum ipsam penitendi affectionem

ex Dei credamus inspiratione conceptam

aciente Apostolo: Ne forte dei illis Deus

pænitentiam, & resipiscant à diaboli la

queis, à quo captivi tenentur ad ipsius

voluntatem. Et sanctus Gregorius in

Evangelii homilia dicit: Veniat foras

mortuus, id est, culpam confiteatur pec

cator. Venientem vero foras solvant dis

cipuli, ut Paſtores Ecclesiæ ei pænam

debeant amovere quam meruit qui non

erubuit confiteri quod fecit.

X I.

His perpensis, fratres carissimi, si , ut diximus, jam dictum Regem à nobis amabilem ita contemporatum divinæ voluntati & sacra auctoritati inveneritis, secundum ministerium vobis à Deo traditum cum nostra unanimitate absolvite. Sin alias, vos nullo modo cum eo, quem absolvere non poteritis, ligare nolite; quoniam nec coram Deo, nec in Synodo nos inde auctores habebitis, si agere aliter, quod absit, præsumperitis; volque & in Synodo & coram Deo pro facto irrito dabitis rationes.

Concl.
Carthagin.
III. c. 31.

Leo I. epist.
2. Huius.
lib. 1. c.
Regino. lib.
1. c. 103.
Burchard.
lib. 18. cap.
4.

II. Tim. 1.
26.

S. Gregor.
hom. 32.
in evang.

X I I.

Et si ipse, quod Deus longè faciat, ea quæ egit, unde illum nunc commononere vos muttimus, reiteraverit, omnia & ante divinos oculos & ad ecclesiastica judicia redivivo vulnere curanda vel amputanda noverit revenire. Si quid quoque contra sanctam auctoritatem præsumptum, vel subreptum, sive extortum fuerit, non solùm in divinis examinationibus, verùm nec in divinis legibus quippiam prevalebit. Et non sit de cetero immemor idem Rex gloriolus quod dicit sanctus Gregorius: *Sciendum est*, inquit, *quia quisquis inticet nulla commisit, hinc jure concepitur velicit: utatur siveque pietatis opera*

Regino, lib. 1. c. 11.
Burchard. lib. 19. c. 6.
65.

faciat ut tamen, si noluerit, ea quæ mundi sunt non relinquat. Quilibet verò taned à se licita debet absciāere, quanto se minimis & illicita perpetraffe. Neque enim per fructus esse boni operis debet ejus qui minus & ejus qui amplius deliquerit, aut ejus qui in nullis & ejus qui in quibuslibet facinoribus cecidit. Sed tantò quisque majora querat bonorum operum lucra per penitentiam, quanto graviora sibi intudit damna per culpam. Unde à vobis nostrâ, quin potius Dei voce, commoneatur ut sic studeat præteriorum poenitens, & immunitentia atque futura cavens, Deo militare in regno terreno, quatenus mereatur conregnare Christo in regno coelesti.

Hac quæ sequuntur, peractâ legatione, renuntiârunt Episcopi.

DE indulgentia sua nobis Hludouicus Rex pridié Nonas Junias in Wormatia dixit. Volo vos precari ut si in aliquo vestros animos offendit, ut hoc mihi perdonetis, ut inantea securus vobiscum loqui possimus. Ad hæc Hincmarus, qui primus in ordine ex sinistra parte illius stetit, respondit dicens: *Ista causa cito ad effectum pervenire potest; quia quod nos offerimus, hoc vos petitis. Et monente Grimoldo ac Theodorico Episcopo, iterum ipse Hincmarus dixit: Nihil contra me fecistis unde noxiū rancorem in mente contra vos teneam, quia li facerem, ad altare, ut Domino sacrificarem, accedere non auderem. Iterum monentibus eiusdem Grimoldo & Theodorico ac Salomonem, dicente ipso Theodorico hæc verba: *Facite sicut Senior noster precatur, parcite illi*, respondit ipse Hincmarus hæc eadem verba: *Quod in me, id est, in mea persona, offendistis, & percisi & parco. De hoc autem quod in Ecclesia mihi commissa & in populo male est factum, voluntariè vobis dono consilium, & secundum Deum præsto auxilium, ut inde salvi sitis, si vobis placet. Et præfati viri responderunt: Certe bene dicit. Et ceteri fratres nostri in hæc verba**

& senserunt & prosecuti sunt. Tanta & talis indulgentia illi largita fuit, & non altera, neque amplius. De scripto autem quod confirmatum nobis est traditum, nec ipse à nobis quiddam quæsivit, nec nos illi aliquid diximus, quoniā necdum cum illo ex hujusmodi in ratione eramus. Ipse autem post hæc & alia dixit nos egis sc quod non egimus, ex hoc materiam sumens quod Guntharius illi familiariter, ut eum instrueret & ad satisfactionem provocaret, scriptum relegit ita inquiens: *Vos mihi transmisstis vestram epistolam cum Capitulis: vos venistis cum causa facta. Nos non sumus hic nisi duo vel tres, qui sine aliis huc exilivimus: in illas causas intrare non possumus antequam cum nostris Episcopis inde tractemus; quia, Deo gratas, nihil sine illorum consilio feci; & postea inde responderemus. Nos autem expectabamus ut consilium à nobis de sua salute oblatum ipse quereret, & tunc ei secundum illud scriptum donaremus consilium. Ipse autem de suo gradu respondit quod in illud scriptum non intraret antequam cum suis Episcopis consideraret. Et sic quicquid in generali causa Ecclesie & populi egit, penes illum remansit.*

TITULUS XXIX.

SYNODI TULLENSIS APUD SAPONARIAS.

[Simone-
dus legit an-
no 858 le-
git. & A. ex
Indicatione
litteris le-
gendum
est cum
Ranulfio an-
no 859.]

HÆC ventilata, definita, atque obiecta sunt in Synodo duodecim provinciarum quæ habita est anno Incarnationis Dominicæ DCCCLIX*, Inditione VII, in territorio Tullenji, sub Principibus Karolo, Hlothario, & item Karolo.

C A P. I.

[De concordia inter fratres Ludovicum & Karolum Reges reformanda.]

UT caritas fraterna & concordia pacis reformetur inter fratres, Principes scilicet ac gloriosos Reges nostros Hlodovicum & Karolum; qualiter schismam quod ortum est nuper in Ecclesia, ad unitatem benicitatim valeat redintegrari, & status Ecclesiaz penè conlapsus restitui, & pax ac justitia in populo Christiano valeat procurari; & qui à fidelitate debita defecerunt, judicio & justitiâ per rectam rationem & rationabilem misericordiam possint salvari, & a perverso conamine ad salubriora converti.

I I.

[Ut Episcopi mutuo se consilio & auxilio adjuvent, & Synodos frequentent.]

[Si etiam
legit Simoni-
dus: & inde
corrigatur ut
pro. &c.]

Episcopi namque secundum illorum ministerium ac sacram auctoritatem uniti sunt, & mutuo consilio atque auxilio Reges regnorumque primores atque populum sibi commissum in Domino regant & corrigant; & nemo se à solatio mutuo suberabit, sed synodales conventus secundum iussionem canonicam frequentare procurent: quatenus ordo ecclesiasticus, qui quasi oblitteratus jam fuerat, (quoniam Synodi propter discordiam Regum frequentari non poterant) episcopali collatione ad necessarium ac debitum statutum reduci prævaleat. Unde etiam consensus apud Reges expeditum obtinuerunt.

I I I.

[De stabili unione principum Karoli & Lotharii, atque Karoli Regum.]

Reges nihilominus ac Principes nostri Karolus, Hlotharius, atque item Karolus ad Dei voluntatem atque sancta Ecclesiaz statutum, suamque salutem & populi salvationem, gratias Deo, uniti & in eadem salutari unitate firmati sunt.

Tom. II.

Simone-
dus. Con-
cil. Gallie.
tom. 1. par.
117. 141.
P. Baron.
t. X. p. 179.

I V.

[De Tortoldo Diacono, qui Episcopalem potestate in Bajocacenium urbe occuparat.]

Perventum est ante conventum Episcoporum quandam Diaconum, cui Tortoldus nomen est, episcopalem potestatem in urbe Bajocacenium occupasse, & pollicitationibus ac minis sollicitare multos ac perturbare. Unde dehincivit sancta Synodus ut Wenilo, Senonus Archiepiscopus, cuius Diaconus fuit, adjunctis secum tribus aliis, memoratum Diaconum evocatum audiant, & secundum auctoritatem canonicanam de eo definiant. Si autem refugerit eorum cognitionem, annente principali potestate venire ad audiendam compellatur. Quod si hanc quoque declinaverit, anathemate feriatur.

V.

[De Anscario Subdiacono, qui Lingonum sedem, vivo ejus Episcopo, pervaserat.]

De quodam etiam Subdiacono Anscario, qui vivo & incolumi Episcopo civitatis Lingonum sedem pervalsit, simili est sententia definitum. Sed intervenientibus legatis ejusdem Subdiaconi, humanius est prolatâ tentativa; videlicet ut sacramento confirmet se nunquam talia hujusmodi præsumptione facturum. Cujus sacramenti tenorem huic capitulo tuberculare dignum existimavimus. Ego Anscarius, Subdiaconus, confiteor coram Domino & sanctis Angelis ejus, reverentia sanctæ paternitatis vestre, contra Dei voluntatem & contra canonica statuta temere me fecisse in Isaac venerabilem Pontificem, usurpando sedem Ecclesiaz sanctæ sibi commissa Lingonice, & sollicitando Clericos & vassallos ejus omnemque familiam. Atque ideo pro tanta præsumptionis excessu, per sacri ministerii vestri vobis largitam à Domino potestatem, veniam mihi penitenti largiri suppliciter

Capitularia

KAROLI CALVI
Regis 19.

132

[Sic Simeon legi:
et meus cor-
rexit, ut qua-
mum, &c.]

[In Cod. Bat.
littera, legitur
Januensem,
quod idem est.
Vide Notas
Simeonis
cap. 4. p. 2.
72.]

deprecor. Deinceps vero nec in eundem Anisliuem, nec in alium quendibet, nec in illa nec in alia Ecclesia huiusmodi presumptionem facere tentabo, & neque illi aut alicui suorum Clericorum aut laicorum in aliqua re impedimentum faciam pro hac causa, (quia me graviter deliqueris confitor*). Neque infidias eis ullius inquietudinis parabo, neque per me neque per aliquem meorum propinquorum, nec per quemcumque hominem; sed potius ad tuor pro viribus & intelligentia ipsi usque ero, prout sibi placuerit. Et qui sibi pro hoc ipso inimici sunt, quos ipse voluerit, si potero, eidem conciliare procurabo. Sic me Deus adjuvet, & ista fanta Sandorum Reliquia. Statuit etiam sancta Synodus ut nunquam ad eandem Lingonensem Ecclesiam, sive ad Januensem *, quam jam pridem par modo adfixerat, debeat adspireare. Et si ita ut primitissimus iussis episcopalis obdire refugerit, sententiam superius Diacono datam incurrit.

V I.

[De proclamatione Karoli Regis aduersus Wentonem, Archiepiscopum Se-
nacensem.]

Vide infra
cap. 10.

Deinde glorirosus Rex Dominus Karolus sacra Synodo libellum appellationis electorumque iudicium inter se & Wen-tonem, Senonum Archiepiscopum, qui ab eo defecrat, & proclamationis diploma porrexit. Unde secundum sacram auctoritatem, & inducis ac dierum dilatio est concilia, & certa accusatio per Episcopos & synodicas litteras prefato Archiepiscopo est intimata atque con-cella secundum regulas divinitus promul-gatas.

V I I.

[De Attone Virdunensem Episcopo,
qui contra regulas ecclesiasticas pro-
vedus dicebatur.]

Mota est etiam quæstio de Attone, Vir-dunensem Episcopo, quod oblatione re-gulari (unde peticio ibidem est pre-senta-ta) in monasterio sancti Germani Autifiodorentium extiterit, & contra regulas ecclesiasticas inde discedens, minus pro-visè quam sacra auctoritas doceat, ad ordi-nem episcopalem pervenerit. Unde etiam definitum est dari sibi commearium ve-

niendi ad aliam Synodum, sicut sacra san-cit * auctoritas.

[Simeon-
dus, [in] 11.]

V I I I.

[De litteris Synodi ad Episcopos Brit-tonum qui à Metropolitanu suo discive-rant, & cum excommunicatis communi-cabant.]

[Simeon-
dus, [in] 11.]

Ad Episcopos siquidem Brittonum, qui se contra auctoritatem à metropoli sua moliuntur discindere, Synodus litteras se-cundum auctoritatem sacram direxit qua-tenū ad suam metropolim redeant, eique debito jure se subdant, nec * à canonica & episcopali communione se segregent. Ex-communicatis etiam, sicut sacra decer-nunt regulæ, nequaquam communicent, & Salomonem commoneant ut promis-fam fidem gloriofo Regi Karolo obser-ret, & ipse & Brittones excommunicatis communicantes, ipsi se sacrâ communio-ne non privent.

I X.

[De litteris Synodi ad Brittones excom-municatos, quibus nisi se corriganter
anathema intentatum.]

[Simeon-
dus, [in] 11.]

Ad memoratos quoque excommunicato-s sancta Synodus litteras direxit *, eisque usque ad futuram proximam Synodum corrigendi spatium tribuit, monens eccl-easticā pietate ut convertantur & vivant; quia, nisi se correxerint, in futura Synodo generali unanimitate anathemate terribili ferientur.

X.

[De Capitulis quibusdam in Synodo re-
latis, de quibus inter Episcopos erat
controversia.]

[In Cod.
Bellorum. k.
p. 11. Sic etiam Simeon-
dus.]

Relecta fuit denique in eadem Synodo quendam Capitula super quibus quorundam fratrum sensus dissentire probantur. Unde convenit inter Episcopos ut Deo favente, pace ac tranquillitate recuperata, simul convenient, & prolatis sanctarum Scripturarum atque catholicorum Doctorum sententiis, quæ saniora sunt concordi unanimitate sequantur.

X I.

[De conservando privilegio Monasterii
Sandi Benedicti.]

[In Cod.
Bellorum. k.
p. 11. Sic etiam Simeon-
dus.]

Tandem postulavit humiliter Synodus generalis, se ad terram usque prosternens

Vide Ana-
lecta, tom.
a. pag. 214.

[Sic Simeon legi:
et meus cor-
rexit, ut qua-
mum, &c.]

deprecor. Deinceps vero nec in eundem Anisliuem, nec in alium quendibet, nec in illa nec in alia Ecclesia huiusmodi presumptionem facere tentabo, & neque illi aut alicui suorum Clericorum aut laicorum in aliqua re impedimentum faciam pro hac causa, (quia me graviter deliqueris confitor*). Neque infidias eis

ullius inquietudinis parabo, neque per me neque per aliquem meorum propinquorum, nec per quemcumque hominem; sed potius ad tuor pro viribus & intelligentia ipsi usque ero, prout sibi placuerit. Et qui sibi pro hoc ipso inimici sunt, quos ipse voluerit, si potero, eidem conciliare procurabo. Sic me Deus adjuvet, & ista fanta Sandorum Reliquia. Statuit etiam sancta Synodus ut nunquam ad eandem Lingonensem Ecclesiam, sive ad Januensem *. quam jam pridem par modo adfixerat, debeat adspireare. Et si ita ut primitissimus iussis episcopalis obdire refugerit, sententiam superius Diacono datam incurrit.

V I.

[De proclamatione Karoli Regis aduersus Wentonem, Archiepiscopum Se-nacensem.]

Vide infra
cap. 10.

Deinde glorirosus Rex Dominus Karolus sacra Synodo libellum appellationis electorumque iudicium inter se & Wen-tonem, Senonum Archiepiscopum, qui ab eo defecrat, & proclamationis diploma porrexit. Unde secundum sacram auctoritatem, & inducis ac dierum dilatio est concilia, & certa accusatio per Episcopos & synodicas litteras prefato Archiepiscopo est intimata atque con-cella secundum regulas divinitus promul-gatas.

V I I.

[De Attone Virdunensem Episcopo,
qui contra regulas ecclesiasticas pro-
vedus dicebatur.]

Mota est etiam quæstio de Attone, Vir-dunensem Episcopo, quod oblatione re-gulari (unde peticio ibidem est pre-senta-ta) in monasterio sancti Germani Autifiodorentium extiterit, & contra regulas ecclesiasticas inde discedens, minus pro-visè quam sacra auctoritas doceat, ad ordi-nem episcopalem pervenerit. Unde etiam definitum est dari sibi commearium ve-

niendi ad aliam Synodum, sicut sacra san-cit * auctoritas.

[Simeon-
dus, [in] 11.]

V I I I.

[De litteris Synodi ad Episcopos Brit-tonum qui à Metropolitanu suo discive-rant, & cum excommunicatis communi-cabant.]

[Simeon-
dus, [in] 11.]

Ad Episcopos siquidem Brittonum, qui se contra auctoritatem à metropoli sua moliuntur discindere, Synodus litteras se-cundum auctoritatem sacram direxit qua-tenū ad suam metropolim redeant, eique debito jure se subdant, nec * à canonica & episcopali communione se segregent. Ex-communicatis etiam, sicut sacra decer-nunt regulæ, nequaquam communicent, & Salomonem commoneant ut promis-fam fidem gloriofo Regi Karolo obser-ret, & ipse & Brittones excommunicatis communicantes, ipsi se sacrâ communio-ne non privent.

I X.

[De litteris Synodi ad Brittones excom-municatos, quibus nisi se corriganter
anathema intentatum.]

[Simeon-
dus, [in] 11.]

Ad memoratos quoque excommunicato-s sancta Synodus litteras direxit *, eisque usque ad futuram proximam Synodum corrigendi spatium tribuit, monens eccl-easticā pietate ut convertantur & vivant; quia, nisi se correxerint, in futura Synodo generali unanimitate anathemate terribili ferientur.

X.

[De Capitulis quibusdam in Synodo re-
latis, de quibus inter Episcopos erat
controversia.]

[In Cod.
Bellorum. k.
p. 11. Sic etiam Simeon-
dus.]

Relecta fuit denique in eadem Synodo quendam Capitula super quibus quorundam fratrum sensus dissentire probantur. Unde convenit inter Episcopos ut Deo favente, pace ac tranquillitate recuperata, simul convenient, & prolatis sanctarum Scripturarum atque catholicorum Doctorum sententiis, quæ saniora sunt concordi unanimitate sequantur.

X I.

[De conservando privilegio Monasterii
Sandi Benedicti.]

[In Cod.
Bellorum. k.
p. 11. Sic etiam Simeon-
dus.]

Tandem postulavit humiliter Synodus generalis, se ad terram usque prosternens

Vide Ana-
lecta, tom.
a. pag. 214.

133 ANNO CHRISTI 859. Regum Francor. KAROLI CVLVI REGIS 19. 134*

ante Karolum Regem & Rodulfum Biturigum Archiepiscopum, obsecrans & adjurans per crucem & Christi sanguinem ut privilegium monasterii sancti Benedicti, quod annuente Rege prefato firmaverant, quodque idem Rodulfus subscriperat, qui prefatam abbatiam irregulariter tenebat, ratum & inconvolum servare frudenter. (Quod si*) Abbas negligens & sacris regulis inconveniens per directos Missos inventus fuerit, ab eadem paternitate removeatur, & alius qui dignus repertus fuerit substitutus, & privilegii regularis auctoritas* in eodem monastério quacunque occasione non destituatur.

*[Sic Sirmon-
dus inter Cod.
Bellarum. le-
gitime corri-
xere Sirmon-
dus.]

*[In Cod.
Bellorum. le-
gitime corri-
xere Sirmon-
dus.]

X I I.

[De aliis que specialius in eodem Sy-
nodo statuta sunt.]

Hac de praecepsis in eadem sacra Synodo suë statuta. Ceterum specialia de quibusque parochiis, prout visum fuit, secundum ecclesiasticam auctoritatem definita, & Episcopis in propriis parochiis sunt ad exequendum commissa.

X I I I.*

[De precibus quas inter se condixerunt
Episcopi qui ad hoc Concilium conve-
nerunt.]

*[Hoc ca-
pit non edi-
dit Sirmon-
dus inter Ce-
panda Karoli
Cod., sed
tantum in
Conc. Gallie,
tom. 3, pag.
141. 1]

Placuit omnibus, ut creditur, instinctu divino, qui ad universale Concilium in vicinia Tullensis confluxerunt, quoniam calamitatum tardio laborabant, quod invenirent aliquid ubi consolationis gratia respirarent. Statuerunt itaque ut pro se invicem omnes, dum adiverterent, preces hujusmodi frequentarent; scilicet ut singuli pro cunctis per singulas hebdomadas, feria quartâ, Missam celebrarent. Post vocationem autem cuiuslibet eorum, superstites obtineant ut pro eo qui decesserit, in sedibus septenæ Missæ totidemque Vigiliz Domino persolvantur, à Presbyteris autem monasteriorum five villarum tres Missæ totidemque vigiliz dependantur. Exitus autem uniuscujusque vicissim plus currentibus litteris innotescat. Præsentes etiam Abbates in tam profutura societate recepti, eadē se conditione juxerunt.

TITULUS XXX.
SYNODI TULLENSIS APUD SAPONARIAS.

LIBELLUS proclamationis domini Karoli Regis adversus Wenilonem, Archiepiscopum Senonum, electis Judicibus Renigio Lugdunensem, Eirardo Turonorum, Weniloni Rothomagenum, & Rodulpho Biturigum Archiepiscopis in sancta Synodo duodecim provinciarum apud Tullensem parochiam, in iububano ejusdem urbis quod dicitur Saponarias, propriâ ipsius manu porcedus anno Incarnationis Dominicæ DCCCLIX, Indit. vii, xviii. Kal. Julias.

Galdæt.
conf. imp.
com. 1 pag.
& seq.
Sirmonodus,
Cœl. Gal-
lia, tom. 1.
pag. 142.
Scri piores
co etiænei.
part. 1 pag.
179.

C. A. P. I.

S. Gregor.
Homil. 10.
laeti angel.
[U. f.
anti qua.]

QUIA, sicut dicit sanctus Gregorius, & ex consuetudine olitana* cognoscitur, in Francorum regno Reges ex genere prodeunt, mihi à Domino & genitore meo piz memoriz Hludouico Augusto pars regni inter fratres meos Reges divina dispositione est tradita. In qua parte regni vacabat tunc Paftere Metropolis Senonum, quam, juxta consuetudinem predecessorum meorum Regum, Weniloni tunc Clerico meo in capella mea mihi fervienti, qui more liberi Clerici se mihi commendaverat, & fidelitatem sacramento promiserat, consensu sacrorum Episcoporum ipsius metropolis ad gubernandum commisi, & apud Episcopos, quantum ex me fuit, ut eum ibidem Archiepiscopum ordinarent obtinui.

Tom. II.

I I.

Post hæc de divisione regni inter me & fratres meo ratio est exorta notissima, unde partem divisionis cum mutuis, nostris scilicet nostrorumque fidelium sacramentis, sicut etiam primores regni totius invenerant, tenendam & gubernandam suscepit. Quam divisionem inter me & fratres meos de cætero à me substantialiter tenendam, sicut & alii qui ibi adfuerunt Episcopi, Wenilo mihi fratribusque meis propria manu juravit: pacem etiam & mutuum adjutorium inter me & præfatum fratrem Hludouicum Wenilo sacramento firmavit.

I I I.

Sed & post hoc, electione sub aliorumque Episcoporum, ac cæterorum fidelium regni nostri voluntate, consensu &

I 2

acclamatione, cum aliis Archiepiscopis & Episcopis Wenilo in dioecesi sua, apud Aurelianis civitatem, in basilica sancte Crucis, me secundum traditionem ecclesiasticam Regem consecravit, & in regni regime christiane sacro perunxit, & diademate atque regni sceptro in regni solio sublimavit. A qua consecratione vel regni sublimate supplantari vel projici a nullo debueram, saltem sine audiencia & judicio Episcoporum quorum ministerio in Regem sum consecratus, & qui throni Dei sunt dicti, in quibus Deus sedet, & per quos sua decernit judicia; quorum paternis correptionibus & castigatoris iudiciis me subdere fui paratus, & in praesenti sum subditus.

I V.

Denique cum seditiones in regno nostro per homines irreverentes coepерunt crebescere, consensu Episcoporum ac exterritorum tidelium nostrorum chirographum invicem conscriptissimus, qualiter ego erga eos, cooperante Domino, agere velle, & qualiter mihi consilio & auxilio uidem fideles nostri ab inde postmodum solarium terre debuissent. Cui scripto Wenilo apud Baiernam villam propriam manu subscripsit, sicut in praesenti videre potestis.

V.

Deinde cum contra Paganos ad insulam loci qui Ocellus dicitur cum fidelibus nostris, & terreno itinere ac navigio, sicut scitis, perrexi, quidam a nobis deficienes fugā laphi sunt. Wenilo autem se pro intimitate sua illuc ire non posse dicens, ad sedem suam reversus est. Dum autem in procinctu eo nos infirmi degeneremus, frater noster Hlodouicus, sicut scitis, cum manu hostili & seditionis hominibus ex regno suo regnum nostrum irrupit. Ad cuius colloquium sine mea voluntate atque licentia Wenilo venit, quem supplantatorem meum esse cognovi; quod nemo Episcoporum ex regno nostro alias fecit.

V I.

De cætero, cum contra predictum fratrem meum & inimicos meos, ac vastatores Ecclesia & depopulatores regni qui cum illo erant, cum fidelibus Dei ac nostris perrexi, nec per se ipsum nec per debitum solarium quod antecessores mei Reges & ego ipse ex Ecclesia illi commissa habere solitus eram, aliquid adiutorii præbuit, præsertim cum hoc devotè ab illo petierim.

Cum autem ratio & necessitas mihi accidit, de villa Breona ut à predicto fratre meo secederem, & ipse frater meus Hlodouicus ad hoc rediit in partem regni mei ut mihi meum nepotem subriperet, & homines meos mihi subraheret, ac fideles meos vaanter imprimiceret*, Wenilo cum quo potius solatio ad predictum fratrem meum Hlodouicum in meam contrarietatem venit; cum quo erant excommunicati istius regni & seditionis, de quorum excommunicatione Coepiscoporum sutorum litteras acoepit, & Missas publicas fratri meo, cum quo ipsi seditioni erant, in palatio meo Attiniaco, & parochiâ & provinciâ alterius Archiepiscopi fidelis nostri, sine sua licentia ac Coepiscoporum consensu, Wenilo excommunicatis vel excommunicatorum participibus celebravit. Et in eo Concilio atque consilio fuit quo nepos meus Hlotharius per mendacia, quantum ex seductoribus suis, subriperetur, & debitum ac sacramento promissum solarium atque adjutorium ex illo mihi subraheret*.

Pide infra
In Notis cir-
mondi, p.
778. & in
Notis Balu-
zii p. 1369.

* oppri-
met-

[Si mon-
dos subtra-
herent.]

V II I.

Predictis nihilominus fratris mei consiliis, & publicis ac secretis tractatibus, Wenilo cum specialibus familiaribus & inter priores ejus familiariter cum episcopalij judicio, ut diximus, excommunicatis & judicio regni dijudicatis interfuit, quatenus partem regni quam idem frater meus & Wenilo mihi juraverant, & in qua Wenilo me Regem sacraverat, saxe fatus frater meus obtineret, & ego illam perderem.

I X.

Wenilo in eo consilio & tractatu fuit ut Episcopi qui mihi fidei promissæ debitores erant, & confilium atque auxilium manu propriâ confirmatum ferre debuerant, deficerent & ad fratris mei Hlodouici obsequium & subdicionem se verterent.

X.

De Abbatia sanctæ Columbae, & rebus vel honoribus regni mei apud Hlodouicum fratrem meum, præceptum obtinuit, & litteras ad Missos, quò eandem abbatiam revocarent, Echardum & Theodoricum impetravit. Sed in eisdem litteris ad præfatos Missos iussionem fratris mei Hlodouici Wenilo obtinuit ut de muro castelli Meloduni, quod jus regis est potestatis, petras haberent licentiam prendere. Unde constat quid in plebe istius regni mihi

137 ANNO CARISTI
860. Regum Francor. KAROLI CALVI
REGIS 20. 138*

à Deo collati eum studebat colere & satagebat tenere.

X I.

Wenilo in eo consilio & tractatu cum praefatis excommunicatis fuit ubi consideratum est quatenus illi homines qui mihi fideles erant, & mihi sacramento fidelitatem promiserant, sive nolentes sive volentes, fratri meo Hludouvico jurarent ut ei adjutorium ferrent qualiter regnum meum contra me obtinere potuissent. Et non solum consilio Wenilo interfuit, sed & ipse hoc idem consilium fratri meo Hludouvico contra meam fidelitatem, quam mihi promisit sacramento, donavit.

X I I.

Wenilo per se & per familiares suos, suos prædictos scilicet excommunicatos, apud fratrem meum Hludouvicum obtinuit ut

vacans episcopatus Bajocensis scilicet civitatis propinquuo suo Clerico meo nomine Tortoldo, qui mihi se commendavit, & fidelitatem sacramento promisit, donaretur, qui eundem episcopatum in mea infidelitate, & contra fidelitatem mihi promissam, consensu Hludouvici fratri mei, accepit.

X I I I.

Tandem postquam mihi Deus vires recuperandi mei per solatium fidelium meorum contra fratrem meum donavit, perrexii propè de civitate Wenilonis, qui me contra fratrem meum ad recuperandum regnum meum pergere scivit, & nullum adjutorium vel per se, promisso ac subscripto confilio, vel per militiam, qua ex Ecclesia sibi commissa solet exire, adjutorium aliquod præstissem.

TITULUS XXXI.

IN BASILICA SANCTI CASTORIS APUD CONFLUENTES.

[*De pace inter Karolum & Hludovicum; de quibusdam criminibus constringendis.*]

A D N U N T I A T I O D O M N I K A R O L I .

Vos scitis quomodo aliquanti homines, minus quam necesse fuerat Deum timentes, nostrum fratrem Hludouvicum, quasi sub bona intentione, hoc anno sollicitaverunt ut in regnum nostrum taliter veniret sicut ipsi scitis: unde nos Deus & vestra fidelitas sic adjuvavit sicut & bene cognoscitis. Post hoc laboravit, adjuvante Domino, iste carissimus nepos noster ut inter nos pax fieret, sicut per rectum esse debet, & ut monentibus Episcopis ad illum caritatem & fraternalm concordiam rediret, sine qua nullus Christianus salvus esse non potest. Propterea transmisit ad nos suos Missos, & mandavit nobis primum tale missaticum quod nobis impossibile vobis fuit. Deinde quia illud missaticum non suscepimus, aliud missaticum nobis sui Missi dixerunt: quod, quia & secundum Deum salubre & secundum seculum utile nobis videtur, volumus vobis illud dicere; & si vobis ita sicut & nobis videtur, cum vestro consilio volumus illud recipere, & quod Deus concesserit, ad necessarium effeclum perducere.

gloriosi Reges nostri Hludouvius & Karolus atque Hlotharius inter se fecerunt v. Id Junias in eodem monasterio, & qui haec Capitula ab omnibus conservanda acceptaverunt.

Hinemarus, Guntharius, Alfridus, Salomon, Adventius, Hatto*, Franco, Teudericus, Leutbertus, Geberhardus, Christianus, Wilfodus Abba, Wigarius Abba.

Hæc nomina laicorum.

Chuonradus, Eurardus, Adalardus, Arnulfus, Warnarius, Liutfridus, Hruodulus, Erkingarius*, Gislebertus, Ratbodus*, Arnulfus, Hugo, item Chuonradus, Liutharius, Beringarius, Matsfridus, Boso, Sigeti, Hartmannus, Liuthardus, Richiuinus, Wigricus, Hunfridus, Bernoldus, Hatto*, Adalbertus, Burchardus, Christianus, Leutulfus, Hessi, Herimannus, item Hruodulus, Sigehardus*.

SACRAMENTUM FIRMITATIS HLUDOUVICI REGIS.

Amodò & quandiu vixero, istum fratrem meum Karolum, & nepotes meos Hludouvicum, Hlotharium, atque Karolus, ad Dei voluntatem, & sanctæ ejus Ecclesia statum & honorem atque defensionem, & ad nostram communem salu-

[* Simo-
ninus.]

[** Simo-
ninus.]

[*** Simo-
ninus.]

[**** Simo-
ninus.]

[***** Simo-
ninus.]

F. de Baron. *Hæc sunt nomina Episcoporum qui anno Incarnationis Dominicæ DCCCLX, Nonis Junii, in Secretario Basilice sancti Castoris consideraverunt cum nobilibus ac fidelibus laicis firmatasem quam Goldaf-
tus. edit.
1611. pag.
152. & seq.
constitut.
Imper.*

Scriptores
Cœlestian.
pag. 77.

cem & honorem, & ad populi Christiani nobis communissi salvamentum & pacem, & ad legis ac justitiae arque recte rationis conservationem, quantum mihi Deus scire & posse donaverit, & ipsi me obaudierint, & à me ipsi quæstient, vero consilio, & secundum quod mihi rationabiliter

ter & salubriter possibile fuerit, sincero auxilio adjutor ero ad regnum illorum continentium, & nec in vita, nec in membris, neque in regno illorum eos forconsiliabo. In hoc ut ipsi erga me similem promissionem faciant & conservent. Sic me Deus adjuvet, & ista sancta Reliquia.

CAPITULA AB OMNIBUS CONSERVANDA.

C A P. I.

UT omnium præteriorum malorum & contrarietatum, & supplantationum ac malarum machinationum, atque molitionum seu documentorum invicem actionum, abolitio ita inter nos & apud nos fiat, & à nostris cordibus penitus avelatur cum omni malitia & rancore, ut nec in memoriam ad retribuendum duntaxat mali vel contrarietatis, atque exprobationis seu improprietati, de cetero exinde quidam veniat.

I I.

Ut tanta inter nos, Domino cooperante, vera caritatis benignitas abhinc in ante semper maneat de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, sine dolo & simulatione, ut nemo suo pari suum regnum aut suos fideles, vel quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem regium pertinet, discipiat aut forconsiliet, aut per occultos susurriones libenter compira mendacia seu detractiones acceptet.

I I I.

Ut unusquisque fideliter suum parem*, ubiunque necessitas illi fuerit, & ipse potuerit, aut per se aut per filium, aut per fideles suos, & consilio & auxilio adjuvet, ut regnum, fideles, prosperitatem, atque honorem regium debite valeat obtinere.

Et veraciter unusquisque erga alterum certatum demonstret quia in paris* sui adversitate, si evenerit, fraterno modo contristetur, & in prosperitate illius latetur. Et talem fidem sicut inter nos modo abhinc in ante conservaturos confirmatum habemus, sic unusquisque infantibus fratri sui, si obierit, ille qui superfuerit conservabit.

I V.

Et quia per vagos & tyrannicâ confusitudine irreverentes homines pax & tranquillitas regni perturbari solet, volumus ut ad quemcunque nostrum talis venerit, ut de his quæ egit rationem & justitiam subterfugere possit, nemo ex nobis illum

ad aliud recipiat vel retineat, nisi ut ad reclam rationem & debitam emendationem perducatur. Et si rationem reclam subterfugerit, omnes in commune, in cuius regnum venerit, illum persequamur, donec ad rationem perducatur, aut de regno deleatur.

V.

Similiter & de eo agendum est qui pro aliquo capitali & publico crimine à quolibet Episcopo corripitur vel excommunicatur, aut de excommunicatione crimen faciens, regnum & Regis regimen murat, ne debitam poenitentiam suscipiat, aut susceptam legitimè peragat. Interdum etiam incestam propinquam suam, aut Sanctionalem, vel raptam, sive adulteram, quam illic ei non licebat habere, fugiens fecit ducit. Hic talis, cum Episcopus ad cuius curam pertinebit nobis notum fecerit, diligenter perquiratur, ne morandi vel latendi locum in regno alicujus nostrum inveniat, & Dei ac nostros fideles suo morbo inficiat; sed à nobis vel ministris reipublicæ constringatur, & ut simul cum diabolica præda, quam secum duxit, ad Episcopum suum redeat, & de quounque crimine publico debitam poenitentiam suscipiat, aut susceptam legitimè peragat, compellatur.

VI.

Ut nemo Episcoporum hominem peccantem ab Ecclesia & Christiana communione alienet, donec illum secundum evangelicum præceptum, ut ad emendationem & poenitentiam redeat. communum habeat. Qui peccans si commonitus inobediens & incorrigibilis permanferit, & ad emendationem redire noluerit, regiam vel reipublicæ potestatem per se Episcopus vel per ministros suos audeat, ut constringatur, & ad emendationem ac poenitentiam peccator redat. Qui etiam si ita ad correctionem perduci nequiverit, tunc secundum leges ecclesiasticas medicinali separatione à communione ecclesiastica segregetur.

* Si monachus
legi suum
statuerit,
vix illud
E. J. M. &
P. a. e.

[Si monachus
frater.]

Regino. lib.
8. 1. 105.

V I I.

Ut illis hominibus qui in talibus perturbationibus, sicut in his præteritis annis acciderunt, in Deum & in sanctam Ecclesiam atque in nos peccaverunt, si se ex veritate recognoscentes petierint, & deinceps nobis veraciter fideles esse volunt, & in regnis nostris pacifici ac quieti, & legibus ac iustitia obedientes extiterint, rationabilis misericordia impendatur, non solum in indulgentia commissorum, & in concessione proprietatum, verum etiam & in largitione honorum secundum nostram rationabiliem possibilitatem.

V I I I.

Ut de rapinis ac deprædationibus, & de conspirationibus atque seditionibus, & de raptis seminarum, sicut ecclesiastice & Christianæ leges atque progenitorum nostrorum Capitula continent, ita in omnibus & ab omnibus conserventur.

I X.

Ut alia etiam Capitula eorundem progenitorum nostrorum de sancta Ecclesie honore & immunitate ac conservatione, & de regio etiam honore atque vigore, & populi nobis commissi lege ac iustitia, in omnibus & ab omnibus conserventur.

X.

Ut nostri fideles, unusquisque in suo ordine & statu, veraciter sint de nobis securi quia nullum abhinc inantea contra legem & iustitiam, vel auctoritatem ac justam rationem, aut damnabimus aut dehonarabimus, aut opprimemus vel indebitis machinationibus adfigemus, & illorum scilicet veraciter nobis fidelium communis consilio, secundum Dei voluntatem & commune salvamentum, ad restitutionem sanctæ Dei Ecclesie & statum regni, & ad honorem regium atque pacem populi commissi nobis pertinenti, ad sensum præbebimus; in hoc ut illi non solam non sint nobis contradicentes & resistentes ad ista exequenda, verum etiam sic sint nobis fideles & obedientes, ac veri adjutores atque cooperatores vero consilio & sincero auxilio ad ista peragenda qua præmisimus, sicut per rectum unusquisque in suo ordine

& statu suo Principi & suo Seniori esse debet.

X I.

Ut sic simul conjuncti, & nos fratres ac nepos noster ad invicem, & nos cum fidelibus nostris, & fideles nostri nobiscum, & omnes simul cum Deo nos reconjungamus, & ut nobis sit propitius illi pro devoto munere offeramus. Et unusquisque omnium nostrum, absque sua propria excusatione vel justificatione, recognoscamus in quibus aut singillatim aut communiter contra illius mandata, & decreta suorum Sanctorum, fecimus aut consensimus in ordine ecclesiastico & statu regni, & per singula in medium illa producamus. Et nemo nostrum suo aut amico, aut propinquuo vel confederato, immo nec sibi ipsi seculariter parcat ut spiritualiter & salubriter parcere possit. Quin, sicut præmissus in precedenti Capitulo, vero consilio & sincero auxilio illa in commune certatim emendatori totis viribus procuremus, quantociùs rationabiliter poterimus.

X I I.

Et si aliquis de subditis, in quounque ordine & statu, de hac convenientia exierit aut se retraxerit, vel huic communis decreto contradixerit, Seniores cum veraciter fidelibus suis huc secundum Dei voluntatem, & legem ac justam rationem, velit nolit ille qui divino consilio & decreto & huic convenientia resistens & contradicens fuerit, exequantur. Et si aliquis de Senioribus de hac convenientia exierit aut se retraxerit, vel huic communis decreto, quod absit, contradixerit, cùm plures Seniorum nostrorum fideles & regnum primores in unum convenerint, eorum qui observaverint consilio, & Episcoporum judicio, ac communis consensu, qualiter de eo qui debet admonitus incorrigibilis perseveraverit agendum sit, faciente Domino decernatur. Et ut obnixius suprascripta Capitula à nobis auxiliante Domino inviolabiliter observentur, & nos illa observaturos certius credatur, manibus propriis subterfirma viimus.

ADNUNTIATIO DOMINI HLUDOUVICI REGIS
APUD CONFLUENTES, LINGUA THEODISCA.

C A P. I.

VOS scitis quid in isto regno evenit. Et ideo huc convenimus, ut de Dei voluntate & sancta Ecclesie statu, & de nostra ac vestra communi salute atque ho-

nore, & de pace populi Christiani, cum Dei ajutorio & fidelium nostrorum consilio tractaremus.

I L

Et misimus hoc super Episcopos & ca-

teros fideles nostros, ut illi hoc invenirent, qualiter nos ad hæc quæ diximus exequenda, adunaremus. Et volumus ut sciat is quia sicut illi invenerunt & scripto nobis ostenderunt, ad invicem adunati sumus, sicut fratres per rectum esse debent, & nos simul cum isto nepote nostro & ille nobiscum. Et etiam suos fratres nepotes nostros in hac adunatione firmate nobiscum recipimus, ita tamen si & ipsi hanc firmatem erga nos fecerint & observaverint.

III.

Et sciat is quia non volumus ut ullus inter nos abhinc inantea alia verba portet, nisi talia quæ Deo sint placita, & quæ ad nostram communem salutem & nostrum honorem pertineant; ut sic simus sicut fratres in invicem, & patrui cum nepotibus, & nepotes cum patruis esse debent. Et si aliquis fuerit qui hoc facere tentaverit, producatur in medium ad rationem, & taliter inde castigetur ut nemo alias similia agere tenerit.

IV.

Et volumus ut Ecclesiæ & Casæ Dei, & Episcopi & Dei homines, Clerici & Monachi, & Nonnæ, talem mundebudem & honorem habeant sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt.

V.

Et volumus ut vos & ceteri homines fideles nostri talem legem & constitutinem & tale salvamentum in regnis nostris habeatis sicut antecessores vestri tempore antecessorum nostrorum habuerunt; & nos talem honorem & rectam poretatem in nostro regno nomine apud vos habeamus sicut nostri antecessores apud vestros antecessores habuerunt: & justitia & lex omnibus conservetur, & pauperes homines talem defensionem habeant sicut tempore antecessorum nostrorum lex & consuetudo fuit, & sicut hic fideles nostri communiter confenserunt, & scripto nobis demonstraverunt, & nos cum illorum consilio consentimus & observari communiter volumus. Et si aliquis hoc perturbare voluerit, à nullo nostrum recipiatur, nisi ut aut ad rectam rationem aut ad rationabilem indulgentiæ concessionem deducatur.

VI.

Sed & de istis rapinis & deprædationibus, quas jam quasi pro lege multi per consuetudinem tenent, ab hoc die & deinceps de Dei banno & de nostro verbo bannimus, ut nemo hoc amplius presumat. Sed unusquisque infra patriam cum pace & si-

ne oppressione pauperum & circumma-
nentium consistat, & in hostem vel ad pla-
citum sive ad curtem veniens, de suo sic
warnitus & de domo sua moveat, ut cum
pace venire, & nobiscum stare & ad do-
mum suum redire possit. Et qui hoc tran-
gressus fuerit, sicut tempore antecesso-
rum nostrorum consuetudo fuit, & in
illorum Capitulis continetur, volumus ut
hoc in illis transgressoribus emendetur.

VII.

Similiter & de conspirationibus, & de
rapis seminarum tani viduarum quam &
puellarum atque nonnarum, bannimus ex
Dei & nostro verbo ut nullus hoc in regni
nostris agere presumat. Et si quis hoc pre-
sumperit, secundum legem, & sicut in
Capitularibus progenitorum nostrorum
continetur, sic hoc emendare cogatur.

*Hæc eadem Dominus Karolus Romanæ
linguæ adnuntiavit, & ex maxima parte
linguæ Theodisca recapitulavit.*

*Post hæc, Dominus Hludouicus ad
Dominum Karolum fratrem suum lingua
Romanæ dixit: Nunc, si vobis placet,
vestrum verbum habere volo de illis ho-
minibus qui ad meam fidem venerunt.*

*Et Dominus Karolus excelsiori voce lin-
guæ Romanæ dixit: Illis hominibus qui
contra me sic fecerunt sicut scitis, & ad
meum fratrem venerunt, propter Deum
& propter illius amorem, & pro illius gra-
tia, totum perdono quod contra me mis-
fecerunt, & illorum alodes de hereditate
& de conquista, & quod de donatione
nostræ Senioris habuerunt, excepto illo
quod de mea donatione venit, illis conce-
do, si mihi firmatatem fecerint quod in re-
gno meo pacifici sint, & sic ibi vivant sicut
Christiani in Christiano regno vivere de-
bent. In hoc si frater meus meis fidelibus,
qui contra illum nihil misfecerunt, & me
quando mihi opus fuit adjuvaverunt, simili-
liter illorum alodes, quos in regno illius
habent, concederit. Sed & de illis alodi-
bus quos de mea donatione habuerunt,
& etiam de honoribus, sicut cum illo me-
lius considerabo, illis qui ad me se retor-
nabunt, voluntariè faciam.*

*Et Dominus Hlotharius lingua Theodis-
ca in suprà adnuntiatis Capitulis se con-
sentire dixit, & se observaturum illa pro-
misit.*

*Et tunc Dominus Karolus iterum lin-
guæ Romanæ de pace commonuit, & ut
cum Dei gratia sanis & salvi irent, & ut
eos sanos reviderent oravit, & adnun-
tiationibus finem imposuit.*

TITULUS

TITULUS XXXII.

POST REDITUM A CONFLUENTIBUS.

HAEC quæ sequuntur Domini Karolus, reversus à Confluentis, cum consilio fidelium suorum per regnum suum denuntianda & observanda direxit.

HAEC Missi nostri discurrentes faciant.

C A P. I.

Omnibus in suo missatico firmatatem quæ inter nos & carillimum fratrem nostrum, atque dilectos nepotes nostros facta est, notam faciant.

I. I.

Capitula etiam quæ apud Confluentes accepta sunt à nobis & communibus fidelibus nostris, adnuntient.

I. I. I.

Sed & illa Capitula quæ ante per regnum nostrum observanda misimus, cum Capitulis episcopalibus & progenitorum nostrorum Imperatorum ad cognitent, & cognitamentum quod modò apud Confluentes fecimus omnibus innoscant; & firmatatem ab omnibus qui ita contra nos misfecerunt sicut notum est, & de quibus carissimus frater noster * pereit, qui alodes in regno nostro habere volunt, sicut in cognitamento nostro scriptum est, firmamentum recipient. Ita tamen ut si majores homines voluerint, ad nos veniant, & in praesentia nostra ipsam firmitatem faciant; homines vero illorum ante Missos nostros eandem firmitatem faciant.

* [Sic scri-
munda: At
missa pereit
frater nos-
ter nos ge-
dit. Et.]

I. V.

Ut Missi nostri eis qui firmitatem secerint, alodes illorum quos de hereditate, & de tali conquistu qui de nostra donatione non venit, habuerunt, & quos Senior noster Dominus Imperator eis dedit, si praecipita illius ostenderint, quantum in ipsis preceptis inde continetur, illis reddant.

V.

Ut omnes qui firmitatem fecerint, & quibus alodes reddiderint, diligenter inbrevent. Et si aliqui eam facere noluerint, similiter inbrevent, & nobis renuntient.

Tom. II.

KAROLI CALVI
REGIS 20. 146*

V. I.

De rapinis autem & violentiis, & ceteris iniusticiis quas in ipsis præteritis annis, postquam ista perturbatio exorta est, in regno nostro fecerunt, quantum rationabiliter potuerint, Missi nostri pacificare procurent. Et si de ipsa pacificatione vadui ad nostram partem venerint, ex rotu, sicut frater noster carissimus nos petuit, ex nostra auctoritate perdonent, ut hoc ut talia de cetero non faciant.

V. I. I.

De pacificatione vero illorum qui in regno nostro consistentes, postquam Deus suam nobis ostendit gratioreni misericordiam, per illorum indebitam præumptionem rapinas & violentias, atque alias iniusticias fecerunt, si vadui ad nostram partem exierint, Missi nostri in brevient, & nobis renuntient, ut nos inde commendemus quid nobis tunc visum fuerit.

V. I. I. I.

Et ut pax in regno nostro per illorum missaticum, sicut nos ad cognitavimus, & Capitula à nobis directa commendavimus, omnibus modis observetur, diligenter provideant; & qualiter eam quisque observeraverit, absque respectu alicujus personæ, ut veritatem inde nobis renuntient, diligenter inspiciant. Et quicquid exinde quod commendamus per se adimplere non potuerint, ad Missos majores per ipsum missaticum constitutos referant, ut cum illorum consilio & auxilio omnia impleant.

Firmitas autem, quam à prædictis hominibus Missi nostri debent recipere, ista est: De ista die in ante, Karoli, Hludouici Imperatoris filii, regnum illi non consiliabo, neque verrabo. Sic me Deus adjuvet, & istæ sanctæ Reliquiae.

Confirmatio Seniorum nostrorum Regum modi apud Confluentes facta ista est.

Quod ad Dei voluntatem, & sanctæ ejus Ecclesiæ statum & honorem acque

K

Capitularia

KAROLI CALVI
REGIS 20.

defensionem , & ad illorum communem salutem & honorem , & ad populi Christiani illis commissi salvamentum & pacem , & ad leges ac justitiae atque rectae rationis conservationem , quantum illis Deus scire & posse donaverit , vero consilio , & secundum quod illis rationabiliter & salubriter possibile fuerit , sincero auxilio adjutores tibi invicem ad regnum illorum continentur erunt , & nec in vita , nec in membris , neque in regno , aliquis eorum suum parem forconsiliabit .

Admisiatio autem illorum ista est.

C A P. I.

Quia secundum quod in predicta firmitate continetur , deinceps observare volunt , & Domino adjuvante observabunt .

I I.

Et non volunt ut aliquis inter eos alia aliqua verba portet , nisi quæ Duo sint placita , & ad communem salutem & honorem sint pertinentia . Et si aliquis alter presumpserit , in medium adducatur , & taliter inde castigetur ut nemo alias similia agere tenteret .

I I I.

Et volunt ut , Ecclesiæ & castæ Dei , & Episcopi & Dei homines , Clerici , Monachi , & Nonnæ , talem mundeburdem & honorem habeant , sicut tempore antecessoruni suorum habuerunt .

I V.

Et volunt ut fideles illorum talem legem & justitiam & tale salvamentum in regnis illorum habeant , sicut antecessores eorum tempore antecessorum illorum habuerunt ; & ipsi Reges talem honorem & rectam potestatem habeant , sicut ipsorum antecessores habuerunt , & justitia & Lex omnibus conservetur . Et si aliquis hoc perturbare voluerit , à nullo eorum recipiatur , nisi ut aut ad rectam rationem aut ad rationabilem indulgentiæ concessionem deducatur .

V.

Et ut illi homines qui in isto regno contra Seniorem nostrum Dominum Karolum mispriserunt , si se recognoverint , propter Deum , & propter fratri sui depreciationem , quicquid contra eum misficerunt eis vult indulgere . Et sicut prescriptum est , alodes illorum de here-

dite & de conquisu , quod tamen de donatione sua non venit , sed & illos alodes quos de donatione Domini Imperatoris Hludouichi habuerunt , eis concedit , si talem firmitatem ei fecerint sicut prædiximus .

V I.

Sed & de rapinis & deprædationibus , & de conjurationibus & de conspirationibus , & de raptis seminarum , tam viuduarum quam & puellarum atque nonnarum , firmiter banniverunt ut amodo & deinceps nullus presumat : & qui præsumperit , secundum leges divinas & humanas , & secundum Capitula Imperatorum ac prædecessorum suorum . hoc emendare cogatur . Et ut unusquisque infra patriam cum pace & sine oppressione pauperum & circumimmanentium consistat ; & in hostem vel ad placitum sive ad curtem veniens , de suo sic warnitus de domo sua moveat , ut cum pace venire , stare , & ad domum suam redire possit .

Summa Capitulorum quæ apud Confluentes modò acceptata sunt à Senioribus nostris Regibus & illorum fidelibus , hæc est.

C A P. I.

De illorum concordia & fraterna coniunctione atque mutuo adiutorio , sicut in cognimento illorum continetur .

I I.

Et de illorum indulgentia qui in isto regno mispriserunt , si se recognoverint , & deinceps à talibus se cavere voluerint , & in regno pacifici esse voluerint , sicut in cognimento illorum continetur .

I I I.

De lege & justitia omnibus unicuique in suo statu & ordine conservanda .

I V.

Ut à rapinis ac deprædationibus , atque à conjurationibus & conspirationibus , & seditionibus & à raptis seminarum , se omnes caveant : & qui deinceps talia præsumperit , sicut in cognimento illorum continetur , secundum leges ecclesiasticas & mundanas , & secundum Capitula prædecessorum Regum , hoc emendare cogetur , & in compositione , & in harmisca , & in penitentia ab Episcopo parochiæ ejus suscipienda .

Capitula autem Imperatorum Domni Karoli & Domni Hludouvici de talibus rebus, ut de multis pauca hic ponamus, ista sunt.

VI. p. 103.

Si quis intra regnum rapinam fecerit, aut cuiusquam nostro fidelii ejusque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliquid abstulerit, legibus componat, & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, nobis perolvat. Potiusmodum verò i Comite ante nos adducatur, & in bastonico retrahis usque dum nobis placuerit, poenas luit. Nam si publicè actum fuerit, publicam inde agere penitentiam iuxta sanctorum Canonum sanctionem. Si verò occulè, Sacerdotum consilio ex hoc agat penitentiam: quoniam raptore, ut ait Apostolus, nisi veram egerint penitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui verò de rebus Ecclesiasticis aliquid abstulerit, gravius inde iudicetur: quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, & sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid abstulerit aut rapuerit. Extortes namque à liminis sancte matris Ecclesie tales personae usque ad satisfactionem Ecclesie, quam iherunt, sunt habendæ arque firmiter denotanda.

V. 141.
VI. 152.

Et item. Si quis in exercitu infra regnum sine iussione dominica per vim hostilium aliquid præ dari voluerit, aut strenuum tollere, aut granum, sive pecora majora vel minora, domosque infran-

gere vel incendere, hæc ne fiant omnino prohibe mus. Quod si ab aliquo presumptiose factum fuerit, sexaginta solidos, si liber est, sit culpabilis, & omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si vero servus hoc fecerit, capitali crimini subjaceat, & dominus omnia similia restituat, quia servum suum non corxit nec custodivit ut talia non perpetraret; quoniam si nos ipsos comedimus, cito deficiemus. Unusquisque tamen custodiat exercitum suum, ne aliqua prædatio infra regnum fiat.

Et item. Si quis dominum alienam cuiuslibet infregerit, quicquid exinde per vim abstulerit aut rapuerit, vel furaverit, secundum legem eam illi cuius domus fuerit infraacta & spoliata, in triplicem componat, & insuper bannum dominicum solvat. Si servus hoc fecerit, sententiam superiorem accipiat, & insuper secundum legem suam compositionem faciat. Si quislibet homo aliquid tale damnum alicui fecerit pro quo plenam compositionem facere non valeat, semetipsum in radio pro servo date studeat usque dum plenam compositionem adhibeat.

III. 65.

De Capitulis autem à nobis per regnum nostrum directis ista excerptia sunt.

TIT. XIII.
C. 12.

ibid. c. 11.

Unusquisque Missus in suo missatico provi-
bilibus per missaticum suum transierit, aut ibi con-
sistens vel commanens rapinas vel depravationes,
aut talia inlicita fecerit de quibus Deus offendit
solet, & populus pro oppressione gemere, quatenus
hoc subtiliter & veraciter investiget, & se-
cundum legem emendari faciat, nobisque reu-
nit, qualiter inde nos sic ordinemus, ut nec ip-
sum nec alium hoc agere delectet.

Et item. Ut Missi in illorum missaticis curam
habeant ne homines nostri aut ali quilibet vici-
vios suos majores vel minores tempore existatis,
quando ad herbam suos caballos mittunt, vel
tempore hyemis, quando mariscalcos illorum ad
fodrum dirigunt, vicinos majores vel minores de-
prudentur. Et si egerint, hoc etiam, ut prædicti-
mus, veraciter Missi nostri investigent, & legali-
ter emendatum nobis renuntient; ut in Seniore
hoc sic emendemus quatenus homines suos in po-
testate habeant, & contenti sint debatis, & inde-
bita injunctio non appetant.

*Duo Capitula sequentia pertinent ad titulum
presentem, & non sunt repetita ex superioribus.*

VOLUMUS etiam ut de beneficiis def-
tructis & sylvis venditis, tam ex repu-
blica, quam ex rebus ecclesiasticis, Missi

nostri omnes admoneant, ut de cetero
qui illa habent exinde se caveant, & hoc
quod male actum est, quantum potuerint,
emendare procurent, ne vindictam se-
cundum Capitularia prædecessorum nos-
trorum sustinere cogantur.

Capitula autem legum divinarum atque
mundanarum, & Imperatorum, de rapis
seminarum, & de conspirationibus, & de
conjunctionibus, & de Ecclesiasticis in-
fracturis, atque Clericorum dehonoratio-
nibus, & de Comitibus qui in Comitatibus
suis injusta faciunt, hic non adnotavimus,
quia cogniti sunt, & majori distinctione
indigent; de quibus omnes admonere, at-
que omnes ex Dei banno & nostro cavere
præcipimus. De his interim Missi nostri
discurrentes cum consilio majorum Mis-
sorum, ut premisimus, studeant, donec
plenitudinem Capitulorum & adnuntian-
dam & observandam ad communem om-
nium nostrum salutem & pacem per re-
gnum nostrum, adjuvante Domino, dis-
ponamus.

TITULUS XXXIII.

EDICTUM IN CARISIACO.

HOC Edidum constituit Dominus Karolus in Carisiaco, anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXI.

IN nonune sanctæ & individuæ Trinitatis. Karolus, gratiâ Dei Rex, omnibus regni nostri fidelibus. Pervenit ad nos quia quod ad timorem incutendum, ne aliquis bonum denarium, id est, merum & bene pensantem, reicere * audeat, more prædecessorum nostrorum pro generali utilitate regni nostri commendavimus, aliqui Missi ad hoc constitutum exequendum, minus intelligentes devotionem voluntatis nostra, & obsequentes intentioni sua voluntatis, quædam adinventiones, quod multum Dominus detestatur, & in maliatione & in actione intromittunt; cum in eo quod ad regni utilitatem jubetur & agitur, non privata contra generalem utilitatem commoditas, neque aliquod turpe lucrum, quod in Christiana religione & in regia dignitate aut in Missorum fideliuminceritate non condecer, se debet ullo modo misere. Propterea necessarium duximus ut commendationem nostram ex hoc scribere rogaremus, quæ ex more in nostro palatio apud Cancellarium retineatur, & inde per Missos nostros dirigatur; ut nemo per ignorantiam, nemo per industriam ab ea valeat deviare. Unde volumus, quia & timor utilis, & consideratio misericors, & discretio moderata in hac commendatione nostra est necessaria propter paupertatem hominum, quia necesse fuit in istis temporibus conjectum de illis accipere, & ad navium compositionem, & in Nortmannorum cauta, pro regni, sicut res conjacet, salvamento, ut omnes cognoscant quia non quantum inhonestum, sed publicam regni utilitatem quarimus. Salvâ constitutione & in postmodum jure firmissimo permanente quæ in Capitulari avi & patris nostri ex hoc scripta habetur, quilibet francus homo convictus quia bonum denarium, id est, merum & bene pensantem, post hunc bannum nostrum ejecerit, medietatem francilis banni componat. De colonis autem, & servis cujuslibet potestatis, si in civitatibus vel mercatis aliis deprehensus aliquis fuerit denarium reicere, Missus rei-

* (struc-
du) rejec-
tu)

Capital.
lib. iv. c. 12.

publicæ provideat ut si non invenerit illum denarium merum & bene pensantem, ut cambiare illum mercanti jubeat. Si autem illum denarium bonum invenerit, consideret etatem & infirmitatem & sexum hominis, quia & feminæ barcaniare solent, & auriculis, prout videris competere, aut minutis virginis cum ratione & discretone illum qui denarium bonum rejecit, castiget; quatenus & cæteri timorem habent, & homo crudeliter non damnetur. Et qui post hunc præsentem bannum inventus fuerit pro tali correptione non castigatus, habeat Missus rei publicæ in civitatibus & in mercatis denarium sic affectatum, ut deprehensum in fronte denario calefacto salvis venis taliter coquat, ut ipse homo & cæteri castigentur, & homo non pereat, & videntibus signum castigationis ostendat. Missi autem nostri colonos & servos pauperes cujuslibet potestatis non malent, nec bannum francilem solvere cogant; sed advocatus eorum, non cum aliqua nova adinventione, sed quia de sua advocatione coloni vel servi contra bannum nostrum bonum denarium, id est, merum & bene pensantem rejequent, sicut lex est, malletur. Et unusquisque advocatus pro omnibus de sua advocatione, si suo sacramento eos inculpabiles de hoc banno nostro reddere non potuerit, unum tantum integrum bannum componat, in convenientia ut cum ministerialibus de sua advocatione, quos invenerit contra hunc bannum nostrum fecisse, sicut supræ diximus, cum necessaria & moderata discretione cauitget. Et si causa exegerit ut advocatus de uno solo colono vel servo malletur, quia contra bannum nostrum fecerit, nolumus, quia nec lex est, ut, sicut audivimus aliquos interpretare, advocatus francus suam legem, sed coloni, vel servi de sua advocatione legem componat; nisi forte ipse cum in hoc induxit qui contra nostrum fecerit bannum. Hanc autem nostram de præsenti tempore constitutionem, salvâ in postmodum, ut diximus, ex hoc prædo-

153 ANNO CHRISTI
862.

Regum Francor. KAROLI CALVI REGIS 22. 154*

cessorum nostrorum constitutione, & in palatio nostro & in civitatibus, & in mallis atque in placitis seu in mercatis, relegi, adcognitari, & observari mandamus.

EPISTOLA NICOLAI I, Papæ, AD KAROLUM CALVUM, qui petit ut *Balduno*, *Flandriæ Comiti*, parcat qui filiam ejus *Judith* rapuerat & in uxorem acceperat (ann. 862). Vide IN NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

TITULUS XXXIV.

SYNODI PISTENS.

[*De malefactoribus & canonisch & civilibus penitentiis constringanur.*]

Goldaf-
rus Confite-
Imper. tom.
2 pag. 612.
& seq.

[PRAEFATIO.]

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Karolus, gratiâ Dei Rex, & Episcopi, Abbes quoquæ, & Comites, ac cæteri in Christo renati fideles, qui ex diversis provinciis super flumen Sequanam, in locum qui *Pistus* dicitur, ubi exigentibus peccatis nostris aliquandiu sedes fuit Nortmannoru[m], convenimus anno Incarnationis Domini & MCCCCLXII*, anno vero XXII regni Domini nostri Karoli Regis gloriøsi, Indictione decima.

Annales
Berria, pag.
214.

Codex DI-
Monfisi &
Macerisi.

* [Codex
Divisionensis &
Macerisi. ann.
862. A.
ut sit Lat. ver.
annum 862.
designant in-
dict. X. an.
an. ss. regal
Karoli.]

CAP. I.

REGES & Episcopi qui ante nos fuerunt, & duci amore & timore divino, cum cæterorum fidelium Dei consilio atque consensu plura statuerunt capitula, prævidentes qualiter sancta Dei Ecclesia statutum debitum & honorem, & regni habitatores in omni statu & ordine haberent legem atque iustitiam. Nos etiam, pro qualitate rerum & opportunitate temporum, quædam huic cause convenientia Capitula superaddidimus. Sed diabolo sagente supervenientibus perturbationibus, tam à Paganis quam à nomine tenus Christianis misericorditer excitatis, incepit bona defecerunt, & in tantum in hoc regno mala horribilia increverunt, ut in nobis videamus & sentiamus completum quod olim est per Prophetam prædictum: *Terram vestram in conspediū vestro alieni devorari, & erit sicut in vastitate hostili, & pervenit gladius usque ad animam; quoniam alieni insurrexerunt in nos, & fortes que sierunt animas nostras, & non posuerunt Deum ante conspediū suum;* contra quos defensionem paravimus, sed defensionis auxilio, sicut necesse fuerat, haec tenuis adjuti non sumus. Unde compellente cordis dolore nobis est exclamandum quod Rex bonus, obfidioris angustiæ, tribulatus exclamavit, dicens: *Dies tribulationis & blasphemie dies iste. Venerunt*

* [Sirmon-
dus meus 10.
jus istum di-
cerem te His-
torem Christi
cum Domini
nolum, quem
&c.]

Ela. 1. 7.

PC. 11. 5.

IV. Reg.

19. 1.

Julie 7. 11.
Deut. 32. 45.

in conspectu nostro alieni devorauit, quoniam alienos à Deo diabolos, effugata gr. c.ā Sancti Spiritus, in animas nostras recepimus. Ideo terra nostra deserta est sicut in vastatione hostili, quia flores & fructus fidei, spes, & caritatis, & humilitatis, & caritatis, & sobrietatis, ac caterarum virtutum ab agro cordis nostri devastavimus, & pro illis spinas vitorum & urticulas peccatorum, & cicutas vanitatis in nobis ipsis, etiam laborantes ut iniuste agamus, non increscere solum, sed incrementare cum studio fecimus. Ideo habitarores terra occisi & fugati sunt, quia nos ipsis peccati gladio occidimus, & omnia bona quae nobis Dominus sive in intellectu naturali, sive in doctrina, sive in divitiis, sive in honoribus, sive in familiaritatibus quas nobis contulit apud nobis potentiores, ad carnis voluptates convertimus, & nos & omnia quae nobis Dominus dedit, ab illius voluntate, pro qua nobis facienda illa donavit, avertimus. Quod unusquisque potest in seipso recognoscere, si eriam de singulis membris suis cogitaverit quid fecit & quid facit, quod Deus ad operandam suam salutem donavit. Et sicut de membris corporis inventet apud seipsum, ita de membris animæ poterit inventire, quae per spiritualia via dispergit atque disperdit, & spirituales in se virtutes à Deo sibi conlatas aut effugat aut conculcat. Ideo Ecclesie & villæ incensæ sunt, quia ignis avaritiae & rapacitatis, atque invidiae, & adulteriorum, ac caterarum immundiciarum, non solum per naturalem sexum, sed etiam per eum sexum qui est contra naturam, sine poenitentia & sine resipiscencia in nobis exarsit & ardet. Et quoniam illum Spiritum qui super humilem & quietum, & sermones suos tremorem, requiescit, per superbiam & inobedientiam ac presumptionem à nobis expulimus, ideo Sanctorum ac protectorum nostrorum corpora de sepulchris suis requietionis effossa sunt. Et quia nos spiritui maligno juxta Dei permissionem porestatem habenti & super nos ascendentem non resistimus ut fugiat à nobis, idcirco servi & ancilla Dei de locis suis expulsi sunt, & nos de quiete coelestis paradisi & de consortio coelestis Ecclesie, id est, Angelorum sanctorum, ejeci sumus, nisi per dignos poenitentias fructus ad hanc unde cecidimus, redeamus. Et quia nos tales efficimus de qualibus Dominus per Prophetam dixit: *Causa vidua non ingreditur ad eos*; quia sic apud nos est facta

venialis justitia, ut ad eam nemo possit pervenire, nisi viam ei aperuerint munera, ideo vota fidelium & pretia peccatorum, quae sacris locis conlata fuerunt, proper peccata nostra de hoc regno sunt penitus exportata, & vendentes justitiam & veritatem, & in his scilicet ipsum Christum qui est nobis à Deo factus justitia, & qui dixit: *Ego sum Veritas*, nisi dignè poenituerint, cum Iuda traditore Christi, eterna expectant incendia. Et quia sanguis sanguinem tetigit, id est, culpa culpis adjunctæ sunt, & sicut scriptum est, *adulterium & homicidium, & mendacium & sursum & perjurium, inundaverunt*, & iniquitates nostra supergressæ sunt capita nostra, ideo nobiles nostri & de episcopali ordine & de aliis ordinibus interierunt, & capti cum maximo detrimento & regni & Ecclesie, sunt aut redempti aut interempti. Et quia nos per peccata nostra à terra viventium peregrinati sumus, idcirco, sicut scriptum est: *Propheta & Sacerdos ierunt in terram quam ignorabant*. Et post hæc omnia, pius Pater, cuius multis miserationibus non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes ejus, maternæ pietate nos flagellarunt, & expæctat ut ipsa vexatio donet intellectum auditui nostro, quia illa credere noluimus quæ per Scripturas nobis se illaturum promisit, si illius voluntatem non fecerimus. Et ostendit nobis in exterioribus vastationibus quæ de interioribus depopulationibus intelligere debeamus, & intellecta ad illum redeamus & credamus quia iterum nobis in Scriptura multipliciter promisit. Inter quæ veraciter sicut Veritas dixit: *Revertimini ad me, & ego revertar ad vos*. Et: *Quare moriemini in peccatis vestris?* Et quia non credidimus promittenti, credamus tandem aliquando vel juranti: *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut converteretur & vivat*. Et nisi conversi fuerimus, sicut jam videmus, gladium suum vibravit*, arcum suum, id est, vindictam terrendit, & paravit ad exercendam duriorrem vindictam. Sicut item de reprobis dictum est: *Ignis, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum*. Et hoc quod videmus & sentimus, pars & vindictæ; quia majora & plura & graviora venient super nos, nisi fuerimus conversi, ut scriptum est: *Pugnabit pro orbis terrarum contra insensatos*. Unde, sicut dicit Apostolus: *Sicut exhibuimus membra nostra arma iniquitatis peccato ad servendum immunditiae & iniquitati, ita exhibeamus membra*

Joan. 14.

Og. 4.2.

Psal. 17.5.

Hier. 14.10.

Thren. 5.

Malac. 1.7.
Ezech. 1.1.

Ezech. 12.

32. & 33. 1.1.

* *I. Simons-
durbribus.*

Psal. 7. 11.

Psal. 10. 7.

Sep. 5. 21.

Rom. 6. 19.

nossa servire justitia in sanctificationem.
Quia stipendia, id est, retributio peccati, mors; gratia autem Dei pro nobis operibus ipsa donata est vita eterna. Et sicut quando solemus de ipsis frequentibus itineribus reverti ad mansiones nostras detonsi & delavati cum drappis & calciamentis depannatis, & tunc nos reficimus & reparamus, ita vel nunc reparemus nos per cor contritum & humiliatum, & per confessiones ex puro corde, & per benignitatem mentis, & per concordiam cum Dei voluntate; quia per discordiam & regnum istud temporale immunatum & penè desertum, & aeternum regnum perditum habemus. Quia nec omnes Reges esse possumus, nec Regem super nos à Deo constitutum, quia, sicut scriptum est, imposuit homines super capita nostra, habere sustinemus, non at-

Rom. 13. 1. 10. tendentes quia, sicut dicit Apostolus, *Non est potest nisi à Deo; & qui potest nisi resistit, Dei ordinationi resistit.* Quoniam Deus, qui essentialiter est Rex Regum & Dominus Dominantium, participatione nominis & numinis Dei, id est, potestatus suus, voluit & esse & vocari Regem & Dominum pro honore & vice sua Regem in terra. Et sicut Archangelus, qui nunc est diabolus, cum suis sequacibus, quia per humiliatis subjectionem conditoris suo subditus esse noluit, & per aequalitatem caritatis coangulis suis socius esse despitit, de celo cecidit, ita & illi qui potestati à Deo constituta propter Deum & in Deo subiecti esse nolunt, & pares vel coquales in regno habere non suffuerunt, (per quam debitam subjectionem & parilem aequalitatem Dei amici & Angelorum consortes esse poterant) subiecti diabolo & Dei inimici constituuntur. Quapropter de diabolo scriptum est: *Ipsa est Res super universos filios superbie.* Et illius subiectis Dominus, apud quem non est vicissitudinis obumbratio, quandiu in ipso malo perseverant, semper in evangelio dicit:

Job. 41. 41. *Vox ex patre diabolo est;* non quia à diabolo sunt facti aut generati, sed quia diabolus sunt imitati. Reparemus ergo nos per poenitentiam & confessionem, & per elemosynas, unusquisque secundum possibilitatem suam; & quantum quisque se recognoscit à Deo aruisse per culpas, tantum bibat compunctionis suarum lacrymas. Et tunc proficiunt in aqua ista quas facimus * firmantes, si per bona opera retruxerimus * quas in nobis destruxerunt peccata; virtutum munitiones. Quia & tunc proficient, si mala quæ fecit quis prius, prout

potuerit erendaverit, aut rapta solvendo, aut per indulgentiam deprecando, aut malâ cetera per dignam poenitentiam abolendo. Et tunc proficiunt si in ante se custodierit ne de illis se fordideret de quibus se emundavit, quia scriptum est: *Lavamini, mundi estote.* *Ausete malum cogitationum vestiarum ab oculis meis,* dicit Dominus. *Quiescite agere perverse, discite benefacere.* Quia qui se bonis operibus, & lacrymis, & orationibus à peccato mundat, & iterum gravia peccata perpetrat, talia est, ut sanctus Petrus dicit, sicut porcus qui se lavat * in luto, & sicut canis qui remanducat vomitum suum; & timere debet ne ipsas lacrymas in conspectu Dei redat immundas, per quas mundari potuit à peccatis. Quæ non dicimus ut si iterum aliquis ceciderit post confessionem in peccatum, ut in peccatis quasi desperatus jaceat, sed ut à peccatis quantum potest se caveat. Et si fragilitate ceciderit, (qua scriptum est, *Numquid qui cadit non assicet ut resurgat?*) dicat, *Nunc capi,* & per immitationem dexteræ Excelsi semper per poenitentiam resurgat, ne illum ultimus dies in peccatis inveniat, & sine fine perditus fiat.

I I.

Unde quia solent medici, quando generalis infirmitas vel morbus in terram venit, generalem medicinam confidere, unde omnes possint sanari, ita nunc communiter hanc medicinam, cooperante & mediante Domino, statuimus ad recuperandam & conservandam sanitatem nostram, ne & in isto seculo gravius affligamur, & in futuro seculo, quando de isto corpore exierimus, aeternis tormentis cruciemur. Id est, ut unusquisque Episcopus in sua parochia, & Missi in illorum missaticis, & Comites in illorum comitatibus, cum maximo studio & summa diligentia curam habeant ut quicunque raptores & depravatores ibi sunt, cujuscunque homines sint, ad rationem deducantur, ut secundum legem quæ ibi male facta habent, emendent, aut * solvant secundum legale placitum, aut per indulgentiam sibi impetrant perdonari. Et Epilcoli, secundum qualitatem & quantitatem peccatorum, absque acceptance personarum, rapacibus & his similibus vitiis nominatis & convictionis poenitentiaz leges injungant, inspeciatâ discretione & qualitate, prout cuique ad salutem viderint expedire. Ad quæ specialiter exequenda quædam de pluribus

*Ela. 1. 12.**II. Petr. 4.
1. Simon-
ius, qui se
lasciavit in luxu-
to: di men-
sibus enim
lavat.]**Psal. 40. 9.
Psal. 74. 11.*** [Simon-
ius, non
potest faci-
tus.]
** [Sic mons-
potest. Si-
monius: de
legit ambi-
si refrac-
tarius.]**[Alio lati-
tante. Si-
monius & lei-
vans. &c.]*

Capitulus predecessorum Regum, & synodalium huc ponere dignum & necessarium duximus; commonentes Episcopos, Missos, & Comites ut illa Capitula quæ inde ante hos annos in unum collecta fuerunt, & in Carisiaco Episcopis & Missis nostris per universum regnum nostrum ad exequendum donavimus, sed & illa quæ consensu Fidelium nostrorum fieri jussimus quando cum fratre nostro Hlochario, glorioso Imperatore, apud Valentianas loquuti fuimus, & Fidelibus nostris denuntiari & observare præcepimus, ad præsentiam reducant, & illa relegant. Et quia hæc pauca hic brevitas causâ subscriptissimus, in talibus rebus quæ eis advenirent ad emendandum, & hic inde Capitula non invenerint, per illa & per alia Capitula Regia & Synodalia, quæ emendanda sunt & emendanda pviderint, emendare procent. Si vero & juxta diabolicam calliditatem, & secundum humananam frigilitatem, nova quæcumque acciderint, quia nova morborum genera nova quærunt medicamentorum experimenta, morrem sequentes predecessorum nostrorum, sancti Spiritus gratiâ illustrati, contravenientia diaboli ministrare curabimus medicinalia antidota Christi.

III.

Communi placito constitulimus ut usque ad Missam sancti Remigii, id est, Kalendas Octobris, spatium habeant illi qui in istis temporibus istas deprædationes & alia malefacta criminaliter & publicè fecerunt, ut inde & apud Deum & apud eos quibus malè fecerunt, se pacifcent. Et quisquis hoc non fecerit, bannum nostrum dupliziter componat. Scilicet ut quia postquam illas rapinas & alia malefacta in Carisiaco, & postea apud Confuentes cum dilecto fratre nostro Hludouico, gloriofo Rege, & nepore nostro Hlothario, forbanivimus, & post istum bannum per consensum omnium factum illa emendare, sicut eis spatium dedimus, noluerunt, & omnia quæ commiserunt legaliter comporre compellantur, & per publicani poenitentiam secundum sacros Canones Deo & Ecclesiæ in quam peccaverunt satisfaciant. Quibus si obedire noluerint, aut per fideiullores ad præsentiam nostram perducantur, aut omnia quæ in regno nostro habent, in bannum nostrum mutantur, & episcopali auctoritate à communione Ecclesiastica & omnium fidelium societate excludantur.

De honore autem Ecclesiarum ac Servorum Dei, & de rapinis atque aliis malis seu præsumptionibus ab ista die & in reliquum competecadis, Capitula avi & patris nostri temporibus constituta hic subiungere, & ut omnimodis obseruentur ex banno nostro præcipere dignum & necessarium duximus. Scriptum est enim in illis Capitulis. Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam nostro fideli ejusque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliquid abstulit, legibus componat, & insuper bannum nostrum, id est sexaginta solidos nobis persolvat. Postmodum vero ante nos à Comite adducatur, ut in baftonico vel in alio carcere trusus usque dum nobis placuerit poenas luit. Nam si publicè actum fuerit, publicam inde agat poenitentiam; quoniam raptore, ut ait Apostolus, nisi veram egerint poenitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui vero de rebus Ecclesiarum aliquid abstulerint, gravius inde judicentur; quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, & sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid abstulerit, aut rapuerit. Extorres namque à limibus sanctæ matris Ecclesiæ tales personæ usque ad satisfactionem Ecclesiæ, quam iælerunt, sunt habenda, atque firmiter denotandæ. Et item sanctus Paulus, per quem loquitur est Christus, dicit quia neque rapaces, neque homicidae, neque adulteri regnum Dei possidebunt. Et item, si quis fornicator est, aut adulter, aut rapax, aut homicida, cum hujusmodi nec cibum sumere Christi discipulo, id est, Christiano, licet ante satisfactionem, id est, correctionem ac emendationem & dignam poenitentiam. Et sanctus Johannes Apostolus talem salutare aut in dominum recipere vetat. Et sacri Canones Spiritu Sancto per eos dictati qui in celo cum Deo regnant, & in terris miraculis coruscant, constituerunt dicentes: Si quis de potentibus Clericis, aut quemlibet pauperem, aut religiosum exsoliaverit, & mandaverit ad ipsum Episcopus ut eum audiat, & is contempserit, invicem mox scripta percurrant per omnes provincias Episcopos, quoscumque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur donec audiatur & reddat aliena. Et de rebus ac facultatibus ecclesiasticis dicunt: Si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere vel dare voluerit præter conscientiam Episcopi, vel ejus cui hujuscemodi officia commissa

Capitula.
lib. VI. cap.
57.

Concil. Te-
let. I. c. 11.

Concil.
Gang. c. 7.

commissa sunt, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit. Et item in Capitulo avi & patris nostri scriptum est de his qui in exercitu quoscunque secum ducent, quod & nos infra patriam volumus observare. Deinceps omniibus denuntiare volumus ut unusquisque cognoscas omnes qui in suo obsequio sunt, sive sui sine *
[Si ergo
legis finit
finis hominis
finis alieni.
etc.]
Capitular.
lib. II. c. 10.

qui in suo obsequio sunt, sive sui sine rationem se scias redditurum; & quicquid in pace violanda deliquerint, ad ipsius debet periculum pertinere: et scilicet conditione, ut pacis violator primum juxta facinoris qualitatem, sive coram nobis, sive coram Missa nostro, dignas penas perfolvat, & Senior, qui secum talem duxerit, quem aut constringere nolueat aut non potuit ut nostram iussionem servaret, & insuper in regno nostro pradas facere non timuerit, pro illius negligentiia, si autem eum de his non admonuerit, & postquam negligenter contemptoris ad ejus notitiam pervenerit, eum corrigeret, sicut decet, neglexerit, honore sue privetur; ut scilicet neuter illorum sine iustitia vindicta remaneat. Nos autem Episcopi, Evangelica & Apostolica auctae Episcopali auctoritate Seniorem & quemlibet regni potentem, si commonitus juxta Evangelicum praeceptum se fuosque homines corrigeret noluerit, & licet ipse talia non faciat, tamen si sui vel in suo obsequio manentes talia fecerint, si eos non correxerit, & emendari quz faciunt non obtinuerit, eosque ad poenitentiam non perduxerit, ipse excommunicetur secundum sacros Canones, donec suos homines ad emendationem & poenitentiam reducat; quia melius judicavimus illum excommunicari per cuius fortiam * sui talia faciunt, quam omnes illos qui nec Deum timent, nec Episcopos neque Missos reipublice proper ejus fortiam reverentur, & excommunicati ipsi non corrigitur, & alios suo morbo inficiunt: quia dicente Apostolo, non solùm qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte. Non est liber à confensu qui quod emendare potest, emendare neglegit: quapropter sine dubio peccati se participantem facit. Si autem ipse potens vel Senior satisficerit Episcopo & Missis regis, quia suos homines ad emendationem & ad poenitentiam non potest adducere, sed se ipsum vult aut à talibus immunem ostendere aut dignè satisfacere, & hujusmodi maleficos à suo obsequio reicere, & ut Dei inimicos perseQUI, tunc aut non

Tom. II.

excommunicetur, aut ab excommunicatione solvatur. Ex item in Capitulo Imperatorum scriptum est: Comites vero ministeris Ecclesie in eorum ministeriis, ut hoc pleniū & de nostris, & de se, & de suis hominibus obtinere possint, adjuvatores in omnibus stant. Et quicunque prima & secunda vice de his à Comite admonitus non se correxerit, volumus ut per eundem Comitem ejus negligenter ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in nostro Capitulari continetur, subire cogatur. Et item: De pace in exercitu itinere servanda usque ad marcham, hoc omnibus notum fieri volumus, quod quicunque auctorem danni sibi intulit nominatum cognoscit, ut iustitiam de illo querat & accipias. Et item: Si quis in exercitu vel infra regnum sine iussione dominica per vim hostilem aliquid prædari voluerit, aut strenuum tollere, aut granum, sive pecora * majora vel minora, domosque infringere vel incendere, hac ne fiant omnium prohibemus. Quod si ab aliquo præsumptuoso factum fuerit, sexaginta solidis si liber est, sit culpabilis, & omnia similia restituat, aut cum duodecim iesibus se purget. Si vero servus hoc fecerit, sententia capitali subjaceat, & dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit nec custodivit ut talia non perpetraret: quoniam si nos ipsos comedimus, ciuo deficiemus. Unusquisque tamen custodias exercitum suum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiat. Similiter & collectas quas Theotisca lingua herizaph appellant, & infractions immunitatum, & incendia, & assalturas in domos, & coniunctiones, & conspirationes, & seditiones, & raptus seminarum, sicut & divina & humana leges prohibent, & prædecessores nostri Reges prohibuerunt, firmiter ex banno nostro & nos prohibemus.

Nos quoque Episcopi, auctoritate Dei & sacerorum Canonum, sicut sancti Pontifices DCXXX. in Chalcedonensi Concilio confederationem fieri prohibuerunt, & sicut cetera Concilia Episcoporum hujusmodi perniciofa facta veterunt, & nos prohibemus; quia facientes illa per eorum judicium qui cum Deo jam in celo regnant, & à coelesti Ecclesia & à Christianorum societate separati sunt, nisi per dignos poenitentias fructus ad hoc redeant ut sancte Ecclesia possint readunari. Similiter ut hæc Capitula, quz hic anno

Capitular.
lib. II. cap.
11.

II. 14.

V. 14.
[M. cor.
pon.]

Rigini lib.
s. c. 410.
Concilium
Chalced.
can. 18.

L

rata sunt , ita per hec & illa omnia que in superscriptis locis , scilicet in Carisio-
co , & apud Valentianas , collecta &
constituta sunt , observari precipimus &
omnes communiter confirmamus .

Si autem aliquis quisunque inobediens
exiterit , cum summa festinatione Epis-
copi , Comites , & Milii nobis notum
facere current , ut quantociùs ad nostram
præsentiam illum venire jubeamus , &
dignam ultiōem secundum judicium fide-
lium nostrorum sustineat . Et si , quod
abist , talis emerget qui Dei timorem
postponat , & ecclesiasticam auctoritatem
contemnat , & regiam potestatem refugiat ,
sciat quisunque ille fuerit quia & secun-
dum canonicanam auctoritatem ab omnium
Christianorum cœtu & à sancta Ecclesia
confortio , & in celo & in terra , alienus
efficietur , & regali potestate atque om-
nium regni fidelium unanimitate , sicut
Dei & Ecclesie inimicus & regni deval-
tator , persequetur usque dum à regno
exterminetur . Et si aliquis Comes fuerit
qui hoc in suo Comitatu fecerit , aut
ibi talia increscere permiserit , aut ipse
illa non emendaverit , aut nobis nota non
fecerit , ut nostra auctoritas talia corri-
gat , sciat quia talem sententiam inde
sustinebit sicut tempore antecessorum nos-
trum confutudo fuit . Episcopus autem ,
secundum Toletani Concilii capitulum
septimum , ad quem pertinere noscuntur
illi qui talia contra Deum & Ecclesie pa-
cem faciunt , si eos quolibet munere vel
favore aut negligentiâ admonere nolue-

Concil. To-
let. 6. c. 7.
Regno.
lib. 2. c. 391.

rit , ut aut revertentes suscipiat , aut
contemnentes de Ecclesia reiciat , excom-
municatus à collegio ceterorum Episco-
porum habebitur quousque emendationis
vel damnationis eorum ab eo sentenda
prœmulgetur . Quoniam nisi communiceat
certaverimus ut in omnibus iustitia omni-
bus conserveretur , nec Rex pater patria ,
nec Episcopi propitiatores & reconcilia-
tores populi ad salutem æternam , nec
qui participatione nominis Christi Chri-
stiani vocantur , hoc quod humano ore
dicinur , in divinis oculis esse valens .
Ut autem hec que observanda suprà
scripsimus ac prænominavimus , nunc &
de cetero certius & expressius à nobis
aque à successoribus nostris inconvolta
servetur , propriis manibus his subscri-
bere communi consensu decrevimus ; ea
conditione servatā , ut quia omnes in
cunctis ordinibus à regia ditione sibi ex-
petunt competentia legis jura servari ,
regis quoque potestati in cunctis ordinibus
lex juris debiti & honor ab omnibus
obedienter & fideliter cooperante Domini
no conservetur .

Post hæc omnia relecta & conlaudata ,
communi consensu decrevimus , ut si aliquis
homo propter mala facta , quæ emendare
& per legem & per poenitentiam noluerit ,
Seniorem suum dimiserit , aut ab illo prop-
ter hæc ejactus fuerit , ab alio non reci-
piatur donec illa quæ male fecit emendet ,
& per legalem compositionem , & per
ecclesiastica satisfactionis poenitentiam .

T I T U L U S X X X V.

QUANDO HLOTHARIUS AD OSCULUM RECEPTUS EST.

A N N O Incarnationis Dominicæ DCCCLXII , quando Hludouvicus Karolo
mandavit ut cum eo simul & Hlotharium recipere ad osculum atque conto-
quium , misit Karolus per eum , & per Alfridum , atque per Salomonem , &
per Advenium , & per Hattensem Episcopos , Hlothario hæc quæ sequuntur
Capitula , dicens quia pro his causis ei non auderet communicare , nisi ita per-
ficeretur sicut ibidem scriptum est . Renuntianubus autem ex parte Hlotharii
Hludouico & prefatis Episcopis Karolo & Hincmaro , iuemeque Hincmaro &
Hedoni atque Christiano Episcopis , quod ita se velle & se facturum esse fuerat
professus Hlotharius , sub hac convenientia receperunt eum ad osculum atque
contoquium Karolus atque Episcopi qui cum eo fuerunt .

C A P. I.

POSTEQUAM proximè apud Confluen-
tes nos invicem mutua indulgentia ,
annuentे Deo , communi fidelium nostro-
rum consilio reconciliavimus , & sacra-

mento de observanda inter nos pace & de
præstantio alterutrum adjutorio nos con-
firmavimus , & Capitula à communibus fi-
delibus nostris dictata & nobis relecta nos
observavimus promissimus , & publicè com-
munibus fidelibus nostris adnuntiavimus ,

vobis, unice & carissime frater, reputare non volo ut illa que invicem nobis promisimus, haec tenus erga me observata non habeatis; nec spero ut vos aut aliquis alius mihi reputare possit aut velit ut similiter erga vos illa observata non habeam. Quod si quis fecerit, paratus sum inde vobis certam reddere rationem, & dignam facere satisfactionem. Et si aliquis mihi reputare voluerit quod, quantum ex me est, illa que debeo nepoti nostro Hlothario observata non habeam, similiter paratus sum certam reddere rationem & congruam facere satisfactionem. Qualiter autem ea que mihi promisit ille erga me observata habeat, non solum ego, sed & plures alii sciunt.

I I.

Sed & sicut nobis tunc ibi convenit, ut tempore statuto ad locum conditum cum primoribus regnum nostrorum conveniremus, ut ibi queque in regnis nostris emendatione digna & necessaria erant, & in sancta Dei Ecclesia & in nostro ac populi salvamento, tradaremus, & nos erga fideles nostros, & fideles nostri erga nos, emendaremus, & observanda de cetero statueremus, & semel & secundo ad hanc exequenda paratus fui, & ad hoc etiam nunc conveni, sicut sepe mihi per communes fideles nostros mandatis.

I I I.

Pro quibus autem causis cum prefato nepote nostro ante loqui non volui, quam vobiscum inde acciperem consilium, quædam volo hic designare, quædam vero postea congruo loco & convenienti modo vobis innotescere.

I V.

Quando altera vice pro his que dixi tractandis ad Tusiacum veni, adportavit mihi & Episcopis regni nostri Bofo ex parte Domini Apostolici epistolas, quædam nepoti nostro & Episcopis regni sui mitendas, quas illis secundum mandatum Domini Papæ transmisimus, quædam autem nobis legendas & observandas, quarum & hic textum habemus: in quibus invenimus nos increpatos cur fornicarios in regno nostro immorari permetteremus, & non solum ipsam feminam, sed & omnes faventes facinori ejus, à corpore & sanguine Domini excommunicatos, usque dum ipsa mulier ad vitrum suum rediret. Et scimus, sicut sanctus dicit Gregorius, quoniam qui refecanda, si

Ms. Str.
monasterio
Concilior.
Gallie.
tom. 3. pag.
150

Tom. II.

poteat, non corrigit, ipse illa committit. Nos autem audivimus prædictam feminam in regno nepoti nostri commorari, & harc sententiam postea non audivimus immutatam. Et qui gravamur nostris, timemus alienis etiam communicare peccatis, communicatingo excommunicatis.

V.

Filiam nostram Judith viduam, secundum leges divinas & mundanas sub tutitione ecclesiastica & regio * mundeburde constituram, Balduinus sibi furatus est in uxorem: quem post legale judicium Episcopi regni nostri (1) excommunicaverunt secundum facios Canones & dictinicionem sancti Gregorii Papæ, qui dicit: Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, ipse & consentientes ei anathema sint. Quia & verbis & litteris nos & Episcopi regni nostri nepoti nostro Hlothario innotuimus. Nos etiam, sicut scitis, consilio & consensu fidelium nostrorum communiter confirmavimus ut nemo nostrum hujusmodi hominem in regno suo recipiat, neque immorari permittat, sed ad rectam rationem reddendam & ad poenitentiam agendum, sicut statutum est, illum redire cogat. Qualiter autem nepos noster Hlotharius non solum erga nos & consanguinitatem nostram, verum & contra Deum & sacram auctoritatem & communem Christianitatem inde egerit, spero quia vos non laret quod est plurimum cognitum. Et sanctus Paulus, per quem locutus est Christus, dicit: Non solum qui faciunt, sed qui consenserunt facientibus, signi sunt morte.

Regno,
lib. 2. c. 18.
Fiduciam.
P. 278. 528.
[Si mons-
du legi re-
gio mund-
burdo: At
corrum mons
regio mun-
deburdo.]

Gregor. II.
c. 10.

Rom. 1. 30.

Nota est vobis causa de uxore * nepotis nostri Hlotharii, unde & à nobis & ab Episcopis regni nostri, sed & ab aliis Episcopis prætentibus nobis consilium quæsivit & audivit: sed secundum illud consilium exinde non fecit. Scimus etiam quia & ad Dominum Apostolicum pro hoc transmisit, & ab illo epistolas exinde recepit. Negare quoque non volumus nos scire quid Dominus Apostolicus & illi & quibusdam Episcopis inde mandavit; & scimus, quod negare non possumus nec volumus, quoniam non debemus, quia Domini Apostolici commendatio ab Evangelica veritate & ab apostolica atque canonica auctoritate in nullo discordat; &

* [De Ju-
dith redi no-
tas Simona-
dicis pag. 715.]

(1) In Synodo Soissons anni 862, ut patet ex Annalibus Bertinianis.

L 2

Capitularia

KAROLI CALVI
Ricau 12.

secundum mandatum illius de hoc facto executum non audivimus nec videmus. Illa etiam sancta & prima in toto orbe terrarum Sedes, per divinum Paulum, celestem scilicet tubam, qui ad terrum circum & ad paradisum raptus hoc ab ipso, Domino didicit, nobis & omnibus Christianis semper in omni mundo clamat, cum hujusmodi nec cibum sumere. Et per beatum Joannem Apostolum, qui de aeterno & vivo Christi pectoris fonte in cena, quando sacramenta redemptio nostra sunt celebrata & tradita, super eos recumbens habuit quod redemptis omnibus propinavu, manuēissimē Sedes apostolica interdicit hujusmodi hominem non debere quenquam in domum suam recipere, nec ave ei dicere: quia qui dicit ei ave, communicat operibus ejus malignis. Et per beatum Gregorium Papam in homelii Ezechelis dicit quia sicut ille qui tide à Deo recedit, apostata est, ira & ille qui à Deo recedit opere, sine dubio apostata est. Quoniam, sicut dicit Apostolus, *Fides sine operibus mortua est.* Et item, sicut alius dicit Apostolus: *Sunt qui conficiunt se nosse Deum, sedis autem negant.* Et ipse Dominus dicit de semel & secundo ac tertio legaliter commonito, & non correcto, ut sit nobis sicut gentilis & publicis criminibus implicatus, cum quo & apostolica & canonica auctoritas nec cibum sumere, ut premisimus, nobis concedit.

V I L

Propterè, unice & frater carissime, & vobis meipisis consilium accipite, & mihi consilium date, & ipsi nepoti nostro suz salutis & honoris date consilium, & præstate auxilium, quia & ego ad hoc, quantum mihi Dominus scire & posse donecerit, sum paratus simul vobiscum agere, si voluerit ipse recipere.

V I I I.

Quod autem consilium ego cum Episcopis & ceteris fidelibus nostris, sollicitus & pro nostra communi, vestra scilicet & mea, sed & pro ipsius nepotis nostri salute & honore, & pro communi omnium fidelium nostrorum indemnitate & salvatione, nunc proxime & in Synodo & in placito nostro accepi, vobis, cui nullum bonum negare, sed omne bonum meum paratus sum participare, dico, si placet, & si ita vobis bene visum fuerit, accipiamus illud communiter. Et si melius nobis

per rationem & auctoritatem divinam & humanam nostrę salvationi & Christianitati congruentem ostenderitis, paratus sum illud cum omni devotione accipere, & vobiscum, Deo cooperante, & communium fidelium nostrorum consilio & auxilio adminiculante, libentissime sequi & exequi.

I. X.

Quia scriptum est, dicente bono Rege, qui tamē deliquerit ut homo, & recognoscit se ut felix; *ex voluntate mea conficeror illi,*

Psal. 47. 7.

profiteatur idem nepos noster coram vobis, & coram Episcopis qui vobiscum fuerint, & remandet nobis per vos & per illos, quia vult secundum Domini Apostolici & episcopale, immò divinum consilium, ad placitum, convenire cum Episcopis & fidelibus, atque amicis Dei & nostris ac suis, quoniam haec causa generalis est omnibus Christianis, & aut ostendere quia secundum legem divinam & humanam Christianis congruum hoc factum de uxore sua habeat executum, aut secundum Dei consilium, & legem Christiano Regi convenientem, hoc & illa duo quo premissum emendare velit & debeat. Et paratus sum cum tali caritate & honorabilitate illum recipere, sicut Christianus Rex Christianum Regem, & sicut diligens paterus dilectum nepotem debet recipere, & in illius amicitia ad illius salvationem & honorem, si ita fecerit, permanere. Et constituantur tempus congruum & locus opportunus quando simul pacificè conveniamus, & hanc causam, sicut de nobis ipsis, quia sicut Scriptura dicit, *os nostrum & caro nostra est,* ad communem nostram & fidelium nostrorum salvationem & honorem diffiniamus; ne qui fidelibus nostris & omnibus Christianis in bono exemplum esse debemus, & perditionis exemplum donamus, & qui malorum correctores esse debemus, caput malorum, quod absit, fiamus. Sed & ea quia, ut suprà diximus, apud Confluentes promisimus nos tractaturos & observanda constituturos, trahendus & statuamus; ut qui undique propter peccata nostra & malum discordia quod in regnis nostris manet, percutimur, placato Deo misericordia illius solatium consequi mereamur. Et non sit nepoti nostro hoc ageare in mente sua durum; quia scriptum est:

Prov. 22.

14.

Qui mentis est dura, corruet in malum. Sed timeat Deum, & compescat istud scandalum, quod tam grande in ista Christianitate sine villa necessitate est genera-

Jac. 2. 10.
Tit. 1. 16.

169 ANNO CHRISTI
362. Regum Francor. KAROLI CALVI 170*

Bibl. Prov. 8. 12.
tum & propagatum, cum per rationem & auctoritatem potuisse ad debitum effectum perduci quod multis hominibus videatur sine plena ratione & auctoritate debita excutum. Et quia scriptum est: *Beatus homo qui semper est pavidus, & Dominus dicit: Diligentes me diligio, pro amore & timore Dei honoret se, & suam christianitatem, & suum nomen regium, & exuat se & nos omnes ab ista calumnia qua illum sequitur, & per illum ac propter illum nos propinquos illius; & honoret inde Deum, sciens Dominum dicere: Honorantes me honorabo; & qui conueniunt me, erunt ignobiles.*

X.

IL Par. 10.
L. Reg. 2.
Prov. 10. 7.
Et si ita noluerit, faciat quod judicaverit faciendum. Ego in vestra amicitia & debita fraternitate persistere, & omnibus obsequio illam promereri cupiens, qui non quero quae sunt illius, sed illum, si eum salubriter habere non possum, me Deo pro illius amicitia tollere nolo. Nec ad malum aliqui prestare auxilium volo; quia legimus in Scriptura Dominum dixisse cuidam Regi: *Impio prabes auxilium, & his qui oderunt me amicitię jungeris: idcirco iram Domini merebaris quidem, & sicut ibidem in reliquo scriptum est.* Et item legimus quia de quaunque impietate quisunque impius conversus fuerit, & ex corde se converti velle dixerit, jam non inter impios computatur, sed a piis p̄ recipi debet & salubriter potest, dicente Scripturā: *Verba impios, & non erunt: non quia non erunt in essentia, sed non erunt in impietatis culpa.* Hęc autem diximus, non ut nepotem nostrum in numero impiorum computari cupiamus, quem piorum numero sociari à Domino exoptamus.

Sequuntur adnuntiationes quas tres Reges apud Sablonarias adnuntiare debuerunt.

ADNUNTIATIO DOMINI HUDEUVICI.

C A P. I.

Sicut scitis qui ibi adfueritis quando proxime apud Confluentes nos adjuvante Domino conjunximus, & Capitula à nobis & à fidelibus nostris observanda statuimus, convenit nobis ut congruo tempore & opportuno loco iterum simul conveniremus, & cum Dei adjutorio, & fidelium nostrorum consilio, quæ in itatu sanctæ Ecclesiæ & in nobis & in regnis nostris,

atque in nostris fidelibus emendanda erant, emendaremus, & ut emendata de cetero observarentur statueremus. Et ad hęc agenda jam per tres vices & tempus & locum condiximus; sed aut mihi aut fratri meo aut communī nepoti nostro tales causæ acciderunt pro quibus hoc quod condiximus implere non potuimus.

I I.

Interēa pervenit ad me quia meus frater, & communis nepos noster ita inter se non erant sicut tunc fuerunt quando nos simul conjunximus. Et ideo ad hoc veni ut inter eos privatus mediator existerem, & ipsi sic inter se sint sicut per rectum esse debent. Unde frater noster per me & per Episcopos nostros, ac per Episcopos nepotis nostri, & scripto & verbo tales causas nepoti nostro mandavit pro quibus illi sic privatus * non erat sicut anteā fuerat: quas si ille emendare vellet sicut ei mandabat, voluntari illi erat sicut diligens patruus dilecto nepoti, & Christianus Rex Christiano Regi esse per rectum debet. De quibus causis nos & Episcopi qui nobiscum fuerunt ex parte nepotis nostri, fratri nostro & Episcopis qui cum eo erant tale responsum reddidimus; quia illas causas, quas ei reputabat, paratus erat aut emendare, aut de illis certam reddere rationem, & dignam facere satisfactionem. Quod responsum frater noster & Episcopi libenter receperunt; & Deo gratias, sunt ita modò frater & nepos noster sicut per rectum esse debent.

* [Vide Not. Sirmondi- cas infra p. 790.]

I I I.

Et volumus ut sicut nobis convenit, ut inter nos fideles Missi discurrant, & quæ in uniuscuiusque nostrum regno emendanda sunt, & alter alteri innotuerit, emendentur, & catæ Dei & Sacerdotes ac servi Dei legem & honorem debitum habeant, & unusquisque fidelium nostrorum in regnis nostris, cujuscunque nostrum si homo, legem & justiciam & in se & in suis proprietatibus, & in suis honoribus, habeat sicut tempore antecellorum nostrorum habuerunt. & sicut inter nos jam convenit, & in illis Capitulis est constitutum quæ intercessores nostri Reges constituerunt, & sicut nos apud Marsnam firmavimus, & sicut nunc proximè apud Confluentes statuimus; donec, adjuvante Deo, congruo tempore & opportuno loco iterum simul conveniamus, & una cum communi fidelium nostrorum confi-

Capitularia

KAROLI CALVI
REGIS 22.

ADNUNTIATIO HLOTHARTII.

C A P. I.

Postquam iste patruus meus Hludouicus me in sua bonitate in filii loco suscepit, sic erga me semper in sua mercede fecit sicut & illum decuit & mihi necesse fuit. Unde paratus sum illi debitum obsequium exhibere, sicut per rectum debeo facere.

I I.

Et de his quæ patruus meus Karolus proximè nunc, quando primum simul convenimus, mihi mandavit, sic observare cupio sicut patruus meus Hludouicus, & Episcopi qui cum eo inter me & patruum meum Karolum mediatores fuerunt, ex mea parte illi & Episcopis qui cum eo erant nuntiaverunt. Et si ipse mihi ita privatus & amicus atque adjutor, secundum rationabilem possibilitem, extiterit sicut patruus nepoti & Christianus Rex Christiano Regi esse per rectum debet, ita & illi & familiaris & amicus atque adjutor, secundum rationabilem possibilitem, esse volo, sicut diligens nepos dilecto patruo, & Christianus Rex Christiano Regi, esse per rectum debet.

I I I.

Et si hic communis nepos noster fecerit sicut frater noster & Episcopi qui cum eo inter nos mediatores fuerunt mihi & Episcopis qui mecum erant ex parte illius nuntiaverunt, & frater noster nunc dixit, & ita mihi familiaris & amicus atque adjutor secundum rationabilem possibilitem extiterit sicut nepos patruo & Christianus Rex Christiano Regi esse per rectum debet, sic ei privatus & amicus atque adjutor secundum rationabilem possibilitem esse volo sicut diligens patruus dilecto nepoti & sicut Christianus Rex Christiano Regi per rectum esse debet.

I I I.

De fidelibus autem Missis inter nos diffurrentis, & de his quæ in regnis nostris emendanda sunt emendandis, & de statu atque honore Ecclesiarum & Sacerdotum ac servorum Dei, & de lege ac iustitia conservanda unicuique fidelium nostrorum in regno nostro, cujuscunque nostrum sit homo, & in illo & in suis proprietatibus & in suis honoribus, & de Capitulis observandis, sicut frater noster nunc dixit, ita & ego per omnia cupio observare.

Quoniam istas, quæ procedunt, adnuntiationes Hludouicus & Hlotharius cum illorum sequacibus, postquam coram omnibus, qui adfuerunt, trium Regum consiliariis ferè ducentis, tam Episcopis, quam Abbasibus, & Laicis, relectas penitus rejecerunt, ne populo legerentur, ut causa Hlotharii penitus taceretur, hanc quæ sequitur adnuntiationem Dominus Karolus istis ipsis verbis jam vesperi adnuntiavit apud Sablonarias, anno Incarnationis Dominicæ CCCLXII, Indicione XI. III. Nonas Novembris, in ipse causa ubi relectæ sunt præcedentes adnuntiationes, in quam pauci alii in-

173 ANNO CHRISTI
864. Regum Francor. KAROLI CALVI
REGIS 24. 174*

traverunt quādā qui antea fuerunt, quoniam sere plena de ipsis eras.

ADNUNTIATIO KAROLL

Sicut ego verbis & scriptis per fratrem meum & per Episcopos nepoti meo man-

davi, & illi de sua parte mihi renuntiavereunt, sic illi amicus esse & illum salvare volo sicut avunculus per rectum nepotem salvare debet, si ille, sicut nepos per rectum avunculum salvare debet, me & meos salvaverit.

KAROLI II CALVI, REGIS FRANCORUM, PRECEPTUM (ann. 863) : De auctoritate Sedi Apostolice. Vide in Novo Codice LEGUM VETERUM.

TITULUS XXXVI.

EDICTUM PISTENSE.

[De pace in Regno stabilienda ; de Monasteriis.]

ADNUNTIATIO DOMNI KAROLI APUD PISTAS.

C A P. I.

MULTAS gratias vobis agimus de vestra fidelitate & de vestra bona voluntate quam semper erga nos in omni adiutorio & obsequio demonstratis, sicut vestri antecessores erga nostros antecessores demonstraverunt. Et quia pacem, quam jam præterito tertio anno hic communiter confirmavimus & ad cognitari fecimus, secundum quod causa in quibusdam locis conjacuit, et si non omnes, sicut desideravimus, tamen ex majori parte observalitis, & quia pleniter & cum pace ad hoc nostrum placitum conveniatis.

I. I.

Et quia bonam voluntatem vestram in istis & in aliis videmus & experti sumus, fiducialius vos commonemus ut & de ipsa pace observanda & de ipsis operibus, quæ contra Dei & sanctæ ejus Ecclesiæ & nostros communes inimicos Nortmannos incipiimus, sine defectu & laffatione viriliter laboretis, scientes qualiter nobis placuerit si istas firmitates hic factas habuissimus, quando in tali angustia, sicut experti estis, ad Meldis contra eos communiter laboravimus. Unde nos Deus, sicut suæ misericordiæ placuit, manifesto suæ clementiæ indicio adjuvavit.

I. I. I.

Et quoniam illa quæ jam tertio anno hic una cum consensu & consilio fidelium nostrorum constituimus, & vobis ad cunctari fecimus, libenter audisse & suscepisse comperimus, quæ nunc etiam ad nostram communem salutem & pacem,

atque honorem, hic fidelium nostrorum consensu atque consilio constituimus, vobis per scriptum nota facere volumus, ut illa plenius audire & ad illud scriptum recurrendo, quod in singulis comitatibus dari & relegi atque haberi præcipimus, firmius retinere & certius observare possitis. Quæ etiam ab Episcopis vel eorum ministris per singulos comitatus de eorum parochiis aperto sermone, ut ab omnibus possint intelligi, tradi volumus.

KAROLUS, GRATIA DEI, REX.

Notum esse volumus omnibus Dei & nostris fidelibus, quoniam hæc quæ sequuntur Capitula nunc in isto placito nostro, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCCCLXIV, anno videlicet regni nostri ipso proprio XXV, Indictione XII, VII. Kalend. Julias, in hoc loco qui dicitur Pislis, unâ cum fidelium nostrorum consensu atque consilio constitui mus, & cunctis sine ulla refragatione per regnum nostrum observanda mandamus.

C A P. I.

Primo consideravimus de honore Ecclesiæ & Sacerdotum ac servorum Dei, & immunitate rerum ecclesiasticarum, ut nullus sibi de ipsis rebus contra auctoritatem presumat; & Comites Episcopis & Ministris Ecclesiæ in eorum ministeriis adjutores in omnibus fiant, sicut in Capitulari prædecessorum ac progenitorum nostrorum continetur, in secundo libro, capitulo XXIII. Et quicunque Comitum vel Ministrorum reipublicæ hæc quæ mandamus, observare neglexerit, si primâ & secundâ vice de his admonitus

non se correxerit, volumus ut neglegentia Comitis ad nostram notitiam per Episcopos & per Missos nostros deferatur, & aliorum neglegentia per Comites ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in Capitulari prædecessorum nostrorum continetur, subire cogantur.

I I.

Post hæc de orphanorum & viduarum causis, & de regalibus justitiis, & summo perè de raptoribus puerarum & viduarum & Sanctimonialium, & de his qui Presbyteros flagellare presumunt, & qui eos de Ecclesiæ sine Episcoporum consensu eice-re vel recipere, aut censem de manso vel ex his quæ Domnus & Genitor noster in suis Capitularibus Ecclesiæ in immunitate concessit exigere non timent, & qui censa de rebus ecclesiasticis ad Ecclesiæ per-solvere detrectant, ut firmiter à Missis & Comitibus nostris inquirantur, & acriter distringantur, & plena justitia inde fiat, secundum quod in Capitularibus avi & patris nostri statutum habetur, & ipsi contemptores legum, divinæ scilicet & humanae, ad nostram præsentiam legaliter perducantur; ut inde consilio fidelium Dei ac nostrorum commendemus quid de talibus hominibus sit faciendum, qui nec Deum timent, nec contra sanctos Canones facere, nec legem & præceptum regium infringere pertimescent: salvâ censurâ ecclesiastica, & episcopalis poenitentia vindictâ.

III.

Ut lex & justitia unicuique in suo ordine omnibus conservetur, & pacem quam proximè teste Deo propriis manibus communi consensu confirmavimus, quando hic placitum nostrum habuimus, sic omnes & infra patriam, & quando ad placitum unusquisque venerit, & quando redierit, & quando necessitas nobis evenierit ut hostem nostrum adnuntiemus, usque constituta loca secundum consuetudinem & Capitula prædecessorum nostrorum observare procuret. Et qui contra hanc confirmationem per contemptum venerit, aut quantocius, quod contra hanc confirmationem excessum fuerit, emendare neglexerit, ab Episcopis & Missis ac Comitibus nostris hoc nobis nuntiari mandamus; quatenus tantum Dei & nostrum ac totius Christianitatis contemptum, sicut secundum leges divinas & humanas invenerimus, emendare curemus, ne ipso nostro iudicio à Deo, quod

abst, condemnati simus. Et videant Episcopi & Missi ac Comites nostri ne si contra nostram communem confirmationem aliquis per contemptum fecerit, & emendare noluerit, per alium quam per illos qui ad hoc confituti sunt hunc contemptum sciamus; quoniam si per alium quam per illos hoc, sicut non convenit, audierimus, sicut nec ipsi immunes à peccato erunt, sic nec ab uitione immunes existent.

I V.

Volumus & expressè mandamus Comitibus nostris ut sicut in xxiv. capitulo secundi libri Capitulorum decessorum nostrorum continetur, vassalli nostri nobis & nostræ conjugi famulantes condignum apud omnes honorem habeant, sicut à genitore nostro & à nobis sapè admonitum est; & sicut ipsi volunt se à nobis honoratos tenere, ita & nobis famulantibus, sicut consuetudo fuit tempore antecessorum nostrorum, debitum honorum exhibeant.

V.

Volumus & expressè Comitibus nostris mandamus ut villa nostræ indominicatz, sed & villa de monasteriis quæ & conjugi nostræ & filiis ac filiabus nostris concilia atque donata habemus, quæque sub immunitate consistunt, cum salvamento & debita reverentia in comitatibus illorum consistant. Sed & quæ homines nostri ac illorum illarumque, qui sine ulla differentia & nostri sunt, cum salvamento & debito honore habere possint. Et non ignorant neque obliviscantur Comites ac Missi nostri nos scire quid dominorum Dominus de se dicit: Honorificantes me honorificabo; & qui contemnunt me, in-honorati erunt.

V I.

I. Reg. 2.

Et quoniam humana fragilitas proclivior est ad contra justitiam faciendam, quam ad justitiam exequendam, & diabolus semper certat ut fragilitati humanæ oculos mentis claudat, ne castigationem Dei videat, & semetipsum emendet; sicut ad nos perventum est quid quidam leves homines de ipsis Comitatibus qui devasti-ti sunt à Nortmannis, in quibus res & mancipia & domos habuerunt, quia nunc ibi mancipia & domos non habent, quasi licenter malum faciunt; quia, sicut dicunt, non habent unde ad justitiam facien-dam adducantur: & quia non habent do-mos ad quas secundum legem manniri & baniri

banniri possint , dicunt quod de mannitio-
ne vel bannitione legibus comprobari &
legaliter judicari non possunt. Contra quo-
rum malas infidias , consensu & consilio
fidelium nostrorum , statuimus ut Comes
Missum suum ad illam terram in qua do-
mos quis habuit , mittat , & eum bannire
& mannire jubeat. Et quoniam LEX
CONSENSU POPULI FIT ET
CONSTITUTIONE REGIS ,
Franci jurare debeant quia secundum re-
gium mandatum nostrum , ad justitiam red-
dendam vel faciendam , legibus bannitus
vel mannitus fuit ; & sic ipsa res illi judicio
Scabiniorum in bannum mittantur , & si
neceesse fuerit , ipse in forbannum mittatur
qui ad justitiam reddendam venire nolue-
rit. Et mandet Comes , qui hoc executus
fuit , akeri Comiti , in cuius Comitatu res
& mancipia habet , quid inde factum ha-
beat ; & ex nostro verbo illi mandet ut per
illa que in suo comitatu habet , illum dis-
tingat , quatenus ad justitiam reddendam
vel faciendam in suum Comitatum redeat.

V I I.

Audivimus etiam quia hujusmodi leves
homines in aliis Comitatibus depradatio-
nes & injusticias faciant , & ad illum Comi-
tatuum in quo commandent , & in quo
illas malitias non faciunt , factis maliciis in
aliis Comitatibus reveniunt. Unde manda-
mus & Comitibus nostris expresse præci-
pimus ut illi Comites in quorum comita-
tibus tales homines injusticias faciunt , illis
Comitibus hoc mandent in quorum comita-
tibus refugium habent , & una mente ,
unoque consensu , & uno certamine ad
tales homines comprehendendos se eri-
gant , & decenter ut Ecclesia Dei & mi-
nistri eius , & servi Dei ac populus , pa-
cem & quietem habere possit.

V I I I.

Ut denarii ex omnibus monetis meri ac
bene pensantes , sicut in Capitulari præde-
cessorum ac progenitorum nostrorum Re-
gum , libro quarto , xxxii. capitulo con-
tinetur , in omni regno nostro non reiciantur
usque ad Missam sancti Martini. Et in
omnibus civitatibus & vicis ac villis , tam
nostris indominicatis , quam & in his que
de immunitate sunt , vel de Comitatibus ,
aque hominum nostrorum , sive cujuscun-
que sunt , per omne regnum nostrum , à
Judicibus nostris , & ab eis quorum villa-
sunt , una cum ministris reipublicæ , se-
cundum quantitatem locorum & villarum ,
tanti ac tales de ipsis incolis & inibi ma-

Tom. II.

nentibus constituantur qui inde providen-
tiam habeant ne boni denarii reiciantur ,
& non nisi meri & bene pensantes acci-
piantur.

I X.

Ut illi qui ex hac causa providentiam
habebunt , sacramento jurent quod sicut
eis ex hac causa injunctum fuerit , quan-
tum scierint & potuerint , debeant fideliter
observare , & illum hominem quem
scierint merum & bene pensantem dena-
rium reicere , non debeant celare , sed
ministris reipublicæ eum debeant notum
facere. De quo sacramento quicunque
comprobatus fuerit perjuratus , & secun-
dum legem mundanam ut perjurus punia-
tur , sicut in Capitulari predecessorum ac
progenitorum nostrorum continetur in
fine capituli decimi ex tertio libro , & se-
cundum legem ecclesiasticam publicæ po-
nitentia subigatur.

X.

Ut ab ipsa Missa sancti Martini per omne
regnum nostrum , non nisi istius nostræ
novæ monetæ meri & bene pensantes de-
narii accipiuntur. Et quicunque ab illa die
alium denarium negotiandi causâ protu-
lerit , à Comite & à ministris ejus aufe-
ratur ab eo ; sicut in libro Capitulorum
secundo , decimo octavo capitulo con-
tinetur.

X I.

Ut in denariis novæ nostræ monetæ ex
una parte nomen nostrum habeatur in gyro
& in medio nostri nominis monogramma ,
ex altera vero parte nomen civitatis ; & in
medio crux habeatur.

* [P. de No-
ras Sirmio-
dicas ap. p.
pag. 291. &
Belluzianas ,
p. 127.]

X I I.

Sequentes consuetudinem prædecesso-
rum nostrorum , sicut in illorum Capitulis
invenitur , constituimus ut in nullo loco
allo in omni regno nostro moneta fiat ,
nisi in palatio nostro , & in Quentovicco
ac Rotomago , (que moneta ad Quen-
tovicum ex antiqua consuetudine perti-
net) & in Remis , & in Senonis , & in
Parisio , & in Aurelianis , & in Cavillono ,
& in Metullo , & in Narbona.

Capitula-
rum lib.
III. cap. 13.

Decange ,
fur S. Louis ,
pag. 146.

P. de No-
ras Armondi-
cas ap. p.
791. & Ba-
lluzianas , p.
127.]

X I I I.

Ut hi in quorum potestate deinceps mo-
neta permanenter , omni gratia & cupidi-
tate seu lucro postposito , fideles moneta-
rios eligant , sicut Dei & nostram gratiam
volunt habere. Et ipsis monetarii jurent

M

quod ipsum ministerium, quantum scierint & potuerint, fideliter faciant. Et mixtum denarum, & minus quam debet pensantem, non monetent nec monetari consentiant. Et sine ulla fraude, & absque malo ingenio, contra eos quorum argentum ad purgandum acceperint, ipsum argentum exmerent, & sine fraude tam in pensa quam in purgatione denarios concambient. Contra quod sacramentum si quilibet fecisse reputatus fuerit, judicio Dei se examiner: & sicut contra hoc fecisse comprobatus fuerit, quia non maiorem fraudem facit si mixtum denarium & minus quam debet penitentem monetaverit, quam si in purgatione & concambio argenti per malum ingenium fraudem de argento reipublice, & de argento rerum ecclesiasticarum, & de facultate pauperum fecerit, sicut constitutum est de falsis monetariis in libro IV. Capitulorum, xxxiii. capitulo, manum perdat, & ut sacrilegus ac pauperum spoliator publicae poenitentie judicio episcopali subjiciatur. In illis autem regionibus in quibus secundum Legem Romanam judicia terminantur, iuxta ipsam legem culpabilis judicetur.

X IV.

Ut in proximis Kalendis Julii, per hanc duodecimam Indictionem, habeat in Silvanectis civitate unusquisque Comes, in cuius Comitatu monetam esse jussimus, Vicecomitem suum cum duobus aliis hominibus qui in ejus Comitatu res & mancipia vel beneficia habeant, & suum monetarium cum ipsis habeat: quatenus ibi accipient per manus suas de camera nostra, ad opus uniuscujusque monetarii, de mero argento cum pensa libras quinque, ut habeat unde initium monetandi possit incipere; & pensam argenti quam ex camera nostra acceperit, per manus eorum per quas illud accepit, sabbato ante inirium Quadragesima in monetatis denariis in praefato loco, & cum ipsa pensa cum qua argentum acceperat, unusquisque monetarius in nostra camera reddat.

X V.

Ut nullus more solito pro illo lucro vel avaritia hoc leviter accipiat; sed omnes ab ipsis kalendis Julii argentum suum in constitutis monetis concambiari faciant, scientes quia post Missam sancti Martini nulli alii denarii in regno nostro, nisi istius novae nostre monete, recipientur & ab ipsis kalendis Julii iuri novi denarii ab omnibus accipiuntur. Et quicunque liber homo ab ipso die

denarium merum novae nostre moneta in regno nostro rejecerit, sicut in praefato Libro & Capitulo regio continetur, bannum nostrum, id est, solidos sexaginta, componat. Si vero servi ecclesiastici aut Comitum aut vassallorum nostrorum hoc facere presumperint, quia in praefato Capitulari continetur ut sexaginta istibus vapulent, & hanc occasione indiscreti homines modum in disciplina faciebant, constituiimus cum Fidelium nostrorum consensu atque consilio ut quorunq[ue] coloni & servi pro hoc convicti fuerint, non cum grosso suffe, sed nudi cum virgis vapulent; & in civitatibus atque vicis seu villis Episcopi per suos ministros, vel Presbyteros, providentiam una cum reipublica ministris accipient ne & in hac causa modus disciplinae transgrediantur, sed taliter fiat qualiter & homines castigentur, & quasi pro intentione vel occasione castigationis disciplinam facientes, peccatum non incurvant, & disciplinam sustinentes in corpore suo debiliores non fiant. Quod si quis hoc mandatum nostrum transgressus fuerit, nobis ab Episcopis nuntietur; quatenus taliter castigetur ne deinceps mandatum nostrum quemquam delectet contemnere.

Et si dominus vel magister, qui liber est * [Simeon
de... quili.
bet.] aut advocatus talium hominum eos vel Comiti vel Misso nostro ad disciplinam sustinendam contradixerit, vel Misso nostro jussus praesentare noluerit, praedictum bannum sexaginta solidorum componat, sicut in praedicto Capitulari habetur.

X VI.

Ut si aliquis homo à proximis kalendis Julii de hac nova nostra moneta mixtum, vel minus quam debet pensantem, denarium invenerit, confringat eum qui ipsum denarium ad negotiandum protulit, & ipse dicat à quo eum accepit; & sic de manu ad manum veniat, usque dum ad falsitatis auctorem perveniat. Et inventus mixti, vel minus quam debet pensantis, denarii monetator in illa terra in qua judicia secundum Legem Romanam terminantur, secundum ipsam Legem judicetur. Et in illa terra in qua judicia secundum Legem Romanam non judicantur, monetarius, sicut suprà diximus, falsi denarii manum dexteram perdat, sicut in quarto libro Capitulorum continetur, capite trigesimo tertio. Et qui hoc consenserit, si liber est, sexagenta solidos componat. Si servus vel colonus, nudus cum virgis vapulet *

* [In Cod.
Adv. ceda-
tor.]

X V I I.

Ut diligenter Comites & Ministri reipublice per suos comitatus ac ministeria provideant ne in aliquo loco occulta vel fraudulenta moneta fieri possit. Et si inventus ac comprobatus quilibet fuerit fraudulentam monetam percutiens, sicut constitutum est de falso monetario, ex prefato Capitulari prædecessorum nostrorum, manus ei amputetur *. Et qui hoc consenserit si liber est, sexaginta solidos componat. Si servus vel colonus, nudus cum virgis vapulet.

X V I I I.

Et si falsus monetarius, aut de illis locis in quibus monetam fieri jussimus, aut occulte monetam percutiens, aut denarium falsum de nova moneta ad negotiandum proferens, ut constringi & puniri non possit, sicut est constitutum, in fiscum nostrum vel in quamcunque immunitatem, aut alicuius potestatem vel proprietatem, confugerit, si in nostrum confugerit fiscum, requiratur a ministro nostro. Et si ille eum defendet aut occulteret, nuntietur nobis, quatenus ita in eo secundum Capitulare regium vindicetur, ne ullus alias unquam falsitatem nostrâ auctoritate vel potestate consentire aut defendere audeat. Si autem in immunitatem vel potestatem aut proprietatem alicuius potestis confugerit, secundum quod in tertio libro Capitularis, x x v i. capitulo, continetur de eo qui fursum aut homicidium, vel quolibet crimen foris committens, infra immunitatem fugerit, inde fiat; id est, mandet Comes vel publica rei Minister Episcopo vel Abbatii, vel illi quicunque locum Episcopum vel Abbatem vel Abbatissimam tenuerit, vel potestis hominem in cuius potestatem vel proprietatem confugerit, ut reddat ei reum. Si ille contradixerit, & eum reddere noluerit, in prima contradictione solidis quindecim culpabilis judicetur. Si ad secundam inquisitionem eum reddere noluerit, triginta solidis culpabilis judicetur. Si nec ad tertiam inquisitionem consentire veluerit, quicquid reus danni fecit, totum illo qui eum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, solvere cogatur, & ipse Comes veniens licentiam habeat ipsum hominem infra immunitatem querrendi, ubicunque eum invenire potuerit. Si autem in prima inquisitione Comiti responsum fuerit quod reus infra immunitatem quidem fuisset, sed fugâ lapsus sit, juret quod ipse eum ad justitiam cujuslibet disfaciendam fugere

Tom. II.

[(In Cod.
Min. abici-
datur.)]

non fecisset, & sit ei in hoc factis factum. Si vero intranti in ipsam immunitatem, vel in cuiuslibet hominis potestatem vel proprietatem, Comiti collectâ manu quilibet resistere tentaverit, Comes hoc ad Regem vel Principem deferat, & ibi judicetur. Et sicut ille qui in immunitate damnum fecit, sexcentis solidis componi debet, ita qui Comiti collectâ manu resistere presumperit, sexcentis solidis culpabilis judicetur.

X I X.

Ut melius & commodius hec providentia de bonis denariis non reiciendis & de moneta falsâ denarii custodiri possit, volumus ut unusquisque Comes de Comitatu suo omnia mercata in breviari faciat, & sciat nobis dicere qua mercata tempore Avi nostri fuerunt, & qua tempore Domini & Genitoris nostri esse coepserunt, vel qua illius auctoritate constituta fuerunt, vel qua sine auctoritate illius facta fuerunt, vel qua tempore nostro convenire coepserunt, vel qua in antiquis locis permanent, & si mutata sunt, cujus auctoritate mutata fuerunt. Et ipsum brevem unusquisque Comes ad proximum placitum nostrum nobis adportet, ut decernere possimus quatenus necessaria & utilia, & qua per auctoritatem sunt, maneant, qua vero superflua, interdicantur, vel locis suis restituantur. Et mercata die dominico in nullo loco habeantur, sicut in primo libro Capitulorum, capitulo cxxxvi *, habetur.

[(In Simona-
dei Capitulo 45;
Argentorum vero
et 119.]Regno. lib.
A. C. 426.

X X.

Ut Comes & reipublicæ Ministri ac certi Fideles nostri provideant quatenus iustus modius æquusque sextarius secundum sacram Scripturam & Capitula prædecessorum nostrorum in civitatibus, & in vicis & in villis, ad vendendum & emendum fiat, & mensuram secundum antiquam consuetudinem de palatio nostro accipiant, & non pro hac occasione à mensuris vel ab his qui censem debent, major modius, nisi sicut consuetudo fuit, exigatur. Et ipsi homines qui per villas de denariis providentiam jurati habebunt, ipsi etiam de mensura, ne adukteretur, provideant; sicut in libro tertio Capitulorum, capitulo xc, continetur. Et si quis reputatus fuerit mensuram adulterasse, & cum majori modio vel sextario annonam vel vinum accepisse, & cum minori mensura venundare, si liber homo est, aut secundum suam legem se inde sacramento idoneum reddat *, aut si hoc fecisse vel

M 2

[Prae No-
tes Simona-
dei capitulo
pag. 190.]

fieri jussisse aut confessisse comprobatus fuerit, hoc unde mensuram adulteravit, id est, vinum & anona, à ministris reipublica tollatur ab eo; infuper & banum nostrum, id est, solidos sexaginta, componat. Si autem colonus vel servus inde reputatus fuerit, aut judicio Dei se inde examinet; aut si inde convictus fuerit, hoc, ut supra diximus, unde mensuram adulteravit, perdat, infuper & virginis nudo corpore * vapulet. Et sive liber sive colonus vel servus de hoc convictus fuerit, post legalem emendationem episcopale iudicium suscipiat, quia contra tale interdictum Domini fecit, dicentis: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*; unde regnum Dei sibi clausit, & infernum sibi aperuit. Quod peccatum inter illa criminaria peccata computatur de quibus dicit Apostolus, quod qui ea fecerit, cum hujusmodi nec cibum sumere Christiano licet; & inde sacri Niceni Canones Clericos gradus perdere jubent. Et de tali causa unde seculares homines vitam perdunt, inde Clerici ecclesiasticum gradum amittunt. Ministri autem reipublica se caute custodian, ne pro hac occasione ducti cupiditate per aliquod malum ingenium à liberis hominibus, vel colonis seu servis, sua injustè tollant; quia si inde ad nos clamor venerit, & inde convicti fuerint, sic injunctiam istam exsolvent sicut illi qui in suo ministerio tortum faciant. In illis autem regionibus in quibus secundum Legem Romanam judicantur iudicia juxta ipsam legem committentes talia judicentur: quia super illam legem vel contra ipsam legem nec antecessores nostri quodcunque capitulum statuerunt, nec nos aliquid constituimus. Similiter per civitates & vicos atque per mercata ministri reipublica provideant ne illi qui panem coccum aut carnem per deneratas, aut vinum per sextaria, vendunt, adulterare & minuere possint. Sed quantos mensurabiles pane, in unaquaque civitate de justo modo Episcopi vel Abbatis seu Comitis ministeriales à pistoribus suis recipiunt, tantos mensurabiles panes de aequo modo à pistoribus qui panem vendunt, fieri faciant: quos si inventi fuerint adulterare vel minorare, ut supra diximus, secundum suum modum culpabiles judicentur. Homines etiam qui providentiam habere debebunt ne mancæ mensuræ fiant, si de perjurio quod juraverunt quia hoc consentire non debuissent, revicti fuerint, secundum legem puniantur, sicut in fine

[Sic Sir.
missus corrente
audio Corio
quod iuste est
Codicis Del.
Iov. & Palm.]

Psal. 14. 5.

Cone. Nic.
Can. 17.

capituli decimi ex libro tertio Capitulo rum habetur, & postea ab Episcopo publicam poenitentiam de perjurio accipient.

X X I.

Ut quia per tres jam annos bannum pro rejectione bonorum denariorum perdonavimus, volumus ut modo, secundum discretionem quam Missis nostris commendavimus, rewadiatum persolvatur, & ubi rewadiatum non est, rewadietur & solvatur: quatenus & ex hoc & ex disciplina constituta ita conscripsi, deinceps cessent denarios bonos reicere. Et quoniam audiavimus, occasione acceptâ pro rewadiario banno, quosdam plus à pauperibus accepisse quam bannus levet, hoc à Missis nostris diligenter requiri volumus. Et quicunque plus ab eis acceperunt quam jussimus, cogantur illis restituere, & illos absque illa excusatione ad presentiam nostram Missi nostri adducant; quatenus per nostram harmiscaram ita castigentur, ne ulterius tali conludio eos delectet opprimere pauperes.

X X I I.

Ut à colonis qui jam pro rejectione bonorum denariorum flagellati vel flagellandi sunt, nulla alia exactio requiratur; & si ab aliquo eorum aliquid inde acceptum fuit, à Missis nostris cogatur restituiri. Et qui beneficia vel alodes in duobus vel tribus aut quatuor comitatibus habent, & non habent in unoquoque comitatu unde plenum bannum valeant solvere, vel qui in uno tantum comitatu aludem vel beneficia habent, & non tantum ibi habent unde plenum bannum valeant solvere, Missis nostris hoc norum faciant, & hoc ab eisdem Missis nostris diligenter in brevietur, & nobis renuntietur, ut nostrâ discretione decernamus qualiter & castigatio ex compositione fiat, & homines ultra mensuram & indebitè non graventur: quia, sicut sancta Scriptura dicit, non inde requirimus datum, sed fructum, id est non inde requirimus in honestum lucrum, sed regni ex castigatione profectum. Turpe vel in honestum est lucrum, ut Augustinus exponit, per varias circumventiones & occasiones lucrandi causâ in honeste res quilibet congregari. Et non solum in pauperioribus, sed etiam in ditionibus, considerare volumus discretionem quam antecessores nostri Reges in quarto libro Capitulorum posuerunt, capitulo LVII. decernentes: Ut de debito, inquit, quod ad opus nostrum fuerit rewadiatum, talis consideratio fiat ut is qui ignoranter peccavit, non totum

secundum legem componere cogatur, sed juxta quod possibile visum fuerit. Is vero qui tantum malâ voluntate peccavit, totam legis compositionem cogatur exsolvere.

X X I I I.

Ut nullus deinceps in regno nostro mixtur auri vel argenti ad vendendum facere vel consentire presumat: & nullus à Missa sancti Remigii, id est, à proximis Kalendis Octobris, aurum vel argentum ad vendendum vel emendum, nisi purificatum, proferat. Et si quis post praefatas Kalendas inventus fuerit aurum vel argentum, vel quodcunque fabricinum ex auro vel argento mixtum, ad vendendum vel emendum portare, à ministris reipublicæ ipsum quod portaverit ab eo tollatur, & ipse per fidejussiones, si res & mancipia in illo comitatu non habet, ad presentiam nostram cum ipso auro vel argento adducatur, ut nos inde commendemus qualiter culpabilis judicetur. Sive vero res & mancipia vel mobile, per quæ disfringi legaliter possit, in ipso comitatu habuerit, secundum legem ad nostram presentiam venire jubeatur. Et si quisquam inventus fuerit suum aurum vel argentum, vel quodcunque fabricinum ex auro vel argento, portare ad fabrum ut purgetur, proindeant reipublicæ ministri ne hac occasione ab eo quod suum fuerit tollant. Quod si fecerint, & ad nos inde reclamatio venerit, sicut ille qui tortum in suo comitatu vel ministerio fecerit, in nostra vel fidelium nostrorum presentia culpabilis judicabitur. Faber vero qui post praefatas Kalendas comprobatus fuerit aurum vel argentum ad vendendum vel emendum adulterasse, vel misculasse, in illis regionibus in quibus iudicia secundum legem Romanam terminantur, juxta illam legem puniatur: in aliis autem regionibus regni nostri, secundum Capitulare regium, sicut falsam monetam percutiens, manum perdat. Et liber homo qui hoc consenserit, sicut in praefato continetur Capitulo, bannum nostrum, id est solidos sexaginta, componat; colonus vel servus, nudus cum virginis flagelletur. Si vero Judas fuerit, ipsum quod mixtum protulerit, perdat; & bannum nostrum, sicut tempore predecessorum nostrorum confusudo fuit, componat.

X X I V.

Ut in omni regno nostro non amplius vendatur libra auri purissime cocti, nisi duodecim libris argenti de novis & meris

denariis. Illud vero aurum quod coctum quidem fuerit, sed non tantum ut ex eo deauratura fieri possit, libra una de auro vendatur decem libris argenti de novis & meris denariis. Et omnimodo provideant Comites, quam ceteri omnes ministri reipublicæ, ne aliquâ adjectione vel fraude per occasionem aliquid amplius vendatur, sicut de suis honoribus volunt gaudere. Et quicunque hanc commendationem nostram aliquo ingenio infirmare vel fraudare seu alter immutare inventus fuerit, si liber homo fuerit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat; colonus seu servus, nudus cum virginis flagelletur.

X X V.

Et quoniam in praefatis Capitulis continetur in libro tertio, capitulo LXXV, ut nullus sine permisso regio bruniam vel arma extraneo dare aut vendere presumat, & in eodem libro, capitulo VI, designata sunt loca regni usque ad quæ negotiatores brunias & arma ad venundandum portare & vendere debeant, quod si inventi fuerint ultra portantes aut venundantes, ut omnia substantia eorum auferatur ab eis, dimidia quidem pars partibus palati, alia vero medietas inter Missos regios & inventorem dividatur; quia peccatis nostris exigentibus in nostra vicinia Normanni deveniunt, & eis à nostris brunis &arma atque caballi aut pro redemptione dantur, aut pro pretiis cupiditate venundantur, cum pro redemptione unius hominis ista donantur, vel pro paucis pretiis venundantur, per hoc auxilium illis contra nos præstitum & regni nostri maximum fit detrimentum, & multe Ecclesie Dei destruntur, & quamplurimi Christiani deprædantur, & facultates ecclesiasticæ & regni exhauriuntur, proptereà una cum consensu atque consilio nostrorum fidelium constitutimus, ut quicunque post proximas Kalendas Iulii hujus duodecima Indictionis Normannis quocunque ingenio, vel pro redemptione, vel pro aliquo pretio, bruniam vel quicunque arma aut caballum donaverit, sicut proditor patris & expositor Christianitatis (ad perditionem gentiliorum sine ulla retractione vel redemptione de vita componat. Quia omnia omnibus citissime à Missis nostris & Comitibus nota fiant, ne de ignorantia se excusare valeant. *)

X X V I.

Ut pagenses * Franci, qui caballos habent vel habere possunt, cum suis (Co-

[Hec non extant in codice Mercatoris, pro quibus alia habentur que Balbus restituit in p. 197.]

* [liberi Franci. Vide Notas Sirmondicas apud p. 197.]

*Liberus in
codice Asti.
armata.*

mitibus *) in hostem pergent; & nullus per violentiam, vel per aliquod malum ingenium, aut per (quancunque indebitam oppressionem), talibus Francis suas res aut caballos tollat, ut hostem facere & debitos paraveredos secundum antiquam consuetudinem nobis exsolvere non possint, neque Comes neque aliquis minister reipublice. Quod si fecisse aliquis eorum comprobatus fuerit, sic hoc cogatur componere sicut de illis est constitutum in Capitularibus regius qui tortum in suo comitatu vel ministerio faciunt.

X X V I I.

Ut juxta regium Capitulare quod Dominus & Genitor noster, anno XVI, regni sui, capitulo VII, constituit, Comites vel Missi nostri diligenter inquirant quanti homines liberi in singulis comitatibus manent qui per se possunt expeditionem facere, vel quanti de his quibus unus alium adjuvet, quanti etiam de his qui à duabus tertius adjuvetur vel preparetur, necnon de his qui à tribus quartus adjuvetur & preparetur, sive de his qui à quatuor quintus adjuvetur & preparetur ut expeditionem exercitalem facere possint, & eorum summam ad nostram notitiam deferant; ut illi qui in hostem pergere non potuerint, juxta antiquam & aliarum gentium consuetudinem ad civitates novas & pontes ac transitus palodium operentur, & in civitate atque in marcha waetas faciant, ad defensionem patriæ omnes sine ulla excusatione veniant. Et qui de talibus hostem dimiserint, heribannum juxta discretionem qua in progenitorum nostrorum tertio libro Capitularum, capitulo XIV, continetur, persolvant. Et qui ad defensionem patriæ non occurserint, secundum antiquam consuetudinem & Capitularum constitutionem judicentur.

X X V I I I.

Ut illi Franci qui censum de suo capite vel de suis rebus ad partem regiam debent, sine nostra licentia ad casam Dei vel ad alterius cuiuscunq; servitium se non tradant, ut respublika quod de illis habere debet, non perdat. Quod si aut seipso aut res suas ad casam Dei, aut ad alterius cuiuscunq; servitium, sine licentia nostra tradere voluerint, sicut in Capitulari avi nostri continetur de his qui pro furto se in servitium tradere cupiunt, Comites vel Vicarii hoc eis non consentiant, sed ex banno nostro prohibeant. Quod si contra bannum nostrum fecerint, ipsi qui eos re-

ceperint bannum nostrum, id est, solidos sexaginta componant. Et si ipso in servitio suo habere voluerint, vel illorum res de quibus census ad partem regiam exhibeat, tenere voluerint, censum quem ipsi Franci debebant, vel qui de illorum rebus exire solebat, ad nostram regiam partem componant, sicut in prefato Capitularum libro tertio, capitulo XV, & LXXXVI, & in libro IV, capitulo XXXVI, habetur. Et quia, sicut in sacris ecclesiasticis regulis invenitur, prior observatio duxit, posterior autem exigente causâ inclinatio fuit, post hæc prefata Capitula decessorum & progenitorum nostrorum, hujusmodi, sicut prædictimus, Francis hominibus res suas ad casam Dei vel aliis tradere ac vendere, eosque ad divinum servitium converti, si vellent, non prohibuerunt, sicut in Capitulis libri primi, capitulo CXXXII, & CXXXIV; & in libro II, capitulo XXXI, & in libro IV, capitulo XIX, continetur. Si quis de talibus Francis de suis rebus tradere vel vendere voluerit, non prohibemus. Tantum ut jus regium, quod sibi debetur, sine ratione non perdat: quia injicias consuetudines noviter institutas imponere cuique non volumus, quas in quarto libro eorundem Capitularum prohibitas, cap. XLVII, legimus. De illis autem qui secundum Legem Romanam vivunt, nihil aliud nisi quod in eisdem continetur Legibus, definimus.

X X I X.

Ut illi coloni, tam fiscales quam & ecclesiastici, qui, sicut in polypticis continentur, & ipli non denegant, carropera & manopera ex antiqua confuetudine debent, & margilam & alia quæque caricare, quæ illis non placent, renuant, quoniam adhuc in illis antiquis temporibus forte margila non trahebatur, quæ in multis locis tempore Avi ac Domini & Patris nostri trahi coepit, & de manopera in scuria battere nolunt, & tamen non denegant quia manoperam debent; quicquid eis carricare præcipit de opera carroperez quando illam facere debent, sine ulla differentia carcent; & quidquid eis de opera monoperez, quando illam facere debent, præcipitur, similiter sine ulla differentia faciant.

X X X.

Ut quoniam in quibusdam locis coloni, tam fiscales quam & de casis Dei, suas hereditates, id est, mansa quæ tenent, non solum suis paribus, sed & Clericis

189 ANNO CHRISTI
864. Regum Francor. KAROLI CALVI
RESS 24. 190*

Canonici ac villanis Presbyteris, & aliis quibuscumque hominibus, vendunt, & tantummodo sellam recinent, & hanc occasione sic destruere sicut villa, ut non solum census debitus inde non possit exigiri, sed etiam que terre de singulis mansiis fuerunt, jam non possint agnosciri; constituius ut praecipiatur a nostris ministerialibus, & a ministris ecclesiasticis, ut hoc nullo modo de cetero fiat, ne ville destruere atque confusa sicut: & quicquid de singulis mansiis sine licentia dominorum vel magistrorum per quoscumque venditum est, recipiatur, & singulis mansiis de quibus terre venditae sunt, & de quibus census decidit propter eorum impossibilitatem qui mansa deservire non possunt, restituatur; & juxta qualitatem vel quantitatem terre, vel vinearum ad singulos mansos pertinentium, postquam restaurati fuerint, ab unoquoque manso census ad partem dominicam exigatur.

X X X I.

De adventitiis istius terrae, quae a Normannis devasta est, constituius ut tunc in Capitulari avi nostri Karoli Imperatoris habetur, unusquisque Comes de suo comitatu & nomina eorum, & qui sunt eorum Seniores, describi faciant, & ipsos advenas, qui a tempore Avi nostri atque a tempore Domini & Patris nostri in illorum comitatibus commandant, secundum consuetudinem quae illorum temporibus fuit, eos ibi manere permittant. Illos vero qui propter persecutionem Normannorum nuper de istis partibus in illas partes configerunt, Episcoporum Missi cum Missis reipublicæ taliter de illis partibus in istas partes venire faciant, ut non opprimantur, nec aliquis census vel quocunque exactio ab illis exigantur; & habeant licentiam quae in illis partibus suo servitio promeruerunt, vel quocunque justo ingenio adepti sunt, commendandi. Et illi qui nullum lucrum de opere in vicinis sperant, kalendas Septembris unusquisque ad locum suum jam perventus sit. Et qui lucrum de vicinis in illis partibus promeruerit, octo dies post Missam sancti Remigii in istas partes jam sit perventus, & sibi in istis partibus in futurum provideat, & suo Seniori serviat. Et si necesse illi fuerit, ad Missam sancti Martini ad suum conductum in illas partes redeat, & usque ad kalendas Aprilis ibidem immorandi licentiam habeat: indeque ad terram suæ nativitatis & ad Senioratum suum

unusquisque redeat, & usque ad medium Maium propter seminationem ibidem maneat; indeque, si illi necessitas fuerit, ad suum conductum redeat; & inde ad missiones in terram suam unusquisque redeat, & de cetero ibidem permaneat. Si autem de istis partibus in illis partibus femina maritum aut maritus feminam accepit, illud conjugium, quia non est legale neque legitimum, sicut Leo in suis decretis & sanctus Gregorius in suis epistolis monstrant, dissolvatur; & cuius mancipium vir vel femina fuerit, suum quaque potestas recipiat, & suz potestatis homini conjungere faciat. Et si infantes inde nati sunt, secundum legem & antiquam consuetudinem nostram infantes matrem sequantur. In illis autem regionibus que legem Romanam sequuntur, secundum eandem legem fieri exinde decrevimus.

X X X I I.

Ut conlimitanei & vicini Comites in una die, si fieri potest, malum non tenant, maximè post octavas Paschæ, propter Francos homines & Advocatos, qui ad utraque mala non possunt occurtere; sed mittant sibi invicem Missos. Et si unus die Lunis mallum habuerit, alter die Jovis aut die Lunis sequentis hebdomadæ mallum habeat. Et ne grave ei sit qui suum mallum interjecit, qui uno anno primus tenuerit mallum, sequenti anno consentiat alteri primum tenere. Et si sacramenta legalia in primo die Lunis post Pascha juranda devenerint, aut aliis in feriis, quando mallum tenere debuerat, mittat unusquisque Comes Missum suum, qui ipsa sacramenta ausculet, ne ipsi homines (jeclivi *) inveniantur. Et ipse sic mallum suum teneat, ut Barigildi ejus & Advocati qui in aliis comitatibus rationes habent, ad suum inallum occurtere possint.

X X X I I I.

Et quia sacramenta post quadraginta noctes legaliter juranda accipiuntur, & in prefatis prædecessorum & progenitorum nostrorum Capitulis inventur ut postquam Comes & pagenses de qualibet expeditione hostili reversi fuerint ex eo die super quadraginta (noctes *) sit bannus resisus, (quod in lingua Theoditica sc. castelli, id est armorum depositio, vocatur) multi inde contendunt, & se inter se jecliscunt. Alii enim tuum sacramentum quadragesimo die, in quo illud accipiunt, jurare volunt; & in tantum contendunt ut etiam in intra Quadragesimam saerii jejunii quadragesimus dies ad-

[Liberus in
cod. Mus. Su-
bitivi. Vide
Notes. Sicut
infra p. 705.
et Notes. Bi-
gongi. p. 555.
verbis
jeclivus.]

* In Cod.
Mus. Or Pater.
Intra dies.]

venerit, suum sacramentum se jurare debere contendant, & contra causatores suos, si ad hoc audiendum non venerint, ieiuniant. Numerant enim dies, & non numerantur cum eis noctes; sicut numerantur dies, & non numerantur noctes, à Nativitate Domini usque ad Purificationem sancte Mariæ, & à Resurrectione Domini usque ad Ascensionem Domini. Quadragesimo enim die & Purificatione sancte Mariæ à Nativitate Domini, & quadragesimo die à Resurrectione Domini, quæ est in dominica die, Ascensio Domini celebratur, quæ evenit quintâ feriâ, id est, Jovis die. Et de diebus, sine memoria noctium, Dominus per Jonam Prophetam dicit: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subverietur.* Et quadraginta dies simul cum noctibus in jejuniu Heliz Prophetæ, & Moysi, quando legem secundo accepit & ipsius Domini jejuniu computantur. In quibus sex septimanæ, id est, quadraginta & duo dies fiunt usque ad Resurrectionem Domini, quæ sit in dominica die, sicut & initium Quadragesimæ. Ex hac non sine Dei mysterio fiunt, per quem conditores legum iusta decernunt. Unde, sicut in quibusdam regionibus rectius tenere comperimus, una cum sensu & fidelium nostrorum consilio constituimus ut ab ipso die quo sacramentum accipitur, post quadraginta dies & quadraginta noctes, id est, quadragesimo secundo die de sex septimanis, ipsâ feriâ quam illud sacramentum accipit, sicut Pascha ipsâ feriâ sit quam initium Quadragesimæ accipitur, qui sacramentum legaliter accipit, legaliter in locis constitutis juret, sicut in Capitulorum libris successorum & progenitorum nostrorum continetur. Et amodò nulla diffensio vel retractatio in regno nostro à quolibet ex hoc fiat. Quod mandatum nostrum si quis contempnere præsumperit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat. Et si ipsa dies intra Quadragesimæ sacra jejunia evenerit, nemo illud sacramentum quod accipit in Quadragesima jurare præsumat; quia ex hoc jam etiam manifestam Dei vindictam vidimus & audivimus. Et si quis præsumperit, similiter bannum nostrum componat, & inde paenitentiam episcopali judicio faciat. Ipsam autem Quadragesimam à quarta feriâ, id est, à capite jejunii, cum ipsa quarta feriâ, quam publicè paenitentes paenitentiam accipiunt, observari usque ad sanctam Resurrectionem secundum consuetudinem antiquam præ-

cipimus. Sed expecter qui sacramentum ante Quadragesimam servatum accepit, si quadraginta dies & quadraginta noctes ante illam *Quadragesimam non habuit, sine ulla legali compositione vel ieiunione usque ad diem Lunis post octavas Paschæ; & tunc quod legaliter accepit, legaliter & perficiat.

* [Simone
de, ante il-
lud Qua-
dragesima
non habuit
et.]

XXXIV.

Noctum fieri volumus omnibus Dei & nostris fidelibus, quoniam quidam Comites nostri nos consuluerunt de illis Francie hominibus qui censem regium de suo capite, sed & de suis rescellis debebant, qui tempore famis, necessitate cogente, scipios ad servitium vendiderunt. Unde cum Episcopis & ceteris Dei ac nostris fidelibus tractavimus quid nobis esset agendum; & quod cum eis inde invenimus ac constituiimus, præsenti editio decrevimus. Id est, quia non in lege Salica ex hoc expressius quiddam invenimus, continentur tamen in tertio Capitulorum libro, capitulo xxix, de homine libero qui se loco wadii tradidit in alterius potestatem, & ibi constitutus damnum aliquod cuilibet fecerit, ut si qui cum loco wadii suscepit, aut damnum solvat, aut hominem in mallo productum amittat, perdens simul debitum propter quod eum pro wadio suscepit; & qui damnum fecit, dimissus juxta qualitatem rei cogatur emendare. Si vero liberam feminam habuerit, & usque dum in pignore exitit filios habuerint, liberi permaneant. Et in lege digito Dei scriptâ legimus, ut si attenuatus fuerit frater noster & se in servitium tradiderit, sex annis serviet illi qui cum emit, & septimo liber egredietur gratis. Quæ sacra historia & obseruentes moraliter edificat, & altiori sensu intelligentes inluminat. In lege etiam quam prædecessores nostri & nominatissimi Imperatores confituerunt de his qui filios suos, fame aut aliâ aliquâ necessitate cogente, vendunt, plura habentur Capitula quæ omnia hic non necesse duximus ponere. Tamen illud Capitulum quod cum sanctis ecclesiasticis regulis ex maxima parte concordari invenimus, hic ponere necessarium duximus, in quo dicit: Ut quicunque ingenui filios suos (quod & de ipsis liberis hominibus, qui se vendunt, observari volumus) quamlibet necessitate seu famis tempore venderint, ipsâ necessitate compulsi, emptor si quinque solidis emit, sex recipiat: si decem, duodecim solidos similiter recipiat:

Capitular.
Lib. III. cap.
xx.

¶ Leges
Longobard.
do. Lib. III.
tit. II. cap.
1-4.

* [Simeon-
ius, Sanctus
autem Gre-
gorius, etiam de
his, &c.]

I. JOHN. 3.
17.

piat: *ut si amplius, secundum suprascrip-
tam rationem augmentum pretii confe-
quatur. Sanctus etiam Gregorius de his**
*qui liberi à Paganis capti fuerint, si aliquis
eos redemerit, ipsi qui redempti sunt pro-
curent ut tantum premium redemptori suo
donent sicut ab eo redempti fuerunt, & in
sua libertate permaneant. Si autem Eccle-
sia eos redemerit, gratis sine aliqua com-
positione liberi fiant. Quod & nos per re-
gnum nostrum, una cum consensu & fide-
lium nostrorum consilio, observari regia
auctoritate præcipimus. Et si quis dixerit
quia non vult, aut tempore tamis, aut pro
alia necessitate premium suum dare pro li-
bero homine, si semper illum servum ha-
bere non debet, attendat quid ei Domi-
nus per Apostolum suum dicat: Qui ha-
buerit, inquietus, substantiam hujus mun-
di, & viderit fratrem suum necesse habere,
& clauerit viscera sua ab eo, non manet
caritas Dei in eo. Et qui non habet hanc
caritatem, etiam ad martyrium & ad igne-
m se tradiderit, sine ista caritate remis-
sionem peccatorum suorum habere non
poterit, & nullatenus in regnum Dei intrab-
it, quia pro Deo suos denarios vel
suam annonam, quæ à Deo accepit, dare
non induxit, cum Deus scipsum & san-
guinem suum pro eo in cruce, clavis &
lancea transfixus, fudit. Et quia hominum
ingenia, qui Deum non timent, diabolo
suadente, multa mala excogitant, potest
fieri ut qui tales homines liberos necessita-
te, ut diximus, cogente in servos susci-
piunt, in alteras partes illos dispendant &
vendant. Propterea unà cum consensu &
fidelium nostrorum consilio constituimus,
quod in antiquis legibus decretum inveni-
mus, ut si hujusmodi personas aliqui aut
ad extraneas gentes aut ad transmarina
loca transferre aut venundare præsumpe-
rint, ipse qui hoc contra statuta præsump-
serit, constitutionem regii banni compo-
nat. Et si talis homo antea liber, usque
dum in tali servitio fuerit, de libera fe-
mina filios haberit, ipsi filii liberi per-
maneant, sicut in præfato xxix capitulo,
III libri Capitulorum predecessorum ac
progenitorum nostrorum habetur de eo
qui se loco wadii in alterius potestatem
commilient: salvâ constitutione legis Ro-
manæ in eis qui secundum illam vivunt.*

X X X V.

*Et sciant Comites nostri quia per singu-
los comitatus Missos nostros dirigemus,
qui specialiter de his quæ nunc constitui-*

Tom. II.

mus inquirant, qualiter in his nostram
iussionem adimplere certaverint, sicut in
secundo libro Capitulorum prædecesso-
rum ac progenitorum nostrorum contine-
tur, capitulo XVIII. Et quicunque negle-
gens inde iumentus fuerit, præcipiemus ut
ante nostram præsentiam venire jubeatur,
& rationem reddar utrum hoc quod iussi-
mus facere noluerit, aut non potuerit;
aut si aliquâ re præpediente id facere non
potuit, cur nobis ipsam impossibilitatem
ad tempus non adnuntiavit. Quia si ipse
hoc non voluit, aut suæ negligentiæ cauâ
non potuit, nos talem invenire volumus
qui hoc quod jubemus servare velit aut
possit.

X X X V I.

Volumus ut sicut in secundo libro Ca-
pitulorum successorum ac progenitorum
nostrorum continetur, capitulo XXIV,
hæc capitula, quæ nunc & alio tempore
consulut fidelium nostrorum à nobis con-
stituta sunt, à Cancellario nostro Archie-
piscopi, & Comites eorum de propriis ci-
vitatis, modo aut per se aut per suos
Missos accipient; & unusquisque per suam
diœcetum ceteris Episcopis, Abbatibus,
Comitibus, aut aliis fidelibus nostris ea
transscribi faciant, & in suis comitatibus
coram omnibus relegant, ut cunctis nos-
tra ordinatio & voluntas nota fieri possit.
Cancellarius autem noster nomina Epis-
coporum & Comitum qui ea accipere cu-
raverint, notet, & ea ad nostram noticiam
perferat, ut nullus hoc prætermittere præ-
sumat.

X X X V I I.

Et quoniam fideles nostri in istis qui in
Sequana sunt & in aliis operibus laborant,
& heribergum nostrum, quod præterito
anno hic fieri iussimus, homines de illa
parte Sequana in istas partes venientes, &
de istis partibus in illas partes eentes de-
struxerunt per occasionem, quia in illo
contra debitam reverentiam manere co-
operunt, & nunc istud heribergum non sine
labore & dispendio fidelium nostrorum
tieri fecimus, volumus & expreſſe man-
damus ut sicut nec in nostro palatio, ita
nec in isto heribergo aliquis aliis sine nos-
tra iussione manere præsumat, nec illud
aliquis destruat. Quod si aliquis præsump-
serit, & à custodibus, quos ad hoc depu-
tatos habemus, nobis notum factum fue-
rit, non sine debita vindicta præsumptor
evadet. Quia semper parati esse volumus,
& vos paratos esse jubemus. ut in ipsis par-

N

tibus, & in aliis quibuscumque nobis necesse fuerit, & contra Paganos & contra alios quoicunque, sicut consuetudo fuit, & vestri antecessores nostri antecessoribus auxilium præbuerunt, & vos nobis debitum & necessarium adjutorium exhibuistis, ita nunc & semper communiter ad Dei voluntatem & sanctæ Ecclesiæ atque istius Christianitatis defensionem, & nostram communem salutem & pacem obtinendam & defendendam in omnibus, quantum Deus auxilium præstare dignatus fuerit, parati semper & in omnibus simus.

ET POST HÆC OMNIA LECTA.
C A P. I.

Monemus fidelitatem vestram ut hæc firmiter observetis, & semper sicut Dei & nostri dilecti fideles parati sitis ut, si necessitas nobis evenerit, aut contra Paganos aut contra quoicunque alias, ut statim quando unicuique nuntius venerit, aut nobis necesse audierit, sine ulla dilatione hostiliter præparatus in Dei & nostrum servitium, ad communem utilitatem possit movere & certissimè nobis occurrere. Et volumus & expresè mandamus ut quicunque istis temporibus castella & firmitates & haias sine nostro verbo fecerunt, Kalendis Augusti omnes tales firmitates disfactas habeant; quia vicini & circummanentes exinde multas depradationes &

impedimenta sustinent. Et qui eas disfacere non voluerint, Comites in quorum comitatus factæ sunt, eas disfacent. Et si aliquis eis contradixerit, ad tempus nobis notum facere curent. Qui si hoc, sicut mandamus, adimplere neglexerint, sciant quia, sicut in istis Capitulis & Capitularibus prædecessorum nostrorum continetur, tales Comites queremus & in illorum comitatibus constituemus qui nostrum mandatum facere velint & possint.

I I.

Et qui interpellatus est ut hic aliquam causam debeat definiere, hic stet usquequid dicitur sit ratio de qua interpellatus habetur. Ex iis pro sua causa hic demorandi habet necessitatem, & ipse nobiscum stare poterit quantum ei necessitas fuerit. Sed & vasalli nostri cum tantis hominibus sicut eis commoditas fuerit, nobiscum remaneant, & nobiscum pergan.

I I I.

Vos autem alii, sed & ipsi qui nobiscum remanebunt, in eundo, & in patria remanendo, & ad nos redeundo, pacem à nobis communiter confirmatam servantes, ite cum Dei & nostra gratia. Et Deus nobis concedat ut cito & per plures annos sani & lati nos invicem videamus, & de Dei super nos misericordia & gratia gaudeamus.

T I T U L U S X X X V I I.

A P U D T U S I A C U M.

[De statu Ecclesiæ & Regni utilitate ; & de illorum communi adjutorio.]

HÆC que sequuntur Capitula misit Dominus Rex Karolus in Burgundiam, exequenda per Gaujenum* & Fulconem & per Waltarium & Lanuvium*, de Tusiaco, anno Incarnationis dominice CCCCLXV.

¶ [Simon-
dus, Gau-
jenum et ma-
nu potuit.
Convenit.
¶ [Simo-
nus, Lan-
uvium et
manu cor-
rectus Lauer-
nus.]

* [It. Cod. 6
piss. 147a.
subiuncta.]

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis : Karolus, gratiâ Dei Rex, omnibus Episcopis, Abbatibus, Abbatissis, Comitibus, & Vassis nostris, seu cunctis Dei & nostris fidelibus in regno Burgundiæ consistentibus, salutem. Volumus & expresè præcipimus ut in his quæ (subiecta *) sunt exequendas, & in aliis quæ ad Dei voluntatem & sanctæ Ecclesiæ statum, atque ad nostram fidelitatem & ad nostrum honorem, ac ad regni soliditatem, necnon ad commune fidelium nostrorum salvamentum pertinent, unusquisque secundum quod suo ordini & sue personæ competit, istis Missis nostris obedientes & adjutores in omnibus existatis.

C A P. I.

UT sicut nostri infideles & communes contrarii nostri se invicem confirmaverunt ad nostram contrarietatem, ut nul-

lus de his quæ consideraverint suum parentem discooperiat vel prodat, neque ad illa quæ adimplere volunt dimittat, ita fideles nostri se confirmant ad Dei volunta-

tem & nostram fidelitatem, & ad honorem & sancte Ecclesie statum, & regni utilitatem, & illorum commune adjutorium & salvamentum. Et nullus fidelium nostrorum cuiuscunq[ue] infideli nostro quo-cunque modo se conjungat, aut in aliquo favet, vel in quaunque causa, in qua illum impedit potuerit, illi parcat, nisi statim ad fidelitatem nostram se convertere voluerit. Et si pro certo cognoscere potuerit qui contra istud capitulo fecerit, non nobis celer. Et si aliquis audierit quod pari suo fidieli nostro necessitas evenierit aut evenire debeat ad resistendum infideli nostro, non expectet ut illi hoc mandetur, sed statim sit preparatus, sicut Dei fidelis & noster, ad suum parem in nostra fidelitate adjuvandum, & quantum potuerit pergere festinet.

I L

Ut omnes qui fidelitatem nobis adhuc promissam non habent, fidelitatem nobis promittant, sicut in Capitulis avi & patris nostri continetur.

I I I.

Ut qui fidelitatem nobis promiserunt, & post illud sacramentum ad infideles nostros in nostrum damnum se conjunxerunt, proprietas illorum in nostrum dominicatum recipiatur, donec ipsi per fidessores in nostram praesentiam veniant.

I V.

Ut (nullus infideli*) nostrorum, qui liberi homines sunt, in nostro regno immorari vel proprietatem habere permittatur, nisi fidelitatem nobis promiserit, & noster aut nostri fidelis homo deveniat.

V.

Ut illae traditiones injuste, & a nostris antecessoribus atque a nobis prohibita, quae facte sunt aut mulieribus* aut matribus aut quibuscumque personis, ut liberi ipsi tradidores nostram infidelitatem perficere possint, aut ut iustitiam in comitatibus non reddant, tanquam facte non fuerint, prouincho habentur. Et sic ut ipsi ipsos alodes in sua manu tenuissent, ita de ipsis alodibus fiat. Et si nec ita ad fidelitatem nostram aut ad iustitiam reddendam adduci potuerint, ipsi alodes in nostrum dominicatum recipiantur, & certa illorum descriptio nobis ad portetur. Ipsi autem infideles nostri in nostro regno locum habere non permittantur. Similiter & de commendationibus quarumlibet facultatum vel pecuniarum fiat. Et si ad ca-

Tom. II.

sam Dei aliiquid commendatum habent, ipse Episcopus vel Rector Ecclesie, ubi commendatae sunt, aut illis praesentaliter in praesencia Missorum nostrorum reddant qui eas commendaverunt, aut coram Missis nostris sigillentur, & sub sigillo custodiatur, donec ipsi veniant qui eas commendaverunt, & coram Missis nostris illas recipient, & perinde distingantur ut ad fidelitatem nostram & ad pacem Ecclesie ac regni revertantur.

V I.

Ut de injustis commutationibus quae ad casas Dei facte sunt sine regia auctoritate Missi nostri (inquirant, & eas*) disolvant, sicut in Capitularibus avi & patris nostri continetur. Et si mortua manus vel praeceptum regium super eas interjacet, describantur diligenter arque fideliter qualiter facte sunt, & nobis Missi nostri renuntient; & signatis ipsis praeceptis, sicut lex Romana praecepit, ad nostram praesentiam deferri faciant, sicut in Capitularibus progenitorum nostrorum continetur.

V I I.

Quia, ut comperimus, plures nobis pertierunt alodes, & pertinentes parum, plus inde acceperunt, volumus ut Missi nostri hoc diligenter inquirant & describant, & ipsos homines cum praeceptis ad nostram praesentiam venire faciant.

V I I I.

Ut Missi nostri de omnibus censibus vel paraveredis quos Franci homines ad regiam potestatem exsolvere debent, inquirant, & ubi per neglectum dimissum est, exsolvi faciant, & diligenter de singulis comitatibus cuncta describant, & nobis renuntient. Similiter & de (terris*) censibus, & de rebus ad casas Dei traditis, unde census ad partem Regis exivit antiquitus. Et si aliquis aliquam auctoritatem regiam inde ostenderit, ad nostram praesentiam ipsam auctoritatem deferri faciant.

I X.

Ut Missi nostri de locis ad claustra Canonorum vel Monachorum, ubi necesse fuerit, nostrâ auctoritate exequantur sicut in Capitularibus avi & patris nostri continetur.

X.

Ut de nonis & decimis ad casas Dei reddendis Missi nostri exsequantur, sicut in praefatis Capitularibus continetur.

X I.

Ut de uno manto ad Ecclesiam dabo

N 2

Capitula-
rium lib. V.
cap. 110.
[Summo-
rit, requi-
rant, ut eas
etc.]

[Summo-
rit, cuncta
rebus etiama
refuteris.]

Capitula-
rium lib. IV.
c. 10. & lib.
V. c. 66.

Capitular.
lib. IV. c.
49.

Capitularia.
LIB. I. C. V.
Bib. cap. 14.

nullus census , neque caballi pastus , à Se-
nioribus de Presbyteris requiratur , sicut
in praefato Capitulari continetur . Sed ne-
que de terrulis ac vineolis pro loco sepul-
tura ad easdem Ecclesias datis , neque de
decimis , sicut in Canonibus & in praefatis
Capitularibus continetur . Et ubi inven-
tum fuerit & à Missis nostris quoddam Senioribus
fine conscientia Episcoporum Presbyteros
de Ecclesiis eiciunt vel in Ecclesiis sta-
tuunt , Milli nostri sicut in praefatis Capi-
tularibus continetur , inde faciant . Et
Episcopi de Clericis hominum nostrorum
ita faciant sicut in eisdem Capitularibus
continetur .

X I I .

Ut Missi nostri iusticias , quantum tem-
poris qualitas permisit , omnibus indi-
gentibus faciant ; & quod modo pro qua-
litate vel brevitate temporis facere non
potuerint , Comitibus commendent ut
tempore congruo eis legem & iustitiam
faciant . Et in suis memorialibus adnoten-
te quibus Comitibus commendaverunt ;
ut si iterum illi homines se reclamaverint
quoddam iustitiam habere non potuerint , nos
ipsi investigemus , & decernamus quare
hoc ipsi Comites dimiserunt .

X I I I .

Ut si infideles nostri se adunaverint ad
devastationem regni nostri , fideles nostri ,
tam Episcopi , quam Abbates , & Comi-
tes , & Abbatissarum homines , sed & ipsi
Comites , ac vassilli nostri , seu exteri quique
fideles Dei ac nostri de uno missatico se in
unum adunare procurent . Et Missi nostri
de ipso missatico providentiam habeant
qualiter unusquisque Episcopus , vel Ab-
bas , seu Abbatissa , cum omni plenitudine
& necessario hostili apparatu , & ad tem-
pus , suos homines illuc transmiserit cum
guntfanorio qui de suis paribus cum
Missis nostris rationem habeat ; & qualiter
ipsi Comites & vassilli nostri , seu exteri qui-
que Dei fideles , ad hoc occurserint , no-
bis scripto renuntient . Et si de uno missatico
ad hoc prævalere non potuerint , ad
alium missaticum celeriter Missos suos di-
rigant , & omnes , sicut prædictimus , de
alio missatico ad illos qui indigent præpa-
rati occurrant . Et si illi duo missatici ad
hoc non sufficerint , nobis ad tempus hoc
mandent , qualiter aut per nos , aut per
filium nostrum , aut sicut viderimus , eis
necessarium solarium transmittamus , qua-
terius in regno nostro nullus noster infide-
lis vel contrarius locum nocendi habeat

X I V .

Ut quia , sicut audivimus , quidam in
domibus suis resident quādiū pacem ha-
bere possunt , & cū necessitas venit , di-
cunt se in nostrum venire servitium , no-
lūmus ut aliquis de his qui in illa terra ma-
nent , & eam contra inimicos nostros de-
fendere debent , deinceps hanc occasio-
nem habeas ; sed cū necessitas fuerit ,
sicut prædictimus , ac Missos nostros & ad
pares suos occurrant . Et (si nos eum *)
specialiter ad nos venire mandaverimus ,
aut ipse nobis necessariam causam de no-
stra fidelitate munitare voluerit , plenitu-
dinem (hominum *) suorum illuc ad no-
stram fidelitatem exsequendam dimittat ,
& Missis nostris vel paribus suis hoc no-
rum faciat . Alter autem in nullam partem
de illa terra perget , nisi cum communi
(consilio vel commendatione *) Mis-
sorum nostrorum , aut reliquorum fidelium
nostrorum qui illam terram defendere de-
bent . Et Missi nostri cum Episcopis &
Comitibus ac vassiliis nostris , qui super
aquaſ communent , per quas infideles
noſtri ad regnum nostrum tranſeunt , or-
dinent qualiter illæ naues custodiantur ,
ne infideles nostri ad regnum nostrum de-
vastandum tranſire poſſint . Et per cujus
neglectum ipſe naues poſteā bene custo-
dit non fuerint , nobis renuntietur , ut
nos decernamus qualiter de illo contemp-
tore præcepti nostri , quasi de proditore
partiz , agi debeat .

[Codex di-
ſideri. om-
nium .]

[Sirman-
dus. conſil-
& com-
mendatione .]

X V .

Ut si Missi nostri talēm causam in illa
terra invenerint quam ad debitum finem
nec per ista Capitula , nec per Capitula
progenitorum nostrorum , neque per le-
galia Capitula perducere poſſint , nobis
rationabiliter & veraciter remandare pro-
curent , ut nos illis remandemus qualiter
inde agere debeat .

X V I .

Ut ministri Comitum in unoquoque
comitatu dispensam Missorum nostrorum ,
à quibuscumque dari debet , recipiant ,
sicut in tractoria nostra continetur ; &
ipsi ministerialibus (Missorum nostro-
rum *) eam reddant . Missi autem nostri
provideant ne pro hac occasione inde
ministri Comitum amplius , niſi quantum
in tractoria nostra continetur , inde exi-
gant .

[Sirman-
dus. minif-
trorum noſ-
trorum : et
mane poſſit
Miliorum noſtrorum .
etc .]

201 ANNO CHRISTI Regum Francor. KAROLI CALVI
865. REGIS 25. 202*

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXV, XI. kalend. Martii, haec quæ sequuntur
Huidouvicus & Karolus Reges in Tusiaco villa populo adiunsi invenerunt.

[DE TUITIONE ECCLESIAE ET REGNI.]

Sicut vos & plures alios audisse credimus, jam secundò & tertio in isto tempore convenire insimul proposuimus: sed variis occupatiōnibus præpedientibus, hoc usque modò implere nequivimus. Nunc quia, Deo gratias, insimul convenimus, volumus vos scire quoniam ad nullius deceptionem vel condemnationem, neque pro ulla indebita cupiditate, insimul convenimus. Propter quæ autem, excepto debito ac fraterno desiderio ut nos invicem dilectione mutuâ videremus, noster conventus fuerit, vobis nota facere voluimus, & quæ Deo placita, & nobis ac fidelibus nostris salubria & proficia sunt, una cum Dei adjutorio, & vestro ac cæterorum communium fidelium nostrorum consilio & auxilio, tenere immutabiliter & augere utiliter volumus.

C A P. I.

Præm̄ nostras & sanctæ Dei Ecclesiz,
Pac regni nobis commissi necessitates,
fraternè & sincera mente ad invicem ex-
posuimus.

I I.

Illa quæ nuper cum fidelium nostrorum consilio apud Confluentes inter nos confirmata fuerunt, diligenter rememoravimus, quæ inviolabiliter adjuvante Domino conservabimus.

I I I.

Sicut Deus hoc in corde nostro videt, volumus & vos scire quoniam de corde puro, & conscientia bona, & fide non facta, adunati, id est unanimes effecti sumus, quantum ipse dederit à quo eit omne datum optimum & omne donum perfectum, ad Dei voluntatem, & nostrum communem honorem & salvamentum, & ad sanctæ Dei Ecclesiz statum, & Sacerdotum ac servorum ejus debitum honorem & vigorem, ac regni nobis à Deo commissi soliditatem restituendam & conservandam; ut Ecclesia & regnum, quod Deus in manus progenitorum nostrorum adunavit, & nobis misericordia suā comisit, in nostro tempore necessariam defensionem & tuitionem, & honorem atque soliditatem, habeat.

I V.

Quoniam, sicut dicit sancta Scriptura, qui fuorum & maximè domesticorum cumram non habet, fidem negavit, & est in-

fidi detinor, consideravimus & confirmavimus in fide nostra inter nos de uxori bus & filiis nostris, qui ita fideliter nobis subditi & obedientes fuerint sicut filii patribus & suis Senioribus esse debent, ut unusquisque nostrum alterius filios sicut proprios in vera dilectione habeat; & qui superstes de nobis alteri fuerit, illius qui decesserit uxori & filiis, sicut inter nos convenit, debitum & necessarium adjutorium præster & fidem conseruet.

V.

Consideravimus & statuimus ut communes fideles nostri, quorum consilio & auxilio sanctam Dei Ecclesiam & regnum nobis commissum gubernare debemus, debitum honorem & salvamentum habeant. Et ipsi ad Dei voluntatem, & ad nostrum debitum honorem & vigorem & salvamentum, & ad sanctæ Dei Ecclesiz statum, & ad regni soliditatem & detinacionem, qualiter populus in regno nostro legem & justitiam & pacem ac tranquillitatem habeat, de corde puro, & conscientia bona, & fide non facta, fidei consilio & auxilio nobis sunt in omnibus adjutores. Et si aliquis, quod absit, ab hoc deviare tentaverit, unanimiter ut ad hoc redeat illum convertere decertemus. Et si ad hoc reduci non potuerit, unanimiter studeamus ut vel sibi soli noceat, & contra hoc quod salubriter conservare debemus, non possit damnabiliter agere. Et omnes, tam nobis amici, quam & contrarii, certissimum teneant quoniam qui contra quemlibet nostrum quiddam adversi machinatus

vel molitus fuerit, apud alium locum familiaritatis & amicitiae non habebit.

V L

Vos scitis qualiter nepos noster Hlotharius per suam juventutem, & per levium hominum consensum & hortamentum, & etiam per eorum favorem qui illum salvare debuerant, fecit & facit contra illam legem quam Deus primò in paradiſo pri-mis hominibus dedit, & quam in Evangelio per præsentiam carnis cum hominibus habitans renovavit & confirmavit, quæ ad omnes homines pertinet qui secundum Deum legitimo utuntur conjugio. Unde & universalis Ecclesia Dei pulsatur, & Sacerdotes sunt dehonorati, & populus Christianus sicut de mali morbi contagio est maculatus. Proprè quod Deus dixit: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, & sicut scriptum est: *Ipsæ os no-*

trum & caro nostra est, & Ecclesia nobis & illi commissa & regnum unum est, & populus ac Christianitas una est, consideravimus ut ad illum Missos nostros mittamus, & ei tale consilium mandemus qualiter & ipse coram Deo falso & coram seculo honoratus esse valeat, & Ecclesia & regnum, quod illi ad salvationem commissum est, solidum esse possit, & populus Dei salvus sit, & legem ac iustitiam & pacem ac tranquillitatem habeat.

V I I.

Quia etiam ipse suos Missos ad nos transmisit quali consilium querens, per nostros Missos, & de his unde nobis mandavit, quantum nobis Dominus dedit, ei verum & sincerum consilium remandamus, & talē voluntatem nostram esse erga eum sicut vobis dicimus, illi per eosdem Missos nostros mandamus.

T I T U L U S X X X V I I I .

A P U D C O M P E N D I U M .

[De Ecclesiis & Monasteriis à Normannis expoliatis & destruatis.]

C A P I T U L A Karoli regis in compendio facta*, anno regni eius XXVII, Indictione XV.

Vide Notas
Baluzii in-
fd. p. 1274.

* [Hac Capitula iam constituta fuerant in Synodo Suezionensi anno 853, ut videre est supra à pagina 53 ad paginam 58: anno autem 867 in Compendio fuere renovata. Vide Notas Baluzii infra pag. 1274. Editor Operum variorum Sirmundi male rehuit hac Capitulo ad annum 868: etenim Indictione 13, incidit in annum 867. In prima editione Baluzii Capitularium similiter legebatur anno 868 regni ejus (Karoli) 28, sed errore tantummodo Libet ut patet ex ipsius notis supra citatis; ipseque Baluzius manu posuit regni ejus XXVII pro XXVIII.]

C A P . I.

Vide supra
p. 53. c. 1.

UT Missi nostri per civitates & singula monasteria, tam Canonicorum quam Monachorum sive Sanctimonialium, unā cum Episcopo parochiis uniuscujusque in qua consistunt, cum consilio etiam & consensu ipsius qui locum retinet, vitam ibi degentium & conversationem inquirant, & ubi necesse est corrigan, & ubi desunt, congruas officinas construere jubent; & ubi sunt factæ, & per neglegentiam sunt destruētæ, instaurari præcipiant: & victum, ac potum, & vestitum, atque cetera necessaria, pro qualitate & possibilitate loci & inhabitantium necessitate ordinent; & hospitalitatem supervenientium hospitum, & receptionem pauperum ibidem disponant & ordinent. Ecclesiæ quoquæ luminaria & ornatum debitum ordinent; & thesaurum, ac vestimenta, seu libros diligenter inbrevient, & breves nobis reportent. Inbrevient etiam quid unuf-

quisque Ecclesiæ Prælator, quando prælationem Ecclesiæ suscepit, ibi invenierit, & quid modò exinde ibi minus sit, vel quid & quantum sit superadditum. Quid etiam Nortmannis per nostram commendationem, sive sine nostra commendatione, datum sit, quidve relictum, vel quid à quoquam in elemosyna darum. Numerum etiam Canonicorum & Monachorum sive Sanctimonialium uniuscujusque loci describant, & nobis referant; ut secundum qualitatem & quantitatem loci, cum consilio Episcoporum & fidelium nostrorum, ubi minor numerus fuerit, nostrâ auctoritate addamus, ubi vero indiscretione Prælatorum superfuerit, ad mensuram redigamus. Inquirant quoque quot tempore avi nostri Karoli & Domini genitoris nostri Hludouici unoquoque in loco fuerint, & quot modò sint; & ubi loca à Nortmannis sive à quibuslibet aliis destructa sunt & penitus adnullata, quot

205 ANNO CHRISTI Regum Francor. KAROLI CALVI Ratis. 27. 206*

ibi nunc propter paucitatem rerum & de-
vastationem eorumdem constitui vel ordi-
nari possint; ut inde cum consensu fide-
lium nostrorum ordinemus quid de cetero
agendum sit. Et qualiter Abbatiarum Prä-
lati, & in locis sacris inhabitantes, de his
quæ Missi nostri preceperunt obedierint,
nobis diligentissime & capitularim refe-
rant.

I I.

^{P. 54. cap. 2.} Ut Missi nostri diligenter investigent per
singulas parochias, simul cum Episcopo,
de monasteriis quæ Deum timentes in suis
proprietatibus ædificaverunt, & ne ab
heredibus eorum dividetur, parentibus
& prædecessoribus nostris sub immunita-
tis defensione tradiderunt, & postea in
alodem sunt data: & describant quæ sint,
& à quo vel quibus in proprietatem data
sunt, & nobis renuntiare procurent; ut
cum Episcopis & ceteris fidelibus nostris
consideremus quid & qualiter inde, se-
cundum Dei voluntatem & nostram salu-
tem, agere debeamus.

I I I.

^{P. 54. cap. 3.} Ut Missi nostri per singulas parochias
unum cum Episcopo parochiaz ipsius requi-
rant de Capellis & Abbatiolis ex causis Dei
in beneficium datis, qualis census inde
exeat, ut Ecclesia de qua sunt exinde ves-
tituram habere possit, & nobis renun-
tient; ut hoc nostrâ auctoritate commen-
detur atque firmetur, & secundum qualita-
tem & quantitatem loci Clericos & lu-
minaria ibi ordinent, & loca restaurari
faciant.

I V.

^{P. 54. cap. 4.} Denuntiandum est omnibus, & à Missis
nostris ordinandum, ut omnes Ecclesiæ
& Presbyteri sub immunitate ac privile-
gio, & ordinatione atque dispositione
Episcoporum singularum parochiarum in
quibus consistunt, secundum auctorita-
tem canonicam & Capitularia Domini Karoli
Imperatoris avi nostri, & pii Augusti
Hludowici Domni & genitoris nostri,
permaneant.

V.

^{P. 54. cap. 5.} Ut Missi nostri diligenter investigent
cum Episcopo & Prälati monasteriorum,
& per fideles & strenuos viros in una-
quaque parochia, de rebus ecclesiasticis
in eadem datis; & sicut evidenter & ve-
ris indicis ac auctoritatibus compererint,
diligenter à quo & quibus datæ sint, vel
quantum exinde sit describant, & nobis
renuntient.

V I.

^{P. 54. cap. 6.} Ut Missi nostri expressè & cum omni
diligentia, cum Episcopo & Prälati mo-
nastrorum, per singulas parochias re-
quirant de rebus ecclesiasticis unde non
& decimæ solvi debent & non solvuntur,
& persolvi ab easdem res retinentibus fa-
ciant. Et si aliqua contradicatio, quæ ra-
tionabilis videatur, oborta fuerit, descri-
batur; & Prälatus ipsius casæ Dei unde
res esse noscuntur, & ille qui eas detinet,
& nonam ac decimam solvere detrectat,
simul cum Missis nostris ad nostram jubea-
tur venire presentiam; ut tunc veritate
comportâ, & diffinitio decretâ, quod
rationabiliter invenerimus, inde præcipia-
mus. Volumus etiam ut investigent Missi
nostrî qualiter illi qui easdem res ecclesiasti-
cas, unde decimæ dantur sive non dan-
tur, illas salvæ habeant, & in casticiis,
& in sylvis custoditis, vel si terra aut man-
cipia inde perdita sunt, vel aliquid hujus-
modi, aut si familia oppressa sit contra le-
gem, & omnia per breves nobis renun-
tient.

V I I.

Ut Missi nostri per singulas parochias
Comitibus & reipublicæ ministris ex ban-
no nostro præcipiant ne mala vel placita
in exitibus & atriis Ecclesiarum & Presby-
terorum mansionibus, neque in dominicis
vel festivis diebus, tenere præsumant. Sed
comes convenientem locum consideret
& inveniat ubi stationem ad mallum te-
nendum constitut; quianefas est ibi reos
puniri ubi respectu divinæ reverentiz mi-
sericordiam, consensu fidelium nostrorum
& decreto prædecessorum nostrorum,
consequuntur.

V I I I.

Ut Missi nostri Comitibus & omnibus
reipublicæ Ministris firmiter ex verbo nos-
tro denuntient atque præcipiant ut à
quarta feria ante initium Quadragesima,
nec in ipsa quarta feria, usque post octa-
vas Paschæ, mallum vel placitum, nisi
de concordia & pacificatione discordan-
tiuum, tenere præsumant. Similiter etiam
à quarta feria ante nativitatem Domini
usque post consecratos dies obseruent.
Necnon & in jejuniis quatuor temporum,
& in rogationibus, simili observatione
eisdem feriatis dies venerari omnimodis
studeant.

I X.

Ut Missi nostri omnibus per singulas
^{P. 54. cap. 8.}

parochias denuntient quia si Episcopus, aut Ministri Episcoporum pro criminibus colonos flagellaverint cum virginis proper merum aliorum, & ut ipsi criminoli corriganter, cum tali discretione sine ulla occasione indebita, sicut in synodo conlocatum est, & vel inviti poenitentiam temporaliter & corporaliter agant, ne aternaliter pereant, si Seniores ipsorum colonorum indignè tulerint, & aliquam vindicatam inde exercere voluerint, aut eosdem colonos ne distingantur contendere presumperint, sciant quia & bannum nostrum component, & simul cum excommunicatione ecclesiastica nostram harmisaram durissimam sustinebunt.

X.

^{Vide supra.}
^{p. 37. c. 10.} Ut Missi nostri omnibus reipublicæ Ministri denuntient ut Comes vel reipublicæ Ministri simul cum Episcopo uniuscujusque parochie sint in ministeriis illorum, quando idem Episcopus suam parochiam circumierit, cum Episcopus eis notum fecerit: & quos per excommunicationem Episcopus adducere non potue-

rit, ipsi regiæ auctoritate & potestate ad poenitentiam atque rationem vel satisfactionem adducant.

X I.

^{Vide supra.}
^{p. 36. c. 11.} Sciant etiam fideles nostri quia concedimus in synodo venerabilibus Episcopis ne super beneficia ecclesiastica vel praestarias, etiam si Episcopus aut quilibet monachorum Praelatus irrationabiliter petierit, præcepta confirmationis nostræullo modo faciamus. Et ideo ab inrationabili petitione se uniusquisque compescat.

X I I.

^{Vide supra.}
^{p. 37. c. 12.} Ut Missi nostri omnibus per illorum missaticum denuntient ne commutations rerum vel mancipiorum quilibet Praelatus earumdem rerum ecclesiasticarum sine licentia vel consensu nostro facere presumat, neque mancipia ecclesiastica quicquam nisi ad libertatem commutet: videlicet ut mancipia qua pro ecclesiastico dabantur, in Ecclesia servitute permaneant; & ecclesiasticus homo qui commutatus fuerit, perpetuâ libertate fruatur.

TITULUS XXXIX.

A P U D S A N C T U M A R N U L F U M.

ANNO Incarnationis Dominicæ DCCCLXVIII, Indictione primæ, Metis civitate, apud sandum Arnulfum, haec padiones inter Hludovicum & Karolum gloriosos Reges factæ sunt, his presentibus, Hincmaro Archiepiscopo, Luitberto Archiepiscopo, Altfrido Episcopo, item Hincmaro Episcopo, Witgario Episcopo, Odone Episcopo, regni Karoli gloriosi Regis xxix.

AMODO & deinceps ad Dei voluntatem, & sanctæ Ecclesiæ restauracionem & honorem atque defensionem, & ad nostrum communem honorem & salvamentum atque profectum, & ad salvationem ac pacem Christiani populi nobis committi, isti frati meo Karolo & consilio & auxilio in vera fraternitate, quantum Deus mihi scire & posse dederit, fidelis adjutor ero. Et si Deus nobis amplius adhuc de regnis nepotum nostrorum donaverit, & in acquirendo ac in dividendo, sicuti plus æqualiter aut nos aut nostri communes fideles invenerint, quos communis consensu elegerimus, & in ipsa divisione consentiendo, & in habendo, &

in conservando atque defendendo, tam istud quod habemus quam & quod nobis de præfatis regnis Dominus concederit, ablique dolositate aut deceptione vel superabreptione illi sincerus auxiliator & cooperator ero, sicut verus frater vero fratri per rectum esse debet; in hoc ut ipse similiter erga me conservet. Mundebur dem autem & defensionem sanctæ Romanae Ecclesiæ pariter conservabimus; in hoc ut Romani Pontifices nobis debitum honorem conservent, sicut eorum antecessores nostris antecelloribus conservaverunt. Sic me Deus ajuvet & isti Sancti.

Similiter & Karolus Hludovicus promisit.

SCHEDULA HINCMARI, Laudunensis Episcopi, porro ea Episcopis apud Pistas & per eos Regi. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

CHARTA SATISFACTIONIS HINCMARI, Laudunensis Episcopi, ad KAROLUM Regem, per Odonem Episcopum missa. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

EPISTOLA

EPISTOLA HINCMBRI, Remensis Archiepiscopi, ad KAROLUM Regem, pro ecclesiastica libertate mendaciter in causa Hincmari Laudunensis Episcopi. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

ADMONITIO EXTEMPORALIS HINCMBRI, Remensis Archiepiscopi, ad KAROLUM Regem, de diversis Ecclesie disciplinis observandis. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

TITULUS XL.

APUD PISTAS.

[DE honore & immunitatibus Ecclesiarum & Sacerdotum; de mediis ante excommunicationem servandis.]

HÆC quæ sequuntur Capitula constituta sunt à Domino nostro Karolo, Rege glorioſo, cum conſilio & conſenſu Episcoporum, ac cæterorum Dei & ſuorum fidelium qui adfuerunt in loco qui dicitur Piftis, anno Incarnationis Domini DCCCLXIX, anno autem regni ſui XXX, Inditione ſecundâ, & ab eo de-nunciata ſunt à ſe & ab omnibus fidelibus ſuis, ſecundum uniuersuſque ordinem & peronam, inviolabiliter conservanda.

Vita Nostræ
Simondi-
cas, inf. 4,
p. 111.

C A P. I.

^{Præf. cap. 1.} **D**E honore & cultu Dei, atque sanctarum Ecclesiarum in regno nostro, decernimus ut ſicut tempore avi & patris noſtri exculte & honorare fuerunt, & ſicut à noſtra largitate honoratae & ditatae ſunt, vel deinceps fuerint, ſalvâ æquitatis ratione, ita ſub immunitate permaneant. Archiepiscopi quoque & Episcopi, & cæteri Sacerdotes ac servi & ancillæ Dei, quique vel queque in ordinis ſui dignitate, honorem atque immunitatem ſecundum ſacras Leges & Canones habeant.

I I.

^{Præf. cap. 2.} Ut ab Archiepiscopis & Episcopis, & ab aliis fidelibus noſtri, honor regius & potestas, ac debita obedientia atque adiutorium ad regnum noſtrum continendum & defensandum, nobis in omnibus & ab omnibus ſecundum uniuersuſque ordinem & dignitatem atque poſſibilitatem, ſicut tempore antecessorum noſtrorum iuste & rationabiliter conſueverat, exhibetur.

I I I.

<sup>Præf. Conc.
Meldense
au. 869. can.
3.</sup> Ut omnes noſtri fideles veraciter ſint de nobis ſecuri quia, quantum ſciero, & iuste ac rationabiliter potero, Domino adjuvante, unumquemque ſecundum ſui ordinis dignitatem & peronam honorare & ſalvare, & honoratum ac ſalvatum conſervare, volo, & unicuique eorum in ſuo ordine ſecundum ſibi competentes leges, tam mundanas quam ecclesiasticas, rectam rationem & iustiam conſervabo: & nullum fidelium noſtrorum contra legem

Tam. II.

& iustitiam, vel auctoritatem ac justam rationem, aut damnabo aut dehonoro, aut opprimam, aut indebitis machinationibus affligam; & legem, ut prædiximus, unicuique competentem, ſicut antecessores ſui tempore antecessorum meorum habuerunt, in omni dignitate & ordine, adjuvante Domino, conservaturum perdonio, cuilibet duntaxat ex eis qui mihi fideles & obedientes, ac veri adjutores atque cooperatores juxta ſuum ministerium & perfonam, conſilio & auxilio ſecundum ſuum ſcire & poſſe, & ſecundum Deum ac ſecundum ſeculum fuerint, ſicut per recrum unusquisque in ſuo ordine & ſtatu Regi ſuo & ſuo Seniori eſſe debet. Et Capitula quæ avus & pater noſtri pro ſlavi & munimine sanctæ Dei Ecclesiz ac miniftrorum ejus, & pro pace ac iustitia populi & quiete regni, conſtituerunt, & quæ nos cum fratribus noſtri Regibus, & noſtriſ ac eorum fidelibus, communiter conſtituimus, ſed & quæ nos conſilio & conſenſu Episcoporum, ac cæterorum Dei & noſtrorum fidelium, pro ſupraſcriptis cauſis in diversis placitis noſtriſ conservanda ſtatui-mus, permanere inconvolta decernimus.

I V.

Ut quia regia noſtra potestas hoc, adjuvante Domino, exequi per omnia cupit, regni Ministrorum, quantum Deus ſcire & poſſe, illis donaverit, Episcopis & cæteris Sacerdotibus ac ſervis & ancillis Dei, ut ſuum ministerium implore poſſint, ſicut ab antecessoribus noſtriſ Imperatoribus & Regibus & à nobis conſtitutum eſt, ad-

O

jutorum præstant, & sanctis Ecclesiis & Sacerdotibus ac servis & ancillis Dei, secundum sacras leges tam mundanas quam ecclesiasticas, & secundum Capitula avi & patris nostri ac nostra, debitum honorem & immunitatem conseruent & exhibeant, ut quiete pro stabilitate regni, ac nostra & illorum salute, Dominum exorare possint.

V.

Ut Episcopi Comitibus, Missis, & vassis nostris, sed & ipsis suis subditis, tam Clericis quam laicis, & Comitum ac vassalorum nostrorum hominibus, paternam benignitatem secundum suum ministerium, & debitum honorem ac legem & justitiam, unicuique secundum suum ordinem ac dignitatem impendant & conseruent, sicut sacræ leges tam mundanas quam ecclesiasticæ, & Capitula avi & patris nostri decernunt, & sicut in Capitulis à nobis & à fratribus nostris Regibus ac communib[us] fidelibus nostris est constitutum, & sicut temporibus avi & patris nostri justa & rationabilis consuetudo fuit. Similiter Comites & Missi ac vassi nostri Episcopii ac Presbyteris debitam reverentiam, & vassallis Episcoporum legem & justitiam, & debitum honorem impendant secundum præfatas leges & præfata Capitula ac præfata consuetudinem.

V I.

Ut si Episcopi suis Clericis injustè fecerint, secundum quod sacri Canones & sacræ leges, quas Ecclesia catholica probat & servat, præfigunt, hoc eorum judicio, quorum interest, emendare proculent.

V I I.

Ut si Episcopi suis laicis injustè fecerint, & ipsi laici se ad nos inde reclamaverint, nostra regis potestati secundum nostrum & suum ministerium ipsi Archiepiscopi & Episcopi obediant, ut secundum sanctos Canones, & juxta leges quas Ecclesia catholica probat & servat, & secundum Capitula avi & patris nostri, hoc emendare current, & sicut temporibus avi & patris nostri justa & rationabilis consuetudo fuit.

V I I I.

Ut Presbyteri parochiani suis Senioribus debitam reverentiam, & competentem honorem atque obsequium, secundum suum ministerium impendant, sicut in Legibus sacræ & in præfatis Capitulis continentur, & sicut temporibus avi & patris nostri justa & rationabilis consuetudo fuit. Quod si ipsi Presbyteri non fecerint, Seniora illorum Episcopis, non per occasionem aut maliciam, sed per rationem &

veritatem, hoc innotescere studeant; & Episcopi Presbyteros secundum suum ministerium & leges ecclesiasticas taliter caffigent, ut hoc illos emendare deleter; qualicer cum necessaria benignitatis concordia & illi pro Senioribus suis orare, & Seniora illorum sacra officia & divina mysteria puro corde per illos susciper possint.

I X.

Ut si Abbates, vel Abbatissæ, aut Comes, seu vassi nostri, aut cæteri laici Clericos probabili vita & doctrine Episcopis canonice consecrandos, siveque in Ecclesiis constituyendos, obtulerint, nullâ qualibet occasione eos Episcopi vel ministri eorum reiciant *; & Episcopi prævideant quem honorem Presbyteri pro Ecclesiis suis Senioribus suis tribuere debent. Et Episcopi parochias & decimas antiquis Ecclesiis servent; & Seniora immunitatem de manu ad Ecclesiam dato confervent: & non sine auctoritate vel consensu Episcoporum, Presbyteri in quibuslibet Ecclesiis constituantur vel expellantur, sicut in primo libro Capitulorum avi & patris nostri, & sicut in Capitulis patris nostri, anno XVI imperii ejus factis, continetur. Et Seniora Presbyterorum hoc sufficiat, & amplius per ingeniosas machinations à Presbyteris non exigant vel exquirant, nisi sicut in eisdem Capitulis avi & patris nostri ac nostris est constitutum, ne Deum offendant, & pro lucro terreno, quod absit, suas animas perdant, & nostram offensionem incurram, ac post debitam emendationem dignam harmilcaram à nobis dispositam sustineant. Et Episcopi tam Seniora Presbyterorum quam Presbyteros, sed & seipso custodiant ne laici per ignorantiam, & Presbyteri per necessitatem, & ipsi Episcopi vel ministri eorum per cupiditatem & avaritiam, quod absit, in simoniacam hæresim cadant; quia, ut sanctus Gregorius dicit, qui præmio vel gratiâ, aut supplicatione indebitâ, ad sarcos ordines accedit vel promovetur, hæreticus à Domino deputatur, tam ille qui promovetur, quam ille à quo taliter promovetur, & cuius interventu taliter promovetur; & qui pro tali ordinatione inlicita quolibet malo ingenio, quod Deum latere non potest, aliquid dederit vel accepit, vel mediator factus fuerit, à Deo, sicut Canones Dei spiritu conditi demonstrant, condemnatur per illorum judicium qui cum Deo in cordis regnant & in eternis miraculis corruscant. Dam-

Lib. i. Ca-
pitular. c.
4.

* I. S. mon-
dur. T. C. I.
ciant.

Capitula-
re anni 869.
c. 1.

Lib. iv. In-
dict. 11. ep.
ib. 1cc. &
ib. 7. in-
dict. 1. ep.
110

natur utique in presenti seculo, com-
burendi igne perpetuo, tales negotia-
tores pravi, cum quod justè benemeritis
dare gratis debent, justitiam, sicut Judas
Christum, qui (ut dicit Apostolus) factus
est nobis à Deo justitia, vendidit, ita &
isti Deum patrem omnipotentem, & ean-
dem justitiam Christum, atque consu-
stantiam illius Sanctum Spiritum, qui per
impositionem manuum Sacerdotialium ho-
minibus tribuitur, quoniam sancta Trini-
tatis una est natura, voluntas, & opera-
tio, gradus ecclesiasticos temporali com-
modo dantes vel accipientes vendunt; &
qui pretium proinde donant, emunt pec-
catum, & haeretici sunt; & qui premium
proinde accipiunt, sicut idem sanctus de-
monstrat Gregorius, facti & ipsi haeretici
eos malitiae sua gladiis occidunt quos vi-
vificare orationis sua intercessione de-
buerunt.

X.

Ut nemo Episcopus, nemo Presbyter
excomunicet aliquem antequam causa
probetur propter quam ecclesiastici Cano-
nes hoc fieri jubent, & donec illum qui
peccavit, & inde aut sponte confessus aut
aperte convictus fuerit, secundum Evan-
gelicum praecepum, ut ad emendationem
& poenitentiam redeat, commonitorum ha-
beat. Qui peccator, si commonitus de
certa & manifesta causa ut ad emendatio-
nem & correptionem redeat, inobediens
& incorrigibilis permanserit, & ad emen-
dationem redire noluerit, & excommuni-
cationem canonicam de causis designatis
& manifestis parvipenderit, regiam vel
reipublica potestate in se vel per mi-
nistros suos, aut per litteras suas, Episco-
pus aeat, ut constringatur, quatenus ad
emendationem ac poenitentiam isdem pecc-
ator redeat; ne dicatur nobis à Domino
quod olim populo veteri ab eo legimus
dictum: *Anathema in medio tui. Non
poteris stare coram inimicis tuis.* Si au-
tem idem peccator de manifesta & com-
probata, vel à se sponte confessa causa,
ad poenitentiam venire voluerit, sed ip-
sam poenitentiam propter faidam secun-
dum canones suscipere & quietè agere
non potuerit, Episcopus per se vel per
ministros, aut per litteras suas, regiam
nostram vel reipublica nostrâ potestate
adeat, ut ipsa faida secundum constitutio-
nem avi & patri nostri legaliter pacifice-
tur, aut juxta leges secundum quas in
aliis regionibus quilibet vivunt, sedetur.
Et tunc peccator medicinam poenitentie-

Iofue. 7. 11.

*Lib. IV.
Capitular.
c. 27.*

Tom. II.

secundum sacros Canones, cum pia &
salubri discretione, secundum regulas sa-
cras suscipiat & peragat, & reconcilia-
tionem atque communionem percipiat,
sicut in eiusdem sacrarum regulis discretilime
& misericorditer continetur.

X I.

Ut Comites & Missi ac vassi nostri, &
ministeriales regni nostri, unusquisque sec-
undum ordinem & dignitatem ac possi-
bilitatem suam, pacem & justitiam in suis
ministeriis faciant, & justè omnes sub
Dei respectu judicent, attendentes quod
Dominus omnibus judicantibus dicit: *In
quo iudicio judicaveritis, judicabitur de
vobis.* Et: *Beati qui custodiunt iudicium
& faciunt justitiam in omni tempore.*

Matt. 7. 2.

Psal. 105. 1.

X I I.

Ut Episcopi atque Abbes & Comites,
ac vassi nostri & omnes fideles laici, con-
cordi dilectione & unanimi voluntate ad
Dei & sanctæ Ecclesiæ ac nostrum & regni
nostri honorem & statum, atque commu-
nem nostram salvationem, sine invidia &
malivolentia atque indebita contentione,
communiter decertare procurent ut pax
& justitia, & vera cum Dei voluntate
concordia, inter nos omnes & in regno
nostro maneat; quia, sicut sancta Scrip-
tura dicit, *justitia elevat gentem, mige-
ros facit populos peccatum.* Et ubi non
est vera cum Dei voluntate concordia,
ibi nisi ad judicium non habitat Deus,
qui, sicut Psalmus dicit, *sicut unanimis
habitare in domo,* id est, in sancta Ec-
clesia. In qua fideliter consistentibus spiri-
tum caritatis infundit; qui propter nimiam
caritatem suam, quā dilexit nos, tradidit
semetipsum pro nobis; & cū essemus
mortui in peccatis nostris, convivificavit
nos in semetipso, ut essemus sancti & im-
maculati in conspectu ejus in caritate, &
simus sceltores bonorum operum, in qui-
bus cum fide recta perseverantes pervenian-
tes, & subsequente, ad regna cœlorum.

X I I I.

Episcopi privilegia Romanæ Sedis &
Regum præcepta Ecclesiæ suis confirmata
vigili solertia custodian, ut exinde auctorita-
bili firmitate tueantur. Nonas & deci-
mas, unde statutum est, absque alicujus
contradicü recipiant. De terris censali-
bus & potestate Ecclesiæ sua, & culturis
indomesticatis & abitatis & manufirma-
tis major Ecclesia, quæ caput episcopati
est, decimam recipiat: similiter &
de * carruca indomesticata. De mansis he-

* [Caput
in Simon
du: Balu-
sio retinu-
tum fuit ex
Codice Ri-
cipiendum.]

* f. certe

O 2

reditariis Presbyter parochiz, sicut constitutum est, decimum consequatur. Et ne de hoc contentio oriatur, summoperè cavendum est.

ADNUNTIATIO KAROLI REGIS.
C A P. I.

Volumus vos scire quia secundum consuetudinem antecessorum nostrorum consideravimus in hoc placito, cum Episcopis & ceteris fidelibus nostris, de honore sanctæ Ecclesie & Episcoporum ac ceterorum servorum Dei, ut debitum honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt. Et hominibus fidelibus nostris, unicuique in suo ordine, legem & iustitiam conservabimus, sicut eorum antecessores tempore antecessorum nostrorum habuerunt.

I. I.

Et volumus atque jubemus ut vassalli Episcoporum, Abbatum, & Abbatissarum, atque Comitum, & vassorum nostrorum, talem legem & iustitiam apud Seniores suos habeant sicut eorum antecessores apud illorum Seniores tempore antecessorum habuerunt. Et si aliquis Episcopus, Abbas, aut Abbatissa, vel Comes ac vassus noster, suo homini contra rectum & iustitiam fecerit, & se inde ad nos reclamaverit, sciat quia sicut ratio &

lex atque iustitia est, hoc emendare faciemus.

I. I. I.

Et volumus atque jubemus ut Episcopi atque Abbates, Comites, ac vassli nostri, concordi dilectione & unanimi voluntate ad Dei & sanctæ Ecclesie ac nostrum & regni nostri honorem & statum, atque communem nostram salvationem, decertare procurent ut pax & iustitia, & vera cum Dei voluntate concordia, inter nos omnes & in regno nostro maneat, & omnes ita sint semper parati, ut si nobis necessitas evenerit, ad defensionem patriæ contra Paganos aut contra alios Dei & nostros inimicos, sicut consuetudo fuit tempore antecessorum nostrorum, absque mora, statim ut eis nuntiatum fuerit, possint venire.

I. V.

Et volumus ut sciatis quia commendamus ut unulquisque de sua opera tale certamen habeat sicut necesse esse ad defensionem istius sanctæ Dei Ecclesie, secundum nostram commendationem. Gratiias vobis agimus quia fideliter secundum nostram commendationem in nostro venitis servitio. Et ite cum Dei gratia sani & salvi, & Deus nobis concedat ut iterum cum sanitatem & gaudio ad suam voluntatem reconiungamur.

T I T U L U S X L I .**QUANDO KAROLUS REX METIS CORONATUS EST
IN REGNO HLOTHARII.**

ANNO Incarnationis Dominicæ DCCCLXIX, indictione secundâ, V. Idus Septembris, Metis civitate in Ecclesia sancti Stephani martyris, hæc quæ sequuntur Capitula Adventus, Episcopus ipsius civitatis, coram Rege & Episcopis qui adfuerunt, populo & scripto & verbis denuntiavit.

C A P. I.

Vos scitis, & multis in plurimis regnis est cognitum, quantos & quales eventus tempore Senioris nostri, quem hactenus habuimus, pro causis notissimis communiter sustinuimus, & quanto dolore quantâque angustiâ de illius infesta morte nuper cordibus perculsi sumus. Unde unicum refugium & singulariter salubre consilium, Rege & Principe nostro destituti ac desolati, nobis omnibus esse consideravimus ut jejunii & orationibus ad eum

nos converteremus qui est adjutor in opportunitibus, in tribulatione, & cuius est consilium, ac cuius est regnum, & ut scriptum est, cui voluerit dabit illud, & in cuius manu corda sunt Regum, & facit unanimes habitare in domo, solvens medium parietem, & faciens utraque unum; deprecantes ipius misericordiam ut daret nobis Regem ac Principem secundum corpus, qui in iudicio & iustitia nos in omni ordine ac professione regeret, salvaret, atque defenderet juxta voluntatem ejus, & corda omnium nostrorum unanimiter

Dan. 4. 14

Simon-
dus. Con-
cilii Gadi-
tom. I. p.
111.
V. & Annal.
Fuld ad an-
869. in 8.4.
Vid. Birn-
tom. X. p.
448. & com.
s. Duchelin.
p. 815.

217 ANNO CHRISTI
869. Regum Francor.

in eum inclinaret atque uniret, quem ipse ad salutem & profectum nostrum praeficatum & electum atque praedestinatum habebat secundum misericordiam suam.

I I.

Quia denique voluntate Dei, qui voluntatem timentium se facit, & deprecationes eorum exaudit, in concordia unanimitate nostra videmus hunc regni hujus heredem esse legitimum, cui nos sponte commisimus, Domnum videlicet praesentem Regem ac Principem nostrum Karolum, ut nobis praebeat & prospicit, videretur nobis, si vobis placet, ut sicut post illius verba vobis manifestabimus, signo certissimo demonstremus quia illum a Deo electum & nobis datum Principem credimus, & eidem largitori Deo ex suis beneficiis non simus ingratiani; sed gratiarum actiones illi referentes, oremus quatenus & eum nobis ad salutem & defensionem sancte sue Ecclesie, & ad auxilium atque profectum omnium nostrorum, cum salute ac pace & tranquillitate, nobis conservet diutius; & nos fidelis devotione illi obsequentes, atque operatae salvatione fruentes sub illius administratione, in suo gubernio servitio.

I I I.

Ecce si illi placet, dignum ipsi & necessarium nobis esse videtur ut ex eius ore au-

KAROLI CAROLI
REGIS 2. 218*

diamus quod a Christianissimo Rege fidei & unanimi in servitu illius populo, unicuique in suo ordine, convenit audire ac devotamente suscipere.

Post haec Rex Karolus haec que sequuntur per se in eadem Ecclesia cunctis qui assuerunt, denuntiavit.

Quia sicut isti venerabiles Episcopi unius ex ipsis voce dixerunt, & certis indiciis ex vestra unanimitate monstraverunt, & vos acclamatis, me Dei electione ad vestram salvationem & profectum, atque regimen & gubernationem, huc advenisse, sciat me honorem & cultum Dei atque sanctorum Ecclesiarum, Domino adjuvante, conservare, & unumquemque vestrum secundum sui ordinis dignitatem & personam, juxta meum scire & posse, honorare & salvare & honoratum ac salvatum tenere velle, & unicuique in suo ordine secundum sibi competentes leges, tam ecclesiasticas quam mundanas, legem & iustitiam conservare; in hoc ut honor regius & potestas, ac debita obedientia, atque adjutorium ad regnum mihi a Deo datum continentum & defensandum, ab unoquoque vestrum secundum suum ordinem & dignitatem atque possibilitatem mihi exhibeat, sicut vestri antecessores fideliter, juste & rationabiliter, meis antecessoribus exhibuerunt.

Et post haec Hincmarus, Remorum Episcopus, haec que sequuntur Capitula, jubente ac postulante Adventio, ipsius civitatis Episcopo, ac ceteris Episcopis Trevorum provincia, Atone scilicet Ecclesie Viridunensis Episcopo, & Arnulfo Tullensis civitatis Episcopo, Francone Turgensis civitatis Episcopo, conhibentibus provincia Remorum Episcopis, coram Episcopis & Rege, cunctisque qui publice assuerunt in eadem Ecclesia, publicè denuntiavit.

C A P. I.

NE alicui forte videatur incongrue ac presumptiose me ac provinciam nostram venerabiles coepiscopos facere, quoniam de altera provincia ordinationi & causis hujus provincie nos immiscemus, sciat nos contra Canones sacros non agere, quoniam Remensis & Treverensis Ecclesie in hac regione Belgica cum sibi commissis Ecclesie forores & comprovinciales habentur, sicut auditorias ecclesiastica & antiquissima demonstrat consuetudo. Ac per hoc unanimi consensu & synodalia judicia exercere, & quæ a sanctis Patribus constituta sunt, debent concorditer custodi; hanc privilegii con-

ditione servata, ut qui prior de Remensi & Treverensi Episcopo fuerit ordinatus, prior etiam habeatur.

I I.

Et les divinitus inspirata precipit dicens: *Si transferis per messem amici tui colligens spicas, manu conficabis ad manducandum, falcum autem non mittas, vel falce non metas.* Messis est populus, ut Dominus monstrat in Evangelio dicens: *Messis quidem est multa, operarii autem pauci.* Rogate dominum messis ut mittat operarios in messem suam; quia vos pro nobis Episcopis debetis orare, ut vobis digna possimus loqui. Messis autem amici est populus in provincia al-

Deut. 21.

Mat. 13.

teri Metropolitanu commissa. Unde vos hortando, quasi manu operis confirmando, ad Dei voluntatem & vestram salutem in corpus unitatis Ecclesie valemus & debemus tracere. In parochianos autem provinciarum alius Metropolitanus commissarum falcem judicii non mittimus, quia nec est unde, nec nostrum esse consideramus.

III.

Est & alia causa, quia isti venerabiles Domini & confrates nostri provincie istius Episcopi, non habentes metropolitanum Episcopum, exiguitatem nostram sic in suis, sicut & in specialibus nostris causis, nos fraternali caritate jubent & commonent agere. Est ita, Domini fratres? Et responderunt ipsi Episcopi: Ita est.

IV.

Prater ea quaz Dominus Episcopus & frater noster Adventius vobis ex sua, & ceterorum suorum ac nostrorum fratrum & venerabilium Episcoporum voce, dixit, in hoc etiam animadvertere potestis voluntatem Dei esse ut praesens Dominus & Rex noster, qui in parte regni quam hactenus tenet & tenuit, & nobis ac Ecclesiis nostris & populo sibi commisso utiliter profuit, inde ad hunc locum Domino ducente per venerit, (quod etiam vos eius inspiratione confluxistis, & ipsi vos sponte commendastis cuius instinctu animantia omnia in arcam Noe, significantem Ecclesie unitatem, nullo cogente convenierunt) quia sancte memorie pater suus Dominus Hludovicus, pius Imperator Augustus, ex progenie Hludovici Regis Francorum incliti, per beati Remigii

Francorum Apostoli Catholicam prædicationem cum integra gente conversi, & cum tribus Francorum milibus, exceptis parvulis & mulieribus, vigiliâ sancti Paschaliz in Remensi metropoli baptizati, & cœlitus sumpto chrismate, unde adhuc habemus, per unum & in regem sacrati, exortus per beatum Arnulfum, à cuius carne idem Hludovicus pius Augustus originem duxit carnis, & à Stephano Papa Romano ante sancte Dei genitricis & semper virginis Mariae altare Remis in Imperatorem est coronatus, & demum factione quorundam terreno imperio destitutus, in prædictam regni partem unanimitate Episcoporum & fidelis populi ante sepulchrum sancti Dionysii eximii martyris, Ecclesie sancte est redditus, & in hac domo, ante hoc altare protomartyris Stephani, cujus nomen interpretatum, resonat coronatus, per Domini Sacerdotes, acclamacione fidelis populi, sicut vidimus qui adsumus, corona regni est imperio restitutus. Et quia, ut in historiis sacris legimus, Reges quando regna obtinuerunt, singulorum regnum sibi diademata imposuerunt, non incongruum videtur istis venerabilibus Episcopis, si vestre unanimitiati placet, ut in obtentum regni, unde vos ad illum sponte convenistis, & ei vos commendastis, sacerdotali ministerio ante altare hoc coronetur, & sacrâunctione Domino^{*} consecretur. Quod si vobis placet, propriis vocibus consonate. Et in hoc concilambus omnibus, dixit idem Episcopus: Agamus ergo unanimiter Deo gratias, decantantes, *Te Deum laudamus.*

*[Simone
das. Deo.]

Ei post hac ab Episcopis cum benedictione sacerdotali egi idem Rex coronatus.

SACRAMENTUM HINCMARI, Laudunensis Episcopi, quo fidelem se KAROLO, Regi, & Hincmaro, Remensi Archiepiscopo, obedientem, in Synodo apud Attiniacum profuetur. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

TITULUS XLII.

PACTIO AQUISGRANENSIS.

ANNO Incarnationis Domini Nostri Iesu-Christi DCCCLXX, Indizione III, pridie nonas Martii, anno XXXII. Karoli gloriösi Regis, Aquisgrani palatio haec pacationes inter ipsum & Hludouvicum Regem fratrem ipsius factæ sunt.

Duchef. INGELRAMNUS COMES EX PARTE
com. 1. pag.
213. KAROLI REGIS.

Sic promitto ex parte Senioris mei quod Senior meus Karolus Rex fratri suo Hludouvico Regi talem portionem de regno Hlotharii Regis consentit habere qualem aut ipsi justiore, aut plus æquialorem, aut communes fideles eorum inter se invenerint. Nec eum in ipsa portione, vel in regno quod anteā tenuit, per aliquam fraudem vel subreptionem decipiet aut forconsiliabit, si frater suus Hludouvicus eandem firmitatem & fidelitatem, quam ex parte Senioris mei illi habeo promissam, iste frater suus Hludouvicus Seniori meo ex parte sua, quandiu vixerit, inviolabiliter servaverit.

ITEM LEUTFRIDUS COMES EX PARTE
HLUDOUVICI REGIS.

Sic promitto ego ex parte Senioris mei quod Senior meus Hludouvicus Rex fratri

suo Karolo Regi talem portionem de regno Hlotharii Regis consentit habere, qualem aut ipsi justiore, aut plus æquialorem, aut communes fideles eorum inter se invenerint. Nec eum in ipsa portione, vel in regno quod anteā tenuit, per aliquam fraudem vel subreptionem decipiet aut forconsiliabit, si frater suus Karolus eandem firmitatem & fidelitatem quam ex parte Senioris mei illi habeo promissam, iste frater suus Karolus Seniori meo ex sua parte, quandiu vixerit, inviolabiliter servaverit.

Hæc eadem tertius Theodoricus Comes ex parte gloriösi Regis Karoli, & quartus Radulphus Comes ex parte Hludouvici prosecuti sunt.

Isti presentes fuerunt, Leutbertus Archiepiscopus, Alfridus Episcopus, Odo Episcopus, Adalelmus Comes, Ingelramnus Comes, Liutfridus Comes, Theodoricus Comes, item Adalelmus Comes.

TITULUS XLIII.
DIVISIO REGNI HLOTHARII.

ANNO Incarnationis Dominice DCCCLXX, regni Karoli XXXIII, Indizione III, VI. Idiū Augusti, inter gloriósos Reges Karolum & Hludouvicum fuit hæc divisio regni sicut in Procespide super fluvium Mosam.

ET HÆC PORTIO QUAM SIBI
HLUDOUVICUS ACCEPIT.

COLONIAM.	Epternacum*.
Treveris.	Horream.
Utrecht.	Sancti Gangulfii.
Strasburgh.	Favenniacum.
Basulam.	Polemiancum.
Abbatiam Sivestre*.	Luxovium.
Berch.	Luteram.
Niu Monasterium.	Balmam.
Caffellum.	Offonis villam.
Indam.	Megeni Monasterium.
Sancti Maximini.	

Sancti Deodati.	Sancti Ursii in Salo-
Bodonis Monaster.	doro.
Stivagium*.	Grandivallem.
Romericimontem.	Aham petram.
Morbach.	Justenam.
Sancti Gregorii.	Vallum Clusæ
Mauri Monasterium	Castellum Carno-
Eboresheim.	nes.
Homowa.	Heribodesheim.
Mesonis Monaster.	Abbatiam de Aquis.
Homburch.	Hoenchirche.
Sancti Stephani in	Auguſtchirche.
Strasburgh.	Comitarum Testre-
Erenstein.	bant*.

Tom. 1.
Duchef.
P. 120.
Goldast.
cont. Imp.
tom. 1. pag.
213.

* [Sirmundus
mon. polon.
Ephernia-
com.]

* Vira S.
Wiberti c.
213.

Capitularia

Batua. Blesitchowa.
Hattuarias*. Selme ♀.
Masau subterior de Albechowa.
ista parte. Suentisium.
Item Masau supe- Calmontis.
rior, quod de ista Sarachowa superior.
parte est. Odornense, quod
Liugas quod de ista Bernardus habuit.
parte est. Solocense.
Districtum Aquen- Basiniacum.
se. Elischowe.
Districtum Trec- Warasch.
tis t. Scudingum.
In Ripuarias Comi- Emaus.
tatus v. Basalchowa.
Megenensis. In Elisatio Comita-
Bedagowa. tus II.
Nitachowa. De Frisia duas par-
Sarachowa subte- tes.
rior.
De regno quod Hlotharius habuit su-
per istam divisionem, propter pacis & ca-
ritatis custodiam, superaddidimus istam
additionem.

Civitatem Mettis, cum Abbatia sancti
Petri & sancti Martini & Comitatu Mos-
lensi, cum omnibus villis in eo confi-
tribus, tam dominicatis quam & vassallo-
rum. De Arduenna, sicut flumen Urt
surgit inter Bislanc & Tumbas, ac decur-
rit in Mosam, & licet recta via pergit in
Bedensi, secundum quod communes fi-
deles nostri rectius invenerint; excepto
quod de Condustro est ad partem Orientis
trans Urtam. Et Abbacias Prumiam & Sta-
bolau, cum omnibus villis dominicatis &
vassallorum.

ET HEC EST PORTIO QUAM KAROLUS
DE EODEM REGNO SIBI ACCEPIT.

LUGDUNUM. Sancti Michaelis
Vesontium. Culdini Monaster.
Viennam. Sancte Marie in Bi-
sinciono.
Tungris. Sancti Martini eo-
dem loco.
Tullum. Sancti Augustii.
Viridunum. Sancti Marcelli.
Cameracum. Sancti Laurentii
Vivarias.
Ucetia.
Montem Falconis. Leudensi.

KAROLI CALVI RESRIPTUM, ad Hadrianum II, Papam (anno 871) de
potestate Regia seu Imperatoria, auctoritate Papae & jurisdictione utriusque regi-
minis. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

PISTOLA ADRIANI II, Papa, ad KAROLUM CALVUM, pro Karolomanno, didi
Karoli filio, qui ad Pontificem Romanum per Legatos suos confugerat. Vide in
NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

PISTOLA ADRIANI II, Papa, ad Comites regni Karoli & Hlotharii, quondam
Regis,

Sennonem. Liugas quod de ista
Abbatiam Mellam. parte Mosz est,
Molbarium *. & pertinet ad
Laubias. Velsatum.
Sancti Gaugerici. Scarponinse.
Sancti Salvii. Viriduninse.
Crispinno. Dulminse.
Foslas Marilias. Arlon.
Hunulcurt. Vaurense Comita-
Sancti Servatii *. tus duos.
Maalinas. Mosminse.
Ledi. Castricum.
Sumniacum. Condrust.
Antonium. De Arduenna, sicut
Condatum. flumen Urtta tur-
Merrebecchi. git inter Bislanc
Ticlivinni. & Tumbas, ac
Luitosa. decurrit ex hac
Calmontis. parte in Mosam,
Sancta Maria in & sicur recta via
Deonant. ex hac parte occi-
Echa. dentis pergit in
Andana. Bedensi, secun-
Waslo. dum quod Missi
Altum montem. nostri rectius in-
Comitatum Texan- venerint.
drum. Tullense.
In Brabantio Comi- Aliud Odornense,
tatus quatuor. quod Ternarus
Cameracensium. habuit.
Hanioum. Barrense.
Lomensem. Portense.
In Hosbanio Comi- Salmorungum.
tatus quatuor. Lugdunense.
Masau superior de Viennense.
ista parte Mosz. Vivarias.
Masau subterior, Vicetiam.
quantum de ista De Frisia tertiam
parte est. partem.

(Et in crastina, scilicet iv. Idus ejus-
dem mensis, simul convenerunt, & vale-
facientes se mutuo ab invicem discesser-
unt, Hludovicus videlicet Aquis re-
diens; & Karolus Leptinis uxorem
suam obviam sibi venire jubens: partem
ipsius regni quam accepit, sicut plazuit
sibi divisit*).

[Hec de-
finit in Si-
mondo.]

Regis, quod prohibet ne arma capiant contrà Karolomanum. Vide in Novo CODICE LEGUM VETERUM.

EPISTOLA ADRIANI II, Papæ, ad Episcopos Regni Karoli & Hlotharii, quoniam Regis, ne Karolomanum excommunicent. Vide in Novo CODICE LEGUM VETERUM.

EPISTOLA HINCMARI, Remensis Archiepiscopi, ad Remigium, Lugdunensem Archiepiscopum, & Episcopos provincie Lugdunensis, de Karolomanno iusque criminis consortibus excommunicandis. Vide in Novo CODICE LEGUM VETERUM.

EPISTOLA ADRIANI II, Papæ, ad KAROLUM CALVUM, qui dolet Regem sedis Apostolice monita ægrius tulisse. Vide in Novo CODICE LEGUM VETERUM.

EPISTOLA ADRIANI II, Papæ, ad KAROLUM CALVUM, qui cum a superioribus litteris officiis placare studet, Imperium ei post Hludouvici obitum promittit. Vide in Novo CODICE LEGUM VETERUM.

EPISTOLA HINCMARI, Remensis Archiepiscopi, ad KAROLUM CALVUM, ut Clerico & plebi Silvanensis novi Episcopi electionem permitiat, & Visitatorem designet qui præsul electioni. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

EPISTOLA HINCMARI, Remensis Archiepiscopi, ad Adrianum II, Papam, qui respondet ad ea que Pontifex de Regno Hlotharii & de causa Hincmari, Episcopi Laudunensis, mandaverat. Vide in novo CODICE LEGUM VETERUM.

EPISTOLA HINCMARI, Remensis Archiepiscopi, ad Adrianum II, Papam, qui Karoli regis nomine, respondet ad asperiores litteras hujus Pontificis Romanis. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

TITULUS XLIV. APUD GUNDULFI VILLAM.

* (Sirmen-
dui legge an-
no 871. Indic-
tus V. de em-
mendatione fa-
mili. V. code-
re nomine in
an. 872. &
ideo manus po-
puli f. VI: ac-
cumentum in No-
tis fuit, ut vi-
dere et in folio
pag. 823. sit
legendum est
an. 872.)

**ANNO Incarnationis Dominicae MCCCLXXII. Indictione quinta*, quinto idus Septembri, in placito generali apud Gundulfi villam, cum Hludouicus sacra-
menta superius scripta disruptisset & equivoco suo iidem Hludouivico Imperatori
se conjunxit, & sacramenta que superius scripta sunt fieri iussisset, Ingil-
berga Regina & legis sedis Apostolice, Formoso scilicet & Gaderico*, pre-
senibus, hac tempestate urgente, Episcopi omnes ex regno gloriose Regis Karoli
hanc professionem infra scriptam fecerunt, & omnes laici hoc sacramentum simi-
liter infra scriptum juraverunt.**

Scriptores
curstantes
parte 3.
pag. 403.
407.

* (Sirmen-
dui. Hade-
nus.)

* (Quæ se-
quuntur de-
finitur in dis-
mundo.)

PROFESSIONE EPISCOPORUM.

QUANTUM sciero & potuero, adjuvantem te Domino, consilio & auxilio secundum meum ministerium fidelis vobis adjutor ero, ut regnum quod vobis Deus donavit vel donaverit, ad ipsius voluntatem & sanctæ Ecclesiæ ac debirum regium honorem vestrum & vestram fideliumque vestrorum salvationem habere & obtineare & continere possitis.

SACRAMENTUM LAICORUM.

Quantum sciero & potuero, adjuvante Domino, consilio & auxilio fidelis vobis adjutor ero, ut regnum quod habetis ad Dei voluntatem & sanctæ Ecclesiæ & vestrum honorem atque ad vestram salvationem continere possitis, & quod Deus adhuc vobis concederit, adquirere & contra omnes homines defendere valatis.

Tom. II.

GENERALE OMNIUM FIDELIUM*.

Sic promitto ego quia de isto die in ante isti Seniori meu, quandiu vixerim, fidelis & obediens & adjutor quantuncumque plus & melius sciero & potuero & consilio & auxilio secundum meum ministerium in omnibus ero abique traude & malo ingenio, & absque ulla dolositate vel seductione seu deceptione, & absque respectu alicujus personæ: & neque per me, neque per Missum, neque per litteras, sed neque per emissam seu intromissam personam, vel quocunque modo ac significacione contra suum honorem & sanctæ Ecclesiæ atque Regni illi commissi quietem & tranquillitatem aque soliditatem machinabo vel machinanti consentiam, neque umquam aliquod scandalum movebo quod illius presenti vel futura saluti contrarium vel nocivum esse possit. Sic me Deus adjuvet & ista Sanctorum patrocinia.

P

TITULUS XLV.
APUD CARISIACUM.Baron. rom.
X. p. 508.

*ANNO Incarnationis Dominicæ DCCCLXXIII. regni vero Domini Karoli XXXIII.
Indictione V. hæc Capitula quæ sequuntur, ab eodem Rege statuta sunt in Placito
generali apud Carisiacum, omnium cum voluntate & consensu, & à prefato Rege
& ab omnibus qui præsentes fuerunt confirmata.*

C A P. I.

QUIA necesse est ut quod male reincrevit, iterum recidatur, de constitutionibus anteceteriorum nostrorum & nostris, quæ in illorum & nostris Capitulis constituta sunt, ad refecanda mala quæ specialiter iterum remergunt, Missis & Comitibus nostris firmiter exequenda proponimus, id est, ut quando Missi vel Comites nostri latronem vel aliquem malefactorem vel intidelem nostrum forbannierint, hoc nobis in nostro palatio & aliis Missis & Comitibus scire faciant, ut si ad nostram curtem venerit, inde faciamus quod nostrum est. Et si de uno missatico vel comitatu in alium missaticum vel comitatum fugerit, Missus vel Comes in cuius missaticum fuderit, per fidejussiones constringat ut velit nolit illuc reveniat & ibi malum emendet ubi illud perpetravit. Et si fidejussiones non habuerit, sub custodia illum habeat, donec ad illum Comitem, in cuius comitatu forbannitus fuerit, illum revenire faciat. Et si alodium habuerit vel in illo comitatu unde fugit, vel in illo comitatu ad quem fugit, Comes ipsum alodium in fiscum recipiat. Et qui tales forbannitum receperit, secundum quod constitutum est in Capitularibus avi & patris nostri in libro tertio, si francus est, cum duodecim similibus francis juret quod ipsum latronem vel forbannitum esse non sciret, licet pater eius sit, aut frater, aut propinquus. Si hoc jurare non potuerit, vel ab alio convictus fuerit quod latronem vel malefactorem aut infidelem nostrum forbannitum in hospitio suscepisset, sicut ipse forbannitus & ut infidelis judicetur.

I I.

Ut Comites & Missi nostri maximam curam adhibeant quatinus in illorum comitatibus & missaticis populus justitiam & pacem habeat, & de latronibus exturbanis maximum certamen habeant. Et si talis malefactor aut infidelis noster emerget ut se illum comprehendere Comes

in suo comitatu non possit, accipiat homines tam nostros quam Episcoporum vel Abbatum & Abbatissarum in suo comitatu commandantes, & sic illum persecutus donec comprehendat. Et qui ad tales malefactores accipiendum vocatus fuerit, & se inde retraxerit ut ad hoc adjutorium non praeter, si liber homo fuerit, bannum dominicum componat; & si colonus fuerit, sexaginta ictus accipiat. Et si talis malefactor in illa persecutione occiditur, qui eum occiderit leudem inde non solvat, & nullus illi inde faidam portare presumat. Quod si quis facere presumperit, per certos fidejussiones ad nostram præsentiam perducatur.

I I I.

De illis liberis hominibus qui infames vel clamodici sunt de testeis vel latrociniis & rapacitatis & assalturis vel de infidelitate nostra, & cum furto non comprehenduntur, si eis jam vita perdonata est propter aliquid malefactum, fiat de illis sicut in Capitulari avi & patris nostri continetur in libro III. capitulo XLVII. & si jam de latrocino revicti sunt, fiat de illis sicut de revictis. Si autem illis adhuc vita perdonata non fuit, & revicti non sunt, & res & mancipia vel mobile habent, fiat de illis sicut in quarto libro Capitularum capitulo XXIX. dicitur, cum ad mallum Comitis venerint. Si autem ad mallum non venerint, banniantur, (& per res & mancipia vel mobile distingantur *) ut veniant. Si autem non venerint, fiat de illis sicut in Capitulari continetur. Et si post secundam Comitis admonitionem ad mallum venire noluerint, rebus eorum in bannum missis venire & justitiam reddere compellantur. Et si talis est quem aut parentes aut propter faidam homines accusare noluerint aut ausi non fuerint, & cum malefactor comprehensus non fuerit & negaverit, juret cum duodecim talibus francis, quorum testimonium leges publicæ non reciunt*, quod testiam vel latrocinium aut rapinam non fecerit;

* [Sic Si-
monius de
miseris populi
Indict. 10.
et beginit in
Cohort. Lata
denuo. Int
vero legendum
est. Nam ann.
73 & Kar.
II. 31. co-
grauis Indic-
tio nos V.
sed VI.]

* [Simo-
nus & per-
res & man-
cipia dif-
tingantur.]

* [Simo-
nus, testi-
ciunt ex.]

(Purgat. fe. . aequo idoneo redit. Vide Notas Scholasticas. pag. 101.)

& post hæc juret ipse tantum quod deinceps testeiam vel latrocinium non faciet, neque facienti consentiet, & si scierit qui hoc fecerit, illis ministris nostris, per quos talis causa emendari debet, non celer. Et qui res & mancipia vel mobile non habent per quæ distingi possint ut ad mallum veniant, & ibi aut se legaliter, ut præmisimus, (excondicant *), aut si se excondicere non potuerint, quod male fecerint legaliter emendent. Post secundam bannitionem Comitis si ad mallum non venerint, comprehendantur secundum præfatum Capitulare libri tertii capitulo LVI. quo dicitur de latronibus qui magnam habent blasphemiam. Quicunque aliquem ex his comprehenderit, nullum damnum exinde patiatur. Comprehensus autem, si fidejussiones habere potuerit, per fidejussiones ad mallum adducatur; si fidejussiones habere non potuerit, a ministri Comiti custodiatur, & ad mallum perducatur. Et si aliquis eum accusaverit, fiat de illo secundum præfatum capitulum libri Capitularis. Si autem eum nullus accusaverit, excondicat se prædicto modo, & juret quod deinceps testeiam vel latrocinium non faciet, neque facienti consentiet, & si scierit qui hoc faciet, non celer ministris regni per quos talis causa emendari debet. Si vero tales, ut præmisimus, ad mallum adduci non potuerint, in forbanum mitrantur, & de his Missi vel Comites, sicut supradiximus, faciant; & de illis qui tales receperint, sicut prescriptimus, fiat. Si autem fiscalinus noster ita infamis in fiscum nostrum configurerit, vel colonus de immunitate in immunitatem confugerit, mandet Comes judici nostro vel advocoato cujuscunque casæ Dei ut talem infamem in mallo suo presentet. Et si talem presentaverit, si aliquis eum comprobare voluerit, faciat; & si nullus eum comprobare voluerit, ramen suam infamiam ad Dei judicium purget, & per illud Dei judicium aut liberetur aut condemnetur. Si autem judex noster vel advocatus de casæ Dei commonitus talem blasphemum Comiti in mallo suo non presentaverit, fiat inde secundum Capitulare libri tertii Capitulo XXVI. Et si servus alicuius ita clamofus est, Comes dominum servi commoneat ut eum in mallo presentet, & presentatum, si aliquis comprobare voluerit, faciat. Et si nullus eum comprobare voluerit, ad Dei judicium prædicto modo se examinet, & per illud Dei judicium aut liberetur aut

Tom. II.

condemnetur. Si autem dominus servi eum dem servum suum Comiti in mallo presentare noluerit, fiat inde secundum Capitulare libri tertii capitulo XLVI.

I V.

De illis hominibus qui cum Carlomano præteritis annis tanta mala & tanta sceleræ in regno nostro fecerunt, sicut tunc & verbi & scriptis præcipimus, ita Comites & Missi nostri exequantur in eos in quibus nostra iustio, quam consilio fidelium nostrorum iustissimus, executa non est. Id est, ut fidelitatem nobis promittant, sicut tunc (scarivimus *), & scriptam Comitibus nostris dedimus. Et cui aliquid abstulerunt, aut emendent aut deprecentur, & poenitentiam faciant, sicut tunc constitutum fuit. Et qui Seniores, sicut tunc præcepimus, acceptos non habent, per fidejussiones ad nostram præsentiam perdantur, & alodes quos habent Comites, in quorum comitatibus sunt, in fiscum recipient.

V.

Ut unusquisque Comes in suo Comitatu provideat ut qui fidelitatem nobis adhuc promissam non habent, fidelitatem nobis promittant, sicut in Capitulis avi & patris nostri continetur.

V I.

Ut unusquisque Comes in Comitatu suo magnam providentiam accipiat ut nullus liber homo in nostro regno immorari vel proprietatem habere permittatur, cujuscunque homo sit, nisi fidelitatem nobis pronuferit.

V I I.

Et quia audivimus quod malefici homines & fortiaræ per plura loca in nostro regno insurgunt, quorum maleficis jam multi homines infirmati*, & plures mortui sunt; quoniam, sicut sancti Dei homines scripserunt, Regis ministerium est impios de terra perdere, maleficos & veneficos non sinere vivere, expresè præcipimus ut unusquisque Comes in suo Comitatu magnum studium adhibeat ut tales perquirantur & comprehendantur. Et si jam inde comprobati masculi, vel comprobatae feminæ sunt, sicut lex & justitia docet, disperdantur. Si vero nominati vel suspecti, & necdum inde comprobati sunt, vel per testes veraces inde comprobari non possunt, Dei judicio examinentur; & sic per illud Dei judicium aut liberentur aut condemnentur. Et non solum tales istius mali auctores, sed & consciæ ac complices illorum, sive masculorum, sive feminarum,

(Si mon-
du. intor-
mali.)

P a

disperdantur, ut unà cum eis scientia tanti
mali de terra nostra pereat.

VIII.

Quia, sicut & per scripturas & per au-
toritatem & per rationem manifestum est,
duo sunt quibus principaliter mundus hic
regitur, Regia potestas, & Pontificalis au-
toritas, & in libro Capitulorum avi & pa-
tris nostri conjunctè ponitur ut res &
mancipia Ecclesiarum eo modo conti-
neantur sicut res ad fiscum dominicum
pertinentes contineri solent, justè &
rationabiliter de rebus & mancipiis quæ in
regia & in ecclesiastica vestitura fuerunt,
uniformiter & uno modo tenendum est.
Ut sicut quæcumque res & mancipia in
regia vestitura Avi & Patris nostri & nostra
fuerunt, & nunc ab aliis detinentur, de-
monstretur qualiter de regia vestitura Avi
& Patris nostri & nostra exierunt, (quia
plures inde per mendacium quædam obti-
nuerunt, & quidam plura per fraudem ob-
tinent) ita & de rebus quæ in Ecclesiarum
vestitura fuerunt, unde quæstio fuerit,
demonstretur quæ auctoritate in propri-
tatem eas quisque obtineant. Et quoniam
quidam non contradicunt quod res &
mancipia quæ tenent, in vestitura nostra
vel antecessorum nostrorum sive Ecclesiarum
Dei non fuissent, sed Patres illorum
mortientes eis in hereditatem dimiserunt,
ideo non volunt inde ullam auctoritatem
ostendere, sed suam hereditatem probare,
contra illos dicitur quia potest fieri ut ali-
quis de fisco regio vel de rebus Ecclesie
aliquid proprietas aut per fraudem obti-
natur, & mortuo illo filius ejus aut filia illas
res tenere in hereditatem velit. Propterea
per Capitula Avi & Patris nostri, quæ
Franci pro lege tenenda judicaverunt, &
fideles nostri in generali placito nostro
conservanda decreverunt, discernendum
est de quali hereditate auctoritas non debet
requiri, sed legitima hereditas ab aliquo
approbari. Ostenditur enim in eis Capitu-
lis ubi de rebus alienis alicui per malum
ingenium venditis vel datis loquitur, quæ
sit unicuique legitima hereditas, cùm di-
citur inter alia: Similiter de omnibus jus-
titiis ad eum pertinentibus rationem red-
dere compellatur, exceptâ suâ legitimâ
hereditate, quæ ei per successionem pa-
rentum suorum legitimè evenire debuit.
Et de hac legitima hereditate non est auc-
toritas requirenda. Sed si interpellatio inde
fuerit, legitima hereditas approbanda.
Quia verò de rebus ex fisco regio & de
rebus ecclesiasticis, quæ ita, ut in eisdem

Capitularia
lib. V. c.
119.

Add. IV.
cap. 174.

Add. IV.
cap. 119.
102.

Capitulis habetur, contineri debent sicut
res ad fiscum dominicum pertinentes con-
tineri solent, auctoritas est requirenda,
per quam auctoritatem quisque illas reti-
neat, in ipsis Capitulis demonstratur, cùm
dicitur: *Ubiunque commutationes tam*
tempore nostro quam tempore genitoris &
avi nostri legitime & rationabiliter atque
utilis Ecclesiæ Dei factæ sunt, perma-
neant. Ubiunque vero inuitiles & incom-
mode atque inrationabiles factæ sunt,
dissolvantur, & recipiat unusquisque
quod dedit. Ubi vero mortua manus inter-
jacet, aut alia qualibet causa quæ (ra-
tionabilis) effe videatur, inventa fuerit,*
diligenter describatr, & ad nostram no-
tiiam perferatur. Sed & justum atque ra-
tionabile videtur ut si rectores Ecclesia-
rum negligenter res quas acceperunt in
commutationem neglexerunt, & comi-
mutantes commutatas excolverunt, non
compensentur exulta & neglectæ qualiter:
sed sicut tunc fuerunt compensentur
quando commutatae fuerunt. Et ita com-
pensatio ad nostram notitiam perferatur,
& nostro ac fidelium nostrorum judicio,
utrum permaneare ad dissolvi debeat istæ
commutationes, decernatur.

IX.

Ut sicut in Capitulis avi & patris nostri
continetur, Milli nostri, ubi boni Scabi-
nei non sunt, bonos Scabineos mutant;
& ubiunque malos Scabineos inveniunt,
eiciant*, & totius populi consensu in lo-
cum eorum bonos eligant; & cùm electi
fuerint, jurare eos faciant ut scienter in-
justè non judicent.

X.

Volumus ut secundum Capitulare avi
& patris nostri, quicunque de Scabineis
deprehensus fuerit propter munera aut
propter amicitiam injustè judicasse, per
fidejussione nullus ad presentiam nostram
veniat. Et omnibus Scabineis denuntierur
ne quis etiam justum judicium vendere
presumat.

XI.

Volumus ut secundum Capitulare avi
& patris nostri, in comitatu omni hī qui
meliores & veriores inveniri possunt,
eligantur à Missis nostris ad inquisitionem
faciendam & rei veritatem discendam, &
ut adjutores Comitum sint ad iusticias fa-
ciendas.

XII.

Volumus ut secundum Capitula avi &
patris nostri & nostra mallus neque in Ec-
clesia neque in porticibus, aut atrio Eccle-

Capitularia
lib. V. c.
119.
Add. IV.
cap. 102.

[S. mons.
diocesis.
Notas
B. Thesaur.
lata. p.
119.]

Add. IV.
cap. 102.

[S. mons.
diocesis.
Notas
B. Thesaur.
lata. p.
119.]

Ibid. c. 107.

Ibid. 104.

Capitularia
lib. IV. cap.
11.

Super tit.
XI. c. 7.
Capitular.
lib. IV. cc.
26.

siz , neque in mansione Presbyteri juxta Ecclesiam habeatur : quia non est aequum ut ibi homines ad mortem judicent & dismembrantur & flagellentur ubi si confugerint , secundum aliud Capitulum pacem habere debent. Domus vero , sicut in Capitulis avi & patris nostri continetur , à Comite in loco ubi mallum tenere debet

KAROLI CALVI
REGIS 34. 234*

construatur , quatenus propter calorem solis & pluviam publica utilitas non remaneat. Minorā verò placita Comes , sive intra suam potestatem , vel ubi impetrare potuerit , excepto in Ecclesia , & porticibus , atque atrio Ecclesie , & mansione Presbyteri , habeat , sicut in eisdem Capitulis continetur.

TITULUS XLVI.

RECLAMATIO EPISCOPI BARCINONENSIS APUD ATTINIACUM.

*ANNO Incarnationis Dominice DCCCLXXIV. hæc que sequuntur Capitula Domini
Rex Karolus in Attiniaco kalend. Iulii statuit.*

C A P. I.

(Frodo-
nus. Nota. Sur-
mondicus.
vid p. 102.)

EPISCOPOS Barcinonensis * se reclamavit quod Tyrus Presbyter Cordubensis in Ecclesia intra muros ipsius civitatis sita scorum conventus agens , penè duas partes ex decima ipsius civitatis libi usurpat , & sine illius licentia Missas & baptisteria in eadem civitate præsumit celebrire , & convocatos ab Episcopo ad matrem Ecclesiam , etiam in solemnitatibus Pascha ac Nativitatis Domini , ad se revocat , atque contemptu Episcopo eis communionem largitur. Unde sacrum Nicenum Concilium dicit : Quicunque temerè ac pericolose , neque timorem Dei pœ oculis habentes , nec agnoſcētes Ecclesiā regūlā , diſcedunt ab Ecclesia Presbyteri aut Diaconi vel qui- cunque ſub regula prorsus exiſtunt , hi nequaquam debent in aliam Ecclesiam recipi ; ſed omnem neceſſitatem conuenit illis imponi ut ad suas parochias revertantur. Quod ſi non fecerint , oportet eos communione privari. Hoc de Tyrso , qui irregulariter à sua civitate diſcedit , decretum eſt. Ceterū de ipso & de aliis contemporebus Antiochenum Concilium dicit : Si quis Presbyter aut Diaconus Episcopum proprium contemnit , ſc ab Ecclesia ſequeſtravit , & ſcorum colligens altare conſtituit , & commonenti Episcopo non adquieverit , nec conſentire vel obediſſeret ſemel & iterum con- vocanti , hic dannetur omni modo , nec ultrà remedium conſequatur , quia ſuam recipere non poſſe dignitatem. Quod ſi Ecclesiā conſurbare & follicitare perſiftit , tanquam ſeditiosus per poſtulantes exteris opprimatur. Hinc etiam Africæ provinciæ Canones decreverunt. Sed tan- tum hoc Capitulum de Antiocheno Con- cilio posuisse ſufficiat. De baſilicis autem

Au cl. 1.
cap. 1.

& decimis ſacri Canones decreverunt ut omnes baſilicas , quæ per diversa loca conſtructæ ſunt , vel quotidie conſtruiuntur , ſecundum priorum Canonum regu- lant in ejus Epiloci , in cujus territorio poſitæ ſunt , poſtulante conſtant. Et sanctus Gelalius in decretis suis : Quatuor , inquit , tam de redditu quam de oblatione fideliūm , prout cuiuslibet Ecclesia fa- cultas admittit , ſicut dudum rationabili- ter eſt decretum , conuenit fieri por- tiones : quarum una ſit Pontificis , altera Clericorum , pauperum tercia , quarta fa- bricis applicanda. De quibus ſicut Sacer- dotis intererit integrum ministris Eccle- ſiae memoratam depen- derē quantitatem , ſic Clerus ultra delegatam ſibi ſummanam nihil inſolenter noverit expetendum. Ea verò quæ ecclesiasticis adificiis adtribuuntur ſunt , huic opere veraciter prorogata lo- corum doceat inſtauratio maniſta Sanc- torum : quia neſas eſt , ſi ſacris ædibus deſtitutis in lucrum ſuum Praeful impen- dia his deſignata convertat. Iſam nihi- lominus adſcriptam pauperibus por- tionem , quamvis diuinis rationibus ſe di- penſiſſe monſtraturuſe videatur , ta- men , juxta quod ſcriptum eſt , uideant opera reſtra bona & glorificant Patrem reſtrum qui in cœlis eſt , oportet etiam preſenti teſtiſiſatione preſdicari , & bona fama preconii non taceri. Et hac qui- dem de redditibus illis & oblationibus fide- lium decreta ſunt qua ſpecialiter ad Epis- copos Ecclesiārū in illis regionib⁹ per- tinent qua non abundant rebus , ſed tan- tum de fideliūm decimis ac votis ſubſiſtunt. Ceterū de ruficanis parochiis , quan- tum Episcopus in partibus Septimanis at- que Gallicis à Presbyteris exigere debeat , Bracarenſe Concilium capitulo ſecondo & Toletanum Concilium capitulo quarto

demonstrant. De his autem qui contra auctoritatem & Barcinonensis Episcopi voluntatem Tyrsum Presbyterum in Ecclesia Barcinona civitatis retinente, Capitulare Augustorum Domni Karoli & Domni Hludouici decernit hoc modo: *De his qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis conficiunt, vel de Ecclesiis eiciunt, vel ab Episcopo vel a quolibet Missio dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum nostrum rewdiare cogantur, & per fidejussiones ad Palarium nostrum venire jubeantur: & tunc nos decernamus utrum nobis placeat ut aus illum bannum persolvant, aus aliam harmonicaram sustineant.* Quia verò longum est istos ad presentiam Regis adducere, vel periculosest longius à marcha eos abducere, Dominus Rex commendabit suo Marchioni qualiter eos distingat atque castiger. De decimis vero quae in potestate & dispositione Episcopi esse debent, quas illi à matre Ecclesia abstracti sunt, & pro suo libitu alibi donant, idem Capitulare dicit: *Quicunque decimam abstrahit de Ecclesia ad quam per justitiam debet dari, & eam presumposse vel propter munera aut amicitiam vel aliam quamlibet occasionem ad aliam Ecclesiam dederit, à Comite vel à Misso nostro distingatur ut ejusdem decima quantitatem cum sua lege restituat.* Et item: *De his qui nonas & decimas jam per multos annos aut ex parte, aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Missos nostros constringantur secundum Capitularem priorem solvant unius anni nonam & decimam cum sua lege, & insuper bannum nostrum.* Et hoc eis denuntietur, quod quicunque hanc negligentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona & decima persolvi debuit amissarum se sciat.

Capitular.
lib. V. c. 51.
Add. IV.
cap. 51.

[A Pyreneo. Vide
Notas. Sirmondicas.
infid pag.
802.]

Capitular.
lib. V. cap.
576.
Add. IV.
100. 166.

Capitular.
lib. V. cap.
576.
Add. IV.
99. 164.

I.

De hoc quod se reclamavit quoniam

castrum Terracinense suz subditum protestati, factione Baionis, per Presbyteri insolentiam suo resulat ministerio, desixio prefati Antiocheni Concilii sequenda est in causa insolentis Presbyteri. Contra factionem autem Baionis sequendum est Capitulum Carthaginensiu Concilii, quo dicitur: *Visum est universis ab Imperatoribus postulari defensores, propriæ officiationem pauperum, quorum molestius sine intermissione satigatur Ecclesia, ut defensores eis adversus potencias devitum cum Episcoporum provisione delegentur.* Sequendum est etiam suprà positum capitulum ex Capitulari Augustorum, de his qui sine consensu Episcopi Presbyters in Ecclesiis suis constituunt, vel de Ecclesiis eiciunt.

Concil.
Afric. IV.
c. 5.

I I I.

De hoc quod se reclamavit quia Gothus quidam Madascius fraude atque subreptione per præceptum Ecclesiam sancti Stephani nobilem & antiquam impetravit; ubi, postposito Dei cultu, foeda efficitur conversatio rusticorum. Et similiter Ricosindus Gothus fraude & subreptione agrum sancte Eulaliz per præceptum obtinuit. Juslio regia hæc per fideles Missos diligenter ac veraciter inquirere jubeat, & ipsam inquisitionem per fidelium custodiā sub sigillo ad notitiam suam perferri faciat. Et si inventum fuerit quod prædicta Ecclesia sancti Stephani & ager sancte Eulaliz à præfatis Gothis per præcepta obtenta sunt, ipsa præcepta secundum legem signillentur, & una cum ipsa inquisitione ad presentiam regiam perferantur; ut secundum jura forensia, qui in precibus fuere mentiti, non illis prosint quæ impetraverunt, & ibi careant ipso scriptorum beneficio quod perducentur rescripta, & regia magnificè recipiat quod est sui juris Barcinonensis Ecclesia.

TITULUS XLVII.

SYNODI PONTIGONENSIS.

Fab. Gol.
dall. Conf.
Imper. rom.
1. pag. 891.
Simeon-
dus. Conc.
Gallie c. 1.
908. 917.

SYNODUS que fuit alta apud Ticinum Palarium anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXXVI. Indictione IX. mense Februario; & postea fuit confirmata ipsa Synodus apud Pontigonem, cum Missis Domini Apostolici Johannis aliisque multarum provinciarum Episcopis.

Scriptores
co-stantei:
part. 2. pag.
908.

ELECTIO KAROLI IMPERATORIS AB ITALICI REGNI EPISCOPIS ET CETERIS CONFIRMATA.

Gloriosissimo & à Deo coronato, Dom-

no nostro Karolo perpetuo Augusto, nos quidem omnes Episcopi, Abbates, Comites, ac reliqui, qui nobiscum convernunt, Italici regni Optimates, quorum

nomina generaliter subter habentur inser-
ta , perpetuam optant prosperitatem &
pacem. Jam quia divina pietas vos beato-
rum Principum Apostolorum Petri &
Pauli interventione per vicarium ipsorum
Dominum videlicet Johannem summum
Pontificem & universalem Papam spiri-
tualemque patrem vestrum ad profectum
sancte Dei Ecclesie nostrorumque om-
nium invitavit , & ad imperiale culmen
sancti Spiritus iudicio provexit , nos una-
nimiter vos protectorem , dominum , ac
defensorem omnium nostrorum eligimus :
cui & gaudenter toto cordis affectu subdi-
gaudemus , & omnia que ad profectum
totius sancte Dei Ecclesie nostrorumque
omnium salutem decernetis & sancteis ,
totis viribus , annuente Christo , concordi-
mente & prompte voluntate observare
promittimus.

*Et subscripterunt illi qui in Italia
adserunt.*

Anspertus sancte Mediolanensis Ecclesie
Archiepiscopus subscripti.
Johannes sancte Areteina Ecclesie humilis
Episcopus subscripti.
Johannes Episcopus sancte Ticinensis Ec-
clesie subscripti.
Benedictus Cremonensis Episcopus sub-
scripti.
Teudulfus Tertonensis* Episcopus sub-
scripti.
Adalgaudus Vercellensis Episcopus sub-
scripti.
Azo Eporediensis Episcopus subscripti.
Gerardus exiguis in exigua Laudenii Ec-
clesie Episcopus subscripti.
Hilduinus Astensis Ecclesie Episcopus
subscripti.
Radobonus sedis Augustanae Episcopus
subscripti.
Leodoinus Mutinensis Ecclesie Episco-
pus subscripti.
Hildradus Albensis Ecclesie Episcopus
subscripti.
Bodo humilis sancte Aquensis Ecclesie
Episcopus subscripti.

Sabbatinus Jenuensis Ecclesie Episcopus
subscripti.
Eilbertus Comensis Episcopus subscripti.
Adelardus servus servorum Dei Veronen-
sis Episcopus subscripti.
Ego Paulus sancte Ecclesie Placentie
Episcopus subscripti.
Ego Andreas sancte Florentiae Ecclesie
Episcopus subscripti.
Reginerius Abbas subscripti.
Signum Bosonis incliti Duci & sacri pala-
tii Archimistri aquae Imperialis Missi.
Signum Richardi Comitis.
Signum Walfredi Comitis.
Signum Liwfridi Comitis.
Signum Alberici Comitis.
Signum Supponis Comitis.
Signum Hardini Comitis.
Signum Bodradi Comitis palati.
Signum Cuniberti Comitis.
Signum Bernardi Comitis.
Signum Airboldi Comitis.

*Acta sunt hac in palatio Ticinensi anno
Domini DCCCLXXVI. regni Domini Imper-
atoris Karoli Hludouvici Augusti pia
memoria filii in Francia XXXVI. imperii
primo , Indictione IX.*

CONFIRMATIO CISAPINORUM.

Sicut Dominus Johannes Apostolicus &
universalis Papa primò Romæ elegit at-
que sacra unctione confixuit , omnesque
Italici regni Episcopi , Abbates , Comites ,
& reliqui omnes qui cum illis convenie-
runt , Dominum nostrum glriosum Im-
peratorem Karolum Augustum unanimi
devotione elegerunt sibi protectorem ac
defensorem esse , ita & nos , qui de Fran-
cia , Burgundia , Aquitania , Septimanias ,
Neustria , ac Provincia pridie Kalendas
Julii in loco qui dicitur Pontigonis anno
XXXVII. in Francia , ac Imperii primo ,
jussu ejusdem Domini & gloriosi Augusti
convenimus , pari consensu ac concordi
devotione eligimus & confirmamus .

*Et subscripterunt omnes Cisalpini Episcopi qui
adserunt. Et quorum nomina subscripta sequentia Ca-
pula , que confirmaverunt , tenetur adscripta.*

*Ind. pag.
244 - 245.*

[C A P I T U L U M . DE HONORE ECCLESIAE ROMANÆ DEBITO , EJUSQUE IMMUNITATE , DE REBUS ECCLESIAE NON AUFERENDIS ; DE REVERENTIA EPISCOPIS ET SACERDOTIBUS PERSOLVENDA ; DE DECIMIS .]

In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Incipiunt Capitula que
Dominus Imperator Karolus , Hludouvici Augusti pia memorie filius ,
una cum consentu & suggestione venerabilium Episcoporum & illus-

*Simon-
dus Con-
cil. Gallie
tom. 1. p.
410.*

trium Optimatum reliquorumque Fidelium suorum, ad honorem sancte Dei Ecclesie & ad pacem ac profectum totius Imperii sui, fecit anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCLXXVII *. regni vero sui in Francia xxxvi. Imperii autem fui primo, Indictione ix. mense Februario, in Palatio Ticinensi.

C A P. I.

[Ut Romana Ecclesia ab omnibus honoretur.]

UT sancta Romana Ecclesia, sicut est caput omnium Ecclesiarum, ita ab omnibus honoretur & vencetur; neque quisquam contra jus & potestatem ipsius aliquid injuste agere presumat: sed licet ei debitum tenere vigore, & pro universalis Ecclesia pastoralem exhibere curam, atque sacris precibus omnium pro omnibus interpellare auctorem.

[Ut Joanni Papae honor, obedientiaque ab omnibus exhibetur.]

II. Ut honor Domino & spirituali patri nostro Johanni summo Pontifici & universalis Papa ab omnibus conservetur; & quia secundum sacram ministerium suum auctoritate apostolica decreverit, cum summa veneratione ab omnibus suscipiantur, (& debita*) illi obedientia in omnibus conservetur.

* Sic etiam legi: Si mons. de: ai: manu corrente us debita. Or. 3

[Ut res Ecclesiae Romanae proprias nemo diripiatur.]

III. Et licet in omnibus id observare velimus, pricipue tamen sanctimus ut in termino beatorum Petri & Pauli Apostolorum Principum nemo in eundo & redeundo, vel ibi morando, aliquam vastationem & depragationem facere presumat; & quia ipsius sancta Ecclesia propria sunt, nemo aliqui iniquâ machinatione sine voluntate ipsius sacri Pontificis sibi vindicare platumat. Quod si quisquam fecerit, restitutis male presumptis, immunitatem ipsius Ecclesia persolvat, & bannum nostrum tripliciter componat.

[Ut Ecclesiasticus honor & reverentia praeservetur.]

IV. Ut ecclesiasticus honor, & sacerdotalis atque clericalis reverentia, debita competit, atque sinceritatis religione ab omnibus amplectatur, & in omnibus custodiatur, sicut avi & genitoris nostri monumenta edicta.

[Ut Imperatori honor ab omnibus observetur.]

V. Ut imperialis honor ab omnibus fideliter observetur; & quia ab eo seu per

epistolam seu per legatos precipiuntur, a nullo impunè audeant violari.

* [Si mons. de: ai: manu corrente us debita. Or. 3] Sic etiam legi: Si mons. de: ai: manu corrente us debita. Or. 3

[Ut Episcopi ministerium suum fine cuiusquam impedimento & molestia peragant.]

VI. Ut Episcopi ministerium suum secundum sacros & sancto Spiritu promulgatos Canones peragant, parochias suas absque alicuius impedimentoo, prædicando, corrigendo, & confirmingo circumneant; & in hoc agendo nullus eis contrarie & quod ad ministerium illorum pertinet contradicere in ipsis parochiis audeat; vel eis exinde aliquam molestiam inferat; sed adjutor, si oportuerit, invitatus à Pontifice quisque Ecclesia filius existat; ut licet eis criminalia scelera & alia quæque corrigenda inquirere, discutere, & dijudicare canonice. Quod qui temerare protervè præsumperit, triplicem legem & triplex bannum nostrum persolvat.

[Ut Episcopi per se & Presbyteros prædicationi insistant: & fideles diebus festis ad publicas stationes occurant, & nullus domi sua Missas celebret sine licentia Episcopi.]

VII. Ut Episcopi secundum sacram iunctionem Domini nostri Jesu Christi prædicationem per se, vel per suos congruenter exerceant, & Presbyteros suos ut similiter faciant instruire procurent. Et ut seculares & tideles laici diebus festis, qui in civitatibus sunt, ad publicas stationes occurant: & qui in villulis & possellioribus sunt, ad publicum officium in plebeum festinent. Et nullus latibulosa Missarum in suis dominibus officia celebrare presumat sine sui rationabili licentia Episcopi.

[Ut Episcopi cum Clero suo in claustris residenceant: Presbyteros vero ab Ecclesiis suis absè, aut ab eorum potestate diffidere non permittant.]

VIII. Ut Episcopi in civitatibus suis proximum Ecclesiaz claustrum instituant, in quo ipsi cum clero secundum canonicam regulam Deo militent; & Sacerdotes suos ad hoc constringant ut Ecclesias non relinquant, & alibi habitare præsumant. Sint etiam subjecti proprio Episcopo secundum canonicam auctoritatem, nec

per contumaciam ab eorum potestate disfiliant. Neque seculari potestati ad hoc eis commendare se licet, aut eos quilibet recipere audeat, aut contra canonicas leges & debitam Episcopi potestatem quodammodo defensentur. Hujusmodi vero Sacerdotes Episcopalis illico censura disciplinis ecclesiasticis subdat. Nec fas est omnium eorum sollicitudinem Episcopos non gerere, quibus in committendis sacris ordinibus dignum visum est communicasse.

[Ut Sacerdotes à seminarum familiaritate, ienique à venatione, armis militaris, & habitu non decenni abstineant.]

IX. Ut domibus Sacerdotum, propter male opinionis famam, habitatio seminarum penitus tollatur; neque illi in domos earum intrare indiscretè præsumant, ne nomen Dei, quod absit, per illos blasphemetur per quos laudari piè & jugiter debet. Venationem quoquè nullus tam sacerdos ordinis exercere præsumat; neque arma militaria pro qualicunque seditione portare audeat, aut habitum quemlibet tantum apicem sacerdotii non decentem afflumat.

[Ut res Ecclesiasticas nemo invadat, & quæ cum detimento Ecclesie à Rectoribus distractæ sunt, repeatantur.]

X. Ut res Ecclesiasticas tam mobiles quam & immobiles nemo invadere vel auferre præsumat; & quæ à Rectoribus Ecclesie haerentius, ob timorem vel favorem, alicui libellario vel emphyteuticario jure dolosè & cum damni detimento Ecclesie amisisse videntur; ad pristinum jus revertantur: quatenus liceat illis quibus earum cura commissa est, quieto & pacifico ordine eas tenere, & pro nobis ac regno nobis à Deo commisso orare, pauperibusque debita stipendia erogare, familiam Ecclesie justè & rationabiliter regere & gubernare. Transgressoribus autem indicimus iustè præsumpta restituere, & si- cut superioris præfixum est, triplicem legem & triplex bannum nostrum persolvere.

[Ut decimæ absque fraude offerantur, & à Presbyteris Episcopi arbitrio dispensentur. Et de baptismatis Ecclesie per earum filios restaurandis.]

XI. Ut decimæ collaborationum & animalium secundum sacra præcepta Domino absque fraude & aliqua retractione offrantur; & in potestate Episcopi maneat

Tom. II.

qualiter Presbyteris dispensentur canonici. Et ut Ecclesias baptismales, quas plebes appellant, secundum antiquam consuetudinem Ecclesie filii instaurent.

[Ut Episcopi Comites & vassos regios diligant ut filios, & hi Episcopos honorent ut paeres: & ut Episcopi in suis Episcopiis Missorum dominorum potestate fungantur.]

XII. Ut Episcopi Comites & vassos nostros in parochia eorum manentes paterno amore secundum Ecclesiasticum ministerium diligant; ipsi vero Comites & vassalli seu reliqua generalitas predictos Episcopos ut sanctos patres honorent & venerentur, & ad ministerium illorum peragendum, ubincunque potuerint, eos adjuvare decerent. Si vero, quod non oportamus, eis infestis, quod minus que Dei sunt exercere possint, reperti fuerint, aut ipsi contra leges officia sua violaverint, & eos quos venerari debent inquietaverint, secundum Capitulare avi & genitoris nostri emendent. Qualiter quoque Presbyteros ac reliquos gradus honorent, ipsius Capitularis forma doceantur. Ipsi nihilominus Episcopi, singuli in suo episcopio, missatrici nostri potestate & auctoritate fungantur.

[Ut Episcopi & Comites in pauperum comibus, nisi rogati, non diversentur, & ut praedas ac devastationes inhibeant.]

XIII. Ut Episcopi & Comites in suis ministeriis commorantes in suis consistant domibus cum suis vassalibus, neque præsumant occasione hospitiis in pauperioris cuiuspiam vicini domo, nisi rogati, commorari; quia ob hoc maximè deprædationes & discordias haerentius pullulatæ manifestum est. Prævideant quoque, secundum ministerium unusquisque suum, ne in potestate illorum præda & devastações fiant. Et si aliqui hoc facere tentaverint, omni suâ virtute illis resistant. Et si ipsi per se confingere illos ad emendationem non potuerint, constitutis Missis nostris renuntient, ut ipsorum judicio legaliter secundum Capitulare avi & genitoris nostri emendent. Quod si & ipi hoc emendare nequivirent, ad nostram notitiam perducant.

[Ut defundi Episcopi facultates nullus invadat, sed successori reverentur, vel pro illius anima erogentur.]

XIV. Ut quotiens divinum judicium aliquem Ecclesie Preludem è seculo vocaverit, nullus ad suum perditionem facultates ejus invadat, diripiat, & ad jus suum

Q

*[Subscriptio
nem
duo. succe
dero. etc.]

transferat; sed erogatarius & eleemosynariis ecclesiasticis, cum ipius Ecclesiaz constituto economo, liberum sit, canonico more, justè rationabiliterque deputata successori futuro * reservare, vel qui-
busunque, sicut expedit, pro ejus spi-
ritu distribuere. Quod qui iniqua cupidi-
tate transgredi præsumperit, ut superius
prælibatum est, inrefragabiliter multetur.

[Ut infideles Regi nemo celeat, nec ullam
eis suasionem præbeat.]

XV. Ut nemo fidelium nostrorum quodammodo aliquem celeat quem nostrum scierit infidem esse, neque ei sustentationem quamcumque præstare pertinet, si eum ad nostram fidelitatem revocare ne-
quiverit. Quicunque autem contra hæc fecerit, prædecessorum & progenitorum nostrorum judicium experietur*.

*[Post ca
pituli in
Cod. S. Ro
mulus Re
migii fe
runtur con
tentus Leo
ni. editus
intra p. 109.
cap. 8.]

[SUBSCRIPTIONES EPISCOPORUM, ABBA-
TUM ET COMITUM.]

Ansbertus Archiepiscopus subscripti.
Johannes humilis Aretinus Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Adalardus servus servorum Dei sanctæ Veronensis Ecclesiaz Episcopus sub-
scripti.

Adalgaudus Vercellensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Azo Eporediensis Episcopus subscripti.
Benedictus Episcopus Cremonensis sub-
scripti.

Hildradus Albensis Episcopus subscripti.
Gerardus exiguus Ecclesiaz Laudensis
Episcopus subscripti.

Johannes humilis Episcopus sanctæ Ticinensis Ecclesiaz subscripti.

Teudulfus Terdonensis Episcopus sub-
scripti.

Hilduinus Astensis Episcopus subscripti.
Sabbatinus humilis Jenuensis Ecclesiaz
Episcopus subscripti.

Signum Bosonii Duci & Missi Italiz
atque sacri palatii Archiministri.

Signum Bernardi Comitis.

Signum Bodradi Comitis palatii.

Signum Ricardi Comitis.

Signum Airboldi Comitis.

Signum Cuniberti Comitis.

Signum Supponis Comitis.

Signum Alberici Comitis.

Signum item Bernardi.

Signum Hardigi Comitis.

Signum Berardi Comitis*.

Johannes Tuscanensis Episcopus, Lega-
tus sanctæ sedis Apostolicæ & Domini

Johannis summi Pontificis & universa-

*[Subscriptio-
nes om-
nes que pre-
cedunt in
Simondo
defini. re-
ferentes
sunt in if-
tiu Operi-
bus variis.
post illam
editus, ex
Cod. Bello-
vaceus.]

lis Papæ, in his quæ suprà scripta sunt interfui, consensi, & subscripti.

Ansegilus Senorum metropolis Episco-
pus, sanctæ & Apostolicæ sedis per
Dominum Johannem summum Ponti-
ficem Papam Vicarius, interfui, con-
sensi, & subscripti.

Johannes Arerinus Episcopus, sanctæ
sedis Apostolicæ Legatus, interfui,
consensi, & subscripti.

Hincmarus Remorum Archiepiscopus
subscripti.

Frorarius Archiepiscopus consensi & sub-
scripti.

Aurelianus Lugdunensis Ecclesiaz Epis-
copus in Christi nomine roboravi*.

Otrramnus Viennensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Johannes Rotomagensis Ecclesiaz Archie-
piscopus subscripti.

Bertrundus Ebredunensis Ecclesiaz Ar-
chiepiscopus subscripti.

Ragenelius Tornacensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Walterus humilis Aurelianensis Ecclesiaz
Episcopus subscripti.

Geboldus Cabillonensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Gislebertus Carnotensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Hildeboldus Suessionensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Rofagnus sanctæ Arelatenensis Ecclesiaz
humilis Episcopus subscripti.

Isaac Lingonensis Ecclesiaz Episcopus sub-
scripti.

Lantbertus Maidicensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Ingelwinus sanctæ Parisiacensis Ecclesiaz
Episcopus subscripti.

Geroldus Ambianensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Abbo Nevernensis Ecclesiaz Episcopus
subscripti.

Johannes Cameracensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Hadebertus Silvaneiensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Odo Belgivacorum Episcopus in Christi
nomine subscripti.

Ratbertus Valentini Ecclesiaz Episcopus
subscripti.

Bernarius Gradianopolitanus Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Angenulfus Gabalitanensis Ecclesiaz Epis-
copus subscripti.

Birico Wapincensis Ecclesiaz Episcopus
subscripti.

*[In Si-
mondo sub-
scriptio ab-
reli. pre-
cedit sub-
scriptio
rem Praes-
tori.]

245 ANNO CHRISTI 876. Regum Francor. KAROLI CALVI IMP. I. 246*

- [Names of various bishops listed]
- Alduinus Avinonensis * Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Wido Vallavenis * Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Hildebrannus Sagensis Episcopus subscripti.
- Willebertus humilis Catalaunorum Episcopus subscripti.
- Ragenfridus Meldensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Heirardus Lixoviensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Sigenandus Constantiensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Aetherius Vivariensis Episcopus subscripti.
- Erchambertus Bajocensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Hedenulfus Laudunensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Agilmarus Arvernensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Anselmus Lemovicensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Adalbertus Morinensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Willemus Cadurcorum Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Lupus Albiensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Ottulfus sancte Treccassine Ecclesiaz humili Episcopus subscripti.
- Berardus Viridunensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Arnaldus Leucorum Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Franco Tungrensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Theodoricus Vesontiorum Ecclesiaz Archiepiscopus subscripti.
- Wala Autisiodorensis Episcopus subscripti.
- Adalgarius Augustidunensis Episcopus subscripti.
- Hemico Diensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Aimarus Ruthenensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Theotarius Gerundensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Hugo Abba.
- Albus Abbas ex monasterio quod vocatur Bethleem sive Ferrarias.
- Hilduinus Abbas & Bibliothecarius.
- Wilfardus Abba scriptis & subscriptis.
- Gauzlenus Abba & Archicancellarius.

TITULUS XLVIII.

ACTORUM Synodi Pontigonensis Editio altera, illa foras quam cum Legatis Apostolicis dictasse & in Synodo legisse dicitur Odo Episcopus Bellovacensis.

Simon-
dus, Conc.
Gallie, t. 3.
p. 444.

SANCTA Synodus quæ in nomine Domini vocatione Domni Johannis ter beatissimi ac universalis Papæ, & iussione Domni Karoli perpetuò Augusti congregata est in loco qui vocatur Pontigonis anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXXVI. Indictione ix. regni præfati invictissimi Imperatoris xxxvii. imperii autem primo, xvii. kalendas Augusti, hæc Capitula quæ subter adnexa sunt instituit.

C A P. I.

OBEUNTE Hludouvico, qui Romani imperii jura regebat, Dominus Johannes ter beatissimus Papa per Gadericum Velikernensem, Formosum Portuensem, Johannem Aretinum venerabiles Episcopos Domnum Karolum tunc Regem ad limina bearorum Apostolorum invitavit, eumque Ecclesiaz ipsius defensorem ac tutorem elegit, imperialique diademate coronavit, eum pre cunctis folium & specialem eligens qui Romani imperii sceptra teneret. Cujus sacris institutionibus pro debito parentes, quod ipse

Tom. II.

instituit instituimus, & quod ipse confirmavit pari consensu omnes firmamus.

I I.

Congregata igitur in Romana urbe sancta Synodo, ante adventum prædicti Domini Imperatoris, misit cum consensu omnium epistolas Hludouvico Regi, filiis quoque ipsius, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatis, ac reliquis Primoribus regni sui, monentes eos apostolicâ auctoritate more paterno servare quæ pacis sunt, ne videlicet aliquam inreptionem in regno præfati Augusti facile tentarent usque dum simul ad mutuum colloquium venirent, &

Q 2

Capitularia

ipse inter eos & de pace conservanda &
de jure regnum secundum sibi à Deo
ministerium creditum decerneret pariter
& discerneret. Quas epistolæ per Odo-
nem Bellovacorum venerabilem Episco-
pum sibi destinatas & bis delatas omnino
recipere renuerunt.

I I I.

Ipse verò apostolica & paterna monita
parvipendens, & fraterna sœdera disrup-
pens, hostili manu tyrannico more frater-
num regnum depopulando invasit; homi-
cidia, stupra, adulteria, sacrilegia, & in-
numera mala quæ enumerari nequeunt,
auctoritas facientium perpetravit.

I V.

Hæc mala audiens ter beatissimus Papa
perpetrata esse in regno spirituali filii sui
Domni Karoli semper Augusti, tactus do-
lore cordis acceleravit mittere Missos
suos, Johannem videlicet, & Johannem
venerabiles Episcopos, cum aliis suis episcopis,
volens eum monere ut à tanto ma-
lo penitendum de præteritis ageret, &
tandem fraternum regnum invadere desi-
neret. Quorum legationem secundò com-
monitus needum recipere voluit.

V.

Post hos denique misit iterum alios Le-
gatos, Leonem scilicet sanctissimum Ga-
binensem Episcopum & sancta Romanæ
Ecclesiaz Missum & Apocrisiarium, par-
terque & Petrum Forosemproniatem ve-
nerabilem Episcopum, hæc eadem obse-
cando, monendo protestans. Quorum mo-
rita utrum recipere velit, adhuc ambiguum constat.

V I.

Verum quia præfatus Leo Gabinensis
reverentissimus Episcopus & sanctæ Ro-
manæ Ecclesiaz Missus & Apocrisiarius,
seu & Petrus Forosemproniatis Episco-
pus, pro quibusdam utilitatibus ecclesiast-
icis morari hic diutius nequeunt, neque
Episcopos de longinquæ venientes fatiga-
re longius dignum est, decreverunt Jo-
hannem Tuscanensem & Johannem Are-
tinum venerandos Episcopos, qui lega-

tionem prælatorum pariter cum priori le-
gatione suscipientes, ea quæ peragenda
sunt, cum ceteris Episcopis, quos com-
muni consensu elegerint, vice omnium
Episcoporum, quicquid seu in evocando
seu in contempitoribus feriendo definie-
runt, apostolicæ auctoritate liberè defini-
nant, & quicquid ipsi deliberaverint, &
Dominus Apostolicus cum omni sancta
Romana Ecclesia determinabit & in per-
petuum mansurum statuet & firmabit.

V I I.

Sicut Dominus Papa Johannes sanxit,
connivente & consentiente & condecer-
nente Domno & glorioissimo Karolo
Imperatore semper Augusto, Ansigium
venerabilem Episcopum, Senonum Ar-
chiepiscopum, suam vicem tenere & pri-
matum ei Galliz & Germaniz contulit in
evocanda synodo & definiendo canonice
si quilibet insurrexerint necessaria, & ut
graviora ad ipsius noritiam referat, & nos
unanimiter omni devotione laudamus, &
ut ita ipse primatum teneat Galliz & Ger-
maniz decernimus & fancimus.

V I I I.

Synodum quam Dominus Johannes
Apostolicus & universalis Papa super quo-
rundam depositionem, Formosi scilicet
Portuensis Episcopi, & Gregorii Nomen-
culatoris, seu & Stephani Secundicerii,
& Georgii Vesterarii, ceterorumque suo-
rum complicum, sicut in epistola ipsius ad
nos missa continetur, nuper instituit, &
nos secundum iussionem ipsius, in nullo
à capite dissidentes, consentiendo decer-
nimus, omnibusque apostolicis illius sanc-
tionibus per omnia parentes sicut decet
obedimus.

I X.

Censuram verò quam Dominus Apos-
tolicus super nefandissima acta Hludou-
vici Regis & complicum ejus, nisi resi-
puerint, & debitam obedientiam Sedi
Apostolicæ exhibuerint, statuit & firma-
vit, omnes nos qui ad præsentem Syno-
dum convenimus, unanimiter decernimus
atque firmamus.

[Sequebatur post hæc in Codice Sandi Remigii Remensis confirmatio Synodi Tici-
nensis, cum Episcoporum subscriptionibus, ut supra pag. 237 & 238.]

TITULUS X L I X.

ALIA QUÆDAM ACTA EJUSDEM SYNODI PONTIGONENSIS.

[*De Hludouvico Rege; de Presbytero infamato; de novo Hincmari juramento.*]

C A P. I.

Sirmon-
dus
Cor-
cil. Gallic.
t. 1. p. 446.

Libellus proclamationis Ecclesie Remensis adversus Hludouicum Regem Karolo Imperatori oblatus in Synodo Pontigonensi.

PATERNIS magisteriis instruimus ut si qua majora negotia vel majores cauſe exortæ fuerint, ad Sedem Apostolicam, prout auctoritas docet & mos antiquus obtinuit, semper referantur. Ideoque quia imperiale excellentiam vestram Synodo præfesse & Vicarios Sedis Apostolicæ præsto nobis adesse gaudemus, calamitates & miseras Ecclesie nostra ac filiorum nostrorum, quas hoc anno ab Hludouvico Rege itemque Hludouvico filio ejus & complicibus eorum, cædes videlicet, homicidia, adulteria, fornicationes, rapinas, sacrilegia, & cetera flagitia qua nullus enumerare potest, Ecclesia nostra perpeſsa est, vestra serenitati innotescimus, obſer- crantes ut pro Dei omnipotenti amore, & pro ingenita vobis benignitate, ac pro ministerio imposito, nobis & Ecclesia noſtræ ac filiis nostris secundum pervulgatam omnibus vestram sapientiam consulatis pariter ac succurratis, ne de cetero talia ac tanta mala Ecclesia nostra ac regnum patiatur qualia haecenū passa est.

I I.

Definitio Synodi Pontigonensis de Adalgaudo Presbytero infamato.

Sirmon-
dus
ibid.

Pridie Idus Julii, in loco qui vocatur Pontigonis, ita de Adalgaudo Presbytero à Legatis Sedis Apostolicæ, Leone Apocrisiario sanctæ sedis Romanae, Petro, Johanne, itemque Johanne Legatis memoratæ sanctæ sedis, ac Ansegiso Vicario ejusdem sanctæ sedis, & ab omni Concilio definitum est ut illi propria Ecclesia reddatur, & à prefatis kalendis quatuor mensium dilatio ad tamam suam purgandam illi concedatur. Si post quatuor menses purgare se canonice non potuerit, nulla ejus vox postea penitus audiatur.

I I I.

Consensus Leonis Episcopi Missi & Apocrisiarii, cum post Synodum discessurus esset.

Sirmon-
dus
ibid.

Quia Dominus noster Johannes sanctissi-

simus & ter beatissimus Papa nos quidem, me scilicet Leonem Gabinensem Episcopum & sanctæ Romanae Ecclesie Missum & Apocrisiarium, & Petrum venerabilem Forosempriatorem Episcopum, ad hoc in has partes direxit, ut ceu pridem per venerabiles Episcopos Johannem videlicet & Johannem mandaverat, vestra sanctitate adgregata, de negotiis quæ inter utrosque fratres hoc anno emerferant determinaremus, sed nos ob quasdam sanctæ Romanae Ecclesie utilitates quia diutius morari nequimus, & vestram beatitudinem longius fatigare nolumus, hos fratres nostros Johannem vide- licet Tuscanensem & Johannem Are- tinius venerabiles Episcopos vobiscum morari decrevimus usque dum res unde agitur optatum finem divinâ favente gratiâ accipiat: qui quicquid seu in evocanda Synodo, seu in definiendo, seu in contemptoribus feriendo definierint, Apostolicâ auctoritate liberè definiant, & quicquid ipsi deliberaverint, & Dominus Apostolicus cum omni sancta Romana Ecclesia determinabit & in perpetuum mansurum statuet & firmabit.

I V.

Juramentum quod Hincmarus Archiepiscopus edere jussus est apud Pontigonem.

Hincmar.
epist. ci.
Sirmon-
dus ubi fu-
p. 457.
Scriptores
co-eratani.
Part. 2. pag.
406. 407.

Sic promitto ego quia de isto die in anteā isti Seniori meo, quandiu vixerō, fidelis & obediens & adjutor, quantumcunque plus & melius sciero & potuero, & consilio & auxilio secundum meum ministerium in omnibus ero absque fraude & malo inge- nio & absque ulla dolositate vel seduc- tione seu deceptione & absque respectu alicujus personæ. Et neque per me, neque per Missum, neque per hitteras, sed neque per emissam vel intromissam perso- nam, vel quoconque modo ac significa- tione, contra suum honorem & suam, Ecclesiam, atque regni illi commissi quietem & tranquillitatem atque soliditatem machinabo vel machinanti consentiam. Neque unquam aliquod scandalum movebo, quod illius presenti vel futuræ saluti contrarium vel nocivum esse possit. Sic me Deus adjuvet & ista sancta patrocinia.

EPISTOLA HINCMI, Remensis Archiepiscopi, ad Joannem VIII. Papam,
KAROLI CALVI nomine, de iudiciis & appellationibus Episcoporum & Presbyterorum Ecclesie Gallicanae ad Sedem Apostolicam. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

T I T U L U S L.

ACTA SYNODI ROMANAÆ

De confirmatione electionis Karoli Imperatoris, Missa per Adalgarium Episcopum Augutodunensem.

Pap. Maf.
son. lib. II.
Annal. pag.
119.
Scriptores
co-mitanei.
part. a pag.
190 & seq.
Goldst.
Consil.
Imp. rom.
a. pag. 11 &
seq.
Simondus, Con-
cill. Gallie
tom. 1. pag.
47 & seq.
Vid. Annal.
sancti Ber-
tini ad au-
g. 16.

In veritu exemplari istius Synodi, ut Simondus docet, hec leguntur de actis ipsis ad Karolum Imperatorem Missis: *Synodus quam actulit Adalgarus Episcopus de parte Johannis Papa aliorumque Episcoporum Karolo ad Urbam civitatem, quando pergebat idem Karolus Romanum.*

[M. No-
tas Simon-
dicas myra
pag. 106.]

SEQUITUR glosa qualiter Dominus Karolus filius Hludouichi Imperatoris fuit sedatus Imperator Roma tempore Johannis Apostolici, anno Incarnationis Domini DCCCLXXVII. Indictione X.

SERMO DOMNI APOSTOLICI JOHANNIS
IN SYNODO EPISCOPORUM.

ONNIBUS generationibus, immo cunctis mortalibus liquet qualiter omnipotens & creator universorum Deus in Ecclesia sua parte qua gemebunda peregrinatur in terris, per generationes & generationes electos suos velut in cœlorum ambitu sidera nova produxerit, ut niro modo in ejusdem Ecclesia cælo fixa, divino lumine radiantia, incerentium animos influarent, depulsis tetræ mortis tenebris & diversarum angustiarum dissipata caligine. Inter quas tanquam clarissimum sidus diebus nostris ecce nobis Karolum Christianissimum Principem supernâ providentia præscitum à se & præelectum ante mundi constitutionem & prædestinatum, non nisi copiosissimâ miseratione circa nostram salutem mota, secundum placitum suum, juxta quod congruum erat in isto periculoso tempore tribuit, nepotem videlicet illius quondam magni Karoli qui tempublicam prælia auxit, victoriis dilatavit, sapientia decorauit: qui cum omnes Ecclesiæ sublimasset, semper hoc ei erat in voto, semper in desiderio, sicut in gestis qua de eo scripta sunt legitur, ut sanctam Romanam Ecclesiæ in antiquum statum & ordinem reformaret. Unde & hanc multis honoribus extulit, multis munificentis & liberalitatibus ampliavit, adeo ut amissas olim urbes ei restituisset, & ex regni quoque sui parte alias non modicas contulisset. Sed pauca dieta sunt, nisi qua circa religionis incre-

mentum gessit magna & sublimia memorentur. Religionis quippe statum inter diuinorum errorum & pravitatum vepres incultum inventum sacris litteris erudit, divina pariter & humana scientia perornavit, erroribus expurgavit, ratus dogmatis saginavit, atque intra brevissimum tempus ita industrio pietatis studio egit ut novus quodam modo videretur mundus, magnis luminaribus venustatus, & varia vernantibus floribus adornatus. Cujus filius, divæ scilicet recordationis Hludouicus Maximus Imperator pater hujus à Deo eleæti Principis Karoli temporis Augusti, patrum solium adeo religione imitatus, pietate laudabiliter æmulatus est, ut & paterna divini cultus vota & erga prælatam principalem Ecclesiæ liberalitatis insignia prius natus æquipararet & roboraret, sed & uberioribus beneficiis & dapsilibus munificentis, ut heres gracissimus, ampliaret. Verum iste hujus præfulgidus filius, Karohus videlicet, de quo nobis sermo est, serenissimus & tranquillissimus Imperator, qui nobis, ut prætulimus, in quos fines seculorum devenerunt, quique caliginosi temporis ex quadam parte tetricærumnas & miferias suffinebamus, tanquam splendidissimum astrum ab arce polorum illuxit, non solum monumenta, progenitorum bonitatem eleæte radicis ferens in ramo alacriter æquiparavit, verum etiam omne prorsus avitum studium vicit, & universum paternum certamen in causa

religionis atque justitiae superavit, Ecclesiastis videlicet Domini diversis opibus dicens, Sacerdotes ejus honorans, hos ad ultramque philosophiam informans, illos ad virtutes seztandas adhortans, viros peritos amplectens, religiosos venerans, inopes recreans, & ad omne bonum penitus subsecutus, & omne malum medullitus detersatus. Quapropter & nos, carissimi fratres, tot ac tantarum dilectionum ejus arque virtutum audientes insignia, & laudabilium longè latèque diffusa nigrorum ejus intuentes indicia, pietatis illius affectus experti frequentissimè ac multifariè viscera, non immerito intelleximus istum esse proculdubio qui à Deo constitutus esset salvator mundi, multò prosecutò prestantiùs ac decentius ita vocarus quam Joseph, qui penè solam terram salvavit Aegypti. Unde ab universa sancta Romana plebe, voce alme illius Annae sancte personam gestans Ecclesie sterili & secunda, propheticò quodam modo spiritu temulento quotidie clamabatur: *Domines dabit imperium Regi suo, & sublimabis cornu Christi sui.* Et iterum cum David orabat Rege pariter ac Prophetā, *Da, inquiens, posfletem sive imperium puerō tuo, & salvum fac filium ancilla tuę, sanctę videlicet Catholicę & Apostolicę Ecclesię.* Unde nos tantis indicis divinitatis incumbentibus luce clarius agnitis, superni secreti consilium manifeste cognovimus. Et quia pridem apostolica memoriz deceffori nostro Pape Nicolao idipsum jam inspiratione cœlesti revelatum fuisse comperimus, elegimus hunc meritò & approbavimus unà cum annisu & voto omnium fratrum & coepiscoporum nostrorum atque aliorum sanctę Romanę Ecclesię ministrorum, amplique Senatus, totiusque Romani Populi Genitique Togaz, & secundum prisam consuetudinem solemniter ad Imperii Romanī scepta proxemimus, & Augustali nomine decoravimus, unguentes eum oleo extrinsecus, ut interioris quoque Spiritus sancti unctionis monstraremus virtutem, quā unxit eum Dominus Deus natus pre confortibus suis, Christum hunc oleo iustitiae delibutum extrinsecus faciens, & Principem populi sui constituiens, ad imitationem scilicet veri Regis Christi filii sui Domini nostri, ita ut quod ipse possideret per naturam, iste consequeretur per gratiam. Deinde non hic perpetuus Augustus ad tanta fastigia se velut improbus intulit, non tanquam importunus

fraude aliquā, vel pravā machinatione, aut inhianci ambitione ad imperiale apicem aspiravit. Absit. Neque enim sibi honorem præsumptioē adlumpfit ut Imperator fieret; sed tanquam desideratus, optatus, postulatus à nobis, & à Deo vocatus & honorificatus, ad defendendam Religionem & Christi utique servos tuendos humiliter atque obedienter accessit, operatus & roboratus in Imperio summam pacem & tranquillitatem, & in Ecclesia Dei justitiam & exaltationem. Nisi enim nos talem ejus cognovissemus intentionem, nunquam animus fieret noster tam promptus ad ipsius promotionem, & hoc per Sacerdotum Domini manus ministrorum ejus officium, sicut David & Solomon & nonnulli allii Christi Domini, quos nimur non esse tangendos Spiritus sanctus per Psalmorum cantica protestatur. Quapropter, fratres carissimi, omnes unanimes idipsum sentientes benedicamus Domino, & totis cordis ac corporis vocibus collaudemus, qui, secundum quod pollicitus est, spernentes sprebit, & glorificantem se glorificavit, quique hunc tantum nobis talemque contulit per quem moerentium consolatio & Paganorum contritio & Christianorum proculdubio spectetur cita redemptio: summamque maiestatem ejus & pietatem votis continuis obsecremus ut confirmet hoc in eo, immo & in nobis per eum, quod operatus est in eo à templo sancto suo, quod est in superna Hierusalem. Nosque quod jam in Roma Ecclesia, quæ est magistra, mater, & caput Ecclesiarum, auctore Deo famulatus nostri ministerio gessimus, preces benedictionis fundentes, & coronam imponentes sceptri & diadema imperii, etiam hic in sancta hac generali fraternitatis nostra Synodo, ad quam Deo duce pro innumeris necessitatibus & utilitatibus sancta Dei Ecclesia convenisse dinoscimur, iterato cordis affectibus & oris vocibus & manus subscriptionibus roboremus, nec sint, quod ablit, in nobis schismata, quæ Apostolus medullitus execratur, nec animorum alicujus divisionis vel diversitatis dissensio.

Psal. 104.

I. Reg. 1.

I. Cor. 1. 10.

RESPONSIO EPISCOPORUM.

Ecce, beatissime & apostolice Domine Papa Johannes, luce clarius videmus mentem apicis vestri gratia sancti Spiritus inlustratam, qui prosecutò quos repleverit, ardentes pariter & loquentes facit. Nisi

enim ipse cor vestrum in radians tetigisset, nec ad tantæ dilectionis erga nos flagrantiam accenderetur, nec ad tot mellifluos & salutares effectus, quibus nos proculdubio piè & assidue instruitis, proculdubio moveretur. Spiritalem autem filium vestrum Dominum Imperatorem Karolum Christianissimum & mansuetissimum Principem tanto jure cupimus & desideramus augustalia Romani sceptri gubernacula inconcussa & immutata immo augmentata & ampliata fine tenuis retinere quanto liquidius non per hominem neque ab homine sublimatum & ad tantum culmen potestatis elevatum, superna gratia revealante, cognovimus, qui nimur cordi sacratissimo apostolatu vestri interius inspiravit ut non vos prius eligeret, sed anteà vos eum & eligeretis & diligeretis. Sed & nos, ô Domine & coangelice Papa, vestigia vestra sestantes, & salubria monita recipientes, quem amatis amamus, quem dilexistis diligimus, quem elegistis eligimus, & quod in eo auctore omnium bonorum Deo, sive divinâ benedictione, sive sacrâ unctione, sive coronæ imperialis impositione gesistis, viscerabili affectu sequimur, & celebri laude prosequimur, & dignâ honorificentâ veneramur, atque totius sensu nostri nisi bus ita permanere atque pollere semper optamus. Sed & si necessitas fortassis exegerit, totis officiis nostri conatibus adversus alter sentientium molimina resistere satagemus. Cum enim, secundum Apostolum, non sit potestas nisi à Deo, & hæc præcipue quæ tam pio collata est, haud dubium quin Dei ordinationi resistir qui isti ordinationi, quæ nobis ministrantibus coelitus facta est, obstinatâ mente resistit. Apostolico quippe culmini, docente sancto Bonifacio Papâ, nemo umquam obices manus intulit nisi qui de se voluit judicari. Durum est autem contra stimulum calitrare vel adversus impetus fluminis conari.

Rom. 11.

ITEM SUMMUS PONTIFEX.

Quia igitur, fratres dilectissimi, inspiratio divina omnium nostrum corda in unum sensum & in unum eundemque deliberationis finem direxit, ut scilicet unum sentiamus & unum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata, quæ in præfato piissimo & tranquillissimo Imperatore spirituali filio nostro Karolo, auctore Deo, sive preces benedictionis super caput ejus

infundendo, sive sacra unctionis oleo celsum ipsius verticem contingendo, sive coronam imperii conferendo gesimus, sententia prolacione, si unanimi generalitate vestra videtur, & per manum subscriptionem etiam in praesenti hac venerabilis Synodo, sicut jam hortati sumus, iterum promulgemus & roboremus.

SACRA SYNODUS RESPONDET.

Placet & valde placet in omnibus vestra sacratissima sectari vestigia, neque fas est ut à culmine apostolatus vestri in aliquo dissentiamus, quem videlicet ipse Christus Dominus noster omnium nostrum ad vicem suam in terris esse voluit caput.

TUNC SURGENS SUMMUS PONTIFEX
SENTENTIAM PROTULIT, DICENS.

Piissimi & serenissimi spiritualis filii nostri Karoli magni & pacifici Imperatoris ad imperialia sceptræ electionem & promotionem ante mundi quidem ordinem divinus ordinatam, nuper autem, id est, præterita nona Indictione, per ministerium nostræ mediocritatis exhibitam, annente Deo ex tunc & nunc & in perpetuum firmam & stabilem decernimus permanentem.

RESPONDERUNT OMNES: *Placet, placet.*

ITEM.

Si quis ante rei divinitus acte proculdubio institutionem superbiâ aut avariciâ vel certe aliquo pessime ambitionis instinctu perturbare aut violare tentaverit, cuiuscunque sit ordinis, dignitatis, aut professionis, tanquam Dei inimicus, & ordinatione ejus tyrannide servâ resistens, & Ecclesie Dei hostis, totiusque pacis & Christianitatis dissipator, anathemate usque ad satisfactionem teneatur omni tempore annexus.

RESPONDERUNT: *Fiat, fiat.*

ITEM SUMMUS PONTIFEX.

Patratores & incitatores pessimi hujus consilii, qui profectò cum ministri sunt diabolii, sua querunt, non quæ Jesus Christi, & in imperium subintroducere simulates & discordiam moluntur, ac fraudulentia immittere schismata ad confundendam Ecclesiz unitatem regnique congruum statum & ordinem reique utilitatem

tem & tranquilitatem conantur, si deinceps in talibus inventi fuerint, si quidem ecclesiastici viri extiterint, tanquam veri schismatici & à capite dissidentes, omnimodis deponantur, laici vero & monachi perpetuo anathemate feriantur.

ET RESPONDERUNT OMNES TERTIO:
Fiat, fiat, fiat.

Subscriptis ergo Dominus Papa, & cum eo Episcopi qui adfuerunt.

TITULUS LI.

[APUD COMPENDIUM.]

Exacio Normannis constituta.

HÆC exacio à Normannis, qui erant in Sequana tempore Karoli Regis, de suo regno fuit facta, ut ab ipsius regno recederent.

UNUS QVIS QUE Episcopus qui habet Abbatiam, aut Abbas qui similiter habet Abbatiam, aut Comes qui eque habet Abbatiam, de suo manfo indominicato, similiterque & de vassallorum, accipiat de manfo indominicato denarios duodecim de manso ingenuili, quatuor denarios de censu dominicato, & quatuor de sua facultate; de servili verò duos denarios de censu, & de sua facultate duos. De omnibus verò Ecclesiis, unusquisque Episcopus vel Abbas de sua solummodo potestate accipiatur, de Presbyteris à quoquaque plurimum solidos quinque, & de unoquaque juxta quod possibile fuerit; ita ut à quo plurimum, quinque solidos, à quo minimum, quatuor denarios. De Ecclesiis verò quas Comites & vassalli dominici habent, seu de illis qui cum Seniore nostro pergere debent, sive qui remanserint, Episcopus in cuius parochia consistunt secundum prætaxatum modum accipere procurabit. De Ecclesiis verò Imperatricis Episcopus similiter accipiet prætaxato modo.

A N N O Incarnationis Dominicæ DCCCLXXVII, Nonis Maii, in Compendio palatio, de aliqua sed non de tota parte regni quod Dominus Imperator Karolus habuit antequam junior Hlotharius defunctus fuisset, hæc constituta est

exacio Normannis, qui erant in Sequana, tribuenda, ut à regno ejus recederent.

Almoines.
lib. V. c.
ii.

Episcopi, Abbates, Comites, ac vassili dominici ex suis honoribus de unoquaque manfo indominicato donent denarios duodecim de manso ingenuili, quatuor denarios de censu dominicato, & quatuor de facultate mansuarii; de servili verò manfo, duos denarios de censu indominicato, & duos de facultate mansuarii. De omnibus verò Ecclesiis, unusquisque Episcopus de suo Episcopatu, vel Abbas de sua solummodo Abbacia, in cuiuscumque Episcopi sint parochia, accipiatur cum Missa Episcopi in cuius parochia sunt, de Presbyteris secundum possibilitatem, quinque solidos, vel quatuor, vel tres, vel duos, vel unum solidum. A quo plurimum, quinque solidos; à quo minimum, quatuor denarios. De Ecclesiis verò Imperatoris & Imperatricis & Comitum ac vassallorum imperialium, tam de illis qui cum Imperatore pertent, quam & illis qui remanserint, Episcopus in cuius parochia consistunt secundum prædictum modum conjectum accipiatur. De negotiatoribus autem, vel qui in civitatibus commandent, juxta possibilitatem, secundum quod habuerint de facultatis, conjectus exigatur.

TITULUS LII.

KAROLI IMPERATORIS APUD CARISIACUM.

[De Ecclesie & Imperii regimine.]

HÆC Capitula Conficiuntur sunt à Domino Karolo, glorioſo Imperatore, cum conſenſu Fidelium ſuorum apud Carifiacum anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXVII. regni vero ipſius XXXVII. imperii autem ſecundo, XVIII. kalendas Julias, Indiſtione decimæ. De quibus quædam ipſe deſcribit, & de quibusdam à ſuis Fidelibus responderi juſſit.

C A P. I.

*Suprà pag.
ſ. cap. 1.*

DE honore & cultu Dei arque fanciarum Ecclesiærum que auctore Deo sub ditione & ratione regiminis nostri confiſtunt, Domino mediante, decernimus ut ſicut tempore beate recordationis Domini & Genitoris nostri exulta & honorare arque rebus ampliata fuerunt, & que à noſtra liberalitate honorare arque dicatae ſunt, de cætero ſub integritate ſui ferventur; & Sacerdotes ac servi Dei vi-gorem ecclesiasticum & debita privilegia juxta reverendam auctoritatem obtemperant; & eisdem principalis potestas & inluſtrium virorum strenuitas, ſeu reipublice administratores, ut ſuum ministerium compre-ter exequi valeant, in omnibus rationabiliter & iuste concurrant. Et filius noster hæc ſupraſcripta ſimiliter Deo juvante conſerverat.

R.P. Primum Capitulum, ſicut Deo inspirante decrevit, omnes conlaudamus & conſervare volumus.

I I.

Ut Monasterium à nobis Compendio in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ conſtructum, à filio nro & fidelibus noſtri eo tenore quo coepimus honore-tur, & privilegium à Domino Papa & ab omnibus Episcopis conſirmatum, impe-riale etiam decretum, ab omnibus fidelibus pro Dei & nro amore benigniſimè arque inviolabiliter conſervetur, & à filio nro firmetur.

R.P. De ſecundo ſimiliter reponde-mus.

I I I.

Ut tales à vobis eligantur, exceptis illis quibus commendatum habemus, quo-rum ſpeciali consilio & adjutorio in pra-fenti itinere utamur.

R.P. De tertio vos, ſicut melius Deo inspirante vidiftis, regni vestri deſen-dimus.

nem arque tuitionem, & filii vestri cuſto-diam per fideles vestros, tam per Epis-co-pos, quam Abbates & Comites, dipoſitum habetis, & neceſſarium eſſe cognof-cimus. Ipsam diſpoſitionem nos diſordi-nare non poſſimus, nec debemus; & qua-liter illam melius diſponere poſſimus, non ſapimus.

I V.

Quomodo ſecuri eſſe poſſimus quo-que Deo donante huc revertamur, à nullo regnum noſtrum inquietari poſſe, quan-tum Deus vos adjuvare voluerit, & veſtrum poſſe extiterit, & quomodo nos de filio nro & de vobis ſecuri eſſe poſſimus, & vos de filio nro ſecuri eſſe poſſitis, & ipſe de vobis, & ut vos ad invicem cre-dere poſſitis.

R.P. De quarto, in quo ſcriptum eſt quomodo vos de filio veſtro ſecuri eſſe poſſitis, respondemus quia, Deo gratias, vos eundem filium veſtrum & generalis & nutrillis, & ſub nutrimento veſtro Deus ad hanc etatē illum perduxit; & nemo noſtrum illum amplius ſalvare poeſſit, vel debet, aut ſapit, quam vos, & in veſtro conſilio & auxilio ac diſpoſitione illius ſalvatio & honor post Deum & Sanctos ejus conſiſtit. Et qualiter ad Dei voluntatem & sancta Ecclesia & regni veſtri uti-litatem ſecuri de illo eſſe poſſitis, in veſtro diſpoſitione manet. Ex de hoc quod ibi ſcriptum eſt, quomodo de nobis ſecuri eſſe poſſitis, qualiter uſquedum Deo donante huc revertamini, ut à nullo regnum veſtrum inquietari poſſit, quantum Deus nos juvare voluerit, & noſtrum poſſe exti-terit: respondemus quia ſunt sacramenta quæ vobis fecimus, & eſt professio quam vobis & Clerici & Laici in Carifiaco feci-mus & ſubſcriptimus, & eſt perdonatio quam dominatio veſtra nobis fidelibus veſtris & perdonavit & ſubſcriptit, & eſt professio & sacramentum quæ in Gundulfi

261 ANNO CHRISTI 877. Regum Francor. KAROLI CALVI IMP. 2. 262

villa pro novis causis emergentibus ex morte Hlotharii & missatio Domini Apostoli Hadriani & missatio Hludouvici nepotis vestri vobis fecimus. Est etiam professio quam Remis & de vestra fidelitate & de vestri regni dispositione ac defensione & de uxore vestra & de filio vestro quem habetis, & si Deus adhuc etiam alterum dederit, professi fuimus. Quia omnia hactenus conservavimus & conservamus, & adjuvante Deo usque ad finem vitæ nostræ conservare volumus. Unde pro certo nos veraciter credere potestis. Si autem aliquis à prefatis sacramentis vel professionibus deviavit, hoc secundum rationem & auctoritatem atque consuetudinem emenderet & de cetero conservaret. Si autem talis est de vestris fidelibus qui has professiones non fecit, si necesse fuerit facias, & de cetero conservaret. Fideles etiam vestri post mortem fratri vestri ad vos venerunt. Quale sacramentum vobis fecerunt, vos scitis. Qui autem de illis illud sacramentum hactenus conservavit, de cetero conservet. Et si aliquis ab illo sacramento deviavit, secundum rationem & auctoritatem atque consuetudinem hoc emenderet, & deinceps conservaret. De hoc quod ibidem scriptum est, qualiter nos securi de filio vestro esse possumus, respondemus quia de filio vestro, quem per Dei gratiam & vestram dispositionem futurum Seniorum post vos habere volumus, nullam firmatam aliam querimus nisi hoc quod in Capitulari vestro statuistis & decrevistis, nobis unicuique in suo ordine & persona conservet. De hoc quod ibidem scriptum est, qualiter ipse de nobis securus esse possit, respondemus quod & Remis respondimus, quia si Deus & vos illum in regni regimine sublimaveritis, & in parte denominata illum designaveritis, sic ei fideles esse cupimus sicut per rectum esse Seniori debemus. De hoc quod ibi scriptum est, & nobis verbis dixistis, ut ad invicem nos credere possumus, verbis fideliter nos confirmavimus ut ad Dei voluntatem & vestram fidelitatem & honorem & sanctæ Ecclesiæ ac regni vestri utilitatem ac fidelium vestrorum salvamentum Deo mediante adunacemus, quantum uniusquisque nostrum in suo ordine & persona per Dei gratiam scire & posse habuerit, ut ad invicem nos credamus, & mutuo adjuvemus.

V.

Ut ea quæ per largitatis nostræ præTom. II.

cepta dilecta conjugi nostræ in proprium habere concessimus, filius noster ante nos confirmet; & ex omnibus quæ illi jure beneficiario concessimus sive concederimus, si obitus noster evenerit, & illa nos supervixerit, quomodo securi sumus quatinus illam & sua omnia filius noster & fideles nostri condigno honore studeant conservare.

RP. De quinto Capitulo, in quo scriptum est de dilecta conjugis vestra Domina nostra honore & salvamento, & de conservatione earum rerum quas illi dedidit, vel dederitis, & de confirmatione à filio vestro exinde facienda, & filius vester ad hoc paratus est, sicut jubetis; & nos, quantum scierimus & potuerimus, ad hoc parati erimus.

V I.

De filiabus nostris, cum quo honore secundum Dei voluntatem, & quali salvamento aut adjutorio consistere debeant. Quod etiam parvula nostra filia datum habemus, aut deinceps dederimus, cum quali securitate tenere possit. Et si Deus eam ad perfectam ætatem venire donaverit, in maris suæ sit potestate, & à nullo contra ipsius voluntatem vel marito tribuatur, vel sacrum ei velamen imponatur.

RP. Similiter & de filiabus vestris, & etiam de parvula filia vestra, sicut in Capitulo vestro continetur, & filius vester paratus est conservare, & ad hoc conservandum, quantum scierimus & potuerimus, adjutorium praestabimus.

V II.

De ordinandis sacris, & si nepotes nostri, sui patris imitantes vestigia, contra nos aut in itinere, aut postquam ad dispositum locum Deo duce venerimus, aliquid nobis mali aut regno nostro machinari voluerint, quomodo illis, Deo juvante, plenissime resistatur.

RP. De scaris ordinandis, & de adjutorio, si aliquis de nepotibus vestris aut inter vias aut in Italia vobis aliquod impedimentum facere voluerit, in vestra dispositione erit qui in isto regno remaneant, vel qui post vos in vestrum adjutorium pergant.

V III.

Si antequam redamus, aliqui honores interims aperti fuerint, considerandum quid exinde agatur.

RP. Si antequam, juvante Domino, re-

R 2.

vertamini, aliquis Archiepiscopus defunctus fuerit, vicinus Episcopus ipsius dioceos cum Comite ipsam sedem prævideat usque dum obitus ipsius Archiepiscopi ad vestram noticiam perveniat. Si aliquis Episcopus interim obierit, Archiepiscopus ipsi sedi visitatorem secundum factos Canones deputer, qui una cum Comite ipsam Ecclesiam, ne prædeatur, custodiat usque dum ipsius Episcopi obitus ad vestram noticiam perveniat. Si Abbas vel Abbatissa obierit, Episcopus in cuius parochia monasterium illud est, una cum Comite illud monasterium custodiat usque dum vestra jussio inde fiat.

I X.

Si Comes obierit, cuius filius nobiscum sit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet de his qui illi plus familiares & propinquiores fuerint, qui cum ministerialibus ipsius conitatūs & Episcopo ipsum comitatum prævideat usque dum nobis renuntietur. Si autem filium parvulum habuerit, isdem cum ministerialibus ipsius comitatūs & Episcopo in cuius parochia constiuit eundem comitatum prævideat donec ad nostram noticiam perveniat. Si verò filium non habuerit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet qui cum ministerialibus ipsius comitatūs & Episcopo ipsum comitatum prævideat donec ius filio nostra inde fiat. Et pro hoc nullus irascatur, si eundem comitatum alteri cui nobis placuerit dederimus quam illi qui eum hactenus prævidit. Similiter & de vassallis nostris faciendum est. Et volumus atque exprestè jubemus ut tam Episcopi quam Abbates, & Comites, seu etiam ceteri Fideles nostri, hominibus suis similiter conservare studeant, & tam de Episcopatibus quam & de Abbatis vicinus Episcopus & Comes prævideant ne aliquis res ecclesiasticas vel facultates diripiatur, & nullus ad eorum eleemosynam faciendam impeditat. Quod si præsumperit, & secundum leges humanas hoc componat, & secundum leges ecclesiasticas inde Ecclesias quam habet satisfaciatur, & nostram harmicaram secundum modum culpa & ut nobis placuerit sustineat.

R.P. Cetera capitula responsione non egent, quoniam à vestra sapientia sunt disposita & diffinita.

X.

Si aliquis ex Fidelibus nostris post obitum nostrum, Dei & nostro amore compunctus, seculo renunciare voluerit,

& filium vel talēm propinquum habuerit qui reipublica prodeste valeat, suos honores, prout melius voluerit, ei valeat placitare. Et si in alode suo quietè vivere voluerit, nullus ei aliquid impedimentum facere præsumat, neque aliud aliquid ab eo requiratur, nisi solummodo ut ad patriæ defensionem perget.

X I.

Si aliquā occasione filio nostro aut fidelibus nostris de nostro obitu nuntiatum fuerit, non facilē credatur: sed convenienter simul fideles nostri, & rationabiliter secundum Dei voluntatem omnia à nobis ordinata disponant.

X I I.

Si nos in Dei Sanctorumque ipsius servitio mors præoccupaverit, eleemosynariū nostri, secundum quod illis commendatum habemus, de eleemosyna nostra decertent. Et libri nostri, qui in thesauro nostro sunt, ab illis, sicut dispositum habemus, inter sanctum Dionylium & sanctam Mariam in Compendio & filium nostrum dispergiantur. Id est, Hincmarus venerabilis Archiepiscopus, Franco Episcopus, Odo Episcopus, Gauzlinus Abba, Arnulfus Comes, Bernardus Comes, Chuonradus Comes, Adalelmus Comes. Similiter de his quā ad eleemosynam conjugis nostre pertinent, si ipsa obierit, faciant. Quā verò superfuerint, ab ipsis saltantur usque ad nostram, Deo dante, interrogationem.

X I I I.

Inveniendum quamē partem imperii, si obitus noster evenerit, sibi decernendam sperare filius noster debeat; & si Deus alterum filium nobis interim donare voluerit, quam ipse habeat. Et si aliquis ex nepotibus nostris ad hoc se dignum exhibuerit, vel si non fecerit, secundum quod nobis tunc, & cui placuerit, censetur.

X I V.

Ut filius noster talēm se & taliter præparet quatenus cùm, Deo juvante, reveri fuerimus, Romanam ire valeat, & ibi Dei & sanctorum Apostolorum, quādiu necesse fuerit, servitium agere & ibi, Deo adminiculante, in Regem possit coronari.

X V.

Qualiter & quo ordine filius noster in hoc regno remaneat, & qui debeant esse

265 ANNO CHRISTI
877. Regum Francor. KAROLI CALVI
IMP. 1. 266*

quorum auxilio utatur, & vicissitudine cum eo sint. Videlicet ex Episcopis assidue sint cum illo aut Ingilvinus, aut Reinelmus, sive Odo, seu Hildeboldus. Ex Abbatibus, si alia necessitas non evenierit, assidue sine cum eo Welfo, Gauzinus, & Folco. Ex Comitibus vero, aut Teudericus, aut Balduinus, sive Chuonradus, seu Adalemus, alternatim cum illo consisterent, & quando sapienter pro nostra utilitate potuerint, Bolo & Bernardus. Si versus Mosam perrexerit, sint cum eo Franco Episcopus, Johannes Episcopus, Arnulfus Comes, Gislebertus, Lecardus, Macfridus, Widricus, Gotbertus, Adalbertus, Ingelgerus, Rainerus, unum cum praedictis. Si ultra Sequanam perrexerit, Hugo Abba, Waltherus Episcopus, Wala Episcopus, Gislebertus Episcopus, & ceteri nostri Fideles illius partis, unum cum praedictis. Sed & de aliis Fidelibus nostris, secundum quod in unaquaque parte regni necesse fuerit.

X V I.

Si subito evenerit in aliqua parte regni necessitas, videtur nobis ut quia, Deo gratias, filius noster juvenis est, non omnes fideles nostros equaliter faciat laborare; sed sicut nos jam, Deo juvante, sapissime fecimus, acceptis secum strenuis viris ex fidelibus nostris, inimicis nostris insperatae supervenient, & eos viriliter perterreat; & qui cum eo ire non potuerint, mittant cum eo electos viros, prout necessitas fuerit.

X V I I.

Adalardus Comes palati remaneat cum eo cum sigillo. Et si ipse pro aliqua necessitate defuerit, Gerardus, sive Fredericus, vel unus eorum qui cum eo scariti sunt, causas teneat; & vel unum die in septimana ipse causas teneat; & ubicunque fuerint, de pace prævideant.

X V I I I.

Comites quoque per suos Comitatus de raptoribus & malis hominibus prævideant qualiter pax fiat, & mala teneant, & omnibus qui hostem debent, denuntient ut parati sint quatinus, si necessitas fuerit, in Dei & nostrum servitium pergere valent. Et Missi nostri, qui per omne regnum nostrum constituti sunt, missaticum nostrum, prout eis opportunum fuerit, agere non negligant.

X I X.

Si werra in regno surrexerit, quam Co-

mes per se comprimere non possit, filius noster cum fidelibus nostris eam quantumcomprimere studeat, antequam malum in regno nostro accrescere possit.

X X.

Ut filius noster cum fidelibus nostris in illa parte regni moretur ubi major necessitas fuerit, & nemo in villis nostris vel in villis uxoris nostræ mansiōnatum accipiat, & nullus homines nostros sive alios depradari audeat, & eorum qui nobiscum vadunt beneficia & ville sub immunitate * maneat. Quod si aliquis præsumperit, in triplo componat sicut ille qui in triste dominico committit. Et qui in villas Episcoporum, Abbatum, vel aliorum Fidelium nostrorum degradaciones fecerint, sicut in Capitularibus antecessorum nostrorum & in nostro continetur emendent.

X X I.

Ut nemo despiciat litteras nostrâ auctoritate aut filii nostri nomine signatas, vel eorum quos in hoc regno cum illo dimittimus, neque inobediens sit quæ sibi mandata fuerint. Quod si præsumperit, ita multetur sicut in Capitulari Avi & Domini ac Genitoris nostri continetur.

X X I I.

Monendum quoque & hortandum ut fidelium nostrorum, qui cum filio nostro remanserint, nullus in consilio tardus appareat; sed unusquisque ut sibi melius visum fuerit loquatur, & post omnium locutiones, quod melius visum fuerit elegat.

X X I I I.

Qualiter regnum quod necessitate Britonibus quondam juramento confirmatum fuerat, quia de illis quibus firmatum est nullus superstes est, à fidelibus nostris recipiatur.

X X I V.

De regno Aquitanico.

X X V.

Ut post nos, cum his quæ nobis ferenda sunt perget, primū Willebertus Episcopus, deinde Arnoldus Episcopus, & deinde Wala Episcopus. Et ut filius noster & alii nostri fideles ad hoc studeant ut nihil novi aut mali in hoc regno surgat quod aut per equites aut per cursores pedites non sciamus; quia de vestra prosperitate sicut de nostra semper solliciti erimus. Et si nepotes nostri, filii fratris nostri, sui

patris imitantes exempla, post nos pergere & contra nos insurgere voluerint, non expectetur ut commendemus fidelibus nostris ut nobis occurrant, sed prout plenius potuerint, statim ut hoc cognoscere potuerint, nobis in adjutorium, prout ciuitas potuerint, veniant, & ad hoc omnes semper warniti sint.

XXV I.

Ut castellum de Compendio, à nobis coepum, pro nostro amore & vestro honore perficiatur in testimonium dilectionis vestra erga nostram benignitatem.

XXVII I.

De civitate Parisiis, & de castellis super Sequanam & super Ligerim ex ultraque parte, qualiter & à quibus instaurantur, specialiter etiam de castello sancti Dionysii.

XXVIII.

De Wlframno & Gauzmaro & Haderberto aurifice, sicuti statuimus, ita permaneant.

XXIX.

De monetis.

XXX.

Qualiter hoc perficiatur & ad effectum perveniat quod Normannis dari debet de coniecto.

XXXI.

De honoribus Bosonis, Bernardi, &

Flooard.
pag. 926.

XVI. kalend. prædiæ mensis, postquam Dominus Imperator Karolus adnuntiavit generaliter in populum de suo itinere Romam, & quia ordinatum habebat qualiter filius suus in regno isto consilias, & quorum in specialibus & generalibus causis utatur consilio & adjuvetur auxilio, & quia ordinatum habebat quomodo Normanni de isto regno expellantur, & postea defendantur, & si Werra de quacunque parte in isto regno surrexerit, comprimitur, vel defendatur, & quia de generalibus & specialibus causis generalia & specialia Capitula habebat disposita, quæ filio suo & fidelibus suis, qui in isto regno remanebant, data habebat, & secum portabat, dixit quia de ipsi Capitulis quedam Capitula excerpta habebat, quæ in illorum omnium notitiam recitari volebat. Et tunc jussu Gauzenum Cancellarium ut hæc sequentia Capitula in populum recitaret.

HÆC CAPITULA FECIT DOMNUS KAROLUS IMPERATOR
ET ADNUNTIARI JUSSIT NOVISSIME APUD CARISIACUM.

C A P. I.

Sup. à p. 9.
cap. 1.

DE honore & cultu Dei atque sanctarum Ecclesiarum quæ auctore Deo sub ditione & tuitione regiminis nostri consistunt, Domino mediante, decernimus ut sicut tempore beatæ recordationis Domini & Genitoris nostri exculta &

Widonis, & aliorum illarum partium. Et de cassis & aliis negotiatoribus, videlicet ut Judai dent decimam, & negotiatores Christiani undecimam.

Pis Notas
Bolqueti ad
Innocentii III
cap. 16. &
de Marca
histor. Be-
nevent. lib.
1. cap. 14. §.
9.

XX XII.

In quibus ex nostris palatiis filius noster, si necessitas non fuerit, morari vel in quibus forestibus venationem exercere non debeat. Carisiacus penitus cum forestibus excipitur. Silvacus cum toto Laudunensi similiter. Compendium cum Causia similiter. Salmoniacus similiter. In Odreia villa porcos non accipiat; & non ibi caecier nisi in transundo. In Attiniaco parum caciet. In Verno porcos accipiat tantum. Arduenna penitus excipitur, nisi in transundo. Et villa ad servitium nostrum similiter. In Ligurio porcos & feramina accipiat. Aristallum cum foreste penitus excipitur. In Lens & Wara & Astenido & feramina & porcos capere potest. In Rugitusit, in Scadebolt, in Launif, tantummodo in transitu, & sicut minùs potest. In Crisiaco similiter. In Lisga porcos tantum accipiat.

XX X I I L

Ut Adelelmus de forestibus diligenter sciat quot porci & feramina in unaquaque à filio nostro caciata fuerint.

honorate atque rebus ampliæ fuerunt, & quæ à nostra liberalitate honorate atque ditata sunt, de cetero sub integritate sui serventur, & Sacerdotes atque servi Dei vigorem ecclesiasticum & debita privilegia juxta reverendam auctoritatem obtineant, & eisdem principialis potestas & illustrium

virorum strenuitas, seu reipublice administratores, ut suum ministerium competenter exequi valent, in omnibus rationabiliter & justè concurrant. Et filius noster hæc supradicta similiter, Deo juvante, conservet.

I I.

Ut omnes nostri fideles veraciter sint de nobis securi quia quantum potuerimus, & justè & rationabiliter scierimus, unumquemque secundum sui ordinis dignitatem & personam honorare & salvare & honoratum ac salvatum conservare volumus. Et unicuique eorum in suo ordine secundum sibi competentes leges, tam ecclesiasticas quam mundanas, rectam rationem & justitiam conservabimus; & nullum fidelium nostrorum contra legem vel justitiam aut auctoritatem & justam rationem aut damnabimus aut dehonorablemus, aut opprimemus, vel indebitis machinationibus affligemus; & legem, ut prædiximus, unicuique competentem, sicut antecessores sui tempore antecessorum nostrorum habuerunt, in omni dignitate & ordine nos, adjuvante Domino, servaturos perdonamus, illis videlicet qui nobis fideles & obedientes atque adjutores & cooperatores juxta suum ministerium & personam consilio & auxilio secundum suum scire & posse & secundum Deum ac secundum seculum fuerint, sicut per rectum uniusquisque in suo ordine & statu Imperatori suo & suo Seniori esse debet. Et Capitula quæ Avus & Pater noster pro statu & munimine sanctæ Dei Ecclesiæ & ministrorum ejus & pro pace ac iustitia populi ac quiete regni constituerunt, & quæ nos cum fratribus nostris Regibus & nostris & eorum Fidelibus communiter constituimus, sed & quæ nos consilio & consensu Episcoporum ac ceterorum Dei & nostrorum Fidelium pro supra scriptis causis in diversis placitis nostris conservanda statuimus, & manere inconclusa decernimus, similiter & à filio nostro inconclusa conservari volumus & mandamus.

I II.

Si Comes de isto regno obierit, cuius filius nobiscum sit, filius noster cum ceteris Fidelibus nostris ordinet de his qui eidem Comiti plus familiares propinquiores

fuerunt, qui cum ministerialibus ipsius comitatus, & cum Episcopo in cuius parochia fuerit ipse comitatus, ipsum comitatum prævideant usque ad nos renuntietur, ut filium illius qui nobiscum erit, de honoribus illius honoremus. Si autem filium parvulum habuerit, isdem filius ejus cum ministerialibus ipsius comitatus, & cum Episcopo in cuius parochia consiliet, eundem comitatum prævideant, donec obitus prefati Comitis ad notitiam nostram perveniat, & ipse filius ejus per nostram concessionem de illius honoribus honoretur. Si vero filium non habuerit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet qui cum ministerialibus ipsius comitatus & cum Episcopo proprio ipsum comitatum prævideat, donec iussio nostra inde fiat. Et pro hoc ille non irascatur qui illum comitatum præviderit, si eundem comitatum alteri, cui nobis placuerit, derimus quam illi qui eum ceteris prævidet. Similiter & de vassallis nostris faciendum est. Et volumus atque præcipimus ut tam Episcopi quam Abbates & Comites seu etiam ceteri Fideles nostri hoc erga homines suos studeant conservare.

I V.

Volumus etiam & expressè præcipimus quod si aliquis Episcopus, vel Abbas, aut Abbatissa, vel Comes, aut vassalus noster obierit, nullus res ecclesiasticas aut facultates diripiatur, vel Comitis aut vassalli nostri aut alicujus defuncti res aut facultates invadere vel usurpare presumat, vel uxoribus defunctorum laicorum ac filiis quancunque violentiam inferat, & nullus ad illorum eleemosynam faciendam eleemosynarios eorum impedit. Quod si aliquis præsumperit, & secundum leges mundanas hoc cum banno nostro componat, & secundum leges ecclesiasticas inde Ecclesiæ, quam latit, satisfaciat. Insuper nostram harmiscaram, secundum modum culpe, & ut nobis placuerit, sustineat.

Post hæc letta capitula, dedit omnibus licentiam cum Dei gratia & sua redeundi ad propria, exceptis his quos specialiter pro specialibus causis considerandis vel pro dona liberanda secum aliquantis diebus manere præcepit.

KAROLI II. CALVI IMPER. AUG. CONSTITUTIO, de Presbyteris ex criminibus difamatis qualiter judicari debeant. (anno 878) Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

FINIS CAPITULORUM KAROLI CALVI.

CAPITULA LUDOVICI II. FRANCORUM REGIS KAROLI CALVI F.

LUDOVICI II. REGIS DECRETUM de libertate Ecclesiastica, factum in comitiis Wormatiensibus (anno 862.) Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

TITULUS PRIMUS. QUANDO COMPENDII CORONATUS EST:

Annales Heriniiani: pag. 211. ANNO Incarnationis Dominicæ DCCCLXXVII. in Compendio palatio, hæc que sequuntur ab Episcopis petita sunt apud Hudovicum Regem, & ab eo promissa Episcopis.

PETITIO EPISCOPORUM.

AVOBIS perdonari nobis petimus ut unicuique de nobis & Ecclesiis nobis commissis, secundum primum Capitulum quod novissimè in Carisiaco Dominus Imperator pater vester à se & à vobis servaturum, consentientibus fidelibus suis ac vestris, atque Apostolicæ sedis Legatis, legente Gauzleno, denunciavit, canonicum privilegium & debitam legem atque justitiam conservetis, & defensionem exhibeat, sicut Rex in suo regno unicuique Episcopo & Ecclesiæ sibi commissa per rectum exhibere debet.

PROMISSIO REGIS.

Promitto & perdono vobis quia unicuique de vobis & Ecclesiis vobis commissis, secundum primum Capitulum quod novissimè in Carisiaco Dominus Imperator pater meus à se & à me servaturum, consentientibus Fidelibus illius ac nostris atque Apostolicæ sedis Legatis, legente Gauzleno, denunciavat, canonicum privilegium & debitam legem atque justitiam conservabo, & defensionem, quantum potero, adjuvante Domino, exlibeo, sicut Rex in suo regno unicuique Episcopo & Ecclesiæ sibi coramissa per rectum exhibere debet.

*HOC EST CAPITULUM QUOD HIC COMMEMORATUR.

De honore quoque & cultu, &c. us
suprà pagin. 259 & 267.

Commendatio Ansgisi Episcopi & aliorum Episcoporum qui adfuerunt apud Compendium quando benedixerunt Hudovicum filium Karoli Imperatoris.

Me ac Ecclesiam mihi commissam vobis commando ad debitam legem & justitiam conservandam & defensionem exhibendam, sicut Rex Episcopos Ecclesiæ suæ justo iudicio conservare & exhibere debet.

PROFESSIO IPSORUM.

Ego ille ipse sic profiteor, de ista die & deinceps isti Seniori & Regi meo Hudovico Karoli & Hermenrudis filio, secundum meum scire & posse & meum ministerium, auxilio & consilio fidelis & adjutor ero sicut Episcopus recte Seniori suo debitor est, in mea fide & meo sacerdotio.

* Reliquæ
hujus Tituli
deinde in
Sirmondo
& in itin
operibus va
riis. post
illum edi
ctis suppedita
fuit ex Bar
tusio. I
Ad suprascriptam verò Episcoporum petitionem hæc que sequuntur Rex Hudovicus professus est Episcopis, & istam ipsam perdonationis scripturam manus eis dedit in Compendio II. Kalendas Decembris.

PROMISSIO

PROMISSIO HLUDOUVICI REGIS.

Ego Hludouvicus, misericordia Domini Dei nostri & electione populi Rex constitutus, promitto, teste Ecclesia Dei, omnibus ordinibus, Episcoporum videlicet, Sacerdotum, Canonorum, Monachorum, atque Sanctimonialium, regulas à Paribus conscripicias & apostolicis attestacionibus roboratas ex hoc in futurum tempus me illis ex integro servaturum. Polli-

ceor etiam me servaturum leges & statuta populo qui mihi ad regendum misericordia Dei committitur, per commune consilium * fidelium nostrorum, secundum quod praedecessores mei Imperatores & Reges gestis insuerunt, & omnino inviolabilitate tenenda & observanda decreverunt. Ego igitur Hludouvicus relictudinis & justitiae amore hanc sponte-
nam promissionem meam relegens manu propriâ firmavi.

[In Annal. Berthiarum leg. nr. pio communis confilio.]

TITULUS II.
SYNODI TRICASSINÆ.

ANNO Incarnationis Dominicæ DCCCLXXVIII. Indictione XII * , mense Augusto lœda sunt in Synodo Tricassina hæc quæ sequuntur Capitula, statuta à Domino Johanne summo Pontifice Romano, quæ juxta Synodus :cepit & confirmavit.

Symonius, Con-
cil. Gallie
t. 1. p. 473-
482.

* [Sic Symonius. Attamen Indictio XII. cadit in an. 879, & Indictio XI. in an. 878. Igitur aut legendum est an. 879 aut Indictione XI. Sed cum certum sit Joannem VIII. venisse in Galliam & ibi renovisse Synodum Tricassinam an. D. 878, sive Pontificatus VI. Ludovici Balbi Regis I. ut legitur in Symondo Concil. Gallie, ideo legendum est anno Inuen. D. 878. Indictione XI; quæ Indictio memoratur infra pag. 277. in Confirmatione legi Karoli de compositione sacrilegia.]

CAP. I.

[De honore quem Episcopis debent saceruli Potestates.]

UT Episcopi cum omni reverentia à cunctis mundi Potestatibus debent honorarentur; atque coram eis sedere nullatenus audeant, nisi illis præcientibus*. Et res ecclesiastica à laicis & popularibus præter Præfulum earum conscientiam nullo modo contingantur. Quod si post hanc nostram definitionem quis tentaverit, priùs communione Ecclesie repulsus, si non resipuerit, anathematis vinculo innotetur.

* [Vnde de
hoc re P.M.
de Princeps
Robert Valby.
P.M. 188. cap.
m. 1. in 4.]

[Ut Ecclesiarum possessiones ab Episcopis non petant quibus non licet.]

II. Ecclesiarum sanctarum possessiones, id est, monasteria, mansæ, cortes, villas, patrimonia, omniaque quæ jurisdictionibus earumdem convenient, nullus suppetere à Romano seu reliquis Pontificibus præsumat, nisi personæ quas canonica sanctitatem auctoritas; ut est illud primo anno ordinationis nostræ apud beatum Petrum Apostolum constitutum.

[Ut Capitula Ravennæ statuta obser-
ventur.]

III. Ut illa capitula quæ anno præcep-
toni. II.

dente apud Ravennam statuimus synodali collegio, inconvulsa ab omnibus obser-
ventur.

[Ut Episcopi mutuo in vexationibus se
adjuvent.]

IV. Ut Episcopi nullo modo confratrum confacerdotumque suorum parviperdere audeant vexationes Ecclesiarumque pressuras; sed unanimiter cuncti baculo pastorali & apostolicâ auctoritate succineti, in prælio pro domo Israel, id est, Christi Ecclesia, stare communiter non prætermittant.

[Ut à propriis Episcopis excommunicati
ab aliis non recipiantur.]

V. Ut expulsi laici vel quilibet de Clero pro quibusdam facinoribus à propriis Episcopis, ab aliis juxta Canonum statuta non suscipiantur, ut igne pœnitutinis deccoti, misericordiam Domini, prout potuerint, lacrymis fletibusque libimet ante mortis obitum adquirant.

[Ut liberum alterius hominem contr
leges nemo recolligat.]

VI. Nemo alterius liberum hominem, sicut jam in alia Synodo constituimus, recolligere præsumat sine illis causis quas leges mundanæ præcipiunt. Si quis dein-

ceps contra hac nostra statuta tentaverit,
sciat se ab omni ordine ecclesiastico esse
privandum.

[*Occulta fratrum accusationes inter-
dile.*] [Sime-
dar. Teu-
therus. &c.]

VII. Confrarum Coepiscoporumque
accusationes fieri occulte omni modo
prohibemus; quia saepe contingit ut in-
nocentes à malis hujusmodi condemnen-
tur. Sed si accusatio super persona cuiuslibet
Episcopi dicitur, canonice sanctius
in publicum prætendatur. Quoniam scrip-
tum est: *Cecidit de cælo accusator fra-
trum, qui accusabat eos ante consedium
agni.* Ex iterum: *Qui odit fratrem suum
homicida est.* Et: *Qui non diligit fratrem
suum quem videt, Deum, quem non vi-
det, quomodo potest diligere?* His talibus
documentis instruti, si quis contra hoc
Dei decretum tentaverit Episcopus, Pres-
byter, & Diaconus, proprio honore pri-
vetur, laicus vero cujuslibet dignitatis
omni Christianâ careat dignitate; & nisi
utrique resipuerint, anathematis vinculo
innodenrunt.

S U B S C R I P T I O N E S.

Johannes Apostolicæ Romanae Ecclesie
prima sedis Episcopus huic decreto à
nobis promulgato subscripti.

Wulbertus Portuensis Episcopus sub-
scripti.

Petrus Forosemporii Episcopus sub-
scripti.

(Si Sir-
mondes i. et
merita posse/
pascalius
Amerinus
Ep. scriptus.)

Pascalius * Episcopus subscripti.
Hincmarus Remorum metropolis Episco-
pus subscripti.

Ansegisus Sennensis Archiepiscopus sub-
scripti.

Aurelianus Lugdunensis Archiepiscopus
subscripti.

Sigebodus Narbonensis Archiepiscopus
subscripti.

Rostagnus Arelatensis Archiepiscopus
subscripti.

Adalardus Turonensis Archiepiscopus
subscripti.

Teudericus Vescontiensis Archiepisco-
pus subscripti.

Otrramus Viennensis Archiepiscopus sub-
scripti.

Isaac Lingonensis Episcopus subscripti.

Gerboldus Cabilloneensis Episcopus sub-
scripti.

Agilmarus Arvernensis Episcopus sub-
scripti.

Bernerus Gratianopolitanus Episcopus
subscripti.

Abbo Nevernensis Episcopus subscripti.
Otrulfus Augustæ Tricorum Episcopus
subscripti.

Gillebertus Carnotensis Episcopus sub-
scripti.

Hildeboldus Suesionensis Episcopus sub-
scripti.

* Teotharius Gerundensis Episcopus sub-
scripti.

Ingelwinus Parisiorum Episcopus sub-
scripti.

Edenulfus Laudunensis Episcopus sub-
scripti.

Adebertus Silvanectensis Episcopus sub-
scripti.

Berno Catalaunorum Episcopus sub-
scripti.

Marius Biterrensis Episcopus subscripti.

Efridus Piclavenensis Episcopus subscripti.

Item Abbo Magalonensis Episcopus sub-
scripti.

Frodoinus Barcilonensis Episcopus sub-
scripti.

Arnaldus Tullensis Episcopus subscripti.

JOHANNIS VIII. PAPÆ ADLOCUTIO AD
REGEM SUB FINEM SYNODI *.

Vos, carissime fili Hludouvice gloriose
Rex, precor in defensionem, liberatio-
nem, atque exaktionem sanctæ Roma-
næ Ecclesie, sicut prædecessores vestri
fecerunt, & vobis sub artestatione facere
mandaverunt, sine procrastinatione & ul-
la dilatione succurre: quia ministri Dei
estis, vindices in ira in his qui male agunt,
& non sine causa gladium portatis; ne for-
te, quod absit, illa vos aut regnum ves-
trum culpa contegar quæ quosdam veter-
es Reges inimicis & infidelibus Dei quon-
dam parcentes damnabiliter strinxerit. Vel
si aliud placet, presentaliter in isto loco
dare, per Deum & beatum Petrum vos
conjuro, sine mora responsum.

CONFIRMATIO LEGIS KAROLI DE COMPO-
SITIONE SACRILEGI, edita coram Hlu-
douivo Rege & Episcopis LIII. in
Concilio Tricassino, & eorum au-
toritate juncta Gothicæ legi.

Johannes, Episcopus servus servorum
Dei omnibus Episcopis per Narbonensem
atque Hispanicas provincias confitenti-
bus, Abbatibus, Presbyteris, cunctisque
similis ordinibus divino ministerio manci-
patis, necnon Comitibus, Vicecomiti-
bus, Vicariis, Centenariis, Judicibus,
& omnibus in potestatibus constitutis in
Hispania & Gothia provinciis degentibus,
omnique populo occidentali catholico,

Sime-
dar. Con-
cil. Gall.
tom. 1. pag.
442. [Reli-
qua huius t-
uli defunc-
ti in Sirmond.
Inter Karol.
L. & Ac-
ciderunt Ca-
pitali.]

Simeon-
dar. Conc.
Gal.
tom. 1.
pag. 600.

Ivo part.
9. c. 51.

Pide tom. L
pag. 690.

salutem & apostolicam benedictionem. Auctore omnipotente Deo mediante, Incarnationis Domini nostri Iesu Christi anno DCCCLXXVIII. Indictione XI. XV. Kalendas Septembri, domino videlicet Hludouico serenissimo regnante anno primo, actum est a nobis apud urbem Trecas pro statu sancte Dei Ecclesie synodale Concilium: ubi sedentibus nobis in corona, venit ante presentiam nostram filius noster Sigebodus primus sedis Narbonensis Episcopus cum suis suffraganeis Episcopis, & deculit nobis librum Gothicz Legis, ubi nihil habebatur de sacrilegiis; & in eisdem legibus scriptum erat ut cause quas illae leges non habent, non audiarentur a judicibus illius patris. Atque ita jus sancte Ecclesie suffocabatur ab incolis Galliz & Hispanie provinciis. Unde nostra serenitas cum prescriptis Episcopis, inspectis Legibus Romanis, ubi habebatur

de sacrilegiis, invenimus ibi a Justiniano Imperatore legem compositionis sacrilegiū constitutam, scilicet in quinque libras auri optimi. Sed nos leniorem legem præcipimus esse tenendam quia a Karolo est constituta pio Principe de compositione sacrilegiū, videlicet in tringinta libras examinatis argenti, id est, sexcentorum solidorum argenti purissimi. Ideoque quisquis inventus fuerit reus sacrilegiū, istam leviorē compositionem emendet ipsis Episcopis vel Abbatibus sive personis ad quos sacrilegiū querimonia justè pertinuerit. Et si ipse reus sacrilegiū facere noluerit, tamdiu excommunicationi subjaceat usquequo predictam compositionem sexcentorum solidorum per solvat. Et si in hac obstinatione mortuus fuerit, corpus ejus cum psalmis & hymnis non deferatur ad sepulturam. Et præcipimus ut in fine codicis legis mundanæ scribatur hæc lex.

17. q. 4.
c. 2. Quod
quis inventus.

TITULUS III.

CONVENTUS FURONENSIS.

CONVENTIO quæ inter gloriosos Reges Hludovicum filium Karoli Imperatoris, i.e. que Hludovicum filium Hludovici Regis, in loco qui vocatur Furonis, kalendis Novembri, ipsius & communibus fidelibus ipsorum faventibus & consentientibus, facta est anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXXIX, Indictione XII, dicens Rege Hludovico filio Karoli.*

* [Sic Simeon. At Codex Arrebat. legit anno 878, Indictione XI. Vide Notas Simeondicas infra, pag. 812. Ex auctoritatibus hibidem memoratis sicut liquet prætendam esse lectionem Cod. Arrebat.]

SICUT inter patrem meum Karolum & sparem vestrum Hludovicum regnum Hlocharii divisum fuit*, volumus ut ita consistat. Et si aliquis nostrorum fidelium de regno paris sui ex hoc aliquid purpuratum habet, jussu nostro illud dimittat.

De regno vero quod Hludovicus Imperator Italiae habuit, quia necedum ex illo aliqua divisio facta est, quicunque modo illud teneret, ita teneat, donec Dominu volente iterum simul venientes, cum communibus fidelibus nostris inveniamus & diffiniamus quod ex hoc melius & justius nobis visum fuerit.

De regno autem Italiae quia modo nulla ratio esse potest, omnes sciant quia patrem nostram de illo regno & requiri mus & requirimus, & Domino auxiliante requiremus.

ISTA SEQUENTI DIE STATUTA SUNT.

C A P. I.

Ut quia firmitas amicitia & conjunctio Tom. II.

nisi nostra modò, quibusdam præpedientibus causis, esse non potuit, usque ad illud placitum quod simul ut conveniamus statutum habemus, talis amicitia inter nos maneat, Domino auxiliante, de corde puro & conscientia bona & fide non facta ut nemo suo pari vitam, regnum, aut fideles suos, vel aliquid quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem regni pertinet, discipiat aut forconflet.

I I.

Ut si in cuiuscunque nostrum regno Paganis & pseudochristianis insurrexerint, unusquisque veraciter suum parem, ubique necesse illi fuerit, & ipse rationabiliter potuerit, aut per semetipsum aut per suos fideles & consilio & auxilio, prout melius potuerit, adjuvet.

I I I.

Ut si ego vobis superstes fuero, filium vestrum Hludovicum adhuc parvulum * & alios filios vestros quos vobis Dominus

S 2

* [Vide No-
tas Simeondicas
infra,
pag. 812.]

donaverit, ut regnum paternum hereditario jure quiete tenere possint, & consilio & auxilio, prout melius potuero, adjuvabo. Si autem vos mihi superstes fueritis, filios meos Hludouicum & Karlomanum & alios quos divina pietas mihi donare voluerit, ut regnum paternum quiete tenere possint, similiter & consilio & auxilio, prout melius potueritis, adjuvetis.

I V.

Ut si aliqui susurriones & detractores, & qui paci nostræ incident, & quietum regnum esse non patientur, inter nos litigantes & contentiones & discordias seminare voluerint, nullus nostrum hoc recipiat aut libenter acceptet; nisi forte hoc ad rationem coram nobis utriusque & communibus fidelibus nostris perducere voluerit. Si vero hoc voluerit, cum nullo nostrum aliquam societatem habeat; sed omnes illum sicut mendacem & falsarium, & inter fratres volentem seminare discordias, communiter à nobis abiciamus*, ne de cætero quisque talia mendacia auribus nostris inserre audeat.

V.

Ut communiter, prout citius potuerimus, Missos nostros ad Karlomanum & Karolum glorioos Reges dirigamus, qui eos ad placitum, quod VIII. Idus Februario statutum habemus, invitent, & ut nullatenus venire differant, obsecrant. Et si secundum quod optamus venire voluerint, communiter nos ad Dei voluntatem & sanctæ Ecclesiæ salvationem ac communem honorem nostrum & profectum ac salvamentum totius populi Christiani nobis commissi, Domino cooperante, ita conjungamus ut de cætero in eo qui unus est unus simus, & unum velimus, & idipsum dicamus, secundum Apostolum, & faciamus omnes, & non sint in nobis ulla schismata.

V I.

Si autem illi obsecratione nostrâ vocati & invitati, aut Missi eorum ad prefatum placitum venire distulerint, nos, secundum quod statutum habemus, illuc om-

nino venire & nos secundum Dei voluntatem conjungere omnimodis non omittamus; nisi forte talis inevitabilis necessitas evenerit pro qua id fieri nullatenus possit. Et si hoc acciderit, ad tempus quisque pari suo hoc rescire faciat, & propterea amicitia nostra nec minuantur nec immunitetur, donec, Domino volente, congruo tempore perfectè confirmetur.

V II.

Ut res Ecclesiarum, in cujuscunque regno caput fuerit, tam de Episcopatibus, quam de Abbatibus, sine ulla contradictione Rectores ipsarum Ecclesiarum illas possident. Et si aliquid ibi misfactum à quocumque est, in cujuscunque regno illæ res consistunt, legaliter exinde iustitiam reddere faciat.

V III.

Et quia per vagos & in tyrannica consuetudine irreverentes homines pax & quietes regni perturbari solet, volumus ut ad quocumque nostrum talis venerit ut de his quæ egit rationem & justitiam subterfugere possit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat vel retineat nisi ut ad rectam rationem & debitam emendationem perducatur. Et si rationem rectam subterfugierit, omnes in commune in cuius regnum venerit, illum persequamur, donec aut ad rationem perducatur, aut de regno expellatur, vel deleatur*.

V X.

Volumus ut hi qui merito proprietatem illorum in nostro regno perdiderunt, ita judicentur sicut temporibus antecessorum nostrorum inventum fuit. Qui vero dicunt se injustè proprietatem illorum perdidisse, veniant in nostram presentiam, & sicut justum est, ita illis judicetur, & sua recipient.

* Simonius
duo legi de
claratio / et
missio polet
item aliud
testimonium vel
deleatur.

[Quæ fe
quuntur de
lunt in Sis
mondo.]

* Hoc dido, Hludouicus Hludouici filius ad sua rediit; & Hludouicus Karoli filius per Arduennam veniens anno Incarnationis dominice DCCCLXXIX. in Longlario Nativitatem Domini celebravit.

CONCILIO MANTALENSE in quo Regis nomen BOSONI ab Arelatensis Regni Episcopis Proceribusque delatum est idibus Octobris, anno Christi DCCCLXXIX anno VII Ludovici, & Karlomanni primo. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

CAPITULA KARLOMANNI FRANCORUM REGIS, LUDOVICI II. F.

EPISTOLA JOANNIS VIII, Pape, ad KARLOMANNUM Regem, quā rogat ut Gof-
perio Diacono Vercellensem Ecclesiam tribuat. Vide in Novo CODICE LEGUM
VETERUM.

TITULUS PRIMUS.

APUD CARISIACUM.

[Titulus
iste decti in
Si mondo.]

QUANDO post mortem Ludovici Fratris integrum regnum sortitus est anno
DCCCLXXXII. mense Septembri.

Petitio Episcorum ad Dominum Charo-
lmannum Regem, quando ei se com-
mendaverunt in Carisiaco V. Idūs
Septemb. anno DCCCLXXXII.

AVOS perdonare petimus ut uni-
cuique de nobis & Ecclesiis nobis
commissis, secundum primum Capitulum
quod novissimè in Carisiaco Dominus Im-
perator avus vester à se & à patre vestro
servaturum, consentientibus fidelibus il-
lius ac patris vestri atque apostolicæ sedis
Legatis, legente Gauzleno, denuntiavit,
canonicum privilegium & debitam legem
atque iustitiam conservetis, & defensio-
nem exhibeatis, sicut Rex in suo regno
unicuique & Episcopo & Ecclesiis libi
commissis per rectum exhibere debet,
& quemadmodum continetur in scripto
quod in Ferrariorum monasterio coram
altare sancti Petri perdonastis, & manu
propria una cum fratre vestro confir-
matias.

Promissio Domni Karolomanni Regis ad
jupradicata petitionem.

Promitto & perdono vobis quia unicui-
que de vobis & Ecclesiis vobis commissis,
secundum primum Capitulum quod novis-
simè in Carisiaco Dominus Imperator avus
meus à se & à patre meo servaturum,
consentientibus fidelibus suis ac patris mei
atque apostolicæ sedis Legatis, legente
Gauzleno, denuntiavit, canonicum pri-
vilegium & debitam legem atque iustitiam
conservabo, & defensionem, quantum
potuero, adjuvante Domino, exhibeo,
sicut Rex in suo regno unicuique Episco-
po & Ecclesiis libi commissis per rectum
exhibere debet, & quemadmodum conti-
neatur in scripto quod in Ferrariorum mo-
nasterio coram altare sancti Petri perdonas-
ti. In hoc ut vos mihi secundum Deum &
secundum seculum sic fideles adjutores &
consilio & auxilio sitis sicut vestri anteces-
sores boni meis melioribus prædecessori-
bus extiterunt, secundum tunc & posse.

TITULUS II. IN BROILO COMPENDIL

HÆC Capitula, quæ sequuntur, sunt promulgata à Domino gloriose Regis Karlomanno anno Incarnationis Domusccclxxiii. viii. kal. Martias, feria vi. anno regni sui in Francia primo, in Broilo Compendio palatii, de rapinis.

CAP. I.

COMMUNI fidelium nostrorum consilio statutum habemus ut rapinam nullus deinceps faciat, aut facienti consentiat.

II.

Ut rapina qua retro est acta, cum omni diligentia emenderit, & condignam pro hoc harmiscaram in qui eam fecit sustineat.

III.

Ut si quis post hunc conventum & bannum nostrum rapinam faciens inventus fuerit, in cuius homo eam fecerit, eum ad legalem emendationem in presentiam nostram adducat. Quod si eum adducere non potuerit, pro eo secundum statuta legum emendet. Eum autem qui justitiam fugerit sciant omnes esse forbannitum, ita ut nullus eum nisi ad presentandum recipiat.

TITULUS III.

APUD VERNIS PALATIUM. *

[*De cultu Dei & Religionis in regio palatio; de compositione furii; de adiutoribus Episcoporum.*]

[P RÆFATO.]

* In Capitulo huius
Tituli quædam ex veteri codice
Palatini.
ex Regno
ne. & Be-
nardo in-
ter unicos
possedit Ju-
dicavit
que summa-
tria lectio-
nem Bal-
luti.

IN nomine sanctæ & individue Trinitatis, KARLOMANNUS, gratiâ Dei Rex, omnibus venerabilibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, Judicibus, omnibusque sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris fidelibus. Cum ad palatium Vernis anno Dominicæ Incarnationis ccclxxxiv. anno autem regni nostri quinto, Indictione secundâ, mense Martio convenissemus, & pars fidelium nostrorum nobiscum, placuit ut quedam statuta sacrorum Canonum necnon quedam Capitula antecessorum nostrorum renovarentur *, quia graviter & molestè ferimus quod peccatis impedientibus, & malitiis perversorum hominum exuberantibus, ultra modum vilescant atque penè * adnullata existunt, præcipue illa quæ contra malum rapinæ & deprædationis à sanctis Patribus sunt promulgata, & à Christianissimis Regibus auctoritate regiâ confirmata. Si quidem ita passim longè latèque hoc venenum diffusum & dispersum est ut quasi liberè jam malè abutantur omnes infecti & corrupti corpore & animâ hoc tam sceleratissimo atque mortifero morbo, non recogitantes hoc quod Paulus dicit, immò Deus omnipotens per ipsum: *Rapaces regnum Dei non possidebunt.* Neque illud quod alibi Apostolus ait, quia si nosmetipso comedimus & consumimus, id est, deprædamur, citò deficiemus. Completerur ergo in nobis, immò per nos, quod omnipotens Deus per Isaiam Prophetam improprietat dicens: *Unusquisque carnem brachii sui vorabit*, id est, substantiam fratrii sui diripiet. Carnem enim bra-

* (simili-
tudo, reno-
vamus.)

(simili-
tudo, peni-
tia.)

1. Cor. 6.
Gal. 5. 15.

Ez. 9. 10.

chii sui devorat , & sanguinem brachii sui bibt , qui substantiam proximi sui tollit , unde caro sustentari debuit . Non est autem mirum si Pagani & exteræ nationes nobis dominantur , nobisque bona temporalia tollunt , dum unusquisque proximo suo per vim tollit unde vivere debet . Ideò justè convenit nobis illud quod omnipotens Deus per Isaiam Prophetam minatur dicens : *Ve qui prædaris , nonne & ipse prædaberis ?* Nos verò prædamur fratres nostros , & idcirco Pagani merito nos nostrisque substantiam deprædantur . Quomodo igitur securi poterius pergere contra inimicos sanctæ Dei Ecclesi æ & nostros , cùm rapina pauperis inclusa est in domo nostra ? & non solùm domi reclusa est , verùm etiam plenarique evenit ut pleno ventre rapina in hostem quidam profiscantur . Et quomodo poterimus inimicos nostros devincere , cùm sanguis fratrum nostrorum ab ore nostro distillat , & manus nostræ plenæ sunt sanguine , & brachia pondere miseriарum & rapinarum gravantur , totaque virtus animi corporisque debilitatur ? Preces nostræ à Deo non recipiuntur , quia clamores & ploratus altaque suspiria pauperum & orphanorum , pupillorum atque viduarum præoccupant & præveniunt preces nostras , quæ crudis camibus fratrum nostrorum gravatae raucitudinem acceperunt , nullam sonoritatem virtutum habentes . Et sunt multi qui ex ipsa rapina videntur eleemosynas facere , non intelligentes quòd de talibus dicit Esaias : *Qui offerit Domino de rapina oblationem , quasi qui macet filium ante partem .* Et sunt nonnulli qui de homicidiis , adulteriis , perjuriis , incendiis consilium & pœnitentiam querunt , & malum rapinæ pro nihilo ducunt , non intellegentes quia quot pauperes quis expoliat , & fame ac nuditate periclitari facit , tot homicidia perpetrat : quia tunc proximum suum interficit , dum unde vivere debet ei tollit . Et scimus , dicente Paulo Apostolo , quia omnis homicida non habet vitam in regno Dei , & homicidas & adulteros judicabit Deus . Quia ergo rapaces regnum Dei non possidebunt , nisi ea reddiderint quæ tulerint , & insuper pœnitentiam egerint , fugiamus hoc tantum in alium unde tot ac tanta alia mala procedunt , & diligamus proximos sicut nosmetipos , adimplentes legem quæ dicit : *Non concupicas rem proximi tui , nec omnia quæ illius sunt .* Quia aliter neque inimicis nostris poterimus resistere , neque regnum Dei possidere .

C A P. I.

VOLUMUS itaque ut palatium nostrum , more prædecessorum nostrorum , & Dei cultu , & regali honore , sed & religionis habitu , & unanimitatibz concordiâ , atque pacis ordine stabilitur , & in eodem palatio nostro pax prædecessorum nostrorum sanctionibus servata per omne regnum nostrum exequenda profertur .

I. I.

Decernimus igitur ut omnes in palatio

nostro commanentes , & illud undique adeuntes , pacifice vivant . Quòd si aliquis corruptâ pace rapinam exercuerit , per nostram regiam auctoritatem & Missi nostri iussionem ad palaciam addicatur audentiam ; ut secundum quod in Capitulis antecessorum continetur , legali multetur iudicio , triplâ compositione persætâ cum dominico banno .

I I. I.

Si quis vero absque Seniore aut instà palatium aut circa illud degens hoc idem fecerit , hunc Missus noster aeat , & ad

Esa. 11. 1.

Esa. 44. 1.

Exod. 20. 17.

ipsum palatium jussu nostro eum venire præcipiat. Quod si ausu temerario venire contempserit, vi ad nostram præsentiam adducatur, subdendus prædecessorum nostrorum sanczionibus. Si autem & nos & Missum nostrum contempserit, & ad nos venire noluerit, & se defendendo ibi occisus fuerit, & aliquis parentum aut amicorum ejus inde faidam fidelibus nostris, qui eum occiderint, portare voluerit, postestativè eam jurare faciemus, & fideles nostros regiæ auctoritate exinde adiuvabimus.

I. V.

Placuit etiam nobis & fidelibus nostris ut quicunque infra regnum nostrum aiquid rapuerit aut deprædatus fuerit, omnia in triplum componat, & bannum dominicum persolvat, & insuper publicam pœnitentiam inde faciat, sicut in Capitulari antecessorum continetur. Si autem colonus aut servus fuerit, similicer omnia in triplum componat, aut dominus pro eo sexaginta idus bene pressos accipiat, & insuper publicam pœnitentiam inde agat; cuiusmodi erit in consideratione Episcopi, secundum quantitatem facti: quia fornicationes & adulteria atque homicidia, necon incendia, ebrietates, aliaque quamplura vita exinde prodeunt. Si quis autem negaverit factum, si comprobatus non fuerit, propriâ manu juramento se excondicat; excepto nostris vassis dominicis, pro quibus illorum homines meliores jumentum persolvant. Hoc vero cum summa diligentia tali modo procurabitur.

V.

<sup>Regno.
in istatece-
ri. lib.</sup> Episcopus in cuius parochia aliquis confitens aliquid deprædatus fuerit*; semel & bis atque tertio, si necesse fuerit, vocabit illum suâ admonitione per suum Presbyterum canonice ad emendationem [sive ad compositionem] & ad pœnitentiam, ut Deo & Ecclesia satisficiat quam lexit. Si autem despexerit atque contempserit ejus admonitionem atque saluberrimam invitationem, feriat illum Pastorali virgâ, hoc est, sententiâ excommunicationis, ut à communione sanctæ Ecclesiæ omniumque Christianorum sit separatus usque ad congruam satisfactionem & [dignam] emendationem. Quam excommunicationem debebit idem Episcopus Seniori illius notam facere & omnibus suis coepiscopis, ne eum recipient usque ad [dignam] satisfactionem.

De illis autem qui infra parochiam beneficia & alodium non habent, & alterius Episcopi parochiani sunt, & dum ad curtem pergunt, aut de loco ad locum iter faciunt, rapinas & deprædationes infra parochiam faciunt, placuit nobis ut si ita propè Episcopum, ut ei deprædatio illorum nota fieri possit, antequam parochiam ejus exeat, mittat strenuum & prudentem Presbyterum, qui suâ vice rationabiliter illos ad emendationem vocet. In quo superior modus compositionis & emendationis servabitur, si vocati venire noluerint. Si vero vocacionem atque ammonitionem Episcopi superbe contempserint, simili sententiâ excommunicationis feriantur quâ & illi qui infra parochiam res aut beneficia habent, & insuper excommunicentur, ne extra parochiam exeat antequam superius statuta adimplant. Quorum excommunicatione Seniori illorum & proprio eorum Episcopo significanda est, ne eos recipient antequam illuc redeant ubi rapinam fecerunt, ibique pleniter emendentur.

V I.

Et quoniam Episcopi, qui nostris & suis & communibus Ecclesiæ atque totius regni necessitatibus occupati sunt, non valent cuncta soli prospicere * quæ infra cuncta parochia illorum perpetrantur, statuimus ut quotiescumque Episcopi à propria civitate digrediuntur, tales adjutores unusquisque in sua civitate relinquat qui hac omnia in sua civitate prudentissime peragant, & pauperes sanguine Christi redempti semper in civitate præsentem inveniant à quo responsum & consolacionem accipiant. In vicis autem, & villis longè à civitate remotis, constituant unusquisque Episcopus reverendos & cautos atque prudentiâ [morum] temperatos Presbyteros, qui suâ vice superius statuta [modestè] perficiant *, & ad quos alii Presbyteri juniores & minus cauti suam causam referant.

<sup>Regno. lib.
s. cap. 290.</sup>
Burchard.
lib. 11. c.
15. lvo. par. 14.
c. 109.
Gratian. 6.
q. 1. c. 5.
De illis.
Decretal.
lib. V. tit.
14. c. 1.

<sup>Regno.
lib. 1. cap.
17.</sup>
Surmon-
tini proprie-
tate. Vide
Notas Balu-
zianas infid.
pag. 1280.]

<sup>Vide Nocte
Balu-
zianas.
infid. pag.
1280.]</sup>

Placuit nobis [& fidelibus nostris] pro communi utilitate & instanti necessitate ut nullus Episcoporum graviter ferat si ejus parochianum pro hujusmodi causa deprædationis alter Episcopus excommunicaverit.

<sup>Regno. lib.
2. c. 291.
Burchard.
lib. 11. c.
11.</sup>

IX.

IX.

[PRAE-NOMEN BALDWINIUS. P. 1182.]

Et quia ad tantum malum funditus eradicandum [aque tollendum] & tantum bonum plantandum [atque statuendum] necesse habet * episcopalis auctoritas judiciali potestate adjuvari, placuit nobis nostrisque fidelibus in commune ut Missi dominici suis in locis ex hoc fideliter adjuvent, & Comes præcipiat suo Vicecomiti suisque [Vicariis atque] Centenariis * ac reliquis ministris reipublica, necnon francis hominibus mundanæ legis documentis eruditis, ut pro amore Dei omnipotentis ac pace sanctæ Ecclesie & fidelitate nostra ex hoc adjuvent, quantum melius potuerint [tam per se quam cum Ministris Ecclesie,] quoties Episcopi aut ministri illorum, sive etiam ipsi pauperes, s. super hac re] eos appellaverint; ita ut Ministri Ecclesie habeant auctoritatem sui Episcopi, & Ministri Comitis auctoritatem nostram & sui Comitis.

X.

Regno. lib.
2. c. 492.

Volumus autem ut si episcopalem aut regiam auctoritatem ausu temerario aliquis pro nihilo duxerit, in Comitatu consistens, aut iter faciens, si quod injuste abstulerit, legaliter emendare contempserit, & rebellis existens, si ibi occisus fuerit, nulli fidelium nostrorum, qui eum occiderit, aliquis fadim portet, neque pro ejus morte aliquid componat. Si vero aliquis parentum [aut amicorum] ejus aliquam [indè] fadim portare voluerit, potestativè eam jurare faciemus, & fideles nostros regiæ auctoritate exinde adjuvamus.

XI.

De nostris quoque dominicis vassallis jubemus ut si aliquis prædas egerit, Comes in cuius potestate fuerit, ad emendationem eum [veire] vocet. Qui si Comitem aut Missum illius audire noluerit, per forciam illud emendare cogatur, prout lex docet, & quemadmodum in Capitularibus Regum [antecessorum nostrorum] tenetur insertum, in eodem loco ubi præda commissa fuerit. Quod si proclamaverit se ante præsentiam nostram velle distingi potius quam ante Comitem, per credibiles fidejussiones aut per sacramentum melioris hominis ante nos

venire permittatur, ut ibi talis ratio finem accipiat. Honorem enim talenti nostris vassallos dominicis concedimus ut ipsi non sicut reliqui manu propriâ sacramentum jurent, sed melior homo illorum & credibilior illud agere non differat. Si autem quæ supra diximus despicerint, & nullo modo emendare voluerint, & in contemptu permanentes ibi occisi fuerint, nullam contra ipsos qui eos occiderint iracundiam tenebimus unquam. Quod si aliquis parentum [aut amicorum eorum] indè fadim portare voluerit, [potestativè eam ei jurare faciemus, sicut superius dictum est, &] nostrâ regiæ exinde eum * juvabimus. Si vero dixerint quod eis comes non secundum legem fecerit, sed pro aliquo iracundia [aut invidia] quam [ante] contrâ illos tenebat, [illud fecerit,] hoc Comes eis ante nos satisfaciat, [secundum quod nobis placuerit,] quod non ob aliud quam pro rapina sit actum.

XII.

Ut autem omnis occasio rapinæ tollatur, volumus ut Presbyteri, qui bonum exemplum [caritatis] omnibus ostendere debent, hospitales existant, (sicut Apostolus dicit: *Hospitales invicem sine murmurazione*: quam præbeant iter facientibus, quia per illam placuerunt quidam Deo angelis hospitio suscepisti. *)

XIII.

Placuit nobis [& nostris fidelibus] ut Presbyteri suos parochianos admoneant ut & ipsi hospitales existant, & nulli iter facienti mansionem denegent. Et ut omnis occasio rapinæ tollatur, (nihil carius vendatur transfeunitibus nisi sicut in mercato accipiunt*). Quod si carius vendere voluerint, ad Presbyterum transfeuentes hoc referant, & illius iussu cum humanitate eis vendant.

XIV.

Volumus ut Presbyteri & ministri Comitis villanis præcipiant ne collectam faciant, quam vulgo *geldam* vocant, contra illos qui aliquid rapuerint. Sed causam suam ad illum Presbyterum referant qui Episcopi Missus est, & ad illos qui in illis locis ministri Comitis super hoc existunt, ut omnia prudenter & rationabiliter corrigantur.

Regno. lib.
2. c. 492.
Baldwin.
P. 1182. cap.
107.

I. Pet. 4.

* Hic lo-
cus alter
omnibus le-
gitur in Re-
gione &
Parochia.
P. 1182. cap.
107.

Regno. lib.
2. c. 492.

* Codex
Palatinus. 17.
Regno. 1. 17.
Com. 1. 17.
carios ven-
dant. trans-
feunitibus i-
fi quanto
in mercato
vendere
possunt.

CAPITULUM

ODONIS REGIS,

QUANDO undus est à Walterio Archiepiscopo Senonensi anno DCCCLXXXVIII.

PROMISSIO ODONIS REGIS.

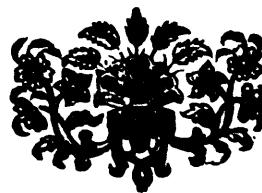
PRIMITTO & perdono unicuique vestrum & Ecclesiis vobis commissis quia canonicum privilegium & debitam legem atque justitiam conservabo, & contra depredatores & oppressores Ecclesiarum vestrarum & rerum ad easdem pertinentium defensionem secundum ministerium meum, quantum mihi posse Deus dederit, exhibeo; & jus ecclesiasticum & legem canonicam vobis ita conservabo, & res Ecclesiarum vestrarum, tam à Regibus, vel Imperatoribus, quam à reliquis Dei fidelibus collatas, sub integritate & immunitate absque aliqua inhonoratione permanere concedam, quas modo juste & legaliter vestra retinent Ecclesia; & eas augmentare & exaltare secundum debitum

uniuscujusque servitium, prout sciro & posse mihi Deus rationabiliter dederit & tempus dictaverit, studebo, sicut mei antecessores, qui hoc bene & rationabiliter observaverunt, vestris predecessoribus, in hoc ut vos mihi secundum Deum & secundum seculum sic fidèles adjutores & consilio & auxilio sitis sicut vestri antecessores boni meis melioribus predecessoribus extiterunt, secundum scire & posse. Et quæ retro malo fute ingenio depravata, in meliorem & pristinum gradum, adjuvante me diviuā clementiā, reformabo cum vestro & aliorum nostrorum fidelium consilio & auxilio. *Confirmatio Odonis Regis.* ODO.

[Hoc Capitulum deest in Sirmondo.]

DIPLOMA ODONIS REGIS quo *Tronocensi Monasterio concessam facultatem Abbatess eligendi confirmat.* Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

DIPLOMA ODONIS REGIS quo *Abbatiam S. Hilarii Pitavienensis concedit Egredo Pitavieni Episcopo.* Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

CAPITULA KAROLI III. FRANCORUM REGIS, LUDOVICI II. F.

TITULUS PRIMUS*

CONSTITUTIO Dotis Friderunæ Reginæ Uxoris Karoli III. facta
apud Attiniacum anno Christi DCCCCVII.

¶ Hic Titulus dicitur in Sacrodoceo.

Tom. IV.
Gal. Christi.
p. 100, col.
Supplementa
Antiquitatis
Parisiensis.
pag. 43.

IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDUÆ TRINITATIS. Karolus, divinâ propitiante clementiâ, Rex. Si Regum consuetudines antiquorum exequimur, necnon patrum mores præcedentium imitamur, fideliumque nostrorum benignè consulta suscipimus, regium proculdubio honorem amplificamus, nobisque profuturum indubitanter credimus. Proinde omnibus sancta Dei Ecclesiæ nostrisque præsentibus atque futuris compertum sit fidelibus quod cum nostris nos regni negotia tractantes consiliariis, de nostro nos commouere conjugio, salubre dicentes fore & opportunum si conjux condigna lateri adhæreret regio, ex qua filiorum, Deo largiente, totius regni profutura procederet propago. Eorum itaque admonitionibus sollicitati & consiliis exhortati quandam nobili prosapia puellam nomine Friderunam, communī duntaxat consensu fidelium, Deo, ut credimus, cooperante, secundū leges & statuta priorum nobis imperiali connubio sociavimus, regnique confortem statuimus. Quocirca regali eam more propriis rebus disponentes ditare, duos ei dotis nomine concedimus fiscos jugiter possidendos & pro libitu disponendos, Corbiniacum videlicet in Comitatu Laudunensi, cum Ecclesia quæ est beati Petri Apostoli honore dicata, ubi confessoris Christi quiescit corpus Matulfii*, & Ecclesia una in Cruona; Pontigonem quin etiam in pago Pertensi super fluvios Saltum & Brustionem, utrumque Tom. II.

que per hanc præsentem concedimus auctoritatem, & de nostro jure in jus & proprietatem seu dominationem illius transfundimus & perpetualiter habendos delegamus. Quapropter regiæ hoc munificentia edictum fieri ac memoraræ seu dilecta conjugi Friderunæ jussimus dari; per quod præcipimus atque præcipiendo jubemus ut supra scriptos fiscos, Corbiniacum scilicet & Pontigonem, uti præsentialiter ad nos pertinere videntur, cum omni eorum integritate, Ecclesiæ videlicet præscriptis & mancipliis utriusque sexus, terris cultis & incolitis, vineis, silvis, pratibus, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, molendinis, punctionibus, mobilibus & immobilibus, exitibus & regressibus, & universis legitimis terminationibus justè & legaliter ad se pertinentibus, perpetualiter habeat, teneat, atque possideat, & quicquid exinde facere voluerit, liberam & firmissimam in omnibus habeat potestatem. Ut autem hæc largitionis nostra donatio & concessionis roboratio continuum obtineat firmatatis vigorem, manu propriâ subter firmata nōstro præcepimus anulo insigniri.

Signum KAROLI glorioſissimi Regis.
ARNULPHUS Norarius ad vicem * ALBERICI Episcopi recognovit.

Datum XIII. kalendas Maias, Indictione decimâ, anno xv. regnante Donuno Karolo glorioſissimo Rege, rediutegrande x.

Actum Attiniaco palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

T 2

Vita l'Hist.
coire des
Reliques.
pag. 32, 36.

Marcus

TITULUS II.

TUNGRENSIS EPISCOPATUS CONTROVERSLA.

In nomine sancte & individuae Trinitatis. Karolus, vir illustris, divina propitiantem clementiam Rex Francorum, omnibus Archiepiscopis & Episcopis in regno nobis & Deo commisso constitutis, pax & salus ab eodem Deo aeterno.

C A P. I

QUIA divina propitiationis beneficia, quæ ab ipso ab ipsis crepundiis experti sumus, nullatenus enumerare possumus, idcirco laudem Domini loquetur os meum, & benedicet nomen sanctum ejus in seculum seculi. Unde quia, pluribus nostris exigentibus meritis, multo tamen adversa quaque sustinuimus, credimus non hoc ad nostra damnationis meritum, sed ad gratiam suæ reconciliationis nobis fore permisum: ut flagellis ejus eruditæ, discamus perversa cavere, & in cunctis ejus voluntatibus parere. Sicut vobis de multis notum est, cum olim quidam nostri fideles, à nostra debita fidelitate exorbitantes, vitam & regnum nobis auferre moliti sunt, eentes post inimicos nostros, eisque familiariter inherentes, res & episcopia nostri regni ab ipsis dari sibi concupierunt. Ut ergo de multis taceamus, unum, qui nobis nostris visceribus serpentinus virus infudit, vestra sanctitati propalabimus*, Hilduinum videlicet, qui contra regalem agens potestatem, contra quoque Apostoli dicta, (ubi dicitur: *Deum timete, Regem honorificate. Et: Non est potestas nisi à Deo.*) Et: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Non enim potestas nisi à Deo.) & aduersus citharœdi David dicta, ubi ad Dominum loquitur: *Imposuisti homines super capita nostra*, quique ultra Rhenum ad inimicos nostros proficisciens, minimèque reminiscens sacramentorum suorum nobis promissorum, eaque retro dorsum abiciens, ab Heinrico * inimico nostro Episcopiun: Tungrensis Ecclesiæ expedit, suaque damnatione contra omnia statuta tam sacrorum Patrum quam Regum videlicet antecessorum nostrorum usurpavit. De qualibus in libro Regum Capitulari ita dicitur: *Si quis præsumperit quam non meruit à Principe vel Seniore justæ dignitatem, sacrilegus habetur.* Et beatus Gregorius: *Sicut qui iniuritus renuit, queitus fugit, facis*

est altariis admovendus, sic qui ultro ambit, vel qui importunus se ingerit, proculdubio est repellendus. Nam qui nititur ad altiora contendere, quid agit nisi ut crescendo decrescat? Cur non perpendit quia benedictio illi in maledictum convertitur qui ad hoc ut fiat hæreticus pronos etur.

I I.

Cum quidam pestiferi viri, ut suprà memoravimus, à nostra fidelitate deviant, convocavimus Archiepiscopos praefulges XVI. nostri regni, nonnullos etiam Proceres, Marchiones, & Comites, Optimatesque, ut eorum consilio, auctoritate, atque virtute, tanta vesania resistemus. Inventum est ut nova gibborum genera novis medicationibus fecarentur ac sanarentur, pellentes eos episcopali auctoritate sacrorumque Canonum constitutione à coetu & consortio Christianorum. Quorum presumptioni ac nefandæ tyrannici Hilduinus se intumescens, datis Heinrico suisque Proceribus complurimis auri argenteique ponderibus, non solum cum eis scienter participavit, sed etiam ex thesauris Ecclesiæ Tungrensis, quos insinuatu diabolico rapuerat vel furatus fuerat, quibusdam minis ac terroribus egit ut Herrmannus Agrippina civitatis Archiepiscopus per violentiam Heinrici suorumque fidelium illum in Pontificem consecraret. Nam si non fecisset, sicut ipse venerabilis Archiepiscopus nobis postea in praesentia plurimorum retulit, sibi vitam resque ecclesiasticas auferret, omnemque familiam trucidaret, ac illorum bona diriperet. Ideoque absque legitimorum antecessorum auctoritate eum consecravit, ut ipse adhuc testatur, sed tantis terroribus ac diris crudelitatibus coactus. Unde in Niceno Concilio ira ad locum invenitur: *Si quis ex Clero deprehensus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam ipse privetur communione, tanquam qui regulas confundit.* Quæ longè latèque in diversis Conciliis & Capitularibus Re-

* [Summa-
ptus propon-
tivimus.]

I Pet. 2. 7.
Rom. 13. 1.

Psal. 63. 12.

[Duce Sa-
xonie ac
Thuringie
&c.]

Capitular.
Lib. VI. cap.
196.

Lib. VII. In-
dict. a. ep.
106.

297 ANNO CHRISTI: Regum Francor. KAROLI SIMPLICIS REGIS 29*

gum de excommunicatis inveniuntur.

III.

Idem etiam Hilduinus res nostri regni ex praesato Episcopio invalidit, diripuit, & pro libito abduxit, agens contra statuta Anacleti Papæ, ubi dicitur: Sanctus Anacletus, qui ab ipso Petro Apostolo ordinatus est Presbyter, postea in sede Romana successor illius factus Episcopus, cum totius mundi Sacerdotibus judicavit. *Qui ablulerit, inquit, patri vel mari aliquid, homicide particeps est. Pater nos sine dubio Deus est. Mater vero nostra Ecclesia est, quæ nos in baptismo regeneravit. Ergo qui pecunias Christi & Ecclesie rapit, auferit, vel fraudatur, homicida est, atque homicida in conspectu iusti Iudicis deputabitur. Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur. Qui autem pecuniam vel res Ecclesie ablulerit, sacrilegium facit, & ut sacrilegus judicandus est.*

IV.

Præfatus denique Hilduinus thesauros Ecclesie Tungrensis & Aquisgrani palatii juxta beati Lamberti Martyris corpus in quadam arca positos avidâ cupiditate rapuit, eosque inimicis nostris, suis videlicet fautoribus, contulit, & Ecclesia abstulit. De quo quibusque hujuscemodi sacri Canones ita decernunt: *Si quis inventus fuerit aliquid de ministeriis Ecclesie vendidisse vel abstulisse, sacrilegium commisit. Placuit eum in ordine ecclesiastico non haberi. Unde & beatus Augustinus XLVII. evangelii homilia Johannis dicit: Ecce inter sanctos est Judas, ecce sur est Judas; & ne contemnas, sur hic sacrilegus est, non qualiumcunque sur locorum, sed dominicorum; locorum, sed sacrorum. Et post pauca: Quicunque aliquid de Ecclesia auferit vel fraudatur, Ju- dae proditori comparatur.*

V.

Hos Ecclesie thesauros Episcopis & Comitibus & fautoribus pro sua ordinatione dedit, non præ oculis habens statuta Africani Concilii, quibus præcipitur ut nullus per pecunias ordinetur, ita inquietus: *Si quis Episcopus per pecunias obtinuerit dignitatem, deiciatur, modis omnibus abiciatur, sicut Simon magus abscessus est a Petro. Item in Concilio Chalcedonensi: Si quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus sub pretio Spiritus*

sandi gratiam obtainere voluerit, propriis gradus periculo subjacebit; & nihil ex hac ordinatione vel promotione, quæ est per negationem facta, proficiat, sed anathematizetur.

V I.

Jam dictus Hilduinus, ad cumulum sux damnationis, ante venerabilis Herimanni presentem veniens, super sacra nefanda dè juravit quod ego Karolus Episcopium Tungrense dederim; & quosdam ex Clericis & Laicis jurare compulit. Quodquam sit absurdum, quamque vitandum, sparsim sanctorum Scripturarum testimonia approbant.

V II.

Memoratus præterea Hilduinus per Dominum Herimannum Episcopum tertio vocatus ad Synodus, ut contra hæc quæ sibi obiciuntur responderet, si justam causam haberet, aut si non posset, Canonum feriretur spiculis. Qui quoniā quidem venire distulit, incidit sententiam Bonifacii Papa ita dicentis: *Probat vera esse illa quæ adversus se dicta sunt, qui ad ea confutanda adesse minime vult. Et ne dubitet quod ita judicium nocens subterfugit quemadmodum ut absolvatur qui est innocens querit. Et post pauca: Confiteatur enim de omnibus quisquis subterfugere judicium posse dilatoribus putat. Item ipse: Si adesse voluerit, præsens, si confidit, ad objecta respondet. Quid si adesse neglexerit, dilationem sententia de absencia non lucretur.*

V III.

Omnestam Clerici quām Laici supradictæ Ecclesie nostram adeentes sublimitatem, luctuosis vocibus innoverunt quod jam memoratus Hilduinus cum suis prædonibus bona illorum diripuit, omnemque illorum facultatem & suppellectilem abstulit, nihil illis remansit unde solum sibi vietus sufficientiam adhiberent. Adentes etiam in precibus, ut vestro consilio ciuius ageretur ne amplius prædæ & direptioni paterent; sed illis ad ordinandum daremus Pontificem Richerum, quem concorditer elegerunt. De quibus videlicet omnibus hic Capitulatum insertis vestrum precamur pontificium, ut propter Deum & debitam, quam nobis polliciti estis, fidelitatem pro viribus exinde adjuvetis ut noster honor in hujusmodi negotiis amplius non decrescat, & status sanctæ Dci Ecclesie stabilietur.

*Regno, lib.
a. c. 220.
Burchard.
lib. 11. c. 10.
Ivo par. 14.
c. 11.
Graian.
12. q. 1. c. 6.
Quod Abler.*

*I lib VI Ca
pitaliar. 1.
ccc.*

Can. 2.

*Bonifac. I.
Epist. 1.
I. par. 16.*

*In tomo tertio Conciliorum Gallie pag.
575. & sequentibus extant epistola due
Johannis X. Papæ Romani de causa
Episcopii Tungrensis, prima ad Heriman-
num Archiepiscopum Coloniensem, alte-
re ad Karolum Regem.*

TITULUS III.

PACTUM KAROLI ET HENRICI.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Divinæ propiciante clementiâ anno Dominice Incarnationis DCCCCXXVI * anno vero regni Domini & glorioissimi Regis Francorum Occidentalium Karoli xxix. redintegrante xxiv. largiore verò hereditate indepta x. Indictione ix. anno quoque regni Domini & magnificissimi Regis Francorum Orientalium Heinrici tertio, inter ipsos prefatos Principes unanimitatâ pœtum ac societatis amicitia quæcūq; reperitæ exordia sumpit, prout visa sunt competencya. Convenerunt enim ambo illustres Reges, sicut inter se discurrentibus Legatis convenerant, ii. Nonas Novembri, feriâ primâ: Dominus enim Karolus super Rhenum flumen ad Bonnam castrum, & strenuus Heinricus ex altera parte Rheni. Et cā tantum die mutuis se visib; intuentes super ripas ejusdem fluminis huc & ultra, ut sui furent fideles innoxii sacramento quo hanc eorum conventionem fuerant polliciti. Verum feriâ quartâ, vii. Idus Novembri, in medio Rheni fluminis, saepius dicti Principes in navibus quisque suis in tertiam ascenderunt, quæ ancorata in fluminis medio gratiâ eorum colloquii fixar; ibique in primo hanc sibi vicissim convenientiam ob statum pacis juramento fanxerunt ita.

Ego Karolus, divinæ propiciante clementiâ, Rex Francorum Occidentalium, amodero huic amico meo Regi Orientali Heinrico amicus, sicut amicus per rectum debet esse suo amico, secundum meum scire ac posse; cā veroratione, si ipse mihi

juraverit ipsum eundemque sacramentum, & attenderit quæ promiserit. Si me Deus adjuvet & istæ sanctæ Reliquæ.

E contra Rex Heinricus eandem promissionem sacramento eisdem prosecutus est verbis subsequenter, ut hujus amicitia firmitas inviolabiliter observaretur.

Hæc sunt nomina Episcoporum qui cum nobilibus ac fidelibus laicis firmatam quam præmemorati Reges inter se fecerunt, collaudando acceptaverunt, & manibus suis sacramentum firmaverunt nunquam à se destruendam.

Episcopi ex parte Domini regis Karoli. Herimannus Archiepiscopus Agrippinæ, qua modò est Colonia vocata, Rodgerus Archiepiscopus Trevirorum, Stephanus Prelus Cameracorum, Bovo Episcopus Catalaunensium, Baldricus Trajectensis Episcopus. Hæc nomina Comitum. Mæfredus, Erkengerus, Hagano, Boso, Waltkerus, Isaac, Ragenberus, Theodricus, Adalardus, Adelelmus.

Episcopi ex parte Regis incliti Heinrici. Herigerus Archiepiscopus Moguntiacorum, Nithardus Episcopus Mimmo-geneferde, Dodo Episcopus Osnabroggæ, Ricawdo Episcopus Vangionum, quæ nunc dicitur Warmatia, Huanuardus Episcopus Paderbornensis, Nottingus Episcopus Constantiæ Alemanicae. Hæc sunt nomina Comitum. Eutardus, Chonradus, Herimannus, Hatto, Godefredus, Otto, Herimannus, Cobbo, Magenhardtus, Fridericus, Fol-dac.

KAROLI CALVI
ET
LUDOVICI EJUS FILII
REGUM FRANCORUM
CONSECRATIO SEU CORONATIO.
ITEM REGINARUM
JUDITH FILIAE
ET
HERMINTRUDIS CONJUGIS
KAROLI EJUSDEM.

TITULUS PRIMUS.

KAROLI CALVI, QUANDO IN REGNO LOTHARII
CORONATUS EST.

ORDO qualiter Karolus Rex fuit coronatus in Metis civitate anno DCCCLIX.
in mense Septemb. v. Idus Septemb. qua evenit die Veneris, cum ipsis Episcopis,
videlicet Hincmaro Archipiscopo, Adventio, Hatone, Arnulfo, Francone,
Hincmaro, & Odono, quando quondam Rex Hloeharius, filius Hlotharii
Imperatoris, fuit mortuus in Placentia civitate.

ADNUNTIATIO

ADVENTII EPISCOPI ANTE INITIUM MISSÆ, IN
ECCOLESIA S. STEPHANI, CORAM REGE ET
EPISCOPIIS BY ALIIS QUAMPLURIMIS.

Vos scitis, & multis in plurimis regnis
est cognitum quantos & quales even-
tus tempore Senioris nostri, quem hasto-
nus habuimus, &c. usque devoâ mente
fascipere. ut supræ pag. 215-218.

R E S P O N S I O

KAROLI AD POPULUM.

Quia, sicut isti venerabiles Episcopi
unius ex ipsis voce dixerunt, & certis in-
diciis ex vestra unanimitate monstrave-
runt, &c. usque antecessoribus exhibue-
runt, pag. 218.

ADNUNTIATIO

HINCMARIA ARCHIEPISCOPI.

Ne alicui forte videatur incongruè ac
præsumptioè me ac provinciz nostræ ve-
nerabiles Coepiscopos facere quoniam,
&c. usque Te Deum laudamus, pag. 217-
220.

Benedictiones super Regem Karolum ante
Missam & altare jandi Stephani

ADVENTIUS EPISCOPUS METENSIS.

Deus, qui populis tuis indulgentiâ con-
sulis & amore dominaris, da huic famulo
tuo spiritum sapientie, cui dedisti regi-
men disciplinæ; ut tibi toto corde devo-
tus, & in regni regimine maneat semper
idoneus, & in bonis operibus perseve-

rans, ad aeternum regnum te duce valeat
peruenire. Per Dominum, &c.

HATTO VIRDUNENSIS.

Gratia tua, quæsumus, Domine, huic
famulo tuo tribue largitatem; ut mandata
tua te operante secundo, consolationem
presentis vite percipias & futura. Per
Dominum, &c.

ARNULFUS TULLENSIS.

Nostris, quæsumus, Domine, in
regimine ihu famuli cui propitiare tem-
poribus; ut tuo munere dirigatur & nos-
tra securitas & devotio Christiana. Per
Dominum.

FRANCO TUNORENSIS.

Da, quæsumus, Domine huic famulo
tuo salutem mentis & corporis; ut bonis
operibus inherendo, tuâ semper merear-
tur virtute defendi. Per Dominum.

HINCMARUS LAUDUNENSIS.

Benedictionem tuam, Domine, hic
famulus tuus accipiat: quâ corpore salva-
tus & mene, & gratiam tibi semper ex-
hibeat servitutem, & propitiationis tua
beneficia semper inveniat. Per Dominum.

ODO BELLOVACENSIS.

Conserua, quæsumus, Domine, hunc
famulum tuum, & benedictionum tuarum
propitiis ubertate purifica, ut eruditio-
bus tuis semper multiplicetur & donis.
Per Dominum.

BENEDICTIO

HINCMARI ARCHIEPISCOPI.

Extendat omnipotens Dominus dexte-
ram suæ benedictionis, & effundat super
te donum suæ propitiationis, & circum-
de te felici muro custodiz suæ protec-
tioñis, sancte Maria & omnium Sanctorum
intercedentibus meritis. Amen.

Indulgeat tibi mala omnia qua gessisti,
& tribuat tibi gratiam & misericordiam
quam humiliter ab eo depositis; liberet
que te ab adversitatibus cunctis & ab om-

nibus visibilium & invisibilium inimico-
rum insidiis. Amen.

Angelos suos bonos semper & ubique,
qui te præcedant, comiteantur, & subse-
quuntur, ad custodiâm tui ponat; & à
peccato, seu gladio, & ab omnium peri-
culorum discrimine te suâ potentia liberet.
Amen.

Inimicos tuos ad pacis caritatique be-
nignitatem convernat, & apud odientes
te gratiosum & amabilem faciat. Pertina-
ces quoque in tui infectione & odio
confusione salutari induat. Super te autem
sanctificatio sempiterna effloreat. Amen.

*Ad ista verba, Coronet te Dominus,
inunxit eum Hincmarus Archiepisco-
pus de chrismate ad dextram auricu-
lam, & in fronte usque ad sinistram
auriculam, & in capite.*

Coronet te Dominus corona gloria in
misericordia & miserationibus suis, &
ungat te in regni regimine oleo gratia
Spiritus sancti sui, unde unxit Sacerdotes,
Reges, Prophetas, & Martyres, qui per
fidem vicerunt regna, & operati sunt
iustitiam, atque adepti sunt promissiones;
eisdemque promissionibus gratia Dei di-
gnus efficiaris, quatenus eorum confor-
tio in coelesti regno perfici merearis.
Amen.

Victoriosum te atque triumphatorem
de visibilibus atque invisibilibus hostibus
semper efficiat; & sancti nominis sui timo-
rem pariter & amorem continuè cordi tuo
infundat; & in fide recta ac bonis operi-
bus perseverabilem reddat; & pace in
diebus tuis concessâ, cum palma victorie
te ad perpetuum regnum perducat. Amen.

Et qui te voluit super populum suum
constituere Regem, & in praesenti seculo
felicem & aeternâ felicitatis tribuat esse
confortem. Amen.

Clerum ac populum, quem suâ voluit
opitulatione tua subdere dictioni suâ dis-
pensatione & tuâ administratione per diu-
turna tempora te faciat feliciter gubernare;
quò divinis monitis parentes, adver-
sitatis omnibus carentes, bonis omni-
bus exuberantes, tuo ministerio fideli
anore obsequentes, & in praesenti seculo
pacis tranquillitate fruantur, & tecum
aeternorum civium consortio potiri me-
reantur. Amen. Quod ipse præstare di-
gnetur.

Ad ista verba, Coronet te Dominus, misericorde illi Episcopi coronam in capite.

Coronet te Dominus corona glorie arque justitiae; ut cum fide recta & multipli bonorum operum fructu ad coronam pervenias regni perpetui, ipso lamente cuius est regnum & imperium in secula seculorum.

Ad ista verba, Det tibi Dominus velle, dederunt illi palmarum & scepterum.

Det tibi Dominus velle & posse quicquid precipit, ut in regni regimine secundum voluntatem suam proficiens, cum palma perseverantie victoriz ad palmam pervenias gloriae sempiterna. Gratia Domini nostri Iesu Christi, qui vivit.

ORATIONES IN MISSA.

Da nobis, omnipotens Deus, ut beati Gorgonii martyris tui veneranda solemnitatis & devotionem nobis augear & salutem. Per Dominum.

Quassumus, omnipotens, ut famulus tuus, qui tua miseratione suscepit regni gubernacula, a te virtutum etiam per-

cipiat incrementa: quibus decenter ornatius, & vitorum monstrata vitare, & ad te, qui via, veritas, & vita es, gratiosus valeat pervenire. Qui vivis & regnas cum Deo.

SUPER OBLATA.

Respic, Domine, munera populi tui Sanctorum festivitate votiva, & tu te testificatio veritatis nobis proficiat ad salutem. Per Dominum.

Munera, quassumus, Domine, oblata sanctifica; ut & nobis unigeniti tui corpus & sanguis fiant, & Karolo Regi nostro ad obtinendam animae corporisque salutem, te largiente, usqueque proficiant. Per eundem.

POST COMMUNIONEM.

Sacramentorum tuorum, Domine, communio sumpta nos salvet, & in tua veritatis luce confirmet. Per Dominum.

Hec, Domine, communio salutaris famulorum tuorum ab omnibus tueatur adversis: quarens & ecclesiastice pacis obtineat tranquillitatem, & post istius temporis decursum ad eternam perveniat hereditatem. Per Dominum.

TITULUS II.

LUDOVICI II. QUANDO REX FRANCORUM CONSECRATUS EST.

ORDO qualiter Hludovicus Rex, anno Incarnationis Dominica DCCCLXXVII, vi. Idi Decembri, ab Hincmaro Archiepiscopo suis coronatus in Compedio palatio; quando & haec, quae sequuntur, ab Episcopis petita sunt apud Regem, & ab eo promissa Episcopis.

PETITIO EPISCOPORUM.

*A VOBIS perdonari nobis petimus ut unicuique de nobis & Ecclesiis nobis commissis secundum primum Capitulum, &c. usque exhibere debet, *suprà*, pag. 271.*

PROMISSIO REGIS.

*Promitto vobis & perdono quia unicuique de Vobis & Ecclesiis vobis commissis secundum primum Capitulum, &c. usque exhibere debet, *pag. 271.**

Iam. II.

Benedictiones super Hludovicum Regem factæ.

Deus, qui populis tuis virtute consulis, & amore dominaris, da huic famulo tuo spiritum sapientiae cum regimine disciplina; ut tibi toto corde devotus, in regni regimine maneat semper idoneus, tuoque munere ipsius temporibus securitas Ecclesie dirigatur, & in tranquillitate devotio Christiana permaneat. Per Dominum.

SACRI OLEI INFUSIO.

Omnipotens sempiterne Deus, creator

& gubernator cœli & terra, conditor & dispositor Angelorum & hominum, qui Abraham famulum tuum de hostibus triumphare fecisti, Moysi & Josue populo tuo prælatis multiplicem victoriam tribuisti, humilem quoque David puerum tuum regni fastigio sublimasti, cumque de ore leonis & de manu bestiz atque Goliaz, sed & de gladio maligno Saul & omnium inimicorum ejus liberasti, & Salomonem sapientiam pacisque ineffabili munere datus, respice quæsumus ad preces humilitatis nostræ, & hunc famulum tuum virtutibus, quibus praefatos fideles tuos decorasti, multiplici honoris benedictione condecora, & in regni regimine sublimiter colloca, & oleo gratia Spiritus sancti tui perunge, unde unxi Sacerdotes, Reges, Prophetas, & Martyres, qui per fidem ricerunt regna, & operati sunt justitiam, arque adepti sunt promissiones. Cujus sacratissima uinclo super caput ejus defluat, atque ad interiora ejus descendat, & cordis illius intima penetret, & promissionibus, quas adepti sunt victoriosissimi Reges, gratia tua dignus efficiatur; quatundam & in præsenti seculo feliciter regnet, & ad eorum consortium in coelesti regno perveniat. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui unctus est oleo letitiae præ consortibus suis, & virtute crucis potestates aeras debellavit, tartara destruxit, regnumque diaboli superavit, & ad celos vicit ascendit. In cuius manu Victoria omnis, gloria & potestas consistunt, & tecum vivit & regnat Deus in unitate ejusdem Spiritus sancti per omnia secula seculorum. Amen.

I A P O S I T I O C O R O N E.

Coronet te Dominus corona gloriam atque justitiae honore & opere fortitudinis, ut per officium nostræ benedictionis, cum fide recta & multiplici bonorum operum fructu, ad coronam pervenias regni perpetui, ipso largiente ejus regeum & imperium permanet in secula seculorum. Amen.

S C E P T R I T R A D I T I O.

Accipe sceptrum, regia potestatis insigne, virginem scilicet rectam regni, virginem virtutis quam te ipsum bene regas, tandem Ecclesiam, populum videlicet

Christianum tibi à Deo commissum, regia virtute ab improbis defendas, pravos corrigas, rectos ut viam rectam tenere possint tuo juvamine diriges: quatenus de temporali regno ad eternum regnum pervenias, ipso adjuvante ejus regnum & imperium sine fine permanet in secula seculorum. Amen. Num. 6. 51.

B E N E D I C T I O N E S.

Dominus Deus omnipotens, qui dixit ad Moysem servum suum, Loquere ad Aaron fratrem tuum, & ad filios ejus dicens, Sic benedicis populo meo, & ego benedicam eum, benedicat tibi, & custodiat te. Amen.

Illuminet faciem suam super te, & misereatur tui. Amen.

Convertat vultum suum ad te, & donet tibi pacem. Amen.

Extendat dexteram sua benedictionis, & effundat super te donum sua propriae, & circumdat te felici muro custodia sua protectionis, sancte Marie & omnium Sanctorum intercedentibus meritis. Amen.

Indulget tibi mala omnia quæ gesisti, & tribuat tibi gratiam & misericordiam quam humiliter ab eo depositis, libera que te ab adversitatibus cunctis & omnibus vitibilibus & invisibilium inimicorum insidiis. Amen.

Multiplicet in te copiam sua benedictionis, & confirmet in spe regni coelestis. Amen.

Actus tuos corrigat, vitam emenderet, mores componat, & te ad coelestis paradisi hereditatem perducat. Amen.

Talique intentione repleri valcas quæ ei in perpetuum placeat. Amen.

Angelos suos bonos semper & ubique, qui te præcedant, comitantur, & subsequantur, ad custodiæ tui ponat; & à peccato, seu gladio, & ab omnium periculorum discrimine de sua potentia libertet. Amen.

Inimicos tuos ad pacis caritarisque benignitatem convertat, & odientibus te gratosum & amabilem faciat. Pertinaces quoque in tui infestatione & odio contumaciam salutari induat. Super te autem sanctificatio sempiterna effloreat. Amen.

Victoriosum te atque triumphatorem de visibilibus atque invisibilibus hostibus Dominus semper efficiat, & sancti nominis sui timorem pariter & amorem continet cordi tuo infundat, & in fide recta ac

bonis operibus perseverabilēm reddat, & pace in diebus tuis concessā, cum corona victoriz ad perpetuum te regnum perducat. Amen.

Ec qui te voluit super populum suum constitutere Regem, & in praesenti seculo felicem & aeternam felicitatis tribuat esse confortem. Amen.

Clerum ac populum, quem suā voluit opitulatione tua subdere ditioni, suā dis-

pensione & tuā administratione per diuturna tempora te faciat feliciter gubernare: quo divinis monitis parentes, adversitatibus cunctis carentes, bonis omnibus exuberantes, tuo ministerio fidelī amore obsequentes, & in praesenti seculo pacis tranquillitate fruantur. & tecum aeternorum civium consortio potiri meantur. Amen. Quod ipse præstare dignetur.

T I T U L U S III.

JUDITH KAROLI CALVI FILIAE, CUM REGI ANGLORUM DESPONSATA EST ANNO DCCCLVI. APUD VERMERIAM PALATIUM.

Anno DCCCLVI. Edilwif Rex occidentalium Anglorum Romā rediens, Judith filiam Karoli Regis, mense Julio desponsata, Kalendis Octobribus, in Vermeria palatio in matrimonium accipit, & eam Hincmaro Durocortori Remorum Episcopo benedictive, imposito capiti ejus diademate, Regine nomine insignit. Quod sibi suæque genti extensis fuerat infuetum. Patratoque regis apparibus utriusque atque muneribus matrimonio, cum ea Britanniam regni sui diuonema navigio repetit. Ex Annalibus Bertinianis.

BENEDICTIO super Reginam quam Edelulfus * Rex accepis in uxorem.

Psal. 102.
& 100.

NUBAS in Christo obnupta nube cœlesti, & refrigerata gratiâ spirituali, ac protecta ab omni iniicia concupiscentia, pangas fœdus cum oculis tuis, ut non videas alienum virum ad concupiscendum eum, & non moecheris in corpore vel corde tuo, & avertas oculos tuos, ne videant vanitatem: quatenus in via Domini vivificeris, ut possis dicere cum propheta: *Ad te levavi oculos meos qui habuas in cœlis.* Et: *Levavi oculos meos in montes, unde veniat auxilium mihi.* Per conditorem & redemptorem ac Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in secula seculorum.

Benedic, Domine, has dores, & accipientes tuā benedictione dotare digneris: ut conjugii fidem & thronum immaculatum servantes, sanctorum Patriarcharum adscisci mereantur confortio. Per Dominum.

Accipe anulum, fidei & dilectionis signum, atque conjugalis conjunctionis vinculum, ut non separe homo quos conjungit Deus. Qui vivit & regnat in omnia secula seculorum.

Despondeo te univiro virginem castam atque pudicam futuram conjugem, ut sanctæ mulieres fuere viris suis, Saria, Rebecca, Rachel, Hester, Judith,

Tom. II.

Anna, iuveni, favente auctore & sanctificatore nuptiarum Iesu Christo Domino nostro, qui vivit & regnat in secula seculorum.

Deus qui in mundi crescentis exordio multiplicande proli benedixisti, propitiare supplicationibus nostris, & huic famulo tuo & huic famula tua opem tuę benedictionis infunde; ut in conjugali confortio secundum beneplacitum tuum affectu compari, mente consimili, sanctitate mutua copulentur. Dita eos fructibus sanctis & operibus benedictis. Fac illos tamē sobolem generare quæ ad tui paradisi pertineat hereditatem. Aperi, Domine, Januas coeli, & visita eos in pace. Irriga terram eorum, ut germiner fructum spiritalem. Sanctifica eos, qui datus es nobis ex virgine; & præfia eis tempora salutis, quæ ante tuum adventum prædictis sanctis Propheta Johannes, ut hic fideliter credant, & beatè viventes vitam & regnum consequantur aeternum, gratiâ tuâ, Christe salvator noster, qui cum Deo Pare in unitate Spiritus sancti vivis & regnas Deus per omnia.

BENEDICTIO REGINÆ.

Te invocamus, Domine sancte, Pater omnipotens, aeternæ Deus, ut hanc fa-

V 2

[Vide No: 22
Grimaudas
T. 1. p. 2.
8. 4. 1]

Coronationes

mulam tuam , quam tux divine dispensationis providentia in praesentem diem juvenali flore lantanem crescere concessisti , tux pietatis dono ditaram , plenam veritatis , de die in diem coram te & hominibus ad meliora semper proficere facias ; ut in regimine suo gratia superna largitatem congaudens suscipiat , & misericordia tua miro adveritate undique munita , cum pace propitiationis vivere mereatur. Per Dominum.

SURSUM CORDA.

Psal. 102. 13 Domine sancte , Pater omnipotens , xterne Deus , electorum fortitudo , & humilium celitudo , qui in primordio per effusionem diluvii crimina mundi purgari voluisti , & per columbam ramum olivae portantem pacem terris redditam demonstrasti , iterum Aaron famulum tuum perunctionem olei Sacerdotem unxisti , & poste a per hujus unguenti infusionem ad regendum populum Israelicum Sacerdotes , Reges , & Prophetas perfecisti , vultumque Ecclesie in oleo exhilarandum propheticam famuli tui voce David esse prædictisti , qui hoc etiam unguento famula tua Judith ad liberationem servorum tuorum & confusionem inimicorum vultum exhilarasti , & ancilla tua Hester faciem hac spiritali misericordia tua uncione adeo lucifluam reddidisti ut efferatum cor Regis ad misericordiam & salvationem in te credentium , ipsius precibus inclinas. Te quæsumus , omnipotens Deus , ut per hujus creature pinguedinem , Columbam pace , simplicitate , ac pudicitia decoram efficias. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum , qui venturus es judicare.

CORONATIO.

Gloria & honore coronet te Dominus , & ponat super caput tuum coronam de spiritali lapide pretioso ; ut quicquid in fulgore auri & in vario nitore gemmarum significatur , hoc in tuis moribus , hoc in actibus semper resplendat. Quod ipse praestare dignetur cui est honor & gloria in secula seculorum.

BENEDICTIONES.

Benedic , Domine , hanc famulam tuam , qui regna Regum à seculo moderaris. Amen.

Opera manuum illius suscipe & benedictione tua terra ejus de pomis fructuum cœli & rore atque abysso subjacente repleatur. Amen.

De vertice antiquorum montium & collium xternorum , de frugibus terræ , & plenitudine ejus tua benedictione latetur. Amen.

Benedictio illius qui apparuit in rubo veniat super caput ejus. Da ei de rore cœli & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & vini ; ut serviant illi ac semini ejus populi , & in honore tuo tribus illam & semen ejus adorent. Amen.

Reple eam benedictionibus uberum & vulva. Benedictiones patrum antiquorum confortatae sint super eam & super semen ejus , sicut promisisti servo tuo Abrahæ & semini ejus in secula. Amen.

Concede , quæsumus , omnipotens & misericors Deus , ut hæc dona tua , quæ fideles tui acceperunt de manu tua , dantibus , accipientibus , & dispensantibus ad praesentis vita sublidium , ac redemptionem animarum , atque ad vitam capessendam proficiant sempiternam. Per Dominum.

TITULUS IV.

HERMINTRUDIS REGINÆ, QUANDO SACRATA EST ANNO
DCCCLXVI. MENSE AUGUSTO IN SYNODO SUSSIONENSI.

ADLOCUTIO duorum Episcoporum in Ecclesia sancti Medardi quando Hermintrudis fuit consecrata in Reginam.

Concil.
Suecian.
III. ut. III.

VOLOMUS vos scire, Fratres, quia Domnus & Senior noster Karolus Rex gloriosus nostræ humilitatis petit devotionem ut auctoritatem ministerium nobis à Deo conlati, sicut ipse in Regem est unctus & consecratus episcopali auctoritate, unctione sacrâ & benedictione, veluti in Scripturis legimus Dominum præcepisse ut Reges ungerentur & sacramentum in regiam potestatem, ita uxorem suam Domunam nostram in nomine Reginae benedicamus, sicut & à sede Apostolica & à nostris decessoribus antea de aliis factum comperimus. Et ut non vobis sit mirum quare hoc petat, fraternitati vestra ratio nem reddere maturamus. Videlicet quia, sicut multis est cognitum, Deus omnipotens suâ gratiâ istud regnum in manus suorum antecessorum mirabiliter adunavit. Quod ipsi decessores sui nobiliter gubernaverunt, & per successiones sua progenies usque ad hæc tempora rexerit. Et isti nostro Seniori Deus filios, sicut vobis notum est, dedit: in quorum nobilitate ad sanctam Ecclesiam & regnum, quod Deus illi ad regendum commisit, fideles illius spem maximam se habere sunt gratulaci. De quibus ipse aliquos Deo obtulit, ut etiam de fructu ventris sui oblationem Deo offerret. Aliquos Deus adhuc ætate immaturâ suâ gratiâ de hoc seculo rapuit, ne, ut scriptum est, malitia mutaret corda eorum. Aliquis autem, quod vos non latet, suo iudicio talem passionem permisit incurrire sicut Fideles illius agnoscunt dolere. Propterea petit benedictionem episcopalem super uxorem suam venire; ut talem sobolem ei Dominus de illa dignetur donare unde sancta Ecclesia solatium, & regnum necessariam defensionem, & Fideles illius desiderabile ajutorium, & ita Christianitas optabilem tranquilitatem & legem atque justitiam, cum illis quos adhuc haber, antriente & cooperante Domino, possit habere. Et de hoc in sanctis Scripturis habemus auctoritatem, quia sicut Dominus ad Abraham dixit: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*, cui jam centenario de nonagenaria uxore Itaac filium dedit, ita & ipsum Itaac uxorem sterilem accipere fecit, ut & in hoc, sicut in multis solet facere, misericordia sua largitatem ostenderet. Et inde dicit Scriptura quia *deprecatus est Itaac Dominum pro uxore sua, eo quid esset sterilis*, & concepit. Et non sit vobis mirum cur antea hoc non fecit. Quia, sicut sacra Scriptura dicit, in primordio conjunctionis masculi & feminæ dixit Dominus ad Eman: *Ad virum tuum erit conversio tua, & ipse dominabitur tui*. Et cum jam essent moribus in legitima conjunctione maturi & provectæ, Abraham & Sarra, &c., ut sanctus Petrus dicit, *Sarra obediebat Abraham*, dominum eum vocans, dixit Dominus ad Abraham quod antea nec ipsi nec alio homini legimus illum dixisse: *Omnia que dixerit tibi Sarra, audi vocem ejus*. Jam enim & Abraham Presbiter merito vocabatur, & detecerant muliebria id est omnis lascivietas Sarra: & tunc accepérunt benedictionem feminis benedicti à Domino, in quo benedicuntur omnes gentes. Amen. His ergo fulti auctoritatibus, in dispensandis Dei donis, qui ab illo ministri ejus sumus ad hoc constituti, ut Leo dicit, non debemus esse difficiles, nec devotorum petitiones negligere; maxime si ipsas petitiones evidenter indicatis ex Dei viderimus inspiratione conceptas. Quia multiplex misericordia Dei ita salutem humanæ subvenire decrevit, ut præcipue Sacerdotum supplicationibus ipsi salus debeat obtineri. Cui operi, ut in sacris literis legimus, ipse Salvator intervenit, nec unquam ab his abest quæ ministris suis exequenda commisit dicens: *Ecce ego salvificum sum omnibus diebus*. Et si quid per servitutem nostram bono ordine & gratulando implemus affectu, ut Leo dicit, non ambigamus per Spiritum sanguinem nobis suisse donatum. Et ideo, Fratres, quoniam ita est, & nostra pro vobis ini-

V de Annal.
Regimianus
ad an. 866.

Gen. 11. 16.

Gen. 13. 18.

Gen. 13. 16.

1. Pet. 3. 6.

Gen. 21. 11.

Leo. cap. 11.

Matt. 18.

Leo. cap.

nistratio , & vestra erga nos conjuncta devotio , ut una fiat apud Dominum supplicatio , sicut legimus quia ad hoc constituti sunt Sacerdotes , ut prius pro suis , deinde pro populi oriente peccatis , & oratio fiebat sine intermissione ad Deum pro Petro , id est , pro omni Episcoporum choro , orantibus nobis pro communione nostra immo pro totius Ecclesie ac populi necessitate atque salute , commune votum etiam vestra communis prosequatur oratio apud eum qui facit unanimes habere in domo , & vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

O R A T I O .

Domine sancte , Pater omnipotens , seerne Deus , qui potestare virtutis tuas de nihilo cuncta fecisti , & dispositis universitatis exordiis , homini ad imaginem tuam facto inseparabile mulieris adjutorium condidisti , ac femineo corpori de virili dedisti carne principium , docens quia quod ex uno placuit tibi institui , non licet ab homine separari , respice propitiis super hanc famulam tuam maritali junctam consortio , quem tu se expertis protectione muniri. Sit in ea jugum dilectionis & pacis. Fidelis & casta nubat in Christo , imitatrixque sanctorum permaneat feminarum. Sit amabilis ut Rachel viro , sapiens ut Rebecca , longeva & fidelis ut Sarra. Nihil in ea ex actibus suis auctor prevaricationis usurpet. Nixa fidei mandatis permaneat , uni thoro juncta contactus inlicitos fugiat. Muniat infirmitatem suam robore disciplinae. Sit verecundia gravis , pudore venerabilis , doctrinia celestibus eruditia. Sit fecunda in tibi placita sobole , sit probata & innocens. Percipiatur per hanc sacram misericordia , & iustitia , & exultationis oleiunctionem sanitatem mentis , incolumentatem corporis , tutelam salutis , securitatem spei , corroboracionem fidei , plenitudinem caritatis. Corona eam , Domine , coronam justitiae , corona eam fructibus sanctis & operibus benedictis. Sit meritis & nomine arque virtute Regina , adfistens in hoc seculo fide rectam & operibus bonis , & in futuro honore & gloria coronata a dextris Regis , in

vestitu bonorum operum , circumdata virtutum varietate. Fac illam talen sobolem generare quia ad paradisi tui pertinet hereditatem. Praesta , Domine , huic famulae tuae tantum caritatis affectum & misericordiae studium atque religionis augmentum ut tuum jugiter promereatur auxilium. Callidi serpentis ab ea venena repellere , & lorica fidei induitam scuto salutis eam defende , actus ejus corrige , vitam emenda , mores compone , & eam in felicitate bona ad coelestia regna digneris perducere. Per eundem Dominum nostrum.

Coroner te Dominus gloriæ & honore & sempiternæ protectione. Qui vivit & regnat.

Deus omnipotens , qui benedixit Adam & Ewam dicens: Crescite & multiplicamini , & Patriarcharum benedixit conjugia , quique cum Tobia misit Raphael Angelum suum , cuius ministerio demonium effugavit à Sarra uxore ipsius , benedicat te & illam futuram uxorem tuam , ut secundum praeceptum Domini effectu duo in carne una , quod Deus jungit , homo non separat , & de te vobis benedictionem de rore cali & de pinguedine terre. Benedicimus enim vobis in nomine Domini : qui mittat Angelos suos bonos , ut vos custodiant semper , & omnem phantasmam & nequitiam atque versutiam omnium malignorum spirituum & hominum à vobis depellant , & ab omni inquinamento omnis adukterii , omnibusque insidiis humanis & diabolicis protegant , muniant , & defendant. Gracia Domini nostri Jesu Christi , qui amorem & timorem suum jugiter cordibus vestris infundat ; ut contenefactis pariter in felicitate bona , & videatis filios filiorum vestrorum florentes in voluntate Domini , & pax vobiscum permaneat , atque in fide recta , ac bonis operibus , & concordia bona , & amore conjugali sincero , necnon & in confessione sancte Trinitatis & Ecclesie Catholicæ communione perseverantes , ad vitam perveniantis eternam. Quod ipse praefastare dignetur cuius regnum & imperium sine fine permanet in secula seculorum. Amen.

Gen. 1. 12.

CAPITULA. HLOTHARII IMPERATORIS.

TITULUS PRIMUS. SIVE

CAPITULARE ROMANUM, DATUM ANNO CHRISTI DCCCXXIV.

*Ex Constitutionibus Hlotharii sub secundo Eugenio Papa gestis mense Novembris
in auro beati Petri Apostoli.*

C A P. I.

Liber. 1. leg.
Longob. cap.
11. c. 1.

CONSTITUIMUS ut omnes qui sub speciali defensione Domini Apostolici seu nostrâ fuerint suscepit, impetratâ inviolabiliter utantur defensione. Quod si quis in quocunque violare præsumperit, sciat se periculum vite sua incursum. Nam & hoc decernimus, ut Domino Apostolico in omnibus iusta servetur obedientia, seu Ducibus & Judicibus suis ad justitiam faciendam.

I. I.

Ut depradationes quoq; haetenus sieris solebant, nullo modo siant, neque vivente Pontifice, neque defuncto. Si quis verò ulterius hoc fecerit, sciat se legali sententiâ condemnandum. Quoq; verò retrofacta sunt, legaliter emendentur.

I I. I.

Liber. 1. leg.
Longob. cap.
11. c. 1.

In electione autem Romani Pontificis nullus sive liber sive servus præsumat aliquod impedimentum facere; sed illi solummodo Romani quibus antiquitus concessum est constitutione sanctorum Patrum, sibi eligant Pontificem. Quod si quis contra hanc nostram Constitutionem facere præsumperit, exilio tradatur.

I V.

Volumus etiam ut Missi constituantur à Domino Apostolico & à nobis, qui an-

nuarim nobis renuntient qualiter singuli Duces & Judices justitiam populo faciant & quomodo nostra Constitutio servetur. Decernimus itaque ut primùm omnes clamares qui neglegentia Ducum aut Judicum fuerint, ad notitiam Domini Apostolici deferantur; ut statim aut ipse per suos nuntios eosdem emendari faciat, aut nobis notifex, ut legatione à nobis directa, emendentur.

V.

Liber. 1. tit.
11. Hist. de
Bene. pag.
141. 1. 1.

Volumus etiam ut omnis Senatus & Populus Romanus interrogetur qualiter vult Lege vivere, ut sub ea vivat; eis que denuntietur quod proculdubio, si offendenter contra eandem, eidem legi quam profitebuntur ex dispositione Domini Pontificis & nostrâ omniumodis subjeccebunt.

V I.

Liber. 1. tit.
11. Hist. de
Bene. pag.
141. 1. 1.

De rebus autem Ecclesiarum injustè tentatis, sub occasione quasi licentia accepta à Pontifice, volumus ut à Legatis nostris in potestatem Domini Pontificis & ius Romanæ Ecclesiz celerius redigantur.

V I I.

Principimus etiam ut depradationes in confinio nostro non siant; & quoq; facta sunt & ceteræ injustitiae secundum legem ab utrisque partibus emendentur.

Ibid. lib. 1.
tit. 26.

Placuit etiam nobis ut cuncti Duces & Judices, sive alii qui cunctis praeselle debent, in nostram presentiam, dum Roma sumus, conveniant. Volumus enim & numerum & nomina eorum scire & singulis de ministerio sibi credito admonitionem facere.

Novissime precipimus & monemus ut omnis homo, sicut Dei gratiam & nostram habere desiderat, ita praefer in omnibus obedientiam atque reverentiam Romano Pontifici.

Ibid. id.
tit. 26.

TITULUS II.

SIVE

ALIA EDITIO

EJUSDEM CAPITULARIS.

Ex libris Legis Longobardorum editis, sed emendatis auctoritate veterum exemplarum.

Top. 1.
Duchelini.
pag. 63.
Golda-
rius, Conflit-
imp. rom.
s. pag. 63.

Capitula quæ Domnus Hlotharius addidit ad limina beaci Petri.

[*De electione Romani Pontificis & de Legibus Romanorum.*]

CAP. I.

hanc iussionem nostram facere præsumperit, in exilio tradatur.

I. V.

Volumus ut cunctus populus Romanus interrogeatur quali lege vult vivere, ut tali lege quali vivere professi sunt vivant; illisque denuntietur, ut hoc unusquisque tam Duces quam Judices vel reliquus populus sciatur, quod si offensionem contra eandem legem fecerint, eidem legi quâ profrentur vivere, per dispensationem Pontificis ac nostram subjacebunt.

Leg. Lon-
gob. lib. 1.
tit. 27.

Galland.
pag. 319.
Hist. de
Beata. pag.
141. §. 5.

V.

De rebus Ecclesiarum injustè invasis sub occasione quasi licentia acceptâ à Pontifice, & de his quæ necdum redditæ sunt, & tamen à potestate Pontificum injustè fuerunt invasæ, volumus ut per Missos nostros fiant emendazz.

Leg. Lon-
gob. lib. 1.
tit. 27. c. 11.

V. I.

Ibid. c. 2.
Volumus ut deprædationes quæ hactenùs fieri solebant, ne fiant, neque vivente neque defuncto Pontifice. Si quis verò hoc ulterius fecerit, sciatur se legali sententiâ esse damnandum. Quæ autem retro ætæ sunt, placet nobis ut per dispositionem nostram legaliter fiant emendazz.

II. I.

Ibid. c. 3.
Golda-
rius.
Imper. rom.
s. pag. 162.

Volumus ut in electione Pontificis nullus præsumat venire, neque liber, neque servus, qui aliquod impedimentum faciat illi; exceptis solummodo Romanis, quibus antiquitus fuit consuetudo concessa per Constitutionem sanctorum Patrum cibendi Pontificem. Et si quis contra

Placuit nobis ut cuncti Judices, sive hi qui cunctis præsele debent, per quos judicialis potestas in hac urbe Romana agi debet, in presentiam nostram veniant; quoniam volumus nomina & numerum eorum scire, & singulis de ministerio sibi credito admonitionem facere.

VII.

Ibid. lib. 1.
tit. 26.

tiam & reverentiam huic Pontifici.

Novissime admoneamus ut omnis homo, sicut Dei gratiam & nostram habere desiderat, ita præstet obedientiam & reverentiam huic Pontifici.

Capitula IV & VII. omisimus, quia relata non reperiuntur in libros Legie Longobardorum.

T I T U L U S I I I A P U D O L O N A M.

INCIPIUNT Capitula que Dominus Hlotharius Imperator primo anno imperii sui, quando in Italia accepit, in suum generale placitum curte Olonnae instaurauit.

C A P. I.

Ibid. s. leg.
Longob. lib. 1.
tit. 30. c. 6.
Si liber homo seipsum ad servitium implicaverit pro aliquibus causis, si liberae feminam habuerit aut infantes, ipsi in eorum libertate permaneant. Et si ipsa mulier defuncta fuerit, & aliam liberam feminam sibi copulaverit servienti, ipsa in servitio permaneat.

I I.

Ibid. lib. 1.
tit. 30. c. 6.
Si quis homo alienam uxorem adulteraverit, & secundum legem ei in manus tradita fuerit, & postea convicti fuerint, partibus publicis recipientur; & qui ipsos comparatos habuerit, pretium suum perdat.

I I I.

Ibid. lib. 1.
tit. 30. c. 12.
Volumus ut Comes nostri licentiam habeant inquisitionem facere de Vicariis & Centenariis qui magis propter cupiditatem quam propter iustitiam faciendam sepiissime placita tenent, & exinde populum nimis affligunt, & ita teneatur sicut in Capitulare Domini Karoli continetur, id est, ut nullus ad placitum banniatur nisi qui causam suam querit, aut si alter ei querere debet; exceptis Scabinis septem, qui ad omnia placita esse debent.

I V.

Ibid. s. tit.
17. c. 10.
Volumus de obligationibus ut nullus homo per sacramentum nec per aliam obligationem adiunctionem faciat. Et si hoc facere præsumperit, tunc ille qui prius ipsum consilium inchoavit & hoc factum habet, in exilio ab ipso Comite in Corsican mittatur, & illi alii bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componant. Et si talis fuerit qui non habeat unde ipsum componat, sexaginta iectus accipiat.

Tom. II.

Volumus ut cum collecta vel scutis in palatio Comitis nullus præsumat venire. Ibid. s. leg.
Longob. lib. 1.
tit. 45. c. 6.
Et si præsumperit, bannum nostrum componat.

V.

De fidelimoniis femina statuimus ut si adulterium fecerit, & inventum fuerit, res quas habet fisco socient; persona vero ejus sit in potestate Episcopi in cuius parochia est, ut in monasterium intromittatur.

V I L.

Volumus ut Episcopi & Abbes & Abbatissæ suos Advocatos habeant, & plenam iustitiam faciant ante Comitem suum.

V I I I.

De illis hominibus qui res suas alienaverint ubique, & super resident, distingat eos Comes per scubias publicas, sicut lex habet.

I X.

Volumus ut Episcopi una cum Comite suo Advocatos eligant.

Ibid. s. 1.

X.

Placuit nobis de omnibus liberis hominibus, ut nihil eis superponatur nisi sicut lex & restitudo continet.

X I.

Volumus ut de scubiis publicis, quod ad utilitatem nostri regni pertinet, preceptum emunitatis impedimentum non præstet, sed adjutorium.

X I I.

Ut Cancellarii electi boni & veraces chartas publicas conserbant ante Comitem & Scabinos & Vicarios ejus; & nullis modis hoc facere præsumant de pecunia autem quam legittimum pretium detur.

X

X III.

^{Ibid. c. 2.} De Cancellariis qui veraces electi sunt, ad homines infirmos veniant, & secundum legem instrumenta chartarum conscribant, & à testibus roborentur. Et statim cum scripta charta fuerint, ostendatur ante Episcopum & Comitem sive Judicem vel Vicarios, aut in plebe, ut veraces agnoscantur esse.

X IV.

^{Ibid. c. 2.} Ut mulieres Romanæ quæ viros habue-
funt Longobardos, eis defunctis à legi-
bus virorum sint soluta, & ad suam rever-
tantur legem. Et hoc statuentes, ut simili-
modo servetur in ceterarum natione mu-
lierum.

X V.

Placuit nobis ut si pro quibuslibet cul-
pis aut criminibus quæcumque persona to-
tiens fuerit correpta ut etiam excommuni-
catione episcopali pro contemptu digna
habeatur, Comitem suum Episcopus sibi
confociet, & per amborum consensum
hujuscemodi distingatur contemptor, ut
iussione sui Episcopi obediens existat. Si
vero assensum non dederit, bannum nos-
trum nobis solvat. Quod si adhuc contu-
max persistiter, tunc ab Episcopo excom-
municetur. Si vero excommunicatus cor-
rigi nequiverit, à Comite in vinculis dis-
tingatur quoque nostrum contemptor
suscipiat judicium. Si vero in talibus Co-
mes repertus fuerit noxious, per Episco-
pum ejus nobis nuntietur. Si autem vassal-
lus noster in hac culpa lapsus fuerit, sicut
suprà per Comitem distingatur. Quod si
non audierit, nobis innotescat antè quam
in vinculis mittatur.

X VI.

<sup>Ibid. tit. 40.
c. 7. & lib.
tit. 1. c.
40.</sup> Volumus ut omnimodo emunitates pro
Genitoris nostri mercede seu nostra pleni-
ter ac justè conserventur.

X VII.

<sup>Ibid. tit. 10.
c. 6.</sup> Volumus ut res quæ à liberis personis
locis Deo dicatis conferuntur, liceat sibi
usumfructum & ordinationem earumdem
rerum, si aliter sibi placuerit, reservare.
Si aliter eas non ordinaverit, ita maneant
sicut priùs dæz fuerint.

X VIII.

<sup>Ibid. tit. 40.
c. 6.</sup> Singulis Episcopis, Abbatibus, Abba-
tissis duos concedimus habere Advocatos;
eosque, quandiu advocationem tenuerint,
ab hoste relaxemus.

X IX.

Prohibemus ut nemo usuram facere
præsumat post Episcopi sui contestatio-

nem. Quod si quis post ejus interdictum
facere præsumperit, à Comitibus, sicut
suprà dictum est de contemptoribus, pra-
cipimus ut distingantur.

X X.

Præcipimus ut singulæ plebes secundum
antiquam consuetudinem fiant restauratae.
Quod si filii ejusdem Ecclesiaz eas restau-
rare noluerint, à ministris reipublicæ dis-
tingantur ut volentes nolentesque nos-
tram obseruent præceptionem.

X XI.

De precariis quoque quæ à Rectoribus
Ecclesiarum irrationabiliter siebant, & se
suosque successores poenâ gravi obliga-
bant ut facta ipsius nequeant dissolvere,
præcipimus ut nemo successor in antecel-
loris sui poena statuta sit obligatus; sed
sux providentia sit concessum, ut si ante-
cessor ejus res Ecclesiaz irrationabiliter
distribuerit, ab eo ad ius Ecclesiaz tenen-
dum revocetur.

X XII.

Placuit nobis ut liberi homines, qui
non propter paupertatem, sed ob vitan-
dam reipublicæ utilitatem, fraudulenter
ac ingeniosè res suas Ecclesiæ delegant,
eaque denud sub censu utendas recipi-
piunt, ut quoque res suas possident,
hostes & reliquas publicas functiones fa-
ciant.

X XIII.

De feminis quibus, defunctis viris, Lex
Longobardorum prohibet ante anni spa-
tium vestem religionis mutare velumque
suscipere, petierunt nostram licentiam ui-
mos dum divina pietas inspiraverit, eas
indemnes liceat suscipere. Nos autem
considerantes quia præterito tempore pro
ipsa dilatatione multæ etiam raptu intra
idem spatum ad aliam partem distractæ
fuerunt, idè & earum petitionem, quia
censuimus esse justam, suscepimus, &
eis fieri ita concedimus.

X XIV.

Ut nullus Cancellerius pro ullo judica-
to aut scripto aliquid amplius accipere au-
deat nisi dimidiā libram argenti de ma-
joribus scriptis. De minoribus autem in-
fra dimidiā libram, quantum res assimili-
lare possit, & Judicibus rectum videtur,
accipiat. De orphanis autem vel de cate-
ris pauperibus qui exfolvere hoc non poti-
sunt, in providentia Comitis sit ut nequa-
quam inde aliquid accipiat. Notarii autem
hoc jurare debent, quod nullum scriptum
falsum faciant, nec in occulto scriptum
aliquid faciant, nec de uno Comitatu in

<sup>Ibid. lib. 32
tit. 1. c. 41.
Vide Nostræ
Balzæ in-
firæ. Pad.
1592.</sup>

<sup>Lib. 3. leg.
Longob.
tit. 10 c. 2.</sup>

<sup>Ibid. lib. 8.
tit. 6. c. 2.
Vide infra
pag. 340. c.</sup>

<sup>Lib. 1. leg.
Longob.
tit. 41. c. 6.</sup>

Imperatorum.

Capitular.
lib. IV. cap.
10.

alio nisi per licentiam illius Comitis in cuius Comitatuflare debent. Si vero neceſſas in munere aliqua compulerit, aut infirmitas gravis, secundum Capitulare Genitoris nostri faciant. Si notarius alter fecerit, appareat inanis & vacua.

X X V.

De chartis que à quibusdam personis falsè appellantur constituiimus ut si Notarius supervixerit & testes ipsi, veram & idoneam faciant. Et si testes mortui fuerint, & Notarius supervixerit, cum duodecim juratoribus ipsam chartam veram & idoneam faciat.

X X VI.

Leg. Lon.
lib. 10.
cap. 19.

Placuit nobis ut hec Capitula, que excerpimus de Capitulare bonae memorie Avi nostri Karoli ac Domni Genitoris nostri Lodoici Imperatoris, ab omnibus & sancta Ecclesiæ & nostris fidelibus in regno Italie consentientibus pro lege teneantur & conserventur. Ex quicunque eorum Capitulorum contemptor extiterit, sexaginta solidos componat.

X X V I I.

Ibid. lib. 10.
c. 10.

Quicunque liber homo ammonitus à Comite suo vel Ministris ejus ad patriam defendendam ire neglexerit, & exercitus supervenerit ad istius regni vastationem vel contrarietatem fidelium nostrorum, capitali subjaceat sententia. Similiter observandum est si vocari fuerint audito inimicorum nostrorum adventu, & ita contingit ut hostes non supervenerint, ii qui vocati audire noluerint, unusquisque secundum suam legem emendet.

X X V I I I.

Ibid. lib. 10.
c. 10. c. 4.

Ut si cujuscunque servus liberam feminam sibi, et consentiente, in conjugio copulaverit, & infra anni spatium secundum legem ad vindictam traditi non fuerint, sicut lex tales personas fisco nostro sociat, in nostra liberalitate concedimus ut in potestate & servitio domini illius cuius servus fuerit ambo revertantur.

X X I X.

Ibid. lib. 10.
c. 10.

Similiter concedere volumus cunctis liberis personis ut nullus iudex publicus seu Ministri publici eos contra legem audeant pignorare inibus; quia audivimus multa damna & afflictiones propter hoc populos nostros sustinere. Neque cogantur ad placita venire præter ter in anno, sicut in Capitulare continetur, exceptis Scabinis & causatoribus & testibus necessariis; quia omnia haec auferre volumus, ut populus

Tom. II.

noster pacificè sub nostro regimine vivere possit.

X X X.

Concedimus etiam Gastaldiis nostris curtes nostræ providentibus ut si proprio eorum precio res emerint, aut quolibet justo auctostru adquisierint, sicut lex illas res ad nostram partem concedit, ita nos eas illis concedimus, si in servitio nostro fideles inventi fuerint.

X X X I.

Si quis aliquem de aliquo negotio malaverit, & ille qui mallatus fuerit dicat: *Ideas ei respondere nolo quia servus alterius sit*, aut si testimonio produxerit, & similiter dixerit quod ea recipere non debat quia aliquis eorum servus sit alterius, nominet dominum ejus, & sic det vadim de eo ad placitum adducendo. Et posito placito, in quantum ire, ubi eum invenire credit, & reverti possit, Judices dicant. Et si in placito publico constituto dominum non adduxerit, præbeat sacramentum quod pro nulla dilatazione justitiae ejus hoc dixerit, nisi pro certo ita verum esse crediderit. Quod si jurare ausus non fuerit quia pro occasione prolonganda justitia hoc non dixisset, componat illi bannum nostrum & justitiam plenissimam faciat. Si vero aliquem adduxerit qui se dominum ejus esse dicat, & illum quem de servitio appellavit replicare ad placitum non potuerit, tunc ille qui se dominum ejus dixit esse, bannum nostrum illi componat, eo quod pro concilanda justitia tale ingenium facere ausus fuit. Crimina vero si super eum pro dilatanda justitia imponere voluerit, probare cogatur. Et si probare non potuerit, justitiam faciat, & insuper bannum nostrum pro tanta calliditate componere cogatur.

X X X I I.

Ibid. tit. 10.
Tom. VII.
Concl. p.
1334.

Si forte quispiam aliquem mallaverit, & ille qui mallatus fuerit dixerit cum servum suum esse, vel alius in ipsa altercatione veniens eum ad servitium mallaverit, volumus ut praesentaliter se vadet, ut ad primum aut secundum vel tertium placitum causam ipsam deliberet. Inter placitum & placitum sint dies quindecim. Tertium vero, quando Comes placitum habuerit, si infra unum Comitatum est, sint dies quindecim. Sin autem in alium, sint dies viginti; ne pro tali occasione ejus justitia prolongetur. Quod si in his tribus placitis ille qui querit venire neglexerit,

X 2

excepto servitio Regis aut inevitabili necessitate , & Comes placitum habuerit , ille quoque alius ad suam probandam libertatem , paratus fuerit , tunc Comes ipsam causam finiat , veluti si ipse qui querit praesens fuisset , & ultra ille qui quererit , facundiam dicendi de servitio illius non habeat , & insuper bannum nostrum illi componat ac justitiam pleniter faciat . Et sunt aliqui dum aliquos in servitio malant , & ipsis de sua libertate probanda dant vadiam , in tantum eos mutando per placita lacerant ut vix per suam paupertatem evadere possint . Unde tertium Capitulum placuit addere .

XXXII.

Ibid. c. 3. Si vero alium ad servitium aliquis malaverit , & ille qui mallatus fuerit , ad probandam libertatem vadiam dederit , ju-

Defunt nonnulla.

TITULUS IV.

SIVE

CAPITULA ADDITA AD LEGEM LONGOBARDORUM.

Hec sunt Capitula quæ Dominus Hlotharius Rex instituere jussit .

[Collata cum Codice 1385 Bibliotheca Colbertina .]

CAP. I.

*Tom. VII.
Concil. p.
1551.*

*Lib. 1. leg.
Longob. tit.
l. c. 46.* DE Ecclesiis emendandis volumus ut ita observetis sicut in Capitulare nostro continetur quod ad Olonam fecimus . Ubi in uno loco plures Ecclesiaz sunt , destruantur . Quod si forte in aliquo loco sit Ecclesia constructa , quæ tamen necessaria sit , & nihil dotis habuerit , volumus ut secundum iussionem Domini & Genitoris nostri unus mansus duodecim bu-nariis de terra arabili ibi detur , & mancipia duo aut liberis hominibus qui ad eadem Ecclesia officium Dei audire debent , ut sacerdos ibi possit esse & divinus cultus fieri . Quod si hoc populus facere noluerit , destruantur .

II.

*Lib. 1. tit.
19. c. 6.*

Sanguinis effusio in Ecclesia facta cum fuste , si Presbyter fuerit , in triplo componatur , duas partes eidem Presbytero , tertiam pro fredo ad Ecclesiam , insuper bannus nostro . Similiter de Diacono juxta compositionem ejus in triplo cum banno nostro componatur . De Subdiaconis similiter triplos secundum suam composi-

nem , & de uniuscujusque Ordinis Clerico secundum suam compositionem in triplo persolvatur , insi. per banno nostro . Similiter & de iecùs sine sanguinis effusione de uniuscujusque Ordinis Clero secundum suam compositionem triplo persolvatur , insuper banno nostro . Et qui non habet unde ad Ecclesiam persolvat , tradat se in servitio eidem Ecclesiaz usque dum totum debitum persolvat .

III.

Statuimus de Presbyteris & Diaconi- bus ecclesiasticis honore privatis , ut redigantur sub poenitentia , sicut Canones precipiunt . Et si habet Episcopus in sua parochia suum ministerium , ibi mittitur . Quod si ministerium non habuerit , tunc precipiat Episcopus ut illi tales habeant in illa plebe unde sunt , eligant sibi patrōnum qui de ipsis rebus vietum & vestimentum eis ministret . Ipsi tamen nullam habeant licentiam vagandi aut discurrendi , sive ad placita , sive ad palatium , sive ad ipsas res quas proprias ante fecerint sine licentia sui Episcopi . Sed in eodem loco

Ibid.

ubi, sicut constitutum est, suam posse incitatem jugiter agant. Quod si hoc non observaverint, primum verberibus coercantur. Quod si nec sic se castigaverint, in tali loco retrudantur ubi velut sub penitentia vivant.

I V.

Lib. 22. tit. 9. c. 11. Ut nullus ebrius suam causam in malo possit conquirere, nec testimonium dicere. Nec placitum Comes habeat nisi jejunus.

V.

Lib. 22. tit. 52. c. 4. De reclamatoribus vel causidicis qui nec judicium Scabinorum acquiescere nec blasphemare volunt antiqua contuetudo servetur, id est, ut in custodia reclaudatur donec unum ex duobus faciant. Et si ad palatum pro hac re reclamaverint, & litteras detulerint, non quidem eis credatur, nec tamen in carcere ponantur; sed cum custodia & cum ipsis litteris pariter ad palatum nostrum remittantur, ut ibi discutiantur sicut dignum est.

V I.

Lib. 1. tit. 17. c. 11. De conspirationibus, quicunque facere presumperint, & sacramento quicunque conspirationem firmaverint, trahili ratione judicentur. Primo, ut ubi quicunque aliquod malum per hoc perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur, adjutores vero eorum alter ab altero flagellentur, & nares sibi invicem praecidant. Ubi vero nihil mali perpetratum est, similiter quidem inter se flagellentur, & capillos sibi vicissim detundant. Si vero per dextras aliqua conspiratio firmata fuerit, si liberi sunt, aut jurent cum idoneis juratoribus hoc pro malo non fecisse, aut si facere non potuerint, suam legem compontant. Si vero servi sunt, flagellentur, ut de cetero in regno nostro nulla hujusmodi conspiratio fiat, nec per sacramentum, nec sine sacramento.

V I I.

Lib. 1. tit. 18. c. 4. De oppressione pauperum liberorum hominum, ut non fiat a potentioribus per aliquod malum ingenium contra justitiam oppressi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo haec de liberis hominibus diximus, ne forte parentes eorum contra justitiam fiant exheredati, & regale obsequium minuantur, & ipsi heredes propter indigentiam mendisci vel latrones seu malefactores efficiantur.

V I I I.

Si quis litteras nostras dispexerit, id est, Ibid. tit. 7. c. 1. tractoriam quae proper Missos recipientes dirigitur, aut honores quos habet amitterat, aut in eo loco ubi praedictos Missos suscipere debuit tamdiu residenceat & de suis rebus legationes illuc venientes suscipiat quouique animo nostro factis factum habeat. Qui vero epistolam nostram quocunque modo dispexerit, jussu nostro ad palatum veniat, & juxta voluntatem nostram congruam stultitia sua castigationem accipiat. Et si homo liber vel minister Comitis hoc fecerit, honorem, qualecumque habuerit, sive beneficium amittat. Et si servus fuerit, nudus ad palum vapuletur, & caput ejus tondatur.

I X.

Decernimus ut quisquis aliter testes habere non potuerit, volumus ut per Comitis iussionem quos in suo testimonio necessarios quisque habuerit, veritatem probaturi in publico conventu adducantur, ut per ipsos rei veritas cum jureamento valeat inquiri. Quod si de duabus partibus fuerit inquisitio facta, idcirco quod nullus eorum possit habere testes, antequam jurent fiat inquisitio facta. Quod si omnes ad unam partem dixerint testimonium, jurent verum dixisse testimonium. Quod si disenserint, & quzdam pars testimoniuni uni praeberit testimonium, & alia alteri, tunc interrogentur si audient per pugnam illorum testimonium approbare. Quod si nulla pars alteri cesserit, jurent, & pugnâ probetur illorum testimonium. Quod si una pars se subtraherit, tunc pars illa quae ausa fuerit contendere, recipiatur ad testimonium.

X.

Quod per triginta annos servus liber fieri non possit, si pater illius servus aut mater eius ancilla fuerit. Similiter & de alcionibus, pricipimus.

X I.

Quod nullus Cancellarius pro ullo Ibid. tit. 11. judicato aut scripto aliquid amplius accipere audeat nisi dimidiā libram argenti de majoribus scriptis. De minoribus autem infra ipsam dimidiā libram quantum res exposcit & Judicibus rectum viderit accipiat. De orphanis autem & ceteris pauperibus, qui exsolvore hoc non possunt, in providentia Comitis sit ut nequaquam inde aliiquid accipiat. Notarii autem hoc

Capitularia

*Liber. 1. tit. 1.
P. 1. tom. 1.
Italia. Sacra pag.
716.*

jurare debent, quod nullum scriptum falsum faciant, nec in occulto scriptum aliquis faciat, nec de uno Comitatu in alio nisi per licentiam illius Comitis in cujus Comitatur stare debet. Quod si aliter fecerit, inanis & vacuus appareat. Si vero necessitas itineris aliquem capitulaverit, aut infirmitas gravis, secundum Capitularem Genitoris nostri faciant.

X I I.

*Liber. 1. tit. 1.
P. 1. tom. 1.
Italia. Sacra pag.
716.*

Placuit nobis ut haec Capitula, quae excerpsumus de Capitulis sancte memoriz Avi nostri Karoli ac Domini Genitoris Hludouici Imperatoribus, ab omnibus sancta Dei Ecclesiaz & nostris fidelibus in regno Italaz consistentibus pro lege teneantur & conserventur. Et quicunque eorum Capitulorum contemptor extiterit, sexaginta solidorum multam componat, sicut in Capituli predicti Domni Avi nostri Karoli continetur.

X I I I.

Placuit nobis de liberis feminis quae sibi servi copulant, sicut ad nostram regiam potestatem perteneant, ita volumus ut deinceps ad ipsos Longobardos

TITULUS V.

SIVE

CAPITULA EXCERPTA EX LEGE LONGOBARDORUM.

CAP. I.

*P. 1. Col-
lectum con-
stit. Imper-
rial. tom. 11
p. 269.*

*Leg. Long.
Liber. 1. tit. 1.
c. 11. & seq.*

DE homicidiis in Ecclesiis vel in atris carum commissis sic observetur & teneatur sicut in Capitulari priori constitutum est. Si quis ex levi causa aut sine causa hominem in Ecclesia interficerit, de vita componat. Si vero foris rixati fuerint, & unus alterum in Ecclesia fugerit, & ibi se defendendo eum interficerit, si hujus facti testes non habuerit, cum duodecim juratoribus legitimis per sacramentum affirmet quod se defendendo eum interficerit. Et si ipse auctor commotus inter eos rixar extiterit, leudum interficti componat, & insuper bannum nostrum solvere cogatur, & publicam agat poenitentiam. Si autem non ille qui alterum interfecit, sed is qui interfactus est, eandem rixam commoverit, absque compositione jaceat; & is qui eum interfecit, secundum Canonum judicium publicam agat poenitentiam.

tentiam. Si cuiuslibet servus proprius hoc commiserit, judicio aque ferventis examinetur utrum hoc sponte an se defendendo fecisset. Et si manus ejus exusta fuerit, interficiatur. Si autem exusta non fuerit, publica poenitentia muletur; nisi forte ipse auctor commotus rixa inter eos inventus fuerit. Tunc enim dominus ejus, juxta quod widrigild illius est, ad Ecclesiam persolvar, aut cum, si voluerit, eidem Ecclesia tradat. De ecclesiastico & fiscaliño seu beneficiario servo volumus ut pro una vice widrigild ejus pro eo componatur, altera vero vice ipse servus ad suppliū tradatur. Hereditas tamen liberi hominis qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in arrio ipsius Ecclesiaz, cuius portaz Reliquiæ Sanctorum consecratae sunt, hujusmodi homicidium perpetratum fuerit, simili modo emendetur vel componatur. Si vero portaz Ecclesiaz non

pertineant ipsaz cum filiis suis & filiabus eorum.

X I V.

*Leg. Long.
Liber. 1. tit. 1.
c. 11.*

Statutum est ut in qua femina libera cum servo alterius se copulaverit, & parentes eius eam anni spatio ad vindictam non dederint, volumus ut curtis regia adquirat. Si ipsa femina cum ipso servo annum & diem steret, habeat eam cujus serva est, & filii qui ex ea nati fuerint sint servi sicut pater eorum.

X V.

*Bid. ut. 14.
c. 11.*

Statutum est ut si quis liber homo uxorem habens liberam propter aliquod crimen aut debitum servitum alteri se subdidet, eademque conjux cum ipso manere noluerit, ipsorum procreatio, quæ de tali conjugio sit, libertatis statum non amittat. Si vero eâ defuncta, secunda uxor, & tamen libera, tali se sciens junxerit conjugio, liberi eorum subdantur.

X VI.

Si quis percusserit Presbyterum, id est, Sacerdotem, componat auri optimi libras decem.

sunt consecratae, eodem modo componantur quod in atrio committitur sicut componi debet quod in emunitate violenter committitur.

I I.

Ibid. c. 17. De homicidio unde Lex pro simplicitate probationem trium testium querit, si testes habere non potuerint, concedimus ut cum duodecim juratoribus juret, & ab eadem simplicitate sit absolutus. Proprium tamen non amittat.

I I I.

Ibid. tit. 14. c. 17. Postquam Comes & pagenses de qualibet expeditione hostili reversi fuerint, ex ea die super quadraginta noctes sit bannum recessum; quod lingua Teudisca heriliz, id est, armorum depositio, vocatur.

I V.

Ibid. tit. 17. c. 10. Collectam ad malum faciendum omnibus modis prohibemus fieri. Et ubicunque hujusmodi presumptiones factae fuerint, digna emendatione corrigantur. Et si per negligentiam Comitis vel facta fuerint, vel inemendatae remanerint, hoc ad nostram notitiam perferatur. Audtores vero facti, si fuerint Praepositi, aut Advocati, sive Sculdassi, vel qualibet alia dignitate prædicta libera persona, post legalem emendationem in loco factam sub fidejussionibus ad nostram veniant presentiam. Multitudo vero, sive de liberis, sive de servis sit, legitimam emendatione multetur.

V.

Ibid. tit. 17. c. 27. Volumus ut si quilibet persona in finibus regni nostri ignem in silva communicare ausa fuerit, diligenter inquiratur. Et si servus comprobatus fuerit hoc fecisse, dominus ejus ad flagellandum & caput tendendum tradat eum, aut pro eo quicquid dannicatis fecerit emendare cogatur. Si quoque libera persona hoc fecisse probata fuerit, emendare cogatur, & insuper bannum nostrum componat. Et si non habuerit unde componat, flagelletur. Quod si factum fuerit, per meliores loci illius inquiratur. Et si in qualibet persona fuerit suspicio, si servus est, aut dominus ejus eum mittat ad judicium, aut ipse pro eo sacramentum faciat. Quod si libera persona fuerit, proprio sacramento se idoneum faciat.

V I.

Ibid. tit. 18. c. 11. De fugitivis præcipimus ut Ministri reipublicæ a domino fugitorum nihil accipiant cum reddiderint eos.

V I I.

Videtur nobis de alditionibus ut sicut Ibid. c. 22. Lex habet, ita fiat.

V I I I.

Præcipimus ut nova conditio alditioni à Ibid. c. 22. domino suo non imponatur.

I X.

Qui sponsam alienam rapuerit, illâ non Ibid. tit. 10. consentiente, licet cum ea concubuerit, reddatur ei cuius sponsa est, & ducat eam, si velit: quia vim passa potius quam violata esse videtur. Quod si eam ducere noluerit, accipiat sibi aliam feminam. Tamen si ipsa nubere voluerit, excepto rapitore, alteri, cui voluerit, legitime copuletur. Raptor vero adulterii criminis reus teneatur. Quod si ipsa consenserit, timiliter ut raptor à nuptiis alterius prohibeatur; & is qui eam accepturus erat, aliam qualem voluerit accipiat.

X.

De his qui discordiæ & contentionibus Ibid. tit. 17. studere solent, in pace vivere nolunt, & c. 1. inde convicti fuerint, similiter volumus ut per fidejussiones ad nostrum palatum veniant, & ibi cum nostris fidelibus consideremus quid de talibus hominibus faciendum sit.

X I.

Ibid. s. tit. 6. c. 4. De feminis quæ viros amittunt, placet nobis ne se, sicut haecenus, indiscretè ve- lent, sed ut tringa dies post decepsum viri sui expectent, & post tricesimum diem per consilium Episcopi sui, vel si Episcopus absens fuerit, cum consilio aliorum religiosorum Sacerdotum suorumque parentum atque amicorum id quod eligere debent eliant.

X I I.

Ibid. tit. 8. c. 11. Consobrinam, neprem, novercam, fratri uxorem, vel etiam de propria cognatione, aut quain cognatus habuerit, nullus presumat in conjugio copulare. Si quis huic nefario conjugio se conjunxerit, & in eo permanserit, sciat se episcopali auctoritate anathematis vinculo esse innodatum, & nullus Sacerdos ei tribuat communionem. Si vero converfus divisusque fuerit ab illicita copulatione, dignæ poenitentiaz submittatur, ut Sacerdos loci consideraverit.

X I I I.

Ibid. c. 11. De his conjunctionibus quæ secundum Canones & Edictum copulata esse non possunt, placuit nobis ut separantur ab invicem, & qui de nostris Judicibus negle-

Capitularia

336

*335

xerit causam istam ad judicandum aut dirrigendum, componat widrigild suum.

X I V.

Ibid. c. 13. De incestis conjunctionibus hoc præcipitur, ut nullus deinceps propinquam, nec quam propinquus habuerit uxorem, ducat in conjugio, & uxor parentela ita sit viro sicut propria parentela.

X V.

Ibid. c. 14. Nulli licet, excepta causa fornicationis, adhibitam sibi uxorem relinquere, & deinde aliam copulare. Alioquin transgressor priori convenit sociari coniugio. Si autem vir & uxor divertere pro sola vita religiosa inter se consenserint, nullatenus sine conscientia Episcopi fiat, ut ab eo singulariter in præviro constituantur loco. Nam uxore nolente, aut altero eorum, etiam pro tali re matrimonium non solvatur.

X V I.

*Ibid. c. 7.
Concil.
Rom. Euge-
niu II. c. 12.* Nulli licet uno tempore duas habere uxores, vel uxorem & concubinam: quia cum domui non sit lucrum, animæ detrimentum sit. Nam sicut Christus castam obseruat Ecclesiam, ita vir castum debet custodire conjugium.

X V I I.

*Leg. Lon-
gob. lib. 2.
tit. 19.* De his qui proprietates habent, & sponte voluntate alicui delegant, & postea fraudulenter ab aliquo alio ignorante premium de eisdem rebus venundatis accipiunt, & is cui ipsæ res prius traditæ fuerint, cognito negotio, anno integro silens non contradixerit, sed propter illusionem tacens fuerit, ut emptorem illudere possit, si intra patriam per anni spatium, ut dictum est, tacens fuerit, prior traditio nihil ei valeat. Ille vero qui post primam traditionem res vendiderit, si vivens comprobatus fuerit hanc illusionem fecisse, bannum dominicum, id est, sexaginta solidos componat. Si vero non habuerit unde bannum componat, verberetur.

X V I I I.

*Ibid. c. 16.
c. 17.* Quicunque res alienas cuilibet homini vendiderit, & ipse homo eisdem res alteri dederit sive vendiderit, & ipse qui tunc eisdem res comparatas habet, per malum ingenium proprio filio suo aut alteri cuilibet nequum legitimos annos habenti justitia tollenda causâ tradiderit, volumus atque præcipimus firmiter ut si pater ejusdem parvuli vixerit, ipse intret in causam rationem reddere pro filio suo. Si autem ipse pater mortuus fuerit, tunc legitimus eius propinquus, qui ei tutor

justè ac defensor esse videtur, pro ipso rationem reddere compellatur. Similiter & de omnibus aliis justitiis ad eum pertinentibus; excepta sua legitima hereditate, quæ ei per successionem parentum suorum legitime obvenire debeat. Quod si quis hanc nostram iussionem contempserit aut neglexerit, sicut de ceteris contemptibus, ita de eo agatur. Is vero qui easdem res primum invalid & injustè vendidit, necnon & empitor, excepta solâ persona parvuli, hoc quod fraudulenter admiserunt, intra patriam emendare cogantur, & postea sicut contemptores iussionis nostræ, sub fidejussoribus ad nostram presentiam venire compellantur.

X I X.

Ibid. c. 17. Statuimus ut si femina, quæ vestem habet mutatam, moechia deprehensa fuerit, non tradatur genicio, sicut usque modo; ne forte quæ prius cum uno, postmodum cum pluribus locum habeat moechandi; sed ejus possessio fisco redigatur, & ipsa episcopali subjaceat judicio.

X X.

Ibid. c. 18. Ut Missi nostri, ubique malos Scabinos invenerint, eiciant, & cum totius populi consensu in eorum loco bonos elegant; & cum electi fuerint, jurare faciant ut scientes injustè judicare non debeant.

X X I.

Ibid. c. 19. Ut in omni Comitatu hi qui veraces & meliores inveniri possunt eligantur à Missis nostris ad inquisitiones facendas & rei veritatem dicendam, & adjutores Comitatum sint ad justicias facendas.

X X I I.

Ibid. c. 20. Volumus ut quicunque de Scabinis deprehensus fuerit quod proper munera aut amicitiam vel inimicitiam injustè judicascat, ut per fidejussorem missus ad nostram presentiam venire compellatur. Et ceteris omnibus Scabinis denuntietur ne quis deinceps etiam justum judicium vendere presumat.

X X I I I.

Ibid. c. 21. De liberis hominibus qui super alterius terram resident, & usque nunc à Ministris reipublica contra Legem ad placita trahebantur, & ideo pignorabantur, confitimus ut secundum Legem patroni eorum eos ad placitum adducant. Et si quia eos contra hanc nostram auctoritatem & contra eorum Legem pignorare aut distingere presumperit, patronis eorum omnia cum Lege emendet, & insuper pro presumptione bannum nostrum componat.

XXIV.

Imperatorum.

337

X X I V.

Bid. c. 41. c. 2. Ut omnes Episcopi, Abbes, & Comites, excepti infirmatae vel nostra iustitione, nullam habeant excusationem quin ad placita Missorum nostrorum veniant, aut talem vicarium mittant qui in omnibus causis pro illis rationem reddere possit.

X X V.

Bid. c. 42. c. 2. Singulis Episcopis, Abbacibus, Abbatis duos concedimus Advocatos habere, unum qui causam procurer, alium qui sacramentum ducat; eosque, quando ad vocationem tenerint, ab hoste relaxamus.

X X V I.

Bid. c. 5. Ut Episcopi universique Sacerdotes habeant Advocatos; quia Episcopi universique Sacerdotes ad solam laudem Dei & bonorum operum actionem constituantur. Debet ergo unusquisque eorum tam ecclesiasticus quam etiam propriis actionibus suis, excepto publico videlicet criminie, habere Advocatum, non malam famam suspicatum, sed bona opinionis & laudabilis artis inventum; ne dum humana lucra accendunt, eterna premia perdant.

X X V I I.

Bid. c. 43. c. 1. De viduis & pupillis & orphanis & cecidis & claudis tuitionem atque administrulum habere praecipimus juxta nostram possibilitem vel vires, sicut in precepto Domini Regis continetur.

X X V I I I.

Bid. c. 52. c. 11. Ut in testimonium non recipiantur de his Capitulis, id est, de hereditate, aut de libertate, aut de proprietate, id est, mancipiis, & terris, sive de homicidiis, & de incendio, illi qui non habent, si convicti fuerint falsum dixisse testimonium, unde secundum legem compositionem plenam facere possint.

X X I X.

Bid. c. 44. Quicunque comprobatus fuerit quod se scientie testes in perjurio produxisse, ad palatium nostrum sub fidejussionibus veire compellatur; & ibi cum fidelibus nostris consideremus quid de tali homine faciendum sit.

X X X.

Bid. c. 45. Quamquam Sacerdotis testimonium credibile habeatur, tamen ipsi in secularibus negotiis pro testimonio aut conficiendis instrumentis non rogantur; quia eos in talibus rebus esse non convenit. Si autem eveniente causâ aliquid audierint aut viderint, ubi nulla idonez seculares personæ inveniantur, ne veritas occultetur, & Tom. II.

338

malum in bonum estimerur, in providentia Episcopi proprii sit, ita ut coram se aut competentibus Judicibus aut altera veritatem honorifice tollant.

X X X I.

Bid. c. 46. De Judicibus, ut inquirantur si nobiles & sapientes & Deum timentes constituti sunt. Ex jure ut iuxta eorum intelligentiam rectum judicent, & pro munieribus vel humana gratia iustitiam non pervertant nec differant, & quod judicaverint, suâ subscriptione confirmare non dissimulent. Ubi autem tales non sunt, à Missis nostris confirmentur, & inde sacramentum facere cogantur. Quod si viles persona & minus idonea ad hoc constitute sunt, ciciantur. Similiter & Notarii legibus erudit & bone opinione constituantur, & jusjurandum praebant ut nullatenus falsitatem vel collodium scribant. Et qui hoc fecisse præterito tempore inveniatur fuerit, presentialiter damnetur, & perdat manum.

X X X I I.

Bid. c. 47. De pontibus vero vel reliquis his similibus operibus que per antiquam consuetudinem ecclesiastici homines & per justitiam cum reliquo populo facere debent, hoc præcipimus, ut Ecclesie Rectores eos interpellent, & eis, secundum quod possibile fuerit, portio deputetur, & per alium exactorem ecclesiastici homines ad opera non compellantur. Si vero opus suum constituto die adimplerum non habuerint, licet Comiti pro pena postpositi operis eos pignorare, juxta estimationem vel qualitatem imperfecti operis, quoque perficiantur. Comes autem si neglexerit, à Rege vel à Misso Regia esti iudicandus.

X X X I I I.

Bid. c. 48. De his qui sine contentu Episcopi Presbyteros in Ecclesias suis constituant, vel de Ecclesias suis eiciunt, & ab Episcopo vel à quolibet Misso dominico admoniti obediare noluerint, ut bannum nostrum wadiare cogantur, & per fidejussionem ad palatium venire jubeantur, & tunc nos decernamus utrum nobis placeat ut aut illud bannum perfolvant, aut aliam arisقادام sustineant.

X X X I V.

Bid. c. 49. De Ecclesias que inter coheredes divisione sunt considerandum est quatenus si secundum nostram providentiam & admonitionem Episcopi ipsi coheredes eas teneare voluerint, & honorare faciant. Si autem hoc contradixerint, in Episcopi po-

Y

Capitularia

testare maneat utrum eas ita confistere
permittat, aut Reliquias exinde auferat. Et
ubi ad nostrum beneficium Ecclesie per-
tinentes ita divisæ fuerint, ut describan-
tur, & nobis nuntietur.

X X X V.

Ibid. c. 45

De Ecclesiis destrutis, ut Episcopi no-
strique Missi inquisitionem faciant utrum
per neglegentiam aut per impossibilitatem
destructa sint. Et ubi per neglegentiam
inventa fuerint, Episcopi auctoritate
emendare cogantur qui eas debuerunt
restaurare. Si vero per impossibilitatem
contigerit, ita ut plures sint quam necesse
sit, aut majoris magnitudinis quam ex re-
bus ad eas pertinentibus restaurari possint,
Episcopus modum inveniat qualiter emen-
dari congrue & confistere possint.

X X X V I.

Ibid. c. 46

Statutum est ut si quis liber homo per
consensum Episcopi Ecclesiam in sua con-
struxerit proprietate, fontesque ab Epis-
copo in ea fuerint consecrati, ideo non
perdat suam proprietatem; sed si Episco-
pus voluerit, officium sacri baptismatis
in suam Ecclesiam transferat; ipsa vero
Ecclesia, à qua transfertur, in construc-
toris maneat jure.

X X X V I I.

Ibid. c. 51.
Goldast.
cont. Imp.
tom. 2. pag.
349.

De decimis, ut dentur, & dare nolen-
tibus, secundum quod anno præterito de-
nuntiatum est, à Ministri reipublicæ ex-
igantur. Et eligantur quatuor sive novem
homines optimi, vel prout opus fuerit, de
singulis pleibus, juxta qualitatem unius-
cujusque plebis, ut ipsi inter Sacerdotem
& Plebem testes existant ubi dæx vel non
dæx fuerint. Hoc autem ideo tantos testes
mittendos esse diximus, ne ibi juramen-
tum aliquod faciendi necessitas incumbat.
Non tamen ideo tantos testes mittendos
esse dicimus ut ipsos semper omnes in dan-
dis decimis præfentes & eis pariter necesse
sit; sed ut dum pluribus committitur, mi-
nius graventur. Duos autem testes, si ad-
fuerint, sufficere credimus. Negligentes
autem à Presbyteris Ecclesiarum admo-
neantur usque ad tertiam vicem ut ipsi de-
cimam dent. Quod si contempserint, ab
introitu Ecclesiæ prohibeantur. Et si hoc
minime emendaverint, à Ministri reipu-
blice districti singuli per caput sex solidos
Ecclesiæ componant, & insuper decimam
dare cogantur. Nam si iterum contem-
ptores extiterint, tunc per publicam aucto-
ritatem dominus vel cause corum wifentur,
quousque pro ipsa decima, sicut supra

dictum est, satisfaciant. Quod si denud
rebelles vel contradictores esse voluerint,
& super ipsam wifam intrare præsumpse-
rint, tunc à Ministri Regis in custodiam
mirtantur usque dum ad judicium publi-
cum perducantur; & ibi secundum legem
vel ad Comitem vel ad partem reipublicæ
componant; reliquam verò decimam, ut
supra dictum est, & sex solidos ad Eccle-
siam satisfaciant.

X X X V I I I.

Quicunque decimam abstrahit de Ec-
clesia ad quam per justitiam dari debet, &
eam præsumptivè vel propter munera aut
amicitiam aut quamlibet aliam occasionem
ad alteram Ecclesiam dederit, per Co-
mitem vel per Missum nostrum distingua-
tur ut ejusdem decimæ quantitatem cum
sua lege restituat.

X X X I X.

Leg. Lon-
gob. lib. 2.
tit. 3. c. 7.

De decimis quas populus dare non vult
nils quolibet modo ab eo redimantur, ab
Episcopis prohibendum est ne fiat. Et si
quis contemptor inventus fuerit, ut nec
Episcopum vel Comitem audire vellet, si
nofer homo fuerit, ad nostram præsen-
tiam venire compellatur. Cæteri vero dis-
tingantur ut inviti Ecclesiæ restituant quæ
voluntariè dare neglexerint.

Ibid. c. 8.

X L.

Ut terminum habeat unaquaque Ec-
clesia de quibus villis decimam accipiat.

Ibid. c. 9.

X L I.

Dictum est nobis quod in quibusdam
locis Episcopi & Comites ab incestuosis &
ab his qui decimas non dant wadias acci-
piant, & pro Presbyterorum quorumdam
negligentiis, & inter se pecunias dividant.
Quod penitus abolendum esse decerni-
mus, ne forte avaritie locus detur. Et
constituimus ut incestuosi juxta canonici-
am sententiam paenitentiâ multentur.
Qui vero decimam post tertiam admoni-
tionem & prædicationem Sacerdotum dare
neglexerint, excommunicentur. Juramen-
to vero eos constringi nolumus, propter
periculum perjurii.

Ibid. c. 10.

X L I I.

Ubiunque commutations tam tem-
pore nostro quam genitoris nostri inlegi-
timæ atque irrationabiles & inutiles in
Ecclesiæ Dei facte sunt, dissolvantur, &
recipiatis unusquisque quod dedit. Ubi
vero mortua manus interacet, aut alia
quamlibet causa quæ rationabilis esse videa-
tur, inventa fuerit, diligenter prescriba-
tur, & ad nostram notitiam perferatur.

Ibid. c. 11.

X L I I I .

ad. c. 1. 1. 1. Si quis Episcopus , aut propinquatus affectu , aut muneric ambitione , aut causa amicitie , xenodochia aut monasteria vel baptismales Ecclesiae sive Ecclesie pertinentes cuiilibet per emphiteos contractum dederit , se quoque successores poenam multando conscriferit , potestatem talia mutandi Rectoribus Ecclesiarum absque poenam conscriptor solutione concedimus .

X L I V .

ad. 1. 1. 2. Auditu compemus in finibus Tusciaz talia scripta esse prolatas que sunt absque mense & die mensis ; de quibus volumus ut si deinceps prolatas fuerint , nullam habent vigorem .

X L V .

ad. 1. 1. 2. Comperimus quod ab his qui secundum

mundanam legem viduarum & orphanorum tutelam sibi vindicant , non solum negliguntur , sed etiam aliquotiens opprimuntur ; quibus ecclesiastica sollicitudine succurrentem esse censemus . Et si hujusmodi oppressionem ab episcopali admonitione corrigerem voluerint , granulandum his est . Sin autem in obstinatione impetrante duraverint , sugerendum est Imperatori clementissimum quatinus ipse ethicacem tutorem tribuat ; ut & illi remuneratio reddatur à Deo , & de inutili silentio sacerdotalis ordo non damnetur .

X L VI .

Diaconorum , Episcoporum , Presbyterorum filios Notarios , Sculdasios , Comites , Judices fieri omnibus modis prohibemus .

bid. cit. 40

T I T U L U S V I .

EDICTUM de restituitione Ebonis Archiepiscopi Remensis in sedem & diocesim suam ex crimen infidelitatis amissam.

DATUM anno Christi DCCXL post mortem Ludovici Pii Imperatoria .

Supradicti
Civis
Gallia, t. 2.
pag. 631.
Piedmont.
lib. 1. cap.
10.

Matth. 12.
Luc. 14. 11.

Publ. Epistola
Iam Synodi
Suecian. ad
Nicol. Pa-
pam. apud
Barro. ad
an. 167. f.
16.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI DEI ETERNI . Hlocharius , divina ordinate providentia , Imperator Augustus . Quia confessio delictorum non minus in adversis necessaria est quam in prosperis , & cor contritum & humiliatum Deus non despicit , gaudium etiam eis Angelorum in caelo super uno peccatore penitentiam agente non dubitamus , nos mortales in terris eos nequaquam despiciimus pro quibus gaudere Angelos in caelo divino testimo non ignoramus . Accufantes & reprehendentes in excessibus semetiplos divina nos benignitas non condemnare sed recreare docuit ; qui meretricem non solum à legali damnatione eripuit , verum etiam publicanum humiliatum & accusantem se non condemnavit , sed magis justificando exaltavit ; qui non dixit : *Omnis qui se humiliat non condemnabitur , sed exaltabitur* . Potestatem ergo quam pro causa nostra raptus perdidisti , repententibus Ecclesiaz tuz filius , sedem ac diocesim Remensis urbis tibi , Ebbo , restituimus , ut pristino sancte largitatis apostolica pallio induitus , concordiam atque gratiam divini officii nobiscum , humili satisfactione expletam , solemnni nostrâ à largitate recipiendo exerceas .

Tom. II.

Drogo Episcopus (1) Otgarius Archiepiscopus . Heclii Archiepiscopus . Anselmuinus Archiepiscopus . Audax Archiepiscopus . Joseph Episcopus . Adalulfus Episcopus . David Episcopus . Rodingus Episcopus . Giselbertus Episcopus . Flotarius Episcopus . Badarodus Episcopus . Hageno Episcopus . Hartgarius Episcopus . Ado Episcopus . Samuel Episcopus . Rambertus Episcopus . Haiminus Episcopus . Ratoldus Presbyter vocatus Episcopus . Amalricus vocatus Episcopus .

affecti.

Cum ceteris plurimis Presbyteris ac Diaconis publicè assidentibus .

(1) Ante Archiepiscopos subscripti Drogo , quia Imperator erat Archicapellanus ; nam Archicapellanus optimus est apes & caput omnium dignitatum palatinarum . Propter hoc anno 84. Ebrenius , Petavorus Episcopus , Simil & Archicapellanus Wendolens , Senonum Archiepiscopum . placuisse in Coecilio habito in verbo p. lat. Vide Huncmar. Epist. III.

Y 2

*343 Capitularia Imperatorum. 344

Actum in Engilenheim palacio publico Cesare anno reversionis ejus primo, suc-
in menfe Junio VIII. kalendas Julii, reg- cessor patris factus in Francia, Indictione
nante & imperante domino Hlothario tertia.

HLOTHARII I. IMP. AUG. RESCRIPTUM AD LEONEM IV. PAPAM de Probytero
Ecclesiam suam relinquente per Papam citato ad Synodum. Vide in NOVO CODICE
LEGUM VETERUM.

DIPLOMA HLOTHARII IMPERATORIS, quo licentiam concedit Monasterio Nantu-

censi Abbatibus eligendi (ann. 840.) Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

PRÆCEPTUM HLOTHARII, IMPERATORIS, quo cenobium Romanense Viennensi

Ecclesia subjicit (ann. 844.) Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

PRÆCEPTUM HLOTHARII, IMPERATORIS, quo cenobium Saviniacum Ecclesiae
Lugdunensi subjicit (ann. 852.) Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

CAPITULARIA HLUDOUVICI II, IMPERATORIS.

(Hoc Capitula de fuit in Secundo.)

TITULUS PRIMUS,

SIVE

CAPITULA DATA ANNO CHRISTI DCCCL IN CONVENTU TICINENSI.

*CAPITULA de rebus secularibus qua flatus piissimus Imperator HLUDOUVICUS,
qua gloriis quoque Genitoris ejus HLOTHARII, serenissimi Augusli, autoritate
firmata sunt.*

C A P. I.

PRAVENTUM est ad nos quod eos qui Romam orationis causa pergunt, vel qui negotiandi causa per regnum nostrum discurrent, collecti latrones diripient, eosque aliquoties vulnerent vel occident, & eorum bona diripient. Ideo volumus ut Comites nostri, eorum Sculdesii * adjunctione secum vassallis Epicoporum, si necessitas fuerit, ubicunque tales fuerint, studiosissime perquirant, ut eos capiant atque distingant. Et si hujus criminis reos invenient, poenas in legibus positis erga eos absque ulla negligentia exequantur, ut ab his malefactoribus regnum nostrum purgetur, & qui in nostra fiducia huc veniunt, sive orationis sive negotiandi gratia, salvi esse possint. Sciat autem unusquisque fidelium nostrorum quia quisque Comes & quilibet publicus Minister hujusmodi malefactoribus aut assensum praeberit, aut eos qui persequi neglexerit, nostra indignationis motum sentier, & proprio honore privabitur.

• Sunt
ad omnes
de le
gum trans
steller.

I I.

Sed & hoc coperimus quia ex diversis locis hujusmodi noxii homines inter se conspirent, & diversos Comitatus circumcuntes, praedas & rapinas per villas seu per vias vel per silvas faciant, & innocentes homines deprendent & spolient. Et hi quoque similiter volumus ut diligenter studio perquisiti capiantur & distingantur. Et si obnoxii hujus sceleris inventi fue-

rint, legalibus poenis absque ulla dilatatione subiciantur, ut huicmodi inquietudo & injusta direccio à populo nostro auferatur, & licet omnibus sub nostra dictione degentibus cum salvazione ac pace vivere, ut ordo reipublicæ secundum justam administrationem prorsus salvus & quietus permaneat.

I I L

Audivimus quoque quod quidam domos & possessiones habentes, concilient sibi atque consociant latrones aliunde venientes, eosque occulte foveant & solitantur ad tale facinus perpetrandum, ut quicquid ipsi ex perniciose opere adquisierint, cum eis partantur, quod genus malefactorum pessimum judicamus; quia non solum ipsis mala peragunt, sed etiam aliorum opere & officio ad sceleris utuntur. Ubicunque igitur in tali suspitione quilibet venerit, & rumor in populo dispersus fuerit quod hac facinora exerceat, si adhuc prolatum est, cum duodecim se purget. Si autem in aliquo manifestatus aut deprehensus est, frastim capiatur & distingatur, & damnationem legibus praefixa sustineat. Ubicunque vero sive manentes sive vagantes latrones comprehendere publici munera administrator voluerit, & ille se defensare conatus fuerit, si inter haec forte cundem latronem occidi contigerit, nullus is qui eum occidit damnatione muletur, neque ullas inimicities a parentibus aut ullam persecutionem ab ullo ejus amico vel propinquuo sustineat. Quod si aliquis ejus senior aut propin-

Canibus
Thebae.
Monument.
Ecclesi. com-
m. part. 1. p.
107. novis
edit. Balne-
tum.
Goldast.
comit. Im-
per. tom. 1.
p. 22.

quis propter hoc vindictam facere consensu fuerit, & Iudex publicus eum compescere non potuerit, per fidejussiones idoneos talis persona ad nostram deducatur presentiam, ut complices & factores sceleratorum nostrarum animadversione plectantur. Ubicunque autem fama est tales habitare, inquitio per sacramentum per omnem populum circa manentem fiat; & cujuscunq[ue] gentis aut conditionis fuerit, per quos hoc inquiri metu[m] potuerit, iurandum dare, cum à Comite conventus fuerit, recusandi non habeat potestatem.

I V.

Sed & hoc pervenit ad notitiam nostram, quod quando potentes & honorati, sive ecclesiastici, sive seculares, ad nos veniunt, à populo, in quorum domibus mansiones accipiunt, suis usibus sursumque equorum necessaria per vim tollant, & hac occasione populus noster affligitur. Idcirco præcipimus ut nullus fidelis

noster, quicunque ad nostram praesentiam properat, nihil in veniendo aut revertendo ab aliquo violenter tollat, sed suis hominibus & equis, nisi forte ab amicis stipendia acceperit, ab hospitiis suis pretio justo comparet. Nam quicunque hujus mali famam habuerit, cùm ad nos venerit, veracem hominem volumus ut det qui pro suis omnibus iuret nihil eos in itinere tulisse. Et si forte in aliquo se suosque obnoxios recognoscit, donet idoneum hominem qui jurer, aut cuncta restituat his à quibus abstulisse visus est.

V.

Hoc etiam multorum querelis ad nos delatum, quod potentes & honorati viri locis quibus conversantur minorem populum depopulent & opprimunt, eorum præca depascant, mansiorum etiam contra voluntatem privatorum hominem sive pauperum domibus suis..... *Cetera defun.*

TITULUS II.

SIVE

CAPITULA EDITA ANNO DCCCLIV. IN PALATIO TICINENSI.

Goldst.
codic. Imp.
per. tom. 20
pag. 109.
Cantus:
Theod.
Monaster.
Excidat.
rom. o. part.
s. p. 169.

[*COLLATA* cum Codice 1385, *Biblioteca Colbertina*, cuius opere sunt emendata, illisque tria Capitula addita.]

IN nomine sancte & individuæ Trinitatis, anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCLIV. nostri Imperii VI. Indictione IV*, dum conventum fidelium nostrorum palatio nostro Ticinæ civitatis convocaretur, & simul Episcoporum & Nobilium nostrorum consulti non solum Ecclesiasticam utilitatem & populi pacem, salvationem, sed etiam totius regni statum perquirere staderemus, inter reliquos populus noster nobis quasdam petitiones obtulit, quas nos Dei amore & eorum fidelitate ducti libenter suscepimus, atque ideo subter annotata Capitula ad eorum utilitatem conscribi fecimus, quas in futurum pro lege tenenda firmamus.

C A P. I.

Lib. 2. leg.
Longob. iii.
4. c. 4.

DE feminis quas defunctis viris lex Longobardorum prohibet ante anni spatum vestem religionis mutare, velumque suscipere, petierunt ut nostra licentia eis mox dum divina pietas inspiraverit, eas indemnes licere suscipere. Nos autem considerantes quia præterito tempore pro ipsa dilatatione multe etiam rapte intra eundem spatum ad aliam partem distractæ fuerunt, ideo & eorum petitionem, quam justam censuimus, suscepimus, & eis ita fieri concedimus.

I I.
Nostræ maiestati reclamaverunt tempo-

re patris nostri vel nostro super eas superflues factas fuisse inquisitiones. Ideo eis concedimus ab hinc in futurum nullas alias super eos fieri inquisitiones nisi unde Karoli & avi nostri tempore factæ fuerunt.

I I I.

De liberis hominibus qui super alterius res resident, & usque nunc à Ministris reipublicæ contra legem ad placita protrahabantur, & ideo pignorabantur, constituius ut secundum legem patroni eorum eos ad placitum adducant. Ecce si quis contra hanc nostram auctoritatem & eorum legem eos pignorare aut distingere presumperit, patrono eorum omnia cum legge emendet, & insuper pro incauta pre-

Lib. 2. leg.
Longob. iii.
4. c. 4.

349 ANNO CHRISTI Regum Francor.

Ludovici II.
lxv. 7.

350*

sumptione bannum nostrum componat.

I V.

De homicidio, unde lex pro simplicitate probationem trium testium querit, & testes habere non potuerit, concedimus ut cum duodecim juratoribus juret, & ab eadem simplicitate absolutus proprium non amittat.

V.

[Leg. Longob. lib. 5. tit. 55. cap. 53.]

* Hoc de-
finitio in manu-
scriptis.

[De chartis quæ à quibusdam personis falsa appellantur constitutimus ut si Notarius superfuerit & testes qui eam veram & idoneam faciant; & si testes mortui fuerint, & Notarius superfuerit, cum duodecim juratoribus veram & idoneam eam faciat.] Concessas denique petitiones vestras consideravimus etiam ea quæ ad nos jampridè pervenerunt, & ad refecandas malorum insidatores iisdem adjungere capitulis; id est:

V L

[Leg. Longob. lib. 5. tit. 50. c. 1.]

* hoc dixe-
rit.

Nogentius

Si quis aliquem de aliquo mallaverit negotio, & ille qui mallatus fuerit dicat idem ei respondere nolle, quia servus est alterius, aut si testimonia produxerit, & similiiter dixerit quod ea recipere non debet quia aliquis eorum servus sit, nomine dominum ejus, & sic det wadia de eo adducendo; & posito placo in quantum ire ubi sum inventare credit & reverti posse judices dixerint, si in placo constituto dominum non adduxerit, nisi pro certo id verum verum esse crediderit. Quod si jurare ausus non fuerit, quin pro occasione prolongandi justitiam obdixerit*, componat illi bannum nostrum & justitiam plenissimam faciat. Si vero aliquem adduxerit qui se dominum ejus dicat, & illum quem de servicio appellavit applicare ad servitium non voluerit, tunc ipse qui se dominum esse dixerit, bannum nostrum illi componat sed quod concubandam justitiam injecjunium* tale ausus fuerit facere. Crimina vero si super eum pro dilatanda justitia imponere voluerit, probare cogatur. Et si probare non potuerit, ei justitiam faciat, & infra bannum nostrum portata callidate componere cogatur.

V I I.

Si forte quispiam aliquem mallaverit, & ille (ibid. c. 2.) qui mallatus fuerit, dixerit eum suum servum esse, vel alius in ipsa altercatione veniens ad servitium mallaverit, jubemus ut presentantes inter se wadient, ut ad primum aut secundum vel tertium placitum causam ipsam definit. Inter placitum vero & placitum sine dies quindecim. Tertium autem quando Comes placitum habuerit, si infra unum comitatum est. Si autem in alia, finit xx, ne pro tali occasione ei justitia prolongetur. Quod si in his tribus placitis ille qui querit negligenter, excepto servito Regis & aut inevitabilis necessitate, & Comes placitum habuerit, ille quoque alias ad suam probandam libertatem paratus fuerit, tunc Comes causam prodefinias veluti si ipse qui querit praefens fuisset, & ultra ille qui querit facundia de servitio illius dicendi non habeat, & insuper ut supra bannum nostrum illi componat, & justitiam pleniter faciat.

V I I I.

Et sunt aliiquid dum alii in servitium mal- (ibid. c. 3.)
lant, & ipsi de sua libertate adprobare wadient
in tantum eos murandi placitum lacerant ut
eis pro sua paupertate evadere possint. Unde ter-
tium addere Capitulum placuit. Si vero aliiquid
alium ad servitium mallaverint, & ille qui mal-
latus wadia de sua probanda libertate dederit,
jubemus, ut supradictum ad primum aut secundum
vel tertium placitum causam deliberent. Inter
placitum & placitum dies xv: tertium vero,
quando Comes placitum habuerit, si infra unum
comitatum est, si autem in alium, finit dies xx.
Ecce si in his tribus placitis ipse qui querit, venire
contempserit, anteposito que superius ante po-
suimus, & Comes placitum habuerit, ille nam-
que alias cum suis testibus paratus fuerit, tunc
Comes ipsos testes recipiat, & causas definit
veluti si ipse qui querit praefens fuisset, & ultrà
ille qui querit tacito illius de servitio perma-
neat.

Alio tempore dictus Serenissimus Augustus
instaurare prævidit capitula. . . (Hoc edita sunt
infra pag. 1294. ubi vide.)

TITULUS III.
SIVE
CAPITULARE INTERROGATIONIS AD EPISCOPOS.

DATUM, ut videtur, anno Christi DCCCLV.

CAPITULA que gloriosus Imperator Hlodouicus suis Episcopis de statu sui regni considerare præcepit.

DE conversatione Episcoporum, Pref-
byterorum, & ceterorum Clerico-
rum, de doctrina & predicatione in popu-

lo, de conscriptione librorum, de restau-
ratione Ecclesiarum, de ordinatione ple-
biuum & xenodochiorum, de monasteriis

Tom. VIII.
Concil. p.
76. 144.
Goldastus
Confit. Im-
per. tom. 2.
Pag. 22.

virorum seu feminarum quæ secundum regulam sancti Benedicti , vel ea quæ secundum canonicam auctoritatem disposita esse debent , quicquid in praefatis ordinibus extra ordinem est , aut per negligentiam prepositorum , aut per desidiam subditorum , vehementer cupio scire , & secundum Dei voluntatem vestrumque sanctorum consilium sic emendare desidero , ut in conspectu Dei nec ego reprobus sim , neque vos & populus in commissariam suæ indignationis incurrat . Quomodo autem istud rationabiliter quæsumus & inventum perficiatur , vobis hoc ad tractandum ac nobis renuntiandum committimus . De minoribus quoque causis , quæ generaliter omnes , specialiter aliquos tan-

gunt , & indigent emendatione , volumus ut posthac illas queratis , & ad nostram notitiam reducatis ; sicut est de Comitibus & eorum ministris , si justicias negligunt , aut ipsas vendunt , si sunt rapaces , aut Ecclesiistarum , viduarum , orphanorum , aut pauperum oppressores , si ad prædicacionem veniunt , si debitum honorem aut obedientiam Sacerdotibus suis impendunt , si aliquas novitates aut argumenta , quæ ad detrimentum populi pertinere , agere presumunt , sicut est in acquirendis proprietatibus , aut irrationabiles preces ad adjutoria facienda , sive in reliquis causis quæ ad peccatum nostrum pertinere possunt ac populi nostri .

RESCRIPTUM consultationis seu exhortationis Episcoporum ad Dominum Hludovicum Imperasorem.

Goldfas
Confis. Imp.
per. rom. L.
pag. 22.

DOMINO glorioſissimo Regi Hludovicō pax & vita & victoria minifretur à Deo patre & Domino nostro Iesu Christo . Nos quidem in Dei nomine Angilbertus Archiepiscopus & Andreas Patriarcha unā cum Joseph Archicapellano , cùm ad hanc Synodum in urbe regiā Ticino congregatam venissemus , replicavimus eis piam vestram exhortationem , quā vivā voce ad nos usi fuisti , flagrantē Spiritū sancti munere , & ultra quām hujus etatis teneritudo capere potuisse videretur , totius modestia & gravitas arque sapore sapientiae conditam protulimus , etiam & coram eis relegi fecimus commonitorium à vestra nobis magnificentia traditum . Quibus auditis , omnes unanimiter pro vestra indole omnipotenti Deo dignissimè gratias egerunt quia populo suo tam piissimum tamque sanctissimum Principem dedit , qui cuncta ordinabiliter disponere cupit .

C A P. I.

ET quoniam religiosa solicitude vestra primum de conversatione Episcoporum , Presbyterorum , & exterorum Clericorum querere studuit , nos quoque , quod regulariter melius fieri potuit , eadem ordinem servamus . Episcopum quidem ita conversari debere pronuntiamus ut ejus vita recte vivendi sit norma . Presbyteros vero & Clericos ita vivere oportet ut subditz plebi exemplo suz conversationis proficiant . Et quidam Coepiscoporum nostrorum , qui bona conversationis sibi consciū sunt , palam fateri recusabant , ne sui iporum laudatores viderentur . Qui vero negligentiam suam recognoscunt , more humani ingenii se ipso accusare verebantur . Juxta commonitionem tamen vestram diligenter perscrutantes , quosdam quales desideratis , qualefque populi Dei Pastores & Rectores esse decet , invenimus . Quorumdam vero negligenter vel erga Clericorum suorum custodiā vel erga plebium solitudinem reperimus ; quibus ut aliquantulum emen-

dandi spatiū tributis , humiliter petimus . Qui si ciò delicta non correxerint , severiori sententia subjacebunt .

I I.

Ceterum si quilibet laicorum vel Clericorum contra Episcopum vel aliquius ordinis Clericum aliquid queritur , noverint nos paratos & legitimam præbere audiencem , & si quid perperam gessisse probati fuerint , debitā animadversione puniri .

I I I.

Doctrina vero & predicatione in populum , partim Episcoporum & reliquorum Sacerdotum , partim vero populi negligenter , non sicut necessarium est procuratur . Et Sacerdotum quidem incuria nullatenus est excusanda . Quidam vero laici , & maximè potentes ac nobiles , quo studioſius ad prædicacionem venire oportebat , juxta domos suas basilicas habent ; in quibus diuinum audientes Officium , ad majores Ecclesiās rarius venire consueverunt . Et dum soli afflicti & pauperes veniunt , quid aliud quām ut mala patienter ferant illis predicandum est ? Si autem divices , qui pauperibus

P.M. Notes
ad Salvian.
pag. 419. ext.
trem.

ribus injuriam facere soliti sunt, venire non renuerint, admoneri utique possent ut eleemosynis peccata sua redimerent & à fluxu rerum temporalium se abstinerent. Admonendi sunt igitur potentes ut ad maiores Ecclesias, ubi predicationem audire possint, convenient, & quantum dono omnipotentis Dei divitius & honoribus cæteros antecedunt, tanto ad audiendum præcepta conditoris sui alacrius festinent.

I V.

Quidam autem Comites & Vassi dominici Prebyteros & Clericos nostros cæteros, quod nec Episcopis facere licet, absque nostra licentia recipiunt. Insuper etiam ubicunque ordinatos, & quosdam de quibus dubium est utrum consecrati sunt, in parochiis nostris absque nostra examinatione Missas celebrare faciunt. Quod ne ulterius fiat, omnimodis est inhibendum. Quare in ordinandis * plebium rationibus civium instituta serventur, & pestiferæ ambitionis vitium radiciter extirpetur, & neque ob quorundam propinquitatem, neque pro alicuius familiaritatis gratia, neque, quod maximè detestandum, propter pecuniarum acceptionem, indignus quilibet ordinetur. Et primum quidem ipsius loci Prebyteri vel cæteri Clerici idoneum sibi Rectorem elegant. Deinde populi qui ad eandem plebem aspicit sequatur assensus. Si autem in ipsa plebe talis inveniri non potuerit qui illud opus competenter peragere posse, tunc Episcopus de suis, quem idoneum judicaverit, inibi constituat.

V.

Sanè removenda quorundam laicorum procacitas, qui hoc solo obtenuit quod ad electionis confortium admittuntur, Archipresbyteria suis dominari præsumunt, & quos tanquam patres venerari debuerant, velut subditos contemnunt. Hi igitur intra proprii juris terminos sunt redigendi. Et si extraordinariam dominacionem in Ecclesiis exercere præsumperint, regiæ sunt disciplinæ coercendi. Ipsi vero qui ad gubernandas plebes legitimè protecti sunt, nullatenus à suis Episcopis repellantur, nisi aut in alicuius criminis reatum inciderint, aut easdem plebes male tractaverint.

V I.

Tollenda est enim prava omnia con-suetudo quæ in quibuldam locis oriri coepit; quia nonnulli Archipresbyteri, vel aliorum titulorum custodes, fruges vel alios Ecclesiarum redditus ad proprias do-

Tom. II.

mos abducunt. Quidam vero aliorum professiones conducunt, ut in eis quæ ab Ecclesiis suis male subtraxerunt recondant. Nonnulli autem laicorum in tantum eorum nequitæ se complices faciunt ut quæ hujusmodi transgressores ab Ecclesia subripuerunt, ipsi in suis dominibus abscondant. Tales ergo primum à suis Episcopis corripientur. Quod si se cœtius corrigere notuerint, tanquam qui ecclesiasticas res sacræ legæ temeritate tractaverunt, synodali sententiâ feriantur. Laicos vero qui post hanc denunciationem socios se hujus excommunicationis præbuerint, tanquam furti reos, judiciaria coarctabit auctoritas.

V II.

De restauratione Ecclesiarum illud Capitulum sufficit quod Genitor vester in Capitulare suo constituit. Sed ut servetur, vestrâ indiger admonitione.

V III.

Similiter & de xenodochiis, sicut in eodem Capitulari continetur, observandum est.

I X.

De Monasteriis autem virorum seu seminarum, quæ secundum regulam sancti Benedicti vel secundum canonicam auctoritatem disposita esse debent, quia inspiratio omnipotentis Dei, ut credimus, cor vestri moderamini incitavit, ipsi gratias referimus. Nam quod jam maxima ex parte ordinem suum amiserint, omnibus est manifestum. Quæ ut ad pristinum statum reducantur, in Domini ac Genitoris vestri ac vestra gloria dispositione consistit.

X.

Ea quidem Monasteria quæ adhuc statum suum retinent, unumquemque Episcoporum in cuius parochia constituta sunt providere oportet utrum ordinem suum teneant. Quod si aliter invenerit, una cum Rectore Monasterii corrige debet. Quod si Rectoris Monasterii principaliiter culpa fuerit, & se suosque subditos ad Episcopi sui admonitionem corrige dissimulaverit, synodice debet auctoritate percelli.

X I.

Quidam autem Episcopi & Rectores Monasteriorum res Ecclesiarum suarum subtraætas & aliis personis largitas esse queruntur, & ideo ecclesiasticas utilitates nequaquam se implere posse dicunt: quæ ut restituantur, vestram regiam Majestatem imploramus. Quia si hi qui eas pro animarum suarum remedio Ecclesiæ con-

tulerunt, primum merentur, sine dubio damnatione digni sunt qui eas subtrahere moluntur.

X I I.

In sacris Canonibus præfixum est ut decime juxta Episcopi dispositionem distribuantur. Quidam autem laici, qui vel in propriis vel in beneficiis suas habent basilicas, contempnæ Episcopi dispositione, non ad Ecclesiæ, ubi baptismum & prædicationem, manus impositionem, & alia Christi sacramenta percipiunt, decimas suas dant, sed vel propriis basilicis vel suis Clericis pro suo libitu tribuunt. Quod omnino modis divina Legi & sacris Canonibus constat esse contrarium. Unde vestram potestatem, ut eos corrigatis, expetimus.

X I I I.

Sacra docet auctoritas ut publicè peccantes publicæ poenitentiaz subiciantur. Inveniuntur autem quidam qui incesta macrimonia contraxerunt, & vel proximis suis vel Deo sacris mulieribus copulati sunt. Quidam etiam publicæ possunt poenitentiaz subjugari. Petimus ut Comitum vestrorum auxilio fulciantur.

X I V.

Quosdam Ministros Comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus. Unde Majestatem vestram obfécramus ut Capitulare Avi vestri de hac re observari præcipiat.

X V.

De Comitibus vero, de quorum vita & actibus à nobis querere voluit sublimitas vestra, quosdam tales esse scimus quales Dei ministros & vestræ reipublicæ provi-

fores esse decet. Nonnulli autem ut se suosque ministros corrigan, vestræ admonitione indigent. Quibus tamen ut aliquantum emendandi spaciū tribuatis, exposcimus. Qui si se ciuitas corrigerem noluerint, regiæ sunt auctoritate reprimendi.

X VI.

Statuimus etiam ne Episcopi, quandò pro confirmando populum parochias circumueant, Archipresbyteros suos gravent, & hujusmodi dispensa contenti sint, panes centum, frakings quatuor, vini sextaria quinquaginta, pullos septem, ova quinquaginta, agnum unum, porcellum unum, annonam ad caballos modios sex, foenum corr. tres *; mel, oleum, cera, quod sufficit.

X VII.

Perimus etiam ut eminentes Progenitorum vestrorum ita conservari præcipiat sicut à gloriose Genitore vestro in suo Capitulare constitutum est.

X VIII.

Per singulas parochias eas festivitates populus observare studeat quas proprius Episcopus venerari predicaverit; ita ut neque illas negligant quas Sacerdotes monuerint, neque inani superstitione eas celebrare prælument quæ nequaquam sunt observande.

X IX.

Si verò aliqui inventi fuerint qui Sacerdotibus obtemperare noluerint, per ministros reipublicæ distingantur, & satisfactionem poenitentiaz, quam Presbyteri imposuerint, subire cogantur.

Goldast.
Conf. Imp.
per. tom. 2.
pag. 44. 55.

CAPITULA VI.
EDITA POST RESPONSIONEM EPISCOPORUM.

IN nomine Dei omnipotentis. Anno Incarnationis Dominicæ DCCCLV. Indictione III. mense Februario, die mensis ejusdem quarto, cum Dominus magnificentissimus Hludouicus Augustus apud Ticinensem civitatem in augustali aula resideret, tractatus de statu sanctæ matris Ecclesiæ & pace divinâ dispositione commissi sibi imperii ac generali totius populi salute, præsentibus Optimatibus suis, dixit: Crebro vestram fidelitatem retroactis temporibus commonuimus ut secundum normam Christianæ Religionis vivere unusquisque nostrorum fidelium satageret, & suos à rapina compesceret. Attamen quia hactenus diligenter est actum, amodò omni conamine omnes studere volumus quod penitus à nostro regno rapina eluininetur, & pauperum voces usque nunc domini Sabaoth aures pulsantes querimoniis incipient suo Creatori laudes rependere pro ubique pace & quiete concessa nobis agentibus.

* fort. facili
corbes tres.

Pide Bignon
pag. 151.

C A P. I.

STATUIMUS autem ut Ecclesia Dei per socios regni nostri fundat terminos sub nostris emunitatis tuisione securi cum rebus & familiis permaneant ces praedecessorum nostrorum piumsumorum videlicet Augustorum temporibus fuisse probantur, carumque Rectores proprii uacans priuilegia, & Monachi per sua coenobia regularem teneant ordinem. Similiter & Clerus omnis proprio fungatur ministerio, ne mine molestante nostri terroris formidine.

I I.

Sancimus nihilominus ut singuli Comites & Rectores recipiunt in suis ministeriis legalem procurent populo facere iustitiam, pupilos & viduas protegant, per loca solita restaurent palam quibus, cum iter dictaverit, nos legatosque nostros valente recipere, ne graveatur Ecclesia. Quando etiam Episcopos, Abbatibus, vel Comes, seu Fidelium nostrorum quempiam in propria villa morari contigerit, cum suis in suis manente domibus, nec sub obcenu hospitiu vicinos opprimant, vel eorum bona diripient.

I I I.

Denique quia Christi custodiende clementia neminem iustitiae privavimus, sed neque privari absque legali sanctione aliquem nostrorum fidelium volumus beneficio, jubemus ne quis suum depraverit ullo modo, sed instaureretur securiter; ne qui dirigendi sunt a nobis undique, si depravata repererint, legaliter emendare compellantur, & eos deinceps perfrui prohibeant.

Porro cum ad nostrum quilibet nostrorum fidelium properat obsequium, tam quando quem redendo graditur pacifice, & ni generalis utilitas cum scandalet veniat in fructu, iuxta maneat. Episcopus & Comes, per quorum transcursum terminum, diligenter provideant ne molestentur incote, aut eorum dominus per vim patientur invadere, vel propria diripere aliquae pretio. Sed neque indignè per solita loca rectum, focus, aquam & paleam hospitibus denegare aut aquam carius quam vicinis audeant vendere.

V.

Igitur quia haec tenus in regno nostro frequenti vixisse nulli est ambiguum, sancimus unumquemque suorum hominum solitudinem gerere, ne solitam rapinam patrare presumant. Qua pro re si quis arctatus suum Seniorem dimiserit, penitus interdicimus ne recipiat ab altero; quatenus nisi corrigi voluerit, a nostri regni penitus excludatur finibus.

V I.

Hac olim sape inculcata, & augsutali nostra sanctione promulgata, quia ex parte in aliquibus videntur neglegta haec tendit, acriori ulcisci debuerant examine. Attamen nostra mansuetudine ut corriganter quantumcumque largimur ipsatum, quo quicque neglecta emendare valent, destinatur post modicum legatos strenuos emendata inquirere. Qui vero negligens repertus fuerit, propriis honorebus nostro privabitur judicio.

T I T U L U S I V.

CONSTITUTIO promotionis exercitus observantis partibus Beneventi, sub Indictione quinta decima.

C A P. I.

QUICUNQUE de mobilibus widrigid suum habere potest, perga in hostie. Qui vero medium widrigid habet, duo juncti in unum qualitatem instruant ut bene ire possint. Pauperes vero personae ad custodiam maritimam vel patris pergent; ita videlicet ut qui plusquam decem solidos habet de mobilibus, ad eandem custodiam vadant. Qui vero non plus quam decem solidos habet de mobilibus,

Tom. II.

nil ei requiratur. Si pater quoque unum filium habuerit, & ipse filius utilior patre est, instructus a patre perga. Nam si pater utilior est, ipse perga. Qui vero duos filios habuerit, quicunque ex eis utilior fuerit, ipse perga. Alius autem cum patre remaneat. Quod si plures filios habuerit, utiliores omnes pergaunt. Tantum unus remaneat, qui utilior fuerit. De fratribus indivisis, juxta Capitularem Domini Genitoris nostri volumus ut si duo fuerint, ambo pergaunt. Si tre. fuerint,

*Peregrinator
vol. 1. pag.
20.*

*(Leges
indivisi
utilior
lucr.)*

Z 2

unus qui inutilior apparuerit, remaneat; ceteri pergent. Si quoquè plures omnes utiliores apparuerint, pergent; unus inutilior remaneat. De qua condicione volumus ut neque per præceptum, neque per advocationem, aut quamcumque occasione excusatum sit, aut Comes aut Gastald vel ministri eorum illum excusatum habent; preter quod Comes in unoquoque Comitatu unum relinquat qui eundem locum custodiat, & duos cum uxore sua. Episcopi ergo nullum laicum relinquant. Quicunque enim contra hanc institutionem remanere præsumperit, propriis ejus amissis, quod subter ordinatum habemus, præfessionaliter ad nostrum opus recipere jussimus, & illum foras ejicere.

I I.

Omnibus enim notum esse volumus quia jam à prioribus nostris juxta hanc institutionem rulæ fuerunt, sed prima recuperare meruerunt. Nunc autem certissimè scitore, cùjuscunq; proprietas tulta fuerit, vix à nobis promerebitur recuperationem.

I I I.

A fluvio Pado usque Trebia sit Missus Lotfelmus. Inter Padum & Ticinum Eriulfus. Inter Ticinum & Adda Erembertus. Inter Adda & Addiza Landebertus. Ab Addiza usque ad Forum Julii Theobaldus. Petrus & Arthemius Episcopi, junctis secum Missis Episcoporum & Comitum, Pisâ, Lucâ, Pistoris, & Lunis. Theutinodus, Florentiâ, Volterrâ, & Aristio. Rotfelmus, Vlusi; & Senâ, Andreas. In ministerio Witonis, Rimmo & Johannes Episcopus de Forcona. In ministerio Verengari, Hiselmundus Episcopus. In littore Italico, Ermefridus, Maledo, & Vulferius.

I V.

Hi volumus ut populum ejicant, & custodiam prævideant, & populum in castella residere faciant, etiam & cum pace. Nam si Missus aliquis ausus fuerit prætermittere, qui nominibus remanserint, præsentiter proprium tollant, & eum foras ejicant. Et si inventus fuerit ipse Missus, proprium suum perdat. Et si Comes aliquem excusatum, aut bassallum suum, præter quod superius diximus, dimiserit, honorem suum perdat. Similiter eorum ministri, si aliquem dimiserint, & proprium & ministerium perdant.

Quod si Comes aut Bassi nostri aliquæ infirmitate remanserint, aut aliquem excusatum retinuerint, aut Abbares vel Abbatissæ si plenissimè homines suos non direxerint, ipsi suos honores perdant, & eorum Bassalli & proprium & beneficium perdant.

V.

Si quoquè Episcopus absque manifesta infirmitate remanserit, pro tali negligencia ita emendetur ut in ipsa marcha resideat quoquè alia vice exercitus illuc perga, in quantum Dominus largire dignatus fuerit.

V I.

Et ut certissimè sciatis quia hanc expeditionem plenissimè expiere volumus, constituimus ut Episcopus, Comes, aut Bassi noster, si in infirmitate incerta detentus fuerit, Episcopus quippe per suum Missum, quem meliorem habet, Comes verò & Bassi nostri per se ipsos hoc sub sacramentum affirment quod pro nulla occasione remanserint nisi quod pro certissima infirmitate hoc agere non potuissent.

V I I.

Omnis enim volumus ut omnem hostilem apparatum secum deferant, ut cum nos hoc prospexerimus, & in breviare fecerimus, non negligentes appareant, sed gratiam quoque nostram habere mereantur.

I X.

Vestimenta autem habeant ad annum unum, viætualia vero quoquæ novum fructum ipsa patria habere poterit. Frigidis enim quicunque eundo & redeundo commotionem fecerit, vitæ incurrat periculum.

X.

Ex quia temporis congruentia imminet quadragesimale, in quo studenda sunt præcepta Dei, constituimus ut quicunque Eccleiam fregerit, adulteria & incendia fecerit, vitæ incurrat periculum. Quicunque caballum, bovem, frisingas, vestes, arma, vel alia mobilia tollere ausus fuerit, triplici lege componat, & liberum armicara, id est, sella, ad suum dorsum ante nos à suis semotus bis dirigatur, & usque ad nostram indulgentiam sustineatur, servi verò flagellentur & tundantur, & illorum domini, quæ ipsi tulerunt, restituant. Quod si clamor ad Seniores venerit, &

ipſi talia noſ emendaverint, tunc horum
Seniores ipſam compositionem faciant,
& eadem armis carū, quandiu nobis pla-
cuerit, ſufficere compellantur.

X I.

Et hoc conſtinuimus, ut ex utraque
parte iustitia ſeretur, videlicet noſtrisicut
circa vicini, que neceſſaria ſunt, emenda.
Vicini autem nullatenus carū quām ſuis
circa vicini vendere preeſumant.

X I I.

Qui verò homicidia indiscretè & pr-

ſumptioꝝ fecerit, viꝫe incurvant pericu-
lum.

X I I I.

Iter enim erit noſtrum per Ravennam,
& immedietate mense Martii in Piscariam,
& omnis exercitus Italicus nobis cum. Tuſ
cani autem, cum populo qui de ultra ve-
niunt, per Romam veniant ad Pontem
Curvum, inde Capuam, & per Beneven-
tum descendant nobis obviam Luceria
viii. kalendas Aprilis.

F R A G M E N T A C A P I T U L A R I U M.

De dubia conventione.

Ex cod. 20. manu. I. Si quis de conventione illa aliquem
interpellaverit, non per poſtremas
aut adjacentes, ſed per primarias ratio-
nes, juxta quod in primis res facta ſe ha-
buit, tractetur. Quod ſi teſtes legitimi ad-
fuerunt conventioni, juxta teſtimonium
eorum maximè, non aliis poſteris occaſio-
nibus qua per primam ſtipulationem quod
factum eſt, oportet definiri.

Si servus Clericus fiat.

Ex cod. II. Si servus ſciente & non contradic-
ente domino in Clero ſortitus ſit, ex hoc
ipſo liber & ingenuus fiat. Si enim igno-
rante domino confeſratio facta fuerit, li-
ceat domino intra annum tantum condi-
tionem probare & proprium ſervum recipere.
Si autem servus ſciente vel igno-
rante domino, ſecundum ea que diximus,
ex ipſo honore clericatus libertatem me-
ritus, poſteā ecclesiasticum ministerium
reliquerit, & ad Laicorum vitam tranſie-
rit, domino ſuo in ſervitio tradatur. *Ex*
*Novella conſtitutione c. x. xii. Imp. Juſti-
niani, cap. 17.*

*Si Eccleſia aliquid ſui juris defrauda-
tum fuerit.*

Ex cod. III. Si Eccleſia aliquid ſui juris defrau-
datum fuerit à pravis procuratoribus aut
prece aut prelio aut privatā gratiā praefe-
ſorum, ſuccelforibus omni tempore li-
ceat inferre calumniam: quia nullo tem-
pore Eccleſia debet ſuum jus amittere,
præter mobilem poſſeſſionem, ut eſt au-
rum, argentum, vefteſ, aut pecora, aut
domus. Prædia verò, terras, viſtas, Ec-

cleſias, censuſ, quia inde magni redditus
poſſunt exire in communē bonum, nullā
commutatione, nullo pacto licet ad pro-
prietatem alicujus transferre. Quod poſt-
quam compertum fuerit, reſcindatur.

*De non accipiendis qualibet ſcunque per-
ſonis in iudicio, in acceſſatione, &
teſtimonio.*

IV. Hoc ſancimmoſ, ut in palatiis noſ-
tris ad acceſſandum & iudicandum & teſ-
timonium faciendum non ſe exhibeant
viles perſone & infameſ, haftriones ſcili-
cer, nugatores, manzeres, ſcurræ, con-
cubinarii, neque ex turpium ſeminarum
comiſſione progeniti, aut servi, aut
criminoſi. Frequenter enim homines hu-
juſmodi ex iuſpicioſe conveſtationiſ pra-
væ & naturæ, ut inferiores non videan-
tur, quod placet aſſerere nituntur contra
digniores.

De nonis & decimis.

V. Quicunque nonam & decimam ad-
monente Epifcopo vel Abbatē vel quolibet
alio Rectore ad primam ejus admoni-
tionem dare contempferit, regiū poreſta-
te cogente eaſdem decimas & nonas ſol-
vat, & inſuper ad partem ejusdem Eccle-
ſia legem ſuam componat. Si ſecundo ad-
monitus predictas nonas & decimas red-
dere neglexerit, cum eisdem nonis & de-
cimis bannum dominicum perſolvat. Nam
ſi tertio admonitus in eisdem nonis & de-
cimis dandis neglegens evenerit, res Ec-
cleſia, de quibus eaſdem nonas & deci-
mas dare debuerat, penitus amittat. No-
næ verò & decimæ tantum de annona, le-

Ex cod.

Ex cod. Di-
visionis.

gumine, vino, foeno, & nutrimente, & omnis generis animalium dande sunt. Et hi qui nonas & decimas dare debent, juxta quod rerum ecclesiasticarum habent, ad Ecclesias & claustra Rectorum venerabilium locorum adjutorium faciant.

De coniurationibus & conspirationibus.
Ex Concilio Chalcedonensi titulo xviii.

Ex cod. Ri-
viphili.

VI. Coniurationis vel conspirationis crimen etiam à veteribus legibus est omnino prohibitum. Multò magis hoc in Ecclesia Dei ne fieri, admonere convenit. Si qui ergo Clerici vel Monachi reperti fuerint conjurantes vel conspirantes, aut infidias ponentes Episcopis aut Clericis, gradu proprio penitus abiciantur, & postmodum imperiali sententiā modis omnibus feriantur.

De his qui sacramento se obligant ne ad pacem redeansi. Ex Concilio.

Ex cod.
Council.
Hier. can. 7.
Haligard.
lib. 4. c. 12.
Regio. lib.
c. 122.
Burchard.
lib. 12. cap.
27.
Ivo. part. 12.
c. 97.
Gratian. 11.
q. 4. cap. 11.
Q. Jerome.
10.

VII. Qui sacramento se obligaverint ut litigantes cum quolibet ad pacem nullo modo redeant, si Clerici fuerint, depontantur; si laici, pro perjurio uno anno à communione corporis & sanguinis Domini segregentur; reatum vero suum eleemosynis & elemis quantis potuerint jejunii absolvant; ad caritatem vero, quae operit multitudinem peccatorum, celeriter redire festinent. Quod qui contempserit facere, imperiali sententiā feriatur.

*De immunitate infra dicta Karolus
Augustus.*

Ex cod. Ri-
viphili.

VIII. Si quis infra claustra Ecclesiarum Dei violenter intraverit, & immunitatem infringere presumperit, usque ad satisfactionis emendationem veniat, omnium communione privetur, & à sancta Dei Ecclesia liminibus arceatur, nec cum fidelibus communicet qui sacrostanto loco divino cultui consecrato vim inferre non metuit. Primū ergo ab Episcopo parochiz excommunicandus est, & ab eo ceteris Episcopis innotescendum, ut nullius communioni jungatur donec emendando faciascat. Comes vero pagi ipsius eum per bannum venire faciat, & per legem omnia emendare compellatur; & pro domino quod in immunitate fecit, sexcentos solidos componat. Si autem ipse nec Episcopis, nec Comiti acqueverit, à Missis nostris comprehensus in causas nostras legales deducatur; & pro eo quod Episcopis inobediens fuit, & Comitis nostri & Scabinorum iudicio non acquievit, & bannum nostrorum transgressus est, per legem judicatus capitali sententiā

puniatur, & res ipsius in fiscum nostrum redigantur.

De decimis novaliis.

IX. Novalia rura, quæ juxta culkos agros sunt, Ecclesie antiquæ docimenter. Et si ultra milliaria quatuor vel quinque in falku quelibet digna persona aliquod novale colaboraverit, ibidemque cum sui Episcopi consensu Ecclesiam construxerit, post consecrationem Ecclesie provideat Presbyterum, ejusque conductu de eodem elaboratu decimas eidem Ecclesie conferat.

Ut omnis controversia, si iudicio ecclæstico expedit agitari, nequaquam ad seculare iudicium transeat.

Regio. lib. 1. c. 44.

X. Statutum est ut quecumque controversia iudicio & auctoritate ecclæsticâ cooperint agitari, nequaquam ad seculare iudicium transeat, ubi iteratè provocent, sed ecclæsticis sanctionibus terminentur. Nam à Judicibus quos communis confensus elegit ad alios Judices non licet provocare, nisi major auctoritas sit, secundum canoniam normam. Si autem in seculari iudicio, id est, in Comitis placito, causa prius fuerit ventilata, secundum legem mundanam finiatur. Salvo ecclæsticae legis privilegio.

De eo qui bannum Episcopi vel Presbyteri parvipendit.

Regio. lib. 1. c. 112.

XI. Quisquis bannum vel excommunicationem Episcopi vel Presbyteri sui superbiendo parvipenderit, hic talis ab Ecclesia penitus evellatur. Ait enim Dominus ad Moysen: *Anima qua superbiendo mandatum Domini transgressa fuerit, peribit de populo suo.* Hinc Dominus in Evangelio: *Qui vos spernit, me spernit.* Ibid. c. 45. Num. 15. 30. Et Moyses contumacibus dicit: *Non contra me est murmur vestrum, sed contra Dominum.* Et Dathan & Abiron vivi absorpti sunt, quia infurixerunt adversus eundem Moysen, & ejus mandatum spreverunt. Et idem tale scelus gravissime vindicandum est.

Luc. 10. 16.

Ezod. 16. 4.

Ne mancipia ecclæstica in secularem servitutem redigantur. Ex Capitulis ad Caristiacum.

XII. Injustum videtur & impium ut mancipia quæ fideles viri seu feminæ pro remedio animæ fuz Deo & Sanctis ejus consecraran, cujuscunque muneri, pretii, vel commutationis commercio iterum in secularem servitutem redigantur, cum Canonica auctoritas servos fugitivos tan-

Regio. lib.

1. c. 170.

Burchard.

lib. 1. cap.

274.

Ivo. part. 1.

c. 835.

Gratian. 11.

q. 2. c. 55.

Injunctum.

tummodò distrahi permittat. Et idem omnes Rectores Ecclesiarum summo perè caueant ne unius elemosyna akierius peccatum fiat. Sicut enim indecens est ut ex libero servus fiat, sic absurdum ut ex ecclesiastica dignitate servus decidens humanæ obnoxius sit servicuti.

De sortilegis & sortiariis.

XIII. Ut Epicopi Episcoporumque ministri omnibus viribus elaborare studeant ut perniciosem & à diabolo inventam sortilegiam & maleficam artem penitus ex parochiis suis eradant, & si aliquem virum aut feminam hujuscemodi sceleris sectacorem invenerint, turpiter dehonestatum de parochiis suis eiciant. Ait enim Apostolus: *Hæreticum post unam & secundam admonitionem devita, sciens quia subversus est qui ejusmodi est.* Subversi sunt & à diabolo capti tenentur qui, de religio Creatore suo, à diabolo suffragia querunt. Et idem à tali peste mundari debet sancta Ecclesia. Illud etiam non omitendum, quod quædam scelerata mulieres retro post Satanam conversæ, demonum illusionibus & phantasmatibus seducere, credentes & profanter nocturnis horis cum Diana, Paganorum Dea, & innumerata multitudine mulierum equitare super quædam bestias, & multa terrarum spatiæ intempesta noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut domine obedire, & certis noctibus ad ejus servitium evocari. Sed utinam ha solæ in perfidia sua perissent, & non multis secum in infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumeræ multitudo, hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credit, & credendo à recta fide deviat; & in errorem Paganorum revolvitur, cùm aliquid divinitatis aut numinis extra unum Deum esse arbitratur. Quapropter Sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo cum omni instantia prædicare debent ut noverint hec omnimodis falsa esse, & non à divino sed à maligno spiritu talia phantasma mentibus infideliū introrū. Siquidem ipse Satanas, qui transfigurat se in Angelum lucis, cùm mentem cuiuscunque mulierculæ ceperit, & hanc sibi per infidelitatem & incredulitatem subjugaverit, illuc transformat se in diversarum personarum species atque similitudines, & mentem, quam captivam teneret, in somnis deludens, modo lata, modo tristitia, modo cognitas, modo incognitas personas ostendens, per devia quæque deducit; & cùm solus spiritus hoc patitur, in-

fidelis mens hæc, non in animo, sed in corpore, evenire opinatur. Quis enim non in somnis & nocturnis visionibus extra se ipsum educitur, & multa vident dormiendo quæ nunquam viderat vigilando? Quis vero tam stultus & hebes sit qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur, cùm Ezechiel Propheta visiones Domini in spiritu, non in corpore, viderit, & Johannes Apostolus apocalypsis sacramenta in spiritu, non in corpore, vidit & audivit, sicut ipse dicit: *Sicutum fui in spiritu.* Et Paulus non audet se dicere raptum in corpore. Omnibus itaque publicè admuntianum est quod qui talia & his similia credi, fidem perdidit, & qui fidem rectam in Deo non habet, hic non est ejus, sed illius in quem credit, id est, Diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est: *Omnia per ipsum facta sunt.* Quisquis ergo aliquid credit posse fieri, aut aliquam creaturam in melius aut deteriorius immutari aut transformari in aliam speciem vel similitudinem, nisi ab ipso Creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, procul dubio infidelis est.

Ut in immunitatibus Ecclesiarum malum vel placitum publicum nemo tenere presumat.

XIV. Placuit ut nullus Comes neque aliquis ex judicaria potestate mallum aut placitum in immunitatibus vel æriis Ecclesiarum tenere aut quemquam de familia earundem Ecclesiarum quicunque occasione aut temeritate injuriare presumat. Quod si fecerit, bannum dominicum persolvet, & insuper Deo & Ecclesiz quam lexit secundum canoniam institutionem in omnibus satisfaciatur. Quod etiam si facere distulerit, tamdiu à coru fidelium arceatur donec penitentiæ acceptâ reatum quem commisit emenderet.

De libertis ex familiâ Ecclesie factis.

Ex Concilio Tolerano, cap. LXVII.

XV. Si nihil ex proprio conferunt Sacerdotes his qui eos faciunt, & si qui nulla ex rebus suis pauperibus Christi distribuunt, eterni Judicis voce in futurum condemnabuntur, quanto magis hi qui auferunt pauperibus quod non dedorunt. Quapropter Episcopi qui nihil ex proprio suo Ecclesiz Christi compensaverunt, hanc divinam sententiam metuant, & liberos ex familia Ecclesiz ad condemnationem suam facere non presumant. Impium est enim ut qui res suas Ecclesiz Christi non contulerit, damnum inferat,

Regino, lib.
a. c. 104.
Burchard.
lib. 10. c. 1.
Ivo par. 11.
c. 10.

TIT. 1. 10.

Capitula
Herculi C.
1.

APOC. 4. 1.

JOAN. 1. 1.

Ex codice
in quo caseo
nes habet.

Ex cod. cod.
Concil. Tol.
let. IV. can.
7.
Regino, lib.
c. 106.
Burchard.
lib. 1. cap.
10.
Ivo par. 1.
c. 10.
Ciriac.
12. 2. 1. c.
19. Ep. 1. c.

& jus Ecclesie alienare contendat. Tales
igitur liberos successor Episcopus absque
aliqua oppositione ad jus Ecclesie revoca-
bit, quia eos non sequitas, sed improbi-
tas, absolvit.

De eo qui de objectis se expurgare voluerit.

Ivo p. 14.
c. 144.
Capitula
Kroll. III.
tit. v. c. p.

XVI. Probat illa vera esse quia ad ex confundanda mi-
nimè vult adesse. Unde in secularibus le-
gibus inventur scriptum: Injuste vietus
infra tres mensas reparare causam. Quod si
facere neglexerit, sententia quia adversus
eum collata fuerit perseveret. Et ne sit
vobis contrarium vel etiam ne miremini
quid de secularibus legibus locutus sum

in nostro iudicio, quia ecclesiastice leges
& divinæ eas recipiant.
*Ut quos regia potestas in gratiam rece-
perit, his etiam minores potestates
communicent.*

XVII. Si quos culparum regia po-
testas aut in gratiam benignitatis reelperit
aut mense fuit participes efficerit, hos
etiam Sacerdotum & populorum conven-
tus suscipere in ecclesiastica communione
debet; ut quod principialis pietas reci-
pit, nec à Sacerdotibus Dei extraneum
habetur.

Evo p. 16.
c. 144. & ep.
66. 171.
Concil. To-
let. XII. c.
1.

*Vide Marcellum in libro de Concordia; Savonensem ad
Sidon. pag. 85; Supplementa Concil. Gall. pag. 351; Se-
demus de Synodis, lib. 1. pag. 355.*

Vide etiam Codicem Aliscianum, in fine libri secundi.

**HILUDOUVICI II, IMPER. AUG. RESCRIPTUM ad Basiliū Imperatorem Constanti-
nopolitanum.** Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

**EPISCOPORUM DECRETUM de divorcio inter Regem & Reginam factum in Con-
ventu sive Synodo Aquisgranensi à HLOTHARIO II. REGE convocata anno 861.**
Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

**HLOTHARII II REGIS RESCRIPTUM de majoritate Regis in temporalibus & obe-
dientia in spiritualibus ad Nicolaum I. Pontificem Romanum.** Vide in NOVO CO-
DICE LEGUM VETERUM.

**EPISCOPORUM ET COMMUNIUM ORDINUM GERMANIAE TRANSRHENANÆ EDICTUM
de unitate Regum & Ordinum utriusque Francie consideranda & ne alter alet-
rius homines ad defectionem solliceti.** Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

KAROLI III, Crassi IMP. AUG. CONSTITUTIONES. Vide in NOVO CODICE LEGUM
VETERUM.

**ARNULPHI, IMP. AUG. CONFIRMATIO contradicti concordialis cum Ecclesia
fadi qui sine autoritate Imperatoris ratu esse non poterat.** Vide in NOVO CODICE
LEGUM VETERUM.

**SACRAMENTUM FIDELITATIS ARNULPHO, Imperatori, à populo Romano praefli-
atum.** Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

ZUENDEBOLDI REGIS DECRETUM de reficienda possessione per injustitiam ablatâ.
Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

**HILUDOVICI IV, IMP. AUG. CONSTITUTIONES de confirmatione Praeceptorum ac
Privilegorum à superioribus Imperatoribus editorum.** Vide in NOVO CODICE LE-
GUM VETERUM.

HILUDOVICI IV, IMP. AUG. Leges portoria Sanctæ in Comitiis Rastadianis,
anno 904. Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

HILUDOVICI IV, IMP. AUG. EDICTUM de rito manumissionis. Vide in NOVO CO-
DICE LEGUM VETERUM.

M A R C U L F I
M O N A C H I
F O R M U L A R U M
L I B R I D U O.

I N D E I N O M I N E.

INCIPIT PRAEFATIO LIBRI HUJUS.

DOmino Sancto, meritis
beatissimo, & apostolico
semper honore suscipiendo,
omnique praeconio
laude celebrando Domino
ac Reverentissimo Papo
Landerico Marculfus ultimus ac vilissimus
omnium Monachorum. Utinam, sancte
Pater, iussionem vestram tam efficaciter
quam spontaneè obtemperare valuiem,
quia jam supra vires meas possibilis
conatus sum injunctum à vobis subire
negocium, cùm ferè septuaginta aut amplius
annos expieam vivendi; & nec jam tre-
mula ad scribendum manus est apta, nec
ad videndum mihi oculi sufficiunt caligan-
tes, nec ad cogitandum sufficit hebetudo
mentis. Quia iuxta dictum cuiusdam pru-
dentissimi viri, in pueris crevit sensus, in
juvenibus viget, in senibus minuitur.
Propterea qui eleganter facere non potui,
ut volui, feci tamen ordinatè ut potui,

Tom. II.

non solum ea quæ iussitis, verum etiam
multa alia in hac scedula, tam præceptio-
nes regales, quam chartas pagenses, juxta
simplicitatis & rusticitatis meæ naturam
intimare curavi. Scio enim multos fore &
vos & alios prudentissimos viros & elo-
quentissimos ac rhetores & ad dictandum
peritos qui ista, si legerint, pro minima &
velut deliramenta, eorum comparata sa-
pientia, reputabunt, vel certè legere de-
dignabunt. Sed ego non pro talibus viris,
sed ad exercenda initia puerorum, ut po-
tui, aperte & simpliciter scripsi. Cui li-
ber, is exinde aliqua exemplando faciat.
Si vero displiceret, nemo cogit invitum; nec
præjudicat mea rusticitas eruditorum &
rhetorum toribus verborum, & eloquen-
tia facundia. Sunt præterea nonnulla ne-
gotia hominum, tam in palatio, quam in
pago, quæ scribi non queunt antequam
invicem conferantur, & juxta proposi-
tiones vel responsiones eloquia eorum

A a

tunc scribantur & gesta. Ego verò hac tunc apud maiores meos, juxta consuetudinem loci quo degimus, didici, vel ex senatu proprio cogitavi, ut potui coacer-

vare in unum curavi, & Capitula prae-
tavi, ut faciliter quod voluerit à querente
inanea scripto reperiantur.

INCIPIUNT CAPITULA SCEDOLAE OPERIS HUJUS.

1. *QUALITER privilegium condatur.*
2. *Concessio Regis de hoc privilegio.*
3. *Emunitas Regis.*
4. *Confirmatio de Regis emunitate.*
5. *Præceptum Regis de episcopatu.*
6. *Indiculus Regis ad metropolitanum Episcopum ut alio Episcopo benedicat.*
7. *Consensus civium pro episcopatu.*
8. *Charta de ducatu, patriciato, aut comitatu.*
9. *Indiculus ad aliud Regem, cum legatio dirigitur, & verbis suggestur commendatitii.*
10. *Rescriptum ad Regem pro suo legatario.*
11. *Traditoria legatariorum vel minima facienda ad istius instar.*
12. *Præceptum interdonationis.*
13. *Præceptum de laesiverpo fermanum Regis.*
14. *Prologi tres de cessionibus regalibus.*
15. *Concessio ad loco sando.*
16. *Confirmatio Regis ad loco sando.*
17. *Iterum confirmatio pro secularibus viris.*
18. *De Regis antruffione.*
19. *Præceptum de clericatu.*
20. *De divisione ubi Regis accesserit Missus.*
21. *De causas alterius receptas.*
22. *Præceptum denariale.*
23. *Charta de causa suspensa.*
24. *Charta de mundebarde Regis & Principis.*
25. *Prologo de judicio Regis, cum de magna re duo causantur simul.*
26. *Indiculus commonitorius ad Episcopum.*
27. *Item indiculus ad Episcopum pro alium distingendum.*
28. *Charta audiendale.*
29. *Iudiculus ad laico.*
30. *Communione cum Rege.*
31. *Confirmatione Regis de omni corpore facultatis.*
32. *Si quis contra voluntatem Regis egerit, securitas cui eum persequi iufferit.*
33. *Præceptum quorum ab hostibus vel alio modo fuerint instrumenta incensa.*
34. *Relatione pagensium ad Regem directa.*
35. *Confirmatio alia de omni corpore facultatis ad monasterio.*
36. *Ut causas auditorum adsumendi suorum aliqui licentiam habeant.*
37. *Judicium evinditale.*
38. *Charta paricla.*
39. *Ut pro nativitate Regis ingenui relaxentur.*
40. *Ut leudes famio pronuntiantur Regi.*

INCIPIUNT exemplaria de diversis conditionibus qualiter regales chartas pagenses, cui haec formola habere placuerit, & melius non valet, scribantur.

De privilegio.

DOMINO sancto & in Christo venerabili fratri illo Abbatii, vel cuncta congregationi monasterii illius in honore beatorum illorum ab illo in pago illo constructo, ille Episcopus. Compellit nos affectio caritatis vestra, radio instammatte divino, illa pro vestro quieti providere quæ nobis maneat ad mercedem, & ea recte tramite inconvulso limite terminari quæ perannem deinceps propitiante Domino, obtineant firmatatem; quia non minore

Domino retributio speratur futura pro fucciduis contemplante temporibus quam ad praesens munera pauperibus offerente. Et ne nobis aliquis detrahendo extimeret in id nova decernere carmina, dura ab antiquis juxta constitutionem Pontificum per regalem sanctionem monasterii sanctorum Lixinensis, Agennensis, Luxoviensis, vel modis innumerabilis per omne regnum Francorum sub libertatis privilegium videntur confistere, sed pro reverentia sanctorum benorumque omnium fratrum implendo iussa, custodien-

Pto. tom. I.
Liberi, p.
169.

do præcepta, obedientiam propalabo. Quid verò vos vel successores vestri sancto suadente Spiritu deinceps custodiatis, immò sancte illius Ecclesie Episcopus debeat adimplere, huic pagina credidimus inferendum. Hoc est. Ut de vestra congregazione qui in vestro monasterio sancta debeat bajulare officia, quam Abbas cum omni congregatione poposcerit, à nobis vel à successoribus nostris sacros percipient gradus, nullum pro ipsorum honore præmium percepturus. Altare in ipso monasterio prædictus Episcopus benedicat, & sanctum chrisma annis singulis, si voluerint postulare, pro reverentia loci sine pretium concedat, & juxta dispensationem divinam, cùm Abbas de ipso monasterio à Domino migraverit, quem unanimiter omnis congregatio illa Monachorum ex semetipsis optimæ regulæ compertum & vita meritis congruentem elegerint, similiter sine præmium memorata urbis Episcopus ipse promovet Abbatem. Nullam penitus aliam potestatem ad ipso monasterio, neque in rebus, neque in ordinandis personis, neque in villabus ibidem jam conlatis aut deinceps regio munere aut privatorum conlaturas, vel in reliqua substantia monasterii, nos successoresque nostri Episcopi, aut Archidiaconi, seu cæteri alii ordinatores, aut qualibet alia persona prædictæ civitatis habere non præsumant, aut quodcumque de eodem monasterio, sicut de parochiis aut cæteris monasteriis, munera causâ audeant sperare aut auferre; nec de hoc quod à Deum timentibus hominibus transmissum aut in altario offeratum fuerit, aut sacris voluminibus, vel quibuscumque speciebus ad ornatum divini cultûs pertinet, ad præsens conlata vel deinceps conlatura fuerint, auferre præsumant. Et nisi rogatus à congregazione illa vel ab Abbatore, pro oratione lucranda, nulli nostrum liceat monasterii adire secreta aut finium ingredi septa. Et si ab eis illuc Pontifex postulatus, pro lucranda oratione vel eorum utilitate, accesserit, celebrato ac peracto divino mysterio, simplicem ac sobriam benedictionem perceptam, absque ullo requisitu domum studeat habere regressum; ut quatenus Monachi, qui Solitarii nuncupantur, de perfecta quiete valeant duce Domino per tempora exultare, & sub sancta regula viventes, & beatorum Patrum vitam secantes, pro statu Ecclesie & salute Regis vel patriæ valeant pleniū Dominum exo-

Tom. II.

rare. Et si aliquid ipsi Monachi de eorum religione tepidi an secus egerint, secundum eorum regulam ab eorum Abbatore, si prævaleret, corrigantur. Sin autem, Pontifex de ipsa civitate coercere debeat: quia nihil de canonica auctoritate convellitur, quicquid domesticis fidei pro quietim tranquillitatibus tribuitur. Si quis autem ex nobis, quod Deus avertat, calliditate commotus, aut cupiditate præventus, ea quæ sunt superiori comprehensi temerario spiritu violare præsumperit, à divina ultione prostratus, reatu anathematis subjaceat, & tribus annis à communione omnium fratrum se noverit alienum. Et nihilominus hoc privilegium perpetuum maneat incorruptum. Quam constitutionem nostram, ut firmis subsistat vigoribus, & nos & fratres nostri Domini Episcopi subscriptionibus manibus nostris decrevimus rotarari. Actum ibi, sub die illo, anno illo.

Concessio Regis ad hoc privilegium.

II. Ille Rex viris apostolicis patribus nostris, necnon & inlustribus viris illi Comiti, vel omnibus agentibus præsentibus & futuris. Oportet enim clementia principali ut inter ceterorum petitionibus Sacerdotibus debeat benignum accommodari auditum, & quod pro timore divini nominis postulatur, ponatur proculdubio ad effectum; ut fiat in mercedem conjunctio, dum pro quietem servorum Dei congrua impetratur petitio: quia fides perfecta non dubitat ad altissimi gratiam pertinere quod secundum sacro eloquio præcipue à domesticis fidei devotâ mente impenditur, quia scriptum est: *Beati pauperes spiriu, quoniam ipsorum est regnum celorum.* Matth. 5. Ergo dū & ille Episcopus, aut Abbas, aut influens vir monasterium in honore sancti illius, in pago illo, aut super sua proprietate, aut super fisco, noscitur edificasse, ubi ad præsens ille Abbas vel turba plurima Monachorum adunata esse noscuntur, ad petitionem illius clementia nostra pro quiete ipsorum servorum Dei præceptionem vigoris nostri placuit propalare, sub quo tranquillitas ordine, Domino protegente, ipsi Monachi juxta Religionis normam perpetuam valeant residere, elegimus ut & hæc serie debeat plenius declarari: quia nihil de canonica institutione convellitur, quicquid ad domesticis fidei pro tranquillitatibus pace conceditur. Nec nobis aliquis detrahendo estimet in id nova decernere carmina, dum ab antiquitüs juxta constitutionem Pontificum per regalem sanctionem monasteria

A a 2

santorum illorum vel cetera in regno nostro sub libertatis privilegium videntur consistere , ita & præsens valeat , Deo adjutore , constare . Ergo , si quid in villabus , mancipiis , vel reliquis quibuscumque rebus , atque corporibus , aut regio munere aut privatorum aut suprascripti illius , vel à quibuslibet est delegatum , aut deinceps fuerit additum , juxta quod ab illo Pontifice vel ceteris Domnis Episcopis ad præfato monasterio , juxta quod eorum continet privilegium , quem nobis præfatus ille protulit recensendum , sancitum esse cognovimus , nullus Episcoporum , ut diximus , nec præsens , nec qui fuerint successores , seu Archidiaconi , vel eorum ordinatores , vel quilibet persona , possit quoque ordine de loco ipso auferre , aut aliquam potestatem libi in ipso monasterio præter quod scriptum est adaptare , vel aliquid quasi per communionem titulum minuare , aut de ministerii ornamenta vel de offertione in altario inlata abstollere , nec ad ipso monasterio vel cellulas ejus , nisi tantum pro lucranda oratione , & ipsud , si fuerit , cum voluntate Abbatis vel ejus congregationis , absque dispendio eorum , alter accedere penitus non præsumat ; quòd facilius secundum delegacionis votum vel hujus seriz auctoritatem ad ipso monasterio absque ullius inquietudine ibidem cuncta proficiant in augmentis . Adientes ut nulli penitus Judicum vel cuilibet hominum licentia sit de rebus præfati monasterii absque voluntate ipsorum servorum Dei in aliquo inquierere defraudare , aut temerario spiritu suis usibus usurpare ; ne , quod primitus est , & Dei iram incurrat & nostram offensam , vel à fisco grave damnum sustineat . Illud nobis pro integra mercede nostra placuit addendo , ut tam quod ex nostra largitate quam delegatione ipsius vel ceterorum aut cuiuslibet ibidem est aut fuerit devoluta professio , quoque tempore , nulla judicaria potestas , nec præsens , nec succidiva , aut causas audiendo , aut aliquid exactando , ibidem non præsumat ingredere ; sed sub omni emunitate hoc ipse monasterius vel congregatio sua sibi met omnies fredos concessos debeant possidere . Et quicquid exinde fiscus noster forsitan de eorum hominibus aut ingenuos aut servientes in eorum agros commanentes vel undecunque poterat sperare , ex indulgentia nostra in luminaribus ipsius sancti loci vel in stipendia servorum Dei , tam nobis in Dei nomine viventibus , quam per tempora suc-

céntibus Regibus , pro mercedis compendium debeant cuncta proficere , ut pro æterna salute vel felicitate patriæ seu Regis constantiam delectet ipsis Monachis immensam Domini pietatem jugiter implorare . Quem præceptum decreti nostri , Christo in omnibus suffraganti , ut firmè habeatur , & perenniter conservetur , subscriptione manus nostræ infra studiimus peragrari .

Emunitate regis.

III. Maximum regni nostri augere credimus munimentum , si beneficia opportuna locis Ecclesiarum , aut cui voluerit dicere , benivolâ deliberatione concedimus , ac Domino protegente stabiliter perdurare conscribimus . Igitur noverit follertia vestra nos ad petitionem apostolico viro domino illo , illius urbis Episcopo , talem pro æterna retributione beneficium visi fuimus indulisse ut in villabus Ecclesiaz domus illius , quas moderno tempore aut nostro aut cujuslibet munere habere videtur , vel quas deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas ampliare , nullus Judex publicus ad causas audiendo aut freda undique exigenduni nullo umquam tempore non præsumat ingredere ; sed hoc ipse Pontifex , vel successores ejus , propter nomen Domini , sub integra emunitatis nomine valeant dominare . Statuentes ergò ut neque vos , neque juniores , neque successores vestri , nec nulla publica judicaria potestas quoque tempore in villas ubicunque in regno nostro ipsius Ecclesiaz aut regia aut privatorum largitate conlatas , aut qui inantea fuerint conlaturas , aut ad audiendum altercationes ingredere , aut freda de quilibet causas exigere , nec mansiones aut paratas vel fidei jussores tollere non præsumatis ; sed quicquid exinde aut de ingenuis aut de servientibus ceterisque nationibus quæ sunt infra agros vel fines seu suprà terras prædictæ Ecclesiaz commanentes fiscus aut de freda aut undecunque potuerat sperare , ex nostra indulgentia pro futura salute in luminaribus ipsius Ecclesiaz per manum agentium eorum proficiat in perpetuum . Et quod nos proper nomen Domini & animæ nostræ remedium seu nostrâ subsequenti progenie plenâ devotione indulsumus , nec regalis sublimatis nec cujuslibet Judicum fæva cupiditas refragare tentet . Et ut præsens auctoritas tam præsentibus quam futuris temporibus inviolata , Deo adjutore ,

permaneat, manū nostrā subscriptionibus infīrā roborare decrevimus.

Confirmatio de emunitate.

IV. Principali quidem clementiā cunctorum decet accommodare aure benignā; præcipue quæ pro compendio animarum à precedentibus Regibus parentibus nostris ad loca Sancitorum probantur esse indulta, devotā debemus mente perpendere, & congrua beneficia, ut mereamur in mercedem esse participes, non negare, sed robustissimo jure per nostris oraculis confirmare. Igitur apostolicus vir ille, illius civitatis Episcopus, clementiā regni nostri suggestit eō quod ille Rex per suam auctoritatem suā manu subscriptam de villes Ecclesia suz illius, quod ad præsens possidebat, vel quod à Deo timentibus hominibus ibidem inanteā delegabatur, integrā emunitatem concessisset ut nullus Index publicus ad causas audiendum, vel feda exigendum, nec mansiones aut paratas faciendum, nec fideiustores tollendum, nec homines ipsius Ecclesia de qualibet causas distringendum, nec nullas redhibitiones requirendum, ibidem ingredere non præsumatis; sed sicut ipse beneficius à jam dictis Principibus ad jam dicta Ecclesia fuit indultus & usque modo conservatus, ita & deinceps per hanc nostram auctoritatem generaliter Confirmatum in Dei nomine perenniter maneat inviolatum; & quicquid exinde fiscus noster poterat sperare, in luminaribus ipsius Ecclesiæ in perpetuum proficiat. Et ut hac auctoritas tam præsentibus quam futuris temporibus inviolata, Deo adjutore, possit constare, subeas eam propriā manu decrevimus roborare.

Præceptum de episcopatu.

V. Ille Rex viro apostolico illo Episcopo. Quamvis nos administrandum gubernandumque rerum statum præcessis occupationibus regiæ sollicitudinis cura constringat, nihil tamen tam principali quam Principe dignum est ut cum à pastorali paululum aberrat plebs destituta præsidio, pro salute animarum hujusmodi personis locis celstioribus pontificalem præsopiat committere dignitatem in quibus inaneat dupliciter sermo, ut populus magistrum, actus Christi imitetur discipulus; qui plebem non minus pietate quam severitate constringat, qui sciat commissa libi talenta affidua prædicationis sermonibus expolire, & adquisita multiplicataque gregis sui salute, ad ovile dominico nullis maculis sordidato valeat præsentare. Et quia cognovimus sanctæ recordationis Domino illo urbis illius Antestite evocazione-divinâ ab hac luce migrasse, de cuius successore sollicitudine congruâ una cum Pontificibus vel proceribus nostris plenius tractantes, decrevimus inlustri viro (aut venerabili) illo in ipsa urbe pontificalem in Dei nomine committere dignitatem; quem plerunque apud animos nostros & astio probata commendat, & nobilitatis ordo sublimat, ac morum probitas, vel mansuetudinis & prudentiæ honestas exornat. Qua de re statuta præsentibus ordinamus ut cum adunatorum caterva Pontificum, ad quos tamen nostræ serenitatis devotioni scripta pervenit, ipsum, ut ordo postular, benedicere vestra industria studeat & voluntatis nostræ deliberationem referatis oraculis publicare, atque effectum Domino annuente fortire: quatenus dum Ecclesiam libi à dispensatione divina

*Simone
duc. Con-
cil. Gallie.
tom. 2. pag.
617.*

commissam strenue regere atque gubernare videtur, nobis apud aeternum retributorem mercedem suffragia largiantur, & ille pro peccatorum nostrorum mole indesinenter immensum Dominum debeat deprecare.

Indiculus Regis ad Episcopum ut alium benedicat.

VI. Domino sancto sedis apostolice dignitate colendo in Christo patrilli Episcopo ille Rex. Credimus jam ad vestram reverentiam pervenisse sancte recordationis illum illius urbis Antestitem evocatione divinâ de praesentis seculi luce migrasse: de cuius successore sollicitudine congrua cum Pontificibus vel Primatebus populi nostri pertractantes, decrevimus influstri viro illo, (aut venerabili viro illo,) ad prefatam urbem pontificalem regulariter, Christo auspice, committere dignitatem. Et ideo salutationum jura dignum debito honore solventes, perimus ut cum ad vos pervenerit, ipsum, ut ordo postular, benedicere vestra sanctitas non moretur, & junctis vobis in vestris Comprovincialibus, ipsum in superscripta urbe Pontificem consecrare, Christo auspice, debeatis. Agat ergo almiras vestra ut & nostra voluntatem devotionis incunctanter debeatis implere, & tam vos quam ipse pro statilitate regni nostri iugi invigilatione plenius exoretis.

Concessio civium pro episcopatu.

VII. Suggestio piissimo ac præcellentissimo Domino illo Regi vel Seniori commune illius, à servis vestris, quorum subscriptiones vel signacula subter tenentur inserta. Principalitatia vestra circumspecta clementia novit justa potentibus dignanter adnuere, suo moderaminis judicio ponderante, praesertim cum illa depositum generali prece, cunctorum voce, communiter quod proficiat, constanter Ecclesiæ regimen pullulare quod & ipsa regali clementia prospicit salutis pariter ac mercedis. Quoniam sanctæ memoriz vir apostolicus ille, illius urbis Episcopus, fine adpropinquante ab hac luce migravit, tempore naturæ complete, ne defituta sint, quod absit, oves decadente pastore, in loco ejusdem suppliciter possumus ut instituere dignemuni influstum virum illum (aut venerabilem illum) cathedrali illius successorem, in quo est præspicitas sublimis, ingenuitas nationis, elegantia resplendens, diligentia castitatis, caritatis locuplex voluntas. Inrefragabiliter

manu nostrâ hunc consensum decrevimus roborare.

[Nota. Formula V, VI, & VII à Simondo referuntur cum quibusdam differentiis.]

Charta de ducau, patriatu, vel comitatu.

VIII. Præspicue regalis in hoc perfetta conlaudatur clementia ut inter cuncto populo bonitas & vigilancia requiratur personarum; nec facile cuilibet judicariam convenit committere dignitatem, nisi prius fides seu strenuitas videatur esse probata. Ergo dum & fidem & utilitatem cum videmur habere compertam, ideo tibi actionem comitatûs, ducatûs, ac patritiatûs in pago illo, quem antecessor tuus ille usque nunc visus est egisse, tibi ad agendum regendumque commisimus; ita ut semper erga regimine nostro fidem inlibatam custodias, & omnis populus ibidem commandentes, tam Franci, Romani, Burgundiones, quam reliquas nationes sub tuo regimine & gubernatione degant & moderentur, & eos recto trahite secundum legem & consuetudinem eorum regas, viduis & pupillis maximus defensor appareas, latronum & malefactorum scelerâ te severissime reprimantur; ut populi bene viventes sub tuo regimine gaudentes debeat consistere quieti; & quicquid de ipsa actione in fisci ditionibus speratur, per temetipsum annis singulis nostris arariis inferatur.

Indiculus ad alium Regem, cum legatio dirigitur & verbis fuggeritur commendauit.

IX. Domino glorioso atque præcellentissimo fratri illo Regi in Dei nomine ille Rex. Desideratus eventus fidelissimam nobis obtulit facultatem, quam vestra serenitati salutationis honorificantiam præbeamus, eo videlicet dilectionis affectu profpperitatem vestra celitudinis cognoscere cupientes quod vestram gloriam erga nos fraternalitatis individuam arbitramur. Proinde præsentes viros influstres illo & illo ad presentiam fraternalitatis vestra direximus; quibus, ut vestram gloriam concedet, benignissimâ tranquillitate suscepimus, petimus ut dum officium legationis injunctæ peregerint, responsis vestra clementia præmoniti, ad referendum salutis indicium sacris vestris litteris honorentur.

Rescriptio ad Regem.

X. Domino gloriissimo atque præcellentissimo & à nobis cum summo caritatis vinculo in amore Christi amplectendo illo Regi ille Rex. Apices vestra cel-

tudinis per magnificos & inlustres viros illo & illo summa cum aviditate nos acceperisse comperte, per quos vestre celiudina salutationum munera, ut concederet, præmitentes, & que circa vos sunt profera cognoscentes, gravisi, ipsis in vestro amore, tales ut concederet viros, de votione benignissimâ suscepimus, officium legationis sibi à vobis injunctum nostris auribus pandiderunt; sed omnia à nobis in responsis accepta, qui cùm felicitate in Dei nomine remeaverint, celsitudinis vestre auribus debeant enarrare.

Traditoria Legatariorum vel minima facienda istius instar.

XI. Ille Rex omnibus agentibus. Dum & nos in Dei nomine apostolico viro illo necnon & inlustre viro illo partibus illis legationis causâ direximus, idèo jubemus ut locis convenientibus eisdem à vobis evectio simul & humanitas ministretur, hoc est, veredos sive paraveredos tantos, pane nitido modios tantos, vino modios tantos, cervisâ modios tantos, lardo libras tantas, carne libras tantas, porcos tantos, porcellos tantos, vervices tantos, agnellois tantos, aucas tantas, fasiacos tantos, pullos tantos, ova tanta, oleo libras tantas, gato libras tantas, melle tantas, aceto tantas, cymino libras tantas, pipere tantas, costfo tantas, gariofile tantas, spico tantas, cinamo tantas, granomastice libras tantas, dactylas tantas, pistacias tantas, amandolâ tantas, cereos librales tantos, caseo libras tantas, salis tantas, olera, legumina, ligna, carra tanta, faculas tantas, itemque victum ad caballos eorum, foeno carra tanta, suffuso modios tantos. Hac omnia diebus singulis tam ad ambulandum quam ad nos in Dei nomine revertendo unusquisque vestrum per loca confuetudinaria eisdem ministrare & adimplere procureti; qualiter nec moram habeant, nec injuriam perferant, si gratiam nostram optatis habere.

Præceptum donationis.

XII. Dum Dominus omnipotentes, creator coeli & terræ, permisit, juxta quod legitur, in principio masculum & feminam copulae sociari consortio dicens:

Relinquit homo patrem & matrem suam, & adhaeret uxori sua, & erunt duo in carne una, si aliquid pro amore dilectionis inter se invicem condonare decreverint, hoc nostra serenitas in idipsis non renuit confirmare. Igitur venientes ille &

Gen. 2.

& illa ibi in palatio nostro, pro eo quod filiorum procreationem inter se minimè habere videntur, omnes res eorum inter se per manu nostra vici sunt condonasse, & si ita convenit villas aliquas inter se vici sunt condonasse. Dedit igitur prædictus vir ille per manu nostra jam dicta conjugi sua illi villas nuncupantes illas, sitas in pago illo, quas aut munere regio, aut de alode parentum, vel undecunque ad praesens tenere videtur, cum terris, domibus, & cetera. Similiter in compensatione rerum dedit prædicta femina antedicto jugali suo illo villas nuncupantes illas, sitas in pago illo, cum terris, & cetera, seu præsidio domus eorum, argentum & aurum, fabricaturas, drappos, vestimenta, vel omne supellecile eorum, pars parti per manu nostra vici sunt condonasse; ita ut dum pariter advixerint in hunc seculum, omnes res suprascriptas ab utrasque partes pariter debeant possidere; vel si eis pro animabus eorum aliquid exinde ad loca Sanctorum dare decreverint, voluntatis eorum liberum maneat arbitrium; & qui pari suo ex ipsis in hunc seculum suppremis extiterit, ambabus rebus, quandiu advixerit, usufructuorio ordine debeat possidere; & post amborum de hac pace discessum, sicut eorum delegationes continentur, tam ad loca Sanctorum quam benemeritis vel eorum propinquis debeant revertere heredibus tam suprascriptas villas quam & de præsidio eorum, quicquid morientes reliquerint. Propterea per presentem præceptum decernimus ac jubemus ut dum taliter suprascriptis illis decrevit voluntas, & per manu nostra invicem condonatum esse dinoscitur, per hunc præceptum robustissimo jure suffultum atque firmatum, quicquid superioris continetur, auxiliante Domino, cum Dei & nostra gratia debeat perdurare; ita ut nulla refragatio nec de parte fisci nostri, nec à parentibus eorum propinquis, nec à quocunque possit convelli, sed omni tempore maneat inconvulsus. Quam vero auctoritatem, ut firmior habeatur, vel per tempora conservetur, manu propriâ subter eam decrevimus corroborare.

Præceptum de laevisvero per manum Regis.

XIII. Quicquid enim in præsencia nostra agitur, vel per manu nostra videtur esse transvulsum, volumus ac jubemus ut maneat in posterum robustissimo jure fir-

missimum. Ideoque veniens ille fidelis noster ibi in palatio nostro in nostra vel procerum nostrorum præsentia villas nuncupantes illas, sitas in pago illo, suâ spontanè voluntate nobis per fistucam vius est leuseuverpisse vel condonasse, in ea ratione si ita convenit, ut dum vixerit eas ex nostro permesso sub usu beneficio-debeat possidere; & post suum discessum, sicut ejus adfuit petatio, nos ipsas villas fidieli nostro illo plenâ gratiâ visi fuimus concessisse. Quapropter per præsentem decernimus præceptum, quod perpetuâ mansuram esse jubemus, ut dummodo taliter iphius illius decretivit voluntas quod ipsas villas in suprascripta loca nobis voluntario ordine vius est leuseuverpisse vel condonasse, & nos predicto viro illo ex nostro munere largitatis, sicut iphius illius decretivit voluntas, concessimus, hoc est, tam in terris, domibus, edificiis, accolabus, mancipliis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, ad integrum quicquid ibidem iphius illius portio fuit, dum advixerit, absque aliqua deminutione, de qualibet re usufructuario ordine debeat possidere, & post ejus discessum memoratus ille hoc habeat, teneat, & possideat, & suis posteris aut cui voluerit ad possidendum relinquat. Et ut hæc auctoritas.

Prologi de cessionibus Regis.

XIV. Meritò largitatis nostræ munere sublevantur qui parentibus nostris vel nobis ab adolescentia ætatis eorum instanti famulantur officio. ITEM ALIO. Præspicuè compendius regalibus illud adscribitur quod pro contemplatione servitutis fidelibus suis, concedente Domino, consultissimè muneratur. ITEM ALIO AD LOCO SANTO. Nihil, ut ait Apostolus, in hoc mundo intulimus, nec quicquam ex eo auferre nobiscum poterimus, nisi quod ob animæ salutem locis Sanctorum devotè Domino offerentes impertire videmur. Ergo cognoscat magnitudo seu strenuitas vestra nos inlustrî viro illi promptissimâ voluntate villâ nuncupante illâ, sitâ in pago illo, cum omni merito & termino suo, in integritate, sicut ab illo aut à fisco nostro fuit possessa, vel moderno tempore possideretur, visi fuimus concessisse. Quapropter præsentem auctoritatem nostram decernimus, quod perpetualiter mansuram esse jubemus, ut ipsa villa illa antedictus vir ille, ut diximus, in omni integratâ, cum terris, domibus, edificiis,

i. Tim. 4.

accolabus, mancipliis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, farinariis, adjacentiis, appendiciis, vel quâlibet genus hominum ditioni fisci nostri subditum, qui ibidem commanent, in integra emunitate, absque ullius introitu Judicum, de qualibet causâ feda exigendum, perpetualiter habeat concessa; ita ut eam jure proprietario absque ullius expectata Judicum traditione habeat, teneat, atque possideat, & suis posteris, Domino adjuvante, ex nostra largitate, aut cui voluerit ad possidendum relinquat vel quicquid exinde facere voluerit, ex nostro permesso liberam in omnibus habeat potestatem. Et ut hæc auctoritas.

Cessio Regis ad loco sando.

XV. Cognoscat magnitudo seu utilitas vestra nos propter nomen Domini ad Basilica illa vel illa, ubi apostolicus pater noster ille aut venerabilis vir ille Abbas præfesse videtur, villâ nuncupante illâ, sitâ in pago illo, quam usque nunc fiscus noster aut ille tenuit, promptissimâ devotione cum omni integratâ visi fuimus concessisse. Quapropter per præsentem auctoritatem nostram decernimus, quod perpetualiter mansuram esse jubemus, ut ipsa villa memorata Ecclesia illa, vel antedictus Pontifex, aut ille Abbas, ut diximus, in omni integratâ cum terris, & cetera quæ superius sunt, ita ut eam & ipsi & successores sui habeant, teneant, & possideant, vel quicquid exinde ad profectum Ecclesie illius aut basilice facere voluerint, ex permesso nostro in omnibus habeant potestatem. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur vel per tempora conservetur, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborare.

Confirmatio.

XVI. Quem divina pietas sublimatur ad regnum, condebet facta conservare parentum; præcipue quæ pro compendius Ecclesiarum aut locis Sanctorum à regali clementia pro æterna retributione probatur esse indultum, oportet conservare in ævum. Igitur apostolicus vir pater noster in Christo ille illius urbis Episcopus clementie regni nostri detulit in notitia quod ille Rex per sua præceptione suâ manus subscripta ad Ecclesia illius, cui præfesse dinoscitur, villâ nuncupante illâ, sitâ in pago illo, cum integratâ sua, sub omni emunitate, absque illius introitu Judicum de qualibet causâ feda exigendum propter

propter nomen Domini concessisset ; & ipsam præceptionem se præ manibus habere adfirmat , & memoratam villam ipse Pontifex sub eodem modo ad partem Ecclesie possidere videtur , petix celsitudini nostra ut hoc circa eodem vel memorata Ecclesia Domini illius per nostris debemus confirmare oracula . Quod nos propter nomen Domini & reverentia ipsius sancti loci vel merita prefato Pontifice gratante animo præstissime & confirmasse cognoscite . Præcipientes enim ut sicut constat prefata villa à jamblico Principe memorata Ecclesia illius cum integritate sub qmni emunitate fuisse concessa , & eam ad præfens possidere videtur , inspecta ipsa cessione , per hunc præceptum plenius in Dei nomine confirmamus , sub eo ordine & ipse & successores ejus vel memorata Ecclesia Domini illius illam teneant & possideant , & eorum successoribus ad possidendum relinquant , vel quicquid exinde pro opportunitate ipsius sancti loci faciendum decreverint , ex nostro permesso liberam habeant potestatem . Et ut hac auctoritas . Et cetera .

Item confirmatio ad secularibus viris .

XVII. Regiam consuetudinem exercemus , & fidelium nostrorum animos adhortamus , si petitionibus nostrorum fidelium libenter annuimus , & eas in Dei nomine effectui mancipamus . Igitur inlustris vir ille clementia regni nostri suggestit eò quod ante hos annos ille quandam Rex parens noster villam aliquam nuncupante illa , sitam in pago illo , quam antea ad fisco suo adspicerat , & ille tenerat , pro fidei sui respectu , ejus meritis compellentibus , cum omni integritate ad ipsa villa aspiciem per suam præceptionem suâ manu roboram in integra emunitate absque ullius introitu Judicum de qualibet causa feda exigendum eidem concessisset . Unde & ipsam præceptionem antedicto Principe nobis ostendit relegandam , & memorata villa ad præfens sub eodem modo possidere videatur . Petxit ergo ut hoc circa eodem nostra plenius deberet auctoritas generaliter confirmare . Cujus petitionem pro respectu fidei sua sicut unicuique de fidelibus nostris justa petentibus nequivimus denegare , sed gratante animo præstissime & confirmasse cognoscite . Præcipientes ergo , ut sicut constat antedicta villa illa cum omni integritate sua ab ipso Principe illo memorato lui fuisse concessa , & eam ad præfens jure

Tom. II.

proprietario possidere videtur , per hunc præceptum plenius in Dei nomine confirmatum , inspecta ipsâ præceptione , & ipse & posteritas ejus eam teneant & possideant , & cui voluerint ad possidendum relinquant , vel quicquid exinde facere decreverint , ex nostro permesso libero perfruantur arbitrio . Quam vero auctoritatem , ut firmior habeatur , & per tempora conservetur , propriâ manu subter eam decrevimus roborare .

De Regis antrulsione .

XVIII. Rectum est ut qui nobis fidem pollicentur inlefam , nostro tueantur auxilio . Et quia ille fidelis Deo proprio noster veniens ibi in palatio nostro unâ cum arimania sua in manu nostra tristem & fidelitatem nobis visus est conjurasse , propterea per præsentem præceptum decernimus ac jubemus ut deinceps memoratus ille in numero antrulsionum computetur . Et si quis fortassis eum interficere præsumperit , noverit se virgilio suo solidis sexcentis esse culpabilem judicetur .

Præceptum de Clericatu .

XIX. Si eis qui se ad onus clericati transferre deliberant licentiam non negamus , retributorem Dominum exinde habere confidimus , quia scriptum est : *Noli prohibere benefacere ei qui potest . Si vales , & ipse benefac .* Igitur veniens ille ad nostram præsentiam petiti serenitati nostrâ ut ei licentiam tribuere debeberemus qualiter comam capitia sui ad onus clericati depone debet , & ad basilica illa aut monasterio defervire deberet . Quod nos propter nomen Domini hoc eidem gratante animo præstissime cognoscite . Præcipientes ergo jubemus ut si memoratus ille de caput suum bene ingenuus esse videatur , & in poleptico publico censitus non est , licentiam habeat comam capitia sui tonsorare & ad suprascripta basilica vel monasterio defervire vel pronobis Domini misericordiam aduentiùs exorare .

Prov. 14.

De divisione , ubi Regis accederit Missus .

XX. Dum & divisio vel exequatio inter illum & illum seu consortes eorum de alio illo aut de agro illo celebrari debetur , & quatenus petitio illorum adfuit ut Missus de Palatio nostro ad hoc inter eos dividendum vel exequandum accedere debet , id est cognoscite quod nos Missus nostro inlustre viro illo ad hoc inter eos exequando visi fuimus direxisse . Propterea per præsentem decernimus Præceptum ac jubemus ut ipsum in hoc vos recipere fa-

B b

ciatis, & unicuique ex ipsis justè debita portionem terminetur, & decima illius sumptus litis quod exinde in fisci dicionibus, tam de terra, vineis, mancipiis, vel undecunque redebetur, ipse vir ille habeat ex nostra indulgentia concessum, vel quicquid exinde facere voluerit libram habeat potestatem.

De causas alterius receptas.

A Cœla.
pag. 417.

XXI. Fidelis Deo proprio nostro ille ad nostram veniens præsentiam suggestit nobis eo quod propter simplicitatem suam causas suas minime possit prosequere vel admallare, clementia regni nostri petiū ut inluster vir ille omnes causas suas in vice ipsius tam in pago quam in palatio nostro admallandum prosequendumque recipere deberet, quod in præsenti per fistulam eas eidem visus est commendasse. Propterea jubemus ut dum taliter utrisque decrevit voluntas, memoratus ille vir omnes causas lui ubicunque prosequere vel admallare deberet, ut unicuique pro ipso vel hominibus suis, reputatis conditionibus, & directum faciat, & ab aliis simili modo veritatem recipiat. Sic tamen quādū amborum decrevit voluntas.

Præceptum denariale.

XXII. Et quia apostolicus aut inluster vir ille servo suo nomine illo per manum illius in nostra præsencia jastante denario secundum Legem Salicam dimisit ingenuum, ejus quoque absolutionem per præsentem auctoritatem nostram firmamus; præcipentes enim ut sicut & reliqui mansoarii, qui per talē titulum à jugo servitutis in præsencia Principum noscuntur esse relaxati engeni, ita & amodò memoratus ille per nostro præcepo pleniū in Dei nomine confirmatus nullum inquietantem Deo auxiliante perennisque temporibus cum Dei & nostra gratia valeat permanere bene ingenuus atque securus.

Charta de causa suspensa.

XXIII. Cognoscatur magnitudo seu utilitas vestra, dum & nos ad præsens apostolico viro illo (aut inlustri viro) pro nostris utilitatibus ibi ambulare præcepimus, ideo jubemus ut dum illis partibus fuerit demoratus, omnes causas suas suisque amicis aut gasindis, seu undecunque ipsi legitimo redebit mittio, in suspensiō debeant residere. Propterea per præsentem decernimus ac jubemus Præceptum ut interim quod de illis partibus revertitur, omnes causas ejus aut amicorum suorum, tam illorum qui cum ipso pergunt, quādū qui

ad propria eorum resident, vel undecunque ipse legitimo redebit mittio, in suspensiō resideant, & postea unicuique pro ipsis de reputatis conditionibus & justiciam reddat & ab aliis simili modo veritatem percipiat.

Charta de mundeburde Regis & Principis.

XXIV. Rectum est ut regalis potestas illis tuitionem impertiat quorum necessitas conprobatur. Igitur cognoscatur magnitudo seu utilitas vestra quod nos apostolico (aut venerabile) viro illo de civitate (aut de monasterio) in honore Sancti illius constructo, cum omnibus rebus vel hominibus suis aut gasindis, vel amicis, seu undecunque ipse legitimo reddebit mittio, juxta ejus petitionem, propter malorum hominum inlicitas infestations, sub sermone tuitionis nostræ visi fuimus recepisse, ut sub mundeburde vel defensione inlustris viri illius Majoris domus nostri cum omnibus rebus præfata Ecclesia aut Monasterii quietus debeat residere, & sub ipso viro illo inlustris vir ille causas ipsius Pontificis aut Abbatis vel Ecclesia aut Monasterii, vel qui per eum sperare videntur, vel undecunque legitimo reddebit mittio, tam in pago quam in palatio nostro persequi deberet. Propterea per præsentem decernimus ac jubemus Præceptum ut memoratus Pontifex aut Abba sub nostro sermone & mundeburde antedicti viri quietus resideat, & nec vos, nec juniores, aut successores vestri, vel quislibet eum de inquisitis occasionibus injuriare nec inquietare non præsumatis. Et si aliquas causas adversus eum vel suo mittio surrexerint, quæ in pago absque ejus gravi dispendio definitæ non fuerint, in nostri præsentia reserverentur. Quam præceptionem, ut firmior habeatur, propriâ manu subscrīpsimus.

Prologus de Regis judicio, cum de magna re duo causantur simul.

XXV. Cui Dominus regendi curam committit, cunctorum iurgia diligenter examinatione rimari oportet, ut juxta propositiones vel responsiones alloquia inter alterutrum salubris donetur sententia; quod fiat ut & nodos causarum vivacis mentis acumen coérceat, & ubi prælucet justitia, illuc gressum deliberationis imponat. Ergo cùm nos in Dei nomine ibi in palacio nostro ad universorum causas recto judicio terminandas unà cum Domnisi & patribus nostris Episcopis, vel cum pluribus Optimatibus nostris illis, Patribus illis, Referendariis illis, Domesticis illis,

vel Seniscalcis illis, Cubiculariis, & illo
Comite palatii, vel reliquis quampluribus
nostris fidelibus resideremus; ilique ve-
niens ille illum interpellavit, cum dice-
ret. Et cetera.

Indiculus commonitorius ad Episcopum.

XXVI. Domino sancto & apostolica
fede colendo Domino & in Christo patri
illi Episcopo ille Rex. Fidelis Deo propi-
tio noster ille ad praesentiam nostram ve-
niens suggestus nobis eo quod villa ali-
quante nuncupante illa, qua ad eum de
parte illius pervenire debuerat, post vos
retineatis indebet, & nullam justitiam
vobiscum ob hoc possit consequere. Prop-
tereà praesentem Indiculum ad coronam
beatitudinis vestra direximus, ut & pro
nobis orare debeatis, & si taliter agitur,
antedicto illo de suprascripta villa legibus
vestire faciat. Certè si nolueritis, &
aliquid contra hoc habueritis opponere,
volmetipsi per hunc Indiculum commo-
niti, aut Missus in persona vestra instruc-
tus, nunc ad nostram veniaris praesentiam,
ipsius lui ad hoc dando responsum.

*Hec Indiculus ad Episcopum pro alio
distringendo.*

XXVII. Domino sancto & apostolico
Domino & patri illi Episcopo ille Rex.
Veniens ille ad praesentiam nostram sug-
gestus quasi Abba vester, aut Clericus,
vel homo vester ille, eidem servo suo per
fortiam tulisset, vel post se retineat injuste,
& nulla justitia cum eodem ex hoc con-
sequere possit. Propterea praesentem In-
diculum ad sanctitatem vestram direxi-
mus, per quem petimus ut & pro nobis
orare dignetis, & si taliter agitur, ipso
Abbate vestro aut Clerico praesentaliter
constringatis qualiter si ita agitur, hanc
causam contra iudicio illo legibus studeat
emendare. Certè si noluerit, & aliquid
contra hoc habuerit quod opponat, ipso
ille per fidejussiones positus tunc ad nos-
tram studeatis dirigere praesentiam.

Charta audienciale.

XXVIII. Ille Rex vir inluster illo Co-
mite. Fidelis Deo propitio noster ille ad
praesentiam nostram veniens clementia
regni nostri suggestus eo quod pagensis
vester ille eidem terram suam in loco
nuncupante illo per fortiam tulisset &
post se retineat injuste; & nullam justi-
tiam ex hoc apud ipsum consequi possit.
Propterea Ordinationem praesentem ad
vos direximus; per quam omnino jubemus
ut ipso illo taliter constringatis qualiter si
ita agitur, hanc causam contra iudicio

Tom. II.

illo legibus studeat emendare. Certè si no-
luerit, & ante vos recte non imitur, me-
morato illo cultis fidejussionibus kalendas
illas ad nostram eum omnimodis dirigere
faciatis praesentiam.

Indiculus ad laico.

XXIX. Ille Rex vir inluster illi. Fidelis
noster ille ad praesentiam nostram veniens
nobis suggestus quasi vos eum nullà ma-
nente causa in via adfallisset & graviter
livorasset, & rauba sua in solidos tantos
eidei tulisset vel post vos retineatis inde-
bet, & nullam justitiam ex hoc apud vos
consequere possit. Propterea praesentem
Indiculum ad vos direximus, per quem
omnino jubemus ut si taliter agitur, de
praesente hoc contrà iudicio illo legibus
studeatis emendare. Certè si nolueritis,
& aliquid contrà hoc habueritis quod op-
ponere, non aliter fiat nisi vosmetipsi per
hunc Indiculum commoniti kalendas illas
proximas ad nostram veniatis praesentiam
eidem ob hoc integrum & legale dare res-
ponsum.

Communatio cum Rege.

XXX. Ille Rex illo Regi. Nihil sibi
quisque cernitur minuendo quicquid è
contra recipitur in augmento. Dum inter
nos & inlustris viro illo unanimiter conve-
nit ut loca aliqua inter nos communare
deberemus, nos dedimus ei locello nun-
cupante illo in pago illo, cum colonicas
illas vel omnes adjacentias eorum & me-
rito suo, tam domibus, mancipliis, vineis,
silvis, campis, pratis, pascuis,
vel reliquis quibuscumque beneficiis,
quodcunque ille vel fiscus noster in ipsa
loca tenuisse noscitur. Et ipse hæc contra
dedit nobis omni portione suâ quod in
villa illa in pago illo habuisse vultus est,
cum itemque domibus, mancipliis, vineis,
silvis, vel reliquis quibuscumque benefi-
ciis, quæcumque ibidem habuit, & nos
pro anima nostra remedium ibi dedimus.
Quapropter hunc Preceptum ad modum
commutationis ipsius viro fieri decrevi-
mus, ut à praesente die ipsa locella cum
omnia superius scripta vel cum omni in-
tegritate sua, quicquid, ut diximus, ille vel
fiscus noster ibidem tenuit, ipse ille hoc
habeat, teneat, arque possideat, & suis
posterioris ad possidendum relinquat, vel
quicquid exinde facere voluerit, ex nostra
commutatione liberam habeat potestatem;
& unaquaque pars quod in concambio
bonæ pacis placuit accepisse, exinde per
longa tempora debeat Deo permittente
gratulare. Et ut hæc preceptio. Et cetera.

Bb 2

Confirmatio Regis de omni corpore facultatis.

XXXI. Meritò régalis clementia in illis conlata munera vel proprietates parentum nostrorum confirmare deliberat quos cognoscit anteriorum Regum parentum nostrorum vel nobis fidem integrum conservasse in lèseam. Idcirco inluster vir ille Chartas præcedentium Regum nobis præstulit recensendas, qualiter parentibus suis loca aliqua fuisse concessa; perit ut eum de omni corpore facultatis suæ, tam quod regio munere ipse vel parentes sui promoverunt, quām quod per venditionis, cessionis, donationis, commutationisque titulum ad præsens iustè & rationabiliter est conquistatum, & ad præsens possidere videtur per nostrum in ipso deberemus generaliter confirmare Præceptum. Quod nos pro divino intuitu, vel ejus meritis compellentibus, integrā devotione magnitudo vestra præstutissime cognoscat. Præcipientes enim ut quicquid ex successione parentum, vel ejus voluntate, tam munere regio, vel per quælibet instrumenta chartarum ad eodem iustè pervenit, tam in villabus, mancipiis, ædificiis, accolabus, aurum, argentum, speciebus, ornamentiis, mobile & immobile, aut quocunque in quibuslibet rebus per instrumenta chartarum tempore præfenti cum rationis ordine dominare videtur, per hanc auctoritatem firmatus cum Dei & nostra gratia in integritate hoc valeat possidere & suis posteris auctore Deo derelinqueret. Et ut hæc auctoritas.

Si aliquis contra Regis voluntatem regit, securitas cui eum persequi iussit.

XXXII. Qui regiam obtemperant iusionem, experire malum in posterum à quemlibet non debent. Igitur cum & illo cum reliquias pares suos, qui eum secuti fuerunt, faciente rebello illo interfecit, aut qualibet alias causas contra Regem admisit, vel de regno nostro se transtulit, quod nobis satis fuit molestum, & unā cum consilio fideliū nostrorum omnes res ejus sub fisci titulum inlustribus viris illis præcepimus revocare, quia si se non diffulisset, non solum res perderat, sed protali rebello in vita ipsius eos ordinaveramus insequare, propterea præsentem Præceptionem dedimus ut dum predidi viri illi, vel reliqui pares aut galindī eorum, non ex sua præsumptione, nisi per nostra ordinatione unā cum consilio Seniorum fideliū nostrorum ipsas res sub fisco nostro positas habuerunt, & nostris ditionibus

ubi jussimus, vel reliquorum qui cum eodem mixti fuerunt, ex hoc comprehensum adduxerunt, ideò jubemus ut dum per nostra ordinatione factum est, nullo umquam tempore nec à jamdicto illo, nec qui cum eo mixti fuerunt, nec ab heredes eorum exinde quælibet calumniā aut repetitione ullā habere penitū non debeant sed tam ipse ille quām pares, galindī, vel amici eorum, quicquid de res predicto illo fuerunt & abstulunt fuit, dum per ejus culpas & nostrā ordinatione factum est, omni tempore exinde educti & absoluti permaneant, & ut diximus, calumniā aut repetitione vel damnitate quandoquidem exinde suprascripti viri illi fideles nostri non pertimescant habere. Et ut hæc Præceptio firmior sit.

Præceptum quorum ab hostibus vel alio modo fuerint instrumenta incensa.

XXXIII. A regale necesse est relevetur clementia qui damnitate ab hostibus vel passi sunt violentia. Igitur fidelis Deo propitio noster ille clementia regni nostri suggestit eo quod ante hos annos, aut anno superiori, exercitus noster aut illius Regis domus suas incendio cremassent, vel res suas quamplures unā cum instrumenta chartarum, tam quod per regio munere percepérat, quām & quod per venditionis, donationis, cessionis, commutationis titulum, vel de alode parentum in quocunque loco in regno nostro aliquid possidebat, ibidem concremaras fuissent. Unde relationem bonorum hominum manibus roboratam, qualiter ipsis ita cognitum sit, suggestit nobis, & protulit recensendam; & omnes res suas unde ipsa instrumenta perierunt, absque ullius inquietudine, sicut & antea fecit, quieris possidere videtur. Sed pro firmatus studium perit memoratus ille ut per nostra auctoritate omnes res suas, tam quod regio munere, quām quod per venditionis, donationis, cessionis, commutationisque titulum, vel reliqua alode ad præsens cum æquitatis ordine quietius possedit, deinceps in jure & dominatione ejus confirmare deberemus. Cujus petitionem garantiam præstutissime vel confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus ut quicquid memoratus ille tam in terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, aquis, aquarumve decursibus, vel reliquis quibuscumque beneficiis, quod per relationem suprà scriptorum virorum cognovimus, iustè & ra-

tionabiliter usque nunc ubicunque in regno nostro possidere videtur, dum ejus instrumenta cremata esse cognovimus, per hunc præceptum plenius in Dei nomine circa eum suffultum atque confirmatum absque ullius inquietudine vel refragatione teneat & possideat, & suis posteris aut cui voluerit in Dei nomine ad possidendum relinquit. Quam vero auctoritatem perpetuis temporibus valutaram propriâ manu subter roborare decrevimus.

Relatio pagenium ad Regem directa.

XXXIV. Suggestendo piissimo atque præcellentissimo Domino illo Regi, & Majorem domûs illo, à servis vestris pagensis illis, quorum subscriptionibus vel signacula subitus tenentur inserta. Principaliatis vestre circumspœta clementia novit justa patientibus dignanter annuere & necessitatem patientibus subvenire clementer. Penè omnibus parat regionem nostram ab hostiis depopularam esse, & domus multorum igne crematas, vel res ablatas; inter quos servus vester ille non modicum ibidem perpessus est damnum & de rebus suis dispendium, vel omnia instrumenta chartarum, quod ipse vel parentes sui habuerunt, tam quod ex munificentia Regum possedit, quamquod per venditionis, cessionis, donationis, commutationisque titulum habuit, una cum domo sua incendio concremata esse nocturnatur. Unde nostram parvitatem petuit, quod veraciter exinde cognovimus, per hanc notiam suggestionis vestra innotescere clementiz. Quod & facere servi vestri curavimus. Vestra pietas jubeat quod usque modo in regno vestro quietus possedit, circa eodem per vestro munere præceptum ut inantea valeat, dum sua perdidit instrumenta, possidere quietus & securus. Nos servi vestri quod exinde veraci scimus innotescere presumimus. Vestrum est necessitatem patientibus subvenire.

Confirmatio de omni corpore facultatis Monasterii.

XXXV. Ille Rex illo Patricio atque omnibus Agentibus. Rectum esse censemus ut petitionibus Sacerdotum quæ ad profectum pertinent locorum Sanctorum ad effectum, Christo præfule, perducamus. Igitur venerabilis vir ille, illius sancti Monasterii Abbas, gloria regni nostri petuit ut dum ipse sanctus monasterius de conlacione parentum nostrorum, Deo adjutor, vindetur esse constructum, nos omni corpor-

re facultatis ejus, tam quod antecessores Abbates ibidem laboraverunt, vel ille Dominus Abbas, qui ibidem fuisse dinoscitur, de re monasterii ibidem visus est augmentasse aut comparasse, quod ab ipso sancto loco moderno tempore possidetur, per nostrum deberemus generaliter confirmare præceptum. Quod nos pro divino respectu vel mercedis nostræ augmentum prestatissime vestra non dubitet magnitudo. Etiam & privilegium ipsius monasterii, quod ex institutione sedis apostolicæ seu reliquorum Episcoporum vili sunt mercuisse, & per auctoritatem Domini illius seu à reliquis successoribus parentibus nostris adumbratum fuisse dinoscitur, juxta quod etiam per priorem præceptionem nostram erga se perhibentes se munitum, pro perenni stabilitate decrevimus roborare. Præcipientes ergo ut omnes facultates ipsius monasterii, quicquid aut regiâ conlatione, aut privatorum munere, vel antecessores Abbatis, seu & Domini lui ibidem est legaliter adquisitum aut comparatum, immo de quibuscumque rebus rectè adtractum, quocunque dominatio ipsius sancti loci undique moderno tempore in villa bus, domibus, mancipiis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aut quibuslibet beneficiis cernitur cum æquitatis ordine possidere, per hanc auctoritatem suffultum, absque cuiuslibet inlicitas controversias, inibi ram præsentî quam futuro tempore, Christo præfule, proficiat in augmentum. Adientes ut & privilegium ram de Abbatis ingressu ipsa congregatio, postquam alias migraverit, ex se instituendo, quam & de reliqua omnia quod per institutionem Pontificum de tempora illius usque nunc ipse monasterius habuit concessum & usque haec tenus conservatum, vel per decestorum Regum circa se firmarum, ita & in ante, refecatas quarumcumque superfluas inquietudines, sub eo ordine valeant in nostro sermone, auxiliante Domino, per tempora permanere. Et vos & successores vestri, ubi necessitas fuerit, in conditionibus ipsius monasterii iustum faciat auxilium impartire, ut eis deleat pro salute nostra crebrius exorare, & vobis ob hoc ad gratiam nostram debeat pertinere. Et ut hæc præceptio firmâ stabilitate subsistat, propriâ manu infra decrevimus roborare.

Ut causas auctorum assumendi suorum aliquis licentiam habeat.

XXXVI. Malorum necesse est tergivisionem regali coercere ceasuri.

Igitur apostolicus vir ille illius urbis Episcopus, aut venerabilis ille Abbas, aut Deo sacra illa Abbatissa de monasterio illo, vel quilibet fidelium Domnorum, missa petitione, aut ipse nobis innotuit eo quod a diversis hominibus eorum spontanea voluntate tam ipse quam antecessores eorum data pecunia infra regnum nostro plurima in terris aut mancipatione compararent, vel reliqui homines ad ipsa Ecclesia vel monasterio pro anima eorum remedium nonnulla per eorum instrumenta delegassent, & hoc ad praesens cum aequitatis ordine possidere videantur, petiti ut pro tempore futuro vel malorum hominum ingenia coercendo, dum plures benefactores vel venditores pro clade quae graffatur in populo, vel compleinte fine naturae, absque heredibus de hac luce discesserunt, si aliquis per quodlibet ingenium de ipsis res eum inquietare voluerit, licentiam habet in vice auctorum suorum ipse vel Advocatus suus eorum causas adsumere. Quod nos propter nomen Domini & reverentiam ipsius sancti loci praestitisse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus ut memoratus Pontifex aut Abbas vel Abbatissa seu Advocatus ejus in vice auctorum suorum causas ipsius licentiam habeat adsumendi vel obmallandi, & per eorum instrumenta aut de annis ipsam rem, unde tunc a quolibet inquietari videntur, partibus Ecclesie vel monasterii sui, cum aequitatis ordine respondendi, vel obmallandi, super annis contra quemcunque sanciendi.

Judicium evinditale.

XXXVII. Veniens ille in nostri vel Procerum nostrorum praesentia suggestit quasi homo nomine ille pagensis vester eum in villa nullam manente causam adfallisset & eum graviter livorasset, vel rauba sua in solidos tantos eidem tulisset, & ob hoc vobis per nostram ordinationem tales datos habuisset tidejussores ut Kalendas illas ex hoc in nostri praesentia debuissent astare causantes. A quo placito veniens memoratus ille ibi in palatio nostro, & per triduo seu amplius, ut lex habuit, placitum suum custodisset, & memoratus ille abjectus sit vel solsticis sit, ipse nec venisset ad placitum, nec nulla summa nuntiasset, adfirmat. Proinde nos taliter una cum nostris proceribus constitut decrevisse, ut si evidenter memoratus ille pro hac causa tales vobis datos habuit tidejussores, & placitum suum minime custodivit, dum & inlustris vir ille Comes palati nostri testi-

moniavit quod antedictus ille placitum suum legibus custodivit, & eum adjectivit vel solsticis, & ipse ille placitum suum custodi neglexit, jubemus ut quicquid lex loci vestri de tali causa edocet, vobis distinguentibus, antedictus ille partibus illius componere & satisfacere non recuset.

Charta paricla.

XXXVIII. Cum in nostra vel procurum nostrorum praesentia homo nomine ille itemque hominem nomine illo interpellaverit dum dicere quasi servo suo nomine illo, una cum rauba sua in solidos tantos, post se fugitivos pedes receperisset, vel post se recineret indebet, aut hac præfatus ille omnia haec fortiter visus est denegasse, quod nec ipse ipso servo fugitivos pedes nec rauba sua post se nunquam receperisset. Sed dum inter se intenderent, sic eidem à proceribus nostris, in quantum inlustris vir ille Comes palati nostri testimoniarit, fuit judicatus, ut de quinque denominatos idem ille apud tres & alios tres, suam manu septimam, tunc in palatio nostro super capella Domini Martini, ubi reliqua sacramenta percurrunt, debeant conjurare quod suprascripto servo illo memoratus ille pedes fugitivos unam cum rauba sua in solidos tantos post se nunquam receperisset. Si hoc conjurare potuerit, de hac causa ductus sedeat. Sin autem non potuerit, ipso servo unam cum rauba sua in solidos tantos cum legis beneficium partibus antedicto illo reddere studeat. Interim vero usque in ipso placito, non nec ultra pars ex ipsis vieta appareat, unde aequalis præceptiones eis fieri & accipere jussimus.

Us pro nativitate Regis ingenui relaxentur.

XXXIX. Ille Rex Francorum viro in lustro illo Comiti. Dum & nobis divina pietas juxta votum Fidelium & Procerum nostrorum de nativitate filii nostri illius magnum gaudium habere concessit, ut misericordia Dei vitam eidem concedere dignetur, jubemus ut per omnes villas nostras, quæ in vestra vel in cuncto regno nostro aliorum domesticorum sunt actionibus, tres homines servientes in utroque sexu in unaquaque villa ex nostra indulgentia per vestras epistolatas ingenuos relaxare faciat.

Ut leudes famio promittantur Regi.

XL. Ille Rex illi Comiti. Dum & nos unam cum consensu Procerum nostrorum in regno nostro illo glorioto filio nostro illo regnare præcepimus, ideo jubemus ut om-

nes pagenses vestros, tam Francos, Romanos, vel reliquā natione degentibus bannire & locis congruis per civitates, vi- cos, & castella congregare faciat; quatenus præsente Misso nostro inlustri viro illo,

quem ex nostro latere illuc pro hoc direxiimus, fidelitatem præcelso filio nostro vel nobis & leude & famio per loca Sanctorum vel pignora qua illuc per eodem direxiimus, debeant promittere & conjurare.

LIBER SECUNDUS.

Incipiunt Capitula de chartis pagensisibus.

1. *S*i quis monasterio aut ex senedo-
chio de magna re vult construere.
2. *P*rologus qui de magna re facit Ec-
clesias donationem.
3. *I*tem alio prologo cum ipsa donatione
ad hoc opus.
4. *C*essio ad die præsente ad Ecclesiam,
de villa.
5. *P*recaria de ipsa villa, dum ad-
vivit.
6. *D*onatio de parva re ad Ecclesiam.
7. *C*harta interdonationis inter virum
& feminam de eorum res.
8. *I*tem alia sine aliqua minuatione.
9. *C*harta obnoxiationis à patre in filius
fada.
10. *E*pistola cùm in loco filiorum nepotes
instituentur ab avo.
11. *C*harta qui suo nepote aliquid melio-
rare voluerit.
12. *C*harta ut filia cum fratres in pa-
terna succedat alode.
13. *S*i quis extraneo homine in loco filio-
rum adoptas erit.
14. *P*adum inter parentes, de hereditate
eorum.
15. *L*ibellum dois.
16. *S*i aliquis puerla invita traxerit.
17. *Q*ualiter in uno volumine testament.
persona condas.
18. *S*ecuritas pro homicidio fado, si se
pacificaverint.
19. *V*enditio de villa.
20. *V*enditio de area infrà civitate.
21. *V*enditio de campo.
22. *V*enditio de servo aut ancilla.
23. *C*oncambio de villis.
24. *C*oncambio de terra aut vinea vel
prato.
25. *C*auções diverso modo fadas.
26. *I*tem alia.
27. *I*tem alia.
28. *Q*ui se in servitio alterius obnoxiat.
29. *C*harta de agnatione, si servus inge-
nua semina traxerit.
30. *L*ibellum repudii.
31. *M*andatum.
32. *I*ngenuitates diverso modo fadas.
33. *I*tem ingenuitates alio modo post dis-
cessum.
34. *I*tem aliae adhuc alio modo.
35. *E*sacuatoria de cauzione, si non
invenitur.
36. *S*i quis aliquis servo suo aut gasindo
aliquid concedere voluerit.
37. *G*esta juxta consuetudinem Romano-
rum, qualiter donationes vel testa-
menta legantur.
38. *M*andatum ad gesta.
39. *E*pistola si aliquis rem Ecclesie ad
usum habeat, & de sua proprietate
aliquid donet.
40. *P*refataria de re Ecclesiis ab Epis-
copis facta.
41. *P*recaria, qui rem alterius fasire
vult & non potest, post & precaria.
42. *I*ndiculum cùm Episcopos ad alium
in resurrectione Domini eulogias
dirigit.
43. *R*escriptio ad Episcopo de visitatione.
44. *Q*uomodo ad Rege, Regina, vel
Episcopo post nativitate Domini
visitacione directe scribatur.
45. *I*tem alia de Nativitate Domini.
46. *C*ommendatitias litteras ad Epis-
copo jam cognito.
47. *I*tem commendatitias litteras ad Ab-
bate noto.
48. *S*uplicatario pro eo qui de monasterio
regreditur, aut illo qui ingredi vo-
luerit.
49. *I*ndiculum generale ad omnes ho-
mines.
50. *I*ndiculo commendatario ad viris in-
lustris laicis.
51. *I*ndiculus ad omnes potentes palati-
nos, maximè ad cognitos sibi.
52. *Q*ualiter pro nativitate filii Regis ex
ordinatione dominica domesticus de
villas Regis ingenuitates facere de-
beat ad servientes.

INCIPIT SCEDOLA QUALITER CHARTAS PAGINSES FIANTUR.

De magna re qui vult exsenodochio aut monasterio confratre.

I. *D*OMINO verò sancto atque sedulè ostensione parentibus virtutum miraculis Christi remuneracione fulgenti, oratorio ac cellula in honore sancte ac semper Virginis genitricis Domini nostri Iesu Christi aut in alterius Sancti constructa, ille, reus quidem meritis flagitiis, quoque sceleribus, prælascivis actibus ac nimia fidelitate pollitus, vel opere omnium bonorum Christianorum longè satis extremus. Hoc tota penè sanctarum Scripturarum series Christianis fidelibus piè exhortatione pronuntiat, hoc etiam tonitruis illa Evangelistarum vox, sancto suggerente Spiritu, sua potestate concelebrat, ut faciat in pauperes eleemosynam qui vult tartari evadere supplicia. Unde & Dominus in Evangelio dicit: *Vende omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo.* Pensamus ergo omnes Christiani quanta sit pietas & largitio Redemptoris ut eleemosynas pauperum promittantur nobis thesauri regni celorum. Procuremus igitur, sicut Dominus & salvator noster præcepit, & ac si non quantum avemus, sicut in quantum possumus, eleemosynam faciamus. Nemo itaque dubitet, nemo tardet: quia si nos facimus qua Dominus & salvator noster præcepit ille sine dubio facturus est qua promisit. Ait enim Scriptura: *Abscondite eleemosynam in corde pauperis, & ip/a pro te deprecabisur Domino.* Abscondamus ergo eleemosynam in corde pauperis, ut provenias nobis deprecatio pauperum in remissionem peccatorum. Multa quidem & alia qua latrinoſa sunt prosequi pro eleemosynis faciendo testimonia in Scripturis sanctis reperimus; inter quibus vel ex quibus illam ego existimo potiorē sententiam qua ait: *Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum.* Quid ergo verius potest credi, quid confidentius, quidve expressius, quia sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum? Justè ergo extinguitur qui peccatorum incendia eleemosynis juxta pollicitationem divinam extinguere non festinat. Faciant quippe ceteri quod voluerint, agant quod ipsi mag-

*March. 19.
Luc. 11.*

Eccles. 4:1

Eccles. 1:1

lucrint, idcirco quia omnis homo suo sensu ducitur; ego tamen hujus rei exemplum secutus elegi ad prefato oratorio vel cellula, iuxta Apostolorum numerum duodecim ad praesens pauperum, pro remissione peccatorum meorum, vel pro diluenda meorum mole peccaminum, Christo presule conlocare; ubi etiam per presentem epistolam donationis mei dono ad presente die quod in luminaribus ipsius oratorii vel in alimonia & substanciali viatu, vestitu quoque & sustentatione ipsorum pauperum vel Clericorum ibidem servientium, Deo gubernante & opitulante, proficiat, donatumque in perpetuum esse volo, atque de meo iure in eorum dominatione & potestate lego, trado, transmitto, atque transfundeo, hoc est, agros quorum vocabula sunt illa & illa, que ponuntur in territorio illo, pari modo, & quicquid in illo territorio ponitur, in omni soliditate portione mea, una cum manciis, edificiis, vineis, terris, praxis, silvis, omnique jure eorum, una cum colonicis adjunctis, adjacentiis earum, in omni soliditate earum, sicut à me noscitur fuisse possessum, aut mihi ex legitima successione aut undecunque aliquid mihi ibidem obvenit, cum omni soliditate vel opportunitate earum ad integrum; et scilicet ratione atque praetexto ut remotâ Pontificum simulque ecclesiasticorum omnium officialium seu publicorum omnium potestare, nullas functiones vel exercitaciones, neque exquisita & lauta convivia, neque gratiosa vel infidiosa munuscula, neque etiam caballorum pastus, aut paravereda, vel ceteras angarias, aut in quodcumque functionis titulum dici potest, de ipsa facultate penitus non requiratur, sed sub integra emunitate faculticula ipsa, sicut à me huc usque possessa est, in jure oratorii sancti illi & predicatorum pauperum debeant. Deo protegente & opitulante, persistere; nisi tantum sancti & apostolici illius urbis Episcopi, in cuius oppido exsenodocius ipse ponitur, pro tradendis benedictionibus vel substituendis Abbatibus, Presbyteris quoque & Diaconibus, absque ulla pecuniarum adeptione. Amplius vero donandi, exigendi, vel minuendi causam nullam habeat

beat potestatem. Sed nec per communitatis locum quicquam ex hoc auferendis nullo tempore occasio vel adiutus tribuitur, sed perpetuus in potestate praefaci oratorii sancti illius vel ipsorum pauperum, Christo favente, permanet. Hoc etiam ipsis Pontificibus obsecro vel committo, ut illos per succedentibus temporibus, cum casus mortis extiterit, Abbatis aut Clericis vel reliquis Clericorum gradus in eodem loco dignentur vel debeat instituere quos sapientia & eruditio scripturarum clarificat, vel quos vita sancta & actio bona aut conversatio honesta commendat. Unde obsecro clementissimis Regibus tam praesentibus quam futuris & omnibus in Deo Episcopis omnibusque Potestatis ac Primitibus, omnes etiam Seniores, quoscumque Judices esse confiterit, per ineffabilem Dei omnipotentiam & per inseparabilem Patri & Filio & Spiritui sancto Trinitatem, ut hac voluntate mea pro nullis occasionibus, sicut existente sine Deo cupiditate res exigunt soler, nullam ratione nulloque tempore conveillere permittatis, sed per sollicitudinem & curam Episcopi constare potius pro reverentia Trinitatis immensarum tempore & studio vel opere jubebatis; quatenus ut & ille vobis mercedem restituat in futuro qui scit me eleemosynis ipsis sanctis Dei pauperibus pro amore Domini nostri Iesu Christi ardenti desiderio tribuisse. Si quis huic voluntati mea pro quibuslibet adinventionibus seu oppositionibus, sicut mundus cotidie artibus & ingenii expolio obvius, vel repperitor, convulsor etiam, aut tergiversator extiterit, anathema sit; & tam qui fecerit quam qui faciendo consenserit, anathema sit; & sicut Dathan & Abiron hiatus terra absorpti sunt, vivens in infernum descendat, & cum Ziezi fraudis mercatore & in presenti & in futuro seculo partem damnationis excipiat; & tunc veniam consequatur quando consecuturus est & diabolus, qui sese fallendo aetheriam serle dejectus, cruentâ adinventione bonis operibus semper obviare pervigilat; insuper etiam inferas sociante quoque tam in persecutione quam in exactione sacramissimo fisco, vel sancto Episcopo Ecclesiæ ipius auri libras centum; & nihilominus haec præsens epistola, quæ à me proximor Dei & amore pauperum conscripta est, firma, incorrupta, intemerata, inviolataque permaneat. Ego namque de condatis ac superiis prænotatis rebus om-

Tom. II.

nia ad curam & sollicitudinem aut defensionem rerum vel gubernationem ipsorum pauperum sancto ac prenatis domino illo Episcopo vel successoribus suis, Deo sibi teste, committo; & instrumenta, per quod res ipsæ, auxiliante domino, per eorum sollicitudine defensentur, superscripto domino illi Episcopo premanibus tradidi; & qualiter ibidem provide, piè, rectè secus egerit, Christo domino in se judice recognoscet. Mihi autem nihil exinde proprietatis titulum penitus non reservavi: quia facile contemnit omnia qui cupit ab inferni faucibus erui, vel ille qui peccatorum remissionem, Deo remunerante, desiderat, aut ille qui semper cogitat cum velit nolit esse moriturum. Stipulatione. Et cetera.

Prologus qui de grandi causa facit donationem.

II. Quantum intellectus sensusque humanae potest mente sagaci pensare atque sollerti indagatione perpendere, nihil amplius valet in hujus seculi luce gaudia fugitiva lucrare quam quod de rebus suis locis venerabilibus in almoniis pauperum curetur impendere: quatenus fragilitatem naturæ quod omnes generaliter patiuntur, priusquam subitanea transpositio eveniat, oportet pro salute anime vigilare, ut non inventiat quemquam imparatum, & sine aliquo respectu discedat à seculo. Quin potius, dum proprio libertatis jure sublustris, ex caducis substancialiis in eterna tabernacula vitam querat mercari eternam; ut inter iustorum consortium desiderabilem valeat adipisci locum, & retributorem sibi preparet Deum, ut de fructu indeficienti paradisi mereatur foveri; de cuius vivo fonte, perfecta fide poscente, nec subterabitur poculum, nec minuitur alveus, sed potius ut quisque hauserit, irrigatus dulcedine cœlitus, aque suavis ei flagratur odor balsami paradiisi.

Iam alio prologo.

In nomine sanctæ Trinitatis. Prosperrum ac salubriter consilium immo^{re}que satiis jocundum esse dinoscitur ut homo de mundanis rebus comparet paradisum & de terrena transferat in coelestia. Sic dominus in sancto Evangelio preclarum intonat vocem, dicens: *thesaurizate vobis thesauros in celo, ubi nec sur effodis, nec tineas sulcas.*

Matth. 6.

Cc

Prologo de Clerico qui in Monasterio tonsoratur, qui suam rem ad ipso loco donat.

Debet unusquisque, largiente Domino, dum versatur in corpore, futura tractare & de caducis rebus mercari aeterna; ut quandoquidem, jubente Deo, de corpore egredi contigerit, de mammona iniquitatis mansionem sibi reperiat compararam in caelis. Idcirco ego ille cedo ad monasterio illo, ubi Abba ille custos praesesse viderur, & comam capitis mei ibidem deponui, & in ipso monasterio sub norma Sanctorum vivere cupio, cessumque in perpetuum.

Item prologo.

Opportunum est unumquemque, dum terrena munera possidet, pro anima sua frequentius cogitare, ut terrenam beatitudinem possidere mereatur. Ego inlustrer vir ille sentio me infra corpus meum infirmum esse & infra anima mea nimis esse peccatorem. Admonet me divina potentia, vel compunctione cordis mei mihi obvenit, ut pro peccatis meis remedium aliquid de res meas locis Sanctorum delegare debeam. Ideo cedo.

Item prologo.

In nomine sancte Trinitatis. Prosperrum, salubre, & satys jocundum esse censuimus ut homo de caduca quispiam seculi ad peccata sua redimendum valeat offerre, aut quid promptiore consilio, ut homo de mundanis rebus seculi comparet paradisum, & de terrena substantia se transferat in coelestia. Itaque ego ille pro divino intuitu & mei mercede compendii, ut me Dominus in futurum veniam concedere dignetur, vel ut nomen meum in libro vita adscribatur, dono ad jamdicto monasterio in luminaribus Ecclesiarum vel in stipendiis pauperum aut Monachorum, donatumque jure legitimo esse volo.

Item prologo.

Dum hujus exempli in quadam noscitur cecidisse, patimur eternam, & die mortis cecidie ante oculos suspicamus esse propinqua, oportet unicuique ob amore coelestis patria devotionis lucra complecti & res sibi datas in Sanctorum vel etiam indigentium usibus alegatas relinquere, ut peccatorum pondera, quæ pontificium poenitendo non valent laxare, ab eorum intercessione pleniū ad veniam debeat pervenire. Idcirco ego ille.

Item alio prologo cum ipsa donatione ad hoc opus.

III. Mundi terminum ruinis crebre-

centibus adpropinquantem indicia certa manifestant & experimenta liquida declarare noscuntur, & ad discutiendas torpentes infidelium mentes illa dudum in evangelio à Domino dicta oracula incumbere noscuntur. Ergo operz preium arbitror futurum vicissitudine preoccupans anticipare, & incertum humanæ conditionis eventum sagaci mentis intuitu providere; quatenus ex hoc inflicitis facinorum vulneribus, indulta pietate, remedia merear adipisci. Ergo ego in Dei nomine ille & conjux mea illa considerantes quâ gravamur sarcina peccatorum, & reminiscentes bonitatem Dei dicentis: *Date elemosynam, & omnia munda fiunt vobis*, de tanta igitur miseratione & pietate Domini confisi, idcirco per hanc epistolam donationis donamus, donatunque in perpetuum esse volumus, atque de jure nostro in potestate & dominatione Monasterii illius in honore Sancti illius in pago illo constructi, ubi praest venerabilis ille Abba, vel turma plurima Monachorum adunata, transmittimus atque transfundimus villas nuncupantes illas, sitas in pago illo, cum terris, domibus, edificiis, accolabus, mancipliis, vincis, silvis, campis, pratis, paucis, aquis, aquarumve decursibus, adjunctis, adjacentiis, appendiciis, peculium utriusque sexus, mobilibus & immobilibus, sicut à nobis moderno tempore possidetur, vel si inantea ibi undecunque aliquid augmentare vel meliorare poterimus, ad praefato monasterio in alimonias vel substantias Monachorum ibidem habitantium, Christo protegente, proficiat; et scilicet ratione ut dum pariter advivimus, antedictas villas sub uso beneficio tantummodo absque ullo prejudicio vel diminutione aliqua ipsius monasterii possideamus; nisi tantum si aliquem ex servientibus nostris à jugo servitus pro communi mercede relaxare voluerimus. Post obitum verò, quandoquidem Deus voluerit, nostrum absque ullius Judicis vel heredum nostrorum expectata traditione, cum omni remeliorata, quicquid in supra scriptas villas in quibuslibet rebus vel corporibus augmentatum vel melioratum fuerit, de praesenti hoc pars antedicti monasterii vel memoratus Abbas sive successores in Dei nomine perpetualiter recipiant possidendum, tanquam si ad presens absque usu nostro eorum fuisset subsecuta possessio; ita ut quicquid de praedictas villas propter opportunitatem ipsius monasterii

facere decreverint, liber in omnibus poterant arbitrium. Præsentem verò donationem, ne quicquam auri talium vilieate, gefis municipalibus alligari curavimus, & omnino decernimus ne aliquando in eam ob hoc causam quisquam valeat reperire. Quod si aliquos in strumentis de ipsis villas de nomen nostrum in adversitate prædicti monasterii quolibet ordine comprehensus, aut anterius aut posterius prænotatus, quod nos nec fecimus nec facere rogarimus, à quoquaque præter istum, quem firmissimum volumus esse, quoquo tempore ostensus fuerit, nullum fortius effectum, nisi vacuus & inanis appareat; auctorem verò criminis vel falsarium nec in ultum tunc temporis partatur judicia abire potestas. Si quis verò, quod futurum esse non credimus, huic voluntati nostræ per quibulliber adventionibus aliquis de heredibus nostris, aut Judicium sava cupiditas, vel qualibet persona, obvius repetitor exiterit, à conventu omnium Christianorum vel limitibus Ecclesiarum extraneus habeatur, & Judex traditoris Domini nostri Jesu Christi perfruatur consortium, insuper etiam inferat partibus ipsius monasterii vel fratum ibidem consistentium, sociato quoque tam in actibus quam in prosecutione sacratissimo fisco, auri libras tantas, argento pondo tanta, & ne sic quoque quod repetit valeat vindicare, nihilominus præsens donatio, quæ à nos pro timore Dei & amore pauperum Christi conscripta est, firma & inlibata omni tempore debeat permanere. Stipulatione subnixa. Actum ibi sub die illo.

Cessio à die præsente ad Ecclesiæ.

IV. Dum fragilitatis humani generis pertinet ultimum vita temporis substançia transpositione venturæ, oportet ut non inveniat unumquemque imparatum, ne sine aliquo boni operis respectu migret de seculo; nisi dum suo jure & potestate consistit, preparet viam salutis, per quam ad æternam valeat beatitudinem pervenire. Ideoque ego in Dei nomine ille & conjux mea illa pro remedium animæ nostræ & remissionem peccatorum nostrorum, ut veniam in futurum consequi mereamur, cedimus à præsente die cessumque in perpetuo esse volumus, atque de jure nostro in jure & dominatione sanctæ Ecclesiæ illius in honore illius construetæ, villa nuncupante illâ, sita in pago illo, quæ ex alode parentum aut undecunque

Tome II.

ad nostra pervenit dominatione, & ad præsens possidere videmur, cum omni merito & termino suo, cum adjacentiis, adjunctis, appendiciis, cum terris, dominibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decuribus, farinariis, cum pastoribus gregis, peculium utriusque sexus majore vel minore, mobilibus & immobilibus, vel quicquid dici aut nominari potest, & tempore præsente nostra videtur esse possessio, ad præsente Ecclesia volumus elle concessum; ita ut ab hac die memorata villa illa pars antedictæ Ecclesiæ, vel Pontifex civitatis illius, aut auctores Ecclesiarum, eam habendi, tenendi, possidendi, vel quicquid exinde pro opportunitate ipsius elegerint faciendi, liberum in omnibus perfruant arbitrium; ita ut nomen nostrum in libro vita conscribatur, vel pro nos utrumque sacrificium post obitum nostrum pro Domino offeratur. Licet in cessionibus poenam adnecti non sit necesse, sed nobis pio omni firmitate placuit inferendum. Si quis verò, quod futurum esse non credimus, nos ipse, quod abis, aut aliquis de heredibus vel proheredibus nostris, seu qualibet persona, caliditate commotus, aut cupiditate præsentus, ullo unquam tempore contra præsenterem epistolam cessionis nostra, quam propter nomen Domini & veneratione sancti ipsius loci spontaneâ voluntate fieri decrevimus, venire aut aliiquid agere voluerit, aut tergiversator exiterit, anathema sit, & cum suprascripto Domino illo ante tribunal Christi deducat rationes, insuper inferat juxta poena seculi, cum congregati fisco, partibus ipsius Ecclesiæ, aut auri libras tantas, aut argenti pondo tanta, & quod repetit nullatenus valeat vindicare, sed præfensa cessio omni tempore inlibata permaneat, cum stipulatione subnixa.

Precaria de ipsa villa, dum vivis.

V. Domino sancto & apostolicâ sede colegendi Domino & in Christo patri illi Episcopo ego ille & conjux mea illa. Pluribus non est incognitum qualiter propter nomen Domini ad Ecclesiam illam in honore sancti illius villa nostra nuncupante illâ, sita in pago illo, quicquid ibidem undecunque fuit nostra possessio, in integritate per epistolam cessionis nostræ visi fuimus concessisse, & eam vos ad parte suprascriptæ Ecclesiæ recipistis. Sed dum postea nostra fuit petitio, & vestra benevolentia

C c 2

& pieras habuit, ut ipsa villa, dum advivimus, aut qui pari suo ex nobis supprestis fuerit, dum advivit, nobis ad beneficium ususfructuario ordine excolendum tenere permitistis; et scilicet ratione ut nihil exinde penitus de qualibet re alienandi aut minuandi pontificium non habemus, sed absque ullo prejudicio supraascripte Ecclesie vel vestro eam tantummodo excolere debeamus. Ideo hanc precariam vobis emitimus, ut nullo unquam tempore nostra posselio, etiam si spatiū vice nobis Dominus protongaverit, nullo prejudicio aut diminutione aliquā de ipsa villa vobis generare non debeat, nisi usū tantum, dum advivimus, habere debeamus, & post nostrum ambobus discessum, cum omni re meliorata, quicquid ibidem undique adtrahere aut meliorare poterimus, per hanc precariam, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, absque ullius Judicis aut heredum nostrorum expectata traditione, vos vel successores vestri aut agentes Ecclesie in vestram eam faciatis dominationem revocare perpetuiter possidendum, vel quicquid exinde facere elegeritis, sicut nostra conciner epistola, ad profectum praefatę Ecclesie Domini illius liberum habeatis arbitrium. Facta precaria ibi.

Donatio de parva re ad Ecclesiam.

VI. Si aliquid de rebus nostris locis Sanctorum vel in substantia pauperum conferimus, hoc nobis proculdubium in aeterna beatitudine retribuere confidimus. Ergo ego in Dei nomine ille in amorem Domini nostri Jesu Christi & remissionem peccatorum meorum, ut veniam delictis meis consequi merear in futurum, dono donatumque in perpetuum esse volo ad basilica illa in honore sancti illius constructa portionem meam in villa nuncupante illa, in pago illo, quicquid ibidem ad praesens tam de alode parentum vel de qualibet adtractu possidere videor, totum & ad integrum ad præfata basilica volo esse donatum; et videlicet ratione ut dum advixero, sub usu beneficii teneam absque ullo prejudicio vel diminutione aliqua de qualibet re antedicta basilicæ excolere debeam. Post meum quoque quandoquidem Deus de hac luce voluerit discessum, de praesente, absque cuiuslibet Judicium aut heredum meorum expectata traditione aut contrarietate, cum terris, domibus, edificiis, accolabus, mancipiis, campis, vineis, silvis, pratis, pa-

cuis, aquis, aquarumve decursibus, vel reliquis quibuscumque beneficiis Abba de ipsa basilica vel agentes ejus in eorum debent dominatione revocare perpetualiter possidendum; habendi, tenendi, vel quicquid exinde pro opportunitate antedicta Ecclesie elegerint faciendi liberam in omnibus habeant potestatem. Si quis verò, quod futurum esse non creditus, nos ipse, quod absit, aut aliquis de heredibus nostris, seu qualibet opposita persona, calliditate commotus, aut cupiditate preventus, contra hanc epistolam donationis nostrę, quam spontanea voluntate propter nomen Domini fieri decrevimus, venire aut eam infrangere conatus fuerit, iram trinae maiestatis incurrat, & cum suprascripto Sancto illo ante tribunal Christi deducat rationes; infuper inferat partibus ipsius basilicæ, cum cogenae fisco, auri libras tantas, argenti tantas, & quod repetit vindicare non valeat; sed praesens epistola omni tempore firma & inviolata permaneat, stipulatione subnixa.

Charia interdonationis inter viro & feminam de eorum res.

VII. Quicquid enim inter conjugatos de propria facultate, manente caritate, pro amore dilectionis in invicem condonare placuerit, scripturarum necesse est titulus allegare, ne in posteram ab heredibus eorum vel a quoque posse possit convelli: quia secundum legem, si manente conjugio vir uxori vel uxori marito aliquid donaverit, si a cui donatum est prior mortuus fuerit, apud donatorem ea quae donata fuerint remanebunt. Igitur ego in Dei nomine ille, & te dulcissima conjux mea illa, dum & inter nos procreatio filiorum minime esse videtur, idem convenit nobis ut omne corpore facultatis nostre invicem ususfructuario ordine condonare debeamus. Quod ita & fecimus. Proinde dono tibi, dulcissima conjux mea, si mihi in hunc seculum supprestis fueris, omni corpore facultatis meæ, tam de alode, aut de comparatum, vel de qualibet adtractu, ubicunque habere videor, & quod pariter in conjugium positi laboravimus, tam terris, villabus, domibus, cum omni praesidio, accolabus, mancipiis, vineis, campis, pratis, aquis, aquarumve decursibus, aurum, argentum, vestimenta, peculium utriusque sexus majore vel minore, ita ut dum vixeris ususfructuario ordine valeas possidere vel dominare; excepto quod pro anima remedium ad loca Sanc-

Liber secundus.

torum condonavimus , ut inspectâ nostrâ delegatione in omnibus conservetur , & quantumcumque de alode nostra post meum discessum pro communi mercede ad loca Sanctorum legaliter condonare & delegare volueris , hoc licentiam habeas faciendi , & inspectâ delegatione involvum permaneat ; in reliquo vero omnes res ipsas , quantum post tuum discessum intestamentum remanserit , ad nostros legitimos revertatur heredes . Similiter & ego illa , dulcissime jugalis meus ille , commonet me dulcitudo tua , in compensatione rerum tuarum quod in meis visus es contulisse , si mihi in hunc seculum suprestis fueris , dono tibi omni corpore facultatis mez , ubiquecumque , undecunque , tam de hereditate parentum quam de comparatum , vel quod pariter laboravimus , totum & ad integrum , tam in villabus , domibus , & cetera , excepto quod pro anima remedio ad loca Sanctorum delegavimus , ut inspectâ ipsâ instrumentâ , in omnibus conservetur , & quod de ipsa alode mea post meum discessum pro communi mercede ad loca Sanctorum *** vel ingenuos relaxare volueris , licentiam habeas , & inspectâ ipsâ instrumentâ , in omnibus conservetur . Post tuum quoque discessum , quicquid intestamentum remanserit , ad nostros heredes , qui tunc propinquiores fuerint , revertatur . Si vero , quod futurum esse non credimus , aliqui de heredibus nostris vel quicunque contra hanc interdonationem , unde inter nos uno tenore conscriptas firmavimus , venire aut infrangere voluerit , nullatenus valeat vindicare , sed inferat partibus vestris , cum cogente fisco , auri libras tantas , argenti tantas ; presente vero epistola in nullo possit convelli , sed firma & inlibata permaneat .

Item alia sine aliqua minuatione .

VIII. *Ista alia à capite instar prioris usque dum adviceris usufructuario ordine debetas possidere , potius tuum quoque discessum ad legitimos nostros revertatur heredes , & nullum pontificium quicquam exinde alienandi aut minuandi habere non debeas . Similiter & ego illa , dulcissime jugalis meus ille , commonet me dulcitudo tua in compensatione rerum tuarum , quod in meis visus es contulisse , si mihi in hoc seculum suprestis fueris , omnes res meas quascunque , aut ubicunque , tam in terris , & reliqua , sub usu beneficio debebas pos-*

fidere , & nullum pontificium quicquam exinde alienandi aut minuandi prater usum tantum non habes , & post tuum discessum ad legitimos nostros revertatur heredes .

Charta obnoxiationis à patre in filii fada .

IX. Dulcissimi filii meis ego ille . Omnibus non habetu ~~incognitum~~ qualiter ante hos annos villas alias nuncupantes illas , sitas ibi , genetricie vestrâ illâ , antequam eam meo sociasse conjugio , per epistolam cessionis aut libellum doris vilis sum condonasse . Sed dum & ipsa , peccatis meis facientibus , ab hac luce discessit , & vos omni alode ipsius genetricie vestrâ illâ , juxta quod & ratio praestitit , mecum exinde in praesentia bonorum hominum aut Regis altercastis , per ipsam epistolam , quam in eam feceramus , contra nos evindicatis , & in vestra potestate omne alode ipsius receperitis . Sed dum mea fuit petatio , & vos , ut concedet bonis filiis , voluntatem meam obtineprantes ipsas villas vel res quæ fuerunt genetricie vestrâ , quas ego ei dedi vel condonaveram , mihi ad usum beneficii tenere & excolere absque ullo vestro præjudicio permisisti , ideò nobis complacuit alias villas nostras illas pro vestra benevolentia & suprascripto ulo de villas vestras per hanc epistolam obnoxiationis vobis obnoxiasse ; ita ut deinceps tam suprascriptas villas quam etiam & illas quas supra scriptæ genericæ vestræ per meam epistolam contuleram , per vestro beneficio excolere debeamus , & nullum pontificium de omnibus suprascriptis nec vendere nec alienare nec concambiare nec per qualibet ingenio minuare habere non debeam , potestatem , nisi tantum usum , sed per hanc epistolam obnoxiationis mez in vestro sine arbitrio & potestate , & quandocunque volueritis , & vobis placuerit , absque ulla mea contrarietate aut repetitione omnia superius prænotata , tam quod vestrum antea de parte genetricie vestræ habir alode , quam & illas alias nuncupantes sic , quod vobis pro ipso usu visus sum obnoxiasse , in vestra debeat revocare dominatione perperualiter ad possidendum , vel quicquid exinde facere volueritis , liberam inde habearis potestatem , absque alia aliqua intercedente precaria , sed per hanc obnoxiationem , ac si semper per quinquennium renovata fuisset , perpetum valeat obtainere vigorem . Stipulatione subnixa . Actum & reliqua .

*Epistola cùm in loco filiorum nepotes
instituuntur ab avo.*

X. Dulcissimis nepotibus meis illis ego ille. Quicquid filii vel nepotibus de facultate pater cognoscitur ordinasse, voluntatem ejus in omnibus Lex Romana confirmit adimplere. Ideoque ego in Dei nomine ille, dum & peccatis meis facientibus generatrix vestra filia mea illa, quod non optaveram, tempore naturæ sua complente ab hac luce discessit, ego vero penitus confanguinitatis causâ, dum & per lege cum ceteris filiis meis avunculis vestris in alode meo succedere minimè potueratis, idèò per hanc epistolam vos, dulcissimi nepotes mei, volo ut in omni alode mea post meum discessum, si mihi suprestis fueritis, hoc est, tam terris, domibus, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, squarumve decuribus, mobilibus & immobilibus, peculium utriusque sexus maiore vel minore, omnique supellestile domûs, in quocunque dici potest, quicquid supradicta generatrix vestra, si mihi suprestis fuisset, de alode mea recipere potuerat, vos contra avunculos vestros filios meos præfata portione recipere faciatis, & dum ipsius filia mea genitrix vestra, quando eam nuptiam tradidi, in aliquid de rebus meis mobilibus, drappos, fabricaturas, vel aliqua mancipia in solidos tantos dedi, vobis hoc in parte vestra suppeditare contra filii meis faciat. Et si amplius vobis insuper de praesidio nostro obvenerit, tunc cum filii meis avunculis vestris portionem vobis ex hoc debitam recipiatis, & quicquid exinde omnia superioris conscripta facere volueritis, liberam habeatis in omnibus potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, aliquis de heredibus vel proheredibus meis, vel qualibet persona, contra hanc epistolam venire tentaverit, aut eam infrangere voluerit, inferat vobis tan. & quod repetit nullatenus vindicare valeat; sed præsens epistola omni tempore firma permaneat, cum stipulatione subnexa. Actum illo.

*Charia qui filio aut nepote suo aliquid
meliorare voluerit.*

XI. Dulcissimo filio vel nepote meo illi ego ille. Quicquid pater unumquemque de filii vel nepotibus plus habere voluerit, hoc sibi secundum legi ordinem sine confortio repetitione defendat, nec præsumat aliquis contra voluntatem patris agere. Igitur ego in Dei nomine ille, dum

& mihi jam senectus adgravat, & necessitates meas ut oportet procurare non valeo, & tu mihi in necessitatibus meis solatum præbere non desistas, & die nocturne defervire non cessas, idèò pro bonitate & pro respectu servitii tui, qua circa me desudas, cedo tibi cessumque in perpetuum esse volo, & de meo jure in tua transfundio dominatione & potestate, absque confortio fratrū tuorum vel filiis meis, loco nuncupante illo, quicquid ibidem usque nunc tam de alode parentum quam de reliquo aderactu vilis sum tenuisse, unà cum terris, domibus, edificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decuribus, vel reliquis quibuscumque beneficiis, tibi, ut diximus, à die præsente volo esse concessum; ita ut ab hac die, sicut superius diximus, eum cuius omni integritate sua habeas, teneas, possideas, vel quicquid exinde facere volueris, absque confortio fratrū tuorum vel filiorum meorum, liberam in omnibus habeas potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credo, aliquis de heredibus vel proheredibus meis, seu qualibet persona, contra hanc cessionem meam quoquo tempore venire aut eam infrangere voluerit, inferat tibi cum gente fisco auri tantum, & quod repetit vindicare non valeat; sed præsens epistola firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum.

*Charia ut filia cum fratribus in paterna
succedas alode.*

XII. Dulcissima filia mea illa, ego ille. Diurna, sed impia, inter nos consuetudo tenetur, ut de terra paterna sorores cum fratribus portionem non habeant. Sed ego perpendens hanc impietatem, sicut mihi à Deo æqualiter donati es sis filii, ita & à me sitis æqualiter diligendi, & de res meas post meum discessum æqualiter gratuletis. Ideoque per hanc epistolam te, dulcissima filia mea, contra germanos tuos filios meos illos in omni hereditate mea æqualem & legitimam esse constituo heredem, ut tam de alode paterna quam de comparatum vel mancipia aut præsidio nostrum vel quocunque mortiens reliquero, æquale lance cum filii meis germanis tuis dividere vel exquare debetas, & in nullo penitus portionem minorem quam ipsi non accipias, sed omnia vel ex omnibus inter vos dividere vel exquare æqualiter debeatis. Si quis vero, Eu quod sequitur.

Lex Salica
tit. 63. c. 6.
Colac. lib.
8. Oblev.
c. 14.

Liber secundus.

Si quis extraneo homine in loco filiorum adaptaverit.

XIII. Domino fratri illo ille. Dum peccatis meis facientibus, diu orbarus à filii, & mihi paupertas & infirmitas afficeret vi detur, & te, juxta quod inter nos bona pacis placuit atque convenit, in loco filiorum meorum vius sum adoptasse, ita ut dum advixero, vestrum & vestitum, tam in dorso, quam in lecto, seu calciamentum mihi in omnibus sufficienter impertas & procures, & omnes res meas, quascunque habere videor, tam manso, vinea, prato, peculio, seu reliquā supellecīle domus mei, salvo jure ille, me vivente in tua potestate recipere debeas, propterea tibi hanc epistolam fieri decrevi, ut neque ego, nec nullus de hereditibus meis, aut quicunque hanc convenientiam inter nos factam emutare non possit, sed sicut superius continentur, mea necessitate, dum advixero, debeas procurare, & omnes res meas & ad praētens & post meum discessum in tua potestate permaneant, & quod tibi exinde placuerit faciendo liberam habeas potestatem. Quod si aliquis hoc quoquo tempore emutare voluerit, inferat tibi tantum, & quod repetit vindicare non valeat, sed praesens epistola omni tempore firma permaneat.

Padum inter parentes de eorum hereditate.

XIV. Quicquid enim inter propinquos de alode, parentum, non à judicaria potestate coacti, sed sponte, manente caritate, justè debita unicuique portio terminatur, non de rebus detrimentum, sed augmentum potius potest esse censendum. Et ideo necesse est inter se eorum facta scripturarum serie alligari, ne ab aliquibus in posterū valeat refragari. Ideo dum inter illo & germano suo illo de alode genitoribus eorum ill. & ill. bona pacis placuit atque convenit ut eam inter se manente caritate dividere vel exequare deberent. Quod ira & fecerunt. Accepit itaque ille villas nuncupantes illas, sitas ibi, cum mancipia tanta illa similiter. De praefidio verò, drappos, fabricaturas, vel omni supellecīle domus, quicquid dici aut nominari potest, aequalitia inter se vīsī sunt dividisse vel exequasse, & hoc invicem pars parti tradidisse, & per fistula omnia partitum esse dixisse. Propterea praesentes epistolas duas uno tenore conscriptas locum pactionis inter se vīsī sunt conscripsisse, ut nullus deinceps contra pare suo, nisi quod ad praesens accepit, de ipsa alode

genitore eorum amplius requirendi pontificium habere non debeat. Quod si aliquando aliquis ex ipsis aut heredes eorum hoc emutare voluerint, aut amplius requirere quam accepit voluerit aut adsu mere, inferat pari suo ista tuta servant auri libras tantas, argenti pondus tanta, & quod repetit vindicare non valeat, sed praesens pactio omni tempore firma permaneat. Stipulatione subnexa. Actum.

Libellum dotis.

XV. Quod bonum, saustum, felix, prosperum eveniat. De disponandis maritandisque ordinibus, ac procreatione liberorum, causis quæ stant necesse est, ut omnia, etiam donatio, per scripturarum seriem pleniorum obtineant firmatatem. Donat igitur ille honesta puella ac nurui sua illa, sponsa filio suo illo, ante die nuptiarum, donantisque animo transfert atque transcribit, hoc est, in tanto dono villâ nuncupante illa, sitam ibi, cum domo condigna ad habitandum, vel omni integritate ibidem aspiciente. Similiter & in dotis titulum alias villas nuncupantes illas, sitas ibi, mancipia tanta illa & illa, inter aurum & argentum, fabricaturas in solidos tantos, caballos tantos, boves tantos, gregem equarum, gregem armentorum, gregem porcorum, gregem ovium; ita ut haec omnia per manu sua ad superscripta puella nro suā illā ante die nuptiarum debeat pervenire & in sua dominazione revocare, vel quicquid exinde facere voluerit liberam habeat potestatem. Quod si quis contra hunc libellum dotis venire & cum infrangere conaverit, inferat partibus ill. tantum. Et reliqua.

Si aliquis puella invita traxerit.

XVI. Dulcissimā conjugē meā illā, ille. Dum & te per voluntate parentum tuorum habui disponatam, & absque tua vel parentum tuorum voluntate, rapto scelere, meo conjugio sociavi, id est, dum & te faciente contorno contra voluntatem parentum tuorum rapto scelere in coniugio sociavi, unde vita periculum incurre debui, sed intervenientes Sacerdotes vel bonis hominibus vitam obtinui, sic tamen ut quod tibi in tanto dono, vel in dotis titulum, ante die nuptiarum, si te disponatam habuisssem, conferre debueram, per hanc epistolam compositionalem aut, si convenit, cessionem firmare deberem. Quod ita & feci. Ideoque dono tibi locello nuncupante illo, situm in pago illo, cum dominibus ad manendum condignis, vel

omnia intrinsecus utensilia necessaria, cum terris, accolabus, mancipia tanta illa, vineis, silvis, pratis, pascuis, vel reliqua quibuscumque beneficiis, caballostantos, boves tantos, gregem equorum, gregem armentorum, gregem porcorum, gregem ovium, inter aurum & argentum, fabricaturas in solidos tantos, drappos tantos, haec omnia superius comprehensa à die praesente in tua tradidi potestate & dominatione pollidendum, habendi, tenendi, vel quicquid exinde elegeris faciendo liberam habeas potestatem. Si quis verò. Et cetera.

*Qualiter in uno volumine testamentum
duarum personarum condatur.*

XVII. Regnante in perpetuo Domino nostro Iesu Christo, loco illo, anno illo, regnante illo Rege, sub die illo, ego ille & conjux mea illa sanâ mente integroque consilio, metuentes casus humanæ fragilitatis, testamentum nostrum condidimus, quem illi Notario scribendum commisimus, ut quomodò dies legiri nus post transiitum nostrum advenerit, recognitis signis, inciso lino, ut Romana Legis decrevit auctoritas, per inlustris viros illos, quos in hac pagina testamenti nostri legarios insciuiimus, gestis reipublicæ municipalibus titulis eorum prosecutione ab ipsius muniatur. Igitur cùm, jubente, Domino de istius vita cursu migraverimus, tunc quicquid in omnibus pridiè quam moriamur tenere videmur, quicquid ex proprietate parentum, vel proprio labore, sive ex munificentia à piis Principibus percipere meruimus, vel de quibuslibet titulis atque contractibus venditionis, cessionis, donationis, vel undique, Domino adjuvante, ad nostram pervenient dominationem, tu tunc dulcissima conjux mea illa, heredes quoquè meos quos esse volo, hereditatem meam habetote. Reliqui verò exheredes sint. Ergo excepto quod unicuique per hoc testamentum dedero dareque iussero, id ut fiat, detur, præstetur, impleatur, te, omnipotens Deus, testem committo. Villas verò illas & illas, sitas in pago illo, filius noster ille recipiat. Similiter villas illas sitas in pago illo filius meus vel filia illa recipiat. Villas illas, basilica illa vel monasteria sitas ibi recipiat. Id ut fiat, detur, præstetur, impleatur, te omnipotens Deus ad defensandum committo; licet de omnibus, dum ad vivimus, nostrum reservavimus usum. Sed dum in villas aliquas, quas superius memoravi-

mus, quas ad loca Sanctorum heredibus nostris deputavimus, quod pariter stante conjugio adquisivimus, prædicta conjux nostra tertiam inde habere potuerat, propter ipsam tertiam villas nuncupantes illas, sitas in pagos illos, in integritate, si nobis subpretio fuerit, in compensatione recipiat. Et quicquid exinde pro commune mercede, vel in pauperibus, aut benemeritis nostris facere decreverit, licentiam habeat. Et post ejus discessum, si aliquid intestamentum remanserit, heredes nostri recipiant. Liberos, liberas, quos quaque pro anima remedium fecimus, aut in ante facere voluerimus, & eis epistolas manu nostrâ firmata dederimus, obsequium filiorum nostrorum habere cognoscant, & oblatæ vel luminaria, juxta quod ipsas epistolas continent, ad sepulchra nostra tam ipsi quam proles eorum implere studeant. Et quibus aliquid de facultate nostra contulimus, singulariter in hoc testamentum nostrum inserere curavimus. In reliquo verò, qualescumque à quocunque epistolas de nomine nostro manus nostras firmatas ostensas fuerint, & ante hoc testamentum prænotas, quas hic non cominemoravimus, excepto de ingenuis, quas pro anima nostra remedium fecimus aut adhuc facere voluerimus, vacuas permaneant. Et qui ex nobis pari suo suprestis fuerit, & per qualemque instrumentum de suprascripta facultate in cuiuslibet persona vel benemeritos nostros munere aliquid contulerimus, in quantum lex permitit, firmâ stabilitate debeat perdurare. Reliquas verò epistolas vacuas & innanzi permaneant. Et sic nobis pariter convenit; si tu mihi, dulcissima conjux, suprestis fueris, & ad alio marito, quod tibi Deus non permittrat, transire volueris, omnem facultatem meam, quod ad usu fructu possidere tibi concessimus, vel quod à die praesente deputavimus, & habere potueras, hoc presentiliter heredes nostri recipiant inter se dividendum. Itemque ego illa ancilla tua, Domne & jugalis meus ille, in hoc testamentum promissimâ voluntate scribere atque perpetuâ conservatione rogavi, ut si tu, Domne & jugalis meus, mihi suprestis fueris, omni corpore facultate meâ, quantumcumque ex successione parentum habere videor, vel in tuo servizio pariter laboravimus, & quod in tercia mea accepti, in integrum, quicquid exinde facere elegeris, aut pro anima remedium in pauperes dispensare, aut ad vallis nostros vel benemeritis

benemeritis nostris , absque repetitione heredum meorum quod tua decrevit voluntas faciendi liberam habeas potestatem. Et post discessum vestrum , quod non fuerit dispensatum , ad legitimos nostros revertatur heredes. Hanc paginam testamenti & manus nostra propria subscriptionibus , quod ex consuetudine habuimus , subscripsimus , & per personas reliquas studiunus subscriptionibus roborari. Et ut hæc pagina hujus testamenti in disceptatione venire non possit , si quæ litteræ , caraxature , adjectiones , superdictio- nesve factæ sunt , nos eas fecimus vel facere jussimus , dum testamentum nostrum sepius recurrimus vel emendavimus. Si quis nostrâ voluntate resistere aut testamentum nostrum cujuslibet calliditas cognatus fuerit casu aliquo refragari , id implorantes divini nominis majestatem obtestamur ut pro nostrorum omnium criminum ac peccatorum obnoxiorum in die judicii teneatur expers Ecclesiæ catholice communioñis & pacis ante tribunal Christi pro violari defuncti voluntate compellatur subire rationem , arque in eum Dominus suam ultionem , quam promisit iustis , cum venerit seculum judicare per ignem , feriatur , & accipiat in conspectu ejus damnationem perpetuam , quam suscepit Judas traditor Domini. Illud namque intimare volumus , ut si aliquis de heredibus vel proheredibus nostris seu qualibet persona contra hanc testamens paginam , quam plena & integra voluntate fieri rogavimus , venire aut aliquid pulsare voluerit , inferat contra quem reperit tantum & alium tantum quantum in hunc testamentum continetur scriptum , & insuper satias fisco auri libras tantas , argenti tantas , & quod reperit vindicare non valeat.

Securitas pro homicidio facto.

XVIII. Domino fratre illo ille. Dum & instigante adversario , quod non debueras , germano nostro illo viñus es interfecisse , & ob hoc vitæ periculum incurre potueras , sed intervenientes Sacerdotes & magnificis viris , quorum nomina subtus tenentur adnexa , nos ad pacis concordiam ob hoc viñi fuerunt revocasse , ita ut pro ipsa causa solidos tantos in pagalia mihi dare deberes , quos & in præsente per radio tuo viñus es transolvisse , & nos ipsa causa per festuca contra te viñus sum verpissime. Propterea , juxta quod convenit , hanc epistolam securitatis in te nobis

Tom. II.

conscrubere complacuit , ut de ipsa morte germano nostro nec à me nec ab heredibus meis aut suis , nec de judicaria potestate , nec à quenlibet nullo casu , nec refrigeratione aliquâ aut damnitate amplius habere non pertimescas , sed in omnibus exinde ductus & absolutus appareas. Et si fortassis ego ipse aut aliquis de heredibus meis vel quicunque te ob hoc inquietare voluerit , & à me defensatum non fuerit , inferamus tibi cum cogente fisco duplum quod nobis dediti , & quod repetit quid vindicare non valeat , sed præsens epistola securitatis à me facta firma permaneat , stipulacione subnexâ.

Venditio de villa.

XIX. Domino fratre illo ille. Licet empti venditique contractus sola pretii adnumeratione & rei ipsius traditione consistat , ac tabularum aliorumque documentorum ad hoc tantum interponatur infraclio ut fides rei factæ & veri ratio comprobetur , idcirco vendidisse me tibi constat & ira vendidi villa juris mei nuncupante illa , sitam in pago illo , quam ex legitima successione parentum (vel de quolibet modo ad eum pervenit) habere videor , in integritate , cum terris , domibus , aedi- ciis , accolabus , mancipliis , vineis , silvis , campis , pratis , paucis , aquis , aquarumque decursibus , adjacentiis , appenditiis , vel omni merito & termino ibidem aspiciente. Et accepi à vobis in pretio , juxta quod mili complacuit , tantum , & memorata villa vobis præsentaliter tradidi ad possidendum , ita ut ab hac die habendi , tenendi , vel quicquid exinde elegeris faciendo liberam in omnibus habeas potestatem. Si quis vero , quod futurum esse non credo , si ego ipse , aut aliquis de heredibus vel proheredibus , seu qualibet opposita persona , contra venditionem venire tentaverit , aut me male vendidisse convicerit , & à me vel heredibus meis defensatum non fuerit , tunc inferamus vobis heredibusque vestris dupla pecunia quantum à vobis accepi & ipsa villa meliorata valuerit , & quod repetit vindicare non valeat , sed præsens venditio omni tempore firma permaneat , stipulacione subnexâ. Actum.

Venditio de area infra civitatem.

XX. Domino sancto & apostolico Domino & patri illo Episcopo ille. Constat me nullius coactum imperio , neque imaginario jure , sed propriæ voluntatis arbitrio , vobis vendidisse & ita vendidi

D d

areae juris mei infra muros civitatis illius, habentem per longo pedes tantos & in lato pedes tantos, quæ subjungit ad uno latus terra illo, ab alio latus terra illo, à fronte uno terra illo, & ab alio fronte terra illo. Ex accepi à vobis in pretio, juxta quod mihi complacuit, auri solidos tantos, & præfata area vobis præsentaliter tradidi possidendum, ut habendi, tenendi, vel quicquid exinde elegeritis faciendi liberum perfruiatis arbitrium. Si quis verò, quod futurum esse non credo, si ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, seu qualibet persona contra hanc venditionem venire tentaverit, aut eam infrangere conatus fuerit, interas vobis aut auditoribus vestris dupla pecunia vel quantum area ipsa eo tempore meliorata valuerit. Et cetera.

Venditio de campo

XXI. Domino fratri illo ille. Constat me tibi vendidisse & ita vendidi campo iuria mei, sicut in territorio illo, habentem plus minus tantum, qui subjungit à latere uno lui, ab alio latere lui, à fronte uno illo, ab alio verò fronte illius. Ex accepi à vobis in pretium, juxta quod mihi complacuit, auri solidos tantos; & ipso campo vobis præsentaliter tradidi possidendum, habendi vel quicquid exinde volueris faciendi liberam habeas potestatem. Si quis verò. Et cetera.

Venditio de servo aut ancilla.

XXII. Domino fratri illo ego ille. Constat me tibi vendidisse & ita vendidi servum juris mei aut ancillam nomen illo, non furo, non fugitivo, neque cadio, sed mente & omne corpore fano. Pro quo accepi à vobis in pretio, juxta quod mihi complacuit, auri solidos probos atque præfexes numero tantos, & ipso servo vobis præsentaliter tradidi possidendum, ita ut ab hac die habendi, tenendi, vel quicquid exinde decreveris faciendi liberum potiaris arbitrium. Si quis verò, quod futurum esse non credimus, si ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, seu qualibet persona contra hanc venditionem venire tentaverit, aut eam infrangere voluerit, inferat tibi cum cogenti filio auri tantum vel quantum servus ipse eo tempore melioratus valuerit, & hac venditio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo, sub die illo, anno illo.

Concambio de villis.

XXIII. Inter quos caritas inlibata

permanferit, pars parti beneficia opportuna præstantur: quia nihil sibi de rebus propriis censet minui quod è concre recipit in augmentum. Ideò placuit atque convenit inter venerabile viro illo ex permisso apostolico viro illo & industris viro illo ut locella aliqua inter se concambiare deberent quod & ita fecerunt. Dedit igitur ille venerabilis vir lui locello nuncupante illo, sicutum ibi, de parte basilice sancti illi. memorato lui quicquid ibidem ad præsens de qualibet adtractu tenere videbatur, cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decurribus, vel omnia ibidem aspicienter, ita ut ab hac die unusquisque memorata loca, quod accepérunt, habendi, tenendi, vel quicquid exinde pro eorum opportunitate & compendio facere elegerint, liberum perfruantur arbitrium. Illud verò addi convenit, ut si aliqua pars ex ipsis aut heredes vel successores eorum hoc emutare vel refragare voluerit, rem quam accepit amittat, & insuper inferat pari suo, qui hoc facere præsumperit, auri libras tantas, argenti pondua tanta, & quod repetit vindicare non valeat, sed præsens commutatio, unde duas inter se uno tenore chartas conscripserunt, firma & inviolata permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo.

Concambio de terra aut vinea.

XXIV. Idedque placuit inter illo & illo ut terrâ aliquâ, aut prato, aut vineâ, seu qualibet inter se commutare deberent quod ita & fecerunt. Dedit igitur ille illius campo in loco nuncupante illo, habente tantum, qui subjungit à latere uno illo, ab alio latere aut fronte illo. Simili modo è contrâ in compenso dedit ille illius alio campo ibi, aut in alio loco, habente tantum, qui subjungit de lateribus & frontibus illius, ita ut ab hac die unusquisque ex ipsis quod accepit habendi, tenendi, vel quicquid exinde elegerint faciendi libram habeant potestatem. Si quis verò ali-

Liber secundus.

quid ex ipsis aut heredes eorum vel quicunque hoc emutare voluerit, quam acceperit pari suo amittat, & insuper inferat cum cogenti fisco auri tantum, & quod repetit vindicare non valeat, sed præsens commutatio, unde inter se pro firmatatis studium duas uno tenore conscripserunt, omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo.

Cautioes diverso modo factas.

XXV. Domino mihi proprio illo ille. Dum & ad meam petitionem & necessitatem supplendo vestra bonitas habuit ut libram de argento de rebus vestris mihi ad beneficium præstititis, ideo per hunc vinculum cautionis spondeo me Kalendas illas proximas ipsum argentum vestris partibus esse redditurum. Quod si non fecero, & dies placitus mei præmitus transierit, pro duplum in crastinum me aut heredes meos vos aut heredes vestri, aut cui hanc cautionem dederitis exigendam, teneatis obnoxium. Facta cautione ibi, sub die illo, anno illo.

Item alia.

XXVI. Domino suo illo ille. Constat me à vobis accepisse & accipere debere & debo, hoc est, solidos tantos; pro quos solidos spondeo me, quandiu ipsis post me retinuero, annis singulis per singulos solidos singulos triantes vestris partibus esse redditurum. Et si hoc facere contempsero, aut exinde neglegens apparuero, ad duplum ipso locario vobis reddere spondeo. Et quomodo de mea proprietate ipsos solidos vestros reddere potuero, hanc cautionem à vobis recipiam.

Item alia.

XXVII. Domino fratri illo ille. Quantius à necessitate mea supplendo solidos vestros numero tantos mihi ad beneficium præstisti, ideo juxta quod mihi apificavi, taliter nos convenit, ut dum ipsos solidos de meo proprio reddere potuero, dies tantos in unaquaque hebdomada servizio vestro, quale mihi vos aut agentes vestri injunxeritis, facere debeamus. Quod si exinde negligens aut tardus apparuero, licentiam habeatis sicut & ceteros servientes vestros disciplinam corporalem imponere. Et quomodo solidos vestros reddere potuero, meam cautionem absque ulla evacuaturia intercedente recipiam.

Qui se in servizio alterius obnoxiat.

XXVIII. Domino mihi proprio illo ille. Dum & instigante adversario, fragi-

Tom. II.

licite mæ prævalente, in casus graves cecidi, unde mortis periculum incurres potueram, sed dum vestras pietas me jam morti adjudicarum de pecunia vestra redemisti, vel pro mea scelera res vestras quamplures dedisti, & ego de rebus meis unde vestra beneficia rependere debuissim non habeo, ideo pro hoc statum ingenuitatis meæ vobis viuis sum obnoxiasse, ita ut ab hac die de vestro servitio penitus non discedam, sed quicquid reliqui servi vestri faciunt pro vestro aut agentium vestrorum imperio facere spondeo. Quod si non fecero, aut me per quodlibet ingenium de servitio vestro abstrahere volueris, vel dominium alterius expetere aut res sufficiere voluero, licentiam habeatis mihi qualemque volueritis disciplinam imponere, vel venundare, aut quod vobis placuerit de me facere. Facta obnoxiatione, tunc, sub die illo.

Charta de agnatione, si servus ingenuam trahit,

XXIX. Igitur ego in Dei nomine ille, illa femina. Omnibus non habetur incognitum qualiter servus meus nomine ille te absque parentum vel tuâ voluntate rapto scelere in conjugium sociavit, & ob hoc vitæ periculum incurre potuerat, sed venientes & mediantes amicis vel bonis hominibus convenient inter nos ut si aliqua procreatio filiorum orta fuerit inter vos, in integra ingenuitate permaneant.

Et si voluntaria servum accipit, dicit.

Ennard.

ep. 15. 16.

Omnibus non habetur incognitum qualiter seruo meo nomine illo voluntaria sequuta es & acceperisti maritum. Sed dum te ipsa & agnatione tuâ in meo inclinare potueram servitio, sed propter nomen Domini & remissionem peccatorum meorum propterea præsentem epistolam in te mihi complacuit conscribere, ut si aliqua procreatio filiorum aut filiarum inter vos orta fuerit, penitus nec nos nec heredes nostri nec quislibet persona ullo unquam tempore in servitio inclinare non debeamus, sed in integra ingenuitate, tanquam si ab utrifice parentibus ingenuis fuissent procreati vel nati, omni tempore vite sue permaneant, peculiare concessio quocunque laborare potuerint, & sub integra ingenuitate super terra nostra aut filiorum nostrorum absque ullo prejudicio de statu ingenuitatis eorum commanere debeant, & redditus terræ, ut mos est pro ingenuis, annis singulis desolvant, & sem-

D d a

per in integra ingenuitate permaneant tam ipsi quām & posteritas illorum. Si quis verò, quod futurum esse non credimus, nos ipsi, aut aliquis de heredibus, vel quicunque contra hanc chartolam venire tentaverit, aut eam infrangere voluerit, inferat tibi aut heredibus tuis auri libras tantas, argento pondo tanta, & quod repetit vindicare non valeat, sed præsens chartola omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Adest illo.

Libellum repudii.

¶ Libel-
lum diver-
titi in Archi-
vo f. 8 Bar-
rocia. fol.
46.

XXX. Certis rebus & probatis causis inter maritum & uxorem repudiandi locus patet. Idecirco dum & inter illo & conjugem sua illa non caritas secundum Deum, sed discordia regnat, & ob hoc pariter conversare minimè possunt, placuit utriusque voluntas ut se à confortio separare deberent. Quod ita & fecerunt. Propterē has epistolas inter se uno tenore conscriptas fieri & affirmare decreverunt, ut unusquisque ex ipsis, sive ad servitium Dei in monasterio, aut ad copolam matrimonii se sociare voluerit, licetiam habeat, & nullā requititione ex hoc de parte proximi sui habere non debet. Si quis vero aut aliqua pars ex ipsis hoc emutare aut contra parem suū repetrere voluerit, inferat pari suo auri libram unam, & sua repetitio nullum obtinet effectum, sed ut decreverunt, à proprio confortio sequestrati, in ea quam elegerint parte permaneant. Facta epistola sub die illo, anno illo, regnante Rege illo.

Mandatum.

XXXI. Domino fratre illo ille. Precor & supplico dominationi vestra, dum & causa pro alode aut qualicunque cum homine nomine illo in palatio aut ubilibet habere videor, ut ipsa causa suscipere ad mallandum vel profquendum in vice mea debeas, & cum suprascripto illo ex hoc rationare, vel quicquid exinde cum eo de ipsa causa egeris gesseris, ratum & definitum apud me esse cognoscas. Factum mandatum sub die illo.

Incipiunt ingenuitates diverso modo factas.

Ingenuitas à die præsente.

Ivo. part. 6.
cap. 131.

XXXII. Qui debitum sibi nexus relaxat servitium, mercedem in futurum apud Dominum sibi retribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille & conjux mea illa pro remedium animæ nostræ vel retribu-

tione aeterna te illo ex familia nostra à presente die ab omni vinculo servitutis absolvimus, ita ut deinceps, tanquam si ab ingenuis parentibus suis procreatus vel natus, vitam ducas ingenuam, & nulli heredum ac proheredum nostrorum vel euicunque servitium impendas nec libertinitatis obsequium debebas nisi soli Deo, cui omnia subiecta sunt; peculiare concessio quod habes aut deinceps elaborare potueris. Si tibi necessitas ad tua ingenuitate tuenda contigerit, absque ullo prejudicio ingenuitatis tuae defensionem Ecclesie, aut cuiuscumque te eligere placuerit, licetiam habeas, & vitam semper bene & integrè ducas ingenuam. Si quis verò, quod futurum esse non credimus, nos ipsi, quod absit, aut aliquis de heredibus nostris, vel qualibet opposita persona contra hanc ingenuitatem tuam venire aut eam infrangere conaverit, aut te in servitio inclinare voluerit, divina illum ultio subsequatur, & à limitibus Ecclesiarum vel à communione extraneus efficiatur, & insuper inferat tibi cum cogenti fisco auri libram unam, & quod repetit vindicare non valeat, sed præsens ingenuitas omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa.

Item ingenuitas alio modo post discessum.

XXXIII. Dilecto suo illo aut illa, ille. Pro respectu fidei ac servitii tui, quam mihi famularis, pro remissione peccatorum meorum, te ab omni vinculo servitutis absolvo, et tamen conditione ut dum advixero, mihi deservias; post obitum verò meum, si mihi suprestis fueris, sis ingenuus, tamquam si ab ingenuis parentibus suis procreatus, & nulli heredum ac proheredum meorum vel cuicunque servitium impendas; peculiare concessio quod habes aut elaborare potueris. Et cetera.

Item alia adhuc alio modo.

Ivo. part. 6.
cap. 131.

XXXIV. Si aliquos ex servientibus nostris à jugo servitutis absolvimus, mercedem in futurum nobis ex hoc retribuere confidimus. Igitur ego ille propter nomen Domini & retributione aeternâ te illum ab omni vinculo servitutis absolvimus, ita ut ab hac die vitam ducas ingenuam, tamquam si ab ingenuis parentibus suis procreatus, & nulli heredum ac proheredum meorum vel cuicunque servitium impendas, nisi sub integra ingenuitate defensione cui te ex meis heredibus elegeris habere debebas, & oblata mea, ubi meum requiescit corpusculum, vel luminaria annis fin-

Liber secundus.

gulia debetas procurare ; peculiare concessu quod habes aut elaborare potueris , aut si convenit defensionem Ecclesiz illius , & vitam semper ducas ingenuam . Si quis vero .

Evacuatoria.

XXXV. Domino fratri illo ille . Omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos , aut ante anno , solidos nostros numero tantos ad beneficium acceperisti , & cautionem nobis pro hoc emisisti ut ipsos solidos tunc nobis reddere deberes . Quod & ita fecisti . Sed dum illa cautione quod nobis emiseras ad præsens non invenimus , ideo tibi hanc epistolam evacuatoriam fecimus , ut de ipsis solidis tantum omni tempore ductus & absolutus residetas ; & si ipsa cautio apparuerit , vel à nobis aut heredibus nostris quoque tempore ostensa fuerit , nullum fortius effectum , sed vacua & inanis permaneat . Si aliquis servo vel gafindo suo aliquid concedere voluerit .

XXXVI. Justissimis nostris sublevantur muneribus qui nobis fideliter & instanter famulantur officio . Ego in Dei nomine ille fidei nostro illo . Pro respectu fidei & servitii tui , quam circa nos impendere non desistis , promptissimè voluntate cedimus tibi à die presente locello nuncupante illo , aut manlo illo infra termino villa nostra illa cum omni adjacente ad ipso locello aut mansello aspiciente , terris , dominibus , mancipiis , vineis , pratella , silvola , vel reliquis beneficiis ibidem aspicientibus , ita ut ab hac die ipso jure proprietario , si ita convenit , aut sub redditus terra in tua revoco potestate , & nullà fonctione aut redditus terra vel pascuario aut agrario , carporati , aut quocunque dici potest , exinde solvere nec tu nec tua posteritas nobis nec heredibus nostris nec cuicunque post nos ipsa villa possederit , non debeatis , nisi tantum si ita vult riga ; sed ipsum omnibus diebus vita tua aut heredis tui emuniter debeatis possidere , vel quicquid exinde facere volueritis liberam habeatis potestatem . Si quis vero quod futurum esse non credimus , aliquis de heredibus nostris , vel quicunque contra hanc cessionem nostram agere aut ipsam rem tibi auferre conaverit , inferatibi cum cogente fisco auri tantum & hæc epistola firma permaneat , stipulatione subnexa .

Cesta juxta consuetudinem Romanorum , qualiter donationes vel testamentia allegentur .

XXXVII. Anno illo , regnante Dom-

no nostro Rege illo , sub die illo , in civitate illa , adstante viro illo laudabile Defensor & omni Curam illius civitatis , vir magnificus ille Prosecutor dixit : Peto , optime Defensor , vosque laudabiles Curiales atque Municipes , ut mihi codices publicos patere jubeatis . Quædam enim in manibus habeo que gestorum cupio allegatione roborari . Defensor & Curiales dixerunt : Parenti tibi codices publici . Prosequere quod optas , dicere non moreris . Vir magnificus Prosecutor ille dixit : Venerabilis vir aut inluster vir ille per chartam mandati sui mihi injunxit ut illam donationem testamenti aut cessionem quam ad basilica ad loco sancto illo aut inlustri viro illo ad præsens aut post discessum delegavit , in vice sua , ut mos est , gestis municipalibus ipsam donationem debeam allegare . Vir honestus Defensor dixit illi : Mandarum quod in te conscripturn habere dicis nobis ostende , vel in præsente recitare . Et ille Prosecutor hoc modo recitavit .

Textum mandatum .

XXXVIII. Domino magnifico fratri illo ille . Peto & supplico caritati tua ut in vicem meam epistolam donationis aut testamenti seu cessionis quod de rebus meis illis ad basilica illa pro anima meæ remedium aut inlustris viri illius post discessum meum vel ad præsens delegavi , in civitate illa publicè prosequere & gestis municipalibus , ut mos est , eam debeas allegare . Propterè tibi hunc mandatum conscripsum , ut sicut superius continetur , taliter prosequere & firmare debeas ; & quicquid exinde egeris gesseris , ratum & definitum apud nos in omnibus esse cognoscas . Factum mandatum tunc , ibi , anno illo .

Post recitationem mandati , vir honestus ille Defensor dixit : Mandatum quidem recitatum est ; sed suprascripta donatione , testamentum , aut cessione , quam præ manibus habere dicis , nobis presentibus recitet , & ut postulas gestis publicis firmetur . Quam verò donationem ille professor recitavit . Post recitationem vero vir laudabilis ille Defensor & Curiales dixerunt : Epistola qui recitata est , gestis publicis inferatur & quod ille Prosecutor vellit & petat , gesta ei publicè datur . Ille Prosecutor dixit : Sufficit mihi , bone Defensor , ut donatio que recitata est , si mihi gesta tradere jubeatis . Ille Defensor dixit : Et quia epistola donationis aut cessionis seu testamenti & mandatum in te

Marculfi Formularum

conscriptum per ordinem condita & bonorum hominum manibus roborata, atque signata, manifesta esse cognovimus, dignum est ut gesta ex hoc conscripta atque subscripta tibi tradatur, & ut in arcipibus publicis memoranda servetur. Edatur super ordine & mandatus suus in loco, & totum extum, & manumissoris epistola scribantur; & postea Defensor & Curiales civium & reliqui eam subscribantur atque signentur.

Epistola si aliqui rem Ecclesie ad usum habeant, & eorum proprietatem pro hoc donent.

XXXIX. Domino sancto & apostolico. Domno & in Christo patri illi Episcopo ille & conjux mea illa. Quatenus ad nostram petitionem vestra habuit pietas & benevolentia ut locello aliquo Ecclesie vestre, nuncupante illo, situm in pago illo, quam ille pro anima sua remedium ad Ecclesie vestra illa in honore Sancti illius delegavit, nobis ad beneficium, dum pariter advivimus, aut qui ex nobis pare suo suprestis fuerit, dum advixerit, excolare permisisti. Ex nos pariter, juxta quod convenit, tam pro ipso usu quam pro anima remedium, alio locello nuncupante sic, situm ibi, post nostrum ambo bus discessum, vobis vel successoribus vestris ad memorata Ecclesia visi fuimus condonasse, ea tamen conditione ut dum advivimus, supra scripta loca, tam illa quam nobis praestitisti, quam & ea quod nos pro anima nostra remedium ad ipsam Ecclesiam delegavimus, absque ullo præjudicio Ecclesie vestre sine ulla diminutione de qualibet re usufructuario ordine possidere debeamus, & post nostrum, ut diximus, ambo bus discessum, praefata loca absque ulla alla renovata, ut mos est in ceteris, precaria per hanc epistolam absque ullius heredum nostrorum aut cujuscunque contrarietate vel expectata traditione vos vel successores vestri aut agentes Ecclesie in vestra facias revocare dominatione perpetualiter dominandum, & nostra possessio nullo unquam tempore nullum præjudicium vobis ex hoc generare non debeat. Si quis verò, quod futurum esse non creditus, nos ipsi, aut aliquis de heredibus nostris, vel qualibet persona contra hanc epistolam venire aut aliquid de ipsa locella vobis minuari aut auferre voluerit, cum supra scripto Domino illo ante tribunal Christi deducat rationes, & insuper inferat partibus Ecclesie vestre tantum,

& quod repetit vindicare non valeat, sed praesens epistola firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo.

Praefaria dare Ecclesie ab Episcopo facta.

XL. In Christo sancta Ecclesia filiis, (aut, si tales fuerint, in Iustis viris illis,) ille illius Ecclesia gratia Dei Episcopus. Dum ad petitionem vestram, alio locello nuncupante sic, situm ibi, vobis pariter ad beneficium, dum advixeritis, excolare permisimus, & per hoc alio locello nuncupante sic, situm ibi, de proprietate vestra tam pro ipso usu quam pro anima vestre remedio post amborum discessum ad ipsa Ecclesia sancti illius per vestram epistolam delegatis, id est nobis cum consensu fratrum nostrorum convenit hanc epistolam praefariam in vobis pariter conscribere, ut dum pariter advixeritis, aut qui ex vobis pari suo suprestis fuerit & advixerit, nec nos nec successores nostri nec quislibet de parte Ecclesia nostra ipsa locella de vestra potestate pontificium auferendi non habeamus, sed per nostrum beneficium aut successorum nostrorum, dum advixeritis, absque ullo præjudicio Ecclesie nostra vel minuatione aliqua de qualibet re in integritate amba locella excolare debeatis, & post vestrum ambul discessum, sicut & vestra continet epistola locum precaria facta, absque ullius expectata traditione eas nos aut successores nostri ad partem Ecclesie nostra revocare debeamus. Facta epistola.

Si aliquis rem alterius quam excolis ad proprietatem habere vult, & non posset, & postea eam precaverit.

XL. Domino in Iusti illo & mihi proprio Domino illi. Dum per malorum hominum consilium, quod non debueram, de terra vestra in loco nuncupante illo, quem excolare video, revellare amavi & ipsa terra ad proprietatem facire, & non potui, quod nec ratio praestitit, & vos vel agentes vestri eam ad partem vestram revocatis, vel nobis exinde ejecistis, sed postea ad petitionem bonorum hominum nobis eam ad excolandum reddidistis. Propterea hanc precariam dominationi vestra emittimus, ut quandiu vobis placuerit ut eam teneamus, absque ullo vestro præjudicio, quicquid reliqui accolani vestri faciunt, nos reddere spondimus. Quod si non fecerimus, & ob hoc negligentes, tardi, aut contumaces fuerimus, publicè per hanc precariam, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, con-

demnati, ut lex prestat cardis aut negligenteribus, & de ipsa terra nos pontificium habeatis eiciendi. Facta precaria ibi, sub die illo, anno illo, illo Kege.

Indiculus Episcopi, ad alium in resurrectione Domini eulogias dirigendo.

XLI. Domino sancto & apostolica veneratione colendo Domino & in Christo fratri illi Episcopo ille gratia Dei, ac si peccator, Episcopus. Dominica festivitatis resurrectionisque mysteria, in qua idem Deus Christus tartarius per feneripsum decrevit absolvere, nudus victor de exsuperato hoste triumphans captivitatem, dedit bona hominibus, propterea remeavit ad celos, anni circulum revolventi, qua felicitas prosperitatem vestram constitit industria, aut sanctitatem exceperisse, ipsoque Deo praefule percoisse, cum eulogias peculiaris patro vestro sancti illius, & salutationis officia veneratione pricipua, quæsumus ut nostram extremitatem affatu dignabili jubeatis specialibus informare.

Rescriptio ad Episcopo.

XLIII. Domino sancto, meritis apostolico, in Christo desiderabili, Domino & fratri illo Papæ, ille peccator Episcopus. Vestras facias common. almitatui vestri deferentis venerabile filio communem illo, ut coelum donabile, nos accepisse prænusce & comperire. De edulim inquit dedepasti recreati sancto hoc de munere vestro trepidantes, multum de qua pagina farrerit. Quod valentes vobis presumimus esse cum vestris & quintati habuit vestra dignatio infligio ut in virendotirio suistis dignati, infimo gratias agimus. In his è plura solventes, plusculum quod valeat internum congignere compus, vel verborum carmina pandant, oracula dictua dicimus. Et illud quod nos flagitare oportet, ut in vestris sepius nobis remunscat oratio.

Quomodo Episcopus Nativitatem Domini ad Regi, Regina, vel ad Episcopo visitationis dirigis scriptum.

XLIV. Gloriose atque præcelso & universale catholice sanctæ Ecclesie filio illi Regi, ille Episcopus. Gloriosa atque præcella & universale catholice sanctæ Ecclesie filia illa Regina, ille misericordia Dei Episcopus. Domino inclitoque cultore atque apostolico Domino & in Christo fratri illi Episcopo, ille peccator Episcopus. Dum generaliter dominicas Nativitatis exultamus adventam, censum

debita subjectionis desolvere perurgemus ex voto: atque ideo salutationum munia cum eulogias peculiaris patroni vestri sancti illius (*si ad Regem*) clementie vestre, (*si ad Episcopum*) sanctitati vestre direximus, cum omni humilitatis genere clementissimè dependentes, suggerimus ut iugi nos præmuntentes orato, de vestre hospitate integratam trepidare faciat, dignabili protinus rescribū.

Item alia de Nativitate Domini.

XLV. Jocunditatis mutuz gratiam cognoscere cupientes, divinitus universitate conlara, non disticuēmus epistolis præferendam vestram prævenire clementiam, aut sanctitatem, cum eulogias peculiaris patroni vestri illius, honorabile ac devoto cultu poscentes ut quâ alacritate festivâ Nativitatis dominica peregistis insignia, nos doceant vestra sanctitatis exempla. Erunt enim nobis proiectuum vestre incrementa salutis, locuplex thesauri facultatis.

*Commendatias litteras ad Episcopo
noto.*

XLVI. Domino reverentissimo illo Papæ ille. Reminiscentes vestram affectuosam beatitudinis caritatem, quâ tunc ab obtenu retributionis æternæ nostræ extremitatis personolam in intimis visceribus ac si unica dilectionis vinculum amplectebamini sedulè; quâ fiduciâ provocatus hos apices vilitatis nostræ fidenter ad dignationem vestram per fratres nostros filios vestros gerulos presentes destinare presumpsi, per quos vestram almitatem, si præsumptio non offendit, salutationum munia, ut decet, non arroganter, sed humiliiter destinare præsumo, quos ut commendatos in omnibus recipere dignatis, quæsumus opportunè. Etenim in tam longinquis regionibus proper necessitates fratrum comparandum euntes, vestris, Christo praefule, indigent adminiculis; pro quibus beneficiis centuplicato fœnore à Domino retributore bonorum omnium refertum mercedis cumulum in ævum recipiat dignissimum. Dominus Deus noster piam coronam vestram memorem mei & presentibus repleat bonis & dignam reddat æternis, Domine semper meus.

*Item commendatias litteras ad Abbatem
noto.*

XLVII. Domino beatissimo & meritis venerando sancto patri illo Abbatilie in Domino perpetuam mittit salutem. Multimoda nobis benivolo vestro generare comperite gaudia quotiens aditus dederit

opportunus ut ad indagandam fospitatem vestram nostras dirigere debeamus litterolas. Idcirco cum salutationem officii humili prece almitati vestra quesumus ut pro nobis misericordiarum dominum, ubi dignas sedulasque funditis preces, exorare non dedignemini quatenus vestris fulti precibus olim optatam adire mereamur paciam. Pariterque latores presentes famulos vestros, fratres in Christo nostros, quos ob necessaria monasterii nostri illic usque destinavimus, vestre beatitudini plurimum commendare presumimus, ut eis in quo necessarium duxerint solacium præbere pro divino intuitu non dedignemus. Vale pro nobis orans, Domine sancte ac beatissime pater.

Supplicatio pro eo qui in monasterio conservare desideras.

XLVIII. Domino sancto, Deique cultore, & mihi in Christo honorabile fratri, illi Abbat, ille salutem opeans mitti in Christo. Primum illud tanquam præfens sanctus vestris suggero provolutus pedibus ut meæ extremitatis litterolas, cum vestris fuerint sacris manibus tradite, pro me meisque, quos mihi in Christo coherere fecit amor, fratribus, precibus Domino commendetis. Deinde subjectus vestri frater in Christo noster ille, superno inspiratus munere, vestre sanctitati obedientias nostras se petuit litterolas almitati vestre commendari; per quas suppliciter postulamus ut ovem fauce lupi boni pastoris Christi manu erupta, ad cœlas Christi gregis tuâ si diligentia reducta, ac vice patris ac medici piâ, oro, circa hunc sit vigilancia eternum: quem si pristinæ redditum sanitati pastori omnium cum ceteris presentaveris inkæsum, que sequatur tuo merces laboris, optimè divinis nosti instructus oraculis. Vale, memor esto mei venerabilis in Christo frater.

Indiculum generale ad omnes homines.

XLIX. Domino nostro, orthodoxo Romanæ sedis apostolicæ à Deo instituto illi Pape, vel omnibus apostolicis Dominis & patribus, seu Abbatibus, vel Deo dicatis cœnobiosis degentibus, necnon & inlustribus viris Patriciis, Ducibus; Comitibus, vel omnibus Christiani cultus divine Religioni sestantes, ille peccator Episcopus vilissimus omnibus in Domino præsumo mitti salutem. Quatenus præfens portitor ille, radio inflammatu divino, non (ut plerisque mos est) vacandi causa, sed propter nomen Domini, itinera ardua

& laboriosa parvipendens, ob lucrandum orationem, limina sanctorum Apostolorum Domini Petri & Pauli adire cupiens, meæ parvitate se petit vestre commendare almitate ac industrie litterolas; per quas vilissimus omnium, tanquam vestris provolutus vestigii singulorum, supplicare præsumo ut pro me minimo exorari jubeatis, & eundem euentum vel redeuntem, si Dominus permiserit, propter nomen Domini solidâ pietate commendarum recipiat, & quod necesse habuerit impetrare tanti habeatis; quatenus ab ipso mereamini mercedem recipere cumulum qui sibi dixit impleri quantum quis in suis pauperibus viuis fuerit erogare.

Indiculum commendacionis ad viros inlustres laicos.

L. Domino inlustre, & pre cunctis magnificentissimo, ac nobilitatis prosopie decorato atque sublimato illi, ille peccator in Domino præsumit mittere salutem. Quamquam vestra excellentia meæ parvitate minimè sit cognita, tamen multorum relatione dedici vestram in Domino maximam devotionem & in servos Dei vel pauperes ejus ob eternam retributionem sollicitudinem non pigram. Quâ fiducia provocatus, hos apices vilitatis meæ per latores presentes famulos vestros, fratres in Christo nostros, ad dominationem vestram direxi; per quos vestram industriam, si præsumptio non offendit, plurimum salvare præsumo; & peto ut eis euntibus vel redeunibus, in quo necessarium duxerint, propter nomen Domini solidâ pietate consolare jubeatis.

Indiculum ad homines potentes Palatinos, maximè ad cognitos fibi.

LI. Domino inlustri & pre cunctis magnificentissimo viro illi ille peccator perennem in Domino mittit salutem. Überem strenuitatis vestra agapem erga nos potissimum jure flagrantem litterarum serie non omitimus excitat, quod, avidi facilitatis vestre quæstus præstolantes, uberes in Domino à vobis fructus semper suscipiamus, & dum presenti in vita tibi rerum arbiter locum dedit quo & Ecclesiarum & amicorum feras suffragia, non pigeat subire laborem qui in posterum mercedem conferat lucra, & nunc multiplicia ex numero amicorum ferant suffragia, & unde tibi præsentium portiores, fideles mei, famuli vestri fugesserint, pte obaudientes affectui mancipia. Vale, vir vigoris atque tuorum decus amicorum. Omnipotens

testis

tentis Domini pietas ad Ecclesiarum profectum per multa spatha temporum vos conservare & custodire dignetur.

*Qualiter ex ordinatione Regis pro nati-
vitate filii sui Domesticus de villa Re-
gis per sua epistola relaxat ingenuos.*

LIII. Ego in Dei nomine ille Domesticus ac si indignus gloriissimi Domini illius Regis super villas ipsius illas, illi ex familia dominica de villa illa. Dum generaliter ad omnes Domesticos Regis ordinatio processit pro nativitate Domnicelli nostri illo, ut à Domino melius conservetur, de unaquaque villa fiscale tres homines ex servientibus inter utroque sexu à servizio larentur, & nos ita faciendum ob hoc ordinazione recepinus, propterea te per

hanc epistolam nostram, sicut mihi jussum est, ab omni vinculo servitutis absolvo, ita ut deinceps, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, vitam ducas ingenuam, & in nullo servitio nec à nobis nec à successoribus Domesticis nec à quocunque de parte fisci penitus in servicio inclinari non possis, sed per hanc epistolam ingenuitatis, sicut nobis jussum est fieri, benè & integrè ingenuos cunctis diebus vita tua debes permanere. Si quis verò aliquis te de statu ingenuitatis tuae impulsare voluerit, inferat tibi cum cogenti fisco auri libram unam, & quod repetit vindicare non valeat, sed præfens epistola firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum ibi sub die illo, anno illo, Rege illo, supra scripto illo Domino nostro Rege.

A P P E N D I X
FORMULARUM MARCULFI,
S I V E
FORMULÆ VETERES
I N C E R T I A U C T O R I S.

I N D E X C A P I T U L O R U M .

- 1. *Notitia de colono evindicato.*
 - 2. *Charia sacramentalis.*
 - 3. *Notitia de servo.*
 - 4. *Judicium evindicatum de colono.*
 - 5. *Notitia de colona evindicata.*
 - 6. *Notitia de servo quem colonus com-
parat.*
 - 7. *Notitia de terra evindicata.*
 - 8. *Ingenuitas.*
 - 9. *Mandatum.*
 - 10. *Traditoria pro iustuere peragendo.*
 - 11. *Cessio ad Ecclesiam à novo adi-
caram.*
 - 12. *Litteræ commendationis seu formatae.*
 - 13. *Ingenuitas.*
 - 14. *Venitio.*
 - 15. *Carrio.*
 - 16. *Obnoxiationis.*
 - 17. *Commutatio de terris.*
 - 18. *Charia agnitionis.*
 - 19. *Traditoria de terra.*
 - 20. *Traditoria de manfo vel vinea.*
 - 21. *Notitia de servo.*
 - 22. *Notitia de jačtivis.*
 - 23. *Securitas.*
 - 24. *Charia denarialis.*
 - 25. *Mandatum.*
 - 26. *Cessio ad Ecclesiam.*
 - 27. *Precaria.*
 - 28. *Præstaria.*
 - 29. *Notitia de homine forbatiudo.*
 - 30. *Indiculus regalis.*
 - 31. *Item aliis Indiculus.*
 - 32. *Notitia de colonio.*
 - 33. *Notitia sacramentalis.*
 - 34. *Notitia de herbis maleficis.*
 - 35. *Cessio.*
 - 36. *Evacuatoria.*
 - 37. *Libellus dotis.*
 - 38. *Indiculus regalis.*
- Tmo. II.

Appendix

- 39. *Aequaloia vel pallum.*
- 40. *Donaio ad casum Dei.*
- 41. *Precaria.*
- 42. *Praefaria.*
- 43. *Traditoria de terra.*
- 44. *Emunitas Sanctorum.*
- 45. *Indiculus regalis.*
- 46. *Relatum quod.*
- 47. *Hereditoria.*
- 48. *Resemptionale.*

Notitia de coloro evindicato.

I. NOTITIA qualiter vel quibus presentibus veniens homo aliquis, nomine illo, Advocatus Sancti illius de Monasterio illo & illo Abbatore, in civitate illa in mallo publico ante illustri viro illo Comite vel alii quampluribus personis ibidem residentibus, interpellabat homine aliquo nomine illo, repetebat ei, dum diceret eo quod ante hos dies ipse homo sacramentum contra ipsam casam Dei vel ipsius Abbatis habuisset adhramitum ad suam ingenuitatem defensandum in ipso mallo in basilica Sancti illius ob hoc jurare debuisset, & ipse homo de ipso sacramento jeclylus remanuit, & ipse homo nullatenus rationes potuit tradere per quod ingenuus esse deberet, vel ipso sacramento jurare potuisset. Et dum hac causa apud ipsos Comite vel ipsos Racimburgios diligenter fuit inventa vel inquisita, & legibus fuit definita, & ipse homo in praefente pro colono ad casam Sancti illius vel ipsius Abbatis sibi recognovit vel recredidit, & ipse Vicarius per iussionem ipsius Comitis ipsum hominem per manus, pro colono ipsius, Advocato illius Abbatis visus est reddidisse, propereat taliter ei fuit judicatum ut de hac causa notitiam bonorum hominum manibus roboram eum accipere deberet, quod ita & fecit, ut ipsum hominem ipsa casa Dei vel ipse Abba seu rectores eorum pro colono habeant evindicatum, & sit inter ipsos postmodum ex hac re sublata causatio. His presentibus qui subter firmaverunt.

Charta sacramentalis.

II. Veniens Advocatus Sancti illius de Monasterio illo, seu & illius Abbatis de predicto Monasterio illo, castro illo, in mallo publico, ante illustre viro illo Comite vel alii quampluris qui ibidem aderant, interpellabat homine aliquo nomine illo, repetebat ei dum diceret eò quod genitor suus nomine ille colonus Sancti

- 49. *Hereditoria.*
- 50. *Cautio de vinea.*
- 51. *Securitas.*
- 52. *Donaio ad filios.*
- 53. *Mandatum.*
- 54. *Gesta.*
- 55. *Epistola.*
- 56. *Gesta manumissionis.*
- 57. *Traditoria.*
- 58. *Obnoxiationis.*

illius de villa illa fuisset, & ipso colonio de caput suum ad ipsa casa Dei redebeat, & exinde neglegens aderat; & ipse in praesente hoc fortiter denegabat, & taliter dedit in suo responso quod de patre franco fuisset generatus, & de matre franca fuisset natus. Unde tale sacramento per suam fistucam visus fuit adhramire, & taliter ei fuit judicatum, ut hanc causam apud proximiore parentes suos, octo de parte genitore suo, & quatuor de parte genetrici sua, si premortui non sunt, & si premortui sunt, apud duodecim francos, tales qualis se esse dixit, in illo castro, in basilica Sancto illo, ubi reliqua sacramenta percurrunt, in quadraginta noctes in proximo mallo post bannum resisum hoc debeat conjurare.

Notitia de servo.

III. Notitia qualiter vel quibus presentibus veniens ille in causa Monasterii Sancti illius, civitatis illius Pontifici, ad vicem venerabile viro illo Abbatore de predicto Monasterio, die illo, illa civitate, in mallo publico, ante illustre viro illo Comite, & ante illo Episcopo, vel alii plures magnificis viris qui ibidem resedebant, homine aliquo nomen illo ibidem interpellabat dicens eò quod servus Monasterii Sancti illius de caput suum aderat, & colonus ipsius Sancti ille nomine illum de franco homine comparasset, & malo ordine ipso servitio partibus Monasterii Sancti illius effugiebat vel intendebat. Interrogatum fuit ipsi servo si ipsa causa vera erat aut non. Sed ipse servus in omnibus hoc fortiter denegavit, & ipse Abba vel suus Advocatus contra predicto servo intendebant, & taliter dixerunt, quod testimonia homines francos presentare poterant, qui hic adstabant, quod ipse colonus ipso comparaverat, & in suum servitium eum viderant deservire, & per lege servus Sancti illo esse debet. Et ipsa hora ipse Abba, vel ipse Advocatus, sua testimonia homines septem, his nominibus illo

& illo , adrhamivit ut in crastinum die illo ibidem praesentare deberent. Quod ita & fecerunt. Et ipsi homines sic testimoniaverunt, quod per lege servus Sancti illius aderat debitus, & quomodo hoc testimoniaverunt.... super altario Sancti illius, in illa capella , quam in curte fisci , ubi reliqua sacramenta soluta sunt , jurati dixerunt. Denuo ipsius servo fuit interrogatum si ipsa causa recognoscet , si sic erat veritas. Sed ipse servus in omnibus hanc causam recognovit , & ad servitium sibi reverfus fuit ; & ipse Abba per iudicium ad ipsas personas , per iussionem illius Comite , de manu ill. Vicario exceptum , ibidem pro servo Sancti illius evindicabat. His praesentibus.

Judicium evindicatum de colono.

IV. Cum resellissent venerabilis ille Abba & inluster vir ille in villa illa in pago illo , ubi ille Comes esse videatur , per iussionem Domino & glorioso illo Rege , ad universorum causas audiendum vel recta judicia in Dei nomine terminandum ; ibique veniens ille Advocatus Monasterii illius vel illius Abbatis homine aliquo nomine illo interpellabat , repetebat ei , dum diceret eo quod legitimis colonitio partibus Monasterii Sancti illius vel illius Abbatis ad villa illa de parte generice sua redaberet , & negligens & jectivus exinde adesset. Sed ipse homo de praesenti adstabat , & ipsam causam nullatenus potuit denegare , & ad ipsum colonitium se recognovit , & per manibus ipsum hominem ipsius Abbatis reddidit. Proinde taliter ab ipsis Missis dominicis , vel illo Comite , seu & ab ipsis Rachimburgiis , ipsius advocato in causa Sancti illius vel ipsius Abbatis pro firmitatis studiis: fuit judicatum ut dum ipsa causa taliter fuit inventa & legibus definita , ut tale iudicio evindicato exinde accipere deberet , quod ita & fecit , ut omni tempore ad ipsum colonitium Sancti illius ad villa illa illum habeat evindicatum vel elidiatum , & sit in postmodum inter eos ex hac re sublata causatio. Datum in mense illo , in anno illo.

Notitia de colona evindicata.

V. Veniens homo aliquis nomine ille Advocatus Sancti illius , de Monasterio Sancti illius , vel illius Abbatis de ipso Monasterio , die illo , in mallo publico , ante inlustre illo viro illo Comite , vel ante quampluribus personis qui ibidem aderant ad universorum causas audiendum vel recta judicia in Dei nomine terminandum ,

Toin. II.

qui subter firmaverunt , femina aliqua nomine illa ibidem interpellabat , repetebat ei dum diceret eò quod avus suus nomine ille quondam , vel genitor suus ille quondam , coloni Sancti illius de villa illa fuissent , & ipsa femina colona esse debebat , & ipso colonitio malo ordine de ipsa casa Dei effugeret. Sic ipsa femina in praesente adstitit , & ab ipsis personis ei interrogatum fuit si ipsa causa esset veritas , an non. Sed ipsa..... in omnibus fortiter denequivit , & taliter dixit , quod avus suus ille quondam , nec genitor suus ille quondam , coloni Sancti illius de villa illa nunquam fuissent , nec ipsa colonitio de capud suum ad ipsa casa Dei Sancti illius nunquam redebeat , sed de patre & de matre bene ingenua nata vel procreata fuisset. Sic ab ipsis personis taliter ei fuit judicatum , ut apud duodecim homines parentes suos , octo de patre , & quatuor de matre , si premortui non sunt , & si premortui sunt , apud duodecim homines bene frances Salicos , in ipso mallo super altario Sancti illius , in proximo mallo quem ipse Comes ibidem tenebit , hoc conjurare debeat quod avus suus ille quondam , nec genitor suus ille quondam , coloni Sancti illius de Monasterio illo de villa illa nunquam fuissent , nec ipsa colonitio de capud suum ad ipsa casa Dei non redebeat. Et si hoc in eo placito , sicut superius insertum est , conjurare potuerit , de hac causa ducta & secura resideat. Sin autem non potuerit , ad ipsa casa Dei se recognoscere faciat. Datum ibi.

Notitia de servo quem colonus comparat.

VI. Notitia qualiter vel quibus praesentibus veniens magnificus vir ille die illa in illa civitate in mallo publico ante inlustre viro illo Comite & ante apostolico viro illo , vel praesentibus quampluribus viris venerabilibus Rachimburgis qui ibidem ad universorum causas audiendum vel recta in Dei nomine iudicia terminandum residebant vel adstabant , quorum nomina subter tenentur adnexa , homine aliquo nomine illo interpellabat , dixit eò quod servus ad colono suo nomine illo de capud suum aderat , & venditionem habebat quomodo ipse colonus ipsum comparaverat , & ipsam venditionem ibidem ostendebat ad relegendum. Relecta epistola , sic ipsi viri ipsum interrogaverunt , si aliquid contra ipsa charta dicere volebat , vel si eam agnoscebat , an non. Sed ipse servus ipsa charta vera & legitima recognovit. Sic ipsi viri tale decreverunt iudicium .

E e 2

Appendix

cio, ut ipse ille ipsum ad servitium recipere deberet; quod ita & fecit, & per manu illius Vicarii per iussionem inlustre viro illo Comite & per judicium ad ipsas personas praesentaliter recepit. His presentibus. Datum ibi, sub die illo.

Notitia de terra evindicata.

VII. Notitia qualiter vel quibus praesentibus veniens venerabilis vir ille Abbas de Monasterio illo, die illo, in illo loco, ante inlustribus viris magnificis illis & illis Missis Domino & gloriofissimo illo Rege, vel aliis quampluris qui subter firmaverunt, quorum nomina subter tenentur inserta, homine aliquo nomine illo interpellabat, repetebat ei, ed quod illa terra quam apud hominem illo concambiavit, qui est in pago illo, in grafia illa, in loco qui vocatur ille, post se m. lo ordine retineret in justè. Et ipie homo in praesente adstabat, & hanc causam nullatenus potuit dene- gare, nec tradere rationes per quas ipsam terram habere debeat. Sic ipsi homini fuit judicatum, ut ipsam terram ante ipsos Missos dominicos secundum suam legem ipsi venerabili viro illo Abbatii reddere vel revestire deberet. Quod ita in praesente & fecit. Propterea jubemus ut dum hanc causam sic actam vel perpetratam esse cognovimus, ut ipsa terra ipse Abbas habeat evindicata atque elidiata, sit postmodum ex hac re omnique tempore sublata causatio. Datum ibi sub die illo, anno illo, regnante domino nostro illo gloriofissimo Rege.

Ingenuitas.

VIII. Quoniam sanctissimi Hludouvici Imperatoris pietas, quam habet in Deum, ea quzzerere & indagare non cessat quz Domini potissimum congruant voluntati, quibus quoque Religionis honor & devo- tio magis ac magis de die in dies crescat atque proficiat, & ea quz ad divinum cultum & officium sanctum pertinent, decoris & honestatis amplius in diebus ejus quam priù habuerint accipiant, & cunctis in futurum temporibus quz secundum Deum ab eodem inventa procuratae sunt proficiant, & perenni stabilitate à successoribus ejus & fidelibus sanctæ Dei Ecclesiaz inviolabiliter in perpetuum conserventur, memori semper quod dicuntur: *Misericordia & veritas custodiunt Regem, & iustitia firmatur thronus ejus;* adeò ut verissime & propemodum specia- liter de eo dictum videatur: *Beata terra Sapiens.*

cujus Rex sapiens est; cui etiam illud non inconvenienter potest aptari quod Dominus de David perhibuit dicens: Inveni Da- vid secundum cor meum, qui facias omnes

A.D. II.

*voluntates meas. Hujusmodi itaque stu-**diis Rex iste sapiens & beatus indesinen-**ter intentus, & Domini semper adha-**rens voluntati, cupiens, ut premissum est,**divinum officium modis omnibus honest-**are, & eos qui Domino Deo sacrificium**super altare sanctum offerre debent, &**corpus & sanguinem dominicum precum**mediatione consecrare, honori habere,**& ampliore gratia circumdare, statuit ut**Episcopi & Abbates & quicunque eccl-**esiasticis possessionibus jure prælati sunt, si*Capitulare
an. 116. l. 6.*aliquos ex familia ad presbyteratus ordinem**promovere velint, priùs eos, permisso**ipsius, libertate donent, & sic tandem ad**Sacerdotiū gradum dignissimè subvehant.**Igitur ego ille minimus servorum Dei famu-**lus, Ecclesiaz Senonicaz Archiepiscopus,**tantè serenissimi Hludouvici Augusti au-**toritate, qua Senonis in arcibo Ecclesiaz**episcopii servatur, fultus per hunc libel-**lum manumissionis te fratrem nostrum,**quem servilis conditio haec tenus addictum**tenuit inter hujus Ecclesiaz familiam, quia**fratrum testimonio, inter quos enutritus**es, dignus ad sacerdotalem honorem sus-**cipiendum prædicaris, censeo te atque**statuo ante facri altaris cornu in conspectu**Sacerdotum & Cleri & populi adstantis à**præsenti die & deinceps ab omni jugo ser-**vitutis humanae absolutum fore civemque**Romanum appellari, & ita ut nulli homi-**nūm pro servili conditione quicquam de-**beas serviti, nec obsequiū, neque etiam li-**bertinatis munus impendere, non mihi,**nec successoribus, aut auctōribus, quicun-**que præsuerint huic Ecclesiaz, non judi-**cariā præditis potestate; sed soli Deo li-**centiam & facultatem habeas liberè famu-**landi, diesque tuos vitamque ipsi dicandi;**ut in ipsius Ecclesia proficias ad honorem**& profectum plebis pretioso sanguine**Christi redemptæ; quatenus hanc pro**modulo tuo monitis instruas, orationibus**juves, exemplis informes, corporis & san-**guinis dominici consecratione, propter**cujus honorem hanc consecutus es digni-**tatem, reficias; ut sicut ab humana ser-**vitute liberatus per hanc manumissionem esse**cognosceris, ita per divinam doceas diabo-**licaz dominationis jugum evadere plebem**quz tibi à proprio Pontifice fuerit commis-**ta. His quoque subiectere placuit, canonici-**cis admoniti constitutionibus, ut si qua*

deinceps prædia vel mancipia tui nominis titulo comparaveris, hoc obseruare studeas quod in eisdem decretum esse cognoscitur. Et si forte, quod absit, à tuo proposito exorbitaveris, Presbyteratus gradum Canonico judicio amittere cogarisi. Hanc ingenuitatem manu propriâ subscripti, & qui subscriberent rogavi. Aetum. Et reliqua.

Mandatum.

IX. Legibus institutum est & consuetudine per tempora conservatum ut quicunque Advocatum instruere velit, mandato legaliter dato atque solenniter confirmato eum instruere debeat, ut omnes causas quas adgredi vel repellere debet, prosequi & defendere inoffensè valeat. Igitur ego ille sanctæ illæ Ecclesiæ vocatus Episcopus injungo, mando, & per has litteras delego tibi illo fidelis meo de rebus Sancti illius, sitis in pago illo, in locis nuncupatis sic, cum adjacentiis vel aspiciensibus ad eas locis aliis per omni jure investigare, inquirere, prosequi, & admallare debeas per mallos, vicos, castella, oppida, & civitates, necnon etiam, si necessitas incubuerit, in palatio ante Vicarios, Comites, Missos dominicos, Comites palati, sive ante omnes Judices quibus hoc officium delegatum est, ut causationes & lites definire & terminare justè & rationabiliter debeant; & quicquid legibus cum justitia inde prosecutus fueris & definieris, scito apud me ratum & acceptum atque inconclusum mansurum. Quod mandatum in te conlatum ut firmum fixumque permaneat, manu propriâ subter firmavi, & qui adfirmare deberent rogavi.

Traditaria pro itinere peragendo.

X. Dominis sanctis & apostolicis sedibus allocatis Episcopis, Abbatibus, vel Abbatis, & omnibus in Christo Patribus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, & Decanis, vel omnibus in Christo creditibus & Deum timentibus, ego in Dei nomine ille, ac si indignus peccator, ultimus omnium servorum Dei servus, Episcopus videlicet, sive Abbas de civitate illa, vel de monasterio illo, ubi pretiosus ille Martyr, sive Confessor Christi humanitatem in corpore requiescit, salutem vobis perennem in Domino destinare cœravius. Cognoscatis siquidem, Domini & sancti Patres, seu & Sorores in Christo, quia innotescimus vobis eo quod peregrinus iste, nomen ille, ex genere illo, ad nos venit, & nobis innotuit atque confi-

lium quæsivit de hoc videlicet facto quod instigante adversario, peccatis facientibus, proprio filio suo vel fratre suo sive nepote nomine illo interfecit, & nos pro hac causa secundum consuetudinem vel canonicam institutionem dijudicavimus ut in Lege peregrinorum ipse prefatus vir annis tot in peregrinatione ambulare deberet. Propterea cognoscatis, sanctissimi Patres, has litteras, ut quando ad sanctitatem vestram venerit, melius ei credatis, & quod nullatenus pro alia causa ambulare dinoscitur nisi, sicut superius diximus, pro peccatis suis redimendis, ut vos eum nullo modo tenearis; nisi tantum, quando ad vos venerit, mansionem ei & focum, panem & aquam largire dignemini; & postea sine detentione licet ei ad loca Sanctorum festinare. Sic exinde agite pro amore Dei & reverentia sancti Petri, sanctissimi Patres, ut vobis pius Dominus in illa beata seu immortali vita remunerare dignetur, quia in ipso perigrino Christum pavistis seu suscepistis, considerantes videbile quod ipse Dominus dixit: *Hospes fui, & suscepisti me. Et: Quod uni ex minimis istis fecisti, mihi fecisti.* Quid plura? Ad sapientes sufficit semel loqui. Commendamus nos obnoxie in vestris sacris precibus, ut nostri meminisse dignemini. Valete in Christo feliciter, sanctissimi Patres, ut ad æternam Angelorum digni habeamini mansionem * perpetuam. Faæta hæc epistola sub die illo.

*Math. 10.
Ibid. 16.*

* *perenne.*

Cessio ad Ecclesiam à novo ædificaram.

XI. Regnante Domino Jesu Christo in perpetuum, ego ille Episcopus. Omnibus non haberut incognitum qualiter ego, auxiliante Domino, in pago, in villa cuius vocabulo est ibi, basilicam sancti..... atque sancti Stephani, vel in honore cæterorum Sanctorum quorum ibidem Reliquæ quiescunt, construxi atque Kalendas Junii dedicare certavi, consentientibus etiam Confratribus, tam Canonicis quam & Monachis, vel cæteris hominibus qui ad præsentes fuerunt, ut villa quarum vobula sunt Cadiliaco, Tanculfovilla, Fagido, & Barbitione villare, ut ibidem apicere deberent, ad Missas veniendi & ad baptismum vel prædicationem, & ut decimas suas ad memoratam basilicam dare deberent. Propterea pro firmatâ studium hanc confessionem scribere rogavimus, ut temporibus nostris atque successoribus nostris hæc nostra consensio firma & stabilis valeat permanere, & sciant omnes tam

presentes quām & absentes seu successores nostri, quia dedimus in memoratum illum Cadiliaco duos mansos ad ipsam lumnariam providendam vel unde Presbyter qui ibidem officium fungere videtur vivere debeat. Et addimus ad hoc insuper de terra arabili..... & de vinea aripenne uno & dimidio, ut zwo tempore in elimosinam nostram seu successorum nostrorum ita valeat perdurare. Actum fuit hoc sub die memorato K L. Junii in anno VIII. Christo proprio imperii Domini Karoli serenissimi Augusti, & anno * regni ejus in Francia, atque XXXV. in Italia, Indictione prima, in Dei nomine feliciter. Amen. His presentibus qui adfuerunt, illuc his presentibus.

Litteræ commendatitiae.

*Vita Simeonis
d. im. Con-
cil. Gallie.
tom. 2. pag.
65.*

XII. Sancto & Deo amabili Magnoni, dono Dei Archiepiscopo ex Senonica urbe. Ego enim in Dei nomine Ebroinus, dono Dei Archiepiscopus ex Bitorige urbe, in Domino Iesu salutes opramus vobis in perpetuum. De cetero notum facimus sanctitati vestra quia iste praesens Presbyter, nomen Dodobertus, parochianus noster, in nostra dioceſe natus, & sacris litteris edocatus sit, ad ordinem sacram eum promovere jussimus. Postea vero petivit nobis licentiam ut in vestra parochia apud hominem aliquem nomen Herculandum manere voluisse. Nos vero petitionem illius non denegavimus, nisi licentiam illi dedimus, quia scimus quod de bene liberis hominibus ortus sit. Unde has litteras commendatitias more ecclesiastico factas ad sanctitatem vestram misimus, ut scire valeat Deo digna caritas vestra cum nec fugā lapsum, nec suā malitiā à nobis ejectum, sed nostrā voluntate desinatum. Et ut certius credatis, Græca elementa qua octogenarium quadringentesimum & primum numerum exprimunt imprimitū adneximus. n. Petri quoque nomine primam litteram sumptam in medium adscribere rogavimus. Nihilominus etiam parvitas nostra nomine primam litteram z. magnitudinis vestra secundam litteram A. istius fratris nomine tertiam litteram A. civitatis nostra quartam Q. & Indictionem quartam adjunximus. Addidimus nonagenarium & nonum numerum, id est ♀. & o. & insequenter impressione sigilli nostri subter confirmavimus, & manu propriā eam roboravimus, & Clericis nostris roborari jussimus. Acc. tum in anno decimo imperii Domini nostri

*Le Cointe.
tom. VI. p.
781.*

ill. & anno XLIII. regni ejus in Dei nomine feliciter. Amen.

In nomine n & r & A. Reverentissimo Sancto & Deo amabili illi Archiepiscopo Senonicæ urbis. Ego enim in Dei nomine ille Cinomanicæ civitatis Episcopus in Domino Iesu Christo opto vobis salutem in perpetuum. De cetero notum facimus sanctitati vestra quia iste praesens Presbyter &c. que ad verbum eadem sunt cum superiori; ideoque hic repetita nolumus.

In Dei nomine. Sanctissimo ac reverentissimo fratri illo Episcopo ille illius urbis Episcopus in Domino sempiternam salutem. Cognoscat fraternitas seu caritas vestra quia iste praesens Presbyter nomine ille in parochia & in Ecclesia nostra sacris litteris edocatus fuit, & ab infantia fuit apud nos seu predeceſſores nostros bonum habens testimonium, bonaque continentiam & innocentiam vitam deducens. Unde placuit illi modò ut ad aliam Ecclesiam se converteret, volens sibi querere Seniorem qui se de rebus temporalibus adjuvet, & cui ille secundum ministerium quod sibi injunctum est obsequium prabeat. Unde vestram fraternitatem compertam facimus ut cuicunque placuerit eum suscipere, absque ulla ambiguitate hoc faciat, sciens illum & boni esse testimoniū & à nobis sibi ab Ecclesia, qua nobis ad regendum concessa est, migrandi licentiam accepisse. Et ut h̄ littera firmiore obtineant dignitatem, meliusque eis fides adhibeat, manu nostrâ eas subter roboravimus.

Ingenuitas.

XIII. Dum omnipotens Deus nobis concedit in hoc seculo sanum corpus habere, oportet nobis pro salute animæ nostræ frequentius cogitare debere ut aliquantulum de peccatis nostris minuare mereamur. Itaque ego ille in Dei nomine pro animæ meæ remedium, vel pro meis peccatis minuendis, ut in futurum Dominus veniam mihi præstare dignetur, servum juris mei nomine illum relaxavi ingenuum; et vero ratione ut à die praesente sit bene ingenuus, tanquam si ab ingenuis parentibus suis procreatus vel natus. Peculiare vero si aliquid habet, aut inante Christo proprio laborare potuerit, cefsum habeat. Et nulli heredum ac proheredum meorum nullum impendat servitium, nec libe-tinitaris, nisi soli Deo, cui omnia subiecta sunt. Testamentum etiam faciendo, defensionem vel mundeburdem

*Vita Simeonis
mondum.
Conc. Gall.
tom. 2. pag.
674.*

Ecclesiarum aut bonorum hominum, ubi cunque se eligere voluerit licentiam habeat ad conquirendum. Si quis verò quod nec fieri..... si ego ipse, aut ullus de heredibus meis , vel quislibet ulla opposita persona , quæ contra hanc ingenuitatem ista , quam ego plenissimè voluntate mea pro amore Domini nostri Jesu Christi & pro meis peccatis fieri & affirmare rogavi , venire conaverit , inferat tibi unà cum socio fisco auri uncias tantas esse multando , & præsens ingenuitas omni tempore firma permaneat , stipulatione subnexâ. Aetum illo.

Venditio.

XIV. Domino industri illo ille. Ratio & consuetudo exposcit ut inter emptore & venditore scriptura confirmat , ita ut nec distrahendi , sed ulla repetitio , nec comparandi qualibet videtur esse formido. Idcirco nulli cogentis imperium , nec à judicaria potestare coactus , sed mea propriâ & spontaneâ voluntate & arbitrium , accepto vero pretio , constat me vendidisse vel tradidisse , & ita vendidi , vel de præsente tradidi , hoc sunt res proprietatis meæ in pago illo , quæ dicuntur illæ , id est , tam mansis , dominibus , ædificiis , totum & ad integrum re inexquisitâ. Et accepi à te premium pro hoc quod mihi bene complacuit , hoc est , tam in argento quam in actu valentes solidos tantos tantum. Et superscriptas res per hanc venditionem publicè tibi à die præsente tradidi ad possidendum , ut quicquid exinde à die præsente facere volueris , liberam & firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis verò quod futurum esse non credo , si ego ipse , aut ullus de meis heredibus , vel quislibet ulla opposita persona , qui contra venditionem istam venire conaverit , & à me vel heredibus meis non fuerit defensarum , tunc inferat tibi , unà cum socio fisco , duplum tantum quantum à te accepi , vel quantum ipsas res immelioratas valuerint in duplum esse reddendum , & præsens venditio omni tempore firma permaneat.

Cauio.

XV. Domino fratri illo ille. Ad petitionem meam mihi non denegasti nisi ut in summa necessitate mea argento vel acto tuo valente solidos tantos in manu mea ad præstitum beneficium mihi præstisti. Et ego pro hoc talem cautionem in te fieri & affirmare rogavi ut usque ad annos tantos in unaquaque hebdomada

dies tantos opera tua , qualia mihi injunxeris , & ratio præstat , facere debeam. Quod si minimè fecero , aut neglegens aut tardus exinde apparuero , aut ante ipso placito me immutare præsumpero , tunc spondeo me per hujus vinculum cautionis , ubi & ubi me invenire potueris , sine ullo iudicio interpellationis pro dupli satisfactiōne me retineas debitorem. Et quomodo ipsi anni transacti fuerint , debito tuo tibi reddito , cautionem meam per manibus recipiam , stipulatione subnexâ. Et reliqua.

Obnoxiatione.

XVI. Domino fratri illo ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter mihi gravis necessitas & natae pessimas mihi opprimerunt , & minimè habeo unde vivere vel vestiri debeam. Propterea ad petitio nem meam mihi non denegasti nisi ut in summa necessitate mea argentum vel acto tuo valente solidos tot in manu mea mihi dedisti , & ego minimè habeo unde ipsos solidos tuos tibi reddere debeam. Propterea obnoxiationem de capud ingenuitatis meæ in te fieri & affirmare rogavi ; ut quicquid de mancipia tua originalia vestra facitis , tam vendendi , commutandi , & disciplinam imponendi , ita & de me ab hodierno die liberam & firmissimam in omnibus potestatem faciendi habeas. Si quis verò quod nec fieri credo , si ego ipse , aut ullus de heredibus meis , vel quislibet opposita persona , qui contra hanc obnoxiationem istam venire conaverit , inferat tibi unà cum socio fisco auri uncias tantas esse multando , & præsens obnoxiatione firma permaneat , cum stipulatione subnexâ. Aetum illo.

Commutationes de terris.

XVII. Inter quos caritas inlibata permanerit , pars pari suo opportuna & congrua beneficia non denegabit. Ideoque , auxiliante Dominô nostro , placuit , atque convenit inter illum & illum de commutandis terris eorum , ut pro communi opportunitate inter se commutare deberent. Quod ita & fecerunt. Dedit itaque ille de parte sua ad partem ipsius illius terram proprietatis suæ in pago illo , in loco qui dicitur ille. Habet in longo dextros tantos , & in lato dextros tantos. Subjungit de uno latus terra lui , de uno fronte terra illius , ex alio verò fronte terra illius infra ipsa terminatione & mensura ad integrum. E contrâ ad vicem dedit ille de parte sua ad partem ipsius lui terram proprietatis suæ

Appendix

in pago illo, in loco qui dicitur ille. Haber in longo dextros tantos, & in lato dextros tantos. Subjungit de uno latus terra lui, de alio latus terra illius infra ipsa terminacione & mensura ad integrum. Ita ut ab hodierno die unusquisque contra pare suo quod accepit habeat, teneat, atque possideat, vel quicquid exinde à die praesente facere voluerit, liberam & firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi. Si quis verò, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, vel quislibet ulla opposita persona qui contra hanc commutationem pars contra pare suo venire conaverit, inferat pars pari suo ita tota servante, una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multandum, & praesentes commutations duo uno tempore conscriptas omni tempore firmas & inviolatas permaneant.

Charta agnationis.

XVIII. Femina illa, ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter te per voluntatem tuam servus juris mei nomine ille ad conjugium sociavit uxorem. Unde te vel procreationem tuam in servitio inclinare potueram. Sed mihi præparauit voluntas plenissima ut talem epistolam donationis in te fieri & adfirmare rogarem, ut si aliquæ procreations filiorum aut filiarum ex te nata vel procreata fuerint, sub integra ingenuitate cum omni peculiare eorum valeant, Christo propitio, permanere, & quicquid laborare potuerint cessum habeant, & nulli heredium ac proheredum meorum nullum impendant servitum nec hominum vel patronatis obsequium, nisi soli Deo, cui omnia subjecta sunt. Testamentum etiam faciendi, defensionem verò vel mundeburdem Ecclesiistarum aut bonorum hominum, ubicunque eligere voluerit, licentiam habeat ad conquirendum. Si quis verò, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet ulla opposita persona, qui contra hanc epistolam agnationis venire conaverit, inferat ei cui item intulerit ita tota servante, una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multandum, & praesens agnatio omni tempore firma permaneat.

Traditoria de terra.

XIX. Veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, ante bonos homines qui subter firmaverunt, terram illam, id est, tam mansis &c. totum & ad integrum, quam ante

hos dies homine aliquo nomine ille per venditionis titulum accepto vero pretio visus fuit vendidisse; sed ante ipsos bonos homines ad integrum, ut quicquid predicta venditione ei vendidit, per manus partibus ipsius lui vel herbam vel terram visus fuit tradidisse, & per suam fistucam contra ipsum illum exinde exitum fecit, ut quicquid ipse ille de ipsa terra à die praesente facere voluerit, liberam & firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi. Et cetera.

Traditoria de venditione.

XX. Notitia qualiter & quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine ille Missus industriis viri illius super fluvio illo, in loco quod dicitur ille, ad illo manso vel illa terra quam ille homo hominibus illis ante hoc dies ad casa Sancti illius pagensis per chartam cessionis partibus ipsius illius per illud optimū vel anaticula de ipsa casa per herba vel terra de ipso manso, vel quicquid ad ipso manso aspicit, sicut in ipsa cessione est insertum, ad partem ipsius Ecclesie visus fuit tradidisse vel confignasse. Id sunt quibus praesentibus.

Notitia de servo.

XXI. Notitia qualiter & quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, seu in mercato, vel in quoconque loco, ante bonis hominibus qui subter firmaverunt, dato suo pretio ad hominem negotiantem solidos tantos, servum suum nomine illum visus est comparasse. Et ipse negotians ipsum servum superius nominatum per manus partibus ipsius lui visus est tradidisse, non fraude, sed in publico, ut quicquid exinde à die praesente facere voluerit, liberam & firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi. Id fuit.

Notitia de jactivis.

XXII. Notitia qualiter & quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, in mallo publico, ante viro illo Comite vel reliquis quamplurim bonis hominibus qui subter firmaverunt, repetebat ei, dum dicebat eò quod homine aliquo nomine illo ante ipsum Comitem a framum habuisset. A quo placitum venit ipse, ille placito suo custodiebat, & nec ipse ille ad eum placitum venit, nec misso in vicem suam dixit qui ulla sonia nuntiasset, & placito suo neglexit, & jactivus exinde remanuit. Id sunt quibus praesentibus fuerunt.

Securitas.

Securitas.

XXIII. Non minima sed maxima vertitur discordia inter illos & illas. Venientes ante illo & illo, repetivit ipse ille adversus ipsius lui, et quod genitore suo aut germano suo illo malo ordine interficer. Interrogatum fuit ab ipsis viris ipsi lui si haec causa ita adha vel perpetrata fuisset an non, id ipse in presente dicere deberet. Sed cum ipse ille hanc causam minimè potuit denegare, sic ab ipsis viris fuit judicatum, ut illos leode, ut lex erat, defalvere deberet. Quod ita in presence & fecit. Et ego hanc securitatem in ipso illo fieri & affirmare rogavi ut nullo unquam tempore de jam dicta morte nec de ipsa leode nec ego ipse, nec ullus de heredibus meis, nec quilibet alias calumnias nec repetitiones agere nec repetere non debeamus. Quod qui attentaverimus, nullum obtinere effectum, & insuper inferaromus tibi, una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multando, & praesens securitas omni tempore firma permaneat.

Charta denarialis ante Regem.

XXIV. Ille Rex Francorum vir inluster. Ex quia ille veniens ante nos vel procerum nostrorum presentia jactante denario secundum Legem Salicam servo suo nomen ille dimisit ingenuo, ejus quoque absolutionem per praetente auctoritatem firmamus. Precipientes enim ut sicut enim & reliqua mansuaria qui per tale titulum in presentia Principum noscuntur esse relata Ingenuum, ita & admodum memoratus ille per nostro praecepo plenius in Dei nomen confirmatum perennis temporibus cum Dei & nostra gratia valeat, Christo proprio, permanere bene ingenuus seque securus.

Mandatum.

XXV. Domino magnifico fratri illi, ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter me senectus adgravat & infirmitas domat, & causas meas minimè valeo prosequere vel admallare. Propterea precor & supplico caritati tuae ut in vicem meam omnes causas meas, tam in pago, quam & in palatio, vel in quibusunque pagis vel territoriis ubicunque mihi oportet, apud quemlibet hominem, tam ad malandum quam ad responsum dandum prosequere facias. Et quicquid exinde egeris geseris, apud me in omnibus & ex omnibus ratum & aptum atque tractatum in omnibus definitum esse cognoscas: quia amo te plus quam me, plus te quam here-

Tom. II.

des meos. Et ut hoc mandatum post te firmius retineas, & taliter obtineas firmatatem quasi gestis fuisset alligatum, manu propriâ subter decrevi affirmare, & qui subscripterunt in presente rogavi.

Cessio ad Ecclesiam.

XXVI. Domina sancta ac reverentissima Ecclesie sancti illius, qua est constructa in pago illo, in loco qui dicitur ille, ego in Dei nomine ille, pro meis peccatis minuendis, ut in futurum Dominus veniam mihi prestare dignetur, cedo ad luminare vel sacrificio ad ipsa casa Dei vel ipso domo Dei condigendo, cestumque in perpetuum esse volo, & de jure meo in iure & dominatione ipsius Ecclesie transcribo atque transfundo, hoc est, res proprietatis meae in pago illo, in loco quod dicitur illo, in jamdicta loca, id est, tam mansis, dominibus, & officiis, totum & ad integrum re inexquisita, ita ut ab hodierno die ipsa casa Dei ad altare Domini proferendo, vel ad ipso domo Dei condigendo, ipsas res habere debeat. Et si mihi placuit inferendum ut nullus Pontifex aut quilibet Rector, si de ipsa casa Dei, de ipso lumine vel sacrificio ipsas res abstrahere conaverit, au in beneficium dare presumperit, tunc ipsas res as ad me vel heredibus meis perveniant. Si quis verò, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quilibet opposita persona, qui contra hanc cessionem statim, quam ego plenissimam voluntate mea pro amore Domini nostri Iesu Christi fieri & affirmare rogavi, venire conaverit, inferat tibi ista toca servante una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multando, & praesens cessio omni tempore firma permaneat.

Precaria.

XXVII. Domina sancta ac reverentissima Ecclesie pagensi, his nominibus, qua est constructa in pago illo, in loco quod dicitur ille, ego in Dei nomine ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter res proprietatis meae in pago illo, in loco cui vocabulum sunt illas & illas, in jam dicta loca, id est, tam mansis, omnia & ex omnia per mea cessione ad lumen vel sacrificium ad ipsa casa Dei à die praesente delegavi; postea ad petitionem meam mihi non denegasti, nisi ut ipsas res, quan- diu advivo, mihi ad usandum vel condigendum præstare debereris. Quod ita & fecisti, sic taliter ut tempore vita mea ipsas res habere & usare vel condigere

F f

Appendix

debeam, & post meum quoque discessum cum omni re immeliorata, agentes ipsius Ecclesie absque exspectata traditione in eorum revocent dominatione vel potestate. Propterea talim precariam ad ipsa casa Dei fieri & admirare rogavi ut ipsas res nec vendere, nec donare, nec commutare, nec per nullis modis nullisque ingenitis de ipsa casa Dei abstrahere, nec minuare pontificium non habeam, nec mea possessio nullo prejudicio vobis nec ad ipsa casa Dei agere nec generare non debeam nec ego ipse, nec ulus de heredibus meis, nec quilibet opposita persona. Quod si attenterimus, nullum obtineat effectum, & insuper inferamus partibus ipsius Ecclesie vel suis Rectoribus, una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multando, & alias precarias per quinquennium fuerint renovatas, ista per se obtineat firmitatem.

Praeflaria ad Ecclesia.

XXVIII. In Christo filio illo, in Dei nomine ille donum Dei Rector, qui est custos Ecclesie illius, qua est constructa in pago illo, in loco quod dicitur ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter tu res proprietatis tuz tam infra civitatem quam & aforis in ipso pago, in loco cuius vocabulum sunt illas & illas, in jam dicta loca omnem rem tuam per tua concessione ad ipsa casa Dei vel ipso domo Dei à die praesente delegasti. Postea ad petitionem tuam non denegavimus, nisi ut ipsas res ad pristinum beneficium tibi præstare debemus. Quod ita & fecimus, sic taliter ut tempore vite tuz ipsas res per nostro beneficio habere vel condigere sive usare debeas, & annis singulis in festivitate sancto illo censo ad lumen vel sacrificium solidos tantos per temetipsos solvere facias; & nec nos ipse, nec nullus de successoribus nostris, nec quilibet de parte nostra, ipsas res tempore vite tuz tibi abstrahere nec minuare non debeamus. Et ut has litteras firmius post te firmiores retineas, manu propriâ subter decrevimus adfirmare.

Notitia de homine sorbatudo.

XXIX. Notitia qualiter & quibus praesentibus veniens homo aliquis, nomine ille, in pago illo, in loco quod dicitur ille, in mallo publico, ante ipso Comite illo vel alias bonis hominibus qui subter firmaverunt, positâ manu sua super sacrosancto altario sancto illo sic juratus dixit: Hic juro per hunc loco sancto & Deo alacissimo & virtutis Sancti illius quod homo

aliquis nomine ille, ita factus, apud arma sua super me venit, & colpus super me misit, & sic mihi Deus directum dedit, ego ipso de arma mea percussi, & talis colpus ei dedi pro quid ipse mortuus est; & quod feci super me feci; & ego hodie ipso facio infra damno & sorbatudo infra noctes XII. sicut lex est & nostra consuetudo, apud tres aloarius, & duodecim conludantes juraverunt, & de linguis eorum legibus dixerunt. Id sunt qui præsen-

Indiculus regalis.

XXX. Ille Rex Francorum vir inluster magnifico fratri illi Comiti. Cognoscas quia iste præsens ille ab hac missa petitione nobis suggestit eò quod homo aliquis nomine ille res suas in vestro ministerio ad sancto illo delegasset, & dicit quod ille vel alii homines ipsas res contendunt malo ordine. Propterea omnino tibi rogamus ut, si veritas est, integrum justitiam sine ulla moratione ei facias exinde. Et si antea minimè definitum non fuerit, tunc ipsos homines qui hoc contendunt malo ordine, per fidejussiones positos, super noctes tantas postquam has litteras recipies, ante nos facias advenire. Taliter agas, si gratian nostram velis habere.

Item aliis Indiculus.

XXXI. Ille Rex Francorum vir inluster illo Comite, seu junioribus &que successoribus vestris, seu Missis nostris difcurrentibus. Cognoscatis quia in nostra eleemosyna taliter isto presente illo, dum & ipse senus esse videtur, taliter ei concessimus, ut de omnibus hostes vel omnibus bannis seu & arribannus sit conservatus, ut neque vos neque juniores &que successores vestri ipso pro hoc inquietare nec dismanuare non præsumatis, nec facere dimittatis; sed licet ei cum Dei & nostra gratia quieto ordine ad propria vivere vel sedere. Et ut certius credatis, manu nostrâ subter adfirmavimus, & anulo nostro sigillavimus.

Notitia de colonio.

XXXII. Notitia qualiter vel quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine illo in pago illo, in mallo publico, ante viro illo Comite vel reliquis quamplurim bonis hominibus qui subter firmaverunt, homine aliquo nomine illo ibidem interpellabat, repetebat ei eò quod genitor suus aut generatrix sua illa coloni sui fuissent, & ipse ille suus colonus esse debebat, & malo ordine de ipso colonatico se abstrahebat & neglegens erat. Interrogatum

fuit ab ipsis viris ipsius, si ipse ille colonus ipsius lui esse debebat, an non, in praesente ei dicere deberet. Et ipse ille nullatenus potuit dicere, nec adponere, nec nullam ratione tradere per quid ipse de ipso colonatico se abstrahere potuisset; & in praesente pro colono ipsius lue se recredidit vel recognovit. Sic ab ipsis viris fuit iudicatum, ut ipse ille ipso illo pro colono habere debeat. Et sic jam dictus Comes ipso illo per manus partibus lue visus est reddidisse. His praesentibus.

Notitia sacramentalis.

XXXIII. Notitia qualiter & quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in basilica sancto illo, ubi plurima sacramenta percurrere videntur, ante viro magnifico illo vel reliquis quampluris bonis hominibus qui subter firmaverunt, positâ manu suâ super sacrofaneo altario sancto illo, sic juratus dixit: Hic juro per hunc loco sancto & Deo altissimo & virtutis sancto illo, unde me ille homo in mallo publico maliabat, quod ego terra sua aut ad conjugem sua illa, in pago illo, in loco quod dicitur ille, de eorum potestate per fortia nunquam propriisi aut pervasi, sed de ista parte triginta & uno anno ferè amplius..... semper exinde vestitus, & post me divisi, & per legem & justitiam plus obtineat me adhabere quam ipsius lue aut conjugem suâ reddere, & ad quod mihi iudicatum fuit in nullo non redebo, nisi isto & unico sacramento, per hunc loco sancto & Deo altissimo & virtutis sancto illo. Insequenter vero post ipso tres aloarii & duodecim conlau- dantes juraverunt, & de linguis eorum legibus dixerunt. Id sunt. Et reliqua.

Notitia de herbas maleficas.

XXXIV. Notitia qualiter vel quibus praesentibus veniens femina aliqua nomine illa in pago illo, in mallo publico, in basilica sancto illo, ante illos & illos & alios quamplures bonis hominibus qui subter firmaverunt, positâ manu suâ super sacrofaneo altare sancto illo, sic jurata dixit: Hic juro per hunc loco sancto & Deo altissimo & virtutis sancto illo, unde me ille ante viro magnifico illo vel aliis bonis hominibus maliavir, quod ego herbas maleficas temporasse, vel bibere ei dedisse, per quid ipse infirmasset aut vitam suam perdere debuisset, ego herbas maleficas nec potionem malas nunquam temporavi, nec bibere dedi, per quid ipse infirmus vel insanus fuisset, aut vitam suam perde-

Tom. II.

re debuisset, & aliud de ista causa in nulum non redebeo nisi isto unico & idoneo sacramento per hunc loco sancto & Deo altissimo & virtutis sancto illo. Insequenter vero post ipsam tantæ juraverunt, & de linguis eorum legibus dixerunt. Id sunt.

Cessio.

XXXV. Dulcissimo atque in omnibus amantissimo filio meo illo ille. Ammonuit mihi amor & dulcitudo tua, & ex alia parte tu cotidie mihi non cessas deservire, & in bono impendas effectum. Propterea mihi præparuit plenissima voluntas ut aliquid de heredibus propriis meis extra consortium germanus tuus tibi concedere deberem. Quod ita & feci. Propterea cedotibi post meum quoquæ discessum de hac luce, à die praesente, cessumque in perpetuum esse volo, & de jure meo in jure & dominatione tua transscribo atque transfundo, hoc est, servo juris mei nomine illo, vel aliam rem, terris, vel quacunque domum, ita ut ab hodiernum diem habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid à die praesente facere volueris, liberam & firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet illa opposita persona, qui contra hanc cessionem ista venire conaverit, inferat tibi unâ cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, & præsens celsio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixa. Actum illo.

Evacuatoria.

XXXVI. Fratri illo ille. Omnibus non habetur incognitum quia ego ad peritionem tuam solidos tantos ad præstitum beneficium in manu tua tibi præstisti, & tu pro hoc talem epistulam cautionis in me adfirmasti ut usque annos tantos in unaquaque hebdomada dies tantos opera mea facere deberes, quod ita & fecisti, (* ad placito ipso debito meo mihi reddere deberes, quod ita & fecisti) & ego ipsam cautionem minimè invenire possum. Propterea talem epistolam evacuatoriam in to fieri & adfirmare rogavi, ut si ipsa cautio ullo unquam tempore inventa aut reperta fuerit, nullum obtineat effectum, evacuatoria inanis permaneat, & nec ego ipse, nec ullus de heredibus meis, vel quislibet de parte mea ipso debito superius nominato neque in ipsa cautione, nec per nullis modis nullo unquam tempore tibi ex hoc nullas calumnias nec repetitiones agere nec repeterem non debeamus. Quod si at-

* Hec ad
dita fuit in
margine in
codice Ms.

Appendix

rentaverimus, ista tota servante, unā cum
focio fisco, auri uncias tantas esse mul-
tando, & præsens evacuaturia omni tem-
pore firma permaneat.

Libellum dotis.

P. de Jure.
In Notis ad
Symmach.
p. 2. 216.
** Uzore sub.*

XXXVII. Dum omnipotens Deus concessit jugale confortium & tale permis-
sum dedit ei in omnibus ut uniusquisque
cum vira sua nubat * juxta consuetudinem
anteriorum Christianorum, & item legi-
mus quod ipse Dominus noster cum disci-
pulis suis ad nuptias invitatus fuisset, &
cui Deus conjungit, homo non separaret;
quod bonum, felix, faustumque sit. Et re-
liqua. Donar itaque ille honesta puella
sponsa sux, nomine illa, quam, si Christo
placuerit, in conjugium sociare uxo-
rem cupio, donatumque in perpetuum
esse vulo, & de jure meo in jure & domi-
natione ipsius pueræ transcribo arque
transfundò, hoc est, res proprietas n. e.
in pago illo, in loco quod dicitur ille, tam
mansis, donibus, adificiis, totum & ad
integrum re inexquisita, seu mancipias
tantas l. i. nominibus ille & ille, seu cabal-
los tantos, boves tantos, vaccas cum vi-
tulus tantos, oves capita tanta, sodis ca-
pita tanta, lectarios condignos ad lectos
tantas, fabricaturias vero, auro, argento
in solidos tantos, ostensoria vero tam
areis quam ferreis, seu & lineis, qui-
quid in domo rationabiliter contentem. Om-
nia superius nominara, cum dies felicissi-
mas nuptialis advenierit, dulcissima spon-
sa mea ille, à die præsente habeas, teneas,
atque possideas, vel quicquid exinde à die
præsente facere volueris, liberam & fir-
missimam in omnibus habeas potestatem
faciendi. Si quis vero, quod nec fieri cre-
do, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis,
vel quislibet ulla opposita persona, quia
contra hunc libellum dotis venire con-
verit, inferat tibi, unā cum socio fisco,
auri uncias tantas esse multando, & præ-
tens libellus dotis firmus permaneat.

Indiculus regalis.

XXXVIII. Ille Rex Francorum vir
inluster. Cūm nos in Dei nomine palatio
nostro ad universorum causas audiendas
vel recta judicia terminanda unā cum Pro-
ceribus nostris resideremus, ibique ve-
niens homo aliquis nomine ille suggestit
eò quod apud nostro signaculo homine
aliquo nomine illo manu posset ut su-
per noctes tantas ante nos debuisset veni-
re in rationes, pro eo quod dixit quod
res suas post se malo ordine tenebat in-

justè. Ad quod placitum veniens ipse ille
per triduo seu amplius placitum suum cus-
todivit; & nec ipse ille ad eum placitum
venit, nec missum in vicem suam non di-
rexit qui ulla sonia nuntiasset. Proinde
nos taliter unā cum fidelibus nostris vel
Comite palatii nostri illo visi fuimus judi-
casse ut dum ipse ille per triduo seu am-
plius placitum suum legitimè custodivit,
& nec ipse ille ad eum placitum venir, nec
missum in vice sua direxit qui ulla sonia
nuntiasset, & placitum suum neglexit, &
jeclivus exinde remansit, propterea jube-
mus ut quicquid lex loci veltri de tale cau-
sa debuerit, vobis distingentibus ipse ille
partibus ipsius lue hominis componat at-
que emendare studeat.

Equalentia vel padum.

XXXIX. Auxiliante Domino nostro
Iesu Christo, placuit atque convenit in-
ter illo & germano suo illo de alode qui
fuit genitore illi. Ut inter se equalentia di-
videre vel exarquare deberent. Quod ita
& fecerunt. Accepit igitur ille de parte
sua manso in pago illo, in loco qui dicitur
illo, cum omni desuper posito, seu vineis,
olicens, campis, totum & ad integrum re
inexquisita. E contrà ad vicem accepit ille
de parte sua manso in pago illo, in loco
qui dicitur illo, ubi accolam commanet, id
est, tam mansis, vineis, olicens, totum &
ad integrum re inexquisita, etiam aurum,
argentum, drapalia, aramen, peculum,
præsidium utriusque sexus, mobile & im-
mobile, inter se equalentia visi fuerunt di-
vidissent, & pars contra pare suo invicem
tradiderunt, & per eorum fistucam pars
contra pare suo se exinde exitum fece-
runt; ita ut ab hodierno die unusquisque
quod accepit habeat, teneat, atque pos-
sideat, vel quicquid exinde facere volue-
rit, liberam & firmam in omnibus ha-
beat potestatem faciendi. Si quis verò,
quod nec fieri credo, si ego ipse, aut ali-
quis de heredibus nostris, vel quislibet op-
posita persona, qui contra hanc epistolam
loco pactionis venire conaverit, inferat
pars para suo cui litem intulerit ista tota
servante unā cum socio fisco auri uncias
tantas esse multando, & præsens episto-
la pactionis omni tempore firma perma-
neat.

Donatio ad casam Dei.

XL. Domino verè sancto ac reveren-
tissimo Monasterio illo quod est construc-
tum in honore sanctæ Mariz semper vir-
ginis generis Dei & Domini nostri Iesu
Christi, vel ceterorum dominorum suo-

rum , quorum Reliquiae ibi conditae sunt , & inlustre Deo sacra illa Abbatissa una cum norma plurimarum ancillarum Dei ad laudem Christi canendum cuiusvis praesesse videtur , ego in Dei nomine femina aliquanomine illa dono ad prefato Monasterio a die presente , donatumque in perpetuum esse volo , & de jure meo in jure & dominatione ipsius Monasterii vel suis Rectoribus traditaeque transfundeo ad possidendum , pro eo quod in ipso Monasterio sub religione & sancta conversatione habitare debeam , hoc est , res meas in pago illo , in loco nuncupante cuius vocabulum est illo & illo , in grafia illa , super flumen illum , quantumcunque a die presente in iamdiu loca visa sum tenere vel possidere , quod manente coniugio apud jugale meo illo visa sum conquisiisse , vel in mea portione recepi , vel quantumcunque de filio meo nomen illo de lucuo hereditate mihi obvenit , sicut dixi , quantumcunque in hac loca a die presente mea est possessio vel dominatio , totum & ad integrum ad ipsius Monasterio a die presente de jure meo in jure ipsius Monasterii & suique Rectoribus traditaeque transfundeo ad possidendum , hoc est , tam terris , mansis , una cum superpositis , dominibus , edificiis , vineis , silvis , campis , pratis , pascuis , cultis & incultis , adjacenteisque omnibus , aquis , aquarumve decursibus , una cum mancipia tanta his nominibus illa , sicut dixi , inexquisita portione mea ad integrum publice traditaeque transfundeo ad possidendum ; ut quicquid ab hac die ipsa Abbatissa vel Rectores ipsius Monasterii ad profectum ipsius exinde facere voluerint , liberam & firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendo . Si quis vero , quod .

Precaria ad casa Dei .

XLI. Domini viri sancti arque ostensione crucis patibulum mirabilis remuneratione fulgente basilice , que in honore sancta Maria & sancti Petri & sancti Pauli principes Apostolorum , Gaico Monasterio costruто in pago Wastinense , & inlustri Abbatissa illa inibi confitri praesesse videtur , una cum norma plurima ancillarum Dei ibidem consenserunt , ego illa femina . Dum non habetur incognitum , sed a pluris est manifestum , quod ego res proprietatis mea in loco qui dicitur illo per epistolam donationis ad ipso Monasterio vestro delegavi , propterea expetivi a vobis , & petitione mea non denegasti , ut

ipsas res , quandiu advivo , sub uso beneficio vestro tenere & usare debeam , & aliubi ipsas res alienare pontificium non habeam , & post meum quoque discessum , cum re immeliorata ad ipso Monasterio absque ulla exspectata traditione vos vel Rectores ipsius Monasterii in eorum faciant revocare potestatem & dominationem , & vos reverenter discorditis ut in postmodum mea possessio aliqua præjudicio ex hoc generare non debeant . Propterea hanc precariam in vos vel in ipso Monasterio vestro emitendo decrevi , ut neque ego , neque ullus de heredibus meis , quamvis per longinquam spatia ipsas res ad usandum habeo , agere nec repetrere non debeamus . Quod qui fecerit , inferat vobis vel partibus ipsius Monasterii suisque Rectoribus aurilibra una , argento pondo duo , & præsens precaria firma permaneat , & ut alias precarias de quinquennium in quinquennium renovantur , ista vero non sit necesse renovandi , sed per semetipsam omnique tempore obtineat firmitatem , cum stipulatione subnixa . Actum illo .

Prefataria .

XLII. Dulcissima femina illa , ego illa Abbatissa . Dum non est incognitum qualiter tu ante hos dies rem proprietatis tuae in pago illo , in loco qui dicitur ille , ad Monasterio sancte Marie adfirmasti , unde precaria nobis vel ab ipso Monasterio adferisti , propterea has litteras in te adfirmavimus , ut dum advivis , usualiter ipsam rem tenere & dominare debeas , & aliubi ipsas alienare pontificium non habeas . Et si hoc conaveris facere , ipsam rem a die presente perdas . Et ut has litteras vires firmiores obtineas , manu nostrâ subter adfirmavimus , cum stipulatione subnixa . Actum illo .

Tradituria de terra

XLIII. Noticia qualiter & quibus presentibus veniens homo aliquis Advocatus sancto illo de Monasterio illo ad res illas , in pago illo , in loco cuius vocabulum est ille , quas ante hos dies femina aliquis nomine illa per suo instrumento ad ipso Monasterio visa fuit delegasse cum omni integritate , sicut in ipsa donatione constat ; quod portio sua est ad integrum a die presente Missus ipsius feminæ ille ipsius Missus Monasterii nomine illo per ipso ostio de ipsa casa per... herbam & cespitem , sicut lex est , ipsius Missus ad partem sancto illo vel ipso.... vitius est tradidisse , & per sua fistula ipso Missus vel ipsa feminæ

de ipsas res se exitas ex omnibus esse dixit.
Id sunt.

Emunitas Sanctorum.

XLIV. Ille Rex Francorum vir illustre. Quociescumque petitiones Sacerdotum aut ancillarum Dei ad effectum perducimus, regiam confuerudinem exercemus, & nobis ad mercedem vel ad stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Ideoque Dominis viris sanctis ac venerabilibus apostolicis in Christo patribus omnibus Episcopis, vel omnibus Abbatibus, seu inlustribus atque magnificis viris Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, seu omnes Vassos nostros, vel omnes Missos nostros disurrentes. Cognoscatis quod in Iustis Abbatis illa de Monasterio illo, in pago illo, in loco qui dicitur ille, in honore Sancti illius constructo, una cum Monichas vel Dei ancillas ad laudem Christi canendum sub religionis norma conversari videntur, clementia regni nostri suggestionem intulit eò quod gloriösus Dominus & Genitor noster ille quondam Rex per sua præceptione suā manu roborata talem immunitatem ad ipsa casa Dei, Sancto illo, vel seu Monasterio illo, vel ipsa Abbatis habuisse concessum atque indultum ut nullus Episcopus aut Archidiaconus loci illius nisi orationem aut prædicationem lucranda gratia, ut nullus Judex publicus quislibet judicariā potestate accinctus in.... villis ipsius Monasterii nullum debuisse habere introitum, nec causas audiendas, nec frena exigenda, nec fidejussores tollendos, nec mansiones aut paratas requirendas, nec nullas retributions exactandas, & quod fiscus noster exindè exigere poterit, nullatenus exactetur nec requiratur. Unde & confirmationes anteriorum Regum parentumque nostrorum nobis in praesente protulit relegendas, & petit celitudine nostra ut circa ipso Monasterio nostra hoc deberet auctoritas generaliter confirmare. Cui nos hunc beneficium gratante animo pro mercedis nostræ augmentum non solum confirmasse, sed etiam in novo sub immunitatis nomine concessisse. Denuò per hunc Præceptum specialius decernimus ordinando, atque omnino jubemus, quod in perpetuum abique ullis obstaculis & refragationibus volumus esse mansurum cognoscere, præcipientes ut sicut constat in supradictis titulis scriptum esse ut illud Monasterium maneat absque ullum introitum Episcopi aut Archidiaconi, nisi orationem aut prædicationem lucrando,

ut nullus Judex publicus in curtes vel villas ipsius Monasteriaz nullum debeat habere introitum, nec causas audiendas, nec frena exigenda, nec fidejussores tollendos, nec mansiones aut paratas requirendas, nec nullas retributions exactandas, & quod fiscus noster exindè exigere poterit, nullatenus exactetur nec requiratur, nisi, ut diximus, pro mercedis nostra augmentum, sicut ab antecessore Reges parentes nostros seu & Domino & glorioſo genitore nostro illo quondam Rege moderno tempore fuit concessum arque indultum, ita per nostris oraculis pleniū confirmamus, quod in perpetuum volumus esse mansurum. Et ut hæc præceptio firmior habeatur & per tempora melius conservetur, manu nostrâ signaculis subter ea decrevimus roborare, & de anolo nostro subter segelavimus.

Indiculum regale.

XLV. Karolus, gratiâ Dei Rex Francorum, tam præsentibus quâm & futuris Dominiis sanctis & Apostolicis, ac venerabilibus in Christo Patribus, Ducibus, Comitibus, Dometricis, Vicariis, Centenariis, vel omnis Agentes nostros, & juniores ac successoresque nostros, vel omnes amicos nostros, seu & omnes Missos nostros disurrentes. Cognoscat magnitudo seu almitas vestra quod nos partibus nostris bene habemus compertum quod dominus taliter illius fidele nostro illo illa merito suo compellente concessimus, ubique in fratre regno Deo proprio nostro homines sui ad negotium exigendum advenerint, nullus quislibet de judicaria potestate vestra nec Missus noster nulla telonea, nec nullas venditas, nec rodaticus, nec foraticus, nec pontaticus, &, sicut dixi, nullus quislibet teloneo nec venditas ejus in nullo exactare non præsumatis; nisi, ut diximus, in quascunque portus civitatis seu mercada nullo contradicente suos vin. vel suus commercius quislibet negotium absque ullo contradicente potestatem habeat vendendi, quia nos taliter ei habemus concessum. In reliquo verò de parte nostra vel vestra ex nostra indulgentia visi fuimus concessisse atque induluisse, seu & in omnibus confirmasse. Et ut hæc præceptio nostra firmior appareatur & per tempora conservetur, manu nostrâ propriâ subter eam decrevimus adfirmare.

Relatum quod dicunt apenni.

XLVI. Mos nobilium Romanorum

adsuevit, & ratio jure depositit, ut si cū juscunque domus igne cremetur, is per sēriem scripturarum chartulam relationis, quod dicitur apennis, recipiat. Quā obrem cum quadam die inluster ille Comes ad multorum causas audiendum vel recta iudicia terminandum unā cum pluribus personis resideret; ibique veniens homo aliquis nomine ille suggerit intulit eo quod ante hos dies, casu faciente, casa sua cum omni mobili, vel intro domo compendia, seu & strumenta chartarum ibidem igne cremascent. Et quia ille iudex vel vicini pagenses ipsius ad præsens videntes ita dixerunt vel testimoniaverunt quod ad hoc videndum acceperant, sic verò & actum aderat, sic supradictus ille Comes vel reliquis fratribus personis juxta prefitorum retròque præcedentium chartula relationis, quæ dicitur apennis, edare decreverunt, ut quicquid ex accessione parentum aut ex contractu habebar, tam per venditiones, donationes, cessiones, judicia, obnoxiationes, cautiones, commutationes, seu quod per ceteris scripturis ad eum pervenit, dominum vel potestate incepit perveniat in suo jure absque refragatione vel modolatione in suo permaneant, vicinarum manu propriâ subter roboramus & post nostro robore decrevimus.

Hereditoria.

XLVII. Dulcissima filia mea illa, ille. Dum non est incognitum, sed per populum devulgatum & patefactum, quod ego in ancilla mea nomine illa tibi generavi, & postea ante Domino illo Rege jactante denario secundum Legem Salicanam te ingenuam dimisi, & tu minimè in hereditate mea succedere potebas, propterea ego hanc chartulam hereditoriam in te fieri & affirmare rogavi ut si tibi Dominus jussiret quod mihi in hunc seculum suprelitus apparueris, de omnes res meas, tam ex alode parentum meorum quam & ex meum contractum mei obvenit, in hereditate succedas, tam terris, mansis, dominibus, ædificiis, mancipiis, litis, libertis, accolabus, merito accolinarum, vineis, olivis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, in quibuscumque pagis, aut territoriis, seu agris vel omnibus locis ubi habere videor, etiam peculium, præsidium utriusque generis & sexus, aurum, argentum, drapalia, mobile & immobile, quicquid dici aut nominari potest, quantumcumque moriens de meum

dereliqueret, i.e. omnes res meas in hereditate apud germanos tuos filios meos succedas, & æqualeitia inter vos exinde dividere vel exæquare faciatis; & quod ad parte tua exinde recipis, quicquid exinde facere volueris, liberam & firmillimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut aliqui de heredibus meis, vel quibet opposita persona, qui contra hanc chartulam hereditoriam istam, quam ego plenissimam voluntate mea fieri & affirmare rogavi, venire conaverit, tibi unā cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, & præsens hereditaria omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixa. Actum illo.

Redemptionale.

XLVIII. Dilectissimo mihi bene merito illo, ille. Omnibus non habetur in cognitione, sed patet actum, quod tu quotidie in bonis partibus fideliter mihi deservire non cessas, & pro respectu servitū tui, & pro fidelitate tua, quam circa partibus meis impendere non desistis, mihi præpatuit plenissima & integra voluntas, propter nomen Domini, ut de servitio meo temetipsum vel omne peculiare tuum redimere deberes. Quod ita & fecisti; & dedisti mihi pro hoc quod mihi bene complacuit, tam in argento quam in aurio, valentes solidos tantos. Propterea hanc chartulam redempcionalem in te fieri & affirmare rogavi, ut taliter sias ingenuus tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus vel natus, cum omni peculiere tuo; & nec mihi, nec ulli heredum meorum nullum impendas servitium, nec horinium, nec liberaricium, nec nullum obsequium, nec patronaticum; sed eam pergas partem quam volueris, liberamque & firmissimam in omnibus habeas potestatem; & neque servitio, nec..... onio nec libertatico, nec patrocinium, nec nullum obsequium, nec ego ipse, nec ullus de heredibus meis, nec quilibet opposita persona, tibi exinde nullas calumnias, nec fatigaciones, nec repetitiones agere, nec generare, nec repetere non debeamus. Quod qui tentaverit, & à me vel heredibus meis defensatum non fuerit, inferamus tibi unā cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, & præsens redempcioale omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixa. Actum illo.

Heredesoria.

XLIX. Dulcissima arque in omnibus

Appendix

amantissima filia mea illa. Ego enim vir magnificus ille. Omnibus non habetur in cognitum quod, sicut Lex Salica concineret de res meas, quod mihi ex alode parentum meorum obvenit, apud germanos tuos filios meos minime in hereditate succedere poteras. Propterera mihi præpatuit pleniflamma & integra voluntas ut hanc epistolam heredetoriam in te fieri & adfirmare rogaui, ut si mihi in hoc seculo subprestis apparueris, in omnes res meas, tam ex alode parentum meorum quam ex meo contractu mihi obvenit, in pago illo, in loco qui dicitur ille, & in quibuscumque pagis aut territoriis, ubicunque habere video, tam mansis, domibus, ædificiis, vineis, olicis, silvis, campis, pratibus, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, quicquid dici aut nominari potest, quantumcunque de meo proprio moriens dereliqueris, in omnes res meas in hereditate apud germanos tuos filios meos succedas, & aequalenia inter vos exinde dividere vel exequare facias. Et quod ad partem tuam exinde recipis, quicquid exinde facere volueris, liberam & firmissimam in omnibus habeas potestrem faciendi. Si quis verò, quod nec fieri credo.

Causio de vinea.

L. Domino fratri illo ille. Ad petitio ne mea mihi non denegasti, nisi ut in summa necessitate mea argento vel amictu valentes solidos tantos in manu mea ad præstatum beneficium mihi præstisti. Propterera oppignore tibi vineam proprietatis mea in pago illo, in loco qui dicitur illo aripennos tantos. Subiungit de ambobus lateribus & ambobus frontibus terra lui, infra ipsa terminatione & mensura ad integrum, & usque annos tantos fructum quem ibidem Deus dederit, ad parte tua elidiatum habere debetas, & per temetipsum ipsa mea condigere facias; & quomodo ipso fructus tantos annos transactos habueris, & debito tuo tibi reddidero, cautionem meam per manibus recipiam, stipulacione subnixa. Actum illo.

Securitas.

L.I. Non minima, sed maxima vertitur discordia inter illo & illo. Venientes in loco illo ante bonis hominibus, repetebat ipse ille in causa sua, vel in conjugie sua illa, adversus ipsius lue, dum diceret ed quod ipsa genua sua impinxerit, & super filia eorum nomine illa cessisset, & ipsam ibidem occisit; sed ipsa illa hanc causam minime potuit denegare. Exinde taliter ad

ipso bonis hominibus fuit judicatum ut illam leudem, ut lex erat, ipsius luo solvere & deberet. Quod ita in presente fecit, & tertio suo nomine illo vel alia rauha sua ipsa illa pro illa leude ipsius hue vel conjugie sua illa, in quod eis bene complacuit, dedit. Propterera jam dictus ille & conjux sua illa hanc securitatem in ipsa illa velago suo fieri & adfirmare rogarerunt, ut nullo unquam tempore de jam dicta causa, nec de illa morte, nec de ipsa leude, nullas calumnias, nec repetitiones, nec fatigations nec nos, nec ullus de heredibus nostris, nec quislibet opposita persona agere, nec generare, nec repeterem non debeamus. Quod qui tentaverit, & à nobis vel heredibus nostris detentatum non fuerit, inferamus tibi unà cum socio fisco auri uncias tantas, argento pondo tanto esse multando, & præfens securitas omni tempore firma permaneat, stipulacione subnixa. Actum illo.

Donatio ad filios.

LII. Gestæ lex & consuetudo exposcit ut quæcumque persona naturales filios habuerit, & alios plures non habuerit, si eos in sua voluerit instituere hereditate, qualiter in suum potius arbitrium ad faciendi de id pater hoc quod in eos volueris, liberam habeat potestatem. Ideoque ego ille, dum non est incognitum quod femina aliqua nomen illa bene ingenua ad conjugium mihi sociavi uxore, sed qualibet causas vel tempora me oppresserunt ut chartolam libelli dotis ad eam, sicut lex declarat, minime excessit facere, unde ipsi filii mei, secundum legem, naturales appellantur, & filios in ea generavi, quibus baptismio nomen imponimus illos & illos, propterea volo ut predicti filii mei in omni corpore facultatis meæ in pago illo, in loca denominantes illos & illos, in legitimam successionem debeatæ addere appeture, hoc est, tam terris, mansis, una cum superpositis domibus, ædificiis, utriusque generis sexus peculiis, mancipiis ibidem commanentibus, tam ibidem quam & aliundè translatis, sicut dixi, quod nostra est possessio, & quod de successione parentum nobis obvenit, tam de alode, quam de comparato, vel de qualibet adtractu ad nos noscitur pervenisse, & quicquid à die presente nostra est possessio vel dominatio, cum omni jure & merito & omni re inquisita quandoquidem moriens dereliqueris, in vestra debeatæ revocare potestate & dominatione, & faciat exinde jure

jure proprietario quod volueritis, & nullus vobis de omni hereditate mea repudiare non debeat, nec facere possit, stipulatione subnixa.

Mandatum.

LIII. Dulcissimo amico meo illo, ego ille. Rogo atque injungo caritate tua ut luas ad vicem meam ad civitatem illam, ad illo defensore & illo professore, vel curia publica ipsius civitatis, & hanc epistolam, quâ ego filios meos illos in totius hereditatis meæ legitima successione instituere & legitimos filios meos, sicut in ipsius epistola textu continetur, conscribere volui, ea gestis municipalibus, ut mos & lex est, juxta morem & consuetudinem alligare atque firmare facias, ad prosecutionem celebratam. Quod tibi rogo mihi rescribere pigrum non graveris, stipulatione.

Hereditaria de hereditate.

LIV. In nomine Domini. Anno illo Domini nostri illius Regis, mense illo, gesta habita apud laudabile viro illo defensore & illo professore vel curia publica ipsius civitatis, ille ait. Quæso vobis, optime defensor, ut mihi codices publicos patere jubeatis, quia habeo quadam prosequere quæ gestorum allegatione cupio roborari. Memorati defensor & ordo curia dixerunt: Patent tibi codices publici, prosequere quæ optas. Ille dixit: Amicus meus ille mihi injunxit per suum mandatum solemniter roboratum ad laudabilitatem vestram accedere debere, & hanc epistolam, quam ipse, sicut textus declarat, in prædictos filios suos illos conscripsit, pro eo quod in bene ingenua femina illa ipsos generavit, & tamen chartolam libelli dotis ei secundum legem non adfirmavit, propterea jam dicti filii secundum legem naturales appellantur, ita antedictus pater eorum ei complacuit ut ipsos secundum legem Romanam in ipsa civitate ante curiam publicam debeat in legitima totius hereditatis sua instituere hereditate, ita & fecit, dum improlis, nec legitimos infantes non habuerit, ipsos in legitima hereditate pro legitimis filiis in omnes causas recepit; ut prædicta epistola juxta morem & consuetudinem gestis municipalibus alligari atque firmari debeat. Suprascriptus defensor unâ cum suis curialibus vel subscriptionibus instituerunt vel inobodierunt sub signaculis. Et hæc gesta quomodo est conscripta, manu eorum roborata, ei visi fuimus tradidisse, stipulatione subnixa. Actum.

Tom. II.

Epistola.

LV. Magnifico amico meo illo, ego ille. Cognoscas juxta injunctionem tuam, ut per tuum mandatum mihi rogasti, ad illa civitate ad illo defensore vel curia publica ipsius civitatis me accessisse, & hanc chartolam, quâ infantes tuos, quod naturales sunt, in legitima hereditate secundum legem instituisti, sicut in ipsa chartola tam de rebus quâ & de ipsa munera ad ipsius infantes continetur, gestis municipalibus juxta morem & consuetudinem allegasse atque firmasse cognoscas, & de perfectione celebrata, quod milii regasti, rescribere vel prosequere milii plurim non fuit, stipulatione subnixa.

Gesta manumissionis.

LVI. Quod secundum legem Romanam actum est nullatenus revocetur. Itaque sub die illo, anno illo regni Domini nostri illius Regis, Indictione illâ, vir venerabilis ille Diaconus testatur eis quia stabili sub scripturis manumittere in Ecclesia illa vindictaque liberare famulo illo suo nomen illo bene sibi merito secundum constitutionem bona memoria Constantini legis, quâ fixum est ut omnes qui sub oculis Episcoporum, Presbyterorum, seu Diaconorum in Ecclesia manumittuntur, ad civitatem pertineant, & ab Ecclesia defensetur, & vult eum juxta consuetudinem, cuius commemoratione subpravida est, ad civitatem pertinere Romanam, etiam conditione ut eas ubique, quam voluerit partem perget, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus, & nulli heredium ac proheredum meorum minimè quicquam debeat servitutis, nec libertinitatis gratiam, nec patronatus obsequium, sed, sicut dixi, sub integra & legitima ingenuitate debeat permanere ingenuos atque securos, & semper ad civitatem debeat pertinere Romanam, testamentum etiam faciendo liberam in omnibus habeat potestatem. Si quis vero.

Traditoria.

LVII. Notitia traditionalis, qualiter vel quibus presentibus venit homo aliquis nomine ille ad illo manso, quem ante hos dies per chartolam venditionis ad filium suum adfirmavit, per.... visus fuit tradidisse vel consignasse, & exitum inde fuisse. His presentibus.

Obnoxiation.

LVIII. Domino meo semper, ego enim ille. Dum non est incognitum quali-

G 6

ter instigante parte adversa mihi contigit quod ego caballo ad hominem aliquo nomine illo in texaga subduxi, unde & de furto vietus apparui, & vita periculum exinde incurrire potueram, & ego non

habeo unde ipsum facinus vel ipsum futurum emendare vel satisfacere debeam, propter ea expetivi a vobis, & habuit pietas & dignatio vestra. Et reliqua.

F O R M U L A E S I R M O N D I C A E,

S I V E

F O R M U L A E V E T E R E S

*SECUNDUM Legem Romanam, primò edita ex codice clarissimi
viri Jacobi Sirmondi.*

I N C I P I U N T C A P I T U L A.

1. <i>Donatio Ecclesie.</i>
2. <i>Mandatum.</i>
3. <i>Gesta.</i>
4. <i>Cessio.</i>
5. <i>Venditio.</i>
6. <i>Obligatio.</i>
7. <i>Precaria.</i>
8. <i>Item venditio.</i>
9. <i>Venditio de servo.</i>
10. <i>Venditio de semetipso, qualiter homo liber renundetur.</i>
11. <i>Epistola collectionis.</i>
12. <i>Ingenuitas.</i>
13. <i>Cautio.</i>
14. <i>Donatio in sponsa facta.</i>
15. <i>Traditio.</i>
16. <i>Charia in puellam facta ab eo qui ipsam invitam traxerit.</i>
17. <i>Donatio inter virum & uxorem, tamen gestis sit alligata.</i>
18. <i>Item alio modo.</i>
19. <i>Libellum repudii.</i>
20. <i>Mandatum qualiter maritus negotium uxorius prosequatur.</i>
21. <i>Charia qualiter pater filium vel ne- potem de rebus suis meliorare potest.</i>
22. <i>Epistola qualiter nepotes in loco filiorum insituuntur ab avo.</i>
23. <i>Epistola qualiter extraneo homine quis in locum filii adoptetur.</i> | 24. <i>Epistola qualiter pupilli recipientur.</i>
25. <i>Padum inter parentes.</i>
26. <i>Commutatio.</i>
27. <i>Confirmatio legis.</i>
28. <i>Item appennem.</i>
29. <i>Editio legibus comprehensa.</i>
30. <i>Relatio cum judicio.</i>
31. <i>Breve sacramenti.</i>
32. <i>Si quando masculus & femina pariter raptum consenserint, infra quinqueannum litigetur.</i>
33. <i>Judicium evindicatum.</i>
34. <i>Epistola Abbatis.</i>
35. <i>Donatio ad Ecclesiam post obitum.</i>
36. <i>Cessio à die præsenie.</i>
37. <i>Venditio ad Ecclesiam.</i>
38. <i>Epistola Abbatis.</i>
39. <i>Securitas de homicidio.</i>
40. <i>Judicium, juxta quod causa coniunctet.</i>
41. <i>Breve sacramenti secundum ipsum judicium.</i>
42. <i>Notitia de alio de evindicatio.</i>
43. <i>Venditio de casa vel area infra civitatem.</i>
44. <i>Qui se in alterius potestate commendat.</i>
45. <i>Evacuatoria.</i>
46. <i>De causis commendatis.</i> |
|--|---|

E X P L I C I U N T C A P I T U L A.

Donatio Ecclesie.

I. **M**UNDI terminum adpropinquatum ruinis crebrescentibus jam cœra signa manifestantur. Idcirco ego in Dei nomine ille considerans gravitudinem peccatorum meorum, & reminiscens bonitatem Dei dicentem: Date elemosynam, & omnia munda fiunt vobis.

Item alio modo.

Si aliquid de rebus nostris locis Sanctorum vel in substantia pauperum conferimus, hoc nobis procul dubio in æterna beatitudine retribuere confidimus. Ego quidem qd tanta misericordia & pietate Domini confusus, per hanc epistolam donationis dono donatumque in perpetuum esse volo ad basilicam sancti Martini, ubi ipse pretiosus corpus requiescit, vel omni congregationi ibidem consitenti, & venerabilis vir ille Abbas præesse videtur, villam juris mei nuncupantem illam, sitam in pago illo, in condita illa, cum terris, ædificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, paucis, aquis, aquarumve decursibus, cum exiis & ingressis, mobilibus & immobilibus, cum omnibus appendiciis suisque adjacentiis, sicut à me præsenti tempore videtur esse possessum, totum & ad integrum de jure meo in vestra vel sancti Martini jure proprietario trado atque transfundeo; et verò ratione ut quandiu advixerim, sub usu beneficii vestri absque ullo præjudicio vel diminutione aliqua prædictas res tenere & usurpare debeam, & post meum quoque discessum, quicquid in jam dicta villa vel in finibus suis additum, adtractum, emelioratum, repertumque fuerit, & transitus meus ibidem dereliquerit, cum omni supraposito, rectores ipsius Ecclesie agentesque illius absque ullius expectata traditione, vel Judicium consignatione in nostra eleemosyna vel substantia Monachorum ibidem vitam degentium, Christo protegente, tanquam si ad præsens absque usu nostro eorum fuisset obsecuta possessio, in eorum faciant revocare potestatem vel dominationem; ita ut quicquid exinde pro opportunitate Monasterii facere decreverint, liberam & firmissimam in omnibus habeant potestatem. Ec si fuerit ulla quislibet persona qui præter istum, alterum strumentum exinde præsentaverit, aut anteriorem aut posteriorem, quod nos nec fecimus nec facere rogavimus, nullum for-

Tom. II.

tatur effectum, nisi vacuum & inane permearat; audorem verò criminis vel falsarium judicaria potestas condemnet. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quilibet persona, qui contra hanc donationem aliquid refrangere vel calumniam generare præsumperit, illud quod repetit non vindicet, & insuper contra cui litem intulerit solidos quingenitos componat, & hæc donatio cum stipulatione subnixa inlibata permaneat. Atsum in illo loco.

Mandatum.

I. Magnifico fratri illo, ego ille, filius illius. Rogo, supplico, atque tuæ caritati injungo ut ad vicem meam civitatem illam aedes, & donationem illam, quam ego partibus illius de locis nostris nuncupantibus illis, sita in pago illo, per mea legitima strumenta confirmavi, gestis municipalibus cum curia publica & defensore facias alligare vel prosequere, & de ipsa præsecutione mihi reddas certiorem. Et quicquid exinde egeris gesserisve, ratum à me irromnibus esse cognoscas. Quod mandatum, ut pleniorum obtineat vigorem, manu propriâ subter firmavi & honorum virorum subscriptione roborandum decrevi.

Gesta.

III. Anno illo, regnante Rege illo, sub die illo, cum conventum Turonus civitate adfuerit, adstante venerabili viro illo defensore, unâ cum honoratis principibus suis, venerabilis vir ille dixit: Rogo te, venerabilis vir ille defensor, ut mihi codices publicos pacere jubeatis, quia insulter vir ille per hoc mandatum ad me speravit ut donationem illam, quam de rebus suis propriis, de locis nuncupantibus illis, sita in pago illo, partibus illius per sua legitima strumenta confirmavit, gestis municipalibus cum curia publica & defensore prosequere & alligare deberem. Ecce ipsam donationem; jubete eam recitari. Venerabilis vir ille defensor & ordo curiæ dixerunt: Codices publici te patefaciant, & ille amanuensis hanc donationem accipiat vel recitetur. Qui statim accipiens, per ordinem eam recitavit. Jam dictus præcursor dixit: Et quia petitiones meas laudabilitas vestra per ordinem implere dignata est, rogo ut publica monumenta suscipiat. Et patefactis codicibus, gesta cum à vobis fuerit subscripta, mihi nobilitas vestra, ut mos est, tradi præcipiat. Venerabilis vir ille defensor & ordo curiæ dixerunt: Gestæ

Gg 2

Formulæ

471

cum à nobis fuerit subscripta , & à venerabili viro illo amanuense edita , tibi tradatur ex more , ut facilius quod superius insertum est diuturno tempore maneat inconvulsa .

Cessio.

IV. Latores legum sanxerunt ut quicquid unusquisque alteri cesserit , profiteatur se tantum rem cessisse , vel concedi , & sola voluntas illius aut scriptura aut testibus comprobata pro omni firmitate sufficiat . Igitur ego in Dei nomine ille fidelis nostro illo cedo tibi à die præsente cessimurque in perpetuum esse volo , hoc est , villa juris nostri nuncupante illa sita in pago illo , in condita illa , cum terris , ædificiis , accolabus , mancipiis , libertis , vineis , silvis , pratis , pascuis , aquis , aquarumve decursibus , mobilibus & immobilibus , cum omnibus appendiciis suisque adjacentiis , cum omni supraposito , vel quicquid in jam dicto loco à die præsente tenere & possidere video ; ita ut quisquid exinde facere volueris , jure proprietario liberam & firmissimam in omnibus habeas potestatem : quia malo hoc te habere quam me , plus te quam ceteris heredibus meis . Et si fuerit , aut ego ipse , aut ullus de heredibus meis , vel quislibet persona , qui contra hanc cessionem aliquid refragare vel calumniam generare præsumperit , illud quod repetit non vindicet , & insuper contra cui litem intulerit , unà cum socio fisco , inferat solidos tantos , & hæc cessio meis vel bonorum hominum manibus roborata , cum stipulatione subnixâ , diuturno tempore maneat inconvulsa . Actum .

Venditio.

V. Magnifico fratri illo , ego ille . Confat me tibi vendidisse , & ita vendidi , rem proprietatis meæ , sitam in pago illo , in condita illa , in loco nuncupante illo , cum terris , ædificiis , accolabus , mancipiis , libertis , vineis , silvis , pratis , pascuis , aquis , aquarumve decursibus , mobilibus , & immobilibus , totum & ad integrum cum omnibus appendiciis vel adjacentiis suis vel omni supraposito , sicut à me præsenti tempore videtur esse possessum , de jure meo in tua trado potestate vel dominatione , unde accepi à te premium in quod mihi bene complacuit , illis præsentibus qui subter tenentur inserti , valentem solidos tantos . Ita ut ab hodierna die quicquid exinde facere volueris , libram habeas potestatem . Et si fuerit , aut ego ipse , aut ullus de heredibus meis , vel

quislibet persona , qui contra hanc venditionem aliquam calumniam vel repetitionem generare præsumperit , illud quod repetit non vindicet , & insuper contra cui litem intulerit solidos tantos componat , & hæc venditio firma permaneat .

Obligatio.

VI. Domino venerabili illo , ego in Dei nomine ille . Dym & omnibus habetur per cognitum qualiter vestro accepto precio rem proprietatis meæ sitam in pago illo , in condita illa , in loco nuncupante illo , cum omni integritate , vel quicquid à me præsenti tempore inibi fuit possatum , vobis per venditionis titulum distraxi . Sed postea mea fuit petitio , & vestra decrevit voluntas , ut mihi ipsam rem usufructuario ordine conservare juberetis . Quod ita & fecisti . Et ego pro hujus merito beneficii , obligo vobis rem proprietatis meæ , sitam in pago illo , in condita illa , in loco nuncupante illo , cum omni integritate sua , vel quicquid ibidem præsentem tempore à me videtur esse possatum . È vero ratione ut quandiu in caput advixero , utrisque partibus sub vestro prætendo tenere & usurpare debeam , & mihi exinde non licet aliubi nec vendere nec donare nec in nullo modo distrahere , nec ipsos usus in alterius manus transferre . Sed post meum quoque discessum , absque ullius expectata traditione vel Judicum consignatione , absque diminutione rerum vel mancipiarum , cum omni supraposito , vel quicquid in ipsa loca aspicere vel pertinere videtur , vos heredesque vestri , vel cui à vobis permisum fuerit , in eorum faciant revocare potestatem vel dominationem . Et si fuerit aut ego ipse , aut ullus ex heredibus meis , vel quislibet persona qui contra has obligationes aliquam calumniam vel repetitionem aut contemptum generare præsumperit , illud quod repetit non vindicet , & insuper contra cui litem intulerit solidos ducentos compонat , & hæc obligationes uno tenore conscriptæ firmæ permaneant .

Precaria.

VII. Domino venerabili illo Rectori Ecclesie illius vel omni Congregationi ibidem consistenti , ego enim ille . Ad meam petitionem vestra decrevit voluntas ut mihi villam vestram , sitam in pago illo , in condita illa , in loco nuncupante illo , cum omni merito ad se pertinente vel aspiciente , usufructuario ordine mihi conferare juberetis . Quod ita & fecisti . È vero

ratione ut mihi exinde non liceat afflbi nec vendere, nec donare, nec in nullo modo distrahere; sed sub vestro prætexto, quatenus decretum vestrum manferit, hoc tenere & usurpare faciam. Unde censivi me annis singulis ad festivitatem ipsius Sancti partibus vestris reddere argentum tantum. Et post meum quoque discessum suprascriptam rem cum omni integritate & soliditate sua, quicquid ibidem aspicere vel pertinere videtur, cum omni supraposito, vel quicquid ibidem transitus meus dereliquerit, absque ullius expectata traditione vel Judicium consignatione, aut heredum meorum repetitione, vos agentesque ipsius Ecclesiaz in eorum faciant revocare potestatem vel dominacionem. Et si fuerit aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quilibet persona qui contra hanc precatoriam aliquam calumniam vel repetitionem aut contemptum generare præsumperit, illud quod repetit non vindicet, & insuper contrà cui litem intulerit solidos centum componat, & hæc precatoria, quamvis per diversorum annorum curricula à me fuisse possessa, nullum præjudicium vobis non preparetur, sed ita firma permaneat quasi per quinq[ue]sennium fuisse renovata, cum stipulatione subixa, omniisque tempore inviolata permaneat.

Item venditio.

VIII. Magnifico fratri illo, ego ille. Constat me tibi vendidisse & ita vendidi infrà terminum Sancti illius, in loco nuncupante illo, campum vel vineam juris mei, habentem aripenos tantos. Est quidem de uno latere & fronte terra illius, de alio latere & fronte terra illius. Unde accepi à te præmium, in quod mihi bene complacuit, valentem solidos tantos, ita ut ab hodierna die quicquid de supradicta re facere volueris, liberam habeas potestatem, salvo jure ipsius Sancti. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quilibet persona qui contrà hanc venditionem aliquam calumniam vel repetitionem generare præsumperit, contrà cui litem intulerit solidos quindecim componat, & hæc venditio firma permaneat.

Venditio de servo.

IX. Magnifico fratri illo, ego ille. Constat me tibi vendidisse & ita vendidi servum juris mei nomine illum, non surerem, non fugitivum, sed sanum corpore, bonisque moribus constructum. Unde accepi ate præmium, in quod mihi bene com-

placuit, valentem solicos tantos. Ita ut ab hodierna die quicquid de supradicta seruo facere volueris, liberam habeas potestatem. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quilibet persona qui contra hanc venditionem aliquam calumniam vel repetitionem generare præsumperit, contra cui litem intulerit solidos sexaginta componat, & hæc venditio firma permaneat.

Venditio de sene ipso, qualiter homo liber renundetur.

X. Domino semper meo illo, ego ille. Placuit mihi ut statum ingenuitatis meæ in vestrum deberem obnoxiare servitum. Quod ita & feci. Unde accepi à te præmium, in quod mihi bene complacuit, solidos tantos, ita ut ab hodierna dia quicquid de me seruo tuo, sicut & de reliqua mancipia tua, facere volueris, à die præfecte liberari & firmillimam in omnibus habeas potestatem. Et quod fieri non credo, si fuerit ulla quilibet persona qui contra hanc venditionem, quam ego mea spontanea voluntate fieri & adfirmare rogavi, qui contra eam aliquid agere vel calumniam generare conaverit, illud quod repetit non vindicet, & insuper contra cui litem intulerit auri libram unam, argenti pondo quinque coactus exsolvar, & hæc venditio firma permaneat.

Epiſtola collectionis.

XI. Nos quoque in Dei nomine matriularii Sancti illius, dum matutinis horis ad ostia ipsius Ecclesiaz observanda convenissemus, ibique infantulum sanguinolentum, periculo mortis imminentem, pannis involutum invenimus, & ipsum per triduum seu amplius apud plures homines inquisivimus quis suum esse diceret, & non inventimus; cui nomen ipsum imposuimus. Sed postea pietate interveniente, & Domini misericordiâ opitulante, ipsum infantulum homini aliquo nomine illo ad nutriendum dedimus; ut si, Deo præfule, convalesceret, ipsum in suis servitiis ac solatiis juxta legis ordinem retineat. Pro quo præmium acceptimus, in quod nobis bene complacuit, valentem sol. tantos. Et ut præsens epistola firmior sit, manibus propriis eam subter firmavimus, & bonis hominibus roborandam decrevimus, secundum sententiam illam quæ data est ex corpore Theodosiani libri quinti, dicens: *Si quis infans à sanguine emerit, si nutritum dominus vel pater eum recipere voluerit, aut ejusdem meriti mancipium, aut præmium*

auritor quantum valuerit consequatur.
Et ut præsens epistola firmidr sit, manu
nostrâ propriâ eam subter firmavimus, &
bonis hominibus roborandam decrevimus.
Actum.

Ingenuitas.

Burchard.
Bb. o. cap.
o.
Regino. lib.
z. cap. 40.
Evo. per. 6.
cap. 131.

XII. Qui debitum sibi nexum relaxat
servitium, præmium in futuro apud Do-
minum sibi retribuere confidat. Igitur ego
in Dei nomine ille pro remedio animæ
meæ vel aeterna retributione servum juris
mei nomine illum ingenuum esse præci-
pio, & in sacrosancta Ecclesia beatissimi
Sancti illius, sub præsencia Sacerdotum ibi-
dem confitentium, ante cornu altaris ab
omni vinculo servitutis eum absolvō, ita
ut deinceps, tanquam si ab ingenuis pa-
rentibus fuisse natus vel procreatus, eat,
pergit partem quam maluerit, & sicut aliū
cives Romani vitam ducat ingenuam. Et
si aliqua procreatio filiorum vel filiarum
ex ipso orta fuerit, similiter vivat inge-
nua; & nulli heredum meorum nec cui-
cunque alia personæ quicquam debeat ser-
vitutis nec libertinitatis obsequium, nisi
soli Deo cui omnia subjecta sunt, vel pro
eius amore ipsum devotus obtulī. Pecu-
liare quod habet, aut in ante laborare po-
tuerit, cessum in perpetuum habeat Pa-
trocinium & defensionem cuicunque se
elegerit, in omnibus illius perfruatur ar-
bitrio. Si quis verò, quod futurum esse
non credo, si fuerit aliquis ex hereditibus
meis, vel quislibet persona qui contra hanc
ingenuitatem venire aut eam refragare
præsumperit, illud quod repetit non vin-
diceret, & insuper contra cui litem intulerit
solidos sexaginta componat, & præsens
ingenuitas meis vel bonorum hominum
manibus roborata, cum stipulatione sub-
mixa, omni tempore maneat inconvulta.

Cautio.

XIII. Magnifico fratri illo, ego ille.
Ad meam petitionem vestra decrevit vo-
luntas ut mihi beneficium de rebus vestris
illis inter annos tantos facere debereris.
Quod ita & fecisti. Et ego pro hujus me-
rito beneficii oppignoro tibi locellum rem
proprietas meæ nuncupantem illum, situm in pago illo, cum omni sua integri-
tate vel soliditate. È vero ratione ut quo-
modò jam dicti anni adimpleti fuerint, &
tu fructus ipsius terra per quinque annos
tantos exinde collegeris, ego supradictum
debitum tuum tibi desolvam, & rebus
meis una cum cautione mea de manibus
tuis recipiam. Et si neglegens aut tardus

exinde apparuero, supra scriptum debitum
tuum in duplum partibus tuis sum reddi-
turus.

Donatio in sponsa facta.

XIV. Lex & consuetudo exposcit ut
quicquid inter sponsum & sponlam de fu-
turiis nuptiis fuerit definitum vel largitum,
aut ex consensu parentum, aut ipsi, si suu
juris sunt, scripturarum solemnitate fir-
metur. Idcirco ego in Dei nomine ille,
dum multorum habetur percognitum quod
ego te illa, unà cum consensu parentum vel
amicorum nostrorum, tuâ spontaneâ volun-
tate sponsavi, mihi placuit ut aliquid de
rebus meis per hunc titulum libelli dotis
ante dies nuptiarum tibi confirmare debe-
rem. Quod ita & feci. Ergo dono tibi do-
natumque esse volo locellum rem proprie-
tatis meæ nuncupantem illum, situm in
pago illo, cum terris, ædificiis, accola-
bus, encampiis, libertis, vineis, silvis,
pratis, pascuis, aquis, aquarumve decur-
fibus, mobilibus & immobilibus, cum
omni supraposito suisque adjacentiis, tam
de alode quam & de comparato, seu de
qualibet adtractu, totum & ad integrum,
sicut à me præsenti tempore videtur esse
possessum, & in fabricaturas aurum tan-
tum, argentum tantum, vestimenta. Hæc
omnia superius jam dicta per hunc titulum
libelli dotis diebus nuptiarum tibi sum im-
pleturus vel traditurus, ita ut dum advi-
xeris secundum legi ordinem teneas atque
possideas, nos trisque qui ex nobis procreati
fuerint filii vel filiabus derelinquas. Si quis
verò, si ego ipse, aut ulla quislibet persona
fuerit qui contra hanc donationem aliquid
agere vel calumniam generare præsump-
serit, illud quod repetit non vindicet, &
insuper contra cui litem intulerit solidos
centum componat, & hæc donatio meis
vel bonorum hominum manibus roborata,
cum stipulatione submixa, firma perma-
neat.

Traditio ad sponsam.

XV. Dum multorum habetur percog-
nitum qualiter ego ille puellam aliquam
nomine illam unà cum consensu parentum
vel amicorum nostrorum legibus sponsavi,
& aliquid de rebus meis ei donare ante dies
nuptiarum disposui, ideo placuit mihi ut
de ipsis rebus misso ipsius puellæ nomine
illo traditionem vel introductionem loco-
rum secundum Legem Romanam facere
deberem. Quod ita & feci. Ergo trado ei
& tradidisse me confrat locellum rem pro-
prietatis meæ nuncupantem illum, situm
in pago illo, cum terris, ædificiis, acco-

labus, mancipiis, vel cetera quæ sequuntur, aurum, argentum, vestimenta. Hæc omnia superiùs jam dicta te ille ad vicem sponsæ meæ tibiterado, ita ut tempore nuptiarum in jam dictæ sponsæ meæ eveniant potestatem, ita ut secundum legis ordinem tenet acque possidat. Et si contra hanc traditionem aliquid refragavero, partibus ipsius puerilè solidos tantos componam, & hæc traditio firma permaneat.

Charta in puellam facta ab eo qui illam invitam traxerit.

Paul. lib.
S. Senecon.
ca. 19. in
interpret.

XVI. Viventibus partibus inter filios familias sine voluntate eorum matrimonia non legitimè copulantur, sed conjuncta non solvuntur. Idcirco ego in Dei nomine ille, dulcissima conjux mea illa, dum & te sine voluntate parentum tuorum rapto scelere in meo sociavi conjugio, unde vita periculum incurre debui, sed intervenientibus sacerdotibus vel bonis hominibus vitam obtinui. Ideò placuit mihi ut per hanc epistolam compositionalem, aut si convenit cessionem, aliquid de rebus meis tibi confirmare deberem, quod ita & feci, hoc est, locellum nuncupatum illum, situm in pago illo, cum terris, ædificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus & immobilibus, cum omni supraposito suisque adjacentiis, vel cum omni integritate, quicquid inibi presenti tempore mea videtur esse possefio, de jure meo in tua tradò potestate vel dominatione, ita ut quicquid exindè à die presente facere volueris, liberam ac firmissimam in omnibus habebas potestatem. Et si fuerit, aut ego ipse, aut illa quislibet persona qui contra hanc epistolam refragationem aliquam aut calumniam generare præsumperit, illud quod repetit non vindicet, & insuper partibus tuis vel contra cui litem intulerit solidos tantos componat, & hæc epistola firma permaneat.

Donatio inter virum & uxorem: tamen gestis sis alligata.

Paul. lib. s.
Senecon. tit.
ca. 19. in interpret.

XVII. Quicquid enim inter conjugatos de propria facultate ob amorem dilectionis invicem condonare placuerit, scripturarum necesse est titulis alligari, ne ut posterum ab heredibus eorum possit convelli: quia secundum legem, si manente conjugio vir uxori vel uxor marito aliquid donaverit, si is cui donatum est prior mortuus fuerit, apud donatorem ea qua donata fuerant remanebunt. Igitur ego in

Dei nomine ille, dulcissima conjux mea illa, si prius mortuus fuero quam tu, dono tibi per hanc epistolam donationis donatumque in perpetuum esse volo tres partes de omni re facultatis meæ, quantumcunque in pago illo in villas nuncupantes illas habere visus sum, hoc est, tam terris, ædificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus & immobilibus, aurum tantum, argentum tantum, æramentum in solidos tantos. Hæc omnia cum omnibus appendiciis suisque adjacentiis vel cum omni supraposito tibi dono atque transundo, quartam verò legitimis heredibus meis reservo; quia malo hoc habere te quam me, plus te quam ceteris heredibus meis. Similiter ego in Dei nomine illa dulcissimo jugali meo illo, si prior mortua fuero quam tu, dono tibi per hanc epistolam donationis. *Sequitur supradictum textum.* Si quis verò, quod fieri non credimus, si fuerit ullus de heredibus nostris, vel quislibet persona qui contra has epistolas uno tenore conscriptas, quæ inter nos terti rogavimus, aliquid agere vel refragare coiverit, illud quod repetit non vindicet, & insuper contra cui litem intulerit solidos tantos coactus exsolvat, & hæc epistole contulitionis, cum stipulatione Aquiliana, nostris vel bonorum hominum manibus roboret, firmæ permaneant.

Item alio modo.

XVIII. Igitur ego in Dei nomine ille dulcissima conjux mea illa, dono tibi per hanc epistolam contulitionis donatumque esse volo locellum rem proprietatis meæ nuncupante illo, situm in pago illo, cum terris, ædificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus & immobilibus, cum omnibus appendiciis suis, vel omni supraposito, quicquid inibi presenti tempore mea videtur esse possefio. Èà verò ratione ut si tu mihi suprestis fueris, usufructuario ordine hæc omnia absque repetitione herendum meorum hoc tenere & possidere debebas. Et post tuum quoque discessum, cum omni re emeliorata vel supraposito, ad legitimos filios nostros, qui ex nobis procreati fuerint, revertantur. Similiter ego in Dei nomine illa dulcissimo jugali meo illo. *Sequitur supradictum textum.* Et illud inter nos infere placuit, ut si fuerit ullus de heredibus nostris, vel quislibet persona qui contra

Paul. ihid.
in interpret.

Formulae

has duas contuliciones uno tenore conscriptas aliquid agere vel refragare presumperit, illud quod reperit non vindicet, & iniuper contra cui litem intulerit solidos tantos componat, & ha contuliciones nostris vel bonorum hominum manibus roboretur, cum stipulatione subnixa, firmæ permaneant.

Libellum repudii.

L. v. Cod.
Theor. de
repudiando
interpret.

XIX. Certis rebus & probatis causis inter maritum & uxorem repudiandi locus patet. Idcirco dum inter illum & conjugem suam illam non caritas secundum Deum sed discordia regnat, & illorum nulla est voluntas pariter conversandi, placuit utrisque voluntatibus ut se à confortio conjugali separare deberent. Quod ita & fecerunt. Proptereà has epistolæ uno tenore conscriptas inter se fieri & adfirmare decreverunt, ut quicquid unusquisque ex ipsis de semetipso facere voluerit, absque repetitione socii sui liberam habeat potestatem, & nullam requisitionem neque ipsi in caput neque ultra quisiabit perfunta exinde habere non perfumescat. Quid qui contra parem suum vel contra alium quemcunque hominem ullam repetitionem exinde facere conaverit, partibus illius contra cui litem intulerit solidos tantos componat, & sua repetitio nullum obtineat effectum; sed unusquisque ex ipsis per hunc libellum repudii eorum manibus roboretur omnique tempore quieti valeant residere.

Mandatum qualiter maritus negotium uxoris prosequatur.

XX. Dum & humana prodit utilitas, & Lex Romana exposcit, ut quicunque uxor sua negotium fuerit prosecutus, quamvis maritus sit, nihil aliud agat nisi quod ei agendum per mandatum illa commiserit, igitur ego in Dei nomine illa, filia illius, te dulcissime jugalis meus ille, dum me simplicitas dominatur quod minimè res vel causas meas valeo exercere, te in omnibus rebus vel causis meis instituo dominum procuratorem & factorem, ita ut quicquid exinde egeris gesse risve, ratum vel definitum à me in omnibus esse cognoscas: quia malo hoc habere te quam me, plus te quam ceteris hereditibus meis. Et adhuc mihi inferere placuit, ut hoc mandatum ad civitatem illam cum curia publica, ut mos est, gestis municipalibus facias alligari. Et ut nostra voluntas avis temporibus firmius perduret,

manu propriâ subter firmavi, & bonorum virorum roborandum decrevi.

Charta quâdier pater filium vel nepotem de rebus suis meliorare potest.

XXI. Quicquid pater unumquemque ex filiis vel nepotibus meliore habere voluerit, hoc sibi secundum legis ordinem sine confortis repetitione defendat, nec presumat aliquis contra voluntatem patris agere. Igitur ego in Dei nomine ille, dulcissimo filio vel nepoci meo illo, cedo tibi cessumque in perpetuum esse volo, & de meo jure in tua tradò dominatione, absque confortio fratrum tuorum vel filii meis, in loco nuncupante illo, cum terris, domibus, accolabus, mancipliis, libertinis, vineis, silvis, campis, pratibus, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus & immobilibus, cum omni supraposito suisque adjacenteis, vel quicquid inibi praesenti tempore mea videtur esse possesso, totum & ad integrum, à die praesente tibi volo esse concessum atque inducum; ita ut quicquid exinde facere volueris, liberam & firmissimam in omnibus habeas potestarem. Si quis verò, quod nec fieri non credimus.

Epistola qualiter nepotes in loco filiorum inserviuntur ab avo.

XXII. Quicquid filii vel nepotibus defacultate patris cognoscitur ordinasse, voluntatem ejus in omnibus Lex Romana constringit adimplere. Ideoque ego in Dei nomine ille dulcissimus nepotibus meis illis. Dum peccatis meis facientibus filia mea genetrix vestra illa tempus naturæ sue complevit, & ego pensans consanguinitatis causa, dum & per legem cum filiis meis avunculis vestris in alode meo ad integrum minimè succedere poteratis, idèò per hanc epistolam firmatas volo, ut in omni alode meo post meum discessum, si mihi suprestites fueritis, quicquid moriente dereliquerо, sicut supradicta genetrix vestra, si mihi suprestis fuisset, ita & vos cum avunculis vestris succedere faciatis. Et vero ratione ut quicquid tempore nuptiarum ei tradidi vel dedi, hoc in parte vestra recipiatis. Et si amplius iniuper de rebus nostris obvenierit, tunc cum filiis meis matris vestre portionem recipiatis; ita ut quicquid exinde facere volueritis liberam habeatis potestatem. Si quis verò fuerit. Et reliqua.

Epistola qualiter extraneo homine in locum filii adoptetur.

XXIII. Ego enim in Dei nomine ille. Dum

Dum peccatis meis facientibus orbarus
sum à filiis , mihi placuit ut illum unà cum
consensu patris sui in civitate illa cum cu-
ria publica de potestate patris naturalis
discedentem & in meam potestatem ve-
nientem in loco filiorum adoptassem ; quod
ita & feci . Et à verò ratione ut quandiu ad-
vixero , fideliter mihi praefet solacium vel
adjutorium , & omnes res meas diligenter
excolar ; & post obitum quoque meum ,
sicut à me genitus fuisset , ita in omni he-
reditate mea per hanc epistolam adoptio-
nis sit successurus ; vel quicquid de supra-
dictis rebus meis , quantumcunque mo-
riens dereliquerо , facere voluerit , jure
proprietary , absque repetitione herendum
meorum , liberam & firmissimam in omni-
bus habeat potestatem . Et illud mihi in-
serere placuit , ut si fueris ullus ex heredi-
bus meis , vel quislibet persona qui contra
hanc epistolam adoptionis aliquid contra-
te aut contra eum cui tu ipsas res dereli-
queris calumniator aut repedito accesse-
rit , illud quod repetit non vindicer , &
insuper contra cui litem intulerit solidos
tantos conponat , & hac adopcio gestis
alligata firma permaneat .

Epiſtola qualis er pupilli recipianur.

L. usic. C.
Th. qui per-
tinent aux in-
fusions.

XXIV. Lex Romana confirmit ut
qui tutores noluerint esse parvolorum, si
forte cesserit luctuosa hereditas, ex ipsa
habeantur extranei. Propterea ego in Dei
nomine ille Judex provincie illius, dum &
omnibus habetur percognitum qualiter
parentes istius praesencia orphanuli nomine
illo ab hac luce discesserunt, & testamen-
tarium tutores ei non dimiserunt, & mi-
nimè suas procurare potest necessitates,
ideò unà cum consensu primatibus civita-
tis convenit nobis ut istius patrui suo, unà
cum omnia bona sua, facto ac conscripto
rerum inventario, ei sub officio tutoris
commendare deberemus; quod ita & feci-
mus. Èò verò ratione ut per nullam occa-
sionem supradicti pupilli hereditas, quic-
quid in pago illo in villis nuncupantes illas
videtur habere, non minuarit; sed ipsas
res vel mancipia atque omni sua substan-
tia diligenter excolat, & ipsum pupillum
exinde nutritre vel ministrare faciat. Et si,
Deo propitio, in perfectam venerit zta-
tem, omnia ei secundum legis ordinem
cum omni integritate servata reddantur.
Unde convenit nobis ut duas epistolas uno
tenore conscriptas exinde conscribere vel
adfirmare deberemus; quod ita & fecimus.
Unam quidem jam dicta patruus suus se-

Tamm, *H.*

cum retineat, alteram verò aliquis homo nomine ille de manu nostra vel jam dicti pupilli suscipiat, ut futuris temporibus, Deo auxiliante, sub testificatione bonorum virorum, qui fuber tenentur inserti, per ipsam cum omni integritate omnia sua exigere debeat.

Podium inter parentheses.

X X V . Caritatis studio & dilectionis affectu inter propinquos decet ut quicquid de rebus eorum inter se diviserint , scripturarum serie alligetur , Romanique Lege ordinante ut quicunque in estate perfecta patitionem vel definitionem per scripturam fecerit , & hoc quod fecit implere neglexerit , aut contra eam ire presumperit , infamis vocetur , & ipsam causam agere non permittatur , atque poenam statutam cogatur exsolvare . Igitur placuit atque convenit inter illum & germanum suum illum ut hereditatem paternam atque maternam inter se dividere vel exquare deberent ; quod ita & fecerunt . Accipit itaque ille in portione sua villas nuncupantes illas , sitas in pago illo , cum terris , adiiciis , accolabus , mancipiis , vel cetera quæ sequuntur . Similiter è contrâ accepit ille in compensatione portionis suæ villas nuncupantes illas , sitas in pago illo , cum terris , adiiciis , accolabus , mancipiis , vel cetera quæ sequuntur . Hæc quidem omnia unanimiter consentientes , pars partem tradidisse vel consignasse cognoscere , ita ut quicquid post hunc diem unusquisque de hoc quod accepit facere voluerit , absque nostris repetitionibus liberam & firmissimam in omnibus habeat potestatem . Et si aliquandò aliquis ex nobis aut hereditibus nostris contra has epistolas aliquid agere vel refragare presumperit , ejus repetitio nullum obtineat effectum , & insuper contra cui libet intulerit solidos tantos componat , & præsens pactio vel definitio cum stipulatione subnixa firma permaneat .

Communio.

X X V I. Inter quos caritas inlibata permanferit, à parte parti beneficia opportuna præstantur. Ideoque placuit ut que convenit inter illum et illum ut loca aliqua inter se commutare deberent; quod ita et fecerunt. Dedit igitur vir inluster ille partibus illius locellum nuncupantem illum, situm in pago illo, cum terris, domibus, xdficiis, accolabus, mancipliis, libertinis, vineis, silvis, pratibus pascuis, aquis, aquarumve decurribus,

Нъ

mobilibus & immobilibus, cum omnibus appendiciis suisque adjacentiis, vel omni supraposito, totum & ad integrum, de jure meo, sicut praesenti tempore à me videtur esse possellum, in tua trado potestate vel dominatione. Similiter in compensatione hujus meriti dedit jam dictus ille partibus illius alium locellum nuncupantem illum, situm in pago illo, vel cetera quæ sequuntur, ita ut ab hac die unusquisque de hoc quod accepit facere voluerit, jure proprietario liberam & firmatim in omnibus habeat potestatem. Et illud inter nos inservere placuit, ut si ullus ex nobis vel heredibus successoribusque nostris fuerit qui hoc immutare vel refragare tentaverit, rem quam accepit amittat, & insuper quis contra cui licet intulerit solidos tantos componat, & sua repetitio nullum obtineat effectum, sed hec commutations uno tenore conscriptæ omniq[ue] tempore maneant inconvulsæ.

Confirmatio Regis, vel inspecta ista, cuiusunque Principis, in eo qui ab hostiis est depraedatus vel ab igne concrematus.

XXVII. Merito largitatem Regis munere sublevantur qui ab hostiis vel incendio palli sunt damna vel violentiam. Igitur fidelis noster ille clementia regni nostri suggestit eō quid ante hos annos exercitus noster aut illius Regis, vel per negligentiam alicuius hominis in loco nuncupante illo, domus suæ vel res quamplures unæ cum strumenta chartarum, tam quod regio munere perceperat, quam & de diversis partibus per venditiones, donationes, cessiones, commutations adtraxerat, vel quicquid in pago illo, vel loca nuncupantia illa possederat, incendium fuisset crematum; unde relationem sub testificatione bonorum hominum cognovimus recensendam, omnes res suas vel strumenta chartarum perisse, vel sibi, sicut nobis suggestit, damna sustinuisse. Præcipientes ergo jubemus ut quicquid memoratus ille, sicut usquæ nunc tam de terris, dominibus, accolabus, mancipliis, libertinis, vineis, pratis, silvis, aquis, aquarumve decuribus, vel reliquis quibuscumque beneficiis, usquæ ad præfens cum equitatæ ordine quietus possedit, & ita deinceps in jure & dominatione ejus permanear, & per hunc præceptum plenius in Dei nomine circa eum suffukum atque confirmatum absque ullius inquietudine teneat & possideat, suisque posteris aut cuicunque voluerit ad possendum dere-

linquat. Quam verò auctoritatem propriâ manu subter robore decrevimus.

Item appennem.

XXVIII. Consuetudo hujus loci vel etiam legis terrenæ iustitiae constat esse prospectum ut quicunque ab incendiis vel hostiis seu à latronibus fuerit perpresso dispendium, oportet sibi hoc calu in foro publico vel civitate cum curia publica & defensore vel reliquis civibus publicare. Idcirco dum non habetur incognitum qualiter homo nomine ille per timorem illius qui Turonus civitatem anno praesente hostiliter venit, & multa mala ibidem perpetravit, strumenta sua de loca denominateda vel de diversis facultatibus suis subetus terram in villa illa misit, & ibidem computruerunt & perierunt, propterea ei necesse fuit ut unâ cum notitia pagensis, qui hoc cognitum bene habebant, Turonus civitate appennem exinde deberent adfirmare; ut quantumcumque per ipsa strumenta tam in terris quam in mancipliis, seu & reliquis rebus, sicut usquæ nunc quieto ordine tenuit & possedit, ita & admodum liceat inantea ipsas res quiete tenere & possidere, & cui voluerit, Christo auxiliante, derelinquare. Unde convenit ut duas epistolas uno tenore conscriptas exinde fieri vel adfirmare deberent, ut una in foro publico in ipsa civitate sit adscita, aliam verò ipse secum pro cautele & tempora futura apud se retineat, ut si ei inantea necesse fuerit, in praesentia Regis aut Principis loci sit proferenda. Actum ibidem.

Editio legibus comprehensa.

XXIX. Lex Romana pro utilitate humani generis exposcit ut si quandò cujuscunque injusta appellatio ^{*accusatio.} comprobatur, sumptus quoq[ue] post appellationem adversarium suum accusator compulit sustinere, non in simpulum ei sed in quadruplum ab accusatore cogatur restituiri. Igitur ego in Dei nomine ille, dum non est incognitum qualiter apud te homo ille nomine illo in rationes publicas ante iustitiae viro illo vel reliquis viris qui subter tenentur inserti, Turonus civitate adsteti de aliquibus locellis nuncupantibus illis, sicut in pago illo, que mihi per legitimam successionem sunt debita, & tu praesenti tempore malo ordine eos possidere videris; unde apud me in responsum introire noluisti, nisi, sicut lex edocet, tibi inscriptionem de sumptibus & expensis confirmassem. Ideo placuit mihi ut hanc editionem in te adfirmare de-

berem, quod ita & feci, ut si apud me de ipsis rebus in rationes vel in judicium introieris, & ipsa causa inter nos legibus definita fuerit, & mea injusta fuerit accusatio comprobata, de eadem causatione omnius tempore quietus residueas, & sumptus vel expensas superius nominatas, quibus pro necessitatibus tuis me compellente visus es expendisse, secundum legis ordinem, transacto litis tempore, partibus tuis cogar restituam. Et pro rei totius firmitate hanc editionem manu propriâ subter firmavi & bonorum viorum roborandam decrevi. **F I N I T.**

Et si de homicidio accusatio processerit, secundum hanc sententiam inscriptio celebretur.

Quicunque alium de homicidii criminis periculoſa vel capitali objecſione pulsaverit, non prius à Jucidibus audiatur quam ſe ſimilem poenam quam reo intendit conſcriferit ſubiturum. Et ſi ſervos alienos accuſandoſ eſſe crediderit, ſe ſimiſi inſcriptione conſtringat futurum, ut aut ſupplicia innocentium ſervorum, aut poenam capitis ſui, aut facultatum amiſſione compenſet.

Relatio cum iudicio.

X X X. Auctoritate legis preceptum eſt ut in toto litis termino requiratur per quem orta eſt contentio. Et ſi quis ad rapinam faciendam adgreditur, aut iter agentem infidiaverit, aut domum alterius nocturnus ſpoliaverit, mors animæ ipſius ne requiratur. Igitur ego in Dei nomine ille Judex veniens in loco nuncupante illo, sub die illo, una cum bonis hominibus, ad locum accessionis, ubi aliquis homo nomine ille quondam interfectus jacebat, requirens pro qua re ibidem interfectus fuifet, ſed venientes homines ibidem commanentes, qui in initio litis ibidem fuerunt, vel qui ad ipſos uccos cucurrerunt quandojam dictus homo ibidem interfectus fuifet, taliter testimonium præbuerunt, ut dum aliquis homo nomine ille ſollemniter ſibi ambulabat, ſic jam dictus ille quondam ipſum adfallivit vel infidiavit, & res suas ei contradixit, atque violenter ſuper ipſum evaginato gladio venit; unde livores vel capulaturz atque colaphi manifesti apparent. Ideo etenim, dum ſic veritas comprobatur, veniens jam dictus ille adprehensam manu vel arma prædicti Judicis, ſicut mos eſt, apud homines duodecim manu ſua tercia dextratus vel conjuratus dixit quod dum ipſe ſollemniter

Tome II.

sibi ambulabat, jam dictus ille quondam eum malo ordine adfallivit, & evaginato gladio ſuper eum venit, & ſuper ipſum livores vel capulationes misit, & res suas illas ei diripere voluit, & poſtquam iſtos praefentes livores recepit, neceſſitate compulſus ipſum plagavit per quem mortuus jacet, & in ſua orta contentione vel in ſua moxita atque per suas culpas ibidem interfectus fuifet. Et ſic eſt veritas abſque villa fraude vel conſudio, & in ſua culpa ſecundum legem ipſum ferro battudo fecit. Proinde opportunum fuit ipſius illi ut hanc noxiam ad instar relationis exindè accipere deberet; quod ita & fecit. Sed poſtē vero taliter in jam dicto loco ipſius illi iudicatum fuit ut in nocte quadraginta apud homines triginta ſex manu ſuā trigesima septima jam dicto illo quondam in Ecclesia illa, in loco nuncupante illo, conjurare debeat apud homines viſores & cognitores eō quod ille quondam malo ordine ſuper eum veniſſet, & res suas ei contendiffet, vel primitū ipſum plagavit vel livoraffet, & ipſum in via adfalliſſet vel infidiaffet, & in ſua moxita vel in ſua culpa ibidem interfectus fuifet. Et ſi hoc facere poterit, de ipſa morte quietus valeat refidere.

Breve sacramentii.

X X I. Breve sacramenti qualiter ingressus eſt ille in loco nuncupante illo, in Ecclesia illa, ſub praefentia illius Judicis vel bonorum virorum qui ſubter tementur inserti, ad placitum ſuum custodiendum. Unde retroactis diebus quadraginta relationem de morte illius per iudicium bonorum virorum accepit, juratus dixit. Per hunc locum ſanctum & Dei reverentiam, dum ego ſolemniter mihi ambulabam, jam dictus ille quondam in loco nuncupante illo malo ordine adfallivit vel livoravit, & colaphos ſuper me posuit, & ad rapinam vel ad infidiam ſuper me faciendam adſtetit, & res meas mihi malo ordine diſripere vel tollere tentavit. Et ego in ſua orta contentione vel in ſua moxita atque per ſua culpa in ipſo loco ipſum interfeci. Et per reverentiam iſtius ſancti & Deo altissimo ſimiliter teſtes ſibi ſimiles viſores & cognitores, ſecundum quod ei iudicatum fuifet, poft ipſum juraverunt ut quicquid jam dictus ille de hac cauſa juravit, verum & idoneum sacramentum exindè dedit. Id sunt qui hoc sacramentum exceperunt, manibusque eorum ſubter firmaverunt.

H h a

*Si quando masculus & femina pariter
rapuum consenserint, infra quinquen-
num lisigeret.*

XXXII. Notitia sub quorum pra-
fencia ibi veniens ille ante illum vel eos qui
subter tenentur inserti, ibique accusabat
aliquem hominem nomine illum eò quòd
aliquam feminam nomine illam jam anno
exploso sine diffinitione parentum, vel
sine ejus clamore aut vociferatione, eam
volentem rapuisse, arque in conjugio sibi
malo ordine contra legem & justitiam so-
ciasse. Qui jam dictus ille & prafata illa
hoc denegare non poterunt; sed in omni-
bus taliter fuerunt professi, quòd ambo
pariter consentientes, sic ab eidem actum
vel perpetratum fuerat. Tunc ipsi viri qui
ibidem aderant, tale dederunt judicium,
ut secundum Legem Romanam pro hac
culpa ambo pariter vita periculum incur-
risserint, vel sententiam mortis ob hoc scelus
excepissent. Sed intervenientibus bonis
hominibus taliter eis convenit ut jam dicti
homines pro redemptione vite eorum va-
dios suos jam dicto illo unusquisque pro
solidos tantos dare deberent, quod ita &
fecerunt, & hoc placitum institutum, quod
evenit tunc temporis, hoc debeant desfol-
vere. Unde & fidejussorem pro ipsis solidis
aliquem hominem nomine illum obligaver-
runt. Propterea necesse fuit ipsis ut hanc
notitiam exinde accipere deberent, quod
ita & fecerunt, ut si necessitas evenierit,
omnibus sit manifestum qualiter supradicti
homines infra quinquennium ab hoc sce-
lere convicti vel comprobati apparuerunt.

Judicium evindicatum.

XXXIII. Ille Rex vir inluster illo Comite. Veniens ille in nostra vel Procerum
nostrorum praesentia suggesit eò quòd ali-
quis homo nomine ille pagensis vester cum
in via malo ordine adfallisset, & res suas ei
tulisset, vel graviter ipsum livorasset; &
ob hoc vobis per nostram ordinationem
jussimus ut, datis fidejussoribus, kalendas il-
las ex hoc in nostra praesentia debuissent
adficare ratiocinantes. Sed memoratus qui-
dem ille per triduum suum custodivit pla-
citum, & jam dicto illo secundum legem
adjectivit vel solfatavit; qui nec sonia nun-
ciavit, nec suum placitum adimplevit.
Propterea omnino tibi jubemus, dum ta-
les vobis daros habuit fidejussores, & pla-
citum suum nullatenus custodivit, ut quic-
quid lex loci vestri de tali causa edocet,
vobis distringentibus memoratus ille par-

tibus istius componere & satisfacere non
recuset.

Epistola Abbatis vel Rectoris Ecclesie.

XXXIV. In Dei nomine quamquam
peccator Abba dilecto amico nostro illo.
Dum & omnibus habetur percognitum
qualiter tu rem proprietatis tuae illam ac-
cepta pecunia de thesauro ipsius Sancti per
venditionis titulum distraxisti, unde & pre-
cariam nobis ex hoc emisisti, & censisti te
dare in luminaribus ad festivitatem ipsius
Sancti, hoc est tantum, idè cum una cum
consensu fratrum nostrorum hanc episto-
lam tibi emittebam decrevimus, ut ipsum
locum cum omni integritate una cum
Dei gratia & nostra voluntate absque præ-
judicio Sancti illius diebus vita tuz usuali-
ter tibi liceat tenere. Et post tuum quoque
discellum ipse locus cum omni integritate
vel re emeliorata vel supraposito partibus
nostris vel ipsius basilicæ revertatur. Quam
epistolam manu propriâ subter firmavimus.

Donatio ad Ecclesiam post obiecum.

XXXV. Lucrum maximum credimus
animarum, si dum unusquisque corpori-
bus motibus terram inhabitat, pro amore
cogitet domus aeterna, vel amore tempo-
ralium rerum sperandarum sibi cumulet
munimina divitiarum, aut certè si id quod
remanendo perire poterat in seculo, in
alimoniis pauperum vel loca distribuatur
Sanctorum Dei. Quamobrem ego in Dei
nomine ille pertractavi tam de Dei parte,
quam & reverentia Sancti illius civitatis, ubi
ipse preciosus Dominus in corpore requies-
cit, seu anima remedium ad sacrosancta
basilica Sancti Domini illius, ejusque con-
gregatione, ubi ille Abba vel Rector
præfesse videtur, dono donatumque in
perpetuo esse volo, hoc est, villam rem
proprietatis mea nuncupantem illam,
sitam in pago illo, super fluvium illum, in
condita illa, cum omnibus adjacentiis vel
appendiciis suis, quantumcunque ad ip-
sam villam aspicere vel pertinere videtur,
vel quantumcunque inibi praesentitempore
mea videtur esse possellio, totum & ad
integrum per hanc donationem tibi trado
arque transfundeo, eo videlicet modo ut
dum ego in caput advivo, ipsam villam
cum omni integritate usualiter sub præ-
texto ipsius basilicæ tenere & usurpare
faciam. Post meum quoque discellum ipsa
villa cum omni integritate vel supraposito,
hoc est, cum terris, domibus, edificiis,
accolabus, mancipiis, vineis, silvis,

pratis , pascuis , aquis , aquarumve decur-
sibus , mobilibus & immobilibus , pecuniis ,
peculiis utriusque sexus , praesidiis , vel
omni supelleciliis , vel quod ibidem inan-
te addere , adstrahere , comparare , aut
emeliorare potuero , & transitus meus ibi-
dem dereliquerit , pars ipsius basilice , ejus
Rectores , absque ullius expectata tradicio-
ne vel Judicium confignatione , in eorum
vel ipsius basilica faciant revocare pote-
stare vel dominatione , & ad ipsam sanctam
basilicam proficiat inaugumentum : quia
malo hoc post meum discessum ipsius basi-
licæ habere quam ceteris heredibus meis.
Si quis verò .

Cessio à die præsente.

XXXVI. Dum fragilitas seu casus hu-
mani generis pertinebat ultimum vitæ ter-
minum subitanè transpositione ventu-
rum , oportet ut non inveniat unumquem-
que imparatum , nec sine aliquo boni ope-
ris fructu migranti de seculo ; sed dum in
suo jure & potestate quisque consistit , præ-
paret sibi viam salutis , per quam ad æter-
nam beatitudinem valeat pervenire. Idcir-
cò ego in Dei nomine ille , pertractans
tam de Dei parte quam & reverentia Sanc-
ti illius , seu animæ meæ remedium , ce-
do ad sacrosanctam Ecclesiam Sancti illius ,
qua est constructa infrà urbem illam , in
honore Sancti illius , ubi ille Abba & Rec-
tor præesse videtur , non occulte , sed pu-
blice , non privatum , sed palam , cessum-
que in perpetuo jure legitimo esse volo , &
de jure meo in jure & dominatione ipsius
Ecclesie trado atque transfundō , hoc est ,
locum rem proprietatis meæ illum , situm
in pago illo , in condita illa , cum omni in-
tegritate vel adjacentiis suis , hoc est , cum
terræ , mansis , casis , vineis , filvis , cam-
pis , pratis , pascuis , aquis , aquarumve
decursis , farinariis , mobilibus & im-
mobilibus , pecuniis , peculiis utriusque
sexus , praesidiis , vel omni supelleciliis ,
quantumcumque ibidem præsenti tempore
mea videatur esse possello , totum & ad in-
tegrum rem quæsitam & inquisitam , per
hanc cessionem à die præsente ad ipsam
sanctam casam delego & confirmo , ita ut
ab hodierna die quicquid exinde pars ip-
sius Ecclesie ejusque Rectores de ipsa re-
facere voluerint , liberam & firmissimam
in omnibus habeant potestatem faciendi ,
quia ipsam sanctam Ecclesiam plus id ha-
bere volo quam me vel ceteris heredibus
meis. In cessionibus vero licet poena non
inferatur , mihi tamen pro rei totius firmi-

tate placuit inferendum ut si ego aut ullus
de heredibus meis. Et reliqua.

Vendition ad Ecclesiam.

XXXVII. Domino venerabili & in
Christo patri illo Abbat de basilica Sancti
illius , civitate illâ , ubi ipse pretiosus Dom-
nus in corpore requiescit , vel omni con-
gregationi ibidem consuenti , ego enim
in Dei nomine ille. Constat me vobis vel
partibus ipsius basilice vendidisse , & ita
vendidi , hoc est , locum rem proprietatis
meæ , situm in pago illo , super flumen
illum , in condita illa , in villa illa , cum
omni integritate vel adjacentiis , quicquid
ad ipsum locum aspicere vel pertinere vi-
detur , vel quantumcumque præsenti tem-
pore mea videtur esse possello , hoc est ,
tam terris , mansis , casis , domibue , edi-
ficiis , accolabus , mancipiis , vineis , fil-
vis , pratis , pascuis , aquis , aquarumve
decursis , libertinis , ministerialibus ,
mobilibus & immobilibus , pecuniis , pe-
culiis utriusque sexus , vel omni supellecili-
li , totum & ad integrum , rem quæsitam
& inquisitam , quicquid dici aut nominari
potest , vel quicquid ibidem præsenti tem-
pore mea videtur esse possello , per hanc
venditionem à die præsente trado atque
transfundō. Unde accepi à vobis præmium
pro jam dicto loco , de thesauro ipsius San-
cti , in quo mihi complacuit , vel apti-
catum fuit , hoc est tantum. Quod præmium
in manus meas accepi ; & ipsum locum
cum omni integritate , sicut dixi , per hanc
venditionem vobis vel ad ipsam sanctam
casam tradi perpetualiter ad possiden-
dum , ita ut ab hodierna die quicquid
exinde vos aut successores vestri vel pars
ipsius basilice facere volueritis , liberam &
firmissimam in omnibus habeatis pote-
statem faciendi. Si quis verò .

*Epistola Abbatis vel Rectoris ipsius
Ecclesie.*

XXXVIII. In Dei nomine ille Abba
in Christo nobis dilecto illo. Ad tuam pe-
titionem nostra decrevit voluntas ut tibi
res nostras vel Sancti illius in pago illo be-
neficari usufructuario ordine deberemus.
Quod ita & fecimus. Et tu pro hujus meri-
to beneficii obligasti nobis res tuas tam de
alode quam & de comparatu , seu de qua-
libet adtracto , denominatas , in pago il-
lo , in condita illa , in loca nuncupantia
illa & illa , quas præsenti tempore tenere
& possidere videris , hoc est , cum terris ,
vel omnia & in omnibus. È vero ratione
ut tibi ex ipsis rebus , quas nobis obligasti ,
& illis quas tibi usufructuario ordine bene-

ficiavimus , non liceat aliubi nec vendore nec donare nec alienare nec in nullo modo distrahere nec in naufragium ponere , sed sub nostro vel Sancti illius prætexto tibi licet tenere & possidere. Et post tuum quod discessum , absque diminutione rerum vel mancipiorum , cum omni re emeliorata vel supraposito , quicquid in jam dicta res inventum repertumque fuerit , in nostram vel ipsis Sancti illius expectata traditione vel Judicum consignatione faciamus revocare potestate vel dominatione. Unde censisti te à nobis annis singulis ad festivitatem Sancti illius in luminaribus ipsis Sancti , vel pro mercedis tua augmentum , argentum solidos tantos. Et si de ipso censo neglegens apparueris , fidem exindè facias , & ipsas res perdere non debeas. Quam epistolam manu propria subter firmavimus.

Securitas de homicidio.

XXXIX. Fratri illo , ego enim ille. Dum & omnibus habetur percognitum qualiter tu ante hos dies , instigante adversario , germano meo vel quolibet parente interfecisti , unde & postea ex hoc comprobatus apparuiti , & ante me apud illum Judicem exindè in rationes fuisse , & pro integra compositione pro jam dicto parente meo , pro ipsa morte , sicut mihi bene complacuit , argentum solidos tantos dedisti , ideo hanc epistolam securitatis tibi ex hoc emitendam decrevi , ut neque à me , neque ab heredibus meis , neque à quolibet opposita vel emissâ persona nullam calumniam neque repetitionem de jam dicto homicidio habere non pertimescas , neque tu , neque ullus de parte tua qui tecum commorantur , sed duclî arque securi in omnibus exindè valeatis residere. Si quis verò , si fuerit aut ego ipse , aut ullus de heredibus meis , seu quilibet persona qui contra hanc securitatem venire aut agere vel refragare tentaverit , & à me vel ab heredibus meis defensatur non fuerit , sociante fisco qui item intulerit solidos tantos componat , & sua repetitio nullum obtineat effectum , sed sit inter nos vel heredibus nostris ex hac re omniisque tempore calcanda causatio , & hac securitas meis vel bonorum hominum manibus roborata , cum stipulatione inserta , diuturno tempore maneat inconclusa.

Judicium juxta quod causa continet.

XL. Veniens ille die illo , quod fecit mensis ille dies tantos , in loco nuncupante illo , ante venerabilem virum illum suisque

auditoribus vel reliquis viris qui ibidem aderant vel subter firmaverunt ; ibique interpellabat aliquem hominem nomine illum , dum diceret eò quod hereditatem suam in loco nuncupante illo , qua ei erat debita , post se retineret , vel ei malo ordine contradiceret injustè. Interrogatus ille ante ipsos viros taliter dedit in responsis , quod ipsam hereditatem , quam ipse contra eum repetebat , genitor suus vel quilibet parentis ipsam ei morienti dereliquerat , & de annis triginta inter ipsum & parentes suos , qui ipsam ei dereliquerant , ipsam tenuissent , & secundum Legem ei sit debita. Dum sic intenderent , sic ipsi viri memorato homini decreverunt judicium , ut in noctes tantas , quod evenit die illo , apud homines tantos suâ manu tanta in basilica Sancti illius , in loco nuncupante illo , taliter debeat conjurare , quod ipsam hereditatem , quam ipse homo contra ipsum repetebat , per annos triginta inter ipsum & memoratos parentes suos , qui ipsam hereditatem morientes ei dereliquerant , semper ipsam tenuissent , & per ipsos annos triginta secundum Legem plus si ipsa hereditas ei habendi debita quam ipso homini reddendi. Si hoc ad eum placitum conjurare potuerit , ipsam hereditatem absque repetitione ipsius hominis omni tempore habeat eligitam atque evindicatam. Sin autem non potuerit , hoc legibus emendare studeat. His præsentibus actum fuit.

Breve sacramentum secundum ipsum judicium.

XLI. Breve sacramentorum qualiter ingressus est ille die illo in loco nuncupante illo , in basilica Sancti illius , juxta quod judicium suum loquitur , apud homines tantos suâ manu tanta , positis manibus super sancto altare juratus dixit : Per hunc locum sanctum & reverentiam istius Sancti , quia unde me ille interpellavit , quasi hereditatem suam , qua ei esset debita , in loco nuncupante illo , post me retinerem , vel ei malo ordine contradicerem injustè , ipsam hereditatem parentes mei mihi morientes dereliquerunt , & inter me vel ipsos parentes meos de annis triginta semper exindè vestiti fuimus , & secundum Legem plus est mihi debita habendi quam ipsius homini reddendi , per Deum & reverentiam istius Sancti juro. Similiter venientes testes sui per singula jurati dixerunt , quicquid iste de hac causa juravit , verum & idoneum sacramentum exindè juravit. Hui sunt qui subter firmaverunt.

Notitia de alode evindicatio.

XLII. Notitia qualiter vel in quorum præsentia veniens ille die illo , in loco nuncupante illo , ante illum Judicem vel reliquos viros qui ibidem aderant vel subter firmaverunt ; ibique interpellabat aliquem hominem nomine illum , ed quod alode qui fuerat genitori suo nomine illo , in loco nuncupante illo , post se malo ordine retineret , vel ei contradiceret injusse . Interrogatus ipse homo ab ipsis viris si sic erat veritas an non ; sed ipse judicium vel brève sacramentorum ibidem ante ipsis viris protulit ad relegendum , qualiter cum ipso homine ante hos dies exindè ante illum Judicem in ratione fuerat , & qualiter ipso alode contra ipsum hominem vel contra germanos suos eliticarum atque evindicarum legibus habebat . Relecto ipso iudicio vel ipso breve sacramentorum , sic ipsi viri ipsum hominem interrogaverunt si aliquid contra ipsum judicium vel contra ipsum brevem opponere volebat . Sed ipse taliter dixit , quod nihil habebat quod contra ipsum opponere deberet , & se in omnibus recognovit quod contra legem ipsum hominem calumniabat , & se exindè omni tempore taciturnum esse spopondit . Propteret opportunum fuit ipsius ut hanc noticiam ex hoc accipere deberet . Quod ita & fecit . His præsentibus actum fuit .

Venditio de area vel de casa infra civitatem.

XLIII. Magnifico fratri illo , ego enim ille . Constat me tibi vendidisse , & ita vendidi , hoc est , casa mea cum ipsa area ubi posita est , infra civitatem vel burgum illum , in ratione illius , in loco illo , quem ego data mea pecunia de aliquo homine nomine illo comparavi . Habet ipsa casa in matrimonium tantum , membra in gyro tanta , ede lateribus vel frontibus casa vel terra illorum & illorum . Unde accepi à te pretium in quod mihi bene complacuit , hoc est , tantum : quod pretium in manu mea accepi , & ipsam casam vel aream per hanc venditionem tibi tradidi à die præsente perpetualiter ad possidendum ; ita ut ab hodierna die quicquid facere volueris , liberam mam in omnibus babeas potestendi , salvo jure ipsius terræ .

Qui se in alterius posefate commendas.

XLIV. Domino magnifico illo , ego enim ille . Duma & omnibus habetur per-

cognitum qualiter ego minime habeo unde me pacere vel vestire debeam , idèò petui pietati vestre , & mihi decrevit voluntas , ut me in vestrum mundoburdum tradere vel commendare deberem . Quod ita & feci . Eo videlicet modo ut me tam de viatu quam & de vestimento , juxta quod vobis servire & promereri potero , adjuvare vel consolare debeas , & dum ego in caput advixerim , ingenuili ordine tibi servitum vel obsequium impendere debeam , & me de vestra potestate vel mundoburdo tempore vite mea potestatem non habeam subtrahendi , nisi sub vestra potestate vel defensione diebus vite mea debeam permanere . Unde convenit ut si unus ex nobis de his convenientiis se emutare voluerit , solidos tantos pari suo componat , & ipsa convenientia firma permaneat . Unde convenit ut duas epistolas uno tempore conscriptas ex hoc inter se facere vel adfirmare deberent . Quod ita & fecerunt .

Evacuaturia.

XLV. Domino magnifico fratri illo , ego enim ille . Dum & omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos solidos nostros numero tantos ad beneficium accepisti , & cautionem nobis emisisti ut ipsos solidos tantos tunc nobis reddere debes . Quod ita & fecisti . Sed dum illam cautionem , quod nobis emiseras , ad præsens non habeo , idèò hanc epistolam evacuaturiam fecimus , ut de ipsis solidis tantis omni tempore ductus & securus referreas . Et si ipsa cautio apparuerit , vel à nobis vel ab heredibus nostris ullo quoquæ tempore ostensa fuerit , nullum sortiatur effectum , sed vacua & inanis permaneat .

De causis commendatis.

XLVI. Magnifico fratri illo , ego enim ille . Rogo , supplico , atque publiciter tuæ caritati injungo ut omnes causas meas tam in pago quam & in palatio , aut ante Judices , vel ubique mihi necessitas evenerit , ipsas causas meas ad meam cœm prosequere & admallare facias , & ipsa prosecutione mihi reddas certiori . Et quicquid exindè egeris gesserisive , ratum & bene acceptum à me in omnibus esse cognoscas . Quod mandatum ut pleniores obtineat firmitatem , manu propriâ subter firmavi , & bonis viris adfirmare rogavi .

FORMULÆ
BIGNONIANÆ,
SIVE

FORMULÆ QUÆDAM
VARIÆ ET INCERTI AUCTORIS;

Ex veteri codice Petri Danielis primùm edita à clarissimo viro Hieronymo Bignonio.

INCIPIUNT CHARTÆ REGALES

SIVE PARENsales.

CAPITULA.

INGENUITAS.

1. *Venditio de servo.*
2. *Venditio de terra.*
3. *Venditio de servo ad Ecclesiam.*
4. *Donatio ad sponsam.*
5. *Notitia de mancípio.*
6. *Notitia de homicidio.*
7. *Securitas de homicidio.*
8. *Donatio quam pater donat filio suo.*
9. *Conculcatoria.*
10. *Donatio quam homo donat ad filium suum.*
11. *Notitia de cruce evindicata.*
12. *Cauiio de clavibus.*
13. *Concamitatura inter duos Abbatess.*
14. *Charia trādūria.*

Ingenuitas.

1. **O**PORTET enim unumquemque hominem , dum in hac vita vivit pro anima sua remedio cogitare. Idcirco ego in Dei nomine ille , recognitans pro Dei intuitu vel pro anima mea redemptione , ut ab impiorum confortio erui mereamur , dimitto ergo à die præsente vernaculum juris mei nomine illum ingenuum , in ea verò ratione ut ingenuus per-

16. *Donatio quam homo donat ad suam parentem.*
17. *Donatio ad casam Dei.*
18. *Padum divisionis inter fratres.*
19. *Venditio ad Monasterium.*
20. *Precaria.*
21. *Commendationis.*
22. *Indiculus precatorius ad Episcopum.*
23. *Indiculus quem præpositus transmisit ad Abbatem.*
24. *Indiculus quem Abba transmisit ad hominem pagensem.*
25. *Indiculus quem Episcopus transmisit ad Abbatem.*
26. *Cauiio de infraðuris.*

maneat , tanquam si de bene ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus. Peculiare verò si aliquid habet , aut inante laborare potuerit , in omnibus habent concessum atque indulsum ; & mundeburdem vel defensionem ad basilicam Sancti illius se habere cognoscant , non ad affigendum , sed ad se defensandum , nisi , ut diximus , bene ingenuus de hoc die valeat residere. Si quis verò , quod fieri non credo , si fuerit , aut ego ipse , aut ullus de heredibus , aut

aut illa emissa persona , quæ contra ingenuitatem istam venire aut eam infrangere tentaverit , fisco discussiente solidos triginta multæ componat , & quod repetit per nullum ingenium evindicare valeat ; præsens ingenuitas & merces nostra firma & stabilis permaneat , cum stipulazione subnixa . Actum in loco illo .

Venditio de servo.

II. Domino magnifico fratri illi emptori , ego in Dei nomine ille venditor . Constat me , non imaginario jure , nec nullo cogentis imperio , sed proprio voluntatis meæ arbitrio tibi vendere , quod ita & vendidi , à die præsente , vernaculum juris mei nomine illum , non furem , non fugitivum , nec cadivum , nec ullum vitium in se habentem , sed in omni corpore scimus eum sanum usque ad annum & diem . Et accepi à te in pretio pro hoc , juxta quod mihi benè complacuit vel convenit , solidos tantos , ita ut ab hac die memoratum vernaculum superius denominatum , quem dabo pretio de me legibus comparasti , habeas , teneas , atque possideas , & quicquid exinde facere volueris , liberè & firmissimè in tua permaneat porestate ad faciendum . Si quis verò , quod fieri non credo , si fuerit , aut ego ipse , aut ullus de heredibus meis , qui contra venditionem istam venire aut eam infringere tentaverit , fisco discussiente solidos triginta multæ componat , & quod repetit nullum evindicet , sed præsens &c.

Venditio de terra.

III. Domino magnifico fratri illi emptori , ego in Dei nomine ille venditor . Constat me , non imaginario jure , nec nullo cogentis imperio , sed proprio voluntatis meæ arbitrio tibi vendere , quod ita & vendidi tibi à die præsenti bunuaria ranta de terra arabili , in loco nuncupante illo , qui est in pago illo , quem de parte parentum meorum tam & de alio quam & de comparato vel de quolibet adtracto ad me legibus obvenit , hoc est , de uno latere terræ illius subjungit , de alio latere illi , & de uno fronte terra illius , de alio verò fronte per viam publicam . Et accepi à te in pretio taxato pro hoc , juxta quod mihi benè complacuit vel conventum fuit , solidos tantos , ita ut ab hac die memoriam terram superius denominaram , quam de me legibus comparasti , ipsam hanc habeas , teneas , possideas , vel quicquid exinde facere volueris , libera in omnibus ,

Tom. II.

Christo proprio , in tua permaneat potestate faciendum . Et cetera .

Venditio de servo ad Ecclesiam.

IV. Breve in vicem venditionis qualiter vendidit homo aliquis nomine ille ad Ecclesiam aliquam nomine illam vernaculum suum nomine illum , à die præsente , non furem , non fugitivum , non cadivum , nec ullum vitium in se habentem , sed in omni corpore scimus eum sanum usque ad annum & diem . Et sicut superius * factum est .

* Cap. 2.

Donatio ad sponsam.

V. Dum Dominus ab initio concessit in veteri testamento & præcepit ut relinquit homo patrem & matrem & adhæreat suz uxori , ut sint duo in carne una , & quod Dominus conjunxit , homo non separer . Ego enim in Dei nomine ille , dulcissimæ conjugi meæ illi . Dum & ego te per solidum & denarium secundum Legem Salicam viuis fui sponsare , ideo in ipsa amoris dulcedine dabo ergò tibi à die præsente , quod in perpetuum volo esse mansurum , rem pro portione mea in loco nuncupante illo , qui est in pago illo , quæ de parte parentum meorum ad me legibus obvenit , hoc est , in ipsa portione , mansis ad commandum , cum casticiis , suprapositis , terris arabilibus , & mancipiis , vel quicquid in ipsa portione est aspectum , tibi dico esse donatum atque firmatum ; ut quando die felicissimo nuptiarum insimul nos Deus conjunxerit , ista omnia superius conscripta in tua permaneant dominatione ad possidendum . Si quis verò &c.

Noctua de mancípio.

VI. Cum resedisset ille Vigarius * in influxu viri illius Comitis in illo mallo pubblico , unâ cum ipsis Scabinis qui in ipso mallo resedebant ad causas audiendas vel recta judicia terminanda ; ibique veniens Monachus Sancti illius , vel ille Abbas nomine illo , de illo Monasterio , unâ cum Advocato Sancti illius nomine illo , feminam aliquam nomine illam interpellabat , reperiebat ei dum diceret eò quod columna esset Sancti illius , de curte sua quæ dicitur illa , de parte aviz suz nomine illius quondam , & ipsa illa & de ipso servitio Sancti illius negligens aderat ; sed ipsa femina de præsenti adstare videbatur , & nullatenus habuit quod dicere , nec opponere , nec tradere rationes per quas de ipso servitio Sancti illius se abstrahere potuisse , sic ei in præsenti fuit judicatum , ut ipsum servitum Sancti illius , unde negligens aderat , ipsi Advocato Sancti illius reuadare deberet .

* Vicarius.

I i

Formulae

— 499 —

Quod ita & fecit, & se ad ipsum servitum Sancti illius ibi se in presenti recredit. Exinde opportunum fuit ipsos Monachos Sancti illius, vel ipsum Advocatum Sancti nomine illum, talen notitiam ante ipsas personas quae in ipso mallo residebant manibusque eorum roboratas accipere, quod ita & fecerunt, ut omni tempore ipse Advocatus, vel casa sancta illa vel ille Abbas, vel successores sui, ipsam feminam superius nominatam vel agnationem suam ad opus Sancti illius habeant evindicataam arque elutigaram. Præsentibus his quorum præsentia actum fuit. Facta notitia in loco illo publiciter.

Notitia de homicidio.

VII. Dum & per plures homines ponitur in notitia qualiter veniens homo aliquis nomine ille in contubernio, hominem aliquem nomine illum ipsum ibidem adfallisset, & ipsum ibidem interfecisset vel occidisset; sed venientes parentes & amici ipsius hominii interfecti ante iulstrem virum illum Comitem, interpellabant ipsum hominem qui eorum parentem in contuberno adfallisset vel interfecisset; sed ipse ille in præsenti adstare videbatur, & hanc causam nullatenus potuit denegare, sed taliter fuit professus quod instigante inimico ipsum hominem interfecisset vel occidisset. Tunc taliter ei judicaverunt, ut ipsam leudem vel ipsum homicidium ad ipsos parentes legibus transfolvere deberet. Quod ita & fecit. Sed postea in ipso placito ei fuit judicatum ut ipsi parentes talem epistolam securitatis manu eorum vel bonorum hominum firmatam ei fieri vel conscribere deberent, quod ita & fecerunt, ut post hunc diem nec ipsi illi, nec illus in causa ipsorum, nec ulla opposita persona de prefata morte illius quondam, nec de ipso homicidio, nec de ipsa leude nullam reclamationem nec nullum impedimentum pontificium non habeant ad faciendum; & qui hoc facere voluerit, ipsos solidos per manus reddat, & ob hoc solidos tantos una cum fisco discentibus multæ componat, & qui repetit nihil evindicet.

Securitas de homicidio.

VIII. Cum refedisset inluster vir ille Comes in illo mallo publico ad universorum causas audiendas vel recta judicia terminanda, ibique veniens homo aliquis nomine ille repetebat ei, dum diceret eò quod ipse ille hominem suum nomine il-

500

hum quondam benè ingenuum in via malo ordine ipsum adfallisset, & ipsum ibidem interfecisset vel occidisset, & rauba sua, caballos, aurum & argenteum, & drapalia exinde tulisset vel deportasset, vel leudem contra Legem ibi buriisset; sed ipse ille de præsenti adstare videbatur, & hanc causam nullatenus potuit denegare; sed taliter fuit professus, quod faciente inimico ipsum hominem occidisset vel interfecisset; sed taliter in ipso mallo ei judicaverunt, ut ipsum hominem vel ipsam leudem legibus exinde transfolvere deberet. Quod ita & fecit. Sed postea apud ipsum Graftonem vel apud ipsos bonos homines qui in ipso mallo refedebant epistolam securitatis manu eorum firmatam accipere deberet, quod ita & fecit, ut post hanc diem nec ipsi illi nec illus de hereditibus suis, nec illus in causa ipsorum & hominis interfeci quondam, nec ulla opposita persona de præsenti die de ipsa morte illius, nec de ipso homicidio, nec de ipsa leude contra ipsum illum nullam reclamatioem nec nullum impedimentum pontificium non habeat ad faciendum; & qui hoc facere præsumperit, duplum tandem quantum ipsa leodus continet, & partibus cui haec facta est, unâ cum socio fisco coactus multæ componat, & quod repetit vindicare non valeat.

Donatio quam pater facit filio suo.

IX. Dulcissimo æque amantissimo filio meo illi, ego in Dei nomine ille genitor tuus. Dum & ego te dulciter enutrivi, & tu mihi fideliter deservisti, vel tuum servitum vel benevolentiam circa partem nostram habemus compertam, idè in ipso amore dulcedinium vel tuo servitio componente, dabo ergo tibi à die præsente quod in perpetuum volo esse mansum, hoc est, mansum ad commanendum cum casticia, superposita, terris arabilibus, & mancipiis his nominibus illi & illis, ut per hanc epistolam donationis vel deliberationis nostræ manu meâ vel bonorum firmatam, ut quondam advixis tam tu ipse quam hereditas tua, contra tuos germanos & germanas quieto ordine vel elutigato valeras possidere vel dominare. Propterè hanc epistolam traditionis vel deliberationis nostræ manu meâ firmacam exinde tibi fieri vel conscribere rogavi, ut de præsenti die de ipso manfo, vel quicquid ad ipsum mansum aspicit, & ipsa mancipia superius denominata hoc habeas, teneas, atque possideas.

Conculcatoria quam Abbas facit ad hominem suum.

X. Ego in Dei nomine , ac si peccator , venerabilis vir ille Abbas de monasterio sancto illo , quod est in pago illo constructum . Dum & omnibus non est incognitum qualiter filius servi nostri nomine ille quandam feminam nostram nomine illam , bene ingenuam , filiam illius quondam , contra voluntatem parentum ipsius feminam sociavit sibi ad conjugium , sed postea ipsis parentibus complacuit & nobis ut talem epistolam conculcaturam manu nostrâ vel a fratribus nostris firmatam ipsi feminam fieri vel firmare rogaremus , ut de ipso servitio , si agnatio inter ipsos apparuerit , in servitio publico nunquam sint coquinati , sed sub integra ingenuitate dices eorum debeant perseverare , ideo precor arque supplicio ad successores nostros vel ad Deum timentes homines ut benefacta nostra jubeant conservari qualiter ipsi vellent ut in postmodum eorum facta debeant esse stabilia ; & per malorum hominum infestationem multam in ipsa epistola conculcatoria fieri vel conscribere rogarimus , ut si fuerit , quod Deus non permittat , extranea pars quæ hæc facta nostra infrangere voluerit , in primis iram Dei & Sancti illius incurrat , & ob hoc solidos centum partibus ipsius cui hæc facta est multæ componat , & quod repetit vindicare non valeat .

Donatio quam homo facit ad filium suum.

XI. Ego in Dei nomine ille . Constat me in amore Domini nostri Jesu Christi , ut veniam delictis meis consequi mereamur , dona & dono donatumque esse volo ad dulcissimum filium meum nomine illum peciam de terra arabili in loco qui dicitur ille , qui est in pago illo , per loca designata vel circuata , in ea ratione ut post hunc diem jam dictus filiolus meus , cui epistola donationis ista legibus facta fuit , ipsam terram habeat , tenet , atque possideat , vel quicquid exinde facere voluerit , liberam in omnibus , Christo proprio , habeat potestatem . Et si quis , &c.

Notitia de cruce evindicata.

XII. Dum & omnibus non est incognitum qualiter veniens homo aliquis nomine ille ante Vigarium inlustris viri illius Comitis nomine illo , adversus hominem aliquem nomine illum , repetebat ei dum diceret quod terram suam de suo manfo vel de sua potestate malo ordine propriisset . Sed ipse ille de praesenti adstare vide

Tom. II.

batur , & hanc causam fortiter denegavit quod suam terram de suo manfo malo ordine nunquam propriisset , nec post se nunquam retinuerit . Sed taliter ei fuit judicatum in ipso placito ante ipsum Vigarium , vel ante ipsos pagenses , ut ad crucem ad judicium Dei pro ipsa terra in noctes quadraginta duas in ipso placito pro hoc deberent adstare . Quod ita & fecerunt . Sed venientes ad ipsum placitum , sicut ei fuit judicatum , ante ipsum Vigarium , vel ante ipsos pagenses , ad ipsum judicium vel ad ipsam crucem nisi fuerunt stetiisse ; sed ipse illum hominem , qui ipsam terram propriavit , ad ipsum judicium vel ad ipsam crucem eum convicit ; sed ipse in ipso placito ad ipsam crucem viuis cadisse ; sed dum haec causa sic fuit inventa , quod ipse ille qui ad ipsum judicium vel ad ipsam crucem cadisset , solidos tantos ei transsolvere deberet , quod ita & fecit , & de ipsa terra ipsum illum legibus revestire deberet , quod ita & fecit . Tunc taliter ei judicaverunt , ut ipse ille de praesenti die ipsam terram tam contra ipsum illum vel heredes suos quam contra quemlibet hominem omniq[ue] tempore habeat evindicatam atque eliticatam , ut tam ipse ille quam & posteritas sua post hanc diem prædictam terram quieto ordine valeat possidere vel dominare , & duci & securi exinde valeant residere . Factum judicium in loco illo publiciter .

Causio de clavibus.

XIII. Dum & per plures homines est patefactum qualiter in Dei nomine ille veniens in placito ante illos vel quamplures bonos homines adversus hominem nomine illum , repetebat ei dum diceret quod cellaria vel camara & granica , quicquid in ea habuit repositum , hoc est , aurum , argentum , drapalia , arma , vinum , annonam , vel vitalia sua per suas claves commendasset ad custodiendum vel ad salvandum , & ipsam rem in naufragium vel in damnum posuit . Sed ipse ille de praesenti adstebat , & hanc causam nullatenus potuit denegare ; sed taliter ei fuit professus , quod ipsam rem superius denominatam per suum neglectum & per suum facinus fuit perdita vel naufragata . Tunc taliter ei judicaverunt , ut ipsam rem ei transsolvere vel emendare deberet . Sed ipse ille nullatenus habuit unde ipsam rem transsolvere vel emendare deberet . Sed taliter ei fuit judicatum , ut talem caucionem de capite suo , manu sua vel bonorum

*Tom. II.
Ducheminii :
p. 400. 401.*

I i 2

hominum firmata , ei fieri vel conscribere rogareret , quod ita & fecit , ut dum ipsam rem non habui , nec premium unde transolvere vel emendare debuisssem , ut quan- diu advivam in servitio publico , quod mihi injungitis , vobis deservire debeam ; & si negligens aut tardus de ipso servitio apparuero , qualemcunque disciplinam ad alios servos tuos impendis , talem super me potestatem habeas ad faciendum . Et si fuerit aut ego ipse , aut ullus de meis heredibus , qui contra hanc cautionem ve- nire aut reclamare , &c.

Concamatura inter duos Abbates.

XIV. Placuit auxiliante Domino , atque convenit inter venerabilem virum illum Abbatem de Monasterio illo , vel Congregationem Monasterii sui , necnon & magnificum virum illum , de commutatione locorum , quam inter se facere deberent . Quod ita & fecerunt . Per quam accepit venerabilis vir ille Abba ad opus Monasterii sui in loco nuncupante illo , qui est in pago illo , hoc est , in ipso loco illo mansos ad commanendum , cisticis superpositis , terris arabilibus , vel quicquid in ipso loco ad præfens cernitur esse posse , totum & ad integrum re inexquisitam in commutatione vel in concamatio . Simili modo vir magnificus ille accepit ad opus suum aliam rem in loco nuncupante illo , qui est in pago illo , hoc est quod superius diximus , totum & ad integrum re inexquisitam in commutatione vel in concamatio . Unde duas epistolas pariculas uno tenore conscriptas manu eorum vel bonorum hominum firmatas inter se fieri & firmare rogaverunt , ut unusquisque post hunc diem quod à pari suo in commutatione vel in concamatio accepit teneat atque possideat , vel quicquid [... &c.]

Charia traðuria.

XV. Domnis sanctis & apostolicis ac venerabilibus in Christo Patribus , Regibus , Comitibus , Episcopis , Abbatibus , Sacerdotibus , Clericis , vel omni populo Christiano qui in Romanorum vel Longobardorum provinciis Deo serviunt , tam in Monasteriis quām & in civitate , seu per pagos , vel per vicos , ego in Dei nomine ille Major domus . Cognoscat Magnitudo seu & Sanctitas vestra quod iste frater nos ter nomen ille serviens vester petxit nobis ut ad basilicam sancti Petri patris vestri pro suis culpis vel pro nostra stabilitate valeat ambulare ad orationem . Proptereà has litteras cum salutatione per ipsum ad vos

direximus , ut in amore Dei & sancti Petri ipsum ad hospitium recipiatis ad benefaciendum vel ad suam consolationem , tam ad eam ambulando quām & in redeundo , ut per vos salvus eas & salvus revertatur . Interim , sicut vestra est consuetudo bona , vel consolatioam vel adjutorium ei impendere jubeatis , lacunique diem jubeatis habere . Cujus potestas regnat in eternum , ipse vos custodiat in regno suo perpetuò . Salutamus vos omnes salutatione plenissimā .

Donatio quam homo donat ad suam parentem.

XVI. Dilectissima atque amabili mihi in Domino consobrina mea nomine illo , ego in Dei nomine ille . Dum & pluribus est percognitum è quod tu partibus meis amabili servitia impendere non desinis , pro tua bonitate , & pro eò quod dictum est *Faciamus bonum ad omnes , maximè autem ad domesticos fidei* vel ad propinquos nostros , igitur dono tibi à die praesente per hanc epistolam donationis , quæ in perpetuum sit mansura , & de jure meo in tua dominatione tradò atque firmabo , id est , mansum ad commanendum in pago illo , in loco qui dicitur ille , & est ipse mansus per loca designata de latere uno & de fronte terræ illius , & de alio latere & fronte terræ illius tanto , ita ut ab hac die memorata consobrina mea illa quicquid de ipso manso facere voluerit , ut abque uniuscujusque repetitione liberam in omnibus habeat potestatem ad faciendum .

Gal. 6.

Donatio ad casam Dei.

XVII. Prudens consilium bajulat qui pro anima sua remedio cogitat illi Domini num retribuere , & exinde habere cogitat , & de Dei misericordia non dubitat . Idcirco nos in Dei nomine ille , & conjux mea illa . Admonet nos divina pietas & Christi misericordia ut aliquid de rebus nostris pro redimenda ultiōne nostrorum peccatum num Domino offerre deberemus , ut in die judicii misericors Dominus vel in aliquantulum de scelere nostro nobis relaxare dignaretur , donamus compuncto corde & devoto animo ad basilicam illam , quæ est in honore Sancti illius construēta in loco illo , hoc est , rem nostram in loco nuncupante illo , hoc est , in ipsa re mansis ad commanendum , cisticis , superpositis , terris arabilibus , ut post hunc diem ipsi custodes qui ad ipsum sanctum locum deseruent , ipsam rem superius denominatam habeant , teneant , arque possideant , vel

quicquid exinde facere voluerint, libera-
ram & firmissimam habeant potestatem ad
faciendum. Et si quis.

Pactum divisionis inter fratres.

XVIII. Pactum divisionis inter fratres, id sunt ille & ille, heredes illius & illius quondam, qualiter se de alode eorum di-
videre vel exequare deberent. Quod ita
& fecerunt. Per quem accepit vir magnifi-
cus ille mansum illum in loco nuncupante illo, qui est in pago illo, hoc est, ipse
mansus circumcinctus, cum arboribus &
castricis, superpositis, terris arabilibus, &
cetera. Simili modo vir magnificus ille ac-
cepit ad opus suum aliud mansum in loco
nuncupante illo, qui est in pago illo, in
centena illa, hoc est, quod superius dixi-
mus, mansum circumcinctum, cum arbo-
ribus & castricis, superposita, terris arabi-
bus, & cetera, vel quicquid pars contra-
parem suum per aequalitatem inter se di-
viserunt, absque ulla repetitione vel re-
clamatione hoc habeant, teneant, possi-
deant, vel quicquid exinde facere volue-
rint, libera in omnibus, Christo proprio,
in sua permaneat potestate ad faciendum.
Si quis vero.

Venditio ad Monasterium.

XIX. Venerabili in Christo patri illi
Abbatii de Monasterio qui vocatur Sancti
illius, quod est in pago illo super fluvium
illum constructum, emptori, ego in Dei
nomine ille venditor. Constat me non ima-
ginario jure, nec nullo cogentis imperio,
sed proprio voluntatis meæ arbitrio, vo-
bis vel ad Monasterium vestrum vendere,
quod ita & vendidi vobis à die praesente,
rem pro proportione mea, in loco nuncupante illo, quod est infra pagum illum,
quod de parte parentum meorum ad me
Legibus obvenit, hoc est, tam mansis,
casis, castricis, mancipiis, ingenuis his
nominibus, vel quicquid ibidem præsens
est mea dominatio, totum & ad integrum
de jure meo in dominatione vestra per
hanc venditionem tradi ci vobis ad possi-
dendum; & accepi à vobis in pretio ta-
xato, juxta quod nobis apicatum vel
conventum fuit, solidos probos atque
pensantes numero tantos; ita ut ab die
memorata omnia superius nominata, qua
de me legibus comparatis, hoc habeatis,
teneatis, possideatis tam vos quam & suc-
cessores vestri, liberumque & firmissimum
in vestra permaneat potestate ad facien-
dum. Si quis vero.

Precaria.

XX. In Christo venerabili patri &
Domino illi Abbatii de Monasterio Sancti
illius, quod est in pago illo super fluvium
illum constructum, ego in Dei nomine
ille. Precator accessi ad vos ut rem pro
portione vestra, in loco nuncupante illo,
qui est in pago illo, quam ego ille ante
hos dies per venditionis titulum dato pre-
cio Sancto illi seu vestro Monasterio adfir-
mavi, hoc est, in ipsa portione mansum
ad commandandum, castricis, superpositis,
terris arabilibus, mancipiis, ingenuis his
nominibus, vineis, pratæ, silvis, pasuis,
vel quicquid ibidem aspicit vobis delega-
vimus. Sed postea taliter vobis supplicavimus,
ut ipsam portionem ad usum benefi-
cium ad excolendum quandiu advivo mihi
præstare vel relaxare deberetis. Quod ita
& fecisti. Propterea hanc precariam manu
meâ vel bonorum hominum firmatam vo-
bis exinde emisimus, ut annis singulis cen-
sum denariorum tot ad luminaria Sancti il-
lius & decimam de omnibus fructibus,
quicquid supra ipsam conlaborare potue-
rimus, die illo, quod eveniet festo ipsius
Sancti illius, pro hoc vobis dare & adim-
plere faciam. Et si negligens aut tardus de
ipso censu ad illud placitum apparuero, fi-
dem exinde vobis legibus faciam, & ipsam
rem dum advivo per vestrum beneficium
tenere & usufruiri faciam; in ea verò
ratione ut aliubi ipsas res nec vendere, nec
donare, nec alienare, nec ad alias casas Dei
delegare, nec in naufragium ponere, nec
ad proprium facere, nec heredibus meis
in alode derelinquere pontificium non ha-
beam ad faciendum, nisi post meum dis-
cessum, una cum re immeliorata vel su-
perposita, quicquid ibidem inventum fuerit,
absque ullius Judicis contradictione
pars Monasterii vestri ad vestrum faciat
revocare dominum. Si quis vero.

Commendatitia de re vendita.

XXI. In Christo filio Ecclesiaz illi, in
Dei nomine ille Abbas de Monasterio illo
Sancti illius, quod est in pago illo, una
cum confusu fratum nostrorum. Dum
& tua fuit petitio & nostra decrevit volunta-
tas ut duas partes darem pro portione no-
stra in loco nuncupante illo, qui est in pa-
go illo, quem tu ipse ante hos dies per ven-
ditionis titulum dato prelio de thesauro
Sancti illius nobis vendidisti; sed postea
taliter nobis supplicasti ut ipsius portio-
nis duas partes in prædicto loco illo ad
usum beneficium ad excolendum, quan-

diu adivis, tibi præstare deberemus. Quod ita & fecimus. Propterea hanc commendatiam manu nostrâ firmatam tibi pro hoc dedimus, ut annis singulis censum tantum & illam decimam de omni fructu, quicquid supra ipsam terram conlaborare potueris, die illo, quod evenierit festo Sancti illius, pro hoc dare debeas. Et si negligens aut tardus ad id placitum de ipso censu fueris, fidem exinde pro hoc nobis facias, & ipsam rem ad viventum tuum per nostrum beneficium teneas, in ea tamen ratione ut ipsam rem aliubi nec vendere, nec donare, nec alienare, nec ad alias casas Dei delegare, nec ad proprium facire, nec hereditibus tuis in alode derelinquere, nec in naufragium ponere, potestatem non habeas ad faciendum, nisi post tuum discessum, unâ cum ipsa re immeliorata vel superposita, quicquid ibidem inventum fuerit, sine ullius Judicis configuratione pars Monasterii nostri eligitato ordine præsentalicer ipsam rem immelioratam in nostrum faciat revocare dominium, & hac commendatitia firma sit. Facta commendatitia in ipso Monasterio Sancti illius publiciter in anno duodecimo regni.

Indiculus precatorius ad Episcopum.

XXII. Domino sancto & apostolicâ sede colendo in Christo venerabili domino & patri illi Pontifici urbis illius, civitatis illius, ego in Dei nomine ille, benè cipiens vester, in domino vobis dirigimus salutem & precamur sanctitatem vestram ut pro nobis orare dignemini. Denique cognoscatis quid iste homo vester, nomine illo, ad nos confugium fecit, & dixit quid contra vos culpas habeat commissas. Propterea has litteras cum salutatione ad vos direximus, & precamur vobis ut vitam & immancionem & disciphinam corporalem ei concedere jubeatis. Atiam penitentiam, quallem ei volueritis judicare, in vestra est potestate. Qualiter ipse homo secum gaudeat quid nostram suggestionem ad vos deportasset; & unde nobis reconjungitis vobis renunciare cupimus. Quid plura?

Indiculus quem Praepositus transmittit ad Abbatem.

XXIII. Diligendo ad nos domino & in Christo patri nostro venerabili illi Abbatem, ego ille serviens arque Præpositus vester. In primis illud precamur sanctitatem vestram, ut in vestra sancta oratione pro me esse non dñe dignemini. Denique, Domne, cognoscatis de isto servizio ubi

nos transmisisti, per verbum inlustris viri illius Comitis, sui juniores non exinde fecerunt quomodo eis fuit demandatum. Propterea has litteras ad vos direximus, ut de ipso certiores sitis, & inante quomodo vobis est utile sic compensetis ut nostram rem non perdamus. Quid plura? Salutamus vos usque ad gaudium.

Indiculus quem Abbas transmittit ad hominem pagensem.

XXIV. Dulcissimo nostro & ut creditus amico Sancti illius in Dei nomine illi, ille, et si peccator, Abba, nos & nostri, servientes vestri, in Domino vobis dirigimus salutes, & illud precamur Deum ut merearis agere in ista vita quod Deo sit beneplacitum. Precamur vos de illis vestris homuncunculus qui in vestro Ministerio comitantur, vel de nostris causis invicem nostrum bonum certamen exinde mittatis, sicut nos de vestra caritate benè confidimus, ut sic exinde perportare faciatis usquæ nos insimul conjungimus. Quid plura?

Indiculus quem Episcopus transmittit ad Abbatem.

XXV. Sanctorum meritis beatificato domino atque patri, Deique cultore, & ut confidimus vero amico nostro illi gratia Dei Abbat, nos enim in Dei nomine ille, quamvis peccator, donum Dei Episcopus. Deus scit, vester in omnibus proprius amicus, imprimis salutationem. Desunt reliqua.

Causio de infraacturis.

XXVI. Contigit quid cellarium vel spicarium vestrum infregi, & exinde annam vel aliam raupam in solidos tantos furavi. Dum & vos & advocatus vester exinde ante illum Comitem interpellare fecistis, & ego hanc causam nullatenus potui denegare, sic ab ipsis Racimburgiis fuit judicatum, ut per wadium meum eam contra vos componere atque satisfacere debeam, hoc est, solidos tantos vel *. Sed dum ipsos solidos minimè habui undè transfolvere debeam, sic mihi apificavit, ut brachium in collum posui, & per comam capitis mei coram præsentibus hominibus tradere solidos, in ea ratione ut interim quid ipsos vestros reddere potuerò, & servitium vestrum & operam qualemcumque vel vos juniores vestri injunxit, facere & adimplere debeam; & si exinde negligens vel iactivus apparuero, spondeo me contra vos ut talem disciplinam suprà dorsum meum facere jubeatis quam super reliquos servos vestros.

F O R M U L Ā E L I N D E N B R O G I I ,

S I V E

Altera editio Formularum Marculfi à Friderico Lindenbrogio
in publicum emissā.

*INCIPIUNT exemplaria de diversis conditionibus, qualiter regales
vel cartæ pagenses aut senicae, quas hæc formula continet, scribantur.*

De Episcopatu.

I. **L**LLA Rex viro apostolico illi Episco-
po. Quamlibet nos, &c. *ut suprā
pag. 378.*

*Indiculus Regis ad Episcopum ut alium
benedicat.*

II. Domino sancto sede apostolicæ dig-
natis colendo in Christo patri illi Episco-
po ille Rex. Credimus jam, &c. *ut suprā
pag. 379.*

Concessio civium pro Episcopatu.

III. Suggestio piissimo ac præcellentissi-
mo Domino illi. Regi, &c. *ut suprā
pag. 379.*

Carta de Episcopatu.

*PSA Sis-
mondius
Conc. Galli.
tom. 2. pag.
614.*

IV. Dum juxta Apostoli dictum omnis
potestas sublimatur à Domino, & quatenus post Deum in regia manet potestate
qualiter cuncta terrena debeant gubernari. Unde oportet nos salubri consilio
retractare ut illi in locis Sanctorum instituantur custodes qui dignè ad ipsum officium gubernandum apparere noscuntur. Igitur dum & vestra & cleri vel pagensium
civitatis illius adfuit petitio ut relictâ urbe
illâ, quam prius regere & gubernare vide-
bamini, in suprascripta urbe illa cathedra
pontificalem fulcire deberetis, &
dum vos apud animos nostros & actio
commendat probata, & nobilitatis ordo
sublimat, ac morum probitas vel mansuetudo
& prudentia honestas exornat, cum
consilio & voluntate Pontificum Proce-
rumque nostrorum, juxta voluntatem &
conuenientem cleri & plebium ipsius civita-

tis, in supradicta urbe illa pontificalem in
Dei nomine vobis commilimus dignita-
tem. Propterea per præsentem præceptum
decernimus ac jubemus ut supradicta urbs
vel res Ecclesie ipsius & clerus sub ves-
tro arbitrio & gubernatione consistant,
& erga regimen nostrum semper fidem
inlibatam custodire debeatis, & juxta
canonicam institutionem plebem vobis
commisiam assiduis prædicationum ser-
monibus expolire, & non minus pietate
quam severitate constringere studeatis,
& curam pauperum vel necessitatem pa-
tientium cum ingenti cura & dilectione
procuretis, ut adquisitâ multiplicatâque
gregis vestri salute, ad ovile dominicum
nullis maculis sordidatum valeatis præsen-
tare; quatenus dum Ecclesiam vobis dis-
pensatione divinâ commissiam strenue re-
gere atque gubernare videamini, vobis
apud æternum retributorem mercedum
suffragia largiantur, & vos immensum
Christum pro nostrorum mole peccati-
num assidue exorare debeatis.

*Carta de magna re, qui vult xenodo-
chium aut monasterium construere.*

V. Domino verè sancto, &c. *ut suprā
pag. 399.*

Emunias Regia.

VI. Maximum regni nostri augere cre-
dimus munimentum si beneficia oportuna
locis Ecclesiarum benevolâ deliberatione
concedimus, ac Domino protegente, sta-
biliter perdurare conscribimus. Noverit
igitur solertia vestra nos ad petitionem
apostolici viri Domini illi. illius urbis Epif-

copi tale pro æterna retributione beneficium indulſiſſe ut in villa Ecclesiæ Domini ill. quas moderno tempore aut nostro aut cuiuslibet munere habere videtur, vel qua deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas ampliare, nullus Judex publicus ad causas audiendas aut fredam undique exigendam ullo unquam tempore præsumat ingredi; sed hoc ipse Pontifex vel successores ejus propter nomen Domini sub integra emunitate omnino valeant dominari. Statuentes ergo Jubemus ut neque vos, neque juniores vestri aut successores, nec ulla publica judicaria potestas quoquo tempore in villas ubi cunq[ue] in regno nostro ipsi Ecclesiæ aut regia aut privatorum largitate conlatae, aut quæ in anteā fuerint conlatae, ad audiendum altercationes ingredi, aut fredam de qualibet causa exigere, vel mansiones aut paratas vel fidejūſſores tollere præsumatis; sed quicquid exinde exigere, aut de servientibus ceterisque nationibus quæ sunt infra agrœ vel fines seu supra terras prædictæ Ecclesiæ commanentes, fiscus aut de feda aut unde cunq[ue] potuerat sperare, ex nostra hac indulgentia pro futura salute in luminaribus ipsius Ecclesiæ per manus agentium eorum proficiat in perpetuum. Et quod nos propter nomen Domini & animæ nostræ remedium seu pro nostra subsequente progenie plenâ devotione indulſimus nec regalis sublimitas, nec cuiuslibet judicium seu cupiditas refragare tenter. Et ut præſens auctoritas tam præſenti quam futuri temporibus inviolata, Deo adjutore, permaneat, manus nostræ subscriptionibus infra roborare decrevimus.

Confirmatio de emunitate.

VII. Ille Rex Francorum vir inlustris. Quotiescumque petitionem Sacerdotum vel ancillarum Dei ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exercemus, & nobis ad mercedem vel ad stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Ideoque Dominis viris sanctis ac venerabilibus apostolicis in Christo patribus omnibus Episcopis, vel omnibus Abbatibus, seu inlustribus atque magnificis viris Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, vel omnibus Vassis nostris, vel omnibus Missis nostris discurrentibus. Cognoscatis quod inlustris Abbas ille de monasterio illo in pago illo, in loco qui dicitur ill. in honorem Sancti ill. constructo, una cum Monachis vel Dei ancillis ad lau-

dem Christi canendum sub religionis norma converfantibus, clementia regni nostri suggestionem inculit ed quod gloriosus Dominus & genitor noster ill. quondam Rex per suam præceptionem suâ manu roboratam talem emunitatem ad ipsam casam Dei Sancti ill. vel Monasterii ill. vel ipsi Abbati habuisse concessam atque indultam, ut nullus Judex publicus vel quislibet judicaria potestate accidens in cortes vel villas ipsius Monasterii nullum debuisse habere introitum, nec ad causas audiendas, nec ad fredam exigendam, nec fidejūſſores tollendos, nec mansiones aut paradas requiriendas, nec ulla retributions exactandas; quod fiscus noster exinde habere poterit, nullatenus exactetur, nec requiratur. Unde & confirmationes anteriorum Regum parentum nostrorum nobis in præſente protulit relegendas; peritque Cellitudinem nostram ut circa ipsum Monasterium nostra hac deberet auctoritas generaliter confirmare. Quod nos beneficium gratanti animo pro mercedis nostræ augmentatione non solum confirmantes, sed etiam novum sub emunitatis nomine concedentes, per hoc præceptum specialius decernimus atque omnino jubemus, quod in perpetuum absque ulla obstaculis & refragationibus volumus esse mansurum, ut ab illico introitu Episcopi aut Archidiaconi ad orationem aut prædicationem lucrandam nullus Judex publicus in curtes vel villas ipsius Monasterii ullum debeat habere ingressum, nec ad causas audiendas, nec fredam exigendam, nec fidejūſſores tollendos, nec mansiones aut paradas requiriendas, nec ulla retributions exactandas; quod fiscus noster exinde habere poterit, nullatenus exactetur nec requiratur. Nisi, ut diximus, pro mercedis nostræ augmentatione, sicut ab antecessoribus Regibus parentibus nostris, seu & Domino glorioſo genitore nostro ill. quondam Rege, moderno tempore fuit concessum atque indultum, ita nostris oraculis pleniū confirmamus, quod in perpetuum volumus esse mansurum. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, & per tempora melius conservetur, manus nostra signaculis subter eam decrevimus roborare, & annulo nostro subter sigillavimus.

Confirmatio de omni corpore facultatis Monasterii.

VIII. Ille Rex illi Patrio atque omnibus Agentibus. Rectum esse censemus, &c. ut *suprà pag. 393.*

*Ut causas auctorum adsumendi aliquis
licentiam habeat.*

IX. Malorum necesse est tergiversationem regali coercere censurā. Igitur apostolicus vir ille, illius urbis Episcopus, &c. *ut suprā pag. 394.*

Indiculus Regis de privilegio.

X. Ille Rex Francorum vir inlustre illi Comiti, &c. *ut suprā pag. 452.*

Alius Indiculus regalis.

XI. Karolus gratiā Dei Rex Francorum, &c. *ut suprā pag. 460.*

Iam aliud.

XII. Ille Rex Francorum viris inlustribus Patriciis, Comitibus, Telonariis, vel omnibus curam publicam agentibus. Si opportuna beneficia ad loca sanctarum Ecclesiarum vel Sacerdotibus præstare non definemus, hoc nobis procul dubio in eterna beatitudine retribuere confidimus. Igitur cognoscat magnitudo seu almitas vestra quod nos ad petitionem apostolici Viri, illius urbis Antifititis, talem propter nomen Domini, ejus meritis compellentibus, beneficium præstissime cognoscite ut ubique infra regnum nostrum Missi sui mercare videntur, vel pro reliqua necessitate discurrent, nullum teloneum nec quamlibet redhibitionem exindè ad partem fisci nostri nec ipse nec Missi sui solvere non debeant. Propterea per præsentem Præceptum decernimus quod perpetualliter mansurum esse volumus, ut nullum teloneum in nullis civitatis aut pagis vel ubicunque in regno nostro teloneus exigitur, nec de navalii nec de carali evictione, nec de rocatico, nec de pontatico, nec pulveratico, nec saltuatico, nec cespitatico, nec de saumariis, nec de eo quod homines eorum ad dorsum portant, nec nullā redhibitione, quam fiscus noster exindè sperare poterat, nec vos nec juniores aut successores vestri non requiratis nec exigatis; sed omnia & in omnibus hoc propter nomen Domini ipse Pontifex vel successores sui aut memoria Ecclesia Sancti illius habent indul- tum, vel in luminaribus ipsius loci proficiat. Quia vero auctoritas ut perpetuis temporibus valeat, propria eam manu infra decrevimus roborare.

Epistola donationis.

XIII. Mundi terminum ruinis crebrescentibus adpropinquare indicia certa manifestant, &c. *ut suprā pag. 403.*

Alia donatio.

XIV. Ego ille de misericordia Dei & pietate confitus, per hanc epistolam dona-

Tom. II.

tionis datum donatumque in perpetuum esse volo ad basilicam Sancti illius, ubi ipsius pretiosum corpus requiescit, & venerabilis vir ille Abba præesse videtur, &c. *ut suprā pag. 469.*

Donatio de parva re ad Ecclesiam.

XV. Si aliiquid de rebus nostris locis Sanctorum, &c. *ut suprā pag. 407.*

Cessio à die præsente ad Ecclesiam.

XVI. Dum fragilitas humani generis pertimescit ultimum vitæ tempus, &c. *ut suprā pag. 405.*

Iam alia cessio.

XVII. Ego ille cogitans Dei amorem vel aeternorum bonorum retributionem, ideo cedo à die præsente ad supradictam basilicam & Monachos ibidem consistentes cessumque in perpetuum esse volo portiones meas in loco nuncupato ill. sitas in pago ill. quæ mihi tam de alode quam de comparato vel de quolibet abstracto advenit, vel legibus advenire potest, in suprā memorato loco, tam terris, dominibus, edificiis, mancipiis, libertis, accolabus, merito accolonorum, vineis, silvis, pratibus, pascuis, campis, cultis, incultis, aquis, aquarumve decuribus, mobilibus & immobilibus, cum omnibus adjacentiis & appendiciis vel coloniciis ad me pertinentibus, vel omni integritate, vel superposito, quicquid dici aut nominari potest in suprā memorato pago vel loco suprā nominato vel utique de supradictis portionibus tenere visus sum, totum & ad integrum à die præsente ad jam memoratum Monasterium vel ad ipsos Monachos ibi consistentes perpetualiter tradō atque transfundō de meo jure in eorum dominationem ad possidendum, ut quicquid à die præsente exindè facere voluerint, liberam ac firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendi. Si quis vero, quod fieri non credo, in futurum, sive ego ipse, aut ullus de heredibus vel proheredibus meis, aut villa emissā vel opposita persona, vel quilibet, qui contra hanc cessionem meam, quam ego bona voluntate fieri & affirmare rogavi, venire, agere, aut resultare, vel quibuscunque modis repetere aut infrangere conatus fuerit, nec hoc valeat vindicare quod repetit, & insuper partibus suprā memorati Monasterii vel Monachis ibi consistentibus duplum tantum quantum ipsa res eo tempore meliorata valuerint componat, & insuper socio fisco multū aurilibrum unam coactus exsolvat, & huc

K k

cessio omni tempore firma permaneat ,
stipulatione subnexa . Actum loco illo.

Donatio ad casam Dei.

XVIII. Ille benè possidet res in seculo qui sibi de terrenis seu de caducis rebus comparat præmia sempiterna. Quapropter ego in Dei nomine ille , necnon & conjux mea , ambo pariter cogitantes de Dei timore vel æternâ retributione , proptereà donamus , tradimus aliquas res nostras ad Monasterium quod dicitur ill. quod dedicatum esse dinoscitur in honorem Sancti illius , ubi venerabilis vir ille Recto præesse videtur. Donamus igitur & donatum in perpetuo esse volumus , hoc est , in pago ill. nuncupato ill. fluvio ill. mansos tantos , cum hominibus ibidem commanentibus vel aspiciensibus ill. vel ill. cum domibus , ædificiis , curtiferis , cum wadris , campis , terris , tam cultis quam & incultis , silvis , pratis , pascuis , sarinariis , cum inviis , perviis , aquis , aquarumque discursibus , mobilibus & immobilibus , præsidiiis , peculiis , pecoribus , omne & ex omnibus , quicquid in ipso loco nostra videtur esse possestio vel dominatio , rem exquisitam , totam & ad integrum , tam de alode quam & de comparato seu de quolibet adtractu , quicquid ad nos ibidem noscitur pervenisse , de nostro jure in jus & dominationem jam dieti Monasteriu per hanc chartulam donationis sive per testucam atque per andelangum à die presente donamus , tradimus , atque perpetualiter in omnibus transfirmamus . In ea vero ratione ut pars prædicti Monasterii ab hac die hoc habeat , teneat , atque possideat , vel quicquid exinde facere voluerit , liberam ac firmissimam , Christo proprio , in omnibus habeat potestatem . Et si quis deinceps , quod futurum esse non credimus , si nosmetipsi , quod absit , aut ullus quislibet de heredibus nostris , seu ulla quælibet extranea persona contra hanc donationem venire aut eam calumniari præsumperit , si se exiadè non corixerit , à liminibus sanctæ Ecclesiæ excommunicatus & sequestratus appareat , & insuper ante tribunal Christi hac de causa se judicatum iri cognoscatur . Cui verò calumniam intulerit , auruncias tant. argenti libras tant. coactus exsolvat , & quod repetit nullo modo evindicare prævaleat ; sed præsens donatio hæc nostris & nobis rogantibus bonorum hominum manibus roborata , quorum nominavel signacula subter tenentur inserta , stipulatione nostra positæ , diuturno tempore ma-

near inconclusa . Actum . Et reliqua .
Precaria ad casam Dei.

XIX. Domino venerabili & in Christo patre ill. Episcopo de Monasterio illo , quod est constructum infra muros illius civitatis juxta fluvium ill. &c. Igitur ego in Dei nomine ille . Dum non est incognitum qualiter omnem rem portionis meæ in pago ill. in loco nuncupato ill. super fluvio ill. & in alio loco qui dicitur ill. id est manus tantos , cum domibus , ædificiis , curtiferis , cum wadris , silvis , terris arabilibus , campis , pratis , pascuis , cum inviis , perviis , & mancipliis ibidem commanentibus vel adspicientibus , quantacunque in ipsis locis mea fuit possestio vel dominatio , vobis ad ipsum Monasterium superius nominatum ad opus Sancti ill. tradidi atque transfirmavi . Sed postea mea fuit petitio , & vestra non denegavit voluntas , ut ipsam rem , dum advixero , per vestrum beneficium usufructuario mihi præstissemis ad habere . Quod ita & fecisti . Similiter etiam modo expetivi à vobis aliquam rem vestram in pago illo , in loco nuncupato ill. super fluvio illo illam videlicet rem quam quondam ille homo per vestrum beneficium tenere visus est , ut eam mihi in usum concedere dignaremuni . Et pro ipso usu censivi vobis annis singulis denarios seu solidos tantos , ut ipsos ad festivitatem Sancti illius , die mensis illius , exolvere facerem . Et si de ipso censu tardus aut negligens apparuerim , fidem exinde faciam , & contra ipsam casam Dei compонere debeam . Et sic nobis complacuit atque convenit ut ipsas res nec vendere , nec donare , nec concambiare , nec in ullam quodlibet naufragium imponere licentiam non habeam , nisi tantum , dum advixero , usitare & meliorare faciam . Et post meum ex hac luce discessum , filius meus nomine ill. in ipsa precaria vel in ipso censu adstante debeat . At post ejus discessum ipsas res cum omni supraposito , quicquid ibidem adtractum emelioratumque repertum fuerit , vel transitus ejus ibidein dereliquerit , absque ullius contradictione vel judicaria consignatione revocare faciat in vestrum dominium . Et ut hæc precaria firmior habeatur , de quinquennio in quinquennium sit renovata , quatenus sic semper permanere valeat in effectum , stipulatione interposita . Actum . Et reliqua .

Præstaria ad casam Dei.

XX. Ego in Dei nomine ille , Abba de Monasterio illo quod est constructum in

Lindenbrogii.

honore Sancti illius, dilecto amico nostro nomine ill. & uxori sue nomine ill. Dum non est incognitum qualiter aliquas res vestras in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvio illo, hoc est, mansos tantos, cum domibus, adficiis, curtiferis, cum vadis, campis, terris, pratis, pascuis, cum inviis, perviis, & mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus his nominibus ill. & ill. vel quantumque in ipso loco vestra fuit possessio vel dominatio, nobis ad jam dictum Monasterium ad opus Sancti ill. tradiditis atque confirmatis. Sed postea vestra fuit peritio, & nostra non denegavit voluntas, ut ipsas res, dum advixeritis, ususfructu jure prafitistimus ad habere. Quod ita & fecimus. Et pro ipso usu censitis nobis singulis annis denarios tantos, ut ipsos ad testitatem Sancti ill. die mensis ill. exolvere faciatis. Et si de ipso censu tardi aut negligentes apparueritis, fidem exindè faciatis, & contra ipsam casam Dei componere debatis. Et sic nobis complacuit atque convenit, ut ipsas res nec vendere, nec donare, nec alienare, nec concambiare, nec in ullum quodlibet naufragium ponere licentiam non habeatis; nisi tantum, dum advixeritis, usitare & meliorare faciatis; & post vestrum amborum discessum ipsas res emelioratas absque ullius contradictione vel judicaria assignatione revocare faciamus in nostrum dominium. Et huc præstaria de quinquennio in quinquennium sit renovata, quatenus permanere valeat in effectum, stipulatione composta, diuturno tempore inconvulta. Actum. Et reliqua.

Donatio ad casam Dei.

XXI. Domino verè sancto ac reverendissimo Monasterii illius, &c. ut supra pag. 456.

Precaria ad casam Dei.

XXII. Dominis verè sanctis Monasterii in honorem sancte Marie & sancti Petri & sancti Pauli, Principum Apostolorum, constructi in pago Westinensi, ubi illustris Abbatissa ill. custrix præfesse videtur, unà cum norma plurima ancillarum ibidem consistentium, ego illa semina. Dum non habetur incognitum, sed plurimis est manifestum, quod ego res proprietatis meæ in loco qui dicitur ill. per epistolam donationis ad ipsum Monasterium vestrum delegavi. Propterè experti à vobis, & vos petitionem meam non denegasti, ut ipsas res, quandiu advivo, sub usu beneficii vestri tenere & usuare debeam, & aliubi

Tom. II.

ipsas res alienare pontificium non habeam, & post meum quoquè discessum cum omnire emeliorata ad ipsum Monasterium absque ulla expectata traditione vos vel Rectores ipsius Monasterii in eorum faciant revocare potestatem & dominationem. Et ut in postmodum aliquod præjudicium ex hoc generare non debeam, propterè hanc precariam vobis vel ipli Monasterio vestro emittendam decrevi, ut neque ego neque ullus de heredibus meis, quamvis per longinquā spatia, ipsas res repeterem non debeamus. Quod qui fecerit, inferat vobis vel partibus ipsius Monasterii sive Rechoribus auri libram unam argenti pondrio duo, & præsens precaria firma permaneat. Et ut alia præcaria de quinquennio in quinquennium renovantur, itam vero non sit necesse renovare, sed per semestriam omni tempore obtineat firmitatem, cum stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

Preflaria.

XXIII. Dulcissimæ feminæ ill. ego illa Abbatissa. Dum non est incognitum qualiter tu ante hos dies rem proprietatis tuz in pago ill. in loco qui dicitur ill. ad Monasterium sancte Marie adfirmasti, unde precariam à nobis vel ab ipso Monasterio petiisti, propterè has litteras in te adfirmavimus, ut dum advivis usualiter ipsam rem tenere & dominare debeas, & aliubi ipsam alienare pontificium non habeas, & si hoc conatus eris facere, ipsam rem à die præsente perdas. Et ut has litteras firmiores obtineas, manu nostrâ sulter adfirmavimus, cum stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

Traditoria de terra.

XXIV. Notitia qualiter & quibus presentibus veniens homo aliquis Advocatus Sancti illius, &c. ut supra pag. 458.

Precaria de ipsa villa dum vivi.

XXV. Domino venerabili in Christo Patri Domino ill. Abbatii de Monasterio ill. vel omni congregacioni Monachorum in Monasterio illo, quod est in pago illo, in honorem Sanctorum illorum constructo, ibidem Deo deferventi, ego enim ille. Dum non habetur incognitum, sed inter plures cognoscitur, quod ego res meæ juris ac proprietatis meæ, quæ sunt in pago illo & illis conditis vel finibus illis, villas & loca nuncupata ill. & ill. cum omni merito vel termino suo, cum omni integritate vel appendiciis, vel adjacentiis, vel supra positis, seu servos & ancillas, accolat,

Kk 2

Formulae

519

libertos, libertas, cum omni peculiari & merito eorum, ad jam dictum Monasterium à die præsenti per meam epistolam confirmavi, & vos omnia supra memorata vel quantum ipsa epistola consummearat, per meam traditionem ad partem jam dicti Monasterii in vestro jure vel potestate receperitis; sed dum postea mea fuit petitio vel supplicatio, & vestra præstitit bona voluntas, ut ipsas res, quandiu advixeris, per vestrum præstatum beneficium tantummodo usufructuario ordine habeam vel possideam, eo videlicet modo ut quicquam exinde minuendi aut distrahendi aut alienandi non habeam potestatem. Quod si fuerit, quod absit, aut ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, vel quislibet qui in aliqua contrarietate aut diminutione seu calumnia orta fuerit, aut surrexerit, aut adesse conatus fuerit, in primis ipsas res amittat, & Abbas Monasterii vestri eas ad integrum recipiat, insuper & alias tantas res partibus ipsius Monasterii componere & adimplere faciat. Et quia censisti me annis singulis pro ipsis rebus in festo Sancti ill. argentum vel quidlibet solvere faciam, si de ipso censu ad eum placitum negligens fuero, spondeo ut ipsum in duplum solvam. At dum hæc omnia supra memorata in libavero, nec vos nec juniores aut successores vestri de ipsis rebus ullam diminutionem vel contrarietatem, si spatium vite Dominus mihi prolongare dignatus fuerit, facere præsumatis. Post meum quoque discessum omnes ipsas res, cum omni addita melioratione vel omnibus suprapositis, cum omnibus rebus atque corporibus, opibus atque præsidii, absque ullius judicis aut heredum meorum expectata consignatione aut traditione vos aut agentes vestri jam dicti Monasterii vestri in eorum faciant revocare vel recipere dominationem vel potestatem, sicut eorum continet epistola, perpetualiter faciendo quod egerint.

Sequitur præstaria.

XXVI. In Dei nomine ille Abba & omnis Congregatio fratrum nostrorum aut Monachorum in Monasterio ill. Domino deservientium, in Christo filio illo. Dum tua fuit petitio vel supplicatio, & nostra decrevit voluntas, ut præstatum beneficium de rebus nostris tibi facere debemus, quod ita & fecimus, quæ sunt in pago ill. in condita illa, in loco qui vocatur sic, quem tu aut ill. per epistolam donationis à die præsente ad jam dictum Monas-

520

terium nostrum ill. confirmavit, id est, mansum cum casa, vel alias terras, vel quantum ipsa epistola contuere videtur, ut quandiu advixeris, aut ad v. aut x. aut xv. annos ipsas res usualiter habere & possidere vel excolare debebas, at nihil exinde minuendi, aut alienandi, vel detrahendi, aut in pejus vertendi non habeas potestatem, neque transferendi quicquam, quod si feceris, aut in alio contrario aut iniquo ingenio vel contrarietate aut tu ipse, aut aliquilibet homo de ipsis rebus adesse aut adstare conatus fuerit in primis ipsas res amittas vel perdas, & alias tantas vel tales partibus jam dicti Monasterii componere & solvere facias. Et censuimus de annis singulis pro ipsis rebus in festo Sancti ill. ceram aut argentum tant. partibus ipsius Monasterii solvere facias. Et si de ipso censu negligens fueris, ipsum duplum reddas; & hæc præstaria nostra usque ad eum placitum firma permaneat, stipulatione subnixa. Acta ibi. Et reliqua.

Alia precaria.

XXVII. Domino sancto & apostolicā fede colendo Domino & in Christo patri ill. ego ill. & conjux mea illa. Pluribus non est incognitum qualiter propter nomen Domini ad Ecclesiam illam in honorem Sancti illius villam nostram nuncupatam ill. sitam in pago ill. per epistolam cessionis visi sumus concessisse, etiam vos ad partes suprascriptæ Ecclesiaz recepisse. Sed dum postea nostra fuit petitio, & vestra benevolenta & pietas, ipsam villam, dum advivimus, aut qui parte suâ ex nobis superstes fuerit, dum advivit, nobis ad beneficium usufructuario ordine excoleadam tenere permisisti, eâ scilicet ratione ut nihil exinde penitus de qualibet re alienandi aut minuendi pontificium non habeamus, sed absque ullo præjudicio suprascriptæ Ecclesiaz vel vestro eam tantummodo excolare debeamus, ideo hanc precariam vobis emittimus, ut nullo unquam tempore nostra possessio, etiam si spatiū vite nobis Dominus prolongaverit, nullum præjudicium aut diminutionem aliquam de ipsa villa vobis generare non debat; nisi uſu tantum, dum advivimus, habere debeamus. Et post nostrum amborum discessum, cum omni re meliorata, quicquid ibidem undique adtrahere aut meliorare poterimus, per hanc precariam, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, absque ullius Judicis aut heredum nostrorum expectata traditione

Lindenbrogii.

vos & successores vestri aut agentes Ecclesie in vestram eam faciat dominationem revocare perpetualiter possidetam vel quicquid exinde facere elegeris, sicut nostra continet epistola, ad profectionem prefatae Ecclesie Domini illius liberum habeatis arbitrium. Facta precaria ibi. Et reliqua.

Venditio ad Monasterium.

XXVIII. Venerabili in Christo patri illi Abbatii de Monasterio Sancti illius &c. ut supra pag. 505.

Precaria de venditione.

XXIX. In Christo venerabili patri & Domino illi Abbatii &c. ut supra pag. 506.

Commendatia de re vendita.

XXX. In Christo venerabilis Abbas ille de Monasterio illo, quod est in pago illo &c. ut supra pag. 506.

Præceptum de clericatu.

XXXI. Si eis qui se ad onus clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus &c. ut supra pag. 386.

Carta de ducau & patruau vel comitatu.

XXXII. Perspicue regalis in hoc perfecta conlaudatur clementia &c. ut supra pag. 380.

Traditoria in itinere perendo.

XXXIII. Dominis Sanctis & Apostolicis sedibus collocatis Episcopis, Abbatis, vel Abbatissis &c. ut supra pag. 441.

Alia traditoria.

XXXIV. Dominis Sanctis & Apostolicis ac venerabilibus in Christo patribus Regibus &c. ut supra pag. 503.

Epistola traditoria legatariorum vel minima facienda istius instar.

XXXV. Ille Rex omnibus Agentibus. Dum & nos in Dei nomine Apostolico &c. ut supra pag. 381.

Carta de causa suspensa.

XXXVI. Cognoscat magnitudo seu utilitas vestra dum & nos ad præfatos Apostolico viro illi. &c. ut supra pag. 387.

Carta de Mundeburde Regis & Principis.

XXXVII. Rectum est ut regalis potestas illis tuitionem impertiat quorum necessitas comprobatur. Igitur &c. ut supra pag. 388.

Alio modo.

XXXVIII. Ille Rex vir inluster Dominis Sanctis ac venerabilibus in Christo patribus omnibus Episcopis, vel omnibus Abbatibus, seu & inlustribus viris Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, vel omnibus Agentibus, seu omnibus Missis nostris discurrentibus, vel omnibus

paribus & amicis nostris, tam presentibus quam futuris, bene cupiens vester. Comperiat magnitudo seu industria vestra quod veniens venerabilis vir ille, Abba de Monasterio Sancti illius, tam se quam & ipsum Monasterium cum omnibus rebus suis ad nos se pleniū commendavit; & nos postea gratante animo ipsum venerabilem virum illum Abbatem cum ipso Monasterio vel hominibus suis & omnes causas suas amabiliter sub nostro recipimus mundeburdo vel defensione. Ideoque salutantes magnitudinem seu industriam vestram, vobis omnino per has litteras rogamus atque præcipimus ut nullus ex vobis jam dictum venerabilem Abbatem, vel ipsum Monasterium, nec homines, nec res suas, quas ad præfens habere videtur, vel inantea Christo propitio, per bonis hominibus ibidem conlatum fuerit, nullus inquietare nec condemnare vel aliquid de rebus suis minuare omnino præsumat; sed cum Dei gratia & nostro mundeburdo vel defensione tam eum quam suos homines residere cum quiete sinatis. Et si aliquæ cause adversus ipsum Abbatem vel Monasterium ipsius seu homines ejus fuerint, quæ in pago absque suo iniquo dispendio recte definitæ non fuerint, eas usque ante nos omnimodis fiant suspensas vel reservatas, & postea ante nos per Legem & Justitiam finitivam accipient sententiam. Et ut certius credatis, manu propriâ subter firmavimus & de anulo nostro sigillavimus. Signum Domino illo Rege. Ille recognovi & subscripsi. Datum die illo, anno illo, loco illo.

Ut leudes famia promittantur Regi.

XXXIX. Ille Rex Comiti illi. Dum & nos unà cum consensu Procerum nostrorum &c. ut supra pag. 396.

Sacramentum fidelitatis.

XL. Repromitto ego quod ab isto die inantea fidelis ero Domino Karolo &c. ut supra tom. I. pag. 377.

Commutatio cum Rege.

XLI. Ille Rex illi Regi. Nemo sibi quicquam cernitur minuere quicquid è contrâ recipit in augmento. Dum inter nos &c. ut supra pag. 390.

Confirmatio Regis de omni corpore facultatis.

XLII. Merito regalis clementia in illis collata munera vel proprietates parentum nostrorum confirmare deliberat quos cognoscit &c. ut supra page 391.

Præceptum de lessouerpo per manum Regis.

XLIII. Quicquid in præsentia nostra

Formulae

523

agitur, vel per manum nostram videtur esse transvultum &c. ut suprà pag. 382.

Prologi de cessionibus regalibus.

XLIV. Merito largitatis nostrarre munere sublevantur &c. ut suprà pag. 383.

Iem. Perspicue compendius regalibus illud adscribitur &c. ut suprà pag. 383.

Cessio ad laicos.

XLV. Nihil, ut ait Apostolus, in hunc mundum intulimus, nec quicquam ex eo auferre nobiscum poterimus &c. ut suprà pag. 383.

Confirmatio ad seculares viros.

XLVI. Regiam consuetudinem exercemus & fidelium nostrorum animos adhortamur &c. ut suprà pag. 385.

De Regis amfritione.

XLVII. Reclum est ut qui nobis fidem pollicentur inlefam, nostro tueantur auxilio. Et quia ill. noster fidelis &c. ut suprà pag. 386.

Præceptum donationis inter virum & uxorem.

XLVIII. Dum Dominus omnipotens, Creator cœli & terra, permisit, juxta quod legitur in principio, &c. ut suprà p. 381.

Carta donationis inter virum & uxorem, quæ gestis municipalibus sù allegata.

XLIX. Quicquid inter conjugatos de propriâ facultate ob amorem dilectionis &c. ut suprà pag. 408.

Alia donatio.

L. Quandoquidem Deus voluerit inter virum & uxorem, ad pacis vinculum atque concordiam necdendam, ut res eorum inter se condonare deberent, sicuti & fecerunt. Ideoque complacuit atque convenit inter venerabilem virum illum & uxorem illius nomine illam, eo quod inter eos agnatio minimè esse cerneretur, ut alter alteri de rebus eorum inter se condonare deberent. Quod ita & fecerunt. Dedit itaque venerabilis vir ille uxori sua nomine illa de rebus suis in pago ill. in loco nuncupato ill. super fluvio ill. hoc est mansos tantos, cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, terris, silvis, pratibus, pascuis, campis, mobilibus & immobilibus, mancipiis ibidem commanentibus vel adipiscientibus his nominibus ill. & ill. cum omni integritate vel soliditate, quicquid ibidem jure hereditario ad se pertinere videatur. Similiter visa est reddere uxor ill. nomine ill. præfato jugali suo nomine ill. de rebus suis in pago illo in loco nuncupato ill. super fluvio ill. mansos tantos, cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris,

524

terris, tam cultis quam incolitis, silvis, campis, pratibus, pascuis, cum inviis & per viis eorum, integra omnia & ex omnibus, quicquid ibidem sua fuit possesio vel dominatio. Similiter etiam omne præsidium vel elaborata eorum inter se pars parti viuis est donare. In tali verò tenore, ut quisquis de eis pari suo in hoc seculo superstes fuerit, omnes res quas dedit & quas accepit, in suo jure & dominatione recipere debeat, habeatque tenendi, dandi, vendendi, commutandi, heredibusque suis ad possidendum relinquendi liberam in omnibus potestatem. Propterea has duas epistolæ ad fatimas uno tenore conscriptas inter se fieri vel firmare rogaverunt, ut nullus quilibet de heredibus ac proheredibus eorum hanc congruitatem inter eos faciat illo unquam tempore possit irrumperet, nisi absque ullius contradictione omni tempore firma & stabilis permaneat. Quod si aliquis de heredibus ac proheredibus eorum hanc cessionem calumniari præsumperit, dupliciter quantum eo tempore ipsæ portiunculæ valuerint, & insuper ad partem fisci, auri uncias tantas, argenti libras tantas coactus exsolvat, & quod repetit nullum obtineat effectum, sed, sicut diximus, haec epistolæ tam à nobis quam ab aliis bonorum hominum manibus roboretur, omni tempore firma & stabiles permaneant, stipulatione interposita. Actum. Et reliqua.

Obnoxiatione à patre in filios fada.

LI. Dulcissimis filiis meis illis. Omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos &c. ut suprà pag. 411.

Donatio quam pater donat filio suo.

LII. Dulcissimo atque amantissimo filio meo illi, ego ille genitor tuus. Dur & ego te dulciter enutrivi &c. ut suprà pag. 500.

Alia donatio de eadem re.

LIII. Ego in Dei nomine ille. Amore Domini nostri Jesu Christi, ut veniam de licet meis &c. ut suprà pag. 501.

Charta cum in locum filiorum nepotes iisfiliuntur ab avo.

LIV. Dulcissimis nepotibus meis illis, ego ille. Quicquid filiis vel nepotibus de facultate pater cognoscitur ordinasse, voluntatem ejus &c. ut suprà pag. 480.

Alia de eadem re.

LV. Ego in Dei nomine ille & conjux meilla dilectissimis nepotibus nostris nec non & neptibus nostris illis. Constat verò, prout fragilitas humana exposcit, quæ

primi parentis culpā existente mortis debitum quotidie nolens volensque perfolvit, quod genitor vester nomine ille filius noster de hac luce ante nos visus est decepisse, & nos Dei omnipotens providentia ei reservati supertores fuerimus. Hac igitur de causa complacuit nobis atque convenit ut pro ipso proprietatis jure, in quo genitor vester legitimè succedere debuit si nobis in hoc seculo superest fuisse, ita vos post nostrum quoque discessum squalem partem cum avunculis vel amitis vestris filiis vel filiabus nostris ad integrum accipere debeatis. Propterea per hanc chartulam traditionis, sive per festucam atque per andelangum donamus, tradimus vobis, sicut diximus, de omni re proprietatis nostrae, quicquid ad praesens possidere vissimus, id est, tam in terris quam in silvis, campis, pratis, pascuis, vineis, mancipliis, peculiis, pecoribus omnia & ex omnibus, ut ipsam hereditatem, sicut diximus, æqualiter contra heredes nostros filios vel filias nostras, ipsam videlicet portionem quam pater vester ille hereditate voluerit accipere debeatis, ut ab hac die habeatis, teneatis, atque possideatis, & inter vos legitimè dividere faciatis, vel quicquid exinde facere volueritis, libera in omnibus habeatis potestatem. Et si quispiam contra hanc chartulam cessionis aliquam calumniam stabilire presumperit, vel vobis ipsam portionem per fraudem abstrahere voluerit, componat vobis duplizer, id est, quantum eo tempore ipsa portio valuerit, & insuper inferat ad partem fisci auro uncias tant. argento libras tantas. Et hoc actu exsolvat, & insuper quod repetit nullatenus evindet, sed praesens epistola hæc omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnixa. Actum. Et reliqua.

Carta cum quis nepoti aliquid meliorare voluerit.

LVI. Dulcissimo nepoti meo illi. Quicquid pater unumquemque de filiis vel nepotibus plus habere voluerit, hoc sibi secundum Legis ordinem sine consortis repetitione defendat, nec presumat aliquis contra voluntatem patris agere. Igitur ego in Dei nomine ille, dum & me jam senectus adgravat, & necessitates ut oportet procurare non valeam &c. *ut supra pag.*

¶¶.

Alia de eadem re.

LVII. Dulcissimis nepotibus meis illis, necnon & neptibus meis illis, ego in Dei

nomine ille. Licet pro servitio vel benevolentia quam circa me die noctuque exhibuisti, de rebus proprietatis meæ vobis aliquid condonare deberem, sicuti & feci. Ideoque per hanc epistolam cessionis, sive per festucam atque per andelangum dono trado vobis aliquam rem meam in pago illo, in loco qui dicitur ille, id est, mansos tantos, cum ædificiis suprapositis, una cum terris, silvis, campis, pratis, pascuis, communis, necnon & mancipiis ibidem commanentibus vel adspiciuntibus, omnia & ex omnibus, quicquid in ipso loco mea videtur esse possessio vel dominatio. In tali vero ratione ut hac omnia superius nominata à die præsente habeatis, teneatis, atque possideatis, vel quicquid exinde facere volueritis, libera in omnibus habeatis potestatem. Et si quis deinceps, quod heri non posse credo, si ego ipse, quod absit, aut ullus de heredibus ac proheredibus meis hanc cessionem refragare tentaverit, si se exinde non correxerit, à Collegio sanctæ Dei Ecclesiae alienus existat, & insuper infestat vobis duplizer, id est, quantum eo tempore ipsa res valuerint, & quod repetere videtur, nullum obtineat effectum, sed præsens hæc epistola tam à me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma & stabilis permaneat. Actum. Et reliqua.

Traditio respectialis, sive epistola qualiter extraneus in locum filiorum adoptetur.

LVIII. Domino fratri illi, ego in Dei nomine ille. Dum igitur & peccatis meis facientibus procreationem filiorum minimè habere videor, & me paupertas vel infirmitas corporis assidue opprimere videtur, ideo complacuit mihi atque convenit ut in locum filiorum vel filiarum te adoptare deberem, quod ita & per hanc epistolam visus sum fecisse. Dono igitur tibi omnes res proprietatis meæ, quacunque de parte paterna seu de materna acquisisse videor, id est, in pago illo, in loco nuncupato illo, hoc est, mansos tantos cum ædificiis suprapositis, curtiferis, cum wadris, silvis, terris arabilibus, campis, pratis, pascuis, adjacentiis, seu & mancipiis ibidem commanentibus, cum omni suppellesti domus meæ, quicquid ibidem præsenti tempore possidere videor, in tuam transfirmo dominationem. Similiter & in alio loco qui dicitur ill. in ipso jam dicto pago, id est, mansos tantos, cum ædificiis suprapositis, curtiferis, silvis, campis, pratis, pascuis, communis.

Formulæ

& mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus , id est , quantumcunque in ipso loco mea viderur esse posse vel dominatio , tocum & ad integrum per hanc chartulam cessionis , sive per Fefucam arque per andelangum de meo jure in jus & dominationem tuam perpetualiter transfirmo . In ea vero ratione ut quandiu advixero , victum mihi , potum , & vestimenta , & calciamenta in omnibus sufficienter procurare debetas , ut exinde mihi omnibus diebus vite meæ nihil deficiat ; quod si hoc non feceris , ipsas res , quas tibi delegavi , ad integrum perdas . Propterea hanc epistolam tibi fieri vel firmari rogavi , ut nullo unquam tempore aliquis de heredibus meis seu proheredibus hanc convenientiam inter nos factam immutare vel refragare non possit , sicut superius continetur . Et scilicet ratione ut quandiu advixero , meam necessitatem in omnibus procurare debetas in cibo & potu , in vestimentis seu calciamentis ; & post meum discessum ipsæ res , quas tibi tradidi , in tua dominatione permaneant , vel quicquid ibi deinceps facere volueris , liberam in omnibus habebas potestatem . Et si ullus quilibet , quod sienatum esse non credo , si aliquis de propinquis meis , vel qualibet alia persona hoc emutare vel temerare presumperit , inferat tibi tandem quantum ipsæ res valuerint , & insuper ad partem fisci auro uncias tant. argento libras tantas coactus exsolvat , & quod repetit nihil evindet , sed praesens hæc epistola adoptionis omni tempore firma & stabilis permaneat , cum stipulatione subnexa . Actum . Et reliqua .

Alia de eadem re.

LIX. Ego in Dei nomine ille . Dum peccatis meñ facientibus orbatus sum filiis meis , placuit ut te illum , unum cum consenu patris tui , in civitate illa cum curia publica & defensore de potestate patris naturalis descendenter & in meam potestatem venientem in locum filiorum adoptarem , quod ita & feci . Et vero ratione ut quandiu advixero , victum & vestitum , tam in dorso quam in lecto , seu calciamento , mihi in omnibus sufficienter impertias & procures , & omnes res meas , quascunque habere videor , tam in manso , vinea , prato , peculio , seu reliqua suppellectili domis , salvo jure meo , diligenter excolas . Post obitum quoque meum , sicut à me generatus fuisses , ita in omni hereditate mea per hanc epistolam adoptionis

statim sis successurus , vel quoquid de suopradictis rebus meis , quantascunque moriens dereliqueris , facere volueris , jure proprietario absque repetitione herendum meorum liberam & firmissimam in omnibus habebas potestatem . Quod si aliquis hoc temere emutare voluerit , inferat tibi tant . & quod repetit vindicare non valeat , sed praesens epistola omni tempore firma permaneat . Et reliqua .

Donatio ad filios naturales.

LX. Gestæ lex & consuetudo exposcit ut quæcunque persona naturales filios habuerit , & alios plures non habuerit , si eos voluerit in sua instituere hereditate , faciendo id liberam habeat potestatem . Ideoque ego ille &c. ut supra pag. 464 .

Si aliquis servò suo genitiove aliquid concedere volueris.

LXI. Justissimæ nostris sublevantur munericibus qui nobis fideliter & instanti famulantur officio . Ego in Dei nomine ille fidei nostro illo &c. ut supra pag. 425 .

Charta hereditaria.

LXII. Dulcissima filia mea illa . Dum non est incognitum , sed per populum divulgatum & paretactum , quod ego ex ancilla mea nom. ill. te generavi &c. ut supra pag. 461 .

Mandatum.

LXIII. Dulcissimo amico meo illi , ego ille . Rogo atque injungo caritat tuæ ut eas ad vicem meam ad civitatem illam &c. ut supra pag. 465 .

Hereditaria.

LXIV. In nomine Domini . Anno illo Domini nostri illius Regis , mensie illo , gesta habita apud laudabilem virum illum defensorem &c. ut supra pag. 465 .

Rescriptum.

LXV. Magnifico amico meo illi , ego ille . Cognitæ justæ injunctione tuæ , ut pertuum mandatum me rogasti &c. ut supra pag. 466 .

Charta ut filia cum fratribus in paterna succedant alode.

LXVI. Dulcissima filia mea illa ; ego ille . Diuturna sed impia inter nos consuetudo tenetur ut de terra paterna sorores cum fratribus portionem non habeant , &c. ut supra pag. 412 .

Padam inter parentes de eorum hereditate.

LXVII. Quicquid inter propinquos de aliode parentum , non judicari potestate coacta &c. ut supra pag. 413 .

Item alio modo.

LXVIII. Caritatis studio & dilectionis affectu

Lindenbrogii.

affectu inter propinquos decet ut quicquid de rebus eorum inter se diviserint &c. *ut suprà pag. 482.*

Iam alia aequalenia, vel padum.

LXIX. Auxiliante Domino nostro Iesu Christo, placuit atque convenit inter illum & germanum suum illum &c. *ut suprà pag. 456.*

Aliud padum divisionis inter fratres.

LXX. Padum divisionis inter fratres, id sunt ille & ille, heredes illius & illius quondam, qualiter inter se alodem &c. *ut suprà pag. 505.*

Qualiter in uno volumine viri & uxoris testamentum condatur.

LXXI. Regnante in perpetuo Domino nostro Iesu Christo, anno illo illius Regis, sub die illius mensis, feria illâ, indicione illâ, ego ille filius illius sanâ mente integroque consilio, metuens casus humanae fragilitatis, testamentum meum condidi, quod illi scribendum commisi, ut quando dies legiūmus post transiit meum advenierit, recognitis sigillis, inciso lino, ut Legis decretivæ auctoritas, per insulstrem virum illum, quem in hac pagina testamenti mei legatarium institui, gestis reipublicæ municipalibus titulis ejus persecutione ab ipsis muniatur, & in archiis basilicæ Sancti illius conservetur. Et

quicquid unumquemque de rebus meis propriis habere decrevi, singulariter in hoc testamentum meum inserere curavi. In reliquo vero qualeuscunque aut quacunque epistole aut testamento aut conscriptiones de nomine meo manu meâ firmatae ostensæ fuerint, & ante hoc testamentum prænotatae, quas hic non commemoravero, excepto de ingenuitatibus quas pro anima mea remedio feci aut adhuc facere volo, vacues permaneant. Et quod unicuique per hoc testamentum dederò dari que jussero, id ut fiat, detur, præsteretur, impletetur, te omnipotens Deus testem commuto. Quapropter non habetur incognitum qualia dispensante Deo ad loca Sanctorum illorum de rebus meis propriis delegavi in perpetuum ad possidendum: dedi quoque ad basilicam illam portiones meas ill. & quod in locis denominatis habere videor, id totum & ad integrum ad basilicam superius nominatam proficiat in

Tom. II.

augmentum. Illas verò cessiones quas ad libertos meos illos ad ingenuitates eorum confirmandas fecimus, id sunt ill. & ill. quando illos pro anima nostrâ remedio ingenuos dimisimus, dum advivunt, habeant, & post eorum deceßum cum omni supraposito ad jam dictam Ecclesiam Sancti illius, ubi eis patrocinium & defensionem constitui, revertantur. Volumus enim ut ingenuos quos modo aut in ante fecimus, quanticunque in ipsis locis manent quæ ad sanctam Ecclesiam delegavimus, inspectâ eorum libertate, super ipsas terras pro ingenuis commaneant, & aliubi commandendi nullam habeant potestatem, sed ad ipsa loca sancta debeant spectare, & nullus de ipsis lidemonia ad meos heredes ullatenus reddat, & hoc quod aliquibus ex eis per cartas dedimus, nullatenus aliub nec vendere nec alienare habeant licentiam. Similiter donavimus donatumque in perpetuum esse volumus ad Monasterium illud, ubi venerabilis Abba ille praefesse videtur, villas illas in pago illi cum omnibus adjacentibus vel appendiciis earum, quantumcunque ibidem teneare vel possidere videmur, & quolibet ad tractu ad nos pervenit, aut Legibus per venire debet, totum & ad integrum cum omni superposito à die presenti in honorem Sancti illius, ubi Abba ille, tradimus ad possidendum, cum domibus, edificiis, mancipliis, accolabus, libertis, tam ibidem oriundis quam aliund translatis vel ibidem communientibus, vineis, silvis, campis, terris cultis & incultis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decurribus, cum exitu & regressu, omni genere pecudum, tam maiore quam minore, mobilibus & immobilibus, omni re inexquisita, tam auro quam argento, vel reliquis fabricaruris, tam ministeriis Ecclesiæ, vel instrumentis chartarum, libris vel vestimentis Ecclesiæ, vel omni præsidio quod vivens Legibus possidere videor & mihi debetur, & quicquid dici vel nominari potest, totum & ad integrum ad jandictum Monasterium Sancti illius proficiat in augmentum, inspecto illo instrumento quod ante ad jam dictum Monasterium fecimus. Præter ista omnia reservavimus in Falcidia heredibus nostris villas illas in pago illo, in ea ratione ut facta mea in omnibus studeant conservare atque defendere. Quod si hoc facere neglexerint, quicquid eis deputavimus perdant, & de omni corpore facultatis meæ penitus reddantur extranei. Et

L 1

Formulæ

531

si aliquid comparavero, aut ex parentibus meis mihi obvenerit, vel adtraxero, vel quolibet ingenio ad me pervenerit, quod in isto testamento supra non commemoravimus, post meum difcessum cada Sancti illius per Rectores suos recipiat perpetualiter ad possidendum. Per praesens testamentum basilicam Sancti illius heredem meum instituo, & quicquid unicuique deputavi, fidei tuae committo. Quia hoc quod tibi deputavi, malo te habere quam me, te magis quam ceteros heredes ac proheredes meos. Si quis verò, quod futurum esse non credo, sive aliquis heredium ac proheredium meorum, vel quilibet opposita persona praesens testamentum meum infringere conatus fuerit vel tentare präsumperit, in primis, usque dum ad veram emendationem proinde corrigatur, Deum & Sanctos suos habeat contrarios, & à liminibus Ecclesiarum efficiatur extraneus, & insuper ei quem pulaverit, unà cum socio fisco, auri libras tant. Coactus exsolvat, & nihilominus praesens pagina firma permaneat, quam manu mea propriâ subter firmavi, & bonorum hominum signis vel allegationibus roborandam decrevi, stipulatione subnexâ. Actum. Et reliqua.

*Gesta juxta consuetudinem Romanorum,
qualiter testamenta allegentur.*

LXXXIII. Anno illo regnante Rege illo, sub die illo, in civitate illa, adstante viro illo laudabili defensori & omni Curia publicâ, vir magnificus ille prosecutor &c. ut supra pag. 425.

Textus mandati.

Domino magnifico fratri illi, ille. Petu & supplico atque tua caritati injungo, ut in vicem meam civitatem illam adestas, & donationem illam quam ego partibus illius de locis nostris nuncupatis illis sitis in pago illo per meum legitimum instrumentum confirmavi, prosequi & gestis municipalibus coram Curia publicâ & defensori facias allegari. Propterea tibi hoc mandatum conscripsimus &c. ut supra pag. 426.

Post recitationem mandati, vir honestus ille defensor dixit. Mandatum quidem recitatum est, sed suprascriptum testamentum, quod præ manibus habere dicu, amanuensis accipiar, & nobis præsentibus recitetur, & ut postular gestis publicis firmetur. Qui statim accipiens, per ordinem illud recitavit. Post recitationem verò ille persecutor dixit. Quia petitiones meas lau-

532

dabilitas vestra per ordinem implere dignata est, rogo ut publica monumenta suscipiat. Vir laudabilis ille defensor & curiales dixerunt. Testamentum quod recitatum est, gestis publicis inferatur, & quod ille persecutor velic & petat, gesta ei publicè dentur. Ille persecutor dixit. Sufficit mihi bone defensor, si testamenti, quod recitatum est, mihi gesta, ut mos est, tradere jubeatis. Defensor & ordo Curiarum dixerunt. Quia testamentum & mandatum inde conscriptum per ordinem conditum & bonorum hominum manibus roboratum atque signatum manifestè cognovimus, & quum est ut gesta ex hoc conscripta & à nobis subscripta tibi ex more tradantur, & in archiis publicis serventur, ut facilius, quod superioris insertum est, diuturno tempore maneat inconclusum. Edatur ordine & mandatum & totus testamenti textus, & poste defensor & Curiales civium & reliqui subscriptant atque signent.

Epiſtola qualiter papilli recipientur.

LXXIV. Lex Romana constringit, ut qui tutores noluerint esse parvulorum, si forte cesserit lucentia hereditas, in ea ipsi habeantur extranei. Propterea ego in Dei nomine ille, Judex provincie illius &c. ut supra pag. 481.

Libellus dotis.

LXXV. Dulcissima atque amantissima sponsa mea nomine illa, ego in Dei nomine ille. Igitur Dum taliter parentibus nostris utriusque partis complacuit atque convenit ut ego te solidi & denario secundum Legem Salicam sponsare debarem, quod ita & feci, similiter complacuit nobis atque convenit ut de rebus proprietatis meæ tibi aliquid in dotis titulum condonare deberem. Quod ita & feci. Id circò per hanc chartulam libelli dotis sive per festucam atque per andelangum dono tibi & donatum in perpetuo esse volo, id est, in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvio illo, hoc est, mansos tantos, cum hominibus ibidem commandantibus vel adspicientibus i.e. nominibus illis vel illis, cum terris tan. ultis quam & inculitis, silvis, pratis, canis, pacuis, aquis, aquarumve decursu, mobilibus & immobilibus, præsidis, peculiis, pecoribus, vineis, farinariis, vel quicquid in ipso loco mea videtur esse. Tali vel dominatio, rem inexquisitan. totum & ad integrum, sicut superioris tibi, dono, trado, atque transfirmo. Insuver etiam dono tibi

in pecoribus , id est , inter boves & vacas , inter porcos & vervecos , capita tanta , in fabricaturis , id est , in auro vel argento solidos tantos . In ea vero ratione ut haec omnia superius nominata , quandoquidem dies nuptiarum evenierit , & nos Deus coniunxerit , tu dulcissima sponsa mea nomine illa ab ipso die hoc habeas , tenetas , atque possideas , vel quicquid exinde facere volueris , liberam ac firmissimam in omnibus habeas potestatem . Et si quis deinceps contra hanc chartulam libelli dotis , quod fiendum esse non credo , venire aut eam temerare presumperit , si se exinde non correxerit , illum qui ab initio masculum & feminam condidit contra se ultorem sentiat , & insuper auro uncias tantas , argento libras tantas coactus exsolvar , & quod repetit nullatenus evindicare prevaleat , sed prefens haec epistola tam a me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma & stabilis permaneat , stipulatione interposita .

Alius libellus dotis.

LXXVI. Quod bonum , faustum , felix , prosperumque eveniat desponsandis maritandisque ordinibus ac procreationi liberorum &c. ut supra pag. 414.

Alio modo.

LXXVII. Quod bonum , felix , faustumque . Et reliqua . Dono itaque ego ille honesta pueril sponsa mea nomine illa quam , si Christo placuerit , in conjugium desidero sociare uxorem , donatumque &c. ut supra pag. 455.

Alio modo.

LXXVIII. Lex & consuetudo exposcit ut quicquid inter sponsum & sponsam de futuris nuptiis fuerit definitum vel largitum , aut ex consensu parentum vel ipsorum , si sui juris sunt , scripturarum solemnitate firmetur . Idcirco ego ille , dum multis habet percognitum quod te illa una cum consensu parentum vel amicorum nostrorum tua spontanea voluntate sponsavi , mihi complacuit , ut aliquid de rebus meis per hunc titulum libelli dotis ante diem nuptiarum tibi confirmare deberem . Quod ita & feci . Ergo dono tibi donatumque esse volo locellum proprietatis meae nuncupatum idem situm in pago illo , cum terris . Et reliqua . Totum & ad integrum , sicut a me presente tempore videtur esse possessus , & in fabricaturis aurum tantum , argentum tantum , vestimenta . Et reliqua . Haec omnia , sicut jam superius dictum est , per hunc titulum li-

Tome II.

belli dotis , cum dies nuptiarum advenerit , tibi sum impleturus vel traditus ; ita ut dum advixeris , secundum Legis ordinem tenes atque possideas , nostrisque qui ex nobis procreati fuerint filii derelinquas . Si quis vero aut ego ipse , aut ullus quislibet persona fuerit qui contra hanc donationem aliquid agere vel calumniam generare presumperit , illud quod repetit non vindicet , & insuper cui item intulerit solidos centum componat , & haec donatio meis vel bonorum hominum manibus roborata , cum stipulatione subnexa , firma permaneat .

Conflitutio dotis.

LXXIX. Cum confet fecunditatem humanae prolixi a protoplasto Domino praeципiente crevisse , Crescite , inquiete , & multiplicamini , atque ob adjutorium mulier de latere sumpta sit viri , dicente Domino , faciamus ei adjutorium simile sibi , & idcirco relinquet homo patrem & matrem , & adhaeret uxori sua , & erunt duo in carne una , & ut certius humana fragilitas possit dignoscere bonum atque a Deo constitutum esse conjugium , ipse auctor redemptionis Christus Dei filius invitatus ad nuptias venit , ibique aquas in vinum mirabile convertit , ideoque ego in Dei nomine Gaufridus , praecedentium patrum vestigia sequens , una cum consensu Virorum illustrium propinquorum meorum , visum est mihi Legibus copulare legitimum conjugium ad procreationem filiorum , atque in dotis titulum dare sponsa mea nomine Hisdemei , filiae quondam Wtardi atque Osbrenc , decrevi in praesentia Virorum nobilium agere , studuisse ut ejus temporibus inconveniens permanere queat . Quod ira & feci . Ergo dono tibi donatumque secundum Legem Salicam in tua dote a die praesenti jure legitimo in perpetuum esse volo , & de meo in tuum jus & dominationem trado atque transcribo , hoc est , mansum juris mei indominicatum , cum aliis quatuor mansis servilibus seu adspiciatibus simul curtis , vineis arpenorum quaruor , silvis , viridigariis , pratris , campis cultis vel incultis , pascuis , perviis , exitibus & regressibus , & reliquis adjacentiis , mobilibus & immobiliis , cum mancipliis utriusque sexus , quorum haec sunt nomina . Giosfredus & uxor sua donavit eam infantibus Geroldo & Abdone , necnon & Poppa . Magewardus & uxor eius Adalburgis cum filio suo nomine Burando , Isembertus , Aimbertus ,

L 12

Formulæ

Petitus, Ultegerius, Alboinus, Olfardus, Lanceri & uxor sua Sieberta, Airmannus, & conjux ejus Adalburgis, & filia eorum Ingeltrudis, Cathindes, Megewardus, Pucellita, & Albutius. Qui præscriptus mansus cum omnibus appendiciis est in pago Carnotense, in vicaria Ganegiacense, in loco qui dicitur Sicherivilla. Hæc omnia superius comprehensa die præsenti tibi sum datus vel traditur, totum & inexquisitum, ut quicquid exinde facere volueris, liberam & firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Dono etiam tibi in præfixo pago vel in eadem vicaria, in loco qui dicitur Bonerville, omnem medietatem, tam ex mancipiis quam ex alode, quam ibi videoꝝ habere, hoc est, mansum unum cui adspicunt mansi serviles quatuor cum mancipiis quorum hæc sunt nomina, Galastus, Ergarius, Pascarius, Marlinus, Polita, & Amelberga, vineis arpennorum quatuor, pratis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, terris cultis & incultis, exitibus & regressibus, vel quicquid ibi adspicit, omnem medietatem, tam in terris quān in mancipiis, id est, mansum unum cum mansis quatuor ibi adspicientibus, cum pratis arpennorum duorum, & medietatem Eccliesiæ Dei.

Traditio ad sponsam.

LXXX. Dum multis habetur per cognitum qualiter ego ille puellam aliquam nomine illam unà cum consensu parentum vel amicorum nostrorum Legibus sponsavi, & aliiquid de rebus meis ei donare ante diem nuptiarum disposui, ideo placuit mihi ut de ipsis rebus misso ipsius pueræ nomine illi traditionem vel introductionem locorum secundum Legem Romanam facere deberem. Quod ita & feci. Ergò trado ei & tradidisse me constat loculum proprietatis meæ nuncupatum illum, situm in pago illo, cum terris, adiunctiis, accolabus, mancipiis, & cætera quæ sequuntur, aurum, argentum, vestimenta. Hæc omnia superius jam dicta tibi illa, ad vicem sponsæ meæ trado, ita ut tempore nuptiarum in jam dictæ sponsæ meæ veniani potestarem, ita ut secundum Legis ordinem teneat atque possideat. Et si contra hanc traditionem aliquis refragare voluerit, partibus ipsius pueræ sol. tant. componat, & hæc traditio firma permaneat. Si quando masculus & femina in raptum consenserint, & infra quinquennium litigetur.

LXXXI. Notitia sub quorum præ-

sentia ibi veniens ille ante illum vel eos qui subter tenentur inserti, accusabat aliquem hominem nomine illum eò quid &c. ut supra pag. 487.

Charta compositionis, si aliquis fuellam invitam traxerit.

LXXXII. Dulcissime atque amantissem conjugi meæ nom. ill. ego ill. maritus tuus. Licet ergo ut ego rapto scelere absque voluntate parentum tuorum te mihi in conjugium visus sum sociasse, unde vita periculorum incurrere potui, nisi intervenissent Sacerdotes vel reliquæ plures illustres personæ, qui nos ad pacis concordiam vel unanimitatem vici sunt revocasse. Quâ de re convenit nobis ut de rebus proprietatis meæ tibi aliiquid donationis causa condonare deberem. Quod ita & feci. Ideoque per hanc epistolam compositionis, sive per festucam & andelangum, dono tibi & donatum in perpetuo esse volo, id est, aliquam portiunculam meam in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvio illo, hoc est, mansos tantos cum hominibus ibidem commanentibus vel adspicientibus utriusque sexus, cum terris arabilibus, silvis, campis, pratibus, cum inviis, perviis, omnia & ex omnibus, quicquid in ipso loco possidere præsenti tempore visus sum, totum & ad integrum tibi per hanc chartulam compositionis dono, trado, atque transfirmo. Similiter dono tibi in auro vel argento solidos francos tantos. In tali verò tenore ut hæc omnia superius nominata à die præsente habeas, teneas, atque possideas, posterisque nostris ad possidendum relinquas, vel quicquid exinde facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem. Et si aliquis contra hanc epistolam compositionis venire aut eam irritam facere voluerit, inferat tibi tantum & aliud tantum quantum eo tempore ipsa portiuncula valuerit. Et insuper publico fisco auri uncias tantas, argenti libras tantas coactus exsolvat, & quod repetit nullatenus evindet; sed præsens hæc epistola compositionis omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Atque reliqua.

Alia charta compositionis.

LXXXIII. Viventibus patribus inter filios familias sine voluntate eorum matrimonia non legitimè copulantur. Idcirco in Dei nomine ille, dulcissima &c. ut supra pag. 414. 477.

Libellus repudii.

LXXXIV. Certis rebus & probatis

causis inter maritum & uxorem repudiandi locus patet. Idcirco dum inter illum & conjugem suam illam non caritas, &c. ut supra pag. 423. 479.
Charia agnationis, si servus ingenuum erat.

LXXXV. Ille illi feminaz. Illud non habetur incognitum qualiter servus meus nomine ille te absque parentum vel tua voluntate, &c. ut supra pag. 422.
Et si voluntaria servum accepit, dicens.

Omnibus non habetur incognitum quater servum meum nomine illum voluntaria secuta es, &c. ut supra pag. 422.

Alia Charta agnationis.

LXXXVI. Omnibus non habetur incognitum qualiter te per voluntatem tuam servus juris mei nomine ille ad conjugium sociavit uxorem, &c. ut supra pag. 447.

Conculcatoria quam Abba facit ad hominem suum.

LXXXVII. Ego in Dei nomine, et si peccator, venerabilis vir ille Abba de Monasterio Sancti illius, quod est in pago illo constructum. Dum & omnibus non est incognitum, &c. ut supra pag. 501.

Charia trifcabina.

LXXXVIII. Ego in Dei nomine ille cogitans de Dei timore vel aeterna bona retributione, propreter dilecta extranea puella nomine illa, licet te servus meus nomine ille absque voluntate parentum tuorum te ad conjugium visus fuit sociasse, unde vita periculum incurre debuit, si non quamplures extranea persona vel etiam illustres viri hac de causa sapius intervenissent, maximè vero quia tu infra noctes quadraginta secundum Legem Salicam viam es reclamasse, nunc igitur complacuit nobis atque convenit ut talem chartulam trifcabinam seu ingenuitatis ipsi servo nostro nomine illo fieri vel firmare rogaremus, ut nullo unquam tempore in aliquod servitium inclinari non debeas. Sed & si aliqua agnatio de ipso servo nostro ex te apparuerit, in nullum servitium nec nobis nec heredibus ac proheredibus nostris nullatenus debeat adseriri; sed, sicut diximus, tantum quantum & agnatio tua, qui de ipso servo nostro procreati fuerint, omni tempore ingenui sint, & ingenui permaneant, tanquam si ab ingenuis parentibus fuissent procreati vel nati. Peculiare vero suum sive colaboratum, quod praesenti tempore habere videntur, vel deinceps habere potuerint, sibi habeant concessum atque indultum. Mundebur-

dem vel defensionem ubicunque eligere voluerint, licentiam habeant eligendi. Sicut cives Romani, portas apertas habent, pergantque partem quam voluerint ambulare. Et nulli heredum ac proheredum nostrorum tu & agnatio tua, sicut diximus, illum deinceps reddere beatissimae libertatis obsequium; sed magis haec epistola trifcabina tam a me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum.

Ut pro nativitate Regis ingenui relaxentur.

LXXXIX. Ille Rex viro inlustri illi Comiti. Dum & nobis divina pietas juxta votum Fidelium & Procerum nostrorum, de nativitate filii nostri, &c. ut supra pag. 396.

Epistola ingenuitatis.

XC. Ego in Dei nomine ille Domesticus, ac si indignus, glorioli Domini illius Regis super villas ipsius illas ex familia dominica illa. Dum generaliter ad omnes Domesticos Regis ordinatio processit pro nativitate domicilli nostri, &c. ut supra pag. 433.

INGENUITATES DIVERSO MODO FACTAE.

Ingenuitas à die praesente.

XCI. Qui debitum sibi nexum relaxat servitium, premium in futuro Dominum sibi tribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille pro remedio animæ meæ vel aeternaretributione, &c. ut supra pag. 475.

Item alio modo.

XCII. Qui debitum sibi nexum relaxat servitium, mercedem in futuro Dominum sibi retribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille & conjux mea illa, &c. ut supra pag. 423.

Item alio modo post discessum.

XCIII. Dilecto suo illi aut illi. Pro respectu fidei ac servitii tui, quo mihi famularis, pro remissione peccatorum meorum, &c. ut supra pag. 424.

Item alio modo ingenuitas.

XCIV. Si aliquos ex servientibus nostris a jugo servitatis absolvimus, mercedem in futurum nobis ex hoc retrubui confidimus. Igitur ego ille propter nomen Domini & retributionem aeternam, &c. ut supra pag. 424.

Alio modo.

XCV. Dum omnipotens Deus nobis concedit in hoc seculo sanum corpus habere, pro salute anime nostræ frequentius

cogitare debemus, ut aliquantulum de peccatis nostris minuere mereamur. Itaque ego ille in Dei nomine, &c. ut suprà pag. 444.

Alio modo.

XCVI. Qui debitum sibi nexumque servum^{*} relaxat, præmium ex hoc Dominum in æterna beatitudine retribuere confidas. Quapropter in Dei nomine ille cogitans Dei amorem vel æternam bonam retributionem, vernaculum juris mei nomine illum ab omni vinculo servitutis ad præsens absolvo, ita ut ingenuus sit & ingenuus permaneat tanquam si ab ingenuis parentibus fuisse procreatus vel natus. Peculiare verò suum quod habere videtur, vel deinceps elaborare potuerit, sibi habeat concessum atque indultum. Mundeburdem vel defensionem ubicunque sibi eligere potuerit, licentiam habeat eligendi. Civilis Romanus portis apertis eam pergit partem quam voluerit ambulare. Et nulli heredum ac proheredum meorum ulla unquam tempore reddat libertinitatis obsequium; sed ipse & agnatio sua in posterum semper valeant permanere bene ingenui atque securi. Et si quispiam deinceps. Et reliqua.

Alia ingenuitas.

XCVII. Quoniam sanctissimi Hludouici Imperatoris pietas, quam habet in animo, ea querere & indagare non cessat quæ Dei potissimum congruant voluntati, &c. ut suprà pag. 439.

Alia ingenuitas.

XCVIII. Secundum Legem Romanam, nullatenus revocetur. * sub die illo, regnante Domino nostro illo Rege, Indictione illâ, vir venerabilis ille Diaconus testatus est, &c. ut suprà pag. 466.

Redemptionale.

XCIX. Dilectissimo mihi benè merito illi. Omnibus non habetur incognitum, sed patescunt, quod tu quotidie in bonis parentibus fideliter mihi defervire non cessas, &c. ut suprà pag. 462.

Epistola Regi missenda pro libertate servi sui impestranda.

C. Domino invictissimo atque glorioso Regi illi: sancta Lingonensis Ecclesia præsentem perpetuamque incessanter felicitatem devotissimis exorat precibus. Ad notitiam celsitudinis vestra perseverare nos ecclesiastica provocat necessitas de promotione servi vestri nomine illius ex loco juris vestri nuncupato illo, de Ministerio illo, vel de beneficio illo, cuius gratiâ

eruditus, & inter nostræ parvitatis studia, scientiâ, vitâ, ac moribus pro modulo qualitatis quantitatise instruclius, jam munus clementiæ vestre dandum nobisque significandum ejus de libertate expectantes, ad gradus ecclesiasticos eum promovere vestra largitatis munificentia parati sumus mox ut statutam de eo vestram canonicamve dignitatis senserimus licentiam. Deus cœli & terra universæque conditionis ad tutelam vos semper protegat Christianam, ita ut hoc anno vestro superexaltata in omnibus sancte matris Ecclesiæ sentiat causam.

Libertas civium Romanorum.

CI. Auctoritas ecclesiastica patenter admonet, insuper & majestas regia canonice religioni assensum præberet, ut quemcunque sacros ad ordines ex familia propria promovere Ecclesia quæque delegebit, in praesentia Sacerdotum, Canonorum simul & nobilium Laicorum, ejus qui subjectus est manumissio sub libertatis testamento solenniter roboretur. Idcirco ego in Dei nomine ille Episcopus quendam Ecclesiæ nostræ famulum nomine illum sacris ordinibus dignum, ad altaris cornu, nobilium virorum in praesentia, civem Romanum per hoc auctoritatis testamentum statuo, ita ut ab hodierno die & tempore benè ingenuus atque ab omni servitutis vinculo securus permaneat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisse procreatus vel natus, eam denique pergit partem quamcumque volens canonice elegerit, habensque portas apertas, ita ut deinceps nec nobis neque successoribus nostris ullum debeat noxiæ conditionis servitium neque aliquod libertinitatis obsequium; sed omnibus diebus vita sua sub certa plenissimaque ingenuitate, sicut alii cives Romani, per hunc manumissionis atque ingenuitatis titulum benè semper ingenuus atque securus existat. Suum verò peculiare quod habet, aut quod abhinc assequi potuerit, faciat inde secundum canonicas auctoritatem liberè quicquid voluerit. Et ut hoc testamentum atque ingenuitatis auctoritas inviolabilem intervulfamque obtineat firmitatem, manu propriâ firmavi. Sacerdotes quoquæ & Canonicos necnon & laicos nobiles præsentes similiter subter firmare rogavi.

Denariale Præcepsum.

CII. Ille Rex Francorum vir inluster. Quia fidelis noster nomine ille veniens ante nos vel Procerum nostrorum præsen-

Burchard.
lib. 8. cap.
16.
Regino lib.
2. cap. 101.

tiam jacante denario secundum Legem Salicam servum suum nomine illum dimitit ingenuum &c. ut supra pag. 387.
Ingenuitas quam potest servus ad alium servum facere.

CIII. Dominus inquit in Evangelio: *Dimitte, & dimittatur vobis.* Ideoque in Dei nomine ille, quamvis omnium servorum Dei famulus, tamen una cum permissione domini mei illius Episcopi vel illius Abbatis veraculum meum nomine illum, quem ego dato prelio ab homine illo visus sum comparasse, per hanc chartulam ingenuitatis ingenuum esse censeo & liberum esse concedo, ita ut à die praesente ingenuus sit & ingenuus permaneat tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus vel natus. Peculiare vero suum sive collaborarum quod habet, seu deinceps elaborare potuerit, sibi habeat concessum arque induitum. Mundeburdem vero vel defensionem ubicunque infra potestatem Sancti illius eligere voluerit, licentiam habeat eligendi, & nulli heredum ac proheredum meorum reddar libertinatio obsequium; sed, sicut dixi, semper valeat permanere bene ingenuus atque securus. Et si postmodum quispiam contra hanc ingenuitatem venire aut eam calumniari præsumperit, cui item intulerit, auro uncias tantas, argento libras tant. coactus exsolvat, & quod repetit nullum obtineat effectum, sed præfens ingenuitas omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum. Et cetera.

Relatio pagensis ad Regem directa.

CIV. Suggestendum piissimo atque præcellentissimo Domino illo Rege & Majore domus illius à servis vestris pagensis illis quorum vel subscriptiones vel signacula subter tenentur inserta. Principaliter vestre circumspeta clementia &c. ut supra pag. 393.

Præceptum quorum ab hostibus vel alio modo fuerint instrumenta incendijs.

CV. A regali necesse est relevetur clementia qui damnacem ab hostibus vel violentiam sunt passi. Igitur fidelis Deo proprio noster ille clementia &c. ut supra pag. 392.

Relatum quod dicitur apennis.

CVI. Mos robilium Romanorum adsevit, & ratio jure deposita, ut si cuiuscunque domus igne cremetur, per seriem scripturarum chartulam relationis, quæ dicitur apennis, recipiat. Quamobrem cum quadam die inlustris Comes ille &c. ut supra pag. 460.

Confirmatio civium in eo qui ab hostibus est deprædati vel ab igne concrenati.

CVII. Consuetudine hujus loci vel etiam Legis terrena justitia constat esse prospectum ut quicunque ab incendiis vel hostibus seu à latronibus perpresso est dispendium &c. ut supra pag. 484.

Alio modo.

CVIII. Suggestendum Domino piissimo & præcellentissimo illi glorioso Regi, nos servientes vestri pagentes illius, quod veraciter cognovimus, vobis innotescere præsumpusimus. Homo aliquis nom. ill. nobis dixit eo quod casa sua vel instrumenta sua chartarum, tam venditionis, cautionis, obnoxiationis, judicij, cessionis, vel donationis, seu & reliqua instrumenta chartarum ab igne ibidem cremassent, quod & Judex vel vicini pagenses ipsius taliter nobis dixerunt vel testimoniaverunt quod ad hoc videndum accesserant, & sic vero actum erat. Proutdè quod exinde cognovimus, vobis innotuimus. Domine, nostrum est ad suggestendum, vestrum est ad ordinandum quid ipse exinde agere debeat.

Prologus de iudicio Regis ubi duo causansur.

CIX. Cui Dominus regendi curam committit, cunctorum iurgia diligenter examinatione rimari oportet, ut juxta propositiones vel responsiones aliqua inter alterutrum salubris donetur sententia &c. ut supra pag. 388.

Commonitorium ad Episcopum.

CX. Domino sancto & apostolicâ sede colendo Domino & in Christo patri illi Episcopo ille Rex. Deo propitio, fidelis noster ille &c. ut supra pag. 389.

Indiculus ad laicum.

CXI. Ille Rex vir inluster illi. Fidelis noster ille ad præsentiam nostram veniens nobis suggestit quasi vos eum, nullâ manente causa in via ad fallisletis, &c. ut supra pag. 390.

Indiculus ad Episcopum pro alio distingendo.

CXII. Domino sancto & apostolico Domino & patri illi Episcopo ille Rex Veniens ille ad præsentiam nostram suggestit quasi Abba vester aut Clericus &c. ut supra pag. 389.

Indiculus ad Comitem pro alio homine distingendo.

Ille Rex vir inluster illi Comiti. Fidelis Deo proprio noster ille ad præsentiam nostram veniens clementia regni nostri

suggessit quod pagensis &c. ut supra pag.
389.

De divisione ubi Missus est Regis.

CXIV. Dum & divilio & exequatio
inter illum & illum seu consortes eorum
de alodo illo aut de agro illo celebrari de-
bet &c. ut supra pag. 386.

De causis alterius recipiendi.

CXV. Fidelis Domino propitio noster
ille ad nostram veniens presentiam sug-
gescit nobis eo quod propter simplicita-
tem suam causas suas minimè possit pro-
seguere vel admallare &c. ut supra pag.
387.

Formula citationis.

CXVI. Quoniam imperialibus sanctio-
nibus cautum est ut absentes, contra quos
actiones exercere cupiunt, in judicio co-
piam sui facere edictis cirentur, idcirco
ego Judex has admonitorias tibi delego,
quatenus in judicio presentiam tui facias,
intentionemque actoris suscipias, eique
oppositiones legum arque exceptiones
objicias.

Editio legibus comprehensa.

CXVII. Lex Romana pro utilitate hu-
mani generis exposcit ut si quando cujus-
cunque injusta appellatio comprobatur,
sumptus quos post appellationem adver-
sarium suum accusator compulit sustinere
&c. ut supra pag. 485.

*Si de homicidio accusatio procecerit, se-
cundum hanc sententiam inscriptio ce-
lebretur.*

CXVIII. Quicunque alium de homi-
cidii crimine periculoſa vel capitali objec-
tione pulsaverit &c. ut supra pag. 485.

Relatio cum iudicio.

CXIX. Auctoritate Legis preceptum
est ut in toto litis termino requiratur per
quem orta est contentio, & si alium ad
rapinam faciendam adgreditur &c. ut su-
pra pag. 485.

Breve sacramenti.

CXX. Sacramentum qualiter ingressus
est ille in Ecclesiam Sancti illius in loco
nuncupato illo sub presentia illius Judicis
vel bonorum virorum qui subter tenentur
inserti &c. ut supra pag. 486.

*Securitas pro homicidio facta, si se
pacificaverit.*

CXXI. Domino fratri illi. Dum insti-
gante adversario, quod non debueras,
germanum nostrum illum visus es interfe-
cisse &c. ut supra pag. 417.

Alia securitas.

CXXII. Non minimè sed maximè ver-
tente discordia inter illum & illum, &

ille veniens ante ill. & ill. repetivit ipse
ill. adversus ipsum ill. eo quod genitorem
suum &c. ut supra pag. 449.

Alia securitas.

CXXIII. Non minimè sed maximè
vertente discordia inter ill. & ill. veniens
in locum ill. ante bonos homines repre-
bat ipse ill. causam suam vel conjugis &c.
ut supra pag. 463.

Alia securitas.

CXXIV. Dum & plerisque vel om-
nibus non habetur *incognitum* qualiter
homo aliquis nomine ille hominem illius
Episcopi sive Abbatis nomine illum insti-
gante diabolo, peccatis facientibus, ma-
lo ordine interfecit, unde vita periculum
incurrere debuit. Sed postquam venit is-
dem homicida coram ipso Pontifice, vel
coram illo Comite, seu quampluribus
magnificis viris quorum nomina subter
tenentur infra, percutiunt sunt ab eo
utrum ille hoc quandoque perpetratum
haberet, an non. Isdem vero homo, qui
ex hoc inquirebatur, praesens aderat, &
hanc causam nullatenus denegabat; sed
magis exinde confessus fuit, scilicet quod
hominem ipsius Episcopi vel illius Abba-
tis, unde inquirebatur, interfecisset. Hac
igitur de causa judicatum est ei ab ipso Co-
mite vel ab ipsis Scabinis & pagensis lo-
ci illius ut illam leudem, quod sunt solidi
tanti, pro suo ratiōne ponere deberet.
Quod ita & fecit. Postea vero necesse fuit
ut ipsi homini, qui ipsam leudem ponere
visus est, talem epistolam securitatis per
manus eorum firmaram ab ipso Pontifice,
vel ab ipso Comite, seu ab aliis illius loci
pagensis accipere deberet, ut in post-
modum de illo homicidio, quod tunc com-
ponere visus est, securus valeat residere.

Et si postea aliquis extiterit, quicunque
libet persona, qui ipsum hominem de hoc
remallare voluerit, ipsi fratres vel successo-
res ipsius, seu agentes ejus, qui hanc com-
positionem accipere visi sunt, ipsum ho-
minem contra quemlibet defensare de-
beant; & si hoc facere non potuerint, re-
stituere debeant tantum quantum dedit.
Complacuit itaque tam ipsi Pontifici, quam
ipsi Comiti, seu aliis quampluribus mag-
nificis viris ut talem securitatem ipsi ho-
mini facerent, sicuti & fecerunt. Et si ali-
quis postmodum eum de compositione re-
mallare voluerit, ut ipse Episcopus vel
successores ejus seu agentes ipsum homi-
nem de hac causa omnino defensare de-
beant, aut restituere ei debeant tantum
quantum dedit. Actum. Et cetera.

Alia

Alia securitas.

CXXV. Cūm refedisset in luster vir ille Comes in illo mallo publico ad universorum causas audiendas vel recta judicia terminanda, ibique veniens &c. *ut suprà pag. 499.*

Securitas in eum qui per iussum Regis aliquem persequitur.

CXXVI. Qui regis obtemperat iusfessioni, experiri malum in posterū à quolibet non debet. Igitur cūm & ille cum reliquis paribus suis, qui cum secuti fuerunt, faciente rebello illum interfecit &c. *ut suprà pag. 391.*

Venditio de re.

CXXVII. Magnifico in Christo fratri illi emptori, ego venditor ille. Constat me tibi non imaginario jure, sed propriā vel sponteā voluntate vendidisse, & ita vendidi, tradidisse, & ita tradidi, hoc est, aliquam rem meam in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvio illo, id est, mansum unum qui mihi ex parte genitoris seu genitricis hereditario jure successit, cum omni adiutorio suprapolito, necnon de terra arabili ad ipsum mansum adspicente vel pertinente bunaria tanta, similiter & de prato bunaria tanta, vel quicquid ad ipsum mansum pertinere dinoscitur, totum & ad integrum tibi per hanc chartulam venditionis sive per festucam atque per andelangum dono, trado, atque perpetualiter in omnibus transfrimo. Undē accipere à te visus sum premium, id est, solidos valentes tantos, in quo mihi complacuit atque convenit. Et pro ipso pretio, sicut superius dixi, ipsum mansum tibi corām pluribus testibus tradidi atque delegavi; in ea vero ratione ut à die praesente hoc habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid exinde facere volueris, liberam ac firmissimam in omnibus habeas potestatem. Et si quispiam deinceps, quod futurum esse non credo, sive ego ipse, quod absit, aut ullus de heredibus, seu quilibet persona, contra hanc chartulam venditionis venire aut eam calumniari presumperit, cui item intulerit, auro uncias tantas, argento libr. tantas coactus exsolvat, & insuper quod repetit nullum obtineat effectum, sed praesens venditio ista tam à me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma & stabilis permaneat; cum stipulatione subnexa. Actum.

Venditio de villa.

CXXVIII. Domino fratri illi, ego ille. Liceat empti venditique contractus
Tom. II.

sola pretii adnumeratione & rei ipsius traditio consistat &c. *ut suprà pag. 418.*

Venditio de area infra civitatem.

CXXIX. Domino sancto & apostolo Domino & patri illi Episcopo. Constat me nullius coactum imperio, neque imaginario jure &c. *ut suprà pag. 418.*

Venitio de terra.

CXXX. Domino magnifico fratri illi emptori, ego in Dei nomine ille venditor. Constat me non imaginario jure, nec ullius coactum imperio, sed propria voluntatis meæ arbitrio tibi vendere &c. *ut suprà pag. 497.*

Venditio infra emmunitatem Ecclesie vel fisci.

CXXXI. Magnifico fratri illi, ego ille. Constat me tibi vendidisse, & ita vendidi, infra terminum terræ Sancti illius in loco nuncupato illo, campum vel vicinam juris mei habentem aripennes tantos, estque de uno latere & fronte terra illius, de alio vero latere & fronte terra illius. Undē accepi à te premium quod mihi bene complacuit, valentes solidos tantos; ita ut ab hodierno die quicquid de supradicta re facere volueris, liberam habeas potestatem, salvo jure ipsius Sancti. Et si fuerit aut ego ipse. Et reliqua.

Venditio de servo.

CXXXII. Domino magnifico fratri illi emptori, ego in Dei nomine ille venditor. Constat me non imaginario jure, nec ullo cogentis imperio &c. *ut suprà pag. 497.*

Alia venditio de servo aut ancilla.

CXXXIII. Domino fratri illi, ego ille. Constat me vobis vendidisse, & ita vendidi, servum juris mei aut ancillam nom. ill. non furem, non fugitivum, neque cadivum &c. *ut suprà pag. 419.*

Qualiter homo ingenuus semetipsum venundet.

CXXXIV. Domino semper meo illi, ego ille. Placuit mihi ut statum ingenuitatis meæ in vestrum obnoxiam servitum. Quod ita & feci, &c. *ut suprà pag. 474.*

Qui in servitiam alterius se obnoxias.

CXXXV. Domino mihi proprio illi, ille. Dūm instigante adversario, fragilitate meæ prevalente, in casus graves cecidi, undē mortis periculum incurre poteram. Sed dūm vestrâ pietate me &c. *ut suprà pag. 421.*

Alia obnoxiatione.

CXXXVI. Domino fratri illi & illi. Omnibus non habetur incognitum qua-

M m

liter me gravis necessitas & anatas pessima oppresserunt, ut minimè habeam undè vivere vel me vestire possim. Propterea ad petitionem meam mihi non denegasti, nisi ut in summa necessitate mea argentum vel amictum valentem solidos tantos in manu mea mihi dediti, & ego minimè habeo undè ipsos solidos tuos tibi reddere queam. Propterea obnoxiationem de capite ingenuitatis meæ in te fieri & adfirmare rogavi, ut quicquid de mancipio tuo originali facis, tam vendendo, commutando, disciplinam imponendo, ita & de me ab iodierno die liberam & firmissimam in omnibus potestatem faciendo habeas. Si quis verò, quod nec fieri credo. Et reliqua.

Alia obnoxiasio.

CXXXVII. Domino meo semper, ego ille. Non est incognitum qualiter instigante parte adversa mihi contigit quod ego caballum ab homine aliquo &c. ut *suprà pag. 466.*

Epistola collectionis.

CXXXVIII. Nos quoquè in Dei nomine matricularii Sancti illius, dum matutinis horis ad ostia ipsius Ecclesie observanda convenissemus, ibi infantulum sanguinolentum &c. ut *suprà pag. 474.*

Concambium de villa.

CXXXIX. Inter quos caritas inlibata permanerit, pars parti beneficia opportuna præstas. Ideò placuit atque convenit inter venerabilem Virum illum ex permesso apostolico Viro illo &c. ut *suprà pag. 419.*

Commutatio de terra.

CXL. Inter quos caritas inlibata permanerit, pars pari suo opportuna & congrua beneficia non denegabit. Ideoque, auxiliante Domino nostro, placuit atque convenit inter illum & illum &c. ut *suprà pag. 446.*

Concambiantura inter duos Abbates.

CXL I. Placuit, auxiliante Domino, atque convenit inter venerabilem Virum illum Abbatem de Monasterio illo vel congregationem Monasterii sui, necnon &c. ut *suprà pag. 503.*

Cautiones diverso modo factæ.

CXL II. Domino mihi proprio illi. Dùm ad meam petitionem, necessitatem meam supplendo, vestra bonitas habuit ut solidos tantos de rebus vestris mihi præstaretis, ideo per hoc vinculum cautionis spondens &c. ut *suprà pag. 421.*

Item alia.

CXL III. Domino suo illi. Constat me à vobis accepisse, & accepi, debere & debo, hoc est, solidos tantos. Pro quibus solidis spondeo me, quandiu post me ipsos retinuero, annis singulis per singulos solidos singulos triantes, &c. ut *suprà pag. 421.*

Item alia.

CXL IV. Domino fratri illi, ego ille. Quatenus necessitatem meam supplendo solidos vestros numero tantos mihi ad beneficium præstis, idèo juxta quod &c. ut *suprà pag. 421.*

Item alia.

CXL V. Domino fratri illi. Ad petitionem meam mihi non denegasti, nisi ut in summa necessitate mea argentum vel amictum valentem solidos tantos in manu mea ad præstum beneficium mihi præstasti &c. ut *suprà pag. 445.*

Alia.

CXL VI. Magnifico fratri illi, ego ille. Ad meam petitionem vestra decrevit voluntas ut mihi beneficium de rebus vestris illis in annos tantos facere juberetis &c. ut *suprà pag. 475.*

Cauio de vinea.

CXL VII. Domino fratri illi, ego ille. Ad petitionem meam mihi non denegasti, nisi ut in summa necessitate mea argentum & amictum valentem solidos tantos in manu mea ad præstum beneficium mihi dediti. Propterea oppignoro &c. ut *suprà pag. 463.*

Evacuatoria.

CXL VIII. Domino fratri illi. Omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos solidos nostros numero tantos ad beneficium accepisti &c. ut *suprà pag. 494.*

Alia evacuatoria.

CXL IX. Fratri illi. Omnibus non habetur incognitum quod ego ad petitionem tuam solidos tantos ad præstum beneficium in manu tua tibi præstasti &c. ut *suprà pag. 454.*

Si aliquis rem alterius, quam excolis, ad proprietatem facire vult, sed non potest, & postea eam precariaverit.

C L. Domino inlustri illi & mihi propito Domino illi. Dùm per malorum hominum confilium, quod non debueram, de terra vestra in loco nuncupato illo, quam excolere videor, avellere amavi & ipsam terram ad proprietatem facire, & non potui, quod nec ratio præstitit, & vos vel agentes vestri eam ad partem vo-

stram revocatis, vel nos exinde ejecisti, sed postea ad petitionem bonorum hominum nobis eam ad excolendum redditis, propterea hanc precariam dominationi vestrae emittimus, ut quandiu vobis placuerit ut eam teneam, absque ullo vestro prejudicio, quicquid reliqui accolani vestri faciunt, nos reddere spondemus. Quod si non fecerimus, & in hoc negligentes, tardi, aut contumaces fuerimus, publice per hanc precariam, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, condemnati, ut Lex praestitit tardis & negligenteribus, de ipsa terra nos pontificium habeatis ejiciendi. Facta precaria ibi sub die illo, anno illo, illo Rege.

Cessio.

C L I. Latorum Legum auctoritas & Principum decreta sanxerunt ut unusquisque, dum manet in corpore, de propria quam possidet facultate si quid alteri concescerit, voluntatem suam gestibus aut testibus aut scripturâ profiteatur, ut perennibus temporibus inviolata permaneat. Igitur ego in Dei nomine ille tibi fidi nostre cedo à die praesente &c. *ut supra pag. 471.*

Traditio cuicunque tradere voluerit.

C L II. Latores Legum sanxerunt ut qui de jure proprio alicui aliquid tradere voluerit, hoc coram pluribus testibus per scripturarum firmiter seriem faciat obligari, ut in evum involvulum valeat permanere. Idcirco ego in Dei nomine ille venerabili viro illi. Dono siquidem tibi per hanc chartulam traditionis, sive per festucam atque per andelangum, aliquam rem meam in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvium illum, id est, mansos tantos, cum hominibus ibidem commanentibus vel adspicientibus, cum terris arabilibus, silvis, campis, pratis, pascuis, vel quicquid in ipso loco nostra videtur esse possessione vel dominatio, in ea verò ratione ut ab hac die hoc habeas, teneas, arque possideas, vel quicquid exinde facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem. Et si quis deinceps, quod futurum esse non credo, si ego ipse, quod absit, aut ullus quislibet de heredibus meis, seu quilibet extranea persona, contra hanc traditionem à me sponte factam aliquam calumniam generare praeiumperit, exsolvere faciat dupliciter quantum eo tempore i: fares valere dignoscitur, & quod repetit nullo modo evindicare prevaleat, sed magis praesens hac chartula, tam à me quam ab aliis bonis hominibus roborata, omni tem-

Tom. II.

pore firma permaneat, cum stipulatione interposita. *Aetum.*

Traditoria de terra.

C L III. Veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, ante bonos homines qui subter firmaverunt, terram illam, id est &c. *ut supra pag. 447.*

Alia traditoria de venditione.

C L IV. Notitia qualiter & quibus presentibus veniens homo aliquis nomine ille Missus illustris viri illius super fluvio illo, in loco qui dicitur ille, illum mansum &c. *ut supra pag. 448.*

Alia traditio.

C L V. Notitia loco traditionis, qualiter vel quibus presentibus ante eos qui subter firmaverunt, ibique veniens homo aliquis nomine ille illas res vel villas illas, quas ipse ante hos dies per suam epistolam donationis ad Monasterium illud in honorem Sanctorum illorum constructum, ubi Dominus ille Abba praesesse videtur, à die praesente ad integrum concessit & confirmavit (jam nomina ill.) per portas & per ostia, & dictam donationem ad Missum de supradicto Monasterio vel dicti Abbatis nomine illum visus fuit per omnia & in omnibus, quantum illa epistola commemorat & infernum est, confignavit, tradidit, & vestivit, & per durpilum & festucam sibi foras exitum alienum vel spoliatum in omnibus esse dixit, & omnia virpivit, his presentibus. *Aetum* fuit ibi. Et reliqua.

Alia traditoria.

C L VI. Notitia traditionalis, vel quibus presentibus venit homo aliquis nomine ille ad illum mansum, quem ante hos dies per chartulam venditionis ad filium suum adfirmavit per ostium & anatalia, per herbam & vitem ei visus tradidisse vel confignasse, & exitum inde se fecit, his presentibus. Et reliqua.

Carta audentialis.

C L VII I. Cùm in nostra vel Procerum nostrorum presentia homo nomine ille hominem aliquem nomine illum interpellasset, dum diceret quod servo suo nomine illo unà cum rauba sua &c. *ut supra pag. 396.*

Judicium evidente, sive charta jediva.

C L VIII. Veniens ille in nostram vel Procerum nostrorum presentiam, suggerit quod homo nomine ille pagensis vester cum in villa, nullâ manente causâ, adsallisset &c. *ut supra pag. 395.*

M m 2

Indiculus regalis de jactivis.

C L I X. Ille Rex Francorum vir inlustre. Cum nos in Dei nomine in palatio nostro ad universorum causas audiendum vel recta judicia terminandum &c. ut supra pag.

455. *Notitia de homine mortudo.*

C L X. Notitia qualiter & quibus presentibus veniens homo aliquis nom. ill. in pago illo, in loco qui dicitur ille, in mallo publico, ante ipsum Comitem &c. ut supra pag. 451.

Notitia de servo.

C L X I. Notitia qualiter & quibus presentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, seu in mercado &c. ut supra pag. 448.

Notitia de servo quem colonus comparat.

C L X I I. Notitia qualiter vel quibus presentibus veniens magnificus vir ille die illo in illa civitate in mallo publico ante illum virum illum Comitem &c. ut supra pag. 438.

Notitia de colonio.

C L X I I I. Notitia qualiter & quibus presentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo in mallo publico ante virum illum Comitem vel reliquos &c. ut supra pag. 452.

Notitia de colono evindicato.

C L X I V. Veniens homo aliquis nom. ill. Advocatus ill. de Monasterio Sancti illius vel illius Abbatis de ipso Monasterio die illo in mallo publico ante illum virum illum Comitem &c. ut supra pag. 437.

Alia notitia de colono evindicato.

C L X V. Notitia qualiter vel quibus presentibus veniens homo aliquis nomine ille Advocatus Sancti illius de Monasterio illo & illius Abbatis in civitate illa in mallo publico ante illum virum illum Comitem &c. ut supra pag. 435.

Sacramentale.

C L X VI. Veniens Advocatus Sancti illius de Monasterio illo, seu & illius Abbatis de praedicto Monasterio illo, in mallo publico ante illum virum illum Comitem &c. ut supra pag. 435.

Judicium evindicacionis de colono.

C L X V I I. Cum refessissent venerabilis ille Abba & inlustre vir ille in villa illa in pago illo, ubi ille Comes esse vindetur, per iussionem Domini & gloriose illius Regis &c. ut supra pag. 437.

Aliud judicium evindicati.

C L X V I I I. Ille Rex vir inlustris. Ve-

niens ante nos homo nomine ille tibi in palatio nostro placitum suum Legibus custodivit, quod habebat apud hominem aliquem nomen illum, quem per suam festu- cam ante nos visus fuit adhamicisse. Sed nuncupatus ille ad placitum suum non venit, nec ipsum sacramentum juravit, neque juratores sui nec ullus fuit testator qui sunia nuntiassem. Proinde nos taliter una cum fidelibus nostris, id est, illis & reliquis quam pluribus, nisi suimus judicasse ut dum ipse ille tale sacramentum habuit affirmatum, & ipsum nullatenus juravit, nec ipse nec juratores sui, sed exinde se iectivum in omne dimisit, propterea jubemus ut dum hanc causam sic actam vel perpetrata esse cognovimus, ut ipse ille ipsas res in loco illo contra superius nuncupatum illum omni tempore habeat evindicatas atque ejudicatas, & sit inter ipsas postmodum ex hoc omni tempore sublata causatio. Datum quod fecit mensis ill. dies tantus.

Judicium seu notitia.

C L X I X. Dùm resideret Comes ille in mallo suo publico ad universorum causas audiendas vel recta judicia definienda, ibique veniens Advocatus illius Episcopi aliquem hominem nomine illum interpellabat, dum diceret eò quod de capite suo Legibus esset servus ipsius Ecclesie vel ipsius Episcopi, & propter hoc de ipso servizio negligens atque iectivus adesse videtur quod genitor suus vel genitrix sua aut avus suus aut avia sua fecerunt. Sed ipse vir praesatus in praesente adstebat, & hanc causam in omnibus denegabat, quod nec ipsi Episcopo nec ipsi Ecclesie Dei secundum Legem nullum servitium agere deberet, eo quod de parte paterna aut de materna secundum Legem ingenuus esse videretur. Sed ipsi Scabini, qui tum ibidem aderant, ei visi fuerunt judicasse ut supra noctes quadraginta cum duodecim Francis, sex de parte paterna, & sex de materna, in Ecclesia illa iurare debuisset quod de parte paterna aut de materna secundum Legem Salicam ingenuus esse videretur. Ipsi vero noctibus explicitis, venientes utique ad Ecclesiam illam, visus est ipse homo esse iectivus, eò quod non potuit ipsum sacramentum explere sicut ei fuit judicatum.

Notitia de terra evindicata.

C L X X. Notitia qualiter vel quibus presentibus veniens venerabilis vir ille Abba de Monasterio illo, die illo, in loco

illo, ante illustres viros magnificos, &c.
ut supra pag. 439.
*Indiculus se quis in praesentia Regis
auditor fuerit.*

CLXXI. Ille Rex illi Comiti. Veniens ille aut Missus ipsius in persona sua ibi in palatio nostro, clementius regni nostri suggestus quod homo aliquis nomine ille villam suam illam in pago illo, quicquid ibidem visus fuit tenuisse, per venditionis titulum accepit pecuniam suam eidem visus est distractisse, & ea ad praesens possidere videtur. Sed dum & ipse ille ad praesens adstebat, interrogatus est ei à nobis vel à Proceribus nostris si ipsam venditionem, quam ipse ille de suprascripta re in praesente proferebat, de nomine ejus fecisset, aut memoratam rem vendidisset, aut auctor eidem esse voluisse. Sed taliter in nostra praesentia memoratus ille professus est, quod & ipsam venditionem fecerat, & pretium de suprascripta re, quod ipsa venditio continebat, acceperat, & auctor eidem ex hoc & ad praesens & in ante, si ei necessitas contigisset, & erat & esse volebat. Ideo dum taliter coram nobis professus est, per praesens jubemus ac decernimus Praeceptum ut memoratus ille ipsam villam in jam dicto loco in integritate, & quicquid per ipsam venditionem accepisset, absque contrarietate vel repetitione illius aut heredum suorum quieto ordine beat pollicere, vel quicquid exinde facere ipse aut heredes suū decreverint, libero potiatur arbitrio.

Notitia de cruce et indicata.

CLXXII. Dum & omnibus non est incognitum qualiter veniens homo aliquis nomine ille ante Vicarium illustris viri illius Comitis, &c. ut supra pag. 501.

Notitia sacramentalis.

CLXXIII. Notitia qualiter & quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo in basilica Sancti illius, ubi plurima sacramenta percurrere videntur, ante virum magnificum illum, &c. ut supra pag. 453.

Notitia de herbis maleficiis.

CLXXIV. Notitia qualiter & quibus praesentibus veniens semina aliqua nomine illa in pago illo in mallo publico, in basilica Sancti illius, ante illos & illos & alios quamplures bonos homines, &c. ut supra pag. 453.

Cautio de Clavibus.

CLXXV. Dum & pluribus hominibus est patesfactum qualiter in Dei uomine ille

veniens in placitum ante quamplures bonos homines adversus hominem nomine illum repetebat ei dum diceret, &c. ut supra pag. 502.

Indiculus regalis.

CLXXVI. Ille Rex Francorum vir illustris magnifico Comiti illi. Cognoscas quia iste praesens, missa petitione, nobis suggestus quod homo aliquis nomine ille res suam in vestro ministerio, &c. ut supra pag. 452.

Item aliis Indiculus.

CLXXVII. Dominis sanctis in Christo Patribus omnibus Episcopis, seu & venerabilibus omnibus Abbatibus, atque illustribus viris, seu & viris magnificis Domesticis, Vicariis, Centenariis, etiam paribus & amicis nostris, seu & Missis nostris discurrentibus, ille Rex Francorum vir illustris. Cognoscatis quod iste praesens ille ad nos venit, & nostram commendationem expetivit habere, & nos ipsum gratanti animo recepimus vel retinemos. Proptere omnia vos rogamus atque jubemus ut neque vos, neque junioris, neque successores vestri ipsum vel homines suos, qui ad ipsum legitimè spectare videntur, inquietare, nec condemnare, nec de rebus suis in ullo abstracte here, nec dismannire presumatis, nec facere precipiat. Et si talis causa adversus eum surrexerit aut orta fuerit (* & ibidem adimpleti) vos absque eorum in quo dispendio minimè desinira fuerit, quod ante nos separare vel reservatas *) & talis causa ante nos sinitivam accipiat sententiam. Et ut certius credaris, manu nostrâ subter firmavimus, & de anulo nostro sigillavimus.

Mandatum.

CLXXVIII. Domino fratri illi. Preceptor & supplico dominationi vestre, dum & causam pro alode (aut qualemcumque) cum homine nomine illo in palatio aut ubilibet habere videor, &c. ut supra pag. 423.

Alio modo.

CLXXIX. Magnifico fratri illi, ego ille filius illius. Rogo, supplico, atque tu caritati injungo ut ad vicem meam civitatem illam adeas, & donationem illam, &c. ut supra pag. 470.

Mandatum qualiter maritus negotium uxoris prosecutatur.

CLXXX. Dum & humana prodit utilitas, & Lex Romana exposcit, ut quicunque uxoris suz negotium fuerit prose-

Deformatis [Epistolis].

quutus, quamvis maritus sit, nihil aliud
agat, &c. *u.suprà pag. 479.*

Aliud Mandatum.

CLXXXI. Domino magnifico fratri
illi, ego ille. Omnibus non habetur incog-
nitum quicke me senechus adgravat, &
infirmitas domat, ut causas meas minime
valeam prosequi vel admallare. Properet
precor & supplico caritati tue, &c. *u.suprà pag. 449.*

Aliud mandatum.

CLXXXII. Legibus institutum est &
confuetudine per tempora conservatum
ut quicunque Advocatum instruere velit,
mandato legaliter dato atque sollemniter
confirmato eum instruere debeat, &c. *u.suprà pag. 441.*

Aliud mandatum.

CLXXXIII. Magnifico fratri illi, ego
ille. Omnibus non habetur incognitum
quam me gravis ægritudo domet, ut ele-
mosynam meam minime valeam procura-
re. Propterea rogo caritatem tuam ut
propter Deum de rebus meis in vice mea
eleemosynam facere vel dispensare debeas.
Pro hoc trado tibi à die presente omnes
res meas in pago illo, in loco cuius voca-
bulum est ille, id est, terris, mansis,
domibus, ædificiis, quantumcunque vi-
sus sum tenere, totum & ad integrum,
quicquid dici aut nominari potest, tam
de alode, aut de comparato, vel de quo-
libet adtractu, in quibuscunque pagis aut
territoriis viuis sum habere, totum & ad
integrum, rem inexquitam, per meos
wadros aut andelangos, per hoc man-
dandum ad meam eleemosynam faciendam in
pauperes vel Sacerdotes tibi trado, ut
quicquid exinde egeris gesseris, apud
me in omnibus & ex omnibus ratum &
aptum atque transactum definitumque esse
cognoscas. Et, quod nec fieri credo, si
ego ipse aut aliquis. Et reliqua.

CLXXXIV. Græca elementa littera-
rum numeros exprimere nullus qui tenui-
ter Græci sermonis notitiam habet igno-
rat. Ne igitur in faciendis epistolis cano-
nicis, quas nos Latinus Formatae vocat,
aliqua fraus falsitudinis temere prefume-
retur, hoc à patribus cccxviii. Nicæz
congregatis saluberrimè inventum est &
constitutum, ut formate epistole hanc
calculationis seu supputationis habeant ra-
tionem; id est, ut adsumantur in supputa-
tionem prima Græca elementa Patris &
Filii & Spiritus sancti, hoc est, n. i. A.
qua elementa octogenarium quadrage-
tesimum & primum significare numerum.
Petri quoque Apostoli prima littera, id
est, n. qui numerus octoginta significat;
ejus qui scribit epistolam, prima littera;
cui scribitur, secunda littera; accipientis,
tertia littera; civitatis quoque de qua scri-
bitur, quarta; Indictionis quoque, id est,
temporis qui fuerit numerus affirmatur.
Atque ita his omnibus litteris Græcis,
qua, ut diximus, numeros exprimunt,
in unum duellis, quacunque collecta fue-
rit summa, epistola teneat, hanc qui sus-
cipit, omni cautela requirat expresse.
Addat præterea separatim in epistola etiam
nozagenarium & nonum numerum, (qui
secundum Græca elementa significatur.*)

*Vide Sir-
monium.
Conc. Gall.
tom. 1. pag.
603. & 604.*

* In Sirmonio que includuntur inter parentheses, sc.
leguntur: ... qui, secundum Græca elementa, significat
A M H N

¶ Videnda est Nota Sirmondi in numeros qui in
Formatis obseruantur, Concil. Gall. tom. 1. pag. 604.

Littera Commendationis.

Sancto & Deo amabili Magnoni, dono
Dei Archiepiscopo ex Senonica urbe.
Ego enim in Dei nomine Ebroinus, dono
Dei Archiepiscopus ex Biturige urbe, &c.
u.suprà pag. 443.

*Vide Sir-
monium.
Conc. Gall.
tom. 1. pag.
605.*

N O V A C O L L E C T I O F O R M U L A R U M.

*Stephanus Balcius Tuteiensis ex veterimis Codicibus manuscriptis eruit,
in unum collegit, primū edidit anno 1677.*

I N C I P I U N T C A P I T U L A.

1. <i>Petitio Episcopi peregrini ad proprium Episcopum.</i> 2. <i>Commendatoria & exhortatoria ad Sandimoniam.</i> 3. <i>Conquisitio de vassallo qui iustitiam facere renuit.</i> 4. <i>Item de eadem re.</i> 5. <i>Indiculus regalis.</i> 6. <i>Indiculum de servis fugacibus.</i> 7. <i>Donatio ad casam Dei pro Missas canendo.</i> 8. <i>Supplicatio ad Regem.</i> 9. <i>Indiculum.</i> 10. <i>Indiculum.</i> 11. <i>Indiculum.</i> 12. <i>Item alium.</i> 13. <i>Parabola.</i> 14. <i>Item alia.</i> 15. <i>Indiculum.</i> 16. <i>Incipit editio.</i> 17. <i>Indiculum generale ad omnes.</i> 18. <i>Item alio.</i> 19. <i>Item alio.</i> 20. <i>Item alio.</i> 21. <i>Item alio.</i> 22. <i>Item alio.</i> 23. <i>Item alio.</i> 24. <i>Item alio.</i> 25. <i>Item alio.</i> 26. <i>Item alio.</i> 27. <i>Donatio à die praesente.</i>	28. <i>Ad testamentum faciendum.</i> 29. <i>Item aliud testamentum ad locum sanctum.</i> 30. <i>Confirmatio traditionis ad Monasterium.</i> 31. <i>Quatiter parentes filios suos offerant in Monasteriu.</i> 32. <i>Promissio stabilitatis in Monasterio.</i> 33. <i>Petitio quam ante votum Monachi quislibet facere debet.</i> 34. <i>Ipsa promissio.</i> 35. <i>Exemplar promissionis sicut solebant antiqui Monachi regulam promittere.</i> 36. <i>Indiculus pro Monacho qui fuderit de Monasterio.</i> 37. <i>Qui Monasterium in proprio edificat, qualiter chartam faciat.</i> 38. <i>Qualiter privilegium condatur.</i> 39. <i>Epistola qua formata dicitur five commendationis.</i> 40. <i>Item alia.</i> 41. <i>Item adhuc alia.</i> 42. <i>Item adhuc alia.</i> 43. <i>Exemplar libertatis.</i> 44. <i>Traditio ad Monasterium.</i> 45. <i>Item alia.</i> 46. <i>Praefaria.</i> 47. <i>Vindicatio traditionis.</i> 48. <i>Charta communionis.</i> 49. <i>Constitutio dotis.</i>

Petitio Episcopi peregrini ad Episcopum proprium.

IN Christi nomine. Ille Episcopus illo Episcopo amico nostro devotam dirigo salutem. Gratias vobis referimus de caritate vestra, quam erga fidem nostrum

dignati estis facere & circa Congregacionem nostram quæ est in oppido sita quod dicuntur illum. Fecisti enim ut Apostolus commendans ait: *Praedica verbum, infra opportune & inopportune nolentibus.* Qui enim sequitur Apostolorum vestigia, hunc gaudebit perpetuā. Rogo vos humiliter

dirigere nobis per Epistolam vestram quid
nōhi de nostro licet celebrare officium
in parochia vestra & in Ecclesia vestris
qua in nostro sunt beneficio, si prædicare
licet, si emendare, si corrigerem, si eri-
gere Ecclesiæ, si confirmare, aut baptizi-
zare, aut poenitentiam dare, aut quid no-
bis concedatis, aut quid prohibeatis,
scire nos faciatis citius petimus. Amici-
tiam verò vestram valde firmam optamus
inter nos confidere. Et obsecro ut mihi
commendare dignemini quasi firmo amico
tu quoilibet servitum, & paratum me
habetis in omnibus honestis & iustis man-
datis vestris. Benevalete.

*Commendatoria & exhortatoria ad
Sanctimoniam.*

II. In nomine sanctæ Trinitatis. Veneran-
dæ & Almificæ glorioseque illæ, ego
ille inferior cunctis servis vestris postulo
summo à Deo æternam venire salutem.
Hinc rogo vos & ammoneo ut laus popu-
laris, qua per vulgares spargitur aures,
vestram adtingat mentem; & crescendo
polluat sapientia vestra apud Deum &
homines. Omnia verò populus hæc pro-
clamas voce dicens his verò esse dilatam
felicibus donis, quod in perpetuum fir-
miter permaneat, citam omni bono consil-
lio & claram facie omni conspectui huma-
no, varias scilicet gazas miro ordine
beataque mundi regna mirifice disponere,
pulcrum corpore & in mente quieta, lu-
cidus autem luminibus vestram fieret sta-
turam, in aulem dicunt. Debetis enim
semper gratias agere, ut in vobis hæc &
his simila crescant per omnia momenta.
Vide, ut Apostolus ait, quomodo caute
ambulaveris, sicut sapientes. Et iterum:
*Non solum coram Deo, sed etiam coram
hominibus providentes bona, &c.* Festina
itaque, virgo gloriissima, sanctis studiis
te & bonis operibus ornare, ut cum sanctis
& beatis virginibus centenum merearis
collegere fructum.

*Conclusio de voto qui iustitiam facere
renuit.*

III. Domino inluster æque pre cuncto
magnificentissimo, ut confido, viro amico
meo illo ille. Deus scit, qui omnia non
latet occulta antequam fiant, in omnibus
amicus & benè cupiens vester, illud in-
primitus quod plurima sunt & nobis op-
portunum, salutem in Domino optamus
vobis in quantum arcana cordis mei con-
tinet plenitudo. De cætero cognoscas in-
dustria vestra iste præfens homo noster

Ephes. 4.

Rom. 12.
R. Cor. 8.

serviens vester nomen ille ad nos venit &
nobis dixit eò quod vassus vester nomen
ille res post se malo ordine retineat injus-
tæ, & dixit quod nulla justitia apud ipso
exindè consequere possit. Propterea soli-
citamus vobis, precamus ut hoc causa di-
ligenter inquire jubeatis, ut ipse homo
noster serviens vester sine ulla dilatatione
ad suum exindè debeat perquirere justi-
tiam. Et si hoc facietis, vestram bonam
confuetudinem adimplitis. Et unde nos
injungetis, & nos potebimus, vos vel
servientes vestros in bonis partibus reme-
rire non tardamus. Agite taliter quia nos
per vos bona habemus fiducia, ut iste ho-
mo noster serviens vester sibi congaudeat
quod nostram ad vos deportasset suggestio-
nem. Ad sapientissimum sufficit.

Item de eadem re.

IV. Dominu sancto apostolicæ sede
colendo Domino & in Christo patri illo
Papa ille. Deus scit, cui nulla latent oc-
culata, in quantum video & nostra est pos-
sibilitas, in omnibus amicus & benè cu-
piens vester, illud inprimitus quod plu-
rima sunt & nobis opportunum, salutes
in Domino optatus vobis in quantum to-
tus mundus fulget in gloria, vel quantum
diffat ortus ab oriente & deficit ab occi-
dente, seu & si fieri potuisset quod tota
membra vertissent in lingua. De cæterum
supplicamus gratia vestra ut pro me pec-
catore in vestris sanctis orationibus inter-
cedere digneris. Et iterum, Domine, sup-
plicamus cognoscas admiraz vestra iste præ-
fens homo noster serviens vester nomen
ille res suas malo ordine post se retinebat
injustæ, & nulla justitia apud ipso exindè
consequere possit. Propterea precamus
vobis ut hanc causam diligenter inquire
jubeatis; ut sicut vestra bona est consue-
tudo, ipse homo noster serviens vester
sine ulla dilatatione ad suam exindè debeat
pervenire justitiam, & sibi congaudeat
quod nostram ad vos deportasset suggestio-
nem, & nos vobis gratias agamus. Et si
locus advenerit, vos vel servientes vestros
in bonis partibus remerire non tardamus.
Ad sapientissimo sufficit. Salutamus vobis
satis & super omnia satis usque ad gau-
diū magnum.

Indiculus regalis.

V. Dominis sanctis & in Christo patribus
omnibus Episcopis, seu & venerabilibus
omnibus Abbatibus, atque illustribus Vi-
ris, seu & viris magnificis Domesticis, Vi-
cariis, Centenariis etiam quod omnis pars
& amicos nostros seu & Missus nostros
discurrentis,

discurrentis, ille Rex Francorum vir inluster. Cognoscatis iste praesens ille ad nos venit, & nostrā commendatione expectavit habere; & nos ipso gratante animo receperimus vel retinemus. Propterea omnino vobis rogamus atque jubemus ut neque vos neque juniores neque successores vestri ipso vel homines suos, qui per ipso legitimū sperare videntur, inquietare, nec condemnare, nec de rebus suis in nullo abstrahere, nec diu nec nocte non praefutatis, nec facere permitatis. Et si talis causa adversa eo surrexerit ut ost..... fuerit & ibidem adimplatis vos absque eorum in quo dispendio minimè definitas fuerint, quod ante nos separare vel reservatas, & talis causa ante nos finitiām accipient fonsentiam. Et ut certius credatis, manu nostrā subter adfirmavimus, & de anolo nostro sigilavimus.

Indiculum de servis fugaciibus.

VI. Dilecta Dei, Sponsa Christi, socia sanctarum virginum merito coequanda, inlustris Deo sacrata illa, ille. Deus scit in quantum valeo in omnibus in Christo amore amicus & bene cupiens vester illud imprimis quod plurima sunt salutem in Domino optamus vobis in quantum totus mundus fulget in gloria, aut si fieri potuisse quod tota membra vertissent in lingua. De exterū cognoscat dilecta caritas vestra, sicut nobis dictum fuit, eò quod homines vestri nobis confugium fecerunt, & nos auditum habemus ubi esse debeant. Propterea apices nostros vobis direximus, si vestri homines sunt, Missio vestro ad nos dirigere facias, & quantum nos poterimus hāc causā diligenter procuramus ut ipsos homines recipere facias.

Donatio ad casam Dei pro Missas canendis.

VII. Igitur ego in Dei nomine ille venerabilibus fratribus illo & illo. Admonet mihi amor Domini nostri Jesu Christi & desiderium de illo paradiſo ubi iusti habitant, ut me Dominus ibidem participare dignetur, seu & timor gehennæ, ut me exinde Dominus eripere jubeat. Propterea cedo vobis ad die praesente ad mea eleemosyna faciendo à pauperis vel à Sacerdotibus ad Missas canendo dispensando, cestumque in perpetuo esse volo, & de jure meo in jure & dominatione vestra transcribo atque transiundo, hoc est, res proprietatis mea tam in civitate illa quam & foras in ipso pago seu & in aliis. Habant ipsas terras cum omni superposito de longo tanto, similiter in latus & in frontis

Tom. II.

subjungit de ambobus frontus & de ambobus latus terra illius, ipsas res & casas superpositis ad integrum seu & vineis in opiliū civitate illius cum terra proprietatis mei. Habet ipsa vinea arpennes tantos. Subjungit de ambobus latus & ambobus frontes terra illius. Etiam & in ipso pago in agro illo portione mea, tam terris, mansis, domibus, edificiis, vineis, olicis, silvis, campus, pratis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus quicquid in ipsa loca portio mea est, totum & ad integrum rem inexquistam & aliam rem quantumcumque visus sum habere aut instantē laborare potero, tam peculium, praesidium utriusque generis lexūs, aurum, argentum, drapalia, aramen, usentilia, mobile & immobilebus, quicquid dici aut nominari potest, ubicunque visus sum habere, medietatem ad integrum, ita ut ab hodierno die habeatis, tenetatis, & in mea eleemosyna dispensando liberam & firmissimam ad die praesente in omnibus habeatis potestatem faciendi. Si quis verò, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, vel ullus quislibet illa opposita persona qui contra hanc cessionem istam venire conaverit, & à me vel heredibus meis defensatum non fuerit, inferamus vobis unā cum socio fitco auri uncias tantas, argenteum pondo tanto elice multando, & praesens cessio ista omni tempore firma permaneat.

Supplicatio ad Regem.

VIII. Incrito arque praeclerentissimo Domino illo glorioſo Rege, ego ancilla vestra ultimissima, servissima omnium ancillarum vestrarum. Cognoscat, Domine, gratia vestra hominis vassi vestri nomen ille multas inquietudinis & contra rationis ordinis servientes Sancta illius, qui in vestra mercede in regimini ordinantis, habere hos faciant, & nulla justitia apud ipso illo consequere posso. Propterea, Domine, supplico, & si ante vestra praesentia fuisse, genua flexa ad terram prostrata ad pedes vestros suggerere mihi ancilla vestra oportebat & in vestra mercede & amore Deo vel illos Santos cuius famulas nobis exinde defensare juberitis ut contra malicia contra servientes ipsius Sanctorum vel me ancilla vestra facere non debuissent. Domine, nostrum est ad suggestendum. Vestrum est ad ordinandum quod exinde justitiam recipere debeamus, pietas vestra est nobis.

Indiculum.

IX. Suggestendo Domino piissimo at-

N n

que praezellentissimo illo gloriose Rege. Nos, Domini, servientes vestri pageantes illius, quod veraciter cognovimus, vobis innotescere presumptissimus. Homo alicus nomen ille nobis dixit eo quod casa sua vel instrumenta sua chartarum tam vindicationis, cautionis, obnoxiationis, iudicii, cessionis, vel donationis, seu & reliqua stramenta chartarum ab igne ibidem cremassent, quia & ille Iudeus vel vicini pagenses ipsius taliter nobis dixerunt vel testi moniaverunt quod ad hoc vendendum accesserant, & sic verò & actum aderat. Proinde, Domine, suggestere presumptissimus, & quod exinde cognovimus vobis innotuimus. Domine, nostrum est ad suggestendum. Vestrum est ad ordinandum quod ipsa exinde agere debeat.

Indiculum.

X. Domnā & dulcissimā genitricē mē illā, prolixi vester ille, serviens vester, illud imprimis quod plurima sunt, & sic necessarium si præsumptio ostendit salutem plenissimam in Domino Iesu Christo vobis destinare præsumo, & supplico pro eo quod iste præfens ille serviens vester à mea parvitate expetivit ut nulla malitia de istas culpas quod ipse configum fecit exinde non habeat, sed ad mea precatione excusatus exinde esse debeat. Agite taliter quem ego per vos bonā fiduciā & quem Domino & genitore meo jugale vestro illo sano & leto proprios oculos celerius me reamur videre. Iterū salutamus vobis.

Indiculum.

Vit. Hist.
de N. D. de
Selkona. P.

XI. Sanctorum meritis beatificando Domno & fratri Importuno. Domne dulcissime & frater carissime Importune, quod recepisti tam dura estimasti nos jam vicinā morte de fame perire, quando talem annonam voluisti largire, nec ad premium nec ad donum non cupimus tale annona. Fecimus inde commentum, si dominus imbolat formentum, à foris turpis est crux, ab intus migra nimis est fusca, aspera est in palato, amara & foetius adoratus, mixta vetus apud novella faciunt inde oblata non bella semper habeas gratum qui tam largā manu voluisti donatum, dum Deus servat tuā potestate, in qua cognovimus tam grande largitatis. Vos viduisti in domo quod de fame nobiscum morimur. Homo, fatis te præsumo salvare, & rogo ut pro nobis dignitas orare. Transmisimus tibi de illo pane. Probato si inde potis manducare. Quandiu vivimus planē liberat nos Deus de tale pane. Congregatio

puellare sancta refutat tale pasto. Nostra privata stultitia ad te in summa amicitie. Oportet semper valere & caritatis tuae jura tenere.

Item aliam.

XII. Beatificando Domno & fratri Frodeberto Papæ. Domne Frodeberte, audivimus quod noster fromentus vobis non fuit acceptus. De vestra gesta volumus intimare ut de vestros pares nunquam delectet hoc jogo tale hoc referre. Illud enim non fuit condignum quod egisti in Segeberto regnum de Grimaldo Majorem domum, quem ei sustulisti suā unicā ove suā uxore, unde postea in regno nunquam habuit honore, & cum gentes venientes Toronicā regione misisti ipsa in sancta Congregatione..... Monasterio puerorum qui est constructus in..... Non ibidem, lectiones divinis legitimis, sed..... nis inter vos habuistis. Oportet sat conlocutione quem nec est adeo ar..... ta sic est ab hominibus vestra fo..... dentia, sed qualē facu..... Monasterio puella..... Monasterio tuis..... perdidi

IMPORTUNUS de Parisiaga terra.

Parabola.

XIII. Domno meo Frodeberto, sine Deo, nec Sancto, nec Episcopo, nec regulari Clerico, ubi regnat antiquus hominum inimicus, qui mihi minimè credit factū tuū vidit illum tibi necesse desidero, quare non amas Deo, nec credis Dei filio. Semper fecisti malum. Contra adversarium consilio facias te putas sapientem. Sed credimus quod mentis. Verè non times Christo, nec tibi consentit. Cui amas, per omnia ejus facias opera. Nec generosis tui diligebant Christum, quando in Monasterio fecerunt temetipsum. Tuus pater cum Domino non fecit sancta opera. Proper Domnus digito relaxavit, te vivo docuit & nutri..... undē se postea poenitit. Non sequis scriptura nec rendis..... iqua memores Grimaldo qualē fecisti damnum..... & Deo non oblituit de bona que tibi fecit quid indē.... muliere suā habuisti conscientia tua nec... norum peracta sed contra canonica..... ea de sancta Congregatione apud..... non ex devotione, sed cum gran..... cur nos scimus dannas nimis..... tollis eis aurum & argentum & honores...

.... liberat per has regiones cur te praefunis tantum damnare suum thesaurum. Quod ut alibi ubi eum rogas per tua malefacta , quod non sunt apta , amas puella bella de qualibet terra pro nulla bonitate nec sancta caritate. Bonus nunquam eris dum tale via tenes. Per tua cauta longa fatire si non est. Per omnia jube te cafrare , ut non percas per talis ; qui fornicatoris Deus judicabit. De culpas tuas alias te posso contritare. Sed tu jubes mihi exinde aliquid remandare , ut in quale nobis retentis in tua caritate excent istas exemplarias per multas patrias ipso domino hoc reliquo se vidis amico qui te hoc nuntiat & donet consilium verum , sed te placit alege & pliga in pectore repone. Sin autem non vis , inheret in dude.

Iam alia.

XIV. Incipiunt verba per similitudinem juncta de fide vacua , dono pleno falsatore. Agno Salomon pro sapientia bene scripsit hanc senteniam , ut ne similis fiat stulto , nunquam responde ei in multo , & retractavi tam in multum sic respondere nulli stulto ut confundantur stuprum grado nunquam presumat gloriare respondi dixi te falsatore nec ei parcas in sermone qui se plantatum ex robore qui non pepercit suo ore vaneloquio fusorone verborum vulnera murone qui sui obl..... adjutoris , immemores nutritoris , calcavit..... qui fei date & prioris alodis sui reparatoriis fardidas vomit pudoris incredulas dicit loquellas & improbus coquinat & conscientias bonum merito conquistas , mundas , sanctas & antiquas , pulchras firmissimas & pulitas meas rumpit amicticos , verba dicit quz nunquam vidit , ea scribit quz fecit animus. Parcat qui eum credit. Et si loquestem non strinquit furem latro fraudulentus homicidium est reus certus adulter , raptor est manifestus. Innumeros fecit excessus. Errando wadix quasi coecus. Fuscare tentat meum decus. A Deo dispectus & desertus , ab inimico est perventus & per lingua & per peccata. Nolite , Domne , nolite fortis , nolite credere tantas fortas. Per Deum iuro & sacras fontis , per Sion & Sinai montis , falsator est ille , factus excogitator est defamatus , deformatus vultu , & deformata sunt. Qualis est animus , talis est status. Non est homo hic , miser talis latrat , sed non ut canis psallat de trapa , ut linguaris dilator major , nullis talis falsator grunnit , post talone buccas inflat ,

Tom. II.

in rotore crebat & currit in sudore , fleumas jaet in pudore ; nullum vero facit pavere qui non habet adjutorem super secundum meum tutorem non meum..... tale baronem non... co contra infonera non cessat..... ab exaperto facco..... acco & saltie deraficia... non timere falco non perdas illo ipco , non vales uno coco , non simulas tuo patre , vere nec tuâ matre , non gaudeas de dentes , deformas tuos parentes. Ad tua falsatura talis decet corona.

Indiculum.

XV. Nolite Domnæ , nolite sanctæ , nolite credere fabulas falsas : quia multum habetis falsatores , qui vobis proferunt falsos sermones , furi atque muronis , similis etiam & susurrans ; & vobis , Domnæ , non erunt protectoris. Latras vulpis , sed non ut canis. Faltus mix semper inanis cauta proferit jam non fronte. Cito decadet antè cano forte. Volat upua , & non arundo. itcò commedit in fo frundo. Humile facit capta dura , sicut dilatus in falsatura falsator vadit tanquam latro , ad aura psallit , ut Escotus mentit , semper vadit toritus , & occidit quod nunquam vidit. Nolite Domnæ atque prudentis vestras non confrangat mentis , & non derelinquere serventes. Tempus quidem jam transactus. Et hoc feci quod vobis fuit adaptum. Jam modò per verba fallacia sum dejactus de vestra gratia.

Incipit editio.

XVI. Cum in presentia inluster vir illo malius. Sed ille petit ut scriberet quod petivit , irrita Imperatores sancti decretum ut nullus à judicio suscipere præcurrit , antiquam solemnia patescerit , ut his qui fidem datis & nec objecti sunt præomaticis dictiōnis Lex poena succurrit. Edictio inquam ob rem petitio in conspectu magnitudinis vestri , ut homo nomen illi est illas post se mali ordine præoccupasse dinoscitur , ut hoc vestra prudētia integrum & legalis sententia debeat definire. Ea vero scilicet ratio , ut si in constitutum placitum res illas mihi justissimè debitas adprobare non potuero , ut Lex mundana Theodosiana corpore arbitratus discernit , me impleturum esse pollicetur datâ edictione de inscriptionibus accusatoribus recrescant Theodosiano non in ira prima tam civile neque criminalem actio professio manu accusatore confcripta prædicat , nisi in se repetitione celebrata prius à Judice non audiatur.

N n 2

Indiculum generale ad omnes.

XVII. Domino magnifico sapientiaque decoratum & dono Dei regali gratia sublimato illo ille ultimus servorum Dei servus ac si vilis ille infimus vocatus Episcopus, salutem vobis multimodam unà cum confratres nostros oratores vestros, qui ad limina Sanctorum illorum die nocturne pro vobis obsecundare noscuntur, dirigere presumimus. De ceterum cognoscit industria vestra precum arque suplicamus vobis de ista causa unde iste praefens serviens vester Missus noster innotuerit, ei it. suum placitum esse dignetis, agat almitas vestra ita ut consuetudo vestra bona erat erga nos frequenter operata est.

Item alio.

XVIII. Domino Procerumque illustrem Optimatem ill. regale gratia sublimatum & à nobis cum magna veneratione atque reverentia nominandum in Dei nomen ill. ultimus servorum Dei servus salutem vobis in Domino tam multimoda destinare presumimus unà cum omni congregatione fratrum nostrorum quam arcana cordis nostri continet plenitudo. Memorare dignemini qualiter vos nobiscum antè hos dies confabolare dignatis & in oratione quamvis nos indigni commendare dignatis. Precum arque suplicamus clementia vestra ut ad necessitatem fratrum nostrorum oratores vestros aliquid de eleemosyna vestra consolare jubeatis, & quicquid exinde vestra clementia erga nos disponit agere, per vestro venerabilem scripto nobis dignetus facere certiores; & undecunque nobis injungitis aut injunctum habetis de orationibus vel de alio servitio, parati sumus vestris partibus vestrorumque omnium servientium fidelis reservire.

Item alio.

XIX. Sanctissimo ac sanctis ceremoniis observantem & quæ fonte spirantem exsuperantem Domino Patre & multorum regem Christique vice agente illo Pontifice ultimus omnium servorumque Dei servus ille. Ad clementiam pietatis vestre has apices definare presumimus, non nostri freti obsequio, sed vestra magnitudine culminis pietate. Ideoque quasi ad praefens genua vestra deosculantes, suggestiuncula nostra vobis propter quod mancipia beati patroni vestri de Monasterio nostro fuga lapsa in vestro dominio prælapsi sunt advenisse. Ideo supplicamus clementia vestra ut quomodo iste Missus noster nomen ille

hæc nostra suggestiuncula vobis detulerit, sicut vestra in omnibus bona erga nos est consuetudo, inter nos seu erga omne nostra justicia inquirere jubeatis, qualiter congregatio nostra obsecrantes Deo oratores vestros melius Dei misericordiam pro vobis delecte implorare.

Item alio.

XX. Domino sancto ac sanctis ceremoniis observante Domino illo & in Christo patre ego ille salutem vobis in Domino unà cum omni congregatione fratrum nostrorum plenissimam dirigere presumimus tam vobis quam scilicet Congregationem vestram, quam Dominus sub norma sanctæ regulæ ad protegendum in manu misit. Supplicamus caritatem & fraternitatem vestram ut inter nos seu Monachis nostris orationes peculiares esse debeant: quia quamvis in spatiis terrarum distet corporalis nostra conversatio, sed, ut bene nolis, non separant spatia terrarum quos sociat caritas vera: quia si unus in oriente & alius in occidente consistat, ambo pariter orando Domino in caritate glutinantur. Supplicamus etiam.

Item alio.

XXI. Domino inclito fidelique Deo atque regale gratia sublimato atque à nobis veneratione & amore colendo inlustre viro illo Optimato illo maximam salutem & inviolabilem cupio & vobis presumimus destinare. De ceterum comperiat industria vestra eò quod & ætera gaudeat floreatque per tempora nobilitas vestra, & quandoque terrena linquitis, cælestibus merearis agminibus glomerare.

Item alio.

XXII. Domino & in Christo patri apostolicâ sede colendo Domino illo pro prius vernacula vester salutem vobis in Domino multimodam destinare presumimus. Cognoscat, Domine, sanctitas vestra quid serviens vester nomine illo ad nos venit & dixit se neglegentia contra vos habere pro qua gratiam vestram non habeat. Propere supplicamus, quasi ad praefens genua vestra deosculantes, ut ipse apud vos excusatus sit & eum per nostram precatorem recipere & contilium ei facere ordinetis. Agat, Domne, sanctitas vestra sicut semper erga nos facere consuevit. Sanum & incoludem vos citius merear videre.

Item alio.

XXIII. Domino almifico, excellentiæ decore ornato, ac beatissimo, meritissime

venerando , amabiliter diligendo , sanctitatis culmine conspicuo , ac nobilitatis titulo decorato , piissimo , live sacra eloquia seu praecepta Dei plenissimo , Sanctorum meritis coquando , & palmâ triumphationis arque sanctitatis gratia ornato , inclito praclaroque Deus omnipotens faciat in sancta Religione permanere . Venerabili in Christo & a nobis cum summa reverentia nominando illo Episcopo ego ill. in Dominio perpetuam mitto salutem . Multimoda nobis benevolentiam vestram generare comperire gaudia quotiens nobis aditus dederit opportunos ut ad indagandam sollicitatem vestram nostras dirigere apices debeamus . Quia nihil melius nisi ut invicem mutuam caritatem orando in invicem alterutrum spiritalia pabulum subministrare non cessemus . Hilarem & gaudentem citius vos cernere mereamus .

Item alio.

XXIV. Summâ veneracione nobilissimi generis seu industria vel sagacitatis culminis que sublimitatis ineffabile à nobis sceleris vestra , Domine inlustrissime , cum summa nobis reverentia nominando illo ille exiguis tam multiplices vobis salutes dirigere cupimus . Et reliqua . Obscurantes piissimo Domino ut vos unâ cum culminis sublimitatis vestra longa per temporatrina conservere deitas , & quandoque terrena linqueris , suffragantibus sanctis Angelorum mereatis cœtibus glomerare , præcellentissime & inclite Domne .

Item alio.

XXV. Domino venerabile inlustrique sagacissimo , sed inlustriore sanctitate & gratia Dei pollente , & sacerdotale apice sublimato , Domino illo ille alumnus vester salutem in Domino vobis præsumplimus desinare . Supplicamus , Domine , gratia vestra ut nos pro mercede vestra mon. instruere facias , & juxta vestram bonam consuetudinem , quod semper nos pie ut dulciter gubernare dignatis , ita & nunc agi non dedignemini , ut ad cumulum mercis vestra perveniar . Et si ita agitis , maxima dona fratribus nostris juxta solita bonitatis vestra . Iterum atque iterum quasi ad præsens ante genua vestra prostrati precamur ut à cœpta gubernatione vestra nos discedere nunquam patiatur .

Item alio.

XXVI. Reverendissimo confratri meo illo ille in Domino salutem . Cum enim longitudo terra caritati illorum non queat eveli quo Christi connectit amor , desi-

derans desideravi literolas parvitas meæ fraternali tua dirigere , ut statim quod præfensi loquelle conspectui tuo loqui non valer , vel has apices tibi enarrerent . Cupio valde quem recordor absentem , ut cum quo mente sun , cum eo etiam corpore sim præsenti . Divinitas te servet per multos annos , parens & custos Dei æterni , quem colimus , Jesu Christi .

Donatio à die præsente.

XXVII. Sacrosancte basilicæ Sancti illi Monasterio vel alio loco illo constructæ , ubi venerabilis virille Abbas vel Episcopus aut Presbyter cum suis Clerici vel Monachis præesse videntur , ego ille cogitans Dei amore vel xternâ retributione , ideoque cedo ad die præsente ad supradicta basilica & Monachis ibi consistentes cessumque in perpetuum esse volo portiones meas in loco nuncupante illo , sitas in pago illo , quæ militiam de alode quam de comparato vel de quoconque liber adtracto advenit vel advenire potest legibus in suprà memorata loca , tam terris , domibus , ædificiis , mancipiis , libertis , accolabus , merita accolatorum , vineis , silvis , pratis , pacuis , campis cultis & incultis , aquis , aquarumque decursibus , mobilibus & immobilibus , cum omnibus adjacentis & appendiciis vel coloniis ad se pertinen- tibus , cum omni integritate vel superposito , quicquid dici aut nominari potest , in supramemoratos pagos vel ubique de supradictis portionibus tenere visus sum , totum & ad integrum ad die præsente ad jam memorato Monasterio vel ad ipsos Monachos ibi consistentes perpetualiter tradò arque transfundò , de n:o jure in vestra tradò dominatione ad possidendum , ut quicquid exinde facere voluerint , libera- ram ac firmissimam in omnibus habeant potestatem à die præsenti faciendi . Si quis verò , quod fieri non credo , in futurum , si ego ipse , aut ullus de heredibus meis , aut ulla emissa vel opposita persona , vel quislibet qui contra hanc cessionem meam , quam ego bona voluntate fieri & adfir- mare rogavi , venire , agere , aut resul- tare , vel per quibuscumque modis repedire aut infrangere conaverit , nec hoc valeat vindicare quod repeatit , & insuper parti- bus suprà memorato Monasterio vel Mo- nachis ibidem consistentibus duplum tan- tum quantum ipsas res eo tempore eme- lioratas valuerint componat ; & insuper socio fisco multa auri libra una coactus exsolvat , & hæc cessio omni tempore fir-

Nova Collectio

ma permaneat, stipulatione subnexa. Ac-
tum loco illo.

Ad testamentum faciendum.

XXVIII. Regnante in perpetuum Domino nostro Iesu Christo. Anno illo illius Regis, sub die XII. kalendarum illarum, feria illa, Indictione illa. Ego ille filius illius sanâ mente integroque consilio, metuens casus humanae fragilitatis, testamentum meum condidi, quem illi scribendum commisi, ut quomodo dico legitimus post transitum meum advenierit, recognitis sigillis, inciso lino, ut Legi decrevit auctoritas, per inlustrem virum illum, quem in hac pagina testamenti nostro legatorio insitu, gestis re-publicis municipalibus titulis ejus profecutionibus ab ipsis muniatur, & in archivis basilice Sancti illi conservandum decrevi; ut quicquid unicuique de rebus meis propriis habere decrevi, singulariter in hoc testamentum meum inferere curavi. In reliquo vero qualescumque aut quicunque epistulas aut testamenti vel conscriptionis de nomine meo manus meas firmatas ostensaque fuerint, & ante hoc testamentum prenotatas, quas hic non commemoravero, excepto de ingenuitate quas pro anima mea remedio fecimus aut adhuc facere volumus, vacuas permaneant; & quod unicuique per hoc testamentum dedero darique iussero, id ut faciat detur, praestetur, impleatur, te omnipotens Deus testem committo. Quapropter dum non habetur incognitum qualiter dispensante Deo ad habendum vel possidendum loca Sanctorum illorum de rebus meis propriis delegavi in perpetuum ad possidendum, dedi quoque ad basilica illa portiones meas atque denominata, id sunt illa, quicquid in ipsa loca superius nominata habere video, totum & ad integrum ad basilicas superius nominatas proficiat in augmentum. Illas vero cessiones quas ad libertos nostros illos ad eorum ingenuitates confirmandas fecimus, id sunt ille & ille, quando ipsos pro anima nostra remedium ingenuos dimisimus, ut dum advivunt hoc teneant & post eorum discessum cum omni superposito ad jamdicta Ecclesia Sancti illius, ubi eis patrocinium & defensionem constituimus, revertere faciant. Volumus enim ut ingenuos quos fecimus aut in anteâ fecerimus, quicunque in ipsa loca manent quod ad sancta Ecclesia illa delegavimus, inpetia eorum libertate super ipsas terras per ingenuos comitantur, & aliubi com-

manendi nullam habeant potestatem, sed ad ipsa loca sancta debeat sperare, & nullus de ipsis lidemonio ad nos tro heredes nullatenus reddant; & de hoc quod aliquibus eis per chartas dedimus, nullatenus alibi vendere nec alienare habeant licentiam. Similiter donavimus donarum que in perpetuum esse volumnus ad Monasterium illum, ubi venerabilis Abbas ille præesse videtur, villas illas in pago illo cum omnibus adjacentiis vel appendiciis earum, quantumcunque ibidem tenere vel possidere videatur, per qualibet adtracto ad nos pervenit aut legibus venire debet, totum & ad integrum cum omni superposito à die præsente in honore Sancti illius vel Abbatii illi tradimus ad possidendum, cum domibus, edificiis, mancipliis, accolabus, libertis tam ibidem oriundis quam aliund translatis vel ibidem comitantibus, vineis, silvis, campis, terris cultis & inculcis, pratibus, aquis aquarumque decursibus, cum exio & regreffo, omne genus pecudum tam majore, mobilibus & immobilibus, omnem rem inexquitam, tam aurum quam argento vel reliquas fabricaturas, tam ministeria Ecclesie vel strumenta chartarum, libros vel vestimenta Ecclesie, vel omni praesidio quod mihi Legibus vivens possidere videor & mihi redibetur, & quicquid dici aut nominari potest, totum & ad integrum ad jamdicto Monasterio Sancti illius proficiat ad augmentum, inspecto illud strumento quod anteâ ad jamdicto Monasterio fecimus. Præter ista omnia reservamus in Falcidia heredibus nostris villas illas in pago illo, in ea ratione ut facta mea in omnibus studeant conservare arque defendere. Quod si hoc facere neglexerint, quicquid eis deputavimus perdant, & de omni corpore facultatis meæ penitus redantur extranei. Et si aliquid comparavero, aut ex parentibus meis mihi obvenerit, vel adtraxero, vel per qualibet ingenio ad nos pervenerit, quod in ipso testamento suprà non commemoravimus, post nostrum discessum casa Sancti illius per Rectores suos recipiat perpetualiter ad possidendum. Per præsentem testamentum basilicam Sancti illius heredem meam instituo, & quicquid unicuique deputavi, fidei tuae committo; quia hæc quod tibi deputavi malo te habere quam me, te magis quam ceteris heredibus ac proheredibus meis. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si aliquis heredum ac proheredum meorum, vel quislibet opposita persona

Formularum.

præsentem testamentum meum infringere conaverit vel tentare præsumperit, in primis usque dum veram emendacionem proinde corrigatur, Deo & Sanctis suis habent contrarios, & à liminibus Ecclesiastum efficiatur extraneus, & insuper inferat ei cui pulsaverit unà cum socio fisco auro libras coactus exsolvat, & nihilominus præsens pagina firma permaneat, quam manu meâ propriâ subter firmavi, & bonorum hominum signis vel allegationibus roborandam decrevi, stipulatione. Actum loco illo.

Item aliud testamentum ad locum sandum.

XXIX. **** mansus & peculiare seu merita eorum, prater tantum illa & illa loca, ad legitimos heredes servo. In reliquo vero ego jamdictus ille quantum superius est insertum vel comprehensum, omnia & in omnibus, quicquid dici & nominari potest, ad superscripto Monasterio ejusque congregatio in alimento seu in stipendia seu substantia pauperum ad die præsente dono, cedo, trado, atque transfundeo, ut quicquid omnia supereminentata pars ipsius Monasterii ejusque Rectores facere elegerint, liberam & firmissimam in omnibus habeant potestatem libero arbitrio. Licet vero in cessionibus minimè est necesse poenam inferere, sed tamen pro rei totius firmitate mihi complacuit intimare si fuerit, quod nec fieri credo, aut ego ipse, quod absit, aut aliquis de heredibus aut proheredibus meis, vel quislibet potens aut inferior vel emissa persona qui contrà præsentem epistolam donationis, quam ego plenâ & devotâ voluntate fieri & adfirmare rogavi, venire aut eam infringere tentaverit, aut aliquâ calumniâ aut repetitione vel refragatione insurgere aut opponere contatus fuerit aut præsumperit, in primis tantum quantum ipsas res eo tempore melioratas valuerint, contra cui pulsatur seu partibus jamdicti Monasterii compонere & faci facere adimpleatur, insuper unà cum socio fisco aurum tantum coactus exsolvat, & sua repetitio nullo umquam tempore non obtineat effectum, & hæc donatio omni tempore inlibata permaneat, stipulatione subnixâ. Actum in loco illo.

Confirmatio traditionis ad Monasterium.

XXX. Notitia locum traditionis qualiter vel quibus præsentibus, qui subter firmaverunt, ubi veniens homo alicus nomen ille vocatus Monachus ad illas quod ille ante hos annos per suam epistolam donationis ad Monasterio illo, quod est in honore Sancti illius, ubi ille Abba unà cum

Congregatione Monachorum præesse videtur, jamdictus ille in villa illa qui vocatur illa, & ad præfens fuit, & per unamquamque villas & loca per singulas portas & per ostia de ipsis villas vel de illas casas dominicas jam præfatus ille ad Misso de ipso Monasterio vel ipsius jamdicti Abbatis illius nomen ille, omnia quantum in illa epistola donationis est insertum vel comprehensum, in omnibus tradidit & consignavit & cum de ipsis res in omnibus vestrum & pillo & fistula exindè in omnibus se exitum dixit & fecit. His præsentibus actum fuit.

Qualiter parentes filios suos offerant in Monasteriis.

XXXI. Dum legaliter sanctum antiquitatem teneant & cautum cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templo Domini feliciter servituros, procul dubio hoc de nostris filiis faciendum nobis salubriter præbetur exemplum. Aequum etenim judico creatori nostro de nobis redere fructum. Idcirco hunc filium nostrum nomine illi, cum oblatione in manu atque petitione altaris palla manu meâ involuta ad nomina Sanctorum quorum hinc Reliquias continentur, & Abbatे præsente, trado coram testibus regulariter permanfurum, ita ut ab hac die non liceat illi collum de sub jugo regulæ excutere, sed magis ejusdem regulæ fideliter se cognoscat instituta servare & Domino cum ceteris gratanti animo militare. Et ut hæc nostra traditio inconclusa permaneat, promitto cum juramento coram Deo & Angelis ejus quia nunquam per me, nunquam per suspectam personam, nec quolibet modo per rerum mearum facultates aliquando egrediendi de Monasterio tribuam occasionem. Et ut hæc petitio firma permaneat, manu meâ eam subter firmavi. Ipsi sunt testes.

 Hæc Formula in usu adhuc erat ann. 1063.

Promissio stabilitatis in Monasterio.

XXXII. Ego ille initio conversationis meæ diligenter attendens considero quod petitionibus meis primum non facilis concessus est introitus, sed diu mihi pulsanti vix hospiti locutus est misericorditer adtributus; in quo per paucos dies demoratus, noviciorum sum domum progressus; in quam mihi dura & aspera primum à Seniore sunt prædicata, & stabilitatis meæ promissio expedita, & ter in anno lesta atque tradita regula cum admonitione dicentis: Ecce lex sub qua militare vis. Si potes observare, ingredere. Si non potes, liber

Tom. a. Du-
chelini pag.
ss. Keu-
mann. pag.
12. cap.
Tom. IV.
Spec. pag.
8. &c. &c.
Nota ad
Concord.
Regul. pag.
9. &c. &c.
999
¶ Ho-
mil. ex cod.
Lugdun. p.
y. calcema.

discede. Hoc erga videns, ordinatissimum aquae morosum mihi spatum adtributum dubitans aditum pratermissio ut me jam vestro corpori sociare dignemini humiliter deposco. Ego tamen hujus regulz insticta, Domino juvante, servare promitto, & propter vitæ æterna præmium coram Deo & Angelis ejus humiliter militaturum subicio, ita ut ab hac die non mihi liceat collum de sub jugo excutere regulz, quia sub annali opione aut excusare licuit aut suscipere. Et ut hæc professionis meæ peritio à vobis firmiter teneatur, ad nomina Sanctorum quorum hic Reliquæ continentur & præsentis Abbatis illi conscriptam trado in perpetuum habendam, & manu meâ roboram super altare repono perenniter reservandam.

*Missa ad
Concord.
Regul. pag.
no. 5°. &
100°.
S. Gregor
lib. 1. Ep.
cc.*

Ego ille promitto stabilitatem meam & conversionem morum meorum & obedientiam secundum regulam sancti Benedicti coram Deo & Sanctis ejus.

Petitio quam ante votum Monachi quislibet facere debet.

XXXIII. Dominu[m] venerabilu[m] in Christo Parri illo Abbatu[m] de Monasterio illo, qui est constructus in honore Sancti illius, simul cum felici Congregatione vestra, quam Dominu[m] de diversis provinciis ad peregrinandum propter nomen suum sub jugo militie atque servitutis Christi atque alia protectionis secundum Evangelium Christi regulariter vobis coadunavit. Igitur audivimus quod Dominu[m] noster Iesu-Christu[m] per Evangelium suum adnuntiat dicens: *Nisi quis renunciaverit omnibus quæ possidet, non posset esse meus discipulus.* Et alibi: *Qui reliquerit paarem aut matrem, fratres aut sorores, domus aut agros, & cetera propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Petimus ergo beatitudinem caritatis vestrae ut nos in ordine Congregationis vestrae dignemini recipere, ut ibidem diebus vitæ nostræ sub regula beati Benedicti vivere & conversare debeamus, quatenus suave jugum Christi & onus ejus leve sentiamus. Igitur nostra fuit petitio & vestra decrevit voluntas id ipsum implere. Quod ita fecisti. Abrenuntiamus ergo omnibus voluntatis nostris propriis, ut Dei sola voluntas fiat in nobis, & omnibus rebus quas possidemus, sicut Evangelica & regularis traditio edocet. Nihil rebus terrenis ab hac die possessuimus nos spondimus, nisi quantum à Patre Monasterii donante aut permitente alimenta aut

Iux. 14.

Matth. 19.

tegumenta corporis acceperimus. Obedientiam vobis, in quantum vires suppetunt, Dominus dederit nobis adjutorium, conservare promittimus. Stabilitatem conversationis nostra in congregazione vestra teste Domino, devoto animo cum observatione regulz usque in finem profitemur servare, nisi tantum, quia ignoramus futura, si fortasse causa utilitatis animæ accedat ut per vestrum comitatum discedamus, aut etiam illud si contra voluntates nostras, quod absit, separem[us] à principibus vel à barbaris; & ipsum si fuerit factum, in quantum passumus, semper ad ipsam congregationem revertere faciamus, & sub sancto ordine perseveremus. In reliquo verò per nullum ingenium de predicta congregatione vestra vel jugo sancte regulz seu de potestate obedientie vestra nullam habeamus licentiam nos abstrahendi aut contradicendi. Quod si instigante antiquo hoste aut voluntate nostra propriâ hoc facere tentaverimus, in nullis modis hoc vindicare valeamus, sed ubique nos Missus vester aut aliquis ex congregatione vestra invenerit, etiam nobis nolentibus, in ipsa vestra sancta congregatione, Deo auxiliante, per vosmetipso faciat revocare & secundum regulam ibidem nos dijudicare, ut diebus vitæ nostræ sub divina regula & regimine vestro perseveremus; qualiter in die judicii ante tribunal æterni Judicis, ipso adjuvante, salvos nos representare possimus. Ecquicunque contra hanc petitionem, quam nos bona voluntate scribere rogamus & subter firmavimus, per quemlibet modum agere aut infrangere voluerit, in primis sciat se à Deo damnandum, quem irritat, & insuper secundum canoniam institutionem à communione omnium Fratrum sit extraneus usquequid de hac causa ad veram emendationem perveniat. Manu[n]s nostræ subscriptione ad honorem Domini & patroni nostri Sancti illius hanc petitionem volumus roborare.

Ipsa promissio.

XXXIV. Ego ille, Domne Abba ille, obedientiam vobis secundum regulam sancti Benedicti, juxta quod in ista petitione continetur, quam super istud altare posui, coram Deo & Sanctis ejus, in quantum mihi ipse Deus dederit adjutorium, Deo & vobis promitto custodiare, & in quo possum, ipso auxiliante, servivo. Amen.

Exemplar

*Exemplar promissionis sicut solebam a
tiqui Monachi regulam promittere.*

XXXV. In nomine Domini. Promitto
me ego ille in sacro Monasterio beati Mar-
tyris five Confessoris illius secundum institu-
ta beati Benedicti coram Deo & sanctis
Angelis ejus, praesente etiam Abbatem no-
stro illo, omnibus diebus meis in hoc sanc-
to Monasterio amodo & deinceps perse-
veraturum & in omni obedientia, quod-
cunque mihi praeceptum fuerit, obeditu-
rum. Ego ille hanc promissionem à me
factam manu propriâ coram testibus
scripsi & roboravi.

*Indiculus pro Monacho qui fugeris de
Monasterio.*

Note ad
Concord.
Regul. pag.
550. 1010.
Flochart.
pag. 499.
Capitul.
rium lib. V.
cap. 179. &
VLCap. 100.

Concord.
Regular. P.
550. 560.

mittens

Vide Char-
tular. ruel.
fol. 50.

Concil.
Chalced. c.
+

Concil. A-
gath. c. 57.

Canones S.
Ieodegarib.
cap. 10.

XXXVI. Domino illi ille. Suggestentes
Sanctitati vestir, certi de vobis quia ver-
itatem animosa pietas non recusat, nec
fides recta aliquandò patitur quamcunque
jacturam. De cetero cognoscatis quid
nostrus frater ille, qui in Monasterio no-
biscum fuit nutritus, confutatusque est,
obedientiam coram Deo & Sanctis ejus ac
stabilitatem promisit, atque in nostra Cle-
ricatus officio ipse ordinatus est, hoc ip-
sum oblitus discessit à nobis & rediit post
Satanam, sicut reverti solet canis ad vomi-
tum suum, & sus lota in volutabro luti,
& nunc honorem seculi diligens, dvitii
ac terrenis rebus sedans, vobiscum de-
gens. Vos tamen scitis quicquid sacram
divina lumina verbis, eloquio sensuque do-
cent, quid nemo mittit manum in aratro,
aspiciens retro, aptus est regno Dei. Nec
vobis latet quid facere Canones de hac re
commendent, vel regula atque tractato-
res Sancti exposuerunt. Hæc enim vos
cuncta relegentes, memoriter retinetis
quod animo sienti bibitis. Nam sancta
Synodus Nicæna ordinat ut si quis in Mo-
nasterio nutritus usque ad summum stu-
dium fuerit, & postmodum discesserit,
nisi revertatur, desertoris crimen dam-
netur. Et iterum: *Si quis suscepit Mo-
nachum alienum, ambo excommunicandi
sunt.* Canones vero Chalcedonenses ita
præcipiunt, ut Monachus in oratione &
jejunio permaneat in loco in quo renun-
tiavit seculo. Deserentem vero excommuni-
catum esse decreverunt. Canones autem
Agathenses ita pronuntiant: *Monachum,
nisi per Abbatem sui permisum, ad alterum
Monasterium migrarem nullus tenere
presumat.* Canones vero Augustidunenses
ita statuant, ut nullus Monachum alterius

Tome II.

absque permesso Abbatis sui presumat re-
tinere. Regula namque sancti Benedicti,
quam ipse promisit in omnibus custodire,
ita edisserat: *Sciens se lege regule conflu-
sum, quod ei ex illa die non liceat egressi de
Monasterio nec collum excutere de sub jugo
regule.* Et paulo post: *nec ex illa die pro-
prii corporis potestatem se habiturum sciatis.*
Quid multa replicem? Vos sensibus doctis
utimini. Nec mihi pluribus verbis opus est
vobis scribere. Quæcumque enim à me po-
tuerunt dici, hæc jam divina gratia vobis
contulit. Oportet namque ut doctrinæ
jungatur vita fidelis. Agnisci gravius non
observanda nocebit. Vos autem secundum
datam à Deo vobis sapientiam facite eum
ad locum unde exiit reverti, ut agat po-
nitentiam. Scientes autem quoniam qui
converti fecerit peccatorem ab errore via
suz, salvabit animam ejus à morte, &
operit multitudinem peccatorum. Nec
vobis decet hominem perverso ambulan-
tem secundum desideria cordis sui auxi-
lium praestare ut magis ac magis eat in in-
teriorum. Sed austere malum ex vobis: quia
qui tangit picem, coquinabatur ab ea.
Et nec abscondere potest homo ignem in
sinu suo ut vestimenta illius non ardeant,
aut ambulare super prunas ut non combu-
rentur plantæ ejus; sic qui consenserit ini-
quitatem non erit mundus. Iste, qui excom-
municatus est, nolite ei communicare, ne
bonorum vestrorum præmia amittatis;
sed cum sanctis Patribus, qui hujuscemo-
di hominem excommunicaverunt, partem
habere mereatis. Et ubique fuerit, Ab-
bati suo auctoritate Canonum revocetur.
Canon Chalcedonensis: *Non liceat Cle-
ri-
cum conscribi simul in duabus Ecclesiis,
& in qua ordinatus est, & ad quam profu-
git quasi ad portorem, ob inanis gloriae cu-
piditatem. Hoc autem facientes revocari
debere ad Ecclesiam in qua primitus or-
dinatus sunt, & ibi tantummodo ministrare.*
Eos vero qui ausi fuerunt ex his que
sunt prohibita perpetrare, à proprio
gradu recessant. Et ne quis Clericus qui
derelicta Ecclesiâ suâ, nullâ causâ exif-
tente probabile, vagatur, per alias Ec-
clesias suscipiatur in communionem. Ca-
non Aurelianensis. Ministri in quibuscum-
que locis ordinati fuerint, pervagati, ubi-
cunque inventi fuerint, cum auxilio Epis-
copi tanquam fugaces sub custodia revo-
centur. Et reum se ille Abbas futurum
esse cognoscat qui hujusmodi personas
non regulari animadversione distinxerit,
vel qui Monachum suscepit alienum.

O o

Regula S.
Bened. cap.
11.

Concil.
Chalced. c.
10.

Conc. Are-
iat. L. C. a.

Concil.
Agath. cap.
11.

*Qui Monasterium in proprio edificat,
qualiter chartam faciat.*

XXXVII. Antiqua Legum auctoritas & Principum decreta sanxerunt ut unusquisque , dum manet in corpore , de propria quam possidet facultate voluntatem suam literis inferat , ut perennis temporibus inviolata permaneat. Quapropter dum non habetur incognitum qualiter ego ille una cum consensu Galliarum Pontificum in re mea propria , quæ ex successione parentum meorum mihi obvenit , Monasterium in honore Sancti illius ædificavi in loco nuncupante illo , in pago illo , in fine illa , & constituius ibi Abbatem nomine illum , qui ibidem sanctum Ordinem , Deo auxiliante , gubernare faciat & suis Monachis ibi constituat , & per ejus ordinacionem ipse sanctus Ordo perpetualiter sit institutus & conservatus. Propterea donamus & donatum in perpetuum esse volumus ad jam nominato Monasterio Sancti illius vel ad Abbate illo ipsum locum ubi ipse Monasterius est constructus , cum omnibus adjacentiis & appendiciis suis & locella seu colonicis in villas illas in pago illo. Ista omnia quæ superius memoravimus , cum omnibus adjacentiis vel appendiciis eorum , quantumcunque ibidem tenere vel possidere videmur per quolibet adtraictio , totum & ad integrum cum omni supraposito ad die præsenti in honore Sancti illius pro remedium animæ meæ vel æternâ salute dedimus , cum domibus , ædificiis , mancipiis , accolabus , libertis , vineis , filvis , campis , pratis , pascuis , aquis , aquarumque decursibus , strumenta chartarum , libris , vel vestimenta , seu Ministeria Ecclesiæ , mobilibus & immobilibus , omnem rem inexquisitam , quicquid dici aut nominari potest , totum & ad integrum ad suprascripto Monasterio vel jam dicto Abbatii cum Monachis suis perpetualiter , protegente Domino , tradimus ad possidendum. Et dum omnes Præfules & nobiles persona agnoscunt & comprovincialibus nostris cognitum est quod ego ille in mea propria jam nominatum Monasterium ædificavi vel cœnobio sancto ibi constui propter Deum , vel quicquid exinde facere volo , præsenti tempore in omnibus mihi maneat libera potestas , propterea per præsentem paginam cum consensu supra memoratorum Pontificum constituo ut nullus Episcopus alias civitatis , aut Archidiaconus , vel quilibet ex clero , aut actores Ecclesiæ , nullum ibidem præfus-

mant exercere dominatum , non ad manionaticos aut repastos exigendo , non ad Ministeria describendo , non ad Abbatem mittendo. Cum vero necesse fuerit christma petere , tabulas aut altaria consecrare , sacris ordiñibus benedici , Abbas vel Monachi ibidem consistentes , à quoquæ de sanctis Episcopis sibi elegent qui hoc agere debeat , licentia si eis expetere , & illi hoc benedicere vel consecrare. Si vero caritate exigente Pontifex quilibet ab Abbatie loci illius ibi fuerit invitatus , simpliciter quæ ei à fratribus offeruntur accipiat , nulla exenia vel munuscula amplius eis querat , neque de omnibus rebus ipsius Monasterii nullam habeat potestatem. Cum vero Abbas ipsius loci acceperit transiūm , quemcunque de semetipuis Monachi ibidem habitantes secundum regulam sancti Benedicti meliorem invenerint , ipsum Abbatem ibidem constituant. Quod tripli de seipsis talem non invenerint , cum communis consilio illi sanctiores Monachi aliundè regularem Abbatem , qui eos sub regula sancti Benedicti regat , elegendum in eorum maneat potestate. Quod vero Deus avertat , ne ibi sanctus Ordo tepecat , & ipse Abbas hoc emendare non prævaler aut negligit , potestas maneat ipsius Monachis ubicunque in propriis Monasteriis rectius & sanctius secundum regulam sancti Benedicti invenerint , expetere , & per eorum salubre consilium ipsum sanctum Ordinem regulariter emendare. Quod si Pontifex vel aliquis ex ecclesiasticis Monasteriis quilibet vel aliqua emissâ persona contra ipsum Abbatem vel ejus congregationem de supradictis ordinibus vel benedictionibus vel de rebus meis propriis Monasterii per qualecunque strumento aut quoquæ modo ad ipsam casam fuit vel in ante fuerit delegatum , additum , commutatum , vel concepsum , vel quicquid ad ipsum Monasterium vel ad eorum homines pertinet , aliquid calumniare aut inquietare vel per quodlibet ingenium minuare tentaverit , à glorioso Domino , quem tunc Deus regnum Burgundiæ gubernare permisit , hoc protinus emendetur. Precor igitur glorioso Domino qui est temporibus modernis , & futuris successoribus Deus regnum Burgundiæ gubernare permisit , & per Dei tremendum judicium adjurare præsumo ut præsentem paginam vel facta mea ex jamiclo cœnobio meo sua fortitudo contra omnem adveritatem pro mercede sua post Deum

jubet defensare atque solidum in omnibus custodire , ut nullatenus ab infestatione malorum hominum possit inrumpi , sed delectet ibidem Abbat vel Sacerdotibus seu Monachis ibidem consistentibus pro vita ipsius & filiorum ejus vel exercitu & omni populo catholico quieto ordine Dominum supplicare . Si quis verò .

Qualiter privilegium condatur.

XXXVIII. Dominis apostolicis praesentibus temporibus & futuris , quicunque sub fide catholica pastorali sectantur officia , ille Episcopus Christi humilis . Opportunum est etiam ut Deum timentes propter ventura futuraque judicia diligenteribus Deum bonum operare , quatenus qui Pontifex vocatur in populo , timentibus Deum succurrat affectus ; ut qui seculum calcant & Christo servire desiderant , per consensum Pastoris quieti ab omnibus infestationibus vivant . Quapropter dum non habetur in cognitum qualiter Monasterio in pago illo , qui dicitur ille , quem illustre vir ille in alode proprio contruxit , & pro totius defensionis studio per suam epistolam ad praecellentissimum Domnum Regem Burgundia ipsum Monasterium alpicere decrevit , ut communis mercis illius pro fundamento & regale clementia pro defensionis auxilio crescat apud Deum , & nobis jamdicto Domino glorioso Regi illo opportunum est petere ut privilegium Monachis ibidem habitantibus deberemus largire , ob hoc maxime quia solet contingere ut morientibus religiosis Episcopis , pastorealem locum fusciant seculares , & res quæ pauperibus fuerunt condonatae magis per Gafindos quam per Sacerdotes dispergantur , & ecclesiastica vita negligenter conlata bonorum magis per venatores & canes & , quod est gravius , per meretrices expendantur , vel religionis norma distracta levitate laicorum secularum injuste consentiantur , & per eorum iniqua consilia Monachorum vitam conturbare præsumant . Propterea ergo ab hac parte semper Christo propitio direttore dirigentes communi voluntate ille Episcopus & ceteri consensimus ut in eis privilegium claro animo confirmaremus . Statuentes ergo jubemus sub testimonium sanctæ Trinitatis & premium sanguinis Christi coram Deo & Angelis arque Archangelis ut de predicto Monasterio illo vel quicquid ibidem tam regio munere quam privatorum vel quibuslibet rebus atque corporibus est conlatum aut inantea

Tom. II.

conlatum fuerit , ut nullam exinde Episcopus civitatis illius habeat potestatem , neque Archidiaconus illius , vel Ministri & Actores Ecclesie , aut quislibet ex Clero in rebus predicti Monasterii nullum presumat habere principatum in nullam omnino rem quod dici aut nominari potest , non pro pacto exactandum , non pro manfionaticos requirendum , non pro toto omnino re reperendo , non pro Abbatem constituendo , non pro ministeria discribendo , non pro altaria aut tabulas consecrando , non pro sacros ordines dedicando , illius civitatis Episcopus nullum ibidem presumat habere accessum , nisi fortasse per communem consensum Abbas vel ipsa congregatio eum caritatis gratia pro sanctæ virtutis meritis crediderit evocandum . Et si fortasse ab eis fuerit evocatus , non hoc in consuetudine vertat , nec munera exinde requirat , sed simpliciter quæ à fratribus sibi fuerint oblata ; & expleto caritatis officio , ad propria , sicut de reliqua Regis domo , cum pace discedat ; quia dignum est ut quod Rex hujus seculi cum suis Proceribus pro commune salute voluit esse construtum , sub integro privilegio sit in perpetuum à calumniandi occasionibus conservatum . Confirmamus igitur jure perpetuo ut cum Abbas ipsius coenobii de hac vita migraverit , quemcunque sibi Monachi ibidem habitantes secundum Deum elegerint , absque ullo arbitrio civitatis ipsius antestitis ipsi sibi Monachi Pastorem instituant , qui eorum sacrum Ordinem instanter adtentat . Cum vero fuerit opportunum Ecclesiam dedicare , aut sacros ordines benedic , vel tabulas consecrare , quemcunque de religiosis Episcopis Abbas ipse vel Monachi sibi voluerint invocare , in eorum maneat potestate . Et si quod absit , ibi Ordo sanctus tepestat , & Abbas Monasterii hoc per se emendare neglexerit , aut etiam ipse cum Monachis Statuta regularia servare contempserit , etiam si vix pauci videantur de Monachis quorum religio in Christo proficiat , potestas illis maneat quemcunque sibi elegerint de proximis Monasteriis quem rectius & sanctius secundum regulam sancti Benedicti invenerint expetere , ut eorum salubri consilio studeant sanctum ordinem revocare . Statuimus etiam mulierum accessus intra portas Monasterii nullatenus fiat . Si quis itaque constitutionem presentem pro quoquaque conludio mutare conaverit , reus omnipotenti Deo effectus à pace Christianorum omnium habeatur ex-

O o 2

traneus, & indissolubili anathematis vinculo vincitus sortem damnationis Iudee proditoris incurat. Quod privilegium ut in perpetuo tempore conservetur, stipulatione subnixa, manu propriâ.

In Dei nomine. Incipit epistola quæ formata dicitur sive commendatio.

XXXIX. Reverentissimo atque religiosissimo & à nobis cum summa veneratione nuncupando illi Episcopo ego ille extremus sub pontificali officio Deo famulantium perpetuam in Domino Jesu opto salutem. T A T A A A I. D L X X V.
Præsens frater noster ille petiit ab extremitate nostra licentiam ad vestram almitatem proficisciendi, atque vobis sive cum vestris habitandi. Cui & nos benivolâ mente & fraterno affectu, non solum ei copiam ad vos veniendi non negavimus, verum etiam ut à vobis sive à vestris gratificè suscipiatur exposcimus. Et si vobis placuerit ut aut in gradu quem modo tenet sacris altaribus ministret, aut ad altiorem gradum promoveatur, nostro^{*} sive nostrorum testimonio suscepto, id ei facere liceat; quippe qui nihil in eo tale noverimus quo id faciendi ei licentia denegetur. Benè namque in Ecclesia in qua haec tenus fuit educatus, benè conversatus, hoc nobis de se sive de sua vita ostendit, ut in quantum humana fragilitas scire potest, administratione sacrorum ministeriorum non sit indignus. Nos itaque, ut homines divini sensus insciî, & arcanorum ignari, præbemus de fratre quale scimus testimonium. Deus est enim quem occulta non fallunt, & qui omniⁿ secreta rimatur, juxta illud: *Hom. videt in facie, Deus autem in corde.* Has ergo litterulas ideo illi petere & nobis facere libuit ut ille non solum profugo aut abjecto non habeatur, verum etiam nostra humanitas & caritatis commendatione, à vestra fraternitate libertissimè suscipiatur. AMHN. xcvi. Salus æterna, quæ Christus est, & in hoc præsenti tempore vobis longævam salutem & in futuro cum Sanctis & Electis sempiternam largiri dignetur. Amen. DCXIV.

Item alia.

X L. In nomine Patris n & Filii r & Spiritus Sancti a. Ille Episcopus venerabilibus Præfulibus illis carissimis nobis patribus & confratribus pacem omnem & salutem sempiternam. Audientes præsentem Ecclesiam nostram filium illum, in eadem quoquæ natum, nutritum, atque eru-

ditum, & usque in Presbyterii dignitatem à nostro præcessore proiectum, vobis vestræque Ecclesie necessarium esse & utilè, murâ caritati & fraternâ compunctione destinamus eum vestræ paternitati, ut in omnibus, sicut ex vestris uno, illo quoquæ utamini in Christo, hoc scientes, quia nullius malæ famæ apud nos usque nunc fuit, vitâ honestus, moribus simplex. Scientia quidem non extollitur à nobis: quia nec potest Homerica, sed, ut ira dicamus, ut in pluribus non civilibus sed exterioribus vulgo egonica. Et quia non divisa, sed unica est Ecclesia Christi, non multiformis, sed concors, inter nos etiam quædam familiaritas præ aliis familiaritatibus animata, decet omnino ut & vos utamini nostris ut vestris, & nos vestris ut nostris. Hæc omnia invicem agamus in Christo Jesu Domino nostro. Et ut hæ nostræ humilitatis litteræ de præfato fratre vestre caritati missa non sicta, sed fixæ, non ventosa, sed firmæ comperiri valeant, Græcos apices, quos Ecclesiasticus in hujusmodi rebus agendis decrevit, constituit, & obtinuit, subter addere cum numeris ad se pertinentibus curiosè decrevimus, hoc est, primos quos jam superius posuimus Patris n, Filii r. Spiritus Sancti a, qui exprimit numerum octogenarium quadringentesimum & primum, Petri quoquæ Apostolorum principis primamⁿ, qui habet numerum, ut jam dictum est, octogenarium. Nostri quoquæ nominis primam, vestri secundam, accipientis tertiam, nostræ quoquæ civitatis, de qua scribitur, quartam, & vestræ, ad quam scribitur, quintam, Indictionis quoquæ presentis anni numerum, & summam utriusque numeri. Addidimus præterea seorsum in conclusione epistolæ universa præfata, claudentes nonagenarium & nonum numerum, qui, secundum Græca elementa, significat [AMHN.] Orate pro nobis orantibus pro vobis. Amen.

Item adhuc alia.

X L I. Clarissimo in Christo atque sanctissimo fratri illo Episcopo itemque ille indignus Archiepiscopus in Domino salutem optat. Præsens denique Presbyter ille nomine ad nostram configit exigutatem, nobis remenorans qualiter antecessor noster Dominus Joseph^{*} eum ordinavit per deprecationem Fredegisi Abbatis in titulo sancti Martini in villa quæ dicitur illa, & recordans quod nos in ipso die suæ ordinatiois eum inquisivimus. Ideò ad vestram

* Joseph;
Archiepil-
copus Tu-
ronensis.
Pd. Viram
Alcuini. P.
ss. 11.

Pd. P.
theum, in
Glossario
ad Julian.
Anteress. P.
ss. 11.

* vestro
sive vestro-
rum.

L Reg. 14.

misimus ipsum prudentiam, ut in vestra illi licitum sit suum peragere parochia officium. Et ut certius credatis a nobis ipsum ordinatum, hanc epistolam, quam Formam dicimus, concludimus eo tenore ut credimus a sanctis Patribus constitutum esse, id est, primam litteram Patris & Filii & Spiritus Sancti, ut in nomine ipsius condita conservetur. Item primam litteram Petri ponimus, qui primus Apostolorum fuit, quæ, ut transtulimus, LXXX. significat. Ponimus ad nostrorum nominum litteras loci quamvis diversorum ordine tamen ut constitutum est, id est, me indignum primam litteram, vestri glorioli secundam, tertiam civitatis nostræ de qua mittitur, quartam vestra urbis ad quam mittimus. Addidimus Indictionem quæ est. AMHN. Quod nonagenarium nonum numerum exprimit. Valete in Domino.

Item adhuc alia.

Ivo, p. 1.
p. cap. 414.
Sirmundus.
Concil.
Gallia,
tom. 1. pag.
672.

X LII. Reverentissimo almifluique Religionis cultu sincerissimo sancte illius Sedis Archiepiscopo vel Episcopo Adventus reverendæ Mettenis Ecclesiæ ac Plebis ipsius humilis famulus in Christo pastorum Principe mansuram cum gaudio prosperitatis & perpetuitatis gloriam. Decreta sanctorum CCCXVIII. Patrum Nicæa constitutorum saluberrima servantes, Deo dignam piamque fraternitatem vestram canonice aggredimur, & sub nomine formæ epistolæ reverenter vestram Sanctitatem adimus, vobis videlicet intimando quia præsenti Presbytero vel Diacono seu Subdiacono nomine ill. has di missorias dedimus litteras, quem in nostra Dioecesi ecclesiastice educatum de ordine Clericatus ad illum proveximus gradum; ut his canoniciis munitus apicibus, cum nostra licentia ei in vestra parochia sub defensione ac regimine vestra cara dilectionis degere liceat, & ut eum, si morum probitas & doctrina dignitas suppetit, ad ecclesiasticos ordines promoveatis fideliter annuimus, & in sinu sanctæ matris Ecclesiæ canonice fovendum ac regendum committimus. Hanc ergo epistolam Gracis litteris hinc inde munire decrevimus, & anulo Ecclesiæ nostræ bullare censuimus. Christus Pastorum Princeps fraternitatem vestram ad custodiæ sui gregis diu nobis conservet incolumen. Amen.

[*Vide* Sirmundum in hanc Formam Epistolam.]

Exemplar libertatis.

X LIII. Auctoritas ecclesiastica patenter ammonet, insuper & majestas re-

gia catholice religioni assensum præbet, ut quemcunque ad sacros ordines ex familia propria promovere Ecclesia quæque delegerit, in præsentia Sacerdotum, Canonorum simul & nobilium Laicorum, ejus cui subjectus est subscriptione vel manu scissione sub libertatis testamento solemniter roboretur. Idcirco ego Adventus, annuente Christo, sancte Mettenis Ecclesiæ Episcopus, quandam Ecclesiæ nostræ famulorum nomen illi sacris ordinibus oblatum ad altaris cornu nobilium viorum in præsentia per hoc auctoritatis testamentum statuo, ita ut ab hodierno die & tempore bene ingenuus atque ab omni servitutis vinculo securus permaneat, tanquam si ab ingenuis fuisset parentibus procreatus vel natus, eandemque pergit partem quæcumque volens canonice elegit, ita ut deinceps nec nobis neque successoribus nostris ullum debeat noxiæ conditionis servitium. Sed omnibus diebus virtus sua sub certa plenissimaque ingenuitate, sicut alii cives Romani, per hunc manu scissionis atque ingenuitatis titulum bene semper ingenuus atque securus existat. Suum vero peculiare quod habet, aut quod abhinc assequi poterit, faciat inde secundum canoniam auctoritatem liberè quicquid voluerit. Et ut hæc ingenuitatis pagina inviolabilem obtineat firmitatem, manu propriâ illam roboravimus.

ISONS

MONACHI SANGALLENSIS FORMULÆ.

Traditio ad Monasterium.

X LIV. Humano genere peccatorum maculis sauciato atque ob culpam inobedientiæ à Paradisi gaudio dejecto, inter cetera curationum medicamenta etiam & hoc Deus mundo remedium contulit ut proprii divitiis homines suas animas ab inferni tartari redimere potuissent, sicut per Salomonem dicitur. *Redemptio anime viri, propriæ divitiæ ejus.* Hinc & per se metipsam divina clementia in Evangelio hortatur dicens: *Date, & dabitur vobis.* Et iterum: *Date elemosynam, & omnia munda sūn vobis.* His igitur atque aliis Scripturarum ammonitionibus ego Woltugi compunctus trado atque transfundo ad cœnobium sancti Galli, ubi Grimaldus Abbas præesse dinoſcitur, quicquid in pago Turgauensi in loco Rammisperge nominato proprio sudore Starichollus

P. 1. tom.
VI. Consil.
Pop. 1. Com. 1.
Rer. Ale-
mannic. p.
10. &c. 30.

Prov. 13.

Luc. 6. & 11.

adquisivit, & cum manu Advocati sui Richmari ad predictum coenobium contradidit, mihique & legitima mea procreationi sub ea ratione possidendum dereliquit ut censum exinde annis singulis persolvamus, id est, duos denarios vel duos maldros de grano. Si autem ego illas redimere velim, cum uno solidio id agam. Si vero ego illas non redimam, legitimi heredes mei sub predicto censi eas possideant. Si autem hoc evenerit ut legitimi heredes mei deficiant atque in sua ingenuitate non permaneant integrum, statim ad predictum redeant coenobium perpetuiter possidendum, nullusque eas ultrius licentiam abstrahendi habeat, sed pro remedio animæ meæ necnon & Staricholfi semper illuc sint deligata, cum pratis, pascuis, silvis, marchis, viis, aquis, aquarumque decuribus, cultis & incultis, mobilibus & immobilibus, quicquid dici vel nominari potest. Hanc autem traditionem ideò ego facere volui quia illa prior tradidit quam Staricholfs fecit, non perfecta nec litteris fuit mandata. Quod si ego ipse vel ulla opposita persona contra hanc traditionis chartulam venire tentaverit, auri uncias tres, argenti pondera quinque ad zarium Regis coactus persolvat, & effectum quem inchoavit non perficiat, sed hæc charta stabilis & firma permaneat, cum stipulatione submixa. Actum in ipso coenobio sancti Galli, presentibus istis quorum hic signacula continentur. Signum Wolthugi, qui hanc Traditionem fecit. Sig. Heitar. † Amalunc. † Witigovo. † Tagibreht. † Ricman. † Enno &c. Ego igitur Iso inmerens Monachus rogatus scripsi & subscripti. Notavi diem dominicum iv. Kal. Jun. anno xiii. regni Lodoici, sub Odalrico Comite.

Item alia.

X L V. Ego in Dei nomine illa cum manu Advocati mei nomine illo trado ad Monasterium Sancti illius mancipia totidem, quorum hæc sunt nomina. Sed extra hos unum servum emptitum nomine illo. In ea videlicet ratione ut ea habeam tempus vitæ meæ, censumque annis singulis solvam, id est, tantum. Et si redimere volero, eum tanto redimam. Illum vero suprà nominatum servum nomine illo in eundem censum habeam tempus vitæ meæ. Et si redimere volero, cum tanto pretio redimam. Post obitum vero meum, si ante non redimero, omnia ad jamdictum Monasterium redeant perpetum possiden-

da. Si quis verò contra hanc chartulam traditionis venire atque intrumpere tentaverit, illa multa componat sicut in Lege Alamannorum continetur. Actum in illo loco publicè &c.

Prestaria.

XLVI. Christi enim favente clementiâ, ille Abbas Monasterii illius Sancti. Convenit una cum consensu fratum nostrorum ut illa mancipia, quæ nobis ille de illo loco tradidit, ei iterum per præstarium repræstaremus, quorum hæc sunt nomina, illum & ejus sobolem his nominibus, sed extra hos unum servum emptitum, in ea videlicet ratione ut ea habeat tempus vitæ suæ, censumque annis singulis inde solvar, & si redimere voluerit, cum illo pretio redimat. Illum verò suprà nominatum servum illum in eundem censum habeat tempus vitæ suæ; & si redimere voluerit, cum illo pretio redimat. Post obitum vero ejus omnia ad suprà dictum Monasterium redeant perpetum possidenda, si ante non redemerit. Actum in ipso Monasterio publicè, presentibus istis quorum hic signacula continentur. Signum Decani, Præpositi, Cellararii, Sacrararii, Portarii, Hospitarii, Camerarii. Sig. aliorum testimoni. Ego itaque ille scripsi & subscripti. Notavi diem illum, illa data, anno illo illius Imperatoris, sub illo Comite.

Vindicatio traditionis.

XLVII. Dùm constet plurimis quòd à quadam homine nomine illo Advocatus coenobii Sancti illius, pro rebus quas ille in illo loco sitas ad partem jamdicti Monasterii contradidit, frequenter pro illis rebus interpellatus est. Qua ex re utrinque complacuit atque convenit ut devitanda deinceps causa contentionis præfata res, pro quibus nos & Advocatum nostrum interpellat, ad nos pleniter id est ad potestatem Monasterii redeant perpetum possidenda, accipiatque à parte ejusdem Monasterii aliquo territorium in confinio villæ illius nomine nuncupata, hoc est, totidem juchos, sub tali conventione ut etiam deinceps neutra ullam inquietudinem seu repetitionem moliantur. Quòd si inchoatum fuerit, sic tunc pars alteri tantum culpabilis quantum expedit, & quòd malo ingenio repetit evindicare non valeat, sed præsens conventionis chartula perennem obtineat vigorem, stipulatione subnexâ. Actum in illo loco publicè. Signum illius Abbatie & Advocati sui illius, qui hanc

conventionis chartulam perpetraverunt. Sig. Decani, Custoris, Präpositi, Cellerarii, Portarii, Camerarii, Hospitarii. Sig. aliorum testium. Ego itaque ille rogatus scripsi. Notavi diem illum, in illa data, anno illo illius Imperatoris, sub illo Comite.

Charta commutationis.

XLVIII. Omne namque quod inter partes diversas bonis moribus sanisque consiliis fuerit diffinitum, necesse est propter iurgia futura subienda succendentibus temporibus subscriptionis vinculo conligare. Sic itaque complacuit atque convenit inter illum Abbatem cum Advocato suo, seu cœnobii illius, seu inter alios seculares inter illum & illum ut simillas firmitates parique tenore conscriptas cambii sui emitterent. Quas & emiserunt. Ipsum autem cambium in easdem firmitatis emissiones nominatim visum est nobis inferendum. Deinde namque memoratus Abbas seu alias cum manu Advocati sui jamdicto homini illo in villa nuncupata Juchos & de pratis ad carradas ad jus pertinens Sancti illius, & accepit ab illo in villa nuncupata Juchos & de pratis ad carradas, eā duntaxat ratione ut pars utraque accepta jus ambitionis deinceps inconvulsum & inviolabile perennibus temporibus absque ullius inquietudine vel repetitione possideat; sicque

pari diffinitione sanxerunt ut si pars quilibet exin calumniam ingerere, hoc est, si aut memoratus Abbas, seu successores ipsius, sive jamdictus ille vel illius heredes aliquam repetitionem moliri tentaverint, sit tunc pars parti tantum culpabilis quantum repeteret præsumperit, & in xarium Regis auri uncias tres cogatur impendere, sed nihilominus praesens emissio cambii ejus perpetuum sui vigoris obtineat firmitatem, ita duntaxat si Imperatoris clementia complacuerit. Atqum in illo loco, praesentibus istis. Signum illius Abbatis & Advocati sui illius. Signum illius Decani. Signum Präpositi. Signum Cellararii. Si-Custoris. Signum Portarii. Signum Camerarii. Signum Hospitarii. Signum aliorum testium. Ego itaque immerens Diaconus anno illo Imperatoris scripsi & subscripsi. Notavi diem illum, illam datam, sub illo Comite. Amen.

Constitutio dotis.

XLIX. Dulcissima conjux mea atque amantissima nomine illo, ego in Dei nomine ille. Sumpsit mihi consilium atque complacuit ut ego te mihi in conjugium accepisse. Quod ita & feci. Propterea dono tibi dotem, sicut nostris utriusque complacuit amicis tibi donare, in pago illo, in illo loco, in villa nuncupata, id est, rectam curtem cum sapè circumcinctam &c.

[Prefatio
Sirmontin
has Formulæ.
Concil.
Gall. tom.
a. pag. 611.]

FORMULÆ ANTIQUÆ DE EPISCOPATU,

Quarum olim usus fuit sub primis Regibus.

INDEX CAPITULORUM.

1. **C**LERI, plebisque viduæ & civitatis preces ad Regem pro Episcopo influendo.
2. **P**receptum Regis de Episcopatu, ad Episcopum designatum.

Cleri, plebisque viduæ & civitatis preces ad Regem pro Episcopo influendo.

[Simon-
dus Con-
cil. Gallic.
tom. 2. pag.
611.]

I. SUGGESTIO piissimo ac præcellentissimo Domino ill. Regi à servis suis quorum subscriptiones & signacula subter tenentur inserta. Principalitatis &c. ut *suprà pag. 379.*

Preceptum Regis de Episcopatu, ad Episcopum designatum.

[ibid. pag.
610.]

II. Ille Rex illustri viro ill. aut venerabili viro ill. Dum juxta Apostoli dictum omnis potestas sublimatur à Domino &c. ut *suprà pag. 509.*

3. Indiculus Regis ad Metropolitanum, ut designatum Episcopum ordinet cum suis Comprovincialibus.
4. Indiculus alter ad Episcopum, pro eadem designati Episcopi ordinatione.

Indiculus Regis ad Metropolitanum, ut designatum Episcopum ordinet cum suis Comprovincialibus.

III. Domino sancto Sedis apostolicæ dignitate colendo in Christo patri ill. Episcopo ill. Rex Credimus jam ad vestram reverentiam pervenisse sanctæ recordationis &c. ut *suprà pag. 379.*

Indiculus alter ad Episcopum, pro ea dem designati Episcopi ordinatione.

IV. Ille Rex. viro apostolico ill. Episcopo. Quamlibet nos ad administrandum gubernandumque rerum statum præcessis occupationibus regia sollicitudinis causa constringat &c. ut *suprà pag. 378.*

[ibid.]

[ibid. pag.
611.]

FORMULÆ DIVERSÆ IN EPISCOPORUM PROMOTIONIBUS USURPATÆ POST RESTITUTAM ELECTIONUM LIBERTATEM.

INDEX CAPITULORUM.

1. **E**pistola Hincmari ad Regem, ut electionem & Visitatorem concedat Ecclesiæ Silvanænsi.
2. Epistola Hincmari ad Hedenulfum, ut Visitatorem agat in Ecclesiæ Cameracensi.
3. Epistola Hincmari ad Clerum & plebem Cameracensem, ut electionem faciant.
4. Epistola Hincmari ad Belvacenses, de forma & modo facienda electionis.
5. Excusatio Remensium, qui electionem ante Visitatoriis adventum fecisse dicebantur.
6. Adlocutio* Missorum dominicorum ad electores.
7. Decretum electionis Hedenulfi Episcopi Laudunensis.
8. Decretum electionis Aeneæ Episcopi Parisiensis, ad Guenilonem Archiepiscopum Senonensem ejusque suffraganeos missum à Clero Ecclesiæ Parisiensis.
9. Rescriptum Episcoporum ad ipsos.
10. Decretum electionis Ansegisti Archiepiscopi Senonensis.
11. Epistola Cleri & plebis Ecclesiæ vacantis ad Metropolitanum, ut electum ab ipsis Episcopum consecrare dignetur.
12. Epistola Senonensis Ecclesiæ ad Hilduinum Archicapellanum, protuenda

[Simon-
dus Ad-
cur. Visita-
rio &c.]

593 Promotionum Episcopaliū. 594+

- da elezione quam fecerant.*
13. *Examinatio Willeberti Catalaunensis ordinandi Episcopi.*
 14. *Professio Adalberti futuri Episcopi Morinensis.*
 15. *Professio altera futuri Archiepiscopi.*
 16. *Traictoria Prudentii, Episcopi Tricassini, cùm electioni Aeneae adesse non posset.*
 17. *Documentum de ordinatione Electrani, Episcopi Redonensis.*
 18. *Canonicae litteræ ab ordinatoribus*
 19. *datae Hedenulso, Episcopo Laudunensi.*
 20. *Elección, consecratio, & inthronizatio Gauzberti, Episcopi Cadurcensis.*
 21. *Decretum electionis Borrelli, Episcopi Rotensis.*
 22. *Elección, consecratio, & inthronizatio ejusdem Borrelli, Episcopi Rotensis.*
 23. *Acta electionis Ricalfi, Episcopi Helenensis.*

[Edita est à Cordelio int. Opera Hincmari pag. 185. Edita etiam in Catalogo tertium veritatis p. 186 prima edit. & a Simondo Conc. Gall. tom. 2. pag. 632.] *Vid. Monum. de Ordinat. Sacr. part. 2. pag. 332.*

Epistola Hincmari Metropolitani ad Regem, ut Clero & plebi Silvanecensi novi Episcopi electionem permittat, & Visitatorem designet qui præsit electioni.

I. **D**OMINO Karolo Regi glorioſo sit semper salus & vita. Septimo Idus Junii, circa horam secundam, venerunt tres Clerici & duo Laici Silvanecensis Ecclesia ad exiguitatem meam, innotescentes eandem Ecclesiam, fratre & consacerdote nostro Erpoino defuncto, viduaram esse Pastore, ferentes etiam ipsius Ecclesie tam cleri quam plebis petitionem ut eis Pastor secundum sacras regulas tribuatur. Quos interrogavi si verbum haberent de pace cleri & plebis Ecclesie ipsius ex aliqua designata persona. Qui responderunt se non aliam petitionem ex parte sociorum suorum adferre, nisi ut apud solitam misericordiam vestram libram illis ac regulari electionem obtinere satagerem: quatenus secundum sacras regulas ille, canonico Visitatore directo, ab omnibus Ecclesie ipsius alumnis valeat eligi cui debeat ab omnibus obediri. Ego autem licet, ut prefatum est, Sacerdotem vestrum Erpoinum per fratrem Hildeboldum presbyterum nostrum VIII Idus Junii defunctum audierim, non tamen statui ante dominationi vestrae quicquam inde suggerere aut pro eadem Ecclesia postulare priusquam secundum regularem normam ab ea legatos acciperem. Quia, ut Leo in decretis suis dicit, *si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus providenter scierterque curandum est ut in domo Domini nihil sit inordinatum nihilque præpostorum, quantum magis elaborandum est ut in electione ejus qui super omnes constituitur non erretur? Nam totius familiæ Domini status & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non sit in capite. Ubi est illa beati Pauli Apostoli per spiritum Dei Tom. II.*

[Leon. I. decreta c. 49.

emissa præceptio, qui in persona Timothei omnium Christi Sacerdotum numerus eruditur, & proinde unicuique nostrum dicitur: Manus nemini citè imposueris, neque communices peccatis alienis. Unde religiosa sapientia vestra inter alia hæc duo decreta beati Leonis sagacissime pondebat, quibus dicit ut in domo Domini nihil sit inordinatum nihilque præpostorum. Quæ si idem sanctus & sapiens ita aperte non poneret, subtilitas intellectus vestri sufficienter enuclearet. Propterea, Domine reverentissime ac clementissime, dignetur mihi dominatio vestra litteris suis significare quem vultis de coëpiscopis nostris ut ei ex more litteras canonicas dirigam, & Visitatoris officio fungens in eadem Ecclesia electionem canonicam faciat, & aut per se aut per litteras suas Vicario suo deferente, eandem electionem cum decreto canonico singulorum manibus roborato ad me referat, ut per me ipsa electio ad dominationis vestrae discretionem perveniat. Et quia in domo Dei, ut ex verbis Leonis præmisimus, nihil auctoritas patitur inordinatum esse nihilque præpostorum, cùm vota concordia cleri ac plebis in electione regulari vel vestra dominationis consensum cognoverimus, litteras Metropolitana auctoritatis super electionem certæ personæ ad Coëpiscopos Remorum dioceſeos dirigemus, certum diem & locum eis designantes quando & quò ad ordinationem ipsius electi aut ipsi convenienter, aut litteras sui consensus per Presbiterum aut Diaconum vice suâ transmittant.

! Tim. V.

Epistola Hincmari Metropolitani ad Hedenulsum, Laudunensem Episcopum, ut Visitatoris officio fungatur in electione Episcopi Cameracensis.

II. Hincmarus, sanctæ Metropolis Ecclesiæ Remorum Episcopus, ac plebis Dei

[Edita à Cordelio int. Opera Hincmari pag. 186. Catalogo tertium veritatis pag. 632.] *Vid. Simondo Conc. Gall. tom. 2. pag. 632.*

P p

famulus, dilecto fratri ac venerabili Coepiscopo nostro Hedenulfo salutem. Dilecto fratre ac venerabili Confacerdote nostro Joanne Ecclesiæ Cameracensis defuncto, hortor ac moneo dilectionem tuam, frater carissime, ut ejusdem Ecclesiæ officio Visitatoris nostra humilitatis Metropolitana delegatione suscepso, ad eandem Ecclesiæ quantociùs studeas properare, ac assiduis hortationibus clerum plebemque Ecclesiæ publicè admonere festines ut remoto privato studio, uno eodemque consensu talem sibi præficiendum expectant ac eliant Sacerdotem qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & à venerandis canonibus nullatenus respiciatur. Formam autem electionis, qualiter & quem eligere debeant, tuꝝ dilectioni transmitto; quam publicè coram omnibus tua solertia relegi faciat, ne de ignorantia se quilibet excusare prævaleat. Quæ electione non tantum à civitatis Clericis erit agenda, verum & de omnibus Monastitis ipsius parochiæ & de rusticarum parochiarum Presbyteris occurrent Vicarii, commorantium secum concordia vota ferentes. Sed & Laici nobiles ac cives adesse debebunt: quoniam ab omnibus debet eligi cui debet ab omnibus obediens. Et si post lectionem forma electionis à nobis per tuam directionem eis transmisæ concordes omnes in quancunque regularem personam inveneris, moneas eos decreatum canonicum ab eis fieri ac singillatim omnium manibus roborari; & cum decreto canonicæ, atque cum tantis qui sufficienter omnium vice testimonium electo ferre possint, cum eis mandavero, eundem electum ad nos adducere current.

ADMONI-
TATIO SIX-
TIÆ.
¶ Exstat in
Operibus
Hincmarii à
Cordejano
ditis pag.
590.]

In altera Hincmarii epistola*, quam eadem Formula scribit ad Hadelbertum Silvaneensem ut Visitatoris Officio fungatur in electione Episcopi Bellovacenisi post obitum Odonis; hoc solum est discriueni, quod sub initium adjecta est mensura consensu regii hoc modo: Officio Visitatori, consensu Domini nostri Ludovici Regis, nostra humilitatis, &c. Sub fine vero, verbis illis omis- sis, cum eis mandasero, paulo longius excurrit in hunc modum: Eudem electum ad nos adduce et tecum examinandum praesura. Tua autem dilectio, frater carissime, soleri curâ in hac elec- tione invigilat, præsertim cum nobiscum ibi ne- cessere erit ei qui ordinatus est, manus imponere: qui bene noſti præceptiōnēm beati Pauli Apoſtoli per ſpiritū Dei emittam, quā in persona Timothei omnium Christi Sacerdotum numerus eruditur. Proinde unicuique nostrū dicitur. Manus ne- mini eis impoſueris, neque communici peccatis licens, &c.

*Epistola Hincmarii Metropolitani ad Cle-
rum & plebem Cameracensem, ut Ca-
nonicam electionem faciant cum Viſi-
tatore ſibi designato.*

[Edita eft
in Operib.
Hincmarii
pag. 590. &
in Catalog.
teft. verit.
pag. 159. &
a Simondo
Conc. Gall.
tom. 1. pag.
440.]

III. Hincmarus, sancta Metropolis Ec-
clesia Remiorum Episcopus, ac plebis
Dei famulus, Clero & plebi in Parochia
Cameracensi consistenti. Quia defuncto
dilecto & venerabili Confratre ac Confa-
cerdote nostro, Patre videlicet ac Pastore
vestro Joanne, necesse est ut de eligendo
atque conſtituendo vobis Pastore & Doc-
tore atque Rectore secundum Ecclesiasticas
regulas votis nostris in unum, Domino
mediante, convenientibus, præmissis jeju-
niis ac litaniarum obsecrationibus, tra-
ctare quantociùs maturetis, & exorato eo
à quo est omne datum optimum & omne
donum perfectum, quique facit unanimis
habitare in domo, ita vos una cum stu-
diis hujus venerandi fratris ac coepiscopi
noſtri, cui secundum institutionem cano-
nicam Visitatoris officium in Ecclesia, cu-
jus amore ac vigore foremī, delegavimus,
in electione regulari concorditer
uniatis. Talem autem vobis futurum Pa-
storem elige qui merito vita & scientie
doctrinæ vobis præfesse valeat & prodeſſe,
quique à Canonibus sacris non discrepet.
De cuius electione decretum canonicum
unanimi voto agere & signatim omnium
vestrum manibus in praesentia hujus Visi-
tatoris vestri roborare fatagite.

*Epifola Hincmarii altera ejusdem argu-
menti, ad Clerum & plebem Bellova-
censem, in qua & formam rectæ elec-
tionis insinuat.*

[Edita eft
in Operib.
Hincmarii
pag. 590. &
in Catalog.
teft. verit.
pag. 159. &
a Simondo
Conc. Gall.
tom. 1. pag.
440.]

IV. Hincmarus, sancta Metropolis Ec-
clesia Remiorum Episcopus, ac plebis Dei
famulus, Clero & Plebi in parochia Belva-
censi consistenti. Quia defuncto dilecto
vel venerabili Confratre ac Confacerdote
noſtri, Patre videlicet ac Pastore vestro
Hodone, electione canonica à Domino
noſtro Rege vobis solita benignitate con-
cessa, necesse erit ut de eligendo atque
conſtituendo vobis Pastore vel Doctore at-
que Rectore secundum ecclesiasticas re-
gulas, votis nostris in unum, Domino me-
diante, convenientibus, præmissis jejuiniis
& litaniarum obsecrationibus, tractare
quantociùs maturetis, & exorato eo à quo
est omne datum optimum & omne donum
perfectum, quique facit unanimis habita-
re in domo, ita vos cum studiis hujus ve-
nerandi fratris ac coepiscopi noſtri, cui
secundum institutionem canonicam Vill-

597 Promotionum Episcopalia. 598*

tatoris officium in Ecclesia, cuius amore vel vigore sovemini, delegavimus, in electione regulari concorditer uniatis, ut Pastore vos diutius desitutor non doleatis. De cuius videlicet à nobis consecrandi Episcopi electione pro imposito nobis ministerio & cura totius provinciae secundum mysticæ Nicenæ Synodi Canones delegata fraternitatæ vestre auditoratam divinitus promulgatam intimare satagimus. Primo scilicet, ut decretum sine Visitatori præsentia nemo conficiat, cuius testimonio Clericorum ac civium possit unanimis declarari. Deinde, ut de Ecclesia vestra, sive sit in civitate, sive in Monasteriis, his disciplinis institutum, & ita apostolicæ formæ convenientem, de Diaconibus vel Presbyteris eligatis vobis, auctore & auctore Domino, consecrandum Episcopum, sicut cum de eligendo aque constitundo Episcopo ageret, Tito & Timotheo Paulus depingit Apostolus. Et si, quod absit, de civitatis ac parochiæ vestra Clericis ordinandus Episcopus nullus dignus vel idoneus summo sacerdotio, quod evenire non credimus, poterit inveniri, tunc alterum de altera dioceſeo nostra Ecclesia, unde nobis secundum Africani Concilium sine cuiusquam contradictione ordinandi quemquam canonice electum & petitum est attributa licentia, eligere procurate, qui merito virtutis & scientia doctrina vobis praesesse valeat & prodeſſe, quique sacris Canonibus, præcipue capitulo Carthaginensis Concilii, qualis debeat ordinari Episcopus, non debeat obviare, & à decretis Patrum, Siricij videlicet, Innocentii, Caleſtini, Leonis, Gelasii, atque Gregorii, quantum patitur humana fragilitas, & poteritis conspicere, non valeat quoquo modo discrepare. Si etiam de alterius dioceſi Archiepiscopi vel parochia Episcopi quempiam vobis notum proficuum & utilem eligere malueritis, necesse vobis erit, cum beneplacito illius Episcopi cuius intererit, & litteris canonicis petitum obtinere, & ad nos illum mediante Visitatore vestro examinandum adducere: quatenus, si congruus sacris Canonibus inventus fuerit, vobis ordinetur Episcopus. Ante omnia autem cave in electione Pontificis malum simoniaca hæresos; ne pro dato aliquo vel promissione iniicta, neque pro gratia cujuscunque, vel familiaritate aut propinquitate aliquius, quemquam attentatis eligere; non eum cui nulla natalium, nulla morum

*Tit. I. 7. &
8o.
I. Tim. III.
1. & seq.*

Can. 2.

*Concil.
Carthag.
IV. cap. 1.*

Tom. II.

dignitas suffragetur, vel qui originali aut alicui conditioni obligatus detineatur; neminem ex Laicis neophytiū, id est, noviter accessum, & sine disciplina, vel non per tempora constituta ad ecclesiasticos gradus proiectum. Quod ideo specialiter designamus quia cum Canones dicant, *Nullus ex Laicis ordinetur*, demonstrant quod non de omnibus sit Laicis constitutum. Neque enim Clerici nasci & non fieri possunt. Sed designata sunt genera de quibus ad Clericatum pervenire non possunt. Id est, si quis fidelis militaverit, si quis fidelis causas egere, hoc est, postulaverit, si quis fidelis administraverit, si quis vir ante servivit, si quis publicam paenitentiam pro culpis criminalibus egit, si quis bigamus vel maritus viduus fuit, vel si concubinam vel pellicem novit. Cavete nihilominus ne inliteratum vel alicuius hæreſeos peste corruptum, ac aliquorum membrorum damna perpeſſum, non negotiatorem Clericum, aut in honestis & turpibus lucris incubantem, aut horrendis quibusdam criminibus implicatum vel diffamatum, vel demoniū similibusque passionibus irretitum eligere attenteſus, sed domui Dei dignum, fidelem, atque prudentem ministrum & dispensatorem eligit: quatenus interius exterijsque decenter ornatus, formam videndi vobis religiosâ conversatione demonſtrat, vel sanâ doctrinâ, inter hujus mundi ac tribulacionum tenebras rectâ calle gradiendi sine offensione ad portum salutis lumen manifester prævaleat, & contrâ barbaricam infestationem, si, quod absit, acciderit, vobis ferre auxilium prudentiâ sciāt, utilitate valeat, temperantiâ consulat, & sic exterioribus administret ut interiora non deserat, sic interioribus serviat ut exteriora penitus non relinquat, & ambidexter contemplationi mente inserviat, vitæ activæ servitus intentus, ut fidelis servus & prudens, conservis in tempore tritici mensuram id est modum verbi fidei probatè dispenseſet, non solum in prædicationis sermone ac conversationis exemplo, verum in cunctis saluti ac vitæ necessariis necessaria & opportuna provideat. Hujusmodi, quantum Dominus dederit, ipso cooperante, electum cum Visitatore vestro, præſente scilicet Confratre nostro, & cum decreto canonico ad humiliatis nostris sollicitudinem examinandum adducite: quia, ut longe ante nos dictum est, non est facile dimittendus cui est proximus committendus. Prænoscere vos

Pp 2

denique volo quia si personam à sacris Canonibus deviam scienter nobis adduxeritis, non solum ex ea Pontificem non habebitis, verum etiam pro illicita electione, ut contemptores Canonum, judicium incurretis. Sed & nostro ac Coepiscorum nosserorum iudicio, refutata rationabiliter electione vestrâ incongruâ, talem secundum Laodicenses Canones studebitis eligere qui vestris vitiosis voluntatibus non valeat consentire: quia sicut bene petentibus dicit Dominus, *Petite & accipietis*, ita & per Apostolum malè petentes redarguit dicens: *Petitis & non accipietis, eo quod male petatis.* Petite fratres, at ut vobis Pastorem secundum cor suum tribuat. In cuius electione si non plus temporalia quam spiritualia commoda studueritis attendere, gratiam suâ electionis electioni vestrâ bonorum operum & piorum studiorum auctor & cooperator studebit accommodare, qui non sicut homo tantum in facie, sed singulariorum corda scrutatur & renes; cui est honor & gloria, potestas & imperium in secula seculorum. Amen.

*Maior. VII.
v.*

Iac. V. 1.

I. Reg. 16

*ADMONITI
TIO SIR-
MONDI.*

*1 Edita à
Simonte
Cont. Gall.
cum. 2. pag.
643.]*

Huic similis altera in codice Tiliano legitur Herivei Archiepiscopi ad eosdem Bellavencenses, de eligendo Episcopo post obitum Elinuini.

Excusatio Remensis, qui ante Visitatori adventum Episcopum, post Hincmaris mortem, elegisse dicebantur, ad Hildeboldum Sueffionensem & ceteros provinciae Remensis Episcopos.

Ecclesiastem.

*I. Joan. II.
19.*

V. Sanctissimo & reverentissimo Patri Domino Hildeboldo venerabili Episcopo, una cum ceteris Episcopis hujus sancte sedis Metropolis Ecclesiaz, Canonici & Monachi & etiam quidam Laici sanctæ sedis Remensis Ecclesiaz, quorum nomina subter adscripta patebunt, presentem felicitatem æternamque beatitudinem. Noverit paternitas vestra ad exequitatem* nostram pervenisse quosdam, qui, sicut ait Apostolus, in hac parte ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, vobis nuper & Dominio Hugo Abbatii & Angeluvino venerabili Episcopo & aliis quibusque de parte nostra generale mandatum pertulisse, videlicet a majori usque ad minimum omnes electione facta, contra omnem constitutionem canonicam, antequam Visitator ad non pervenit sit, consensisse, & nomine tenus quandam designasse, & hanc facilitate n usque ad regias aures jam pervenisse. Quod nos non tam præsumptiosè &, ut apertius dicamus, stolidèullo

modo egisse quæsumus vos primum scire, ac per vos præfatum Dominum Abbatem vel Episcopum Angeluvinum certosque omnes ad quos hæc pravitas divulgari potuit, certos reddere flagitamus; & sicut hactenus abstimus ab ullius certæ personæ electione, ita deinceps, donec pietas divina & regia clemensia nobis concederit Visitatorem, abstineremus pro certo noveritis. Unde & uno parique consensu unum è nobis non minus fidum quam fidelem fratrem nostrum nomine Guntramnum, venerabilem Monachum & Sacerdotem atque Præpositum Cœnobii Ativillarensis, cum his pariter apicibus vobis direximus, qui viva voce ea etiam quam hic longum fuit inserere, verbis per singula manifestet. Et hæc sunt nomina eorum qui hujus excusationis & præfatae culpationis uno consensu ad vos hæc dirigunt. Valeat sancta paternitas vestra ad vota nostra semper in Domino. Data Nonis Februarii.

Nomina Canonicorum de Congregatione sandæ Mariae. Framerius Presbyter atque Vicedominus S. Teuto Presbyter atque Præpositus S. Odelhardus Archipresbyter pro se & ad vicem Hildradi Archipresbyteri S. Otbertus Decanus S. Rodoardus Presbyter S. Sichelius indigenus Presbyter S. Seulfus Presbyter S. Teudericus Presbyter S. Rothardus Presbyter S. Calestus Presbyter S. Waltherius Presbyter S. Hardierus Presbyter S. Romoldus Presbyter S. Guntbertus Presbyter S. Rodoalus Presbyter S. Samuhel Presbyter S. Heibrannus Diaconus S. Erchanueus Diaconus S.

Monachi de sancto Remigio. Thetboldus Presbyter atque Præpositus S. Rotfridus major Monachus S. Boso Presbyter & Monachus S. Rotgerus Presbyter & Monachus S. Rotfridus minor & Presbyter S. Floudivimus Presbyter & Monachus S. Beroldus Presbyter & Monachus S. Guntherus Diaconus & Monachus S. Bernerus Diaconus & Monachus S.

Canonici de sancto Basolo. Ramigilius Presbyter S. Amalricus Presbyter S. Walingus Diaconus S.

Canonici de sancto Theodorico. Erlodus Presbyter S. Odelbertus Presbyter S. Engericus Diaconus S. Tetherus Diaconus S. Wakharius Diaconus S. Agenardus Diaconus S.

Monachi de Orbacis. Rambradus Præpositus S. Heirmardus Decanus S. Lantherus

601 Promotionum Episcopaliū. 602*

Diaconus S. Rodoardus Diaconus S. Siquidus Diaconus S.

Vasalli. † Liudo. † Odalricus. † Fidentius. † Gibuinus. † Rotmarus. † Uto. † Geroldus. † Giflemarus. † Sidrach. † Allo. † Hadericus. † Rodulfus. † Haganus. † Rumbertus. † Vuido. † Adroldus. † Gerardus. † Frumericus. † Rothardus. † item Hade:icus. † Berno. † Magembodus. † Brunerus. † Nodilo. † Amalraus. † Amalbertus. † Agbertus. † Gerbertus.

*Admonens
tio Sir-
monis.*

*Hec fons excusatio Remensis ex veteri codice
sancti Laurentii Leodiensis, ubi inscribitur: Con-
fensus Canonicorum & Monachorum Remensis
Ecclesie de electione Domini Fulonis, qui Hinc
maro successit.*

*Addicatio Missorum Imperatoris Ludo-
vici Pii* ad Clerum & Plebem elec-
tione causā congregatam.*

[Ex codice S. Michaelis ad Mosam.]

* In Sir-
mono sic
est titulus &
ad locum p.
fessoris & af-
fectorum & cl-
erorum & ple-
bium Conc.
Gall. tom.
a pag. 64.]

V I. Adnuntiamus vobis, dilectissimi frates, quatenus divinā inspiratione admonitus Dominus clementissimus & Imperator Christianissimus Hludouicus unamquamque rem quæ virtus aliquo depravata fuerat ad suum jus & ad rectitudinis tenorem nititur revocare. Et maximè de his quæ ad Dei Ecclesiæ pertinent curam gerit, ut suos omni modo habeant honores, & ut Rectores earum apti sint ea prævidere quæ eis commissa sunt. Notum sit omnibus suis Fidelibus, qui in ista parochia consistunt, idèo nos huc missos fuisse ut concessam ab eo potestatem inter vos eligendi Sacerdotem adnuntiремus: quia multum ei vestra fatigatio abhorret, quòd tamdiu absque Pastore & Rectore erratis. Quamobrem imperialis clementia atque prudentia talem virum à Deo electum & omnibus probatum eligere sanxit qui ad utilitatem omnium in sancta Dei Ecclesia proficiat. Et universa vestra Sanctitati enumerare jussit, quibus virtutibus & moribus ornatus, quibusque vitiis & reprehensionibus innotabilis existere debeat qui ad tales honorem desiderat pervenire; cuius optimè beatus Paulus Apostolus vitam moresque discutiens in epistola quam scriptis ad Timotheum. Dicit enim: *Si quis Episco-
patum desiderat, usque ne incidat in la-
queum Diaboli.* Item ad Titum de eadem re scribens ait: *Hujus rei gratiæ reliqui te Cretæ, usque & contradicentes resistere.* Adportetur liber, & prætentibus vobis istæ sententia legantur. Volumus ut etiam Ca-

nones coram vobis legantur, in quibus precepta nostræ vita continentur; ut in illis potius discamus quales ad tale ministerium promoveri convenient. Ideo revera & sententias Apostoli & capitula Canonum legi præcipimus, ne quis ignorationis causâ se possit tueri, si de electione fuerit jure corruptus. De Canone Apostolorum c. xvii. & xviii. & xxx. & xxxvii. legatur. Item de Canone Antiocheni [Concilii] c. xix. item de Canone Laodicenium cap. xii. & cap. xiii. Item de Canone Chalcedonensi cap. ii. & cap. iv. Item de Canone Sardicensis Concilii cap. ii. & cap. v. Item de Canone Africani Concilii cap. xvii. Item de Canone Hipponeñsis Concilii cap. xvii. & cap. lvii. Item de decretis Pape Siricii cap. viii. & cap. ix. & xiv. Item in decretis Zosimi cap. iii. Item in decretis Innocentii cap.* Item in decretis Gelasii cap. xxiv. Item in decretis Celestini cap. xviii. & xx. Item in decretis Leonis Papæ cap. xxxiii. & cap. xxxv. & cap. xlxi.

L

Memirisse vos decet, ô Dei Sacerdotes, propositi & ordinationis vestræ, qui gubernacula tenetis animalium, & positi estis columnæ in Ecclesia Dei ad sustentandos infirmos, ad confortandos imbecilles, ad consolandos pusillanimes. Vobis cura pauperum commissa est, vestro ore corpus Christi conficitur, per impositionem manuum vestrarum à laqueis diaboli homines liberantur. Cavete ne ab adversario decipiantur, ut concessa potestas eligendi in majus vos ponat periculum. Benè nositis, fratres, quod periculum vobis dicimus. Id est, ne quis per adulacionem, aut per timorem, aut per præmium, aut per aliquam talem amicitiam quam nonnulli inter se homines dando & remunerando habere solent, sed in qui dignus & omnibus amabilis, & moribus bonis, & sanctæ conversationis existens, ad illam sanctam & venerabilem Sedem Pontifex eligatur. Mementote quemadmodum de imperitis vel falsis Pastoribus Salvator loquitur dicens: *Quod si cæcus cæcum duxerit, nonne ambo in foream cadent?* Non dominum elige, sed Sacerdotem; non tyrannum, sed Episcopum: non qui præesse, sed præesse velit; non eum cui dominari magis quam consulere subditis placet. Huc usque Sacerdotibus loquimur, de quibus Dominus dicit: *Sancti estote, quoniam ego sanguis sum.* Nunc ad cæteros Clericos veniamus, qui cum humilitate & pa-

March. 14.

Levit. 11.

tia expectant donec ad altiorem promoveantur gradum, qui benedictionem jam sibi datam bonis operibus adornent, & nullis vitiis subjaceant. Vos etiam, fratres, ammonemus ut in hac electione unanimes sitis, vestrisque Prioribus obedientes, pari devotione communique consilio utilitatem vestram considerantes, nihil præter illorum conscientiam facientes, unâ voce pariter unum Deum suppliciter deprecamini, ut qui nullis meritis facientibus potestate vobis eligendi tribuit, sibi placibilem & vobis utilem gubernatorem inter vos manifestet. Adtendite ne tam præclarum ac deilicatum munus ab illis deludatur qui magis sua considerant commoda quam aliorum. His enim nullus in hac electione locus detur qui sanctum rectumque consilium vestrum perniciosis argumentationibus disturbare pertemptant; sed juxta Canonum instituta, plurimorum ac meliorum pravaleant & roborentur sententia. Vos ergo, virgines, viduæque, ammonemus, quæ vitam vestram soli Deo dicatis, ut ab illo cumulum mercedis alii centesimum, alii sexagesimum reciperetis, ut simul cum his quibus supra diximus unâ mente Deum deprecemini ut talem vobis Sacerdotem dare dignetur qui gregem sibi commissum ab omni periculo defendere valeat & velit. Non prætermittimus vos nobiles & fideles Laicos, qui licitis connubiis adstrati & ad generandas proles legitimis conjugibus estis copulati, ut unâ voce, communi consilio, Deum omnipotentem pariter invocetis ut non de aliena Ecclesia Sacerdotem vobis mittat, sed de ipsa familia, si dignus in ea aliquis fuerit inventus, dare dignetur. Sapè enim inter eum qui de aliena Ecclesia fuerit Pontifex factus & inter gregem sibi commissum scandala & contentiones oriuntur, & peccatis facientibus fit lupus qui debebat esse pastor. Et semper inter eos, ut ait Apostolus, *foris pugna, intus sunt timores*. Absit ut inter vos talis eligatur qui postea de pravis actibus incriminari aut condemnari possit.

II. Cor. 7. 5.

Nolite errare, inquit Apostolus, *Deus non irridetur*. Si forte aliquis per vestrum præmium aut per aliquam malitiosam artem hanc Sedem subripere conaverit, & hoc vobis malum contentientibus ut in illum electio veniat, hoc nequaquam contentiemus vobis, sed Domino Imperatori adnuntiemus; & ille sine ullo periculo, & cum licentia Canonum, undecunque & cuicunque Clerico voluerit, dare potuerit.

Cœc. Nic.
can. 6.

Et tunc merito auferetur à vobis potestas eligendi, quia Deo offendisti, & vobismet abominationem exhibuisti. Id noverit vestra tantummodo astutia in hac re esse sequendum quod nec præceptis apostolicis contrarium nec decretis Sanctorum inveniatur adversum.

Leo I. Ep.
92.

Hactenus singulariter unumquemque per gradum & propositum suum admonuius. Nunc generaliter ad omnes sermo noster dirigitur; quia non solum hi qui primores, sed etiam minimi qui in ista parochia sunt, itiusmodi rebus omnino indigent. Magnopere studendum est, dilectissimi fratres, Deum suppliciter deprecari ut talem inter vos ad suum servitium aptum & vobis profectuosum per suam magnam clementiam manifestare dignetur. Ideoque ammonemus ut triduana jejunia ab omnibus in ista parochia commorantibus fieri jubeantur, & ut eleemosynæ quantumcumque dare potuerit in suo manear arbitrio. Simulque omnes unâ voce unâ mente omnipotentem Deum deprecamur ut talis Dei famulus, Deoque dignus, & bonis hominibus acceptus, ad illam venerabilem Sedem Pontifex eligatur, qui postmodum nullo vitio, nullâ re prehensione arguatur; sed sit bonis moribus ornatus, & sanctâ conversatione suffultus, sacrificie litteris imbutus, ut idoneus minister esse possit ad perficiendum ea quæ ei commissa fuerint. Quisquis abutitur ministerio, non sibi tantummodo nocet, sed etiam illis quibus ad instar speculi in altiori & eminentiori loco positus, cuius vita & actiones cunctis sub illius regimine constitutis exemplar esse debeat. Quod si ejus opera qui cateris præpositus est doctrinam destruant, cunctis ad dispeptionem suo exemplo semetipsum præbet. Ideoque eadem vestigia reciprocis sermonibus iteramus, ut melius intelligatis quanto studio atque prudentiâ ea debetis providere quæ diutius & stabiliter debent permanere. Nobis quoquæ hujus electionis tantum observatio credita est; ne per ignorationem aut ambitionem delinquere sinamus. Ideoque mandamus vobis ex verbo Domini Imperatoris, & per illam fidem quam Deo & Domno Imperatori Hludouvico jurejurando conservare promisisti, ut ne in illo terribili examine, in quo omnes ante tribunal Judicis consistere debemus, in gravissimam damnationis sententiam incidatis, unde ultra nullatenus evadere valeatis, sed aeternâ damnatione excusabilem lugitis in perpetuo poenam,

605 Promotionum Episcopaliū. 606*

ut eum quem meliorem & doctiorem & bonis moribus ornatiorem in ista congre-gatione conversari noveritis, nobis eum celare non dedignemini. Non enim parva res est quam superius diximus. Eam ani-mis infigite vestris, ut diutius ventilata ad puritatem hujus rei & ad unanimitatem corda vestra convertat. Numquid tam ob-durati animo estis ut nostra monita sur-dā aure pertransant? aut lapideum cor & ex filice nati corum nostra non emolliat oratio? Qui infelicium de tali non terre-tur suppicio? Quis miserorum qui talibus dictis non vereatur? Audiant hi & timeant, qui fautores fieri volunt iniquorum, Psal-mistam dicentem: Si videbas furem, curre-bas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et etiam nihilominus delin-quunt qui pravis actibus consentiunt quam in perversa agunt. Non eos solummodo esse

Psal. 40. 18.

Rom. 1. 11.

reos Apostolus testatur qui mala faciunt, sed qui consentiunt facientibus. Timemus ergo vestram offendere dilectionem quod tam duriter loquimur. Sed confidimus in Deo quia idcirco nobis indignari non vul-tis quia perversa consilia vel acta testamur. Sed quicunque irasci mavult, suam magis indicare conscientiam poterit quam no-stram depravare sententiam. Ideoque prius vitium accusamus quam oriatur, ut penitus deleatur; & ne nocivum vel pesti-ferum genus ambitionis detrimentum in vobis creat, aut quod ulla ambiguitas ser-monum vel diversitas voluntatum à verò reæitudinis tramite vosinet deviare posset

Decretum Cleri & Plebis Ecclesie Laudu-nensis de electione Hedenulfi Episcopi ad Hincmarum Metropolitanum & Episcopos provincias, ut illum ordinent.

[Editum
a Simondo
Conc. Gall.
tom. 1. pag.
647. & tom.
3. pag. 410.]

VII. Domino reverentissimo & fane-tissimo Hincmaro Archiepiscopo cæteris que vestra diocesos sanctis Patribus & Episcopis, Clerus Laudunensis, cum totius parochiz pleibus & sibi conjunctis Præ-sulibus, æternam in Domino Iesu Christo salutem & pacem. Canonis regulis & apostolicis institutionibus statutum esse recolimus ut quotiens qualibet civitas mi-nisterio pontificalis dignitatis caruerit, proprioque Pastore vacaverit, cum decreto electionis, singulorum petentiū ma-nibus roborato, metropolitanum adire Pontificem debeant, & de substituendo in loco ejus qui deceperit Pastore petitione supplici commonere; quatenus & civitas sollicitudine pastorali destituta proprio re-cuperetur Pontifice, & qui ordinandus est gratiostis possit accedere. quia cui debet

ab omnibus obediri, utique deberet & ab omnibus eligi, ne civitas non optatum Episcopum aut contemnat aut oderit, & siar minus religiosa quam convenient cui non licuit habere quem voluit; hi verò qui ordinaturi sunt, in quem viderint omnium vota propensiū concordare, promptius liberiusque illi manus imponere possint. Quapropter cum decreto nostræ electio-nis manibus singulorum nostrorum robo-rato ad paternitatem vestram accedentes, Hedenulfum Ecclesię nostrę filium, & in Ecclesia nostra suffragantibus stipendi-orum meritis ad onus usque sacerdotale promotum, vitâ & moribus & sanctâ con-versatione idoneum approbatum, quem per licentiam vestram, favente Christia-nissimo Imperatore Karolo, pari consensu ac concordi devotione atque unanimâ vo-luntate eligimus, per manus vestras ac ca-tororum vestra diocesos sanctorum Epis-coporum consecrari nobisque & Ecclesiæ nostræ Doctorem atque Pontificem institui imploramus, precamur, ac petimus. Ele-gimus autem eum nobis fore Pastorem quem apostolicæ formæ, quam Episcopum ornatum beatus Paulus esse oportere de-monstrat, congruere & sacris non obviare Canonibus, Christi gratiâ cooperante, con-sidimus. Oramus sanctam paternitatem vestram nunc & semper in Christo bene placere. Actum V. Kalendas Aprilis in basilica sanctæ Mariæ genitricis Dei & Domini nostri Iesu Christi anno Incarnationis ejusdem Domini nostri Iesu Christi DCCCLXXVI. * regni Domini Karoli Im-peratoris xxxvi. & imperii primo, Indi-catione nonâ.

[In terra Cœli S. Remigii Romani leg. nr. anno Incarnationis... DCCCLXXVII. regni Domini Karoli Imp. XXXVII.]

Aliud decretum Cleri Parisiensis de elec-tione Aneæ Episcopi, quem Karolus Rex insinuaverat, ad Metropoli-tanum Senonensem ejusque provinciales Episcopos.

VIII. Religiosissimis patribus & fratri-bus, Gueniloni* metropolitano Senonicæ Sedis Antistiti, & universo Clero ejus, & cæterarum Ecclesiarum Præfulibus quo in diocesi memorata Sedis cententur, cun-clisque in eis Deo famulantibus, Clerus matris Ecclesie Parisiorum, & fratres cœnobii sancti Dionysii & sancti Germani & beate Genovefæ ac Fossatensis, di-versorumque Monasteriorum unanimitas, præsentem & futuram salutem. Venerabilem Pastorem nostrum Ercanradum nu-per deceplisse cum longè latèque divulga-

Leo I. Ep.
10. cap. 1.
Idem epist.
14. cap. 1.

[Editum
a Simondo
Conc. Gall.
tom. 2. pag.
648. & tom.
3. pag. 51.]

[Lupi Ab-
batis epili.
2. Wallois.]

tum sit, tūm sanctitatem vestram latere non potuit; nosque affici mœstia de vocatione fratris defuncti, ac sollicitudine per moveri de electione successuri, prudenter vestra intellegit. Cum enim principaliter se futurum Dominus Iesu pollicetur cum his qui Principes Religionis existunt, non patimur diu carere Antistite, cuius doctrinā ad salutem nostram instituamur, exemplo informemur, benedictionibus in nomine Domini muniamur. Eius, utpote bonorum omnium auctoris; nequaquam nos curā destitutos firmissimè credimus, dūm ipse curas nostras suā clementiā sustulit, & vota ultronea benignitate prævenit. Namque ipse in cuius manu cor Regis est, gloriōsi Domini nostri Karoli, quem admodum plenē confidimus, menti infudit ut ejus nos regimini committeret quem in divinis & humanis rebus sui fidissimum multis experimentis probasset. Igitur Dei pronam in nos amplectentes misericordiam, & Regis nostri piam suscipientes providentiam, Aeneam, cuius præconia præmisimus, concorditer omnes eligimus, Aeneam patrem, Aeneam Pontificem habere optamus. Quamvis enim tantā prudenter ac probitate præcellentissimus Rex noster pollet ut solum ejus judicium de viro memorato posset sufficere, tamen conditionis humanae non nescii, futurorumque curiosi, aulicorum nos ipsi propositum ac mores longè prius inspeximus, & inter graves probabileque personas & sanctitatem ferventes, hunc quem Antistitem habere cupimus, quotquot eum nosse potuimus, ut nunc palam est, absque errore annumeravimus. Proinde, sancti Patres, annuitini ne dilatione divini & regii beneficii torqueamur; sed nobis suspensis, nobis desiderantibus, nobis flagitantibus, ponatur celeriter lucerna super candelabrum, ut lumen veritatis populus Dei videat, & amulā devotione Præsulis vestigia tenens, sempiternæ beatitudini præparetur. Professionem vero nostri consensus in Aeneam Deo annuente per vestrum ministerium nobis futurum Antistitem subscriptionibus nostris certatim roboravimus, ut nostrā unanimitate competrā, votum summā properantiā compleatis.

Rescriptum Episcoporum ad ipsos.

IX. Guenilo sanctæ Senonicæ Sedis Metropolitanus Episcopus, Heriboldus Autiiodori Episcopus, Agius Aurelianorum, Prudentius Tricalinorum, Herimannus Nivernensis, Froebaldus Carnutum, Hildegarius Meldorum, Clero matris Ec-

clesiarum & cunctis in diversis cœnobiosis sub ea Deo militantibus salutem. De excessu reverentissimi Coepiscopi nostri Ercanradi non mediocriter anxii, vestrique mœroris participes, tandem iustissimæ dispositionis Dei memores consolationem recipimus, dūm vos sub Pastore bono agentes, qui summè bonus est, Vicarium ejus scilicet visibilem, ministerii que nostri confortem, absque dilatione expertere vestris litteris tenentibus lineas rationis cognovimus. Præparatum enim à Deo ei bonum exitum credimus cuius munere talem videmus patere ingressum. Quamquam nobis futurus nunc socius olim fuit præcognitus & merito sua probitatis amabilis. quis enim vel leviter tetigit palium cui labor Aenea non innovuit, & servor in divinis rebus non apparuit? Quamobrem electionem vestram in eo factam, Deo propitio, libenter sequimur ut eum profuturum populo ejus, ad dignitatem Pontificatus promovendum, concorditer decernamus. Sit igitur vobis Pastor qui pro suis in Deum meritis benè complacuit; & sequentes ejus veracem doctrinam, & sancta opera imitantes, ad coelestis regni pacua properante felices. Ordinationi autem ejus subscrípsimus concorditer universi, ut securi ministerio potestatis ejus fruamini.

[In Sirmondo hujus Rescripti sic est titulus: Epistola Wiliamini Metropolitanus & Coepiscoporum provincie Senonicae, ad Clerum Ecclesiarum Parisiensem. De Ordinatio ab ipsi Aenea Episcopo.]

Aliud decretum Cleri & Plebis Senonensis, de electione Ansgisi Metropolitani, qui ex alia provincia petitus est, ad Episcopos provincie Senonicae.

X. Dominis reverentissimis ac venerabilibus Senonum dioceſeos Patribus & Episcopis, Senonum Ecclesiæ Clerus, cum totis ejusdem parochiæ plebibus sibi conjunctis, pacem perpetuam & gloriam sempiternam semper & ubique optamus in Domino. Canonis regulis & apostolicis institutionibus sanctum esse recolimus ut quoties Metropolis civitas pontificalis ministerio dignitatis caruerit, proprioque vacaverit Pastore, Suffraganei ejusdem Metropolis convenire debeant, & electionem futuri Pontificis cum consensu Cleri & Plebis facerent, ac cum decreto electionis singulorum potentium manibus roborato Suffraganeos adire debeant Pontifices, ac de substituendo in loco ejus qui deceſſit pastore petitione supplici commonere; quatenus & Metropolis civitas pastorali sollicitudine destituta proprio recuperetur Pontifice, & qui ordinandus

[Editum
a Cordello
cum Opere
Hincmaris p.
617. & a
Sirmondo
Conc. Gall.
tom. 1. pag.
649. & tom.
1. pag. 194.]

609 Promotionum Episcopaliū. 610*

*Pro Capit.
pag. 609.*

ordinandus est, graciōsiū possit accedere: quoniam cui debet ab omnibus obediri, debet utique ex aō omnibus eligi; ne civitas Episcopum non optatum aut contemnat aut oderit, aut fiat minus religiosa quam convenit cui non licuerit habere quem voluit; hi verò qui ordinatur sunt, eum in quem viderint omnium vota propensius concordare, promptius ac liberius illi possit manus imponere. Idcirco cum decreto electionis nostrae manibus singulorum nostrorum roborato ad paternitatem vestram accedentes, Ansegiūm Presbyterum Remorum diocesos. Ecclesiaz autem Belvacentium, aque Abbatem Monasterii sancti Michaēlis. quem per licentiam vestram, Patres venerandi, Domino etiam Christianissimo Rege Karolo annuente, secundūm decreta Celestini Papz, ex propria Ecclesia deficiente electione, pari consensu ac concordia, voluntate ac devotione elegimus nobis & Ecclesiaz nostrz Episcopum atque Pontificem per manum vestram consecrari iñpiorantes. petimus, rogamus, atque precamur. Eligimus autem eum nobis forē Pastorem quem ecclesiastiz formz, quā Episcopum ornatum Paulus Apostolus esse debere demonstrat, congruere & sacris Canonibus non obviare, Christi cooperante gratiā credimus. Aetūm v kalendas Julii in basilica sancti Stephani Protomartyris, anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXXI. regni vero Domni Karoli gloriōsi Regis XXXII. Indictione IV.

*Admonitio Sua
modis.*

Ex his tribus Decretis, primum pro Hedenulfo, quia novi nihil inerat, communī & receptā Formulā contextum est, alterum pro Aenea, quātus exigebat, totum peculiare; postremum pro Angelū ex utraque forma mixtum.

*Epistola Cleri & Plebis Ecclesiaz vacan-
tis ad Metropolitanum, ut electum ab
ipsis Episcopum consecrare dignetur.*

*Noctadib.
Sacram. p.
300.*

XI. Domino sanctorumque meritis co-
sequando Patri Patrum Domino illi Pre-
suli summo cunctus Clerus omnisque Po-
pulus sancte illius Ecclesia multimodam in
Domino optamus salutem. Igitur quoties
aliqua plebs vestræ ditioni subdita à pro-
prio fuerit viduata Pastore, non aliundē
nisi à vobis est implorandum auxilium,
quem ad hoc divina præordinavit majestas,
ut non solum vestros specialiter pascatis
filios, sed etiam Rectores non habentibus
& spirituali pabulo indigentibus Pastores
tribuatis. Quapropter ad vestre sanctitatis
Tom. II,

paternitatem fiducialiter nostras fundimus
preces, poscentes videlicet ut hunc illum
summa honestatis humilem vestrum fa-
mulum nobis Pontificem ordinare dignem-
ini; cuius conversationem & mores, in
quantum cognovimus, laudamus, & ad
tam dignum opus idoneum testificamus.
Et quandiu à benedictione episcopali im-
munes sumus, ejus doctrinā & exemplo
roborati, ad viam salutis Domino mis-
erante, quasi perdata ovis & inventa, re-
dituros nos credimus. Quod decretū
nostris inanibus roboratum ill. Ecclesiaz
vestræ vobis dirigere ita tuimus anno Incar-
nationis Domini & Episcopatus vestri &
Regis illius annis illis, Indictione tali,
datā tali.

*Epistola Ecclesiae Senonicæ ad Hildui-
num. Archicapellatum, pro tuenda
Metropolitani electione quam fecerant.*

[Edita à
Sen. Secundo
Cen. Gall.
tom. 2. pag.
650.]

XII. Excellentissimæ venerationis ho-
nore dignissimo Hilduno, Domino verè
sanctissimo, Senonicæ plebis humillima
devotio æternæ prosperitatis in Domino
salutem. Quia divinâ inspirante misericor-
diâ fastidiosz importunitatis nostræ clamoribus,
mi Domine, sepè compati dignati
estis, idcirco etiam nunc nimis compulsi
necessitate vestræ celsitudinis aures inquietare
præsumpsimus. Novimus etenim, re-
verentissime Domine, quomodo prioribus
petitionibus nostris benignè & nuse-
ricorditer adsistere dignati estis, quomo-
dò etiam nullis nostris meritis, & quod
nunquam futurum sperabamus, areram
nobis electionem impetrare ac concedere
studis. Sed quoniam peccatis nostris,
ut credimus, exigentibus, vota & deside-
ria, quibus sanctitatem vestram totes
pulsare ausi sumus, plurimum impedita
ad effectum pervenire non meruerunt,
idcirco & hac vice causas miserias nostras
referre compulsi sumus. Fecimus, Do-
mine mi, & nunc secundam electionem,
& invenimus hominem ex nostris à puero
nobis bene notum, genere & moribus
non infamem, docilem, atate huic officio
congruum, litteratoriz professionis
non usquequaque ignarum, divinæ quo-
que scientiæ non penitus expertem,
quarundam etiam aliarum attium portionem
habentem. Quem cum obtulissemus, nul-
latenùs putantes rejiciendum, ipsis Missis
dominicis impedientibus, quod optavimus
non meruimus adipisci. Propterea
vestræ pietatis vestigiis animo provoluti
flebiliter postulamus ut tamdiu rem suspen-

Q 9

dere dignemini quoisque cum scripto homine ad vestram cellitudinem properantes, ipsi vobis melius nostram pandamus miseriari. Et si quidem ad hoc onus fermentum persona quam dicimus sufficere minusve poterit, dignationis vestrae judicio aut suscipiatur aut reproberetur; dum amplius nec nos acquisitis occasionibus quidam sic crucient, nec à nobis abjectissimis vestra mansuetissima sublimitas diutius inquietetur. His itaque clementia vestra suggestis atque utinam impetratis, oramus supernam misericordiam ut multimode vos prosperitate valere concedat, & aeterna beatitudinis gaudia consequi quandoquæ permittat. *Eximio Domino & verè sanctissimo Hilduno sacris negotiis à Deo prælato Senonicæ urbis abjecta humili Ecclesia perpetuam salutem.*

I Edita à Simondo Conc. Gall. tom. 1 pag. 450.

Ad Judith Imperatricem, de eadem re.

XIII. Inclytæ & omni nobilitate clarissimæ Judith gloriose Imperatrici Senonica Ecclesie humillima devotione. Præsumplimus, mi Domina, auribus clementia vestra necessitatibus nostris causam innocentere & cetera usque ad finem ut in precedenti. Tum sequitur inscriprio: Sanctissimo & píissimo Domino Einhardo merito venerabili Senonica urbis vilis & abjecta Congregatio.

Inclytæ & omni nobilitate præclaro Einhardo Domino sanctissimo Senonica Ecclesie humillima devotio. Præsumplimus, mi Domine, auribus clementia vestra necessitatibus nostra causam innocentere & cetera usque ad finem ut in precedenti. Tum sequitur inscriprio: Sanctissimo & píissimo Domino Einhardo merito venerabili Senonica urbis vilis & abjecta Congregatio.

Examinaio Vuilleberti Catalaunensis ordinandi Episcopi, per Hincmarum Metropolitanum, adstantibus provinciæ Remensis & aliarum provinciarum Episcopis.

f Edita à Simondo Conc. Gall. tom. 2 pag. 611.

XIV. Anno ab Incarnatione Domini DCCCLXVIII. Indictione secundâ, III. nonas Decemb. convenientibus apud Cariacum in Ecclesia Sancti illius pro examinatione Vuilleberti Presbyteri, qui futurus erat Catalaunensis Episcopus, Hincmaro diœcesis Remensium Archiepisco, item Hincmaro Laudunensium Episcopo, Hodone Belgivacorum Episcopo, cum legatis Hrothadi, Erpointi, Hilmeradi, Reginelmi, & Johannis ejusdem diœcesis Coëpiscoporum, vicem eorundem Patrum suorum cum tractoriis, sicut regulæ præcipiunt, exhibentibus, & quampluribus Abbatibus, Canonicis, Monachis, Presbyteris, Diaconibus, atque Subdiaconibus, convenientibus nihilominus Archiepiscopis & Episcopis aliarum provinciarum, Wenilone videlicet Rotomagensium Archiepiscopo, Herardo Turonorum Archiepiscopo, Egilone Senonum Archiepiscopo, & Fultrico ipsius Coëpiscopo, præsentes adsuerunt Clerus, ordo, & plebs Catalaunica, decessionem sui patris Erchanravi quondam Episcopi dolentes, cum decreto canonico manibus singulorum roboro, Vuillebertumque quondam sacri palati Presbyterum à se electum ab Hincmaro Archiepiscopo & ejus Coëpiscopis petentes sibi ordinari Episcopum. Quos invehens idem Archiepiscopus Hincmarus, cur obitum præfati Episcopi per illos non cognoverit, sed per alios hoc rescribit, & rationes reddens pro qua causa duas electiones in eadem Ecclesia factæ fuerint, scilicet quia prima non regulariter facta exiterit, quoniam decretum non canonice factum fuit, sed postea misslo ad eandem Ecclesiam Vicitore Hodone Episcopo, & votis omnium in unum concordantibus, aliud decretum, quod canonicum foret, fieri præcepit. Quo decreto coram omnibus relecto, & nominibus singulorum qui illud subscripterant recitatis, interrogati sunt tam Canonicci & Monachi de Monasteriis in eadem

f Edita à Simondo Conc. Gall. tom. 2 pag. 611.

ADMONI-
TIO SIR-
MONDI.

In codice Sancti Petri Carnotensis, unde has descripsimus, erat & tercia ejusdem argumenti epistola ad Einhardum, sed iisdem planè verbis quibus proxima ad Augustam in hunc modum.

613 Promotionum Episcopaliū. 614*

parochia sitis, quām etiam parochiani Presbyteri & nobiles Laici, si in eadem electione ipsius Vuilleberti Presbyteri consentirent. Qui omnes vivā voce dixerunt quōd & ipsi & illi qui illō venire non potuerunt, in eadem electione consentient. Tūm Hincmarus Archiepiscopus dixit: Quia Vuillebertum eligitis, & nos illum non cognoscimus, ostendite illum nobis, ut sciamus quis sit, & perscrutemur si tanto honore dignus inveniri poterit. Qui in præsentia veniens interrogatus est undē esset. Isque respondit: Pago Turonico oriundus. Iterūm interrogatus cuius conditionis esset. Et ille: Peccatis quidem obnoxius, sed Dei gratiā naturā liber. Item: Ubi didicisti? Item ipse: In schola Turonica liberalibus disciplinis eruditus traditus sum. Item: Cujus ordinis, vel cuius es ordinatus? Item ipse: Præsentis patris mei Domni Herardi per singulos gradus usque ad Diaconum sum ordinatus; postea autem ab eodem patre meo Herardo litteris ad Erpoinum datis Presbyterii onus suscepit. Item Hincmarus: Quia de causa in nostram diocesim venisti? Et ille: Per licentiam præsentis mei Archiepiscopi Herardi à parentibus meis regiis sum mancipatus obsequiis. Item Hincmarus: Quod ministerium in regio obsequio suscepisti? Et ille: In breviator sive descriptor stipendiiorum regalium & relator à Domino Rege sum constitutus. Item Hincmarus: Quia conductor alienarum rerum fuisti, audi quid sanctum Chalcedonense indē dicat Concilium. Et lectum est hoc capitulum. Ad hoc respondit: Sicut dixi, non fui conductor alienarum rerum, nec turpia lucra vel exactiones sive tormenta in hominibus exercens, sed, ut præfatus sum, descriptor & relator solummodo stipendiiorum regalium. Undē interrogati sunt hi qui in corte degebant, si scirent in illo ministerio hoc illum exercuisse quod sacerdotali ministerio minimè conveniret. Qui responderunt, & Clerici & nobiles Laici, quōd nullo modo in eodem ministerio perpetratum haberet quæ sacrī canonibus & suo ministerio in aliquo obviare debarent. Iterūm interrogatus est si aliquod ministerium de rebus ecclesiasticis aliquo habuerit loco. Qui respondit quod Præposituram Monasterii sancti Vedasti, iubente Johanne Episcopo, & consentientibus Fratribus, suscepit. Et de hac iustificatione litteræ Johannis Episcopi ibi relecta sunt idipsum continentēs; & etiam testi-

monio fratrū de eodem Monasterio, quod ita se res haberet, & de bona vita & conversatione sua, & quōd non in eodem Monasterio quidquam contra sacras regulas egerit, confirmatum est. Prosecutus est Dominus Hincmarus: Quia ministeria Domini Regis habuit, nescimus si isdem Dominus Rex ab eo aliquid repetit vel repeteret debeat. Undē nobis tua voluntas vel auctoritas necessaria foret. Et porrectæ sunt litteræ cum sigillo Domini Regis, continentēs quod de omnibus quæ illi commisit, optimè ei rationem reddiderit, & nihil ab eo repetebat vel umquam repetere debet. Insuper &, si eum dignum ad onus episcopale invenire valerent, Episcopum Catalaunis eum ordinari petebat. Denique de his suprascriptis coram omnibus testimonio multorum & litteris idoneo approbato, Hincmarus Episcopus ad Hærardum Archiepiscopum dixit: Quia vester natus, nutritus vel educatus, & ordinatus dinoſcitur, & Clerus, ordo, & plebs Catalaunica illum exposcit, habecamus vestram licentiam ut regulariter una vobiscum eum examinemus si tanto oneri vel honori dignus existat. Qui libentissimè annuit, & iussus est sedere coram eis. Data est ei regula Pastoralis Gregorii. Et iustum est ut retegeret capitulum de eo qui præesse deberet, ubi scribitur: *Nulla ars doceri præsumit.* Quo relecto, interrogatum illi est si illud intelligeret & secundum hoc vivere & docere vellere. Qui respondit: Utique. Iterūm datum est ei ad relegendum capitulum de canonibus, ubi scribitur: *Qui ordinandus est.* Et professus est se omnia intelligere & obedire velle. Tunc relecta sunt & placita quæ Episcopus jam ordinatus ab ordinatoribus & electoribus suis suscipere debet; ubi continetur qualiter vivere, docere, & subditos suos regere debet secundum sacros canones, diem præferentia & Consulem. Et interrogatum est si secundum ea omnia agere vellere. Quæ minimè abnuit. Tunc demum ostensus est illi bellus fidei & professionis suæ, ut legeret coram omnibus quæ in eo scripta erant, & si ea ita credere ac tenere vellere, manu suâ subscriberet, & Archiepiscopo suo habenda traderet; si autem in eo quædam inveniret quæ sensu suo offendere, liber sicut venerat exiret. Quibus relectis, verbis fidem accommodavit, & per omnia ea se tenere, credere, ac prædicare velle professus est. Quia enim, Deo gratias, post examinationem cum cathó-

Q q 2

Concil.
Chalced. C.
"

Concil.
Carthag. IV
can. 1.

licum , litteratum , & omnimodis aptum ad sarcinam episcopalem sufficiendam invenerunt , sed ramen de aliena provincia illum fore cognoverunt , relecta sunt saecorum canonum capitula , quid de eo dicerent qui de aliena provincia peti debet . Et inventum est quod ab eo illum petere deberent cuius natus , nutritus , & ordinatus foret . Humiliter Dominus Hincmarus Archiepiscopus , simul cum Coepiscopis , & clero , ordine ac plebe Catalanica , ab Herardo Archiepiscopo eum petuit & impetravit , ac canonicè illum ei commisit . Quem susceptum monuit ut si ab eo Episcopus ordinari vellet , libellum fidei ac professionis lux , quem jam relegerat , & quz in eo scripta erant se credere ac tenere ante paululum professus fuerat , manus suà propriâ in capite nomen suum scriberet , & ad finem subscriptione suâ roboraret . Quod sine dilatione ipse fecit . Tunc relecta sunt Tractoria Episcoporum qui præ variis incommoditatibus ad eandem examinationem venire non potuerunt , continentés quicquid super examinationem & ordinationem s̄p̄fati Vuilleberti canonicè inventum & actum fuerit , se per omnia assensum præbere . Et sic denuntiatus est dies & hora ac locus ordinationis ejus , id est , Nonis Decembris , in Monasterio quod Brittenacus dicitur , in diocesi Remensi & parochia Noviomagensi . Ex commonitus est idem Vuillebertus ab Archiepiscopo suo Hincmaro ut ab infantia sua per singulos gradus suos pronuntiaret Domino viam suam ; quatenus in denominata die ad tanti oneris dignitatem gratiosus accedere valeret . Die autem , hora , & loco denominato , convenit Dominus Episcopus Hincmarus cum Coepiscopis suis Hincmaro , Hodone , & Legatis qui tractorias supradictas suorum Episcoporum detulerunt . Et quia jam pleniter examinatus coram supradictis Episcopis & coram clero ac plebe fuerat , quando & Dominus Hincmarus sufficiētem sermonem de eo coram Episcopis & aliis multis Clericis & Laicis & ad omnem populum antē diem Dominicam in sexta feria fecerat , & brevitas diei id poscebat , intermissio ipsâ die sermone , post Introitum & Gloria in excelsis Deo & orationem primam de adventu Domini , secundam autem de ordinatione Episcoporum , sive post Litanias , sicut sacri Canones præcipiunt , ist Episcopum consecratus est . Et post lectionem Apostoli perfectam & Respons . Et Alleluia & Evangelium &

Credo in unum & oblatæ & Missarum solemnia , sicut mos est , peracta , placita quz antē pridem ei relecta fuerant , quæque ordinatus ab ordinatoribus suis faci canones accipere jubent , diem & Consulem præferentia , manibus Archiepiscopi & Coepiscoporum ac Legatorum vice Patrum suorum subscripta , cum capitulo Pauli Apostoli ad Timotheum , noviter ordinato ubi dicitur : Testificor coram Deo & electis ejus Angelis ut hæc custodiās , iudem Episcopi in mandatis depo- suerunt . Et unusquisque feliciter ad pro- pria remeavit .

Depromptum ex veteri codice Sancti Laurencii Leodium , ubi appellatur : Documentum de examinatione Vuilleberti Catalaunensis ordinan- di Episcopi .

ADMONI-
TIO SIR-
MONDI.

Professio Adalberti futuri Episcopi Morinenis Hincmaro Remorum Archiepiscopo ante ordinationem oblatæ .

[Edita à
Cordeho
cum Opac.
Hincmaris
pag. 33. &
in Catalog.
test. verba
pag. 193. Re-
dita quoque
à Sirmundo
Coac. Gall.
tom. I. pag.
614.]

XIV. Ego Adalbertus , vocatus Episcopus Morinensis , reverentissimo patri Hincmaro Remorum Archiepiscopo . Quia fundamentum bonorum operum , per quod ad coeleste regnum gratiâ Domini pervenitur , fidem quz per dilectionem operatur esse non dubium est , non abs re censuit veneranda Ecclesia catholicæ consuetudo ut ab eis qui ad prædicationis promoventur officium , fidei integritas & confessio requiratur . Quia , sicut magister egregius & doctor Gencium Paulus declarat , Corde creditur adiustitiam , ore autem confessio fit ad salutem . Et idem mox supernâ gratiâ per sacrosanctum ministerium vestrum Morinensis Ecclesiaz futurus Episcopus profiteor unam fidem esse , eamque , operante gratiâ superni largitoris , me tenere , prædicare , atque defendere quam à Deo inspiratam , & ab Apostolis traditam , atque à successoribus eorum custoditam habemus . Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum , unam apostolicam & universalem Ecclesiam , in qua sola possunt relaxari peccata in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti , tam per catholicum baptismum , quam & per dignos poenitentia fructus & apostolicæ auctoritatis largitam sibi à Domino potestatem . Extra hanc Ecclesiam Catholicam neminem salvari posse confiteor . Sex denique sanctas & generales de fide Synodos , quas sancta & apostolica Ecclesia recipit , me recipere & venerari profiteor , videlicet Nicenam

Rom. 10.
10.

617 Promotionum Episcopaliū. 618*

ccccviii. Patrum sub Silvestro Papa & Constantino Imperatore contra Arrium & ejus sectatores celebratam; Constantiopolitanam cl. Patrum contrā Macedonium & Eudoxium temporibus Damasi Papa & Gratiapi Principis adtam; Ephesinam cc. Patrum contra Nestorium sub Theodosio Principe & Papa Celestino, cui per suos Vicarios præsedid idem beatus Papa Celestinus & sancta memoria Cyrilus Alexandrinus Episcopus; Chalcedonensem dcxxx. Patrum, cui præsedid per Vicarios suos sanctus Leo Papa, temporibus Martiani Principis, contra Eutychem nefandissimum Præfulem Monachorum celebratam; item Constantinopolitanam temporibus Vigili Papæ sub Justiniano Principe contra Theodorum & omnes hæreticos; item Constantinopolitanam cl. Patrum sub Agathone Papa, Constantini & Heraclii ac Tiberii Principum temporibus, pro adunatione facienda sanctorum Dei Ecclesiarum de duabus naturis & operationibus in una persona Dei & hominis filii Domini nostri Iesu Christi. Hos autem, quicunque ab eisdem sanctis Patribus in memorias Synodis, vel postea similiter per Spiritum sanctorum sentientibus, diversis vicibus litteris divinitus inspiratis damnati leguntur, eandem venerandam Parrum auctoritatem sequens condemno. Sed & epistolam beatæ recordanteris Leonis apostolicæ sedis Antifititis ad Flavianum Constantinopolitanum Episcopum datam, & omnes ejus epistolas de fidei firmitate perscriptas, per omnia & in omnibus inviolabiliter custodire & me liberè semper prædicare profiteor. In quibus inter cetera, sicut & in sermone beati Anathalii, quem Ecclesia catholica venerando usu frequentare consuevit, qui ita incipit, *Quicunque vult salvus esse, ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem*, post documentum quo docemur quomodo Trinitas personarum in unitate divinitatis & unitas deitatis in trinitate personarum veneranda sit, evidentissimè continetur, unam ex eadem sancta Trinitate personam, Dominum & Salvatorem nostrum Jesum Christum, Dei hominique filium, ex duabus & in duabus naturis, hoc est, divina & humana, in una persona consistentibus, & in sua proprietate differentiaque materialibus, esse credendum & prædicandum. Qui secundum apostolicum Symbolum de semper Virgine Maria, quæ veraciter Dei est genitrix, secundum carnem

latus, passus, mortuus, resurrexit, & in caelos ascendit, sedet quoquæ ad dexteram Dei Patris omnipotentis, indè venturus judicare vivos & mortuos, ad cuius adventum omnes homines resurgent cum corporibus suis, & reddent de factis propriis rationem, & recipiet unutquisque prout gessit, & in factis suis perseveraverit, ab eodem justo Judice & sine fine regnante, cum ibunt impii in ignem æternum, justi autem in vitam æternam. Anathematizo quoquæ omnes hæreses ac schismata quæ catholica & apostolica Ecclesia anathematizat; & quicquid sanx fidei intelligentia contradicit, respuo & anathematizo; & quicquid catholica & apostolica Ecclesia recipit & tenet, me adjuvante Domino, recipere & sequi, & à sacris canonibus atque à regularibus decretis apostolicæ sedis de ecclesiasticis ordinibus & disciplinis canonicum promulgatis, seu à synodalibus constitutionibus, quas catholica Ecclesia ad auctoritatem recipit, me per contumaciam pertinaciter non deviaturum profiteor. Privilegio etiam Metropolis Remorum Ecclesiaz ac ejus Præfusilis secundum sacrosanctos Conciliorum Canones & decreta sedis apostolicæ ex sacris canonicibus & legibus promulgata pro scire & posse absque dolo & simulatione vel indebita & pertinaci contradictione me obediturum profiteor. Sed & observationes ac regularia mandata sacrosanctorumque Conciliorum placita, quæ post ordinationem episcopalem in litteris canonicis, secundum morem ecclesiasticum, propriis subscriptionibus roboratis collecta & mihi tradenda coram omnibus prædixitis, me servaturum profiteor, & omnibus superscriptis cum cordis & oris professione subscribo.

*Professio altera generalis ordinandi
Archiepiscopi.*

Edita à
Simondo
Conc. Gall.
tom. 2. pag.
656. 1

Ex veteri
Codice Flo-
riacense mo-
nali.

XV. Ego hujus sedis ordinandus Archiepiscopus, & sacro ministerio vestro, sancti Patres, prædicationis officium suscepimus, confiteor sanctam atque ineffabilem Trinitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, unum Deum naturaliter esse, unius substantiæ, unius naturæ, unius maiestatis atque virtutis, Dominum quoquæ nostrum Jesum Christum de Deo Patre ante tempora genitum, eundemque sub tempore de Spiritu sancto conceptum, & de Maria Virgine natum credo. Qui passus est pro redemptione humani generis, ad inferna descendit, indeque

victor resurgens, & in cœlos ascendens, venturus est in fine seculi, ut reddat singulis prout gesserunt in corpore positi, sive bona, sive malum. Præterea constitutiones quatuor principalium Conciliorum, Niceni, Constantinopolitan, Ephesi, & Chalcedonensis, canones quoquè Synodorum & decreta quæ orthodoxa fides suscipit & complectitur, me suscipere, tenere, & prædicare velle confiteor. Hæres vero & schismata quæ catholica Ecclesia anathematizat, & quicquid sanæ fidei adveratur, condemno, respuo, anathematizo. Beato vero Petro & Vicario ejus debitam subjectionem & obedientiam, suffraganeis vero nostris adjutorium me exhibitrum profiteor. Et huic professioni mea coram Deo & Angelis, sub testimonio quoquè præsentis Ecclesie, subscribo.

[Edita à
Simondo
Conc. Gall.
tom. o. pag.
656.]

*Traditoria Prudentii, Episcopi Tricassini,
quam per Vicarium misit ad ordinacionem
Æneæ Parisiensis, cum ipse
adesse non posset.*

XVI. Patri venerabili & ceteris patribus fratribusque sincerissimè diligendis atque Coépiscopis reverendis, Prudentius eternam in Domino salutem. Quantum ad meritum peccatorum meorum spectat, justissimo Dei judicio, quantum vero ad indebitas atque indeficientes ejus misericordias pertinere dinoſcitur, misericordissimo ipsius munere, infirmatibus penè omnibus notis depræliis, sancto desiderabilem vettro conventui adesse prohibeō. Quod autem possum, præsentibus litteris atque legato Ecclesia nostra Presbytero Arnoldo mei consensus præsentiam eanun exhibeo, ut is qui ordinandus est, si apostolicæ Sedis omnibus institutus, & beatorum Patrum Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Xisti, Leonis, Gelafii, Celestini, Gregorii, Hilarii, Ambrosii, Augustini, Ilidori, Primasii, Fulgentii, Hieronymi, Cassiodori, Bedæ, aliorumque adæquæ catholicorum atque orthodoxorum virorum scriptis & dictis, ac specialiter super quatuor capitulis quibus omnis Ecclesia catholica adversus Pelagium ejusque hæreses sequaces pugnavit ac vicit, atque ad posteriorum memoriam litteris auctoritate & veritate plenissimis mandavit, confitendo subscribere & subscribendo confiteri voluerit, ejus me ordinationi consentaneum esse profiteor. Si alias, proorsus neque assentior, neque fidelibus Christi assentiendum suadeo. Ca-

pitolorum vero quatuor præmissorum se-
riem, quamvis vestram prudentiam multò
vivacius quam meam extremitatem com-
pertam esse non dubitem, necessariò ta-
men breviter adnectendam judicavi, ut
facilius quid sentiam, cui veritati conser-
tiam, vestra bonitas recognoscatur. Vide-
licet, ut liberum arbitrium in Adam me-
rito inobedientia amissum, ita nobis per
Dominum nostrum Jesum Christum redi-
ditum atque liberatum confiteatur, inter-
rim in spe, postmodum autem in re, sicut
dicit Apostolus, *spe enim salvi sađi sumus*, ut tamen semper ad omne opus bo-
num Dei omnipotens gratiâ indigeamus,
sive cogitandum, sive inchoandum, ope-
randum, ac perseveranter consumman-
dum, & sine ipsa nihil boni nos posse ulla-
tenus aut cogitare, aut velle, aut operari
sciamus*. Secundò, ut Dei omnipotentis

Rom. 8. 14.

* Noranda:
aklissimo secretoque consilio credat atque
fateatur quosdam Dei gratiâ misericor-
diâ antè omnia secula prædestinatos ad
vitam, quosdam perscrutabili justitiâ præ-
destinatos ad poenam: ut id videlicet, sive
in salvandis, sive in damnandis, prædefi-
tinaverit, quod se præficerat esse judi-
cando fakturum, dicente Prophetâ: *Qui
fecit quæ futura sunt*. Tertio, ut credat
& confiteatur cum omnibus catholicis san-
guinem Domini nostri Iesu Christi pro
omnibus hominibus ex toto mundo in
eum creditibus fusum, non autem pro
illis qui nunquam in eum crediderunt,
rec hodieque credunt, nunquamque cre-
dituri sunt, dicente ipso Domino: *Venit
enim filius hominis non ministrari, sed
ministrare, & dare animam suam in re-
demptionem pro multis*. Quarto, ut cre-
dat atque confiteatur Deum omnipoten-
tem omnes quoscunque vult salvare, &
neminem posse salvari ullenus nisi quem
ipse salvaverit, omnes autem salvari quo-
cunque ipse salvare voluerit. Ac per hoc
quicunque non salvantur, penitus non
esse voluntatis illius ut salventur, dicente
Prophetâ: *Omnia quæcumque voluit Do-
minus fecit in celo & in terra, in mari
& in omnibus abyssis*. Et licet quædam
sint alia quibus in Pelago damnatis uni-
versaliter Ecclesia consenserit, fategerit,
atque subscripterit, hæc tamen specialius
adversus eum ejusque complices per apof-
tolicam sedem, instantiâ beatissimi Aure-
lii Carthaginensis Episcopi atque Augus-
tini cum aliis ducentis quatuordecim Epis-
copis ab ejus pravissimis sensibus eruta,
vindicata, & multis tam epistolis quam

LXX. Esa.
45. 11.

Matth. 20.
16.

Psal. 144. 6.

621 Promotionum Episcopali.

libris toto orbe vulgata , omnis hodieque gaudet , confitetur , prædicat , & tenet , atque tenebit Ecclesia. His per omnia consentaneam prædicabilem paternitatem fraternitatemque vestram gratia superna invictam atque prævalidam & suo munere gaudentem perpetim conservare dignetur.

ADMON-
TIO SIS-
MONDE

Hanc epistolam à Prudentio scriptam tum suisse cum in Ecclesia Parisensi ordinandus esset Aeneas Episcopus , auctor est Hincmarus in posteriori opere adversus Gothescalcum. Quo in libro hac simul Prudentii capitula , quæ Gothescalci causæ in quaestione versabantur , examinat & singillatim refutat.

Documentum de ordinatione Eletranni , Episci Redonensis.

[Edit. à
Cordelio
cum Opific.
Hincmar.
pag. 516. &
Simondo
Conc. Gall.
tom. 5. pag.
612.]

XVII. Anno Incarnationis Jesu Christi Domini nostri DCCCLXVI. Indictione XIV. anno propriissimi Regis Karoli XXVII. III. Kalendas Octobris in Parochio Turonica ordinamus & ad pontificalem sedem Redonensis Ecclesiaz consecramus Eletrannum , electione atque decreto cleri & plebis ejusdem Ecclesiaz , nos in Dei nomine Antistites , Herardus Turonica metropolis , Aclardus Namnetensis , atque Rodbertus Cenomanensis , cum consensu & litteris cœterorum Diocesnorum exhibito , apicibus etiam præmoniti jam dicti glorioi Regis Karoli , hujusmodi statuto & paternæ commotionis decreto ipsi viro allato , ut canonice sancitionibus , quantum divina suffragaverit pietas , libenter obtemperet , & ab iniicitia ordinationibus abstineat , & pestem simoniaca hæresis devit , Concilia quoque sacris prefixa canonibus certis sibi designata temporibus celebrare procuret , atque matri sua metropoli debita reverentia se subdere non neglegat , & juxta sanctorum Patrum regulas nihil nisi quæ ad propriam pertinent Ecclesiam extra ejus consensum pertemptet. Hæc ergo aliaque ad institutionem & informationem fidelis viri fratris & filii nostri Eletranni , die præfixo , verbo pariter & stylo promulgantes , pontificali eum insulâ adorantes , sacrâ quoque benedictione more sanctæ Ecclesiaz dantem , anulo quoque dotantes , & baculo decorantes , sanctæ Redonensis Ecclesiaz pontificalium ordine præfecimus , & paternè cathedrali folio sublimantes , confratrem , confacerdorem , & comparcipem in regimine & gubernaculo Ecclesiaz sancta nobis ex integrō in Dei nomine efficimus , manuum quoque adnotationibus confirmavimus.

Canonica litteræ ab ordinatoribus datæ Hedenuſo Episcopo Laudunensi , ad Clerum & Plebem Ecclesiaz Laudunensis.

XVIII. Hincmarus sanctæ Metropolis Ecclesiaz Remorum Episcopus , Clero , Ordini , & Plebi in sancta Laudunensi Ecclesia consistenti in Domino pacem & salutem.

I. Sicut beatus Papa Innocentius docet , oportet nos hoc sequi quod Ecclesia Romana custodit , à qua principium sacræ institutionis nos accepisse dubium non est. Propterea documento ac verbis beati Gregorii vos alloqui procuramus , insinuantes quia probabilibus desideriis vestris nihil attulimus tardicatis , fratrem jam & Coepiscopum nostrum Hedenulfum vobis ordinantes prefenti vel consensu ac litteris Coepiscoporum totius nobis commissa provinciaz secundum sacros canones Sacerdotem , Pastorem quoquæ atque Rectorem. Cui his litteris , quas sacri canones ordinatos prius de Conciliorum placitis , ne se aliquid contra eorum statuta egisse pœniteat , instructos , ab ordinatoribus suis , manibus eorum conscriptas jubent accipere , secundum traditionem Ecclesiasticam dedimus in mandatis ne unquam ordinationes præsumat illicitas , ne bigammum , aut qui virginem , si de conjugatis agendum est , non est sortitus uxorem , neque inliteratum , vel in qualibet corporis parte viciatum , aut ex publice pœnitente , aut curia vel cuiilibet conditioni obnoxium , notatumque , ad sacros ordines permittat accedere. Sed & si quos hujusmodi fortè repererit , respectu divino non audeat promovere. Alienum etiam Clericum sine voluntate & consensu Episcopi sui contra sacras regulas non sollicitet , non suscipiat , non in sibi commissa Ecclesia ordinet , nec eos qui probatæ fidei non fuerint sacris ordinibus præsumat quoquo modo applicare. In ordinatione autem Presbyterorum ac Diaconorum ceterorumque ecclasiastici ordinis Ministrorum , à totius munera , id est , à manu , à lingua , aut obsequio indebito , juxta quod Dominus per Prophetam præcipit , quantum patitur humana fragilitas , inuidas & cordis & corporis manus exhibeat ; ne uno eodeinde gladio & dantem & accipientem munus interimat , & inlicito munere polluens manus , aliis se benedictionem credat tribuere cùm fuerit iam propria iniquitatæ substratus , & suâ nihilominus ambitione captivus. Ab eis etiam

{ Edit. à
Cordelio
cum Opific.
Hincmar.
pag. 516. &
in Catalog.
rect. verit.
pag. 517. &
Simondo
Conc. Gall.
tom. 5. pag.
612.]

{ Cordelio
& Catalog.
rect. verit. br.
gen. : Tur-
nencis Ec-
clesia.)

Decreta
Innoc. C. I.

March. 10.
March. 11.
Ad. 4. 10.
Hier. 11. 12.

quos ordinaverit indebitum & contra sacras regulas sibi sacramentum fieri non compellat. Sed sicut Dominus, præciosus nonnullos accepti sancti Spiritus donum in usum negotiationis inflexuros, præcepit dicens, *Gratis acceperitis, gratis date*, quod gratis, id est, sine ulla venalitate dati vel accepti aut etiam promissi vel sperati muneris, quantum ex nobis est, (ceterum ipse viderit, habens conscientię suę tētē quem habebit & Judicem) per ministerium nostrum exiguitatis accepit, suis etiam Comministris gratis conferat, sciens ex Evangelio quid Redemptor noster per se ipsum fecerit; videlicet quia ingressus templum cathedras videntium columbas evertit. Columbas enim vendere est de Spiritu sancto, quem Deus omnipotens confubrantiam sibi per impositionem manuum hominibus tribuit, commodum temporale percipere. Quod qui agere præsumit, suam Deo judge cathedralm ipse evertit, & quos cum pretio ordinat, provehendo agit ut secum & ipsi simoniaci hæretici fiant, & pro benedictione maledictionem à beato Petro Apostolorum Principe Simoni mago, qui dominum sancti Spiritus pretio emere voluit, justè inflata, unā cum ipso, per ipsum, à quo non benedicuntur, sed maledicuntur, judicio eiusdem Spiritus sancti suscipiunt. Et quoniam, sicuti comperimus, quidam diversis alicationibus turpia ducra sectantes, quod Ministris altaris minimè convenient, defunctionis Presbyteris, juxta quod didicerant viduatas Ecclesiæ facultates habere, exenia pro his obtinendis exegerunt, & gradus ecclesiasticos eis non tribuebant antequam illis eadem exenia persolverentur, & Synodos temere frequentabant ut factio ministrorum suorum diverso modo denarios quasi pro eulogiis acciperent, & quod dictu nefas est, etiam pro sacri chrismatis dispensatione, vel de Ecclesiæ consecratione, quoconque emolumenta ingenio caperent, & necesse est ut contra perfida morborum genera salubria medicamentorum quæramus experimenta, sicuti & de manus impositione, ita & de hac simoniaca hærefo ingeniosa & malè studiosa collatione quiddam eum accipere interdicimus, monentes illam attendere communionem Domini per Prophetam dicentis: *Ne forte egrediar ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sis qui extinguas proper malitiam studiorum regrorum.* Unde iterum iratus dicit:

Visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum.

Ibid. 14.

II. Verbis quoquæ beati Gregorii eum monemus, illique interdicimus, ut Sacerdotes per suam parochiam, quotiens ad consignandos infantes egressus fuerit, ultrà modum gravare minimè debeat, nec summam collationis, quâ sui prædecessores, qui hoc bene misericorditer ac rationaliter arque tacitæ Constitutionibus executi sunt convenienter, contenti fuerunt, excedat, & de Capellis antiquitatis subjectis Ecclesiæ non æqualem sicut de principalibus Ecclesiæ collationem exigat; sed principalis Ecclesia cum sibi subjectis Capellis debitam & antiquitus contuetam collationem conferat. Principales vero Ecclesiæ aliis Ecclesiæ loco Capellarum non subjiciat: quia secundum facios Canones non licet Episcopis parochiam antiquitatis constitutam inconsultè confundere atque dividere. Ne mansiōnarios suis amicis aut suis hominibus à Presbyteris parari faciat. Ne etiam quasi ad receptionem Regis, vel legationem, aut ad ornatus sua Ecclesiæ faciendo adiutoria quasi petendo, potius autem exigendo, denarios, vel caballos, aut verres seu friakingas, aut ad iter aliquod paraver eos, aut alia quælibet accipiat, id est, rapiat. A quo verbo *accipere* aves quæ alias aves capiunt, accipitres nominantur: cùm Episcopi suos subditos, non ut accipitres capere, sed sicut gallina pullos suos fovere, & quosque infirmos ut peritus medicus convenienti medicamento ac tempore debeat curare, & quos curare non potuerint, aut patienter tolerare aut regulariter usque ad correctionem sustinentes à sano corpore submovere. Regulam siquidem quæ de quarta parte redditum Ecclesiæ, juxta consuetudinem aliarum regionum, ita ut est scripta intelligat; & non pravè illam interpretans, perinde in his regionibus quæ sunt Presbyterorum contrà regulas sacras diripiatur. Unde si qua fuerunt gravamina illis imposita, temperet: quia & in præsenti & in iutura vita sibi proficiet, si eos qui sibi commissi sunt, sine gravamine conservare studuerit. Ministros vero, id est, Archipresbyteros & Archidiaconos, secundum quod providere Domino inspirante & cooperante valuerit, tales confituant qui oderint avaritiam, & non diligant munera, nec sequantur retributions, neque pro ordinandis Clericis vel reconciliandis pœnitentibus munus accipiant,

625 Promotionum Episcopaliū. 626*

accipiant, & ipso munere eum corrumpere satagent. Et Presbyteros in paratis & exenüs indebitis non affligant. Et sicut supra de Episcopo diximus, per diversas petitiones, ut illis adjutorium faciant, qua sunt Presbyterorum, unde ipsi vivere & hospites recipere & suas Ecclesiasticas contineare debent, concludo quoquaque diripient. Et ut eisdem ab inquisitione sui ministerii parcant, & pro infamia eorum calcanda vel cooperienda quoquaque emolumētum non accipiāt. Et si agentes talia Ministros reperit, in ministerio manere non sinat, & canonica invectione corripiat. Ipse quoquæ pro confituendis Ministerialibus ecclesiasticis videlicet Economo, id est, Ecclesiæ facultatum dispensatore, Archipresbyteris & Archidiaconis, in quibus fidei sinceritatem & probos mores ac religiosam vitam debet eligere, præmia non constitut: quia ecclesiasticum obsequium, quod male comparaverint, accipientes munus à subditis prius * venundare curabunt. Nec pro quoquaque iudicio contrà sacras Leges neque super innocentem contrà veritatem pretium ullum accipiat. Nec etiam odio vel gratiâ, livore aut iracundiâ, quantum scierit & potuerit, à iudicio recto declinet, dicente Dominō: Non facies quod iniquum es, nec iniquum judicabis. Juste judica proximo tuo, & juste quod justum es exequaris. Juste namque quod justum est exequitur qui in assertione justitiae eandem ipsam justitiam querit.

III. Pro batezandis denique infantibus vel pro sepultura, obaudiens decreta beati Gregorii, pretium de terra concessa putredini quemquam non permittat in parochia sua querere & de alieno velle facere luctu compendium. Sed si quando aliquem quique sepeliri in commissio sibi loco concenserit, si quidem parentes ipsius proximi vel heredes pro luminaribus vel in eleemosyna defuncti sponte quid offerre voluerint, accipere non prohibeat; peti vero aut exigi aliquid omnimodo vetet; ne, quod valde in religiosum est, aut venalis, quod absit, dicatur Ecclesia, aut de humani sacerdotalis religio videatur mortibus gratulari, si ex eorum cadaveribus studuerit querere quolibet modo compendium.

IV. Ab omni quoquæ avaritia & usura ac turpi lucro secundum sacros Canones & ipse abstineat & Ministros Ecclesiæ abstinerat, & etiam Laicos abstinerat sua Tom. II.

deat. Se autem & sibi commissos Ministros ecclesiasticos sollerter sollicitaque custodiāt ne contrà sacros Canones conductores vel procuratores alienarum possessionum hiant, ne turpi negotio aut in honesto lucro viētum querant, neque secularia negotia sub cura sua suscipiant, Deinde minister parvipendentes, per Secularium domos non discurrant, nec propter avaritiam gratiæ, aut honoris, vel pecunia, patrimoniorum follicitudines aut alienorum testamentorum defensiones adsumant, nec fidejussionibus inferuant.

V. A familiaritate nihilominus ac contubernio illicito & verito seminarum se & Communiſtos suos, sed à tabernis, secundum sacras regulas ecclesiasticos Ministros faciat abstinere. Attendant quoquæ quod beatus Job dicit: Si adversum me terra mea clamat, & cum ea fulci ejus deflent. Si frudus ejus comedit absque pecunia. Unde beatus Gregorius: Omnis, inquit, qui præstet, si perversa in subditis exercet, contrà hunc terra clamat, & fulci deflent, quia contrà ejus iniquitatem rudes identidem populi in murmurationis vocibus erumpunt, & imperfetti quique pro pravo ejus opere se in fletibus affligunt. Frudus enim terre absque pecunia comedere est, ex Ecclesia quidem sumptus accipere, sed eidem debitum prædicationis pretium non præbere. De qua scilicet prædicatione auditoris voce dicitur: Oportuit te committere pecuniam meam nunquam mulari, & veniens ego receperisse utique quod meum erat cum usura. Terra igitur frudus absque pecunia concedit qui ecclesiastica commoda ad usum corporis percipit, sed non impedit quod subiectorum debetur cordi. Non igitur redemptionem aut pretium de collatione Presbyterorum Episcopus debet exigere & alimenta ecclesiastica mutus manducare. Et cum Dominus prædicatoribus præcipiat ut intrantes in domos eorum quibus pacem prædicant, illa edant & bibant quæ apud illos sunt, per parochiam prædicando ac confirmando pergens Episcopus non debet superfluas pensiones in pigmentis & aliis quibusque à Presbyteris quæ non habent requirere, & talia quæ forte in domo sua non accipi, voluptati potius serviens quam necessitati, exigere, & suis parcens opibus, de superflue acceptis & venditis ditescere. Nec ideo debet prædicare ut sumptus accipiat, sed ideo sumptus accipere ut sufficiat prædicare.

VI. Ecclesiæ quoquæ in proprietati-

R t

*[s. fide]

Levit. 19.
13.

S. Gregor.
lib. 7. In
dict. 1. ep.
ss.

Job. 31.

10.

Matth. 25.

15.

Luc. 10. 6.

bus liberorum hominum ac cohæredum consistentes ut suæ tradantur Ecclesiæ non debet cogere: sed secundum synodalia & imperialia Capitula, qua regularia esse probat Ecclesiæ, sicut ceteræ Ecclesiæ, auctoritate Regis habeant, & ipsæ ab eisdem liberis hominibus potiantur. Talemque se cooperante Domino in cunctis exhibeat ut sacrum ministerium non virtutem perget, qui etiam ab his qui foris sunt L Tim. 1. 7. testimonium bonum juxta apostolicam doctrinam habere debet. Nam cūjus vita despiciatur, restat ut & prædicatio contemnatur; & cūm Pastor per abrupta graditur, solet fieri ut ad præcipitum grec sequatur. Et ne quemquam ecclesiastici ordinis Ministrum, occasione turpis lucri, ut aliquid ab eo absoluto capiat, contrā sacras regulas excommunicet inhibemus. Quia ut sanctus Augustinus expōnens sententiam Pauli Apostoli, *Austerē malum ex vobis*, demonstrat, non temerē & quomodolibet, sed per judicium auferendi sunt mali ab Ecclesiæ communione. Multo magis autem cavendum est ne sine regulari judicio Ministri Ecclesiæ officio suo priventur. Quapropter, sicut heatus docet Gregorius, si quid de quo-cunque Clerico ad aures suas pervenerit quod eum iūtē posset offendere, facile non credit, nec ad vindictam illum res accendat incognita, attendens quod scriptum est: *Caufam quam nesciebam, diligētissimē investigabam.* Et præsentibus Senioribus Ecclesiæ suæ diligenter veritatem perscrutari modis omnibus studeat; & tunc, si qualitas rei poposcerit, canonice districtio culpam feriat delinquentis secundum ordinem à sacris regulis propositum. Et ut cuncta brevi cingulo pertingamus, nihil per contemptum contumaciter faciat vel fieri in parochia sua permittat, quantum ex ipso fuerit, quod sit Evangelicæ veritati & apostolicæ traditioni aut sacris regulis inimicum. Si autem factum contigerit, arguendo, obsecrando, increpando, secundum quod cuique viderit expedire, juxta traditionem Majorum, quantum potuerit, emendare procuret.

VII. Pastoralem siquidem regulam beati Gregorii mente, ore, ac manu, quantum sibi Dominus scire ac posse conculterit, in cunctis sequi procuret. Ministerium itaque, ornatum, vel patrimonium, atque redditus vel facultates Ecclesiæ, prout *Leges* divinitus promulgatae

præfigunt, studeat conservare, ampliare, augere, vel dispensare, & Monasteriis in parochia sua sitis canonicam providentiam gerat, & quantum ex ipso fuerit, debita privilegia & antiquam ac regulariem consuetudinem servet. Ordinationes vero Presbyterorum & Diaconorum & sacro-fancti baptismatis sacramentum secundum traditionem ecclesiasticam studeat agere.

VIII. Cui etiam licet, inspirante divinâ gratiâ, abundans adit doctrina, tamen pro nostri officii debito ex scrinio sanctæ Metropolis Remorum documentum dare studebitus qualiter se, cooperante Domino, motum probitate & doctrina studio debet gerere. Ipsum vero non nescium quod totius provinciæ cura per sacros Canones sit Metropolitanus commissa, ad eandem metropolim suam, sicuti ad matrem, ut ex ejus catholicis uberibus salubrem sugat doctrinam, humiliter ac sedulò atque obedienter monemus recursere, & non amplius quam sibi per sacras regulas est concessum indebitè usurpare, cum tanto caritatis ac humilitatis glutino præceptis salutaribus adinvicem sumus connexi ut dicente sibi mandato divino, *Interroga patrem tuum, & adiunctoribz tibi, maiores tuos, & dicent tibi, & nobis, Redorem te posuerunt, nollí exrolli, sed esto in illis quasi unus ex ipsis, & Qui major est vestrum, erit minister vester*, obedientibus scilicet ministrando paternam doctrinam, & inobedientibus quod majoris est regularem caritatis correptionem, nos fratrum & consacerdotum nostrorum salubribus debeamus uti consiliis, & ipsi obedire paternis ac regularibus monitis. Huic ergo & hæc & alia præcepta salubria observanti devotis animis vos obsequendo obedire oportet, ut irreprehensibile placidumque fiat corpus Ecclesiæ, per Christum Dominum nostrum, qui vivit & regnat cum Deo patre omnipotente in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.

HINC MARUS, sancta Metropolis Ecclesiæ Remorum Episcopus & plebis Dei famulus, & venerabilis frarris HEDENUFI in sancta Laudunensi Ecclesia favente Dei gratiâ Ordinator, his litteris canonicis & ordinato & electoribus ipsius publicè datis anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXXVII. anno autem regni Domini Karoli Imperatoris XXXVI. & anno imperii ejus XI. subscripsi.

† Odo Belgivacorum Episcopus subscripti.

Deut. 32. 7.

Eccles. 32. 1.

Matth. 23. 11.

629 / Promotionum Episcopaliū. 630*

- † Raginelmus Noviomagensis Episcopus subscripti.
 - † Joannes Cameracentis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
 - † Willebertus Catalaunorum humilis Episcopus subscripti.
 - † Hildebaldus Suessionensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
 - † Geroldus Ambianensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
 - † Hadebertus Silvaneclensis Ecclesiaz Episcopus subscripti.
- Elegio, consecratio, & inthronizatio
Gauzberti Episcopi Cadurcensis.*

XIX. Prisca modernaque Ecclesiarum moderamina theoloquelariis sanxere Canonibus, quod arripientibus viam universa terræ quarumlibet sedium Praesulibus, per viciniorem Episcopum, aut per quemlibet alium Episcopum cui Archipræfut injunxit, extincti fratris tumultatorem, orbatæ que sedis Visitatorem atque consolatorem, sine cuius conscientia facri prohibent Canones confiteri aut confidci de subrogatione Episcopi, perficiatur ecclesiasticarum inventarium rerum, tunc verò prioribus viduatæ sedes dispositis oeconomicis commendetur, postmodum autem Cleri plebisque ordinis desideriorum consensus requiratur, quinimmo amotis simoniacis fusculis, postpositisque omnium cupiditatum argumentis, universa fideliter notitia archiepiscopali significantur, quo disponente cuncta in talibus expedit cum Suffraganeorum consilio sub divina censura disponi negotiis atque ordinari. Igitur Metropolitano dominica vocatione rebus humanis vitâque perfuncto, hac eadem fideliter exigenda sunt omnia à Visitatore atque tumultatore, & omnium Condiocefanorum, si fieri potest, cognitioni significanda prudentialiter, quo urbes quas Gentilium tempore habebant idolicolæ Flamines, nunc gubernent Christicolaæ Praesules. Cùm ergo Pastorem contigerit subrogandum, post adclamationem & vocationem Cleri petitionemque viduaræ plebis, ne ursa Praesulem minimè opeatum aut spernat aut odio habeat, fiatque minus religiosa quam convenient cui non licuit habere quem voluit, quoniam difficile est quod bono peragantur exitu quæ malo sunt inchoata principio, expedit orbatæ sedi cum Episcoporum electione Cleri ac populi iplius Ecclesiaz acclamatione Episcopum ordinari atque inthronisari. Quapropter vir

*Archie-
piscopatu-
mæ Tenui-
ti. cap. II.
Anno 1491.
Mabilioul
pag. 50.

Concil. Re-
gentis. 4.
Concil. Au-
relian. II. c.
n.

Decreta
Leoni. I. c.
II.

Ibid. c. 40.

Tom. II.

Decretum electionis Borrelli Episcopi Rotensis.

Nunc primum editum ex Archivo Ecclesiaz Urgellensis.

X X. Anno trabeationis Domini nostri Jesu Christi millesimo xvii. zrâ millesimâ quinquagesimâ quintâ, Indictione x v. Concurrente 1. Epacta xx. Author & Dominus cum Patre & Spiritu Sancto omnium creaturarum, quibusque sub illius gratia commanentes omne Monarchiâ disponuntur regimina, in quo reverentissime nominando domino Wilhelmo illustrissimo Comite cum omne vulgus populi qui degent in Comitatu Ripacuricensis tellure, una cum domino Ermengaudo Praesule qui est in sinu matris Ecclesiaz sanctæ Mariæ Sedis Vico Orgellenis, qui est caput omnium Ecclesiarum jamdicto Comitato,

R r 2

venit quidem Dominus Borellus filius Rechilis femina ; unà cum consensu & voluntate supradicto excellentissimo Comite five Optimatibus vel Principibus ejus , necnon etiam religiosorum Clericorum atque Abbarum , id est , Galindus Abba sancte Mariz Varra , & Sanila Abba sancti Andrez , & Dacco Abba sancte Mariz Lavajes , & After Abba sancti Petri Taberna , & Manasse Abba Sanctorum Justi & Pastoris Aurigema , & Isarnus Abba de sancto Stephano , & After Abba sancti Michaelis , & Abbo Abba sancte Mariz Alaone . Nos simul in unum cum Canonicis sancti Vincentii Martyris Christi , cuius sedes sita est in civitate Rota , id est , Barone Archisacerdos , & Gerallus Sacerdos , & Galindus Sacerdos , & Durandus Sacerdos , & Miro Sacerdos , & Atemirus Sacerdos , & Guimara Sacerdos . Subiungimus etiam fidelium Laicorum , id est , Urrato & fratres ejus , Miro & fratres ejus , Garsia & fratres ejus , Bernardus & fratres ejus , Gela & fratres ejus , Ato & fratres ejus , Ansila & fratres ejus , Anzarius de Villanova , Bernardus de Anaspum & fratres ejus , Martinus & fratres ejus , Garsia de Guduli & fratres ejus , Abbo de Tromeda & fratres ejus , Riculfus & fratres ejus . Et expetivit electionem & obedientiam & benedictionem pontificalem ante sacrostante altario almae Mariz sedis prefata & ante Domino Presule prænotato sive multorum Clericorum in Christi agonizantes obsequio , id est , Isarnus Archisacerdos , Poncii Archilevita , Transfeverus Archilevita , Arnallus Archilevita , Wifredus Archilevita , Bernardus Archilevita , Randulfus Archilevita , Vivus Sacerdos , Bellus Sacerdos , Bernardus Sacerdos , Wiskafredus Sacerdos , Senifredus Sacerdos , Gundebertus Sacerdos , Adalbertus Sacerdos , Seguinus Sacerdos , Wilielmus Sacerdos , Arnallus Sacerdos , Unifredus Sacerdos , Wifredus Sacerdos , Wilielmus Levita , Wifredus Levita , Miro Levita , item Miro Levita , item Wilielmo Levita , Dela Levita , Lopus Levita , vel aliorum Canonorum venerabilium quorum nomina longum est scribere . Adjuvante Domino & Salvatore nostro Jesu Christo elegimus hunc Borellum præfixum ut ad electionem & honorem Presulatus pervenias divinâ miserante clementiâ . Est namque prudens , docibilis , moribus temperatus , vita castus , sobrius , humilis , misericors , hospitalis , in Lege Do-

mini instrutus , verbis simplicibus disertus , sanctamque & individuam Trinitatem Patrem & Filium & Spiritum Sanctum unum Deum omnipotentem credens atque confirmans . Deum ante secula , hominem in fine seculorum prædicat . Cum his tantis & aliis virtutibus decoratum præfatum Borrellum agnoscimus , nos omnes eligimus illum uno animo , unoque concentu decrevimus & corrobamus ut ad ordinem sui Presulatus susceptione transfundat , atque in Domino filius accedit . Iterum atque iterum ego Ermengaudus præfatus Episcopas unà cum caterva Clericorum prædictorum advocamus , acclamamus , atque eligimus jam dicto Borrello ut per divina manu salvatoris protegente vel donante ad honorem & benedictionem atque ordinacionem sui Presulatus accedat & susceptione pervenias sub tutione almae Mariz Sedis prefata & sub dominatione Domino Ermengaudo Episcopo & Successores ejus . Exaratus est autem hic titulus electionis Presulatus xi . Kal . Decembris , anno xxi . regnante Roberto Rege . Witardus Sacerdos , qui hanc electionem per voluntatem Domino Wilielmo Comite & per iussionem Domino Ermengaudo Episcopo scripti & subscripsi die & annoque præfixo .

Electio , consecratio , & inthronizatio ejusdem Borrelli Episcopi Rotensis.

Nunc primum edita ex Archivo Ecclesie Urgellensis.

X XI . Locorum Primates Preceptorum , quibus gerarchicæ atque telatargicæ viginti præfca modernaque Ecclesiæ moderamina , teoloquerius sanxere Canonibus , quo arripientibus viam universæ terræ quarumlibet sedium Presulibus , per viciniorem Episcopum , aut per quemlibet alium Episcopum cui Archimandrita injunxit , extincti fratri tumulatorem &c . ut in superiore usque . Quapropter ego Ermengaudus Sedis Orgellensis Ecclesiæ Episcopus unà cum caterva venerabilium Clericorum almae Mariz Sedis prefata cognoscentes obitum beatæ memorie Americi Pontificis Rodensis civis Ecclesiæ que sancti Vincentii ipsius loci sedem , cuius memoria æthereo describatur in albo , utl sacra Canonum auctoritas jubet , cum consensu Domino Wilielmo Comite cum ejus Optimatibus ac plebe non exigua concione expostulantibus , canonico cal-

633 Promotionum Episcopali.

634

ciati privilegio, Borrellum filium Richelii semina urbis prefatæ Rodensis, unâ per vocationem & adclamationem Auctori diacorum, Coenobitarum, & ruralium Clericorum, vocamus, acclamamus, & petimus, ac prodeesse poscimus Episcopum subrogandum, consecrandum, & inthronizandum Borrellum prænotatum in gremio sanctæ Sedi Ecclesiæ Vincentii Rotensem civem, & eum Principem constituius Ecclesiæ Sanctorum quorum predicitæ urbe sitæ sunt. Ab ipsis utpote cunabulis & fidei rudimentis ictimus eum Clericum, ac studiis liberalibus eruditum, nobilem, orthodoxum, humilem, modestum, hospitalem, caritativum, castum, misericordem, & juxta Apostolum armis divinis decentissime ac pleniter adornatum. Hunc ergo Borrellum ego Ermengaudus prefatus Episcopus una cum coetu Clericorum almae Mariae Sedi jam dictæ, & cum consenu Domno Wilielmo inclito Comite, adclamamus eum & advocamus sub tuitione vel dominatione prefatæ Sedi Orgellenensis sive Domnum Episcopum Ermengaudum vel omnes Episcopi qui post eum venturi sunt. Postulo itaque ego Ermengaudus Episcopus prefatus Domnum Adalbertum Karchasensem civem Pontificem ut per singulos gradus ecclesiasticos sit ordinatus, & ministerio sacerdotali sit dedicatus. Igitur in Dei nomine interrogamus populum hunc Borrellum præfatum adclamantem: Vultis eum habere Episcopum? Respondit omnis Clerus & Populus usque tertio: Volumus. Nos quidem humiles Jesu Christi Pontifices, Ermengaudus prefatus Sedi Urgellenensis, in qua ordinatio ista consistit, & Adalbertus Pontifex Karkasensis, & Petrus Episcopus Comenensis, audientes & cernentes tantam adclamatorum unanimitatem & acclamanti proficuum Ecclesiæ utilitatem, recipimus in nostro episcopali numero atque Collegio prænominatum Borrellum, & eum per auctoritatem canonicam benedicendo ordinamus, & electum Episcopum in ipsa Sede sancti Vincentii Episcopum exaltamus & in nomine sanctæ Trinitatis inthronizamus, & ipsi Ecclesiæ Pastorem constituius sub dominatu almae Mariæ Sedi Orgellenensis & Domno Ermengaudo Episcopo vel Successores ejus. Acta scedula hujus indaginis à corporea trabeatione verbi divini anno millesimo XVII. ætate millesima quinquagesima quinta, Indictione x. v. Concurrente i. Epacta xx. viii. Kal. Decembris, anno XXI.

regnante Roberto Rege. Witardus Sacerdos qui hanc acclamationem scripsit Domino Episcopo Borrello sub die annoque superiorius exarato ad laudem & honorem & gloriam sanctæ Dei genitricis Matris Sedi Vico Orgellenensis & Episcopos ibidem permanentes feliciter. Amen.

Acta electionis Riculfi Episcopi Helenensis.

Nunc primum edita ex Chartulario Ecclesiæ Helenensis.

XXII. Cum inter præclues ac proferos Antistites fierent sancta Concilia in Justi delubris atque Paltoris, quæ sunt sita infra metropolis Narbone moenia, anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLVII. quipotè Aimiricu memoratæ urbis Archipilionem, ac Rodallum Bitarensem, Gifandum Carcasensem, Dacbertum Agatensem, Poncionem Magalonensem, unâ proruperunt; sic rebus de Ecclesiasticis cum instanti statuissent studio, illos potissimos atque præclaros bearer adjectio, vel quod magis loquax truvatim distularet humanitas, & hoc ex eisdem Patres inter se connexa caritatis ardore multis ex quibusdam theophariis Ecclesiæ diebus sunt potiti. Infra hos clarissimos Patres aderant topicorum multorum Primates, qui nihilominus de statu regendæ Ecclesiæ cum ipsis consulebant. Et inter agendum, cum conspicarentur suorum affectiones optimè promptas, de Ecclesiæ bene gerendis rebus, etiam cum inventa foret una eademque voluntas, ne viduata basilicarum aliqua proprio Patrone illorum in potestate remaneret, editum est Helenensem Ecclesiam adfore orbatam pastorali consortio Wadaldi Episcopi. Cui affatim condolentes, eò quod exuisset hominem, abundè consolatoris apotesia Spiritus repleti, ipsam inquisivere in sacra Synodo quis quivisset ex hac prænominata Ecclesia regimen vindicare illius Episcopii. Hic in illa hora egresa est in Riculfum digna & affabilis Clericorum electio, ac conclamatio omnium populorum Helenensis Ecclesiæ. Et in acclamatione addunt laudibus ejus, hauc illum esse degenerem, necne neophyllum, nec idiotam; sed esse illum modestum, sobrium, castum, benivolum, hospitalem, & cetera. Et quid plura? Abundanter attribuunt ei laudes apostolicas, quas convenit habere unicuique Episcoporum.

Hoc audiētes memorati Patres, assensērunt illorum vocibus, nec ausi sunt contrarie quem electio arque proclamatio prosequerantur. Et præsertim assensum tribuit facibus illorum Dominus Aymiricus Archipresul, quod statim studiuerint sublimare jam prædictum Presbyterum fore Episcopum in hujusmodi Episcopatâ Helenensis Ecclesie decore. Quod omnimodè volentes, supernoque Regi debitas grazes gnaviter solventes, conjunctim liberaliterque, ut soliti sunt, cupitæ mystérium affectionis canonice in Riculfum

adimplere, confirmantes ejusdem electionem & acclamationem, manu propriâ exarando, & roborationis titulo per hanc membranulam nomina deduxere suorum. Acta in publico conventu sanctorum Episcoporum necnon & præclivium Primum & rōboratum in loco Sanctorum Justi & Pastoris V I. Kal. Aprilis, Indictione instantis cronois habens lustrum unum annosque dñi. Aymiricus Archipresul. S. Gisandi Episcopi. S. Dagberti Episcopi. S. Poncii Episcopi. S. Alexander Abbatis.

FORMULÆ ANTIQUÆ PROMOTIONUM EPISCOPALIUM.

Edita à Joanne Cordesio Canonico Lemovicensi.

*Decretum quod Clerus & Populus firmare
debet de electo Episcopo.*

I. **D**OMINIS Patribus illis, venerabilibus scilicet Episcopis Dioceſeos Metropolitanarum, Clerus, Ordo, & Plebe huic sancte Ecclesiæ ſpecialiter obſequentes. Veſtræ paternitati & cognitum quantum temporis eſt ex quo accidentibus variis eventibus hac sancta Ecclesia metropolis noſtro ſit viduata Pafatore ac deſtituta Rectore. Quod non ſolum ad noſtrum, verum ad veſtrum ac omnis dioceſeos detrimentum pertinere diuſciatur, cùm totius Provinciarum ſollicitudinem Metropolitanano conſet eſſe commiſſam. Propreterea eligimus hujus dioceſeos, hujus Ecclesiæ, Presbyterum nomine illum, nobis ſufficientiſſime cognitum, natalibus & moribus nobilem, apostolicā & ecclesiasticā disciplinā imbutum, fide catholica, naturā prudentem, docibilem, patientem, moribus temperatum, vitâ castum, sobrium, humilem, affabilem, misericordem, literatum, in Lege Dei inſtructum, in ſcripturnarum ſenſibus cautum, in dogmatibus ecclesiasticis exercitatum, & ſecundum ſcripturnarum tramtient traditionemque Orthodoxorum & Canonum ac Decretorum Sedis apostolicarum. Præfulum conſtitutione ſano ſenu ecclesiasticas regulas intelligentem fanoque sermonē docentem ac fervantem, amplectentem qui ſecundum doctrinam eſt fidelēm sermonem, & cum modētia corripiēt eos qui rēſiſtunt, & ſi qui fanz

doctrinæ adverſantur, eis rēſiſtere & redarguere prævalentem, hospitale, mo-destum, ſuę domui benè præpoſitum, non neophytiū, habentem teſtimoniū bonum, in gradibus ſingulis ſecundūm traditionem ecclesiasticam minifranterem, ad omne opus bonum & ſatisfactionem omnī poſcenti rationem de ea qua in illo eſt ſpe paratum; quem nobis quantocius petimus ordinari Pontificem; quatenus Autore Domino regulariter nobis præfeſſe valeat & prodeſſe, & nos ſub ejus regimine ſalubriter Domino militare poſſimus: quia integritas præſidentium falſus eſt ſubditorum, & ubi eſt incolumitas obedientiæ, ibi fanz eſt forma doctrinæ. Ut autem omnium noſtrum vota in hanc electionem convenire noſcat, huic Decreto canonico promptiſſimā voluntate ſinguli manibus propriis laborantes ſuſcriptimus.

Ille illius Ecclesiæ Archiepiscopus in electionem Domini illius Ecclesiæ illius Episcopi ſuſcripti.

Iſti in ordinationem illiu. Ecclesiæ illius Episcopi ipſo conſentiente ordinati conſeruent. Quod præſens inſcriptio maniſtat.

Aliud Decretum Cleri & Plebis.

II. Universalis Ecclesiæ ſacrosanctis Patribus, præcipue illius Dioceſis Præfulibus, Ecclesia illa, unanimitas ſciliſt totius Cleri & Plebis, ſubmissæ devotionis obsequium in Domino. Ad aures veſtræ beatitudinis perveniſſe jam novimus ex-

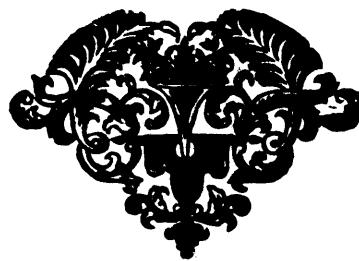
637 Promotionum Episcopali.

cessum püissimi Patris & Pastoris nostri illius, & qualiter Ecclesia sibi credita prætantissimo Pastore sic viduata plurimus terrarum finibus manifestum esse compemus. Et ideo lacrymabiliter preces unanimis supplicationis vestre paternitati mittimus, ut nobis in substituendo Pastore morem patrum & predecessorum beatorum Pontificum imitantes, paternum nobis ferre auxilium *** humiliter poscentibus pio *** moribus & scientia *** decoratum comperimus, illum glorioissi. *** decubantem, ejusque servituis immorantem, nobis expectivimus..... postulavimus habendum, & per Dei misericordiam quæsivimus..... cendum. Et quoniam diuinâ miserante clementiâ in ejusdem postulationis devotione benevolum atque concordem prænominatum nostrâ unanimitatî effecit Regem, juxta hoc quod Scriptura testatur dicendo *Cor Regis in manu Dei est, quocunque volueris vertet illud*, totius Ecclesie, Cleri scilicet Plebisque, in ejusdem præclarissimi viri electione par est devotio, unus idemque assensus, in nullo dissimilis adclamatio; sed sicut nobis est unus Deus, una fides, unumque baptisma, ita & nobis omnibus in supradicti electione pontificalisque ordinis consecratione atque substitutione unum est per omnia velle, & nullum extraneum appetere, quin totius Ecclesie voce præsenti decreto concorditer & consonanter conclamando, virum memoratum, non simplici, sed multipli sermone

cordis & corporis devotione nobis Pastorem eligere, eumque idoneum, quantum nostrâ fragilitati nosse conceditur, tanto pontificio esse, sicut voce fatetur, ita etiam omnium nostrorum subscriptionibus devotissime roboramus, & communis annotationis decreto, Dei misericordia produce diuturnitate temporum nobis Pastorem habendum eligimus & optamus, more quoquè canonico sub gestorum serie confirmamus.

Epistola vocatoria Metropolitani pro consecracione Episcopi electi.

III. Dilectissimis fratribus & filiis Prebyteris, Diaconis, Honoratis, Clericis, & Possessoribus, vel cunctis Plebi illius Ecclesie, simulque vocato Episcopo illius, M. auxiliante Domino Metropolitanus sancta Sedi Apostolice illius. Dilectionem vestram salubriter alloquimur, quia predictum talem à vobis electum Episcopum, virum venerabilem, tali Ecclesiæ ordinare compellimur, laudemus & honoremus Jesum Christum, ut qui vobis hanc electionis devotionem dedit, nobis quoquè perficiendis tribuat facultatem. Jam fatum virum religiosâ violentiâ tenete, & ad sanctam nostram Sedem ill. perducere festinate: qui fortè magis dignior erit, si se occultare voluerit. Ob quam rem hanc direximus admonitionem, quemadmodum optimè placuit sancte Synodo Episcopum sine vocatoria suscipi non debere, ne obscuritas dubiaz ordinationis incurat.

FORMULÆ VETERES

EXORCISMORUM ET EXCOMMUNICATIONUM.

Stephanus Baluzius Tutelensis in unum collegit, magnam partem nunc¹⁶⁷⁰ primū edidit, reliquas emendavit.

CAPITULA.

- 1. BENEDICTIO vel exorcismus aquæ calidae seu frigidæ in qua manus ad judicium mittitur.
- 2. Judicium aquæ frigidæ.
- 3. Exorcismus aquæ ad judicium Dei demonstrandum.
- 4. Adjuratio ferri vel aquæ ferventis.
- 5. Exorcismus panis hordeacii vel casii.
- 6. Ordo judicij quo rei aut innoxii probantur ferro candenti.
- 7. Collecta ad mala furtæ reprimenda.
- 8. Probatio à cunctis furtis probandis.
- 9. Exorcismus ad caldaria sive ad aqua.
- 10. Resolutio omnium maleficiorum.
- 11. Ad revocandum examen apum diffusum.
- 12. Qualiter Episcopus excommunicare infideles debet.
- 13. Item alia excommunicationis allocutio.
- 14. Item alia terribilior excommunicationis.
- 15. Excommunicatio hominum Baldwini Comitis Flandriæ.
- 16. Excommunicatio Ragenardi Comitis Senonensis.
- 17. Excommunicatio quam Sunarius, Episcopus Hellenensis fecit adversus invasores rerum ecclesiasticarum.
- 18. Excommunicatio quam Salla, Episcopus Urgellensis fecit adversus invasores rerum ecclesiasticarum.
- 19. Item de eadem re.
- 20. Alia Formula excommunicationis diversa à superioribus.

Incipit benedictio vel exorcismus aquæ calidae seu frigidæ in qua manus ad judicium mittitur.

I. *C*um homines vis mittere ad compunctionem judicij aquæ calidae, primū fac eos intrare cum omni humilitate in Ecclesia; & prostratis in oratione, dicat Sacerdos has orationes.

PRIMA ORATIO.

Auxiliare, Domine, quærentibus misericordiam tuam, & da veniam confertibus. Parce supplicibus; ut qui nostris meritis flagellamur, tuâ miseratione salvemur. Per.

SECUNDA ORATIO.

Quæsumus, omnipotens Deus, afflitti populi lacrymas respice, & iram tuæ indignationis averte; ut qui reatum nostræ infirmitatis agnoscimus, tuâ consolatione liberemur. Per.

TERTIA ORATIO.

Deus qui conspicis omni nos virtute destitui, interius exteriusque custodi; ut

& ab omnibus adversitatibus muniamur in corpore & à pravis cogitationibus mundetur in mente. Per.

*H*is orationibus compleatis, surgas patriter, & coram hominibus illis canet Presbyter Missam, & facias eos ad ipsam Missam offerre. Cum autem ad communionem veneristi, antequam communicent, interroget eos Sacerdos cum adjuratione & dicat.

Adjuro vos, homines, per Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & per vestram Christianitatem quam suscepistis, & per unigenitum Dei filium, quem Redemptorem creditis, & per sanctam Trinitatem, & per sanctum Evangelium, & per Reliquias quæ in ista sancta Ecclesia sunt reconditæ, ut non præsumatis ullo modo ad istam sanctam communionem accedere nec sumendo communicare si hoc vel illud fecistis, aut consensistis, aut aliquam veritatem inde scitis, seu qui hoc egit nostis.

Si

Si autem sacerdos, & nullum inde profissionem discribat, accedat Sacerdos ad altare, & communiques more solito, postea verò communicet illos. Cum autem communicans ante altare, dicat Sacerdos: Corpus hoc & sanguis Domini nostri Iesu Christi sit vobis ad comprobacionem habet. Explora Missa, deſcendat Sacerdos ad locum definatum, ubi ipsum examen peragatur. Deferat secum librum Evangeliorum & Crucem, & canat modicam letaniam; & cum compleveris ipsam letaniam, exorcizet & benedic aquam ipsam antequam seruescat, ita dicendo.

Exorcizo te creatura aqua in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filii ejus Domini nostri, ut fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem iūmici & omne phantasma Diaboli; ut si hic homo qui manum suam in te miserrus est innocens exierit de hac culpa unde reputatur, piezas Dei omnipotentis liberet eum; & si, quod absit, culpabilis est, & presumptuose in te manum mittere ausus fuerit, ejusdem omnipotentis virtus super eum hoc declarare dignetur; ut omnis homo timeat & contremiscat nomen sanctum glorie Domini nostri, qui vivit & regnat Deus per omnia secula.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui es judex, iustus, fortis, & paciens, & multum misericors, per quem facta sunt omnia, Deus Deorum & Dominus Dominantium, qui propter nos homines & propter nostram salutem de sinu Patri descendisti, & ex Virgine Maria carnem assumere dignatus es, & per Passionem tuam mundum in cruce redemisti, & ad inferos descendisti, & Diabolum in tenebris exterioribus conligasti, & omnes Justos, qui originali peccato ibidem decinebantur, magnâ potentia tua exinde liberasti, tu Domine, quæsumus, mittere digneris Spiritum tuum sanctum ex summa coeli arce super hanc creaturam aqua, que ab igne seruescere atque calefcere videtur, ut rectum judicium per eam super hunc hominem nomine illo compobel ac manifester. Te Domine Deus supplices deprecamur, qui in Cana Galilæe signo admirabili tulit virtute ex aqua vinum fecisti, & tres pueros Sidrac, Misac, & Abdénago de camino ignis ardentes illatos eduxisti, & Sufannam de falso crinine liberasti, cæco nato oculos

TOM. II.

aperiuit, Lazarum quæriduanum à monumento suscicasti, & Petro mergenti manum porrexiisti, ne respicias peccata nostra in hac oratione, sed tuum verum & sanctum judicium coram hominibus in hoc manifestare digneris; ut si hic homo pro hac reputationis causa, furto videlicet, vel homicidio, aut adulterio, vel luxuriam, aut pro qualibet causa culpe modò ad presentis menum suam in hanc aquam igne serventem miserit, & culpabilis ex hac causa non est, hoc ei prestatte digneris ut nulla lesio vel macula in eadem manu appareat, per quam sine culpa calumniam incurrat.

Iterum te, Deus omnipotens, nos indigni & peccatores famuli tui suppliciter oramus ut sanctum, verum & rectum judicium tuum nobis in hoc etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac reputationis causa, si per aliquod maleficium, Diabolo infligante, aut cupiditate vel superbia incitante, culpabilis est in facto vel in consenu, & hoc comprobacionis judicium subvertere vel violare volens, malo confusus ingenio, manum suam in hanc aquam presumptuose mittere ausus fuerit, tua piezas taliter hoc declarare dignetur ut in ejus manu dinoscatur quod iniuste egit; ut & ipse deinceps per veram confessionem penitentiam agens ad emendationem perveniat, & judicium tuum sanctum & verum in omnibus gentibus declareretur per te, Redemptor mundi, qui venturus es judicare vivos & mortuos & seculum per ignem. Amen.

ITEM ALIUS EXORCISMUS.

Te autem, creatura aqua, adjuro te per Deum vivum, per Deum sanctum, qui te in principio separavit ab arida, adjuro te per Deum vivum, qui te de fonte paradisi manavit & in quartuor fluminibus exire iussit & totam terram rigare præcepit, adjuro te per eum qui te in Cana Galilee sua potentia convertit in vinum, qui super te suis sanctis pedibus ambulavit, qui tibi nomen imposuit Siloha, adjuro te per Deum qui in te Nahaman Syrum suam lepram mundavit dicens, aqua sancta, aqua benedicta, aqua que lavas fordes & mundas peccata, adjuro te per Deum vivum ut te mundam exhibeas nec in te aliqua phantasma retineas, sed efficaris fons exorcistarum ad effugandum & evacuandum & comprobandum omne mendacium & investigandum & comprobandum

S F

omnem veritatem; ut iste qui in te manum miserit, si veritatem & iudicium habuerit, nullam lesionem in te accipiat; & si mendacium habet, appareat manus ejus igne combusta; ut cognoscant omnes homines virtutem Domini nostri Jesu Christi, qui venturus est cum Spiritu sancto judicare vivos & mortuos & seculum per ignem. Amen.

Post hæc exuat eum vestimentis suis, & induat eum vel eos vestimentis mundis de Ecclesia, id est, indumento de Exorcista aut de Diacono, & facias eos veleum osculari Evangelium & crucem Christi, & asperges super eos de aqua ipsa; & ipsi qui intraturi sunt ad Dei examen, det illis omnibus bibere de ipsa aqua benedicta. Cum autem dederis, unicuique dicat. Hanc aquam dedi tibi, vel vobis, ad probationem hodiæ. Deinde imponantur ligna subter caldaria, & dicat Sacerdos has orationes, quando ipsa aqua calefere coperit.

In nomine sanctæ Trinitatis. Deus iudex, justus, fortis, & patiens, qui es auctor & creator clemens & misericors, & judicas æquitatem, tu judica qui iustisti rectum judicium facere, & respicis super terram, & facis eam tremere. Tu Deus omnipotens, qui per adventum unigeniti filii tui Domini nostri Jesu Christi mundum redemisti, qui per ejus passionem genus humanum subvenisti & salvasti, tu hanc aquam ferventem sanctifica. Quis tres pueros, id est, Sidrach, Mifach & Abdenago sub Rege Babylonis Nabuchodonosor in camino ignis accensæ fornae salvasti, & in laxos per Angelum tuum eduxisti, tu clementissime Dominator præsta ut si quis innocens ab hujusmodi culpa seu causa sive reputatione homicidii, adulterii, latrocinii fuerit, & in hanc aquam

manum miserit, salvam & in laxam inde educas. Qui tres pueros supradictos & Susanam de falso crimine liberaisti, ita, Domine omnipotens, si culpabilis fuerit, & incrassante Diabolo cor obduratum, manus in hujus tui elementi ferventis creaturam miserit, tua veritas hoc dedaret*, ut in corpore manifestetur, & anima per poenitentiam salvetur. Et si ex hoc scelere culpabilis fuerit, & per aliquod maleficium aut per herbas aut per diabolicas incantationes hanc peccati sui culpam occultare voluerit, vel tuam iustitiam contaminare vel violare se posse crediderit, magnifica tua dextera hoc malum evanescat & omnem rei veritatem demonstret. Per te, clementissime Pater, qui vivis & regnas in trinitate perfecta. Per omnia.

A L I A.

O R E M U S. Deus qui beatam Susanam de falso crimine liberaisti, Deus qui beatam Theclam de spectaculis liberasti, Deus qui sanctum Daniëlem de lacu leonum liberasti, & tres pueros de camino ignis ardentes eripuisti, tu libera innocentes, & consigna factores. Per Dominum nostrum.

Et qui manum mittit in aquam ad ipsum examen, dicat Orationem Dominicam, & signet se signaculo crucis, & se lineâ deponatur ipsa aqua fervens de super juxta ignem, & Iudex perpendat ipsam lapidem illigaram ad mensuram illi. infra ipsam aquam more solito; & sic inde extrahat eam in nomine Domini ipse qui intras ad examen iudicii. Postea cum magna diligencia sic stat involuta manus sub sigillo Iudicis signata usque in die tertio, quo visa sit viris idoneis & stolidata.

Judicium aquæ frigidæ.

I I. *Cum homines vis mittere ad judicium aquæ frigidæ ob comprobationem ita facere debes. Accipe illos homines quos vis mittere in aquam, & deduc eos in Ecclesiam, & coram omnibus illis cantet Presbyter Missam, & fac eos ad ipsam Missam offerre. Cum autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos Sacerdos cum adjuratione, & dicat: Adiuro vos homines per Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, & per vestram Christianitatem quam suscepistis, & per unigenitum Dei Filium, & per sanctam*

Trinitatem, & per sanctum Evangelium, & per illas sanctas Reliquias quæ in ista Ecclesia sunt, ut non presumatis ullo modo communicare, neque accedere ad altare si hoc fecistis aut confessistis, aut fecitis qui hoc eggerit. Si autem omnes tacuerint, & nullus confessus fuerit, accedat Sacerdos ad altare, & communiceat, separatis illis qui examinandi sunt. Postea vero communicent illi quos vule in aquam mittere. Cum autem communient, dicat Sacerdos per singulos ante altare: Corpus hoc & sanguis Domini nostri Jesu Christi sit tibi ad probationem

hodiè ad laudem & gloriam nominis sui & ad Ecclesie suæ utilitatem. *Explor Missæ,* facias Sacerdos aquam benedictam, & deferas eam ad locum examinis, ubi homines probantur. Cum autem veneris ad ipsum locum, letaniam faciens, omnibus pro eadem causa Dominum deprecantibus, deus examinandis bibere de aqua illa benedicta. Cum autem dederit, unicuique dicat: Hæc aqua Domini fiat tibi ad probationem hodiè per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est verus iudex & iustus. Deinde conjuret aquam ubi mittendi sunt. Post conjurationem autem aquæ, exua illos vestimentis suis, & faciat illos per singulos oculare sancum Evangelium & crucem Christi. Et post hæc de ipsa aqua benedicta aperga super unumquemque hominem, & projicias eos statim per singulos in aquam. Hæc autem omnia facere debet jejunus; neque illi antea comedane qui ipso missione in aqua.

Conjuratio aquæ.

Adjuro te, aqua, in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creavit, quique te segregavit ab aqua superioribus, & jussit te servire humanis necessitatibus. Adjuro te etiam per invisibile & ineffabile nomen Christi Jesu, filii Dei vivi omnipotentis, sub cuius pedibus te calcabilem præbueristi, qui etiam in te baptizari dignatus es, & suo baptismate consecravit. Adjuro etiam te per Spiritum sanctum, qui super Dominum in te baptizatum descendit, qui te invisibili sanctificatione sacram ad animarum purgationem inenarrabile constituit sacramentum, per quam olim & Populus Israëliticus siccis pedibus transiit, & ex aqua ferrum, quod casu ceciderat, Heliseus divina virtute contrà naturam natans in suo manubrio redire fecit, ut nullo modo suscipias hunc hominem, si in aliquo culpabilis es ex hoc quod illi objicitur, scilicet ait opere, aut consensu seu conscientia, vel quilibet ingenio; sed per virtutem Domini Jesu Christi rejice ait te, & fac illum natare super te, quoniam cognoscant fideles Christi nullum maleficium, nullum præstigium divinæ virtuti posse resistere quod non detectum fiat & omnibus manifestum. Adjuro etiam te per virtutem ejusdem Domini nostri Jesu Christi ut ad laudem illius cui omnis creatura servit, & cui coelestis exercitus simulatur clamans *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum*, ut nobis adjurantibus & ejus misericordiam observantibus obedias, qui regnat & domi-

Tom. II.

natur per infinita secula seculorum. Amen.
Hominis conjuratio.

Adjuro te, homo, & contestor per Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & per sanctam & individuam Trinitatem, & per omnes Angelos & Archangelos, & per omnes Principatus & Potestates, Dominations quoque & Virtutes, & per Dei sedilia Cherubin & Seraphin, & per diem tremendum judicii Dei, necnon & viginti quatuor Seniores qui quotidie laudent Deum, & per quatuor Evangelistas, & per sanctos quoque Apostolos, Martyres, & Confessores, necnon & per sanctam genitricem Dei Mariam, omnesque Virgines, & per cunctum populum sanctum Dei, vel per sanctum baptismum in quo renatus es, si hoc malum fecisti ex quo culparis, vel afflensem præbueristi, aut balaustri, aut in dominum tuam receperisti, aut inde conscientia aut consentaneus extitisti, coram omnibus dico. Quod si, Diabolo suadente, celare disposueris, & culpabilis exinde ea, evanescat cor tuum incrassatum & induratum, & non suscipiat te aqua incredulum & seductum; ut dicat populus quia Deus noster iudex est, cuius potestas in secula seculorum. Amen.

Post conjurationem aquæ exua illos vestimentis illorum, & osculari sanctum Evangelium & sanctam crucem facias; & sanctificatis omnibus aqua benedicta cum timore & reverentia, fidus de ejus clementia, projicias in aquam.

Hoc judicium autem, petente domino Hludovic Imperatore, constituit beatus Eugenius, percipiens ut omnes Episcopi, Comites, Abbes, omique populus Christianus, qui infra ejus imperium est, hoc iudicio defendant innocentes, & examinent nocentes, ne perjuri super Reliquias Sanctorum perdant suas animas in maximum contentientes.

Alio modo.

Deus iudex, iustus, fortis, & patiens, qui es auctor & amator iustitiae, qui judicas æquitatem, judica, Domine, quod iustum est, quia recta tua iudicia sunt. Qui respicias super terram, & facias eam tremere, tu, Domine omnipotens, qui per adventum filii tui Domini nostri Jesu Christi mundum salvasti, & per ejus Passionem genus humanum redemisti, tu hanc aquam per ignem ferventem sanctifica. Qui tres pueros, id est, Sidrach, Misach, Abednego, jussione Regis Babylonis missos in caminum ignis servasti, tu, clementissime, praesta ut si quis innocens in hanc aquam

S 12

seruentem manum mittat, sicut tres pueros supradictos de camino ignis eripiuiti, & Sufannam de falso crimine liberasti, ita Domine manum illius salvam & illas fami perducas. At si quis culpabilis, incrassante Diabolo cor induratum, presumperit manum mittere, tua justissima pietas hoc declarare dignetur, ut in ejus corpore tua virtus manifestetur. & anima illius per poenitentiam salvetur.

Deus judex justus, qui auctor pacis es, & judicas æquitatem, te suppliciter roga-

mus ut hoc ferrum ordinatum ad justam examinationem cujuslibet dubietatis faciendam benedicere & sanctificare digneris, ita ut si innocens de prænominata causa, unde purgatio quærenda est, hoc ignatum in manus acceperit, illæsus adparat, & culpabilis &que reus, justissima sit ad hoc virtus tua in eo cum virtute declarandum: quatenus justitia non dominetur iniquitas, sed subdatur falsitas æquitati, per Dominum nostrum &c.

Incipit Exorcismus aquæ ad judicium Dei demonstrandum.

Ex Ordine Dunstani Archiepiscopi Dorobernensis.

III. **P**radis coram Sacerdote trium dierum jejunitiæ, cùm homines vis mittere ad judicium aquæ frigide ob comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines quos vis mittere in aquam, & duc eos in Ecclesiam, & coram omnibus illis canet Presbyter Missam, & faciat eos ad ipsam Missam offerre. Cùm autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos Sacerdos cum adjuratione & dicat. Adjuro vos illi. & illi. per Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & per vestram Christianitatem quam suscepistis, & per unigenitum Dei Filium, & per sanctam Trinitatem, & per sanctum Evangelium, & per istas sanctas Reliquias quæ in ista Ecclesia sunt, & per illud Baptismum quo vos Sacerdos regeneravit, ut non præsumatis ullo modo communicare neque accedere ad altare si hoc fecistis aut consensistis, aut scitis quis hoc egerit. Si autem tacerint, & nulli hoc dixerint, accedat Sacerdos ad altare & communiceat. Postea vero communicet illos quos vult in aquam mistere. Cùm autem communicaverint, dicat Sacerdos ante altare per singulos: Corpus hoc & sanguis Domini nostri Jesu Christi sit tibi ad probationem hodiæ.

Incipit Missa judicii.

Anaphora. Justus es, Domine, & reëstum judicium tuum, fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam. *Psalm.* Beati immaculati.

O R A T I O.

Absolve, quæsumus Domine, tuorum delicta famulorum, ut à peccatorum suorum nexibus, quæ pro sua fragilitate contraxerunt, tuæ benignitate liberentur, & in hoc judicio prout meruerunt, tuæ justitiæ præveniente, ad veritatis censuram

pervenire mereantur. Per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum.

Lætio Libri Levitici.

In diebus illis locutus est Dominus ad Moysen dicens: Ego sum Dominus Deus vester. Non faciatis furtum, non mentimini, nec decipiat unusquisque proximum suum. Non perjures in nomine meo, nec polluas nomen Dei tui. Ego Dominus. Non facias calumniam proximo tuo, nec vi opprimas eum. Non moretur opus mercenarii tui apud te usque manè. Non maledictas surdo, nec coram cœco ponas offendiculum. Sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus, dicit Dominus omnipotens.

Item alia Lætio Epistolæ beati Pauli Apostoli ad Ephesios.

Fratres, renovamini spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem qui secundum Deum creatus est in justitia & sanctitate veritatis. Própter quod depONENTES mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra. Irascimini, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare Diabolo. Qui furabatur, jam non furetur. Magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat undè tribuat necessitatem patienti.

Graduale. Propitiüs esto Domine peccati nostris, ne quandò dicant gentes, Ubi est Deus eorum. *Versus.* Adjuva nos Deus salutaris noster, & propter honorem nominis tui, Domine, libera nos. *Alleluia.* Deus judex, justus, fortis, & patiens, numquid irascetur per singulos dies.

*Sequitur sandum Evangelium secundum
Marcum.*

In illo tempore cum egressus esset Jesus in via, procurrentis quidam genu flexo ante eum rogabat eum dicens: Magister bone, quid faciam ut vitam eternam percipiam? Jesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus. Praecepta nosti? Ille dixit. Quia? Non occidas, non adulteres, non fureris, non falsum testimonium dicas, non fraudem feceris. Honora patrem tuum & matrem tuam. At ille respondens ait: Magister, haec omnia custodivi à juventute mea. Jesus autem intuitus eum dilexit eum, & dixit ei: Unum tibi deest. Vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me.

Offertorium.

Immitter Angelum Dominus in circuitum timentium eum, & eripiet eos. Gustate & videe quoniam suavis est Dominus.

Et hic offerat. Secreta.

Intercessio Sanctorum tuorum misericordie tuz, Domine, munera nostra conciliat, ut quam merita nostra non valent, eorum deprecatio indulgentiam valeat obtinere. Per Dominum.

Prefatio.

Aeterne Deus, qui non solum peccata dimittis, sed ipsostr etiam justificas peccatores, & reis non tantum poenas relaxas, sed dona largiris & præmia, cuius nos pie-tatem supplices exoramus ut famulos tuos illos non de præteritis judices reatibus, sed hujus culpe veritatem spestantibus insinues; quarin & in hoc populus tuus præconia nominis tui effera, & te vita præfantis & perpetuæ auctorem agnoscat. Per Christum Dominum nostrum.

Benedictio ad judicium.

Deus, de quo scriptum est quia justus es & rectum judicium tuum, fac cum his servis tuis secundum misericordiam tuam, ut non de prætinis judicentur reatibus, sed in hoc, prout meruerunt, tua benedictione præveniente, veritatis subsequatur judicium. Amen.

Et qui justus es & amator justitiae, & cujus vultu videtur æquitas, fac in conspectu populi tui ut nullis malorum præfigiis veritatis tuz fuscentur examina. Amen.

Petitiones nostras placatus intende, & culparum omnium præteriorum eis veniam clementer attribue. Et si culpabiles sunt, tua larga benedictio non eis ad suf-

fragium, sed hujus culpe ad insinuandam veritatem proficiat. Amen. Quod ipse præstare dignetur, cuius regnum.

*Hic communicent per Sacerdotem,
Et dicat Sacerdos.*

Corpus hoc & sanguis Domini nostri Jesu Christi sit vobis ad probationem hodie.

Antiphona post communionem.

Justus Dominus & justitiam dilexit, & æquitatem vidit vultus ejus.

Post communionem.

Perceptis, Domine Deus noster, sacris muneribus, suppliciter deprecamur ut hujus participatio sacramenti & à propriis nos reatibus indesinenter expediat, & in famulis tuis veritatis sententiam declarer. Per Dominum nostrum.

Expletæ Missæ, facias ipse Sacerdos aquam benedicam, & perga ad locum ubi homines probentur. Cum autem venerit ad ipsum locum, det illis omnibus bibere de aqua. Cum autem dederit, dicat ad unum-queque hominem: Hæc aqua fiat tibi ad probationem. Postea vero conjuret aquam ubi culpabiles mittat.

Incipit adjuratio aquæ.

Deus qui per aquarum substantiam iudicia tua exercens diluvii inundatione milia populorum interemisti, & Noë justum cum suis salvandum censuisti, Deus qui in mari rubro cuneos Agyptiorum involvisti, & agmina Israëlitica imperterrita abi-re jussisti, virtutem tuz benedictionis his aquis infundere & novum ac mirabile signum in eis ostendere digneris, ut innocentes à crimine furti vel homicidii vel adulterii aut alterius navi, cuius examinationem agimus, more aquæ in se recipient & in profundum pertrahant, conscientes autem hujus criminis à se repellant atque rejiciant, nec patientur recipere corpus quod ab onere bonitatis evacuat ventus iniquitatis allevavit & inane constituit; sed quod caret pondere virtutis, caret pondere propriæ substantiaz in aquis. Per Christum Dominum nostrum.

Alia adjuratio.

Adjuro te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creavit & jussit ministrare humanis necessitatibus, qui etiam jussit segregari te ab aquis superioribus. Adjuro etiam te per ineffabile nomen Jesu Christi filii Dei vivi, sub cuius pedibus mare & elementum dissum se calcabile prebuit, qui etiam bap-

tizari se in aquarum elemenco voluit. Adjuro etiam te per Spiritum sanctum, qui super Dominum baptizatum descendit. Adjuro te per nomen sancte & individua Divinitatis, cuius voluntate aquarum elementum divisum est, & populus Israël fccis pedibus stolidum transiit, ad cuius etiam invocationem Heliseus ferrum, quod de manubrio exierat, super aquam natare fecerat, ut nullo modo culpabiles hoc homines illi, si in aliquo sunt culpabiles de hoc quod illis obijicitur, scilicet aut per opera, aut per consensum, vel per conscientiam, seu per ullum ingenium, sed fac eos super te natare. Et nulla possit contraria causa facta aut ullum præstigium inimici quod illud possit occultare. Adjurata autem per nomen Christi, præcipimus tibi ut nobis per nomen ejus obedias cui omnis creatura servit, quem Cherubin & Seraphin collaudant, dicentes, *Sandus, Sandus, Sandus Dominus Deus exercituum*; qui etiam regnat & dominatur per infinita secula seculorum.

Alia.

Adjuro te, creatura aquæ, per Deum Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & per tremendum diem judicii, & per duodecim Apostolos, & per septuaginta duos Discipulos, & per duodecim Prophetas, & per viginti quatuor Seniores qui assidue Dominum laudant, & per centum quadraginta quatuor millia quæ sequuntur Agnum, & per omnia agmina sanctorum Angelorum, Archangelorum, Thronorum.

rum, Dominationum, Principatum, Potestatum, Virtutum, Cherubin atque Seraphin, & per omnia millia sanctorum Martorum, Confessorum & Virginum. Adjuro te per sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & per quatuor Evangelia, & per quatuor Evangelistas, necnon & per septuaginta duos libros veteris ac novi Testamenti, & per omnes Scriptores sanctos ac Doctores eorum. Adjuro te per sanctam Ecclesiam catholicam, & per communione Sanctorum, & per resurrectionem eorum, ut fias aqua exorcizata, adjurata, & obsignata adversus inimicum hominis Diabolum & adversus hominem qui ab eo seductus furtum hoc vel homicidium aut adulterium, unde ratio agitur, perpetravit, ut nullatenus eum in te submergi aut in profundum trahi permittas, sed à te repellas atque rejicias, neque patiaris recipere corpus quod ab onere bonitatis inane est factum; sed quod caret pondere virtutis, caret pondere propriæ substanciali in te. Innocentes verò à prædicto crimen more aquæ in te recipias, & in profundum innocuos pertrahas. Per Dominum nostrum.

Post has autem conjurations aquæ, exuantur homines qui mittendi sunt in aquam propriis vestimentis, & osculentur singuli Evangelium & crucem Christi, & aqua benedicta super omnes adspurgantur; & qui adjungit omnes jejunent, & sic proieciantur singuli in aquam. Et si submersi fuerint, inculpabiles repunguntur. Si super nataverint, rei esse judicentur.

Incipit adjuratio ferri vel aquæ ferventis.

IV. *In simulo unum pondus, in triplo tria ferrum æquiparet pondera; & in illa adjuratione non adjungit, ut prædiximus, nisi jejuni. Et didis letaniis, sic Sacerdos in loco ubi ferrum accenditur, vel aqua infervescat, adjurationem initiando inchoet.*

Deus qui per ignem signa magna ostendes Abraham puerum tuum de incendio Chaldaeorum quibusdam pereuntibus eruisti, Deus qui rubrum ardere ante conspectum Moysi & minimè comburi permisisti, Deus qui ab incendio fornacis Chaldaicis plerisque succensis tres pueros tuos illatos eduxisti, Deus qui incendio ignis populum Sodomæ & Gomorræ involvens, locum famulum tuum cum suis saluti donasti, Deus qui in adventu sancti Spiritus illustratione ignis fideles tuos ab infidelibus

decreveristi: ostende nobis in hoc parvatis nostræ examine virtutem ejusdem sancti Spiritus & per hujus ignis fervorem discernere fideles & infideles, ut à tactu ejus furti, vel homicidii, vel adulterii, cuius inquisitio agitur, consciū exhorrescant, & manus eorum vel pedes comburantur aliquatenus, immunes verò ab ejusmodi crimen liberentur penitus & inlæsi permaneant. Per Dominum nostrum.

Alia.

Deus judex, iustus, fortis, auctor & amator pacis, patiens & multum misericors, qui judicas quod iustum est, & rectum iudicium tuum, qui respicis super terram & facis eam tremere, tu, Deus omnipotens, qui per adventum Filii tui Domini nostri Iesu Christi mundum salvasti, & per

ejus Passionem genus humanum redemisti, hanc aquam ferventem vel hoc ferrum fervens sanctifica. Quires pueros Sidrac, Misac, & Abdenago iussu Regis Babylonis in camino ignis accensâ fornace salvasti & inklesos per Angelum sanguinem tuum eduxisti, tu, clementissime Pater, Dominator omnipotens, praesta ut si quis innocens de furto hoc, vel homicidio, aut adulterio, seu maleficio, in hoc ferrum fervens vel in hanc aquam ferventem miferit manum suam, salva, te præstante Domino nostro, permaneat. Et sicut tres pueros supradictos de camino ignis ardoris liberasti, & Susannam de falso crimen eripuisti, sic manum innocentis, omnipotens Deus, ab omni lesionis infanice salvare dignare. Et si quis culpabilis, vel noxius, & tumido corde, induratoque peccatore, vel superbâ mente, reus de hoc furto, vel homicidio, aut adulterio, seu maleficio manum miferit in hoc ferrum vel aquam ferventem, tu, Deus omnipotens, justissimâ pietate & rectissimo judicio illud declarare & manifestare digneris, ut anima ejus per poenitentiam salveretur. Et si ille nocens vel culpabilis sit, & per aliquid maleficium vel per herbas aut per causas diabolicas induraverit, & peccatum quod fecit confiteri noluerit, tua dextera, quæsumus Domine, hoc declarare dignetur. Per Dominum.

Idem tertia.

Deus innocentia restitutor & amator, qui auctor pacis es & judicas æquitatem, te subnixis rogamus precibus ut hoc ferrum ignitum ordinatum vel hanc aquam ordinatam ad justitiam & examinationem cu-

juſſilber dubietatis benedicere & sanctificare digneris; ita ut si innocens de hoc furto, vel homicidio, vel adulterio, vel maleficio, unde purgatio quærenda est, in hoc ignitum & tuâ benedictione sanctificatum ferrum, vel in hanc aquam fervidam & tuâ benedictione sanctificatam, manus vel pedes immiserit, tuâ benignissimâ miseratione inflatus appareat. Si autem culpabilis atque reus contempserit, & quasi tentator judicium tuum adierit, aut per herbas vel quæcunque tentamenta sive molimina maleficiosa peccata sua contueri & defendere inflatus per afflatorem malitia contrâ veritatis tuz examen vulerit, justissime & misericordissime Domine Deus, ad hoc virtus tua, quæ omnia suprat, in eo cum veritate, quæ permaneat in seculum seculi, declaretur, quatinus justitia tua non dominetur iniquitas, sed veritati subdatur falsitas, & ut cæteri hoc videntes ab incredulitate sua, te miserrante liberentur. Qui vivis.

His peractis, aqua benedicta cunctis adstantibus detur ad degustandum, & adspargetur per totam domum, & ferrum proferratur, quod à culpato coram omnibus accipiatur, & per mensuram novem pedum portetur, manus sigilletur sub sigillo servetur, & post tres noctes aperiatur. Et si mundus est, Deo gratuleretur. Si autem insanies crudescens in vestigio ferri inventiar, culpabilis & immundus reputetur.

In aqua fervente accipiat homo lapidem que per funem suspendatur in simpla probatione per mensuram palmæ, in tripla autem unius ulnae. Manus vero sigilletur & aperiatur ut supra diximus in consecratione ferri.

Incipit exorcismus panis hordeacii vel casei, quorum appenso unius unciae.

V. **P**rimitus faciat Sacerdos letanias, & omnes qui intus sunt cum eo jejunis sint, & sic incipiat.

Conservator & creator humani generis, dator gratiarum spiritalis, largitor eternæ salutis, tu emite Spiritum tuum super hanc creaturam panis vel casei cum tremore & timore magnitudinis brachii tui adversus eum qui cum superbia & contumacia a cælo iniquo venit & vult subvertere justitiam & conculcare judicium. Fac eum, Domine, in visceribus augustari, ejusque iustum in tuo nomine sanctificatum devora-

re non possit hic qui injustè juravit ac negavit illud furtum vel homicidium aut adulterium seu maleficium quod quærebatur, & jusjurandum pro nihilo habuit, & nomen tuum nominavit ubi rectum non erat. Te quæsumus ut non ei permittas illum abscondere, quia justus es, Domine, & rectum judicium tuum, quicquidem veritatem in seculum, faciens judicium injuriam patientibus, & custodis pupillum, ac viduam suscipis, & viam malignorum exterminabis. Ideo ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, ut humiles ac mansueti ac recti propter veritatem gau-

deant; superbi autem & iniqui ac cupidi contristentur & humilientur usque dum confiteantur magno & sancto nomini tuo, & cognoscant ceteri quia nomen tibi Dominus, & tu solus altissimus super omnem terram, & servi tui in te gloriantur & laudent nomen tuum in secula seculorum.

Amen.

Item alia.

Domine Iesu Christe, qui regnas in coelis & in terris, & mirabilis es in omnibus operibus tuis, Dominator Dominantium, Deus Angelorum, Deus Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, & omnium Eleitorum, praesta, quæsumus, per sanctum ac mirabile nomen tuum ut qui reus est hujus furti, vel homicidii, aut adulterii, seu maleficii, de quo hic requiritur, vel in facto vel in conscientia, ad adpositam ei pro ostensione veritatis creaturam panis sanctificati vel casei faux ejus claudatur, guttur ejus strangulatur, & in nomine tuo ante illud rejiciatur quam devoretur. Sed & spiritus diabolicus, cui nulla est communio cum tua superna veritate, in hoc negotio ad subvertendum judicium pravis præstigiorum suorum molitionibus nil prævaleat. Sed qui reus & conscius est rei præfatae, ad hoc pabulum sanctificati panis vel casei, & præfertim per dominici corporis & sanguinis communionem quam accepit, tremat & tremendo paleat, & nutabundus in omnibus membris apparet; innoxius vero & inscius sobrie ad sa-

lubritatem sui cum omni faciliate hanc partem panis vel casei in nomine tuo signatam manducando deglutiat; ut cognoscant omnes quia tu es iustus Jux, qui saluos facis sperantes in te, & non est aliud præter te, qui vivis & regnas Deus per omnia secula seculorum.

Tertia oratio.

Deus cuius scientia senariam circumscriptionem angelicis & humanis elongata sensibus sola interiore penetrat & exterioris concludit, quem nulla coelestium vel terrestrium aut infernorum vota fallere possunt, quanto magis cor unius hominis culpabile; respice ad precies nostre humilitatis, quibus famulatum sacri indidisti ordinis, & presta, non nostris exigentibus meritis, sed tuorum omnium suffragantibus Sanctorum precibus; ut quod in hac culpa humanos latet oculos, & sermonum humanæ procacitatis obtegitur defensionibus, tuus coelesti & superni moderatione sine ullo reueletur obstricamine; & sicut solus verus es, veritatis in hoc sententiam elucidare digneris: quatinus innocentes sine ulla difficultate hoc pabulum probationis deglutiunt, obnoxii autem obtrrepidante mentis statu, & totius compagine corporis vacillante, quod in tuo sancto nomine consecratur & benedicitur, nullatenus devorandi valetudinem percipiunt, sed coram omnibus in valididine confusi, quod præsumptione immiteris suscepunt, cum irratione projiciant. Per Domum nostrum Jesum Christum.

Incipit ordo judicii quo rei aut innoxii probantur ferro carenti.

V. Post accusationem legiūmē fidam & triduum in jejuniis & oratione consumptum, Sacerdos vestibus sacris præter casulam induitus, ferrum ante altare positum forcipe accipias, & hymnum trium puerorum, videlicet Benedicite omnia opera, decantans, ad ignem deferas, & dicat hanc Orationem super locum ubi sit ignis ad faciendum judicium.

Benedic, Domine Deus, locum istum, ut sit nobis in eo sanctitas, castitas, virtus, & victoria, & sanctimonia, humilitas, bonitas, lenitas, & plenitudo Legis, & obedientia Deo Patri & Filio & Spiritui sancto. Hæc benedictio sit super hunc locum & super omnes inhabitantes in eo.

Benedictio super ignem.

Domine Deus, pater omnipotens, lumen

indeficiens, exaudi nos, quia tu es conditor omnium luminum. Benedic, Domine, hoc lumen, quod à te sanctificatum est, qui illuminasti omnem hominem vel mundum, ut ab eo lumine accendamus igne claritatis tuæ. Et sicut igne illuminasti Moysen, ita nunc illumina corda nostra & sensus nostros, ut ad vitam æternam mereamur pervenire per Christum &c.

Quæ finitá, dicat Pater noster &c. Salvum fac servum &c. Mitte ei auxilium Deus &c. De Sion tuere eum &c. Domine exaudi &c. Dominus vobiscum &c.

Oratio.

Benedic, Domine sancte Pater omnipotens Deus, per invocationem sanctissimi nominis tui, & per adventum Filii tui, atque per donum Spiritus paracleti, ad manifestandum

657 & Excommunicationum. 658

nifestandum verum judicium tuum , hoc genus metalli , ut sit sanctificatum , ut omni diemonum falsitate procul remotâ , veritas veri judicij tui fidelibus suis manifesta sit , per eundem Domiuum , &c.

Post hoc , ferrum in ignem mittatur , & aspergatur aqua benedicta ; & dum calescit , Missam celebret. Cum vero Sacerdos Eucharistiam sumperierit , hominem probandum sicut infra scriptum est adjures aque communicare faciat.

Officiu Misse.

Justus es , Domine , & rectum judicium tuum , &c.

Oratio.

Absolve quæsumus , Domine , tui delicta famuli , ut à peccatorum suorum nexibus , que pro sua fragilitate contraxit , tuâ benignitate liberetur , & in hoc judicio quoad meruit , justitiam tuâ præveniente , ad veritatis censuram pervenire mereatur per Christum Dominum , &c.

In illo tempore , cùm egressus esset Jesus , in via præcurrens quidam genu flexo ante eum , rogabat eum dicens : Magister bone , quid faciam ut vitam eternam percipiam ? Jesus autem dixit ei : Quid me dicis bonum , &c.

Deinde Secreta , &c.

Ansequam vero communicet , interrogat eum Sacerdos cum adjuratione sic . Adjuro te per Patrem & Filium & Spiritum sanctum , & per veram Christianitatem quam suscepisti , & per sanctas Reliquias quæ in ista Ecclesia sunt , & per baptismum quo te Sacerdos regeneravit , ut non præsumas ullo modo communicare neque accedere ad altare si hoc fecisti aut consensisti , &c. Hic communicet Sacerdos illos , & dicat . Corpus hoc & sanguis Domini nostri Jesu Christi sit tibi ad probationem hodiæ.

Oratio.

Perceptis Domine , Deus noster , sacris

In Christi nomine. Incipiunt Collectas ad malis furis reprehendis.

Ex veteri codice ML
bibliotheca
cor regia.

VII. **A**GIUS , agius , agius. Sancte Pater , qui es invisibilis , omnium rerum conditor , spiritualium munerator , qui cunctorum es conditor , & arcana conspicis , cuncta cognoscis , qui scrutaris corda & renes , Deus , deprecator te , & exaudi verba depreciationis meæ ; ut qui hunc furtum illum admisit , panis vel casius iste transire fauces nec guttur illius non possit . Amen.

Domine , qui liberasti Moysen de terra Tome II.

muneribus , supplices deprecamur ut hujus participatio sacramenti à propriis nos reatibus expeditat , & in famulo tuo veritatis sententiam declareret , &c.

Deinde Kirieleison , & Letania , & Psalmi . Et tum.

OREMUS.

Deus , qui per ignem signa magna ostendens Abraham puerum tuum de incendio Chaldaeorum quibusdam percutitus eruisti : Deus qui rubrum ardore antè conspedium Moysis & minimè comburi permisisti : Deus qui de incendio fornacis Chaldaicis plerique succensis tres pueros tuos illatos eduxisti : Deus qui incendio ignis populum Sodoma involvens , Loch famulum tuum cum suis salute donasti : Deus qui in adventu sancti Spiritus tui illustratione ignis fideles tuos ab infidelibus decrevisti , ostende nobis in hoc parvitatis nostræ examine virtutem ejusdem Spiritus , &c. Et per ignis hujus servorem discerne fideles & infideles , ut à tactu ejus , cuius inquisitio agitur , conscientia exhorrescat , & manus ejus comburatur , innocens vero penitus illius permaneat , &c. Deus cuius notitiam nulla unquam secreta effugiant , fidei nostræ tua bonitate responde , & praesta ut quisquis purgandi se gratiâ hoc ignitum tulerit ferrum , vel absolvatur innocens vel rei noxiis detegatur.

Deinde Sacerdos super ferrum aquam benedictam spargat , & dicat : Benedic-tio Dei Patri & Filii & Spiritus sancti descendat super hoc ferrum ad discernendum rectum judicium Dei . Et mox accusatus ad novem pedum mensuram ferrum perterat . Hujus denique manus sub sigillo triduum tegatur , & si sanies crudescens in vestigio ferri reperiatur , culpabilis ducatur ; sin autem munda extuerit , laus Deo referatur.

Ægypti , David de manu Saül Regis , Jonam de ventre ceti , Petrum de fluctibus , Paulum de vinculis , Teclam de bestiis , Susannam de falsis crimibus , tres pueros de camino ignis ardentis , Daniel de lacu leonis , paralyticum de grabato , Lazarum de monumento , ostende mihi qui hunc furtum illum admisit , ut panis vel casius iste fauces nec guttur illius transire non possit . Amen.

Exorcizo te , maledicte , immundissime

T c

draco , basilice , serpens innoxia per verbum veritatis & lignum claritatis per Deum omnipotentem & Jesum Christum Nazarenum agnum immaculatum , de altissimis procreatum , de Spiritu sancto conceptum , ex Maria Virgine , quem Gabriel Archangelus adnuntiavit ventrū , quem cūm vidisset Johannes , voce magnā clamavīs dicens : *Hic est filius Dei vivi.* Nullo modo hic dimittas communicare , neque presumat panem nec casium istum manducare qui hunc furtum illum admisit . Qui crimen nesciens est , manducet . Et qui crimen sciens est , statim tremebundus evomat . Amen .

Suggero tibi , Domine Deus omnipotens xterne Deus , qui cœlos camerasisti , terram fundasti , mare limitibus firmasti , & ipsum cœlum fabricasti , qui magna mirabilia sol & luna super justos splendere & lucere fecisti , doctrinam ordinasti ; fac , Domine , signum tales ut omnis mundus & omnis terra intellegant quia tu es , Deus , qui facis mirabilia solus , Domine Iesu Christi fili Dei vivi . Et qui res illas furavit , & qui ex hoc consentaneus videatur , ut gula & lingua fauor sive sint constrictæ & legatae . Amen . Et panem nec casium istum non possit manducare . Amen .

Conjuro tibi , homo , per Patrem & Filium & Spiritum sanctum , per diem tremendi judicii & quatuor evangelia , & per duodecim Apostolos , per duodecim Prophetas , per viginti quatuor Seniores

qui cotidie in laudem Domini sunt , per illo Redemptore qui pro nostra peccata manus in sancta cruce suspendere dignatus est , ut hunc furtum mixtus es aut fecisti aut consensisti aut fraudolenter bajulasti , taliter sit tibi bajulandum si de manu Domini de sua sancta gloria & virtutem , ut panem & casium istum nunquam possis manducare , nisi inflatas bucas cum spuma & gemitu & lacrimis & doloribus fauoris tuis sint constrictæ & oblegatae . Amen .

*Uia collecta defuper caput hominis
conjurati.*

Domine Deus omnipotens , agius , agius , agius , adstant in celis & in terris , Domine , sanctum & admirabilem nomen tuum invocamus , nomen tuum deprecamur , Domine Domine Dominantium . Non men tuum invocamus , Deus cœlorum , Deus Justorum , Deus Prophatarum , Deus Apostolorum , Deus Martyrum , Deus Virginum , Deus omniumque Sanctorum . Te invocamus , ut quicunque furtum illum fecit aut consenserit , adponatur ei creatura panis & formaticus , aut in terra vomat quām pertranseat ; quia tu es Deus , & non est aliud præter te . Fac secundum magnam misericordiam tuam . Separetur ab eo spiritus Diaboli . Qui conscius est , evomat . Et qui innocens est , manducet . Et qui culpabilis est , tremat , tremescat , tanquam arbor tremulet , & requiem non habeat donec te confiteatur , Pater sancte .

Incipit probatio à cunctis furtis probandis.

Ex veteri
codice M.
bibliotheca regia.

VIII. **A**NTEQUAM incipias , canitur Missa de sancta Trinitate . Antiphona : Benedic sit sancta Trinitas . Domine Iesu Christe . Agie , agie , agie . Astans in celis , in omnibus locis dominaris , vides & regis , judicas & disponis . Sanctum & admirabile nomen tuum invocamus . Domine Dominantium , Spiritus Dei , Deus Abraham , Deus Isaac , Deus Jacob , Deus Cœlorum , Deus Justorum , Deus propitiator , Deus Apostolorum , Deus Martyrum , Deus omnium Sanctorum , te invocamus , ut quicunque de + isto furto culpabilis est , opponatur ei panis & caseus , ut te jubente constringantur fauces illius & guttur ejus claudatur ; ut qui + istud furtum commisit , ante removat quām pertranseat ; ut sciat quod tu es Deus , & non est aliud præter te . Fac secundum magnam misericordiam tuam ut ab eo spiritus Diaboli separetur , & proba-

tus convictus sit , qui culpabilis est tremat & tremescat tanquam folia arboris tremuli . Per constringentes Angelos tuos , per sanctum Michaelem & sanctum Raphaelem , tremens appareat , & requiem non habeat donec confiteatur furtum istud . Agie , agie , agie . Te jubente liberatus est Daniel de lacu leonum , Petrus de flutibus , Paulus de carceribus , Jonas de ventre ceti , Sufana de falso crimine . Tu manifesta furtum + istud sicut manifestasti Pharaonem Regem in mari . Sicut ille non pertransivit mare , sic non pertranseat gula ejus qui hoc + furtum admisit creatura panis & casei . Adsit Angelus sanctus Michael , & sanctus Gabriel , & sanctus Raphael . Constringant guttur illius , & claudatur , & vicius appareat . Christe Iesu , praesta quod petimus Trinitas inseparabilis manifesta . Omnipotens Deus , qui vivis & regnas per omnia seculorum . Amen .

Incipit exorcismus ad caldaria five ad aqua.

Panelli II.
mag. nov. L
pag. 105.

Ex cod. IX. **D**eus, Judex justus & patiens, qui auctor es pacis & judicas equitatem, tu judica quod rectum est, Domine. Rectum judicium tuum. Qui repicias super terram, & facias eam tremere, tu, Deus omnipotens, qui per unigenitum filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum mundum salvasti, & per ejus Passionem genus humanum redemisti, tu hanc aquam per ignem ferventem sanctifica. Qui tres pueros, id est, Sidrac, Mifac & Abdeneago, iussu Regis Babylonis Nabuchodonosor, in camino ignis missos accepero fornae salvasti & inklesos per Angelum tuum eduxisti, tu, Domine, qui semper dominaris, praesta ut sicut innocens de hunc furtum in hanc aquam per ignem ferventem manum misericordia, sicut tres pue-

ros supradictos de camino ignis & Susanam de falsa criminis liberasti, ita & qui innocens de hunc supradictum furtum in hanc aquam per ignem ferventem manum misericordia, salvam & inklesam educat, ita, Deus omnipotens, si quis culpabilis, adingrasante Diabolo cor induratum, presumperit manum mittere, tua justissima veritas hoc declaratur, tua virtute manifesta, anima pro poenitentia salvatur. Si quis culpabilis pro aliquo maleficio aut pro herbas diabolicas peccatum tegere voluerit, tua dextera hoc evacuare dignetur. Per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum semper vivit & regnat Deus in unitate Spiritus sancti per omnia seculorum. Amen.

*Resolutio omnium maleficiorum & maledictionum & incantationum & conligationum & in..... fionum * & instigationum & zeli & invidie ^{læs.}
& Daemonii & omnium malorum quæcumque scimus vel quæcumque nefscimus.*

*Ex alio co-
dice M.L.
ejusdem bi-
bliothecæ.*

X. **I**nvocamus te, Deus omnipotens, Rex æterne omnium seculorum, incorruptibilis, immaculatus, indivisi, lucis dator, potens manu, adonai, eloe sabaoth, Deus Deorum & omnium virtutum, gloriose, gloriofissime pater veritatis magne & misericordie, princeps potestatum, pater Domini nostri Jesu Christi, benedictionem da famulo tuo nom. ill. omnibus qui ad eum pertinent. Insuper invocamus te, Deus Deorum, omnipotens, Rex æterne, qui sedis in medio duos Cherubin ac Seraphin. Resolve, Domine, si qua nobis facta sunt maleficia vel conligationes, aut si tentantur fieri, vel conligavit nos aliquis, aut devovit, aut posuit aliquid noxiū in fundamentis nostris, aut ingressu, aut regressu, aut lecto, aut in ædificio, aut in exterquilnio, aut in agro; aut in atrio, aut in via, aut in semita, aut in deserto loco, aut in monumentis, aut in aqua, aut in igne, aut quolibet loco ubi scimus vel nefscimus. Resolve, Domine, & ne permittas aliquem nocere famulo tuo nom. illo, quæcumque ad eum pertinent. Conjuro vos omnia quæcumque noxia estis vel nociva, sive jam facta, sive futura, agnoscere, sive jam facta, sive futura,

ta vel incognita. Conjuro vos, Daemones & omnis Spiritus immundus, per Deum timendum & tremendum & honorandum & glorificandum & enarrabile nomen, per beleoi, hadonai, elos sabaoth, ne noctes vel adpropinquetis ad famulum Dei nom. illo, quod ad illum pertinet; sed recedite à me, & ite singuli super capita eorum qui vos fecerunt vel dixerunt vel consciū fure. Quicunque ille, sive vir, sive mulier, sive de quilibet gente vel natione, quo scimus vel nefscimus, convertimini, & ite singuli per istam conjurationem & hoc conservatorium, per signum venturi & judicaturi vivos & mortuos Regis Jesu Christi. Sed & Virtutes coelestes & Angeli Dei, qui adistatis ante conspectu Domini in cœlis sanctis atque altissimis consistentes, Michael, Gabriel, Raphael, Cherubin & Seraphin, custodite omnem inscriptionem domus nostræ, & conservate famulum Dei nom. ill. quod ad eum pertinet ab omni re mala, à zelo, ab invidia, ab infirmis, ab infirmitatibus, à demonio, ab instigatoribus, vel ab omnibus temptationibus, à maleficiis, à maledicto, & ab omni malo unde scimus vel nefscimus.

T t 2

Tom. II.

Conjuro vos omnia , quæcunque noxia estis & nociva , per Deum qui divisi lucem à tenebris , & mensus est cœlos palmo suo , & constituit terram sine culmina , pensavit montes in pondere & colles in libra . Conjuro vos per venturum & judicaturum vivos & inmortuos , & per Deum Israel , qui eduxit populum suum de terra Ægypti per manum suam potenter & brachium suum fortissimum , & percussit Pharaonem una cum exercitu suo . Conjuro vos per eum qui locutus est Moysi in monte Sinai , & dedit Legem & præceptra filiis Israel . & satiavit aquâ ex perra rupto falso , & manna in esca tribuit . Insuper etiam conjuro vos per inseparabile nomen & tremendum patrem Domini nostri Jesu Christi , quæcunque estis noxia & nociva , sive in anima sive in corpore nocentia , agnita vel incognita , sive jam facta , si fura , conligati , sive immissa , sive ex vobismetipsis venientia docere

quâlibet modò vel quâlibet arte maleficis arenosis & indololis presteriatricum sive druconticum , sive propè sive longè , expavescite & timete nomen Domini grande , per quod ego conjuro vos , ne noceatis vel adproprietis fanuham Dei nom. illo vel quod ad eum pertinet ; sed recedite ab eo , & ite singuli super capita eorum qui vos fecerunt . Pax Deus , sanitas Deus , justitia Deus , lumen Deus . Cognoscite gentes & superamini , quoniam nobiscum est Deus , & consilium sine eritis adversum nos , & develler illud Deus , quoniam nobiscum est Dominus ; & sermonem quemcumque locuti fueritis adversum nos , permanebit in vobis . Quoniam nobiscum est Deus , sermonem vestrum non timebitis , neque conturbabit nos , quoniam nobiscum Deus . Dominum Deum adoravimus , & illi soli servimus ; cui est honor , gloria , virtus , & potestas in secula seculorum . Amen .

Ad revocandum examen apum dispersum.

Ex veteri
codice Ms.
S. Galli.

XI. **A**DJURO te , mater aviorum , per Deum Regem cœlorum , & per illum Redemptorem filium Dei te adjuro ut non te alium levare , nec longe volare , sed quā plus citò potest ad arborem venire . Ibi te allocas cum omni tua genera , vel cum socia tua . Ibi habeo

bono vase parato , ubi vos ibi in Dei nomine laboreis , & nos in Dei nomine luminaria faciamus in Ecclesia Dei , & per virtutem Domini nostri Jesu Christi , ut nos non offendat Dominus de radio foliis , sicut vos offendit de egalo flos in nomine sancte Trinitatis . Amen .

Qualiter Episcopus excommunicare infideles debeat.

XII. **E**PISCOPUS cùm excommunicare vel anathematizare aliquem infideliem pro certis & manifestis sceleribus dispositum habet , post lectionem Evangelii clerum & plubem iua debet alloqui .

ALLOCUTIO.

Noverit caritas vestra , fratres mei , quod quidam vir nomine ille , Diabolo suadente , postponens Christianam promissionem quam in baptismo professus est , per apostasiam conversus post satan , cui abrenuntiavit & omnibus operibus ejus , vineam Christi , id est Ecclesiam ejus devastare & deprædare non pertimescit , pauperes Christi , quos pretioso sanguine suo redemis , violenter opprimens & interficiens , & bona eorum diripiens . Unde quia filius hujus nostræ Ecclesie , cui Deo auctore præsidemus , debuerat esse , quia in ea per aquam & Spiritum sanctum renatus est , & inter adoptivos filios Dei

adnumeratus , quamvis modò filius diabolus sit imitando diabolum , solliciti ne per negligentiam pastoralem aliqua de oviis nobis creditis deperiret , pro qua in tremendo judicio ante Principem Pastorum Dominum nostrum Jesum Christum rationem reddere compelleremur , juxta quod ipse terribiliter nobis comminatur , dicens : *Si non adnuntiaveris iniquo iniquitatem tuam , sanguinem ejus de manu tua requiram , misimus ad eum Presbyterum nostrum & litteras commonitorias semel & iterum atque tertio , invitantes eum canonice ad emendationem & satisfactionem & poenitentiam , corripientes eum paterno affectu . Sed ipse , proh dolor ! diabolo cor ejus indurante , monita salutaria sprexit , & in coepia malitia perseverans , Ecclesie Dei , quam levit , superbia spiritu inflatus , satisfacere designatur . De talibus itaque transgressoribus & sanctæ Religionis pacisque quam*

Ezech. 1.

665 & Excommunicationum. 666

Christus ipse suis discipulis dedit atque reliquit violatoribus præcepta dominica & apostolica habemus, quibus informamur quid de hujuscemodi prævaricatoribus agere nos oporteat. Ait enim Dominus in evangelio: *Si peccaveris in te frater tuus, corrige eum. Fratres, in unoquoque nostrum peccat qui in sanctam Ecclesiam peccat.* Si enim sancta Ecclesia unum corpus est, cuius corporis caput Christus est, singuli autem lumen alterius membrorum, & cum patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, proculdubio in nos peccat qui membra nostra laedit. Jubet ergo Dominus ut frater, id est, Christianus, in nos peccans, primo secreter corripiatur, deinde cum testibus redarguantur, novissime in conventu Ecclesie publicè conveniatur. Quod si haec tres admonitiones & pias correptiones contemnunt, & satisfacere despiciunt, post hoc si tibi, inquit, *sicut Ethnicus*, id est, Gentilis, atque Paganus; ut non jam pro Christiano, sed pro Pagano habeatur. Et in alio loco membrum quod à sua compage resolvitur, & à junctura caritatis disficiatur, & omne corpus quod scandalizat, Dominus abscondi & proici jubet, dicens: *Si oculus vel manus vel pes tuus scandalizat te, erue eum, & proice à te.*

Matt. 18. Et Apostolus: *Auferte, inquit, malum à vobis.* Et item: *Infidelis si discedit, discedat:* Et in alio loco rapaces à regno Dei excludit dicens: *Neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Et alibi: *Si quis frater nominatur, & est fornicator, aut adulter, aut homicida, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere licet.* Et Johannes dilectus præceteris Christi discipulis talem nefarium hominem salutare prohibebat dicens: *Nec ei ave dixeris, neque eum in domum receperis.* Qui enim ei ave dicit, communicat operibus ejus malignis. Dominica itaque atque apostolica præcepta adimplentes, membrum putridum & infanabile, quod medicinam non recipit, ferro excommunicationis à corpore Ecclesie abscondamus, ne tam pestifero morbo rel. membra corporis, velut veneno, inficiantur.

E X C O M M U N I C A T I O .

Igitur quia monita nostra & crebras exhortationes contemni, quia tertio secundum dominicum præceptum vocatus ad emendationem & penitentiam venire despexit, quia culpam suam necdum cognovit nec confessus est, nec missa nobis legatione, qui causam ipsius exequimur, quia noster parochianus est, veniam pol-

tulavit, quia in coepita malitia. Diabolo cor eius indurante, perseverat, & juxta quod Apostolus dicit, secundum duritiam suam & cor impænitens thezaurizat sibi iram in die iræ, idcirco nos eum cum universis complicibus & communicatoribus fautoribusque suis judicio Dei omnipotens, Patris, Filii, & Spiritus sancti, & beati Petri principis Apostolorum, & omnium Sanctorum, necnon & nostræ mediocritatis auctoritate & potestate nobis divinitus collata ligandi & solvendi in celo & in terra, à pretiosi corporis & sanguinis Domini perceptione & à societate omnium Christianorum separamus, & à liminibus sanctæ matris Ecclesie in celo & in terra excludimus, & excommunicatum & anathematizatum esse decernimus, & damnatum cum Diabolo & Angelis ejus & omnibus reprobis in igne æternō judicamus, nisi forte à Diaboli laqueis resipiscat, & ad emendationem & penitentiam redeat, & Ecclesie Dei, quam laetit, satisfaciat. Et respondeant omnes tertio: *Amen.* Aut: *Fiat, Fiat.* Aut: *Anathema sit.*

Debet autem duodecim Sacerdotes Episcopum circumflaro & lucernas ardentes in manibus tenere, quas in conclusione anathematis vel excommunicationis proicere debent in terram & pedibus conculcare. Post hanc Episcopus Plebi ipsam excommunicationem communibus verbis debet explanare, ut omnes intellegant quām terribiliter damnatus sit, & ut norerint quod ab illa hora in reliquum non pro Christiano, sed pro Paganō, habendus sit, & qui illi quasi Christiano communicaverit, aut cum eo manducaverit aut biberit, aut eum osculatus fuerit, vel cum eo colloquium familiare haberit, nisi forte ad satisfaciēm & penitentiam eum provocare inducerit, aut in domo sua eum receptoriter, aut simul cum eo raverit, proculdubio similiter sit excommunicatus. Deinde epistola Presbyteris per parochiam mittantur, continent modum excommunicationis, in quibus jubeatur ut dominicis diebus post leit. Evang. plebis sibi commissis publicè adnuntient ipsam excommunicationem, ut ne quis per ignorantiam communicet excommunicato. Oportet etiam ut aliis Episcopis ipsa excommunicatione manifestetur. Præcipit enim Toletanum Concilium ut invicem mox scripta percurrant per omnes provincias Episcopos quoscunque adire Seniori etiam potuerint, ut excommunicatus audiat. Seniori etiam ejus ipsa excommunicatione debet nota fieri.

**Decret. St.
ric. cap. 7.**

Concl.
Tol. 1. c.
¹¹ Vide Capitula Karlo-
manoi. t. 1.
cap. 1.

Item alia excommunicationis allocutio.

XIII. **A**UDISTIS, dilectissimi, quanta ac iniquitatis opera ille à Diabolo instigatus perpetrare non timuerit, & quomodo pri apostasiam à totius Christiana religiosis cultu profanâ mente recesserit. Auditis quemadmodum canonice ad satisfaciendum evocatus sit, sed venire distulerit, quomodo frequenter admonitus ut resipiceret à laqueis Diaboli, quibus tenetur adstrictus, saluberrimas admonitiones obturatis auribus cordis audire contemperit. Dominus dicit in Evangelio de tali contumaci fratre, qui Ecclesiasticam renuit suscipere correptionem, *Si Ecclesiam non audieris, sic ibi, inquit, sicut Ethnicus & Publicanus*; id est, jam non est computandus inter Christianos, sed inter Paganos. Hinc Paulus, Domini & Magistri doctrinam sequens, Corinthios redarguit quare cum criminosis ac sceleratis communionem haberent, dicens:

Mark. 11.

Vos inflati estis, & non magis lucidum habuistis, ut tollatur de medio vestrum; id est, separetur à vestro confortio qui tale scelus operatus est. Et adjungit: *Ego quidem abfensi corpore, præfens autem spiritu, jam judicavi ut præfens eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini mei Iesu tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis.* Et post pauca: *Scripti vobis ne commisceantini fornicarii.* Et statim insert: *Si quis frater appellatur, id est, Christianus, & fornicator est aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere.* Et alibi:

L Cor. 2.

L Cor. 7.

Auferte malum ex vobis. Et: Infidelis, si discedit, discedat. Una enim ovis mortibida omnem gregem contaminat, & modicum fermentum totam massam corrumperit, & plerunque unum membrum putridum totum corpus inficit. Et ideo tam perniciosa pestis à corpore Ecclesie raditius evellatur.

1. Cor. 5.

Excommunicatio.

Dominis igitur arque apostolicis informati præceptis, iudicio Patris & Filii ejus Domini nostri Iesu Christi & Spiritus sancti, auctoritate & potestate Apostolorum Apostolorumque successoribus à Deo concessâ, una vobiscum prædictum perfidissimum virum à liminibus sancte matris Ecclesie excludimus & ab omni societate & communione Christiana separamus, separatumque esse in æternum decernimus, id est, in praesenti seculo & in futuro. Nullus Christianus ei ave dicat, aut eum osculari præsumat. Nullus Presbyter cum eo Missam celebrare audeat vel sacrosanctum corpus & sanguinem Domini tradere. Nemo ei jungatur in confortio, neque in aliquo negotio. Et si quis ei se sociaverit & communicaverit ejus operibus malignis, noverit se simili percutsum anathemate; his exceptis qui ob hanc causam ei junguntur ut eum revocent ab errore & provocent ad satisfactionem; nisi forte resipuerit, & Dei gratiâ inspirante, ad penitentia remedium conversus fuerit, & dignâ emendatione Ecclesie Dei, quam lexit, humiliter satisfecerit.

Item alia terribilior excommunicatio.

XIV. **C**ANONICA instituta & sanctorum Patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores, videlicet raptores, deprædatores, & homicidas illos in nomine Patris & Filii & in Spiritu sancti virtute, necnon auctoritate Episcopis per Petrum, Principem Apostolorum, divinitus collata, à sancte matris Ecclesie gremio segregamus ac perpetuas maledictiones anathemate condemnamus. Sintque maledicti in civitate, maledicti in agro, maledictum horreum eorum, & maledictæ reliquæ illorum, maledictus fructus ventris eorum, & fructus terra illorum. Maledicti sint ingredientes, & ma-

ledicti sint egredientes; sintque in domo maledicti, in agro profugi; veniantque super eos omnes illa maledictiones quas Dominus per Moysen in populum divinæ Legis prævaricatorem se esse missurum intentavit; sintque anathema maranatha, id est, pereant in secundo adventu Domini. Nullus eis Christianus ave dicat. Nullus Presbyter Missam celebrare præsumat, vel sanctam communionem dare. Sepulturæ asini sepeliantur, & in sterquilinum sint, super faciem terra. Et sicut ha lucernæ de manibus nostris projectæ hodie extinguntur, sic eorum lucerna extinguitur, nisi forte resipuerint, & Ecclesie

Dei, quam l̄serunt, per emendationem
& condignam poenitentiam satisfecerint.

Excommunicatio brevis.

Canonica instituta & sanctorum Patrum

*Excommunicatio hominum Balduini, Comitis Flandriæ, propter occisionem
Fulconis, Archiepiscopi Remensis, ab illis perpetratam.*

XV. **A**NNO nongentesimo Domini
ce Incarnationis, pridiè No-
nas Julii, primo scilicet die quando ordi-
natus est Heriveus in archiepiscopatu Re-
mensis Episcopus, lecta est excommuni-
cacio hæc quæ sequitur in Ecclesia sanctæ
Marie Remis, præsentibus Episcopis
infræ scriptis.

Heriveus nomine non merito Remo-
rum Archiepiscopus ac plebis Dei famu-
lus, Wido Rotomagensium Archiepiscop-
us, Riculfus Suescionum Episcopus,
Heidolo Noviomagensium Episcopus,
Dodilo Cameracenium Episcopus, He-
rinandus Morinensium Episcopus, Ot-
garius Ambianensium Episcopus, Ho-
noratus Belvacensium Episcopus, Man-
cio Catalaunensium Episcopus, Rodul-
fus Laudunensium Episcopus, Ofridus
Silvanectensium Episcopus, Angelrannus
Meldensis Episcopus. Notum sit omnibus
ubique sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus,
tam Clericis quam Laicis, quod nos &
comissa nobis omnis Ecclesia nimia per-
turbatur tristitia pro inaudita re post per-
secutionem temporis Apostolorum eo-
rumque successorum, de occidente nimium
Patris & Pastoris nostri Folconis ab
impiis impie perpetrata, qui pro regni
utilitate & totius sanctæ Ecclesiæ statu pro
viribus die noctuque desudans, ac seipsum
in defensione omnium Ecclesiarum in hoc
regno consistentium murum protectionis
opponens, (Res enim carum à Balduino
Comite filio Balduini ac Judith contrâ
omnem Legem & divinam & humanam
pervadebantur) ideo ab ipsis Balduini
hominibus Wineemaro, Euverardo, &
Ratfrido, ceterisque eorum complicibus
interfectus crudelissime occubuit. De ejus
morte totius Ecclesiæ ordo atque profes-
sio merito contristatur, & lamenta com-
passionis ex intimis cordium suspiriis emit-
tit. Quia igitur tale scelus nostris tempo-
ribus perpetrare non timuerunt quod an-
teā, nisi forte à Paganis, in Ecclesia non

exempla sequentes, Ecclesiarum Dei
violatores illos auctoritate Dei & judicio
sancti Spiritus à gremio sanctæ matris Ec-
clesiæ & confortio totius Christianitatis
eliminamus, quoque resipiscant & Ec-
clesiæ Dei satisfaciant.

auditum, quia non est actum, in nomine
Domini & in virtute sancti Spiritus nec
non auctoritate Episcopis per beatum
Petrum, Principem Apostolorum, divinitus
conlata, ipsos à sanctæ matris Ecclesiæ
gremio segregamus ac perpetuæ maledic-
tionis anathemate condemnamus; ut eo-
rum aliquando per hominem non fiat re-
cuperatio, nec ulla inter Christianos con-
versatio. Sintque maledicti in civitate,
maledicti in agro. Maledictum horreum
eorum, & maledictæ reliquæ eorum. Ma-
ledictus fructus ventris eorum, & fructus
terrae illorum. Armenta boum suorum, &
greges ovium suarum. Maledicti sint in-
gredientes & egredientes. Sintque in do-
mo maledicti, in agro profugi. Intestina
in secessum fundant, sicut perfidus & in-
felix Arrius. Veniantque super illos omnes
illæ maledictiones quas Dominus per Moy-
sen in populum divinæ Legis prævarica-
torem le esse missurum intentavit. Sintque
anathema maranatha, & pereant in se-
cundo adventu Domini. Infuper quicquid
maledictionis sacri Canones & Apostoli-
corum viorum Decreta decernunt super
homicidis & sacrilegis. Nam illos sacrile-
gorum nomine notamus qui in hunc
Christum Domini manum mittere ausi
sunt. Omne super illos ac perpetuum in-
teritum per justissimam divinæ animadver-
sionis sententiam congeratur. Nullus ergo
eis Christianus vel ave dicat. Nullus Pres-
byter Missas aliquando celebrare, nec,
si infirmati fuerint, confessiones eorum
recipere, vel sacrosanctam communio-
nem eis, nisi resipuerint, etiam in ipso
fine vita sua præsumat unquam dare; sed
sepulturæ asini sepeliantur, & in sterqui-
linum super faciem terræ sint; ut sint in
exemplum opprobrii & maledictionis præ-
sentibus generationibus & futuris. Et sicut
haec lucerna de nostris projectæ manibus
hodie extinguntur, sic eorum lucerna in
æternum extinguitur.

671 Formulæ Exorcismorum 672

*Excommunicatio Ragenardi, Comitis Senonensis, renovata adversus
Gaufridum & Geilonem, Canonicos Senonenses.*

XVI. **I**MENS dolor nos urget ad gemitum, ac indicibilis mortalia commovet ad fletum, quando illos quos Passio Christi à jugo Diaboli redemit, & à sordibus peccatorum facer Baptismus purificavit, & Ecclesiæ catholicae corpori sociavit, nunc iterum se ipsos sponte antiquo hosti subdere videmus, & non solum membris Christi persecutionem inferre, sed etiam contrâ ipsum totius creaturæ auctorem & dominum bellum moliri. Qui enim sacrosancta Ecclesia structores atque defensores esse debuerunt, modò venenato Diaboli furore vexati, atque ferina rabie concitati, omni timore Domini postposito, & remedio penitentia neglecto, Ecclesias in Dic honore ac perpetua virginis Mariæ sanctique Stephani dicatas lacerare ac sine Pastore esse non pertimescunt, violenter usurpantes ea unde sancta Dei deber restaurari Ecclesia. Ammonemus etiam & ammonendo adjuramus ut incorrigibiles, & qui pestiferis & flagitiis moribus sunt inretiti, sicut à bonis moribus alienati, ita & à consortio fidelium fiant extranei. Igitur cognoscat universalis Ecclesia hostes salvissimos & tyrannos improbos, adversarios & persecutores pessimos sanctæ Dei Ecclesiæ, Ragenardum Gaufridum atque Gedonem & Rodmundum ejus filium, eorumque Canonicos, Praceptorum commilitones, Ecclesiasticarum rerum Dei contempnentes, sanctorum Canonum transgressores, Pastoris sui contradictores, perversores, quos ab ipso summo Pastore Christo & beatissima ejus matre Maria, atque beato Petro Apostolorum principe, cuius, quamvis indignus, auctoritate & magisterio fungor, nisi citissime se emendaverint & satisfaciendo commissa fideliter restituerint, eos cum omnibus Sanctis in celo meritis viventibus & in terra miraculis fulgentibus obligamus, & à nobis secundum potestatem nostræ pravitati concessam ligandi atque solvendi excommu-

nicamus atque anathematis gladio transfigimus. Deinde excommunicamus G. a. u. z. f. r. i. d. u. m., G. e. i. l. o. n. e. m., Grobertum Diaconem, qui meum iustè usurpat Archidiaconatum, Wangerium, Arricum, postea vero Ansellum, item Ansellum, Hugonem, Ansegisum, Baldwinum, Hos & omnes qui postquam Archiepiscopalem suscepit benedictionem, sanctum Sennensis Ecclesiæ locum ingredi non permisérunt more antecessorum meorum, desistentes à veritate, adhærentes mendacio, insuper anathematizamus per Patrem & Filium & per Spiritum sanctum & per auctoritatem nobis à Deo concessam, ut nullam Christianorum habeant portionem, Ecclesiamque Dei non ingrediantur, neque Missa eis ab aliquo celebretur, nisi eidem poenæ voluerit subjacere. Nulla pro eis vel pro illorum offensis, nisi satisfecerint, fiat oblatio vel commemoratio. Non thuris neque incensi, sed neque sacri luminis, carne viventes vel morientes portionem accipiunt, sed cum pravis & contrâ Deum tumentibus sanctoque lacerantibus fiat pars & hereditas eorum ignis indeficiens & cruciatus perpetuus. Maledicti sint in civitate, maledicti in agro. Amen. Maledicti sint in domibus, maledicti sint in vilis. Amen. Maledicti in saltibus, maledicti in aquis. Amen. Maledicti sint in vicis, maledicti in plateis & in omnibus locis. Amen. Nisi correcti existant, multiplici maledictione induantur. Amen. A nemine Sacerdotum in articulo mortis visitentur, neque in cimiteriis Christianorum sepeliantur, sed velut cadavera mortua proiciantur. Amen. Maledicta sint horrea eorum, & maledictæ sint reliquæ illorum. Amen. Maledicti sint ingredientes & egredientes. Amen. Percutiet eos Dominus egestate, febri, & frigore, & æstu, & persequatur donec pereant. Amen. Sicut hæc lucerna extinguitur in oculis hominum, sic extinguantur lucernæ eorum in perpetuum. Amen.

Excommunicatio

*EXCOMMUNICATIO quam Suniarus, Episcopus Helenensis, fecit adversus
infaidores rerum ecclesiasticarum.*

*Ex Charac-
terio Ecclesie
sive Helle-
nensis.*

XVII. **Q**UAMVIS igitur sint aliqui in cursu hujus declivi temporis qui propter desiderium regni cœlorum, Christo favente, à noxiis vitiiorum sordibus se abstrahant, & ad compunctionem laudabilem assidue se provocent, tamen è contrâ existunt plures Ecclesiaz catholicae inimici, qui instinctu diaboli tamdiu se pestilentissimis damnableis cloace factoribus prætoscant quandiu rei & nudi in profundissimis gehennâ flammis aeternâ damnati morte descendant, nihil secum præter peccata portantes. Hujus rei causâ extant quidam pervaiores sanctæ in atris Ecclesiaz, qui se parentur Christianos esse, & non sunt, sed sunt synagoga Satanæ, videlicet quia iustitiam Dei deferentes, & suam volentes constitutere, iustitiae Dei non sunt subjecti; sed substantias sanctarum Ecclesiarum, ac si immaniflimi lupi, rapientes corpora & animas suas Diabolo tradere non dubitavere, inretiti laqueis illius. Quapropter ego Sugnerius, favente largâ clementiâ Christi Episcopus sanctæ sedis Helenensis, excommunico & anathematizo cum Clero mihi commisso tam viros quàm mulieres, tam Clericos quam laicos, eos videlicet, & Volveradus Levita, qui ausi fuerunt intrupere & invadere substancias seu parochias quæ ad sedem sanctæ Eulaliz seu diocesim pertinere videntur, quæ sunt in Comitatu Valle Asperi & in Comitatu Confluenti, ita ut excommunicati & abominati permaneant & sequestrati à liminibus sanctæ matris Ecclesiaz, nisi ad satisfactionem & emendationem infra istos octo dies venerint, & Ecclesias quas violenter rapuerunt ad sedem sanctæ Eulaliz reddiderint, & honorem & debitum & censum qui mihi ex ipsis Ecclesiis debetur reddiderint. Presbyteros etiam ipsarum Ecclesiarum, qui baptizare vivos, vel sepelire mortuos, aut Missas canere, vel aliquod sacram ministerium in eis extra voluntatem meam facere ausi fuerint, simili modo excommunico & anathematizo, ita ut non habeant licentiam baptizare quemquam, vel sepelire, ad Missas canere, vel aliquod sacram ministerium mi-

nisterium celebrare, usque ad satisfactionem & emendationem veniant. Ab hoc igitur anathematizationis & excommunicationis vinculo excludimus Olibanum Comitem & Minorem fratrem ejus Episcopum, cœnobium etiam sancti Michaelis & omnes habitantes in eo, & cœnobium sanctæ Mariæ in Valle Alperi; ita tamen ut non recipiant illos, neque habeant cum eis colloquium, aut ullam participationem, quos nos excommunicamus. Quod si fecerint, in eodem excommunicationis & anathematizationis vinculo permaneant. Ab hodierna igitur die constituimus eis terminum usque ad octo dies, ut veniant ad satisfactionem, & congruam emendationem, omnes qui Ecclesiæ diocesis sanctæ Eulaliz sine voluntate mea, id est, Sugnerii Episcopi, invadere aut tenere præsumperint vel præsumunt, & honorem & debitum & censum qui mihi ex ipsis Ecclesiis debetur reddiderint. Si autem emendare noluerint; omnes personæ, sive laici, sive Presbyteri, sive seminaristæ, qui contra voluntatem meam injustè tenere Ecclesiæ & censem earum, sicut jam diximus, præsumperint, quæ sunt diocesis sanctæ Eulaliz, vel Presbyteri qui in eas aliquod sacram ministerium super excommunicationem meam celebrare præsumperint, & omnes conscientes & adjutores eorum, sint anathema maranatha, & sint excommunicati, & à liminibus sanctæ matris Ecclesiaz expulsi, & à consortio omnium Sanctorum extranei, & à corpore ac sanguine Domini nostri Jesu Christi alieni, & à consortio Christianæ Religionis segregati, nisi ad dignam penitentiam atque satisfactionem infra suprascriptum tempus coram Deo & coram me venerint; cujus vicem veri Pastori fungimur, quamvis indigni. Quem & supplices deprecamur ut oris nostri alloquio aurem pietatis accommodans, quos excommunicamus excommunicet, & quos anathematizamus anathematizet, unus & verus Deus Dominus noster Jesus Christus, qui venturus est judicare vivos & mortuos & seculum per ignem. Amen.

*EXCOMMUNICATIO quam Salle, Episcopus Urgellensis, fecit adversus
intraores rerum ecclesiasticarum.*

*Ex archivio
Ecclesie
Urgellensi-
sis.*

XVIII. **U**NIVERSIS Episcopis circum-
quaque ubique commanentibus per quadrida climateda cosmi, Sanlanus, Dei gratia humili sancta sedis Urgellensis Episcopus. **G**ratia vobis & pax à Deo semper multiplicetur. Vestris auribus, ó sanctissimi Patres, nostra lingua nequit effari nec litteris comprehendunt quanta & quales persecutions nobis à pravis & perversis hominibus cotidie inferuntur. Adtamen, necessitate cogente, vel pauca de multis vobis intimare fatigimus. Anno denique præsenti nongentesimo nonagesimo primo trabeationis dominicæ emerserunt se viri iniqui ad destruenda ecclesiastica jura, ut everterent animos Principum quividetur terere vel regere terras vel Comitatos diocesanos Ecclesiarum nostrarum principalis, genitricis videlicet Domini nostri alma Maris, cui Deo auctore defervimus. In tantum excrevit malitia eorum ut ad illorum fusionem Comites vel Principes nostri vi auferrent à nobis & ab Ecclesia cui largiente Christo præsidem, omnes dioecesanæ Ecclesias & omnem censem quod jure episcopali debetur exsolvere nobis de duobus Comitatibus integris, Cerdaniensem scilicet & Berchitanum, nullâ culpâ super nos existente; sed semper cum humilitate ac satisfactione requisiuitos eos. Et non solum easdem Ecclesias suffraganeas abstulerunt, sed insuper ipsas fruges omnes vel decimas quas præterito anno Dominus ibidem dedit, necnon & nostros Ministeriales exinde cum vi expulerunt. Ob id denique obsecramus nimium sanctitatem culminis vestri ut ipsos nefandos homines, qui animos Principum vel Comitum ad hoc nefas excitarunt, id est, Arnaldum & Radulfum, excommunicare ne differatis, necnon & omnes sequaces eorum, simul & ipsas Ecclesias omnes cum illorum terminos qui sunt in supradictis Comitatibus, ita ut nullus Episcopus, nullus Presbyter, nullus Diaconus, nullus Clericus, cujuscunque sit ordinis, audeat ibi ullum ministerium ecclesiasticum facere vel celebrare usque ad legitimam satisfactionem vel emendationem veniant, & ipse Episcopatus canonice sit redditus Ecclesia generali cui à Deo est attributus, & in..... dicti rei de me Sanlane Episcopo absolutionem accipiant. Sancte ipsam Comitissam Ermengardis

Item de eadem re.

Ex codice

XIX. *O*UTHODOXORUM catholicorum Patrum divinisque inspiratorum Canonum promulgavit auctoritas per universas provincias pro ingenuis ecclesiasticis fluctuationibus ut nullus Episcopus, Sacerdos, aut aliquis fidelis ordo ecclesiasticus se presumat vindictam exercere in armis carnalibus, nisi tantum in oratione & virtute Spiritus Sancti & canonica damnatione feriatur. Quod autem sedes Episcoporum & thronus speculatorum potestas judicandi & solvendi atque ligandi à Domino est illis data atque concessa, sicut ipse Salvator in Evangelio ait: *Quaecunque ligaveritis super terram, erunt ligata & in celo; & quaecunque solveritis super terram, erunt soluta & in celo.* Et alibi: *Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittetur eis. Et quorum retinueritis, retentia sunt.* Ideo ita præcolimus, carissimi, ut intelligatis potestatem Episcoporum vestrorum, in eisque Deum venemini, & eos ut animas vestras diligatis, & quibus illi non communicant non communicetis, & quos ejecerint non recipiatis. Multum enim timenda est sententia eorum, quia à Domino collara est illis potestas ligandi atque solvendi. Ob hoc igitur ego Salla indignus, non meis meritis, sed nutu Dei Episcopus, tanta audita sanctorum Patrum Canonum instituta, cuna consensu & adjutorio Domini Vivani Barchinonensis Episcopi, seu etiam Domni Aimerici Episcopi, cum Canonicorum & Sacerdotum nostrorum necnon & Abbatis vel Monachorum suffragia, accensi flamme Spiritus sancti, excommunicamus atque alligamus omnem Episcopatum Cerdaniensis vel Berchitanensis ad Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, & omnes Ecclesias qua in dictos Comitatos sunt, tam præcipuas quam suffraganeas qui infra ejus termines sunt, ut non habeat ibidem nullum ministerium sacerdotale factum nisi per nostra absolutione aut per nostra propria voluntate de feria tertia post Dominicam primam de quadragesima in ante usquequo predictus Episcopatus redditus sit ad sancta Maria & in nostra sit potestate cum ipsis parochias quod nobis abstulerunt vel rapuerunt & cum ipsis oblates qui exinde exierunt. Veruntamen scias quia ipsa Comitissa Domina Ermergards cum filios & filias suas nec excommunicamus, nec nullius vinculo canonice damnationis contra eos facimus, sed tantum omnes homines tam Clericos quam Laicos qui hanc malitiam tractaverunt adversus sancta Dei Ecclesia, & contilium dederunt & ipsa Comitissa & filios suos de hunc maximum peccatum, & vastatores fuerunt atque raptore & fraudatores vel sacrilegi & fures, sicut Juda proditor. Hos tales præsumptores & Ecclesias sancte Marie raptore, vel suarum facultum alienatores, excepto ipsa Comitissa cum filios suos, nos supradicti Salla Præful, & Vivas gratiæ Dei Episcopus, & Americus Episcopus, cum Canonicorum & Sacerdotum nostrorum, sive cum Abbatibus vel suffragia Monachorum, excommunicamus eos ad Patrem & Filium & Spiritum Sanctum & per omnes ordines Angelorum & Archangelorum & omnes Virtutes celorum, sive per omnes Patriarchas & Prophetas, & per omnes Apostolos & Martyres vel Confessores, & per omnes Sanctos Dei sic eos excommunicamus & anathematizamus atque abominamus & alienamus eos atque abhiciimus à luminibus sanctæ Dei Ecclesie, & segregamus eos à corpore & sanguine Domini nostri Jesu Christi & à confortio Christianorum fidei, usque ad dignam satisfactionem & emendationem veniant ante altare sancte Mariae sedis Vico & coram Salla Episcopo & Canonicos ejus; & usque absolutionem habeant de supradicto Salla Episcopo, ita permaneant excommunicati & abominati sicut jam supra dictum est in secula seculorum. Amen.

679 **Formulæ excommunicationis.** 680

ALIA Formula excommunicationis, diversa à superioribus.

XX. **E**x auctoritate Dei omnipotentis
Et Patris & Filii & Spiritus sancti,
Sc. sanctorum Canonum, sanctorumque & inter-
temeratae Virginis Dei genetricis Marie,
atque omnium coelestium Virtutum, An-
gelorum, Archangelorum, Thronorum,
Dominationum, Potestatum, Cherubim
ac Seraphim, & sanctorum Patriarchar-
um, Prophetarum, & omnium Aposto-
lorum & Evangelistarum, & sanctorum
Innocentium, qui in conspectu Agni soli
digni inventi sunt canticum cantare no-
rum, & sanctorum Martyrum, & sanctorum
Confessorum, & sanctorum Virginum,
atque omnium simul Sanctorum &
Electorum Dei, excommunicamus & ana-
thematisamus hunc furem, vel hunc ma-
lefactorem, & à liminibus sancte Dei Ec-
clesia sequestratus, ut aeternis suppliciis
cruciandus mancipetur cum Dathan &
Abiron, & cum his qui dixerunt Domino
Deo: *Recede à nobis, scientiam viarum
tuarum nolumus.* Et sicut aqua ignis ex-
tinguitur, sic extinguitur lucerna ejus in
secula seculorum, nisi resipuerit & ad sa-
tisfactionem venerit. Amen. Maledicat
illum Deus Pater, qui hominem creavit.
Maledicat illum Dei Filius, qui pro ho-
mione passus est. Maledicat illum Spiritus
sanctus, qui in baptismo effusus est. Ma-
ledicat illum sancta Crux, quam Christus
pro nostra salute hostem triumphans ac-
cendit. Maledicat illum sancta Dei Gene-
trix & perpetua virgo Maria. Maledicat
illum sanctus Michael, animarum suscep-
tor sacrarum. Maledicant illum omnes An-
geli & Archangeli, Principatus & Potesta-
tes, omnisque militia coelestis exercitus.
Maledicat illum Patriarcharum & Prophe-
tarum laudabilis numerus. Maledicat il-
lum sanctus Johanaes precursor & baptista
Christi præcipuus. Maledicat illum sanctus
Petrus & sanctus Paulus atque sanctus
Andreas, omnesque Christi Apostoli,

simul & ceteri Discipuli, quatuor quoque
Evangelista, qui sua prædicatione mun-
dum universum converterunt. Maledicat
illum cuneus Martyrum & Confessorum
mirificus, qui Deo bonis operibus placi-
tus inventus est. Maledicant illum sacra-
rum Virginum chori, quæ mundi vana
causa honoris Christi responda contemp-
serunt. Maledicant illum omnes Sancti qui
ab initio mundi usque in finem seculi Deo
dilecti inveniuntur. Maledicant illum coeli
& terra & omnia sancta in eis manentia.
Maledictus sit ubicunque fuerit, sive in
domo, sive in agro, sive in via, sive in
femina, sive in silva, sive in aqua, sive in
Ecclesia. Maledictus sit vivendo, morien-
do, manducando, bibendo, esuriendo,
sitiendo, jejunando, dormitando, dor-
miendo, vigilando, ambulando, stando,
sedendo, jacendo, operando, quiescen-
do, mingendo, cacando, flebotomando.
Maledictus sit in totis viribus corporis.
Maledictus sit intus & exterius. Maledic-
tus sit in capillis, maledictus sit in cere-
bro. Maledictus sit in vertice, in temporo-
ribus, in fronte, in auriculis, in superci-
liis, in oculis, in genis, in maxillis, in
naribus, in dentibus mordacibus, in la-
bris, sive molibus, in labiis, in gutture,
in humeris, in armis, in brachiis, in ma-
nibus, in digitis, in pectore, in corde, &
in omnibus interioribus stomacho tenuis,
in renibus, in inguinibus, in femore, in
genitalibus, in coxis, in genibus, in cru-
ribus, in pedibus, in articulis, & in un-
guibus. Maledictus sit in totis compagini-
bus membrorum; à vertice capitis usque
ad plantam pedis non sit in eo sanitas. Ma-
ledicat illum Christus Filius Dei vivo toro
suz majestatis imperio; & infurgat adver-
sus eum coelum cum omnibus virtutibus
quæ in eo moventur, ad damnandum
eum, nisi poenituerit & ad satisfactionem
venerit. Amen. Fiat, fiat. Amen.

F I N I S F O R M U L A R U M.

FRANCISCI PITHOEI GLOSSARIUM, SIVE

*INTERPRETATIO OBSCURIORUM VERBORUM
qua in Legi Salica habentur.*

bois SALICA] Francorum; quos
consuetudo Salios vocitavat, si-
cuit Ammianus Marcellinus scri-
bit. Fortale à talendo. Sidonius:

Tibi vincitur illuc

Cursu Herulus, Chunnus jac-
tis, Francique nacatu.

Sauromata clypeo. Salius pede, falcis Gelonus.
Ex in prologo harum Legum: Gens Francorum in-
clyta, forus in armis, audax, velox, & aspera.
Lex simpliciter dicitur Synodus Cabillonensis &
Rhemenensis. Videantur Ado, Einardus, Otto
Frisingensis, Siegbertus, Trithemius, & Nico-
laus Vignarius libello cui titulus est. *Traité de
l'Etat & origine des anciens François.*

TIT. I.

MALLUM] Flodoardus ex epistolis Hincmarii:
Quia de Presbitero & Ecclesia ad Episcopos &
*Synod. definitio pertinet, non ad mallum vel ci-
vulum judicium dispositionem.* Vide Glossarium
ad Capitularia. Quid enim repetam quæ ibi ha-
bentur?

MANNITUS] monitus, semont. Mannitiones,
semontes & adjournementes Northmanni.

SUNNIS] Sic veteres omnes. Nec tamen alibi
malè Sonnis. Veteres Gloss. Sonnis, impedi-
mentum. Esoine, ou empêchement. Consuetudines
Hannones. Tit. xix, §. 6, Legis Salica in
editione Germanica: Si in mallum vocatus fue-
rit, & si qui vocatus est non venit, si cum aux in-
firmitas aut ambascia dominica detinuerit, vel
forte aliquem de proximis moriū inter domum
suam haberit, per istas sunnis se potest homo
excusare. Altis de vita componat.

DENARIOS] Monete minutioris species sunt,
& hodie h̄c apud nos. Denier, Denarius. Unde
denree, denarata in adiunctione Caroli apud

Pistas decenni, & fruidis adeneret Bleſſibus.
Double. Unde doublon binio, diuamnum & ge-
ſippo, Ver. Gloss. & C. Tu. de Alex. primat.
Liar, Miliarium Epiphano & Cerdreno. Blanc,
Germanis Weißpennig; Bianco Italis, Alprum
Greci, Kara Persi, & Grand blanc, ad dif-
ferentiam des sols neret.

SOLIDOS] Solidus lege Salica fuit quadraginta
denariorum. Quod Pipini immutavit. Canono
xli, Synodi Rhemenensis: Ut Dominus Imperator
secundum statutum bona memoria Pipini miseri-
cordiam faciat ne solidi qui in Legi habentur per
quadraginta denarios discurrant, quoniam prop-
ter eos multa perjuria multaque falsa testimonia
reperiuntur. Quod canem ornatissimo non placuit Karo
lo Magno Capitol. lib. 3, cap. 10. Sed tandem
Ludovicus Pius constituit lib. 4, cap. 75. Ut om-
nis solutio aquæ compotitio quæ in Legi Salica con-
tinetur, inter Francos per duodecim denarios
solidos componatur, excepto ubi contentio inter
Saxones & Frisones exorta fuerit. Romanent
tamen hodie vestigia solidi istius moribus nostris
in multis & stolidis sive laudiniis.

SI IN JUSSIONE REGIS] Lettres d'Estat. Mar-
culfus in formula pro causa suspensa. Cognoscere
magnitudine tua, dum nos ad præsenz appiodico
viro illustri pro nostris utilitatibus illius ambulare
precipimus. Ideo jubemus ut dum in illi partibus
fueris demoratus, omnes causa sua surumque
amicorum aut gefindorum in suspeso debeant re-
fidere.

INFRA PAGUM] Anonymous de translatione
beati Gildafii: Per illud tempus cum omni rever-
entia nobis nominatus glorijs princeps nobilis
Ebbo maximam partem pagi Biruricensis sub-
ditione sua tenebat. Siquidem à Charo fluvio us-
que ad Worlempam & Engliam poterissimum

principabatur. Sigebertus anno 759. Arvernorum pagum depopulatum promulsi, & multa castella, ipsam urbem Arvernus capie.

TIT. II.

LACTANTEM] Recium omnium codicum scriptam. Grammaticis quidem lactans dicunt que lac præberet, lactens cui lac præbatur. Sed hec tam auxie a nostris obliterata non sunt.

DE HRANNE] Sic vesera tres, & Germana editio Rhan. Unde Campanis nostris Mentre les bœves en rhan, ut pinguiores hanc.

CAPITALI] Tit. 10. Si quis animal aut cabalum vel quodlibet pecus in messe sua invenerit, penitus eum laedere non debet. Quod si fecerit & confessus fuerit, caput in locum restituas, ipsum vero debile quod percussis ad se recipias. Et tit. LXVIII. Caballum ipsum in capite restituas. Et tit. 5 & 8, legis Alamannorum.

DILATURA] Glos. fredo.

DA SUDI] Porcolum stabulo. Nostris Seu. Liber de arithmeticis proportionibus, liber is Gerberti sit, liber alterius: Paterfamilias stabilitate curiem novam quadrangularam, in qua posuit scrofa, que peperit porcellos septem in media sude. Et tit. 10, infra, si qui sudem cum porcis.

SCROVAM] Sic veteres quinque.

SUBBATIT] Glos. porcellos in ventre matris occidit. Rccapitulatio: Si quis scrofam alterius subbat ut porcellos non habeat.

TERTUSSUM] Glos. qui domi auritur. Der Zubos.

VERRUM] Sic omnia exemplaria. Verrat.

SCROVAM DUCARIAM] Glos. duobus eliam scrovarum. Longobardus sonoper sectarius dicitur liber gregis, aut ducator, sicut loquitur Tertullianus. Nam senectem & senectam significatur in legibus Ripuariorum & Anglorum. Unde Semicalci nomen, armentorum ministerii. Alamannorum leg. sub tit. de eo qui pastores vel artifices occiderit. Sic apud Ofridum Druthines scalche, Domini ministri liber Apostoli. Kero: servus, scal. Ut Adelcalke, servi principis in Synodo sub Thaililone habita. Theodulphus Antulphum Senefcalci officio functum scribit, quem Sigebertus & Aimoinus prepositum mentis Regis, Regino principem coquorum dicunt. Videndum Hincmarus Rhemensis admonitione ad Episcopos & ad Regem Karolomanum cap. 23.

SACRIVM] Glos. qui est defensor aliorum pororum. Sacriva arbores Synodus Antiflodiensis cap. 4. Auctor de rectitudine catholice fidei: Fouies & arbores quos jucivis vocant succidite. Porci facies Varroni & Festo dicuntur ad sacrificium idonei.

QUI DICITUR VOTIVUS] Greg. Turon. 1, mirac. 3. Quæ sit manufactudo pecorum in hac basilica votivorum, qualiter vissi peulantes, calcitrantes equi, grunientes sues, ut limen sanctum ingrediuntur, conquisescunt. Idem: De his vero quæ votiva sunt, nulli penitus quipiam subtrahere licet.

TIT. III.

HOC EST TRESPILLIUS] Germana editio: Trepellio, id est, de tribus villis, de trois clochers, sicut loquuntur consuetudinarii. Glos.

Clocca, belle. Cloccarium vel lucar, bell — huc. Sic trimarchia apud Paulaniam, quod singula equites Galli constarent ex tribus.

TAURUM REGIS] Sic veteres tres.

TIT. IV.

BARBICIS] Berbis. Gregor. epist. 16, lib. 8.

TIT. V.

CAPITUM] Hiricum, cabrit.

SI QUISS BUCCUM] nostris bucc. Germ. bock. Turon. 9, 23. Buccus validus vocabatur.

TIT. VI.

SESIUM] Sic veteres omnes. Vid. tit. 19, leg. Baojar. tit. 43, leg. Alaman. Videaturque nomen istud reponendum tit. 15. Respons. Papiani, cum verus exemplar habeat, si saeculum al. facium.

VLTREM] Canis Gallicus Ovidio & Martiali. Clemens Scotus, sive poëtus incertus sancti Galli Monachus in vita Caroli Magni: Assumpsi duos caniculos in manum suam, quos Gallica lingua Vltrem vocare, qui agilitate suis vulpes & ceteras minores bestias faciliter capientes. Vltro Dani, nostris vautroy dicitur. Et tit. 10, leg. Burgund. Veltrohus. Et apud Gratium de venatione:

— At te love si qua

Tangis opus, pavidosque juvias compellere dorcas,
Aut versuta sequi leporis vestigia parvi,
Petroios sic fama canes, volucresque Sicambros,
Et pictum macula velerahum dilige salsa.

Sic enim legendum. Petrus Burgundionum fit mentionem eodem titulo legis Burgundionum.

ARGUTARIUS] Sic veteres quatuor. Qui sciat occultos & signis arguit hostes.

CURTIS] Leg. Alam. qui cursum defendit. Petrus Beneventanus: Curtis vulgare est Gallicorum, sicut mansus italicorum.

CANEM PASTOREM] Sic veteres quatuor. Alias pastoralem. Vid. tit. XXXII, legis Alamannorum.

TIT. VII.

ACCEPTOREM] Sic antiqua omnia exemplaria & tit. 99, leg. Alamannorum. Charisius: Acceptor quoque & accipiter dicuntur. Virgilus enim accipiter disti. Lucili. acceptor. Glos. Acceptor. id est.

SPARVARIUM] Sic vox E/pavvier. Germ. Sparaver.

ANSTAM] Sic veteres duo & tit. 99, leg. Alaman. Aneta ened. In veteri formula: Similiter & porcellos habent, & unam vaccam, & duas anetas à ceteris separatas, & dat illis quotidie abundantiam.

GALLUM] Unum exemplar, coccum. Glos. Gallus, cocc. Gallina, henn.

SI QUISS TURTURAM] Duo vetera exemplaria: Si quis auellum de trapa furaverit. Sicut & Germana editio. Inde Trappe & entrappet.

TIT. VIII.

MATRIAMEN] Sic veteres tres, & infra tit. XXIX. Inde nostris Marien.

CONCAPLAVERIT] Sic veteres quatuor. Glos. Truncaverit vel exciderit. Tit. 32, editionis Germanicæ de debilitate. Ver. Glos. Scapellare, id est, excindere, frangere. In legib.

Longob. Si quis caballo alterius condam caplaverit, id est, fetas traxerit.

TIT. IX.

De intro clave] Sic veteres quatuor. Estant sous clef.

TIT. X.

Inclusarit] Veteres quatuor inclusarit. Et inf. inclusa. Turon. 3. Hac nocte cum equos ad claudendum adduxeris.

AUT MINENTUR] Paulus Diaconus: Agere modò significat ante se pellere, id est, minare. Venus intercessus Adox. cap. 18. & minarit eos à tribunali, duximus dominum vobis plenum.

Si aliquius pecora] Convenientia morea. De labore. Tit. 3, art. 9, 19.

SAPR ALIENAM APERVIT] Qui clost empeche. Gregorius Turon. de vit. S. Martini: Primo die Pascha iesus est à domino suo ut agrum circuiret; inventoque adiuuando pecora introibant, dum cum claudere conatur, excrevatus est.

In quilibet labore] Gregorius Turon. lib. 7, cap. 22. Nam dum esset in libertate, equi ac pecora per segnes pauperum vineasque dimicabantur. Quod si expellebantur ab his quorum evenabantur laborem, statim à suis arcebanus.

TIT. XI.

In texaga] Glos. Intra testa.

Vinitorem] Glos. Vinitior, apudian. Turon. 5, 48. à fiscalis vinitior jers o.

Sive venatorem] Additus in uno exemplari five scanciam. Vet. Glos. Scancio, pinerna. Inde nobis Eschanjo, & in Concilio Toletano Comes scanciarum.

De ministerio] Flothardus: Plebeis quoque quibusdam personis, villarum scilicet ministeriis, pro rebus ministeriorum suorum nonnunquam scribens, qualiter res sibi commissas tractare deberent.

TIT. XIII.

CXX. ICTUS ACCIPITAT] Nec enim olim arbitrio carnificis, sicut hodie, cædebantur condemnati ad flagra quod ex sacra Scriptura constat. Petron. Harmenopulus: *ad dedita avarice et avaricie.* Et alius: *in avaricia et avaricie.* Quod idem est. Glos. *avaria et avaricia* lib. 1, legibus Bajoariorum: quadraginta gammales accipiat, & rumpatur dorsum ejus quinquaginta gammales, que sunt veteri interpreti percussionses.

AUT CASTRETUM] Sic tit. 27 & 42. Furca affigitur apud Gregorium Turonensem de virtutibus sancti Martini lib. 1, c. 21, & lib. 3, l. 53. Genitoris, inquit, civis nostris servus à judice pro furti scelere comprehensus, patibulo dijudicatur, & de glori. Confess. cap. 101, & de gloria Mart. lib. 1, cap. 73, & lib. 6, hist. cap. 8.

TIT. XIV.

SCREUNA] Sic codices veteres quatuor. Alii screona, sicut leodes, leudes, beodium, beudum Tit. 29, leg. Burgund. Effractores omnes qui audi domos aut scrunias. Sic quinque. Escrenes etiam hodie ruficis Canpanis dicuntur camere illæ demersæ in humum, multo insuper humo onerata, in quibus hyeme puella simul convenientes perivigilate ad medium noctem.

In verso Raton] Ribacionem tit. 37. Greg. Turon. lib. 9, cap. 19. Brachildis graviter acceptipes, et quid in ejus verbo Sicularius positus taliter fuerit interfectus. Ex alibi: Praecepit enim tribui iussi ut in verbo suo posita à nullo unquam parentum defuncti illius in aliquo molestiam patirentur. Inde hodie, En parole de Roy.

PROPTER FREDUM] Greg. Turon. Quodam ex eis qui abfolui fuerant ad se veniente, auge compositionem fisco debitam, quam illi fredum vocante, se suisse eis indulum.

Litus] Sic duo exemplaria: ut tit. 1, leg. Frison, & tit. 2, leg. Saxon. Litus, si per jussum vel confilium domini sui. Alias Lidas. Glos. Fiscalinus vel sanctuarus. In Synodo Bavaria: Homo Regis, id est, fiscalinus, vel ecclesiasticus, vel lidas, interfectus. Albertus Stadenus: Plures autem si eis dediderunt proprios, ex quibz ab eis vivere sunt permitti. litones sunt ab eodem vocabulo nuncupati. Inde litones in provincia Saxonum sunt exorti. In privilegio concessio ab Henrico Imperatore anno 1009. Ecclesie Mindensi: Aut homines ipsius Ecclesie franco, liberos, & ecclesiasticos iustiones musulman, vel servos cuiuslibet conditionis, seu colonos contra rationem distingendos. In privilegio ab Ottone III. Imperatore eidem Ecclesie: Aut homines ipsius Ecclesie iustos vel cuiuslibet conditionis servos contra rationem distingendos. In privilegio concessio ab Ottone I. eidem Ecclesie: Homines quoque famulatum ejusdem monasterii facientibus, qui Saxonici musulmani dicuntur, prædictum mandeburdum & iustitionem nostrarum confundimus. In Confirmationibus Caroli Magni, & lib. 3, leg. Longobardorum: Aldiones ed lege vivani in Italia in servitu dominorum suorum quid lidi in Francia.

INGENUAM FEMINAM TRAXERIT] Marculfus in formula. Si aliquis puellam invitam traxerit. Dulcissime conjugi meo ill. Dum te preter voluntatem parentum tuorum habui despontata, & absque tua vel parentum tuorum voluntate rapam scelere meo conjugio sociavi, unde vita periculum incurre debuit. Et charta aguatione, si servus ingenuam trahit. Dum hominibus non habeatur incognitum qualiter servus meus ill. te absque tua voluntate rapo scelere in conjugium sociavit, & ob hoc vita periculum incurtere potuerat, sed interventibus amicis vel bonis hominibus convenit inter nos ut si aliqua procreatio filiorum orta fuerit inter nos, in integra ingenuitate permaneant.

De sua voluntate] Marculfus in formulis: Dis hominibus non incognitum qualiter servum meum nomine N. voluntariè accepisti maritum, ut te ipsam & agnationem meam in meo inclinare posuerim servitio.

DRUCHTE] Glos. Sponsa: a. Druhines haus, Templum domini apud Ostifidum. Kero interpret. Vocab. barbar. Dominus, Trufin. Sidonius: Neque patiaris ut te ab hoc propulsio prepediem conjunx domum feliciter ducenta deflebas.

Per virtutem] Sic veteres omnes codices. Vulgat. Per vim mechatus fuerit.

SORORIS] Alias, sororem aut fratri filiam.
CARTA ALTERIUS] Sic vetera quatuor. Alia duo, certe ultimum.
FRATRIS UXORUM] Gregor. Turon. lib. 1, cap. 6.

TIT. X V.

DE SO QUI] Vetera duo exemplaria, sicut & Germanica editio, de supervenienti & expoliationibus. Et sicut mirum est quam male conveniat in plerisque editio Tiliiana cum Germanica. Nec tamen utraque sine veteribus libris; ut purem Tiliianam repetire prelectionis esse, saltem postegiorem Germanicam.

IN SUPERVENTU] Turon. 8. 40. *furia superventa, pervafiones. Glos. invito, supervenientem facio. Tit. 29, leg. Burgund. Si quis superventu aut larocinii scelere negotiatorum aut aliquem occiderit.*

PRÆCEPTUM REGIS HABENTIS] Gregor. Turon. lib. 9, histor. cap. 20. Aimo. 5. c. 36. *Præceptum ramen de confirmatione eorum Abbatis de more Principum fecit. Odo Monachus Fossacensis in vita Burcardi Comitis: Post hanc eum Regis aduenientes præfensionem deprecari sunt ut hac dona præcepti sui auctoritate roboraret & anuli sui impressione munire dignarentur.*

ADSALIRE] affiliri.
VIA LACINIAM ET FACERE] Germanica editio: Extra ordinationem Regis collare aut adfollire presumperit. Arrestare in leg. Longobard. lib. 3, tit. 1, l. 78.

FURTU] Sic veteres omnes, ut inf. tit. 17.

TIT. XVI.

CONTUBERNIO] Glos. auxilio.

UNUSQUISQUE EORUM CULPABILIS JUDICETUR.] Desunt hoc in antiquissimo exemplari.

TIT. XVII.

NALFO] Sic veteres tres. Glos. Sarcosago ligno. Nostris Nau, Noue. Gregor. Turon. de glor. Confess. Cumque sancta corpora pallis ac nauis exornata. Sic veteres. Nec tamen male vulgar. edit. mappis.

ARISTOTONEM] Glos. Staplum super sumulum misum. Ut tit. 57, inf. *Palla tegebant tumulum. Einardus de sanctis Martyribus Marcelino & Petro fol. 528, in editione recentiori: Lapidem quo summitas sepulchri tegebatur, de loco suo levare molimur. Gregor. Turon. cap. 54, de miraculis sancti Martini: De palla que sanctum tegit tumulum. & lib. 1, mirac. Pallam holosericam auroque exornatam ex gemmis, que sanctum tegebant sepulchrum, temerario auctu deripuit secumque sustulit. Et de glori. Confess. Palla erat lignea que sanctum confessoris tegebant sepulchrum. Nobilibus superponebant tapetem. In veteri Cartulario: In redemptionem unius tapetis, quod patri mortuo superpositum est, ut est consuetudo nobilium.*

TIT. XVIII.

SCICARIUM] Glos. Horreum cum tello. Germ. Spicker.

MACHOLUM] Sic veteres quatuor. Glos. Horreum sine tello. Nostris, Machau.

SCURIAM] Alaman. Schire live scheure.

HINCMAR. Rhem. advers. Hinckmarum Laudum. Insuper & scuriam ipsius interclusit, & annonam de terris dominicallis collatum sine licencia ipsius Presbyteri in eam misit. Ex tit. 4, leg. Bajuvar. Qui defendere volunt casas vel scurias ubi famula vel granum inveniuntur. Inde nostris, Escarie, & fortasse Glosat. B. Germ. Curia, *casas domi*.

FENILE] Fenil. Glos. Fenile locus ubi scurum posuerunt. *xpo:niens.* Fenile, fenicieum.

MALLARE EUM DEBENT] Inde hamellus, tit. 49.

CONCISAM] Sic veteres quatuor. Vetus Chronicon: Et nimis festinatione Saxonum casas seu firmitates subiecte inruerunt. Item: Multos Britones conquerierunt unde cum castellis, & firmitates eorum locis palustribus & incessu. Quod aliud autor sic: Et ibi multa castella acquireverunt, & loca firma & munita palustria & incesa. Nec tamen omnino male vetus unus exemplar concidet habet. Gregor. Turon. lib. 2. Franci simulari meis se in remotores faltus receperant, concidibus per extrema silvarum procuratis. Ex: qui conjunctio arborum truncis vel concidibus superstans. Concedes appellat Cesar, & Marcellinus: Concordie, inquit, arborum densis undique semitis clausis. Et alibi: Difficiles vias & suape natura clivojas concidibus clausere soliter, arboribus immensi roboris casis.

TIT. XIX.

COLPUS] Glos. Ictus. Corp.

SAGITTA TOXICATA] Gregor. Tur. 2, hist. Sagittas tormentorum riuu effudere iulitas herbarum venenis.

PLAGAVERIT] Vetus interpres Juvenal. Mars cum plagarum est Diomede.

UT SANGUIS AD TERRAM CADAT] Ribuar. 2, ut sanguis estare terramque tangat.

INTRANIA] Sic veteres quinque. Greg. Tur. 4, miracul. sancti Martini: Doloris malum in illis intraniorum flexuofixi recessibus bacchabatur. In editio Tunici Aproniani Prof. Urb. reliqua caro cum pelle & intencie proficias venditori.

PLAGA SEMPER CURRIT] la playe court.

TIT. XX.

VIII. DENAROS] Apud Nitardum in fluvium merguntur. Gerbergam, inquit, more maleficorum in Ararim mergi præcepit.

HERBAS DEDIRIT] Herbarum venena. Greg. Turon. lib. 2, cap. 9 & cap. 36, lib. 4, de miraculis sancti Martini: Ligamina herbarum aigue incantacionum verba proferebant. Unde enderber. Vetus Poëta:

*Souq gis le frais serpens en l'herbe :
Fuyez enfans, car il enherbe.*

SUPERIACTATUS FUERIT] Sic veteres sex.
CUM LIGATURIS] Turon. mirac. 2, cap. 45. Incantaciones immurmuras, fortes jadat, ligaturas collo suspedit, & de mirac. S. Mart. cap. 26. Hinckmarus in gestis habitus super divornio Thiesberge ad 15. interrogacionem: Ad hac non pertinet ligatura exercitabilium remediorum quae ars medicorum commendat, sive in praecantacionibus, sive in characteribus, sive in quibusdam robis suspendendis asque ligandis. Quae verba

verba extant apud Rabannum epistola ad Bonosum. Burchardus lib. 19, Collect. Canon. Fecisti ligaturas & incantationes.

TIT. XXII.

MAMILLAM STRINXERIT] Editio Alamannica, capulaverit. Vid. tit. Leg. Lang. De pantere. Burchard. decret. lib. 19.

TIT. XXIV.

IN MOLINO ANNONAM] Greg. Turon. de virtutib. S. Mart. Quidam non meus neque honorans diem sanctum dominica Resurrectionis, accepit annona ad molam vedit; imposuisse tritico, molam manus versere capis. Ex de glor. Confess. cap. 107.

SI QUI SCLOSAM] Escluse. Inde ~~trahendam~~. Clusura sive clusa. Anonymus in Pipino: Aſſulphus Rex Langobardorum ſupradictam iuſtiſiam vetando clufas Langobardorum petiit. Quas Aimoīus vocat clauſuras.

DE FARINARIO] Marculf. pratis, pascuis, aquis, aquarumve decubibus farinaris, adacentis, appenditiss. Odo Fossaceus. Monachus in vita Burcardi Comitis: Item prope caſtrum farinarium quod vocatur Toluia.

TIT. XXV.

PRO SO QUA DESCENDERIT] Sic veteres omnes. Tilius, pro equa quam ascenderit.

TIT. XXVI.

SIVE CRINITUS] Lucanus: Crinibus in nodum totis vener Sicambri. Apud Romanos usque ad pubertatem come nutriti conſuverant. Unum ē crinitus. Agathias 8. 9.

TOTONDURIT] An respici ad illum morem de quo Otto Frieling. lib. 1, cap. 16, & veteres annales. Karolus, inquit, Francorum Princeps, filium suum ad Liuchprandum misit, ut more fideliū Christianorū ejus capillum primus adonderet & pater illi spirituali exifere. An ad clericatum? Greg. Tur. 3, hift. 19, & fibi propriā manu capillus incident Clericus factus est. Et lib. 4, cap. 4. Vid. tit. 6, leg. Burgundionum. Marculfus in precepto de clericatu: Veniens ille ad nostram praesentiam petit serenitatem noſtre ut licentiam tribuere debemus qualiter comam capillis sui ad onus clericatus deponere deberet. Sequitur paulo post: Præcipientes ergo jubemus ut si memoramus ille de capite suo bene ingenuus est vietur, & in polypicho censius non est, licentiam habeat comam capillis sui tonsurare. Gregorius Turon. lib. 9, cap. 38. Drochelton incisus capillis & auribus ad vineam exercendum delegerat.

INFRA IX. NOCTES] Sic veteres omnes. Pueris ergo non die nomina impalauerunt, sicut & Romani Festus Lusfrici. Inde vir & uxor inter se solidum capere poterant, si duos trimos vel si tres post nonum diem amittent. Lib. 2, leg. Wiſig. tit. 4, §. 17. 18. Ulpian. lib. Regul. Alii septimo; quidam decimo. Aristot. Harpocrat. Schol. Aristoph. Suidas. Galli vero omnes spatiis omnis temporis non numero dierum sed noctium finiebant, ut noctem dies ſequeretur; ut docui Glosario ad Capitula Caroli Magni.

III. Dñi.] Non igitur multa plectitur quā qui virum occident. Quod est contra ius Romanum. Leg. pen. C. ad L. Cornel.

Tome II.

FREDUS SI NON REQUIRATOR] xii. Tab. Impuberis si furtum fecerint, Praetoris arbitratu verberantur.

TIT. XXVII.

ALIENA ANCILLA] Jure Romano tenetur injuriarum actione. L. iuxta liberis. D. ad leg. Jul. de adul. Et aliam reformatre cogendus est. Paul. 1. ſentent. tit. 12.

IPSE CUM EA IN SERVITIO] SC. Claudiano mulier que se alieno servo jungit, ancilla fit. Ulp. tit. xi. lib. ſing. regular.

CASTRETRUS] Ut quā parte peccavit, eadem multetur. Niceph. hift. 11. Si or rāp̄ os apparet si arcta uia audirem.

POSTQUAM INFANTES HABERE CEPIT.] Rib. 12. Postquam parturire cœperis, uisque ad quadragesimum annum.

TIT. XXVIII.

IN HOSTE] En l'host. Inde hostage. PER DENARIUM] Precepti denarialis formula exstat in explicazione obſcuriorum vocabulorum Capitularium. In veteri chartula Eccleſie Lugdunensis: Servum juris vestri manu proprie. Et manu illius excutientes denarium, secundum Legem Salicam liberum, cum omnibus qua habet vel adquisierit, fecimus. In veteri formula: Inde quemdam servum N. ut eum ob mercedis augmentum liberum dimitteremus regarunt. Non verò manu proprie noſtri excutientes de manu supradicti N. denarium vel nummum vel argentum vel aureum vel dragmam vel ſeſtertium vel minam, secundum Legem Salicam, cum liberum dimiſimus, & ab omni iugo ſervitutis abſolvimus.

TIT. XXIX.

DE PECORIBUS TINTINUM] Clementianus Fortunatus:

Tintinnum rapit alter inops, magis improbus ille Qui jumentorum colla tenere ſoles.

SKELLAM] Sic quinque exemplaria, non ſellam, ut editum erat antea. Tintinnabulum, Alamannis Skel. Tolosanis Esquila. In vita B. Antonii: Unum eorum ſumpta in manibus corda pro excitandis fratribus, ſeillam pulsantem ad ejus ſonicum. Durandus 1. de divin. offic. cap. 4. Note sex eſe genera tintinabulorum quibus in Eccleſia pulſatur; ſquilla, cymbalum &c. Squilla pulſatur in triclinio, id eſt, reſectorio. Aimoīus lib. 3. cap. 81.

RIPARE] Editio Basiliensis: Repaſcere. Alias triپaverie aut meterit. Glōſſ. Rapiro, reſer. Meſſor, Rifiere. Et hodie Germanis Reupſen, gallici Raſſor, vellere eſt.

INFOTOS] Sic veteres quinque. An inde impfenſa Alamannis, Enter noctis. Glōſſ. fructus paſſin.

MILARIO] Sic veteres quinque. Glōſſ. Malarium pomum. Veti, donat. inſtrum. & 2. melior in ipſo loco.

DECORTICAVERIT] Exemplar priuum, ex cervice averit.

CULTILLUM] Noſtris Coulire.

SI QUI ARATRUM] Gallos adinvenisse formam aratri cum rotis testatur Plin. lib. 18. cap. 18.

TESTAVERIT] Sic veteres omnes libri penterunt, qui habet: *Si quis ararum de campo alieno excoſtaverit aut jactaverit aut reſtaverit. Basiliensis: ararum antecortaverit aut jactaverit.*

DESCARGAVERIT] discharge.

SI VERO TANTUM TULERIT] Licet tamen viam transeunti publi nonnihil equo carpare. Leg. 1. Long. De transeun. Leg. Neapol. lib. 3, tit. 58. Jure Saxonico lib. 2. Speculi.

POST ANNUM QUAM FURRIT SIGNATA.] In diplom. Ludovici II. apud Laxium: *Ex parte Austris usque ad medium montis Slavonum Colmica dicta; ubi duabus arboribus signa certa posita sunt. Et in Chronico Laureshamensi, ex donatione Cancronis: De illo rubero ut per Agilofum & suos consortes pro signa incisa. Et paulo post: fucus ipsa incisio arborum in ipsa die facta est, qua vulgo lacus appellatur five divisio. Inde Laye. Saint-Germain-en-Laye.*

STATUAM] Sic veteres septem. Alii *statuam. Nostris Eſtate. Genus majoris reis. Palum. Germ. Staf.*

TREMACULUM] Sic veteres quinque. Alii *Tremaculum, Tremaculum, Trimaclem, Vremalium. Tremill nostris.*

VERTIVOLUM] Sic veteres quinque. Duo *Vertuolum. Al. Verticulum. Nostris Verueil. Genus pectoris tetis; quo cum intravit pectoris, exire non potest.*

BRACHILE] bracelet. Tacitus de moribus Germanorum: *Nec aliis feminis quam viris habitus; parvemque vestitum superioris in manicas non extendunt, nuda brachia ac lacertos.*

SI QUI CASAM] Sic veteres septem. Tacitus de moribus Germanorum: *Ne camentorum quidem apud illos aut regularum usus. Materia ad omnia uiuntur informi.*

TIT. XXXI.

TRUNCAVERIT] Basil. edit. *capolaverit.*

DIGITUM QUO SAGITTATUR] Ribuar. tit. 5, *digitus unde sagittatur.*

SI VERO POLLIX MANCATUS PEPPERERIT] Rib. 5. *Quod si pollix ibidem mancus penderit.*

TIT. XXXII.

CENITUM] Gloss. *oculum erutum habentem. Borgne.*

CONCHAGATUM] Gloss. *sordidatum. Honos auribus, foireux, brenoux.*

VULPICULAM] renard. Greg. Tur. 8. hist. cap. 6. *Multas eis perfidias & perfidias exprouavit, vocans eos sapius vulpes ingeniosas. In vita S. Remigii: Jufit nominari vulpeculam; quod cur ita eum nominari voluerit, qui fraudes & significaciones ipsius animalis cognoscit, satis adveruit.*

LEPOREM] Sidonius: *Cum sint in praetoriis leones, in castris lepores. Eusebius in Chronico: Cornificius poeta a militibus destitutus interiit, quos sepe fugientes galateos lepores appellarat.*

SI QUÆ MULIER] Abest [hic paragraphus in omnibus exemplaribus, præterquam in vetustiori.

QUOD SCUTUM SUUM PROJECISSET] Videndum

Agathias libro secundo. Gallos scuta patria thiroos vocasse scribit Pausanias. Hodie Target. Tacitus de moribus Germanorum: *Scutum reliquissime præcipuum flagitium; nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas; multique superstites bellorum, infamiam laqueo finierunt.*

DELATOREM] Gloss. *mendacem vel latratorum.*

TIT. XXXIV.

VIA LACINA] Sic veteres quatuor. *Alicui viam suam obflare. Lib. 1. hic & tit. 82. leg. Ripuar. Viam contradicere. Tit. 66. leg. Longobard. Vecorin.*

BARONI] Gloss. *Baro, oīp. Tit. 76. leg. Alaman. Si quis mortuus est Baronem. Caesarinus in vita Engelberti Archiepiscopi Coloniensis: Ex Teutonico enim Latinoque compositus, Engelbertus vocabatur, angelicum sonat libertatem. Kero, liberorum barono. Inde Barones homines Regis, sive qui hominum Regi debent.*

TIT. XXXV.

HOMINEM INGENUUM SINE CAUSA LIGABRIT] Tacitus de moribus Germanorum: *Aleam sobrium inter seria exercent, & novissimo jactu de libertate & de corpore contendunt. Viatus voluntariam servitatem adit. Quamvis junior, quamvis robustior, alligari se ac vinciri patitur.*

HOMINEM NOXIUM LIGATUM] Gregorius Turon. de miraculis S. Martini lib. 1. cap. 17, & lib. 4. cap. 16. & cap. 35.

TIT. XXXVI.

RETORTAS] unde sepes continentur. Ribuar. tit. 45. *superiores virginæ, quæ sepes continent firmatam. Et tit. 74. Si quis hominem interiaverit, & infra placitum mortuus fuerit in quadrivio cum retorta in pede. Sic quinque. Vidi. tit. 17, leg. Bajuar. Chron. Calin. lib. 2. cap. 62. Duo nigerrimi spiritus retortas ex agrefibus viibus facientes, cumque per guttur ligantes, in ipsa lacus profunda miserunt. In Chartulario Majoris-Monasterii: & de filiis bosco dedit Monachis quantum eis in omnibus sufficiat. Similiter quoque retortas, & rollones, stimulos quoque & cævillas & hucias & si quid aliud in rurali opere eis necesse fuerit.*

CAMBORTAS] Gloss. *que sepon desuper firmant. Eadem origine fortian quæ Camborium Britannis. Baculum incurvarus in vita B. Notkeri. Walafried. Strabu in vita B. Galli cap. 23. Accipit à fratribus epistolam ad B. Gallum continentem venerandi transiit Columbani. Qui & baculum ipsius, quem vulgo Camboram vocant, per manum Diaconi transmisit. Eckerhardus in vita B. Notkeri: Feſlinat autem aram sancti Galli adientes, Camboram quam sanctus magister Columbanus par Manoaldum Diaconum miserat &c. Cum autem illum baculo sancto.*

HERPICEM] Setvius in Virgil. 1. Georg. *Vimineasque trahit crates. Ad agrorum sc. exequationem, quam rustici herpicem vocant. Herce.*

PER MALUM INGENIUM] Par maiengin.

TIT. XXXVII.

TRIENTI UNO, QUOD EST TERTIA PARS SOLIDI] Sic veteres omnes. Gregor. Turon. de vita

S. Mart. Unum tridentem mercedis iniuriam derulit. Et cap. 19. lib. 1. de gloria Maryram: Quidam alerit tridentem praeficerat. Et de gloria Confess. Invenies unum tridentem, ipsius donum vitium dampnum episitis pauperum comparabat. Et cap. 109. Epis. de hoc tridente vitium comparauit. Idem hinc lib. 1. cap. 13.

LEGEM INTELLAXERIT] Incolentes locum secundum legem se defendere. Tit. 38. s'il se traie & recourt à la loi. seu Moribus Leodiensibus habetur.

OBLALLARE] Marculi formula. Ut causas auditorum adsumendas suorum aliquis licentiam habeat. Ne aliquis per quodlibet ingenium de ipsis rebus cum inquietare voluerit, licentiam habet in vice auditorum suorum ipse vel adlocutus suis ejus causas adsumere etc. Precipientes ergo iubemus ut memoratus Pontifex, aut Abbes, vel Abbatis, seu Ad ecclesias ejus, in vicem auditorum causas ipsius licentiam habeat adsumendi vel obmallandi. Quod alibi respondendi vel obmallandi. Et alibi: Fidelis Deo proprio noster ille ad nostram veniens prefessionem suggestio nobis est quod propter simplicitatem suam causas suas minimus persequi vel hominare possit. Idem clementiam nostram petitis ut illuster vir ille omnes causas suas in vice ipsius tam in pago quam in palatio nostro obmallandum vel prosecendum recipere debere. Quod in præstat per fiduciam eas eidem viuis est commendatur.

TIT. XXXVIII.

MEDISTATEM COMPOSITIONIS] Bafiliensis editio: Medietatem de ipsa leudi componat, & pro alia medietate ipsum quadrupedem homiri donec. Tit. 42. Ribuat. in medietatem Herre geldi suscipiatur.

TIT. XXXIX.

DE VESTIGIO MINANDO] Gregor. Turon. cap. 81. de glor. Confess. Alterius hominis, malitia furis boves abstulerat, qui adprehenso vestigio, inter infusis aqua viarum tramites ad profundas luci voragine perdito.

INTRA TRIBUS NOCTES] Ribuar. 49. Et tertio die in domo cuiuslibet vel in quelibet loco cum inventario.

CONCAMINARRE] Priscianus. Al. Camiaje. Marculf. Concamio de villa: Aliqua loca inter se concamini debent. Et: Concamio de terra aut vinea.

SEQUITUR] sicut sus bestes, Mocib. Bituricens.

PROCLAMAVERIT] In lego familia data à Burchardo Episcopo Wormatiensi: Si quis ex familia S. Petri ad sociam suam legitimam venerit, quicquid in dictam dederit, & hoc ipsa annum & diem non proclamatum possidet, si vir prior moritur, uxor eius totam habeat dictam usque ad finem vita sua. Libro 1. de feud. tit. 27. §. 4.

ADRHAMIRE] Jurare. Nostris Arramis. In instrumento de concordia cum Tebaldo filio Leteru Vindoc. Pro his rebus acquirendis arramivimus bellum in curia Vindocinensi. Al. arramis. Vide Glossarium ad Capitularia.

SECUNDUM LEGEM CULCAVERIT] Sic sepiem exemplaria. Al. collocaverit. Ut tit. 41. inf. &

Tome II.

alibi sepe. Nostri, Adjourner, ou donner jour. Nam solis occasus supra tempora orat. Greg. Turon. 7. hist. cap. 23. Insurgetus tamen ad placidum in confusione Regis Childeberti advenit. & per iridem usque ad occasum solis observavit. Sed cum hic veniret, neque de causa hac ab illo interpellatus fuisset, ad propria redire.

RAS SUAS QUASIERRIT ET INVENIET] Rib. titul. 49. Quid si in domo fuerit, & ei scrinium eum est dominus contradixit, sic habeatur.

ILLO ALIO RECLAMANTE] Inde Reclaim

TIT. XL.

CARRUGAM] Sic quatuor. Al. carruam, chartut. Greg. Turon. 2. miracul. cap. 14. preparatis carruis compositeque plausstro.

WARANIONEM] Sic veteres quatuor. An inde haras? Tit. 12. Leg. Bajauvariorum angargnaco dicitur equus qui in hoste utilis non est.

SPADATUM] calstratum. Equorum plurimi ex isto castanorum, ne aux feminorum uti exigitati cunctantur, aut in subsidio ferociantes prodant binatu dentiore vectores. Ammianus Marcellinus.

AMISSARIUM] Sic veteres ostos. Glossat. qui omni tempore cum equabus est. Ivo Carnotensi. epist. 8. In conventione pacis inter Elsasii potentes & civitates: Equi autem admissarii, quod vulgariter Stroe vocatur, & vinea & segues sub hac pacis conditione perpetuo permaneant. Ribuar. tit. 5. Si ingenitus forent, id est, duodecim equus cum amissario, sed servas cum verre, vel duodecim vaccas cum tauro suratus fuerit. Marculfus: Armeniorum cum ipso amissario caballos tantos. Equus ad statuum dicitur lib. 8. Willig. tit. 4. §. 4. Sic enim veteres libri Estalon.

SI QUI PULEDRUM] Sic quatuor. Al. polestrum, ut in legib. Willigott. lib. 8. poudre ou pouvre. Gloss. Pullus, 600.

TRIBATTERIT] Sic quatuor veteres. Al. trebatterie, debilitaverit. aut percussiverit. In editione Germanica tit. 28. Si quis feminam inserviam gravidae trahat, & ipsa femina fuerit mortua.

TRIAEN COMONAT] Sic exemplaria quatuor. Alia duo: Fiance uno.

ECURTAVERTIT] Sic quinque. Alia: scutaverit. Tit. 4, lib. 8. leg. Willigott. §. 3. Si quis alieni caballi comam turpaverit, aut caudam curaverit.

EXCORTICAVERIT] Sic quinque. Alia duo: excoriaverit. Plenius unum exemplar: Si quis cabellum mortuum sine permisso domini jus excorticaverit.

TIT. XLII.

SUPER SCAMNUM TENSUS] Ad malam mansionem extensus. L. 7. D. deposit. huius. id est. ut tene domum non molitur. Gregor. Turon. histor. 3. cap. 49. Gesta Francorum: Chrammus super scamnum tensus oratio supplicatus est. Aimo lib. 2. cap. 30.

TIT. XLIII.

DE HALLIS] Tit. 69. Ripuar. Gloss. Siccis ramis. lude, Halle de Mars. Et que à Philiberto

Augusto Lutetiae edificatae sunt, *Les Halles*.
Rigord.

IN TRUSTE] Antrutioinem Regis, cui dabatur diploma, cuius formula hæc est. *Rectum est ut qui nobis fidem pollicentur in lesum, nosque tecum auxilio. Et quia ille noster fidelis Domino proprio ventens in palatio nostro una cum armaria sua, in manu nostra tristem & fidelitatem nobis visus est conjurasse, propterea per præsens præceptum decernimus & jubemus ut deinceps memoratus ille in numero anachorionum computetur, & si quis fortasse eum interficere præsumperet, noviter se vergendo suo solidos sexcentos esse culpabilem.* Germanus tres.

CONVIVAM RACIS] Venantius Honorius Clemensianus Fortunatus, Presbyter Italicus, de Conda Domestico :

*Nunc etiam placidi Siegeberi Regis amore Sun: dax a servitius libera dona tuis.
Jussi & egregios inter residere potentes.
Convivam reddens proficiente gradu.
Rex potior reliquis merito meliora parat; &
Et quod magis habet, hoc tua causa docet.*

Gregor. Turon. lib. 7. cap. 16. de Pretextato: *Festum redditum vero suum ad urbem Parisiacam advenit, ac se Guntheramo Regi representavit, exortans ut cauism suam diligenter exquireret. Asserebat enim Regina eum non debere recipi qui fuisset per judicium quadraginta quinque Episcoporum & sacerdotali officio segregatus. Sequitur deinde: E: sic à Rege suscepis, atque convivio ejus adiuvatus, ad urbem suam regressus es. Ut iuste se tueatur Ivo epist. 123. Capitularibus regalibus quod Getavimus ad communionem in Paschali Cutia suscepisset.*

PPOSSESSORES] *Ingenui*, Greg. Turon. 3. de mir. S. Martini cap. 23. *Eran enim ingenui & professionem propriam possidente.*

ROMANUM TRIBUTARIUM] *Gloss. Et Stephanus nominatur qui censum Regi solvit. Nec eum Franci ingenui pendebant tributum.* Turon. lib. 7. cap. 16. In exemplari de donationibus factis Ecclesiæ Salisburgensi: *Tradiditque tributales Romanos ad cundem locum in diversis locis colores centumsedecim.* Tom. 6. Canili pag. 1151. Ibidem: *Dedit qui dicuntur Romanos tributum LXXX. pag. 1152. Alii erant exercitantes.* Ibid.

IN QUADRIVIO] Ausonius:

*Abiecta in crux inhumata glabra jacebat
Tela hominis.*

SINE MANIBUS ET PEDIBUS] Gregor. Turon. hist. lib. 8. cap. 29. *Truncatis manibus auribusque & naribus, variis sunt mortibus interempti.* lib. 10. cap. 15. *Alios manibus, nonnullis auribus naribusque decisis, seditione depresso quiete.* Et lib. 10. cap. 17. *Alios manibus incisis relinquenti, nonnullis auribus, naribusque amputatis, ad ridiculum laxaverunt.* Et cap. 11. 18.

IN PUTEUM] Tur. 7. 23. 373. *Judei cum duobus Christianis ab Injuriosis hominibus interfici. in puteum qui propinquus erat domui ejus projecti sunt. Ado: Comprehensus à Chlodomero cum uxore & filii suis secatur, & in putoemus projectus occulatur.*

TOTA LEUDE SUA COMONPONATUR] Tit. 55. & tit. 7. leg. Angl. & tit. 2. leg. Frison. In Capitulis Caroli Magni in Sylvaco editis: *Si latro ibi occisus fuerit, qui cum occiderit leudem indenon solvit, & nullus illi inde fidam portare presumat. Vetus formula: sic ab ipsis fuit judicatum, ut illam leudem, ut lex erat, solvi debet.*

TIT. XLIV.

IN DOMO SUA ADSALLERIT] Marculfus: *Qualiter vos nullæ movente causâ in via adsallisteritis & graviter litorasetis.*

TIT. XLV.

SI IN CONVIVIO] Parentiale Romanum cap. 15. ex Concilio apud Wermesias.

TIT. XLVI.

DE REIPPO] *Gloss. de frontaliis viduarum. Precium emptionis vidua matrimonii causa.* Tit. 41. leg. Saxon.

TUNGINUS] *Gloss. Judex qui post Comitem est. Degan Sollensis. & in priscis Anglorum legibus, Thegen.*

SCUTUM HABERE DEBET] Tit. 48. *Scutum in ipso mallo habet. Inde apud Ottoneum de gestis Friderici lib. 1, cap. 12. Est autem conjecturam Regum Francorum, que & Teutonum, ut quotiescumque ad sumendam imperii coronam militem ad transalpinandum coegerint, in prædicto campo mansionem faciant. Ibi ligno in alium porrecto scutum suspenditur. Guntherus:*

*Ligno suspenditur aliè
Erecto clypeus. Tum prece regius omnes.
Convocat à dominis feudalia jura tenentes.*

An quod armati in Concilium venirent? Liv. lib. xxi. de Gallis. Tacitus de moribus Germanorum.

TRES NOMINES] Tit. 48. & tit. 56. *Sagittares plus quam tres esse non debent.*

TRES SOLIDOS AQUE PENSANTES] Majores nostri, sicut & nos hodie, uxores sibi emebant solidum & denario. Fredegarius Scholasticus: *Legatos ad Gundebaldum dirigunt petentes ut Chroildem neptem suam ei in conjugium sociandam tradiceret. Quod ille denegare meuerens, & sperans amicitiam cum Chlodoveo intire, eam daturum spopondit. Legatis offerentes, solidum & denario, ut mos erat Francorum, eam partibus Chlodovi spoponanti, placitum ad præfens petentes ut ipsum ad conjugium tradaret Chlodoveo. Marcultus in formulis: N. filius N. puellam ingenuam nomine N. illius filiam per solidum & denarium secundum legem Salicam & antiquam consuetudinem desponfavit. Propterea uxor in potestate vici cedit, nec liberam habet rerum administrationem. Quid & Gallis in usu fuisse testatur Caesar.*

HABERI DEBET] Additur in duobus: *Et tres erunt qui solidos pensare vel probare debent. Quasi libripendes intervenerint.*

CUI REIPPO DEBEATUR] Nec enim debetur ei qui in heredatione defuncti mariti succedit.

POST SEXTUM GENUCULUM] Synod. Agripp. can. 6. Meldens. can. 7. usque ad septimum gradum.

PERVYRASSET] Maximè in causis quæ sub
jucurando finierunt tunc. Can. 8. Syn. Autel.

TIT. L.I.

FORBANNITI] Sic veteres tres. Alia quinque
exemplaria, *Ferdanniti*. In Constitutionibus Ca-
toli Magni: *De thelonies qui jam ante forban-
ni fuerant, nemo collat.* Et alibi: *Quicunque
ab his inane laironem recuperit, maximè autem
illum qui forbannitus fuerit.*

TIT. L.II.

DE SO QUI FIDEM FACTAM] Glossar. Qui *Wa-
dium* alteri dat, & postea persolvore spreverit.
Al. *De fide facta*, sicut Basiliensis editio, quam
cum hac conser. Tit. 59. nec de ulla lege fidem
facere noluerit.

ADMALLARE] Editio Germanica, manuare ad
mallum. Marcius in formula de causis alterius
recipiebatur: *Ed quod propter simplicitatem suam
causas suas minimè possit profsequi vel admallare,
clemens regni nostri petius ut inflistris vir ille
omnes causas suas in vice ipsius tam in pago quam
in palatio nostro admallandum prosequeretur, unde
recipere deberet.*

JUDEX] *Tunginus*. Editio Germanica.

GASACCHIONEM] Al. *Gafachium*. Adversa-
tium causatorem. *Gegenfac. Withefack.*

INDE EUM ADSTRINGAS] In form. Rom. *Inde
ego te ex jure matu consertum voco.*

JUDEX] Duo exemplaria, *Tunginus*.

DEFINITUM ASCENDAT] *La debte monte à neuf
sols.*

ADJACTIVUM] Videnda Notitia de jactivis,
Marcius in formulis: *Dum et illufris vni illi.
Comes palatii nostri testimoniarit quod antedictus
ille placitum suum legibus custodiri uero, et eum ad-
jeffavit, vel sollicitivit, et ipse placitum suum
custodire neglexit. Jeffavit si: et negligens. In for-
mula quam adscipi tit. de Racinburg. infat, &
alibi apud Marcius: *Ut dum ipse tale sacra-
mentum habuit adformatum, et ipsum nullatenus
juravisse, nec ipse nec iuratores sui, sed exinde
jeffivit dimisit.* Et in adnuntiatione Caroli
apud Pislas: *Ei si sacramenta legalia in primo
die Lunæ post Pascha juranda devenerint, aut in
aliis feriis, quando mallum tenebere debuerint, mit-
ret quisque Comes missum suum, qui ipso sacra-
menta auscultet, ne ipse hemines jeffivi invenian-
tur, et ipse sic mallum suum teneat ut Barrigildi.
Et jeffare in Constitutionibus Caroli Magni: *Ut
nullus præsumat hominem ad judicium sine causa
jeffare, nisi judicatum fuerit.***

PER TRES MANNITAS] *Trinundino*, Rom.

PER SINGULAS ADMONITIONES] Pour chacun
desfaus.

RACIBURGIOS] Sic veteres tres Gloss. *Judi-
cices. Keto, Causa, rahcha*. Tit. 57. leg. Ripuar.
& in formulis Salic. Id est venientes pariter illo
mallo ante illum *Comitem* vel reliquos raciburgi-
os. *An Rechburgen?*

DE FORTUNA IPSIUS TOLLANT] Alioquin li-
cuit res adversarii pollidere, donec satisticeret.
Gregor. Turon. 4. 46.

AUT DE VITA COMONAT] Vide prefationem
Burgund. leg. Marcius in formula, Qui se in
servicio alterius obnoriat: *Dum insligante adver-*

*sario, & fragilitate mea prævalente, in casus
graves cecidi, unde mortis periculum incurere
poteram; sed dūm vestra pietas me jam morti
adjudicatum de pecunia vestra redemisti, vel pro
mea culpa res vestras quamplures dedisti, & ego
de rebus meis, unde vestra beneficia rependere de-
buissem, non habeo, id est pro hoc statum meum
vobis vius sum obnoxivus, ita ut ab hoc de vestro
servitio penitus non discedam.*

TIT. L.III.

DE EO QUI GRAFIONEM] *Vetus unum, de
andocemito. Editio Basiliensis: de andocemito.
Sugger. de possession. monast. B. Dionyssi: Ab
oppressione exaltorum regiorum, quos dicunt
Graffiones.*

ADMALLATUM] Additur in duobus exempla-
ribus, vel adjectiu. Aliud exemplar habet:
*Antequam legimè admallatus aut fides ei facta
fuerit. Editio Basiliensis: Antequam eum per le-
gem habeat admallatum aut consecutum quod ei
in mallo fidem fecisset.*

AUT SE REDIMAT] *Editio Basiliensis: Aut
h' regilidum suum redimatur.*

TIT. L.IV.

DE RE PRESTATA] Al. *de prestatia. Du presti.*
SOLUM COLLOCT] *Gregorius Turonensis lib.
7. cap. 23. Injuriös ad placitum in conspectu
Regis Childeberti advenit, et per iridum usque
occasum solis observavit.*

SUPER ILLOS &c.] Unde & moribus Am-
bianenium multam nico inferunt qui ad diem
non solverunt.

TIT. L.V.

DE ANEO] *Gloss. de caldario. Gloss. xxiij.*
*Olla, zneum, milium. Gregor. Turon. 8.
hitor. c. 6. Conspicio eminus aneum super ignem
positum fervore vehementer. In formula conse-
crationis ejusmodi aqua: Ut si hic homo pro hac
repudiationis causa, furto videlicet, vel homici-
dio, aut adulterio, vel luxurie, aut pro qual-
ibet causa culpa modo ad praesens manum suam
in hanc aquam igne serventem miserit. Unde in
confuet. Nort. se purger par eau & par igne.
la leg. Wiligott. Examen caldarie. Et commu-
nis apud nos loquitur: *Se mettrois la main au
feu.**

AD ANNUM] *Gloss. interlinearis, id est, ad
judicium. Amonius lib. 5. cap. 34. Art. 39. Jur.
Sax. Vel in aquam bullientem brachium usque ad
cubuum imponant.*

TIT. L.VI.

SACIBARONEM] *Gloss. dicuntur quasi Senato-
res. Al. Sacibarones, homines de ley ou de cau-
ses. Artic. 85. Confuet. Hanno. Senatorum urbis
Arveni meminist Gregor. Turonen. de glo.
Confess. cap. 5. 42. 65. & 206. Senatorum
Bituricensium lib. 1. c. 31. Turonenium lib. 2.
c. 26. historias. In Synodo Aquitgranensis: Sena-
tore universi regni Francorum perfidere se accla-
maverunt.*

**ID EST PLEBS QUÆ AD UNUM MALLUM CON-
VENIRE SOLET**] *Facitus de moribus Germano-
rum: Eliguntur in istud concilii & Principes
qui jura per pagos ricosque reddunt. Concili*

singulis ex plebe Comites, confilium simul & autoritas, adjunt.

TIT. LVII.

TUMULUM] Gloss. Tumbam. Jornandes in histor. Gotthor. Notisque secreto cadaver est terra reconditum, cuius coopercula primùm auro, secundū argento, tertiū ferri rigore communiantur.

ARISTATONEM] Pag. 687, tit. 17. suprà: Pallio cadavera tegebantur. Apulejus i. Floridor.

MANDUALEM] Gloss. Cancel: n̄ qui desuper tumulum flat. Einhardus lib. 1. de translacione beatorum Martyrum Marcellini & Petri: Sacra beatorum Martyrum corpora notio recondita in absida basilica locavimus, & sicne in Francia mos est, superposito ligneo culmine luceis ac ferris galliis ornandi gratia conteximus, apponentes altare, ac duo Vexilla Dominicæ Passionis, qua in via ferebrum praecedere solebant, hinc atque hinc erigentes, locum illum divinis officiis celebrandis apum facere curavimus.

SELAVI] Alemannis columella seula aicitur. Eccl. tit. 7. leg. Baivar. ful. Inde Hermul. Mercurii columna.

PONTICULUS] In vita beati Evernari: Post exequias accuratori sepulturæ cohonestantes dimidio clypeo corpori ejus superposito, & altera clypei pars ei superposita. In epistola Theodulphi Aurelianensis, & can. 9. Synodi Meldensis: Tumuli qui apparent profundius in terram mittantur, & pavimento desuper safo, nullo tumulorum vestigio apparente &c. Einardus suprà pag. 687. tit. 17. In Gloss. Lipsi: Slapigrati, sepulchro.

CORPUS SAN SEPULTUM] Nam vestrum sepeliebant cum ornamentis. Gregor. Turonen. lib. 6. cap. ult. Ablutumque vestimentis melioribus induit. Amalarus lib. 4. c. 41. Idem Gregor. lib. 8. cap. 21. Sepulta est cum grandibus ornamentis & multo auro. Pauld post: Detexerunt sepulchrum, tollentes & auferentes omnia ornamenta corporis defuncti quæ reperire potuerunt. Idem alibi: Exinde: sicutus atque abluitus in Ecclesiam defertur. Et: Adiutus quedam matrona, quæ abluit dignis vestiti & vestimentis.

WARGUS] hoc est, dejectus & expulsus. Sic vet. Gloss. & tit. 87. leg. Ripuari. Vagus & pro-sagus super terram, ut habetur cap. 4. Genesis. Inde apud Sidonium lib. 6. ep. 3. Vargus, Bandouiller.

IN MODUM BASILICE] Gregor. Turonen. de glor. Martyr. Basilicam super tumulum Sancti magnum edificavit. Et 1. histor. cap. 14. Idem de glor. Confess. cap. 51 & 105.

FACTUM] Sic veteres quinque.

QUICUNQUE HOSPITALITATEM DEDERIT] ~~et~~ apud Plutarch. in Cicetone. Alioquin quemcunque mortalium arcere tecto nefas habebant majores nostri. Cæsar lib. 6. Tacitus de moribus Germanorum.

TIT. LVIII.

DE INCENDIO VEL EXPOLIATIONE ECCLESIAE] Hec Capitula Dominus Ludovicus Imp. anno imperii sui quinto cum universo cœtu populi in Aquitani palatio promulgavit, atque Legi Salicæ addere præcepit. Ipsiisque postea cùm in Theodonis villa generali consentaneum habuisset, ulce-

rius Capitula appellanda esse prohibuit, sed ut Lex tantum diceretur voluit.

VEL UBI RELIQUE] Gregor. Turon. 2. mirac. cap. 40.

DE ALTARI] 1. q. 3. c. Quæsum. Et c. Grayem. de excessi. Prælat.

SI QVIS DIACONEM] Ita in omnibus.

TIT. LIX.

IN XL. NOCTES] In formula relationis cum judicio: Sed postea taliter in jam dicto loco ipse illi judicialium fuit ut in noctes quadragesima apud homines xxxvi. manu sua trigesima septima in Ecclesia illa, in loco nuncupante illo, conjurare debeat.

REX EXTRA SERMONEM SUUM EUM ESSERE DEDUCET] Extra mundeburdem. Marculfus in formula de mundeburde Regis: Sub sermone, inquit, nostro & mundeburde quietus residet. Et alibi: sub sermone tuitionis nostræ & si sumus receperisse.

PER LEGEM SE EDULCIRE] Veteres quinque, per legem se edicare noluerunt.

ET QUICUNQUE EI PANEM DEDERIT] Cæsar 6. de bell. Gal. Sacrificiis interdicuntur. Hæc panæ est apud eos gravissima. Quibus ita interdictum est, in numero impiorum ac sceleratorum habentur, ab illis omnes decedunt, adiunguntur eorum sermonem defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his peccantibus jus reditum, neque honoris ulius communicatur.

TIT. LX.

DE RACINBURGIIS] Gloss. Ketonis: Cæsa-rahha. In formula cautionis de infrastructis Contigi quod cellarum vel spicarium vestrum infregi, & exinde annonam vel aliam raupam in solidos canum furavi, dum & vos & advocatus ejus exinde ante illum Comitem interpellare fecisti. & ego hanc causam nullatenus potui denegare, sic ab ipsis Racinburgiis judicatum, ut per vadum meum eam contra voi, hoc est, compонere vel satisfacere debeam &c. Sed dum ipsos solidos minimè habui unde transsolvere debeam, si mihi apificavit, ut trachium in collum posui, & per comam capitis mei coram presentibus hominibus tradere feci, in ea ratione ut interim quod ipsos solidos vestros reddere potuero. Et servum vestrum & opera qualcumque vos vel juniores vestri injunxeritis, facere & adimplere debeam; & si exinde negligens vel jactivus appetuero, spondeo me contra vos, ut talem disiplinam supra dorum meum facere jubatis quam super reliquos servos vestros.

EGO VOS TANGANO] Adjuro, interculo. Ribuar. tit. 30. Et sine tangano loquatur & dicit: Ego ignoro utrum servus meus culp. an innocens de hoc extiterit. Et tit. 60. Tabularium interpellatum in judicio non tangane, & nec alij accia requiratur, & sacramenta atque tangano conjuventi. In sedere Ludovici & Caroli apud Nitardum, plaid. Thing. Gloss. vetus: placutum, plair, vel gedinge; placitare, Dingen. Gerim. dangen, accusare dicitur.

LEGEM JUDICETIS] Inde Jugement de loy. Hammonef. mor. cap. 17. & Mont. cap. 3. & 15.

CONTRA UNUMQUAMQUB] Amendé de sol
appel. Ut Ribuar. rit. 57.

TIT. LXI.

IN DURPILIO] In liminari sive vestibulo. Mar-
culfus: Et per durpillum & festucam fibi foras
exitum alienum vel spoliatum in omnibus esse
dixit. In vita S. Eugendi: Claustram forissimam
superfluoſſimi templa, quod Gallica lingua
mandor, id est, ferrei hostili.

DE ILA TERRA] Unde moribus nostris,
Mettre en sa main le gazon de l'héritage. In no-
titia traditionis: Qualiter veniens il. die illo in
villa illa ante bonos homines per hostium & ex-
actoria seu terram vel herbam homini illi nomine
illi & coniugi sue ill. rem illam visus fuit tra-
didisse, non in fraude, sed in publico, & per
meam fistucam de jam dicta re illa exuum feciſſe.
Et alibi: Per terram & per herbam seu per hos-
tium visus fuit tradidisse. In formula traditorie
de terra: Missus ipsius semina ille ipsi missa mo-
naſterii nomine illi per ipsum hostium de ipſa
caja per terram vel herbam, ſicut lex eſt, ad
partem Sancti illius viſus eſt tradidisse, & per
ſuam fistucam ipſum miſſam vel ipſam ſemīam
de ipſis rebus ſe exutus ex omnibus eſte dixiſe.

ULTRA SCAPULAS IACTARE] Inde, Riche par
deſſus l'epaule.

CAMISA] Al. Camisia. Guitbert. de bello fa-
cto lib. 3. Adoptionis autem galis pro genitū con-
ſuetudine dicitur ſuiff modus. Intra lineam inter-
rulam, quam nos camisiam vocamus, nudum in-
trare eum faciens, fibi adſtrinxit. Ad hæc omnia
oculo libato firmavit.

DISCINCTUS ET DISCALCATUS] Dſcincte &
ſans houzeaux. Attic. 72. Confuet. Borbon. &
cap. 20. Alvernia attic. 4. Marchiz 64. Inde
rendre & donner la ceinture. Et laiſſer les hou-
zeaux. Videatur quæſt. 46. Drufi.

TIT. LXII.

ALODE] In epif. Joan. PP. VIII. Proprietates
Bofonis & Engelrudis, quas vos alodium dicuſiſ,
ſilabus eorum heredibus refiuiuſi. Marculfus:
Terra paterni. Avitaria. tit. 58. leg. Ripuario-
rum. Biens papaux & avuins Walconibus. Di-
citur tamen & de conquisito, ut notavi in Glos-
ſario ad Capitularia.

ET FILIOS NON DIMISERIT] Filix enim Patri
in alode non ſuccedebant, niſi aliter caviſſet.
Marculfus in formula que extat apud Doctorem
meum Observat. 8. Ianominatus Auctor de fo-
rmulis Salicis: Dulcissima filia mea, dum cogni-
tum eſt qualiter ſecundum Legem Salicam in
portione paterna cum fratribus tuis filiis meis
minime potes accedere. Sed nec in lege familie
quam Burchardus Wormatiensis Epifopus iſcri-
bit: Si ex familia, inquit, vir aliquis & uxor
eius obierint, & filium cum filia reliquerint,
filius hereditatem ſervilis terre recipiat, filia
autem veſtimenta matris & pecuniam operam
recipiat.

QUICUNQUE PROXIMORES] Vetus formula,
Ut in locum filiarum nepotes iſtituantur ab
avo: Dulcissimis nepotibus meis S. Dum peccatis
meis facientibus genitrix veſtra filia mea, quod
non optaveram, tempore natura ſue completo ab
haec luce deceſſit, ego verò penſans confanguinitateſ

cauſam, dum & pro Lege cum ceteris filiis meis
avunculis veſtris in alode mea minimè accedere
potueratis, id eſt per hanc epiftulam vos dulcissimi
nepotes mei volo ut in adele mea poſt meum di-
ceſſum, ſi mihi ſuperflites fueritis, &c.

DE TERRA VERO SALICA] In donatione Ca-
roli Magni Eccleſie Tigurinæ: Aique inſper in
Honica duos manjos & dimidium preter Salicam
terram de noſtra propria manu in ſum ma-
num ut iuſtum eſt percepit. Id eſt, terra quæ hoſ-
tibus devictis Regi militibusve Salis forte obti-
git. Gregor. Turonens. histor. 27. Aimoin. 1.
12. Thorom. 678. Hincmarus in vita beati
Remigii. Unde & decima Salica in defiſcriptione
hubarum ad curiam Furde pertinentium, apud
Marq. Freherum vit. doct. Et Salica domus in
Polyplico ſancti Galli, tam marchis quam adi-
ſciis (excepto domo Salicæ) curtilibus terris &c.
anno xxxv. Hudouvi piſſimi Regis. Nam agri
ex hote capti partim in publico, vel Principi,
partim veteri poſſessori relinquebantur, partim
militibus & veteranis in premia aliſtabantur.
Procop. 1. de bello Wandalico: Gizerichus deinde
ſi quid inter Afros boni ſucrat, aut agri, aut re-
rum aliarum, omne inter filios diuſiſit Honori-
chum & Genzonem. Nam Theodanus oīnibus ju-
nior jam deſcererat ſine liberis. Ceteroſ item agros
optimum Africa à dominis ereptis Wandaliſ diſtri-
buuit, qui adhuc hodie nō poteſt audiri namq[ue] Malè
interpres Latinus. Unde in edicto Hunnenici
apud Vickorem Epifopum Uticens. lib. iii. Sor-
tes Vendilorum. Et lib. 10. leg. Wiſigoth. tit. 2.
Sortes Gothicæ & Romane. Sidonius lib. 7. ep. 6.
Limes Gothice ſorii. Videantur leg. Burgund.
& Cagliodorus.

**NULLA PORTIO HEREDITATIS MULIERI VE-
NIAT**] Carol. IV. de vita ſua: Eodem anno
ebiſt Carolus Francorum Rex, reliſt uxore pre-
gnante, que filiam paperit. Et cum de conſuetu-
dine regni filia non ſuccedat, proiectus eſt Phi-
lippus filius ſoceri mei in Regem Francia, quia
propinquior erat heres in linea masculina. Alber-
tus Argentia. in Chronico: Cum Francia à nullo
haberi dicatur in feudum, quamvis eſt contra nul-
lus per femininam lineam ſucceſſiſſe dicatur. Ve-
tus Chronicon: Obeunt inhumatoque Carolo
Pulchro, orta eſt quæſtio non modica quis in
regno de ipſis progenie proximior exiſteret ad
ſuccendandum &c. Tandem opinionibus & alter-
cationibus ſopiti, per Principes & regni ſa-
piences conculſum fuit & unanimiter determina-
tum quod regnum, eſt quod de conſuetudine &
ſtatutis ejusdem in genus femineum deſcendere non
valebat, Comiti de Valeſo Philippo pertinere de-
bebat. Bald. ad l. 1. D. de Senarot. Et ad tit. de
feudo Marchie. Petr. Jacobus tit. de cauſis ex
quibus Vaſall. Froiffard. volum. 1. c. 4. Garibay
lib. 26. hiſt. Hiſt. cap. 16. Et ſancte jure antiquo
feudorum filiae a ſucceſſione feudi removentur,
quia femine neque ſaidam levare neque pugnam
facere poſſunt. lib. 1. de feud. tit. 1.

TIT. LXIII.

DE SO QUI SE DE PARENTILA] id eſt, de eju-
ratione cognationis.

FUSTES

FUSTES ALNINOS SUPER CAPUT SUUM FRANGAT] An inde fultis frâctis in funere Regum nostrorum? Et Rompe le fust ou festu avec quelqu'un. Sicut contrâ moribus nostris, Livrement de fust. In vet. instrument. Unde ejusmodi auro-ramentum prius ibidem in Capitulo quodam fuste, ut moris est, fecit, & postea eundem fustum super altare posuit. Ex alibi: Ex quo molendino dum super altare donationem quodam fuste, ut moris est, faceret. Item: Postea hoc magis monasterium in Capitulo nostro, quodam fuste qui apud nos nomine ejus inscriptio in esclavonum servatur, præsenz Domino Abbe Alberto fecit guerpitionem.

DE TOTA EORUM SE RATIONE] De toute leur race.

TIT. LXV.

MEDIEATATEM PARENTES] Nam universa domus recipiebat satisfactionem. Tacit. de moribus Germanorum: Suos enim opprimenti quisque & circumveniri non patitur. Cesar.

TIT. LXVII.

HEREBURGII] Equestribus Herege, Helveticis Herberger. An inde Hurebez?

STRIA HOMINEM COMEDERIT] *Amphyas*. *Striga* malefica. Plaut. Pseudolo. *Strigibus vivis*, con vivis intestina qua exedant. Vid. tit. de homicidiis servor. lib. 1. Leg. Langobardorum. Genichiales Hincmaro dicuntur, *Genoches* Biturigenibus.

TIT. LXXIX.

DE BARGO] *Ramo*. Tacit. de morib. Germ. *Proditores trans fugas arboribus suspendunt*. Inventio in Glos. Saxon. antiquiss. *Baar*, *færetum*. Inde fortassis *Bargina*.

UTI INCROCATOR] Inde *Pendre au croc*.

QUOD INIMICUS] *Duellio*. Mos Francis solitus Aimon. s. 13.

VIVUM HOMINEM] In quæstionibus adhibendis more Francico, reus revinctis post tergum manibus, suspensus ad arborem dependebat. Gregor. Turon. lib. 5. histor. cap. 49.

TIT. LXXI.

DE TERRA CONDEMNATA] *Torus* hic titulus abest in omnibus exemplaribus. *Edificiorum condemnatorum sit mentio Speculo Saxon. libr. 3, tit. 1.*

FRANCISCI PITHÆI GLOSSARIUM AD LIBROS CAPITULARIUM.

*Nunc prodit multò auctius & emendatius ex autographo ejusdem
Pithæi.*

ABS 15] V. 117. Canone 31. Synodi Cathaginensis tertia. Veteres Glosa: *Absida*, sedes Episcoporum. B. Augustinus Albina: *Ad nostra subcellia relata turbâ redieram*. Et paulo post: *Dicebam ego quibus poteram, qui ad nos in absidem honoratores & graviores ascenderent*. Idem Maximino Episcopo Donatistæ: *Transit honor hujus seculi, transit ambitio*. In futuro Christi iudicio nec absidem gradate, nec cathedra velate, nec sanctimonialium occursanum aique cantantium greges adhibebuntur ad defensionem. Evodius lib. 1. de miraculis B. Stephani cap. 3. Et lib. 2. cap. 1. Paulinus ad Severum: *In qua æquæ absidem factam indicavit*. Sed de hoc, absidam aut absidem magis dicere debuerim, tu videris; ego nescire me facio, quia hoc verbi genus nec legisse reminiscor. Sic veteres. Istor. 15. orig. cap. 8. Hincmarus Rhemensis de gestis habitu pro diuertio Thierberge: *Ei sacri Canones jubent ut penitentes tempore quo penitentiam perirent, imposuerant manuum & cilicium super*

Tome II.

capita à Sacerdote, sicut ubique vulgatum est, ante absidam occipient, quod unusquisque publice penitens ab Episcopo suo, de cuius parochia est, debet suscipere.

ACTOR DOMINICUS] IV. 44. *actor rei dominice*, Rationalis. I. II. C. Th. de jurisdictione. omn. Judic. I. 4. de conlatione fundor. patrim. Significatur & actionis nomine quodlibet officium. Victor perfec. African. 2. Justinian. pragmat. Gregor. Turon. 4. histor. Franc. cap. 36. Ec de gloria Martyr. 2. 16. Marculfus: *Ideæ affitionem comitatús, ducatus, patriciarús, in pago ill. quam antecessor tuus ill. videtur egisse, ubi agendum regendumque commisimus.*

ACUPITILE] I. 75. Phrygium opus. Istor. 9: origin cap. 19. Servius in illud Virgil. *Ei phrygiæ Acanio chlamydem*.

ADNUNCIATIO] Append. II. 9. Sic *Adnuntiatio Karoli & nepos eius Lotharii apud S. Quintinum Ec. Volumus vos scire quod fecit noster convenitus*. Et alibi: *Adnuntiatio Karoli apud*

Y

Piftas. Item : Adnuntiatio Ludovici Regis apud Confluentem.

ADRHAMIRE SACRAMENTA] III. 58. IV. 28. jurare. Arramir Francis.

*Molt les oyffez arramir,
Serment faire & soy plevir
Que par morir ne t'y falleron.
Tel fra comm'il sera feront.*

ADRHAMIRE se] III. 58. IV. 29. Marcusfus: Veniens ante nos homo ille ibi in palatio nostro, placitum suum legibus custodire quod habeat apud hominem nomine illò, quod ipse vel per suam filiacum ante nos ius fuit adhuc misse. Sed nuncupatus ille nec ad placitum suum venit, nec ipsum sacramentum juravit.

ADVENIE] III. 18. Aubains. Albani. Nam Scotti vagi. Vide, Scotorum hospitalia. Sic à Selavis Esclaves. In vita Bonifacii Moguntini : Ut à Selavis Christianorum terras habitantibus tributum exigatur, ne sibi proprium vindicent quod colunt. In diplomate Hlotharii & Hludowici ad petitionem Elstadii Episcopi Parisiensis : Nec de liberis hominibus Albanisque ac colonis in supradicta terra communanib[us] aliquem censum vel aliquas retributions accipere.

ADVOCATI] IV. 3. Advoçet. Defensores sive procedores. Ex Canone 99. Africane Synodi post consulatu Stiliconis inducta est advocatorum defensio pro causis Ecclesie. Vide privilegium quod monasterio Uttenburhanco concilii Karolus Magnus apud Burchium. In Edicto Caroliacensi Karoli Calvi anni 400. Et ipse sic mallum suum teneat ut barigildi ejus & advocati, qui in aliis comitatibus rationes habent, ad suum mallum occurrere possint. Chronicus Besuense : Anno octavo regni sui Clotharius Rex defensorem & advocationem Gongulfum virum illustrem monasterio Besvensi instituit. Quod ejus litteræ indicant. Petuit à nobis ut illius vir Genguis omnes causas ipsius monasterii ad prefigendum & redintegrandum debere recipere.

AGENDA] V. 55. VI. 406. Synodus Karthaginensis secunda cap. ix. Agenda mortuorum in lectionario B. Hieronymi. Agenzia i. spectu vel matutina in regula B. Benedicti. Beda in vita Augustini: Per omne sabbatum à Presbyteris loci illius agendæ eorum solenniter celebrentur.

AGGERES LIGERTIS] IV. 10. Turcis & levées de Loire. Gloss. Agger x p[er]petra, via publica. Hieronymus in chronicō: Propter inundationem ageret construxit.

ALODE] I. 126. Gallicum vocabulum. Plin. 11. 37. Sueton. in Julio cap. 24. Res mancipi Sigeberto dicitur. Cap. 25. lib. 3. hic. Can. 42. Synodi Meldensis. Karolus in Capitalis quae constituta sunt apud Suethonias anno 833. Et postea in alodem data sunt, ut describantur quæ sunt, & à quo vel à quibus in proprietatem data sunt. Et in adnuntiacione Hludowici Regis: Et illorum alodes de hereditate Er de conquisiū, & quod de donatione nostri Senioris haberunt. Ibidem: Ut Missi nostri his qui firmatatem fecerant, alodes illorum quos de hereditate & de tali conquisiū

qui de nostra donatione non venit &c. Hereditas Reginoni: Ut perderent ingenuitatem & hereditatem. Ado: Baptizatis Saxonibus, ex ingenuitate & alode firmatas roborata. Flodoardus ex Hinematu: Cupiens cavere ne census ipse deparet, & villa in aloden reveretur, & ecclesiastica mancipia in servos & ancillas disperitantur.

ARMENIOPUS] VII. 356. arm[en]cas: Armenopulo.

ANMO] I. 82. Pulpitum. Beatus Cyptian. epist. 23. & veteri interpr. can. 25. Synodi Laudicensi. Epiphanius Tripartita x. cap. iv. Episcopus vero Europio sub altare jacente, nimioque reperto timore, residens super ambonem, ubi solebat prius facere consuetum sermonem. Soletat v. l. cap. v. sed nos v. v. ambo, 1900. *ad eum reges invito, regem v. ita obediens. Zonaray in Anatol. si in eis omnia et res suae laudes eis. Eulathio in Odiss. ipso regis, & uera regis eis. i. eis. Benedictus cunctis Episcopis in Caroligloriori Regis regno mortantibus: Ut in divinis celebrandis mysteriis, more Subdiaconorum, sacras letiones, concedens ambonem, populis nuntiare.*

ANGELORUM NOMINA] I. 16. contra Adebetum & Clementem. In Synodo Romana sub Zathonia Papa, que refertur in vita Bonifacii: Cumque per ordinem legeretur, persenuit ad locum ubi ait: Precor vos & conjuro vos & jupitero me ad v[er]e Ur[an]o, angeli Raguel, angeli Tubal, & Michael, angelis Admeti, angeli Iubuti, angeli Salvoch, angeli S[m]ichel. Domini vero hac oratione parilega usque a fine rem perfida suscepit &c. Quid alius agendum est nisi ut omnia quæ coram nobis lecta sunt igne concrementur? Odo enim nomina Angelorum quæ in sua oratione Adebertus invocavit, non Angelorum, præter Michaelis, sed magis Dæmonum nomina sunt &c. Non autem, ut à vestro sancto apostolato docemur, & doctrina traditæ auditorias, non plus quam irrum Angelorum nomina agnoscimus, id est, Michael, Gabriel, Raphael.

ANNONA] I. 112. 114. Gregorius Turon. 3. de virtut. B. Martinus cap. 3. Accepit annona ad molam i. adit, impositoque ritico, molam manu vertere caput. Att. 59. Speculi Saxonum: Qui prius annona molendino presentaverit, prius molere debet.

AQUA FRVENTIS AUT FRIGIDE JUDICUM] IV. 13. Additione IV. 11. Leg. Fruct. tit. 3. Burchardus in lege quam dedit familie. Hincmarus pro Lothario: Hoc examinandus judicio configatus in aquam dimittitur, & aut purgatus statim judicio arbitrorum absolvitur, aut usque ad purgationem configatus judicio examinatur. Idem Hincmarus contra Hinemarum Laudensem: Prefati homines quia non libere condicione sunt, aut cum aqua frigida, aut cum aqua calida, inde ad judicium Dei extinent. Cujus ritus & aliorum ejusmodi & precum concipiendum formule variae pro cuiuscunque regionis more edicta sunt. Quæ sequuntur, extant in ordine Dunstani, Dorobertensis Ecclesie Archiepiscopi, ex bibliotheca illustris Ecclesie Parisiensis & mea.

[In hoc loco Franciscus Pithœus edit
dit formulas precum quibus uti solebant
adiqui in judicio Dei. Nos illas heic omi-
simus, quia editæ sunt suprà inter Formu-
las Exorcismorum Tit. III. IV. & V.]

ARMA] III. 22. VI. 90. Can. 17. Synodi Mo-
guntiae : Lairis verdi qui apud nos sunt arma por-
tare non præjudicemus, quia antiquus mos est &
ad nos usque pervenit. Can. 8. Synodi Salegunt.
Decretum est etiam ut nemo gladium in Eccle-
siam portet, regali tantum excepto.

AUCTORITAS] I. 81. Videnda quæ ex Synodi
Rhemensi & Toletano referunt Butchardus lib. 2.
Collectarii Canonum & Ivo parte 6. Decreti.

B

BALATIONES] VI. 196. Can. 62. Synodi sexta
in Frullo. Can. 80. Synodi Brach. & Synodi Roin.
sub Lothario & Ludovico cap. 35. U: Sacerdo-
tes admonent viros & mulieres qui festis die-
bus ad Ecclesiam conveniunt, ne balando &
turpia verba decanuanto choros teneant &
ducant. Nobis Baly. Apud Vopiscum Ballistica.
Gloss. *sunt*, ballo. Meminit & Atheneus
vñ sicut.

BANNUS DOMINICUS] III. 63. IV. 1. VII. 22.
31. 32. Bannus regius lib. 2. Speculi Saxonici
art. 6: id est multa quæ est sexaginta solidorum.
Inde consuetudinibus nostris majores multa so-
lidis sexaginta frequentius taxantur. Bannus fran-
cicus in editio Karoli regis Carissimæ de mo-
nens.

**ANNONAM SUPER BANNUM DOMINICUM RA-
PERE**] III. 66. Abbo: Quid si is locus interdicit
vestro & ut solemniter dicamus, vestro banno
jure teneatur adfricatu.

**PROPRIETAS SIVE POSSESSIO IN BANNUM
MISSA**] III. 45. IV. 24. Hincmarus Karolo
Regi: Quicquid de rebus & facultatibus ecclie-
sticis fibi in episcopali ordinatione munere
Spiritus sancti ad gubernandum & dispensan-
dum commissis accepereat, iustione vestra per
Vicemcomitem illius pagi in bannum, quod in lin-
gua Latina proscriptio confiscando vocatur, est
missum.

BANIRI] III. 40. Marculfus: Idec jubemus
ut omnes pagenses vestros tam Francos quidam Ro-
manos bannire & locis congruis per civitates,
vicos, & castella congregare faciat. Fredega-
rius scholasticus, sive continuator Gregorii Turo-
ensis: Exercitum in auxilium Sisenandi, totum
regnum Burgundie bannire precepit.

**BAPTIZANTUR DE QUIBUS DUBIUM EST UTRUM
BAPTIZATI**] VI. 184. In epistola Gregorii Papæ
ad Bonifacium Moguntinum: Baptizantur à
Paganis baptizati. VII. 401. in altera epistola
Gregorii Papæ ad cundem Bonifacium. Vi-
deatur epist. Zacharie Papæ in vita ejusdem
Bonifaci.

BASTONICUM.] VI. 97. Arctissima custodia.

BATTERE] I. 75. battre. In admonitione Ka-
roli Pictis: Et de manopere in scuris battere no-
luit. Repperio in Glossario: Battuum, *verbis*
Battut, *verbis* Quomodo scribendum vide-

Tome II.

tur apud Suetonium. Sic *Battuallia* quæ vulgo
battuallia, exercitationes militum vel gladiatorum
Adianantio Martyrio. Inde *Battaille*.

BAUGA] Append II. 5. *Armilla*. VI. 223.
Bogen quidem Alamannis arcus.

BENEFICIUM] I. 157. In vita sancti Gothardi
Episcopi Hildesheimensis: Institutum monasticum
præclarum illic proficit usque ad dissensionem qua
exitus inter Ludovicum Caroli magni filium &
liberos ejus. Ed enim tempestas complures spo-
liabantur Ecclesia, monasteria vastabantur,
aque in his etiam Altahense, cuius possessiones
à fidelibus ei collatae militantisibus, pro voluntate
eorum qui sic debacabantur, beneficiti imo verdi
maleficis nomine auribabantur. In vita beati
Guiberti contendoris cap. x. aquid Sutium tom. 3.
Guibertus apud Cælarem accusatur quod Gem-
melaus regalem scilicet, majoribus ipsius munici-
pienti imperiali loco beneficii attributum, in
partem proprietatis sua usurpaverit, & injussu
Regis, fundato ibi canobio, in forcem ecclesiasticae
juris iustè transfuderu. Quod fieri nullo modo
lex publica finit.

BENEFICIARIO JURI] In Capitulis Regis Kar-
oli VI. In diplomate Karoli Calvi Imp. Kal.
Oct. Indict. VIII. in pago Andegavensi apud Flo-
doard. lib. 3. hilt. Rhem. cap. 4. Proinde noverit
omnium fidelium Dei ac nostrorum solerter quia
res ex episcopatu Rhemensi, quas magna necessi-
tate, & per omnia invita, dum à paxiore sancta
sedes illa vacaret, fidelibus nostris ad tempus.
unde quoddam temporale solatium in nostro ha-
berent servitio, commendarimus, electo & ordi-
nato munere sancti Spiritus per Dei & nostram
dispositionem in eadem sancta sede Hincmaro
Archiepiscopo, hoc nostra auctoritas precepit,
cum integritate quicquid exinde nos fidelibus nos-
tris beneficiavimus, praesentaliter refutuimus. Ibi-
dem: Quicquid ex eodem episcopatu, quando de
manu Falconis illud recepimus, alicui prelio
beneficio conceperimus. Nollem virum multe lectionis
ex interpretatione Gallica alienis à sensu ver-
bis hoc idem diplomata retulisse.

BLASPHEMARE] III. 12. Blasphemæ de faux ju-
gement.

BREVE] III. 81. brevis App. II. 9. Can. 4.
Synodi Meldensis Glossar. *verbis*, pittacium,
brevis. Anna Alexiad. § 14. *verbis* ad pittacum, *verbis*
apulium, *verbis* rati & *verbis* oīz nōz, in *verbis* ar-
geoperu & in *verbis* rati *verbis* apulium. Cap. 32.
Reg. B. Benedicti. Inde brevet & Brief.

BRUNIA] III. 14. VI. 223. Addit. IV. 94.
Lorica. Nobis Brunie. Ut omnis homo de duode-
cim manib[us] bruniam habeat. Inde feuda lorice
quæ Normannis siefs de hauberi. Sicut scuta-
gium, id est servitium scuti, Anglis. Invenio tam
men veterisiori Saxonum lingua Brynn galeam
significare.

BUCCELLA] VI. 194. Can. 40. Synodi Ma-
tisconensis. *verbis* Joan. 10. Concil. Tol. 16.
can. 6. Tertullianus de monogamia cap. xi. Et
illi plant sic dabunt viros & uxores quomodo
bucellas. Evodius de miraculis beati Stephanii:
Megetis bucellam omnī die in oleo sanctificato
tinctam prius accipiebat. & sic exteris cibis ju-
mebat. Bernoldus Presbyter Constantiensis ut
Y 2

expositione ordinis Romani conqueritur in quibusdam Ecclesiæ oblatas panis, que priscæ Ecclesiæ confutudine ad usum sacrificiū à populo fideli ad mensam Domini offerabantur, ad imaginem nummorum & ad tenuissimam quandam & levissimam formam à veti panis specie alienam fuisse redactas. Honorius lib. 1. Geminæ animæ: *Et quia populo non communicante non erat necesse panem tam magnum fieri, statum est in modum denarii formari.*

BUTTICULARIUS] Append. III. 6. Glossar. *Buttæ*, Cupella. *Buttæ*, Cupa. *Gloss.* Germanianum: *Cupa*, Vagna, *Buttæ myda*, & *Buttæ mada*. Erin instrumentum veteri apud Doctorem meum: *butta*, butticellæ. Inde *Coupe*, *Boueille*, *Cuve*, *Bagoire*, *Boite de vin*.

C

CAMPUS] II. 46. In diplomate Roberti Regis: *Legem duelli, quod vulgo dicitur campus.* Mons Francis solitus armis impacta dilucet. Aimoin. 5. 13. lib. 2. Neapol. Constit. tit. 32. 33.

CAMPIO] IV. 23. Champion. Alamanus Kampfer. Burchardus in lege quam dedit familiæ: *Duo eligantur ad pugnam, & cum duello licet decernant; & cuius campio ceciderit, perdat, &c.* Ainsi le battu payoit la lamede.

CANCELLARIU] III. 43. Gloli. Cancellarii, *apryganus*. Qui chartas scribunt. I. 151. Can. 44. Synodi Cabillon. 2. Tabelliones. Notarii Amian. I. 1. C. Th. ad leg. Cornel. de fatis.

CANCELLARIUS] II. 24. In vita B. Asberti: *Capit esse alicuius scriba, doctus, conditorque regalium privilegiorum, & gerulus annuli regalis quo eadem signabuntur privilegia.* In Constitutione Karoli Calvi facta in Cartitaco anno DCCCLXI. *Praterè necessarium duximus ut commendationem nostram ex hoc scribere rogaremus, quæ ex more in nostro palatio apud Cancellarium nostrum retineatur, & inde per Missos nostros diligatur.* Hincmarus Rhemensis ad Episcopos quosdam Francia: *Cui (Apocrisiario) sociabatur summus Cancellarius, qui à secretis olim appellabatur; erantque illi subjecti prudentes & intelligentes ac fideles viri, qui præcepit regia absque immoderata cupiditate venalitate scriberent, & secreta illi fideliiter custodiarent.*

CANES IN BEXTO ARMO TONSI] VI. 236.

CANTUS GALLOCANUS] I. 74. Karoli M. Imp. lib. 1. contra Synodum Grecorum de Imaginibus; quem ea de re quatuor libros Romani missile Hincmarus refert. *A cuius (Romana Ecclesia) sancta & reverenda communione multis recedebitis, nostra tamen pars nonquam recepsit Ecclesia; sed et apostolica eruditione instruente, & eo à quo est omne donum optimum tribuente, semper suscepit reverenda charismata.* Quæ dum à primis fidei temporibus cum ea persistaret in religionis sacre unione, & ab ea paulo distaret, quod tamen contra fidem non est, in officiorum celebratione, veneranda memoria Genitoris nostri illustrissimi Pippini Regis curd & industria, sive advenuit in Gallias reverentissimi & sanctissimi viri Stephani Romana urbis Antiphilii, est ei etiam in psallendi ordine copulata; ut non esset dispar ordo psallendi quibus erat compar

ardor credendi. & quæ unitæ erant unius sanctæ legis sacræ lectio, effeni etiam unitæ unius modulationis venerandæ traditione, nec se jungeret officiorum aria celebratio quas coniunxerat unicæ fidei pia desoto. Quod quidem & nos collato nobis à Deo Italix regni fecimus, sanctæ Romanae Ecclesiæ fastigium sublimare cupientes, reverentissimi Papæ Adriani salutaribus exhortationibus parere nentes; scilicet ut plures illius partis Ecclesiæ, quæ quondam apostolica sedis traditionem in psallendo suscipere recusabant, nunc eum cum omni diligentia amplectantur. Et cui adhaerent fidei munere, adhaerentes quoque psallendi ordine. Quod non solum omnium Galliarum provinciæ, & Germania, sive Italia, sed etiam Saxones, & quedam aquilonalis plagæ genies per nos, Deo annuente, ad veræ fidei rudimenta conserua facere noscuntur. De quo conqueritur Leidradus, Archiepiscopus Lvgdunensis, ad Carolum Imperatorem. *Habeo, inquit, scholas cantorum, ex quibus plerique ita sunt eruditæ ut etiam alios erudire possint.* Præter hanc habeo scholas lectorum. Molanus cap. 42. lib. 1. de Canonici ex huius Lugdunensi per Paradinum lib. 2. c. 20. Idem Karolus in prefatione Omiliarii totius anni. Einhardus. Chronicon Engolifinense: *Mox petit Dennisus Rex Karolus ab Adriano Papa cantores qui Franciam corrigerent de canto.* At ille dedit et Theodorum & Benedictum Romanæ Ecclesiæ doctissimos cantores, qui a sancto Gregorio erudi fuerant. Tribuitque antiphonarios sancti Gregorii, quos ipse notaverat notam Romanam. Dominus vero Rex Karolus reverens in Franciam, misit unum cantorem in Metis civitate, alium in Sæffisionis civitate, præcipiens de omnibus civitatibus Francia magistros schola antiphonarios eis ad corrigitum tradere, & ab eis dicere cantare. Corredi sunt ergo antiphonarii Francorum, quos unusquisque pro arbitrio suo vitiaverat, vel addens vel minuens; & omnes Francia cantores dederunt notam Romanam, quam nunc vocant notam Franciscam. Excepto quodd tremulas vel collibiles vel secables voces in canu non poterant perficere exprimere Franci, naturali voce frangentes in gutture voces potius quædam expirantes. Major autem magisterium cantandi in Metis civitate remansit. Vide Agobardum pag. 400. Waltridum Strabum de rebus ecclesiasticis. cap. xxv. & Joannem Salisber. lib. 1. Policrat. cap. vi.

CAPITULARE] Capitulare dominicum. Tit. ix. Ponit. Roman. cap. 13. **A Capitulis.** Hadrianus Papa Karolo Magno: *Edidit nos Capitulare adversus Synodum &c. Unde per unumquodque Capitulum responsum reddidimus. In Lege Longobardorum: Jam non ulterius Capitula, sed tantum Leges dicuntur.* Aimoin. 5. 35. Lupus Ferratenus epist. 42. *Canones eosdem sive, ut vos vocatis Capitula. Capitularium tributorum apud Gregor. Turon. lib. 9. cap. 30. Capitulare Septimane Gotthi.*

CAPELLA] V. 334. Can. 5. Synodi Aquisgran. Can. 5. Synodi Rhemenis. Hincmarus Clero & plebi Tornacensi: *De capillis antiquis subjectis Ecclesiæ non aqualem sicut de principalibus Ecclesiæ collationem exigat. Sed principalis*

Ecclesia cum sibi subiectis capellis. Capellani Presbyteri. V. 2. Hincmarus ad Episcopos quodam Francie: Apocrifarius autem, quem nostræ Capellanum vel Palatii custodem appellant, omnem clerus sub cura & dispositione sua regebat. Ibidem: Apocrifarius quidem de omni ecclesiastica re vel ordine, necnon etiam de canonice vel monastica altercatione, seu quæcumque Palatum adibant pro ecclesiasticis necessitatibus, sollicitudinem haberet, & ea tantummodo de externis Regem adirent quæ sine illo plenius definiri non possebant. Valafridus Strabo Abbas Augiensis capite ultimo de exordiis & incrementis terum ecclesiasticorum: Sunt & illi quos summos Capellanos Franci appellant, Clericorum causis prelati. Capellani autem minores &c. Dicunt autem sunt primi Capellani à Cappa sancti Martini, quam Reges Francorum ob adiutorium viatorie in præliis solebant secum habere; quam ferentes & custodiientes cum ceteris Sanctorum reliquis Clerici, Capellani cuperunt vocari. Monachus quidam S. Galli: Quendam optimum dñatorem & scriptorem in Capelam suam assumpsi. Quo nomine Francorum Reges proprie Cappam S. Martini, quam secum ob sui tuitionem & hostium oppressionem jugiter ad bellum portabant, sancta sua appellare solebant. Vel patrocinia Sanctorum V. 2. In formula chartæ audientialis: Dum inter se contendenter, sic eidem à proceribus nostris, in quantum insulster vir illa Comes palatii nostri septimoniarii, fuit judicatum, ut de quinque denominatis idem illi apud tres & alios tres sub manu septima iunc in palacio nostro super capella Domini Martini, ubi reliqua sacramenta percurrunt, debeat conjurare. Eckerhardus in vita beati Notkeri tom. 6. Canili pag. 932. Casam solidè auream, gemmis regulariter inclitam. Reliquis summis refertam, in modum Capella formata, cuius superscriptio sic est:

*En Crucis atque pia cum sanctis capsæ Mariae.
Hanc Carolus summam delegit habere Capellam.
Et: Casam illam suspensos collo. Evodius lib.
1. de miraculis beati Stephani: Capella argentea, in qua erat Reliquiarum portio.*

CAPULARE] I. 75. Hincmarus, Rhemensis Archiepiscopus, in libro contra Hincmarum Laudensem, de sententiis Engelmanno Metenium Episcopo datis: Quodam diversæ a sacris canonibus, & quādā discrepancias in quibusdam ab ecclesiasticis iudicis habeantur, ut hie quādam de plurimis ponam, evidenter manifestatur. Delatori, inquit, aut lingua caputetur, aut Convictio caput amputetur &c. In Legibus Longobardorum: Nasus ei caputetur. Le nez lui soit coupé.

DIACONUS IN CARDINE CONSTITUTUS IN URBE ROMA] I. 133. Glosa. Cardinalis, ~~ministris~~ Diaconus Cardinalis Gregorio Magno, Incardinalis & Cardinalis Hincmaro & aliis. Cardinalis Diaconus, qui dalmatico uititur, & cuius levam pallia linostima tegunt, Canone vi. Synodi Romanæ sub Sylvestro, quod in ejus protestate ac moderatione verteretur diaconis (xenodochium in vita Gregorii I. 164.) sive hospitale pauperum cum sua capella, ut Petrus Urbeveranus interpretatus in vita Fabiani. Ex

Tome II.

quo Canone manifestum est septem fuisse Diaconos Cardinales urbis Romæ, & ex can. 7. Subdiaconos usque ad Lectores omnes illis subditos. Fortasse à Cardine in quo veretur ostium. Unde & Cardinales mundi septentrio & meridies, quod in ipsis ecclæ volvit. Inde Cardinales Donatæ. B. Augustino lib. 1. de baptismo adversus Donatitas, tanquam Cardines factionis. Et: Cardinales tituli in urbibus & suburbis Can. 34. Synodi Meldensis. Cardinales Presbyteri in epistola Zacharie Pape ad Pippinum Majorem domum, Episcopos, & Abbatibus in regione Francorum constitutos. Quartum Capitulum est, inquit, de Presbyteris agrorum, quam obedientiam debeant exhibere Episcopis & Presbyteris Cardinalibus. Ex Concil. Neocesariorum. cap. 13. ita continetur. Presbyteri ruris in Ecclesia civitatis Episcopo praesente vel Presbyteris urbis ipsius offerre non possunt. Et xv. Capitulo: Ut in eodem loco nec futuri temporibus baptysteria construant nec Presbyteri constituantur Cardinales. Sed si ibi Missas facere maluerit, ab Episcopo noverit Presbyterum postulandum.

CASATA HOMINES] III. 80. Casati vasalli lxxiii, qui intra casam serviant. Ivo epistol. 105. Chronicum Andegavense: Tertium uxore ei tradidit, ad aquando beneficio Landonensi castro & aliquibus terris tam in pago Gafrinensi quam in aliis locis per Franciam, casatum fecit.

CASATA] V. 3. Zacharias Bonifacio co-piloco: De censu autem Ecclesiistarum, id est, solidum de casata sibi, & nullam habens hereditationem, dum ex eo poteris elemozinas tribuere ac in Christi pauperes pariri. Corruptæ Romæ editio Caffara.

CASTITIA] V. 179. Vetus formula: mansis ad commandandum, cum castitiis suprapositis, terris arabilibus. In epistola Episcoporum dioecesis Rhenum atque Rothomag. ad Hludovicum: Judices &c. edificant villas suas moderatis castitiis. Et alibi: Et in castitiis & in villis custodiatis. In diplomate Karolomanni: Cum omnibus appendicis ad eundem mansum pertinenteribus & aspiciens, castitiis, campis, pratis, silvis, pastuis, exiibus & regressibus aquarum, & earum decursibus.

CAUCULATORIS] I. 62. Gaucher Alamannis. Circulatoris, praefigitores, colearii.

CAUSAM QUÆRERE] III. 40. Conquirere; 38. Aquirere, 51. Caufor. 10. Litigator.

CENTENA] III. 10. IV. 23. Hundred Anglis. Vetus Chronicum in Alredo: Centurias quas hundredas vocant, & decimas quas iheringa appellant instituit, ut omnis Angliæ legaliter vivent & centuriam habeant & decimam. Quod si quis alcujus delicti argueretur incommodo, statim exhibentur ex centuria qui eum vadaverunt & decima. Eadem omnino ratione le Sepraine Biturigibus & Quinies Andegavensis appellantur.

CENTENARI] II. 28. III. 11. 79. IV. 16. minores Judices, ministri comitum. Can. 21. Synodi Cabillon 2. Can. 30. Syn. Mogunt. Can. 1. Synodi Tircinensis. Walafridus Strabo: Centenari, qui & Cencensorum, vel Vicaris, qui per

*pagos flauui sunt. Presbiteris plumbum, qui bap-
tismales Ecclesiæ tenent. & minoribus Presby-
teris praesunt, conferri queant.*

CHARTA INGENUITATIS] III. 38. *Epistola ingenuitatis Macculphus*: Proposita ex per hanc epistolam nostram. Sic ut nidi iussum est. ab omni vinculo servitius absolvit. ita ut deinceps tanquam si de ingenuis parentibus frustis procreatus vitam ducas ingenuam. Et in nullo servitus inclinare possit. sed per hanc epistolam ingenuitatis. sicut nobis iussum est fieri. bene & integrè ingenuus cunctis diebus vita tua debetas permanere. Si quis verò &c. *I Homo Chartularius VI.* 213. per chartam tive epistolam liber factus. Leo Hohenensis Episcopus cap. 11. *Chronici Cassinensis*: Servos quidem suos & ancillas omnes prius per chartulam libertate donavit. Non dissimiliter cap. 84. *Conser. Hanova. Villes chartrees dicuntur.*

CHRISMA SUB PRÆTEXTU MEDICINE VEL
MALEFICIJ. J. V. 145. III. 55. Can. 18. Synodis
Aetatenis, Can. 27. Synodi Mogunt. Nam cri-
minosos codem chrismatem undas aut potatos ne-
quaquam ullo examine deprehendi posse & multe
putabatur. Burchardus Wormat. lib. 19. Collect.
Can. Bibisti chrisma ad subvercendum Dei judi-
cium &c. Can. 4. Synodi Tribur. Can. 3. & 20.
Synodi Turonenis.

CLAMOR II. 33. **Clair.** In diplomate Hlu-
douvici: *Contraregiam majestatem nostram si quis
injuste aliquid commiserit, clamorem de illo ad
Abbatem faciemus. Inde clamatores II. 12. III.*

7. 59.
CLAUSE,] V. 279. Cluse, Schuse, interpo-
sitiones. Inde Ectus. COCLEARII] I. 21. Canone 36. Synodi Lao-

dicensis: μήτερ ονομάσια τίνει, ο πατέρων γένος,
απόροιος, ο πατέρος την λαγύδηνα φέλαινάθη. Ήντιματικα

COCIONES] App. L. 34. VI. 379. Coquus
Sangallensis Monachus lib. 2. de gestis Karol
Magni: Responsumque accipiens quod quidam
coccio derafus infusus & infantriens, linea can
rum & femoralibus induitus.

COLLECTA. I. III. 63. V. 201. cum colligitur
populus. Walatridus Scrabo cap. ult. de exordiis
terum ecclesiasticarum.

COMAM DIMITTERE IN PENITENTIA } V
116. Gregorius Turon. 6. 28. Caput iocundum
dicit, aique paniereniam accipiens, spiruum ex
halauit.

Comites. J II. 6. 9. 10. 12. 23. Ad eftores
Iudicium Papianum. l. 4. D. de offic. ad eftores.
Francis Iudices ordinarii. Gregor. Turonensi de
B. Nicetio: Nam vidi ego quodam tempore Baf-
fium Presbyterum misum ab eo ad Armeniarum
Comitem, qui Lugdunensem urbem his diebus
potefatae iudicariad gubernabat. Idem de B. Gre-
gorio Lingoneali Episcopo: In comitatu positi
regionem illam per quadraginta annos iustitia
comitate correxit. Erat enim severus atque di-
stributus in maleficioribus, ut vix ei ullus reorum
posset ex adere.

Comes palati] III. 77. V. 303. *Comes palati in vita B.* Augstrebethz sub Dagoberto. *Comes sacra aule Gunthero.* Hincmarus ac Episcopos quoddam Francie: Comitis palatii in

ser carera penè indolentibilia in hoc maximo fol-
licitudo erat ut omnes conventiones legales, que
alibi ora propter aequitatis judicium palatium
aggrediebantur, iusti ac rationabiliter determina-
ret, sive perverse judicata ad aequitatis transire
reducere. Si quid verò esset tale quod leges man-
danda hoc in suis definitiis statuum non ha-
berent, aut secundum Gentilium consuetudinem
cruelius sanctorum esset quodam Christianitatis rec-
titudo vel sancte auditoria moris non confessi-
ret, hoc ad Regis moderationem perducetur &c.
Einardus in vita Karoli Magni: Si Comes palati-
lium aliquam effo diceret qua fine ejus iusti defi-
nitio non posset, statim litigantes introducere iuf-
fici; & veluti pro tribunali sedens, lice cognit
sententiam dixit. In duplo — — — — — Il. an.
1001. Et quicquid conventionis inter eos emerita
definitio: sicut definitendum esset ante nos vel nos-
trum Misum seu Comitem palatinum.

Comiatus] V. 18. Can. 9. 13. Synodi Ver-
nis habitz. Can. 3. Aurelia. 4. Conje.

COMMENDATITIA LITERA,] I. 3.
resumē can 13. Synodi Caſched. libro (inquit)
magis etiā dicitur ut ille velut dīcere voleat organo-
pium et idem Zonaras postea propter multitudinem. Sic
vetera. Malè vulg. libro magis etiā dīcere.
Malè in editione Romana Lectores resumē di-
xit Zonaras, invenimus agnitionem in synodis quatuor ab
eo etiam episcopis, et dīcere concorditer
et ille velut dicitur, et resumē et id est vobis facilius
Zonaras rūtā dīcere, et adhuc rūtā vobis dīcere
soſt. Septimus tamen Canon Synodi Antiochenae
verat postea ut et ipsorum dīcitur rūtā libro, cum in
priori epistola, que se concorditer dicitur, in
evidētūnam rūtā Eusebius temp̄ rūtā p̄fugientis h̄c
inventus, et vobis p̄fugientis, temp̄ rūtā p̄fugientis
ip̄tā etiā p̄fugientis. Ita dicit enim Zonaras concorditer
etiam ip̄tā p̄fugientis, et dīcere etiā si episcopis organo-
pium temp̄ rūtā dīcere Zonaras. Ita autem ut
ad concorditer etiā p̄fugientis rūtā etiā dīcere. Resumē dīcere
dīcere dīcere Agathias, ut p̄t dīcere etiā
mox ut frōgō mīlētū dīcere nō posse rūtā
adūrū vobis in dīcere in nomine, et i delectu rūtā
vobis. Quod enantiophanes sic conciliat Zonaras schola-
lio in dictum Canonem septimum: dīcere est Pan-
tē in rūtā organo p̄fugientis, rūtā dīcere organo p̄fugientis
et rūtā organo p̄fugientis. Et hoc non rūtā dīcere
rūtā etiam x̄p̄tē frōgō ut adūrū p̄fugientis, et
rūtā organo rūtā dīcere etiam Zonaras sic dīcere etiā
et rūtā dīcere rūtā ut organo rūtā Zonaras
nō adūrū, dīcere organo, nō dīcere organo
et rūtā dīcere rūtā organo rūtā dīcere.

Quidam Deo solumente Addit. III. 57
Can. 33. Synodi Cabillonensis. Alcuinus fratribus & patribus in provincia Gothorum: Dicunt vero neminem ex laicis suam velle confessio- nem Sacerdotibus dare, quas a Deo Christo cum apostolis ligandi solvendique potestatem accepisse credimus &c. Deo vis, & homo, conserui, quem volens notare non poteris, Ecclesia Christi, in qua peccasti, satisfacere neglegis.

CONJECTUM] IV. 69. In Edicto Karoli in Ca-
ribaco anno 861. Unde volumus proprie- pan-

peritatem hominem, quia necesse fuit in ipsis temporibus conjecturae de illis accipere. & ad navium compositionem, & in Normannorum causa, pro regni sui, sicut res conjecta, salvamento. Gregorius Turon. 6. 45. Nihil de fisco suo Rex dari praecepit, nisi de pauperum conjecturis. Quod ita refert Aymoinus 3. 56. Ut de substantiis pauperum necessaria eis in iure subministrarentur. Fodoardus de conjecta Normannis dando.

CONJURATORES] III. 13. 26. Consacramen-tales homines III. 58. Audoenus Rothomagensis Episcopus de vita B. Eligii lib. 2. cap. 50. Late-igitur sententia est, ut vir ille cum muliere aliis juraret. Sic enim apud Francos in more positi-um est.

TERTIA CONLABORATIONIS] IV. 9. Tit. xxxix. Legis Ripariorium. Appendix Gregorii Turon. cap. 85. Aymoin. 4. 36. Marcellus: Quod pariter sante conjugio adquisivimus, pra-diila conjux nostra teriam habere potuerat. Ibi-dem: Quantumcunque in servitio tuo pariter la-boravimus. & quod in tercia mea accepi. Gesta Dagoberti: Tertiam tamen partem de omnibus qua Dagobertus Regis adquisierat postquam Nan-thildis Regina regnare coperat, eidem reservavit. Can. 5. Synodi Meldensis.

CONSUETUDES] IV. 48. Sunt in omnibus civitatibus etiam. Costumes.

CONVERSI] App. I. 8. Conversio 137. Con-uersio morum in formula promissionis monachali: Ego promitto stabilitatem meam & conser-vationem morum meorum. Petrus Venerabilis Ep. 18. lib. 4. in Capitulo lettam tam literatis quam illiteratis, quos Conversos vocamus, exposui.

COMMUNIO PEREGRINA] Addit. IV. 159. Can. 2. Concilii Agathensis. Clericis olim non imponebatur solennis ac publica penitentia can. 8. Concilii Carthag. 4. & Carthag. 7. c. 11. nisi prius ab ordine remoti aut regradati essent, ita ut inter laicos haberentur. Vide epist. 8. Cypriani lib. 3. ad Fidum. Communio cum laicis, ordine post clericum, & loco extra chorum, quae in pec-nam dabatur Clericis atque ita ut propria communione habitat jacturam. Epistola Symmachii Pape 426. Euseb. lib. c. 37. penult. Utriusque tamen speciei, qualiter tunc laicos ex more Ecclesie catholice percepisse Lindanus probat lib. 4. Panopli. Evang. cap. 58. In actis Synodi Suectionensis: Sepe dictum Ebbonen damnavit Episcopum, adeo ut inter laicos communionem tanum habere mereretur. Athanasius apologet. 2. Atqui Coluthum in gradu Presbyterii mortuum, omnesque ab eo confitentes Sacerdotes sive Clericos in laicorum ordinem reditos esse. & sub nomine laicorum ad synaxin admissos, apud omnes constat.

LIBERTATEM ANTI CORNU ALTARIS] I. 82. Lib. 2. Collectarii Canonum Burchardi: Idcirco ego Burchardus, Deo annuenie Wormatiensis Ecclesia Episcopus, quendam Ecclesiae nostra fa-mulum, nomine Eberhardum, sacerdos ordinibus oblatum, ad altaris cornu, nobilium virorum in presencia, per hoc autoritatis testamentum sta-tuo, ita ut ab hodierno die & tempore bene inge-nius ab omni servitutis vinculo securus perme-nas. Sic traditio ad altare iu veteri instrumento

Majoris monasterii: Et fecerunt in Capitulo nefro querpcionem calumnia & donum auctoritatis de his omnibus. Quod dum de more super altare posuissent, hi de nostris interfueru testes. Ter circum altare vertebarunt, in Lege Longobardor. til. de testamentis.

CRUCIS EXAMINATIO] I. 102. III. 46. V. 196. Canone 17. Synodi apud Vermeriam. Ago-bard. pag. 288. Vide Leg. Frisonum §. 1. tit. 14. Bedam de remed. peccat. cap. 4. & 9. In testa-mento Karoli Magni: Judicium Crucis Dei. Vide infra de Pelagio in voce *Purgatio*.

CURA DOMUS] VI. 114. Sic Curapalatii lib. 14. Ammiani Merellini & in epist. Vigiliu Pape & Curpalates.

CURTIS] III. 19. Fodoardus: Quidam Pref-byter de Bononis curte. Sic enim villa vocatur. In duplomatica Hludovici: Curtim nostram Turegum in duatu Alamanico. Leo Hostiensis Episcopus Chron. Catin. lib. 1. cap. 36.

D

DICANICA ECCLESIA] V. 378. Videantur que notavi ad Julianum Antecess. Constantiopol.

DEFENSIO TEMPUS] V. 201. tempus de de-fense. Leg. Wiliogoth. 8. Qui in pratum eo tem-pore quo defendetur.

DELIBERARE] VI. 370. deliverre. Nodgerus in via B. Landoldi: Locum ad honorem S. Be-nevis deliberare. In duplomatica Fridericici Regis Sici-lici: Reservuit & deliberavat.

DENARIALIS HOMO] VI. 213. manumissus jaclato denario. In Marcuphi monachi libro hoc ponitur denariale preceptum. Et quia, inquit, apostolicus vel iudicet vir ille per manum suam in nostra presentia jaclato denario secundum Le-gem Salicam dimisit ingenuum, ejus quoque ab-solutionem per presentem auctoritatem nostram firmamus, pricipientes cum us situs & reliquo mansueti qui per talen titulum a jugo servitatis in presentia principum noscuntur esse relaxati in- genui, ita amodum memoratus ille per nostrum pre-ceptum pleniū in Dei nomine confirmatus, nullo inquietante perennique temporibus cum Dei & nostra gratia valeat permanere ingenuus arque securus &c.

DEI VERBUM PASSUM] V. 61. Contra Felici-tem Urgelitanum, iu quem libellus extat Paulini Aquileiensis Episcopi.

DISFACERE JUSTITIAM] III. 26. disfalla charta III. 18. In Leg. Longob. tit. de furtis: Nisi per justitiam & pacem faciendam hominem disficerit. Si ne le condamne à être disfaire.

DOS ECCLESIA] VI. 69. Can. 19. Synodi Tolet. 3. Can. 3. 6. Synodi Wormat. cap. 1. de cenib. Can. 4. Synodi Coloniens. Neque ex doce Ecclesiae, id est, ex uno manu & quatuor man-cipiis, census exigatur. In duplomatica Ottonis I. Dotem quoque Ecclesiae, id est, duas hobas posse-sfas, & beneficium Presbyteri in eodem loco de-servientis, id est, unam hobam.

DOMINICUS DIIS A VESPRA] I. 15. V. 189. Can. 13. Synodi ForoJulienis. Vide infra Noctis.

PROPRIMUM DOMINICUM] IV. 34. Rabanus ad Ongarium: Proprietas dominicalis, que Domino

Imperatori ex paterna successione hereditario jure pervenit. Reges nostri, propter excellentiam, commune nomen Domini live Domini live Domini effecerunt suum. Anastasius Bibliothecarius Adriani secundi, live Landulfus sagax historia Miscella : Genii Francorum moris est Dominum id est Regem secundum genus principari. Reges five adge Gracis, Sire nobis.

Dux] V. 367. *anniversaria Nov. 145.* Fortunatus ad Galachorum Comitem :

*Debet & iuste potest, ut alius bona crescere possit.
Prefect ut arma Dux, qui tibi refat opes.
Ut patria fines sapientia curias & urbas.*

Idem de Lupo Duce :

*Bella mox armis, jura quodato regis.
Fuit usque bonis, hinc armis, legibus illinc.
Quoniam bene fit primus cui faret omnia decet.*

DUX ET PRINCIPES FRANCORUM] V. 2. In vita B. Baboleni : *Ab Erchevaldo, qui tunc Francorum ducatu praerat, & omnia palatina officia suo moderamine procurabat. Stephanus Abbas Leodiensis in vita B. Modoaldi : Ed tempestate Dagobertus rerum potiebatur ; sub quo idem Dux, dignitate modicam & sublimitate regia difference praeditus, omnia regni negotia prudentissimam dispositione ordinabat. Hincmarus epist. ad Episcopos Francie.*

E

EMENDARE] I. 116. IV. 38. Restaurare, Reparare, Emender. Can. 27. Synodi Aquiligr. Ut domus Ecclesiarum & tegumenta ab eis sine emendata qui beneficia exinde habent.

EMUNITAS] V. 195. Immunitas. Can. 30 Synodi Tribur. Can. 2. Syn. Mediocom. Can. 10. Synodi Aurelianensis.

EPISCOPUS PER ELECTIIONEM] I. 78. Can. 9. Synodi Aurelian. 4. Ut nullum episcopatum per premia aut compagatione licet adipisci, sed voluntate Regis, juxta electionem cleri ac plebis, sicut in antiquis Canonibus continetur. Can. 8. Synodi Parisiens. Can. 10. Synodi Cabillonensis. Videatur vita beatorum Medardi, Ausberti Rothomagensis, Eucherii, Udalrici, apud Surium. Fulbertus epist. 10. Ivo epist. 49.

PISTOLA DE CALO LAPSA] I. 73. Adversus Aldebertum hereticum. In Synodo Romana, quæ extat in vita Bonifacii Moguntini : *Deneardus Presbyter respondit : Ecce, Domine, epistola quæ uelutatur Aldebertus, & quam divulgabat esse Jesu, fibique de calo venisse. Et accipiens Theophanus notarius legit, cuius initium erat. In nomine Domini. Incipit epistola Domini nostri Jesu Christi Filii Dei, quæ in Hierosolymam cecidit, & per Michaelam Archangelum inventa est in porta Ephraim, & per manus Sacerdotis nomine Score ipsa epistola fuit exemplata &c. Et recipit eam Macarius Sacerdos Dei, & transmisit in monem sanctum Archangeli Michaelis, & per manus Angeli Dei pervenit ad Romanam civitatem &c.*

EULOGIE] Add. I. 68. Honor. lib. 1. cap. 67. Germanus animæ. Cap. 54. Regule B. Benedicti. Can. 45. Syn. Meldensis. Can. 9. Synodi Nannensis. Gregor. Turon. 6. histor Franc. cap. 5.

EVVA] III. 65. Append. II. 35. Keto interpret.

vocab. barbar. *Lex, evva.* Et alibi : *Testamen-
tum, evva.* In paraphrasi Willerami Abbaris in Canticis Cantorum veteri lingua Francia. Vox etiamnum hodie Anglis uitatissima. Ut putem legendum in *Capitulis à viro de literis bene morito Marco Wellero editis Corregi secundam ev-
vam Bajioriorum vel legem.* Vid. cap. de igne emiso & extincti in leg. Bojuvar.

EXACTARE] III. 68. IV. 31. Can. 18. Synodi Cabillonensis. In duploionate Caroli Magni : *Ca-
riaticum & virum contra omnem iustitiam ab eis
exalbare non cessant. In altero duploionate : nec quæ
sunt à longe tempore sunt consuetudo exactandum.*

EXARTUS] VII. 276. Can. 27. Syn. Aurel. 2. Can. 18. Synodi Cabillonensis. In duploionate Karoli Magni : *Conserremus stirpes vel, ut vulgo dicitur, exarites quodam quos ex rebus Tricaffi-
nensis comitatus ipsi proprio labore de heremo ad agriculturam perduxisse noscuntur. In Cartulario Rhemensi : Si novalia, que sarta vocant, ibi
sunt. Tit. 41. leg. Burgund. & tit. de exaritis.
Eccartis.*

EXHEREDITATI] I. 115. *Privati rebus suis.* Can. 6. Synodi Mogunt. Can. 51. Synodi Turo-
nensi. 4. Can. 7. Synodi Cabillon. 2.

EXPOSITI ANTE ECCLESIAM] VI. 144. Can. 32. Synodi Arelat. 2. Can. 9. Syn. Vafens. Wandelbertus Diaconus in vita B. Goaris : *Moris tunc Trevirorum erat ut cùm casu qualibet femina infans peperisset eni mallei fetri parentem, aut certè quem præ inopia rei familiaris nequam nutriti sufficeret, orsum parvulum in quadam marmorea concha, qua ad hoc ipsum fla-
tuca erat, exponebat, ut in ea cùm expofitus in-
fans reperiretur, existere aliquid qui cum prevo-
catus miseratione sufficeret & enatriret. Si quan-
do igitur id contigisset, custodes vel matriculariis Ecclesie puerum accipentes, querebant in populo si quis forte cum sufficerere nutriendum & pro suo deinceps habere veller. Ubi verò ad eam rem of-
ferret se aliquis, infans qui esset expofitus Epis-
copo deferebatur, & ejus privilegio auctoritas nu-
triendi habendique parvuli ei qui à matriculariis
sufficerent firmabatur.*

F

FACULAS ACCENDERE] VII. 316. Can. 23. Synodi Aurelianensis Burchard. in collectar. Can. Venilius ad aliquem locum, id est, ad fontes, vel ad lapides, vel ad arbores, vel ad bivia ; & ibi aut candelam aut faculam pro veneratione loci in-
cendi.

FAIDA] III. 27. 55. *Inimicitia five aperta similitas. Werd Alemannis. Faud Anglis bo-
realib.*

FAIDOSUS] III. 4. *diffidatus. Doffid.* Theodoricus de Nihem de juribus imperii : *Imperi-
tori Greco qui tunc erat bellum indixit, cumque
more Saxonico diffidavit.*

PER FIDEISSLORES AD PALATIUM] III. 34. V. 98. 178. VII. 470. Gregorius Turon. 4. c. 43. & libi 8. Franc. hist. cap. 12. 43. & libi 9. cap. 8. & cap. 70. de glor. Confessorum. Marcul-
fus indiculo ad Episcopum pro aliis distingendis
& judicio evidentali.

FIDELITAS PER SACRAM.] III. 8.
Hujus

Hujus formula in memorialibus capitulis quae dedit Karolus Rex Missis suis anno DCCCLV. mensis Junio fuit hec : Ego ill. Karolo Hildovici & Juditha filio ab ista die in eis fideliis ero secundum meum saviram. sicut Francus homo per regnum eius debet suo Regi. Sic me Deus adjuvet & ipsa Reliquia. At in placito generali apud Gundolfi villam anno DCCCLXIV. Indict. 3. V. Id. Septemb. hec fuit profectio Episcoporum. Quantam sciero & possum, adjuvante Domino, consilio & auxilio secundum meum ministerium fidelis vobis adjuverem ero ut regnum quod vobis Deus donavit vel donaverit, ad ipsius voluntatem & sancte Ecclesiae ac debitum regnum honorum vestrum & vestram fidemque vestrorum salvationem habere & obtinere & continere possitis. Sacramentum vestrum laicorum istud. Quanum sciero & possum, adjuvante Domino, consilio & auxilio fidelis vobis adjuverem ero ut regnum quod haberis, ad Dei voluntatem & sancte Ecclesiae & vestrum honorem aqua ad vestrorum salvationem continere possitis. & quod Deus vobis concederet acquirere & contra omnes homines defendere valeret.

FISCALIMI RIBONI] III. 16. Ex familia dominica Marculpho. Aymoin. 3. 56. Fiscalinorum multos a parentibus segregatos, &c. Gregor. Tutor. Franc. hist. 6. 43. Familias multas de dominibus fiscalibus. Marculph. De unaquaque villa fiscalis tres homines ex servientibus ex unoque sexu a servizio relaxantur.

FORBANNIK] III. 49. Forbannem Alamannis, Forbeniarum nostris.

FORBANNUM] III. 50. forbannissement.

FORCAPIA] IV. 36.

FORENSES PRESBYTERI] VI. 246. In vita B. Pauli Viridianensis apud Surium, tom. 1. pag. 934. Joannes Diacon. lib. 3. de vita Gregorii magni, cap. 11. Cardinales violenter in paracissis ordinatis forenibus in pristinum cardinem Gregorius revocabat. Quapropter Joanni Episcopo Syracusano scribens ait : Quorundam ad nos relatione pervenit Cosman, qui ex Monacho, &c. a decessore iuxo Maximiano in Ecclesia Syracusana Subdiaconus factus, a quo a te postea in possessione qua Julianus vocatur. Presbyter dicitur ordinatus. Petrus Urbevetanus : Multitudine Presbyterorum & Diaconorum forenium ad urbem concurserunt causam dedit ut urbani Presbyteri & Diaconi ab eis distinguenter nomine Cardinalis.

FORAS PRESBYTERI] V. 161. Can. 45. Synodi Moguntinae.

FORESTIS] IV. 41. In Pragmatica Childeberti: Has omnes pescationes que sunt & fieri possunt in uirisque fluminis, sicut nos tenemus, & nostra forestis est, tradimus ad ipsum locum. Gloss. in c. Cum dilecti. de donationibus. Du Tillet, pag. 144.

FORFACTUM] Gloss. Hidaci : Forisfactio, offendo, noceo.

FREDA] III. 30. Gregor. Tutor. 4. de virtut. B. Martini, cap. 26. Affirmavit Rex quidam ex his qui absoluci fuerant ad se venire, compositionem siccio debitam, quam illi sreddum vocare, & se inducere.

FRISCINGA] IV. 73. Tolosanus. Fresingues.

Can. 13. Synodi Ticinenia. Episcopi dioces. Rhenum. & Rothomag. ad Hildovicum Regem : Qui illorum pecora vel frisingas vel quaecunque illos sumi non prederentur. Hincmarus Clero & plebi Tornacensi : Exigendo denarios aut verres seu frisingas. In veteri diplomate : frisingas ovinas. Iude Nogero Abbat S. Galli, quem Pfalzarium de Lacina linguis in barbaram translatum scribit Eckerhardus. Osterfrising, id est, agnus paschalis. Frising etiam nuncupant acole Rheni porcos qui nondum pervenerunt ad justum incrementum.

G.

GENERATIO] VI. 80. Ex epistola Gregorii ad Bonifacium Moguntinum. Zacharias Pipino Majori domus : Dicimus ut dum usque sese generatio cognoverit, iuxta ritum & normam Christianitatis & religionis Romanorum, non copulentur conjugii.

GILDONIA] V. 100. Confractria Hincmaro.

GLORIA PATRI] I. 66. Caiuanus apud Maliliam Presbites, lib. 1. de institut. canoro. cap. 8. Illud autem quod in hac provincia vidimus, ut uno canente, in classula psalmi, omnes ostantes concinante cum clamore, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancti, auquam per orientem audiimus, sed cum silencio omnium, ab eo qui cantat, finito psalmo, orationem succedere. Can. 7. Synodi Valensis.

GRAPHIO] V. 2. Glossat. iuxta anglos apparet. Gravius. Ut videatur idem significare quod Beatus noscum, quo, lingua Gallorum, servi militum dicebantur, sicut Coenatus sive quis alias notat in illud Persi Barq reguflatum, &c. Littera hodie Alamanni Gravionem appellant quem nos Comiti, nos Barrem quem illi Freybar. Jedes fiscalis hic significatur, sicut tit. 55. Leg. Ribuar. & in veteri diplomate : Judicem fiscalem, quem Graffonem appellant. Sugerius de possessionibus monasteriorum B. Dionysii : Ab oppressione exactorum regiorum, quos ducunt Graffones, multo labore multisque placentis emancipaveram.

GRADALE] I. 74. Amalarius de ordine Antiphonarii. Rabanus I. 33. de inst. Clericorum.

GRANCA] Addit. IV. 144. Grange. Cap. 81. Leg. Alanianorum.

GUNEBODIENI] Capitulare Aquitani. an. 739. cap. 62. Guntbadigi Can. 33. Synodi Aquitanensis contra Felicem & Elipandum. Sed lib. 1. Legum Longobard. tit. Qualiter quippe se defendere deb. ubi hoc idem capitulum extat, vetere exemplaria habent: Sicut Gundebald Legi viventes. Et apud Hincmarum pro Lothario de Teterberg : Tamen si Christiani sum, sciens se nec Romanis in die judicii, nec Salicis, nec Gundebaldis, sed divinis & apostolicis Legibus judicandos. Agobardus Lugdunensis Episcopus ad Ludovicum Imp. adversus Lectionem Gundobaldi & impia certamina que per eum geruntur: Cum foris contingit ut omnes sint veraciter Christiani, nemo alterius testimonium spernat, cum si bonis locutionibus edificant, si subiecto consigerit aliqui ex ipsis disceptatio in judicis, nullum poterit habere testimoniū de suis carissimis sociis, et quid non recipiat etiammonium aliquis super Gundobaldum. Ibi-

dem : Quæ militas est propter Gundobadum Legem , cuius auctor exilio homo harenicus & fidei catholicae vehementer inimicus , cuius legis homines sunt perpauci , ut non possit super illum refugiari aliorum etiam bonus Christianus , &c. Si autem placeres Domino nostro sapientissimo Imp. ut eos transferres ad Legem Francorum , & nobiliores ipsi efficerentur , & has regio ab squaloribus misericordum sublevarentur. Horum enim causa est conatus ut lassentur ad certamen & pugnam pro utilissimis rebus , quibus contingunt homicidias. Ex sub fine : Temporibus predictis Gundobadi Regis Burgundiorum , &c. La Loi Gombette. Gregor. Turon. 2. 33.

H.

HARMISCARA] V. 98. Karolus in Capitulis que Suelionis constituta sunt anno 853. Scione quia & bannum nostrum compones , & simul cum excommunicatione ecclesiastica nostram harmiscaram durissimam sustinebunt. Harmiscaram scriptum etiam inventio in Capitulis que idem Karolus constituit anno 856. Ut iubemus ipsas depraedatores per eandem viam cum Missis nostro radiis . Et illa omnia que male egimus legaliter emendare , & talem harmiscaram sicut nobis risum fuerit , aut judicium sicut cum fidelibus nostris confederavimus , sustinere. Ex in Capitulis que Pictis constituta sunt anno 869. Episcopi provideant quem honorem Presbyteri pro Ecclesiis suis senioribus suis tribuere debet , & senioribus Presbyterorum hoc sufficiat , & amplius per ingeniosas machinationes a Presbyteris non exigant vel exquirant nisi sicut in eisdem Capitulis avi nostri constitutum , ne Deum offendant & nostram offendam incurvant , ac post deducam emendacionem dignam barniscaram à nobis dispositam sustineant.

HERIBANUS] III. 13. 18. 35. L'hosti banni Normannis. Bannus in hostem ; id est , vocatio ad castra aut exercitum , III. 67. Multa non ambulantis in exercitum Gregor. Turon. 3. 27. Hora enim Francico , Alamanno , Anglico idioma calta sive exercitum significat. Indo Herauli . Fecialis.

HERISLIZ] III. 70. In quibusdam exemplaribus inventi ut scriptum hoc capitulum : Si concubus adeo aut superbus existierit ut dimisso exercitu absque iussu & licentia Regis domum revertatur , & quod nos Theudicæ linguis dicimus eriliz fecerit , ipse ut reus maiestatis vita periculum incurrit , & res eius sioco socientur. Desertio cistrorum aut exercitus , sive desertio multis. Lajen enim Alamannus deserere est ; nobis lafser . Iclafser. Theodulphus : Et quonodo Domnum Pipitum Regem in exercitu derelinquens , & ibi , quod Theudicæ linguis herisliq dicitur , nisi sunt judicasse eundem Tassilonem ad mortem. Nec tamen male herisliq dicerur , quod sit exercitus scissio. Lotharius Imp. Suu bannum refigum. Quod Theudicæ linguis herisliq vocatur. Indo Eclesie & Eclesielemente de Fief.

HERIBERGAR] III. 68. Herberger. In admonitione Karoli Pictis : Mandamus ut sicut nec in nostro palacio , ita nec in isto heribergo aliquis alius sine nostra iustitione manere præsumatur , nec illud aliquis defraudat.

HOSTIS] I. 13. L'hosti. Indo hostipes . quem tamen obflagia dicuntur in diplomate Ludovici Comitis Palatini Rheni dat. ann. 1279.

L

IDONEARE] III. 64. Idoneum se facere ibid. 89. Immanuent se facere à crimine quo quis impunitur cum idoneis hominibus. Gregor. Turo. 9. hist. Franc. 13. 16. Ut passus in Legibus Thaltonis legendum : Et parvus ejus non exidoneus verius eam ut libera suisse.

JUJUNUM QUADRIVOX] V. 111. Can. 34. Syndodi Mogunt. In dialogo Bernonis & Gerungi Augiensis Monachi : Cùm una fides sancta ecclesie maius Ecclesia unitatem commendet , quare ipsa in filiis suis quibusdam conscientiam diversitatem aliquando discordat , ut de jejunis quatuor temporum , in quorum observatione nonnulli voluntur discordare. Gregorius primus officium quod dicitur Martii , prima quadragesimali subscriptio. Micrologus , cap. 24. & cap. 25. Gregorius Papa sextus : Apostolica fidei praefidens constituit ut a festivo jejuniu infra octavam Pentecostes annuatim celebretur. Quod quidem sapientioribus reverentia fidei apostolica facili persuasi. Simplicioribus autem nonnulla dubitatio super hujus statutu promulgatione remansit. Num non parvus à conscientia eorum discrepat , quam à quibusdam scriptis non aded authenticis mutuaverunt , id est , à Mogontiacensi Concilio tempore Henrici II. Imp. factio. Hoc enim hanc regulam jejunii quatuor temporum præfisit , ut hebdomada prima , quarta feria Martii , in secunda Iunii , in tertia Septembri , omni anno jejunetur. Præterea & hoc attendunt quod in quibusdam sacramentariis inventum , quod & in primo sabbato Martii , in secunda Iunii , in tertia Septembri jejunare debeamus. Ex cap. 27. Jejunium hysmale iuxta traditionem sancta Romana Ecclesia semper in tertia hebdomada de adventu Domini debeatur celebrari. Can. 2. Synodi Saleguntiadensis.

JUJUNUM XL. DISS. ANTE] VI. 187. Amaliarius , lib. 1. cap. 36. & lib. 4. cap. 37. Officiale : Nos observamus tres quadragesimas , id est , ante Pascha Domini , circaque festivitatem sancti Joannis , & ante nativitatem Domini , sic à plus minus frequenter apud nos. Burchard. lib. 19. cap. 5. ex Synodo Triburiensi.

INBREVIARE] In Capitulis Regis Karoli VI. In Capitulis apud Sutthionensem civitatem anno decclvi. Thefaurum ac vestimenta seu libros diligenter inbreviant , & breves nobis reportent. Inbreviendum quid unusquisque Ecclesiæ Praelatus , quando prælationem Ecclesia suscepit . Mi invenerit.

IMDEBITARE] Add. IV. 144. Endebier.

INDICULUS] III. 58. In juramento Bonifacii : Hunc etiam Indiculum sacramenti ego Bonifacius exiguis Episcopus manu propriâ scripsi. Bonifacius Pipino : Videntes ad nos cum Indiculo vestro . rogans ut ei iustitiam sacerdemus.

INFANTES] VII. 142. Hieronym. in questione. Hebreic. in Genesim.

IMPERANDA] Addit. IV. 116. Inlatio. Aymoin. 4. 26. Fredegarius Scholasticus , sive continuator Gregorii , cap. 74. In diplomate Karoli

Magni : Nullus iudex publicus nec ad causas audiendam, nec ad inferendas nec feda exigendum. Iudei inferendales voca quas à Clochario Seniore annis fngulis quingentas reddere coiuercent Sa- zones in Chiruaco monasterii Belusensi. Et in Gefis Dagoberti : Super huc vero centum vacas inferendales, que ei de ducau Cenomanticu annis fngulis solvendaneur.

Ingenium] II. 31. *Gregorius Tuon.* 6. cap.
22. *Quod sapientis hic ingenia quereret qualiter cum
ad episcopatum dejeiceret. Malum ingenium* III. 27.
Malum ingenium.

RAS INTERTIATA 1 III. 46. VI. 214. Tit. 49.
Legis Salice, & sic. 35. Leg. Ripuar. & in Leg.
Edouardi Regis Angl. Chose entierree Legib. Au-
telia. municipal. artuc. 379. Gloss. impere, &
quæster.

[INTERVENTORES] VII. 120. Can. 41. Synodi Carthag. 7. Augustinus epistol. 163. & cap. 16. de unico baptismo contra Petilianum.

ITERA JUDICIA J VI. 64. Retraſtare I. 1.
C. Th. de episc. judicio. Quo remedio utimur
cum appellandi jus non est. L. Ult. C. de tem-
por. appelli. Novell. 82. dñm Cau. 4. Synodi
Sardicensis. Cyprianus epist. 55. Iterao quoque à
pluribus nobis in Concilio anno priore aduentus.
Sever. Sulpit. lib. 2. fact. histric. Nocentium pro-
munturias, redigentes in custodiam dancet ad
Principem referret. Gefsis ad palatium delatus.
conius Imperator. Přifcillianum sociosque ejus ca-
pitis damnari oportere. Cereram Isiacus videns
quād invidiosum fibi apud Epipicos fore si ac-
ceperat etiam postremis &c. Etenim uerari judi-
cium nascie erat. Videamus epistolam Karoli Calvi
Imp. ad Joannem summum Pontificem edita
cum Hincmaro kham. Archiepiscopum episcopis. &
Adi. IV. 29. 30. & que Hadrianus Papa ad eu-
dem Karolum & Hincmarum scripsit, ejusdem
que Karoli Imp. & Hincmari ad Hadrianum Pa-
pam epistolam de causa Hincmari Laudensem
Episcopi apud Baronium.

JUDAI CHRISTIANA MANCPIA] VI. 44.
Gregorius Brunichidus Reginae Francorum : *Um-
nunc prater admirari sumus cur & in regno ves-
tro Iudeas Christians mancipia habet permis-
sus.* Idem Theodosius & Theodeberto Regibus
Francorum.

JUNIORUM.] L. 161. III. 63. **Marculfus:** *Iube-
mus ut nec nos nec juniorum seu successores eorum
nec quilibet de partibus Iudicium &c. In diplomate
mare Karoli Magni: *U: neque vos neque juniorum
seu successores vestri. In diplomate Hlocharii:
Quicquid ad partem Comitum aut juniorum eorum
seu successorum exige poterat. Ex in diplomate
Theoderici: *U: neque vos neque juniorum vestrum seu
successores.***

JUNIORES ECCLESIAE] V. 191. VI. 156. Can.
2. Syndi Matifcon. Can. 10. Synodi Parisiens.
Can. 10. Synodi ad Theouonis villam. Gregor.
Iuren. c. 26.

12

KYRIE ELEYSON I. VL. 205. Cap. 3. Synodi
Vasensis habite Decio V. C. Consule. Grego-
rius epist. 6. lib. 7. Kyrie eleyson ayem neque
diximus, neque diximus sicut a Gracis dicunt.
Quia in Gracis simul omnes dicunt. Apud nos

autem a Clericis dicuntur, à populo responderentur.
Et scilicet vocibus eisiam Christi euclyson dicitur,
quod apud Gracos nullo modo dicitur. Quia pre-
cum formula & nationibus in ore fuit, si vera est
vulgata editio Arianni cap. 7. lib. 2. &c. inquit,
tempore od apocryphae epistola. q. 3. deo invoca-
tione distinxit viri, Eccl. idem, invocante pri-
mam. Videantur epistole 63. Basilius & 178. B.
Augustini. Kyrie euclyson in deducendo cadavere
VI. 197. Can. 3. Synodi Areolarensis.

1

LAMAM CARPERE] 1. 75. Nobis Carder. Plautus Menechmis: Iner ancillas sedere jubeas, lamam carpero. Sic legitur in omnibus exemplari- bus: non lamam carere, sicut apud Varoneum, Ut carere scutaria, five amphora. Glosl. Car- pit, bico, claud co, opinio, emporio. Aliud Glo- farium: bico, carpus.

LECTIONARIUS I. 103. Sigebert. ann. 807.
Amalarius 2. **Officialis**.

LITANIA MAIOR DABUS TRIBUS] V. 150.
Synod. Auriacienf. 1. Can. 33. Synodi Mu-
gunt. Rogationis Sidonio lib. 5. epist. 14. te lib.
7. epist. 1. Sive tres dies Rogationum qui cele-
brantur ante Ascensionem Domini iuxta morem
Gallicanæ Ecclesiæ, ut habetur in Ordine Ro-
mano, in quo minor litanie dicuntur, auctore Ma-
merico Viennensi Episcopo, de quibus erat no-
mina Alciani Pedicis Avii, & multa multi. Ec-
kerthardus in vita B. Nockeri de Rotpero 962.
Diffaveras etiam letanias quas Ecclesia canit per
totum ordinem in dictis Rogationum. In vita B.
Audomari: Sub festum dominica ascensionis,
cum more recepto triduana sunt Rogationes. Et
sacerdos ante Crucis vexilla totius Ecclesie prolat-
derosa pellere sequitur.

LITANIA MAIOR MORE ROMANO | VI. 74.
Can. 10. Synodi Aquisitg. De litania quoque
majore arque de rogationibus ventilatum est; sed
communi confessu ab omnibus electum arque de-
retum, iusta morem Romanum VII. Kal. Maii
etiam celebrationem secundum consuetudinem nos-
tra Ecclesie omittendam. Ordo Romanus: Ro-
mana consuetudo unum diem, id est, VII. Kal.
Maii intercipit, quem vocat litaniam majorem,
non in jejuno &c. Hanc autem legimus statuam
& fando Gregorio. Jussit autem fieri in eodem
die litaniam septenam; que sepulchoris dicitur
Paulo Dicn. lib. 3. histot. Long. cap. 13. Eadem
refert Amalarius lib. 4. Officialis cap. 24. 25.
Walafridus Scrabo cap. 28. de reb. ecclastisticis
Alcuinus de divin. offic. cap. de litania majore.

LITHOSTROTUM J V. 353. *Sistrata*. Ipsa est & *delapidata*. *Gloss.* *Delapidata*, *adspora*. *Uidorus*, id est, *lapidaria strata*. Non autem, ut apud *Dlinium*, elaborata arte picture, parvulis crustis ac resellis tinctis in variis colores.

LUMINARIA ARBORIBUS J. I. 61. Can. 3. Syndi Nanc. Can. 2. Synodi Arelat. 2. Can. 5. Syndi Agathensis.

1

MAJORES] V. 174. M. Balsamoni Can.
10. Synodi octava, in quem sic Zonaras: + vobis
memoriam di plurimorum operis de o. ac. etes d'icu-
m, q. lo. nos. et. operis. Zonaropis auxiliopis. Majore

angie villa in vita B. Goar. Maires. Hincmaro Villarum regiarum Majores.

MALLUS] III. 51. 45. VII. 133. *Majes placitum, sive de majoribus causis, ubi quem presentem adesse oportuit, cap. xxiii. & xxix. libri quarti. In Capitulo qui facta sunt Sueffianis ann. 833. Comes convenientem locum conferderet & insenias ubi flacionem ad mallum tenendum constituta: quia nefas est ibi reos puniri ubi resipue divina reverentia misericordiam consequntur. In præcepto remissionis sive concessionis quod fecit Ludovicus Imperator Hispanus: *Ipsi pro majoribus causis, sicut sunt homicidia, raptus, incendia, deprædationes, membrorum amputations, furia, larocina, alienarum rerum invasiones, & undeconque a vicino suo aut criminaliter aut civiliter fuerint accusati, & ad placitum venire jussi, ad Comitis sui mallum omnimodis venire non recusent. Cæteras vero minores causas &c. In donatione Udalrici Laureshamensis Abbatii: a tribus principalibus mallis, qui vulgo Ungebodending vocantur, quibus ad cursum Litteresystem annuatim manebantur. In admonitione Karoli Piftis: Ut contumiane & vicini Comites in una die mallum non teneant, maxime proper Francos homines & Advocatos, qui ad urumque malium non possunt occurrere. Vetus Chronicus: Accusatus est ibi eorum Imperatore Ceadragus Dux Abduvororum, qui infidelis erat Francis, & quia vocatus ad mallum Imperatoris, concompsit venire per semetipsum, sed legatos ei miseras &c. Quod ibi referit Almoinus 4. 111. Accusatus est in eodem placio Ceadragus quid se erga partem Francorum parum fideliter ageret, & ad Imperatoris presentiam jandiu venire dissimulasset.**

MANDATUM] Add. I. 24. *Ordo Romanus. Can. 20. Synodi Aquitaniensis: In cena Domini pedes fratrum post mandatum Abbas lavet & osculetur. Et Can. 21. Ut mandatum, si tempus cena est, tam fratrum quidam etiam peregrinorum, post canam fiat. In statutis Congregationis Cafalensis Benedicti non editus titulus est, De mandato sine ablutione pedum, que siebant cantante choro. Mandatum novum do vobis.*

MANGONES] App. I. 34. *Gueux. Germanis Mengen.*

MANNIRE] I. 115. III. 45. IV. 25. *Vocare in jus, tribus testibus presentibus. Manen Alamannus. Monere sive commoneare, Justiniano. Semundre veteribus pragmaticis. Hincmarus ad Episcopos Francie: Comes & Vicarii plurima placita constituunt; & si ibi non venerint, compositionem ejus exsolvere faciant. Et quia prius per maninas veniebant, excoquaverunt quidam ut per bannos venirent ad placita, quasi propter melius esset, ne ipsas maninas alterurum solverent. Hoc ideo facientes, ut ipsi bannum acciperent.*

MANNITIO] III. 45. *Semonse ou adjournement.*

MANOPERA] V. 303. *Servitium manuale alibi dicitur. In admonitione Karoli Piftis: Ut coloni sane fiscales quam ecclesiastici &c. non denegentes caropera & manopera ex antiqua confuetudine. Et: De manopera in scuria batters nolant. Inde Manocuvre.*

MANSOMMATICA] II. 17. *hospicium suscepções, sive expensis ad hospitium suscepções apud Aymoniam 3. 10. Hincmarus Clero Tornacensi: Nec mansommaticos suis amicis aut suis hominibus & Presbyteris perari. Marculphus: Non ad mansommaticos vel repastos exigendum, non ad ministeria describendum. Alibi: Non pro peccato excedendo, non pro mansommatico requbendo.*

MANSUS] I. 85. *Anstren. Meis Burgundianibus. Mois Nortmannis. Mais alia. Can. 6; Synodi Meldensis. Vetus formula: Mansus circumcinctus, cum arboribus & cisticis superpositis, terris arabilibus &c. Ec alibi sapè. Alia formula: ad illum manum vel terram. In admonitione Karoli Piftis: Ut quoniam quibusdam in locis coloni tam fiscaliter quida de casis Dei suas hereditates, id est, mania que tenent, non solidam suis paribus, sed & Clericis vendunt, & tantummodo cellam retinent, & hac occasione sic defructua sunt villa ut non solidam consus debitus inde non possit exigi, sed etiam qua terra de singulis manis fuerunt, non possunt cognosci, confitimus ut precipiat à nostris ministerialibus & a ministris ut hoc nullo modo de cæstro fiat, ne villa defructua aquæ confusa stant. Et quicquid de singulis mansis fine licentia dominorum vel magistrorum pro quoquinque venditum est, recipiantur. Et iuxta qualitatem vel quantitatem terra vel viuarum ad singulos mansos pertinentium, possquam restaurari fuerint, ab unoquoque manso censu ad partem dominicanam exigitur. In duplo-mate Henrici Imp. apud Laxium: Unum regalem mansum cum omnibus suis pertinentiis & utriusque sedis mancipiis, terris cultis & incultis, areis, adificiis, pretiis, pastuis, molendinis, aquis, aquarumque decurbiis, pycnationibus, filiis, rationibus, sagitationibus, cum omni utilitate quo aut scribi aut nominari potest, in proprium tradidimus.*

MANUS MORTUA] V. 110. *In admonitione Karoli apud Piftis: Ut de injisis communicationibus, que ad casas Dei fallæ sunt sine regia auctoritate, Missi nostri inquirent. Et si mortua manus vel præceptum regium super eis interficeretur, desfructuratur diligenter qualiter fallæ sunt. In diplomate Philippi Regis anno 1195. Neque nos neque alius super hominem de communia mortuam manum clamabimus. Inde hérages & gens de mortemain. Fit & in catalogo Lodociensem Episcoporum mentio legis que *Manus mortua dicebatur, abrogata circa annum 1112*. Cui opponitur *Manus firma in veteri instrumento. Nonum sit, inquit, quid firmam manum quame dedi nobis Othobertus moriens apud Vindocinum. Et in eodem polypticho: Unam manu firmam terræ censiva, hoc est, terram unius carrea, cum tribus arpentis pratorum. Inde nostris Ferme, Fermier.**

MANU PROPRIA SINGULA] 22120. *FAC.] III. 88. Manu sua lib. 1. feud. tit. 27. Conradus Ratisbonensis Episcopus: Ille qui pro reo habeatur, solid manu se poterit expargere. Arnulfus Lezoviensis. Abbaci est a nobis adjudicata purgatio septimæ manu, trium scilicet Abbasum, & trium Monachorum. In vita B. Goaris: cum aliis duodecim firmari. Fit & alia sapè mentio*

pergantio, sicut tam loquebantur, que habet manu tertii, quare, quinque, sexti, septimi, duodecimam, decimaquartam, &c.

MARCHA] II. 14. III. 64. IV. 4. Marche. Aymoia. 4. 109. ex gestis Ludovici Pii : Simili modo de Marcha Hispanica constitutum, & hoc illius limitis Praefatis imperatum est. Theodulfus : Fines vel marchas Bajoiorum dif- posuit.

AD MERITATEM LABORANS] I. 157. Metayer nobis.

MINISTERIALES] IV. 30. 69. Hincmarus : Plebeii quoque quibusdam personis, villarum scilicet ministerialibus, pro rebus ministeriorum suorum nonnunquam scribens, qualiter res fibi commissas trahere deberent. In diplomate Karoli Magni apud Bruchium : Nullam de mil- itari familia damnet &c. qui militares vel alio nomine ministeriales, optimo jure perfruan- ter.

MISSA ORB. ROM. CELEBRATORUM] V. 371. Libri hymnorum B. Hilarii Picavensis Episcopi & alterius mysteriorum memini. Hieronymus, item Synodus Toleiana IV. cap. 13. & hymni Gloria in excelsis Deo ab eo aucti & consummati Alcuinus de divinis Officiis. Missarum à Sidonio Apollinari compotitarum Gregor. Tu- ton. lib. 2. historiar. cap. 22. qui de cursibus ecclaeſticiis librum unum condidit; quod de se ipso testatur lib. 10. histor. sub finem. Vide Ildefon- sum de viris illustribus pag. 770. Conciliorum Hispanie in Joanne, & incertum auctorem in vita Salvi Abbatis Alvedensis ibid. pag. 774 & pag. 777. in Petro Ilerdensi Episcopo. Vide etiam Eckerhardum in vita B. Nockeri cap. 22. & vitam sancti Rigoberti Archiepiscopi Remensis apud Surianum tomo primo. & vitam sancti Joannis Climaci apud eundem pag. 429. Sed & B. Wa- lericum cursum tam monasterialem quam Gallicanum magno studio indeſinenter celebrauit, qui contemporaneus vita illius scripti apud Surium testatus. Memini & Psalterii Gallicani Honorius in prologo enarrationis psalmorum, Walafrid. Strabo cap. 25. de reb. ecclaeſticiis, & Radal- fus de Breda live de Rivo proposit. 8. de Cano- num obſervantia. Quod à Gallis non solum Romanis, sed & Hispani tandem sub Gregorio VII. acceperunt. De quo & de officio Gallicano in His- panie obſervato Rodericus Toleanus Archiepiscopus, lib. 6. hist. Hispan. cap. 26. conqueritur. Siegerbertus in Einardo : Abbes iavit & ipsi Gallicanum psalterium, quo nos Galli utimur. Muſezum Maſſiliense Ecclesie Presbyterorum horatiora sancti Venetii Episcopi excerptis de sanctis Scripturis lectiones totius anni, festivis diebus ap- tas, responsoria, & psalmorum capitula lectionib- bus congrauea, simul & compoſuit. Sacra- mentorum non parvum volumen per membrorum opportunitatem officiorum & temporum, lectione- rum tanta, psalmorumque serie, & cantatione discretum Gennadius, & Nothgerum Sequentias scriptissime Honorius refert. Sed & de Claudioano Viennensi Sidonius : Hic solemnibus annuis pa- regit que que tempore letta convenienter. Sie- gerbertus testatur Karolum Imp. de scripturis catho- licorum Parrum lectiones unicuique festivitatibus

Tome II.

convenientes per circulum anni in Ecclesia le- gendas compilari fecisse in duobus volumini- bus; qui Usuardum Sanctorum festivitates & martyrologia colligere juluit que in Ecclesiis reci- tantur, sicut idem Usuardus scribit. Videatur de Alcuino Micrologus cap. 60. & de ordine Anti- phoniarum Amalarius, & fasciculus temporum in Stephano tertio. In epitola Karoli Calvi Imp. ad Clerum Ravennacum : Nam & usque ad tempora ab avi nostri Pippini Gallicana & Hispanica Ec- clesia aliter quam Romana vel Mediolanensis Ecclesia divina officia celebrabant, sicut vidimus & audivimus ab eis qui ex partibus Tolerante Ec- clesia ad nos venientes, secundum morem ipsius Ecclesie coram nobis sacra officia celebrarunt. Celebrabant etiam coram nobis sacra Missarum officia more Hierosolymitano auctore Jacobo Apo- stolo, & more Constantinopolitano auctore Basilio. Sed nos sequendam ducimus Romanam Ec- clesiam in Missarum celebrationem. Iohannes V. Edaldo Viennensis : De officiis Missarum, de qui- bus in litteris vestris requisitis, sicut caritas ver- tra quia varia apud diversas Ecclesias fiunt. Ali- ter enim Alexandrina Ecclesia, aliter Hierosolymitana, aliter Ephesina, aliter Romana facit. Walafridus Scrabo cap. de ord. Missarum, de exord. & incremento, ret. ecclaeſtia. Et Galliarum Ecclesia suis orationibus uebanur, que adhuc à multis habentur. Idem. cap. 25. Et quia Gallicana Ec- clesia, viris non minus peritissimis instruta, sa- crorum officiorum instrumenta habebat non mini- ma, ex eis aliqua Romanorum officiis immixta di- cuntur. Auctor Micrologi cap. 11. Composid au- tem oblatione in altari, dicit Sacerdos hanc ora- tionem juxta Gallicanum ordinem, VENI SANCTIFICATOR Ec. Romanus canens ordo nullam orationem instituit post Offerendam, ante Secre- tam. Berno Augientis de quibusdam rebus ad Missam pertinientibus, cap. 2. Ad haec potest aliquis dicere tunc temporis Gallos & Hispanos in Mis- sarum suarum celebrationem nondum habuisse usum Romana Ecclesia. Quid & nos non negamus. Testatur hoc Abbas Hilduinus, vir in divina lege apprimit eruditus, in ea epistola quam ad Ludo- vicum Imp. direxit pro passione sanctorum Mar- tyrum Dyonisi & sectorum ejus; ubi inter alia que sua narrationi videbantur congrua, haec ad- jecit. Cui adſtipulari videntur antiquissimi & ni- mil usq[ue] late pendit consumpti missales libri con- tinentes Missa ordinem more Gallico, qui ab initio receptione fidei usus hac occidentali plaga eff- habitus, n[on] quicquam tenorem, quo nunc uisus, Romanum suscepit. In nostris quoque monasteriis archivo habebat Missalis longe alius ordinatus quidam Romanus Ecclesia habebat usum. Et quod his omnibus maius est, cum una fu[er]it fides, cur super Missarum celebrationem Galliarum Ecclesia à Ro- mana discordante Augustino requirente Gregorius respondit : Novis fratres tuae Romana Ecclesia confuetudinem, in qua meminit se esse nutritam. Sed mihi placet ut si in Romana Ecclesia, siue Galliarum, siue in qualibet inventi quod plus omnipotentis Deo possit placere, sollicito ell- gas. Non videatur ergo (addit Radulphus de Ri- vo propositione 4.) beati Gregorii iusisse consi- lium ut insoluntur per privilegium ad unam

Z 2 2

adseremur Ecclesiam secularis in horis Canonicas obseruandi. Guilielmus Durandus lib. 5. Rationalis divin. officior. cap. 2. Legitur in vita beati Eugenii quod dum adhuc officium Ambrosianum magis quam Gregorianum ab Ecclesia servari. Adrianus Papa Concilium convocabat; ubi dictum est quod Gregorianum debere universaliter observari. Ad quod Karolus Imp. omnes Clericos minis & supplicis per diversas provincias cogebat. Andreas Colloensis Episcopus pro Latinis agens, sessione 7. Synodi Ferrarie: Maximo, inquit, in Galia & in Hispania schismate imminentie, cum jam Ex Filioque passim celebraretur, Romano Pontifici fuit necesse in mucorum occidentalium amplius dignitatem magnique consilii Parrum conveniu, addito Ex Filioque symbolum illustrare. Quod confirmata Ratio quae habita est de symbolo fidei in secretario beati Petri Apostoli inter Dominum Leonem sanctissimum Papam Urbis Romæ & Bernarium aquæ Jetæ Episcopos, seu Adalhardum Abbatem, Missos Domini Karoli Imperatoris, edita à Barrodo. Alcimus Paulinus Patriarchæ: Sapius Domino fregi suæ ut symbolum catholicæ fidei planissimis sentibus & sermonibus luculentissimis in unum congereretur Chartulam. & per singulas episcopalium regimur parochias omnibus datur Presbyteris legendum memoraque commendandum, quatenus licet lingua diversa loquenter, una iamen fides ubique resonaret. Urbanus Reversus Canonicus & Praetor Senonensis, Doctor Theologus, in historia de vita Pontificum Senonentium: Anno 1512. post pugnam ad Ravennam, cum isto fidere cum Maximiliano & Venetiis contra Regem Ludovicum XII. Julius Papa II. instruisset ut in Italia contra Gallos ad pulsus angelicæ salutationis Deipara. cum eadem salutatione recitarent tres breves orationes, quas ipse distaverat, ad Virginem Mariam, rex Ludovicus & Pontificibus regni sui obtinuit ut quotidie ad elevationem corporis Christi in Ecclesiis cathedralibus, collegiatis, & conventualibus inter Missarum sollemnitas ille versiculos decantarentur:

O salutaris hostia,
Quis cali pandis opium,
Bella premunt hostilia.
Da robur, fer auxiliu.

Ad cuius enim loco illorum verborum, Fer-
vulum, Cantores regi adjunxerunt. Serva li-
bum. Cujus historia meminit Clichtoveus libro
primo hymnorum ecclesiasticorum, Epencies
lib. 1. de Eucharistia adoratione cap. 10. De
Sainctis de rebus Eucharistia repetit. 9. cap. 7.

MISSA S. MARTINI] II. 18. Sic appellari so-
lebat dies festus ejusdem Sancti, sicut S. Andrea
II. 20. S. Joannis III. 23. Anonymus: Im-
perator circa Missam sancti Marini aliquigrani ad
hycinandum venit. Aymoin. 4. 116. Circa festum
S. Martini. Et cap. ult. Feasts of beati Andrea,
Anonymo Missa dicitur.

Missi DOMINICI] II. 11. 26. III. 38. Di-
recti à Rego pro qualicunque ecclesiastica aux-
publica utilitate vel opportunitate, qui corrige-
tent quæ corrigenda esse. Hodoardus in Re-
meniâ historia: Tilpinum sequitur Wifarius, qui

ab Imperatore profaso Magno Karolo Missus do-
minicus ad recta judicia determinanda fuerat ante
episcopatum conflituum, super totam Campaniam
Erc. Walafridus Scrab. c. ult. de exord. & in-
clem. rei. ecclesiast. Inde Eschiquier. Nam
Schick Alamanus mittere significat.

Missi COMITUM] II. 24. Vicarii, Loci ser-
vatores.

Missus S. PETRI] V. 2. Karolus Major do-
mùs apostolicis in Christo patribus Episcopis, Du-
cibus, Comitibus, Vicariis, Domesficiis. & om-
nibus amicis nostris. Cognoscatis qualiter aposto-
licus vir in Christo pater Bonifacius Episcopus
Missus sancti Petri ad nos venit. Et nobis sug-
gestis quod sub nostro mundeburde vel defensione
cum recipere debeamus. Quid ita nos gratianæ
animo fecisse cognoscite. Prinde nos epistolam
vixi fuimus ei manu nostra roboratam dare, ut
ubicunque ambulare videtur, cum nostro amore
vel sub nostro mundeburde & defensione quietus
& conservatus esse debeat in ea ratione ut justi-
tiam reddat, & similiter justitiam accipiat. Et si
aliqua causatio vel necessitas ei evenerit que per
legem definiri non posueris, usque ante nos quies-
tus vel conservatus esse debeat, tam ipse quidem
qui per ipsum sperare videntur, us ei nullus ul-
lam contrariearem vel damnacionem adversus
eum facere debet. Et ut certius credatur, manu
propriæ subter firmavimus, & de annulo nostro
subter signavimus. Sic vetus codex.

LACI QUI MONASTERIA HABENT] V. 333
Abbotim Gerberto. Videnda epistola Bonifa-
cii ad Zachariam Papam. In Capitulis que mi-
serunt Episcopis provinciarum Rhemensis & Ro-
thomagensis Hludovico Regi anno 858. Monas-
teria etiam religiosa a quæ præcipua Canonorum
& Monachorum aequæ Sanctorialium habitu-
cula, quæ ab antiquo tempore parentes vestri sub
religioso habitu constituerunt. ac frater vester
Dominus noster, innuenient partim fragilitate,
partim aliorum callidæ suggestione, etiam & nu-
mid necessitate, quia dicebant peccatores, nisi eis
illa sacra loca donares, ab eo desicerent. & ipse
ali quando per vos, sicut nunc pater, aliquando
per fratrem vestro regno destitutus, ab eis pen-
dere, talibus, sicut scitis, personis commis-
debito privilegio restituite. Can. 10. Synodi Mel-
densis

MUFFULE] Add. I. 22. 11. Muffles.

MUNDEBURDE] VI. 247. Tuitio, defensio.
Mamburnie. Froissardus vol. 1. cap. 155. Fuffez
en garde, baille, tutelle, care, mamburnie.
Corruptè vulgo main boine. In annuntiatione
Karoli Regis ad Ludovicum fratrem. Filiam nos-
tram Judith viduam secundum leges divinas &
mundanas sub iustitione ecclesiastica & regio mun-
deburde constitutam Balduinus sibi furatus est in
uxorem. In Marcuphi Monachi libro hæc logi-
tur de mundeburde Regia formula. Rebus est ut
regalis potestas illis iustitionem impariat quorum
necessitas comprobatur. Igitur cognoscat magni-
tudo vestra quid nos apostolico (aut venerabili
viro) illi. &c. cum omnibus rebus vel hominibus
suis aut gafindis vel amicis iusta ejus petitio-
neni, proper malorum hominum illicitas infi-
cationes, sub sermone iustitionis nostra viximus

recepisse, ut sub mundoburde vel defensione illustris
viri illius Majoris domus cum omnibus robustis pro-
fatis Ecclesia quietus debet residere.

N.

NATALIS S. REMIGII] II. 35. Albinus in Joani-
num : Dies beatorum Martyrum, quibus de seculo
transforunt, nascens vocamus, eorumque solemnis
non funebria, sed natalicia, dicuntur. Nata-
lis est atrom postremus dies. Seneca epist. 202.
Chrysologus sermone 129. de Cypriano : Nata-
lem ergo Sanctorum cum auditis, carissimi, notice
punctum illam duci quo nascitur in terram de carne,
sed de terra in celum, de labore ad quietem,
de tentationibus ad quietem.

NEFRATRIS IGNES] V. 2. In tomis Concilio-
rum, vita B. Bonifacii, & Burchardo legitur :
Sive illos sacrilegos ignes quos Nedfris vocant.
Alias Nedfris.

Noctes] III. 45. Tit. 26. & 47. Log. Salicze.
Julius Caesar : Galli se omnes ab duce patre pro-
gratiosi prædicant; idque ab Druidibus produtum
dicunt. Ob eam causam sparsa omnis temporis non
numero dierum sed noctium finiunt, Ge. Tacitus
de moribus Germanorum : Nec dierum nume-
rum, ut nos, sed noctium compungunt, sic consi-
tuunt, sic condicunt, ut non ducere diem videa-
tur. Indo veteribus Pragmaticis, Comparatio de-
dans les nuitz; & tunica.

NOMINUM RECITATIO] I. 52. Innocentius
epistola regulari ad Decentium Eugubinum. Al-
cuinus de divinis Officiis : Cum dicitur Memento
Domine famularum famularumque tuarum, &
sic deinde subjungitur, & omnium circumflan-
tium, manifestum est quid quasi quidam locus
sit ubi aliquibus specialiter nominatus, etiam ca-
terorum qui affiuntur in Ecclesia commemoratione
adjungatur. In quo loco aut liberum est Sacerdoti
quos desideraverit peculiarius nominare & nomi-
natum Deo commendare, aut certè illud ab an-
quis est obseruant ut ibi offerentium nomina re-
citarentur. Prius ergo oblationes sunt commendan-
da, ac tunc eorum nomina sunt dicenda. Et. Vi-
dendus Mictologus cap. 23.

NONA ET DECIMA] I. 157, II. 21. IV. 40.
Can. 42. Syn. Mogunt. Can. 46. Synodi Turo-
neni. Nonas ac decimas, quas qui res ecclesiastis
castenent, solvere Hætoribus Ecclesiarum ordinati
sunt ad luminaria & stipendiis Clericorum, mul-
tis in locis abstractis esse videmus. Can. 62. Syno-
di Meldensis. Karolus Calvus Conutibus, Abbat.
&c. Jubemus ut quisquis, &c. venerabilis Archio-
piscop. aliquid habere dignoscatur. Et. nonam &
decimam in Missis praesentia nostrorum Misso
Ecclesie sanctæ Mariae vel sancti Remigii reca-
det, & annis singulis ad eandem Ecclesiam per-
solvere studeat. Quicunque verò contra hanc pro-
ceptionem facere presumferit, sciat secundam
signa memoria avti & genitoris nostri Capitula se
emendandum & ipsas easdem res amissurum. At-
que hoc est quod Additione ultimâ dicitur: Qui
negligit censum, perdat agrum.

NONNANES] V. 2. Nonnans. Hieronymus ad
Eustochium: Et quia maritorum experie domi-
natum, viduitatis preferunt libertatem, casse vo-
cantur & Nonna. Idem in epist. 99. ad Atellan.

Invenio apud Xiphilinum in Domitiano: ...
di & rati exponit, iactum, q. s. in i. et. & sicut
q. s. videtur recte. In Martyrologio Ufiardi xi.
Kal. Septembr. In portu urbis Rome, sanctus Hip-
polytus, qui dicitur Nonnus.

NONNI] Addit. I. 54. Can. 18. Synodi Aqui-
gran. anno 816. ex qua & altera eodem anno
habita, quia in hac ipsa Additione prima haben-
tur sumpta sunt: Ut qui præponuntur, Nonni vo-
centur, hoc est, paterna reverentia. In regula B.
Benedicti: Piores juniores suos. Fraires nomi-
nent. Juniores autem Piores suos, Nonnos vo-
cent: quod intelligitur paterna reverentia. Atuo-
bius in psalm. 135. & 140.

NUDI CUM FERRO.] App. I. 34.

NUTRIMENTI] II. 21. IV. 40. Nourry. Can.
122. Synodi Aquisigr. Loca ei congrua auctoribus
in quibus nutritim fiant. In Capitulis Episcoporum
Rheni. & Rothom. provinc. facilius nutri-
mina congrua & necessaria.

O.

OBLATA] I. 46. V. 24. Can. 7. & 8. Synodi
Gangre, ... ut ceteros traxi inveniatis repre-
cipiunt, ut Zonaras scribit.

OBLIGATORIUS] I. 62. VI. 72. Augustin. 2. de
doctrin. Christ. Sermon. in natali Martyr. Pro-
tostasi & Gervalii. Can. 4. Synodi Rothomag. Can.
42. Synodi Rement. Non ligaturas officium vel her-
barum cuiquam mortaliu[m] adhibitas prodefe, sed
huc esse laqueos & infidias antiqui hostiis.

OCCASIONES] IV. 47. In precepto Chlodovei
Echenaldo Duci: Nec ulla redhibitione vel
illicitas occasiones requirendas. In Capitulis Epis-
coporum in Carisiaco palatio anno 858. Quaten-
sus non sit vobis necesse per quascunque occasio-
nes quorūcunque hortauibus circuire loca Epis-
coporum, Abbarum, Abbatisarum, vel Comi-
tum, & maiores quād rati postulat paratas
exquirere, & pauperes ecclesiasticos & fideliū
vestrorum mansarios in caricaturis & parave-
redis contra debitum exigendis gravare. In du-
plomate Hlothari & Hludovici: Nec ob ulla
redhibitiones aut illicitas occasions requirendas
nostri & futuri temporibus ingredi audeant.
Aymoin. 5. 17.

ORARIUM] V. 146. Can. 28. Synodi Mor-
guntina. Suidz ... vi impago. Rufo ...
Nam quod Faustinus lib. 7. eccl. hitor. m. d.
suis suis discipulis superiori rei: oīmāe Rufo ita:
Ab auditoribus vero non favorem neque plau-
sum sperare solum, sed theatrali more oraria
moveri sibi expectabat. Unde allequemur quis
sit oratoriis usus apud Vopiscum in Aurelia-
no: Ipsiusque, inquit, primum donaſe oraria
Pop. Rom. quibus uaretur populus ad favorem.
Stola lib. VI. cap. 172. Alcuno, Rabano, Ivo-
ni Carnotenti. Walatridus cap. 10. de reb. ec-
cl. Primi ordines in Ecclesia uiuntur orariis,
quia ad ipsos pertinet docendi officium. In Ponti-
ficali Romano sub Stephano, de degradatione
Constantini in basilica S. Salvatoris: Conflanti-
rus in medium adductus, testis jacrauissimis Ca-
nonibus, ita depotitus est. Accedens Maurianus
Subdiaconus orarium de ejus collo alij latus, &
ante pedes ejus proiecitus, & campagos ipsius abs-

*cedit. Qui locus singularis est, & perh[ic]et valde ad cap. *Pervenit.* distinet. 93, qui etiam in Romana recognoscione male habet.*

P.

PAGANIS.] V. 1. Bonifacius ad Zachariam Papam: *Sicu affirmant se vidisse annis praeriu[m] in Romana urbe & iuxta Ecclesiam sancti Petri, die vel nocte, quando kalendae Januarii invenire, Paganorum consuetudine choros ducere per plateas, & acclamaciones & caniones facere sacrificias, & nullum de domo sua vel ignem vel ferramentum vel aliquid commodi vicino suo præfatare velle. Dicunt quique se vidisse ibi mulieres pagano riu[m] philakteria & ligaturas in brachii & cruribus ligatas habere, & publicè venales aliis offerre.*

PAGENSES.] IV. 19. *Ejusdem pagi homines.*

PALLIUM.] VL 79. Albinus Alcuinus de divinis Officiis, Amalar, lib. 1. Officialis cap. 23. Raban. 1. de instit. Cleric. cap. 23. Flodoard. hist. metrop. Rhemeri. 3. cap. 8. Albertus Stadenus in Chro[n]. Bonifacius Zacharia Pape: *De eo quod jam præterito tempore de Archiepiscopis, & de palliis à Romana Ecclesia petendis iuxta promissa Francorum sanctuariorum vestra notum feci, indulgentiam apostolica sedis flagio: quia quod promiserunt, tardans non impleverunt, & venientur, & quid inde perfidere voluerint ignoratur.* Can. 6. Synodi Matileon. 1. Ut Archiepiscopus fine pallio Missas dicere non presumat. Hincmarus Rhe[n]. Archiepiscopus Nicolao Pape: *Pro cuius usi apud sedem apostolicam nil petti nisi sicut decessores ac prædecessores mei eo uti in Episcopi ordinatione solebant. Non enim usum pallii esse mea dignitatis puto, sed genii sedis metropolis esse cognosco, dicente magno Leone Papâ: Quoniam eis diversa nonnunquam sunt merita Praesulum, tamen iura permanent sedum;* & cum multi sint sancti Episcopi qui eodem pallio non uiuantur, non necio quia si sine virtutibus, quas exponente beato Gregorio pallium signat, pallio uor, eis excellenter ceteris Rhenorum provinca sedibus Metropolitanarum sedem pallii usus demonstrat in oculis hominum, non tam majorem me facit in oculis Domini. Petrus Damiani de divinis Officiis: *Trevrense Ecclesie Maternus à beato Petro Apostolo missus hereditatem pallii suis successoribus dereliquit. Valentinius Imperatoris Rescriptum quo Ravennati Episcopo tribuitur jus pallii & archiepiscopatus apud Baronium ro. 5. 637. ex Rubeo. Joannes Papa VIII. Arelateni Archiepiscopo Pallium concedit, eique vices suas committit, pag. 368. tom. 3. Decretalium. Idem 370. ibid. Proh dolor! cum in Gallia partibus essemus, inter cetera unum valde prohibendum invenimus. Metropolitanani, anequam pallium à sede apostolica suscipiant, consecrationes facere præsumunt & Pallii usum (quem Gregorius appellat genium lib. 7. ep. 111. & lib. 3. ep. 1.) introductum primùm huius à Caesaribus Agnellus judicat, sicut Blondus refert lib. 2. decad. 1. Fuit autem ex candida lana, quā soli utebantur Imperatores; & videtur significare Gregorius in cap. *Contra morem.* 100. dicit. Vide lib. 1. sacrat. ceremoniarum. Supponebatur au-*

tem pallium corporibus D. Petri & Pauli; & id est dicitur Pallium de corpore beati Petri.

PARAVEREDA.] II. 16. Append. III. 10. Hincmarus. Clero & plebi Tornacensi: *Aut ad iter aliquod paraveredos. In diplomate Karoli Magni quod Sigonius lib. 4. de reg. Ital. refert, scriptum suile videtur: Per singula turruoria habitantes vel discurrentes, manfonaticos & paraveredos accipiunt. In admonitione Karoli apud Pistas: Ut pagenses Franci qui caballas habent vel habere possunt, cum suis Comitibus in hostem pergent, & nullus per violenciam talibus Francis res suas aut caballas tollat, ut hostem facere & debitos paraveredos secundam antiquam consuetudinem nobis exsolvere non possint. In Capituli Episcotorum anno DCCCLVIII. mense Novembri in Castris palatio: *Judices &c. faciant nutritiama congrua & necessaria, custodiante sibi, passionem defendant, excolant prata, unde habentia pabula; quatenus non sit vobis necesse per quasunque occasiones circumire loca Episcotorum, Abbatarum, Abbassiarum, vel Comum, & maiores quidam ratio populari paratos exquirere, & pauperes ecclesiasticos & fidelium vestrorum manusarios in caricaturis & paraveredis exigendis gravare: quia potius habeatis unde sufficienter & honeste cum domestica curte vestra possitis vivere & legationes recipere, &c. Inde Palefredus Willem Tyr. 13. bell. fact. cap. 27. Nobis Palefroy. Reda quidem Gallicum nomen est. Quintilian. 1. 9. Et epo edicas bonos equorum domitorum vocata Gallos nota Plinius 3. 17.**

PARASCEVE ET SABBATO SANCTO.] VII. 430. Walafridus cap. 22. de rebus ecclesiasticis. *Et relatione majorum est, ita primis temporibus Missas fieri soletas sicut modo in Parasceve Pascha, in quo die apud Romanos Missa non aguntur, communicationem facere solemus, id est, præmissa oratione dominica, & sicut ipse Dominus nos fuerit, commemoratione passionis eius adhibuit, eos corpori dominico communicasse & sanguini nostratio permittet. Can. 47. Synod. Cabill. 2. Theodulphus ad Compressbyteros cap. 41.*

PARS.] III. 71. 72. *Pairs & compagnons.* In Capitulis quæ misit Karolus Rex ad Francos & Aquitanos qui ab eo desciverant anno DCCCLVI. Sic sumus omnes per illius voluntatem & consensum confirmati Episcopi atque Abbatum cum laicis. & laici cum viris ecclesiasticis, ut nullus suum parem dimittat, ut contra legem suam & rectam rationem & justum judgmentum, etiam si voluerit (quod absit) Rex noster aliqui facere, non possit. Ibidem: *Et si aliqui sunt qui homines non habent, si volent in suis alodibus confistere aut cum aliis eorum paribus vel amicis, faciant. Ibidem: Et si aliquis de nobis in quoconque ordine contra illum padum in contra illum fecerit, si talis est ut ille cum inde admonere & sleekat ut emender, faciat. Et si talis est causa ut illum inde familiariter non debeat admonere, ante suos pares illum in rectam rationem mittat; & illi qui debitum padum & rectam legem & debitam Seniori reverentiam non vult exhibere & observare, justum iustitia jucundum sustineat. Et in admonitione Karoli apud Pistas:*

Pittas : Ut quoniam in quibusdam locis coloni canales quidam de eis Dei suos hereditates, id est, manuia que tenent, non solum suis peribus, sed & Clericis canonici ex villanis Prebiteris & aliis quibusdam vendunt.

PATRIMI] II. 46. Parvains. Ut matrone, Marvaines. Filioli, filie.

PEBULUS] Add. I. 22. indumenta pedum cap. 33. Regule B. Benedicti. In Canonibus Theodosii : Dux si habeat & pedale, in vita B. Nicetii Lapidarii, speciei pedalibus pedes operari. Glos. addit., unde manifestum, huius si ad apertum apparetur.

PERIURUM IN ALTARI &c. I. 61. Posuit super altera manibus. Gregor. Tur. hist. 3. 14. &c de glori. Mart. 1. 10. Taliis Sanctorum corporibus vel eis, Aya, fere sacrofandis Evangelii. Raban. ad Regimbold. & alibi epist. Purgatio ad memorias Sanctorum. Augustin. epist. 137.

PIVILACTARIA] VI. 72. Add. II. 21. Hieronymus in March. cap. 23. Pivillactaria illa decalogi phylacteria vocabatur, quod qualunque habuisset ea, quasi ob eisdem & munimentum sui habens &c. Hoc spud nos superstitione muliercula in parvulis Evangelio & in Crucis ligno & idemmodi rebus (que habent quidem regnum Dei, sed non iuris scientiam) usque hodie facilius. B. Augustinus sermones non editio de Martyribus & philacteriis, cuius mihi copiam feci vir undecimque dochilium & manuam laudans facit Nicolaus Faber : Soler fieri, fratres, ut etiam ad aliquam agnoscantem veritatem perfector ex parte diabolii, & dicat : Si illum precantorem adhibuisti, jam sanus es. Si characteres illas tibi voluntatis appendere, jam potius sanuitem recipere &c. Venit fortis & alius qui dicat : Mitte ad illam divinum, transmutare ad illam cingulum aut fasciam tuam, & affectas &c. Dicit & alius. Ille bene novis suffumigare. Nam cuicunque hoc fecit, faciem melius habuit &c.

PLACITA] III. 83. plaidq. Can. 16. Synodi Arelat. 4. Confessiones discepulationesque. Can. 35. Synodi Turon. 3. Pro qualibet placito vel iudicio.

PLUVIUM] II. 13. Plevine.

POENIT. EX ORD. ROM.] V. 132. VII. 202. Soromensis lib. 7. cap. 16. Historianus ad Oceanum.

POENITENTIALES LIBALI QUIBAM ELIMINATI] Addit. III. 63. Can. 38. Synodi Cabillo. Can. 22. Synodi Turon. Can. 32. Synodi Particentis : Utentes scilicet quibusdam codicillis contra Canoniam autoritatem scriptis, quae penitentiales vocant. Ut unusquisque Episcoporum in sua parochia eisdem erroros codicillos diligenter perquirat, & inventos igni tradat.

PONTIFICIS SUMMI] VII. 423. Cathedrales Episcopi Can. 35. Syn. Agathensis. Gelatius ad Episcopos Lucaniae : Nec sibi meminerit villa ratione concedi sine summo Pontifice Subdiaconum vel Acolyham jus habere faciendi. Sidon 7. epist. 5. Summi Antifites Can. 3. Synodi Aulian. 1. Episcopos summus Sacerdos. Tertull. de baptismo. c. Si Episcopus. 18. dist. &c. & 1. dist. 39. veterum Episcopis Romanis summos se di-

Tome II.

ceto, c. Prima. 99. & c. seq. dist. 99. vide c. Aduofaro. 2. q. 7. c. Infantes. 6. q. 1. c. 1. 14. 4. Ivo pat. 5. c. 343. c. Majus. de confess. dist. 5. c. Mijorum. 61. dist. Zohemus apud Ivenem pat. 5. c. 103.

PONTIUM RESTAURATIO] II. 20. IV. 11. Addit. IV. 112. Sampallentius quidam Monachus de gestis Karoli Magni : Fuit confundendo in illis temporibus, ut ubicanque aliquod opus ex imperiali praecepto faciendum esset. siquidem ponebat vel neves, aut trajelli, fave purgante, seu frumentorum, vel implieato caminorum itinerum, et Comites per Vicarios & Officiale fuisse exequenter, in minoribus damnavit laboribus. A majoribus autem & maximi noviciori infernandis nullus Ducum vel Comitem, nullus Episcoporum vel Abbatum excusaverat aliquo modo. Cujus rei restes adhuc sunt arca pontis Magoniacoensis. Si vero efficeretur Ecclesia ad huius regium proprii pertinentes, laquearibus vel muralibus adornanda pellatur, id & viciniis Episcopis aut Abbatibus curabatur. Quod si nova scissione insisteret, omnes Episcopi, Dukes & Comites, Abates eum, vel quemque regalibus Ecclesiis presidentes, cum universis qui publica consecuti sunt beneficia, & fundamentis usque ad culmen infernissimo labore perdaerent. Aymoin. lib. 1. cap. 14.

PRECARIA] V. 198. VI. 436. VII. 142. Add. III. 49. Sub precario & censi V. 3. ex Synodo Lipiensi. In Capitalis que auferunt Episcopi Provinciarum Rhenensis & Rothomagensis à Canifico palatio Illadovico Regi anno 858. Quia vero Karolus Princeps, Pipini Regis pater, primus inter omnes Francorum Reges ac Principes res Ecclesiasticas ab eis separavit, argu divicit &c. Quod cognoscens filius ejus Pipinus, Synodus apud Lipines congregari fecit &c. Et quantumque de rebus ecclesiasticis, quas pater suus abstulerat, ponit. Ecclesiis reddi procuravit. Et quoniam omnes res Ecclesiasticae à quibus ablatas erant restituere properat concordationem quam cum Waisilio Aquitanorum Princeps habebat non prevaricatus, precarias fieri ab Episcopis exinde petuit. & nonas ac decimas ad restorationes telliorum. & de unaquaque eis factis duodecim denarios ad Ecclesiam unde res erant beneficiata, sicut in libro Capitularum Regum habebat, dari confirmavit usque donec ipsa res ad Ecclesiam revertirentur. Can. 18. Synodi Epan. Can. 21. 22. Synodi Meldensis. Can. 51. Synodi Turoe. Can. 36. 37. Synodi Rhemensi. Can. 10. 11. 12. 13. Synodi Belvicensis. Flodoardus : Recepit denique res diversas & villas Ecclesias, quas antea eis suos per precarias five prefecerat diversis concularat personis.

PRAECEPTUM] III. 28. Gregor. Turon. 8. Franc. hist. cap. 20. & cap. 25. de mirac. B. Martini. Aymoin. 5. 17. Chrysostomus. Peflante Launo Episcopo fecit in Monasterio sancti Eparchii autoritatem praecipit de terris qua ibi sine convectione erant. Quod praecipit Bartholomaeus Cancellerius ejus scriptit. & ipse Dominus Rex Karolus manus suæ & de annulo firmavit.

PRESBYTERI AB INCO. EPISCOPIS] VI. 81. Ex epistola Gregorii Papa ad Bonifacium.

A 22

NULLUS IN PRECIIS] Can. 23. Synodi Carthagin. ex quo hoc Capitulum sumptum est : **Nullus ad altare Patrem pro Filio vel Filium pro Pare nominet , sed semper orationem ad Patrem dirigat , nec quilibet oratione utatur , nisi proibita.** Vide Microlog. cap. 5. & Alcuin. cap. de celebratione Missæ , libello de divinis Officiis.

PROPRIA RES] V. 242. *In vase.*

PSALMUM] V. 371. Greg. Tur. 1. de glor. Mart. 6. 51. 75. Ep. ad Damas. Theodor. Post vespertinum officium cum modulato psallentio recessorium ingrediuntur. Anastasius Biblioth. in Hadriano : *Constituitque per unamquamque hebdomadam quinque feria cum psallentio ut a diaconia pauperes usque ad balneum pergerent.*

PSALMUS INVITATORIUS] Addit. I. 66. *Venite exultemus Domino &c.* Ex editione Romana.

PULSARI SECUND. REG.] L. 108. 109. *Pulsatorium* ibid. cap. 69. Can. 6. Synodi Vernis habicie. Cap. 58. Regule B. Benedicti.

PULVERATICUM] VI. 243. In Precepto Dabordi de mercato S. Dionyti : *Telones , vel navigios , portaticos , ponaticos , rivaticos , rotaticos , vulturaticos , themonaticos , caspaticos , pulveraticos , fraticos , megalisticos , laudaticos , saumaticos , salutaticos omnes , & ex omnibus quicquid ad partem nostram vel fisco publico de ipso mercato ex ipsa mercimonia exactari perferat.* Pulveratici quidem nomine binos solidos dari servis qui se militie offerture, in lib. 16. C. Th. de Tiron. & Judicum pulverarica abolita , notat Doctor meus 4. Observationum.

PURGATIO EXEMPLI LEONIS] V. 36. Monachus S. Eparchii Engolismensis in vita Karoli Magni : *Inter que vel maximum & difficillimum erat de discussandis Papa objectis criminalibus. Et dum nullus probator criminalium esse posuit , Dominus Papa (Leo) coram omni populo in basilica beati Petri Evangelium portans ambonem confundit , & invocato sancte Trinitatis nomine , jururando ab objectis criminalibus se purgavit.* Monachus Sangallenensis quidam in vita Karoli Magni : *Ilic in tempore eius pater Leo assumens Evangelium Domini nostri Jesu Christi , posuit super caput suum , & in conspectu Karoli ejusque Milium , afflentibus etiam persecutoribus suis , in verba juravit. Sic in die magni judicii sim patriceps Evangelii sicut immunis sum criminis falso mihi ab illis objecti. Adu. Viennensis. Etate vi. Aymoin. lib. iv. cap. 88. Fulderenses Annales. Anafal. Biblioth. in Pelagio : Qui Pelagius tenens Evangelium & Crucem Domini super caput suum , in ambonem ascensit , satificis custode populo & plebi . quia nullum malum pergitte contra Vigilium. Purgationis Damasi meminit Sigebert. & Anafal. Xisti III. & Symmachus idem Anafal. Pachalis Theganus de gestis Ludovici Pii , & auctor anonymus in vita ejusdem Ludovici. Vide cap. *Nos competenter.* 1. q. 7. & Iurprandum de Joanne XIII. apud Othoem lnp. accusato.*

R

RACHINBURGI] V. 16. *Judices* tit. 52. & 60. Legis Salice , tit. 24. Leg. Ripuar. & in Capitulio de alia Synodo sub ipso domino Rege Pipino facta.

RECLAMARE] IV. 68. Can. 9. Synodi Vernis habicie : *Quod si aliquis reclamaverit quod iniusti si excommunicantur. Et in codice quodam pervertusto : N. Comes in placito defensivis N. de suo proprio audeo propter crimen incendi. Postquam autem N. Abbat. & N. Comes Missi dominici in illas partes venientes ad iustitionem Domini Imperatoris excludendam & iustitia terminanda , reclamavit predictus N. quod iniusti iudicio propriis rebus curvatus Eccl. Auditis testibus , predicti Missi judicaverunt &c. Hinc et nos Reclama . & reclamer.*

REICULA] VII. 265. Monachus sancti Galli lib. 2. de gestis Karoli Magni : *Quod reicula sancti Galli , non ex regalibus donariis , sed ex privatorum tradicionibus collecta.*

RIBUS QVAM A NONN. ECCLÆSIA ABLATIS] I. 104. Videnda vita Bonifacii , & lib. V. infra cap. 3. Nec verisimile videtur quod de Eucherio Auxiliariensi Episcopo fabularuntur quidam , quasi videvit animam Karoli Martelli apud inferos cruciati , cum Eucherius telegram notet Sigebertus anno 723. obiisse vero sexto exilio sui anno , qui contemporaneus vita illius scrip̄t apud Surium , vel , ut Molanus ex archivis Monasterii Trudonensis , anno Dom. 727. atque ita Eucherio Karolus Martellus diu superstes vixit , quem obiisse anno Domini 741. omnes antiquiores Historici tradunt. Nec novum videbitur , [si tamen verum , & non sit altera fabula inventa à Ministerio Ecclesiæ] draconem effracto sepulcro Martelli , repertum fuisse , cui legerit Plutarchum in Agde & Cleomen.

ALLATA EPIST. A RICULVO] VII. 281. Richolus Moguntini meminit Einardus in vita Karoli. Et extra epistola Leonis Papa ad ipsum tom. dicitur. ex qua apparet ei deditum. Marianus Scotus , Tritheimus in Chronicō Hirsaugienti , Lambertus Schafnaburgensis. Hincmarus Rheni. adversus Hincmarum Laudunensem Episcop. de sententiis ex Grecis & Latinis Canonibus arque Synodis decrectisque Pontificum collectis , & Engelrammo Mercurio Episcopo datis , quando pro sui negotiis causa agebarat : *De illis sententiis plena est terra ista , sicut & de libro collectarum epistolarum ab Isidoro , quem de Hispania allata Riculus Moguntinus Episcopus in huiusmodi sicut in Capitalis regiis curiosas obrinat , & illas regiones de illo repleri fecit.* Unde quodam Episcoporum (ait Nicolams Papa ad Archiepiscopos & Episcopos Gallie) scripserunt haud illa decretalia prætorum Pontificum in 1000 codicis Canonum corpore contineri descripta. Cujus codicis five collectionis , (que & Corpus Canonum dicuntur distincti. 19. & 20.) auctor fuit Dionysius Exiguus , non autem Isidorus Mercator epistolârū pontificiarum à B. Clemente usque ad Gregorium primum collector. Idem Hincmarus epistol. 7.

ROMANUM ITER] Cabillon. Synod. 2. cap. 45. Concilium Saleunstad. cap. 18. in impeniti aliquo delicto non liberarentur per suscepitam peregrinationem ad limine Apostolorum , sed prius in loco ubi deliquerunt Sacerdoti satisfaciante; inde , si velint , cum licentia sui Episcopi , acceptis ab

eo litteris, Romanum peregrinantes. Vignier. Hist. Eccles. ad an. 818. pag. 107.

ROCCUM] Add. L 22. Helgaudus in vita Roberti Regis: *Ex eisens se vestimento purpureo, quod lingua rustica dicitur Rocca. sedam. Roche. Nicetus in Iacob. 9. 20. non rite deplorab.*

RODATRUM] VI. 243. Rodage. Tit. 10. Log. municip. S. Severi, & ciz. 12. Aquent. *Droit de Ronge. Rotadicum.*

UT SUBDATO EPISCOPO LICERAT, SI NECESSE PUNIRIT, LIB. EPISC. ROM. ADIRE] VI. 64. 401. Add. IV. 29. Greg. Turon. lib. 5. hist. cap. 20. *At illi (Saloni & Sagittarius Episcopi) cum adhuc proprium sibi Reg. mefie regere, ad eum accedunt, implorantes se intigit remota, fibique tribui liceniam ut ad Papam urbis Romanae accedere debant. Rex vero annuens petitionibus eorum, datus episcopis, eos abire permisit. Hincmarus Hadriano universalis Ecclesie Papa: De eo quod paucitati mea vestra rescriptis sublimitas, ut rudent Hincmarum & aliorum tres Episcopos, omnium Episcoporum regni Domini Karoli vicem ferentes, ad Synodus Romanam misserent, vestra sciat auctoritas quia nec prae dictum Hincmarum, nec etiam quilibet Episcoporum dioecesis Rhenorum, minime autem aliarum provinciarum Episcopos, nisi Dominus Rex illis precepisset. Romanus v. l. in aliquam partem med commendatione mittendi habeo potestatem, nec ipse ego ultra fines sui regni absque illius scientia progressi valeo. Idem Hincmarus Nicolao summa fidei Apostolice & universalis Papae: Nesciens quia nos Metropolitani in istis regionibus non habemus potestatem in fini confusu vel iussione Regis aut nos ipsi ire, aut Coepiscopos nostros quaque longius possumus dirigere. Flodoardus in Wlario: Eandem denique Romanus causa orationis ad S. Petrum licentiam ab Imperatore se accepisse in quedam sua designata epistola.*

SAGA] V. 2. Can. 5. Synodi Matisonensis. Gallicum vocabulum Varro, Scraboni, Plinio; Hispanicum Appiano. Anonymus quidam S. Galli Monachus in Vita Karoli Magni, ex Wemberto: *Erat antiquorum ornatus vel paratura Francorum, calciamenta forinsecas aurata, corrigitis tricubitalibus insignia, fasciolas crurales vermiculata, & fabiis eas tibialis ac coxalis linea, quamvis ex eodem colore, tamen artificiose opere variata; super quo & fasciolas in crucis modum intrinsecas & extrinsecas, anci & rerd, longissima illa corrigit tendebantur. Deinde canthus glabra. Post hac balbus spathe colligatur. Qua spatha primò vagina faga, secundo certo qualicunque, tertio linteumina candidissimo cerb lucidissimè roboroato ita cingebatur ut per medium cruciculis eminibus, ad peremptionem genitium auroreantur. Ultimum habitus eorum erat pallium canum vel saphyrinum, quadrangulum, duplex, sic formatum ut cum imponeretur humeris, anci & rerd pedes tangentes, de lateribus vero vix genua congereret. Tum baculus de arbore malo nodis paribus admirabilis, rigidus & terribilis cuspidi manuali ex auro vel argento cum calcaris insignibus praefixa, portabatur in dextra. Quo habitu tenitus ego cum in Franciam nonnunquam*

Tome II.

venirem, vidi caput Francorum in Monasterio S. Galli, duosque flores auricomos ex ejus femoribus progesos, quorum qui prior egressus est procerius erat illius adequatus, posterior autem paulatim excrescens veritatem stipiti sui fumandi glorid decorauit, & transcendendo concexit. Sed, ut est mos humani ingenii, cum inter Gallos Franci militantes, virginis eos sagulis lucere conspicarent, novitate gaudentes, antiquam consuetudinem dimiserunt. & eos imitari ceperunt. Quod incrim rigidissimus Imp. id irac non prohibuit, quis bellicis rebus apicem ille videtur habuisse. Sed cum Frifones huc licet ab absentes adverteret, & brevissima illa palliola sicut prius maxima vendere compiceret, præcepit ut nullus ab eis nisi grandia latissimaque illa longissima pallia consuetudinario prelio coemeret, adjiciens: Quid profus illa pittaciola? In iecto non illis possumus cooperiri, cabellicans contra ventos & pluvias nequos defendi, ad necessaria natura sedcedens, tibiarum gelatione deficio. Videndum Plinius.

SAL CATECHUMENIS] VII. 263. Can. 5. Synodi Carth. 3. Origenes, Isidor. 2. de divin. Offic. cap. 20. Alcuinus cap. de Sabbatho sancto Palch. lib. de divin. Offic. Augustin. lib. 2. de peccat. merit. cap. 26. Nam & catechumenos secundum quendam modum suum per figuram Christi & orationem mandi impositionis puto sanctificari, & quod accipiunt, quamvis non sit Christi corpus, sanctum est tamen, & sanctius quod cibi quibus admur. Can. 63. de consecrat. distinct. 4. Sal celestis sapientia.

SANCTUS, SANCTUS, COMMUNI VOCE] L. 66. Can. 45. Synodi Vasensis. Lib. 8. apostolic. Constitut. cap. 11. & eis in eis de multis vix. 470. 470. 470. 470.

INCERTA SANCT. MEMORIA] L. 41. Canone 50. Synodi Africanae.

SANCTI NOVITER INVENTI] Append. I. 10. Can. 51. Synodi Moguntine. Can. 43. Synodi Franconofurd. Ut nulli novi Sancti colanuntur aut invocantur, nec memoria eorum per vias erigantur. Sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt qui ex auctoritate passionum aut vita merito electi sunt. Severus Sulpius in vita B. Martini: *Erat haud longe ab oppido proximus Monasterii locus, quem falsa opinio conseptulisi Martyribus sacraverat &c. Sed Martinus non temere adhibens incertis fidem, ab his qui majores natu erant Presbiteris vel Clericis flagitabat sibi nomen Martyris vel tempora passionis ostendi, grandi se scrupulo permoveri quod nihil certi constans sibi majorum memoria tradidisset. Opatus Milevitan. lib. 1. Quo ante spiritualem cibum & pocum os nescio cuius Martyris, si tamen Martyris, libare dicebatur; & cum proponeret calicis salutari os nescio cuius hominis mortui. Si si Martyris, sed nequum vindicari, correptus cum confusione irata discessit. Nam fiebas dedicatio ossium Martyris Hieronymus ad Julian. Quod in quadragesimo die dormitionis carum lugubrem vestem mutaveris, & dedicatio ossium Martyris candida tibi vestimenta reddiderit. Vnde Vignier. Hist. Eccles. an. 827. pag. 109.*

SANDALIA] V. 371. In Charta Karoli Magni:

A 282

De calceamentis secundam Romanum usum. Raban. 1. de vestis. Cleric. pag. 22. Amalar. 1. Officialia cap. 25. Albin. Alcma. de divinis Officiis. Ordo Romanus. 99.

SCABINUS] III. 38. III. 7. 30. 33. 40. 49. IV. 3. *Vet. Glos. Scopos. Judes. In Chartersario landi Galli: Interrogavit ipse Comes illos Scabinos quid illi de hac causa judicare voluerent. At illi disserunt: Secundum ipsorum hominem refimerunt & secundam vestram inquisitionem judicamus. Chartersarium Besuisensis Monasterii: Notum fuit posturum quid ante illum vitum Hildegarum Comitem seu Judicem, quos Scabinos vocant, & quoniam plures personae qui cum eo aderant in Monasterio villa in mallo publico ad multorum causas audiendas & rotas iusticias terminandas, ibi ratione Bato Episcopus & Adversarius fuit Burgoardus, novem legiones restes ibi praesentavit, quorum nomina hoc sunt. Ex alibi: Anno illorum, vitum Hildegarum Comitem, seu Judicem quos Scabinos vocant. Tunc ipsi Scabini unanimitate judicarunt. Schefen Alamannie, Eſchewius nobis.*

SCARA] III. 68. Hincmarus ad diocesis Rheims Episcopos: *Dominus Karolus bellator acies, quas vulgari sermonem scaras vocamus, difformis. Ayracum lib. 4. cap. 26. Collegit & Francia bellatoribus scararam, quam nos turram vel cunum appellare possumus. Schaer Alamannia. Indo Esquiero, Escadron, Escarmouches.*

SCASTLES] Addit. IV. 114. armorum defensio.

SCEDULA] I. 81. In perficatione reformatio- nis Ledovici Pii Imp. *Liberius.*

SCORSE] I. 68. Addit. II. 5. Can. 12. Synodi Parisen. Can. 9. Synodi Nanneren. Can. 1. Synodi Valentine. Can. 43. Syn. Cabillon. 1. Lupus ad Einardum: *Siquidem vestra memoria per famosissimum Imperatorem Carolum litera capite revocari, aliquantulum quidem extulere capit. In privilegio quo idem Carolus Magnus dedit Ecclesie Olnabrigae, apud Cranctium: In eodem loco Graecas & Latinas scholas in perpetuum manere ordinavimus. Angelomus in Cantic. Canticorum. Sed & ei qui scholas regebat beneficium olim deparatum fuisse per omnes fete Ecclesiis majoris Gallicanas & suo tempore dignosci scribit Alexander. 3. Rhemensi Archiepiscopo Collect. 2. Canons.*

SCOTICATUS] V. 2. VII. 400. Burchardus in Lege quam dedit familie: *Confutimus ut et tollantur corium & capilli.*

SCOTI qui se EPISCOPOS DICUNT] Addit. III. 67. cap. 43. Synodi Cabillon. 1. In historia. B. Rudberti tom. vi. Canisii pag. 1108. de Scotis: *Nominari, ut affecte, deceptores, gyrovagi, & cursori. Walafridus Scrabus lib. 2. de mirac. B. Galli cap. 47. Nuper quoque de ratione Scotorum, quibus confusando peregrinandi jam penit in naturam converso est.*

SCOTORUM HOSPITALIA] In Capitulis encorpatis à Karolo Hladovici Imp. filio xn. Can. 14. Synodi Meldenf. In Capitulis que miserae Episcopi provinc. Rhemens. & Rothomag. Hladovico Regi anno 858. Hospitalia peregrinorum, sicuti sunt Scotorum, ac que tempore antecesso-

rum vestrum Regum confusculo & confusa fuerint, ut ad hoc ad quod deputata sunt re- nescantur.

SCRUTINUM MORTI ROMANO] V. 372. Can. 4. Syn. Moguntiens. ad Carolum Magnum: *Sacramenta itaque baptizantis volumus ut sicut sancta vestra fuis admisito, ita concorditer acque uniformiter in singulis parochiis secundam Romanum ordinem nos celebremus jugiter acque conseruentur, id est, scrutinium ad ordinem baptizantis. Ordo Romanus pag. 31. 41. Can. 3. Synodi Moguntina sub Rhabano.*

SENIORES] I. 85. II. 15. III. 8. *Seigneur. In Capitulis que miser Carolus ad Frances & Aquitanos anno 856. Et mandat verbis noster Senior quia si aliquis de nobis talis est cui suis Senioribus non placet est.*

NULLUS IN ECCLESIA MOLTRUM SEPPIAT] I. 153. Can. 9. Synodi Meldenf. Theodulphus Aurelianensis Epilope. ad fratres Compresbyteros: *Antiquis in his regionibus in Ecclesia sepulchrorum mortuorum usus fuit, ne plerisque loca divino cultui mancipatae. & ad offertandas Das hostias preparatae, camuria, five polyandria facta sunt. Unde volumus ut ab hac re deinceps abstineatur, ut nemo in Ecclesia sepulchrum. Gregor. Turon. 1. cap. 36. hister. Can. 15. 17. Synodi Tribeniensis. Hoc privilegium retinere Galliae civitates scribit Ivo Catinoensis. Quae vos, Gallie, absit in editione Conciliorum.*

SIGILLI] I. 126. *Sigilli, Seigle. Quid in quibuscum chartis bladum hibernagium. Moschopol. Long. addit. vi vobis singulis, & q. Conscripto, & non obstat. Indo Scalonia.*

SIGNA] VI. 171. Trimodium: *Et apud eum signa. Einardus de translatione beatorum Marcellini & Petri lib. 1. cap. 15. Terricula que signa bafilia continebat, ab eis confisci potuisse. In ordine Dunstan Dorobernensis Archiepiscopi: *Benedictio ad signum Ecclesie, id est, in initium. Walafrid. Scrab. cap. 5. de reb. eccl. Amalarius Fortun. lib. 3. Officialia. Seins. Indo Tocson, & protervolum: Il n'en fait pas les seins sonner.**

SIGNATI QUI MENT. VADUNT] App. II. 14.

SOLIDUS] III. 30. IV. 75. Can. 41. Synodi Rhemens. Hincmarus Archiepiscopus Rhe- mensis in libro de vita & actib. B. Remigii: *In testamento à B. Remigio condito letter attendat quia solidorum quantitas numero quadrangularis denariorum computatur, sicut tunc solidi habeantur, & in Francorum Lege Salica contineantur. Et generaliter in solutione usque ad tempora Karoli perduravit, velut in ejus Capitulis continetur. Indo multe quedam municipalibus aliquot Francie Legibus & in singulis libris tunc tunc five laudimis, quadrangularis denariis tandem.*

DI STATU SUO] IV. 15. 74. Ado: *Baptiza- tis Saxonibus, ex ingenuitate & aude, fides firmata robusta. Regino: Sacramenta secunda confusandom dederunt ut perderent inge- nuitatem & omnem hereditatem, nisi conservare Christianitatem. Hincmarus Hadriano Pa- pe: Ut pro libertate & hereditate nostra usque ad mortem certare debeamus.*

STIPULAS] VI. 370. Vid. tit. 48. Leg. Salice. Idem : *Vetus quando sit aliquid promittente, stipulam omnes frangebat; quoniam iuram jungentes, spissantes suis apud sebant. Non diffimilioris in votis formalis excommunicationis: Dabem duodecim Sacerdotis Episcopum circumfusum, & lucernas ardentes in manus emere, quae in conclusione excommunicationis projectare debent in terram & pedibus concutare.*

SUMMA] III. 45. Vot. Glofi. *Sennis, impeditio. Sennis, impedimentorum. Alamannic Sennus. Nobis Ego, Europa. Hincmarus Karolo Regi: Quo mittens ad dominationem refrem excommunicationis impossibilitatis factus illuc veniens, requiebat quae parviciet linguis nominamus exortis, quia venire requirunt. Quid haffens est incedimus.*

BLATI SYLVESTRI CANON.] L. 133. Hincmarus Rhemensis epistol. 7. In libro vero qui titulatur *Gesorum Pontificum legimus confituisse B. Sylvesterum ut nullus Latini Clericos crimen audiret inferre. Casera autem quae subsequitur, ut supra pergitur, in regulo ipsius enim confituisse non loquuntur. Quapropter credendum non est eundem sacerdotum virtus talis confituisse. Ut videatur Hincmarus Canon iste suppositione.*

T

TABERNACULA] L. 14. Can. 24. Syn. Laodic. & Can. 40. Synodi Carthag. *accedunt Taverne.*

TEATORIA] VI. 173. Author Micrologi cap. 10. *Ereditus autem Presbyter populum horitur ad orandum; & ipse, post finitam secretam, prefationem ordinar in canorum, in qua supernorum civium ordines merito consummabantur &c. Unde & angelicus hymnus, id est, *Sandus. Sandus, Sandus, subsequitur, quem beatus Sixtus Papa in ordine officiarum confituit ut ante sacrificium dicaretur. Et cap. 23. Canon, iuris Romanam exercitatem agit. Teigitur clementissime pater &c.**

TALONUM] II. 19. *Talonus. Talonum, quod in exitu regni solvitur. dñe.*

TEMPESTARI] I. 61. *Inimicorum tempestatum. Peminentiale Romanum. Angobardus contra insulam opinionem de grandine: Altii autem confidenter confirmante incarnationibus hominum, qui dicuntur tempestarii, esse levitatem, & id est levitatem curam.*

TITULI] V. 175. *Ponebantur tituli singulis quibusque dominibus, ut cuius essent, & ad quem pertinenter, inspicereetur, testante B. Augustino in psal. xxi. & l. v. & tractatu vii. in epistol. B. Joannis. Ut patet inde titulorum denominacionem quos Evaristum in urbe Roma divisisse Presbyteris & Marcellum xxv. in eadem urbe confituisse, Anastasius scribit. Idem Anastasius in Silvestro: *Hic fecit in urb. Roma Ecclesiam in praedio cuiusdam Presbyteri sui, qui cognominabatur Equitus; quem titulum Romanum confituit iusta Thermas Domitianas, qui usque in hodiernum diem appellatur Titulus Equitus. Vide Can. 20. Synodi Rhemensi. Can. 14. Synodi Turo. 3. Can. 11. 52. Synodi Meldensi. Can. 36. Synodi apud Altheim.**

TONSURARE] V. 212. *Canon. 7. Synodi Cabillon. 3.*

TRACTATUS CATHOLICI] I. 73. *Contra Clemencem Scocum. Bonifacius Zacharias Pape: Alter autem hereticus, qui dicitur Clemente, contra catholicam concordem Ecclesiam, abnegans felices & refugias Canonem sacrum, trahens & compositiones fanum Partum Hieronymi, Augustini, & Gregorii.*

TRACTORIA] IV. 30. 70. *Videantur quae scripsit doctor meus Cod. de Tractoriis & Statutis.*

TRANSMUTATIO] IV. 58. *Vetus exemplar habet transfigur. Transfiguratum vocatur lib. 1. Leg. Longobard. tit. de exercitilibus. Inde dicitur de traitre, & traitore foraine.*

SUPER TUMULOS MANDUCARE] VI. 197. Can. 3. Synod. Arelatensi. Can. 70. Synodi Braccar.

TRAHENS] VII. 398. Can. 22. Synodi Aurelian. 1. *Monachus nisi oratio & iungens habere non licet. Sic omnes codices manuscripti. Vetus interpres Horatii in illud, Nigris medium impidiens crux Pelibius] Zangis. Glof. addens, id ponens Edylion. Idem. Clavis, & iungens. Georgius Codinus: qd. Propterea id est reduplicatio a posteriori. Verily, tunc in etiopio terra rati ueritas & illa rati repudiata dicitur. Abi: qd. propterea.*

V.

VASSI] II. 9. 24. *Serviles. Gallicum vocalium. Turo. 1. 32. Odo in vita B. Gerardi: Nec hoc paciebatur ut qualibet senior beneficium a suo usq[ue] pro qualibet animi commoti one posset auferre. Theodosius: Tassilo venit per semetipsum tradens se manibus Domini Regis in servitum, & reddens ducatum sibi commissum. Regino: tradens se manibus ejus ad servitium, reddens ducatum a Pipino Rege sibi commissum. In administratione Karoli Pisticis: Vassalli nostri nobis & nostra coniugi famulantes. Can. 63. Syn. Cabili. Læsi Saxonibus. Witaldus: Sant enim inceps illis qui Eddilingi, sicut qui Frilingi, sunt qui Læsi illorum lingua dicuntur. Læsi verò lingua hoc sunt, nobiles, ingenui, aique servi. Huchelodus Elonenensis Abbas in vita B. Leobini: Eret genit Saxonum, sicut nunc usque confitunt, ordine tripartite divisit. Sunt enim ibi qui illorum lingua Eddilingi, sunt qui Frilingi, sunt qui Læsi vocantur. Quid Læsi sunt lingua, nobiles, ingenui, aique servi. In Principatu erindiano Karoli Magni: Tum nos una cum fidelibus nostris, id est, Haquin, Rocklano, Wichenge, Fredegarie Comitibus, nec non & Vasis nostris Theoderico, Bertholdo &c.*

VASSI DOMINICI] III. 73. *Walafridus Scrabo: Capellani minores ita sunt sicut hi quos Vasis dominicos Galli confundidim nominamus. In Capitalis quae Episcopi Rhemorum dioecesis, atque Rochomagensis, misericerte Ludovico Regi: Quando anima vestra de corpore exierit, &c. & fies solacio & comitatu Drudorum aqua Vasorum nuda ac desolata exhibebit.*

VESTITURA] IV. 19. 24. 42. 45. Append. II. 7. *Ut non mutetur testimonio super vestitum Domini Pipini Regis. Append. III. 2. Vestitum Domini Karoli. 7. De rebus quas Marchio tradidit filio Bojanis. Iste ut his quibus gradus fuerint, vestitum suum accipiunt. Ut*

747 Fr. Pithoei Gloss. ad Capitularia. 748

^aIntelligit
Baronum.

valde mirer virum * multe & varia lectionis
affere ne ipsum quidem nomen investitora
temporibus Karoli Magni fuisse in ufo. Saltem
meminisse posuit Canonis quem ex Synodo Lip-
tinensi ad annum 743. ipse exscripti, qui sic ha-
bet: *Ecclesia cum propria pecunia reverata fu-
erat ex ea lib. v. Capitular. cap. 3. Apuleos : de-
restituta.*

VIATICUM] L. 100. V. 118. VII. 138. Can.
3. Synodi Arausic. Amalar. Official. 3. cap. 35.
Sicrius: *Quibus, quoniam carnali fragilitate ce-
derunt, viatico munere, cum ad Dominum ca-
perint proficiat, per communionis gratiam volu-
mus subveniatis.*

VICARII COMITUM] II. 28. per pagos confi-
ti. Walafridus Strab. Gregor. Tucou. 9. 5. Nunc
Viginti.

VICEDOMINUS] III. 11. 26. V. 191. Karolus
Calvus Hadriano summo Pontifici: *Quia Reges
Francorum ex regio genere nati, non Episcopo-
rum Vicem domini, sed terra Domini habentes su-
mum computari. Sigebertus anno 539. Gregorius
Papa: Volamus autem ut memoratus frater nof-
ter Paefasius & Vicedominum sibi ordinet & Ma-
jorem domus, quatenus possit vel hospitiis su-
pervenientibus causis que veniunt idoneus & po-
ratus existere. Can. 24. Synodi Rhenensis. No-
bius Vilam.*

VOMERES IGNITI] Append. II. 3. *Vomeres fer-
ventes. Tit. 15. Leg. Ang. Can. 1. 24. Synodi Mo-
gunt. In actis Synodi Rhenensis de causa Arnul-*

phi: *Meumque vernaculum Episcopis tradam,
qui per ignitos vomeres incedens. Deum de te ju-
dicare manifeste declarat indicis. Nuncius apud
Sophoclem in Antigone:*

*Hinc & tuus q[ui] p[ro]digio n[on] p[er]spicis,
q[ui] n[on] d[omi]n[u]m, & d[omi]n[u]s q[ui] p[ro]digia,
q[ui] n[on] v[er]o d[omi]n[u]s.*

WACTA] III. 68. Guter Francis. Wach Al-
manni. In Principio remissionis five concessionis
quama fecit Ludovicus Iimp. Hispanis: *Explora-
tiones & excubias (quod usitate vocabulo wactas
dicens) facere non negligant. In admonitione Ka-
roli apud Pifas: *Et in civitate aquae marcha-
wactas faciat ad defensionem patriae.**

WADII] II. 38. III. 29. Can. 18. Synodi Ca-
billo. 2. Gestu Karoli Magni: *Pertixi: Saxones
omnes, ad locum ubi Lippia consurgit venerunt ex
omni parte, & Domino Regi Karolo per wadum
manibus suis reddiderunt patriam. Inde Debitorum
remunadiam IV. 58. Oddo in vita B. Gerardi:
Debitum wadii nequam debitori relaxare so-
lius erat. Et lib. iv. c. 70. Heribannum reu-
diatum.*

WANTI] Add. I. 12. *Ganz.*

WARDA] III. 68. Gardc. Anglis *Werde.*

WIRGILDUS] IV. 13. 15. 18. Verus Glossa-
rium: *Wirgild, secundum quod appellationum fue-
rit. Pontificiale Romanum: *Pretium suum, id
est, wrgildum suum. In Legibus Eduardii Regis
Angl. Invenies pleros tales qui possunt reddere
foras facturam, id est, more suum.**

Tom. I.

JACOBI SIRMONDI

Tom. I.

NOTE
AD CAPITULARIA.

- Pag. 5. **C**HILDEBERTI R. CONSTIT.] Exeat in codice Corbeiensi, sed multa, folio sub finem exciso, ut quād multa definītū confici nequeat. De sunt præterē quādam alia in eo loco quem aſterisco figuravimus. Quare dūm integrum exemplar confequātū liceat, hac eōs parte fruendū est.
- Pag. 7. **C**HLOTHARII R. CONSTIT.] Duo hujus Constitutionis exemplaria vidimus, unam ē Monasterio Corbeiensi, quod in editione nostra sequi sumus, alterum ē Bibliotheca Tiliiana, quod fuerat oīm Monasterii Corbionensis, id est, Blesensis S. Launomari.
- Pag. 8. **O**MNIS. AEGENTIA.] Tiliianus, omnibus Comitibus. Item paulo post: *Sibi omnia populum, & rursus, quæcumque justa sunt. Et infra, incamerat. Item, & inanis habeatur.*
- Pag. 8. **A**UT GERMANI NOSTRI.] Hec absunt à Tiliiano. Ambigunt autem hoc loco jure querat, si ad Clotarium primum referatur Constitutio, quemnam avum suum vocet, qui Clericis immunitatem concesserit: si ad Clotarium secundum, eum dicat germanum.
- Pag. 11. **C**ONVENTUS APUD ANDELAUM.] De hoc conventu & fidebre scribit Gregorius Turon. lib. ix. hist. cap. xi: *Rex, inquit, Guntramus, cum nepote suo ac Reginis, id est, cum Childeberto Rege, & cum Brunichilde matre, ac Faileuba uxore Childeberti, pacem firmavit, & conscriptis padionibus regressus est unuquisque in civitatem suam.* Pactionis verò exemplar profert idem cap. xx. quo loco illam Childeberti legatis à Guntrammo prolatam ac relegi jussam narrat.
- Pag. 11. **A**NDELAUM] Vetus nomen retinet op̄idum in pago Lingonenſi, cuius situm indicat Fredericus. Anno, inquit, XVII. regni Theoderici Lingones mensē Mās exercitus adunatur; dirigenſque per Andelaum, Nasio caſtro capio. Tullum civitatem pervenit.
- Pag. 12. **E**DICTUM CHLOTARII] In manuscripto Synodum antecedit. Postponi autem debere vīsum est, sed quod Synodi mentionem faciat, & ea que Synodali decreto sancta fuerant Principis auctoritate constituerent.
- Pag. 13. **K**ARLOMANNI PR. CAPITUL.] Duo, ut res decet, sub Karlomanno Concilia fuerunt. Unum in Germania, cuius locus non proditur, celebratum anno Christi CCCLII. alterum anno sequenti apud Liptinas in Gallia, in quo superioris quoque Concilii Canones redacti & approbati sunt. Quinam ad Germanicam Synodum Episcopi convenerint, prefatio declarat. In Liptina
- beni qui adfuerint, non est proditum. Praefuisse utriusque Bonifacium sedis apostolice Vicarium compertum est.
- Pag. 14. **M**ODO A. I. R. SYNODO] Hec jam propriè spectant ad Synodum apud Liptinas habitam. Quod nomen oīm palati & villa regis fuit in pago Camerencensi, ut ab aliis iam observatum. Lepinus scriptum est apud Almoīnum, qui situm loci aperte confirmat lib. v. cap 25. Caroli Calvi redditum describens à Proculpido super Mosam, ubi regnum Locharii cum Ludovico fratre divisum. Ludovicus, inquit, *Aquisgranum rediit. Carolus Lepinus uxorem suam ibi obiviam venire jussit. Inde per Monasterium S. Quirini ad Silvacum, & inde per Cariflacum Compendium venit.*
- Pag. 15. **A**NNO SAC. CHILDAE.] Postremi Merovingorum Regis; qui post aliquot annos interregnū, quibus rerum poetas est Carolus Martellus, illo mortuo Rex tandem ab ejus filiis renuntiatus est. Qui à Martello ipso renuntiatus voluit, non animadvertisse Childerici Regis, si superficies Martello regnum iniūserit, cùm in anno Christi CCCLII. vivere desiderat, annum hanc fore non secundum, sed tertium.
- Pag. 15. **V**L. NON. MARTI.] Ita & versus exemplar Messense, & alterum Flandricum. In Bellovacenſi tamē legitim v. Nonas. Quod magis fortasse heterot cum Luna xiv. quam numerabant.
- Pag. 15. **I**U. ADALBERTO] vulgati Adalberto. Item coder Bellovacenſe cum Flandrico. Nos Messensem hoc loco, ut in ceteris, facili sumus. Idem Adalbertus vocatur in epistola Bonifacii ad Zachariam, & in Synodo Romana.
- Pag. 15. **A**BBE ET ARDOBATUM.] Alterum Remorum, alterum Sonomum, ut est in epistola quintae Zacharie ad Bonifacium, ubi postulat Ardobatus appellatur.
- Pag. 15. **E**T QOD SUPARAVERIT] Metensis, si quid suparaverit. De hoc vero casu causam fuerat in Synodo Lepicensi, Cap. 1.
- Pag. 15. **N**EC ACCIPITRASS PORTANT] Bellovacenſe accepterunt. Quod idem est, ut in Lega Salica cap. VII. Si quis acceptorem de arbore faverit.
- Pag. 15. **I**LLAS CRUCICULAS.] Ita Metensis & Flandrica, la Bellovacenſi verò crucillas, sicut in vulgaris. Sed cruciculas item habet Bonifacius, de iisdem agens in epistola ad Zachariam.
- Pag. 15. **S**IG. ILLUSTRA.] His subscriptiones aberant à vulgaris. Existant autem in tribus manuscriptis, Metensi, Bellovacenſi, & Flandrice.

Tom. L
Pag. 162.

APUD VERMERIAM] Citare subinde hujus Syndicis Canones Berchardus, Ivo, & Gratianus, appellantque Concilium apud Vermerias, cui interfuit Pippinus Rex, vel temporibus Pippini Regis. Citatur & in Decretalibus cap. 1. de divorcio, & cap. 1. de eo qui cognovit consanguineum uxoris &c. Sed ibi ex Concilio apud Vermeriam & ex Concilio apud Mainam scriptum est pro apud Vermeriam. Qui locus Verberia nunc dicitur in pago Suesionensi.

Cap. 1.

IN TERTIO GRADU] Tertio gradu propinquitas. Dicebant & geniculum. Lex Riparia, ut 56. de alodibus: *Uisque ad quinque geniculum, qui proximus fuerit in hereditatem succedit.* Et in Longobardicis lib. II. tit. 14. *Omnis parentale usque in seprimum geniculum numeratur.*

Pag. 164.
cap. 20.

CARTELLARIUS] Qui per epistolam liber febar, chartularius dicebatur, sicut denarialis qui iactato denario. In Capitularibus Regum lib. VI. cap. 213. *homo chartularius.*

Pag. 165.

ANNO DCCLV.] Pippini Regis anni, quandū primū inaugurator est à sancto Bonifacio, consergunt ex anno Christi DCCLII. quod docet Chronicum Pithceanum, & confirmant antiquæ tabulae Monasterii S. Galli, in quibus comparatur tertius annus Pippini Regis VIII. Idus Augusti cum anno Christi DCCLV. Item annus sextus Pippini XII. Kalendas Januarias cum anno DCCLVII. & rursus annus X. Pippini ejusdem V. Idus Maias cum anno DCCLXI. Consequens ergo ut annus quartus Pippini, quem Synodi notar ptefatio, cum anno Christi congruere dicatur DCCLV.

VERNIS PALATIO.] In codice Metensis Vernis legitur, ut in vulgaris. At in Bellovacensi *Vernus palatio.* Quod rectius videtur. Sic enim à Pippino ipso appellatur libro V. cap. XIII. sicut eis ad *Vernum ordinavimus.*

Pag. 175.
cap. 25.

UT NEC EPISCOPUS.] Post hunc Canonem sequebatur in vulgaris canon XXVI. *De justitia facienda.* In quo etiam definit codex Metensis; sed autem hunc tres item alios premitit. *De teloneis, de moneta, & de immunitatibus.* Quos canones, cum superius relati sint in capitulis de alia Synodo, jure hoc loco missos facit exemplar Bellovacense.

Pag. 177.

CAPITULA DE AL. SYNODO] Edita jam fuerant à Petro Pithaco in fronte Capitularium, existentes in eodem codice S. Vincentii Metensis auctoritate antiquis. Sed quo anno vel loco condita sint, nusquam tradunt. Sunt tamen qui in Metensi quondam conventu à Pippino Rege facta scribant.

Pag. 179.

ANNO CHR. DCCLVII] Huic anno ut Concilium Compendiense adscriberem fecit Eginhartus in Chronico & alii, qui Pippinum Regem in Compendio villa generali populi sui conventum hoc anno habuisse tradunt. Nam in codice manuscrito nulla est temporis nota, & simplex titulus, *Decretum quod scilicet fuit apud Compendium palacium publicum.* Ceterum Gratianus 31. q. 1. *Si quis, Ivo item & Berchardus, Concilium apud Compendium habitum vocant.*

Pag. 181.
cap. 5.

SUPERIMA INGENUA.] Hoc membrum Canonis hujus & Canonem rursus XII. ac XIV. Concilio apud Vermeriam tribuit Gratianus 19. q. 1.

Si femina. 30. q. 1. *Si quis filiastrum.* Et 35. q. 2. *Si quis cum warre.* Tribunum etiam Berchardus & Ivo, mendoce omnes. Quare omnino corrugandi sunt.

SI QVIS BAPTIZATUS.] Relatum est hic canon à Benedicto Levio, cum aliquor aliis Concilii hujus, in librum quintum Capitularium cap. 6. 7. 8. & cap. 18. 29. 30. 31. Quibus locis, qui Gregorius Episcopus in vulgata editione appellatur, Georgius scribi debet. Anque ita prorsus scribitur in antiquis exemplaribus. Georgius post Episcopi & Joannis Sacellarii, Legatorum Stephani Pape ad Pippinum, Stephanus ipse meminuit in epistola octava codicis Carolini, quem Grecorum nos nobis edidit.

SI QUI PROPTER FALDAM.] Hic rursum post hunc Canonem subiecibantur in codice S. Vincentii alias quartorum Capitulorum, nempe, *Si homo incusum fecerit, de ecclesiasticis verbis, & de Presbyteris & Clericis,* (que tria superius primo loco posita sunt in Capitulacis de alia Synodo) & quartum, *Quia perfusum est populus,* qui fuit canon XIV. Synodi Venetiorum.

CAPITULARE ANNI XI.] Annus undecimus Caroli Magni, mensis Marci, annum Christi vocat DCCLXIX. Et quia hoc Christi anno Carolus, Eginharo teste, hibernos monachos egit apud Harifallum, ibique natalem Domini ac sanctum Pascha celebravit, non innatis, opinor, fuisse conjectura, si Capitulare hoc ibidem factum & decretum Harifallense dici possit suscipiemur. Quod quidem vulgariter pridem in Bavaria fuit, sed mendosum prorsus. Tocum postea jam olim exceptum à Benedicto Levio, relatumque partim in librum quintum Capitularium cap. 193. & sequentibus, partim in Additionem quartam, post caput 120.

CONSENSENT DECRETUM] Decreti vocem, hoc loco praeservans, habent libri sive omnes manuscriti & lib. III. Leg. Longob. tit. 1. tamet minimè necessaria videantur, quia nomen ipsum CAPITULARIS decretum significat Capitulacis digestum atque distinctum.

DECRETALE PRACUM] Pertinet istud ad annum DCCLXXIX. Primum, quia famae graffante factum constat. Illo autem anno, ut vocat Chronicum S. Galli non editum, famae fuit magna & mortalitas in Francia. Deinde quia in codice S. Vincentii re ipsa conjungitur cum Capitulacis anni XI. Caroli Regis, hoc est, Christi DCCLXXIX.

CAPIT. AQUISGRANENSE.] Capitula Synodalia vocantur in Concilio Suesionensi anni DCCLIII. Et horum quidem cum sua prefatione alterum est exemplar in veteri codice S. Remigii, sed breviorum, & quale ab Ansgerio Abbe translatum est in primum librum Capitularum, factis nimis detractisque Synodorum ac Pontificum decretis que per singula sive capita commemorantur. In exemplari autem Aquitanico cum subdita suis locis de cunctis omnia offendit, minimè dubium videretur quin hic germanus atque integer totius Capitularis textus esset, hoc potius modo edendum existimavi. Ceterum quorunque ex Synodis Grecis hic Canonis protervuntur, discrepant à vulgata versione Dionyssi,

Tom. L
cap. 8.

Pag. 182.
cap. 8.

Pag. 184.
cap. 15.

Pag. 191.

Pag. 192.

* Habent.
com. 1. And.
Duchesnii
PAG. 464.

Pag. 500.

TOM. I. Dionylii, & cum alia interpretatione consenserint cuius exemplaria nunc etiam servantur in Aniciensi & in Corbeiensi atque in aliis Gallie bibliothecis.

PAG. 161. **CAPITULARE SECUNDUM.**] In codice sancti Vincentii Capitulare istud cum sequenti conjungitur, & secundum stramque ante Ansegisi collectionem ponitur cum eo titulo, qui proxime ad calcem precedentis Capitularis est additus, *Anno dominica Incarnationis &c.*, ut ad eundem locum & annum pertinere intelligatur. Copulantur similiter eidemque titulo subjiciuntur in editione Bavariae.

CAPITULARE FRANCOFORI.] Aestatis initio celebrarum Concilium Francofurtense docet in Chronicis Eginhartus. Synodi porto hujus, exceptis Canonibus, integrum ac perverus exemplar suppedavit nobis bibliotheca Ecclesie Remensis, cuius ope multa pauplum emendata. Canonum vero, qui antehac desiderabantur, copiam nocti sumus ex verbo iten codice S. Remigii, eodem ipso quo usum constabat illum qui primus libros Carolinos & cum his primum & secundum hujus Concilii Canones, dissimilato & interpolato nomine suo, in lucem dedit. Prater hoc enim aliud antiqua nota Canonum Francofurtensem exemplar, quod sciam, nullum est.

PAG. 161. **SECUM IN MONASTERIO.**] Tassilo quippe vietam hoc tempore ducebat in Monasterio cui adiunctus ante sex annos fuerat post iudicium Ingelheimense anni DCCCLXXXVIII.

PAG. 166. **QUATUOR SUFFRAGANEAS.**] Ecclesia seu civitates quatuor, qua Viennensis Archiepiscopo in provincie divisione relatae sunt, in Leonis Pape epistola quinta nominantur, Valentia, Tarantasia, (qua extra provinciam) Geuava, & Gratianopolis. Novem porto Arelatensi concessæ in codice Lugdunensi ha numerantur, Massiliensem, Albenium, Deenium, Tricatinorum, Valesium, Arausiorum, Cavellicorum, Avennicorum, & Carpenterotatenum.

DE TARANTASIA ET EARED.] Id agebat, opinor, harum civitatum Episcopi, ut inter Metropolitanos in Ecclesia censerentur. Etsi enim tres iste civitates jam olim capita & metropoles erant statuta provincialia, videbant tamen illarum Episcopi superioribus seculis sub aliarum provincialium Metropolitanis fuisse, Tarantensis nimis sub Viennensi, Ebedunensis & Aquensis sub Arelatensi. Hoc membris distinctum Canonem facit in manuscriptis, ita ut Syndicati universi Canones sint LVI.

CAP. 7. **IN MORTEM REGIS.**] Nefariam conjurationem intelligit qua ante biennium parea facta fuerat apud Ranibonam, de qua Eginhartus idem & ali anno octocentorum. Breve item aliud Chronicum ejus avi, nondum editum, in bibliotheca Tiliiana: Eodem, inquit, anno pacis factum est confilium iniquum quod confilios verum cum Pipino filio Karoli iniqui confiliatores. Unde reprobri apparuerunt, & recuperans confiliorum suorum meritos. Et Chronicum S. Galli cuius supermemini: Pippinus comitem capitum depositus, & quidam de Franciis occisi & suspensi propter confilium pessimum quod fecerunt super Karolum Regem.

Tome II.

A MAGNARDO.] Rotomagensi Archiepiscopo, Missio postea dominico sub Karolo Imperatore, quem ali Mainardum vocant. Gerbodus vero is videtur quem inter Ebroicenses Episcopos numerant veteres catalogi, & Girvoldum appellant, ex Abbatate Fontanellensi.

SCONDUM PRIOREM CAPITUL.] Ante quindecim annos editum anno XI. Caroli Regis. Ibi enim de dandis decimis cautulis fuerat cap. vii. Quare quod de valida illius anni fame hoc loco subjicitur, superiori conjecturam nostram confirmat, ad eundem ipsum annuum pertinere Decretale precum de quo ante dictum est.

ANGILRAMNUM ARCHIEPISC.] Mediomatricæ, hoc est, Metensis urbis Episcopum fuisse docuit inscriptio Capitularis Hadriani Pape. Quod vero Archiepiscopus hoc loco dicitur & apud Alcuinum epistola 79. singulare fuit privilegium sedis apostolica, quos tres Ecclesie Metensis Episcopos, Chrodogardum, Angilramnum & Drongem, ornatos fuisse constat, ut pallii honore fruarentur cum nomine Archiepiscopi.

HILDEBOLDUM EPISCOPUM.] Coloniensem, ut docebit Caroli ejusdem epistola ad Offam Regem. Hildebaldum Archiepiscopum & Capellanum vocat Anastasius in Leone III. Fuit enim, ut ex hoc loco apparet, Caroli Regis post Angilramnum summus Cappellanus & Apocrifarius apostolice sedis.

ALCUINUM.] Flaccum Albinum Alcuinum, qui Caroli Regis acciū ē Britannia veirebat ante biennium. In codice Remensi corrupte scriptum erat *Alquinum*, in altero recentiori Aquilinum.

KAROLUS HOMERO.] Angilberto Centule Abbati, quem & Alcuinum quoque in epistolis & Theodulfus in verbis nondum * editis Homerum similiter vocant. Atque ut Angilbertus hic Homerius, sic Riculfus Moguntinus Episcopus Dametas, Carolus ipse David, alii autem inter familiares nominibus appellabantur.

CAPIT. I. ANNI DCCCXIII.] Titulus in codice Metensi simplex erat: *De anno XIII.* In Gandavensi plenior: *Hec sunt Capitula que Episcopi congregari in unum observanda decreverant & admonenda.* Edita constat in Conventu Aquisgranensi, in quo constitutionum quæ in Synodis Superioribus factæ fuerant collationem coram Imperatore habitam docet Eginhartus. Prater hac autem que tunc à Carolo Imperatore sancta sunt, multa post hec ex earundem Synodorum Canonibus ab Ansegiso Abbe in librum secundum Capitularium translata, & à Benedicto rursum Levita tota propemodum Additio tertia ex iisdem Canonibus conflata.

Legi GUNDOBADA.] Gombatam Legem Majores nostri dixerunt Legem Burgundionum à Gundebaldo eorum Rege, voce corruptâ pro Gundebada, quomodo hic legunt codices non nulli. Inde rursum in Concilio Francofurtensi Can. XLV. Gunibodingi, & in Capitulari Aquisgranensi cap. LXIII. Gundebodigi appellati qui Gundebadâ Legi vivebant.

AD SICHARTUM ARCHIEPISC.] Missa sunt Concilii Aquisgranensis exemplaria in singulas provincias cum epistola Imperatoris ad uniuersitatem.

PAG. 169.
CAP. 23.

CAP. 24.

PAG. 171.
F. diu lont
à Simeondo
an. 1646.

Tom. I.

jusque provincie Metropolitanum. Hinc epistolarum, que paucim occurunt, tali diversi. In exemplari nostro, quis in Aquitaniam secundam missum fuit, nomen est Sathani Archiepiscopi Bardigalensis; in Autiodorensi nomen Magni Senonice urbis, que caput est provincie illius, Archiepiscopi. Omnes poterū ejusdem sunt argemēti; tamotū quendam, prout res poscebat, in singulis diversa. Quod in epistola ad Magnam videtur ost.

Pag. 311.

HABITATIONIBUS CONSTRUENDIS] Duo precipit Imperator, regulam observati, & monasticis habitationes iustaurari. Utrumque pariter complexus est Henri Trevirensis Archiepiscopi in epistola quam de eadem re tunc scripta ad Fratritum Tullensem Episcopum. Non recessis, inquit, cum qua caerule mandatum suscepimus Domini Imperatoris, nos in diebus nostra, & Episcopi fragili in parochiis suis, id est, de regula augenda religiosis, & de ministratoribz Canonorum officiis, ut si quibus in locis bene compre esset, deinceps cum summa diligentia ornarentur. Num autem in proximo est placitum, quo sine dubio sciretur de obtemperacione mandari dominus mandari. Quapropter scrutinii diligenter in parochia vestra, in vestris aliorumque Monasteriis, si prefata regula digna per omnia conservetur, & si officina justa ipsius decreta constituta aequa innovata concineretur; ut cum imperiali solertia presentabimur, dejecto procul malimento aliorum, unde vobiscum ex omnibus illi à nobis veritas numeretur. Et cetera quae sequuntur in schedia S. Potti Catmoxensis, unde olim descriptimus.

Pag. 361.

CAPITULARE AQUISGRANENSIS] Totum extat in libro primo Capitularium cap. lxxvii. & sequentibus, id est, post caput ultimum Capitularis Aquisgranensis Caroli Magni Regis. Immemo enim propotiti & instituti sui Ansgisius, cum librum illam solius Caroli ecclesiastici Legibus destinasset, haseriam Ludovici filii Constitutionis injectit; qua quidem hoc anno post Synodus Aquisgranensem editas fuisse confirmant ea quae in capite tertio leguntur de Synodo illa & regulis Canonicorum ac Sanctimonialium in ea constitutis.

Pag. 379.

CONVENTUS ABBATUM] Quemadmodum in Aquisgranensi Episcoporum Concilio tradita superiori anno fuerat regula Canonicis & Sancti-Monialibus, ita & in hoc Abbatum conveetu Monachis que sequuntur precepta sunt Capitula. Quanto autem studio adlaboravit Ludovicus ut ab omnibus observarentur, declarat vite auctor his verbis: *Constituit idem Deo amabilis Imperator Benedictum Abbatem, & cum eo Monachos strenue vita, qui per omnia Monasteria Monachorum cantes redeantesque, uniformem tradarent cunctis Monasteriis, tam viris, quidam Sanctimonialibus feminis, vivendi secundum regulam S. Benedicti incomparabilem morem. Declarat & Ludovicus ipse in diplomate do ordine restituto in Monasterio S. Dionysii, quod infra produc-*

tus anno DCCXXXII. Ad hanc ipsum praterea conventum pertinet videtur Ludovici ejusdem confiditorem de Monasteriis signi Francorum que Regi militiam, dona, vel solas orationes debabant junta Notitia infra scriptam, quam ex monasterio S. Egidiū apud Septimanorū olim de promptam, vel cum his quibus scater mendis, donec emendatis exemplis se offerat, non indegarni luce arbitrii summa.

In COMC. APUD TUBEBONIS VILLAM] De hoc Conventu interpretor quod est apud Eginhartum in Chronicō DCCXXI. Medio, inquit, mense Octobris conventus generalis apud Theodosii viliam magni populi Francorum frequentid celebratur, in quo Lotharius primogenitus Imperatoris Ludovici, Irmingardam Hagenis Comitis filiam solemnē morte duxit uxorem. Huic conventui alio post anno succedit alter apud Triburiam, in quo Ludovicus, quod in priore Synodo rogatus fuerat ab Episcopis, Decretum edidit adversus porciferos Clericorum. Quem conventionem Triburonensem incude nonnulli cum eo confundunt qui plurimus post annis habitus est sub Arnulfo.

CAPITULARE AN. DCCXXXIII.] Hec illa, opinor, sunt Capitula que Agobardus libro de dispensatione rei ecclesiasticae in conventu Attinacensi edita sunt narrat. Ut minimē aberratur videatur, si cui Capitulare Attinacense appellare libeat. Totum autem ab Ansegiso Abate relatum est in priorem partem libri secundi Capitularium.

AD IPSIUS PERICULUM] Variante hoc loco vetera exemplaria. Quandam enim, sicut in Capitularibus editum est, plurius legant, alia plurius, aut plurius, alia, que loquuntur sumus, periculum. Quia vox veterem alcetam Gallicanam interpretatur.

RAGENARIUS EPISCOPUS] Ia codex S. Remigii & Tiliana. In aliis Regenarius, Regenarius, Regnarius, aut; ut in edulis, Rangerius. Quo modo etiam vocatus in Concilio Parisensi lib. iii. cap. 6. & in veteri catalogo Episcoporum Noviomagensem.

EPYSTOLA GENERALIS] Karolus Magnus ultimo Imperii sui anno Concilia per Galliam quinque in locis haberi jussit. Ludovicus Pius hoc anno etiā quatuor tantum locis Concilia imperavit, in his tamen omnes Galliae provincias, unā exceptā Novepopulam, comprehendit. Moguntiam enim, ut ex Metropolitanorum quos recenser nominibus intelligimus, convenire cum Metropolitanis suis jussi sunt Episcopi Germanie prima & secunda, Belgice prima, & Maxima Sequanorum. Parvum ex Belgica secunda, & Lugdunensi secunda, tertia, & quarta. Lugdunum ex Lugdunensi prima, Viennensi, Alpibus maritimis, & Narbonensi secunda. Tolosam denique ex Arelatensi, Narbonensi prima, Aquitanica prima & secunda. Reliqua erat Novepopulana, cujus, ut dixi, nulla hoc loco fit mentio.

Tom. I.

Pag. 61.

Pag. 61.

Pag. 64.
cap. 21.

Pag. 64.

Pag. 67.

Notæ ad Capitularia.

758*

TOM. II. AD CAPITULARIA KAROLI CALVI. TOME II.

1.

Conventus in villa Colonia.

Pag. 1. **[IN VILLA COLONIA]** Titulo vn. apud Sparnacum, & tit. xvii. apud Bonacum. Ex prefatione Synodi Meldensis liquet, utrum fuisse hanc conventionem cum Rex Karolus à Redonis civitate reverenterat. Quare villam Coloniensem verisimile est illam quae in eo scripto sua est non procul à monasterio Cenomanorum. De qua & Avergandi Episcopi licet pro Monasterio S. Vincentii : *In villa que dicitur Colonia terram quam tenuit Hildebertus, cum filia que vocatur Broilius &c. Vulgo Colonia.*

[*Nova posterior Simeoni*, tom. 3. Concil. Galli, pag. 679.

[IN VILLA COLONIA] Historia dicitur in vulgaribus editionibus Synodi Meldensis, ac in veteri ejusdem Synodi codice Metensis, & in antiquis Capitulariorum exemplaribus *Colonia vocatur*, quam villam prope Vindinum Cenomanorum urbem sitam esse documentum.

CONSENSU WARINI] Principis dignitatem est quod solus inter Proceros nominatur. Comes Arvernorum olim fuerat, cum adversario Lupino Vescovem conficeret; ut Ludovicus Pii vita refert. Idem etiam Dux à Nithardo libro quarto, & in Caroli Calvi diplomate Marchio nescipere, ob variis scilicet administrationes quas diversa locis gerit. Cum multa etiam à Warino perterrita pella meminerentur, tum illud certè præ ceteris gloriosissimum quod victoria l'ontanetis laudem illi adscribit Chronicum bibliothecæ Memoriæ: *Anno BCCCCXLII. Hildarius Imp. cum Karolo & Ludovico fratribus certamen apud Fontanum init., & per Warinum Provinciae Ducem separatas fugam capiit, Francorum fratre immiserit perdidit.*

SANCTA ECCLESIA] Tota huc prefatio Caroli Regi nomine concepta est. Itaque titulus esse poterat: *Advocatus vel admittendus Karoli Regis.*

PAG. 1. **PATERNI REGNI DIVISIO**] Quo pacto instituta fuerit haec divisio, Nithardus docet libro quarto. Sed quenam cuique fractum pars regni obigerit, neque Nithardus liber eo loco manifestus neque veterum quisquam sat is explicat. Ceteris tamen accurateius Ado Vieanensis in Chronicis. Cessit autem Ludovico ad orientem Germania omnis Transfrisia, cum paucis aliquo cit Rhenum urbibus & pagis proprie vini copiam. Carolo ad occidentem Gallia, non universa, sed quicquid ejus ab Oceano, hinc ad Mosam & Scaldam, inde ad Rhodanum & Ararim porrigitur. Lotharius Imp. reliquias Gallie provincias que inter Mosam, Scaldam, & Rhenum, neque inter Rhodanum, Ararim, & Alpes sive sunt, cum Italiz regno sortitus est. Ita ex uno triplex Francorum regnum factum est. Omnes enim Francorum Reges appellabantur.

PAG. 1. c. 1. **DA HONORE**] Capitula hec omnia in Synodus postea Meldensem translata sunt: in qua nunc etiam leguntur, sed corrupto in *Holoniam* villa vocabulo. *Coloniensem enim, non Holoniam*, scribendum probant non modo Capitulariorum illorum exemplaria omnia, sed ipsius quoque Synodi Meldensis verus codex Metensis, quo uiri sumus.

1.

Synodi ad Theodosius villam.

PAG. 2. **[IN LOCO Q. D. JUDICIO]** Tit. xviii. apud Bonodium, & tit. xxvii. c. 8. Joannes Abbas Gorziensis de translatione S. Glodefindis: *Sub ipso fuit articulo temporis, faber quidam Imperatorius Tom. II.*

*de villa Judicio Morris advenit. Prisci nominis vestigia retinet. Vulgo enim *Jude* vocant hanc procul à Theodosio villa.*

DROSSO METTENSIS EPISC.] Tit. iii. cap. 11. quæ loco de Drogone plura. Nunc satis sic adnotasse, quod Synodo huic (quam Synodus Meldensis, ob trium in ea regnum conventionem, generali vocat) pacifico Drogonem Regis vocaverant, habuit ab illis honorem videti vel Vicario, ut post dicitur, sedis apostolice, vel patruo, Caroli olim magni ex concubina, non re, sed nomine *Regina*, filio.

HIS ITA PRÆMISSIS] Ex his etiam Capitulis pleraque in Synodus Meldensem receperat, nec tameno omnia. Quadam enim, ut Patres ipsi praefantur, ab illis consuleto recisa sunt, quadam pro rei necessitate interposita.

SAMUEL PROPHETA] Notavit Cotelerius legendum Semæsi. De Abia quidem id narratur i. Reg. 11. 30. At similia de Semæsi locus est cap. 12. edit. Graeca.)

PAG. 11.
cap. 6.

11.

Concilii in Verno palatio.

[IN VERO PALATIO] Tit. xviii. & in prefatione Synodi Meldensis. Numeratur & inter palatia regis Verum tit. lxxii. cap. 31. Synodus sub Pippino Rege anno decly. Pippinus Rex Francorum universus penit *Galliarum* Episcopos aggregari fecit ad Concilium Verno palacio publico. Sic enim codices quidam legunt, alii *Vernus*. Vita S. Eucherii Episcopi Aurelianensis: *Vernum sicut publica diuinis illicet advolavit. Fons etiam & apud Aimoium lib. v. cap. 36. ubi de Ludovico II. Rege sermo est, (& iter agens per Carthaginem & Compendium usque Arvernum, quatenus ad sepulchrum patris sui apud Monasterium S. Dionysii pervenerit) non Arvernus, sed ad Vernum legendum est, [aque ita in mil. Sancti Germani].*

[Et mox
Sermone in
act. libri jam
dict.]

EACOMUS PICTAVOR. EPISC.] Summus Capellanus Karoli Regia. Quod adnotatum fuerat in ora codicis Laudunensis, ut intelligeremus, opinor, principem hic locum eo nomine datum Ebrouino. Nec alia certè potius sit ratio cur Episcopus Archiepiscopo prepontatur. Archicappellanus apex olim fuit & caput omnium dignitatum Palatinatum, ut ostendunt que ex Adalardi commentario scribit Hincmarus epistola iii. & diploma Ludovici Pii de Ecclesia Haumburgensi: *Cui & primam praefectiæ acce solemniter conferari per manus Drogonis Metensis & summa fandæ Palatina dignitatis Presulis Anscharium fecimus Archiepiscopum. Quibus verbis Archicappellanum designavit. At in epistola Ecclesia Senonensis ad Hildunum pro electione successoris Hieremius Archiepiscopi aliter ex officio ac munere describitur. Nam quia is ecclesiastica & sacra omnia negotia vel expediebat ipse, vel cum Rege tractabat, epistola his verbis inscribunt: *Eximio Domino & veri sanctissimo Hilduno sacris negotiis à Deo praetato, Senonica urbis abjecta Ecclesia. Caroli portu Calvi Archicappellanam fuisse Ebrounum Carolus ipse auctor est in Praecepto quod Giannendi Monasterio concessa de villa Bidif-**

Bbb 2

Tom. II.
*(*la Sir-*
mondi manu-
adscriptum.)

Pag. 15.
cap. 1.

Pag. 17.
cap. 17.

Cap. 10.

Cap. 11.
* *Editio sum-*
ta anno 1.
Concl. Gall.
PAG. 9.

Cap. 12.
A *pro Bel-*
vacuam Tit. xviii. De hujus Synodi
Capitulis, qui sequuntur. Hincmarus in epistola
nondum * edita ad Carolum Regem: *Hac namque*
cum aliis qui ibidem continentur, anno Incarnationis Do-
miricae DCCXLV, mense Aprili, anno sexto regni vestri,
in Belgivaco civitate, cum maxima coniunctione canticis
dibus vita vestra vos servatores promiscuius Episcopos qui
professos adorant, & in manus eorumdem Episcoporum ad
petitionem eorum dedicatis. Quibus deinde oculo hac
capitula subjicit; quia eadem in Synodo quoque Meldeni
pro parte recitante cap. XVII. At in fine Synodi,
post caput LXXX. eadem rufus collectorum, ut
pater, errore integra repetuerat.

Cap. 13.
* *Edits of*
sum. s. Oper.
Hincmarie-
ps. 16.

REMONDUM ECCLESIALEM] Exauditorato apud Theodosium villam Ebene anno DCCXXXV. sine Archiepiscopo decem annis fuit Remondus metropolis, donec in Synodo Belvaciensi, de qua titulo sequenti, ordinatus est Hincmarus; ut Hincmarus ipse narrat in posteriori volumine adversus Gothaecalcum cap. 36. & Flodoardus lib. III. historie Rementis cap. 1.

AGIUM PRESEYT. PAL. V.] Jong Episcopi propinquum, cui in Aurelianensi cathedrali succedit anno DCCXLIII. Ex hoc autem loco apparet non satis probatum Carolo Regi ordinationem Agii fuisse. Rarum tamen potest Synodi rogatu habuisse hinc patet quod Agii Episcopi deinceps crebrea passim est mentio.

DE PRÆLAT. DRAGONIS] Sedis apostolice vices intelligi, quas Sergius II. Papa Dragoni hunc anno delegarat. Sergii litera ex codice Metenii alio loco, si Deus volet, proferimus. In his scribit se ad humiliatus sua vicem (sic enim loquitur) cunctis provinciis trans Alpes constituta Dragonem Archiepiscopum Metenem, glorijs quondam Karoli Imp. filium, sanctitate doctrinæ conspicuum præficiere. Ceterum Dromo, refragantibus Gallis Germanisque Episcopis, concessa auctoritate usus non est. Hincmarus epistola VI. cap. 30. Dromo Metenium Episcopum, fastu regie proprijs subiectus, prælationem in Cifalpinis regionibus tempore Heslarii Imp. apud Sergium Papam obtinuit. Sed quod affectu ambi, effectu non habuit; & quod efficacia usi, non conscientibus quibus intererat, obtinere non posuit, patientissime, ut eum decessit, toleravit; ne scandalum fratribus Consacerdotibus generans, schisma in Ecclesiam introduceret.

I V. Synodi Belvaciensis.

A PRO BELVACUM] Tit. XVIII. De hujus Synodi Capitulis, qui sequuntur. Hincmarus in epistola nondum * edita ad Carolum Regem: *Hac namque cum aliis qui ibidem continentur, anno Incarnationis Domiricae DCCXLV, mense Aprili, anno sexto regni vestri, in Belgivaco civitate, cum maxima coniunctione canticisibus vita vestra vos servatores promiscuius Episcopos qui professos adorant, & in manus eorumdem Episcoporum ad petitionem eorum dedicatis. Quibus deinde oculo hac capitula subjicit; quia eadem in Synodo quoque Meldeni pro parte recitante cap. XVII. At in fine Synodi, post caput LXXX. eadem rufus collectorum, ut pater, errore integra repetuerat.*

HORUM EPISCOPORUM] Wenilo Senonensis erat Episcopus, Erchanodus Parisenensis, Immo Noviomagenus, Rochadius Sucionensis, Simon Laudenensis, Lupus Cataunaensis, Ragenerius Ambianensis, Helias Carnotensis, Epoinus Salvanectensis, Agius Aurelianensis, Hincmarus Remensis. Qui omnes Synodo etiam Pariseni anno insequenti adserunt, & privilegio Monasterii Corbeiensis, quod cum Ratberti Abbatis Operibus editum est, subscripti erant.

[EXACTIONES] Exactiones in editione Sirmondi At manu correxit. Codex quoque Bellov. & Met. exactiones.]

STABILIA] Liber editus à Sirmondo *f. dicitur. Ca-*
lano postea mutavt vir crudelissimus.]

Tom. II.

V.

Apud Tolosam civitatem.

A PRO TOLOSAM] In tabulario Ecclesia Narbo-nensis extare dicitur Caroli Regis diploma de quidem Ecclesiæ privilegiis cum hac subscriptione: *Dux XII. balendas Juxi Indictione VI. anno IV. regni prefestissimi Regis Caroli. Adum in canonicis S. Saturnini Martini justi Tolosam. Quae ipsa est epocha tituli ha-
bus & anni DCCXLIII. Quare Tolosæ, hoc est, in Septimania seu Gothia tum fuisse dubium non est.*

[*Nota posterior Sirmondi Tom. 3. Conc.*
Gallia, pag. 679.]

CAPITULARE TOLOSANUM... Editum est cum ceteris Caroli Calvi Capitulis tit. v. In Synodo actuam non fuisse Prefatio ipsa docet. Ideo in collectione illa Capitulorum Synodis aliquoc propter carum auctoritatem postponitur, quas tempore antebeat. Nos quia temporum ordinem sequuntur, suo loco reddidimus.]

FRISINGAM] Tit. XVIII. cap. 12. frisingas. Hincmarus in Capitulo quo Archidiaconibus suis detinatur anno DCCXLVII. Quando parochias circuitis, nos tis graves esse Presbyteris, peccantes frisingas. Idem ad Laudunenses de ordinatione Hedonulfi Episcopi: *existendo denarius, vel cabellus, aut verba, seu frisingas. Frisingas dicebantur, non porcelli, (ab his enim distinguuntur hb. iv. cap. 73.) sed porcelli maiores, nondum tamen iusti incrementi: quod alii iam docuerunt. Ergo ut hoc loco frisinga alia sex, alia quatuor denarius extinuntur, sic in Alamannicis S. Galli chartis Num. LXVII. frisinga trempifalia dicta est quia tremissim valeret: quia pro statis & incrementi modo vani erant pretii. Friesingis vocantur in diplome Ludovici VII. Regis pro S. Dionysio: *Porcos seu fres-*
*cingas, asperas, gallinas &c.**

V I I.

In villa Sparnaco.

I N SPARNACO VILLA] Sitæ est ad Martronam flu-
vium, Remensis Ecclesiæ antiquissima possestio à S.
Remigii usque temporibus, ut docet Flodoardus lib. I.
c. 14. In Chronico item Flodoardi anno DCCCLXIV.
de Odericio Episcopo Remensi: *Heribertus Comes vil-
lam Sparnacum ei reddidit, & amictiam præfati Epis-
copi impetravit. Meninæ & vini quod apud Sparna-
cum nascitur Pardulus Laudunensis in epistola ad*
Hincmarum.

[*Nota posterior Sirmondi, Tom. 3. Conc.*
Gall. p. 680.]

Pag. 10.

IN SPARNACO... Edita fuerunt integra primâ à Petro Pitheo sub finem Capitularium, tum à nobis Tit. vi. Capitulorum Caroli Calvi. Hoc loco fatis habuimus post commemorationes singulorum initio in-
dicare, quis plenitudo ipsa in Concilio Meldeni con-
tinebatur. Plenitudinem appellat integrum exemplar.
Opac. lib. I. aduersus Parmentarium, de Synodo agens citemus Donaritarensis: *Harum, inquit, plenitu-
dinem rerum in novissima parte iſtorum libellorum ad im-
plicata fidem adjungimus.*]

EDIDERUNT IN SYNODIS] Meldeni & Parisi-
centi. Que enim sequuntur xxi. Capitula, omnia quidem in Synodo Meldeni, sub in numeris qui singulis capitibus præfixi sunt, continen-
tur; sed quæ in Meldeni constituta fuerant, in Parisiensem demum, ut præfatio declarat, abso-
luta & edita sunt anno DCCXLVI. Ceterum qui inter Episcopos hic nominantur, Gunboldus
Archiepiscopus fuit Rotomagenis, Ursinus
Turonensis, Amalo Lugdunensis, qui Amulo vel
Anulus est alii.

PLENITUDO] Vide notam hujuscem columnæ,
que in margine hoc signo + notatur.]

IN BENEFIC. IURE, AUT IN ALODE] +
PAG. 11.
CAP. 10.

+

Tom. II. *Alodis est propria cuiusque possesso. Unde proprietas appellatur. Tit. xi. cap. 2. in alodem sive data. Quod mox sit, in proprietatem data sunt. & tit. xxxvii. cap. 3. Proprietas illorum in nostrum indominicatum recipiatur. Quod cap. 5. dicit ipsi alode. Joannes Papa VIII. Ludovico Regi epist. 119. *Ipsas proprietates, quas vos alodes dicitis. Propertere opponuntur hoc loco alodis & beneficium; quia quod beneficiario jure habetur, beneficiarii proprium non est. Non omnis olim proprietas alodis nomine comprehensa, sed illa speciarum que successionalis iure obveniebat & hereditatis appellabatur. Quo sensu & in legibus antiquis, ut recte Hieronymus Bignonus V. C. observat, alodis pro hereditate sumuntur; & apud Marculfum lib. ii. cap. 7. & comparato, id est, à conquista proprietate secesserunt. Verum eti principio ita res habuit, invaluit tamen ut alodis tandem proprietas omnis diceretur, sive à parentibus hereditario jure accepta esset, sive emptione, aut donatione, vel alio conquitu comparta. Atque ita passim in his Capitulis, ut tit. xxxii. c. 4. *Alodes illorum quos de hereditate & de celi conquisita, qui de donatione nostra non venit, habuerunt, & quos senior noster Dominus Imperator eis dedit.***

Precarie. [Tit. xii. cap. 2. & tit. xxvii. cap. 7. item prelustra tit. xi. cap. 11. Qui rem Ecclesiae ad ultimamfructum sub annuo censu imponabant, iis per precariam & prestariam dari loebat. Praetariam dabit Ecclesie Rector, qui rem in praetitum concedebat, & quibus legibus eam concederet exponebat: precariam peritor, qui rem precario accipiebat, quia censum & alias condicioneis impositas expleturam se profrebarunt. Utriusque extant formulæ apud Marculfum. Precarie autem exemplum ex tabulario S. Vitoni Virdunensis ad calcem Notatum inter Analecta proponemus.

Hospitalia scotorum. [Tit. xxvii. cap. 10. Hospitalia peregrinorum, sicut sunt Scottorum, id est, Hibernorum. Ut in Synodo Cablonensi sub Karolo Magno cap. 42. Scotti, qui se dicunt Episcopos. Apud Prospertum libro contra Cassianum, ordinant Scotti Episcopos. Et passim. Claudiatus de Iudib. Stiliconis II. 101am eam Scotti Hiberni moveri. Scotti jam olim peregrinationibus dediti. Walafrius Strabo lib. II. vix S. Galli cap. 46. de natione Scottorum, quibus confundit peregrinandi jam pent in narrarum conversa est. Prinde hospitales, & peregrinis benevoli.

Inquit Symmachus. [Verba sunt, non Symmachii Pape, sed Synodi Arvernica Can. 4. Qui reiculum Ecclesie pertinet & Regibus, & horrore cupiditatis impulsu egenitum substantiam rapunt. Etc. Sic supr̄ tit. iii. c. 5. Innocentio Pape tribuitur quod est Galas in epistola ad Episcopos Lucanis cap. 21. & tit. ii. cap. 4. pallium à Samuele propheta scissum dicitur, cum sciderit Alias Silonites 3. Regum 11. & 2. Paralip. 10. Sunt & alia hujus generis ac nota non pauca.

I X.

Conventus apud Marsnam I.

In loco q. d. MARSNA. [De hoc conventu Lupus Abbas Ferrarianus epistol. 50. & 51. tum

principiū in 59. ad Marcuvadum Abbatem Prumentem: *Non ignorans, credo. Reges nostros apud Trajectum hebdomade secundi quadragesima celebraturos colloquium. Hic mense Februario celebrassis discuntur. Quod eodem spectat, cum anno DCCCLXVII. quadragesimus initium fuerit die XVI. Februario. Marsna, five, ut Regino vocat anno DCCCLXIX. & sequenti, Mariane ad Trajectum in diocesi Leodiensi multis locis meminit Petrus Abbas S. Remigii. Meminit & Gallius scriptor apud Conradum Urspergensem de Gisalberto Duce agens his verbis: Recipit itaque Trajectum, Jupilem, Harstalum, Marsnam. Lutram, Capre monem, que à defunctis derelicta vacabant.*

RAPTUM FACTUM. [Id cautum opinor propter Gisalbertum alterum Karoli Regis vasallum, qui superiore anno Lotharii Imp. filiam rapuit, abductamque in Aquitaniam conjugem ducerat. Unde gravis & acerba Lotharii adversus Carolum, quem rei consciuum suspicabatur, orta dissensio, de qua Annales Putheanian. DCCCLVI. & sequentibus.

Ad DUCUM BRITTONVM. [Nomenium. Dux hic Britannorum sub Ludovico Pio. Quo mortuus, dum inter fratres regni procerum fit discidium. Nomenium Karolo adhuc anno DCCCLXII. Nichil lib. II. Ad Nomenium Duxem Britannorum mittit, scire cupians fuisse si divisioni reddere vellet. Qui adiungentes consilii plurimorum Karolo numeris mittit, ac sacramento fidem deinceps fervandam illi firmavit. Biennio post defecti, & regnum affectare in Britannia ausus est. Chronicus Vindocinensis anno DCCCLXIII. Civitas Numetica à Normannis capitulare vice primi, prodeente eam Lamberto perfido Comite, qui a fidelitate Francorum Regum ad Nomenium Brittonem se contulerat: qui etiam ipsius consilio in Britannia regnum usurpare ausus est. Rex ergo exinde à suis dictus Nomenio. Sed Franci Duxem tandem appellabant. Quo modo & Synodus apud Saponarias in epistola ad quaruor Episcopos Britanicas: De qua reverentia salubriter à vobis & à gente vestra Meropolitanus impendenda, tempore Nomenii Ducis (sic enim legendum est) & reverentissimi Papa Leonis, & successoris ejus Benedicti scripta docuerunt. Priorem gentis sue appellante Synodus Turonensis apud Lupum Abbatum epistola 84. Nomenio Priori gentis Britanicae.

COMMUNEM NEPOTEM. [Pippini, Pippini olim Regis trium regum fratre Aquitanus Regis superdicto Ludovico patre mortui filium. De quo tit. xi. cap. 5. Regnaber is hoc tempore in Aquitania. Sed partu, quod Aquitanum Karolo in partem obcigile conferent, Pippinum Regis nomine non dignabancur, & pro Aquitanis segno comitatibus aliquot conuentum nunc esse jubent.

QUAM LANTWIRI DICUNT. [Vox hec in usu etiam Alamanis, qui regionis fines significant. Sive hinc legitur originem arcellas quod in fines incurvatur, sive aliud erythrum finges, dubium non est publicum & communem bellum motum designari. [In calce Codicis S. Remigii Remensis Lantwiri exponitur pars defensio*.]

Tom. II.**Pag. 40.**
cap. 6.**Cap. 10.****Pag. 42.**
cap. 1.**Pag. 44.**
cap. 5.*** (Adde
mores)**

Tom. II.

Pag. 45.

X.
Conventus apud Marfnam II.
SUBSCR. MAMIBUS PROPRIS] Ex hac inscriptione nomen indirem ha Capituli video ut Chirographum Regum dicerentur. Ita enim appellari Carolus Rex in proclamatione adversus Wenilonem tit. XXX. cap. 4. & Episcopi in epistola ad Ladovicum tit. XXVII. cap. 8. atque ita appellare solet Hinemarus, ut de divortio Hlotharii cap. 3. ad quindecim interrogacionem: Capitula fuit, inquit, legata Imperatorum & Regum, quid sufficiere debetas qui posse hanc largem recipies; & in Chirographo Regum nostrorum hinc expressa decernitur. Et de uxore Bofonis: Reflas ut Rex in cuius regno dicas, secundum conscriptionem Chirographi Regum nostrorum, eam ad vii fui prefatiam adduci facias. Ea in fine opulenti ejusdem: Quoniam quidem super Chirographi Regum nostrorum memoriam feci, qua de his ibidem constituta fuit, hic subiecte procurari. Subiectis autem duo tituli hujus Capitula, quartum & quintum.

X I.
Synodi Suectionensis.

Pag. 40 in margine.

ISTA CAPITULA] Plerique Codices inscriptione ista carere. In Laudensi vero hoc non à Karolo, sed coram Karolo Rege confitunt dicuntur. Excerpta eum sunt ex geflo Synodibus Concilii Suectionensis, cuius brevem summam concinset, ex qua de fugitu, que in eo Concilio acta sunt, quid decretum fuerit intelligamus. Quod aliqui penitus ignoramus, cum ex actis Synodi, preter ea que ad primum capit, hoc est ad Clericos ab Ebene Remensi post abdicationem ordinatus pertinet, nihil superfit.]

CANONICE DEPOSITUS] Depositus fuerat Ebœ tanquam auctor & inventor configurationis adversus Ludovicum Aug. in Synodo apud Theodosia villam anno, ut dictum est, DCCXXXV. Rem multis narrat Flodoardus lib. II. c. 20. Synodi vero ipsius feriem, cum subscriptis omnibus Episcoporum XLIII, qui Ebœm dabantur, recitat Hinemarus cap. 36. posterioris operis adversus Gothofalcum. Mortuo deinde Ludovico, sedem à Lothario iterum obtinuit per editum propter apud Flodoardum codens loco exigit cum subscriptione & alieno Episcoporum viginti, atque in Remensi Ecclesia Clericos aliquantum ordinavit: quos Hinemarus sedem illam adeptus, pro Clericis habendos non censuit, ut postea vitio creatos ab eo qui legitime restitutus non esset. Quia de re illi cum apud Synodus Suectionensis expostulasset, Synodus secundum Hinemarum pronuntiavit.

HERIMANUS] De quo iterum tit. XII. cap. 1. Apud Lupum Abbatem epist. 84. & 99. Herimanus Episcopus Nivernensis. Huius sunt in armis Ecclesia Nivernensis tabulis * quibus Canonicos in eam numero sexaginta confitunt, coruncque stipendiis partim ex facultatibus Ecclesie, partim ex propriis, statas aliquot villas delegat. Habet & Karoli Regis diploma, que tabulas Herimanus jam ante in conventu Episcoporum Parisiensium anno DCCCLXIX. menfe Novembri approbaras regis etiam auctoritate confirmavit apud Verrieriam IX. kalend. Junii Indictione XII. triennio videretur ante Synodus in qua veritatem.

DE BURCHARDO] Diaconus hic erat è regno Lotharii, Wenilonis Senonum Archiepiscopi consanguineus; ut ex anonymo ejus avi scriptore didicimus, qui sub revelationum legati Ecclesiastum nomine multa sui temporis memorabilia persequitur. Narrat ergo Burchardum à Karolo Rege accitum, & Carnutensem Ecclesie, Deo irato, ac publica de eo fama reclamanto, impunitum, arque à Wenilone hoc anno DCCCLII. quarto, id est Junio, menfe consecratum. Numerarunt idem inter Missos dominicos tit. XIV. supra p. 70.

LUGDUNENSIUM PARDULUS] Hoc est Laudeniunum, ut sit XII. cap. 1. Vetus enim & verum ejus urbis nomen Lugdanum, vel cum adjuncto Lugdunum-clavatum. Gregor. Turon. lib. VI. cap. 4. Testamenum S. Remigii Mf. Quo modo in Synodus scđe sublectibane Episcopi Laudunensis. Neque aliter in nomen Lauduni causa; ut in hoc video est, cuius in antiqua parte KARLUS GRATIA Dai Rex, in politica LUGDUNI CLAVATL.

CAUSAM ABSENTIAE SUAE] Alioquin ad frequentandas Synodos minime segnis erat Aldricus, cum multa interfuisse confiteret, ut Vormatiensi, in qua restitutus est in imperium Ludovicus anno DCCXXXV. & sequenti anno Aquitanus, unde Legatus cum Erchanrado Parisiensi ad Pippinum Aquitanie Regem missus est. Paribacensi quoque anno DCCXLVI. & triennio post Turonice.

PIPPINUS A SUIS] De anno quo Pippinus hic junior in patrii potestate venit atque in Monasterium Suectionense detrusus est. Scriptores non conseruent. Annales Pithocani & Regis non adscribunt anno DCCCL. Siegebericus anno frequenti, cui favet Chronicum Memorianum, quod ipsum etiam mensuram notat: Anno, inquit, DCCCLII. Lambertus Comes à Gaueberio Cenomanensis Comite Kalendis Maii occiditur. Eodem anno mensis Septembri Karolus nepos suum Pippinum adquisivit. Lamberti postea cedens in eundem quoque annum conjicit aliud Chronicum Engolismense Tilianum.

DUO MONACHI] Horum operâ clausum è Monasterio Pippinum auctor est Regino. Nunc igitur hoc nomine à Synodo plebantur. At Pippinum è fuga tandem retractum castroque Silvanectensi ad custodium denud inclusum Regino idem narrat. Cetera Hinemaro debemus, qui Pippinum in illa sua fuga sese Paganis, id est, Normannia sociali, atque illegitimas & incestas nuptias iniuste docet in consilio, quod Karolo Regi suggestum de penitentia Pippino irraganda posita scripsit, cum is de antea tuis dolere ac Monachi habitum repetere velle diceretur. Reginonis locus anno DCCCLII, cui hanc historiam affixat, depravatus est: male enim Insula Noës pro in Silvanectis editum est. [Notam hanc ita rescriptit Sirmondis & sequentia que in Noë sua addiderat & leguntur in editione Baluziana an. 1677. refecavimus; quia tamen nos ut nihil editioni Baluziana minussumus, sic edenda judicavimus.] Sed quoddam inedita perpetram Ludovici & Lotharii nominibus, que de Pippino juniori scripta ab auctore fuit, ad Pippinum patrem detorta sunt. Superior codex S. Arnulfi, qui omnibus his nescivit.

RAGANFRIDUM DIACONUM] Sacri palatii Notarium, qui falsa regio nomine præcepit seu diplomata condebat; eum veritabile est è Notariorum numero fuisse qui in palatio sub Archicancellario mercant. Quare hunc illum esse Raganfordum conjicio cuius nomen in quibusdam Caroli Calvi diplomatis luditur, ut in confirmatione privilegiorum Monasterii S. Dionysii: Raganfordus Notarius ad vicem Ludovici Abbas recognovi. Compedio XII. Kalendas

Tom. II.
Pag. 11.
act. 1.

act. 4.

act. 5.

act. 1.

act. 6.

Tom. II.

Februario anno IV. regnante Karolo, Indictione VII. quod est anno MCCCLIV.

Vide ann. 2.
Cant. Gal.
Capit. Lib.
tom. 2.
pag. 12.

SERRIMA ACTIONE] Secuti sumus exemplar Ecclesie Belluocensis, cum quo Pithanensis item codex & Tilanus ac Laudunensis conficiantur. Metamis vero noster hujus capitis loco, & precedentis de Raganfrido, que hic ponuntur omittit, sed alia subiungit Capitula, atque in his definiit, quorum primum est, *U: in civitatibus & Monasteriis, & curiis, que videre est in Synodo Sessione III. Conciliorum.* Ab illa enim editione Merenius MC. hac in pars non discrepat. At qui codicis alias concinninare, properter fex istis Capitulis obtinuerant, quia in diocesani aliis que sequentes eadem comprehendi videbant.

ISTA CAPITULA] Plerique codices inscriptione ita cerent. In Laudunensi vero hoc non à Karolo sed eorum Karolo Rege conficiuntur. Excerpta enim sunt ex gratia Synodalibus Concilii Sessione III. cuius brevem summam continent, ex qua singulis, que in eo Concilio acta sunt, quid decreto fuerit intelligimus. Quod aliqui penitus ignorarentur, cum ex actis Synodi peracte que ad primam caput, hoc est, ad Clericos ab Ebene Remensi post abdicationem ordinatus pertinent, nihil super sit. Quidam codices, in quibus hanc sententiam seponit leguntur, inscriptionem habent: *Capitula Karoli Regis junioris facta in Monasterio S. Medordi.* Sans autem memorialis Capituli Missis dominicis in diversos regni pagos & provincias itineris tradita, ex quorum prescripto mandata exequenteruntur. De mittendis ergo legis Sessione Synodi rogati statutum fuerat, & Capitula que illis commendacribus coecifiru: sed Missi Novembri postea mensa designati, & pagi apud Silvacum distribuitur. xiv.

Pug. 53.

* [Addit.
manu scripta
d. 1]
Pug. 55.
(p. 6)

INBREVIENT] In breves seu pittacia referant & descibant, ut tit. VII. tit. XXXII. tit. XXVI. Hincmarus adversus nepotem cap. 1. habebet in breviatoris que infinitas sine baptismo & propter homines communione inde obseruit. Nithardus libro quarto: ministerisque per universum imperium, & inbrevisetur. Breves dicebant quos vulgus rotulos & inventaria vocat. Lupus epist. 80. Breves etiam quos de facultate Monasteriorum vestri miscere debuissi. Karolus M. in Capitulis anni MCCCLIV. De rebus qua Hildegarda Regina tradita fuerunt, volumus ut sane descripere breves, & ipsa breves ad nos flave adducere. Inde inbreviautor in Documento de examinatione Williberti Episcopi Catalaunensis: Inbreviautor five descriptus stipendiis regalium. [Op. 1. Brevis & commemoracionum *.]

CASITIS] Male hic duo libri casificis, alii omnes casificiis aut castiis, ut cit. xxvii. cap. 14. Edificere villas vobras moderatis castiis. Quibus ex verbis cultura intelligimus ad strucendas & edificia pertinere. Quod ipsum ex Ludovici Pi. Constitutione intelligere est lib. v. cap. 279. ubi cum Monasteriorum claustris comparat castitia Ecclesiastarum, id est, edificia que ad Ecclesiastas pertinent & illis coherent. Sic igitur villarum castitia interpretamur quae in villa inedificata sunt. Verus charta S. Germani Parisiensis: *Mansum dominicatum cum cesa & aliis castiis.* Que

Tom. II.

casalia dicuntur in alia veteri charta S. Benig-
ni: *Mansum indominicatum cum casalibus super
exfructis.* Atque alia passim huiusmodi.

NOSTRAM HARMISCARAM] Tit. xxii. cap. 9. talera harmiscaram fecit nobis vijum fuerit suffi-
ciente. Tit. xl. cap. 9. dignem harmiscaram d nobis
disponimus. Tit. lxi. cap. 8. Insuper nostrum har-
miscaram forendam modum culpe & ut nobis pla-
cuerit sufficiat. Et aliis locis. In quibus omnibus
harmiscara, aut harmiscara, interdum etiam
harmiscara logicar, harmiscara, quod alii scribunt,
nequam. Et hoc autem Capitulo & aliis qua
descriptiensus liquet harmiscaram graviorem mul-
tam fuisse, que à Principe pro arbitrio terra or-
dinem imponi soleret. Hincmarus Laudunensis
Hincmaro Remensi: *Se velle ad meam mercede-
rem venire & sustinere quem illi commendasset
harmiscaram.*

XII.

Synodi apud Vermeriam.

A PUD VERMERIAM PAL] Tit. xix. cap. 11. In Capitulis Karoli Magni anno octavo Imperii: *De operibus palati ad Vermeriam.* In diplomate Karoli junioris pro Ecclesia Remensi apud Modordium lib. iii. cap. 4. *Actum Vermeria palatio regio.* Situ est ad Iaram fluvium. Aimoianus lib. iv. cap. 57. de Karolo Martillo: *egregiae caput in villa Vermeria super fluvium Iaram.* Hodie Verberia, non procul Compan-
dium. Concili apud Vermeriam, cui Pipianus in-
terfuit, meminit Gratianus a g. q. 2. c. 4. cuius
Canones xxi. extant in codice nostro Me-
moriali.

Pug. 57.

* Editio
Apud ann. 1.
pag. 162. &
ann. 2. Cœr.
Gal. pag. 1.

Pug. 10.
cap. 2.

Ibid.

CRUONADO NOBILIA] Idem qui primo loco inter Proceres numeratur tit. xxxi. & à Wale-
frido Strabo Nobilitatis operis dicitur in carmine
ad Chonradum Comitem. Quo sit ut de Con-
rado conjectore licet Judith Regine fratre: de
qua qui scribant, Welfonis nobilissimi Comitis
filium tradidit fuisse.

ABBA FULRADUS] Tit. xxvii. cap. 7. Fulra-
dum Abbatem Monasterii S. Disyphi, & sue-
num Capellarium Regis Pippini. Bodem etiam
Capellani manere functiones est apud Karliomassum
Regem, ut Kadomanni ipsius de S. Disyphi met-
tato diploma testatur. Sed Fulradi & legationum
quas ad Zachariam, Paulum, & Stephanum Po-
tistes summa cum laude gesit, clarior est me-
moria quam ex illistrari debet. Hoc non parinde
omnibus nomine, prout hume alterum ejusdem
nominis Abbas Fulradum fuisse, Karoli Mar-
telli ex Hieronymo filio nepotem. Quid ex his
Theodolfi Aurelianensis verbibus didicimus:

Condere caput opera hujus venerabilis aula

Abbas Fulradus nobilissime obire.

Namque hunc Hieronymus Carolus pater canisset illi,

Qui proprio specime genitio ad alta nolit.

Bella gerens, pacemque amans, qui calamus regal

Ad probum niste auxiliante Dux.

De sancti Quintini sede sermo est, quam à Ful-
rado hoc Abbatem strucdam ait anno MCCCLIV.
Karolo ergo magno superflue fuit. Sed ut ad no-
strum redeamus, in Karoli ejusdem magni Regis
diplomate, quod Fulrado Abbatu concessit, com-

Tom. II.

memorarunt inter cetera Monasterii bona, In pago Alsatiae cella S. Alexandri, ubi ipse corpore quiescet. Hoc nemp̄ est Lebeche Monasterium in Alsatia.

Ibid.

ABBAS HUDBOVICUS] Magni & hic nominis Abbas, Karoli Calvi propinquus. Sic enim appellar in diplomate quadam pro Monasterio S. Dionysii: Vir venerabilis ac propinquus nosser Ludovicus Abbas Monasterii Apostolorum principis excellentissimorumque Christi Martyrum Dionysii, Rustici, & Eleutherius. Supradicatu. inter eos relatus est qui Veneris Concilio presidebant, & tit. xiv. inter Missos dominicos numeratur, & quidem ante Yminfridum Episcopum. Fuit preterea Caroli ejusdem Regis Cancellerius, epistolare in palatio gerens officium, at loquitur Lupus Ferrarentis, cuius sunt aliquot ad Ludovicum Abbatem epistole quo summam illius auctoritatem declarant. Scribit ad eundem Hincmarus Remensis, & Abbatem suum vocat, apud Flodoardum lib. iii. cap. 24.

X I I I.

Apud Valentianas.

Pag. 61:

A D VALENTIANAS] Tit. xiv. in prefatione, & tit. xxxiv. cap. 2. & 4. quibus in locis huiusmodi apud Valentianas cum Lothario Imp. colloquii ut mentio. Einhardus Abbas ad Augustam: Postquam de Aquis exivi, tantu corporis incommodis effectus sum ut de Trajecto vix decimo die pervenire possum ad Valentianas. Valentianae ad Scaldum fluminis notae sunt, ad quas Synodus etiam Karolus M. habuisse dicitur anno 807. ut est in Annalibus Piseanis. Erant ille tum quidem in ditione Lotharii, quippe trans Scaldum posite; at postea in divisione regni Lotharii junioris Carolo cesserunt cum reliquo pego Cameracensi.

X I V.

Apud Silvacum.

Pag. 61.

[*Vid. S. Remigii cap. 1.]

I N SILVATICO] In hoc loco libri plerique. At iudicem tit. xv. & tit. xviii. ubi rurum hujus loci arcae horum Capitulorum sic mentio, non Silvaticum, sed Silvacum vocant, quo modo hic etiam codices Laudunensis & Bellavacensis. Sive igitur utrumque loco nomen fuit, sive in Silvatico corruptum est, constat hallucinari eos qui cum Silvanedo confundunt. Procul namque abera Silvacus villa regia in pago Laudunensi, ut Hincmarus Laudunensis docet in epistola ad Remensem: Religi scripsit que milii definitis, instance anniversario mei traditionis perpetratio mea in parochia in loco qui dicuntur Silvacus. Et tit. xiii. cap. 32. Silvacus cum toto Laudunensi. Meminuit Lupus Abbas epistola 35. & 57. & Ait mox multis locis.

PARABOLAVERUNT SIMIL] Tit. xxv. cap. 3. Quia iste meus carissimus nepos cum dilectissimo fratre meo Hludovico parabolavit. Et tit. xxvii. cap. 4. quicquid cogitavit, parabolavit, & fecit. Parabolare ergo dicebant quod nos parlare, id est, loqui; [vulgò parler.]

Pag. 64:

CENSUM OB MANSO] Ecclesiz cuiusque. cap. 2. Mansus dicebatur fundus, hoc est, certus agri

modus cum structa plerisque ad mansionem. Hincmarus epistol. 7. cap. 34. Quidam res comparauit. & in illis struceras faciunt, & in eisdem mansis feminas recipiunt, quae domus curam gerant. Ialis massa, ut apud Cassiodorum & Gregorium magnum sepe, atque in formulis antiquis Ecclesie Romanae: Colonis & familia massarum fore fundorum. Regum autem edictis sanctum fuerat unicuique Ecclesie unum mansum integrum absque ullo servitio adtribui, lib. 1. cap. 83. Unde Hincmarus idem in Capitalis quo anno 822. Presbyteris dedit, referri ad se inter cetera juber; Si habent mansum habentem humeraria duodecim. Frocarius Episcopus Leucorum Dragoni Metom: Quedam vestri juris basilica in providencia nostra confitunt, qua nec mansorum subjectione fulciuntur, nec sacerdotum praesentis custodiuntur. Quare de hoc manso censum aut aliud quodvis levitum exigi nefas fuit. Ea immunitas mansi dicebatur, ut tit. xl. cap. 9. Seniores immunitatem de manso ad Ecclesiam dato conservent. Nunc ergo qui hanc infringant coerceri à Missis jubentur, & tit. xxxvi. cap. 2. & tit. xxxvii. cap. 11. Ludovici Pii exemplo, qui idem statuit lib. v. cap. 100.

Tom. II.

DI COLLECTIS QUAS HERIBUS] Tit. xxxiv. cap. 4. Collecta, hoc loco non quilibet populi congregari, sed cum nefariis ad resistendum aut ad vim faciendam colligitur. Tit. xxxvi. cap. 18. Qui Comiti collecta manu resistere presumperit, sc. solidis culpabilis judicetur. Quod caput ex iis sumptum est quo Karolus M. anno tertio Imperii Legi Salicæ adjicit. Quod collecta manu hic dicuntur, alibi cum collecta simpliciter. ut lib. iii. cap. 64.

Pag. 65.
cap. 1.

SONUM INDE AUDIERIT] Rumorem. In Evidentia mancipiorum S. Remigii, que Hincmaris iussu facta: Residentes in placito publico audiunt sonum de his mancipliis, quod servi & ancilla meriti esse deberent.

Cap. 5.

LAUDEM NON SOLVAT] Tit. xliv. cap. 5. Et si talis malefactor in illa persecutione occisus fuerit, qui cum occiderie laudem inde non solvat. Hinc apparet laudem dictam futile compositionem que homicidii causâ fiebat, id est weregildam. Karolus M. Imp. anno octavo: De servis vero, si quis alterius servum abfuge judicio & sine culpa penderit, & ibi mortuus fuerit, wergildus ejus domino solvatur: & si de ipsa morte evaserit, ipse ipsam laudem recipiat, & liber permaneat. Idem alibi: Nemini licet servum suum proper damnum & se dimittere: sed juxta qualitatem culpe, dominus ejus pro ipso servo respondeat, aut componat quicquid ille fecit usque ad semiplenam laudem liberi hominis. Quicquid super hoc fuerit, irregauditio esse videatur.

Ibid.

FAIDAM PORTARI] Tit. xlv. cap. 2. & Karlmanni tit. iii. cap. 3. 10. 11. Faidam est gravis & aperta iniuria ob cedem ferè aliquam suscepit. Unde & vindictam mortis interpretantur. Synodus apud Compendium sub Pipino Rege cap. 18. Si qui proper faidam fugiente in aliam patriam, & dimittant uxores suas, nec illi viri nec illa femina accipiunt alterum coniugium. Hinc illa in Capitalis, de foidis coercendis & de

Ibid.

Tom. II. &c de fidae paenit. lib. xv. cap. 27. & 33. & in nostra xl. cap. 10. ut fida pacificatur. [Lex Frisionum. Tit. ii. 3. Nec jura, nec laudes fides, sed inimicitias propinquorum occisi patitur. Et paenit ante cap. 1. inimicitias propinquorum hominis occisi patitur, quod est c. i. fidae paenit.] A fidae fidofo, qui fidam pacifur. Einhardus Rabano Abbat: Pro se quod fidofo fit. & cum inimicis suis. & his qui vita sua infidiantur, hoc iter agere non audeat.

Tit. c. 6. LATRO FORBANNITUS] in forbannum missus & proscriptus. Tit. xlv. cap. 1. & 3. quem Meq-
bes vocabant. In Capitulo Karoli M. anno nono: De Meqbes, id est, latrone forbannito, ut unusquisque Comes alio mandet, ut nullus cum recipere audeat.

Pag. 67.^a MARASCALCOS AD PODRUM] Marascalci pre-
fodum seu curatores equorum sonae. Les Al-
mannorum cil. lxxxix. paltonibus & artificibus ma-
rascalci adgregari. c. 4. Si mariscalcus, qui super
xi. caballos est, occiditur, xi. solidis compensatur.
In hoc loco marascalci equifones dicere videtur,
& fodrum pabulum equorum. Karolus M. in Ca-
pitulo anni DCCCLX. Ut nullus audet in nocte ne-
gociari, excepto vivendo & fodro, quod iter agen-
tibus necessaria sunt. Fodrum ad caballos Hincmarus in Capitulo suis anni DCCCLXVII. Neque du-
catis superflue homines, per quos illas graviter in
cibo & pecc. & fodro ad caballos. At fodrum, sive
foderna, interdum et annona militaria. Auditor
vice Ludovici Pii: Inhibuit a plebeis ulterius an-
nonas militares, quas vulgo fodernum vocare, dari.
Et a fodro fodari, qui fodrum exigunt. Hinc-
marus idem Karolo Regi anno DCCCLIX. Mittit
homines, secundum coniugationem praedecessorum
vestrorum, qui in longius pergent propter fodri-
os. Et curam de pace accipiant. Apud nos fo-
darii hodie dicuntur mercatores manlionum; &
hoc munere in equesribus turmis qui fungun-
tur, marascalci hospitiorum nuncupantur.

Pag. 68. SCACH VOCANT] lingua Teutonica. Nam & ho-
die Germani latrociniū scach vocant. Otto Imp.
lib. ii. Legum Longobardicarum tit. 55. l. 37. De
ferto aus scache, si ultra sex solidas fuerit, sumi-
liter ut per pagnum veritas inveniatur principium.
Inde schacorum ludus, ludus latrunculorum.

TRESCRAM] Sic veteres libri hoc loco. At Tit.
xlv. cap. 3. ubi vox eadem serpens reportatur, re-
teis perspectus scribitur: De illis qui infames vel
clamodici sunt de restis vel latrociniis & rapa-
citionis & afflitionis. Origo vocis obscura est,
sed nota ex his capitulis significatio.

MISUS DOMINICIS] Quos super legatos & late-
re vocavit. Tit. iii. cap. 2. Quossumus et scelerum
persecuti & apostolica disciplinae concempores,
misisse & latere regre probatae filii legatis, absque
refusa personarum correccione. Missi ergo do-
minici dicebantur quos Princeps extra ordinem in
diversas regni partes ad iusticias faciendo (sic
enim loquebantur) cum amplissima potestate diri-
gebat. Ceterummodi legationes exempla paucum ex-
tant: sed duo maxime illustria memorantur.
Unum sub Karolo Magno Imp. cuius meminat Flodo-
doctus l. u. c. 18. alterius sub Ludovico Pio, que
in Capitulacibz lib. i. cap. 1; describitur.

CENTENARIUS] Judices minores, qui per ce-
nates ius dicebant sub Comitis. Centenarium Jux-

Tom. II.

erat totius pagi. Pagus vero Comiticis, id est, Co-
mitatus, dividebatur in Vicarias, Centenas, De-
canias; in quibus Judices erant Vicarii, Cente-
narii, Decani. Decretio Childeberti Regis cap.
9. Si quis Centenarium aut quemlibet Judicem. Et
cap. xi. causas Centenarium cum centena re-
quires. Tit. iii. 11. Karlomanni cap. 9. Comes pre-
cipiat suo Vicecomiti usque Centenariis. In Ca-
pitali Aquensis Karoli M. anno decimo impe-
rii: Ut ante Vicarium & Centenarium de proprie-
tate aut libertate judicium non terminetur aut ac-
quiratur, nisi semper in presentia Missorum im-
perialium, aut in presencia Comitum.

PAGI PER MISSATICOS] Missaticos & missatica
dicebant regiones tractuque provinciarum per
per quos Missorum dominicorum legatio & potes-
tas porrigebatur. Tit. xxxiii. cap. 2. Si de uno regno
in aliud, aut de uno missatico in aliud fugerint. Tit.
xxxiii. cap. 2. Episcopi in suis parochiis, & Missi
in illorum missaticis, Comitesque in eorum comi-
tatis. Et in prefatione tituli huiusmodi ad Missos
per regnum constitutos: ut sicut in missaticis con-
juncti & depositari eis, simul conveniatur. Et alii
locis sepius. Hi missatici quamquam alias ma-
iores minores pro arbitrio Principum institui
solebant, semper tamen amplissimi erant, &
plures pagos comitatusque continebant. Quod ex
brevi subtilio videtur est, in quo missatici duode-
cim pagos continent supra octoginta. In hac ergo
legatione Carolus regnum suum universum, ex-
cepit Aquitaniam, que tunc seorsim regebatur, &
Britanniam, que rebellaverat, in duodecim regiones
seu missaticos distribuit, atque in his duodecim
Missorum dominicorum Collegia constituit: quo-
rum singula, ut mos erat, Episcopum aliquem
aut simili etiam Abbatem & Comitem unum
plures designatos habebant.

REMTRIANO] pago Remensi. Pagorum hic no-
mina pro illius seculi usum mirum in modum deprava-
ta leguntur, ut Adertio pro Atrebateni, Ror-
mense pro Rodomeni five Rotomageni, Begi-
fino pro Bajocensi, Livino pro Lexovieci, Cart-
rentino pro Carnotensi, Alciodris pro Antisiodoreni.
Sed horum tamen que pagos denotant,
in quibus capita sunt civitatum & dioceseon, fa-
cilius est conjectura; difficilior in ceteris, que mi-
nores pagos significant, quorum multi in unaqua-
que dioecesi. Obscuriora enim sunt pleraque,
quod ista pagorum distinctio post primam & se-
cuendam Regum nostrorum surprenit obseruari de-
sierit, ac nomen quoque ipsum pagi deinceps,
praterquam in vernacula lingua, vix usurpatum sit.
Quare non aliunde feret explicari quaevis quam ex
illorum temporum Scriptoribus & monumentis.
Longum effigie singula persequi. Ut viam curiosis
aperiamus, in pauca quibuidam experiemur.

VONGISO] pro Vongiso seu Vongensi, ut est
apud Flodoardum lib. ii. c. 18. Alcuinus in vita S.
Vedasti Episcopi: Venerum in quendam pagum
qui incolarum illius consuetudine Vongiso pagus
dicitur, prope Reguliacam villam, qua sita est
super floridas Axone fluminis ripas. Quo ex
loco docemur pagum Vongensem ad Axonam
fuisse, in eo numerum tractu quod Remis Treviros
est iter. Quod iter describens vetus Itinerarium
Vangum vicum in eo loco lapide à Duxcortoro
Ccc

TOM. II. **xii.** *Vasqum municipium à Flodoardo dicitur. In Praecepto Ludovici PII pro Ecclesia Remensi Ceftrum Vongensis. Nomen hodie retinet in illo tractu quem dixi, ubi olim pagus Vongensis.*

FOLCOINUS] Episcopus Tarvanensis, qui Corbeiensi privilegio cum ceteris subscriptis in synodo Parisiacensi anno DCCXLVI. Reliqui Episcopi Jam noti sunt omnes ex Synodo apud Vermeriam tit. XII. prout Dodoneum Andegavensem, qui Successionem hoc anno interfuerat, & Burchardum Carnensem, de quo dictum est tit. XI.

PAG. 69. **TELLAV**] Series ipsa inter Caletensem agrum, qui pars est pagi Rotomagensis, & Vitnae, id est, Vimacensem, in eadem maria ora posita fuisse hunc pagum ostendit. Quod verum est, confirmaturque ex tabulis antiquis, quae docent Ludovicum Pium Monasterio S. Medardi apud Suefiones concessiles *Arcas in pago Tellas*, & *Nidum Corbinis in eodem pago*. Tellas ergo pagus, ubi castrum Arcarum, is erat qui nonen postea fecit comitatu Talogii, cuius nempe, castrique in eo conditi, meminit Willelmus Gemmeticensis lib. 7. cap. vii. & Ordenericus Vitalis libro sexto. Alii Talovium appellantur. Tellau, ut hoc loco, scriptum est in diplomate Caroli Calvi pro S. Dionysio: *Et solitum censum de venna que est super fluvium Loch in pago Tellau pescatorum cum manu uno. In eodem pago villam que dicunt Lutineuallis. & manos supra mare fitos, qui nuncupantur mares, cum integritate.*

OTLINA SAXONIA] Habitasse aliquandiu Saxones in ea ore Gallie que oitis Sequane alluitur, argumentum est nomen hitorum Saxonum, quod in Notitia utriusque imperii legitur sub dispositione Duxi Armorican & Nervicani. Proprius etiam locum indicat Gregorius Turonensis, cum Saxonem Bajocassino nominat lib. v. hitorie c. 27.

PAG. 70. **MADRECISO**] Madriacensi. In legatione Karoli magni, cuius partem nobis exhibuit Codex Mertonis: *In Parisiaco, Melitano, Melodunensi, Provinensi, Siamesi, Carnensi, Pinciacensi, Fardelius & Stephanus. In Consonico, Ormeni, Lifsino, Bajocassino, Conflanino, Abramatico, Ebrecino, & Madreciso. & de illa parte Sequana Rodomensi, Magenardus Episcopus & Madelgaudus. Alter, ut patet, quam in ista Missa dominicis distributi fuerant pagi. Madriacensis tamen in utraque cum Ebrecensi ut vicinus conjugitur. Situm enim in hoc pago fuisse monasterium S. Leufredi, quod ab ipso Ebriocorum capite Mediolano pascis milibus abest, docet Karoli simplicis diploma apud Aitomium lib. v. cap. XII. & S. Leufredi vita cap. 10. Madriacensis paterne pagi meminit alterum diploma S. Dionysii, cuius partem edidimus in Notis ad Goffridum Abbarem lib. 2. ep. 16.*

MORVISO] Moriensi. Fuit autem pagus Moriensi, ut hic locus indicat, Pruvinensis confinia. Quod Karoli Calvi pro S. Dionysio litera confirmans: *Villam Novigenarum supra Sequanam in pago Moriensi sicutam. Idem in aliis: villam Madriacum nomine in Moriensi comitatu sicutam. Arque in eodem pago Buridum, quoque & Altam ripam nominat. Quae omnia in illo tractu*

TOM. II. **fita sunt. Quin & Rosorum villam in eodem pago Rex idem commemorat in diplomate pro Monasterio Cellensi, quod legitur in Antiquitatibus Tricallini, nisi quod Moriensi perperam ibi excusum est pro Morvensi. Aliud ergo est pagus Morvensis hoc loco, aliud Morvenni pagus, qui nomen hodie retinet in dioecesi Augustodunensi. Quamquam & hic quoque Morvensis pagus dicitur in literis Herimanni Episcopi Nivernensis.**

HATUARIS] Crebra sit hujus pagi mentio in tabulis Belvini cenobii, quod ipsum fuisse memorant in pago Attoiariorum. Chronicum etiam S. Benigni Hugonis meminit Comitis Attoiariorum. Finitus erat pagus comitatusque Attoiariorum pago Cabillonensis & Tornedrisi sive Tornodorensi, inter utramque interjectus. Diversæ autem ab his fuerunt Attoariz tum Belgica, tum Germanica, que nominantur in divisione regni Lotharii tit. XI. & in praecepto Ludovici PII de divisione regni inter filios, atque ab his pagus Attoariensis in Chronico Laurehamensi. Ceterum in eadem Kasoli M. legatione longè amplioribus terminis hic missificus definitus est. Sic enim describitur: *In primis de Aurelianensi civitate ad Segonnam quoniam rectum est. Deinde ad Trecas cum Tricaffino toto. Inde ad Lingonas, de Lingonis ad Bifacione villam parvis Burgundia. Inde vero ad Augustidum, postea ad Ligorem isque ad Aurelianis sum Missi M AGNUS Archiepiscopus & Goderidius.*

X V.

Apud Attiniacum.

AUDIUM ATTINIACUM] Attiniaco palatio tit. XXVII. & sic. LIII. inter palatia regia numeratur cap. 31. In parochia, hoc est, in episcopatu Remensi fuisse Hincmarus testatur in epistola ad nepotem, quam recitat Flodoardus libro tertio. Nec verò longiore operā ager Attiniacus, cum de nomine nunc etiam nucus sit ad Axonam fluvium, multis olim Synodis & placiatis Regum illustris.

DE MARITIMA CUSTODIA] Einhardus epistola 22. *Homines nostri secundum ordinacionem & iusficationem Domini Imperatoris ad custodiad maritimam futuram. Lib. IV. Capital. 5. Comites qui ad custodiendam maritimam depositi sunt.*

ADFLCTIONEM AQUITANICAM] Unde hec nata sit docens Annales Pithonari DCCCLIII. & DCCCLIV. Narrant enim post Goberti Comitis interitum, quem Carolus Rex judic occidi, infigatum ab illius propinquis per legatos fuisse Ludovicum Germanie Regem ut Aquitanum invadoret, missumque a patre Ludovicum filium ut periculum faciat, sed cum a ceteris non suscipiat, re infecti rediisse. Hinc igitur liquet tam eari Ludovicus hauc colloquio & sequenti cum fratribus non interfuerit, tum cum ex Aquitania nonnulli à factiosis pulsi excederent.

SACRAMENTUM FIDELITATIS] Non absimile sacramentum quod à Karoli Magni Missis exigebarunt; cuius hac formula in eodem codice

* Supradictum.
1. pag. 179.

Pag. 69.

Cap. 2.

Pag. 70.
cap. 6.

Pag. 71.

Pag. 71.

773 Notæ ad Capitularia.

Tom. II.
Supradictum.
1. pag. 177.

nostro Merensi. * Promitto ego quod ab isto die
in antec fidelis sum domino Karolo pifissimo Imperato-
reri, filio Pippini Regis & Berthana Regine,
puri mente, absque fraude & mala ingenio, de
mea parte ad suam partem, & ad honorum regni
sui, sicut per dictum debet esse homo dominus suo.
Sic me adjuges Deus, & iste sanctorum parroc-
hia qua in hoc loco sunt, quia diebus vita mea per
meam voluntatem, in quantum mihi Deus intel-
lectum dederit, sic adiendam & consensiam.

* Supradictum.
pag. 90.

SICUNDUM MEUM SAVIRUM] In sacramento
Ludovici & Karoli fratrum Romanæ, id est,
vernaculæ, lingua concepto apud Nithardum lib.
111. * In qua Deus Savir & podi me donat.
Quod est in adiunctione Lotharii tit. xxv.
Quoniam Deus mihi scire & posse donaverit. Et
in formula iuramenti ab Hincmaro exad: quan-
tumcumque plus & melius scire & posse. Et in
sacramento Regis tit. xxvi. Quoniam mihi Deus
in seculum & possibiliter donaverit.

IN MALLEO RIMIS] Mallus & mallum, publi-
cus convenus majorum causarum judiciorum
que causa. Missorum autem erat idoneis per mis-
faticos suis locis malla celebrare, atque in his tum
cerera exequi, tum fideliatis sacramentum Regis
nomine erigere. Hoc igitur est exemplum mali
Rensis coadi, cum brevi vasorum qui fidelitatem
in eo mallo jurarunt: inter quos qui Decani nuncupantur, minores, ut paulo ante dictum, Jadi-
ces erant, qui per Decanias jus dicebant. Hinc-
marus epist. iv. cap. xv. Comites & Vicarii vel
etiam Decani plurima placita constituerunt.

X V I.

Apud Leodium.

Pag. 71.

A PUD LEUDICAM] Leodium. Tit. xviii. in
Leodico. Quo modo & in vita Karoli M.
anno ccclxix. Celebravit Pascha in Leodico vico
publico. Vicus tunc erat, nunc civitas ampla &
nobilis. Lugas vocat tit. xlviij. in divisione Regni
Lotharii. Legiam alii, ut Joannes Papa X. in epि-
tolâ ad Carolum Regem.

Pag. 71.
cap. 10.

PEARTURATIONE QUAM FILIUS] Ludovicus
junior. Aquitanicam incursionem significat, de
qua jam dictum tit. xv. Hec nimurum causa cur
abst. ab hoc item congreßu Ludovicus patet, &
cur sepe adversus illum Karolus & Lotharius novo
fondore ac firmitate conjungant. De qua in adiun-
ctione Karoli tit. xxv. cap. 1. & j.

X V I I I.

Apud Boniolum.

Pag. 77.

A PUD BONIOLUM] Vicum agri Parisiensis. Bo-
nogilus Lupo Abbat. epis. 18. Ad generale
placitum occurrendum, quod in prædio quedam
Parisiorum, cui Bonogilo nomen est, incipit Kalendis Julii celebrari. Hincmarus in prefatione
posterioris refutacionis Gothescalci: Sermonem
Mori, quem mutuante Heribaldo Auxiifidoren-
sium Episcopo in Synodali conventu apud Bonoi-
lum exscripsimus. Sed Lupus de alio quedam
superiore conventu loqui videtur. Hincmarus
de hoc ipso. Est & in agro Meldensi ultra Matronam
ejusdem nominis vices alter, qui villa Bo-
nogilus appellatur in vita Ludovicus.

Tomus II.

774

Notæ ad Capitularia.

Tom. II.

DOMINI APOSTOLICI] Benedicti III. Pap. Du-
biuum non est quin Benedictum intelligat: sed
quam ejus interpretationem dicar, incertum. De
hac autem sedis apostolice communione iterum
tit. xxvii. cap. 8.

BARONIBUS VESTRIS] Regni Primoribus,
Hincmaro interprete, qui quos regni Primo-
res dixerat, quorum consilio & operâ post mortem
Pippini partis Karlomannus & Karolus Reges le-
vavi sunt, eosdem paulo post Barones vocat epis.
1. cap. 6. Nam si illi boni Barones post mortem
Pippini cum duobus fratribus sic: sanso conflio
egerunt ut pax inter fratres Reges & inter regni
Primo- & Populum esset. Diutissime apud nos
tuis perseveravit ut Barones universi dicentur
Optimates. In actis visitacionis Simonis Archie-
piscopi Bucurensis anni ccclxxxv. Delatum
fuit corpus Philippi Regis defuncti in Aragonia
processionaliter ad maiorem Ecclesiam, & recep-
tum in ea a D. Archiepiscopo & Episcopo Carno-
tense, presente novo Rege, qui corpus praeditum
gestabas inter brachia una cum multis Baronibus.
Et post alia, ubi de Missâ que ab eodem Archie-
piscopo postridie pro defuncto celebra est, pra-
fente novo Rege, Episcopo Carnotense, & Othe-
ne Comite Burgundie, & pluribus aliis Baroni-
bus & personis.

X I X.

Ad Francoë & Aquitanos.

Pag. 79.

Q UI AB EO DESCIVERANT] & Ludovici par-
tibus post Aquitanicos in orbe occulte stude-
bant. Qui sequuntur tituli quatuor, ejusdem sunt
argumenti, pertinentique ad diversas legationes
quibus Karolus Rex istos sibi conciliare acque ad
fidem & officium revocare conatus est. Res autem,
ut sequitur post docebunt, excito è Germania
Ludovico, in apertum tandem bellum erupit.

AVUNCULUS RHODULFI] Judith Auguste
Karoli martyris frater. Duo ejus fratres in historia
nostra celebrantur, Conradus & Rodulfus, apud
Theganum cap. 36. & Nithardum lib. 1. De
Conrado superius tit. xii. De Rodulfo Hineman-
tus in epistola Karoli Regi scripta anno ccclxii.
Advunculum vestrum Rodulfum, qui Deum tibi-
met, & malum odit, & vos ac regnum vestrum
carum habet. Idem Nicolo Papa: Rodulfus
quoque ejusdem filii vestri Domini nostri Regis
avunculus. Apud Flodoardum lib. 3. cap. 13.
Vixit ad annum usque ccclxvi. Illo vivere
defuit, ut auctor & Ado in Chronicis: Anno
ccclxvi. regnante Karolo Ludovici filio, duo
filii illius morieruntur, Hlecharius Abbas, &
Karolus Rex Aquitanorum. Avunculus quoque
ejus Rhodulfus, Confiliarius Primesque palatii,
hominem exiit.

CONSILIUM ACAPTARE] Hoc eodem titulo
cap. 13. Quid acapare poteris, pacific habeat.
Pro eo quod est petere, capere, acquirere. Unde
summi iuris acciessare, & achesper nostris.

COMMISCIATUS EST] Hincmarus in epि-
tolâ eadem ad Karolum Regem: Per plurimi-
orum ora vulgariter vos dicere quoniam de ipsis ra-
pinis atque degradacionibus nihil vos debeatis.

Pag. 81.
cap. 7.

h. id.

Ccc 2

Tom. II.
Pag. 12.
c. 14.

miscularē, ut quisque sua defendat ut possit.
ACCOGNITET] Notum faciat & promulget. Tit. xxxiii. in fine : Hanc nostram Constitutionem & in palatio nostro & in civitatibus & in maliis atque placitis seu mercatis relegi, ad cognitari, & observari mandamus. Hincmarus episcopū eadem: Exemplar dominationis regis transmisso, ut iubatis vestre fidèles reges, dicentes quia eis ad cognitare vult. Inde ad cognitio tit. xxv. cognitamentum & cognitio alii locis.

Cap. 13.

[ILLI SIMULAT] Illi videtur, ille semper. Hincmarus Laudunensis ad Remensem: ut ille possit res de sua Ecclesia ordinare, & illi licet sicut ei simulaverit disponere. [Item: Ut mihi locas res Ecclesia, sicut mihi simulaverit, disponere & gubernare.]

* [ADA.
muni SR.
modi.]
Pag. 14.
cap. 13.

MARRITIONEM FACIAT] Marritione detrimentum, aut jactura rei. In chartis Monasterii S. Galli. charta 4xi. Karlomanno Rego: Sin autem, ipsa res sine illa marritione ad ipsum Monasterium revertantur. Item in proximo, anno secundo Karoli Regis: Et post nostrum discissum ipse res pro animabus nostris ad ipsum Monasterium sine illa maritione revertantur. Quod in aliis dici solet: cum omni integritate, vel, sine illa diminutione. Marritionem etiam hoc loco interpretari possumus molestiam aut moerorem, qualis ex damnō sequi solet. Quo sensu & maiores nostri eam vocem sepe usurabant, & nos vulgo marritum nunc quoque dicimus illum qui de re quapiam doleat.

X X.

Missæ de Basiu.

Pag. 15.

D E BASIU] Apud Salas Basiu datum proditur diploma Karoli Calvi pro Monasterio S. Luciæ apud Bellacos anno regni ejus trigesimo. Est & Basiu silve mentio in Chronico Montis Dei de gestis Nortmannorum, quo loco Karolanni Regis mortem describit anno octocccxciv. Karlomannus venandi causâ in Basiu silva venias, dum aprum vellet percutere, quidam ex suis, Bertoldus nomine, causa Regem vulneravit. Nominatur etiam in Ottonis III. precepto pro Ecclesia Cameracensi villa Basius ad Sambram fluvium. Sed de hac non agi manifestum est.

Pag. 16.
cap. 1.

IN VILLA NIELFA] quæ possetis Nealsa. Hec verò notior est vel ex nominis vestigio. Nealsa enim nunc dicitur in pago Vilcalino patrocinie Rotomagensis. Hincmarus contra Gotheicalcum in epistola ad Regem: Ante triennium nobis in villa Rotomagensis episcopii quæ Nielfa dicitur, quand in excubis contra Nortmannorum infestationem degemur. Delignat autem hunc ipsum annum octocclvi. quia tertio post anno scribebat, ut initio prefatus est.

X I.

Per Adalardum Abbatem.

Pag. 17.

I STUM MISSATICUM] Alio nunc sensu missaticum dicit legationem ipsam & mandata Missi seu legati, ut tit. xxxi. cap. 1. Sic in visione Bernoldi, quam recitat Flodoardus lib. 111. cap. 18. Vides quomodo me adjusit tuus missarius? id

est legatio, &c., ut Hincmarus in epistola quadam ad Ludovicum Balbum loquitur, ambulacionum.

Tom. II.

ADALARDUM ABBATAM] Adalardo Abbat scribit Hincmarus apud Flodoardum lib. 3. cap. 24. sed cujas loci Abba fuerit non exprimitur. Nec facile est pronuntiare; tametū Monasterio S. Martini Turenensis & S. Vedasti Atribentis praefuisse hoc tempore nominis hujus Abbates ex variis diplomaticis observatum est.

X X I I L

Synodi Carisiaca.

Pag. 17.

I LLI EPISCOPO, MISSIS ILLIS] Sic concipi solebant epistole generales aut chartæ quævis aliae que ad diversos eodem exemplo in diversa loca dingebantur. Singulis postea exemplis que habebant adscribebatur proprium nomen Episcopi & Missorum ad quos mittebantur. Itaque in codice nostro Metensi, atque in altero quem nobiscum Heribertus Rotweldus noster communicavit, pro generali haec inscriptione, altera his verbis expresa est: Karolus gratid Dei Rex Hunfrido venerabilis Episcopo, Ingilcalo & Berengario Comitibus & ministerialibus ac fidelibus Missis nostris in Domino salutem. Hunfridus hic Episcopus erat Mocinensis live Tarvanensis, Folcoini ruper defundi successor. Ingilcalus vero & Berengarius Comites iidem ipsi qui Folcoini collegi inter Missos dominicos adlecti sunt. xiv. Quare in missaricu illud directum fuerat exemplar unde codices ipsi descripti sunt.

APUD CARISIACUM] Tit. xxvi. apud Carisiacum palatium. & tit. lxxi. sub finem inter regia palatia excipitur Carisiacus cum foreribus. Hinc illa in diplomaticis: Album Carisaci patens regio. Fredegarius Chrouico extremo Carisiacum villam palatii super Isaram fluvium locat. Ut dubitari minime debeat quin ea sit quam hodie Cressiacum ad Isaram vocant*, ut ab aliis ejusdem nominis distinguatur. Synodi apud Carisiacum plurimæ fuerunt. Ad hanc nostram anni, ut reor, octocclvii. referendum quod narrat Flodoardus lib. iii. c. 24. Hincmarus cum Synodo Episcoporum apud Carisiacum habita scripsisse Hildiuino Caroli Regis Archicappellano de Isaac Episcopi electione in Ecclesia Lingonica, post mortem scilicet Teutboldi.

FRAT. n. AC NEPOT.] Ladovici, & filiorum Lotharii. Decesserat enim anno octocclv. Lotharius Imp. regno priù inter filios tres ita distributo ut Ludovici Italiam cum imperio reliquerit, Lothario juniori eam Gallie partem quæ ab illo (non, quod alia placet, à patre) Lothari exinde regnum & Lotharingia est appellata, Cœrolo natu misissimo Provincia. Nepotes igitur hoc loco, Ludovicus II. Imperator, Lotharius & Cœrolus Reges.

SACRUM LIBERI SAMILLI] Non est dubium quin ita legendum sit ut editum est in Pithero in Capitularibus lib. 111. cap. 63. frumenta legare & curvam. Nam & hoc prout modo Capitulum idem recitat in Legibus Longobardicis lib. 1. tit. xiv. l. 9. & in Append. n. lib. iv. cap. 35.

* [Mo.
tto de re
diplomatica
pag. 120. sic
carisiacum
palatium.
non erga
comitatu
fideles seu
quondam. Vide
Notar. noſtr.
tria in Novo
Codice Legionis
serratum.]

Pag. 18.
cap. 10.

Pag. 19.

TOM. II. vox eadem usurpat, que Legem quoque prisci Germanicorum Gentium lingua significabat. Sed antiquari obcurrit vox patetum locum hunc multis modis depravans. Plenique tamen Codices finiter locutione vestigia recinerent, legunque aut secundum Legem suam illi, aut secundum Legem & coram illi, aut secundum Legem & eam illi.

In BASTONICO] Arctissimā custodiā Iterū tit. XXXII. ex lib. vi. cap. 97.

XX V.

Apud S. Quintinam.

PAG. 90. **A** PUD S. QUINTINUM] In Monasterio S. Quintini, quod ejusdem nominis oppido viciūnum est in agro Vermanduorem; ubi etiam placitum Karolus idem Rex habuit anno MCCCLXXIV. de quo Aimoinus lib. v. cap. 31. **C**AROLUS IN PURIFICATIONE B. MARIAE CUM SUIS CONCILIARIIS PLACITUM IN MONASTERIO S. QUINTINI RESTITUIT. In adiunctionis porto istarum collocazione, quia in codice Bellovacensi confusae erant & disiecte, fecuti sumus Metenses; sed in eo falsa erat inscriptio. Sic enim inscriberat, quasi huc fuissent non apud S. Quintinum, sed apud Valentianas, exote, ut suspicor, inde nato quoddam Lotharii Pacis & Caroli aliae fuerunt adiunctiones apud Valentianas tit. xxi. De hac verò Lotharii nepotis cum Carolo parvo pactione ac fidei Annales Pithoreani MCCCLVIII.

FIRMATAS FACTA] Mitis conjunctionis confirmationis, apud Leudicam, tit. xvi.

CUM HLUDOUVICO PARAB] Apud Confluentes. Annales iidem: ANNO MCCCLVII. REG HLUDOUVICUS MENSE FEBRARIO COLLOQUIUS HABUIT IN CONFLUENTE CASTELLO CUM LOTHARIO NEPOTE SUE.

TALE RECEPITUM INVENTUM] Recopimus appellat viam & rationem rei confidemus. Quia ratione usurpari à nostris vulgo solet, cùm bonum consilium bonam receptam dicunt, translatio à medicorum pharmaciis petita.

SYNODUM EPISCOPORVM] Apud Carificum tit. XXII.

CUM OMNI BARNATU] Summa cum fide & observancia, que Barones & Regis vasallos in primis decet. Hinc enim Barnatus, id est, Barneatus, pro fidelis animi obsequio. Quod bernagium, quasi baronagium, inferior status postea dixit.

XX VI.

Sacramenta apud Carificum.

PAG. 90. **A** NNO MCCCLVIII.] Quo scilicet anno Ludovicus Karoli regnum invaserat: anno cuius adventum, cùm suspectus esset immoratio suos Karolus haberet, id episcopo videtur ut incitat invitationem sacramentorum illorum animos placuisse obtrahentes. Hincmarus Karolo Regi: Et haec sequentia apud Carificum anno MCCCLVIII. vas servatores Episcopis & eccliaris fidelibus vestris manu propriis vestri formatis. Quantum scire & rationabiliter posse &c. Et post certam que sequitur: Sed & alia, inquit, ex hoc firmatis

qua Mc non posui. Et post haec omnia & alia que sapientibus fidelibus vestris, etiam in Carifice, quando venimus perantes ab Episcopis qui adiuerunt, mandati impositionem accepistis. quia & in villa Breona promisisti, nunc tantum &c. Quibus ex verbis multa in illo conceptu acta fuisse intelligimus que hoc loco non commemorantur.

HINCMARUS ARCHIP.] Quo subiiciuntur nomine suum partum Episcoporum, partum Comitum, ex eorum nempe numero qui sacramenta in hoc placito renovarunt. Hoc in uno tantum Ecclesie Laudunensis codice legebantur. Qui ergo posteriore loco nominatus Hincmarus, Hincmari Remensis Archiepiscopi nepos fuit. Episcopus Laudunensis, Parduli successor.

TOM. II.**PAG. 102.**

XX VII.

Epistola ad Ludovicum Regem.

IN MENSE NOVEMBRI] Ludovicus, ut est in Annalibus Pithorenis, Augusto mense in Galliam cum exercitu ex Germania venit. Cui ad Breonam Karolus occurrent, maxima ex parte decessus à suis pridiis Idū Novembris, ut Hincmarus in epistola quinta notat, gradum referte coactus est. Tumultum Breonensem Hincmarus idem vocat contra Gothefalcum. Tertio post mense redintegratis copiis ad Ludovicum rediit; qui pendit jam ab omnibus defloratus de pago Laudunensi excelsis, arque in patriam reversus est. Quo verò tempore in Gallia ~~est~~, partem in Attiniaco palatio exigit. Quod & titulus hic declarat, & Karoli Regis proclamatio adversus Venilonem tit. CCC. cap. 7. In eo igitur palatio erat cùm ab Episcopis Karoli partum studiois scripta est eadem ipso Novembri mense aurore hec epistola. De qua Hincmarus item Karolo Regi: Et nolite negligere idē Capitula que Synodus de Carifice per Wanilensem & Erchanarem transmisit ad hunc Attiniacum praeferito anno Hluodovicō fratri regno, & me transmittente Hincmarus filius meus vobis dedit, quando vobis in Burgundia fuit. Sed relegate illa diligenter: quia, mihi credit, plus pro vobis quodam pro illo solle fuerunt. De eadem Podoardus lib. m. c. 20. de Hincmarci epistola agens: Item aliam de perversione regni fraterni cum ceteris regni hujus Episcopis ad eundem Regem Ludovicum fortis epistolam episcopali moderatione referens. Quae verba aucherem illam hujus epistola telle significant. Num de hac loqui obcursum non est. Extate protvel Karoli Regis diplomata duo, unum pro S. Diocesio Compagni datum anno regni ejus xxxiiii. quod Ludovicus fugi diem notat xviii. Kalendas Februario, alterum in ipso fraternus contestio articulo editum in Magna vice papi Nivencensis, cùm in eo papa copias adveras fratrem inflatur. Hoc vero integrum inde Analecta describimus.

REMIS OCCURSARANTIBUS] Podoardus lib. III. cap. xx. de epistolis Hincmarii ad Theodoricum Comitatem: Item de adventu Ludovici Transhavense, quia Romis reveris. & quid erit, quidre praecipserit.

IN COMITATO BRUDERORUM] fidelium amicorum. Incertus auctor vita & Udalrici sub cap. 1.

CAP. 1.**PAG. 102.**

TOM. II. finem : Ideo sapientis cum imperialibus munieribus eum visitavist (Ottoneum Imp.) & drudes suos donis congruis sibi complacare satagebat. Quo loco drudes exponunt gratos & confidarios ab antiqua voce Germanica que fidem significet.

PAG. 104. **SICUT COMES PALATII**] Tit. lxx. cap. 17. **Adalardus Comes palatii.** Quid manus erat in palatio Comitis palatii in causis socalaribus, hoc idem in negotiis omnibus ecclesiasticis peccabat Capellanus, sive Custos palatii, ut ex Adalardi Abbatis commentator docet Hincmarus epist. 5. c. 19. 20. 21. Quare ad summum Cappellanum referenda haec videntur.

PAG. 105. **NAM S. EUCHERIUS**] De tota hac narratione, quia Karoli Martelli memoriam infamat, libenter alienior Cardinali Batonio, qui fabulosam arbitratur, multisque argumentis refelli posse docet, tunc sed maximè quodd est vita S. Eucherii, subducit annorum rationibus, constat illum multò ante Karolum vitam clausisse. Mibi quidem quod tam eniatè fidem huic relationi adtrueare auctores nituntur, suspectam ipsam facit. Ac mirum sane non animadvertisse illos nec Flodoardum (qui tandem historiæ sue inferior lib. 1. c. 11.) Pippinum in ea Regem nominari, & Fulradum Pippini Regis Cappellanum, cum exploratum sit Pippinum Regis nomen nisi decimo post Karoli obitum anno, id est CCCL non sumpisse. Quem ad annum preveniente Eucherium nemo somniauit. Sunt & alia ejus note ac sapientis alia, quibus supercedeant.

PAG. 106. **DOMUS REGIS SCHOLA DICITUR**] Ericus monachus in epistola quam preficit libris carminum de vita S. Germani ad Carolum Calvum Imp. de scholis & studiis sub illo florentibus : Ita ut merito vocatur schola palatium, cuius apex non minus scholastis quidam miliearibus consuecti quotidie disciplinis.

PAG. 107. **NICESTUOSI**] Vox Hincmare familiaris, quia usus est in monitis que Presbyteris suis in Synodo dedit anno DCCLII. c. 19. pauperibus aut quibuslibet necessarios subvenire. Itam in epistola 7. cap. 15.

NIQUE DEMON. PAGENSES] pag orum incolas. Agobardus de jure Sacerdotii ad Bernardum Episcopum Viennensem : De servis meis propriis aut beneficialibus sive pagenibus. Einhardus Gebuno Comiti palatii epist. 9. Rogo dilectionem tuam ut hunc pagensem nostrum, nomine David, necessitates suas tibi referre volentem exaudire digneris. Pagensem noctrum dixi qui ejusdem pagi; ut Capiculorum lib. 111. c. 73. Comitis pagenses dicuntur qui in pago erant cui paterat Comes.

PAG. 108. **JUDICES VILLAR. REGIAR.**] Provisores seu procuratores. In vita Ludovici Pii ad annum DCXCV. Misit illi Karolas pater Ludovico in Aquitaniam Richardum Comitem, villarum fuerum Provisorum, precipientes ut villa que earenis usui servierant regio, obsequio requirerentur publico. Aut majora. Hincmarus ad nepotem : Per Judices secularares, Helmigerum scilicet mercati palatini telonarium, & Flozarium ac Ursionem villarum regiarum majores.

PAG. 109. **NUTRIMENTA**] Que alii nutrimenta. Rei ruf-

tice due possimmo sunt partes, agricultura & pastus, seu nutritius animalium. Ad culturam agri spectant laborata que dixit, ad passionem nutritura. Utique similiter conjugis & distinguit lex Karoli M. lib. II. cap. 21. ut de omni collaboratione nona & decima perfolvatur : de nutritione vero pro decima, sicut habentur consuetudo suis, observeatur. Et infra tit. XLVIII. cap. II. Decima collaborationem & animalium.

PARATAS] manionaticos, hospitia & mansiones cum expensis. Ludovicus Pius in pracepto quod Hispanis ad se coniugientibus concessit : * Missis nostris aut filii nostri, quos in illas partes migrerimus, aut legatis qui de partibus Hispanie ad nos transmissi fuerint, paratas faciant. & ad subventionem etiam veredos donent. Hincmarus Archidiaconis : Non graves suis Presbyteris in paratis querendis, neque ducatis superflut vobiscum homines, vel vestros proprios, vel amicos, seu propinquos vestros, per quos illos gravissim in cibo & pouo & fodro ad caballos. Dicte a parando. Hincmarus idem ad Laudunenses : Ne manionaticos suis amicis aut suis hominibus a Presbyteris parari facias.

MANSUARIOS] manorum colonos, qui mansos ad colendum inhabitant. Ut tit. XXVI. cap. 21. a mansuariis, vel ab iis qui censum debent. Ab his ergo caricaturas & paraveredos, id est carorum equorum ad subventionem operas, extra ordinem exigiri non debere docent.

CUM VICINO REGE] Lothario junio, quem Ludovicus hoc tempore Karolo subripere, hoc est, a Karoli amicitia promisso quo illi auxilio deducere modis omnibus intentabat, ut est in proclamatione adversus Wenilonem tit. XXX. cap. 7.

UXBRUNT IN REGEM] Unxerat Wenilo Senonum amitites, Remorum vacuu nunc sede. Karolus ipse Rex in eadem proclamatione cap. 3. Sed & cum aliis Archiepiscopis & Episcopis Wenilo in diocesi sua, apud Aurelianis civitatem, in basilica Sancta Cracis, me secundam traditionem ecclesiasticam Regem conferaverunt, & in regni regimine christiano sacro perunxit, & diademate atque regni sceptro in regni solo sublimavit.

ILLI VELLONES] Perfidii & rebelles. Dictio Gallis nota, & frequens apud feudorum juris interpres; ut cum libro IV. cap. 16. querunt an ex omni feloniam quā vassallus feudo privat, Dominus, si feloniam fecerit, proprietate privetur.

X X V I I I.

De indulgentia Ludovici Regis.

DE INSULGENTIA LUDOVICI] Reverso in regnum Ludovici, & operam dante ut Karoli fratris ac Lothari nepotis animos superiori expeditione offenditos sibi reconciliaret, decreta ad illum est ex Synodo Metensi legatio Episcoporum novem cum mandatis ut indulgentiam illi certis legibus offertent. Qui fuerit eventus, subiecta legacionum post redditum narratio patet. Ceterum qui secundo loco inter Archiepiscopos nominatus Guntarius, Agrrippinus Ecclesie Archiepiscopus fuit : qui sequitur

Tom. II. Wethilo, Rotomagensis. Inter Episcopos vero, Hildegarius (de quo & sic. xxvii), Meldenensis; Adveniens, Metensis; Abbo, Autiſiodorensis. Reliquorum sedes ex superioribus notis iam sunt.

[^{¶ Et s. cap. Gal. pag. 61.} In SYNODO HABITA APUD METTIS [Habita est paulo post dicendum] Ludovici Regis qui sub initium veri, ut est in Annalibus Pithorani DCCCLIX, de Gallia rediens, Wormatia subficerat, itaque Wormatia illum convenere legati à Concilio Missi. ¶]

Pag. 157. In Wormatia] Ed enim è Gallia rediens concesserat. Annales Pithorani DCCCLIX. Ludovicus Rex quasi inchoante verno tempore de Gallia rediens Wormatiam venit.

GRIMOLDO] Abbato S. Galli, Ludovici Regis Archicappellano. Rarperas Monachus de monasterio S. Galli cap. 9. Corpus S. Othmari in basilica S. Galli est perlatum, presertim Grimoldus Abbas & Archicappellano Regis Ludovici, & Salomonem Constantiensem Ecclesiæ Episcopo, VIII. Kalend. Novembri anno DCCCLXIV. Quibus ex verbis Salomonis etiam Episcopi sedem agnoscimus. Cur autem Salomon & Theodoricus item Episcopo Grimoldus Abbas preponuntur, alia opinor cause non sive quam quod idem Regis summus erat Capellanus. Meminim Fledoardus lib. III. c. 24. literarum Hincmarii ad Grimoldum Abbatem, quibus suggerebatur ut Ludovico suaderet ne familia democope adversis Karolum fratre tentaret. Sed pro Grimoldo, Grimaldo male eo loco scriptum est.

VISITR. EPIST. CUM CAPIT.] Synodi epistolam ad legatos, que mandatorum Capitula continebat. Arque hoc est scriptum quod legati confirmatum obsignatamque à Synodo se accepisse & Ludovico relectum à Gunthario sive aiant.

De suo GRADU] de suggesto. Libellus sacro-syllabus Concilii Francodorensis: Serpens venerabilis Princeps de sella regia, fleti juxta gradum suum. Augustinus de prædestinatione Sanctorum cap. XIV. Libri Sapientie, qui moratur in Ecclesia Christi de grada letorum Ecclesia Christi tam longe annosque recitari.

X X I X.

Synodi apud Saponarias.

Pag. 158. IN TEARIT. TELL.] Diem & locum indicat titulus proclamationis Karoli in hac Synodo prolatæ, infra dicitur. Apud Tullensem parochiam, in fababaræ ejusdem urbis quod dicitur Saponarias, anno DCCCLXIX. XVIII. Kalendas Iulias. De loco item Synodus ipsa in epistola ad Brittones: Universalis Synodus ex diversi percibens ad vicinum locum Tullensem urbi, qui dicitur Saponarias, congregata. Habita ergo est paucis diebus post Synodum Metensem.

ET ITAM KAROLO] Rete Provinciarum & Burgundie, Lothuriæ junioris fratre, quem Cisalpine Gallia, id est, vicine Alpibus Gallie, Regem appellat Hincmarus ad Getarium Comitatu[m] Ieribone apud Fledoardum lib. III. c. 16. Hunc titulo sequenti Ludovicus Rex in sacramento suo cum duobus fratribus conjugi: Nepotes meos Hildesivium, Hloesivum, atque Karolum, Karolus utram solem eisdem nepotis suos vocat tit. XXXII. ut dubium esse non possit de hoc Carolo hic agi. Quare falsum est quod Regino & alii tradunt,

illum anno DCCCLXV. diem obiisse. Verisimilius quod in vere quodam Chronico post quatuor annos excessisse dicitur: Anno DCCCLXII. Karolus filius Hloesivii Regis Bungundie moritur. Quin ad illius quoque anni ultimos menses pervenisse probat Nicolas Papæ ad Lotharium Regem epistola ix. Kalend. Decembri Indictione ix. hoc est anno DCCCLXII. scripta, in qua Karoli ipsius fratri ut superstites meminuit.

Cui TORKOLDUS Nomen] Propinquus erat Wenilonis; cuius operâ cùm Episcopatum à Ludovico Rege obtulisset, de eo inter cetera queritur est in proclamatione Karoli tit. XXX. cap. XII. Synodus Judices Tortodo dedit: quorum sententia dejectus videtur fuisse, cùm in Synodo quis apud Tuluscum anno post hunc proximo celebrata est, Bajocæensem Episcopum interfuisse dicitur, non Tortoldus, sed Erchambertus.

JANUACENSEM] Codex Bellovicensis Januensem. Quod idem est. Sicut Bajocæensis Bajocensis, & Parifacensis Parisenis. Januani autem & Genum illis seculis multi scribabant pro Genaia, ut Janobem civitatem Gregorius Turon. lib. 4. historie cap. 31. & in vita S. Niceti Lugdunensis Episcopi Janubensem & Genabensem urbem. Einhardus Genavam epist. 27. ut sibi liceat beneficium suum habere quod ei Dominus Karolus Imperator dedit in Burgundia in pago Genavensi. Ceterum hoc Capitulum, quod sextum hic numeratur, pars est superius. Itaque in universum duodecim esse debet. Imposuit nobis in tota hac Synodo exemplar Antonii Augustini, quod Baronias fecerat est, cùm in Collectione nostra Synodorum Gallicanorum multò eminentias haberemus. Quod suo loco, si Deus annuet, reprobemus.

Tom. II.

Cap. 4.

Pag. 151.
CAP. 5.

<sup>¶ Tom. I.
Cap. Gal.
p. 157.</sup>

Cap. 6.

<sup>Vide ann. t.
Comit. Gal.
p. 154.
155.</sup>

Cap. 7.

<sup>Edidimus q[uod] in
ann. 12. 2. p.
et. Dictr. p.
p. 151.
Cap. 8.</sup>

DE ATTONE VIRDUN.] Monachum in Autiſiodorensium Comitatu[m] suis lignificat. Monachi autem Episcopi fieri aliisque transfigeris non potest nisi Abbatia sui & proprii Episcopi auctor Archiepiscopi licentia. Quod Hincmar & Aafegi exempla declarant. Quid vero in Attone præteritum fuerit, non explicit. Fraudi tamen id non sicut quod manus episcopatum retinuerit & cum laude administrant, ut Bertarius testatur in Extracto quo de gestis Episcoporum Vindunensis eodem seculo scriptit ad Dadiensem Episcopum.

AD EPISCOPOS BRITTON.] qui se à Turonensis Metropolitani sui potestate subduxerant. Exordium hoc nempe diuturne illius controversia que inter Turonensem & Dolensem Episcopos paucis ante annis nata sub Nonneno, ad Innocencium usque III. tempora perduravit. Synodi

Tom. II.

epistola, cuius hic mentio, scripta est ad Falstrum Dolensem, Wernarium Alevensem, Gardeium Briocensem, & Felicem Tregorensen Episcopos, à quibus & origo & causa discordii. Narrat enim virtus de ea re indiculus, quem in S. Michaelis in mari bibliotheca videns nos meminimus. Nomenium est quatuor Episcopatus septem fecisse, tribus novis constitutis, uno apud Dolium monasterium, ubi Archiepiscopi sedens esse jusegit, altero in monasterio S. Brioci, tertio similiter in S. Rabatiali, qui sedes fuit Episcopi Tregorensis. Integrum narrationem Analectis inferimus. Cui quidem refragan vulgo Britanniarum rerum Scriptores non ignoro; sed fidem illius multa magnopere confirmant; tum illud in primis, quod Nicolaus Papa Salomonis Regi scribit nullam ad id tempus extituisse memoriam Brittones in sua regione ullam habuisse metropolim.

Ibid.

EXCOMMUNICATIS ETIAM] Et hic rursus alia quae defiderantur, qua hoc modo restituenda sunt: Excommunicatis etiam, sicut sacra decorunt reges, nequaquam communicent, & Salomonem communicantes ut promissam fidem gloriose Regi Karolo observet. & ipse & Britones excommunicatis communicantes ipse se &c. Excommunicatus intelligit illos qui ab Episcopis quibusdam ob varia crimina perstricti hac nocte fuerant, ut est in epistola Synodi ad eos scripta; de qua capite sequenti.

Pag. 150.
cap. 10.

RELECTA SUNT CAPITULA] sedecim numero in Synodo Lingonensi paucis ante diebus edita. De his plane, sed de sex primis potissimum, quaer eadem prima etiam sunt in Synodo Valentina anni DCCCLV. gravis inter Episcopos orta est disceptatio, ex diversis Gothescalci fatorum vel adversariorum studiis nata. Hac igitur Capitulo cùm à Remigio Lugdunensi Episcopo allata ad Synodus fuissent, & post Synodum à Karolo Regi Hincmaro ad examinandum propositis, Hincmarus quantoper ea improbarat in utraque adversari Gothescalcum disputatione sui diligenter exposuit. Posterioris autem operis dedicatio niam ad Karolum ab iisdem ordinatur: *Nuper elapso mente Junio per Indictionem VII. anno Incarnationis Domini DCCCLIX. dedidis nobis quedam Capitula, sicut nostra diximus humilitati, à Remigio reverentissimo Lugdunensem Archiepiscopo vestra porrecta sublimitate, jubentes ut tempore congruo de his vobis redderemus responsum &c.*

Cap. 11.

RODULF. BITURIO. ARCHISP.] Is Abbas ante fuerit Monasterii Floriacensis, Abbatiamque, tunc etiam Archiepiscopos, hanc lugurim retinebatur. Quare paulo inferioris ita legendum ex Codice nostro: *Rodulfus subfcripsit, qui prefatam Abbatiam irregulariter retinebat, ratum & inconvenitum &c.*

X X X I.

Apud Confluentes.

Pag. 157.

BASILICA S. CASTORIS] Monasterii S. Castoris propè Confluentes ad Rhenum. Quem in locum, ut Nithardus lib. IV. narrat, convegerant olim, de patetni regni divisione tracta-

turi, Ludovicus & Karolus iisdem cum Lothario statre Imp. quotidie ob commune colloquium sanctam Caftorem petentes. Ibi nunc pacem quam superiore anno in insula Rheni ejusdem frustra tentarant, inter se & cum Lothario nepote conponente. Annales Pithorani DCCCLX. Ludovicus Rex, & Karolus frater eius, nequeque eorum Lotharius, cum Primitibus suis in Confluentes easullen convenientes, pacem dederat & fidelitatem suam funguli juramento firmaverunt, cujus sacramenta serios humus modis finit. Amodò & quandiu vixerunt &c. Integrum enim describit.

Tom. II.

ALFRIDUS] Transfranensis Episcopus dicitur Flodoardo lib. III. c. 23. Hildesheimensis Episcopus in Synodo Moguntina DCCXLVIII. cui interfit. Vir insignis, Saxo genere, è primaris Ludovici Regis Consiliariis, ut ex iis etiam pater que tit. XXXV. XXXIX. & XLII. narrantur, & in Annalibus Pithorani anno DCCCLXIV. atque ex Hincmari epistola nondum * edita ad Ludovicum eundem. Regino DCCCLXIX. *Alfridum Epistopum de Saxonia prudensissimum virum.*

<sup>* Ed. num. 2.
ep. Hincm.
15. p. 153.</sup>

FRANCO, CHRISTIANUS] Franco Tungensis Episcopus tit. XL. & LIII. iterum occurrit. Christianus tit. XXXV. Episcopus Autiodesiensis, Abbonis successor, aucte ad eum collega, cum uerque hoc anno interfuisse & subscriptiisse legatur Synodo apud Tufiacum.

VULFADUS ABBA] Resbicensis, opinor, quem Synodo Pistenii anno DCCCLII. interfuisse unicus cum aliis privilegium S. Dionysio concessisse, ostendunt tabulis ejusdem monasterii.

Pag. 156.

NAC SOS FORCONSILLABO] titulo sequenti & tit. XLII. Annales Pithorani legunt forconfilato, quomodo & superius tit. X. scriptum forconfilier. Quod idem est. Sicut forfactum & forifactum idem. Ut igitur forifacere hominem homini dicebant in quem illa forfactum committeret, sic vitam vel honorem alteri, aut alterum in vita vel in honore forconfiliare, qui malo confilio in illius vitam vel honorem machinaretur.

CAPITULA AB OMNIBUS CONSERV.] Quæ apud Marianam tit. X. facerant, eadem hoc loco repetant. Verum ibi octo tantum Capitula, hic duodecim, quatuor in medium è re nata interjectis. In reliquo nullum discrimen, nisi quodd cap. XI. addenda fuit mentio Lotharii nepotis, qui huic conventui aderat, cum in Mariani Lotharius pater adfuerit.

ET NONNA] Deo devote Sanctimoniales tit. seq. & in Floridis visionibus: *Vidit se in quadam amano loco, volumus nigram se super caput habere. De quo cùm requifisset, audivit quod fieri Nonna debere. Flodoardo lib. III. c. 27. de Hincmari epistola: Teuberga Abbatis pro ordinatione Avermaci monasterii, de numero Clericorum & Nonnarum, significans se dispositisse virginis Clericos & quadraginta Nonnas ibidem confilere posse. Sic etiam appellantur in Synodo Bonifacii anno DCCCLII. & in altera Leptensis. Vocabantur & Nonnæ, ut in Capitalis Karoli M. De monasteriis miratis, ubi Nonnæ sine regulâ sedent, volumus ut uno in loco congregatio*

<sup>Pag. 156.
cap. 4.</sup>

TOM. II. gregatio fuit regularis. & Episcopi prævidente ubi fieri possit. Et in Synodo Moguntina sub Karolo eodem cap. xx. & passim. Nonne ex reverentia indicum; quo modo apud Grecos Calogeris Monachi dicti, & Calogeris Monacha. Nonnos enim & Nonnæ nunc sciam Itali avos & avias dicunt. Quare ut hie Nonnes sunt Monachæ, sic inter Monachos etiam eos qui priores erant, Nonnes à junioribus ob paternam reverentiam vocari iulit Regula S. Benedicti.

Bild. TALEM MUNDEBURDEM] tuitiōnem ac defensionem. Idēc fuit cum hoc um altero conjungitur. Tit. xxxv. cap. 5. sub tuitiōne ecclesiastica & regia mundeburde. Tit. xxxix. Mundeburdem autem & defensionem sanctæ Romane Ecclesiæ paruer conservabimus. Et apud Marcusum in formula de mundeburde Regis. Alii mundeburdiū scribēbant, ut in epistola * Karoli Majoris domini pro S. Bonifacio in codice S. Remigii: Et nobis suggerit quid sub nostro mundeburdo vel defensione eum recipere debemus. Et in Karoli Calvi Precepto pro Monasterio Cellensi: Quod Monasterium sub tuitiōne & mundeburde ex longo tempore constat esse Comitiis predictis cīvitatis.

* Exerc.
suprà pag.
712.

Cap. 4. De DEI BAN. ET DE N. VER. BANNIMUS] Tit. seq. sub. finem: De quibus omnes admoneri aque omnes ex DEI banno & nostro cavere præcipimus. Hic bannus est edictum, & bannire publico banno edicere. Decretus Childeberti Regis cap. 8. Similicer Colonia convenit, & ita bannimus, ut unusquisque Iudeus latronem ut audierit, ligare faciat. In Capitulis que Missi dominici data fuerunt à Karolo M. cap. 20. De banno Domini Imperatoris, quod per semetipsum solitus est bannire, id est de mundeburde Ecclesiastarum & viduarum, orphanorum, & minus potenterum. Quod igitur in commune vocabant aut præcipiebant, id quid banno, id est, publici denuntiationes, indecebarunt, bannus erat. Aliae fuerunt hujus vocis ab eodem fonte notiones, de quibus postea suis locis.

Bild. De SUO SIC WARNITUS] Tit. liii. cap. xxiv. Et ad hoc omnes warniti fint, id est, parati & necessariis rebus instructi. Quæ nunc eadem in vernacula nostra ejus vocis est notio, ut cum domum warnitam dicimus omni instrumento & suppellecile suā ornatam atque instructam. Sive in hostem igitur, hoc est, in exercitu, sive ad placita & publicos convenitus, sive ad currum & palatum Regis veniendum est, sic de suo paratum unumquemque domo suā progredi juber ut nulli gravis esse cogatur, arque ab omni preda & direptione abstineat.

Pag. 144. Pag. 144.

EIAM DA HONORIBUS] Beneficiis aut dignitatibus & muneribus publicis quibus fungebantur. Contendebat Ludovicus ut qui à Karolo ad ipsum desiverant, pristinos honores reciperent, quibus spoliari à Rege fuerant: sed obtinere non posuit. Annales Pithecani ccclix. Ludovicus zamen eis qui priore anno à Karolo deficiente sui effecti sunt, honores quos prius habuerunt impetrare non posuit. Dilata enim res est in proximo placiō finienda. At nunc etiam suspensa remaneat.

X X X I I.

Post redditum à Confluentibus.

MISSI NOST. DISCURS.] Sub fineum tituli huius: De his Missi nostri discurrentes cum consilio majorum Misorum, ut præmissimus, fluēdant. Et in formulæ antiquis frequenter. Qui in provinciis ad certum aliquod negotium nātibebantur, ut hoc loco ad denuntianda & observanda ea qua apud Confluentes statuta fuerant, & tit. seq. Missi ad hoc confituum exequendum, Missi discurrentes præ exterris appellati jure poterant, quod in militiis suis non subtilerent, sicut maiores Missi dominici, qui ad justicias faciendas erant constituti, sed impositum munus celeriter obirent, eoque perfuncti regredierentur.

MAJORES HOMINES] Capituli Ludovici Pii: five de ceteris que ad correctionem majorum hominum pertinēti. Cujusmodi sunt Vassilli dominici, qui alios sub se vassiles habent, & qui homines boni generis à Karolo M. dicuntur in Capitulis ex Lege Salica, Romana, & Gombata cap. xi. Ut homines boni generis, qui infra comitatum inique vel injisti agunt, in presentia Regis ducantur. & Rex super eos distributionem faciat. Majores natu, & superiorum natalium, in Syndicis antiquis, majores personæ in Legibus Butgundionum tit. 38. cap. 4.

Si WADII AD NOSTR. PART.] Si bisco debeantur. Wadium est pignus; & in wadium dare, pignori dare. Hincmarus*. Capitulis anni ccclii. cap. xi. Ut nullus Presbyter præsumat calicem vel patenam aut pallium altaris tabernaclio, negotiatori, aut cuiilibet laico in wadium dare. Atque ita tit. xxxvi. cap. xxiv. quod wadium dixerat, pignus interpretatur ex libro tertio Capitulariorum. Hoc verò loco wadios dicit, non pignus, sed multam que à reo delicti causa debebatur, & pro qua wadium dari mos erat. Quo sensu Synodus Cabillonensis 11. cap. xviii. Dicunt est nobis quod in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis & ab his qui decimas non dant wadios accipiunt, & à Presbyteris pro quibusdam negliguntur, & inter se pecuniam dividant. Hoc debitum wadii Odoni lib. 1. de vita S. Geraldii cap. 14. Idem rursus cap. 15. quomodo consequens effet ut exactiones wadiorum sine indulgentia exegisset?

NEQUE WERRIBO] nullam in regno seditionem excitabo. Suprà tit. xxvii. cap. 15. rixas & diffensiones seu seditiones, quas vulgus weras nominat, commovere. Et tit. liii. cap. 18.

MISPRISERUNT, MISPECERUNT] Posterior etas tertiam vocalem in hujusmodi verbis in secundam vertit, misfactum mesfaldis, misprendere mesprendre, eodemque modo in aliis in quibus prima syllaba idem sonat quod male ac perperam. [Hincmarus Laudunensis ad Hincmarum Rementem: Res dixit. quod misdictum illi fuerat. *]

X X X I I.

Edictum in Carisiaco.

HOC EDICTUM] Mutillum erat in codice Bellovascensi. Quid debeat adjecimus ex Laudunensi. De bonis denariis non rejiciendis antea cautum fuerat alio edicto; in cuius execu-

TOM. II.

Pag. 145.

Cap. 1.

Pag. 144.
cap. 6.

Cap. 8.

Pag. 145.
cap. 5.* [Add.
muni.]

Pag. 151.

Tom. II. tione cùm dupliciter à Missis peccaretur, hoc est in maliatione live citatione ad mallum, & in exactione, banni videlicet ac multa quam interrogabant, in utroque Rex quem modum teneri placeat novâ Lege statuit.

APUD CANCELLARIUM] Edicitorum quippe regiorum custos Cancellarius. Proinde ab illo Capitula qui non habent accipere jubentur, tit. xiv. cap. 11. & tit. xxxvi. cap. 36. Idem enim edicte ipsa condebat. Quod ex Adalardo docet Hincmarus epistola 3. cap. 16. Additio iv. Capitulorum: *Sequens inter nostra Capitula remenda generali consulatu Erchembaldo Cancellario nostra inferere jussimus. Eadem Regis nomine populo adiunctisbat.* Tit. lxxii. post cap. xxxii. Et tunc jussi Gauhlenus Cancellarius ut hac sequentia in populum recitare. Quibus omnibus in locis Cancellarius absolute dictus pro summo Cancellario vel Archicancellario; cùm aliquo Cancellari quoque essent dicique solerent qui sub illo erant Secretarii ac Notarii palatii, ut in diplomate Karoli nostri Regis pro S. Martino Turon. quod anno xxxii. Indictione x. hoc est anno post hoc edictum proximo datum est: *Gauhlenus regis dignitatis Cancellarius ad vicem Ludovici recognovi.* Quod in aliis est, regis dignitatis vel sacri palati Notarius.

CONJECTUM ACCIPERE] contributionem exigere. Tit. v. cap. 4. de his que Presbyteri adventantes Episcopis pendere debent: *Presbyteri tale conjectum faciant ut Episcopi solarium habeant,* & ipsi non graventur. Et tit. lxxii. *conjectus exigitur,* de exactione constituta Nortmannis. Conjectus ergo, five conjectur, Graeca vocis imitatione, symbola dicitur, id est penitentiary & tributum, quod aliqua de causa exigitur & conferatur. Karolus M. in Capitulis non editis*: Ut liberi homines nullum obsequium Comitibus faciant, nec Vicariis, neque in aratura aurivina. & conjectum ulrum vel residuum eis resolvant, excepto servizio quod ad Regem pertinet & ad heribanniores & his qui legationem ducent. Et in Capitulo anni DCCVII. Et unicuique ex ipsis qui in hoste pergunt, sicuti conjectati solidi quinque. Id est, solidi quinque ex aliorum conjectu tribuantur.

MEDISTAT. FRANCILIS BANNI] Bannus hoc loco non edictum, ut suprad, sed fredum, id est, malum & compotio que ob neglectum violatimque bannum fisco solvebatur. Gregorius Turon. lib. v. cap. 27. de Chilperico: *De pauperibus & junioribus Ecclesia vel Basilica bannos jussi exige, pro eo quod in exercitu non ambulassent.* Hinc illa frequenter in Capitulis: *Qui ijs iruerit, bannum dominicum omnimodis componat.* Francilis itaque bannus intelligitur franci, id est liberi hominum multa, quae Francorum compotio dicitur in Legi Ripuariorum tit. xviii. cap. 3. *Medietate compositionis francorum culpabilis judicetur.* Que porro medietas francilis banni seu compositionis francorum hic dicitur, in Karoli M. Capitulis, quorum testimonio superius usi sumus, semipleua leudes liberi hominum appellauerunt.

Pag. 112.

BANCANARE] tricari & tergiversari. Id nos-

trum barguigner. Quod propriè est licitando **Tom. II.** cunctari.

X X I V.

Synodi Pistentia.

RE ET EPISCOPI] Inde Synodus regalis appellatur in privilegio de libertate S. Dionysii, quis Rex aderat, & Synodus universalis, quis ex diversis provinciis convenitane Episcopi qui privilegio eidem subscripti numero amplius triginta. Ex annorum autem Christi nota & inductionis Julio mense vel Augusto habitam colligimus, cùm annus Karoli xxiiii. inchoatus jam esset, Indictione decima nondum finita. Quod plane confirmant verba privilegii Synodi ipsius de villa Lirado, pro S. Martino Turonensi; Cum super fluvium Sequana, in loco qui *Piftas* dicitur, unanimiter sacrosandum Concilium ageretur anno DCCCLXII. Et subscriptio: *Data mensi Augusto, xx. ipsius mensis.*

LOCUM QUI PIFTAS DICITUR] Piftas nostri ferè Pixiacum ad Sequanam esse tradunt. Reim incertam facit quodd pagum Pinciacensem, five, ut titulo xiii. scriptum est, *Pincelsum*, ipsum esse non abnuunt Pinciacensem pagum; in quo Archidiaconus est Ecclesie Carnorensis. Qui autem consentaneum est à Piftas Pincelsum formari, vel tam diversi nominibus eundem locum designari? Accedit quodd Aimoinus lib. v. cap. 31. Karoli Regis describens iter ab Andegavis ad Ambianos, per *Cenomannos*, & *Ebraicensc oppidum*, ac *sécs castellum novum apud Piftas*, Ambianos perveniente scribit. Absurda porro itineris illius ratio videatur, nisi Piftas mulè infra Pixiacum fuisse intelligamus. De Piftas sane constat, primùm ad Sequanam fuisse, deinde pontem & castellum habuisse, ibi præterea sedes aliquandiu fixisse Nortmannos. Quod titulus hic testatur. Et quoniam Nortmannos in Oscello Sequanam fluminis insula resedisse indicat Karoli proclamatio adversus Wenilonem tit. xxx. cap. v. idemque disertè affirmat Hincmarus in libello de villa Noviliaco, qui editus est cum Fidoardo, band vanu tortale conjector fuent qui Piftas eo loco querendas suspicetur. In episcopatu Rotomagenii argumento est epistola Hincmari, quam Weniloni Rotomageni scripsit, de operariis & opera quam faciebat ad *Piftas in Sequana*; cuius memini Fidoardus lib. iii. cap. 21. [Ex chiroscopo Fontanellensi docemur Piftas olim suille Petronianum. *]

*[Alia. sc.
Schol. Su-
modi.]

Pag. 117.

CUM DRAPPIS ET CALCIAMENTIS] Drappi hodie Gallis sunt panni. Sed ut panos Itali vocant vestes ipsa è panno, ita hoc loco drappos dixit vestes ufi detritas & deras, quæ formâ item detritos homines & delavatos dixerat pro insonis & illoris. Drapporum & drappalium nomen frequens apud Marculfum & reliquos formularium autores. Leguntur & drappe lanet in epistola Salomonis Beitonui Regis ad Hadrianum secundum.

FACIMUS FIRMITATES] castella & munitiones. Ut tit. xxxvi. post finein editi: *Castella & firmatae & haies.* Pontibus enim & castellis Sequanam & Ligerim munire illo seculo necesse fuit propter incursionses Nortmannorum. Tit. lxxii. c. 26. *De castellis super Sequanam & super L.*

Tom. II. gerim ex utraque parte. De castello novo apud Pistas pauli dicitum est ex Aimoino, iterumque audiens tit. xxxvi. De ponte scribit Hincmarus Karolo Regi apud Flodoardum lib. iii. c. 18. *De opera pontis quem Rex cum ipso ac ceteris nonnullis fidibus suis faciebat ad Pistas in Sequana.*

**Pag. 159.
cap. 22.** IN BANN. N. MITTANTUR] in fisci potestatem redigantur. Tit. xxxvi. c. 6. & sic ipsa res illi iudicio Scabinorum in denum mittantur. Hincmarus Karolo Regi de Hincmaro nepote: *Quicquid de rebus & facultatibus ecclesiasticis ad gubernandum accepere, iustitione vestra in bannum quod jus lingua Latina prescriptio confiscandi vocatur, est misum.*

XXXV.

Quando Lotharius ad osculum receperus est.

Pag. 160. PRO HIS CAUSIS] Discidii causam Karolus, cur à Lotharii colloquio abstineret, tripli- cem exponet, Engeltrudis adulterium, Judith rapto, & Theutperga repudium. De quibus mox ordine singulatum.

Pag. 161. AD TUSIACUM] villam Tullensis territorii, in qua insignis xiv. provinciarum celebrata est Synodus anno DCCCLX. mense Octobri; in eaque actum inter cetera de Engeltrude Bolonis Comiti conjugé, que reliquo vito in regno Lotharii jam pridem postquam fama vagabatur. Hincmarus de divortio Lotharii: *Sicut Bolonis mulier, de qua in Synodo apud Leucorum civitatem habita fuimus cum interpellatione communi. Vetus adnotatio in codice Nicolai Fabri: Dum celebrare- tur Concilium in villa Tusiaco, ha epistola apostolica directa sunt causæ Bolonis & uxoris ejus. Incdigit autem has ipsas à Bolone allatas Nicolai I. epistolas, tum ceteras ad alios, tum illam quā Karolum ut de Engeltrude Lotharium moneret hortabatur: Unde vestram, inquit, extorcamur regiam magnitudinem ut corrigamus Lotharium Regem ne possemus vestrum, ne tantum placitum permitas manere in regno suo, hoc est, non confessa fugitivam uxorem Bolonis Comiti tamdiu romanore ut non reddat viro suo. Integra extar in annalibus ecclesiasticis, sed anno DCCCLXII. inferta, cdm ad DCCCLX. referenda videatur.*

**Pag. 162.
cap. 5.** FILIAM JUDITH VIDUAM] Nupserat illa prius Edilulio Regi Anglorum, ut coronationis acta declarans, que suo loco sub finem post Capitula subscirentur. Illo mortuo cum redisset in Galliam, Balduinum Comitem ipsius nuptias appossebat, patre inicio, Ludovico, ut fuisse, fratre approbat, volens secuta est. Balduinus Karoli metu in Lotharii regno delituit quod Rex Nicolai Pape precibus inflexus, anexit ut nupsit legitimam Autiudorii conjungeretur sub exitum anni, ut et Hincmar ad Nicolaum epistola (quam Flodoardus lib. iii. cap. 12. recitat) colligere est, DCCCLXIII. Quid ergo furatus uxorem hic dicitur Balduinus, itemque ab Hincmaro in epistolis ad Theodoricum Cameracensem & ad Hungarum Trajectensem Episcopos, (quarum mentio apud Flodoardum lib. iii. c. 20. & 21.) eo nempè dictum est quod illam sine patris assensa duxerat; volearem aliqui, ut dixi, secutam

Tom. II.

fuisse Balduinus affirmabat; ut Nicolai ad Katol. epistola secunda testatur: *Qui vestram se habere indignationem ed quod Judith filiam & vestram illum pro exercitio diligentem sine vestra voluntatis consensu in conjugium elegerit, eamque volentem accepit, ore proprio retulit. Hic portus est Balduinus à quo genus & origo veterum Flandriae Comitum.*

DE UXORE H. OTTHARII] Theutperga Huberti Abbatis sorore, quam Locatus Vualdradi pellice inducta repudiavit. De quo div. xii., s. ter Synodus Aquisgrani, Metis, Romæ habitas, & præter Nicolai aliquumque epistolas, liber extat Hincmar Archiepiscopi. Res hoc anno inchoata, variis deinceps modis toto sexennio agitata & protracta, non aliud quām quem Lotharius vite finem sortita est.

ILLI SIC PRIVATUS] familiaris & amicus. Utuntur & in adnuntiatione sua Karolus & Lotharius. Inde in vernacula nostra *privé familiaris*, & *privauté familiaritas*.

**Pag. 163.
cap. 6.** IN SUA MERCEDE FECIT] Tit. xix. cap. 1. ut ad vos suos denominatis fidèles in sua mercede transmiserat. Id est, gratuity indulgentia. Karolus M. in Capitulis anni DCCCLXIII. qualiter in Domini Regis mercede elemosyna fiat facta. Alio sensu in mercede vel ad mercedem suam se facere dicebant quod spe fiebat divinitus remunerationis. Pippinus in diplomate pro S. Dionyxo: *Proprietà in nostra mercede & remedii anima genitoris nostri Karoli donamus ipsum locum, &c.*

XXXVI.

Edictum Pistenfe.

**Pag. 164.
cap. 6.** MANNIRI ET BANNIRI] citari & vocari ad placitum ac judicium. Differre tamen ista liquet ex lib. iv. cap. 25. non manniatur, sed a Comite banniatur. Hoc igitur discrimen, quid manniere dicebantur cauatores ipsi, cum alter alterum, ut in ius ambularent, cotam testibus admonebant. Hincmarus Laudunensis ad Remensem: *Ansgarius regia potestate ipsas obvenerit, nec Advocato meo ad malum, ut publice je habent leges, pro rebus ipsis manniit. Bannire vero Comites, Vicarii, & Judices alii, cum per bannum ad placita vocabant. Unde qui vocatus ad placitum non venerat, si mannius fuerat, manniornis seu manniis compositionem advertitio solebat: si bannitus, bannum Comiti componebat. Hincmarus epistola 4. c. 15. Comites & Vicarii vel etiam Decani plurima placita conflituant; & si ibi non venerint, compositionem ejus exsolvere faciunt. Et quia prius per mannius veniebant, excoiguntur quidam ut per bannos venirent ad placita. Quasi propter melius esset, ne ipsis manniis alterutrum joluerent. Hoc idem facientes ut ipsis bannum acciperent.*

JUDICIO SCABINORUM] Judicium Karolus M. in Capitulis Aquisgrani anno nono, de eocuad mortem damnato vita concessa est: *Nec inter Scabinos ad legem judicandam locum teneat. Hi ad omnia placita septeni minimum convenient, lib. iii. cap. 40. exceptis Scabinis vii. qui ad omnia placita praefesse debent. In plictio de municipiis S. Remigii evindicatis, cuius anteā me-*

Ddd 2

Tom. II.

C. 4. 4.

**Pag. 165.
cap. 6.**

**Pag. 170.
cap. 1.**

**Pag. 170.
cap. 6.**

**Pag. 177.
cap. 6.**

Tom. II. minimes, oculo numerantur. *Ipsi enim videntes cognoscantique rei veritatem aucte cōprobatio-*
nem, statim sū recordiderunt, & per iudicium
Scabinorum, quorum hoc fuit nominis, Geim-
fridus, Urfoldus, Fredericus, Urfandus, Hro-
datus, Hercherus, Raubertus, Gislehardus,
revindicaverunt servitum multis diebus injicto re-
tentum vel neglegitum.

Prg. 176. **[Nominis nostri monogramma]** Ea erat no-
 ra & character ut cūm litera unica videatur,
 unde monogramma est dictum, omnes tamen
 nominis literas exprimeret. Denariorum enim
 quos describit forma hec erat, qualis hodie pa-
 sim in plurimorum scriptoriorum spectari solet.

[S-ūs of
R. cum polli
comperit
Sirmundus,
nam ad oram
libri fū nomen
ūs.]

Monogrammati antiquissimus olim usus fuit
 in diplomatis Regum nostrorum, in quibus no-
 men non integrum, ut mos nunc est, lignabatur,
 sed hoc unico charactere. Karolus Calvus insti-
 tuuisse primus videatur ut nummus imprinceretur,
 cūm ante illum, quod in Karoli M. & Ludovici
 Pii denariis observarere est, pro monogrammate
 Principis effigies aut aliud quippiam incidi so-
 liceret.

Nisi in palatio nostro] Hac moneta pala-
 tina dicebatur, cuius specimen nunc datum est.
 Vetus erat aliquando Karolus M. monetam ullo
 alio loco esse nisi in palacio. Qua de re prater Ca-
 pitulum XII. lib. II. aliud exstat ejusdem non editum : *Ut in nullo loco moneta percutatur nisi*
ad cursum ; & illi denarii palatini mercenari, &
per omnia discurrent.

*** Edicton of**
super d. rom. 1.
pag. 446.

- Ibid.

[In Quentowico] Hujus loci denarium vidimus
 hac inscriptione : *KARLUS DEI GRATIA REX*; in
 altera facie, *QUENTOWICI*. Quentowici portio men-
 tio est in precepto Ludovici Imp. de divisione in-
 ter filios, quod editum est à Pitchaeo post Thega-
 num : *Adariensis, Baloniensis, Quentowico, Ca-*
meracensis, Vermandensis. Idem, ni fallor, qui
 Wicus simpliciter appellatur in alio diplomate
 Karoli M. apud Aimoium lib. V. cap. I. *Neque*
 per civitates tam in Rodomo quam & in Wi-
 cus, neque in Ambianis. De quo & Dagobertus
 Rex de mercato Sancti Dionylii : *Ad Rothomum*
porum, & ad Wicus porum, qui venire ultra
mare. Et Alcuinus epistola XII. Reverentia mīhi de
Wicus proper causas necessarias. [Beda lib. IV.
 cap. I. *Affumpit Theodoram cum Ebroini licentia,*
& perdixit eam ad portum, cui nomen est Quento-
wic, & navigavit Britanniam.] Quibus ex locis
 quo in tractu Quentowicus olim fuerit facilius est
 conjectare quidam certam & veram sedem indicare.

Ibid.

[Addit. mo-
nus Sirmundi.]

In METULLO] Metullum vicum prop̄ Burdi-

galam commemorat Chronicum Montis Dei de
 gestis Normannorum : *Anno DCCCXLVIII. Nor-*
manni Burdigalam Aquitanie, Judais prodeni-
bus, capram depopulatam incendunt. Deinde
Metullum vicum populantes incendio tradunt. De
 illo agi hoc loco non puto. De altero malim,
 quod in finibus Pictorum Mellum hodie appell-

lant, alias Metullum dictum fuisse probant anti-
 que charte Comitatus Angoniam, in quorum
 possidere oppidum id erat. Acta visitacionis Si-
 monis Archiepiscopi Bariensis : *apud Prioratum S. Hilarii de Metulo distante à Prioratu de*
Lepeignano per vii. leucas Pedavinas. Metullum
pretore, sed sine loci designatione, nominant
gesta Dagoberti Regis cap. XL. Plumbum quod
ei ex Metulo census in secundo semper anno
solvebatur libras octo millia ad cooperiendam Ec-
clesiam concepsit.

Argentum exmerent] Purget & metum
 reddant. Duo in denarius requirebant, ut puro
 ferent argento, non mixto, & ut pensam, id
 est, pondus habent legitimum. In quibus hec
 inerant, meti & pensantes dicebantur. Synodus
 Francofordiensis cap. 3. *De denariis, si mero junc-*
argento, & plener pensantes.

Judicio Dei se examinet] Infra iterum cap.
 20. & tit. XLV. cap. 3. & 7. Quibus ex locis li-
 quer solitos olim, cūm de criminis suspectis ar-
 que infumatus quispiam fuerat, si per testes
 comprobari non poterat, ad Dei iudicium com-
 pellere, ut ex eius eventu vel liberaretur vel con-
 demnaretur. Karolus M. in Capitulis anni noni
 cap. 9. *Ut omnes iudicio Dei credant absque dubi-*
tatione. Quod genus examinis merito improbat
se refellit Agobardus in libello quem de eo ar-
*gumento scripsit. In quo & variis ejus modos ex-
 plicati. Mute unum de tuis, qui congregauerit me-
 cum singulari certamine, ut probet me reum tibi
 esse, si occideri ; aut cerit iude ferrum vel aquas
 caseret, quas manibus illas aut altis ; aut
 confinxerit crucis, ad quas immobilis perveretur.*
*Quadruplex genus recenset, monomachiam, fer-
 rum ignitum, aquam ferventem, & crucem.*
Aquam frigidam praetermitit, cūm in aquam
colligati dimittentur. De quo iudicio prolata est
Hincmarii epistola ad Hildegarium Episcopum
Meldensem. Et vani homines, inquit Agobardus,
nominant ista iudicium Dei. Unde probari potest
judicium esse Dei quod Deus nungquam præcepit ?
*Verum hec omnia tandem legibus tum ecclesiasti-
 tis tum civilibus damnata & abrogata sunt.*

Se ironum reddat] Purget se atque im-
 munem probet à criminis de quo impetratur. Tit.
 XI. cap. 3. Ragamfrido, qui precepit falsa regio
 nomine compilasse dicebatur, interdictum ne à
 parochia Remendi abscederet, donec se ab illis que
 ei impingebantur idoneum redderet. Id siebat aut
 Sacramento, ut hoc looco, aut per testes juratos,
 ut lib. III. cap. 64. aut iudicio Dei, cuius exem-
 plum est in Synodo Francofordiensis cap. 7 de Pe-
 tro Episcopo : *Exiit ejus homo ad iudicium*
Dei, neque per Regis ordinacionem, neque per
fandam Synodi conjuram, sed spontanea voluntate
qui etiam a Domino liberatus idoneus
exivit.

Tortum faciant] damnum vel injuriam
 inferant. cap. 13. & 26. tituli huius. Pro eo
 dem tortura quoque possum non enim animad-
 verti in rescripto Godefridi Ducis & Marchio-
 nis, Virduni edito adversus torturas Advocato-
 rum, quibus affligebant Ecclesias fidei sue com-
 missar.

Per denaratas vendunt] denariorum pre-
 tio, quasi per denariatas. Sic denarata certe legi-

Tom. II.

Cap. 11.

Ibid.

Pag. 102.
cap. 10.

Pag. 102.
cap. 10.

Ibid.

Tom. II. tur in charta Besensi , ut denerata de cera in charta ingenuisca quæ Alaria famula ingenua facta est , in tabuleto S. Vito : ut annis fin- gulis utram deneratas de cera perfolvere . Et ibi- dem in testamento Bertrari : perfolvane duas de- nerasas de cera ad aliæ S. Vito in Kalen- dario sul transfig. Denuo deneratas de cera dicit quod in alia Besensi charta est perfolvere in cera duos denarios .

**Pag. 184.
cap. 41.** **BANNUM REWADIATUM**] Hincmarus Laudu- nensis ad Remensem : & pro eo quod illa manfa inreverat , ut bannum revadiare interpellare- tur . Item in alia epistola : Videns autem quia mei homines cogenerant revadare quod me in villam Pauliacum stœvi fuerant . Rewadiant bannum qui ad banni multam iudicio damnati pro ea dant wadism . Eodemque modo in alia . Wi- chardus Abbas Froctio Episcopo Leucorum : Videatur tamen nobis , si vos utile judicaveritis , ut quicunque de ipsis mancipiis , qui se fabri- here de nostra dominatione malintur , servitium juam coram vobis revadiare faciat , ut deinceps per justitiam subasti hanc fraudem perpe- trare nequeant . Et in evindicatione mancipio- rum S. Remigii , revadiaverunt servitium , ut supra scriptum est .

**Pag. 185.
cap. 11.** **FABRICIN. EX AUBO VEL ARG.**] vasæ aurea vel argentea , aurum omne argentumve factum . Quæ fabricature dicuntur in formulæ antiquis .

Cat. 4. **VENDATUR LIBRA AURI**] Auri ad argenteum propatio fæc olim , eti aliquando variatum , apud Grecos decupla fuit , apud Romanos pauli plusquam , ut sic loquar , duodecupla . Itaque aureum illi nummum decem ejusdem ponderis argenteis mutabant , hi duodecim & semisse . Quamquam autem diversa ratio videa- tur , quando non malla cum malla simpliciter , neque signati nummi cum signatis , sed malla cum nummis comparatur , hic tamen puri auri libra duodecim quoque denariorium libris æti- matur . Arcadius vero Imp. Legè unicâ Cod. Theod. De argenti prelio quod thesauri inferiur , pro singulis libris quinos solidos aureo inferri juber . Quod si tunc auti libra solidos LXXII. con- tinebar , ut est in l. 13. Cod. De suscepitoribus præpositis & arcariis , consequens est ut malla argenti ad aurum signatum ratio Arcadii Legè fuit que est unus ad quatuordecim .

**Pag. 186.
cap. 45.** **BRUNIAS**] loricas . Sic enim exponunt glo- graphi . Atque ita intelligendum quod in Legè Ripuariorum tit. 36. cap. 11. scriptum est , ut qui verogildum solvere debet , bruniam botam pro solidis duodecim tribuar . Ex in Capitulio Karoli M. ad Theodosius villam anno CCCV. editis : Omnis homo de duodecim mensis bruniam habeat .

Cop. 26. **PAGINIS FRANC**] liberi . Quo sensu in his Capitulis passim , & apud alios , ut cum de ser- vis queritur qui francas feminas accipiunt , id est , libertæ conditionis . Inde bannum francile su- pei liberi hominis bannum interterati sumus . Principi ergo ut qui per pagos liberi sunt homi- nes , & caballos habent , cum pagi Comite in exercitum pereant , & debitos pataveredes de more prestant . A caballis caballari equites dicti

in Capitulio Aquitanis Karoli M. anno septimo , & ab Hincmaro in epistola ad Karolum Regem : Per villes in quibus non solum homines caballi- ri , sed etiam ipsi occiones rapinas faciuntur .

HOSTILM PACARE] Hostis est exercitus , phœ- majotibus nostris . Capitula Karoli M. Bononiis ad litus maris edita CCCII. Ut in hosti nemo parem faun vel alterum bibere cogat ; & quicun- que in exercitu obvius inventus fuerit , in bibendo sold aquil uatur , quousque se male fecisse cognos- cat . Quare hostem facere est expeditionem , ut proximo cupio loquimus , exercitalem facere . Quod exercitare in quodam alio Capitulo dixit Karolus idem Imp. De liberorum hominum possi- bilitate , ut iusta qualitate proprietatis exerci- tare debeant . Alibi hostilitatem facere , ut in di- plomate pro Maurilio Episcopo Andegavensi . Hinc hostilis apparatus tñr. sequenti cap. 13. & hostiliter preparatus infra sub nomine tituli hujus & in iudeo Aquensis Capitulis .

IN MARCHA WACTAS PACANT] excubias in limitibus agant . Ludovicus Pius in Precepto quod Hispanis fecit qui ad se confugerant : In marcha nostra explorantes & excubias , quod usitate vocabulo wallas dicunt , facere non ne- gligant . Inde suum wacta Germanis , guet nos- tria .

HERIBANNUM PERSOLVANT] Heribannus dicebatur multa quam lucri qui ad exercitum vocatus venire contempserat . & solus Imp. in Capitulis Bononiis cap. 9. Quicunque liber homo invenitus fuerit anno præsentie cum Seniore suo in hosti non fuise , plenum heribannum per- solvere cogatur . Einhardus epist. 22. Et idem non videatur mihi iustum esse ut heribannum solvero debeant qui non alibi fuerint nisi ubi ipse Imperator præcepit . Indo heribannator in Capitulis , heribanni eradicet .

IN POLYPTICIS] Sic appellarent libros cen- suales alios ratione publicarum . In Codice Theod. De discussoribus l. 1. vocat Imperator ne accepia semel securitates & regestæ polypucis , id est , ut paulo post exponit , rationibus publicis inserit , & discussoribus & apparitoribus denud possentur . Que in his libris continebantur , fidem perpetuo faciebant . Unde fides polypucum Cod. eod. De indulgentia debitorum .

CARROPERA ET MANOPERA] Duplex genus servitium . Carropera sunt quæ tit. XXXII. cap. 14. caricaturas dixi , cum carri vechureque opera debetur . Manopera servitium manus dicitur lib. III. cap. 51. quia opus manu fit . Unde manoperarii in diplomato Karoli Calvi pro S. Dionysio . Inferior etas curbadas appellavit , Corvæs . Ad carropera itaque spectat quod de vechenda margila sequitur ; ad manopera , battere in scuria . In Polypucio S. Remigii : Fa- ciunt carropera de annona cui vino in leugis XII. Sin autem , dabunt denarios XII. Et alio loco : Carroperas & manoperas inter totos circulos quin- quaginta .

ET MARCILAM] Tertæ adipem vocat Plinius de ratione agens emendanda terre lib. VIII. cap. 6. Allia est ratio quem Britannia & Gallia invenerere , aliud eam ipsa . Quid genus vocans marginam . Est autem quidam terra adops , ibi den-

Tom. II.

**Pag. 186.
cap. 27.**

Ibid.

Ibid.

**Pag. 186.
cap. 39.**

Ibid.

Ibid.

Tom. II.

*fons se pingualitatis nuncio. Que ergo marga
priores, sedem post marginis dicta est. Hoc
velgo à pleniori marga, ab aliis marga
nuncupatur.*

Bart.

*In SECURA BATTERIA] Lib. i. cap. 75. de
his que die dominico facere non licet: nec lamen
corpore, nec lumen batters. Battere est tundere &
percussare. Lumen batters, tundendo percussare.
Hic de modo intelligendum, quoniam coloni nostri
battering & flagellando purgant. Quare scu-
niam, que apud hoc fabulum nunc equorum
significat, hanc olim usurparunt pro ea quam
grandior vocatio. Hincmarus advenit nepo-
sum: Scoriens ipsius interclusi, & annorum de
servis dominicatis collectam sine licentia Prophy-
teri in eam misit. Polycitus S. Remigii: Faciunt
& possunt ad corrum, scurias, & horrum clas-
sendum.*

Cap. 10.

*SILLAM RETINENT] manuca cuiusque. Hincmar-
rus ibidem cap. i. de Capella quam Attala
Episcopus Ecclesie Laudimenti donata: exceptio
scriptio ad sepulturem, & exceptio fons illud spu-
filius ipsius Capella, cum horre.*

Pug. 100.

cap. 10.

*JECTIVE INVENIANTUR] Cap. sequenti: si
littera se jecitum. Ex: contra causatores suas jec-
tis. Et, sine compiti: one ac jecitione. Ex
focis foliaceis antiquis apparere jectivos propriè
dictos fuisse qui vadimonium deterarent & ad
placitum venire neglexerant. Formula cuiusque
indicat regalis de jectiva inscribitur: Nec ipse
ad placitum venit, nec misum dixerit qui illa
fusca nomina, & placitum fuisse neglexit, &
iectiva exinde remanserit. Hoc sensu jecitum
fuerit deferti vadimonii atraffere; jectio, actio
ipsa. Sed jectivos etiam universi dicebant omnes
qui in re alia quavis negligentes fuissent, ut in
formula iisdem CLXVII. & CLXIX. qui debetum
colonicum aut servituum non reddiderant. Ex
in charta audienciali CLVI. Interim vero usque
ad placitum neura pars ex ipsis jectiva appareat,
id est, causa defuisse censetur.*

Bart.

*BARIGILDI IJUS] Apparitoz. Unde nanc
etiam apud Italos barigelli vocantur principes
Apparitorum.*

Cap. 11.

*LINGUA THEOD. SCASTLEGI] armorum depo-
sicio. Verba sunt cap. 114. Additionis quarte.
Quod deproprium est ex Capitulis anni XVI.
Ladovici Augusti. Tenuoribus hodie legem est de-
ponere, scilicet quid se dicere non habent. Affine
hunc, sed diversa significacionis vocabulum fecit, vel
fecit, pro munere aut premio sumi videores
in episcopatu Hincmarii Laudimenti ad Remensem
de Grivone: quod Romam ipsum non pro alia re
ire regebam nisi ut inde fecit mihi dare. Quod
ego miraberem si diceret, cum quicquid habebat
beneficii gratis ei dederim & sine ullo prelio. Et
in missalico ejusdem apud Hincmarum Remensem
post finem libri LV. capitulum: quicquid de
ribus sua Ecclesia fecit & ordinavit, non per
fecit vel per aliquam propinquitatem aut amici-
tiam inde fecit.*

Pug. 100.

cap. 10.

cap. 10.

*De suis abscessis] Reculis, sur reculis, ut
super tibi VII. ex Synodo Arvernensi.*

*HIBERGUM NOSTRUM] paratam mansio-
nem & hospitium. Quod paramentum dixit Hinc-
marus Karolo Regi: & antequam de paramento*

Tom. II.

*sobro ad mansiones redire: & paulo post,
hunc admonitionem eius quotidie, quando ad pa-
ramentum vestrum veneris, religeret. Iude ber-
bergae in Capitulis Bononiensis Karoli. M.
cap. 2. hospitio esciپre, herberge. Et herber-
gagium in literis S. Ladovici Regis, quibus Cor-
nelius villam à procuratione regis & herbergagio
sue gratia liberam esse declarat.*

*ET HABITAS] clausuras. Haec nobis hodie sunt
sepes quilibet. Olim, ut hinc appareret, pro mi-
litari vallo & munitione uteretur.*

Pug. 100.
cap. 1.

X X X V [I]

Apud Tufacem.

*HAC MISIT IN BEAUVIENAM] In codice
Laudimenti legatio huc sequenti. Regum
admonitionis postponitur. Parvi suorum refert ultra
antecedat. Id certum est, utramque hoc anno
apud Tufacem editum fuisse.*

Pug. 100.

cap. 1.

*IN NOSTRUM INDOMINICATUM] Cap. v. in
nostrum dominicatum, hoc est, in dominatum
& potestarem. In literis Henrici Episcopi Tel-
leni de donatione Simonis Duci Lotharingi-
rum & Adelaidie conjugii pro S. Manueto: elo-
dium suum quod amerant, & in suo in dominicatu
jandum possederant. Hincmarus de villa No-
viliaco: Defuncto Tilpino tenus Rex Karolus
Remensis episcopum in suo dominicatu, & dedit
villam Noviliacum in beneficio Ancheri Sarovi.
Qui fundam ut dominum possebat, non ut be-
neficariis, in eis dominicatu fundis esse dice-
batur. Dominicatara etiam dicta in Precepto Lu-
dovici junioris de Abbacia in Calvomonte, quem
ipse & antecessores longo tempore in dominicatu
habuerant, tunc vero S. Dionysii Monasterio
concedebarunt.*

Pug. 100.

cap. 1.

*FIDELIS HOMO DEVENTIAT] Vassallus, qui
fidelitatem regi ipsi vel alicui ejus vallo debet.*

*MULIERIBUS AUT MATRIBUS] Malores po-
suit pro uxoris; ut Synodus apud Compen-
dium sub Pippino cap. 13. Si quis vir mulierem
suum dimiserit. Et iterum: vir illius accipiet mu-
lierem legitimam. Arsenius Nicolai Papa legatus
in epistola ad Episcopos scripsit hoc ipso anno
SCCLXV. : Et quatuor faciles Engelstradii ques-
tiones Boëtii Consilii malorum perpetravent. Idem
lalii vulgo faciunt, quibus exco ab magis. Et
nos similiter feminam pro more dicimus. Quod
vespertum etiam sic exemplo, ut in cibis præce-
derem: Si feminam marium aut maritus feminam
accipit, illud conjugium disolvatur. [Tertull.
de exhortat castis. Recogitamus quoniam alium se
homo feminas, cum foris à sua feminis casat. *]*

Bart.

Cap. 1.

*CUM GUNTAONARIO] Venerabile, vel
duca. Manus vocis eius apud Italos, qui ve-
nerabile gonfalonem vocant. Ac Roma nunc etiam
Gonfalonarium fave, ut vulgo emulant, Gon-
falonarius Ecclesie nuncupant magistrum for-
pfectum vesilli militie ecclesiastici; & apud
Florentinos superioribus scolasticis Scolasticis fuisse Magi-
stratus, qui Gonfalonarius justicia dicebatur.*

[Add. no.
in Sirmondi]

Pug. 100.

cap. 1.

*IN TRACTORIA] Missis omnibus ad legatio-
nes suas prefecturis tractoria dabatur, id est,
episcopis cuius beneficio preficiabantur & conje-
ctum accipiebant. Lib. iv. caput. 30. Si quis literas
nostras desperaret. Id est, tractorianam que
propter Missas recipiendos diriguntur. Ideo tracto-*

Pug. 100.

cap. 1.

Tom. II. *riam dispensacionem appellat Agathodorus in libello de insolentia Judiciis. In tractatu però adhortari fabebat quoniam cuique Missio pro ejus conditione suppeditari oportet. Quo de re Ludovici Pii enim Confutatio in codice libro cap. 73. De defensa Misericordie - qualiter unicuique iuris fuisse qualificatus dandum vel recipiendum sit. videlicet Episcopo patre xl. fratre tunc &c. ubi triplicem gradum distinguit, aliamque dispensationem docente Episcopo, aliud Abbatem, Comitem, aut ministeriali, aliam donique Vafaldo regio.*

Pug. 101.

Hludovicus et Karolus] Annals Pithomani alterum horum Reges conuentum ante sex manes habuum fideiisque in eo insitum commemorant his verbis: *Anno MCCCXIV. Hludovicus & Karolus Reges & fratres apud Discam villam mens Seppembris convenerunt fidus inueni. & quicquid in eis levitate humana vel suggestione militare perperam gelum fuerit, sibi munus dimiscent, cuncte retro obliuioni eranda confessores. Hujus autem fedoris pacium inviolabilitatem omni tempore conservandum, reges & administratores idem ex ursaque parte statuerunt. Nam Hludovicus ex parte Karoli Hincmarum Romensem Episcopum & Engilramum Comitem, Karolus vero ex parte Hludovicii Laurierum Archiepiscopum & Alfridum Aulicium elegerit; ut si forte ab aliquo episcopate palli jura Laderentur, his administribus & gefula priora ad memoriam revocantibus, faciliter in pristinum statum reformari posset.*

Pug. 102.
cap. 6.

Nepos NOSTRA HLOTHARII] Pertinent hec ad diversionem Lotharii, de quo supel. cit. XXXV. cap. VI. Cujus causa post dissensum Romae Synodus Metropolitana, que Theobalde repudiata approbarat, post excommunicatum Theopandatum Trevirensium & Gauarium Agripinensem Archiepiscopos, qui Synodo illi percedentes, missus est hoc anno, ut Anastasius scribit, à Nicolo Papa in Galliam Legatus Arsenius Episcopus Metropolita.

XXXIX.

Apud S. Arnulfum.

Pug. 107.

Apro S. ARNULFI.] In Monastico S. Arnulfi, quod nobilissimum clavis, & parvus nocturna memoria fuit in fabubano Metropoli Leoberto, qui post Hincmarum nominatur, Archiepiscopus fuit Moguntinus, Wlegatus Episcopus Augustanus, breve de Augustinib[us], ut loquitur Hincmarus in epistola quadam ad nepotem: Clarentius compaginatus mihi dixit quod Hadufus mississimus ad Wspurium Episcopum de civitate Augstib[us] pro libro Patrum commisus, de quo mississimo non fit exordiatur.

De annis mortuorum. NOSTRIOR.] Ludovici Regis Italii & Lotharii Regis, quos videbant legationes hereditatis carere. Karolus vero, secundus illucum fuisse, jam pridem fuisse liberis declaravit.

XL.

Apud Pictas.

Pug. 108.

REGNI SVI XXX.] Cum anni Karoli Calvi confingant ex obitu Ludovici patris, hoc est, ex XII. Kalendas Julias anni MCCCXI. fe-

quinto anno sociorum, post XII. Kalendas Quintiles sociorum fuisse anni eius XXX. Sed quia Indictione secunda, que adhuc dicitur, finem habuit etiam proximo Septembri, reliquum est ut placitum hoc Pictens Julio vel Augusto mensis celebretur intelligamus.

FAIDA PACIFICARUM] Tit. XIV. faidam continentus dictam fuisse apertam & capitalem inimicitiam ob crevam aliquem de propriis suscepitam. Et quia reipublica intererat hujusmodi frumenta coacti, propero legibus septem cursum de faidis coercendis atque sedandis. Lex Frisonum facies habuit certorum locorum indicia praescribentes in Additione cit. I. Homo faidus pacem habebat in Ecclesia, in domo sua, ad Ecclesiam suendu, de Ecclesia redundo, ad placitum quando, de placito redundo. Karolus Magnus faidas pacatas sedandas faciat anno imperii quinto cap. VI. Si faidofus quis sit, diligenter quis ex duabus contraria sit ut pacati sunt, & distinguantur ad pacem, scienti notari. Idem facit & Ludovicus lib. IV. cap. 17. Faide autem pacificatio precio subebo, quod à faido per solverebas; recipiesque is qui faidam, ut loqui sollebant, levabat & pacabat. Karolus idem lib. I. Legi Longobardorum cit. 37. cap. I. Si quis pro faida premium recipere notarit, ad nos sit transmissus, ut nos sum dirigamus ubi damnatum misum facere possit. Simili modo etiam qui pro faida premium dare notarit, nos iustitiam inde facere, tunc ad nos sit transmissus, & in tali loco cum mittere volemus ut majus damnatum nos creferit.

XLII.

Casuli coronatio Merit.

In ECCLESIA S. STEPHANI] que Metropolitum Episcoporum fides. Mortuo Placencie in Italia Lotharii mensis Junio^a anni hujus MCCCXIX. fusal ac in Galliam perlatum est sanctus. Karolus ad vacaniam ejus regnum occupandum Metropoli advolavit, ibique ab aliisque uniuersis regni Episcopis consecratus est. Coronationis edita sub finibus Capitulariorum edita. Nec vero loco Administraciones, que Coronationem antecedebant. Coronationem Karoli, ut regni Lotharii postulationem, ut sequitur docetur, integrum non recusat, satisfactione tamen hujus epocham fata deinceps diplomaticus adiungit; ut in Principe pro Monasterio S. Germani apud Ainsolum lib. V. cap. 34. & in alio pro Monasterio S. Martini Turonensis: *Dato Kalendas Augstii Indictione 2. anno XXVIII. regni Domini Karoli Imperatoris in Francia. & in successione Lotharii VIII. & Imperii II. Adhuc Monasterio. Atque in aliis pascit.*

Qui prior in rem. st. triv.] Hincmarus idem in epistola ad Nicolam Papam, que apud Flebordianum legimus lib. III. Inter duas Remensem felicem & Trevirensim Ecclesiam, hac fuisse dignissime fuisse, fuit in ordine filii monasteriorum invicem, & vniuersitatem confundendam semper obtemperasse comparsus, ut idem Episcopus non loci, sed dignissime ordinis prior secundum sacras regulas habereetur qui forte in qualibet filiorum Ecclesiarum Metropoli esset ordinatus.

Tom. II.

Pug. 111.
cap. 10.

Pug. 112.

* [Lycurgus Augusti, ne
me ammuni
Stronach.
Vida S.
monstrat Oper
em. I. pp
270.]

Pug. 109.
cap. 11.

Tom. II.

Contumilia sunt quae in altera ad Ludovicum Transphenanum scribit apud Flodoardum eundem lib. iii. cap. 20. ceteraque omnia & nulius in hoc argumento Hincmarus, ut Remensis Ecclesiam Trevirensi non imperium esse doceat. Inde adversus Gothescoloum differens ita concludit: *Quis Remis nec minor est Trevirorum urbe prima provincia Belgica, propter quod aut est condita: nec inferior, quia in secunda est provincia regionalis Belgica constituta.*

Pag. 220.

VIGILIA B. PASCHÆ] Quo anni die aut quo moebe baptizans Clodoveus Rex fuit, nihil proditum est à Gregorio Turonensi. Hincmarus hoc loco & in epist. 3. cap. 14. de vigilia Paschæ conjectat, propterea quod vigilia Paschæ & Pentecostes publicis olim ac solemnibus baptismis fuerant destinatae. Sed hallucinatus est. Constat enim ex Avitu Viennensis epistola, quam ad Flodoardum ipsius Regem statim post ejus baptismum scripta, baptisma in Natali Domini suscepisse. Cuius, inquit, splendorum congræ Redemptoris nostri nativitas inchoavit, ut consequenter eo die ad salutem regenerari ex una nos pareas quo natum redemptioni sua cali Dominum mundus accepit. Igmar qui celeber est Natalis Domini, sit & vestri; quo vos scilicet Christo, quo Christus ortus est mundo; in quo vos animam Deo, viam presentibus, famam posteris consecratis.

A STEPHANO PAPA] Karolus Calvus Nicolo Papæ: Post obitum divæ recordationis avi nostri Karoli excellentissimi Imperatoris, genitor noster Hildowicus p̄fissimus Augustus, Deo donante, patrum adeptus imperium, Remorum venit ad urbem; ubi praefector vester sanctæ memoriae Stephanus summus Pontifex ei obviā venit, atque in imperii honorem eum, Deo inspirante, consecravit. Quæ pluribus narrantur in vita Ludovici à Modoardo lib. ii. cap. 19.

IN HAC DOMO Jin basiliæ Metens. Flodoardus idem lib. ii. cap. 20. Karolus Rex in eadem epistola ad Nicolaum Papam: Ibi etiam. Metus in Ecclesiam B. Stephani, p̄fissimus Imperator ab omnibus Episcopis, clero, & populo ejus venerabiliter coronatus & præfissi relictus imperio. Quo ritu res peracta, exponit auctor vita Ludovici, ubi de conventu apud Theodosium villam DCCXXXV. Sequenti vero Dominicæ, quæ sacra Quadragesima initium præcedebat, in Meis civitatem Dominus Imperator, sed & Episcopi, & populus universalis illius convenit venit; & inter Missarum celebrationem sibi Archiepiscopi septem reconciliacionis ecclesiastica orationes super eum cecinerunt, & omnes populi, hoc vijs. pro plenaria restituzione Imperatoris multas Deo gratias reddiderunt.

X L I I.

Pactio Aquisgranensis.

Pag. 221.

A UNO XXXII. KAROLI] Initium annorum Karoli ex XII. Kalendas Junias duendum esse monimus. Hinc sequitur Martio mense anni DCCXX. nondum explicitum fuisse annum ejus 1xx. Quare scribendum hoc loco non XXXII. sed XXX. eandemque ob causam tñ. sequenti legendum XXXI. non XXXII.

Hæ PACTIOES] Regnè ferente, ut pat erat, Ludovico regnum Lotharii, cuius ipso partem speraverat, universum à Karolo usurpati, inde tandem per utriusque legatos pactioe convenientem est ut regnum hoc inter ipsos equis portionibus divideretur. Itaque divisio ea facta est que proximo titulo continetur. De his autem plura Aimoinus lib. v. cap. 21. 24. 25.

Tom. II.
Bd.

Pag. 221.

INSELAMMUS COMES] Cameranus hic Karoli Regis, eisque, ut Aimoini verbo utar, domesticissimus; qui post hac suatione Richildis Regine honoribus suis exsus, & à Regis familiaritate summissus, Ludovico Transhemeni auctor fuit ut in Galliam cum exercitu iterum venire anno DCCCLXXV. Aimoinus lib. v. cap. 32.

X L I I I.

Divisio regni Lotharii.

Pag. 221.

IN PROCASPIA] Inter Heristallum & Marsf. nam in pago Leodicensi. Aimoinus lib. v. cap. 25. Karolas Pontigenem veniens legatos accepit, nuntiantes ut ipse ad Heristallum veniret. & frater ejus Hildowicus ad Marsfram venitus esset. Et in mediobello corundem locorum Kalendas Augusti colloquenteruntur. Ex post alia: Tandem v. Kalendas Augusti ad locum colloquii con venerunt.

COLONIAM, ARGENTINAM] Quod in tota hac enumeracione nulla sit mentio Moguntiae, Spira, & Wormatiz, argumentum est illas civitates ad regnum Lotharii non pertinuisse, sed ad regnum Ludovici, atque hos nimis pagos fuisse qui proprie copiam, ut alio loco dicitum est, transhemenis provinciis adiecti sunt, cum Ludovici Pii filii paternum imperium inter se dividerent. [Annales incerti 876. Cunctas civitates regni Ludovici in occidentali labore Rheni positas, id est Moguntiam, Wormatiam & Nemetum. *]

[Add. me
in Senneti.]

LUGDUN. VESONT. VIENNAM] Non fuerant hec in antiquo regno Lotharii, sed eidem postea cum aliis ex Karoli fratribus successione obtrigerant.

Pag. 224.

X L I V.

Apud Gundolfi villam.

A UNO DCCCLXXIII.] Scribendum DCCCLXXIII. A non solùm quia Aimoinus Gundolfi villa placitum ante Hadriani Papæ obitum commemorat, quem omnes confituntur an. DCCCLXXII, mense Novembri decepisse, sed quia Hadriani obitum, ut sequentia docebunt, te ipsa antecellit. Adde quod nisi hanc etiam statua, posteriorus ordo fuerit, & titulus hic sequenti postponendum.

APUD GUNDOLFI VILLAM] Til. lxxiii. cap. 4. Palatium regium ad Mosellam Tullo Loucum finitimum. Aimoinus lib. v. cap. 28. Karolus à Burgundia ad Gundolfi villam, placitum illuc antea conditum habuit, Kalendas Septembris revertitur. Villa Gundolfi in Annalibus Pithecanis. Gundovilla Fratris Leucorum Episcopo in epistola xi. ad Hildegardem: Recordari siquidem vestra paternitas valet quod cum in palatio Gundovilla Dominus Imperator hoc anno flaret, vestram continxens manum, iussit ut in fronte

TOM. II. fratre ipsius palatii solarii opus confirmarem, de quo in Capellam veniretur, &c.

Cum Hildouovic. sacer. sen. ut.] Parte scilicet regni Lotharii, quem in divisione fortissim esse, Ludovico Imp. Lotharii fratris clavis reddidit. Rerum narrat. Aimoius loco super scripto : *Hildouovicus apud Triderium cum Engelbergo loquens, Ludovici Imp. conjugi, partem regni Lotharii, quam contra Karolum accipit, negotiis sacramentis inter eos patitur, sine confessione ac conscientia hominum quondam Lotharii, qui se illi commendaverant, clavis reddidit. Dicit adiunximus apud Karolum fuerit per epistolas & legatos Hadrianus Papa ut à Lotharii regno, tanquam Ludovico ejus fratri jure debito, abstineret, idemque nunc Milli, non à Joanne Hadriani successor, ut quibusdam vilium est, sed ab Hadriano ipso (ut certat ex tit. lxxi. cap. 4.) legari, Formosus Portuensis & Gadericus Veluternensis Episcopi contendebant. Sed Karolo persuaderi non potuit.*

SACRAM. QUA S. S. SUNT] Desiderantur hæc sacramenta ; que similibus eò spectabant ut unā conjuncti duo Ludovici, patruus ac nepos, partem alteram regni Lotharii Karolo extorquent. Karolus ergo tempestati occurrens, novis quoque sacramentis suis sibi in hoc placito devincendios potavit. Aimoius post superiora : *Unde uirgines sacramenta prioribus sacramentis, qua cum fratre suo pepigerat, diversa & adversa inter eos sunt facta.*

X L V.

Apud Carisiacum.

Pag. 117.

A PUD CARISIACUM] Titulus hic aliter in codice Laudunensi conceperas est. Anno Incarnationis Domini MCCCLXXXIII. Indictione VI. prius Nomen Jan. hac que sequuntur Capitula Domini Rex Karolus in Carisiaco palatio cum fiduciam suorum confidit deinceps, & per seum regnum denunciari & observari mandavit. Anno Christi MCCCLXXXIII. & Karoli XXXIII. congrui Indictionis non quinta, sed sexta. Quare ita restituendum est. [De his Capitulis, ut vides, Aimoius lib. III. cap. 29. *]

* [Adh. mons. Symon. d. 1. pag. 117. cap. 2.]

INFAMIS VEL CLAMODICI] qui magnam, ut infideli loqueris, habent blasphemiam, hoc est, qui gravi criminis aliquius infamia laborant. Clamodum eodem sensu & blasphemum potest dicere.

Pag. 118.

SE EXCONBICANT] Purgen se atque idoneos reddant. Hincmarus in epistola ad nepotem, quam superè citavimus : *Quod Hadulfo misericordia tua omnes commiseras, de quo misericordia non se excusavit. Non excusavit se, aut non satisfecit.*

Pag. 119.

CUM CARLOMANNO] Filius hic Karoli Calvi, Meldensis Ecclesie Clericos ac Diaconos, hoc tradidit anno patris Iusti ob varias graffiations & perduellionem oculis orbatus, retruisque in Monasterium Corbeiensem. Quod docent Annales Pithiani MCCCLXXXIII. Ploboardus lib. III. c. 18. Aimoius lib. V. c. 29. & 31. & alii. De sceleribus autem ac latrociniis per Karolomanum ejusque homines perpetratis, præter ea que apud Aimoium & reliquos edita leguntur, luculentia extat Hincmari Remensis ad Remigium Archiepisco-

Tome II.

puma certosque provincie Lodunensis Episcopos epistola post ejus à parte fugam scripta anno MCCCLXXI. Vidimus & lynnoplum actorum * Synodi Silvanechenie hoc anno Regis imperio ac voluntate adversus Karolomanum coacte, in qua judicariis Episcoporum fonsciis Diaconi gradu exauditorius ad laicam communionem revocari est. Actorum pord exordium à Karoli Regis filium crimantis proclamatione ad Antegnus Senensem, Hildegarium Meldensem, ac ceteros ejus Synodis Episcopos nulli, que hec que sequuntur inter cetera continebat. Prindè quatuor specialiter accusationes aquæ rectificatiōnes necessariae non forent de his que omnis Ecclesia regni nostri cunctaque regnum nobis à Deo commissum magnis genitibus & publicis non solam vocibus, sed & depopulationibus per Karolomanum certe non menie filium nostrum, Ecclesia Meldensis Senorum diocesis Diaconem sibi inlaicis clamat, tamen ne ordinabilius inde ministerium vestrum exequi valeatis, per nos, cuius carne es filius, proper regnum ministerium nobis à Deo commissum, clementes Episcoporum ac canonicorum Sacerdotum, Canonicorum quoque & Monachorum aique Sandimonialium & virorum illustrium ac promiscui sexu etatis seu conditionis, que ad nos de illo venerant, velut & per voces presentium audire possetis. Canonico iudicio vestro, quorum iuris est Diacono judicare, proponimus, &c.

SICUT TUNC SCARIVIMUS] statim & precipitamus. Ut ut. lxxi. cap. XVI. vel unum eorum qui cum eo scariti sunt, id est, designati & constituti.

ET SORTIARIAS] Ita hinc etiam apud nos strige ac maleficē vocantur. Hincmarus de divortio Lotharii ad xv. interrogacionem : *Alii potu, alii autem cibo à sortiariis demerati, alii vero tantum carminibus à strigli fascinati. Catarar & ab Ivone par. 8. c. 124. & à Graciano 33. q. 1. c. 4. Si per sortiarias aique maleficias, ex Hincmario eodem, sed operis nomine suppressio. Depromta est autem ex epistola nondum edita * quam Synodi Tuliacenit mandato ad Aquitanie Archiepiscopos scriptis de nuptiis Stephani Comitis Arvernorum & filie Regemundi Comitis Tolofani. Cui odendo locus erit inter acta Synodi ejusdem.*

In RICIA VII. IX. DECIES. VESTITURA] que sicut vel Ecclesia possedit. Lib. IV. cap. 34. Si quis propriam rofum, quod in vestiture gentioris nostri fuit, id est, quod genitor quoque nostro possedet. Et Append. II. cap. 7. ut non ministrans refutem super vestituras Domini Pippini Regi. Id est, in controverbia non concur que in Pippini possessione fuerunt. In his enim & similibus locis vestitura est ipsa postulatio.

ALIQUID PROPRINDAT] Invadat & usurpet. In formula notitiae sacramentalis : *Quod terram suam de eorum porfice nec proprii nec pervasi. Unde porprima in Capitalis Ludovici II. c. 3. & res proprii lib. VI. cap. 251. De rebus propriis, ut annis Missis & Comites & Judices nostros veniant, & ibi accipiunt finitivam sententiam, & incedat nullus presumat alterius res propriandere.*

XXX

TOM. II.

* Ideo p. Concil. Gall. PG. 607.

Bib.

Cap. 2.

TOM. II. Ab eo quod est propriedere propriis res dicere, sicut ab eo quod est interpretari tunc xxxiii. interpres. Hincmarus Ludovico Balbi. F. ut sicut in nomine interpres est, ita sic & in ambasciato. Sic & à misprindere misprisum tunc xxxii.

X L V I.

Reclamatio Episcopi Barcinonensis.

Pag. 233.
cap. 1.

EPISCOPUS BARCINONENSIS] Frodoinus, opifex, qui Synodo Ticiensis subscriptis anno DCCCLXXXVIII. Subscriptis idem ex eadem ora Hispanie Synodo apud Tulfacum DCCCLX. Adelphus Barcinonensis, Audefindus Roscellensis, & Wifodus Urgellitanus Episcopi; Pontigonensis & Tricassine Theocaritas Gerundensis. Parebant enim illo tempore, post Karoli M. & Ludovici victorias, Regam nostrorum imperio tum hacten vicina aliae ejusdem tractas civitates: quarum Episcopi proinde & Gallia placita synodosque frequentabant, & controversias suas vel apud Archiepiscopum Narbonensem, cui fuerant attributi, vel in publicis, ut hoc loco, conventibus agitabant.

Pag. 235.

LONGIUS A MARCHA] à Pyrenaeo. Hac enim marca seu limes Hispanie lib. III. cap. 74. Qui trans Ligerim manent, aquae in Hispaniam proficiunt debent, monies Pyrenaeos marcham esse cognoscant. Quare de hac marcia Ludovicus Pius ad populum Emeritanum, quem apud Eishardam epistola est 39. Volumus proxima efflace exercitum nostrum ad marcam nostram mittere, ut ibi preparatus sedet donec vos mandatis quando promovere debeat. Marca igitur & marcha limnes seu fines cuiusque regionis; & Marchio, Comes marce prepositus. Vix Ludovicus anno DCCCLXXVI. reliquis tenetum Marchionibus, qui fines regni tuentes, omnes, si forte ingrerentur, hostium exercitus incutuerent. Inde Bernardus Comes Barcinonis, quia in marca Hispanie praefidebat, Marchio etiam dictus à nonnullis.

CASTRUM TERRACINENSE] Vicinum id Barcinoni ad Rubricatum annem. Indigenis hodie *Tarrae*.

Pag. 236.
cap. 2.
[In Opere
Sirmondi ac-
mo 1. p. 109.
legitur Tar-
raco.]

X L V I I.

Synodi Pontigonensis.

Pag. 237.

SYNODI PONTIGONI.] Actorum hujus Concilii haec uulperpaucia, eaque mutila, & cum Ticinensis confusa gestis habebamus. Nanc multis partibus audicta & notis queque suis distincta prodeunt, adscitici etiam ex diversis exemplaribus epistolis pontificis que in hoc Concilio recitare serebantur & plusculis aliis monumentis ad eandem Synodum spectantibus, quorum fit mentio fere omnium in Synopis Aimoini. Constat ergo primum Romam coronatum fuisse Carolum Imperatorem die Natalis Domini sub finem anni DCCCLXXVI. cuius coronacionis acta non existant. Tum deinde celebratum à novo Imperatore conuentum fuisse Ticinensem mense Februario DCCCLXXVI. in eoque ab Episcopis & Optimatibus regni Italici acclamatum suscepimusque Imperatorem, & condita Capitula duodecim. Pos-

tremo in Synodo Pontigonensi mense Junio ejusdem anni suscepimus perierat à Gallis Imperatorem, & Ticinensis Capitula confirmata. Itaque subscriptionem, que hic genuina leguntur, priores, que Italiorum sunt Prefalum & Optimatum, ad Synodum Ticinensem pertinet; posteriores, que Gallorum sunt, ad Pontigonensem referenda, non ad Ticinensem, cui male ante tribuerantur.

APU PONTIONEM] Pontigonis inter villas regias clarum & celebre nomen fuit. Pontionem appellat Gregorius Turon. lib. IV. cap. 23. & lib. VI. cap. 37. quomodo legendum & in Annalibus Pithoreanis, ubi Panticona scriptum est DCCCLVIII. Anastasius item in vita Stephani III. Pape, quem Pippinus Rex in Gallias adventans ex loco excipit, Pontionem palatum vocat. Pontigo fucus dicitur in Chronico Frodoardi de DCCCLII. quo serè modo apud alias pallim, nisi quid Pontionem etiam ejus litera legere est, ut in praecepto Karoli nostri pro S. Martino: *Adiun Pontione palacio Imperiali.* Ac Pontionis hodie nomen manerit vico pagi Catauaenensis, quā Lingonas spectat. Quo in trachū Pontionem olim villam regiam fuisse, tum ex aliis superiорum Scriptorum verbis, tum ex his colligere est que Aimoinus habet lib. V. c. 35. *Imp. Karolus de Compendio Carificacum, indeque per Suefianas ad Remensem civitatem, & sic iter suum per Cascaluanos & Pontionem aquae Lingonas peragens, de Francia Italianam petuit.*

Gloriosissimo] Ludovico Imp. Regi Italici functo, Karolus Romanum profectus, Imperator à Joanne VIII. Pontificis consecratus est die Natalis Christi exequis anni DCCCLXXV. Inde Ticinum repetens Synodium habuit mense Februario DCCCLXXVI. in qua Imperator ab Italici regni Episcopis Proceribusque acclamatus est, & Capitula que sequuntur xv. edidit. Tum in Franciam reversus, alteram apud Pontionem Synodum eodem anno convocavit: in qua imperium illi patiret à Cisalpinis confirmatum est, & recepta capitula que Ticini fuerant promulgata. Hoc igitur loco Synodi utriusque acclamations & capitula cum subscriptionibus continentur.

BOSONIS INCLVTI DUCIS] Duxem in eodem placido creatum ostendit Aimoinus lib. V. c. 32. Roma extens Karolus Imp. Papiam rediit, & placitum sum habuit; & Before uxoris sua fratre Duce ipsius terra constituto & corona ducali ornato, cum collegis ejus, quos idem Dux expedit, in eodem regno reliquis, ier acceleravit. Frater erat Richildis Reginae.

LIBELLARIO JURE] quod alii est libellario nomine aut titulo, cum interveniente libello seu scripturā res venditor certo pretio & certa pensione in annos singulos constituta. Leo Maricanus libro II. historie Calzinensis c. 8. de Algerino Abate: *Libellos plurimos de rebus hujus Monasterii fecit, ut Monasterium à Saracenis dirutum ex eis pecunias reficeret. Nam in Apricio de curte Tulliana solidos accepit ccc. & annuo censu xxiiii. à Gisoni filii. Item ibidem facta eis libello de curte Vingana cccc. modiorum, sexcentos accepit solidos, annuo autem censu solidos x. &c. Libellarium ab emphyteusi*

TOM. II.

Pag. 236.

Pag. 237.

Tom. II. hoc inter cetera differt docent quod emphyteus nisi mutato possessor non renovabatur, libellaria plerunque statis temporibus data pecunia renovari solebat.

Pag. 140. **CAP. 12.** **MISAT. HOST. POTESTATE**] quā prædicti sunt qui Miti dominici appellantur.

Pag. 143. **SUBSCRIPTIONIS**] Qui subscriptionum itarum hacten meminere, plerique omnes Synodi seu placiti Ticinensis subscriptiones appellarent, manifesto errore, cùm ad Synodum Pontigonensem pertineant. Quid verò in his Ansgelius Senonum Archiopiscopus inter sedis apostolicas Legatos, ut Pape Vicarius, sedet & subscribit, ex his intelligendum est que ab Aimo no lib. v. cap. 33. in hujus Synodi acta prodita sunt, lectam nimirum in Concilio Joannis Pape VIII. epistolam quā Primum Ansgelio tribuebat, eique per Gallias & Germanias vices suas delegabat. Nacti sumus epistole hujus ac reliquarum que in iisdem actis memorantur exemplaria, que in lucem suis locis, id est, cum Synodo ipsa prefererentur.*

* Eiusmodi sunt.
1. Chor. Gallo
libr pag. 444.

X L I X.

Alia acta Synodi Pontigonensis.

Pag. 210. **CAP. 4.** **JURAMENTUM**] Apud Pithorum post xii. Scriptores certiores inscribunt Generale omnium sacramentum. Et verisimile est ab omnibus exactum fuisse. Sed Hincmarus in libello ad Carolum Imperatorem, quem in codice Leodiensi nascimus, singula juramenti hujus membra, ut impeta & alios exigitur, queriturque à se post tot annos requisitum esse, cùm satis esse deberet profectio quam ut Archiepiscopus ediderat. **Pia,** inquit, memoria pater vester ab Episcopis qui vel voluntari vel inviti in sua delectione confidere, sed nec ab ipso Ebone, qui auctor & inventor ipsius delectationis duxerat inter Episcopos fuit, non aliud sacramentum nisi libellos professionis à se subscipio, quos ego habeo, requirivit. Ecce à me, qui ante professionem & subscriptionem, & post professionem ac subscriptionem, professa & subscipta per tot annos à juventute usque ad hanc senectutem servavi, nunc sacramentum aliud non debuerit requiri. Sed non mirum est si per bajulos invidiis sine causa animus benignitatis vestra commotus nunc à me requiris quod nec pater vester in vita sua, qui mibi per otio circiter annos secreta sua in dubiis credidit, requirivis, nec vos per triginta & sex annos halbernius requirifis. Hincmarum alias Episcopis auctore fuisse ut Ludovicus Rogerus ex Germania venientem fulciperent indicat ejus epistola quinta.

ANSGELIO ET ADALGARIO] Missi ambo Romanum à Carolo fuerunt cum Legatis apostolicis post Synodum Pontigonensem. Aimo no lib. v. cap. 33. Soluta est Synodus. Postea Imperator legatos numeratos apostolicos, Leonem & Petrum, remissis Romanis, & cum eis Ansgelum Senensem Episcopum & Adalgerium Augsburensem Episcopum.

L.

Acta Synodi Romanæ.

JAM monui Petrum Pithorum, qui haec pri-
mus in lucem procul, falsum fuisse, quod ea
ad primam Caroli Imperatoris coronationem per-
tinere existimavit. Non minus autem aberrarunt
qui ad Ticinensem postea Synodum referenda
cesserunt, ac Synodo Ticinensi in postrema
Conciliorum editione adscripterunt. Pertinet
enim ad aliam Synodum quam Joannes Papa Ro-
ma Februario mense habuit anno DCCLXXVII. in
eaque Carolo Imperium, quod à Germanis dis-
ceptabatur, tertius Synodi consensu iterum con-
firmavit. Cujus Synodi acta Adalgerius Episco-
pus, qui ad eam missus à Carolo fuerat, in Fran-
ciam derulit, ut narrat Aimo no lib. v. cap. 33.
quod & in vestitu exemplari adnotatum est his
verbis: *Synodus quam attulit Adalgerius Episco-
pus de parte Johannis Papa aliorumque Episco-
porum Karolo ad Urbam civitatem, quando per-
gebas istud Karolus Romanus.*

Tom. II.

Pag. 211.
[Ex tom. I:
Cant. Gall.
pag. 444.]

L. I.

Exactio Nortmanni constituta.

HAC EXACTIO] Duplex hoc loco exactio pro Nortmanni describitur. Quorsum enim bis eadem inculcatetur? Posterior expressam habet notam anni DCCLXXVII. prior ad aliud tempus referenda est, ad annum, op. x, DCCLXI. quo tempore (ut est in titulo xxxii.) *necessè fuit con-
jedum accipere & ad navium compositionem &
in Nortmannorum causa pro regis salvamento.* Chronicum Montis Dei anno DCCLXI. de Nort-
manni: *Ad quorum videlicet locarium quinque
millia libras argenti, cum animalium atque an-
nonae summa non modica, de regno suo, ne de-
pradaretur, exigi Karolus Rex præcepit.*

Pag. 217.

DUO MANSO IN DOMINI.] Mansum alio loco diximus esse fundum cum certo agri modo. Hic mansorum triplex genus distinguitur, indominicatus, ingenuilis, & servilis. Et in polypticho S. Remigii: *In Tafaco habet mansum dominica-
tum cum ceteris adscitibz, horum cum arboreis,
vinario &c. mansos ingenuiles xxxii. serviles
xxxiv. Item: In curte Acutore, excepto domini-
cato manso, mansi ingenuiles xlii. semis, ser-
viles xxxv. Mansum dominicatum vel domini-
cum appellabant propriam & peculiarem domini
mansum, quem Dominus ipse excolebat, cuiusque
fructus percipiebat; cum ingenuili servili-
que mansi fructus colligerent coloni mansuarii,
quibus concedebantur, censu tantum retento, &
aliis conditionibus qua in manso ingenuili levio-
res erant, in servi graviores. Itaque Ludovicus
Pius in Capitulis anni xvi. agris dominicatis,
id est propriis, opponit terras alienas: *De illo
qui agros dominicatos propter neglegit excolare
ut nonas & decimas exinde non persolvat, &
alienas terras ad excolandum propter hoc accipi,
solumus ut de tribus annis ipsam nonam cum sua
Lege persolvat.* Et Karolus Calvus villas indo-
minicatas villas in beneficium datis in diplomate
pro S. Dionysio: *Votularia de subscriptis villis,
sive indominicatae sive in beneficium fuerint date.**

Ecc 2

Tpm. II.

dari regio more constitutimus. Leguntur eodem modo & terre & cotes & vinez indominicatae.

DE CENSU DOMINICATO] qui à domino exigitur, tive ad partem dominicam. Supèr tit. xxxvi. cap. 30. Postquam restaurati fuerint, ab uno quoque manso censu ad partem dominicam exigatur.

NON DE TOTA PARTE RIGNI] Hec enim exactio, ut Aimoinus docet, que pro Normannis qui erant in Sequana habebat, pars tantum Francie, quam Karolus ante mortem Lothari habuit, & Burgundie indica est. Qui verò trans Sequanam erant de Neustria, tributum Normannis qui in Ligeri erant per solerunt.

QUI CUM IMP. PFERENT] In Italiam, titulo sequenti.

L 1 I

Apud Carisiacum.

Pag. 359.

A PUD CARISIACUM] Postrema hæc Capitula Karoli Calvi, cum in Italianam, in qua obiit, alterum iter adornaret, regnumque Ludovico filio per absentiam suam ad ministrandum relinquenter. De hisce Hinckmarus epist. 1. ad Ludovicum Balbum Regem: Et quando proximè in Carisiaco inde dispositus, & nomina vobis decripsa dedit quorum consilio & auxilio regni negotia disponerent. [Aimoinus lib. v. cap. 33.]

PROFESSIONE QUAM REMIS] Quæ sacramenta apud Carisiacum fuerint tit. xxvi. vidimus. Professionem Episcoporum cum sacramento laicorum apud Gundulfi villam titulo xliv. De hac Remensi protulisse quod Capitulus nostris deest, sepe tandem ab Hinckmario in epistola supra scripta: Vos scitis quia pater vester prius Remis de confusione vestra post illum in regimine regni cum primoribus regni sui dispositus: ubi, quantum recordor, maxime omnes regni Primores fuerunt, excepto venerabili Abba Hugo & Bernardo Comite Arvernense; & omnes secundum dispositionem patris vestri in vestra confusione consenserunt.

POST MORTEM FRATRIS VESTRI] Ludovici Germaniae Regis, qui anno superiori decesserat. Hic cùm in Galliam iterum hostili cuius exercitu venisset anno, ut dictum est, dcccxxv. (quo tempore Karolus Romanus ad capessendum imperium contendens) multos à Karoli regno partium suarum fautores habuerat, è quibus Comites etiam aliquot in Germaniani sedient abduxerat; qui postea, videlicet illo mortuo, ad Karoli fidem sedierant.

Pag. 161.
cap. 5.

DILECTA CONJUGI NOSTRA] Richildi Bononi loco, quam Karolus, mortuus Hirminstrude, uxorem duerat. Praeceptum Karoli pro S. Dionysio: quartum pro Hirminstrude alia conjugi nostra, quintum pro hac conjugi nostra Richilde.

Cap. 7.

DE ORDINANDIS SCARIS] copias militaribus. Aimoinus lib. v. cap. xxvii. ordinatis scaris que Karlomanum cum suis complicibus à regno propellerent. Scaram Aimoinus idem cap. 36. lib. v. interpretatus est turman vel cuneum, Hinckmarus epistola 5. cap. 2. aciem bellatorum. Ka-

rolus M. Rex Falstradæ conjugi de victoria Avrica: Reuult nobis qualiter illæ scara nostra, quas prius de Italia justius pergere partibus Avarum, perrexerunt infra fines ipsorum x. kalendas Septembri, & interuru pugnam cum eis &c. Scara Normannorum plenum exercitum præveniens apud Aimoinum lib. v. cap. 42.

SU MORTES NOSTRAE] Filii Ludovici Transhenensis: quorum ex numero duos in priora Italicæ professione infelices Karolus habuerat, Carolum, & Carolomanum; cum tertio Ludovico infeliciter superiori anno ad Rhenum pugnarat.

HONORES APERTI FERENT] Einhardus epist. 50. Us aliquam consolationem ei faciat de beneficiis que hic in nostra vicinia absoluunt & aperta esse noscuntur. Aperti honores & aperta beneficia dicantur cum vacant. Aperta quoque feuda nos hodie in Gallia dicimus que à defunctis derelicta, vel alio modo vacant, sive ouverts. Sic apertum altare in chartis Vindocinensis comprobatur: Quoies altare illud apertum erit, solummodo centum solidos in ejus redempcionem dabunt.

ET VALEAT PLACITARE] suo loco concedere. Traditione lxx. S. Galli: Post ejus Presbyteri obitum, nepta illius eandem traditionem possidebat. Et si nepta illam traditionem sibi placitatem dimittere voluerit, tunc locum & præbendam habeat quasi unus Monachus, & traditionem præfata sibi placitatem nobis dimittat.

Tom. II.

Cap. 8.

Pag. 364.
cap. 10.

ET VICISSITUDINE CUM SO SINT] Karoli Magni instituto vel exemplo, de quo Synodus apod. S. Maectam anno dcccxi. habuit sic scribit: Karolus Magnus Imperator, sicut quidam nostrum ab illis audiret qui interfuerunt, nullo unquam tempore sine tribus de sapientioribus & eminentiioribus Confiliariis suis esse partebatur; sed vicissim per successiones, ut eis possibile foret, sicut habebat. Et ad capitulum lecti sui tabulas cum graphicis habebat; & quæ sine in die five in nocte de utilitate sanctæ Ecclesie & de profectu ac soliditate regni meditabatur, in eisdem tabulis adnotabat, & cum eisdem Confiliariis, quos secun habebat, inde tractabat. Et quando ad placitum suum venebat, omnia subtiliter tractata plenitudini Confiliariorum suorum monstrabat, & communis consilio illa ad effectum perducere procurabat.

HUGO ABBA] Notus hoc cognomento apud historicos Scriptores & in epistolis Joannis octavii. Fragmentum membrae Floriacensis: Hugo per Gallias Abbas honore prædibus. Abbatum summus Lupo epistola 88. Regali profapi oratum Joannes idem Papa testator epistola 305. Hugoni strenuo, nobili, regali profapi editio, aquæ excellensimo Abbat. Propinquum sancum suum, appellat Karolus in diplomate hoc anno Pontione dato pro Ecclesia S. Martini: Hugo Abbas, noster fidelis acque propinquus. Item Ludovicus in altero diplomate quod Trevis anno sequenti concessit eidem Ecclesiæ Turonensi: Venerandus vir, noster quoque propinquus. Hugo religiosus Abba basilica eximii Confessoris Christi S. Martini in suburbio Turonica civitatis. Ejus mortem nota Abbo lib. ii. de obſidione Parisiensi:

Pag. 365.
cap. 15.

T. M. II.

*Tempore sub hac Hugo Princeps obis Abbes.
Id est, anno DCCXCVII.*

Cap. 17.

CUM SO SCARITI SUNT] illi attributi, aut cum illo confociati. Fredegarius, seu quis alias auctor gestorum Pippini Regis: *Rex Pippinus in quatuor partes Comites scaritos & leudes suos ad perquirendum Walsarium misit. Legitur vox eadem in Synodo Ticinensi anni DCCCLV. sub finem, & in Capitulis Karoli M. non editis: Ut medio mense Augusti cum escaritis hominibus ad nos esse debant. Scariti homines in re bellica proprie dicuntur in farras conscripti & distributi, aut scaris instructi. Hinc ad alia significationem transferabant, ut hoc loco, ut supra vir. XXXIV.*

Par. 146.
cap. 20.

MANSIONATICUM ACCIPITAT] mansionis sive hospitiū jus & expensas non requirat. Quod onus declinari non poterat sine privilegio. Lib. II. cap. 17. de Legatis recipiendis: *In illis locis ubi modis via & mansionatici a genitore nostro & a nobis per Capitulare ordinati sunt. Aimoinus lib. v. cap. 31. de itinere Karoli nostri: Indeque per Ausoniensem & confusum mansionaticos Compendium adiit. Per solita diversoria.*

ibid.

IN TRUSTE DOMINICO] in truste Regia. Lex Ripuariorum cap. xi. Si quis eum interficerit qui in truste Regis est, dc. solidis culpabilis judicetur. Quod Lex Salica cap. XLIII. dixerat in truste dominica. Trustis apud Marculfum est fides lib. 1. formula 17. in manu nostra trustem & fidelitatem viuis est conjurasse. Hoc loco trustis dominicus dici videtur qui fidem Regi juravit atque in eius tutela est, quem amitustionem appellabat. Porro que in eos committuntur qui in truste sunt dominica, Legibus Salicis triplo componuntur. Verbi gratia, si quis hominem occiderat, solidis cc. damnabatur; si eum qui in truste erat dominica, solidis sc. Rursum si quis collecta manu hominem ingenuum in iplus domo aggreditus occiderat, pc. solidis culpabilis judicabatur; si eum qui in truste dominica, triplo, id est, solidis m. DCCC. damnabatur. Legis Salicis tit. XLIII. cap. 1. & 4. tit. XLIV. cap. 1. & 2.

Cap. 21.

RIGNUM QUOD BRITTONIB] Hinc apparet Karolum bellum Britanicis sanguinum Regis nomen & insignia Britonibus aliquando concessisse. Quod quidem in veteri scheda Monasterii S. Michaelis adnotatum reperi his verbis: *Salemon ad obfitionem Andegavensem in auxilium Karolo venit. Hujus rei gratia Karolus Salemoni Regi Britoniam habere permisit circulum aureum & purpura & Archiepiscopalem sedem & proprium numisma & insuper omnia Regi convenientia. Et non solum illi, verum etiam successoribus suis deinceps habenda permisit. Sed parvum exinde fidei haec narratio. Nam ut omniam quodd haec multo ante obfitionem Andegavensem gesta videantur, ex hoc loco patet Regis nomen à Karolo non canabis deinceps Salomonis successoribus) sed illi duntaxat concessionem huius qui superstites tunc erant, & de quibus in eis ipsos conveutum. Quare illis nunc sublata dari juber operam ut eo nomine in posterum abstineant. Quod factum est. Qui enim post Salomonem regnum in Britannia poti sunt, non Reges, sed Duces appellantur.*

DE CAPPIS] Quosnam hinc negotiatorum cappos vocet incertum. In vita Ludovici anno DCCXIII. Gerrici sicut mentio Capis prelati. Sed aliud Cappi videntur, aliud Capi. Quin & Capo etiam ei falso dixerunt aves prædatorias; ut Theodulius in carmine de pugna avium, & in altero ad Karolum Regem.

*Colle superba teras, avates ut turba caporem.
Asperna ut accipiter, collo superba teras.*

IN QUIBUS FORESTIBUS] silvis. Frotaius in epistolis: *Interfeci in vestris forestibus lupos CCXL. Interfeci dico, quia me jubente & ingenuante capi fuerunt. Einhardus Popponi Comici epist. 7. Convicti de quodam furto, quod commiserunt furando feramina in foreste dominica. Karolus M. in Capitulis ex tripli Lege cap. 18. De forestis, ut forestarii bene illas defendant, simul custodiunt bestias & pisces; & si Rex intris forestis feramen unum aut magis dederit, amplius ne prendat quidem illi datum est. Manet integrum in vernacula nostra vocabulum. Nec solum silvas forestes dicimus; sed caciare, venationem exercere.*

Tom. II.
Pag. 166.
cap. 11.

ibid.

COMPENDIUM CUM CAUSIA] que alii Cotia silva. Gregorius Turon. lib. v. cap. 21. de morte Clotarii Regis: *Dum in Cotio silva venationem exercebat, à febre corripitus, & exinde Compedium villam rediit. Aimoinus de Karolo nostro lib. v. cap. 25. Per Carificum Compendium veniens, autumni venationem in arte salutis exercuit.*

SLMONCIACUS] Locus insignis obitu Karolanni Regis fratri Karoli M. Annales Pithosani anno DCCXXI. Karolmannus Rex decepit 11. Novas Decembres in villa Salmoniaco. Extant Regis utriusque diplomata Salmoniaco palatio data. Placitum etiam ibidem à Karolo Calvo Imp. celebratum anno DCCCLXVI. auctor est Aimoinus lib. v. cap. 34. [In Diocesi Remenfi, parochia Laudamenti, ut Hincmarus ad Nicolaum Papam.¹]
[Addit. me.
in Stronada.]

IN ODERIA VILLA] Audriacam puto, inter Ambianos & Arebenses. Aimoinus lib. v. cap. 21. de Karolo Calvo, quem Ambianos perveniente scripserat: *Indeque apud Audriacam villam ac circum circa venationem exercens, ad Monasterium S. Vedasti peruenit. Einhardus epist. 52. Et quando de Audriaca villa ad Compendium reversus fuerit.*

CAPITULA EXCERPTA] De his tit. 1. Ludovicus Regis. Ex Hincmarus epistola 1. cap. 7. qualiter illa Capitula que pater veſter præsumit in Coriace adnunstaviſt, ad effectum pervenire poffit.

GAUZELNUM CANCELLARIUM] Karoli Calvi duo tantum in diuturno ejus regno summi fuere Cancellarii, Ludowicus S. Diooyii Abbas, de quo dictum est superius, & post hanc Gauzelenus Abbas SS. Vincentii & Germani, qui sub Ludovico etiam filii eodem functus magistratu, episcoporum adepctus est Parisensem.

PRO DONA LIBERANDA] Karolus Magnus in Capitulis non editis*: *Ut quicunque in done regia caballas prefeneraverit, in unumquemque suum nomen scriptum habeat. Et Frotaius Hugo Drogonis fratri: Ad horum itinerum incommoda, seu ad dona regalia que ad palatium dirigimus, pend quicquid ex optimis equis*

Pag. 270.
In fine.
* Edicis apud
com. 1. pag.
con.

Tom. II. habuimus distribuere compulsi sumus. Liberare hoc loco est dare, quod alius deliberare, deliver. Donum ergo regiam & dona regalia intelligent que Regi quotannis officeris coaduverant. Unde annua vel annualia dicebantur. Chronicum S. Arnaldi in gestis Ludovici Pi anno decxxix. *Wormeliensem venit; ibique habuit generali convenerit, oblate fibi annualia dona sollemniter suscepit. Eodemque modo anno decxxxiiii. Aarzeliana, anno DCCXXXV. & deobus saqq. Scramaci, Wormatia iterum, & ad Theodosium villam, annualia hac dona ab eodem recepta nota. Anno etiam DCCXXXIII. cum imperio exerto esset Ludovicus: Conditum placitum calendis Octobris Lotharii in Compendio habuit; ibique Episcopi, Abbes, Comites, & universi populus convenientes, dona annualia ei presentaverunt, fidelitatemque promiserunt. De donis Karolo Calvo apud Duriacum oblatis anno DCCCLXIV. Aimoinus lib. v. cap. 21. [De placio donorum causâ habeti solito Hincmarus epist. iii. cap. 30.]*

* [Ann. mon. Sirmondi. d. 3]

LUDOVICI I L R E G I S . I.

Quando Compendium coronatum est.

Pag. 171.

A [EPISCOPIS PETITA] In actis coronacionis, que infra subjiciuntur, priore loco posita est huc Episcoporum postulatio, cum promulgatione Regia. Quare ad illam pertinere certum est. Hec vero prior fuit Ludovici Regis inaugurator, cum ab Hincmaro Archiepiscopo apud Compendium post Karoli patris mortem hoc anno consecratus & coronatus est VI. Idus Decembris. Nam item postea sequenti anno à Joanne Papa in Gallia, cum ad Synodus Tricassina venisset, Imperator coronatus est VII. Idus Septembris. De utraque coronatione Aimoinus lib. v. cap. 36.

Hoc editio
fuit ex Novis
ad Cas. Tri-
cass. II. nov.
y. Cas. Gal-
lia pag. 650.

37. Sunt autem qui Ludovicum ab Joanne coronam hoc loco non regni, sed imperii, suscepisse putent. Inde enim Ludovicum Balbum inter Imperatores plerique numerant, tamen exteti, tunc nostri etiam Scriptores. Quod mirum certe mihi falsiusque semper vsum est, cum Joannes ipse Papa in epistola 47. & in aliis quas ad Ludovicum postea scriptis, ipsum Regem, non Imperatorem, vocet, in epistola 71. ad Ludovicum & Carlomanum Ludovici Balbi filios, Caroli Calvi nepotes, Carolo eorum avo Imperatoris nominem tribuat, Ludovico patri nomine Regis, Imperatorem haud dubie appellaturus, si Imperator suus eodemque modo Hincmarus in epistola quatum meminit Flodoardus lib. iii. cap. 19. fratres istos Reges Ludovici Regis, non Imperatoris, filios nominet. Quid quod Ludovici ipsius Balbi, ut alia omittam, diploma extat pro Ecclesia Nivencensi IV. Idus Septembris, hoc est, triduo post coronationem istam Trecis datum, in quo non alium se quam Regem vocat his verbis: *Ludovicus misericordia Dei Rex. Rex ergo fuit, non Imperator: Imperatoris vero titulum, antiquis ignotum, alii postea temere addinxerunt.*

APOST. SEDIS LEGATIS] Horum in Cariliacensi

conventu tit. lxxii. nulla facta est mentio. Sed ex Aimoini verbis lib. v. cap. 24. facile intelligimus hoc fuisse Petrum Episcopum Foro Empre- nientem & Petrum itam Episcopum Senogallum, qui à Joanne Papa missi ad Karolum venerant ut illum in Urbem ad transiendum à Paganorum infestatione Romanam Ecclesiam pellicerent.

Tom. II.

I L

Synodi Tricassine

Pag. 171.

In SYNODO TRICASSINA] Synodi hujes acta, vel actionum postulat breviculum quinque sufficiens diffinitemus suppeditavix nobis bibliotheca S. Marie Virdinensis, in quo quid per singulas actiones actum se summatis exponitur. Huic ostendendo * alias erit locus. Nunc quod institutio postulabatur, folios Canones seu Capitula hoc loco exhibemus, adiectis ex alio codice subscriptionibus que in Laudanensi descant, quem in Capitulis secuti sumus.

* Extra tom.
Can. Gal-
lia pag. 471.

A [UPD RAVENNA] Indicta primam fuerat à Joanne Papa Synodus Ravennae in diem VIII. Kalendas Julias, ut constat ex ejus epistola LVII. ad Joannem Episcopum Ravennensem. Postea, ut epistola 59. docet, dilata est in XII. Kalendas Augustas ejusdem anni DCCCLXXVII. Indictione X.

III L

Conventus Furonensis.

Pag. 171.

FURONIS] Annales Pithoniani DCCCLXXVII. Rex Mludovianus ad aquas in mensa Ollibris perirexit. & cum equivoce suo Karoli filio haud prout inde colloquium habuit. Aimoinus apud Marsnam conveniens mactar lib. v. cap. 38. Quare Furtones in illo tractu fuisse oportet.

A [ANNO INCARNAT. DCCCLXXIX.] Aut annos revera computata non à Natali Christi, sed ab Incarnatione, contra quam in ceteris Tolei, aut scribendum DCCCLXXVIII. Hunc enim annum vulgaris aetate Dionysiane designat Indictio duodecima. Deinde absurdum sit Ludovicum dicere coeventum hunc kalendis Novembria anni DCCCLXXIX. celebrasse, cum ad kalendas illas non perveniret. Septimo enim aut mensis mortuis est IV. Idus Aprilis, ut Aimoinus refert lib. v. cap. 39. [& Annales incerti auctoris *.]

* [Adh. me-
m. Sirmondi.]

LUDOVICUM PARVULUM] Is est qui puerulus altera post anno Ratisponae, quod Ludovicus pater post Karlomanum frateris obitum concesserat, de favestra palacie, sicut Regino, occidit, & confratellis cervicibus expiravit.

Pag. 170.
Cap. 1.

LUBOVICUM ET KARLOMANNUM] quos ex Ansardi priore conjugie susulerat. Quam esti coactus à parte abjocerat, legitimos tamen ejus filios dacebat, & successores sibi destinabat. Flodoardus lib. iii. cap. 19. inter alia que ad hos fratres ab Hincmaro scripta commemorata, scripsisse ait: *De objectis fibi à Goffeo super Ludovicum patris eorum effensu quare Ansardum uxorem abjectam eum recipere non coegeris, & Adelaidum ab eo recineri non prohibueris, & de litteris Ludovici Regis ad eum pro filiorum suorum promotione.*

Pag. 170.
Cap. 3.

Pag. 170.
Cap. 3.

Tom. II. KARLOMANNI REGIS.

I L

In Broilo Compendio.

REGENS SUI IN FRANCIA I. In divisione regni pauperum, quam apud Ambianos mensis Martius, ut Chronicum Floriacense docet, anno 800. instituerunt, Ludovicus Franciam & Neustria fortis est, Karolomanus Burgundiam & Aquitaniam. Ludovico deinde post bimillennium mortis Augusti anno 800. regnus Karolomanus Franciam quoque & Nestriam adspexit, siue in Francia regni exordium inde datur. Quare Februario mensis anni sequentis, cum promulgata hec Capitula dicuntur, primo ejus in Francia regni anno recte adscribitur.

In scilicet compendio] Karolus M. In Capitulis anni octavi : *De brolo ad Antinassum palatium. Nemore aut salte. Avesgandus in locis quas principio civitates. Cum silva que vocatur brolius. A brolius id genus mulieris in Gallia locis nomen. Pardulus Landenensis ad Hincmarum Archiepiscoporum : Per viam iuxta montes Remeram, que vocatur Barberia, ire, & per Juncaram silve Brolium transire, & ita ad Glennam.*

III.

Apud Vernis palarium.

REGENS NOSTRI V. I. Ita codex noster Metensis, ex quo unico hac Capitulo deprehensus. Hic ergo alia est ratio annorum Karolomanni. Non enim numerat annos tantum quibus Franciam post Ludovici fratris obitum obtinuerat, ut paulo ante dictum est, sed illos etiam complectens quos cum illo post mortem patris (id est ab anno 800) vel conjunctum ante regni divisionem, vel post hanc in altera regni parte imperarant.

PER FORCIAM EMDEND. COGATUR] per vim, par force. Malcufus lib. i. formula 27. quasi tenuerat forvum suum per forvum talifer. Sic forvum facere & per forvum depradari in Legibus antiquis. Aliquando in bonam partem, ut in Legi Bojocorum tit. xi. cap. 5. Cui Deus dederit forvum & vulturiam. Sic ut contra virtutem pro vi iniusta posuit Lex Salica tit. xiv. cap. 13.

IRACONDIA] Cod. Palat. Iracundia aut invidiæ, quam ante concus illos tenebat, illud fecerit, hoc Comes eis anno non sacrificavit secundum quod nobis placuerit, quod non ob aliud quam pro rapina fit actum *.

VULGO GELDAM VOCANT] Vocabant etiam geldoniam. Karolus Rex in Capitulis anni 800. ut sacramentum pro geldonia non fieri, id est, pro collecta seu Congregatione facienda. Inde & confraternas quaque geldoniam appellavunt. Hincmarus in Capitulis anno 800. datis : *Ut de collectis, quas geldonias vel confraternas vulgo vocant, tamè fias quartum ad autoritatem & utiliterum aquæ rationem pertinet. In quibus omnibus locis geldoniam scribant voces libri, non geldoniam. De collectis que linguis Theotisch Arripunt vocantur, dictum super tit. XIV. cap. 111.*

* [Add. or Opus. Ser- monis rom. p. pag. 171.]

¶ [Add. or Opus. Ser- monis rom. p. pag. 171.]

KAROLI III REGIS.

II.

Tungensis Episcopatus controverbia.

TUNGENSIS Episcop.] Tunc hujus argumentum explicat Siebertus in Chronico ad annum 800. Stephano Lodicensem Episcopo defuncto, Richarius vir Castellanus à Karolo per autoritatem Papa Romani ordinatus Episcopus, repudiato Hildaius, qui precium dedit Duci Giflensis ambiebat et eo sibi dari episcopatum. Aliquam uberioris in Chronico item suo Frodoardus anno 800. quo initium fuit controverbia. Erat in Codice S. Mariae Verdunensis, unde hec Capitula extorpiamus. Joannes Papa X. ad Karolum Regem epistola, qui significat se Romanum Herismannum Archiepiscopum cum Hildaius & Richardo ad examinandam causam evocasse. At Frodoardus causa persequebas Richerum Rome à Joanne Papa ordinatum Episcopum, Hildaius vero excommunicatum fuisse scribit anno 800. Tungensis postea episcopus, sive Lodicensis, in regno erat Lotharii. Quod regnum Karolus post excessum Ludovici patris amissum a fratribus, occupansque à Transrhenanis, in potestatem suam revocarat.

Ab HENRICONIB. II.] Dux Saxonicus ac Thuringia, qui biennio ante regnum Germanie post Conradum Regem occupavit.

III.

Padrum Karoli & Heinrici.

ANNO DOM. INC. 800.] Padrum hoc Bonense ad Rhenum Karoli & Heinrici Regum Siebertus adscriptus anno 800. Sed duplex hoc loco est character, qui ad annum 800. referendum doceat, ferme nimil primus, & ferme quartus, quarum altera pridie Nonas, altera VII. Idus Novembrie se anno incidisse dicuntur. Quod quidem anno congruit 800. non 801. aut 802. ut perpetua hic scriptura est. Quare rectius omnino in Chronico Frodoardi probio eadem in annum 800. conciuitur. Quod ipsam motu etiam Karoli annorum epocha demonstrabit. Arque hoc praeterea, Indictionem mensis illo Novembri decimam fuisse, non nonam.

ANNO REGNI KAROLI XIII.] Plerique omnes rerum nostrarum Auctores Karoli Simplicis annorum exordium ducent ab obitu Odonis Regis III. Nonas Januarias anni 800. Karolus autem ipse in diplomatis suis quinqueennio aliud repetit, ex die videlicet quo Remis à Fulcone Archiepiscopo undus est in Regem, hoc est v. kalend. Februario anni, ut teor., 800. Diem quidem Karolus designat in diplomate Fossiliense Monasterii & in altero S. Martini Turonici : In die, inquit, quo ad regni saeculum ordinari fuisse, qui evenit v. kalendas Februario, id est, natali S. Agnetis virginis. Annus autem indicat Regino, cum Regem levatum sit sub finem anni 800. Nam cum annos à Christi Incarnatione ordiatur, non à Natali, anno cuique primos etiam sequentis

Tom. II.

pag. 199.

* Zona, unde episcopatus regalis regis in Transrhenanis, p. 1. Concl. G. 1. pg. 575. & 577.

Tom. II.

anni mones adnumerat. Denique Karoli regnum ab hoc quem dixi Christi anno in ejus diplomatisbus incalari facile percipies qui ejus annos cum Indictionibus comparabas. Sed ne ambigendis locis foret, exar in tabulario S. Martini diploma quod cum Karoli annis Christi quoque annos habet adscriptos in hunc modum: *Data 111. Id est Iulius Indictione VII. anno XII. regnante Domine Karolo gloriissimo Rege, redintegratio eius VII. Autum Compendio palatio anno Incarnationis Christi MCCCIV. Sanè si annis Christi vocavit, numerabar Karoli XII. consequens est ut primus Karoli anno Christi MCCCIV. responderet, & cum anno Christi MCCCIV. comparandas sit annis Karoli XXII. ut hoc loco. Deinde si anno XII. Karoli Julio mense septima erat Indiction, reliquum est ut anno ejus XXII. Julio eodem mense nono, post Septembrem vero decimam fuerit Indiction. Quod erat demonstrandum. Et & aliorum diploma quod Karoli annos cum Christi annis comparat, & hec que diximus omnia ex parte confirmat, in scrinio Ecclesie Parisiensis, de immunitate clavilli quam Rex idem Theodoaldo Episcopo postulante concessit: *Decum XV. kalendas Junii Indictione XV. anno Incarnationis Dominita MCCCXI. regnante Domine Karolo Rege XII. redintegratio eius XIV. Autum VIII. Cangiac.**

REDTEGRATIONE XIV. Karolus quo tempore Regnum confirmatus est, integrum regnum in portare sua non habuit, quia Odo Rex, quoad vixit, Aquitanus & Burgundus potitus est. Mortuo post quinque annos Odone, que ab illo posseidebantur recepit, regnumque redintegravit; atque hujus redintegrationis annos regni sui annis deinceps in publicis tabulis subiecti. Semper igitur redintegrationis anni regni anni solidi ferè quinquaginta pauciores sunt. Et solidam fuisse, si Odo, quem 111. Nonas Januarias vii functioni diximus, ad V. Kalendas Februario, quo die inunctus fuerat Karolus, vitam produxit.

LARGIORI HERED. INDEPTA X. Hoc vero pertinet ad regnum Lotharii, cuius accessione Karolus hereditatem suam amplificavit: quia non solum patrem illam recepit quam avus olim & pater ejus possederant, sed alteram etiam que Regum fuerat Transfrancorum. Sed quo anno regnum Lotharii receptor, investigandum. Sigebertus enim anno MCCCXV. receptum nota. Ceterum ex hoc loco & ex Karoli diplomatis facile est videre quadriennio ante, hoc est, anno Christi MCCCIII. regni Karoli XX. receptum fuisse. Quo nimis tempore, Ludovico ultimo Francie stirpis in Germania Rege sine liberis defuncto, Karolo, ut legitimo heredi, jure licuit non regnum modo Lotharii, sed Germaniam quoque ipsam, si par in armis vis fuisset, repetere [integrum]. Chronicon Besense: *Anno Incarnationis Christi MCCCIII. Odone regnante, in Francia Karolus, iam juvenis, regni repetit sceptra. Arnulfus Imperii invagi Monarchiam.*

EPISCOPI EX PARTE KAROLI. Omnes è regno erant Lotharii, excepto Bovone Catalaunensi, cuius soror Fridetuna, olim Regina, uxor fuit Karoli.

EPISCOPI EX PARTE HEINRICI. Nullus in his è regno Lotharii, omnes è Transfrancano. Nam &

Magonia & Wormatia, ut alibi dictum, quavis civitate Rheno, Transfrancenam tamen regnum gratia fuisse admittuntur.

ERIS. MIMIGARIA FESTA. Hodie Monasteriensis in Westfalia. Synodo Coloniensis anno MCCCIV. subscrivit Wulphus Mimigarmafundens Episcopus. Sic enim ibi scriptum est. Nos cum lectio nostra representavimus quam exhibuit P. Hieronimi nobis exemplar, cui uni hoc Capitulare debemus.

CORONATIONES REGUM ET REGINARUM.

I.

Caroli Calvi in regno Lotharii.

CORONATUS IN METTIS. De hac coronatione super in Capitulis cit. XI. ubi & administrationes que coronationem processerunt integre continentur.

Tom. II.

Pag. 101.

Pag. 101.

BENEDICTIONES SUPER RAZAM. In Regum solemnes consecrationes diversa nunc etiam benedictiones, sed ab uno Archiepiscopo pronuntiantur. Olim, ut hic locus declarat, interdum etiam à diversis Episcopis pronuntiantur. Quomodo & in Ludovici II. restituione, quam in eadem Metzana Ecclesia factam supra didicimus, in eis Misericordia celebrazione sepiem Archiepiscopi septem reconciliatio ecclasiifica rationes super eum cecinerunt. Vetus etiam Ordo Romanus in consecratione Imperatoris frugiles orationes a singulis Episcopis, Albaso, Portuensi, & Ostiensis fundi solitas docer.

AD BREVIA AURICULAM. Hodie nungi Reges solent primum in vertice, deinde in pedatu, tertium in ore scapulas, tum in scapulis ipsis, postea in brachiorum intromodiis, ac postremo in manibus.

PALMAM ET SCRPTRUM. Regibus nunc cum scopro, non palme ramus, sed palma manu offertur, id est, scapo inauratus, cui oblonga ex parte manus effigies in humero insinuat. Sed hanc justitiae manum nostri vocant. Hic vero ad victoriam palma, non ad justitiam, referri videtur.

A GOREONI. Hujus agoni facit dies erat, quo hac celebrabatur, V. Idus Septembris. Praecipua autem hujus Martyris apud Massenses veneratio ob sacras ejus Reliquias in Gorzeni olim Monasterio conditas à Chrodegange Episcopo.

II.

LUDOVICII REGIS.

A EPISCOPI PETITA. Edicta supra fuerunt inter Ludovici II. Capitula primo loco. Exdem ipse ac superiorum sequentiumque benedictione pars marina nunc etiam in Regum Francorum consecrationibus usurpatur. Ut verisimile sit ab Mincmaro, cum hoc Reges Regiasque coronaret, conceperat fuisse formulas quas posteri secuti sunt.

III.

JUDITH CAROLI FILIE.

REGIN. QUAM EDULUS. Edulius sum item appellat Lupus Abbas epistolâ XIII.

Pag. 101.

Pag. 101.

Pag. 101.

Tom. II.

xiii. & xiiii. alli Echelulfum, alli alter, ut Floredoardus lib. iii. c. 11. Judicis Karoli Regis filius Edelwiffo Regi Anglorum, qui & Echelulfus, duximus fuerat in matrimonium capellans, & Regina docebat ac benedictione insegnata. Hoc vero loco duplex illius est, spousa prima, deinde Regina benedictio.

I. V.

HERMINTRUDIS KAROLI UXORIS.

Pug. 174.

QUANDO HERMINTRUDIS] Nuperat, iuri olim Karoli Hermintrudis Vodoum Comitis huius mensis Decembris anni MCCCXII. ut anchora est Nicholas libro quarto. Nonnullam tamen ante hoc tempore in Regiam conseruata, nunc denunt Karoli rogari Sustentio ab Episcopis cu-

ronata est, post mortem, ut veritabile est, Castelli filii, quem anno MCCCXVI. infelici casu extinctum narrant. Hermintrudis vero ipsa haud multis annis saepes, cum anno MCCCXIX. pridie Nonas Octobris mortuam docet Aimotus lib. v. c. 34.

A SPDE APOST. ET A N. DECRESS.] A fede apostolica, ut Ermengardis Ludovici Pii Regis, quam cum Ludovico Augusto appellavit coronique aurea cimic Stephanus Papa, ut Theganus cap. xviii. testator & Floredoardus lib. ii. cap. 19. Ab Episcopis vero, ut inter alias Bertrada Pippini Regis, de qua Fredegarius editionis Bavariae: *Pippinus electione totius Francie in fidem regni cum confirmatione Episcoporum & subdicione Principum unde cum Barradane Regina, ut antiquitus ordo depositus, sublimatus in regno.*

Tom. II.

[Hoc res
ta super
dicta si cul
lum confundit
Capitula
Karoli Calvi &
longiorum.]

ANALECTA Minororum diversi generis opusculorum quæ in Notis
[Sirmondi] promissa vel commemorata sunt.

I.

*Epistola Karoli Magi de ristoria Avarice
anno MCCCXCI.*

KAROLUS, gratia Dei Rex Francorum, &c.
Ex scripta tom. 1. pag. 255.

I. I.

*Epistola Ludovici Pii Aug. ad Emeritenses Hispanie, ab Einhardo, cuius epistolis infra eft,
componuta.*

LUDOVICUS divinitate ordinante providentiâ Imperator Augustus, omibus Primitibus & cuncto populo Emeritano in Domino salutem. Audivimus tribulationem vestram, & multitudines angustias quæ patimur per crudelitatem Regis Abdicaman, qui vos per animam cupiditateum rerum vestrum, quas vobis auctoritate coactas est, saepissime violenter opprimit; facit & patet eis Abolas faciles compunctiones, qui iniustis superpositionibus confundit, cujus debitores non erant, sibi solvere cogebat; & propter hoc de amicis inimicis & de obedientibus libi contrarios aque inobedientes efficerent; quia & libertatem vobis tollere & iniustis confundere ac tributis vos ostendere aque humiliare modus est. Sed, ut audivimus, vos semper, sicut vii fortis, injurias ab iniquis Regibus vobis inflatis fortiter repulitis, & crudelitatis aque aviditatis eorum viriliter resistitis. Quod & vos modò facere multorum relationes dicimus. Quapropter complacuit nobis ad vos litteras dirigere volentes confortari atque exhortari ut in ea quæ capsula libertatis vestre defensione contra crudelissimum Regem perseverent, & futuri aque leviter illius, huc hactenus fecisti, cedere non dignemini. Et quia idem Rex certissimus adversarius & inimicus tam notor quam & severus est, communis conflio contra levitatem ejus dimicemus. Volumus enim, cum

Dei omnipotentis adjutorio, proximi estate exercitum nostrum ad marcam nostram mittere, ut ibi preparatus fideat, & expeditet donec vos mandata quando promovere debant, si ita vobis bona visum fuerit ut propterea adjuvandoe eundem exercitum contra communis inimicos nostros, qui in marca nostra resident, dirigamus, ad hoc ut si Abdicaman vel exercitus ejus contra vos venire voluerit, illi per nostrum exercitum impediatur, ut illi & exercitui ejus in adjutorium contra vos venire non valeant. Nam certos vos facimus quod si ab illo vos avertire & ad nos convertere volueritis, antiquam libertatem vestram plenificè & sine ulla diminutione vobis uti concedimus, & abfque censu vel tributo immunes vos esse permittimus, & nou aliam legem, nisi quæ ipsi vivere volueritis, vos tenere jubemus, nec alter erga vos agere volumus nisi ut vos amicos & socios in defensione regni nostri honorifice habeamus. Optamus vos in Domino semper bene valere.

I. I. I.

Præceptum Caroli Calvi pro Ecclesia in Magiacio vico pagi Nivernensis.

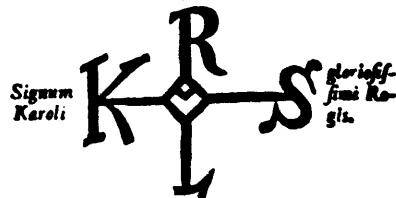
In nomine Sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei Rex. Si fidelium nostrorum petitionibus aures celitulam nostræ commoda- verimus, morem predecessorum nostrorum parentum Regum scilicet exercitibus. Igittu notum sit omnibus fidelibus Sancte Dei Ecclesie, presentibus scilicet aquæ futuri, qui in conflicto alteracionis fratrum, quando me notissima concertatio agebat, ut vires refindit penes me restaurarentur in fratrem, Nevernensem comitatem devem apud Magniacum vicum, ubi corpus sacratissimum beati Vincentii Confessoris Christi memorabiliter veneratio percolitur. Ibiisque munificum largitorem Deum in ejus commemoratione

F f f

Tome II.

ad eorum deponamus sum ut ejus suffragagus munimentum divinis protectionis adipiscatur, quatenus per tuam omnipotentem intercessionem tranquilla prosperitati resuruerit. Quia vero sub spissatis adiutoriis votis me obligavi ibidem, ac beneficia temporalia conferre ejus Ministeris perfervaverunt promisi. Quocumque, percepisti quies, potiusque victoriam, ut spissas anhelatas, libens perquisire doceam ipsam Ecclesiam, scire vobis utrum formam ejusdem resonis haberet quam avia memorabilis noster Karolus quandam Imperatricem canticis vicis fieri statuit. Quia nostra obtutibus delatae reperiendae jam disto tenore alienam existere, scilicet per diminutiones aliorum beneficiorum collide possumus res quendam ibidem delegare. Tunc placuit nobis res perire collectas per auditoriam nostram coniunctionem ibi redintegrare, que abtracte inde fuerant, cum iis que ibi perdurabant, & per divisibilis exercitias tres inde divisiones fieri, unam in usu salutaris sacrificii ac reparacionis Ecclesie, alteram ad luminaria administranda, tertiam ad usus necessarios Clericorum ibi defervientium excolendos. Quas quindecim manu & coloniis quatuor, que solvunt in censum denarios duodecim, ibidem, solidos quatuor fieri statuimus, quos a nostris nostrorumque fidelium usibus ex comitatu Nevernensi abstrahimus, & in honore omnipotenter Dei regnum & veneracionem Sanctorum ejus Nazarii & Vincentii, quorum Reliquiae ibi venerantur, sicut antiquius exiterat, restaurando ibi contulimus; quemadmodum in altero auditorio nostro Precepto, quod de eadem ratione ad Presbyteri honestatem fieri jussimus, repertiri potest, permanente in suo statu ratione presbyterii ex suo beneficio ibi collato. Volumus etiam matre Ecclesie Nevernensi omnia huc sine subjecta, sed nostraque imminutitate posita, & nullius oneris cestum alii ibi exercant, sed sub tutela Praelitus ejusdem loci ordinata consulant; ubi anni orbici redeunte libram ceru in censum in festivitate S. Cyrici publicè persolvant. Quapropter volumus ut nullus Comes, nullus Index, nulla opposita persona exinde quicquam exigere presumat, nec confum, nec paratam, nec aliquod obsequium servitutis, sed jam dicta matre Ecclesie tali ordine deservire. Et licet Adalardus Presbytero, cuius labore & studio hoc agimus, insigne successoribus memoratae res quiete possidente & absque obstatu aliecius impeditio[n]is perpetuantes tenere & ordinare; ut pro incolumitate mea & conjugis sobolique prosperitate, beatus Vincentius, in cuius commemoratione agitur, ante Deum pacis procurator adficit. Sed & hoc cunctis Catholicis orthodoxis religiosis viventibus nocturna manente volumus, quia pro studio laboris & constructionis quod eidem loco Adalardus Presbyter impedit, licetiam concessimus ut nullus se opponat successor, qui jam dicte Ecclesie Sacerdos subrogetur post ejus obitum, nisi quem in vita sua ipse elegit, & vice sua Ministeria conficeret, aut ex parentela progeniei sue, aut quemlibet alium quemad id per agendum idoneum providerit. Ipsi quoque à nullo tempore donum acquiratur, nisi soli Deo, cui servatio fungi unicuique Sacerdoti convenit.

Ex ut nostra largitione praesens anchoras firmi iohabentur, & diligentiam observatione custodiunt, annui nostri impetrione subter signari iustificavimus.

Datum xiiij. kalendas Januarias Indict. vi.
anno xix. regnante Karolo glorioissimo R[eg]e.
Actum in Magniaco in Dei nomine feliciter.

I. V.

Consilium Hincmarii Archiepiscopi de penitentia
Pippini junioris, olim Regis Aquitanie.

SANCTUS Papa Gregorius in decretis ad Feli-
cen Siciliensem Episcopum: Progeniem suam
nunquamque usque ad septuagesimum observare decer-
rimus generationem, &c. Itam in decreto Syno-
dali ante B. Petri corpus: Si quis de propria co-
gnitione, vel quano cognatus habuit, auerit uxori,
anathema sit, &c.

Sandius Siricius Papa in decretis suis de apostatis
Monachis: Has, inquit, impudicas dereliques-
que personas a Monachorum causa Ecclesiarum
que convenientibus eliminandas esse mandamus, &c.

In hoc Capitulo fiat modus Pippinus, & in alio
Capitulo quod de apostatis idem Siricius decrevit.
Quia vero nunc dicit se portatore de posterius
malis, qui habitum & professionem suam defe-
runt, & sacramentum quo se constituit graviter
violavit, & quia cum Pagani se junxit, & profi-
tetur se ad suam professionem & habitudinem velle
redire, quoniam illius causa Synodali diffinitione
aque judicio decreta fuit, si tempus & locus
permitteret, Synodali judicio immuniti debuerat.
Nunc autem quia hinc judicium, & hinc nos cir-
cumstans misericordia, pro judicio Synodali nobis
sequenda fuit que à sede apostolica & per Syno-
dalia judicia sunt diffinita, dicitur B. Leone quis
in dispensandis Dei donis non debemus esse dif-
ficiles, nec accusantibus se geminus lacrymatusque
negligere, cum ipsam patiens afflictionem ex
Dei credamus inspiratione concepiam, dicens
Apostolus: Ne fortes dei illis Deus punientiam.
ut resipiscant a diaboli laqueis, à quo capi re-
nentur ad ipsius voluntatem. Ex item idem in de-
creto suis dicit: Propositum Monachi proprio ar-
bitrio aut voluntate supercupionem deferri non potest
absque peccato. Quod enim quis vorit Deo, de-
bet ei reddere. Unde qui relata singularitatis pro-
fessione ad militiam vel ad nupicias devolutus est,
publica panitia faciulatione purgandus est:
quia est innocentia militia & honestum potest esse
conjugium, electionem meliorum deferuisse trans-
grecho est. Et sequendum est de eo Leonis Capi-
tulum, quo dicit: Si convivio solo Gentilium &

LA. XII.
Epist. 50.

Cap. 4.

Cap. 5.

Epist. 50. ad
Thessalonici.

1. Tim. 1. 10.

Cap. 16.
Epist. 50.
ad Ephesium
cap. 10.

Cap. 10.
Epist. 50.
ad Ephesium
cap. 10.

efcis immolatibus usi sunt . possunt jejuniis & mandatis impositiones purgari . ut deinceps ab idolatriis abstineantur , sacramentorum Christi possint esse participes . Si autem idola adoraverant , aut homicidii vel fornicationibus concubinatis sunt , ad Communionem eis nisi per penitentiam publicam non operis admittit . Et Nicenii Canones de his qui posse necessitatatem prevaricati sunt qualiter punitiones dicunt . Quia vero , ut audiui , paralyticus solec Pippinus percutie , sequenda est de illo sententia miseri Leonis , que dicit : *His qui in tempore necessitatis & in periculum urgentis instantis praedictum penitentia & mox reconciliationis implorare nec satisfactio intercedere est , nec reconciliatio deneganda : quia misericordia Dei nec mensuras possumus posse , nec tempora diffinire , apud quem nullus positur veniam moras vera confessio , dicens Dei spiritus per Prophetam : Cum ingenueatis , tunc salvus eris .* Et alibi : *Dic tu iniurias tuas prior ut iustificaris .* Et iterum : *Quia apud Dominum misericordia , & copiosa apud eum redemptio .* Et Innocentius dixit : *De peccatisque qui fave ex gravioribus fave ex leviibus penitentiam germe , si nolle interveniat agriudo , quined foris ante Pascha eis remittendum Romana Ecclesia confundente demonstrat .* Carterum de pondere affirmatio deliborum Sacerdotis est judicare , ut adiendas ad Confessionem penitentis & ad flatus aque lacrymas corrigitur , ac tum jubore dimitti cum viderit congruam satisfactionem . Sanè si quis in agriudinem incidit , aque usque ad desperationem devenerit , ei est ante tempus Pasche relaxandum , ne de seculo absque communione discelat . Plura sunt alia quibus possimus colligere , nisi ista crederemus posse sufficere . Unde , quantum mihi videtur , non præjudicare Synodali sententie de Pippino decreta , sed consilii de Dei misericordia , qui per Apostolum suum dicit ut superexaltet misericordia Iudicium , & de caritate Confratrum nostrorum , & de auctoritate factorum Canonum & Pontificum Romanorum , exhortandus est Pippinus ut puram confessionem de omnibus peccatis suis , que ab insensu scato perpetravit , sacred faciat , (quia forte talia fecit que turpe est etiam in publicum dicere) & de hoc quod suum habuum dimisit , & se perjuravit , & quia cum Pagani se juxxit , (de qua sua coniunctione multa mala sunt perpetrata) coram Ecclesia inter publice pernitosos se lacrymabiliter accuset , & penitentiam & reconciliationem humiliant peccat , & de omniibus que vel secreto confessis fuerit , vel publice se accusaverit , per manu impositionem episcopalis authoritatis publice reconciliatur , & reconciliantis sonitum clericalem accipiat , & habitum Monasticum recipiat , & profiteatur se de cetero servare que expedit & expediri , & sic communionem Sacri altaris recipiat . Reconciliatus autem benignè trahatur , ut tali loco sub libera custodia misericorditer custodiatur , & custodes Monachos ac bonos Canonicos , qui sum exhortentur , & quorum doctrina & exemplo bene de cetero vivere & postea peccati plangere dicar , & quorum providentia & loci convenientia ita custodiatur ut ad pristinum vomitum redire nequeat , etiam si diabolo suadente voluerit , & re-

divivit * Scandalum per eum in sancta Ecclesia & in ista Christianitate occiri non possit . Accipe , frater & fili , istam roculam , sed & illam de coagione non conjungenda , & porta illam Domino Regi , & relege coram illo ; & de ista fac secundum illius consilium & commendacionem ; & de illa cognitio non conjungenda , per ejus consilium & auxilium sequentes factas auditorias tibi directas . Providentia de Pippino non est negligenda , & ut certi ac fideli custodes illi adhibeantur satius est procurandum ; nec obliviscendum quod de eo in Monasterio S. Medardi accidit , & quod de Karolomanno in Corbeia evenit . Nam quod factum est , adhuc fieri potest .

V.

Quomodo Nomencous , Tyrannus Brittonum , de quatuor Episcopibus fecit septem tempore Karoli Calvi Regis Francorum .

NOMENCOUS valde superbis urbem Namneticum , Redonicam , ac etiam Andegavensem territorium , & Cenomannensem usque Meduam invasit . His autem urbibus & territoriis nominatis in sua ditione assumptis superior extitit & potenter . Contempnoque omnino jure Francorum regio , Regem se fieri poterit exiliavit ; multisque artibus , ut dolosus & fraudulentus , perquirens quibus id modis affligeretur , reportit ut Episcopos totius sagionis aliqui seductione expelleret , & alias concessione sua constitutis in locis illorum subrogaret ; siue facile conceptam tyrannidem posse perfidere excoxit . Attuante vero Principe , & plurima evictata facie secum animo revolvente quomodo conceptum scelus perpetrare posset , tandem inventis unum ex complicibus suis , qui se circumvenire posse Episcopos & absque ulla examinatione & purgatione aliquis infamari & damnari fatetur . Quod audiens tyrannus , letus efficitur , multa ei spondens , si dictis factis compensaret . Ministrat in quaero dicti coevocans Bricannos Episcopos : Scitores , inquit , Domini Sacerdotes , unum me vobis causa salutis vestre pandere mysterium , quod audierit à secretis Principi , quia nisi Episcopi se reos ex eis que eis objicerentur esse audentie conveuum Presulum , quos aliunde à discussione reatus ipsorum Dux invitaverat , profiterentur , nec eos lateret sine dilatatione capire plebendos fore . Quo auditio Episcopi conformati animo , præter Dei & Ecclesiæ Leges omnia se profiteri que malignus persuadebat , antequam morte multarentur , promiserunt . In craftum autem evocans Princeps in Monasterio Sancti Salvatoris Synodum Episcoporum atque Procerum , adhibuit testes falsissimos pretio conditios adversus Subsannam Venetensem , Salacensem Alethensem , Felicem Corisopitessem , Liberalsem Oximensem Episcopos , qui dicerent eos pretio in Ecclesiæ intralios maneribus sepe sacros ordines fuisse largitos & omnibus criminibus obnoxios fore . Cumque retinente Episcopi repentina mortis mera perculsi , requisita sunt à conventu utrum vera essent que opponebantur : qui ita se habere professi sunt ; depositaque in Concilio virgis & analis pontificalibus , Gallias petierunt ,

Fff 2

ad Karolum se conferentes. Nomen eius vero per trato scelere pseudoepiscopos constitutis loco iplorum. Cogitans autem Episcopos, quos elegerat, à Metropolitanu Turonensi benedictionem misericordie posse consequi, nec accessum ad eum metu Regis habere, ex quatuor Episcopatibus septem compulsi. Quorum apud Dolum Monasterium unum constituit, quem Archispicopam fieri decrevit. Monasterium vero Sancti Brioci sedem constitutis episcopalem. Similiter etiam Sancti Rambaldi. Hos tres usurpatios Episcopos instituit, ceteris quatuor in antiquis urbibus derelictis. Provincia itaque Turonensi ita reficiā. Nomen eius Dolo Monasterio Episcopos suos congregans, se in Regem ungere fecit.

V I.

*Notitia de manciis Sancti Remigii per judicium
Scabiniorum evindicatis in placito Missorum
Hincmarii Archiepiscopi.*

Emendata
ex vet. cod.
ex quo Simeon. edit.

ORDNANTE Hincmaro Archiepiscopo, venerantur eius Missi in Curte Acutiori, Sigloardus scilicet Presbyter vel Caput scholae Sancte Remensis Ecclesie, & Dodilo vir nobilis vassalus ejusdem Episcopi. Residentes ipsi in placito publico, investigantesque justitiam Sancti Remigii vel Senioris jam dicti, audierunt sonum de his manciis quorum subter continentur nomina, & de eorum genealogia, quod servi & ancille meriti debuerant esse, sed quod Berta & Avila eorum avie de pretio dominico fuissent comparatae. Missi enim supradicti ut hoc audierunt, requirerant diligenter eandem rationem. Et hac nomina eorum qui presentes interrogati fuerunt. Grimoldus, Warinherus, Leuthadius, Ostrolodus, Adelardus, Ivoia Hildiardi filia. Ipsi enim respondentes dixerunt. Non est ita, quoniam ex nativitate ingenui esse debemus. Praelati vero Missi interrogaverunt si aliquis ibi fuisse qui ex hac ratione veritatem sciret vel approbare voluissent. Tunc accesserunt testes sensim, quorum hac sunt nomina, Hardius, Tedicus, Odellatus, Sorulus, Gisibrandus, Gifardus, Teudericus. Et testificaverunt quod de pretio dominico eorum origo comparata fuit, & magis per iustitiam & legem servi vel ancillae debent esse quam ingenui & ingenui. Missi autem interrogaverunt si telles contra eos verum dicobant. Ipsi enim evidentes cognosantesque rei veritatem atque comprobationem, statim se recriderunt, & per judicium Scabiniorum, quorum haec sunt nomina, Grimfridus, Urwaldus, Fredericus, Ursandus, Hsoderau, Hercherus, Rathertus, Gitlehardus, reuadiaverunt servitum multis diebus in infernum retentum vel neglectum. Actum in Curte Acutiori III. Idū Maias in placito publico, anno VI. regnante Karolo Rege glorioso, regente autem Hincmaro Archiepiscopo sanctam sedem Remensem anno tertio. Ego Sigloardus Presbyter omnibus his veris indicis rogatus interfui, & manu propriā subscripsi. Ego Herondus Cancellarius scripsi. Ego Dodilo propriā manu subscripsi. Signum Leidradi Monachi. Signum Adroini majoris. Signum Goffredi vocati. S.

Plotgi, S. Gunctionis, S. Bettonis, S. Rigfredi. S. Urfuni, S. Alacranai, Altisudi, Belfni, Balthardi, Fredemari, Teuthari, Autharii, Gorandi, Vuodonis, Righardi, Amalhadi, Rafoldi, Althani, Amalberti. Ego Hairoldus Cancellarius recognovi & subscripsi. Testes supra scripti comprobaverunt etiam Teubertum & Blithelium originaliter esse servos, & per judicium Scabiniorum, quorum nomina super videtur scripta reuadiaverunt servitum in eodem placito.

V I L

*Precaria Grinberti S. Madalveo Episcopo Vir-
dunensi oblate sub annum CCCLXXI.*

*Domino Sancto & Apostolico in Christo patri
Madalveo Episcopo in Dei nomine Grinbertus
precator.*

Dom' vestra fuit voluntas, & mea fuit peti-
tio, & vestra benevolentia & pietas habuit
ut res illa in pago Virdunensi, in loco nuncupante
qui dicitur Adex, quas ego ipse per meum
strumentum ad basilicam vestram Sancto Vito-
no condonavi, hoc est, in manis, campis, olio-
cis, pratibus, pasculis, concidiis, silvis, aquis,
aquarenamque decursibus, similiter & alias res ibi
coniacentes, quas Senior meus Sartono per suum
testamentum ad basilicam vestram Sancto Vito-
no condonavit, unde cum farinario cum ipso fesso
super ipso fluviolo, & quam ipse condonavit,
ad vos expetivi, & vos mahi pro beneficio vestro
Sancto Vito habere promisisti. Ideo & ego
spondeo pro hujus vinculo precarie ut annis fin-
gulis in censu ad festivitatem S. Vitioni libras xx.
de oleo ad ipsam basilicam, ubi ipse Dominus in
corpo requiescit, ad illa luminaria facienda da-
re, & in posterum promoto facturum. Quod si
non fecero, aut si de ipso censu negligenter fuero,
sicut lexi est de hoc faciam, & ipsas res habeam;
aut si ipsas res meum proprium esse dixerim, aut
alienare voluero, potestas vestra fit successorum
que vestrorum me exinde foras mittere & cum
emelioratione res vestras recipere. Si quis vero,
quod futurum esse non credo, si ego, aut ullus
de hereditibus meis, seu quilibet illa opposita
persona contra hanc chartulam precarie adire
voluerit aut eam infringere, inferat sacratissimo
fisco una cum basilica S. Vitioni aut libras ii. ar-
genti pondera v. multam sustineat, & quod re-
petit evindicare non valeat. Et ut hec chartula
precarie firmior sit, manu propriā subter firma-
vi, & qui subscriberent vel signarent, in presenti
rogavi, stipulatione subanæ. Adhuc sub die ka-
lend. Julias anno III. regnante Karlomanno Re-
ge. Signum Grinberti, qui hanc chartulam pre-
carie fieri & firmari rogavi. Signum Grimboldi
germani sui. Signum Taringo. Signum Godoni.
Signum Gobberti. Hoc est testamentum quod
Dominus Madalveus, Episcopus Virdunensis, Ec-
clesie firmavit suā auctoritate. Remedius Dia-
conus hanc chartulam precarie scripsi & sub-
scripsi.

Emendata
ex vet. cod.

*Charta ingenuitatis, quid Amalricus Dideonus
Afaire famula libertatem concessit in Ecclesia
Sandi Vitoni.*

Qui famulam vel famulam suam à jugo servitutis absolvit, sine dubio mercedem recipiet ab illo qui dixit: *Dimitte, & dimittetur vobis, Date, & debitur vobis.* Quapropter ego Amalricus Diaconus, atque sancte Marie Virdunensis Ecclesia Canonicus, pro remedio & absolutione animz frantz mei Ladonis, dimicto ingenuam famulam illius nomine Afairam, quam ipse mihi ad libertatem faciendam tradidit & dedit, ut hinc & deinceps ingenua sit ingenuaque permaneat, tuitionem Ecclesie sancti Petri & Sandorum Confessorum Vitoni, Pulchonii, Professoris, civitatis Virdunensis Pontificum, habeat, & annis singulis in festivitate sancti Vitoni ad altare ipsius in predicta Ecclesia civitatis Virduni unam denariam de cera perfolvat, ipsiusque Ecclesie mundibundo & Abbatis ejus tuitione defensata, per hanc ingenuitatis chartam liberam

& firmissimam omni tempore obtineat libertatem & ingenuitatem. Si quis verò, quod futurum non credo, si ego, aut ullus de heredibus meis vel coheredibus, vel ipsis fratris mei Ladonis, seu quilibet altera extranea persona hanc ingenuitatis chartulam infringere voluerit, cui litem intulerit, und cum predicta socia Ecclesia, cogatur perfolvere atri libram i. argenti pondera xii. multa sustineat, & quod repat non evindet. Et ut hanc ingenuitatis chartula in omnibus firmior sit, manibus propriis subter eam firmavimus, & qui subscriberent vel signarent in presenti rogavimus, stipulatione subsciz. Atcum sub die Idum mensis Junii, in predicta Ecclesia S. Vitoni, ubi corpus Ladonis sepultum est, anno xi. regnante Ottoce Rege filio Henrici Regis in regno quondam Lotharii junioris. Signum Amalrici Diaconi, qui hanc ingenuitatis chartulam fieri & firmari rogavit. Iti sunt pates Adelardus, Albricus, item Albricus, Anselmus, Raynoldus, Robertus, Dominicus, Flocherus, Berardus Abba, Heiroaldus Diaconus, Blacherus Diaconus, Berterus Presbyter calvus, Sarwardus Presbyter & Cancellarius scripti & subscripti.

N O T A E

*HIERONYMI BIGNONII
AD LIBRUM
LEGIS SALICÆ.*

Legis SALICÆ] Zosimus lib. iii. *Ti Salios Deo-
logiārūcōmēgū.* Ammianus Marcellinus lib.
xvii. de Juliano: *Petri primos omnium Francos,
eos videlicet quos confundito Salios appellaverit.* Idem Zosimus lib. iii. Julianum cohort Saliorum ope Quados penitus excidisse, quos demum in numeros militares adscripti: *Kadmag
Saliorū vi. & Kandorū milites, & id ī vii Saliorū rō-
mī, rōmī rōmī rōmī rōmī, & tū mō iō qīnī lī dām
rōmī rōmī rōmī rōmī rōmī.* Quos Saliorum ordines suo tempore durare ait. Ideoque in Notitia triusque Imperii inter auxilii palatina fregi Saliorum numeri memorantr: *Sub dispensatione Magistri militum pre-
sentialis per Orientem Batavi seniores, Bracca-
tūnū, Salii Constantiani. In Occidente vero
sub dispensatione Magistri podium, Salii Tuber-
tes Augstafai, cum eorum clypeis. Ibidemque, Sa-
gittarii Nervii, Salii Gallicani.* Et inter equitum vexillationes intra Gallias cum viro illustri Ma-
gistri militum Galliarum, Salii seniores; alibi,
Salii juniores. Francorum quippe multitudo non
in palatio modo, ut ait Ammianus, eā tem-
pestate florebat, sed & auxilia militaria numerol que
complebat. Sed unde Saliorum appellationem

traxerint ignotum est. Nam quodd plerique à flu-
minibus sic nominatus esse contendunt, nec
confirmare nec resellere in animo est. Tantum
dicam nihil adferri quo mihi quidquam ex his
opinionibus probetur. Quod vero dodicimus Pi-
therus & Vigenierus de falso commenti sunt, id
belis & acutis magis quam verè dictum. Nequo
suffragatur Ammianas dum sit confuetudine
Francorum partem Salios vocari, cum liquide
constet confuetudinem pro mō gentis ab illo
usurpatam. Longè itaque Romanas ejusmodi bar-
bararum appellationum etymologias fugere debemus, ne cum illis inoptiamus qui Longobardos
à longi barbi dictos solumnauerunt, cum tamen
inter Germanicarum gentium barbara vocabula
apud Tacitum reperiantur. Idem & de Burgun-
dionibus statuo, qui itidem à Tacito nominan-
tur; quos tamen Jordanus à Burgis Romanis
appellatos esse contendit. Ut tamen nihil pre-
termittam, Salicem oppidum Moesie apud Am-
mianum lib. xxxi. legitur, unde Salios deducere
possent qui somnia sua obtrudere gestiunt, quan-
doquidem & ex Pannoriis aut etiam ex Scythia
Francos oriundos assertunt quidam apud Grego-

rium. Igitur supervacuo labore & anxiâ curiositate reiectâ, nihil certi de vetustissimis rebus sine coetanis Scriptoribus posse dici prouociemus. Porro hec Lex una ex duabus est quibus Franci regebantur, altera vero Lex Ribuariorum. Sic accipio Einhardi memorabilem locum de vita Karoli M. Franci duas habere Leges plurimis in locis valde diversas; quibus Karolum Capitula pleraque addidisse scribit, que quidem hodie extant. Hec quoque lex est quâ sub Friderico Anobarbo Francorum nobilissimos Salicos adhuc usq[ue] suis tellatur Ortho Friburgensis lib. IV. cap. 32., quâ usam suis Mathildem Comitissam in diplomatis suis apud Sigonium de regno Italie lib. VNI. ipsa docet. Quâ tandem veritatem abolidi, Juris Francici pricipia capita in locum ejus nonenque immigrarunt; pricipiū illud decantatissimum quod regni nostri velut tutelam continet. De tempore vero quo lata est, & quid quoquā tempore additum vel immutatum sit, jam accuratè à nobis disputatum est.

T I T. I.

DU MANNIRE] Adnuntiatio apud Pistas DECCCLXIV. cap. VI. Et quia non habent domos ad quas secundum Legem manniri & banniri possint, dicunt quid de mannitione vel bannitione Legibus comprobari aut legeliter judicari non possunt.

I. Si EUM SUNNIS NON DETINUBERIT] Editio Germanica Legis Salice, ut testatur Pithœus. Si in mellum vocatus fuerit, & is qui vocatus est non venit, si cum aut infirmitas aut ambascia dominica detinuerit &c. **AMBASCIA** Leg. Burgund. add. 1. tit. 17. in ambascia sua sfinum alienum detinere pro opera. Germ. Ambacht. inde Ambachier. Petrus de Vineis lib. 1. ep. 8. lib. III. ep. 82. inde Ambachii Gallorum clientes Cesari.

T I T. II.

FURAVERIT] Sic infra passim hoc sit. & in seqq. ubique furans fuerit Legis, in Ms. furaverit scriptum est. Sic Symmachus lib. II. ep. 48. Glossariorum infra tit. 19. in Legibus Bajuvariorum.

HRANNE] Hara Varroni R. R. lib. III. cap. 10. **EXCPOCAPITALIE TE DILATURA**] Damnum & dilatura. Leg. Rip. tit. XVII. Præter Capitali subreptum, & præter dilataram, hac etiam multa infertur excepto Capitali, id est, præter subreptum vel ejus rei pretium, ut infra tit. XI. Dilatula vero est id quod interest propter mortam. Jacobus Cujacius. Non autem pretium delationis aut fredi, ut male apud Pithœum & Lindenbrogum glossæ veteres; quibus non eò statim fides habenda quid illi scriplerint. Mihi namque conlat edita glossaria ineptorum hominum & inferiorum opera, à quibus non nisi vestigium rōrum antiquarum querendum est. Hec dixisse sufficit. Nam non semel ab illis infra differentiis; nec illis sumus qui adeo religiose editas quisquilius obseruamus ut integrum judicium non retineamus.

4. De SUDI FURAVERIT] Observa gravida puniri qui è stabulo seu hara subripunt, denique si quid clausum, ut infra Lepē, quam qui

in campo. Sic I. ult. §. 1. D. de Abigeis plenius coercendus &c. quinquam Cujacius hoc tit. & observat. 6. cap. 8. ex Gracis legar. lenio. n̄ p̄f̄ḡo, adducto Justini loco de Scythis.

13. SCROVAM DUCARIAM] Codex Thuani, scrofam, id est scrofa quam ceteræ sequuntur. Virgilius: *Quis pecori imperies, quem tota armenta sequarur.* Tertullianus adversus Iudeos: *cum ducator ejus in ea paci haberet.* Sic ducator navis, Leg. Quemadmodum. §. Si navis. ad Leg. Aquil. Et quod proprius ad hunc locum accedit, glossa veter. Ducale, ducare in aliis. Glossæ quippe ad jumenta que agmen ducunt recipiunt. Vide Savaronem in notis ad Sidon. pag. 350.

14. SACRIVUM, QUI DICITUR VOTIVUS] Sacrivus Varroni dicitur ad sacrificium destinatus. Tertullianus tamen de sanguine reprobi bovis morti opeantia. Ea vero vox translata est ad illos qui loci sancti devovebantur, ut apud Gregor. Turon. Porro sacrifici istud vocabulum reliquum est ex Etruscis observationibus quibus tum Salii tenebantur cum scribi Leges suas jusserunt; eti remanserit tanquam de votivis robis ageretur, quæ Sancti quibusdam devote sunt. Et quod hec ex Gregorio Turonensi assertur, ejus exemplum hodie extat in agnis sancti Petri, ex quorum lana fit pallium. Sacrivus pro votivo accipitur in Concilio Antissiodor. Can. 3. *Non licet inter fenes aut arbores sacrificias vel ad fontes vota exsolvere.*

VOTIVUS] Gregor. Turonens. de miraculis lib. I. cap. 97. *Anus exigua pauculos gallinarum pullos habebat, quos ex voto Basilicani ditioni subdidicerat.* Idem lib. II. cap. 31. *Illud memoratu dignum est, quae sit mansuetudo pecorum in hac basilica (S. Juliani Bituensis) votivorum &c.* De his vero quae votiva sunt nulli penitus quippiam subrakere licet, nullus priusquam ad basilicam venias aut commuovere presumit aut emere. Sic & de gloria Confessor. cap. 3. Vide de equis à Cesare Rubiconi consecratis Sueton. lib. I. cap. 81.

17. xv. PORCOS] Quidam decem oves gregem esse putavent, porcos etiam quinque vel quatuor abacos, I. ult. D. de Abigeis.

Si QUIS DE GREGE xv. PORCOS] Nam & sues gregatim pacantur. In tit. D. ad leg. Aquil. ex Homero.

T I T. III.

5. Si QUIS VACCAM DOMITAM] An gravidam, que tauri ruenis in venerem pondus toleravit? Vide tamen Columellam de dominis bovibus. Forte cicurem & mansuetam, ut intelligatur de ea que in villa nutritur, non de alia que cum grege in agris vagantur.

7. TAURVM GREGEM REG.] Virgilius Georg. 3. *Quem Legere Duce, & pecori distre Magistrum.* Seneca Hippolyt. sc. 1. sc. 2. *duxit indomiti gregis.* Claudianus de quarto consulatu Honotii:

*Sic pascua parvus
Vi-dicat, & nocturna firmatis cornibus andas
Jum regis armatum vitulus.*

Seneca ep. 90. *Mitis gregibus aut maxima corpora presunt, aut vehementissima. Non procedit armenta degener taurus, sed qui magnitudine ac*

toris cæteros mares vicit. Vide de ariet. gregis ductore Basiliū in psalm. 28.

GRÆCUM REGENTAM] Arqui armentum est, non grec. Sed non mirum si id nostri non curarunt. Nam à Jurisconsultis ipsis confundi videmus, l. 2. §. 2. D. ad leg. Aquil. l. 22. de leg. 1.

10. TAURUM REGIS] Vide libros Regum, de Regibus Edon.

T I T. I V.

3. BERVICAS] Paulus Diaconus, lib. v. cap. 40. Ulpianus in l. 2. §. 2. de Abigeis. Qui porcum vel capram, vel servicem abduxit. Vulgata cuius habet *servicem*, sed Florent. *servicem*.

T I T. V I.

DE FURTIS CANUM] Vide Columellam, lib. VII. cap. 12. Virgil. Georgic. 3. *Nec tibi cura canum fuerit postrema.*

1. CANEM SEUSIUM] Hermannus Nuuanarius in lib. de origine Francor. porcarium canem interpretatur vel dictum ad investigandos apros; sortitæ dodecas ad venandum aut indagandum. Siquid Rutilius Itinætar.

*Invenimus porum venandi vilticus hospes.
Atque olim dedit nosse cubile canes.*

Germani dicunt *Einsch hund*, vel *Schuynhund*. At in Legibus Alamannorum & Bajuvariorum *Loithihuni* vocatur, quasi manus ducatur, leishen ducere, *handi*, canis. Nos Limier ab ea sortitæ origine. Exemplar. habet *segistum*, omnino recte, qui canus Gallicus à loco dicitur Arrian. in cynegetico Ms. Vide Leg. Burgund. addit. 1. tit. x. Leg. Alamanno. tit. LXXXII. Leg. Bajuvar. tit. xix. cap. 1. num. 1. 2. 3. Glossæ ver. *Susæ*, *magni canes*. Papianus, tit. xx.

Qui magister sit] Fortè, *dressé à la chasse*, aut qui alios possit ducere. Canis venatus apud Rufinum Antiquit. Judaicarum, lib. iv. cap. 6. Canis doctus Leg. Alaman. tit. 79. c. 1. n. 1. *Canis fortasse & canis ductor*, ut in Leg. Alaman. tit. XXVIII. Boiorum, tit. xix. cap. 1. Fredericus lupus de arte venandi, cap. 6.

1. SEUSIUM RELIQUUM] Unum ex multis, inter cæteros.

VALTRIM] Vide Franc. Pithori notæ. Joh. Belius indicavit hanc vocem apud Xenophontem in cynegetico latere.

PORCARUM] Leg. Alaman. tit. XXVIII. *canis porcaritus*.

VELTRIM LEPORATIUM] Vide Lindenbrog. Glossæ. Leg. Burgundionum addit. 1. c. 10. Alaman. tit. LXXXII. Bajuvar. tit. xix. cap. 1. §. 5. Firmicum, tit. v. cap. 8.

Qui et ARGUTARIUS] Qui ciat oculos & signis argutis hostes. Gratius de venatione. F. Pittius. Hic tamen de cane leporario agit, quem argutari quoquæ nomine vocitatum docet hic locis, ab argutis naribus & acri olfactu normen forsticum. Valerianus Cemel. horum. 10. *Hic in conflitu emulis curibus aurito lepori imminet*, illa argutis naribus cervi vestigia latens inquirat. *Atque Sophocli & Xenophonti in cynegetico.*

3. CUSTODEM DOMUS] Leg. Alaman. tit. 81 Brif. tit. IV. Bojor. tit. xix.

Qui in die ligari solet] Cato rei rust. c. 124.

4. CANEM PASTORALEM] Leg. Prif. tit IV. Institut. in Legibus Georgicis vocat *canem capriformem*. Jac. Cuiac. Joseph. lib. IV. cap. ult. *canem* *canem* *dequalm*, *et capræ* *canem* Sophocles vocat *canem* *Aries*, hoc est, *vulnus canis* *canis*.

T I T. V I I.

1. ACCEPTORVM DE ARBORE] Gregor. Turonensis de miracul. lib. II. cap. 16. In Leg. Frixiōnum tit. IV. num. 3. *canis acceptorius*. Leg. Bojor. tit. xix. cap. 1. Leg. Burgund. addit. 1. tit. XI. edit. Til. Leg. Alaman. tit. xxix. Glossæ ver. *acceptor*, *īcēt*. Accepto & accipiter dicitur. Vigilius enim accipiter dixit, *Lucilius acceptor*. Solipates Charilius. Accepto *dominus* in Leg. Ribuari. tit. XXXVI. n. 11. qui idem est ac accipiter. Communiter autem accipitrem sparvatum reddimus; quamquam heic clara distinguantur infra num. 4. Sed *īcēt* heic distinguntur, non male à vulgo nostrato conjunguntur; idem enim utriusque genus, quamquam diversæ species. In ejusmodi venatione tribus variis avium speciebus utuntur, aquila, falcone, accipitre. Prioræ duas pinnariz sunt, seu lotariz; ultima buccellaria, cuius tursum sunt quinque species. Primus est *autour* di *ēus*, *femina*. Secundus *autour* *mas* & *pardin* *capiens*. Tertius speciei deest *masculus*. Quarta sparvarius est. & quinta Salech omnium minimus. Tardif artus falconaria cap. 1. & 8. Porro *acceptor* ad verbum est *autour*. Quarta species sparvarius dicitur fringilarius Thuano lib. i de re accipitriæ; quamquam *āp* *ā* vocet Thuanus ex Julio Firmico ibidem, & Volazertanus lib. XXV. *Astrogios ponit Pan/arias*, qui Italici autores dicunt, astutes alii vocant. Ita Fredericus de arte venandi lib. II. c. 19. Sparvare sunt minores alii avibus de rapina quibus frequenter utuntur homines; Et quia secundum formam membrorum & maneriem plumagii similes sunt austuribus, licet fine alterius speciei, tamen illi qui appropinquanti forma membrorum convenienti, & pulchro plumagio, austurum sunt laudabiores.

1. INTRA CLAVEM] Observa majorum pavnam in furto rei intra clavem servate, ut infra tit. II. num. 3 & 4.

1. ANETAM] Forte anserem seminam, aut anatem. Leg. Alaman. tit. xxix. num. 19. *Anetapich* in Leg. Bajuvar. tit. xx. cap. 3. accipiter anetas capiens. Speculum Saxon. tit. III. art. 34.

T I T. V I I I.

2. INFRA CLAUSURAM] De clausura vide infra tit. II. in rubrica.

EXCIDERIT] Virgilius eclog. 3. *Atque mala rives incidere falso novellas.*

T I T. I X.

1. VAS APIUM] Apiaaria, in Leg. Wilig. lib. VIII. tit. ult. I. c. 6. & III. Si quis apiaaria in civitate aut in villa forstian construxerit, & alii damnum intulerit, statim monetur ut ea in aliis locis transferre debeat, ne forte in eodem loco hominibus aut animalibus damnum inferant. Leg. 5. Si quis ingenuus in apiaariis furti causæ fuerit deprehensus. Porro in Leg. Bajuvar. tit. xxx. c. 8. adverenda hac: Si apes, id est examen aliquius ex apili elapsum fuerit. Et cap. 9. Si autem in capturis que ad capienda apes ponantur, id est, *vafculis apum*, (evolaverant apes, supple) *fimili*

modo (ut super cap. 8.) interpellat eum cuius est
principium. Vide res recte Auctores.

3. CAUSAM] id est , rem , ut infra tit. xl.
n. 1. Vide notas ad Marsulfum lib. 1. cap. 1.

T I T. X.

CLAUSURA] Leg. Wiliogothor. lib. viii. tit.
xi. Si pecus absque domino in clausuram mita-
tur , super tit. viii. num. 2. Capitular. lib. v. cap.
279. domus & villas & sepa villa rum , & pi-
catoria mansueta , & quidquid fossis aut sepibus
vel etiam alio clausarum genere praeingitur. Clos-
closa nostrarum.

1. PECCATUM SUM LADARE] L. xxxix. D. ad
Leg. Aquil. Sic illud expellere debet quomodo
si tecum comprehendisset , alicuius actio est ex Lega
Aquila. Nam si quod damnum ex ea re capitur ,
habet proprias actiones , de pasto scilicet , l. xiv.
de perfirte verbis. Itaque qui alienum pecus in
agro suo comprehendenter , non hunc id includit. Hec
Pomponius. Aliud ramen hodie servatur. Nam
inchoatus secundum Legem municipalem. Vide
Res in consuetud. Pid. Speculator. rit. de Actore.
verbi sed peccatores. Barthol. ad l. 9. §. 1. de dam-
no infecto. Contra Oldrad. Vide Migen ad con-
suetudines An der. Godofred. ad l. 39. ad leg.
Aquil.

3. CONSENSUS NON FURIT] Sumpturn ex
Lego Aquilia , in qua inficiatione lis crevit.

9. MINANTUR] Hieremias threm. cap. 3. Me-
minavit & adduxit in tenebras. Vide libros
Regum. Minare est agere. Victor Uticensis lib.
xi. Illa beatorum turba repellentibus quibusdam
Asklipiis minaria est foras. Quae vox apud
nos integra conservatur. Anianus ad Pauli sen-
tent. lib. 1. tit. xviii. acutum interpretatur quo pe-
cata minaria consuevamus. Cujac. ad eum locum.
Apuleius lib. ix. Jumenta dibendi causa prominua-
bat. Et lib. iii. Nos duos astros minores baculis
erigunt. Felius : Agestones , equos agentes , id est ,
minores. Mori : Agere modo significans ante fe-
pelle , id est , minare , glossema videlicet Pauli
Diaconi. Unde Cujacius dicit se afflentri Ant.
Oisello , qui in Ausonii epig. de Myronis Bucu-
la , me movebas ut suam , legebas , minabas.

11. SEPIM] Prudentius Hamartigenia :

Quavis mactaris formae ambias horas ,
Sepibus & densa vallentur vitrea rura ,
Aut populara roder grammatica germina brachus .
Aut avibus dispersa foris lacordatur ave.

Vide infra tit. xxxvi. de sepibus. Vide Columel-
lam , Catonem , Palladium , de mactris & sepibus.

QUEMLIBET LABOREM] Gracis : i. 1. n. 7
ibus , pro in aris , in cultis , Xenophon in cy-
negerico , Eustathius odys. & Herodotus : i. 1. n.
dys.

PECORA MISERIT] Gregor. Turonens. de mi-
tacul. lib. 1. de Chuniis seu Hunniis Gallias val-
tantibus : Hostis in circuitu depopulabatur vil-
les , domus tradebat incendio , agros vineasque
pecoribus intromisis valdebat. Alioqui si aparta
eret terra , nec leviter aut vallo defensia , impune-
runt , ut & consuetudinibus nostris. Pitheus. Sic
Cicerus pro Cæcina : Si via sit immunita , jubes
Lex quid velis agere jumentum. Defendere porro
eo sensu apud Columellam & in Legibus Wili-
goth.

T I T. X I.

3. INGENIUM DIMISERIT] Pro libertate do-
naverit , ut infra tit. xxviii.

3. VALENT. SOL. XV. AUT XXV.] Varium
mancipiorum fuit pretium , ut & ceterarum re-
rum venalium , pro tempore scilicet & mancipi
qualitate. Finga aliud esse in novitio , aliud in
veteratore , aliud in artifice , in erudito. Vide
titul. de adiutorio editio , & Pignociam de servis.
Communis tamen estimatio fuit viginti aureo-
rum , l. 31. D. de minorib. l. 1. Cod. de comm.
serv. manumiss. Gregor. Turon. lib. iii. cap. 1. s.
sunt xii. solidi , Leg. Burgund. tit. vii. Concil.
Matifcon. l. ann. 18. Guntchramni R. c. 16.
Sanctius ut nullus Christianus Judeo deinceps
debet deservire ; sed datis pro qualibet bone trans-
cipio duodecim solidis , ipsum mancipium quilibet
Christianus seu ad ingenitatem seu ad servitium
licentiam habeat redimendi.

T I T. X I L

1. SI QVIS INGENIUS] heic passim due tan-
tum huminum species , servi & ingenui ; non li-
berti , nec libertari.

3. AUT ADULTERAVERIT] Glossa interlin.
Thru. & eam furter aperit. Videndum an
recte.

T I T. X I I L

1. AUT FLAGILLIS] Paribulo condemnabantur
servi pro farto aut latrociniis , ni esset qui re-
dimenter. Gregor. Turonensis de miracul. lib. ii.
cap. 16. Et etiam aliquando liberi. Idem de mi-
rac. lib. 1. cap. 73. Seneca opit. 7. Latrocinium
aliquis fecit , meruit ut suspendatur. Gregor.
Turonensis de gloria Confessor. cap. 101. Idem
de miracul. B. Martini lib. 1. cap. 21. lib. iii.
cap. 13.

CXX. ICTUS] Franc. Pitheus. Capitular. lib.
iii. cap. 11. ubi quendam annotavi. Josephus
lib. iv. cap. ult. & di magi vestro evanescere , et regis pas-
torum resoundinge ut duxero omnia duxi Eccl.
Synodi Matifconis sub Guntchramno R. cap. 8.
Si quicunque Clericus hoc implere distulerit . si
junior fuerit , non minus quadraginta ictibus acci-
piat ; si honoratus , triginta dierum inclusione
midetur. Victor Uticensis , pag. 21. & suffit ac-
cipiat. De quadraginta ictibus vide Buxtorfium
Synag. Jud. pag. 410.

PRO DORSO SUO] Sic corium servi redimere ,
Leg. Frison. tit. iii. num. 4. Sic apud Jurisconsul-
tos sanguinem suum redimere.

T I T. X I V.

1. SCRONA] Cod. Thuan. scrona. Non
potest esse scrinum. Fr. Pitheus feliciter inter-
pretabus est cameras in humum demersas & fano
oneras , in quibus hyeme poellis convenienter ;
idque etiam cum integro nomine apud rusticos
campanos remanente testatur. Quod Germanis con-
suetum. Tacitus : Solent & aluerentes specus ape-
rire , osque multa insuper fine onerant . suffi-
giant hyeme & recipiakulum frugibus , quia ri-
gorum frigoribus ejusmodi locis molliuntur . & si
quando hostis advenit , aperia populatur , abdita
autem & defossa aut ignorantur , aut eo ipso sal-
lunt quod querenda sunt. Infra tit. xxix. num. 33.
Si quis scroram que clavem habet effregerit . &
aliquid

*aliquid suraverit. Des-Accords librum fecit Ef-
crenes, à jocis ibi habitis.*

5. TRAHITUR si est, rapitur, ut supra num.
1. & 4. & infra t. xxix. num. 38. Marcusfus
lib. 2. cap. 16. & cap. 39. Formula Leg. Rom.
cap. 16. Synodus Turonens. II. cap. 2. Ut nullus
ingenuum puerum absque parentum voluntate
trahere aut accipere prae sumat. Vide Virgilium 2.
Æneid. de Cælestis :

*Ecce trahebatur pennis Prismatica virgo
Sciribus.*

IN VERBO REGIS] Vide Leg. Rib. tit. xxxv. num. 3.

6. *Litus*] *Glossæ intetlin. Th. fiscalinus vel
sanctuariorum.*

7. INGENUITATEM SUAM PERDAT] Senatus-
consultum Claudioianum. Maccull. lib. 2. cap. 29.
8. TULERIT] id est, abstulerit, ademerit.
Glossa vet. barbaræ Ms. ademus, tulitus. Note
in Maccullo lib. 2. cap. 29.

ad Marculfum lib. i. cap. 28.
10. DRUCHTE | pacta, promissa; à fide q. ut
deinceps Germanis Aventinus in collatio.

ADSALUS] *Infrā tit. xv.* num. 4.
11.] *Tertull. lib. i. ad uxorem.*
IN SERVITIUM INCUTITUR] *Infrā tit. xviii.*
num. 3. Sic apud nos, *en formariage le pire*
emporte le bon. Vide Burchardum in Legē sa-
milia.

13. PER VIRTUTEN ^j Per vim, Leg. Alanian.
tit. v. c. 2. & 5. ubi factio opponitur. Leg. Longobard. cit. 1. & tit. x. vii. l. 4. Et collegere se
una pars cum iuriue, & dixerit: Eamus & ex-
pellamus eos de ipso loco per iuriuem foras. I.e.
null. adversus Judaeos non praeter quod omnibus
notum est Orientis virtutem (id est, vires) auro
& argento pollere sol: am. Anatolius Bibliothecarius
ex Theophane ad an. Christi DCCXXV.
Imperator Heraclius ordinavit alium Pr:to-
rem nomine Bahanem & Theodorum Sacellarium
cum virtute Romaea, & adversus Arabes misit.
Theophanes dixit ~~et~~ romae dixerat. Eo rete-
rum illi Virgilius, Dolus an virtus, quis in hosti-
requirat? Et sane precipua militaris virtus for-
tuudo est. Unde virtus etiam in malam partem,
pro vi, aut pro copiis. Nos, forces. Franci qui-
dem fortitudinem precipuam virtutem habue-
runt, & vi virtutis ratione tribuerunt. Pruden-
tius hamartigema: Insultas: iuriue pari, sed dis-
pare fato. Ideo ibidem: Parvum & iuriuus non
intellexit coeret. Paulus Warnefild. lib. vi. cap.
27. Qui Gisulfus tempore Ienni Papa can-
omni sua virtute Campaniam veni, in india &
depradationes faciens &c. Sic Tertullianus de
pallio: Præsentis imperii præsens virtus. Perfor-
tiam, Leg. Ribuat. Leg. Bajuvar. Matulfus lib. t.
cap. 28.

16. Esi caput hoc in quibusdam Mis. reperiatur, ut in cod. Jac. Augusti Thunani, Anton. Oisellii, & in Metensi, abest tamen à plerisque. Regii quidem & phylitacei duo non habent, & recte. Nemo quippe dixerit hanc Legem Salios redolere, sed continuo Romanam esse omnes agnoscunt. Unde irrespectu manifestum est. Particula enim est interpretationis Anianam ad Leg. 3. Cod. Th. de incestu nuptiis. Sancte Lege Salica de

Tome II.

incells nuptiis nihil cautum suisse adfirmare a-
sum, cum in Decreto suo Childebertus Rex sanc-
tionem eā de te ediderit: *Nullus incestum usum
sibi scilicet conjugio, hoc est, nec fratri sui uxori-
rem, nec uxoris sui frōrem, nec uxorem patris,
aut parentis consanguinei.* Si quis uxorem patris
accepit, mortem incurat. De p̄teritorib⁹ vēd̄ in-
cēllis cōv̄ntionib⁹, per p̄dicationem Episco-
porum fassim emendari. Quod malum in Gallia
primis Francorum temporibus, ut qui aut Paganū
adhaec aut recens Christiani fuerint, graffatum
suisse ex repetitus Canonum sanctiōnib⁹ videat
est. Synodi Agathensis c. 61. Epaunensis c. 20.
Aurelianensis III. c. 10. Avernenis c. 2. Aute-
lianensis IV. c. 27. Turonica II. sub Chariberto R. c. 22. in qua referuntur excerpta ex libris
saceris, Canonib⁹ superiorib⁹, & Legib⁹ que
huc pertinebant; nominatimque hęc Constitutio
laudatur: *Iamque aī sacra sententia Legum, quæ
in hac explanatione omni homini tam docto quād-
indolē aperta est, ut quispius aut fororis aut fra-
tris filium aut cōrē gradū (Lege, ulteriori gra-
diis) cōsobrinam aut fratri uxorem secleratis
nuptiis scilicet junxerit, huius p̄na subjacerat, & de-
tali cōn̄trito separaret, & relata. Vide Capitali-
lib. vi. c. 41. lib. I legum Thodosif. 3. cap. 12.
contra illicta conjugia & de viduis, Synod. Parisi-
III. c. 4. tom. 2. Concil. pag. 638.*
Intra eam tamen. Hanc cōtra cōv̄ntionem

FRATRIS FILIAM ; Hanc certe conjunctionem Romani quoque aspernati *sugr.* Senatus licet in gratiam Claudi de oriente ut juxta inter patruos trattaret que filias nuptiae in posterum statuerentur. Sed, ut Tacitus scribit, nemus repetitus est nisi minus tali matrimonii cupitor. Jurisconsulti quidem fatus docent reprobata fuisse hec conjugia, cum quod ejusmodi matrimonii causa datum esset, causa non sequuta conditione sine causa repeti aient. Papinius in l. ult. de condicti. fine causa.

ALTERIUS] Oisellii cod. *ulterius*. Legendum
ut in Aniano, *ulterioris*.

INFANIA SINT NOTARI] Huc ex Anianu[m] mente, non ex Ipp[olito] sententia. Neque enim quid simile in Legi ipsa toparet est. Sed ex quo Godius ille legatus incilis nuptiis contradic neminem ex ejusmodi conjunctione, neque uxorem, neque dote[m], neque liberos, sperare debere, contumile illi spuriis infamia notari commentus est, certe plato Constitutionis mentem. Spurius sane illegitima conjugiovis & natalium penam notam quidam sustinere nemo ambigit. Vere Plutarchus: *Tunc per eum in ea ergo ut et ceteris auctoribus narratur ut discretus erit modo mera & abs. & regi xtra ratio existat & respondeat. Propositum. In eam sententiam videndum Cassiodorus lib. 2. epist. 11. & Josephus lib. 4. cap. ult. Idipsum tradit Calistus PP. in epist. ad fratres per Galliam constitutos c. 1. ex quo Burchardus lib. 7. cap. 1. *Conjunctio[nes] consanguineorum prohibeunt, quid eas & di- vina & seculi probinent Leges &c. Leges verb[is] seculi infames tales s' vocant. & ab hereditate repellunt. Leg. Wisigoth. lib. 3. tit. v. cap. 1.**

T I T. X V.
EXPOLIATORIT] Depouiller. Salvianus lib. vii.
Panis expolatores domorum, cum sit expollator
Provinciarum.

1. SUPERVENTO] Paulus Warnefridas, pag. 280. *Super eos venientes & passim.* in Bibl. irruere super eos. Gallicè, courir sus. Seneca de ita lib.

1. Germanis quid animosius, quid ad incursum acerius.

3. Si vero FRANCUS] Observa majorem penam adversus Romanum quam adversus Francum.

4. VIE LACINAM] Vet. cod. Thuani, via laciniata. Vide infra tit. 33.

T I T. X V I.

1. VILLAM ALIENAM ADSALIBRIT] Vide l. 11. D. ad leg. Jul. de vi publica.

Ex QUILQUID INDE ABSTULFRIT] id est, capitale, ut supra & infra passim.

T I T. X V I I.

DE SEPULCHRO VIOLENTO] Vide infra tit. LVII.

2. PARENTES DEFUNCTI] Julius Capitol. in Maximino juniori: *Quedam parentis sua libros Homericos dedit.* Lampadius In Alexander: amicos & parentes Alexander si malos reperti, aut puniri. &c. Vide Notas ad Marculf. lib. 2. cap. 14.

UT INTER HOMINES NON HABETE] Vide Leg. Ribuar. tit. LXXXVII.

3. IN NOFFO] Glos. interlin. cod. Thuani. in sarcophago ligneo.

4. ARISTATONEM] Vide infra tit. LVIII. num.

3. Fr. Pithecum. Vide & Lindenbrogiun ad Amminianum, de purpura avulsa à sepulchro Domitiani.

T I T. X V I I I.

DE INCENDIIS] de incendiatis, de artis. Vide Beaumanoir, cap. de haute Justice.

4. CONCISA] Concedet Tacitus, sicut Caesar & Marcellinus. Vide Fr. Pithecum & Spartianum in Hadriano. Describitur à Sangallensi lib. 2. cap. 2. Paulus Warnef. lib. 3. cap. 4. Strabo lib. IV. de Britannis: *magis diuersis sortitionibus, &c.*

T I T. X I X.

1. COLPUS.] Vet. cod. colaphus. Unde nolis, coup.

FALLIERIT] Fallire à verbo fallere; nobis, failir.

SAGITTA TOXICATA] Venenatis sagittis usos olim Gallos, etiam in venatu, Plinius auctor est lib. xxvii. cap. 11. ut & Cornelius Celsus, A. Gellius ex Plinio, & Admiranda sub nomine Aristoteli. Quod Germanis in usu esse hodie quoque audivi. Barbari gentes ubique ferre & olim utebantur, & hodie quoque uuntur. Longum esset exempla recensere. De Getis Ovidius non uno loco, Tristium lib. v. de Ponto lib. 1.

Qui mortis fave gemineat ut vulnera casus,

Omnia viperero spicula felle linunt.

Romani quinetiam usi aliquando sagittis ejusmodi, ni Plinium de omni hominum genere loquutum fuisse intelligamus lib. xviii. cap. 1. *Nos & sagittas ungimus, & ferro ipsi noceamus aliquid damus.* Porid in Leg. Bajuvar. multo minor est multa, duodecim scilicet solidorum, etiam si quis non modo sagittam toxicatam emiserit, sed etiam si alium vulneraverit, tit. 3. cap. 6. Gregorius Turonensis lib. 2. *Sagittas tormentorum rito effu-*

dere illas herbarum venenis. Sidonius in panegyrico Majoriani vers. 406.

teretes pars explicit arcus,
Spiculæq[ue] infusum ferro latente venenam,
Quæ ferient his misera senectu[m].

D. Ambrosius de Tobias cap. 7. *Quasi servus sagittæ toxicatæ illus paululum procidens, tandem vietus veneno procumbit; aut quasi pisces qui sufficiunt fuerit infixus, quoconque fugerit, vulnus vehit.*

10. ADSALERIT] Suprà tit. xiv. num. x. tit. xv. n. 4. tit. XVI. n. 1. & 2. Infra tit. XXXVII. n. 2. tit. XLIV. n. 1. Marculfus lib. 1. cap. 29. *Ad saliferas & graviter litoraffetas.* Vide Notas. Idem lib. 1. cap. 37. Vide Notas. Capitul. lib. v. cap. 364. ex Legib. Bajuvar.

T I T. X X.

De accusatoribus calumniantibus.

2. VIII. Den. &c.] Ergo Lege Salicæ calumniatori multæ pecuniaria infligitur, Lege verd Romanæ talio. Vide notas ad veteres Formulas secundum Legem Romanam cap. 29. Anafat. Bibliothecat. in Leone IV. pag. 293. & que ad eum locum notavi. Postea vero ubique ferre obseruati cepit in Gallia. Brito Philippid. pag. 324.

Quidam autem in melius juri contraria mutans.

Confutari pugiles, ut in omni talio pugna

Sanguinis in causa ad panas exigas aquas,

Victus ut appellans, frue appellatus edem

Lige ligatur, multili aut perdere vitam.

Moris enim extiterat apud illos hastenæ ut si

Appellans vietus in causa sanguinis esset,

Sex solidos decies cum numero subveret uno,

Et sic impunis amissi Lege maneret. &c.

Sed tandem sublatus est, & ad jus Salicum redditum; scilicet ut accusatores calumniari deprehensi multæ pecuniariæ & præterea in id quod interest condemnanteur.

T I T. X X I.

De maleficis] seu potius de Beneficiis.

1. HERBAS] Vide Gregorium Turonensis. pag. 491. veteres Formulas incerti auctoris (ive Appendicem Marculf. cap. 34. & notas. Id à medicina peritum, quæ remedia ut plurimum ex herbis deducit. Vide Hounerum de Machaone. Manilius lib. 3. de medicina:

Ei vita suco miscere satubus.

At magia ex medicina nata. Plinius lib. XXX. cap. 1. Claudianus.

Locula nec trifli gramine mista bibent.

Virgilius Georg. 3.

Miscueruntque herbas & non innoxia verba.

Gratianus Imper. in l. 6. Cod. Th. de indulgentiis criminum: *Qui noxiis quaestia graminibus, & diris immurmurata secretis, mentis & corporis venena compoſuit.*

3.] Gregorius Turonensis. de miracul. lib. 2 cap. 44. & 45.

MALEFIC. SUPERACT. FUE.] Nostris, Jetter du fort. Portid jactare pro jacere non novum. Frontinus Agrimenor. pag. 57. de arboribus imponentibus, quarum fructus in fundum vicini decidunt.

CUM LIGATURIS] Tertullianus, pag. 814. In remedii naturalia plurimum, aliquid & ma-

glia circumligat, medicina cum ferro & poculo occurrit. Idem de spectaculis: *Magicis devinctoribus perfici.*

Miserit] Mittere, pro ponere.

4. *UT INFANTES HABERE NON POSSIT]* Plinius lib. xxix. cap. 4. ubi de Phalangio: *Vix ea annua est, quam solam ex omni atrocis dixisse fas sit, quoniam aliquarum facundias plena liberis tali venid indiget.* Fallitur vero Plinius. Apud Christianos certè abominandum illud est. Tertullianus, Minutius, Arnobius. Idem Plinius lib. xxvii. cap. 8. *Facundiam refiriene adempsem veneficus.*

T I T. XXII.

Credo non iam heic agi de dolore quām de pulsata verterunt & immodeita contrectatione & impudica. Vide Herodotum de Legatis Persarum apud Macedones.

3. *SUPER CUBITUM]* Nam ut Tacitus ait, partem vestitus superioris in manica non cunctant, nude brachia ac lacertos.

4. *MAMILLAM STRINXERIT]* Ovidius: *Forma mamillaram quām fuit apta premi.*

Injuriarum apud Romanos actio competit.

T I T. XXIII.

Argumentum est hic titulus scriptam esse Legem cum ahuc paludicole essent Franci, cui usui alicui; & cum mare vel fluminia accolerent in Belgio, ubi aquae multe.

3. *Vel ASCUM]* Hodie *nascum*, vel *ascon*, alveolus cuius in paludibus frequens usus. Vide Rapini epigramma. Forte heic ab irtibus quibus flumina permeari sapè dictum est. Marcell. Notitia.

T I T. XIV.

1. *INGNUUS]* id est, liber. Marculfus lib. 2. cap. 22. & Notæ. Gregorius Turonensis lib. viii. cap. 41.

ANNONAM] Gregorius Turonensis lib. viii. cap. 42. *Ita ut annonas, sēnum, vinum, & quicquid reperire potuisse &c.* Capitul. lib. iv. cap. 25. Glossa: *annona aliq[ue]nam*. Nam de annonā militari agitur, sed ab eadem origine. Inde est area annonaria. Leg. Burgund. tit. xxiii. cap. 2. qui annonam dederit servo fugitivo, Leg. Longob. lib. 1. tit. 25. l. 25. annona ad caballos, Capitul. lib. iv. cap. 33. Vide lib. 1. cap. 112. 125. Leg. Wiligot. lib. xii tit. 1. l. 2. lib. 9. tit. 2. l. 6.

3. *SCUSSAM]* Calliodorus Senator lib. 2. cap. 19. *Universi Gothis & Romanis, & his qui portubus vel clusuris præfunt.* Balfanion ad epist. Basilius ad Amphiroch. Can. 55. *Clausura S. Basilli, in ibi anni 25. et anno Basilius.* Translatio Martyrum Georgii, Aurelii, & Natalis pag. 47. *Ne forte eis improvvisi aut Legatio fraudulenta sicut, aut certè magis hostilis imperii superseruentis cunctarum ad se se viarum aditus coniunctus facias obfirmare custodiis, atque ea per maximē loca quas ab angusti tramite callis exclusas appellant.*

T I T. XXV.

1. *SIVE CRINITUM]* Quilibet capitulatorum in Edicto Theodosi R. c. 145. Decretum Childeberti R. cap. 3. ut nullus de crinitis. Quod tamen abest à M. regis, & q. 6. Agathias tamen lib. 1. cap. 5. solo Reges Francorum Cesarium prolixam Tom. II.

gerete scribit, subditos omnes circumtonos esse, nec illis longiore comam concedi. Quod ita accipendum censeo, ut Romanos tantummodo tonos fuisse intelligamus, aut Reges quidem longam gestasse Cætareum, sed ctinum flagellis discriminatum & optimè comptam. Quod aliis non licuit. Capillati Alpium populi, Plinio. Inde & Connata Galia eidem lib. iv. cap. 17. Capilli apud quādam gentes probro. Idem Plin. lib. vi. cap. 13. Majores crines & indumenta pelium inhibentur l. ult. Cod. Th. de habitu quo uti oportet int. urb. Claudianus de quarto consulatu Honori:

Ante Duxem nostrum flavam sparsere Sicambri Cesarier.

Idem de Bello Getico.

Centiger federe patres, tellita Ceterum Cavia, quis plagis decorat numerosa cicatrix.

Sidonius l. 1. ep. 2. l. iii. ep. 3. l. v. ep. 13. Idorus lib. xvi. cap. 13. Jornandes in historia Gotth. Gregor. Turonensi lib. vi. cap. 24. lib. viii. cap. 10. de vita patrum cap. 12. Claudianus in Eutropius lib. 1.

Militie ut nō, ut aetate Sicambria signis.

Idem de laudibus Siliconis lib. 1.

Ingentia quondam

Nomina, cringere juvenes vertice Reges.

Ibidem: *Nei, fusi & aeni*

Dextera duxisset resistentes q[uo]d Sas alas.

2. *TOTONDERIT]* Tondere, videlicet deturpare, decusque capitis afferre. Ovidius:

Torpe fecis multum est & sine crina caput.

Unde decalvatio pena in Leg. Wiligott. & Capitul. Caroli M. De cura capillorum apud veteres, etiam apud barbaras gentes. Tertullianus de Pallio: *Aumidas etiam equis Cesariorum juxta cunctem tonson, & cultri vertex solus immunis.* Franci vero specialiter capillum curabant, quo feliciter distinguerentur à Romanis subditis. Ferè olim Galli comati, capillati Alpium populi Plinio. Poller tentari hunc locum accipi debet de clericatu. Nam & tum Episcopi caput inconfutis parentibus comam juvenibus tondebant, ut ad clericatum eos aggregarent. Quidam & invitatos aliquando tondebant. Nam & sapientis fieri in quis Clericus ordinaretur. Vide infigne exemplum in epistola Paulini, qui est inter epistolulas B. Augustini ep. 34. pag. 145. *Nam ego eis à Delphino Burdigalica baptizatus, à Lampio apud Bercolianum in Hispania per vim inflamma: & jubar plebis sacraus sum, iamen Ambrosiu semper & dilectione ad fidem maritus sum & nunc in Sacerdotio ordine confessor.* Gregor. Turonensis lib. viii. cap. 31. *Quia invicem aquandū eum tondenderat, in hianci facultati ejus.* Quasi Episcopi Clericorum heredes fierent. Quod notandum, & plenius expendum. Concilii itaque id prohibitum est. Vide & Capitul. lib. v. cap. 212. Prior tamen interpretatio magis atridet, ut quasi de atrocis injurya puer & parentibus facta agatur, cum decus capitis precipuum coma sit, unde & Clericis comam alcra Synodis prohibetur; quasi in notam servitutis illud fieri videatur. Vide Leg. Burg. tit. 6. numero 4. & discute.

T I T. XXVII.

DE ADULTERIIS ANCILLARUM | Adulterium
Geg 2

beic impropiet cum ancilla. Vide l. 6. D. ad Leg. Jul. de adulteris. Sic accipitur apud Ambrosum de Abraham lib. 1. cap. 4. *Omnis stuprum adulterium est; Et quicquid in ea que non sit legitima uxor commissum fuerit, adulterii criminis damnatur.* Sic fortasse Gregorius Turonensis lib. ix. cap. 37. *Et licet est vorax cibi ac potiori vini extra modum quam Sacerdotalem caueat docer, tamen nullum de eo adulterium quispiam est locutus.* Sic etiam forte eodem lib. cap. 34. in fine.

2. REGIS ANCILLA] In Leg. Longob. lib. 2. tit. ix. l. 1. Rotharis Regia, mulier libera que se servo conjunxit, potest impunè à parentibus, id est, proximis, occidi intra annum. Post annum licet Gastaldio Regis, aut auctori, aut Sculadio, ipsam in curtem Regis ducere, & intra penesiles ancillas constitueri, id est, que penitus faciunt. Ex leg. 3. Luitprandi eadem de re: *Sit ancilla palatii. & ipse servus similius ad palatium replicetur; & filii qui ex eius nati fuerint, curti regie omnimodo serviant.* Ubi quod palatium dicitur, mox curtem appellat. Ancilla regia in Legibus Ribuar. tit. xviii. Ita Lindebrogius, vel Tilius 60. num. 9. servi Regis passim, & hisci.

3. PUBLICE JUNXERIT] id est, uxorem duxerit. IN SERVITIO PERMANEAT] Supradictum tit. xiv. num. 11.

4. CASTRETUR] Castrationis poena servo, non in adulterio tantum, sed & in furto, infra tit. xlii. num. 4. *ab aliis* Causa abscissione puniti. Attalates pag. 63. Juris Graec. Romani.

7. ANCILLAM ALIENAM] Foras nubere. Terentianus ad uxorem l. 3. *Foras nubere servis suis interdicunt.* Formariage in consuetudinibus nostris.

T I T. X X V I I I .

DE LIBERTIS DISMISSIS] De eo qui alienum seruum manumisicit.

1. ANTE REGEM PER DENAR.] Marculfus lib. 1. cap. 22. ubi nonnulla notavimus, & venus instrumentum denariorum Caroli Calvi adduximus ex tabulario S. Martini Turonensis. Wilhelmus Heda in historia Episcoporum Trajedebensium pag. 249. n. 13. *Egibaldus, natione Frisius, unanimi omnium voto xiii. Episcopus surrogatur in locum Odrbaldi, vir non contemenda sua, litteris clarus, & ipsi Zuenubaldo Regi acceptus, qui ejus coniunctu famulam quandam datus, ut Lex Salica docet, in commutatione duabus mancipiis prius, & postea secundum Legem Francorum denarium ejus excutiens, hoc modo servitutis vinculo liberavit, & donavit ingenitatu. Adum Niuvaga. Synodus Lemovicensis Ms. dicta tercia.*

IIII. DENARIOS QUI FACIUNT SOT. C. &c.] Quo casu nota libertatem manere, seu favore libertatis, seu quia arte Regem celebrata est, & multam tantum inferri cum peculio.

T I T. X X I X .

1. TINTINNUM] Nonius, & Isidorus lib. 3. cap. 22. Phedrus libro 2. *Clarumque collo jac-tans tintinnabulum.* Leg. Goth. lib. xxi. tit. 2. 1. 2. Burgund. tit. iv. cap. 5. Boiorum cap. 8. tit. 2. §. 1. Fortunatus lib. 2. de B. Medardo. Greges

tintinbulatus dixi Sidonius lib. 2. ep. 2. Walafridas Strabo:

Mala fidem, tintinna sonant documenta salvo.

Leg. Wisigoth. lib. viii. cit. 2. l. 11. Leg. Burgund. Longobard. lib. 1. tit. xxv. l. 31. Meminit & Ado Viennensis. *Causa in bobus, ne in silvis aberrando amittantur; in equis precipue sagenariis, ut & hodie, & in muli oneratis, quo tintinnu multeantur, & sono laborem leniant, in musicis modum ita ferunt. Aded musica brutis etiam imperat.* Agatharchides lib. v. de mari rubro cap. 30. *Opus isti p[ro]mendit[us] tunc[us] rurale, subdunes si clibet[us] in v[er]a ap[er]ta m[ar]ina, tunc[us] i[n] air ardens & igne diuina est Aga.* Malè interpretis, ut tintinnus horum fures arecat fugerque. Vide in historia Francor. de strategemate per tintinnum. Aimo. lib. iv. cap. 81.

3. SKELLAM DE CABALLIS] Scella vel scilla, equorum clitteriorum tintinnabulum. Quā voce Aquitani adhuc utuntur. Grecis *τάνα*, cuius etiam furem in Legibus Georgicis Justinianus coēceret. *Esquil* Toloatibus. Squillam pro tintinnabulo & nola vocat Petrarca in poëmatibus Italici. Et Itali etiam hodie *scillare*.

8. SI VERO IN HORTO] Major pena si arborum furtum in horto fiat, ut supradictum. Vide.

12. CULTELLUM] Vide glossas Agrimens. pag. 172.

13. NAPINAM] Columella lib. 2. cap. 2. Sic napinam facere, id est, rapos ferere, usurpatum in l. lxxxviii. §. matre. D. de leg. 2. Columella lib. 2. cap. 2. Cato rei rust. cap. 31. *Pictavis na-bine, locus napis consitus, ut monuit Joh. Belius amicus carissimus.*

16. ARBORE INSERTAM] Servius Georgic. 2. vers. Et *sep[tem]ber alterius. Sant[is] infatis arbores dicimus, infatis verd[er] causas aut fabulas.* Ovidius:

Firmaque adaptivas possider arbor oves.

De adoptione Suetonius: *Inferius est eadem figura.* Vide autores tei rusticorum.

29. SIGNATA] An de signo quod imponebatur ad limites notandos. Qua de re Sicularius Flaccus: *Si notatae arbores in regionibus finales obser-bantur, inveniuntur sunt notae.* Leg. Longob. lib. 1. tit. xxvi. l. 3. Si quis liber homo arborum ubi theatra satellit est, inter fines discernendos in-ciderit. Vide Respons. Papiani tit. xxxix. Leg. Wisigoth. lib. x. tit. 3. l. 3. Bajuvat. tit. xi. cap. 3. num. 2. Et ita Lindebrogius putat; cuius sententia non accedo: nam hec de finibus nullum verbum, & de anno quod additur contrarium evincit. Vide an hoc faciat quod est in Leg. Wisigoth. lib. viii. tit. vi. ult. l. 1. in Legio. Boior. tit. ix. cap. 12. *Signum quod proper de-sensionem ponitur &c.*

31. RETA AD ANG. CAP.] Hora locus apud nos dicitur in flumine ubi retia tenduntur ad anguillas capiendas. Vide Martin.

32. TRIMACLUM] Tramall.

VERTUOLUM] Verrea.

CASAM ALIEN. TRAX.] Casam alienam tra-here. Sic Gregorius Turonensis lib. ix. cap. 35. *auferte villam.* Quamvis abolita sit Massilia Sabini sententia, qui putabat fundi furtuni fieri posse, Institut. lib. iv. tit. 1. *Trahere autem rapere est*

& invadere, supra rit. xiv. n. 5. Sic Hieronymus ep. 3. ad Heliodorum : *Marcomani trahunt, vassant, rapiunt.*

T I T. X X X.

1. LOCÄVERIT UT HOM. INTERP.] Juvenalis sat. 13.

*Si stellæ oculos majora ad crimina, confer
Concordum lacrimam.*

T I T. X X X I I.

NON de injuria tantum hic agitur, ut vulgo dicimus, sed de injuria qua sit per convictia. Vide de judicio injuriarum apud Athenies.

1. CENITUM] Si fides gloss. apud Pithœum, cocles cenitus est. Sed veteror ne aliud heic intellegatur. Fortassis heic cenitus est eadem inflexione quæ concagatus num. sequenti, is qui aliquandu[m] ceno & sordibus ad summam ignominiam perfusus est à populo. Quod injuriz genus apud Francos in usu. Vide l. 1. D. de extraordinat. criminib. §. 1. Ecclesiastici cap. 22. vers. 1. & 2. Auctor Erythologici : *εἰ Αἴτιος τὸν ιώνα μὲν αρπάγειν διέβησεν εἰς τὸν οὐρανόν, οὐδὲν ιδεντός.* Alibi ibidem auctor : *εἰ Αρχαιοὶ οἱ οὐρανοὶ μὲν εἰς οὐρανούς, μακρὰ δὲ εἰς γῆν τοῦτον εἰσήλθεν.* Vide Gregor. Turonensis lib. vii. cap. 14. Leg. Longob. lib. i. tit. xvi. l. 8. ubi de sponfa : *Perversi homines aquam sordidam & ficeratam super ipsam jactassent.*

2. CONCAGATUM] Gallis conchié. Honos auribus, chiard, *κυπτός*. Scaliger ad Festum. Casabonus ad Suetonium. Imò non de virtute corporis, sed de injuria ab alio illata. Glossa. Pithœi. *Conchagatum, sordidatum.*

3. VULPICULAM] Herodes à Domino nostro ita vocatur Luce 13.

4. LEPOREM] timidum videlicet & fugacem. Graci proverbialiter, *λαγός λαγός οὐρανός*. Annales Fulenses Carolum Calvum leporem vocant. Vide. Magnum certè apud Francos convictioni fuisse hinc apparere quod fugam sibi exprobari non patiebantur, quam dedecus extremum esse existimabant. De Gallis *Ælianu[m] de varia historia* lib. xii. *αἴτιος διαρρήσιον τὸ πάσχειν, οὐδὲ ποδὶ τοῦ σώματος παθεῖν, οὐδὲ προσώπῳ παθεῖν, οὐδὲ διαδέχεσθαι.* Nicolaus Damascenus historiarum scriptor Augusto & Herodi accepitissimum & monachum apud Abbatem Maximum ecclig. cap. 17. *Κατέβασιν εἰ τοῦ διατρέχοντος, αἴρετο εγκαίρως τοῖς πατεροῖς εἰς τοῖς πατεροῖς, παραπροποδοῖς εἰς τοῖς θεοῖς διαπροποδοῖς, μηδὲν ανεπειλεῖν τοῖς πατεροῖς, μηδὲν διατρέχειν τοῖς διατρέχοντος, μηδὲν διατρέχειν τοῖς διατρέχοντος.* Strabo lib. 7. *αἰδοῖς : Κύρον αριστεῖτε, αριστεῖτε Κύρον τοῖς διατρέχοντος.* Que tamen tideret Strabo. Idipsum de Francis nominatum affirmat Laonicus Chalcondyles histor. lib. 2. pag. 59. *κατεῖται γάρ τοι τοῖς πατεροῖς τοῖς διατρέχοντος, οὐδὲ προποδοῖς τοῖς θεοῖς τοῖς διαπροποδοῖς.* *αἴρετο εγκαίρως τοῖς πατεροῖς τοῖς διατρέχοντος, μηδὲν ανεπειλεῖν τοῖς πατεροῖς, μηδὲν διατρέχειν τοῖς διατρέχοντος.*

5. MERETRICEM CLAMÄVERIT] Vide Consuetud. Campaniæ vett. p. 456. art. 45.

7. DELATOREM] Convictum illis temporibus non leve. Nam delatores, quibus aliqui præmia magna decernebantur, & à Tiberio custodiis legum dicti apud Tacitum, in fallor, sub malis Principibus trahiebant. Plinius panegyrico : *Vidamus delatorum indicium quasi graffatorum, quasi laeronum.* Itaque id genus hominum omnes adverfacti, detestati, unde infamia; et si initio

bono publico essent introduciti, ut & accusaciones, quemadmodum Cicero in Verrem plenè tract. Martialis : *turba gravis paci, &c.* Postea ex consuetudine fraudis & caluniae eriam Principibus exosci. *Excrucibiles numitorum* dicuntur qui hisco defertur, l. 4. Cod. de delatorib. lib. x. Itaque calumniantes ferro puniti, l. 5, eodem, & illis aliquando lingua evulsa, l. 2. Cod. Th. de percussionibus & ulro datis & delatoribus. Atque adeò in bonis causis si idem delator tertio fuerit, capite punitur, l. 12. 13. 28. Cod. Th. eodem. quod scilicet jam deferendi studium quasi artem exercere videatur. Unde apparet delatoriis nomen in convictum transisse, quemadmodum latronia. Convictum est & injuria aliquem delatorem appellare, l. 3. Cod. de injutis. Denique l. Graeca. 7. Cod. de delatoribus statuit eum qui tyrranos deferat, *μαρτυρεῖν ταῦτα*, sed calumniatorem. Non tamen eo facto delatio abolita; translata ea in palatinos, qui obtenuit officiū posterioribus Rom. Imperiū temporibus impunē graffati sunt, l. 7. Graeca. & l. 1. Cod. eodem. Fasces lib. iv. *Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, per præmia eliciebantur.* Delatores strangulantur Capitul. lib. vii. cap. 177, eis lingua capulatur; aut convictis caput amputatur, ibidem cap. 360. Malè glossa interlin. Thuan. delatorem hoc loco interpretagit mendacem vel latratorum, *τύπος reporteur apud nos.*

T I T. X X X I I I.

DE VIE LACINA] De via clausa, infra cod. tit. n. 3, supra rit. xv. num. 4. Vide Leg. Ribuar. tit. lxxxiii. Vide Agrimensores pag. 125. & in glossa Rigaltii.

1. IMPINXERIT] Vide glossar. Agrimenorum pag. 180.

3. CLAUSERIT] Hieremias thren. cap. 3. *Conclusis vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit.*

T I T. X X X I V.

SINE CAUSA LIGAVERIT] Additur sine causa, id est, innocentem. Alioquin licebat unicuique furem aut alium quenlibet reum privatæ auctoritate comprehendere & ligare, ut postea à Judice condemnaretur. Quod si vel ipse qui ligaverat vel aliis cum solviflet, penam legitimam multabatur Leg. Ribuar. tit. lxxxi. Nam & privati tenebant larrones insequi in sua vicinia. Decreto Childeberti cap. 12. & 13. decretum Chlotarri cap. 16. Locus Taciti de alea notatus à F. Pithœo nil ad rem.

3. ROMANUS] In p[ro]f[ess]at. Leg. Burgund. in p[re]f[atione] editi Theodorici : *Barbari Romanique.* Vide Notas ad Marculfum. lib. 1. cap. 40.

4. SI AUTEM FRANCUS] Observa minorem penam in Franco, ut supra cap. 15. Aliud in Leg. Ribuaria, ubimajore multa Ribuarus quam Romanus damnatur. Sic in decreto Childeberti n. 7.

T I T. X X X V.

1. AUT CELAVERIT] Ergo aut de regia venatione generali, vere aut autumno, ut in animalibus vetustis, (quod vix credo) aut de quādam venatione quam in communi Franci facie-

bant, quemadmodum de quibusdam populis Aristoteles narrat, & Itineraria recentia.

2. CERVUM DOMESTICUM] Institut. lib. 2. tit. 1.

SIGNUM HABENTEM] Id est, solam. Ita enim campane Ecclesiarum vocabantur.

Ad VENATIONEM FACIENDAM MANSUFACTUS] Fortasse ut quemadmodum asperges illice utuntur, ita & cervis cibis Franci venando uterentur, quo ceteros attrahere possent. Nam marmi me uspiam legile ejusmodi venationis modum. De anatibus qui alios inducunt in decipulas in Piônonibus docuit Belius.

4. CERVUM QUEM ALTERIUS CANIS] Contar Justinianus Institut. lib. 2. tit. 1. §. Illud quasitum.

TIT. XXXVI.

1. VEL RETORTAS] Leg. Ribuar. tit. XLIII. & XXII. n. 1. 3. Constitution. Neapolitanæ: *Torram vel virgam de nemore incidere*, lib. 3. tit. XXXVIII. cap. 4. Italæ ritortæ. Proverbium vulgare, *la rehorre sicut micus que le sagot*, cum appendix tem ipfam excedit. Docuit Belius.

2. HERPICEM TRAXERIT] Varro lib. IV. Irpici regula cum pluribus densibus, quam item ut plastrum boves tradunt, ut eruant, que in terra sunt. Videlebet ad occandum. Id notaverat Jac. Cujacius. Nobis herce. Quali herce. *angus*, *mo*. Euripiades Cyclope.

3. POSTQUAM IN CULMUM ERIGITUR] Vide Ciceron. de senectute.

4. POSSESSIO EST] Agrimensores pag. 199. Possessio sunt agri latè patentes, publici præsueque, quos initio non mancipatio, sed quisque ut potuit occupavit, unde & nuncupati. Fundus dictus quoddam in eo fundatur vel stabiliter patrimonium. Conser. Siculum Flacum pag. 4. Imp. Arcadius & Honorius in I. II. Cod. de Episcop. & Cleric. In Ecclesiis que in possessionibus, ut fieri adsolet, diversorum, vici etiam, vel quibuslibet locis sunt constituta. Clerici non ex alia possessione vel vico, sed ex eo ubi Ecclesiæ esse constiterit ordinantur. Et reliqua, quæ vide. Jornandes de rebus Gotic. pag. 2. Traprobanæ quoque in qua exceptis oppidi & possessionibus diu innutissimas urber, &c. Inde possessores in Cod. Th. & apud Cagliodorum, Honoraïs possessionibus & curialibus, ad differentiam inquinitorum & colonorum; cuiusmodi erat fero plebecula. Originem inde ducit liber quoddam major pars agrorum fuerit publicata, cum devicta fuit à populo Rom. quæcumque provincia. Itaque agri publici, proprietas reipublicæ; possessione, privatiorum. Id aliquatenus colligit ex Ciceronis Agraria 2. Qui agrum Recentoricum possident, rursum possessorum se, non jure, misericordi Senatus, non agri conditione defendunt. Nam illum agrum publicum esse statuerunt; sed mox ei possessorum, amicissimis sedibus negant oportere. Unde ad lignatio agrorum que militibus habebat, ex ejusmodi agris hebat; ne quis putet proprietarios pulsos. Suetonius lib. I. cap. 38. Adsignavit agros, sed non continuos, ne quis possessorum expellere. Jurisconsulti de agro militibus adsignato: Modico honoris gratia possessori dato. Sed diversendum amplius. Nam aqua adhuc haret. Vide tit.

XLIII. num. 7. Symmachi notæ pag. 288.

TIT. XXXVII.

8. MEDIESTATE COMPOSITIONIS] Vide tit. LXV. n. 1. 2.

LEGEM INTILLEVERIT] Tit. XXXVIII. prox. in fine.

TIT. XXXVIII.

1. NON INTELLEX. SECUND. LEG.] Sapit tit. prox. in fine.

TIT. XXXIX.

DE VESTIGIO MINANDO] Vide Gregor. Turonensis de gloria Confessor. cap. 81. Decretionem Cloacri n. 2. 16.

VESTIGIUM SEQUENDO] Livius lib. 1. de Hercule & Caco: *Ipsa vestigia querentem dominum ed deductura erant, aversos boves eximium quemque, &c.* Jamblichus apud Photium num. 94. persecutionem Rhodanæ & Synodis à Dania Enucleo saeculam memorat. Et pag. 239. idem ut ipsi rodans & zonari, *anaprys eis* *tales* *si* *tertius* *tertius* *tertius* *tertius*. Inde in vestigare & *advenire*.

APRHAMIRÆ] Vide Notæ ad veteres Formulas (live Appendixem Marculi) cap. 1. Adrahamire ab affutare, ut putat Belius. Infra tit. XIX. Vide Glōssarium Pithœi ad Capitulacum, ubi adseruntur versus. Sed fallitur Pithœus, dum jurare ponit. Quod ipsi versus ab illo adducti evincunt. *Moli les oyse arramir, serement faire & soy plevir.* Ubi diversa videntur adrahamirio & sacramentum. Fortè illud quod vernacula dicitur *arrer*, ab arra data. Instrumentum Tertaldi apud Pithœum ad hunc locum.

SOLAE CULCAVERIT] Infra tit. XLII. n. 9. & 52. n. 2. adjurnatus. Capitul. lib. V. cap. 303. De hominibus ecclesiasticis seu fiscalibus qui non erant adjurnati quando in Cenomanie pagi fuisse. Anglo Saxonice *Andagar*.

TIT. XL.

3. SPADATUM] id est, spadonem factum, seu calstratum, infra n. 13. Horum equorum Germanicis gentibus frequens usus, quod sine laboris & astus patientissimi, maximè verd in bellis. Ammanus Marcellinus lib. 17. de Quadis & Sarmatis in ea Sarmatæ parte que secundam prospectat Hannoniam: *Equorum plurimi ex usu calstrati; ne aut seminarum visu exagitati rapientur, aut in subdolis ferociis, prodant hinnitū dentifore vectores.* Equi ita multili bodie ex Sarmatia & Hungaria in Gallias adducuntur multi. Unde communis nomine originis ejusmodi *Ungres* vocamus.

8. POLEDRUM] Pullum equinum, alias puiderum. Quæ vox integra Italæ usurpatur, *Pullidro*. Pourre Ronfardo & Amioto de semina, *Puodreau* de matculo.

13. ADMISSARIUM] Leg. Alaman. tit. LXXIX. Varto de re rust. lib. 2. Cap. 2.

SPADAVERIT] id est, spadonem fecerit. Jac. Cujacius Spadones autem à Spada Persæ urbe, in qua primi eunuchi facti, li Stephano fides: *Zenda edipas, non nosca in I wylde tangeris* *zvren*. Concilium apud Theodosius villam: *Si quis Presbyterum calumniatus fuerit & spadaverit.* Alio capite: *Si quis Presbyterum male tractaverit & spadaverit.* Anton. Augustinus emendat. Gratiani lib. 2. dialog. II. legendum censet spadaverit. Male vulgo spadaveru.

TRIAEN COMPONAT] Sic verus codex Thuanii. Legendum triene: niti legas triene. De triente vide Gregor. Turonens. de gloria Confessor. cap. 209. & alibi. veit. Formul. Lindenbrogii 143.

TIT. XLII.

4. ET IN IPSO SUPPLICIO] Supplicium pro tormento, ut intrâ num. 5. 8. Amianus in Caii epitome apud Aleandrum pag. 9. b.

CASTRETUR] Vide Sigonium de regno Italiz lib. vi. ad annum 933; pag. 159. Castratur autem servus in adulterio suprà tit. xxviii. num. 4.

8. VIRGAS PARAT. HAB.] Fustuarium supplicium Senatori lib. iv. epist. 10. Nam in Leg. Burgund. tit. vi. num. ii. acceptis ccc. fustibus damnetur. Ita Leges illa interpretantur quod aliae frequentius dicunt ccc. aut cxx. iibidem. Vide pactum pro tenore pacis Dom. Childeberti & Clothaei R. art. vi. Iupit. tit. xiii. num. i. Gregor. Turonens. lib. i. cap. 41. Monachos ad malitiam cogi jubet, nolentes futilibus precipit verberari. cap. 34. tamdiu futilibus ceditur quoadusque putatur exanimis. Vide Victorem Utic. pag. 7. 14. 21. 31. 36. Sed ibi ne flagellis; qua sunt diversa Vide l. 1. Cod. de curtu publico lib. xii. & dif-
cute.

MINIMI MIG. CXV. 81.] Caroli Calvi adnum-
tatio apud Pitts an. DCCCLXIV. cap 15. Si verd
servi ecclesiastici, aut Comitum, aut Vassallorum
nostrorum hoc facere præsumperemus, quia in pree-
fato Capitulari continentur ut sexaginta iibidem
vapulent. Et hæc occasione indiscreti homines mo-
dum ut disciplina non faciebant, constitutimus fi-
delium nostrorum conseruare atque consilio ut quo-
rumcunque coloni & servi pro hoc convicti non
cum grossa fuste, sed nudi cum virgis vapulent;
& in civitatibus atque vicis seu villis Episcopi
per suos Ministros vel Presbyteros providentiam
hanc cum reip. Ministris accipiunt, nec in hac
causa modus disciplina transgrediaur.

ET SCAMM. PARAT.] Tortmenti & questionis
genus Turcis etiam nunc in usu; quod cum ho-
mines tendat, equuleum possimus appellare.
Nam & Medici unum ex instrumentis quibus
utrorum ad ossa componenda scamnum vocant.
Celsus lib. viii. cap. 20. de femore luxato:
Etiamnum valentius intenditur membrum super
scamnum, cui ab utraque parte axes sunt ad quos
habent illa diligentur; qui ut in torcularibus
converbi rumpere quoque, si quis perseveraverit,
non solum extendere nervos & musculos posseunt.
Hippocrates docuerat usq; aptos. Tensionem ad
trocleas vocat. Gregor. Turonens. lib. v. cap. 49.
quem vide lib. vi. cap. 8. & 35. lib. vii. cap. 32.
Vide Magium de tunicanabulis, & Gallonium.
Abdias lupitonius lib. ix. pag. 110. b. Rex ira-
nus iussi cum extensum torqueri & casum recludi
carcere. Martyrolog. Notker. iv. id. Martii pag.
792. Apud Nicomediam B. Petri Martyris ju-
bente Dioclesiano, eò quod de suppliciis martyribus
irrogatis (nam unus erat ex fidalibus Doro-
thei & Gorgonii Martyrum, qui in cubiculo Regis
erant) liberius caufaretur, in equuleo suspensus,
& flagris toto lanatus corpore, acetum & sale per-
funditur. Idem idib. Martii de S. Matrona, que
ancilla erat: In scamno extenta atque ligata. Gre-

gor. Turonens. lib. v. cap. 28. ad slipitem exten-
di. Ammian. Marcellin. lib. xiv. Eusebius serd
objecta fiduciis negans, suspensus in eodem gradu
constantia stetit. Vide Notas Lindenbrogii p. 22

14. NOCTES] Vide Notas ad Marcultum (ive
ad Appendicem Marculf.) cap. 2. Id quia nox
die prior. An verd quia non à dite orundi, ut
Cæsar; sed à septentrione, ubi hyems fere continua & longa noctes, ut ab ea diei parte deno-
minarent ex qua plurimum apud eos constabat.
Esi in compensationem longiores dies idem illi
habuerint. Inde Cimmeriorum fabulam fluxille
reor; & quod N. Paulus etiam fabulatur de tene-
brarum regione. Quamquam, nisi fallat memo-
ria, illi Haythonus Armenius concinat, plenus
discutiendum. In Legib. Canuti R. cap. 10. Post
duodecim hyemes. Anglo-Saxones in metale an-
nos per hyemes palam est, ex quibus annus illis
contabat. Bajuvarii per autumnos numerabant,
1. Bajuvarii. tit. vii. cap. 19. num. 4. Adde Juve-
nalem satyr. 6. Quinque per autumnos. Servius ad
et logam 1. Post aliquot ariflas: quasi rusticus per
ariflas numeret annos.] Aux baux; neuf années
& neuf cueillettes.

TIT. XLIII.

1. BARBARUM] Gregorius Turonens. lib. 3
cap. 15.

2. SOL. DC.] Marculfus lib. i. cap. 18. cum No-
tis. Paulus Warneft. lib. 3. cap. 31. Data est re-
demptio pro capite uniuscujusque vivi solidi sex-
centi.

IN TRUSTA DOMIN.] Amfrutio in cod. reg.
Marculfus lib. i. cap. 18. cum Notis, ubi trustem.
id est fidem. Decretio Clootarii R. cap. 3.

6. CONVIVIA REGIS] Suetonius in Vespasiano
cap. 2. Marius lib. ix. epigr. 93. Marcellinus
lib. xv. Senator lib. i. cap. 43. lex Burgund. tit.
xxxviii. n. 2. Claudianus in Eutropium lib. 2

Claro quid nobilis omni

Conviva est domini.

Jornandes de rebus Geticis cap. 33. de Berunum
do: Suscepimus est cum filio suo à Rege Theoderico
monificè nimis, adeo ut nec consiliū quo experim
nec convivio faceret alienum. Gallicē commensal.
Vetus cod. Jac. Aug. Thuanii habet, in convivium.

7. POSSESSOR] Vide suprà ad tit. xxxvi. num
4. & Gregor. Turonens. lib. v. c. 28.

TIT. XLIV.

1. CONTUBERNIO] Sidonius lib. 9. epist. 9.
Inter armatos tumulosos, virtute, numero, con-
tubernio consumaces. Ita emendavi. Marculfus
lib. 2. cap. 16. Contubernium autem heic non
est auxilium, ut malè Lindenbrogius, sed certus
est, manus, quo per turbam via heret. Quod no-
men inde deductum est opinor quid contuber-
nium extrema & minima centurie particula erat
quæ ducem haberet, cui præter decanus, five
caput contubernii. Vegetius lib. 2. cap. 8. & 13.
apud Cæsarem & Suetonium passim. At si quis de-
cem virorum certum corrigisse, turba erat, & de
vi tenebatur, l. 4. §. 2. D. vi bonorum raptor.
Unde & ibi Bartolus ex decem populum constare
existimavit. Et si diligenter hoc caput Legis Salice

discutias num. 3. novem in contubernio ordine
terno adsignari invenies. Potrò qui convocatā se-
ditione villas expugnauerint, Lege Juli de vi
publica tenebantur; & qui hominē obfederit,
inclusifē concursu & turbā, l. 3. §. 2. l. 5. D. ad
Leg. Jul. de vi publica.

4. MEDIEATAS SOLVATUR] Medietas tantum
compositionis, & pena minor in Romano aut li-
berto occiso à Francis.

TIT. XLV

2. PLUSQUAM SEPTEM] *Æquitas summa. Turba enim potius esse videtur quam convivium. Inhumanum autem fuisse ab uno in turba communissimum ceteros luere. Ausonius in ephemer.*

*Sex enim convivium
Cum Rege iustum; si super, convicium est.*

Regem convivii intelligit, et finit numero septem.
Convicuum ~~negotiorum~~, vociferatio multorum incon-
ditè clamantium. Capitolinus in Vero : Septem
convicuum, novem vero consicuum. Vatro apud
Gellium lib. xiii. cap. 1. Plures esse non conve-
nii. quod turbæ est turbulentæ. Atchelstatis Syra-
cusius vetus Poëta in ~~tempore~~ apud Athenaeum
lib. i. pag. 3. non amplius quam quinque convi-
vias admittit :

Επίσης ο μηχανισμός αργοτάτης γραψίτης.
Επειδή δ' ο εργαλείος είναι πολύ μεγάλος
Η τρίτη φύση για μια πλειστού, η οποία να δέχεται
Μετατρέπει σε μηχανισμό γραψίτη.

Apie itaque alludit Archestratus ad tentorium sub
quo unum decem hominum contubernium. Vide
Vegetum. Quamquam in Platonis Sympolio vi-
ginti fuerint convive.

TIT. XLVI.

1. TRES HOMINES] Infra tit. i vi. num. 4.
10. PARENTILLAM] Vide infra tit. lxiii. ubi
nota ex Jornande. Fortunatus pag. 99.

notis ex Gordiano. P. Gordianus p. 99.
J. acta parentis cunione Roma fuit.
Leg. Burgund. tit. lxxxv. att. i. Capitolinus in
Gordiano: *Duxi uxorem filiam Mishei doctissi-
mi viri, quem causa eloquentiae dignum parentelam
fui posuisse. Et Praefatum statim fecit.*

11. CAUSA QUÆ INDE ORTA FUERIT] id est ;
perna solemnium non servatorum. P.P. Ms.

TIT. XLVIII

DE AFATOMIE *1 Forma est & modus possessio-
nis transferenda ex causa possellionis. Videantur
veteres Formule incerti auctoris (ive Appendix
Macculi) cap. 19. 20. 41. 57. & Legi Romane
cap. 15. Editum Theodosii R. cap. 53. *Tres
sufficiunt curiales, dummodo vicini sicutibus
impleatur corporalis introductio eiusdem effictus.* Vide
ex consuetudinibus nostris Raguellum pag. 307.
in verbo *faisine*. Videatur Andegavensis confusio-
tudo, & acta possellionis. Traditione in donationi-
bus necessaria requirebatur. Vide l. i. Cod. Th.
de donationibus in verbo *Alius* donantis. l. viii.
eod. Adfatimire, & adfatinus, Leg. Ribuar. tit.
11. pag. 28. edit. Til. epistole adfatiime. Vet.
Form. Lindenbrogii 50. pag. 523. donatio est, ut
videtur Francisco Pithoco.*

TIT. XLIX

INFERTIARE} Franc. Pith. glott. Capitularium: *irreder sequester. Evidere irre eius. Glottis Latino-Grecæ: Sequester, mōs, id-ius, ead-equidate.*

Capitul. lib. iii. cap. 46. lib. vi. cap. 214.

I. A D H R A M I R E] *Adhramire*, suprà tit.
xxxviii. **C**apitul. lib. iv. cap. 19. qnōd caput
tribuitur Pipino Regi Italiz in Leg. Longob. lib.
1. tit. xxv. l. 76. Et quod in Capitul. lib. 3. cap.
58. in titulo dicitur *de sacramentis in palatio
adhermitis*, in veteri Ms. Capitalorum apud
Aquas an. ix. sic exprimitur, *de sacramentis in
palacio faciendis*. Sed hoc parum ad rem facit.
Hoc autem caput Imp. Karola tribuitur Leg.
Longobat. lib. 2. tit. lv. l. 20. Vide Formulas
veteres cap. 1. 2.

CARBONARIAM] Gregor. Turonens. lib. 2.
cap. 8. Nithardus lib. 2. Quamobrem cum paucis
Karolus hoc iter accelerans ab Aquitanie Carif-
icum s' enit, & à Carbonariis & infra ad se re-
mientes benignè suscepit. Mox cùm Lodharius &
Lodhuvico rei exterius, & omnes circa Carbona-
rias ad illum venirent. Mosè trajettò ratum du-
xit ut Sequanam usque procederet. Idem lib. iv.
pag. 366.

TIT. L

4. SUPER IPNOS TRES] Tres tantum conjuratores gravius reliquis puniuntur ; quia cum reores praecipue puto proximiores affirmabant , relli qui tantum probabant. Id pater ex formula veteris auctoris 19. ubi tres alorii & duodecim claudantes. Lege autem Alaman. tit. vi. solutiensi conceptis verbis jurabat , ceteri probabant. Vide Notas ad Marculf. lib. i. cap. 38. & ad Appendix. cap. 29.

TIT. LI.

2. NOLUERINT VENIRE] De testibus co-
gendis agitur hoc capite, qui nolunt testimonii
dicendi causā in iudicio sistere. Quo nomine
olim Athenis actio prodicta. Jul. Pollux lib. viii.
*Αἰτιαρίσματος ἢ καὶ τὸν οἴδατο πιστὸν μεταπέμπειν εἰ-
λεγενάριον, οὐ δὲ τῷ παιρὶ τοῦ μεταπέμπειν εἰλεγενάριον.* τοῦ
3. ή δικαιούμενος παρεπομένος εἰλεγενάριον τῷ μεταπέμπειν
εἰλεγενάριον, ιδίᾳ οὐτοὶ εἰ παρεπομένοι, η εἰ σπουδαῖοι οἱ εἰ-
λεγενάριοι, οὐ πατέρι, οἱ γίγαντες αὐτοῖς. *Aeschines περὶ*
παρεπομένων. Quod & iuste Romano observatum,
ut inviti testimoniū dicentē in causis criminā-
libus tantum, l. iv. v. viii. & xix. De testibus.
Ex constitutione vero Justiniani Graeca, l. xvi.
Cod. eodem, etiam in civilibus causis coguntur
inviti testes esse.

TIT. LII.

2. ADMALLARE] Vide infra ad tit. lxx. Sic infra: vel *admallatus secundum legem Salicam*. Tit. lxxii. n. 1. *secundum legem habeat admallatum*. Inde fortassis *hamallus luprā* tit. xlxi.

SOLEM CULCATUM] Solem occasum, quæ scilicet supra tempellas obserbavatur, ut infra tit. **LXIX.** **Gregorius Turonensis**, lib. vii. cap. 23. ubi nos quedam congettisim non aliena. Unde & apud **Marcellum** lib. i. cap. 37. *solfare*. Romanis quoque idem ultatim fuisse eidem facit **Lex 12.** Tab. Illud ipsum significare videtur **Homerius Odys. 2.**

Ημος ε' τις δύπτες αντίστροφας ανίστροφας
Κρίας σύνταξης και με διακρίσιμα σχέδια.

Quibus verbis tempus vesperi designavit, & ^{per} _{etiam} ut Strabo interpretatur lib.

lib. 1. Vide supra tit. xxxix. infra lvi. & lx.
Speculum Saxonicum lib. 3. cap. 40. Juvenalis
sat. 13.

*Hac quora pars scelerum qua custos Gallius urbis
Usque à lucis feru donec lux occidat audit.*

Nortmannis hodie clameur couchée. Quod supra
est, Solem et collacces, & infra, Solem collocatum,
id est diem constitutum, jour assigne. Unde ad-
journer, diem dicere. Sol pro die. Archilocus, &
ex eo Ronsardus.

SINGULAS ADMONIT.] Tria edita, P. P. M.
Pour chacun defaut. F. Pitheus. Doublement &
tiercement, in ordinacionibus Regii.

ADACTIVUM] Vide notas ad Marculfum lib.
1. cap. 37. & Appendic. cap. 22.

RACIMBURGOS] Glosse interlinear. Judices.

PRETIAJUM] Preciari apud Cassiodor. lib. 2.
cap. 22. Sic de pictarii Teitullian. adversus Mar-
cion. lib. 1. cap. 6.

ADPERTIATUM] Leg. Alainann. tit. lxxv.
Illam opumam vaccan quaruor tremiles licet ad-
preciare. Capitul. lib. v. cap. 366. Si quis alte-
rius caballo aut bovi vel cuiilibet quadrupedi unum
oculum excusserit, adprecie illud pecus quid va-
let, & tertiam partem componat. Quod caput de-
sumptum est ex Legib. Bajuvat. tit. xii. cap. 8.
pag. 87. edit. Tilia.

5. GRAFI] Glosse interlineares, Comes.
CERTA RATIO DOMINICA] Vetuscod. Thuan.
certe. Vide supra tit. i. num. 4. & 5.

NEQUE MITT. UT CUM JUST.] Refus de faire
justice, infra tit. lx.

TIT. LIII.

Vide Leg. Ribuar. tit. liii. pag. 26. edit. Til.
& Tabul. S. Dionyiii in fol. min.

1. GRAPIONEM] Paulus Warnefr. lib. v. cap.
36. pag. 303. Vide Notas ad vet. Formulas (five
Appendicem Marculf.) cap. 7. Judex fiscalis di-
citur in textu Leg. Ribuar. tit. lv. pag. 29. edit.
Til. Si quis Judicem fiscalem, quem Comitem vo-
cant, interficerit, dc. sol. nullificetur. Deinde quia
illa feda exigeant Leg. Ribuar. cap. ult. exactio-
res Regii dicuntur à Suggero loco a Fr. Pitheo
allato. Ideo autem mihi videatur dici Judex fiscali-
Comes, ad differentiam Magistratum munici-
palium. Illi enim etiam tum judicabant, ut pa-
pet varis ex locis, pricipue ex Gregor. Tur-
onen. lib. 1. de miraculis c. 33. Decretum est sen-
tentia Primorum urbis. Sunt & multa hujus rei
alia exempla. De Comitibus autem vide Notas
ad Marculfum lib. 1. cap. 8.

GASACHIUM] Glosse interlinear. cod. Thuan.
causatorem.

TIT. LIV.

DE RE BRASTATA] De rebus creditis nostris,
De pref. Optatus lib. 3. pag. 35. b. Præcedente
terrore credidores periculis vallabantur; & qui
pro præstis suis rogari meruerant, meu mortis
humiles impellerentur in preces. Juretus ad Sym-
mach. pag. 263. 264.

TIT. LV.

1. ENEUM] Examen aque ferventis, Leg.
Wiligothor. lib. vi. tit. 1. cap. 3. Adnuntiatio
Tome II.

Caroli Calvi apud Pistas an. DCCCLXIII. cap. 20.
Si colonus vel seruos inde reputatus fuerit, aut
judicio Dei inde examinet; aut si convictus fuerit,
hoc, ut supra diximus, unde mensuram adulter-
avit perdat, infuper & virgis nudo corio va-
pulet. Capitul. lib. iv. cap. 13. Eras & aquæ fri-
gidæ judicium, de quo Gregor. Turonen. lib. 1.
cap. 69. & 70. de muliere adulterii à marito ac-
cusata, que Lugduni sententia Judicis in Ararim
probationis causa demissa est. De utroque Hin-
cmarus de divortio Lotharii & Theberge ad
vi. interrog. SEXTA INTERROGATIO. Quidam di-
cunt nullius esse autoritatis sive credulitatis ju-
dicium quod fieri solet per aquam calidam sive
frigidam, neque per ferrum calidum, sed adin-
ventiones sunt humani arbitrii, in quibus sapientia
per maleficia falsitas locum obinet veritatis, &
ideo credenda esse non debet. HINC MARUS.
Christianitas est antiqua, qua inter alia est &
agenda judicia, sanxit & frequensivit judica-
tum quod sit per aquam, &c. Et paulo post;
Quapropter fieri aquam ignitam ad hec duo co-
pulata in unum indaganda judicia, illud videlicet
quod jam per aquam factum est, & illud
quod per ignem factum est, licet fini pro tempo-
rum varietate dispara, sed unum sunt operatio-
nis Mylerus, in quibus sancti liberantur infa-
& reprobi puniuntur addisti Ecclesie, quam de-
signavit arca diluvii, creditur tradidisse auto-
ritas &c. Deinde: Constat nimirum, ut inquit,
quia in aqua ignita coquuntur culpabiles. &
innocui liberantur incoeti, quia de igne Sodomitico
Lot justus evasit inuisus, &c. Vide qua apud
Hincmarum post haec sequuntur pag. 350. & pag.
357. Aut sacramento aut Dei judicio expurgate,
&c. Eodem pertinet quod referit Gregor. Tur-
onen. de miracul. lib. 1. cap. 81. de altercatione
Presbyteri Atriani cum Diacono Catholicῳ pro
fide Catholica: Accenditur ignis, & neus superpon-
tur, ferret valde, annulus in unda ferventi pro-
jicitur, &c. Insignis locus, & qui omnino Legem
Salicam illustrat, & veteris utilitatem ejusce judicii
formam docet. Ut & de gloria Confessor. cap. 14.
Videndum idem Gregorius historia lib. 2. cap. 1.
de S. Bricio Turonensi Episcopo. De igniti vo-
meribus variis meminere. Leges vett. Capitula,
Ivo Carnorenis, Burchardus, Pitheus, & Ju-
terus. De aliis quoque purgationum generibus,
juramento, duello, pane hordeaceo, caseo, crux-
cis, nos quedam scripsimus. De ferro cadenti
vide Georgium Logothetam pag. 41. ubi etiam
de duello. Additur de purgatione ferri igniti:
Omnia ratiōne purgatione, accidit, & negat
sempora. Moris dicitur eum qui ex barbaris origi-
nem ducit, barbarico judicio uti debere. Vide &
N. B. Eadem de re Pachymerius lib. 1. Camacu-
zenus lib. 3. cap. 17. Hæc omnia Judicia repro-
bavit Ecclesia. Agobardus contra scipit pag. 287.
De aquæ judicio videndum item Adhemarus, &
ex eo Sirmondis ad Gottfridum. Porro nostra me-
moriam paucis abhinc annis solebant Judices reos
maleficorum accusatos mergere, pro certo habentes
incertum crimen hæc ratione paciferti. Quod sce-
lus merito secundum Ecclesiæ Canones amplissimi
Ordinis decreta resecabant. Sic accipio Nithar-
dum, dum ait Gerbergam ut beneficam equis

H h h

prefocatam, quia scilicet rea fuisse mersione ap-
paruerat. Unde fortasse:

Et quos nesciunt explorat gurgite Rhenus.

Leg. Longob. lib. 1. tit. 33, cap. 1. Si quis servum alienum sine voluntate domini sui in sacramentum miserit, aut manum in caldaria mutere fecerit, Animum pro aheno. Vide Ezechiel 14. Animum in quo est arugo &c, Salvianus pag. 252. Infratit. 67. num. 1. Animum portare ubi stirps concinnum. Paxcum Childeberti & Clotarii num. 4. Ad animum provocatus manum incendi. In Decretatione Clotarii num. 8. Ad fortem venias, aut ad plebium promoveturas. Forte legendum est, anum, non plebium. Tit. lxx. inst. Ut per anum aut per compositionem se educeret.

TIT. LVII

2. SACIBAR. QUI PFER. R. FUER.] Ille qui iudicaria Regis exequabatur. Vide Leg. Burgund. de Wittifalcis cit. 76. edit. Til. *Sationes apud Castellorum*. Sed tamen hi iudicabant. Instr. vers. 4. *virsagi*, P. P. Ms.

4. **MALLOBERGII**] id est, locis rectis, inquire
Belius, quia statutum est Constitutionibus Carolini
M. ut locus malli sub recto foret. Capitul lib. iii.
cap. 57. lib. iv. cap. 28. in fine. *La Cour de
Mâlbergeau à Poitiers.*

SAGIBARONES] Viros xatae & sapientia maturos interpretor, qui bus controversias definendi facultas erat, adeo ut nec posita ab his Comes seu Grafo appellari possit, quemadmodum heic statuitur. Periu sollicit legum, quos posita homines legiles dixerunt; quorum & coniunctudinario veteri iure non minima auctoritas in plerisque causis, ut apud Mattheum Paris & alios psalm videtur est. Illud ipsum est quod *judicium civium* vocat Gregor. Turonens. lib. vii. cap. 47. Dehinc & ex his delecti videntur qui Legis Doctores in Adhematri Chronico, sub Ludovico Balbo, cuius particulam edidit Pithous sub nomine *Fragmenta historie Aquitanicae*, de Vulgino Aquitaniz Duce, qui contra Nortmannos Matiliacum castrum construxit, ibique milii Roberum Gisdeberum Legis Doctorem, (al. peritum) & amicum suum fidelissimum nomine Ranulfum, fecitque eum Vicecomitem suum. Adrevaldus de miraculo S. Benedicti lib. i. cap. 25. *Visum est Missis dominici placium Aurelianis mutare. Venientes igitur ad conditum locum Magistri & Judices, utraque ex parte accerrime decerabant. Aderant namque Legum Doctores tam ex Aurelianensi quam ex Wafinensi provincia &c.* In diplomate Pipini Majoris dominus pro S. Dionysio. *Ubique enim eorum iustitiam invenimus, sicut praedecessores nostri, seu Comites palatii nostri, vel reliqui Legis Doctores judicaverunt. Prima pars hujus vocis, Sagibarones, ad Saiones accedit; de quibus psalmus Canticos, Leges Wifgothor. & Constituta Tolentana.*

**cap. 21. Leg. Wifgothor. lib. 1. tit. 2. l. 1. Bono-
rum tit. 8. cap. 4. Vide Savaronem ad Sidonium
pag. 161. Lindebrogiuum ad Ammianum Mar-
cell. lib. xvi. Quintilianum declarat 373. Pau-
lum Diaconum lib. iv. cap. 49. Sidonius lib. iii.
ep. 3. Nec elitis vestimentis, nec vestitis sepal-
chra tribuebat, iustè sic moribus talia iusta sol-
vens, l. xiv. §. 4. D. religios. L xxix. de in-
rem verso. Propriet tamen ad paenam heic sub-
iectam attinet. l. iii. §. 7. de sepulcro violato.
Locum locum & l. ult. de auro argento mundo.
Lactantius lib. 2. cap. 4. Arnobius lib. v. Mo-
ille in vulgo obsoletus, in funeribus Episcopo-
rum & Presbyterorum retinetur. Vide Gravamina
de Alliaco à P. Avenirensemibus. Vide Novell. 19.
Leonis Sapientis, Photium Nomocan. tit. xiii.
cap. 25. tit. xix. cap. 27. l. 2. Cod. Th. de se-
pulcro violat. l. v. Cod. eccl. l. 3. 7. 8. Cod.
Th. de indulgentia criminum, Valentis Novel-
lam de sepulcr. Concil. Toletan. IV. Can. 45.
Savaronem ad Sidon. pag. 211.**

WARGUS] Glossa interlin. Thuan. *dejectus*.
Vide Leg. Ribuar. tit. 87.

HOSPITALITATEM] Hospitalitas Francorum.
Videatur Lex Burgund. Joseph. lib. iv. cap. ult.
pag. 109. Heic est aqua & ignis interdictio. Sic in-
tra tit. l. ix. Panem dederit aut in hospitium col-
legerit.

T I T. L I X.

I. QUI EUM ADMALLAT] Suprad tit. l. ii. B. I
admallatus. Leg. Ribuar. tit. xxxii. 3. Conjurare

PLUS QUAM TRES ESSERE N. DEB.] Suprà tit
XLVI. num. 1.

ANTE GRAFIONEM:] qui cum septem judicat, superstit. lxx. num. 2. Sagibarones vero numero tres.

TIT. LVII.

Vide supra tit. xvii. de sepulchro violat.

3. PONTICULUS] Mos antiquæ sepulturæ; de-

qua, & de positione columba, vide Paulum
Wamefridum, lib. v. cap. 34.

4. SUPER ALIUM Sic intelligo Sidonium lib. 3,
epist. 12. Quid plura, jam niger cespes ex viridi
jam supra antiquum sepulchrum gleba recentes.
Nec audiendis Savato pag. 103, ad verbum *sortis*
tairones; tanquam illi spoliandi mortuorum causae
sepulchrum violasset. Nam vetus era sepul-
chrum cuiusque etenim mortuo. Videatis epistolam.

chrom avi multo ante mortuo. Videis epitolaam.
5. EXPOLIAVERIT] Turonem. de gloria Con-
fessor. cap. 62. Franciscus Pithicus ad verbum
Corpus jam sepultum. Et tit. xvii. B. Basilius :
Sign. tres dicitur. pag. 286. Tercia est dicitur episcopatus
in cuius re tractatus est. Non enim dicitur de episcopatu,
sed ab episcopatu et aliis dignitatibus mixta tunc vocatur. Et
tertia est dicitur ut ille qui dicitur a eis maxima
dignitas respondeat. Et maxima dignitas, et non nullus nobis
poterit. Tertia est dicitur ut regalis responsum in maxima dignitate
et iudicio dicatur. Et iudicium est nups ut dignitatem respon-
suum. Et iudicium est iudicium, q. e. que sunt omnes. Et da-
matio eiusdem dignitatis. B. Ambrosius de Nabuthe
cap. 1. Eruderato paulo post tumulum; & si co-
gnitius egerente argue; nisi forte hoc solum quid
cum divite plura percunt. Serice vestes, & auro
intexta velamina, quibus divitius corpus ambitur,
damna viventium, non subiecta defunditorum sunt.
Jungel. xiv. §. 5. de religios. & sumpt. funerar.
Ubi de ornamentis. Gregor. Turonem. lib. viii.
cap. 21. Leg. Wisigoth. lib. 2. tit. 2. l. 1. Boio-
rum tit. 8. cap. 4. Vide Savaronem ad Sidonium
pag. 161. Lindenbrogiun ad Ammianum Mar-
cell. lib. xvi. Quintilianum declamar. 373. Pau-
lum Diaconum lib. iv. cap. 49. Sidonius lib. iii.
ep. 3. Nec elutis vestimenta, nec vestitis sepul-
chra tribuent, justè sic moriuit talia justa sol-
ventes. l. xiv. §. 4. D. religios. L xxix. de ir-
rem verso. Proprietate tamen ad pœnam heic sub-
iectam attinet l. iii. §. 7. de sepulchro violata.
Vide locum & l. ult. de auro argento mundo.
Lactantius lib. 2. cap. 4. Arnobius lib. v. Mo-
ille in vulgo obsoletus, in funeribus Episcopo-
rum & Presbyterorum retinetur. Vide Gravaman
de Aliaco à P. Avenionensis. Vide Novell. 15.
Leonis sapientis, Photorum Nomocan. tit. xiii.
cap. 2. 3. tit. xix. cap. 27. l. 2. Cod. Th. de se-
pulchro violat. l. v. Cod. cod. l. 3. 7. 8. Cod.
Th. de indulgentiis criminum, Valentis Nove-
lam de sepulcr. Concil. Toletan. IV. Can. 4.
Savaronem ad Sidon. pag. 211.

WARGUS] Glossz interlin. Thuan. *dejectus*.
Vidz Leg. Ribuar. tit. 87.

HOSPITALITATEM] Hospitalitas Francorum.
Videatur Lex Burgund. Joseph. lib. iv. cap. ult.
pag. 109. Heic est aquae & ignis interdictio. Sic in
tit. LIX. *Panem dederit aut in hospitium col-
legerit.*

TIT. LIX.

1. QUI EUM ADMALLAT] Suprà tit. lii. n. 1.
admallatus. Leg. Ribuar. tit. xxxii. 3. Conjurare
debet quoddeum ad strudem legiūnam admallatum
habet. in edit. Til. tit. est 34. num. 4. pag. 19.
Marculfus lib. i. cap. xii. admallandum prof-
quendumque. Notæ ibidem. Leg. Ribuar. tit. lxi.
num. 4. pag. 34. & tit. llii. n. 1. edit. Til.

ETIAMSI UZOR BUS] Uzor recipiens mar-
chium proprie*m*is.

T I T. LX.

1. EGO VOS TANGANO &c.] Deni de Justice, ut suprà de Graffione tit. 51. Vide prefationem Leg. Burgund. P. P. Mf.

CAUSATOREM] Gregor. Turonens. lib. x. cap. 9. **Causatus accessit**, lib. ix. cap. 3. **Exponens causas**, lib. x. cap. 4. **Causatus cum socio**, Decretio Childeberti R. num. 12. **Causator Centenarium cum centena requirat**.

T I T. LXI.

DE CHRENCRUDA] De cessione bonorum.

1. NIC SUBTUS TERRAM] Thesaurum aut quid aliud dicitur.

DE TERRAILLA IN PUGNO] Vide Leg. Alaman. tit. LXXIV. *Tollat de ipsa terra, quod Alamanni Cursodi* (alias Zurb) dicunt. Videantur vett. Formula cap. 19. & Note. Mos Germanicus, de quo Plinius accipio lib. XII. cap. 4. Sed & apud Romanos quid non disimile obserbatur, de cespere &c.

ULTRA SUAS SCAPULAS] Quasi pro derelicto habeat. Verè enim telenquinus ea quibus oculos & anticam corporis partem retrahimus, & posteriora tantum ostendimus. 3. Regum cap. 14. *Projicere post corpus suum.*

CAMISIA] Eginhartus: *ad corpus camisiam lineam & feminalibus lineis inducebatur. Additio Capitul. Ludovici I. cap. 22. Alioquin hoc omnino provideat ut camisias duas & tunicas duas & ecculcas duas & cappas duas unusquisque Monachorum habeat.* Vide Uticens. lib. 1. *De palliis alaris, proh nefas: camisias fibi & femoralia faciebat.* Beda in Martyrologio XVIII. Kal. Januar. *De ipsis palliis alaris camisias fibi & femoralia faciebat.* Quæ sumplit ex Victore procul dubio. Hieronymus epist. ad Fabiolam de vesti Sacerdotali: *Solent, inquit, militantes habere lineas, quas camisias vocant, sic apias membris suis & afribas corporibus &c.*

DISCINCTUS] Hodiè quoque bonis cedentes zonam solvunt; & zonam abjicere pro bonis cedere vulgo apud nos usurpatur. Porro heic aitius de cessione bonorum.

DISCALCIATUS] Vide de calceis lib. Ruth. Calceus in scripturis nota dominacionis. Psalm. Extendam calceamentum meum super Idumeam. Ad calceamentum pertinet, nescio an hoc faciat, quod scribit Gregor. Turonens. in vita B. Leobardi & B. Venantii, prisco Gallici ritu usitatum esse ut annulus portigeretur sponsæ, unique osculum & calceamentum. De calceis Plutarchus in Theseo. Discute.

DIGER EST] Regius cod. 2. dederit. Atqui nil dedit cum bonis cedar, nisi legas dedisser, aut illi scripsissent dederit pro dedisser, cum certum sit fatis male ne dicam pessima latinitatis auctores esse. Legerem indigens ej. Vid.

PER COMPOSITIONEM] Alibi in eadem Lega, Per compositionem se educere. infra LXVI. num. 1. & 2. compositionem quam infra patrum facere debuit. Leg. Longobard. lib. 1. tit. 2. l. 2. de compositionibus que ad patrum pertinenter.

T I T. LXII.

DE ALODE] Alode aviatika hereditas dicitur
Tome II.

in Leg. Ribuar. tit. 56. alias 58. pag. 31. edit. Til. in fin. tit. Vide Decretionem Childeberti R. num. 1. Aviaticum in Constitutione Contradi. In Legib. Longobard. lib. 3. tit. 8. l. 4. nepos est, nos hereditas; quamquam ibi male accepisse videatur Lindebrogius pag. 1360. de alode. Vide notæ ad Marculfum lib. 1. c. 2. & 12. ubi plura. Leg. Bajuvar. tit. 2. cap. 1. n. 4. (in Lindenb. edit. 3.) edit. Til. pag. 31. Leg. Bajuvar. tit. 17. cap. 2. (sic Lindenb.) Til. 3. pag. 105. Leg. Ribuar. tit. 56. (sic Lindenb.) Til. 3. pag. 30. Vide item Leg. Angliorum tit. 6. pag. 483. ubi de exclusione femininarum agitur. Et alia capita omnino cum hujus tituli capitibus compomenda. Capitul. lib. 1. cap. 126. ex beneficio suam familiam nutricare facias, & de sua proprietate propriam familiam nuriae. Mox: Si in beneficio aut in alode ammon habeat &c. lib. 3. cap. 10. & cap. 81. Quomodo eadem beneficia condicita sint, aut quis de beneficio suo alodem comparavis vel struxit.

6. SED AD VIRILEM.] Dum extierit, Leg. Ribuar. tit. 58. Idem apud Athenienses sanctum: *Regi 3 r̄s ap̄st̄, & r̄s ī r̄s ap̄st̄, id ī r̄m ār̄s ār̄, & id ī r̄s ap̄st̄.* Demosthenes in Oratione regi Maedopoli. Ubi illud quoque observata est, separationem quadammodo paternorum bonorum fieri. Ideo idem Demosthenes in oratione *ep̄s Alaziphon.* Ep̄s ī ep̄s Alaziphon, et ap̄les r̄d̄ abscip̄t r̄s ap̄st̄, & r̄s ī r̄s ap̄st̄. ār̄s p̄t r̄s ap̄st̄ ī ep̄s ār̄s, & p̄t p̄t ār̄s ār̄, & r̄s ī r̄s ap̄st̄ ī ep̄s ār̄s. Quod scilicet perpetud obtinebat cùm de legitimis hereditatis augebat. Lex verò Salica etiā in paterna hereditate. Idque olim apud Armenios obseratum Justinianus sustulit Novell. 21. Sic Ribuarii Leg. Ribuar. tit. 58. Sic Saxones Leg. Saxon. tit. 39. Sic Angli retulsi Leg. Angliorum tit. 6. Sic olim Hebrei, unde refertur Jobum cavile testamento ut filii cum fratribus portionem ferrent. Job. cap. ult. Vide Marculfum lib. 1. cap. 12. Institut. tit. de legitima agnator. succell. §. Ceterum: Ut plerunque hereditates ad masculos confluenter. Videndum Philo de vita Moysis pag. 468. da n̄ r̄s ap̄st̄ ī ep̄s ār̄s. & pag. 469.

T I T. LXIII.

DE PARENTILLA TOLL.] De modo ejurande cognitionis.

TOLERE VULT] Propter onera inimicitarum, vindicande mortis, & juramenti. Ut hereditas proximos, sic permulta onera sequuntur. Onera proximorum apud Athenienses, quæ mercede quadam hereditatis rependebantur. Vide Demostenem in orationem *ep̄s Xanthippus.*

1. PARENTILLA] Jordan. de regnorum successione pag. 11. parentela conjuncta. Vide supra tit. 46. num. 10.

T I T. LXIV.

DE CHAROENA] Vet. cod. Thuan. charoena. Sic cod. Expili.

1. PER VIM.] Cod. Expili, Per virtutem.

T I T. LXV.

DE COMPOSITIONE HOMICIDI] Tacitus de Germanis: *Luitur homicidium certio armeniorum aut pecorum numero.* Vide Leg. Scotorum in lib.

H h 2

855 Hieronymi Bignonii Notæ, &c. 856

RÉGIM majestatem. Huc respicere videtur Salomon Proverb. 6. f. 35. Nec suscipiet pro redēptione dona plurima. Sic apud Alros. Leo African. part. 2.

T I T. LXVII.

1. **STRIA**] Hincmar. de divortio Hlortarii & Teberge ad 15. interrogat. Quidam vestibus carminis inducuntur vel cooperiebantur; alii autem cito à fortiori dementati, alii verò tantum carminibus & strigis fascinati, & quasi enerves effecti reperti sunt; quidam autem à lamiis sive genichalibus feminis debilitati &c.

T I T. LXVIII.

CABALLO EXCORTICATO] M. Expil. decortatio. Apud nos vilissimi qui equorum morticianis decorant, & sere intestabiles.

1. **CABALLUM ALIENUM**] An vivum, an mortuum? Puto mortuum, quia corium domini est.

Decorticaverit] Decorticare suprà tit. 29. num. 10. escrcher. In cod. Ms. Lescurii & Expili decortaverit, id est, caudam abstulerit & deturpaverit.

2. **SI VERO NEGAVERIT**] Initiatione lis crescit, ut in Legi Aquilia.

T I T. LXIX.

1. **DE RANO**] Mos Germanicus. Tacitus annal. 1. p. 31. Truncis arborum antefixa ora. Gregor. Turonens. lib. ix. cap. 19.

3. Si quis CAPUT HOMINIS] Veterissima Gallorum hac observatio, auctore Posidonio, quamque à Romanis veritam, ut doceat Strabo, Franci rursus intuleunt. Strabo lib. IV. Dicit enim q̄d Anna (alias rū amīs) ē rū Boiciorum, ē rū Ingas, ē rū Avernius. Idem Macrobii annales, q̄d rū amīs ē max̄ amīs, rū Ingas ē Ingas, rū Boiciorum, rū Boiciorum, rū Ingas, rū Ingas, q̄d rū amīs ē max̄ amīs. Eiusmodi, rū amīs, rū Boiciorum, rū Ingas, rū Ingas, rū Boiciorum, rū Boiciorum, rū Ingas, rū Ingas. Apollonii Tyrii historia apud Photium: Decollabatur, & caput ejus ad safigia porta suspenderatur. Venationum certè notas & ferarum captarum capita nobilium valvis affigi hodieque mos est, ex illo veteri & immani, ut veritimum est, descendens. Manilius lib. iv.

Habet ho. studiū, postes ornari superbos
Pellibus, & cupis dominibus prægere pradas,
Et pacare metu fatuas, & vivere rapto.

INIMICUS SVUS] Franc. Pithœus de eo qui in duello vicit interpratur. Sed pace ejus dictum sit, non ita accipiendus hic locus, sed de inimico & faido, ut tum loquebantur. Licebat enim privatas inimicitias armis perseguiri, & inimicos qui aliquem ex agnatione sua occiderant aut male mulcetate, aut impunè occidere.

In palo miserit] Vide Gregor. Turonens. lib. ix. cap. 19.

T I T. LXX.

De repudiis, seu de sponsalium dissolutione, Leg. Alamani. tit. 53. Componat eam quod defonsavit & dimisit, cum quadraginta solidis. Et cum duodecim sacramentalibus juret, cum quinque nominatis & septem Advocatis, ut pro nullo

vicio nec tentatam essem, nec vitium in illa inventissem, sed amor de alia cum adduxit ut illam dimisisset & aliam habuit uxorem. Nec dissimile quod veteri jure Romano observabatur. Servius Sulpicius lib. de docibus apud Gallium lib. iv. cap. 4. Qui uxorem daturus erat, ab eo unde ducenda era stipulabatur eam in matrimonium ducendum iri. Qui daturus erat, iudicem spondebat. Is contra dictum stipulationum sponsionumque dicebatur sponsalia. Tunc que promissa erat, sponsa appellabatur; qui spoponderat daturum, sponsus. Sed si post eas stipulationes uxor non datatur, aut non dicebatur, qui stipulabatur ex sponsu agebat, Juges cognoscabant. Juges quamobrem data acceptave non esset uxor querebat. Si nihil iusta causa videbatur, litem pecunia estimabat, quantumque interfuerat eam uxorem accipi auctari, eum qui spoponderat aut qui stipulatus erat condemnabat. Quod observatum scribit ad id tempus quo civitas universo Latio Lege Juliæ data est. Eadem & Neratius de nuptiis. Vide Aristotelem politi. lib. v. cap. 4. l. 1. Cod. de sponsal. l. 2. Cod. de repud. l. 2. D. de divort.

T I T. LXXI.

EXTAT hic titulus num. xcviij. in cod. reg. 2. & 22. 1. quem ab omnibus abesse scribit Pithœus. Huc facit Speculum Saxonum lib. 3. art. 1. **Ædificia prædiorum seu villarum** propter nullam aliam injuriam succidi seu ad terram prosterri debent nisi in ipsis fuerint virgines aut mulieres violenter oppræssæ, aut post factum introductæ. Tunc enim domus illæ per jus condemnantur, si non, ut juris est, excusentur. Postquam condemnata jam fuerint ædificia ejusmodi, si reus postmodum absolvitur ab actione, destruenda jam ædificia non exfolventur, quia ea à reatu non excusavit cum jure suorum excusanda. Verum cum ejusmodi condemnatio jure hat, & Romanis quoque Legibus in criminis majestatis non sic ignota, palam est non de hac condemnatione Legem Salicam hec agere; sed illud quale fit, mihi incomptum esse ingenuè profiteor. Suspicor tale quid hec designari quod in Arabia solitum fieri & ~~monasteriis~~ appellari scribit Ulpianus l. ix. de extraordinar. criminiibus. Fortasse & ad terminos effossos, limites extatos, arbores terminales evulsa referti potest. De qua re Edictum Theoderici R. cap. 104. portatis & ad clausum agri adiutum. Quâ figurâ & condemnare portam, pro obstruere & occludere vulgo dicimus. Sed hoc divinare est.

1. **CONDEMAVAERIT**] Formul. vet. Lindenbrog. 38. pag. 521. Ut nullus ex vobis jam dissum Abbatem, vel ipsum Monasterium, nec homines, nec res suas quas ad præsens habere videtur, vel in ante Christo propriis a boni hominibus ibidem coniatum fuerit, nullus inquietare, nec condemnare, vel aliquid de rebus suis maliuere omnino presumat. Sed ibi de Judicibus loquitur. Puarem condemnare esse damnum dare, endommager la terra d'auray. Sic in Log. Burgund. tit. 48. num. 3. Ceterum si aut brachium cuiuscumque, aut tibia supradicto ordine fracta, & evidenter fuerint debilitate damnata, ea compositionis forma servabuntur.....

H. BIGNONII NOTÆ AD NONNULLAS CONSTITUTIONES ANTIQUORUM REGUM.

Pag. 17.
cap. 1.

CUM NOSTRA. OPTIM.] De his nonnulla ad Marculf. lib. 1. cap. 25. adnotavimus. Olympiodorus apud Photium, τὸν μὲν Ἀδριανὸν τὸν δέ εἰς οὐρανὸν ἀνεβάντα, τοῦ δὲ αὐτοῦ οὐρανοῦ χαράδρας.

Cap. 2.

ATTINIACO] Locus est durante secundū Regum nostrorum dynastiā percelebris. Palatum quippe fuit in quo plerique conventus habiti. Vi-ta Ludovici Pii : *Dominus Rex conventionem generalē cōrē jussit in loco cui vocabulum est Attiniacus &c.* Ibidem indicūm placitūm à Lothario apud Nitardum lib. 2. Rodulfus quoque Rex Francie (inquit Frodoardus ad an. DCCCCXXIV.) placitūm tenuit apud Attiniacum; actandem cum Carolo Rege federe Remis inito, Attiniacum reddidit anno DCCCCXXIX. Vicus est in ultimis Rhemorum finibus cis Mosam situs, qui antiquum nomen hodie retinet Attigny. Heic vnde omnia quotquot vidi exemplaria, Reg. Oifel. p. 2. non Attiniaco, sed Antonaco habent. Quod etiam editio Tillii nominatum exhibet. Est autem Antonacum oppidum ad Rheni fluente Romanis notissimum; cuius menūnūt Itinerarium Aethici, quod vulgo Antonino adscribitur. Notitia imperii occidentalis sub dispositione Ducas Moguntiacensis Prefectum militum Acintenium Antoniam locat. Quod etiam Alemanni à Juliano erexit, munitionibus deinde instrūtum, & mēnibus reparatis ornatum fuisse narrat Ausrianus Marcellin. lib. XVIII. Regum tandem Francorum palatium fuit, & sedes eorum qui Westris Alfrasiz seu Francie orientali imperarent. Fortunatus lib. x. carm. 12.

Antonacensis castelli promptus ad arcas

Inde prop̄ recessus, sarcina pergo ratis.

Mox : *Denique ibam prout Reges in fiducia aula,*

Ac mensa officio prandia festa colunt,

Ratibus inspicitur quo salmo fuisse levatur,

Et numerosa pisces, cum sit in arce sedens.

& cetera quæ sequuntur. Quibus verbis eleganter publici conventus solemnis diebus à Regibus nostri haberi soliti, describuntur. Calendis Martii ut plurimum primæ familie Reges conveniebant. Feltis postea diebus Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes celebrari placita moris erat. Quæ occasione lube heis ascribere Roberti R. diploma B. Dionysii Monachis concessum. In nomine sanctæ & individuae Trinitatis. Robertus divinæ ordinantis clementia Rex Francorum semper Augustus, &c. Cursem itaque nostram cū in ipso castello haberemus, ut nos ab inquietudine ipsius Ecclesie & frarum ibi Domino famulantium longè facremus. Deo & gloriose protectori nostro S. Dionysio ex consilio Archiepiscoporum

& Episcoporum quorum nomina subter signavimus. & Optimatum Francorum, placuit serenitati nostræ ab hodi & deinceps remittere ut solemnem curiam, hoc est, in Natale Domini, in Theophanice, in Pascha & in Pentecoste, neque nos neque successores nostri in ipso castello ulteriū modo presumamus celebrare. Data VIII. Kl. Februari. Indiæ. II. anno I. regnante Roberto Rege gloriose. Unde judicarii conventus (Parlementa vocant) quater in anno, in Natali Domini, in Purificatione, Pascha & Pentecoste, haberi soliti. Sed ut ad Antonacum revertantur, castellum est ad Rhenum non longè à Confluentibus, Colonia paret, Andernach vulgo vocant; quæ vox cū non longè ab Antonaco abicit, proximior est Antonaco. Sic enim illud ipsum castellum, de quo sermo est, Annales Fuldenses vocant sub anno DCCCLXXVI. Hludovicus (Germanus Rex) quoddam nocte se subiraxit de castris, & Reno flumine transiit, in castello Antonaco cum suis confedit.

AVIATICAS RES] Alode, suprà tit. LXII.

3. PER PRÆDICAT. EPISCOPOR.] Sic Synodus Aurelianensis. III. cap. 10. *I*llud etiam adjicendum esse credidimus, ut in Episcopi discussione confitas de his qui in civitate sua & territorio confunduntur. & tali sunt ordine sociati, utrum ignoranter ad illicita conjugia venerine, an per contumaciam que sunt interdicta presumuntur, &c.

EXCOMMUNICATUS FURIT] Synodi Aurelianensis. III. anno XXVI. regni ejusdem Chiloberti cap. 10. *N*on prius ad communionem recipiantur quædam incerti adulterium separantes fanverrint. Synodi Turonensis III. cap. XXI. Quandiu in tanto versatur scelere, & Christiana reuixit uxore convivio & Ecclesia communione privabitis. Itaque cū Charibertus Rex uxoris sue sororem connubio junxit, & B. Germano Parisiensi Episcopo communione privatus est cum uxore. Gregor. Turonensis lib. IV. cap. 16. Id impunitè fecerat Chlotarius Rex. Idem Gregorius lib. III. cap. 6. De anathemate vide Lindenbrog. pag. 1353. Sanct. Joh. Chrysost. ab eo mihi a theologis contra iuris retinendis. Ibid.

DI PALAT. SIT. EXTRAN.] Excommunicatio effectus ad temporalia.

4. TRICENARIA LXX] Theodosii junioris. Valentinianus Novell. lib. 1. tit. 8. Humanæ generi profundæ quiete prosperit. Et tit. XII. ubi Anianus. Procopius de bello Wandalico lib. I. pag. 94. si propter Iovem populare, si vero ex virtute charon xpo' nō retrahit auctoriz. q̄. refutatio zeforū in spaciōne transītus īcōs, videlicet ī dñi mēs magis ī rōz auctorizōne īcōs, q̄. lo magnificidū eiōs

859 Hieronymi Bigonii Notæ, &c. 860

Constitutio de rebus ecclesiasticis : cap. vi. De Iudeo et Iudeis, in eis ut in Paganis apud apostolum.
in ecclesia de rebus ecclesiasticis : cap. vi. De Iudeo et Iudeis, in eis ut in Paganis apud apostolum.
Edicatum Theoderici R. cap. lxxix. Tricennalis
legis saluberrimum constitutum. Leg. Wiligot-
thor. lib. x. tit. 2. lib. iii. & lib. iv. Tricennalis
ergo transversus temporum cum jam sic constantes
inoleverit in negotiis adiutorum ut non iam quasi
ex instructione humana, sed veluti ex ipsa re-
rum processione natura videatur. Constitutio Chlo-
tardi Ml. Vide Synodum Aurelian. III. cap. xii.
ubi tricentaria tempora Ecclesie quoque obstat
scribitur. Id potest immutatum, & quadraginta
annorum prescritione contra eam opus est.
Vide Cod. de triginta vel quadraginta ann.
prescripti.

7. **BANNIVIMUS**] Vide Notas ad Marculf.
libi 1. cap. 40. & Lindenbrog. pag. 1362.

AD ANNUM PROVOC.] Vide tit. LV. Legis
Salice.

IN VOLAVERIT] Notris voler. Optatus lib. iv.
De involato gremio. Et infra: *Poffesse Dei est
turba fidelium, ex quo cotidie fur diabolus cupit
aliquid involare.* Juvat sic recensere plurimum
vocum nostrorum origines, quas barbaras aut
novitias plerique existimant. Vet. Glossar. *volere,
fur, involo.* Hygenus fab. 201.

ccc. 1ct. acc. **FLAGELL.**] Vide infra ad tit.
xiii. Leg. Sal. Flagella porrò aliud ab iustis in
lib. 2. Cod. Th. de cursu publico. Vide Philo-
nem contra Flaccum pag. 998.

DECRETIO CHLOTHARII] Hec Constitution pars
superioris esse videtur, pauci scilicet inter Chil-
debertum & Clotharium initii, tum quod paucum
illud, quod antecedit, fine congruent & epilo-
go careat, tum quia pacis fodus dicitur, neque
tamen illa pacis mentio, de qua in fine hujusce
Constitutionis agitur vers. 17. ut ex Ms. supplevi-
mus, & vers. 17. Itaque cum precedentia con-
jungi debet.

CONLUDIO] Marcell. lib. xviii. & xxx.
Synimachi lib. 1. ep. 5. lib. 3. ep. 20. & 50. lib. iv.
ep. 36. Majoriana Novella de episcopali judicio.
Edicatum Theoderici cap. 114. Decretio Childe-
berti supra cap. 7. Leg. Bajuvar. tit. viii. cap. 6.
lib. ii. Cod. de Juridict. Glossa: *Conludium,*
reprobatio. Alio: *compatitum, collusio.*

VESTIG. COMPROM. LATR.] Infra vers. 16.

Si quis ad vestigium minandum. Vide Leg. Sa-
lic. tit. XXXIX.

TRUSTIS ADQUIRAT.] Quid trustis heic?
AD PLEBIA] *anum, seu inum, ut in Ms.*
Nam de fortibus heic agitur & purgationibus.

ATRIO ECCLESIA] Vide Concil. Tolet. XII.
cap. 10. can. *Diffrinuit.* 35. cauf. 17. qu. 4. Iwon.
part. III. c. 121. Capitular. lib. 1. cap. 134. lib. iv.
cap. 13. 18. lib. v. cap. 155. 156. Vide Titulus in
utroque Cod. de his qui ad Ecclesiastis configunt.
Sozomenum lib. v. de Silicone. Homiliam Sanct.
Chrysostomi de Sacerdotio pag. 549. Leo Mathe-
can. lib. 3. cap. 26. *Atrium ante Ecclesiam,*
quod nos Romani confundunt Paradisum dicimus.
Vide Notas Lindenbrogii ad Pauli Diaconi his-
toriam Longobardorum.

QUIB. ATRIA CL. NON SINT] Concil. To-
let. XIV. triginta passus tribuit. Vidi Constitu-
tionem Honorii Ms. ubi quinquaginta passus tri-
buuntur.

ARPENNIS] Vide Notas ad veteres Formulas
(sive Appendicem Marculfi) tit. I. Agrimensores
pag. 297. Pontanum Origin. lib. vi. pag. 579.
Gregorius Turonensi. lib. i. cap. 6. *Unum stadium*
habet aripeanas quinque. Leg. Bajuvar. tit. 1. cap.
14. num. 2. ubi dicitur arpentum, Leg. Wiligoth.
lib. viii. tit. iv. l. 25. & lib. iv. tit. 1. l. 14.

CONTENTIO EXCUSATURA, &c.] Vetus codex
Ms. ita habet. *Omnium rerum excusatio redi-
datur futurum, aut si de premium domino refor-
metur. De fiscalibus ut contra dominum censi-
mus pro tenore pacis jubemus, ut in triste*1* elec-
ti*2* Cenienarii ponantur, *3* pro quorum*4* fide
arie*5* follicitudine*6* pac*7* prædicta servetur.* *8* Et
quia propitiante Domino inter nos germanitatis
caritas indisrupto*9* vinculo custodiatur, Cenien-
arii inter communes provincias licentiam habeant
latrones persequi, vel vestigia assignata mina-
re, & in triste*10* qua*7* defecerit, sicut dictum est,
causa remaneat; ita ut continuo capitale ei qui
perdidit reformat*8* fessina*9*, & latronem*7*
perquirat; quem si in triste*10* perirenterit, me-
diatatem sibi vindicat, &c. ut supra cap. 12. quod
ejusdem codicis auctoritate trajectum inde au-
ferri & heic legi debet.

OMN. RER. EXC. REDD.] Videatur Synodus
Aurelian. I. cap. 3. 4. & 5. Varias. Formulas
cap. 22. & Notz.

Cap. 1.
Cap. 20.
Cap. 4.
Cap. 11.
Cap. 12.

Cap. 24.
Cap. 15.
Leg. Or-
natum rerum
excusatio redi-
datur futur-
um, aut si de
premium domi-
no refor-
metur.
1. dellorum
2. cenienar-
ium
3. per
4. fide
5. follicitud-
inem
6. io. Et quo-
dantia
7. defecerit.
8. fessina.
9. perquirat.
10. perirent-

HIERONYMI BIGNONII NOTÆ *AD MARCULFUM.*

MARCULFI, quem nunc damus, Eruditæ Lector, plures docti viri meminerunt. Sed quis fuerit, & quo tempore vixerit, nihil certi ab illis proditum est. Quidam vero in universum circa primam Regum nostrorum familiam illius tempora conicerunt. Adhuc tamen dubium remanebat ex librorum varietate, quibus permulta posteriorū etatis Scriptores infarcierant. Verum exemplar quod naucti sumus omnium facile optimū nos amplius dubitare non sinit. Præfixa siquidem ab auctore ipso epistola docet professione Monachum & septuaginta annos natum, cum hac scriberet, fuisse. Deinde, cum Landerico Papæ opus inscribat, facile appetet Landericum illum Parisiorum Episcopum fuisse, qui Chlodoveo Dagoberti filio Rege claruit circa annum erat Christiana sexcentesimum sexagesimum. Nulli quippe alii Galliarum Episcopi hoc nomine reperiuntur, neque Landerici Parisiensis tempore, neque multis post annis. Tum Papæ nomen omnibus Episcopis passim tribui solitum sub prima Regum Francorum dynastia notum est. Quod licet sub secunda aliquatenus continuatum sit, rarius certè usurpatum reperitur. Accedunt & aliae certissimæ conjecturæ ex tocius libri lectione, quibus permulta occurunt quæ vix possunt ad aliud tempus referri, & planè Merovingorum seculum redolent. Quis enim cum Majorum domus non semel repetitam mentionem adverterit, non continuò deprehendat eo tempore Marculfum scripsisse quo Majores domus vice regiæ omnia regni negotia pertractabant, inquit verè sub alieni nominis specie imperabant? quod à Dagoberto cœpisse Scriptores notant. Omitto patricios sibi nominatos, quos sub Carolinis raro aut nusquam reperiri à doctis observatum est. Alia sunt infinita indicia, quæ cordatus lector facile animadverteret. In qua autem civitate Marculfus vixerit, ex qua sit oriundus, aut cuius cenobii Monachus extiterit, nobis planè incomptum est. Quod si divinare liceret, suspicarer eum in aliquo Parisiensis dioecesis Monasterio regulariter vixisse, cum Landerico Parisiorum Antistiti librum suum inscribat. Quicquid sit, utilissimus certè auctor est, & à doctis non frustra expeditus. Nam ut omissam eo seculo scripsisse cuius paucia nobis hodie subsunt monumenta, sanè permultas docet rerum nostrarum origines, Magistratum & dignitatum munia, juris dicendi formam quæ tum recepta erat. Jus denique ipsum quo Majores nostri utebantur, claram ostendit, quando non aliud certius juris observati judicium requiri potest quam cuius usum ex formulis tum usitatis comprehendimus. Quæ pars nostræ antiquitatis ut inter cæteras fructuosa, ita obscurissima & intacta ferè remansit. Quo nomine doctis omnibus & nostri juris peritis acceptiorem Marculfum fore confido. Leges quoque veteres, Salica scilicet, Ribuaria, Alamannica, Saxonica, Bajuvarica, & cæteræ ejusmodi, quæ à Germanicis gentibus tot seculis observatae sunt, non alium meliorem habent interpretem. Idipsum de Caroli Magni, Ludovici Pii, & Caroli Calvi Constitutionibus, seu, ut tum dicebant, Capitulis dici potest. Ipse etiam Gregorius Turonensis, quo digniorem historicum non habemus, multis locis à Marculfo lucem accipit & omnino illustratur. Idem & in plerisque medii zvi Scriptoribus obtinet. Quinimodo & ad Juris Romani pleniorum cognitionem non parùm conferre adseverare aulim. Sed commendatissimæ in publicum prodicurus non eget, qui tot præstantissimorum virorum ingenii sapè jam commendatus est. Cujacium dico, Brissonium, & Pitchœos fratres clarissima lumina, qui ex eo perplura immortalibus suis scriptis inferendo non levem ejus auctoris gemitum cæteris dederunt. Defuturos tamen non dubito qui sermonis duritiam & ineptam planè rusticatatem exhorrescant. Facilis vero defensio est. Nam ab eo de

Latini sermonis peritia edoceri non perimus. Mores illorum temporum etiam sermonis inculta rusticitas penitus ostendit. Seculo sane infelicissimo vixit, quo omnes disciplinæ & litteræ penitus obruxtæ & sepulta erant, adeò quidem ut qui melioris doctrine quid attigissent, veluti novæ alicujus & pravae opinionis auctores, aut ut magi & malefici damnarentur. Quâ occasione lectorum nionitum velim ne variis foliœcismis, qui sepiùs occurunt, offendatur, nec operarum typographicorum vitio impetrat, quamquam optimè emendatum esse non equidem præstiterim. Sed meminerit prout in authentico exemplari scriptum est, ita editum esse. Nam si ea omnia immutanda fuissent, non jam Marculfus sed alius proditus auctor videretur. Dubitavi certè utrum Marculfus an potius scriptori via ejsusmodi adscriberem. Et vero à scriptoribus permulta in eo depravata facile cediderim; sed ita ferè Marculfum scripsisse haud dubium est, cùm id ipsum in reliquis ejusdem ævi monumentis deprehendatur. Atque adeò plura in Gregorio Turonensi occurunt, & infinita propè in manuscriptis codicibus, quæ ab iis qui ediderunt immutata sunt. Neque alter eum scripsisse dubitari potest, cùm historici operis initio id deprecetur: *Prius, inquit, veniam legentibus precor si aut in litteris aut in syllabis grammaticam artem excepero, de qua adplenè non sum imbusus.* Eâdem excusatione utitur & Benedictus Leuita in collectionis sua præfatione. Quò fit ut existimem de eo sermonis genere sensisse Patres Synodi Turonensis III. sub Carolo Magno, cùm'unumquemque Episcopum decreverunt curam habere ut Homilia Sanctorum in rusticam Romanam linguam transferrentur, quò facilius possent intelligi. Nam & rusticò sermone de miraculis B. Martini libros Gregorium Turonensem scripsisse ipsem testatur historiar. lib. v. eandemque excusationem repetit initio libri I. de gloria Confessorum: *Qui nullum argumentum, inquit, in litteris habes, qui nomina discernere nescis, sepiùs pro masculinis feminina, pro femininis neutra, & pro neutris masculina communatas, qui ipsas quoque præpositiones, quas nobilium Diætatorum observare sanxit auctoritas, loco debito plerunque non locas. Nam pro ablatis accusativa, & rursùm pro accusatis ablativa ponis.* Quæ verba ideò adscripti quod quis fuerit rusticus sermo graphicè exprimit, & ut facilius Marculfo ignoscatur, qui adhuc infeliciore seculo vixit, nec, ut ille, fuit melioribus disciplinis eruditus. Nec tamen dubito hoc opus præscis illis seculis non minore in pretio habitum fuisse quām Gnæ Flavū scribz apud Romanos Legis actiones. Adeò rari erant quì de negotiis quamquam suis scripta confidere & quæ vellent possent facile litteris mandare. Igitur in hujus auctoris editione non parum laboris in perpurgando, nec minus curando ne quid temerè immutaretur. Ea siquidem quæ scriptorum incuria manifestè irrepserant emendavimus, dubia reliquimus; conjecturas tamen nostras & emendationes in Notis apposuimus. Unum quidem Marculfi exemplar naeti sumus, quod ex ditissima Regum nostrorum bibliotheca suppeditavit nobis eruditissimi viri Nicolai Rigaltii humanitas, sed illud optimum & præstantissimum, cùm Marculfi ad Landericum dedicatorium Epistolam continet & duorum librorum indices seu capitula ab auctore ipso prænotata; ut planum sit cæteras formulas quæ illis non continentur, Marculfi non esse. Quod incognitum doctissimis viris imposuit, qui librorum vitio, quibus omnes formulæ permixta erant, pleraque laudaverunt. In eo quoque recensendo usus sum excerptis quibusdam codicis Pithœani, quæ à doctissimo viro Joanne Savarone, Arvernorum Præside, ad me missa sunt, cui multis nominibus me devinætum nunquam dubitabo profiteri. Secundum porro Marculfi librum in regio exemplari excipiebant formularum capita quædam absque numeris; tum ejusdem voluminis initio aliz plures formulæ, quarum hec erat epigraphæ, *Cartas senicas*, quas heic usurpari monuit me Joannes Savaro quasi formulas veteres. Senicas enim quasi senes. Igitur eas etiani formulas in unum colligavi & incerti auctoris veteres formulas inscripsi: ex quibus quædam sunt ejusdem xvi cum Marculfo, quædam vero, Carolo Magno imperante, procul dubio scriptæ apparent. Adjunximus & alias quæ xlvi. capita continent, quas ex vetustissimo codice descriptiperat & mitu jampridem communicaverat Jacobus Sirmondus, cuius viri singularis eruditio cum pari humanitate contat. His, ut facilius à cæteris disernerentur, titulus præfixus est: *Formulæ veteres secundum Legem Romanam.* Quod ideò fecimus, quia tèrè omnes iis scriptæ sunt qui Lege Romanâ uterentur, cum in his sepiùlme reperias, *Lex Romana exposcit*, & secundum Legem Romanam. Saltem Romana est observatio; quibus tamen nonnulla Barbarici moris admixta videre est. Denique

Denique cùm beneficio doctissimi viri Caroli Labbæ in manus nostras incidisset verus codex in quo veteres quædam Formulæ continebantur, qui olim Petri Danielis ac demum Jacobi Bongarsii fuerat, eas quoque adjicere vñsum est, ne quid Formula-
rum desiderari posset. Utter his, Lector, & fruere. Vale.

AD LIBRUM PRIMUM.

REVERENT. P. LANDERICO] Auctoris secu-
lum, statem, & institutum ex hac epistola
discimus, qua ab alio expectare frustra esset. Se-
enim Maculfum nomine, professione Mona-
chum fuisse, & septuaginta annis maiorem dis-
fide testatur. At cùm Landerico, cuius iussu id
sculpsisse fatetur, opus suum inscribit, tempus
certissime designat. Ille namque Landericus, eti-
civitas cui præfuit nomen non addatur, aliud à
Landerico Parisiorum antistite esse non potest:
quem Chlodoveo seu Ludovico Dagoberti F.
Rege claruisse constat circa annum Christi DCLX.
cujus tandem sanctissimam memoriam Ecclesia
Parisienis iv. Eid. * Junii quotannis recolit. Quod
verò Landericum Papam appeller, seculi more
loquerutur est Marculfus. Omnes quippe tum Epis-
copi Pape vocabantur. Id ex Sidonio, qui psalmi
omnes Gallie Episcopos Papas agnominat, palam
est, tam ex Gregorio Turonensi, apud quem
non solum vox eodem sensu repertitur. Et epis-
tola Chlodovei Regis ad Synodum Aurelianensem
I. hoc legitur epilogus: *Orate pro me Domini
Sancti & Apostolicæ fidei dignissimi Pape.* Fortu-
natus quoque Venantius Pictavensis Episcopus,
ejusdem evi scriptor, Leontium Burdegensem
& Gregorium Turonensem Papas psalm vocat.
Quin & Synodus Turonensis II. sub Chariberto
R. cap. 21. Epaunensis Canones memorans, &
Papa Avito, qui Vienensis Episcopus fuit, &
ceteris Episcopis conscriptos esse ait. Quod à
Grecia voce, que Patrem significat, deducunt
& veteribus usitatissimum fuisse ex Cypriano,
Athanasio, Rufino, Hieronymo, & Augustino
jam nemo nescit. Neque verò Justiniani seculo,
ut quidam putant, aut circa Gregorii Magni tem-
pora, ut alii, illud exolevisse dici potest. Nam &
plerique multis post annis, præfertim extra Ita-
lianum Scriptores, Papæ nomen omnibus Episcopis
tribuerunt. Extant inter cetera veteres Tortarii
Floriacensis versi, ante sexcentos annos cons-
cripti, de translatione B. Mauti, quibus quidam
inducitur Britannus Episcopus, dum causam fugi-
reddit, dicens melius esse fugere quam me barba-
rico Papam conuadere ludo. Donec in Synodo
Romana primus, ut à doctissimo Cardinale ob-
servatum est, Gregorius VII. Pontifex Romanus
constituit ut Pape nomen unius esset in orbe
Christianæ. Quod inter ejus Dictatus lib. 2. re-
gisti videre est.

REVERENDISSIMO] Sic Ms. ut & apud Sidoni-
um ep. 14. lib. v. reverendissimo exemplo, non
reverendissimo; ne operarum virtutum putes.

ESATUDO] Gregorius Turonens. de miracul.
lib. 2. cap. 2. Cùm flarent omnes in hebetate
mentis actioni.

TAM IN PAL. Q. IN PAGO] In palatio de ne-
gotiis scilicet qua ante Regem expediuntur, &
de quibus chartæ regales sunt, qua primo libro
Tome II.

traduntur. In pago seu in unaquaque civitate,
ante Comitem vel Judicem loci; qua chartæ pa-
genses dicuntur, & secundo libro proponuntur.
Qua de re latius libro secundo.

IN ANTEA] id est, in posterum, dñe; ve-
teribus Gallis en avant. Unde natum Italicum
inanxi. Quæ dictio non hujus tantum auctoris
propria, qui sexcentis locis cùm utitur, sed & om-
nium ferè ejusdem zyli & sequentium auctorum.
Itaque nil frequentius in Synodis, Capitulis, annali-
bus, & chronicis. Quod semel annotasse vñsum est.

PRVILEGIUM] Privilegiū nomine heic signifi-
catur instrumentum libertatis, ab Episcopo Mo-
nastrorum tributum, quan vulgo exemptionem dici-
mus. Quo sensu hanc vocem à plerisque usurpa-
tam esse video. Porro hæc Formula testatur jam
tum in usu fuisse ejusmodi libertates, & ab Epis-
copis, quorum præcipue intererat, concibrī &
indulgeri solitas. Verè autem privilegium dicitur.
Nam jure communī Abbates Episcopis liberant, Can. 4. Concilii Calchedonensis, Synodi Aure-
lianensis I. sub Chlodoveo c. 9. c. 21. *Abbates pro
humilitate religionis in Episcoporum potestate con-
sistant.* Ex quo in Capitulis Benedicti Levita ex-
scriptum est cap. 139. l. 6. & apud Gradianum
Can. Abbates. 18. q. 2. Synodi Epaunensis c. 19.
Aurelianensis II. sub Childeberto c. 22. Capitul.
Caroli M. lib. 2. cap. 8. Can. Monasteria. 18. q.
2. Itaque hæc Formula exemplis se tuerit Lirinen-
sis, Agaunensis, & Luxoviensis cœnobiorum, hoc
addito, nihil de Canonica institutione convellā
quicquid domesticis fidei pro quietis tranquillitate
conceditur, & ideo si Abbas neglexerit aut non
potuerit, ad Episcopum Monachorum coercitionem
pertinere. Sanè illud in edificandis Monaste-
riis privilegium ab ipsius edificatoribus anxiè ex-
equitum & ab Episcopis concessum fuisse pro-
bant multa que adhuc extant exemplia. Sed tan-
dem quod firmius ejusmodi libertas consistaret, à
summis Pontificibus eam confirmari ultrò petie-
runt & impertrarunt. Pleraque etiam cœnobis di-
rectè ab eadem Sede Apostolica se ab Episcopo-
rum eximi potestate petierunt. Quod ut ab initio
ex nimia Antistitutum in Monachos Levitæ ortum
est, (ut Gregorius VII. lib. 2. ep. 69. testatur) ita
negari non potest multos libertatis obtentu fugi-
tale disciplinam. Unde frequenter exemptione
multo suo seculo usum exigit Petrus Blesensis
ep. 68. & S. Bernardus de consideratione lib. III.
c. 8. & seqq. qui tamen probat eam exemptionem
qua pro voluntate fundatorum quibuidam Mo-
nastrum induita est, ut specialius ad Sudem Aposto-
licam pertinenter. Igitur ex hac Formula patet
initio Episcopos, conventu aliorum Episcoporum
habito, liberationem à sua potestate Monasterii
concellisse, rogatu upplurimum Regum & Pro-
cerum ipsorum qui edificaverant. Cuius rei multa
hodie quoque suppetant exempla. Siquidem pra-

ter illa quæ ab auctore heic afferuntur, & Vincen-
tius Martyris in suburbano Lutetiae basilicam à
B. Germano Parisiensi Episcopo, à quo nunc no-
men habet, simili privilegio donatam legimus
apud Aimoianum lib. 3. c. 2.; quod integrè ibidem
à Ja. Breuilio exscriptum videtur est. Rex quoque
Guncthamnus, qui ipse, uxoris eius, aut binae
filie cœnobia construxerant, in multisque possessioni-
bus & donatis instruxerant, eodem pacto ab
Episcoporum conventu confirmari enixit postula-
vit, & ut fieri obtinuit in Synodo Valentina,
quæ anno regni ejus xxiv. habita est. Exstat etiam
Bertrandus Ambianensis Episcopi privilegium li-
bertatis Corbezi veteris, ad petitionem Chlotharii
Regis & Bathildis Regine conscriptum viii. Eid.
Septemb. anno septuaginta Chlotarii, quod easdem
ferme clausulas ac præsens formula continet.
Insigne verò est privilegium libertatis ab Epis-
copo Parisiensi B. Dionysii Monasterio date, quod
ob celebratatem nobilissimi cœnobii, & quod à
Landerico, Marculfo ætate suppatri, indultum
sit, & non parum ad hujus capitii illustrationem
facit, adscribere non gravabor. Est verò ejusmodi
in corrice scriptum, & heic diligentissimum ex-
scriptum.

DIVINA largiente gratiâ Landericus,
Parisiorum Ecclesiæ Episcopus. Quoniam
quidem inter ea quæ Dei disponente pro-
videntia cursu temporis agimus, si quid
rectè actum est, ad illius qui & dando
præmonuit & posse contulit, gloriam &
nostram prosperitatem non est dubium at-
tinere, decet & præsertim eos qui in sacris
ordinibus eminere videntur, privata &
publica rei ita curam agere ut & sua pec-
camina adnullare, & si quid est virtutis,
hoc semper ad altiora studeant provehere,
& aliorum vel benefacta commendare vel
vitia invigilant corrigere. Debet etiam
esse grata omnium Dei fidelium inter se
familiaritas, & in expetendis dandisque
beneficiis adeò opportuna propinquitas ut
nulli prorsus digna petenti non modò non
abnuat, verum etiam ut amplius quod
dignum est ab altero petere postuletur.
Quapropter noverit omnium catholice
Ecclesiæ cultorum generalis universitas
quod Dominus gloriissimus Chludovicus,
Francorum Rex, divino irradiatus
lumine, religiosa petitione humilitatis
nostræ extremitatem poposcit ut & nos &
Canonicorum nostrorum communis fra-
ternitas securitatis & incommutabilitatis
privilegium ederemus pro reverentia
S. Dionysii sociorumque ejus Rustici &
Eleutherii, qui cum eo laureâ martyrii
sunt redimiti, ad basilicam ipsorum ubi
ipsi corpore requiescent, & in virtutum
miraculis coruscant, & ubi Dagobertus
genitor suus, quondam Rex, vel genitrix
sua Nantildis Regina sepulturas habere
videntur. Quamquam sancta Carthaginensis
Synodus facta à beatæ memoria Domno
Bonifacio ejusque Coëpiscopis non pro-
hibeat Monachos sub privilegio proprio
residere, vel sancti Augustini libri de
ecclesiasticis gradibus doceant Monachos
sub quiete regulariter viventes suâ singu-
lari Lege debere quiescere & ab omni
infestatione Clericorum intrepidos per-
manere, ne secularis strepitus eos lacerat
quos distracta regula servitutis Domini mo-
deratur. Quod nos considerantes, dum &
canonica institutio nos hac de re non præ-
judicat, vel ideo quia supradicti Domini
Cludovici Regis petitio quasi nobis jussio
est, cui difficultum est resisti, vel pro
reverentia tantorum Martyrum, quorum
patrocinio se ipse commisit, ut ipsis Mo-
nachis secundum sanctum ordinem vivere
liceat, & ut tam pro nobis quam pro om-
nibus nostra Ecclesiæ fratribus Deum
orent, ipsum privilegium plenâ voluntate,
una cum consensu fratrum meorum, ipsis
concessisse visus sum. Per quod decerno
atque obtestificatione divini nominis inter-
dico ut nec ego deinceps, nec ullus succep-
torum meorum hoc audeat infringere vel
temerario ausu aliquatenus violare, vide-
licet ut omnis Presbyter vel Clericus ex
his quæ in ipso loco beatissimi Dionysii
Martyris, vel extrâ ex loco qui dicitur
fons S. Remigii, sicut via distinguit quæ
præbat iter juxta pratum quod dicitur for-
mosum, usque ad Ecclesiam S. Quintini
Martyris, & illinc per regalem stratum
donec veniatur ad vivarium in capite tri-
ceni pontis, sicut prata frateram distin-
guunt, usque ad præsumptum locum fontis
B. Remigii, omnes illi qui in hoc cir-
cumscripto spatio Ecclesiæ serviunt, sint
liberi & absoluti ab omni debito & redi-
ctione circadarum & Synodorum. Ta-
men volumus, & pro reverentia sancti
Martyris Dionysii concedimus, ut si
necessitas eis fuerit, ex nostro & succep-
torum nostrorum episcopatu sine pretio
christina & oleum suscipiant. Et si quis
eorum Presbyterorum vel Clericorum
forte aut occilus, quod absit, aut vulne-
ratus fuerit, aut ex his omnibus alicujus
injuriaz acclamatio surrexerit, quicquid
ex his omnibus ad nos pertinere videa-
tur, hoc totum Abbatii qui in ipso sancto
loco præfuerit ceterisque fratribus ha-
bendum & disponendum concedimus.
Quòd si aliquis calliditate aut cupiditate
præventus fuerit, & ea quæ sunt superiùs

comprehensat temerario spiritu violaverit, tribus annis poenitentiam agat, à communione fratrum sequestratus, & nihilominus hoc privilegium Christo protegente, qui & adjuvet illud conservantibus, & dissipet illud destruere cupientibus, perpetuo maneat incorruptum. Quam definitionem constitutionis nostræ, ut nostris & futuris temporibus valitura sit, manus nostra subscriptionibus roboravimus, & Coëpiscopis Domnis & fratribus nostris rogarivimus ut ipsi in super firmare debant. In Christi nomine Landericus, ac si peccator, Episcopus urbis Parisiacæ hoc privilegium consensi & subscripti. Mummundus Episcopus consensi & subscripti. Gouvaldus Episcopus consensi & subscripti. Vulfolenus Episcopus consensi & subscripti. Armentarius Episcopus consensi & subscripti. Rauracus Episcopus consensi & subscripti. Malchardus Episcopus consensi & subscripti. Eligius Episcopus consensi & subscripti. Grator Episcopus consensi & subscripti. Joannes Episcopus consensi & subscripti. Burgundio Episcopus consensi & subscripti. Faro Episcopus consensi & subscripti. Richoaldus Episcopus consensi & subscripti. Baldomerus Episcopus consensi & subscripti. Audoenus Episcopus consensi & subscripti. Taurinus Episcopus consensi & subscripti. Eustorchius Episcopus consensi & subscripti. Laridanus seu Karioendus Episcopus consensi & subscripti. Bercherfridus Episcopus consensi & subscripti. Audebertus Episcopus consensi & subscripti. Clarus Episcopus consensi & subscripti. Castadius Episcopus consensi & subscripti. Litterius Episcopus consensi & subscripti. Palladius Episcopus consensi & subscripti. Athierius Episcopus consensi & subscripti. Ingoldus Episcopus consensi & subscripti. Facto privilegio sub die KL. Julii in anno xv. regnante Cludovico gloriissimo Rege. Austrolenus Lector jubente Domino Landerico Episcopo hoc privilegium scripti & subscripti.

Hunc Episcoporum ea de causa conventu memorat Aimoinus lib. iv. c. 41. & Clitiæ, quod tum palatum in agro Parisiensi ad Sequanam erat, habitum fuisse ait. *Nostræ itaque devotio hec exstet animi* (inquit ibidem apud Aimoinum Rex Clodoveus) *ut Monasterium patroni nostri Domini Dionysii*, in quo ipse cum consortibus testimonii veritatis requiescebat humatus, & pia memoria genitores nostri, Dominus videlicet: Dagoberus, ac Domina Narthildis, se sepelire mandaverunt, ab omni iohannis domino muriatum: quatenus dabo et fratre eo loco committentes possessiones & arcubus nostris jive ab aliis

Iome II.

fidelibus Christianis jibi traducas, absque ullius dominantis inquietudine possidentes, pro salu nostro ac flavi regni nostri liberius Deum deprecantur. Huic autem nostræ suggestioni consenit venerabilis vir Landericus Parisiaca urbis Praeful, in cuius dioecesi canonicum illud situm est. Et cuius usque ad præsentem tempus subjectum fuit. Hanc ergo libertatem servi Dei inibi constituti dum fuerint adepti, nullusque præter Dei ac Sancctorum ejus, nostrumque (cui etiam tota Natio Francorum pareret) fuerint perpepsi dominatum, sciunt se debito tali genitoribus nostris & nobis eisque &c. fidei obnoxii. Quæ longius idè adscriptiimus quod & caput proprium & superius int̄ meum manuē illudirent. Hec d. inum assertas, seu exemplo, rogatu Pipini R. à Zacharia PP. auctoritate apostolicâ confirmata est, Bullâ scriptâ in Laterani anno V. Zacharia ii. Non. Novemb. imperante Domino p̄fimo Augusto Constantino a Deo coronato anno iv. Indiā. vi.; quæ itidem in cortice scripta, in tabulario celebrissimi illius cenobii extat, à qua plumbum Zacharie Pontificis nomine inscriptum filo canabino pender.

DOMINO SANCTO] propria hæc Episcoporum ~~episcoporum~~, ut suprà in epistola Marculi ad Landericum Episcopum, & intrâ pallim. Nec aliter scribere soliti, ut & sanctitas tua, *Agunum*. Gregorius Thaumaturgus in epibola Canonica Can. 7. *Vias vel domos nefescibus barbaris ostendentes, etiam ab auditione arcere oportet, donec de eis congregatis Sanctis aliquid communiter visum fuerit, & ante eos sancto Spiritui. Balsamon ibi sanctos Episcopos appellat: Illud autem, ante ipsos sancto Spiritui, subjunxit, ostendens quod quæcumque in communione consideratione ab Episcopis dispensatur & statuuntur, Spiritus sanctus jugeret.*

ET NE NOBIS ALIQUIS DETRAHENDO] Privilegium Corbeil à Bertrandio Ambianensi Episcopo indultum, quod proximè huic formulæ accedit, eandem clausulam ita concipit: *Et ne nos ad hoc proprie deliberationis instantiæ posteritas adjimeret decrevissi, cum etiam antiquiora vel in novo tempore Monasteria, propria privilegia sunt consecuta, ex quibus ut pauca, dum longum est omnia evolvere, nominemus, Agaunenum, quod velut istud est regio munere datum, Lirienium, ut basilica domini Marcelli, immoq[ue] & Monasterium Luxoriense, hoc videntur habere concessum, & omnes libertatem sunt consecuti &c. Sandi vero Marcelli, quod hec additur, privilegium à Synodo Valentina confirmatum est, ea à Gunctiniano R. ob id præcipue habita anno regni ejus xxiv. Ejus hodie, præter unicum illud caput, nihil extat.*

LIRIN. AGAUN. ET LUXOV.] Lirinensis quidem insula antiquissimum Monasterium, & quod ab Eucherio Lugdunensi, Sidonio, & aliis abunde celebratum est. Agaunense vero à Sigismundo Gundobaldi F. Burgundionum R. constitutum fuisse testatur Gregor. Turon. lib. iii. c. 5. In Ms. Legebatur Auganensis, cuius loco veram lectionem repofui; quamquam & apud Faustum Presbyterum, ejus seculi scriptorem, Agavense cenobium scriptum est. De Luxovio vero

Burgundia cenobio vetus anchora vice S. Eligii Noviomensis lib. 1. apud Sutium refert. Audetum seu Dadonem, Rothomagensis Episcopum, ejus anchoram extulit. Quid tamen non omnibus probatur. Illud quidem confat, non maledice anchora nostri tempora compita.

SACROS PERCIMAT GRADUS] Monachi quippe Clerici non sunt. L. generaliter 40. C. de Episcop. & Cleric. Nam prius seculis Monachos extra clericum fuisse indulbitum est. Idem Can. 4. Synodi Calchedonensis ecclesiasticae secularibus negotiis se immiscentes prohibetur: nisi j. dalmatensis, nisi Apollinaris episcopus, i. Laconianus. Unde & codem Can. & Caa. 8. in personis, non depositione, ut Clerici, sed excommunicatione cum Laicis puniantur. Adhucque in Synodo Ticinensis anno octoxxviii. in qua Carolus Imperator renunciatus est, Laici & Monachii perpetuo anathemata feriantur. Qui locus etiam & apud Aimoini continuatorem lib. v. c. 35. B. Hieronymus ad Heliodorum de laude vita solitaria pluribus aliam docet esse causam Monachorum, aliam Clericorum, hoc pacere, illos paci. Quod infinitus Patrum testimonios probari posset, nisi certo certius esset Monachos Clericos non fuisse usque ad tempus Zosimi & Stricii Romanorum Pontificum, quorum hic epist. 1. c. 23. ad Himerium innueat videtur licentiam se praestare Monachis, morum gravitate & fidei institutione commendatis, ut possint Clericorum officiis aggregari. Inter Opera Hieronymi legitur Epiphanius ad Joannem Hierosolymitanum epistolam, ab eo Latina reddita, in qua refertur Epiphanius ordinatio Presbyterum Monachia quibetdam Syriac poscentibus, qui eis dominica sacramenta conficeret.

QUEM ABVAS POPOSCERIT] Privileg. Berthefridi: Si quos autem gradus Clericorum minores aut maiores Abbas jam dicti Monasterii elegerit, sive intra aut extra Monasterium, sine aliqua premis acceptione constituumus consecrare.

ALTARE BENEDICAT ET C.] Privileg. Berthefridi: Altaria ad (apeditum) Monasterium, vel tabula si defuerint, Episcopus Ambianensis Ecclesie in Dei nomine benedicat, & chrisma sacrum conficiat sine pretio, & annis singulis pro reverentia Sanctorum sine ullo prelio, munieris causa concedat. Privileg. Landeriti: Si necessarias eis fuerit, ex nostro & successorum nostrorum episcopatu sine prelio chrisma & oleum iuscipient. Et quod de christiane fine pretio dicuntur, recte id & secundum Canones. Synodi Barcinonensis sub Recaredo R. c. 2. ut cum chrisma Presbyteris diocesis pro neophyti confirmandis dari, nihil pro liquoris pretio accipiantur. Meldenius, seu rotulus Parisiensis, cap. 45. Ut nemo hyscoporum vel quilibet Minister ecclesiasticus proprius sacram chrisma aliquid munieris accipiat, neque denarios, vel qualibet munuscula. Synodi Cabilonensis II. sub Carolo M. Can. 16. Ex quo Gratian. Can. Statuimus 1. qu. I.

NULLAM PENITUS ALIAM] Berthefridus: Ut quicquid prædicti Monasterii Monachis sub libertate Et angelica regio munere seu à quibuslibet Christianis in agris, in mancipliis, vineis, silvis, auro, argento, vel vestibus, vel quibuslibet

speciebus ad prædictum Monasterium pertinensibus, à quibuslibet collatis, aut deinceps collatione sunt, sepedidum Monasterium vel Monachii ibidem degentes vita nostra temporibus seu successorum nocturnis, nec ego, nec ullus filii Pontifex, aut aliqui ex ordine Clericorum ordinares Ambianensis Ecclesie suis uerbis usurpare, aut ministrare, aut ad civitatem aliquas species deferre presumat. Que summatione & ad verbum fecit refertur à Nicolao I. Papa ep. 14, quā illud Ambianensis Episcopi privilegium confirmat. Illud ipsum caverit Synodo Valentini, que basilice S. Marcelli & S. Symphociani rogatu Guntcharum R. libertatem concedit: Si quid per quaeunque autoritates aut scripturarum epistles prefatus Duximus Rex, vel super nuncupata iugalis sua filiisque coram, sive in Ministerio aleariorum, sive in quibuslibet speciebus, qua ad divinum cultum pertinere noscuntur, concilifice vel adhuc conferra voluntate, neque ab Episcopo locorum, neque potestas regia quocunque tempore successura, de eorum voluntate quicquam ministrare aut auferre presumat. Quod si quis hoc quocunque tempore temerario aut auferre presumperit, veluti rector pauperum, anathemate &c.

ARCHIDIACONI] Quippe illi res temporales & Ecclesie opes dispensabant. Prudentius Peristephanon, de B. Laurentio, quem Leviam primum è septemviris dicit:

Cofilio oratum dona
Fidis gubernans clavis,
Votaque dispensans opes.

IN ALTARIO OFFERTUM] Solemne tunc temporis erat res donatas Ecclesie vel traditas aut saltatori carum instrumenta altari imponere. Intra c. 2. aut de offertione in altario. Synodi Aurelian. I. Can. 16. Ut de his qua in altario oblatione fiducium conferuntur, medietatem Episcopus sibi vindicet. Et c. 17. de his qua in altario accesserint. Gregorius Turonensis de mirac. lib. 1. cap. 61. Homo devotus balteum ex auro purissimo cum omni apparatu subiectissime fabricatum super altare basiliæ illius (S. Nazarii) posuit, orans ut in causa suis Martyris virtus dignatur adesse. Leg. Alaman. tit. 1. ubi de charta donationis ad Ecclesiam: Coram Sacerdote qui ad eandem Eccleiam deservit super altare ponat. Leg. Bajuviorum. tit. 1. & tunc ipsam epistolam ponat super altare. & sic tradas pecuniam. Idem & Carolus M. R. facta donatione Ecclesie Romane, eam super altare S. Petri, & postmodum intrus in Sandia ejus confessione posuit, inquit Anastasius in Hadriano. Ejus rei formula traditur in Capitulis Benedicti Levita lib. vi. cap. 370. Et ipsam scripturam coram altari aut supra tenet, dicens ejusdem loci Sacerdotibus aque custodibus: Offero Deo atque dedico omnes res quae haec in chartula continentur inferae. In veteri instrumento Majoris Monaster. apud Pitheum: quod dum de more super altare posuisse. In tabulario Corbezi: Fallum donum per manus Roberti, Flandria Consul, neconon Gaufridi, Parisiorum Praefulsi, super altare S. Petri imposuit. Quid referri posset illud: Qui altari servis, vitas de altari.

AUREA PRESUMAT] illud nominatim caverdigen Monachis fuit. Alioquin jure veteri id omne quod Ecclesiæ totius diocesis offerebatur. Episcopo codebat. Synodi Aurelianensis III. sub Childeberto Can. 5. Si que oblationes in quibuslibet rebus acque corporibus collata fuerint beneficis in civitatibus constitutis, ad potestatem Episcopi redigantur. Et in ejus si arbitrio quod ad reparacionem basilicae aut observanciam ibi subventionem depueatur. De facultatibus vero parochiarum vel basilicarum in pagis civitatum constitutis, singularium locorum confusione servetur. Synodus Cabilonensis apud Gratianum: Decreto est ut omnes Ecclesiæ cum donib[us] suis & decimis & oneribus suis in Episcopi potestate consistant, & ad ejus ordinationem semper perirent. Verba circa omnia sibi vindicarent Episcopi, Canonibus deinceps paucis fuit ut certa parte ab Episcopis praecipia, reliquum immunitate Ecclesiæ seu parochiis supercedelet. Qui de re elegans est constitutio in Concilio Carpentoratiensi sub Cesario Arlarense, Synodi Aurelianensis I. cap. 16. De Monasteriis vero Concilio Llardeni Can. 3. statutum est ut que in iure Monasterii de facultatibus offeratur, in nullo diocesandi Lege ab Episcopis contingatur. Quod quidem antum in Gallia obiciuerit nefatio, cum idipsum nominari in omnibus Monasteriorum privilegiis eratissimum cantum sit. Quod aliqui fructu etet. Exte in tabulario Corbeil Benedicti III. Pape epistola, quā ejus comitab[us] privilegia confirmant, que idipsum statuit: cuius verba, que huc faciunt, quodd nonandum edita, ac ne quidem illa illius Pontificis epistola, & non minus p[ro]p[ter]ea eleganter scripta sint, exscribere non posse. Sic igit[ur] habent: Cumque Galliarum permanenter Ecclesiæ fideliūm collationibus à Domino confite[re]t, ut nemo si feret Episcoporum cui sine sumptu Ecclesiæ suis superque non sufficiens, cuius gratia neceſſitudinis, que servorum Christi sine usibus collata, in suis committere sumptus prefundat? Si enim Clericorum, qui de propriis habundant redditibus, communicatio prohibetur cum eis que conferunt Ecclesiæ, ne dare illi accepterit qui de propriis habundant, coram qui nihil habent inopia non leveat, quod conscientia Episcoporum sua sumptibus Ecclesiæ sufficiens, que servorum Dei suorum usibus collata preſumat contingere? Nec vereus quod per Prophetam Dominus exprobaret Sacerdotibus, dicens: Rapina pauperis in domibus vestris? Pauperes enim Christi esse quis necifat qui conscientiam substantiam mundi, Salvatoris nostri refugia solitane, qui cum eis dives pro nobis pauper effellit est, sancta professionis titulum sibi divitias arbitrantur? Quisquis igit[ur] aliquid horum que suorum ad necessitates eorum collata præsumperit, Et suis commodis applicaverit, rapinam pauperis in dominum suum de substantia pauperis congregat. Omnia quecumque sunt Ecclesiæ oblatæ vel delegatae, in pauperum, papillorum, viduarum certum est necessitates definiata. Quare quisquis ex his aliquid in suis utilitatis exigit, rapinam pauperis in dominum suum congregat detinet, &c. Scriptum per manum Theodori notarii & scrinarii S. R. E. mensis Octobris indictione IV. Aduum non. III. Obob. per ma-

nus Theophylacti, Secundicerii Sedis Apostolicae, imperante Domino p[ro]p[ter]e Augusto Hochario à Deo coronato magno Imp. anno XXXIX. sed & Hludovico novo Imperatore ejusdem filio an VII. Indill. IV.

PONTIFEX DE IPSA CIV.] Observa in easum negligenter jurisdictionem & potestatem Episcopo servatam; ne impunita scilicet effent maleficia, & canonica auctoritas convelleretur.

DOMESTICIS FIDIS] id est, fidelibus, qui divino servitio jugiter incumbunt, & quorum fons Dominus est. Infra c. 2. & alibi passim. Sidon. lib. 6. ep. 10. lib. 9. ep. 8. & alii.

REATU ANATHEMATIS] Frequens tunc erat, & etiam postea, anathematizem instrumentorum sanctiōnibus inservere, ut in Landericu & Berthefridi privilegiis, infra lib. 2. cap. 1. 3. & passim in veteribus Formulis sacris & profanis, & in Regum quoque Diplomatibus. In Præcepto Dagoberti: Si quis hac non obseruerit, & hic & in futuro anathema sit. Sic & in testamento Leodebodi Abbatis de dotazione & constructione cenobii Floriacensis. Nec dissimiliter apud Greg. Turon. lib. 7. cap. 6. in p[ro]p[ter]e fratum, ne Parisos unius inconfulta altero ingredieretur, efferque Polistius Martyr cum Hilario atque Martino Confessoribus iudex ac restringens ejus.

DOMINI EPISCOPI] qui heic non tantum adhidentur ut testes, verum & quia ejusmodi libertas non nisi magno in conventu Episcoporum indulgebat. Infra cap. 2. iuxta quod ab illo Pontifice, vel ceteris Domini Episcopis. &c. Berthefridus: Quam definitionem Confessionis nostra, ut nostris & futuri temporibus validata sit, manus nostrae subscriptionibus roboravimus. & Coepiscopos Domines & fratres nostros regemus ut ipsam in omnibus confirmare debeant. Iisdem verbi Landericus in libertate S. Dionysii, qui à magno Episcoporum numero subscripta est. Quam quidem Aimoinus lib. 4. cap. 41. Clypiaci in conventione Posticicum & Procerum totius gentis factam esse testatur, cui interfuerit prope omnes Galliarum Episcopi, ut ille ait.

CONCASSIO REIS] Satis ostendit hoc lemma non privilegio tantum Episcopi, sed & confessio & confirmationis Regis opus fuisse. Quod plenè hec Formula declarat, que superioris etiam verba recenserit. Chlodovei quoque R. Dagoberti Flittere, quibus Landericus privilegium confirmatur, in illo cenobio affermantur. Hincmarus Rithildi Regine apud Flodoardum hist. Rhemenf. lib. 3. cap. 27. Reducit etiam ob memoriam quater prefatus Rex, petente Irminstrude Regin. de robis tunc suis per consilium Parduli, Landrensis Episcopi, privilegium ad idem Orniacum Monasterium à se dictari & a ceteris Episcopis firmari rogaverit, & ipse Rex confirmaverit.

VIRIS APOSTOLICIS] Sic tam vocabantur Episcopi. Infra cap. 3. 5. 6. 7. 11. 16. 22. 23. & passim apud Marculfum & veteres formulatum auctores, eidemque ratione apud eosdem apostolicā fide digni, & apostolicā fide calendi. Chlodoveus R. in epistola ad Synodum Aurelian. I. Orae pro me Domini Sancti & apostolicā fide dignissimi Papa. Sic & apud Gregorium Taron.

Iib. 9. c. 41. & 42. extant duas epistolas quorum hoc est principium: *Dominus Sandis & apostolicā fidei dignissimus. Ita & apostolicam fidem cathedram Tricassinae urbis dixit Sidon lib. 6. ep. 1. & apostolarum. lib. 6. ep. 4. & 7. & alibi sepe. Quibus locis multa eruditissime Joannes Savaro Avernorum & Praes & decus, quem non excrabo.* Ideo autem Apostolico Episcopos dictos esse apparet quod in locum Apostolorum illi successerint. Prater auctores quos ille notavit, Cyprianus ep. 42. & 65. Clemens ep. 1. Anacletus ep. 2. & apud Gratianum can. In nov. dist. 21. & Greg. lib. 6. ep. 27. Hincmar. ep. 3. c. 4. idemque in libro adversus Hincmarum Laudunensem cap. 12. Quamquam speciali noti Romanam fidem apostolicam dici Synodi & Patres ubique concludent. Quod etiam Balsamo agnoscit in praefatione Concilii Carrthaginensis. Quæ demum appellatio soli Pontifici Romano data est, adeo ut *Apostolicus*, nullo alio adjecto, sequentibus seculis diceretur, nostrisque veri acutis Scriptoribus *Apostole*.

AUT. SUP. PROPR. A. S. FISCO J. His verbis duo notantur bonorum species, & velut maxima retum divitio quæ eo seculo recepta etat. Quod & ex. 33. infra colligi potest. Omnia namque prædia, aut propria erant, aut fiscalia. Propria seu proprietates dicebantur quæ nullius juri obnoxia erant, sed optimo maximo jure possidebantur, idemque ad heredes transibant. Fiscalia vero, beneficia live fisci vocabantur, quæ à Rege ut platinum, polteaque ab aliis ita conce-debantur ut certis legibus servitiisque obnoxia, eum vita accipientis finirentur. Rursus proprium seu proprietas duplex. Alia quippe alode seu hereditas, proprium paternum aut maternum erat. Alla non à parentibus accepta, sed labore & parsimonia cuiusque comparata, ex comparato aut ex conquista dicebatur. Sed postea & res comparatas alodii nomine vocaverunt; eoque peruenient ut alodia liberi juri prædia, quæ nec fidem nec penitulationem deberent, generaliter dic-ta sunt, ad feudi differentiam. Quo sensu alodii vocabulum adhuc hodie jure nostro usurpatur. Hec divitio pallium apud mediū seculi Scriptores notanda occurrit. Infra c. 12. Villas illas, sicut in pago illo, quas aut munere regio, aut de alode parentum, ei undeunque ad præsens tenere videantur. & l. 1. c. 17. Greg. Tur. l. 9. c. 38. Sun-nifigillus & Gallomagnus, privati & rebus quas a filio meruerant, in exilium reclauduntur, &c. quibus nihil aliud est relictum nisi quod habere proprium videbantur. Idem lib. 7. c. 40. de uxore Mummolli: *Mulieri nihil amplius quædam ea quæ de parentibus habuerat relinques.* Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 19. *Auditum habemus qualiter & Comites & alii homines qui nostra beneficia habere videntur, comparare sibi proprietates de ipso nostro beneficio.* & eod. lib. cap. 20. ubi alodis nomen. Lib. 4. cap. 28. *Quicunque suum beneficium occasione proprii desertum habuerit.* Sic & in testamento Caroli M. cap. 4. & in divisione regni à Ludovico Pio facta cap. 5. beneficium ab hereditate separatur. Proprietatem autem seu terram propriam (ut Gregor. Turon. appella) lib. 3. cap. 15.) aut ex alode aut ex compa-rato sicut ex formulis supra prelatis & lib. 2. cap.

6. & 7. manifestum est. Fisci vero nomen fræquentes in ejus trii auditoribus & veritatisvis instrumentis occurrit. Childebertus R. apud Aimoin. lib. 2. c. 20. basilice S. Vincentii Martyris fiscum Iciciensem concedit. Sangallensis lib. 1. cap. 14. Cum illo fisco vel parte, illa Abbaciola vel Ecclesia, tam bonum vel meliorem vestitum quidem ille Comes ejus vel Episcopus fidem mihi facio. Caroli Calvi pro S. Dionysio Preceptum, fiscus noster, ubi fiscalinus Manserius custos esse videatur. Siegerbertus ad annum 886. & 890. Ex quibus locis, plenius autem ex hoc Marculi ho-co, declaratur fiscum id appellari quod à fisco proiectum, Regis liberalitate aliqui in beneficium concessum est; & idem nomen fisci seu terra fiscalis retinebat. Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 82. Synodi Valentini sub Lothario Imp. cap. 10. De alode autem infra cap. 12.

AD PETITIONE. III.] Hoc enim libertatis privilegium ut plurimum rogatu eorum qui construxerant, aut dotaverant, concedebatur. Atque adeo plerisque sub ea conditione donationes fieri solitas ex lib. 2. cap. 1. appearat. *Et scilicet ratione aquæ prætextu ut remedium Ponificum simulque ecclasiasticorum Officialium seu publicorum omnium possit/late, &c.*

ADSCIENTES] Addit Rex clausulam immunitatis à functionibus publicis, cuius integra cap. seq. traditur Formula.

[**LUMINARIUS**] quorum usus perpetuus, & à primordio nascensis Ecclesie, in antelucanis scilicet coribus, ut Irenæus, Tertullianus, & alii passim testantur. Tandemque pace Christianis data, Ecclesia id ex prisco more retinuit, cum in Dei honorem, tum in signum leticie, ut B. Hieronymi verbis utar, qui Vigilantium cerebrum usum reprobantem, graviter redarguit. *Nam & abque Martyrum Reliquiis (inquit) per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est evangelium, accenduntur luminaria, jam sole rucente, non unique ad fugandas tenebras, sed ad signum leticie demonstrandum.* Unde & virginis illæ evangelica semper habent accensas lampades suas, &c. Ex quidem ignem honoris gratiæ, non Imperatoribus modo, verum & aliis præclarum fuisse certum est. Quia de te nos, si Deus dederit, alias plura. Porro hanc de luminariis clausulam habet præceptum Caroli R. in continuitate. Aimoin. lib. 3. cap. 1. itemque lege in Mindensis Ecclesie privilegiis, que excula extant, & omnibus penè Diplomatibus adscriptam videre est.

UT FIRMIOR HABITUR] Clausula Diplomatica addi solita. Infra cap. proximo & 3. & passim. Appositè ad hunc locum Hincmarus de divortio Hlota R. & Thierbergi, ad xii. intert. De confirmatione autem sua scriptura nihil disserunt, quia quod firmaverunt, infringere non posse dixerunt. sicut in libro Hespher legitur, quantum valitudinem anuli regii habeat signatio, quantum causam signi illius vacuatio, quæcumq; magis regie manus subscriptio. Et nec perfunditorie ducere debet regia dignitas quod in suis præceptis scribitur. Et ut hoc, inquit, nostra auctoritas præceptum pleniorum in Dei nomine obtinetur firmata sit igrem, &c. Hæc ille.

Cap. I.

EMUNITAS REGIA] Immunitasque, que & omunitas faciliter mutatione eo seculo vocabatur, Modestinus in Leg. 15. de excusat. ~~monasteriorum~~ mundi & Regis autem definis; eademque iudicata non nullaque in Justiniano dicitur. Hanc primi Christiani Imperatores parcam & modicam Ecclesiis tribuerunt, & initio quidem à civilibus & personalibus muneribus tantum, quod ex lib. xvi. Cod. Theod. facile perspicitur. Plenissima vero immunitas à Regibus nostris concessa est; ut merito dici possit, suo exemplo ceteris Principibus eandem immunitatem Ecclesiis concedendi auctores fuisse. Ejus itaque formula hoc capite tradit Marculfus, ut nullas scilicet Judex aut exactor fisci nomine andeat aliquid in villis & rebus Ecclesiæ exigere, nec jurisdictionem aliquam potestatem ibidem exercere. Meinitis hujus immunitatis Synodus Aurelianensis I. cap. 7. *iporum agrorum vel Clericorum immunitate concessa;* cuius initio capitis (ut id quoque obiter indicem) non obligacionibus, sed oblationibus legendum esse crediderim. *De obligationibus vel agris quos Dominus noster Rex Ecclesia sua munere conferre dignatus est, &c.* In Synodo Ticinensi à Ludovico Italiae R. percuti Episcopi ut emanitatis progenitorum vestrorum ita conservari precipiat sicut & gloriose genitore vestro constitutum est. Quibus responderet Ludovicus: *Statim ut Ecclesia Dei per socios regni nostri fundata terminos, sub nostra emanitatis tutione secura cum rebus & familiis permaneant, &c.* carum Reatores proprii utinam privilegiis. Similiter & Clerici omnis proprio fungatur ministerio, nemine maleficio nostri terroris formidine. Anteriorum Regum Constitutiones, quarum memini, extant apud Ansgariam lib. IIII. c. 16. & Benedictum Leovinum lib. V. cap. 179. Hoc autem privilegium, cuius specimen hie extat, præcepum immunitatis Flodoardo dicitur hictor. Rhemens. lib. 1. c. 11. de Rigoberto Episcopo, qui illud à Dagoberto R. sic impetravit Ecclesie, suggesterat quia licet ipsa Ecclesia sub præcedentibus Regibus à tempore Domini Renigii & Clodovei Regis, quem ipse baptizavisset, ab omni fundionum publicarum iugo libertina semper existierit. Neque vero immunitas istam præcepum ab amortizatione, quo ferens verbo hodie utimur, omnino alienum est. Nam & pleraque cenobiorum tabularia hanc immunitatem & amortizationis nomine inscribunt. Quid tamen non ed perit, si attentius spectatur, ut a quocunque vestigali & soli tributo vaccinatione possit, si fore censualis terra aut tributaria fuit, ut apparet ex Capitul. Caroli M. lib. 1. cap. 35. *Unicusque Ecclesie unus mansus integer absque ullo servitio attribuantur, &c.* Et si aliquid amplius haberint, inde Senioribus suis dubium servitium impendant. Synodi Meldenfis cap. 63. Quid pertinet & de terra tributaria Capital. lib. IV. cap. 37. Ejusdem immunitatis, eadem pœnitentia & conceptione verborum, diplomata extant apud Flodoard. hist. Rhemens. lib. 1. cap. 11. Signum de regno Italiae lib. V. Collectanea Camuzatii Trecensis, in Ecclesia Mindensis privilegiis Joannis Pistorii beneficio editis, & in veteribus cenobiorum scrinii. Emunitatem porci pro immunitate hoc seculo & se-

quocibus dictam fuisse jam observavit nunquam fatus laudatus Franciscus Pithous in eruditissimo ad Capitula Glosario.

NULLUS JUDEX PUBL.] Sic in immunitate Monasterii Devensis à Childerico R. induit, quo in Collectaneis Camuzatii extat: *Ut nullus Judex publicus, quilibet modo judicariis accinctus potest, in curtes ipsius Monasterii, ubi cunque ad presens eorum maneat possessio vel dominatio, aut quod inanza, ut diximus, fuerit additum vel condonatum, nec ad causas audiendum, nec fiduciosse tollendum, nec feda exigidum, nec mansiones faciendum, nec rotacium infra urbes vel in mercatis extorquendum, nec villas paratas aut quilibet redhibitiones exaltare praefumus.* Ita & Flodoardus hist. Rhemens. lib. 2. cap. 9. de Dagoberti R. precepto: *Ut nullus Judex publicus in ipsa terra auderet ingredi, ut mansiones intrando saceret, aut quilibet iudicia vel xenia ibidem exigere ullam enus presumeret.* Eadem quoque complectitur privilegium à Carolo M. Gradensis Ecclesie induitum apud Signum de regno Italiae lib. IV. & illud quod Ecclesie Pavagine datum est lib. quinto. Sic denique S. Martini, S. Dionysii, Corbeizi, & Mindensis Ecclesie privilegia, que easdem clausulas & Marculfo similares conceperint per verba continent. Ad quid vero *Judicis publici nonne?* An non omnes publici Judices erant? Putavi aliquandiu publicos ad privatorum distinctionem dici, ut publici fuerint qui regi essent regiamque iusticiam exerceant, privati autem qui privatorum dominorum loco iuri dicentes. Namque tum, aut saltem Caroli M. seculo, privatis iusticias fuisse ex quibusdam locis non obscurè colligi potest, ut in Capitul. lib. 1. cap. 44. Dagobertus R. in immunitate S. Dionysii data Parilius anno decimo regni IV. KL. Augusti: *Ei ut ab omnibus Optimaibus nostris & Judicibus publicis ac privatis melius ac certius credatur, &c.* Que eti non aliena videtur, matavi tamen sententiam, succurrente altera veraque, ni fallor, interpretatione. Publicus enim Judex ecclesiastico Judici opponitur in Capitul. Caroli M. lib. V. c. 16. *Ut omnes iusticias faciant, tam publici quidam ecclesiastici & lib. VI. cap. 107. Ut Episcopus Judices publicos commoneat &c.* Sandus Leo ad Episcopos per universas provincias: *Aliquamvis malefici, qui ita se demerserint ut nullum his auxiliante posse remedium subvenire, subditi legibus secundum Christianorum Principum constituta, ne fandum gregem sub consuagione polluerent, per publicos Judices perpetuo exilio relegati.* Ex Hinçmaro de Lothar. ad XVII. interrogacionem. Quia voce Anianus uitat ad Leg. XII. de Episcop. & Cleric. Cod. Theod. Specialiter prohibetur ne quis audiet apud Judices publicos Episcopum accusare. Unde defunctorum videtur cap. 390. lib. V. Capitul. Benedicti Levitz. Cuius ratio peti potest et Leg. 3. de episcopal. audiunt. Cod. Theod. in qua Valentianus, Theodosius, & Arcadius Imp. de Episcopis aiunt: *Habent illi Judices suos, nec quidquam his publicis commune, cum legibus.*

PRESUMAT INGREDI] infra cap. 4. Ut sicut confiat ab archidiaconis Principibus de villis praesentia Ecclesia Domini illius integrum emunitatem ab-

que iuratois Judicis suis concessam. Et in formula immunitatis Sanctorum, que XLIV. inter Anonymi Formulas (five in Appendix Klarculi) extat. In canonibz Dervensis immunitatis Chiloe-
rici R. corrupta est hoc clausula, sed quod facili-
mē restituī poset: *In omnibus locis & territoriorum*
ubi aliquid possidere videntur, abhinc interdictū
Judicium. Ex his enim planum est, abhinc iure
zu Judicium legendum esse.

VALENT DOMINARE] Vides hanc tertiarum ecclesiasticarum immunitatem pricipue ad jurisdictionem & justitiam pertinere, ut scilicet eorum subditi & coloni à nullo Judice distingui possint, ut seculi verbis utar, quod & clare ostendit Charta Henrici I. R. anni millesimi sexagesimi, que inter Martinianas privilegia excuta est. Quo fit ut eo nomine in subditos jurisdictione eis concessa videatur, quam illi per Advocatos & Vicecomitos exercebant, qui inter Judicem frequenter apud Ansgisium recensentur. Otto Magnus in privilegio Mindensis Ecclesie anno nonagesimo sexagesimo primo, regni eius XXII. Homines quoque famulatum ejus Monasteri facientibus, qui Saxonice Malman dicuntur, predictum mundeburdum & tuitionem nostram confiuimus, ut etiam coram nulla judicaria potestate examinentur, nisi coram Episcopo, aut Advocato, quem ejusdem loci Episcopus elegit. Quod & in Henrico, Conradi, Ottonis, & aliorum Diplomatibus repetitur.

JUNIORIS] Carolus R. apud Aimoini Conti-
nuat. lib. v. cap. 1. Nec vos aut junioris vel suc-
cessores vestri. In diplomatis Caroli M. Hlo-
tharii & Theodorici in eruditissimi vii Fr. Pithani
Glossario: *Negat vos negat junioris seu successo-
res vestri.* Marculfus cap. XXIX. & nec vos nec
juniores aut successores vestri. Quia verba junioris
pro successoribus dici quasi nepotibus, & pos-
tulae nascentis latius aperte demonstrant. Vere
tamen ne hoc loco & cap. XXIV. junioris nomen
aliud significet, cum & juniores & successores
ibidem distincti verbis & clausulis nominentur.
Juniores enim hoc & sequentibus seculis non
erant, sed conditionis nomen erat. Quod non alie-
nā relatione Seniori opponitur, quem etiam non
erant, sed honoris causa dici & pro domino usur-
pari notum est, & postea dicitur. Itaque Juniores
erant subditi & inferiores. Carolus M. apud An-
sgisium lib. i. cap. 16. Ut primi omnium senioris
semetipos de cibitate caveant, & eorum ju-
nioribus exemplum bonum sobrietatis ostendant.
Lib. III. cap. 63. De vulgari populo, ut una-
quisque suos juniores distinguat, ut melius ob-
diant ac melius consentiant mandatis imperia-
libus. Leg. Alamanno. tit. LXXXVIII. 5. Si coquas
qui juniorum habet occiditur. Hincmar. Epist. 3. c.
17. Formula vetus ex codice doctissimi viri, nuper
magna rei litterarie jacturā facta fundi, Jacobi
Bongartii, quam inter varias XXXII. edidimus,
indutris viri illius Comitis, sui juniores non
exinde sic fecerunt quemodo eis fuit demanda-
rum. Ut plauē appareat apud Marculfum & aliis
sapere pro ministris junioribus dici, quos & hec etas
& sequens frequentius sacerdotes nominavit. Sic
accipio & apud Gregor. Turon. lib. v. cap. 26.
juniores Ecclesia: *A junioribus Ecclesia iussu ban-*

*nos exigi, pro eo quod in exercitu non ambulaf-
funt.* Ex apud Benedictum Levitam lib. v. cap.
192. & lib. VI. cap. 156.

AD AUDIENDAS ALTERCATIONES]
Caroli R. Praeceptum de S. Martini basilica: *De
rebus ipsius Sandi in regno nostro Austria,
Noufrisia, & Burgundia, Aquitania. Et Pro-
vincia. &c. ut aliquis Judea publicus fisci nostri
ad agendum, vel causas audiendum, seu frada
vel inferendas excludantur, vel teloneum tollen-
dum habere non presumat; sed quicquid exinde
ab antiquis temporibus fiscus nostri accipere con-
sueverat, omnia ex nostro fisco reddimus, ut in
luminaribus ipsius Sandi Martini vel almonia
perpetuum seu stipendia Monachorum proficiat.*

FARDA] Gregor. Turon. de miracul. S. Mar-
tini, lib. IV. c. 26. clare interpretatur: *Affir-
mavit Rex quoddam ex his qui absoluī fuerant ad
se venire, compositionemque fisco debitam, quam
illi fredum vocare, & se inducere. Carolus M. in
Capitul. Hoc quoque iubemus, ut Judices nomi-
nati, five fiscales, de quaquam causa frada non
exigant priusquam facinus componatur, &c. ter-
tiam partem coram testibus fisco tribuar, ut pax
perpetua stabilitate permaneat. Ex quibus postra-
mis verbis tantum posset fredum tertiam esse com-
positionis quae parti solvenda erat. Nam in qui-
busdam causis, quae Legibus expressis erant, pre-
ter compositionem, & fisco fredum solvabantur;
quo nil frequentius in veteribus Legibus, ut in
Leg. Sal. tit. XIV. & Leg. Alamano. tit. I. & III. &
palma in aliis. Litis enim expense noadum usū
recepere erant, ut infra cap. 20. dicitur. Fredum
vero Joachimus Vadianus & Amerbachius à Ger-
manica voce frid deducant, qualiter dicas violata
pacis paenam. Paci namque observande & ne
quis eam infringere audierit malum ab annis Ger-
mani student, legibusque obligantur. Quod quidem
Germani expendendum relinqua. Dicamus
tamen pacis conservandas Leges, quas treuges
Scriptores vocant, à Frederico I. Anobarbo con-
plice, qui id in expeditione Italica sanxit ad pri-
vata bella & diffida, que tum nimis invaluer-
ant, tollenda, ut Radevicus lib. 3. c. 26. testa-
tur. In veteribus autem Legibus, fridi vox aliud
sonat. Illud ipsum descripsit Tacitus de moribus
Germanorum: *Lerivibus delictis, pro modo pa-
rum, eorum pecuniae numero convidi multan-
tur, pars media Regi vel civitati, pars ipse
qui vindicatur vel propinquus ejus excolvitur.* Non
omnemedium, fridi verbum & functionem
adhuc Frederici II. Imp. temporebus durasse; ut
edictis ejus palam est.*

MANSIONES AUT PARATAS] Merito hec duo
conjuguntur, ut & cap. seq. nec mansiones aut
paradas faciendum. Nam apud Sigonium & in
anciis principibus litteris parate perpetuā
mansiones consequuntur. Et vero proxima sunt,
ad eo ut in quibusdam locis unum pro alio
usurpet; quamquam diversa nomina sint, &
diversa etiam iura. Id jam mansiones faciendi,
mansionaticum dicebatur. Carolus M. Pipino F.
Italiz R. Cauer per singula territoria habitantes
ac discurrentes mansionaticas & paraveredes ac-
cipiunt. Ludovicus Pius apud Ansgisium lib. 2.
c. 17. Ubi modis via & mansionatici à genitore
nostre

notro & à nobis per Capitulare ordinati sunt. Et alibi sep̄. Quod jus non facit redditus, pace tanti vii dixerim, Sigonius de regno Italie lib. vii. interpretatus est. Diploma Ludovici & Lotharii in concinna. Aimoia lib. v. cap. 10. expensas ad hospitium susceptiones dicit, inidemque Carolus R. cap. 35. ubi de Abate S. Germani, neque servia ex eis exalteret, vel paraveret aut expensas ad suas vel ad hospitium susceptiones recipiat. five mansioneerios inde exigit. Arque etiam mansionum nomen hoc ipsum manifestat. Tunc namque solebant subditi hospitio non modò recipere Missos & Legatos Principis, Comites, Dukes, & eorum Ministros, verum & viaticum eis pro uniuscuiusque dignitate prestat. Carolus M. Capitol. lib. 3. cap. 39. De Missis nostris disserentiibus, vel ceteris proper utilitatem nostram iter agentibus, ut nullus mansioem contradicere eis praesumatur. Et lib. iv. c. 30. Ludovicus Italicus R. in Synodo Ticinensis: Quandū etiam Episcopos, Abbates vel Comites, seu Fidei- lium nostrorum quenquam in propriis villa morari contigerit, cum suis in suis manere domibus, ne sub obiecto hospitiū vicinas opprimant. In eam rem tractoria dabatur, cuius Formulam infra cap. xi. videbimus. Regis quoque recipiendi idem onus provincialibus incumbebat; ejusque rei cura ad mansioneerium spectabat, cuius officium late Adalhardo descriptum Hincmarus epist. 3. c. 24. Iater quoq; etiam & Mansioneerius intererat; super eujus ministerium incumbebat, sicut & nomen ejus indicat, ut in hoc maxime sollicitudo ejus incerta esset ut tam supradicti actores quamque & susceptores, quo tempore ad eos illi vel illo in loco Rex venturus esset, proper mansioem preparationem, ut opportuno tempore praescire possemus; ne aut inde tardè sciencies, proper afflictionem familiā importuno tempore peccatum, aut isti proper non condignam susceptionem &c. Is Mansioneerius in aula Constantiopolitanā deponens vocabatur, ut eruditus obseruat & Sudam emendat Joannes Meursius in Glosario. Nolque cum hodie mansioem Marechalum dicimus Tectum & hospitium quidem, sive ut illi vocabant mansioem præbere, mansioneerium vocabatur; paratarum vero nomine, qua pro viatico & alimentis præbebantur. Verum hec duo, ut jam diximus, eti diversa nomina nostra sunt, tamen upplurimam similitudinem exhibentur, iddeque mutuo se concomitari solent in omnibus veteribus instrumentis, atque adeo unum pro altero non raro sumuntur. In Precepto confessionis à Ludovico Pio Hispanis dato: Missi nostri aut filii nostri, quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus, aut legatis qui de partibus Hispania ad nos transmissi fuerint, paratas. Et paulo post de Comite ne illos gravet, neque eos sibi vel hominibus suis aut mansioneerios parare aut Eccl. Hincmarus, nec mansioneerios suis amicis aut hominibus à Presbyteris parari. Qui mos origine Romanus est; hospitiumque susceptionem metamus illi appellabant, de quo titulus est xii. lib. xii. Cod. & publico sumptu ali eos qui à Principe cum tractoria aliqui dirigebantur, declarat titulus ejusdem libri de tractoris & stativis. Originem aperit Livius

Tome II.

initio lib. xiiii. de L. Posthumio Albino Cos. Qui primus litteras misit ut sibi Magistratus obviā exire, locum publicē pararet in quo diverseretur. jumentaque, cum exire, inde presto essent.

PARATAS FACERE] Nominis hujus interpretatione & notatio à superioribus pender. In quo nil amplius de eo dicere statueram, nisi advertissent ibidem quoque Sigonium impiegisse. Quod non causa obiectandi clariss. Viri memoria dico, sed veritatis, & ne alios ejus auctoritas in errorem trahat. Ille enim ait sumptus fuissimus populi in vias pontesque fluminum, quid transiturus aut quid adiutorius Rex erat, impendebant. Quod minus recte dictum esse ex locis supra allatis, atque etiam Diplomatibus que apud eum extant apparuit. Claudius Falchetus, quem vere Varonem Francicum dixerimus, optimè paratas uno Gallico verbo livrée interpretatus est. Sic enim hodie dicuntur cibi qui in familia regia ministri & familiaribus in specie quotidie præbentur. Tunc enim, ut diximus, non hospitium modò Regi aliquique ab eo innissus dabatur, verum & parabantur alimenta, adeo ut ex omnibus (inquit Otto Frisingensis de gestis Friderici lib. 2. cap. 12.) que terra producere solet usui necessariis, exceptis viisibus & seminibus ad excollendam terram idoneis, de ceteris quanquam necesse fuerit, militi profuturis, ad regios usus expeditare equum illi arbitrentur. Capitol. Caroli M. lib. xv. cap. 30. 69. & 73. Vt. Formula apud Pithœum in Glossat. paratas, pastus recte agnominat: Non ad mansioneerios vel repastos exigendum. Ibidem: non pro pasto exigendo, non pro mansioneerio requirendo. Illud addam, paratrum munus non ad hospitium privati tantum onus pertinuisse, sed videlicet sumptus illos publicē collectos ab incolis prefitos. Id colligo cum ex verbo publicē, quod sept̄ titulo de tractoris Codd. Theod. & Julianian. repetitur, tum ex Capitol. lib. 4. cap. 69. Ut Missi nostri, qui vel Episcopi, vel Abbates, vel Comites sunt, quandū prop̄ suum beneficium fuerint, nihil de aliorum conjecto accipiant. Postquā sept̄ inde longe recesserint, tunc accipiant secundum quod in sua tractoria continentur. Vt si sept̄ nostri & Ministeriales qui Missi sunt, ubicunque venerint, conjectum accipiant. Conjectum, hoc est, contributionem, symbolum, collectam. Quod pertinet & illud Greg. Turon. lib. 6. cap. 45. de Childeberti R. filia, que in Hispaniam nupera ducebatur: Adparatus quoque magnus expensae de diversis civitatibus in itinere congregatus est: in quo nihil de fisco suo Res dñe præcepit, nisi omnia de pauperum conjecturis. Ubi conjectura, que superioribus locis conjecta dicuntur.

FIDEIJUSSORES TOLLERE] id est, cogere ut subditi Ecclesie & in ecclesiastica terra degentis, aut flarim ad Judicis audientiam pergent & judicatum faciant; aut si velint dimitti, fidei-jussores seu vades, judicio lassendi causā præsent. In summa hoc agitur, ne Judex aut Minister regius in terris quibus immunitas concessa est jus dicat & iustitiam exerceat. Greg. Turon. lib. 4. c. 43. Albinus de sede exiliens, adprehensum Archidiacorum coardias. Pro quo nunquam obtinere

K k k

poueremus , nec Episcopus , nec cives , nec illius major natus , nec ipsa vox vocis populi acclamans us datus fidei iustibus dictam sanctum Archidioecesum liceat cum reliquis celebrare , aequo accusatio ejus in posterum deberet audiiri &c. Idem lib. 8. cap. 12. Episcopum vallat , fidei iustores requiritur , & ad praesentiam Regis Gunthramni direxit. Et lib. 8. cap. 7. & 43. lib. 9. cap. 8. Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 34. De his qui Legem servare contempserint , ut per fidei iustores ad praesentiam Regis deducantur. Lib. 5. cap. 27. & 28. Hincmarus ep. ad Sigloardum apud Flodoard. lib. 3. c. 28. Multa diplomata habent , fidei iustores requirere.

MANUS NOSTRAE SUBSCR.] Cefares olim propria manu libello , scripta , edita subnotasse testantur historiz augustae scriptores , Lampadius in Alexandro , Vopiscus in Carino , & alii sepe. Et in Valentini. Novell. Magnus Cujacius obseruat hac verba *Divinæ mensæ* , huncque motum apud Constantinopolitanos Imperatores durante notat ad librum decimum Codicis. Unde & Regibus nostris adhuc hodie proprie manus notatione in usu est. Tunc autem subscriptionis nomine , de qua hec Marculfus agit , signum illud & character continebatur , totius nominis litteras implexas reteneret , qualia in venitus regis & Imperatoris Diplomaticis video est. Quod & dochilimus Freherus existimavit. Alibi dicitur , *manu nostra firmavimus*. Unde & in Capitul. Benedicti Lexice lib. 6. cap. 237. *manufermationes* dicuntur.

CONFIRMATIO DE EMUNITATE] quæ à Regibus successoribus solita peti , solita & indulgeri. Infrà cap. 16. & 17.

PER SUAM AUCTORITATEM] Auctoritatis nomine heic & superiori capite intelligitur Diploma , Pragmaticum , seu , ut seculi etiam verbis utar. Praeceptum regium , eā formā descriptum quā maiorem auctoritatem habiturum erat , & ut puto , manu propriā Regis subscriptum , & anulo seu sigillo Principis munatum. Qua in re ab Indiculo differt , ut mox adnotabimus. Gregor. Turonensis lib. 9. cap. 30. Sed protinus epistolam cum auctoritate miserunt ne populus Turonius pro reverentia S. Mariini describeretur. Et cap. 43. in Radegondi epist. Per auctoritates praeclerentissimorum Domorum Regum Chariberti , Gunthramni , Chilperici , & Sygiberti , cum sacramenti interpositione & suarum manuum subscriptionibus obtinui confirmavit. Constitutio Chiloeatri Ms. * c. 9. Ut auctoritates cum justitia &

* Habentur
supra tom.
1. pag. 7.

Lege competente in omnibus habeant stabilem firmatatem , nec subsequenter auctoritatibus contraria Legem eliciatis evancentur. Leges Wisigot. lib. 7. tit. 5. Edictum Theoderici R. cap. 73. Auctoritates quorundam Iudicum &c. Capitul. lib. 1. cap. 82. ubi de constitutione quadam Ludovici Pii de ordinatione servorum , agitur : *In ambone ipsa auctoritas coram populo legatur , & coram Sacerdotibus , vel coram fidelibus laicis , ante cornu altaris , sicut in nostra auctoritate continetur &c.* Synodi Parisiensis ann. DCCCLVI. quæ vulgo Meldenius dicitur , cap. 71. Ut auctoritatem figlio regio roboram more tractoria Christianissimus Princeps donet singulis Episcopis &c. Praeceptum

Dagoberti de fugitivis : *Ut autem haec nostra auctoritas pleniorē & firmiore in Dei nomine obireat vigorem , manu propriā nos & sancta Synodus nostra eam subter decrevimus roborari.* Data sub die VII. KL. Jun. anno V. regni, Clippiaco.

Cap. 5.

PRAECEPTUM DE EPISCOPATU] Formula est , ut & lemma ostendit , quæ Rex , cū primū de obitu alicuius Episcopi certior factus est , ad Episcopum Metropolitanum scribit , & precipit ut virum illum à se probatum & electum in Episcopum ordinet & benedicat. Id quoque Praeceptum de Episcopatu dicit Gregor. Tur. lib. 6. cap. 7. de Uccesiis Ecclesiis : *Jovinus iterum , qui quondam provincie Rector fuerat , regium de Episcopatu precepit accipit.* Et lib. 7. cap. 31. Praeceptionem vocat : *Nuper in Aquensi urbe Episcopus obierat. Et Nicetus Comes loci illius , germanus Rustici Vici Julieni Episcopi . Praeceptionem ab Chilperico dicuerat ut consuratus civitati illi Sacerdos daretur.* Quod tum receput fuisse hac Formula docet ; idemque Gregor. Turon. multis locis testatur. lib. 3. cap. 2. Cū hec Theoderico nunciata esset , jussit inibi sanctum Quintianum Episcopum constitui , & omnem ei potestatem tradi Ecclesia. Et statim directi Nunzi . convocatis Pontificibus & populo , cum in cathedram Arverna Ecclesia locaverunt. Lib. 4. cap. 18. Cū Pientius Episcopus ab hac luce migrasset apud Parisios civitatem . Pascentius ei succedit ex jussu Regis Chariberti. Alibi , Rege ordinante , & Rege eligente ; ut lib. 6. cap. 15. & lib. 8. cap. 39. Idem refert sanctissimam vocem illam Gunthramni R. lib. 6. cap. 39. ubi de Bituricensi episcopatu : *Possit haec Sulpius in ipsa urbe ad Sacerdotium Gunthramno Regi servante praeligitur. Nam cū multi munera offerrent , haec Rex Episcopatum querentibus respondisse fertur : Non est principatus nostri consuetudo Sacerdotium venundare sub pretio , sed nec vestrum eum præmiis comparare ; ne & nos turpis luci infamia note. ut & vos mago Simoni comparemini. Idipsum notat Lex Bajuvar. tit. 1. cap. 10. Si quis Episcopum quem constituit Rex , vel populus sibi elegit Poniscem , occiderit . salvat cum Regi vel plebi aut parentibus secundum hoc edictum &c. Synodus Aurelianensis V. sub Childeberto R. cap. 10. Ut nullum Episcopatum præmissum aut comparatione licet adipisci , sed cum voluntate Regis , juxta electionem cleri & plebis , sicut in antiquis Canonibus continetur , consenserit cleri ac plebis à Metropolitanano , vel quem vice sūt misericit , à comprovincialibus Pontificibus constretur.* Id à Regibus continuatum declarant cuiusque temporis Historici. De Carolo Martello Flodoardus lib. 2. c. 12. De Carolo M. Sangallensis lib. 1. c. 52. ubi Carolus his qui litteris operam dabant , *Nunc , inquit , ad perfectum attingere studeat , & dabo vobis Episcopia & Monasteria permagnifica.* Et cap. 4. 5. & 6. Hludovicus R. (ait Chronicum Beluense) *Bisone Episcopo defunctor , Albericus virum dignum Episcopatu Ecclesia Lingonensi restituuit.* Et passim de aliis apud Historicos. Ex quibus appetat , ut & ex hac Formula , non observata fuisse Synodi Parisiensis decreta , quæ Childeberti R. tempore , pontifice Germano , habita est , cap. 8. Nullus civibus

invicti ordinatur Episcopatus , nisi gena populi & Clericorum clatio plenissima quiescere voluntate , non Principis imperio , neque per quamlibet conditionem , contra Metropolis velocitatem vel Episcoporum provincialium ingeratur . Quod quodammodo reperitur etiam in Synodo Rhenensi sub Sonnatio celebrata apud Flodoardum lib. 1. cap. 5. Ni si dicat Synodi mentem fuisse electionem firmare , jas Regis non infringere , sed Metropolitanani consensum exquirendum esse . Quod probari posset ex Gregor. Turon. lib. 4. cap. 26. ubi de Santonensi convenu agit . Unde & postea sicut moderatione Hincmarus epist. 3. c. 9. Confusa Principiū terra , electione Cleri & Plebis , & approbatore Episcoporum provincie Episcopum ordinari debere scribit . Quid pertinet & ejusdem claris . Præfatis epistola ad Hugonem Abbam apud Flodoard. lib. 3. c. 24. Offendens quid non Episcopi de palatio præcipiebantur eligi , sed de propria qualibet Ecclesia . & quid de ordinando Episcopo non Regis vel Palatinorum debet esse commendatio , sed clerici & plebis clatio , & Metropolitanani in electione dijudicatio , deinde terreni Principiū consensio , & Episcoporum mandis impulsio . Anatalius Bibliothecarius de Benedicti III. electione : His peralios , Clerici & canidi Proceres decreta compentes propriis manibus reboraverunt , & confuetudo priſca ut poscitur , invicemq[ue]mis Letherio ac Ludovico destinaverunt Augustin . Sancte hodie absque controverbia Reges nostri nominandorum Annuntiūtum jus retinent , ex pacto cum summis Pontificibus & sede apostolica facto .

ASSISTENS PRÆDICTIONIS] Manus id episcopale . S. Augustinus Confessio . lib. 6. cap. 3. de B. Ambroso : Et cum quidem in populo verbum veritatis recte trahentem omni die dominico audierant . Synod. VI. in Trullo cap. 19. & ibi Balsamon . Poffidium de vita B. Augustini cap. 4. Postquam dedit Valerius coram se in Ecclesia Evangelium prædicandi ac frequenter trahendi , contrā usum quidem & confuetudinem Africaniarum Ecclesiæ . Ejus rei edictum Caroli M. memori Sangallensis lib. 1. c. 20. Præcepit religiosissimus Carolus Imperator ut omnes Episcopi per laetissimum regnum suum , aut ante præfinitum diem , quem ipse constituerat , in ecclesiastica sedis beatica prædicarent , aut quicunque non facerent . Episcopatus honore carerent . Quibus festivam narrationem de quadam Episcopo subjungit .

UNA CUM PONTIFICALI] Videlicet ut magis rite & secundum Canones electus videbatur , non Regis tantum Imperio constitutus . Infrā c. seq. De cuius successore sollicitudine integrum cum Pontificibus vel Præmatibus populi nostri peritallantes . Gregor. Turon. lib. 4. cap. 7. de Cautino Arvernensis Episcopo . Carlemannus Dux & Princeps Francorum in Synodo habitu anno DCCLII. apud Benedictum Levitam lib. 5. c. 2. Et per confitum Sacerdotum & Opimatum meorum ordinarijus per civitates Episcopos . & constitutum super eos Archiepiscopum Bonifacium , qui est Missus sancti Petri .

ACTIO PROBATA] id est , officium . Vide infra ad cap. 11.

NOBILITATIS ORDO SUBL.] Basilius ad Amboinum : « Agnoscatis regem , non regem , quia regem .

Tom. II.

explicatio ista , ab eo sumpta , negligenter videtur etiam etiam . Que verissima Ambrosii parconia . Gregor. Turon. de gloria Confessor. cap. 76. de Simplicio Augustodunensi Episcopo : Fuit de stirpe nobili , valde dives in opibus secuti , nobilissima conjugi socians . Deinde : Propter illam , ut distinxtus , secuti dignitatem . Simplicius decadence Egemonio à populis eligitus : sed à Deo pro cœtitatis & sanctitatis gloria definatur . Tunc enim non alii quam nobiles Episcopi habebant . Quod passim apud Sidonium & Gregorium Turonensem observare licet . Quin & in Abbatibus idem quodammodo exigebatur . Ludovicus Pius de S. Martini cenobio : Post illius (Friderici) autem decesum fratres habeant facultatem eligendi de ipsis Abbatem , quem optimum & nobilitate generis & probitate morum & in scripturis eruditum , &c.

BENEDICI] hoc est consecrari . Utroque enim vocabulo utercentur . Gregor. Tur. lib. 8. c. 20. Et conditione removable ut cum Berichrannus Orestesque seu Palladius , qui cum benedixerant , viciis pauperes . Lib. 4. c. 6. Veni , consensi nobis , & benedicens consecremus te ad episcopatum . Quamquam postea receperunt sit ut consecrari dicantur Episcopi , Abbates benedici , cap. 1. de supplend. negligent . Prælat. cap. Cum coniungat . De scire & qualiter ordinand . Heic autem apparet Regem ad Metropolitanum Episcopum scribere , cujus offici illud erat ut confirmaret suffraganeos & cum aliis provincie Episcopis consecraret . Idemque additur , cum adunatorum casera Pontificum . & cap. seq. junctis vobis sum vestris Comprovincialibus , ipsum in superscripta arte consecrare . Synodi Nicene can. 4. & 3. vii. etiā synodus Sidonie ad iudicium in episcopatu[m] . Synodi Antioch. cap. 19. Zebrionem mihi p[ro]ponens dixi eamque & suscipiens eam , p[ro]prio[rum] et temp[or]e . Martinus Bracarenis in Collect. Can. cap. 3. & 4. Hincmarus adversus Hincmatum Laudunensem , qui nondum typis editus , sed ex Biblioteca illustrissimi Præfatis Jac. Auguli Thuanii à docto & p[ro]prio viro brevi lucem expebat . Sic igitur ille cap. 6. in quo præclare Metropolitani Episcopi jura summariam recenset : Si in Rhenensi provincia præter meam sententiam quis fuerit à quibuscumque & quantiscumque provincia hujus Episcopis factus Episcopus , sicut mystica Nicene Synodus diffinivit , non operiet eum esse Episcopum . Si autem communis ceterorum decreto Episcoporum rationabili , & secundum regulam ecclesiasticam comprobato ; in aut aliis duo sui complices tecum propter concessiones proprias contradixerint , mea cum pluribus ad ordinandum Episcopum obtemperabit sententia , & mihi non tibi firmatas eorum qua geruntur de ordinationibus vel aliis rebus ecclesiasticis in Rhenensi provincia : tribuetur in qua si fuerit defunctus Episcopus , ego & non tu vixitares ipsi viduata designabo Ecclesiam . & electionem cum decreto canonico præcipiam fieri . Et si in partes se eligentium vota diviserint , meum & non tuum erit elegere qui majoribus ad ordinandum studiis juvenerit ex meritis ; & meum est ordinandum examinare , non tuum ; tuum est autem cum aliis mecum ordinare Episcopum . & Litteris canonicis , quas or-

Tom. II.
Oper. Hinc-
mar. pag.
60.

Kkk 2

Cap. 6.

dinarus ab ordinatoribus suis juberetur accipere, p[ro]f[essione] me in tua loco subscribere.

INDICULUS REGIS] Caput hoc ejusdem cum superioro argumento esse titulus testatur. Verum hanc inesse puto differentiam quod superius *Præceptum* inscribatur, majoris scilicet auctoritatis Diploma, manu propriâ Principis subscriptum, & annulo fornicatum, ut supra de auctoritate diximus. Idem vero *Indiculus* dicitur; quem ut existimo, recte epistolam absque sigillo dixeris. Id colligo ex Capitulo. lib. 3. c. 58. Et si confarmentales homines cum ipso venire renuerint, iussione dominici, aut indiculo, aut sigillo ad palacium venire cogantur. In Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 1. l. 18. De his qui ammoniti judicis epifollo vel sigillo, ad judicium venire contineunt. Ergo indiculus & sigillum discreta sunt, & indiculus absque sigillo est. Indiculi vero nomine nil frequentius aeo illo.

III. EPISCORO] Metropolis Antistitem Archiepiscopum dixisse, si seculi tulit usus. Per ea namque tempora Archiepiscorum appellatio viximus in Occidente usurpari cœperat; solique Patriarche ita designabantur. Quod postea Metropolitanis communicatum hodie retinemus.

Cap. 7.

CONCESSIO CIVIUM] Ita Ms. titulum concipiit, magis tamen placet *Consensus civium*. In quo capitulo index & extrema capitis verba consentiant. Ita etiam P. Pithei codex Ms. nisi *consensionem* quis malit. Igitur h[oc] Formulâ plebs Pastore defuncta, Regem ea de re certiore facit, & suppliciter postulat ut virum aliquem in Episcopum illis concedat. Id solitum fieri ex Gregor. Turon. appetat. lib. 4. c. 26. ubi de Santonensi conventu: *Quo ejus[co]m, consensum fecerunt in Heraclium iunc Burdegalenfis urbis Presbyterum, quem Regi Hariberto subscipimus propriis manibus per nuncupatum Presbyterum transmisserunt: qui veniens Turonus, rem gestum beato Eufronio pandit, deprecans ut hunc consensum subscribere dignaretur.* Et postea: *Consensum ad te direxerunt ut alius in loco eius substituatur.* Lib. 8. c. 22. *Cum munieribus & consensu civium ad Regem properas, sed nihil obtinuit.* Idem de B. Gregorii Papæ electione initio libri decimi: *Comprehensa disruptis epistolis consensu, quem populus fecerat, Imperatori dixit.* Quod pertinet & Synodi Aurelianensis V. Can. xi. *Nullus invitus detur Episcopus, sed nec per oppressionem potentiam personarum ad consensum faciendum cives aut Clerici inclinuerunt.*

SENIORI COMMUNI ill.) Nullus, ut apparet, sensus. Itaque minimâ vel nullâ mutatione legendum, illi Regi vel Seniori, commune illius civitatis, nempe *seniorum*. Populus enim conveniens de electione tractabat, & consenserit in aliquem facto, ejus relationem scriptam & subscriptam ad Regem dirigebat; ut hac Formula testatur, & Gregorius Turonenfis. Seniorum vero pro domino usurpari jam attigimus, & notius est quād ut probacione egeat.

CHARTA DI DUCATU &c.] Litteræ sunt Principis, quibus provinciæ vel civitatibus Rectores definit, qui aut Patria, aut Duces, aut Comites vocantur. Hanc Formulam jam edidit eruditissimus vir Petrus Pithei, flos litteratorum, litte-

rarumque verè parens, in opere quod de Campanie patriæ sue Comitibus edidit. Nos ex archetypo iterum representamus.

ACTIONEM COMITATUS, &c.] Actionem, id est, officium. Inde Agentes infra cap. 11. omnibus Agentibus, id est, Officialibus, Ministris, ubi nos plura. De comitatu vero & ducatu pauca hec attingo ad Marculfus illustrationem non piget. Ex quidem de Comitatu illud primum occurrit, videri nihil omnino commune habere cum Germanis illis Comitibus de quibus agit Tacitus, ut quidam scripsere. Comites enim ille dixit, Latini sermonis proprietate, eos qui officiū causā majores comitantur. Itaque hic Magistratus à Franci usurpatus merè origine Romanus est, non illius quidem veteris reipublice, nec initio florentis Imperii, sed posteriorum temporum; quibus Comitis nomen variis Magistracibus tributarum fuit, argu adeo civitatum Rectoribus. Ut remota omittam, Comites Massiliæ apud Sidonium legimus lib. 7. epist. 2. & comitive Syracusane & Neapolitanæ formulas lib. 6. Varianum Caffiodorus scripsit; quarum si munus cum nostris conserfas, eadem prorsus apparebunt. Ille enim *Judices* eos vocat cap. 22. 23. & 24. & civilia negotia examinare dicit, itidemque eos exercitum habere & provinciam custodire. Ideoque in formula comitive provincie lib. 7. *Quamvis omnium, inquit, dignitatum officia à manu secludantur armata, & civilibus vestibus videantur indui qui distinctionem publicam docentur operari, sua tamen dignitas à terroribus ornatur, qua gladio bellico, rebus etiam pacatis, accingiuntur.* Per singulas provincias Comites à Theoderico Italie R. mitti solitos eodem libro docet, qui inter Gothos aut Gotchum & Romanum jus dicarent, & Judices etiam vocat. Ut recte definierit Suidas Comitis verbum, dum populi Magistratum vocat *comitem* & *magistrum*. Nec alter sane Hesychius. Quæ omnia Comitis etiam apud Francos veteres munus describunt. Singulis enim tum civitatibus Comites præterant, quorum potestas iisdem quibus Episcofinibus distincta erat. Gregor. Turon. lib. 6. cap. 22. Rex igitur Chilpericus pervasis civitatis fraris sui, novos Comites ordinat, & cuncta jubet sibi urbium tributa deferri. Cap. 41. *Misitque ad Duces & Comites civitatum numerios, ut muros componerent urbium.* Idem sep[tem]tem eos Judices, non Comites, vocat: sed lib. 7. cap. 42. seipsum interpretatur: *Possit hæc editum à Judicibus datum est ut quæ in hac expeditione tardi fuerant, damnarentur.* Biturigum quoque Comes misit pueros suos, ut in domo beati Martini, &c. lib. 8. c. 18. Gundobaldus Comitatem Meldensem super Guerpiniū (insuffit) ingrossusque urbem castrum actionem agere capiat. Extinde dum pagum urbis in hoc officio circumiret, in quadam villa à Guerpino interficitur. Sic enim locum mutilum uno verbo refutuo. Idem de gloria Confessor. cap. 10. & de vita Patrum in S. Nicetio, & pauci. *Synodi Cabilonensis* II. sub Carolo M. cap. 20. *Comites qui, post Imperialis apicis dignitatem, populum Dei regunt.* Hincmarus epistolæ pro Episcopis Galliarum & Germaniarum Christianissimo Principi, quæ prima inter Busei Paralipomena excusa

et. cap. 3. Hujus glorioſa domini Dei decorem & locum habitationis gloria ejus fidelissimè diligere & zelari debent non solum Episcopi & Sacerdotes in sedibus, sed etiam Reges in regnis & palatiis suis, & Regum Comites in circuibus suis. & Comitum Vicarii in plebis. Et quinque patres familiae in domibus suis. Horum officium & munus in pace & iustitia facienda perclarè traditur in Capitul. lib. 2. c. 6. & lib. 4. c. 5. Qui tandem extremo dominationis Caroline stupis ex ministris domini facti late dominati sunt, donec pristina dignitati sensus regnum restitutum. Nec verò omittendum est Comitum officium sub prima Regum nostrorum familia non ad vitam fuisse, ut quidam scripserunt. Ad certum namque tempus eos cum constitutos mihi constat ex multis Gregorii locis, quorum insignis est lib. 4. cap. 36. Unde apud eum frequenter hac verba leguntur, ex Praefecto, ex Comite, ex Duce, ex Vicario; & ille remotorum exempla recenseret. Quod item à Romanis defumptum dubitari non paret, qui Magistratus omnes ad certum tempus designatus habuere. Ideoque in Calliodori formulis 1. 6. & 7. omnibus tèrè adscribitur, per Indictionem illam. Duces autem Romani rei belliæ & exercitibus regendis tantum prepositi erant. Inde Duces limirunt in noctis Imperii, & Ducas Rhetiarum formula apud Calliodor. lib. 7. Apud Francos verò præter quidem exercitui: verum & ius quemadmodum Comites dixisse hac Formula ostendit, & ex Gregorio Turonensi planum est. Comitibus honore & possessione superiores fuisse constat, pluresque Comitatus & Comites eorum curæ committebantur. Gregorius Turon. lib. 8. c. 18. Nicetius per missione Eulalii à Comitatu Arvernæ submorsum Ducaum à Rege excepti, datis pro eo immensis muneribus. Et sic in urbe Arverna, Ruthena, atque Ucica Dux ordinatus est. Cap. 26. Turonicis atque Pictavisi Ennodius Dux datus est. Ex quibus liquet duodecim Comites sub cura Ducus necessariò non fuisse, ut quidam aiunt. Sanè in Annalibus Pipinii, qui Aimoino subjuncti sunt, lib. 4. c. 61. ita scriptum legitur: Pipini dominum reverus Grisonem more Ducum duodecim Comitatibus donavit. Quod si verum est, Pipini tandem evo id observatum dici debet. Superiora namque Gregorii exempla aliud notant. Scitè Walafridus Scrabo, perveritus auctor, qui dominante secundâ Regum nostrorum familiâ claruit, in libro quem ille de robis ecclesiasticis script. cap. 31. ubi seculi & Ecclesia dignitates comparat, Comites Episcopis, Duces Metropolitani assimilat: Archiepiscopos, qui ipsis Metropolitani præminent, Regibus, conseruamus. Metropolitanos autem Ductibus compareremus; quia sicut Duces singularium sunt provinciarum, ita & illi in singulis provi- ciis singulari ponuntur. Unde in Calchedonensi Concilio juberat ne una provincia in duos Metropolitanos dividatur. Qued Comites vel Praefecti in seculo, hoc Episcopi ceteri in Ecclesia explent. Sic ille. De Patricio verò cap. 35. dicetur.

VIXIT ET PUR. DEFENSOR. Ita etiam Ludovicus Pius Comites admonet Capitul. lib. 2. c. 6. Pupillorum & viduarum & ceterorum pauperum adjutores & defensores sis. Sed præstat caput

longius exscribere. Huic enim Formula plausum est, & omnino ad illustrationem & explicationem non hujus tantum loci, sed & superiorum & sequentium clausularum coaseret. Prende monemus vestram fidelicatem ut memores suis fidei nobis promissa, & in parte Ministerii nostri robis commissi, in pace judices & iustitia facienda, vosmetipſos coram Deo & coram hominibus tales exhibeatis ut & nostri veri adiutores & populi conservatores iuste duci & vocari possitis: & nulla qualibet causa, aut munera accipio, aut amicitia cuiuslibet, vel odium, aut timor, vel gratia ab alio restitutus vos deviare compellas quin inter proximum & proximum semper iuste judicetis. Pupillorum verò & viduarum & ceterorum pauperum adjutores & defensores, & sanctæ Ecclesiæ vel sors orum illius honoratores, iusta vestram possibiliatatem sis. Illas quoque qui temeritate & violentia in iuriis & latrociniis fave rapinis communem pacem populi perturbare moluntur, vestro studio & correctione, sicu debet, compescit. Symodus Ticinensis sub Ludovico Italia R. Ut singuli Comites (ita lego non conveniunt, ut vicioꝝ editum est) & ex auctoribus republica in suis ministeriis legalem procurent sacre iusticiam, pupilos & viduas protegant, per loca solia restaurare palacia, quibus, cum inter dicaverit, nos legatosque nostros valeant recipere. Optime viduarum & pupillorum causa commendatur Magistratibus, quos contrà improbus ille certissimam esse Praetoribus prædam dicit. Praetarum etiam illud, ut viduarum, pupillorum, pauperum causæ ante meridiem audiuntur & definiantur, & causæ regiz & potentum post meridiem, Capitul. lib. 2. cap. 33. & lib. 4. cap. 16.

In Fisci ditioribus] Comites tributa etiam curasse & stratio intulisse vel hic locus evincit. Illud quoque confirmat Gregorius Turon. lib. 6. c. 22. & lib. 7. c. 23. & Calliodor. lib. 6. cap. 21. Rectori provincie id muneris adscribit. Leges Ribuariae. tit. 45. Si quis Judicem fiscalem, quem Comitem vocant. Quo de te ejusdem Gregorii Turon. insignis est locus lib. 10. cap. 21. Eunus autem Comite ut debum fisco servitum solidū deberet inferre. Quæ verba cum ultimis Marculi compositione sunt: Per vosmetipſos annis singulis nostris ararii inferatur. Unde & tributum, inscrenda dicitur in Capitularibus Caroli M. Addit. IV. cap. 116. Appendix Gregorii cap. 74. Aimoinus lib. 4. cap. 26. Exemplar V. C. Pichæi fisci dictionibus habuit; cuius loco rectius in reg. ditionibus scriptum est.

INDICULUS AD AL. REG.] Epistola est à Rego ad alium Regem scripta, legatus etiam Missus.

Cap. 9.

FRATRI ILLI ROI] Ut hodie, ita tum quoque mutud se Reges fratres dicebant. Alarius R. ad Chlodoveum R. apud Gregor. Turonens. lib. 2. cap. 35. si frater meus velut. Chosroes Persepoli R. in epist. ad Justinianum, ut Mandri Prosectoris excerptis de legationibus: Zogor Persepoli pars'or, &c. in omnib' Edic' adiutoriis, & alibi apud eundem Epist. Pollet tamen dici hoc capite Regem fratrem vocari, quod eo seculo vixerit auctor quo regnum inter

fratres divitium erat. Sed superior interpretatio
verior est.

Cap. 11.

TRACTORIA LEGATORUM] Tractoriatura-
tum à Romanis mutuatum esse hæc Formula
indicit. Sum autem Diplomata que dancū Missis
vel evocatis à Principe, ut curfu publico uti pos-
fint, quem aliqui absque Diplomate usurpari fas
non erat; adscriptus eriam locis & manufibis
quibus sumptu publico ali debent. Commeatus
enim in itinere praestans definiri his litteris so-
lebat, ut hæc quoque Formula exemplo sit. Di-
plomata sūmū vocari insignis locus Plutarchi in
Galba ostendit: *ε τον πατριαρχην διατάξαντα εργα-
μένων διότι οὐτε οὐτε διάταξις οὐτε
τοις ἀναποδούσις, οἰνογένειαν τὰς εἰρηναῖς τοις
εργασίαις: & ille postmodum Imperator, qui*
quod sine diplomatis cursum usurpasset, pedi-
bus iter facere coactus est. *De tractoriis & Itariis*
titulus exar. Cod. Th. & Cod. Julianian. lib.
11. ubi plura Magnus Cujacius, qui hanc Mar-
culfi Formulam integrā inserit; quam tamen pu-
tiorē auctore exhibere conatus est, nos fide aucto-
ritatis edidimus. Tractorias igitur à Francia fre-
quentatas Marculfus docet, posteaque Caroli
evo durasse ex Capitul. patet. Lib. 4. cap. 30.
*Si quis litteras nostras de pœnitentia, id est, tracto-
riam quæ propter Missos recipiendas diriguntur &c.*
Quid verò unicuique in itinere commentarii præ-
fari deberet, Tractoria signabantur. Capitul. lib.
4. cap. 69. *Missi accipiant secundum quod in sua
tractoria continetur. Idque variè pro dignitate &
qualitate (ut Capitula dicunt) personatur; ut
ecce plus Episcopo, quem Rex mittebat, Abbatii
& Comiti non tantum, minùs autem Vafallo de-
cernebatur, quemadmodum Capitul. comprehen-
sum est. Lib. 4. cap. 72. *Episcopo panes xl.
frisinge tres, de poti modi tres &c.* que hujus
Formulæ speciem referunt. Verum Marculfi &
Caroli M. temporibus non èd pertinuerunt tractorias
arbitror ut cursus publici usum concederent, qui
nullus tunc erat; sed ut equi, mansones, sumptus
& viatica Missis à Principe directis, aut ab eo evo-
catis, à subditis & provincialibus suppeditarentur,
qui mansionaticorum & paratarum oneri tene-
bantur. Qua de re suprà cap. tertio. Paratas enim
pro speciebus quæ in hac tractoria recensentur ac-
cipio. De paratis Capitula Caroli & Ludovici apud
Carisacum: *Constituite Comites & Ministros reip.*
qui non diliganti munera &c. qui illorum frisen-
gas non prædeuerint. *Cujuslibet silvas, unde ha-
beant passionem, defendant & excolant prata,*
unde habeant pabula: *quatenus non sit necesse
obis per quæsquinque occasiones, quorumcunque
horribus, circuire loca Episcoporum, Abbatum,
Abbatissarum, vel Comitatum, & maiores quād
ratio postulari paratas exquirere, & pauperes ec-
clesiasticos & fidelium vestrorum mansarios in-
currucaturis Et paraveredis exigendis gravare.*
Tractorias olim apud Romanos non tantum Im-
perator dabant, sed & Praefectus praetorio & Ma-
gister officiorum. Leg. 9. de cursu publico lib. 12.
Cod. Hæc verò Formula nomine Regis inscripta
probat non ab aliis quam à Rege Francorum con-
cedi solitas. Itaque petierunt Gallia Episcopi à
Gatolo Calvo R. ut id illis tribueretur. Synodi
Meldensis cap. 71. *Ut autoritatem sigillo regio-**

*roboretur more tractoria Christianissimus Princeps singulis donet Episcopis. Sunt hoc ius singu-
lari beneficio quibusdam concessum fuisse non ne-
gaverim. Tractoria autem speciem refert vetus
diploma Cliperici R. datum sub die iii. Kal. Maii anno primo regni Compendio, quo res ab
avunculo Clodecharo R. & Baldechilde Regina
avia sua Corbeiæ Monasterio donata & privile-
gia concessa confirmat, & inter cetera annona quibusdam à telonario Fossatense annis singulis ac-
cipiendas, eaque de causa erectionem quoque
concedit Misso Monasterii, cui hec procuratio
committetur. Cujus particulari mox excirber-
mus. Inter Formulas incerti auctoris (sive in Ap-
pendice Marculfi cap. 10.) una extat quæ *Trac-
toria pro itinere peragenda* inscribitur, & ab Epis-
copo cuidam, qui Romam orationis causâ petit,
traditur; & inter varias (sive inter Bignonianas)
cap. 15. alia est perigrinationis item causâ à Ma-
jore domus concessa. Et amba quidem precibus
conceptæ sunt, ut religionis causâ perigrino man-
sionem, focum, panem & aquam tantum largici
velint illi per quos iter facturus est, Dominum
que eis retributur. Una verò esti sodem ferè
stylo à Majore domus, qui tunc Regis vices age-
bat, scripta est, precibus tamen agit, quia extra
ditionem. Ita Tractoria vocabulum latius exten-
sum est. Siquidem Carolus M. in Precepto S. Diony-
si de mercato, quo telonea & omnigenitus
tributa ad mercatum vescentibus remittit, illud
ipsum tractoriæ vocat, *per hanc nostram trac-
toriam*. Iridemque Hludovici Pii de ipsa re Di-
ploma *Tractoria* dicitur.*

OMNIBUS AGENTIBUS] Cujacius adjectit in
ille loco, quasi dicas, omniis qui ibi degunt
& habitationem habent, non satis convenienter,
& præter auctoris mentem. Nec est eriam quod
ad Agentes in rebus quis referat, quorum in Ro-
mano imperio erant schola sub Magistri offici-
orum dispositione, qui variis officiis & ministeriis
deslinabantur, & in Frumentarium locum suc-
cessisse Aurelius Victor testatur, de quibus ti-
tulus est lib. 11. Codicis, & ab Ammiano Mar-
cellino & beatis Ambrolio & Augustino sepius
memorantur. Quod planè alienum est ab Agenti-
bus ad quos hæc Formula. Itaque ejus vocabuli
interpretatio ex eodem seculo, non aliunde pe-
tendit est. Unicus è S. Dionysii scribitis diploma
id præstabilit. Preceptum Dagoberti R. de fugi-
tivis: *Dagobertus Rex Francorum, vir illustre,
omnibus Episcopis, Abbatis, Comitis, Cen-
tenariis, Vicariis & ceteris Agentibus nostris.*
Idem de mercato: *Dagobertus Rex Francorum,
vir inlustre, Leucone, Vulfione, Raucone Comitiis,
& omnibus Agentibus nostris, Vicariis, Cen-
tenariis, & ceteris Ministris reip. nostra. Ubi pa-
lam est Agentes non alii quā Ministro & Offi-
ciales regios designare. Actionis quippe nomine
officium significabatur. Marculfus suprà cap. 8.
Ideo actionem Comitatū, Ducatū, Patria in
 pago illo, quam antecessor tuus videtur egisse, ti-
bi ad agendum regendumque commisimus. S. Au-
gustin. Ep. 70. Bonifacio Comiti: *Nempe omnes
aëbus publicos, quibus occupatus eras, relinquere
cupiebas. Idem sermone de diversi, qui aut militia
cingulo deuinantur, aut in actu suæ publico con-**

fiuus. Vider. Uticensis lib. 2. *Censet primò Tyrannum iustissime terribili ut nemo in ejus palatio inilicaret, neque publicas ageret actiones, nisi se Arrianum fecisset. Inde Actionarii pro Officialibus in Legib. Langob. lib. 1. tit. 9. l. 28. Damus in mandatis cunctis Episcopis. Abbabus, seu Actionarius nostris ut hac omnia adimplantur.* **Glossæ:** Actionarius, *Comitis actiones & ima perquendentes.* Sic Synodi Aurel. IV. c. 13. publicis actionibus applicare. Synodi Rhemensis sub Sonnacio Episcopo apud Florkard. lib. 2. c. 5. *Incessu communione præventur, & neque in palatio militiam, neque agentarum caesarum licentiam habeant, id est, non ut postulare non possint, sed ne officii exercendi facultatem habeant. Nam & Gregor. Turon. lib. 8. c. 18. Comitem caesarum actionem agere dixit. Eodem pertinet & Gregorii Tur. insignis locus lib. 4. c. 42. de Mummullo, cuius pater Aurifodorensem Comitatum regobat. Cèmque, inquit, ad renovandam actionem munera Regi per filium transmisit, &c. Qui locus etiam ostendit quod super diximus, Comitatus ad certum tempus tunc daros, munieribusque continuariō nem imperatam. Actor autem dominicus (de quo apud Gregor. Tur. lib. 9. c. 38. & in Capitul. lib. 4. cap. 3. & 41.) aliud est. Nam pro rationali & procuratore fundi aliquius regi accipitur.*

Erectio] Gregor. Turon. lib. 9. cap. 9. *datis literis & pueris destinatis cum svedione publica.* Plura apud Cujacum ad Leg. 13. de cursu publico lib. 11. Codicis. Quibus addere visum est quod ex veteri diplomate Chilperici R. exscribimus, cuius ante mentio facta est. Ita ut Telonarius qui per seloncum Fossense agere videatur, annua illatione hac omnia ad Missis ipsius Monasterii qui inde directi fuerunt dare & adimplere teneatur; imoque & elevationem ad ipsum Missum, qui ad hoc exigendum ambularet, perpetuatis absque renovata tracturia annis singulis dare precipimus, hoc est veredos seu paraveredos x. panis nitidi x. sequentis x. vini mod. 1. cerasiæ mod. 1. lardi lib. x. carnis pondo xx. casei lib. xxi. piforum lib. xx. caprum 1. pullis ii. ova x. olei lib. ii. gari lib. 1. piperis unciam 1. cumini uncias ii. sal. acerum, olera, lignum sufficienter. *Hæc omnia superius commemorata locis convenientibus, annis singulis, eisdem tam cunctibus quidam redicuntur absque mora dare & adimplere debet, etiam ad res erendum carra xii. de loco in locum per loca consuetudinaria.*

Erectio simul et hum.] Humanitas pro cibo. Opacius lib. 5. p. 59. a. *Vindicent sibi & Ministris, (id est Diaconi, sic Commodianus) qui mente dominice famulantur, ut pro humanitate exhibita ab invicatis gratulatio eis referatur. Casiodor. lib. 6. cap. 3.*

VEREDOS SEU PARAVEREDOS] Procopius de bello Perlico lib. 2. 3 immo iustissime exponens. *de bello Perlico immo. Multa Cujacius ad tit. de cursu publico, & Fr. Pithœus in Capitularium Glossario; ad quos lectorem remitto. Enumerationis vero quæ sequitur non dissimilia sunt principalia rescripta de annonis singulis diebus certis personis praestandis, apud Trebellium Pollionem & Voplicum.*

Aucas] Anseres habet Cujacius; & recta est

interpretatio. Sed eucas sculi vocabulo scriptum fuisse fides Mf. restatur. Leg. Alaman. tit. 98. 18. si auca fuerit involata. 19. si accipiter qui aucam morderet. In traditione bonorum in villa Hoftheim anno CCCLXXVI. traditionum Fuldenhium lib. 2. Oves xl. auca xviii. pulvilli ii. corporis ii. quod nomen etiam hodie Aquitanii continent.

GARI] Liquamen Romanis maximè celebratum. Aufonius ad Paulinum ep. XVI.

FACULAS TANTAS] ligni scilicet. In epistola Valeriani ad Procuratorem Syrie apud Trebellium Pollionem. *ligni quotidiani pondo milie.* Nam & in quibusdam locis ubi rarius est appenditur, ut ibidem eruditissimus Casaubonus observavit.

PRÆCEPTUM DONATIONIS] inter virum & uxorem, ut series ostendit, liberis non exstantibus, usfructus nomine ei qui superstites fuerit. Eodem pertinet cap. 7. lib. 2. cuius si non eadem omnino verba, eadem proorsus mens. Verum difference in eo est quod hac ante Regem facta sit, idemque Præceptum dicitur, & inter regales charas traditur; altera verò, non ante Regem, sed inter Chartas pagenses lib. 2. refertur. Quæ donationis inter vitum & uxorem mutux species spud nos observatur, eademque planè ei *Liges* constituitur Parisiorum consuetudo cap. 280.

PRO EO QUOD FILIOR. PROCREAT.] Hoc casu donationem ita conceptam permittit Lex Ribuariorum. tit. 50. Si quis procreationem filiorum vel filiarum non habuerit, omnem facultatem suam in presencia Regis, sive vir mulieri, vel mulier viro, seu cuiuscunque libet de proximis vel extraneis, adopiare in hereditatem, vel in adfatuim per scripturarum seriem, seu per traditionem & testibus aahibitis secundum Legem Ribuariorum licentiam habeat. Tit. 51. Quod si adfatuus (id est, donatio) fuerit inter virum & mulierem, post discessum amborum ad legitimos heredes revertatur; nisi tantum qui parem suum supervixerit, in eleemosyna vel in sua necessitate expederit. Id ex testamento mutuo inter virum & uxorem, Valentini Novella approbat. potius esse dici potest.

PER MANUM NOSTRAM TRANSVULSUM. & paulo post: Nobis voluntario ordine vifus est laevorupido vel condonasse, & nos prædicto viro illi ex nostro munere largitatis, sicut ipsius illius decrevit voluntas, concessimus. Leg. Ribuar. tit. 50. in presencia Regis. Ideoque & hec donatio Præceptum donationis inscribitur, quod ante Regem peracta sit. Possessionis enim solenniter transferenda duo tum modi, aut in iudicio ante Comitem & Judices suos, quos Scabinos dicebant, aut in Regis presencia in palatio. Quæ causa fuit Marcuso in duos liberos opus suum partiendi, ut singillatim horum negotiorum Formulas traderet. Capitul. Benedicti Levit. lib. 6. cap. 212. Qui filios non habuerit, & alium quemlibet heredem sibi facere voluerit, coram Rege, vel coram Comite & Scabinis, vel Missis dominici, qui ab eo ad justicias faciendas in provincia fuerint ordinari, traditionem faciat. Testamentum vero & uxoris Novella 4. lib. 2. Valentini Novella ap-

proharam, in praesentia Principis hebat, saltem venia imperata, & relatione facta. Nam cum licet (inquit Iunp.) curulis jure civilis auctorario, liceat per nuncupacionem, liceat municipalibus gestis judicis suprema componere, proculdubio manebit firmior hac voluntates que testimonia Principis & subscriptione conditoris firmatur. Cui congruit Omnia. C. de Testamentis; unde hanc donationis formam fluxisse probabile est.

AUT MUNERE REGIO] Eadem heic tangit bonorum divisionem quam supra cap. 3. noravimus. Beneficium namque, alode, & comparatum his verbis significatur; munere regio, id est per beneficium Regis, quod postea feudum dictum est; licet non ignorem à Regibus tunc quoque in proprietatem prædia data, ut intrâ cap. 17. Alodi vero recte parentum nomen subiungitur. Proprie enim alode est quod à parentibus acceptum possideatur. Sic lib. 2. cap. 4. 6. & 9. Itaque comparato opponitur lib. 2. c. 7. tam de alode, aut de comparato, vel de quolibet adiutorio. Cap. 12. tam de alode paternam quam de comparato. Incerti auctoris (sive Appendix Marculf.) Formula 47. tam quod alode parentum quam ex meo contractu mihi obvenit. & cap. 49. Fornicularum Romanarum (sive Srimondicarum) cap. 14. & 38. Joannes VIII. PP. Ludovico R. epist. 139. de Bofonii filiabus, ut eis bona paterna redderentur: *Et pro nostro amore integrerit ipsas proprietates, quas vos alodes dicitis, reddat.* Sic quoque hereditas passim pro alode dicitur, Leg. Salic. tit. 61. Ley. Ribuarior. tit. 58. Nam quod in titulo alodes dixerant, in dispositione hereditatem vocant. Marculf. lib. 2. c. 7. tam de alode quam de comparato, eadem postea repetendo, tam de hereditate parentum quam de comparato. Vita Caroli M. apud Adhematum: *Ibique multiudo Saxonum baptizata est. & secundum morem, omnem ingenuitatem illorum & alodem manibus surpierunt, si amplius immutassent.* Quæ eadem Reginoni ut perderent ingenuitatem & hereditatem dicuntur. Traditionum Fuldensum lib. 2. Abbatis Emhil donat propria hereditatis sue terram in diversis videlicet locis tam de paterno quam & de materno iure ad me pertinente. Alihi sepe paternum aut maternum alode. Rhenanus & Vadianus arbitrantur alodii vocem inde natam quod ea bona familis velut coagimentata & conjuncta essent. à Germanica voce *alodi*. Tentari posset ab alia Germanica voce originem ducere alod, que vetus antiquum declarat, auctore Aventino in Glosario. Quæ notatio ad hereditatis nomen & paternam terram proxime accedit. Tandem vero & comparatum alode dictum, & generaliter omnis proprietas hoc sensu nomine, ut ad Capitula observat sepe nominatus vir in genere Franciscus Pitheus. In adiunctione Hludovici Regis: *Et illorum alodes de hereditate, & de coniugio, & quod de donatione nostri Sensoris haberunt.*

DRAPIS] Synodi Pictensis anni DCCLXIII. cap. 1. *Et sicut quando solemus de ipsis frequentibus itineribus reveri ad mansiones nostras desponsi & decalvati, cum drapis & calceamentiis de pannatis, & iunc nos restauimus & reparamus. Vaias. Formul. (sive Bignonianar.) cap. 8. & 13.*

aurum & argennum & drapalia. Quod panni seu vestimenti genus, hodie nomen apud nos retinet, *drap.*

PRACTICUM DE LASIVUARO] Formula est traditionis per quam possesso in palatio & in Regis praesentia transfertur.

Cap. 12.

FIRMISIMUM] Quod enim in praesentia Principis adum est, omnes solennitates superat. Immo qui testamentum Regis (id est, instrumentum) absque contrario testamento falso clamaverit, non aliunde nisi de vita componat. Leg. Ribuar. tit. 62. 7.

PER FISTUCAM] Tradita videlicet festuca in signum translatæ possessionis. Multis quippe tum utebantur traditionum symbolis, per glebam, sive terram & herbam, ut loquuntur formulae incerti auctoris (id est, Appendix Marculf.) cap. 19. & 41. per virginem aut baculum. Venus venditionis instrumentum apud Briffonium form. lib. 6. *Tu pascui suse illum investito, tu signum fistucam manus capito, & alias sepe. Per chirocasam, Robertus Comes & Abbas S. Martini anno septimo regni Odonis Regis: Redimus Dociecum, admoniti, ad ejus jepulchrum veniens per quantum nostrum. Per librum, ut ad Goffridum Vindocinensem obseruat vir eximis eruditiois Jac. Sirmundus, baculosque & chirothecas & ejusmodi traditionum Symbola multa in tabulario Sancti Albani hodie quoque extare restatur. Per anulum Comitis. Ver. form. Genitor suus dimisit per fistucam & anulum ipsius Comitis, ipsi Advocato tradidit in sua eleemosyna. Per coltellum cum cespice & fistuca. Tabularium S. Benigni Divisionensis: Fulchardus per wadium suum & cullellum suum cum fistuca & cespice coram praesencia bonorum hominum qui ibidem adiuvant se exsuum fecit. & secundam legem suam Milis beaci Benigni publicè tradidit, Aldagario videlicet Monacho & Preposuo ejusdem Monasterii, & Godefrido nomine tenus Monacho, res quas per premium Berthiloni Choropiscopo & Abbatem aque Monachis ejusdem loci vendiderat, accepit liberum vii. pretio. Anno xxviii. regnante Carolo R. Fistuca vero frequens in eam rem uisa. Marculfus lib. 1. cap. 21. quod in praesenti per fistucam eas eidem viuis est commendasse. Lib. 2. c. 14. pars parti iradisse, & per fistucam omnia partitum esse dixisse. Leg. Salic. tit. 48. ubi qui modus donationis facienda fuerit & possessionis transferenda traditur, & tit. 52. Frequenter hujus traditionis ex facilitate descendit, quod fistuca obviam sepe occurrat. Id luculentiter describitur in concessione Guidonis Comitis Pictavorum, quanq; ego doctissimo viro Joh. Belio, kontenaiensi apud Pictonas prefectura Advocato regio, lubens acceptam retero. Dignus profectus qui in hanc rem exscribatur locus. *Vobis & omnibus aliis adhinc inanteis permitto, concedo, & ad integrum restituo terras easdem & cetera omnia cum omnibus præliniis consuetudinibus, sicut ipse & mater mea cum illo tenuerunt, & Monasterio S. Trinitatis dederunt, ut habeatis & in eis firmissimo stabilitamento vos & posteri vestri. Tunc inclinavimus se Comes, & accepimus viridem scirpum, nam domus recenter erat juncata, sicut solemus facere quandū aliquem personæ potuisse vel**

vel dominum suscipiens vel amicum. Tunc junco ipso non tam domum faciens quodam refrauentio- nem, dedit duobus fratribus qui praefatos ade- rant, id est, Domino Claro & fratri David b.c. Anno ab Incarnatione Domini MCLVIII. Indict. viii. x. K.L. Junii. Aucta est ista concessio à vene- rabili Comite Pictororum Widone infra terram qua vocatur Maritima apud Ecclesiam S. Sau- nini.

WIPPISS] id est, dimittere, &c sic alium vestire. Vita Caroli M. apud Adhemarum: *in- genitatem illorum, & alodium manus gurpiente. Quo loco in quibusdam exemplariis, non purpureas, sed dulcias fecerunt scriptum esse* V. C. Petrus Pichorus notavit. Quia verbo eodem recidunt. Chronicum S. Benigni Divisionem sub Rodulfo R. Robertus Vicescomes in ipso placito in prefatis Principum eisdem servos wipivit & sancto Benigno reddidit. Ed etiam referendum quod in Formula XLII. incerti auctoris dicitur de ipso rebus se exutus esse dixisse. Nam rem dimittendo & se exundo, alium investiebant. Quo wippiendi verbo hodie utimur. In iure enim dimittere, desguerpit dicimus. Inde vidua in veteribus Gallicis scripsit la guerpie, quasi relata, dicitur. Froissart. hist. vol. 1. cap. 142.

LASSOVERPISSE] Leg. Salice tit. 43. hac tradi- tur donacionis forma, qua à Marculfo non longe recedit: *in mallo &c. & sic festucam in lai- sum ejus jactet, & ipse in cuius lajum festucam jactaverit, in casa ipsius manere, & hospites tres suscipere &c.* Ft. Pichorus ex vet. glossar. in lajum in linum interpretatur, huic elegantius vul- gare forense verbum tendre le giron referit. Itaque lajouverpisse est rem aliquam dimisile & alteri tradidisse festuci in linum jactata.

ACCOLABUS] Hec enumeratio omnibus ins- trumentis adscripta est, ut exempla proferre frus- tra sit. Accolab. verd qui heic nominantur sunt coloni seu adscripti qui simul cum praediis veni- bant; ut & de villicis, saltariis, & auctoribus apud Jurisconsultos exempla extant. Chartul. S. Martini; cum hominibus ibidem commandentibus, quos colonario ordine vivere constituerunt. Servorum autem quem fuerit apud Germanos veteres conditio aperte declarat Tacitus: *Servis non in nostrum morem descriptis per familiam ministerii uiuntur. Suam quicquid sedem, suos penates re- git; frumenti modum dominus; aut pecoris, aut vestis ut colono injungit; & servus haec tenui- pares.*

EAGO COGNOSCAT] Si ad proximam præfa- tionem hæc referas, ab bona & aliena erunt. Nam cum in superiori præfatione loci sancti fiat men- tio, heic de industri viro loquitur. Verum & hæc & quæ sequuntur ad primam & secundum præfa- tionem referenda, que de donationibus à Rege Fidelibus suis factis scripta sunt.

FARINARIS] Farinarium pro pistrino dicit, ut & alii non pauci medi seculi Scriptores. Leg. Salice tit. 24. 3. *Si quis scilicet farinario alieno ruperit.* Tit. XXXIII. 3. *si quis viam qua ad farinarium ducit clauserit.* Diploma Caroli Simplicis R. de S. Martini cenobio, cum vi- neis, culturis, silvis, præcis, farinariis. In tra- ditionibus Fuldenis lib. 1. totum & integrum,

Tome II.

terris, silvis, campis, præcis, pascuis, aquis, molinariis &c.

QUICQUID EXINDE PACERI] Sic cap. preced. & cap. 17. Gregor. Turonensis lib. 10. cap. 31. Cui aliquid de fisci dictioribus est largitus, do- dique ei potest faciem faciendi de his rebus quo- luisset.

CONFIRMATIO] Vide infra cap. 35. Confirmatio est à Rege locis sanctis & venerabilibus induita, quam solemne erat à Principe impe- trari. Privilegia enim & cetera ejusmodi à Principibus induita, post illos successorum confirmatione opus habent. Ceterum de confirmationibus ejusmodi rerum Ecclesiæ agit Hincmarus de divorce Hlocharii & Thierberge pag. 399. & 411. ubi querelam instituit adversus Regem sui temporis qui specie confirmationis ab Ecclesiæ & locis sanctis peccauit, & quam liberaliter indulge- bant, bona tamen quæ eā designabant occupa- bant, & aut sibi retinebant, aut Fidelibus largie- bant, quam in versuam late invenitur.

CONFIRMATIO] Confirmatio est à Rege con- cessa, ejus quod ab anterioribus Regibus quibusdam personis ex fisco donatum fuerat, non in be- neficium seu feudum, (morte quippe accipientis finiebat) sed in proprium, ut ad successores etiam transire. Quod ex his verbis manifestum est: *Et ipse & posteritas ejus eam teneant & pos- fideant, & cui voluerint ad possidendum reli- quant, vel quicquid exinde facere voluntine ex nostro permisso libero perfruantur arbitrio.* The- ganus Treverensis Chobiensis de gestis Lu- deuvici Imp. cap. 19. ejus liberalitatis nomine Ludovicum extollit: *In tantam largus ut villas regias, quæ erant sui & avi & tritavi, Fidelibus suis tradidit eas in possessiones sempiternas, & pre- cepta construxit &c.* Quæ tamen non recte Falco- tus de beneficiis intelligit, & præter auctoris men- tem feudorum successionis & proprietatis inde de- ducit originem antiquit. lib. 8. c. 28. In chartula- rio S. Martini Turonensis extat ejus donationis Diploma Caroli Simplicis R. Odoni Comiti facie- te: *Placuit Fideleme nostrum de rebus proprietas nostra donare, ut quicquid præ utilitate pere pro- prietario facere decreverit, licentiam habeat & potestatem faciendi, donandi, vendendi seu com- mutandi.* Anno X. regni Indict. XII. Narbona. Itemque alia ejusdem Odonis tum Regis Eboli Comiti. Sic etiam accipio in alodium dare Synodi Meldensis cap. 41.

DE REGIS ANTRUSTIONE] Ex hac Formula apparet Antrusionem dici Fideleme Regis, qui se fidem ei servaturum juramento sponpat. Quod & nomen indicat. Fidem enim treu^m hodie quoque Germani vocant, ut & apud Aventinum in glossario drou & drou^m, que non nisi pronuncia- tione differunt. Itaque Antrusiones Fideles sunt, Leudes, ut passim Gregor. Turon. eos vocat, & auctor appendicis ad Gregorium, sive is Idacius sive Fredegarius fit, aut, ut sequens etas dixit, Valli & Vafalli. Inde trutia Leg. Salice tit. 43. 4. *Si quis eum occiderit qui in cruce dominica est.* xxiv. denarii qui faciunt solidos D.C. culpabi- lis judicetur. Alter vero in reg. M. Legis Salice, que Marculfo nostro preposita est, conci- putur, quod proxime haic formulæ accedit: *Si*

Cap. 16.

Cap. 17.

Cap. 18.

quis Antrucionem dominicum occideris , mali. malo , XXIV. denariis qui facias solidos &c. culpabilis judicetur.

UNA CUM ARIMANIA SUA] Ita edidi , Fr. Pithœus sequens , qui ad tit. 43. Leg. Sal. hanc Formulae exscripsit ; et si regium exemplar , non arimania , sed arma habeat . Hæc certè aliquandiu utrum eligeret , quod per arma iurandum olim profutum memineram , itemque illud interpretari posse putarem de eo qui armis ornatus , ut par erat , conspectum Principis adit . Vixime tandem auctoritas Pithœi ; quam etiam ratio suadet . Arimania ergo heic pro familia usurpatur . Saué eo nomine tervorum seu colonorum speciem significari multis ex instrumentis manifestum est . Wido Imp. in Legibus Francicis & Longobardicis adjectis tit. v. Nomo Comes , neque loco ejus Præpositus , neque Sculdaetus ab arimaniis suis aliquid per vim exigat prater quod confluunt legibus est , sed neque per suam fortunam in manuone arimani se applicet &c. Tit vi. 2. Si ex precepto imperiali Comes loci ad defensionem patriæ suos arimannos hostiliter preparare monerit &c. Diploma Conradi Imp. pro Ecclesia Mudensis anno XXIX. apud Sigonium de regno Italie lib. 8. castella , villas , mansos , servos & ancillas , crimanos & crimanas .

IN MANU NOSTRA] Manibus enim datis , more Francico , fidelitas promittebatur . Annales Pipini inserti Aimoini continuationi lib. 4. c. 64. Illic & Tassio Dux Bajuariorum cum Primoribus gentis sua venit , & more Francico in manu Regis in vassatum manibus suis semeipsum commendavit , fidelitatemque tam ipsi Regi Pipino quād filius eus Carolo & Carlomanno jurarundo supra corpus sancti Dionysii promisit . Qui locus fidelitatis illius morem aperè tradit , & Marculfum omnino illustrat . Sacramentū verò formulam , qua conceptis verbis super Sanctorum Reliquias jurabatur , ediderunt P. Pithœus und cum secundis Regum familie Historicis , Fr. Pithœus in Glossario , & Falcerius antiquit. lib. 6. c. 3. idēque non exscribo . Hominium id postdictum est ; cuius formulas posterioribus feculari varii variè pro more regionis tradiderunt . Richardi Capua: Principis fidelitatis iurandum lib. 1. registri Gregor. VII. Papa extat . Videtur Fulbertus apud Ivonem Carnotensem Decretu par. 12. c. 76. Radevicus lib. 3. c. 19. lib. 2. feudorum tit. 6. & 7. Gallicā verò lingua plerique civitatum Leges & confuetudines , lib. 11. Mf. Legum Parisorum & Aurelianenum , Butellierius in Summa rurali . Sed ut ad annales Pipini redeam , scitē seipsum commendavit scriptum est . Se namque commendavit , pro hominum seu fidelitatē facere tunc usurpabatur . Hincmarus de Villa Noviliaco (Eruditiorum etenim conjecture , qui hujus opusculi eum auctorem faciunt , libens accedo) : Processu denique temporis commendavit Donatus filium suum Gozelum Carolo Regi ; cui in beneficium dedit Carolus villam Noviliacum cum appenditiis suis . Nithardus lib. 1. Qui omnes commendati eidem sacramento fidem firmaverunt . Concessio Præceptum à Ludovico Imp. Hispanis datum : Noverint tamen uidem Hispani fibi licentiam à nobis esse concessam ut se in vassala-

tiam Comitibus nostris more solito commendene . Diviso regni Ludovici Più cap. 6. Sic etiam accipienda haec verba , se illi committunt , apud Frodoardum ad an. 911. 914. & 940. Illud potest obseruandum , fidelitatem hodie quidem feudi casu tamen praefari ; nam verò , ut ex hac Formula patet , etiam circa beneficium plerique ejusmodi sacramento fidem suam obstringebant , servitiumque Principi profitebantur , non autem forcas spe aliquod beneficium posset à Principe obtinendi . Solebant enim Reges his Fidelibus suis beneficia seu seunda vacancia conferre . Concessio Præceptum Ludovici Imp. pro Hispanis : si beneficium aliquod quispiam eorum ab eo cui se commendavit fuerit consecutus , sciat &c. Sangallensis de gestis Caroli M. lib. 1. cap. 12. de quadam Episcopo : Hic habuit unum vasallum non ignobilem civium suorum valde strenuum & indutissimum , cui tamen illa , ne dicam aliquod beneficium , sed ne unum quidam aliquando blandum sermonem impedit . Ubi vasallum sine feudo & beneficio nominat . Vid. Capitul. lib. 3. cap. 73. Poscent & alia non pauca ejusdem rei exempla profert .

TRUSTEM] id est , fidem . Leg. Sal. tit. 43. Decretio Chlotiani R. cap. 3. Unde antructio , de quo antea .

WIRGILIO suo] Virgilus tum vocabatur pecunia que pro homicidio aut alio delicto defundi heredibus & propinquis solvebatur ; freduum verò quicquid ex eadem causa fiscus capiebat . Nam apud Germanos veteres certè pecunie summa delicta estimabantur , neque homicidium morte lui lex erat . Leg. Bajavar cap. 1. tit. 7. 3. Nulla sit culpa tam gravis ut vita non concedatur . Cap. 11. tit. 1. 4. Ut nullus Bajavarus adest aut vitam sine capitali crimine perdat , id est , si in necem Duci conflatus fuerit , aut inimicos in provinciam invaserit &c. Catena verò quacunque commiserit peccata , quoisque habet substantia , componat secundum Legem . Vides facinoros nec virū nec bonis privari , nisi in majesticis crimine . In ceteris pecuniariam sufficere nam , que compositio dicebatur . Idem in reliquis ejusdem avi Legibus obtinet . Morem hunc antiquissimum obseruaverat Tacitus : suscipere tam iniurias seu patris seu propinquū quād amicitias necessitatis est . Nec implacabiles durant . Luitur enim homicidium certo armentorum ac pecorum numero , recipique sauficationem universa domus . Ideoque frequenter in vet. Legib. & Capitulis haec verba reperies de vita componat , & Capitul. lib. 3. c. 10. si quis convictus fuerit perjurii , perdat manum aut redimat . Weregildus agitur compositio dicitur que propinquus præstatur luendi homicidii aut alterius criminis causa . Præter vero . Leg. in quibus sepius id occurrit , Capitul. lib. 4. c. 13. 15. 18. Qui hominem publicam paniceriam agentem interficeret , bannum nostrum in triplo componat , & Wregildus ejus proximis perfolatur . Burchardus in Lege familie : Jus erit familiæ ut de Wregildo fiscalini hominis quinque libra ad camorum reddantur , & dua libra & dimidia amicis ejus contingant . Item Wregildum reddat , & cum proximis pacem faciat . In Willielmi Normanni Anglie R. Legibus apud Roge-

nium Hovedennum Anualium pars post. in Henrico II. *Uere sum*, id est premium redempcionis sua solvet. Inde trianompolium & nianogulum pro triplaci & nona compositione in Legib. Bajuvar. tit. 2. c. 13. & tit. 8. c. 1. & 2. Leg. Alaman. tit. 7.

SOLIA. sc. 1111 CULP.] Que Selica & magna est compositione, Leg. Sal. tit. 43. & passim. Pragmaticum Regum Lotharii & Ludovici pro Ecclesiis Parisiensi: Si forte calliditate Judicis aut alicuius persona ipse immunitates aliqui impune fuerint, priuorum lege, id est foliis sc. multetur.

Cap. 10.

PRÆCEPTUM DE CLERICATU] Jam monimus Præceptum apud Gregorium Turonensem, Marculfum, & alios pro Diplomate Principis accepi. Præceptum igitur de clericatu heic dicator Regis epistola quia licentiam alicui concedit ut Clericos fieri possit. Nam ab eo Principis confessus Clericos ordinari mos non erat. Quod aperit haec Formula testatur. Adalberonis Remensis Archiepiscopi epistola, que 57. est inter Garberti epistolas: *Perfidia ac infidelitatis criminis in regiam maiestatem arguor detineri, sed quod negotio meum, Clericum videlicet mox Ecclesia, licentia donaverim, quia & palatium adieris, & dono alterius Regis Episcopatum accepteris ejus regni quod senior Lotharius in proprio ius revocaveris, quodque gradus ecclesiasticos si postmodum concularum absque licentia & autoritate Senioris mei. Synodi Aurelianensis* l. cap. 6. *De ordinacionibus Clericorum id obseruantur esse decrevimus, ut nullus secularium ad clericatus officium profunxerit nisi aut cum Regis iustitione, aut cum Judicis voluntate. Ejus rei ratio redditur à Carolo M. apud Ansegiuum lib. 1. cap. 114.* ubi id quoque renovata constitutio facit. *De liberis hominibus qui ad servitium Dei se tradere volute, ut prius hoc non faciente quam à nobis licentiam postulente. Hoc ideo quia audivimus aliquos ex illis non tam causa devotionis hoc sacrificare, quod pro exercitu seu alia functione regali fugienda, quosquam verò cupiditatis causâ ab his qui res illorum concupiscent circumvenientes audivimus. Et hoc ideo fieri prohibemus.*

DI CAP. BENE INGENUUS] Adnuntiatio apud Pistas ann. DCCCLXIV. cap. 28. Ms. Ut illi Franci qui confus de suo capite vel de suis rebus ad partem regiam debent, fine nostra licentia ad easam Dei aut ad alterius cuiuscumque servitium sine licentia nostra tradere voluerint, Comites vel Vicarii hoc eis non consentiant, sed ex banno nostro prohibeant.

IN PULESTICO PUBLICO] Pirhorus ad tit. 16. Leg. Sal. hanc particularum exscribens polyplico legi, rectulis fand & concinnis. Manuscripti tamen libri lectio resindenda videtur, quamquam barbari, sed que lingue corruptionem produnt. Nam polypichiam significat, & ab eo deducunt esse appetit. Hodie quidem ecclesiastico-ram beneficiorum & reddituum notiarum & catalogos Poulier dicimus. Itaque nil immutandum. Sensu autem hujus loci hic est, Regem licentiam alicui dare Clericum fieri, si quidem ingenitus sit, non servus publicus, aut colonus, sive

Tom. II.

adscriptarius, qui in publicis rationibus seu polypichis censitus & inscripus non sit. Quod pertinet Synodi Rhemensis sub Sonnacis Episcopo decreta apud Flodoard. hist. Rhem. lib. 1. cap. 3. *Hic verò quos publicis census spectat, sine permisso Principis vel Judicis se ad Religionem sociare non audeant. Rationes autem publice polypicha dicuntur. In Leg. 1. de discussorib. Cod. Th. que initio Imp. polypicha dixerant, in fine eadem reciociaria publica vocant. Quod ibidem etiam recte Anianus interpretatur. Vegetius de re militari lib. 2. c. 19. Caesiodor. Variar. lib. 5. cap. 14. Plenè autem de polypichis agit Magnus Cuiacius Observat. lib. 4. cap. 27.*

COMAM CAPITIS] Comam namque Clerici ordinandi deponebant. Gregor. Turon. lib. 3. cap. 18. de Chlodovaldo Chlodomeris R. F. sibi propriâ manus capillos incidentes Clericos factus est. lib. 4. cap. 4. de Maciavo Britanno: *Venetiam urbem expiuit, ibique tonsuratus & Episcopus ordinari est. Mortuo autem Chanone hic apostolavit, & demissis capillis uxorem quam posse clericatum reliquerat, cum regno fratris simul accipit. Hic enim Maciavus cum clericatus renuntiare veller, demisit capillos, id est, comam nutritre cessat. Iudeo plenisque Synodis caverur ne Clerici comam nutritant. Labor heic obiter adnotare, cum Childebertus & Chlotarius Reges fratris filii interficiendis consilium caperent, Clodilisque matri utrum illos tonderi an interfici mallet nuntiarent, tonderi non accipi ut Clerici aut Monachis fuerint, ut plerique intelligunt, sed an veller eos à regni successione removeri, incisa cesarie, quam prolixam & verutam compam Reges regique tum Principes alebant. Id apparet ex his apud Gregor. Turon. verbis lib. 4. c. 18. arrum incisa casarie, ut reliqua plena habeantur.*

Cap. 10.

DE DIVISIONE VNI RIC.] Familiae encircunde judicii Formula est, quia Rex dividende hereditatis causâ ad petitionem partium Missum suum delegat. Leges Longob. lib. 2. tit. 29. Flodoardus lib. 3. c. 27. Huc planè facit Gregor. Turon. locus lib. 9. c. 33. *In qua causa Theutarius Presbyter, qui nuper ex referendario Sygiberti Regis conversus presbyterii honorem accepit, accepit, ut hanc divisionem juxta Regis imperium celebraret. Illud confat, jure Romano Praetores coheredibus aut aliis volentibus à communione discedere arbitrum dedisse.*

ET DECIMA ILLIUS SUMPTUS LITIS] In Ms. virtuose scriptum erat sanctellis; cuius loco sumptus litis reposuit. Quod & scriptura vestigium & sensus ipse suadebat. Constitutio Caroli M. Ms. cap. 7. *De hereditate inter heredes si contentione egerunt, & Rex Missum suum ad illam divisionem transmiserit, decimum mancipium & decima virga hereditatis sifco Regis deatur. Qui locus ad hujus loci interpretationem omnino facit. Sententia igitur est, Regem decimam illius litis, sumptuum seu expensarum nomine sifco suo quacunque de causa debitam, alicui donare & concedere. Olim namque apud Romanos necessaria erat ex parte actoris cauto decime partis litis, calumniae nomine; quia initio litis cavebar actor, ni viciisset, reo decimam praefitumiri. Extat in consulta veteris Jurisconsultū consili-*

LIIA

tatio Diocletiani ex Codice Hermogeniano (quam inde etiam exscribit Cujacius Observat. 7. c. 6.) que ejus repromissionis decima pars meminit: Quippe si per calumniam hoc cum faceris confidis, remedio reprobationis initio postulata calumnia decima pars ejus quod competit, tibi condemnari cum desiderare potes. Cujus cautionis specimen probet cap. 29. Formular. Legis Romanz. Hanc obsoletam sustulit Justinianus Leg. ult. §. Antiqua. Cod. De iurejusand. propt. calum. dan. §. Hac autem. Initit. de pars temere litigant. Eademque polita reduxit non absolio calumniam jurando Nov. cxii. Decimam igitur litis apud Franco receptam tuisse probas hac Formula; que à Romanis accepta in tantum invakuit ut non alia litura expensi multis feculis in usu fuerint præter decimam rei in judicium deducere, & pecuniam multam quam emendam dicebant; ut auxilior est Petrus Fontanus*, qui B. Ludovico Rego claruit; cuius ea de re vetus quoque Confutatio erat. Tandemque decretiv Carolus IV. Rex ubique illud obserendum, ut videtur in extenuas teneatur, non in provinciis tantum ubi ius scriptum pro Legibus erat. Quod optimus doctissimumque senex Ant. Osiellus obseruat Manual. lib. sexto. Id pòrd heic singulare est, decimam litus fisco præstari solitam. Verùm sic accipio, ut sportularum & judicij nomine pars illius decimi. fisco competenter. Sane verulissimo Romano jure quippiam non diffimile observatum ex Varione & Feto elici potest. Sic enim ille de lingua Latina lib. 4. Ea pecunia qua in judicium venit in litus, sacramentum à sacro. Qui peccabat, & qui inficiabatur, de aliis rebus uterque quingenios aris ad pontem deponebant; de aliis rebus item certo alio legitimo numero affum. Qui iudicio vicerat, suum sacramentum à fisco auferebat, vieti ad ararium redibat. Valerius Max. lib. 7. cap. 7. Sacramento cum adolescenti contentare ausi non sunt. ~~magis~~ Cx apud Pollucem lib. 8. Et si ratiōne ratiōne apud. ~~magis~~ maliū ratiōne. Ratiōne idem. Idem Valer. Max. lib. 7. c. 8.

* Editus à v. c. Carolo du Fiefne in appendice Joannis Lai pag. 77.

De CAUSIS ALTER. RECIP.] Verulissimo Romano jure non licebat per procuratorem agere. Initit. De his per quos agere possumus. Sed postea receptione est in plenitate causis per procuratores etiam experiri. Apud Francos vero illud non licuisse citra Principis rescriptum docet hac Formula, quā conceditur ut quidam, qui proprii simplicitatem rebus suis superesse non potest, per alterum possit agere. Quod & veteribus Romanis non ignotum. Auditor ad Merenauum lib. 2. Ex equo & bono jus constat, quod ad veritatem & utilitatem communem videtur pertinere. Quod genus, ut major annis sexaginta, & cui morbus causa est, cognitorum dei. Illud longo post tempore apud nos obtinuisse ut propter Regem nulli procuratoris habendi absque Principis consensu facultas suppeterer, testantur Jo. Faber ad §. Universitatis. Initit. De ter. divis. & Brolius in stylo Parlamenti. Innocentii quoque IIII. Pape Rescriptum ad scholares Parisienses qui procuratoris constitundi licentiam ab eo petierant, hanc habet ex more Francico dubitandi causam. Cap. Quia in causis. De procurator.

CLEMENTIA REG. N. PETIT] Eadem ratione & Ecclesiarum Advocati seu defensores à Princeps petebantur. Benedictus Levita Capitul. lib. 5. cap. 33. & lib. 7. cap. 392. Chlotarius Rex in Chronico Besuensi: Waldalensis abbas petiti & nobis ut inflatus vir Gengofus annes causas ipsius Monasterii ad prerogandum & redintegrandum debere recipere. Cui nos hoc beneficium proficiere cognoscere. Quapropter per prefata hoc Praecepsum habemus ut memoratas omnes causas ipsius Monasterii inflatus vir ille ex nostro permisso licenciam habeat prosequi, & unquamquaque ut iustum est resistuere. Sic tamen quandiu eorum pariter fuerit voluntas. Data xv. K.L. Sept. anno octavo regni Domini Chlotarii Regis.

IN VICE IPSIUS] qui proposita simplicitatem, ut dictum est, rebus suis superesse non poterat. Si accipienda in Legib. Andegavensis cap. 40. *procuration par non-puissance.*

ADMALLANDUM PROSEQUENDUMQUE] Admallare, id est, ante Judicem vocare litigandi causa. Leg. Salica tit. 51. 2. Si adhuc supradictum debitum solvere noluerit, debet eum sic admallare: Rogo te, Index, ut hominem illum, denominatum, gasachionem meum (id est, adversarium) qui mihi fidem fecit, de debito tali, denominato, secundum Legem Salicam mihi cum adstringas. Tunc Index dicere debet: Ego gasachium tuum illum in hoc mallo quod Lex Salica habet. & tit. 53. Secundum Legem habebat admallatum. Inde hamallus Leg. Sal. tit. 49. ista omnia ubi suis hamallus est. Que omnia à mallo seu placiato, in quo iudicia habebant, nomina habent. Quia de re postea ad incerti auditoris Formulas.

OMNES CAUSAS LUI] Lui corruptè pro illius infinitis locis occurrit; indeque dictio nostra lui, eodem omnino sensu. Quod semel adnotasse sufficiat.

DIRECTUM FACIAT] nostris droidi. Gregor. Turon. lib. 4. c. 14. Desistere ab hac intentione. Verbum enim directum non habemus. Formula sacramenti fidelitatis apud Attinacum facti, sicut Francus homo per rectum esse debet suo Regi. Id à recti vocabulo mutuatum, ut Curvo diagnosticare rectum apud Horatium. Unde apud nos eodem sensu, tort & droidi.

PRÆCEPTUM DENARIALE] Manumissio hec est per denarium presente Regi facta. Multis quippe modis apud veteres Francos manumissio procedebat, aut ante Regem per denarium, cuius heis editur Formula, aut in Ecclesia per chartam seu tabulam, aut etiam per epistolam privatum, quarum formulas libro secundo & inter veteres alias videre est. Inde libertorum alii denariales, alii chartularii seu tabularii dicti. Benedictus Levita Capitul. lib. 6. cap. 213. ex Pipini Italiz. R. legibus tit. 10. Homo denarialis non antea hereditare in sua agnitione poterit quidam usque ad tertiam generationem perveniat. Homo chartularius similiter faciat. Et manumissio quidem per denarium ex Lege Salica, Ribuaria, aut alterius adventitiae gentis descendebat; per tabulam vero, seu chartam, in Ecclesia secundum Legem Romanam fiebat; & eadem ratione manumissi per chartam, Lege Romana utebantur; illa vero libertatis datio per epistolam privatum,

ex domini manumittentis gente Legem sumebat. Leg. Ribuar. tit. 59. & 60. qui de antediluvii, id est per chartam manumissa inscribatur, & tit. 53. ubi plura de manumissionibus & carica forma. Apud Longobardos quatuor manumissionum species erant. Leg. Longobard. tit. 91. Luitprandi Regis tit. 34. & Aistolfi Regis tit. 8. De manumissione in Ecclesiis aut per epistolam postea agetur. Hec vero de qua nunc Marculfus, solenniter auctoritate Regis, eosque presentes, jactato denario per manum seu domini seu alterius celebrabantur, ut hanc Formulas ostendit. Ejus etiam in veteribus instrumentis aliquot extant exempla. In veteri charta Ecclesie Lugdunensis apud Fr. Pithœum ad Leg. Sal. tit. 28. Servum juris vestri manu propriâ & manu illius excutientes denarium secundum Legem Salicam, liberum cum omnibus qua habet vel adquisierit fecimus. Quibus addere placuerit & aliud exemplum nondum editum ex tabulario S. Martini Turoensem: Carolus Imperator Augustus &c. Adalgaricus Levita petiit ut imperiali more praecepsem fieri juberemus. Decernimus, ut more Prædecessorum nostrorum Imperatorum & Regum, à manu ipsius Leuthardi denarius excutientur, ut à presenti die idem Leuthardus semper & ubique omnibus locis liberatus valeat uti propriâ potestate abfque aliquid resolutio aut contradictione, & quoquâ ei liberis omnibus modis liber & velut nobili pro sapid genitu effet, liberiüter per nostram auctoritatem pergit. Hanc præceptionem manu nostrâ formavimus, & annulo nostri Imperii sigillavimus. Amalbertus Notarius ad vicem Authori Archicancellarii. Data x. K.L. Julii anno Incarnationis Dominae MCCCCLXXXV. Indictione v. Imperii Caroli VII.

JACTANTIS DENARIO] pro jaellato denario, ut saepè nuncupante pro nuncupato. Igitur excutiebatur nummus de manu ipsius servi qui manumitterebatur, ut ex locis supra exscriptis apparet. Qui nummus vel argenteus vel aureus erat, nullo processu discrimen. Id enim pro forma & dictis tantum causa, ut apud Romanos in mancipacione. Vetus formula apud Fr. Pithœum. Noverit manu propriâ excutientes de manu supra dicti N. denarium, vel nummum, vel argenteum, vel aureum, vel dragmam, vel sestertium, vel militem &c.

SECUNDUM LEG. SAL.] Caput hoc Legis Salice non extra. Eius tamen mentio fit tit. 28. Si quis servum alienum ante Regem per denarium ingenuum dimiserit. Ex quo & aliis plerisque argumentis conjiceret licet multa plura fuisse Legis Salice capita quam quæ ad nostram memoriam pervenerint. Eodem modo in Formulis incerti auctioris cap. 47. Postea ante Dominum illum Regem jaellato denario secundum Legem Salicam te ingenuum dimisi. In charta Ecclesie Lugdunensis apud Pithœum, excutientes denarium secundum Legem Salicam. Ibidem vetus formula: secundum Legem Salicam cum liberum dimisimus, & ab omni iugo libertatis absolvimus. De ejusmodi manumissione per denarium ante Regem est etiam titulus specialis in Legi Ribuaria tit. 59. Unde apparet non Legis Salice propriam fuisse, sed & aliarum Legum. Si quis, inquit, liberum suum

per manum propriam seu per alienam in presencia Regis secundum Legem Ribuariam ingenuum dimiserit per denarium &c.

SICUT ET REL. MANSOARII] Mansoarii hec dicuntur qui alias manentes, live comitantes, & villici, ~~superpositi~~, manli, seu mansarii, coloni denique. Tocidem namqueocabulis appellantur. Mansuarii in continuatione Aimoini lib. 5. c. 30. ubi de Normannici tributi exactione à Carolo Calvo Rege: Ut de Mansis indominicatis solidus unus, de unoquoque manso ingenuo quatuor denarii de censu dominico, & quatuor de facultate mansuarii, de manfo vero servilli duo denarii de censu dominico, & duo de facultate mansuarii. Quo tamen loco Falcerus non reddi mansum pro homine accipit. Dicitur enim ibidem caverit de censu fundi seu manli nomine exigendo, & de facultatibus & bonis hominum aliud tantum, hoc est tributum & rei & personæ. Mansus enim villula est coloni unius habitationi propria; de quo a J. Varia Formulas plenior erit dicendi locus. Illud quoquâ ex hoc continuacione Aimoini loco advertendum, mansos & eorum mansuarios seu colonus, alios liberos, alios serviles esse, ut & in Flodoardi appendice mansi ingenui & vestiti memorantur; cuiusmodi fuisse illos de quibus nunc sermo est probat manumissio per denarium, colonarie tamen condicionis. Coloni namque Jure Romano liberi sunt & res proprias habent. Leg. 1. De pred. ram. Leg. 18. De agriculti & cens. lib. 11. Codicis. Terram tamen dimittere non possunt, nec etiam potest præmium vendi receptis colonis, Leg. 11. eod. tit. De agriculti. Itaque concessa non fuit plena libertas, per quam à loco recedendi & quamlibet partem perendi facultas dabatur. Majores dixi Rotharis Longobardorum R. tit. 49. & 106.

CHARTA DE CAUSA SUSP.] Ut dum reipublice causa quis abest, lites & negotia adversus eum conquestant. Leg. Salice tit. 1. 4. Si in iustitione Regis fuerit occupatus, manu non potest. Quis tamen absunt à regio manuscripto. In editione Germanica: si in dominica antefacta fuerit occupatus, manu non potest. Et in Consuet. Hannoneni: si eum aut infirmates aut ambefacta dominica detinuerit. Haec littera hodie quoque ex causa conceduntur, easque litteras Sandis ^{* Latres} vulgo nuncupantur. In Constitutione Philippi Augusti R. de decimis & crucis expeditione apud Rigodium: Nullus crucem habentium, five Clericos, five Miles, five alius quilibet alii respondebit super hoc unde tenens erat eâ die quæ crucem assumpit, donec ab itinere suscepto redierit.

GASINDORUM] Gasindos pro servis aut fidelibus accipio, qui dominis suis perpetuo adhaerent, eisque jugiter ministrant. Quod ex Mastculo ipso colligi potest. lib. 2. cap. 26. in lemmate: Si aliquis servo suo gasindo suo aliquid concedere voluerit. Initioque capituli ita scriptum est: Iustissimi nostri sublevantur muneribus qui nobis fideliter & inflanti famulantur officio. Mox: fidelis nostre illi. Pro respectu fidei & servitutis quam circa nos impendere non desitis. Gasindorum portò vocabulo uititur Rachis Rex in Legibus Longobardicis. tit. 6. 4. Si enim quicunque liber

homo in servitio de gafndio Regis aut de ejus fidibus introierit. In iisdem Legibus Rotharis R. tit. 91. 13. si aliquid in gafndio Ducis conquifvit. In Legibus Pipini Italie Regis tit. 14. Si forfitan attenderit ad gafndium, vel ad parentem, aut ad amicum suum.

LEGITIMO REDIBIT MITTIO] Sic scriptum non hoc tantum loco, sed & bis capite sequenti, corrupte quidem & nullo feniu. Itaque difficilis emendatio, præsternit in ejusmodi auctoribus, ubi cavedunt ne menda purgando auctoris faciem immutes. Quod in Marcilio agere religio fuit. Lucem vero afferit Formula que loquitur: *si aliqua causa adversus eum vel suo mittio surrexerint. Ubi missio pro Miffo scriptum esse clarum est. Sententia igitur loci hac est, undeunque aut ipse ut alterius procurator tenetur, aut ipsius etiam procurator, horum omnium causas, donec revertatur, suspensas esse.*

Cap. 44.

CHARTA DE MUNDEBURDE REGIS] Mundeburdum Germanis Scriptoribus tutela est seu defensio & tutio. Unde & hæc Formula, quæ Princeps Episcopo aut Abbatii tuitionem & defensionem suam impertit, ne à quibuslibet infestentur, atque etiam ut eorum causa in palatio tantum decadantur, concedit. Quibus non admodum dissimilia sunt diplomata quæ adhuc hodie Ecclesiis dari moris est; eaque dicuntur *lettres de garde gardienne*. Nam & ex hac Formula patet, Ecclesiis ut plurimum ejusmodi defensionem tribui. Unde & Caroli Martelli Majori domus mundeburdi Bonifacio Episcopo dati diploma extat in Pithœi Glosas, in ver. *Mifus sancti Petri*, quod huic Formula planè geminum iudicemque clausulas copiat. Synodi Meldenii c. 41. Providendum est regia maiestati ut Monasteria qua ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate construxa Prædecessores illius causæ defensionis & mundeburdi suscepunt, ut liberâ libertate, remota sp[ecie] hereditariâ de illorum propinquitate, ibidem religio observaretur, & nunc in alodium sunt data. Eadem decernuntur in Synodo Ticinensi sub Hlothario & Hludovico an. DCCL apud Canisium c. 16. Sugerendum est beatissimi Imperatoribus quia hi qui Monasteria & Synodochia sub defensione sacri palatii posuerunt, id est secissæ probantur quod à nullo melius quam à summis potestatis protegenda crediderint &c. Quia Synodus Regia-Ticina à Canisio inscribitur, & de loco inquirendum censet. Ego Ticinensem dixi, quia regni Longobardici seu Italici regia erat. Quod & initium Synodi indicat in urbe regia Ticino. Quæ verba distincta nullam dubitationem relinquunt. Hæc obiter. Synodus Confluentina an. DCCCLX. quia Caroli & Ludovici Regum fœderis continet: *Volumus ut Ecclesia & cafa Dei, & Episcopi, & Dei homines, Clerici & Monachi & Nonna, tales mundeburdem & honorem habeant sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt. Sane Gallici Episcopatus in regia tutela & defensione perpetuè fuerunt, adeò ut extremis Carolina stirpis temporibus, & initio tertie Regum familie, jure regio civilibus bellis imminentibus, omnibus occupatis, Episcopatus tamen in tutela & protectione Regum manferint. Chronicon Andegavense de Neultria Hugoni Abbatii concessâ sub Carolo*

Simplice Rege: *Iste itaque tractus cum ei datus est ad integrum cum civitatibus & Comitatibus & Abbatis castellisque, præter Episcopatus solos, qui in regia dominicata reteni sunt. Rigoribus in Philippi Augusti vita: Igitur Reges Francorum prædictas Ecclesias in sua libertate semper custodiæ cupientes, quibuscumque Principibus terras custodiendas tradidissent, tamen Ecclesias sub potestate sua & protectione retinere decreverunt; ne Principes quibus terra custodienda delegabatur, Ecclesias vel Clericos ibidem Domino servientes aliquibus angariis, calliis, vel aliis exactionibus gravare præsumerent. Nec verò Ecclesias tamè mundeburdum dabatur, sed & aliis personis, ut viduis, & orphanis. Capital. lib. 6. c. 247. Ut vidua, orphani, & minus potentes sub Dei defensione & nostro mundeburdo pacem habeant, & eorum iusticias acquireant.*

SUB SERMON. TUIT. NOSTRA] Tuitio Eustorgio Mediolanensi Episcopo à Theodosio Rege data extat apud Senatorem lib. 1. c. 29. quam vide. Sic in verbo Regis esse Leg. Sal. tit. 14. & tit. 59. Rex ad quem manutinet extra sermonem suum ponet. Nam in verbo Regis quis recipietur, ne ab inimicis ludi aut interfici posset. Gregor. Turon. Lib. 9. c. 19. *Regina Brunichildis in verbo suo posuerat Sicharium &c. Aginnum properans epikolam ejus eliciuit ut à nullo contingenter. Eodem lib. c. 27. de Guntrammo Rege, qui pueræ que Amalona Ducem vim sibi facientem occiderat, præceptionem tribui jussit, ut in verbo suo posita à nullo unquam parentum defundisti illius molestiam patrebar. His responder tuitionis Formula apud Cassiodor. lib. 7. cap. 34. Diversorum te, quemadmodum quereris, dispensans sauciatum in castra defensionis nostra clementer excipimus &c.*

SUB MUNDEBURDE] Mundeburdum, ut diximus, tutela est, & Longobardicæ Legibus feminarum tutio mundoaldus & mundius dicitur. Veteribus Franci mainboar & mainbourne pro tutela vel cura. Apud Frossartem vol. 1. cap. 135. suffient in garde, baillé, tuelle, cure, manburne. Burchardus Decretorum lib. 19. Ex Penitentiali Romano: *Rapuisti uxorem tuam, & vi sine voluntate mulieris vel parentum in quorum mundeburdo tenebatur illam adduxisti? Sepè etiam in ejusmodi litteris pro mundeburdio tuito & defensio dicitur. Gregorius Turon. lib. 9. c. 20. in pactione Regum apud Andelaum. Ne à quoconque ullo unquam tempore corveallatur, & sub tuitione ac defensione domini Childeberti &c. debeat possidere. Sic & in privilegio Ludovici & Lothari pro Corbeiensi cœnobio: Ut ipsum Monasterium sub nostro munimine & defensione cum cellulis fibi subjectis & rebus vel hominibus ad se pertinentibus confirmare fecissimus. Mox: sub tuitione atque immunitate nostra defensione. Ex quibus etiam liquet tuitionis clausulam frequentissimè immunitatis privilegio insertam fuisse, ut & supra cap. 3. Orthonis Magni diploma pro Ecclesia Mindensi: anteriorum Regum conscripta, qualiter ipsi prefata Ecclesia res cum omnibus in ipsis rebus confidentibus sub illorum reciperent mundeburdo. Postea: mundeburdum & tuitionem nostram.*

Cap. 25.

TANTUM IN PALATIO] Sic edidi, & postula-
bar sensus. Nam in Mf. viibœ tam in palatio
legitur. Huc facit locus Synodi Ticinensis suprà
encriptus, sub defensione sacri palatii.

PROLOG. DE REGIS IUD.] Reges nostros olim
proprio ore jus dixisse notum est, Episcopis &
Proceribus adsidentibus, praesertim de majoribus
causis, & inter Episcopos, Abbes, Comites,
& potentiores personas. Capital. lib. 3. cap. 77.
lib. 3. cap. 308. & de Vasis & Fidelibus suis lib.
3. cap. 64. lib. 5. cap. 101. item ex causa provoca-
tionis aut negati vel diu dilati judicij à Comi-
tibus, lib. 5. cap. 243. lib. 3. cap. 7. & cum quis
judicatum facere negligit, aut se judicio fuisse re-
cusat, lib. 2. cap. 19. Marculfus lib. 1. c. 26. 27.
& 28. tum demùm de neglectu regalium con-
stitutionum & decretorum, & ex variis causis, de
quibus alias singillatim. Illud est quod sepiusmē
hic auctor in palatio causam prosequi. Verum ex
his quedam à Rege ipso judicabantur, dum jus
dicebat, quasdam vero Comes palati vice Regis
Episcopis etiam & Proceribus adsidentibus finie-
bat; & nihilominus Regis nomine judicata in-
cripta erant, atque si ipse judicasset. Hujus iraque
judicium formula nunc exhibetur, prefationis vi-
deatur. Nam rei judicatae tot formulæ quo negotia.
Nos antiquitatis causa integrum Regis ju-
dicium in causa Abbatis S. Benigni Divisionis
exscribemus. Veritatem enim & rem gestam re-
presentat, quam adunbratam formula tradit;
praesertim cum illud ipsum instrumentum visum
& laudatum animadverterim à Jo. Tilio terro
nostrorum peritissimo. Est igitur ejusmodi in Chro-
nico Divisionis, quod litteratissimi viri Caroli
Labbei beneficio videre contigit.

CHLOTARIUS REX FRANCORUM VIR IN-
LUSTER. Quotiescumque altercantum jur-
gia palati nostri iudicia nostrorumque Fi-
delium ac Ecclesiarum seu Sacerdotum
pro quarumcunque rerum negotiis nos-
cuntur advenire, oportet nobis in Dei
nomine juxta Legum severitatem inqui-
rere, ut deinceps nulla videatur quæstio
renovari. Ideoque cum nos in Dei no-
mine Masolaco in palatio nostro unà cum
apostolicis viris paribus nostris Episco-
pis, Optimatibus, ceterisque palati no-
stri Ministris, necnon & Andobello palati
nostrí Comite, qui de ipso ministerio ad
præsens nobis deservire videbatur, ad
universorum causas audiendas justo
iudicio terminandas resideremus, ad-
venientes ibi actores basilicæ Domini Beni-
gni, quæ est sub oppidum Divione con-
structa, ubi ipse pretiosissimus martyr in corpore
requiescit, & vir venerabilis Vulsechram-
nus Abba præfessæ videtur, videbantur
repetere à quibusdam hominibus, dicen-
tes quia anteacto tempore bonæ recorda-
tionis parens noster Dominus Guntchram-
nus, quondam Rex, per testamenti sui pa-

ginam ad ipsam basilicam sancti Benigni
villam nuncupatam Elariacum cum adja-
centis vel omni re ad se pertinente con-
cessisset, & ipsi homines infra ipsum ter-
minum commanentes ex parte maxima
plurima pervasisserent, vel ad suam partem
contradicerent, & redditus terræ partibus
ipsius basilica reddere contemnerent, &
silvas de ipso agro devastassent, & terram
exindè aut prata per loca plurima invasi-
serent, vel vineas plantassent, aut calmas
rupissent. E contra illi dicebant quod ipse
Princeps Dominus Guntchramnus per
præceptionem, quam in præsenti protu-
lerunt relegendam, in antecessores pa-
rentes eorum firmasset; ubi continebatur
quod ab eo tempore quo ipsum agrum
Elariacum jam dictus Princeps ad memo-
raram basilicam sancti Benigni contulerat,
per munificentiam ipsius Principis promo-
verant (leg. *promerueran*) ut quicquid
ex successione parentum habebant, hoc
nunc ipsius confirmatum esse deberet. In-
terrogatum est à nostris Proceribus si ces-
sionem ipsius Domini Guntchramni aut
aliorum Principum seu alia instrumenta de
ipso agro habebant an non, in præsenti
edicere debebant. Sed ipsi profecti sunt ad
præfens quod aliud instrumentum nullum
vel confirmationem magis exindè non habe-
rent quam quod præsentabant. Unde &
ipsis confirmationibus relectis & percur-
sis, inventum est à Fidelibus nostris quod
nullum detrinentum vel præjudicium ipsa
basilica Domini Benigni de ipso agro Ela-
riensi exindè non pateretur. Etiam &
præceptionem præsentabant qualiter anteces-
sor supradicti Vulsechramni Richimarus,
quondam Abba, seu & apostolicus vir
Dominus Bertholdus Episcopus, unà cum
ipsis, vel parentes eorum de parte maxima
de infra termino ipso Elariacense conten-
tionem maximam habuissent, & ipsas ter-
minationes perambulasset, & signa po-
suissent. Proinde nos taliter unà cum nos-
tri Proceribus, in quantum illuster vir
Andobaldus Comes palati nostri testimo-
niavit, constitit decrevisse, ut dum hæc
causa inter ipsos, sicut superius continetur,
taliter acta vel inquisita fuisset, per ordi-
nem jubemus ipsum agrum Elariensem,
quantumcumque Dominus Guntchramnus
per testamenti sui paginam ibidem dele-
gavit, postposita & calcata ipsa confirma-
tione vel reliquis à Domino Guntchram-
no] & successoribus Principibus factis
descriptionibus, ne deinceps per ipsos
aliqua removeri videatur causatio, sed

quod haecenū tenuisse videntur infra ipsum agrum Elariacense vel ubicunque, tam terris, curtiferis, casis, vineis, pratibus, silvis, pascuis, aquis, adjacentibus que suis per alia loca, cum omni jure teneant, possident absque follicitudo; absque alicuius repetitione; sicutque in Dei nomine ad partem sancti Benigni & provisorum subjectorumque eorum evindatum omni tempore, &c. loci ac re (*leg.* ejus loci ac rei) topita caufatio. Abbeinus recognovit & datavit sub die IX. K.L. Novemb. in anno octavo regnante Domino nostro feliciter. Amen. Airardus Presbyter recognovit & subscriptit.

Chlotarius ille filius era Chlodovei Dagoberti F. ut idem Chronicon testatur; Gunthram namque Regem parentem vocat, quid ex manib[us] suis unus, proavis patruus & loco patris fuerit.

UMA CUM DOMNIS EPISCOPIS] Hi enim in judiciis Regi adsidebant, ut etiam notavit Tilius, qui recte Curia seu Parlamenti originem hinc deducit, illudque ita durasse usque ad Philippi VI. Valelii tempora, qui amplissimum Parisiensem Senatum, à comitatu & consistorio Principis separatum, edicto confinxerit. Hujus quoque judicii Episcopis & Proceribus adstantibus forma refertur Antiquitarum Fuldenium libro primo. *Anno Domini Incarnationis DCCXXXVIII. Ind. 1. xviii.* K.L. Julii facta est contentio Gozboldi & Hrabani Abbatis coram Imperatore Ludovico & filio eius Ludovico & Carolo necnon & Principibus ejus in palatio apud Niomagum oppidum constituto de captura, &c. Presentibus Trugone Archepiscopo, Odgario Archiepiscopo, Radolto Episcopo, &c. Adalberto Comite, Helphrico Comite, Albreto Comite, Popone Comite, Gobavino Comite palatii, Ruadhartu familiariter Comite palatii, &c. innamerabilibus Vasallis dominicis.

OPTIMATIBUS NOSTRIS] Ibi nobilissimi & regni Priores in appendice Greg. designantur. Capitul. lib. 1. cap. 126. Ut omnes Episcopi, Abates, Abbatisse, Optimates, & Comites. Lib. 3. cap. 2. per consilium Sacerdotum & Optimatum meorum. Frequentissimè vero in Annalibus Fuldenibus à Petro Pithao & Marquardo Frehero editis. Cardi Calvi Praeceptum de fugitiis S. Dionylii: *Statuimus cum communi consensu & consilio totius regni nostri Optimatum.* Idem Priores regni Gregorio Turonensi, *Priuates appendici, Maiores & Senioras Hincmaro, Proceres infra cap. 38. Palatini in Roberti R. privilegio pro S. Dionylii cœnobio, ex sententia Palutinorum nostrorum adjudicavimus.*

PATRIBUS ILLIS] Repercito, hoc est Episcopis illis, qui patres ab Ecclesia dignatione meriti & Sacerdotii dicti sunt. Urbanus Papa ex Augustino apud Gratianum dist. 68. Gregor. Turonensis lib. 4. cap. 26. de Presbytero Heraclio ad Charibertum Regem. *Pater, inquit, Presbyter*

tus Leontius cum provincialibus suis salutem ribi mittit. Senator Vatian. lib. 1. ep. 3. spiritales parentes, anima veri parentes.

REFERENDARIIS ILLIS] Referendarios Romanos habuerunt, qui supplicum desideria Principi referrent, simulque ejus iustiones & responsa expounderent, Novel. 10. & 113. Cassiodor. lib. 6. cap. 17. ubi eorum describit officium. Apud Francos vero diversam quodam modo munus erat. Anulum namque Principis Referendarium tenuisse Gregor. Turon. ostendit lib. 3. cap. 3. Eccl. lib. cap. 42. Utriuscum Ultrogothia Regne Referendarium facit. Subscriptionem etiam regius litteris apposuisse idem testatur lib. 10. cap. 19. Ut Referendarium summi Cancellariae munus futurissime apud Gregorium dubitari non possit. Quod & Sigebertus scribit ad annum DCCXXXVII. *Referendarius, inquit, dicebatur ad quem publica conscriptiones referebantur, ut per eum annulo seu sigillo Regis confirmarentur.* Eadem fere Aimoinus lib. 4. cap. 41. At cum plurimum Referendariorum hec fiat mentio, & summorum Canceliariorum prime Regum famulis diplomata repertiantur, suspicari licet hoc saltem tempore & postea Referendarios in aula Francica plures fuisse, qui scilicet libellos supplices & diplomata subscribenda Regibus offerent. Quod innuere videatur Praeceptum Dagoberti de fugitiis S. Dionysii: *Landericus obulit, Dagobertus Rex subscripti.* In Praecepto immunitatis ejusdem canobii: *Dado obulit. & in diplomate Chlodovei Dagoberti F. Gerardus obulit, Chlodovinus Rex subscripti.* Nisi forte conjicias ex Referendariorum ordine unum aliquem anuli Principis custodem fuisse. Hodie quidem Magistri libellorum suppli cum eodem officio funguntur.

DOMESTICIS] De quibus ad lib. 2. cap. ult. commodiū tractabitur.

SENIASCALIS] Annales Fulenses sub ann. DCCXXXVI. *Carlus per Audulfum Senescalum missio exercitu Britones domuit. Sic & vita Caroli M. apud Adhemarum, & Sigebertus.* Qui Audulfus in continuatione Aimoini lib. 4. c. 78. *regia mensa Praefitus dicitur; eundemque Regino Prumiensis Principem coquorum vocat.* Quo etiam officio functos sub tercia Regum familia ex vetustissimis vernaculis carminibus observat Falcerus origin. lib. 1. c. 10. ut & plures extitisse, majorem vero, Dapiferum tunc dictum, etiam vexillum regium in aie detulisse. Robertus Monachus S. Remigii Rhenensis histor. lib. 4. *Ipsa die Podiensis Episcopus perdidit Dapiferum suum, qui sua acie deferre solebat vexillum.* Inter primas certe regni dignitates hanc fuisse declarant Regum tercia familie diplomata, que quidem à Dapifero cum quatuor aliis familie regie præcipuis Ministris subscribi consueverant. Ludovici VI. Regis diploma donationis ad S. Dionysium: *Presenibus ex palatio nostro quorum nomina subtilata sunt & signa. S. Ancelli tunc temporis Dapiferi nostri. S. Giliberti Buticularii. S. Hugonis Confabularii. S. Widonis Camerarii. Stephanus Cancellarius relegendi subscripti.* Anno MCXII. Innumera ejusmodi litterarum exempla passim reperiuntur, adeo ut vacante

vacante Dapiferi seu Senefalli officio, subscriberetur in litteris, *Dapifero nullo*. Guillelmus Tyrus hist. bell. sacri lib. 4. cap. 5. Alexius megadomelici dignitate (quem non majorem Senefallum appellare consuevimus) fungentur officio, ab Imperatore secundus. Itaque non male eos in Majorum domus locum successisse observarum est. Nam Majorum & Senefallium Hugo de Clerii vocat. Quod manus præclaræ describit Hincmarus ex Adhalardo epist. 3. c. 23. Quæ videlicet cura, quamquam ad Bucicularium vel ad Comitem stabuli pertinere, maxima tamen cura ad Senefallum respicerebat, ad quod omnia cetera, præter potius vel virtus cabellorum, ad eundem Senefallum respicerent. Ejus quoque jura ab Hugo de Clerii traduntur, qui Ludovico VI. Rego vixit, & post Gorodium Abbatem Vindocinensem à dochisimo Jacobo Simondo editus est. Hunc non hodie *Magnum Magistrum Francie* dicimus; de quo plura apud Tillium & Falcatum.

CUBICULARIIS] Gregor. Turon. lib. 7. c. 21. Eberulfus cubiculariam Chilperici Regis referat à Fredogunde accusatum quod is Principem occidit, thesauroisque expiasset. Unde etiam apparet thesaurorum curam ad Cubicularium pertinuisse. Idem lib. 10. c. 10. Chundonem Guntchrammi Regis Cubicularium nominat. Plures fuisse ex hac Formula & aliis locis manifestum est. Unus verò ceteris prepositus fuit: de quo etiam superscripti loci Gregorii Turonensis accipiendi sunt. Quem Regis ad sedile non marum, ob dignitatis prerrogativam, cum idipsum Romanó imperio solitum fuisse doceat Zosimus lib. 5. ubi de Timafii, Magistri militum sub Attagio, damnatione: *mihi tunc e spaudis ducere belicosos & vapores, inquit & rōtū regnū nostrū em puerū duci audīamus, ut ad eum vīpē adiungatur.* In Prepositus is erat sacri cubiculi. Ejus officium latè ab Hincmario exponitur epist. 3. c. 22. Camerarium enim cum Cubiculario eundem facio. De konstatare verò palati, seu specialiter ornamento regali, necnon & de donis annuis milium, absque cibo & potu vel equis, ad Reginam præcipit & sub ipsa ad Camerarium pertinebat &c. Videndi Tillius & Falcius origin. lib. 1. cap. 11. Porro hos omnes Proceres & regiae familie Ministros regii quoque judicis particeps fuisse probat Lex Ribuar. tit. 90. *Jubemus ut Optimates, Majores domus, Domestici, Comites, Grafones, Cancellarii, vel quibuslibet gradibus sublimissimi in provincia Ribuaria in judicio residences munera ad judicium perverendum non recipiant. Quid si quis in hoc deprehensus fuerit, de vita componat.* Quod autem constituerat Gondebalodus Rex in præfatione Legum Burgundionum.

COMITE PALATII] Hoc officio functos regio Trudulfum & Romulfum apud Greg. Turon. lib. 9. c. 12. & c. 30. Aigulfum sub Chlodoveo Dagoberti F. Rege in diplomate ejusdem Regis, Andobellum sub Chlotario ejus filio, sub Carolo M. Anselmum, Woradum, sub Ludovico Reginarium, Adhalardum, Bertricum, & sub Carolo Calvo Fulconem, Bernardum, & alios. In quo versatur horum officium plenè tradit Hincmar. ep. 3. c. 21. in finiendis scilicet

controversiis que ad palatium deferebantur, & ut si quid in Legibus emendandum esset, Principi exponerent, & accepto responso emendarent. Idemque cap. 19. Comitem palatii Archicapitulo seu Apocrithario confert. *Præcipit*, inquit, *dico, id est, Apcrificarius, qui vocatus apud nos Capellanos, vel palatii cœlos, de omnibus negotiis ecclesiasticis vel ministeriis Ecclesie, & Comes palati de omnibus secularibus causis vel Judiciorum suscipiendo curam inflanter habeant;* ut nec ecclesiastici nec seculares prius Dominum Regem absque coram consilio inquietare necesse haberent, quoniam illi præviderent si necessitas esset ut causa ante Regem merito venire deberet &c. Non tamen omnium causarum notionem ad illos speciales certum est, sed tandem pauperum & minus potentium causas. Capital. lib. 3. cap. 77. Neque ullus Comes palatii nostri Poteriorum causas sine nostra iustitia finire presumat, sed tantum ad pauperum & minus potentium iusticias facientes sibi sciat esse vacandum. Vice tamen regia se diffe & de majoribus etiam negotiis, seu Regum mandato, seu officii prærogativa, cognovisse, & ex hac Formula & Chlotarii Regis judicio, quod super inscriptionem, palati est. Decreta nomine regio inscripta continebant, Regem ex relatione Comitis palatii judicasse, aut ab illo & Proceribus jam judicata firmasse. Itaque magna ejus Comitis dignitas, magna potestas. Sangalensis lib. 2. c. 9. *Videntes Comitem palati in medio Procerum concionantem, Imperatorem suspiciti, terra tensi sunt prostrati.* Quem magistratum in Germanico Imperio longo tempore durasse, multaque alia præclara ex jure Saxonico nota P. Pithorus, numquid sine laude nominandus, Comitum Campania libro primo. Ex diplomaticis & veteribus instrumentis breviter & eru- diut horum officiis descriptis Joannes Aventinus Annal. lib. 4. cuius verba labet adscribere: *Is vicem Caesaris praefendendo Senatu principaliter defun- gebatur, fidem Imperatoris implorantibus aderat, jusque reddebat, sicutum Angilli, prædia Salica, redditus regios procurabat, Caesarum censum exi- gebat, nihil circa ejus autoritatem Duci aut de- cernere aut flauere licet.* &c. Ex quibus quam dissimile sit Senefalli seu Magni Magistri officium, quod plerique hodie confundunt, vel cœco peripacum est. Illud addam, plures aliquando fuisse palati Comites, non in Germanico Imperio tantum, quod Aventinus & Pithorus retigerunt, sed & in prima & secunda Francorum Regum familia. Pipini Majoris domus de rebus S. Dionysii extat judicium in tabulario ejusdem Monasterii, ubi hac verba reperias: *Ubique cur- rum iustitiam inventamus, sicut Procerus nostri seu Comites palatii nostri vel reliqui legis Doctores judicaverunt.* In traditione Fuldenf. lib. 1. uno eodemque tempore sub Ludovico Imp. anno DCCXXXVIII. itaque etiam in eodem judicio duo referuntur Comites palatii, *præsentibus &c.* Popone Comite, Gebawino Comite palatii, Ruadharo similiter Comite palatii, Hattone Comite &c. Capital. lib. 3. c. 77. Ut nullus Comes palatii &c.

INDICULUS COMMONITOR. Regis sunt litteræ, quibus Episcopus ante Regem in jus vocatur.

Cap. 26.

M m m

POST VOS RETINEATIS] Nostris veteribus
Scriptoribus, retinir riere sey, penes se.

LEGIBUS ARRESTIRE] id est, ejus rei quam
abstulisti possessionem ei restinas, iterumque
eum vestias secundum formam Legis qui ipse
vivit. Verbiendi verbum hoc sculo frequenter.
Leg. Bajuv. tit. 17 c. 3. **Mei antecessores tenen-**
tes, & mihi in alodem reliquerunt, & vestita
est illius manus cui tradidi. Pipini Majoris domus
judicium de robis S. Dionysii: *Vel ea S. Dionysii exinde vestis fuerat, vel d' bonis & Deum*
dimonibus hominibus data vel collata fuerat,
& ipsa ea legimus & rationabiliter per Legem
exinde vestis fuerat. Capital. lib. 4. c. 19. **fidei-**
justores vestirentur. Ex cap. 42. **vestitura domini Kar-**
oli. cap. 43. **nostra vestitura.** Synodus Lepanien-
sis ann. DCCCLIII. **Ecclesia cum propria pecunia**
vestitura sit. In traditionibus Fuldenibus lepi-
tine vestitionis & vestitus testa. In appendice
Flodoardi, vestitus.

Cap. 12.

CHARTA AUDIENCIALIS] Regia quoque est
epitoma, quia ad Comitem scribit ut quandam,
qui ejus iudicione supponitur est, judicium
acciperet & iudicarum facere cogat, aut si nolit,
fideiustorem det ad Regis iudicium sustendi cau-
sa. Inde dictam audienciam puto, quod per
eam quis ad Principis audienciam vocerit. Ut
enim Jurisconsulti jus pro loco dicunt, sic au-
dientiam tum illi appellabant. Greg. Turon. lib.
7. cap. ult. Synodi Meldensis cap. 77.

PAGENSIUS VESTER] Pagi appellatio latè pater.
Neque enim vicus tantum hoc nomine dicitur,
sed & provincia, aut saltum non exigua pars
provincie. Sic Plinio lib. 4. cap. 17. **Gessoriacus**
pagus non pro vico accipitur, sed pro magno
agri tractu & civitatis unius territorio. Sic &
septem Helveriorum pagi apud Cesareum. Quod
Gallica lingua retinuit, solita tamen mutatione
in i. **Pais** namque dicimus, ut Jof. Scaliger Phoenix
ille litterarum obseruat; seu quia ejusmodi
litteras in medio alijicimus. Gregor. Turon. lib.
9. c. 9. **quicquid de pago Stampensi & Carnoteno.**
Appendix Gregor. Tironens. cap. 57. concessisse
pagum Tolosanum, Catorcinum, Aganensem, Pe-
trocurrem, & Santonicum. Unde pagenses dicti
qui ejusdem pagi sunt. Pagis autem upplirumian
paterant Comites. Itaque qui eorum ditioni sub-
diti erant, pagenses dicebantur. Gregor. Turon.
lib. 8. c. 18. **W'ntrio Dux a pagenis suis de-**
pulsus ducatu caruit. Preceptum Dagoberti de
metato S. Dionysii: **Saxones & Ungari & Ro-**
thomenses & ceteri pagenses de aliis civitatibus.
Capital. lib. 3. c. 73. **v'fallos suos cajatos fecum**
non reineat, sed cum Comite cuius pagenses sunt
ire permittat. Eod. lib. c. 43. & lib. 4. cap. 19.

PER FORTIAM TULISSET] hoc est, per vim
abstulisset. Unde nostis par force. Leg. Ribua-
niot. tit. xi. 4. Si quis regio aut ecclesiastico ho-
mini de quacunque liberte fortiam fecerit, &
per vim tulierit, in tripium componat. Leg. Ba-
juvior. tit. 1. c. 5. per fortiam hostilem aliquid
prædare. In Leg. Salica tit. 14. 13. per virtutem.
Formule incerti auctoris (five Appendix Mar-
culi) cap. 33.

TOLISSET] id est, vi abstulisset. Leg. Ri-
buvar. tit. xi. Leg. Sal. tit. 14. Veritatis Francis.

sollir. Ec inde male tolle* pro tributo. Sic infid-
alitatis fideiustoribus, pro ablatris & acceptis.

TULITIS FIDEIUSTORIBUS] acceptis. Clavis
nostra; ademis, ruleis.

ILLE REX VIX INL.] In antiquis Regem no-
trorum Praeceptoris & Confutacionibus nil frequen-
ter; ut Childebertus vir insulæ in Decreto* post
Legem Salicam, Chlocarius, Dagobertus, Pipi-
nus, Carolus, & alii in tabulario S. Dionysii &
certioribus Comitiorum archivis. Sic Ennodius
Ticiniensis lib. 4. epist. 10. ad Traismundum
Vandalorum Regem scribens, *Viro insulæ epif-*
tolam inscribit, ut ibi dochili. Simondius notat.
Hoc enim titulus nullus maior in Romano Impe-
rio. Tanta enim erat apud exteram gentem illius
Imperii admiratio ut ceteri Reges ejus digni-
tibus & honoribus insigniri cuperent & honesta-
ri; ut de Patriciis & Cos. nomine & insignibus,
que Chlodoveus Rex ab Anastafo Imp. recepit,
Gregor. Turon. lib. 2. cap. 38.

Cap. 10.

* Suprad
tom. 1. pag.
17.

ADSALLISSETIS AT LIVORAS.] Adsallire hec
est adorari, appetere, impetum facere, aggredi.
Unde nostris affilir. Livorate est vulnerare &
contundere, livoresque efficer. Leg. Salice tit.
44. Si quis collecto conuberno hominem inge-
nuum in domo sua adsallir. Formular. Roma-
nar. cap. 30. *Ipsam adsallivit, vel ei infidavit.*
& res suas ei contradixit, aque violenter super
ipsum evaginato gladio venit. Unde livores &
capulature aquæ colaphi manifesti apparent.
Ex cap. 31. *Me male ordine affallivit vel live-*
rit.

RAUPA SUA IN SOL. TAN.] pro rauha, id est,
velte. Leg. Alaman. tit. 49. *quicquid super cum*
rauba vel armis culit, omnia sicut suriva compo-
nat. Quod postea per vestimenta explicatur: *De*
femina si ita contigerit, dupliceiter componat; *re-*
stimenta autem que super eam culit, velut suriva
componat. Var. Formul. cap. 8. *Rauha autem ut*
& vestis appellatio latè pro omni supellectile &
vestimentis accipitur. Inde desrober.

Cap. 10.

COMMUTATIO CUM REGI] Hoc capite multa
reperias que inscriptioni non convenient. Est
enim ejusmodi, *ille Rex, illi Regi*; sed postea
inter Regem & illustrem virum aliquid conven-
tum fuisse narratur: nùm mentio hi ejus quod
Rex in anime remedium dederit. Quæ verba ad
Ecclesiam aut Monasterium pertinere dubium non
est. Tantum dicam, eo animo scriptam fuisse vi-
deri ut pluribus communioris negotiis infervi-
ret; ut planum sit clausulam aliquam aut quedam
verba doceat. Commutationum autem plures infra
Formula extant lib. 2. cap. 25. & 24. incerti aucto-
ris (five Appendix Marculi) cap. 17. Leg.
Rom. c. 26. Variar. c. 14.

LOCCELLUM] Eodem exemplo infra lib. 2. c. 1.
facultaticula. Synodi Agathensis c. 7. castello,
mancipio. Synodi Aurelianensis IV. c. 19. turru-
la, vineola.

CUM COLONICIS ILLIS] Leg. Burgund. tit.
38. 7. Colonica est villa seu villula cum modo
agi quantum colonus unus colebat potest; nec
admodum à manso distat, adeò ut manus &
colonica aliquando promiscue dicantur. Synodi Va-
lentina sub Lochario Imp. cap. 9. Seculares & fide-
les laici, si condere voluerint basiliicas in prædiis

*Juis, fiscis edicibus piissimorum Augustorum contineret, unam colonicam vestitam cum tribus mancipientiis donationis (al. doctis) gratid eis conferant. Edicatum illud extat Capitul. lib. 1. c. 8. & in vita Ludewici Pii & Almoini continuat. lib. 3. c. 10. Synodi Meldensis c. 63. Ubi tamen utius manus integer ubique dicitur, quem colonicum unam hanc Synodus vocat. Quod ipsam ab eisdem & in ceteris Concilis & Capitulis de Ecclesia dicitur. Synodi Coloniensis c. 4. c. 1. De consil. Burchardus lib. 3. c. 32. Itaque manus & colonica non semper certam quantitatem, sed modo maiorem, modo minorem agri modum cotinebant; quemadmodum hodie videamus in illis possessionibus quas fermes & mefiaertia dicimus. Aliquando etiam sub manu colonicam comprehensam reperi. Chronicoo S. Benigni circa an. 1007. Femina quedam nobilis, Aremburgis dicta, mater Letbaldi Matifonensis Episcopi, cum eodem filio suo dedit sancto Benigno in villa Lu vocata septem manus, cum Silva ibi adiacente & servis qui de predictis manus septem colonicas tenebant. In summa, plerunque colonica, manus, villa, & in Germanicis scriptis diplomaticis & instrumentis. Hobus & hobunna pro eodem accipi debent. Traditionum Fulden. lib. 2. duas hobas serviles. Item unam hobam cum omnibus ad eam pertinentibus. eod. lib. irado servum unum cum sua hoba. Gregor. Turonensis de miracul. lib. 2. cap. 15. Colonia quoque pro colonica usurpat. Flodoard. hist. Rhem. lib. 9. c. 19. de Ebene Presule: *Colonias nonnullas Ecclesie descriptis per strenuos viros colonis coramque servis ordinavit. Hincmar. de villa Noviliaco: Quasi de fisco Regis quasdam Colonias de ipsa villa obtinuit in proprietatem. Carolus Calvus ann. regni XVIII. Indict. VI. (apud Cochlaeum in Histor. Nivenii) deducit Ecclesia Maniacensi mansos xv. & colonias sex. In tradit. Fuldenib. lib. 1. Vuilibaldus Episcopus cenobio Fuldeni, in supradicto loco novo irado colonias (hoc sunt hobunnae) integras cum omnibus adjacentiis & finibus suis, in ariulis, in terris arduriis, in silvis, in campus, in pratis, in pascuis, aquis, aquarumve decursibus, adficiis, molinariis, mancipientiis, cum omni supellectili eorum. Sic in L. 2.4. Locati. l. 1.2. §. Quaritur. l. 2.0. §. Prædia. De intr. vel instrument. leg. l. 27. §. 2. Ad municipal. Columell. lib. 1. cap. 1. Neque enim colonia sua terminos egredi debet. Inde Lex colonica Varroni tei rust. c. 2. lib. 1. Ex quibus etiam liquet quid coloniz seu colonice nomine veteres intellexerint.**

NOS PRO ANIMA REDEM.] Satis aperte declarant haec verba ad commutationem cum Ecclesia aut Monasterio factam hanc clausulam pertinere. Porro commutations de rebus ecclesiasticis, ut & ceteræ omnes alienationes, Synodis & Constitutionibus prohibitas suisse constat. Synodi Meldensis cap. 23. Synodi Valentinae sub Lothario Imp. cap. 21. Benedictus Levita Capitul. lib. 3. c. 110. Burchardus Decreti lib. 3. c. 164. & seqq. Tamen specialiter Principi in Synodo Silvanectensi concilium est ut commutations cum Ecclesia facere possit: Si princeps voluerit rem immobilem sanctis locis prestare. & accipere ab eis aliam immobilem rem, & eo modo

Tome II.

permutationem contrahere, licet hoc facere ei dividend pragmatice sanctione ab eo promulgari. Quæ verba Juliani antecessoris sunt Novellarum interpres cap. 33. ex Novella septima. Alius verò ab eo que Regis licentia non licet. Burchardus lib. 3. c. 171. Ne commutations rerum vel mancipiorum ecclesiasticorum quilibet persona sine licentia & consensu regis presumat facere. Ideoque Flodoardus hist. Rhem. lib. 2. c. 19. Ebonem Antistitem Imperiale super eisdem commutationibus præcepta obtinuisse refert. Et tradition. Fulden. lib. 2. Convenione inter se de concambio factarum glorioſi Francorum Regis Ludovici, &c.

Si ALIQ. CONTRA REGIS VOL.] Hac Formulâ Princeps fecitatem tribuit ei qui iussu ejus aliquem libi adverarium aut infidelem occidit vel expulit, resque illius in fiscum redagit, quem ab omni injury turum & innocentium esse jubet, veritateque ne propinquis & amicus illius eo nomine aut armis aut judicio eum persequi licet. Extat de ea re caput Legis Baiuvar. tit. 2. cap. 8. Si quis hominem per iussionem Regis vel Duci sui, qui illam provinciam in potestate habet occiderit, non requiratur ei, nec saudofus sit, quia iusso domini sui fuit, & non potuit contradicere iussionem, sed Dux defendat eum & filios ejus. Idipsum statutum Capitul. lib. 3. c. 367. Si quis iussione Regis vel Duci illius, qui ipsam provinciam regit, hominem occiderit, non requiratur ei nec propter eum saudofus sit, quia Lex & iusso dominica occidi eum, & non potuit contradicere. Princeps verò & successores ejus defendant eum & totam progeniem ejus, ne ob hoc pereat, aut malum patiatur. Quod si proprieate ipse aut ejus progenies aliquid mali passi fuerint aut occisi, duplauerit componantur.

CUM RELIQ. PARIB. SUIS] Pares sunt socii & aequales. Sic supra cap. 12. qui pari suo ex ipsis in hoc seculo superficies extiterit. Leg. Ribuar. tit. 51. qui parem suam supervixerit. Leg. Alaman. tit. 45. Si qua rixa orta fuerit, &c. illi pares sequuntur eum usque in domum suam cum armis. Capitul. lib. 3. cap. 71. Quicunque, &c. parem suum contra hostes communes in exercitu pugnentem dimiserit, & cum eo stare noluerit, honorem suum & beneficium perdat, & cap. 72. Capitula Caroli Calvi ad Aquitanos an. DCCLVI. Si talis ei causa ut illum inde familiariter non debeat admonere, ante suos pares illum in rectionem mittat, & ille iussum judicium iustitia sustineat. Quod judicium sociorum Burchardus in legi familia vocat. Si quis, inquit, ex aliquo commisso in manus Episcopi cum iudicio sociorum suorum perseneret, ipse cum omnibus possessionibus suis eo disjudicetur. Sic in libris feudorum palam pares curia seu curtis dicuntur qui ab eodem domino feuda tenent, quasi pares inter se. Friderici Imp. Constitutio apud Radevicum, lib. 4. c. 7. Si inter dominum & valuum lis oriantur, per pares curiae à domino sub debito fidelitatis coniugatos terminetur.

FACIENTEM REVELLO] Ita Ms. Legendum verò rebellem vel rebellionem. Sed nihil mutandum. Nam more seculi loquitur de eo qui Principi rebellis & infidelis exiit.

Mm 3

PRO TALI REVELLO] Leg. Ribuar. tit. 71.
Si quis homo Regi infidelis exierit, & de vita
componat, & omnes res ejus fisco censeantur.
Annales Fulenses ad ann. DCCCLXI. Ludovicus
Ervulsum summam in eis omnes Optimates suos,
quasi infidelitatis reum, publicis privavu honoribus.

CALUMNIAM] id est, actionem. Plura ad Formulas Legis Romanæ, cap. 5.

Cap. 33. PRÆCEPTUM QUORUM AB HOSTIB.] Certi juris est, instrumentis igne vel naufragio consumptis, hostium incurru, vel alio calu perditis, nullum ex ea re domino præjudicium fieri, modo tamenq; ejus dominio, debito, aut alio jure sufficiens sit alia probatio. I. *Sicut, cum seq.* Cod. de fide instrument. Adeo ut quibus casibus per testes probatio jure non admitteretur, tamen instrumenti amissio & ejus tenor per testes probari possit. I. *Tessum facilitatem, in si. C. De* testibus. Quoties autem casus aliquis ejusmodi contigit, ne postea difficulti probacione jus domini detenus constituerit, receptum fuit literas à Principe impetrare, quibus, causa cognita & reprobata ex relatione incolarum, caverit ne amissio ei noceat, sed res quas possidet, securi in posterum, sicut ante, semper possideat. Sicut ejusmodi littera sunt ei omnia instrumentorum initia. Itaque etiam his litteris singillatim res singulas & possessiones omnes recentere moris erat. Appellantur à Flodoardo *Præcepta de chartis combitis hist.* Rhemens. lib. 2. cap. 17. de Tilpino Episcopo, qui à Carloniano Rege plura privilegia obtinuit: Item de chartis concrematis, quarum tunc temporis per negligientiam acciderat exstatio, ut res & facultates Ecclesiæ, quas eo tempore possidebat, ita permanenter absque diminutione confirmata ipsi Ecclesiæ per regiam ejus autoritatem. Extant & alix ejusdem rei Formulas inter Formulas incerti auctoris (sive in Appendice Marculf.) cap. 46. ubi id ex Romanis moribus descendere dicitur, & Formul. Leg. Roman. cap. 27. & 28. A Comite quoque impetrati literas probat Formula 46. incerti auctoris. Eodem tene pertinent littera quas hodie, *lettres en forme de tiercier appellamus.*

REGIO MUNERE] Vide quæ supra ad caput tertium notata sunt.

ALODE] supra cap. 12. ubi nos plura.

RELATIONEM BONOR. HOM.] Ut anissio instrumentorum probaretur, & præterea ut illi adsererent quid his chartis comprehensum esset, & quæ bona ille tum possideret. Ejus Formula seq. cap. exhibetur.

Cap. 33. ILLE REX ILLI PATRICIO] Patricios olim dicatos qui majorum gentium Senatores essent, nemo nescit. Patriciatus demum dignitas sub Imperatoribus summa, & omnium honorum apex, quos quasi partes Principis Justinianus ipse agnoscit. S. *Filius familias. Institut. Quib. mod.* jus pat. potestat. solv. I. ult. De consulib. lib. 12. Cod. & Novel. 81. Hanc dignitatem Constantinus Imp. primus instituit, ut auctor est Zosimus lib. 2. *consulatibus non sibi, Ouidio, vagabundis,* & *magis honoribus eis aliis ratione ratiōne, &* *magis ratione iustitiae eis ratiōne, & magis iustitiae ratione, & iustitiae ratiōne iuxta regulā sedēs.*

Formula Patriciatū extat apud Cassiodorum lib. 6. cap. 2. quem uni tantum cedere fulgori ait, consularui scilicet, solamque carterarum dignitatum successoris ambitionem non timere. Quam tamen dignitarum maximam nihil Jurisdictionis habuisse ibidem restatur. Patricios quidem legationes obiisse, exercitibus Praefectos, summa rerum aliquando renuisse legimus. Quo exemplo fuerunt sub primis Francorum Regibus etiam Patriiū summe dignitatis. Itaque Galliarum Patricios memorat Synodus Aranensis à Cæsario Arelatensi contra Faustum Reginensem habita; ut & Gregorii Magni Papæ registrum, ubi Arigium & Asclipiodorum & alios sub Francorum Regibus eo munere functos videre est. Ex Gregorio Turton. multis locis liquet sub Gunthrammo Rege Patricios fuisse, qui Rhodano finitimas provincias regenter, & exercitus ducentrum, eamque dignitatem Patriciatū honorem & Patriciatū cultum vocat: quæ donatos fuisse Agreculam, Celsum, Pericum, & Mummolum refert lib. 4. c. 24. & 41. Quod etiam ex appendice Fredegarii apparet, ubi Ultra-Juranis Patricios datos Argiam, Quolenum, Protadium, Vulnum, Richomerem, Willibaldum, illosque exercitibus Praefectos fuisse tradit. Inter Duces certè numerari clara ejusdem appendix auctor inuit cap. 78. Dagobertus de universo regno Burgundia exercitum promovere jubet, statuens eis capue exercitus nomine Chadoinum Referendarium, &c. qui cum decem Ducibus cum exercitibus, id est, Amalario, Aremberto, Leudeberto, &c. Willibaldo Patricio ex genere Burgundionum, exercitis Comitibus plurimis qui Ducem super se non habebant, in Wasconia cum exercitu pererrisset, &c. Ex cap. 90. Willibaldum ex patriciatū sui termino plurimam secum adduxisse multitudinem Ponticum & Nobilium. Ex quibus magnitudinem est Patricios exercitus regendos, provincias administrandas das fuisse. Leg. Ribuar. tit. 51. Si quis testes ad mallum ante Centenarium vel Comitem, seu ante Ducem, Patricium, vel Regem, &c. In summa cum Ducibus eodem munere functos. Ideoque Marculfus supra cap. 8. eadem Formula Duces, Comites, & Patricios à Principe instituti docet. Sic & Carolum M. Patricium tuisse Romanorum, iisque hoc nomine imperasse, infinita Diplomata & Historici testantur. Patriciorum quoque dignitatem ab Anglis usurpatam reperio apud Alcuinum epist. 2. quæ ad Ethelredum Regem & Osbaldem Patricium scripta est: cuius etiam Patricii meminit Rogerius Hovedenus Annal. par. 1. sub. ann. DCCXCVI.

ABSTRACTUM] id est, acquisitum & compratum. Passim his Formulis & in veteribus instrumentis.

SUB NOSTRO SERMONE] hoc est, sub nostra defensione, tutione, & mundeburde. Supra cap. 24. Leg. Salicæ tit. 59. Tunc Rex ad quem manuus est extra sermonem suum ponet eum.

UT CAUSAS AUCTOR. ADSUMENDI] Ut quis iure auctoris sui uti possit, jus commune id præstare videtur, adeo quidem ut jus superveniens auctori meo, jus quoque meum confirmet.

L. Si à Tilio. De rei vindicat. Tamen id confir-

Cap. 34.
Dubium
michi adhuc
remaneat.

mandi, & tollenda dubitationis causæ, litteras quoquæ Principis imperatas fuisse docet hæc Formula: quibus à Principe Episcopo vel Abbatii conceduntur, sive etiam aliori, qui res ab aliis emerant, quorum auctores sine heredibus decelerant, ut auctorū suorum defensionibꝫ uti, imo & easdem instaurare actiones & exercere possent.

PER QUODLIBET INGENIUM] Id est, quicunque occasione aut artificio. Gregor. Turonens. lib. 6. cap. 22. Proclamatio Episcopæ & cente quoddam sepius hic ingenia quereres qualiter cum ab Episcopatu dejecteret. Capital. lib. 2. cap. 31. aliorum suasionibus aut petitionibus, vel aliquo ingenio. Sic & malum ingenium in Leg. Sal. tit. 36. 4. & Capital. lib. 2. c. 32. Nullus omnino sub mala occasione vel malo ingenio res pauperum vel minus potenter nec emere nec vi tollere audeat. Olim apud nos, par mal engin.

HOMALLANDI] Sive obmallandi, id est, agendi, iudicio experiundi, & alterum in ius vocandi, ut dictum est cap. 56.

SUPER AN. CON. QUEMC. SANC.] Hæc videntur esse corrupta. Verum commode referri possunt ad continuationem posseptionis, hoc est, ut tempora posseptionis auctorum cum eorum possessione continetur & conjugantur. Quod etiam ad usucaptionem Justinianus extendit. §. Diuina. Iustit. de Usucaption. l. 1. Cod. de usucaptione transform.

CAP. 17. JUDICIUM EVINDITALE] hoc est, declaratorium, quo Rex nōcum & evidens facit quandam in palatio die dicta iudicio stetisse, adversarium vero vadiimonium deferuisse; idemque Comiti mandat ut contra absentem, qui per triduum expectatus non venit, sententiam proferat secundum consuetudinem loci, eundemque ad parendum compellat. Ejusdem argumenti Formula exstant in Formulis incerti aucto. cap. 38. & Formul. Leg. Rom. cap. 33. quæ proxime huic capituli accedunt. Quibus jungi debet notitia de factivis cap. 22. incerti aucto.

ADSALISSET] Adsallire, aggredi, impetrere, adoriri. Qua de re suprà, ut & de litorandi quod sequitur vocabulo.

RAUPA SUA] id est, vestem, seu in universum aliam supellecilem. Formula cautionis de infraetatis, que ultima inter varias est, & exinde à annorum vel aliam raupam in solidos tantos furavi. Sed de his supra.

IN SOLID. TANT.] id est, quæ tot solidis extitabatur.

CAUSANTES] Alias placitantes, nobis plaidans. Formul. Leg. Rom. c. 33. rationantes.

A QUO PLACITO VENIENS] Mallem ad quod placitum. Placitum vero generaliter pro die dicta usurpabant, in qua quid agendum gerendunve esset, quod felicit sic inter partes pactum conventum fuisset. Sic conventus regios, in quibus de summa regni tractabatur, placita dixerunt; quæ post parlamenta dicta Greg. Turon. lib. 7. c. 13. & 14. & alias passim. Sic & placitum legatis dare ait Greg. Turon. lib. 6. c. 34. pro legatos audire & absolvere. Unde placitum pro iudicio sumptum Synodi Turonensis 3. cap. 35. pro quolibet placito vel iudicio à qualibet persona munera exigere. Synodi Arelatensis sub Carolo

M. cap. 16. Ne in dominicis diebus publica mercata neque cauſationes disceptationesque exercantur. Synodi Turon. 3. c. 39. placita secularia. Sic placitum Comitis & placitum Centenarii in Capital. lib. 3. nostris plaidi. Gregor. Turon. lib. 7. c. 23. Placitum in Regis Childeberti præfencia posuerunt.

PER TRID. SEU AMPLIUS] Sic cap. 38. Formulas incerti auctor. & Leg. Roman. cap. 33. Ex quo discimus non uno tantum die, sed triduo adversarium expectari debuisse. Gregor. Turon. lib. 7. c. 23. Injurijs ad placitum in conspectu Regis Childeberti advenit. & per triduum usque occasum solis observavit. Sed cum hi non venissent, neque de causa hæc ab ullo interpellatus fuissest. ad propria rediit. Junge Leg. Sal. tit. 59.

ADJECTUS sir] hoc est, vadiimonium deseruerit & defecerit, à dejacti & dejiciendi vocabulo. Formulas incerti auct. cap. 22. Placitum suum exinde neglexit, & jactivus inde remansit. Cautio de infraetatis variat. cap. ult. & si exinde negligens & jactivus apparuerit. Leg. Salice tit. 52. 3. quem legiūm habeb adiuvium vel admallatum secundum Legem Salicam. Quo loci videndum Fr. Pitheus.

SOLSATISSIT] id est, solem ei occasum fuisse, ante solis occasum iudicio non stetisse. Nam post solem occasum nemo se iudicio sistere potest. Gregor. Turon. lib. 7. cap. 23. per triduum usque occasum solis expectavit. Sic Leg. Salice tit. 52. solem collocare, & per singulas admonitiones vel solem culcatum terni solidi acrecenti. Sic olim apud Romanos in Legibus duodecim tabularum solis occasu diei suprema tempestas esto. apud Varro libro sexto de Lingua Latina. Hunc vero morem solis occasum operundi apud Francos multis seculis durasse probant veteres duelli. Formulas quas doctiss. Jo. Savato edidit; in quibus ante solis occasum adversarium vincere necesse erat, aut id nominativi excedi tibi cavere. De civilibus quoquæ negotiis illud ipsum Philippus de Beaumanoir testatur, qui sub Philippo III. Rege Claromontensis Comitatibus in Bellovacis Leges patriæ lingua scripsit, cuius verba sunt hæc cap. 1. ex codice optimi doctissimique viri Antonii Oiselli: Se li ajornemens et fais à relevé ou as reprises. L'œuvre de la présentation dure jusques à Soleil escondant; & qui de Soleil luisant se présente, il ne peut être en défaveur du jour.

NULLA SONNIA NUNTIASSET] Sonnia est impedimentum, excusatio. Sunnis in Leg. Sal. tit. 1. Leg. Ribuar. tit. 34. Capital. lib. 3. c. 45. Econonia in Formul. Leg. Rom. cap. 33. Nobis Exoine. De quibus integro capite agit Philippus de Beaumanoir, quem modò laudavi, capite tertio, Des Eſſoines & coniuram. Veteribus quibusdam monumenti ſaine. Non placet hanc vocem deducere ex alia barbarica voce Exidoniere, ut quidam scripserit. Nam hæc duo vocabula totu[m] inter se distant. Qua de re alia Mallem à morbo ſunico sunnis originem petere.

COMES PALATII NOSTRI] Sic in fratre capite proximo, & in iudicio Chlotarii Regis, quod suprà exscripsimus. Quæ verba Comitem palati cum Proceribus vice regi cognovisse manifeſte

ostendunt. Nomine tamen regio judicia inscripta erant. Quod & hodiè in Senatusconsultis fieri solet.

COMPONERE ET SATISFACERE] Itaque hoc jure qui deficerat & vadimonium deseruerat, causa cadebat. Quod eriam Lege duodecim Tabularum causam fuit, *presenti litem addicito*, apud Gellium lib. 17. cap. 1. Verum postea id mutatum. Ulpianus in l. Et post editum. 72. De iudiciis: *Pronunciabitur non ubique secundum presentem, sed interdum vel absens, si bonam causam haberit, vincet*. Franci tamen perpetuo obseruant ut absens causam cadere, nisi justam absentiam causam nunciasset. Consuetudines Regule à Ricardo Abbatore Floriacensi constituta consilio Vicecomitum & Baronum terre anno nonagesimo septuaginto septimo: *Ille qui die assignat usque ad horam septimam coram Priori non comparuerit, tanquam convictus judicabitur*. Illud quoque paucum occurrit in veteribus amplissimi Senatus Parisiensis monumentis. Donec constitutione Francicæ. Regis statutum est ut absente reo, actor tamen necesse habeat legitimè probare justam actionis causam. Quod antea à iudicibus Ecclesiæ, qui Lege Romana utebantur, observatum. Eleutherius Papa apud Gratianum in Can. Caveat iudicis. 3. quest. 1.

Cap. 18.

CHARTA PARICLA] *Paricula pro paricula scriptum est*. Est autem iudicium Comitis palati, quo statuit ut quidam, qui fugitivum servum receperisse accusabatur, certa die juraret cum sex aliis se non fecisse, & ita crimen objectum purgaret. Et quia neutra pars vita dici poterat, jubentur ambo eius iudicij similia exempla accipiente. Id est *paricula dicitur charta*, quod ejusdem exempli due ligantibus dante sicut. Sic Variar. Formul. cap. 14. Unde duas epistolæ pariculas, uno tenore conforciatas, manu eorum vel honorum hominum firmatas, inter se fieri & firmare rogarerunt.

ITEMQUE HOMINEM] Videtur aliquid deesse, designatio videlicet querundam qui eodem criminis accusabantur. Quod dictio item demonstrat. Deinde quinque denominatos esse dicit, quorum unus jurare juberet.

FORTITER VISUS EST DENEGASSE] Gregor. Turon. lib. 7. cap. 13. Post hæc in iudicium venit. Sed cum forcier, ut diximus, denegaret, Et hi non haberent qualiter eum convincere posse, iudicatum est ut se infonsum redderet sacramento.

DE QUINQUIS DENOMINATIS] Ex quinque reis unus purgari juberetur sacramento. Ex quo etiam patet initio capituli quædam deesse.

SUA MANU SEPTIMA] Porrexis namque magnus jurabant, tacisque sacrofancis Evangeliiis, aut altari, aut etiam, quod frequentissimum erat, Sanctorum Reliquis. Solebant enim non in civilibus tantum & levioribus causis, sed & in criminalibus, cum nulla probatio suppurret, iusjurandum decernere, ut reus crimen purgaret. Leg. Bajuv. cap. 12. tit. 15. 2. *Judex causam suam bene cognoscas, & prius vel tacitus inquiras, ut cum veritas latere non possit; nec facile ad sacramenta veniatur*. Paulò post: *Nulli licet perjurare, sed sicut iudicatum est cogatur*

exsolvi. In his vero casis sacramenta praescrivuntur in quibus nullam probationem discussio iudicantis invenerit. Gregor. Turonensis lib. 7. c. 23. Formule incerti auctoris cap. 2. 3. 5. In Legib. Francionum, non iure, sed componeat ac si ipse cum occidisset. Leg. Angl. tit. 9. si negat, cum undecim iuraret, aut campo decernat. Denique nil frequentius in his Legibus. Wilhelmi Normanni Angliae Regis Leges apud Hovedenham: *Si Anglicus appellaverit Francigenam, & cum approbare voluerit iudicio aut duello, volo tamen Francigenam purgari sacramentum, non ferro*. Verum non uni tantum reo deferebatur iusjurandum, sed & alios tres, quinque, duodecim, aut amplius, prout iudicatum fuerat, necesse habebat adducere, qui feliciter idem quod ipse jurarent; qui iuratores & conjuratores in Legi Salica dicuntur ut. 50. 55. 61. Capitul. lib. 3. cap. 9. ut sacramentales & consacramentales passim his Legibus. Auctor vitz S. Eligii Noviomensis lib. 2. c. 51. apud Surium: *Lata sententia est ut vir ille cum multis aliis juraret. Sic enim apud Francos in more possum est. Verum Abbas omnibus aliis remisit iuramentum, ne alterius flagrio implicarentur. Solus ille agri usurpator Procerum sententia jure rite iusfas est. Leg. Bajuv. cap. 12. tit. 2. 3.* Cum duodecim sacramentalibus juret de lite sua, vel duo campiones propter hoc pugnent. Greg. Turon. lib. 8. c. 9. Fredegundus Regina, conjunctus Prioribus regni sui, id est, tribus Episcopis. Et trecentis Viris optimis, sacramenta dederunt hunc à Chilperico Rege generatum suis; & sic suscipio ab animis Regis ablata est. Idem lib. 8. c. 40. de Pelagio quodam qui res S. Martini absulerat, ille electis duodecim viris ut hoc scelus peioraret advenit. Capitul. lib. 1. cap. 61. lib. 3. c. 9. & 10. lib. 5. c. 353. & 361. Thorganus Treveriensis Chorapiscopus de gestis Ludovicii c. 29. de Paschalibus Papæ purgatione. Inde frequentissime manus quinta, manus sexta, septima, duodecima, in veteribus Legibus, Capitulis, epistolis Romanorum Pontificum, & in libris feudorum. Quæ demum purgatio Canonica dicta est, quod ea tantum purgationis species ab Ecclesia probatur, ceteris duelli, ferri carentis, crucis, aquæ calidiæ, panis hordeacei damnatis. Ea de re tituli sunt libro quinto Decretalium *De purgatione Canonica*, & *De purgatione vulgari*. Iurisjurandi forma refertur Leg. Alaman. tit. 6. solum videlicet reum conceptis verbis jurare, ceteros vero iuratores hoc tantum, credere illum vera iurasse. Innocentius III. Papa in cap. de testibus, de purgatione canonica: *Illi qui ad purgandam alicuius infamiam inducuntur, id solum tenentur iuramento firmare, quod veritatem credant eum dicere qui purgatur*. Ex consuetudine tamen iurandi perjuria adeo invaluerant ut jurisjurandi probatio a pierisque reprobaretur, & Burchardus Wormaciensis Episcopus in Legi familie duellum ejusloco sufficeret. Vide Ottonis Constitutionem in Legib. Longob. lib. 2. tit. 55.

SUPER CAPELLAM DOM. MARTINI] hoc est, super Reliquias Sancti Martini, quæ in palatio assertabantur; quibus etiam tacitis, palanqæ causæ iurejurando finiebantur. Solemne fuit iurandum publice in Ecclesiis aut Martyrurus

Notæ ad Marculfum.

925

926

tumulis & altariis prestat, aut etiam extra Ecclesiam admiris Sandorum Reliquias. Gregor. Turon. lib. 4. cap. 46. Requirit hominem alium Ursum nomine, quem ad altare clam adductum jurare fecit ac dicere: Per hunc locum sanctum & Reliquias Martyrum beatorum &c. Lib. 5. cap. 32. Si, inquit, est innocua, super tumulum hoc beati Dionysii martyris sacramentis adfirma. Faciam, inquit, pater. Tunc initio placito ad basilicam Martyris sancti conveniunt; elevatisque pater manibus super altarium, juravit filiam non esse culpabilem. Lib. 8. c. 16. de impo cuiusdam voto, qui pojaret confundebat: Ibo ad basilicam beati Martini, & sacramento me exiens innocens reddar. idem de miraculo lib. 1. c. 33. Quidam tempore Felicis (Bitarigum) Episcopi vicinos suos quedam pro crimen impecebat: quae cum plurimis verbis procastibus laeferet, ac judicio publico provocaret, decreatum est fencientia Primorum urbis ut se ad hac noxa, qui impeccabantur, sacramento purgarentur; ingressique in ejus memorata adi altare, cum elevatis manibus sacramenta proferrent &c. Idem de miraculo lib. 1. cap. 10. 39. 53. lib. 2. c. 19. 39. Idem de gloria Confess. cap. 93. 94. Leg. Alaman. tit. 6. Sacra menta sic fieri debent ut illi juratores manum suam super caput ponant. Capitul. lib. 1. c. 61. Synodi Meldeni c. 39. Tantum hoc malum est ad sanguinaria Martyrum, ubi diversorum aggritudines sanctorum, ibi perjuri, licet manifeste interdum vexari non videantur, iuglo Dei iudicio a demonibus arripiuntur, sicut sanctus dicit Gregorius. [Homil. 32. in Evang.]

SUPER CAPELLAM DOM. MARTINI] Capellam pro capta dici, in qua Martyrum ossa conde tentur, vel hic locus evincit. Nam & super cap sam jurare Lex Alaman. tit. 6. dicit. Sic etiam accipitur in Formula incoerti auditoris cap. 3. Evidens de miraculo S. Stephani lib. 1. Capella ar genae, in qua erat Reliquiarum portio. Reliquias agitur sancti Martini in palatio assertatas innuit hec Formula. Unde capelle regis seu facello nomen. Sangallensis lib. 1. c. 4. De pauperibus supradictis quondam optimum Dislocorem & Scriptorem in capellam suam assumpti. Quo nomine Reges Francorum propter cappam S. Martini, quam secum ob sui tuitionem & hostium oppressionem jugiter ad bella portabant, sancta sua appellare solebant. Hodie vero capellam vocamus quam votores cellam & facillum dixerat.

PARCURUNT] id est, fieri praestari solent, à confusione que imperio & cursu quodam fertur. S. Augustinus Conf. lib. cap. 16. Vnde tibi flumen moris humani; quis refert tibi? quandiu non siccaberis?

DE HAC CAUSA DUCTUS SEDEAT] Ductus pro eductus, hoc est, extra alem & periculum pos tuus. Non diffimiliter de verbo exire, quod usur paratur de eo qui accusatione impensus, absolu tus est; ut & hodie, il est fortis d'essaire. Au gustinus sermon. 18. in Matthaeum in fin. pag. 109. tom. 10.

CUM LEGIS BENEFICIO] hoc est, præcio compo nitionis, que Legis statuta est. Videantur veteres Leges.

ÆQUALES PRESCRIPTIONES] ejusdem exempli.

Inde in titulo. Charia paricula, seu paricula. Variat. Formul. c. 14.

UT PRO NATIVITATE REGIS] Regis est epif tosa, quæ Coenobitis & Domesticis mandat libi filium natum. Ideoque jubet ut in unaquaque fisci villa tres servi manumittantur, & lectric & oleomolyna causâ. Et pertinet & illud Gregorii Turon. lib. 6. c. 23. Dehinc Chalperio Regi, post multa funera filiorum, filius nascitur. Ex hoc jubet Rex omnes custodias relaxari, viarios abfieri, compositionesque negligentum fisco dubius præcepit omnino non exigi. Illud præcepit in hoc lemmate observandum, filium Regis Regem dici. Quod tunc usitatum fuisse ex Greg. Tur. apparet, qui lib. 3. c. 22. Theodebertum Theodosici Regis filium Regem vocat, & lib. 4. c. 13. Intendebat & ipse Rex Chramnum nimis; qui tamen perduellis, patre superstite Chlotaario Rege, interfecitus est. Sic & filius Regum Regine dicta. Gregor. Turon. lib. 10. c. 15. de Chrodielidi Piclaventii Moniali: Nolite super me, queso, vim inferre, quia sum Regina filia Regis. Rigordus in Philippi Augusti vita, Regis Luitaniæ filiam, Hlandriæ Comiti nuptam, Reginam Comitissam vocat. Nec novo id exemplo. Servius Virgili eclog. 3. in fin. Regum autem nomina dixit, non quoniam ipsi Reges fuerint, sed quia Regum filii: ut, Magnum Regine sed enim miseraeus amorem, cum de Ariadne diceret Pe riphaë Regine filia. Sic & Claudianus Serenam Theodosii Imp. fratris filiam, Stiliconi nuptam, Reginam vocat in panegyrico Serenæ. Teucer apud Sophoclem in Ajace lorario matrem suam filiam Laomedonis Regis à Telamone captam, Reginam natura fuisse dicit: οὐδὲ μὴ τι δοκεῖν αποθέσθαι. Sic Polyxena in Euripidis Heceba se Reginam vocat: αὐτὸς οὐδείς, βασίς λε περιέχει.

ALIOR. DOMESTICOR. ACTIONIA] Actionibus, id est, Officis & Ministeriis, qua de re latius supra capite undecimo. De Domesticis vero ad caput ultimum libri secundi dicetur.

PER VISTRAS EPISTOLAS] Formula epistole manumissionis, que iussu Regis à Domesticis celebratur, exeat cap. ult. libri secundi.

UT LEUDE SAMIO PROMITTANTUR] hoc est, ut fidelitatis sacramentum Regis filio promittantur, quem Rex in parte regni sui Regem constituit, in Austria aut Neutria fortasse. Quod credibile sub prima Regum Francorum familia facilitatum. Corrupci vero quid esse in hoc titulo suspicor, aut certe plenius inquirendum censeo. Nam quod famio libi velit, nondum reperi. Fortasse scriptum erat: Ut leudis sacramentum promittatur Regi; sacramenti vocabulo breviam scriptio, nec postea intellecto.

TAM FRANC. ROM. VEL REL. NATIONES] Omnes quippe illi permitti habitabant. Sic supra c. 8. Omnes populi ibidem communenes tam Franci, Romani, Burgundiones, vel reli que nationes. Romani autem, veteres incolz appellabantur. Omnes namque provinciales Romanii Imperii, cives Romani erant post constitutionem Antonini, l. In orbe. De flavi homin. Et inde everso imperio nomen Romanum retinuerunt. Leg. Salice tit. 34. Si Romanus Francum.

Cap. 20.

Cap. 20.

ligaverit sine causa. Et tit. 43. 6. Romanus homo conviva Regis. 7. Romanus homo possessio. 8. Romanus tribus prius. Greg. Tur. lib. 2. cap. 33. de Gundobaldo Rego: Burgundionibus Leges mitiores instituit, ne Romanos oppimerent. Leg. Burgund. tit. 40. Ceterum si quis post hac barbarus vel testari voluerit vel donare, aus Romanam confusidinem aut barbaricam esse servandam sciat. Et passim his Legibus. Cassiodor. lib. 7. c. 3. Nec esserium duximus illum &c. ad vos Comitem destinare, qui secundum edita nostra inter duos Gothos item debeat ampare; si quod etiam inter Gothum & Romanum nam fuerit fortasse negotium, exhibere sibi prudente Romano, certamen possit aquilibi ratione distingere. Inter duos autem Romanos Romani audiunt. Vetus Constitutio Chlotarii Regis nondum edita, quam eruditissimus Jac. Simondius humanitate & liberalitate sua mihi communicavit: Inter Romanos negotia causarum Romanis Legibus praeципuum terminari. Sed de his, si Deus dederit, alias plura.

BANNIRE] id est, edictio convocate. Bannum enim edictum est & denuntiatio qualibet. Appendix Gregorii Turon. cap. 87. Iussu Sygoberiti omnes leudes Austrasiorum in exercitu gradendum banniti sunt. Leg. Ribuar. tit. 67. Si quis Legibus in utilitatem Regis, five in hostie, five in reliquam utilitatem bannitus fuerit, & minimi adimplaverit, si exigitudo cum non detinuerit, solidis sexaginta multetur. Capitul. lib. 3. c. 69. Quicumque homo nostros habens honores in hostem bannitus fuerit. Lib. 4. c. 25. Non manniatur, sed per Comitem bannianur. Hincmar. ep. 4. c. 15. Synodus Confluentina an. DCCCLX. Ab hoc die & deinceps de Dei banno & nostro bannimus ut nemo haec amplius presumat. Sic bannum pro denuntiacione & edicto. Capitul. lib. 3. c. 66. & lib. 4. c. 24. & 60. Inde etiam pena seu multa edicto non obtemperantis bannum dicuntur expē in Capitulis & alias. Ut & heribannum pro multa ejus qui ad exercitum ire neglexit. Quod nos Arricerbas dicimus. Gregor. Turon. lib. 5. c. 26. lib. 7. c. 42. Capitul. lib. 3. cap. 14. & 35. Cujus vocis vestigia plura apud nos hodie remanent. Siquidem & nuptiarum proclamationem bannos appellamus.

MISSO NOSTRO] Legato. Quā voce nil frequentius.

EX NOSTRO LATERE] Sic Gregor. Tur. lib. 4. c. 13. Misit Rex Immacharium & Scaptarium primos de latere suo. Synodus Matisconensis II. sub Gutchranno Rego c. 14. Hi qui latere Regis adherent. Vita Ludevici Pii, qui etiam apud Adhematum extat, & Aimoini continuatione subiuncta est lib. 5. c. 10. Eodem anno generalem conventum Aquigrani habuit, & per universas regni sui partes Fideles ac Creditarios à latere suo misit, qui aqui juris tenaces existentes perverse corrigarent, omnibusque congruum ius aequo libamine penderent. Sangallensis lib. 2. c. 9. Tunc ex latere Caesaris directi sunt qui eos honorificè introducerent. Hodie quidem Summi Pontificis Legatos Cardinales Legatos à latere dicimus.

FIDELITATEM] Gregor. Turon. lib. 7. c. 7. Prioris quoque de regno Chilperici, ut erat Ansovaldus & reliqui, ad filium ejus, qui erat, ut

superius diximus, quatuor mensium, se collegant, quem Chlotarium vocavauerunt, exigentes sacramenta per civitates que ad Chilpericum prius aspicerant, ut scilicet fideles esse debent Gunthranne Regi ac nepoti suo Chlotario. Et cap. 13. de Garacito Duco, qui sacramenta de nomine Childeberti suscepserat. Appendix Greg. cap. 76. Capitul. lib. 3. c. 8. Ut nulli alteri per sacramentum fidelium promittatur nisi nobis & unicuique proprio Seniori ad nostram utilitatem & sui Seniori &c. Et cap. 88. Ejus porto sacramenti Formulam Petrus Pitheus, de litteris optimè meritus, edidit una cum secunda Regum familie Historicis.

LEODES] Pro fide accipio. Leodes in Leg. Wigiliorum, lib. 4. tit. 5. c. 5. Leodes namque apud Gregorium Turonensem ii dicuntur qui Fideles Regis sunt, & qui nulli praterquam Principi obnoxii sunt; quos sequens zetas Barones dixit. Greg. Turon. lib. 9. c. 20. in pactione Regum apud Andelaum: Leodes illi qui Domino Gunthrammo post transiuntem Domini Chlotarii sacramenta praebuerunt. Appendix Gregor. cap. 54. Chlotarius cum Proceribus & Leudibus Burgundie Trecaffinis conjungitur. Et passim. Idem Leodes Baronum nomine comprehendit c. 41. Burgundie Barones vero tam Episcopi quād ceteri Leodes rimenes Brunichildem. Unde proculdubio feudum leudem five lechen hodie quoque Germani vocant. Quod jam à Cujacio initio feudorum observatum est. Huc referri posset quod nos ligium hominum seu homagium dicimus.

SAMIO] Corrupte, ut quidem censeo; aut certe plenus inquirendum. Putare nos sacra menti vocem heic scriptam nec intellectam.

PER LOCA SANCTORUM] Appendix Gregor. c. xc. Hi duo Flaochans & Willibaldus, eō quod multa ad invicem per loca Sanctorum de amicitia obliganda sacramentia dederant. De eiusmodi sacramento proximè supradiximus.

PIGNORA] Reliquiae Sanctorum. Id porto heic observandum, in eam rem à Rege missas ut sibi aut filio fidelitatis sacramentum praefaretur.

A D L I B . I I .

H U SUS libri titulus in Ms. ita conceperus erat: Incipiit stedale qualiter Charile pagenses fiant. Quod omisimus nolui. Igitur superiori libro omnium litterarum & negotiorum Formulas tradidit Marculfus quae regio nomine & in palatio expediti solerent. Hic vero Chartas pagenses continet, eas videlicet quae in unoquoque Comitatu & pago, in praesentia Comitis, aut Vicarii, aut Centenarii, aut etiam privatum peragi possent. Nam, ut antea duximus, rite & publice quipiam perficiendi duo tūnū legitimū modū, in palacio ante Regem, aut in pago ante Comitem. Pleraque existunt etiam negotia que per epistolas fieri possunt; quorum etiam Formulas secundo libro comprehenduntur. Ideoque magnus Cujacius, quā hoc eodem codice usus fuerat, hanc totius operis divisionem respiciens, hoc titulo Marculfum laudat: in Marculfi Monachi libro de Formulis publicorum privatorumque negotiorum in Pauli sentent. lib. 4. tit. 6. Ego non omnia quae secundo libro

Cap. 1.

libro traduncur privata sunt: Nam quid ante Comitem peragitur, publicum, non privatum est. Vide Capitul. lib. 4. cap. 19. 26. 29.

De MAGNA RE QUI VULT XENOPHON.]

Xenodochii seu hospitalium aut Monasteriorum constructione est & ducatio, à privato quilibet in anima remedium & peccatorum remissionem facit. Omnes quippe donationes, fundationes, & privilegia Ecclesiæ concessa his arque aedē superioribus facultatis hanc remedii anime causam continent. Ut fallatur Falceus qui antiqu. lib. 5. cap. 10. non ante Dagoberti Regis tempore Ecclesiæ bona in anime remedium aut remissionem peccatorum data existimat, sed tantum *ad opus, in usum luminum, & sartæ testæ*. Nam verutissima quæque monumenta eti pecunie vel fructuum destinationem continent, ut in sarta testa aut in usum luminum sufficerent, hanc tamen causam pretendunt, ut ad veniam à Deo impetrantem dantibus profint. Salvianus, discretissimus ille Massiliensis Presbyter, integris quatuor libellis Timothei nomine ad Ecclesiam Catholicam divites omnes vehementissimè adhortatur, præcipue eos quos gravium delictorum terror exagit, quoque peccatorum conscientia excruciat, ut peccare & labi definant, tandemque peccata sua misericordiis, largitionibus & elemosynis redimant. Gregor. Turon. lib. 6. cap. 10. de Chrodino quodam quidomos, vineas, argenteum Ecclesiæ distribuens dicebat: *Sini hæc Ecclesia data, ne dum de his pauperes reficiantur, mihi veniam obineant apud Deum.* & lib. 9. c. 42. in Radegundis epistola: *Quæ alii pro animarum suarum remedio, vel forores ibidem de rebus propriis consulerunt. Hac verò Formula longam ejus argumenti prefationem continet. Quæ ratione postea è uisque progressum est ut plerique crederent donationibus in Ecclesiæ factis posse criminis quicunque nullo negotio aboleri; ob eamque causam Synodo Cabilonensi sub Carolo M. reprobata est hac opinio cap. 36. nimurum adversus eos qui de industria peccantes per elemosynas impunitare sibi promittebant. Non enim, inquit, idcirco quis peccare debet ut elemosynam faciat; sed id est elemosynam facere debet quia peccavit. Eodem pertinet quod tum illo Concilio, tum in Capitulis, res Ecclesiæ patrimonia pauperum & pretia peccatorum appellantur.*

SUE QUIDIAM] Ita emendavi pro quidem, ut confaret sensus.

QUOQUE SCELERIBUS] Pro & sceleribus.

OPTAT] Hujus clausula, que diuidit conscripta, mendis etiam non caret, sententia est. Ille scelerum & flagitorum conscientia excrucians, & Christiano nomine indignus, optat dotationem & constructionem Monasterii & elemosynis peccata sua extingui. Quod etiam passim sacra Scriptura spondet, idque adductis rationibus plenius probat, deinde rem ipsam aperit.

COLONICIS] De colonica dictum est super lib. 1. cap. 30.

REMOTA PONTIFICUM] Hæc clausula ad exemptionem Ecclesiæ pertinet, ex voto adificantis vel dotantis. Que justissima est causa. Qua de re facit ad cap. 1. lib. 1.

Tom. II.

CABALLOR. PRESTUS] Prestus, id est, prestationes.

PARAVERIDA] De quibus lib. 1. cap. 11.

MIN VENIDI CAUSAM] Causa pro te, ut nos tris chose. Gregor. Turon. lib. 4. cap. 13. *Multæ cause per eum irrationabiliter gerebantur. Capitul. lib. 5. c. 360. Si quis causam alterius ualerit de loco suo. Pipinus Imper. Non presumant ipsi, aut homines illorum, alicui homini suam causam tollere, vel suum laboratum.* Leg. Longob. lib. 3. tit. 4. l. 5.

ZELLIA FRAUD. MERCATOR.] Intelligit Giezi, de quo 4. Reg. 5. 26. ubi de Naaman & Elizzo. Sic Gregor. Turonens. de mirac. lib. 1. cap. 59. Sic & Tarsili epit. pag. 2. Alii hujus maledictionis loco Judæ exemplum proponunt. Testamentum B. Remigii apud Flodoardum lib. 1. c. 18. vetr. chartæ S. Benigni, & passim vetera instrumenta.

SOCITATI QUOQ. ET FISCO] Aliás socio queque fīsco. Utrumque retineri potest. In paucis enim fiscum socium adjungebant, ut infra omnibus penè formulis.

PROOLOGI] Præfationes sunt varix quæ donationi ad Ecclesiam convenient, & omnes remissionis peccatorum & anime remedii causas continent. Cujus exempli plerique instrumenta donationum videant in antiquis Ecclesiæ monumentis.

COMAMCAPITIS MEI] Capitul. lib. 1. c. 137. *Ut liber homo qui in Monasterio regulari comiti deposuerit, & res suas ibidem delegaverit, promissione factam secundum regulam firmicer teneat. In tabulario S. Martini Turonensis: Ego Galfardus S. Martini humillimus Levita, &c. dono, trado Deo necnon S. Martino, ubi parentes mei me obulerunt, novo ordine traditionis per capillos capitis mei illius comam relinquens, &c. proprium meum qui ex successione parentum meorum mihi obvenit, &c. Dat. x. KL. Julii anno XVII. regnante Domino Karolo Rege.*

PECULIO UTR. SEXUS] Peculii vox variè accipitur. Nam pater notiorem significationem ejus quod à patre vel domino filio aut servo concilium est, vel quod illi parsimonia & industria quesierunt, veteres etiam omne patrimonium peculii nomine appellabant, auctore Servio in eclog. 1. à pecoribus in quibus eorum universa confabat substantia. Unde & pecunia dicta Ulpianus quaque ea qua Graci ~~sed~~ genere dicunt Gallos peculium appellasse testatur. l. 9. §. Doris. De jure docum. Hic vero pro pecudibus peculium usurpari manifestum est, idque non abs te, cum & peculi vox à pecudibus deducita sit. Sic infra cap. 4. *Peculio uiriusque sexus majore vel minore.* cap. 7. & aliis sibi. Synodi Aurelianensis l. cap. 17. *De his quæ parochiis in terris, vñtis, mancipiis, atque peculiiis quicunque fideles obulerint, antiquorum Canonum statua serventur.* Rotharis Rex in Legibus Longobardorum, tit. 105. 19. *Si quis caballum alienum aut quodlibet peculium, credens suum esse, priserit.*

EA SCILICET RATIONE] Piesaria est, de qua postea cap. 5.

NA QUICQUAM AURI] Afterisco hunc locum nocavi, quod eum integrâ fide curare &

Nnn

Cap. 2.

Cap. 3.

restituere non potuerim. Senus tamen hic esse videtur, donatorem velle praesentem donationem insinuari gestis municipalibus; eti non ejus fortale quantitas sit quae insinuationem deideret. Nam ducentorum aureorum donationes, non minoris quantitatis, insinuari solitas ante Justiniani Constitutionem notum est.

Si quis vero] Omnibus fere hujus libri Formulis pena adscribitur, si adversus eas factum commissumve quid fuerit, ut & in Capit. lib. 3. c. 25. quod tutus est quam ad id quod interest agere, cuius plerunque difficultas probatio, & ad exiguum sumnum deducitur l. ult. De praetoris stipulat. Hincenarus de divorcio Hlocharii & Teterberg ad xii. interrog. p. 401. Sed & in iure civili in conscriptione chararum conditionis constitutio ponitur. Quo dipendio qui eandem chartam infringere tentaverit, fisco multetur, & accusator accusationi scriptura & conditione mutare non poterit.

STIPIULATIONE SUBNIXA] Fortasse quod stipulatio ante intervenerat. Vell etiam hujus clausule ea mens est, ut perinde firmum id habeatur atque si in stipulatum deducta res fuisset. Nam stipulatio commune erat omnium obligationum astringendarum vinculum Paulus Senteent. lib. 5. tit. 7. Id portò ex iure Romano petitum, omnibus Formulis etiam inferioris avi adscriptum videtur est: cuius loco scipè in Traditionibus Fuldenibus *culmo subnixa*, quasi stipulatio à stipula descendenter. Quod Isidorus assert origin libro quinto: *Stipulatio à stipula. Veteres enim quando fibi aliquid promittebant, stipulam tenentes frangebant; quam iterum jangentes, sponges suas agnoscabant.* Quamquam credibile sit Isidorum, cum hæc scriberet, de jure hospiti & refessa hospitali cogitasse. Aliam certe stipulacionis notationem Varro, aliam quoque Jurisconsulti tradunt.

Cap. 4.

CESSIO] ex causa donationis. Vetus instrumentum donationis tempore Justini Imp. Huic cessioni arque donationi à me facta in beatissimo arque apostolico viro Sacerdote Ravennatis Ecclesia ad omnia que superius tenentur adscripta reguli, confessi, & subscripti, & testes ut subscriberent conrogavi. Stipulanteque vobis, vir beatissime, & adoribus tuis in præsencia constitutis in verbis solemnibus sponponi. Quæ idem longius exscripti, quia non longe à nostris Formulis absunt.

Cap. 5.

PRECARIA DE IPSA VILLA] Res Ecclesie alienati non posse multis Synodorum decretis, pluribus etiam Imperatorum Regumque Constitutionibus sanctum est. Illud tamen receptum, ut pertinet ad certum tempus rei Ecclesiæ ususfructus non denegetur, si quidem non minus quam alterius tantæ quantitas quam accepérat redditus cum ipsorum prædiorum dominio Ecclesia derelinquat. L. Jubemus. §. Sanè omnis. Cod. de sacrolantiis Eccles. Synodi Belvacensis cap. 11. Meldenius c. 23. Solebant & qui res suas Ecclesia dabant precibus rogare ut sibi, quoac vivissent, iūs utrui licet, ut hac Formula ostendit, & supra hujus libri cap. 1. 3. Incerti auctoris Formule c. 27. Formul. Leg. Rom. cap. 7. Leg. Alaman. tit. 2. Si quis liber res suas ad Ecclesiam

Dai dederit, &c. & posthac à Pafatore Ecclesia per beneficium suscepere ad videlicet necessitatem conquirendam diebus vite sue, & quid sponponit persolvae ad Ecclesiam censum de illa terra. Erc. Leg. Bajuv. c. 1. tit. 1. Posthac nullam habebat pores tam exinde quicquam asserere, nec ipse, nec posteri ejus, nisi defensor Ecclesia illius per beneficium præstare voluerit ei. Fortunatus lib. 8. carm. ad Gregorium Taronensi pro agro prefecit. tum carm. 22. ad eundem, precatoria pro ipso agro.

Quanad reposetur, vestris redit usibus arvum.
Et domino proprio restituemus eum.

Instrumentum vero seu chartam quæ eo nomine conficeratur, precariam & precariam appellabant, quod precibus concessa videbatur. Concilii Toletani VI. c. 5. Si quis Clericorum vel aliarum quarumlibet personarum stipendum de rebus cuiusdam Ecclesia Episcopi percepit largitate, sub precarie nomine debet professionem scribere, ut nec per intentionem diuturnam prejudicium afferat Ecclesia. Synodi Epaunensis c. 18. Rhemensis sub Carolo Magno c. 33. Unde & ipsum negotii genus precaria dicuntur. Quod à precari contrahit aperte deductum est, quamvis diversa sit utriusque negotii natura. Nam ad certum tempus precaria constituit, non ad domini nutum; & ultimum merces live census in precaria intervenit, non autem in precario, quod gratuitum est. Tandem omnis concessio ususfructus rerum Ecclesie ad certum tempus, precaria dicta est; licet qui petat, de suo nihil donaverit. Pipinus Rex in Synodo an. DCCXLII. Ut sub precario & censu aliquam partem ecclesiastis pecunia in adiutoriam exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, &c. & iterum, si necessitas cogat, aut Princeps jubeat, precarium renoverit & retributus novum. Capit. lib. 5. c. 3. ex Synodo Leptinensi & lib. 7. c. 142. Præcipimus ut nullus res Ecclesie nisi precario possideat; & postquam ipse precaria finita fuerint faciant posteriori speculatoris Ecclesia uirum elegerint, aut ut ipsas res recipiant, aut posteris eorum sub precario & censu habere permittant. Vide infra cap. 39. 40. 41.

NO STRA PUIT PETITIO] Flodoardus hist. Rhem. lib. 2. c. 1. de Mapinio Episcopo: Hujus quoque temporibus Suavegortha Regina Rhenensi Ecclesia tertiam partem villa Virisiaci per testamenti paginam delegasse reperitur. Quam partem ipse quoque Präf. Theudechildi præfata Regina filie ususfructuario per precariam salvo Ecclesia jure concessit, ita duxit ut post ejus obitum, absque ullo prejudicio, fice ab ea meliorata fuisset, ad dictum Rhemensis revocaretur Ecclesia.

A& BENEFIC. USUFRUCTUAR.] Sic beneficium pro precario accipit Tertullianus adversus Hermogenem: *Tribus modis aliena sumuntur, jure, beneficio, impetu, id est, dominio, precario, vi, dominio non suppetente.* Horatius epist. 2. lib. 2.

Sic proprium quidquid, punto quod mobilis hora
Nunc prece, nunc precio, nunc vi, nunc forte supremæ
Permutes dominus.

Ideoque & precarium genus liberalitatis esse Jurisconsulti testantur. L. 1. & 2. De precario. Sic & in l. Jubemus. §. Sane. Cod. De lacrolandia ecclie. ubi hoc negotii genus describitur: *Paſta conſribat per que & tempus intrā quod hoc preſtari placuerit ſtatutus, & maniſtum ſit quod quiſque acceperit hujusmodi beneficium gratid.* Leg. Alamann. tit. 2. à pafatore Eccleſie per beneficium ſuſcepere. Leg. Bajavar. c. 1. tit. 1. per beneficium preſtare. Conſtituſio Synodi Piftensis an. DCCLXII. de villis B. Dionylii. Has villas, cum omnibus que per precarias aut beneficia indē homines retinente &c. Indē beneficium nomine ea pradīa dicta, que pro ſervitio militari à Rege ſive etiam ab aliis concedebantur, que feuda posteritas dixit. Initio namque vitā accipientis tiniebantur, & ex certis cauſis revocati poterant. Capitul. lib. 1. c. 126. Qui beneficia regalia tam de rebus ecclieſticiſ quād que & de reliqui habere videntur &c. Lib. 3. cap. 5. 19. 20. lib. 4. c. 9. Carolus Calvus Rex in diplomate pro Eccleſia Rhemensi apud Flodard. lib. 3. c. 4. Quicquid exinde nos fidelibus noſtri beneficiorum, praeferialiter refiſtiuitus. Hincmarus de villa Noviliacum: Carolus dedit villam Noviliacum in beneficio Anſchero Saxonii, qui nonas ac decimas ad partem Rhemensi Eccleſia usque ad mortem ſuam per ſolvit. Synodi Meldensis c. 18. Ut precepta illi- cīa jure beneficiario de rebus ecclieſticiſ ſada à vobis fine dilatione refindantur. Et cap. 20. cap. 53. Itaque cum Hadrianus Papa ad Fridericum Aenobarbum ſcriptūllet multa ſe ei beneficia conſuliſſe, hoc verbo exarit Imperator. Quod ſic excusat Pontifex apud Radevicū lib. 3. c. 22. Lict enim hoc nomen, quod eſt beneficium, apud quodſam in alia ſignificatione quād ex imposiſiōne habeat affiſmatur, tunc tamen in ea ſignificatione accipientiū ſuerat quād nam nos ipſi poſiuitus, & quād ex iſtituſione ſua noſcitur retinere. Hoc enim nomen ex bona & ſatto eſt editum; & dici- tur beneficium apud nos, non ſeundum, ſed bonum ſuolum. Aliquando autem in donationibus Eccleſie factis nominarim caverbatur ne in benehiciū preſtarentur. Cuiusmodi exempla ſunt in traditionibus Fuldenib⁹ lib. 1. Ut nulli Clericorum aut Laicorum aliquando reſipſe quas tradiſſent in beneficium preſtenti, ſed ad locum quo preſtari Mar- tyr corpe quieſciū perpetuū deferviant. Lib. 2. Ut nullius Clerici aut laici aut alterius perſone bene- ficium nunquam fiat; & ſi unquam factum fiat, nos jure hereditario preſtatum locum accipiamus, vel ſucceſſores noſtri accipiant. Flodardus lib. 3. c. 10. Anſelmuſ Leodienſis cap. 56. In tres por- tiones prædia Eccleſia diuidit, unam ſibi & ſue- ceſſoribus reſeruavit, alteram Eccleſiis ac Mo- naſteriis impertiuit, tertiam militibus, qui Eccleſiam armis protegerent, habere conceſſit.

PONTIFICIUM NON HAB.] Id eſt potestatem, facultatem. Infrā cap. 8. 9. & paſſim his For- mulis. Gellius lib. 1. c. 13. Re ſemel ſtatutū de- liberatique ab eo cujus negotii id pontificium eſſet. L. 1. Cod. Th. de maternis bonis: *Ita ſint in pa- rentum potestate aque dominio ut ſruendi pontifi- cium habeant, alienandi eis licentia derogeant.* L. 3. Cod. Th. de fide cath. Neque hiſ penitus poſt hac obſinendarum Eccleſiarum pontificium

Tome II.

facultatemque permittit. In veteri instrumento S. Galli Alamannicar. Antiquit. tom. 2. quo etiam precaria huic Formula omnino ſimilia continetur: *abque præjudicio S. Galli ipsam villam tenero & uſare facias, & nullum pontifi- cium habeas de ipſa villa nec vendere, nec dona- re, nec alienare, nec minuare. Ied in quo poſtu- mus, ſemper meliorare facias.*

PER HANC PRECATORIAM] Precatoria pro precaria. Synodi Epaunensis cap. 18. Quod Cle- rici etiam sine precaria quilibet diuurnitate temporis de Eccleſia retribuſione poſſerant, in ius proprietatis temporis preſcriptione non oce- tur. Flodard. hist. Rhemensi lib. 2. c. 5. ex Sy- nodo Rhemensi. sub Sonnatio Epifcopo: *De his que per precatoriā imperantur ab Ec- cleſia, ne diuurnitate temporis ab aliquibus in ius proprium uſurpentur, & Eccleſie defrau- denur.*

PAR QUINQUENN. RENOVATA] Infrā cap. 39. abſque ultra alia renovata, ut mos eſt in ceteris, precaria. Incertus auctor cap. 41. & ut alia pre- caria de quinquennio in quinquennium renovan- tur, iſtan verò non ſit necesse renovandi. Id inſtitutum, ne longinquitas temporis proprietati obſliteret, ut Toletani Concilii ſexti verbis utar. Synodi Belvacensis c. 13. Ut precaria de quin- quennio in quinquennium ſecundum antiquam conſuetudinem & auſtoritatem renoventur. Mel- deniſis c. 22. Capitul. Caroli Calvi c. 9. Bur- chardus lib. 3. c. 169. cap. 1. De precariis. Pre- cariarum portio, praeter has Formulas, exempla extant in appendice Flodardi, ubi de Adalberone Epifcopo Remensi, in veteribus S. Galli instrumentis, que Alamannicar. Antiquit. tom. 2. à Goldaſto edita ſunt, & in traditionibus Fuldenib⁹.

CONTRA HANC EPİSTOLAM] Nil frequentius hoc libro & in formulis Leg. Rom. quād per epistolam negotium gerere; atque adeo omnes hujus libri Formulas in epistola modum con- cepta ſunt, ut ſuprā Domino ſando &c. inſtrā Dulcissimi filii, nepotibus &c. Receptum illud eſte ſub Romanis Imperatoribus probabile eſt, paulatim recedente ſolemnium verborum uſu quibus per multas ambages res agebantur. Itaque & manumißio per epistolam fieri poterat. I. Qui abſenti. 38. De adquirenda vel amitt. poſſell. §. Multis. Inſtit. de libertū. Cautionum quoque & obligationum per epistolam exempla paſſim o- currunt. Imò & testamenti loco plerunque epiſtolę ſcribi ſolite, ut de Hilarione B. Hieronymus prodiit, earamque epifolatrum infinita exempla Jurisconsulti proferunt. I. Miles 75. De le- gat. 2. I. Alumna. §. ult. De adm. Leg.

CHARTA DONAT. INTER] De ejuſmodi do- natione lib. 1. c. 12.

QUOD PARITER IN CONJUGIO] Leg. Salicę tit. 47. 2. Si ibi aliiquid elaboravit, quia Legem no- luit audire, amittat. Leg. Ribuar. tit. 39. 2. Ter- tiam partem de omni re quam ſimil collaborave- rint. Tradition. Fuldenſis lib. 1. Novicia tradi- tionis Hrungboſen, qualiter ille pro aeterna re- tribuſione elaboratum ſuum omne tradiuit, hoc eſt, porcos x. vacas vi. oves xii. Alibi in donatione Benedicti: *De elaboratu meo ſunt*

Nnn 2

Cap. 6.

Cap. 7.

*hæc, boves xxxix. porci lxxxii. oves xx. mappas
iv. manuergia ii. plumacii vi. operaria ii. pal-
lia linea vi. pulvilli xiv. &c. Lib. 21. tradit om-
nem laborem meum.*

Cap. 9.

CHARTA OBNOXIACTIONIS] Epistola est quā pater, qui bonorum uxoris sue præmortuæ usumfructu à filii accepit, remunerandi causa illas donat villas quafidam suas, eatum tamen usumfructu retento; atque ita se obnoxium reddit, ut ne illas in posterum alienare aut minuere possit. Ideoque hæc Formula obnoxiatione appellatur. Quæ res proximè ad precariam Ecclesiæ accedit, de qua intrâ cap. 39. Nam & in fine additur clausula precariæ adsciri solita, ut perinde valeat atque si per quinquennium renovata fuisset.

EVINDICASTIS] Flodoard. hist. Rhemens. lib. 3. c. 10. *Res quoque nonnullas, juraque Ecclesiæ, ac mancipia, Legibus per Advocatos evindicatae recipiſſe reperitur.*

Cap. 10.

EPIST. CUM IN L. FILIOR.] Epistola est codicillorum loco, quā avus nepotes ex filia præmortua ad succelusionem vocat. Similis est & alia inter Formulas Leg. Rom. c. 22. Verum ad Legem Romanam ea pertinet; hæc autem, que in distinzione concepta est, ad Legem Salicam, ut opinor, referenda. Erit de Leg. Romana potest etiam accipi. Quia de re ad Leg. Romana Formulas.

DULCIS. NEPOTIS.] Sic in l. *Lucius Titius. 88. §. Quæ marito. De legatis ii. l. Titia. 34. §. 1. De legatis ii. & passim. Proprium illud liberorum epitheton. Dulces natos dixit Virgilius En. 4. Dulces liberos Horatius.*

PER LEGEM] Salicam scilicet. Illa etenim tit. 62. proximiōes tantum admittit, & nepotes omnes repellit. Quod Childeberti Regis Constitutione innovatum est: *Ut nepotes ex filio vel ex filia ad aviaticas res cum avunculis & el amitis sic reniverent tanquam si pater aut mater vivi fuissent.* Potest & de Leg. Romana accipi, quæ ante Justinianum ab intestato tertiam partem aviaticæ successionis nepotibus ex filia detrahebat. l. 4. Cod. Th. De legitimis hereditat. Ut opus fuerit hæc epistola in vice codicillorum, ne ullam diminutionem patenterunt.

QUANDO NUPTIAM TRAD.] hoc est, ut dotem matris conferant, si ad ejus successionem accedere velint. l. 5. Cod. Th. De legitimis hereditat. *Ut mixtis matrum juarum doiliis, as i hereditatem pro rata parte, quam Lex divalis censuit, cum avunculis parciantur.* Ibid. Antanis quicquid filia accepit tempore nuptiarum.

DE PRÆSIDIUM NOSTRO] Suprà lib. 1. c. 12. cum terris &c. seu præsidio domus eorum. Hoc libro c. 7. Terris, villabus, domibus cum omni præsidio, etiam peculium, præsidium uriusque generis & sexus. Gregor. Taron. lib. 6. c. 4. Inruerunt in domo Lupi, & direpto omni præsidio, singulæ se illud in thesauro Regis recondere, suis eum domibus intulerunt. Lib. 9. cap. 19. in Pactione Regum apud Andelaum: *Si quid de agris fiscalibus vel speciebus atque præsidio pro arbitrio sui voluntate facere aut cuiquam conferre voluerit, in perpetuo, auxiliante Domino, conser-
vetur.* Gregor. Taronensis. de gloria Confessor. c. 107. *Habens divitas multas, & tam in fundorum*

*possessione quād in præsidio domorum valde dives erat ac locuples. Ex quibus locis conjicio præsidii nomine pecuniam numeratam, aurum, argentum, & alia id genus intelligi. Nam & Cellius in l. Si chorus 79. §. 1. De Legatis iii. ait Proculum re-
ferra, audisse se rusticos fenes ita dicentes, pecu-
niā sine peculio fragile esse, peculum appelle-
lantes quod præsidii causa seponeretur. Cui con-
venit quod aut Constantinus Imp. in pecunia
veteres robur omne patrimoniorum posuisse. l.
21. Cod. de administrat. tutor. In formulis vero
incerti auctoris præsidii nomine pecudum greges
& boum amenta signitate videntur, cap. 47.
etiam peculium, præsidium uriusque generis &
sexus.*

CHARTA QUI SUO NEPOTE] Nolui quid immutare. Nam seculi & auctoris vitium esse videtur. Erit autem Formula donationis, quæ pa-
ter nepoti ex filio aliquid donat, ut precipuum illud habeat, sicut melior ejus nepotis conditio quam exterorum.

ABSCUS CONSOR. FRATR.] In donatione Ha-
gononis ad S. Martinum anno quinto Hludo-
vici Imp. Fridericj Abbatii tradit manūm nos-
trum dominicatum, quem extra conjugium fra-
trum in hereditate habemus in pago Blefensi.

Cap. 11.

VEL FILII MEIS] Leg. filiorum meorum.

UT FILIA CUM FRATRIBUS] Lege Salicâ, Ri-
buaria, & alii, filia in alode seu terra paternâ non
succedebat. Hæc vero Formula patrem ad
successionem suam potuisse eam revocare & ve-
luti heredem cum fratribus instituere manifestum
est. Quæ Formula apud Cujacium Observat. viii.
edita extat.

CONSUSTUDO TENETUR] Consuetudinem vo-
cat Leges Salicas, Ribuarias, & similes, merito,
cum multò ante usu recepta quād in scriptis redactæ sint. Sic autem Leg. Salicæ tit. 62. *Ue terra
verò Salica nulla in mulieris hereditate transcat
portionem, sed virilis sexus totam terram proprietatis
sua possideat.* Quæ diversa ab editis, ex Ms.
reg. exscripti. Leg. Ribuar. tit. 58. Sed dum
virilis sexus exuerit, *femina in hereditatem
aviaticam non succedat.* Leg. Saxon. c. 39. Pa-
ter aut defuncti filii, non filia, heredi-
tam relinquunt. Leg. Anglionum tit. 7. Heredi-
tatem defuncti filius, non filia, suscipiat. Si filium
non habuit qui defunctus est, ad filiam pecunia &
mancipia, terra verò ad proximum paterna genera-
tionis consanguineum pertineat. Quod & olim
Armenii placuisse & Julianiano Imp. sublatum
doct Nov. xxi.

TERRA PATERNA] Alode. Leg. Ribuar. tit.
58. *terra aviatica*, in Leg. Saxon. & Anglion.
hereditas. Vide suprà ad c. 12. lib. 1.

Cap. 12.

SI QVIS EXTRAN. NOM.] Adoptio est; quæ ta-
men propriam Legem continet. Fit enim ab eo
qui rebus suis superesse non potest, idèque sta-
tim bonorum suorum possessionem in adoptatum
transfert, ea conditione ut victum & vestitum,
quādū vixerit, ei suppedet.

PACTUM INTER PARENTES] Divisio paternæ
hereditatis inter fratres, ut & Formule incerti
auctoris c. 39. Leg. Rom. 25. Parentes autem
hinc & alibi non raro dicuntur non propriæ &
ex usu veterum, sed in ea significatione quam

Cap. 13.

Cap. 14.

Vulgò hodie retinemus, pro quibusunque proximis vel consanguinitate juncis. Gregor. Turon. lib. 5. c. 5. Cujus parentes condicentes propinquū exītū &c. lib. 6. c. 36. Conjuncti parentes gravissimis Clericū tormentis subdentes interētere soluerunt. Sic fortasse Tertullianus lib. de carne Christi: Cum indignatio parentes non nege, sed objureret, mox demonstrat quā condicione negaverit matrem & fratres. Negavit itaque parentes. Et ita ibi sc̄p̄. Quā voce etiam usos antiquiores Spartanum & Lampridium cūm alii ples- tisque dochūl. Casaubonus ad Marti Imp. vitam notat.

NON A INDIC. POL. COACTI] Fratres quippe communem hereditatem consensu dividentes patris officio funguntur, inquit Papinianus in I. ult. familiæ ericundæ.

SCRIPTUR. SERIS ALLIGATI] In charta abfolutionis Henrici II. Anglie Regis apud Hovedennum Annal. patt. post. N. in dubium ventant que geruntur, & usus habet & communis confideratio utilitatis expōsit ut scripturarum serie debeant annorari.

Cap. 15.

LIBELLUS DOTIS] Quo pater sponsi, sponsa dotem constituit. Nam apud Germanicas illas gentes, ut Tacitus scribit, docem non uxor maro, sed maritus uxori offert. Leg. Burgundionum tit. 42. & tit. 62. Mulier si ad alias nuptias transierit, omnia perdat; doce tamen sūd, quam a marito suo accepereat, quandū vixerit utitur. filio proprietate servata. Leg. Ribuar. tit. 39. De dotibus mulierum. Si quis mulierem despōsaverit, quicquid ei per tabularum seu chararum instrumenta conscriperit, perpetualiter inconsulsum permaneat. Quibus verbis libellus dotti designatur; cuius specimen hoc capite extat. Leg. Saxon. tit. 7. & 8. in Tilliana editione c. 45. & 46. Leg. Alaman. tit. 56. Sic dotem accipit Greg. Tur. lib. 6. c. 18. ubi legatos refert in Hispaniam à Chilperico Rege millos ad inspicendam dotem quā ejus filie confitui debet. Et in Pactione Regum apud Andelaum lib. 9. De civitatibus quas Gallesuindam germanam Domne Brunichildis tam in dote quidam in morgangeba hoc est matutinali dono in Franciam videntem certum est adquisisse &c. Sic in Synodo Triburienti sub Arnulpho Rege cap. 25. do:are, ubi de Franco qui uxorem Saxonia duxit, ne eam Lege Francoruī despontavit vel dotavit. In charta libertatiorum Joannis Angliae Regis apud Matthæum Pandem: Affigetur vidua pro dote suae tercia pars totius terra mariti sui, que sua fuis in vita, nisi de minori dotata sit ad ostium Ecclesie. Illud ipsum est quod totalium dicitur a Clemente III. Papa in cap. Pleruque. De donation. inter vir. & uxor. & quod nos hodie doarium appellamus. Ejusmodi dotti constitutis à Wilhelmo Sicilie Rege in Joannam Henrici II. Anglia Regis filiam facta exrat in Annalib. Rogerii Hovedeni. Est & alia libelli dotti Formula c. 37. Formular. incerti auctoris. Quibus addere visum est libellum dotti non dissimilem, à doctiss. viro Joh. Belio mihi concessum, qui circa annum m x l. conscriptus est.

Cum Dominus omnipotens & excelsus

condidit hominem ad imaginem & similitudinem suam, dixit: Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhæredit uxori sua, & erunt duo in carne una; non tamen duo, sed una caro. Et: Quod Deus conjunxit homo non separat. Igitur ego in Dei nomine Adam, dilectissima sponsa mea nomine Heliogardis, dono tibi donatumque esse volo de rebus meis, seu de beneficiis meis quā tira tunt in pago Andecavis in villa quā dicitur Chelzei, & alia villa quā vocatur Nandulia, de Ecclesiis, de vineis, de pratis, de censi, de frisingis, de obligis, & de omnibus redditibus, tibi medietatem dabo. Et in alia comitate in pago Dunensi in villa quā dicitur Vallarias, quā teneo de filiis Alboldi per testimonia Geyla feminæ Hugoni, de ipsa villa medietatem. Et super fluvium Lidunum pharinarium, quā est super quatuor & solidis quinque, & de super via chalceda arpenn. de vineis tres. In burbio S. Valleriani medietatem de mansionibus, & de arēs similiter medietatem. Quod si quis libellum hunc dotti aliquid calumniaverit, auri libras quinque coactus exsolvat.

QUOD BONUM FAUSTUM] Hec à Romanis defumpta sunt, quos boni omnis causa in plerisque negotiis ita prafari solitos notum est. De relationibus Coll. Suetonius lib. 3. c. 15. Quod bonum felique sit Caio Cesari. de nuptiis Julianis:

Signata tabula, diūm felicior.

DE DIP. MAR. ORDIN.] Hec non satis convenient; quibus tamen rudera & fragmenta quedam inesse vetustissimum juris Romani formularium conjecture licet. Videntur enim huc verba significare, has nuptias ex praescripto Legis Iulie de matritandis ordinibus fieri, & procreationis liberorum; qua' caute, inquit, necessarie sunt. Veteres namque Legibus Julis ad nuptias praemissis & pacem adiegebantur.

PROCRAETIONI LIBEROR.] Vetustissima hæc quoque clausula, tabulis nuptialibus adscribi solita. B. Augustinus de civitate Dei lib. 14. c. 18. Quid concubitus conjugalis, qui secundum matrimonialium praescripta tabularum procreandorum sit causa liberorum?

DONATIONISQUE ANIMO] Separatur hec donatione à dote, etsi ab una eademque persona sponte scilicet vel ejus patre fiant. Intra, similiter & in dote titulum. Sic apud Gregor. Turon. lib. 9. c. 19. dote & matutinale donum seu morgangeba discernuntur.

INTER AUR. ET ARGENT.] Inter pro præter. sc̄p̄ hoc libro & alias passim.

IN SUA DOMINAT. REVOC.] Ut libera- ram habeat facultatem ea omnia in suam potesta-

tem revocandi, vel de his pro arbitrio disponendi.
Si ALIQUIS PUELLA INVITAT. Libellus est doris,
que à viro constitutur qui contra voluntatem
parentum puerillam rapuit, re tandem complicita;
ideoq[ue] epistola compositionis vocatur. Trahere
autem heic & intrâ cap. 29. pro rapere accipitur,
ut in Leg. Sal. tit. 14. Si puer Regis vel litius
ingenuam feminam traxerit, de vita componatur.
Formulæ Leg. Rom. cap. 16.

RAP. SCEL. MEO CONS. SOCIAVI } Legi posset
rapiam scelerem, meo conjugio sociavim; live rapio
scelerem, quali per rapinam scelus. In l. 3. Cod.
Theod. de rapto virginis. conjugium rapitus scelerem
contrafatum.

FACIENTE CONTRUMO | Nullus sensus. Itaque
asterisco notavi. Legendum opinor factum con-
tubernio, id est, copis contractis, ope sociorum
& amicorum. Sic Leg. Salice tit. 16. Si quis vul-
lam alienam *adfallierit*, ipse & omnes qui con-
sideruerint quod in eius contubernio fuissent etc.
& tit. 44. Si quis collabo contubernio hominem
ingenuum in domo sua adfallierit.

VITÆ PERIC. INCURR. DEB.] Illud est ex I legi
Romana, l. 2. Cod. Th. de raptu virg. Lege au-
tem Salicâ tit. 14. crimen rapiens, ut cetera fer-
delicta, pecunia tantum estimatur.

DRAFFOS] *Vestes*, suprà lib. 1. c. 12.
QUALITER IN UNO VOLUMINE] Formula e
testamento mutui inter conjuges; quod post Ne
villam Theodosii & Valentiniiani frequenta
cepit. Antea quippe vix licet; quia & capta
toris iurisdictio speciem referre videbatur
Theodosius & Valentinianus Novellar. lib. 2. tit.
In unius chartæ volumine supremum votis pacib
condidere judicium, septem et solum subscriptione
bus roboratum: cui nos aeternam tribui firmis
sem Legis hujus noscimus censimusi: quoniam
nec capitorum dici potest, cum duorum su
similis affectus, & simplex religio testamentacea
dentrunt. Quid pertinet. I. *Capitatoras*. De he
dib. instituend. *Capitatorias*, inquit Papinianus
non eas Senatus improbat que mutuis affect
ibus judicia provocarent.

S A N A M E N T E] Testamentum Gregorii
Nazianzeni Episcopi : *Cōs nō opere, nō vīa rēgūlā,*
nō sūp̄p̄ūlārē rōis Arīstotēlē dīcl̄p̄mū t̄ dīcl̄t̄nē p̄m̄ rēgūlā
t̄m̄.

Ur QUOMODO DIES] Leg. ut quand. DIES LEGIT. POST TR.] In M^l. legebatur legitonos; cuius loco legitimus legendum esse nemmo negaverit. Ita etiam in codice Ms. Petri Pithae. Apud Brissonium, qui hanc Formulam exscriptit, virtuose exaratum est dies ultimus, preter sensum & manuscripti fidem. Legitamus autem dies aperiendarum tabularum testamenti sicut post mortem testatoris, intrâ triduum vel quinque dies. Paul. Sentent. lib. 4°, tit. 6. Gregor. Turon. lib. 6. c. 45. Multi meliores nau, qui vi compellebantur abire, testamenta condiderunt, resque suas Ecclesiis deputantes, arque pertinentes ut cum in Hispanias puella introisset, statim testamnia illa, tanquam si jam essent seulti, refererentur.

RECOGNITIS SIGILLIS] Paulus Sentent. lib. 4.
tit. 6. Tabulae testamenti aperiuntur hoc modo
ut testes vel maxima pars eorum adhibeantur qu-

*signa erint testamentum, ita ut agnitis signis,
rupio lino, aperiantur & recietur, atque ita
describendi exempli fiat potestas, ac deinde
signo publico obsignatum in archium redigatur;
ut si quando- exemplum ejus interciderit, sit unde
peti posse.*

GESTIS REIP. MUNICIP.] L. Testamento. Cod.
de testament. l. In hac. Cod. de donation. Ejusque
rei Formula extat intrâ cap. 37.

RELIQUI HEREBUS] Testamentum B. Remigii Rhemensis Episcopi apud Flodoard. hist. Rhemens. lib. i. c. 18. Hec ita do, ita lego, ita testor. Ceteri omnes exheredes estois sicutote. Testamentum Gregorii Theologi Nazianzeni: *Ex istis quod non recte tibi sunt exhibentur, ita non aderentes per scripturam est de ceteris uti possint. Et si iij annos adhuc remanserit et non aderens, inde inter ceteros exheredate. Quod hanc verborum formulam fieri conueivit Theophilus auctor est lib. 2. Institut. tit. de exheredat. liberorum.*

Id ut placet detur] Hadoindi Cenomanensis
Episcopi sub Chlodoveo Rege testamentum apud
Brissionum : *Ita ut ubicunque aliquid per hoc
testamentum meum dedero, legavero, darique-
jussero, id ut decur, fui, praestetur, fidic ius-
teres mea commicito.*

SED DUM IN VILLIS] Post varia legata adscripta, conjugi villas quafdam relinquit, in compensationem earum quis ante aliis legitav, in quibus, quod stante conjugio adquisire essent, in uxori tercia pars competebat.

TERTIAM HABERE POT.] Gentes illæ que ex Germania in Galliis sedes posuerunt, uxoribus tertiam partem concedebant rerum quas mariti stante conjugio adquirerant. Leg. Burgund. tit. 42. & tit. 61. *Filius unicus defuncto patre* tertiam partem facultatis matris utendam relin-*quat*, si tamen maritum alium non acceperit. Leg. Ribuar. tit. 39. *Si virum supervixerit, quin-
quaginta sol. in dozem recipias. Et terciam par-
tem de omni re quam simul colaboraverint sibi
fudeat vindicare.* Capitul. lib. 4. c. 9. ubi de col-
laboratione in beneficio seu feudo tantum agitur.
Appendix Gregor. Turon. c. 85. Simile quid mor-
tibus nostris observarur, per eam societasem bo-
notrum que inter conjuges intercedit. Apud Sa-
xones media pars uxori cedebat, Leg. Saxon. tit.
7. Apud Bajuvarios cum filiis in portionem vo-
cabatur, & quemlibet unus ex filiis usiſructua-
riam portionem auferebat, Leg. Bajuvart. c. 14.
tit. 7.

AD VASSOS NOSTROS] Vassii, fideles qui servitum exhibent. Nomen retinimus, vassaus. Leg. Alaman. tit. 36. 4 qualisunque persona sit, aut vassus Ducus aut Comitis. Et tit. 79. 3. & dominus ejus diodecim vassos infra domum habet Leg. Bajuvar. c. 2. tit. 15. five Regis vassus five Ducis, omnes ad placitum veniant. Capitul. lib. 2. cap. 24. vassi & vassalli nobis famulantes. lib. 1. c. 64. & 73. Capitula Episcoporum Rhemenis & Rhotonageniis provinciarum in Carisiacensi palatio ad Ludovicum Regem an. **DCCCLVIII.** in comitatu drudorum asque ves-
forum. Apud Falchetum antiquit. lib. 9. c. 15. Drudi pro fidelibus, à Germanico vocabulo Drow fides.

LIBEROS LIBERAS] Vide l. 18. §. ult. de ali-
ment. & cibaris lega.

OBRICUM] Vide l. 71. §. *Titio centum*. de
conditionib. & demonstrat.

OBLATA] Vide B. Augustin. Confess. lib. 7.
cap. 2. de civitate Dei lib. 8. cap. 17. Idem ep. 64.
*Oblationes pro Spiritibus dormientium super ipsas
memorias non sint sumptuosæ*. Tertullianus de re-
surrectione carnis : *Et ramam defundis parentane,
& quidem imperfissimo officio pro moribus eorum,
pro temporibus efculentorum, ut quos negant sen-
tire quicquam, etiam desiderare praesumant*. Vide
Apollonii Tyrii historiam.

ET UT HAC PAGINA] Testamentum B. Remi-
gii : *Huic autem testamento meo dolus malus abest
aberique ; in quo si qua liura vel charaxatura
fuerit inventa, falla est me præsentis, dum à me
relegitur & emendatur. Berthramini Cenoma-
nenis Episcopi testamentum apud Brilonium :*
*Si qua liura, si qua charaxatura, si que litteræ
adjectæ sunt vel deraffa, ego feci sive rite iussi,
dum meam mihi sapientia prælego voluntatem, &
omnia per singula recognoscere vel emendo. Clausu-
la testamentis adscribi solita. Ulpianus in l. 1. de
his quæ in testam. delenatur. Et ideo eis nos iu-
mæ, ut solet, testamento fueris adscripiuntur. LIU-
RAS, INDUCTIONES, SUPERINDUCTIONES INSE-
PACI, non videbatur referri ad ea que inconsolid
conigerantur. Quo loci non superinductiones sed
superditiones lego, ut mox sequitur venustus.
Alioqui purius effici illa repetitio.*

CARAXATURA] Deletiones, maculae, inqui-
namenta ab atrainmento. Sic in testamento B. Re-
migii & Berthramini Episcopi, locis proximè
adductio. Gregor. Turon. lib. 7. cap. 36. Tunc
es p̄ior ille qui tempore Chlotarii Regis per ora-
toria parvæ atque cameras caraxatais ? Et lib. 9.
c. 5. *Vasa per domos diversorum signis nescia
quibus caraxata sunt. Quæ res nullo unquam mo-
do aut eradi potuit aut deleri. B. Irenæi vetus in-
terpres lib. 3. c. 3. Toncam apostoli & discipu-
lorum habuere reverentiam ut ne verbo quidem
communicarent cuiquam caraxanæ veritatem.* Agobardus pag. 71. Glossæ veteres Labbei Ml.
Charaxatis, scriptis.

SUPERDITIONES] Supercriptiones, que dele-
tis imponi solent. Ceterum heic videtur omisita
clausula codicillaris, quam B. Remigius & Ha-
doindus Cenomanensis Episcops non omiserunt,
id codicillorum vice valere præcepit, si juris ali-
quid videbatur defuisse. Quia omisita, testamentum
minus perfectum vim codicillorum non habebat.
l. 1. de jure codicillorum.

ANTE TRIBUNAL CHRISTI] Gregorii
Theologi testamentum : *Talibus post rō datus no-
doles & alios in rō p̄cipia. tūc ad hanc dimicando &
miseri kariss. Bi h̄c & in datus p̄ incipit, ut p̄dictum
aut̄li, si h̄c audiremus, nullæ iuxta p̄cipia. O' 3
similius aut̄li dicitur dōminalius in datus ap̄censio.
Et tūc rō datus rega rō datus rō maliōs, & rō m̄. &
dīcte om̄ipotē.*

PROHEREDIBUS] Qui loco heredum fuerint;
ut protator qui tutor non est, sed tutoris loco.

SECURITAS PRO HOMICIDIO] Omnibus Ger-

manicis gentibus, que Gallias infederunt, mos
erat privatas inimicitias armis perseguiri. Que
prava consuetudo adeo invahit ut nec Princi-
pis imperio nec Legum auctoritate per tecen-
tos ferendos annos aboleri poterit ; quimodo Le-
gibus id non omnino prohibebatur, sed tantum
nimis licentia certi finibus coercita erat. Itaque
qui unum ex propinquis & omnes adverbos habe-
bat, adeo ut si aliquis occisus aut vulneratus aue-
male multatus ab inimico quodam private tufler,
continuò illius propinquus, affines, & amici ad-
volabant, suam & suorum injuriam armis vindicatu-
r. Sed aliquando pace per amicos facta vel
etiam in iudicio secundum Leges tranfigebatur.
Quo casu, securitatis cautions interponi solite-
runt exempli hoc capite continet & in
Formula incerti auctoris cap. 18. & Formula Leg.
Rom. cap. 39. Tacitus de Germanis : *Suscipere
tam inimicuitas seu patris seu propinquai quād am-
icitias necesse. Exempla paſſim extant, præcipue
apud Gregorium Turonensem, ut lib. 5. cap. 5.
& 11. lib. 6. c. 17. lib. 8. c. 18. lib. 10. c. 27.*

Præcipuum vero est quod pluribus ab eodem re-
fertur lib. 7. c. 47. de Sichario & Austrefigilo ;
quorum Austrefigilas à Sichario cum quibusdam
alii interfectus, Sicharius à propinquis defuncti
peritus, post varia dissidia, discrimina, cades,
zegre evalit ; tandemque compositione facta, in-
tercessione Episcopi ipsius Gregorii Turonensis
& Judicis, argumentum ab Ecclesia Turonensi pro
Sichario solutum est, & securitas ei ab adverbatus
data. Tunc, inquit, dato ab Ecclesia argento,
qua judicaverant accepta securitate componunt,
dati sibi per partes invicem sacramentis ut nullo
unquam tempore contra alteram pars altera mu-
titaret, & sic alteratio terminum fecit. Qui mos
private vindicta (quam fadim dicebant) re-
probatur in Capitul. lib. 5. c. 332. sed ut facile
apparet pessimum consuetudinem prevaluisse,
nec potuisse coerceri : *Nescimus quid pernoxid in-
ventione à nonnullis usurpatum est ut hi qui nullo
Ministerio publico fulciuntur, propter sua odia
& diversissimas voluntates pessimas, indebitum
sibi usurpare in vindicandis proximis & interfici-
endis hominibus vindicta ministerium, & quod
Rex saltem in uno exercere debuerat, propter ter-
rem multorum ipsi impudenter in multis perpe-
trare non metuunt propter odium. Quid tandem
gravius exarist extremis secunde Reatum familie
temporibus, & initio tertii. Namque & jus belli
privati factum est ; de quo nos fortasse aliquando
plura.*

PRO 1. CA. SOL. TANT.] Delicta enim certa
pecunia summa estimabantur, ut dictum est
ad cap. 18. lib. 1. Gregor. Turon. lib. 9. cap. 19.
de Sichario ad Chraminidum : *Magnas mihi
debes referre gratias, dulcissime fratres, ed quod
interferim parentes tuos, de quibus accepit com-
positione aurum argenteumque superabundante in
domo tua.*

VENDITIO] Formula incerti auctoris cap. 14.
Leg. Roman. cap. 5. & 8.

DUPLEX PECUNIAM.] Cautio est duplex evic-
tionis causa, in venditionibus solita interponi,
ut & capite proximo.

NEQUE IMAGINARIO JURE] Imaginaria enim

Cap. 19.

Cap. 20.

venditio nulla est. l. Nuda. 55. de contrah.
empt.

Cap. 22. **Ma vobis vendid.**] Venditorem Leges suz
rei perpetud dixisse, non emporem, notat Cu
jaci Obseruat. 2. c. 31.

NON PUREM.] Horat. lib. 2. sat. 3.

*Mentem nisi litigiosus
Exciperet dominus.*

Sic in Formulae Leg. Rom. c. 9. In servitum ven
ditionibus id promitti & prestari solebat. Varro
de re rustica lib. 2. cap. 10. de pastoribus servis :
*In horum empione solet accedere peculium, aut si
excipiet, stipulatio intercedere sanum eum esse,
furis noxius solutum.* Ulp. in l. Si ita quis 31.
de evictione sanum esse, furem non esse. & in l. 32.
furem non esse, fugitivum non esse, erronem non
esse. l. 4. l. Quod si nolit. 31. §. 1. de adiutorio
edicto.

NIQUE CADIVUM] malum, improbum. Idio
ma italicum integrum retinet cativo. Unde &
nostris chrys. Leg. Boior. tit. 15. cap. 9. l. hermo
num aut caducum. Ant. Oisellus significari hoc no
mine contendit comitiali morbo vexatum, quem
nos hodie morbum caducum dicimus. In veteri
bus glosis barbaris Ms. Labbe : *Caducus, de
moniacus.*

PROBOS ATQUE PRESENTES] Sic Genes. 13.
Abraham pro agro quem emebat appendit qua
dringentes sicos argenti probatae & publicae mo
nece. Quo loci Chaldaeus paraphrastes vertit, ar
genii quod per mercatores recipiebatur in unaqua
que provincia.

Cap. 23. **CONCAMBIUM DE VILLIS.**] Concambium pro
permutatione frequentissime apud Marculfum &
exteros Formulae austores. Unde concambiare
& concamiare apud eosdem pro commutare &
permutatione facere. Leg. Sal. tit. 39. Leg. Ba
juvar. cap. 15. tit. 8. *Communatio, hoc est, quod
cambias, talem quadammodo habeat firmacitem.* In libris feudorum lib. 1. tit. 22. Cambium. Et
alias spē.

Cap. 25. **CAUTIONES DIV. MODO**] Cautionis vocabu
lum pro reprobatione & chirographo accipitur,
etiam sine satisfactione ; ut *cautio crediti pecu
niae*. in l. Minor. 40. de minorib. & in l. Lecta.
40. de rebus creditis ; ubi cautionis credita
pecunie Formula exscribitur ; cuiusmodi sunt illæ
que hoc capite & proximus exhibentur, quibus
debitor cauter se pecuniam à creditore accepisse,
eaque certo die soluturum spondet ; additæ du
pli pœna, si debitor celaverit. Quamvis Romani
no jure pœnam ultra legittimum modum usurparum
stipulati non liceret.

KL. ILLIS PROXIMIS] Singulis Kalendis sc̄ene
brem pecuniam veteres locabant. Unde & Ka
lendarium. Martial. lib. 8. *Centum explicentur
pagina Kalendarum.* Fenebris enim pecunia
ratio mensura erat. B. Basilius in psalmum. 14.
homil. 2. de debito : *quoniam r̄s m̄s, et
p̄m̄ solvēt.*

Cap. 26. **ET QUOMODO**] Leg. & quando. Similiter &
cap. seq.

Cap. 27. **DUM IPSOS SOLIDOS**] Donec pecuniam fol
vere possit, servitio creditoris se ipsum obligat.
Oberratus Romani dicebant. Varro de re rustica
lib. 1. cap. 17. Idem de lingua Lat. lib. 6. Qui

*suas operas in servitio pro pecunia quam debet
dum solveret dat, nexus vocabatur, ut ab ore
oberratus. Hoc C. Popilio rogante Sylla dictatore
sublaui ne fieret, & omnes qui bonam copiam
ejurarent, ne essent nisi.*

Absque ullo evacuatio] apacha evacuatoria
ria, de qua c. 35.

Qū se in servitio] Formula est quā is qui
supplicio liberatus est, solutū ejus nomine ab
aliquo pecunia, statum ingenitatis fū obnoxiat,
id est, ei qui redemit seipsum subiecit; addicit,
& in servitum tradit. Gregor. Turon. lib. 6. c.
36. Clericum sub precio venundari procurant, et
videlicet ratione ut aut esset qui redimeret, aut
ceriē morti addiceretur obnoxius. Cumque hæc
Aetherio Episcopo delata fuissent, misericordia
motus, datus viginti aureis eum ab imminentis
exemit interiu. Leg. Bajuv. c. 2. tit. 1. 5. Li
cebat autem unicuique se in servitum dare, ut
dicunt inītriā ad Leg. Rom. Formulas

JAM MORTI ADJUDICATUM] Veteribus quippe
Legibus criminis pleraque ita vindicabantur ut
aut reus capite plecteretur, aut pecunia redume
retur. Leg. Salic. tit. 52. & passim.

CHARTA DE AGNATIONE] Hac Formulā do
minus servi qui puellam ingenuam rapuit, so
pitā controversiā, cauter ut qui agnascerentur ex
his nuptiis libri & ingenui permanerent, non ser
vi. Et & alia sub eodem capite Formula. Nam si
mulier sponte servo alieno conjuncta sit, ex Se
natusconsulto Claudiano libertatem amitterebat, ut
etiam Lege Salicā. Heic vero jus illud à domino
remittitur, ut qui ex his nascentur liberi sint, nec
possit eos ut servos vindicare, aut manum inji
cere.

AGNATIONEM TUAM] quod ex te natum erit.
Adgnaci pro nasci spē apud Jurisconsultos.
Edictum Theoderici Regis cap. 65. Necesse est ut
omnis maritum sequatur agnatio. Id est, filii om
nes ad dominum ancillæ pertineant.

IN MEO INCLINARE] Mulier que se alieno ser
vo junxit, SC. Claudiano libertatem & sub
stantiam amitterebat. Tacitus annal. 12. Quod à
Veruspiano renovatum diu in usu remansit, &
à Gallis observatum hinc appetet; sed in Oriente
tandem Justinianus antiquavit. Idipsum Leg. Sa
licā cauterit. 14. 7. *Si ingenua feminæ quem
cunque de illis (servis) sūd voluntate sequitur, in
genitatem suam perdat.* Ivo Carnotensis
epist. 221. & 241. Eodem jure Longobardi sū
funt. Sic & ingenuus qui alienam ancillam ux
orem duxisset, servus efficiebatur, Leg. Salic. tit.
14. 11. tit. 27. 3. Quibus convenienti quarum
dam Gallis provincialium Leges : *En formari
le pire emporie le bon.*

LIBELLUS REPUDII] Exemplum est divorci
confusū conjugi facti. Quod aliquando licuit.
1. **Si conflante.** Cod. de repudiis. Atque etiam
bonā gratiā matrimonium dissolvitur, inquit
Hermogenianus in l. 61. de donat. inter vir. &
uxor. Quod Legi Evangelice adversum Concilio
rum decretis reprobatum est, & à Justiniano quo
que Nov. 117. Tamen utsim ejusmodi divorci
etiam inter Christianos invaluisse hec Formula
ostendit. Est & alia adhuc ejusdem argumenti
Leg. Rom. cap. 19.

SIVE AD SERVIT. Dei] Ex hac causa mutuo confensu olim diverterebant. Nov. 117. c. 10. &c pluribus probatur à Gratiano 33. q. 5. Sed tandem reçepimus est ut non aliter id ratum esset nisi uterque continentiam proferetur. Synod Rhemenus c. 3. Nicolaus Papa ad Carolum Regem. Burchardus lib. 9. c. 46. t. cap. Cūm si de conversione conjugatorum.

AUT COPULA MATRIM.] Ex hoc loco apparet tum in usu fuisse ut post divorcium mutuo consensu celebratum vir & uxor matrimonium cum aliis contrahere possent. Quia consuetudo Christianæ Legi contraria, merito reprobata est. Concilium Africanum c. 63. Burchardus lib. 9. cap. 72. ex Decretis Innocentii Papæ : *De his requiritur dilectio tua qui intervenient repudio alii se matrimonio copulaverunt. Quos in utraque parte adulteros esse manifestum est.*

Cap. 12.

INCIPUIT INGENUITATES] Varie sunt manumissionis Formulæ, per chartam, seu per epistolam, quas tum ingenuitatem vocabant, ut apud Gregor. Turon. lib. 8. cap. 41. Synodi Aurelianensis IV. c. 9. *Si de servis Ecclesiæ libertos fecerit Episcopus, in ingenuitate permaneant.* Et apud veteres lepissimè. Fortasse quod libertinitatis ab ingenuitate discrimina ab usu recessissent, & ad solam manumissionem domini voluntatem attenderetur, qui pro arbitrio libertis leges dicebat, ut non paucis probari posset exemplis. Igitur Marculi seculo manumissio triplex, ut antea diximus, per denarium ante Regem, in Ecclesia, & per epistolam privatam. De prima actum est cap. 22. lib. 1. De manumissione in Ecclesia est cap. 12. Formularum Leg. Rom. ubi plura. Hoc autem capite chartæ sunt & epistolæ privatae, quibus libertatem dominus seruo suo concedit. Per epistolam manumissionem olim datam probari. *Qui absenti, de acquir. poss. & Caius lib. 1. Inficit.* seu potius Aniani aut cuiuspiam alterius epitome. Qui ita manumilli erant, chartulari & tabulari disciebantur, ut & qui in Ecclesia servitute liberati fuerant. Capitul. lib. 6 c. 213. Ejusmodi manumissionum exempla posterioris quidem ratae, sed quæ his Formulis in multis convenient, subjecimus. Ex Tabulatio S. Laudi à Johanne Belio habui.

PUSSIMUS Dominus noster Jesus Christus salutem humani generis paterno amore desideravit: inter alia præcepta quæ fidelibus suis dedit, ut æternæ vitæ gaudia possent adipisci, præcepit eis debitores suos à debitis illorum absolvere, quòd ipsi ad summum Judicem suorum commissorum veniam valeant expectare. Tantæ igitur autoritatis premio compulsi, dominique Ermangardis Comitissa gratiâ precibusque animati, nos Canonici S. Laudi hunc fidelem nostrum Radulphum, Ecclesia nostra vinculo servitutis obnoxium, ab omni debito servilis conditionis pro animabus nostris Gottfridique Comitis excellentissimi, qui potissimum Ecclesiæ nostra fundator & ornator exitit, omniumque bene-

Tom. II.

factorum nostrorum absolvimus, ut deinceps cum omni fructu suo licentia liberali donatus, in quamlibet partem mundi eat, nec cuiquam successorum nostrorum cum ab arbitrio suo revocare liceat. Actum Andegavis in claustrø S. Laudi iv. KL. Octobris anno ab Incarnatione Domini MCXII. Indictione v. concorrente epactâ i. Lunâ iii. Paschali Papâ sedem apostolicam obtinente, Ludovico in Gallia regnante, Fulcone adolescentem consulatum Andegavensem regente, Reginaldo Episcopo Andegavensem Ecclesiam gubernante. Præsentibus & videntibus istis imposuimus nos Canonici S. Laudi manus nostras super caput Radulphi, ob favorem & confirmationem libertatis, videlicet Rodulphus Sacerdos, Rothardus Sacerdos. *Aliud ejusdem ævi.* Ego Fulco Comes Andegavorum & mea soror Ermengardis hunc fidelem nostrum Benedictum, nobis vinculis servitutis obnoxium, ab omni debito servilis conditionis pro anima patris nostri Fulconis & pro remissione malefactorum nostrorum absolvimus, ut deinceps cum omni fructu suo licentia liberali donatus, in quamlibet mundi partem eat, nec cuiquam successorum nostrorum eum ab arbitrio suo revocare liceat.

TANQ. SI AB INGENUIS] His verbis non tantum libertas data, sed & iura ingenuitatis concessa videntur. Quod miror. Nam à Principe more Romano impetranda erant. Nisi dixeris barbaris undique Gallias occupantibus hunc modum ab usu recessisse. Ex quo factum ut id omne ex dominiorum arbitrio & beneficio penderet. Et inde paulatim manumissio ingenuitas dicta. Nec verò ad Novellam Justiniani quis referat, per quam ingenuitatis iura omnibus libertis dedit, cùm satis constet ius Justinianeum tunc Gallis ignotum fuisse.

LEIBERTINITATIS OBSEQUIUM] ius patronatus.

PECULIARI CONCESSO] Peculiare pro peculio. Burchardus lib. 2. c. 16. & 30. Vetus libertatis instrumentum sub Henrico I. Rego: *Peculiare quod nunc habetis, vel quod deinceps affequi potueritis, sicut vobis placutum fuerit, absque calumnia posideatis, & quiete prout volueritis disponatis.* Peculium manumissio inter vivos ratice datum videbatur, si ademptum non esset. I. Si Sticho. 53. de peculio. L. 1. Cod. de peculio ejus qui mer. lib. Heic autem nominativum conceditur, seu dubitationis tollendæ causa, sive quod tum non aliter servo manumillo peculium competenter quam si specialiter donatum fuisset; quod facilius crediderim. Burchardus lib. 2. cap. 23. ex Concilio quodam Toletano. *De rebus illoorum vel peculiari qui à dominis propriis libertate donantur ut ad gradus Ecclesiasticos promoveri debeant.* statuum est ut in potestate domi-

Ooo

norum confitiae, quicquid ante libertatem habuerunt, utrum illis concedere voluerint, an sibi regnare.

DEFENSIONEM ECCLESIAE] Manumissi in Ecclesia sub ejusdem Ecclesie tuitione consistebant. Videatur Synodus Parisiens. III. Can. 9. Leg. Ribuar. tit. 40. Denariales qui ante Regem liberati fuerant, Regem patronum & defensorem habebant. Itaque si quis eos occidisset, premium compositionis chartulari quidem Ecclesie solvendum erat, denarialis autem Regi; ille que Rex ait Ecclesia, si absque liberis docilissent, succedebant. At qui per epistolam ita manumiscebantur ut nullum obsequium manumissor retineret, solebant defensionem Regis aut Ecclesie aut etiam alterius potenter expetrere, ut esset qui eorum libertatem tueretur & ab omni injurya eos vindicaret. Tandemque constitutum est ut quibus alius patronus & defensor deesset, horum occisorum causa Regi solveretur. Capitula Caroli M. Leg. Bajuv. addita: *Quis per chartam ingenuitatis dimissi sunt liberi, ubi nullum patrocinium & defensionem elegerint, similiiter Regi componantur quadraginta solidis.*

CUM COGENTE BISCO] Capitul. lib. 3. c. 28. Si quis per chartam ingenuitatis a domino legitur libertatem est consecutus, liber permaneat. Si vero aliquis eum iniuste inservire tentaverit, & ille chartam ingenuitatis sua ostenderit, & adversarium iniuste se inservire velle comprobaverit, ille qui hoc tentaverit multam qua in charta descripia est solvere cogatur.

Cap. 33. **INGENUITAS POST DISC.**] Alia manumissionis est epistola, quâ post mortem dominus servum libertate donat. Greg. Turon. lib. 9. c. 26. Ingoberga Chariberti Regis vidua, subitanè agriu-dine fatigata, migravit a seculo, mulier per charulas liberos derelinquens.

Cap. 35. **EVACUATORIA**] Evacuatoria tum dicebatur apacha quâ creditor profitebatur sibi solutam fulisse pecuniam, ab evacuanda obligatione. Id que cautione amissâ. Nam hec appetit cautione redditâ evacuatoriam non dari, quasi redditio chirographi sat is est ad solutionem probandum. L. 1. de pacis. Securitas etiam dicebatur, pro-sertim in tributorum solutione. Senator Variat. lib. 11. ep. 7. Merito ergo testimonium solutionis securitas dicitur, quo non solum animus sed subs-tantia communetur.

VACUA ET INANIS PERMANEAT] Inde **Eva-cuatoria**. B. Augustinus de cura pro mortuis: *Ubi est recauum, quo illa cautio vacuata fuerat indicavit. Qui locus à Cujacio jam nocturnus est ad tit. de apochis lib. 10. Cod. Theodos. & Valentinianus de tributis fiscalibus Novell. lib. 1. tit. 23. Cautiones qua expensarum nomine v. in l. Odavianiano emissa sunt, justâ ratione vacuamus.* Eo sensu vetus B. Pauli interpres ad Galatas: *Evacuati estis in Christo, cum proximè supra dixerit, debitor est universæ legis facienda.*

SI ALIQ. SER. S. GASINDO] Forma hec traditur donationis quâ dominus seruo, qui jugiter ei ministrabat, aliquantulum agri concedit ab omnibus colonaris functionibus omnino liberum & immune. Gasindi autem nomine, ut lib. 1. cap.

33. diximus, is servus significabatur qui non in agri, sed domi ministra, quem veteres quedam alia Formula & Capitula ministeriale de inuis-cessu vocant.

MANSELLUM] parvum mansum. Qua de re ad lib. 1. cap. 22.

PASCUARIUM] vestigia ex animalium pastio-ne. Gregor. Turon. de miracul. lib. 1. cap. 17. Fuit quidam Diaconus qui relikt Ecclesiâ fisco se publicè jenxit, &c. Accidit autem quoddam vi-te ut saltus morientes, ubi ad effundendum oves abierant, circuibret, atque pascuaria quæ fisco de-bebantur inquirerent.

AGRARIUM] vestigia agro impositum; quod in quibusdam Gallie provinciis nomen retinet agrier, seu vulgo champart, terrage. Leg. Bajuv. cap. 1. tit. 13. De colonis vel servis Ecclesie, qualiter serviant, vel qualia tributa reddant, hoc est agrarium, provideat hoc Iudex; secun-dum quod habet, donet, &c. Agraticum l. 2. Cod. Theod. de veterani. Heic porrò vocula una reponi debet, quæ in regio exemplari vetustate ex ea legi non potuit, sed ex alio restituimus. Ea est vel carropera. Quo nomine opero continentur que carris seu plaustris fieri debent. Adnuminatio Caroli Regis apud Pittas c. 29. Ut illi coloni tam fiscales quidam & ecclesiastici qui sicut in po-lypticis continetur, & ipsi non denegant, carropera & manopera ex antiqua consuetudine debene, & margilam & alia queque carriare, que illis non placent, renunti, quoniam adhuc in illis antiquis temporibus forte margila non trahebatur, que tempore avi ac Domini & Paris nostri irahi capiit, & de manopera in scuria battersi nolunt, & tamen non denegant quia manoparam debent, quic-quid eis carriare præcipitur de opera carroperæ, quando illam facere debent, fine illa differencia currunt, & quicquid eis de opera manopera, quando illam facere debent, præcipitur, similius fine illa differencia facient. Apud Ansegitum Capitul. lib. 1. c. 75. carralia opera.

RICA] Tributi & vestigialis species vetus For-mula: *In ea ratione ut riga extindit in cultura do-minica arare & recordere faciam. Item: in ea ratione ut riga & alios redditus terra persolvam.*

GESTA JUXTA CONSURVUD.] Constantinus in l. 1. Cod. Th. de sponsalibus restatur patrem suum nullam voluisse liberalitatem valere, si actis infesta non esset, hoc est, ut Anianus inter-preteratur, nullam donationem de quibuscumque rebus valere posse, si gestis non fuerit allegata. L. Data. 1. In hac. Cod. de donationibus. Edic-tum Theodosi Regis cap. 71. Testamenta, sicut Leges præcipiunt, allegentur. Hoc modo fides voluntatis alienæ titubare non poterit. Itaque testa-menta publicari & insinuari necesse erat. L. Testa-menta. Cod. de testamentis. Publicabantur au-reum testamento & donationes in urbe apud magis-trum census, in provinciis apud provinciarum rectores, vel, si praetor non fuissent, apud magis-tratus municipales, aut si civitas illa vel oppidum, in qua donatio celebratur, non habeat magistratus, apud defensorem plebis. L. 8. Cod. Th. de donationibus. Hujus insinuationis & publicatio-nis forma hoc capite continetur. Gestâ vero pro publicis actis passum dicuntur in Constitutionibus

* Tit. 1.
cap. 14.

Cap. 37.

Imperatorum & Aniani interpretatione. L. *Dæra*. Cod. de donationibus : *gesta confici super rebus etiam alibi collatis ubicunque sufficit*. Ex l. In donationibus. 31. Cod. eod. *gestis alligari*. In l. 8. Cod. Th. de donationibus : *Gestorum, inquit Honorius, confessionem sive ante traditionem sive post traditionem fieri oportebit, ut instrumentum quo constingat munificencia apud alia publicetur.*

REGN. REGE ILL.] B. Ambrosius in Lucam : *Si Consules adscribuntur tabulis emporionis, quæ magis redempcionis omnium debuit tempus adscribi ! Habet ergo omnia quæ in contradictibus esse consueverunt, vocabulum summum illic potestatum gerentis, diem, locum, causam.*

OMNI CURIA] Notum est civitates sub Romano Imperio Curiam seu Senatum, Duumvirof seu Magistratus municipales, & Defensores plebis habuisse, oppida autem Defensores tantum. In civitatibus que Curiam & Magistratus habebant, publicatio & intinatio actorum fiebat. Anianus ad l. 4. Cod. Th. de testamentis : *Tesamenta omnia vel reliquias scripturas, apud consuleas in urbe Roma voluit publicari hoc est, ut in reliquis regionibus apud curias viros testamento vel quæcunque scriptura actis firmari solent, gestorum allegatione muniantur. Indè sepius in veteribus donationum formulis, gestis municipalibus alligare. Formulas Leg. Rom. c. 3. incerti aucto-ris c. 34.*

ORTIM DEFENSORI] De Defensoribus civitatum tituli sunt in utroque Codice. De quibus eriam agitur. Nov. xv. Apud eos sunt intinutiones testamentorum & donationum, testationes, depositiones. Qua de causa & archivum habent, sive scrinium, & scrinarium, & exceptores. Alii sunt Defensores Ecclesiastici, sive Advocati. Alii quoque Defensores illi qui à summis Pontificibus ad curanda in provinciis S. Petri patrimonia seu possessiones delegabantur; quorum officium à Pelagio Papa in epistolis & in registro Gregorii latè exponitur.

PATERI JUBEATIS] Quæ sequuntur usque ad verba proficere quæ optas, in regio exemplari doerant, sed ex cap. 54. Formularum incerti auditoris facile fuit restituere. Quod ex ingenio Cujacias præstiterat ad Pauli Sent. lib. 4. tit. 6.

Cap. 18. TEXTUS MANDATI] Mandatum ut testamen- tum sive donatio apud acta publicetur. In fine testamenti Hadoindi Cenomanensis Episcopi, apud Brissolum, subjicitur ejusmodi mandatum. *Magnificis in Christo & sancta Ecclesia filius Bodilanno & Audranne Hadoindus Episcopus. Rogo & supplico caritatem vestram ut cum me dominus & creator omnium de hoc seculo migrare preceperit, Cenomanis civitatem ire facias, & ibi testamen- tum meum, cum apertum fuerit, vobis prosequenter apudque publica gestis municipalibus facias allegare, ut quod unicuique per ipsum testa- mentum Sanctis, civibus, vel propinquis meis vi- fuis sum delegasse, vestram dispensatione unusquisque que iuxta ipsam delegationem percipere valeat, & quicquid exinde egerius gerierit, ratum & firmissimum debeat permanere. Quod mandatum manu nostra firmavimus &c. Quæ cum Marculu-*

omnino conveniunt. Sic in Formulis incerti aucto-ris c. 55. & Leg. Rom. c. 2.

POST RECITATIONEM] Sequitur continuatio gestorum & recitatio testamenti.

ARCIPIBUS PUBLICIS] archiis, archivis, scri- nis. Notum est.

PRÆSTARIA DE RE ECCL.] Precaria propriæ dicebatur libellus quo quis res Ecclesie uendens sibi dari rogabat. Qua de re hujus libri capite quinto. Hincmarus de divortio Hlotharii & Ter- berge ad xii. interrogat. pag. 399. Quod suum erat locis Sanctis donant per confirmationem & sibi usurpant per occupationem, quod ut seculi pau- periores non obtinerent per deprecationem præstacionem, immo & sibi auferunt, & locis sanctis non trahunt. Præstaria autem vocabatur epistola, quæ Episcopus vel Abbas rei Ecclesie concedebat. Præstacionis charta Tradit. Fuldensi. lib. 1. Ed ra- tione ut per vestram præstacionis chariam ad vi- tam meam illud habere possim. Quod alibi sic ex- primitur, ut quod irato per vestram præstariam ad vitam meam possideam. Hincmarus Ludovico Regi apud Flooddum hist. Rhemensi. lib. 1. c. 20. Qualiter sanctus Clodoaldus (villam Dudi- ciacum) sancto Remigio dederit, & quomodo Carolus Pipini Regis filius eandem villam apud Tilpinum Archiepiscopum obtinuerit in præsta- riæ. Idem lib. 3. c. 26. ex ejusdem Hincmari epistolis : Bernardo Comiti Tolosano propinquo suo, pro rebus Rhemensis Ecclesie in Aquitanis: conjacentibus, quæ ille in præstariam sibi conce- di petebat.

INDICULUS EPISCOPI] Solebant olim Epis- copi in principiis solemnitatibus, ut in Paschate aut Natali Domini, litteris Coëscopos, Reges, & amicos visitare, & eulogias mittere. Quod per- tinet hoc Marculi caput, cum tribus sequenti- bus. Eulogia vero benedictio est; atque etiam res quæcunque, sive panis, seu sal, seu vinum, aut aliud ejusmodi cui benedictio illa accessit, eulo- gia dicitur. Eulogia quidem nomine sal aut pa- nem Catechumenis datum fuisse loco Communionis ex Synodo Carthaginensi & B. Augustino notat eruditiss. F. Pitheus in Glossario. Unde & loco Communionis quæ singulis Dominicis diebus fiebat, postea receptum est ut panis benedictus fidelibus non communicantibus daretur, qui uno verbo eleganter Gracis ~~aridus~~ Balsamon ad Synodus Antioch. cap. 2. Honorus in Gemma animæ lib. 1. cap. 67. Eulogiarum autem mit- tendarum morem antiquissimum esse constat. B. Augustinus ep. 34. Panis quem misimus, uberior benedictio fiet dictatione accipientis benignitatis vestre. Paulinus & Therasia ad Augustinum inter B. August. epistolas. 31 : Panem unum, quem unanimitatæ indicio misimus caritati tue, rogamus accipiendo benediccas. Paulinus epistola ad Alypium, quæ est 35. inter epistolas B. Au- gustini : Hunc panem eulogiam esse ut facies di- gnatione sumendi. Gregor. Turon. lib. 4. c. 16. Chramnus ad basilicas ab antedicto Sacerdoce suscepimus est; ibique comedens panem ad Childe- ricum pertendit. Lib. 6. c. 5. Chilpericus pos- let ut accepit benedictione discedere. Eccl. Hac dicens, aquam manibus porrigi jubet, quibus abluit, facta oratione, accepto pane, gratias Deo

agentes, & ipsi accepimus & Regi porreximus &c. Lib. 8. c. 2. Surrexi ad occursum ejus, & dard oratione deprecor ut in mansione mea eulogias B. Martini dignaretur accipere. Quod ille non respuens, benigno anisko ingressus, hausto poculo, admonitus nobis, ad convivium larum absciefit. Idem de gloria Confessor. cap. 31. Benedictionem vocat Sulpiarius Severus dialogo 2. Flodoardus hist. Rhemens. lib. 2. c. 11. de S. Rigoberto Episcopo: *Hic venerabilis Praeful Pipinum Magorem domus regia tradidit amissimum habuisse, cui eulogias pro benedictione crebro sollebat mittere. Ad eulogias pertinet quod in vita Ludevici Pi iudicatur Carolum M. filium interrogasse cur Rex cum esset, tanquam tenuitatis esset in re familiaris ut nec benedictionem quidem nisi ex postulato sibi offere posse &c.* Sangallensis lib. 1. c. 13. Capitul. lib. 6. c. 6.

Cap. 48.

SUPPLICATURIO] Preces sunt seu potius commendationis littera Abbati facta, ut in cenobio aliquam qui Monachus fieri cupit recipiat. Convenire enim cum usurpabatur pro Monachum fieri. Quasi dicat in Monasterio degere.

Cap. 49.

INDICATUS GENERALIS] Indiculus pro omni epistola & libello accepitur, ut libro primo diximus. Hic autem qui generalis dicitur, epistola est commendataria Episcopi, ut verisimile sit, quia is qui limina Apostolorum peregrinationis cauta petat, omnibus Episcopis commendatur & Principibus per quorun ditiones iter fakturus est.

Cap. 51.

NON VAGANDI CAUSA] Ideo Concilio Cabionensi sub Carolo M. c. 44. & 45. prohibitum est Romanis sive Turonum absque licentia Episcopi sui adire. *Sunt pauperes, inquit, qui vel idem id faciunt ut majorem habeant materiam mendicandi.* Butchardus lib. 19.

QUALITER EX ORDINAT. REGIS] Superiore libro formula est mandati regii ad Domesticos & Comites dati, quo juber Princeps ut properet in nativitate in unaquaque fisci villa tres servi manumittantur. Hoc autem capite formula proponitur quia Domesticus, ut regio mandato statuaciat, servos fiscales manumittit.

DOMESTICUS] Dignitas fuit non contenenda sub prima & secunda Regum nostrorum familia. Nam inter principes regni Ministros Domestici sepe enumerantur, & in prefatione Leg. Burgundion. Sciani itaque Opimates, Comites, Consiliarii, Domestici, & Majores domus nostra. Et cum munera in judicio accipere prohibeantur, eos quoque judiciale dici potest. Sic Leg. Ribuar. tit. 90. *Ut Optimates, Majores domus, Domestici, Comites, Grafones, Cancillarii, vel qui bustib[us] gradibus fulminati in provincia Ribuaria in judicio residentes, munera ad judicium perverseret, dum non recipiant.* Hos etiam Regi judicanti a sedile probat Marcultus ipse libro primo, dum inter Ministros & Officiales qui Regi adlident, Domesticos recenset. Quod autem proprium Domesticorum munus fuerit, non satis constat. Nec enim idem sunt qui Aula Constantinopolitana Domestici, quos planum est scholis palatinis & militaribus excubis præfuisse; de quibus tit. de Domesticis & protectoribus in utroque Codice. Apud Francos vero expensas Regi ad placita pro-

ficiencia suppeditasse & necessaria queque praeparasse Domesticos ex Gregorio Turonensi apparer. Sic enim ille lib. 9. cap. 28. Fuerunt etiam ad hoc placitum mulci de regno ejus tam Domestici quidam Comites, ad preparanda regalis expensæ necessaria. Ex hoc tamen Marculfi loco nil clarissimum officio. Quippe Domesticus dicitur super villas Regis. Ut planum sit Domesticus villis fiscalibus & fundis dominicis præfuisse & omnes redditus curasse.

Cap. 1.

AD APPENDICEM MARCULFI.

NOTITIA DE COLONO EV.] Exemplum est sententie inter Advocatum seu Defenorem Ecclesie, qui vindicat aliquem in colonum fundi ecclesiastici, & ipsum colonum, qui assertebat se liberum. Sed cum id probare non posset, nec die dicta ad sacramentum cum aliis praestandum adsulet, convictus ipse agnovit se colonum. Itaque per Vicarium Comitis Advocato reddidus est. Quia de re confititur instrumentum, ut omnibus innotescat. Unde & Notitia appellatur. Chronicus Besuens: *Notum fuit posteris & memoria commendeatur quod &c.* infra pagina proxima. Alio sensu notio vocabulum usurpatum Jurisconsulti pro relationibus quae ab Itearchis, Stationariis, officio Presidis, & (ut ait D. Augustinus ep. 159.) ab his ad quos tuenda pacis vigilancia pertinebat, in criminibus fieri solebant. l. 7. ad Sc. Turpilian. l. 31. Cod. Th. de Episcop. & Cleric. l. 7. Cod. de accusat.

ADVOCATOS SANCTI ILL.] Defensoris sive protector Ecclesie aut Monasterii, qui res & iura eius tam in iudicio quam extra iudicium tueretur & actiones exercet. *Eadem.* Nam ex Synodo Carthaginensi cap. 75. inducta est Advocatorum defensio pro causis Ecclesie.

CASAM DEI] Ecclesiam. Alibi donatio ad casam Dei, & pallium.

ADRHAMITUM] promissum. Adharmire enim est jurejurando cavere se certa die & certo loco solemniter juraturum. *De sacramento fidem facere* in Leg. Ribuar. tit. 68. Capitul. lib. 3. cap. 58. *Ut si sacramenta ad palatium fuerint adharmita, in palatio perficiantur.* Lib. 4. c. 28. *Ubi antiquitus consuetudo fuit de libertate sacramenta adharmire vel jurare.* Et cap. 29. Leg. Sal. tit. 39. Intra cap. prox. Unde tale sacramentum per suam fistucam visus fuit adharmire.

TENSANDUM] retinendum, ut libertatem retineret.

RACIMBURGIOS] Comites non soli, sed adsidentes sepiem ut plurimum Consiliarii, ius dicebant, qui Racimburgi vel Rachimburgi dicebantur. Leg. Salice tit. 52. 3. Tunc Grafio congregat sepiem Rachimburgios. Ex tit. 60. Leg. Ribuar. tit. 57. Capitula Pipini Regis: *Si causa sua ante ipsum Comitem fuit & ante Racimburgos.* Intra cap. 6. Eodem Scabineos dictos esse existimo. Siquidem Scabinei Judices erant, & sepiem numero Comiti adsidebant. Capitul. lib. 3. c. 40. *Ut nullus ad placitum banniatur nisi qui causam suam querit, aut si alter ei querere debet;* exceptis Scabineis sepiem, qui ad omnia pla-

cita praefesse debent. Qui occasione luber exscribere ex Besuensis Monasterio Chronicis & Scabine-xum judicium, quo tam hec formulis quam sequentia capita, quæ eodem tecte pertinent, non parum illustrantur.

Noctum fiat posteris & memoriz commendetur quod ante illustrem virum Hildegarium Comitem seu Judices quos Scabinos vocant, & quamplures personas qui cum eo aderant in Montaniaco villa, in mallo publico, ad multorum causas audiendas & recta judicia terminanda, ibi veniens Becto Episcopus [Lingonensis] & Advocatus suus Burgardus novem legitimos testes ibi presentavit, quorum nomina hæc sunt, Simeon, Agano, Bertchranus, Govo, Machirius, Adalardus, Gerino, Gerento, Syrannus. Ipsi testificaverunt & juraverunt de finibus Besuensis Monasterii, quod à fine Pontense, & à fine Vendobrini, & Warente, & Tillente, & Vetusnunense, & Bustellense, & Bustense, & Lucense, & Burbarene, & Bereholpo villare, per istas marcas inter ipsos fines immunitas sit S. Petri ad integrum, & in alio loco bosco communitas ad integrum, & ab ipso fine Bustulense usque ad viam petrosam, & deinde usque ad stradam frætam, & deinde usque ad finem Burburenensem immunitas est S. Petri ad integrum. Per istas marcas euntis ipsi novem testes quos suprà nominavimus, missò secum Balacterio illustri viro ab Hildegario Comite & a suis Scabinis, dixerunt & per judicium testificaverunt quod à tempore Pipini Regis & deinceps per tempora Domni Caroli Imperatoris vidissent inde legitimas vestituras ad partem S. Petri haberi, ita ut nec Aldo nec heredes sui ullam legitimam vestituram exinde unquam habuissent, sed per Legem & per iustitiam vestitura S. Petri fontis Besuensis erat. Tunc ipsi Scabini unanimiter judicaverunt quod omni tempore ipsa res per illas marcas ad partem S. Petri essent vindicatae atque legibus conquise. His præsentibus testibus, Balacterio, Madabero, Beato, Eppleto, Baldrico, Ausino, Wormetio, Milone, Albrico notario, Feilagio, Leudumo, Alberto. Walterius præsens fuit & subscriptus. Data notitiadie Mercoris proxima in mense Maio, anno secundo regnante domino nostro Lugdovico Rege aique Imperatore.

Pro o Colono] Glasse vett. Colonus doctissimus. Colon liberi quidem non servi erant, obnoxie tamen fortis & conditionis. Leg. Alaman. tit. 9.

& 23. *Liberi ecclesiastici, quos colonos vocant.* Quos tamen frequentissime servis adjungi & connumetari sopebras. Nam ad tributa & serviles operas tenebantur. Log. Bajuvar. cap. 1. tit. 13. *De colonis & el servis Ecclesie, qualuer serviantur, vel qualia tributa reddant &c.* Adnuntiatio Catoli apud Pilatas c. 20. *Si quis repudiat fuerit mensuram adulterasse.* & cum majori modo & el sextario annonam vel vitium acceperit, ut cum minori mensura venundaret, si liber homo est, aut secundum suam Legem se inde sacramento idoneum reddat, aut &c. Si autem colonus vel servus inde repudiat fuerit, aut iudicio Dei se examinet, aut si inde consilios fuerit, hoc, ut super diximus, unde mensuram adulterias i perdat, insuper & virgis nudo corio vapulet. Sanè jure Romano, ut antea diximus, nec prædia receptis colonis vendi legarive poterant, l. *Si quis inquitinos.* 112. de legatis 1. l. 2. l. 12. de agricultoribus & cens. Cod. lib. 11. In donatione Haganonis ad S. Martinum Turonensem imperante Ludovico: *Fridigis Abbae irato mansum nostrum indominicatum &c. cum hominibus ibidem commorantibus, quo colonario ordine vivere contiuimus.*

Recredidit] Recredere ejusmodi Scriptoribus restituere est & reddere. Ivo epist. 275. Dicit Comes quid libenter reddet aut recredet Comitem Nivernensem. Vetus instrumentum in Tabulario S. Martini Turonensis anno tertio Rodulphi Regis: *Et sic ex ipsis decimus seje recreditu & per fissum am guerpivit.*

Vicarius] Comitis. Gregor. Turon. lib. 10. c. 5. Responderunt hoc Anmondi Vicarii dolo, qui pagum illum judicariæ regebat poestate factum suisse. Et lib. 7. c. 23. de Armentario Judeo, qui Turonum civitatem venit ad exigendas cautiones quas ei proper tributa publica injuriosus ex Vicario, ex Comite virò Eurominus depo- suerant. Quibus locis videtur Gregorium sentisse de Vicario qui per provinciam vicem Comitis agebat, quique postea Vicecomes appellatus est. Erant enim & alii minores Vicarii, quorum singuli sub eodem Comite certis territoriis præ- rabant; i ledque à Walafrido plebanis & parochis Ecclesiistarum comparabantur. Capitul. lib. 2. c. 28. *Habeat unusquisque Comes Vicarios & Centenarios suis secum.* Hincmarus epist. 4. c. 15. *Comites & Vicarii vel etiam Decani plurima placita constituunt.* Idem epistola pro Episcopis Gallie & Germanie cap. 3. *Regum Comites in civitatibus suis, & Comitum Vicarii in plebis.* Inde frequenter veteribus instruimus in pago illo, in vicaria illa. Hodie Viginti.

Accipere Debere]] Leg. Ribuar. tit. 61. Hoc itaque constitutimus, ut quicunque in causa viitor exuerit, semper judicium conscriptum accipiat.

Charta Sacramentalis] quæ statuitur ut qui pro colono vindicatus se liberum assicit, manu tertadecimæ propinquorum certi die in basilica Sancti aliquius iuret se liberum esse.

In Mallo Publico] Mallus, placitum majus, ubi majora negotia à Comite tenebantur. Leg. Salice tit. 1. 46. 48. 56. 59. 60. Capitol. lib. 3. c. 28. 51. 57. & lib. 4. c. 28. Ubi antequilius

confuetudo fuit de libertate sacramenta ad hancire vel jurare, ubi mallum habeatur. & ibi sacramenta jurores. Mallus tamen neque in Ecclesia neque in atrio ejus habeatur. Minora vero placita Comes, sive intra suam potestarem, vel ubi imperare posuerit, habeat. Volumus itaque ut dominus a Comite in loco ubi mallum tenere debet constitutus, ut propter calorem solis & pluviam, publica utilitas non remaneat. Admuntatio Caroli Regis apud Pistas cap. 32. Ut continuanei & vicini Comites in una die, si fieri potest, mallum non teneant, maxime post octavas Pascha, propter frances homines & Advocatos qui ad unrumque mallum non possunt occurrere; sed mittant sibi invicem Missos; & si unus die Luni mallum babuerit, alter die Jovis aut die Lunis sequentis hebdomada mallum habeat. Et ne grave ei sit qui suum mallum interjecit, qui uno anno primus tenuerit mallum, sequenti anno consentiat alteri primum tenere. Et si sacramenta legalia in primo die Lunis post Pascha juranda devenerint, aut in aliis feriis quando mallum tenere debuerat, mittat quisque Comes Missum suum qui ipsa sacramenta ausculteret, ne ipse homines jellisi inveniantur, & ipse sic mallum suum teneat ut barigildi ejus & Advocati qui in aliis comitatus rationes habent ad suum mallum occurrere possint. Synodi Meldensis c. 76. Passim in Formulis quo sequuntur.

APUD PROXIM. PARENTES] Inde in Lege Salica tit. 63. qui cognitioni renuntiata dicere debet quod je de juramento & de hereditate & de rotâ illorum ratione tollat.

NOCTES] Tacitus de Germanis: Nec dierum numero, ut nos, sed noctium computanti, sic confituntur, sic condicunt, ut nos ducere diem videatur. Sepissimum in Lege Salica, Capitulis, Historiis, veteribus instrumentis, ut ad Capitula Caroli M. doctill. tr. Pittheus observat. Quid sit ut ad hac usque tempora plerique anunti, quasi hac nocte, pro hodie usurpent.

JECTIVUS] Suprad ad Marcul. lib. i. c. 18. Admuntatio Caroli Regis apud Pistas cap. 33. Multi inde contendunt, & se inter se jelliscunt. Postea: Suum sacramentum se jurare debere contendant, & contra causatores suos, si ad hoc audiendum non venerint, jelliscant.

*RACIUMBURGIS] de quibus suprad cap. 1.
Cap. 2. Missos REGIS] Missos dominicos intrâ hoc ipso capite. Pipinus Major domus in diplomate pro S. Dionysio: *Omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Demescis, Grafonibus, Vegerius, Centenariis vel omnibus Missis nostris discurrentibus, seu quâcunque judicari potestare prædictus. Quater in anno à Principe legati per provincias mittebantur, ut si quid Episcopi aut Comites negligenter egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, hisque quibus à Comite jus dictum non esset, illi dicentes, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent. Confitentur quoque Princeps seu Capitula ab iis per provincias transmittebantur & annuntiabantur. Capitul. lib. 2. c. 18. 26. 27. 28. lib. 3. c. 14. 17. 83. 85. 88. & passim. Horum officium praecipue des-**

cribit Flodoardus hist. Rhem. lib. 2. c. 18.

ATQ[UE] ELIDATA] Corrupa haec sunt, sed ita restituenda crediderim: Ut ipsam terram ipse Abbas habeat evindicatam ariq[ue] elizigatam ne sit postmodum ex hac re omniq[ue] tempore subita causa. Eligitur, pro extra licet & controv[er]siam potius, que vox frequentissima est in variis Formulis.

IN GRAFIA ILLA] in illo Comitatu. Grafones enim Germanicâ lingâ pro Judicibus & Comitibus usurpantur. Aventinus lib. 7. ad an. 1285. Eodem anno Cesar VIII. K.L. Januarias Augstam in confinio Rhetia ariq[ue] Vindelicia Concluam Procerum convocat. Albertum Hallusium in classem Praefectorum, quos nos Graphios, litteratores Comites vocant, respicit. Rigordus in vita Philippi Augusti Regis ad an. MCCVIII. Eodem anno quidam Comes Palatinus, qui eorum lingâ Landgraf vocabatur, id est, Comes palatii etc. Sic enim ex veteribus libris legendum est. Carlomanus Rex in Synodo anni DCXLII. Decreverimus quoque ut secundum Canones unusquisque Episcopus in sua parochia sollicitudinem habeat, adjuvante Grafone qui defensor Ecclesie ejus est, ut populus Dei Paganias non faciat. Ibi enim Grafo Comes est. Sic in Lege Salica & veteribus aliis Legibus Grafonis vocabulum accipitur.

Cap. 2.

INGENUITAS] Exemplum manumissionis à Sonnenensi quodam Archiepiscopo factâ Ludovicô Pio imperante, quâ secundum ejus Constitutionem Archiepiscopus servum suum in Ecclesia manumittit ut ad factos ordines possit promovere.

EPISCOPI ATQ[UE] ABBATIS] Illud ipsum ante cautum erat Synodo Aurelianensis III. sub Childeberto Rege c. 23. Vita Ludevici Pii: Considerans idem piissimus Imperator non debere Christi Ministros obnoxios esse humana servitui &c. statuit ut quicunque ex servi conditione, conciliante scienti & morum probitate, ad Ministerium altaris adiacecentur, primum manumittantur, a propriis dominis, vel privatis, vel ecclesiasticis, & tunc demum gradibus altaris induantur. Quia eadem continuationi Amboini inserta sunt lib. 5. cap. 10. Capitul. lib. 1. cap. 82. De servorum ordinatione &c. Ratuum est ut nullus Episcoporum deinceps eos ad sacros ordines promovere præsumat, nisi prius à dominis propriis liberatem consecuti fuerint. Et que sequuntur. Quod ipsum iudicem verbi refertur ex incerto quodam Concilio Toletano à Burchardo lib. 2. cap. 31. & ab Ivone Decreti part. 6. cap. 182. Anted etiam id sepe constitutum. Nam & in eandem sententiam citatur ab eodem Burchardo & Gratiiano auctoritas Leonii Pape. Preterea Synodi Aurelianensis III. sub Childeberto Rege cap. 21. nominatum caurum apparet ut nullus servilibus colonariisque conditionibus obligatus iuxta flatuta sedis apostolica ad honores ecclesiasticos admittatur, nisi testamento aut per tabulas conficerit eum abfoluum. Eodem pertinet Novel. 123. §. Si servus. c. 17. Sic ratione obnoxii ordinari non poterant. L. 4. Cod. de Episcop. & Cleric. Conclitum Carthaginense Can. 8. & 9. Burchardus lib. 2. cap. 36. Ivo part. 6. c. 87. Gratianus dist. 34. Can. 4. ubi falsò tribuitur Mogunti-

seni. cap. 1. de obligis ad taciocinia ordinandis vel non. Id innuit Thomas Cantuariensis apud Rogerum Hovedensem Annal. pars postea anno 1163. Mandavit ei Rex ut redderet ei plenariam compensationem de omnibus recipitis que recuperas de redditibus regni quando Cancellarius fuerit. Respondit Thomas: In electione mea Henricus filius ejus & omnes Barones Scaccarii & Richardus de Lucy Justiciarius Anglia clamaverunt me quietum Deo & sancta Ecclesia de omnibus recipitis & computationibus & ab omni exactione serviori ex parte Domini Regis, & sic liber & absoluens electus fui ad hujus officii administrationem.

P.R.M. 19. LIB. DON.] Innuit servos Ecclesiarum, de quibus hec agitur, non potuisse manumitteri, sciam ordindandi gratia, sine Principis auctoritate, clam alienationis species videatur.

HUDOVICI A.U.O. AUCTORIT.] Capitul. lib. 1. cap. 82. De Ecclesiarum vero servis communis sententia decreta est ut Archiepiscopi per finiales provincias conficiant nostram auctoritatem, suffraganorum vero illorum exemplar illius penes se habeant. Et quodcumque de familia Ecclesie utilis inventus aliquis ordinandus est, in ambione ipsa auctoritas coram populo legatur, &c. Burchardus lib. 1. cap. 32. Synodi Triburientis cap. 25.

IN ARCIBO] archio, archivo.

EPISCOPHI] Dominus Episcopi. Synodi Meldensis c. 26. Suggestendum est & ex divino mandato incimandatum regis maiestatis ut episcopium, quod dominus Episcopi appellatur, &c. venerabiliter ac reverenter intresat, & secundam sanctam praeceptorum consuetudinem, quando orationis & debito susceptionis gradus in transitu convenienti civitatem ingressus fuerit, habitaculis episcopalis reverenter inhabebat.

ANTE ALTARIS CORNU] Manumissio in Ecclesia ante altaris coram solita celebratur. Formula Leg. Rom. cap. 11. Capital. lib. 1. c. 82. In ambione ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram Sacerdotibus vel coram fidelibus laicos ante cornu altaris, sicut in nostra auctoritate concinatur, remord quilibet collidatur, liberatum consequatur, & tunc demum ad gradus ecclesiasticos promoveatur. Leg. Longob. lib. 1. tit. 35. lib. 3. c. 9. circa sacram altare manumissio. Exemplum manumissionis apud Burchardum lib. 1. cap. 26. Ego Burchardus, Normanniæ Ecclesia Episcopus, quendam Ecclesia nostra famulum nomine Eberhardum, sacerdos ordinatus oblatum, ad altaris coram nobilium virorum in presencia, per hoc auctoritatis testamentum feci, ita ut ab hederio die & tempore bene ingenitus aequo ab omnibus servitutis vinculo securus permaneatur. Servos autem qui manumitterebantur ut Clerici fuerint, alibi qualem in Ecclesia manumitti non posse dicit idem Burchardus cap. 28.

CIVICUS ROMANUM] Qui in Ecclesiis manumitterebantur, cives Romani, non Latini, se habent, maximisque libertatem consequbebantur, ex confirmatione Constantini I. 1. Cod. Th. de manumiss. in Eccle. Ideoque hec clausula instrumentis libertatis apponi solet. Formula Leg. Rom. c. 11. B. Gregorius Papa regist. lib. 3.

epit. 12. Vos Monianum aequo Thomam famulos sancta Romana Ecclesia, cui Deus adjuvare deservimus, liberos ex hac die civesque Romanos efficiamus, omnesque vestrum vobis relaxamus servitutis pauculum. Cujus tamen appellationis Cantali M. & Ludovici Piæ seculo non aliud viam fuisse existimo quam ut Legi Romani manumissi uocarentur.

NULI NOMINUM QUICQUAM] Hinc appetet non tantum servos, sed etiam libertos, qui obsequiis erga patronos teneruntur, ordinari non posse. Debet enim ab aliis immunis esse qui divinis militiis aggregandus est, ut Leonis Papæ verbis utar. Synodus Toleiana apud Burchardum lib. 1. cap. 25. Quicunque libertatem à domino suis ita percipiunt ut nullum fibimet in eis obsequium patronus receneret, isti si sine crimen capitali sunt ad clericatus ordinem suscipiantur, quia directè manumissione absolvi esse noscuntur. Qui vero recte obsequio manumissi sunt, pro eo quod adhuc patrono servitio tenentur obnoxii, nullatenus sunt ad ecclasiasticum ordinem promovendi; ne, quando voluerint eorum domini, sunt ex Clericis servi.

SI QUA BAINCAPS PRÆDIA] In Capitulis idipsum statutus lib. 1. cap. 82. Si post ordinacionem aliquid adquisierint, illud observeatur quod in Canonibus de confessore nihil habentibus constitutum est. Canonici autem sanctiones illa, de quibus hec & in Capitulis, sunt Synodorum decreta quibus statuuntur ut Clerici qui nihil habentes consecrati sunt, si postea aliquid adquisierint, id omne ad Ecclesiam pertineat. Synodi Carthaginensis III. cap. 49. Placuit ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicunque Clerici qui nihil habentes ordinantur, & tempore episcopatus vel clericatus sui agros vel quicunque predi nominis suos comparent, tanquam rerum dominicarum invasionsis crimine tenentur, nisi admoniti Ecclesia eadem ipsa considerentur. Justinianus idipsum sanxit Novell. 131. cap. 13, contra id quod olim obserbabantur ex confirmatione Leonis & Anthemii I. 34. Cod. de Episcop. & Clericia. Burchardus: Ut uniusquisque Presbyter res quas post diem consecrationis acquisiverit, propria Ecclesia retinquet. Idem. Burch. lib. 3. c. 118. ex Synodo Rheimsi refutat haec verba: Investigandum si nihil patrimonii habens Presbyter quando proventus est ad ordinem Ecclasiasticum, postea emerit prædia, cujus juris sint; quoniam Ecclesia ad quam de nihil habente promotus est esse debet justa canonicam auctoritatem. Eadem verba extant in cap. 1. de peculio Clericorum. Quae tamen citantur ex Conclio Arelatensi.

MANDATUM] Continer simplex mandatum seu procurationem litigandi causa; ut & similis est apud Marculfum lib. 1. c. 21. & lib. 1. c. 31.

TRACTURIA] Tracturia, pro Tractaria. Nam hec forma quadam quasi tractoria refertur, quod Episcopos cum cui ob delicta penitentie causa peregrinatio inducit fuerit, commendatur ad quos non facilius pervenerit, ut sciens non alia ex causa illam peregrinari nec vagari. Itaque rogari ut ei manibonem & focus, panem & aquam possident. De tractoria dictum est ad Marcul. lib. 1. c. 11.

Cap. 2.

Cap. 10.

CENTENARIIS] Singuli Comitatus in centenas seu territoria quædam dividebantur, quibus minores Judices preerant sub Comitis dispositione, qui à centena Centenarii dicebantur. Synodi Cabilonensis sub Carolo M. cap. 21. **Comitibus & Judicibus** hoc summopere obseruandum est ut iuste judicent. Paulò post: Sed & ministros, quos **Vicarios & Centenarios** vocant, justos habere debent. Qui tamen non de omnibus causis, sed de minoribus tantum judicabant. **Capitul. lib. 4. c. 26.** Omnis controversia coram Centenario definiari potest: excepta redditione terra & mancipientium, que non nisi coram Comite fieri potest. Lib. 3. c. 79. Ut nullus homo in placito Centenarii neque ad mortem neque ad libertatem suam amittendam aut ad res reddendas vel mancipia judicetur; sed ista in presencia Comitis vel Misericordiarum nostrorum judicentur. Centenarios porro per pagos statutos esse scribit Walafridus Strabo, & planè eodem cum Vicarius facit; quos etiam cum Presbyteris Ecclesiarum baptismalium; qui minoribus Presbyteris præfunt, comparat.

DECANIS] Minimi sunt Judices sub Centenariis, & à Walafrido minoribus Presbyteris conferuntur. Hincmar. ep. 4. c. 15. **Comites & Vicarii vel etiam Decani** plurima placita consti-tuerunt, &c.

* Sopra
rom. 1. pag.
19. &c. 400.

MANSIONEM EI ET FOCUM] Capitulo quadam Caroli M. & Ludovici Pii Ms. * c. 16. Ut infra regna Christi proprio nostra omnibus iterariibus nullus hospitium deneget, mansionem & focum tamquam. Similiter paucum nullus concende-re faciat, excepto prato & mense.

QUID PLURA AD SAP.] Clausula quæ commendatorie episcopis claudi solebant, ut & alio. In historia Augusta: *Dicitum sapienti sat est. Sic te Formulisi variis cap. 12. 23. 24. Verba omisit, sed sensum expressit, Senator sub Vitigis Regis persona Variarum lib. 10. epist. 33. Paucā dixiſ ſapientia veſtra ſufficiunt, &c.*

Cap. 11.

LITTERA COMMENDATIÆ] Clericis sine proprii Episcopi licentia peregrinari non licebat, nec peregrinantes ab alio Episcopo suscipi- & admitti poterant nisi à proprio Episcopo commendatorie litteras imperatissim. Gregorius Nazianzenus in Julianum: *is iuramentis evadunt, oīcūtēt ibi in itinere zpōtūt magis pātēt. Synodi Calchedonensis Can. 13. Rōm. ad Cor. 6. & apoc. 17. vñ dīa exāmīnūt rēpōtūt vñ idū iurētūt modū dīa mōdū mōtōrūt. Synodi VI. in Trullo Can. 17. Synodi Agathen- li cap. 38. Clericis sine commendatiis epistolis Episcopi licentia non patet evagandi. Synodi Epaunensis cap. 6. Burchardus lib. 11. cap. 137. 138. 141. Formata ut plurimum apud Latinos Scriptores ha littere appellantur. Optatus Milevitanus lib. 1. de Syntico PP. Cum quo nobis totus orbū commercio Formatarum in una communionis societate concordat, five quod certa formā certisque notis conceperat, five etiam à forma seu sigillo quod addebatur, ut putat eruditissimus Jacobus Sirmondus in Notis ad Goffridum: cui posteriori sententia suffragari videtur quod dicitur in Synodo Cabilonensi sub Carolo M. cap. 41. Presbyterum qui proprio loco dimisso ad alium migrat litteras ha-*

bere debere in quibus sine nomine Episcopi & civitatis plumbō impressa. Est etiam in Ordine Romano epistola quæ Episcopi à Pontifice Romano consecrati ad civitates suas remittuntur & officiū admonentur; que *Formata Episcopo danda aucepatur*, cum tamen commendatoria non sit. Quod aliis confirmari possit exemplia. Illud autem obseruandum, non tantum Clericis peregrinatibus Formata opus esse, sed nec Episcopis remota loca petere absque Metropolitani Formata liquefuisse; idedque Laudunensem Episcopum repetem suum. Hincmarus reprehendit quod abique Metropolitanus epistola extra diocesim sepè profectus esset. Quod ju Formata Episcopis danda Vigilius Papa epist. 7. Auxanio Arelateni Episcopo tribuit, cui vices suas commiserat. Nullus inquit, *da Pontificibus tua per has vices ordinatio- nis commissis in longinquis quibuslibet locis au- deat proficisci nisi solenni more, sicut decessores nostri prædecessori vestro similiiter concedente con- severant, Formata vestra caritatis acceperit.*

MAGNOMI] Carolo M. imperante vixit Magno Senensis Archiepiscopus, cuius est hac Formata. Quod & annus his litteris adscriptus ostendit. Ille est qui Notas juris collegit & Carolo M. dicavit; quibus ipse hoc præfixit versiculos:

*Hac juris opus libens Rex occipe Carlo,
Offre devote qua tibi Magno tuus.*

GRACIA ELEMENTA] Solebant Episcopi in Formatis seu commendatoriis litteris, ne qua fraus be- ret, ut quibusdam notis & symbolis, litteris vide- licer Gracis quo certum numerum exprimerent. Quod quomodo fieret exponit Atticus in fine Synodi Calchedonensis. Ivo Decreti par. 6. c. 433. Gratianus distinc. 73. additis duabus harum epistoliarum Formulis, quarum una Burchardi est lib. 2. c. 227. Vide Sirmondum in Sidonium pag. 109. 110. III. 112. 113.

INGENUITAS] De ingenuitate ad Marculf. cap. 32. lib. 2. abunde diximus. Cap. 11.

TESTAMENTUM FACIENDI] Salvianus ad Ecclesiam Catholicam lib. 3. *Illi testamenti faciendi arbitrium dare liberis, in tollis liberis. Quod plene libertatis, quæ cives Romani efficiebantur, proprium erat, non Latine. Verum hoc seculo ejusmodi differentiam evanuius ante monui.*

MUNDEBVRDEM ECCLESiarum] Marculfus lib. 2. c. 23. Synod. Matisonensi. II. sub Guntranno c. 7. Concilium Toletanum V. cap. 72. *Liberti qui à quibuscumque manumissi sunt, acque Ecclesiae parochio commendati existunt, sicut regule antiquorum Parum constituerunt. Sacerdotiali defensione à cuiuslibet infidelis protegantur, five in statu libertatis eorum, seu in peculio quod habere noscuntur.*

CHARTA AGNATIONIS] quæ dominus servi cui se ingenua juvix illis indulget ut qui ex eis nascentur, liberi permaneant. Marculfus lib. 2. cap. 29. ubi plura. Vide Cassiodorum lib. 7. cap. 11.

TRADITORIA DE TERRA.] Forma est tradi-tionis agri antea venditi.

TERRAM VEL HERBAM] Vide Plinium lib. 22. cap. 4. Infra cap. 43. *Per terram vel her-bam, sicut lex est, ad partem Sandi illius re- fuit*

Cap. 11.

Cap. 12.

fus est tradidisse. Sic Leg. Bajuvar. cap. 17. tit. 3. Et ratione formis per quatuor angulos campi, aut designatis terminis, per hac verba collas de ipsa terra vel aratum circumducatur, vel de herbis aucteramis, silva si fuerit, Ego tibi traxi & legitime firmabo per ternas vices. Non dissimilis est traditionis forma que ab Innocentio III. Papa describitur in cap. 2. de consuetudine: Hanc conservare formam esse poponis, quod in hujusmodi donationibus modicum terra consuevit in manu accipere, vel in extremitate pallii manu Pratali Ecclesia suffinetur, aut super altare ponendum sub testimonio videntium & audicentium sub dicta forma, que scotatio vulgariter appellatur. De aliis traditionum modis nonnulla notavimus ad Marc. lib. 1. c. 13.

EXTREMUM VICISS. In signum scilicet traditionis exhibat, loco cedebat, vacuamque possefessionem in alterum transferebat. Alias tamen exutum scriptum est; ut sit sensus, eum possefessione se exuisse, ut alius ea vestiretur, si seculi verbis utiliter. Utrumque retinere potest.

Cap. 21. **NOTITIA DE SERVO**] Instrumentum venditionis servi.

Cap. 22. **NOTITIA DE JACTIVIS**] quā notum sit quandam vadimonium deseruisse. Marculf. lib. 1. c. 37. Unde perenda hujus capituli interpretatio.

Cap. 23. **SICURITAS**] Marculf. lib. 2. cap. 18. .

Ut illam leudem] Leudis, precium compositionis pro homicidio. Leg. Salic. tit. 43. II. Si autem qui precipitatus est mortuus fuerit, tota leude sua componatur. 12. medietate leudis ejus componatur. Ille vero qui eum occidere, secundam Legem eum componat. Leg. Frisonum tit. 2. Expositio nec iures, nec leudem solvatis, sed inimicitias propinquorum occisi paciantur donec se cum eis reconciliet.

Cap. 24. **MANDATUM**] ejus qui propter morbum vel statu rebus suis superesse non potest. Marculf. lib. 1. c. 21.

Cap. 25. **PRECARIA**] De precaria jam satis ad Marculf. lib. 2. cap. 5.

Cap. 26. **PRESTARIA**] Prestationis charta supra ad Marculf. cap. 40. lib. 2.

CENSUM AD LUMEN] In precariis ab Ecclesia concessis solebat merces quedam seu sensus annuus intervenire. Synodus Leptinensis: *Et conditione ut annis singulis de unaquaque casata solidus id est duodecim denarii ad Ecclesiam vel Monasterium reddatur. Flooard. hist. Rhem. lib. 3. c. 20. ex Hincmaro: Quomodo Carolus, Pipini Regis filius, eandem villam apud Tilpinum Archicoporum obtinuerit in præstariam, et conditione ut capellas ad ipsam pertinentes cum nonis & decimis Episcopus Rhemorum resineret, & Rex duodecim libras argenti in luminaribus Ecclesie daret, & quod hunc censum tam ipse Rex quam successores ejus perfolverunt. Quem censem in recognitionem domini prestarit idem Hincmarus innuit apud eundem lib. 3. c. 26. Ne forte fugeretur Imperatori quod cupiditate illeclus hunc censum repeat quem in suos usus nunquam redigerat; sed cupiens evadere periculum, ne flentio suo in diebus suis census ipse depereat, & ipsa villa in alodium vertatur.*

Tome II.

De nomine forbat.] Formula jurisjurandi quod peccare tenerur is qui adgrediorum interfecit, numirum ob tutelam corporis sui & vim repellendo occidisse. Ejusdem argumenti est caput trigeminum Formularum Legis Romane.

Colpus] ieius, ut vett. Globis apud Pithoreum recte interpretantur, nostris corp. Leg. Salic. tit. 19. Si quis ingenuus ingenuum fuisse percussit, & tamen sanguis non exierit usque ad tres colpos, pro unoquoque idem centum viginti denarios, qui faciunt sol. tres, solvatis. Colpus à colapho, ut in Leg. Sal. vet. codice.

Forbatudum] Si in Form. Leg. Rom. cap. 30. Decretum Childeberti Regis: *Judeo loci illius solatio collectio ipsum raptorem occidat, & jacet forbatudus. Quasi forbatudus pro jure celo dicerentur. Quod apertius traditur in Leg. Ribuar. tit. 77. De homine forbatudo. Si quis hominem super rebus suis comprehendenter, & eum ligare voluerit, aut super uxorem, seu super filiam, vel his similibus, & non pravalerent ligare, sed colpus ei excederit, & eum interficerit, coram testibus in quadrivio in clida eum levare debet, & sic xi. seu xiv. noctes custodire, & tunc ante judicem in arabo * conjuret quod eum de vita forfacrum interficiet. Sin autem iste non adimpleverit, homicidii culpabilis judicetur.*

INFRA NOCTES XLII.] Numerus responderet Legi Ribuarie, cuius particulam modo adscripti: in qua tamen ex hoc loco pro xiv. legendum esse putarem XLIV. Alii viderint.

Sicut Lax est] Leg. Ribuar. tit. 77.

APUD TRES ALOARIUS] Sic infra c. 23. post ipsum tres aloarias & duodecim conlaudantes juraverunt. Plenius tamen inquirendum censeo. Aloarii videtur hoc seculo dicti qui probarent & laudarent idemque affirmarent, à laudando. Unde & nostris hodie aloarii, pro nacionem probare. Monus Johannes Savaro V. C.

Legis dixit] hoc est, secundum Leges juraverunt eum qui juravit vera dixisse. Formule Legis Rom. cap. 31. Similiter testes filii similes visores & cognitores, secundum quod ei iudicatum fuit, post ipsum juraverunt, ut quicquid jam dictum ille de hac causa juravit verum & idoneum sacramentum dedit. Leg. Alam. tit. 6. Supradictum ad Marculf. lib. 1. c. 38. Forte legendum dixerunt, ut infra c. 33. & 34.

INDICULUS REGALIS] Regia epistola quā Rex Comiti mandat ut cuidam, qui queritur quod alii res suas retinerint, jus dicat; aut si illi fatis facere reculent, cogat eos fidejussiones ante Regem judicio listendi causā dare. Marculf. lib. 1. cap. 27. & 28. Quid sit Indiculus, ad caput sextum Marculfi expositionem est.

FRATRI ILLI COMITI] Comites civitatum fratris appellatione à Principe decoratos hoc capite docemur. Quod jus ut provinciae Rectores & Praefides consequerentur. His enim id Caliodorus tribuit lib. 6. cap. 21. Additus quod à Principe frater vocari. Ita Majorianus Aug. apud Sidoniu lib. 1. ep. ult. compellat: frater Camille. Videantur Novella Theodosii, Valentiniani, & Majoriani, ubi non raro illud occurrit.

In vestro Ministerio] Ministerium pro territorio. Capitul. lib. 2. c. 18. Sicut in Capitulis

Cap. 19.

Al. Ario

Cap. 10.

PP

que de hac re illis Comitibus dedimus in quorum Ministeriis moneta percutitur confituum est. Et passum.

SUPER NOCTES TANTAS] id est, inter noctis dies. Nam spatio temporis non numero diarium, sed nocturnum, finiebatur ut annus dictum est.

Cap. 31.

ALIUS INDICULUS] Immunitas est militie, que à Rege conceditur.

De OMNI MORTA] exercita. Capital. lib. 3. c. 9. 10. Quicunque homo nostris habebat horribus in hostem bannitus fuerit. Appendix Aimoiani lib. 4. c. 56. Rebellenibus Saxosibus Paganissimis, qui contra Rhenum fluvium confixi, frumentis vir Carolus hostem movit Francorum. Adiunctio apud Piftas cap. 26. Ut pagenses Franci qui cabellis habebat vel habere possint, cum sis Comitibus in hostem peregrinare. Nostris hosti.

ARIBANNO] seu heribanno. Persona est pecunaria ejus qui ad expeditionem post Principis bannum seu edictum profectus non est. Gregor. Turon. lib. 5. cap. 26. Post hac Chipericus Rex de pauperibus & junioribus Ecclesia vel Basilica iussit barbas exigere quod in exercitu non ambulassent. Et lib. 7. cap. 42. Post hac edictum & Judicibus datum est ut qui in hac expeditione tardi fuerant damnarentur. Capitular. lib. 3. cap. 14. De heribano volumus ut Missi nostri fideliter exactare debent. Et cap. 35. & 68. In Legibus Longobardorum heribanni multa est seraginosa solidorum. Vox est hodie quoque nota.

DISMANARE] id est, de domo extrahere. NOTITIA DE COLOMBO] Super cap. 1. 4. 5.

Cap. 34.

De HERIBUS MALEFICIS] Iusticiandum mulieris que veneno hominem occidisse accusabatur, quod felicitate potionem maleficam ei namquam temporasset aut propinasset.

MALLAVIT] in jus seu ad malum Comitis vocavit.

HERIBUS MALEFICIS] Leg. Sal. xii. 21. De maleficiis. Si quis aliori herbas dederit bibere, & mortuus fuerit octo mille denarii, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur. Si vero bibitur & moritur non fuerit &c. ille qui dedit pro aliquo maleficio culpabilis judicetur. Gregor. Tur. lib. 5. cap. 35. de Mummolo, qui maleficii incularis est quod herbam se habere ad cornuta & dysenteriam sanandam professus sit. Apud eundem Gregorium per herbarum venena. Lodè exherber.

Cap. 35.

CASSIO] Doctio à parte uni ex filiis facta, ut principissim illud habeat. Similis est apud Marculf. lib. 2. cap. 11. que in nepotem conferatur.

Cap. 36.

EVACUATORIA] apacha. supra ad Marculf. lib. 2. cap. 35.

Cap. 37.

LIMELLUS DOTIS] De libello docis supra ad lib. 2. cap. 15.

Cap. 38.

MANCIPIA STANTIA] Villici, qui fundam exercerent, & inter instrumenta fundi nomen-tabantur.

Cap. 39.

INDICULUS REGALIS] Videndum Marculfus lib. 1. cap. 37.

APUD N. SIGNAC.] Apud heic dicitur pro eum, aut per. Quod non raro in illius seculi suc-

toibus ocurrerit. Super cap. 2. quod proximiores parentes suos odio fecerit. Et cap. 19. in fine. In quo quod heic dicitur apud nostrum signaculum ac accipientem est, per litteras anulo seu signo nostro firmatus. Nam, ut diximus, indiculo vigilium non addebatur.

MANNITUM] Mannire, in juri vocare. Leg. Sal. tit. 1. & aliis scriptis, quasi monere.

Cap. 39.

EQUALITIA] Divisio hereditatis inter fratres; que equalitia heic appellatur, quod sequi partibus fiat. Marculf. lib. 2. cap. 14.

EQUALITIA] equal lance. Inde huius capitulatus Marculf. lib. 2 cap. 14. equal lance inter se vii sunt divisiss vel exequisse.

COM. DESUPUR. POSITO] Supposito passum in Formulis Leg. Rom. infra cap. 21. una cum superpositis. Apud Jurisconsultos cum omnibus que ibi erant. Claustra in venditionibus, donationibus, legatis, divisionibus hereditatis frequentissima.

PECULIUM PAGINARUM] De peculii & predicti voce ad librum secundum Marculf.

DONATIO AD CASAM DEI] Causa Dei pro quaunque Ecclesia, quasi dominus Dei. Hincmarus epist. 7. c. 35. Providendum est etiam ut de nihil habentibus promoti Presbyteri non presumant que de facultatis Ecclesiae comparaverint vendere, vel quasi ad casam Dei tradere, nisi ad Ecclesiam cuius propriis esse debent. Sanè hodieque in Arvernia exstet Comitibus quod Casae Dei nomen velut proprium sibi redint.

Cap. 40.

GRATIA ILLA] Comitacea illo. Super ad caput septimum.

APUD IUG. M. VISA SUM COMQ.] tertiam videlicet terciam fiancis conjugio quiescarum. Pista ad lib. 2. cap. 17.

DE VILIIS MII LECTUOSA HEREDITATE] In Papinius apud Justinianum l. ult. Cod. de institut. & subditur. Lectuosa hereditatem ad matrem vestire curavit. Justiniano crifis succedit. Institut. de Senatusconsul. Tertullian. in principio. Inscriprio Vienensis: MISERI PARENTES CONTRA VOTUM PP.

Cap. 41.

EMUNITAS SANCTORUM] Privilegium immunitatis Monasterio à Rege concessum. Qua de re plura ad cap. 3. libri primi.

HOMINIBUS VASSIS NOSTRI] Fortasse legendum omnibus vassis nostris; aut falso addendum hominibus & vassis nostris.

IN CURTIBUS VEL VILLIS] Villas etiam curtas dictas fuisse hic locus ostendit. Sic in diplomate Caroli R. pro Corbeis Cenobio, villas seu curtas vel ea qua deinceps in parte ipsius Ecclesie rotueris divina pietas augeri. Et in Traditionibus Fuldenis lib. 2. jugorum curtis dicuntur in quo edificium rusticum & villula esset. Leg. Salice tit. 6. canem custodem domus five curtis. Olim quidem cortem Romani dixerunt eam villa parsne que membris cincta est, & in qua parsca rubrica operis exercentur. Varro de re rustica lib. 1. & Palladius lib. 1. Sanè in Synodo Confluentina anni DCCCLX. alios accipitur. Curtam enim villam & comitatum Principis vocat: in hostem & ad placitum five ad curram reuens.

RETRIBUT. EXACT.] Exactare pro exigere.

Marculfus lib. 1. cap. 2. Diplomata Ludovici & Caroli Calvi pro S. Germano, que interseruntur continuationi Aimoini lib. 5. cap. 10. & 33.
Ne quis servitus ab eis exaltes, neque paraveredos aut expensas ad hospitium susceptiones recipiat.

Cap. 41.

INDICULUS REGALIS] Exemplum immunitatis vestigialium à Carolo Rego concessis.

NILLAS VENDITAS] Vestigal est retum in foro & publicis nundinis venditarum, cuius mentionem in Gallicis quibusdam vetutis instrumentis legiſſe memini. Hodie quidem rerum immobilium vestigia dicuntur ventes.

RODATICUM] Capitul. lib. 6. c. 243. Ut nullus homo presumat teloneum per vias, nec per villas rodaticum, nec palveratum recipere. Hodie Rouage. Quod vestigal genit ex vino vendito colligitur. Rodaticum in diplomate Dagoberti Regis de mercato S. Dionysii, ubi varia tributorum nomina recensentur, & in Praecepto confirmationis Pipini Regis de eodem mercato: *Nec de navigis, nec de portibus, nec de carris, nec de famulis ultum teloneum vel foraticum, seu rotaticum, vel pontaticum, vel portaticum, vel satiaticum, seu cespiticatum, sive mutaticum, vel aliquam exactionem aut confuetudinem exigere.*

FORATICUM] Praecepta Dagoberti & Pipini, que modū exscriptimus. Diploma Ludovici & Locharii in continuo. Aimoini lib. 5. cap. 10. Hodie certe foragium jus illud vocamus quod ex vino minutatim vendito debetur.

PONTATICUM] quod in pontibus pro transitu datur. Capitular. lib. 3. c. 12. Placuit nobis ut antiqua & iusta telones à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quāque de navigis seu mercatis. Idem Carolus Imp. & Ludovicus prohibuerunt telones exigi abi necesse non est fluvium per pontem transire, & ne quis cogatur ad pontem ire telonei causa. Capitular. lib. 4. c. 31. In Legib. Bonaeartium, pontage.

SEU MERCADA] mercatus.

COMMERCIVS] negotiorum socius.

NEGOTIUM] Negotium pro re venali, merci. Sic negotium pro mercatura in Capitul. lib. 1. c. 125. Si hoc proper necessitatem comparat, ut si habeat & alius tribus, negotium dicimus. Gregor. Turonens. de miracul. lib. 1. cap. 32. & cap. 58. Negotia multa in atrio proceduntur.

RILAT. Q. DIC. APENNIS] De instrumentorum amissione vel extusione, que hostium incusus aut quolibet alio casu excedit, satis multa ad 33. caput libri primi; ubi litterarum principali exemplum proponitur que ab eo qui jacturam passus erat impetrari solebant, ne difficultate probationis ejus iura detinctora ferent. Heic autem familiis quedam Formula exhibetur, non tamen à Rege, sed à Comite data; quā, sedente in judicio Comite, testes adhibentur qui aliquius dominum cum mobilibus rebus, chartis & instrumentis que inerant, incendio consumptam refertur. Ideoque Comes ejus rei testationem in scriptis redactam concedit, ut res omnes quas hic ante posseidebat, in posterū securè etiam possidat.

QUA DICITUR APENNIS] Sic in Formulis Leg. Rom. cap. 28. Quae autem ejus nominis origo

Tom. II.

sit, mihi planè non liquet; & fortasse mendum est. Sanè dubitavi num legendum esset à pari, quod eandem & parem vim habeat atque instrumenta amissa. Quam vocem à pari & apparibus eodem fere sensu hāc attare ultrafata fuisse repetitio. In registro B. Gregorii lib. 7. est epistola ut Episcopū cum mulieribus non habent, quæ ad plures Defensores & Subdiaconos scripta est. Ad

datus apparibus, id est, omnibus eodem exemplo. Nam eti pluribus sit inscripta, ad unum tantum loqui Gregorii manifestum est. Sic eodem lib. ep. 112 accipienda est epistola inscriptio: *Syagrio, Betherio, Virgilio, & Desiderio Episcopis Galliarum à paribus.* Et apud Hincmarum ep. 6. c. 28. Zolimus Papa ad Aurelium & universos Episcopos per Africam constitutos, universosque Episcopos per Gallias & septen. provincias constitutos, & universis Episcopis per Hispaniam constitutis, à pari, hoc est, eodem exemplo. Anastasius Bibliothecarius in Hadriano: *Apparem ipsius donationis per eundem Etheum scribi faciens ipse Rex (Carolus M.) intus super corpus B. Petri, subiis Evangelia quæ ibidem osculantur, pro firmissima cautele & eterna nominis sui ac regni Francorum memoria propriis manibus posuit; aliaque ejusdem donationis exempla per Scriniarium hujus sanctæ Ecclesie descripta, ejus excellentia secum deportavit. Aliorum sit iudicium.*

CHART. REL. Q. DICITUR] Apparet heic apennis vocem deesse.

HEREDITORIA] libellus seu epistola quā pater filiam naturalem, quam ex propria ancilla suscepserat, ad hereditatem suam vocat, alias non successuram.

JACTANTE DENARIO] jactato denario ante Regem. Manumissionis modus, de quo ad lib. 1. cap. 22.

REDEMPTIONALE] Seu charta redemptionalis, per quam servus seipsum de peculio suo redimūr, & dare pretio libertate à domino donatur, ita ut obsequis omnibus & jure patronatus liber & immunis permaneat. Quod ita demum procedit, si sciat dominus numeros peculiares esse. Alioquin enim (ut est in Leg. Bajuv. c. 15. tit. 7.) *Si quis servus de peculio suo fuerit redemptus, & hoc dominus ejus forte necsir, de domini potestate non exeat: quia non pretium, sed res servi sui, dum ignorat, accipit. Quod caput exscripti Benedictus Levita Capitular. lib. 5. cap. 359.*

IN AMICTO] in veste ex qua amictus dictione supplende lacune supri cap. 15. & 16.

HEREDITORIA] Cum Legi Salica filia in antiqua patris alode non succederet, tamen hac Formula ad hereditatem admitti potest, ut cum fratribus portionem ferat. Marculf. lib. 2. cap. 12. ut filia cum fratribus in paterna succedat alode.

LIX SALICA CONTINET] Tit. 61.

APUD GERMANOS TUOS] id est, cum germanis tuis.

CAUTIO DE VINEA] Oppigneratio est vinea pro debito, cum antichestri.

ARIPENNOS TANTOS] Mensura est terra, ut & jugerum, acta, bunnaria, arialis, opera.

Ppp 2

Cap. 47.

Cap. 48.

Cap. 49.

Cap. 50.

Gregor. Turon. lib. 5. cap. 28. Statutum fuerat ut possessor de propria terra unam amphorem vippi per aripennam reddaret. Hoc est arpen. Glosa vnt. Arpendum, n. 18. Quam vocem Scaliger in Dicas Valerii Caronii Latinam esse contendit, quasi arpennum. Reperio tamen apud Columellam de re rustica lib. 5. cap. 1. Gallos semijugum arpennum vocasse. Nunc certe ut plurimum pro integro iugato accipitur.

SECURITAS] De securitate Marculf. lib. 2. cap. 18. & supra cap. 31.

CESSASSET] Pro cecidisset.

DONATIO AD FILIOS] naturales videlicet, non ex justis nuptiis procreatos. Pertinet hec Formula ad Legem Romanam.

LEX ET CONSUETUO EXPOSITUS] Jure Romano filii naturales patri ex testamento heredes esse poterant in afferre; atque adeo in substitutione facta, si sine liberis aliquis decesserit, Papinianus existimavit deficere conditionem, si naturales liberi extarent. *I. Ex facto* 17. §. Si quis. Ad Senatusconf. Trebel. l. Generaliter. §. ult. Cod. de institut. & substat. Lege tamen à Valentiniano, Valente, & Gratiano latè, is qui legitimus filios vel nepotes aut patrem vel matrem habebet, non poterat naturalibus liberis plus unicà relinquare. Quid si non essent justi liberi, nec pater aut mater, usque ad tres uncias filii naturales consequi possunt. *I. Cod. Th.* de naturalibus filiis. Anatolius postea constituit ut si quis concubinam uxoris loco haberet, & filios ex ea suscepit, illis possit omnem hereditatem relinquere, non extantibus aliis. *I. Iubemus.* Cod. de naturalibus liberis. Sed id Justinianus immutavit & ad sensum reduxit. *I. Humanistic.* cod. tandemque revocavit Nov. 89. ut in afferre institui possent. In Galliis aurem veterem ulsum servatum fuisse docet hec Formula, nec observatam Valentiniani Constitutionem de tribus uncias. Quid pertinet hæc verba, confundit expositus; maximè propter commixtionem exterarum gentium, que naturales liberos à legitimis viri dicerebant.

BENI INGENUAM] impari tamen dignitate. Alioqui solo affectu uxori esse portuissent.

NATURALES APPELLANTUR] innuit sine dotibus instrumentis non intelligi matrimonium, nec legitimos nasci liberos. Modestinus tamen inter regulas juris refert, in liberis mulieris consuetudine non concubinatum esse, sed matrimonium. *I. In libera.* De ritu nupt. Quid ita intelligentum est, si quidem affectu & honore uxoris sit habita. Sane enim, inquit Ulpianus, nisi dignitate nihil interest. *I. Item legato.* De legatis 3. Et Papinianus cum dixisset donationes in concubinam collatas non posse revocari, adjicit: *An autem maritalis honor & affectio pridem praeficerit, personis comparatis, vita conjugatione confederata perpendendum esse.* Neque enim tabulas facere matrimonium. *I. Donat.* 31. de donat. Sed postea receptum est & Theodosiano jure probatum ut inter impares honestate personas non alias constaret matrimonium, nisi dotalibus instrumentis conscriptis, nec alias legitimi essent liberi. *I. Si donat.* C. de nupt. 1. 3. Cod. Theod. cod. Quod referri possunt hujus Formulae verba, sed talis causa &c. Non dubito hoc jus postea à Justiniano

immutatum, ut etiam inter impares legitima effient matrimonio sine instrumentis dotalibus. *I. Imperialis.* §. *Inno.* Cod. de nuptiis. Quam Legem idem refixit Novel. 74. fixt rurum Nov. 112. exceptis illustribus viris, quos non aliter matrimonium contrahere voluit nisi dotalibus instrumentis confessis, ceteros ex solo affectu uxores ducere. Sed Justinianus jus necdum in Galliis usu receptum fuisse jam antea animadversus.

Cap. 31.

MANDATUM] Forma mandati ad insinuandam & publicandam superiorem donationem. Quo facto ejusmodi naturales liberos legitimos effici & legitimam percipere patris successionem docet hec Formula.

Cap. 34.

GESTA] Insinuatio & professio apud acta municipalia, stabiliente & firmante donationis gratia. De ejusmodi gestis vide Marculfum lib. 2. cap. 37.

Cap. 35.

EPYSTOLA] à procuratore scripta, quā se ex mandato donationem insinuasse refert.

Cap. 36.

GESTA MANUMISS.] Acta sunt manumissionis in Ecclesia celebratae, ex parte tamen multa.

Cap. 37.

ILLE DIAC. TESTAT.] Primus Diaconorum, sive Archidiaconus. Praerat ille libertatibus que in Ecclesia dabuntur, manumissionique tabulas conficeret, ut hac Formula testatur. *Leg. Ribuar. tit. 58.* Qui servum suum pro anima sua remedio seu pro prelio secundum Legem Romanam liberare voluerint, ut in Ecclesia coram Presbyteris. Diaconibus, seu cuncto clero & plebe, in manum Episcopi servum cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiacono jubeat ut ei tabulas secundum Legem Romanam, quid Ecclesia vivit, scribere faciat, & tam ipse quād omnis procreatio ejus liberi permaneant, & sub tuitione Ecclesie constant. Statuit etiam eadem Lex Ribuaria ut si in judicio controversia existat utrum aliquis liber an servus sit, & manumissionis tabula in dubium vocentur, ut Archidiaconus & testes ante Regem vel Episcopum hac de re iacent; & si verē manumissionis fuisse asseveraverint, multa xlv. solidorum Archidiacono debetur; si minus, servum cum pari multa domino Archidiaconus restituere jubetur. Ex quibus non parum lucis huic capituli accedit. Idipsum testatur Amalarius Trevirensis, ubi de Archidiaconi officio agit, non quidem in vulgaris, sed in Mf. codice S. Victoris Parisiensis. *Gesta,* inquit, *libertatum Episcopo defert.* Ebo de Ministris Rhenensis Ecclesiæ, in Archidiaconi officio: *Libertates librorum cum testibus probare, alienorum servorum ad gradus venire voluntum exigere; potestam etiam habens libertatem ecclesiasticā propriæ de familia facere, & alienis exigere.*

VINDICAT LIBERARE] Impropriè. Nam aliud est vindicta manumittere, aliud in Ecclesia. Sed quia vetustissimus plane libertatis danda modus erat per vindictam, ut manumissi cives Romani fierent, idè hoc nomine in manumissione Ecclesie usus est, que post Constitutionem Constantini tandem vim obtinuit.

CONSTITUT. CONSTANTINI] Constat manumissionis in Ecclesia Constantinum auctorem fuisse. Quod prefertim honori Ecclesiarum tri-

butum cf., sed & libertati, cuius adipiscendae apud Magistratus propter varias ambages majorum erat difficultas. Tres igitur editae sunt a Constantino de ea re Constitutiones: quantum una est in Cod. Th. tit. *De manumissionibus in Ecclesia ad Osium Episcopum*, eaque postrema, nimirum Crispo & Constantino Coss. Et alia huic prior in Cod. Justiniano, *De his qui in Ecclesiis manumittuntur, ad Protogenam Episcopum, Sabino & Ario Rufo Coss. Iamdem placuit, inquit Constantinus, ut in Ecclesia Catholica libertatem domini suis famulis prestare possint, si sub asperitu plebis adficietur Christianorum Antifibus id facient, ut propter facti memoriam rite aliorum interponatur qualisque scriptura. Ex quo appetet precessisse & aliam que non extat. Sanet Sosomenus Histor. Eccles. lib. 1. cap. 9. affectit tres Constantinium facile. Leges de manumissionibus in Ecclesiis. Authoris verba quia huic Formulae lucem aterunt, vifum est adscribere: alio p[ro]p[ri]o n[on] sumpsum ab instrumentis i[n]d[ic]at[ur] r[es] i[n] r[es] i[n]st[ru]mentis i[n]d[ic]at[ur] & ex i[n]d[ic]atione d[omi]ni s[an]cti r[es] i[n] d[omi]ni & ap[osto]li d[omi]ni i[n]d[ic]atione. i[n] r[es] i[n]d[ic]atione s[an]cti r[es] i[n] d[omi]ni & ap[osto]li d[omi]ni i[n]d[ic]atione. i[n] r[es] i[n]d[ic]atione s[an]cti r[es] i[n] d[omi]ni & ap[osto]li d[omi]ni i[n]d[ic]atione. Quae postrema non est aequalius Latinus Tripartite interpres; sed ex hac Formula interpretationem claram & certam accipiunt. Hujus manumissionis praeliarum extat exemplum apud Ennodium Ticinensem Episcopum, de Gerontio Agapiti servo; ubi elegantissimum ex B. Augustini sermonibus nondum editis locum adserit eruditissimus Sirmonius. Est etiam ea de re Aurelianensis inscriptio, quam multi exscripsere; quam tamen posterioris etatis esse existimo, circa tertiam Regum nostrorum familie primordia.*

EA TAMEN CONDITIONE] Etsi nulla lacunza nota in manuscripto heic apponatur, quedam tamen decesse manifestum est, ea scilicet quae ad gesta manumissionis de qua agitur pertinent.

AD FORMULAS SIRMONDICAS

Cap. 1.

DONATIO ECCLESIA] Donationum ejusmodi exempla varia Marculfus tradit libro secundo.

IN CONDITAILLA] In designandis locis solent haec Formulae condita vocabulum usurpare. Quod nec apud Marculfum & incerti auctoris Formula repertur, nec etiam alibi facile occurrit. Quo nomine certum locum & territorium designati apparebant. Sic in donatione Haganonis ad S. Martinum Turonensem, cuius particulas anted protulimus: *Fridegiso Abbat: trado mansum nostrum dominicatum quem extra consortium fratrum in hereditate habemus in pago Blefensi, in condita ponse Lapidense, in villa Blidurico &c. partibus S. Martini tradimus cum hominibus ibidem commorantibus, quos colonario ordine vivere constituius &c. Date xvii. KL. Junii anno v. Hlavorici serenissimi Imperatoris. In alio veteri*

instrumento ejusdem Carnobii, in pago Blefensi in condita Cabriniacensi, in loco nuncupante Alvarias. Condite nomen pro Comitatu videtur usurpari, à quo etiam vocabulum sumpsibile dixerim. Nam & Hispani Comte pro Comite dicitur. Dubium tamen movent exempla ex Tabulario S. Martini, que supra scripimus; ubi post pagum condita designatur; & sub condita, villa. Originem certe ad Comitatum lubens referrem, donec certior appareat. Contradam quoque pro regione etiam dicimus; ab eadem fortitan origine.

CUM OM. SUPRAPOSITO] Synodi Meldensis c. 17. Ut res ecclesiastica tempore principatus vestri ablata ex integro presentaliter restituantur & restituta conserventur, sicut tempore avi & patris vestri fuerunt; excepto superposito, quod ad usus possidentium absumptum est. Suprapositum Grecis iugis in l. Titia. 34. §. Lucius Titius. de legatis 2. Boianorum dotes m[on]e[re]nt eis[us] regis, & laevioribus iugis anno d[omi]ni m[on]e[re]nt. Quae Papiniano dotes prediorum, l. 2. de iustitia & instrument. Leg. Appellantur etiam reposita. l. Si mihi Marvia. 92. §. ult. de legatis 3. Enthecam dixit B. Augustinus quicquid navi imponitur, sermone ad fratres in sermo. Can. Nolo. 12. q. 1.

MANDATUM] ut superior donatio apud acta publicetur & inveniatur. Marculfus lib. 2. cap. 38. Incertus auctor cap. 54.

GASTA] Marculfus lib. 2. cap. 37. Incertus auctor cap. 54.

VENDITIO] Marculf. lib. 2. c. 19. 20. 21. Incertus auctor cap. 14.

CONDITAILLA] Suprad cap. 1. & passim his Formulis.

CALUMNIAM VEL REP.] Calumnia, ut antea monuimus, in veteribus instrumentis & apud Marculfum & alios Formularum auctores pro actione accipitur. Leg. Longob. lib. 2. tit. 27. *Nos rossumus in una causa duas imponere calumnias.* Leg. Burgund. tit. 89. *calumniam movere.* Inde veteris vernacularis Scriptoribus calanger, & antiquissima queque diploma calumniam calanger interpretantur. Rogerius Hovedenus Annal. parte poster. De controversia inter Castella & Navarræ Reges, cuius Henricus II. Anglie Rex arbitrus erat: *Calumnia Regis Catella. Rex Alfonso Capella & Toleti conqueritur & petit a Rege Sanctio Navarra avunculo suo sibi fieri restitutionem &c.* Postea: *Tunc surrexerunt Episcopus Pampluna & alii nuntii Regis Navarra, & nihil corum que ab adversariis suis proponebantur contradicentes, scriptum quadam, in quo petitiones & calumnia & allegationes sua scribebantur, protulerunt in hac forma: Calumnia Regis Navarra. Petit Sanctius Rex Navarra Cudeio Monasterium, monachem de Oca &c.*

OBLIGATIO] Precatis species est, que obnoxiatio à Marculfo appellatur lib. 2. c. 9.

PRECARIA] Marculf. lib. 2. cap. 5. & 41. Incertus auctor cap. 27. & 41.

VENDITIO DE SERVO] Marculf. lib. 2. cap. 22.

VENDITIO DE SEMETIPSO] Quod heic dicitur de libero homine qui seipsum vendit,

Cap. 2.

Cap. 1.

Cap. 1.

Cap. 5.

Cap. 6.

Cap. 7.

Cap. 9.

Cap. 10.

non omnino convenit cum jure Roemano, de eo qui ad pretium participandum venundari possit est, ideoque ad libertatem proclamare non potest, nec manumisus pristinam ingenuitatem recipit. l. 5. l. Et servorum. 21. de statu hominum. l. 7. de liberali causa. Quod etiam in desuetudinem abiisse Graci notant lib. 29. Basilic. Non enim scipsum vendebat, sed ob participationem pretii ab alio vennire patiebatur, ignorante emptore. Nam si ille sciens liberum erimit, ad libertatem venditus proclamare potest. l. Liberis. 7. §. Si quis sciens. De liberali causa. Heic veri liber homo pretio accepto emptori scienti prudentique scipsum addicit. Quòd pertinet insignis locus B. Augustini in Sermon. Hic mos solet inter emercentem vendentemque servari, ut is qui se alieno cupit dominio mancipare, aliquid pretii pro jactura propria libertatis & addictione propria servitatis à suo consequatur emptore. Gregor. Turonensis lib. 7. c. 45. de fame que per Gallias gravabatur: Graviter tunc negotiatorum populum spoliaverunt, ita ut vix vel modicum annona aut semimodum vini una triente venundarent. Subdebat se pauperes servio, ut quantumcumque de alimento porrigerent. Jeremias thren. cap. 5. Aegyptio dedimus manum, & Aegyptius ut saturaretur pane. Leg. Bajuvar. cap. 6. tit. 5. Quamvis pauper sit, tamen libertatem suam non perdas ne hereditatem suam; nisi si spontanea voluntate alicui tradere voluerit, hoc potestatem habeat faciendo. Quin undique & scipsum pignoris loco dare mos erat. Leg. Bajuvar. cap. 1. tit. 1. 5. Si vero non habet, ipse se in servitu deprimit, & per singulos menses vel annos quantum lucrare queritur, per solvatur cui deliquit, donec universum debitum restituat. Capitul. lib. 3. c. 29. Liber qui se loco wadli in alterius potestate commiserit &c. Iohannes de rebus Geticis cap. 26. Satis deliberant ingenuitatem perire quam vitam. Quamquam ibi agitur de patribus qui filios suos distraherunt. Tacitus etiam refert Germanos ait ita deditos fuisse ut extremo ac novissimo iactu de libertate & de corpore contendant. Vetus, inquit, voluntariam servitutem adit: quamvis junior, quamvis robustior, alligari se ac vanire patitur.

ERISTOLA COLLECTIONIS] Formula est quā Matriculari Ecclesiæ aliquius testantur se puerum expolitum collegisse & certo pretio eum vendidisse secundum Legem Romanam. De expositis infantibus varium fuit jus, nec olim satis certum. Id indicat Plinii ad Trajanum consultatio, & eiusdem Trajani rescriptum de his qui liberi nati, expositi, & in servitute educati sunt, quos vocant *prosterni*: de quorum conditione & alimentis consilienti Plinio, Trajanus non putat adfertivolum denegandam iis qui ex eiusmodi causa in libertatem vindicabuntur, nec ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum. Tamen propter alimenta quasi vice pignoris retineri potuisse ostendit M. Quintilliani declaratio 278. de exposito quem pater recepit. Vis, inquit, sicut quam pater non fuerit? Recipere illum nisi solitus alimentis non potuisti, & tibi ut pater esse incipias emendum. Quod etiam pertinet Diocletiani Constitutione in l. Puer. 16. Cod. de nuptiis. Constan-

tinus vero statuit ut qui projectum de domo voluntate patris vel domini colligerit, ac suis aliomentis ad robur provenerit, eundem retineat sub eo statu quo voluerit, id est, live ut filium, live ut servum, nec posse patrem vel dominum reportere. l. 1. Cod. Th. de expositis. Malo magis si dominus vel patronus exponeret, omnis repetitio denegatur adversus eum qui misericordia ductus collegit. l. 1. eod. in qua adjicitur: Si modo testes episcopalis subscriptio fuerit subsignata, de qua nulla penitus ad securitatem possit esse canticatio. Extant etiam ea de re varia Synodorum decreta. Synodi Arelatensis II. c. 32. Si expositus ante Ecclesiam cuiuscunque fuerit miseratione collectus, confessionem ponas epistolam. Et si is qui collectus est, intrâ decem dies quiescens agnoscere non fuerit, securus habeat qui collegit. Sanus qui post prædictum tempus calumniator extiterit, ut homicida ecclesiastice distinctione damnabitur, sicut Patroni sanxit auctoritas. Synodi Valesensis, quæ Theodosio Jun. & Diocoro Coll. habita est, c. 9. De expositis, quia collata ab omnibus quæ rela processit eos non misericordia jam sed canibus exponi, quos colligere calumniarum metu quamvis infelix à præceptis misericordia mens humana detrectet, id observandum est, ut secundum statuta fidelissimorum Auguflorum piissimum Principum quisquis expositum colligit, Ecclesia contetur, post confessionem colligat. Nihilominus de altari dominico die Minister annuntiet ab ecclesiastico expositum esse collectum, ut intrâ dies decem ab expositione die expositum recipiat, si quis se probaverit agnoscere, collectori pro iporum decem dierum misericordia prout valuerit ad praesens retribuat, aut in perpetuum cum Dei gratia, si voluerit, possideat. Si quis expositorum hoc ordine collectorum repeitor vel calumniator extiterit, ut homicida habendas est. Benedictus Levita Capitul. lib. 6. cap. 144. Atque etiam Matriculari Synodus apud Burchardum jubet ut à Presbyteri illud annuncietur, non in terciliendo liberos, sed potius alienæ misericordia exponendos; idque ne puellæ que clanculo corruptæ conceperint, liberos interbercent. Itaque hæc Formula ad executionem eiusmodi Legum & Canonum pertinet. Contraria tamen Justinianus definitivus expositos esse liberos & ingenuos, licet servi nati sint, nec vindicari posse ab eo qui expositi, nec eo qui emit vel suscipit, ne ex pietatis officio lucrum faciat. l. 3. Cod. de infant. expositis.

MATRICULARII] Matriculam pro indice, albo, seu notitia accipi notum est. Præter innumeras Imp. Constitutions que eo vocabulo utuntur, Vegetius de re militari lib. 2. c. 5. *punctis milites inscripti & matriculis inserti jurare solent*. Eodem sensu matricule Ecclesiæ in testamento B. Remigii dicuntur Catalogi pauperum qui ab unaquaque Ecclesia stipendia recipere soliti erant: *Pauperibus duodecim in matricula positi, ante sores Ecclesia expectantibus stipendia, duo solidi unde se reficiant inferantur*. In testamento Sonnati Rhemensis Episcopi apud Florentiam lib. 2. c. 5. *Ad matriculam Rhemensis Ecclesia nonnulla contulit denaria. Ceteris quoque matriculis vel congregationibus diversa delegavit*.

miserere. Quem mores operificare describit Hincmarus epist. 7. cap. 10. Episcopi de matriculariis per singulas Ecclesias justis facultatibus & possibiliter loci curam exhibeant ac Presbyteri pro locis matriculariis zonae accipiant, ne siue parentes ferentes & rotulantes in eodem matriculari collocent, nec opere ab ipsius matriculariis exigant, non de matriculariis habulantes & porcarios facientes, sed pauperes ac debiles & de aedem villa de qua decimam accipiunt matriculariis facientes. Quid loci matricularii dicuntur qui in matriculari inscripti sunt, ut etiam apud Gregorium Tur. lib. 7. cap. 19. Nonnulli matriculariorum & reliquorum pauperum pro scelere commissi tunc celulam concurvare evaserunt. Idem de miraculo lib. 1. cap. 37. Sed in hoc capite & aliis paucis, qui in huius Ecclesie matriculari pauperum cum agabant, & eorum stipendia dispensabant, matriculariis appellantur. Hodie Marguilliers, rerum Ecclesie administratores. Matricularios porto custodes Ecclesiarum Wandalbertus Diaconus inseparabatur. Videlicet hanc Formulam Cujacius, ejusque partem exscribit ad Sentent. Pauli liberum quinque.

AD OSTIA ECCLESIAE] Ibi anima exponebatur. Synodi Mansensis cap. 6. apud Burchardum: Decretum est ut uniusquisque Presbyter in sua plebe publicis orationibus ut si aliqua feminam clandaliter corrumperet & peperiret, nequaquam diabolico cabaretate filium aut filiam suam interficiat, sed quocunque pravitate ingenio ante juvenes Ecclesiae permisso deporsi ibique poni faciat; ut coram Sacerdotio in crepitum detulerit, ab aliquo fideli suscipiantur & nutriantur. Sic & apud Trevitorum oblatarii testantur Wandelbertus Diaconus in vita B. Gorii; cuius verba, quod omnino hanc Formulae convenienter, subiicie non pigitur, que eadem notam sunt in eruditissimo Capitularium Glodiano. Moris tunc Trevitorum erat ut cum casu qualibet feminam infansen peperisset cuius sollet scrii parentem, aut certe quem pra inopia sei familiaris nequaquam auferre sufficeret, artum parvulum in quadam marmorea concha, que ad hoc ipsum flauria erat, exponebat, ut in ea cum expositus infans repeteretur, existeret alius qui cum provocatus miseratione susciperet & auferret. Si quando igitur id continguisse, custodes vel matricularii Ecclesie pruerum accipientes, quererentur in populo si quis forte cum suscipere auferendum & pro suo deinceps habere vellit. Ubi vero ad eam rem offerret se si quis, infans qui esset expositus Episcopo desiderabatur, & ejus privilegio auctoritas auferendi habendus, que parvuli ei qui à matriculariis suscepserat sumebatur.

SANGUINOLENTUM] Recens natum, rubens a matre. L. 1. Cod. Th. de expositis. L. 2. Cod. de partibus qui filios diffirax. De matre cadentem. Statius lib. 1. vers. 60.

*Si bene quid morri, si me de matre cadentem
Fervidi gremio, & tragiolum vulnera plantas
Firmasti.
Claudianus in Rithnum lib. 1.
— Quam prima meo de matre cadentem
Suscipi gremio.*

*Eichylus in scolop. tertiis patribus postea excedere. Scol.
munda domi ab aliis postea libera.*

PER TRIDUUM] Triduum heic exempli causa apponitur. Nam decem dies prafiniuntur Synodo Arelatensis II. c. 32. & Synodo Valensi c. 9.

Legis ordinatio] L. 1. Cod. Th. de expositis. Ex corporis Theodosiani] L. 1. Cod. Th. de his qui sanguinolentos emptos vel nutriti accepit. que licet de expositus non loquatur, tamen per est ratio & idem ius. Itaque heic profertur, ut appareat venditionem à Matriculariis factam ratam manere, & ex ea empori ius esse infantem in suo servitio retinere.

SI QUIS INFANTEM] Non ex verbis legis, sed ex interpretatione Aniani haec sententia defumpta est.

Cap. 12.

INGENUITAS] Manumissionis est Formula que in Ecclesia celebratur. Quia de re plura ad incerti auctoriis Formulas cap. 7. & cap. 16. Exemplum porto huiusce manumissionis haic Formula planè genuinum ex incerto quodam Concilio Toletano exhibet Burchardus lib. 2. c. 30.

*EAT PERGAT PARTEM] Claustrula in manumissionibus frequentissima, & certè apud veteres sola fere libertatis dande Formula. Aperte id Plautus variis locis declarat, ut in Menechmis Act. 5. sc. 7. *Med quidem hercule causâ liber esto, aequo abiго quo volles. Cui servus: Salve mi patrone. Unde & iustus appellat Grammatici restantur, quasi ea precipue nota libertatis sit quod libuerit profici. Nihil enim (inquit Venuleius l. 2. de libero homine exhib.) multum à specie servientium differunt quibus facultas non datur à loco recessandi. Ideoque Papinianus ejusmodi conditions, ut in illa civitate domicilium habeat quis, ius libertatis aliquatenus infringi existimat. l. 61. §. Tizio centum. De conditionibus & demonstrat. Burchardus lib. 2. c. 26. Eandem pergit partem quacunque volens canonicę elegere. Suprad in Formulis incerti auctoriis cap. 16. Ed tamen conditione ut eat ubique, quam voluerit partem pergit, tanquam si ab ingenuis parentibus suffit natus vel procreatus. Leg. Ribuar. tit. 63. Si quis servum suum libertum fecerit & civem Romanum, portasque apertas conscriperit.**

CHARTA IN PULLAM] Marculfus lib. 1. cap. 16.

VIVENTIBUS PATRIBUS] Paulus Sentent. lib. 2. tit. 19. Eorum qui in potestate patris sunt, sine voluntate ejus matrimonia iure non contrahantur, sed contracte non solvantur. Contemplatio enim publicae utilitatis privatorum commodis profertur. Cui sententia interpretationem Aniani seu quis alius adjectit, ex qua huius Formulae verba defumpta videantur. Videlicet Cujacius Observat. lib. 3. cap. 5.

Cap. 16.

DONATIO INTER VIRUM] Constantinus in l. 1. Cod. Th. de sponsalibus: Petet nosler nullam voluit liberalitatem valere si actis iniusta non efficeret. Nos etiam inter sponsos quogud ac sponsas omnesque personas eam solam donationem ex promulgata legi tempore valere sancimus quam iustificatio actorum sequita est. De gestis dictum est ad Marculfum lib. 2. c. 37.

Cap. 17.

SCRIPTURAS TITULIS] Anianus ad l. i. Cod. Th. de donat. In conscribendis donationibus hi
ordo servandus est ut donatio nomen prius contineat donatoris vel illius cui donatur. Deinde res
qua donatur, fave in agris, fave in mancipiis,
fave in quibuslibet rebus aequo corporibus, nomina-
tum in donatione conscribenda sunt, non occi-
piunt, sed publicè, non privatim vel secreta, sed
aut in tabulis, aut in chartis, aut ubicunque leg-
atur facta donatio &c.

QUIA SECUNDUM LEGEM] Hæc superioribus
non coherent; nisi dicas quia pro deinde positum
esse.

APUD DONATOREM] Verba sunt Aniani, seu
cujuscunque alterius ad Pauli Sentent. lib. 2. tit.
23. Sententia Pauli hæc est: Si inter virum &
uxorem donatio facta fuerit, priore defuncto cui
donatum est, ad eum res redit qui donaverat. L.
Si inter. 9. de rebus dubiis. Quod Severi oratione
confutatur est. L. Cùm hic statu. 32. §. Si ambo.
De donation. int. vir. & uxor.

QUARTA LEGIT. HERED.] Anianus ad l. i.
Cod. Th. de donationibus: Quia tamen omnes
donationes superius comprehensa, si modum ex-
cesserint Lege conscriptum, unde possint certa per-
sona de immodica donatione proponere, hoc est,
si quartam fibi facultatis sua donator non reserva-
verit, non valebunt. In donationibus etiam inter
virum & uxorem Falcidia locum habet. L. Cùm
hic statu. 32. §. Oratio. De donation. int. vir.
& uxor. L. In donationibus. 12. Cod. ad Legem
alcidiam.

STIPULAT. AQUILIANA] Aquiliane stipula-
tionis nomen propriè huic rei convenit. Per eam
namque omnes precedentes obligationes novan-
tur, & in stipulatum deducuntur, ut per accep-
tationem tolli possint. Sed quia hujusmodi stipula-
tionis vis erat maxima ad firmandum quod
agebatur, unde factum, arbitrio, ut & in aliis
actibus mentio fieret Aquiliane stipulationis.

LIBELLUS REPUDII] Marculf. lib. 2. cap.
30.

CERTIS REBUS] Ex Aniano ad l. i. Cod. Th.
de repudiis. In qua Constantinus tres tantum di-
vortui causas probat, si homicidam, vel medica-
mentarium, vel sepulchrorum dissolutorem mar-
titum suum esse femina probaverit. Quòd si præ-
ter hæc tria crimina repudium miserit, usque ad
acculam capitis in domo mariti deponere eam
oportet; & præterea deportatur.

LEX ROMANA EXPOSCIT] Verba Aniani ad
l. 4. Cod. Th. de cognitoribus & procurator. Cui
convenit & alia Constantini Constitutio in l. Ma-
ritus. Cod. de procurator.

QUIQUID PATER] In ista capite proximo:
Quicquid filius vel neposibus de facultate patris
cognoscitur ordinasse, voluntatem ejus in omnibus
Lex Romana constringit adimplere. Lex quæ hec
indicatur, Constitutio est Constantini l. i. Cod.
Th. de familia erescunda: Hujusmodi conscrip-
tiones inter suos duntaxat heredes valere oportet.
Pauli post: Confiderari specialiter voluntatem
placet, & obsecundari protinus cum res dividan-
tur, nec retineri amplius quam quod singulorum
personis detegatur adscriptum; ut & memoria de-
functi non violetur parentis, & occasiones litium

dirimantur. Idipsum statuitur in l. ult. Cod. fa-
milia erescunda, quæ & ipsa Constantini est ad
Bassum Praefectum pretorio. Sed & olim Papi-
nianus dixit non videri simplicem donationem,
sed potius supremi judicij divisionem, cum pa-
ter inter filios sine scriptura bona divisi, & onera
arum alieni pro modo possessionum distribuit. I. Si
filia. 20. §. Si pater, familiæ erescunda.

QUALITER NEPOTES] Vix est ut Romana sit
obseratio hoc casu codicillis opus esse, cum ne-
potes quoque ex filia Jure Romano ad avi succe-
sionem admissus conser, licet cum tertia partis
demunitione; nisi hoc ipsum agatur ut sine tertia
demunitione ejusmodi epistola vice codicillorum
ad hereditatem avi vocentur. Quæ de re nonnulla
diximus ad Marculf. lib. 2. c. 10. Hujus Formula:
partem exscribit Cujacius, sub Marculf's titulo, ad
Novel. 118.

LEX ROMANA] L. i. C. Th. de fam. eresc-
unda.

CURIA PUBLICA] Anianus ad l. i. Cod. Th.
de legitimis hereditat. adoptivum, id est, gestis
ante curiam ad filiatum.

LEX ROM. CONSTRINGIT] Ex Aniano in l. i.
Cod. Th. Qui petant.

PACTUM INTER PARENTES] Marculf. lib. 2.
cap. 14. Incertus auctor cap. 39.

LEGES ROMANAM ORD.] l. 8. Cod. Th. de
pacis & transaktionibus. Si quis, inquit At-
adius & Honori, major annis adversus pacia
vel transaktiones, nullo cogentis imperio, sed li-
bero arbitrio, voluntate confedit, putaverit esse
veniendum, vel interpellando Judicem, vel sup-
plicando Principibus, vel non implendo promissa
ea quæ invocato nomine Dei omnipotentis eo au-
tore solidaverit, non solum inuratur infamia ve-
rum etiam actione privatus, restituta pena, qua
pacis probatur infera, carum rerum & proprie-
tate careat & emolumento quod ex pacto vel tran-
sactione illa fuerit consecutus. Verba autem quæ
hec inseruntur, Aniani sunt. Eadem fide præ-
fatio adhibetur in veteri instrumento commutationis
qua inter Robertum Comitem & Attardum
Nannetensem Episcopum facta est regnante Ca-
rolo Calvo Rege. Est autem ejusmodi.

Commutationes quas Leges Romanæ
transaktiones appellant, inter certas per-
sonas factæ post legitima tempora, id est
xxv. ætatis annos habentes, sub invocatione
nominis Dei & designatione Regis, inviolabilitati
permanere decernuntur; quas qui solvit & violat, ut infamis nota-
tur, & quod accipit committit, & summa
quæ in scripto continetur multatur. Igitur
placuit atque convenit inter illustrem vi-
rū Robertum Comitem necnon & Attardum
venerabilem Nannetensem sedis
Episcopum, &c. Et fieri placuit duas car-
tolas & bonorum hominum manibus ro-
boratas. Placuit etiam hoc inserere, ut
qui pari suo calumniam ex hoc postmo-
dum vel successor tentaverit inferre, sub
invocatione divini nominis & Regis Ka-
roli

roli minarum c. cogatur multam perfolare. Actum Blefo castro publice. Signum Roberti Comitis, qui hanc commutationem fieri vel firmare rogavit. Signum Godobei, de cuius beneficio fuit. Data mensie Madio anno xxv. regnante Karolo glorioissimo Rege.

Cap. 10.
Cap. 11.
Cap. 12.

CONFIRMATIO REGIS] Marcul. lib. 1. c. 33.

ITEM APENNIS] Incertus auctor cap. 46.

EDITIO LEGIS COMPR.] Hujus capitis duas sunt partes. Prima continet Formulam quā auctor qui rem aut locum vindicat, adversario nolente aliter respondere caver de sumptibus & litis expensis secundum Leges solvendis, si actio injusta reperiatur. Altera pertinet ad inscriptionem quam accusator edere tenetur in causa criminali, per quam se simili penae subjicit. Itaque heic editionis nomen cautionem ejusmodi seu declaracionem significat.

IN QUADRUPLEM] Singulare est quod heic dicitur appellantem teneri adversario expensas post appellationem factas in quadruplum refundere, si injusta appellatio fuerit comprobata. Quā autem Lege id constitutum fuerit, in presenti non occurrat.

INSCRIPTIONEM DE SUMPTIBUS ET EXPENSIS] Est igitur etiam in actione civili inscriptio, hoc est, cautio seu reformatio in jure de impenis ab auctore adversario reddendis, si temere litigasset.

QUICUNQUE ALIUM] Verba sunt Aniani ad l. 14. Cod. Theod. de accusat. & inscription.

DE HOMICIDII CRIMINE] Non in homicidii tantum accusatione, sed cuiuscunque alterius criminis, inscriptionem procedere oportet. In l. 11. Cod. Th. de accusation. *Nullus*, inquit, secundum pars per scriptum crimen quod intendere proposuerit exsequatur, nisi sub eas inscriptio vinculum. Etenim qui alterius famam, fortunas, caput denique & sanguinem in judicium devocaverit, sciat sibi impendere congruum patnam, si quod incendere non probaverit. Cui convenit l. Si cui. 7. de accusation. & l. In causa. 16. Cod. cod. Symmachus lib. 10. epist. ultima: Quid habeat conditionis inscriptio nostis praeceteris juris publici conditoris, Imperatores. Provisum est enim ne quis temerit in alieni capituli discrimen irrueret, ni se idem prius pena sponstone vincire. Tum subiicit: Supererat ut crimen non probato in accusatore formidata rei pena tranferret. Concil. Arasificum Can. 4. Burchardus lib. 16. cap. 3. Formulam autem seu conceptionem libelli inscriptionis tradit Paulus in l. 3. de accusat.

SI SERVUM ALIENUM] l. *Si quis servos. 13.* Cod. de accusation. que pars est l. 14. C. Th. cod. ex cuius interpretatione Aniani haec desumpta sunt.

Cap. 10.

RELATIO CUM JUDICIO] Continet relationem Iudicis, qui refert se cum veniret in aliquem locum in quo homo interfactus jacebat, & questionem de cade habuisset, ex testibus acceptis eum qui interfactus est impecun in alto-

Tome II.

rum fecisse & graviter excedisse, adeo ut ille contatus sit vim repellendo eum interficere. Quod idem cum assertor interfector, Iudeo pronuntiavit ut in quadraginta dies manu sua tricentum septuaginta in Ecclesia junaret se necessitate compulsum, cum aliter vim effugere non posset, eum occidisse. Quo facto, impune ei erit.

SI QUI AD RAPINAM] Desumpta haec sunt ex l. 1. Cod. Th. ad Legem Corneliam de fiscatis, seu poenis ex Aniani interpretatione. Quoties, inquit, ad faciendam rapinam aliquis aut iter agendum aut dominum cuiuslibet nocturnus expoliator adgreditur, huiusmodi personis, que vix sufficiunt, damnum etiam cum armis licentiam refrendi; & si pro temeritate sua occisus fuerit ille qui venerit, mors latronis ipsius a nomine requiratur.

AD IPSOS UCCOS] Uccos accipio pro iacobus, coups. In manuscripto regio scribitur huccos, quod me interpretationem mutare admonuit; & pro clamoribus accipio. Nam & veteribus scriptis vernaculis & in plerisque Gallie partibus hucher pro vocare usurpat; idque à voce hac emanasse appetat.

CAPULATURA] Marculf. lib. 1. cap. 29. Capulare verò truncare est, excindere, vel frangere. Vetus gloss. apud Pithœum ad Leg. Sal. tit. 9. Leg. Salice tit. 31. II. Si quis pedem alterius capulaverit, & ibi mancus remanserit. In quo capulatur vulnus sunt & plage gladio facta.

IN SUA MOVITA] Nobis emeute.

FORBATUS DUCIT] Vide superad incardia auctoris Formulas cap. 29.

IN NOCTES XL] Quadraginta dierum tempus ut plurimum præliminum erat cum aliquis jurare jubeatur. Admuniatio apud Pistas cap. 33. Et quia sacramenta post quadraginta noctes legaliter juranda accipiuntur. &c.

BREVE SACRAMENTI] Formula sacramenti in Ecclesia prefatur post superiorē sententiam. Gregor. Turon. lib. 4. cap. 46. Requirit hominem aliū, Ursum nomine, quem ad altare clam adductum jurare facit ac dicere: Per hunc locum sanctum & Reliquias Martyrum beatorum. &c. Factoque ex hoc juramento, breve sacramentorum Regi prorulit. Breve, seu brevis, chartula est sive libellus. Lampridias in Alejandro: Milites suos sic ubique scivit ut in cubiculo haberet breves & numerum & tempora militantium. Idemque postea pittacia pro beviribus usurpat. In l. 5. de convenientia fisci debitoribus Cod. lib. 10. Inter chartulas confitaci brevis quidam adferatur inventus, qui nomine concubet debitorum & contrarium. Capitularium lib. 3. cap. 82. describere in breve. Unde & abbreviare Synodi Melensis cap. 20.

SI QUANDO MASCULUS] Rapax accusacionem non tantum ipsi parentes, sed & quilibet alii quos commune odium delictorum moverit, inficiere possunt; dum tamen intrâ quinquennium id faciant. Alioqui nulli deinceps copia est arguendi, nec de conjugio aut sobole disputandi, l. 3. Cod. Th. de raptu virgin. Illud est quod hoc lemmate indicatur. Itaque hic Formulas

Cap. 11.

Cap. 20.

Qqq

cum quidam de raptu aliquem accusasset, & mulierem quoque, quod pariter confessus diceretur, de scelere confessis capitalis pena irroganda erat. Sed tandem quorundam intercessione res ita composita est ut illi certa pecunia summa vitam redimerent, testacione habita intrâ quinquennium accusationem institutam, & accusatoris causa & reorum, ne deinceps ab aliis ejusdem criminis rei postularentur.

VITÆ FRICULUM] L. 1. & 2. Cod. Th. de raptu virginum.

WADIOS SUOS] Wadium pignus est, nobis gage. Quod à vade deductum esse appetet. Syndici Cabilonensis c. 18. Capitul. lib. 1. cap. 38. Leg. Bajuvar. c. 1. tit. 6. 3. Ad partem fisci profredo praebeat fidejussorem, & donec wadium de quadraginta solidis. cap. 3. tit. 1. Donec wadium Comiti illo de profredo sicut Lex est. cap. 2. tit. 1. Dicat hac verba, & cum dexter manu tradat, qui cum sinistra porrigit wadium huic de terra ipsa cum malleo per hec verba: Ecce wadium tibi do quid tuam terram alteri non do. Ex quibus dici potest hęc pro wadio non pecuniam modi, sed etiam rem quamlibet datum fuisse, pro Symbolo scilicet sponsionis. Sic in Chronico Divionensi: Fulchardus per wadium suum & cultellum suum cum fistula & cespice coram praenomina bonorum hominum qui ibidem aderant se exhumare fecit. & secundum Legem suam Missis B. Benigni publice tradidit.

JUDICIUM AVINDICATUM] Marculf. lib. 1. cap. 37.

EPISTOLA ABBATIS] Concessio precariz, charta prestationis. Marculf. lib. 1. cap. 40.

CESSIO A DIE PRÆS.] Donatio. Non OCCULTE] Anianus ad l. 1. Cod. Th. de donatione. Non occulē, sed publicē, non privatim vel secretē, sed aut in tabulis, aut in chartis, aut unicunque sc̄pta legatus donatio.

MINISTERIALIBUS] Colonis, villicis, qui villas colant, & in iis deserviunt. Flodoardus hist. Rhemens. lib. 3. c. 28. de Hincmaro: Plebeis quoque quibusdam personis, villarum scilicet ministerialibus, pro rebus ministeriorum suorum nonnunquam scribentes prudenter, atque ratiocinabiliter disponentes qualiter res sibi commissas tractare deberent. Aliquandiu tamen ministeriales pro vallis & vallallis dicuntur, qui ab alio feudum habent. Capitul. lib. 4. cap. 30. Si homo liber vel Ministerialis Comitis hoc fecerit, honorem qualcumque habuerit sine beneficium amittat. Diploma donationis à Carolo Simplice in Odonem Comitem collata Narbonne anno XII. regni, inductione XII. Odonem dilectissimum Comitem & Ministeriale nostrum de rebus proprietas nostra honorare decrevimus.

SECURITAS] Marculf. lib. 2. cap. 18. Incertus auctor cap. 32. & 51.

DE ANNIS XXX.] Constitutionem edidit Theodosius Imp. de prescriptione triginta annorum, ut testatus Valentinianus Novel. lib. 2. tit. 8. Lex domini patris clementiae meæ Theodosii perennis Augusti, quod virtutum suarum morem secutus, humano generi profundè quiebat prospexit, constitutus post triginta annos nulla penitus jurgia, quæ medio tempore nota non fuerant, ex-

citari. Quod ipsum sanxit Valentinianus Nov. lib. 2. tit. 12. de episcopali iudicio & diversis negotiis; ad quam Anianus Sidonius Apollinaris lib. 7. ep. 7. Per ipsum fere tempus, ut decemviraliter loquerat, lex de prescriptione tricenniis fuerat procurata: cuius peremptoriis abolita rubricis, vis omnis in sexum tracta quinquennium terminabatur. Ubi plura doctissimum Savaro.

BREVE SACRAMENTI] Suprad. cap. 31.

VENDITIO DE ARRA] Marculf. lib. 2. c. 20.

EVACUATORIA] Marculf. lib. 2. cap. 35. Incertus auctor c. 36.

DE CAUSIS COMMUNDATIS] mandatum, Marculf. lib. 2. cap. 31.

Cap. 41.

Cap. 42.

Cap. 43.

Cap. 44.

Cap. 45.

Cap. 46.

AD FORMULAS BIGNONIANAS.

CHARTA REGALE] Perperam his Formulis chartarum regalium titulus adscribitur. Non enim nomine Regis inscribitur, sed private epistola forma more seculi consecratur. Ad quas longioribus notis opus non est, cum omnia fere ad Marculfum & alios exposita sint.

BUNNUARIA TANTA] Modus terra, Bonniere in Butellerii libro. Quā voce Ambiani & Attibates adhuc utuntur.

PER SOLIDUM ET DENARIUM] Uxorium ducentæ forma, quasi per coemptionem, veteribus Francis usitata. Fredegarius de nuptiis Chlodovei & Chlotildis: Legati offerentes, solidi & denario, ut mos erat Francorum, eam paribus Chlodovei sponsanti. Imaginaria hæc coemptio vetustissime observantia species, quæ uxores enim non apud Germanos tantum, sed apud plerasque gentes mos erat. Saxones etiam vetere fibi uxores emebant. Leg. Saxonum cap. 38. Uxorem ducentus trecentos solidos dei parentibus ejus. In Legib. Burgundionum tit. 12. Sexies puellæ premium raptor exolvat. & tit. 34. Si quis uxorem suam sine causa dimiserit, inferat ei alterum tantum quantum pro pretio ipsius dederat. Qua de re alias fortale.

SECONDUM LEG. SALIC.] Morem Francorum dixit Fredegarius, ut & verus Formula apud Franciscum Pithœum. N. filius N. puellam ingenuam nomine N. illius filiam per solidum & denarium terundum Legem Salicam & antiquam consuetudinem desponsavit. In Lege quidem Salica de virginis nuptiis nil cautum extat. De viduis autem duendas titulus est xlvi. ubi tamen non unus solidus, sed tres solidi & denarius memontantur. Ille, inquit, qui viduam accipere vult, cum tribus testibus qui adprobare debent, tres solidos æquæ pensantes & denarium habere debet. Et hoc facto, si eis convenit, viduam accipiat. Deinde: Si tres solidos & denarium ille cui reipus debetur acceperit, tum eam legitimè accipiat.

MANSIS AD COMMAN.] Mansus villula est coloni unius habitationi destinata, cum certo agri modo, quantum ille arare potest. Adnuntiatio Catoli apud Pistorum cap. 30. Ut quoniam in quibusdam locis coloni tam fiscales quam & de casis Dei suas hereditares, id est, mansa que

senes , non solum suis paribus , sed & Clericis Canonicis , ac villanis Prebbyteris . & alii qui biscoquus hominibus vendant . & tantummodo collam reddentes . & huc occasione sic defructa sunt villa ut non solum census debitus inde non posse erigi , sed etiam qua terra de singulis mansis fuerint , jam non possum cognosci . &c. Hodie quod Burgundionibus Mois dicitur coloni adscripti heredolum . Aliis Mas. Harum certe Formularum exemplar perpetud , non mansum , sed mansum habet .

CASTICIS] Casticias septa Falces interpretatur Antiquit. lib. 9. cap. 13. ubi Capitula quedam Synodi Suebiorum an. octoc. refert , ne cui in casticiis & filiis custoditis venari licet . In epistola Episcoporum Rhenensis & Rothomagorum apud Pithosum & eundem Falces tam lib. 10. c. 15. Judices ut adficien villa moderatis casticiis . Quo loco adfici designari sequentia verba manifestant . Sic infra cap. 9. mansum ad commandandam cum castica superposita . In veteri instrumento S. Galli , Alamannic. Antiquit. tom. 2. p. 1. c. 68. casta dominicata , casticiis . terris , campis , pratis , pascuis . &c.

Cap. 9. **DELIBERATIONIS**] Deliberatio , traditio , Capitular. lib. 6. cap. 370. Pri quoque illas Deo deliberare voluerit , ad servendum ex his Deo in sacrificiis . Inde livrer & deliverer .

Cap. 10. **CONCULCATORIA**] Hac Formula Abbas cuius servus puellam ingenuam rapuerat , concedit ut ex eo conjugio nati , liberi sint . Eiusdem argumenti est apud Marculf. lib. 2. cap. 29. Quid sit autem conculcatoria , amplius inquirendum . Legi posset , conciliatoria .

Cap. 11. **CRUCI EVINDICATA**] Crucis judicium seu examinatio inter probationis species recenserunt . Capitul. lib. 3. cap. 46. Si auditor venerit , & rem interiectam recipere renuerit , campo vel cruce contendant . Append. II. c. 34. dicens quod illi sit damnum factum , & hoc contendere voluerit in iudicio , aut in campo , aut ad crucem , licentiam habeat . Synodi apud Vermeriam sub Pipino Rege c. 17. Si mulier dicat quod vir suis nunquam cum ea coisset , excus inde ad crucem . Burchardus lib. 9. c. 41. Quod quidem prohibetur . Capitul. lib. 1. cap. 102. Sanctum est ut nullus examinationem crucis facere presumat ; ne Christi passio , que est glorificatio , cuiuslibet remittere contemptu habeatur . Usum tamen invioluisse docent posteriora Capitula . Ejus probationis forma describi videtur in Legib. Frisonum tit. 14. duas scilicet preparati tesseras , quarum una pura , altera crucis signo insignita sit ; quae duae super altare in linea evolvuntur ; deinde post varias preces a Presbytero aut puer debent extrahiri . Quod si crucis tessera prima extrahatur , innocentiam satis probatam existimabant . Agobardus pag. 288. Sub ferram vel aquas caleferi , quas manibus illas attrectem ; aut confusae cruces , ad quas flans immobilis perseverent . Ex quibus verbis apparuit alium quam tesserae modum purgationis suisse . Vide de cruce 1384. ex Guiterto , ubi est juramentum super crucem . Beda . Syn. epist. 8. testam . Kat. M. judicium crucis Dei .

PROPRISSET] invalidet . Leg. Ribuar. tit. 77. Tome II.

Si quis caballum , hominem , vel quilibet rem in via propriosserit , aut cum sequetus fuerit , per tres marcas cum offendat . Capitul. lib. 3. cap. 242. De rebus propriis , ut ante Missos & Comes & Judices nostros veniant . & ibi accipiant finitivam sententiam , & antea nullus praefumatus alterius res propriendre , sed magis suam causam querat ante Judices nostros , ut diximus , & ibi recipiant quod iustum est .

CAUTIO DE CLAVIBUS] Cautio est ab eo facta qui cum rem aliquam custodiendam suscepisset , eamque postea dolo vel injuria amissam nec restituere potest nec estimationem prestat , domino rei seipsum tradit , ut pro servo deinceps habeatur . Ideoque cautio de clavibus dicitur ; quia per clavium traditionem res que in horreo vel cellario continabantur , commendata ei fuerant .

GRANICA] horrea . A grano ; unde & nos hodie granaria dicimus . Leg. Bajavar. c. 1. tit. 13. 12. Fanile , granicum , vel tumnum . Granaria in Capitul. Addit. IV. cap. 144. ubi de decimis : Infra septa Ecclesie cui jure debentur , in suis utiliter granis collectas habeat , &c.

VITALIA SUA] Nobis virtuailles .

PERDITA VEL MAURATA] In ora manuscripti , unde haec desumpta sunt . Petrus Daniel adnotaverat fortasse legendum non curata .

PUBLICO] Delendum videtur .

CHARTA TRACTURIA] Incertus auctor cap. 10.

Cap. 12. **CENTENAILLA**] Comitatus in centenas distributi erant . Capitul. lib. 3. c. 10. Et de ipso pago aut de vicinis centenis eligantur ; nisi forte longius extra Comiticatum causa sit inquirenda . Ecclib. 4. c. 23. Si tamen concensio qua inter eos exorta est , in confinio duorum comiticatum fuerit , liceat eis de vicina centena adjacens comitatus ad causam suam testes habere . Proxime Heidelbergam adhuc apparet centene vestigium in aliquo pagis , & manut vocabulum . Rhenanus rer. Germanic. lib. 2. p. 88. Nomen alibi ferè incognitum & exoleatum in Palatinatu regione integrum notumque remansit , die centen. centenarii , cengrafen . Freherus Orig. Palat. p. 1. c. 5. p. 36. Rhenanus Romanam esse vocem contendit & originem . Quod doctiss. Freherus minùs placet . Huc referri posset Taciti locus : Quod primò numerus fuit . jam nomen & honor est . Sed an vetè , adhuc inquirendum censeo . Vetus Chronicon in Aluredo Rege Anglor . Centurias quas hundredas vocant , & decimas , quas teckinge appellant , insituit ut omnis Angli gena legaliter vivens centuriam habeat & decimam : quos si quis alicujus delitti argueretur incommode , statim exhiberentur ex centuria qui eum videntur , & decima . Vnde Pithœum in Glossar . Capitulor .

COMMANDATIA] praetaria , charta praefunctionis .

INDICULUS PRECATORIUS] Epistola est ab Abate fortè aut alio quolibet Sacerdote Episcopo scripta , quā illius servum ad se confugile declarat : quem obnoxie rogat ut vitam & membra salva integrae repromittat .

VITAM ET INMANCAT.] Solebant veteres , seu

Q q q 2

983 Hieronymi Bignonii Notæ &c. 984

Episcopi , seu Clerici , pro reis ad Ecclesiam confugientibus intercedere , nec prius eos reddere quam ad Evangelia datis sacramentis (inquit Synodus Aurelianensis l. cap. 3.) de morte & debilitate suis fecerit , ita ut si eis reis fuerit criminofus , defasificatione conveniat . Quod etiam in servis obcinebat , qui non nisi excusati dominis permittebantur . Synodi Aurelianensis l. c. 4. & 5. Praeculum ejus rei apud Gregorium Turonensem extat exemplum . Sic igitur ille lib. 5. cap. 3. de Rauchingo : *Aiebant quidam eo tempore duo de famulis ejus , ut sapè contingit , mutuo se amore dilexisse . virum scilicet & puellam . Cumque hec dilectio per duorum annorum aut eò amplius spatio traheretur , conjuncti pariter Ecclesiam petierunt . Quod cum Rauchingus comperisset , accedit ad Sacerdotem loci , rogat fibi protinus redditi suos famulos excusatos . Tunc Sacerdos ait ad eum : Nostri enim quæ veneratio debeat impendi*

Ecclesiæ Dei . Non enim poteris eos accipere nisi ut fidem facias de permanente eorum coniunctione , similiiter & ut de omni pena corporali liberi manentes reprobemus . &c. Zosimus lib. 5. de Scriptioris exitu , qui cum Ecclesiam tutelæ causâ petuerit , impeditus sit rite iurandum ei cognitum & spousi occurrerent ut iurandum testificari . ut de anno non ante , dico quodcum plures usq; rite fuisse testes , iurando rite iurantes testificari , sed non rite spalians le gerendo .

Cap. 46.

CAUTIO DE INFRACTURIS] quā is qui effracto horreo vel cellario furtum commiscerat , eo nomine in certain pecuniam condemnatus seipsum pro pignore tradidit . Exscribitur hęc Formula à Francisco Pithaco ad Leg. Sal. tit. 60.

SPICARIUM] horreum , à spicis scilicet reconditis . Leg. Sal. tit. 18. 2. Si quis spicarium aut macholum cum annona incenderit .

SED jam portum conspiciens , superesse videtur ut saltē in extremo Operis profitear , cūm multos in his Notis merito lubensque nominaverim per quos proteci , nullum tamen esse cui plus tribuendum sit quām Rolando Bignonio JC. patri optimo atque amantissimo , qui mihi inter maximas difficultates , quæ toties occurserunt , hærenti manum præbuit , fultis , & digitum ad fontem intendit , licet audendi auctor non extitisset . Sed à quo consilium de tanta re non petiūsem , subsidium tamen petere non dūbitavi . Is est cui non tantum vitam , ut parenti , sed institutionem , ut præceptor , & quicquid in me est , debeo : qui mores & ingenium formavit , litteris & ingenii artibus excoluit , atque etiam ad Jurisprudentiam & auctores adeò facilem aditum præbuit ut hęc studia nullo non modō labori sed voluptati mihi fuerint ; nec alio Antecessore opus , aut querendus Sc̄volà à cuius latere nunquam discederem ; de quo non est animus quicquam amplius dicere , ne videar suffragari mihi . Tantum volui hoc extare grati animi indicium , Deum hominesque testatus nihil mihi magis esse in votis quām ut talem tantumque paternum affectum pari pietate possim compensare . Faxit Deus , cui omnis gratiarum actio , laus & honor .

TOM. I.

STEPHANI BALUZII
NOTE
AD CAPITULARIA
REGUM FRANCORUM.

TOM. I.

Pag. 1.

CHILDEBERTI CONSTITUTIO] Constitutionem istam contulimus cum codice Corbeiensi ex quo Sirmundus edidit. Redidimus autem illi aliquot lineas quas ille ea, ut opinor, de causa omiscerat quia nullum bonum sensum facere possunt. Nos tamen ea reponere volumus, ut etiam istis miteris reliquias frui possint istarum terum studiosi. Ab his itaque vocibus nostris est pertractandum usque ad alteriscum non extant in editione Sirmundi.

Pag. 2.

BANSATRICES] Ita omnino vetus codex. Lanlus tamen, qui Supplementa Conciliorum Gallie nuper edidit, reposuit *banstrices*, sed absque vetusti codicis auctoritate.

PERSONA EST] Post hac verba nihil aliud ex Constitutione ita Childeberti reperitur in libro Corbeensi, ut pridem monuit Sirmundus. Lanlus tamen huc addit: *Districta inclusione digne. Sicue hi autem in penitentiam redigendi, ut qui salubria & à mortis periculo revocantes audire verba contemnunt, cruciatus saltē corporis eos ad desideratam mentis valeat reducere sanitatem. Sed unde ita accepit, non indicat. Itaque nos, qui nihil in his Principum nostrorum Constitutionibus inferere volumus absque certa suchoritate, ab his abstinuimus. Audan enim verba supra modum fuit vir illi qui sententiam multo post Childebertum natam artexit ad hanc Constitutionem; ad eum referens verba Gregorii Magni: sic enim iste scribit ad Januarium, Episcopum Calaritanum, lib. 7, indit. 1, epist. 66, adversus cultores idolorum: si vero sunt liberi, inclusione digna districtaque sunt in penitentiam redigendi; ut qui salubria & à mortis periculo revocatione audire verba contemnunt, cruciatus saltē eos corporis ad desideratam mentis valeat reducere sanitatem.*

Pag. 7.

CONSTITUTIO CHLOTNARII] In edenda Constitutione ista usi sumus iisdem codicibus quibus usum quoque fuisse Sirmundum constat, Corbeienti numerū & Corbionenti.

OMNIA POPULOR.] Vox *omnium* excidit haud dubie in editione Sirmundi; extat enim in utroque exemplari.

Cap. 4.

FORMA] Ita Corbionensis. Alius habet *norma. SENTENTIAM EXCIPIA*] Corbionensis legit, *sententiam vomeretur excipiat*. Forte legendum, *sententiam quam meretur excipiat*.

Cap. 5.

SUGGESTIONES) In libro Corbeensi legitur *suggestionis*, in alio *suggestionis*. Dubium autem non est quin legendum sit *suggestionis*. Apud Marculfum, lib. 1, cap. 34, in codice regio legitur *suggestionem*. Pro quo Pitceanus habet *suggestionis*, Protorius Tullensis Episcopus epist. 14, *Impera-*

*tor suggestione med quendam villam basilica sancti Apri reddidit. Appendix Libri sacramentorum in editione Hugonis Menardi, pag. 284. Reine statum quem huc usque paterna suggestione tenuisti. Sed hec legendum est *successione*, ut habetur in veteri codice Remensis Ecclesiz Ms. Eoque modo legi debere admonuit etiam idem Menardus in Notis ad hunc locum.*

HABENT STABILEM] Corbion. *maneant stabili. Immo in Corbeensi ita primò scriptum fuit, maneant stabili firmataem. Potest vero posita supra lineam emendatione, super litera in scripta est litera k, super litera vero n litera b. Et sic vox *maneant* facilè conversa est in vocem habeant.*

DECIMAS PORCORUM] Vnde Capitulare Karoli M. de villis suis, cap. 36, pag. 336.

AUT GERMANI NOSTRI] Hec non habentur in codice Corbionensi.

JUDICUM] Vox ita non habetur in eodem libro Corbionensi. Et sane non videtur esse necessaria. Nam cum Constitutione sit generalis, ad omnes generaliter pertinet, non vero ad solos Judices. Ferri tamen potest hoc lectio propter sequentia.

NAC QUICQUAM] Ita & que deinceps sequuntur non extant in libro Corbionensi.

SIXUS] Nescio quid hec sibi velit haec vox. Forte legendum fecus. Verum nec hanc quoque ratione sanabatur hic locus, nisi si ita suppleamus: vel fecus quida querundam genium populus, &c.

P.M.
verbo fecit

JUXTA ANTIQUIS] In codice Corbeensi legitur, *juxta antiquas juris constitutiones*. Certum est autem frequenter in veteribus libris scriptum inventari *juxta pro iusta*. Poscent innumera hujus rei exempla profecti. Sufficiet unicum ex titulo xxxiv. Capitalorum Karoli Calvi, cap. 1, pag. 155, ubi legitur *juxta Dei permissione*, non solum in editione Sirmundi, sed etiam in antiquissimo codice Divisionensi. Pro quo rectius legitur in libro sancti Vincentii Mertonis, *juxta Dei permissionem*. Contra in Extravagantibus Joannis XXII. tit. ix. scriptum est in duobus locis *juxta*, cùm scribi debuisse *juxta*. Que vox est Gallica, ut etiam observat auctor glossie. Atque ita in duabus his locis scriptum est in veteri codice Ms. Bibliothecae regie.

Rossontensi] Rossontum, quod huic pago nomen dedit, vir clariss. Hadrianus Valeius esse putat locum ad Axone fluminis ripas positum inter Augustam Suessionum & vicum ad Axonam, hodieque Rossontum-Longum cognominatum, *Roson-le-Long*. Rosontiville in pago Mortiensis mentio est in Diplomate Karoli Calvi pro

P. 4.

- TOM. L.** *Monasterio Cellensi, ut Sirmondus obseruat ad titulum xiv. Capitulorum ejusd. Principis, p. 772.*
- Pag. 15.** *PACTUS PRO TENORE.] Hujus pacti duo antiquissima exemplaria habuimus, unum ex bibliotheca sancti Remigii Remensis, alterum quod fuit Joannis Tili, utrumque valde deformatum. Habemus præterea leges antiquas ex editione ejusdem Tili, ubi Franciscus Pithorus adnotavit in margine variames lectiones ex codicibus antiquis. In uno verò eorum exemplarum quæ Pittorius commemorat, hic fuit titulus: *Padum Childeberti Regis pro tenore pacis.* Certe Bignonius in Notis ad Decretionem Chlotharii pag. 859. putat hoc Pactum esse partem Constitutionis Clotarii, quid ille in cap. 17. suæ Decretionis respicit omnino videatur ad hunc locum.*
- Ut quia MULTOUR.] Antiqua exemplaria & omnes editiones habent, Et quia. Unus Pithorus habet, Ut quia. Deinde, malorum infania convaluerat.*
- Pag. 16.** *MALA SORTE PRIS.] Pithorus, & forte sua priderit.*
- Pag. 17.** *DECRETIO CHILDEB.] Sex omnino Edicti hujus exemplaria habuimus, duo ex Bibliotheca Regia, tertium è Tiliana, quartum ex veteri libro Ecclesiæ Bellovacensis, quintum ex Monasterio sancti Remigii Remensis, sextum quod olim hic venit ex urbe Lingonenfi.*
- Ibid. cap. 1.** *ANTONACO.] Ita omnes veteres libri, etiam ii quos Bignonius vidit: atque ita edidit Joannes Tilius. Malè ergo Lindenbrogius, qui *Anuniaco* repositus. Quid autem sit Antonacum, docent Notæ Bignonii ad hunc locum. Vide Hadrianum Valesum in verbo *Anunacum*.*
- Ibid. cap. 6.** *NULLUS DE CRINOSIA.] In codice Tiliano legitur: *In sequente hoc convenit una cum leodis nostris de crinosis, ut nullus incustum. In Remensi: Hoc convenit una cum leodis nostris decrevimus ut nullus incerum. In Bellovacensi: In sequenti hoc convenit una cum leodis nostris de crinosis ut nullus incerum. In uno regio & in Lingonenfi: In sequenti hoc una cum leodis nostris convenit ut nullus incustum. In alio regio: In sequenti hoc convenit una cum leodis nostris decrevimus ut nullus incustum. In titulo vii. Legis Bajuviorum, cap. v. in codice sancti Vincentii Metenfis legitur, virgini libidinose criminis de capite extraxerit. Pro quo editiones & ceteri libri M. habent crines.**
- QUE INC. ESSE VIDENTUR.] Hanc clausulam habent omnia vetera exemplaria, regio uno & Lingonenfi exceptis.*
- ET OMNES RES.] Antea legebat, & omnes facultates suæ legitimis parentibus gererentur. Nos secuti confensum veterum codicum mutavimus.*
- Ibid. cap. 3.** *TREJECTO.] Ita omnes veteres libri. Et sanè aeo antiquorum Regum noltrorum non aliter scriberebant.*
- QUAM MALE INTERTIAVIT.] Ita omnia vetera exemplaria, uno regio excepto, in quo legitur rem intertiam amittat. Quam lectionem habet etiam codex Lingonenfi.*
- Pag. 4.** *ADMODUM.] pro amodo. Sed ita habent veteres libri. Vulgatus scribendi mos per illas tempestates. Ludovicus Pius in epistola ad Sicharium Archiepiscopum Burdigensem, pag. 559. Qui in hoc negotio nostra admodum iussi. nisi parere negle-*
- serit. Appendix Marculfi, cap. 14. ita & admodum memoratus ille. Formula Sirmondice, cap. 28. ita & admodum licet in manca ipsa res quiete serere & possidere. Et alibi sepe.**
- UNDE IMP. VIC. ADCA.] Hanc clausulam habent omnia vetera exemplaria, praeter Lingonenfi & unum regium.**
- SOLATIO COLLECTO.] id est, auxilio, adjutorio. Unde in uno codice regio & in Lingonenfi legitur cum turba collecta. Formula Sirmondice, cap. 23. milius prefecti solitum vel adjutorium. Capitula addita ad Legem Alamannor. cap. 41. Et qui in ejus solitum ambulas. Karolus M. in Capitulari anni DCCCVII. c. 5. Si partibus Hispania five Avaracie solitum fuerit necesse præbendi. Gregorius Turon. lib. 7. c. 29. posposuit viris qui ad solitum ejus venire debuerant. Annales Bertinianus ad ann. DCCCLXXXIII. pro Dei servitio & justitia S. Petri seu solitio Ecclesia.*
- DI HOMICIDIIS.] Caput istud descriptum est in libro VII. Capitular. cap. 256. sed mutilum.*
- Ibid. cap. 6.** *MORIRE.] Antea legebat mori. Quod idem est. Verum confensum veterum exemplarum efficit ut hanc mutationem induceremus. Chartularium Monasterii Conchenhus in dictœ Ruthenœ, c. 311. Et si filius primus morierit ante fororum suorum, ad fororum remaneat; & post mortem sororis, Sancto Salvatori remaneat ad Conches. Ibidem, cap. 431: In tali convenientia ut si Petrus & Bernardus filii sui morierintur post filii de uxori natis, & ipsi filii sine aliis, ut fieri haec Domini nostri Salvatoris & Sanctæ Fidis pro anima ejus.*
- SINE LEGI INVOL.] In superioribus editionibus, in uno exemplari regio & in Lingonenfi, tum etiam in libro septimo Capitularium legitur: *Quomodo contra legem furium perpetravit, secundum legem moriarunt. Cetera verò exemplaria lectionem præferunt quam nos heic posuimus.**
- IN LOCO.] Tilius ita edidit. Et omnino sic scriptum est in omnibus veteribus libris; eaque lectio sola bona est. Malè ergo Lindenbrogius, qui in collo edidit.*
- SI SALICUS.] Antea legebatur, si *Francus*, eodem sensu. Verum nos maluimus sequi auctoritatem veterum exemplarum, quæ, nullo excepto, habent prout à nobis editum est.*
- ASCLIPIODUS RECOGN.] Hec addita sunt ex duabus antiquis exemplaribus, uno regio, altero Tiliano. Fortassis est Ascliapiodotus Patricius, vii magnæ tum auctoritatis in Gallia, ad quem extant aliquot epistolæ sancti Gregorii.*
- CAPUT ISTUD DEEST IN OMNIBUS ANTIQUIS CODICIBUS QUOS NOS VIDIMUS. HABEBUR Tamen in editione Tiliana & in ceteris quæ ex ea emanarunt.*
- ANNO XX.] In uno exemplari regio & in Lingonenfi legitur anno XXI. in Tiliano anno XXXI. in altero regio anno XXV.*
- DECRETIO CHLOTH.] Hujus Constitutionis duo manuscripta exemplaria habuimus, unum ex bibliotheca Tiliana, alterum ex Monasterio sancti Remigii Remensis.*
- MULTANDO.] Ita codex S. Remigii. Tilianus, militando. Quo modo Tilius edidit. In editione Lindenbrogii legitur multandus.*
- PLEBIUM.] Ita omnes libri veteres & editiones.*
- FREDUM ET FAIDUM.] Hec est lectio codicis Remensis. In Tiliano legitur, fredum &*

TOM. I.**Ibid. cap. 6.****Ibid. cap. 7.****Pag. 15.
cap. 2.****Pag. 20.
cap. 10.****Ibid. c. 15.****Pag. 19.****Ibid. c. 8.****Pag. 20.
cap. 1.****Ibid. c. 9.**

Tom. I.

fredum. Quod idem est. Tilius & post eum alii
habent inter fudem & fredum.

Vide infra pag. 109. versus finem.

Pag. 22.
cap. 19.

PACIS TENORE] Nota marginalis in libro Pi-
thœti, pro pacis tenore. Refertur autem hic lo-
cus ad pacium quod editum est supra, pag. 15.

In fine istius Constitutionis Pithœtius hec addi-
dit in libro suo. Si quis alterum pecto excusserit
malb. wifristo sunt denar. c. x. qui faciunt sol.
111. cul. jud. excep. cap. in loco restituat. Vide
caput 72. Legis Salicæ, pag. 324.

Pag. 24.
cap. 23.

CELLARINIS] id est, tributum quod exinde
debetur fisco. Celerense vocat auctor vite S. De-
siderii Episcopi Cadurcensis, cap. 16. **Nam & ce-**
lorense de fisco ex pago Cadurcino imperavit. Sic
enim legitur in vetustissimo codice Ms. Monas-
terii Moysiæcentis, cum in editionibus male le-
gatur caderense.

Pag. 29.

LEX RIPUARIORUM] Legem istam emenda-
vimus ope quatuor veterum codicum; quorum
unus extat in Bibliotheca Regia, alter in Mo-
nasterio sancti Galli apud Helvetios; tertius tunc
Monasterii Corbionensis, quartus sancti Vim-
centii Metensis.

RIPUARIORUM] In veteribus libris valgo le-
gitur Ribuariorum, non solum in titulo, sed
etiam in textu Legis. Interdùm tamen legitur Ri-
puarii. Sunt autem Ripuarii, ut quidam existi-
mant, populi Franci qui inter Rhenum, Scaldim,
& Molam remanserunt. Hadrianus Valeius putat
pagum Ripuariensem inter Rhenum, Ruram &
Molam humina jacuisse. Illud verisimum quod
ait idem Valeius, multo facilius esse fore ac
dicere qui non fuerint Ripuarii, quam qui fue-
rint. Vide Cujac. lib. 1. Observe. c. 25.

Bibl. tit. 5.
cap. 1.

ITA UT VID. POSSIT] Secuti heic sumus edi-
tionem Tiliæ & Lindenbrogii; quam confirmant
etiam codices Sangallensis & Metensis. In libro
quo Heroldus usus est, legebatur: ita ut videre
non possit. Sed ipse admonuit in margine legendum
esse videri possit. In Corbionensi scriptum
est: & videre non poterat.

Pag. 10.
cap. 9.

HOMINEM REGIUM] id est, hominem qui
Regi servitum debet, sive liber sit, sive servus.

Bibl. c. 10.

HOMINEM ECCLESIASTIC.] id est, servum aut
liberum ex familia Ecclesie, qui operas suas
pendebat Ecclesie, ut interpretatur Vadianus,
tom. 3. rer. Alamian. pag. 75.

Pag. 11. tit.
11. c. 3.

PER VIM] Alii per virtutem; ut in titulo
Legis Salicæ, & alibi sive.

Bibl. tit. 12.
cap. 1.

PARTURIRE] Corbion. parere.

Bibl. tit. 13.

SI NEGAVERIT] Editio Tiliana, si negare
voluerit.

Bibl. tit. 15.

CUM RAMO] Ita omnes editiones & omnes
libri, uno excepto Metensi, qui rama habet.
Retinere etiamnam Lenovices videntur hanc vo-
cem. Congeriem enim ramorum vocant ramam
& ramadam.

MORDRIDUS] Mordidum dicit Rhabanus
in epistola ad Heribaldum, cap. 20. Sed in veteri
codice Ms. S. Germani de pratis, ubi caput istud
Rhabani refertur, legitur mordidum. Vide Notas
ad Reginonem, pag. 386. Morditum autem sit
Sibardus Siccama in Notis ad antiquas Friso-
num Leges, pag. 126. non esse simplex homici-
dium, sed clandestinam & violentam hominis

interceptionem & cadaveris occultationem; eam
que ad tem probandam utitur hoc capite Legis
Ripuariorum & titulo v. Legis Longobardorum
de morte.

PUTEO] Codex Corbion. pucio. Occitani
puch dicunt pro puto, Lenovices pouch.

EXTRA SOLUM] Corbion. extra consilium. Ibid. tit. 16

ET IT. E. AD. SOL. N. P. RED.] Metensis,
& eum ad solum iteram non potest regu-
cere.

DELATURAM] Multum variant veteres libri
in hac voce, tam in hac Lege quam in aliis.
Pleisque constanter habent delaturam, alii dilata-
torem. Utrumque bonum est.

AMISSARIUM] Et heic quoquæ variant anti-
qui codices. Nonnulli enim amissarium habent
scriptum, alii amissarium.

SCROVAS] Ita editio Basileensis. Cui conser-
vuntur codices S. Galli, Metensis, & Corbionen-
sis. De regio nihil dicere possumus, quod priores
tituli Legis Ripuariorum in illo non habeantur.
Varia Lectio in margine libri Pithœani, scrivat
Tilius & Lindenbrogius, scrofas.

FURATUS FURIT] Corbion. furaverit.

OMNI FURTO] Corbion. omne texacam. Arque
ita fermè semper texacam aut texagam habet
ubi alii legunt furtum.

PER SEMETIPSUM] Metensis, pro semet-
ipso.

DOMINI JURANT] Corbion. dominus ju-
ret.

USQ[UE] TERNOS] Ita Heroldus. Quo etiam
modo legitur in exemplari Corbionensi & in San-
gallensi. Metensis habet usque dum ternos. Tilius
& Lindenbrogius usque ad ternos.

HOC SERVO FECERIT] Corbion. servo offo
fregerit. Sic in titulo sequenti habet etiam offo
pro os. Arque ita ferè tempore legitur in illo co-
dice.

ID EST QUAT. BEN.] Hoc defuncte in libro
Monasterii Corbionensis.

AUT CUM S. JUR.] Ita editio Basileensis. Sic
etiam omnes veteres libri, itemque editio Ti-
lianæ. Lindenbrogius habet: Aut si negaverit,
cum sex jure.

INTERPELLATUS FUERIT] Post ista sequitur
in codice Metensi: quod incendium perpetravit,
si servus &c.

PRO EO INTERROGATUS] Representavimus
heic editionem Tiliæ & Lindenbrogii. Heroldus
habet: In iudicio rogatus, interrogatus respon-
dat, & fieri, ac fine tangano. Codex Sangal-
lensis: in iudicio pro eo respondet, interrogatus
respondat, & fine. Corbion. respondet ad in-
terrogationis stabat, licet ei fine tangano lo-
quere, & dicat. Metensis: in iudicio interro-
gatus pro eo respondet, & fine tangano loquatur
& dicat.

IGNEM] Corbion. igneum. Itemque paulò
post.

IN OBSEQUIO] Metensi. & Corbion. obse-
quium. Quod idem est. Nam antiqui Librarii
frequenter ponebant literam u pro litera o.
Deinde qui emendabat, pro captu ingenii eam
mutabat in o, aut lineam superponebat per suam

Tom. I.

Ibid. tit. 17.
cap. 1.Pag. 22. tit.
18. cap. 1.

Ibid. c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.
c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Ibid. tit. 19.

c. 8.

Tom. L incitiam. Id quod certissimum est iis qui veteres libros tractant. Planiū id fieri ex capite sequenti, ubi ita scriptum est in libro Corbionensi, talē damnū incurat quale ille. Item tit. 33. c. 1. terit manu querat. Hęc exempla sufficiunt.

**Pag. 33. tit.
33. c. 1.** **CUM ARMIS suis**] Corbion. cum arma sua. Infrā tit. 33. cap. 1. cum dexteras armatas & cum sinistras, in codene codice. Sic in Capitulis Karoli Calvi, pag. 270. extrema, pro dona libera. Homilia Ilidori Episcopi in vetustissimo codice Colbertino Ms. Nam de illa iria opera mala quod superiorius scriptum est, &c.

**Ibid. tit. 33.
cap. 1.** **STAPPLUM**] Ita scribitur hoc vocabulum in libro Metenſi, in Corbionensi & Sangallensi *flappolum*, apud Lindenbrogiū *flapolum*, in editione Tiliana *flapolum*, in Basileensi *flapolum*. Vide infrā tit. 67. c. 5.

Ibid. c. 2. **CINE WERDUNIAM**] Tiliana editio habet *cine-werduniam* unico vocabulo. Lindenbrogius *cine-werduniam*. Heroldus *cina werduniam*, divisis vocibus. Sanè in omnibus antiquis exemplaribus ista divisa sunt, uno excepto Corbionensi, ubi sic legitur: ut de *cina verdunia sua*. Vide infrā tit. 72. cap. 3.

Noxijs JUDICETUR] Metenſi, *noxijs judicentur*. Ita etiam in Corbionensi & in Sangallensi. Editio Basileensis habet, *noxijs indicentur*.

Ibid. c. 3. **AUXILIUM PRÆBVERINT**] Corbion. *auxiliaverint*.

**Pag. 34. tit.
33. c. 1.** **ACCIP. SED. PRÆVUMPS.**] Hęc est lectio omnium veterum codicum & editionis Basileensis. Tilius & Lindenbrogius habent, *accepterit vel se duxerit*. Pro eo autem quod statim sequitur seu parentum, &c. apud Heroldum legitur *sine parentum*.

FRESIONEM] Ita in codicibus Sangallensi & Corbionensi. Metenſi & editiones habent *Fri- fionem*.

BAJUVARIUM] Corbion. *Bogium*.

INTERFICENT] Corbion. *interempserit*.

Ibid. c. 5. **SI QUIS CLERICUM**] Caput istud sic habet in eodem libro Corbionensi. **Si quis Clericum in genuum interficerit, bis quinquagenos sol. cul. jud.** **Si quis Subdiaconum &c.**

SICUT ALIUM] In codice Metenſi & in Sangallensi legitur, *sicut alius ecclesiasticus vel regius libertinus*. Quo etiam modo editum est ab Heroldo, nisi quid is vocem *liberinus* omisit.

Ibid. c. 6. **QUADRIN SOL.**] Corbionensis: *ccc. sol. cul. jud.* Reliqua vetera exemplaria & omnes editiones habent ut nos scripimus. In Capitulis tamen que Karolus M. Legi Salicæ addidit anno *occii* sic legitur: *Qui Suldiaconum occiderit, trecentos solidos componat*. Sed in omnibus istis Clericorum interfectionibus Lex Bajuvariorum addit centum solidos super compositionem Capitulorum Legis Salicæ additorum. Rursum codex Corbionensis in capite sequenti de compositione Diaconi habet, *cccc. sol. multetur*. Vide infrā ad tit. 14. Legis Alamannorum.

Ibid. c. 11. **CUM DIRECTO**] Ita omnes veteres libri, nisi quod Corbionensis habet *condere*, levi admidum mutatione. Tilius edidit, *pro condere*.

BAINBERGAS] Testamentum Eurardi Comitis fundatoris Monasterii Cisauensis in tomo

xii. Spicilegii Dacheriani, pag. 493. *Bruniam unam & helnum cum heberga & manicam unam, brimbergas duas. Bimbergas Lindenbrogii interpretatur ocreas, id est, arma crurum. Spelmanus munimenta tibialia.*

TOM. I. **Caput istud decep in editione Lindenbrogiū. Ha-**

betur tamen in Tiliana & in Basileensi, & in om-

nibus antiquis exemplaribus.

DOTEM] Corbion. *dude*.

TERTIAM PARTEM] Vide lib. 4. Capitular.

cap. 9.

MORGANGEBA] id est, donum quod vir ei

dederit proper nuptias, matruale donum in

actis Conventū spud Andelaum habiti inter Gun-

tram & Childebertum Reges, quod videlicet

mane seu tempore matutino post concubitum,

duranribus adhuc nupiarum solemnis, sive ante

nupiale convivium, ut ait Vossius in libro de vi-

tuis sermonis, sponzis offerebatur, ut scribit Be-

nedictus Carpovius in libro de juribus femina-

rum singularibus pag. 197. ubi addit hoc donum

& nonnullis ob hoc vocati largitatem sponfali-

tiam. Erat autem illud voluntarium, modis magis,

modis minus, prout quisque amore & caritate

erga conjugem cerebatur. Unde & morgengap esse

gratuitam donationem repetio in Legi Longobar-

dorum, lib. 2. tit. 1. cap. 8. per gratuitem dona-

tionem, id est morgengap. Occasio postulat ut ca-

put istud heic emendemus, quod valde deformatum

est in editione Lindenbrogiū, nonnullis vide-

licet vocabulis Legi permixtis que Legis ipsius non

funt, sed veteris cuiusdam interpretatio. Reperitur

ea lex in edicto Regis Rotharis, tit. 89. in editione

Basilii Johannis Herold & cap. 122. in vetustissi-

mo codice Ms. Bibliotheca Thuanæ, ubi sic ha-

betur: Si quis ancillam suam propriam mar-

moniare voluerit ad uxorem, sit ei licentia.

Tamen debet eam liberam thingare, sic liberam,

quod est widabora, & legitimam facere per gair-

thinx. Tunc intelligatur libera & legitima uxor;

& filii qui ex ea nati fuerint, legitimi heredes

patri efficiantur. Quo etiam modo legitur in duo-

bus antiquis codibus Ms. Bibliotheca Regiz &

in editione Nicolai Boherii. Lindenbrogiana sic ha-

bet: Si quis ancillam suam propriam mar-

moniare voluerit sibi ad uxorem, sit ei licentia:

tamen debet eam liberam thingare, & sic fac-

re liberam, quod est widerboram, & legitimam

per garathinx, id est, per libertatis donationem,

vel per gratuitem donationem, id est morgengab;

tunc intelligatur esse libera & legitima uxor, &

filii qui ex ea nati fuerint, legitimi heredes effi-

ciantur. Itaque ea verba, id est, per libertatis

donationem, vel per gratuitem donationem, id est

morgengab, sunt, ut dixi, veteris cuiusdam

Interpretis, addeoque ab hoc loco submovenda;

præterim cum heic non agatur de dono dando

uxori, sed de libertate danda auxiliis proprie-

quam quis ducere in matrimonium cupit. Nunc

ad return ordinem redeo. Morgangeba igitur erat

donum quod vir dabant uxori proper nupias. Ita-

que nonnulli, dum nimis bene presumerent de

bona indole & blanditiis uxorum suarum, qua-

rum aliquam particulam pragulaverant, incensi

earum amore, profusam ac dissolutam liberalita-

tem in eas exercabant; quorū iu temperantiam

Lego

Tom. I.

Lege latâ compescuit Rex Longobardorum Liutprandus anno quinto regni sui, quæ vetuit ne quis in morgincap unius tribusaret super quartam partem bonorum suorum. Lib. 2. Leg. Longobardor. tit. 4. c. 1. **Morgincap** nolumus ut amplius fieri nisi quarta pars de ejus substantia qui ipsam morgincap facit. Si quidem minus voluerit dare de rebus suis quodam ipsa quarta portio sit, habeat in omnibus licentiam dandi quantum voluerit. Nam super ipsam quartam portionem dare nullatenus possit. Hinc Papus ait in suo vocabulario: **Morgincap**. id est, quarta pars in Legi Longobardorum. Et in Chartulario Monasterii Celsauiensis sèpè morgincap dicitur esse quarta pars bonorum mariti, uxori data propter nuptias. Ego Aduini, filius quondam Cancelli, per confessum ipsius generis mei do tibi Radeperra dilecta conjugi mea, filia quondam Rodocauri, quando te in coniugio sociavi, morgincap, hoc est, quartam portionem de omnibus rebus substantia conjugi mea. Ex paulo post: Ego Rosari, filius Palumbi, do tibi Manisperga dilecta conjugi mea, filia quondam Luponi, quando te in coniugio sociavi, morgincap, hoc est, quartam portionem de omnibus rebus substantia conjugi mea. Item: Ego Ago, filius quondam Iohannis, trado aique concedo per scriptum morgincap tibi dilecta conjugi mea Inga, filia quondam Iohannis, omnem quartam portionem meam de cunctis rebus proprietatis & substantia mea. Alias tres ejusdem argumenti Chartas et eodem Chartulario edidit Augustus Gallandius in Tractatu de franco-alodio pag. 523. Sed insigne in primis vîsum est exemplum donationis quam Folradus, filius Eriperi, fecit Helegrinus sponse suo, editum quidem ab eodem Gallandio, sed muticum ac valde mendo- sum; ideoque opere pretium fortassis fuerit illud à nobis rursum vulgari cum una Charta donationis quam Mieze conjugi suo constituit Joannes filius Dominic. Diem quo donatio ista fiebat, id est, diem que sequebatur post noctem nuptialem, diem vocabant votorum. Charta ejusdem Joannis: ut alid die post noctem nuptialem, qui est dies votorum nostrarum &c. Charta investitura de Monachiano & ceteris rebus proprietatis Gaudi vidua, que (uti pluribus dictum est in Notis ad Agobardum pag. 136.) post suscepsum habitum religiosis nuptiarum: tertiam portionem de omnibus rebus suis que ei in die votorum vir fuis de- derat. Et infra: quicquid ipso die à viro Iustine à presenti die in dote accepterat in die votorum. Liutprandus Rex anno. XVI. cap. VIII. & lib. 2. Leg. Longobardor. tit. 4. cap. 3. Nulli sit licen- tia conjugi suo de rebus suis amplius dare per qua- lemanque ingenium nisi quod ei in die votorum in mirphio & morgincap dederit. Sanctus Ambro- sius sermone 80. Solem autem homines, sicut mos est, in votis suis, hoc est, nuptiis, præciput sal- tare vel canere. Vide Dionylii Petavii Notas ad Juliani Misopogonem pag. 307.

Pag. 17.
tit. 37. c. 1.

CONSUMPERINT, NIH. R.] Tilius & Lindenbrogius ediderunt, consumperire aliquid, nihil requirat. Sed vox aliquid defecit in omnibus antiquis exemplaribus & in editione Basileensi. Postea in Metensi scriptum est, nihil requiratur.

Ibid. tit. 36.

AD REGEM] Ita omnes veteres libri & editio Tom. II.

Syno-
chus. lib. 4.
capit. 14.
nuptiarum
notitia.

Basileensis. Tilius & Lindenbrogius habent apud Regem.

STRINXERIT] Corbion. extrinxerit. Hinc Ibid. tit. 1A
estrenindre.

FURAVERIT ALIQUID] Codex Metensis: Si quis de diversi venationibus aliquid furatus fuerit & celaverit. Sangallensis & editiones Heroldii & Tili: Si quis de diversi venationibus furatus fuerit & celaverit. Corbionensis: Si quis de diu. ven. furaverit & celaverit.

RETORETAS] Funis genus est ex ramis arborum tortis. Sic dicta autem redorta vel retorta, quia rami illi tordentur ut fiant flexibiles. Vide infra tit. 71.

CAMBORTAS] Ita Codex Metensis & editiones Tili & Lindenbrogi. Sangallensis & Corbionensis habent cambortos. Sic etiam Heroldius.

TRAUGUM] foramen: Occitanicus & Vasconibus trah. Francis trah.

IN EJUS POSSESSA] Hec est lectio omnium veterum Liberorum & editionis Basileensis. Tilius & Lindenbrogius addant, rem in domum vel in ejus possessionem.

SIQUITUR] Codex Corbion. Sequerit, & usque tertio die à domo cuius vel in qual. Metensis & Sangallensis & tertio. Itenque Heroldius.

SCRUTINIUM] Corbion. scutinum.

EXTRANEIS] Corbion. straneis, eadem licen- tia quâ strumenta pro instrumenta. Spania pro Hispania.

ADHIBITIS] Metensis. adhibendis.

ET FALSUM] Metensi. aut falsum iest. dixerint.

TRIBUS] Metensi. quatuor. Corbion. unusquisque que de illis tres res his ter quinos sol. mulcetur.

ET PLAC. INDIXERIT] Hoc defuit in Libro Ibid. tit. 30
Corbionensi.

PRAESTITAM] Corbion. praefteram; ut suprad in titulo, De re praefata. Vide Notas ad Regi- nonem pag. 369.

QUEM COMITEM VOCANT] In titulo Grafi- rem, ut supra tit. 51. Comes ergo & Grabi ejusdem dignitatis nomen est, ut alii jam observave- tunc.

FRATER ET SOROR] Corbion. inter frater & soror.

TUNC SOROR MATRIS] Ita omnes antiqui Codices & editio Basileensis. Tilius & Lindenbrogius edidunt, sive frater & soror matris.

USQUE AD Q. GRANUC.] Ita Codex Sangallensis & editio Basileensis. Sed Regius, Sangallensis, & Corbionensis non habent voculum ad.

ET DE OMN. REBUS] Corbion. sed de omnes res quod &c.

ALIUM NISI PISCUM] Corbion. aliud quodam scilicet.

Regino caput istud retulit ex Pace Francorum, ac post eum Burchardus, Ivo, Bernardus Papierius, & Raimundus. Difficilis autem visa est interpretabilitas illius vocis summo viro Antonio Augustino, qui in Notis ad primam Collectionem Decretalium conjectit hec per paucum intelligi Li- brum Capitulatum. Post hac verba, inquit, apud Burch. & Iven. additur Formula libertatis in Ecclesia data, que fortasse sumpta est ex pacis Francorum sive ex Capitularibus, ex quo Libro suspicimur hanc etiam esse. Falsus est hoc loco vir

R 11

Tom. I.

magno, & qui cum facere est M. Anselmus Dominicus in Afferto Gallico. Primum enim certum est Formula illam libertatis in Ecclesia dabo, quam Burchardus & Ivo referunt post Reginonem, non autem in Liberis Capitulariis, & sequi non debet post caput in quo mentio fit Padi Francorum. Denique certum quoque est hec per Pachum intelligi Legem Ripuariorum, ex qua sumptum est caput, quod Regino refert ex Pado Francorum. Melius Janus à Costa, qui in Commentariis ad tit. 18. Libri primi Decretalia pag. 116. adnotat se illius Padi certissima vestiga deprehendisse in Lega Ripuaria; statimque priores lineas hujus nostri capituli describit. Vetus Glodarium M. Bibliothecae Regie: Decretum, padum, judicium. Synodus Dingolvensis cap. 7. *De eo ut nullus hereditatus sed privatus nisi per tres causas quas in Pado scribentur.* Prologus veteris Legis Salicae: *quicquid in Pado habeatur minus idem est, per illos fuit lucidius evenditum.* Hinc in veteribus Libris Lex Salica inscribitur *Pactus Legis Salicae.* Et Lex Alamanorum hunc titulum habet in vetustissimo Codice Monasterii Corbionensis: *Incipit Pactus Lex Alamanorum.* Constitutio Arichis Principis Beneventani edita à Camillo Peregrino in tomo primo Historie Principium Longobardorum pag. 319. *Incipit Pactus quod constituit Dominus Arcifili glorioſus Princeps &c.* Denique ipsa Lex Romana (qui est omnium humanarum mater Legum, ut ait Ludovicus Pius Additione IV. cap. 160.) Pachum vocatur in testamento Hecardi Cornitis, quod à Stephano Perardo editum est in monumentis Historie Burgundice pag. 26. *Pactus Romanus Libro.* Hinc, opinor. *Judices de Pacto in Lege Beuviorum* tit. 16. cap. 4. Alibi Pactum significat Catalogum five Librum in quo inscripta erant nomina Monachorum in eodem Monasterio habitantium. Regula S. Fructuosi in Concordia Regularum pag. 961. adnotetur in *Pacto cum Fratribus, & viwas inter Monachos probatus & iuste Monachus.*

LIBERTARI] Codex Sangallensis itemque Corbionensis & editio Basileensis habent *liberare, Regino liberum facere.* Libro 12. Legis Wiggothorum tit. 2. cap. 14. *Libertare vero servum Christianum Hebreus si maluerit Ego.*

ARCHIDIACONUM] In Codex regius & Sangallensis, itemque editiones Heroldi & Lindenbogii. Ita etiam Joachimus Vadianus, qui caput istud descriptum in Libro secundo de Collegiis & Monasteriis Germaniae. Metense exemplar & Corbionensis & editio Tiliana habent *Archidiacone.* Quo etiam modo legitur apud Reginonem in Codice Paritionis. Nam editio Helmstadionensis habet *Archidiaconom.*

Qua Ecclesia vivit] Regino, quod Ecclesia vivit. Editio Helmstad. Quae in Ecclesia vigeat. Sed vir clariss. Joachimus Hildebrandus admonebat in Viennensi & Moguntino Codicibus scriptum esse quod Ecclesia vivit, eamque ait genuinam lectionem Codices M. hujus Legis & editiones habent, quod Ecclesia vivit. Eademque modo legit Vadianus. Lex Romana, five Codex Theodosianus, erat validè favoribilis Ecclesiis & personis ecclesiasticis; admodum propter hanc cau-

Tom. I.

sam & Principes Ecclesias concederunt usum hujus Legis & qui in Clericis sufficiabantur, reliquo Legibus secundum quae habendo vixerant, ad idem se confundebant. Charta Rainaldi Episcopi Theodosii data anno MLEXXVI. Sicut in Lega scriptum est, omnis ordo Ecclesiastum secundum Legem Romanam vivat & faciat. Lex ad quam respicit hic Episcopus, est Lex Longobardorum; ubi Ludovicus Pius statuit ut omnis ordo Ecclesiastum secundum Legem Romanam vivat. Vide Iepet tom. 1. pag. 690. Charta anni MLECV. edita à Durante Doria in Historia familie Trivizie pag. 90. Anno ab Incarnatione D. N. 1095. Indictione tertia. mensis Februarii. Nos Presbyter Adel q. Berardi & Presbyter Joannes q. Joannis, qui profecti sumus ex natione nostra Legem vivere Longobardorum, sed nunc pro honore Sacerdotii nostri vivemus vivere Legem Romanorum &c. Eleganter Florus Lagdunensis ad Modoianum Episcopum Augustodunensem scribens sub persona Ecclesie:

*Me Confessione reverendo munis ab ore,
Me quoque Theodofini protegit ore pio.*

Ubi vir clarissimus Joannes Mabillonius, qui nobis hanc epistolam edidit, recte adnotat hec idee dicti de Theodofo quin Ecclesia Gallicana Codice Theodosiano utebar, & ejus libertas ac immunitas Legibus imperatorum Romanorum subiecta erat. Apud Adrevaldum Floriacensem lib. 1. de miraculis S. Benedicti cap. 25. scriptum est ecclasiasticas res sub Romana constitutas Lega. Qui locus lucent accipit ea his quae dicta à nobis sunt.

PERPONENTIA] Intra tit. 19. cap. 3.

SOCIABILITATIS] Corbion. Mononi. & Sangall. sociatus frater. Sic etiam editio Tiliana.

BARONEM] virum. Vide infra in Notis ad titulum 83. missa Legia Chonicensis versus S. Galli M. ad annum MCCCV. Hoc anno parvus Dominus Karolus in Saxonie ad Holdiferde, & multos barones & milites inde adduxit. Pro quo Eginhardus ad annum MCCCV. ait Karolum omnes qui trans Albium & in Wilmundi habitatent Saxonem cum milieribus & infantibus transalpata in Franciam. Homilie incerti anchora qui aero ejusdem Karoli frater, qui verò extant in veteri Codice M. ejusdem Monasterii Sangallensis: Omnes homines barones & feminæ, debitis intellegere quod Dominus Deus fuit celum & terram &c.

CONTRADISCERE VOLVIT] Codex regius, frangere voluerint. Corbion. refrigerare moluerint. Sangallensis non habet vocem voluerint neque moluerint.

CONUCULA] Ita omnes veteres Libri, uno excepto Corbionensi, qui conculca habet. Tilias legit conculca. Sed Heroldius & Lindenbogius scribunt conculca.

ALSACCIÆ] Hoc est scriptura omnium veterum Librorum, Corbionensi excepto, qui auctoritate scriptum habet. Quo etiam modo legitur in editione Basileensi. Editiones Tilii & Lindenbogii auctorita.

REBUS VS ECCLÆSIÆ.] In Codice Regio, in Sangallensi, in Corbionensi, & in editionibus Heroldi & Tilii legitur: *Servi autem Regis Ecclesiastarum non auctores; nisi quod Codex*

Notæ ad Capitularia.

Tom. I. regius haber auctores. Lindenbrogius edidit: Servi suorum Ecclesiæ non per auctores. Codex Mertonis: Servi suorum Regis vel Ecclesiæ non auctores.

Pao. SEMETIPHIUS] Ita omnes Libri voces & editiones, uno excepto Codice Corbionensis, in quo scriptum est per manus ipsius.

Quo. ROBORATA] Ita Codex regius, Sangallensis & Corbionensis, & Heroldii. Mertonis habet quibus, editiones Tiliæ & Lindenbrogii sunt.

Ieron. ISONIUM] Mertonis, Sangallensis, & Heroldii, Mertonis. Regius, & una Corbionensis sic claudit hoc caput: & auctio reficitur. Quod confirmat legendum formatio otio idemnum. Idem enim in capite seq. pro idem logio ampliata, id est, idemnitas, ut arbitror. Infra cap. 5. ostendit pro idemnitate.

ALTIARI] Regius & Corbion. alterius. Infra cap. 5. super altiariorum idemnitate. Pro quo Codices regius, Sangallensis, & Mertonis, habent idemnitate.

TEST. DEPENDERE DABIT] Codex regius: seflamencum virire debet. Corbionensis, virire debet.

MUTRAM INCURVARE] Codex Mertonis: multam incurvare quoniam de venditione conscripsimus. Regius & editio Basileensis: multam incurvare quoniam de venditione conscripsimus.

Prior pars istius capituli habetur in fine superiorum in aliquot antiquis exemplaribus. Itaque in Mertonis ita impliciter legitur hoc caput: Hoc & de donatione confirmatum. Ita etiam apud Heroldium, nisi quodd ille reliqua etiam istius capituli haberet.

NULLA SI MALO] Codex Mertonis: nullus ei malus ordo vel invasio. Regius, ordines vel invasiones. Corbion. ordines vel invasiones. Sangallensis & Heroldii, nullus ei malus ordinis vel invasio.

TESTAMENTUM] Editio Tiliiana, testimonium. Quid idem est, ut observavit P. Pitcher ad titulum VIII. collationis Legum Mosaycarum & Romanistarum.

PVERIS] Codex Mertonis, testium.

TORQUEAT AURICULAS] Quia tunc fuit omnes causa testimoniorum confirmabantur aut cedebant, enque si incidere posset que grandiores testes requireret, poteris adhibebant testes, sororiques aures vellebant, ut ex his quae pertulentes meministis differenter rei geste. Sic etiam nostri parentes in nonnullis provinciis liberos suos adducunt ad locum supplicii, cum aliquis homo facinoris illuc trahitur morte sui luxurias peccati sui penam; & nonnum diu ille necatur, patresque virgines cedunt liberos suos, ut alieni periculi memoriam excitari noverint se cautos & sapientes esse debere. Alibi poteris virgines non cedunt, sed eorum aures vellunt, præsternit in Gallia Narbonensis.

BUTINA] Ita Cod. Met. & Sangall. & editiones Heroldii & Lindenbrogii. Corbion. habet butinas, Regius butina, Tilius butina.

MARCHAM] Editiones Tiliæ & Heroldii marcham. In veteribus Liberis haec vox sive fortibatur cum aspiratione, sive sine aspiratione.

NON ALIUND NISI DE] Corbion. non aliund quidem de. Sic infra tit. 61. cap. 1. non alium quidem nostrum habetas heredem.

Tome II.

PARO] Ita Codex Sangallensis & editiones Tiliæ & Lindenbrogii. Heroldius habet prius. Codex regius, proprius.

SUPRASCRIBTA] Ita editiones Tiliæ & Lindenbrogii. Basileensis, superscripta. Quo etiam modo habent Codices Regius & Sangallensis. Mertonis legit, cum sua Lega.

DINARIJATUM] Heroldius edidit, dinarijatum. Tilius, denarijatum. Codex Corbionensis habet dinarijatum, Mertonis & Sangallensis denarijatum.

DINARIJALIM] Ita Codex Sangallensis & Mertonis, itenque editiones Tiliæ & Lindenbrogii. Codex Corbionensis habet dinarijali, Heroldius dinarijatum, Codex regius denarijatum.

DUC. SOL. VALLAT.] Ita omnes Codices & editiones, uno excepto Lindenbrogii, ubi scriptum est, cc. fol. foliav. Mertonis Codex addit vocem scipio, hoc modo: ducentos foliadas valles occidas.

DE FORTU] Ita omnia vetera exemplaria & editio Basileensis. Tilius & Lindenbrogius habent: De terra familiare. In Codice Mertonis legitur: Similiter & qui fortunam perparaverit.

IN DOMO PROPRIA] Corbion. ad domum propria.

HARIRABA] Ita Codices Sangallensis & Corbionensis & editiones Heroldii & Lindenbrogii. Codex Mertonis habet arirabida, Regius harisida. Tilius edidit heroida.

MINIMS ADIMPLEVERIT] Codex Merton. & minima veritate vel adimpleverit.

In d. PLAC. NON CONJUR.] Ita Codex Mertonis & Sangallensis & omnes editiones. Codex Regius habet simpliciter, non iurafusa. Corbion. in die placitis conjurafusa.

A DIXT. 180. A SIN.] Ita Codices Regius & Sangallensis & editio Heroldii. Mertonis & editiones aliae: aliquibus à dextris, aliquibus à sinistris. Corbionensis, aliquor à dextris flanibus.

TAM PRVIS] Liber Mertonis, tam anteriorius.

DUXERIS] Hoc est lectio exemplaris Corbionensis. Regius habet duxeris. Mertonis & Sangallensis & editiones debitor.

POST ARMOR. POS.] Sangall. & Corbion. post armæ positionem.

CERTARE COPPIRIT POST] Ita Codex Regius. Sangallensis, certare caperit post mala. Mertonis, post mala ordine caperit certare. Editio Tiliæ, certare caperit pro mala ordine. Heroldius, certare caperit pro mala ordine. Lindenbrogius, Chartam receperit pro mala ordine.

HALSA] hoc est, in rame, ut statim dicitur. Itaque labens affixior Lindenbrogio, qui heic agi punit de judicio quis sunt ad querorum sive in campo. Hinc halsa Francis significat locum publicum apertum.

Si quis in CAPITE] Regius Codex & Mertonis, Si quis in capite.

AUT SI NON DIXERIT VERBUM] Ita Lindenbrogius. Regius Codex, Mertonis, Sangallensis, & editio Basileensis, dixerit. Tilius, dixerit. Vox verbum dicitur in exemplari regia.

JURARE COPPIRUNT] Ita veteres Libci & editiones, nisi quodd Tiliiana habet debuerant.

USUS] Ita Codex Mertonis & editiones Tiliæ & Lindenbrogii. Reliqui & Heroldius habent usus.

Tom. I.
Tom. I.
Ibid. c. 7.

Ibid. c. 8.
Ibid. c. 8.

Ibid. c. 9.
Ibid. c. 9.

Ibid. c. 10.
Ibid. c. 10.

Ibid. c. 11.
Ibid. c. 11.

Ibid. c. 12.
Ibid. c. 12.

Ibid. c. 13.
Ibid. c. 13.

Ibid. c. 14.
Ibid. c. 14.

Ibid. c. 15.
Ibid. c. 15.

Ibid. c. 16.
Ibid. c. 16.

Ibid. c. 17.
Ibid. c. 17.

Ibid. c. 18.
Ibid. c. 18.

Ibid. c. 19.
Ibid. c. 19.

Ibid. c. 20.
Ibid. c. 20.

Ibid. c. 21.
Ibid. c. 21.

Ibid. c. 22.
Ibid. c. 22.

Ibid. c. 23.
Ibid. c. 23.

Ibid. c. 24.
Ibid. c. 24.

Ibid. c. 25.
Ibid. c. 25.

Ibid. c. 26.
Ibid. c. 26.

Ibid. c. 27.
Ibid. c. 27.

Ibid. c. 28.
Ibid. c. 28.

Ibid. c. 29.
Ibid. c. 29.

Ibid. c. 30.
Ibid. c. 30.

Ibid. c. 31.
Ibid. c. 31.

Ibid. c. 32.
Ibid. c. 32.

Ibid. c. 33.
Ibid. c. 33.

Ibid. c. 34.
Ibid. c. 34.

Ibid. c. 35.
Ibid. c. 35.

Ibid. c. 36.
Ibid. c. 36.

Ibid. c. 37.
Ibid. c. 37.

Ibid. c. 38.
Ibid. c. 38.

Ibid. c. 39.
Ibid. c. 39.

Ibid. c. 40.
Ibid. c. 40.

Ibid. c. 41.
Ibid. c. 41.

REZA

*999

Stephani Baluzii

Tom. I.
Ibid. c. 2.

BALISTAM] Ita omnes Libci venient. Sed omnes editiones habent balistam. Ceterum ex hoc loco & ex Legibus Bejariorum & Alamanorum paterne baliste & sagittarum sismis antiquis nostris hominibus cognitam fuisse. Ex tammo Falcherius, Canonico Carmentis, qui priores bellis sacri historiam scripsit, nota lib. 1. cap. 5. nos nos crucis sagittarum idibus à Turcis mississimis stupratus & in fugam versus fuisse. Nec erat mirandum, inquit, quia cunctis nobis tale bello eras incognitus. Ex Willielmo Brito Libro secundo Philippidos ait:

Francigenis nostris illis ignota dictio
Res eras omnis quid bellicos arcus,
Quid balista foret; nec habebat in agmina vero
Res armis quamquam fieri qui latibus vel.

Idem Libro quinto Philippidos extremo ait Richardum Regem Anglie, qui obiit anno MCCCX. ita sagitte, primum baliste usum docuisse Francos

Hanc tu

Perrige Gaidoni balistam qui tenet arcum,
Ut sua que nisi Richardo misse remittat;
Ut qui Francigenis balista primis uisum
Tradidit. ipse sui rem primis experitur.
Quemque alias docuit in se vim saevis artis.

Ut ista conciliari possint, descendunt videtur Francos, gentem bellicosam, abiecisse genus pugnandi eminus & gladius tantum uti voluisse. In quo certamine magis enim virtus & industria militaris. Regino, ad anno 860: *Franci, qui cominus strigilis gladiis pugnare conseruerant, adiorum stabant, novitate autem inexperti discriminis percussi.* Contrà Turci bellum gladii agere insoliti erant, ut ait Raymundus de Agiles pag. 144. apud Bongarium. Unde idem paulo post: *ut videtur quod non iam sagittis eminus, sed cominus gladiis res gerenda fore, in fugam veri sunt.* Verum quia novitas gratiam habet apud omnes gentes, per occasionem istius belli reducta est in Franciam ratio illa pugnandi & interficiendi homines eminus. Tanta autem hinc perniciose secuta est ut Innocentius II. Romano Pontifici necessarium vi sum fuerit eos anathemate percellere qui balistis & sagittis uterentur adversum Christianos. Hec sunt eius verba ex Canone xxix. Concilii Lateranensis, & hinc in Libro quinto Decretalium tit. xv. *Artem illam mortiferam & odibilem balistariorum & sagittariorum adversus Christianos & Catholicos exerceri de cetero sub anathemate prohibemus.* Rursum itaque abjecta est inter nos illa ratio pugnandi. Cum autem ex eius duodecimo Christi seculo Richardus Rex Anglie è bello sacro redux esset, usum balistarum secum deculit, remque nostris hominibus desuetudinem cum incognitam revocavit.

DEBILITAS REUS CULP. JUD.] Ita Codex Metensis & Sangallensis & editio Basileensis. Codex regius habet, debilitatis rei cul. judicatur. Corbion. debilitatem rei cul. jud. Tilius & Lindenbrogius, debilitatis reus judicatur. Post ista sequitur in eorum editionibus: *Au si negaverit, cum legitimo numero iuret. Sed hac non habent eo loco in verulissimis exemplaribus.*

IDONEARUM] Codex Met. idoneare sicut deat.

PLACITUS ET CONC.] Ita Codex Metensis &

1000

editiones Heroldi & Lindenbrogii. Codex regius legit, placitus ei confirmatur vel concedatur. Malè in editione Tiliiana, placitus ei concedatur.

INTERTIATURA] Metensi. intertierunt qd.

DISCORTICATO] Hec est lectio omnium editionum. Exemplar Corbionense habet discorticato, Regium deforis, Metensi deforis.

FURAM] Corbion. furam. Item infra tit. 78.

DI LUGO] Regius & Corbion. de ligno. Nos Lemovicensis lignum volamus quod Latini lignum dicunt.

CUM SEX JURAB] Ita editiones Tiliia & Lindenbrogii & Codex regius. Metensis habet, cum tribus iuris. Corbion. cum tres iuris. Heroldius, cum illi. iuris.

COLPUS] Ita Codex Metensis. Regius & Corbion. celebus. Tilius, pro colibus. Lindenbrogius, proculpus. Heroldius, colaphus.

CLUSA] Hanc lectiōnem exhibent editiones omnes & exemplar regium. Codex Metensis habet clusa. Corbion. inclinata.

FURATUS FURRAT] Regius & Corbion. furatus, ipse famili furoni, nisi quod Corbionensis habet furonem pro furoni. Furonem pro fure dicebant quo modo Gallones pro Gallum legimus in Charta S. Galli apud Goldastum.

SUPERJURATUS] Ita Codex Metensis & Corbion. & editiones Heroldi & Lindenbrogii. Codex regius habet, si perjuratus. Tilius, superans.

EXCAPO] Liber Corbionensis: exceptio capitale & delaturn reficiunt. Regius: exceptio cap. & dil. in locum confidunt. Metensis: except. capitale & dilaturn que in locum reficiunt debent. Tilius: exceptio capitale & dil. que reficiunt. Heroldius: exceptio quod capitale & delatura in locum reficiunt. Lindenbrogius: exceptio capitale & dilaturn que in locum reficiunt.

FURTO] Corbion. tesage, regius taxaga. Heroldius, furca.

CULP. JUDIC.] Metensis, restitutus.

PARRICUM] Ita editio Basileensis. Codex regius, patricium. Corbionensis, paricū. Metensis, patrum. Tilius & Lindenbrogius, parcum.

SI QUIS VERA] Corbion. Si quis baro seu qua mulier Ribuaria per maleficium aliquem. Regius: Si quis virum seu mulierem Ripuariam per maleficium aliquod.

HOC EST, EXPULSUS] Hec non extant in exemplari Corbionensi. Heroldius legit, ob hoc expulsus.

SATISFACIT] Ita Codex Metensis & editiones.

Regius & Corbionensis habent satisfecerit.

NULLUS OPTIMATUM] Ita habent vetera exemplaria Regium & Corbionensis. Metensis, Anciensis, & editiones: ut Optimates, Majores domini, Domestici, Comites, Graftones, Cancelarii, vel quib. grad. sublimati &c. residentes.

COMPONAT] In regio & Corbionensis codicibus sequens caput cum isto conjugitus statim post verbum componeat.

NEC NULLUS] Hec est scriptura regii codicis & Corbionensis. Metensis, Anciensis, & editiones habent: Hoc quoque jubemus, ut Judices superanninati, five Fiscales de quacunque.

LEX ALAMANORUM] Conlata à nobis est cum quinque antiquis exemplaribus. Horum duo extant in Bibliotheca Regia; scilicet

Tom. I.

Ibid. c. 2.

Ibid. tit. 78.
cap. 1.
Pag. 20.
tit. 75.

Ibid. tit. 77.

Ibid. tit. 76.
tit. 79.

Pag. 51.

tit. 79.

Ibid. tit. 10.
cap. 1.

Ibid. c. 4.

Ibid. tit. 10.
cap. 1.

Ibid. tit. 10.

Ibid. tit. 10.
cap. 1.

Ibid. tit. 10.

Notæ ad Capituaria

Tom. I.

unum vocamus Puteanum, quia am̄ quād regiam eff̄, fuerat clarissimi vii Claudi Puteani Senatoris Paricenſis. Tercium exemplar nobis suppedavit bibliotheca Thuana, quartum Codex fanchi Vincenții Metensis, quintum Liber Corbionensis. Ceterum titulus istius Legis hic est in antiquis exemplaribus: *Incipit Lex Alamannorum, qua temporibus Clocharis Reges und cum Principib⁹ suis, id sunt XXXIII. Episcopis. & XXXIII. Dicibus, & LXX. duobus Comitibus, vel catere populo confituta est.* Nos titulum illum non expressimus in editione nostra, quia Legem retulimus ad Dagobertum, non vero ad Clocharium. Codex Corbionensis habet in titulo illo *Proceribus pro Principib⁹, & adunar pro confituta est.*

Incipit LXX.] In calce istius Legis in Codice Corbionensi, ubi repetitur pars tituli, sic legitur: *Incipit Proclus Lex Alamannorum.*

Et si ALIQUA] Interger iste paragraphus aliter habetur in Metensi & Thuano Codicibus, ubi sic legitur: *Ei si aliqua persona res male ordine ad Ecclesias subtraxerit que manus poeſificativa prius conseruidit ad Ecclesiam, secundum Legem Alamannorum multam quo in carta commemora ta est in fisco solvatur. & l. x. sol. pro fredo. Res autem ad Ecclesiam permaneant cum emendacione hominis illius qui eas male ordine subtrahere voluit, hoc est, cum supradicto debito res reddatur, & xxx. sol. ad Ecclesiam per solvatur.*

Et Dei JUDICIORUM] Hec usq̄ ad vocem Ecclesie non extant in Codice Corbionensi.

MANUS SUAS] Corbion. manus eorum.

Si AUTEM] Et hic quoquād paragraphus sic legitur in duobus Codicibus lapid laudatio. Si autem exinde nec carta nec testes appaserint, tunc licet illum heredem cum quinque Juratoribus elebas & sed manu sancta per sacramenta adfirmare quid pater ejus de prædictis rebus cartes nequa traditiones non fecisset. Nam tamen si unum de iis appaserint, aut carta, aut testes, sacramentum heres habere non posset. Regius, Puteanus, & Corbionensis habent ut legitur in vulgatis editionibus & in nostra.

ILLI HERIDI] Corbion. illum heredem cum illis testes nominatos.

Si quis NOMO] Rursum hic paragraphus multū diversus est ab editione ista in eisdem duobus Codicibus, ubi sic habetur. Si quis homo ad Ecclesiam confugium fecerit. Si verò servus fuerit, Presbyter cum reddere facias domino suo ita fiscus Lex continetur. (Metensi. ita ut Lex continetur.) Si autem Presbyter excusat ei non potuerit, tunc in omni cura se impendat ne ille servus non evadat. Tamen domino suo ad perdendum (Metensi. pendendum) cum non evadat. Si servus fugit lapetus fuerit, & jam dicitur Sacerdos cum inventore non potuerit ad reddendum domino suo, alium servum in capitale refligatur, aut premium fiscus compescit servi fuerit. Si verò dominus servi eum in pace recipere voluerit, & Presbyter cum contendat, & tunc servus fugit lapetus fuerit, & Presbyter cum ad reddendum inventire non potuerit, aut alium servum ralem in capitale refligatur cum duodecim solidis, aut premium refligatur sicut servus componi debuerat, si occisus

frufferet, cum supradictis XII. solidis. Si autem vi abstraxerit &c.

SACARDOTIUM ECCLESIAE] Vox Ecclesie deerat in editionibus Tiliī & Lindenbrogii. Nos restitutum auctoritate veterum exemplariorum. Heroldus quoquād illam habet.

Alli CONNOCEANT] Hinc colligit Vadianus in Libro primo de Collegiis Monasteriisque Germanie veteribus hanc Legem illo haud dubio scriptam tempore quo plurimi Alamannorum Fidem Christianam nondūm receperant.

Caput istud cum sequenti deest in Libris Regiis & in Corbionensi. Pro illis autem hec tandem illic habentur. *De raportibus, qui de Ecclesiis aliquid vi abstraxerit. Si quis autem rapores Ecclesie, commandatas alcujus infra januas Ecclesia vi abstraxerit, & ruderit homini cuius fuerit, sicut Lex habet ita solvatur. Injuriam autem Ecclesie, quam per raporem fecit, xviii. sol. componat.* Hoc etiam verba habet editio Heroldi in hoc capitulo. Sed reliqua quoquād istorum duorum capitum apud illum extant ut in vulgatis editionibus & in nostra.

ITARUM ATQVE ITAR.] Hanc clausulam usq̄ ad ter novimpliceret, que deest in editionibus Heroldi & Lindenbrogii, nos restitutimus ex Tiliā; cui consentiantur Codices Metensis & Thuana.

INHONORAVIT] Ita Codex Thuana. Metensis & editiones Tiliī & Lindenbrogii, in honoriſſa vi. Heroldus, violavit.

PATR VIRTUTEM] id est, per vim, ut in editione Heroldi. Simili modo paulo post §. 5.

SAIGA] Caput istud deest in editione Heroldi usq̄ ad ultimam clausulam quinti paragraphi.

Du a SAIGA] Codex Thuana & Metensis & editio Tiliā, duo fagi. Item infra §. 6.

ET SUPRA TRES SOLIDOS] Hac in Codice Thuano & in Metensi coherent cum priore parte istius paragraphi.

UT SOLVATOR] Codices Regii: ut solvatur unicuique rei que furaverit. Corbion. ut solvatur unicuique rem que furaverit. Thuano & editio Bafileonis: ut solvatur unquamque rem quam furaverit. Metensis & editio Tiliā: ut solvatur unquamque rem quam furaverit. Lindenbrogii: ut solvatur unicuique rei quam furaverit.

NEGARE VOLUERIT] Corbion. negaverit.

In Codicibus Metensi & Thuano & in editione Tiliā caput istud sic omnino habet. Qualiter servi componendi fini. Si quis servum alienum occiderit, solidos XII. in capitale refligatur, aut cum alio servo qui habeat tredecim palmas cum pollice replicato & duos digitos in longitudinem. & tres solidos in alio prezzo superponat. Quod summa solidi XV. Si quis ecclesiasticum servum vel regium occiderit, tripliciter componatur, hoc est, XLV. solidis.

INVENIRE POTUERIT] Hec est lectio exemplariorum Regiorum & Corbionensium. Heroldus & Lindenbrogius habent, *invenire non potuerit.*

HAISTERHANDI] Ita Codices Regii, Metensis, Thuano, & editiones Tiliī & Lindenbrogii. Puteanus haber abhierachandi. Corbion. haiereret. Heroldus haisterachani.

- TOM. I.**
- BID. C. 10.** *AD ECCLESIAVM*] Codex Mosenis, Ecclesiae.
OCCLIDARI] Ita refutatum est ex Manuscriptis & antiquis editionibus. Nam Lindenbrogius habet occidit.
- BID. C. 12.** *Si quis si*] Hec addita sunt ex Codicibus antiquis. Regius habet, si quis cum aliquam. Thuanus, si quis autem ei alio. Corbion. si quis ei aliquam. Puteanus, si quis autem cum aliquam.
- BID. C. 14.** *QUADRING. SOL.*] Codices Regii, Corbionensis, Mosenis, etc. Thuanus & editiones, etc. Vide supra ad circulum 36. Legia Hispaniorum.
- PAG. 61.** *EXADONIAVERINT*] Codex Mot. evidenter. Puteanus aderat iherverint.
- TABUS KAL. MART.**] Ita Regius & Corbionensis. Reliqui habent, triplex Kalendas Martias. Hec erat seculi illius elegancia.
- BID. C. 16.** *NINI ALIUD MANCIP.*] Hec est lectio Codicis Mosenis & editionis Tiliana. Regii, Corbionensis, Thuanus, Vadianus, & editio Baileensis, nisi alium mancipium.
- PAG. 62.** *INDE CONV. FUBRIT*] Corbion. exinde probatus. Item paulo post: & ille ex hoc probatur fubrit. Infra cap. 34. & exinde probati sunt.
- PAG. 64.** *INTER PROPR. SICILIC.*] Corbion. infra proprie hoste.
- PAG. 65.** *Post caput istud* Heroldus aliud habet, hoc modo.
De eo qui in curte Ducis seditionem movevit.
Si quis in curte Ducis pugnam commiserit, & ibi clamor ortus fuerit per ejus commissum, quicquid ibi factum fuerit per concursum, ei impunetur. Qualisunque autem homo erigit, aut aliquid neglexit, aut contra Legem fecerit, illud omne tripliciter componat. Ille autem cuius oper vel vocis hec concensu alla fuerit, ex solidi in publico componat.
- Nos illa omisimus, quia in nullo eorum exemplarium reperta sunt quibus nos usi sumus in hac nostra editione adornanda.*
- BID. C. 36.** *QVIA*] Corbion. quare. Quo modo frequenter scriptum est in hoc Libro pro quia. Ut videantur haec duo vocabula tunc fuisse synonyma.
- FILIVM CONTUMACEM*] Vide Legem Bejuvariorum, tit. 1. cap. 10.
- RENVM RIUS*] Lex Bejuvariorum. ibid. & regnum ejus auctor ab eo; id est, provinciam quam ipse suscepit regendam, ut manifestum est etiam ex tit. 1. Legis Bejuvariorum. cap. 1. 4. 8. Hispani hodie regna vocant quas nos dicimus provincias.
- PAG. 67.** *AUTILLIPIO DUCIS*] Codex Corbion. aut ad illum filium Duce.
- PAG. 68.** *IPSI PLACITUM*] Corbion. Ipsius placitus fuit de sabbato in sabbato.
- PAG. 69.** *CENTINA*] Codex Regius habet loca.
- PAG. 70.** *VICINO*] Civi, ejusdem loci incolae. Hispani hodie regno vocant quem Latinus civem dicitur. Vicino de Madrid.
- MISIO COMITIS VELILLI*] Corbion. ad ipsam Comitem vel ad illum. Centrum omnes antiqui Libri & editio Baileensis hec habent illi pro illi.
- UT QUI REB.*] Corbion. qualiter qui rebelli. In Regio scriptum est etiam rebelli.
- TOM. I.**
- BID. C. 10.** *ER QUI BONIS. P. POSS.*] Hec non habeantur in Codice Puteano.
- SI AUTEM QUISLIBET LIBER*] In quibusdam Ms. legitur si quis autem liber. Sed Mosenis: Si autem quislibet.
- AUT COMITIS*] Hec defunt in Codice Regio.
- IN ANNO DUC. DEUS REQUIRAT*] Sic Codex Regius & editio Lindenbrogiana. In plurimis Manuscriptis legitur in anima ducis à Deo requiratur. Quod idem est.
- EXTREMA CONVICTUS*] Hec est lectio omnium veterum codicis, uno Corbionensi excepto, qui haber exinde probata.
- TRANSGARDERAT*] Lindenbrogius, transpredi. Sed omnes antiqui Libri & editiones Tili & Heroldi habent fictionem quam nos retinamus.
- TESTAVIT*] Ibi Corbion. Sed in al. Ms. legitur conradicere.
- OPERA SERVILIA*] Corbion. operam servilium. Similitate in sequenti paragrapho. Sed legendum esse opera servilis probatur reliqua exemplaria manuscripta & omnes editiones. Vide lib. 1. Capitular. cap. 75.
- DE HEREDITATE*] Vox de non exar in Codice Corbionensi, neque in Puteano.
- UT SIBI E. NOM. N. IMP.*] Codex Mosenis: Si autem super hoc inveneris fuerit dies Dominica honorem non impondere.
- CONVICTUS*] Corbion. probatus.
- INCESTAS*] Codex Mosenis: incetas sed ut uerem. Vide tit. vi. Legis Bejuvariorum.
- SOCRUM, MVRUM*] Regius, socii nuntii. Malè.
- CONTRA MOG. SEC.*] Regius, Tilius, & Lindenbrog. contra haec fecerit. Mosenis: Si quis haec fecerit.
- PERSONA*] Putean. personae, Regius personae.
- LIBERATATE, SERVIS*] Corbion. libertate. servis fiscalibus adgregandi. Regius, Thuanus, & editio Baileensis, adgreganda sunt. Puteanus, adgregatur. Mosenis: libertate, adgregandi sunt servis fiscalibus. Lindenbrogius: libertate. & 1. servis fiscalibus adgreganda sunt.
- OCCIDARIT*] Hec est lectio Codicis Mosenis & Corbionensi. Regii, Thuanus, & omnes editiones habent occidere.
- FRATERM. LEG. N. CUST.*] Ita Regius & editio Tiliana; in quibusdam Ms. simpliciter fraternaliter non custodi.
- OMNIB. PARENTIS.*] Corbion. omnes parentes.
- NULLUS CAUSAS*] Corbion. Ut causas nullus.
- JUDICI ILLO*] Ita codices Regii, Thuanus, Mosenis, & editio Heroldi. Corbionensis habet ad Judicem illum.
- JUSTITIAM JUDICIS*] Codex Puteanus & editiones Tili & Lindenbrogii habent ut editum est; quam emendationem retinai etiam in lemmate capituli. Reliqui Codices & Heroldas autem Ducentum.
- SIMIL AUT RIS AUT TER TESTIFICATUS SIT*] Ibid. f. 1. Ita Regii Codices & omnes editiones: sed lectio Codicis Mosenis & Thuanii, sic est: simili

- Tom. I.** *reflexus fit. Corbion. reflexus.*
- Bid. c. 40.** *EXINDA] Ita Corbion. At ali Cod. Mf. Inde. §. 1.*
- PROBATUS NON EST] Id est, convicna. Id Putean. in quibusdam Mls. Proba re non est.*
- SPATA] Puteanus & editio Tiliæ fidei. Vascenes hodieque spadem vocant, Lassovices spadem.*
- EXONIARE] Ita Corbion. Sed Regii, Metensis, & Thuanus, idonare. Al. Mf. se idonare.*
- Bid. c. 45.** *PLACITO] Ita Codicis Regii & editiones Heroldi & Tiliæ habent. Al. Mf. placere.*
- In dom. s. c. ARMINI] Corbion. Infrd domus sed cum armis.*
- Bid. s. 2.** *JOSUM] Ita versus Codices, nisi quodd aliqui habent, iustum. Quod idem est. Heroldus legit iustum, vixit handabili exscriptorum.*
- Pag. 70.** *LX. sol.] Hec est lectio Codicis Regii & editionum Tiliæ & Lindenbrogii. Redita exemplaria & editio Basileensis habent quadragesima.*
- Bid. c. 47.** *Si quis PERNITAM] Corbionensis: De feminis autem liberis, si exire marche rendita fuerit, reserat, &c.*
- Bid. c. 48.** *MORTAURO] Ita editio Lindenbrogii. Codex Corbionensis, Maryland. Thuanus, mortuus. Metensis, mortuus. Puteanus, mortuus. Heroldus, mortuus. Tilius, mortuus. Codex Regius, mortuus.*
- Pag. 71. c.** *Si AUTEM REDDITUR] Ita paragraphe sic legitur in libro Metensi. Si autem mortua fuerit sub eo, solueret eam cum cccc. solid.*
- Bid. c. 51.** *SACRAMENTALIBUS] Codices Regii, sacramentales.*
- Et AL. MAR. UXORIM.] Hec non exstant in exemplari Metensi.*
- Bid. c. 54.** *Si quis FILIAM] Codex Corbionensis. Si quis filium alterius nos sponsatum accepit, sibi ad utrum.*
- ALTERIUS] Ita omnia antiqua exemplaria, uno excepto regio, in quo legitur alienam. Quo etiam modo scriptum est in editionibus Tiliæ & Lindenbrogii. Heroldus habet alterius.*
- SUB ILLO VIVO] Corbion. post illum virum. Idem super cap. 51. §. 2. habet, cui si mortuus fuerit post eum.*
- Bid. s. 2.** *PATRI] Corbion. ad illum patrem.*
- Bid. c. 55.** *FILII AUT FILIAE] Corbion. filii aut filiae.*
- NUNCA SIN ALIO] Corbion. Nubere sibi alienum coquale. Editiones Tiliæ & Lindenbrogii habent nubere alii sibi. Nos secuti sumus confusum veterum codicium & editionem Basileensem.*
- Pag. 72.** *QUADRAGINTA] Corbion. corv. Et Heroldus, quamvis in textu recinsebat quadragesimam, in margine depositit ecc.*
- Bid. c. 56.** *ILLI MULIERI] Corbion. ad illam mulierem.*
- Bid. s. 2.** *Infra §. 2. ad illa mulier.*
- MORGANÆSSA] Corbion. Morganæssæ.*
- NASTANT] Ita omnia vetera exemplaria & editio Heroldi, nisi quodd codex regius leviter mutationem habet nefficit, Puteanus nefficit. Heroldus scriptum in margine editionis sine nachtate.*
- Bid. c. 57.** *PATERNA] Corbion. paternæ. Heroldus in margine paternæ. Idem in margine capituli 1. v. §. 1. paternæ. Infra cap. 91. Codex Corbionensis habet: Si quis mulier que hereditatem suam paternam habet.*
- Quia nra] Thuanus, que illa. Regii & Heroldus, qui illa. Corbionensis, que illam liberas. Metensis, que liberi nupst. Item paulo post Regii codices habent qui illa. Thuanus, Metensis, & Heroldus, qui illa. Corbion. que illa colorem.**
- Si qua s] Corbion. & Puteanus: Si quis libera &c.*
- VADIT IN ITIN. Corbionensis, Metensis, Thuanus, & Puteanus, vadit in itinere.**
- Et si uis vest.] Hec clausula usque ad Etiam &c. deest in exemplari Puteano & in Corbionensi & in editione Basileensi.*
- Uso. ap. estm.] Thuanus, usque genicula. Regius, usque ad geniculam.*
- Cum VOLUNTATE EUJS.] Ita Corbion. Sed quidam. Cod. Mf. legunt, contrâ ejus voluntatem.*
- PULSAC] Ita Codices Regii & Thuanus. Tilius & Heroldus, pulsac. Lindenbrogii, pulsac. Codex Corbion. pulsac. Metensis pulsac. Vido Legem Bejuvariorum tit. 3. cap. 1.*
- Si quis ALTERIUS] Codex Corbionensis. Si quis aliquis autem alterius abit. &c.*
- ALAMANNI ORISARDI] Hec est lectio Codicis Regii & Thuanis & omnium editionum. Codex Metensis habet orisardi. Corbion. fterdi. Puteanus liercardi.*
- NARIS TRANSPUNCTA] Ita Corbion. Al. Mf. Nasus transpunctus fuerit.*
- ABACUS SUEURIT] Hec defuit in codice Metensi. Lindenbrogius habet obfici. Sed repugnat omnibus versus libri & antiquiores editiones.*
- SALIVAM] Ita omnes antiqui libri & editiones, nisi quodd regius habet salivam. Heroldus edidit salibum, sed in margine depositit salivam.*
- Duo DANTES] Corbionensis, duas dentes superiores excaferit primas. Et infra §. seq. Et si vis una de ipsis dentis. Plurique dant istos errores grammaticales deprehendunt in veteribus Libris, facili corrigit, non animadverteret necesse. Hoc omnia ex ufo Francus lingue defundere, que plenarie vocabula in feminino genere ponit: que apud Latinos masculini sunt, concord in masculino nonnulla ponit que Latinas alias in feminino locat. Verbi gratia. In veteri incorporatione quinta Synodi ecumenicae Collect. IV, in fragmentis Theodosii Moplistus legitur: Nostrorum enim colorum Ægyptus penitrix. Sic in veteri Codice Mf. Ecclesiæ Bellovacensi. Tantæ clamores scriptum est lib. 2. Capitular. cap. 33. in Codice S. Remigii, & tantæ consilii honore: in Prefatione Capitularis Aquisgranensis anni 789. in eodem codice. Non enim fuit Addit. rv. cap. 130. in Codice Bellovacensi. Netram honestam lib. 2. Capitular. cap. 16. in Metensi, & in Aurelianensi. Honestæ servata in Capitulari II. anni 805. cap. 12. in Codice Corbionensis. Honestam nefram tit. xxxvi. Kasoli Calvi cap. 3. in Bellovacensi. Utramq; grecam in titulo III. cap. 8. Legis Salicæ in Metensi. Ecclesiasticas mores in Prefatione Concilii Toleciani IV. in veteri Codice Mf. Ecclesiæ Lundensis. Novo Synodo cap. 2. Concilii Francordiensis in veteri Codice S. Remigii Metensi. Ipsius Synodus apud Flodordum pag. 154. in editione Coveneni. Sandrum Synodum in scripto anonymi Mf. quo responderetur ad interrogations Karoli Magni, & alibi frequenter. Su-*

- Tom. I.**
- per aurum & lapides pretiosas in Praefatione Legis Salicae in eodem codice S. Remigii. Inconveniens viceps in Charte Sobbonis Archiepiscopi Viennensis data anno secundo regnante Rego Conrado. Eam fons tit. 9, cap. 16. & tit. 10, cap. 22. Legi Baiuvariorum. In Codice Regio & S. Vincentii Metensis. Fons jocosa in epistola Pafchalii II. ad Richardum Archiepiscopum Narbonensem. Fons eretiam in epistola Eugenii III. ad Petrum Archiepiscopum Narbonensem. Fons cubera in Pracepto Lotharii Regis. A.D. VIII. pro Monasterio Cuxanensi. Villa que dicitur Fons cooperia in actis Concilii illuc habiti anno A.D. XXI. in Chartulario Ecclesie Urgellensis. Partem villa de Fons cooperia in Bulla Galasii II. pro Monasterio Caumenti. Uno fronde frequenter legitur in veteribus polycrictis & instrumentis. Paragraphus iste non exstare in Codice Regio. In editione Heroldi & Lindenbrogi legitur: Si autem uram ex ipsis excusari duobus ictibus, cum XII. solid. componeat. In Codice Puteano: Si uno ex ipsis excusari duobus ictibus, cum XII. sol. comp. Reliqua vetera exemplaria & editio Tilius habent ut nos edidimus.
- Ibid. c. 44.** **COLLUS**] Malè in Metensi & Thuanico colonus.
Ibid. c. 45. Si q. ALIC. CAP. C. LEG. ET VOL. TUNSERIT.] Ita Codex Metensis. Regius verò: Si quis alicui contrā Legem iunderit caput liberum non volentis.
- TUNDERIT**] Heroldus, iunderit. Codex Thuanus, iunderit.
- Ibid. c. 52.** Si AUTEM BARBAM] Ita Codex Metensis, Tilius & Lindenbrogi. Codices Regii, Corbionensis, Thuanus, & Heroldus: Si enim barbam. Alii: Si barbam.
- TUNDERIT NON VOLENTIS**] Ita codex Metensis. Regii & Heroldus habent, iunderit nolentis. Tilius & Lindenbrogius, iunderit nolentis. Corbionense exemplar, non volentem iunderit.
- Paragraphus iste deest in Codice Metensi & in Thuanico.
- Ibid. c. 54.** **STAGNANDUM**] Puteanus, extagnandum. Hinc sanguine scinder le sang.
- PALPRAUST**] Corbionense exemplar habet balebrust. Regium & Thuanum palpraft. Heroldus palpraft. Tilius & Lindenbrogius & codex Metensis palpraft. Puteanus salphraft. Vide Legem Baiuvariorum. tit. 3. cap. 1.
- MITTERE**] Codex regius, miserit. Metensis, ducere.
- Ibid. c. 59.** **TOTUM BRA. MAN.**] Corbion. torus brachius manus. Ad quam lectionem referri videtur vox abscissus, que exstare in §. 12. Ita enim habent omnes. Libri veteres, si Puteanum excipias, & editio Basileensis. Puteanus legit abscisa. Tilius & Lindenbrogius, abscissum.
- Ibid. c. 61.** **ANULARIS**] Ita Codex Metensis. Heroldus & Tilius & Lindenbrogius habent annularis. Codices Regii anularis. Thuanus anularis. Corbion. anellares.
- Ibid. c. 65.** **VULNERATUS PUERIT**] Ita vetera exemplaria. **HREPUUNT**] Ita Heroldus & Lindenbrogius. Tilius & codex Regius habent refuunt absque aspiratione. Quod tamen descripsum est levius admodum momenti. Metensis, refuunt. Thuanus, hrepuunt. Puteanus herefunt. Corbion. renovando.
- Si q. AL. IN GEN. FLAG. ITA CLOP. PERM.] Pa-**
tragraphus iste sic habet in exemplari Corbionensi. Capitulare de villis Karoli M. cap. 23. boves cloppos. Cloppum Veteres dixerunt pro clando. Deinde, quia diminutiva nomina quandam maiorem temeritudinem habent, clopinellum quoque dixerunt Majores nostri. Hinc cognomen celeberrimo Scripsti, seu potius continuatoci poetarum quod vulgo inscribitur le Roman de la Re/, id est, Joannai Magdunensi five Clopinello, Maistre Jean de Meung dict Clopinel, ut observatum pridem est à viris doctissimis. Paragraphus vero super memoratus in al. M. sic legitur: Si quis in genuculo transfunditus fuerit aut plagiatus ita ut claudus permaneat, &c.
- AUT AL. EI. TOLERER VOLVERIT]** Hec clausula non exstare in Codice Metensi.
- AMISSARIUM**] Hec est lectio codicum Regionum & Metensis. Heroldus amissarium. Quod etiam modo habent Tilius & Lindenbrogius. Codex Thuanus habet emissarium.
- CUM D. I. Q. T. VALEAT]** Hec clausula deest in Codice Regio & in editione Tiliana.
- TANTI**] Codex Puteanus & Heroldus sic.
- Et sic**] Codices Regii, Thuanus, Corbionensis, & Heroldus, Pofre.
- NOVEM GELDOS**] Puteanus, VIII. wedregildos. Editio Tiliana, novi geldos. Codex Thuanus, Metensis, Corbionensis, Regius, & Heroldus, VIII. geldos.
- NOVEM ENIM GELDOS**] Ita editio Basileensis & Lindenbrogius. Codex Puteanus habet VIII. wedregildos. Reliqui & editio Tiliana sibi.
- Si EQUO QUEM MARACH**] Omnia vetera exemplaria sic habent. Quibus suffragatur etiam editio Basileensis. Tilius & Lindenbrogius legunt: Si equo quem Alamanni marach, &c.
- ITA FACIET**] Quidam Codices legunt ita sic.
- Metenus, similiter.**
- Ita** habetur caput istud in exemplari Corbionensi. Si homo in equo suo caballicaverit, & aliquis cum super ipsum plagare voluerit, & dum ad illum inietit, illo caballo plages, & si ita ad dominum feciserit, sic illo caballo componeat quomodo illo domino.
- COMPONERE DEBUIT**] Hec defunct in libro Metensi.
- SI ENIM**] Codex Metensis habet: Si enim in tropo aliquid involaverit, &c.
- NOVEM GELDOS**] Ita editio Basileensis. Tiliana & Lindenbrogiaca novem geldis. Codices regius, Thuanus, & Metenus, novem geld. Puteanus VIII. widrigildos.
- LACTANTIA**] Sic plurima exemplaria. Alia verò vetera exemplaria & editio Basileensis habent lactantes.
- ABORTAVERIT**] Ita Codex Corbion. In aliis abortivum fecerit.
- JACTET POLEDRUM**] Omnia vetera exemplaria, uno Corbionensi excepto, habent jactet.

TOM. I. *jaffer ipsam polemum vel polemum. Puteanus tamen legit illam pro ipsam. Itaque sic omnino refutendum est hic locus.*

Ibid. c. 74. §. 1. *Eos] Hec et Lectio Libri Metensis & Thuani. Ragii, Corbionensis, & Heroldii habent eas. Et paulo post Puteanus habet illas pro illes. Item paulo post Libri Ragii & Corbionensis legunt de ipsa grece.*

AESTIMAVERINT ARBITRI] In plerisque Codicibus legitur *aestimaverit arbitrio*. Vox *arbitrio* doct in Libro Metensi. In Corbionensi scriptum est *aestimaverit arbitrii*. Legendum sane est *arbitrii*. Quod confirmatur ex eo quod in capite sequenti, pro eo quod editum est *secundum arbitrium adprobatur*, idem codex Corbionensis legit *secundum quod arbitrii adprobaverunt &c.*

ILLAM OPT. VACCAM. Codex Corbion. illa *mellissima vacca*. Id est, *meliorissima*, ut infra in capitulis additis cap. 39. *meliorissima*, & cap. 43. *meliorissima*.

Si cui MORTTAUDUS] Editio Basileensis : Si cui mortuandus imponitur, *five si baro, five feminina*, qui qualis &c. Codex Corbion. Si quis mortuanda si baro aut feminina &c. Metensis : Si quis in mortuando barum aut feminam occiderit, *fecundum*. In al. ms. Si qui mortuandus barum aut feminam.

BARUM] Codex Puteanus *barossem*. Tiliana *editio virum*.

NOVEM CILDOS] Hec non habentur in exemplariis Regius neque in Corbionensi, & desiderantur etiam in editione Basileensi & Tiliana. Extant tamen in codice Metensi & in Thuano & apud Lindenbrogium.

NON VIXERIT SEPTEM DIES] Ita Metensis, Corbion. *etio noches vive*. Puteanus : & novem dies non vivit. Thuanus : & *etio dies non vivit*. Vide Capitula addita ad Legem Alamanorum cap. 20. Ubi legitur : novem noctes non vivit.

PASTOR] Ita codex Metensis & Thuanus & editio Tiliana. Reliqua exemplaria & editiones Heroldii & Lindenbrogii habent *pistor*. Que postrema Lectio videtur esse finior.

AUAPIX] Hec est Lectio omnium veterum exempliarum, uno regio excepto, & editionis Basileensis. Tiliana & Lindenbrogia habent *artifex*. Quo etiam modo scriptum est in codice regio.

GENCIO PRIORA] Codex regius & Metensis. *genitio priore*. Inde genitiaris in Concilio Melendi cap. 75. & inde apud Reginonem lib. 1. cap. 2.6. ubi monimus hanc vocem hec potius esse invidiosam, ut innoveret Episcopi decimas quas Laici percipiabant in pravos usus fuisse conversas, minimum ad canum & scotorum sumpus. Conferant hanc interpretationem gesta Aldrici Episcopi Cassanensis ; ubi pro eo quod Patres synodi Melendensis nunc & inde canes aut genitarias suas pescant, scriptum est Aldricum condidisse monasterium in loco in quo olim canes & monachos five lares habentes solent. Vide etiam Novam Collectionem Formularum, cap. 38, & Notas ad Reginonem pag. 168. ubi caput itud Legi Alamanorum explicavimus. Neque enim repetenda videntur que illic dicta sunt. Monachus Sangalensis de rebus bellicis Karoli M. lib. 2. cap. 5.

Tome II.

Eran quoque ibi duo noti de genitio Columbrensi processari.

GRANIAM] Plurique codices ita legunt, alii *granam*, quod idem est. Puteanus hec haber granario. In editione Basileensi, contra vocem granaceam scriptum est in margine granarium, haud dubie ex alio quopiam codice quam ex eo ex quo textus editus est. Alibi, scribitur *granica*. Posteriora tempora dixerunt granchiam & grangiam. Hodie nobis *grana*.

STURAM] Ita editiones omnes. Codex regius habet *stura*, Thuanus & Puteanus *stupam*, Metensis *tubam*, Corbionensis *tuba*. Scrabam autem vaporarium sive hypocaufum interpretantur. Vide Voissium lib. 2. de virtutis sermonis pag. 288.

TRIUS] Hanc Lectionem exhibent quatuor antiqua exemplaria & editio Basileensis. Regium & editiones Tili & Lindenbrogii habent *sex*.

SCURA SERVI] Ita Corbionensis Codex habet. Alii scuriam vel *graniam servi* si &c. Sane hec duæ voces, *scura* & *grana*, sunt synonyma in hoc loco, & utraque hec significat horreum in quo grana colliguntur.

SPICARIA SERVI] Sic codices Corbion. & Reg. Metensis *verd spicarium servi* &c.

LAITINUNT] Ita Codex Thuanus & editio Lindenbrogii. Basileensis & codex Regius *laiti hui*, divisi vocibus. Tilius, *laitihunc*. Codex Puteanus, *laidiunt*. Metensis, *laidiunt*.

VLTREM] Ita codices Metensis, Regius, Puteanus & alii : quidam vero habent *vulturum*.

NIGAVERIT] Ita omnia antiqua exemplaria & editio Basileensis, nisi quod in nonnullis veteribus libris scriptum est *nigaverit*. Quod idem est. Notum quippe est litteras & g pro nauticè olim accipi solitas. Negare etiamnam Vascones & Occitani dicunt quod Latini prefocare in aqua dicebant. Tilius & Lindenbrogius habent *nigaverit*.

GIRANT] Codex Puteanus *virent*. Quod idem est. Virare etiamnam Lemovices dicitur flectere in aliam partem.

CURPODI] Ibi omnes veteres libri & editiones, nisi quod Metensis & Thuanus habent *curps* simpliciter.

CONTENTIONEM] Codex Metensis, *terram*. Quis situm est aero Rhabani Archiepiscopi Moguntini an licet Misiam aut psalmos cantare pro fervo fugitive in fuga mortuo. Respondit ille ad Reginbaldum Chorpiscopam Moguntinum scribens orandum esse pro eo, nisi forte aliquo crimen majore implicetur aut in perfidiam devolvatur. Epistola Rhabani edita est in postrema Conciliorum editione tomo VIII. pag. 1845.

QUADRAGINTA] Codex Puteanus Ix, ex translatione videlicet numerorum. Quod frequenter perierit in veteribus libris probari facile posset.

DUODECIM] Codex regius & editiones Tili & Lindenbrogii habent *xv*.

FUERIT LIBERO HOMINI] Codex Corbion. *fuerit a libero homine*.

BRACHIUM ABSCESSUM] Idem codex Corbion. *brachium abscessum*.

A SCAPULA] Hec non habentur in codicibus regiis neque in editione Basileensi.

MULIER PR. ABORTIVUM] Codex Corbion. Si quis aliquis mulier, prignantem aborsum fecerit, &c.

Sff

TOM. I.

**Ibid. c. 11.
§. 2.**

Ibid. §. 2.

Ibid. c. 5.

**Pag. 52. c.
53. c. 2.**

**Ibid. c. 11.
§. 2.**

**Pag. 51. c.
52.**

Ibid. c. 11.

**Ibid. c. 11.
§. 2.**

**Pag. 51. c.
52.**

TOM. I.

DUODECIM] Editio Basileensis, xv.
IRAS RES] Hec defunt in aliquot vetustis
 exemplaribus & in editione Basileensis.

Ibid. c. 91.

PAREM SUUM] Corbion. pares suos.

ILLI AL. Q. IND. N. F. S. M. ET P. S. N. DIMISIT] Sic ediderunt Tilius & Lindenbrogius, & ita
 legendum videatur. In Puteano Codice habetur
illius alio qui inde non fugit. In editione Basileen-
 sis, cui consentient Codices Regius & Thuanus,
 legitur, *illius alio quia inde fugit*. Corbionensis
 habet: *ad illius alio quare inde fugivit*. Ubi quare
 possum est pro quia. Unde vox Gallica *cui*, ut
 opinor.

Pag. 81.

Ibid. c. 92.

QUADRAGINTA] Heroldus, xx.

COLPO] Ita Heroldus & Lindenbrogius. Ti-
 lius, colpo. Quo etiam modo legitur in Codice
 Regio & in Thuanus & Corbionensi. Heroldus ha-
 bet in margine *colapho*. Male in libro Puteano
collo.

Ibid. c. 96.

MEDULAM] Ita Codex Puteanus habet. Quo
 etiam modo scriptum est in ora editionis Ba-
 ileensis. Lindenbrogius edidit *medellam*. In aliis
 Codicibus legitur *medelam*.

Ibid. c. 98.

SEQUENS IPSUM INCURRIT.] Sic Codex Me-
 tenis. In aliis *sequenter ipsum currit*.

Ibid. c. 99.

BERBICIBUS] Ita veteres libri. Tilius habet
vervecibus. Codex Puteanus, *pecoribus*.

Ibid. c. 100.

STOTARIO] Aliquot exemplaria habent *foca-*
rio, *flogario*, *florario*, vel *florario*.

Ibid. c. 101.

PROGIT] Sic habent antiqua exemplaria. Pro
 quo tamen Puteanus legit *bargi*. Tilius, *pringit*.

Ibid. c. 102.

SEX SOLIDOS Sic legitur in plurimis Codicibus:
 Metenensis habet *tres solidos*.

Ibid. c. 103.

CROEROLA] Heroldus *horocraia*. Tilius &
 Lindenbrogius *querula*.

Ibid. c. 104.

SIMAVERIT] Id est, particularum autis abscederit.

Ibid. c. 105.

SERVUM MULINARIUM] Sic Lindenbrogius &
 plurimi Codicis. Alii habent *feruum mulinarium*.

Ibid. c. 106.

NOVEM NOCTES] Vide supra ad caput 77.

Ibid. c. 107.

Legi Alamanorum.

Ibid. c. 108.

LECTUARIA] Supelleculis pars. Vita sancti
 Desiderii Episcopi Cadurensis cap. 18. *Scamna-*
lia, *menalis*, *lectuaria*. Sic enim legitur in Co-
 dice Ms. monasterii Moyssiaceensis, cum in vita
 edita scriptum sit *electubilia*. Vide Capitulare de
 villis Karoli M. cap. 42. Lectaria eulitae inter-
 pretatur Hugo Menardus in Notis ad vitam S.
 Benedicti Anianensis.

Ibid. c. 109.

ITEM ALIA CAPITULA.] Edita fuerunt ab He-
 roldo in calce Legi Alamanorum, consequenti-
 bus numeris. Editum enim ab eo tunc caput 39.
 Capitulorum additorum; quod nos suo loco redi-
 didimus prout habetur in vetustissimo Codice
 Remeni.

Ibid. c. 110.

LEX BAUVARIORUM.] Emendata est auto-
 ritate trium veterum exempliarum; quorum
 unum habuimus è bibliotheca regia, alterum è
 Thuana. Tertium fuit sancti Vincentii Metenensis.

Ibid. c. 111.

SEX] Heroldus, iii.

Ibid. c. 112.

SI VOLVERINT] Sic Codices Regius &
 Metenensis habent. In aliis legitur *Si voluerint*.

Ibid. c. 113.

PRINCIPPE] Id est, Duce, vel Comite. Intra-
 tit. xi. cap. 1. *Regus vel Judicis*, & cap. 1. *malle-*
cum anci Regem vel Dacem. Dux enim agit se

judicia planum est ex multis locis, tūm verò ex
 tit. 2. hujus Legis cap. 10. & ex cap. 42. Legis
 Alamanorum.

TRIMNIUNGELDUM] Coder Merens. *trimniun-*
geldum, Thuanus *trimniungeldum*, regius *tri-*
niumgeld. Tiliiana editio *trimniungeldum*, Ba-
 ileensis *littera triungeldum*. Lindenbrogius *tri-*
niumgeld.

QUINDECIM] Codex regius & editio Basileen-
 sis, xii.

PIGNORE] Codices regius & Thuanus & ea-
 dem editio, *pignus*.

QUINDECIM] Editio Basileensis, xii.

DONET SEXAG.] Metensis: *dones* XL. vel LX. Ibid. c. 6.

fol. Ibid. c. 6.

QUADRAGINTA] Metensis, lx.

VI] Metensis, per vim.

REPRESENTARE] Sic in exemplari regio scrip-
 tum est, & in Lindenbrogio. In aliis Cod. legitur
reponsum dare.

QUIA] Codex Metensis & editio Basil. Qui.

Regius & Lindenbrogius, *quare*.

INVICTA] Hec est vera lectio, qua extat etiam
 in libro quinto Capitularium. Heroldus edidit
in tua, & in margine *in tuo*.

TITULUS iste in antiquis Codicibus & in editio-
 nibus Tili & Heroldi conjungitur cum superiore,
 itemque in libro quinto Capitularium. In regio
 tamen Codicidivus est à superiore.

SI QUI PRESBYTERO V. DIAC... INJURIA AFFECERIT] Ibid. c. 9.

Sic Codex regius & Lindenbrogius habent. Alii

Codices. Si quis Presbytero vel Diacono.... inju-

riam fecerit.

SUNT ORDINATI] Heroldus, *sit ordinatus*.

CONTEMNATUR] Certum est hanc lectio-
 nem, quam editiones Tili & Lindenbrogii exhibe-
 tur, esse optimam. Et tamen omnia vetera exem-
 plaria & editio Basileensis habent *condamnetur*.

CONSTITUT REX] Vides tūm confueisse
 Reges dare Episcopatus. Quod infinitis, ut ita di-
 cam, exemplis probari posset. Habet infra pag.
 141. Præceptum Dagoberti Regis de episcopalī
 dignitate Cadure urbis collata Desiderio The-
 faurario. Vide Formulas Marculi pag. 378.

VEL POPULUS ELEGIT] cum permisso vel con-
 sensu Regis. Quod confirmatur ex his quae infra
 tit. 2. dicuntur de electione Ducis. Vide Mar-
 cultum & Gregorium Turonensem.

Caput istud male editum est à Tilio & Linden-
 brogio, ubi sic legitur: *Si talis culpa est ut de-*
ponatur aut exilietur, de homicidio &c.

DE HOMICIDIO] Puto Legis istius latorem ref-
 perisse ad canonem 25. Apostolicum, in quo,
 prout legebat in nonnullis editionibus, præci-
 pitur ut Episcopus qui in homicidio, fornicatione,
 aut perjurio, aut furto captus fuerit,
 deponatur. Vide quae de hoc Canone dicta à
 nobis sunt in Notis ad Agobardum pag. 121.
 ad Reginonem pag. 555. & ad Gratianum
 pag. 471.

DE CONSENSU HOSTILI] Istud referunt ad
 perjurium. Vide Notas ad Agobardum pag.
 122.

LEGEM ECCLESIAST.] Id est, constitutionem
 Gelasii Papæ, qua extat in libro primo Capitu-
 larium cap. 100.

TOM. I.

P. 12. 97. c.

Ibid. c. 4.

Ibid. c. 5.

Ibid. c. 6.

Ibid. c. 7.

Ibid. c. 8.

Ibid. c. 9.

Ibid. c. 10.

Ibid. c. 11.

Ibid. c. 12.

Ibid. c. 13.

Ibid. c. 14.

Ibid. c. 15.

Ibid. c. 16.

Ibid. c. 17.

Ibid. c. 18.

Ibid. c. 19.

Ibid. c. 20.

Ibid. c. 21.

Ibid. c. 22.

Ibid. c. 23.

Ibid. c. 24.

Ibid. c. 25.

Ibid. c. 26.

Ibid. c. 27.

Ibid. c. 28.

Ibid. c. 29.

Ibid. c. 30.

Ibid. c. 31.

Ibid. c. 32.

Ibid. c. 33.

Ibid. c. 34.

Ibid. c. 35.

Ibid. c. 36.

Ibid. c. 37.

Ibid. c. 38.

Ibid. c. 39.

Ibid. c. 40.

Ibid. c. 41.

Ibid. c. 42.

Ibid. c. 43.

Ibid. c. 44.

Ibid. c. 45.

Ibid. c. 46.

Ibid. c. 47.

Ibid. c. 48.

Ibid. c. 49.

Ibid. c. 50.

Ibid. c. 51.

Ibid. c. 52.

Ibid. c. 53.

Ibid. c. 54.

Ibid. c. 55.

Ibid. c. 56.

Ibid. c. 57.

Ibid. c. 58.

Ibid. c. 59.

Ibid. c. 60.

Ibid. c. 61.

Ibid. c. 62.

Ibid. c. 63.

Ibid. c. 64.

Ibid. c. 65.

Ibid. c. 66.

Ibid. c. 67.

Ibid. c. 68.

Ibid. c. 69.

Ibid. c. 70.

Ibid. c. 71.

Ibid. c. 72.

Ibid. c. 73.

Ibid. c. 74.

Ibid. c. 75.

Ibid. c. 76.

Ibid. c. 77.

Ibid. c. 78.

Ibid. c. 79.

Ibid. c. 80.

Ibid. c. 81.

Ibid. c. 82.

Ibid. c. 83.

Ibid. c. 84.

Ibid. c. 85.

Ibid. c. 86.

Ibid. c. 87.

Ibid. c. 88.

Ibid. c. 89.

Ibid. c. 90.

Ibid. c. 91.

Ibid. c. 92.

Ibid. c. 93.

Ibid. c. 94.

Ibid. c. 95.

Ibid. c. 96.

Ibid. c. 97.

Ibid. c. 98.

Ibid. c. 99.

Ibid. c. 100.

Ibid. c. 101.

Ibid. c. 102.

Ibid. c. 103.

Ibid. c. 104.

Ibid. c. 105.

Ibid. c. 106.

Ibid. c. 107.

Ibid. c. 108.

Ibid. c. 109.

Ibid. c. 110.

Ibid. c. 111.

Ibid. c. 112.

Ibid. c. 113.

Ibid. c. 114.

Ibid. c. 115.

Ibid. c. 116.

Ibid. c. 117.

Ibid. c. 118.

Ibid. c. 119.

Ibid. c. 120.

Ibid. c. 121.

Ibid. c. 122.

Ibid. c. 123.

Ibid. c. 124.

Ibid. c. 125.

Ibid. c. 126.

Ibid. c. 127.

Ibid. c. 128.

Ibid. c. 129.

Ibid. c. 130.

Ibid. c. 131.

Ibid. c. 132.

Ibid. c. 133.

Ibid. c. 134.

Ibid. c. 135.

Ibid. c. 136.

Ibid. c. 137.

Ibid. c. 138.

Ibid. c. 139.

Ibid. c. 140.

Ibid. c. 141.

Ibid. c. 142.

Ibid. c. 143.

Ibid. c. 144.

Ibid. c. 145.

Ibid. c. 146.

Ibid. c. 147.

Ibid. c. 148.

Ibid. c. 149.

Ibid. c. 150.

Ibid. c. 151.

Ibid. c. 152.

Ibid. c. 153.

Ibid. c. 154.

Ibid. c. 155.

Ibid. c. 156.

Ibid. c. 157.

Ibid. c. 158.

Ibid. c. 159.

Ibid. c. 160.

Tom. I.

SUSPECTI) In Codice Theodosiano *scavi.*
ANDECENAS) sic Codex Regius. Quidam ha-
bent *Andecinges.*

Ibid. c. 14. ARPENTO) Codex Metensis & editio Basileensis *carpentio.*

SACARE) Heroldus *segare.* Hodie quoque Lemovices *segare* dicunt cum de secunda pratorum herba agitur.

DUO MODIA) Codex Regius *dua.* Vide Notas ad Librum primum Capitularium cap. 22.

Pag. 101. CARRO) Codex Regius & Heroldus *carra.*

PADITURAS) Ita omnes veteres Libri & editiones. Heroldus tamen reposuit *peioritas* in con-
textu, in margine vero *peccatorias.*

EXTRA) Hoc est lectio regi Codicis, quam praefaci & Lindenbrogii. Tilius habet *expetiri*, Codex Thuanus *expetiri*, Heroldus *expediri*, Codex Metensis *expetere.*

Pag. 101. ET HOC VITETUR NE SIT) OCCAS.) Ita Co-
der Metensis. In quibusdam: *Et hoc non si: per*
cit. s. cap. 1. *occasum, sed per probatas res expedit*
s. a. *veritatem.* In Thuano legitur *expedita verita-*
tem. In aliis *expedita veritatem.* Heroldus *exp-*
rietur veritatem.

Pag. 102. ARMULAM) sic Codex regius. Codex Met.
carmulam. Alii *carmulam.*

Ibid. s. 3. ET LIBERI SUNT, CUM) Hoc defuit in Libro
Thuanico.

Ibid. c. 4. PROPRIUM HOSTEM) Codex regius, *propria*
hoste.

Ibid. s. 6. QUINQUAG. GAMACTAS) Secuti heic sumus
editionem Lindenbrogii. Nam illa defuit in Ti-
liana & in omnibus antiquis exemplaribus, que
interpretationem tantum hujus vocis habent. He-
roldus habet *simpliciter*, xl. *gamacos accipias.*
Itaque interpretationem omisit.

Pag. 102. MANUS SUAS) Hoc est lectio duorum veter-
um exemplarum, quani habent etiam editiones
Tili & Heroldi. Regium exemplar habet
manu sua. Lindenbrogius *manum suam.*

Ibid. c. 5. FIDENS) sic Codex Metensis. Alii *fidus.*

Pag. 104. PROMPTUS EST UT IMPLEAT) sic Heroldus,

cap. 7. s. 5. & quidam codicis. Alii *impler.*

Ibid. c. 9. DUCATI) Ita omnes veteres Libri & editiones.

Ibid. c. 10. Heroldus tamen legi ducatu. Quod idem est.

Ibid. c. 10. REGNUM) id est, provinciam quam is in po-
testate habet, ut dicitur supra hoc tit. cap. 8. Vide
Notas ad caput 35. Legis Alamannorum.

Ibid. c. 11. NASOI) Codices Metensis & Thuanus. Re-
gius & omnes editiones, *nascere.*

Ibid. c. 11. PER NEGLECTUM) Tilius & Lindenbrogius,
pro neglegto.

PURTUM) Codex Metensis, *pro furto.*

QUINTODECIM) Codex Regius & Heroldus
xii. Quo etiam modo habet Heroldus sequenti-
bus capitulo.

Pag. 105. DE TRIBUS) Sic omnia vetera exemplaria &
cap. 16. editiones præter Basileensem, quæ sic habet: De
vii. solid. tremissim accipias de iii. solid. ut tre-
misse accipias &c.

Ibid. c. 10. HUOS) Retinuumus lectionem quæ est in Ca-
dice Metensi & in Thuanico. Quidam feci con-
sensus editio Tiliana. Codex Regius habet: *Hu-*
sidra, Otta, Sagara, Hadingua, Annona. Ita
etiam Lindenbrogius, nisi quod habet *Habilin-*
guia pro Hatingua & Annona pro Annona.

Tome II.

Tilius habet *Habilinga.* Codex Metensis *Hai-*
linga. Heroldus: *Huofiroq, Zafagana, Hai-*
linga. Aennion. Tilius habet *Fagana.*

USQUE AD DUCEM) Male heic Heroldus edidit
ipsas ad crucem, ut recte obseruavit Grefterus lib. 2. de
cuse cap. 21. Nam omnia vetera exemplaria & reliqua
editiones lectionem habent quam nos renunimus.

SUOS] sic Codex Met. Alii s. os. Heroldus, nos.

PARENTORUM] Ita omnia vetera exemplaria &
editio Basileensis. Inst. tit. 7. cap. 15. in Codice

Regio, per insidiam parentorum ejus. Capitulare
III. anni octocix. cap. 8. cum parentorum con-

senso. Chatriularium Brivatense cap. 47. que ex
congressu vel ex alodo parentorum meorum mihi

legibus evenerunt. cap. 67. que ex hereditate pa-

rentorum illi legibusque adienerunt. cap. 150.
que tam ex alode parentorum meorum quam ex

conquisto legibus mihi obvenierunt. cap. 268. res

proprias que de conquisito mihi parentorum justifi-

simè obvenierunt. Charta Watterii & Anstrudis
in Chartulario Ecclesie Vieuenensis, data regnante

Contrado: pro anima nostra remedium ei pro
retributione parentorum nostrorum. Charta Ado-

nisi Raduci & uxoris ejus Garfindis pro Monas-

terio castri Malafsi data anno quinto, regnante

Leutario Rege: *Donamus nos alodem nostrum*
proprium qui nobis advenit ex alode parentorum
nostrorum. Alia Ariberti & uxoris ejus Garfindis
pro eodem Monasterio data anno xxv. regnante

eodem Leutario Rege: *In nomine Domini. Ego*
Aribertus & uxor mea Garfindes donatores sumus
Domino Deo & sancto Johanni Baptista Monas-
terio castri Malafsi, & a Treymiro Abate, &
cuncta congregatione ipsius Monasterii alodem no-
strum proprium qui nobis advenit tam per alodem
parentorum quam per comparatione. Item alia Ai-

gofredi pro eodem Monasterio data anno tertio,
regnante Hugone Rege: Vnde ego tibi alodem
meum qui mihi advenit per parentorum meorum.

Charta Willielmi Comitis Bisuldunensis pro Mo-

naisterio Arulensi, data anno sexto, regnante Hen-

rico Rege: *Alodem nostrum proprium qui ad me*
jamdiu Willielmo advenit per vocem parentorum
meorum. Formula xv. Siromondica in Codice Pi-

thecano: *una cum consensu parentorum vel ami-*
corum nostrorum. Charta Silvi Militis in Charr-
lario Monasterio Dominentis, cap. 187. Facio au-

tent hanc donationem pro anima mea & patris &
matris mea, & præciput dilecti filii mei Ungrin.
& omnium parentorum meorum. Eadem ratione di-

cebant infantorum pro infanticum, ut videre est in
capite 139. & 148. ejusdem Cartularii Brivatenis.

POLISLAC] Sic scriptum est in Codicibus Metensi
& Thuano & in editione Tiliana. Lindenbrogius habet
poleſlaç, Codex Metensis *polislaç*, Regius *polislaç.* Vide
caput 59. Legis Alamannorum.

INFANC] Codex Regius *infanc.* male, ut opinor.
Nam reliqui & omnes editiones habent *infanc.*

ATHARGATI] Ita Heroldus, Tilius, & Linden-

brogius. Codex Metensis habet *athargati*, Regius
acharrai, Thuanus *archagasti.*

GEBULSKINI] Ita Tilius & Lindenbrogius. Herol-

dus, *gebulschin*. Codex Thuanus *gelbala*, Metensis
gelbischin, Regius *gerolfschin.*

PALEPRUST] Hoc est lectio editionis Tiliana. Lin-
denbrogius legi *paleprust*, Heroldus *plaprust*, Codex
Thuanus *palprust*, Metensis *balchprust*, Regius *zabrust.*
Vide caput 65. Legis Alamannorum.

HREIWAWNT] Ita Codex Metensis & Regius.

Tom. I.

Thuanus habet *hresavus*; Tilius & Heroldus *hresavus*, Lindenbrogius *hresavus*.
HROPANT] Ita Codex Regius & Thuanus & editiones Tili & Lindenbrogii. Metenfis habet *hresavus*. Heroldus *hresavus*.
SEX] Heroldus, iii. Item infra c. 21.
BAJULARE] Lindenbrog. *batalare*.
TRIB. SOLID.] Heroldus, iii. *solidas*.
LIDSCARTI] Sic scriptum est in Codice Metenfis & in editione Basileensis. Codex Thuanus, Tilius, & Lindenbrogius habent *lidscarti*. Codex Regius *lidscarti*.
SOLIDOS SEX] Editio Basileensis, cum iii. *sol.*
Sic etiam Heroldus.
COPONAT EO QUOD INUWANT IMP.] Sic Codex Metenfis. Editio Basileensis, *ed quod inuwan impinatur*. Hec defuit in aliis codicibus.
CUM DUOD. SOL. COPON.] Codex Metenfis addit. *ed quod inuwan est*. Lindenbrogius *ed quod inuwan*. Codex Thuanus *inuwanus*. Regius, *quod invanistat*. Hac clausula deest hec in editione Basileensis.

IN QUO] Sic legunt omnes veteres Libri, cum editiones habeant in qua.
QUADR. DUOBUS] Heroldus, xl.
TELORUM] Sic ediderunt Tilius & Lindenbrogius. Fatendum tamen est in omnibus antiquis exemplaribus & in editione Basileensis manifeste scriptum esse *telorum*. Ut videantur nostri telam dixisse pro *telo*.
SI QVIS LIBERI] Hec est lectio veterum codicum Metenfis & Tuani & editionis Basileensis. Regius & reliqua editiones habeant *liber*.
EJULATI] Ita omnia vetera exemplaria & editio Tiliiana. Heroldus & Lindenbrogius habent *ejulatu*.
PORCILEM PASTORALEM] Sic Codex Metenfis. Suprad lineam scriptum est à manu antiqua vel *porcilem*. Regius corrupte hoc loco habet *parcellam*.
INTERDUM] id est, interim. Vide infra tit. i. 3. cap. 5. istius Legis. Karolus M. lib. 5. Capitular. cap. 35. *Vos interdum vicissim traducite ardentius quid ex his vobiscum conficiamus*. Vide tom. vi. Mabillonii, pag. 134.

CUM ARMIS] Codex Regius & Thuanus, *cum armis*.
Paragraphus iste non habetur in Codice Regio. In editione vero Basileensi sic legitur: *Si autem pugnare vol. per aud. cor. sui i. sicut vir non sumet, duplex compotitio ejus non erit; sed sicut fratres ejus, iud & ipsa componatur. Verum ita editio sana non est in hoc loco.*

PEREGRINUM] Ita omnes veteres Libri & editio Tiliiana. Heroldus & Lindenbrogius maluerunt *peregrino*. Et tamen certum est veteres interdum nocendi verbum conjunxisse cum accusativo. Propter exempla à Matthia Martinio allata ex iuncta antiquitate, adferam ego nonnulla ex verbis codicibus. In Conclatio Tolentano IV. cap. 68. extremo legiur: *in servitatem propria Ecclesie revocetur cui nocere conatur. Pro quo legitur in verulissimo Codice Ms. Ecclesie Lugdunensis, quam nocere conatur. Concilium Toletanum VII. cap. 1. pag. 43. in edit. Loaisa: five etiam quo genit Gothorum, vel patria, aut Regi specialiter jadis hac occasione possit nocere. Ubi idem Codex Lugdunensis habet: five etiam quo genit Gothorum et patria au Regi specialiter sub*

hac occasione possit nocere. In Libro viii. Legis Wigilothorum tit. 4. cap. 16. scriptum est in vulgaris editionibus *antequam nocet alius*, in antiquissimis vero *exemplaribus Ecclesie Albiensium & Monasterii Moyssiaceensis antequam aliquem nocet*. Hinc passivum *noceri* pro *ledi*, ut observat idem Martinus; ex quo *nocitus apud Gregorium Turonensem*, ut notat Vossius in Libro de vita sermonis pag. 768. Si quis plura desiderat, audeat eundem Martinum.

OMNIA INJURIA QUOD J. Hauidubie habet *hac compositione* verborum est *omnino barbara*; melioris est lectio Codicis Metenfis & editionis Basileensis, ubi legitur *omnem injuriam quam*. Verum quoniam extera exemplaria manuscrita & editiones Tili & Lindenbrogii aliter legebant, fecimus quod fieri solet in judiciis, maiorem numerum minori præstulimus.

SUPRA CUBITUM] Codex Regius habet *cubita*.

CUM SEX] Heroldus, cum iii. Eodemque modo idem habet infra cap. 7. Item in cap. 6. tituli seq.

TURNAVERIT] Ita veteres & editio Basileensis. Codex Thuanus & Tilius, *turnaverit*. Lindenbrogius, *turbaverit*.

NUPTIAS] Eadem verba habentur in capite 39. Legi Alamannorum.

FOENUM SECAVERIT] Ita veteres. Heroldus & Lindenbrogius habent *ficcaverit*.

MIESSEM SECAVERIT] Heroldus *ficcaverit*. Codex Regius *segaverit*.

CARRO] Vetera exemplaria & editio Basileensis habent *carra*.

OBSERVARE NEGL.] Codex Met. *observare servorum tuorum neglexerit &c.*

CONDENMITUR] Adde. *Et si frequens hoc fecerit, superiori sententia subjaceat. Excidit nobis haec clausula, que tamen extat in omnibus antiquis exemplaribus & in editionibus Tili & Heroldi. [Relata est clausula suo loco.]*

SI QVIS CUM UXORI] Ita legitur ille paragaphus in Codice Regio. *Si quis cum uxore alterius concubuerit vel liberet, si repertus fuerit, cum wedregido illius uxoris contra maritum comp. Iraquo Codex ille non explicat quantum valeat hoc loco widrigildus.*

VIGENTI] Codex regin. xxx.

SCELERIS] Heroldus *scelerata*. male, ut opinor.

GORCRIST] Ita Codex Thuanus. Editio Tiliiana habet *horcrift*, Basileensis *horcrift*. Lindenbrogius *horgrift*. Codex Metenfis *horcrift*, regius *horcrier*. Notanda sunt in his & similibus locis singule lectiones: quoniam cum voces illae recesserint ab usu, difficile est affirmare quanam preferenda sit. Scio futuros qui hec meam diligenter reprehendent ut superfluum & inutilem; quibus respondeo verbis Hieronymi: *Non sunt commendata quasi parva sine quibus magna conflare non possum*.

WALWAST] Codex Thuanus & Met. *walwast*, Regius *wulwurst*, Heroldus *wulworf*, Tilius *walworf*, Lindenbrogius *wlwf*.

PROPRIAM PEN. RER.] Sic legendum cum Heroldo. Lindenbrogius, *propennur rebus*. Quidam Codices: *propria penuria rebus*.

CUM CONSENSU] Codex Metenfis & edi-

- Tom. I.** tiones Heroldi & Tili, per consensum.
Ibid. c. 10. **QUADRAGINTA**) Heroldus xii. male. Scriben-
 dum enim at. Error fuit Librarii.
Ibid. c. 11. **PARENTUM**) Codex regius, parentorum. Vide
 supra pag. 114. in Notis ad tit. 1. cap. 10.
Pag. 116. **VUANCLUGA**) Codex Thuanus vuanclugi, He-
 roldus vuanclugi. Codex Metensis vuandugo, Re-
 gius vuanchlodat.
Ibid. c. 12. **ID EST AUTUMNOS**) Hac non extant in codice
 Metenii; qui postea pro singulos solidos habet
 singuli solidum.
Ibid. c. 13. **ET JUDICES**) Et hac quoque defunt in codice
 Metenii.
Ibid. c. 14. Paragraphus iste sic legitur in eodem codice:
Sicut etiam jam vivus, x. sol. componat ancilla do-
mino.
Pag. 117. **IN FRA BASILICA**) Ita codex Regius.
Ibid. c. 15. Codex Thuanus & editiones Heroldi & Tili. In
 basilica Codex Metensis legit in fabricano. Lindenbrogius infra basilicam vel in mulino. Puto
 posteriorum lectionem non esse sanam.
Ibid. c. 16. **ID EST TRIS DENARI.**) Hac defunt in editione
 Basileensi; que non habet etiam voces istas pa-
 ragraphi sequentis hoc est sex denarios.
Ibid. c. 17. **ET SI MAJOREM**) Heroldus: *Et si major pecu-*
nia furata fuerit. Ex infra, aut equus sancti pretii.
Pag. 118. **SUASERIT**) Quidam codices habent iudicavit.
Ibid. c. 18. **AD MORTEM**) Heroldus, ad mortis panam.
SIMPLUM) Codex regius & omnes editiones
 habent simplex.
FURIS) Codex regius furoni. Item in cap. 14.
 §. 1. furonis & furoni habet idem codex.
Pag. 119. **VERACITER**) Conflentunt heic omnia vetera
 exemplaria & omnes editiones, etiam in libro
 quinto Capitularium, ubi paragraphus iste defi-
 critus est. Unus Heroldus pro hac voce habet vel
 tacitus.
Pag. 120. **TORMENTO**) Codex regius tormenta, Herol-
 dus tormentis. Ita etiam legit Ivo Carnotensis par.
 16. cap. 123. Sed in Capitularibus scriptum est
 tormento.
- P. de Mabill.
de Diplo-
m. p. 115.
cap. 10.
- Ibid. c. 19.** **EJUSDEM MERITI**) Lex Wisigothorum lib. 8.
 tit. 4. cap. 13. alium ejusdem meriti domino re-
 formare cogatur. Ibidem lib. 9. tit. 1. cap. 6. duos
 equalis meriti domino cogatur exsolvere. Praecep-
 tum Karoli Regis Burgundie de commutatione
 mancipiorum cum Monasterio sancti Andreæ
 Vienensis in tomo xii. Spicilegii Dacheriani
 pag. 127. in his meriti recompensatione dedimus
Wernerum & Warnaldum cum uxoris &
infanticibus illorum. Meritum ergo heic significat
preium rei vendite, commutare, perdite, aut
dilebitate. Vide infra tit. 14. cap. 1. illius Legis.
- QUIA INNOCENTEM**) Sic Codex Metensis. Qui-
 dam codices qui innocentem: quod idem est.
IN NOCTE) Male in Codice Metensi scriptum
 est innocentem.
- SCURIA**) Codex regius scolaria. Ceteri & om-
 nes editiones uid nos edidimus.
- COMPARILIA**) Ita editiones Tili & Linden-
 brogi. Confirmat hanc lectionem codex Thua-
 nus, qui comparilia habet. In Metensi scriptum
 est comparibus, in regio paralia. Unde colligi-
 tur falsam esse in hoc loco editionem Basileen-
 sem, in qua legitur cum Parala.
- HREWAWNTI**) In Codice Metensi & in

Thuano legitur herewawntia. Quo etiam modo
 ediderunt Tilius & Heroldus.

MANUM RACISAM) Heroldus, cum manu ref-
 cissa.

RELICTI) Ita omnia vetera exemplaria & edi-
 tio Tiliiana. Relique legunt delicti.

COMPONAT ET RESTITUTIONE) Lindenbro-
 gius est restitutio.

ET ARCHARTEA) Consentient heic fare omnes
 veteres Libri & editiones, nisi quod Metenii
 habet erorcaricam, Tilius erorcarica.

APPLICANDUM) Vicit hoc loco consensus ve-
 terum codicum. Nam editiones omnes habent
 amplificandum; nisi quod Tiliiana, vicio hauddu-
 bi Libratorum, habet tantum amplificandum,
 nullo sensu.

VULFAM) Codex Regius vniuersit.

EAM) Ita Regius & Metenii Codices. Thua-
 nus & editiones habent eum. Fons generis est mas-
 culini apud Latinos, feminini apud Francos. La
 Fontaine. Vide quia notavimus supra pag. 1006.
 ad caput 63. paragr. 3. Legis Alamannorum.

COGNOSCERIT) Codex Regius & Metenii co-
 gnoscet. Sic etiam editio Batileenii.

COMPLANTAVERIT) Secutus heic sumus editio-
 nem Lindenbrogi, quam confirmat exemplar
 regium. Ita etiam Thuanum. Sed codex Meten-
 ii & editiones Tili & Heroldi habent compla-
 naverit.

VICENA) Ita legitur in libro Metensi. Quam
 lectionem nos præterimus propter ea quæ paulò
 ante dicta sunt, quamvis reliqua exemplaria &
 omnes editiones habeant quinquaginta. Error or-
 tus est ex eo quod Scriptores veterum codicum
 istius Legis omiserunt vocem *notas* in hoc para-
 grapho, & literam l posuisse post vocem *signa*
 interpretari sunt de numero flagellorum, cum
 significet tantum vel. Nam notum est eam lite-
 ram, cum superiorum ejus partem obeliscus in-
 tersecat, non esse notam numeri. Rem conspiciam
 auctoritate Codicis Regii, in quo locus iste sic lo-
 gitur: *Si servus est. Per singula signata l flagel-
 la sufficiat. Ibi superior litera illius pars divisa
 est per lineam transversam, ut intelligeremus ita
 legendum esse, signata vel flagella.* Nemo non
 videt sensum non esse plenum. Erit autem ince-
 ger si legitur *signa* vel *notas vicena flagella* &c.
 ut scriptum est in libro Metensi.

FORTIOREM DEDERIT ET VICT.) Tilius & Lin-
 denbrogius ediderunt, cui Deus dederit fortiam
 & victoriam. Haud dubie ea lectione videtur me-
 lior eam quam nos retinuimus. Sed veterum codi-
 cum & editionis Basileensis auctoritas efficit ut
 aliter ederemus quam apud Tilium & Linden-
 brogiun invenimus.

SULCUS) Ita scriptum legi in omnibus antiquis
 exemplaribus. Contraria omnes editiones habent
 fulcos.

ANIMALIA QUÆ SEPI) Sic scriptum est in Me-
 tensi; quo etiam modo edidit Heroldus. Tilius
 & plurimi veteres libri legunt qui *sepi*. Linden-
 brogius habet *Quæ sepi*.

HUJUS VITII) Hac est lectione editionis Batileenii
 & omnium veterum codicum, nisi quod in
 regio legitur *hujus vitia*. Tilius & Lindenbrogius
 habent huic lectione.

Tom. I.

Ibid. §. 1.
Ibid. c. 1.
§. 1.

Pag. 117.
cap. 11. §. 1.
Ibid. §. 1.

Ibid. c. 12.

Ibid. c. 16.
§. 1.

Pag. 118.
cap. 1. §. 1.
Ibid. c. 11.

Ibid. §. 1.

Pag. 119.
cap. 1.

Pag. 120.
tit. 12. c. 6.

Ibid. tit. 11.
cap. 10.

- Tom. I.**
- AURSUM**] Ita codex regius. Metensis habet
'aursum', Thuanus *aurfam*. Quam lectionem
cap. 4. exhibent editiones Tili & Lindenbrogii. Baileen-
sis habet *aurfam*.
- Ibid. c. 5.**
- ET ALIUD INTERIM**] In Codicibus regio &
Thuanus & in editionibus Heroldi & Tili legi-
tur; & aliud interim ad operationem refutatur in-
terdum. Vox interdum superflua hec est, & si-
gnificat interim, ut diximus supra.
- FUERIT PRO CUST. CONS.**] Heroldus, suscep-
tit pro custodia.]
- VIDUA SI POST**] Manuscripti Libri sic habent:
cap. 6. *De viduaria post &c.* Ita etiam editio Tiliana.
Heroldus: *Qua post mortem marii in viduitate*
permanet.
- USUFRUCTARIAM**] Omnia vetera exempla-
ria & editio Basileensis legunt usufuctuario. Quod
foras melius est.
- ALIOS**] Leg. *illos*; ut recte scriptum est in
omnibus antiquis codicibus & in editionibus He-
roldi & Tili.
- DEBENT MIS. CONSIDERARI**] Ludovicus Pius
in Charta divisionis Imperii edita anno DCCXXVII.
cap. 1. *Eti si contigerit illum habere liberos ex con-
cubinis, monemus ut erga illos misericorditer agat.*
- TASTIS PER AUREM**] Vide infra tit. 16. cap.
2. Notitia judicii facti ab Arnone Archiepiscopo
& certis Missis dominicis anno secundo Karoli
M. Imp. to. III. Metropolis Salisburgensis pag.
322. *Tastis usu Bajuariorum per aures ex urruis
que partibus traxi ut amplius examen firmum
effet.*
- ALGOR. JUDICIAS**] Heroldus, apud locorum
Judices.
- QUOD CAMBIAS**] à verbo *cambiare*, quod est
commutare. Vide Notas illustrissimi viri Francisci
Bosqueti Episcopi Monspeliensis ad Innocentium
III. lib. 13. epist. 37. Hinc cambium pro com-
mutatione in Charrulario Casariensi. Frustrè igi-
tur Heroldus hec addit vocem vocant hoc modo:
quod cambias vocant.
- CADUCUM**] Ita Codex Metensis & editiones
Tili & Lindenbrogii. Bona quoque est Lectio
Codicis Thuanii, qui *cadivum* habet. Confirmant
hanc lectionem exemplar regium, in quo *caduum*
scriptum est, & Heroldus, qui licet *claudum* re-
tinuerit in contextu, in margine tamen *cadivum*
habet scriptum. Vide clarissimi Bigonii Notas
ad Matulfum pag. 943.
- CUL FIRMAVIT**] Malè Heroldus infirmari.
- SUVIRON**] Malè idem Heroldus, si viro addi-
xerit.
- TRES**] Heroldus *duos*. Forte legendum est
duos vel tres vel amplius, ut supra tit. 15. cap. 2.
S. 1. pag. 131.
- SPERAT**] id est, credit, existimat. Capitulare
 anni DCLVII. cap. 5. *Sperat quod ingenua sit.*
Hincmarus epist. 37. ad Rodulfum & Rotarium
Archiepiscopos: *Oferendit mihi librum quem, ut
spero, Canones appellavit. Narratio de quodam*
Clerico Cenomanensi scripta, regnante Karolo
Calvo: *Ac ideo sperare se prii tam gravis.* Vide
Glossarium philologicum Matthiae Martinii.
- JUDICES DE FACTO**] id est, ut ego interpretor,
Judices Bajuariorum, qui causas judicabant secun-
dum Pactum, id est Legem Bajuariorum. Vide
- quiz suprà à nobis adnotata sunt ad tit. 58. Legi³ Tom. I.**
- Ripuariorum.**
- DUAS AUT TRES AUT QUAT. NOCT.** Tom. I.
Sic editio Baileensis & ita legendum videtur. Si
quidem in eodem articulo pauci superiori legitur
super septem noctes fias confirmatur. In veteribus
libris scriptum est: *Tres dies aut quatuor aut
certer septem.*
- FASWIROTO**] Leg. *faswirotos*, ut est in
editione Tiliana. Codex Metensis habet, *faswi-
rotos*. Thuanus *faswirotos*, regius *faswirotos*.
Lindenbrogius *faswirotos*, Heroldus *faswi-
rotos*.
- MURDRIDAM**] Variè scribitur hoc nomen in
antiquis Libris. Metensis habet ut hec editum. ym-
ides, regius & Thuanus *murdrida*. Quo etiam
modo edidit Tilius. Lindenbrogii editio habet
murdrido, Baileensis *murdrida*. Lex Frisionum
tit. 20. *Si quis hominem occiderit & abscondierit,
quod mordritum vocant. Hinc murdrum pro caxe
& occidente, Franci mordre. Restimenda autem
est hac vox, ut istud obiter adnotem, literis
Erardi Episcopi Autifiodorensis, que edita sunt
in tomo secundo Galliae Christianae pag. 312. ex-
cepitis *incendio, homicidio, capro, & furto.* Pro
quo in Charrulario Episcopi Autifiodorensis, ex
quo litera illa edita sunt, legitur: *Exceptis mur-
tro, homicidio, rapto, & furto.* Vide Voluum in
libro secundo de virtutis sermonis pag. 246.*
- OBSEQUIAS**] Ita veteres Libri & editio Basile-
ensis. Tilius & Lindenbrogius habent *exequias*.
Franci etiamnū pro exequis dicunt obsequias,
les Objeques.
- ANTE SOLIS OCCASUM**] Heroldus, sole stante.
Ita etiam Liber Regius & Metensis & Thuanus.
- DAGOBERTI R. PRECEPTUM**] Mirum est quām
fodis erroribus scatent hoc Diploma in Libris edi-
tis. Nos illud bonâ fide contulimus cum veritati-
fimo Codice Ms. Monasterii Moyssiensis, ex
quo illud tibi damus eten datum.
- DECERNIMUS**] Ipse Desiderius in epistola quin-
ta ad eundem Dagobertum ingenui agnoscit se
tenere Cathedram Cadurensem liberalitate ejus:
*Conditiones Cadurche Ecclesie, cui Deo auctore
ex iusto vestro praefecero.*
- ARCEM METROPOLITANI**] Antea legebatur Ar-
chimēropolitani. Emendatum est ex eodem Co-
dice Moyssiensis. Eadem phrasis reperitur etiam
in vita sancti Theodardi Archiepiscopi Narbo-
nensis apud Catellum in Memoris Historie Oc-
citanica pag. 759. ubi cùm agatur de Ordinatio-
ne Metropolitani, ait auctor vita in eodem Co-
dice Moyssiensis ipsum tenere arcem regimini
ejusdem provincie. Et pag. 766. in literis Stephani
VI. scriptum est ea esse privilegia Narbonen-
sis Ecclesie super Tarragonensem ut *omnis qui*
Pontificarius illius arcem fortius erit non prius
ordinetur donec Archiepiscopus Narbonensis ve-
niens eum consecrat in Archiepiscopatus honore.
- SIEBERTI R. EPISTOLA**] Eam primus editit
Henricus Canisius in tomo quinto Lectionis anti-
quae ex veteri Codice S. Galli, corruptam san-
cte in multis locis, sed absque auctoritate emenda-
tam ab eo qui nuper vulgavit Supplementa Con-

Tom. I. ciliorum Gallie. Nos veterem Codicem, venerande profecto antiquitatem, ex quo illa edita est, vidimus, & cum eo contulimus editionem Canisianam. Itaque nostra omnino similis est ei quæ exta tui Codice Sangallensi.

VULFOLEUDO] Birugum Antistite metropolitano, cuius provincie contributa erat civitas Cadurcorum, quique Concilio Cablonensi interfuit anno DCL.

SINE NOSTRA SCIENT.] Ex hoc loco loco coligit Marca lib. vi. de Concordia cap. 19. §. 5. Concilia non posse celebrari in regno absque auctoritate Principis.

Pag. 150.

APUD LIPTINAS] Prater Canones Liptinenses heic editio alium commemorat Hincmarus in epistola triginta septima ad Rodulfum & Fratrem Metropolitanos Aquitaniz cap. 5. his verbis : In Synodo apud Liptinas habita, cui sub Karlomanno Princeps Georgius Episcopus & Joannes Sacellaris ac sanctus Bonifacius ex precepto Zachariae Pape presiderunt, legitur ut si vir mulier desponsata, donata, ac publicis nuptiis dubia secundum Apollolum debitum conjugale non poterit reddere, & hoc aut amborum confessione aut certe quilibet adprobatione fuerit manifestum, ut separantur, & mulier, si coniunire nequerit, alteri viro legaliter rubat. Confirmatur haec narratio ex his que Episcopi in Attinaco congregati anno DCCLVIII. scriperunt ad Ludovicum Germania Regem in Capitulis karoli Calvi tit. xxvii. cap. 7. ubi legitur Georgium Legatum apostolicæ Sedis Synodo Liptinensi præfuisse cum sancto Bonifacio. Verum quoniam in epistola illa scriptum est Synodum Liptinensem iussu Pippini habitam fuisse tempore belli Aquitanici adversus Waifarum suscepit, eique præfuisse Georgium, qui anno tantum DCCLVI. in Franciam à Stephano II. Papa missus est, & quia Decretum de nonis & decimis paulo alteri expressum habetur quām in Canonibus Synodi Liptinensis, crediderunt nonnulli duas fuisse Synodos Liptinenses, unam sub Karlomanno Princeps, aliam sub Pippino Rege, istam verò superioris Decretum de pecunia ecclesiastica sub praecario præstanda explicavisse interpretatione fū ac planius expessile. Ego in ea sum sententia, falli eos qui ita sentiunt. Nam praterquam quād nullum alibi exstet vestigium dupliciti Synodi Liptinensis, quod prater tota illa narratio valde confusa ac fabulosa est, ut recte monui Siromondus, & multa habet contradicentia & repugnantia, Hincmarus in citata epistola ad Metropolitanos Aquitanie disertè docet Georgium Episcopum Synodo Liptinensi sub Karlomanno habita præfuisse ex Decreto Pape Zachariae una cum sancto Bonifacio. Quod evincit frustra huc induci duas Synodos Liptinenses.

Gesta pontificum p. 51. cap. 1.

INDICULUS SUPERSTIT.] Editus est ab illusterrimo & celerrimo Principe Ferdinando Furstenbergio Episcopo Paderbornensi in secunda editione Monumentorum Paderbornensium pag. 336. ex vetusto Codice Palatino Bibliotheca Vaticana, ubi subjungitur Synodo Liptinensi. Editus etiam est ab Hermanno Conringio viro doctissimo in tertia editione Libri de origine Juris Germani.

manici pag. 349. Nos illum heic addidimus, quia hinc explicatur caput quintum prioris Capitularis Karlomanni, cuius breviarium habetur in capite ultimo Capitularis Lipprinensis.

CAPITULARIS INCERTI ANNI] Animus prius fuerat omittere hoc Capitulare, quod scitorem reperiri interduum in antiquis Codicibus excerpta ex tribus postremis Capitulariis Libris cum hoc titulo : Ex Concilio Regum, quibus Legatus Romanae Sedis interfuit Bonifacius. Cujusmodi excerpta nuper in tomo ix. Spicilegii pag. 63. edidit vir clarissimus Lucas Dacherius sub titulo Statutorum S. Bonifacii. Animus, inquam, fuerat hoc Capitulare ob eam causam omittere. Verum deprehendi heic laudari unum caput quod non est ex tribus posterioribus Libris, sed ex quarto, vigesimum videlicet ; adeoque hinc coactus sum suspicari Capitulare itud à Principibus nostris constitutum fuisse in quodam Conventu cui interfuit sanctus Bonifacius, & non esse impli- citer excerptum ex Collectione Benedicti Levitz. Aliorum alio judicium.

CAPITULARIS SUSSIONIS] Contulimus cum veteri Codice Ms. sancti Vincentii Metensis cuius supra fecimus mentionem. Itaque si quid mutantur, factum est auctoritate ejusdem Codicis.

VI. MONAS] Labbeus in margine toni sexti Conciliorum pag. 1552. admonet Codices manuscriptorum habere quintū. eaque lectionem esse meliorem, eique congruere adscriptum Lunz diem.

In PRIMIS] Codex Met. In primis. Quo etiam modo edidit Surius.

OPTIMATUM MEORUM] In editionibus que nostram antecedunt legitur Optimatum eorum, non solum heic, sed etiam in capite sequenti. In Codice Metenii ita scriptum primum fuit ; sed postea à manu antiqua sic emendati sunt hi duo loci ut utroque minutissima litera m, que oculos ferme fugit, superponetur priori litera vocis eorum. Ex quo nos collegimus legendum esse meorum, ut in capite primo prioris Capitularis Karlomanni : Itaque per consilium Sacerdotum & Optimatum meorum ordinavimus. Atque ita ut nos editimus legendum esse monuerat vir clarissimus Carolus le Coingt in tomo quinto Annalium Ecclesie Francorum pag. 142. §. 100. Sanè prolixus erat hic error propter repetitionem littere m. Exemplo erit caput illud ex Capitulari Karlomanni, quod sic legitur in veteri Codice Sangallensi, & in Normannico : Itaque per consilium Sacerdotum & Optimatum eorum ordinavimus. Sic apud Burchardum lib. 2. cap. 30. in Codice Ms. clarissimi viri Dionysii Taloni Advocati Regii Parisiensis legitur : Nulli autem heredum eorum ac proheredum nec enique persona &c. cum legendum sit heredum meorum, ut est in vetustissime & optimo Codice Ms. sancti Albini Andegavensis & in utraque Burchardi editione, tum etiam apud Reginonem, ex quo Burchardus accepit, lib. 1. cap. 402.

PUBLICITER] Superioris editiones habent publicitatem ; Surianā exceptā, quae habet publicē ter. Exemplar Metenii legit publicē.

AEST.] qui Cathedra Remensis presifit.

ARDOASATUM] Senonensis Ecclesie Antistitem.

Tom. I.

Pag. 151.

Pag. 155.

Pag. 157.
cap. 1.

Ibid. c. 2.

Ibid. c. 1.

TOM. I.
PAG. 155.
CAP. 1.
PAG. 161.

NEC HABITUM LAICOR.] Vide supra in priori
Capituli Karlomani cap. 7.

CAPITULA APUD VERMERIAM] Præter ea que
de Capitulis illis dicta à nobis sunt in pagina 159,
tomi primi Capitularium, heic admonemus mu-
tilum ac mendosum esse exemplar Metense, ex
quo Sirmondus illa edidit. Quod manifeste pa-
tebit ex his quæ postea dicturi sumus.

Ibid. c. 1.

IN TERTIO GENUCULO] Sirmondus edidit: In
terio genu conjuncti separantur. Codex Metensis
habet: In tertio genu dū separantur. Pro quo le-
gendum est, genuculum manifestum est. Error
hinc ortus quod interdū Antiqui genuculum scri-
berent pro genuculum; ut in elenco Capitulo-
rum Legis Bajuviorum tit. 7. cap. 4. in Codice
Thuano: Si indumenta supra genua elevas erit,
cūm alii veteres Libri & editiones habeant geni-
cula. Regino, qui caput istud describit in sua
Collectione, legit: In tertio genuculo separantur.

IN QUARTA CONJUNC.] Alexander III. in epि-
stola ad Archiepiscopum Uspelensem & Suffra-
ganeos ejus: dispensationis moderam ne uentes,
ut qui in quinto vel quartu gradu conjuncti sunt,
eos non separent.

INDICAMUS] Codex Metensis habet judicamus,
Regino indicimus. Nos maluimus indicamus.
tamen eis recte heic legi quoquè possit judicamus.
Libro quinto Capitularium cap. 3. hominibus pec-
cata confitentibus judicare & indicare paenitentia-

DAMUS.] Sequitur postea in veteri exemplari,
nisi prius illius confituntur paenitentia. Sed ista
clausula, quamvis antiqua sit, omisla est à Sir-
mondo, quia contraria est sententia Capituli.
Additam vero fuisse post tempora Reginonis col-
legi posse videtur ex eo quod non extat in eius Col-
lectione.

Ibid. c. 4.

MANET] Verbum obscenum, quo significa-
tur maris & feminæ conjunctio. Itaque Burchardus
describens hoc caput, hanc vocem omisit,
& pro ea repositum fornicatus fuerit. Vide infra
cap. 17.

NIST VOL. SE ABSTINET] Hæc defuit apud
Reginonem & Burchardum, qui pro his habent
fi vult.

PAG. 162.
CAP. 1.

NEPTAM] Sirmondus ediderat neptem. Sed
vetus exemplar habet neptam. Neptam pro nepte
veteres dixisse patet ex Libro septimo Burchardi
cap. 23. quod sic legitur in Codice Talonico: Si
qui neptam suam in conjugium duxerit. Traditio
lxx. sancti Galli apud Goldastum: Diopert
nepta illius. Et alibi. Eginhardus epili. 34. admo-
nendum censui neptitatem vestram.

NEPTAM SUAM] Labbeus in margine tomis
septi Conciliorum pag. 1657. admonet hæc duo
vocabula abesse à Codice Palatino Bibliothe-
ce Varianæ. Et merita, inquit. Nam in genere
loquitur de quacunque uxore. Verum ex pena
heic adversus Presbyterum configuta facile collin-
gitur observationem viri clarissimi non posse esse
veram. Nulla quippe ecclesiastica Regula Presby-
teros qui uxores habent quas ante consecrationem
suam duxerant, rempvet à sacro ministerio, si eas
sic habuerint tanquam non habentes. Pena igitur
depositionis heic adjecta est propter incestum ad-

missum cum nepre. Quod erat crimen atrocili-
mum, acriter ab Ecclesia semper vindicatum in
Laicis. Habet Ecclesia penas suas, ferrum excom-
municationis adversus Laicos, depositionem seu
degradationem, ut hodie loquimur, adversus
Presbyteros. Nonne unde Laici excommunicantur,
inde Presbyteri ab officio altaris submersantur, ut
sit Regino lib. 2. cap. 406. Ex quodam Concilio
Rooomagensi. Itaque sensus istius capituli hic esse
debet. Si quis Presbyter nepotem suam uxorem
habuerit, quod nulli Christiano licet, multò mi-
nus Presbytero, primum ipsam à latere suo pro-
sus removeat, deinde propter temeritatem suam
decidat à gradu quem obtinet in Ecclesia. Vide
Canonem primum Synodi Neocesarientis.

FEMINA VELUM] Vide lib 5. Capitular. Ibid. c. 4.
cap. 180.

SINE CONVEN. VIRI] Labbeus reposuit heic
in margine convenientia. Quod idem est. Que
vox restituenda est littera Manalis Episcopi Au-
relianensis de concordia Episcopi Autiiodorensis
cum Herveo Comite Nivernensi editis in tomo
secundo Gallie Christianæ fol. 193. col. 1. de
partium amicabili convenientia. Sic enim editum
illuc est, cum in Chartulario Episcopi, ex quo
prodierunt haec litteræ, scriptum sit convenientia.
Vide lib. 5. Capitular. cap. 18.

SI QUA MULIER] Caput istud mutilum est in
Codice Metensi & in editionibus, in quibus cap. 5.
deest postrema clausula: Ipsa autem insidiatrix
&c. quam nos addidimus ex Reginone; necel-
faria enim est.

ET HOC PROBARE POTEST] Ita Codex Me-
tensis & Regino. Burchardus vero, ne illum
vestigium extaret furorem suorum, ne quis nos-
cere posset. Reginonem à se compilatum esse, sic
interpolavit hunc locum: Et si hoc probare potest
ille vir eam ream esse consilii, potest, ut nobis
videtur, ipsam uxorem dimittere & si voluerit,
aliam uxorem accipere. Ita etiam in hoc loco le-
git Ivo Carnotensis, qui haud dubitate accepit ex
Burchardo. Ita etiam Gratianus & Bernardus
Papiensis.

ET SI VOL. AL. ACCIPIAS] Burchardus acci-
pere, alii dicere. Sed Ivo non habet hanc clau-
sulam. Raymundus, ad mores seculi sui respi-
cens, addidit post mortem uxoris, atque ita
scriptis in hoc loco: potest ipse post mortem uxori-
s, si voluerit. Sic etiam Alanus vetus interpres,
ut docet Antonius Augustinus in Notis ad pri-
mam Collectionem. Verum additio illa Raymun-
di superflua est & inutilis, & ratione non confitat.
Vide que nos in simili causa nuper diximus in
Notis ad Gratianum pag. 545.

ANCILLAM UXOREM] Regino legit ancillam Ibid. c. 6.
alterius uxorem. Quod inclini est.

PRO INGENUA] Regino: & estimas quod in-
genua sit. Ita etiam Ivo. Burchardus leviter muta-
tione, & exstimas quod ingenua sit.

POSTEA FURIT INSERVITA] Ivo & Gra-
tianus:

Notæ ad Capitularia.

TOM. I. Gratianus : fuerit posse in servitute detraha.
INSERVITA] Vide Notas ad caput 28. libri
tertii Capitularium.

Si e. A. S. R. P. FACIAT] Hæc addita sunt ex
Reginone.

LICRAT BI ALIAM ACCIPERE] Regino ac post
eum alii , aliam accipies . Sed apud Burchar-
dum , post verbum accipias , hæc adduntur : Si
autem servam eam sciaras & collaudaveras , po-
st ut legitimam habeat . Ea vero neque in libro Me-
tensi extant neque apud Reginonem . Habentur
tamen apud Ivonem , sed ex Burchardo descrip-
ta , ut opinor .

IBID. c. 7. SED MELIUS EST] Tota hæc clausula deest
apud Reginonem .

PAG. 164. AUT SEN... SECUTUS SUBRIT] Ista non ex-
cap. 5. tant apud Burchardum . Ivo quoque illa omisit ,
quia Burchardum describebat . Ita etiam Gra-
tianus .

FIDEM MENTIRI] Regino , fideliam pro-
misi am mensiri .

NAMILLE VIR Eius] Apud Reginonem &
Burchardum : Ille vero qui necessitate &c .

IN ALIUM LOCUM FUGIT] Regino & Burchar-
dus , in alia patria manet . Quod videtur recu-
tius .

SI NUN. I. S. P. S. R. SPERAT] Hæc addita
sunt ex Reginone & Burchardo .

ASTINERE] Regino & Burchardus , con-
nere .

CUM POEN. P. ACCIPERE] Regino & Burchar-
dus : accipias , tamen cum parsentia .

IBID. C. 10. SI FILIUS CUM NOV.] Caput istud refertur à
Gratiano 32. q. 7. c. 24. ex Concilio Tribu-
tieni , ubi non extat . Recit Regino , qui citat ex
Vermeriensi .

UXORI PATRIS SUI] Hæc non extant apud
Reginonem , & videntur in textum translatæ esse
ex nota quadam interlineari . Iisdem carent Bur-
chardus & Gratianus .

SED ILLI VIR] Regino : Si vir ejus sic vult ,
potest aliam accipere , si se contine non potest .
Ita etiam Burchardus ; nisi quod in inicio istius
periodi legit : sed vir ejus potest , si vult ,
aliam &c .

IBID. C. 12. QUI DORMIRIT] Refert hoc caput Gratianus
32. q. 7. c. 21. sed locum non indicat ex quo
descriptum est . Regino citat ex Concilio Ver-
meriensi , Burchardus ex Concilio Aurelianensi
cap. vi . Sic etiam Ivo par. 9. cap. 69 .

NECILLA ADULTERA] Sequentium verbo-
rum sensum sic reddidit Regino : nec ipsi adulteri
unquam conjugio copuleruntur . Hinc ergo orta est
lectio que extat apud Burchardum , Ivonem , &
Gratianum .

IBID. C. 14. EPISCOPIS AMBULANTIB.] id est , vagantibus ,
ut est in capite 15. Synodi Vermeriensis .

ITERUM CONSECRENTUR.] Vide lib. 6. Capi-
tular. cap. 81.

IBID. C. 15. SI RECLAMAVERIT] Regino , seproclamave-
rit . Ita etiam Burchardus & Ivo . Egihardus
epist. 9. Locum ei facias ad Dominum Impera-
rem se reclamare .

MANSISSET] coisset apud Reginonem & alios .
Vide que paulo ante dicta sunt ad caput secun-
dum istius Synodi .

Tom. II.

AD CRUCEM] De judicio crucis vide lib. 1.
Capitular. cap. 102. & que illic à nobis adno-
tancutur .

SE SERVUS ET ANCILLA] Ita restitutum est ex
Reginone , cum in superioribus editionibus & in
codice Metenii legatur : Si servus aut ancilla .

QUI UXOREM] Regino caput istud refert ex
Concilio Vermeriensi , Burchardus ex Concilio
Remensis cap. 3. Concilio quoque Remensi tri-
buunt Ivo par. 8. cap. 184. & Gratianus 33. q.
5. c. 10. Burchardus , ut appetat , describentes .

ACCIPIAT] Post ista Burchardus addit , sed
similiter convernatur . Quæ non extant apud Regi-
nonem . Itaque qui ea habent Ivo & Gratianus ,
aceperunt ex Burchardo . Puto autem hanc clau-
sulam hec additam à Burchardo , pro more suo ,
ut fontes turbaret ex quibus suos rivulos deriva-
verat .

ALIA CAPITULA] Descripta sunt ex Regino-
ne , ut fert titulus , in libro secundo de ecclæ-
siasticis disciplinis . Eadem habentur inter Ca-
pitula apud Compendium promulgata anno
DCCLVII , licet alius ut plurimum verbis . Quod
suspicionem facere posset illa per errorem tributa
Synodo Vermeriensi fuisse à Reginone , nisi com-
petuum haberemus nota quoque illi fuisse Decreta
Synodi Compendiensia lumen cum in capite 125.
libri secundi reculisset caput 21. Vermeriensi ,
statim Capitula tria describit ex Decreto apud
Compendium . Qui est antiquus Capitulorum Com-
pendiensium titulus . Quod ostendit Reginonem
benè sciisse que fuerint statuta Synodi Verme-
riensis , que vero Compendiensis . Nam & in ca-
pite 244. ejusdem libri , post allatum caput 17.
Vermeriensi , in sequenti capite , quod est Sy-
nodi Compendiensis , non scriptis in titulo Ex
eodem , ut solet cum significare vult Constitutio-
nem que sequitur sumptam esse ex eodem loco
ex quo descripta erat ea que antecedit , sed De
eadem re . Certum est præterea exemplar Synodi
Vermeriensis quod extat in codice sancti Vin-
centii Metensis , esse imperfectum ac mendosum ,
uti supra observavimus . Nam etiam titulus &
prefatio desunt & nota anni quo Synodus illa
celebrata est . Adde quod Regino , diligens &
accuratus Scriptor , duo capita refert Synodi Ver-
meriensis que non habentur in Compendienti ,
namini duo ultima illorum Capitulorum ; &
que hec habentur que in Synodo quoque Com-
pendienti referuntur , ea multum inter se di-
versa sunt , ut mox ostendam ; adeoque rame-
ntis eundem sensum habent , diversis tempori-
bus condita fuisse videntur .

SI QUIS CUM UXORI] Sensus istius capituli
habetur in capite octavo Synodi Compendien-
sis . Sed verba sunt admodum diversa . Burchar-
dus , pro more suo , fontes turbavit ex quibus
sua accepit , ut paulo ante dicebamus . Itaque
caput istud refutat , non ex Concilio Vermeriensi ,
sed ex Triburieni .

SI QUIS SPONSAM] Et hoc quoque caput
multum diversum est à capite decimo Capitulo-
rum Compendiensium . Burchardus refert ex eo-
dem Concilio Triburieni .

SI QUIS FILIASTRUM] In hoc capite non
est magnum discrimen cum capite duodecimo

PAG. 165.
CAP. 19.

PAG. 166.
CAP. 21.

PAG. 165.
CAP. 1.

IBID. C. 8.

IBID. C. 5.

Ttt

TOM. L. **Synodi Compendiensis.** Burchardus describit ex Concilio apud Vermeriam.

Ibid. c. 4. **Si quis cum matre.** Magnum prorsus dif-
fremen intercedit in hoc loco inter caput istud
& caput 14. Synodi Compendiensis Burchardus
refert ex Concilio apud Vermeriam.

Ibid. c. 5. **Similiter et de duabus.** Exstat istius capitul-
sus in capitulo 15. Compendiensi. Sed verba
sunt plurimum diversa.

Pag. 166. **Cap. 6.** **Si qui propter.** Exstat in capite 18. Com-
pendiensi, ubi sunt quedam dissimilia. Non inven-
tum apud Burchardum.

Ibid. c. 7. **Si quis incestum.** Maxima differencia est
inter verba capituli 19. Compendiensi & ista.

A PIPPINO R. ET AB EPISCOPIS. Lullus Ar-
chiepiscopus Moguntinus in epistola centesima
inter Bonifacianas, data, ut fuit titulus, ad
Ponificem Maximum. (Quamquam ego faci-
lius crediderim datum ad fulradum Archicapel-
lanum Pippini Regis, vel ad quandam eorum
Episcoporum qui huic Synodo Veneri interfue-
runt) hæc Capitula ab Episcopis & Pippino Rege
cum Optimatibus suis constituta sunt scribit.
*Sancta & regularia instituta, inquit, canonica
auctoritate confirmata iam Episcoporum nostrorum
venerabilium quam etiam Domini nostri Regis
Pippini Confiliatorumque ejus manifestè ratione
scimus conservanda. Tum statim describit verba
capitis octavi istius Synodi. Unde interim dis-
cimus huius conventui, quemadmodum in superiori-
bus observatum fuerat, interfuisse Confiliarios
Pippini, adeoque Synodus regiam fuisse. Sanè
magna pars istorum Capitulariorum ab auctoritate
regia fluxit. Inter ea tamen nonnulla sunt que
non à Rege, sed ab Episcopis sancta sunt; sicuti
factum videmus in Capitulis Francofordensibus.*

Pag. 167. **Incipit concilium.** Hic est titulus Capitulorum Synodi Veneris in codice Metensi.

NON CONGRVIS. Sic edidit Surius. Atque ita
legitur etiam in codice Metensi & in Vaticanis à
Labbeo laudatis, tum etiam in editione Veneta
& in Biniana. Itaque vox non excidit haud dubiè
Typographis in editione Sirmondi. Scrupulosi autem
heic fuerunt posteriores Editores, sagittium
committi putantes si lectio tanti viri mutaretur,
non distinguentes inter lectiones iudicio consti-
tutas & menda Librarianorum.

VERNIS. Ita legitur in codice Metensi & in
editionibus que ante annum MDCXIX. prodie-
runt. Sirmondis maluit Verno. Sanè in praefatione
Concilii Meldensi & apud Lupum ferta-
tensem legitur in Verno.

RECUPERARE CUPIENS. Capitulare primum
Karolanni: *ut mihi confidimus dedijent quomodo
Lex Dei & ecclesiastica religio Recuperetur. Ca-
pitulare Suelionense anni DCXLIV. cap. 1.
quomodo Lex Dei & ecclesiastica Regula recu-
peretur.*

Pag. 168. **CONSTITUIMUS.** Verba sunt Pippini Prin-
cipis, cuius auctoritate Episcopi per civitates
constituti fuerant, ut legitur in capite tertio Ca-
pitularis Suelionensis. Quæ nostra interpretatio
confirmatur ex capite quarto istorum capitulo-
rum, ubi Princeps ait: *Episcopi quo modo vice
Metropolitanorum constituimus. Et capite sequen-
ti: illi quem Metropolitanum constitutus hoc*

innovescat. Hæc vero Metropolitanorum insti-
tutio reperitur in eodem capite tertio Capitularis
Suelionensis.

SYNODUS. Marca lib. 6. de Concordia cap.
24. §. 5. & 8. ait hunc capitulū istius sensum esse, ut
que prima Synodus heic vocarur, regia intelli-
gatur, que non solum ex Episcopis constabat,
sed etiam ex Optimatibus regni, alia ecclesiastica,
cu[m] intererant cum Metropolitanis Episcopi, Ab-
bates, & Presbyteri. In prima condebantur om-
nium suffragii statuta ad disponendam politiam
ecclesiasticam & civilem, que postea confirma-
bantur à Rege. Altera vero ad hoc tantum con-
gregabatur ut veterum Canonum custodiam cura-
ret, hominum via corrigenda esse perdoiceret.

UBICUNQUE VOLVERIT. In palatio habitas
vulgè Synodos istiusmodi patet ex pluribus lo-
cis, præcipue vero ex Canone septimo Concilii
in Andemantunno Lingonum congregati anno
DCCCLIX.

UT MONASTERIA. Vide Capitulare anni
DCCCLXXIX. cap. 3. & Capitula edita in tomo nono
Spicilegi Dacheriani pag. 64. cap. 11.

PULSATORIUM. id est, in loco ubi constituta
est eorum habitatio que noviter habitum reli-
gionis suscepunt, & nondum velata sunt, ne-
que professoem regularem tecerunt. Vide lib.
1. Capitular. cap. 69.

PUBLICUM BAPTISTERIUM. Non omnes
Ecclesie habebant baptisteria, sed antiquæ tan-
rū. Nova, id est, oratoria sive capella, non
habebant, nisi ex privilegio proprii Episcopi,
Vide Notas ad Capitulare anni DCCCV.
cap. 2.

UT OMNES PRESBYTERI. Ad hanc Constitu-
tionem respicit, ut diximus, Lullus Archi-
episcopus Moguntinus in epistola mox laudata.
Ait enim: *Cognitæ enim Canonum auctoritate
decrevissis ut omnes Presbyteri qui in parochia
sunt, sub potestate Episcopi esse debant, & ut
nullus eorum præsumat in ejus parochia aut bap-
tizare aut Missas celebrare sine iustione Episcopi,
& ut omnes Presbyteri ad Concilium Episcopi
conveniant. Exstat hoc caput in libro quinto Ca-
pitularium cap. 60.*

SECUNDUM CAN. INSTITUT.: Lullus ibidem:
Sed cum nec ita emendatus panicere de præ-
ritis voluit, novissime secundum Canonicas ins-
titutionem vestram excommunicatus est a me.

SI QUIS PRESBYTER. Titulus istius capituli hic
est in exemplari Metensi & in antiquis editioni-
bus: *De his qui excommunicationem parviper-
dunt. Debet autem hoc lemma in editione Sir-
mondi, in regia, & in novissima Parisiensi.*

CUSTODIAT. Sequitur postea in codice Metensi
& in editionibus que Sirmondicam antecelle-
runt: *De his qui excommunicationem parviper-
dunt. Debet autem hoc lemma in editione Sir-
mondi, in regia, & in novissima Parisiensi.*

VELATIS. Abest hæc vox à codice Metensi &
ab omnibus antiquis editionibus. Sirmondis il-
lam addidit. Omitti autem potest absque ullo
incommmodo.

CLERICOS. Titulus istius capituli hic est in eo-
dem codice Metensi & in antiquis editionibus:
*De non suspiciendis alterius Ecclesie Clericis, &
de suscepitoribus corum, abique literis commenda-*

Tom. I.

situs. Addunt autem in initio : Ex Synodo Chalcedonensi capite decimo nono.

REVERTI ECCLESIAM.] In codice Palatino bibliotheca Vaticana statim additur sequens clausula, *codem ordine qualiter fuit.* Verum quia illa non extat in Canone vigilius Concilii Chalcedonensis, ex quo sumptum est hoc caput, neque in codice Metenſi, neque demum in editionibus, vixum est eam debere omitti ut inutiliæ ac superfluiæ in Canoni adjectam ab homine imperito.

Bib. c. 13.

DE EPISCOPIS VAGANTIBUS.] id est, *ambulanibus per parias*, ut habetur in capite 14. Capitularum Vermerienium; qui alibi vocantur Episcopi ignoti. Labbeus admonet in margine hujus loci alibi legi *vacantibus.* Donations Ecclesie Salisburgenſis apud Camſum tomo ſexto Lectio- nis antiquæ pag. 1155. *Unum vacancem Episcopum nomine Liuti ibidem advocavit*, qui iſſum discordie Eccleſiam conſeravit. Verum quia ille Episcopus vacans illa tentaverat preter auctoritatem Virgilii Episcopi Juvaventis, in cuius diu- cesi sita erat Ecclesia noviter dedicata, iſte excom- muniucavit eam, id est, veruit ne illum illuc di- num officium peragatur. Alii ſunt Episcopi va- cantes in Canone XVI. Concilii Antiocheni.

Nec SCIMUS ORD. EOR.] Antiquæ editiones, *nec scimus de ordinatione eorum.* Codex Metenſi, *nec scimus eorum ordinem qualiter fuit.* Sen- ſus hic est : *Nec scimus utrum verè Episcopi sint.* Vide Notas ad Gratianum pag. 478. & que inſtra- dicuntur ad caput septimum Additionis tertiae.

PRO ITINERIS CAUSA.] Quia peregrino Epis- copo locus sacrificandi dandus, ut ſcriptum est in capite 112. libri ſexti Capitularium, & lib. 7. cap. 189. Sed nihil preterea praefumere debet in aliena diocesi abique permifſu & auctoritate Episcopi proprii ; ut habetur lib. 6. Capitular. cap. 86.

Bib. c. 14.

QUIA PERSUASUM.] Caput iſtud non extat in codice Metenſi, ubi in hoc loco hac tantum le- guntur : *De die dominico requiriatur in illo Sy- nodo,* id est, ut opinor, in Aurelianensi tertia, ex qua caput hoc ſumptum eſt. Extat tamen in omnibus editionibus & in libro ſeptimo Capitu- larium. Ad illud autem reperixit Karolus. M. in capite 79. Capitularis Aquitigranensis anni 789. ſicut & bona memoria genitor meus in suis Sy- nodalibus editis mandavit, quod nec viri ruralia opera exerceant. Ge.

QUA RAE AD JUDAICAM MAGIS, &c.] In lib. 8. Capitul. cap. 276. legitur : *Qua res ad judaicam ſuperſitionem magis, &c.* Sed vox ſuperſitionem hic non extat in Codicibus manuſcriptis, nec in editionibus Conciliorum.

ARATO.] Sutius, *aratione.*

UR CLERICI.] Veteres editiones habent in fronte iſtius capitis : *Ex Synodo Chalcedonensi Capitulum tertium.* Codex Metenſi : *Ex Synodo Chalcedonensi Capitulo iij.* Est autem epitome tantum & ſensus Canonis.

VEL ABBATE.] Hec non habentur in Canone Chalcedonensis, neque in antiquis editionibus. Addita ſunt à Simondo ex codice Metenſi.

UT POST MORTEM.] Veteres editiones habent in fronte iſtius capitis : *Ex Synodo Chalcedonensi capite vigefimo quarto.* Recitata codex Me-

tenſis : *Ex Canone Chalcedonense Capitulo x. v. r.* Sumpia enim eſt ſententia ex Canone 15. Synodi Chalcedonensis. Sed poſtrem clauſula iſtius ca- pituli non habetur in Canone Chalcedonensi, que petita videatur ex Canone 19. Synodi Neocla- dienſis, in quo ita ſcriptum eſt : *Episcopus preter Synodus & prefeniam Metropolitani nullatenus ordinetur.*

PROXIMO SYNODO I. EDITIONES, ad proximam Synodum. Nos tecum ſumus lectionem que eſt in libro Metenſi.

IN ALIA SYNODO.] Ex hoc & ſequenti capite patet non extare nunc omnia Capitula Synodalia Pippini Regis. Ceteræ in hac quoque Venerantur Synodo nonnulla ſtarata ſunt que in ea minime le- guntur, minime de his qui res ecclæſiaſtas verbo Domini Regis tenent, & de Presbyteris qui vios vel Eccleſias tenent, ut colliguntur ex capite quarto & quinto Capitularis Metenſi.

DE RECRINIS.] Vide Capitulare Metenſe cap. 6.

SPORTULAS CONTRADICTAS.] Sutius addit in margine, *id est, veritas.* Quam explicationem retinuerunt omnes Editores preter Simondum. Codex Metenſi pro *sportulas contradictas* habet *sportulæ contradictæ.*

JUSTITIA EVALUATOR.] Vide Legem Baju- riorum tit. 2. cap. 17. & Caſiodoruſ lib. 7. Va- triat. cap. 1.

Capitula quinque que ſequuntur Simondus omiliū in ſua editione, quia extabant in Capitu- laris de alia Synodo, & quia dearant in codice Bellovacensi. Sed illa edenda etiam elle inter Capitula Synodi Venerantur argumento ſunt anti- quæ editiones, in quibus habetur initium Capitu- lis XXIX. Preterea hac quinque Capitula haben- tur inter Venerantur in codice Metenſi, & in Pa- latino bibliotheca Vaticana, ut monuit Labbeus in margine tomi ſexti Conciliorum pag. 166. & in fine pagine 1669. Ceteræ non eſt eadem editio que legitur in Capitulis de alia Synodo.

TAM PUBLICI.] Sutius addit in margine, *for- laici.*

CAPITULARE METENSI.] Capitulare iſtud ut adſcriberem anno DCLVI. haec res fecit quod eſt capite quartu conſerat datum ſuile post Synodum Venerantur, & quia in Annalibus Francorum Metenſibus videbamus Pippinum à bello abſtinenti eo anno, & interiora regni ſui pacificè ordinale, id est, ut ego interpretor, *Leyes tulifſe* ad fanciendam publicam concordiam. Haec ſunt verba Annalium : *Anno Dominicæ Incarnationis DCLVI. Pippinus Princeps interiora regni ſui pacificè ordinans tam in ecclesiasticis rationibus quam & in publicis negotiis & privatissimis, in nul- lam partem exercitum duxit.* Horum pono Capitulorum tria manuſcripta exemplaria habui- mus, unum verus ex codice sancti Vincentii Me- tenſi, alia duo ſcripta manu Simondi. Hinc ergo illa emendavimus & ſupplevimus. Metenſe au- tem vocavimus, quia ita placuit quibusdam qui ante me ſcripferunt. Nondū enim mihi conſtat de loco ubi iſta Capitula edita ſunt.

BONA PERSONA.] Janus à Costa in Decretales pag. 44. conſiecut heic per bonam perfonam intel-

Tom. I.

Ibid. c. 10.

Pig. 176.
cap. 12.

Ibid. c. 83.

Ibid. c. 26.

Pig. 176.
cap. 39.

Pig. 177.

Ibid. c. 1.

Tom. I. ligi majorem Clericorum , & ut idem sit pag. 117.) Clericum quoddam honore praeditum , ut Decanos illos qui singulis decanis dignorum praesident.

Pag. 179. **INCIPIT DECRETUM**] Hic est titulus istius Synodi in codice Metenii. Vetus autem esse ostendit etiam Regino , qui lib. 2. cap. 126. caput tertium horum Capitulorum refert ex decreto apud Compendium . Burchardus lib. 9. cap. 47. in veteri codice S. Albini Andegavensis ex decreto apud Compendium cap. 6. Ivo par. 8. cap. 185. ex Concilio apud Compendium Capitulo 1. Gratianus 33. q. 5. cap. 3. ex Concilio apud Compendium . Vide Notas ad Gratianum pag. 550.

Pag. 181. **Si IN QUARTA**] Vide Capitula Vermeriesia cap. 1.

IN TERTIA VERO] Hinc emenda caput 13. Theodori Cantuariensis in tomo 10. Spicilegi Dacheriani pag. 54. ubi legitur : In tercia provincia non licet uxorem alterius post obitum ejus habere. Ubi pro provincia legendum est progenie.

SERAT] id est , credit. Vide supra in Notis ad Legem Baiuvariorum tit. 16. cap. 1.

Pag. 182. **De SENIORE suo**] Regino legit : A seniore suo in alia provincia.

Ipsi SENIOR] Hec addita sunt ex codice Metenii. Quae extant etiam apud Regimonem.

Et DIMISSAILLA] Regino : Et cum ille senior dñe ageres contra eum , dimissi conjugi reversus est ad parentes , &c.

Et modo HABET EAM] Hec non habentur apud Regimonem.

Si quis uxore] Operis premium est describere hoc caput ex collectione Regimonis , ubi sic legitur. Si quis uxorem accipit , & eam contaminasse inveniens dereliquit , & aliam accipit , statutum est ut omnimodis ad priorem revertatur ; quia & ipse , quando illam accepit , potest fieri ut virgo non esset ; nec mulier lege vivi tenetur quousque maritus conjugatur. Illa quam postea accipit , nubat cui vult.

IMPOSITIONI Tamen] Hec & que deinceps sequuntur in hoc capite , non habentur in libro Merenii. Addita igitur à Simondo sunt ex libro quinto Capitularium , ubi extant.

Georgius] Codex Metenii , Lorius. Item insta cap. 13.

Ibid. c. 12. **GEORGII CONSENSIT**] Hec non extant in libro Metenii , & addita à Simondo sunt ex libro quinto Capitularium. Non extant etiam apud Regimonem , neque apud Burchardum , neque deinde apud ceteros Collectores. Desunt quoque apud Fulbertum.

Pag. 184. **Tria capita que sanguineum , omissa à Simondo sunt , tamen extant in codice ex quo ille Capitula Compendientia edidit , quoniam , ut ipse ait , superius primo loco polita sunt in Capitulis Synodi Metenii. Verum non sic arbitrari sumus , non sine causa descripta illa sunt etiam inter Capitula Synodi Compendientis in codice Metenii , prorsum cum Labbeus in notis marginalibus tomi sexti pag. 166o. & 1697. nos doceat eadem in codice Palatino bibliotheca Varicanæ tribus Concilio Compendienti. Ceterum diffimilia**

aliquabi sunt hec tria Capitula Compendientia ab editione que extat inter Capitula Synodi Metenii. Prava hæc tria Capitula , quartum quoque legitur in codice Metenii : Quia persuasum est populi. Sed quia illud videbamus tale in Synodo Vernensi descriptum esse quale hoc loco legitur , illud ob eam causam hec omisimus , tunc etiam quia non legebamus extare in eodem codice Palatino.

APOSTOLICÆ sedis] Hæc sic distincta sunt in codice Laudunensi & apud Burchardum & Ivo-
nen , cum in libro septimo Capitularium pos-
trem ista verba conjungantur cum sequentibus.
Magnum autem inter utramque lectionem discri-
men est. Nam in libro septimo Capitularium Ka-
tolus sit se confituisse hac Capitula hortatu aposto-
liche Sedis ; hec verò se vocat adjutorem aposto-
liche Sedis ; deinde Constitutiones fert consulatu
Consiliariorum suorum , absque ulla mentione in-
terventionis apostolicae Sedis. Sic Capitulare an-
ni 779. factum est absque hortatu apostolicae Se-
dis , item Constitutio de emendatione librorum &
officiorum ecclesiasticorum. Capitulare item an-
ni 789. factum est cum consilio Episcoporum &
Opimatum regni. Nulla Sedi apostolicae inter
hac mentio. Idem dicendum de Capitulari Saxo-
num anni 797. Fortius urgent Capitula addita ad
Legem Longobardorum anno 801. que cum lati
fuerint in Italia , ac fortè sub oculis Leonis III.
Romani Pontificis , nullam tamen apostolicae Se-
dis mentionem faciunt. Infinitum esset omnia per-
sequi. Sufficiant de exemplis illa que diximus.
Sincerius itaque videtur lechio quam nos hec re-
tinimus. Ad Karolum namque cum hereditato
paterna transierat defensio Romana Ecclesie ,
quam ille filius ac posteris suis hereditarianam reli-
quit , ut pluribus ostendit Marta in libro primo
de concordia cap. 12. Itaque Ludovicus & Lo-
tharius ad Eugenium II. scribentes infra pag.
646. aiunt se debitores existere ut huic sanctissi-
me Sedi in quibuscumque negotiis auxilium ferre
debeat , respicientes , ut opinor , ad initium illius
notiti Capitularium. Joannes VIII. in epistola
xlvii. ad Imperatorem ait eum à maiestate fu-
pera concepsum esse potentem & strenuum adju-
torem sancte Ecclesie.

ADJUTOR AP. SEDIS] Certum est adjutorium
quod Karolus apostolicz Sedi & Romanis Ponti-
ficibus tulit , immortalem illi gloriam peperi-
tisse. Agnoscent istud lubenter etiam ipsi Roma-
ni Pontifices ; neque in animum cuiusquam eorum
intravit contumeliosa in maximum Principem
Valdesii cogitatio , qui capite 10. operis de dig-
nitate Regum regnorumque Hispanie §. 15. ait
illum , cum pro libertate Sedis apostolicae labora-
vit , non tam pro arti & socii Ecclesie dimicasse
quod sua interesset ; immemor videlicet
summorum ejus in Ecclesiam meritorum , ingra-
tus etiam adversus menoriam hominis ablique
quo foras Christianissimus olim prorsus extinc-
tus in Hispania fuisse , ut jam observatum est à
viro eruditissimo.

EPYSTOLA AD OFFAM] Edita est à Spelmano
no in tomo primo Conciliorum Anglie pag. 305.
ac licet eam rerulerit ad annum 791. in pagi-
na tamen sequenti redi adnotavit eam videri
datam anno 774. quo Longobardi & Saxones

Tom. I. devicti à Karolo sunt, ut legitur in versatibus annalibus. Corrigenda igitur est inscriptio que extat in tomo septimo Conciliorum pag. 1131, ubi ita legitur: *Epistola Caroli Magni Regis ad eundem. Misit in Britanniam Concilium Nicenum secundum. Nulla enim isthinc mentione Concilii Niceni neque controversie de Imaginibus.*

Pag. 155. *CAPITULARE ANNI DCCCLXII.*] Istius Capitularis octo antiqua exemplaria habuimus, unum è bibliotheca Vaticana, alterum ex bibliotheca Ecclesie Albienensis, tertium ex veteri codice qui fuit Monasterii sancti Remigii Rementis, quartum ex libro sancti Vincentii Metensis, quintum ex bibliotheca Thuania, sextum ex Bigotiana. Septimum nobis suppeditavit bibliotheca Collegii Claronontani Societatis Jesu, quod propriae Parisense vocamus. Octavum, quod est omnium antiquissimum, ad nos misum est ex Monasterio sancti Galli in Helveria. In codice porrò Metensi & in Palatino sive Vaticano Capitulare istud conlocatur inter Capitularia que Karolus M. condidit posteaquam Imperatoris nomen assumpit, nimis rūm pult Capitulare tertium anni undecimi & ante Capitula data Bononiae anno duodecimo.

COMITUS.] Hec non dicit in codice Palatino & in Albienensi & in libro tertio legis Longobardorum. Codex Parisiensis habet: *Viri que instributus, unde cum Comitibus.* Quo etiam modo legitur in Additione quarta Capitularium.

De METROPOLITANIS.] Vide epistolam Adriani I. ad Bertherium Episcopum Viennensem, quam Petrus à sancto Juliano addidit in Libro de antiquitatibus urbis Matronensis pag. 171, ex qua etiam in Chronico Hugonis Flaviniacensis pag. 109, ac demum in tomo sexto Conciliorum pag. 1888.

Quæ REGULARIA.] Retinuimus vulgatamlectionem, quam exhibent etiam codices Palarinus & Metensis. Albienensis, Sangallensis, & Bigotianus habent quæ regulares. Thuanus habet, quæ regulares. Parisiensis: *Ut Monasteria que sub regula fuerunt.* Vide Capitulare anni 755. cap. 5. 6.

RISIDEAT.] Hic est finis istius capituli in omnibus antiquis exemplaribus & in editione Viti Amerbachii, tum etiam in Additione quarta Capitularium, & in libro tertio legis Longobardorum. Goldfas Amerbachianam editionem expressit. In Sirmondica additur, & duo Monasteria non habeant. Quæ huc translata videntur ex capite sexto Synodi Venerensis.

DE PRESBYTERIS.] Codex Sangall. de Presbyteris, Diaconibus, & Clericis.

SECUNDUM CANONES.] Pro his vocibus codex Thuanus habet ad corrigendam. Sic etiam in Palatino.

UT EPISCOPI.] Caput istud ita ut à nobis editum est legitur in antiquis codicibus. Sirmondi editio post vocem emendandi addit, & si aliquis eos defendat, ut non ad prefaciendum, cum sua lege emendet. Rursus in Additione quarta nonnulla hec addiuntur quæ non habentur in Capitulari.

IN ALIO GRADU.] Codex Parisiensis & Additio IV. ad aliquem gradum. Codex Albienensis, in alio loco. Sirmondus addit, fine commen-

Tom. I. Episcopi. Sed hec in nullo eorum exemplarium reperiuntur quæ nos vidimus, nec in editione Bavaria, neque demum in Additione quarta.

UT HOMICIDA.] Varians in hoc capite editiones. Alter enim hec legitur quam habeatur in Additione quarta; rursus editio quæ est in Additione non est similia ei que extat in libro quinto Capitularium cap. 193. In libro secundo Legis Longobardorum tit. 40. cap. 2. scriptum est ut nos edidimus, nisi quod pro excusenur illic legitur excusenur, non solum in editionibus, sed etiam in duabus antiquis codicibus manuscripsibus bibliothecæ Regis.

UT HOMICIDA.] Sequens glossa est addita in margine Legi Longobardorum in codicibus regis. Scilicet vel illi qui dominum suum occiderit, vel uxor quæ maritum, vel qui contra animam Regis cogitaverit, vel qui forte provinciam fugere temptaverit, vel in confilio conventu regali scandalum fecerit, hi omnes per manus bonorum hominum affracti debent, ut præcipitur l. Si quis ad Ecclesiam Dei consignum fecerit. Lex ad quam respicit aucto glossa extat in libro primo Capitularium cap. 194. & lib. 5. cap. 93.

De INFRA EMUNITATEM.] id est, qui faciunt furum infra emunitatem, vel al. i. abstraente emunitate, ut habet glossa interlinearis in uno codice regis.

ILLI JUDICES.] Scilicet sub quorum regimine ipsa est emunitas, ut habet glossa interlinearis in altero codice regis. Confirmat hanc glossam lectio istius capituli que extat in libro quinto Capitularium cap. 195. Ut latrones de infra emunitatem à Judice ipsius emunitatis in Comitis plato presententur.

HOMINEM QVM INJ. INTERFECIT.] Sic codex Palarinus & Metensis. Vide Capitula Karoli M. excerpta ex Lege Longobardorum cap. 9. In Aliis cod. legitur: *Lagibus contrâ quam injusit fecerit.*

DOMINUS PIPPINUS REX.] Addita ista sunt ex codice Albieniæ Ecclesiæ.

IN suis PLACITIS.] Codex Vaticanus, itemque Metensis, Thuanus, Sangallensis, & editio Bavaria, habent in suis placitis.

De TRUSTI.] Opinor caput istud esse mutatum. Sic enim legitur in libro tertio Legi Longobardorum tit. 4. cap. 2. *De trustee facienda, ut nemo presumat ad nos venienti manucom vetare, & quæ necessaria sunt, sicut vicino suo eivendare.*

TRUSTA.] id est, servitio regali, ut habet glossa interlinearis in codicibus regis. Alter glossa relata in Gloiario Lindenbrogii: *Truste facienda, id est caballisticæ.* Ex Nicolaus Bohenus adnotavit ad hunc locum: *Exponit de trustee facienda, id est, de regali servitio faciendo.*

GILDONIA.] Ita codex Albienensis & Sangallensis & editio Sirmondi. Bavaria & Basileensis & codex Metensis gildonia, Bigocianus gildonia, Remensis gildonia. In libro primo Legi Longobardorum tit. 17. cap. 7. *De sacramenis per gildoniam.* Ubi glossa interlinearis addit, id est illi citè collectione. Thomas Reinclus in epistola 86. ad Daunium collectas hominum in Legibus Karoli junctis Synodo Bavaricæ ait esse cœcius, fratris, sodalitatis seu gildas contrâ raptores.

- Tom. I.** **ELEMOSYNIS**] In Lega Longobardorum legi-
car almoniis. Quod idem est in hoc loco.
Ibid. c. 18. **FORBAMMITI**] Edicio Bavariae fumanitii.
Quo etiam modo habet Heroldius.
FURUNT.] Codex Sangallensis & editiones
Bavariae & Basileensis, presumat.
Ibid. c. 19. **DE MUNICIPIIS**] Plerique veteres habent, De
municipia que, &c.
FORAS MARCHAM] Codex Albienus, foras
mercato. Malit, ut opinor. Sed tamen monendum
fuit lector.
Ibid. c. 20. **UT NULLUS BRUNIAS**] Sic codex Albienus le-
git. Amerbachius & Heroldius ediderunt pruntas.
Quod idem est. In aliis vetustis exemplaribus
scriptum vidi: *De brunias ut nullus foras nostro
regno vendere non presumat.*
Ibid. c. 21. **MISOS NOSTROS**] Hac est lectione libri Thuani.
Amerbachius & Heroldius ediderunt *Misum no-
strum*. Codices Palatinus & Merensis, *Miso no-
stra*. Sic etiam in Albieno. Vox nostro deest in
Remensi & in Bigotiano.
SONIARE FACIAT] In libro quinto Capitularium
& in Additione quarta, de suis exensis serviat.
MAIUS DAMNUM] Remensis, Merensis, &
Bigorianus, major damnum. Sangallensis, major
damnum.
DECRETALE PRECUM] Recd̄ monuit Sirmone-
dus ista conjungi debere cum Capitulari anni
undecimi. Nam præterquam quod in codice Pa-
latino & in Merensi conjuguntur cum illo Ca-
pitulari, in libro quinto Capitularium & in Ad-
ditione quarta sequuntur statim post caput xxiii.
ejusdem Capitularis. Itaque dubium non est quin
referri debat ad annum ccclxxix. Ad hanc
portio Constitutionem respicit haud dubie Capitu-
lum xxiii. Francofondiente.
- CONVENTU**] In codicibus Palatino & Merensi
legitur *convenit*.
- TAM EP. MO. ET MON. A CANONICI**] Hac de-
sunt in antiquis exemplaribus Merensi & Palaci-
no. Sanè necessaria non sunt.
- AUT VALENTEM**] Et hæc quoquæ desunt in
eisdem codicibus.
- PRO ISTA STRICCITATE**] In codice Merensi
legitur *pro isto inter se infusso*. Ita etiam in Vati-
cano, nisi quid in flasco illic haberetur.
- AUT TRES**] Istam etiam non legitur in codici-
bus mox laudatis.
- DONENT IN ELEM.**] Etiam ista non extant in
eisdem exemplaribus.
- IPSAS RUDIANAS**] Rursum hæc desiderantur in
eisdem codicibus.
- SINT COMPLETA**] In eisdem vetustis exempla-
ribus legitur, *sic completum*.
- CAPITULARI BAJUVAR.**] Primum hæc octo
Capitula edidit Joannes Tilius, ac post eum Ca-
nibus & Velferius, deinde alii. Animus autem
primo fuerat illa rejicere in annum ccxcvi. quo
Karolus M. regni divisionem instituit inter filios
suis Karolum, Pippinum, & Ludovicum, quia

videbam in fine horum Capitulorum adonatum
esse illa quidem in affiditate servanda esse, ca-
terina si quid addendum esse videbatur, eam po-
testare refervari Regibus, id est, filiis Karoli.
Quod existimabam referri debere factum ad annum
divisionis imperii. Verum postea deprehendi isto-
rum octo Capitulorum diuersam mentionem fieri
in Capitulari Saxorum anni ccxcvii. cap. 1. &
2. in capite secundo Capitularum anno ccxi.
additorum ad Legem Longobardorum, in Ca-
pitulari primo anni ccxcvii. cap. 5. in secundo
cap. 10. & in Capitulari septimo anni ccxcviii.
cap. 1. tum etiam in Capitulari Pippini Regis Ital-
iae cap. 1. Unde facile fuit colligere edita illa fuisse
ante annum ccxcvii. ac deinde, ut tum so-
lebant, repetita fuisse post factam imperii divi-
sionem. Nam ita octo Capitula valde cordi fuisse
Karolo patet ex Capitulari mox laudatis. Ut autem
illa referret ad annum ccclxxix. effectu au-
toritas Velseni ita sententia. Atamen vir clarissi-
mus Carolus le Conte putat referenda esse ad
annum ccxcvii.

Tom. I.

Pag. 110.

CAPITULARI AQUISIENS.] Conlatum est cum
quinque antiquis codicibus manuscriptis, quo-
rum duo ad nos pervenerunt ex bibliotheca Mo-
nastrii Sangallensis, tertius ex Thuana, quartus
fuit sancti Remigii Remensis. Quintus exiit in
bibliotheca Julii qui est Helmstedti, ex quo
varianas lectiones ad nos misse sunt à dochilimo
Conringio. Secuti autem sumus editionem Sirmo-
ndi, in qua Canones & Decreta Pontificum
Romanorum ex quibus ista accepta sunt legitur
in fine cuiusque Capituli. Et Sirmundus quidem
putavit ita primò vulgarium à Karolo esse hoc Ca-
pitulare. Canonum tamen & Decretorum ita
modi nihil appetat in vetustissimis exemplaribus.
Mihi sicut nondum persuasum est Canones Syno-
dorum & Decreta Pontificum quæ cuicunque Capitulo
adjoinuntur, addita fuisse à Karolo, eo inter ce-
tera argumento, quid si is auctor esset istarum
additionum, Canones quosdam addidisset qui de-
sunt ad probandum ultimam partem capitis sexti,
eoque modo efficeret ne conjungi posset cum ser-
to capite. Pertinet enim ad caput septimum, ut
notamus ad librum primum Capitularium. Ceter-
um hæc Capitula, ut observatum est ab eodem
Sirmundo, Capitula Synodalia Karoli Imperatoris
vocantur in Actione prima Concilii secundi Soe-
fionensis. Et in vetustissimo codice Ms. S. Germani
Autiflodenensis, in quo descripti sunt Cano-
nes Isaaci Episcopi Lingonensis, caput primum
istius Capitularis, quod illic habetur, sic inscrip-
tum est: *Ex Concilio Pontificio, ubi prefuit
Dominus Karolus Imperator. Et Burchardus lib. 5.
cap. 15. caput trigeminum istius Capitularis re-
fert ex Concilio apud Aquasgrani.*

SARDICENSE] Codex Regius malè Sardonense.
ITEM ENIM] Secuti sumus auctoritatem veteris
sum exemplariorum. Vide lib. 1. Capitular. cap. 1.

Caput utid sic legitur in uno codice Sangallensi.
Item in eodem Concilio, ut ecclesiasticis discipli-
nis dedit malefici, incantatores, vel incantatri-
ces fieri non finantur.

CARTHAGINENSI] Codex S. Remigii, Caro-
nenſi.

GUNEBODIGNI] Unus codex Sangallensis
cap. 62.

Pag. 113.
cap. 1.

Pag. 114.

cap. 2.

Pag. 115.

cap. 16.

Pag. 116.

cap. 11.

Pag. 117.

cap. 62.

Tom. I. *Burgodangi, alter Gantbedangi, Helmestadiensis & Tegernseensis, ex quo prodit editio Bavariae. Gantbedangi, Remensis Gobedangi. Capitulum 43. Francofondense Gantbedangi. Gunebodigni seu Gantbedangi sunt hi qui Gundobada Legi vivebant, uti diximus in Notis ad Reginonem pag. 190. Vide etiam Notas ad Gracianum pag. 531. & Filefacum libro 1. Selectorum cap. 6.*

Pag. 242. *CAPITULARIA SECUNDUM] Conlatum est cum tribus antiquis exemplaribus, uno Bibliothecæ Thuanæ, altero S. Vincentii Mæcenæ, tertio Monasterii Sangallenæ. In Mæcenæ post capitula ista descripta sunt statim post capitula Pipini Regis de alia Synodo.*

Ibid. c. 1. *Girovagis] qui totid vitæ sed, ut legitur in primo capite regule sancti Benedicti, per diversas provincias terni aut quaterni diebus per disversorum cellos hospitantur. semper vagi. & nunquam stabiles, & propriis voluptatibus & gula illecebris servientes. Vide etiam regulam Magistri cap. 1. & 7.*

SARABAITIS] Capitulare primum anni docci. cap. 23. sine magisterio vel disciplina, qui Sarabaiti dicuntur. Regula sancti Benedicti cap. 1. Tertium vero Monachorum tertiū genus est Sarabairum, qui nullā regulā approbat, vel experientiā magistri, sicut aurum formaci, sed in plumbi natura moliti, adhuc operibus seruantes seculo fidem, mentri Deo per consuram noscuntur, qui binū aut terni aut certè singuli sine pastore non dominicis sed suis inclusi ovibus pro Legi est eis desideriorum voluntatis, cum quicquid pateretur vel elegerint, hoc dicunt sanctum, & quod noluerint, hoc putant non licere. Hunc locum integrum ex regula placuit describere, ut lucem afterremus huic capiti. Si quis plura scire desiderat, legat eruditus Hugo Menardi Notas ad Concordiam regularum pag. 104.

UT NON PARVIPENDENTES] Hec sumpta sunt ex capite secundo ejusdem regule.

De OBEDIENTIA] Hec breviata sunt ex capite quinto ejusdem regule.

Ibid. c. 5. *De DECANIS] Ex capite 21. regule.*

Ibid. c. 6. *De CELLARIUS] Codex Thuanus & editiones Amerbachii & Heroldi: De Cellarii. Sic etiam legitur in capite duodecimo Francofondensi, quo Lex descriptum esse appetet.*

QUALIS REGULA PRÆCIPIT] In capite 31.

**Pag. 240.
cap. 6.** *De EULOGIS] id est, muricibus ex caritate datus, ut recte interpretatur idem Menardus ibidem pag. 875. Explicandum postea est hoc caput ex capite 54. regule sancti Benedicti, unde sumptum est: Nullatenus licet Monacho nec à parentibus suis, nec à quaque hominum, nec sibi invicem literas, eulogias, vel qualibet munuscula accipere aut dare sine præcepto Abbatis. Vide regulam Magistri cap. 76.*

Ibid. c. 9. *De SUSCPTIONE] Vide regulam sancti Benedicti cap. 53.*

Ibid. c. 10. *De VESTIMENTIS] Vide eandem regulam cap. 55.*

Ibid. c. 11. *De NOVITER VENIENTIB.] Regula sancti Benedicti cap. 58. Regula Magistri cap. 88.*

Ibid. c. 12. *De FILIIS NOBILium] Regula sancti Bene-*

dicti cap. 59. Si quis foris de Nobilibus offerat filium suum Deo in Monasterio, si ipse puer minor aetate est, parentes ejus faciant passionem quem supra diximus. & cum oblatione ipsam petitionem, & manum pueri involvent in pelle alaris, & sic cum offerant. Vide regulam Magistri cap. 91.

De ORDINANDO ABBATE.] Codex Thuanus. De ordinanti Abbatis. Sed nos aliam lectio nem præstatum est, quia majori veterum librum copia juvatur, & quia verba ista descripta videntur ex titulo capitis 64. regulæ sancti Benedicti. Hec sunt verba regule, ex quibus explicandus est hic locus: In Abbatis ordinatione illa semper confidaretur ratio ut hic constituantur quem sibi omnis concors Congregatio secundum timorem Dei, sive etiam pars, quamvis parva, congregationis senior consilio elegerit. Vita autem merita & sapientia doctrina eligatur qui ordinandus est, etiam si ultimus fuerit in ordine Congregationis.

De FRATRIBUS] Hoc est lemma capitis 59. regulæ sancti Benedicti.

UT NULLUS ABBAS] Vide infra caput 14. Synodi Francofondiensis.

Ut DISCIPLINA] Vide caput 16. Francofondiensis.

CAPITULARIA TERTIUM] In emendando isto Capitulari iisdem antiquis codicibus usi sumus cum quibus coarctum secundum.

SANGUINIS MINUAT.] Ita codex Mæcenæ. Reliqui & editio Bavariae, sanguinem novationem Heroldi, sanguinis minuationem.

SORTIRE PRÆSUMAT] Olim quidam (ut sit glossa 16. q. 1. cap. 3. Hi qui. Quod sumptum est ex epistola 119. S. Augustini ad Januarium.) per quoddam verticulos Psalterii vel Evangelii dividabant futura. Quare quefivit Januarius ab Augustino utrum hoc sit faciendum. Cui sic respondit Augustinus: Hi vero qui de paginae evangelicæ sortes legunt, eis opendrum est ut hoo positus faciente quidam ut ad demonia confundenda concurrant, tamen etiam ista mihi displaceat conseruando, ad negotia secularia & ad vita hujus vanitatem proper aliam vitam loquencia oracula divina velle convertere. Præstat heic describere insigillum locum ex vita sancti Huberti Episcopi Leidienensis scripta à Jona Episcopo, ut ror, Aurelianensi, ex quo facile est intelligere quoniam modo fieret illa exploratio per libros divinos. Hec sunt ejus verba in capite 15. Igitur ad amicos sibi subfida se versentes, orationi arque jejunio se se triduano mancipavero; neque voluntarem super hoc negotio Domini nosse possent, ab eo totis fibibus poposcere. At tertio tandem jejuniæ die instance duos libros super altare depouere, quorum unus sacrificium Evangelii retinebas testum, alter vero benedictiones atque consecrationes quibus Missarum peragitur sacramentum; scilicet ut à divinis libris addiscerent quae sibi de his agenda forent. Referatur autem Evangelium hanc primum legenti senectum obulit: Ne timeas Maria: invenisti enim gratiam apud Dominum. Liber etiam sacramentorum in sui aperiōne hoc primum videnti objectis: Dirige viam famuli tui. De fontibus Sanctorum vide Concilium Veneticum

Tom. I. cap. 16. Agathense cap. 42. Amelianense I. cap. 30. Antiochorensis cap. 4. Reginonem lib. 2. cap. 358. & Ivenem parte II. cap. 37.

Ibid. c. 7. **SECUNDUM MOREM**] id est, secundum ordinem Romanum, ut legitur in Canone quarto Concilii Moguntiaci, in quo ita explicantur. Vide etiam Concilium Remense II. Can. 7.

Pag. 144. **cl. 10.** **CLOCAS**] alibi *figna*, id est, tintinnabula, sive campanae. Gesta Aldrici Episcopi Cenomanensis: *legalem vestitam per clocas*. Polycytus S. Remigii Remensis: *clocas tres de metallo, de ferro duas*. Vide Glossarium Lindenbrogii & Vollmara in libro de vitiis sermonis.

PRAECEPTUM] Sunt qui putant Praeceptum illud esse suppositum, non improbabiliter argumentia. Certum est autem multa probabilia adversis eorum argumentationes posse reponi. Sed ego non judico hanc causam. Praeceptum edo quale inveni.

PRAECEPTUM PRO TRUTUM.] Nihil frequentius occursit inter Scriptores Alemannos quam istud Praeceptum, quod eandem habet prefacionem que superiori Praecepto continetur, eandem subscriptionem. Adhuc superiore illud testatur Henricus Meibomius in Notis ad Witichindum pag. 63. Authenticum exemplar intelligat, an vero apographum, in dubio est. Artamen Jacobus Andreas Crutius, qui illud Notis illustravit, patet Meibomium testari diploma ipsum extare in archivis Tremoniæ urbis imperialis in Westualie Comitatu Marcano.

CAPITULATIO] Capitula ista edidit Roma Lucas Holstenius, ediderunt in Germania Ferdinandus Episcopus Paderbornensis & Hennan-nus Contingius. Puto autem illa viva fuisse Tri-themio, qui libro sexto Polygraphie loquens de bellis Karoli cum Saxonibus, & quomodo eos ad fidem Christianam converterent, postea addit: *Verius autem ne denud, sicut plures fecerant, apostolares à fide, secretos quosdam instituit exploratores, quibus judicariam conculci potestim, qui totam Saxoniam peragrantes de fide ac moribus gentis secreta inquirerent diligenter, & quoscumque reperiissent apostolares à fide, raptores, adulteros, blasphematos, Ecclesias ac Sacerdotum ejus & mandatorum concimptores, seu noctis criminibus Christianam rempublicam perturbantes, aut populum ad Paganismum revocantes vel sollicitantes, sine dilatatione imperialis & regali autoritate impunit laqueo suspenderent vel alias ut perfice necarent.* Ceterum ut capitula ista adscriberem anno DCCXXXVIII. effecti Dicmari & duorum Praeceptorum que mox descripta sunt auctoritas. Alioqui enim difficile est pronunciare de anno quo Capitula illa edita sunt.

VANA] Hec est lectio editionis Romanz. Germanicae habent *sana*.

Ibid. c. 4. **MORTE MORIATUR.**] Durum sancè istud, capitalem in eum senectiam dici qui in Quadragesima carnem comoderit, si per contemptum fecerit Christianam fidei. Sed ita in populo contumaci fieri necesse erat, ne semper relaberetur in Paganismum. Avo Dicmari Episcopi Merseburgensis hec era consuetudo inter Palenos ut qui carnem post Septuaginem manducaserit, de-

tium evulsione puniretur. Ita enim ipse scribit in inicio libri octavi: *Quicunque post Septuaginem carnem manducasse inveniatur, abfissis dentibus graviter punitur. Lex namque divina, in his regionibus noviter exorta, porfato rati melius quidam jejunio ab Episcopis instituto corroboratur.*

IN GENTI SAXONUM] Alcuinus epist. 104. **Idcirco misera Saxorum gens soient baptisata** perdidit sacramentum quia nunquam habuit in corde fidei sacramentum. Vide Chronicum Moysiacense ad annum 792.

MORTE MORIATUR.] quamvis Religionis non sit cogere Religionem, ut pluribus dictum est in Notis ad Agobardum pag. 38. Sed recurrit heic obseruatio pauli ante sumpta ex Dicmario. Inaque Andreas primus Hungariz Rex, à perturbationibus hostium securus effectus, tanquam Karolum M. imitari vellet, anno MCLVII. praecepit universa genti sue, sub pena capitalis feneratio, ut deposito Paganismo prius eis concessa ad veram Christi fidem reverenter; ut ait Johanne de Thurocza cap. 42. Chronicz Hungarorum. Quod etiam proditum est ab Antonio Bonfinio decade 2. lib. 3. rerum Ungaricarum.

TRIBUS DIEBUS LIT.] Eginhardus de hac ipsa re agens ad annum DCCXCI. **Ibi supplicatio per triduum facta.**

RAGNISBURGO] Huc enim post victoriam Avaricam se conculc Karolus, ut ait idem Eginhardus: *Ipse autem cum dimissi copias Regnum civitatem, quo nunc Regensburg vocatur, venisset, & in ea hymnaturus confidisset, ibi Natale Domini & Pascha celebravit.*

DATUM AN. DCCXCI.] Difficile est pronuntiare de anno quo Capitula ista sancta sunt. Goldastus censuit pertinere ad annum DCCXXXVI. ea, opinor, de causa quod necesse sit edita fuisse post obitum Hildegardis Reginis, que apud Theodosius-villam mortua est anno DCCXXXIII. die trigesima mensis Aprilis. Simeonis vero in Notis ad Capitaliaria pag. 765. & 790. referens duo capita itus Capitaliaris, octavum nimirum & decimumquartum, ea citas ex capitalis anni DCCXCI. manifesto errore. Nam Pippinus Rex Iulie, qui plenaria itorum Capitaliorum fancavit post patrem, mortua est anno DCCX. VIII. Idus Julii, ut Eginhardus tradit. Existimandum tamen non est virum clarissimum in hunc errorum incidisse aliquae natione. Inaque hoc valde inclino ut existimem illum esse deceptum auctoritate veteris causipiam codicis, in quo fortassis per obscuriam Librarii scriptum erat DCCX. cum scribendum esset DCCXCI. Quod haud dubitate evenit ex transpositione numerorum. Ob eam causam non Capitulare istud adscripimus anno DCCXCI. Illud portò emendavimus ope trium veterum codicis, quorum duo extant in Bibliotheca Regia, tertius in Thurnia.

PRIMO CANTULO] Hec est unum ex capitibus que à Pippino sancta post patrem sunt, ut dicebamus Pippino autem tributus in Lega Longobardorum.

XINOPOCRIS] Ita editiones & unum exemplar regium. Aliud exemplar habet senectus & heic & paulo post. Quo etiam modo & heic & cap. 6. scriptum erat in codice Teghemensis,

Tom. I.

scenii, ex quo Amerbachius eruit Constitutiones Karoli Magni. Sic clavis vulgo scribatur. Gesta Dagoberti I. cap. 30. Scheduchium caro que diversa loca ad hoc idem infinitum. Justiniani Novella VII. apud Iovinam. pars 3. cap. 183. in veteri codice M. S. Victoriae Parisiensi: Ecclesiæ vel scheduchium. Et pars 27. cap. 137. scheduchium, id est. locus venerabilis Eccl. Sic etiam in veteri codice Bibliothecæ Colbertine. Dicobant etiam scheduchias, ut in capite sexto istius Capitularia in codice Thaiano: De Monasteriis & scheduchias. Hinc scheduchia in Additione III. cap. 36. Hinc ex scheduchium apud Marcellum lib. 2. cap. 1. Aliter multò plura exempla possunt. Sed ita sufficiunt.

Cum consilio Episcoporum] Ita non extant in editione Bavaria, neque in Basileensi.

Et istud quoque caput reperitur in Capitulari Pippini, cui tribuitur in libro tertio Legis Longobardorum. Vide Capitulari Pippini cap. 7.

ECCLESIA BAPTIALMÆ] apud quas constituta sunt baptisteria. Vide quæ de hoc argumento infra dicuntur in Notis ad Capitulare anni MCCCV.

Caput istud tribuitur Pippino in libro secundo Legis Longobardorum, extrarque inter ejus capitula pag. 338.

Istud quoque caput ex Pippini Constitutionibus referatur in eodem libro Legis Longobardorum, ut & cetera quæ deinceps sequuntur, pater xiv. & xvii. Sed istud ultimum habetur in Capitulari Pippini cap. 19.

UT REGALIA SINT] Expressimus bona fide editionem Amerbachii & Heroldi, quam confirmat codex Thaianus. In libro tamen tertio Legis Longobardorum, in quo caput istud referrunt, legitur, & regalia sunt, ut quicunque ea Eccl. diverso admodum sensu. Sanè facendum est utramque lectionem postea illa bona, cum ex capite vigilius Synodi Veronensis constet. Monasteriorum regni Francici alia fuissim regalia, alia Episcopalia, & in narratione cuiusdam controverzie de restauranda membris urbis Veronensis apud Hieronymum de Corte, lib. 4. Historia Veronensis, pag. 178. & apud Ughellum tomo quinto Italia sacra pag. 610. reperiuntur tria Karoli M. aeo Monasteria regalia fuisse in urbe Veronensi ab duo preterea regia xenodochia. Ut tamen preferremus eam quæ vult ut omnia Monasteria regalia sunt facta usi posteriorum temporum, qui fortassis ex illo Karoli Lege descendit. Nam post Karolum omnia Francorum Monasteria fuerunt prorsus in potestate Regum, ut pluribus ostensum est in Notis ad Lupum Farnesianum pag. 173. & alibi fuissim dicuntur. De Monasteriis Graecorum quæ imperialis nancupabantur, & per Pragmaticam ab omni Episcoporum iugo & potestate exempta erant, vide illustrissimi Episcopi Monspeliensis notas ad Ianuccentium III. pag. 31.

FORAFACTIS] id est, in basium missis, ut sit glossa interlinearis in uno codice regio. Similis erat in codice Boharii. Nam is in margine istius capituli scriptus: Note de rebus forfaliis, id est, de rebus in basium missis.

AD PALATIUM PERTINENTIA.] Vetus glossa interlinearis in eodem codice regio: Reparatus. Si cujusque hominis proprietas, ubi dicitur: fisco

nostro socius. Ex hac Lex in libro quarto Capitularium cap. 24.

PERTINENTIA] In libro tertio Legis Longobardorum additur translatio anno ac die. Ita quoque isthac Legi debere confirmat idem liber quartus Capitularium.

MARCESS] id est, eleemosynæ. Nam aliquot scoulis hec vocabulo indifferenter accipiebantur, ut multis exemplis probari posset. Vide proceptum Karoli M. apud Severianum in Episcopis Massiconensis pag. 32. §. 4. & tom. 6. Canili pag. 1149. 1150. 1156. & sequenti. S. Ambrosius lib. 1. de penit. cap. 9. Sunt qui opes suas tumultuari mentis impulsi, non judicio perpe- rante; quibus nec prima morscas rate est, nec secunda: quia nec prima judicium habuit, & secunda habuit sacrilegium. Citanus hanc locum Alexander III. in epistola ad Archiepiscopum Ulpianensem & suffraganeos eius edita in appendice Petri Cellensis, non ex Ambrosio, ut opinor, sed ex Gratiano, ubi Gratianus, qui veterum loca ab eo relate rebabant, ea referebant ex fide Gratiani.

DE FILIA] Longobarda, ut sit glossa interlinearis in codicibus regiis. Ut intelligeremus hec capitulu ad Longobardos tantum pertinere.

EROGATORIS] id est, executor testamentarii, ut rectè interpretatur doctissimus amicus noster Carolus Dufresnius in Observationibus ad Hilarium Joaillville pag. 37. quem consulit.

IN TERTIAM PORT.] Vetus nota in margine unius ex codicibus regiis: Hec Lex in hoc quod dicit filiam est adjuvandam in portionem ter- tiam servorum per manum Sacerdotii manumis- tendorum, ita intelligenda est ut libertates omnibus cum effectu competant, tertiam vero partem pro unoquoque à regatore, cum finis ejus liberti, accipiat, nisi sit tantum ex robis patris consecuta quod sibi in hoc & in aliis rebus pro terra por- tione sufficiat.

ITERUM INTROIRE] Sequitur in eadem nota marginali: Item cum diei iurdum introire posse, videtur respicere Legem Luprandi de eo qui filiam in capitulo vel aliis vocata per illam Legem Luprandi de eo qui filiam in casa, expulsa verò fuit per Legem Aifolfi Cognovimus multoties perfidios, & iterum reflauit per hanc Legem, quæ omnino respicit Legem Cognovimus multoties.) Hanc notam confirmat & explicat nota adjecta margini alterius codicis regi, que sic habet. Ideo dixit iterum introire possit, quia iuridicè prædictam Legem Luprandi, que est de eo qui filiam in capitulo, in tertiam rerum patris intraversit, & per hoc Capitulum iterum intrat. Vel ideo dixit intrat quia expulsa erat per Legem Aifolfi, que est Cognovimus multoties. Sed per hoc Capitulum recuperat. Si novem servi per manum ergatoris liber dimisssi sunt, non intelligendum est arbitrio quod tres omnia filia valeat in servitutem replicare, sed in unoquoque tertiam partem pretius accipias a manu magistri; nisi puer ex aliis rebus suis tantum reliquerit ei quod valeat tertiam partem omnium bonorum suorum.

Ubi LEX ERIT] In libro Legis Longobardorum legitur: ubi Lex deest, præcessat conjunctio.

Vvv

Tom. I.

Ibid. c. 2.

Pap. 200.
cap. 5.

Ibid. c. 2a.

Tome II.

Tom. I.

Lex] specialis & generalis, ut habet glossa interlinearis in uno codice regio.

CONSUTUDINIS] id est, Legi municipali, Costume, ut nos dicimus. Hanc interpretationem confirmat glossa interlinearis in eodem codice regio, in quo super verbo *consuetudo* ita scriptum est, scilicet *Longobarda, Romana, & Salica*. Atamen si haec interpretatio accipiatur, dubium est quid hec per Legem intelligatur. Et fortassis consuetudo simpliciter hoc loco accipi debet, non de iure quod in Lege Longobarda, Romana, & Salica continetur, sed de consuetudine non scripta & instituta abesse auctoritate publica, qua tamen consensu populi fulciebatur. Longa enim non scripta consuetudo non valet quando Legi scriptae vel Canoni adversatur, ut sit Balsamo ad Canonem xvi. Concilii Constantiopolitanici sub Photio.

Ibid. c. 11.

QUACUNQUE FEMINA] libera. Longobarda, ut legitur in veteri instrumento anni **XLVII.** quod extat in Chartulario Monasterii Casauriensis, ubi Raimundus filius Grimaldi sic loquitur: *L'claro enim quia statutum est in ipso Capitulari Domini Imperatoris, & Dominus Karolus Imperator instituit in suo Capitulari, ut quacunque femina libera Longobarda per commissum viri sui potestatem habeat de rebus suis vendere aut donare, & cuicunque vendidisset aut donasset, firmum & stabile permanisset.* Ex quo loco illud preterea discimus, Capitularia Karoli M. observata adhuc fuisse in Italia seculo post Christum natum undecimo. Quamvis enim haec Lex repertior in libro secundo Legi Longobarorum, Raimundus tamen non inde accepit. Illic enim non tribuitur Karolo, sed Pippino.

Ibid. c. 12.

DE MANGIBUS] id est, aldiis, ut habet glossa interlinearis in codibus regiis.

MUNDIUM] id est, pretium pro mundo, ut habet glossa interlinearis in uno eodem codicum regiorn.

Ibid. c. 14.

HILDEGARDE REGINE] Mortem obiit anno DCCCLXXXIII. pridie Kalendas Maias apud Theodonivillam, ut sit Eginhardi, sive in vigilis Ascensionis Dominicæ, ut legitur in Precepto Karoli M. pro Monasterio S. Arnulfi Metensis, quod editum est in Historia Episcoporum Metensium pag. 181. Pascha autem fuit hoc anno x. Kalendas Aprilis, ut legitur in vetustissimo codice Ms. Bibliothecæ Colberitz.

Ibid. c. 15.

PLACENTINI] id est, adulatores, ut sit glossa interlinearis in codicibus regiis. Verum tamen eius Placentia dicta sit à placendo, ut Cluverius opinatur, alias esse videatur hujus Constitutionis sensus quam ut in ea agatur de ridiculariis ac facetis hominibus.

PRAECEPTUM] imperatum à Rege, ut habet glossa interlinearis in uno eodem codicum regiorn. Codex Thuanus habet *præcepta*.

CAPITULARIS FRANCO] Capitula ista reposuimus inter Capitularia Karoli M. quia constat ea edita ab illo fuisse in Synodo Francofondensi, quam ipse suum Synodalem Concilium vocat in Precepto pro Aniano Abbatu Monasterii Caunensis, magnam verè eorum partem repetita fuisse ex Capitularibus que hunc annum antecedunt. Conculimus autem illa cum eodem codice

Pag. 40.

Tom. I.

Remensi ex quo Sirmondis edidit, itemque cum alio recentiore cuius mentionem facit idem Sirmondis. Putavit Franciscus Pitheus in verbo *Gnebodigni* capitula ista sancta fuisse in Synodo Aquisgranensi habita contra Felicem & Elipandum. Eadem fuit opinio Petri Bonifantii, ut non datum manu ejus sepius in Collectione Conciliorum edita à Joanne Sagittario anno MDLII. *Habebat amicos nostrarum D. Petrus patens se manuscriptos Canones Concilii Aquisi, sub Carolo Magno editi contra implam heresim Felicis & Elipandii.* Certe in codice Remensi ex quo, ut diximus, capitula ista edita fuerunt, titulus nullus extat, nulla loci in quo Synodus habita est mentione. Colligitur tamen ex Annalibus Eginhardi illa pertinere ad Synodum Francofondensem quæ anno DCCCLXXIV. congregata est per iussionem Karoli Magni. Huic autem Synodo interfuerunt cum Legatis Hadriani Romani Pontificis Paulinus Patriarcha Aquileiensis & Petrus Archiepiscopus Mediolanensis, & alii multi Episcopi, Presbiteri, & Diaconi. Addant Annales Amanenses: *Inter quos etiam venerabilis ac sanctissimus Abbas Benedictus, qui vocatur Virga, Monasterii Anianensis à partibus Gocia, & religiosos suos Monachos, Bede, Ardo, qui & Smaragdus, seu cunctis fratribus suis discipulis. Hi sunt Ingila, Rabanus, Georgius.* Eadem Synodo interfuit etiam Anianus Abbas Caunensis cum Monachis suis, ut patet ex Precepto Karoli M. paulo ante laudato.

Si ratio habeatur integræ Synodi, caput itud. quod hec primum est, tertium erit. Nam duo priora nos idem omisimus quia pertinebant ad causam fidei, ea tantum retinuimus quæ Karoli auctoritate constitutas esse decreta.

SORBRINUS KAROLI] *Chronicon Moysiacense*: *Et in eadem Synodo venit Tassio, qui deditum Bugvaria Dux fuerat, sorbrinus videlicet Regis; & pacificatus est ini cum Rege Karolo, abrogans omnem pacificem quam in Bugvaria habuit tradidens eam Regi. Matrem enim habuit Thaefillo Hiltredem sororem Pipponi Regis, ut patet ex donationibus Ecclesiæ Salisburgensis apud Canarium tom. VI. pag. 1157.*

EMPERIUS] *Ita omnino verus codex, voce ab emendo deducta, eu modo quo Lib. I. Capitular. cap. 69, pultario legitur in Codice Aurelianensi pro eo quod ali habent pultario. Duchesnius & Sirmondis ediderunt impreso.*

URSILONIS VIRGINNIS] *Vocatur Ursula in veteri Charta Vicanensi, ann. 812, quæ edita est infra in Appendix Actuum veterum, ut. XXIII.*

ADVOCATO] *Hic vox restituta est ex veteri exemplari. Exciderat enim in editione Sirmondi. Hinc autem colligi posset Electianum Archatenum Episcopum non interfuisse Synodo Francofondensi.*

PETRUS EPISCOPUS] *Virdunensis in Belgica prima, ut recte notat vir clarissimus Carolus le Cointe in Annalibus ecclesiasticis Francorum. Richardus enim Wasseburgius lib. 3. Antiquitatum Gallia Belgica fol. 140. 141. narrat cum suspectum habuit quid circa annum DCCCLXXIV. particeps fuit coniurationis adversus Karolum M. facta ab Ardico Comite in Austrafo, cum convinci non posset, tamen à Karoli gratia excidisse, & per duodecim annos prohibatum ei fuisse ne in aula esset, tandemque se in Synodo Francofondensi purgasse, & postea posttestam illi factam ut ad palatium venire posset. Coniuratio autem illa Ardici sive Hardredi, hoc enim verum est nomen, contigit anno*

Pag. 40.
cap. 1.Pag. 24.
ca. 3.

Ibid. cap. 4.

Ibid. cap. 7.

Tom. I.

BCCCLXXV. ut ait Eginhardus in Annalibus : *Falsa est eadem anno trans Rhenum apud orientales Francos adversus Regem immodica conjuratio, cuius auditorum Harradum Comitem fuisse confabat. Sed hujus indicium citò ad Regem delatum est : ejusque folertia tam valida conspiratio cùrā ullum grande periculum in brevi conquevit. auditoribus ejus partim privatione lumen, partim exilii pena condemnatis. Meministi ejusdem conjurationis idem Eginhardus ad annum BCCCLXVII. Item Theganus in libro de gestis Lovocii Pii cap. 22. ubi consilia Hardrati apertius explicat : *Erat (Reginharius) filius filia Harodiani, qui erat Dux Austriae infidelissimus, qui jamdudum insurgere in Dominum Karolum voluit & ei regnum minaretur. Author tamen Annalium ecclesiasticorum super laudatus existimat Petrum Episcopum Viriodunensem se in Synodo Francofurtensi propter purgale quia conjurationis adversus Karolum Regem ejusque regnum à Pippino filio nuper inita particeps dicebatur. Vide Chronicon Virdunense Hugonis Abbatis Flaviniacensis pag. 117.**

In mortem Regis. Putavit Simeonius heic agi de conspiratione que anno BCCCLXV. patefacta fuerat apud Radibonam, cuius auctor fuit Pippinus Italicus Rex. Verum ex his que ex Valseburgio relata sunt appareat in aliud tempus transuerterant esse hanc historiam.

Ibid. cap. 2.

GABR Bodus. Simeonius in Notis ad hunc locum putes Eboicensem Episcopum fuisse. At idem auctor Annalium ecclesiasticorum ad annum BCCCLXXVII. §. 2. & BCCCLXV. §. 53. contendit opinionem Simeonii non posse esse veram, & Girvoldum Abbatem Fontanellensem & Episcopum Eboicensem diversum esse à Gerbodo.

MAGNARDO. Archiepiscopo Rotomagensi.P. 366.
cap. 15.

Per consensum Episcopi. Hec clausula est magni momenti. Ostendit enim privilegia Monasterii olim concessa ita intelligenda esse ut interim iura Episcoporum serventur illæsa. Quia de te pluribus agetur in Notis ad caput 81. libri primi Capitularium.

P. 366.
cap. 16.

CAPILLA REGIS. Flodoardus lib. 3. cap. 23. de epistolis Hincmari : *Ab antiqua regia capella tulisti. Capitulare anni BCCCLVI. cap. 6. in facilius Regis venient. Vide Capitulare de villis Kasoli M. cap. 6.*

P. 366.
cap. 44.

OCCASIONIBUS. Vetus exemplar habet occupationibus. Sed legendum esse ut nos edidimus appetit ex capite 39. Concilii Africani, in quo recessentur occasiones in quibus recedere licet à regula que vetat ne virginis velentur ante vigescimum quintum statim annum. Ob eam causam nos emendationem nostram prætulimus lectioni que est in veteri libro. Similem errorem sustulimus ex capite secundo tituli xxv. Capitulorum Karoli Calvi, ubi male legebat occupationibus, cum legendum sit occasionibus, ut patet ex adiunctione Karoli Regis que paulo post sequitur. Ita cum Andreas Duchesnius non animadverteret, & omnino hunc locum acciperet de occupationibus quibus virginis distinenda el-

Tome II.

sent ante annos viginti quinque, putavit heic deesse aliquid, & vocem distinenda eam ob causam addidit in hoc loco. Duchesnius securus est Simeonius.

SERVANTUR. Simeonius edidit serventur. Fons talis vera est emendatio Simeonii. Nam voces servire & servare aliquando invicem permixtari solitas colliguntur ex capite 67. libri primi Capitularium, ubi pro eo quod meliora exemplaria habent honores serventur, in Pithœano tamen, Camberonensi, Aurelianensi, Thuano, Parisiensi, Divionensi, & Metensi scriptum est serviant, in Tiliiano servant. Editio quoque Basileensis habet serviant. Sed Heroldus admonuit in margine legendum esse serventur. Antonius Augustinus in Glossario ad Julianum Antecccensem adnotat vocem obseruent in capite 29. Novelle 123. possumus esse pro observant.

A VITA APOSTOLICA. Consueverant ergo Reges nostri per illa tempora petere à Pontificibus Romanis Episcopos & Presbyteros qui assidue in palatio manerent. Originem illius moris reperio in epistola 26. Codicis Carolini, quæ est Pauli Papæ ad Pippinum Regem, in qua hac leguntur : *Præceles Christianas vestras per eisdem vias a nobis peccie syllabus Georgium Episcopum & Petrum Presbyterum in vestro permanere servitio nos debere concedere. Et quidem præcellentissima vestra benignitas agnoscet nos jamdudum de hoc vestra obtemperasse voluntati.*

At excellens est & sanctitate plena sequens Pauli Pontificis admonitio. Subdit enim : *Pro quo dignebit nobis quod de episcopatu prædicti Georgii & de Ecclesia quæ præmonstratio Petro commissa est peragere debeamus, ne amplius illis admonitus in nimiam negligens incuriam devenant. Existimabat inquit Paulus non posse Georgium & Petrum regere Ecclesiæ suas eodem tempore quo erant in palatio. Petrit ergo à Pippino ut ad le rerebat quid statui velit de episcopatu ejusdem Georgii & de Ecclesia quæ Petro commissa erat, ne, illis amotis, damna & detrimenta patientur per absentiam Rectorum. Legi enim illic puto debere amotis pro eo quod vulgatae editiones habent admonitio. Porro præter autoritatem Romani Pontificis, nefarius quoque erat Episcoporum sive Conciliorum Gallicanorum consensus ut Episcopi & Presbyteri facultatem haberent commorandi in palacio; quemadmodum in hoc capite Francofurtiensis legimus actuarum esse à Karolo M. cum Angilramnum primò, dein Hildeboldum in palatio suo habere voluit propter utilitates ecclesiasticas. Fessis est etiam hujus rei Hincmarus in epistola 14. cap. 14. loquens de ministerio & officio Archicapellani : *A tempore vero Pippini & Caroli interdum per Presbyteros, interdum per Episcopos regid voluntate aque episcopali consenserunt, per Diaconos vel Presbyteros magis quam per Episcopos hoc officium executum existit : quia Episcopi continuas vigilias supra gregem suum debent assiduè exemplo & verbo vigilare, & non diutius secundum sacros Canones suis esse parochiis. Tum in capite sequenti enumerat Presbyteros qui sub Pippino, Karolo, & Ludovico Archicappellani fuere.**

Vvv 2

Tom. I.

P. 370.
cap. 32.

Ibid. c. 35.

Tom. I.

ANGILRAMNUM ARCHIPI. J. Metenfem. Vocabularium sacerdotum Archiepiscoporum, quavis Meropolitanus non esset, quia fumus sacri palacii Capellanus erat; fucus Fulradus Abbas sancti Dionysii, qui sedens dignitatem octauam erat in Palatio Pippini & Karoli, quia Presbyter erat. Francus Archipresbyter vocatur in epistola Adriani Pape ad Tilpanum Archiepiscopum Remensem, que ex ea apud Flodoardum. Post Angilramnum fuisse etiam Cancellerium Karoli M. legitur in Chronico Monasterii Senonensis. Quod si verum est, hinc confirmari potest eorum opinio qui putant Archicancellarii & Archicancellarii officia conjuncta fuisse sub secunda Regum nostrorum familia.

Bibl. c. 24.

ALCIUMUM] Vetus codex *Aliquinum* pro *Alquinum*. Testamentum Evaristi Comitis in codice donationum piarum Auberti Minei pag. 99. *Librum Aliquini ad Widonem Comitem*. Auculum etiam vocat Thiofridus Abbas Esteriacensis in prologo ad vitam sancti Willibrordi, ut testatur Joannes Roberti in Notis ad Epitaphia ejusdem Thiofridi pag. 81. Annales Anianenses in veteri codice nostro Mf. *Quem librum* (id est, sacram Evangeliorum) ejusdem Regis Magister & didascalus propriis manu descripti *Alicunum*, qui & *Albinus*.

Pag. 175.

CAPITULARE SAXONUM] Edigum est Romae & in Germania superioribus annis.

cap. 1.

VESTRALMUS] Ad tria ista Saxonum genera respectu Witchindus lib. 1. pag. 6. ubi ait Saxones divisos fuisse in Orientales, Augarios, atque Westualos.

Pag. 177.

UT ECCLESIA] Caput istud compositum est ex cap. 2. 3. 4. Capitularis anni DCCLXXXVIII. Immo reliqua quoque ejusdem Capitularis capita deinde colligitur ex capite sequenti illius Capitularis. Nam illuc scriptum est: *Si quis supradicta oculo Capitula, &c.*

cap. 1.

PACTUS LEGE SALICAE] Hunc titulum huic Legi adscriptimus, secuti auctoritatem quorundam veterum exempliarum. In emendanda portio Legi Salica usi sumus undecim codicibus antiquissimis, quorum quatuor extant in Bibliotheca Regia, quintus in Bigotiana, sextus in Sangallensi. Septimus fuit sancti Remigii Remensis, quo usus quoque est Joannes Tilius, octavus sancti Vincentii Metenfem, nonus sancti Vincentii Lundunensis, decimus sancti Launomari Blefensis. Undecimus, quod Expillii & Lescuri fuerat, nobis subministravit humanitas amplissimi viri Hieronymi Bignonii Advocati regii in Parlamento Parisiensi. Preter haec, aliud quoque Salice Legi exemplar habet Bibliotheca Thiana, sed recens, ideoque à nobis omisum. Habemus vero nos librum Legis Salice ex editione Tiliana, in cuius margine Franciscus Pithœus suâ manu adnotavit varias lectiones ex codice quodam Metenfem nobis ignoto, quem siam vocat. Venit quoque, cum ista ederentur, in manus meas alterum exemplar earundem legum, in cuius margine idem Franciscus Pithœus plurimas varias lectiones adnotavit ex codicibus manuscriptis, notas præter nonnullas addidit. In tanta veterum exempliarum copia infinitum esset adnotare varias lectio-

nes. Satis erit admonere lectorum, terrum Legis accuratissime emendatum esse diligentissimâ collatione conuadens exemplarum; ut si quid illic aliter invenerit qualem scriptum habeatur in superioribus editionibus, judicio factum esse arbitretur. Nihil enim conjecturis datum est. Dux autem hactenus Salicae Legis editiones fuisse; una vetus,

quam Basilius Joannes Herold Basilius omisit anno MDLXVII. & post eum Gottfridus Wendelinus anno MDCLIX. Antuerpiae; altera recons, qua

à Tilio primis edita, dein à Pithero, Lindbergio, Bignonio recusa est. Discrepans profecto inter se haec duas editiones, non solum in ordine titulorum, sed etiam in verbis ipsis, ut pri-

dem observatum est à viris eruditissimis. Itaque Franciscus Pithœus, ut massa ejus scriptum reperi in libro meo, existimat Germanicam editionem esse antiquam Legem Salicam, Tilianam verò re-

petitus prelectionis. Valde verò diversa est, in-

quit, hac editio à Germanica, que antiquior vi-

deatur, hec verò repetit prelectionis & posterior.

De hac duplice Salicae Legis editione Wendelinus

putat intelligendum esse locum illum Eginhardi in

vita Karoli M. Franci duas habentes leges plurimis

in locis valde diversas. Sed Hermannus Comes

Nuenarius interpretatus est de Lega Salica & Ri-

puaria: *Duas trancos habuisse Leges ipsorum au-*

tores testantur. Salicam atque Ripuariam. Ea-

dem fuit sententia Bignonii, ut videre est in No-

ris eius pag. 817. Quorum ergo sententiae luben-

ter accedo. Nam scuel emendata & promulgata

à Karolo Lega Salica, vetere editione tum Franci

non uebantur, neque Eginhardus duxisset eo se

su Franco duas habere Leges. Certe Wendelinus

vi veritatis coactus est scribere pag. 85. Legem

Ripuariam & Salicam descendere ac plerique in lo-

cis totidem verbi esse exscripserunt. Undenam ve-

rò dicta sit Lex Salica, varijs sunt dochilimorum

hominum sententiae. Vide eundem Wendelinus

& Carolum Dufrenium in Observationibus ad

Joiuillam pag. 241. Sed quicquid sit de nomi-

ne, diu viguit usus illius Legis in Occidente, uti

jam observatum est ab alius. In probationibus his-

toria Bressiana pag. 5. & 215. animadverto eam

adhuc in usu fuisse annis MCCLXXV. & MCCLXVI.

apud Lugdunenses & Friburgios. Attamen non

ita multo post nomen quidem ejus vides nos

cebat inter Francos. Exeat in Bibliotheca S. Vic-

toris Parisiensis opusculum Richardi Scotti Scrip-

tum sub regno Joannis Regis, in quo describitur

genealogia aliquorum Regum Francie, & in fine

ista adduntur: *Legem verò Salicam, quam ab*

omnibus Doctoribus legum, quoscunque novi, pe-

titi utrum de ea cognitionem haberent, & tamen

michi nullum penitus respondentes, libenissime

demostrarem. Viderat eam itaque Richardus,

tametsi vulgus Jurisconsultorum illius se ei

non nosset.

DCCLXXVIII.] Ita editio Pithœana & nonnulli

codices Sangallensis habet DCCLXXVIII. Bi-

gotianus DCCLXVIII. mendosus unicus. Indi-

ctio sexta arguit veram esse lectionem* quam nos

retinuimus. In codice S. Remigii adscriptus qui-

dena erat annus quo Karolus librum istum scribi

jussit, sed cultelli ope eratus est. Deest autem hac

nota in plerisque verulis codicibus.

Tom. I.

* Vide No-
ram in huic
locum pag.
811. tom. I.]

Tom. I.
Pag. 191.
c. 17. §. 1.

Pto. Mors.
l. 12. XI.
cap. V. fol.
10.

Pag. 197.
c. 14. §. 4.

Ibid. cap. 7.

Pag. 198.
c. 19. §. 6.

Pag. 199.
c. 21. §. 1.

Pag. 200.
c. 24. §. 1.

Pag. 201.
c. 24. §. 1.

Pag. 202.
c. 24. §. 1.

Pag. 203.
c. 24. §. 1.

Pag. 204.
c. 24. §. 1.

Pag. 212.
c. 17. §. 5.

Pag. 214.
§. 1.

Pag. 205.

VASA INCUNTUR.] Agitur heic de vasis sepulchralibus prescribendis. Per vasā autem heic intelliguntur sepulchra libo humo confitenda ex lapidibus , que communè vasa à Lemovicibus dicuntur. In testamento Bessarandi de Turre Oliengi , condito an. 1318 , sic legimus : *Item lego Conventum dei Benedicti deum libros pro gaudio sumendo fave vasis ibi secundando super genus meum quod fecerit ibi. Post caput illud in Exemplari Pithorano Legum Tilaranorum , quod nos mutuo accepimus paulo ante diximus , additur : Si quis audierit gravidae batis , xxviii. datur qui fecerit solidos xxx . culpabilis judicetur. Vide Editionem Baliceensem Legis Salicis , cap. xl. & 4.*

CULPABILIS JUDICATUR.] Post hanc verba sequitur in codem Pithori Exemplari : *Si vero ipsa feminis aliquip occiditur & ipsa so. solidos xvi. iudicetur.*

Si quis MISEREM] Pithorus in codem Exemplari monet hanc fuisse lectionem Codicis Lodiensem : *Si quis misera alienam infusa est impetraverit aut materem , p. den. qu. &c.*

Si quis BARONI] In codem Codice Lodiensem scriptum erat : *Si quis baronem in via sua offaverit. In Fauchetum vero , ut illic quoque mons idem Pithorus : Si quis baronem viam suam offaverit.*

DENARIUM MABRE DABET] Pithorus addit ex Codice Lodiensem : *Et tria cruce qui solidos posse , vel habebet , vel profere debet.*

LIGARIUM AUT CARBONARIUM] Heroldius post hec addit aut cetera mire. Sed nos , securi consensum veterum codicium & editionum posteriorum , sustulimus hanc classim. Ligerius hoc loco Wendelius , pag. 86. & 166. interpretatur fluvium Belgicum in Hispania qui Lachara vocatur apud Doubletonum in Antiquitatibus S. Dionysii , pag. 74. Ego faciliter crediderim heic agi de Lufura fluvio Treverorum , quem hodie Liserem vocant , quatuor milliaribus Germanicus ab Augusta Treverorum. Nam fluvium ego reportio Ligerum vocatum in Praesepio Dagoberti Regis pro Ecclesia Treverensi , quod à Willemo Kyriandro editum est in Commentariis de Augusta Treverorum , p. 74. insenque in aliis Praesepio Regis Pippini ibidem relato , pag. 78. cuius vero fragmentum refert Christophorus Browerus libro septuaginta Annalium Treverensium , pag. 378. posterioris editionis. Diversus ab hoc est Ligeris fluvius in libro tertio Capitularium , cap. 74.

WARGUS SIT] Vargi sunt (inquit Savaro ad epistolam quartam libri sexti Synodi) comi solidi qui patris pro fugi & exores , quibus aqua & igni interdictum est. Quod pluribus illic probat vir eruditissimum. Nimilim , ut ait ibidem Sirmondus , de profugis exiliibus indigne sunt latrones.

Si quis FITTO] Vide lupi , pag. 989. in Notis ad pag. 21.

INCIPIENT SENTENTIA] Ita in codice Gandavensi & in Remensi ponuntur post Capitulum anni PCCLXXXIX. & à Tilio edita sunt post Decretionem Chlotacii , anno librum Legis Salicam. Linabrogium recte reposuit in calce ejusdem Legis , post recapitulationem solidorum. In codice parvum Remensi sic habet titulum : *Incipiente sententia de septem septimis , hoc sunt particularis causas. Quem Tilius hic emendavit : Sententia de septem septimis , hoc est , particularibus causis. Frustru. Nam qui sententias illas collegit , per causas particulias intellexit eas que secundum Legem Salicam parvula fave peccati judicandae erant , hoc est , multa ducentorum solidorum ; adeoque ob hanc causam nos in fine singulorum capitum adnotavimus ex quo Legis Salice loco uniusquaque eorum sumptum sit. Quid autem sit causa particula*

five particula recte explicant Bignonius in Notis ad Marculfum , pag. 923. & Sirmondus in Autographico secundo , cap. 11.

EDICTUM DOMINICUM] Editum primò est à Vito Amerbachio , denuò vero à Basilio Joanne Herald. Ego coctuli cum vetustissimo Codice Mf. sancti Galli.

CAPITULARIA DE VILEIS] Primum haec cap. tuis editi Hermannus Commingus in calce Epistolarum Leonis III. ex veteribus membranis Academiz Helmstedtianis. In illis postea familes erat titulus de viles Imperatoris. Attamen vir dictissimus recte illa adscripti Karolo Magno. Confutata autem fuerunt quo tempore Regina erat in palatio Karoli , hoc est , antea quam ille ficeret Imperator. Nam Liutgardia postrem epus eius obiit in civitate Taronensis anno octingentesimo pridie Nonas Junias , paulò autem quam Karolus Italicum iter indi- xisset , ut pater ex Annibibus Eginaldi.

BATILLIAS] Intelligit haud dubio linteos pannos quibus utimur in lecto. Nam hodie Lemovices balinas vocare pannos linteos in quibus infantes involvuntur.

ANDREDOS] Puto heic agi de instrumento tercio , in modus circuli compósito , quod tubis fulcris ferreis instituit. Andredem hodie Lemovices vocant.

AUCILLATORES] Vide Reinehi Epitulam ad Dau- minum pag. 69. ubi citat hoc Capitulare.

De LUPIS] Capitulare II. anni DCCCLXIII. cap. 8. *Di Vicari luporum habent.*

De GADALIBUS] Puto certum esse hinc agi de feminis prolittis ; gadales autem dicitur eis qui modo Franci dicunt *filles de jove*. Nam hodie Lemovices gadalem vocant hominem qui bene se habet , qui est huius animo & prompto ad pecuniam , ut Ciceronis verbo utamur.

CAPITULA ADDITA] Capitula ista primum vulgavit Vetus Amerbachius. Verus illorum exemplar extitit Mutius aeo Sigonii ipse scribit in libro quarto de regno Italiae. Vetus illorum non nacti lumen in bibliotheca Thunia ; ac præterea oculo illa capitula emendavimus epe duorum veterum codicium manuscriptorum Bibliothecæ regis. De tempore non ambigatur quo illa con-stituta fuit , de loco non constat. Sirmondis existimat ea Roma fuisse promulgata. Attamen ex Chronico Moyssensi collig. post videtur condita illa fuisse apud Ravennam , quod se membre Junio anni deceni. constitutis Karolum Imperatorem testatur Eginaldus. Cer- tè ex præstitione illorum Capitulorum constat non uno loco actum fuisse de Legibus emendanda , sed per *ubes fragas* ante conspectum Principis varas qualitatem fuisse agitatas ac vana capitulare necessaria Legibus addita.

SANCTIO] Ita codex Thunianus Amerbachius & Heroldius habent sententia. Sigonius , auditorius ,

Si quis LONGOBARDUS] Hac Lex specialiter incipit de Longobardo ; sed generaliter finitur cum dicitur , sed absolute faciat unusquisque. Ut ait glossa vetus in codicibus regis. Ulus tamen hujus Legis maximè viguit inter Longobardos , qui eam frequenter adseruerunt in chartis donationum que exstant in Chartulario Monasterii Casauriensis , & in chartis Monasterii S. Bartholomei de Carpineto , tom. 6. Italie facta , pag. 1278. & 1282.

MORTE DIGNUM] post tertium furtum , ut ait glossa interlinearis in uno codice regio. Vide Capitula Karoli M. excerpta ex Legi Longobardoru[m] , cap. 9. & que illic a nobis adnotantur.

Si UNUM TESTICULUM] habent duos , inquit eadem glossa interlinearis. Sed si unicum canum habent illum amputare , duas partes pretiosi ipsius componat , sicut de oculo.

Mediatas WIDRICOLDI] Per hoc noratur quid hoc Lex canum ad Longobardos pertinet , ut habetur in eadem glossa.

QUA FISC. VAL LITI] In uno codice regio legitur ; quid fiscalini visunt liberi vel ibi vel in Francia.

CAPITULA EXCERPTA] Emendata sunt ope duorum veterum exemplarium Bibliothecæ re-

Tom. I.

Pag. 319.

Pag. 311.

Ibid. c. 45.

Pag. 341.
cap. 19.

Pag. 341.

Pag. 341.

Pag. 149.
cap. 1.

Ibid. c. 4.

Pag. 141.

cap. 5.

Ibid. c. -

Pag. 142.

TOM. L gix. Sunt autem inter hæc etiam nonnulla quæ leguntur quoque in libris Capitulariis. Ea vero isthinc exhibemus, quia pleniorum sensum habent quam in libris Capitulariis.

Ibid. cap. 1. **Qui Suabiaconum**] Caput istud habetur in libro tertio Capitularium, cap. 25. Verum quia in libro primo Legis Longobardorum conjungitur cum sequenti, non solum in libris editis, sed etiam in Manuscriptis, placuit illud hec inferre. Sumptum est autem ex Capitulis que Karolus M. Legi Salicae addidit anno tertio imperii. Nota inscrinaria in uno codice regio sic habet: *Hæc duæ Leges Salicae dicuntur, cum de Clericis loquantur, abrogata, cum hodie secundum Romanam Legem compositione fieri debet. Vel possumus dicere secundum hanc Legem compositionem faciendam, cion Romana sit. Et si enim ab Imperatore constituta. Nota marginalis in eodem codice: Infirmatur hæc lex per Legem ut omnis ordo Ecclesiasticus, &c. & etiam à statim sequenti Capitulo de Episcopis & Sacerdotibus occisis, eò quod ibi legitur: Verūtamen videtur nobis de Presbyteris. Sed secundum quosdam non est infirmatio, sed adjectio.*

Ibid. cap. 4. **Si quis missum**] Hoc caput descriptum est in libro tertio Capitularium. Heic tamen etiam potest, quia postrema illius pars non extat in Capitularibus.

SUPER RAN. DOM.] id est, si Rex misericordiam ut nullas eas res disperdat, inquit: glossa in uno codice regio.

SICUT LEX EST] id est, ut verberetur, ut ait eadem glossa. Sed non puto gloriatores ultro bene cepisse sensum Legis.

FURTA ILLA EXCLUDAT] id est, non tenetur de compositione tertii furii, vel etiam non tenetur de primo neque de secundo furto, inquit idem glossator. Alia glossa ait: *Hoc de servos sacraut: esse dictum nemini venit in dubium. Sed si liber homo furum fecerit tertium, & exinde ad mortem judicatus fuerit, quid inde fieri debeat queritur.*

INVIDIAM AUT OCC. INSU.] id est, per odium malum ingenium, ut legitur in capite undecimo Capitularium anni DCCXXIX.

Subemus quoque] In uno codice regio scriptum heic in margine: *Hæc Lex Salica est.*

De feminis] Hæc Lex in libris editis tribuitur Karolo, in Manuscriptis Lothario. Haud dubie utriusque est. Nam nepos platinus avi Constitutiones descripsit in suis Capitularibus, ut cuius nonum est.

De omn. deitatis] In uno codice regio adnotatum sic est: *Hoc Caput Salicum est.*

Salicam Legem) Glossa marginalis in eodem codice regio: *Per Salicam enim Legem Confluentum fuerat ut solidis semper solverentur quadraginta denarii. Quod verum est. Concilium Romense anni DCCXXIII, cap. 41. Ut Dominus Imperator secundum statuum bone memoria Domini Pippini misericordiam faciat ne solidi qui in Lege haberentur, per quadraginta denarios discurrent. Hiunc matus in vita sancti Remigii: In testamento a beato Remigio condito lector accendet quia solidorum quantitas numero quadraginta denariorum computatur, sicut tunc solidi*

agebantur, & in Francorum Legi Salica concingeretur, & generaliter in solutione usque ad tempora Karoli perduravit, velut in ejus Capitulis concingeretur. Vide Capitulare secundum anni DCCXXIII, cap. 9, & lib. 3. Capitular. c. 30.

EXCEPTO SI LEUDAS] Codices regii: Excepto lendo.

SAXO AUT FRISSO] Unum vetus exemplar: *Saxon aut Frixos. Aliud: Saxos aut Frixos.* Editio Nicolai Boheri: *Saxo aut Frixo.*

QUADRAGINTA DEN] In editione ejusdem Boheri & Lindenbrogi legitur *Sexaginta denarios.* Manuscripti autem codices habent quadraginta. Atque ea est incerta lectio, quam confirmat caput 75, libri quarti Capitularium. Beatus Rhenanus, lib. 2. ret. Germanicas, pag. 94. Salici Franci majus privilegium habebant. Nam hic solidum xii. denariorum pro multis solvabant. Si Frixius aut Saxon offendisset Salicum Francum, si. denariorum solido multabantur.

UT NEMO] In uno codice regio hæc adnotatio legitur in margine: *Hinc videri potest quod si aliquis vendiderit hominem nisi in praesencia hominum qui nocuerit his duabus legibus, nulla est venditio, quia facit contraria Legem. Ita clarissim explicantur in nota marginali alterius codicis regi: Hæc Lex in hoc quod dicit nisi in praesencia Comitum augerit & sequenti Lege De mancipliis, cum Legi illa ante nota testimonio emi possint mancipia. Et nocatur hac in Legi quod qui hominem emerit nisi in praesencia Comitum vel notorum testium, nihil agit, cum contra Legem faciat istam. Lex de mancipliis, quam laudat auctor illius glossæ, legitur statim post caput istud in libro secundo Legis Longobardorum. Non tamen heic eam non retulimus, quia suo loco extat in libro quinto Capitularium, cap. 203. & Addit. 4. cap. 137.*

In praesencia Comitum] Quod hodie non tenet, inquit auctor prioris glossæ, per sequentem Legem.

In furto] id est, absconsè, ut ait glossa inscrinaria in eodem codice regio. Sed in capite 34. istorum excerptorum & in regula Magistrorum diversis generibus Monachorum, cap. 1. hec vox significans simpliciter occulte: *de ficta infirmitate absconsè securi.*

Legali sententia] id est, ut tot vicibus bancum solvatur quod mancipia emit, ut ait glossa inscrinaria in utroque codice regio.

Ut latrones] Vide Notas ad Capitulare anni DCCXXIX, cap. 9. In uno porrò codice regio hæc nota adjecta est in margine: *Hic obvia Lex inferior. Si quis in, quia non, ut hæc, dicat jurare debet, sed ut illa, id est, quod non eum fugere fecisset ad justiciam cuiuslibet disfaciendam. Vel non obvia, quia de illis loquuntur qui infra emittentiam furum fecerunt vel infra habiunt, illa de his qui foras fugerunt. Vel dicendum est quod utraque panam sustinebunt & utrumque sacramentum facient. Eadem ferme verba leguntur in altero codice regio. Lex vero ad quam respicit hæc glossa, extat lib. 3. Capitularium, cap. 26. Ideo nos illam inter hæc Capitula excepta non descripimus.*

De mannitione] Unum vetus exemplar habet *De mannitio. Quo etiam modo scriptum*

Tom. L.

suisse constat in eo quo usus est Nicolaus Boherius. Itud porro caput Ludovico Pio tribuitur in capituli que Lindenbrogius edidit post Legem Salicam, ut adnotamus infra ad paginam 604. sive ad Capitulare primum anni DCCXIX.

AD PLACITA OPPRIMANT] Boherius & Lindenbrogius habent per placita. Quam lectionem confirmat unum verus exemplar, ubi primò scriptum fuit per implicata.

Ibid. c. 28.

LISELLARI] id est, liberi homines, inquit glossa interlinearis in uno codice regio. Scilicet qui per libellum sive chartam facti fuerant liberi. Vide Capitulare Pippini Regis Italiz cap. 6.

ANTIQUI] qui antico coluerant terram ecclesiasticam. Hec est verus glossa adiecta eidem codice regio. Quam non arbitror esse legitimam. Lex enim loquitur generaliter de libertis, sive illi ecclesiastici fuerint, sive regii aut aliorum dominorum.

EPISCOPUS PRIMO] Boherius non cepit sensum hujus loci, cum putavi hanc Legem jubere ut Episcopus pauperi provideat de Advocato. Lex enim jubet ut Advocatus Episcopi iustitiam faciat. Quod tum solebant Advocati. Vide infra in capite 39. iforum exceptorum.

ADVOCATUM] id est, per Vicarium suum, ut putat idem Boherius. Falso. Nam Advocati & Vicarii distincte sunt officia. Vide Capitula Pippini Regis Italiz excerpta ex Lega Longobardorum cap. 19. & lib. 3. Capitular. cap. 11. itemque Capitula Locharii tit. 3. cap 7.

CAPITULARE DOMINI IMP.] Turbavit hic locus eundem Boherium, quod Imperator hec defloquatur in tercia persona. Nota, inquit, quod licet loquatur hic Carolus de Capitulare Imperatoris, tamen debet intelligi de suo. Et quod est Lex Ludovici Imperatoris, qui loquitur de Capitulare Domini Imperatoris. Revera Lex est Karoli Magni, quam renovatam postea a Pippino Rege Italiz, eo vero tempore interpolatam ab illo fuisse, sicut videmus in nonnullis aliis ejusdem Pippini capitulis. Non postea esse Ludovici. Più hinc parer quod cum ista scripta esse oporteat vivente Karolo, a Ludovico scribi non posuerunt, qui Rex Italiz non fuit. Similis interpolationis facta est in capite 36. iforum exceptorum, ubi Boherius ista adnotat: *Adverte quod ista Lex non est Caroli Imperatoris, sed Ludovici aut Locharii, licet in superscriptione dicatur Imperator Carolus, ut pacet ex fine Legis.*

Ibid. c. 28.

QUALES LEX JUBET] prima istius tituli, inquit glossa in uno codice regio, id est, Lex que ex ea in libro tertio Capitularium cap. 11. que vero primo loco haec ponitur in codice Legis Longobardorum.

Pog. 153.
cap. 19.

UT LEX HABET] Etsa in secundo Capitulari anni DCCCV. cap. 11. Vide etiam Capitulare primum anni DCCXIX. cap. 16.

Bib. c. 24.

FALSA PERSONA] id est, qui convicti sunt testimonium secundum fidem & religionem non dixisse. Itaque in uno codice regio huc nota additur in margine: *Qui falsum testimonium dixerit, ad testimonium non admittitur.* Vide lib. 1. Capitularium cap. 44.

Ibid. c. 28.

JUDICES SESUNI] Vide lib. 1. Capitularium

cap. 60. lib. 5. cap. 38. lib. 5. cap. 103. & lib. 6. cap. 212.

VICARIOIS] Nota marginalis in uno codice regio: *id est, Vicecomites vel Vicedomini.*

FREDAM] id est, bannum, ut habet glossa interlinearis in uno codice regio, sive regalem compositionem, ut in alio.

CORAM CENTENARIIS] Hoc Lex difficultatem habet. Vide Capitulare primum anni DCCX. cap. 2. & lib. 3. Capitular. cap. 26. & 79. & lib. 5. cap. 103. & 293. Istam difficultatem agnoscit auctor glossa in uno ex codicibus regiis, ubi sic legitur: *Cum hic de minoribus dixit, de maioribus idem intelligendum est, id est, de morte & de libertate judicandi, ut Lex praecepit: Ut nullus homo in placito Centenarii.*

DIFFINIRI] Eadem glossa: *Diffiniri accipi hie alio modo quodam per senientiam diffinivit.*

HOC QUOQUE SUBEMUS] Caput est 89. Legis Ripuariorum, quod Karolus in suis Capitularibus inseruit. Vide quod infra adnotatur ad paginam 455.

CORAM TESTIBUS] Vetus nota marginalis in uno codice regio. Ideo dicit coram testibus partem fiscis dari ut perpetua pax, id est, ut fiscis postea exinde cum interpellare nequeat, vel si postea reus convincitur illud facinus perpetrasse unde pulsabatur, ab eo tunc aliud bannum non exigatur.

DOMINUS KAROLUS] Addita ista haud dubitate a Pippino sunt, a quo Legem istam puto renovatam esse. Vide quod paulo ante dicta sunt ad caput 20. iforum exceptorum.

ET DE MONASTERII] Vide Notas illustrissimi Episcopi Monspeliensis Francisci Bosqueti ad Innocentium III. pag. 11. 40. Vide etiam tom. IX. Spicilegii Dacheriani pag. 64. cap. 12. inter capitulo que tribuuntur Bonifacio Archiepiscopo.

NOBIS NUNTIETUR] Vide omnino caput undecimum eorum que Bonifacio Archiepiscopo tribui proxime diximus.

ANTEPOSITO] Vide Janum à Costa in Decretales pag. 364. qui ista accurate explicat.

DE TRUSTE] Sumptum istud est ex capite 14. Capitularis anni DCLXXIX. ut illic adnotavimus.

PER FRAUDEM] Decretum fuerat anno DCCLVII. in Synodo Compediensi ut si quis filialrum aut filialrum suum ante Episcopum ad confirmationem tenuisset, ab uxore sua separaretur, & alteram non acciperet. Nihil statutum fuerat de feminis. Atamen quia per causa videbatur, postea mulieres nonnullæ fastidiosæ, ut occasionem quererent divertiri, proprios filios eorum Episcopos ad confirmandum tenebant. Statuit autem Concilium Cabilonense II. habitum anno DCCXIII. ut si qua mulier filium suum desiderat aut fraude aliquid coram Episcopo tenuerit ad confirmandum, proper fallaciam suam, aut proper fraudem, quando rives, agri panis etiam, & viro tamen suo non separetur. Nonnullæ maritos suos impellebant ad istud facinus, ut ita possent ab illis discedere; ut colligi potest ex Floredo, qui lib. 5. cap. 21. refert Hincrum Remensem Archiepiscopum ad Lupum Ca-

Tom. L.

Ibid. c. 17.

Pog. 154.
cap. 29.

Ibid. c. 10.

Ibid. c. 10.

Pog. 155.
cap. 16.

Ibid. c. 17.

Ibid. c. 19.

Pog. 16.
cap. 91.

Ibid. c. 17.

Ibid. c. 19.

Ibid. c. 45.

Tom. L. talaunensem Episcopum scripsisse pro quedam quidolo deceptu fueras ut infansum proprium ad castigandum teneres, item quid de hac re Synodus decreveris. Vide Aimoianam, lib. 3, cap. 6. & Gratianum 30. q. 1.

Bid. c. 10. **GENERALITER**] Heic caput istud Karolo tribuitur, etiam in antiquis exemplaribus. Dominici tam in Afferiore Gallico pag. 52. citat: illud ex capitulis Ludovici Pii. Sane si idem omnia in verbis legitur in capite quinto Capitularius quod ab eodem Ludovico editum est anno DCCXXXI. Fieri ergo potest ut Karoli sit, deinde repetitum à Ludovico post addira capitula Legi Salice.

Pag. 157. **CAPITULUM DE HONOR.**] Certum est hoc Capitulum reperiri inter Canones Synodi Triburienſis. Ac sanè multa sunt que dicere videantur illud ab Episcopis confitūtum fuisse, non autem ab Imperatore. Et tamen notius est sub nomine Karoli M. quidam sub nomine Concilii Triburienſis. Primus, quod sciam, Ivo Carnotensis Episcopus illud Karolo tribuit, hinc decepit, ut opinor, quod apud Burchardum sequitur statim post duo capitula que vnde sunt Karoli. Ivo autem secundus est Gratianus. Baronius ad annum DCCCL illud annumerat legibus Karoli, ad annum vero DCCXCV. Canonibus Synodi Triburienſis. Vide Additio- nem ad caput xvi. libri secundi de concordia Sa- cordotii & Imperii, & Notas ad Gratianum dist. 19 cap. 3. *In memoriam.* Ceterum hoc Capitulum emendavimus ope quatuor veterum exemplariorum.

SACERD. MAT. DIGNIT.] Istud sumptum est ex epistola quarta S. Leonis ad universos Episco- pos per Siciliam constituta.

VIX FERENDUM JUGUM] Verum illud. Sed si omnino ferendum non sit, quia scilicet utilitas publice graviter obesse, ex illo decreto sequitur (inquit Marca lib. 2. de concordia cap. 16. §. 9.) *suum esse in populi poeſiae ut a se jugum il- lud amoveat.*

CAPITULARE EPISCOPORUM] Primus illud dedi- dit Sirmondus ex veteri codice S. Vincentii Metenſis. In codice portò illo adnotatum non est ad quem annum referendum sit, nisi quod postulatum est ante capitula data Missis anno secundo, que statim sequuntur post illa.

HAC SUNT CAPITULA] In codice Oxoniensi (ex quo Spelmanius haec Capitula edidit in tomo primo Conciliorum Anglie pag. 38.) hic erat titulus; *Hac suni jura Sacerdotum qua tenere debent.* Non esse Egberti Archiepiscopi Eboracensis, sub cuius nomine ex Spelmanius edidit, certum est. Immu in codice Oxoniensi, ut idem scribit, ante Librum penitentialem Egberti inseruntur.

PAG. 159. SOLI] Hec vox non habetur in editione Spelmani, & videtur superflua.

PAG. 160. cap. 15. **UT PRO HIS QUI**] In codice Oxoniensi: *& pro his qui adepi sunt per graciam diuinam, non prece concupiscere &c.*

PAG. 161. CAP. 11. **ARCHIEPISCOPOS**] Menter Karoli in con- dendas istis capitulis explicant Annales Canigo- nenses & Anianenses hi verbis: *Anno DCCCII recordatus pessimum Karolus Imperator misericordia sua de pauperibus qui in universo imperio ejus erant & iusticias pleniter habere non poterant, noluit de infra palacio pauperibus rassis trans-*

mittere iusticias faciendas propter munera; sed elegit in regno suo Archiepiscopos & reliquos Epis- copos & Abbatibus, cum Duciis & Comitiis, quia opus non habebant super innocentes munera occipere, & ipsos miseri per universum regnum, ut Ecclesiis, viuens, orphanis, & pauperibus & eundo populo iusticias facerent. Eadem leguntur in Chronico Moyssiacensi & in veritatis annualibus à Lambecio editis in libro secundo commentario- rum de Bibliotheca Calsteri pag. 381. nisi quod illuc legitur pauperes rassis pro eo quod in su- perioribus annualibus legitur pauperibus rassis.

MARRIAGE] intertempore, ut supra in Capitu- lari Bajauarij anni DCCXLVIII. cap. 1. Marrige itaque hoc loco significat perfingere & pertinere Legem, metaphora sumpta à viatoribus, qui à recta via deviantes, matri iter discun- tur etiamcum à Lemoviciis. Hinc initulo xix. Capitulariorum Karoli Calvi cap. 1. marrige sumi- tur pro injuria; quia qui injuriam infert, divertit à jure. Iterum matriitio in veteribus chartis S. Galli heic à Sirmondo relatis significat diminu- tionem; quia qui diminuit vel subtrahit partem aliquam rei que debetur integra, deviat ab equi- tate. Existe in Chartulario Ecclesie Viennensis charta Arulii & conjugis eius Adoane, in qua haec leguntur: *Post denique amborum nostrorum dece- sum, ad usum Canonicorum beati Mauricii pra- dictae res absque marritione revocentur. Item alia Constantini Chorepiscopi & fratri eius Adulfi Diaconi: Post decussum namque nostrum agricultores beati Mauricii absque marritione vel prae- judice in suorum ad matrem Ecclesia revocentur poeſiae & dominacione.* Vide infra cap. 8. 9.

BREVIARIIS] brevibus, inventarius.

ITA MISERATIONEM] Puto Legendum esse, **PAG. 164.** illam in se rationem.

CAPITULARE SECUNDUM] Pleraque capita istius Capitularis brevia sunt ex capitibus prioris Capitularis.

OMNES REPROMITTANT.] Rheto repromi- sisse patet ex veteri charta Sangallensi quæ extat apud Goldalatum in tomo secundo rerum Alamanicarum, pag. 81. *Per ipsum sacramentum quod Domino nostro datum habemus.* Item Bajau- ri, ut legitur in tomo tertio Metropolis Salif- burgensis, pag. 322. *Per sacramentum fidelium quod Domino Carolo Imperatori ipso presencie Anno jureverne.* Hinc ergo colligitur cateros quoque Francici Imperii populos idem sacramen- tum prestitisse. Formule sacramentorum extant in fine istorum Capitulorum.

HAC DUO CAPITA DEFUNDI in codice Palatino & in Metensi. Sumpta autem sunt ex apographo Sir- mondi, qui descripsit ex codice Tiliiano.

KAROLI] Codex Tiliianus, ut Sirmondus ad- monet, habebat *Imperatoris & Regis*, omisso nomine Karoli.

HAC ETIAM CAPITA DEFUNDI in eisdem codicibus, & sumpta sunt ex eodem Sirmondi apographo.

ADDUC FACIANT.] Ibid observatum repe- rio à Wlfario Remensis Archiepiscopo, qui Mis- sus dominicus ei tempestate fuit in Rhetia. Ru- pertus Monachus in libro de origine & causis Monasterii S. Galli, cap. 5. *Horiamus est eos ut per aliquem fidum hominum eandem firmitatis cartam*

Tom. I. certam Domino Imperatori dirigerent.

Pag. 177. **D**e locis usi Missi] Defacte annotationes plerorumque Missorum & locorum in quibus confitenti erant. Hincum illum partim supplebit Flodoardus, partim veteres charte Monasteriorum S. Galli & Stachodensis. Flodoardus, lib. 2. Historie Remensis, cap. 18. docet Wilfarius Archiepiscopum Remensem constitutum fuisse Missum super totam Campaniam & pagos aliquot ibi nominatos. Proximam integrum locum heic deficerere, qui magnam lucem adferret hunc Capitulari. & Tilpinum sequitur Wilfarius, qui ab Imperatore prefato Magno Karolo Missus dominicus cui ad recta iudicium determinanda fuerat ante episcopatum constitutum super totam Campaniam, in his quoque pagis, Dolomense scilicet, Vongense, Castricense, Stadonense, Calaisenae, Otmense, Laudunense, Vadense, Portiano, Tardanense, Suelionense; sicut & alii quidam sapientes & Deum timentes habebantur Abbates per omnem Galliam & Germaniam à prefato Imperatore delegati, quod diligenter inquirerent qualiter Episcopi, Abbates, Comites, & Abbatissæ per singulos pagos agerent, qualiter concordiam & amicitiam ad invicos tenentes, & ut bonos & idoneos Vicelatinos & Advocatos haberent, & undecimque necessaria fuisse, tam regias quam Ecclesiæ Dei justias, viduarum quoque & orphanorum, sed & ceterorum hominum inquirerent & perficerent, & quocunque emendandum esset emendare studebant in quantum melius potuerint, & quod emendare per se nequivissent, in presentiam Imperatoris aduci facerent, & de his omnibus eidem Principi fideliter renunciare studebant. Residens igitur præfatus vir illustris Wilfarius ad injuncta sibi definita judicia cum quibusdam Comitibus in malis publicis, res quoddam Remensis Ecclesie, sed & mancipia nonnulla vel colonos reimpresas, ac Legibus per Ecclesie Advocatos evindicasse repertus. Idem Missus dominicus eadem tempore fuit in Rhaetia, ut docet Rupertus Monachus Sangallensis in loco paulò ante laudato. Fortassis cum Unfredo Retiarum Comite, cuius mentio extat in charta Sangallensi apud Goldastum in tomo secundo rerum Alamannicarum, pag. 81. Arno, Juventinus Archiepiscopus, hoc multarum implevit in Boaria una cum Adalvino Coepisco ejus, Episcopo nimis Ratisbonensi, & Orendillo Judice, ut docent veteres Chartæ editæ in tomo tertio Metropolis Salisburgensis, pag. 321. & 322.

MAGNUS ARCHIEPISCOPUS] Sermonensis.

Pag. 178. **I**n PARISIACO] Hec non extant in codicibus Palatino & Metensi, & sumpta sunt ex eodem apographo Surmondi.

PARDULFUS] Affectione clarissimo Scriptori Anselmum Ecclesie Francorum, qui locum hanc explicat de Fardulfo Abbatore sancti Dionysii.

STEPHANUS] Comes Parisiensis, cuius mentio habetur infra, pag. 392 & 490.

MAGENARDUS EPISCOPUS] Rotomagensis, cuius mentio in capite octavo l'ancoridensi.

MADELGAUDUS] frater fortassis Angilberti Abbatis Cenculensis, cuius fratres fuisse Mad-

helgaudum & Richardum tradidit Nithardus Angelberti filius in libro quarto de dissensionibus filiorum Lodowici Pil. Hi vero tres fratres, ut idem ait, apud Karolum M. merito magni habentur.

SACRAMENTALE] Extrah inter Formulas Lindenbrogu, pag. 522. cap. 40. Putavit autem Andreas Duchesnius ista pertinere ad annum 1210, quia videbat ea acta fuisse anno secundo Karoli. Certum est tamen revocanda esse ad annum 1221.

CAPITULARE AQUISGRAN.] Vetus nota adjecta codici Remensi, que hinc à Joanne Tilio translata est in librum primum Capitularium, hac habet in margine prioris istorum Capitulorum. Tempore Adriani Pape & Karoli M. Imperatoris, quando Paulinus Episcorus tenuit vicem apostolica Sedis in Aquis, fuit factum istud Capitulum proper hoc quia Laci homines voluntate dividerent Episcopiam & Monasteria ad illorum opus, & non remanserit ulli Episcopo nec Abbat nec Abbatissæ nisi tantum ut velut Canonici & Monachi viverent. Puto autem heic erratum esse à Librario, qui Adriani nomen heic percrem posuit, cum Leonis Scribere debuisset. Conjectaram hanc adjuvat Hincmarus in epistola XLVI. pag. 765, ubi ait Edictum Karoli in quo tria priora capita istius Capitularis sancta sunt editum à Karolo fuisse ad consulum Leonis Pape. Quod Edictum ex integro, inquit, Dominus Karolus Magnus Imperator cum interrogatione de Choropiscopis per Arnonem Archiepiscopum ad Leonem Papam dixit, & ad ejus consulum atud Edictum de non dividendis rebus ecclesiasticis & de Episcoporum causis edidit, & apostoli a Sedi auctoritate sua confirmavit, & per omnes Metropolitanas Ecclesias imperii sui perpetuè servanda dixit. De eadem re cum mentione Paulini Patriarchæ agit idem Hincmarus in epistola XXIX. pag. 320, qua integrum ex schedis celebrissimi viri Petri de Marca, Archiepiscopi Parisenis, edita est in appendice Concilii Damensis. Itaque cum de aliis memorabilibus Imperatoribus ac Regibus loquimur, avi vestri magis Imperatoris Karoli non est praeterunda memoria: cui cum, sicut adiulet, adulantium linguis subrepit fuerit ut Ecclesiis de rebus suis prejudicium quoddam inferre, obfiscenibus Episcopis, & specialisti Paulino Patriarchæ, sicut vobis bene nouum esse cognoscere, aded se recognovit & Ecclesia ac Episcopis satisfecit ut præfensi oris sub confessio ei non sufficeret, sed ad posteros suos, qui ex illius progenie exorturi erant, confessionis & correctionis sua scriptum manus sua formatum transmisserit. De quo Edicto partem in libro vestro qui appellatur liber Capitularum Imperialium scriptum habetur capitulo LXXVII. ubi scriptum est: Quia juxta sanctorum Parrum traditionem, &c. Præterea cum in nota codicis Remensis scriptum sit ista acta fuisse tempore Karoli M. Imperatoris, manifestum est acta non fuisse tempore Adriani, sed tempore Leonis, quo Sedi apostolice presidente captum consilium est renovandi imperii in persona Karoli. Denique nupsiam invenerimus Aquitanensem Synodum, cui Sedi apostolice legatio interfuerit, vivente Adriano fuisse

Tom. I.

Pag. 179.

* Tilius
editis
factis.

Tom. I.

congregatam. At verò in Annalibus Aquitanis & Cantabrigiis, rursum etiam in Annalibus à Lambecio editis, & in Chronico Moyssiacensi legimus Karolum mense Octobri anni octocentorum congregasse universalem Synodum in Aquis, ibique multa statuta fuisse tam de politica causis quam de ecclesiasticis. Duxivit autem hic convenitus, ut ego arbitror, ad aliquot menses, protractus nimirum usque ad initium anni sequentis. Argumentum est nota que Capitulaci III. anni DCCCLIII. subjicitur in codicibus Palatino & Metensi infra, pag. 395. Hoc fuit datum ad Aquis in tertio anno Imperii Domini Karoli Augusti, quando Synodus ibi magna fuit, id est, universalis, ut loquantur Annales super laudati Itaque si cui Synodo Aquitaniensis sub Karolo M. habite interfuit apostolicae Sodis legatio, par est existimare id continguisse in ista, ad eamque referendam esse legationem Paulini. De eadem Synodo Aquitaniensis intelligendum puto hunc locum ex epistola Alcuini ad Karolum M. que prefixa est libris de fide sancta Trinitatis: Tempore celeberrimi convenerat quo Sacerdotes Dei & populi praedicatorum Christiani in unum Imperiali precepit conveniunt. Et paulo post: Vestra probationis expedita judicium, si dignus meus iste labor in Sacerdotales procedere valeat aures. Falluntur ergo Baronius ad annum 789. & Callocius in Notis ad quatuoraginta Hincmarii, pag. 459. dum scribunt hoc Edictum promulgatum fuisse anno vigesimo regni Karoli, hinc decepti quid in vulgaris editionibus Capitularium, antea notam marginalem codicis Remensis apposita est nota anni quo priora LXXXII. capita libri primi Capitularium lancerata sunt, quam illi non satis distinxerunt à nota que pertinet ad Capitulum de non dividenda rebus Ecclesiæ. Putavit Sirmondus hoc Capitula non esse Karoli, sed Ludovici, & Ansegisum immemorem propositi & instituti sui, cum librum primum Capitularium solius Karoli ecclesiasticis Legibus definitum, has etiam Ludovici filii Constitutiones injectisse. Certe aliquanta causam esse oportuit que Ansegisum impulerit in hunc lapsus. Ea verò alia non est quin quod cum duo istius Capitularis priora Capitula, que verè sunt Karoli, reprehendit in fronte Capitularis quod à Ludovico Pio editum est anno DCCXVII. apud Aquitaniensem, putavit cetera quoque ejusdem Edicti capita Karoli esse, cum tamen sint plurimorum solius Ludovici. Refellit autem heis Sirmondum Christianum Lupus tom. III. pag. 319, ac demum addit: Quocred sui prepositi immemor non fuit Ansegisus, sed Capitulare semel sub Carolo Rege possum certus sub Ludovico non esse repetendum. Verè, ut opinor, sed tamen non recte. Nam probations quas adferit adversus Sirmondum non sunt magni momenti; neque ex sola epistola duodecima Hincmarii, aut ex Ivone, si decesserit alia argumenta, colligi posset Capitula ista esse Karoli ac Ludovici. Vide Notas ad Gramianum, pag. 518.

Pag. 107.

INCIPIUNT CAPITULA] Emendata sunt ope undecim veterum codicium, quorum tres habuimus ex Bibliotheca Regia, quartum ex Thiana, quintum ex Bigotiana, sextum ex Monasterio S. Galli. Septimum extat in Bibliotheca Vaticana,

undè illius exemplar ad nos misum est. Octavus fuit Monasterii sancti Remigii Remensis, nonus S. Vincentii Marenensis, decimus S. Vincentii Laudensis, undescimus Monasterii Corbionensis. Codices porrè regios in distinguimus, ut unum vocem simpliciter Regiam, aliud Pictaviensem, quia fuit olim Ecclesia S. Petri Pictaviensis, tertium Mazarinum, quia ex Mazarina Bibliotheca translatus est in Regiam.

PRAEFONENDO ADDATUR] In plenisque codicibus hec tandem legitur in titulo istorum Capitulorum: *Capitula que in Legi Salica mittenda sunt*. Sed in codice S. Remigii Remensis, in Sangallensi, & in Bigotiano legitur ut nos edidimus. Veram autem esse hanc lectionem probat codex regius, in quo Capitula ista potita sunt in fronte Legis Salice.

QUI SVA OCCIDAT.] Post haec verba sequitur in editione Pictaviensi & in adnotatione fuit: Quia nos futuimus, quia in nullo veterum exemplarium extant quae nos vidimus, nec in editione Canisti, nec in libro tertio Capitularium.

QUI DIACONUM] Codex regius hec & in aliis locis hujus capituli tempore repetit vocem occidentis quam plurim cod. non repertit.

SOL. SEXC. CULP. JUDIC.] Ita venit codex regius: in aliis facilius solidus componebat.

CONSENTIRE VOLVERE] In eodem codice & in Laudensi scriptum est notarit.

JURAT Q. L. E. V. A. TAN.] Hac addita sunt ex Vaticano & Metensi codicibus.

SEXC. B. C. DEBUT.] In Codice Pictaviensi & in Mazarino legitur: DC. fidid. culpabilis judicatur.

INTRA IPSIUS ATRIA] Ita plenique codices optimi & antiquissimi. Alii habent in articulo ipsius.

PUBLICUM] Quidam codices habent publico. Mazarinus & Pictaviensis, public.

OCCIDISSA] In codicibus Vaticano & Metensi additur, vel abscondit.

REI] Mazarino, Corbionensis, & Pictaviensis legitur regis. Pictorius, Lindenbrogius, Canifius, & Bigonius, regi. Sed Canifius admonebit in margine legendum esse rei. Quia est vera lectio, quam exhibent vetera exemplaria & liber tertius Capitularium ubi tamen codex Aurelianensis habent regi. Similis error extat in Concilio Ephesino, ex editione Conci, fol. 99. ubi legitur: *Hujus regi gratia consenserunt fratres Synodus*, &c. eadem legendum fit: *Hujus rei gratia*, ut haberet veritatem codex S. Petri Bellovicensis.

Contra, in epistola Celestini Papa ad Clerum & Plebem C. P. pro eo quod editiones habent, *cum se commissi filii rei ratio requiri*, idem vetus codex haberet scriptum regi. Et in epistola Vigili Papae ad Aurelianum Episcopum Arelatensem: *Dignum enim est & Catholicus, fides est regi conservare*, &c. ubi male scriptum est, *rei* in veritatem & optimo Codice M. Ecclesie Bellovicensis, in quo Acta quinque Synodi Arvernensis continentur. Simile mendacia habetur etiam in codice Agobardi, ut dicitur in Notis ad epistolam Gregorii IV. quia apud Agobardum extat, & in capite decimo Capitulari I. anni 819. ubi codex Thuanus legit regi *veritas cognosci valens*, cum legendum sit *re* veritas.

Item in capite duodecimo Capitulari III. quidam ann. ubi in duabus locis legitur regi in codice regio, cum legendum sit *re*, ut habetur in codice Remensi.

Ex eodem fonte fluxit quod in cap. XI. Concili Meldeensis, ubi laudatur Canon Synodi Arvernensis, *regiculum scriptum est in eodem codice Aurelianensi*, cum legendum est *re* veritas.

OPTIMUS] Quidam codices habent Optimi & adsumuntur.

TASTIMONIARE] Codex Pictaviensis & Bigotianus habent testificari.

INDICARE] Exemplar Metensi, incidere vel impingere. Vaticanicum, incidere, *ia* *ff*, impingere.

STEPHANO COMITI] Parisiensi, de quo hoc legitur in parvo Chartulario Ecclesie Parisi-

Tom. I.

Ibid. c. 1.

Ibid. c. 2.

Pag. 106.

cap. 1.

Ibid. infit.

Pag. 109.

cap. 1.

Pag. 110.

cap. 1.

Ibid. infit.

pag. 110.

cap. 1.

Ibid. c. 11.

Ibid. c. 11.

cap. 1.

Ibid. infit.

pag. 110.

cap. 1.

- Tom. I.**
- Textus fol. 71.** *Domino sancto & in Christo apostolico sacrafandis Maria Ecclesia Deique genitrici & sancti Stephani Procurariis seu & Domini Germani, ubi Incadus Parisiaca urbis Episcopus Rechor praeseta videtur, que est infra murum Parisi confinata. Id est in Dei nomine ego Stephanus Christi humilis gratia Dei Comes, necnon & Amaturius, Comitis, pariter ob amorem invictam dilectionis donamus res nostras que sum in pago Parisiaco, in loco qui vocatur Suleacus, &c. Adam Bonito villa, ubi satis & formata fuit in anno xi, imperii Domini nostri Karoli gloriisque Augusti, stili regni ejus in Francia, & xxvi. in Italia, sub Indictione tercia. Charta Inchadi Episcopi Parisiensi data in Concilio generali: Suicacum, quem Stephanus illistris vir & pia recordationis Comes necnon & uxor ejus Amaturius eorum usibus delegaverunt. Idem fuit Miles dominicus anno octocit. in Parisiaco, &c. ut videtur est supra pag. 378. Subscriptus pretetè reperitur in breviario divisionis theaduorum Karoli Magni.*
- CAPITULA MINORA**] Conlata sunt cum eisdem exemplaribus quorum ope emendavimus superiora undecim Capitula. Meminimus istorum Si-geberitus in Chronico ad annum octocentum. Karolus per omne imperium iusticias facit. & legis capitula xxix. infiniti. Eadem legantur in veteri chronico Ms. cuius hoc fragmentum reperi inter schedas Simondi: Anno iij. Karolus Imperator per totum imperium suum iusticias facit. & legis Capitula xxix. infiniti.
- EXCOMMUNICATIONES**] In codice Variano, in Metenſi, & in Laudunensi, & in vulgaris editionibus legitur excommunicatio & fiat.
- CONTEMPSEINT**] Codex Thuanus, confessio-rius. In Mazarino scriptum est, non confessio-rius.
- NOSTRAM**] In codice Variano & in Metenſi, Imperatoris.
- UT NEC COLORUS**] Codex Corbionensis: Ut nec colorus nec fuscalinus foras mixto possit alibi traditionis facere. Bigorianus: Ut nec col. nec fusc. possit alibi foras mixti vel traditiones facere. Lindenbrogius: possit alibi foras mixtos traditiones facere. Quam lectionem accipit ex Libro secundo Legi Longobardorum. Vide lib. 3. Capitular. cap. 36.
- MITTERE**] Aliqui codices addunt sine causa. Quo etiam modo habent editiones omnes, praeter Lindenbrogiam. Itam nos fecuti sumus, quia juvabatur majori numero veterum exemplarium.
- FUARIT.**] Sic Vaticano, Metenſi, & regius habent: in aliis vero codicibus legitur fiat.
- VENERUNT.**] Ita Codex Laudunensis & editiones Amerbachii & Canifii: Codex Thuanus, venit: aliis fuerunt.
- AD BIBENDUM**] Codex S. Remigii Remensis addidit, nisi quantum ei sufficit. Regius, nisi quod ei necesse fuerit. Ita etiam editio Bavariae.
- Quoniam Capitula que hec addita sunt ex codice Bigoriano & ex editione Lindenbrogii, videbunt esse descripta ex cap. 22. 20. 18. 19. Capitularis quinti hujus anni.**
- De Legi RIPARIENSE.**] In verutis codicibus Palatino & Metenſi Capitula ita nullum circulum
- habent. Sampius est autem ex editione Bavaria.**
- Si INGENUUS**] Vide Legem Ripuariorum cap. 1. & 2.
- HOMO REGIUS**] Vide ibid. cap. 9. & 10.
- AUT CRUX**] Hac non habentur in Libro Metenſi. Extant tamen in Vaticano & in editione Bavaria.
- VIL CRUX**] Et hac quoque defant in libro Metenſi, cum legantur in Vaticano & in editione Bavaria & in libro tertio Capitularium.
- DE NOMINE**] Caput istum additum est ex editione Bavaria. Non extat enim in antiquis exemplis.
- ET NONNANUS**] Hac non habentur in codice Palatino, & videbunt esse superflua.
- CABALLOS**] qui ideò dona regis vocantur, quia tum moris erat equos offere Regibus, ut pluribus ostendit Carolus Dufresnius in Observationibus ad Joinvillam pag. 155. Preceptum Ludovici Pię pro Ecclesiis Brivatentis: Nemini cuiuslibet obsequium pro prædictis rebus fecerint, nisi tantum ad portam Regis annuacium caballum unum cum scuto & lancea presentassent. Vide Simondi Notas ad Capitularia pag. 810. extrema.
- SUUM NOMEN**] Sic in ceteris quos ad sepulchrum sancte Radegundis post mortem ejus obtulerunt Sanctimoniales, singula suis ceteris nomina sua inscriperant, ut est in ejus vita scripta à Bandomina.
- MANNET**] Codex Palat. Admontii.
- INPLICITIS**] Hac vox non extat in codice Palatino.
- PISTOLA D. KAROLI**] Magni momenti est ista Karoli epistola, à magno Principe & jurium Sacerdotio & imperii peritissimo scripta. Heic videlicet Clericum ab Episcopo suo secundum Canones judicatum, & in custodia propter sui meritum inclusum, rupis, ut ita dicam, carceris vinculis, in Ecclesiam sancti Martini confugisse. & abusum fanditare loci ut penam evaderet quod in eum optimo judicio constituta fuerat. Vides deinde Monachos, ut asyli sui religionem & auctoritatem venditarent, latebris illum suis occultasse, ejusque defensionem ita suscipere ausos adversus Episcopum, ut etiam ei plurimas contumelias publice imponerent. Quae res adeo demens ac folida vita est sapientissimo Principi ut non solum eorum stultitiam castigaverit alisperitoribus verbis, sed etiam Clericum illum Episcopo suo seddi jussirerit, Monachos porrò ad se venire, ut condigna satisfactione iniustum crimen eluerent. Multum itaque debemus bibliotheca Colberriæ, que nobis illustre hoc antiquitatis monumentum conservavit. De negotio porrò isto scriperat Alcuinus epistola ad Candidum & Nathanaellem, quam Simondus ex veteri codice descripsit; sed inter ejus schedas, licet diligenter simile quaestio, reperiri non potuit*. Brevi tamen ejus fragmentum habebimus inter Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti. Ceterum quod hec Theodulfus, Aurelianensi Episcopo, accidit sub Imperio Karoli Magni, idem fermè Hincmaro, Rementi Archiepiscopo, posset evenit; ut docet Flodoardus lib. 3. Historia Rem. cap. 21. ubi recensens epistolam Hincmari, ait: Ebati, Episcopo Ecclesie

Tom. I.
Ibid. c. 10.

Ibid. c. 1.
Pag. 197.
cap. 2.

Ibid. c. 6.

Pag. 198.
cap. 12.

Pag. 199.
cap. 1.

Pag. 400.
cap. 20.

Pag. 400.
cap. 1.
Ibid. c. 6.

Pag. 411.

* [Edes of
post. Ind. com
tum pri. Co-
pularium.]

Tom. I.

Remensis, alumno pro quadam fratre ab hac Ecclesia fugi, lapso & apud ipsum commorante, ut quantociùs illum diligenter cura remittere studeat.

NULI CRIMINOSO] Legitur istud in Capitulare Angilramni, cap. 43. & inde in libro quinto Capitularium, cap. 187. Vide etiam lib. 7. cap. 8.

In CONSPERTO POPULI] Hic locus validè illuftratur ex capite 370. libri quinti Capitularium.

Pug. 415.

MAGISTRUM ET RECTORIM] Alcuinum, quem Karolus è Britanica evocavit non sine magno labore. Nam Alcuinus obcedebat auctoritate Canonum, per quos Clerico non licet Ecclesiam suam deferre & in alia regionem commigrare absque permisso Regis & Episcopi sui, ut legitur in vita eius.

Pug. 416.

DIABOLUS VOS Q. MINISTROS] Ivo, Carnotensis Episcopus, epist. 266. loquens de Monachis Majoris Monasteri Turoensis: *Monachi dominiac iuvicid noxi.*

CAPITULARIS AD SAEZ] Titulus istius Capitularis simplex est in codice Metensi, hoc modo: *In quarto anno ad Saltz.*

SALTZ] Palacium regium in Germania ad Salam fluvium. Duo istius nominis fluvios habet Germania, unum qui in Albiam induit, aliud qui in Menum. De posteriori sermo hec est. Confat enim ex Annalibus Eginhardi Karolum M. anno noxx. reliquit Wormatiā, per Menum fluvium ad Saltz palarium suum in Germania juxta Salam fluvium constructum, navigasse. Preterea in Annalibus Merenibus & Fuldenibus scriptum est Ludovicum Pium, paulò antè quam moreretur, ad Saltz villam regiam (quam idem Annales Fuldenes ad annum DCCXXVII. vocant *currem que dicitur Saltz*) reversum, cum illic segregare corporis, per Menum fluvium navigio ad Francorofurd, inde post paucos dies in insulam quendam Rheni fluminis propè Ingelheimum delaram fuisse. Situm palatii istius indicat Poëta Saxonius, cuius ex etiamnum exstabat, ad annum DCCXC. ubi de Karolo M. loquens, ait:

*Eft aggressus iter Menum navale per annos.
Aventique per hanc, donec prope manu venit
Magna palatina sedis Salti nomine dicta.
Nascenti vicina Sala: nam fluminis bupis
Rivus adiacet modicus hac usq[ue] palatia cingit.
Vix rascum per saxa cians refonantia murmur.*

Pug. 415.
cap. 2.

ECCLESIAE BAPTISMALES] id est, Ecclesiæ in quibus publicum baptisterium erat, ut legitur in capite septimo Synodi qui apud Vernum habita est sub Rege Pipino. Liutprandus, Rex Longobardorum, in Precepto pro Lupertiano Episcopo Areino, quod à Jacobo Buralio editum est in historia Episcoporum Aretinorum pag. 15. *Causa qua vertebar in te & Donatum Episcopum civitatis Senensis de Ecclesiæ Sanctorum Dei in quibus baptisma consuetudo est faciendo.* Quis baptisteria vocantur in Precepto Karoli M. & in literis Ambrosii Majoris dominus sub Liutprando apud sendum Buralium. Eadem ritu baptismales dicuntur 2 Flodoardo lib. 1. historie Remensis cap. 19. pag. 261. in editione Colvenserii. Ecclesiæ itaque illa dicabantur baptismales, ut ab aliis distinguenter que baptisteria non habebant. Verissimam enim puto Josephi Vicecomitis observationem, qui putat unicam tantum Ecclesiæ baptismales in unaquaque civitate fuisse vetustus temporibus, ad quae omnes baptizandi conveuire tenabantur; ut patet etiam ex verusta narra-

tione que extat apud Chiffletum parte 2. *Vestitionis* cap. 26. pag. 163. Quod non solum in civitatibus, sed etiam in viciis obscuris colligitur ex Canone 48. Synodi Maledensi, & ex veteri Charta Patriaciensi edita à Pardro in monumentis Historie Burgundica, pag. 42. Proclamatus quid non deberet Episcopalem receptionem facere apud sanctum Marcellinum, quæ Capella ejus non vicus publicus. Burchardus confitit lib. 3. cap. 22. ex quadam Concilio Aquitanensi, si vera fides: *Plures baptismales Ecclesiæ in una terminacione esse non posse, sed una terminacione cum subdivisi capellis.* Gratianus 16. q. 1. cap. 53. citat ex Concilio Toletano. Capellarum antiquitatem subiectarem Ecclesiæ mentionem est in capite secundo epistole Hincmari ad Clerum & Plebem Landunensem, quæ extat infra inter Formulas promissionum episcopalium tit. xviii. In capillis illis, quæ etiam oratoria dicuntur veteribus Synodis & Patribus, baptisterium fieri non licet. Testis est Gregorius magnus lib. 2. Indictione 10. epist. 9. ad Episcopum Ariminensem, ubi loquens de oratorio quod Thermochœa construxerat intrâ civitatem Ariminensem, ait: *Prædictum oratorium ab eis Missi publicis solemniter conferabis, ita ut in eodem loco nec suarum temporibus baptisterium confiatur, nec Presbyterum confiatur cardinalem.* Eadem de alio quadam oratorio in civitate Neapolitana statuuntur, lib. 8. Indict. 3. epist. 3. Sanctum Gregorium exscriptis postea Zacharias Papa in responso xv. ad Capitula Pippini per Ardobaniensem missa. Item qui ad oratorium illa five capellas per annum conveniebant, ter in anno ad matrem Ecclesiæ venire tenebantur, ut pluribus Conciliis sancitum est. Diu viguit hac sancta institutio, nimirum usque ad seculum Christi undecimum. Habemus nos literas Pibonis, Episcopi Tullenſis, datas anno MLXXXIX. in quibus legitur Ecclesiæ de Munz antiquitas capellam de Blano extuisse, hominemque apud eandem villam de Munz commorantes in anno, videlicet in Pascha, Pentecosten, & Natale Domini ex conjecturâ apud maurem suam Ecclesiæ de Blano convenire & debitas oblationes Presbytero de Blano ibidem perfolvere. Liberati tum ab hac Legi sunt homines de Munz, quibus præter Pibo baptisterium & liberam sepulturam concessit. Postea sicut Pibo istud fecerit, ut observatum est à Gratiano in loco paulò ante laudem. Sed necessarius erat cleri contentus. Hoc jus episcopale noverat Augustinus Valerius Cardinalis Veronensis, qui in annotationibus ad Constitutiones Synodales Mathæi Giberti, Episcopi Veronensis, ita scribit pag. 296. *Ex quibus verbis colligi potest non omnibus parochialibus Ecclesiæ dicens esse facultatem fontis baptismatis. Quem rem confirmare videatur usus multarum parochiarum, in quibus non sunt fontes baptismales. Et idcirco ut omnem ambiguitem tollamus, decernimus ut non licet cuiuscunque Curato ipsius confirmationis vigore pro libio sua voluntatis forem erigere baptismalem, nisi prius mandato & licentia speciali obteria a nobis. Si fecis factum fieri, fontis ipse funditus omnino desfrueretur, & Parochus ille multetur arbitrio nostro. Legi Karoli Magni (qua extat in capite sequenti istius Capituli)*

Tom. I.

Tom. I. tularis & in Capitulari primo anni **DCCCXIII.** cap. 19.) decime villarum in quibus nova Ecclesia constituta erant pertinabant ad antiquiores Ecclesias intrâ quarum limites ita conserbantur. Sanctius id ipsum reportat in libro secundo Capitularium cap. 36. 47. & lib. 5. cap. 97. itemque in decreto Leonis IV. quod à Gratiano refertur 16. q. 1. cap. 45. *De decimis.* Unde concludit Gracianus decimas tantummodo baptismalibus Ecclesiis dandas esse. Ad que verba addit. Gloria decimas semper baptismalibus Ecclesiis solvendas esse, & non capellis. Apud Giraldum Cambrensem in descriptione Cambriae cap. 18. legitur Britanos decime magne duas partes Ecclesiis baptismalibus, tertiam Episcopis dioecesis dare consueuisse. Adferam autem insignem locum Amulonia Archiepiscopo Lugdunensis, in quo dignitatem & auctoritatem Ecclesiastarum baptismalium verbis minimè obscuris explicat. Hoc sumus ejus verba ex Epistola ad Theobaldum Episcopum Lingonensem: *Unaqueque plebs in parochiis & Ecclesiis quibus attributa est quieta confitatur, atque ad ea sensuaria ubi sacram baptismata accipit, ubi corpus & sanguinem Domini percipit, ubi Missarum sollempnem audire conuenit, ubi à Sacerdotio suo panitentiam de reatu, visitationem in infirmitate, sepulturam in morte consequitur, ubi etiam decimas & primicias suas offerre præcipiat, ubi filios suos baptismatis gratiâ initiari grataliter, ubi verbum Dei assidue audit, & agenda ac non agenda cognoscit, illuc, inquam, vota & oblationes suas alacriter perferat.* In Chartulario Ecclesie Viennensis reperi in Synodo habita ab Alessandro Archiepiscopo anno **DCCCVII.** judicatum fuisse secundum Barnardum Abbatem sancti Mauricii, qui contendebat decimas capelle sancti Severi, que constructa erat intrâ limites Ecclesie sancti Primi de Taufaco, ad Ecclesiam Taufacenensem pertinere debere. Ludovicus tamen Pius constituit in Capitulari anni **DCCCXVI.** cap. 12. ut decimas de villis novis conferantur ad Ecclesias in eis noviter constitutas. Sed preter decimas, dos etiam à fundatoribus requirebatur; ut dictum est in Notis ad Reginonem pag. 543. Extant in veteri Chartulario Ecclesie Brivatensis litteræ Adalardi Episcopi Arvernensis data anno **DCCCVII.** in quibus post narratam doctem Ecclesie noviter construenda villa Blanda, addit ut illa marci Ecclesie Arvernorum debitum obsequium ac cetera capella similes ejus persolveret. Item litteræ Arnaldi Episcopi Arvernensis data anno **DCCCXIII.** de consecratione & doce Ecclesie de Caneto, in quibus legitur illum dedicasse eandem capellam specie septuaginta novissimi, & statuisse ac quendam Joannes fundator adiutor, eandem capellam teneat. Sed ut ad baptismales Ecclesias revertantur, eandem vocabantur plebes, ut diceret ad Capitula Karoli Calvi. Dicebantur etiam oracula, ut in Capitulis Pipini Regis Italicæ excerptis e codice Legi Longobardorum cap. 16. & in Precepto Karoli III. Imp. pro Ecclesiis Pergamentis, quod à R. P. Callisto Capucino editum est lib. 22. Historia Pergamentis pag. 399. Cum itaque magna esset Ecclesiastarum ita modi dignitas ac reverentia, merito Karolus M. editus in Capitulari anni

Tom. I. **DCCCXIII.** cap. 2. ne eas Laici homines teneant, id est, ne in beneficium tribuantur Laici. Quod in Capitulari ejusdem Pipini sanctum est cap. 15. Attamen in Chartulario Prioratus de Pareo reperto Ecclesiam sancti Benigni, que & cemeterium & sepulturam & baptisterium habebar, diu possessionem à Laicis tuisse beneficiario jure, donec qui eam possidebant, Monasterio de Pareo reddiderunt tempore Hugonis Prioris. Hinc etiam Ecclesiastarum baptismalium dignitas colligetur quod cum in reliquis sufficeret unus Presbyter, in illis necessarius erat unus Diaconus cum Presbytero. Istud reperi in vetustis capitulis ex codicibus Vaticano & Calatinensi descriptis à Siromondo, quorum octavum sic habet: *Ut nulla Ecclesia cuiuslibet dioecesis ubi baptismum sit Presbyter abque Diacono esse reperiatur.*

Quicunque] Regino caput istud reuelit ex Capitularibus; Burchardus pro more suo ex Concilio Wormatiensi, verbis Capitularis in alia mutatione, ne fronus cuiquam suboleret.

MONASTERIA] In Codice Metensi scriptum primum fuit ut nos edidimus. Deinde manus multo recentior emendavit. Monasteria. Vide Capitulum primum anni **DCCCXIII.** cap. 5.

CAPITULA DATA PRESBYTERIS] Hec capitula non sunt integra, sed brevioria duntur ad Capitulorum. Non opus est ire per singula capita, que variis in locis Capitularium descripta sunt. Sufficiet hec adnotare caput tertium, quod in libris Capitulorum non existat, reperi intignum in tomo nono Spiciligi Dacheriani pag. 64. inter Capitula que Bonifacio Archiepiscopo tribuuntur, quamvis illius non finit. Sic ergo ibi legitur: *Ut unusquisque Episcopus in sua parochia diligenter discussus suis Presbyteros, & faciat ut illorum signacula & baptisteria bene faciant (Leg. scientia) & edocent Presbyteros quid in illo baptisterio unumquodque verbum vel sententia per se significet.*

PAC ALIQUA NECESSITATI] id est, sub praetextu medicina vel cuiuslibet rei, ut legitur in Additione III. cap. 99. ex Concilio Arolatensi IV. cap. 18. vel sub praetextu medicina vel maleficii, ut in libro quinto Capitularium cap. 145. ex Concilio Moguntisco cap. 27. Intercederentiam christi usurpabant ad regendam flagitia, quod persuasum haberent criminatos christianos nullos nisi potatos nequaquam ultra examen deprehendi posse, ut docet Canon vigintimus Concilii Turoensis habiti anno **DCCCXIII.** Vide Capitula Bonifacii Archiepiscopi tributa cap. 5. Vide etiam que nos adnotamus ad caput 145. libri quinti.

PRACTICUM DE SCHOLIS] Descriptissimas ex secunda editione Monumentorum Paderbornensium Celsissimi Principis & eruditissimi Praefulsi Ferdinandi Furstenbergi Episcopi Paderbornensis & Coadjutoris Monasteriensis, ubi adnotatum est illud editum esse ex ipso autographo Karoli M. propriâ manu subscripto. Attamen Daniel Papebrochius in propylæo ad tomum secundum Aprilis §. 28. contendit Practicorum illud esse falsum & insignes nugas complecti. Carolus le Coing in Annalibus ecclesiasticis Francorum multa argumenta adferit ut ostendat esse suppositum.

Tom. I.
Pag. 412.Thid. c. 40
Bibl. c. 5.Pag. 412.
cap. 4.Pag. 412.
cap. 11.Pag. 412.
cap. 22.

Pag. 415.

CAPITULA INTRA ECCLESIAM 3. Conlata sunt cum tribus antiquis exemplaribus, uno sancti Vincen-
ti Metensis, altero sancti Launomani Bleiensis, tertio
Collegii Parisiensis Societatis Jesu. Sancta autem fue-
runt sub finem anni DCCCV. apud Theodosium villam,
ubi confidit Karolum ad hyemandum ibidemque Na-
tale Domini celebrasse tradit Eginaldus.

CANTORES DE METTIS] Vide vitam Karoli M. ab
incerto auctore scriptam cap. 8. & Monachum Sangal-
ensem lib. 1. cap. 11. Vita Aelimi de Sigulfo Pres-
bytero agens, ac eam Metas civitatem causâ cantus
directum fuisse.

DE MEDICINALI ARTE] In codice quo usus est
Amerbachius legebatur simpliciter *De medicinalia*. Quo
etiam modo legitur in veteri exemplari Parisiensi.

DE MIS QUI SECULUM] Caput istud, quod est in ma-
stilium in superioribus editionibus, sive integratim resti-
tutum est ope codicis Corbieensem. Confirmat editio-
nem nostram liber quartus Capitularium. Viderat au-
tem Amerbachius aliquid hec diceri.

In edendo capite ita secuti sumus auctoritatem co-
dicis Metensis. Nam Parisiensis & editio Bavariae,
cum quibus consentit lectio quo est in libro primo Ca-
pitularium, alter hec legitur.

CAPITULAR SECUNDUM] Conlata est cum tri-
bus antiquis exemplaribus, uno sancti Launomani Ble-
iensis, altero Collegii Parisiensis Societatis Jesu, tertio
Monasterii Sangallensis.

SERVATUS ESSE COGNOSCITUR.] Jam monimus
Capitulare itud hic definere in antiquis codicibus.
Idem erat finis in veteri exemplari ex quo Franciscus
Pithoeus variantes lectiones manu sua descripti in Co-
dice Legum antiquarum ex editione Tiliana. Docet au-
temidem Pithoeus hac in calce sutorum Capitulariorum
scripta fuisse in eodem veteri exemplari: *Explicant
Capitulo quo Dominus noster Karolus gloriatus Imper-
praecepit (ad dicere) feliciter.*

EXCARPSUM] Sic tum dicebant pro excerptum.
Glossarium vetus in codice 1197. bibliotheca
regis: *Excerpta, excarpa*. Vetus codex Ecclesie
Lugdunensis litteris Saxonici scriptus: *Ex-
carpsum ex libro sancti Hieronymi Presbyters in
explanatione Esaie Prophetæ*. Item ibidem: *Ex-
carpsum ex libro beati Gregorii Papa in Hie-
zechel Prophetæ*. Vetus Martyrologium Ms. Expli-
cit Mar. excarpsum. In fronte Codicis Theodo-
riani hæc leguntur in velutino codice Ms. amplissi-
mi viri Hieronymi Bignonii: *Sub tempore Ata-
rici Rege Gotorum fuit data sententia V. libros
Legum, qui in herbari Regis erant retrorsi, ex-
carpsum ex omnibus libris fuit conformatum in unum
volumen*. Apud Lambecium lib. 2. commenta-
torum de Biblioteca Vindobonensi pag. 854.
mentio fit veteris chronici Ms. bibliotheca imperato-
riæ qui hunc titulum habet: *Excarpsum de
chronica Gregum Episc. Thoronachi*. Idem erat
titulus, sed emendator, in codice Alexandri
Petayii Senatoris Patiensis, ut fidem facit An-
dræs Duchesnius tom. 1. pag. 712. *Excarpsum de
chronica Greg. Episc. Thoronaci*. Vide. to. IV.
Analedor. Mabillon. pag. 569.

JESSE EPISCOPUS] Ambianensis, cuius crebra
pallium est memoria per ilas tempestates. Joannes
Cordelias, Canonicus Lemovicentis, edidit
epitolam ejus ad Presbyteros Diocesis Ambia-
nenis, quam nonnulli volunt ab eo scriptam
esse quo tempore legationem obibat apud Iren-
em Imperatorem CP. id est anno DCCII. Ve-
rum ego existimo datam illam esse anno DCCXI.
quod manifestum si ea contunerit responsionem
ad questiones quas tam Karolus M. Imperator
propulsi universis Episcopis regni sui, ut dicitur
initia. Depositus tandem est ab Episcopatu anno

ccccxxxi. ut diximus in Notis ad Agobardum
pag. 132.

Tom. I.

Pag. 415.

CHARTA REVISIONIS] Hanc partitionem re-
gnorum Karoli Imp. dubius fidei esse ac meritò
numerari posse inter tot singularia orii commen-
ta que sequiora nobis secula ingeniaque pepere-
runt scribit Petrus Pitheus in Praefatione ad XII.
Scriptores coetaneos Historie Francorum, hinc
perclusus, quod in chartaco exemplari, The-
gan operi recentiore manu subiuncta fuit. Sed
ego veterissimum illius exemplar reperi in bi-
blioteca Thuniana, licet non integrum; eadem
que a Johanne Naudero edita pridem fuerat, &
Aventinus eam memorat in Annalibus Boiorum.
Immò Eginaldus disertam illius mentionem fa-
cit, seque eam iussu Imperatoris ad Leonem Pa-
pam detulisse, ut ejus subscriptione firmaretur.
Illi praeterea eidem & auctoritatem conciliarchar-
ta divisionis imperii facta à Ludovico Pio anno
DCCXXXVII. cuius omnia formè capita descripta
sunt ad verbum ex illa Karoli; & tamen ista
falsi accusata non fuit à Pitheo, qui primus eam
vulgavit in eodem volumine Scriptorum coet-
aneorum. Denique hujus divisionis à Karolo facta
clara & manifesta mentio est in capite tertio Ca-
pitulariorum apud Niumaga statim post imperii di-
visionem editorum.

CAPITULAR SECUNDUM] In veterissimo co-
dice manuscripto sancti Remigii Remensis, qui
dein in bibliothecam Tilianam translatus est,
ita leguntur in elenco veterum Legum Franci-
carum. *Decretio Karoli Regis. Capitula viiiij. Memoratio de octo bannos. Id sunt Capitula
xxiiij. Id sunt Capitula viij.* Hoc locum ego
interpretor de variis Capitularibus anni DCCVI.
hoc modo: *Capitula viij. videntur esse Capitula
ad Niumaga; que licet in nostra editione
sunt xix. alibi tamen facile poterant esse tantum
xviii. conjunctis fortassis in unum xiii. & xiv.
in quibus agitur de cupiditate in bonam & in
malam partem. Certe non eandem horum Ca-
pitularum divisionem ac numerum ubique fuisse
paret ex codice Metensi & ex editione Bavatica.
Urobiisque enim Capitulare itud dividitur in
capita xvii. tantum, licet nihil illuc eorum de-
dit quæ in nostra editione habentur. *Memoratio
de octo bannos* referri omnino debet ad Capitu-
lare II. anni DCCV. quod octo illa capita com-
pletatur que sub generali appellatione banni
Domini Karoli Regis & Imperatoris continentur,
ut pluribus diximus ad paginam 207. Ex quo
conferatur sententia nostra de reperendis hoc
loco capitulis illis. *Capitula xxiiij.* intelligenda
sunt de Capitulari sexto anni DCCVI. quod ex vi-
ginti tribus capitibus constat; vigesimum quar-
tum esse potest narratio de Synodo sancti Silves-
tri Papæ. *Capitula viij.* sunt illa que Capitulares
quartum ejusdem anni constituerunt.*

CAPITULA VIII. ADDENDA] Ut hec Capitula
repetemus hoc loco efficit nota in calce appo-
sita, ex qua colligit illa sancta fuisse post divi-
sionem regni. Vide que supradiximus ad p. 207.

HOC CAPITULUM] In veteri codice Ganda-
veni qui fuit Heriberti Rosweydi, quem Si-
monius videtur, post Capitularia duo data anno

Pag. 415.

Pag. 407.

Tom. I.

ccv. ad Theodori villam sequebantur Capitula sex, quorum primum ita incipiebat: *U nullus ad nullum vel ad placitum, &c.* Deinde capitula xvii. data Niunaga. Ea vero sex capitula sunt illa quae in editione Bavaria sequuntur statim post capitula ad Niunaga. Unde colligitur debet ea pertinere ad annum Sexum Imperii Karoli Magni. Sane si auctoritatem Ansegili sequi volumus & ordinem ab eo institutum cultudine, hinc quoque colligemus ea reponenda esse post capitula Noviomagenia. Nam Ansegilius in inicio libri tertii descripsit prius Capitula excerpta ex primo Capitulari anni quinti, deinceps aliquam Capitularum Noviomagenium, postea priora tria istorum ser. Nos tamen repudiamus autem Capitula Noviomagense, ne disjungemus Capitula quae in editione Canilii conjuncta & permixta leguntur.

CAPITULARIA NOVIOMAG.] Primus hoc capitula edidit Amerbachius, dein Heroldus. Extabant in codice Rosweydi. In illis emendandis uis nos sumus auctoritate exemplaris Metenfis.

INFRA QUADRAGESIMAM] Docet Eginhardus Karolum hoc anno quadragesimale jejuniū & sacrificiū Pasche solemnitatem celebrasse apud Noviomagum.

CAPITULA EXCERPTA] Simondus ea repuduit post Capitulare Episcoporum anni DCCCI. quod supra editum est, pag. 357. Nos vero ad annum Sextum Imperii retulimus, qui in editione Bavaria & in Basileensi sequuntur post Capitula Noviomagenia, & quia in libro primo Capitularium descripta sunt post ultimum caput Capitularis Noviomagenia. In editione porto Bavaria & in Basileensi post ita Capitula excerpta ex Canone insertum est caput ultimum Legis Ripuariorum; quod non superè edidimus inter capitula Karoli M. excerpta ex Lege Longobardorum, cap. 32.

HISPANIA SIVE AVARATIA] Ita habuit veterus codex. Non dubito autem quin reponendum sit Avaria. Atque ita legiſe videtur Beatus Rhenanus, lib. 2. rerum Germanicarum, pag. 94. ubi agens de statu Galliarum & Germaniarum sub Francis Regibus & Imperatoribus, ita scribit: *Saxonum devictorum auxiliis multa gesta sunt. Si in remotis regiones proficendum erat, puto Hispaniam aut Avariam, qua Noricum ab Alpibus contingebat, quinque Saxonem sextum instrubabant. Si concurva Sclevionos Bohemos, duo tertium instrucium miscebant. Si in Sorabos, omnes venire cogebantur. Sic sex Frisiae tenores septimum armabantur.* Hinc ergo auctoritas conciliatur huic Capitulari.

CABALLARI] equites, sic dicti à caballis. Vide Notas Simondi ad Capitularia, pag. 793. extrema. Vetus Charta Brivatensis: Clericum vero aut Caballarium nec ullum hominem nec ullam feminam infra has terminaciones non occidam. Alii Caballari significant viros nobiles, equites, Cavalieri, ut in veteri Charta Ruthenensi.

MORTALITATE ANIMALIUM] id est, boum. Eginhardus ad annum DCCCI. Tanta fuit in ea expeditione boum pestilencia ut penè nullus tanquam

exercitus supereffet quin omnes usque ad unum interirent. Et non solum ibi, sed etiam per omnes Imperatori subiectas provincias in illius generis animalia mortalitas immannissime graffata est. Agobardus in libro de grandine & tonitruis, cap. 16. Anè hos paucos annos disseminata est quodam stultitia, cum esset mortalitas boum, ut dicere Grimaldum Ducem Beneven orum transmisisse homines cum pulveribus quos spargerent per campos & montes, prata & fontes.

SECOLUM NIMISSE HABET] Libellus propter Marcellini & Faustini, pag. 83. contemptu rerum seculorum & humanae glorie, ad quam plerique affectant, etiam qui se seculo & concupiscentia carnis abrenuntiaffe gloriuntur. Hieronymus in epistola ad Rusticum: *Vidi ego quodam, postquam renuniasse seculo, vestimentis dianaxat & vocis professione, non rebus, nihil de pristica conversatione mutasse.*

SI REBUS NVIS EXPOLLANT] Hieronymus in epitaphio Nepotiani: *Aliu nimirum addam numenta, & marsumpum suffocantes, marronarum opes venerant obsequis, sine duiores Monachi quidam fuerant Seculares.*

EPISTOLA GENERALIS] data nimirum ad universos regni Archiepiscopos, pro solemni Principum more, ut eorum curia communicaret etiam cum Episcopis in unaquaque provincia. Unde infra ali Karolus: *Noſte itaque volumus qualiter tu & suffraganei tui doceatis & instruatis Sacerdotes Dei & plebem vobis commissam de baptismi sacramento, &c.* Quae verba reperuntur ab Amalario Trevirensi Archiepiscopo in epilogi libelli quem is postea misit ad Imperatorem: *Dixisti, serenissime Auguste, velle nos scire qualiter nos & nostri suffraganei doceremus populum Dei de baptismi sacramento.* Similis ergo huius epistola missa est ad omnes regni Archiepiscopos; eaque occasione scriptus ab Amalaro est libellus de ordine baptismi. Editus est ille ab Henrico Canilio in tomo sexto Lectionis antiquæ, pag. 369. ex veteri codice Ms. Monasterii Weingartenensis, ubi nullum habebat titulum, neque nomen auctoris prefecerat. Canilius conjecta esse Alcuini, adeoque propter istam conjecturam relatus est inter illius Opera. Verum recte admovit Simondus in Notis ad Theodulfum, pag. 274, verba illa que nos retulimus ex epilogi non posse cadere in Alcuinum, qui Episcopus non fuit, apprimè autem convenire Amalario Episcopo Trevirensi, cui liber iste tribuitur in veteri codice Petaviano. Reqd, inquam. Nam certum est hunc librum ex sola Canilius conjectura tributum Alcuino fuisse, cum anepigraphus esset in codice Weingartenensi, sicut etiam absque nomine auctoris reperitur in venerissimo codice Ms. Monasterii Sancti Galli. Neque sane scribi ab Alcuino potuit, cum constet illum multò ante mortuum esse quam is liber scriberetur. Scriptus etenim non est ante annum DCCCI. cum ex primum anno Amalarius federe ceterperit in Catedra Trevirocum, ut docet Christophorus Browerus, Alcuinus vero obierit anno DCCCI. ut est in vita ejus ab auctore contemporaneo edita. Preterea certum mihi videtur epistolam istam Karoli, qua occasionem Amalario subministravit ut hunc libellum componeret,

Tom. I.

Pag. 450.
cap. 1.

Pag. 451.

Pag. 455.

Pag. 459.
cap. 5.Pag. 460.
cap. 6.Pag. 475.
cap. 1.

Tome I.

scriptam fuisse anno DCCXXI, ut colligi potest ex secundo Capitulari illius anni. Ceterum cum hæc epistola generalis esset, aliud illius exemplar missum est ad Magnum Archiepiscopum Senensem, ut testatur Theodulfus in prefatione libri de ordine baptismi. Quatuor istius libri exemplaria viderat Simeonius, in quorum tribus inscriptus est Magno, in quarto vero Joanni, mendose tamen, ut ipse opinatur. Quod omnino verum est. Ad nullum quippe aliun de hoc arguemento scribere potuit eo tempore Theodulfus quam ad Magnum Metropolitanum suum. Habebat Simeonius Magni ejusdem brevem libellum de mysterio baptismatis ad Karolum Imperatorem, in quo se ad scribendum regio iussu impulsum testatur. Repertum est etiam inter schedas ejus breve scriptura ab anonymo editum in quadam synodo de his que Dominus Imperator Episcopos eà tempestate interrogaverat. Eadem, ut puto, occasione Jefte Episcopus Ambianensis scriptis epistolam sive libellum de ordine baptismi, qui post Hincmarii epistolas editus est à Joanne Cordesio, cuius vero nos verutissimum exemplar habuimus ex biblioteca Monasterii Sangallensis. Epistolam porrò istam generalem, qua heic inscribitur Odilberto Archiepiscopo Mediolanensi, nuper publici juris fecit vir clarissimus Joannes Mabillonius.

ODILBERTO ARCHIEPISCOPO] Mediolanensi, qui Cathedram illam tenuit ab anno saltem DCCCV, usque ad annum DCCXIV. Vide Puricellum in Monumentis Basilice Ambianiæ pag. 51. 56. 59.

BREVARIUM] Emendatum est collatione facta cum quinque antiquis exemplaribus, quorum unum erat in Bibliotheca Regia, duo in Colbertina, quartum in Annalibus Anianensibus, quintum fuit Monasterii S. Remigii Remensis.

VIGINTI ET UNA] Mirum est cur heic xxiantum Metropoles regni Francici esse dicantur, cum xxiv. fuisse confit. Nam diu ante Karoli tempora Narbo, Elusa, & Aque Sextia, quarum nulla istuc mentio, inter Galliarum Metropoles numerabantur. Elusa tamen cur prætermissa sit, facile intelligi potest. Nam quia excisa fuerat à Vandaliis, ut hidem faciunt veteres membrant Lascurrenses, ac nondum, ut opinor, dignitas prima sedis ad Anianensem Ecclesiam translata fuerat. Novempopulana Metropolis inter certas regni Francorum nominata non est, quia nulla erat, & Episcopi illius provincie proprium eà tempestate Metropolitanum non habebant, sed Burdigalensi Metropoli subjecti erant, quam caput regionis Novempopulane propterè vocat audior Chronicus Fontanellensis à Duchefno editus. Idem dici potest de Ecclesia Aquensis, Narbonensis secundæ Metropoli, quam absque Episcopo fuisse ab anno circiter DCCXL usque ad annum DCCXVI, docent vulgati Aquensis Antistitum catalogi; que vero suam dignitatem recuperare conata est in synodo Francofurtensi, trito, ut videtur, conata. Attamen ex epistola Ludovici PII de congregandis quatuor Conciliis anno DCCXXIX, manifestum est Archiepiscopum Aquensem, Benedictum videlicet aut Agericum, inter Metropolitanos recenseri

qui ad Concilium Lugdunense conventuri erant. At illustrissima Narbonensis Ecclesia, quæ tunc duodecim Ecclesiæ suffraganeas habebar, Ecclesiæ nimis in prima Narbonensi & in Hispania Tarraconensi constitutas, omissa magnam continent difficultatem habet. Ceterum quippe est eam in regno Karoli fuisse, & Nibiduum eà tempestate Archiepiscopum habuisse, qui Narbonensem cathedram tenuit ab an. circiter DCCXIX, usque ad tempora Ludovici PII. Nam quod aliqui putant id est prætermilliam esse quia cum regni Aquitanici finibus contineretur & Biturigum provincie addita esset, non censebatur inter Metropoles, divinatio est que nullæ probabili conjecturâ auctoritate nütur. Burdigalam enim posteriori jure oportuit esse omissam, que tamen heic inter Metropoles XXI. numeratus que in regno Karoli constituta erant. Præterea omnia vetera monumenta claram Archiepiscopum Narbonensem suam eà tempestate dignitatem retinuisse, neque ulla uspiam mentio facta reperitur ordinacionum in provincia ejus peractarum à Metropolitanâ Biturigeni. Scio illum postea multa aulam esse adversus Narbonensem, eumque imperio ac potestari sue ita subdere voluisse ut etiam de rebus ad Ecclesiam ejus pertinentibus ex inconsilio quasi jure Patriarchico disponere præsumeret contrâ sacerdotum Canosam auditoriatem, ut Nicolai primi verbis utatur. Verum patet quod ista tentata non sunt regnante Karolo M. neque sub imperio Ludovici PII, certum est consensus illos non eò terendisse ut Narbo Metropolis non esset, sed ut juri patriarchico Biturigenis Archiepiscopi subiceretur. Cur ergo illustrissima Ecclesia omissa hoc loco sit inter Metropoles regni Francorum, alius excutiendum relinquor.

NECESARIUM JUDICARE] Post hec verba, ista adduntur in Annalibus Anianensibus. Unam verò partem sibi reservavi, quam dedit Benedictus Abbatii sancti Salvatoris Anianensis Archistarri, videlicet crucis dominicis cum gemmis, brachias aureas contextas cum gemmis, balteos aureos similiter gemmatos, calices aureos fere argenteos vel effigie cum patenulis & offertoriis cum auro & gemmis ornatos. Inter alia dona dedit ei capsulae aureae ubi pignora sunt beatorum omnium Apostolorum. Interced dedit ei scepterum regale ex ebore valde mirificum & multa alia dona quæ dinumerare longum est. Ardoni quoque, qui & Maragdo, religiosi Monachi, dedit tabulam lapideam tinnientem sicut as. Post obitum vero suum. Et. Exemplio ista sunt etiam verutissimi illis temporibus ambitionem fallandi intrasse in animos Monachorum.

JUSTA PARTITIONE] De hac tercia parte thesauro Karoli M. intelligendus est hic Théogani locus cap. 8: Post patrem sedis in supradicto palacio; & in primis cum maxima festinatione iussi offendere sibi omnes thesauro patris in auro, in argento, in gemmis pretiosissimis, & in omni supellebilis. Dedit sacerdotibus suis partem eorum legalem; & qui quid remanserat, dedit pro anima patris. Maximam partem thesauri misit Romanam temporibus beati Leonis Papæ; & quicquid super hoc remanserat, sacerdotibus & pauperibus, ad eius, si quis, orphanisque omnia distribuit:

Tome I.

Pag. 487.

Pag. 488.

Tom. I. distribuit: nihil sibi reservans præter unam mensam argenteam, qua triformis est, in medio quasi tres clypeos in unum conjuncti. Ipsam sibi restituit ob amorem parvus; & tamen eam alio preceo redemuit, quod pro parte tradidit. Miserabilis mentio facta non est in testamento Karoli M.

Pag. 490. **EPISCOPO RAV. ECCLASIE**] Hec non habentur in Annalibus Anianensibus. Pro his verbis hac que sequuntur subtiliora sunt fraude illius qui horum Annalium auctor est: Salvatorem Jesum Christum in Annianum Monasterium.

ABBATES, FRIDEGIUS] Auctor Annalium Anianensium noluit pectertermis hoc loco esse Benedictum Abbatem Anianensem. Itaque hec ibi scripta est: *Abbates, Benedictus, Fridegius, &c.*

Pag. 499. **BREVIS CAPITULARUM**] Ita primus edidit Heraldus. Postea Goldastus ea inseruit tomo tertio Constitutionum Imperialium pag. 235. annoque DCCXXIX. falso adscriptis. Nam certum est illa constituta a Karolo M. fuisse; ad easque omnino respicit Ludovicus Pius lib. 4. Capitularium cap. 70. Nostaque hec Capitula retulimus ad annum DCCXXII. quia pucnam eorum mentionem fieri in capite nono Capitulorum que codicem anno Bononiae constituta sunt.

PAG. 501. **DOM. REMANENT**] Remansionem id vocat Eginhardus in epistola xvii. ad Rhabanum Abbatem Fuldensem scribens.

Pag. 501. **CAPITULARE PRIMUM**] Emendatum est ope codicis Metensis ex quo editum est à Simeonido. In codice postea illo titulus hic erat: *De anno xiiii: in Gandavensi plenior, ut hec monet Simeonidus.* Auctoritatem his capitulis addit Eginhardus, cuius haec sunt verba ad annum DCCXXIII. Concilia quoque iussu eius super statu Ecclesiarum corrigendo per tonam Galliam ab Episcopis celebra sunt: quorum unum Moguntiaci, alterum Remis, tertium Turonis, quartum Cabilloni, quinimum Arelati congregatum est. Et Confluentum que in singulis sediis sunt, collatio coram Imperatore in illo convenit habita, id est, in conventu Aquifranienti.

Pag. 501. **DE MONASTERIS**] Dominus Lucas Dacherius cum in veteri codice Corbeiensi reperiret quadam capitula quibus prefixum erat nomen S. Bonifacii Archiepiscopi, putavit ea non indigna luce, atque proper hanc causam illa vulgavit in tomo nono sui Spicilegi. Vit clarissimus Carolus le Coind in Annalibus ecclesiasticis Francorum tom. vi. pag. 660. & seq. pronuntiat capitula illa posteriora esse aucto Bonifacii. Recte sanè. Nam nos jamdū deprehenderamus illa non posse esse Bonifacii, cum plerique Constitutiones illuc descriptae sint posteriorum temporum, & sumptus omnes ferme sint ex libris Capitularium. Reperiuntur in antiquis codicibus excerpta studiosorum ex Capitularibus Regum nostrorum, cum hoc titulo aut simili: *Ex Concilio Regum, cui interfuit Bonifacius Romana sedis Legatus.* Proclive esset existimare ea esse acta in Synodo quapiam celebrima, nisi scirerimus posteriores tres libros Capitularium, ex quibus ut plurimum hac excerpta sumpta esse anunadvertisimus, incipere à duobus Conciliis quibus interfuit sanctus Bonifacius. Sed ut ad Collectionem à

Tom. II.

Dacherio editam redeamus, incipit illa à capite ducentesimo libri sexti Capitularium, ex quo sumpta sunt plerique ejusdem Collectionis capitula. Istud vero de quo nunc agimus, extat in eadem Collectione cap. 14. Iisdem omnino verbis quibus legitur in editione nostra.

UT PLURES] Et hoc quoquā caput extat numero 15. inter capitula que edita sunt in tomo ix. Spicilegium Dacheriani. Vide Concilium Clovesbovise cap. 29.

POPULUS INTELLIGERE] In Concilio Turenensi III. cap. 17. præcipitur ut homiliae de fide catholica quisque Episcoporum transferre studeat in rusticam Romanam lingam aut Theotiscam, quod facilius cuncti possint intelligere que dicuntur.

UT PASSYTERI] Extat in eadem Collectione Dacheriana cap. 5. & lib. 5. Capitular. cap. 14. & Addit. III. cap. 99.

UT UNUSQUISQUE] Istud quoquā extat in eadem Collectione cap. 9.

UT PRESBYTERI] Item istud in eadem Collectione est cap. 8.

LEGE SALICA] Janus à Costa in titulum secundum libri secundi Decretalium pag. 358. loquens de Lege Salica, Gundobada, & Romana: *Hab enim tres Leges diu in tactas & illibatas in hoc regno remansisse confitas vel ex excerptis capitulis à Carolo Magno ex triplex Lege, id est, Salica, Gundobada, & Romana, que Ms. habet doctissimum Societatis Iesu Presbyter Jacobus Simondus.*

GUNDOBADA] Vetus exemplar Simondi, item que Remense S. Remigii & Divionense habent. *Gombata.* Quod idem est. Adversus hanc Legem, nimis aduersus illam partem in qua monachia præcipitur ad discernendas res dubias & obscuras, librum scriptis Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis.

IN PALATIO AQUIS] ubi habitum à Karolo generali suisse conventum anno DCCXXXIII. docet Eginhardus, & in eo Ludovicum à Karolo consortem imperii factam esse, Bernardum vero Regem Italiae.

ALIAS MALIS] Ita codex Divionensis, cui consentient emendationes manu Joannis Tili apposita in libro Remensi. Codex Palarinus habet alias mala. Quae lectio extat etiam in antiquis exemplaribus Pithori & Simondi.

QUE CHR. DEV. BEBENT] In codice Remensi emendatum est manu Joannis Tili, quod a Christianis devitari debentur. Quod indicat emendationes illas à Tilio descriptas esse ex vestitu quadam libro nobis ignoto.

LUPARIOS HABENT] ad capiendo lupos, qui tum regnum Francorum valde infestabant. Fideliarius Episcopus Tullenus epist. 26. *Luporum rabida infestatione animas hominum Christianas subito necari videmus.*

PELLS LUPORUM] Vide supra pag. 341. in Capitulari de villis Imperatoris cap. 69.

VENNIS] id est, pascaturas, ut interpretatur vir clarissimus Joannes Mabillonius in Nonis ad librum primum miraculorum S. Gertrandi Episcopi Parisenis pag. 106. & pag. 118. ubi refert Precepit Ludovicus Pius de Karoli-venna.

Y y y

Tom. I. **Ibid. c. 10.** **UT SI QUI DE FIDELI.**] Sic legendum est ut habetur in codice Palatino, Pithorano, & Sirmondico. Sed hoc de fidelibus nostris non extant in Divisionensi.

COMPARAT.] Ita omnes codices præter Palatinum, qui comparibus habet. Ita etiam manu Tiliū emendata legi in codice Remensi.

Pag. 111. **CAPITULA XLVI.**] Capitula ista in codice S. Vincentii Merensis habent hunc titulum: *Notitia vel commemoratione de illa curva que se ad amorem haberet. In Navarrico: Notitia vel commemoratione de illis que ammoneri debent. In Merensi postea sunt post librum Legis Salicis, in Navarrico post capitula que Ludovicus Pius Legi Salicis addidit: Si quis aut ex levi causa, &c. & post capitula de legatione Missorum. Statim vero in eodem codice Navarrico sequitur Capitulare duplex Karoli M. eum anno quinto imperii apud Theodosium vii. Adscriptum ea anno octocessimo, quia scriptum vidimus in Chronico Moysiacensi Karolini eo anno mensis Septembris fecisse magnum conventum populi apud Aquas palatiū de omni regno vel imperio suo, & ad eum convenisse Episcopos, Abbes, & Comites, & Senatum Francorum, & ibidem constituisse capitulo numero XLVI. de causis quæ erant necessaria Ecclesia Dei & Christiano populo. Illud interea hec admoneo, tempus istius conventus in antiquis exemplaribus Anianensi & Canigonensi referri ad mensis Februario, & ei, præter Episcopos, Abbes, & Comites & Senatum Francorum, interfusse euam Presbyteros & Diaconos.*

Ibid. c. 10. **HANTRADAM.**] Codex Navarricus, *hendadum.*

Pag. 112. **LIGAVERIT.**] Navarricus, *plagaverit.*

Pag. 113. **WIRDIRA.**] Navarricus, *murdera.*

Pag. 114. **SI QUI DE LIDO.**] Navarricus: *Si qui propter lidum suum per alias causas, &c.*

Pag. 111. **PRAE AD-**
VERITIA TA-
CRIS MARTINI
LARROQUANI,
Pag. 115.
CAPITULARE ADMONITIONIS.] Edita pridem fuerunt haec capitula à Jeanne Cordelio tanquam eisent Jesse Episcopi Ambianensis. Non sunt autem Jesse, sed Karolus Magni, data, ut opinor, Missus dominicis. Error ortus ex eo quod in codice quo Cordelius usus est subjecta erant epistola Jesse Ambianensis de qua dictum est supra pag. 1067. At in veteri codice Sangallensis Monasterii non apparent, & finis epistole Jesse est in capite quod habet hunc titulum in editione Cordeliana: *De confirmatione corporis & sanguinis Christi.* Rechè sunt. Hec est enim ultima questionum de quibus Karolus M. interrogavatur Episcopos, ut patet ex epistola ejus ad Odilium Archiepiscopum Mediolanensem & ex libro Theodulii Episcopi Aurelianensis de ordine baptifimi. Itaque hec esse debuit finis epistole Jesse. Postea addita est à quadam studiolo alia lucubratio de traditione baptifimi, propter similitudinem argumenti, deinde vero ista capitula: quæ quoniam conjuncta erant in veteri codice cum epistola Jesse, primum erat existimare ea omnia esse eiusdem auctoris.

SERVIUNT.] *Editio Cordeliana, coenveniens.*

CAPITULARE PIPPINI.] In eo edendo usi sumus, ut dictum illuc est, duobus antiquis codicibus manuscriptis, uno bibliotheca Thuanæ, altero Monasteri Sangallensi. Quoniam vero plurima istius Edicti capita extant in libris Legum Longobardicarum, hinc etiam ea emendavimus, adhibitis duobus antiquis exemplaribus Legis Longobardorum que nunc extant in Bibliotheca Regia.

REGNUM NOSTRUM.] Codex Thuanus & hec **Pag. 115.**
cap. 1. *legit infra regno nostro.*

ET PUPILLIS.] Hac defunt in omnibus editionibus & antiquis exemplaribus, uno regio excepto. Addenda tamen esse probant varia Principia nostrorum Edicta per eas tempestates edita.

OMNIBUS.] Coder Thuanus legit *hominibus, omnino male.* Sic infra cap. 21. Amerbachii editio habet *homines* in Capitulari Karoli M. pro eo quod aliae editiones & vetusti codices recte habent *omnes.* Suetus olim Liberatius error, ut in numeris exempli ostendi posset. Aliqua tamen ponenda sunt, ut adjumento sint iis qui veterum Scriptorum lucebrationes emendare conantur. Apud Avitum Viennensem Episcopum in epistola tercia pag. 32. legitur: *Quasi non minùs sit Deum peneratissima conclusa quād homini patuisse celestia.* Hei tamen vetus codex Petri Marnæi Senatoris Gratianopolitanæ scripsum habet *omnia pro homini.* In libro quinto Legi Wigboroughum tit. 7. cap. 18. *Obsequiis hominum religari honestate nullè finitur.* Quo loco vetustissimus coder Moysiaceus Monasterii legit *omnium pro hominum.* Contrà lib. 8. tit. 4. cap. 23. pro eo quod editiones recte habent *Omnes* vero *proximos & vicinos venator anic commoneat,* idem codex legit *Homines.* Et lib. 9. tit. 2. cap. 8. *pro generali omnium progressione prædictissimus,* idem codex vetus habet *hominum.* Capitulare primum anni DCCLXXXIX. cap. 38. habet in titulo *Hominibus* in codice Thuan. Et tamen certum est hec Legi debere *Omnibus.* Denique in libro sexto Capitularium cap. 68. in vulgaris editionibus scripsum est: *Illas homines, &c. quam lectioem confirmant vetera exemplaria Tilianum & Colbettinum.* In Bellovacensi tamen, in Sangallensi, & in Normannico legitur: *Illas omnes, &c. eamque lectioem nos retinuimus, quia sincerior videretur.* Alia tamen bona est.

JUSSIONEM KAROLI.] *Recepit,* inquit glossa in uno codice regio, *Legem Karoli Ut Comites pleniter.* Exstat inter capitula Karoli M. excerpta ex Legi Longobardorum cap. 26.

DIMISSORIA.] Ita codex Thuanus. Ceteri & **Ibid. cap. 2.** editiones legunt *dimissorio.* Utroque lectio bona est. In libro tertio Legis Longobardorum legitur, *sive dimissorio Episcopi sui de cuius parochia sunt.* Sed hæc verba, *de cuius parochia sunt,* videntur esse ex glossatore.

VASSIS.] Codex Thuanus & hec & alibi ha- **Ibid. cap. 4.**

TOM. I.
Pag. 116.
cap. 1.
Pag. 117.

TOM. I.
bet *Bassis*, & *bassalatio* pro *vassalatice*. Nimirum liber scriptus est in Longobardia, ubi Bassum dicebant pro *vassallo*; ut paret ex chartulario Caurienti, ex historia Principum Longobardorum Camilli Peregrini, & ex variis instrumentis que Ferdinandus Ughellus edidit in tomis Italiz factis.

**Pag. 516.
cap. 5.** **VASSALATICO**] Codex Sangallensis habet *vassatico*.

COMITATO] Thuanus, *volentare*.

PRO QUÀ CAUSA AUT CULPA] Sic legitur in codice Thuanus & in Sangallensi; & ita legendum, licet verba aut culpa definit in plurimis Manuscriptis.

INDENOS] Codex Thuanus, *Dei nomen*. Forte legendum est, in *Dei nomine*.

HOMINIBUS LIBELLARIIS] Ica codex Sangallensis & libri Legis Longobardorum. Thuanus habet, *de homines libellariis*. Libellarii sunt qui per chartam facti sunt liberi, ut diximus supra ad capitula Karoli M. excerpta ex Legi Longobardorum, cap. 20.

IN TEMPORE LONGOBARDORUM] Hec est locio codicis Sangallensis. Thuanus: *nisi sicut à tempore Longobardorum eorum fuit consuetudo*. In editionibus Legis Longobardorum legitur, *nisi sicut à longo tempore fuerit consuetudo*.

DOMINO NOSTRO] Sic legitur in antiquis exemplaribus Thuanus & Sangallensi. In libro tertio Legis Longobardorum scriptum est: *à dicto patre nostro confirmata*.

DOMINI N. KAROLI REGIS] Codex Thuanus: *Domino nostro Karolo Rege. Sangallensis, Domino nostro Karolo Regis.*

POTURAS] Ica codex Thuanus. Sangallensis, *portoras*. Sed in editione qua extat in libro tertio Legis Longobardorum legitur *portus*.

IPSA PLUMINA] Codex Sangallensis habet *ipfas fluminas*.

PLACUIT NOBIS] Codex Thuanus: *Placuit nobis de illis feminis cuius maritus in Francia esse videatur.*

QUANTUM] In codice Thuanus & in libro tertio Legis Longobardorum legitur *proximad*.

PLACUIT NOBIS] Caput istud Karoli M. tribuitur in vulgaris editionibus Legis Longobardorum. Sed vetera exemplaria Pippini Imperatoris nomen heic adscriptum habent.

ISIDEM TALEM] Codex Thuanus, ibidem exinde *talem*.

STETIT NOBIS] Codex Sangallensis: *Stetit nobis de illis homines Longobardos.*

UBI VOLVERINT] Idem codex: *cui volverit, si commendamus non est, sicut à tempore Longobardorum.*

SICUT IN TEMPORA] Hec & quæ sequuntur non habentur in codice Thuanus.

UT QUICUNQUE] De hoc capitulo & sequentibus usque ad trigessimum vide quæ supra dicta sunt ad Capitulare anni 889.

SI IPSUM DEFENDAT.] Codex Thuanus, *si ipsi defendant*.

PALATIUM] Edicio Bavatica placitum. Nil vulgatius in veteribus libris, in quibus frequenter legas placitum pro *palatium* & *palatum* pro *placitum*. Capitulare anni 889. cap. Tome II.

9. in codice Thuanus: illi *Judici ad Comitum palatii praefentur*, pro *ad Comitum placita praefentur*. Item cap. 12. in codice sancti Remigii Remenis: *Capituli vero qui boni memoria gentior noster in suo palatio confinuit. Ubi legendum, in suis placitis. In libro quinto Capitularium cap. 235. legitur: five in exercitu, five in palacio. Quo etiam modo legitur lib. 4. cap. 18. ubi caput istud extat. Ex tamen codex Bellovacensis heic in libro quinto legit *in placito*. In charta Lotharii Regis Provincie, que edita est in tomo duodecimo Spicilegii Dacheriani, legitur: *Ad dictum iugae palacium jam vocatum. Ubi legendum esse ad placitum probant illa que paulo post sequuntur. Apud Fulbertum in Epistola 24. recte editum est: sponsi venire ad placitum. Sed in veteri codice Trecenti legitur, sponsi venire ad palatum. Multa plura exempla reperiet qui curiosè velutibus codicibus excutiet. Nobis ista sufficiunt.**

PER COMIATUM VIRI SUI] Codex Thuanus, *per commissario. Edicio Bavatica, per committitum. Lib. 3. Legis Longobardorum, per licentiam viri sui. Hinc ergo accepit Goldatus.*

DE MANCIPIS] Idem codex Thuanus, *De mancipienti. Infra, in his mancipienti.*

INDUERUNT] In codice Thuanus legitus *inveniant & induerant*.

DE HIS INL. PRÆS.] Idem codex, *de his inclitices presumptiones.*

DE PRAVIS] Item ibidem: *De pravos illici homines.*

DISLATATIONE] Ibidem *moderatione.*

HAC NEF. CRIMINA] Ibidem, *has nefandas criminas.*

MAGNUM CONTURBIUM] Intelligit conjuracionem anni 889, in Italia factam à Pippino & quibusdam Francis, qui se crudelitatem Fastrada Regine ferre non posse asseverabant, atque idem in necem Regis conspiraverant, ut Eginhardus ait. Vide Chronicum Moysiacense, & Chronicum S. Galli editum à Duchesne.

DOMINI REGIS FURIT] Codex Thuanus, *Domini Regis non fuerit.*

FORI CENSITI] Legendum arbitrios *forensibus*.

Caput istud, ut video, valde murulum est, non injuria temporum, neque per incuriam possessorum, sed per cuiusdam ineptam curiositatem, qui haud dubio imaginem quandam heic repertam habere apud se voluit, atque idem aliquam partem istius Capituli refocavit.

CAPITULA EXCERPTA] Conlata sunt cum duobus antiquis exemplaribus Bibliothecæ Regie. Non omnia portò Pippini capitula heic polvimus que leguntur in codice Legis Longobardorum, sed ea tantum quæ in superiori Capitulari non extant.

ACTIONARIIS] id est, in rebus agentibus, ut sit glossa interlinearis in uno codice regis. R. & Q. Qui enim heic Actionari vocantur, Agentes alibi dicuntur. Vide Bignonii Notas ad Marculfum, pag. 892.

QUICUNQUE] Caput istud editum primum fuit à Karolo Magno, deinde vero repetitum à Pippino. Extat autem in libro tertio Capitularium, cap. 23. & lib. 6. cap. 293.

TOM. I.

**Pag. 518.
cap. 40.**

Ibid. c. 45.

Ibid. c. 10.

Ibid. c. 35.

Ibid. c. 11.

Ibid. c. 14.

Ibid. c. 15.

**Pag. 143.
cap. 37.**

Pag. 141.

Ibid. c. 16.

Ibid. c. 18.

**Pag. 502.
cap. 2.**

**Pag. 503.
cap. 6.**

Tom. I.

MISSAM S. JOHANNIS] Vetus nota marginalis in uno codice regio : Hoc ideo dicit quia pars ante festum sancti Johannis facta fuit hoc Lex. Sed quia non factum, sed usque ad illud festum, bene poterant omnibus hominibus innocisci, ideo post festum observari praecepit in perpetuum. Videntur haud dubie Bohemus codicem in quo eadem nota descripta erat. Ipse enim sic loquitur ad hunc ipsum locum : *Hec Lex facta fuit ante festum beati Johannis Baptiste, sed post eiusdem Missam valere voluit Pipinus.*

SI FRANCUS EST] Eadem glossa : *Hec Lex generalis est, non ideo specialis. Salicos quo de Franco dicit. Franco enim ideo dicit quia Franci id est Salici ante hanc Legem non cogebantur jurare eum duodecim, sed in iure habebantur jurare cum septem de aliis causis.*

JURAT] Eadem glossa : *Hac littera videtur praecipere perjurium fieri. Quod omnis certe Lex inhibet. Videntur enim jubore debere jurare se non audire quod audivit. Ergo sic exponendum est, id est, si quidem quoddam latro fuisse, & firmiter nescieru cum laurorem esse. Sed quia littera hoc pauci non videatur, alius ab aliis exponitur sic. Id est : Si dictum fuerit quod ipse audivis, quamvis nescias firmiter, aut solus juret, &c.*

Pag. 546.
cap. 17.

EXERCITALES] id est, militem exercentes, ut haber eadem glossa. *Donations Ecclesie Salisburgensis apud Canarium to. vi. pag. 1151. cum commenatus ibidem servis & aliis exercitibus hominibus triginta. Et pag. 1152. cum omnibus appendicis suis & manis lx. inter servos & tributarios necnon & exercitales homines.*

Bib. c. 12.

IN MUNDO] in defensione, inquit eadem glossa. Vide *Glossographos*. Interdum tamen alii est significatio hujus vocabuli, ut in *Capitulari anni DCCXIII. cap. 12.*

Bib. c. 24.

DE ILLIS HOMINIBUS] Hec Lex Pippino tribuitur in vulgaris editionibus. In uno exemplari regio scriptum primo fuit in titulo : *Imperator Pippinus*. Deinde Pippini nomen jugularum est, & repertum : *Imperator Lotharius*. In altero dividitur tribuitur Lothario.

EXCUBIAS PUBLICAS] id est, servitium ad pontes restaurandos, inquit auctor glossæ paulo ante laudate. Alius codex regius legit pro excubis publicis.

Pag. 148.
cap. 19.

JUSTIT. FAC. ET SUSCIP.] Karoli Martelli episcopa Bonifacio Millo fandi Petri superè pag. 732. in ea ratione ut justitiam reddat & similiiter justitiam accipiat. *Capitulare anni DCCXXXII. de causis Monasterii S. Crucis Piastvensis cap. 8. Advocatus carum per se justitiam faciat & accipiat.*

Pag. 149.

PRÆCEPTUM PRIMUM] Contulimus illud cum veteri exemplari quod extat in archivo Archiepiscopi Narbonensis. Vide *Capitularia Karoli M. pag. 499. & Capitula Karoli Calvi tit. vi.*

Ibid. c. 11.

SICUT CATERI LIBERI] Ad hunc locum res perisse videtur Karolus Simplex in *Præcepto pro quodam Theodosio*, quod extat in *Chartulario Monasteri sancti Petri Rodensis*: *Ipsi vero homines qui in supradictis villis habitare vel habitaturi sunt tale obsequium vel tale servitium superdicto Theodosio vel heredibus suis faciant vel*

servitio quale Comitibus facere consueverunt tam Spani quam caeteri.

ABPRISIONEM] id est, eam partem terre in cultu quam ipsi ex concessione Regum vel Comitum excolendam sumplerant, ut patet ex *Præcepto Karoli M. edito super pag. 499. & ex isto Ludovici Præcepto cap. 5. Vido Petrum Casapovanum in tractatu de Franco-alloido lib. 1. cap. 10.*

Tom. I.

Pag. 550.
cap. 1.

DATUM KAL. JAN.] Extat in *Chartulario Archiepiscopi Narbonensis Præceptum Ludovici Pii eodem die datum in gratiam cuiusdam hominis nomine Joannis, qui Aquigranum ad imperatorem venerat pro confirmatione aprisionis fuit. Hinc verò colligi potest illum ab Hispania in regno Francorum commorantibus missum ad Principem ut communem omnium causam agret, suam privatam non omisissu.*

Pag. 550.

EPISTOLA AD ARNONEM] Ejus initium tantum posuitur, quia certe similis sunt ei que ad *Sicharium Burdigalensem Archiepiscopum missa est*. Istius vero exemplat ad nos missum à clarissimo *Conringio* est ex codice *M. monobraneo*; perantiquo bibliotheca Julie que est Helmstedii.

Pag. 551.

CONVENTUM EPISCOPORUM] Vido *Nocas ad librum primum Capitularium cap. 81.*

Pag. 551.

HEC CAPITULUM] Quoniam horum Capitulorum vetera exemplaria habuimus, unum è Biblioteca Thiana, alterum ex Bigorianâ, tertium quod fuit sancti Remigii Remensis, quartum S. Vincentii Laudensis. Meminimus autem horum Capitulorum aucto^r vite Ludovici Pii apud *Duchesnium tom. 2. pag. 298.* Ad eadem respicit Formula octava *Appendix Marculi*.

Pag. 551.

CHARTA DIVISIONIS] Eginhardus de hac Imperii divisione agens in *Annaibus*, ait eam à Ludovico peractam in generali populi convenu apud Aquigranum habito, ibique Lotharium coronarum ac nominis atque imperii socium fuisse constitutum, certos Imperatoris filios Reges appellatos, unum Aquitanum, alterum Bajociarum prefectum. Idem in *Epistola 34. Sribit Ludovicum*, cum Lotharium in societatem nominis & regni consensu totius populi sui assumptis, sibi præcepisse ut Lotharii curam gereret, ac illum de moribus corrigitur & honestis atque utilibus sestandus sedulo commoneret. In *Annaibus Anianensis* & in *Chronico Moyssiacensi* ista de regni divisione leguntur, quae ad insularum nostrum omnino pertinent. Anno DCCCXVII. Ludovicus Imp. apud Aquis palatum celebravit Pascha. Et in ipsa astate iussit esse ibi conveniunt magnum populi de omni regno vel Imperio suo apud Aquis Sedem regiam, id est, Episcopos, Abbatess, Comites, & maiores natu Francorum. Et manifestavit eis mysterium confisi sui, quod congiaverat, ut confiueret unus de filiis suis Imperatorem. Habebat enim ire filios ex uxore Ermentarda Regina. Nomen uni Clotarius, nomen secundi Pipinus, & nomen tertii Ludovicus. Tunc omni populo placuit ut ipse, se vivente, constitueret unum ex filiis suis Imperatorem, sicut Karolus pater ejus fecerat ipsum. Tunc tribus diebus jejunacum est ab omni populo, ac letania facta. Post hanc jamdiu^l Imperator Cloacium, qui erat major natu, Imperatorem elegit, ac per coronam

Pag. 551.

Tom. I. auream tradidit ei Imperium, populis acclamatis & discensibus: *Vivas Imperator Clotarius.* Facta est aurea lacertia magna in populo die illo. Et ipse Imperator benedixit Dominum, dicens: *Benedictus es, Domine Deus noster, qui dedisti hodie ex semine meo confidencem in filio meo, videribus oculis meis.* Hanc regni divisionem postea Ludovicus anno 800. in conuentu apud Noviomagum habito Kalendis Maii recitari fecit, & à cunctis Proceribus qui tunc assidue confirmari; ut legitur in Annalibus Eginhardi & in vita Ludovici Pii. Et haec quidem diu manifeste, donec ab alienis à patre filiorum animis propter Juditham & filium eius Karolum, cui postea Calvo cognomen habuit, Ludovicus nomen Lotharii omisit in Diplomatibus & Edictis. Minc moia Lotharii ita, ut patet ex epistola fidelium Agobardi Archiepiscopi Lugdunensis ad Ludovicum eundem. Hinc ille Tragedie in Pium excitata, que in veteri Chronico S. Galli dedecus Francorum merito discutatur.

NOTRAE ELECTIONE] In Annalibus Anianensis, quos suprà descriptiimus, legitur Clotarium à Ludovico patre Imperatorem fuisse electum, populis acclamantis. Vide omnino Agobardi Epistolam fidelium, cap. 4.

POPULI ELECTIONE] Hic locus postulare videatur ut heic quoquandam Annalium & veterum librorum verba excutiamus, ex quibus colligi posse primâ fronte videtur Regum nostrorum successionem in regno paterno ad populi suffragia partim esse antiquissimam. Nam in Chronico brevi Auctoris incerti quod Andreas Duchesnus edidit ex bibliotheca Alexandri Petavii in difteri scriptum est in tomo tertio Scriptorum historie Francorum, pag. 350. *Pippinus Rex moritur, & filius*] Leg. filii eius) Karolus & Karolmannus diguntur in regno. Quod Eginhardus alios verbis expressit, eos scribens consenju omnia Francorum Reges creatos esse. Ac sane Flodoardus lib. 4. historie Remensis cap. 5. refert Fulconem Archiepiscopum Remensem, cum ad Arnulfum Regem Transhennensem scribebat de electione & coronatione Karoli 111. quem vulgo Simplicem vocamus, causamque redderet casu suu Franci Regem non fecissent statim post mortem Karoli Crassi Imperatoris, dixisse eum tunc admodum corpore funis & scientia parvulum excitatissime, nec regni gubernaculū idoneum fuisse, & inflante immensissimā Normannorum persecutione, periculosem erat, tunc eum digere. Idem paucò post respondere eidem Arnaldo, qui querebatur quid Franci sine ipsius consilio Karolus anglisene, morem Francorum afferit secures se fuisse, quorum mos semper fuerit ut Rege decederent alium de regia stirpe vel successione sine responso vel interrogatione cuiusquam majoris aut potentioris Regis eligerent. Preterea in ordine ad ordinandum Regem Francorum, qui ab Hugone Menardo editus est in calce libri sacramentorum, duo Episcopi alloquuntur populum in Ecclesia, inquirentes eorum voluntatem. Et in oratione de consecratione Regis ita habetur: *super hunc famulum tuum, quem supplici deocezione in regnum Francorum pariter eligimus, benedictionum tuarum dona multiplica. Denique in narratione de coronatione Philippi istius no-*

minis primi legitur Regis Francorum electionem ad Archiepiscopum Remensem maximè pertinente, & Philippum à Gervalio Remensi Archiepiscopo electum esse annuente patre ejus Henrico. Quam formulam usque ad hec ultima tempora conservatam esse fidem faciunt acta coronationis Henrici IV. & Ludovici XIII. Hec sunt, opinor, que ad stabiliendum populi jus in electione Regum Francorum dici possunt. Sed contrà hac magna validaque argumenta leguntur in verulis auctoribus & monumentis, que regnum filius Regum iure successionis debetri ostendant ita manifestè ut necesse omnino sit electionem illam interpretari simpliciter de consecratione, cùm is qui Rex ante erat, in solemni ac publico Episcoporum & Procerum conuento declaratur paterni aut aviti regni heres atque successor. Hanc interpretationem esse legitimam probatur ex ordine ad ordinandum Regem, in quo Regi dicuntur emendata ex veteri codice M. Ecclesie Remensis: *Sed & recte amodo filium quem hoc usque paternā successionē renuisti hereditario jure ubi delegatum. Reges enim Francorum ex genere prodire docentes omnes veteres. Agmen ducet Agathias, qui de Francis agens lib. 1. hac scribit: Filiu paribus in regnum succedunt. Idem insta loquens de Theodebaldo Theodeberti filio: Theodebalodus itaque ejus filius in regno succedit: qui quidem tamēsi juvenis admodum aequaliter adhuc sub magistrī cura institutioneque esset, patria tamen Lex cum ad regnum vocabat. Idem scribit sanctus Gregorius Papa Romanus, cuius haec sunt verba ex homilia decimā in Evangelio: In Persarum quoque Francorumque terra Reges ex genere producentur. Quem locum laudans Karolus Calvus in proclamatione adversus Wenilonem & Fulco Remensis Archiepiscopum apud Flodoardum. Novaret ista Karolus M. cum divisionem regni sui fixaret inter filios suos. Nam licet Eginhardus scribar actam illam fuisse in conuento quem Imperator habuit anno 800. cum Primoribus & Optimis Francorum, Chartamque divisionis Imperii à Karolo editam jurejurando ab Optimis Francorum confirmatarat fuisse, ipse tamen eam peregit absque populi suffragiis, nullā consensu Procerum mentione factā, eodem jure quo patet bona sua liberis suis tanquam naturalibus hereditibus relinquat. Quod confirmatur ex his que Theganus scribit in capite sexto de Gestis Ludovici Pii. Itaque Karolus Calvus regni partem accepit paternā donatione, ut ad Ludovicum Germanum Regem scribunt Episcopi Provinciarum Remensis & Rotomagensis in titulo xxvii. Capitulorum Karoli Calvi, cap. 7. Et titulo iii, cap. 4. Episcopi apud Theodonum villam congregati alloquentes eundem Karolum, ait regnum illi hereditate reliquid fuisse. Verisimiliter igitur est adnotatio que ex hoc loco in actis coronationis Henrici IV. & Ludovici XIII. nimis istum populi consensum accipendum non esse de electione, sed de subjectione, obedientia, & fide quam populus Regi pollicetur secundum Legem Dei.*

SUB SENIORE FRATRE] nimis ut unum regnum esset, non tria, ut explicat Agobardus in Epistola fidelium: *Ceteris filiis vestris designatis*

TOM. I. pars regni vestri; sed ut unum regnum esset, non tria, prout quis cum illis quem partipem nominis vestri fecisti. Sed ita Pippinum & Ludovicum graviter tulisse narrat Theganus cap. 21. de gestis Ludovici Pii: *Imperator denominavit filium suum Lacharium ut post obitum suum omnia regna que ei tradidit Deus per manus patris sui suscipere, aequae habere nomen & Imperium patris. Et ob hoc ceteri filii indignati sunt.*

PAG. 575. CAP. 1. *MARCHAM TOLOSANAM*] id est, pagum Tolosanum, qui complebebat quicquid inter Garunnam & Atacem interiectum est usque ad Carcassonem, quam in finibus Aquitanorum collocat vetus opificulus de Aquirania editum à clarissimo viro Philippo Labbeo in tomo secundo nove Bibliothecæ manuscriptorum librorum, pag. 731. Ex ea Septimaniam vel Goticam dicebatur usque ad Pyrenæos montes. Inquit non solidus pagus Ruscinoensis erat in Septimaniam, ut pater ex notitia de Monasteriis regni Francorum & ex aliquo ejusdem zvi monumentis, sed etiam Coritaniam & civitas Urgellensis, ut dictum est in Notis ad Concilia Gallia Narbonensis pag. 7. & ad Agobardum pag. 92. Quicquid vero ad regnum Francorum pertinebat ultra Pyrenæos, Marca Hispanica dicebatur, cujus limes extremus confinitus erat ad Rubricatum fluvium.

MISERICORDITER AGAT] Vide tit. 14. Legit. Bajuvior. cap. 8. §. 2.

PAG. 575. CAP. 15. *CAPITULARE AQUISGRAN.*] Conclarum est cum quinque antiquis codicibus manuscriptis, uno Monasterii Sangallensis, altero Petri Pithœi, tertio Philiberti de la Mare Senatoris Divisionensis, quarto Collegii Parisiensis Societatis Jesu, quinto bibliothecæ Julie Helmstadiensis. In eo præterea emend: ido usi famus editione novâ Chronicæ Catinensis, cui Capitulare istud adjectum est ex veteri codice ejusdem Monasterii. Adhibuitimus etiam audocinacem editionis quæ extat in Historia ecclesiastica Centuriatorum Magdeburgensem. Ceterum istius Capitularis diserta mentio extat in vita sancti Benedicti Abbatis Anianensis, in qua hoc leguntur: *Multa denique Monasteria erant que quondam regulariter fuerant instituta, sed paulatim repente rigore, regularis pene depicerat Ordo. Ut autem fuit una omnium erat professio, fieri quoque omnium Monasteriorum salubris una coniunctio, jubente Imperatore, aggregatis Canonicis Pariibus undique pluribus Monachis per plures resedit dies. Omnibus ergo sumul positis regulam ab integro discussens, cunctis obscura dilucidans, dubia patefecit, prius errores abstulit, uiles confusiones affectusque confirmavit. Judicia igitur regula cunctaque dubia ad proficuum deduxit effectum, quas minus regula pandit; confutaciones effectibus cunctis proculis, de quibus etiam Capitulare institutum Imperatori conformandum prout, ut omnibus in regno suo positis Monasteriis observare precipere. Cui proximas Imperator offensum præbuit. Hec vero octuaginta capitula numerari confluuisse inter Capitula Ludovici Pii probat verus Catalogus bibliothecæ Sangallensis, scriptus sub Imperio Ludovici Pii. In eo enim ita leguntur: *Capitula Hudovici Imperatoris de Regula sancti Benedicti.**

CCCCXVII.] Codex Helmstadiensis haberet:

CCCCXLVI. Imperii vero gloriosissimi Principis Hudovici tertio anno, x. Kal. Septembris. Sed ita lectio falsa est. Nam præterquam quod repugnantes sibi habet reliquæ veteres libros, Præceptum Ludovici Pii pro Monasterio Solemniacensi datum reportum ix. Kal. Augusti.

ABBATES COMPLURIS] Hec est vera lectio. Parendum tamen est in antiquis Exemplaribus Divisionensi, Pichorano, Parisensi, Sangallensi, & Catinensi legi cum quampluribus una suis redigentur, in Helmstadiensi vero cum quampluribus una cum suis redigentur &c.

ABBATES COMPLURIS] Horum unus & præcipius fuit Benedictus Anianensis, ut paulo ante vidimus. Cum eo vero huic conventui interfuerit etiam Iohannes Abbas Monasterii sancti Vincentii propè Vulkurm in Provincia Capana, ut legitur in Chronicâ ejusdem Monasterii apud Andream Duchesnium. Item Apollinaris Abbas Flaviniacensis, ut scribit eius Successor Hugo in Chronicâ Verdunensi; & Agulfus Abbas Solemniacensis, ut pater ex Præcepto Ludovici Pii pro Monasterio Solemnaciensi. Ei interfuerit etiam Andonem Abbatem Scabulensem tradit Gabriel Bucelinus in Germania sacra.

SINGULA VERBA] Codex Catin. singulas sententias.

CETERIS ARTIUM OFFICINIS] Sic in antiquis Exemplaribus Sangallensi, Divisionensi, Helmstadiensi, Catinensi legitur. Quo etiam modo edidicunt Centuriatores Magdeburgenses. Vide libellum supplicem Monachorum Fuldensium oblatum Karolo M. cap. 16. In aliis cod. Mf. simpliciter legitur *ceteris officiis.*

ET TESTIMENTA] Hec & quæ sequuntur defunt in editione Centuriatorum.

NON RADANTUR] Nimirum in signum lucis ibid. cap. 6. & penitentia. Sequentibus seculis barba distinxit Monachos literatos ab illiteratis, quos nos hodiè fratres conversos vocamus; ut pater ex querimonia Monachorum Laurishamensis adversus Hirsaugenses & ex capite decimo vita beati Bertholdi Abbatis Garthensis. Apud Franciscanos adeò raro olim erant barbi ut qui ex eis barbus esset, hinc distinguetur a ceteris. Testis Marinus Sanarus Tocellius in Praefatione ad secreta fidelium crucis: *Jacobus de Cammerino Ordinis Minorum, qui portas barbam.*

ET IN OCT. PASCHÆ] Hec non habentur in codice Helmstadiensi.

BALNEARUM USU] De balneis Monachorum ita paulo post legitur in eodem codice Helmstadiensi, quæ in aliis non extant. Ut balneis generaliter tantum in Nativitate & in Pascha Domini, verum etiam separatis, uuantur. Vide Hugonis Menardi Notas ad Concordiam Regulæ, pag. 617. 831.

UT NULLUS EPISCOPOR.] Vide Notas ejusdem Menardi, pag. 720.

Caput istud sic legitur in codice Catinensi. Usque Abbatem vel à quoque Priore suo increpatum quis eorum fuerit, mos sine mora prosternens illius pedibus. Mea culpa primam dicat ita ut induxerit est. Et tunc juvente Priore surget, & unde interrogatus fuerit rationem humiliter reddat. Vide Capitula Monachorum Sangallensium

Tom. I.

Ibid. c. 1.

**PAG. 570.
CAP. 4.**

**PAG. 571.
CAP. 6.**

Ibid. c. 7.

Ibid. c. 8.

1085 Notæ ad Capitularia.

1086*

- Tom. I.** cap. 13. & Notas ejusdem Menardi pag. 1089.
Ibid. c. 14. **FRATRUM OBST. N. PLAC.**] Codex Pithecanus, elius non vespere Monachi. Reliqui & editio Centuriatorum habent utrū nos edidimus, nisi quod in editione illa additur: sed veracaudia siemper cooperata.
- Ibid. c. 15.** **UT SOLI SINE**] Centuriatores: Ut soli videlicet & sine &c. Codex Holmestad: Ut soli videlicet sine. Catinensis: Ut solus sine altero Monacho in via non dirigatur. Vide Notas ejusdem Menardi pag. 667.
- Ibid. c. 16.** **COMPATRES COMMATES**] Præter ea quæ de hoc argumento obseruantur à Filefaco libro 1. Seleborum cap. 3. reperio istud interdictum fuisse in capite quinto Canonum sancti Leogarii Episcopi Augubodunensis in Concilio Londonensi anni M C II. cap. 19. sub Anselmo Archiepisco, in Concilio quod apud Albeam celebratum dicitur anno M C C V. postea Zeno Sedis apostolicae Legato, & in Synodo quam Joannestinus Doria Cardinalis & Archiepiscopus Panormitanus habuit anno M D C X V. in Ecclesia Panormitana.
- NEQUE OSCUL. FEMINAE.**] Centuriatores: & nullam unquam quamlibet mulierem osculantur. Codex Holmestad. Et nullam quamlibet mulierem osculantur. Catinensis: neque feminas osculantur.
- FRUGES COLLEGENTIA**] Regula sancti Benedicti cap. 48. Si autem necessitas loci cui pauperes exegerit ut ad fruges colligendas per se occipentur, non conseruentur.
- LIBRIS DE BIBLIOTHECA**] Regula S. Benedicti ibidem: In diebus Quadragesima accipiunt omnes singulos codices de Bibliotheca. In epistola Theodosiani Abbatii Calviniensis ad Karolum M. permittitur Monachis habere manutergia ad involvendos codices quos ad legendum suscipiant.
- CUCULLA**] Ita omnia vetera exemplaria, si Calviniense excipias, in quo legitur scapularis pro cuculle. In regula sancti Benedicti cap. 55. scapulari distingui videatur à cuculla. Et in epistola Theodosiani, in qua explicatur quid tum per cucullam intelligantur Itali, quid Galli, primum cuculla descriptio instituitur, deinde scapularia. Scapularia tamen sub generali cucullæ vocabulo comprehendunt confusivis auctor est Sigebertus Abbas Gemblacensis in libro de unitate Ecclesie pag. 120. editionis Basileensis anni 1566. Propter opera tantum confituit sanctus Benedictus alteram cucullam, qua dicitur scapulare, & quod huiusmodi regis aperte caput tantum & scapulas teneat.
- Ibid. c. 20.** **PEDULES**] id est, pedum operimenta, ut pluribus eruditè ostendit idem Menardus pag. 88. quem consule. In Capitulis Theodori Archiepiscopi Cantuariensis, que edita sunt in tomo nono Spicilegii Dacheriani, legitur cap. 3. Episcopum Abbatii quem ordinat debere dare baculum & pedules. Vide Cujacium lib. 5. Observat cap. 11.
- PEDULES QUATUOR PARIA**] Statuta antiqua Monasterii Corbeiensis cap. 3. Calcearios quatuor cum solis novis. Ubi clarissimus editor conjicit legendum fortean esse soleis, ut illud pedum tegumentum intelligatur quod Galli vocant parsonies. Precepit Ludovici Pii de stipendiis
- que annuatim in cibo & potu dari debent Monachis Sancti Dionysii: ad cordovesos & in sois corrum compendoras. In Memoratorio Ansegili Abbatis Fontanellensis scriptum est in tomo tertio Spicilegii Dacheriani pag. 243. Coria bovin ad soleas v. composita. Pro quo haud dubius legendum est soleas. Solas etiamnum Waalcones & Occirani vocant eam calcei partem que sub pedibus est.**
- FAMORALIA**] Epistola Theodosiani ad Karolum: Habent autem fratres nostri & duplicita femoralia. Multi ratiem ex eis Deo juvante in tantum se continent ut neque femoralia habeant: neque plus quam duplicita indumenta.
- MANICAS QU. V. WANTOS APPELL.**] Sic codex helmestad. Recte. Nam manicas sunt chirothecæ, ut obseruat Hugo Menardus in Notis ad librum sacramentorum pag. 361. extrema. Vita S. Basili, Episcopi Carnotensis: Manicas, quod vulgo Wantos vocant. Memoratorium Ansegili Abbatis Fontanellensis in tomo tertio Spicilegii Dacheriani pag. 246. ad ubertos lib. i. ubi legendum est wantos. In plurimis cod. defunt verba Manicas quasi vulgo... appellamus.
- SAPONEM ET UNCTURAM**] In editione Centuriatorum ita disjuncta sunt, hoc modo: Ut data à Priore saponis & unctura mensura, & reliqua quæ ibi sunt necessaria ad suos (forte usos, id est, usus) habeant lectum propter causam infirmitatis.
- PINGUEDINM AD USUM**] Vide Menardi Notas ad Concordiam regulatum pag. 709.
- RACULA SUBET**] id est, Regula S. Benedicti cap. 55. ubi præterea prohibetur ne Monachus aliquid peculiare sive proprium habeat: Et si cui inventum fuerit quod ab Abate non accepit, gravissime disciplina subjaceat. Visio Wettini Monachi Augiensis tempore Ludovici Pii: Ibi se etiam quoddam opus in modum castelli ligno & lapide valde inordinatè conjectum & fuligine de forme vidisse faciebatur, fumo ex eo in altum vaporante. Cui interroganti quid esset, responsum est ab Anglo habitationem suis quorundam Monachorum de diversis locis & regionibus congregatorum ad purgationem suam. Qui de eodem numero utrum specialiter nominavit, quem dixit ibidem in arca plumbea inclusum praefolare debere diem magni judicii proper opus peculiare. Hinc lepra proprietatis in Chronico Augustano Sigismundi Monachi lib. 2. cap. 4. apud Pistorium. De Monachis proprietariis abundè dictum est in Notis ad Concilia Gallia Narbonensis pag. 28.
- ET DEM. P. M. P. E. PORRIGAT.**] Centuriatores: in refectorio manu propriâ poculum eis porrigit. Codices Sangallensis, Pithecanus, Parisiensis, Catinensis habent simplices, & poculum porrigit.
- DI MANDATO**] Codex Pithecanus: De mandato pauperum post canam faciendo.
- UT MANDATUM**] Retinuimus lectionem Simeonides & Centuriatorum, quam continat caput tertium fratrum ad Auvam directorum, que infra suo loco dabuntur, ubi sic legitur: Qui etiam pedes peregrinorum in unaquaque feria lavant. Libellus supplex Monachorum Fuldenium oblatus Karolo M. cap. 13. Quid peregrinorum sufficiunt & lavatio in eis pedum non negligatur, sed secundum regulam & secundum Priorum nostrorum

Tom. I.

P. 1086
cap. 21.

Ibid. c. 14.

Tom. I. consuetudinem, quindecimque venerini, misericordier sucipiantur. Et ab omnibus fratribus lavatio pedum ei exhibetur. Preceptum Karoli Calvi quo conformat fundacionem hospitale factam ab Hildrado, editum ab Hemerio in Augusto Viro manducorum: usque ad duodecim pauperes sufficiantur: ad quos, quia infra clavigra era, & locus congrua habebatur, fratres ad officium lavandorum pedum religiosi per singulos dies succedantur. Vetera porro istius Capitularis exemplaria habent tantum: Ut mandatum post carnem fieri. Autem vice Alcaini: Quando necum quoque ad mandatum pergebas, & te virtus bibere jubebam, arie callidissim dicebas: Bibi, Domine Pater, meo cum avunculo sufficienter.

Ibid. c. 57. **NON REFICIANT.**] Codex Celin. non reficiat neque bibat.

Ipsa Tamen] Hec & que sequuntur usque ad Si vero defunt in codice Parisiensi. Desunt etiam in Sangallensi, qui pro his que isthac leguntur in aliis exemplaribus, ita haber: Et ipse cum Episcopis, Abbatibus, Canonicis, Nobibus, unde ipsi reficiuntur famat.

QUOD REGULA SUBET.] Regula S. Benedicti cap. 38. Frater autem hebdomadarior accipiat mixtum primum incipiat legere, proper communionem sibi dare, & ne forse grave sit ei jejuniu sustinere. Postea autem cum coquitate hebdomadarior & servitoribus reficiat. Vide caput quintum fratrum ad Auvam directorum.

Ut PROPOSITUS.] Propositum Monasteriorum, secundi post Abbatem, ut pluribus probat Lepe laudatus Hugo Menardus in Notis ad Concordiam Regularum pag. 169. 197. 414. Eam ob causam epistola Hincmarii Remensis Archiepiscopi ad Monachos Corbeienses inscripta est Fulcranno Preposito & fratribus Monasterii Corbeiensis, & alia ad Monachos Centulenses Magne nardo Preposito & fratribus in Monasterio sancti Richarii degentibus, apud Fledoardum lib. 3. cap. 25. Historia Remensis. In Concilio Moguntiaco cap. 11: precipitur ut Monasterium, ubi fieri possit, per Decanos ordinetur; quia illi Prepositi sept in elationem incident & in lacuum Diaboli. Respererunt autem conditores istius Canonis ad caput 21 & 65. regule S. Benedicti. Vide Capitula Monachorum Sangallium cap. 30.

UT DE SENIORIBUS.] Vide eadem Capitula cap. 14.

UT NOVITIO.] Vide Notas ejusdem Menardi pag. 936. 944. 977. Vide etiam Concilium Cloveshoviae cap. 24.

HOSP. PROB. CAUSA.] Hec non habentur in codice Parisiensi. Retinenda tamen esse patet ex capite 58. Regule S. Benedicti.

PARENTIB. S. COMMENDAT.] Codex Casinensis: parentibus suis aut amicis commendat. Centuriatores: parentibus suis aut Monasterio committat. In Regula S. Benedicti cap. 58. legitur: Res si quas habet, aut erogat prius pauperibus, aut sedi solenniter donatione conferat Monasterio.

PROMITTAT.] Post ista sequitur in editione Centuriatorum, id est, secundum regulam sancti Benedicti professionem in Ecclesia faciat.

COOPERTUM CAPUT.] Centuriatores: ecclesia velletur capie. Vide Notas ejusdem Menardi pag. 943.

UT PURRUM PATAR.] Olim, ut diximus ad Salviandum, ea erat parentum auctoritas ut licet illis liberos suos etiam in pueritia vovere Deo, sic ut istis fas non esset abjicere institutum quod patrum imperio suscepserant. Immo non solum natos vobebant, sed etiam eos qui nondum nati, in matris utero positi erant. Quod duobus illustribus exemplis ostendimus. Non solum autem eos qui jam concepi sunt, sed etiam nasciuros in universum; ut patet ex testamento Ludovici VIII. Francorum Regis apud Andream Duchesnium tom. 5. pag. 325. Item volumus & precipimus quod quinque filii noster fit Clericus & omnes alii qui post cum nascuntur. Porro Menardius in Notis ad Concordiam Regularum pag. 985. & seqq. & Carolus le Coite in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 544. §. 74. multis testimonias confirmant pueris quos parentes Deo obulerant in Monasteriis non licuisse discedere quacunque de causa, si res legitimo ordine & secundum regulare peracta fuisset. Formulam qualiter parentes filios suos offerant in Monasteriis vide in Nova Collectione Formularum cap. 31. & que illuc à nobis adnotantur.

TEMPORE OBLATIONIS.] Codex Celin. oblationis secundum regulam offerant.

AD ALTARE.] Hec defunt in aliquot exemplaribus.

UT DOMUS SEMOTA.] Codex Helmestad. Ut carcer his qui fugre &c. Habuerunt semper Monasteria carcera in quibus Monachi facinorosi includerentur ad agendum severorem penitentiam. Extant plurima hujusce rei testimonia, in primis vero in statutis quae Conradus Archiepiscopus Coloniensis edidit anno MCCIX. de vita & conversione Monachorum. Statuimus etiam, inquit, quod quoddam Monasterium suum carcerem habeat, in quo delinquentes regulariter puniantur. Verum hic carcer adeo durus potest evanescit ut mitigationem permoverit Stephani Archiepiscopi Tolosani, de quo haec leguntur in Historia chronologica Ms. Parlamentorum patrie Occitanie scripta ante ducentos annos à Guillelmo Bardino Coalitario Clerico in Parlamento Tolosano.

Anno Domini MCCXI. & die xxvii. Januarii cum Rex Joannes commoraretur apud Villamnovam juxta Avenionem, fluvio Rhodano intermedio, & ibi certamen lancearum sive hastarum, quod nos torneamentum vocamus, celebrasset tota curia Papali adstante, totum se commisit negotiis patriæ Occitanæ, & nulli audientiam denegavit. Inter hos Vicarius generalis Stephani Archiepiscopi Tolosani ex mandato dicti Archiepiscopi conquefetus est de horribili rigore quem Monachi exercabant adversus Monachos graviter peccantes; eos conjicendo in carcerem perpetuum, tenebrosum, & obscurum, quem

Tom. I.
Ibid. c. 51.

Ibid. c. 16.

Ibid. c. 40.

Tom. I. quem *Vade in pace* vocitant, qui nihil aliud habebant pro viētū quām panem & aquam, omni confortio sodalium illis adempto, ita ut qui huic poena addicti sunt, semper pereant desperati. Super hujusmodi querimonia Rex per suam Ordinationem statuit quod deinceps Abbatæ, Priors, Superioræ, & omnes Gubernatores Monasteriorum & Conventuum bis in mense visitarent & consolarentur fratres qui in tali pressura detinrentur, & quod illis liceret petere confortium unius Monachi de sodalio bis in mense habendum. Qua de re litteras patentes expedire fecit, quarum executionem demandavit & commisit Olivario de Saia Senescallo Tolosano & aliis futuris Senescallos patriæ Occitanæ. Pro revocatione hujusmodi ordinationis Fratres Minoræ & Fratres Prædicatores mira fecerunt, auctoritatem Papa reclamaverunt; sed Rex in sua voluntate perseveravit, & voluit quod obedirent, aut regno suo abirent. Qua de causa, etiam si inviti & repugnantes, voluntatem Regis executi sunt. Barbarum enim est incarceratos & sic afflitos omni solatio & confortio amicorum privare.

**Pag. 385.
cap. 41.** *VENIAM PETAT*] Codex Casinensis addit: & annuente Priore surgat. Servetur tamen silentio. Et cùm egressi fuerint, expletæ oratione, veniam petat, & secundum modum culpe judicio subjeciat. Vide Regulam S. Benedicti cap. 71.

Ibid. c. 43. *Loqui*] In editione Centuriatorum postea sequitur: id est, Credo mihi frater, aut vivit Dominus, seu novit Dominus.

Ibid. c. 45. *Ut schola*] Vide Notas ejusdem Menardi ad Concordiam regularum pag. 682.

Ibid. c. 46. *MARTINI*] Codex Casinensis addit, & in sancti Benedicti. Quæ lectione confirmatur ex epistola Theodosi ad Karolum.

PLENAR. OFF. AGATUR] Hæc non habentur in codice Casinensi, neque eorum mentionem hoc loco facit epistola Theodosi.

Et sis reficiatur] Epistola Theodosi: etiam bis ad prandium miseric facimus.

Ibid. c. 48. *DICATUR*] In editione Centuriatorum postea sequitur: & deinde aqua benedicta, antequam inirent in dormitorium, super capita illorum à Priore inspercatur.

**Pag. 386.
cap. 50.** *ELEMOSYNARIIS*] id est, pro omnibus elemosynas nobis tribuentibus, ut legitur in Libello supplici quem Monachi Fuldenses obtulerunt Karolo Magno. Praefat autem integrum locum rettere, quod is valde illustreret hoc caput Aquisgranense. Sic ergo scribunt Monachi Fuldenses: In secunda quoque feria uniuscuiusque Septimanæ orationem pro omnibus elemosynas nobis tribuentibus, id est, eundem psalmum L. quem tota Congregatio juxta corpus B. Martiris simul prostrata

Tome II.

cancavit, cum Oracione Dominica & versibus. Pro defunctis ergo fratribus nostris commemorationem illam quam quotidie bis habuimus, id est, post matutinam celebrazione & vespertinam, que est antiphona videlicet Requiem aeternam, & prima pars psalmi Te decet hymnus Deus, versus & collecta.

DIES JEJUNII] In editione Centuriatorum hæc adduntur: Quaor Temporum, jejunetur, ut in vigilia sancte Maria, Annunciatione, Assumptione, Nativitate. Jejunatur similiter in Natali omnium Apostolorum, seu sancti Joannis Baptista de Martyrio, seu in Natali cuiuscumque Sancti in cujus honorem dedicatus est locus ubi militant Monachi.

In REPECTORIUM] Vide Notas ad Concordiam regularum pag. 307. **Ibid. c. 52.**

Ut SENIOR, DECANUS] Vide Capitula Monachorum Sangallensem cap. 30. **Ibid. c. 53.**

Ut PRÆPOSITUS] Centuriatorum editio hæc est: Ut Præpositus, Decans, Cellarius, Portarius, de eorum ministerio nisi causa utilitatis &c. Codex Sangallensis: Ut Præpositus, Decani, Cellarius, Portarius, si utiles in ministeriis illorum fuerint, quantum Abbati & Congregationi placuerit, ibi stent. Casinensis: Ut Senior, Decanus, Cellarius, Portarius de eorum ministerio non nisi causa infirmitatis manducet. Sed hæc duo postrema vocabula non sunt hujus loci. In Charruario Tuteleñi fol. 37. 219. inter præcipuos Monachos illius Monasterii numeratur Ogerius Portarius anno duodecimo regni Ludovici Transmarini.

CELLARARIUS] Aliqui codices habent Cellarius, Parthenensis Cellarius. Vide Notas ad paginam 241. **Ibid. c. 59.**

Ut ABBATES] In exemplaribus antiquis Casinensis & Sangallensi & in editione Centuriatorum legitur: Ut Canonici Abbates. De Abbatisbus Canonicis vide Concilium Parisiense VI. lib. 3. cap. 18. & Concilium Aquitanensem II. capitulo 2. §. 2. num. 1.

GENERALM SYNODEM] Centuriatores, generale placitum. Vetus regula, ut appetet ex his que suprad dicta sunt ad Capitula Synodi Francordiensis, ad quam Benedictus, Abbas Anianensis, & Anianus, Abbas Caunensis, suis Monachos duxerunt.

SUPERV. MONACHUS] Centuriatores simpli-
citer, hospitibus. **Pag. 387.
cap. 61.**

Ut DE FORTO] Heic furti incerti à Monachis patrati probato fieri jubetur per excommunicationem à corpore & sanguine Domini, contrâ motem illius leculi. Tertius est Canon xv. Concilii Wormatiensis, in quo sic legitur: Sepè contingit ut in Monasteriis furta perpetrarentur. & qui hec committant ignorentur. Idcirco statuimus ut quando ipse fratres de talibus se expurgare debant, Missa ab Abbe celebretur, vel ab aliquo cui ipse Abbas præcepit, praesertim fratribus. Et sic in ultima Missa celebrazione pro expurgatione sua Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi percipient, quatenus ita inde innocentes se esse ostendant. Hunc locum, alioqui

Z 22

TOM. I. non admodum difficultem aut obscurum, sic interpretatus est Joachimus Vadianus in libro sexto de Eucaristia pag. 218. Porro ut in Carolino illo seculo palam est in parvulis communicandis erratum, ita ne id quidem admodum probi aut piis moris fuit quod eodem tempore Episcopi & Monachi Eucaristiam ad innocentem consecrationem & purgationem objecti criminis sumere effeni soliti, ut cum sicut in Monasterio esset commissum, Monachi omnes in Missa celebrazione corpore & sanguine Domini participabant, quod se criminis suspitione liberarent. Id persuasione fecerat religionis, quae sceleris consicuum punitum metu longe ab eis illo lacrimando accere credebatur. Vide Reginonem lib. 2. cap. 276. & quae illic à nobis adnotata sunt.

Ibid. c. 67. STANDO] Codex Casinensis, flans humilis.

Ibid. c. 68. EULOGIA] Variè accipitur hoc vocabulum, ut pluribus explicat Gretlerus in libro secundo de benedictioribus cap. 24. & sequentibus. Vide etiam Notas ad Concordiam regularum pag. 875. Illud communicatio fratli panis dicitur in Libello supplici Monachorum Fuldenium ad Karolum M. cap. 4.

Ibid. c. 70. TRADATUR] Codex Pithœi, quæ letta fuerit exponatur.

Ibid. c. 71. Caput istud sic habet in editione Centuriatorum: Ut quandū frates jejunant, post sextam dormiant, hoc est, nocturno tempore. Post hanc celebrant Missam.

Ibid. c. 74. PATER NOSTER] In editione Centuriatorum additur, & alias orationes genua flexentes, quando tempus opportunit est, dicant.

**PAG. 519.
cap. 74.** NIHIL TRIBUAT] Codex Casin. minimè sit licentia dandi. Regula cuiusdam in Concordia regularum pag. 718. Illud præcipue decernimus, ut nullus alteri dari ex mensura sua vel accipere ab altero profumus præter Abbatem vel Præpositum, cui ab Abate committitum est.

Ibid. c. 76. QUATUOR DIES] Hec est lectio codicum Pithœani & Parisiensis. Casinensis habet tribus diebus, Sangallensis sex tantum, Centuriatores & editio Capitularium anni MDCCIII. octo diebus. Juvat hanc lectionem epistola Theodomari, in qua sic legitur: Votilia nuncquam nisi in die Natalis Domini, si est unde, usque ad dies octo comedimus. Similiter etiam paschalibus diebus. Vide Menardi Notas ad Concordiam regularum pag. 709.

PER DEBITUM] Idem Theodomarus: Sed de ea volatilia iam causè prudenissimus pater noster in sua regula posuit ut si velint comedere Monachi, tam opportuum est, non subjaceant culpe. Si autem eis a suo tale edulium non præbeatur Abbare, ut quasi ex debito hoc non possint requirere. Multa tamen Fratrum nostrorum neque volatilia comeduntur &c.

Ibid. c. 80. IN DOCTRINA] Caput istud deest in aliquot codicibus, & sumptum est ad verbum ex regula S. Benedicti, nisi quid quædam clausule isthinc omittuntur quae habentur in regula.

IN OMNIBUS] Vide Menardi Notas ad Concordiam regularum pag. 191.

Præter superiora octuaginta Capitula, alia T. M. L. quinque alijs permixa extant in editione Centuriatorum, quæ nos heic addenda esse censuimus.

I: Ut baculi à Monachis pro necessitate aut infirmitate ferantur.

II: Ut in jejunio Quatuor Temporum nullus cibus sumatur alijs nisi ille licet in Quadragesima constitutum est à sanctis Patribus. Similiter in capite jejunii.

III: Ut quando jejunant Monachi, Officium Mortuorum celebretur priusquam Lectio antè Completorium legatur. Deinde eant in refectionem, bibant, & post huc legant Collectionem.

IV: Ut in hebdomada Pascha in claustris non loquantur, sed lectio divina ab omnibus teneatur. Similiter in hebdomada Pentecostes, & in omnibus diebus dominicis, seu in Natali Domini, & in omnibus Sanctorum Festis precipuis.

V: Ut in domo infirmorum non manducent sine licentia Prioris, neque bibant.

Primum caput istorum quinque valde illustratur ex capite quinto Libelli supplicis quem Monachi Fuldenses obulerunt Karolo M. in quo pertinet ut fenibus & infirmis baculum pro sustentatione ferre liceat.

DONA ET MILITIAM] Audit Annalium Anianensem: Erant etiam quædam Monasteria ex eis munera militiamque exercentes. Quapropter ad tantam devenerunt paupertatem ut alimenta vestimentaque decressent Monachis. Quæ considerans, suagerente præphato viro Benedicto Abbatे Anianensi, piissimus Rex posse servire præcepit, ita ut nil Deo famulantes decesserit. ac per hoc alacres pro eo ejusque prole tonisque regni statu piissimum precentur Deum. Hinc ergo emendanda est vita ejusdem Benedicti, quæ edita est in fronte Concordie regularum. Vide Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti, seculo iv. par. i. pag. 214.

SOLAS ORATIONES] Præter Monasteria heic enumerata, quæ Regi solas orationes debebant, alia quædam istius generis fuere in Aquitania, Turensis numerum & Sarlatensis, ut diximus in Notis ad Lupum Ferrarensim pag. 384. Regule Monasterium ad Garumnam nihil Regi debebat; ut patet ex Charta Bernardi Comitis, cuius partem Marca edidit in libro tertio Historie Bearnar. cap. 6. quam verò nos integrum reperimus inter schedas Arnaldi Ohienarti ex Chartulario Regulatensi descriptam. Hanc Ludovici Constitutionem secuta vel imitata esse videtur posterorum pietas in Italia & in Anglia. In Chartulario quippe Casauriensi reperio fundatores Monasterii sancti Mauri de Amtero nullum alium censum sibi retinuisse in possessionibus eidem Monasterio datis nisi tantum orationem pro nobis & parentibus nostris. Monasticon Anglicanum à Gulielmo Dugdale viro diligentissimo editum exhibet in pa-

Tom. I.

gina 208. narrationem de quodam Diaconi occiso intrâ Ecclesiam à domesticio cuiusdam Principis nomine Nogui : qui pernudine postea duximus, Ecclesieque factuaciens, quodam agros Ecclesie Lindavensi dedit, adixaque ut terra sic data esset libera ab omni Laicali servitio, nisi tantum oratione cotidianâ in perpetuo.

S. BENEDICTI] Floriacensis, ut opinor, ad Liturghem in diocesi Aurelianensi.

FERRARIAS] quod antiquitas Bechleem vocatur, ut sit auctor vite Ludovici Pii. Situm est in diocesi Senonensis. Vide Notas ad Lupum Feraricensem pag. 341.

NIGELLI] Puto hec agi de Monasterio Neaphz veteris in diocesi Catnotensi.

S. CRUCIS] vulgo sancti Leufredi in Diocesi Ebroicensi. *La Croix sains Leufroy.*

CORALIA] in Diocesi Ambianensi. Celeberrimum Monasterium, in quo locum valde floruerunt studia literarum. Hinc tot boni & antiqui codices manuscripti, quorum ope multa correcta & emendata sunt in antiquis auditoribus, multa in publicum emissa quia hactenus latuerant.

S. MARIA SUSSIONIS] cuius historiam cum Appendix actorum veterum nobis nuper dedit vir clarissimus Michael Germanus Monachus Benedictus. In veteri membrana Monasterii Canionensis reperio nomina quarundam Abbatilium & celebriorum ac nobiliorum, ut puto, Sanc-
timoniolum illius Monasterii. *Frenburgus Abba-
tissa, Ermentrudis Abbatissa, Adelaidis Abba-
tissa, Adelaidis Thesauraria, Ermena, Elisa-
beth, Hildeburgis, Fagela, Beringildis, Lenda,
Eva, Marshildis, Lanfrancus, Lupburgis, Richil-
dis, Hildeburgis, Roymodis.*

S. ABULAVS] vulgo Stavelo in saltu Arduen-
nenti, cujas Abbas eâ tempestate fuit Ando, ut
Gabriel Bucelinus tradit. In pacis initio anno
DCCCLXX, inter Karolum Calvum Francorum &
Ludovicum Germania Reges pro dividendo re-
gno Lotharii, portioni Ludovici placuit addere
*Abbas Pruniam & Stabolam cum omnibus villis
dominicas & vasallorum*, ut legitur in Capitu-
lis Karoli Calvi tit. XLIII, p. 223. In Annalibus
Fuldenis legitur hoc Monasterium à Normaniis
vascarum fuisse anno DCCCLXXX. At Regino
tradit combutum fuisse : *Poët hec Aquis Palati-
num, Indam, Malmundarias, & Stabolaus
Monasteria in sevillam redigunt. Sic eam legitur
in duobus veracissimis codicibus manuscriptis,*
uno Bibliotheca Colbertina, altero Sancti Arnulphi
Morensis. Vide Notitiam Ecclesiastarum Belgij
pag. 289. & seqq.

FLAVINIACUM] in Diocesi Augustodunensi.

S. EUGENII] sancti Augenii in Capitulis Ka-
roli Calvi tit. XLIII, pag. 224. Situm est in monte
Iura in Diocesi Lugdunensi. Hodie vulgo *saint
Claude*. Vide S. Bernardum epist. 291.

NOVALICUM] ad radices montis Cintii, non
longè à flumine Cintio, ut docet Franciscus Au-
gustinus ab Ecclesia. Heic Hugonem, Karoli M.
filium, Monachum & Abbatem fuisse tradidit.
Fragmenti Chronicis Novalicen sis edidit: Andreas
Duchesnus in tomo tertio Scriptorum Historie
Francorum pag. 635.

S. NAZARI] Larushamenfisi Diocesi Moguntina.
Tome II.

OFFONIUS] Offonis ville mentio est in
Capitulis Karoli Calvi tit. XLIII, pag. 223. Offo-
nis cella in Diocesi Argentoratensis, nunc Schu-
tera dicitur, ut Guillimannus docet in Episcopis
Argentoratibus pag. 67, 73. Offonis villa Mo-
naldi dicati in honore sancti Leodegarci, Marti-
ni, mentionem extat in Praecepto Ludovici Tran-
situ quod à Perardo editum cum in monumen-
tis Historie Burgundice, pag. 1195.

S. MICHAELIS] Hadriani Valesius tenet heic
agi de Monasterio sancti Michaelis in pericolo
mortis, & in hac notitia scriptum esse *marchi*
pr. mi quod titum effigie in matrico vel marchio, id
est, in solo palustri. Mibi ita tentata non pro-
batur. Monasterium quippe luceti Michaelis mar-
teli primi heic collocatur inter Monasteria tractus
Lugdunensis. Et in Capitulo Karoli Calvi tit. XLIII,
p. 224. Monasterium, ut opinor, sancti Michaelis
memoratur una cum Monasterio sancte Ma-
riae in Biluncione. Chiflerius in Vesontione patr.
2, c. 66, p. 279, adnotat esse in Vesontionem ci-
vitate Ecclesiam sancti Michaelis in monte landi
Stephani, sane perantiquam, sed ejus fundatio
nem nullibz legere, eti pluribus inventaverunt & ve-
tustissima illius monumenta, epoque dedicati-
nem sic in veteri rituum codice notata: III. K...
Offr. Dedicatio Basilice S. Michaelis.

BALMA] Duo antiquissim illius nominis Mo-
nasteria fuerunt in Diocesi Veltonionensi, unum
vetus puellarum, aliud virorum longe recentius,
ut pluribus ostendit vir clarissimus Carolus le
Comte in Annalibus Ecclesie Francorum ad ann.
XXXIV. Monasterium virorum vix illatum
fundatum esse non ira multo ante Cluniacente,
ut scribit Andreas Duchesnus in Notis ad Biblio-
thecam Cluniensem p. 22. Vide Capitulo Karoli
Calvi tit. XLIII, p. 223. In eam Bernardum epist.
251, & huncuentum III, l. 1, epist. 113, & seqq.

S. SEQUANI] In Diocesi Liguronensi.

NATRADIS] Dubium multi non est quin legitima
sit lectio quam exhibet Notitia Galliarum clarissimi
Viri Adriani Valesii, qui *Monasterium Natra-
dis* heic legit. Attamen nihil mutare adiut
sum, definitus ope veterum exempliarum. Vetus
Monasterium est in Diocesi Lugdunensi, cuius ultimus
Abbas fuit Hugo Abbas Cluniacensis, ut
observat Claudius Robertus. Nam deinceps Abba-
tia non fuit, sed Prioratus. Hodie vulgo, *Nantra*,
media ferè viâ inter Lugdunum & Genavam, in co-
mitatu Beugii. Vide Notas ad Agobardum p. 18.

SVARIZANA] id est, Schivarzach, ut opinor,
sive Schmarzach in Diocesi Argentineni, quod
anted Arnoldus vocabatur. Vide Guillimannus
in Episcopis Argentinenibus, pag. 96. 120.

S. BONIFACII] id est, Fuldense.

S. WIBERATI] id est, Witteflariense in marca
Saxonie, ad fluvium Adram, ut dictum est in
Notis ad Lupum Ferariensem pag. 493.

MELAREDUM] In tomo tertio Specielego Da-
cheriani pag. 244. scriptum est Antegitum Ap-
batem Fontanelensem dedisse ad S. Gregorii i
libram unam, ad Monasterium Mauri libram
unam, ad Melundas libram usq. Fortean ergo
oro Melaredum hoc loco legendum est Mel-
undam.

LOSSATUS] id est, Monasterium sancti Petri

Tom. I.

Pag. 592.

Tom. I.

Fossatenis in Diocesi Parisiensi, quod nunc sancti Mauri Fossateni dicitur. Hujus Monasterii Abbas, regnantebus Ludovico Pio & Karolo Calvo, fuit Engelbertus, cuius mentio est in Precepto coruendem Principum de privilegiis ejusdem Monasterii & in capite tertio libri de Miraculis sancti Mauri. Itius Engelberti tempore Monasterium Glannafolienti, sive sancti Mauri ad Ligerim, cenobio Fossateni subjectum eit auctoritate Ludovici Pii, & per Propositos deinceps gubernatum fuit qui ab Abbatte Fossateni mittebantur, ut colligatur ex codem libro miraculorum sancti Mauri. Itaque Gausbertus, qui Karolo Calvo regnante Glannafolienti Monasterium rexit, non erat Abbas, sed Propositus. Docet nos istud Charta Anouarechi Britonis, cuius mentio est in capite octavo eorundem miraculorum, quam vero nos reperimus in calce factorum Bibliorum quae idem Anouarechus obiit Monasterio sancti Mauri ad Ligerim. Eandem cenobii sancti Mauri subjectionem sua auctoritate confirmavit Karolmannus Ludovici Balbi filius, ut docet Karolus simplex apud Labbeum to. 1. Miscellaneorum Historiorum pag. 516. Praeter in pago Andegavensi super Ligerim Monasterium sancti Mauri sicut Fossateni cenobio a fratre nostro quondam Carolmanno subjectum ut unum esset & sub uno gubernarent Abbott, in eadem ratione commendamus persistere. Tandem Urbanus secundus in Concilio Turonensi Monasterium sancti Mauri in Glannafolio, & Fossatenum Monachorum abstrahit tyrannide, priligne dignitatibus liberatiique refluxit, sub magisterio tantum Caisinensis cenobii perpetuo mansurum, ut legitur in lib. 4. cap. 18. Chionici Caisinensis. Quod factum esse ad suggestionem Comitis Andegavensis, reclamanibus Monachis Fossatenibus, & multis qui in Concilio aderant aliter sentientibus, docet Ivo Carnotensis epist. 159.

SANCTI GREGORII] In Capitulis Karoli Calvitii. xlvi. pag. 223. in portione regni Lotharii quam Ludovicus Germanicus Rex accepit, eodem ordine quo heic numerantur sancti Gregorii, Maximi Monasterium, & Phoresheim. Quod ut existimat Monasterium istud sancti Gregorii in hac notitia commemoratum illud esse quod in Diocesi Argentoratensi fundatum scribunt a Childerico secundo Francorum Rege, & hodie Munster in S. Gregorienhal vocatum in Diocesi Basiliensi.

MONAST. S. MAURI] vulgo *Maurmünster* in Diocesi Argentoratensi, fundatum primo a sancto Leobardo D. Benedicti discipulo. vel potius a Mauro discipulo sancti Pirminii Episcopi Meldensis, ut aliis placet, in honore sanctorum Apostolorum Petri & Pauli & sancti Martini Episcopi, deinde a Childeberto Francorum Rege locupletatum & privilegii ornatum circa annum dlxxii. Hujus Monasterii Abbaserat Johannes, anno mccccxlvii, & Oswaldus, anno mcccclxix.

CLINGA, in Diocesi Spirensi. Vide Trithemium in Chronico Sponseimeni ad ann. mccccxcii, & Browne Notas ad Poemata Rhabani, cap. 109.

Pag. 591. SAVINICIACO] in Diocesi Lugdunensi; de quo vide Preceptum Lothari a Marca editum in Dissertatione de Primatis cap. 114. & Appendice nostram tit. 4.

Pag. 591. MON. CRUDATIS] in Diocesi Vivariensi, cuius mentionem facit Boso Rex in Precepto quod

editum est à clarissimo viro Joanne Columbi in libro secundo de rebus gestis Episcoporum Vivariensium pag. 69. & apud Catellum in Memoriis Historia Occitanie pag. 315.

DUSERA] In vita Ludovici Pii scriptum est Monasterium Dofora. Monasterium illud, quod erat in territorio Arausico, habuit eā tempestate Abbates iuos, Dextrum & Hildigysum, ut patet ex Preceptis Ludovici Pii & Lotharii editis à R. P. Chiffletio in probationibus Historiae Trenoriana pag. 260. & sequentibus. Postea Vivariensisibus Episcopis datum est ab eodem Lothario, cuius ea de re Preceptum edidit Joannes Columbi pag. 66. in quo hoc leguntur: Concedimus & confirmamus eidem sancte Sedi beati Vincentii gloriosissimi Martyris Abbatiam quae vocatur Dofera cum cellulis suis, consistentem in comitatu Aurasco super fluvium Rhodani stram. Quod totidem verbis confirmatum est à Karolo Calvo anno secundo Imperii. Destruo dein Monasterio, hinc Episcopi amant vocari Principes Donzetz.

S. PHILIBERTI] in Herio insula maris Pichonii fundatum a sancto Philiberto, ex cuius nomine dein dictum est Monasterium sancti Philiberti, ut heic & in vita Ludovici Pii. Videtur autem restauratum fuisse à Karolo Magno. Nam Adenarius Cabanensis, cum dixisset hanc insulam à Normanniis incensam esse anno dccccxx. & defluat eam esse à generali Monachorum habitatione, addit: Ibi fecerat Dominus Imperator Carolus Monasterium sancti Philiberti. Hodie Monasterium illud Abbatia non est, sed Prioratus tantum, ut notat Hadrianus Valesius.

S. MAXENTII] vulgo saint Maixent in Diocesi Pictaviensi. Restauratum fuit à Ludovico Pio, ut testatur auctor vita ejus.

CARROPINIS] Monasterium Carroffis in eadem vita Ludovici Pii. Vulgo Charroux in Diocesi Pictaviensi. Vetus Monasterium, à Rogerio Comite Lemovicensi ejusque uxore Eufraula fundatum.

BRANTOSMURII] vulgo Brantome in Diocesi Petrocoricensi. Vulgo tradunt Monasterium istud à Karolo M. fundatum esse anno dccccxix. huiusque narrationis auctorem nonnulli faciunt Reginonem. Frustra. Nihil enim istiusmodi prodidit Regino. At in Annalibus Francicis è Bibliotheca Thuana editis, quos quidam eos esse putant quos Regino secutum se esse profiteretur, legitur Karolus anno supra notato basilicam in Petrocorico constituisse in honore beati Petri in loco qui Brantome dicitur. Sed Duchesnius illic admonet hanc narrationem in margine vetusti codicis scriptam fuisse manu paulò recentiore. Apud Ademarum Cabanensem reperio Pippinum Aquitanus Regem Monasterium Brantomense fecisse iussu patris.

S. SAVINI] vulgo Saint Savin in Diocesi Pictaviensi.

S. CRUCIS PUELLARUM] sicutum infra Pictavensem urbem, ut legitur apud Gregorium Turonensem lib. 3. cap. 7. & in titulo Capitularis anni dccccxxii. de causis ejusdem Monasterii, sive infra muros urbis Pictavensis, ut in Precepto Ludovici Balbi edito in tomo quarto Galliz Christianz. Conditum fuit à sancta Ra-

Tom. I.

Tom. L

degundine Regina ; eamque ob causam aliquandò vocatur Monasterium sancte Radegundis ; ut in vita Ludovici Pii , Monasterium puellare sancte Radegundis . Immo Hincmarus Remensis Archiepiscopus apud Flodoardum lib. 3. cap. 27. dicitur scripsisse Rourudi Deo sacrae & ceteris Sororibus Monasterii sancte Crucis & sancte Radegundis pro electione Abbatissæ ipsius Monasteri . At Ludovici Balbus in Precepto supra laudato , Monasterium sancte Crucis distinguit à Monasterio sancte Radegundis , primum ponens infra muros urbis Pictavensis , aliud in suburbio prædictæ urbis . Hac sunt ejus vèrba emendata & suppleta ex fide veteris codicis : *Ava Abbatissa ex Monasterio sancte Crucis, quod est sicutum infra muros urbis Pictavensis, nostram adiens clementiam, obculit obtutibus nostris Precepta Domini avi nostri Ludovici & pia memoria genitoris nostri Karoli glorioſorum Imperatorum, in quibus erat inseratum quod non solum ipsi, verum etiam & predeceſſores eorum, Reges videlicet Francorum, sub suo munimine & immunitatis tutione cum Monasterio sancte Radegundis, quod est sicutum in suburbio prædictæ urbis.* Et intrâ : *Sed pro rei firmitate postulavit nobis ut paternum seu predeceſſorum nostrorum, Regum videlicet & Imperatorum, morem sequentes, huiusmodi nostra immunitatis præceptum ergâ prædicta Monasteria, sanctæ Crucis videlicet & sanctæ Radegundis, ubi ipſa corpore requiescit, fieri censeremus. Cujus petitioni liberter assentimus præbuiimus, & hoc nostra autoritas Præcepitum circa ipsa Monasteria pro divini cultus amore fieri decrevimus.* &c. Ita sic intelligenda sunt . Monasterium sanctæ Crucis est Monasterium puellare in quo sancta illa Regina vixit & mortua est . Monasterium sanctæ Radegundis est Monasterium Monachorum ab eadem sanctâ muliere fundatum sub titulo sancte Mariae , in quo illam sepultam esse conflat ex Gregorii Turonensis libro de gloria Confessorum . Illud postea datum est Canonicis , & nunc est Ecclesia collegiata intrâ muros urbis Pictaviensis . Verum quoniam hæc duo Monasteria vicina erant , & originem suam utrumque referebat ad sanctam Radegundem , variis temporibus eodem nomine vocata sunt , & sub unius Monasterii appellatione aliquandò censebantur , ut apud Flodoardum & in Capitulari anni 1000 . De Monasterio puellarum intelligendum est locus ex vita Ludovici Pii , ubi scriptum est Juditham ejus uxorem in Monasterio sanctæ Radegundis retrudi Iuliam anno 769 . fructione Pippini Regis Aquitanie . Contrâ de Monasterio virorum accipendus est Ademarus Cabanensis , dum ait eundem Pippinum , quem anno 769 . constat obiisse , sepultum fuisse Pictavis apud sanctam Radegundem . Extant apud me versus Oliverii Canonici sancte Radegundis Pictaviensis in funere Ebali Abbatii Tuteleensis .

S. MARIA IN LEMOVICAS] Vita Ludovici Pii : Monasterium puellare sancte Mariae . Vetus ac nobilis Monasterium in civitate Lemovicensi , vulgo Regula vocatum . Hujus Monasterii Abbatis regnante Ludovico Transilvano fuit fides soror Ademari Vicecomitis Scalarum & Abbas Laici Monasterii Tuteleensis , ut legitur in Char-

tulario ejusdem Monasterii Tuteleensis fol. 130 . Deda Abbatis sancte Mariae de Regula suis soror Domni Ademari Vicecomitis . Item fol. 192 . Igitur in Dei nomine ego Deda Abbatis Er Faustiburgis Monacha & omnes Monachas ejusdem loci , scilicet sancte Mariae Lemovicensi , vendimus alio cui homini nomine Berardi Abbatis & cunctæ Congregationi sancti Martini Tuteleensis canobii manus nostras qui sunt in pago Lemovicino . &c. Chronica Gautredi Prioris Voientis cap. 27. loquens de Urbano II. Papa : *Decimo Kalendas Januarii Lemovicenſi deuenit, Missam de galli cantu dominice natiuitatis in Ecclesia puellarum sanctæ Marie quæ dicitur ad Regulam decantavit.* Idem c. 41. commemorata Marianam Abbatissam S. Mariae de Regula , filiam Archambaldi Barbati & Brunicidis Vicecomitis Lemovicenesis , cuius nomen omnissimum est à Scriptoribus Gallis Christianis .

Mastracurii] Leg. Masicacum , ut in vita Ludovici Pii . Quod est Monasterium in Arvernis , hodie Mauzac vocatum . Charta Bivarense data anno 1074 . Lanfredo Abbe ex canobio Masicaco , qui est in paup. Arvernica , in aice Rovense .

MENADINI] id est , Monasterium Menati in vita Ludovici Pii . Monasterium est in Arvernis , vulgo Menat dictum , à sancto Meneleo fundatum . Unde in veteri membrana Monasterii Canionensis scriptum est : Titulus sancti Menelei Mennatenſis canonii .

MAGNOLIUM] Monasterium Magniloci in vita Ludovici Pii . Heirradus venerabilis Abba ex canobio cui vocabulum est Magnus locus , sito in pago Arvernico , in Precepto Karoli Calvi edito inter Probationes libertatum Ecclesie Gallicane cap. 38. §. 7.

Conquas] in Diocesi Ruthenensi , vulgo Conques . Hujus Monasterii Abba erat anno 1000 . Medraldus , cuius mentio extat in Precepto Ludovici Pii in quo Monasterium Concas dicitur esse sub defensione atque tutione regia . Eodem Ludovico regnante , commutatio manorum inter idem Monasterium & Ecclesiam Laudunensem facta est cum auctoritate ejusdem Ludovici , ut sanctum est in Capitularibus Karoli Calvi tit. xi. cap. 12.

S. ANTONII] Legendum Antonini . In membra Canionensi super laudata mentio est Monasterii ubi caput Antonini Martyris cum parte corporis requiescat in valle que vocatur Nobilense , ubi Congregatio Clericorum praesertim videtur . Agitur illic de Monasterio sancti Antonini in Diocesi Ruthenensi , in quo ejusdem Martyris venerabile caput summo honore repositum signis & miraculis longè lareque celebrari reperi in veterum memoris illius Monasterii . Fuit autem illo tempore Monasterium Clericorum sive Canonicorum ; extatque bulla Urbanj II. pro Canonica sancti Antonini .

MUSCIACUM] Ibi etiam scriptum est in vita Ludovici Pii . Vulgo Moysac apud Cadarcos .

SEPTIMANIA] Septimanias per eas tempestates , ut super dicebamus , completebatur pagos qui ab Atace fluvio & Carcassonensi civitate usque ad Rhodanum & montes Pyrenæos pertinet , ultra quos erat Marca Hispanica .

Tom. L

TOM. I.

S. REGINI] Verus ac nobis Monasterium in
Diocesi Nemausensi , vulgo *saint Gilles*.

PSALMODIUM] Verus item Monasterium in
Diocesi Nemausensi , cuius Abbes fuisse reperio
in veteribus monumentis Regembaldum anno
ccccv . & Bernardum anno mccciii . Vide Inno-
centium III . lib . 15 . epist . iii . & Mabillonum
lib . 6 . de re Diplomatica , cap . 203 .

MON. ANIANUM] in Diocesi Magalonensis ,
cuius Abbas eis tempestate erat Benedictus .

MON. S. TIBERII] Hodie vulgo *saint Ubert* in
Diocesi Agathensis . Situm est ad Arautem fluvium
in vicino Cellerone . Illic habita fuit Synodus Epis-
coporum Provincie Narbonensis anno ccccvii .
in qua decretum est Ecclesiam Aufensem li-
beram in posterum fore à tributo quod pendebat
Ecclesie Narbonensi . Aliud quoque Concilium
illius habitum est anno millesimo quinquecentimo
libus Julii , cui presul Wifredus Archiepisco-
pus Narbonensis , in quo excommunicati sunt
invasores prediorum Monasterii Arulensis .

VILLA-MAGNA] in Diocesi Biterrensi . Epistola
Monachorum Villemagnenium ad Monachos
Canigonenenses consolatoria de morte Wifredi Co-
mitis Ceritanie & Monachi Canigonenensis scripta
anno millesimo vigesimo quinto : *Venit gerulus
vestri Diplomatis ad lumina beati Martini Pre-
fatus Villa Magnensis & beati Maiani Confe-
ris , nobis obitum patris vestri & reliquorum fra-
terum denuntians .* Et Paulus post percuti oratio-
nes pro Abbatibus Villemagnenibus Guigrado
Abbate , Richerio Abate , Poncione Abate ,
Gairaldo Abate . Monasterii S. Martini Villemag-
nenensis jura privilegiaque confirmavit Ludovici
VII . Rex Francorum , rogante Berengario
Abbate ; ut patet ex literis ejus , quas in Diplo-
mate suo dato Pariliis anno mcccix . descriptis Phi-
lippus Augustus . Erat per ea tempora inter Be-
rengarium Abbatem Villemagnensem & Stephano-
num de Cerviano lis & controversia propter for-
ciam , id est castellum iive arcem Cailani . Ea vero
compotica est ab arbitris communi consensu elec-
tis anno mccciv . Kalendas Maii in Capitulo Vil-
lemagnense . Arbitri suè Ermengaudus Episcopus
Biterrensis , Salomon de Falgarius , Bernardus Ab-
bas sancti Afroditi Biterrensis , & Geraldus Jor-
danus Cantor Biterrensis . Abbas Villemagnensis
interfuit Concilio Biterrensi anno mcccvi .

S. PETRI IN LUNATE] Guillelmus Catellus in
libro primo Memoriarum historie Occitanicae
p . 15 . suspicatur hæc intelligi posse de Ecclesia
sancti Petri in civitate Luteveni , Hadrianus vero .
Valeius in Notitia Galliarum pag . 351 . de Lu-
nello ob similitudinem nominis . Neuter tamen ,
quantum ego conjicio , rem assecutus est . Mo-
nasterium S. Petri in Lunate est Monasterium in
Diocesi Biterrensi quod hodie Juncellense voca-
tur in Archidiaconatu Lunateni , mediæ fermè
via inter Lutetiam & oppidum S. Poni . Probab-
etur itud ex veteri Charta quam viri clarissimi
Sammarchani commemorant in catalogo Episco-
porum Biterrensium , ubi docent Pippinum Re-
genum , ad requisitionem Benedicti Abbatis Jun-
cellensis cenobii sub invocatione S. Petri fundati
in valle Lunateni , dedisse ei totum territorium
de Junoelias , scilicet ex instrumento donationis af-

servato in scrinio Monasterii , colligitur . In Pre-
cepto quin etiam Karoli Simplicius pro Monasterio
Psalmodiensi lego Monasterium Juncellense titum
esse in pago Juncensi in suburbibus castri Lunonis .
Abbarem hujus Monasterii Concilio apud Biter-
ras habito anno mcccvi . interfuisse reperio . Item
Concilium Biterrense anni mcccix . adiuit G. Ab-
bas Juncellensis . Petrus Abbas Juncellensis Narbo-
nensis Concilio suam presentiam exhibuit anno
mcccxxiv . sub Petro de Judicia Archiepiscopo
Narbonensis .

MON. CAUNAS] in Diocesi Narbonensi funda-
tum à Milone Comite Narbonensi sub Imperio
Karoli M . ut scriptum est in epistola Gelafii II .
de privilegiis illius Monasterii . Quod confirmari
potest ex his que leguntur in Precepto quod idem
Karolus Monasterio Caunensi concessit tempore
Synodi Francofurtensis . Monasterii pòrò Caun-
ensis hos Abbes fuisse reperio in veteribus mem-
branis . Anianus an . 794 . interfuit synodo Fran-
cofurtensi . Joannes anno 816 .

Hildericus . Tempore Karoli Calvi .
Gondefalvius anno 853 .
Eqilkanus vel Egiga anno 870 .
Daniel anno 873 .
Baldermarus erat Abbas anno 29 . regnante Karolo
Rege post obitum Odonis .

Robertus , filius Trudgardis , erat Abbas anno
secundo post obitum Karoli Simplicis & anno
primo quo obiit Radulfus Rex .

Aimericus anno 119 . regnante Lothario Rege .
Radulfus anno 119 . & 120 . regnante Hugone Rege .
Udalgarus an . septimo , regnante Hugone Rege .
Itarnus anno 1095 . 1098 .

Geraldus anno 1101 .

Itarnus anno 1103 .

Petrus anno 1136 .

Casto anno 1163 .

Berengarius anno 1166 . 1171 .

Petrus anno 1177 . 1184 . 1185 .

Geraldus anno 1228 .

Petrus cognomento Raymundi anno 1231 . 1236 .
1240 .

Petrus an . 1262 . 1268 . 1269 . 1270 . 1275 . 1280 .

Guillelmus , anno 1338 , 16 Januarii . Ex registro
Archivi regij Carcasson . fol . 84 .

Embrinus . Interfuit Concilio Narbonensi anno
1374 .

Salomon anno 1413 .

Bertrandus anno 1416 .

Petrus , de Godiaco , Decretorum Doctor , Vic-
arius & Officialis Narbonensis , anno 1432 .

Guarinus de Torrello anno 1437 .

Rigaldus de Albinhaco anno 1450 .

CASTRELLI MALACCI] Leg . castelli Malacæ
sive Malæstæ . Sic enim vocatur in Preceptis Lu-
dovici Piæ , Pippini Regis Aquitanie , Karoli
Calvi , Odonis , & Radulfi , & in aliis veteribus
Monumentis . Monasterium inquit castri Malacæ
est Monasterium quod hodie vocatur Monti-
solivi in Diocesi Carcassonensi , cuius hæc
Abbes fuisse reperio .

Olormundus anno 815 .

Vilafrodus anno 827 .

Richimirus anno 854 .

Ugobertus anno 883 .

TOM. I.

1101 Notæ ad Capitularia.

Tom. I.

Ramulfus anno primo & anno quarto regnante Karolo Rege, id est, Karolo Simplice, ut opinor. Vide Mabillonii Annales, tom. 3. pag. 696.

Arifonsis vel Erisonis anno 23. 27. & 28. regnante Karolo Rege filio Ludovici. Eadem tempore vivebat Erisonis Episcopus habitans Narbonam, ut pater ex Precepto ejusdem Karoli quod extat in Archivo Archipiscopi Narbonensis & apud Cacellum, & Vendiscentis Episcopos dicitur in Chartulario Ecclesie Hellenensis.

Donadeus anno quarto regnante Rodulfo Rege post obitum Karoli Regis.

Tresmirus anno 13. regnante Ludovico Rege, & anno 4. 5. 21. 23. 25. regnante Lothario Rege. Ad eum extat Epistola Agapiti junioris de confirmatione privilegiorum ejusdem Monasterii.

Stephanus anno 30. 32. 33. regnante Roberto Rege.

Guillelmus anno 1054.

Petrus, regnante Philippo Rege.

Berengarius anno 1106.

Bernardus, filius Ermengardis, anno 1146. 1147.

Sicardus, filius Guillelmi, anno 1174.

Harnus anno 1184. 1188.

Bernardus de Magaladz anno 1194.

Harnus de Aragone anno 1205. Abbatem tamen suisse non alteveraverim; quia ipse se vocat tantummodo Procuratorem Monasterii Montisoli, ab Abbatis nomine abstinet.

Ermengaudus anno 1229. 1230. 1231. 1232. 1234. 1236. 1242. 1243. 1245.

Geraldus anno 1249. 1259. 1270. 1278. Invitus ad Concilium Lugdunense à Gregorio X., litore datis Lugduni, idibus Martii anno secundo.

Petrus Bernardi anno 1297. 1298.

Bartholomaeus, anno 1419. *prosperus Bernardi delitosus*, fol. 183. v. 6. *Vita Paparum Avenion.* t. 2. p. 355.

Ozilius anno 1327.

Guillelmus anno 1334. factus Presbyter Cardinalis Sanctorum quartuor coronatorum à Benedicto XII. anno 1337.

Raymundus anno 1345.

G. anno 1351. 1358. Bertrandus de Pelsano, antea Abbas S. Severi, anno 1365. *Codex.* 2835. fol. 95. v. 6.

Hilias Jacobi, antea Prior de Lingavilla in diocesi Rothomagensi, nepos Petri de Chalcio, Episcopi Montisalbani, mortuus anno 1393.

Arnaldus.

Saxius anno 1419. factus Abbas à Martino V. post mortem Arnaldi. Erat autem Eleemosynarius ejusdem Monasterii.

Joannes anno 1445. 1461.

Guillelmus de Rupe anno 1465.

Simon de Bellisole Praepositus Vaurense & Abbas Commendatarius Monasterii Montisoli anno 1505. Idem fortassis qui Episcopus Vaurense fuit.

Joannes de Bellisole, Successor Ecclesie Narbonensis, Abbas Commendatarius anno 1515.

Sebastianus de Bonne, Prior major Ecclesie Castrensis, factus Abbas 1518. *juxta Concordata.*

Antonius de Bonne, Superioris ex fratre germano nepos, Camerarius Monasterii Montisoli, per patrum reignacionem factus Abbas anno 1540. Sedebat adhuc anno 1544.

Franciscus de Crequy Episcopus Morinensis, nominatus Abbas post mortem Antonii de Bonne, nominatione sua renuntiavit in gratiam sequentis Abbatis.

Jacobus de Crequy, superioris frater, Monachus sancti Dionyfii, sibi Abbas Montisoli anno 1550.

S. MARIA CAPRIENSIS] in Comitatu Redenpi

1102*

Tom. I.

& diocesi Narbonensi. Preceptum Karoli Simplicis editum in Appendix Conciliorum Gallie Narbonensis tit. iv. Addimus quoque prefata Ecclesia Sandorum Iusti & Pastoris ex nostra regali liberalitate in Comitatu Redensi Abbatiam Cubarias. Monasterii sancte Mariae de Cubaria à Cluniacensi pendens mentio extat in epistola Urbani II. ad Hugonem Abbatem Cluniensem.

S. MARIA AD ORBITIONEM] In confinio Narbonensi & Caccassonei, ut legitur in Precepto Karoli M. edito in eadem Appendix Conciliorum Gallie Narbonensis. Vulgo *La Grasse.*

MONS. S. LAURENTII] Veteri Abbatia, Narbonensi Ecclesie unita auctoritate Ludovici Balbi Francorum Regis, tandem redacta in Prioratum ac Monasterio Crassensi subiecta undecimo Christi seculo. Vide Notas ad Concilia Gallie Narbonensis pag. 3. 20. 21. De hac enim Abbatia hinc agi puto. Scio tamen aliud olim in Cerritania, que tunc Septimanie pars erat, Monasterium illius nomine fullle, cuius mentio extat in citata membrana Canigoniensi: *Dominis patribus simulque fratribus pusilis cum maioribus consilientibus in Canobis almi Marini Prelatis Confessoris Christi Kanigoniensis: Johannes licet indignus Monachus & Abba atque grex pusilis sancti Laurentii Cerritanienis Monasterii.* Ante hunc Joannem Abbas ejusdem Monasterii fuerat Pontius, qui mortuus est vi. Kal. Junii.

S. HILARI] in Dioceli Carcassonei. Olim Monasterium illud dicarum era sancto Saturnino. Postea sanctus Hilarius Carcassonensis Episcopus illic sepultus, occasionem dedit mutandi nominis. Sed tamen per aliquot secula vocatum est Monasterium sancti Hilarii & sancti Saturnini. Abbates habuit quorum nomina sequuntur.

Nampius, tempore Karoli M.

Monnellus } regnante Ludovico Pio.

Egidonius } Leoninus]

Ana, regnante Karolo Calvo.

Castellanus, cui succedit Recamundus, ann. lib. 6. de re diplomatica pag. 506.

Benedictus anno 970. & anno 27. regnante Lothario.

Item anno secundo regnante Hugone Rege.

Gaufredus anno sexto regnante Roberto.

Benedictus anno 15. regnante Roberto.

Oliba anno 1020. 1034. Vide tom. 4. Annal. Benedictinor. pag. 711. c. 38.

Cono anno 1110.

Udalgerius anno 1117. 1120.

Pontius de Bravo anno 1194. 1202.

Alboynus anno 1217. 1224. 1231. 1235.

Guillelmus Petri, Successor Alboyni, anno 1253.

Arnaldus, electus & confirmatus anno 1265. Sedebat adhuc anno 1285.

Pontius anno. 1286.

Jordanus anno 1344. 1350.

Jacobus anno 1385. 1386.

Bertrandus anno 1411.

Guillelmus Babonis anno 1441.

Gaubertus Augerii, electus & confirmatus anno 1451. Antea Abbas sancti Polycarpi in Diocesi Narbonensi. Sedebat anno 1453.

Arnaldus Raymundus Roques factus Abbas anno 1481.

Tom. I.

MON. VALLE ASPERI] id est, Monasterium sancte Matie Arularum in Comitatu Vallis Aperi. Chartularium Ecclesie Heleensis lib. 1, cap. 97. Ep. Vigilius. Abba & canonicorum Conventum sancte Matie Arularum, quae fundata in Communi Religione, in Valle Aperi, aperte abreuer Tercio, id est, Eundem anno, u. Noe. Aug. anno 2, regnante Rodolf. Reg. Praeceptum Karoli Calvi datum in Monasterio S. Dionysii VIII. Kal. Martin anno DECCLXVII. Monasterium in honorum sancte Mariae in regno Religione Valli Aperi fundatum. Eadem legimus in Praecepto Ludovici Balbi dato apud Tresas anno DECCLXVIII. Sed Monasterium fundat Maria Arularum in Valle Aperi dicitur idem Karolus in altero Praecepto dato in Monasterio sancti Saturnini, dum oblidetur. **Tolosa**, anno DECCLXIV. Recensuit Abba Monasterii sancte Matie in diversis annis ad nos oblatas obseruatis auctoribus ut Chartularium Domini episcopi eiusdem Ludovici Imperatoris, qui conseruauit quatuor praedictorum Monasteriorum edificia in Gallia comitatu Vallis Aperi, ubi sunt communione eque defensione confiteri. Non inde, tamen colligi potest Monasterium illud juxta ipsius. Non inde, tamen colligi potest Monasterium illud a Calellino citato non aliud, sed tantum reparatum. Docet illud Codicilium Pisanum in Praecepto dato anno XII. Imperii XV. Kal. Octobris : Capitulum Abbatum Monasterii sancte Mariae patrum ad nos causam to quod aperte cum fratribus suis in Valle Aperi dicitur Aperi Monasterium, in officia omnia confitente. Tandem hoc Monasterium Cluniacensi subiectum fuit, ut patet ex Bullis Urbani II. et sequentium Pontificum Romanorum.

VALLE ASPERI] Omnis pagina Rufenonensis divisus est in partes tres; quarum unam incolunt Rufenones proprie dicti, aliam Confluentini, tertiam Vallapirrenses. Vetus autem est hec divisio. Verum, ceteris in praesertim omnibus de pago Vallapirrensi hec nobis sermo est, quem in Septimanis suffit docet haec notitia. Confidatur autem illud multis testimoniorum : Praeceptum Ludovici VII pro Wimaro vallo dominico : tale concedendum Benedictum patrem res quae generis curam per concilium patrum aperti Karoli prelacionem Imperatoris, ab herero in Septimanis trahens ad villam confidens que vocatur vicus Syrilibus, confidens videlicet in Valle Aperi. In Chartulario Ecclesie Heleensis lib. 3, cap. 44, reperitur vetus Charta data anno textio regis Ludovici Transmarini, in qua hec legitur : Dona ubi a donum manu patris quo habet in Comitatu Religione, in Valle Aperi. Alio anno XIV. ejusdem Regis lib. 6, cap. 1a, in Comitatu Religione, in Valle Aperi, in villa Corbera, item alio lib. 4, cap. 18, anno quinto regni Hugonis Capeti : in Comitatu Religione vel in Valle Aperi. Item adhuc sita lib. 1, cap. 10, data anno MXXV. IV. Idus Februario : Simoni amari ibi aliud in Comitatu Religione, sive in Valle Aperi, Rufenonensem porto pagum, in quo sicut suffit Vallapirrensis, in Septimanis suffit docet Praeceptum Lotharii Imperatoris pro Wimaro vallo, cuius Paulus ante facta mentio est, datum anno XXI. Imperii Ludovici VII in codem Chartulario lib. 1, cap. 10, Wimare vallo suffit fratre suo Rodolfo nomine ab eo concederetur Prosternere quatinus res quae generis curam per concilium anni regni Karoli prelacionis si Imperatoris, ab herero in Septimanis trahens ad villam confidens que vocatur Villanova, confidens videlicet in Robessone. Praeceptum Karoli Calvi pro Dodone valle Oregier, quod exat in Monasterio sancti Petri Rodensis, datum anno XXIX. regni ejusdem Karoli : quidam res ipsi uero fuit infra Septimanis regnum in pago Rufenonensis. Vide Notas ad Concilia Gallie Narbonensis, pag. 6.

IN TOLOSANO] id est, in Matcha Tolosana, ut dictum est supra pag. 1083.

S. PAPULI] quod potesta Joannes XXII. episcopali dignitate ornavit.

SURICINUM] vulgo Soreze in Diocesi olim Tolosana, nunc vero in Varenii. Soricini Monasterii in pago Tolosano fundationem referri ad Pipinum Regem ostendit Praeceptum ejus datum Aquitani, in quo communemorat id libi a beata Dei genitice praeceptum esse. Philippus Abbas Soricini Concilio Varenii trium Proviniarum prefuit anno M C C L X V I I . nomine Arnaldi Auficiensis Archiepiscopi, uti diximus in Notis ad Concilia Gallie Narbonensis pag. 56.

MON. ASILO] vulgo Mas d'Asil, olim in pago Tolosano, nunc in Diocesi Appiamiarum, sancto Stephano dicatum, quod Itarius Episcopus Tolosanus in sua defensione suscepit anno M L X V . rogante Dalmatio Archiepiscopo Narbonensis, ut videtur est in literis ejusdem Isarni. Hinc vero pater Palmatium suffit antiqui juris obseruantibimum, quo caveretur ut unusquisque que Episcopus habeat sui Parochiae potestatem,

Tom. I.

& ut Metropolitanus nihil in Comprovincialium suorum Parochiis agere presumat sine eorum auctoritate.

VENERCHA] Inter Monasteria que a Ludovico Pio reparata fuisse scribit Author vita ejus, recentetur Monasterium de Uteria in pago Tolosano. Quod fortassis idem est cum Monasterio Venercha.

CELLA FRAXILIS] Certum est Monasterium illud fuisse situm in Vaconia. Fortassis in Diocesi Auficiensi, cum Cimorra prepontatur. In Chartularia Monasterii Cimortensis legitur Sanaltrum de Cella Fraxilis fecisse conventionem ut Sansus de Argan accepisset filiam suam nomine Savia uxorem. Qui cum velle facere nuptias, Guillelmus de Boccavia contradixit ei, quia erat Senor epus. Hoc audiens Sansus dedi ei quinque solidos, ut cum e toto reliqueret & firmaret sibi Sanaltrum generum suum & omnem progeniem ab eis descendarem. In codem Chartulario repertum mensio cupido militis cui non enim era fortis de Cella Fraxilis, qui vivebat anno MCXXXIII. Forte Cella Fraxilis Monasterium est quod hodie dicitur Cella-Medulphi, vulgo Saranor, in diocesi Auficiensi.

CIMORRA] Sic scribunt omnes veteres : at in tono quarto Gallici Christiani scriptum est, Cimorra. Vetus Monasterium beatæ Mariæ Virgini dicatum, in quo sacerdant Reliquie sancti Ceratii & sancti Saturnini. Illius Monasterii hos Abbates fuisse reperto in vetustis tabulis.

Forto, sive Fortonus, circa annum 1020.

Otto, Archiepiscopus Auficiensis, circa ann. 1030

Pontius, anno 1055 & 1068.

Galonius.

Afturus.

Larus, Astari Successor, circa ann. 1070.

Bernardus, Lati Successor.

Pontius, Episcopus Bigoritanus, circa ann. 1076.

Petrus de Petiano, ann. 1080. & 1090.

Willelmus, ann. 1118. & 1122.

Petrus, 1143, 1146.

PELLIANO] Vulgo Pessin in diocesi Auficiensi. Vetus Carta Cimortensis Monasterii. Et nahi remansit hereditas Monasterium quod vulgo dicitur Peltiano, in honore confidur sancti Archangeli Michaelis, summa que in Monasterio Auficiensi. Pezenatus hinc Peltianus Abbas in Diocesi Auficiensi mentione est apud Gregorium VII, lib. 7. Epist. 18.

S. SAVINI] In valle Levitanensi & Diocesi Tarbieni. Vide Historiam Bencarnensis illustrissimi Viri Petri de Marca, Archiepiscopi Partientis, lib. 9, cap. 2.

DECRETUM CONFIRMATIONIS] Ejus pars extat apud Gratianum dist. 63, ubi Carolus Molineus hic annotat : *Hujus Capituli non est alias Aut. sed quidam unicus Bibliothecarius domesticus & sautor Paparum. Quare uni maxime suffit non est credendum, cum etiam Volaterranus geographicus lib. 3, aliter ex eadem Bibliotheca referat. Praeceptum certum est post mortem hujus Pafchalii Ludovicum & Lotharium ejus filium Romæ poritos esse & ibi hunc Lotharium Leges facuisse in praesentia Eugenii II. successoris dicti Pafchalis. Nullus etiam Paparum se in hac praeterea donatione fundavit ; quam non omisissent. si facta fuisse. Et adhuc non valere eisdem rationibus quibus Doctores communiter tenent præceptam donationem Constantini non valuisse. Sed fuisse hoc argumentum tractavit idem Molineus in libro adversus parvas datas pag. 209. & seq. quem descripsit Goldatus in Rationali Constitutionum Imperialium ; adversus quem defensionem istius Decreti institutus Greiferus in capite octavo Apologie pro Baronio. Nullam ego illius mentionem reperi apud Scriptorem Leonem Oliueni antiquitatem*

TOM. I. rem. Nam quod aliqui putant esse narrationem nisi auditoriam Anatallii Bibliothecarii, arbitror eos à Platina deceperos. Quia enim ex Anatallio referuntur à Platina, in vulgaris Anatallii editionibus non extant, neque in recensissimo Codice M. Bibliothecæ Colbertinae. Electiones peròò Pontificum Romanorum nihilominus fieri non posse videat prefatam Missorum Imperialium & auctoritate Principum indigne, pluribus ostensum est in Notis ad Agobardum pag. 124.

PAG. 197. **CAPITULUM ADDITUM**] Emendata sunt ope septem veterum exemplariorum, quororum duo extant in Biblioteca Regia, tertium in Colbertina, quartum in Thiana, quintum in Bigorianae. Sextum fuit Sancti Vincentii Laudunensis. Septimum nobis subministravit vir amplissimus Hieronymus Bignonius, Advocatus regius in Parlamento Parisiensi. In illis autem exemplaribus prefatus est sequens titulus: *Incipit Capitula que Legibus addenda sunt, qua & Missi & Comites habere & ceteris nos facere debent. Sed in uno regio, qui sicut Bibliotheca Mazarinæ, legitur: Hoc est Lex Salica qua Legibus addenda &c.* Hec portio sunt Capitula que Egimardus Ludovicum anno 1129. Legibus addidisse scribat: *Convenit Aquiligrani post Naralem Domini habitus, in quo multa de statu Ecclesiæ & Monasteriorum tractatae auctoritate sunt. Legibus etiam Capitulo quedam necessaria, quia decretare, conscripere &c. addita sunt. De eisdem intelligenda sunt hec verba ex auctore vita Ludovici Pii: Interred Capitula quedam Legibus superaddidit, in quibus causa forenses claudicare videbantur, quia haec nū veluti puerescerii servabantur.*

PAG. 199. **CAP. 1.** **SI IN ATRIO**] Citat hunc locum Baronius ad diem 18. Novembris, ut ostenderat consueuisse Majores nostros sacris Reliquias aliquando consecrare Ecclesiæ vel atrii portas.

DID. C. 4. **PROXIMOS**] In codice Laudunensi & in Colbertino legitur primus.

CASARE] Coder Thuanus, credere.

RATI VERITAS] Male in codice Thuanio legitur regi veritas. Sed hic error prodius erat, ut diximus supra in Notis ad paginam 390.

SI AUTEM] In codice Laudunensi scriptum est: *Si tamen &c.*

PAG. 200. **CAP. 11.** **QUOD IDEM HABET**] Pro his verbis ista tamquam habentur in antiquis exemplariorum Colbertino, Bigoriano, & Thuano, ab eo.

PAG. 200. **CAP. 13.** **EXILIIUM**] Coder Laudunensis, itemque Mazarinus, Thuanus, & Bigorianus habent exilio.

TOM. I. **CAP. 15.** **AT SI ALIA**] Coder Laudunensis & Bigorianus: *Ait si alia. Mazarinus: Et si alia.*

PAG. 204. **CAP. 21.** **ISPI**] Coder Laudun. 1490.

Post caput istud sequitur in codice Mazarino caput: *Si quis in altera patria, quod descriptum est in libro quarto Capitularium cap. 74. Idem caput reperiatur inter Capitula que Lindenbergium ait à Ludovico Pio addita esse Legi Salicæ. Fieri sive potest ut cum his Capitulis conjungendum sit. Alioquin enim ejus origo nobis ignora est. Lindenbriegius præterea sequens caput addit superioribus.*

De manuitoribus vero, nū de ingenuitate aut de hereditate, non sit opus observandum. De ceteris vero per distinctionem Comites ad malum veniane. & justi examinentur, ad iusticias facien-

Tome II.

dum. Comites vero non semper pauperes per platicite pretere debent.

Caput istud in libro Legis Longobardorum tribuitur Karolo Magno. Vide supra in Capitulio eius excepis è Legi Longobardorum cap. 19.

CAPITULARI QUARTUM] Conclarus. est cum quinque antiquis exemplaribus, Regio nimurium, Colbertino, Bigoriano, Remensi sancti Remigii, & Laudunensi sancti Vincentii.

SACUNDUM LEGEM] Hec non extant in codice Laudunensi.

PLACITATA] Aliqui codices habent placita.

NOMA ET DECIMA] Hec in nullo veterum exemplariorum reperiuntur. Nescio autem quomodo hec irreprobatur ex editione que extat in libro quarto Capitularium.

RESTAURATIONS] In codice Bigoriano legitur, *operaria de ratione.*

CAPITULARI QUINTUM] Emendatum est ope sorundis veterum quinque exemplariorum quibus sicut sumus in emendandis superioribus Capitulis. De istis autem intelligendum est caput 13. Thegan, quod sic habet. *Eodem tempore supradictus Princeps missi Legatos suis supra omnia regna sua inquirere & investigare si alicui aliqua iusititia perpetrata esset; & si aliquem inventisset qui hoc dicere vellere & cum verissimis testibus hoc probare posset, statim cum eis in presentiam ejus venire præcepit. Qui egraffi invenerit innumera malitudinem oppressorum aut ablatione patrimonii aut expoliatione libertatis. Quid iniqui Ministri, Comites, & loco positi per malum ingenium exercebantur. Omnia supradictus Princeps destruxero iussit: alla qua impia in diebus patrii sui per iniquorum Ministeriorum ingens factis fuerant. In hoc loco caput propositum, pro eo quod in editionibus male scriptum est provinciam.*

PALATII NOSTRI] Codex Laudunensis & Colbertinus habent palatum.

PERPETRATOR] In eisdem exemplaribus legitur *perpetravit & rediget.*

TERRA] Hec vox deest in omnibus antiquis exemplaribus.

LIBERTATIS] Colbertinus, liberaliores. Quo etiam modo legitur in libro quarto Capitularium.

OSSERVANTIA] Colbert. observar.

ET MONACHI] Ista non habentur in codice Laudunensi. Dicitur etiam in Colbertino, in quo profecta addita sunt antiquis supra lineam. Adhuc forte sunt post vulgariam Collectionem Antiqui.

VEL CENTENARIUS] Omnia vetera exemplaria habent & Centenarii.

CAPITULARI SEXTUM] Estat in recensissimo codice Monasterii sancti Galli, in quo admotum est scriptum illum esse anno duodecimo Imperii Ludovici Pii.

CONVERSARIUS] In manuscripto Codice legitur conservare, ut apud S. Gregorium, lib. 7. indist. 2. epist. 210. conservare pro conversatione in veteri codice Aurelianensi. Parte errore apud Salvianum lib. vi. pag. 146. legitur in editionibus Beccaniani & Pithori pro gaudis nova conversationis, cum legendum sit nova conversationis, ut habent editiones Romanae & Noribergensis, aut conversationis, ut in Codice Corbeiensi. In Concilio quarto Toletano cap. 75. vel confer-

TOM. I.

PAG. 200.

PAG. 611.

CAP. 4.

PAG. 612.

CAP. 5.

PAG. 611.

TOM. I.

PAG. 612.

CAP. 10.

PAG. 613.

PAG. 614.

CAP. 10.

PAG. 615.

CAP. 11.

PAG. 616.

Tom. I. *vatione regia salutis. Pro quo vetus liber Ecclesie Lugdunensis habet consuetudine. Sic in libro I. Capitularium cap. 35, in plerisque rotulatis exemplanibus legitur conservatorius, cum legendum sit conservatorius.*

Pag. 621. *Ere uas IMPATOR] In uno exemplari legitur, & ut emittitur cuiuslibet ut iter agens herb..*

Ibid. c. 4. *TRISKINGS] Certum est hec frisingas inter vehicula numerati. Oportet autem fuisse aliquid quod originem haberet Francicam.*

Pag. 622. *GENERALITER] Vide quo supra dicta sunt ad Capitula Karoli M. excepta ex Lega Longobardorum cap. 4o, pag. 1055.*

Pag. 623. *CAPITULARE TRIBUR.] Capitulare istud in codice Vaticano habet hunc titulum: *Concilium auct. Theodosii villam tempore Karoli Magni. Apud Burchardum & Iwonem: Ex Concilio apud Theodosii villam à 32. Episcopis adversus percussores Clericorum. Apud Goldaltum in tomo secundo Constitutionum Imperialium: Hludouici Pil. & Lotharii F. Imperatorum Augustorum Capitula de percussoribus Clericorum, cum inserta Synodo Triburensi anno Domini DCCXX, celebrata, statuta apud Theodosii villam in Comitiis Imperialibus anno Domini DCCCXXI. Idem in Rationali eundem Constitutionum ait priora Capitula non in Theodosi villano convenit, sed in Synodo Triburensi fuisse ab Episcopis Decreto, eorumque exordium ita restituendum esse: In Concilio apud Triburam &c. Gretserus in capite decimo apologie pro Cardinale Baronio vehementer indulgit in hanc Goldasti audaciam. Goldastus tamen nihil mutaverat in contextu. Monuerat tantum nomen Theodosii villa hinc expungendum esse, substituendumque nomen Triburie. Conjectura fuit ratione non carens, quandoquidem constabat ex Capitulo Augustorum, propter ea Goldastus legebat apud Crabbum, Sursum, & Binum, edita illa fuisse ad petitionem Episcoporum in Triburia congregatorum. Quam lectionem confirmat codex Vaticanus, ut statim dicitur. Sinceror nihilominus videtur lectio quo est apud Burchardum, quam nos retinuimus, scita iudicium & auctoritatem doctissimi viri Jacobi Simondi.**

*HERRI] In editionibus vulgaris Conciliorum legitur hucus. Apud Iwonem editum legitur *Helle*. Sed in veteri codice Ms. sancti Victoris Parisiensis habet: *Helli*. Sic etiam apud Plodoardum lib. 3, cap. 11. *Helle* Trevorum Archiepiscopo. Apud Burchardum, tam in vulgaris editionibus quam in duabus antiquissimis exemplaribus manucriptis, *Herr*. Quo status modo habet enim Vaticanus, inquit in commento respondendum est.*

*LUSCIO. JONAS] Aluostra lib. 7. Res Aquitanica, cap. 12. *Hic Joannes Episcopus dicitur in Hispania etiam, non adjecto nomine sedis sua. quia post hoc Et seopus vocatus Vascones, quod sedes eius erat sicut Episcopi. si es conjectura vera est. Episcopus fuit Vasconis. Nam post illa tempora nominati Episcopi Vascones saepe vocabantur Episcopos Vascones, quia praeter sedes Vasconis, plerisque alias Vascones cathedras tenebant, ut pluribus docet illustrissimus vir Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis lib. 3. Historia Beneventinus cap. 3. & 8.**

Tom. I. *Verum non puto titulum Episcopi Vasconis inventum fuisse exo Ludovici Pi. Videntur enim initium ducere à Gumbaldo Episcopo Vasconis, qui se Episcopum & Ducem Vasconis vocabat anno DCCCLXXVIII.*

MORDIDATO] Codex Burchardi Talonius, mortidato. Idem in codice sancti Albini Andegavensis, inordinatus. Crabbus habet mordidato. Cui vocabulo hanc interpretationem addit in margine, id est, violenter & lassocinante occidit.

SYNODALICA] Ivo & Simondus Synodica. Crabbus & Surius habent Synodala, ut habetur in codice Vaticano & apud Burchardum. Sic etiam legendum in Capitulis sequentibus. Burchardus lib. 3, cap. 53. *Juxta Synodala precepta decrevimus. Sed Ivo par. 3. cap. 56. legit: Juxta Synodalia precepta.*

PRO CONSOL. s. ECCL. UT PRÆP.] In codice Vaticano & apud Crabbum legitur: *pro levigatione scilicet penitentia, placuit ut prefata res.*

IMPERATORIB. SACERDOTIB.] Codex Vaticanus: *Imperatoribus & a sibi Sacerdotibus ad defensionem. Edictio Crabbiana: Imperatoribus & a sibi succedentibus ad defensionem.*

DETERMINARENTUR] Codex Vaticanus & editio Crabbii, determinarentur.

PRESBYTERI OCCISI] Idem vetus exemplar & Crabbus habent. Presbyteri non occisi. Ita etiam in Capitulis sequentibus cap. 4. Sed negatio deest utrobius apud Burchardum & Iwonem.

DECRETUM IMPERATORIUM] In Codice Vaticano sic legitur: *Capitulum ecclesiasticum apud Theodosi villam à Karolo Magno & Luthouisco & Primis Gallia conlaudatum & subscribitum. Ita etiam Crabbus. Verior tamen est titulus quem exhibent Burchardus & Ivo, hoc modo: Capitulum ecclesiasticum apud Triburam à Karolo & Primis Gallia & Germania conlaudatum & subscriptum. Quamquam illa sanctita esse doceat à Karolo Magno, ut interpretatur Ivo. Sunt enim revera Ludovici & Lotharii Imperatorum.*

APUD TUBROPONISVILLAM] Codex Vaticanus & editio Crabbiana, Triburia. Sic infra cap. 5. in eodem codice & in editione Crabbii legitur apud Triburam.

Caput istud sic legitur in eodem antiquo exemplari & in editione Crabbiana. Si Presbyter male tradidit fuerit & spassaverit, secundum ejus Episcopi sententiam paniteat in cuius territorii potestate esse dinoscitur. Si autem mortuus fuerit, ut Synodus dijudicaverit paniteas, & DCCCC. solidos Episcopo componat. Quo est vera lectio, ut patet ex capite tertio superiorum Capitulorum.

SPASSAVERIT] Bignonius in Notis ad Legem Salicam pag. 844. censet heic male vulgo legi spassaverit, & legendum esse spadaverit, id est, spadonem fecerit. Antonius Augustinus lib. 2. de emendatione Graciani dial. 11. non intellexit significationem hujus vocabuli. Alio sensu Annales Bertiniani ad annum octavo LV. aiunt Carolum, Calvi filium, neendum bent spassatum in Aquitaniam redire permisum.

ET PECUNIAM] Hec & quo deinceps sequuntur in hoc capite, non extant in codice Va-

Tom. I.

Pag. 624.

Pag. 625.

Pag. 626.

Ibid. c. n.

Pag. 627.

Ibid. c. 5.

TOM. I. ticanus, neque in editione Crabbii. Habentur tamen apud Burchardum & Ivonem.

PAG. 610. Et IMPERATORIS] id est, Ludovicus & Lotharius, sub quorum imperio celebratum esse Synodus apud Theodosium villam recte in titulo monestirum Simeonis. Et tamen ipse Decretum istud retulit ad folium Ludovicum, non solum in titulo, sed etiam in epilogo, ubi contra omnium veterum codicis & editionis fidem scripti, & Imperator & papa omnes Gallia &c. Vide autem quām periculis exempli sit lapsus hominis coepit fāma atque omnium sermone celebrati. Quia enim post Decreti istius editiones prodire, omnes ad Simeondiam expressae sunt. Constat sane ex Annalibus Eginhardi Lotharium à parte digressum post conventum apud Theodosium villam habitum anno DCCXXI. ad hyemandum Wormatiam profectum esse. Sed eum tamen postea ad patrem rediisse anno sequenti colligi potest ex iisdem Annalibus, in quibus legitur Ludovicum anno DCCXXII. peracto conventu qui Attiniensi habebatur, venandi gratia Ardennam petuisse, Lotharium vero filium suum in Italiam misisse. Quod evenit post aquinoctium autunnale. Itaque interfuit haud dubitate Lotharii conventu Triburianis; namque ob causam recte in antiquis istius Decreti exemplaribus in hoc loco scriptum est, & Imperatores & papa omnes Gallia &c.

PAG. 610. id est, Primates, Proceres, Optimates Titulus Legis Alamannorum in antiquis codicibus & editionibus: *Incipit Lex Alamannorum, que temporibus Clotharii Regis und cum Principibus suis &c. constituta est. Codex Corbionensis hec non habet Principibus sed Precepibus, ut jam monimus supra pag. 1001. Flodoardus lib. 3. cap. 26. referens breviarium epistoliarum ab Hincmaro scriptarum: Eberardo ex Principibus Lotharii. Hic est enim Eberhardus qui cum Josippo & Egberto inter Primos Lotharii recensetur à Nichaldo in libro quarto de dissensionibus filiorum Ludovici Pii.*

DICANTAE RUM] Sic codex Vaticanus & editio Crabbiana; alii codices decantabant. Porro de more cantandi hymnum Te Deum laudamus, quem ab Episcopis decantatum esse post constituta ista Capitula docet hic locus, vide Filefacum lib. 1. Selectorum pag. 213. ubi putat primum in hoc conventu fuisse cantatum.

ET SIC SOLUTA EST SYNODUS] Hinc ergo colligitur ista Ludovici Capitula tunc fuisse in Synodo ecclesiastica apud Triburias habitas, & gratias ab Episcopis habitas Imperatoribus & Principibus quod eorum precibus annuisserunt.

CAPITULARE DI CAVSIS] Editum est in tomo primo Analechorum Domini Joannis Mabillonii ex vetere codice sancte Crucis Picaviensis. Quo anno datum sit, non constat. Ut ad annum DCCXXXII. referens effectus Eginhardus, qui docet Pippinam Aquitanum Regem, postquam uxorem duxisset, in Aquitaniam eo anno misum & patre fuisse. Celiberrimum porro erat ei tempestate Monasterio sancte Crucis Picaviensis, ut patet ex his quae supra dicta sunt pag. 1097.

SUB REGULARI NORMA] id est, secundum regulam sancti Benedicti, ut pluribus hec recte & eruditè explicat idem Mabillonius.

Tome II.

TEMPORALE SERVITIUM] id est, dona & militiam, ut interpretatur idem vir clarissimus. Cuius ego sententia lubens accedo. Vide Notitiam Aquilgraensem anni DCCCVII.

NE ULTRA CENTENARIUM] Gregorius Turonensis in libro de gloria Confessorum cap. 106. narrat immenseam Sanctorum multitudinem ad numerum circiter ducentarum in Monasterio sancte Crucis fuisse ea tempore quo ipse illuc pererexit ad exequias sancte Radegundis.

CLERICORUM NUMERUS] Omisis his quæ ex Beda, ex vita sancte Liobæ, ex Flodoardo, & aliunde adferri possunt de Monasteriis pauperum & de Monasteriis virorum que subjecta erant pauperibus, sequi nos oportet explicationem quam huic loco adhibet Mabillonius, nimirum hec agi de Clericis five Canonicis Ecclesie sancte Radegundis, de quibus dictum est supra pag. 1097. Fratrum sancte Crucis mentio est in Praecepto Ludovici Balbi cuius mentionem fecimus ibidem. Tandem hoc virorum Monasterium auctoritate Romani Pontificis secularisatum est, ut perierum temporum verbis utaruntur.

SIN AUTEM] Hæc disjungenda sunt & his quæ antecedunt. Agitur enim isthinc de noviter venientibus ad conversionem, quibus non facilem tribuendum esse ingressum docet caput 58. Regula sancti Benedicti. Illic jubetur ut postquam Novitius illatas sibi à Monachis injurias patienter portaverit, & perseveraverit, post duorum mensium circuitum legatur ei hac regula per ordinem, & dicatur ei: Ecce lex sub qua militare sis. Si potes observare, ingredere. Si verò non potes, liber discede. Quod observari olim confuevisse in Monasteriis docet Nova Collectio Formularum, c. 32.

AD NAT. SERVILIAUM] Servi enim suffici in Monasteriis non debent preter consensem & auctoritatem dominorum suorum, ut ait Canon quartus Synodi Chalcedonensis. Quod à Karolo M. postea confirmatum est lib. 1. Capitularium c. 23. Vide etiam lib. 5. cap. 380. Itaque jubet Princeps ut nullus colonus, nullus servus in Monasterio sancte Radegundis sufficiatur, nimirum si id tentaverit preter voluntatem domini sui. Vide sanctum Gregorium lib. 7. Indict. 7. epist. 36.

CAPITULARE AN. DCCXXXIII.] Alentior Simeon, qui Capitula hec edita esse putat in conventu Attiniensi cuius meminit Agobardus in libro de dispensatione ecclesiasticarum rerum cap. 5. Fallitur autem Browerus lib. 8. Annalium Trevirenium, dum existimat hec Capitula sancta à Ludovico fuisse anno octingentimo trigessimo quinto. Cum enim illa exteat in Collectione Ansgarii, quam ipse testatur ann. DCCXXVII. confessam fuisse, manifestum est ea Capitula antecedere hunc annum.

HILDEGARDUS] Episcopus Cameracensis.

AMALARIUS] Episcopus Trevrenensis.

ROMANA PERTINACIA] Baronium ad annum DCCXXXV. referens hunc locum, ut eum mollieret, hoc adnotat in margine: *Pertinacia pro constantia hoc seculo usurpari solet, inter alios sanctus Eulogius suis scriptis docet. Itam opportunam occasionem infurgendi adversa Baronium non paup. est Goldatus sibi elabi. Sancta pertinaciam paleverantius finitiam esse scriptis aliquibi Tul-*

TOM. I.
Ibid. c. 4.

PAG. 610
cap. 6.

Ibid. c. 7.

PAG. 611.

PAG. 241.

PAG. 244.

Aaaa 2

Tom. I.

lia. Sed cum perinacia vocabulam, ubicunque reperitur, semper in malam partem accipiatur, difficile est existimare hec aliam habere posse significacionem, præfertim si quis singulas epistole partes attente consideret. Non utrū testimoniū à Goldasto relatu, quo cilibet obvia sunt. Alius adserat. Augustinus epist. 124. Omnis contentionis & animositatis perinacia debet extingui. Auctarium epistolarum Symmachic cap. 19. Sed tunc perinacia restiterunt ut quicunq; mutatum fuerit facere minime dubitarent. Ibid. cap. 29. Balarius & obstinatio quod sine præcepto latro Urbem ingressus est, etiam ege i. confitibus per omnes postulantes, pari perinacia deterreretur. Cassiodorus lib. 5. Varias. epist. 44. Offendisti. prudenter Regum, post erroris evenium sapientibus subvenire posse confitum, nec perinacia vitium vos amare, quod bruitus hominibus videtur accidere. Sanctus Gregorius lib. 2. Indict. 10. epist. 16. Quem si etiam amissio pallio adhuc in eaem perinaciā perseverare perspexeris, dominus quicquid corporis ac sanguinis vnde Anaphylactem participatione prævalit. Vide etiam ibid. epist. 14. & 15. ubi perinacia eodem semper tenus accipitur. Rudolfus Fuldenus in vita sancte Liobae cap. 3, de quadam Moniali adversa fortuna sua male affecta: *Defensio est ergo in hac perinacia.* Acta depositionis Anastasi Presbyteri tituli beati Marcelli tempore Leonis quarti, apud Holbeinum in Collectione Romana parte 2. pag. 105. Quin & Domini Lecherii præfati: *Imperatoris decreto, redire jubenti, perinacia sua intemperancia refutatur.* Innocentius III. lib. 1. epist. 215. Canonis committentes quod nisi præfato eius tempore mandatum Apostolicum adimplerent, ovaum ex tunc consumaciam debet se veritate punirent. Ceterum cum nec sic posse a sua perinacia revocari, &c. Sanè quid Baronius aut Eulogius perinaciā pro confititia usurpare, non est extrā controvertiā. At enim ille lib. 1. cap. 7. Numlonem & Alodium virgines Christianas à Præfido Hispanis traditas quibusdam mulierculis prophani inde peritū predicis, ut eorum ope avenerentur à Christianismo & ad Mahometanam sectam pertinerentur, constantes manisse in professione fidei, & vanos fuisse mulierculorum illarum conatus. Tum addit: *Sed hanc illam perinaciām Præfidi referentes mulierculis, &c.* Ubi vides perinaciō vocabulum posse accipi in bonam & in malam partem, & prouiae esse ut in malam accipiatur.

INGENIUS HIBERNENSIS] Tempore illius coventus Ludovicus Monasterio novæ Corbie in Samonia dedit Capellam quam Karolus M. in castello quod dicitur Heresburg construi jussit. Præceptum ejus exstat in secunda editione Monumentorum Paderbornensium pag. 113.

PAG. 42.

PRÆCEPTUM IMPER.] Emendatum est ex scheda clarissimi viri Andreæ Duchefiani.

PAG. 652.

HOTARIUS V.] De annis Lotharii, quomodo computentur, non convenient inter se varia ejus Diplomatæ que in manus meas venerant. In quibusdam enim exordium inscripti ejus constitutur in anno DCCXXVII. in aliis quinquennio tardius.

CAPITULARE] Conlatum cum sex antiquis

exemplaribus, Pittemano, Merenſi ſancti Vincenti, Remenſi ſancti Reinigii, Divionensi Philiberti de la Mare Senatoris Divionensis, Rivulensi, Claronensio Collegi Parifensis Societatis Jefei.

Tom. I.
PAG. 652.

AUTCARII] Archiepiscopus Moguntinus.

HADEBALDI] Archiepiscopus Coloniensis.

NETTI] Archiepiscopus Trevicensis.

BERNARDI] Archiepiscopus Vefontionensis.

IN PARISIO.] Erat, opinor, quibus volupte erit scire in qua Pariforum Ecclesia habiriā sit illud Concilium, & nomina Episcoporum nolle qui ad celeberrimum idum conveniūt ac cesserunt. Illud ergo constat, habitum fuisse Concilium in Ecclesia ſancti Stephani de gressibus, *scire Eſtione dei gr̄s*, eque interfusis Episcopos quorum nomina sequuntur. Ebbo Archiepiscopus Remensis, Aldricus Senonensis, Ragnardus Rochomagenis, Landmannus Turonensis, Jonas Episcopus Aurelianensis, Jelle Ambianensis, Rangarius Noviomensis, Rothadus Sufionensis, Adaleminus Canalaunensis, Hildemanus Bellovacensis, Godofredus Silvavacensis, Freculfus Loxoviensis, Haligarius Cameracensis, Franco Camomanensis, Haribaldus Autiliodorense, Helias Carnorenus aut Tricassinus, Jonas Nivernensis, Huberus Meldensis, Inchadus Parifensis. Prosternit vero Guilodus, Theodiflus, Amathemus, Bernoinus, Fulcharius, & Herbertus, ignotiarum sedium Episcopi. Sed Guilodus fortuitus est qui Willardus nominatur in vulgari Episcoporum Constantiensem tabulis. Fulcharius vero est fortuitus est qui Flodegarius vocatur in Catalogo Episcoporum Andegavensis & eam cathedralē tenuis anno Christi DCCXXVIII. ut pater ex Precepto quo Ludovicus Pius confirmat consuetudinem inter ipsam & Winneradum factam. Hinc etiam fortassis supplendi sunt hiatus qui reperiuntur in Catalogis Episcoporum Laudunensem, Bajocensem, Abriacarentiam, & Ebrocentrum.

AOGBARDUS] Archiepiscopus Lugdunensis.

BERNARDUS] Archiepiscopus Vienneensis.

AMBRIAS] Archiepiscopus Tarastauensis.

BENIGNUS, ALARICUS] Horum alter fuit Archiepiscopus Aquensis, alter Ebredunensis.

NOTHO] Archiepiscopus Arelarenis, idem, ut arbitr̄, qui Formulam institutionis Canonice iussi Ludovici Pii deculit ad Arnoensem Archiepiscopum Juvenensem.

BARTHOLOMÆUS] Archiepiscopus Narbenensis. Vide Notas ad Agobardum pag. 75.

ABALERMUS] Archiepiscopus Burdigalenensis, ille ipso, ut opinor, qui iussi Ludovici Pii derelicit Formulam Canonice institutionis ad Sichantium Archiepiscopum Burdigalensem.

AERVULUS] Archiepiscopus Bituricensis. Probare hic locus, id quod supra dicebamus, non dñm ei tempestate Biturigenes Archiepiscopos cogitasse de Primatu super Archiepiscopos Narbonensem & Burdigalensem. Utique enim hec

III3 Notæ ad Capitularia.

III4*

TOM. I. postponitur Aquilafus, tamen Patriarcha vocatur à Theodore. Quod indicat hunc titulum nullam prerogativam super causas Metropolitanos tribuisse tunc Archiepiscopo Bizantigeni. Cetero anno Archiepiscopus Ieravensis, qui nullam curmulariam auctoritatem sui jurisdictionem haberet, Patriarcha tamen vocatur ab Alexino in tomo novo Spicilegii Dacheriani pag. 116.

Dicit inter Metropolitanos hec nominatus Elufanus, ut recte notar Sirmontanus. Nimirum quia provincia Novompopulana proprium est tempestate Metropolitanum non habebat, sed Burdigaleni subjecta erat, ut supra dictum est. Attamen et non ita malè post proprieum habuit Metropolitanum, Anticensam nimirum. Erat enim apud filio Joannis VIII. Papa ad Alardum Archiepiscopum Anticensam sordens suffraganeos de confervanda disciplina ecclesiastica contingendisque deputatis populi meritis.

**PAG. 673.
cap. 4.** **ALARCI**] Ita codex Remensis, Clasonensis, Pithoreanus, & Morenus habent. In editione vero Sirmundi & in codice Riphellense legitur Alberici.

PAG. 674. **VOLUMUS ETIAM**] Tota huc clausula doceat in editione Sirmundi & in eodem libro Riphellense. Eam tamen habent reliqua exemplaria, si Divisione scipies, quod multum est in hoc loco.

PAG. 675. **EPISTOLA GENERALIS**) Excedens est opere doctrum antiquorum exemplarium, uno Bibliothecae Thueane veterissimum, altero Monasterii Riphellense.

INCIPIT EPIST. CELESTIA] Ita codex Thueanus & edicio Suriensis.

PAG. 676. **INTIMCI CRISTI**] Argentei, inquit Goldatus, iuris, qui Saracenum copias regnum Francorum popularum erat. Aionis defectio & irruptionis in regnum cum auxiliis Saracenum coniugio anno 800XXVI. & sequenti, ut Egihardus tradit in Annalibus. Imque Goldati opinio non potest esse vera. Sicut est ista interpretari de Bulgaria & Danis, quae in regno Ludovici impiegata esse hostiles anno 800XXVIII. & aliquae villas igit injecto concordasse tradit Andreus vice Ludovici Pil.

PAG. 677. **CAPITULARE WORMATIENSE**] Ut hanc inscriptionem hec apponemus obiecti auctoritas Hincmarii, qui caput tertium eiusdem tertii fasciculi esse docet à Ludovico Pio in Synodo ac placito generali apud Wormatiensem post habitas quatuor Synodos de quibus psalmus aut dictum est. Ludovicus enim, ad exemplum patris, qui Constitutiones quinque Synodorum anno 800XXIII. habituarum examinari se praesente jussit in conveni Aquisgranensi, Ludovicus inquam Decreta quatuor Conciliorum iustia ejus celebratorum examinari mandavit in covento Wormatiensi, ut Hincmarus docet in loco psalmi inferiori descripto; ex quo recte collegit Sirmundus fonsca Wormatiensis in hac Synode fuisse à Ludovico tripartita illa Capitula que Capitulare Wormatiense constituant. Excedens portò est opere sorundem sex veterum exempliarum cum quibus conlatum esse monimus Capitulare anni 800XXVIII.

HAC SUNT CAPITULA] Ita edicio Sirmundi & vetera exemplaria Pithoreanum & Riphellense.

TOM. I. **la** editionibus Amerbachii & Heroldi: **Hec sunt Capitula** quæ aliqui ex Missis nostris ad nostram notitiam duxerunt anno xvi. imperii nostri. Verusnam esse hoc lemma pater ex titulo xxxvi. Capitulorum Karoli Calvi cap. 27. Ut junctè regum Capitulare quod Dominus & pater nostro anno xvi. regni sui Capitulo vii. confirmat. Idem tit. xl. cap. 9. **Sicut in Capitalis patris nostri anno xvi. imperii ejus factis constat.**

CONTRA STATUTA] Codex Pithoreanus, contra Canonum statuta.

**PAG. 675.
cap. 4.**

HAC NONA] Idem versus liber, hanc nonam & decimam persolvare debuit.

**PAG. 675.
cap. 5.**

CAP. XXI.] Idem codex & Parisiensis habent xxvij.

QUAE DARE] Recitamus hanc lectionem, quia peccat in regulas grammaticæ, quia eam habent omnia vetera exemplaria. Edicio Amerbachii legit quæ. Sed ipse in margine admonet in Archetypo scriptum fuisse quæ.

UT DE RADIBUS] Vide infra pag. 673. c. 5.

Ibid. c. 5.

ALIENAS TERRAS] Amerbachius & Heroldius legerunt alienas scirras. Ingenue autem fassus est Amerbachius nescire se quid significet vox scirras.

**PAG. 675.
cap. 10.**

ET DECIMAM] Hec defunct in plurimis exemplaribus & in editionibus. Addita autem sunt ex Pithorean & ex Parisiensi.

RATIONABILIS] Hec est vera lectio. Malè in antiquis exemplaribus Remensi, Parisensi, Morenisi, Anticensi, rebellii. Et tamen Sirmundus eam lectionem recitauit in titulo xl. Capitulorum Karoli Calvi cap. 8.

**PAG. 675.
cap. 5.**

IN PACE VIVERE] Codex Pithoreanus, in pace con vivere.

Ibid. c. 7.

MALIFACIENSVM] In verutis exemplaribus Pithorean, Remensi, Parisensi, Divisioni legitime malum faciendum.

**PAG. 675.
cap. 12.**

RASSIS] Hec est lectio omnium veterum exemplarum. Editiones tamen habent recitus.

Ibid. c. 11.

VIOLATA COMMITTITUR] Heic uno tenore additur in codicibus Pithorean, Divisioni, Remensi, Parisensi, sicut continetur in libro superiori. Resipicit autem hec additio ad caput vigendum sextum libri tertii.

**PAG. 675.
cap. 11.**

Quicunq[ue]] Capitulū istius Historian nobis conservavit Hincmarus in libro de Divortio Locharii & Theberge in response ad interrogationsem quintam pag. 590. in editione Sirmundi: *Nostri etiam avi Aquiflus pia memorie Hildowicus in Synodo ac placito generali apud Wormatiensem, apostolica Sedis & Papa Gregorii commissari Legato, cum aliis plurimis, de his qua Episcopi in Synodo per quatuor loca sibi imperii habitis necessariis & utilibus super invenerat, de hac unde agitur causa omnium tam Episcoporum quidam & fidelium laicorum votis convenientibus, ita decernens: Quicunque, inquit, proprii uxori derelicti, vel sine culpa interfecit, aliam duxerit uxorem, armis depositis publicam agat penitentiam. Et si consumata fuerit, comprehendatur & Comite, & ferro vinciat, & in custodium mittatur donec res ad nostram notitiam deducatur.*

**PAG. 675.
cap. 1.**

Pag. 671. **HAC SUNT CAPITULA**] Hac defant in codice Pithomano & in Romane, in quibus etiam defant tria Capitula sequentia.

GENERALIA PLACITA] Codex Rivipulli. generale placitum.

Pag. 672. **VOLUMUS**] Vide Capitula Karoli Calvi tit. XXXVL cap. 17.

Pag. 673. **VOLUMUS UT OMNES**] Vide supra pag. 665. cap. 8.

Pag. 674. **MATFREDUS**] Comes Aardianensis. Vide Notes ad Agobardum pag. 78. De eodem peto agi in Prospicio Locharii Imp. edito inter Probatonis Historias Tironianicas pag. 167, ubi vocatur *Matfredus vir insuper Comes*.

PRONUNTIAVERIT] Codex Rivipulli. dixerit.

CUM SON. M. R. N. POSSIT.] Idem codex, cum fidelium nostrorum decernamus qualiter iurum sibi.

Pag. 675. **PRAECEPTUM DE ORDINE**] Revocanda est in hoc loco observatio quam facimus ad epistolam XXIX. Lupi Abbatis Ferrarensis, nimurum per ita tempore statum Monasteriorum fusse procursus in potestate Regum, qui sed auctoritate Canonicos interdum pellebant ut Monachos subfitterent, hor vero, si res ita ferret, deia extubabant ut Canonicos reducerent. Prima Monasterii Dionysiani incunabula facta sub Monachis. Sed cum Ludovicus Pius regulam Canonicorum confitisset, potestatemque Karolus M. fecisset perfidis ecclesiasticis ut aut pleniter secundam Canoniam aut secundam regularem institutionem vivere deberent, major pars Monachorum sancti Dionysii novitatem retinuit, et ego quidem auctor, commoti, affectisque pastore tridio vite Monastica, collo de sub iugo regule exrufso. Monasticam vitam & habitum deserventes, ut testatur Imperator; pauci in celle extra Monasterium permanerunt in vite infirmorum quod suscepserant, ammoneo eodem Ludovico. Quod inquit haec enim fuerat habitaculum Monachorum, versans est tunc in Collegium Canonicum, in quo Hincmarus, post Remensis Archiepiscopum, sub Canonicis habitu educatus est. Tertius est ipse in epistola XXVI. ad Nicolaum Papam. In Monasterio, inquit, ubi ab ipsis radimentis infans sub Canonicis habitu educatus, inde edutus in palatio Domini Hildovici Imperatoris non medico tempore manfi. Conversis autem ad regularem vitam & habitum fratribus in Monasterio sancti Dionysii, ubi suritus fueram, in illud, secundum fugiens, fine ipsa vel appetita Episcopatus auxiliis Praelectionis diuinitus degui. Id ipsum de educatione Hincmaris, & quomodo eo procurante Monasticas ordo restitutas sit in Monasterio sancti Dionysii, testatur Flodoardus; qui tam in hoc fallere videatur quod sit summa pueritia Monasteriali religione nutritum; nisi si Monasterialis religio, quod validè credo, hanc significat Canonicas ac regulares vitas. Haec sunt igitur Flodoardi verba lib. 3. cap. 1. Li siquidem Hincmarus à pueritia in Monasterio sancti Dionysii sub Hilduino Abbe Monasteriali religione nutritus, & studiis litterarum imbutus, indeque pro sui tam generis quam sensis nobilitate in palacio Ludovici Imperatoris deduxit, &

familiarum ipsis noctibus adoptus fuerat. Mihi que, prout posui, cum Imperatore & prefatio Abbate sed Episcoporum auctoritate laboravit ut ordo Monasticus in predicto Monasterio, querendam voluntatis & fatione dicta delapsus, refuneretur. Et ut opere quoque adimpleret quod sermone suadebat, etiam infra-religiosa conversatione cum aliis se subdidit. Charta Synodi Soissonsensis anni MCCCLXII. pro Monasterio sancti Dionysii in Hincmaris venerabilis Archiepiscopus Remensis nostra formidationis confessus & ipsius praedicti Monasterii servitus alumnus. Restituto itaque ordinis Monastico in basilica sancti Dionysii, timore Hilduino Abbas, ne aliquis successorum suorum negligenter aut periclitare orde in ea Monasticis futuri temporibus perturbaretur, eodem die quo ista statua sunt Preceptum aliud à Ludovico impetravit de stipendiis Monachorum constitutendum, quod à Jacobo Doubleto editum est pag. 739. Antiquitatum ejusdem Monasterii. Deinceps ergo Monasterium hoc habitationem est à Monachis.

ANGARIUM FASCIMUS ARCHIEPISCOPUM] anno DCCXXXIII. ut scribit Adam Bremerius lib. 1. cap. 17. Sedes autem ejus constituta est in civitate Hammaburgensi; novoque Archiepiscopo contribute gentes omnes trans Alpium constituite, videlicet ab Albia flumine deorsum usque ad mare Oceanum. & rursum per omnem Slavorum provinciam usque ad mare quod orientale vocata, & per omnes pradiuis nationes Septentrionis, id est universitas Prefonam, Danorum, Sciarorum, Norvegorum, Sueonam, ut explicit Adalbertus Archiepiscopus Hammaburgensis in epistola ad Fulconem Abbatem Corbeiensem veteris. Et de causa idem Adalbertus se vocat universarum septentrionalium & orientalium Nationum Archiepiscopum in eadem epistola, ita quoque in alia quam recitat Adamus lib. 4. cap. 43. & ex eo Beronus ad annum MLXVII. §. 13. & in alia quam Lindenbrogius edidit in Collectione privilegiorum Ecclesie Hammaburgensis pag. 164. Quin & Helmoldus cap. 12. sit illum functione satis auctoritate Archiepiscopali in omnibus borealibus regnis, Dacie scilicet, ut ipse explicat, Suedie, & Norvegia. Mortuo tamen Adalberto, Danice, Saccice, & Norvegice Ecclesia distingue fuit à Metropoli Hammaburgensi circa annum MDCIV. & Lundeni Archiepiscopo subiecta auctoritate Sedis apostolice, miflo in eam rem Legato, ut tradit Saxo Grammaticus libro duodecimo Historie Danicae. Il fuit Albericus Cardinalis Romane Ecclesie, ut docet Anselmus Archiepiscopus Cantuarie in epistola nondam edita ad Astorum primum Archiepiscopum Landensem, in qua eum admonet ut auctoritate sibi recente confitenti bene utatur. Sed et Adalbertum redessus, ex epistola ejus ad Falconem confirmatur conjectura clarissimi viri Petri Lambecii, qui ex nostrarum Gualdonis verbis colligit partem aliquam Reliquiarum corporis sancti Ansharii Monasterio Corbeiense veris donatam fuisse ab Archiepiscopo Alberto, eisque occasione Gualdonem ad illum scriptissime poema de vita ejusdem Ansharii.

HELINGAUDET] Episcopo Ferdensi.

Tom. I.
Pag. 40.

WILLERICO] Episcopo Brunnensi.

CHARTA BEVILORIUS IMP.] Primes illam edit Petrus Pithous in codice duodecim Scriptorum coetaneorum, deinde Duchesnus & Goldatus. Nos illam emendavimus ope versari schedes que in massu nostris incidit beneficio clarissimi viri Antonii Vionis Herovallii. Omnia porro istius Chartæ capita sumpta formè ad verbum sunt ex illa quam Kasolus M. conscriptis anno festo impedit, ut illic monsumus.

FACERE PLACUIT] Heic Goldatus hoc adnotat: *Degli divisione aequæ ordinatio regnum. Supplet autem utrumque hanciatum Nithardus lib. 1. descriptum partem magis que Karolo Calvo dati est; id est, à mari per fines Saxonie usque ad fines Riberiariorum, tecum Friesiam. & per fines Riberiariorum Comitatu Moella, Hale, Trahanianum, Magagobi, deinde verò quicquid inter Mesem & Segunianam usque Burgundiam und cum Viridunensi conficitur. & de Burgundia Tullensem, Odornensem, Bedensem, Bliesenem, Parthenem, utroque Barreses, Briquenem, Tricifem, Aulodereensem, Sonnicem, Wassensem, Milidunensem, Stempensem, Cefrenem, Parificum, & deinde per Seguniam usque in mare oceanum. & per ipsam mare usque in Friesiam, omnes videlicet Episcopatus, Abbatias, Comitatus, Fiscos, & omnia infra prædictos fines conficitur, cum omnibus ad se pertinenterib, in quaevanque regione confitebantur. & sui juris esse videbantur, und cum auctoritate divina aequæ pectra prefato filio Karolo dedit. Vide etiam Annales Bertinienses ad annum Dcccxxxvii.*

Pag. 604.
cap. 4.

QUAMLIBET ILLUM] Ita habuit vetus scheda quam nos vidiimus. Sic etiam edidit Pithous. Duchesnus habet quamlibet liberum hominem. Puto autem illam ita mutuam esse ex capite octavo divisionis Karoli Magni.

Pag. 604.
cap. 10.

Ibid. c. 11.

VEXILLO CRUCIS] Charta Karoli cap. 14. judicia crucis.

Ibid. c. 12.

DEFENSIONEM ECCLESIA] Goldatus hoc adnotat in hoc loco: *Baronius Annal. tom. 9. an. 838. §. 2. integrum præter morem laudat hunc locum, quem solito falsi crimine corrupserat in Caroli M. confit. §. 16. pro his verbis Ecclesiæ S. Petri subjiciens ista defensionem S. Papæ simul & contra codicem Mf. & Pithai, unde excripsit. Multique editiones. Vido Marcam in libro primo de Concordia Sacerdotii & Imperii cap. 12. §. 2. & seq.*

Ibid. c. 12.

CONVENTUS] Ita omnino scheda vetus. Quo etiam modo habet caput x v. Charta Karoli, ex quo istud descriptum esse apparet. Pithous tamen, Duchesnus, & Goldatus edidunt conservi.

Pag. 604.

AD AQUITANIAM] Hæc & quæ sequuntur omisit Goldatus in sua editione. Certe multa handubè illic menda sunt, multa mœnia. Quia tamen Pithous ea inventi in veterissima membra, & reperta quoque sunt in veteri scheda quæ nos uis sumus, putavimus peccatum tanta non esse.

Pag. 604.

TOTAM BURGUNDIAM] Karolus M. anno Dcccvi. Burgundiam in duas partes divisi, quarum unam Ludovicus Aquitanus Regi dedit, aliam Karolo. Heic Ludovicus totam Burgun-

diam pertinetem uak ad Alamanniam, eā Bur- gundia pars excepta quæ Pippino data fuerat. Difficile est ista discernere. Si quis tamen plura de variis Burgundia divisionibus scire volet, is confulere posse societatem Galliarum dochilimi vii Hadriani Valerii.

TOTAM PROVINCIAM] id est, ut ego quidem arbitror, Provinciam proprie dictam & Dalmatiam, in quo est Viena, quam Provincie urbem esse sit Author Annalium Bertiniensium ad annum Dcccxxxiv.

TOTAM GOTIAM] id est, Septimaniam & Marcum Hispanicam. Nam tamen Provincie illæ comprehendebantur sub appellatione Gothia, eamque ob causam sibi conjuguntur in veteribus Monumentis. Preceptum Karoli Simplicis in Chartulario Helenensi, lib. 1. cap. 1. *Præcipimus etiam in omni regno nostro Gotia vel Hispania. Aliud ejusdem Preceptum in Chartulario Ecclesie Gerundenensis: Præcipimus etiam aequæ jubemus ut quicquid adquisimus haberet vel de religio adquirere pacis infra fines Gotia vel Hispania.* Item aliud ejusdem Preceptum in Chartulario tan- ti Petri Rodensis. Concedimus etiam tibi in toto regno Gotia vel Septimanie. Capitulare pri- miani anni Dcccvi. cap. 1. Septimaniam vel Go- thiā Ludovico dilecto filio nostro confignavimus. & cap. 4. Septimaniam vel Gotia usque ad His- paniam. Hinc Karolus simplex in Chartulario Ec- clesiæ Helenensi, lib. 1. cap. 74. vocatur Rex Francorum aquæ Gotorum. Nunc ostendendum est eam quoque Narbonensis Provincie partem quæ à Carcassone incipit finis in regno Gotico. Ita ut vei probari pum̄ potest auctoritate vice sancti Benedicti Abbas Anianensis; quem cum Scriptor ejusdem vice doceat filium fuisse hominis qui Comitatum Magdalonensem quoadusque viris tenet, ac Benedictum ex partibus Gotia orian- dum fuisse, manifestum est illum sensibile eam Gal- lia Narbonensis partem Gotia nomine compre- hensam fuisse. Confirmat hanc sententiam Author vice Alcuini, qui ait eundem Benedictum Abba- tem sepulchrum ad Alcuinum venisse è Gotia: *Vir quoque Domini Benedictus, ei præ omnibus Monachis familiaritate junctus, ad cum gratia confilii salutis sua & suorum accipendi sepulchrum Gotia de parti- bus properabat. Veniebat enim ex Monasterio Aniano, quod in Diocesi Magaloenensi confi- sum erat, quæ pars est Septimanie. In Archivo Monasterii Cuxanensis reperitur Charta Bernardi Comitis Baldunensis, ut opinor, data anno Christi millesimo, in qua legitur ipsum eidem Monasterio Cuxanensi dedisse Monasterium voca- bulo Monistate, quod est in honore sancti Pauli Apostoli in Provincia Gocia in Comitate Fenoli- rense in diocesi Narbonensis Ecclesie. Quid Mo- nasterium in Comitate Fenoliensi situm fuisse reponeretur etiam in Chartulario Monasterii Campiro- tundi. Hinc regnum Gothicum in Precepto quod Lotharius Rex concessit Sunario Abbati in die- cesi Gerundenensis, quod ertat in Chartulario Monas- terii sancti Felicis Jecalenensis. In libro Evangelio- rum Monasterii sancti Dionyssi, quem Joannes Aventinus libro quarto Annalium Boiorum pag. 461. narrat suâ tempestate servatum fuisse Regi- noburgii in templo D. Haimetani, hi versus le-*

Tom. I.

*1119 Stephani Baluzii Notæ ad Cap. 1120

Tom. I. gobatum inscripti Karolo Calvo Regi Francorum:

*Francia grata tibi, Rex industus, munere defens.
Gothia et pariter cum regno indebat abis.*

Artare quamvis Gothie nomine tam unaque Provincia intelligeretur, licet, regnante Ludovico Pio, Bernardus Comes Barcinonensis Gothiam Septimaniamque regeneret, amphimedum non est Borrellum, quem Gothica Duxess fuisse anno xvi. Lochari Regis reponio in Chartulario Monasterii Rivipullenis & in Actis foundationis Monasterii sancti Benedicti de Bagus in diocesi Auvergnensi, existinandum, inquit, non est Borrellum tenuisse Provinciam Tarraconensem & Separmaniam, cum scimus illum Barcinonensem tantam Urgellensemque Comitatem habuisse. Nisi si se Goduce Duxess idem dici voluit quia partem nova Septimaniam, id est, Urgellensem tractum, in sua potestate haberet.

Pag. 69.
cap. 1.

foli. c. 2.

IN SERVITIO TRADIDERANT] Verus nota marginalis in uno Codice Regio Legia Longobardorum: *Hoc Lex in hoc quod dicit uores in servizio dederint videtur rumpi per Legem Nulli iuris licentia innocentia suam dimittere. Sed non rumpitur, quia non loquuntur de coniugio dirimendo, sed de libertate inviolabiliter custodiendo. Fortassis Author glossa respicie ad caput 235, libri septimi Capitaliarium, ubi dicatur innocentia non esse dimittendam causam fornicacionis.*

CRUDELISS] Unus Codex Regius habet crudelios. Omnipotens male. Error ortus ex infirma Librariorum, qui frequenter credulitatem scribant pro crudelitate, & crudelitatem pro crudelitate. Et multa exemplis quae profecti hec possebant, nonnulla adducam. Apud Cyprianum in epistola 69, recte legebant in antiquis editionibus: *Dirigit sancti scrupulum tibi esse tollendum de animo in quem incidisti. Incidisti, sed non crudelitate in religiosis. Pro quo crudelitate perpetuum scriptum est in editione Rigaltii. In sermones septimo Ianci Ambroxi legitur: Hac saeum*

clavis Christus est Dominus, quo ad crudelitatem fideli peccatorum arcana referantur. Pro quo in vetustissimo codice Ecclesie Lugdunensis melius legitur crudelitatem. Idem sermons 58. crudelitate cordis collocare in calyculis. Hoc loco in eodem codice Lugdunensis scriptum primum fuit crudelitatem. Quod postea reddi necessarium est in crudelitate. Idem sermons 66. sed uno persecutore, ut equalis crudelitas utrumque confringatur. Ibi rursum idem versus codex habet crudelitatem. Hinc etiam factum ne crudelitatem & crudelitatem etiam aliquando confundentes pro crudelitate; ut apud Salvianum, lib. 7. pag. 171. alios crudelitatem differat. ubi versus codex Corbeiensis habet crudelitatem. Ex lib. 4, cap. 1, pag. 69., crudelitatem diffringunt, pro quo Codex Colbertinus habet crudelitatem. Ex apud Avitum in epistola 85. Offerat ergo supplex orientalium quicquid genitum diffringunt crudelitatem. Ubi Codex Vienensis habet crudelitatem.

CUPIDOS] Idem versus codex regius, padicas. Maledicti.

SI DUO TESTIMONIA] Hoc caput videtur effundendum Breviarium capitis 23. libri quarti Capitularium.

NIMO ABSTINET] nisi in subfidium per aliquam Legem huius tituli, inquit glossa interlinearia in uno codice regio.

INTRET IN CURIAM] ad testimonium dicendum, inquit alia glossa interlinearia.

NIC ANTE JUDICEM.] Vide Jassam à Costa in titulum primum libri secundi Decretalium pag. 279. & in titulum secundum pag. 362. Vide etiam Gratianum 11. q. 1. cap. 33. Nullus.

CURIA A CRUORE] Contulit Isidorus, lib. 15. Origin. cap. 2. Curia dicitur sed quod ibi curia per Senatum de causulis administratur.

SECUNDUM LEX. ROM.] quod Ecclesia vivit, ut legitur in titulo 58. Legis Ripeiorum. Vide que nos supera pag. 995. de ea se diximus.

Tom. I.

Bid. c. 1.

**Pag. 69.
cap. 4.**

Bid. c. 2.

NOTÆ

Tom. I.

STEPH. BALUZII NOTÆ AD LIBROS CAPITULARIUM.

Tom. I.

Pag. 437.

HLUDOVICI AUG. CHRISTIANA] Vulgate editiones habent: *Ludovici Augus. Christiana] Vulgate Religionis magis propagatoris & Lotharii Caesaris filii ipsius, Quæ lectione confirmatur autoritate vestrum exemplariorum Vaticanani Bellocavensis, Metensis sancti Vincençii, Divionensis, Cambernonensis, Rivipallensis, Trecensis, & Normannici sancti Michaelis in periculo mortis. Ita etiam habentis Carolum Molinensem in suo codice patet ex Commencario ejus ad Edictum Henrici II. contra parvæ Datas. Lotharii tamen nomen deest in reliquo exemplaribus, tamen huc, nam in aliis istius Prefationis locis in quibus illud habent vulgata editiones & laudari codices. Motio autem est lectione liberorum in quibus Lotharii nomen omnissimum est. Nihil enim in Collectione Ansgirii reperiunt quod Lothario tribui possit. Inque Pithous in Prefatione sua sic scriptum reliquit: *Sicut quid in Ansgirii Prefationibus Lotharii nomen adjulsum est, datum id scilicet exemplariorum querendum antiquitati, que sub eis dicitur, ut verisimile est, primam descripsa, non hoc solum ipsius honori tribuerant.* Vide Notas ad Dialogos Antonii Augustini de mendacione Gratiani, pag. 438.*

Pag. 492.

MUNDANAM LEGIM] Leges dividit in ecclesiasticas & mundanas, id est, civiles, ut nos hodie loquimur. Sic in capite primo Concilii Tolerani leptimi mundana Lex & ecclesiastica disciplina conjugantes. In Concilio quoque secundo Hispanensi cap. 1. & 3. ceder Juris civilis laudatur sub nomine Legis mundialis. Apud Regiomontium, lib. 1. cap. 403, scriptum est Clericos & Legem mundana extraneos esse. Existimant nonnulli hec apud Ansgirium agi de Codice Theodosiano. Alii putant per mundanam Legem hec intelligi Salicam. Ego vero in ea sum tentatus ut arbitror mundana Legis vocabulo intelligi omnes Leges civiles quae non in usu erant in regno Francorum, Salicam videlicet, Longobardam, Gundobadam, & ceteras. Invat hanc interpretationem Hincmarus in epistola 16. cap. 11. *Defendat si quaeritur voluntate qui huiusmodi sunt, siue per Leges, si ille sunt, mundanas, siue per consuetudines humanas. Tamen, si Christiani sunt, sciens se in die Judicii nec Romanis nec Salicis nec Gundobadis, sed divisis & apostolicis Legibus judicandos. Item Fulbertus in epistola 41. ad Fulconem Episcopum, ut roor, Aurelianensem: Si Abbas sancti Benedicti de vestro contemptu culpam suam recognoverit, & illam deinceps subjectionem promiserit, que vobis canonice debetur, horis & suades ut recipiatis, sacramenta verò & cetera que ad mundanam Legem pertinentem proper amorem Domini Regis misericordias, ut Religionem magis quam secularē ambitionem vos scelari cognoscatis. Posset heic queri cur Fulbertus sacramentum fidelitatis pertinere dicandam Legem mundanam, cum nonnulli Romani*

Tome I.

Pontifices abfolville legantur populos à facta-
mento fidelitatis Regibus pacifico. Sed hec non
sunt hujus loci.

OMNIBUS ECCLESIASTICIS] Hac verba Patres Concilii Triburientis descripti erunt in Prefatione ejusdem Synodi: *Quapropter Rex Regum, cuius regnum, in Psalmis canit, regnum est omnium scularum, omnibus ecclesiasticis sublimioris ordinibus necnon & scularis potestate dignitatibus novum Principem Arnulphum Regem pacifico ordinis perpetua tranquillitas proferre dignatus est.*

COMMERCIANS] Idem Concilium Triburiente in prefatione: *Considerans enim idem sapientissimus Rex profundum mentis intuitu abundantem in se sancti Spiritus gratiam.*

O PASTORES ECCLESIASTICIS] In Prefatione ejusdem Concilii Triburientis Arnulphus Rex ita alloquitur Episcopos: *O Pastores Ecclesiarum Christi & clarissima lumine mundi, agite quæ vobis imposita est curam pastoralem. Et iustia vestra in se opportunitate importunt, arguite, obsecrate, increpare in omnipotencia & doctrina, ut vigilis cura & admonitione sedulè oves Christi ad cauas aeternæ vite introducere mereamini.*

IN QUO OPERIS STUDIO] Eadem Prefatio: *Habentis me omnibus Ecclesia Christi adversariis Ex vestro sacerdotiali ministerio renitentibus oppositiissimum bellacorum.*

CATITULA EX CANONICIS INSTIT.] Eadem Prefatio: *Quadam Capitulo magis necessaria ex canonice inflationibus subscripterunt, errata corrigerere, superflua abscidere, restab viis regia corrigare.*

PRESUMPTIOSAM JUDICET] Hec est lectione omnium veterum exemplariorum & antique editionis Baileensis. Sic etiam edidit Amorbachius. Et tamen Tilius in margine sul codicis addidit puro vel. Quam additionem translavit in textum in editione sua, hoc modo, *presumptiosam* puro vel *judicet*.

PRESUMPTIOSAM] Aliorum Editiones habent *presumptiosem*. Nos fecuti summi consensum veterum librorum & rationem scribendi illorum temporum. Codex Legis Wigodchorum, lib. 3. tit. 1. cap. 17. *Jude presumpciosem*. Pro quo reverentissimus codex Monasterii Moyssiacensis habet *presumptiosem*. Apud Ivonem Camoreensem parte 16. cap. 187. legitur, *Quid si aliquis presumpciosem fuerit. At in veteri libro Bibliothecæ sancti Victoris Parisiensis scriptum vidi presumpciosem.* Quæ lectione confirmatur ex capite 364. libri quinti Capitularium, unde Ivo descripsit. Sunt alibi innumeræ exempla, que nunc non occurrant, & ita sufficiunt.

In editionibus Tili, Heroldi, & Pithosi, singulari capituli istius primi libri usque ad LXXVII. prefigitur in titulo vox *Omniibus*, aut *Episcopis*, vel alia querptam. Certum est autem voces illas extare in Capitulari Aquitigravensi, ex quo LXXV.

B b b b

Pag. 492.

Tom. I.

priera Capitula libri primi descripta sunt. Sed cum in nullo Collectionis Ansgirii codice reperiatur, manifestum est ab illo omnia fuisse & ad illam non pertinere. Propter eam causam nos abstinuimus ab his vocibus in editione Ansgirii, quas tamen supra suis locis posuimus in editione Capitularis Aquisgranensis.

Ibid. cap. 1.

SUNT ENIM ALIQUIS] Burchardus referat ex Concilio Recomagenensi, cap. 3. Sed heic obserendum est, quod ad Reginonem & Gratiannum percepit monachus, Burchardum diligenterquam curi providisse ne Capitulo que ex Capitularibus Regum nostrorum deficeretur apparerent hinc sumpta, eamque ob causam illa tribuisse vetustis Synodis & Pontificibus Romanis, huncque esse fontem toti Gratianni erratorum. Itaque licet Burchardus caput istud referat ex Concilio Romaganensi, nihilominus certum est sumptus ab illo esse ex libro primo Capitularium.

Ibid. cap. 2.

ITEM HABETUR] Hec est lectio veterum exemplariorum Remensis, Sangallensis, & Parisiensis. Reliqua habent: *Ita enim habetur.*

FIDES ET VITA] Hadrianus Papa in epistola ad Tilpinum Ecclesie Remensis Archiepiscopum apud Flodoardum, lib. 2. cap. 17. historie Remensis: *In jungimus etiam fraternitatem tua ut quis de ordinatione Episcopi nomine Lai sacerdotia Mogontina Ecclesie ad nos quædam pervenerunt, assumptis tecum Viomago & Possejore Episcopis & Missis glorioſi ac spirituali filii nostri Karoli Francorum Regis, diligenter inquiras omnia de illius Ordinatione, & fidem ac doctrinam illius a qua conversationem & mores ac vitam investiges.*

Ibid. c. 4.

MULIEREM NON HABET] Negotio deest in uno Codice Sangallensi & in editione Basileensis. Cetera vero exemplaria illam habent.

Ibid. c. 6.

AUDITUM] Regino non admotavit in sua Collectione locum ex quo descriptif hoc caput. Burchardus referat ex Concilio Aurelianensi, cap. 10. Rechè Fulbertus ex libro primo Capitularium cap. 6.

MISSAM CELEBRARE] Heic per Missa celebrationem Joachimus Vadianus, lib. 6. de Eucharistia, pag. 215, intelligit distributionem Eucharistie. Hac sunt ejus verba: *Exter apud eundem (id est, apud Ansgirium) alia Principis Constitutio, quæ cavebatur ne Presbyteri Missas celebrarent & communione abfluerent. Erant enim qui in Missa sacro Eucharistiam dabane plebi, ipsi interim nihil sumentes. Jubet igitur Princeps ut in Missa peragendis non solum aliis exhibeant Eucharistiam, sed etiam ipsi sumant. Quod sane jubet non potuisse nisi publica Missa ritum illum veterem plebis communicantis restituissent. Sed non cepit Vadianus, ut ego quidem arbitror, sensum verborum Karoli. Illud tantum vult Princeps, ut quociescumque Presbyter corpus & sanguinem Christi in altario immolar, toties communioce, ut patet ex verbis Concilii Toletani duodecimi relatis infra lib. 6. cap. 120.*

NON COMMUNICARE] id est, non se præbere participes receptione corporis & sanguinis Christi, ut legitur infra lib. 6. cap. 120. lice communiois sanctæ gratiam non sumere, ut legitur in Canone quinto Concilii Toletani duodecimi. Id est in admonitione synodali antiqua præcipitur ut

natus Missam carcer qui non communicaret. Quod in nova admonitione synodali ita exprimitur: *Missam jejuni tamum celebrans, & in ea corpore & sanguinem Domini nostri Jesu Christi cum omni reverentia & tremore sumite. Et in inquisitione quam Episcopas in sua visitatione faciebat legitur, cap. 41. interrogare Episcopum debuisse Presbyterum. Si Missam carcer & non communicat. Fallitur ergo vehementer Simon Gouartius, qui in additionibus ad Catalogum testium veritaris, pag. 1020. putat in hoc capite nostro agi de Presbytero qui adstantes non admittit ad communionem. Casserum Fulbertus aliquid legisse isthac videtur quod nos latet. Etenim scribens ad Consensum Aurelianensis Ecclesie de Presbytero quadam qui Missas celebraffe & non communicantes compertus erat, ait eum, si id fecit timor indiscretus de levi culpa, castigandum esse cum pietate, sic legitur in Capitularium lib. 1. capitulo vi.*

HAC VERO] Prima pars istius capituli usque ad vocem *Edictis* in superioribus editionibus & in Capitulari Aquisgranensi conjugantur cum capite superiori. Caput vero istud sic incipit. In Antiocheno Concilio. At in antiquis Ansgirii exemplaribus, apud Benedictum Levitam in capite 63. libri quinti, & apud Isaacum Lingonensem recte conjugantur, ut in editione nostra. Recte, inquit. Etiam in Synodo Nicene nihil reperitur de Presbyteris Missam cantancibus & non communicantibus. At in Canone quinto precipit magna Synodus ut hi qui à suis Episcopis abiciuntur, ab aliis non recipiantur. Et in Canone xvii. Synodi Sardicensi, que solet aliquando citari sub titulo Canonum Nicenorum, statuitur ut si quis Presbyter aut Diaconus ab Episcopo suo fuerit abjectus, communionem non petat sumat autem cause sue cognitionem in Synodo provinciali. In Canone vero quarto Antiocheni Concilii agitur de his qui damnati sunt à Synodo vel à suo Episcopo, & postea ministrare presumunt. Unde facile colligi potest quod heic dicitur de Statutis Synodi Nicene nou posse referri ad Presbyteros non communicantes, intelligi autem de his qui à suis Episcopis damnati sunt, veramque propter eis mutationem quam nos fecimus in editione Capitularium.

SANCTOR. PATR. SYN. EDICTIS] id est, in aliarum Synodorum Canonibus, nimirum in Canone octavo Concilii secundi Carthaginensis, Canone 37. Martini Bracharenis, cuius Capitula in antiquis Codicibus citantur sub nomine Martini Pape vel Concilii Bracharenis, & in Decretis Pontificum Romanorum que referuntur à Gratiano 11. q. 3. In illis enim locis agitur de Episcopis & Presbyteris damnatis & tamen ministrantibus.

SYNODALIBUS EDICTIS] Ira omnia vetera exemplaria & editio Basileensis. Sic etiam Isaacus Lingonensis & Amorbachius. Tilius tamen editit synodalibus *Institutionis vel Edictis*, quamvis in veteri codice quo is utebatur legeretur ut nos edidimus.

SENTENTIA] In aliquo veteris exemplaribus legitur sententia. Quem synaxam alibi quoque sepe deprehendi.

Tom. I.

1125 ad Librum I. Capitularium. 1126

SINE CONSC. ET CONSILIO] Ita duodecim v-

Tom. I.
Pag. 700.
cap. 1.

tuti Codices & Editiones omnes. In Colbertino, in Thuanio, in uno Sangallensi, in regio, in Trecenio, & in nostro legitur sine conscientia sui Metropolitani. Canons certe Antiochenos, ex quo sumptuam est hoc caput, favere videtur lectioni que estat in se istis Codicibus.

Bid. c. 16. **TABERNAS NON INGRAD.**] Vide epistolam Hincmarii ad Hadrianum II. inter acta Synodi Duxientis pag. 310. in editione Cellotii.

IGNOTA ANGELORUM NOMINA] Confitutum istud, ut opinor, ad reprehendam sorum infamiam superstitionem qui varia Angelorum nomina fingebant; ut Aldebertus, qui in oratione sua nominabat Uriellem, Raguellem, Tubuelem, Michaellem, Adimum, Tubuam, Sabaoc, & Saniellem. De qua re cum agerent in Synodo congregata Romae in Patriarchio Lateranensi, Papaque Zacharias interrogaverunt Episcopos, illi ita responderunt: *Obo nomine Angelorum que in sua oratione Aldebertus invocavit, non Angelorum, præterquam Michaelis, sed magis Demones in sua oratione sibi ad praefundendum auxilium invocavit. Nos autem, ut a vestro sancto apostolo edocemus, & divina traditæ autoritas, non plusquam trium Angelorum nomine cognoscimus, id est, Michael, Gabriel, Raphael.* Mirum est autem Uriellem, Raguellem, & Tobielem nominari in litanis quas nuper Dominus Joannes Mabilionius vulgavit in tomo secundo Analectorum suorum pag. 682. & Carolinas vocavit. Nam post Synodum illam Romanam fan non erat nominare hos Angelos, quia non erant in auctoritate, ut dicunt in hoc nostro capite. Urielis namen Angeli nomen diu ante tempora Adalberti & Karoli M. cognitum fuisse probat inscriptione reperta Romæ in Vaticano anno MDXLIV. in sepulcro Mariae conjugis Honorii Imperatoris: in quo, ut Surius tradit in Commentario returno in orbe gestarum, inventa fuit lamina ex auro, & in ea hec nomina. Michael, Gabriel, Raphael, Uriel, Gracis literis. Scriptum sancti Angilberti de sedibus, reliquiis, vatis &c. canonibz Centulensis apud Bollandum tomo III. Februarii: In Ecclesiæ verò sanctorum Angelorum Gabriellis, Michaelis, & Raphaelli alia tria. Vide Burchardum lib. 3. cap. 198. & Franciscum Alferianum in Notis ad breviationem Canonum Fernandi pag. 124.

Bid. c. 17. **MULIERES AD ALTARE**] Vide infra lib. 5. cap. 67. & lib. 7. cap. 190. 248. 261. Vide etiam Capitulare Theodosii, Episcopi Aurelianensis, cap. 6. Capitulare Abytonis, Episcopi Beccleensis, cap. 16. Capitulare Actonis, Episcopi Vercellensis, cap. 11. & Notas ad Reginonem, pag. 556.

Bid. c. 21. **DUA CAPITULA**] Tamenedi plerique Codices legant *duo Capitula*, nos dubitavi quin præferenda esset eorum auctoritas qui *duo scriptum* habent. Sic lib. 4. cap. 21. pro eo quod reliqui codices habent proprie *illa duo*, in uno Codice Sangallensi legitur *dua*. Item lib. 5. cap. 76. infra *dua Capitula* in eodem Codice Sangallensi, in Bellavacensi, Colbertino, Tiliiano, Cambrensi. Verus Glosarium Bibliothecæ Regis: Bi-

cepit, *dua capita*. Ita etiam in veteri Codice Collegii Parisiensis Societatis Jesu. Sic in recapitulatione solidorum iuxta Legem Salicanam cap. 27. in Codice Bignoniano legitur: *Hoc compofitio coc- solidorum in due loca habeatur. Item ibidem cap. 31. in duas loca habeatur. In eadem recapitulacione c. 10. 27. 31. Codex Sangallensis habet con- tanter in duas loca. In additamento Legis Burgundi- dionum cap. 18. Tilius editit: Et si *dua parva* pignoraverit. Pro quo Codex Bignonii habet *dua parva*. In Legi Baiuvariorum tit. 1. cap. 14. §. 2. *duo modia fassionis*. Ubi codex regius habet *dua*. Codex Corbieensis in capite 22. Legis Alamannorum habet *panem modia duæ*. Charta 99. S. Galli apud Goldatum: *Inter illa duæ mansæ cernebas*. Charta Afredi Ducis Aquitanorum in Charrulario Briviasensi cap. 433. *dene pro me solidos duæ milia*. Capitulare anni DCCXXVII. cap. 22. in Codice Helmeftadiensi, *calciamenta diuina parva duæ*. Dicebant etiam *dui pro duo*; ut in Legi Alamannorum cap. 98. §. 2. sic ut *dui teneant pro quo in codice Thuanio scriptum est*. sic ut *dui teneant*. Scriberant etiam interdum *ambæ pro ambo*; ut apud Marculfum lib. 2. cap. 40. in codice Regio & in Pitheano *ambæ locella*. Quam lectionem nos ibi properet retinuimus. Item *ponda pro pondō*, ut in Chonico Camerensi Baldericci lib. 1. cap. 51. pag. 89. in margine ex codicibus S. Gisleni & S. Marie Atrebatensis. *Digita* quoque dicebant, ut in capite octavo Legis Alamannorum in editione Tiliiana. *Redita pro redditus Legi in Canone 36. Concilii Tolentani quarti in vetustissimo exemplati Ecclesie Lugdunensis. Censa etiam pro centu in Capitulis Karoli Calvi tit. 14. cap. 2. tit. 36. cap. 2. Eodem modo mansæ dicebant & *modia*, ut pluribus exemplis ostendi posset.**

MONACHI NEGOTIA] id est, commercia, ut apud Hieronymum in epistola ad Rusticum. Sic enim habet optimus Codex Corbieensis, pro eo quod in vulgaribus editionibus scriptum est *com- pendia*.

UT SERVVM] In libro tertio Legis Longobardorum tit. 1. cap. 16. legitur. **Ut servum alienius** nemo sollicet ad clericalem vel Monachalem ascendere ordinem sine licentia domini sui & voluntate. Vox ascendere basic superflua est, & non extat in antiquis codicibus manuscriptis Bibliothecæ Regie. Vide supra in Notis ad Capitulare anni DCCXXXII. cap. 7.

UT SI CLERICI] Vide infra cap. 38. Ceterum caput istud sic legitur in capite tertio Concilii Trofleiani: *Ut Clerici & Monachi, si inter se negotium aliquod habuerint, & suo Episcopo ju- dicentur, & non a Secularibus. Fas enim non est ut divini maneri Ministris temporalium Porfessorum subdantur arbitrio.* Vide infra lib. 6. cap. 111. 390. & lib. 7. cap. 412. & Capitula data Presbyteris, descripta ex schedia Simondii.

UT LOCA] Burchardus caput istud referit ex Concilio apud Aquasgranii cap. 4. Sic etiam Ivo pat. 3. cap. 17. in veteri codice sancti Victoris Parisiensis. Nam in editionibus legitur: *Ex Concilio Chalcedonensi cap. 23. In Pannormia edita lib. 1. cap. 15, Ex Concilio Chalcedonensi cap. 24. Sed in Pannormia Ms. in Bibliotheca*

Tom. I.

Bid. c. 22.

Bid. c. 23.

Pag. 700.
cap. 22.

Bid. c. 21.

B b b b z

Tom. I.

Colbertina scriptum est : *Ex Concilio apud Aquisgran.*

MANSANT PERPETUO] Hanc Karoli Constitutionem non fuisse observanam docet caput tertium Concilii Troleianii, ubi refertur. Tum verò Episcopi addunt : *Nunc autem in Monasterio Deo dicatis Monachorum, Canonorum, & Sanctorum.* Abbates laici cum suis uxoribus, filiis, filiabus, cum militis morantur & canibus. Vide Synodum Anglicanum apud Clichy habitam anno Dcccxxv. cap. 8. & Concilium Meldens cap. 5.

Ibid. c. 18.

ASCENSIONIS IN CELOS] In Codice Rivipulensi legitur : *Ascensionis in celos, & adveniens Spiritus sancti super Apostolos, & fidei expectatione futuri Iudicii diligenter omnibus pradicatur.* Sed huc non extant in Capitulari Aquisgranensi, neque in Concilio Carthaginensi ex quo caput istud sumptum est.

Ibid. c. 14.

CONVERTUNT SE AD DEUM] id est, reconciliari se postulant divinis altaris, à quibus subinoti fuerant propterea sua facinora & publice penitentiae addidi. Hic est verus sensus hujus loci, ut patet ex Canone 32. Concilii tertii Carthaginensis. Vide Notas Balfarmonis & Zonare in Canonem septimum Concilii Carthaginensis.

Ibid. c. 15.

Caput istud cum xxviii. sequentibus doceat in Codice Rivipulensi.

Pag. 709.
cap. 40.

UT NON LICET] Burchardus pro more suo caput istud refert *Concilio Rotomagensi cap. 16.*

CATHEDRA] Cathedra Episcopalis apud autores ecclesiasticos interdum accipitur de ipsa sede Episcopi in Ecclesia, aliquando de Ecclesia quam vocamus Cathedram, ut heic. Primi generis cathedra erant olim ligneae, etiam vero Karoli Magni, ut ostendit hic locus ex veteri homiliario M. Ecclesie Lugdunensis : *Super cathedram Moysi sedebat Scribe & Phariseus.* Hec verba Domini non debemus carnaliter intelligere, ut credamus Scribes & Phariseos sedes super cathedras ligneas, sicut modo solent sedere Episcopi & Prelati in Ecclesia. Alio verò sensu, ut diximus, est civitas in qua constituta est propria Episcopi sedes, ubi debet assidue morari, nisi propter opus necessarium oporteat sum absente. Quoniam vero nonnulli, liberioris ac quietioris vita cupidine duici, civitates suas deservant ut ad rusticanas parcerias se conseruent, Karolus, iuxta Constitutionem Synodi Carthaginensis, hanc licentiam libertatemque vivendi reprobavit. Vide Notas ad Reginonem pag. 542. & Franciscum Florentem in titulum Decretalium de translatione Episcopi pag. 280.

Ibid. c. 41.

INCERTA SANCTOR. MEMORIA] id est, Requizit, Augustinus lib. 21. de Civitate Dei cap. 8. *Ad aquas Tibitanas Episcopo afferente Projeto Martyris glorioissimi Stephani memoriam.* Sic enim legitur in antiquis libris, ut Ludovicus Vives heic monet, & in veteribus membranis Bibliotheca Colbertina, ubi tota ista narratio hunc titulum habet : *Sermo sancti Augustini Episcopi de sancto Stephano.* Ibidem paulo post legitur : *Memorari memoriam Martyris, qua posita est in Castello Sinueni, quod Hipponiensis colonia vici-*

nus est. ejusdem loci Episcopus Lucianus populo praecedente aquo sequente portabat. Item paulo post : Per memoriam supradicti Martyris, quem Possidius illi aduersit Episcopus, salve fidelis eis. In Canone tamen quinquagesimo Concilii Africani, ex quo sumptum est hoc caput, memoria accipitur pro altari in quo posita fuit Reliquiae Martyrum. Idem autem itam Constitutionem edidit Karolus M. quia seculo illo non nulli Monachi vendirabant falsas Sanctorum Reliquias, ut plucibus ostendit Hugo Menardus in Notis ad Concordiam regularum pag. 124. Quod te videndum est, prout certos, Amulo Lugdunensis Archiepiscopus in epistola ad Theobaldum Episcopum Lingonensem. Praterea etiam alias, ut Browerus sit in libro octavo Annalium Trevirensium pag. 399. postremus editionis, Reliquias undique conquiriendi avida fas neque miscebat. Hinc fabula illa de corporibus Sanctorum furo sublati. Veluti cum Ratisbonenses purant Dionysii Parisenensis Episcopi corpus furo sublatum apud se esse; ut Aventinus scribit in libro quarto Annalium Boiorum. Corpus item sancti Martini Turonensis Episcopi furo sublatum habere se jactant Salisburgenses, ut patet ex narratione que extat apud Henricum Canarium in tomo sexto Lectionis antiquar. pag. 1221. Nostris quoque Galli corpus sancti Gregorii Magni furati sunt aro Ludovici Pi & in Monasterio sancti Medardi Suecensem reposuerunt, si vera est narratio que extat apud Bollandum in tomo secundo Januarii pag. 284. Apud Flodoardum lib. 3. cap. 24. Hincmarus Remensis Archiepiscopus scribit Ludovicus Abbat sancti Dionysii pro repezendo corpore sancti Deodati, quod quidam Giso, capitellate rerum ipsius Sancti dominus, ex Diocese Remensis furtum transferri fecerat in Parisiacensem parochiam, inconsulto Episcopo in cuius Jacobus episcopus. In Historia xxiii. Abbatum sancti Albani pag. 88. legimus corpus ejusdem sancti ab Ebensibus doloso ticulo ac latrile scelere recineti. Infinitum esset omnia pericula. Incessus porci sanctorum Reliquias populis horontadas exhiberi venit ac sub maiore Ecclesie sue altari colloccari iussit Anthonius Germanus Archiepiscopus Tarantensis, ut patet ex actis ejusdem Ecclesie lib. 3. tit. 45. cap. 1.

UT VILES PERSONAE] in Capitulio Karoli M. excerptis ex Lege Longobardorum cap. 24. legitur : *Falsa persona non habeat potestatem accusandi.*

UT VIRGINES NON VELENTUR] Vide Hugo Menardum in Notis ad librum Sacramentorum pag. 211. & Carolum Dufesnius in Notis ad Annam Comnenam pag. 419.

ECCLESIASTICA JEJUNIA] Vide infra lib. 5. cap. 152.

ANTE TRIENNIMUM] Flodoardus lib. 3. cap. 21. de epistolis Hincmari : *Johanni Rotomagensi, respondens ad interrogacionem ipsius de quendam Clerico qui ad Ecclesiam quandam promotus regendam, ordinari per aitatem ritè non poterat.*

NOMINA RECENTENTUR] Augustinus in Collatione tertia Carthaginensi cap. 230. In

Tom. I.

Ibid. c. 44.

Ibid. c. 45.

Pag. 700.
cap. 45.

Ibid. c. 47.

Ibid. c. 48.

Ibid. c. 49.

1129 ad Librum I. Capitularium. 1130*

TOM.

*Ecclesia sumus in qua Cecilianus Episcopatum
gessi & diem obiit. Eius nomen ad altare recita-
mus. Vide S. Gregorium lib. 3. Indict. 12. epist.
37. Concilium Tulugense habitum circa annum
MCLV. nec inter fideles mortuos eorum nomina
ad sacrum altare recitentur. Ponebant super al-
tare nomina que recitanda erant; ut patet ex
veteri Codice Coloniali quem Pamelius laudat
in tomo secundo Liturgicon Ecclesie Latinæ,
pag. 180. ubi ita legebatur: *Memento. Domine.
famularum famularumque tuarum & eorum que-
rum nomina ad memorandum conscripsimus, ac
super sanctum altare tuum conscripta edeſe vi-
denter. Quæ verba legiſe se in aliquo antiquis
Codicibus refert emenentis doctrina, pietatis,
dignitatisque ac immortalis memorie via Joannes
Boſa, Cardinalis, lib. 2. Liturg. cap. xi. Pro-
barunt etiam illud ex vetustissimo libro sacramen-
torum Monasterii Gellonesis in septimanianâ, ubi
ita legitur, cap. 316. Prætende, *Domine, mi-
sericordiam tuam famulis & famularibus tuis que-
rum commemorationem agimus, vel quorum no-
mina ante sancto altario tuo scripta edeſe vi-
denter, quorum numerum & nomina tu solus Do-
minus cognoscis, daturas cofelis auxiliū, ut te
tuo corde paruirante, & qui dignus postulans ad-
sequantur. Et animabus famularum famularum-
que tuarum omnium fidelium Challicorum hor-
todoxorum qui tibi placuerunt quorum commemo-
rationem agimus vel quorum nomina ante sancto
altario scripta edeſe videntes, remissionem cu-
morum tribus peccatorum, indulgentiam quæ
semper optaverunt pia supplicationis consequan-
tur. Per Dominum.* Ex quibus locis videtur col-
ligi non consueverit recitari nomina singulorum,
sed omnia in averse, eorum videlicet qui in altari conscripti erant ut Presbyter celebrans de his precipue cogitaret in oblatione sacrificii. In
ecclia tamen Amalarii legitimus aucto Karoli M.
suetum in Ecclesiæ noctis fulle recitari nomina
fidelium vivorum & defunctorum in ea Missa
parte quam nos Canone appellamus, non qui-
dem in averse, sed pronuntiari singulorum
nominibus. Aliquando nominum recitatio fiebat
à Subdiacono necr altare. Probarunt illud ex libro
Sacramentorum in editione Menardi, pag. 264.
Subdiaconi à retro altari, ubi memoriam vel no-
mina vivorum & mortuorum nominaverunt vel
recitaverunt, procedunt post Diaconum. Autoc
exegentes in Canonem Missæ: Cùm primū dic-
tur, *Memento. Domine, famularum famula-
rumque tuarum. & sic deinde subiungitur. Et om-
nium circumstantium, manifestum est quod
quasi quidam locus sit ubi aliquibus specialiter no-
minari, etiam canerorum qui assisterent in Ecclesia
commemoratio adiungatur: in quo unque loco aut
liberum est Sacerdoti quæsideraverit peculiari-
ter nominare & nominari. Deo commendare;* aut
aut illud ab aliquis observatum est ut ibi
offerentium nomina recitarentur. Exegentes istius
auctorem esse Florum repeti notarum manus
chætissimi vice Pauli Petavius Senatoris Parisiensis. In
ter Scholas autem Petri-Francisci Chiffletii re-
peri initium istius Libri descripsum ex quadam
veteri Codice, in quo tribuitur huic Floro. Ex
quo confirmatur id quod adnotatum fuit in Pe-**

tatio, ut deinceps ambigi non possit quin su Flori.
Fili Diab. DISSENSIONES] Eginhardus, epist.
62. *Damones quippe, ut manifestissimè pacem
dissensione & perturbatione bonorum hominum
gaudent, & discordia delebantur. Sergius II. in
epistola de Vicariatu Dragonis: *Ac contraria qui bella
volunt, quia Diabolis filii sine palam datur in intelligi.**

*JUDICIS IESU] Vide infra lib. 3. cap. 38.
lib. 5. cap. 103. & lib. 6. cap. 132.*

*HABET JURARE] Hec est vera lectio, quam ex-
hibent omnia ferè vetera exemplaria. In uno tamen Va-
ticano, in Metensi, & in Camberonensi legitur *audes
jurare. Quam lectionem habet etiam Regino, & post
eum Burchardus, Ivo & Gratianus. Burchardus porro
pro sua audacia Constitutionem hanc tribuit Papa Cor-
nelio, quia nolebat eam laudare ex libris Capitularium.
Vide Notas ad Gratianum, pag. 332. & ad Regino-
num, pag. 390.**

*NON COGANTUR JURARE] Post hæc verba se-
quitur in vulgaris editionibus Capitularium, *sic Gab-
rielodigni facit.* Certum est surem eam clausulum ad-
ditam fuisse à Johanne Tilio. Non extat enim in ve-
tustis exemplariis Antequiæ, neque in editione Basile-
ensis. Pari licetiam eam Correctores Romanæ addi-
derunt apud Gratianum, ut illic monimus. Vide etiam
Notas ad Reginonem, pag. 390.*

*NEC IN SUA CAUSA] Hinc & que sequuntur non
extant in Codice Colbertino, sed illa tantum: *contra
Ecclesiam, vel Clericorum accusator cuiuslibet.**

*PYTHONIS] Ita vetera exemplaria. Editio Ba-
sileensis, Pythonum, Bavaria tamen & editio-
nes Tili & aliorum habent Pythonis. Quo modo
scriptum est hodiè in Deuteronomio.*

*CONSULTORI] In codicibus regio, Trecensi,
Tiliano, Thuane, uno Sangallensi, & in meo
legitur *consultator, iureque in editione Basileensi.* In altero Sangallensi, *Phitones consultantur.* Ve-
tetes Librarii sepè confundebant vocabula *con-
solatio, consultatio, consolacio.* Utendum est
exemplia. Nam hinc studiti possunt interdum
omendare corruptos veterem Auctorum libros.
Petrus Pithorus in Notia ad collationem Legum
Mediæcarum, pag. 131. *Consultationis] ver.
consolationis. Quo modo & in optimo Servit
exemplari scriptum est eo loco, lib. 3. Anno Aug-
ustini exequititia Deorum voluntas per consola-
tionem avium aus signorum. Pauprus Resens
epistola quinta: pro eius timore & amore conso-
latio ipse tradidit. Ubi legendum est *consolatio.* Sic in epistola 21. *Hocmisda consolatio di-
citur que consultatio dicta fuit in epistola 17.* Cùm autem Librarii dubitabant utra loco pre-
ferenda esset, utramque ponebant; ut in episto-
la 36. *Hinc autem, pro divergente Partium conso-
lationem vel consultationem. Nam in opusculo IV.
Capitularum, cap. 25. & 43. legitur simpliciter,
pro divergente Partium consolatione. Sumpius est
autem iste locus ex Decreto Gallo de libris cano-
nicis & apocryphis; ubi pro eo quod Hiacmarus
heic habet *consolationes*, Nicolaus primus *con-
solationes* posuit in epistola XII. ad Archiepi-
cos & Episcopos apud Gallias constitutos, cuius
partem refert Gratianus, dist. 19. cap. 3. Roma-
norum. In Lege Burgundionum, tit. 60. §. 1.
legitur: *nova Lege futuri temporibus consulatur.* Pro quo Codex Bigorianus habet *consolatur.* Apud
sanctum Ambroxi sermonem sexto legitur: *fine
aliqua prædicationis consolatione dimiserim.* Heic
vero vetustissimus Codex Ecclesiæ Lugdunensis
habet *consolazione.* Sic lib. 5. Capitularium, cap.***

TOM. I.
Pag. 711.
cap. 39.

Pag. 712.
cap. 40.
Ibid. c. 31.

Pag. 713.
cap. 62.

Stephani Baluzii Notæ

1131

1132

Tom. I.

35. pro eo quod quidam Codices legunt consilendū, sīc consilendum, Normannicus & unus Sangallensis habent consilendum. Plura exempla si quis requirit, consular Salernitum in Notis ad Julianum Capitolinum, pag. 91. Illud tantum ad dām, dictum aliquando huius consilare pro consulari. Fortunatus, lib. 4. cap. 6. in Epitaphio Sancti Episcopi civitatis Lemovicicæ :

Sed quia non licuit, populum suos confidere illa
Huc quid pro meritis vestris ad estra fidet.

CAUCULATORI Itaque plerique codices. Alii calculatores. Regius, Trecensis, & meus, auguratores. Vancanus uetus, Colbertinus, & unus Sangallensis, auguratores.

NEC INCANTATORI] ista non extant in antiquis exemplaribus Regio, Trecensi, Pithosano, Parisiensi, & meo.

TEMPISTARII] qui fulgura & sonitus alias aëris tempestates excutre se posse profabantur. Vide Notas ad librum Agobardi de grandine & temnitris, pag. 68. & Reginonem, lib. 2. cap. 353. 355.

ARBORIS. v. PETRIS] Vide sanctum Gregorium lib. 7. Indict. 1. epist. 3. sanctum Elium in houilia edita in tomo quinto Speculum Dacheriani pag. 215. 217. Reginonem lib. 2. cap. 358. 359. ubi vide Notas. Vide etiam Capitulo data Presbyteris, que Sarmundus descripsit ex Vaticano & Calinensi Codicibus.

PRATICARE] Caput istud cum tribus sequentibus deest in Codice Normannico.

ET CATERA Q. 1. LEB.] Hoc defunct in Codice S. Vincentii Metensis. In exterritorum exemplaribus, nullo excepto, legitur tantum & reliqua. Nihil tamen mutare volumus, quia hac leviora sunt.

DILIGENTER DISCUTIANT] Sapienter sanè ac prudeat ista juber Karolus. Nam qui ad Presbyteri gradum aspirabat, literis tamdiu dabant operam donec ad Ordinationem pervenissent & ricalum ab Episcopo suscepissent. Postea plerique literarum studia omittabant, ut pacet ex Floredo lib. 3. cap. 28. de epistola Hincmaris : *Item pro quedam Presbytero qui ea de suo ministerio quondam didicerat, post Ordinationem suam per incuriam fuerat oblitus. Itaque Episcopus, cum diocesum suum circuibat, petere tenebatur a Presbytero si Epistolam & Evangelium bene legere posset: atque scilicet ad literam ejus sensum manifestare, ut legitur in Inquisitione que erat in libro primo Reginonis de ecclesiasticis disciplinis. Redit deinde hec temporum infelicitas, et colligitur ex oratione 26. Iudicii Clari Episcopi Fulginatus in sermonem Domini in monte habebat, ubi optimus ille Episcopus sic Claram fuisse alloquitur: Date preterea operam ut eos in literarum studia progressus facias ut in divinis lectionibus versari quocuid & ea in ipsis confidere spatio posfuis que vestri ordinis hominibus sunt consonantes. Alioqui ne expellat quisquam vestram se ad sacros Ordines esse a me promovere qui ea qua leges, scilicet in sanctorum Evangeliorum concerto, non fit idoneus intelligere. Nam hoc invisum Sacerdotum Parochiarum tempore neminem feri Sacerdotem reperti qui ea qua legere, sciret interpretari. Ea de causa*

hanc saluberrimam Constitutionem in Synodo sua anno MDCXLVII. edidit : *Illiad in primis, quod multorum ne dicam omnium malorum in Ecclesia Christi causa est, clementer, ne temeriter ac sine judicio Sacerdotes recipiantur, praesertim ad curam animarum. Nam in has significaciones comprehendimus maximam in eis ignoriam, ut nonnulli non solum nihil eorum intelligere que legunt, verum ne recte quidem legere sciam. In nonnullis florissimis istius regni Provinciis, cum plures in una domo suae filii, primus destinatur continuande genealogie, aliter studiis literarum traditus ut Presbyter esse possit. Ille effudit pour eſtre Profr. Sic enim loquuntur parentes. Ubi vero ordinati sunt in gradu cuius causâ accesserant ad studia literarum, libros deinceps non tractant, sed vitam in otio & silencio per summissum ignaviam & inertiam transeunt, parvum tabernas ingredientes bibendi & edendi causâ contri sanctorum Canonum instituta & Capitularia Sanctorum, partim veneracioni & auctoritate operam dantes contra vocem disciplinam. Vide Concilium Clovesborie, cap. 10.*

PSALMI MODULANTUR] Author vita Alcuini : *Iuveris psalmorum modulationem secream non sanctam quamvis alias lectionem amaverat.*

DOMIN. ORAT. INTELLIGANT] Vide Capitale quintum anni DCCCXIV. cap. 3.

ET UT GLORIA] In Codice Rivipullensi sic legitur hic locus : *Etsi ut Glorie Patri & Filio & Spiritui Sancto cum omni honore apud omnes canetur; & ipse Sacerdos cum sanctis Angelis & Dominacionibus & Praefatis, & Canticorum Virtutibus & Cherubim & Seraphim & populo Dei &c.*

ARMA NON PORTENT] Legibus enim easum erat ne Sacerdotes arma traharent, neve agitatores sanguinis essent. Postea tamen confuerunt Principes debere illos Reipublice auxilia ad arcenos hostium incursus. Illi vero preces suas offerebant. Hincmarus epist. 9. ad Episcopos Remensis Provinciae cap. 4. *Quia de re nobis Episcopis suis agendum est ne in confilio quod a nobis reipublica Ministri secundum Domini Regis mandatum petierint, a nostro ministerio excidamus, & ne a auxilio, quanquam Deus unicus nostrum posse dederit, abscedamus. sequentes, sententiam Domini dicens: Reddit que sunt Caesaris Casari, & que sunt Dei Deo. In auxilio igitur praebamus arma divina, jejunia, orationes, lacrymas, implorationes ad Sanctorum suffragia, & auxilia divina per nos nostrisque parochias. Cum per haec Episcopi se excalarent & praefandis subtilidis in magnis regni periculis, Ministri regii reponerant rem publicam aliis auxiliis indigere & Pippinum Regem, cum in Italiam protectus est ad defensionem Sedis apostolice, non excommunicatione apostolica sed virtute hostili Haifulfum Regem Longobardorum opprimitisse, Italianum dominus, iustitias sancti Petri obtinuisse. Tellest idem Hincmarus in epistola 41. ad Hadrianum Papam : *Pippinus non excommunicatione apostolica sed virtute hostili Haifulfum querensque Regem Christianum opprescit, & Italiam domuit, atque iustitias sancti Petri obtinuit**

Tom. I.

1133 ad Librum I. Capitularium.

Tom. I.

Et paulo post : *Et vos ergo orationibus vestris regnum conseruare Normannos & alios impotentes defendere, & ne gram defensionem solite querere. Contra sanctus Ambrosius in sermone 36. Ubi sunt qui dicunt plus quodam proceri fandorum hominum armis posse? Ecce una oratio Heliensis totum exercitum vulneravit, & unius Prophetae mortis omnis est hostium numerus captivatus. In Legibus Eduardi Regis Anglie, que in Appendice Beda editio sua, legitur cap. xi. Ecclesiam Anglicanam & etiam omnem terram que in domino Ecclesia est, ubiunque jacebat, liberam & immanem fuisse à tributo quod Dani-geldum vocabant, quia magis in Ecclesia confidebant orationibus quidam in armorum defensionibus. Et Paulus Papa in epistola vigesima codicis Carolini, que data est ad Pippinum Regem, ait regalis potestis culmen plus hodi virtute quidam bellatorum armis praesidio & fortitudine circumtegi. Elegans portò & festiva est narratio de Philippo Augusto & Clero Romani apud Willelmum Britonum in libro secundo Philippido extremo. Narrat enim Willelmus Philippum, gravi bello implicantem, subdidimus periuste à perfonis ecclesiasticis Provincia Remensis, itos verò respondisse in hanc modum :*

*Qui pro Regi suo Regi suffragia summo
Faudere cum precibus animi se jure tenari,
Non solidos dare vel confundere, ne peccata ferri
Ecclesia parvam ex confundendis damnum.*

DIACT. ARMA N. PORTENTI] Memorablem historiam Diaconi arma portantem exhibet verus Characta Landavieni à clarissimo viro Gulielmo Dugdale edita in tomo tertio Monastici Anglicani pag. 208.

Pog. 716.
cap. 6.

PLACUIT] In editione Tiliana & in Pitcheano legitur : *Placuit nobis admonere reverentiam vestram ut unusquisque vestrum videat, &c. Certum est ita legi in Capitulari Aquisgranensi, ex quo caput istud sumptum est. Verum cùm omnia Ansgisi vetera exemplaria lectionem proferant que est in editione Basileensis, nos illam patavimus esse retinendam. Nam & Regino legit ut nos edidimus.*

SUAM DIGNITATEM] Unus codes Sangallensis habet illorum magnitudinem.

SACRIFICIA SANCTIFICATA] Codex Bellovac. sacrificia sanctificate Deo. Unus Varianus, Colbertinus, Trecendus, & alter Sangallensis, sacrificia sanctata Deo.

SERVENTUR] Hec est vera lectio, quam plerique vetera exemplaria confirmant. In Pitcheano tamen, in Thuano, Metensi, Camberonensi, Divisioni, Aurelianensi, & Parisensi legitur servient, in Tiliano servant. Basiliensis item editio habet servient. Sed Heroldus admonuit in margine legendum esse serventur.

ANIMOS] Debium non est quin ea lectio optima sit. In veruissimis tamen Codicibus Remensi, Pitcheano, Parisensi legitur haminus, manifesto errore.

Bibl. c. 62.

ALMITATEM] Editio Basileensis altitudinem. Sed Heroldus reposuit almitatem in margine. S. Bonifacius epist. 91. Proprietate almitatis vestra clementiam diligenter in Dei nomine deprecor.

1134*

Tom. II.

OBSIDIA. UT B. I. PR. N. CONV.] Hec est lectio editionis Basileensis & omnium veterum exemplariorum, uno excepto Tiliano, in quo scriptum est : *Objecramus ut bonam & probabilem vitam & conversationem habeant. Quae sane lectio exstet in Capitulari Aquisgranensi, ubi eam retinuimus. Sed hec, in collectione Ansgisi, qui sèpè alter scriptis quidam inveniebat in fontibus, preferendum potavimus contentum veterum librorum.*

SED ETIAM INGENUOR.] Vita sancti Meinwerci Episcopi Paderbornensis cap. 2. pueroram nobiles quidam inferioris conditionis in scholam congregatos in divina letacionis tradizione naurire. Vixi sub Karolo Magno.

SCHOLE] Magna Karolo cura erat de studiis literarum. Inque Lupus Ferraciensis in epistola prima haec ei gloriam tribuit ut studia literarum per eum coepit sint revocari : cui littere, inquit, et usque deferre debent ut eternam ei parent memoriam. De schola Padertoenensi ab ipso instituta dictum est supri. De eadem sic scriptum est in vita ejusdem sancti Meinwerci cap. 51. Studiorum multiplicia sub eo floruerunt exercitia, & bone indolis juvenes & pueri strenue instruebantur norma regulari, proficientes hanc scierunt in claustralibus disciplina omniumque literarum doctrina. Vide Concilium Valentini III. cap. 18. Capitulare Theodulii. cap. 9. Capitula Walterii cap. 7. Reginonem lib. 1. cap. 207. & Maderi Praefationem ad Chronicam Montis-Seteni lice Lauterbergensem pag. 9.

LACRIMUM PUERORUM] S. Bonifacius epist. 91. Quidam sunt Monachi per celulas nostras, & infantes ad legentes literas ordinati sunt. Leidradi Archiepiscopus Lugdunensis in epistola ad Karolum M. Habeo scholas lectorum, non solum qui officiorum lectoribus excentur, sed etiam in divinorum librorum meditatione spiritualis intelligentia fructus consequantur. Vide Filefacum lib. 2. Selectorum pag. 208.

NOTAS] musicas videlicet. Ademarus in vita Karoli cap. 8. ait Hadrianum Papam ei dedisse anno DCCLXXXVII. Antiphonarios sancti Gregorii, quos ipse noraverat nolis Romanis. Et paulo post : Omnes Francia Cantore didicerunt notam Romanam, quam nunc vocant notam Franciscam. In voluminoso libro Sacramentorum qui exstet in biblioteca Monasterii Compendiensis hac leguntur antiquis charactebus scripta : *Gregorius Presul meritis & nomine dignus summum ascensum honoris renovavit monachorum paucam priorem, & composuit hunc libellum musica artis scola Cantorum per annos circulum. Schola Cantorum mentionem est in libro Sacramentorum pag. 63, ex editione Hugonis Menardi, & in epistola prima Leidradi Archiepiscopi Lugdunensis ad Karolum M. Habeo scholas Cantorum, ex quibus plerique ita sunt eruditii ut alios etiam erudire possint. Juber agitur Princeps ut qui ministerio altiarum definantur, artem psallendi & canendi discant. Ac sane manum istarum rerum curam cum habuisse docet Eginhardus in vita ejus : *Legendi atque psallendi disciplinam diligenter emendarunt. Erat enim urbisque admodum eruditus. De notis grammaticis discoursus infra ad caput 205.**

Tom. I.

COMPUTUM] Eginhardus in via Karoli M. Discibus & crux compendandi. Adessamus in loco paulo ante landato rebus eam Romi discenden-tem anno DCLXXXVII. secum duxisse Carolus Romanorum & Grammaticos peritissimos & Cal- culatores. Capitula Walocii Aurelianensis cap. 21. Us esses Presbiteri calculandi peritiam ha- bebant. Et factis in scriptis studiis eruditissimi. Vide Chronicon Fontanellense cap. 15. in tomo tertio Speciculi Dacheriani & Notas ad Regionem p. 541.

LITERIS EXMENDATOS] Vide infra cap. 103. & Walocium cap. 7.

PUEBLOS] id est, Clericos in etatis tenera confi- titorum, quos, cum Presbyterorum simplicibus alerebant, nuntiis Presbyterorum vocabant, ut colliguntur ex Capitulari quanto 'Caroli M. morti anno cap. 5. & ex Capitulari Hincmarii ut. 4. cap. 5. Alii paucorum vocabulo servi intelliguntur, ut apud sanctum Ambrosium lib. 1. de Abraham cap. 9. Unde & pueri dicimus quando servos significamus, non exstent exprimentes, sed condi- tionem. Sic enim plerique intelligunt locum illum ex Evangelio secundum Joannem: *Est puer unus hic habens quinque panes herdeas.*

MONACHUS] Hec est lectio editionis Basi- leensis & Codicis Remensis, Pithorean, Sangalle- nensis, Parisiensis, & Monast. Normannicus, Vancanus, Camberonensis, Colbertinus, Tre- cenius, alter Sangallenensis, & mens habent Mon- tice. Alii Monachie.

CONSTANTIAVNT] Quidam codices habent confraterunt.

MONACHUS] Ita legendum esse monachis He- roldus in margine editionis Basileensis, tamen est in contextu posuerit simpliciter Monach. Sanè facendum est majorum veretur exemplarium partem habere lectioem quam Heroldus retinuit in contextu. Eam tamen quam nos repouimus, que sincerius videtur, habent Parisiensis, Pithoe- num, Remense, & unum ex duobus Sangalle- nibus.

PULSATORIO] loco in quo novizier venientes ad conversionem suscipiantur, sic dicto quis ibi non recipiebantur nisi postquam dum pulsaverant. Non est opus istud probare exemplis. Adferam tantum testimonium Gerardi Abbatis Silve- majoris ex capite primo de vita sancti Adalardi Ab- batis Corbeiensis: *In hoc itaque loco pulsans & pulsando admittit secundum Regulam sancti Be- nedicti infirmendus, &c.*

ERUDIANTUR] Unus codex Sangall. emerita- tur.

VADANT] In codice Regio, in Trecenti, & in meo legitur eas.

OMNIMODIS] Regius & meus, omnimodo- Trecenti omnia.

VENERABILM ENIM] Ita plerique codices. In nonnullis doceat vox enim. Editiones habent: Et hoc nobis competrat & venerabile videatur. Cer- tum est ita legi in Capitulari Aquisgranensi, ex quo caput istud acceptum est. Sed nos hec repre- sentamus editionem Anleghii.

HOSPITII] Hec est lectio omnium ferme veter- rum exempliarium. In Remensi tamen, in Pi- thorean, & in Parisieni legitur, ut hospitium,

pergrinatorum, & pauperum suscepiones regula- res & Canonici per diversa loca habeant. Sunt in omnibus Anleghi verulis codicibus legitur Cano- nici. Quo etiam modo scriptum est in editione Basiensis.

SUSCIPITIS] Codex Rivipall. collegitis.

ABBATIAS] Vir illustrissimus Franciscus Bolognetus Episcopus Monspeliensis in Notis ad Epistolas Innocenti III. pag. 97. egregie illustrat hoc caput, addidit etiam verbis Concilii sexti Parisiensis lib. 1. cap. 43. et quibus intelligitur hunc abusum etiam post istam Karoli Confutatio- nem viguisse in regno Francorum. Observaciones possunt eruditissimi Antiquariorum Christianorum Lupus in Scholii ad librum Tercium de pref- cripcioibus pag. 57. & sequenti, ubi adnotat hanc feministam audaciam occisionem & originem sumptuosa ex Karoli Martelli in ecclesiasticis fa- cultate violentia rapina, que omnes Franci re- gni per Galliam ac Germaniam Ecclesias redigunt ad extremam iniuriam, atque in plures tandem or- bavit Episcopos & Clericos, hanc miseriari man- fide ulque ad Apostolorum sancti Bonifacii, & isto medio tempore qualiam Abbaritas, quod Epicopos non haberent, copie finis Moniales velare & confidere. Hac sunt verba Lupi. Vel- lem autem ut vix doctus ista aliquae vestris cuiuspiam Scriptoris testimonio confirmasset. Nam quod a recentiore auctore in rebus aed. antiquis sive aliquis recensionis auctoritate profertur, con- secantrur, ut recte monet illustrissimum Cardinalis Baronius. Nuspiam autem importunum quid in hoc loco sugillata est memoria Principis quem & ipsi Romani Pontifices laudibus prolocuti sunt, & cui amplius restaurare religionis & discipline ecclesiasticae testimoniom apud eosdem Pontifices prebuit sanctus Bonifacius. Sed hec, ut & sapienter alihi, inquitur erga Francos animum prodit Lupus, à nullo nostrum nondum, quod sciens, ieiunus, certe non ieiunans. Sed ut ad remitterem Abbaritarum redeamus quia in hoc capite dam- natur, ea quoque damnata est anno DCCXXIX. in Concilio Parisiensi, ut diximus, & posset à Ludovico Pio, cuius Decretum exar. in Additione secunda Capitularium cap. 16. Simile Decretum, inquit Christianus Lupus, Iudiciorum Mercatoris Collelio ad tribus sancti Ponitici Eusebiano. Ac- certum est quod si aliquis Gallicana Synodi. An- si seriat Parisiensi anterior vel posterior, ignoro. Multitudinem in hoc loco falsas est vir eruditus. Primum enim certum est caput de quo illuc agitur non extare in Collectione Iudiciorum, sed tandem inter decreta Eusebiana collecta ex Iovis & Gra- tianio & post eiusdem Pontificis epistolas edita in vulgaris editionibus Conciliorum. Deinde certum quoque est caput illud non esse aliquis Galli- cana Synodi, sed Ludovici Pii, qui illud sancivit post admonitionem Episcoporum Concilii Par- siensis. Error hinc ortus quod Burchardus, qui Capitularium auctoritatem laudare solebat, cum hoc caput referre statuisset in sua Collectione, titulum istius capituli, ut sapienter, mutavit, & Eusebiano Papae tribuit Constitutionem que Lu- dovici Imperatoris erat.

CAPITA] In Codice regio, in Trecenti, & in meo legitur, caput.

Tom. I.

Ibid. c. 71.

Pug. 755.

Ibid. c. 70.

UT

Tom. I.
Pag. 715.
cap. 72.

Ut illi CLERICI] Burchardus lib. 8. c. 7. caput istud refert ex Concilio Toletoano, ut solet.

VIDETUR COR. A. BM. BSSB] Hec est lectione veteris exemplariorum exemplarium, sed non omnium. Nam Regium, Bellovacense, Trecenti, Colberthinum, anum Sangallense, Camberonense, & meum habem corrigantur aucte emendauerunt. Quo etiam modo scriptum est apud Burchardum Amerbachius & Heroldus eam lectionem exhibent quam nos retinimus.

Bid. c. 76. PSEUDOGRAPHIA] Ita veteres codices, nisi quidam habent pseudographias, alii pseudographia, ut Amerbachius. Regius, Trecenti, & meus legunt pseudographa. Quo etiam modo scriptum est in editione Basileensis. Sed in prima Appendice Reginonis legitur pseudographia.

EPISTOLA PESSIMA] Idem tres Codices habent epistola pessima & fallacissima quas. Postea Trecenti habet cecidisse. Sed regius & meus, cecidisse. Cum plures illius modi Epistola repertantur, non absurdum istuc ejus opinio qui existimat præferrandam esse lectionem quae habetur in tribus illis Codicibus.

FALCISSIMA] Editiones Bavaria & Basileensis, fallacissima.

TRANSACTO ANNO] id est, anno septingentesimo octuagesimo octavo. Nam Capitulare istud edidram fuit anno DCCLXXXIX. apud Aquigranum. Itaque hic locus intelligi non potest de epistola quam Adalbertus hereticus de coto cecidisse & ad se venisse dicebat, ut est in actis Concilii Romani sub Zacharia que exarata inter epistolas S. Bonifacii p. 191. Fortassis est illa cuius fragmenta quadam reperi inter schedas illustrissimae viri Petri de Marca Archiepiscopi Parisiensis, descripta ex quadam vocari Codice Hispanie Tarragonensis. Aliam ejusdem argumenti, & ejusdem, ut reor, temporis, inventi in veterissimo Codice Ms. Bibliotheca Collegiane.

DICIBANT ALIQUI] In Appendice Reginonis legitur, dicunt in Hierusalem de coto cecidisse.

ALIOS] Ita major veterum exemplarium pars. Regium, Colberthinum, Trecenti, Thuanum, Normannicum, & unum ex Sangallenibus habent aliquos. Sed huc lectione sana non est.

NEC CREDANTUR] Vide legem hammariana fortunam. Jusserat Karolus M. ne quis falsis illis epistolis fidem adhiberet. Oblata deinde est Ludovicus Pio ejus filio epistola nomine Gabrieles Archangeli scripta. Eam respuit. Bene factum. Et tamen ejus memoriam propter accusat auctor Anselmum Fuldensem ad annum CCCLXXIV. Si enim, inquit, ut cetera omittam, heresi Nicolaitarum firmaverit & viriliter resiliuerit. Et monita Gabrieles Archangeli, que Einhardus Abbas duodecim Capitulis comprehensa ei obtrulit legenda & facienda, observare curaserit, forsitan talia non patuerat.

BID. C. 74. DECERTAVIT] In codice Thuanus legitur deceravimus, in Metensi decrevimus. Amerbachius editit deceravimus, Bukeus decrevamus. Heroldus in texu retinuit vocem deceravimus, sed in margine admonuit legendum esse deceravimus.

OB UNANIM. AP. SEDIS] Vide quod Pithorius addidit in Glossario ad Capitularia pag. 711. ex libro primo Karoli M. adversus Synodus Nicæe Tome II.

nam secundam.

STATUIMUS] Regino caput istud retulit ex Capitulis Karoli, Burchardus & Ivo ex Concilio apud sanctorum Medardum prefato Karolo Imperatore cap. 5. & ex Concilio apud Compendium cap. 6.

SYNODALIBUS EDICTIS] in Capitulari numerum anni CCCLV. cap. 14. quod constitutum est in Synodo Venerini.

CAMPIS ARANDO] Quidam boves junxit die Dominico, & agrum sulcare cepit. Graviter punitus est. Rem gestam narrat Gregorius Turonensis in libro secundo de gloria Martyrum & Confessorum cap. xi.

CARRARIA] Alibi cartaria est feminini generis, ut in vita B. Joannis Abbatis Gorziensis cap. 9. Pro cararia vini non sic acuminatum vellem.

HOSTILIA] id est, carra ad hostem, ut in codice censuali live polyptico Irminonis Abbatis sancti Germani Parisiensis in tomo quarto Actorum Sanctorum Ordinis S. Benedicti pag. 96. Apud Burchardum legitur hostilicia carra, apud Iovinem vero hostilicida. In polyptico Monasterii Fossatiensis logo unumquemque mansorum curtis Rokiniaci debere pro hostilicio denarios xii. Ecce paulo ante: Soluit unusquisque de hostilio id est pro bove sol. ii. Istud ipsum hostilium dicitur in polyptico sancti Remigii Remensis: Mansum ingenalem tenet Hildegardus ingenamus. Soluit in hostilicia denarios xvi.

VICTUALIA] In editione Capitularium quarto Franciscus Pithorius vulgavit anno MDCLII. additur hoc loco & angaria, vicino Typographi, cum legendum sit angaria, ut recte reprobat Lindbergius. Sic etiam auditoriae Petaviani codicis emendandum apud Fulbertum in epist. 14. & 110. ubi male editum est angaria. Nos itam additionem omisimus, quia non habetur in antiquis libris. Farendum tamen est exarata apud Reginoneum & Burchardum. Angaria porro sunt vehiculi genes, ut observavit Franciscus Pithorius in Glosario ad Julianum Antecessorem. Vide etiam Glosarium Antonii Augustini ad eundem Julianum.

ACUPICULI] Ita vulgatae editiones. Vetus liber Monasterii Tepernensis, ex quo Bavaria editio prodit, habebat acupicula, ut Amerbachius admonet in margine. Unus codex Sangallenensis habet aliquipicula. Ex quibus confirmatur lectione quam nos retinimus. Regius, Varianus unus, Bellovacensis, Divisionensis, Trecenti, acupicula. Colberthinus, Rivipullenensis, Tilianus, & Thuanus, acupicula. Heroldus, acupicula. Liber sancti Michaelis in periculo mari, acupicula. Parisiensis, Merenensis, & Remensis, acupicula. Meus, acupicula. Camberonensis, acupicula. Alter Sangallenensis, acupicula. Pithoranus, acupicula. Vide Glossarium Spelunanni in verbo Acubicula, ubi reprehendit Meurusum, qui haec vocem putavit mutandam in acubule, id est, reclinatoria.

FACIANT] In plerisque veteris exemplaribus & in editione Basileensi legitur faciant.

VERVICAS] Ita codex unus Sangallenensis, Normannicus, Remensis, Parisiensis, Divisionensis, Bellovacensis, Colberthinus. Male in Tiliano, servicias. In Regio, Trecenti, Camberonensi, in uno Variano, in Merensi, Pithorano, meo, & in editione Bavaria scriptum est vervecas.

Tom. I.
Pag. 714.
cap. 15.

Vid. re. 1.
Annicior
Mabillonii,
pag. 16.

Tom. I.

Sic etiam apud Reginonem & Burchardum. Ita enim polypticus Monasterii Fossensis. In aliis Sangallensi, in Rivipallensi, Thuano, & in editione Bafleensi, berbices. Hic observandum est istam ultimam lectionem frequentissimam esse in veteribus libris, ut docet Petrus Pitheus in Notis ad Collationem Legum Moysae carum & Romanarum tit. x. Posteriores, inquit, sori berbicem & prouinciam & scripturam, ut apud Anianum & Paulum Monachum & in Longobardicis Francicisque Legibus. Unde nobis remanet vocabulum. Sunt in antiquis exemplaribus Capitularia Aquigranensis scriptum et in hoc loco berbices. Item in capite 28. Legis Alamannorum. Memoratorium Ansgarii Abbatis Fontanellensis in tomo tertio Spicilegii Dacheciani pag. 247. muisones, berbices, pulles. Hinc pelles berbices ibidem pag. 246. ad pelles berbices, mudi pellucca fiant. Hinc pellucca berbicina apud Monachum Sangallensem in libro secundo de rebus bellicis Karoli M. cap. 27. Hinc. muisules berbicina in Capitulari anni CCCXVIII. cap. 79. in codice Sangallensi. Hinc denique berbices & berbicanii in statutis antiquis Monasterii Corbeiensis cap. 5. Services tamen, propter codices supra commemoratos, habet codex Bigotianus in titulo quarto Legis Salice & in titulo 38. cap. 3. & tit. 70. cap. 3. Legis Burgundionum. Item polypticus Irminonis Abbatis sancti Germani Parisiensis & Mabilionio laudatus in Notis ad Acta Sandocorum Ordinis sancti Benedicti to. 4. pag. 96. services casa agitis. Apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Flandrie pag. 359. in actis donationis quam Walgarius Sacerdos fecit Monasterio Cismonensi: services centum & octoginta.

HONOR ET ACQUIES] In antiquis exemplaribus Regio, Trecensi, uno sancti Galli, Pitthano, Colbertino, Thuano, Tiliiano, Parisensi, Remensi, Divionensi, Bellovacensi, meo, & in editione Basileensi legitur honorum requies.

SED ET AD] In Codice Regio, Trecensi, & meo, ut ad Missarum.

SED ET VESTRUM VID.] Hec est lectione que exstet in Capitulari Aquigranensi & in antiquis Ansgarii exemplaribus Tiliiano, Divionensi, Pitthano, Thuano, Parisensi, & in editionibus Amerbachii & Heroldi. In Codice Camberonenii, in Bellovacensi, Remensi. Metensi, apud Reginonem. Sed & uniuersum refridum videndum. In uno Sangallensi. Sed & refridum est dilectissimi, mendosum, ut opinor. In alio Sangallensi, in Colbertino & Rivipallensi, tum etiam in editionibus Tili: Summoper nobis videndum est. Normannicus: Summo opere vobis videndum. Regino caput istud retulit ex Capit. lib. iii. lxxv. recte. Burchardus ex Concilio Reichenagensi. Quem securus est Ivo. Burchardus itaque, quod sepe dictum sepe dicendum, auctor est plerarumque falsarum inscriptionum que in vestitu juris Canonici Collectoribus occurraat.

Ex suo sensu id est, ex corde suo, ut legitur in inquisitione que exstet initio librorum Reginonis de ecclesiastica disciplina. Juber ergo Princeps ut Homilie que à Presbyteris habeantur ad plebem ecclesiasticam, fundata sunt in sacrarum literarum textu, & ne luxuriei cogitationum

Tom. I.

scrum indulgent, tanquam famam captarum ex nova quasdam & insolenti ratione postulandi. Quod genus concionatorum meret olim damnatio sanctus Gregorius, ut adnotatum est ad epistolam Agobardi de modo regimantis ecclesiastici cap. xi.

PRIMO OMNITUM] Vide Capitulare quintum anni CCCXIV. cap. 1.

ET EX MARIA] Reddimus heic lectionem quo exstet in editione Bavariae & in Bafleensi. Quam confirmat etiam Codex S. Galli. Nam plenius Codices habent tantum de Spiritu sancto & Maria. Sic enim in Libello sacrosyllabo Episcoporum Italiae legitur in vetustissimo Codice sancti Remigii Remensis & in editione Sirmondi: Naus est de Spiritu sancto & Maria Virgine. Pro quo tandem Tilius edidit, ex Maria.

RASURATIONE MORTUORUM] Hic locus multas erat in superioribus editionibus, si Bavariam excipias & Bafleensem. Regino sentium non verba reddidit, hoc modo: Item praedicandum est quod omnes homines in propria carne resurgent. Reginonem descripsit Burchardus.

CHRISTO. ANN.] Heic definit Capitulare primum anni CCCXXXIX. nisi quod in vetustis Capitulari ipsius exemplaribus postea ponitur adnotacione que super pag. 241. edita est. Hanc adnotacionem, que in nullo veterum Ansgarii exemplarium exstet, hoc loco edidit Tilius, & post eum Pitthorus & Lindenbrogius. Addidit etiam veterem notam que in Codice sancti Remigii posita est in margine capituli 77. de qua nos supra differimus pag. 103. ubi eam retulimus rotam integrum prout habetur in eodem Codice. Nos illas adnotaciones hinc subtilissimas, ut collectionem Ansgarii taliter exhiberemus qualem ab eo compositam esse constat ex antiquis libris.

Quia iuxta] Vide que de hoc capite dicta sunt supra pag. 103.

Istro] Vox ita addita est ex Codice Colbertino, Normannico, Sangallensi, & Bellovacensi. Habetur etiam in uno Vaticano.

REBUS TILIUS] In eodem Codice Colbertino, in uno Vaticano, in Normannico item & Sangallensi legitur, rebus Ecclesiarum; in Capitulari secundo anni CCCXIV. rebus illius Ecclesie. Hincmarus: rebus Ecclesie. Ita etiam Gratianus, ubi vide Notas nostras.

NULAM PBN. DIVIS.] Hadrianus Papa in epistola ad Tilpium Archiepiscopum Remensem: Et nullus per ullum unquam tempus tibi vel Remensi Ecclesia de rebus ad illam debet pertinensibus divisionem vel violenciam, sicut ante factum fuit, facere presumas.

PATIENTIA] Quidam Codices habent patientiam. In Divisione scriptum est, patietur Ecclesia.

SACRORUM] Initium istius capitis hoc est in antiquis exemplaribus Vaticano, Sangallensi, Colbertino: De eligendis Episcopis sacros Canones non ignorantes, ut in Dei, &c.

POTESTITURA] In Codice Camberonenii, in Bellovacensi, Metensi, Remensi, Parisensi, Pitthano, & duabus Vaticanis, tum etiam apud Anselmum Licensem lib. 2. contra Guibertum & in Chronico Reichenbergensi legitur potestitur.

HONOR] Ita vetera exemplaria fermè om-

Par. 717.
cap. 76.

Ibid. c. 77.

Par. 718.
cap. 76.

II41 ad Libros Capitularium.

Tom. I.

nia. In uno tamen Vaticano, in Colbertino, Sangallensi, & Normannico legitur iur.

ELECTIONIS CLERI ET POPULI] In editione Tili & Pichei scriptum est, per electionem Clericorum & populi. In Codice Normannico, in Thugano, Colbertino, Sangallensi, Clericorum & popularum. Ex hoc loco collegit Gratianus Imperatores illis renuntiatis privilegiis que de electione Summi Pontificis Hadriani Papa Karolo Imperatori fecerat. Sed illa Gratiani sententia funditus avertitur ex his que observata à nobis sunt ad Concilium Gallie Narbonensem pag. 34. ubi ostendimus eam Legem non fuisse obseruatam, ac nihilominus Reges dedisse Episcopatus. Id quod innusmetis propositum exemplis probari posset. Iusmo id factum fuisse cum bona Romanorum Pontificum venia hinc manifeste colligitur quod ipsi reperiuntur Episcopatus postulatis à Regibus. Joannes VIII. epist. 171. 187. Episcopatum Vercellensem à Carolomanno Rego Italiz petuit pro Goferto Diacono; ejusque positioni annuisse Carolomannum patet ex epistola 221. data ad Carolum Regem. Sed ex epistola pucipue sequenti colligitur Principum auctoritas in dandis per ea tempora Episcopatus. Sic enim scribit Pontifex ad clerum & populum Vercellensem: *Omnium vestrum cognoscet sagacias & laudanda fidelitas quoniam dilectus ac spiritualis filius noster Carolomannus, glorijs Rex istius Italicis regni, ipsum Vercellensem Episcopatum, MORE PRÆCCESSORUM SUE RUM REGUM ET IMPERATORUM, concessit huic Consperto viro nobilissimo.* Joannes decimus Episcopatum Veronensem à Rege petuit pro Rathorio, ut ipse docet in epistola tercia: *Allata cum his sunt & littera Domini Papa iunc temporis Joannis gloriose indolis, quibus coniubantur preces ipsiusdem sociisque Romana Ecclesia ut ego Veronensibus datur Episcopus. Difplicuit hoc non parum Regi contraria inveniuntur. Sed obvnius deprecatio apostolica. Quoad Romanii vero Pontificis electionem, certum est ex his que dicta à nobis sunt in Notis ad Agobardum pag. 122. & seqq. ius Imperatorum dū post Karoli ac Ludovici tempora manuile integrum, quavis contā tendentibus Romanis & Principiis auctoritatibz illudere conantibus.*

ELEGANTUR] Iustus rei meminius Ivo Carnot. epist. 102. Francorum Reges Carolus & Ludovicus electiones Episcoporum Ecclesiis concesserunt. Quid & in suis Capitularibus scriptum reliquerunt. Ea Lex, ut dixi, observata non fuit, ac nihilominus Reges nostri dederunt episcopatus viris à se delectis, ut patet etiam ex epistola 31. Lupi Ferrariensis; si paucas quādām Ecclesiās encipias, quibus ex speciali privilegio concessum erat ut vacantibus Ecclesiis provideretur per electionem. De Macinensi Ecclesia fidem facit Praeceptum Ludovici Pii datum anno 1000. editum à Gabriele Silingardo in Catalogo Episcoporum Macinensis pag. 21. & hinc in tomo secundo Italiz facit pag. 118. Karolus Crassus Imperator, ut in epistola 281. docet Joannes VIII. Papa, Genevensi Ecclesiæ electionem perennauerit de proprio Clero donavit. Idem anno 1000. idem privilegium tribuit Ecclesiæ

Tom. II.

Cabillonensi; Praeceptumque ejus edidit Petrus à sancto Juliano, quod deinceps relatum est in tomo tertio Conciliorum Gallie. Idem anno eodem simile privilegium concessit seu potius confirmavit Ecclesia Paderbornensi, ut docet auctōr vita sancti Meinwerci cap. 7. Karolannus Rex Francorum, Ludovici Balbi filius, superiorum Principum privilegia, qui electionem episcopalem concesserant Ecclesiæ Aurelianensi, resovavit anno 1000. ut patet ex ejus Praecepto edito in Appendix Conciliorum Gallie Narbonensis tit. iii. Anno 1000. Karolus Simplex, Karolannus frater, edidit ut post obitum Rabaudi Archiepiscopi Trevirensis, electio Episcopi de propriis ejusdem Ecclesiæ filiis pari consensu fieret à clero & populo Trevirensi. Praeceptum Karoli edidit Browerus in libro nono Annalium Trevirensium. Ortonis secundi privilegium Ecclesia Hammaburgensi concessum anno 1000. refert Epolodus Lindenbrogius in Collectione privilegiorum ejusdem Ecclesiæ. Denique tamenetsi Karolus & Ludovicus legentur electiones Episcoporum concessisse Ecclesiæ Legi generali, videmus ramen Macinensis Romanum Episcopum sēp̄ scriptū ad Reges nostros pro impetranda Canonica electione in Ecclesiæ vacantibus. Quod cum Sirmondes animadverteret, eam conciliande istius repugnante ratione init. Nam post relatum caput istud nocturnum ex Capitularibus, ait: *Sed hujus tamen Legis beneficio ita electionum iure in posterum uice sunt Ecclesiæ, ut singula mortuo Episcopo primus omnium novi eligendi facultatem per Metropolitanum & Regem petatur, cum Visitatore qui praeficit electionem. Tum electionis facta Decretum ad Metropolitanum referebat, ut ad Regi probaret, & electo coram provincialibus Episcopis rite exanimato, tum denunc ordinaretur.*

ELEGANTUR] Repetenda necessaria est in hoc loco obseruatio quam proculius in Notis ad Gratianum pag. 468. aimirum graviter hec hallucinatum sit auctōr Chronicus Reichspergenfis, qui tempus istius Confirmationis refert ad annum 1000. conditamque fuisse ait à Karolo Calvo & Ludovico Rege Germanie, fratribus Lotharii Imperatoris. Hec sunt ejus verba: *His temporibus Carolus & Ludovicus gloriosi Reges, fratres hujus Lotharii Imperatoris, in primo libro Capitularium suorum firmaverunt Romanæ Ecclesiæ dices: Sacrorum Canonum non ignari &c. Errat, inquit. Primum enim constat Capitulum istud esse ex libro primo Capitularium Karoli M. & Ludovici Pii, qui de electione Episcoporum in universam intellexerunt, non vero coercere voluerunt ad folium Romanæ Pontificis electionem. Deinde electio istius nullatenus pendebat à Karolo Calvo aut Ludovico fratre ejus, qui Reges Italiz non erant. Itaque fructu Legem edidissent de electione Romanæ Pontificis.*

Ex dictis SANCTORVM] Regula illius sive Collectionis auctōr est Amalarius Diaconus, ut docet Ademarus Cabanensis; ejus vero exemplar verutissimum & elegantissimum extat in Bibliotheca Colbertina.

PRATIS] In Codice Tiliiano, in Thugano &

CCCCA

Tom. I.

Pag. 916.
149. 79.

Tom. I.

Divisionensi, tum etiam in editione Batileensi legitur partibus.

NOTA] Quidam Codices habent ita. Normanicus videlicet, unus Vaticanus, Camberonensis, Divisionensis, Remensis, Pictorius, Colberrinus, Parthenius. Sic etiam edidit Heroldus.

Pag. 718.
cap. 50.

Bibl. c. 81.

AUT MONACHORUM] Hec non habentur in Codice Sangallensi. Extane tamen in reliquis & in editione Batileensi. Ut videantur esse mendum Librarii.

ET QUOMODO] In duobus Vaticanis, in Montensi & Camberonensi legitur, ut quomodo. In Remensi, Pictoriano, Parthenio, ut Monachis ex se ipsis sibi eligendi &c.

SIBI ELIGENDI ABBATES] nimisnum cum consensu & auctoritate Episcopi in cuius Diocesi situm fuerit Monasterium. Capitulare Francorum dienti cap. 3. Ut Abbas in Congregatione non eligatur, ubi ius Regis fuerit, nisi per consensum Episcopi loci illius. Lothari Imperatoris Preceptum pro Monasterio Ambrosiano datum anno DCCXXII. editum a Joanne Petro Puricello in Monumento Basilica Ambrosiana pag. 184. Et si qui quandoquidem Abbas ex eodem Monasterio deceperit, secundum suam institutionem licetiam habeat per consensum Archiepiscoporum, qui tunc per tempora suerint, de ipsa Congregatione eligendi tales Abbatem qui eis secundum regulam & justitiam preficere alios possit. Confirmati praeterea istud potest exemplo Abbatistarum, quarum electione fieri non poterant absque consensu Episcopi, ut dicitur lib. 1. cap. 384. Idem ius obtinebat in Anglia. Testis Concilium Calchutense celebratum anno Christi DCCLXXXVII. cap. 5. Ut si Abbas aut Abbatissa de hac luce migraverint, tunc cum consilio Episcopi cuius in parochia ipsam Monasterium suum est, probata vita & religio secundum Dominum ex ipsis elegantur Pastores. Idem Synodus apud Celichynta habita anno DCCXVI. cap. 4. Ut habeat unusquisque Episcoporum potestatem in sua propria Diocesi Abbatem vel Abbatissam eligere, & hoc cum consensu & consilio familiae. Hinc explicari potest quod ait Ludovicus Pius, in Precepto de cellis canonicibus Diocesanos Senones, quas ita subiectas vult proprio Episcopo ut easdem sub proprio semper regimine gubernans, secundum institutionem sancta regula Abbates constituar, & si necesse fuerit mutare. Urbanus II. confirmans privilegia Monasteriorum sancti Pauli Narbonensis anno MCCCIII. addit: Abbatem, qui & Propofolici dicuntur, alium eis preferri auctoritate apostolicae prohibemus, nisi quem sua professionis communis electio fratrum regularium viventium de suo Collegio, vel de alieno, si necesse fuerit, cum Archiepiscopi consilio secundum Deum decretorem eligendum. Abbatum Fodiensem electionem fieri olim non potuisse absque auctoritate Episcopi Pacificensis hinc colligimus quod novi Abbatum locatio sive inthronizatio a Ministerio Episcopi fecerit, ut patet ex litteris Innocentii II. & sequentium Pontificum.

Ex ss. 1911] Postquam diximus de libera Abbatum electione Monachis concessa, consequens est ut agamus de conditione adjecta pri-

Tom. I.

vilegio, nimirum ut Abbates elegantur ex Monachis ejusdem Monasterii. Frequens est hec clausula in Preceptis Regum. Nullibi autem apertius quam in privilegio Karloynanni, filii Ludovici Balbi, pro Monasterio Arremarense: nisi ex ipsis qui regulariter ibi sunt ab infancia nascantur, & secundum sancti Benedicti institutionem, ex se, non ex aliis, heterent eligendi licentiam Abbatem. Item in Precepto Odonis Regis pro eodem Monasterio: ex se, non ex aliis, habeant eligendi licentiam Abbatem.

ELIGENDI ABBATAS] Legem istam observatam non fuisse facit confit, si quis tantisper introspiceret volit Annales & Historias illorum temporum & privilegia Monasteriorum contessa. Istud ipsum ante me observavit Joachimus Vadianus in libro primo de Collegiis Monasteriisque Germanie veteribus pag. 19. in editione Goldatti. Porro Carolus Imperator, cognomento Magnus, communis editio permisit Monachis ut Abbates ipsi legerent, quod ante se & Pipinus pater multis canobii indulserat, adiecta tamen condicione ut & Regum autoritatem pro more agnoscerent, iustissime illorum parerent & aquiescerent. Quod in factu tamen Principes neglexerunt, sapientis ordinatis selectisque etiam exterriti, qui Monasteriorum habent adhiberentur.

ET QUALITER] Hec & que sequuntur usque ad verbum ordinaverimus defunt in Codice Parisiensi & in Pictoriano.

DI SERVORUM] Raymundus in titulo *De servis non ordinandis* caput istud laudavit ex Concilio Toletano. Reprehendit autem hoc loco Raymundum Janus à Costa, quod Regibus & Episcopis Francorum invidibile videatur gloriam celeberrimæ sanctissimæ Constitutionis. Verum ea culpa Raymundi non fuit, sed mala futili fortuna. Tum enim non recurrebant ad fontes, sed ex aliorum Collectionibus novæ confarabantur. Primus omnino Burchardus hanc Constitutionem tribuit Concilio Toletano, ut dictum est in Notis ad Reginem pag. 576. Burchardum secuti sunt Ivo, Gratianus, Bernardus Papensis, Raymundus. Aliam viam tenuit auctor Collectionis Decretalium quo consuevit editi post Concilium Lateranense Alexandri III. ubi parte 50. cap. 56. caput istud sumptum dicitur ex Concilio Maticensi. Quamquam ibi idem Janus à Costa legit Triburicensi pro Maticensi, non dubitans, ut ipse ait, quin caput istud nostrum sumptum sit ex Concilio Triburensi. Sanè in capite 29. illius Concilii agitur de servis non ordinandis, sed alius omnino verbis, laudatis etiam Leonis & Gregorii Romanorum Ponitum Decretis. Quod non fecit auctor istius nostri capituli. Aliafera in Commentario ad Decretales Innocentii III. pag. 145. putat hoc caput esse illud quod in quadam Concilio Toletano laudatur ex patto Francorum; additique hanc interpretationem, Non inepti *Les Regia pastum Francorum* dici potuit, quia *Leges sanctæ fabre in conuersu Francorum*. Verum nos jam supra pag. 995. observavimus falsos heic fuisse viros eruditissimos, & paci Francorum nomine intelligi Legem Ripariam, non vero Capitularia Regum. Vide Iouenem parte 6. cap. 132.

Pag. 590.
cap. 52.

Tom. L.

SERVORUM] id est, colonorum, qui operas suas debant dominis fundorum quos colebant. Idem vocantur rusticci in Confusoribus Clarendon cap. 16. *Filiū rusticorum non debent ordinari abque aënsu domini de cuius terra nati dignoscuntur.* Rusticos Ecclesie pro servis dixerat diu antea sanctus Gregorius, lib. 1. epist. 41.

INDISCRETI PROMOVEBANTUR] Hic locus lucem magnam accipit ex Charta manu missione quam Hugo Abbas sancti Aniani concessit Reginaldo ut ad factos Ordines promoveri posset, data anno primo Imperii Karoli Calvi. Integrum Chartam daturi sumus suo loco. Heic incertum placuit ejus initium describere, quod, ut dixi, valde illustrat hunc locum. Sic ergo habet: *Cum Christianissimus ac Religiosissimus Imperator Ludovicus caelestis processionis ope suffragante invictissimus Augustus sanctam matrem Ecclesiam ad meliora intransfissim subvertere, hoc inter exercita sancta devotionis sua studia exhibuit ut usus valid inolitra acque reprehensibilis, qui dignitatem ejus magna ex parte fuscata videbatur, et quod scilicet servili & originaria conditione homines Ecclesia utilitati idonei reperi new servitus eriperent & ad hanc dignitatem promoverentur, und cum consensu Pontificis & Optimatum imperii sui facilius procuraretur &c.*

ET STATUTUM] In vetustis exemplaribus Regio, Sangallensi, Normannico, Trecenti, in uno Vaticano, & in meo legitur: *Unde faciunt efi.*

NISI PRIUS A DOMINIS] Vita Ludovici Pii: Considerans etiam idem piaissimus Imperator non debere Christi Ministros obnoxios esse humana servitui, sed & multorum avaritiam abutu ministerio ecclesiastico ad proprium questrum, fluctuat ut quicunque ex servi conditione, conciliante scientia & morum probitate, ad ministerium altaris affererentur, primam manum intinxantur a proprio dominio vel privatis vel ecclesiasticis, & non demum credibus altaris induantur. Duravit istud ius aliquot ad tempora Pontificum Romanorum qui Avenionensem Cathedram resererunt. Edictum est super Charta libertatis quam Enelema Abbatis sancte Marie Sassefonsensis concessit anno MCCCCV. Petro filio Valeri de Choy ut Clericus fuerit & in clericali libertate permaneret. Extrah in Biblioteca Regia vetus Codex Ms. numero 1892, in quo continetur *Formularium*, ut fert titulus, *Domini Papa correctedum & reformatum de speciali Mandato Domini Benedicti Papae duodecimi.* Concinet autem Formulas rerum que magna ex parte actabuntur sub Pontificatu Bonifacii octavi. Illic mentio est cuiusdam servi qui, ignorantia domino suo, ab Episcopo non sive per simplicitatem & juris ignorantiam Ordinem Subdiaconum recuperat, & postmodum habitu Religionis assumpto, ad Ordines superiores accesserat. Rescripto Romane ponitentiarie committitur Abbeii Monasterii in quo ille degeberat ut si prefatus Monachus non fuit post religionis ingressum a suo domino requisitus, & ex taciturnitate ejus presumi possit cum consentisse, in Ordine suo post peractam ponitentiam ministrare sinatur. Alius quidam, dominio suo scientia & non contradicente, Ordinem.

Subdiaconus furtivè suscepit, in ipso publicè diutius ministriaverat, & processu temporis ad Superioris procollerat. Mandauit Episcopo ejus ut li predicti veritas suffragaretur, & alias dictos Ordines rite receperit, cum eo dispensetur eo modo quo de superiori statutum vidinatur. Similem porro huic Regio Codicem habet Bibliotheca Cesarea, ut Lambecius monet in libro secundo Commentariorum de eadem bibliotheca, pag. 932.

DOMINUS E. F. RECEPIAT.] Sed quarti potest utrum prescriptio heic locum habeat adversus dominum. Ea controversia agitata est anno DCCCLV. in causa Archidiaconi Ecclesie Vienensis, ut patet ex capite 23. Concilii Valentini tertii. Hincmarus quoque apud Flodoardum, lib. 3. cap. 23. præscriptionem opposuit Irmininda cuidam martronæ, que Diaconum quandam comprehendendi jussit & in servitium suum redigi.

AB ALIA PATRIA] In Codice Regio, in Trecensi, & in meo legitur aliqua.

IGNORAVERIT] Antiqui libri Remensis, Pithecanus, & Parisiensis habent, *ignoratum fuerit.* Se etiam legit Hincmarus Episcopus Laudunensis in epistola ad Reinensem, que edita est in tomo secundo Operum Hincmari, pag. 343. Regino, Burchardus, Ivo, & Appendix Concilii Lateranensis, *ignoratum sit.*

GRADUM AMITTAT] Joachinus Vadianus, lib. 1. de Collegiis Monasteriisque Germanicis veteribus, pag. 13. Servum fugitivum ab ignorantia Episcopo in Presbyterum ordinatum, si dominus requireret, non effrebas ad eos Sacerdotium quis probabat servitatem in pristinam conditionem remigrare. Necdum enim nouis eti charactere ille indebilis quem schola posset inventum sacrificiis suis insuffserit.

JUXTA SACROS ORDINES] Ita omnia vetera exemplaria & Hincmarus Laudunensis Dubium autem non est quin heic Ordinum vocabulo intelligantur Canones five Regulæ Ecclesiastice. Itaque Regino, Burchardus, Ivo, & Gratianus voci Ordines subtiliterant vocem *Canones.* Init cap. 91. legitur justus sacros *Canones.* Et tamen in Capitulari ipso anni DCCXLIX. ex quo caput illud sumptum est, vetus Codex sancti Regni Remensis, qui nunc extat in Biblioteca Thuana, scriptum habet, *juxta sacros Ordines.* Unde colligi potest aut voces illas tunc permutari invicem solitas, aut pronomos in hunc errorem fuisse Librarios. Benedictus III. in epistola ad Hincmarum: *Equiparare te vires illos prospexitus qui non terrenis artibus caducisque delictatis fure observationibus infinitoque Dei globo accensi, ecclesiastica promulgatur Statuta & Ordines.* Hinc formulis ordinare pro continuere, jubere. Certe apud Reginensem, lib. 1. cap. 63. in antiquis exemplaribus Parisiensi, Vienensis, & Moguntino legitur præter *Ordinationem*, ut in Canone tertio apostolico apud Dionysium Exiguum & Iudorum, cum in Helmstedtensi scriptum sic præter Ordinem. Concilium Emeritense, can. x, per sancti Concilii ordinem, & can. xix, per sub Episcopi *Ordinationem.*

VILLA PERSONA] Respicit ad caput primum

Tom. L.

Tom. I.

epistole prime sancti Leonis, ubi scriptum est de servis non ordinandis, tanquam servilis viles hunc honorem capiat.

PECULIARE] Vadianus, lib. 2. pag. 82. **Peculium dixere Jureconsulit quidquid servus domini permisso possidebat.** Quid à Chartulario illo nostro peculiare recte & Lasciv est dictum. Quicquid enim ad peculium attinet, peculiare dici potest.

IN CANONIS. DE CONSECRATIS] Vide infra cap. 150.

NOSTRAM AUCTORITATEM] Vide Appendicem Marculi, cap. 8.

FAMILIA ECCLESIA] id est, servi Ecclesie, ut res ipsa loquitur. Extant apud Reginonem, lib. 1. cap. 301. & apud Lindenbriogum cap. 101. itemque in Nova nostra Collectione Formularium cap. 43. Formula secundum quas servus Ecclesiasticus manumisieratur ut ad sacros Ordines promoveri posset. Apud Vadianum vero lib. 2. pag. 74. & apud Goldastum in Collectione Charatarum sancti Galli cap. 7. legitur testamentum libertatis Sigismari secundum hanc Formulam factum ab Engildruda Sanctimoniali. Itaque si quis servus Ecclesiasticus ad sacros Ordines promovebatur absque consensu Ecclesie cuius servus erat, Ordinatio non valebat. Docent istud etiam literae Guillelmi Episcopi Parisiensis datæ anno M C C X I. in Chartulario Monasterii Fossatensis. Et si post suscepit tonsuram clericalem uxorem ducerent, bona eorum quandoque redibant ad Ecclesias, ut patet ex literis Officialis Parisiensis datis anno M C C X I V. in eodem Chartulario.

UTRIS] Charta Monasterii Conchenensis data regnante Philippo: *Ei si utilis fuerit, faciet illum ordinare ad Presbyterum.*

IN AMBONE] Crisconius cap. 166. *de his que debent in ambone id est in pulpito psallere.* Vide Reginonem, lib. 1. cap. 407. & Burchardum, lib. 2. cap. 21. 32. & Glossarium Spelmani.

ANTE CORNU ALTARIS] Vide Appendicem Marculi cap. 8. & Novam Collectionem Formularum, cap. 43.

EXHEREDARI] In Codice Camberonensi, in Remensi, Normannico, Parisensi, Pithecano legitur *exhereditari*.

QUOD SI ALIQUIS] Postrema hec pars istius capituli sic habet in libro Divisionensi: *Quod si aliquis deinceps hoc facere tempeaverit, & acceptor syndicali sententiæ distritte feriantur, & res ad exheredatos redeant.* Postea sequitur caput octavum Capitularis anni DCCCLXVI. quod extat infra lib. 3. cap. 212. In Rivipallenii legitur: *Quod si aliquis deinceps hoc facere tempeaverit, acceptor syndicali vel imperiali sententiæ modis omnibus distritte feriantur, & res ad exheredatos redeant.* Tum sequitur idem caput octavum Capitularis anni DCCCLXVI. Sic etiam in Normannico, nisi quod in nonnullis vocibus scribendis erratum est à Librario. Sanè nostrum hoc caput multum videtur, & pleniorum sensum haber in his tribus exemplaribus. Quod sit ut exsistens Ansegiso nonnulla excidisse interscribendum, partem nimisrum postremam istius nostri capituli & priorem eius quod sequitur in ipso Capitulari.

Pag. 720.
cap. 63.

MODIS OMNIBUS] Codex Pithecanus habet Tom. I. omnimodis.

SI LAICI CLERICOS] De Clericis Laicorum vide infra lib. 3. cap. 230. & Notas ad Agobardum, pag. 63.

SANCITUM] Caput istud apud Gratianum referunt ex Concilio Guarmaciensi seu Wormaciensi, ubi hodie legitur. Est autem Ludovici Pii, ut dictum est. Arbitror enim caput istud cum nonnullis ex eis que procedunt & cunctis que subsequuntur in vulgaris editionibus Concilii Wormaciensis, ad Synodum illam non pertinere, sed esse tantum excerpta studiosi cuiusdam ex Canonibus Conciliorum, Decretis Pontificum Romanorum, & Capitularibus Regum Francorum.

Certè pleraque Capitula libri primi Capitularium illic descripta sunt eodem ordine quo reperiuntur apud Ansegisum. Prateret unum idemque caput bis reperitur eisdem verbis in illa Synodo. Quod absurdum est in mente venisse cuicunque eorum Episcoporum qui Wormaciensi Concilio interfuerunt. Verilius itaq; est observatio Surii, cuius hæc est admonitio statim post caput 44. Synodi Wormaciensis: *Usque ad hoc 45. Capitulum exclusivè omnia superiora Capitula, tempio quadragefimo, in quadam veiufo exemplari habebantur. Ea porrè quo sequuntur doceant: qua fane ad hanc Synodum pertinere non videntur, cum interdum repetantur que jam superius iisdem pendit sancita leguntur.* Putavit autem Carolus Molineus caput istud à Karolo M. editum fuisse apud Wormatiam. Hæc sunt ejus verba ex nota marginali ad stylum Parlamenti Parisiensis pag. 231. *Hæc Constitutio facta est in Dicta imperiali apud Wormatiam, ubi Carolus Magnus primū regni diadema suscepit, & habetur ad verbum in cap. 1. extra de censi, insigni gratitudine Pontificis Romanorum & Canonistarum, qui auctor videlicet Caroli Magni nomen & memoriam deleverunt. Multa hec peccavit Molineus. Nam primum Constitutio hec non est Karoli M. sed Ludovici Pii. Deinde falsum est Karolum M. primum imperii diadema suscepisse Wormatia. Neque hec acculandi sunt Romani Pontifices, sed Burchardus, ex quo Gratianus & Colletores Decretalium ista sumptuerunt. Sanè si per malam seculorum quorundam fortunam liquefuit recurrere ad fontes, arbitror Gratianum non omisurum fuisse hanc auctoritatem, qui animum à Capitularibus abhorrentem non habebat. Vide porro Notas ad Gratianum pag. 533. & ad Reginonem pag. 545.*

MANSUS INTEGRUS] id est, qui habeat buna duodecim de terra arabili & mancipia duo, ut ita interpretatur Locharius Imperator, tit. 4. cap. 1. id est, servum & ancillam, ut legitur in vita Ludovici Pii: *Volens etiam unamquamque Ecclesiam habere proprios sumpus, ne per ejus cemodi inopiam cultus divini negligenter, inferri predictio Edicti ut per singulas Ecclesias manus tribueretur unus cum pensatione legiima & seruo aqua ancilla. Vide epistolam septimam Frotarii Episcopi Tullenii. Vide etiam infra lib. 3. cap. 100. 214. & Addit. iv. cap. 163. & Winkelmannum in Notitia Saxo-Westphaliz, pag. 411.*

Tom. I.

Pag. 720.
cap. 63.

Ibid. c. 85.

ad Libros Capitularium.

Tom. I.

De OBLATIONIBUS] Quicunq[ue] est olim quid hec intelligi debet per oblationes fideliuum. Respi ci enim haec obervationem in venustissimo Codice Ms. Bibliotheca Thuanae : *De uno manfo ad Ecclesiam dato in primo libro Capitularum ita scriptum habetur*: Sanctum est ut unicunque Ecclesia, &c. In hujus autem Capituli loco ubi scriptum est neque de oblationibus fideliuum intellegenda sunt etiam terrae vel vineole que pro loco sepulture vel pro anima sua requie quisque Ecclesia contrulit five consulariter. Sumpsa est ita interpretation ex capite 407. libri sexti Capitularium & ex capite 57. Additionis quartae. Vide Capitulum Karoli Calvi tit. xxxvii. cap. xi.

SENIORIBUS] id est, *Dominis feudalibus*, ut ait Molinæus in loco paub[us] ante laudato. Sic enim vocantur in Capitulis Caroli Magni. Et intelligitur de omni servitu, etiam militia, ne resp[on]s[us] fraudetur. Ne scio tamen in vera omni ex parte sit obseruatio Molinæi, sicutem quoad militiam. Nam infra cap. 142. edicitor ut Episcopi prævidant quem honorum Presbyteri pro Ecclesiis suis Senioribus tribuant. Sciebant autem Episcopi dictum esse Presbyteri & Diaconibus ut arma non portent, sed magis se confidant in oratione Dei quam in armis, ut legitur supra cap. 66. hujus libri. Et ex Capitulo Karoli Calvi tit. xxxvii. cap. xi. colligi potest servitium Senioribus debitum intelligi debere de censu & de caballi pastu. Hanc interpretationem confirmare videtur caput sextum Concilii Trostianei, ubi servitia quæ Domini requirebant à Presbyteris de rebus ecclesiasticis, ita enumerauntur, exactiones census, etenim, pastus, paravereda, seu caballorum saginations. Fortassis ad servitium Dominii debatum pro terra Presbyterorum pertinet hic locus ex epistola 113. inter Bonifacianas, in qua Monachi sancti Petri Horbachensis ita scribunt ad Ricalfum Archiepiscopum Moguntinum : *Domini Barnarius Episcopus misse ei unum cabalum pacare de nostro stipendio*.

PAG. 720. **CAP. 16.** **STATUTUM**] Caput istud deest in antiquis exemplaribus Sangallensi & Thuano. In Colberino legitur in titulo : *De Presbyteris uniuscujusque Ecclesie*. Sed caput ipsum ibi non extat. Regino illud refert ex Capitularium lib. 1. cap. 86. Burchardus ex Concilio Remensi.

POSTQ. H. IMPLIETUM FU.] id est, postquam manus integræ attributus fuerit Ecclesiæ.

SUUM PRESBYTERARUM] id est, proprium Presbyterum, qui curam animarum ad Ecclesiam illam pertinentium exercet. Istud autem proprie[te]t decretum est ne Presbyter unus plures sumat Ecclesias habet. Quod temporibus illis introduci coepit in Ecclesiam colligi potest ex his que adnotata sunt ad epistolam 29. Lupi Ferrarensis.

PAG. 721. **CAP. 17.** **DECIMA**] Ante Constitutionem itam (ut supra diximus pag. 1065.) decime non pertinebant ad Ecclesias noviter fundatas, sed ad antiquiores Ecclesias, id est, ad eas intra quarum limites novæ constitute erant. Inter epistolam Frothani Episcopi Tullensis reperitur una Alberici Episcopi Lingonenis ad eundem Frotharium, in qua conqueritur vicum five Ecclesiam Bosonum Monasterii

1150

Tom. I.

privilegium ac consum suum perdidisse propter novas Capellas à Frothario dedicatas. Unde tuam, inquit, fraternalm deprecor dilectionem ut secundum sinceritatem episcopalem ac Ecclesiasticam sanctionem agatis ne propter novas capellas antiquissimas quod per tot annos tenuis perdat Ecclesia. & mihi non sis necesse pro hoc episcopalem pulsare converum.

DE SACRIS VASIS] Puto caput istud factum esse adversus Judeos. Veteras Karolus M. anno 1000. ne thesauri ecclesiastici venderentur Iudei & alii negotiatoribus. Inventa est, ut puto, alia ratio vendendi, numerum pignus. Itaque impian illam fraudem hoc caput sustulit Ludovicus Pius.

SACRAMENTA] Quenam illa fuerint explicari, ut opinor, Canon XIII. Concilii secundi Cabileni, ubi sic legitur : *Diuum est inter eum quiibusdam Fratribus quod eos quos ordinaturi sunt jurare cogant quod digni sint, & conrad Canones non sint feduli, & obedientes sint Episcopo qui eos ordinat & Ecclesie in qua ordinantur*. In Formula promotionum episcopalium cap. 18. §. 1. Hincmarus Archiepiscopus Remensis scribens ad Clerum populumque Laudunensem de ordinatione Hedenui Episcopi Laudunensis, inter cetera mandata que illi data esse ait ab ordinatibus suis, istud commemorat : *Ab eis etiam quos ordinaverit indebirum & contra sacras Regulas sibi sacramentum fieri non compellat*. Verum tamen eti[us] Ludovicus ista fieri vetuisset ab Episcopis Longobardis, illi nihilominus hanc confuetudinem retinuerunt, ut patet ex Glabro Rodulpho in vita Willielmi Abbatis Divionensis cap. 4. *Prædictum Monasterium in Vercelleniis urbibus Episcopio sicut eisdem Episcopi duoni subjacebat*. Inoleverat autem male arreptæ confuetudinis usus ut nullus Fratrum loci illius Leviticæ ordinis gradum prius suscipiret quidm se[us] assertione jurandi promitteret servaturum fidelitatem Episcopo. Hodie res est extræ omnem controversionem. Nam quando aliquis ordinatur Presbyter, Episcopus sic eum compellat : *Promittis mihi & successoribus meis reverentiam & obedientiam?* Ille vero genuflexus & manibus suis juncis pollicis inter manus Episcopi, que sunt solennia sacramenti fidelitatis respondet : *Promitto*.

STATUTUM EST] Burchardus tribuit caput istud Papæ Siricio. Burchardum securus est Ivo Carnensis.

DE PRESBYTERIS] Burchardus pro more suo caput istud refert ex Concilio Meldensi cap. vij. Idem tamen, parum memor rerum à se scriptarum, caput 67. ejusdem libri quartus sumpturn est ex capite sexto Concilii Meldensis.

AB EPISCOPO] Burchardus habet, ab Archidiacono. Sic etiam Ivo.

NON QUADRAGESIMA] Antea quippe statutum fuerat ut in Quadragesima Presbyteri ad Episcopum in civitatem venirent, ibique rationem vilificationis suæ ei redderent, ut patet ex lib. 5. cap. 2.

CONVOCENTUR] Postea Regino, Burchardus, & Ivo adduci, proprie[te]s sibi commissas. Sed hæc non extant in antiquis Capitulariis exemplaribus.

Ibid. c. 80.

Ibid. c. 91.

Ibid. c. 92.

Ibid. c. 93.

Tom. I.
pag. 720
cap. 24.

NEVERO EPISCOPI] Regino caput istud citat ex Capitulis Synodalibus Karoli Imperatoris iu. sciv. hoc est, ex libro primo Capitularium. Putabat enim nihil heic eile Ludovici Pii.

ONERI ESSENT POPULIS] Concilium Toletanum VII. cap. 4. Cum vero Episcopus diocesem visitas, nulli pra multitudine onerosas existas, nec unquam quinquagenarium numerum credentis excedas, aut amplius quam unam diem per transiitnamque bisitacem remorandi licentiam habeat. Iudicioribus habebit quinque annos pro quinquagenerium. Sed hanc lesionem rejicunt Corteclerici Romani & Loaici. Attamen habuit ratione modo fixus veterum Episcoporum, quorum anima valde alienus erat a falso qui postea invalidus plures eorum qui Cathedras episcopales post illas transierunt, hac valde inclinans animos ut existimem Iudiciorum lenitatem esse maiorem. Postea Alexander III. in capite quarto Concilii Lateranensis modum prescribens fatus & ambitioni Prelatorem Ecclesiasticorum, Archiepiscopos Parochias visitacionibus permisit habere quadraginta vel quinquaginta evocationum numerum, Episcopos vero virginis vel arcigraecos. Iudiciorum Clarius Episcopus Fulgines modice visitabat suam diecem, nulli gravis, ne ex quidem à Presbyteris exigens que veritate confundendo & Canones Conciliorum pendari debent Episcopos parochias suas visitantibus. Docet nos ipse in oratione 21. in Sermonem Domini in monte habitum: Quod vero ad invicendas Parochias pertinet, idem Episcopus, ne parochia gravis sit, primum non exigu inter visitandum id quod sanctorum Patrum Decreta ad levandas Episcopi sumpus volum. Quod vero si sponte offeritur, ut par pullorum, aut pulli aliqui calumbarum, tam exiguum est ut nihil differat sursum quicquam ei aut nihil offeratur. Vide Concilium Valentinianum III. cap. 17. 21. & Canonem Tribonianum relatum à Reginone lib. 1. cap. 12.

EXQUI QUO] La antiquis exemplaribus Normannico, Pichoniano, Remensi, & Parisiensi sic legitur: Exequi ut his quibus profecte posseunt & debent non sit importuna vel onerosa eorum visitatio. In duobus Vaticanis & in Metensi ita: Exequi his quibus profecte posseunt & debent, non quo eorum profectio querundam in illis erat, sit importuna vel onerosa. Sic etiam ferme Regino.

DE PRIMITIS] Burchardus caput istud tribuit Concilio Aurelianense. Et ut fraudem suam magis regat, mutat quoddam verba, tanquam isto capite Episcopi decernerent ut rogetur Princeps à conuentu ut publicè pontificibus & viduis tuiationem suam impetraret. Se etiam lvo, quia Burchardum excipit. Verum præterquam quod omnia Capitularium exemplaria ostendunt hanc Legem esse lacum à Principe, & quod illa reperiatur in Capitulari Ludovici Pii, tam ab illo editam finis eura consensu Episcoporum docente Episcopi Concilii sexti Parisiensis lib. 1. cap. 44. Et ab aliis ab omnibus observandum flaminus ut hujuscemodi vidua amissis viris reperit non velenatur, sed cum cunctib[us] Episcopi sui virginis diebus, ut a gloriose Princeps domino Ludovico cum consensu venerabilium Sacerdotum jamdudum constitutum est, expellent. Confirmata deinde fuit

hoc Lex à Lethario imperatore, ut pareat ex libro tertio Legu Longobardorum.

ET QVIA A SACRO] Frans Burchardi: Et ut regem Princeps à sacro conuenient ut hi qui publicam egerant peruenient, &

ROGATI] Codex Pichonanus, itemque Normannicus, Remensis, Bellovacensis, Parisiensis habent rogati summa.

TUENTUR] passivi significacione, ut in Catecismo undecimo Concilii secundi Hispaniensis: quorum non solum gubernaculis suerit sed etiam doctrinis adiudicari possit. Iste in epistola reclamatoriis Cleti Mugninti ad Ludovicum Pium Imperatorem: Ut Ecclesia Christi Domini nostri custodatur, adseretur, regatur, meatur, & a perfidorum doctrinæ intrinsecus purgetur.

HOC MALUM CAVEatur] Codex Normannicus, Remensis, & Parisiensis habent, hoc malum ab omnibus caveatur.

DI PULLIS] Caput istud Regino refert ex Capitularium lib. 1. cap. xvij. Burchardus ex Concilio Cabillonensi cap. xxvij. Hinc ergo corrigere Gratianum, qui caput istud repetit ex Concilio Cabilonio.

DCXXX.] Emendanda est per occasionem epistola 72. Fulberti Episcopi Carnotensis, ubi scriptum est Synodus Chalcedonensem habuisse duodecimtriginta Episcoporum. Pro quo sic legendum est ex auctoritate veterum Codicium Tascenali & Potaviani: Testem mihi allego magnum Synodus Chalcedonensem sexcentorum virginis Episcoporum sub Leone Papa sub Martiano Principe congregatorum.

XXXVIII.] Ita omnia ferme vetera exemplaria, non solum heic, sed etiam in libro quinto cap. 224. Sic etiam legitur in veteribus exemplariis ipsius Capitularis & Canonum Iacobi Lingonensis. Tilius tamen & Pichonius repudierunt xxvij. quia revera Canon Synodi Chalcedonensis, qui isthic refertur, est xxvii. in vulgaris editionibus Conciliorum Codex Rivipullensis habet xxvij. fecit infra lib. 6. cap. 96. omnes veteres libri habent xxvij. occasione istius Canonis Chalcedonensis. Heroldus edidit xxvij. In Concilio Trostiano editum est xxvij. An vero ita quoque scriptum sit in antiquis libris affirmare non possum, cum nullum vetus illius Concilii exemplar viderim. Constans inquit esse debet legiunam esse lectionem quam nos recitauimus. Cur autem hoc caput dicatur sumptum ex Canonis xxxviii. Synodi Chalcedonensis, criticorum effo judicium.

DE RESPONSATIS] In libro primo Legis Longobardorum caput istud tribuit Karolo Magno, Toletano vero Concilio apud Burchardum. Buto erratum utrobique esse.

A SACRO CONVENTU] Ex hoc loco & ex his quæ dicantur supra cap. 96. colligitur non extare hodie omnes Constitutiones editas ab Episcopis anno DCCXLVI. apud Aquigranum.

UTRIQUE ANATHEMATIZENTUR.] Burchardus, ne ullum vestigium Capitularium heic appaseret, primum istam Constitutionem tribuit Concilio Toletano, nūm verba & ordinis verborum mutavit, nonnulla postererē addidit

Tom. I.

Pag. 721.
cap. 27.

Hib. c. 50.

Pag. 701.
cap. 27.

1153 ad Libros Capitularium.

1154+

Tom. I.

dit que in Capitularibus non erant. Nam ubi dicitur publica panitia mulierum, ille addit & sine sp̄e conjugii maneat. Item in fine scriptū: utique usq̄ ad satisfaktionem anathematizetur. Deinceps ergo querendas non est bona capitis Structam. 27. q. 2. cap. 34. de quo tuncoperē laborivit Cordeco Romani.

B.M. c. 100.

Potius caput xxx. in veteris exemplaribus Pithœnus, Parisiensis, Normannico, & Rementi subiunguntur: Qui sponsam alienam ipsi non consciente rapuerit, licet cum ea concubuerit, reddat eam ei cuius sponsa est; & si ducat eam, si vellet, quia vim pessa potius quam violata videtur. Quod si etiam ducere voluerit, accipias alteram feminam. Tamen si & ipsa nubilis voluerit, excepto rapto cui voluerit alteri legiūm copulatur. Raptor vero adulterii criminis reus tenetur. Quod si ipsa confitit, similius ut raptor nuptiis in ulteriori prohibetur; & si qui eam accepturus erit, etiam quem voluerit accipiat. Codex Pithœnus habet: Qui sponsam alienam non confidens em rapuerit, licet cum ea concubuerit, reddat eam cuius sponsa est. Et postea: accipias alteram. Femina tamen, si & ipsa. Item Normannicus: accipias alteram. Femina tamen. In Normannico, Parisiensi, Pithœnico: Similius ut raptor & nuptiis. &c.

Da his varo] Hoc caput, cum plerisque capitibus libri primi, extat etiam in Collectione Benedicti Levite lib. 5. cap. 226.

CAPITULO XX.] In Codice Regio & in meo, tum etiam in editione Basileensis legitur Capitulo xxx. hanc dubie Liberiariorum errore.

EXAMINATIONEM CRUCIS] Codex Regius, Normannicus, Parisiensis, Rementis meus, examinationem sancte crucis. Metensis, in sancta cruci. Palatinus, Varicanus, Camberonensis, in sancta cruce. Illustrissimus Cardinalis Baronius referens ad annum octocvvi. verba istius capitii, quod putat esse Karoli Magni, ingenue fatetur nescire se quid sit examen vel iudicium crucis. Sanè res est adeò difficilis & abstrusa ut etiam post eruditas doctissimorum hominum observationes adhuc in ambiguo sit quo modo fieret examen illud crucis & quā ratione per crucem finirentur causa dubia & obscure. Animus non est hec persequi variis variorum opiniones neque quempiam eorum refellere. Satis erit admonere veram mihi videri sententiam Greferi putantis iudicium illud in hoc fuisse possum ut quis sub cruce immotus perficeret donec Deus veritatem extraordinario quopiam modo parafacaret. Addotamen oportuissit ut definitius certumque esset tempus stanti ad crucem; quo elatio, is qui perfiterat immobilis, victoriam confequeretur. Quoniam vero difficile videbatur quempiam immobilem stare ad crucem per longum spatium abfque extraordinario Dei auxilio. Deo sic tribuebat iudicium causarum quae ambiguæ & difficiles erant. Extat illustre hujus rei exemplum apud Onuphrium Panvinium, lib. 1. Antiquit. Veronensem, Hietonymum de Curz, lib. 4. Historie Veronensis, pag. 178. & apud Ferdinandum Uphellum in catalogo Episcoporum Veronensem, tomus quintus Italicæ facie, pag. 610. Orta erat inter cives Veronenses & Episcopum ac Clerum sibi communissimum controvertia de

Tome II.

edificandis monibus urbis; cumque convenire non posse, tandem habito consilio patris suis ut hoc Dei & sancti Spiritus reverentius iudicio. Elegentes duos juvenes Clericos sine alio crimine exiliatos, statuerunt in Ecclesia sancti Joannis Baptiste ad dominum, & ad crucemflare fecerunt; quorum unus Areanus, post Archipresbyter, Ecclesia majoris nomine, alter vero ex parte sancti Zenonis, Pacificus scilicet, qui post Archidiaconus Ecclesia majoris fuit. Hi ambo ab introitu Missæ usque ad medianum Passionem tantum quæ est secundum Mattheum pariter flarent. Ille qui de parte publica datus fuerat, in terram velut exanimis corrulit. Pacificus vero usque ad finem Passionis stetit. His gestis, & omnibus gratias Deo agnitus, quarum parum tam civitatis quidam castelli pars Episcopū cum his quæ suprad menora- mus accipit. Acta haec regnante Karolo Magno. De iudicio crucis vide Mabillonismus de re diplomatica, pag. 499.

FACERE PRESUMAT] Beatus Rhenus lib. 1. retum Germanicar. pag. 94. Utebantur iudicis aqua frigida, aqua fervens, novem vomerum candelarium, & examine sancta crucis. Quæ omnia post prohibita fuere. Huic tamen Ludovici Più Constitutioni evenit quod de plerisque aliis ejusdem Principis sanctionibus observarum est, nimisnam eam non ubique servatam esse. Ego, inquit Gredeler, crediderim latam quidem Legem quæ hanc probationem vetaret, verum uia non recepiam. Ita viri docti sententia aliquid veri admixtum haber. Certum quippe est eam Legem non ubique servatam fuisse, licet aliqui deinceps ab examinatione crucis abstinentem fuerit, puti in vicinis Rheo, Moze, Mosellæque pagi. Ita collegit multi video ex eo quod in aliquo antiquis exemplaribus que ex tractu illo ad nos pervenerunt, crucis iudicium & examen omnissimum est in singulis locis Capitularium in quibus reliqua exemplaria illud habent. Incipiamus à Capitulari quarto anni DCCCIII. in cuius capite tertio hac habet editio Bavaria & veteris Codex Varicanus: aut cruce aut scuto & scute contrâ eum decertet. At Codex sancti Vincenzi Metensis haec tantum: cum scuto & scute contrâ eum decertet. Item pro eo quod in capite sexto idem Codex Varicanus & editio Bavaria habent campo vel cruce contendere. Metensis legit campo contendere. Hoc postremum caput extat etiam in libro tertio Capitularium capite 46. & lib. 2. Legis Longobardorum, tit. 28. cap. 3. iisdem omnibus verbis quibus editum est ab Amerbachio; ubi cum omnia vetera exemplaria priferant lectionem quam nos retinuumus, Metense tamen habet tantum campo contendere absque illa mentione crucis. Item in Appendice secunda Libri quarti cap. 34. legitur in omnibus ferme exemplaribus: contendere voluerit in iudicio aut in campo aut ad crucem, licetiam habeat. Heic vero idem Codex Metensis & alter Bibliotheca Varicana, qui fuit Palatinus, omitunt voces aut ad crucem. Hec ostendunt, ut opinor, hanc Legem servatam esse in pagis Aquisgranensi palatio vicini. Servatam quoque fuisse in Longobardia colligitur ex glossa Codici Regio apposita in titulo xxviii. Libri secundi Legis

D d d

Tom. I.

Tom. L.

Longobardorum cap. 3. Si albor datus fuerit ab illo super quem res insertiata fuerit, & ipse auctor rem insertiata recipere noluerit in auctoritate sua, & diversu se illi rem illam non dedisse vel vendidisse cui insertiata fuerit, & nullo modo se auctorem illius rei esse, tunc debet contendere cum illo causa auctorem negat campo vel cruce. Sed cruce non, propter Capitulum Lotharii sancionum est. Id est propter Constitutionem statutam Ludovici Pii, que Lothario tribuitur in Libro secundo Legis Longobardorum, tit. 5, cap. 32. Abolitum quoque olim propter hanc Legem in Italia fuisse judicium crucis probat gloria ad idem caput tituli xxviii. in altero Codice Regio: In hoc verò quod dicitur crux vel campo contendat, de cruce repugnat, cum per crucem non debet fieri iudicium. Probatur domini ex nota presenti nostro capiti addicta in priore Codice Regio, ubi sic legitur: Hoc Capitulum deroga Capitulo Ludovici: Si duo testimonia sit de testibus, & corris aliis Legibus examinatum nem crucis fieri precipientibus, ut est series de rebus interiatis. In capite tamen: Si duo testimonia, quod extat supra inter Capitula Ludovici Pii excerpta ex Legi Longobardorum, nulla crucis mentio reperitur. Sed in Lega tercia de rebus interiatis, que constituit partem capituli 214. libri sexti Capitularium & caput 46. libri tertii, mentione habetur iudicium crucis.

Quæ est glorificatio? In antiquis exemplaribus Vaticano, Metenii, Palatino, Normanno, Bellovacenit, Tiliiano, Parisiensi, Remensi, Divisionensi, Pithecano & Camberneni legitur, neque glorificatio. In Libro secundo Legis Longobardorum, quæ glorificata est. Libellus Monachorum Fuldensum oblatus Karolo M. cap. 19. Ut crucis gloria in singulis diebus dominicis fiat ante Missam.

**Pag. 1156
cap. 103.** **MISSALE ET LECTORIUM**] Igitur in epistola ad Oigatiuin Archiepiscopum Moguntinum, que est 114. inter Bonifacianas: *Misericordie de pergamento bono ad unum Lectionarium perfiditer dividit & ad unum Missale Gregorianum.* Hi duo libri sepe conjunguntur apud veteres, quia utroque opus erat ad celebrandas Missas. Polypticus sancti Remigii Remensis: *Missale Gregorii, cum Evangelio & Lectionibus.* Flooardius, lib. 3, cap. 9, agens de donis ab Hincmaro Archiepiscopo dati Ecclesie Remensis: *Sed & Lectionarium ad Missas librum paride decore vespastus ibidem coniulit.* Lectionarium, ut videtur in eo libro qui à Pamelio Editus est in tomo secundo Liturgicorum, continebat epistles & Evangelia de circulo anni. Unde in testamento Eurardi Comitis legitur: *Lectioarium de Epistolis & Evangelio cum auro scriptum.* In Chronico Fontanellensi cap. 16. scriptum est de

Contra Judices male agentes. Secundum: *Iohannem, cap. lxxviij. In illo tempore loquente Iesu ad turbas, multi crediderunt in eum, usque opera Abrache facie.*

Item alia secundum: *Lucam, cap. cxxij. In illo tempore dicebat Iesu Discipulis suis parabolam hanc, quoniam oportet semper orare, usque cito si ei vindictam illorum.*

Contra Episcopos male agentes. Secundum: *Mattheum, cap. liij. In illo tempore dixit Iesu Discipulis suis: Omnia ergo quecumque vultis, usque intravitis in regnum Calorum.*

In adventu Episcopi. Secundum: *Mattheum, cap. clxxxij. In illo tempore dixit Iesu Discipulis suis: Quid vobis videtur, Si fuerint alicui cunctum overs, usque in medio eorum.*

Tom. L.

Ansgiro Abbate: *Lectionarium etiam in membris purpure similiter scribere iustis, decoratum tabulis ornatus.* Simile Remensi Ecclesie domini Hincmarus, ut Flooardius docet lib. 3, cap. 5. *Librum quoddam sacramentorum, sed & Lectionarium, quae scripsi fecit, ebo argenteoque decoravit.* In exceptiōnibus Egberti Archiepiscopi Eboracensis facit ut is qui voluerit sacerdotalem autorisationem accipere, primā sibi comparet Pfalserium, Lectionarium, Antiphonarium, Missale, Bapſitrium. Itaque in Inquisitione veteri qua edita est apud Regnoensem, precipit Episcopo ut in visitatione sua investiget utrum Presbyter plebeum regens Missale plenarium, Lectionarium, & Antiphonarium habeat. Et in Admonitione synodalē antiquis Episcopos hac inter alia dicuntur Presbyteris: *Missale plenarium, Lectionarium, & Antiphonarium unusquisque habeat.* Sed ista maxima sunt in sequentibus editiōnibus. Missale plenarium vocabunt, ut opinor. Codicem in quo singula concinabantur quæ ad Missam pertinebant, Lectionarium vero Codicem in quo Lectiones & Evangelia concinabantur. In Necrologio Ecclesie Carnonensis ista legi. II. Non. Marc. Obiit Reginaldus Presbyter & Canonicus sancte Mariae, & Bernardus Capicarius, postea fatus Monachus, qui dedit huic Ecclesie cooperanda xl. libras & Lectionarium Evangeliorum argento sedum. Præterea erat in Ecclesia aliud Codex eidem tui destinatus, Capitulare, nimisimum, Evangeliorum de circulo anni, in quo descripta erant initia & fines Evangeliorum unusquisque diei. Istius nos duodecim vetustissima exemplaria vidimus, duo in Bibliotheca Regia, quorum unum Monasterio sancti Martini Metenii datum olim fuit à Lothario Imperatore, aliud in Bibliotheca sancti Germani de Pratis, Luterie, quartum in Bibliotheca sancte Genoveze Parisiensis, reliqua octo in Bibliotheca Colbertina. Aliud extre didici in Monasterio sancti Medardi Sueffonsensis. Extare etiam in antiquissimo Codice Bibliothecæ Vaticana docet Leo Allatius in Dissertatione de Dominicis & hebdomadibus recentiorum Grecorum cap. 37. ubi editus est ex eodem Codice ordo Dominicarum & Feriarum totius anni. Librum sancte Genoveze editum integrum Joannes Frosto, mutato tamen titulo. Nam cum in veteri libro legatur, *incipit Capitulare Evangeliorum de anni circulo.* Frosto hunc illi titulum fecit Kalendarium Romanum nongeniis annis antiquius. Capitulare itidem in Vaucano Codice, in uno regio, sed præcipit in uno Colbertino, qui est antiquissimum, quædam Lectiones commemorat quæ in Codice sancta Genoveze non extant, & sunt magni momenti. Vism est illa isthac describere ex Codice Colbertino.

ad Libros Capitularium.

1158

Tom. I.

Item secundum Johannem cap. lxxxvij. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Ego sum pastor bonus, usque & unus pastor.

In adventu Principum. Secundum Lucam cap. clxvj. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum celorum grano synapis, usque qui erant novissimi.

In adventu Iudicium. Secundum Lucam cap. cxviii. In illo tempore interrogeavit Jesus quidam princeps, usque & vitam eternam.

Item secundum Lucam cap. cxlvii. In illo tempore respondens quidam de turba dicit ad Jesum: Magister, dic fratri meo, usque & non est in Deum dives.

Ad sponsas benedicendas. Secundum Matthaeum cap. ccxxj. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis, Simile est regnum celorum homini, usque pauci vero electi.

Pro revelatione ancillarum Dei. Secundum Matthaeum cap. ccxxj. In illo tempore loquebatur Jesus cum discipulis suis in parabolis decens: Simile factum est regnum celorum homini, usque pauci vero electi.

Ad relandam maritatem. Secundum Johannem cap. xxvij. In illo tempore respondit Jesus & dixit: Non potest homo, usque impletum est.

Item secundum Matthaeum cap. clxxxvij. In illo tempore venit Jesus in fines Iudea trans Jordanem, usque homo non separaret.

In latania tempore belli. Secundum Lucam cap. cl. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Nolit solliciti esse, usque adicietur vobis.

Item secundum Matthaeum cap. ccxlvi. In illo tempore accesserunt ad Jesum discipuli ejus secreti dicens, usque hic salvus erit.

Pro Regibus. Secundum Lucam cap. ccxvij. In illo tempore interrogavit Jesus quidam princeps dicens, Magister bone, usque & vitam eternam.

Pro sterilitate terra. Secundum Marcum cap. lxxvi. In illo tempore, cum multa turba esset cum Jesu, usque & dimisi eos.

Ad Pluviam postulandam. Secundum Matthaeum cap. clx. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Misericordia turbae, usque & discipuli ejus cum eo.

Ad poscendam serenitatem. Secundum Lucam cap. lxxxvij. In illo tempore factum est in una dierum, & Jesus ascendit in naviculam, usque obediunt ei.

Pro quacunque tribulazione. Secundum Lucam cap. cxxv. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Petite & dabitis vobis, usque spiritum bonum petentibus se.

In tempore mortalitatis. Secundum Matthaeum cap. xxvij. In illo tempore circuibat Jesus toteam Galilaeam, usque secutus fuit eum turba mulier.

Pro iter agenibus. Secundum Lucam cap. lxxxvij. In illo tempore factum est in una dierum, usque & venit & mare obediunt ei.

Item secundum Matthaeum cap. lxxxij. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Euntes praedicate dicentes quia, usque quam illi civitati.

Ad Missa votiva. Secundum Marcum cap. cxxvij. In illo tempore sedens autem Dominus Jesus contra gazophylacium, usque totum viduum suum.

Pro quolibet amico. Secundum Lucam cap. ccxliij. In illo tempore duo homines ascenderunt in templum, usque exaltabatur.

Pro salute vivorum. Secundum Johannem cap. clij. In illo tempore respiciens Jesus in discipulos suos dixit: Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, usque & ego in ipsis.

Pro infirmis. Secundum Matthaeum cap. lxvii. In illo tempore, cum venisset Jesus in domum Petri, usque & abiit in donum suum.

Item secundum Lucam cap. lsv. In illo tempore intravit Jesus Capharnaum, Cenurionis autem, usque qui languerat sanavit.

Pro eleemosynas facientibus. Secundum Lucam cap. clij. & in clxxx. In illo tempore dicebat Jesus ad quosdam: Vendite quae possidetis, usque panem in regno Dei.

Item secundum Matthaeum cap. xlj. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Estote ergo & vos perfecti, usque reddet tibi.

Contra temptationem carnis. Secundum Matthaeum cap. cxc. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Dico autem vobis quia quicunque dimiserit uxorem suam, usque qui potest capere capiat.

Pro petitione lacrymarum. Secundum Johannem cap. xciiij. In illo tempore dixit Martha ad Jesum: Domine si fuisses hic, frater meus non esset mortuus, usque crediderunt in eum.

Tome II.

Tom. I.

Ddd 1

Tom. I.

Contrà obloquentes. Secundum Lucam cap. xlviij. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Beati eritis cum vos oderint homines, usque multa in celo.

Tom. I.

In contentione. Secundum Lucam cap. cxvij. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Impossibile est uis nos veniant scandala, usque quod debuimus facere facimus.

Pro pace. Secundum Johannem cap. cxxxij. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, usque sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio.

In agenda mortuorum. Secundum Johannem cap. lvi. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Omne quod dui mihi pater, usque in novissimo die.

Item secundum Johannem cap. xciij. In illo tempore dixit Martha ad Jesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, usque in hunc mundum venisti.

Item secundum Johannem cap. xxviiiij. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Sicut enim pater suscitat mortuos, usque de morte ad vitam.

Item secundum Johannem cap. lxv. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Ego sum panis vivus, usque in novissimo die.

Item secundum Johannem cap. cxij. In illo tempore. Tunc oblati sunt ei parvuli, usque abiit inde.

Item secundum Johannem cap. xxxij. In illo tempore veniens Jesus in civitatem Samareitanam quae dicitur Sichar, usque non finiet in aeternum.

In uno Codice Regio ista leguntur, que non extant in Colbertino.

In scrutinio primo. Secundum Mathæum cap. cxij. Tunc oblati sunt parvuli ad Jesum, usque talium est enim regnum celorum.

Item in secundo scrutinio. Secundum Marcum cap. vi. Afferebant ad Jesum parvulos, usque benedicebat eos.

Item in tertio scrutinio. Secundum Lucam cap. ccxvj. Afferebant ad Jesum infantes, usque talium est enim regnum Dei.

In alio Codice Regio hoc quoque leguntur, que in aliis antiquis libris non inveni.

Quando ad Regem vel ad Principem iterum. Secundum Lucam cap. cix. Ite, ecce ego mittio vos sicut agnos inter lupos, usque ad propinquavit in vos regnum Dei.

CETEROS LIBELLOS] id est, Librum Evangeliorum, Psalterium, Antiphorarium, Breviarium, ut est in Polyptico sancti Remigii Remensis, id est, ut ego interpretor, Capitulare Evangeliorum de circulo anni, in qua initia tantum & fines Evangeliorum indicantur. Priterea Librum de Computo, alium de Ordine Baptismi, Martyrologium, Pénitentiale, Passionale. Canonum volumen, Homilias quadragesinta sancti Gregorii. Hos enim libros in supellectili Ecclesie commemorant idem Polypticus.

IN EXEQUIIS MORTUORUM] Vide infra lib. 6. cap. 197.

ADTENUATE] In Codice Thuano legitur adnupsius, in Colbertino & in Sangallensi adnullata, in uno Vaticano annulata, in editione Basileensi adnullata.

*DIC OPITULANTE] Codex Colbertinus, itemque Metensis, Palatinus, Bellovacensis, Normannicus, Camberonensis, Parisiensis, Remensis, & Pithecanus habent *Domino opitulante.**

HIC INSER. CENSUIMUS] Hec est lectio Codicis Palatini, Bellovacensis, Metensis, Camberonensis, Rivipullensis, Thuani, Divisionensis, Parisiensis, Remensis, Tiliari, Pithecani, & editionis Basileensis. Normannicus habet, pro tempore hic injerenda censuimus. Alii, per tempora, jam emendata atque corretta ac restituta scriptis confirmare optamus. Cetera ita legitur in

ipso Capitulari. Nos emendavimus Ansegitum ad vetuta Ansegitii exemplaria, & majorem librorum numerum minori pretulimus.

Pag. 731.
cap. 105.

De scribis] In codice sandi Vincentii Menthensis legitur: De scriptoribus, ne non viris scribenti. In uno Vaticano, in Sangallensi, & in Colbertino: Jubemus ut scriptores quique nos virios scribant. Sic etiam scriptum fuit in libro Caroli Molinæ.

NON VITIOS SCRIBANT] Magni quippe momenti est habere libros bene emendatos & correctos, ut legitur in cap. 68. & 103. hujus libri. Nam imperita ac temeraria scriptores aliquando ita perturbant sensum ordinemque verborum, ut sciam in hac clarissima luce literarum infinita sint loca in veterum scriptis quæ nullæ eruditorum industria sanate potest. Atque ob eam causam olim aucti scribendi libros inter præcipua eruditorum studia censebatur, ut dictum est in Notis ad Agobardum pag. 145. & ostendit sciam Hugo Menardus in Notis ad Concordiam regulatum pag. 83. Hieronymus in Catalogo Scriptorum ecclesiasticorum tradit Pamphilum Martrem manu sua descriptissime magnam partem Operum Origenis: Pamphilus Presbyter sancto Bibliotheca divina amore flagravit ut maximam partem Origenis voluminum suâ manu descripseret. quæ uero hodie in Casariensi Bibliotheca habentur. Sed & in duodecim Prophetas viginti quinque & ieron. Origenis volumina manu ejus exa-

Pag. 734.
cap. 105.

Ibid. c. 104.

1161 ad Libros Capitularium.

Tom. I. rata reperi, que tanto amplectior & seruo gaudio ut Cras opes habere me credam. Paulinus Presbytere in vita sancti Ambroxi Episcopi Mediolanensis: Nec operam declinabas scribendi propri manu libros, nisi cum aliquid infirmitate corporis ejus attenuaretur. Sanctus quoque Fulgentius, Episcopus Rusensis, cum adhuc Monachus esset in Monasterio territorii Juncensia, scriptoris arte laudabiliter utebatur, ut docet Ferrandus in vita ejus, cap. 14. ext. In veteri libro Prisciani MC. in Bibliotheca Corberrina hac leguntur in calce: PL. Theodosii V. D. Memorialis sacrificiorum epifolarum & adjutorum Quaevis sacri patellati scripsi manu mea aetate Prisciani viri disertissimi grammatici doboris mei in urbe Roma Coquimopoli die V. Kal. Marcias Majoris V. C. Consule. Alcuinus quoque, vir tantus, liberis propriis manu scribebat. Testis Codex satrorum bibliorum quem in Vallicelliana Bibliotheca extare Barouus ait ad annum CCCLXXVIII. ubi inter varia carmina, ita legitur:

Pro me, quisque legas verbas, orare memento.
Akua dico ego.

Festis etiam anchor Annalium Anianenium, his verbis: Dedit idem Jeronimus Rex Augustus Anianensi canobio quatuor Evangeliorum librum, qui textus dicuntur, cuius postles sunt mirabilis scheratae compotissimae, ut unum electri aureolum conformes peripetas, alacrum verò eburis pulcrè catalogatum distingueant iconismos. Quem librum ejusdem Regis magister & didascolas propriis manu descripti Alcuinus, qui & Albinus, qui archum libralorum apprimi suu peritus: cuius libri multi reperiuntur, quorum quidam de Tractatu Philosophiae seu Dialectica, quidamque de Trinitatis scriptis habentur confessione. Fecit & hunc Evangeliorum librum, non cordis dilectione proprio sensu, sed corporis propriis scribente manu. Hinc marcus quoque Remensis Archiepiscopus, vi principiarum in republica partium, librum Adalardi de ordine palatii sua manu scriptum, ut ipse testatur in epistola 14. cap. 12. Adalhardum senem & sapientem Domini Karoli Magni Imperatoris propanquem & Monasterii Corbeia Abbatem inter primos Confessorios primum in adolescentia mea vidi, cuius libellum de ordine palatii & legi & scripti. De Sunone Abbatu sancti Albani legitur in vita xxiii. Abbatum ejusdem Monasterii quod postquam feliciter in curam pastoralem est assumptus, non defuit libros optimos & volumina authentica & glossata tam novi quam veteris testamenti scribere & ad unguem irreprehensibiliter preparare: quorum numerum longum foret explicare. De eodem legitur quod duos vel tres electissimos scriptores coniuncte in camera sua honorificet sustinxit. Unde librorum optimorum copiam imprecabilem ad unguem preparavit. Ita pauli post de eodem: Scriptorium quoque tunc temporis fera dissipatum & contemptum reparavit, & quodam laudabilem confuetudinem in ipso innovavit, & ipsum ampliavit redditibus. Scriptorium erat locus ubi scribere manibus operabantur. Locus iis, ut Browerus ait, Fuldæ fuit levissu & recientis studio singularis, cui placcus magister hos inscripsit versiculos:

Hic folium sacra scribentes famis ligat.
Necas saeculum dicta ferens Parvum.
Hic interfore causam sui si uita verba.
Principia nec proper arer & igne manu.
Corradusque filii querunt studiorum libellos,
Tenuis quo recte prima solante est,
Et labor egregius farces jam forcibore liberos.
Nec mercede fidem scriptor & igne certa.

Tom. I.

Scriptor mercede sua non caret: quia hi qui libris utuntur, gratiam semper habent ei qui scripti, modò recte & emendatae scripserit. Nam si negligenter in hoc versatus fuerit, tum pro grata querelas excitas. Sanctus Hieronymus in epistola ad Lucinium de insciâ & temeritate Notariorum ac Librariorum queritur his verbis quae merentur heic transcribi. Unde si paragmata reperiatur, inquit, vel minus aliqua descriptio sive quae sensum legensis impediatur, non mihi debes impetrare, sed tuus, & imperiis Notariorum Librariorumque incuria, qui scribunt, non quod inveniunt, sed quod intelligunt, & dám alienos errores emendare nuntiunt. offendunt suos. Vide Juretum in Mellelaneis ad Symmachum lib. 1. epist. 18. De Notariis quod ait Hieronymus, intelligendum videatur de his qui notarum grammaticarum usum celebrant, artem sane operosam admodum ac difficultem, & ex qua propter difficultatem operis & Notariorum inicitiam multa feedissima nienda interpretunt in veterum Scriptorum libros, ut ante monut vir summus Jacobus Cujacius lib. 9. Observat. cap. 16. Extrat in Codice 874. Bibliotheca Regiae vetustissimus liber artis notariae, in cuius prefacione hac leguntur: Multi sunt qui incipiunt & volant discere notas; sed paucorum est graia conserua. Videatur etenim mihi ars ista familiaritatem tenere salicis juxta aquas positam; ut quomodo rami que omni fruella silvarum colligare aique constringere possunt, ut etiam ars ista omnem autoritatem novi ac veteris Testamenti sive orthodoxorum Patrium omnemque eruditum fidei velocissime valde excipere possit. Et initia: Sunt igitur aliqui qui dimicunt ad seriam partem, aliqui tamen ad mediaciem. Et sunt plurimi qui non dimicunt nisi ubi in fine dicunt PLATOLA. Et cum jam adjuvante Domino Christo remeaverint ad portum, tunc jam indifferenter nolunt (Log. volunt) dimicato quod per eorum anni spacium laborare visi sunt. In Collatione Carthaginensi cognitione 1. cap. 5. Peilianus Episcopus partis Donatistarum ait: Notas non novimus; neque ea natura rerum est aique ipsorum, ut ita dixerim, litterarum ut quisquam notas legat alienas. Ob eam causam pars Catholicorum habebat suos Notarios, pars vero Donatistarum suos, ut pater ex initio peccare & secunda cognitionis: Excipienteibus quoque Januario & Virile Notariis Ecclesie Catholice, Vicatore & Croceno Notariis Ecclesie Donatistarum. Ex ignorantia notarum illarum emergerentur, ut dixi, tot menda que passim occurrant in veteribus libris, velut in hac ipsa Collatione Carthaginensi, ubi in capite vigetimo prime cognitionis legitur: Editis enim propositis praefencia ius, cum scribendum esset præstans, ut in capite 63. ejusdem prime cognitionis: Pervides jam hinc præstans tua. In capite 108. habetur, In

1162*

Tom. I. *Judicio prudenter tue pro prefacione tua. Fardiis aberatrum est in capitulo 138. tertie cognitionis, ubi ibidem Pecilianus sic alloquitur Marcellinum Tribunum: Ego iamen tuam defidere providerem pronunciacionem quid hoc loco facias; ubi dubium non est quia legendam sit prefacionem. Sunt & alia multa loca fodiens deputatae per inscripsionem Notariorum & temeritatem Librarium, quorum emendationem opportunitatum tempore referro.*

**Pag. 715.
cap. 106.** *NON SUNT BESOLATA] Beatus Rhenanus lib. 2. rerum Germanicarum pag. 93. Omnia redundabani servis tam fiscalibus sive regiis quam Ecclesiasticis. Prinde ratio servitius multi Monasticam vitam proficiantur. Unde Lex extas ecentis hoc fieri permittens, ne pugni iustis cultoribus deficiantur.*

Bid. c. 107. *TANTIS CONGRUIT] In Codice Normanno-co legimus, tantes congregare quantos confilium dari potest. In Parisiensi, tantes congregare quantos confilium dare potest. In Remensi, tantes congregare quantos confilium dari potest. In Pitcheano, tantes congregare quantos subfidiu dari potest.*

Bid. c. 108. *PUSILLE] In uno Codice Varicano, in Colbertino, & in Sangallensi legitur puellaris, hoc est, puellares. Puto autem hec agi de puellis Monasterio traditis in tenera aetate, que in Codicibus mox laudatis adjectivè vocantur puellares quo modo Monasteria puellaria.*

ET PULSANTUR] Dubitavi an expangeremus has duas voces, quia non habentur in plerisque versionibus exemplaribus, neque in editione Batileensi, neque demum in Codice Legis Longobardorum. Desunt enim in duabus Varicenis, in Bellovicensi, Merensi, Normannico, Parisiensi, Camburonensi, Rivipallensi, Divisionensi, Pitcheano, Tiliiano.

SALVA CANONICA AUCTORITATE] Vetus glossa addita in margine Legis Longobardorum in uno Codice Regio: id est, non sicut Monachae aevi xv. annos, meci moris aus rapidi excipio. Sed in hac glossa legendum est aevi xxv. annos, ut supra cap. 45. hujus Libri. Vide quæ adnotata sunt ad caput 44. Francofordiensis.

Bid. c. 110. *SE EVERNERIT PAMES] Caput istud tribuitur Liberio Pape in Codice xvi. libretum apud Binius. Sed hujus falsitatis auctor est Burchardus; qui Edicti preterea mentionem omisit, ne qua Capitularium vestigia remanerent in hoc loco.*

INEQUALITAS AERIS] Statuta antiqua sa: Et Petri Corbeiensis cap. 3. Si proper aliquam necessitatem cuiuslibet temporis, hospitum, & inaequalitate aeris necesse fuerit, depucetur ei talis frater maturus de cuius conscientia omnes secuti fin: Anastasius Bibliothecarius in vita Stephani III. Postea vero beatissimus Papa papa nuncio labore uineris aquae temporis inaequalitate fortius infirmatus est. Institutio Sancti Angilberti Abbatis Cenulensis de diversitate Officiorum: Per viam Monasterii und cum populo accedentes ad portam beati Archangeli Michaelis, paradisum ingredientur. & coram sancta Nativitate oratione facta, post officium missarum & per coelestem meridianam ascenderent, ad sanctum Salvatorem pervenerent. Quid si ratio auctu hoc non permisit.

de sancta Maria per Longenalem terra tenet usque ad ascensionem ipsius Longenae, quo sursum ascenditur, venient. Inequalitas alibi mortuum significans, ut pluribus ostendit Hugo Monardus in Notis ad Concordiam Regularium pag. 179. 638. 669.

TRIBULATIO] Vita Alcuini: Docuit etiam eum (id est, Karolum M.) per omne vita suum tempus quos Psalmos Panisca cum letania & orationibus precibusque, quos ad orationem specialem faciendum, quos in laude Dei, quos quaque pro quacunque tribulatione, quemque etiam ut se in divinis exercere laudibus decanteret. In libro Sacramentorum, inter orationes ferme quartae post palmas illa legendur: Porvianum ad te preci de quacunque tribulatione clamantium. Et infra pag. 257. habetur Missa pro quacunque tribulazione. Aliam nos olim ex Codice Colberino edidimus post Notas ad Reginonem tit. v. v.

EDICTUM NOSTRVM] Hinc collegimus in Notis ad Reginonem pag. 569. ieiunia & supplications que eam exinde Ordinem injungebantur, auctoritate Principis interdum confusivisse docerni. Frustrè enim Princeps tolleret necassatem expectandi Edicti, si ea nulla fuisset.

FAMIS INOPIA] Nihil frequentius in Annalibus & veteribus monumentis illorum temporum quam commemoratio famis que diversis temporibus & per multis annos sub Karolo & Ludovico afflitus populum Christianum. Frocharius Episcopus Tullenensis epist. 26. Cum his praeritis annis inopiam famis multimodam ob ariditatem sequitur vel grandinam irruptionem perpepsi fuerimus.

DE LIBERIS] Istud caput sic paraphrastice expositum Boetus Rhenanus in libro secundo rerum Germanicarum pag. 94. Libero homini non liber: sed addicere Monasterio nisi consilio Principe. Nam quidam hoc faciebant, non studio petatis. sed ut pericula bellorum & civilium functionum molestias evitarent. Quidam, quod opibus pollerent, a callidis Monachis circumveniebantur illas velut pitem in nefam pellicientibus. Huc quoque respectu videtur Joachimus Vadiani libro secundo de Collegiis Monasteriisque Germania veteribus pag. 43. Franci quidem, inquit, tamen si liberum non esset Monasterium integrum nisi Princeps consilio quod jam tamen esse qui conditione delectari oculum magis quam pietatem se fletarentur, tamen hoc amplius Monachismo Alemanni savebant.

FUNCTIO REG. FUGENDA] sive se omnis curiale declinet, ut verbis sancti Ambrosii utamus ex libro secundo adversus Symmachum. Vide Concilium primum Aurelianense cap. 4.

DE OPPRESSIONIBUS] Caput istud reperitur def. scriptum in capite 17. Concilii Moguntini anni DCXLVII.

PAUPERUM] Hec vox non habetur in antiquis exemplaribus, Varicano, Thruano, Sangallensi.

A POTENTIORIBUS OPPRESSI] Anianus in interpretatione Legis 9. Cod. Theod. de contrahenda empione: Scire omnes, quicunque à potentioribus personis oppressi aut donaverint aut vendiderint, posse revocari. Ad quæ vetus glossa in antiquissimo Codice ML Bibliot.

Tom. I.

theoz Regia sic habet: *Verbi gratia. Si in malo non fuerit vitiis persona, poterit, ut Index, minando requireat ab eo cur preverit, confringensque filios modiam pecuniam offerre, qui ad pauperizarem res suas cogunt tradere Judici. At postea reuecari poterit. Vide Jacobum Gochof-*

dum ad hunc locum.

LATRONES] In anachro Sigiberti Aquincinthio scriptum est tamen fuisse famam anno MCCCXVII, ut multi hac necessitate confundi coarctare conuentum vivendi usum latrones effodi, laqueo fuit suspensi.

Nisi sicut] Rhabanus in eodem capite Concilii Mogontini: *Nisi sicut in dominico Capitulo aliam factio precipitur.*

Ira servitorum] Hac est lectio omnium ferme veterum exempliarum & editionis Basileensis. In Tiliiana & Pithorana legitur, sed omnimodo non servatur. Quae lectio sane habetur in Codice Colbertino, in Rivipullensi, & Sangallensi.

Pag. 726.
cap. 116.

De manib[us]] Beatus Rhemanus lib. 2. rerum Germanicarum pag. 95 referens Leges aliquot Francorum: *Mendici per regiones vagari non permittuntur. Suos pauperes quoque civitas aliis illis, nisi manibus operentur, nullus quicquam datur.*

Ibid. c. 119.

Usura est] Burchardus istam Confessionem refert ex Concilio Agathensi cap. j. ubi non extat. Sic etiam Ivo in veteri Codice sancti Victorii. Nam in editionibus legitur ex Concilio Carthaginensi cap. xiiij. In Pannormia quoque lib. 3. cap. 161. refertur ex Concilio Agathensi cap. j. Vide Notas ad Gratianum pag. 513.

Pag. 727.
cap. 116.

Prestat] commodat, mutuum dat, ut dictum est in Notis ad Reginonem pag. 569. Alibi pristare significat donare, ut in Concilio primo Hispaniensis cap. 1. si pristum de suis rebus non fecit Ecclesia. Et in Concilio Tolerano IX. cap. 3. causam pristii evidenter exponat.

Ibid. c. 115.

Quicunque] Burchardus caput istud accepisse se ait ex Decretis Julii Papa uirarius missis cap. 115. Vide Notas ad Gratianum pag. 514.

Propter cupiditatem] Vide Jureci Miscellanea ad Symmachum pag. 71.

Negotium] negoce Francis, id est, mercatum, negotiationem. Unde negotiari significat mercarum exercere.

Pag. 716.
cap. 110.

Diu differre] Vide Capitulare sextum anni CCXXIX. cap. 10.

Ibid. c. 113.

Filios habentes] Tilius & Pithorus edidierunt, *filios habentibus & uxores & omnino Christum predicatoribus.* Sed omnia vetera exemplaria & editio Basileensis repugnant. Utrobique enim scriptum est ut nos edidimus. Anque ita profecto legitur in Canone secundo Synodi Romana sub Silvestro, unde ista accepta sunt. Eneas Episcopus Parisiensis in libro adversa Gracos cap. 204. legit, *in septem regimonia filios & uxores habentes & omnino Christum predicatorum.* Similis loquendi modus reportatur in capite secundo Francofurtensi, nullus ex merciis ad illum pertinetem beneficium fame moriarum. Sic emendandum est diploma Arnulphi Duci pro Monasterio sancti Arnulphi Metensis; ubi pro eo quod Mourimus in historia Episcoporum Metensium p. 113. edidit mobilibus & immobilibus cum omni-

Tom. I.

integrante seu adjacente ad se aspicientibus vel peripheris, in Charrulario ex quo istud sita sunt legitur aspicientes vel peripheres. Hinc apud Hincmarum in opusculo i.v. Capitulor. cap. 14. & in Legibus sancti Stephani Regis Hungariorum lib. 1. cap. 3. Testes autem & accusatores sine aliqua fine infamia, uxores & filios habentes, & omnino Christum predicatorum.

Si quis ad Ecclesiam] Hoc Constitutio Ludovico Pio tribuitur in vulgaris editionibus Legis Longobardorum: *Per hoc appearat Ecclesiam non dici emanuicem. Vide infra lib. 5. cap. 179.*

Conspicere] Ad hoc verbum ista adnotat Nicolaus Boherius: *Nota processum criminalis in Ecclesia fieri posse. Vide infra lib. 6. cap. 191.*

Tradere volunt] In antiqua editione & in veteris exemplaribus Legis Longobardorum legitur maluerit, apud Lindenbrogum vero voluerit. Glossa interlinearis in uno Codice Regis sic habet ad hunc locum: *Hinc debemus intelligere quod id illi tradire transiit ab ea diffiduerint & sub conditione.*

Testibus legitimis] id est, viventibus eadem Legi quod & ipse, ut sit eadem glossa.

Stabiles permanant] Sive legitimis testibus sive non legitimis confessi sunt, valeant, ut est in eadem glossa.

Ut presbyteri] Vide infra lib. 5. cap. 40. & lib. 6. cap. 217.

Sine causa] id est, irrationabiliter. Flodoardus lib. 3. cap. 21. de epistolis ab Hincmaro Archiepiscopo ad diversos scriptis: *Ergo Silvaniensis pro quadam homine quem irrationabiliter ab eo excommunicauit, ut competerat, intimat.*

Promissiones facta] Leg. promissionem faciem secundum regulam firmier tenet.

Secundum regulam] Ita etiam in vulgaris editionibus Legis Longobardorum. Sed in uno veteri Codice legitur secundum Legem, in alio secundum Regulam, ubi postea vot Legem deposita est super lineam à manu antiqua, ut indicatur, opus, sic emendandum esse.

Ad arbitrium] Editiones Tiliui & Pithori adiungit, nisi quantum sufficit. Sed huc non habentur in antiquis exemplaribus. Translata autem huc sunt ex Capituli tertio anni CCCLII. ubi hac clausula additum in Codice sancti Remigii Remensis, ut illic monuimus. Vide Caesarii Arlatensis Homiliam quintam inter easque à nobis edite sunt.

Ut marcatus] Burchardus caput istud tribuit Concilio apud sanctum Medardum praesente Karolo imperatore.

Die dominico] Vide Notas ad Agobardum pag. 20. & ad Concilia Gallie Narbonensis pag. 45.

Ut nullus] Burchardus hanc Constitutionem refert ex Concilio Aurelianensi cap. 10. ubi non extat.

Exenia] Sic scribabant per illas tempestates. Haiminus Presbyter in libro de miraculis

P. 726.c. 114.

P. 719.
cap. 111.

Ibid. c. 116.

Ibid. c. 117.

Ibid. c. 118.

Ibid. c. 119.

Ibid. c. 116.

Tom. I.

santii Vedasti cap. 6. Exenti que manus ejus invenire posuit, mihi quidem obvili. Sic legendum apud Iwonem par. 3. cap. 93. Vide eundem ibid. cap. 169.

EXENIA] id est, munera. Capitulare Theodulfi cap. 16. & Aronis Episcopi Vercellensis cap. 33. Si quis Presbyter invenerit fuerit aliqui Clericos aut Laicos munera dare aut dedisse ut Ecclesiastis alterius Presbyteri subripiat. Capitulare Ahythom Episcopi Bajileensis cap. 12. Scias quia nemo per pecunias ordinandus est, nec per munera Ecclesiastis debet occupare Hincmarii Capitulare. 4. cap. 5. Sapit vos admoniti de exentiis superfluis contra sacras regulas pro Ecclesiis viventibus non dandis. Idem apud Flodoardum lib. 3. cap. 28. scribit Sigibodus & Rodoldo pro quodam Presbytero cui consenserat, fraudente Sigibaldo, ut Libello sua profectiois & regimine plebis sibi commissa redderes se alienum. Et alium in loco suo expeteres ordinandum, sed collodium quod habebat factum sibi colaveras, videlicet ut alumnus ejus sine consensu Senioris sui in loco ipsius ordinaretur. & quia xenium reuadire dolos fecerit.

PAG. 719. CAPITULARE ARELATENSIS] Capitulare istud ex Concilio Arelatensi c. 3, laudat Burchardus, Regino ex capite 141. Capitularium. Vide Capitula Karoli Calvi tit. xl. cap. 8. 9.

PAG. 710. CAPITULARE HELENENSIS] Charra Udalgarii Episcopi Helenensis pro Monasterio Atulensi data anno MCXLII. Licet enim praedita Parochia justè terminum sit Bisullanensis, & multa habeantur infra ejus terminum qua ad praeditam Parochiam perimere dinoscuntur, quia praedita Parochia sub nostra dioecesi constituta manet, decima, primaria, atque oblationes fidelium, que juris esse debentur, nostra auctoritate terminari debentur. Quia sic scriptum est in Canonicali auctoritate: Decima & primaria in manu Episcopi constunt. Vide Addit. III. cap. 82.

Ibid. c. 144. MELIUS CONSTRUANTUR] In uno Codice Vaticano legitur, melius a Presbyteris conserventur.

Ibid. c. 145. UT ECCLESIA] Burchardus refert ex Concilio Meldensi cap. 45. Gratianus ex eodem Concilio cap. 8. Malè utroque, uel dictum est in Notis ad Gratianum pag. 559.

CONSEQUENTUR] Regino addit, & superflua altaria destruantur de Ecclesia. Burchardus, & ut superflua altaria destruantur. Gratianus, & superflua altaria destruantur. Sed ista clausula in nullo veterum exemplarium extat qua nos vidiimus, neque in vulgatis editionibus Capitularium.

Ibid. c. 146. UT PRESBYTERI] Apud Burchardum constitutio ista sumpta dicitur ex Concilio Remensi cap. 4.

LINTRAMINA ALTARIBUS] Regino lib. 1. cap. 60. & Burchardus, lintramina in altaria. Sic etiam Codex Metensis. Vide Notas Hugonis Mardi ad Librum Sacramentorum pag. 197.

Ibid. c. 147. ALTERIUS PAROCHIANUM] Vide Capitula Herardi Archiepiscopi Turonensis cap. 19. qui addit abque licentia sui Presbyteri. Burchardus legit alterius plebesanum eo notense, id est, nomine proprio Presbytero. Gratianus addit in ini-

tio capitulis: Nullas Presbyteri aut Diaconus alterius plebanum, &c. ubi Correctores Romani recte adnocant has duas voces aut Diaconus non extare in Concilio Nannacensi, ex quo caput istud descriptum est, neque in Capitularibus, neque apud Burchardum. Sane non extant in Colbertrino Gratiani codice.

MISSAM CANTARE] id est, celebrare, ut p. Ibid. c. 148

lam est vel ex capite 431. libri septimi Capitularium. Admonitio synodal antiqua: nullus in alterius parochia Missam canere absque proprii Presbyteri voluntate & regaro. Attocam Presbyter in epistola ad Ludovicum Pium, quis est centesima septima inde Bonifacianas: Hortavimus Fortuninus canere in illa Ecclesia. Notitia traditionum Ecclesie Salisburgensis apud Canarium to. vi. pag. 1155. Omnibus Presbyteris contradicxit ut nemo ibi cantare Missam. Hincmarus epist. 41. pag. 697. ad altare Ecclesia mea cantare possem. Concilium Duriacense parte 4. cap. 7. ut Missam Presbyteri non cantarent. Dismarus lib. 7. pag. 100. de Thieddago Pragensi Antistite. Paralyticus autem erat, & pra manum remore affiduo sine astinatione auxilio Presbyterorum Missam canere non potuit. Fratres Joannes & Petrus S. R. E. Presbyteri Cardinales & apostolice Sedis Legati in epistola data anno MCXXXIX. ad Canonicos Landi Alexandri Pergamensis edita a R. P. Celestino in libro 22. historia Pergamensis pag. 428. Vesta namque intererit Sacerdotem aut Clericum idoneum invenire, inventum vero in eis collocare; quem si non posset Episcopus canonica ratione repellere, & canendi licentiam & curam commendabat animarum. Primus Penitentialis Andegavensis à Joanne Motino editus in Appendice operis de Penitentia pag. 36. Roger Presbyterum ut Missam canere pro eo.

UT UNUSQUISQUI] Burchardus istam Constitutionem accepisse se ait ex capite 48. Concilii Carthaginensis. Sane in Concilio Carthaginensi tertio cap. 49. habetur sententia istius capituli, sed non illidem verbis. Itaque Burchardus non descripsit ex Concilio Carthaginensi, sed ex Regino. Admonitio synodal antiqua ad Presbyteros: Res & facultates quas post diem ordinationis vestrae acquiritis, ad Ecclesiam ad quam circulati effici pertinere sciat. Vnde Ildorion Pelusiotam lib. 2. epist. 127. Capitulare quintum anni CCCLXIV. cap. 6. Flodoardum lib. 3. cap. 26. ubi agit de epistola ab Hincmaro scripta ad Theodulfum Comitem, Bignonium in Notis ad Appendix Marculi pag. 938. & 964.

PENITENTEM] Admonitio synodal antiqua: Nullus penitentem invitare carnem manducare & bibere vinum, nisi pro eo ad praefens eleemosynam faciat.

INVITAT] In Codice Palatino, in Regio, Colbertino, Trecenti, & meo, tum etiam infra lib. 5. cap. 55. legitur cogat. Sic etiam in suo exemplari legebat Herardus Turonensis Archiepiscopus, ut patet ex capite 26. Capitularum ejus. In titulo sane scriptum est: De penitentibus non cogendis. Ubi codex Divionensis addit, ad manducandum vel bibendum.

UNUM VEL DUOS DEN.] Hec est lectio veterum exemplarium Normannici, Tiliani, Divionensis,

Tom. I.

PAG. 710.
cap. 150.

Ibid. c. 150.

1169 ad Libros Capitularium. 1170

Tom. I. Divisionensis, Rivipullensis, Thusani, Remensis, & editionis Basileensis. Colbertinus, Bellovacensis, & Metensis habent, unum aut duos denarios. At in Codice Palatino, in Regio Pithorano, Trecenti, Camberonensi, & meo scriptum est, unum aut duos vel tres. In Sangallensi, unum aut duos vel tres.

Pro. 712.
cap. 152.

CHARTA SCRIBAT] Nota. inquit hoc loco Nicolaus Boberii, Presbyterum nosarum esse nos posse. Postea tamen licuit.

CONDUCTOR] id est, generalis Administrator, ut ait glossa interlineata in uno Codice Regio Legis Longobardorum. Alijs glossa sic habet: id est, ministerialis, si Latus est Senior, vel us posse conducere Ecclesiam ab Episcopo. Admonitus synodalis antiqua: Nullus vestrum usuras exigat & conductor sui Senioris exigit. Inquisitio vetus episcopalis cap. 41. Si usuras exigas, & conductor sui Senioris exigit. Isidorus Clarius, Episcopus Fulginas, oratione 21. in Sermonem Domini in monte: Abiuntur homines Sacerdotibus tanquam muncipis ad vilissima quaque officia, ad prophana negotia, ad mercaturam. Plaque vero non expellant dum accersantur, sed ipsi ultra se offerunt, neque ullum quamvis afflictissimum officium munus deterrant, modis inde aliquid lucri asequi posse sperant. Vide Notas ad Agobardorum pag. 64.

SU SENIORIS] Hec est vera lectio. In Codice tamen Legis Longobardorum legitur suis Senioribus. Quam lectionem habent etiam vetera Capitularia exemplaria Palatinum, Colbertinum, & Sangallense. Normannicus habet suis Senioris.

In Ecclesia] de hoc argumento pluribus dictum est ad Reginonem pag. 557. & sequentibus.

Ibid. c. 153. **Ut unusquisque**] Burchardus ait se accepisse hanc Constitutionem ex capite 26. Concilii Moguntini.

CAPITULA DE MAIORI] In veteri Codice Otoniensi ex quo Spelmanus edidit Capitulare Episcoporum anni DCCCI sequebantur post caput ultimum tituli de capitalibus criminibus. Majora vita sunt octo, que apud Bedam & Reginonem explicantur, id est, superbia, vana gloria, invidia, ira, tristitia, avaricia, ventris ingluvies, luxuria. Minora vita sunt, furtum, falsum testimonium, & similia, ut idem Beda ait.

VITIS] Walterius Episcopus Aurelianensis addit, seu etiam virtutibus. Sed haec verba modesto interpreterunt in hunc locum.

Ut PRESBYTER] Burchardus citat ex Concilio Wormaciensi, cap. 10. Intra Capitula excerpta ex Capitularibus Regum Francorum, que à Spelmano edita sunt sub nomine Egberti Archiepiscopi Eboracenisi, istud sic legitur cap. 22. Ut Presbyter Eucharistiam habeat semper paraciam ad infirmos, ne fine communione moriantur. Citat autem hoc caput Joachimus Vadianus in libro ferto de Eucharistia pag. 215.

PARVULUS INFIRMUS] Vide Notas ad Reginonem pag. 551.

Ut PRESBYTER] Constitutionem istam Burchardus adscribit Concilio Meldensi.

DUAS AMPULLAS] Multum haec discrepant antiqui libri & editiones. Nam editio Tiliiana, Basileensis, & prima Pithorana habent ut nos

edidimus. Secunda & Lindembrogica, tres ampullas. Nimirum haec pars istius capituli mutata est propter varie fuerunt Provinciarum ac temporum consuetudines. Vetus temporibus in Aquitania prima & in Provincia Belgica secunda mos erat ut Presbyteri duas canthal ampullas fecerint deferentes. Itaque in Codice Capitularium Aniciensi, item in Remensi & in Bellovacensi scriptum hoc loco est *duas ampullas*.

Istud confirmari potest ex libro miraculorum sancti Vedasti Episcopi Atrebateni apud Bollandum jo. I. Februario pag. 808. ubi mentio est olei ad baptismandum tantum & ad infirmos ungendos: Unde factum est ut Dominus Hildemannus & universi Successores Bellovacensis Ecclesiae inde sumerent oleum tam ad baptismandum quam ad infirmorum undionem. Postea cum mutatus fuisset hic ritus, in eisdem Codicibus Remensi & Bellovacensi jugulata est vox *duas*, etque superposita vox *tres*, que est ex emendatione. In Camberonensi vero era ita cultelli ope tota ferme ista clausula, pro qua haec substituta fuit a manu antiqua: aliam ad oleum canticorum, tertiam ad ungendos infirmos. Itaque in veteri Libro pontificali Ecclesie Remensis sic legitur: Ferib quinque majoris hebdomada, id est, in carne Domini, mane primo, mansionis ordinene omnia que sunt necessaria ad consecrationem chrismais, ampullas tres de oleo mundissimis plenas ponentes in sacario, unam ad oleum pro infirmis, alteram ad canticum unguendos. Ob eandem rationem, ut opinor, tria olei genera distinguit Manasses Episcopus Cameracenisi anno M.C. in litteris pro Ecclesia de Burnehem, quae ab Andrea Duchefalo edita sunt inter probatores hitorie Ghifnenis pag. 63. Statuimus quoque oleum infirmorum, oleum baptismatis, & sanguis chrisma ab Episcopo vel a Ministeriis eius nullatenus abnegendum. In Belgica prima & in Germania nonnulla Diacones tribus ampullis agebant, aliae duabus. Regino, qui in Belgica prima morabatur, lectionem retinuit que *duas ampullas* habet. Sic etiam Codex Metensis & Palatinus. Idem usus fuit apud Helvetios, ut patet ex ordine Liberorum Catholicorum qui in Ecclesia Romana ponuntur ad legendum in voluminoso Codice Ms. sancti Galli: & preparantur ampulla *duas cum oleo*. At tribus ampullis utebantur Presbyteri qui in Moguntina Provincia habitabant, ut patet ex Burchardo, qui *tres ampullas* haec legit, & ex libris Fuldenibus ab Heroldo laudanti in Praefatione ad Legem antiquas. Apud Misnenses quoque trium ampullarum usus servabatur, ut colligunt ex homilia quam Cochlaeus ex veteri pontificali descripsit quod extabat in Scolpensi arce Episcopi Misnensis, & in libro secundo Miscellaneorum edidit pag. 138. Hodie tribus modis consecratur oleum, oleum pro infirmis, & pro populo, oleum principalis chrismais, & oleum ad unguendos canticum & scepticos. In Provincia Liqdunensi quarta usus erat trium ampullarum. Ita docet vetus Liber Pontificalis Ecclesie Senonensis qui nunc extat in Bibliotheca Regia, in quo haec leguntur:

Incipit Ordo in die Canis Domini Festa V. ma-

Bccc

Ibid. c. 154.

Tome II.

Tom. I.

oris hebdomadae. id est, in Cœna Domini, mense primo, Ratiōnarii ordinent omnia Eccl. ut supradicta in Pontificali Ecclesiæ Remensis. Eundem ultiū tuissim Provincie secunda Lugdunensis probat verus alter Liber Pontificalis Ecclesiæ Rotomagenus ab Hugone Menardo laudatus in Notis ad Librum Sacramentorum pag. 80. ubi eadem verba habentur que paulo ante descripta sunt ex Libro Pontificali Ecclesiæ Remensis. Extant autem hec ipsa etiam in Ordine Romano. Usus iste Provincie Lugdunensis secunda confirmari potest ex eo quod in Codice Normannico, tamen noti de duabus tantum ampullis agit in initio capituli, in calcu ramon tertie ampulla mentio reperitur. Ex aliis Capitularium verisimili exemplaribus nulla obseratio similis profecti potest, quia eorum origo nescitur. Sufficiet itaque adnotare eorum lectiones. Duo Vaticana, Tiliiana, Divisione, Thuanum, Rivipullenſe habent duas ampullas. Sic etiam legitur in Pithecano, Paritioni, Remensi, Normannico. Sed tamen iudicem libri, pro eo quod hec legitur vel infirmos, habent tertiam ad infirmos. Unus Codex Vaticanus, Regius, Trecenius, Colbertinus, Sangallensis, meus legunt tres ampullas.

Bib. c. 157.

HABENT ET AP. MED. J. Codex Tilianus, Divisionensis, & Thuanus: habent, ad medietatem laborent, & de. Ita etiam in Palatino, Metenſi, & uno Vaticano, & apud Reginonem, Normannicus, Remensis, & editio Baſileenſis: habent, ut ad medietatem. Editio Tiliana & prima Pithecanæ: habent quod ad medietatem. Ita etiam in Codice Colbertino. Unus Vaticanus haber quo. In secunda editione Pithecanæ, tum etiam in Codice Parisioniſe scriptum est, habent unde ad medietatem laborent, & de, &c. Bellovacenſis & Rivipullenſis, habent unde ad medietatem laborent, & de, &c.

PAG. 718.
cap. 108.

*Festos dies in anno celebrazione sanctissimi. Hoc est. Assumptionis sancte Marie. Concil. Alamanum. an. 865. cap. 36.

DI ADIUMPTIONE S. MARIA INTEGRORUNDUM RELINQUIMUS.] Supercedet Karolus dehincus huic rei donec interrogavent Episcopos, ut opinor regni sui. Huc enim referri debet hoc verba, interrogandum relinquare. Poterit cum illi in Concilio Mogontiaco congregatus anno DCCCXIII respondent, eam felicitatem remponendam esse in catalogo (). Ludovicus Pius eam celebravit iustus, ut patet ex capite 35. liber secundi Capitularium. Observeamus studiante Joachimus Vadianus in libro primo de Monasteriis Collegiisque Germania veteribus, pag. 10. De Assumptione Sanctæ Mariae Carolus interrogandum reliquit, Ludovici filius per suos festivitas apud vetores; qui stabilienda fabricata est Homilia quadam sancta Hieronymi tributa, qua nunc quoque exstat in tomo nono Operum ejus, pag. 53. in editione Niveliana, & a Flodoardo commemoratur, lib. 3. cap. 5. de Hincmaro; Libellum quoque de ora sancta Dei genitricis Mariae, sed & sermonem beati Hieronymi de ipsius Domina Assumptione scripsi feci. Attamen hac Homilia contradictionem paffa est, propter quorundam durtitum qui falsam eam esse dicebant. Testis idem Flodoardus in capite 23. eiusdem libri: Item pro Libello historia de ora Sancta Maria, & Homilia beati Hieronymi de Assumptione ipsius Dei genitricis, quo quidam Monachus Corbeiensis Monasteri non est recipiendo contendebat. Ad quas respondet idem Dominus Hincmarus prefatam historiam nos habere ad testionem, non ad proferendum autoritatem; Homiliam vero eandem à sancto Hieronymo offerit catholicus dicitur, heus & filius & causa sensus & intellectus & alia certa indicia monstrant, & certa persona, per quas de partibus orientalibus tempore certo delata ad regiones nostras pervenit, pater faciens. Assumptione B. Marie co-*

lebrata fuit tempore Caroli Magni, si fides habenda Scriptori viae faudi Theodardi, pag. 752. Idem pag. 760. in initio, at Episcopos eam celebrare die 18 Augusti. Investigandum num Joannes Bapt. Thiers de innovatione Fechorum arm., p. 66. ubi reprehendit Aventinum de Assumptione B. Marie Virginis: potuit enim illud Festum celebrari verius seculo, postea defunctum abolevisse: nam Carolus Magnus nihil certi statuerat. Ludovicus Pius celebrandum statuit. Apud Pamelium tomo secundo Liturgicorum, pag. 388. & 389. Assumptione beatae Marie ponitur inter Festivitates, hoc modo: *Hic usque procedens Sacramentorum Libellus à beato Papa Gregorio confat eſt editus, exceptis his quae in eodem in Novissime vel Adiunctione beatae Mariae, præcipue vero in Quadragesima, virginis anepoſtaſ. Letitoris inveneris jugulata festoria. At in verutissimo Codice M. Ecclesiæ Lugdunensis scripto, ut apparet, avo sañtori Karoli Magni, nulla hinc Novissima aut Assumptione beatae Marie mentio, & in eo hec tantum leguntur: *Hic usque procedens Sacramentorum Libellus à beato Papa Gregorio confat eſt editus, exceptis his quae in eodem in Quadragesima, virginis anepoſtaſ. Letitoris inveneris jugulata festoria.* Unde colligi potest Appendicem ad Librum Sacramentorum S. Gregorii, quæ à Pamelio eribatur Grimaldo Abbat, posse esse Alcuini, cui tribuerit in Micrologio. Nam & Amalarus videtur pluribus locis respexisse ad hanc Appendicem: Grimaldus autem Abbas, qui videtur esse San-gallenensis, satis dulciter Amalarum floruit. Post Edicuum Ludovici Pii, Assumptionis beatae Marie memoria in omni regno Francorum celebrata est precipua veneratione. Narrat enim Anatolius Bibliothecarius Pacchalem Papam dedisse Ecclesiæ beatae Marie ad praefete vestem de chrysocavo habentem historiam quatuor beatae Dei genitricis Mariae corpore eſt assump̄ta. Leo IV. in privilegio Ecclesiæ Hammaburgensis numerat Assumptionem sanctæ Marie inter dies telos quibus Anichario Archiepiscopo & Successoribus eius concedit usum Pallii. Flodoardus in poemate de Pontificibus Romanis, pag. 591.*

*Tunc clara dies Regina adiunctione realis
Regipremis adit.*

Prætermissa est in hoc loco & in Edicto Ludovici Pii Nativitas beatae Mariae. Unde collegit Baconius Gallicanam Ecclesiæ etiam temporibus Karoli M. & Ludovici Pii eam ignorasse. Et tamen ejus mentio exstat in Charta Synodi Sueffionensis anni 1128. pro Monasterio S. Dionyti. Eadem ignoravit festum Conceptionis beatae Marie per multa secula. Quod Hispanus quoque antiquitus ignoratum fuisse puto. Neque enim mihi placet quod quidam ejus antiquitatem in Hispania colligunt ex Decreto Erigui Regis adversum Judæos, in quo enumerantur dies festi qui ab iisdem Judæis sollicita devotione observandi sunt, & in his primo loco ponitus festum sandie Virginis Mariae quo glorioſa Concep̄tio ejusdem genitricis Domini celebratur. Hec enim non agitur de Conceptione beatissime Virginis, sed de Conceptione Christi, que Adiunctione sandie Mariae maris Domini vocatur in verisimili Martyrologiis; pro quo in libro Comitis M. in biblioteca Ecclesiæ Bellovacenſis scriptum est: *In Conceptione sandie Mariae. Nativitas B. Virginis celebrari iusta xv. Kal. Januarii, id est, die 18 Decembris, Concil. Hilp. p. 491. c. 1. De festis Conceptionis & Assumptionis, vide tom. 1. SS. Ord. S. Benedicti pag. 1093, extrema, ibid. tom. 4. pag. 591. Duchesne tom. 3. p. 223. ad ann. 865. Vadianum tom. 3. Rerum Alamanicarum, pag. 20.*

UT SACERDOTES] Burchardus pro more suo caput istud tribuit Concilio Aurelianensi. Sic etiam Ivo, quia Burchardum describēbat.

Tom. I.

Tom. I. **DE EBRIETATE**] Mirum nemini videri debet
Ibid. c. 161. quid Princeps tantus quantus erat Karolus M.
ebrietatem fugiendam esse moneat, vir alundè,
ut Eginhardus tradit, in cibo & potu temperans,
sed in posu temperans, quippe qui ebrietatem
in qualicunque homine, nedium in se ac suis, plu-
rimum abominabatur.

Pag. 715. **ECCLESIA CURAM GESTREMUS**] Capitula Karo-
li Calvi tit. 2. cap. 1. Ecclesia vobis ad gubernan-
dum commissa, Preceptum Ludovici Pi pro
Monasterio Landeveneci apud Henschenium &
Papebrochium tom. 1. Martii pag. 260. cum
universali Ecclesia, Deo dispensante nobis com-
missa. Vide Notas ad Agobardum pag. 21.

Pag. 716. **A rorulis**] In Codice Parisiensi legitur Apo-
stolis, certo mendo. Similes errores nos olim
emendavimus in libro tertio Salviani de guber-
natione Dei pag. 48. & apud Agobardum in ca-
pite septimo Apologeticis.

Pag. 718. **JUVENTIA INDICTA**] Vide supra lib. 1. cap. 47.
cap. 7. & lib. 5. cap. 152.

Et ut siam] Hac Constitutio Karolo M. tri-
butur in libro secundo Legis Longobardorum.

Ut LIBERIUS POSSIT] id est, ut integra liber-
tas sit orandi Deum, ne Christiani ab oratione
avocentur, mercata & placita die dominico pro-
hibeantur. Glosa vetus in uno Codice Regio Le-
gis Longobardorum: *Ut dies dominicos Liberius
possint homines colere, & mercata & placita pro-
hibeantur illis diebus. Vel alter. Et ut liberius
& mercata & placita fieri possint, in die domi-
nico fieri prohibeantur. Itaque in altero Codice
Regio verba ut liberius fieri possit adnotatum est
suprà lineam, scilicet in aliis diebus.*

Ibid. cap. 9. **EPISCOPI VEL COMITIS**] Flodoardus lib. 1.
cap. 23. de epistolis Hincmari: Villeberto Ca-
thalaunensi rescribit ad ipsius consilium pro Gan-
gulfo Comiti ut de his quae contraria cum se fecisse
vel negabat quedam vel conficiebatur aliqua,
juxta praecepit Apostolicum lenius ageret, qua-
tinus in hoc Legem Christi, caritatem scilicet,
adimpleres, & ad satisfactionem dilectionemque
sui unicunque posse & industria eundem Comitem
provocans, illi suam clarescere benignitatem per-
mitteret.

PERICULUM] Hac est lectio editionis Basileen-
sis & veterum exemplariorum Colbertini, Trecen-
tis, Sangallensis, unius Varicani, Rivipullensis,
& Thuanii. In Normannico legitur peculum,
haud dubiè pro periculum. Tilius & Pitheus edid-
erunt pluvium. Quo modo scriptum est in libro
Pitheano, in Partiensi, & in Divisioneli. In
Remensi primò scriptum fuit pluvium. Sed postea
emendatio repositus pluvium. Codices Bellova-
cenensis & Tilianus habent pluvium.

Pag. 741. **MISSAM S. MARTINI**] id est, diem sancto
Martino festum. Hac interpretatio non indiget
probatione. Frequentes in veteribus libris & Scrip-
toribus legimus Missam sancti Martini, sancti
Joannis, Apostolorum Petri & Pauli, sancti Andreæ,
sancti Michaelis, sancti Bonifacii, sancti
Remigii, sancti Albini, sancti Felicis, sancti
Marcellini, sancte Balhilde, sancti Nazarii,
sancti Philiberti, sancti Galli, sancti Clementis,
sancti Aniani, sancti Lamberti, sancti Juliani,

Tom. II.

**sancti Mauricii, sancti Bavonis, & omnium
Sanctorum.** Wormius lib. 4. Fastorum Danico-
rum exhibet vetus Kalendarium Runicum ante
trecentos annos scriptum, cum interpretatione
Latina. In eo Kalendario vocabulum Milli acci-
pitur pro telo; ut *Paulus Missa* mensis Janua-
rio, pro quo Wormius recte veritatem Pauli festum.
Mensis Februario *Mathias missa*. Mayo *Croceis
missa*. Junio *Ioans missa* & *Petri missa*. Julio
Jacobi missa & *Olai missa*. Et sic in extensis
menibus, ne singulos commemoremus.

De omni CONLABORATO j Sirmondus in No-
tis ad Capitula Karoli Calvi pag. 782. hanc
Constitutionem tribuit Karolo Magno. In quo
illum puto falsum esse.

UNU-QUISQ. P. S. DIOCESIM] id est, unus-
quisque Archiepiscopus per suam provinciam
fuscipliat curam proponendi Capitula à Principe
constituta. Quod ita fiebat ut in proximo placi-
tationem reddere tenebantur Archiepiscopi an
particulam in hoc tuilleri jussioni Imperatoris, ut
patet ex epistola 28. Frotharii Tullenis.

HETTI ARCHIEPISCOPUS] De hac Hetti Tre-
verensis Archiepiscopi legatione agit, ut puto,
Frotharius Episcopus Tullenis epist. 18.

QUANDO ROTUERIT] Juber Ludovicus ut
Ebbo Remensis Archiepiscopus legationem if-
tam exercet in Remensis provincia, quando po-
terit. Itam clausulam Henschenius in Notis ad
vitam sancti Anscharii tom. 1. Februarii pag. 404.
interpretatur de legatione Ebbonis ad septentrio-
nales regiones, pro qua illum abesse interdum
oporebat à sua provincia, tuncque curam mis-
tifici implendi in ejus absentia commissam esse
Rochado Episcopo. Ego vero arbitror clausulam
illam simpliciter additam quia Ebbo frequenter
erat in palatio, adeoque substituendi erant qui
locum absentes implerent. Flodoardus lib. 1. cap.
19. *Dum frequenter iugur Ebbo Praeful in pa-
tio tunc moraretur.*

RHOOTHADUS EPISCOPOS] Suerionensis.

RANGARTUS EPISCOPOS] Noviomensis, qui
Concilio Parisiensi interfuit anno 1000. Ad eum extat epistola Amalarii in tomo septimo
Spicilegii Dacheriani pag. 165. Hinc ergo illuf-
trari poterit Catalogus Episcoporum Noviomen-
sium.

DONATUS COMES] Heroldus habet, *Donatus*
& *Ingoberius Comes. Codex Thuanus, Dona-
tus & Ingoberius Com. Palatinus, Sangallensis,
Colbertinus, & Rivipullensis, Donatus & Ingo-
berius Comes.*

DONATUS COMES] Melodunensis. Adreval-
dus Floriacensis lib. 1. de miraculis sancti Bene-
dicti cap. 25. Aderant in eodem placo Missa &
laete Regis Jonas Episcopus Aurelianensis &
Donatus Comes Melodunensem. Hincmarus in
narratione de villa Noviliaco cap. 4. *Domnus
Hludouicus Imperator donavit ipsam villam
Noviliacum Donato in beneficio.* Ex ista: *Do-
natus de infidelitate ejus comprobatus ipsi Im-
peratori quatuor Sacramentum juravit, & comi-
tatum Melodunensem & villam Noviliacum cum
suis Appendixi Imperator ab eo abstulit.* Idem
anno 1000 missus est in Hispaniam Tar-
tacouensem, quia tum Marca Hispanica diceba-
Eee 1

Tom. I.

ad componendos provincie illius motus. Eginaldus : *Imperator Heliachar Presbyterum & Abbatem, & cum eo Hildebrandum aqua Donatum Comites ad motus Hispanicae Marca componendos misit. Anno deinde DCCXXXVII.* in tandem provinciam iterum missus est cum Bonifacio Comite & Adrebaldo Monasterii Flaviniacensis Abbatem, ut querelas adversus Bernardum Duxem illarum partium propositas audirent; quethadmodum testatur auditor vita Ludovici Pi. Ejusdem Donati, ut opinor, mentio erat in Capitulo Karoli Calvi tit. xiv. pag. 70.

WILLEBERTUS ARCHIEPISCOPUS] Rotomagensis. In veteri Codice Mf. Bibliotheca Imperatoris, ex quo prodit Codex Carolinus à Grettero editus, scriptum est in principio majusculis literis.

LITER WILLIBERTI ARCHIEPISCI. Docet nos ita Petrus Lambecius in libro secundo commentariorum de Bibliotheca Cesarea pag. 321. & mox addit sibi dubium non esse quin per Archiepiscopum Willibertum, ad quem Codex iste olim pertinuit, intelligi debeat. Willibertus Archiepiscopus Rotomagensis, qui illum sibi comparaverit post mortem Karoli M. ex Bibliotheca ipsius.

ALBAREUS EPISCOPUS] Lingonensis. Ejus esse viderunt epistola trigesima earum que sub Frothari Talleonis Episcopi nomine edite sunt.

CUM OMNIB. EPISCOPIS] Reperi in Chartulario Ecclesie Viennensis veterem querelam ab Agilmaro Archiepiscopo adversus Wigericum Comitem propositam in solenni Missorum dominicorum conventu cui Remigius Lugdunensis Archiepiscopus & alii quatuor Episcopi interrarent cum Comitibus undecim & viginti Vallis dominicis. Hinc ergo validè illustrari potest hic locus & agnoscendi quoniam modo fierent illiusmodi conventus.

NULLA SUB ROMANA] Butchardus, qui partem aliquam istius capituli descripsit, accepisse se ait ex Concilio apud Silvanectum presentie Ludovico Rege cap. v.

PANIS CIVILIS] qui alibi gradiles vocantur, quia de gradibus palati palam accipiebantur. Vide Cujacium lib. 26. Observat. cap. 17. & Jacobum Gotosredum in Notis ad l. 2. 4. 6. Codicis Theodos. de anninis civicis & pane gradili.

ALIENATIONIS VERBUM] Janus à Costa in librum primum Decretalium pag. 261. Alienationis nomine intelliguntur quaecunque traditio perpetua omnique conditio imposta rei ecclesiasticae. Sic enim interpretandum esse cento quod viris eruditis negotium facessit in d. cap. Nulli : Alienationis verbum concinere venditionem &c.

INTERDICTA INSTRUMENTA] Ita editiones & Codex Metensis ac Rivipullensis. Reliqui habent frumenta; nisi quod in uno Vaticano & in Pithecano scriptum est frumenta vitio Librarianum. Ivo quoque Carnotensis heic frumenta habet, non quidem in libris editis, sed in veteri Codice Mf. sancti Victoris Parisiensis. Franciscus Pithecanus sic edidit in capite octavo Novelle 124. apud Julianum antecessorem: *cum instruendo*

frumento suo. Concordia Regularum pag. 607. ex Regula sancti Iudoci: *Instrumentorum custodia. Nihil vulgarius in veteribus libris, praesertim vero in antiquis exemplaribus Formula- rum Marcus.*

Si PRINCEPS] Butchardus caput istud tribuit eidem Concilio Silvanectensi cui adscripterat caput quod antecedet. Impoluit autem huc Butchardi fraus auctori glossis capitulis ipsius in libro tertio Decretalium, titulo *De rerum permutacione*, ubi ita scriptum est: *Quasi sit fuit in Concilio isto utrum Ecclesia posset rem immobilem permutare cum Principe. Status Concilium quod si Princeps voluerit permutare rem immobilem cum sancta locis & ab eis rem aliam accipere & de communi voluntate permutationem facere, hoc licet sit, dummodo causa rationabilis hoc exponat, & res quam Princeps praesumerit major fuerit vel falso equalis, & super hac permutatione Principis sanctio promulgetur. Vide Notas Antonii Augustini ad hunc locum in prima Collectione Decretalium.*

PRAGMATICA SANCTIONE] Praecepto, ut loquebantur aro Capitularium. Hujusmodi Praeceptum Atulphi Imperatoris pro Ecclesia Patavieni extat in tomo primo Metropolis Salzburgensis pag. 350.

PROPTER PROVISIONES] Hac Constitutio reperta est in Concilio Moguntino anni DCCXLVII. cap. 18.

DB CAUSIS] Caput istud & sequens defunt in antiquis exemplaribus Vaticanis, Palatino, Metensi, Divionensi, Sangallensi, Tiliano, Rivipullensi, Thuano, Bellavacensi, Camberonensi, Colbertino. Defunt etiam in editione Basileensi. In Remensi pretermissa erant; sed postea addita sunt à manu antiqua in scheda codici adjecta. Extant autem suis locis in libro Pithecano, in Parisiensi, & in Normannico. Unde colligi debet primam editionem Anfogiti non habuisse hæc duæ capita, addita vero fuisse in posteriori. Nam Hinckmatus in Quaternionibus Karolo Calvo oblatis pag. 430. in editione Cellotii caput *De his qui iusti super alios querelas faciunt laudat ex libro secundo Capitulariorum Imperialium. Et Concilium Trostianum cap. 6. caput Ut Ecclesia antiquitas consuetudine referit ex secundo libro Capitularium cap. 47. Quod verum esse non possent duo illa Capitula jam rûm inserta non fuisse in hoc loco.*

UNDE SUST. SE POSSINT] In antiquis exemplaribus Pithecano, Parisiensi, & Normannico legitur: *unde se suscitare possint. In Remensi vero: unde suscitate possint donec ad eorum perveniat iustitiam.*

TANTOS CLAMORES] In Remensi Codice legitur *tantos clamores*. Vide que de hoc Gallicisimo supra diximus pag. 1006.

CAUSANDI] id est, litigandi, causam agendi, ut recte ita explicat Hugo Menardus in Notis ad Concordiam Regularum pag. 141.

CUM HONORIS ET SOBRIETATIS] Hæc non habentur apud Reginonem. Puto autem heic infinitari fidibus festos Pasche dies transigen-
dos esse abique luxu & temulentia, ut Christianos docet. At hodiè omnia in diversum mutata

Tom. I.

Pag. 707.
cap. 10.

Ibid. c. 50.
Ibid. c. 13.

Pag. 743.
cap. 31.

Ibid. c. 30.

Ibid. c. 35.

Tom. I. sunt. Vide Notas ad Agobardum, pag. 21.
ASSUMPTIONEM S. MARIE] Vide quae de hoc argumento dicta à nobis sunt super pag. 1171.
& Notas ad Gratianum pag. 565.

PURIFICATIONEM S. MARIE] Hac sola sancte Marie festivitas olim celebrabatur in Ecclesia. Addita deinde est Assumptionis, Nativitas, tunc Conceptionis, Præsentatio, Annuntiatio, ac Visitatio. Ingeniosa posteriorum diligentia ultimè progrellat festum Defensionis sancte Marie repertus, auctore Petro Aurato ex sodalitate Dominicanorum, qui anno MDXLVI. nova istius Festivitatis Officium composuit & Paulo III. obulit approbandum, ut Ferreolus Locinus testatur in libro sexto Mariæ Augustæ cap. 4.

ECCLESIA] Caput istud Burchardus referit ex Concilio Meldensi cap. 8. Ita etiam Ivo par. 3. cap. 12. in veteri Codice sancti Victoriae Parisiensis. In Concilio Moguntino anni DCCXLVII. sic legitur: Ecclesia antiquitus consuevit nec decimis nec aliis possessionibus pro non is oratoriis fine confessus & Concilio episcopali privaverunt.

Mild. c. 16. **UT JUXTA**] Caput istud, quod re verâ est Concilii Cabilonensis secundi, Burchardus tribuit Concilio Aurelianensi.

INSTRUANT] Ita omnia exemplaria Ansegisi, Regino, Burchardus. Hinc itaq; emendandum est caput quintum Concilii Cabilonensis, ubi legitur influunt.

DICTUM EST] In libro tertio Legis Longobarorum caput istud referunt inter Constitutiones Locharii, haud dubie quia ab illo renovata est hec Lex.

VEL TER LAICI] Hinc collegit Vadianus libro sexto de Eucharistia, pag. 216. Laicos imperante Ludovico Pio cupille abstinere à frequenti communione corporis & sanguinis Domini, cum paulò antea, id est, sub Karolo Magno, frequentius fuisset per Ecclesias communicatum; huncque abusum descendere facit et studio Missarum private & ex cupiditate Monachorum. Referenda autem sunt ipsa Vadiani verba. Imperante Hludovico Caroli filio circiter annum a nato Christo DCCCXV. adeo increbuit private Missarum studium ut quām paulo ante frequenter fuisse (ceu diximus) per Ecclesias communica-ram, Legem ferre Princeps compulsius fuerit ut Laici scilicet in anno communicarent. Quam Legem Ansegisius prodidit Canone 38. libris secundi. Adeo quique suam vicem sumenda Eucharistia in alium rejiciebat qui & sumere se pro aliis posse proficiebatur, quodque omnium fides & pietas exceptebat, paucorum cura copro aliis merentium commissum est, nos sine qua non accessione, qui Monasteria multa, præferunt Benedictina, ad illas opes quibus hodie tam splendide & tanta cum securitate perfrauentur exsunt. Dolendum est hanc observationem, quæ falsa est, excidisse viro docto: qui si consuluerit antiquos Canones Gallianos, invenisset illam Laicorum abstinentiam à communione multò antiquiore esse quam ut ad tempora Ludovici Pii referri possit. Nam in Canone 18. Concilii Agathenius ita disserit scriptum

est: Seculares qui Natale Domini, Pascha & Pentecosten non communicaverint. Catholici non credantur, nec in eis Catholicos habeantur. Preterea Constitutio Ludovici relatæ à Vadiano sumpta est ad verbum ex Concilio Turonensi ill. habito sub imperio Karoli Magni. Neque hic mos censendus est descendens ex persuasione que in animos hominum illius ævi penetrarit, polle fideles Eucharistiam sumere per Vicarium, id est, per eum qui pro se ac populo sacrificat & oblationes Deo officit in altari, sed ex rapiditate Christianorum, remoriente conscientia malâ, ut in epistola 83. ait Fulbertus Episcopus Carnotensis de Presbyteris agens qui toties non communicant quoties Missam celebrant. Joannes Aventinus Annalium Bonorum lib. 4. p. 367. alia via aberans, hæc Læge, quam Karolo Magno tribuit, putat interdictum esse Laci, quos ipse Latina lingua prophanos vocat, ne plusquam ter in anno communionem acciperent Eucharistia. Edixit quoque, inquit, prophananum plusquam ter in anno de sacro anulo convivio, quod Eucharistiam nunquam, vespa non placere.

IMPERIATUR] Regino addit, id est, in Pascha, Natale Domini, & Pentecosten. Ita etiam Burchardus, Ivo, & Gratianus. Sed huc non habentur in Concilio Turonensi, ex quo caput istud sumprum est, neque in exemplaribus Ansegisi. Interpretatio est Regiuonis, sumpta ex admonitione synodali antiqua, in qua haec leguntur: Tribus temporibus in anno, id est, in Natale Domini, Pascha & Pentecosten, omnes fideles ad communionem corporis & sanguinis Domini accedere ammonete. Vide etiam inquisitionem de vita & conversatione Laicorum, cap. 56. Apud Reginonem in initio libri secundi. Ceterum Burchardus Fabiano Papa tribuit haec Constitutionem.

PATRINI] Patrini sunt qui offerunt baptizandos, eosque baptizatos de sacro fonte sufficiunt, ut ait Hugo Menardus in Notis ad Librum Sacramentorum pag. 107. Iesse Ambianensis in Libello de Ordine baptismi cap. 1. Signent ipsos infantes in fontibus eorum suscepentes viri vel feminæ, id est, patrini vel matrines. Homilia incerti auditoris in Ascensio Domini in vetustissimo Codice Ecclesiæ Lugdunensis: Quid dicendum est de patrini, qui quando baptizantur, non habent intellectum credendi neque pro se respondendi: De majoribus nulla quæstio est, quia ipsi pro se respondere sciunt. Facilius solutio est. Patruli, qui neclam sciunt loqui, fide illorum qui eos suscipiunt de sacro fonte merentur remissionem peccatorum accipere. Et certè dignum est ut quod peccato carnalium parentum polluantur, fide spiritualium parentum salventur. Amalarius Trevensis Archiepiscopus in epistola ad Karolum M. cap. 2. Docemus Orationem Dominicam patrinos & matrinas, ut & ipsi similiter faciant quos suscepturi sunt ad sacram baptismum. Cap. 4. Illud signum faciant in frontibus eorum Presbiteri, Acolyti, patrini & matrines. Item cap. 15. Deinde perficiantur patrinos & matrinas si possint cantare Dominicam Orationem & Symbolum. Concilium Remense apud Reginonem, lib. 1.

Tom. I.

Pag. 751.
cap. 45.

Mild. c. 42.

Tom. I. cap. 272. *Presbyter omnibus patrinis annuntiet quod debuores sibi suis filiolis &c. Apud Ivronem parte 6. cap. 158. legitur parimis. Sed emendandus est ex Regino & ex veteri exemplari Ms. sancti Victoris Parisiensis. Eodem modo emendandum est caput primum secundus Additionis, ubi legitur patrōni pro patrī.*

FIDEISSLORIS] Homilia sancti Eligii Episcopi Noviomensis in tomo quinto Spicilegii Dacherian pag. 112. *Memento quia tunc patrem cum Deo fecisti, atque abrenunciare vos diabolō & omnibus operibus ejus in ipso baptizimi sacramentū promisisti. Qui potuit, tunc ipse per se & pro se hāc respondit. Qui vēd non potuit, adiutor pro eo ad eum vicem ista Deo promisit, ille scilicet qui cum de sacro fone suscepit.*

ANTIQUE PATRIAVS] id est, ut opinor, in Canone sexto Concilii Nannetenensis. Nam Regino, postquam resulit istud nostrum caput, statim describit Canonem illum Nannetenem, tamen si offendere vellit, quid per antiquorum Patrum Constitutionem heic intelligatur.

VIDUARVM] Vide supra lib. 2. cap. 33.

BANNUM DOMINICVM SOLVAT] Vide infra lib. 5. cap. 247. & lib. 6. cap. 271.

PARTIBVS SCLAVORVM] Negotiatores Francos confueville antiquis exercere mercaturam apud Sclavos docent Gesta Dagoberti Regis cap. 27. *Sclavi cognomento Winidi, quorum regnum Samo tenebas, negotiatores Francorum cum plurima multitudine interficiunt & rebus expoliati.*

AVARORVM] Ita Codex Metensis. Divisiones habet Arorum, Pithoreanus, Normannicus, Remensis, Bellovacensis, Tiliensis, & Pauliniensis, Hevarorum. Contrā in Colbertino, Thuanio, Rivipullensi, uno Sangallenii, & in editione Basileensi scriptum est Bauvariorum, in altero Sangallenii Bauvariorum, & in Camberonensi Bauvariorum.

IBID. CAP. 7. **De CLAMATORIBUS**] Clamatores hoc loco sunt qui litigant.

CUM IPSIS LITERIS] Karolum M. non esse repetorem illius juris colligi potest ex epistola 104. sancti Bonifacii, in qua sic scribit ad Pipinum Regem: *Quidam servus Ecclesie nostra, & ipse mendacissimus, qui nos arte fugiebat, Anfrid nomine, veniens ad nos cum Indiculo vestro, regans ut ei iustitiam faceremus, misimus illum ad vos cum ipsis literis cum Missō nostro, ut cognoscatis quia mentitus vobis est, peccantes ut nos pro mercede vestre defendatis contra tales falsarios, & eorum mendacii non credatis.*

ET INFANTES] Vide quae adnotantur infra post caput hujus libri.

IBID. C. 8. **De CONSPIRATIONIBUS**] Hac Constitutione tribuitur Lotharici in libro primo Legis Longobardorum. In uno vēd Codice Regio ejusdem Legis hec adnotata antiquis sunt in margine: *Infirmat hoc supradictum Capitulum volumus, si conspiratio per sacramentum formetur. Infirmat etiam Legem Lotharici si quis pro injuria sua vindicanda, & si quis gregem equorum, & si pro quacunque causa homines, & li. que est si quis sine voluntate, & Rachis Cognovitus enim. Nisi ha omnes prædictæ de conspiratione non sacramen-*

to vel dextera data loqui dicantur.] Capitulum volumus, cuius heic mentio, est Constitutione Lotharici, que extat in eodem libro primo Legis Longobardorum tit. 17. cap. 9. Lex Lotharici est prima in eodem titulo.

PERHOC] Ita omnia ferè antiqua exemplaria, editio Basileensis, & Regino. Codex Trecentis habet proper hac, unus Sangallensis pro hoc. Desunt haec duæ voces in Codice Legis Longobardorum.

UBI VERO NIHIL MALI] Alia glossa marginalis in eodem Codice Regio: *Si nihil mali perpetratum est, actor secundum quodam in Corsicam est missandus, secundum alios tam actor quam sequaces est flagellandus, secundum alios actor mori debet. Quod heic aut actor glossa actorem secundum quodam in Corsicam esse intendunt, sumptuus est ex titulo tertio Capitulorum Lotharici cap. 4.*

DE PERSURIS] In ipso Capitulari ex quo ista sumptua sunt legitur ut heic editum est, itemque in plerisque veris Anfegi exemplaribus & in Codice Legis Longobardorum. In uno tamen Vaticano, in uno Sangallensi, in Trecenti, & Colberino scriptum est: *Principimus ut perjuria summoperæ caveantur.*

SEPARANTUR AD INVICEM] In quibusdam Codicibus legitur, separantur ad invicem. Alcuinus in libro de virtutibus & vitiis ad Wittem Comitem cap. 20. *Si falsi testes separantur, mox mendaces inveniuntur.*

ACCUSATORI] id est, actor, ut ait verus glossa interlinearis in uno Codice Regio Legis Longobardorum. Quod idec rectè observatum est, ne quis putare posset heic agi de causis tantum criminalibus.

TESTES ELIGERE] id est, adducere testes ut jurent, inquit eadem glossa. Unde ait alia glossa in altero Codice Regio: *Etiam reo liceat testes eligere & contradicere per Capitulum Lotharici: Si quis cum altero. Verum Lex quam auctor illius glossa dicit esse Lotharici, Ludovico Pio tribuitur in libris Legi Longobardorum. Extat autem infra lib. 4. cap. 23.*

CAUSATORE] id est, reo, inquit auctor prioris glossa. Quidam Codices legunt accusatore.

SI VERO ALIQUIS REFUTATUR] Ita pleraque exemplaria. In Thuanio, Remensi, Tiliiano, Bellovacensi, Divisionensi, Metensi, & in editione Basileensi legitur simpliciter: *Si refutatur, dicas &c. In Camberonensi: Et ille qui ad testimonium ducitur, si refutatur. In Pithoreano, Normannico, & Paulieni: Et ille qui ad testimonium adducitur, si refutatur. Codex Legis Longobardorum: Et ille qui ad testimonium adductus fuerit, si refutatur.*

SI REFUTATUR] Charta Ludovici VI. Regis pro Monasterio Follatensi: *Quid si aliquis temerariis præsumptione illorum testimoniam in aliquo refutaverit. Vetus historia Trevirensis in tomo XII. Spicilegii Dacheriani pag. 219. Cœpit à Fratribus omnium caritatem refutare. Id est, recusare, ut in margine adnotat clarissimus editor. Regula cuiusdam in Concordia Regularium pag. 728. Caro & vinum sive potus in quo si ebrietas*

TOM. I. *refusa fuit Monachis nec suscipienda. Ubi vide Notas Hugonis Monardi.*

**Pag. 756.
cap. 12.** *Ut non exigantur.] Hec habentur in ipso Capitulari ex quo sumpta sunt, & in antiquis exemplaribus Metensi & Rivipulensis. In Normanno legitur: *praestaur*, non *exigantur*. Reliqua exemplaria non habent huc seu vocabula; que definiunt etiam in editione Basileensis & apud Ivonem. Vide infra lib. 6. cap. 379.*

SINE NEGOTIANDI CAUSA] sive ad eorum supplendas necessitates, ut legitur in Precepto Ludovici Pi de immunitate Monasterii Miciacensis à prestatione tributorum pro navibus per flumina regni Francorum discurrentibus pro quibuslibet praefati Monasterii necessitatibus. Quod privilegium postea confirmatum est à Karolo Calvo. Simile privilegium Monasterio sancti Philiberti concilii Pipinius Rex Aquitanorum; ut patet ex ejus Præcepto, quod a R. P. Chiffletio editum est in Historia Monasterii Trenorchanii pag. 192. Item Lotharius Imperator simile Monasterio Dufetensi apud eundem Chiffletium pag. 264. Simile quoque privilegium Andegavensi Ecclesiæ concessum à Ludovico Pio ediderunt Sammarthani in tomo secundo Gallia Christianæ, & aliud Karoli M. pro Monasterio Organensi juxta Veronam Ferdinandus Ughellus in tomo quinto Italia sacra pag. 600. Habemus præterea Præcepta Karoli M. & Pipini Regis Aquitanus quibus immunitatem telonei & aliorum tributorum concedunt Monasterio Cormarensi pro duabus navibus per diversa flumina discurrentibus. Item Præceptum Ludovici Pi de quinque navibus Ecclesiæ Viennensi concessis ad sua negotia deferenda. Itemque aliud de quatuor navibus Monasterii sancti Germani Autissiodorensis. Idem Ludovicus Monasterio sancti Aniani Aurelianensis conciliet privilegium habendi sex naves sive five per Legem flumen sive per cetera flumina infra ditionem Imperii nostri ob utilitatem & necessitatem Monasterii discutere possint ubicanque velint, ut legitur in litteris ejusdem Ludovici à clarissimo Huberto editis pag. 75. Probationum Historie ejusdem Monasterii sancti Aniani. Que ideo adnotavimus ut agnoscerent lectores eam generalem Legem, de qua nunc agimus, indigne auctoritate Principis speciali ut executioni mandaretur per singula loca.

**Pag. 757.
cap. 14.** *Nisi in PALATIO] qui monera palatina dicebatur. Vide Capitula Karoli Calvi tit. xxvi. cap. 12. & Capitula secundum anni 1000. cap. 7.*

*De HERIBANNO] Ita plerique Codices Palatinus tamen Camberonensis, Tilianus, unus Sangallensis, Thuanus, Bellavicensis, & Divisionensis legunt *hairibanno*. Vaticanus unus & Rivipulensis, *haribanno*. In Polycpto Monasteri Fossensis legitur *hairibanno*. Vide Adversaria Petri Pithei lib. 2. cap. 10. & Notas Bignoni pag. 96.*

*BLANDITIA] Codex Palatinus, Metensis, Thuanus, & Divisionensis, *blanditia*. In uno Codice Regio Legis Longobardorum legitur, *abque nullius persona gratia, ambitione, five terrorre*.*

*BUBUS, VACCI] In editione Tiliiana & sequentibus legitur, *bovis, ovibus, vaccis*. Sed vox *ovibus* non extat in editione Basileensis, neque in antiquis Ansgarii exemplaribus, neque demum in*

TOM. I. *Codice Logis Longobardorum. Error ortus ex eo quod in quibusdam editionibus Capitularis secundi anni 1000. legitur *boviribus* pro *bovibus*. In libro tamen quinto cap. 158. legitur *bovis, ovis*.*

*PECULIO] id est, pecudibus, animalibus. Hinc peculium utriusque sexū in veteri Charta Monasterii Schlechtdorfensis in tomo tertio Metropolis Salisburgensis pag. 321. Statuta antiqua Sancti Petri Corbeiensis in tomo quarto Spicilegi Dachettiani pag. 20. Similiter quicquid in diversis laborationibus qualibet modo acquiritur, vel in variis peculium generibus eniuritur. Testimonium Evaradi Comitis apud Aubertum Miratum in Codice donationum piarum pag. 99. & in tomo duodecimo ejusdem Spicilegi pag. 495. sive in labore sive in peculio. Porro in hoc istius capituli loco, pro eo quod hec legitur *peculio*, Codex Palatinus & Bellavicensis habent *pecunio*. Quod idem est. In testamento sancti Aldrici Episcopi Cenomanensis legitur ipsum ita uisse ut quicquid de pecunia diversi generis & vestimentis in suo ergastulo inventum fuerit post mortem suam, tributatur Monasterio à se condito super fluvium Sarte. Præceptum Caroli M. pro Monasterio Ammanensis editum a Mabilionio, tom. v. pag. 222. ad *pascua armentorum & alenda pecora*: pro quo Ludovicus Pius in alio Præcepto quod ibidem est, pag. 223, scripsit: *Ad pascua armentorum & alenda pecora*. Homilia incerti auctoris in vetustissimo Codice sancti Galli: *Quando Abraham decimas de præda donavit, quando magis omnis homo de suo labore, de omni pecunio & de omnibus animalibus*. Concilium Duiziense pag. 293, in editione Cellottii & pag. 1645, in tomo octavo Conciliorum ultima editionis: *generis diversi ac sexū pecuniam*. Cellottius in Notis ad hunc locum, cùm ista non intelligeret, pecuniam hanc explicavit de argento signato. Hec sunt ejus verba. *Vox insolens, inquit, & nusquam alibi mihi letitia. Neque ego sexum alium in pecunia conjicerem possum quād si aurum pro mare, argentum signatum pro femina accipias*. Porro pecunia alibi significat quamlibet rem quam quis de pecunia sua comparavit, ut libro quinto Capitularium cap. 347. & lib. 6. cap. 11. & in Capitularibus Lotharii tit. 3. cap. 12.*

EXIBAT] Ita ferè omnia vetera exemplaria & editio Basileensis. Tiliiana & Pitheana prima habent exigebatur. Quam lectionem præferunt veteres libri Camberonensis, Colbertinus, Vaticanus, & unus Sangallensis.

DE LIB. HOMINIS QUI UXOR.] Ad hunc locum respxit Beatus Rhenanus quād hec scriberet in libro secundo rerum Germanicarum pag. 94. Erant & tabularii five Chariulari, liberorum genus. In hos jus habebat Ecclesia. Sed fiscalini privilegiis ecclesiasticos vicebant. Nam liber homo habens uxorem fiscalinam, aut mulier libera habens fiscalinum maritum, nichilo deterioris conditionis hoc nomine efficiebatur. Item Joachimus Vadianus lib. 2. de Collegiis Monasterisque Germaniae veteribus pag. 75. Ex publicis autem servis regii seu fiscalini dicti nostri quorum vestigia & usfructus ad fiduciam pertinebant. Erant & Ecclesiastici, qui operas suas Ecclesiis penderbant. Ceterum & regiorum & ecclesiasticorum longe

TOM. I.

*Vita Sc.
vium ad
Eclogam
primam
Vulgat.*

*Pag. 757.
cap. 15.*

Ibid. c. 16.

Tom. I.

*melior erat condicio. Regios fiscalinos commis-**morat Ivo Carnotensis epist. 147.*

Pot caput itud sequitur in Codice Norma-
nico: De infantibus qui non juraverunt fidelita-
tem. De his qui cum infantis fuerunt. & alius
aque aliis qui non juraverunt fidelitatem Domino
Imperatori cui sors infantis; modo juvent. Vide
supr̄ cap. 8. hujus libri.

Pag. 75.
cap. 8.

ALODIUM] Alodium olim dicebant fundum
liberum nullus iuri obnoxium, ut ait Sirmondus
in Notis ad Goffridum Viudocinem pag. 5.
Opus autem non est ita pluribus probare, cum
viri clarissimi doctrillimos commentarios de toto
hoc argumento ediderint.

PER FOR. VOLUNTATEM] Ita & que deinceps
sequuntur extant quidem in Codice Tiliano,
in Parcenni, Palatino, Merentili, Thuanio,
Bellovacensi, Pithciano, Normannico, Rivipul-
leni, Divisionensi, & in uno Sangalleni. Ita etiam
editio Tiliana, Basileensis, & prima Pithciana.
Secunda, que juavar auctoritate veterum even-
pliariorum Colbertini, Vaicanii, Camberonensis,
& unius item Sangallenii, habet: deinceps ca-
veant se omnino à aliis, ne a propriis honoribus
& à proprio solo à Dei gratia & nostra exorces-
fiant. Hanc postremam lectionem retinuit Lin-
denbrogius. Pro eo autem quod hec legitur à
Dei gratia, melius, ut opinor, scriptum est in libro
Camberonensi ac Dei gratia.

Pag. 75.
cap. 8.

FATIGATI] Hec est lectio multorum veterum
Liberorum. In Thuanio, Vaticano, Colbertino,
& uno Sangallenii legitur fugati. Et hec quoque
lectio bona est.

Ibid. c. 12.

LATRO EST ET INFIDELIS] Hec est vera lectio
que in omnibus exemplaribus habetur. Franciscus
Pithous reposuit, Latro infidelis est nostro
regno Francorum. Sumpit autem hanc lectionem
ex libro primo Legis Longobardorum. Vide supra
in Notis, ad pag. 543.

Pag. 75.
cap. 14.

VEL ALIA] Codex Rivipulli vel alia quaqua-
re.

Ibid. c. 12.

SI QUI IN IMMUNITATE] id est, in Ecclesia
vel in rebus Ecclesie que immunitatis nomine
consententur infra lib. 5. cap. 279.

DAMNUM] id est, furrum, homicidium, aut
aliquid crimen, ut statim dicatur.

DAMNUM] Ut si ruperit murum, aut Ecclesia
portam, aut aliud simile. Sed secundum Guadau-
sum damnum pro homicidio ponitur. Nam si de
omni damno diceret, ut si gallinas occidisset, ini-
quum videtur. Alii vero de omni damno dicunt.
Ita auctor glossae veteris in uno Codice Regio Le-
gis Longobardorum.

AD PRINCIPREM] id est, ad Dicem, qui super
Comitem constitutus est. Infra lib. 5. cap. 367.
Si quis iustione Regis vel Dicem aliis qui ipsam
Provinciam regi &c. Princeps verò & succe-
sores ejus defendant eum. Walridus Strabo,
horum temporum scriptor, cum in fine libri de
Ecclesiastici Officiis institeret comparationem
principiarum seculi cum dignitatibus Ecclesia-
ticis, Metropolitanos, Dicibus comparavit:
qua siue Dices singularem iuri provincialium,
ita & illi in singulis provincialis singuli ponun-
tur. Comites verò comparat Episcopis, q uotum

nou est aded ampla Jurisdicō ac Metropolita-
torum.

PER MALUM INGENIUM] Hec defunt in uno
Codice Vaticano, in Colbertino, Thuanio, &
in uno Sangallenii.

INSEVERA] id est, in scrivitate revocare, ut
autem vetus glossa marginalis in uno Codice Regio
Legis Longobardorum.

MULTAM] Eadem glossa: Ob hoc dicunt
quidam quod haec Lex ad Legem Salicam sufficit.
In aliis enim libertatis cartulis nisi in Salicis pa-
na ponit non solet. Haec opinionem refellit auditor
akterius glossa. Haec Lex, inquit, in hoc quod
facit multam componere, à quibusdam dicuntur
Salica esse. Sed male dicunt, quia in omnibus
cartulis pena potest ponit.

OMNIA DEBITA] Vide infra lib. 4. cap. 75.

FRIDA] id est, compofitio qua sit pro injury
facta mulieri in mundo Regis habita, ut ait
glossa interlinearis in uno Codice Regio. Alia sic
habet: id est, excepta injury qua sit mulieri
Salica qua est in mundo Regis.

OPTIMUS] Burchardus, sui semper similis,
caput istud interpolatum, ne qua Capitularium
veftigia deprehendi posent, tribuit Concilio Ma-
tiskenii.

NULL. CRIM. POSSIT INDICERE] id est, nul-
lum eis infamia possit inferre, ut ait Burchar-
dus. Sive nullam eis possit afferre calumniam, ut
apud Graniatum. Quod melius est.

UT NEC COLONUS] In Codice Legis Longo-
bardorum legitur: Ut nec colonus nec fidelinus
possit aliqui foras mixtos trahidentem facere; ubi
glossa interlinearis in uno Codice Regio foras
mixtos interpreatur ex libro quinto Legis Wiggo-
thorum ut. 7. cap. 16. ubi prohibetur ne servi
fiscales mancipia sua aut terras ad liberos homi-
nes venditione transferant, nisi tanquammodo ad
alios servos fiscales, & ut terras sine mancipia
donare Ecclesias non possint.

MANSIONEM] Frocharius Tullenfis epist. 18.
ad Henri Archepiscopum Trevirensim. Missum
dominicum: Vestrī luceris mihi significari ex-
peho quando haec pro legatione vobis injuncta re-
nire vel quando Synodale Concilium justia mo-
dernam Constitutionem debeat convocare. De his
ob id præcipue sollicitus maneo quia ipsi secundum
Imperiale Precepum ad providendas mansiones
in quibus Legati suscipi debent, scilicet à monie
Jovis usque ad palatum Aquae, ire debeo.

PER VITAM REGIS] Vide Filefum lib. 1.
selector. pag. 85. & Wellenum in Notis ad
Opuscula Origenis pag. 110.

DIMITTEAS] id est, manumittere vel des-
nere posse, ut ait glossa interlinearis in uno
Codice Regio. Quod confirmat & alia glossa.

OFFERAT] In Legi Longobardorum legitur
offerat, etiam in antiquis libris.

COMMISSAT] In eadem Legi scriptum est,
commissari, & si absoluimus.

SUPER NOCTES] Majores nostri olim spatio
temporis non numero dierum sed noctium finie-
bant. Vide Sirmondus in Notis ad Goffridum
pag. 38.

Tom. I.

Ibid. c. 12.

Pag. 160.

Ibid. c. 10.

Pag. 75.
cap. 12.

Ibid. c. 12.

Ibid. c. 10.

Ibid. c. 45.

RBM

Tom. I. REM INTERTIATAM] Vide infra lib. 6. cap.

Ibid. c. 46. 214.

VIR CRUCE] Hec non extant in Codice Metenii.

Ibid. c. 47. DE ILLIS HOMINIBUS] Glossa interlinearis in uno codice regio : *Hec Lex loquitur cum iudicatus fuerit ad mortem propter crimen mafayis. Quia interpretatio confirmari potest ex Precepto Karoli M. mox laudando.*

QUALITER JUDICITUM] In Lege Longobardorum legitur *aequale iudicium*. Ibi vero in margine ejusdem Codicis Regii sequentia adnotata sunt à manu antiqua : *Hec Lex in hoc quod dicit, exuale judicium inter illos terminetur, sic exauditur ut nec ipsi iustitiam faciant nec accipiant de causis ante perpetratis. Rationem verò reddit alia glossa, quoniam pro mortuis habentur ad antea gesta.*

SCUNDUM JUDICITUM FRANCORUM] Precep-
tum Karoli M. editum post Acta Sanctorum Ordini
nis sancti Benedicti to. IV. pag. 623. Fuerunt
namque aliqui in nobis praesentia convisi & se-
cundum iudicium Francorum iudicati. Hinomar-
ius in Notitia de villa Noviliaco cap. 4. Deinde
Londrada uxor Donati, sed & filii eorum, per-
genere Karolo Rege ad obfidendos Normannos qui
in insula que Oſcellus discurſeſſebant, cum aliis
defecerunt ; quorum honores & proprietates a
Francis auferri & in ſiccum redigi iudicatae sunt.

SCUNDUM JUDICITUM FRANCORUM] Glossa
marginalis in Codice Regio paulo antea laudata :
Item cum dicit, secundum iudicium Francorum,
erant quidam qui dicebant hanc esse Salicam. Sed
non est. Quia non idem dixit secundum iudicium
Francorum ut effet Salica, sed quia Karolus Fran-
cus natiuitate erat, & respetus suam nationem
propter suæ gentis dignitatem.

FRANCORUM] id est, Karoli, qui sicut Fran-
cus, inquit alia glossa. Et hoc ad remos endum
hanc Legem esse Salicam.

CUM ARMIS CONTENDAT] Cum aliis fustibus
pugnare debeant, ut ait una glossa, illi jubentur
pugnare cum armis, id est, scuto & lancea.

Pag. 764. UT TESTES] Burchardus refert ista ex Concilio
cap. 51. Mariscensis, ut dictum est paulo ante ad caput 32.
hujus libri.

Bid. c. 51. JUDICITUM SUBVERTENDUM] Vide infra lib. 5.
cap. 145. & Reginonem lib. 1. cap. 72.

DEPOSITUS] In Capitulari secundo anni
DCCXIX. legitur *expoliatus*, in Codice vero Legis
Longobardorum *expulsius*.

Pag. 765. HYBERNO] hyeme. Sandus Ambroſius ter-
mone 38. Miser peccator dum hic hyberni rigorem
metuit, ibi tenebrarum frigus incurrit. Brevis an-
notatio de Principibus Francorum in vetutissimo
Codice Ms. Bibliotheca Colbertina : *Hibernus
grandis & durus. Pro quo haec habentur in Anna-
libus Larishamensis ad annum DCLXIV. Quo
istud corrigit : Hiems grandis & durus. In veteri
chronico S. Galli nondum edito : DCCCLXIII.
xvij. Kal. Jan. sic incipit gelus, & finivit in
xvij. Kal. April. Eadem habentur in Annalibus
Francorum Tilianicis. Hinc hibernicum & hiver-
natum factio in Polypelico Monasterio Fossatenis &
alibi.*

Ibid. c. 52. UT SACRAMENTA] Vetus nota marginalis in
uno Codice Regio Legis Longobardorum : *Dicitus
Tom. II.*

sacramentis loquitur quia ad manum Regis princi-
patier pertinent, ut si quis juratus sit regum fer-
sum non plagasse, vel que arduentur sponit fieri
ad palatium, licet ad manum Regis non perti-
near.

VIRTUTEM] Ita vetera exemplaria Tilianum, Palatinum, Rivipullense, Metense, Bellavacen-
se, Camberonense, unum Sangallense, Pithœa-
num, Parisiense, Divionense, Remense. Sic
etiam scriptum est in Tiliana editione & in pri-
ma Pithœana, itemque in Codice Legis Longo-
bardorum. At in uno Codice Vaticano, in uno
Sangallensi, in Thuanio, Colbertino, & Camber-
onensi, tum etiam in Capitulis Karoli Calvi, in
Concilio apud sanctam Marciam, apud Ivonem,
& in secunda editione Pithœana, postremo in
Lindenbrogica legitur *vix*, eadem omnino significatio,
ut jam dictum est supra.

SCUNDUM LEGEM ET EUVAV] Multum variante
in hoc loco vetera exemplaria & editiones. Lec-
tionem quam nos retinimus exhibent unus co-
dex Vaticanus & unus Sangallensis, tum etiam
editiones Tiliia, Pithœanæ, & Lindenbrogica.
Colbertinus habet, secundum legem & euuam
illi cuius. Alter Sangallensis & Thuanus, & eam
illi cuius. Rivipullenis & Divionensis, & ea illæ
cuius. Palatinus & Bellavencenis, & coram illi
cuius. Tilianus & Camberonensis, & coram illi
cui. Metensis, & coram illo cuius. Parisiensis,
Pithœanus, Normannicus, Remensis : *Ait fu-
ras erit, et cui domus infra illa & spoliata fuerit.*
In Capitulis Karoli Calvi, ubi caput istud
reperit descriptum, secundum legem eam illi.
In Concilio apud sanctam Marciam, secundum Legem illi. Apud Ivonem, secundum Legem &
wadios illi. In uno Codice Regio Legis Longo-
bardorum : *Rapuerit aut furatus fuerit, totum
illi secundum Legem cuius domus. In alio : Rapue-
rit aut furatus fuerit, secundum Legem illi debet
& totum illi cuius domus. Editio Nicolai Boherii,
secundum Legem & totum illi. Lindenbrogica,
secundum legem & euuam illi.*

SI QUISS MESSES] Vide Capitula Karoli M. ex-
cerpta ex Lege Longobardorum cap. 4.

Ibid. c. 66.

PRINCIPIS] id est, Regis, ut explicat vetus
nota in Codice sancti Remigii Remensis, quam
exhibemus in Notis ad titulum nonum Karoli
Calvi.

Ibid. c. 67.

HERISCLIZ] Ita pierique Codices antiqui. Alii
habent heriscliz, hericlis, herifliz. Beatus Rhe-
nanus lib. 2. tertium Germanicatum pag. 94. De-
seruisse exercitum inter capitalia numerabatur.
Id flagitium Franci vocabant heriscliz, quasi
dicas exercitus scissionem. Vide Glossarium Pi-
thœni ad libros Capitularium.

Ibid. c. 68.

ROGAT] Ita omnia vetera exemplaria, uno
Rivipullenii excepto, in quo legitur rogat. Hac
ramen ledio videtur esse melius, quia in lemma
scriptum est : *De non cogendo vibere in hoste.*
Petronius : *Nemo invatus audis quum cogitur suc-
cubum sumere, aut vivere.* Vide toni. I. Concilior.
Nostror. * pag. 324. Beatus Rhenanus in libro su-
per laudato pag. 95. agens de Legibus Franco-
rum : *Nemo invitus forcium suum aut quilibet
alium ad potandum invitato. Quod si quis ebritus*

Ibid. c. 72.

Ibid. c. 73.

* Baluia-
norum.

Tom. I.

reperius facit, ejclus quoad culpam cognoscet, aquam bibit. Vide Notas ad Reginonem pag. 361. Rogare autem hec significat cogere, ut infra Addit. IV. cap. 17. Nec omnino a quoquam respondere rogetur. &c.

Pag. 740.
cap. 74.

HISPANIAM] id est, eam ceterioris Hispanie partem que inter Pyrenaeos, mare Mediterraneum, & Ruvium Rubricatum habitat. Ea quippe tum erat in regno Francorum, & Marca Hispanica dicebatur. In ea sunt praecellentes urbes Aulona, Barcino, Gerunda, Urgellis. Frotharius Episcopus Tullensis epist. 24. Si in partes Hispania proper custodiam & sollicitudinem me Senior noster isto kyeme suuero destinare voluerit, vos ab illo servizio excusare me dignemini. Hinc custodes marce Hispanicae & lunitis Hispanici in verutulis Annalibus.

Ibid. c. 5.

QUAM] Plerique codices habent quia.

Ibid. c. 52.

IDEM RECTOR] In uno Codice Sangallensi, in Thuano, & Camberonensi legitur, id est, rec-

isrem. Sed hec lectio bona non est.

Ibid. c. 52.

ULLUS COMES PALATII] Bignonius in Notis ad Marculfum pag. 914. ex hoc loco & nonnullis aliis collegit plures Comites palatii uno eodemque tempore: tuisse. Einhardus epist. xi. Adalhardo & Gebuno Comitibus palatii. Quid fuerit officium Comitis palatii explicat Hincmarus epist. 14. cap. 21. ex libro Adalhardi de ordinis palatii, qui nunc non extat.

Pag. 749.
cap. 75.

IN IPSO PAGO] Ratio hujus Constitutionis affertur in capite 23. libri quarti. Charta reclamatorum filii Richart ad Ludovicum Plum inter epistolam sancti Bonifacii, num. 115. Multii enim testes de ipsis pagis super hac ipsa re adhiberi possunt qui hanc rem bene scirent & eam detegere & traxerit valebunt.

Ibid. c. 50.

CONDICTA] Quidam Codices habent con-

Ibid. c. 50.

Caput istud & sequens in editionibus Tili, Pithorum, & Lindenbrogi leguntur post caput 64. & 59. Libri primi. Nos illa inde sultumus, quia non extat in hoc loco antiquis Libris, sed in fine Libri tertii, ut in hac editione nostra. Ex eodem Libro tertio citat Regino lib. 2. cap. 75. & 427. ubi vide Notas. Ivo tamen part. 10. cap. 41. posse treman partem istius capituli referit ex libro primo Capitularium cap. 64. Quod indicat Iwonem habuisse Collectionis Ansgari exemplar in quo caput istud repertum erat in Libro primo. Sane in Libro Bellovacensi, in uno Sangallensi, in Camberonensi, & in Metenisi sancti Vincentii caput de homicidiis conjungitur cum capite 64. Libri primi, caput vero de mensuris cum cap. 69. eiusdem Libri.

Ibid. c. 50.

UT AQUALIS MENSURAS] Vide Concilium Calchutense cap. 17. & Concilium Parisiense VI. lib. 1. cap. 51. & lib. 3. cap. 13. & Addit. II. cap. 20.

*Post caput istud sequitur in Codice Palatino, in uno Vaticano, in Metensi, & in Camberonensi caput: *Ue d'erebus Ecclesiaram, &c.* quod habetur in Additione quarta cap. 171. Praterea in Metensi descriptum est in fine Libri istius caput *Pervenit ad nos, &c.* quod extat infra lib. 3. cap. 279.*

Pag. 771.
cap. 91.

CONSTITUIMUS] caput istud in nullo corum exemplarum extat quia nos vidimus praterquam

in Bellovacensi; in quo tamen descriptum non est eodem tempore quo superiora, neque eodem atramento, quamvis manu ejus, ut reor, scriptum sit qui codicem integrum confecit.

MANU PROPRIA SINGULA] id est, absque con-

juratoribus, absque consuetudinalibus. Frustra

igitur alii in singulis hoc loco repofuerunt pro eo

quod in veteri Codice scriptum est singula.

QUAL. RER. DIRECTIONES] In Lega Longobar-

Tom. I.

Pag. 771.
cap. 1.

dorum legitur, qualecumque damaum.

SOLVERE COGANTUR] In veteribus Libris Le-

gis Longobardorum legitur ut istuc. In editione

*verò Bohemii, *banum nostrum solvere cogantur.**

*Aud Lindenbrogiū verò, *banum nostrum sol-**

*vere cogantur, id est, *lx. sed. componant.**

*In uno Codice regio, post vocem *cogantur additum* est à*

manu recentiore, sed tamen antiqua, & insuper

dannum aut homicidium componat.

SI SERVI] Vide infra cap. 41.

MARCHAM CUSTODIENDAM] Annales Fulden-

*ses ad annum DCCCLXIX. *tutores partium illarum.**

AD EOR. PLACITA VENIANT] numerum Valli

dominici. Et sancti in chartis judiciorum per illa

tempora actuatorum videmus nomina Vallorum

polite post nomina Missorum & Comitum, ut in

Charta de controversy que erat inter Agilma-

rum Archiepiscopum Vieanensem & Wigetigum

Comitem. Acta sancti Aldrici Episcopi Cenoma-

*nensis: *Principi hanc justitiam inquirere ab**

Ebroino Piavienis urbis Episcopo & Rorigoni

Comiti & Alimaro Seneschaldo Domine Judich

Imperatricis & Misso palatino, und cum aliis

vallis dominicis.

AD CUSTODIAM MARITIMAM] Beatus Rhena-

nus Libro secundo rerum Germanicarum pag. 94.

Erant praeterea Comites ad custodiam marit-

imam, item ad marcam tuendam deputati, quos

hodie Marchiones vocamus. Eginhardus epist. 22

ad custodiam maritimanam fuerant.

PROPTER INCESTUM] Hac lectio constans est

in omnibus antiquis exemplaribus, nisi quod in

*Rivipullenſi legitur *incestum*. Veteres Librarii in-*

terdum permutabant haec vocabula; ut in titulo

*XXXI. Capitulorum Karoli Calvi cap. 5. *incestum**

*etiam *propinquam suam*.* Pro quo in Co-

*dice sancti Vincentii Metensis scriptum est *ince-**

stum. Et in Decratione Childeberti Regis cap. 2.

*pro eo quod illic recte legitur *incestum usum fibi**

societ conjugio, veteres Libri Remensis & Bello-

*vacensi habent *incestum.* Sed ut ad rem nostram*

redeamus, certum est heic legendum esse ut nos

edidimus. Vide Glossarium Francisci Pirhei ad

*libros Capitularium in verbo *Reclamare.**

DI CONJURAT. SERVORUM] Beatus Rhena-

Ibid. c. 5.

Ibid. c. 4.

Ibid. c. 6.

Ibid. cap. 7.

*conjuratione servorum in Flandris, *Mempisco,**

*& ceteris ad mare locis *facta meminerunt Leges**

Francorum.

MEMPISCO] Charta Karoli Calvi pro Mono-

stero sancti Bavonis apud Mirzum in Codice do-

*nationum piatum pag. 73. In pago *Mempisco*,*

*in villa *Hilga.* Ubi Mirzus conjicit Helfsiam*

fortasse intelligi debere de vico agri Aloftani cui

Eische nomen est. Andreas Catullius in Tornaco

Tom. I. Nerviorum, pag. 18. contendit Menapios sive
Mempicos partim in Diocesi Tornacensis fuisse.
partim in Morinensi.

Pag. 776. **cap. 8.** UBI SALEM PACIUNT] Hieremias in epistola
ad Frotharium Episcopum Tullensem, que
est vigesimalia septima inter epistolam ejusdem
Frotharii : Contigit in nostra Provincia praesenti
anno sal fore carissimum, et quod propter pluvias
in aere mariuum, ubi fieri solebas, non posueris
perfici.

Bid. c. 9. PARTEM COLLABORATIONIS] Vide Legem
Ripariorum tit. 37. cap. 1. & Altesferam lib. 3.
serum Aquitanicar. cap. 18.

Bid. c. 10. PIPPINO] Regi Aquitanie, Pii filio.

Bid. c. 11. RESTAURANDIS] Hec vox addita est ex plu-
tum antiquis Anfegisi exemplaribus. Eam ta-
men non habent Vaticana, neque Palatinum.
Debet quoque in Rivipullenii, Tiliano, Divi-
onenii, Merenii, Bellovacenii, tunc etiam in editione
Basilicenii.

Pag. 777. PENITENTIAM ACCIPIAS] In Codice Rivipullenii
ista statim adduntur. Id est, xxv. annis,
vij. ex his in pane & aqua ad officium Ec-
clesie satisfacias, renotor ab oratione & commu-
nione fidelium. Ceteros septem societur orationi
fidelium. Transfatos qui super sunt vij. commu-
nionem plenam perfecit subsequatur. Abstinencia
eius sacerdotali providencia temperatur. Si pro-
prius servus &c. Itaque ista sunt ex glosmate.

JUDICIO AQUAE SERVANTIS] Vide Legem Wi-
sigothorum lib. 6. tit. 1. cap. 3.

DE ECCLESIASTICO] Integra hæc clausula us-
que ad vocem tradatur dect in Codicibus San-
gallensis, in Thuano, Colbertino, Camber-
tonensi.

CUUS PORTA... CONSEC. EST] Ita non ex-
tant in Codice Colbertino, neque in Camber-
tonensi. Necessaria tamen sunt.

Bid. c. 14. SANGUINIS EFFUSIO] Nota marginalis in uno
Codice Regio Legis Longobardorum : Hec Lex
Salica censeatur per hoc quod dicit Ecclesiis se-
cundum suam Legem debere componi, cum Lex
Salica solum super hoc loquatur. Respicit hæc
nota ad caput 85. Legis Salice.

CUM FURE] Ita omnia vetera Anfegisi exem-
plaria & omnes editiones. Ita etiam legitur in
ipso Capitulari, tunc etiam in titulo quarto Ca-
pitulorum Lotharii cap. 2. & apud Reginonem.
In Codice tamen Legis Longobardorum scrip-
tum est cum furore, non solum in libris edi-
tis, sed etiam in manuscriptis. Ea mutatio in-
ducta est ex Legibus Regum Longobardorum.
Rex Rachis lib. 3. tit. 9. cap. 16. Et si ipse
neglexerit, & furore acceperit eum batiderit, aut,
quod absit, eum occiderit. Liutprandus in Edi-
to anni xix. cap. 7. & lib. 1. tit. 16. cap. 4.
Si quis furore acceperit batiderit hominem liberum
aut mulierem liberam &c. Itaque furore in his
Legibus significat fustum.

ET DE UNIUSCUVSQUE] Hæc usque ad ban-
nus noster desunt in veteribus libris Colbertino,
Thuano, Camberonensi, in duabus Sangallen-
sis, & in Codice Legis Longobardorum.

Bid. c. 15. PRESBYTERI INTERFICI] Caput istud non
extabat haud dubio in prima editione Capitula-
rium quam fecit Anfegisi, cum in plurisque
lome 11.

vetustis exemplaribus non reperiatur. Præterea
Ludovicus Pius in Capitulari anni ccxxix.
tit. 2. cap. 1. & 7. referens caput 31. & 38.
ultius libri, trigeminum & trigeminum sextum
vocabat; quia inter Capitula Libri quarti non
numerabat decimum quintum neque vigesimum
sexum. Istud vero non extitit in Codice Ec-
clesie Trevirensis hinc colligitur quod Broave-
rus in apparatu ad Annales Trevitorum cap. 40.
describens caput si quis res suas, quod deci-
mum nonum est in hac editione nolit, deci-
mum octavum esse ait in Codice Ms. primaria
Ecclesiæ Trevirensis. Itaque hæc duo Capitula,
qua repertiorum in Codice Pithœano, Pariseni,
Normannico, & Remensi, sunt repetita editio-
nis. Certe antiquitus inserta fuisse Libro quarto
probatur auctoritate Capitulorum Karoli Calvi,
qui tit. xxx v. 1. cap. 8. 13. 28. & tit. x 1 v.
cap. 3. nouilla istius Libri capita laudar secun-
dum numeros editionis posteriori affixos. In Co-
dice Divonenii, in quo caput istud defecitum
reperiatur, caput 26. Homo de statu suo. &c.
canisnum est.

PREBUTERI INTERFICI] Regino caput istud
refert ex Libro secundo Capitularium. Sancte in
uno Codice Vaticano, in Bellovacenii, Me-
tenii, & Cambetonensi repertur in fine Libri
secundi, qui illud non habent in quarto. Vide
porro quæ de isto capite dicta sunt in Notis ad
Reginonem pag. 501. & in Notis ad Gratianum
pag. 525.

SECUNDUM CAPITULARE] Burchardus, qui
caput istud tribuit Concilio Triburensi, clau-
silam istam omisit, ne quis animadvertere pos-
set illud sumptum esse ex Capitularibus Regum
Francorum. Itaque qui eam clausulam non ha-
bent Ivo & Gratianus, illi decepti à Burchardo
sunt.

QUAM ILLE... SOCIAVIT] Hec dicitur in
Codice Pariseni & in Pithœano, & absque
in nihilominus constat sensus. Habent tamen
in Normannico, Remensi, Divonenii, &
apud Isaacum, Butchardum, Ivonem, & Gra-
tianum.

PRÆCIPITIMUS] Joachimus Vadianus lib. 1. de
Collegiis Monasteriisque Germanicæ veteribus
pag. 22. Existat præclara Ludovici Pii Sanctio,
quæ jubebat ut in mallis & placuis primum om-
nium vidua, pupilli, & pauperes audirentur,
& si ad cayam agendam inhabiles essent, datis
Patronis juvarentur.

QUI VIDUAM] Nota marginalis in uno Co-
dice Regio Legis Longobardorum : Hec Lex de
Longobarda tantum loquitur. Sed si intelligat-
ur de Romana, rumpit Legem Romanam, cum
per hujus Legis intellectum post virginia dies possit
nubere, illa post annum. Item nota marginalis
in altero Codice Regio : Si vidua Romana est,
raptor omnem substantiam suam perdat; & semi-
na substantiam ipsam habeat, si ipsa non conser-
vit. Si vero vidua Longobarda est, DCCCC. so-
lidos componat, ut dicit Lex Liutprandi, si quis
rapuerit qualcumque feminam, tit. Deripi. Ex
extat lib. 1. Legis Longobardor. tit. 30. cap. 1.

Si quis res suas] Vetus nota marginalis) Ibid. c. 15.
F fff 2

Tom. I.
• Sollicit
Lex Karoli
M. qui ex-
tat super
com. i. pag.
307. cap. i.

• Lex Lo
tharii extat
lur. 2. pag.
1. cap. 17.

Pag. 779.
cap. 10.

Bid. c. 81.

Bid. c. 28.

Bid. c. 23.

Bid. c. 25.

in uno Codice Regio Legis Longobardorum : Ex eo quod prædicta Lex : Si quis Longobardus, donatorem pœnlatem aliquam de rebus ipsis conseruare patet veterata, intellectus duo concipiuntur, quorum alterius occasione facta suis haec Constitutione. Cum enim aliquis religiosi locis res suas donans sibi pœnlatem secundum aliquas reservabat, eo defuncto ejus heredes, quasi conrad Legem donatione facta, eoque invalida, res donatae revocabant. Ad quod evitandum Lotharius istud quasi generalis rebus religiosi induxit ut hoc quodcumque pacto facta donatio rata permaneat. Ac per hoc si non specialis in locis religiosi judicetur, superior ad hanc trahenda dicetur. Sed alia sententia secundum alium intellectum ex hac Legi colligetur. Erat & hujus superioris Legis diversitatis facilis inspeccio.

ET FIDEISSIONES FACIAT] Hec defunt in Libris Sangallensis, Colbertino, Thuano, & Camberonensi. Defunt enim apud Ivonem.

FIDEISSIONES DONET] Vetus Nota marginalis in coden. Codice Regio : Hic notari poset quod ex sola tradizione que fit per investituram non transferitur dominum. Si enim transferitur, cum hoc per investituram traditio facta fuerit, eoque factus dominus, quod occasione ab heredibus vexari poterat.

WIRGILDUM trus] Eginhardus epist. 18. Duo servi sancti Martini fugerunt ad lumina beatissimorum Christi Marry: un pro eo quod frater eorum quendam solum suum occidisset, rogantes ut eis liberaret illum Weregeldum pro fratre suo. Et ut ei membra perdonentur. Vide Gloriam Spelmanni & Vollumi in Libro secundo de vita eius sermonis pag. 324.

In LXXXI id est, in usu, ut air glossa interlinearis in utroque Codice Regio.

ACCIPITRE] Ita omnes veteres. Et tamen hoc lectio falsa est. Itaque legendum accipite, ut supra lib. 3. cap. 9. In uno Codice Regio Legis Longobardorum scriptum est accipere, in editione Boherii accipire. Hinc itaque confirmatus nostra emendatio.

CUM SUA LEGE] id est cum pana DCCCC. solidorum, ut air glossa in uno Codice Regio Legis Longobardorum. Sed apertius alia glossa : id est, cum DCCCC. solidis, per Legem Rotharis, si quis puellam aut viduam sponsam alterius Rotharis Lex extat in Libro primo Legis Longobardorum, tit. 30. cap. 3.

Si quis CUM ALTERO] Vide Capitula Ludovici Pii excerpta ex Lega Longobardorum cap. 3.

SI ILLE FALSOS EOS] Gesta sancti Aldrici Episcopi Cenomanensis, eo loco ubi agitur de placi- cito Aquisgranii habito anno DCCCCXXXVIII. in quo Ludovicus Pius Monasterium sancti Ca- rulephi restituit eidem Aldrico Episcopo : Testan- tur etiam supra memorari ieses quod omnes Episcopi qui in dicta civitate a tempore sancti Inno- centis Episcopi, secundi successoris videlicet sancti Vitalii, & a tempore sancti Karilephi fuerunt, prædictum Monasterium subjectum habuissent. Et hoc si aliqui ieses contra se venerint, falsos eos, qualiter accepteritis, sacre posse testellantur.

LICET ET ALIOS TESTES] Hujus Legis usum repeto in Notitia judicij pro Monasterio Cux- nenti adversus Ricofindum mandatarium Salo- monis Comitis anno DCCCLXIX. ubi idem Rico findus ait : Sic me evaco ego Ricofindus abter- rogatione. Judicium quod non possum diffamare ip- soles testes & ipsas scripturas, nec testes ampliores nec meliores ut Legibus convincera possem ut be- neficiis debent esse nec per scripturas, nec per nullum indicium veritatis.

ALTERI CEDERE] Narratio de controversia que Karoli M. rex suit inter Clerum & Popu- lum Veronensem, edita in tomo quinto Italie Sacrae, pag. 610. Cumque in hac conscientie diu immorarentur, & neura pars alteri cede- ret, tandem habuissent consilium pacis sunt ut hæc Dei & sancti Spiritus reservarentur iudicio, eligentes duos juvenes Clericos sine ullo crimine exstima- tes &c.

CUM SCUTIS ET FUSTIBUS] Vide Sirmondum in Notis ad Goffridum Vindocensem pag. 62. & seqq.

EX UTRAQUE PARTE ECCLES.] Hoc loco abusi sunt Joannes Episcopus Pinnensis & Adam Ab- bas Cesaurensis anno DCCCLXIX. in literis quibus invicem communiquerunt curtes de Saliano & de Sustano : Et iterum Dominus Ludovicus Im- perator in sua Capitula efficit ut ubi ex utraque parte Ecclesiasticum fuisse, Redores earundem Ecclesiarum, si se familiariter pacificare velint, licetum habent. Itaque hanc communitationem postea vocant pacificationem & familiaritatis pacificationem, ut hæc arte eludent vim Legis que vetat ne communitationes rerum ecclesiasticarum hant absque auctoritate Principis.

CONFINIO] id est, in ounnes intelligent, in medio duorum Comitatum. Eginhardus ad annum DCCCLIX. Aurelius Comes, qui in confinio Hispania aequa Gallia trans Pyrenæum coniit Ocam & Cesarugustam redidebat, defunctus est. Hic locus in vita Ludovici Pii corruptus est. itemque in Annalibus Bertinianis, ubi pro confinio scriptum est commercio vitio Librarium, ut sepe contingit. Ea falsa lectio deceptus vir doctilimus Antonius Datinus Alteserra lib. 7. rerum Aquitanicarum cap. 16. putavit hec agi de com- mercio quod in ea Pyrenæi parte inter Gallos & Hispanos tempore belli & pacis æquè exercetur, quod pagenses vocant pessiles.

NONDUM CUM SUIS COHEREBUS] Chartula- rum Prioratus de Paredo fol. 83. Alii vero he- redes nondum sive divisi; sed tres partes sunt ad Sandum, quarta Walteri.

SI QUIS DE STATU SUO] Vetus Nota marginalis in uno Codice Regio Legis Longobardo- rum : Quidam dicunt, si quis de contracta vel qualibet re appellatus fuerit, & iustitiam reddere noluerit, ut res ipsa in bannum mittantur, propter prædictum Capitulum. Sed male dicunt. Quia prædictum Capitulum non loquitur de cri- mine. Sed juxta hoc Capitulum possumus dicere ut pro omni re res aliquas in bannum mittantur, si iustitiam reddere noluerit, et quod dicit, si posse unam & alteram ammonitionem Comitis ali- quis ad malum venire noluerit, rebus ejus in bannum missis venire ad iustitiam compellatur.

Tom. I.

Pag. 781.
cap. 24.

Bid. c. 25.

Tom. I.

Sed ea res non transfallabatur, nisi pro crimen
in bannum missa fuit.

Bib. c. 16.

OMNIS CONTROVERSA] Vide Capitula Karoli M. excepta ex Legge Longobardorum cap. 30. cun. Notis.

Pag. 702.

cap. 29.

AD PRESENTIAM NOSTRAM] Beatus Rhebanus in commemoratione quarundam Legum Francicarum libro secundo retum Germanicarum pag. 95. Qui saudam deferre noluerit, ad Regem mittuor. Faidam vocabani Franci similitatem apertam, quod unus aliquis uni vel pluribus bellum denuntias. Ab hac Gallicani scribere saudosum appellant qui saudam exercet. Flodoardus lib. 3. cap. 21. de epistolis ab Hincmaro scriptis ad Lotharium Regem: Item aliam epistolam de hominibus pacem recipere nolentibus, qui inde fieri debet, collaudans quod de quibusdam talibus regale jam Ministerium exercuerit. Item cap. 23. Arnaldo Episcopo pro quibusdam qui homicidium perpetraverant in Remensi Parochia & pacem obtinere non valebant, sed penitentiam facere quererant, quam in hac Parochia non posse agere. Vide epistolam 18. Eginhardi.

MAJUS DAMNUM] Vide infra lib. 3. cap. 203. & Addit. IV. cap. 140.

Bib. c. 16.

UBI ANTIQUITUS] In Codice Rivipullensi legitur: Volumus ut ubi antiquius conseruado fuit de libertate Sacrae eadem vel iurare, ibi Scabini & Legis Doctores cum reliquis consernante, & ibi nullus habeatur &c.

NIEQUA IN ECCL. NSQ. IN ATRIO] Vetus nota marginalis in uno Codice Regio Legis Longobardorum: Supradie officio Judicis. Ut placita &c. Ibi enim ut nullum placitum in Ecclesia vel in atrio fiat, hoc verò videtur permittere minorum placitum in Ecclesia vel in atrio fieri. Sed mihi non ita videatur. Quod notamus per hoc quod dicit, vel ubi impetrare posuerit. Hoc enim propter Ecclesiam, ac si diceret: Nullum, hoc est, generale placitum, non fiat in Ecclesia vel atrio vel qualibet loco, si sit certa dominus ad nullum faciendum constituta. Minorum verò placita in quolibet loco, ubi impetrare posuerit.

NEQUE IN ECCL. N. IN ATRIO] Epistola Gregorii V. ad Heribertum Episcopum Cameracensem apud Baldecius lib. 1. cap. cxi. Confirmamus ut nullus Dux, Marchio, vel Comes, seu alia quisvis magna vel parva persona aliquam diffiditum fore iudicium vel aliquod placitum in aliquo loco sibi nominati Episcopi tenere audiret nisi ab episcopo sibi Episcopi licentiam acciperet vel invitatus fuerit. Hoc Ecclesiastum Privilegium videtur valuisse ubique. Nam in veteri Charta Monasterii Cameracensis data anno MCCCLXVII. reperio controversiam de libertate episcopi Monasterii agitatum fusisse villa Mariani campo pars proprietatis sanctae Firmiana Ecclesia regis Pandolfi Duce & Marchione per licentiam Gratianus Episcopi sanctae Firmanae Ecclesia. Eodem anno Federicus, Vallis ne Medio Ottonis Imperatoris, nullum tenit in civitate Normana, in atrio domini Episcopi eius Joannis Episcopi ipsius civitatis, predictae Sanceti Stephanus Episcopi, ut legitur in veteribus Actis illius temporis que ab Ughello edita sunt in tomo tertio Italia Sacra, pag. 38.

Bib. c. 16.

PROPTER CALOREM SOLIS ET PLUVIAM] Vir clarissimus Innocentius Cironius in paratidis ad titulum Decretalium de immunitate Ecclesiastum sic interpretatur hunc locum. Moris erat ultra sub die casas agere aequae in partis civitatum. Sed plerunque ob ingruentes pluvias aut solis ar-

dore in templum juris dicundi causa sepe recipi-
bant Comites. Quod probubus Carolus, jubens
ut ipse dicens: fidi confluere in quibusnullum
tenerent, non verò in Ecclesiis.

Tom. I.

Bib. c. 50.

SI QUI LITTERAS] Certum est haec Confi-
tutionem esse Ludovici Pii. Attamen Karolo M.
tributum in Canonibus Abbonis Floriacensis edi-
tis in tomo secundo Analectorum v. cl. Joannis
Mabilioni, ubi sic legitur pag. 263. Siquidem
non de Imperiali Praecepto, sed de indiculis epi-
stolarum suarum hoc Carolus proposuit Edictum in
libro IV. Capitul. suorum. Si quis Literas nos-
tras &c.

TRACTORIAM] Ea nomine (inquit Juretus in miscellaneis ad Symmachum pag. 233.) si-
gnificabantur Diplomata quibus concessa facultas
movendi equos publici cursus, pariterque definiri
solebat committitus in usuero profundus. De
tractoris vide Filocalum in commentario de fa-
cta Episcoporum autoritate cap. 1. §. 10. Sur-
mondum in Notis ad Capitula Karoli Calvi pag.
796. Correctores Romanos in cap. Placuit ut
quiescuerint. Dist. 18. & Notas nostras ad Lu-
pum Fortisensem pag. 400.

QUICUNQUE LIBER] Caput istud Karolo M.
tributum in vulgaris editionibus Legis Longo-
bardorum. At in uno Codice Regio inscribitur
nomen Pippini Imperatoris, in alio verò Ludovi-
ci Pii. Ludovici Pii esse constat ex Capitulari
 anni CCCLXIX. infra Addit. IV. cap. 110.

DE FALSA MONETA] In uno Codice Varica-
no, in uno item Sangallensi, in Colbertrino,
Cameronensi, Rivipullensi, & apud Ivonem
legitur: Quicunque falsam monetam percussisse
comprobatus fuerit &c. Ludovicus Pius in Prae-
cepto de moneta Commanensi: Nostris fauri-
que temporibus praescripta moneta in præfata urbe
sepediato Episcopo successoribus suis concessa
permaneat; ita tamen ut hoc previdat tam pra-
dictus Aldricus quoniam successores ut aliqua falso-
ras in ipsa moneta non appareat.

SEXAG. ICTUS ACCEPIAT] Karolus Calvus cit.
xxxvi. cap. 16. sic interpretatur hunc locum:
Si servus vel colonus, nudus cum virginis va-
pulet.

SI QUI PUPERUM] Vetus nota marginalis in
uno Codice Regio Legis Logobardorum: Hac
Lex Salica est. Item in alio: Hac Lex Salica
judicatur.

SACUNDUM LEGEM SUAM] Glossa interdilecta-
ris in priori Codice Regio: De pueri est ponat
XLV. solidorum. De pueri non velata, est pana
sexaginta solidorum.

TERRAM CENSALIM] id est, terram de qua
census solvit. Polypicus Monasterii Fossenses-
si: Est ibi terra censalis unde solvunt se fuit
sancti Dionysii solidos novem, denarios octo. Lit-
tete sancti Bernardi Abbatis Clarevallenensis de
controversia qua era in Hugonem Episcopum
Antibodenensem & Willelmum Comitem Ni-
vernensem: De terris censualibus manifestum
est quod nusquam licet Comiti vel homini sui eos
que de fundo sunt Episcopi acquirere nisi per
Episcopum.

CONSIDERATUM EST UT DE] Vide infra lib.
5. cap. 277.

Pag. 701.

cap. 12.

Bib. c. 16.

Bib. c. 15.

cap. 29.

Pag. 704.

cap. 29.

Bib. c. 16.

cap. 20.

Bib. c. 16.

cap. 277.

- Tom. I.** *Si curvilibet*] Vide supra cap. 3. hujus Libri.
Pag. 78. *Propter vestitaram*] id qđ, propter possefōrem, ut sit glossa interlinearia in utroque Codice Regio.
Ibid. c. 42. *Ut quicunque*] In Codice Petri Pithei legitur: *Volumus ut quicunque habes foreles noviter inflatus, dimittas illas.* In uno Sangallensi & in Colbertino: *Volumus atque praecepimus ut quicunque.* Ita etiam in Camberonensi & Rivipullensi. Petrus Gregorius Tolosanus lib. 3. syn>tagmatis cap. 16. refert hoc caput ex libro quarto Legis Francie cap. 19. hoc est ex editione Basileensi. Deinde addit: *Jus Regium est Monarchie nostro Gallico in salibus Normanicis, vulgi vocabulo Tertiū & Dangierum; cuius Canon conflit, ut in aliis in quibus jus habet, in arborum cōfusa, glande, pascuis &c. Postea Petrus Miramontius pag. 333. des Memoriae de la Chambre des Baux & Forts, cum agere de foreibus Regis, laudans Librum Legis Francie, docuit in eo agi de juribus Tertiū & Dangierū, restitique verba Gregorii Tolosani tanquam ex libro quarto ejusdem Legis, quia ea perperam in editione Ludunensi Opusculum Gregorii scripta sunt charactere quem vocamus italicum, cum scribi debuisse Romano charactere ut reliqua Gregorii. Quod si Miramontius animadversaret, non incidisset in hunc errorum.*

Pag. 78. *De honore Ecclesiārum*] Codex Colbertinus, Camberonensis, & Rivipullensis: *Præcipimus ut honor Ecclesiārum debitus per omnia.* Unus Sangallensis: *Præcipimus ut debitus honor Ecclesiārum per omnia.*

Ibid. c. 49. *De Nonis*] Idem Codices: *Præcipimus ut Nona & decima secundūm.*

Ibid. c. 50. *De locis dandis*] Hunc locum male Vadimus traxis ad fundationes Monasteriorum. Hac sunt ejus verba ex Libro primo de Collegiis Monasteriisque Germaniae veteribus pag. 23. *Loca ipsa condendis Monasteriis delecta, principio non nisi Principum favore concedebantur. Quo si liberorum hominum suissent, & donata non eſſent, permutatione compensabantur. Si fiscalia, religionis causā dabantur Abbatibus.*

CLAUSTRA CANONICORUM] Ludovicus Pius in Præcepto pro Ecclesia Tornacensi apud Auditorium Mitram in Codice donationum Belgicarum pag. 7. & in Notitia Ecclesiārum Belgiū pag. 42. *Postulavit vir venerabilis Wendilmarus Tornacensis urbis Episcopus ut terras quadam fisci nostri in eadem urbe ei in amplianda & dilatanda clauſtra Canonicorum in nostra elemſyna concederemus.* Præceptum ejusdem pro Ecclesia Remensi apud Flodoardum lib. 2. cap. 19. *Vias etiam publicas omnes qua circa candem Ecclesiā vadunt, & impedimento esse possunt ad clauſtra & servorum Dei habitacula confiruenda, ut transferri atque immutari possint concedimus.* Quod postea confirmatum est à Karolo Calvo, ut docet ejus Præceptum apud eundem Flodoardum lib. 3. cap. 4. Idem cap. 10 loquens de gestis Hinckmaris Episcopi: *Præceptum quoque ipsius Karoli de via qua impeditas ad clauſtrum*

Tom. I. *Canonicorum sancta Remensis Ecclesia amplificandum idem Dominus Hinckmarus obtinuit.*

TERRA] Hec vox non extat in magna parte veterum exemplarum, neque in editione Basileensi. Debet etiam in Codice Parisiensi Reginonis, in quo caput descriptum repertum post caput 364 Libri primi.

Nostra liberalitas] Ita Codex Divisionis, Bellovacensis, Remensis, Metensis, Pithecanus, Parisiensis, & editio Basileensis. Ita etiam unus Varicanus & Palatinus. Alter Vaticanus duo Sangallenses, Colbertinus, Normannicus, Thuianus, Cambesioensis, Rivipullensis, & Codex Reginonis habent, nosqđ liberalitate. Codex Tilianus pro his vocibus habet tantum reddatas ibi. Intra scriptum est in aliquo exemplaribus libertate: pro eo quod nos secuti auctoritatē aliorum veterum Libitorum edidimus liberalitatem. Ceterum integrum hoc caput sic paraphrasit exponit in capite 53. Concilii Meldensi: *Si vicina Episcopis terra de eadem Ecclesia esse res ipsa fuerit, & ab alio possidetur, Ecclesia Rebori ad clauſtra Clericorum vel alia quilibet Ecclesia commoda facienda reddatur. Si autem de sibi fuerit, regia liberalitas eandem terram ad servorum Dei habitacula confiruenda largiri dignetur. Si autem de alia casa Dei aut de cūlibet proprio fuerit, ex convenientia communandi licet tribuantur.*

De locis] Burchardus caput istud refert ex Concilio apud aquisgranum cap. 6.

Pag. 787.
cap. 51.

GENITORIS MOSTRI] Karoli que est in titulo de officio Judicis, *Ut ante Vicarios,* inquit glōsa in uno Codice Regio Legis Longobardorum. Hęc Constitutio habetur inter Capitula Karoli M. excerpta ex Legi Longobardorum cap. 17.

Pag. 788.
cap. 57.

Ut nullus ad palatium] Beatus Rhenus lib. 2. rerum Germanicarum pag. 95. in commemoratione Legum aliquot Franciarum: *Ad Regem vel in bellum proficiens, aut rediens, à vodigali quod strafaram vocari immunitas esto. Strafuram Germani hodiit & wegfloram appellari.*

Ibid. c. 50.

TRANSTURAS] Hęc est locatio veterum exemplarum Thuiani, Divisionis, & unius Sangallensis. In Colbertino, Camberonensi, Rivipullensi, & altero Sangallensi legitur transfuras. In Vaticanis, Palatino, Bellovacensis, trasfuras. In Tiliano trasfuras. In Metensi trasfuras. In Remensi trasfuras. In Normannico, Pithecano, & Parisiensi trasfuras. In antiquis exemplaribus Legis Longobardorum scriptum est tributum quod transitoria vocatur. Sed in editionibus Bohemii & Lindenbrogii legitur transfuriorum:

Pag. 789.
cap. 67.

Ubi iustitia] Hinckmarus apud Flodoardum lib. 3. cap. 26. pag. 540. in editione Colvenetii scribit Achadeo Comiti pro rapinis quas audiuebas ab ipsis hominibus fieri in iugis Comitiatu, & pro villa Spania, quid ille annonam Ecclesiā Remensi auferre disponebat, notificans ei quid si aliquid inde raperes, tam ipsum quam suos excommunicaret, & alienos ab omni christianitate sacerteret, atque per suum missarium quod de illo Comite fieri debet qui in suo Coniuicio injustitiam faciens exequi procuraret.

Tom. I.

Quod hec minatur Hincmarus excusarem se in suo Missarico adversus Achadeum quod de illo Comite fieri dober qui in suo comitatu infiditiam facit, explicatur super in pag. 523, ubi idem Hincmarus mandat Luicardo illustri vito ex autoritate Dei & sancte Marie & sancti Remigii & sua Episcopali, monos ex homo Regis, cuius Missus ipse Ponifex eras, ut nullum impedimentum vel ipsa vel homines sui hominibus Remensis Ecclesiae facias, &c. Quia si aliter fecerit, tam per episcopalem auctoritatem quodam per missarium Regis quod inde reclam fuerit suscinebit. Itaque Hincmarus cum infraclus erat & sua auctoritate episcopali & delegata Principi; sicut hodie Episcopis licet, ex instituto Synodi Tridentina, nonnulla agere tanquam delegatis apostolice sedis quis ad eorum jurisdictionem alias quoque pertinent. Capitula Karoli Calvi tit. xlvii. cap. 12. *Ipsi nihilominus Episcopi, singuli in suo episcopio, sufficiendi potestate & auctoritate fungantur.*

Pug. 720.
cap. 10.

QUAMDU P. S. BENEFICIUM FURRINT] In Libro tertio Legis Longobardorum, ubi caput istud descriptum est, legitur: *usque intra suam judicariam vel terminum fuerint.*

Bib. c. 70.

COMITA] In Codice Colbertino, in Camberonensi, & in uno Sangallenensi legitur nobis.

ET PROPTER CONI. A. D. S. CUSTOD.] Hec non habentur in antiquis exemplaribus Monasterii sancti Galli, neque in uno Vaticano, neque in Thuano, Camberonensi, Colbertino, Thuano.

Pug. 720.
cap. 72.

UT MISI] Caput istud deest in Codicibus Vaticanis & Sangallenibus. Debet etiam in Palarino, Tiliiano, Bellovacensi, Divionensi, Colbertino, Camberonensi, Thuano, Metensi, & Rivipullenensi. Debet quoque primum in Remensi, sed postea additum est in margine à manu antiqua.

Bib. c. 74.

SI QVIS IN ALIBA] Caput istud & sequens desunt in veteribus libris Tiliiano & Divionensi.

Pug. 791.
cap. 71.

UT OMNIS SOLUTIO] Vide Capitula Karoli M. excerpta ex Lege Longobardorum cap. 15. & lib. 3. Capitularium cap. 30.

DUODECIM DENARIORUM] Vetus Charta sancti Severi edita in Historia Beneventani pag. 233. trecentos solidos argenti duodenorum denariorum.

SOLVENS DEbet] Post ista additur in Codice Metensi, & compositionem de ea iuxta modum superioris comprehensum his ad quos illa Legibus pertinenti exsolvatur.

Pug. 792.
cap. 10.

DE ECCLESIS] Burchardus tribuit caput istud Concilio Agrippinensi.

SALVA ETIAM] Tota haec clausula deest in uno Codice Sangallenensi, in Colbertino, Thuano, & Rivipullenensi.

Bib. c. 11.

DE ORDINATIS EPISCOPIS] Vide Concilium Ancyranum cap. 17. & Antiochenum cap. 18.

Bib. c. 12.

QUOD NON OPORTEAT] Caput istud sic omnino habet in antiquis Codicibus Bellovacensi, Divionensi, Metensi, Thuano, Palatino, Tiliiano, & in uno Sangallenensi: *Quod non oporteat solvere quolibet vel ordinare.* Ita etiam editio Basileensis.

DE ELEEMOSTINA M. IN HIARUS.] Eginhardus in vita Karoli M. Circa pauperes sustinendos & granum liberalitatem, quam Graci eleemosynam vocans, devocissimus, ut qui non in patria sua solum & in suo regno eam facere curaverit, verum trans maria in Syriam & Aegyptum aequa Africam, Ieropolim, Alexandria, aequa Cartagini, ubi Christianos in paupertate viveire competerat, penuria illorum compatiens pecuniam mirere solebat.

UT ISTI MANGONES] Beatus Rhenanus lib. 2. tenum Germanicorum pag. 95, in commemoratione Legum aliquot Francicarum: Mangones vagabundi & cotones, qui imposturis homines ludunt, coercerant. Mangonum adhuc nomen & res apud Germanos manet. Michael Menotus in sermone feriae quintae post cinices: Non iſe cauda Prælatorum, qui hodi post se ducunt canes & mangones indutos ad modum armigerorum, fiscus Systenæ. Idem in sermone de Maria Magdalena: *Ipsa autem misit mangones portantes force de carrealis de cramefy, ut disponerent fibi locum.* Per mangones Menotus intelligit famulos variorum colorum vestibus indutos, quos hodi laquos vocamus.

NUDI CUM FERRO] Per illas tempestates qui grave aliquod & extraordinarium crimen commiserant, interdum ferreis vinculis constricti, per loca sancta peregrinari jubebantur, ut recte observatum est a clarissimo viro Joanne Mabilonio in pluribus locis, sed precipue in Praesertim ad rotundum secundum Actorum Sanctorum Ordinis sancti Benedicti cap. 4. §. 41. ubi hunc locum edidit ex Codice M. de miraculis Sandorum Floriani & Florenti, dignum profecto qui hec quoque describatur ad lucem huic loco aferendam. *Consecutio antiqua*, inquit auctor horum miraculorum, partibus interioris Francie usque hodi mos inolevit ut quisquis propinquus sibi parentem gladio jugulaverit. & p[ro]sternit pena[lt]ia dubius ad Ponificem crimen admitti facinoris detulerit. *Ipsa decernente Ponifice ex ipso gladio ferrei nervi componantur. & collum peccatoris, vener, aequa brachia strillim innectantur ex ipsis ferreis vinculis, siveque de propria patria & solo pellatur. Interim, quousque divina pietas eadem vincula solvi præcipiat, priu[m]a Roma, deinceps per diversa Sandorum loca, venientem criminis efflagitando, peregit proficiere cogitur.* Docet pater Karolus M. hujuscemodi penitentes confusivis incadere nados cum ferro. Quod ex visionibus quorundam ex eis profectum puto qui non hominibus peccata confessum penitentiam indicabant. Videbantur enim fibi interdum istiusmodi homines multum sapere si extraordinariam penitentiam, quamvis ridiculam, exigitassem. Ineunte seculo decimo quarto mulier cuidam libidinose inter certos injunctiones est uti quadraginta diebus per communia fore nudo corpore ab usque ad umbilicum incendens, cedulem sui delicti conscriptam deferret in capite manifeste, ut legitur in Formulatio Ponitentiaria Romana M. in Bibliotheca regia.

UT BAUGA] Lib. 6. cap. 223. *Ut armilla &* Pug. 793.
cap. 11.

Tom. L
Pug. 794.
cap. 11.

Vide Miracula sancti Sigeberti pag. 30 tom. 7. Sec. 1.

Tom. I. *brunia.* Vide Voissiem in Libro secundo de vita et sermonis pag. 182.

Pag. 295. *cap. 8.* **PERDONET**] In Codice Remensi, Divisionensi, Pithocano, & Paciensi legitur accipiat.

Pag. 296. *cap. 10.* **De vatis peregrinis**] id est, de nudis cum ferro, qui dicunt se dati paucitatem ire vagantes, ut dictum est paulo ante.

Ibid. c. 25. **VICEM nostram**] In uno codice Vaticano, in uno Sangallensi, & in Camberonensi, legitur judicium nostrum. In Colbertino, Thuano, Normannico, Rivipullensi, & in altero Sangalleasi, judicium vestrum.

Ibid. c. 36. **Ut portitas**] Hec clausula non erat in Codice Palatino, Metensi, Remensi, Bellovacensi, Divisionensi, Thuano, Parisiensi, Tiliano. Dicit etiam in editione Baileensi.

Ibid. c. 51. **De homicidio factis**] Caput istud aliquā curā indiget, quod in conceptum sit ut primā fronte hęc agi videatur de pulvere mortali cuius vi perpetratae sunt hominum mortes. Atque eob ea causa vir doctissimum existimat vocem proper, que paulo post iunctio legitur, idem hoc loco valere ac vocem per. Alter tamen se res habet. Anno DCCX, magna, ut Eginhardus docet, boum mortalitas fuit in regno Francorum. Famā vulgatum est eam cladem ortam esse ex palvera venenato quem nonnulli homines spargebant per campos & mores, prata & fontes. Hinc connumerorum vulgus, boum jacturam ulturum, seviūt in suspectos criminis. Plurimi celi, alii diversi suppliciū necati sunt. Homicidia itaque patrata sunt propter pulverem mortalem, quae causa & occasio fuit homicidiorum, non vero propter pulvarem, cum constet nullum aliud animalium genus quam boum hęc calamitate affectum fuisse. Author istius nostre interpretationis est Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis in libro de grandine & tonitru cap. 16. Ante hos peccatos annos difeminata est quædam folitia, cum esset mortalitas boum, ut dicerent Grimaldum Ducem Beneventorum transmississe homicides cum pulveribus quos spargerent per campos & mores, prata & fontes, et quod esset iniurias Christianissimus Imperatori Carolo. Et de ipso sacerdo pulvere mori boves. Proper quam causam multas comprehensos audivimus & vidimus, & aliquos occisos, plerosque autem effusis tabulis in flumen projectos atque necatos. Et, quod mirum valid est, comprehensi, ipsi adversum se dicebant testimonium habere se idem pulvrem & spargere. Et infra: Nec rationabiliter pensabam unde fieri posset talis pulvis de quo soli boves reverentur, non cœra animalia.

Pag. 297. *cap. 24.* **AUT AD CRUCEM**] Hec non habentur in Codice Palacino, neque in Metensi. Vide supra in Notis ad caput 102. Libri primi.

Si vero nō noluerit] Heroldus edidit voluerit. Quam lectionem ei quam nos retinuimus preferunt Velerus & Greuterus. Hec sunt istius verba lib. 2. de cruce cap. 21. Edidit quidem Pithocanus. Si vero hoc noluerit. Atamen ego cum Velsio in Heroldum, de cetero Pithaco multis modis diligenter inferiorum, hic sum prior. Frustra. Nam & sensus huic lectioni repugnat, & omnia vetera exemplaria confirmant editionem Pithocanam.

LUTRICO] Alibi Lutriga. In Codice Thuano & in uno Sangallensi, Linusfrido.

Tom. I.

Pag. 297.

cap. 1.

HIERONIMUS ET MONOALDUS] sive Monaldus, ut alibi legitur. Idem fortassis fuit qui inter Mislos dominicos nominantur lib. 2. cap. 15.

Pag. 299.

cap. 1.

FISCALES] In Codice Bellovac. *Fiscalinae.* **HEDUVICUS ENIM**] Octo sequentes versus desunt in Libro Bellovacensi, pro quibus ista ibi dem leguntur.

Pag. 307.

Lotharius primam regnum soritus evictus.

Archonus nemoris incole fallax oras.

Hinc Heduvicenus heros Rheno cis finora genti.

Imperat, & populi effere colla terris.

Tunc Karobus, cari species genitoris amata.

Gallorum casus ordinat atque domans.

Ulis nos qui fate tenent loca partibus equis.

Huc seruamus scripta, semper habendo fidi.

In nomine domini] Daniel Papebrochius in prolegomenis ad tomum secundum Aprilis pag. 7. hac acta abominatus quia Principem Laicum faciant conventu ecclæstico presidere, adeoque pro genuinis ea non vult agnoscere, Baronium etiam redarguens quod illa non satis severo examine ponderaverit cum in Annales suos referret. Hac sunt verba Papebrochii: Cum hac omnia excedant potestatem secularem, & Principem Laicum faciant conventu ecclæstico presidere eaque ordinare que disciplinam & correctionem Cleri ac Monachorum concernant, absit ut ea habeamus pro genuinis. Ecce paulo post: Exstant et quidem in vulgaris Conciliorum Collectionibus, quod ac alia spuria non pauca, suisque Annalibus haud indigna Baronius censuit. Sed, quod falsi sunt Scriptori reverentis dictum sit, serviori fuerant examine ponderanda, nec propter eam quam preferant speciem utilitatis flatum recipienda. Sed haec Papebrochii argumenta adeo nullius momenti sunt ut supervacuum existimem his resolutis occupari. Illud tandem dicam, nemini hastenda ante ipsum in meorum venisse ea acta, quae in multis vetustissimis libris ac Bibliothecis reperiuntur, ac tot seculorum reverentis & usu celebrata fuerunt, esse falsa ac suppositicia. Nam quod ea vir Clarissimus rejecit quia Principem Laicum ecclæstico conventui presidisse hec narratur ac decreta condidisse de emendanda vita Clericorum ac Monachorum, si semel ista disputandi ratio permissa fuerit, certum est plures Constitutiones Ecclæsticas que vetusti temporibus editæ fuerunt casuras, cum constet Principes olim prefuisse per semetiplos pluribus convenientibus ecclæsticis, pluribus etiam per suos glorioissimos Judices sive Legatos.

Pag. 313.

cap. 1.

MISSUS S. PETRI] id est, Legatus apostolicus Sedis & Zacharie Pape. Hic erat mos loquendi per illos tempestates. Hincmarus ep̄. 41. ad Hadrianum Papam: *Misum vestrorum*, Paulum scilicet & Loxam venerabiles Episcopos. Idem apud Flodoardum lib. 3. cap. 21. scribit Luitberto Moguncino Antifiti, exhortans ut *Litteras* & *Misum* Pape benignè suscipiat. Concilium apud

Pag. 324.

Tua. I. apud Alchaim apud Burchardum lib. II. cap. 68. profanes videlicet Domini Johannis Papa Apocrifario sancte Orantie Ecclesie Petri venerabili Episcopo. Et paulo post: cum dominum prefatus sancti Petri & Domini Johannis Papa Missus proferens Charam dicit. Item lib. I. cap. 51. Intercedit eis sancti Petri & Papa Missus. Ivo Caronensis epist. 133. ad Richardum Episcopum Albanensem & apostolicę Sedis in Gallia Legatum: Debitor sum honesti Romanae Ecclesiae, quamvis ad parvissimum meam pertinet, prouidere: cuius si non honorabilem Missum, non video honorare mitterem.

UNUM VEL DUOS EPISCOPOS] Aucta legebatur Presbyteros. Emondatum est auctoritate verum exemplarium. Passendum tamen est in Codice Tiliiano & in Trecensi scriptum esse Presbyteros.

VACATIONES CUM CAMIBUS] Vide Notas ad Agobardum, pag. 82. & Petrum Bleisensem, epist. 56. & 61.

Pag. 121. CONFESSORUM DEUM ET SUOS] Alia est lectio veterum Codicum Normannici, Camberonensis, Tiliiani, Sangallensis, & Trecensis, in quibus scriptum est: i Confessorum Domini, & suos. Quam lectionem retinuerunt Tilius & Petrus Pitheus. At in Codice Colbertino & in Rivipullensi, rite etiam in secunda editione Pitheus legitur Confessorum Deum, & suos. Que est sincera lectio. Error ortus ex eo quod veteres Librarii vocem Deum sic scribebant per abbreviationem de, ex quo postea alii effecerunt dei, id est, domini. Simile omnino mendum extat apud Pseudoplaturn in Querolo; ubi ad eum locum sequuntur atque obseruantur unice panem domini Pitheus manu sua adnotavit in veteri Codice scriptum esse panem de, quod ipse recte interpretetur panem Deum. Transcribo enim ipsa verba ex Libro edito qui fuit ejusdem Pithei, in eius margine vir clarissimus emendationes posuit ex veteri exemplari M. & Norulac etiam suas adscit. Alterum quoque ejusdem comodius exemplarum editum habeo manu Petri Danielis notatum, in quo ille ad hunc locum adnotavit legendum esse panem Deum, & de Eucharistia invenit aperte pronuntiat.

Pag. 126. PROPTER IMMINENTIA BELLA] Intra lib. 5. cap. 333. Loco sibi à nobis proper aliquam recessitatem concasse. Hincmarus apud Flodoardum lib. 3. cap. 10. Ab Imperatore quoque Lothario preceptionis imperialis auctoritatibus super quibet domum robur obtinuit que tempore Karoli Imp. occasione quoddam interventione à Remensis una abfracta Ecclesia & publicis iustis subiecta. Praceptum Karoli Regis Burgundie editum in tomo duodecimo Spiciligi Dachetianii pag. 129. sed nos postmodum pro quadam necessitate illas in beneficium conculeremus.

PECUNIA COMMODATA] Ita Codex Sangallensis, Normannicus, Camberonensis, Colbertinus, Rivipullensis habet accommodata. Trecensis & Tilianus, commendata. Marca lib. I. historie Beneventi cap. 28. §. 13. prefert hanc ultimam lectionem. Praefat eius verba referre. Filofacius in Traictate de querela veteris Ecclesie Gallicana huc agi putat de pecunia numerata. In quo egregia fallitur. Peccata pro bonis Ecclesie-

ſicis, ut capite primo prioris Synodi Lelpin. & lib. 6. Capitularium iii. 321. Quid probatur ex natura contractus precarii; qui alius est à contractu mutui, & pertinet ad immobilia. Quid tendunt etiam verba Canonis: Ecclesia reverbita fit cum propria pecunia. Itaque non erat quod in editione Conciliorum sollicitaretur letio ista, pecunia commendata. Commendare enim apud auctores ifius sculi idem sonat ac in beneficium dare.

PAUPERATATEM NON PATIANTUR] Statuta antiquis Monasterii Corbeiensis edita in tomo quarto Spiciligi Dachetianii pag. 19. ita ut nec penuriam patientur nec aliqua superfluitate defundantur.

DECREVIMUS QUOQUIS] Vide infra lib. 6. cap. 422.

Si quis BAPTIZATUS] Rhabanus in epistola ad Reginaldum tomo VIII. Conciliorum pag. 1849. cap. 6. De illo vero qui Presbyterum se esse fixerit, cum non esset ordinatus, & baptizandi officium exercuit, requirendum est utrum ipse baptizans baptizatus esset, & utrum in nomine sancta Trinitatis sub tria mortales baptizaverit. Quid si ita erat, non est iterum baptizandus, sed per impositionem manus episcopalis & missam sacri christianis id quod factum est conformandum. Homilia incerti auctoris in die Pentecostes manuscripta in verutissimo Codice Ecclesie Lugdunensis: Sive enim facinorosus quisque Presbyter aut Diaconus baptizaverit, sive hereticus, sive schismaticus, si recte baptizaverit in nomine sancta Trinitatis, illo qui ita baptizatus est non valet iterum a bonis Catholicis rebaptizari, ne confessio vel invocatio tanti nominis videatur adnullari. Nisi foris hoc evenierit ut ignoratus verum illi qui venit ad fontem baptizatus fuerit anno. Quod solet evenire de infantibus qui praecipiuntur à matribus in trivis aut in officiis domorum, & de illis qui revertuntur de captivitate, quorum matres pregnantes captivatae sunt à Pagani. Ipsi tales si propter ignorantiam rebaptizati fuerint, pro uno baptizante habebuntur eorum baptizamus.

Sacerdos] Jam monimus in Notis ad Gratianum pag. 478. videri hec legendum esse Stephanus, ita ut hec Constitutio referenda sit ad Stephanum secundum. Nam quis es iste Sergius Papa?

SANCTA TRINITAS] Concilium Suedionense II. act. 5. factum baptisma, quod in nomine sancta Trinitatis perfectum est.

IMPONITIONE MANUS INDIGET] Vide Epistola sancti Leonis ad Rusticum cap. 18. & Burchardum lib. 4. cap. 41.

Si quis FILIASTRUM] Vide supra pag. 1054. in Notis ad Capitulum Karoli M. excerpta ex Legi Longobardorum cap. 48.

MATRINA DE FON. AUT CONFIR.] Hinc collegi posse videri hanc confusitudinem cum fuisse in Ecclesiis nostris ex non idem partiri, non exdem matrines essent in baptismo & in confirmatione. Alioqui superflua esset ista matrinarum distinctio.

PER VERBUM O. REGIS] Constitutio Pippini de Letaniis faciendis: Sic providero faciat & ordinare de verbo nostro. Intra cap. 198. ha-

Tua. I.

Pag. 617.

cap. 6.

Bid. c. p.

Pag. 616.

cap. 11.

G 88

Stephani Baluzii Notæ

1203

1204

Tom. I.

Jus Libri & Addit. IV. cap. 131. *scit descriptio inter coenatores de verbo nostro. Verbum inquit Regis hec significat audientem, voluntatem, illum. Hincmarus epist. 34, per potestem & per verbum Regis. Capitulare anni octav. ex cap. 33, usque ad verbum nostrum salvator. Ex cap. 47, de nostro verbo eis aliquid sacre precepit. Ludovicus Pius in epistola ad G. Comitem, que est decima nona in ter Epistolas Einhardi: Quicquid ille tibi de verbo nostro final cum aliis Comitibus & de Filibus nostris ad faciendum injunxit. Hincmarus apud Flooardum lib. 3, cap. 2, de quo ex verbo Regis mandat ut cum vel ad habitandum regulariter inter ipsos recipiant. Ex cap. 18, ex verbo Dei & suo atque ex hanc Regis ad eandem Synodum convere Janeant. Alibi sermo Regis significat mundebundem, id est, tuitionem & defensionem, ut notas Janus à Costa in Commentario ad Novellam tertiam Justiniani de numero Clericorum Ecclesie Constantinopolitanæ. Lex Ripuariorum, tit. 35, c. 3. Si quis ingenuam puellan vel mulierem quia in verbo Regis vel ecclesiastice est. Lex Salica tit. 14, cap. 5. Si verba puerla quia trahitur in verbo Regis fuerit.*

AD VERNUM] id est, in Synodo Veneris, quæ superiore anno congregata fuerat.

NOTÆ AD ISTAM APPENDICEM.

Ibid. c. 22.

SI ABSQUE EJUS CONSCIENTIA] Hinc colligi possunt repertos fuisse interdum maritos adeo perditos & impudentes ut uxores suas ad adulterium aut cogarent aut susderent, quemadmodum antiquis quidam patres filias suas profitebant in iupanaribus, ut patet ex titulo Codicis Theodosiani de lenonibus. Maritorum istorum infamem dementiam repressi. Lurprandus Rex Longobardorum anno vigesimo primo regni sui his verbis: Si quis dixerit conjugi sua, malam licentiam dando, vnde & concubere cum tali homine, aut si dixerit ad hominem: Veni & fac cum muliere mea carnis commixtione, & tale malum factum fuerit, & causa probata sit. Vide reliqua in Libro primo Legis Longobardorum, tit. 32, cap. 6. Extant apud me tabule matrimonii initii inter Raimundum Comitem Palariensem & Valentiam filiam Arnaldi Mironis & Arfinida ejus uxoris, in quibus Raimundus promittit se sponsam suam, quia mox utor futura erat, nunquam dimisitrum nisi propter adulterium, immo nec propter hanc quoque causam si cum ejus conscientia factum fuerit. Valentia

PAG. 110.
CAP. 24.

SECULARIA NEGOTIA] Ita omnino scriptum est in veteribus Libris. Et tamen legendum est secularia judicia, ut patet ex Canone nono Synodi Chalcedonensis, ex quo caput istud sumptum est. Eadem medicina adhibenda est capitio tertio Libri septimi.

MISERICORDIAM] id est, eleemosynam. Sanctus Fulgentius Episcopus Rusensis in Libro de Trinitate pag. 163, in editione Sirmondi: Nam qui sibi peccata impune videtur committere demum sortiatis aliquas eleemosynas in pauperes faciunt, multum falluntur. Ne scire enim quid opus misericordia primum sit seipsum Deo offerre & sic in alio misericordiam facere. Ergo facienda sunt eleemosyna; sed ante sunt via via relinquenda. D. Petrus Chrysologus sermoni 54. Audeo dicere, qui de fraude Deo offert, cumulant crimina, non emundat: quia Deus in tali munere ex vias suorum pauperum, non misericordias, intuetur.

COMITATO] Hec est lectione venerum Librorum Sampelensis, Bellovacensis, Tiliari, Colbertini, Rivipuloghi. Capitulare anni octav. ex quo caput istud sumptum est, nam etiam Codex Normannicus habent communem. Trescentus, Regius, Camberonensis, Palatinus, Colbertinus meus, licetia. Sic etiam Regino, Burchardus, Ivo, & Gratianus. Vide Notas ad Gratianum pag. 550.

SU FEMINA] Burchardus caput istud tribuit Concilio Vermentinensi, cum tamē sumptum sit ex Compendiensi.

HABEBAT EUM] Burchardus hec addit: quia omnes unum patrem habemus in celis. Sed hoc additio superflua est & inepta in hoc loco. Burchardus Gratianus descripsit. Item Ivo par. 8, cap. 163. Sed idem cap. 52, hanc clausulam non habet, quia tunc caput istud repetit ex Libro quarto Capitularium.

ACCIPERE ALIAM] In excerpis ex Collectione Benedicti Levite que extant in vetustissimo Codice Ms. Bibliotheca Thuana in legitur: accipere aliam, si abique ejus conscientia factum fuerit illud adulterium, & si ab ea abscondit postquam recrivit. Nam cum illa reconciliari non potest.

Tom. I.
Pag. 109.
cap. 15.

Ibid. c. 20.

Ibid. c. 21.

tionem, inquit, filiam vestram in coniugio accipio, & vobis manefacti convenio ut eam semper cum honore teneam factum debet tenere suam legitimam uxori, & numquid eam dimissem, dum vivere, nisi propter cœcacionem quam ipsa mihi fecit, & ipsa cœcacia mihi sit probata & me legaliter & manefacti convolvi, & non sit facta per meum affectionem, nec per meum confitum, nec per meum foliolum. Dubitatum valde fuit olim an marito qui uxorem dimisisset propter adulterium, liceret aliam ducere, ac diversa in hoc fuere veterum sententiae. Quidam putarunt licuisse in Francia per hoc caput.

RECONCILIARI NON POTEST] Negatio tollenda videtur ab hoc loco, ut sensus sit licere marito adherere uxori sue adulterio. Caput 102. Codicis Canonum Ecclesiæ Africane: Placuit ut secundum evangelicum & apostolicam disciplinam neque dimisus ab uxore, neque dimisa a marito, alteri conjugari, sed ita manent, ut fibimur reconciliari. Vide infra lib. 6, cap. 87. & lib. 7, cap. 382. Vide etiam Hincmarum, epist. 37, cap. 8.

Hincmarus apud Flooardum lib. 3, cap. 26, in Epistola ad Theodulfum Comitem: Contrà omnes Leges ecclesiasticæ ministerium homo laicus usurpavit, & eleemosynam, id est, misericordiam pauperum, ac per hoc Deum, qui misericordia miserorum est, fecit Judas proditor, vendidisti. Concilium Valense I. cap. 9. pro ipsorum decem die runt misericordia.

CLERICUM PERMANERE OPORTET.] Vide Notas ad Epistolam 19. Lopi Ferrariensis.

Ibid. c. 22.

COMPETENTEM MON. PROVID.] Hanc Constitutionem Joachimus Vadianus tribuit Karolo M. lib. 1, de Collegiis Monasteriisque Germanie veteribus pag. 23. Karolo Magno placuit ut Episcopi veteri more competentem Monasteriorum curam gererent, contrà autem Monachi horum dictio audientes essent, Repetitur autem hoc caput infra lib. 7, cap. 18.

PAG. 511.
CAP. 10.

QUALES AD ACCUSATIONEM] Hinc

PAG. 512.

Tom I.

marus apud Flodoardum lib. 3. cap. 28. scribens ad Sigwardum Archipresbyterum : *Nesciunt etiam eisdem accusatoribus & testibus quales personae ad accusationem Presbyteri vel ad testimoniun super eum sacri Canones recipi non permissunt.*

EXEMPLUM LIONIS PAPA. Vide Burchardum lib. 1. cap. 198. & lib. 2. cap. 184.

Pug. 121.
cap. 36.

QUI DUOD. P. I. PURG. HABUIT.] Hec addita sunt anchoritate aliquor veterum exemplariorum. Sanè sensus integer non est absque illa clausula. Confirmare autem hanc lectionem Hincmarus, Isaacus, & Ivo.

VULGO AMPLIUS.] Hincmarus apud Flodoardum lib. 3. cap. 16. *Anselmo illustri viro pro quadam Presbytero quem apud se accusaverat, sed ad denominatum placitum non venerat, significans purificasse hunc Presbyterum Canonici se ipsum à crimine coram Missis ipsius Anselmi in conspectu plurimorum tam Clericorum quam Laicorum, non tam mississe, quia nec debuerit, in Sacramentum plures Sacerdotes ipsius iefes.*

PURGATUM ECCLESIA REDDAT.] Hincmarus ibidem cap. 18. *Placitum eidem Presbytero denunciat ad triginta dies, ut ita preparauis quod se vel Canonici purifice vel concrederat.*

COMITES MINISTRIS.] Vide supra lib. 2. cap. 23. & infra cap. 273. istius libri.

STATUTUM EST.] Vide infra lib. 6. cap. 306.

Pug. 121.
cap. 15.
Pug. 126.
cap. 60.

CONCILIVM EPISCOPI.] Sic tunc vocabant Synodus quam nos hodie dicimus Diocesanum. In tomo primo Analectorum Joannis Mabillonii pag. 387. extra titulus Capitulorum Synodalium Hildogarii Episcopi Meldensis, in quo scriptum est cum convocatoe Concilium Sacerdotum sue Diocesis apud Ecclesiam sancte Celinie. Vide Capitulum Herardi Archiepiscopi Taronensis cap. 333.

Hab. c. 60.

SI QVIS PRESBYTERA.] Burchardus caput istud in epitome concinit & Toletano Concilio tribuit. Sed Loisa noluit illud agnoscere pro legitimo Canone Toletano, & inter suppeditos repulit. Burchardum fecutus est Ivo.

Pug. 121.
cap. 110.

UNICUMQ; COMMUTATIONES.] Ad hoc ut commutationes de rebus Ecclesiasticis valerent, necessaria erat interventione auctoritatis regie, ut docet Karoli Calvi Capitulo tit. XXXVII. cap. 6. & vetus Charta Monasterii Conchesis data regnante Ludovico Pio. Flodoardus lib. 3. cap. 10. loquens de Hincmaro : *Res etiam nonnullas Episcopii, terras scilicet aquas mancipia, cum diversis personis ad incrementum Ecclesiae pro partium opportunitate communavit. Sed & Precepit regalis super pluribus earam rerum commutationibus obtinere curavit. Ludovicus Pius confirmavit commutationem factam inter Flodoarium Episcopem Andegavensem & Winnendam.* Idem confirmavit commutationem factam inter Semaragdum Abbatem sancti Michaelis Verdunensis, & quosdam homines qui nominantur in tomo secundo Analectorum Domini Joannis Mabillonii pag. 406. Item commutationem de villa Claniaco factam ab Hildebaldo Episcopo Mariconensi cum Warino Comite, ut patet ex

Tome II.

illis Precepto quod errat in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem. Karolus Calvus confirmavit commutationem factam inter Abbatem Foffensem & Abbatem Latiniasensem, item commutationem inter Erchenradum Episcopum Parisensem & Eginardum Abbatem Foffensem. Idem confirmavit commutationem quam Hirmintrudis Regina & Abbatis Kalensis fecerat cum eodem Arnaldo Abbatore Foffensi. Confirmavit praterem permutationes factas inter Herpuinum Episcopum Silvanensem & Godefridum Abbatem Foffensem. Karolomannus, Ludovici Balbi filius, confirmavit, anno DCCCLXX, commutationem factam inter Geilonem, Episcopum Lingouensem & Baldricum Fidelem Regis, ut patet ex eius Precepto, quod Petardus edidit in monumentis Historie Burgundie, pag. 158.

INRATIONABILES DISSOLVANTUR.] Lotharii Rex Austrasiae sive Lotharingie Remigio Lugdunensi Archiepiscopo refutauit res quafdam anno DCCCLX, quas per inrationabilem & iniquam commutationem amiserat, tamenetsi commutatione confirmata fuisset a Lothario Imperatore patre Lotharii; ut patet ex eius Precepto, quod editum est in tomo duodecimo Spicilegi Dacheriani pag. 131.

SACRAMENTARIO.] In quibusdam Codicibus & heic & aliis infra legitur sacramentario. In tomo tertio Spicilegi Dacheriani pag. 241. scriptum est Ansegilium Abbatem Fontanellensem, inter eatos libros quos Flavianus Monasterio dedit, dodisse sacramentaria volumina duo. Credunt plerique Sacramentarium idem esse cum Libro sacramentorum. Sed Hugo Menardus in Notis ad Librum sacramentorum pag. 85. existimat distinctionem esse inter haec duo, eo argumento quod citra in ipso sacramentorum Libro pag. 63. Sacramentarium citetur, manifestum est sacramentarium à Libro Sacramentorum distinguiri. Attamen haec res non adeò manifesta est quia adhuc plurimum habebat difficultatis; ac nisi res aperte eluseficerat, non admidum constabat sacramentorum Librum esse diversum à Libro sacramentario. In capite sanè quod heic explicandum suscipimus dubitari non potest quia per occasiones que in Sacramentario ad dandam penitentiam concoientur, intelligantur et orationes que in Libro sacramentorum leguntur pag. 225. in editione ejusdem Menardi. Ibidem & infra lib. 7. cap. 202. reconciliatio posse inveniatur fieri jubeat sicut in Sacramentario continetur, id est, secundam Formulam que exstet in eodem Libro sacramentorum pag. 226. Infra in eodem libro septimo capis 179. & 389. mentio sibi benedictionis nupciarum que in Sacramentario continetur. Hec verò benedictio ab Hugo Menardo edita est pag. 286. ex Codice Remenii. Unde colligi posse puto Librum sacramentorum non esse diversum à Libro sacramentario. In verulissimo & elegantissimo Codice Bibliothecae Colbertine litteris aureis scripto Liber sacramentorum habet hunc titulum. *In nomine Dei. Incipit Liber sacramentorum de circulo anni à sancto Gregorio Papa Romano editius qualiter Misa Romana celebratur.* Vide Notas ad Agobardum pag. 90.

Ggg 2

Tom I.

Pug. 121.
cap. 110.

Tom. I.
Pag. 144.
cap. 117.

UNIVERSAM COMM. ECCLESIAM] In Concilio ipso legitur, universa Ecclesia reverit. Sed nostra lectio, quia apud Dionysium quoque & librorum extat, videtur esse finior. Vide Gratianum 26. q. 6. cap. 14 *Præbyter.*

ANTE AUSTRIAM] Vir clarissimus Carolus Dufresnius in Commentario ad Paulum Silentiarium pag. 537. ait sibi videri hunc locum intelligentium eadem ab absida narthecis, ubi confitebant penitentes, non verò de absida seu concha aclaris. De absida porro vide Rosweydem in Onomastico ad vitas Patrum & Notas ad Reginonem pag. 570.

EPISTOLA] Hec est sincera lectio istius loci, quam & seruis indicabat & auditoris vertulit Collectionis Canonum que edita est in tomo undecimo Spicilegii Dacheriani. In superioribus editionibus & in veteribus libris legitur. Exemplar. Quod mendum fuille proclive dicimus ad caput 461: libri septimi.

PLACUIT HIS QUI] Hoc caput videtur esse sumptum ex tercio Canone Arausiano, additis nihilominus quibusdam clausulis ex Canone quarto Concilii Carthaginensis secundi & ex Canone 32. Concilii Carthaginensis III.

OFFICIUM ECCLESIAE] Ita veteres Libri & editiones. Puto tamen legi debet oficium. Vide infra, cap. 136. hujus libri.

SUPERSTITIUS] In Codice Sangallensi legitur *supprefitus*, in Camberonensi *subprefitus*, in Normannico *prefitus*. Sic olim scribebant cum de superstitiis intelligerent. Vide Notas ad Gratianum pag. 522.

MAGNUM DIEM] id est, diem Paschatis, ut explicat Heinrichus Spelmannus. Protevangelium D. Jacobi: *Venite autem dies Domini magna, & dixit Iudeus ancilla ejus: Quoniam tandem affliges animam tuam? Non licet tibi lugere, quia dies Domini magna est.* Heic tamen magnus dies non significat diem Paschatis, sed feriam quintam sancte Hebdomade, quia penitentes reconciliabantur. Capitula Herardi, Archiepiscopi Turonensis, cap. 14 in die magno & Cura reconciliandi. Alibi dies magnus intelligitur de die in quo fieri iudicium universale. Karolus M. in epistola ad Elipandum & ceteros Episcopos Hispanie orat ut Deus illos in die magno autem conspicuum gloria sua glorioſosflare concedat.

OMNIA NECESSARIA] Concilium Troleianum cap. 3. Sunt ne ultra Monachis evagandi vel de talibus presumendi quippam deuter occasio, prævidant Abbates vel Prepositi Monasteriorum ut secundum quod temporis vel loci fert possibilias, omnia illis in viualibus & vestibus necessaria, sicut regule præcepit, oportund ministrare. Vetus auctor Historie Trevitensis in tomo XII. Spicilegium Dacheriani pag. 247. *Estimo namque quodd Episcoporum est summam Deo famularibus diligenciam adhibere, necessaria ministrando; ne dum pro necessariis conquirendis negotiantur, & sancto proprio discedere compellantur.*

NECESSARIA] id est, aqua, molendinum, hor-tus, pistrinum, vel arcis diversa intrà Monasterium exerceantur, ut heic legitur in Regula sancti Benedicti.

VEL CLERICIS] Hec verba non extant in

Regula sancti Benedicti, & addita sunt proper Canonicos, ut recte observat Hugo Menardus in Notis ad Concordiam Regularium pag. 1034.

PROVIDENT] Hunc locum hic expoluit is qui Statuta collegi que sancto Bonifacio tribueruntur in tomo nono Spicilegii Dacheriani pag. 64. cap. 12. *Ut diligenter unusquisque Episcopus in sua Parochia prævideat ut ubi Monasterium Monachorum fuerit, regniter vivant & monachici; ubi autem Canonica vita fuerit, bent & canonici vivant.* Vide Capitulare primum anni DCCCLXIII. cap. 4.

PRESBYTERI SUB SIGILLO] Vide caput undecimum Capitulorum Presbyteri datorum post Capitulare ad Salz. Vide etiam Capitulare primum anni DCCCLXIII. cap. 17. lib. 3. Capitulare. cap. 55. & Addit. 111. cap. 99.

MALEPICI] Isidorus Clarius Episcopus Fulginas in constitutionibus Synodalibus anni MDL. cap. 4. *Corpus Domini honorificè custodiatur in pyxide munda & decenti, & una cum oleo sancto sub clavi diligenter reponatur in aliquo loco condecenti specialiter ad hoc constituto.* Quod si que parochie sunt que non teneant corpus Domini, *hoc quod diximus faciant de oleo sancto, & hoc maximè, ne ad beneficia possint auferri.*

PRASUMANT] In Concilio leto Arelateni & in Statutis Bonifacio Archiepiscopo tributis cap. 5, additur: *Genus enim sacramenti est, & non ab aliis nisi à Sacerdotibus contingi debet.* Itaque caput istud sumptum est simpliciter ex Capitulare primo anni DCCCLXIII. quod haec clausularum non habet. Deest quoque in Concilio Montaniaco.

LATANIA MAJOR] Vide infra lib. 6. cap. 110.

74. INDICTUM JEJUNIUM.] ab Episcopo minimum.

Riculfus Episcopus questionem cap. 22. Quendam autem vobis à nostra parvitate vel à Communi fratribus jejunium faciendum injungimus, plebes ad Ecclesiam venire rogare. Indicabuntur sciam interduum à palatio, ut pluribus exempli probari posset. Capitulare Ahytonis Episcopi Balloensis, cap. 8. *Indictum vero jejuniu[m] quando[rum] à palatio vel à domo suoru[m] denunciatur, ab omnibus generaliter obseretur.* Torsis hic locus clarissimum editorem istius capituli: qui ut se à difficultatibus hec occurfiantibus expediret, putavit heic pro domo legendum esse *Domino*, ita ut intelligatur Dominus Apostolicus five Papa. Nos simplicius eritfiamus heic per vocem *domo* intelligi domum Episcopi, in qua Episcopus habitat, unde jejuniu[m] indicit. Ac sanè hi lectio ista, que constans est in duabus antiquissimis Codicibus manuscriptis Monasterii Sangallensis, mutanda esset in *Domine*, non statim lequeretur explicandam illam esse de Domino Apostolico Romano. Simplicitas verum est excludere per Dominum heic intelligi proprium Episcopum. Rhabanus lib. 2. de institutione Clericorum cap. 25. *Necnon & illa omnia custodiare aportet unumquemque que communiter omnibus facere five pro tribulatione five pro gratarum actione proprius Ecclesia mandat Episcopos.* Quis qui constituta aliqui demandara jejuniu[m] servare neglexerit, peccat. Amalarus in Libro de Ordine Antiphonarii

Tom. I.

Pag. 151.
cap. 144.

Ibid. c. 145.

Pag. 152.
cap. 152.

Tom. I.
cap. 77. Collegi quodam simul quodam antiphonarum que consonant tempori etimologorum; & sollemnes eos & eas canore per noctes quamlibet observatur jejunium indicium & jejunium Quartorum Temporum.

**Pag. 855.
cap. 155.** **MEMORA EIS OBTINERE**] Vide Einhardum epist. 7. & 25.

PACIFICUS UT IN ECCLESIA] Vide infra Addit. III. cap. 32. & 118.

QUICUNQUE BENEFICIUM] Caput istud sumpturn 48, ut monachos in margine, ex capite 41. Concilii Moguntiaci, ex quo etiam illud laudavit Burchardus. Vide supra lib. 4. cap. 40. & Notas ad Reginonem pag. 546.

SOLVS MISSAM CANTARE] Contra in Capitulis Theodori Archiepiscopi Cancauariensis, si tamen Theodori sunt, editis in tomo nono Spicilegii Dacheriani legitur cap. 49. **Prebystero licet joli Missam facere, si neceſſe est.** Vide infra Addit. II. cap. 9.

CUM SO SIT] Simon Gouartius in additionibus ad Catalogum testimoniū veritatis pag. 1023. moneret quodam pro his verbis habere communica-
cer. Deinde addit: In communione etiam myste-
riorum hac verba Dominus Verbum, Sursum
corda, &c. clara voce à Diacono & Sacerdoce
pronunciabantur, turbidum fidelium adfiance & signa
sacra participante. In initio divisionis que in
Ecclesiam irreptis occasione errorum Martini Luthe-
ri, concendebant Protestantes non debere
Missam celebrari nisi cum adiungat aliqui communi-
cantes. Ad que Joannes Cochleus respondit
non recte auctor Missas proprie defectum com-
municantem, & nullam scripturam prohibere ne
solus Sacerdos sumat Eucharistiam.

SYMBOLUM] Vide Concilium Cloveshoviae cap. xl.

PURITIA] Ita veteres Libri & omnes editiones Capitularium. Debet autem haec vox in Codice Camberonensi & apud Reginonem. In prima editione Capitularum que cum Canonibus Concilii Wormatiensis edita solent legitur puriter investigare studeant. Pro quo Crabbus & reliqui Conciliiores Editores male reponerent: purare & in-
vestigare studeant. Male, inquam. Nam secundum judiciorum ordinem prout investigandi sunt
rei, dein puniendi. Error ortus est ex prurigine corrigendi. Hinc etiam emendandum est Concilium Moguntiacum, ubi puriter scriptum est loco
puriter. Longius aberratum est in capite 28. Concilii Moguntini anni 1021. ubi ita legitur: Ut Episcopi incestuose penitus investigare studeant. Vocem portò puriter vir clarissimus Franciscus de Roye in Libro de Missis dominicis pag. 91. sic intelligi posse existimat ut Episcopi de-
beant incestuosos investigare abique dilations, sicut Jurisconsultus post, id est, fino die & con-
ditione. Ex primo tamen Capitulari anni 1020. cap. 16. colligi posse videtur alium esse istius vo-
cabuli sensum, nimurum ut Episcopi sic puriter &
abique personarum acceptiorum incestuosos investi-
gent & examinent, ut nec proprius alicujus amici-
ciātū alii relaxentur, alii vero constringantur.
In veterissimo Libro sacramentorum Ecclesie, ut
reor, Lemovicensis, qui nunc extat in Bibliotheca
Regia, sic legitur: Ordo ad visitandum & ungen-

dum infirmum. Antequam ungeatur infirmus, con-
ficiatur omnimodis Deo & Sacerdoti suo puriter
omnia peccata sua, & reconciliacionem ab eo per-
cipiat plenam. Eadem habentur in Codice Italico,
ut legitur apud Hugonem Menardum in Notis ad
Librum sacramentorum pag. 340. Item apud Mo-
tinum in Appendice Tractatus de punitencia pag.
25, ubi tamen perpetuum edidit est puriter pro
puriter. Vide Nonum Marcellum.

CONTRADICIMUS QUOQV] Hec Constitutione **bid. c. 146.**
renovata est in Concilio Moguntino anno 1021. cap. 30.

SI QVIS VIDUAM] caput istud reperitur in co- **bid. c. 164.**
dem Concilio Moguntino anni 1021. cap. 29.

DUABUS SORORIBUS NUPSERIT] Flodoardus lib. 3. cap. 29. de epistolis Hincmaris: Item cui-
dam Fratri de homine qui cum quadam femina
concupisit & postea sororem ipsius in conjugium
dixit. Vide infra Addit. III. cap. 115.

TALES COPULATIONES] Codex Camberonensis ita habet: Pro tamen iuxta copulatione debet
anabemusq[ue]rari, nec unquam amplius copulari,
sed sub magna distinctione feriri.

AMPLIUS CONJUGIO COPULARI] Ita vetera
plaque exemplaria. Editio Francisci Pithori:
Nec unquam amplius conjugio sub magna distinc-
tione copulari. Quam lectionem in nullo eorum
liberorum reperi quibus ulius fuit.

FIERI] In libro Trecensi & in Camberonensi
legitur fieri.

QUALICUNQVS MODO] Balfamon ad Cano- **Pag. 916.
cap. 100.**
nem tertiam Concilii Anagni: Porro & Com-
memorat Dominum Theodoram, quae dicta est La-
parda illius Domini Andronici conjur. vi illius
tyranni Andronici sonam. Constantinopolitana
Synodus non sicut mutare habitum, nec cum Craie
Hungaria, qui hoc vehementissime precebat, con-
jungi, sed quodd post ejus mortem processisse
sonjura, etiam vi facta esset. & in canonico
Monasterio vitam egisse. Vide Capitula anni
1021. cap. 4. & Notas ad Agobardum pag. 135.

UT EPISCOPI] Caput istud descriptum est in **bid. c. 102.**
Concilio Moguntino anni 1021. cap. 7. Illud
quoque sanctus Stephanus Hungarie Rex infe-
ruit libro secundo Decretorum suorum cap. 2.

VIDUAS ET ORPHANOS] Haec & reliqua pars
istius capituli desunt in Codice sancti Arnulphi
Metensis, in quo ita subtilizantur. Et Nico-
laus Papa ad locum, ita ut secundum sacrorum
Canonum sanctionem, in processione Episcopi res-
omnes Ecclesie confiant, & ille secundum ri-
morem Dei quibus voluerit & quomodo voluerit
illas dispenset. Et in superscripto libro ex Cano-
nico autoritate assumptum istud ita inventum
Capitulum: Si quis oblate dederit, &c. ut super
cap. 24. huius libri.

ET EPISCOPI CONSVENTENTES] Ita in diver-
sum mutata sunt in decretis Stephani Regis Hun-
garie, hoc modo: Consentientesque fine Comites
& Judices Praefulibus suis ad Justitias faciendas,
justa praecepta Legis divina.

PRESBYTERI INTERFECTI] Vide Canones Isa- **Pag. 857.
cap. 106.**
ci Episcopi Lingonensis tit. 2. cap. 1. ubi caput

Tom. I.

istud recte describitur ex lib. 5. cap. 186. ut in antiquis Codicibus. Vide etiam que dicta sunt supra in Notis ad caput 15. Libri quarti.

Pag. 166.
cap. 181.

Vicedomini] Janus à Costa in titulum 31. Libri primi Decretalium pag. 192. putat alicubi Vicedominos eisdem esse qui à Gracis *Economia* dicuntur, alibi verò ab *Economia* omnino separandos esse. In vita Sancti Meinwerci Episcopi Paderbornensis cap. 83. legitur ipsum motum, *actio Vicedomino suo*, omnia que in pecunia vel diversarum escarum copia habuit, Ecclesiis & pauperibus erogati praecepisse. Vir clarissimus Carolus le Coing in *Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 779. §. 21.* putat Vice-dominum in Capitulari anni **DCLXXIX. cap. 19.** eum esse qui alibi Vicecomes appellantur.

Brid. c. 19a.

ARCHIDIACONI VEL ARCHIPR.] Hec Archidiacus preponitur Archiprebytero. Vide omnino Notas ad Gratianum pag. 445.

Pag. 167.
cap. 207.

BIDUANAS] id est, jejunium duorum dierum. Rabanus lib. 2. de institutione Clericorum cap. 25. Legatur aliqui Sanctorum per biduanas, five per triduanas, five etiam per totam hebdomadam jejunium extendere. Regino lib. 1. cap. 163. Si quis lascivus in lingua fuerit, triduand patienter expiatur. Obiter moneo caput septimum Capitularis Haytonis Episcopi Bafileenensis si omnino legi in duobus antiquissimis Codicibus sancti Galli: Septimū, ut sciam tempora legitima ad baptizandum in anno, id est, sabbato sancto Pascha, ut illa triduana missio in baptismo imitetur triduana mortis Domini clarissima resurrezione. Ubi vir clarissimus Lucas Dacherius edidit tria missio. Recte sane. Nam sic legitur apud sanctum Gregorium lib. 1. epist. 41. Nos autem quod tertio mergimus, triduana sepulture sacramenta signamus; ut dum tertio infans ab aquis educitur, resurreccio triduani temporis exprimatur. Item in Capitulis quibus anonymous Scriptor responderet ad interrogaciones Karoli Magni: Proprietà infans ter mergitur in sacro fonte ut sepulcrem triduanam Christi trina de morte mystice designaret. Sed ego tamen puto retinendam esse lectionem quam præferunt vetera Haytonis exemplaria, eumque fortassis ludere voluisse in antithesis triduanæ mortis & triduanæ resurrectionis.

Pag. 172.
cap. 247.

COMITES PORTIORES] id est, majores, ut recte explicat Hugo Menardus in Notis in Concordiam Regularium pag. 149. Erant enim cum in regno Francorum Comites majores; ut Comes Arvernorum, cum eodem tempore in pago Arvernico essent præterea Comites Brivatenis, Talamitenis, & Tollornensis. Plura exempla si quis habere desiderat, facile invenientur in veteribus Libris & monumentis.

Pag. 172.
cap. 276.

DEARMS INFRA PATRIAM] Vide supra lib. 3. cap. 4. & infra lib. 6. cap. 271.

DE HIS QUI MONAS] Caput istud mutilem est in antiquis exemplaribus Libri quinti Capitularium. Exstet integrum infra Addit. IV. cap. 99. Caput autem Quicunque decimam dividit debet ab isto.

CAPITULO LVII.] Hec est lectio omnium veterum Librorum. Tilius, cum non animadverteat hoc caput esset utilium, numeros hec mu-

Tom. I.

tavite, & pro **LVII.** repadiis **CLXIII.** Verum nec sic quoquā refutari potest hic locus. Nam caput Quicunque decimam non extat in Libro primo Capitularium, sed in Additione IV. cap. 100. & 166.

Pag. 100.
cap. 177.

ET CUNCTIS C. E. HOSTIL.] Hec non habentur in Libro quarto, neque in ipso Capitulari; ut verisimile sit addita fuisse à Benedicto Levita.

PARVENIT AD NOS] Simondus in Notis ad **Brid. c. 179.** Capitula Karoli Calvi pag. 765. si hanc Constitutionem esse Ludovici Pil. Apud Iwonem referunt simpliciter ex libro Capitularum.

CLAUSTRA MONASTERII] Littere sancti Bernardi Abbatis Clarevallensis de compositione Hungonis Episcopi Autilliodorense & Williami Conunitis Niverensis: Si aliquis Laicus deprehensus fuerit in clausis in lairocino, cum unaquamque ueste sua pro justitia facienda Comiti reddetur. Extra claustra autem quicunque Laici latrones deprehensi fuerint, & ipsi & res eorum Comitis sunt.

CLAUSARUM GENERE] Apud Iwonem editum est claustrum nomine. Sed in Codice Victorino legitur ut in Capitularibus.

QUICUNQUE PROPIA] Burchardus caput **pag. 182.** istud valde interpolavit & Pio pape tribuit, quamvis illius non sit. Est enim Constitutione Ludovici Pil. Hinc ergo emenda Iwonem & Gratianum. Vide infra Addit. IV. cap. 118. 161.

PROPRIA UXORE DERELICTA] Vide infra lib. 7. cap. 303. Hincmarus apud Flooardum lib. 3. cap. 26. scribit Fulrico cuidam, qui uxorem legitimam inlegimè dimiserat, alteraque infuper duxerat, vocans ad Synodus, excommunicationis jam in eum data aequa in provinciali Synodo confirmanda pandit modum. De ejusdem excommunicatione agit supradicta in capite 21. ejusdem libri.

SINE CULPA INTERFECTA] Exstet apud Burchardum elegans Paolini Episcopi Aquilienensis epistola de hoc argumento, que perperam apud Iwonem & Gratianum Stephano V. Papa tribuitur, ut dictum est in Notis ad Gratianum pag. 547.

ARMIS DEPOSITIS] Jure enim Pontificio, ut Juretus ait ad epistolam 135. Iwonis, miles posnitens armis cingi verbatur; cirtaque in eam rem caput Admonere 33. q. 2. id est epistolam Paulini de qua mox dicebamus.

ADALARDO COMITE PALATII] Hincmarus epist. 14. cap. 12. Adalardum senem & sapientem Domini Karoli Magni Imperatoris propinquum & Monasterii Corbeia Abbatem inter primos Consiliarios primum in adolescentia mea vidi, cuius Libellum de ordine Palatii legi & scripsi. Marquardus Freherus in Originibus Palatinis par. 2. cap. 1. ait habuisse se fragmentum istius libri, & huic adscriptum fuisse hunc titulum: *Ordo palatii & reipublica dispositio qui sub Imperatoribus Pipino & Karolo Francorum geritur*, per Adalardum venerabilem Abbatem literis commendatus ad memoriam & inscriptionem futurorum. Ejus vitam scripsit Paschalius Radbertus.

SI QUI A SERVO] Vide Iwonem parte 16. cap. **pag. 109.** cap. 101.

Tom. I.
Pag. 365.
Cap. 111.
Bibl. c. 111.

PLACUIT UT ADVARASUS] Vide infra lib. 6.

cap. 365. & lib. 7. cap. 204.
HOMO JUDICAT Deos!] Ad caput istud ref-
perisse videtur Karolus simpler in Proscrito pro
Arnusto Archiepiscopo & reliquo Clero Pro-
vincie Narbonensis, quod edidisse est à Cattello
in libro quinto Monachiarum historia Occitanice
pag. 771, cuius vero nos authenticum vidimus
in Archivo Archiepiscopi Narbonensis: Si ali-
qua vero querimonia adversis illos exorta fu-
runt, in prefacione suorum Episcoporum ve-
niunt, & ibi de his canonice atque legaliter judi-
centur: quia iuxta sententias Legum indignum est
ut homines judicant Deos.

BEATUS PROSPER] Sive Julianus Pomerius,
quem auctores esse librorum de vita contem-
plativa & activa Simondus ostendit, & cui tribu-
buntur etiam in vetustissima Collectione Ca-
nonum Andegavensi & in antiquissimo Codice
Ms. Bibliothecae Thuanz.

Pag. 390
cap. 116

ECCLESIA UNUM CORPUS] Infra lib. 6. cap.
404. Quod in capite precessit, in corpore eius,
quod est Ecclesia, videtur implerum. Epistola
Episcoporum catholicorum ad Marcellinum No-
tarum in Collatione prima Carthaginensi cap.
18. Non est itaque difficile quoniam caput est
Christus & corpus Ecclesia, juxta in Evangelio
commendatum videre & caput contra calumnias
Judaorum & corpus contra criminationes here-
ciorum. Et Augustinus in cognitione tercia cap.
237. & 242. Habeo caput, sed Christus est.
Vide Formulas exorcismorum & excommunicationis
cap. 12. pag. 665.

Bibl. c. 112.

IN CORPORE DIABOLI] Formula duodecima
excommunicationis: Inter adoptivos filios Dei
adnumeratus, quamvis modo filius Diaboli sit
imitando Diabolum.

(Pis de hac
re Concilium apud
S. Macram
celebratum
anno 811.
in Simond.
Conc. Gal-
lici tom.
pag. 365.
cap. 1.)

DUA SUNT QUIPPÆ] In Epistola ipsa Gelasii
legitur: Duo quippe sunt, Imperator Augustus,
quibus principales &c. Recepit. Scripta enim est
ad Anastasium Imperatorem. Confirmant autem
hanc lectionem, pater cetero, Hincmarus Remen-
tensis Archiepiscopus in Epistola 29. & Opus-
culo 61. & Parva Concilia apud fandam Ma-
cram habuit. Immo in Concilio Parisiensi habito
anno MCCCLXXX. (ex quo sumptum est hoc ca-
put.) Ita vulgo legitur lib. 1. cap. 3. Duo quippe
sunt, Imperator Augustus &c. Sed illius Concilii
antiquissimum exemplar manuscriptum Biblio-
thecae Thuanz, quod erat in Bibliotheca Col-
bertina, [nunc in Bibliotheca Regia], non etiam
omnes veteres Libri Capitularium & antique
editiones difterè scriptum habent: Duo sunt
quippe, inquit, Imperatrices angulae quibus &c.
Sic etiam legebat Jonas, Episcopus Aurelianensis,
in Opusculo de Infringente Regia, cap. 1.
ut respeti in veteri Codice Aurelianensi, cum
tamen in editione Dacheriana scriptum sit: Duo
quippe sunt, Imperator Augustus, quibus, &c.
Veteris vestigia fraudis, ut Virgili verbis um-
mur, visuntur etiam in excerptis e Libris Ca-
pitularium in antiquissimo Codice Ms. sancti
Arnulphi Metensis, ubi sic legitur: Duo sunt
quippe, inquit, Imperator Augustus, quibus, &c.
Ego, si quid haec video, puto eum qui pravam
istam lectionem insulsi in Codicem ex quo eam

bansere Patres Concilii Parisiensis, dolo male id
fecisse, ut pro sua vitiis fulcire regnum eccl-
esiasticum, quod tamen caput extulerat post Karoli
M. victoriam de Longobardis & triumphos quos
Idones Merovae agri de devicta vestre discipli-
na. Itaque falsarius ille universum orbem Chri-
stianum, hoc est, Ecclesiam Christi, dividi in
duo summa imperia, in auctoritatem videlicet sa-
cram Pontificum & regalem potestatem, quas
vocat Imperatrices angulæ. Atque ea opinio
facile pervalsit per animos hominum illius seculi,
jam imbutos ea doctrina quam in Ecclesiam Chri-
stianam inveteraverat spuma veterum Pontificum Epis-
tolæ. Itaque non multò post editam à Benedicto
Levita Collectionem Capitularium, in qua caput
istud reculit propter reperiendum in Concilio Par-
isiensi, Episcopi Provincialium Remensis & Roc-
magni, è Carissimo palatio ad Ludovicum Gen-
manum Regem scripserunt anno DCCCCLVIII.
Christum, qui solus Rex fieri potuit & Sacerdos,
in celum ascendens, suum regnum, id est,
Ecclesiam, inter pontificalem auctoritatem &
regiam potestarem gubernandum disposituisse.
Hac sunt enim ipsa eorum verba in Capitulis
Karoli Calvi XXVII. cap. 15. extremo. Ea per-
fusio cum deinde, ut sit, in occidentali Ec-
clesia invaluerit, jamque opinio de Monarchia
temporali Romani Pontificis valde propagata
esset, rudi seculo credidit est concertationem
que inter Gelasium Papam & Anastasium Impe-
ratorem fuit, de regno fuisse, illum vero auctor-
itatem suam fortuit ac strenue vindicasse ad-
versum constas Imperatoris. Ne quis vero ex-
stimate posset me ista sine auctore dicere, adfor-
mat verba Bartholomei Britteni, qui in cap.
Duo sunt dist. 96. ita loquitur: Gelasius Papa &
Anastasius Imperator contendebant de preemi-
tione unius ad alterum & de preminencia digni-
tatum. Sed Gelasius ostendit hic quod auctoritas
pontificalis longe major est quam culmen im-
perialis. Deinde Leonellus de Chierogatis Epis-
copus Concordiensis in sermone quem habuit
Romæ coram Alexandro VI. anno MCCCLXXXV.
in publicatione confederationis inter eundem
Alexandrum ac Romanorum & Hispanorum
Reges Venerorumque ac Mediolanensium Du-
ces, huc ait: In universalis sequidam Ecclesia duo
confitentes sunt dignitates, quibus principales hic
mundus administratur, prout ad Anastasium Im-
peratorem scribit Gelasius Romanus Antiques, au-
toritas sacra Pontificum, & Imperatorum exal-
sa potestas. Stabilitate igitur eâ opinione in
mentibus hominum qui circa Cathedram D. Petri ha-
bitabant, dubium illis non erat quin regnum in
ea Ecclesia esset. Itaque Conservatores populi
Romani, ut Franciscus Albertinus docet in Libro
de mirabilibus urbis Rome ad Julium II. Papam,
inscriptionem hanc in palatio suo posuerunt ad
scenam Herculis simulacrum in foro boario re-
pertum: SIXTO 1111. PONT. MAX.
REGNANTE. Aenam Herculis simulachrum
aurea mala secundum vivente tropeum sinistra
gerantis in ruinis Herculis Viti. fori boari. effor-
sum Conservatores in monumentum gloria Romana
heic locandum curarunt. In veteri editione
Romana epistolarum sancti Hieronymi hec le-

Tom. L

Tom. I.

Suntur in fine tomri secundi : *Eusebii Hieronymi doctoris etiam secundum epistolarum explici volumen anno Christi MCCCCCLXVIII. Indicione primi die verbi XIII. mensis Decembris, Pontifice maximo Paulo regnante secundo, anno ejus quinto, Roma in domo magnifici viri Petri de Maximo. Philippus Labbeus in Specimina novæ Bibliothecæ pag. 230. testatur finis in Biblioteca Naufricana disputationem de potestate Dei, auctore Francisco Cardinale Saonensi, qui postea fuit Sanctus Papa quartus, in cuius calce ita scripta erant : Finis parvuli Opusculi intitulati de potestate Dei editi per Reverendissimum D. Franciscum Saonensem Cardinalem tituli S. Petri ad vincula die prima mensis Octobris 1470. regnante Paulo Papâ II. Pontificatu sui anno septimo. Habemus nos anno nonagesimo Julii III. Romani Pontificis, quod editum reportes apud Joannem Jacobum Luckium, in cuius recta parte vixit vulnus Julii cum hac inscriptione.*

D. JULIUS III. REIPUB. CHRIS-
TIANA. REX. A.C. PATER. Sed ut ad rem nostram redeamus, addendum est insignis locus ex Presbitero Karoli III. Francorum Regis pro Ecclesia Noviomensi, in quo Princeps ille præclarum documentum dar quomodo in diligenda. si hic locus Gelasii de duabus summis Testibas. *Duabus sequuntur, inquit, personis universaliis rotundat Ecclesia, sacerdotiali videlicet & regali, ut si una infonsa seu minus existere provida pigrando, non dormiret altera.* Bartholomeus Bruxentus additæ autoritatem pontificalem culmine imperiali longe majorem esse, cum tamen Gelasius in eadem Epistola faciat ipsos quoque religionis Anticisteres esse subditos Imperatori, Legibusque ejus parere quantum ad ordinem pertinet publice discipline. Quæ sententia confirmatur auctoritate sancti Fulgentii, cuius verba refutantur in hoc nostro capite. In Canone septimo Concilii Trullani scriptum est spirituales dignitates prefiantiores esse secularibus seu mundanis. Quæ verba sic interpretatur Balzamon : *Nota autem & Canone qui dicit spirituales dignitates esse prefiantiores secularibus seu mundanis dignitatibus. Sed ne hoc sed traxeris, ut nonnulli dicebant, ut ecclesiastica dignitates preferantur imperatoriis. Eis enim subjiciuntur. Interpretari autem hoc adversus Subdiaconos, qui fortasse superbi & insolenter se gerentes adversus Diaconos, vel Diaconos qui adversus Presbyteros.*

Pig. 151.
cap. 16.

CONVERSATIONIS SUÆ TESTES] Supradicti cap. 2. hujus Libri Karolmannus Princeps statuit in Synodo ut Presbiter Episcopo testis adiutori castitatis & vita & fidei & doctrina illius. Renovatum istud in Concilio Londinense sub Anselmo Archiepiscopo anno M C I I. habito, in quo statutum est ut Episcopi semper & ubique honestas personas habeant conversationis sue testes.

VITÆ S. AUGUSTINI] Possidius Episcopus Calainenensis in vita sancti Augustini, cap. 26. *Et si forte ab aliquibus feminis ut videretur vel salutare rogetur, nuncquam sine Clericis testibus ad eum intrabare, vel solus cum solis un-*

quibus efficietur. Sanctus Gregorius lib. 7. Indic. 2. opit. 39. Legitur quodd beatus Augustinus et cum forore habere confessari docens : *Quæ cum forore mea sunt, forores meæ non sunt. Dolli ergo viri causa magna nobis debet esse infirmitas. Citant hanc Gregorii locum Hincmarus epist. 48. cap. 10. Concilium Trosserianum cap. 9. Regio lib. 1. cap. 98. & Gracianus dist. 81. cap. 25.*

Tom. I.

Pig. 152.
cap. 150.

[**DI CLERICIS LAICORUM**] Hincmarus apud Flodoardum, lib. 3. cap. 26. scribit Theodosio Comiti de Presbitero ordinando in Ecclesia vacante : *Si autem vis ibi habere Presbiterum, adduc mihi talum Clericum qui aptus sit sacro ministerio, & ego illum inquirem, & illi Ecclesiam dabo. Item Bertranno Comiti Tardunensis pagi pro loco vacante sine Presbitero, ubi sancta Patria requiescit, monens ut quantocius Ministeris ecclesiasticis Clericum sacro ministerio aptum offendat qui valeat ibi ordinari. Vide Notas ad Agobardum, pag. 63.*

Pig. 153.
cap. 157.

[**INVICTA PERMANEAT.**] Post caput istud, additum est à manu antiqua in Codice Colbertrino : *Homicidium Laici si in Ecclesia perpetratum fuerit, altare defruntur dones proprii Episcopi arbitrio refutatur. Si autem Presbiter illic aut antea altare peremptus fuerit, altare simul cum Ecclesia defruntur, donec confessa Apostoli reconciliatur. Sed hec non pertinent ad Capitularia, & à studio quodam adjecta postea*

Pig. 154.

[**PLACUIT NE PRÆDIA**] Vide Concilium Mo- Ibid. c. 155.
guntinum anni DCCCLXXXVIII. cap. xi. & Gra-
cianum 17. q. 4. cap. 13. Attendendum.

Pig. 155.
cap. 141.

[**SI NOS IPSOS COMEDIMUS**] Ivo epist. 85. *Nec forse si perinaciter vos invicem mordeatis & co- meditis, ab invicem consumamini.*

Pig. 156.
cap. 147.

CUIUS PECUNIAM] id est, rem propriam, ut dictum est supra ad caput tertium hujus Libri.

Pig. 157.
cap. 151.

[**LITOSTRATUM**] Ita veteres Libri. Editiones ha-
bent lithostrotum. Litostraram fortassis dixerit vi-
tam ex lito sive litio strata. Vide Glostrium
Francisci Pirhei & Notas ad Reginonem p. 562.

Pig. 158.
cap. 151.

[**EXCEPTO AURUM**] Ita vetera exemplaria Ca-
pitularium. At in Legi Bajuviorum & in Legi Witigothorum legitur : excepto auro & argento.
Sic etiam legitur in vulgaris Capitulariis editio-
nibus. Non prætermissa lectionem que malto cum
liberorum auctoritate confirmatur, ut diximus ad
Reginonem pag. 91. Atque id sane probare in-
sistit, ut ita dixerim, similibus exemplis for-
ficillimum.

Pig. 159.
cap. 157.

[**PROCURET**] In Legi Witigothorum legitur cogatur.

Pig. 160.
cap. 157.

[**REM IN CONTENTIONE POS.**] id est, quam alter aut petere caput aut recipere rationabiliter posset, ut legitur in eodem Libro quinto Le-
gis Witigothorum, tit. 4. cap. 9.

Pig. 161.
cap. 157.

[**SI QUISS SERVUS**] Vide Bignonii Notas ad Ibid. c. 155.
Appendicem Marculfi, pag. 966.

Qui

1217 ad Libros Capitularium. 1218

TOM. I.
Pag. pro-
cap. 34.

QUI ARRAS DEDERIT] Caput istud saeculum est in Collectione Benedicti Levizie. Integritus habetur in Lega Bejuvariorum. Plenius autem est in eodem titulo Legis Wisigothorum.

Pag. 90.
cap. 17.

SCRUTINIUM MORE ROMANO] Amalarius Archiepiscopus Trevirensis in epistola ad Karolum M. cap. 12. Scrutinium finitur Sabato santo ante Pascha. *Ipsa die facimus scrutinium septimum, scilicet in Romano Ordine invenimus scriptum.* Theodulfus in Libro de Ordine baptismi cap. 8. Hunc eum morem Ecclesia servare conatur, ut per aliquos dierum spatium hi qui in solemnitate Paschali baptizandi sunt scrutentur, ut infraclavis & doctis & simplici corde ad fidem veram venientibus vita sacramenta implicantur. Auctor anonymus de Ordine baptismi cap. 4. Scrutinium à scrutando dicunt, quia tunc scrutandi suis Carebantem si rectam jam noviter fidem Symboli eis traditam firmiter tenent. Scrutinii ordo habetur super pag. 1159, ex vetustissimo Codice M. Bibliotheca Regia. Vide porro Notas Hugonis Menardi ad Librum sacramentorum pag. 139. & Josephum Vicecomitem lib. 3. de antiquis baptismi ritibus cap. 21. & seqq.

Pag. 90.
cap. 17.

CATTINIS] Hec est lectio omnium veterum exemplarium & editionis Tiliiane ac prioris Pitthorani. Postea Franciscus Pitthorus repulit decanicis, quia Julianum Antecessorem, ex quo caput istud sumptum est, voce illa usum esse constabat in Epitome Novellarum Justiniani, ubi Antonius Augustinus adnotat decanicam esse carcerem Ecclesie. Vide Carolum Dufrenium in Notis ad Paulum Salentiarium pag. 594.

Bid. c. 379.

SI MONACHUS MONASTERIUM] Vide novam Collectionem Formularium cap. 36.

DOMINIO MONASTERI] In aliis editionibus male legebatur domino. Abbo in sua Canonum Collectione cap. 22. Omnes enim res cum ejus domino Monasteriis. Sed apud Julianum Antecessorem, ex quo Abbo sumptus, legitur: Omnes enim res ejus dominii Monasteri junt.

NON RECEPIATUR] Infra lib. 6. cap. 108. adi-
ditur, sine Abbatu sui & Episcopi proprii licen-
tia. Sed hec non habentur in Novella, ut illic
adnotamus.

Bid. c. 380.

SI ALIQUIS INCOGNITUS] Vide Notas Hugonis Menardi ad Concordiam Regularum pag. 957. & que nos suprad dictavimus pag. 1110. ad Capitula anni 1000 de causa sancte Radegundis Pitthorani.

Bid. c. 381.

NIMO ECCLESIA] Vide Notas ad Reginonem pag. 544. & ad Gracianum pag. 558. Vide etiam infra Addit. III. cap. 71. & Concilium Londinense anni 1000. cap. 15. 16.

Bid. c. 381.

ORATORIUM] Solebant tunc viri nobiles ha-
bere Oratoria in dominibus suis. De Rorigone Comite testatur Odo Abbas in Libro de miraculis sancti Mauri cap. 2. eum in domo sua que Bos-
cus vocabatur Oratoriolum compendiose con-
structum, ut nobilioribus mos est, habuisse, in
quo & matutini hymni recitabantur & psalmi ac
Tome II.

preces Christianz. De Oratoriis Monasteriorum vide Notas Hugonis Menardi ad Concordiam Regularum pag. 358.

TOM. I.

FISCI VIRIBUS] Ita omnia vetera exemplaria, regio & meo exceptis. que habent juribus. Hanc ultimam lectionem exhibent vulgata Capitularium editiones. Isaacus Lingonensis legit viribus. Atque hoc est sincera lectio, que frequenter reperitur in Codice Theodosiano; ubi Jacobus Gothesfredus ad l. 1. *Sic etiam peratur de suffrag. adnotat male facere eos qui vocent viribus mutant in juribus.* Probar hanc lectionem esse veram Conflitio Chindafundi Regis in Libro quinto Legis Wisigothorum tit. 7. cap. 15. ubi ita legitur: *fiscalium sept subreptione servorum, fisci vires attenuantur.* Vide Cujacium lib. 28. Observat. cap. 1.

ABBATISSA ELIGATUR] Vide suprad lib. 2.

Pag. 90.
cap. 34.

CONFIRMATUR AB EPISCOPO] Jam monuimus ad caput 81. Libri primi privilegia eligendi Abbes Monasteria concessa fuisse et ratione ut salva esset canonica Episcoporum auctoritas. Nunc vero idipsum ostendendum est in causa Abbatisarum. Karolus Calvus in Diplomate pro Monasterio sancte Marie Sutssonensis precipit ut post decessum Immae Abbatis, de ipsa Congregatione, quandiu ibi talis inventri posuerit que ipsi sancto gregi regularuer preceps & prodesse posse, per successionem curricula eligantur & Abbatissa secundum iura ecclesiastica confirmatur. Karolus III. Imperator, cognomento Crallus, in Precepto pro Monasterio Herisensi, quod repetitur in secunda editione Monumentorum Paderbornensium pag. 264. Post suum verum decepsum licentiam ipsa sorores habentes inter se eligendi Abbatisam und cum consensu illius Padbrunnenfi Ecclesie Praefulis. Otto III. Imp. in Precepto de privilegiis Monasterii Elementis proprie Embriacam: *Ceteram pro anima nostra expiatio eidem largiti sumus Monasterio ut post hac perpetuiter, cum ejusdem Monasterii Abbatisa morbo consumpta morietur, Santimoniales inter se unam, qualemcumque velint, final cum consensu Trajetensis Episcopi, in cuius posita sunt Diaconi, absque mortalium omnium contradictione licenter elegant.* Edicton est hoc Preceptum ab Egidio Galeno in Historia sancti Engelberti Archiepiscopi Coloniensis pag. 359. & ab Hermanno Scangofol in Libro secundo Annalium circuli Westphalici pag. 203.

IN CIVITATIBUS] Apud Julianum Antecessorem Novella 83. in editione Antonii Augustini & 69. in Pitthorana sic legitur cap. 7. *In civitatibus in quibus Praefides praefato non sunt, eadzane litigatores Defensorum civitatis, & ille audiatur causas.* Si autem Episcopum judicare sibi maluerint, hoc quocque fieri jubentur. Argumento ita sunt tollendam esse negationem que in iure illius nostri Capituli reperitur. Nam Karolus M. praetexte confirmavit Constitutionem Confandini que erat in calce Codicis Theodosianus; ut paret ex Libro sexto Capitularium cap. 366. Janus tamen à Costa in Decretales pag. 182. exultimat non esse delendam, & abrogatam in hoc regno
H h h h

Bid. c. 107.

TOM. I. *Suffisa Constitutionem Constantini Magni, quamvis à Karolo M. confirmata tuissit.*

Pag. 906. *cap. 125.* *Si quis ex scismaticis] Ita sumpcta sunt et Novella 125. Juliani Antecessoris cap. 65. non quidem verba ipsa, sed sententia. Vite Notas ad Salviannum pag. 439.*

Pag. 907. *cap. 126.* *Ne DECIM ANNI] Vide Cajaciam lib. 5. Observat. cap. 5.*

Ibid. c. 126. *APUD JUDICES PUBLICOS] Vide Bignonum in Notis ad Marculfum pag. 878. & Janum à Costa in Decretales pag. 299.*

Pag. 908. *cap. 126.* *{NON EST JUSTUM} {MAJOR A MINORE} Vide infra lib. 6. cap. 181.*

Ibid. c. 126. *JUDICIS NON EST] Apud Sanctum Ambrosium, fīe quis aliis est auctor Commencari ad caput quintum prioris epistole ad Corinthios, ex quo caput istud sumpcum est, legitur: Judicis non est sine accusatore damnare, quia & Dominus Iudam, cām fur est, quia non est accusatus, minimē abiecit.*

Pag. 911. *cap. 127.* *NON INTRABIT EUNUCHUS] Vide Filefacum lib. 1. Selechotum cap. xii. pag. 169.*

Ibid. c. 127. *SI VIR ET MULIER [Constitutionem istam in Synodo Lipiensi editam suffisa docet Hincmarus, ut supradiximus pag. 1021.*

RUBER CUM EA] Rhabanus in epistola ad Heribaldum legit, quod non posse ei rubere. Regino, quod non posse coire cum ea. Burchardus, quod non posse coire cum ea. Ita etiam Ivo parte 8. cap. 178. & Gratianus.

PROBARI QUOD VERUM SIT] Rhabanus, Regino, Burchardus, Ivo, & Gratianus habent probare per iustum iudicium quod verum sit.

ACCIPIT ALIUM.] Heic est finis istius capituli in vetustis Capitulariis exemplaribus, apud Rhabanum item, Reginonem, & Gratianum, 27. q. 1. cap. 29. Quod autem. Quae sane lectio confirmatur etiam auctoritate Hincmarii. Burchardus tamen addit: Si autem ille aliam acceperit, separetur. Eandem clausulam habent Ivo in loco paulo ante laudau & Gratianus 33. q. 1. cap. 1. Quod autem.

Pag. 912. *cap. 65.* *UT SI VEL H.A.] Sententia hujus capituli habetur in cap. 101. Collectionis Africanae. Vide supra que adnotata sunt ad caput vigesimum primum Libri quinti. Vide etiam infra cap. 87. istius Libri.*

Pag. 913. *cap. 66.* *ITERARE JUDICIUM] Vide Glossarium Francisci Pithei ad Libros Capitularium.*

Ibid. c. 46. *OMNES] Hec est lectio Codicis Bellavacensis, Sangallenii, & Normannici. In Colbertino & in Tiliano legitur homines. Facile antiqui Librarii permutabant hec vocabula, ut supra diximus pag. 1076. in Notis ad Capitulare Pippini Regu Italie.*

Pag. 914. *cap. 71.* *UNAM ECCLESIAM] De hoc arguemento pluribus olim dictum est in Notis ad epistolam 29. Lupi Abbatis Ferrarensis. Has consule, si lobet.*

LATANIA MAJOR] Vetusissimum Kalendarium Mi. in Bibliotheca Colbertina: VII. Kal. Maii. Nas. sancti Martii Evangelista. Latania

major. Concilium Cloveshorum cap. 16. SCOTI-Decimo condiderunt Capitulo ut latanias, id est, reges, & Clero omnesque populo hic dies cum magna reverentia agerant, id est, die supremo Kalendorum Matronarum, iuxta ritum Romanae Ecclesiae, que & latanias major apud tam vocatur. Vide Baroniūm in Notis ad diem 25. Aprilis.

QUA PROPTER OMNIA PLACUIT] Tota hec clausula que sequitur, usque ad verbum vindicatur, docti in vulgaris editionibus Capitularium. Reliqua vero conjugantur cum capite 73. post verbum presumunt. Nos secuti sumus authenticium veterum exemplarum. Mutationem postquam nos hoc loco fecimus confirmat etiam Isaac Linogenensis, qui utramque partem illius capituli consequenter descripsit in suis exceptis.

DIONYM SIT] Caput istud sumpcum est ex epistola 103. sancti Bonifacii, in qua referens Decreta Synodi paulo ante celebratae ait: Decrivimus ut Metropolitamus, qui sit Pallio sublimatus, horreum carceris & admonsus & invigilans quis sit incor eis curiosus de falso populi, qui vice negligens servus Dei.

PALLIO SUBLIMATUS] Egilwardus in vita sancti Burchardi Episcopi Herbipolensis cap. 3. de sancto Bonifacio narrat quod Moguntia Metropolitana subcepit Cathedram, ipsamque postea Archiepiscopalis pallio sublimarerit.

HONORABUR] In epistola sancti Bonifacii legitur: horreum carceris & admonsus.

PROGENIUM SUUM] Vide infra Addit. IV

cap. 75.

PRESBYTEROS] Vide Iovensem parte 6. cap. 117. & Gratianum dist. 68. cap. 2. Presbyteri.

Vide etiam Notas ad Gratianum pag. 478.

ABSCUS PERMISSO EPISCOPI] Insignis est in hoc argumento Formula prima novæ Collectio-

nis. Hanc consule.

NULLI ALTERI COPULETUR] Vide supra cap. 63. istius Libri.

SI QUI SECULARIUM] Vide infra Addit. IV

cap. 38.

SI VIR ET MULIER] Fulbertus epist. 64. De causa unde simplicitatem nostram confundere voluit, in sexto Libro Capitularium era xci ita scriptum invenerimus. Si vir & mulier conjunxit se in matrimonio, & postea dixerit mulier de viro suo non posse rubere cum ea, si potuerit probare quod verum sit, accipias alium, et quod iuxta Apostolum non potuit illi reddere vir suus debitum. Vide Iovensem parte 8. cap. 80.

SI QUI PRESBYTER] Burchardus ac post eum alii referunt ex Concilio apud Compendium,

Ibid. c. 96.

ubi non extat.

BAPTIZETUR] Vox ista docti in superioribus editionibus & in aliquot vetustis Codicibus. Adedita est ex Palatino & Bellavacensi. Eam quoque habent Burchardus, Ivo, Gratianus, & Raymundus in cap. Si quis. Et in cap. Venient. Titulo De Presbytero non baptizato.

ET OMNES QUOS PRIUS BAPTIZAVIT] Hanc clausulam habent referentes Libri, Burchardus, & Ivo. Gratianus & Collectores Decretalium, quia Gratianum describant, illam omni-

Tom. I. seruit. Ipse quoque Pontifex Innocentius III. caput istud in cap. *Venienti resulis absque illa clausula*. Atamen *Antonius Augustinus in Notis ad primam Collectionem Decretalium pronuntiat illam recte omisam esse à Bernardo Papensem & Raimundo.*

Pag. 218. *CAPITULO XXVIII.*] Vide supra pag. 1151.
cap. 56. in Notis ad caput, 98. Libri primi.

Bid. c. 57. *Si quis infra regnum*] Vide infra cap. 383. *huius Libri.*

Pag. 219. *Si quis SACERDOTEM*] *Consulatus à Widone Episcopo, ut reor, Salvadorensi Droco Bellavensis quid agendum foret de quibusdam hominibus qui Sacerdotem acriter verberaverant, respondit inter alia ex Capitularibus, & hoc caput ad sententie sue probationem adduxit. Epistolam ejus dabimus in Appendice Actorum veterum. Vivebat autem Droco sub imperio Roberti Regis Francorum.*

Legi SALICIS SUNT ADDITA] Vide Capitulare primum anni DCCCL cap. 1. De illo enim hec agitur.

Bid. c. 59. *ECCLESIA IN SACERDOTIBUS CONSTAT*] *Constitutio Theodosii & Valentiniani in Appendix Codicis Theodosiani tit. 20. De obnoxio vero, si qui ambulaverint cum Episcopo vel cum Presbytero aut etiam Diacono, five in platea, five in agro, five in quolibet loco, nullo pacto eos restringi vel adduci jubemus, quoniam in Sacerdotibus Ecclesia confit. Gregorius IV. in epistola de Aldrico Episcopo Cenomanensi: Ceterum iuratores Fratrum ecclesiasticorum disciplinis compimeri & audiire debet, qui statim majorum non tenentes, Dei Sacerdotes aquae sanctam Ecclesiam, qua in Sacerdotibus maxime confit, sed violare perspecti nimis presumptio. Cyprianus epist. 69. Unde sciens debes Episcopum in Ecclesia esse & Ecclesiam in Episcopo, & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non est. Vide C. V. Petri Francisci Chiffletti Notas ad Ferrandum, pag. 272.*

NAM DETRACTIO SACERDOTUM] *Tota ista clausula sumpta est ex suppeditata epistola sancti Gregorii ad Felicem Episcopum Messanensem.*

Pag. 240. *NILLIS VITA PRÆSULUM.*] Vide epistolam ad **cap. 104.** Felicem Episcopum Messanensem paulo ante laudatam.

THRONI DEI] Vide infra cap. 357. & lib. 7. cap. 136.

Bid. c. 104. *SINE RECONCILIATIONE*] *Ita habent hoc loco omnia vetera exemplaria. Sed in vulgaris editionibus leguntur, fine sacrae olei unione & reconciliationis. Additum vero istud est ex capite 131. Libri septimi, quod Pithoracus omisit tamquam superfluum, quia jam edictum fuerat in sexto.*

Pag. 241. *SI MONACHUS MONAST.*] *Synapnum est istud ex Novella quinta cap. 4. apud Julianum Antecessorem, in editione Antonii Augustini. quam nos fecuti sumus in edendis Capitularibus. Alius est ordo in Pithoraca, in qua, præter No-*

Tom. II.

Tom. I. vellaram numeros, descripti sunt etiam numeri DLXXXVIII. qui in vetustis Codicibus adscripti inveniuntur breviatione Novellarum quam Julianus Antecessor compositus. Hunc ordinem secutus est Abbo in Collectione Canonum quæ super edita est in tomo secundo Analectorum crudelissimi viri ac meliore valeudine digni Joannis Mabillonii. Illic caput istud citatur ex Legibus cap. xvi. ut est apud Julianum in editione Pithoraca.

Et ipse officio fisci a. cog.] *Hec non habentur in hoc loco apud Julianum. Extant tamen paulo post in eadem Novella cap. 6. ubi legitur, officio *Prefidis Provincia servire co-gatur.**

Si vero MONACHUS] *Pars ista sumpta est ex eadem Novella, cap. 6.*

SENIS ABBATIS] *Hec clausula non extat in capite 379. Libri quinti Capitularium, & omisita est in vulgaris editionibus. In Novella sane præcipitur ne omnino recipiatur in alio Monasterio. Hec sunt verba Juliani: *Aliorum autem Monasteriorum Primates prohibeant cum transire ut in alio Monasterio non recipiantur. Et de hoc curare debet non solum religiosissimi Episcopi, sed etiam reverendissimi Archimandrita.* Ex his itaque verbis male intellexi conflata est clausula adiecta huic nostro capituli.*

Quaecunque a SINGULIS] *Licit caput istud sit in Codice Legis Romane, secundum quam cause ecclesiastice judicabantur, in causa tamen que anno MXXIV. erat inter Ermengaudum Episcopum Urgellensem & Durandum Abbatem sancte Ceciliae hæc Constitutio laudata non est ex Codice Theodosiano, sed ex Capitularibus, capiteque istud descriptum est integrum in sententiæ quæ pro Episcopo adversus Abbatem lata est. Eam dabimus in Appendix Actorum veterum.*

JUOS SOLIDATA ETERNITATE] *Lib. 5. Legis Wiggothorum tit. 1. cap. 1. impensis Legum soliditate servare.*

Quaecunque sunt] *Vide infra lib. 6. cap. 381.*

IGNOSCENDI SOLI] *Certum est legi debere solam. Sed omnia vetera exemplaria habent soli, non solum in Libris Capitularium, sed etiam in Codice Theodosiano, apud Isaacum Ligonensem, & in Concilio Trolesiano. Sirmondus tamen in Appendix Codicis Theodosiani tit. 14. & in epistola 29. Hincmari pag. 319. edidit solam. Vide infra cap. 406. hujus Libri.*

PLACUIT NE JUDÆIS] *Vide lib. 11. Legis Wiggothorum tit. 13. cap. 11. & Notas ad Agobardum pag. 18.*

SACRIFICANI] *Simon Goulartius in additionibus ad Catalogum testium veritatis pag. 1023. nomine sacrificantis eum intelligi qui oblationem dono adferunt, nempe panem & vinum ad usum sacræ communionis. Falsam proorsù esse hanc interpretationem manifestum est vel*

Hhh 2

Pag. 242.
cap. 105.

Bid. c. 105.

Pag. 243.

cap. 106.

Bid. c. 106.

Tom. I.

ex contextu capitis, ubi vox *sacrificans* referatur ad eum qui corpus & sanguinem Christi in altario immolat, id est, ad Presbyterorum. Populus enim non immolar neque sacrificat, sed sacrificio interest, oblationem facit ad sacrificium. Confutatur hec interpretatio ex verbis sequentibus, in quibus præcipitur ut sacrificare toties perceptio-
nem corporis & sanguinis Christi se participem perbeat quoties idem corpus & sanguinem immo-
lat. Quod adversus Presbyteros Miſam canan-
tes & non communicantes dictum esse patet ex his quae supradicta sunt ad caput sextum Libri
primi.

Pag. 943.
cap. 152.

DELECTIONIBUS INNARENTIBUS.] Vide Praefationem nostram ad Librum Rhabani de Choropiscopis & Notas ad Reginonem pag. 542.

Pag. 944.
cap. 153.

IN SYNODO] Infra lib. 7. cap. 4. scriptum est Choropiscopos ante apostolicam aquæ synodalem prohibitionem non huius ex numero Apostolorum, sed ex numero Discipulorum. Intelligentia autem sunt hec loca de Synodo Razibonensi habita circa annum DCCXIX. post redditum Legatorum Karoli M. à Sede apostolica, ut pater ex eodem lib. 7. cap. 260.

Pag. 945.
cap. 154.

LITANIAM EVERTERIT] Apud Julianum An-
tecessorem, ex quo ista sumpta sunt, legitur : Sin autem Litanias conturbaverit. Quid tunc per Litanias intelligent, docere videtur sequens caput Novelle. Vide miracula sancti Mauri, cap. 7. de Litanie imposta.

Pag. 946.
cap. 155.

EPISCOPI SUI LICENTIA] Olim, ut dictum est ad epistolam 102. Lupi Ferrariensis, Monachis non licet proficisci in regionem longin-
quam, ne Romanum quidem, abique permisum proprii Episcopi. Apud Frotharium Episcopum Tullensem in epistola tercia legimus ipsius Monachis Mediolancensibus licentiam dedisse audeundi Imperatorem pro necessariis Monasterii causis. Idem in epistola decima ad Drogenem Episcopum Meconsem queritur de quibusdam Monachis Mo-
nasterii, ut res, Senoniensis, qui abique ejus permisum & licentia, quasi ob quasdam reclama-
tiones, egrediebantur è Diocesi Tullenii contra Jus canonicum & reverentiam proprio Episcopo debitam. Vide infra lib. 7. cap. 269.

Pag. 946.
cap. 157.

APUD QUIM SCULUS] Vide infra cap. 355.
hujus Libri.

Ibid. c. 158.

QUICUNQUE INGENUUS] Vide infra c. 356.
istius Libri.

Pag. 947.
cap. 159.

NE JUDICIS QUICQUAM] Hec Lex ita intelligenda est ut tamen si Sacerdotes defuerint, sola potestate Judicium rei distrigendi sine, ut legitur in Libro duodecimo Legis Wifgotorum tit. 3. cap. 25. ex cuius lemmate factum est hoc nostrum Capitulum.

Ibid. c. 154.

SI EXPOSITUS] Sanctus Augustinus epist. 23. ad Bonifacium Episcopum : Aliquando etiam quos crudeliter parentes expouerunt, nurriendi a quibuslibet, nonnunquam a sacris virginibus colliguntur, & ab eis offeruntur ad baptismum. Sic enim recte scriptum est in prima editione epistola-

ram sancti Augustini, cum in posterioribus male Tom. I.
legamus auerentes. Epistolam collectionis infantis expoisti habes in ore Formulas Simondicas. Vide Reginonem lib. 1. cap. 70. & seqq. & Cu-
jacionem lib. 16. Observat. cap. 36.

RELICTO OFFICIO SUO] id est, ecclesiastico Ibid. c. 145.
Judicio, ut legitur in Canone nono Concilii Carthaginensis tertii. Hincmarus apud Podoardum, lib. 3. cap. 26. scribit Falconi Comiti palatii Regis pro quadam Presbytero parochia Sue-
sonica, qui reliquo ecclesiastico ad civile judicium
proclamaverat super accusatore suo.

PROPTER DISTRICTIUM] id est, si ab Epis-
copo suo, à quo damnatus est, provocaverit ad
Judices seculares. Quod est contraria ordinem in
Canone 17. Sardicensi constitutum. Vide Phor-
thium in Nomocanone tit. 9. cap. 6. & Com-
mentarium Balsamonis.

AD SECULAREM] Apud Gracianum additur
Judicem. Ubi Correctores Romani recte adno-
tant hanc vocem abesse à veterioribus editioni-
bus Synodi Agathensis, à Codicibus Vaticanis,
& à Capitulari. Vide infra cap. 157. & lib. 7.
cap. 210.

ET SOLATIUM] Infra Addit. IV. cap. 65. &
is ad quem recurrit solatium ei. Ita etiam apud
Gracianum. Hinc ergo voces illas additas Sir-
mondas transtulit in Canonem hunc Agathensem.

SCRIPTURA QUAESITUM] Constitutio est Chin-
dasiunti Gothoram Regis, relata in Libro se-
cundo Legis Wifgotorum, tit. 5. cap. 1. Vide
infra cap. 416. istius Libri. Istius Constitutionis
verba usurpavit Gaufridus Comes Ruginensis
in Notitia Judicii pro Monasterio Rodensi lati ad-
versus hominem quendam nomine Adalbertum,
quam daturi sumus in Appendix Actorum ve-
terum.

NULLUS EX ORDINE] Vide infra lib. 7. cap.
210.

Ibid. c. 146.

Ibid. c. 159.

PERMISSUM] Ita legitur in vetustis Capitula-
rium exemplaribus & in editionibus, tunc etiam
in Codice Legis Wifgotorum Moyssiacensi.
Pithous illic edidit *permisum*.

AD TESTIMONIUM ADMITTANTUR] In su-
perioribus Capitularium editionibus legitur, ad
testimonium à tertia generatione admittantur.
Certum est illam clausulam reperiit infra cap.
352. hujus Libri. Sed non exstat in hoc loco in
vetustis Codicibus neque in Codice Legis Wif-
gotorum. Tanti momenti erat Capitularia edere
prout in veteribus Libris reperiuntur.

Ibid. c. 157.

1225 ad Libros Capitularium.

1226*

Tom. I.
Pag. 951.
cap. 109.
Ibid. c. 171.

UT NULLUS EPISCOPORUM] Vide Concilium Africaneum cap. 56.

SIGNA] campanas. Capitulare quinorum anni DCCCLXIV. cap. 5. signum in tempore suo pulsante. Rudolfus in vita sancte Liobbe Abbarillie cap. 6. signum Ecclesia quod vulgo blockum vocant. Concilium Anglicanum apud Celiachy cap. 10. Pulsato signo, omnis famulorum Dei caetus ad basilicam conveniat. Gesta Aldrici Episcopi Cenomanensis: In dicta Ecclesia Seniore duodecim signa ex metallo optimo fundere & formare studuit, que in cloacis collocavit, & ad singulos cursus mirabiliter reboare & sonare dispositi. Odo Abbas in Libro de miraculis sancti Mauri cap. 7. signis sonantibus, sumptu Santorum Reliquiis. Ibidem cap. 11. Christi clementiam ac beati Mauri auxilium instantissimam prece signis sonantibus in clamare coepit. Flodoardus lib. 3. cap. 10. Item de metallo quod ei transmisit ad faciendum signum. Annales Fuldenenses ad annum DCCCLXIX. signis etiam curiarum in Regensburg Ecclesiastis concrepantibus. Bercharius in Historia Episcoporum Virdunensium tomo XII. Spicilegii Dacheriani pag. 261. Signa grandia & honorabilia & minora validi bona in illa basilica suo opere ibidem esse conficiunt. Concilium Londonense anni MXX. nec signa pro eo pulsantur. Polypictus sancti Reinigii Remensis: signum de metallo unum, de ferro unum. Signum ferreum unum, scilicet de metallo unum.

Pag. 952.
cap. 109.

UT SACERDOTES STOLAS) Vide Reginonem lib. 1. cap. 333. Burchardum lib. cap. 10. Iovinem parte 10. cap. 139. & Gratianum 17. q. 4. cap. 25. Ut Presbyteri.

Ibid. c. 172.

TAIGITURA NON INCHOENT) Capitula Herardi cap. 16. Ut secreta Presbyteri non inchoent antequam Sanctus finierit, sed cum populo Sanctus canient. Micrologus cap. XI. Angelicus hymnus, id est, Sanctus, Sanctus, Sanctus, subsequitur, quem beatus Sistas Papa in ordine oclavus confirmavit ut ante sacrificium diceretur. Hanc autem hymnum & ipse Sacerdos cum aliis necessarii debet dicere, ne se ipsum sed prece videoatur privasse, qui & suas voces & aliorum angelicis laudibus admitti deprecatus est in Prefatione.

Ibid. c. 174.

UT ADMUNTIENT) Caput istud & plenaque ex sequentibus repertiorum inter Capitula que sancto Bonifacio tribuantur in tomo nono Spicilegii Dacheriani.

Pag. 954.
cap. 104.

DA QUIBUS DUBIUM EST] Hugo Nicolai Canonicus Mezenensis in Manuali Curatorum Diocesis Metensis folio 21. Si verum dubium sit utrum bene fuerit baptizatus, tunc Presbyter debet cum

baptisare sub hac verborum forma: Si tu non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amon. Si autem es baptizatus, non te baptizo. Et ut audientes offitentes, hoc dicat alii voce & maternâ lingue, ne Laici credant quod aliquis possit bis baptizari.

QUATUOR TEMPORUM JEJUNIA] Homilia in certi auctoris in vetustissimo Codice sancti Galli: Jejunia debet custodiare Quatuor Tempora in anno, id est, mensie Martio in prima septimana, quando intrat Marcius, debet jejunare die Mercurii & die Veneris & die Sabbati. In mensie Iunio in secunda septimana postquam Junius intrat, debet jejunare die Mercurii & Veneris & die Sabbati. In mensie Septembr. in tercia septimana postquam September intrat, jejunare die Mercurii & Veneris & Sabbati. In mensie December in quarta septimana jejunare die Mercurii & Veneris & Sabbati.

Tom. I.

Ibid. c. 106.

SABBATIZARE] id est, colere, observare, celando ab omni opere servili. Hinc feriari pro sabbatizare dicit Hayto Episcopus Basiliensis cap. 8. Odebat pronunciandum est ut sciatis tempora feriandi per annum, id est, omnem Dominicas a manu uiginti ad vesperam ob veneracionem Domini Resurrectionis; sabbatum vero operandum a manu uiginti ad vesperam, ne in Iudeis ceperantur. Feriandi vero per annum isti sunt dies, ut supra eri sumus. Natalis Domini, &c. Sic emendandus & supplendus est hic locus, qui mutatus est in editione Dacheriana, apud Burchardum lib. 2. cap. 77, Iovinem parte 4. cap. 14- & Gratianum dist. 3. de consecrat. cap. 1. Pro-nuntiandum. Vide Concilium Laodicenum cap. 29. & Joannem Diaconum in vita sancti Gregorii lib. 4. cap. 9. Apud Tertullianum quoque in Libro adversarii Iudeorum cap. 4. sabbatizare significare cessare ab omni opere servili, & non tantum septimo quoque die, sed per omne tempus. Quod intelligit de sabbato eterno sive divino, id est, de altera vita.

Pag. 955.
cap. 109.

IN ASCENSIONE... DIEM UNUM] Mirum est festum Pentecostes heic omisum esse, quod in Libro primo Capitularium cap. 158. & in secundo cap. 35. tum etiam in citato capite Haytonis ponitur post Ascensionem Domini. Sed nulla ali hujus omissionis causa esse potest quam quis in capite sequenti scordum percipiat de festo Pentecostes.

IN TRANSITV S. MARTINI] In excerptis sancto Bonifacio tributis omisum hoc loco est nomen sancti Martini, cujus loco ita substituta fuit: In memoria sancte Maria p.r. Id est Septembri diem unum. Sed nos juxta obediendum istud ad caput 158. Libri primi festum istud nondum eis stante cognoscere huius in Ecclesia.

ADMUNTIENT PRESBYTERI] Caput istud minus interpolatum & multarium est in excerptis quae edita sunt sub nomine sancti Bonifacii.

Ibid. c. 109.

BALATIONS] In titulo Canonis 23. Concilii Toletani tertii, ex quo caput istud videntur esse sumptum, legitur in antiquis Codicibus manuscriptis: Ut ballematia & turpia castra prohibeantur a Sandorum sollemnitatisibus. Burchardus

Pag. 957.
cap. 106.

Tom. I.

lib. 10. cap. 39. hec verba tribuit Concilio Bracharense : Si quis balationes aut Ecclesiæ Sacerdotum fecerit. Baligeram stultam interpretatur ratione Glosarium manuscriptum Bibliothecæ regie. Vide Vossium in Libro quarto de virtutis sermonis pag. 657.

SALTATIONES] Burchardus lib. 10. cap. 36. Saltationes scleratissimas per vicos aequè plateas exercent. Quod sumptuosa est ex Canone 17. Concilii Africani. In Chronica Slavica incerti auctoris à Lindenborgio edita exarata memorabilis historia de pena quindecim viororum & trium mulierum choreas agentium in nocte Nativitatis Domini. Legat illam qui nosse cupierit ordinem rei gestæ.

LUSA DIABOLICA] Homilia sancti Eligii Episcopi Noviomensis in tomo quinto Spicilegii Dacheriani pag. 217. Ludos etiam diabolicos & valerationes vel caricas Genitilium fieri vesate. Vide Notas ad Reginonem pag. 537.

Pug. 50.
cap. 214.

AD JUSTITIAS FACIENDAS] Preceptum Ludovici Pii pro Ecclesia Placentina : Quam rem justificamus Missis nostris Adalicho venerabili Episcopo & Armano Comiti, quos ad iustitias faciendas in Italiam misimus, diligenti inquisitione investigare.

Ibid. c. 211.

HOMO DENARIALIS] id est, denarius intercedentibus manumisus, ut ait glossa ingelinearis in uno Codice Regio Legis Longobardorum, in quo repetitur quoque hec vetus nota marginalis : Denarialis dicitur qui cum denario manumiscebatur. Nam, ut dicunt quidam, qui liber efficiebatur, aut Regem habebat in mano denarium, quem Rex percubebat, & in vulnus denarium proiciebat. De Precepto denariali vide Marculfum lib. 1. cap. 22. & de Charta denariali in Appendice ejusdem Marculfi cap. 24.

HOMO DENARIALIS] id est, ut ait alia glossa vetus, servus qui manumisitur aut Imperatorem tenetem denarium in manu sua supra caput servi. & ita manu percussu projectum facit. & ita servus manumisus imponit. & denarialis dicitur. Huic liberi sui succedere possunt. Ipse vero suis parentibus non potest, nisi existentibus in tertio gradu.

TERTIAM GENERATIONEM] usque ad nepotem vel nepotem, ut ait glossa interlinearis in uno Codice Regio.

HOMO CHARTULARIUS] id est, per Chartam manumisitus, sive per Chartam ingenuitatis, cuius Formula extat apud Marculfum.

Ann. c. 214.

SI RES INTERTIATA] Vetus nota marginalis in uno Codice Legis Longobardorum : Hac in Lege notantur due sententiae, id est, si res inter-

tiata posset fuerit furto ablativa, poterit vel jurare vel absolviri, vel si non juree, estimacionem rei præfari. Vel aliud. Si res furata fuerit intericta, Jurejurando se excusari de furto, & rem restituiri, & sine damnatione. Alia glossa sic habet : Hic duæ possum dicere sententiae. Veluti si res intericta posset fuerit ablativa furto, poterit vel jurare & absolviri, vel restituiri estimacionem rei sine sacramento. Vel aliud, si res furata posset fuerit intericta, jure ut sine damnatione restituiri.

INTERTIATA] Idem Codex Ragius : Interictata dicit proper sollempnizarem Salicorum, qui tribus restibus adhibitis porgebant ad eum qui res posse debet quas diebus furto ablatas. & interdictas ei ne non alienaret, sed ad judicium veniret. Sed idem esse & sine refutatu.

RESTITUTATUM] Sequitur postea in Legi Longobardorum. Si auctor veneris, & rem interictam, &c. ut super lib. 3. cap. 46. In hoc loco vero sic annotatum est in uno Codice Regio : Si auctor deus fuerit ab illo super quem res interictata fuerit, & ipse auctor rem interictatam recipere noluerit in auctoritate sua & dixerit se illi rem illam non tradidisse vel vendidisse cui interictata fuerit & nullo modo se auctorem illius rei esse, tunc debet contendere cum illo causa auctorius negat campo vel cruce. Sed crux non, propter Capitulum Lecheril fuscum est.

Tom. I.

Pug. 50.
cap. 215.

ET UT CAUSA FORNICAT.] In Concilio ipso legitur : Et quid nisi causâ fornicationis, ut Dominus ait, non fit uxor dimittenda. Quo etiam modo habetur in capitulo 23 secundus Additionis. Rechè inquit monachus vir doctissimus Joannes Baptista Cotelensis in Notis ad Pastorem pag. 55. restituendam huic loco esse voculam nisi.

MANUFIRMATIONES] Adnotatio vera in calce secundi Capitulari anni DCCCLIII. Etiam omnes Scabinei, Episcopi, Abbates, Comites, manu propriæ subter signaverunt. In Concilio Catthaginensi primo cap. 12. Antigonus Episcopus Mandurensis dixit : Manufirmationes nostra tenentur.

Pug. 50.
cap. 217.

FORENSIBUS PRESBYTERIS] Vide illustrissimi viri Francisci Boquelii Montpelieensis Episcopi Notas ad Innocencium III. pag. 139.

Pug. 50.
cap. 216.

ET UT SERVI LANCAS] Tota hec clausula deest in Libro tertio. Illam omiserunt Tibius & Pitchers, breviteri consulentis, id est magnam partem Capitulorum à Benedicte Levita collectorum supprimentes, quia edita jam erant suis locis in praecedentibus Libris.

Pug. 50.
cap. 171.

SINE NEGOTIANDI CAUSA] Interdum etiam his immunitatem à solutione telonei & tributorum concedebant Principes qui negotiandi gratia cum curribus, equis, vel navibus hac illaque discurrebant. Exarata enim Preceptum Karoli Calvi pro Monasterio Fossatenh, in quo hac immunitas continetur. Vide supra, pag. 1181.

Pug. 50.
cap. 175.

SI QUID VERO PUE RIT] Tota hec

1229 ad Libros Capitularium.

Tom. I. clausula deest in Libro tertio; & omnia quaque est à Tilio & Pitharo, nisi quod eam inter unces reposuerunt post finem capituli duodecimi.

**Pag. 971.
cap. 104.** **UT NULLUS COMPARIAT**] Savaro in Notis ad Sidonium pag. 389, tribuit hanc Constitutionem Pippino Regi.

**Pag. 964.
cap. 105.** **PLACUIT UT ADMONANTUR**] Caput istud sumptum est ex Capitulare Theodulfi Episcopi Aurelianensis, cuius nos duo antiquissima exemplaria habuimus ex Biblioteca Sangallensi. In eorum uno tribuitur Theodulfo Episcopo, in alio nullum titulum habet. Sanè eo Libro uterantur nonnulli Episcopi quasi suo, ut colligi potest ex Statuta Hildegarri Episcopi Meldensis; quæ cùm descriptis sunt ad verbum ex illis Theodulfi, tamen in veteri Codice Gemblacensi, ut testatur Mabillonius, hunc habent titulum: *Anno Dominica Incarnationis octingentesimo sexagesimo octavo, regni vero glorio Regis Karoli vicefimo octavo, Indillione secundū, sub die quintodecimo Kalendarum Novembrium, convocauit Hildegarri Episcopus Concilium Sacerdotum sue Diocesis apud Ecclesiam sancte Coloniae in suburbio civitatis suam, quibus, post multa saluifera admonitionis exhortamenta, etiam hac Capitula consulis observanda. In Codice Cantabrigiensi cùm nullum titulum haberent, Spelmanus illius istum apposuit: Capitula incuria auctoris, loci, & temporis, ad Ecclesie regimen congefa. Hinc deceptus vir clarissimus Gabriel Collarius, cùm non animadvertebat hoc Capitula non esse diversa à Capitulari Theodulfi quod editum est in tomo septimo Conciliorum, illa rufum edidit in tomo nono pag. 1008. & seqq. ex tomo primo Conciliorum Angliae.*

**Pag. 977.
cap. 112.** **EXCEPTO CRIMINALI NEGOTIO**] In Concilio ipso legitur, exceptis criminalibus causis. Sed in vetustissimo Codice Ecclesie Lugdunensis, & in veteri Collectione Canonum Hispanica Bibliotheca Colbertina, scriptum est, excepto criminalia negotia, ut monstramus in Notis ad Gratianum pag. 514. Antiqui dicebant excepto per omnes casus. Lib. 5. Capitular. cap. 250. excepto his sacramentis. Et alibi pluries in Capitularibus. Lib. 3. Legis Wiggothorum tit. 5. cap. 1. exceptis illis personis. Pro quo venustissimi Codices Monasterii Moysiaceiensis & Ecclesie Albensis habent excepto illas personas. In Charta Monasterii Cefauriensis qualiter Hildericus Abbas superavit Johannem Episcopum Pinnensem cantantem Monasterii libertatem anno DCCCCCLXVII. excepto ipsam cartam de Brellano. Item in Charta sancte Trinitatis de Lapidaria: excepto ipsum castellum & ipsa mea donneccalia. Concilium pri-

1230*

num Hispalense cap. 1. excepto filii & nepotibus. Concilium Toletanum quartum cap. 53. in titulo in eodem Codice Ecclesie Lugdunensis: excepto seriam oblationum. Beda de remediosis peccatorum cap. x. in Codice sancti Galli: excepto Ecclesie. Jusjurandum Berengarii Andegavensis apud Gregorianum VII. post epistolam 17. lib. 6. in Codice Clarevallensi excepto causis reducendi. Carta Wilelmi de Campo felici in Chartulario Prioratus de Peredo fol. 59. exceptio unam sextiarum quam dedit sancto Mariano. Statuta antiqua S. Petri Corbeiensis cap. 1. exceptio provendil jud. Et infra: exceptio illud ad viatum preparandum pertinet. Charta Roberti Advocati Atrebatenensis apud Davidem Lindanum lib. 3. de Tenermondo cap. 3. excepto servis & omnibus Advocacia. Vide Notas ad Reginonem pag. 591.

Tom. I.

**Pag. 971.
cap. 116.**

PASTUS] Hec est lectio Libri Bellovacensis. In Tiliano legitur *p̄fis*, ut in editionibus. Hoc caput deest in aliis exemplaribus. Cùm dubitarem autem utrā lectio praeferenda esset, prætuli eam quæ Bellovacensis Codicis autoritate juvabatur. Nam vox *p̄fis* nullum bonum sensum hec facere potest. Viderunt autem hic locus esse mutulus, qui emendandas est ex Concilio Toletano XII. unde sumptus est.

ALIENS GESTIS] Caput istud sumptum est ex Libro secundo Legis Wiggothorum tit. 1. cap. 9. Alii autem verbis referunt à Cironio lib. 5. Observationum Juris Canonici cap. 4. hoc modo: *Prohibemus ad negoziorum discussionem usum Legionum Romanarum; quæ quamvis eloquissimileantur, tamen difficultatibus harent. Sei hac non reperiuntur in Capitularibus, & abbreviata sunt ex Libro Legis Gothicae.*

HOMINES] Hec vox non extat in Legi Wiggothorum, & videtur superflua.

AD EXERCITIUM IMBVI] Deest hec vox utilitatis, quæ sic restituenda est ex eodem Libro Legis Gothicae, ad exercitium utilitatis imbus. Queri autem huc potest quid per vocem utilitatis intelligi debeat in hoc loco.

SEPTUPLUM] In etiam Ivo, quia descriptis ex Capitularibus. At in Codice Legis Wiggothorum legitur undecuplum, non solum in Libris editis, sed etiam in manuscriptis.

CENTUM] Hec vox deest in Legi Wiggothorum.

ARUD QM̄ SCILLUS] Ita quoque Constitutione sumpta est ex eodem titulo Legis Wiggothorum cap. 10.

QUADRUPDICITER] In Codice Legis Wiggothorum legitur undecupli refutacione, ut in superiori capite.

CENTUM QUINQUAGINTA] In eodem Codice legitur CC.

SIE INGENVUS EST] Hec clausula deest in Codice Legis Wiggothorum, que nullum hoc loco

**Pag. 971.
cap. 116.**

Ibid. c. 155.

**Pag. 971.
cap. 116.**

Tom. I.

discrimen ponit inter ingonum & servum. Unde
safpicari cogot iniurium esse hoc caput in eodem
Codice, & restituvi & suppleri debere ex hoc
nostro.

Pug. 95.
cap. 166.

VOLUMUS ATQUE PRÆCIPIMUS) Plura ad ex-
plicationem hujus capituli diximus in Notis ad
Graniatum pag. 506. qua heic necessariò re-
tenduntur. Habero enim videntur aliquam diffi-
culturam. Ea versatur circa interpretationem po-
pulorum Imperii Francici qui heic enumerantur.
Romani, Franci, Alamanni, Bajorii, Burgun-
diones, Saxones, Thuringi, & Frisones nul-
lam, ut arbitror, difficultatem habent, neque
Briones, Longobardi, Walsones, aut Bene-
ventani. Querendum igitur quid heic intelligi
debeat per Gallos, Gothos, & Hispanos. Ac
primo quidem dubium esse non potest quin per
Gallos intelligi debeant homines originis Galli-
ca, Franci quidem & Francico Imperio subiecti,
sed qui genus repetebant à vetustis Gallis incu-
lis ante Francorum adventum. Gothi & Hispani
Francico Imperio subiecti eandem regionem in-
colebant, id est, eam Hispanie partem que nunc
Catalonus dicitur usque ad fluvium Rubricatum,
ubi fuit limes regni Francici. Gothi igitur in ea
Hispanie parte habitantes ii erant qui supererant
ex regno Gothorum; Hispani vero ii erant qui
ex ea Hispanie parte orti erant quam Sar-
ceni tenebant, & se in regnum Francorum
contulerant ut se Saracenorium jugo substrahe-
rent. Hec paulo fuisus dicta sunt in Notis ad
Gratianum.

BURGUNDIONES) quos Eduo vocat Mon-
achus Sangallenensis in Libro primo de vita Karoli
M. cap. xl. In illo tempore, proper excellen-
tiam gloriofissimi Caroli, Galli & Aquitanii,
Edui & Hispani, Alamanni & Bajorii, non
parum insignitos se gloriabantur si & el nomine
servorum Francorum censi mererentur. Petrus
à sancto Juliano in Libro de origine Burgundio-
num pag. 194. ait olim Hediorum vocabulo
comprehensos fuisse populos qui nunc Ducatum
Burgundiz incolunt, Nivernensem pagum, Bur-
bonensem, Cadrensem tive Caroleam, Mat-
risconensem, Autissodorensem, Tornodoren-
sem, & Barrensem super Sequanam. Frustrè ergo
Philippus Labbeus in Dissertatione Historica de
Scriptoribus ecclesiasticis castigat Alfonsum Fer-
nandes, quod Hugonem Magistrum Generalem
Ordinis Prædicatorum, & Romaneni oppido ortu
in Diesceli Viennenti, vocaverit Heduum;
quasi Burgundi aique Hedui, inquit Labbeus,
eadem sit significatio, cum una dictio altera lon-
gius latiusque extendatur, præstrium apud auto-
res mediæ avi.

HANC SENTENTIAM] id est, Constitutionem
Constantini qua heic refertur. Eam non
nulli viri docti putarunt esse suppositiam. Alii
bonam esse crediderunt, ut Janus à Costa in De-
cretales pag. 281. & Seldenus in Libro primo de
synedris pag. 328. Et tamen Jacobus Gotha-
fredus in commentario ad hanc Constitutionem
omnino falsam esse contendit adversus Seldenu-

THEODOOSII IMP.] Hinc decepti Gregorius
IX. & Innocentius IV. patrunt Legem istam &
Theodosio latam fuisse. Gregorius enim scribens
ad sanctum Ludovicum Regem Frascorum apud
Odoricum Raynaldum ad annum 1236. §. 32.
ait: Propter quod ipse Carolus Ecclesiast., & qua
omnem honorem suscepere, cupiens honorare,
perpetuā Lege decrevit ut omnes ipsius jurisdic-
tionis * subiectos Scutatum à Theodosio Impera-
tore pro Ecclesiæ libertate edicū inviolabilitet
observarent, videlicet ut quicunque licem habens
&c. Innocentius verò in epistola ad Episcopum
Tusculanensem apud Andream Duschelnam in
tomo quinto Scriptorum Historicorum Francorum,
pag. 715. Si dibi Barones diligenter adiende-
rent quod Carolus Magnus Ecclesiast., & qua
omnem honorem suscepere, cupiens honorare,
perpetuā Lege decrevit ut omnes ipsius jurisdic-
tionis subiecti Statutum à Theodosio Imperatore
pro Ecclesiæ libertate edicū inviolabilitet obser-
varent, videlicet ut quicunque licem habens &c.
Illi tamen Pontifices non acceperunt ex Capitu-
laribus, sed ex Gratiano.

Tom. I.

^{* subjecti}
Ita in Char-
tulario
Campanie
Bibl. reg.

QUI NON VULT LEGBUS] Hec & que se-
quentur non extant supra lib. 5. cap. 341. ne-
que in Lege Bejuvatorum. Omnia quoque sunt
à Tilio & Pichero, quia noluerunt bis repetere
idem capitulum in Libro Capitularium, & non
animadverterunt heic nonnulla haberi que non
extant in Libro quinto.

Pug. 96.
cap. 166.

SI QUISS INFRA REGNUM] Cspud istud edi-
tum est anno DCCXXVI. ut adnotatum est in
ipsis Capitularibus. Vide supra cap. 97. hujus
Libri.

Pug. 97.
cap. 166.

IN CONCILIO AGATHENSI] vel potius Va-
sensi primo, ex quo sumpnum est istud capitulo-
lum. Hic tamen error propagatus est in Collec-
tionibus Ilaaci, Burchardi, & Ioniis.

Pug. 99.
cap. 166.

AMICO QUPIPIAM] Hec non sunt Synodi Va-
senis, sed Hieronymi, ut adnotamus ad Capi-
tulare secundum anni DCCCXIV.

Pug. 99.
cap. 166.

CONTRA LEGIS] Sanctus Gregorius Lib. 8.
Indic. 3. epist. 6. Nam sacrilegium & contraria
Leges est si quis quod venerabilibus locis relinqui-
tur, præva voluntatis studiis suis tentaverit com-
pendiis retinere.

Pug. 99.
cap. 166.

QUOD OMNIBUS] Prior pars istius capituli
sumpta est ex epistola qua circumfertur sub no-
mine sancti Gregorii ad Felicem Episcopum
Meissensem. Vide infra lib. 7. cap. 331.

Pug. 100.
cap. 166.

PECULATUS ENIM] Vide Notas ad Agobar-
dum pag. 97.

Pug. 100.
cap. 166.

UNAM PERSONAM] Quomodo Christus &
Ecclæ unum corpus sunt, ita unam personam
constitueret voces, ut dictum est in
Notis ad eundem Agobardum pag. 14. Vide in-
fra cap. 407. hujus Libri.

Pug. 100.
cap. 166.

OMNIA QUA DOMINO] Burchardus
lib.

Pug. 100.
cap. 166.

Tom. I.

lib. 3. cap. 129. caput istud in epistola contra
xii & Concilio Aurelianensis attribuit. Ceterè ali-
quid simile reporter in Canone 14. & 15. Con-
ciliū primi Aurelianensis. Atamen non dubito
quoniam verba Berchardi abbreviata sunt ex isto no-
stro Capitulo.

TALIUM VERO SCHOLARVM] Hic locis lauda-
tur in Concilio Coloniensi anni MCCCLXXXVII.
cap. 3. **Talius enim scelerum patratoribus, fi-**
cus in Capitularibus gloriissimorum Imperia-
rum Caroli & Ludovici coniunctus, nisi
peccatum & publicam penitentiam, & per
Ecclesie satisfaktionem, & per impositum
mandatum Episcoporum, nec vivis nec mortuis com-
municare debentur. Vide infra cap. 427. ubi ad-
notamus hanc sumptuosa esse ex epistola 105. sancti
Bonifacii.

Pag. 1005.
cap. 410.

QUOS INCESTI NON SINT] Vide infra Addic-
tio III. cap. 104. ubi bene multa habentur que in
isto Capitulo non extant.

Pag. 1005.
cap. 412.

PACIFICIMUS GENERALITER] Vide supra cap.
219. istius Libri.

Pag. 1005.
cap. 407.

MATER NOSTRA ECCLESIA] Lib. 2. cap. 41.
uram matrem sanctam Ecclesiam, que est in-
temperato sacri fontis uero gigante.

Brid. c. 407.

TALIUM NOMINEM ANTIQUI] Hic usque ad
ne sacerdos damnatur descripta sunt ex epistola
105. sancti Bonifacii Archiepiscopi Mogun-
tinii. Estant autem abbreviata supra in fine ca-
pituli 407.

Pag. 1005.
cap. 424.

OMNIBUS SCIRE VOLUMUS] Caput istud vi-
deatur sumptuosa esse ex Concilio Pariseni sexto
lib. 3. cap. 2. non tamquam integrum.

Pag. 1010.
cap. 411.

NAQUE PELLICEM NEQUE CONCUA.] Concilium
Parisiense ibidem: & quod utores habentes ne-
que pellicem neque concuinam habere debent.

Pag. 1010.
cap. 1.

AD SECULARIA NEGOTIA CONVOLARE] Supradictum
lib. 3. cap. 12. monitionis hec legendum esse
secularia iudicia.

Pag. 1010.
cap. 17.

INTERIORUM] Certum est legendum hec
esse interiorum. Sed omnia vetera Benedicti Le-
vize exemplaria habent interiorum. Itaque nihil
mutare volumus.

NEGLIGENTES] Nam parva negligenter Ponti-
ficiis, ingens ammarum discrimen est, ut sit
Diosyphus Exiguus in epistola ad Julianum.

Brid. c. 12.

NON EST DUBIUM] Vide infra cap. 105. istius
Libri.

Brid. c. 61.

QUI PRO ILLICITIS] Sanctus Gregorius lib. 9.
Indict. 4. epist. 39. Licebat enim bibere, si vo-
lueris. Sed quia illicita se fecisse meminerat,
laudabiliter a licetis abstinebant. Vide Capitula
Karoli Calvi, tit. xxviii, cap. 12.

Pag. 1045.
cap. 46.

SERVATA VERO] Pro his verbis Angilrammus
Metensis Archiepiscopus scripsit: *Salvo Ro-*
mane Ecclesia in omnibus Primatus. Ingenui
autem parentur Correctores Romani in Notis ad

Tome II.

Gratianum 5. q. 4. cap. 2. se caput istud alibi
reperiens non potuisse quam inter Capitula Hadria-
ni. Hinc etiam accepit puto Sergium secundum
ista verba, que extant in epistola de Vicariatu
Dragonis Archiepiscopi Metensis: *Salvo in om-
nibus hujus universalis Romanae Sedis Pri-*
matu.

Tom. I.

CANONES AFRIC.] Canones illos magnam
auctoritatem habuisse in Ecclesia Gallicana pa-
rat ex pluribus locis. In causa Contumeliosi
Reiensis Episcopi Caesarius Arelatenus reveren-
tius que Canonicis Africanis debetur compara-
vit causas ex quae Nicenius debebar: Si illorum

Pag. 105.
cap. 106.

CCCXVIII. Episcoporum qui per omnes Ec-
clesias Concilia fieri preceperunt tam sancta De-
creta negligimus, non illos solos despiciimus. sed
&, fuis superdum jam dictum est. & Africanos
Pontifices & omnes reliquos qui ipsi ordinansi-
bus per totum mundum pro ecclesiastica disciplina
aliquid statuerunt, cum peccato anima nostra con-
temnimus. Apud Flodoardum lib. 2. cap. 20.
Scriptum est. Ebdonem Archiepiscopum Remen-
sem secundum Africanum Concilium dictasse Li-
bellum sue depositionis & scribi coram se facisse,
eique propriâ manu subscriptisse. Et paulo post:
Et ut omnia secundum Leges quibus moderatur
Ecclesia in Synodo legaliter adimpleret, simul
cum eis quos secundum Africanae provincia Caro-
nes elegerat sibi Juges &c. citanturque postea
in eam rem Capitulum 59. & cap. 74. Concilii
Africanici. Baldencus Episcopus Noviomensis lib.
1. cap. 14. adnotat Hincmarum Episcopum Lau-
dunensem ab Hincmaro Remensi Archiepiscopo
accusatum. Judices electos expatiisse secundum
Africanum Concilium. Hincmarus ipse in Opus-
culo 1. v. Capitularum cap. 16. ait sanctum Re-
migium auctoritatem Africani Concilii ordinasse
Episcopum in castro Lauduno. Et in epistola 44.
ad Adventum Episcopum Metensem ait cum qui
electus est Episcopus exanimandum esse ab Epis-
copis secundum Capitulum Carthaginensis Con-
cili quo manifestetur qualis debet ordinari Epis-
copus. In Concilio Remeni anni DCCCCXCI.
Episcopi Gallicani suppeditiis veterum Pontifi-
cum Romanorum epistolis opposuerunt Canones
Africanos qui de judicandis intra provinciam
Episcopis decreverunt, ut dictum est in Prefa-
tione ad Reginonem. Vide infra cap. 155. hujus
Libri.

Pag. 1046.
cap. 107.

NUPTIALE MYSTERIUM] Hincmarus epist. 37.
cap. 5. Secundum distinctionem sancti Leonis Pa-
pa & Traditionem Doctorum superioris demonstra-
tam dubium non, qd. eam mulierem non pertinere
ad matrimonium in qua conjugatione sexuum non
decoctus Christi & Ecclesia sacramentum hoc est
nuptiale fuisse mysterium.

Brid. c. 106.

AD PROPRIAM PAROCHIAM] Contraria in Ca-
none undecimo Synodi apud Celichyth scriptum
est ut nulli Episcoporum licet alterius parochiam
invadere vel etiam aliquid alterius ministerii ad
se penetrare in aliqua consecratione Ecclesiarum
vel Presbyterorum. Diaconorumque nisi solas
Archiepiscopos, quia caput est suorum Episcopo-
rum.

livi

TOM. I.
P. 8. 1050.
CAP. 139.

PAGANAS OBSERVATIONES] id est, divinos, fortulosos, augurios, ampirios, phylacterios, incantaciones, breves omniae spuncias impiorum genitiliumque errata, ut legitur in Canone tertio Concilii apud Clovesioviam habiti. Vide Indiculum superstitionum & paganiarum adjunctionum Synodo Lipuinenfi.

Pag. 1051.
cap. 140.

SACRATI OLEI UNCTIONIS] Heic adnotandus est ordo servans in administratione Sacramentorum. Primum agrotus inungitur oleo sacro; dein reconciliatur ecclesiastica communioni, si in publica penitentia constitutus erat; postrem tribuitur et viaticum, id est, communio corporis & sanguinis Domini. At si penitens non erat, necessaria non erat reconciliatio. Itaque non dabatur, sed tantum unctio & viaticum. Edicti sunt olim ritus obseruati in unctione & communione infirmorum. Sed ego nuper in verissimo Codice Lenovicensi, qui nunc est in Bibliotheca Regia, inveni ordinem ad visitandum & ungendum infirmum, in quo nonnulla sunt scru-digna que non leguntur in vulgaris, adeoque totalis opere pretium fuerit illum editionis honore donare.

Ibid. c. 136.
cap. 107.

PRO FIDELIBUS SUIS] id est, pro Optimatibus, pro exercitu Francorum, ut supra lib. 5. cap. 107.

Pag. 1052.
cap. 141.

NULLUS SACERDOS IN HOSTEM] Si vera sunt quæ narrantur in vita Sancti Ansovini Episcopi Camerinensis apud Ferrarium & Ughellum, hec Constitutio Karoli obseruata non fuit, & novæ Ludovici Pii Legæ opus fuit ut Episcopi levarentur onere proficisci ad bellum. Narrat enim Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiz pag. 149. Ansovinum electum Episcopum à Cameribus non ante eam dignitatem accipere voluisse quam ab Imperatore consuetudo proficisci ad bellum milibus, non Episcopis, congruens tolleretur, tūm vero abrogata è consuetudine, electioni consenserit. Ughellus vero in tomo primo Italia factæ aeterni electum Episcopum anno DCCCXVI. non prius assensum eis electoribus quam mox ille perversus per imperatorium Diploma arma trattandi Episcopis adhimeretur; quo à Ludovico Imperatore obtento, cui à secretis confessionibus fuerat, summa animi moderatione episcopale munus subiisse. Sed ex vita ejus ab Egino Monacho conscripta legitur tantum ei datum esse à Ludovico optionem securius accendi ad Pontificatum, quia non auderet cum quispiam compellere deinceps inferire milites rei secularis. Nihil heic de Legi generali. Itaque venustum puto Henschenii observationem ad hunc locum, que sic habet: *Lasciu id accipit Ughellus, quasi universum id pro Episcopis omnibus imperatorio Diplomatico sanctum fuerit in grasiem Ansovini. Quod non videtur verum suisse.*

Pag. 1053.
cap. 141.

HISPANIARUM] Decretum Concilii Tolezani octavi: Ecce enim ita ex genere nostra mediocribas majoribusque perfonis multos hastentis corrueſſe reperimus & destemus ut eorum agnitis ruinis non aliud possumus quādī divine iudicia considerare permissionis.

Pag. 1054.

QUIA ECCLESIAS EXPOLIAVERUNT] Hec sunt verba Gnechtamini apud Gregorium Turonensem lib. 8. cap. 30. Qualiter nos hoc tempore

victoriam obtinere possumus qui ea que Patres nostri consecuti sunt non cypodimus. Illi vero Ecclesias edificantes, in Deum sicut omnem pertinentes, Marryres honorantes, Sacerdotes venerantes, viatorias obtinuerunt, genitique adversus divino opulence adjutorio in eafe & parva fatus subdidimus. Non vero non solum Deum non meruimus, verum etiam sacra ejus vagabundus, Mignos interficiens, ipsa quoque Sanctorum pigmenta in ridiculo discipimus ac rafiamus. Non enim potest obtineri victoria ubi talia perpetrantur. Ideo manus nostra sine invalide, enī certe, nec clypeus nos ne eras solius defendit ac protegit.

CONVICTI] Antea male legobatur Convicti. Sed in Codice Variano & in Bellovacensi legitur condidi. Viderat hoc mendum Jureus, qui illud ex ingenio sustulit in Miscellaneis ad Symmachum pag. 302.

IN DECRET. PAPA GREGORII] Hec circa controveriam sunt Gregorii secundi. Sed quis laudari vulgo solent sub nomine Gregorii Pape, crediderunt nonnulli ea esse Gregorii Magni. In Concilio Londinensi anni MLXX. tribuuntur utriusque: *Decretum est etiam ex Decretis majoris Gregorii necnon minoris ut nullus de propria cognitione etc.*

IN CAUSA CAPITALI] Itud abbreviatum est ex interpretatione Sententiarum Pauli, lib. 5. tit. 35.

BAPTISMATIS SACRAMENTIS] Hec est lectio

Codicis Bellovacensis, cum in vulgaris editi-

TOM. I.

Pag. 1055.
cap. 177.

Pag. 1055.
cap. 178.

Pag. 1055.
cap. 179.

nibus legatur *sacramenta*. Confirmatur autem haec nostra lectio ex capite 391. hujus Libri, in quo legitur: *neque ipsi sunt per etatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere. Ordo Romanus in sermone ad electos. Dilectissimi nobis, accepti sacramenta Baptismatis, & in novam Creaturam sancti Spiritus procreandi. S. Ambros. Epist. Item Beda lib. 2. Hist. Eccles. cap. 9. ubi loquens de Edwyno Rege Northanymbrorum, qui pollicitus erat se fidem Christi amplexurum si victoriam de hostibus suis reportaret, ait: Sicque vides in patrum reversis, non statim & inconsulte sacramenta Fides Christiana percipere voluit; quemvis nec Idolis ultra servivit ex quo se Christo servitum esse promiserat. Et Libro tertio cap. 1. Osfricus, qui ad predicationem Paulini fidei erat sacramentis imbutus. Et mox: Sacramenta regni caelstis, quibus initiatus erat, anathematisando perdidit. Et eodem Libro cap. 3. baptismatis sacramenta consecratus erat. Concilium Moguntinum anni DCCXLVII. cap. 3. Sacramenta itaque baptismatis volumus ut concorditer asque uniformiter in singulis Parochiis secundum Romanum Ordinem inter nos celebrentr. Baptismatis sacramenta haec sunt, ipsi sum baptismina, confirmatio, & communio corporis & sanguinis Domini, que tūm conferebantur unicuique eorum qui baptizabantur. Hinc in scripto veteri Audoris anonymi de Ordine baptismi legitur: *Et haec sunt sancta Ecclesie sacramenta, baptismum, christma, corpus & sanguis Christi.**

Tom. I.
Pag. 1076
cap. 214.

COMAM NUTRIUNT] Concilium Carthaginense IV. cap. 44. Clericus nec comam auriculam nec barbam. Ubi quidam Codices addunt radas vel ronderas. Vide Notas ad Gratianum pag. 453.

CALCLAMENTA] Idem Concilium Carthaginense cap. 45. & nec vestibus nec calceamentis decorum querat. Concilium habendum apud Castrum Gontium anno MCCXXI. cap. 14. Et omnes Religiosi, cuiuslibet fine Ordinis, vestibus & calceamentis suo ordinis comparabiliis, quantum fieri posset, uniformibus acutur. Hildebertus epist. 60. Cum vestitus per laxioribus calceamentis, cum caput in amplioram radatum coronam, cum Monachum loquuntur cetera Monachi insignia, extrahunt eis quae docut ad vitam. Quippe Monachi, ut vilitatem ac simplicitatem suam habitu etiam inconveniens testantur, calceamenta laxiora gefebant, distimulae ministrum his quibus Laci solebant uti. Unde Philippus Francorum Rex Monacham quandam frustis uenientem calcem faciat moneix non fiducie inficiuntur suam, ut docet Cefarius Heisterbachensis lib. 4. cap. 12. Genuum, istud priscis temporibus exprobatum fuisse Monachis docet Fragmentum Sancti Hieronymi, & Rustico relatrum, lib. 2. Investigarum adversus Sanculum Hieronymum. Sanz alii, inquit, de meo Ordinis monachis loquer, qui ideo Presbyterium & Diaconatum ambient, ne studieret letentia videantur. Omnis his cura de vestibus, si bene aleane, si pes laxa pelle non solleat. Ovidius in libro primo de arte amandi:

Linguae nec riget, currant rubigine dentes,
Nos vegas in laxe pes tibi pelle noeta.Pag. 1076.
cap. 214.

DISCORDANTUM NIMO] Homilia incerti auctoris in Dominica seprima post Pentecosten in vetustissimo Codice Ms. Ecclesie Lugdunensis: Si autem frater tuus (id est, quilibet Christianus) iniquiter fuerit & noluerit tibi veniam deprecaui indulgere, oblatio ejus non debet recipi in altario, id est, in altare, nec in eucaristia, hoc est, in thesauro Ecclesie, neque in cibis uisibus, nec pacem debet facere cum Christiano, neque communicare corpori & sanguini Domini. Vide Notas ad Reginonem pag. 350.

Pag. 1080.
cap. 160.Pag. 1081.
cap. 160.

ARNOHEM ARCHIEPISCOPI] Juventensem sive Salzburgensem; de quo sapul actum est.

PARIMENTA APOSTOLICO] Verba (inquit Marca lib. 2. de Concordia cap. 12. §. 7.) Formulam redolent quid Magistratus uebabant cum Rescriptorum principalium tristiciam mollescant, quibus aliis est Gregorius Magnus cum Legem Mauricii de Milicibus ad Monachisimum proprancibus temperavit. Nam his placuerat Imperator, inquit illi in epistola ad Metropolitas. Quod nos hodie cum bona venia aut sub beneplacito Pontificis feci dicimus.

INTER PRESBYTEROS] Ex ea Gallicanorum Episcoporum Constitutione profectum est ut dein in aliquot antiquis Codicibus Librarii nomen Presbyterorum reponerent ubi de Choropiscopis agebar, ut à nobis observatum est in Praefatione ad Librum Rabani de Choropiscopis. Quod Hispanos quoque fecerunt esse animadverto. Nam pro eo quod Canon septimus Concilii Hispalensis II. apud Isidorum & in veteri Collectione edita in tomo xi. Spicilegi Dacheriani pag. 170. habet

Tome II.

Choropiscopos vel Presbyteros, Loisa in suis Codicibus legit tamum Presbyteros. Ut valde putem primò quidem illic fuisse scriptum frequenter Choropiscopos definitissime, addicuum verò fuisse vel Presbyteros tempore Leonis III. aut non ita multò post, deinde extinco protius ordine Choropiscorum, solum Presbyterorum nomen custoditum fuisse.

PLACUIT UT EPISCOPO] Ad hunc locum reficiebar Hincmarus Archiepiscopus Remensis apud Flodoardum lib. 3. cap. 26. inter cetera scribens Theodulfo Comiti qualiter Ecclesia in potestate & ordinazione sunt Episcopi secundum sacros Canones & Imperialia Capitula. Ibid. c. 262.

SACRAMENTUM CATECHUMENIS] De toto hoc arguimento fuisse disputata Gabriel Albaspius in Libro secundo Observat. cap. 35. & seq.

Si EPISCOPUS PRASENS) Vide Notas ad Gratianum pag. 561.

NEQUANT ANTE MISSAM] Hec clausula non exstat in Concilio Aurelianensis, neque apud Reginonem, Burchardum, & Gratianum.

UT LAICUS SECUS) Vide Burchardum lib. 3. c. 102. Ibid. c. 170.

AD ORANDUM] Hec est vera lectio istius loci, que exstat in Concilio secundo Turonensi. Sic etiam legitur in Decretalibus Anthonius tamen Augustinus preficit lectionem que habetur in veteri Burchardi exemplari, ubi legitur Ad orandum. Sanè in uno eorum Burchardi Codicum quos ego vidi, legitur Ad orandum, in alio vero Ad orandum.

Apud Iovensem quoque legitur Ad orandum.

PARVULOS, SENES] Homilia incerti auctoris in vetustissimo Codice S. Galli: Nullus Christianus debet laxare illa jejuna, si talis infans non est qui non possit jejunare, aut talis senex, vel infirmus. Et qui illa jejuna laxat aut negligit, peccatum grande inest habet. Ibid. c. 100.

DE PRESBYTERO VERO) Vide Burchardum lib. 2. cap. 186.

SECUNDUM REGIS ADMONIT.] In Concilio Toletano legitur secundum regiam admonitionem. Quod idem est. At in veteri Capitularium exemplari Trecenti scriptum est secundum magistrorum ammonitionem. In regio & in moe, secundum magistrorum ammonitionem.

AURIBUS] Hec est lectio Codicis Bellovicensis, quam Ivo quoque habet. In Concilio vero de Codice Capitularium Vaticano, Colbertino, & Tiliano legitur audiibus. In Trecenti, judicibus. Sed haec lectio sana non est.

ABSENTIA] Ioa Martinus Bracharensis & vetera Capitularium exemplaria. Id est, absenta, ut est in Concilio, sive segregata à communione fidei. Martinus Bracharensis in Codice Thuano & Isidorus legunt, habetur in absentia.

VIVENTI IPSO MARTINO] Hec est vera lectio, que exstat apud Isidorum & Martinum Bracharensis & in vetustissimo Codice Ecclesie Lugdunensis. Loisa reposuit vita.

QUOD OMNIBUS FIDELIBUS] Vide supra lib. 6. cap. 402.

AGNATI SUNT] Vide Cujacum lib. 27. Observat. cap. 26.

CUI SIT NECESSARIA] Sensus istius loci hic esse debet. Si mater, amita, aut foror, aut alia proponit Presbyteri adeo pauperes sine ut absque

Tom. I.

Ibid. c. 262.

Pag. 209.
cap. 163.Pag. 1049.
cap. 177.Pag. 108.
cap. 101.Pag. 1090.
cap. 191.

ibid. c. 191.

Ibid. c. 190.

cap. 191.

ibid. c. 191.

Pag. 1097.
cap. 131.Pag. 1099.
cap. 141.Pag. 1105.
cap. 176.

Tom. I. auxilio & ope ejus non habeant undē vivant, manent quidem in eodem loco in quo Presbyter habitat, sed procul ab oculis ejus : Presbyter verò dominum ad eas mittat que sustentationi illarum necessaria sunt. Hæc interpretatio manifesta est ex capite 19. Herardi Turonensis. Vide Notas ad Reginonem pag. 555.

**Pag. 1106.
cap. 179.** **SECUNDUM PLACITUM HOMINIS**] id est, non ex suo sensu, ut dicitur in capite 8a. Libri primi Capitularium, non ex animi sui motu, non ex imperio quadam mentis & voluntatis, sed prout in Ponsuentiali scriptum est, in quo omnia peccatorum remedia, omnes penes continentur, ut dictum est in Notis ad Reginonem pag. 338. Vide infra Addit. III. cap. 63.

Ibid. c. 181. **MULIER QVAM BUONIS**] Ivo par. 16. cap. 343, describit ex Libro septimo Capitularium cap. 381, caput Bonifacii I: *Probet illa vera esse &c.* Sic paulo antea & paulo post plurima capitula laudat ex eodem Libro septimo, que in locis ab eo laudatis non extant. In plerisque autem corundem Capitulariorum titulis numeri apud Ivonem omisso hoc loco sunt in vetustissimis Codicibus Ms. sancti Victoris Parisiensis & Bibliotheca Colberiana. Quare auctor eos additos fuisse posse ab aliquo homine imponit, aut certe Iwonem deceptum fuisse auctoritate veteris cuiuspiam exemplaris imperfecti, in quo plerique Capitula addita fuerant que in Libris Capitularium non extabant. Nam quod caput istud, certum est 381, esse debere, cum præter auctoritatem Codicis Bellovacensis, Isaac illud laudet ex Libro septimo Capitularium cap. 381.

**Pag. 1107.
cap. 381.** **MULIER HABENS VITAM**] Duplicavimus hec numerum 381, secuti scripturam Libri Bellovacensis & auctoritatem Isaacici, qui caput istud refert ex Libro 7. Capitularium cap. 381. Præterea, nisi duplicaretur, caput 16. prima Additionis, quod in quibusdam antiquis Codicibus & apud Ivonem dicitur esse 494. Libri septimi Capitularium, esset necessarium 495.

Ibid. c. 181. **PRÆCIPIMUS UT AD ACCIP.**] Heic rursus Ivo parte 16. cap. 344. aliud substituit caput, nimirum *Si quis culpatorem*. Ac ne quis existimare possit mendum esse Librarii prohibet idem Ivo, cuius haec sunt verba ex epistola 171. Unde habetur in Libro Capitularum Regalium autorizare Episcoporum confititorum : *Si quis culpatorum regia potestas &c.* Lalandeus in Supplementis Conciliorum Gallie pag. 351. assertit illud caput sub iidem numero & ordine quibus ab Ivone citatur reperi in Codice Ms. Monasterii Rivipullensis, idque sibi & pluribus aliis afferuisse illusterrimum virum Petrum de Marca Archiepiscopum Parisiensem. Debet primum publice fideli, deinde fama optimi Patroni mei ut hunc errorem avolum ex annis hominum. Caput istud non habetur in Libro Rivipullensi ; neque certe illic extrahere posset, cum integræ duo ultimi Capitularium Libri in eo defant. Itaque non potest vir illusterrimus dicere cuicunque mortalium se in eo Codice legisse caput de quo nunc agimus. Porro nos illud in tomo secundo retulimus inter Fragmenta Capitularium pag. 368, cap. 17.

**Pag. 1108.
cap. 387.** **SINE FRAE**] Ita meliores Libri Codex Bellovacensis habet FRAUDE.

SINE SUSTENTATIONE] Hæc desunt in Excerptiōibus Egberti Archiepiscopi Eboracensis cap. 41, ubi caput istud revertit. Estant tamen in Canone sexto Concilii quinti Africani, ex quo caput istud sumptum est, & apud Reginonem & Burchardum.

ABSOLO ULLO SCRUPULO] Egberti excerptiones : *absque ullo scrupulo hoc esse keepandos, ne ista trepidatio eis faciat sacramentorum purgatione privari.* Hæc verò sumpta sunt ex eodem Concilio Carthaginensi.

TEMPORE LEGITIMO] Hæc non habentur in Concilio neque apud Egbertum, Reginonem, & ceteros.

QUON AM QUOD NON OST.] Et hæc quoquæ defunt in Concilio & in antiquis Collectoribus Canonum. Ista verò clausula addita est ex epistola 92. sancti Leonis, ut adnotatum est cap. 160. & 424. hujus Libri. Innocentius III. in cap. *Venient*, de Presbytero non baptizato : *non intelligitur iterum quod ambiguitate esse sedetur.*

ISTI PRÆSUMPTIOSI] id est, Chorépiscopi. **Ibid. c. 184.** Hinc reveritas chorépiscopalis apud Flodoardum lib. 3. cap. 10.

PLACUIT UT NI] Isaac Lingonensis & Concilium Trolesianum citant hoc caput ex Libro septimo Capitularium cap. 395.

UT PRESBYTERI] Vide supra lib. 6. cap. 306. & cap. 163. itius Libri.

PLACUIT UT CLERICI] Vide supra lib. 6. cap. 111. & 390.

NAM SI PROPRIORUM] Hæc & quæ sequuntur non extant in Codice Theodosiane.

POTESTATIS EXTERAS] Hincmarus Archiepiscopus Remensis in epistola ad Landunensem apud Flodoardum lib. 3. cap. 22. *Præfet autem per exteras, id est seculares potestates contrâ Saracenses Canones candom administrationem sine mea conscientia obtinuerit.* Vide supra cap. 399. hujus Libri.

UT EPISCOPON TUNE] Caput istud sumptum est ex Libro duodecimo Legi Wiligothorum tir. 3. cap. 26. in lemene, ubi tametsi diversus est sensus. Nam illic ita legitur : *Ut Episcopi tune immunes habemant à dominis cum eorum Presbyteri ea quæ ipsi non correrint ad eos non responderent corrigenda.* Lemene autem istud respondet verbis que in contextu Legi habentur.

SICUT BAZLBNDUM CHRISTIANVM EST] Ita etiam vetus Codex Moyleensis in quo Legi Wiligothorum continetur. Malle in editis : *Sicut defundit illi à Christianis.*

MISSES CANTARE] Vide quæ supra dicta sunt in Notis ad caput 148. Libri primi.

UT PRO SE ORARE] Vide Notas nostræ ad homilias Casarii Arelatensis pag. 116.

BONORUM NOMINUM] Hanc dubit legendum est Auctorum operum. Pravam tamen lectionem præstulimus sinceros quies sic ut nos edidimus legitur in vocibus Benedicti Levitis & Isaaci Lingonensis exemplaribus. Contrâ Codex Sangallensis in capite 24. secunda Appendix habet bonorum operum, cum legendum sit bonorum ho-

PRIMATES] Duo heic Metropolitanorum genera confluuntur. Primi Ordinis Metropoli-

**Tom. I.
Pag. 1100.
cap. 191.**

**Pag. 1111.
cap. 195.**

**Pag. 1114.
cap. 414.**

**Pag. 1115.
cap. 424.**

**Pag. 1117.
cap. 416.**

Ibid. c. 428.

**Pag. 1118.
cap. 413.**

**Pag. 1119.
cap. 413.**

**Pag. 1120.
cap. 435.**

Tom. I.

tani vocantur Primates, quia primas sedes tenent, id est, opines, civitatis perdunt quae in veteribus Notitiis primam locum tenent ut Legdunum inter provincias Legdunenses, Avaricum Biturigum inter Aquitanicas, Narbo inter Narbonense, Trewier inter Belgicas, & sic de ceteris. Et tamen Hincmarus, qui Belgica secunda Metropolitanas erat, se Primatum esse contendit & numerus de primis Gallie Primitibus. Flodoardus lib. 3. cap. 10. de Epistola Hincmaria ad Leonem IV. Papam: *Iam in eadem de privilegiis hujus Remensis Ecclesie, que habuit ab initio quo privilegia fides habere caputum;* & quia Remorum Episcopos Primas inter Primate semper & unus de primis Gallie Primitibus existit, nec aliud se poterem praeferre Apostolicum Prisdem habuit, ut scilicet ea quo raro tempore ab antecessoribus ipsius huius sedis sunt concessa & conservata, conservare & augmentare dignatur. Habuimus dignitas initium ab Hadriano primo, qui Tilpinum Romensem Archiepiscopum constitutus Primate esse Belgiam secundam cum omnibus civitatibus que ab antiquo tempore Remensi metropoli Ecclesie subiecta fuerunt, ut legitur apud eundem Flodoardum lib. 2. cap. 17. Benedictus III. in Epistola ad Hincmarum: *Ei hoc volumus, ne quilibet ex provincia & diaecesi metropoli tuae tibiisque subiecta ius secundum ecclasticas constitutiones primatus Ecclesiae tuae & tibi debitum quoque modo per consuetum convellere profumar. Vide Marcum in Dissertatione de Primitibus cap. 94.*

Pag. 1124.
cap. 445.

IMITATIONEM] Haud dubie lectio illa prava est. Et tamen ita legitur in ipso Capitulari ex quo ista sumpta sunt & in antiquis Benedicti Levite exemplaribus. Legendum porro esse *imitationem ostendit Lex Codicis Theodosiani relata infra cap. 477. hujus Libri. Immanatio autem hec significat imminutionem.*

Pag. 1126.
cap. 452.

SENIORIBUS DEBITAM OBEDIENTIAM] Vide supra lib. 1. cap. 142.

Pag. 1127.
cap. 461.

Ex EPISTOLA] In superioribus editionibus legebatur *Exemplar*. Sane ita scriptum est in codice Bellovacensi, sed à manu recentissima, ut videatur esse emendatio hominis imperitissimi substituta bone Lectioni. Vera & sincera Lectio est illa quam nos retinimus, sumptu ex canone sexto Concilii primi Valesianis, ex quo caput istud descriptum est; quam confirmant vetera aliquot exemplaria Benedicti Levite. Hic tamen error proculvis olim erat inter Librarios. In libro quinto cap. 119. legitur initiale: *Ex Epistola Papa Leonis &c.* Pro quibus codex Colberiensis, Rivulensis, Sangallenensis, Normannicus, Camerenensis, & editiones habent *Exemplar Papa Leonis*. Caput 4. Additionis quarta habet hunc titulum in codice Palatino: *Exempla Leonis Papa Calcidonensi Concilio directa.* Et in capite sequenti: *Exempla Stephani Papa.* Item in capite septimo: *Exempla Leonis Papa.* In Pannormia Ionis edita lib. 6. cap. 115. legitur: *Exempla Gregorii ad Johannem Ravennatem Episcopum,* cùm in manuscriptis libris legatur *Ex Epistola Gregorii.* In Concilio Aquitanensi anni 1000. cap. 98. legitur in titulo: *Eiusdem ex Epistola ad Oceanum.* At in vetustissimo codice Ms. bibliothecæ Colberiensis: *Item ejusdem exempla ad Oceanum.* In Talionico Burchardi codice legitur lib. 1.

Tom. I.

cap. 12. *Exempla Ormidisa pro Ex Epistola.* Item lib. 2. cap. 3. *Exempla Zefirini.* Et libro primo cap. 2. *In primis exempla Pauli ubi Tito discipulo, &c.* Pro quo in Concilio duodecimo Toletano cap. 4. & apud Ivoem parte 5. cap. 144. rectè scriptum est ex Epistola. Inter Canones Abbonis Abbatis Floriacensis cap. 22. legitur: *Item exempla Siricii Papa;* ubi legendum etiam est ex Epistola.

PARANTYMPHIS] Vide Notas nostras ad Gratianum pag. 541. ubi ex mente Cajacii explicatur quid per parantyphos intelligi dobeat apud Christianos.

PUR FIRMISSIMA FIDEI JURASSORES] id est, *sub idonea prosecutione*, ut legitur in Reciproco Constantini ad Probianum Proconsule Africe apud sanctum Augustinum epist. 68. & lib. 3. contra Crescon. cap. 71. Unde volumus ut eundem ipsum Vigintium sub idonea prosecutione ad comitatum mauro Constantini augusti mittas. Puto autem, ut hoc quoquè obierit dicam, voces illas Conflantini Augusti esse superflue & ex glossatore profusissime, lucis apud sanctum Gregorium, lib. 7. Indict. 2. Epist. 110, pro eo quod editiones recte habent: *cundis liquidi noctum est qua sit hujus rei negligencia egregi sollicitudo Doctoris, verutissimus coder Aurelianensis refert: cundis liquidi noctum est qua sit in hujus rei diligentia sancti Gregorii sollicitudo Doctoris.*

HABENS OMNES CONSTITUTIONES] Hec sumpta sunt ex Concilio tertio Toletano, ubi legitur ante subscriptiones.

SI CLERICUS FUSRIT] In Concilio ipso legitur: *Si Episcopus, Presbyter, Diaconus, aut Clericus fuerit, ab omni Concilio excommunicationi subjeccat.*

MINORIS] In Concilio legitur *inferioris.*

Heic est finis horum septem Librorum in vetustis exemplaribus, tamen in uno Vaticano & in Bellovacensi in titulis capitulorum libri septimi descripta reperiuntur lemmata octuaginta capitum ad Monachos spectantium que anno 1000. constituta sunt in conventu Aquitanensi. Ivonem quoquè Carnotensem Episcopum usum esse exemplari in quo eadem octuaginta capitula pars faciebant libri septimi colligi potest ex parte 1. Decreti cap. 133. ubi caput decimum sextum eundem capitulorum citat ex libro septimo Capitularium cap. 494.

PATRONI] Ita omnino legitur in Concilio Parisiensi. Certum est tamen legendum esse patrum. Verum vetus exemplar ejusdem Concilii & antiquis Capitulariis exemplaria lectiones preferunt quam nos retinimus. In capite tamen 182 libri sexti, in quo sensus & plurima illius capituli verba referuntur, scriptum est patrum.

Ex PARTE VERO] Hec & quae postea sequuntur non entant in codice Pithoniano neque in Parisiensi, in quibus defunt etiam haec verba, *Ex toto quippe transgreditur.*

UT EPISCOPI] Caput istud obscurum est in illa parte in qua agit de infirmitate & morte penitentibus. Sensus autem est, Episcopos omnino oportere esse ieiunios cum Spiritu sanctum trahant baptisatas, nisi ei se informiores agnoscant se necessitas ut expectari non possit tempus quo Episcopus esse possit ieiunus.

SOLUS MISSAM] Vide quae supra adserata sunt ad caput 159. libri quinti.

Pag. 1128.
cap. 463.Pag. 1130.
cap. 470.Pag. 1132.
cap. 476.Pag. 1132.
cap. 476.Pag. 1135.
cap. 1.Pag. 1136.
cap. 1.Pag. 1137.
cap. 6.

Bib. c. 9.

Tom. L.

NONNULLA ABBATISSE] De hoc argumento plura à nobis dicta sunt supra ad caput 71. libri primi.

Pag. 1141.
cap. 12.

IN AUDITORIO] Locus ubi Sandimoniales conveniri possunt, qui Auditorium istud dicuntur, Salutatorium vocatur in Regula sancti Aureliani, Episcopi Areolensis cap. 15. Si quis pro devotione aut parentela occurrere voluerit, in salutatorium monasterii occurrat. Item in Regula sancti Donati Episcopi Vesonitensis cap. 36. & 37. Salutatorium vero Sandimonialem recte Hugo Menardus in Notis ad Concordiam Regularum pag. 189. interpretatur locum quem n.s. hodie vocamus *le parler*, in quo Sandimoniales colloquuntur cum extraneis.

ILICO BOREDIANTUR] Rudolfus Monachus Fuldensis in vita sancte Liobe cap. 1. Nunquam enim virorum congregacionem semina aut Virginum contubernia quicquam virorum intrare permiscebatur, exceptis solummodo Presbyteris, qui in Ecclesiis earum ad agendam Misericordiam officia tantum ingredi solent. Et confusione solenniter oratione, statim ad fas redire. Vide supra lib. 7. cap. 372.

MODUM PONENTIUM IMPONAT] Sequitur postea in ipso Concilio ex quo ista sumpta sunt: *Nec etiam illud videatur nobis congruum ut Clerici & Laici, Episcoporum & Presbyterorum canoniconum judicia declinantes, monasteria Monachorum respiciant ut ibi Sacerdotibus confessiones peccatorum suorum faciant; praesertim cum eisdem Sacerdotibus Monachis id facere fas non sit, exceptis his dianaxas qui sub monastico ordine sicut in monasteriis degunt.* Contra in Decreto Bonifacii IV. de libertate Monachorum reprehenduntur illi qui aiunt Monachos, quia mundo mortui sunt, neque penitentiam neque Christianitatem seu abolutionem largiri posse per sacerdotalis officii injunctam grariam. Sed ego Decretum illud omnino supposititum esse arbitror. Neque me movere anchoras Bede ista dicens: *His temporibus venit Mellitus Londoniensis Episcopus Romanum, de necessariis Ecclesia Anglorum causis cum Apostolico Papa Bonifacio tractatus.* Et cum idem Papa reverendissimus cogere Synodum Episcoporum Italiae, de vita Monachorum & quies ordinariis, & ipse Mellitus inter eos afferat. Opponi quoque potest auditorius Canonum Nemausensium, inter quos reperitur Bonifaciana istud Constitutione. Primum reponi potest eam non esse auctoritatem Concilii Nemausensis ut novis inventis tribuere possit auctoritate vestitatis. Deinde certum est plerisque Canones qui sub nomine Canonum Nemausensium editi sunt, Synodi illius non esse, & additos diversis temporibus suisse Constitutionibus ejusdem Concilii. Videlicet nos duo veterissima illius exemplaria, in quibus descripti tantum sunt duo priores Canones cum hoc titulo: *Decretum Urbanus P. in Nemausensi Concilio.* Pro quo vir clarissimus Lucas Dacherius emendavit: *Decreta Urbanus Pape in Nemausensi Concilio.* Sanè fatendum est in uno exemplari extare omnia capitula Concilii Nemausensis quae edita à Dacherio sunt. Sed illa multò post tempora habeti Concilii addita sunt à diversis hominibus, quia paginae vacabant. Sciant autem

Pl. tom. V.
Mabillonii:
pag. 156 &
seq.

Et studi hunc veterum Monachorum morem fuisse ut vacantes paginas implerent interdum malis rebus, plerunque bonis, hincque sorum diligentie debet plurima auctoritas illustris monasteria quibus, nisi h.c. sorum cum fuerit, careremus. Sed ut ad confessionem redeamus que Monachis sit, vide epistolam 69. Iovis Caroensis & Concilium Londonense anni secu. cap. 18.

FAME ET PESTILENTIA] Fuit solum Karoli M. & Ludovici P. famulos & nobiles propter hec duo mala, ut colligatur ex publicis illorum componsum monumentis. Ea nunc congerere non est animus. Illud tantum admoneo, miserabilem illocum temporum statum graphicè descripsum esse in Concilio sexto Parisiensi lib. 1. cap. 53. Visio Wetstini: Secundo enim pestilencie & fami laboranti sed prece succurrere potuerint, si lucrum Deo uel virtute conferre voluerint. Et iustus: Interrogante autem ea cur, pestilencia graffante, tanta populi numerositas interire, immensitate, ait, criminum mundo peccante peccatorum punitio est.

CUM MASCULIS ET PECORIBUS] Eadem visio: Post has inde recedentes, caput ei Angelus experire in quanticis vitorum sordibus volvatur humanitas. Licet enim, inquit, ut diversas crimina numerosissimas ab Auctore suo recedat humanum genus, diabolus se emancipando, in nullo tamen Deus magis offenditur quidam cum contra naturam peccatur.

AERA POSSIT CONTURBARE] Agobardus in libro de grandine & tonitruis cap. 1. In his regionibus per omnes homines, nobiles & ignobiles, urbani & rustici, senes & juvenes putantgrandines & tonitrua hominum libitu posse fieri. Vide lib. 6. Wiligorchorum tit. 2. cap. 3.

BENEDICANTUR] Hec est vera lectio, quam exhibet liber Tobit. Et tamen in codice Bellovicensi legitur Deum. Antiqui Libetarii in hunc errorum quandoque incidebant. In capite primo Regule sancti Benedicti legitur: *Ammonitionem patris libenter excipe & efficaciter comple, ut ad eum per obedientiam laborem redreas & quo per inobedientiam defidiem receras.* Ubi Turcetremata legit ad Deum. In tomo tertio Monastici Anglicani pag. 208. col. 1. scriptum est: *Dirigeant aures jangue ejus, ait ad Deum; ubi manifestum est legi debere ad eum.* Sic nos olim in Notis ad Lupum Ferrariensem pag. 473. monimus apud eundem Lupum legendum esse seire cum pro eo quod editum est scire Deum. Apud sanctum Gregorium lib. 9. Indict. 4. epist. 49. legitur in vulgaris editionibus: *Omnipotens Deo gratias ague, & tandem vos Dei debitores esse cognoscite, quanib[us] illis fab hujus mortis contagione eo custodiante manefisis.* At in opimo codice Colbertino, itemque in Remensi sancti Remigii & in Puteano recte scriptum est, & tandem ei vos debitores esse cognoscite. Sunt permulta istiusmodi in epistolis sancti Gregorii, qui suo tempore emendabuntur. Apud Marium Mercatorem, in libro Subnotacionem in Scripta Juliani, p. 50, legitur in editione Garnierii: *Supradicte constitut authorum Deum mali non esse.* At in codice Vaticano, ex quo Rigberius edidit, & in Bellovacenii scriptum est, *auctorem eum.*

Tom. L.

Pag. 1145.
cap. 12.Pag. 1146.
cap. 12.

Pag. 1152.

Tom. I.

PRESENTI ANNO] id est, anno MCCCLIX, quo
habitum est Concilium Parisiense. Atamen hoc
quoque reperitur in Concilio secundo Aqui-
graniensi habito anno DCCLXXXVI, sed descripta
ex isto.

UT EPISCOPI JUDICES] Ita legitur in tribus
antiquis exemplaribus. In Tiliiano vero scriptum
est: *Ut Episcopi & Judices. Sic etiam in Concilio*
Romensi, ex quo caput istud sumptum est, &
apud Burchardum.

PERLATUM AD NOS EST] Burchardus caput
istud, quod est Synodi secunda Cabulonensis,
refert ex Concilio Mediomatricis. Vide Notas ad
Reginonem pag. 566.

SERVORVM MATRIMONIA] Vide Eginhardum
epist. 53.

POTESTATIVA] Lex Alamannorum cap. 1. §.
2. supra pag. 1001. *manu pofclativa. Charta S.*
Galli lxx. apud Goldstatum: Manu pofclativa.
Donationes Ecclesie Salisburgensis apud Canarium
tom. vi. pag. 1663. *Rucker Comes & Gerboldi*
nobiles viri ac pofclativi. Et paulo post: Nobiles
& pofclativi homines. Item pag. 1661. ad viros
nobiles & pofclativos.

QUIDAM DIO SOLUMmodo] Vide epistolam
71. Alcuni, quam recte Duchesnius monuit da-
tam esse ad eos qui in provincia Gothorum habi-
tabant, cum in editione Canissi legeretur Scro-
rum. Nam in codice sancti Galli, ex quo Canis-
si illam edidit, diserte scriptum est Gothorum.
De provincia Gothorum sive Gochia dictum est
supra pag. 1118.

PROPTER ELLEMOSYNAR. LAROTT.] Sanctus
Fulgentius in libro de Trinitate: *Nam qui sibi*
picaea impud videtur committere dum forisf
aliquas elemosynas in pauperes faciunt, mulum
falluntur. Nequit enim quid opus misericordia
primam si se ipsum Deo offere, & si in alio
*misericordiam facere. Ergo facienda sunt elemo-
synae, sed ante sunt via relinquaenda. Insignis est*
locus ex horum incerti auctoribus in vetustissimo
*Codice Ms. sancti Galli. Nam qui pro lente hu-
mana, inquit ille, elemosynam facit, & testi-
monium inde querit, & si audire delectas, mer-
cedem à Deo non speler, quia in ista vita lau-
dem recepit. Unde sunt alii perversi & iniqui qui*
contra animas suas & contra Domini mandatum
predicant ut nullus elemosynam faciat nisi coram
testibus. Et si aliquis sine testibus elemosynam
*ficeret, in Lega sua habere dicimus quid tam po-
sent requirere. Abi, fraires, ista dementia ut se*
collani & Lega Christi, qui illas redemit, &
contra Deum & contra animas suas faciant, &
*aliam Legem plus quam istam tenent. Vide Sal-
vianum in Libro primo adversus avaritiam pag.
230. in secunda editione nostra.*

PAR ANT. CANON INSTRUCT.] Vide Concilium
Parisiense sextum lib. 1. cap. 31. 34. & que supra
à nobis adnotauit ad caput 379. Libri septimi.

SCOTTI] Concilium apud Celchym cap. 5. *U*
nullus permittatur de genere Scotorum in alicui-
ju diocesi sacrum sibi ministerium usurpare. Ca-
pitula Theodori Archiepiscopi Cantuarieoli in
tomo uno Spicilij Dacheriani pag. 59. cap.
30. Qui ordinaci sunt a Scotorum aut Britonum
Episcopis, qui in Pascha & in consura adunati

Tom. I.

Ecclesia catholica non sunt, iterum ab Episcopo
Catholico manus impositione confirmantur. Ri-
chardus, Archiepiscopus Cantuariensis apud Pe-
trum Blesensem opif. Praeceptum Ludovici Pi
imp. pro Monasterio Landevenoci apud Bollan-
dum to. I. Martii pag. 360. cognoscentes quia ab
Scotis five de conversatione five de tonsione ca-
pitum accipient, dum ordo totius sancte aposto-
lice aque Romana Ecclesia alter se habere di-
grosceur. Vide Canones Hibernenses in eodem
tomo Spicilij editos lib. 30. cap. 6. simul cum
laudato Theodori Capitulo, ex quibus explican-
tur que haec Ludovicus ait de Scottis. Nova Col-
*lectio Formularium cap. 15. ut: *Ecclesia manus.**

SE DICUNT EPISCOPOS tss] Ipsi circumcellio-
nes variis temporibus turbarunt ordinem in Ec-
clesia constitutum. Cosmas Pragensis in Libro se-
cundo Chronica Bohemorum extremo narrat me-
morabilem historiam impotorum cuiusdam no-
mine Ruperti, qui se dicebat Episcopum Cavel-
lonensem, & plurimas ordinationes fecit in Bo-
hemia. Cum is detectus fuisset, & falsum Epis-
copum esse conitaret, Bohemi legatos miserant
ad Clemencem III. Papam: *Litus confundentes au-*
toritatem quid si opus falso rerum discrimine tan-
to. Quibus ille remandans jussi Ecclesiæ ex in-
tegro reconferare, baptizatos christiæ & Pseudo-
episcopi non rebaptizare, sed tenuum confirmare.
Finaliter ordinatos non reordinari, sed solummodo
inter ordinandos stare ad ordinationem, & per
solas manus impositionem recipere benedictionem.
Evo Bonifacii VIII. cum quidam in Alamannia
promovetus esset ad factos Ordines à quadam Picu-
doepiscopo vagantes, injunctum est aliū Episcopo
à Sede apostolica ut si confabat ordinatorem non
fuisse Episcopum, si eisdem ordines conferret,
Quia nec conferre ordinem nec ordinis charac-
terem posuit qui Pontifici officio minimi fungebat-
ur, ut legitur in Formulario penitentiariæ Be-
benedicti XII. quod supra laudavimus ex codice
Ms. Bibliothecæ Regie. Anno MCCCXC. in civitate
Trajectorum quidam Sacerdos de ordine Fratrum
Minorum, qui se dicebat Episcopum Lavaren-
sem, per aliquot annos officia illuc episcopalia
complevit: In eadem dioecesi consecrando Ecclie-
sias, altaria, calices, vefes sacras, etiam con-
ferens ordines minores & maiores. Tandem com-
petitum est. Deo disponente, ipsum esse falsum
Episcopum. Quapropter quidam S. cerdoum & elec-
torum ab eadem ordinatorem, dimicantes fratrum
spiritualium, accepterunt uxores, & permanerunt
in statu seculari. Ceteri vero, quibus status Cle-
ricalis non displiceret, ab aliis veris Episcopis
reordinati sunt. Hec Joannes à Leidis refert in
libro 31. Chronici Belgici cap. 43. Vide Caro-
narium lib. 1. Observationum Juris Canonici cap.
13. & Notas nostras ad Gratianum pag. 478.

UT DECIMA] Constitutionem istam Rhabanus
descripsit in Concilio Moguncino anni MCCXLVII.
cap. 10.

POPULORUM] Hec iudicio constans est in ve-
teribus Libris & in Concilio Areolare VI. ex quo
caput istud descriptum est. Arbitror tamen legi
dolere pupillorum. Simile mendax erat in capite
36. Legis Alamannorum §. 3. ubi per eo quod
antiqui Codices & editiones recte habent recita-

Tom. I.

Pag. 1171
cap. 31.

Tom. I.

Iadicant Dux et populum terra, in Codice Puteano scriptum est pupillum terra. Apud Jonam Aurelianensem, in Opusculo de Institutione regie, cap. 4, legitur ita in editione Dachetiana: Vicem ejus agere debet populus. At in vetustissimo Codice Aurelianensi scriptum est: Pupilli; mendosum tamen. In Codice Burchardi Talicino lib. 19, cap. 28, legitur pupillae pro pubilibus. Alibi vidimus Apolostolus positum fuisse pro populus. Quod ideo observamus ut hinc colligi possit voces itas frequentibus mutationibus fuisse obnoxias.

Pag. 1178.
cap. 122.

PRAEBENDA] Preceptum Ludovici Pii pro Monasterio S. Dionysii apud Doublem pag. 740. ad præbendam famulorum illis servientium de secale media nongeta. Charta Karoli Calvi ibidem pag. 782. villulas quædam ad præbendas illorum Canonorum ibi Deo servientiam. Alia ejusdem pag. 798. ad præbendas famulorum fibi servientium. Charta LXX. sancti Galli apud Goldastum, data regnante in Germania Ludovico Pii filio: Et si illa Diatirpi illam traditionem fibi placitatem dimittere voleris, tunc ad cellam Ratisponi locum & præbendam quæsi unus Monachus justus faciat loci illius habeat. Hincmarus apud Fledoardum lib. 3. cap. 28. Scribi Lantardo cùdam Sacerdoti quodd si ad locum suum redire voluerit, ei, mox ut venerit, canonican Præbendam & ordinem præfissum inter fratres concedet, id est, sua Canonica locum, ut legitur in epistola Hincmari Laudunensi ad Remensem que edita est in tomo secundo Operum Remensis pag. 340. Polypricus sancti Remigii scriptor, ut opinor, tempore Hincmari: Facit suo Seniori tempore magis dies tres cum præbenda fibi data. In Capitali Karoli M. de villis suis cap. 50. de dominica accipias provendam. Hinc Præbendarii in Precepto Regi Dagoberti pro Monasterio S. Maximini Treverensis apud Bruschium, fol. 127, & infra in Appendix Autorum veterum, cap. 138, & Provendarii in Statutis antiquis Abbacie Corbeiensis, quos tamet vir clarissimus Dachetius interpretatus est esse qui Gallice Peurveyens dicitur à prouidendo. Provendarii, inquam, dicti sunt à provenda sive præbenda. Quod colligitur manifestè vel ex ipso initio corundem Statutum: Ibi sunt Provendarii qui omni tempore & qualiter & plenius in nostris diebus esse debent. Et si unus ex eis mortuus fuerit, statim alter resiliens est, ut ille numerus semper sit plenus, & nullas amplias in illo numero addatur. Statutus itaque illi de certo numero Canonicorum, qui ultra centum & quinquagenerium excrescere non poterat. Quis autem exultum posset centum quinquaginta viros ad tempestate fuisse in Monasterio Corbeiensi quibus unica cura esset ut providerent & administrarent ceteris que necessaria essent ad victum?

Pag. 1182.

ERCHIMBALDO CANCELLARIO] Fuit primus Notarius sive Cancellarius palacii sub Radone Archicancellario, deinde Archicancellarius, ut jam observatum est ab aliis. Anno 800-805. subscripsit Precepto Karoli M. quo Theoboldum Comitem absolvit à suspicione criminis lese maiestatis, quod à Mabillonio editum est post Acta Sanctorum Ordinis sancti Benedicti tom. IV. pag. 623. Leo III. in Epistola 12. ad Karolum M.

Poëtis interrogare fratrem nostrum Hildibaldum Arciæpiscopum & Ercambaldum Cancellarium. Plura de Cancellario ita si quis scire desiderat, consulat Bernardum à Mailinekrot in libro de Archicancellarii sacri Romani Imperii pag. 11. & Philippum Labbeum in Elogiis historicis Regum Francie pag. 88. Alius istius nominis Cancellarius fuit in palatio Lotharii Imperatoris, ut patet ex Precepto ejus apud Doublem in Antiquitatibus Monasterii sancti Dionysii pag. 775. & ex duabus Preceptis ejusdem Lotharii pro Agilmaro Archiæpiscopo Viennensi, que leguntur in Chartulario Ecclesiæ Viennensis. Is vero Ercambodus idem hanc dubiè est qui Cancellarius fuit in palacio Lotharii Regis Burgundie, cujus Preceptum extat in Notitia Ecclesiæ Belgij pag. 59.

Tom. I.

CHRISTIANORVM VEL] Hec non habentur in Codice Legi Wiggothorum, & sunt superflua.

JUXTA LEGEM] Reficit ad Legem Recaredi Gothorum Regis, que extat in libro tertio Legi Wiggothorum tit. 1. cap. 1. in qua statuit ut usque ad sextum genitio primi menses sanguinis propinquitatem libidinum foderet vel in coniugio appetere. Palluntur ergo qui perirent hec apud Legem Justinianorum, sive de Misericordia.

SUPTRINI] In Legi Wiggothorum legitur sextum. Quod minus est. Sed puto hec potius septimum propter Constitutionem Gregorii III. que habetur infra cap. 75. istius additionis.

CHRISTIANUS VEL CHRISTIANA] Hec etiam defuit in Legi Wiggothorum. Item pauci post vox Christianorum decti in eadem Legi. Debet etiam vox confutari.

AO INTENDAT. DOGM. INT.] Hec melius comprehenserentur cum his que sequuntur quam versiones Christophorsoni & Valensi. Et Christophorus quidem ita vertit. Ministrari ad eum pro se legatum Hypatianum Heraclie, quod est oppidum Perinthi. Episcopum orationem ut fibi de doctrina fidei ritè confirmende in unum convenienter de pontificis permitteretur. Valens vero sic: Hypatianum Heraclie Perinthi Episcopum elegerunt, qui suffragos pro ipsis legatione petere ab Imperatore ut ad corrigitam fideli doctrinam convenire permitterentur. Hec, inquam, melius cohererentur cum responsive Valentini. Ridicula enim esse videretur illius responso si non rogatus ut se fidei negotiis immisceret, sed tantum ut Episcopis licentiam dare celebrandi Synodum, respondisset fibi, quod laicus esset, non licere se immiscere rebus fidei. Melius Epiphanius scholasticus, ut dixi.

Pag. 1190.
cap. 3.

UNUS DE PUVLO] Versus exemplar historie tripartite in Bibliotheca Colbertina habet manus de populo. Sed hec lectio bona non est.

FAS NON E. T. PERSEQUITUR] Tolerari potest haec interpretatione. Veriore tamen puto eam que est Christophorsoni, que sic habet: Sibi, qui unus è Lalcorum numero erat, non licere se ejusmodi negotiis interponere.

PRIMO SUA OMNIA EIS REDDI] Hec non extant in Historia tripartita, neque apud Socomenum. Addita ergo videtur ex Capitalis Anglorum, apud quem extant. Stabilito igitur hoc jure, Hincmarus apud Fledoardum lib. 3. cap. 28. scriptus Sigibaldo Archiprestbytero, cui inquisitionem facere de quodam Presbytero iudicaret, ut quoniam audierat eundem Presbyterum suis quibusdam facultatibus coarctare Leges expoliatum, suis omnibus reverberat ansequam suis accusatoribus

Tom. I. accusatoribus respondere cogeretur. Vide infra cap. 4. 5. & 17. *ibidem Additionis.*

Pag. 1250. **SYNODUS ROMANA**] id est, Capitula Angilramni, que nonnulli rūm p̄rabant ab Hadriano Papa collecta & transmissa sunt ad Angilramnum; ut patet ex Hinemaro.

Pag. 1255. **RESTITUENDERE ROGETUR**] cogatur inter alia antequam omnia hac fiant coadūs respondeat. Vide Notas ad caput 7. Libri tertii.

Pag. 1259. **CAUSAM LUPICIMI**] Hunc locum qui summis est ex epistola sancti Leonis ad Episcopos Mauritanie Cesariensis, ut clarissimus Paschafius Quenellus putat suppositum illi fuisse & Dionysii Enigmi Collectionis insertum aucto: Karoli Magni. Quidam enim illic legi que & veteribus infinitis repugnant & modello sancti Leonis. Ego sane non solum refellere argumentatione viri doch. Illud tamen dicam, magni apud me ponderis esse quid caput illud reperitur in omnibus antiquis Dionysii Codicibus, & quod nihil hec video bonis moribus adversum & discipline tuin in Ecclesia Romani recepte contrarium. Unde certe res talis iuripicione injicere meritum potest, mentio nimis appellations Lupicimi ad apostolicam Sedem, cum constet Afros multum abhoruisse ab appellationibus transmarinis, ut recte observar idem vir eruditus. Verum ea res minimum habet difficultatem. Appellationes quidem illas respuebant Afri. Sed nihilominus Romani Pontifices existimabant posse se eum qui à Synodo sui provincie damnatus Sedem apostolicam appellasset, communioni restituere, ut patet ex epistola Concilii Africani ad Celestimum Papam & ex Actione prima Concilii Chalcedonensis in causa Theodorei. Itaque ex eo falso capite salva est auctoritas istius epistole.

QUIA SIC NOBIS PLACUIT] Hec non extant in epistola sancti Leonis, neque apud Dionysium Enigmu. Addita vero sunt haec dubitabili aucto: Karoli Magni.

PENDENTE NEGOTIO] Non dubito quin Leo resipiciat ad Canonem quartum Sardicensem, in quo ad suggestionem Gaudentii Episcopi decretum est ut cum aliquis Episcopus depositus fuerit eorum Episcoporum iudicio qui in vicini locis commorarentur, & proclamaverit agendum libi negotium in urbe Roma, alter Episcopus in ejus Cathedra post appellationem ejusque videatur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio Episcopi Romani determinata, id est, pendente negotio. Ea fuit Leoni mens. Scio Afros contrā sensum & haic Romanorum Pontificum dogmata multum pro sua sapientia refutisse. Verum ex hac illorum perseverantia colligi nullo modo potest non licuisse Leoni illis objicare Constitutionem ecclesiasticam de cajus auctoritate & sequentes ipsi Sadique apostolicos confabat. Vide post Marcum lib. 7. de Concordia cap. 17. §. 6.

NOSTRA SENTENTIA ADOBRANTUR] Hanc libi auctoritatem non arguat sanctissimus Pontifex, quemadmodum viro docto vultum est, ut post relationem Episcoporum Africanorum licet libi putet eorum definitiones infirmare aut confirmare. Illud canam vult, ut de rebus in Africa confundit que ad publicam Ecclesiam Concordiam pertinent relatio ad se plena mittatur, ut ipsius

Tom. II.

quoque sententia adobrentur ea que juxta auctoritatem rogetur nullum iure & rationabilitate fuerit definita. Hoc vero nihil prejudicant adversus auctoritatem Conciliorum Africanorum.

Ex his enim integrâ haec clausula dicit in epistola sancti Leonis & apud Dionysium Enigmu. Addita ergo fortassis est ex scritto Ecclesie Moguntinae, in quo recondita à Rictulo Metropolitanu fuisse Capitula à se collecta docet benedictus Levita.

UNA CUM DICA EPISCOPORUM] Hinc Jacobus Gothofredus ad Legem 2. Cod. Theod. de his qui super relig. contendunt collegit hanc Legem constitutam fuisse ad Decretum aliquod Synodale Episcoporum, quod & ipsum Theodosius hinc Constitutioni indidit. Itam autem opinionem faciliter concepiles si Pithacus lemma illius capituli edidisset integrum ut in antiquis exemplaribus inventus, ubi caput illud dicitur tamquam ex Synodibus stauri & Imperatorum Edictis. Qui Additionis istius auctor est, cuncta ad auctoritatem ecclesiasticam referrebat, etiam cum periculo veritatis. Sic supra Synodo Romana tribuit unum ex Capitulis Angilramni, ut diximus. Sic infra cap. 7. extremo referuntur caput quoddam ex dictis Episcoporum & Imperatorum Theodosii & aliorum, cum ramo constet summum esse ex Libro quanto fecerunt agniti Pauli.

TIBOVENSIS AUGUSTINUS] Pro his tantum habemus in vulgaris editionibus Codicis Theodosiani, Sicut. Ubi Gothofredus illa adiungit: *Stobis, Macedonia urbs, cujas apud Prothomaum & in Iliner. Pewinger. & aliis mentio. Ibidem data hoc ipso mense l. 15 infr. de hereticis. Antiqua Capitularium exemplaria habent uos edidimus. In exemplari vero Codicis Theodosiani quod fuit Pithaci, ipse jugulavit vocem Stobis, & in margine monuit legendum esse Theodosio Aug. b.*

QUINIEGO] Ita vetera istius Additionis exemplaria. Pro quo legendum est Cynegio, qui collatum cum Theodosio gestis anno Christi ccclxxxviii. Vide Valesii Notas ad Evagnum, pag. 93.

ILLUD QUOD NOBIS] Caput istud reverd sumptum est ex epistola sancti I. vni ad Thedoritum; sed valde mutatum & interpositum fuit ab auctore istius Additionis.

AB EPISCOPO ELECTOS] Hac sunt ex glosse, & tamen vera.

SCRIPTUS] Ita vetera exemplaria. Sic etiam habet Canon Elberitanus in veritissimo Codice Ecclesie Langdenensis, itemque Burchardus. At editiones Concilii Elberitanii, Ivo, & Gratianus legamus prescriptus.

CATECHUMENUS] Veteres Libri habent Catechumenus, non solum in hoc loco, sed etiam alibi apud omnes auctores fere semper. Ac ne quis putet erratum hec esse in Scriptoribus, ne quis existimare possit hanc depravationem esse novam & verius Ecclesie feculis ignorantem, prohibet auctoritas Commodiani, ex cuius actiuchi versibus constat hoc vocabulum in ita scriptura vulgo fuisse aucto: Commodiani, ut illuc recte obseruat Rigaltius.

SACRAS SCRIPT. NON AVIT] Hec est lectio quæ extat in capite 3. Martini Bracarense cap. 11.

K k k

Tom. I.

Pag. 1250.
cap. 10.

Ilud c. 11.

Pag. 1250.
cap. 11.

Pag. 1250.
cap. 11.

Tom. I.

in vetustissimo Codice Ms. Ecclesie Lugdunensis & in editione Lacoste. Quo etiam modo legendum esse monentur Crabbes in margine tomis secundi Conciliorum. Negatio tamen deest in reliquis editionibus Canonico Martini & in Canone secundo Synodi Antiochenae, qui est fons istius capituli.

COMMUNIONE PERCEPTA] Ita legitur in editione Merlini. At Loaisa maluit communianem percepte indulgentia promereri. Vide Notas Correctorum Romanorum ad Gratianum dist. 2. de consecratis. cap. 18. *Si quis intrat.*

Pag. 1205.
cap. 57.Pag. 1207.
cap. 66.

Ibid. c. 70.

Pag. 1208.
cap. 70.Pag. 1209.
cap. 70.Pag. 1213.
cap. 109.Pag. 1214.
cap. 107.Pag. 1217.
cap. 109.Pag. 1218.
cap. 114.

Ibid. c. 115.

Ibid. c. 116.

DUIS QUA PAROCHIS] Vide supra lib. 6; cap. 407. & que illic à nobis adnotata sunt.

QUAM FORMAM] Hec clausula non habetur in Concilio Illeensis, ex quo caput illud sumpturnum est.

NUMIDIUS EPISCOPUS] Caput istud sumpturnum est ex Canone nono Concilii Carthaginensis secundi, quod sub Genethlio Episcopo habitum est, qui istuc mendosus Genilius vocatur. Vide breviationem Ferrandi cap. 90.

PROPTER IGNORANTIAM] Hec verba non extant in Concilio Carthaginensi.

UT NULLUS FAMILIARITATEM] In Veteri Collectione Canonum Andegavensis caput istud sic habet inter Canones Augustodunenses: *Ut compates nullus Morachorum audeat habere, nec familiaritatem extranearum mulierum. Et qui invenitus fuerit, severius corrigatur.*

CONTEMPTOR AUT COMIT.] In capite 278. Libri quinti legitur *Vassallorum pro Miserorum.* Quod idem est. Vide infra cap. 169.

AD PRÆL. N. VENIAT] Vetus nota marginalis in Codicibus Regis Legis Longobardorum: *Hoc videatur rumpere Legem Rachi Cognitimus; quia illa faciebat honorem amittere & quidrigiles compondere, ista vero facit ad Regis presentiam venire. Sed non rumpit, quia postquam ad Regem venerit, debet ut illa precipit condemnari.*

IN PERJURUM INDUXISSET] Vide epistolam 56. Hincmar, que est ad Engilgarium virum illustrem, exarque apud Flodoardum lib. 3. cap. 26.

SCATSLEGI] Hec est vera lectio, pro qua in Codice Legis Longobardocam male legitur heretici.

HOC MISSI NOSTRI] Vide Joannem Isaacium Pontanum lib. 6. Originum Francicarum cap. 16.

INFERNADA] Gesta Dagoberti I. cap. 31. Attamen Saxonem tributum quod reddere conseruant, per preceptum Dagoberti habentis habent indulsum. Quingentes enim vaccas inferendales annis singulis à Clotario seniore censui reddebant. Quod tunc à Dagoberto Rege causatum est. Item infra cap. 37. Super hec vero centum vaccas inferendales, que ei de Ducatu Cinomanico annis singulis solvabantur, Fratribus inibi (id est, in Monasterio sancti Dionysii) Deo servientibus per proprii Precepit subscriptionem viuis est omni futuro annuatim con-

Tom. I.

cessit. Donum illud postea confirmavit Chilpericus Rex anno 526. ut pater ex ejus Precepto quod vir clarissimus Joannes Mabillonius addidit in calce tomii quarti Actorum Sanctorum Ordinis sancti Benedicti pag. 623. in quo haec leguntur: *Chillardus Abba de basilica peculiaris Paroni nostri Domini Dionysii clementissima regali nostri fugessit et quid bona memoria proavus noster Dagobertus quendam Rex, per sua audiriata manus suæ ruborata cartas cento soldaris quod in inferenda de pago Cinomanico in fisci editionibus sperabatur, ad ipsa sancta basilica annis singulis concedit. Ubi videtis pro cartas cento legendum haud dubius esse vacas centum. Vide Glossarium Francisci Pithosi ad Capitularia.*

CANSO] pro censu, ut supra lib. 5. cap. 198. Charta Conflanti Presbyteri pro Ecclesia Viennensi: *ad censu concedere debeatus. Infra: cum ipso censu dare vel adimplere posse.*

ET QUI PREDICTA] Hec & reliqua que sequuntur defunt in Capitulari anni 526. & in Libro quinto Capitularium. Omnia etiam sunt in vulgaribus editionibus, studio brevitatis.

POST CONSULATUM] Hec verba, que Concilii secundi Mulevitani sunt, planè ostendunt vulgarissimam rem Theodosii Honoriique principatu in Africa fuisse ut gestis publicis adscriberetur Post consulatum, tamen etiam annus quo gesta illa conscriberantur suos Consules ordinarios haberet. Quod non solum in Africa sed etiam in ceteris Romani Imperii partibus obtinuisse observat Baronius ad annum Christi ccxx. ubi scribit accidisse plerunque ut etiam cum certi essent aliquis anni Confules, tamen acta publica post consulatum anni superioris Consulum consignata habeantur. Sed quoniam viro dixo Paschalio Quenello nuper placuit id factum aliquando à Concilio Africani fuisse præter notatum consularium morem, annos enim computatos olim fuisse per uniuscumque anni Consules ordinarios quandiu dignitas consularis perseveravit, & usum scribendi Post consulatum tunc solummodo introductum fuisse cum ordinarii Consules non erant designati, istam post annos numerandi ratione longe post Rustici Narbonensis Episcopi tempora iniici copiam, adedque hinc iuvare nos potius interpretationem quam nos adhibuiimus antiquæ inscriptioni que initia demotar episcopalis ejusdem Rustici, res potius videtur ut testimoniis approbemus sententiam Baronii nostramque esse veram & usum notandorum annorum per Consules anni superioris diu ante Valentinianni III. ac Rustici tempora copisse. Utar autem in primis auctoritate patris faborum Onuphrii Panuinii, quam scio plurimum valitutem apud eundem virum doctum. Onuphrius ergo in commentariis ad librum secundum fastorum A. V. C. MLXI. qui in annum Christi ccxx. incidit, hac adnotat: *Quoniam deinceps frequens mentio futura si annorum fine Cos. quas per haec tempora post consulatum appellabant, non aliquum ab re erit paucum quedam de his annis tradore. Annus enim ccxix. & sequens noctis à Cassiodoro repertus post consulatum Diocletiani X. & Maximiani VII.*

Pag. 1212.
cap. 112.Pag. 1213.
cap. 113.

TOM. I.

cum tamen, ut idem Onophrius & Baronius obseruant religuerant, anno cccii. Maxentius & Maximus gestarunt Consularum. Anno Christi cccii. Magnentius & Galo Consules fuerunt, ut notar anchor libri de Praefectis apud Onaphium. Et tamen Liber Cuspiianus, Callidorus, & Socrates lib. 2. cap. 26. hec ipso anno adscribunt post Consularum Sergii & Nigriniani, qui superioro anno gestarunt Consularum. Annus Christi ccclxxv. in fatis inscribitur post Consularum Graianus Aug. III. & Equestris. Anno Christi cccxviii. Concilium Carthaginense quinque ducunt celebratum post Consularum Cetari & Attici, cum tamen ex anno Honori IV. & Eutychianus Consules accenerat in fatis. Sequenti anno Manilius Theodosius & Flavius Eutropius erant Consules. Et tamen Concilium Africanum, quod ex anno habiunt est, celebratum scribitur P. C. Honori Aug. IV. & Eutychiani. Deinde anno Christi quadringentesimo Scilico & Aurelianus Consularum gesterunt, anno sequenti, quo Vincentius & Fravita Consules fuerunt, Concilium Africanum secundum vocatur esse congregatum P. C. Flavii Sciliconis. Annus postea cccix. inscripsit reperitur Consulatu Honori VIII. & Theodosii III. & post Consulatum eorum legitur habiunt Concilium Africanum VIII. ex tempore quo Varanes erat Consul; post cujus Consularum, anno minirum sequenti, habita est Collatio Carthaginensis inter Catholicos & Donatistas, tamen etiam Theodosius Augusteneret quarum Consularum. Annus cccxviii. Consules habuit Honori XI. & Theodosius VIII. quibus anno sequenti substituti sunt Monaxius & Plinta. Istorum tamen mentionem non faciunt gesta duorum Conciliorum apud Carthaginem congregatorum anno cccxix. Quae habita dicuntur P. C. Honori XII. & Theodosii VIII. Sed nihil illustrius in hoc argumento proferri potest quam acta Concilia Ephesi, que notant habiunt illud fuisse post Consulatum Theodosii Imperatoris XIII. & Valentinianni III. cum tamen confit eodem anno Consales creatos esse Basium & Antiocheni, sub quibus Prosper & Vincensius Lirineus aiunt congregatum apud Ephesum fuisse Synodus plus ducentorum Episcoporum adversa Nestorium. In actione nona & decima Concilii Chalcedonensis referuntur acta Synodorum in Tyro & Beryto celebratarum anno cccxlviii. in causa Iles Episcopi Edesseni, in quibus scriptum est illas fuisse habitas post Consularum Flavii Zenois & Posthumiani. Scio illusterrissimum Cardinalem Baronium admonuisse erratum utробique fuisse in configrandis Synodorum istarum epocha, & Autores Romane Conciliorum editionis in margine nomine actionis Chalcedonensis ista adnotant: *Hi duo Episcoporum convenus habuit fuisse Consulibus, non post eorum Consulatum.* Et hic annus est CCCXLVIII. ab ora Christi. Quartus aut alia numerandi ratio servata est & ab alio principio dicta, aut mendax in numeris brevifit. Sed cum omnes redd. Mf. quae habimus, tam Graeci quidam Latinis, sic legere, nihil mutare voluntur. Ego hec non diliguo utrum acta illa mendosa in hoc loco sint,

TOME II.

neque utrum legitima sit Baronii & editorum Romanorum emendatio. Satis milii est quod omnes antiqui Codices Graeci & Latini preferunt lectionem que in vulgaris editionibus reperiatur. Ex his ergo que dicta habenda sunt manifestum est rationem numerandi annos post Consulatum longè ante Radici Narbonensis Episcopi tempora cupisse & aro ejus maximo in usu fuisse. Itaque rem minime insolentem is fecit, quin tempus conlocavit liminis in Ecclesia Narbonensi notavit in anno quarto post sextum Valentinianni Consularum, tamen etiam Posthumiani Zenonisque Consularum vigore. Quod enim idem vir eruditus, his difficultatibus vicitus quas ipse sibi fecit, putat aliam insundam esse Rusticiane inscriptionis explicanda viam, & quartum illum annum non à Consulatu sexto Valentinianni sed à jactis basilice fundamentis numerandum censeret; ingeniosa quidem conjectura est, sed que nulla probabili ratione, nullo simili exemplo nititur, & quam vel solus ordo verborum refellit que in prima inscriptionis linea leguntur. Nam si de anno quarto à jactis basilice fundamentis intelligenda illa sunt, cur Rusticus annum illum quartum non conjunxit porciū cum die quo limen collocatum est quam cum sexto Valentinianni Consularu? Præterea certum est limen illud non esse collocatum anno quarto à jactis basilice fundamentis, sed quinto. Etenim si verum est, ut profecto ambigi non potest quin verum sit, jacta fundamenta fuisse trigeminū septimā die à deposito patre Ecclesie dudum exusta, id est, d. xiiii. mense Novembri anni xv. Episcopatus Rustici, certum quoque esse debet ab eo die usque ad tertium Kalendas Decembri anni xix. Episcopatus ejusdem Rustici superesse duodecim aut tredecim dies supr̄ quatuor annos, adob̄que limen Narbonensis positum non esse anno quarto à jactis basilice fundamentis, sed quinque. Sanè que contraria ab eodem viro docto afferuntur de paucis diebus super quatuor annis additis & de numero rotundo quatuor annorum, ea leviora sunt quam ut estimare oporteat cum credidisse magni illa momenti esse ad confutandam novam tuam opinionem de initio Episcopatus Rustici. Quemadmodum enim apud Jurisconsultos extra controversiam est annum inchoatum seu corporum Septiū pro completo seu pleno accipi, ita verum est duodecimum, exempli caudi, annum esse cum quantumlibet ex duodecimo anno veniesse aut preterierit, ut docet Pomponius in l. 41. s. de manumill. testam. Ita equi solemus, inquit, duodecimas annus est, cum quantumlibet ex duodecimo anno veniesse aut preterierit. Hinc apud Socratem lib. 2. cap. 26. & Socomenum lib. 4. cap. 1. Consularū Sergii & Nigriniani ac cedes Constantii Imperatoris, quo anno illo facta est mensis Martio apud Helenam oppidum pagi Rusconensis, conferuntur cum anno quarto post habitum Sardicensis Concilium, qui in initio omnino suis erat. Quippe Concilium Sardicense congregatum est anno cccxlvi. & Sergius ac Nigrinianus creari sunt Consules anno tricentesimo quinquaginta. Adeo autem proclive est annos ut vulgo numerare ut cum Baronius in actione undecima

TOM. I.

K k k 2

Tos. I. Concilii Chalcedonensis ita legisset, hodie quatuor anni sunt & Romanus Episcopus cum deponuit, quae verba sunt Stephani Episcopi Ephesi adversus Balthianum adverbarium suum, tempus depositionis illius reiecerit in annum CCCXLVIII, à die videlicet i. v. Kal. Novembris anni octocunumendamo retrogradi ordine. Inquit ut ad nos nostram redeamus, puto ex his quae huc usquæ dicta sunt liquere morem nocendi tempora annosque distinguendi post Consularium diu ante Rustici Narbonensis Episcopi statutum introductum fuisse, inscriptionem porro que illius controversia occasio fuit politam esse anno CCCXLVIII, qui erat quartus post sextum Valentinianni IIII, consularum, adedque Rusticum ordinatum fuisse Episcopum anno CCCXXX, ut nos contendimus. Neque est quod quis hec noli objiciat insolentem esse hanc scribendi rationem ut cum quis significare vult annum quartum post consularium dicat anno quarto Consule tali. Quamvis enim non admodum gravare fatetur id factum esse extrâ valgarem scribendi modum, non inde sarmen colligi potest annum illum quartum non esse explicandum de anno quarto post sextum Valentinianni Consulatum, praesertim cum ostenderimus referri illum non posse ullo modo ad annum quartum à iudicio basilice fundamenta. Neque vero exemplis aded destitutus est iste loquendi modus quia auctoritate quoquæ antiquitatis confirmari possit. Extat post Novellas Justiniani Imp. apud Julianum Antecessorem Constitutione Justinii junioris, in cuius calce adnotatum est eam datam esse. Indictione tertia, anno quinto imperii & anno secundo post Consulatum ejus, mendacem tamen, cum Indictio tercia & annus quintus imperii non convenienter anno secundo post Consulatum Justinii, sed quarto. Marii poterit Chronicoo habet anno IV. Conf. Justinai Jun. Aug. pro eo quod in Constitutione ipsa legitur post Consulatum; eodemque potest modo defigatur est annus secundus post Consulatum Tiberii. Sed ut lector de toto isto negotio faciliter judicare posset, recunda hec est inscriptio Narbonensis que illius disputationis fundus est. Sic ergo habet.

DO. ET. XPO. MISERANTE. IM. HOC. ē. L. K. T. E. ANNO. III. ē. VALENTINIANO. AVG. VI. MCL. D. XVIII. ANNO. EPVS. RUST....

RUSTICUS. EP. EP. BONOSI FILIOS
EP. ALATORIS. DE SORORE NEPUS
EP. VENERISOCI. IN MONASTERIO

CONF. ECCLE. MASSILIENS.

ANNO. XV. EPVS. SUL. D. ANN. V. III. ID. OCTB.
CURS. PROB. HERMETE. DIAC. ET EOR. SEQ. TIE.

COEP. DEPON. PANET. ECCL. DUD. EXUSTAE
XXXVII. 5. QUAD. INFUNDAM. PONI. COEP.
ANNO. II. VII. 5. OCTB. ASSID. P. F. MONTANUS. SURB.
MARCELLUS. GALL. PREF. DR. CULTOR. PRECE.

MERCED. SOL. OC
ADOP. E. CETER. SOL. T. AGROECI
HINC. OBLAT. SCI

BLENN. ADMINIST. ET. VENERIS. SOL. C...
SUAL. PRESU. ARTIL. T. ET. DYNAMI. L...
MERCED. SOL. OC
ADOP. E. CETER. SOL. T. AGROECI
ET. DECONVLE. T...
SALUT.

Tom. I.
Pag. 1254.
cap. 140.

Pag. 1254.
cap. 171.

Pag. 1253.

SCIMUS ENIM QUONIAM] Hac non extant in Concilio Parisiensi ex quo prima caput istius pars sumpta est. Addita tamen Constitutione synodali sunt à Ludovico Imperatore.

UT DE ABUSU] Certum est hanc Constitutionem esse Ludovici Pi, cui etiam tribuitur à Reginone. Et tamen Burchardus eam referit ex Concilio Matifensem cap. 7.

CANONES ISAACI] Vetus exemplar ex quo Simeonius ille edidit extat nunc in Bibliotheca illustrissimi viri Karoli Mautii Tellierii Archiepiscopi Remensis. In iis autem emendandis usus sunt duobus antiquissimis codicibus, uno Bibliothecae Regiae, qui fuit olim Monasterii sancti Germani Aurihodorense, alio Bibliothecae Colbertinae. Præterea, in Tomo primo Spicilegii Dacheriani pag. 343, si tribuitur epistola de Canone Misie ad Joannem Episcopum Pictaviensem. Sed præterquam quod nullus istius nominis è tempestate fuit Epilocus Pictaviensis, opusculum illud Isaac Abbas Stelle tribuitur in duobus antiquis codicibus manuscriptis Bibliothecae Regiae, & à Bettendo Tiffet sub ejus nomine editum est in tomo testo Bibliothecæ Cisterciensis pag. 104. Sanè in uno codice regio habet hunc titulum: *Dominus Patri ac venerabilis Pictavorum Episcopo Isaac, filius Abbas Stelle, obedientiam in Christo & reverentiam. Ecce quod diu multumque peperisti. Etc. Si in hinc: Baptizatus trahatur Isaac, Abbas Stelle, de altari Moysi & Christi. In alio vero sic legitur: Isaac Abbas Johanni Pictaviensi Episcopo. Dominus & Patri in Christo semper venerabilis & dignus amando. Dei gratia Pictavorum Episcopo. A. salutem. obsequium. & obedientiam. Ecce quod diu. &c.*

[Notandum est quod citationes que precedunt Capitula, Isaci sunt: ille vero qui in margine posse sunt, veros indicant fontes Capitularium.]

CAPITULUM HIERARDI] Capitula ita placuit conjungere cum Capitularibus Regum Francorum, quia videtur sumpta esse ex Capitularibus, ut adoramus in margine uniuscupsique capitis.

PRO QUIBUS ORAIS] Olim in Notis ad Agurbardum pag. 15, adoravimus vecustum esse in Ecclesiæ morem orandi pro Regibus & Principibus. Quod confirmari multis testimoniosis posset. Et tamen vir plurime lectionis Christianus Lupus, nobilitate rei commotus, acerbè adversus me insurgit in tomo tertio Conumenciariorum suo-

rum pag. 425. & omnino contendit falsa esse quæcumque de eo argumento scripta à me sunt. Laudò consonum bonum, sed require modicium. Alibi autem commodius erit locus refellendi argumentationes ejus.

DE PASCHA ANNOTINA] Micrologus cap. 56. **Romanii annosum Pascha quasi anniversarium Pascha** dirunt: quia antiquitas apud illos qui in priori Pascha baptizati sunt, in sequenti anno eadem die ad Ecclesiam conventre, sicutque regenerationis anniversarium dicem cum oblationibus solemniter celebraverunt. Sed quamvis hujusmodi anniversarius a paucis uspiam obseretur, authenticis tamen Libri ipsum observari debere invenire, quod nobis Lectiones & Evangelia sub titulo Pascha annotini prescribuntur. In Lectionario quod sancto Hieronimo tribuitur, & Comes vulgo dicitur, ista leguntur in fine hebdomadæ secundæ post octavas Pasche: *In Pascha annosina. Letio Apocalypsis. Etc. Quo loco verus Codex S. Petri Bellaventensis cap. 80. habet: In Pascha annosina. Et infra v. Nonas Maii cap. 82. In eodem Codice scriptum est: Evangelium quod legitur in Pascha annosina. Vetus Breviarium Parisiense: De annosina Pasche nota quod debet semper fieri in crastino octavarum Pasche anno revoluto aut non revoluto, nisi revoluto in Quadragesima evenerit. Item in alio Breviario Parisiensi Mc. in Bibliotheca Colbertina: L'Annosin Pasquel doit être toujours fait en l'année revolute, si il ne avient en Karofme. Hic emendandus est Guillelmus Durandi, cuius haec sunt verba ex Rationali divinorum officiorum lib. 7. cap. 38. Annosinum Pascha vocatur quando aliquis diem quo baptizatus est celebrat annosinum. Ubi nemo non vider legi debere annosinum, ut rūm dicebant, pro annosinum. Hanc emendationem esse veram probant duo Rationalis exemplaria manuscripta in Bibl. Regia & verus odio Romana an. MCCCLXXIII. Ubi legitur annosinum Pascha, non annosinum. Veteres glossæ Latino-Grecæ: Annosini, tripla, triennia. Et Greco-Latinæ: Anno, annus, anniversarius, triennus, annus, anniversarius, annulus. Columnæ lib. 4. cap. 24. de viena colentur: *Unguis custodum annosinos resarcere. Rhabe-nus, cap. 21. de Computo: Duo decim dicas annosinum cursum percurvere soler.**

Tom. I.

Pag. 1254.
cap. 51.

Pag. 1253.
cap. 50.

Pag. 1254.
cap. 50.

A D T O M U M S E C U N D U M.

WARINI] Vocatur vir illustre in Precepto Ludovici Pi, quo confirmat communione de villa Cluniaco inter eum & Hildeboldum Episcopum Matifensem factam, quod exstet in Notis ad Bibliothecam Cluniensem. Ei Carolus Calvus abbas Flaviniacum dedit. Series Abbatis Flaviniacum edita à Iahbo: *Marianus successus DCCCXLV. Indictione VIII. & Vulfredo Sedem reliquias. Quo migrante, Warinus Comes dux Imperatoris Karoli praefatus vice Abbas, & sub eo Sarulfus Diaconus. Intam Hugo Abbas Flaviniensis: Marianus anno 1. Caroli vixit. Vulfodus in anno octavo. Warinus Comes & Sarulfus Decanus in anno x. Hec erat seculi illius ac foecundis publica in aliquot locis*

disciplina. Annales Borbiniani: *Anno Domini DCCCLXVII. Hildeboldus Abbas Monasterii S. Dionysii & nepos Caroli Imperatoris ex filia maiore nata Rotrude v. Idus Januarii obiit. Et Carolus Rex Abbas ipsius Monasterii sibi regnauit, causas Monasterii & collaborationem per Prepositum & Decanum aque Thesaurarium, militia quoque curam per Majorem domini sed commendatione geri disponens. Kasoli inquit Calvi tempore Gecandus fuit Decanus Monasterii S. Dionysii, & Franco Prepositus, ut pater ex Precepto ejusdem Karoli pro eodem Monasterio. Anno DCCCLXI. Bernardus Comes Arvernum erat Abbas S. Juliani Brivetonis, & Adalgius sub eo Prepositus. Vetus charta Brivetonis data*

Tom. II.

Tom. II.

anno DCCCLX. mense Mayo : Sacrofamilia Ecclesia sancti Juliani Martyris vico Brivate, ubi in Christi nomine Bernardus gratia Dei Comes super ipsam causa Dei Rector praefectus videtur, seu & Adaligius Praepofitus super ipsam ceteram sancti Juliani cibis praefectus videtur. Item Guillelmus Dux Aquitaniae, ut patet ex veteri Charta anni DCCCLVIII. in qua hanc legatum : Ego in Dei nomine Guillelmus, Comes, Marchio, aquae Dux, cedo Deo sacrofamilia Ecclesia sancti Juliani Martyris, qui requiescit in vico Brivate, ubi ego domo regio abbatis video fungere officium. Praepofitum nomine Hildefridum sub me ad custodiendam Canonicas vitam cum Canonicis sub nobis conflituisse habere video. Item in alia Charta data anno DCCCLXIIII. idem Guillelmus sic loquitur : Adiit serenitatem nostram Arlebaldus Ecclesia Brivacensi à nobis Praepofitus institutus. Denique in Alia Charta ejusdem Ecclesie Brivacensis data anno quarto regni Karoli Simplicis : Sacrofamilia Dei Ecclesia Brivacensi vico sua, quod vir beatus Julianus Martyr requiescit cum fectis suis, & cui Guillelmus Comes & Abbas praefectus videtur, necnon Erlefridus Praepofitus, Nellardus Decanus. Item alia data anno secundo regnante Ludovico filio Karoli Regis : Sacrofamilia Dei Ecclesia sancti Juliani Martyris vico Brivate, &c. quare in Christi nomine Warinus, gratia Dei Comes, super ipsa causa Dei Rector praefectus dicitur, ubi in Dei nomine Adaligius Praepofitus super ipsam ceteram cibis praefectus videtur.

Pag. 4.
cap. 1. FAVINTA DEO] Codex Metensis : favente Domino, nostram magnificientiam obseruavimus promissimus.

Prid. c. 4. MEMORABILI] Ita Sirmundus & tria vetera exemplaria. Sed Bellovacens habet memorialia.

Prid. c. 6. ADNECTERE] Ita omnia vetera exemplaria. in editione Sirmundi legitur advertere.

Pag. 7. IN LOCO QUI DICITUR JUDICIO] Charta Hugonis Primitici Metensis edita a Meurillo in historia Episcoporum Metensium pag. 111. villam nuncuparam Judiacum stream in pago Metensi. Sic enim illic legendum est, non vero Viaticum. Preceptum Karoli Calvi de Ecclesia que est in villa Julliaca : quandam capellam in pago Mojeni in villa Julliaca.

Pag. 8.
cap. 1. SOLUS REX ET SACERDOS] Ita repetuntur infra tit. 27. cap. 15. pag. 120. Idem Deus in carne veniens, qui solus Rex fieri potuit & Sacerdos. Ita tunc parabunt nostri. Hincmarus epist. 43. nomine Karoli Calvi scripta ad Hadrianum II. pag. 712. Et per Regem Regum ac summum Pontificem curiosorum Pontificum, qui solus Rex & Sacerdos fieri potuit. Fortius urget epistola 41. ejusdem Hincmarii ad Hadrianum pag. 695, in qua ad eum scribit nomine Procerum Francorum Papam Romanum non posse simul esse Regem & Episcopum : Et petere Domum Apostolicum ut quia Rex & Episcopus simul esse non possit. &c. Insurgit hec Baronius adversus Hincmarum, tuiolum illum vocans argue demensem, quia dixerat regna bellis queri, victoris propagari, & non Apostolici vel Episcoporum excommunicationibus obtinere, itumque

simul Regem & Episcopum esse non posse. Saé postea persuasum est Romanis Papam esse Regem, ut supra adnotavimus ad cap. 319. Libri quinti. Sed ita opinio nondum stabilita erat, evo Hincmari. Immo altera certa videbarat. Itaque nón capitale non erat si quis regnum dixisset in Ecclesia non esse ; adeoque Hincmarus ex ea culpam rure erat, quamquam non extra invidiā. Sic sancto Bernardo has sunt liberos de consideratione scribere ad Eugenium tertium. Alia fuit Baronii tempora, quia manu sub dominantis erat.

EPISCOPIS PRIVATA] ut Remensis & Aurelianensis, de quibus in titulo seq. cap. 9. 10.

SAMUEL PROPERITA] Amicus noster Joannes Baptista Cotelarius in Notis ad Librum quartum Constitutionum apostolicarum pag. 221. admonet legendum hec esse Semerias pro Samuel. Hec sunt ejus verba : In Capitularibus Caroli Calvitii. 2. cap. 4. corrupti edicim us Samuel pro Semerias vel Semosis. Qui autem his locis adnotarunt ad marginem extum III. Regum x. 30. de Asia, immemores erant confimilis alterius de Semae ejusdem Libri cap. 12. in Graeca editione, quam etiam Theodosius ac Procopius explicant.

IN VERO PALATO] Capitulorum istorum auctorem se esse docet Lupus Abbas Ferrariensis in Epitola 42. in qua loquens de Karolo Calvo, haec ad Hincmarum Remensem Archiepiscopum scribit. Si confiliis, inquit, que in Vero quafita & invenia sunt adquievisset, jam cum in pace regnare fecisset ille de quo sacra continent littera : Non est Sapientia, non est prudenter, non est confilium contum Dominum. Canores confidem sine, ut vos vocatis, Capitula mea filio tunc comprehensa vobis direxi : de quorum aequitate credo atas posterior judicabis, & devotionis mea non erit immemor cordum renunque Scrutator. Certe multa sum in his Canonibus sive Capitulis que ita Lupum spirant ut prorsus necesse sit facteri unius ejusdemque auctoris eos esse cum Epistolis Lupinis. Ex eo porto Karolus, quem Lupus perfstringit ob nos ferratos Canones Verenses, excusari posse mihi videtur quod ei nondum innovassent, ut conqueruntur Episcopi Syndodi Meldensis, qui ob eam causam putant immisso a Deo Normannos, velut ultores.

HLUDOVICUS S. DION. ABBAS] Author Annalium Bertinianorum ad annum DCCCLXVII. ait eum fuisse nepotem Karoli Imperatoris ex filia majori nomine Roruda, illa nimurum que Constantino Graecorum Imperatori desponsata fuerat anno DCCCLXI. & obiit anno DCCCLXVIII. Idus Junii, quam certi temporum illorum Scriptores docent maiorem natu seu primogenitam filiarum Karoli M. fuisse. Quarē minum est virum clarissimum Philippum Labbeum scriptisse hunc Ludovicum fuisse filium Rorudis filium naturalis ejusdem Karoli nullo incertum istius rei auctore laudato. Roriconis porto Comitis filium fuisse Ludovicum vulgo tradunt Scriptores nostri.

REDISTIS AD PACEM] nimurum in Synodo sc̄is Theodonis-villam habita in loco qui Iudicium dicebatur, ut vidimus in titulo proximo.

IMMO PLUSQUAM CIVILM] Hec ad-

Tom. II.

Pax. 1.

Pax. 11.

De Rotrade
sua exceptio
ne Mis. ex
Proloco
Lucani.

Pag. 12.
cap. 8.

Notæ ad Capitularia.

Tom. II.

dita sunt ex antiquis exemplaribus; deoerant enim in editione Simeonii. Vita sancti Conononis, Abbaris Rotensis, cap. xi. *Carolus, Ludovici filius, post multa bella plusquam civilia, fratribus vidi exemplis. Hincmarus epist. 9. cap. 5. Nunc autem quia civile & plusquam civile bellum iner Christianos instare opinamur. Imitatum est Lucano in inicio Pharsalia: Bella per Aemachios plusquam civilia campos.*

Pag. 16.
cap. 5.

DIRECTI A VESTRA MANSUETUDINE] Legatos regios quoquaevestrum ad Monasteria mutri posuit Synodus qui vitam & mores Monachorum inquirant, & ad Principem postea referant. Quin disciplinam videmus constitutam in Concilio Moguntiaco iussu Karoli Magni celebrato. Suprad lib. 5. cap. 143. *Dignum ac necessarium est ut Missi nostri per queas loca directi finaliter cum Episcopis universusque dioecesis persicantes loca Monasteriorum, &c. Inveniamus nos in verutissimo Codice Sangallensi Capitula quadam ad Monachos pertinencia, quibus præstus erat hic titulus: Capitula novitarum de his in quibus preceptum Regule & Constitutiones novellarum Conciliorum acuimus nos considerare & promulgari exercere iusso Imperiali amone: Ex quibus verbis colligi potest Capitula ista edita satis post Concilium Aquigranense anni CCCLXVI. & post conventum Aquigranensem Abbatum. Habeamus præterea ex eadem Bibliotheci Sangallensi duodecim Capitula Monachorum ad Augiam dictionum, in quorum Prefatione ad Abbatem illa leguntur: *Dum regulares Monachi venerantur, qui iussu Imperiali tota canobia gentis nostræ, ubi opus fuerit, regulariter instruere debebunt. Vide epistolam 63. Lupi Ferrariensis, & qua nos diximus ad epistolam duodecimam ejusdem Lupi.**

Pag. 17.
cap. 5.

REMORUM ECCLESIA] Interim diuinæ fides Remensis sine Pastore erat, Lupus Catalaunensis Episcopus episcopale illic officium exequitur iussu Karoli Regis. Concilium Suebonentis II. actione vi. Surgens idem Lupus porraxi volumen in quo continebatur, quia Metropolis Remorum Ecclesia carebat Pastore, iussus ab Regis Litteris Domini Karoli in confectione christinatis & in aliis necessitatibus, videlicet ut sue mari Ecclesie, pro sua possibilitate in ecclesiasticis negotiis considerare procurare. Vide Flodoardum lib. 3. cap. 11.

Bild. c. 10.

AUTUM] Ordinaratus fuerat Episcopus Aurelianensis sine Pastore anno CCCLIV. ut colligit ex veteri Charta sancti Aniani Aurelianensis in qua ipse annum CCCLIV. Indicit. II. comparat cum anno undecimo ordinacionis sue. Estas in Antiquitatibus ejusdem Ecclesie à clarissimo Huberto editis. Obtinuit autem Agius à Karolo Calvo Preceptum de quibusdam villis ad Ecclesiam Aurelianensem pertinentibus.

Bild. c. 11.

DE PRALATIONE DRONONIS] Sergii II. litteras de pralatione ista edidit Simeonius ex veteri Codice sancti Arnaldi Metensis; & in politica parte folii in quo litteræ ille descriptæ sunt, ista leguntur: *HUNC LIBRUM DROGO ARCHIEPISCOPOS DEDIT AD SANCTUM ARNULFUM. De negotio porro de quo agitur in isto capite Synodi Vernensis vide lib. 5. de Concordia Sacerdotii & Imperii c. 44. & 5. & lib. 6. cap. 29. §. 3.*

Pag. 18.

WENILONIS] Archiepiscopi Senonensis.

Tom. II.

EACHANRADI] Episcopi Parisiensis. Duo, ut alibi diximus, fuere Episcopi Parisienses istius nominis. Et prior quidem sedet regnante Karolo Magno; iste vero sub imperio Ludovici Pii & Karoli Calvi, successoreisque habuit Eosam. Verus catalogue Episcoporum Parisiensium: *Deodofridus Episcopus, Erkanradus Episcopus, Ermanfridus Episcopus, Ynchadus Episcopus, item Erkanradus Episcopus, Aeneas Episcopus.* Ex his Erkanradus, Ermanfridus, & Ynchadus omnes sunt in Gallia Christiana. Echenradi tamen istius nominis primi & Inchadi mentio extat in Precepto Ludovici Pii pro Ecclesia Parisiensi: *Vir venerabilis Inchadas Parisiaca urbi Ecclesia Episcopus de tulit serenitatem nostram quandam auctoritatem quam Dominus & genitor noster bona memoria Karolus glorioſissimus Imperator ad petitionem prædictoris sui Erchenradi ipsius civitatis Episcopi fieri jussi.* De Inchado jam facta est mentio super pag. 1061. De Ermanfredo nihil repente ponui. Itaque cum Erchanradus Cathedram Parisensem tenuerit tempore Karoli Magni, & Inchadus eidem præfuisse reperitur anno 21. imperii ejusdem Karoli, manifestum est Ermanfredi Pontificatum non fuisse diuturnum. Erchanradus secundus obiunus à Karolo Calvo confirmationem quarundam villarum quas Inchadus Ecclesia Parisiensis dederat, & obiit anno CCCLVI. aut circiter, ut diceretur ad Formulam monam promotionum Episcopalem.

IMMONIS] Noviomagenis. Verus Catalogus Episcoporum Viromandensium: *Pleon, Guadelmarus, Rantarius, Folardus, Emmo Martyr.* Iste occiditur anno Domini DCCCLX. Ad eius scribit Lupus Abbas Ferrarieensis epist. 41.

VOCATI ARCHIEPISCOPI] id est, designati seu nominati, ut non hodie loquimur. Flodoardus lib. 2. cap. 18. de Wilfario: *Jam quoque vocatus Episcopus, adhuc etiam antequam ordinaretur.* Idem. lib. 3. cap. 23. *Item pro acceleranda ordinatione Berardi Ecclesie Verdunensis electi & vocati Episcopi & cap. 24. Adalaris vocato Episcopo.* Verus Charta Viennensis data anno duodecimo imperii Karoli Magni: *Per consensum Domine & Seniore nostro Barnardo vocato Archiepiscopo.* Hinc ergo colligi potest Bernardum fuisse factum Archiepiscopum Viennensem anno duodecimo imperii ejusdem Karoli. In nonnullis quoque Chartis Viennensis scriptum est Agilmarus vocatus Archiepiscopus. Sic in Concilio Narbonensis habitu sub Karolo M. legitur adhuc Raganboldus Diaconus, Diniensis vocatus Episcopus. Facile enim assentio clarissimo Scriptori Annalium ecclesiasticorum Francorum, qui de electo & spondim conformato Episcopo Diniensi hec agi putat. Vide Notas ad epistolam 89. Lupi Ferrarieensis.

EXACTATIONIS] Vetera exemplaria Bellavonsense & Metense habent exactiones.

APUD TOLOSAM] Hinc colligi posse videtur Karolum coegeri Tolosam ad deditioinem. Nam Precepta ejus data dum obserueretur Tolosa annotantur esse data in Monasterio sancti Sarmini propè Tolosam, hæc vero Capitula acta dicuntur apud Tolosam. Vir clarissimus Guillelmus Catellus lib. 3. Memoriarum historiarum Occitanice

Pag. 11.
cap. 5.

Bild. c. 1.

Tom. I.

Pag. 560. existimat Tolosam à Karolo captam sub
hunc mense Janui , argumento perito ex vultu
istius Capitularis.

Pag. 53.
cap. 4.

POPULI ERRATA INQUIRANT] Inquisicio se-
cundum quam Episcopus inquirere debebat de
vita & moribus Laicorum extra apud Reginonem
in fronte Libri secundi de ecclesiasticis discipli-
nis.

Pag. 54.
cap. 5.

DUOS SCILICET] Antea legebatur duos. Ea-
que lecio optima est. Sed nos sequi volumus
auctoritatem veterum exemplariorum , que duos
habent. Notum est Synodus frequenter masculi-
ni generis fuisse per illas tempestates.

Ibid. cit. 6.

PRÆCEPTUM CONFIRMATIONIS] Editum fuit à
Francisco Didaco in Historia Comitum Barcinonensis lib. 2. cap. 4. ex Chartulario Ecclesie
Barcinonensis , ex quo nos quoque exemplum ha-
bemus. Hinc ergo illud emendavimus. Putavit vir
doctissimus Petrus Calanova Præceptum illud
esse suppositum , multaque argumenta protulit
ut salitatem ejus adtrueret. Sed illa tanti non
sunt ut adversus illud præjudicare possint , quod
plane sapit medium loquendi illorum tempora-
rum , & nihil habet historicæ veritatis contrarium.
Quod si suppositum fuisse contenderemus , ne
cellario fatidem esset fraudem istam admissem
est in tempore quo veteri Libro infertum est ex
quo Didacus illud emisit in publicum. At seculi
illius stilus adeo alienus erat à stilo zvi Carolini ,
ea itas adeo rudit ut certò pronuntiari posset ne-
minem tamen fuisse qui potuisse tale nomen eti
componeret.

TERRACUM CASTELLUM] Infrā rit. xlvi. cap.
2. Capitulum Terracinense. Hodie Terrastra in Di-
cēti Barcinonensis , ut pluribus dictum à nobis est
in Dissertatione de Episcopatu Egarensi.

Pag. 10.

In mon. S. SATURNINI] Habemus nos pluri-
ma Karoli Calvi Præcepta horum temporum data iu-
Monasterio sancti Saturnini , à die inimurum
quinta ante Idus Maias usque ad VII. Kalendas
Julias. Unde colligi debet Karolum illiciuisse per
menem Maium & Junium.

EPISCOPOR. AMMONTIONE] Annales Bertiani
nani ad annum MCCXLVI. Carolus apud villam
sancti Remigii Sparnacum nomine contra mo-
rem convenutum populi sui generalem mense Ju-
nio habuit , in quo Episcoporum regni sui per-
necessaria admonitio de causa ecclesiastica ita
focci pensa est ut via utramque reverentia Ponti-
ficialis Christianorum duxarat temporibus sic pos-
habita legatur.

Pag. 11.
cap. 12.

PRÆCARIO AUTEM] In Canonibus Abbonis
cap. 7. caput istud citatur ex Libro Conciliorum
tertio Capitulo xxix. Ad quem locum Mabillo-
nius ita dixerit : Cū vero ex libro Conciliorum
tertio id cetero Abo , annuis forsanee Concilium
Meldense suo tempore in Codicibus Msi. habuisse
rationem Libri tertii inter Concilia que à Ca-
roli Calvi principali ad eum annum celebrata
fuerant. Ego simplicius interpreto Canonem istum
Meldenensem descriptum fuisse in libro tertio Con-
ciliorum , habitâ ratione Bibliotheca in qua Ab-
bo lacrimatione istam conficiebat , quemadmo-
dum in testamento Ricili Episcopi Helenensis le-
gimus Libros Legis duas , unum Romanum , alium
Gothorum , quorum iste poterat citari tanquam

Tom. I.

Liber secundus Logis. Chronicon Conciliale lib
1. cap. 3. Canones collecti de diversis Conciliis
vela. II. Possunt adferri & alia exempla. Sed puto
rem istam non indigere auctoritatem probatione.

RATIA DISCRETIONE] Puto meliorem esse lec-
tionem Codicis Pithecani . in quo scriptum est
discretione.

DI QUINQUENNIO IN QUINO.] In vetustissima
Collectione Bibliothecæ Tellioriana ista tegi de
precariis : Scutiuus & monemus quatenus lex
per omnia de Ecclesiastis precariis servetur Ca-
nonica , ut post quinquennium renovetur. Si vero
expiro quinquennium renovata non fuerit , cen-
semus ut vigorem habeant nullum. Ideo talia de-
cernimus , quia nolumus ut res alienenentur Eccle-
siae nec priventur. Hoc Capitulum in Niceno Sín-
odo relectum est , consuadatum , & confirmatum .
demumque in diversis Synodis & Conciliis &
fundis Patribus est sollempter roborum.

PROPER SUAM QUITUDINEM] Vide que su-
prā pag. 1127. dicta sunt de hoc argumento.

ORNARI] In Codice Pithecano legitur. hor-
tenus & compellant.

HOSPITALIA SCOTORUM] inibid. tit. xxvii.
cap. 10. Hospitalia peregrinorum , sicut sunt Scot-
orum. Beatus Rheanus lib. 1. Rerum Germani-
carum pag. 96. Excas in volume Legum Fran-
cicarum caput Meldensis Synodi quo Rex admo-
netur ut hospitalibus tam regis quam Scoties
propicias ; quorum res in longe alium ulum ab
improbris hominibus verterantur. Vide Simondi
Notas ad hunc locum

LORE] Codex Bellovaeccesis , ad eft. Frequenti-
ita vocabula peccantur in veteribus libris.
Exempla easim suscipuntur.

PRIOR DIFFINITIO] Ista videntur sumpta ex
epitola Innocentii Pape ad Exuperium Episco-
pum Tolosanum . in qua sic legitur : De his ob-
servatis prior duror , posterior interveniente mis-
ericordia inclinatio est.

DE ALIENO VELLE] Codex Metensis habet . de
alieno velle facere luctu compendium , ut apud
sanctum Gregorium & Reginonem. In Bellova-
centi & in meo , de alieno nullo facere luctu com-
pendium. In Trecensi , de alieno nullo facere luctu
compendium. In Pithecano , de alieno nullo facere
compendium. In Tiliano , de alieno nullo facere luctu
compendium.

LANTWERI] In calce Codicis sancti Remigii
Remensis habentur excerpta antiqua ex Libro
Capitulorum Domini Karoli Et Domini Hlodon-
vici Imperatorum , inter quæ legitur ita admo-
natio : Et quia in hostem aut propriæ terram
defendendam aut propriæ terram adquirendam
itur , de lantveri , id est , de patriæ defensione .
non aliter nisi secundum istum modum in Lega aut
in Capitulis Imperatorum scriptum habemus nisi
in anterioribus Capitalis de pauperibus Francis ,
qui * si non habent unde heribannum persolvant .
ut se in servitium Regis tradant , & tandem in
eodem servitio maneat usque dum illa heriban-
nus sit; persolutus. Et si moriuerit in eodem
servitio , heredes ejus suam hereditatem recipiant .
& nec

Pag. 37.
cap. 6.Pag. 36.
cap. 4.

Pag. 40.

Pag. 41.

Pag. 42.

Pag. 43.

Pag. 44.

Pag. 45.

Capitular.
Lib. IV.
cap. 67.

Tom. II.
* Capitu-
lare anni
839. Ut. 3.
C. 7.

Pag. 50.
cap. 2.

Ibid. c. 1.

Pag. 52.
cap. 6.

Pag. 51.

Pag. 60.
cap. 2.

& nec de libertate nec de ipso banno obnoxii fiant. Similiter in posterioribus capitulis de pauperibus Francis ibidem scriptum invenimus ut uniusquisque Comes describat quanti sint in suo comitatu qui per se hostem facere non possunt, ut alios adfaniante, sicut ibi scriptum est.

HERIMANNUS] Vide Praefationem nostram ad Dialogos Antonii Augustini de emendatione Graecianis cap. 10.

PERSEVERANTIA LEVITATUM] id est, jocorum ac facetiarum. Intrat tit. xii. cap. 1. de eodem Herimanno legitur eum *sept̄ inepire* solitum. Concilium Ticinense anni octoc. c. 4. *Purgetur sane ab omni levitate atque fastidio dignitas episcopalis.*

CARNUTUM] Codex Pithceanus habet *Carnotatum.*

FATFRETUR] diceret. Hodoardus lib. 3. cap. 21. *se abfolium a prefato Theodoreo fuisse factebatur.* Et cap. 26. *neutrūm se concessisse vel concessum esse fateatur.* Hincmarus epist. 41. ad Hadrianum Papam: *cum ipse Rex Carolus fateatur hunc regni partem sibi à patre Ludovico Augusto coniunctam Episcoporum quādā cæterorum Procerum totius imperii tradicāt.* Ivo parte 6. cap. 324. *per scripturam se probaturum esse fateatur.* Sunt in ipsi Capitularium libris plurima istius rei exempla.

RAGAMFRIDUM] Hincmarus apud Hodoardum lib. 3. cap. 28. scribit *Anfoldi, Gerolo, & Hadrico pro inquisitione cujusdam fratris Ragamfrei ministerialis sui.* Et ut, si necesse esset, liberā salvāque custodī derineretur ne auferretur, sibique adducerebatur. Mandans etiam eadem Ragamfredo, ex auctoritate Dei ac suapropiendo, ut cum ipsis in eadem permaneat inquisitione; cui etiam postquam recesserat, in alienis Parochiis immorantib[us] litteras mittit, revocans eum auctoritate canonica, ut ad metropolim suam redeat. Et ejus se humiliatis representet, vel si de ipsis iudicio queratur, Synodo regulari adesse festinet. Hinc ergo colligi posse videtur Ragamfredu[m] ministeriale. Hincmarus eundem tuille qui heic Diaconus Remensis Ecclesiæ dicitur. Apud Doubleum in Historia Monasterii sancti Dionylii pag. 778. extat Præceptum Karoli Calvi datum anno DCCXLIV. cui subscriptus reperitur Ragamfridus notarius ad vicem Ludovici.

ISTA CAPITULA CONSTITUTA] Codex Meren[sis] hac tantum habet: *Capitula Karoli Regis junioris facta in monasterio sancti Medardi. Brevis in Divisione: Capitula Karoli Regis filii Hlodowici.* Capitula autem ista renovata sunt anno DCCCLXVIII. apud Compendium.

NEC BENEF. N. PRECARIO JURE] sive jure beneficiario & usufruitorio, ut legitur in Præcepto Karoli Calvi pro monasterio sancti Germani Autiiodorensis. Ex hoc portio Præcepto, ut illud quoque obseruemus, colligitur res Ecclesiæ in precariam traditas, rametsi earum proprietas ad Ecclesiæ pertinuerit, publicari & ad fiscum transferri potuisse propter negligenter possessionem, id est, si possitores non impletent functiones regales sive servitia regalia, utrum loquebantur, quibus res precario possella erat obnoxia. Itaque cum Adelbertus quidam ne-

Tome II.

gligentia lue penas daret, fiscus cepit possessiones ejus, etiam eas quas precario tenebat à monasterio sancti Germani Autiiodorensis. Eas vero non aliter recipere potuit monasterium quam per novam Principis concessionem.

SEQUUNTUR CAPITULA] Titulus horum Capitulorum sic habet in antiquis exemplaribus Palatino & Merensi: *Capitula Lotharii Imperatoris & Karoli Regis facta in palatio Valentianas.*

SILVATICO] Codex Bellavacensis habet *Silvatico.* Extant Karoli Calvi Diplomata data in Silvacio palatio regio, quod alibi Silvagium quoque vocatur.

OCCASIONIBUS] In codice Palatino, in Merensi, & in Bellavacenti legitur occupationibus mendose tamen. Vide quæ supradicta sunt pag. 104 & extrema.

PERFICERE] Idem codices habent *adimplere.*

PARABOLAVRUNT] locuti sunt. Homilia incerti auctoris in vetutissimo codice S. Galli: *Surdos fecit audire, mutos parabulare.* Vetus Glossarium Collectioni Dionylii Exigui additum in veteri codice sancti Stephani Meren[sis] qui nunc habetur in Bibliotheca Colbertina, *Sediciasus,* id est, qui risos & diffensiones vel injurias necnon qui dicunt in rustica parabola ungares.

POENITENTIAE] Codex Bigotianus habet *sententiae.*

OTLINGUA SAXONIA] Commemoratio de manionibus & novalibus sancti Salvatoris Cenomanensis: *in Autlingua Saxonia unum.* Extat Præceptum Karoli Calvi in quo legitur illum Artoni Fidelis suo delitte villam Heidram sitam in comita: u Bajocacine in pagello qui dicitur *Otingua Saxonia.* Itaque si quis villam illam commonistraverit, simil situm Otingua Saxonia demonstrabit.

ARCISISIS] Codex Meren[sis] habet *Archis, Latinus Archis.*

HOC EST SAC. Q. SIBI TRES FRAT. FR. REGES] Sic in codice Pithceano legitur, & ita legendum est. In aliis codicibus simpliciter habetur: *Hoc est sacramentum quod sibi mutuo juraverunt.*

PRÆCEPTUM CONFIRMATIONIS] Idem illud addidimus Capitulis Karoli Calvi, quia apertius quam alia loca ostendit qualiter se gerent Principes in constituendo certo numero Canonico-tum in quapiam Ecclesia.

APUS BONOILUM] vicum agri Parisiensis, ad quem ex Burgundia partibus convenisse Warenin & Bernardum Comites anno DCCXXXIV. narrat auctor vice Ludovici Pii. Ejusdem loci mentio est in epistola 18. Lupi Ferrariensis & apud Hincmarum in Præfatione posteriori refutatio Gothescalci. Existimat autem Stimondus Hincmarum de eo ipso conventu apud Bonoiolum loqui cuius acta heic extant, Lupum de alio quodam superiori. Et nos quidem in Notis ad Lupum adnotavimus fieri posse ut indicatus conventus fuerit ad Kalendas Julii, sed Augusto deinde mense celebratus. Nunc vero addimus rem esse omnino certam. Habemus enim præmanibus privilegium sanctorum Præfulum apud Bonoiolum villam Concilium celebrantium VIII. Kal. Septembris, cui juxta mandatum Karoli Regis interfuit & subscriptis Lupus hoc modo: *Ego Lupus Abba in Dei nomine subscripti. Inter-*

LL. 11

Tom. II.

Pag. 69.

Ibid. c. 1.

Pag. 65.
cap. 2.

Pag. 69.
cap. 7.

Pag. 60.
cap. 10.

Pag. 74.
cap. 4.

Pag. 75.

Pag. 77.

Tom. II. rim verò donec privilegium illud edatur, puto me rem gratam facturum lectoribus si hec nomina Episcoporum & Abbarum descripto qui Concilio isti interfuerunt. Amalricus Turoensis Archiepiscopus, Wenilo Senonensis, Hincmarus Remensis, Paulus Rotomagensis. Heribaldus Episcopus Autioborensis, Erchenradus Parisenensis, Rothadus Suesionensis, Teutboldus Ligonensis, Hirminfridus Bellovacensis, Balfridus Bajocensis, Herilius Constantiniensis, Herpinus Silvanectensis, Guntbertus Eburoicensis, Jonas Aduenensis, Hariardus Lexoviensis, Hildebrandus Sagianus, Hildegarius Meldensis, Imundus Noviomensis, Agius Aurelianensis, Froboldus Carnotensis, Pardulus Laudunensis, Elverodus Ambianensis, Remedius Abricatensis, Godulfus Cabillonensis, Braindigus Matricomensis, Prudentius Tricarinus, Dodo Andegavensis, Acardus Nanneensis. Ludovicus Abbas sancti Dionysii, Adalardus Abbas, Lupus Abbas Ferrariensis, Heinhardus Abbas, Frodinus Abbas, Odo Abbas Corbeiensis, Hunfredus Abbas Dervensis, Bernardus Abbas, Gautenus Abbas, Abbo Abbas, Arcaboldus Abbas, Georgius Abbas, item Abbas Abbas.

**Pag. 14.
cap. 14.
ag. 15.**

CLERICIS] In Codice Bellovacensi deest hec vox, proque illa legitur *damus*.

ADALARUM ABBATUM] Hemerodus in Augusta Viromanduorum edidit Praeceptum Karoli Calvi pro Ecclesia sancti Quintini, in quo ista leguntur: *uad cum carissimo nobis Comite Adalaro, qui & Abba prefixi canobii.*

**Pag. 17.
tit. 23. c. 1.**

ILLI EPISCOPO] In Codice Palatino & in Metensi legitur: *Hunfrida venerabili Episcopo, Ingialculo & Berengario Comitiis & ministeriis ac fidelibus Missis nostris in Domine salutem. In Bigotiano verò sic: dilecto nobis Iona venerabili Episcopo & Istimbaro inlustri Comiti Missis nostris salutem. Vide suprà pag. 70. tit. 14. cap. 11.*

FIDELIUM NOSTRORUM] Horum unus fuit Hudalricus Comes & Marchio, ut colligitur ex duabus Praeceptis Karoli Calvi pro Fredaldo Archiepiscopo Narbonensis; quæ cùm data sint in Cariliaco palatio xv. Kal. Mart. anno xvii. regni ejusdem Karoli, hec à manu antiqua in calce unius leguntur, *Hudalricus inclitus Comes & Marchio hoc ambazieravit, in alio vero, Hudalricus inclitus Marchio hoc ambascieravit.* Idem fortasse nominatur Odalricus infra titulo xxvi. extremo, & in Praecepto Karoli Calvi dato anno xv. quod exstet in Chartulario Ecclesie Helenensis lib. 1. cap. 4.

**PAG. 95.
tit. 24.**

ITEM CAPITULA] Edita sunt ex verso Codice Bibliothecæ Bigotianæ. Non extant enim in aliis Codicibus. Sunt autem Missa ad Missos Dominicos, ut paret ex Praefatione.

**PAG. 97.
tit. 25.**

ADMUNTIATIO KAROLI] Titulus iste non exstet in Codice Palatino, neque in Metensi. Eius verò loco ista substituuntur: *Capitula Karoli & Lothari Regis nepotis ejus in Valentianæ.*

Ibid. c. 1.

NOSTRUM SEMOREM] Ludovicum Plum Imperatorem, Karoli & Ludovicum patrem.

Ibid. c. 2.

OCCASIONIBUS] Veteres libri & editio Simondi habent OCCUPATIONIBUS. Nos tamen mutavimus propriâ auctoritate, quia constabat

emendationem esse certam & necessariam. Sic supra in Praefatione tituli xiv. perparam scriptum est occupationibus in quibusdam codicibus, ut illic monuumus. Infra hoc titulo in adnuntiatione Karoli legitur: *ex parte pro talibus occupationibus &c.*

ISTE MEUS NEPOS] Lotharius Rex Australis. Lotharii Imperatoris filius.

PER MEI AVUNCULI] Simondus ediderat per meas avunculas. Emendatum est ex libro Mense.

MAIORUM FIDELIUM] Sic restitutum est ex codice Palatino.

MIS AVUNCULI] Simondus & aliquot antiquæ exemplaria habent meis avunculis. Sed in Palatino scriptum est *meorum avuncularum.* Ceterum est autem legi debere ut nos edidimus.

SACRAMENTA APUD CARISIACUM] Edita primum fuerunt à Petro Pitaco inter Scriptores contemporaneos historie Francorum.

VOLUNTARI] Iubenter. Quod Franci dicunt voluntiers. Infra pag. 117. *Voluntarii vobis dono confilium.* Et pag. 144. *Voluntari faciam.* Pap. 170. cap. 2. *Voluntari illi erat sicut diligens patruus &c.*

DIVINIS LEGIBUS] id est, factis Canonibus. Leges dividebant in divinas five ecclesiasticas & humanas five civiles, ut dicitur infra cap. 5 & tit. xxxii. pag. 148. c. 6. & pag. 150. cap. ult.

SANCTUS CYPRIANUS] in Tractatu de duodecim abutitionibus seculi, qui falso adscriptus est Cypriano. Illic in duodecima abutione leguntur ea quæ in capite isto commemorantur.

EIDEM PROCURABO] Hæc est lectio codicis Bellovacensi. Simondus edidit, configare eidem procurabo. Sed idem postea in editione Conciliorum repositus eidem conciliari procurabo.

KAROLUM REGEM] In Canonibus Abbonis Abbatis Floriacensis legitur, *Karolum gloriosum Regem.*

QUI PRÆF. A. INR. TENEBAT] Hanc classulam non habet editio Simondi. Non erat etiam in Canonibus Abbonis. Ac sane si ea fuisset in codice quo is utebar, eam non peremisset homo monasticarum rerum studiosissimus. Quare certum est debet illam defuisse in aliquot exemplaribus istius Synodi. Addita est autem ex libro Bellovacensi, ex quo etiam Simondus illam reposita in tomo tertio Conciliorum Gallie.

REGULARIS] Hæc vox non erat in Canonibus Abbonis.

SANCTUS GREGORIUS] Vide que supra pag. 1082. adnotata sunt.

CONSUETUUDINE OLITANA] Inter epistolas Francicò scriptas ad Josephum Scaligerum reperitur num. 79. epistola Ludovici Servini in qua caput istud referunt, & Servianus impetrat faceret se nullibz reperiire potuisse quæ sit illa consuetudo, Scaligerumque orat ut si quid de ea noverit, ad se scribat. Consuetudo olitana est

Notæ ad Capitularia.

Tom. II. confundendo præsa, vocabulo dedicto ab eis. Hadrianus primus in epistola 71. Codicis Carolini, oītēnd traditione. Sic enim legimus, non oītēnd. Idem in epist. 80. Secundum oītēnd Petrus traditionem. Item in epist. 85. oītēnd confundendo proclamatur. Et epist. 95. oītēnd regula. Idem in epistola adversus Capitulare Karoli M. de non adorandis imaginibus: oītēnd traditionem sanctæ catholice & apostolica Romana Ecclesiæ tenentes. Epistola Formoli Pape ad Episcopos Anglie apud Spelemannum: ab oītēnd temporibus notificium est.

Pag. 101. **ADVERSUS WENILONEM**] Ettamen illi sedem suam non amisit, sed Karoli Regi reconciliatus illam retinuit, ut docet auctor Annalium sancti Bertini. Vide Notas ad epistolam 19 Lugi Ferrariensis.

Pag. 104. **CAP. 1.** **OCELLUS**] Sita est ea insula in fluvio Sequane haud procul Meleduno, ut patet ex Annalibus Bertinianis ad annum DCCCLXI. Vide epitolam 125. Lugi Ferrariensis.

QUIDAM A NOBIS DEFICIENTES] Hincmarus in notitia de villa Noviliaco cap. 4. Deinde Landrade uxoris Donati, sed & filii eorum, pergit Karolo Rege ad obſiderendos Normannos, qui in insula que Ocellus dicitur refidabant, cum aliis defecerunt.

Pag. 105. **CAP. 7.** **VILLA BREONA**] Annales Bertiniani ad annum DCCCLVIII. Karolus Rex per Catalaunos usque ad Breonam villam sefilius graditur. Praeceptum Karoli Calvi de Malasco & aliis villis Ecclesiæ Aurelianensis: *Alium in villa Briona in Dei nomine feliciter. Vita sancti Corbiniani Episcopi Friburgensis cap. xi. Roman pergendo, cum Breones pereveriret, juxta sylvum quandam in castris manebat.* Vide Sirmondi Notas ad Capitularia pag. 778.

Pag. 106. **CAP. 10.** **DE ABBATIA E. COLUMBAE**] in urbe Senonensi. Vide autem omnino Notas ad epistolam duodecimam Lugi Ferrariensis.

EICHARDUM] Comitem fortassis Amoenussem. Nam in vetustissimo codice sancti Petri Bellaventensis sic lego: *In Christi nomine, anni circuli liber Comitis incipit, acclaus a Theowincho indigo Presbitero rogau venerabilis Hechiardus Comitis Ambianensis.* Eicardi porro Comitis mentio plurima estat in monumentis Historia Burgundica, à Herardo editris, pag. 22 & seq. ex quibus colligitur filium illum Iulisse Childebenni & Donnanum, uxores porro habuisse Aldegundem & Richeldim, & virtile sub imperio Ludovici Pii & Caroli Calvi.

Pag. 108. **ATQUE KAROLUM**] Provincia Regem, Lotharii Imperatoris filium. Hinc ergo colligitur falsum esse quod in Annalibus Metensibus scriptum est, hunc Karolum anno DCCCLVIII mortuum esse. Preterea auctor Annalium Bertinianorum docet eum interfuisse Synodo Tullenæ apud Sabloniarum anno DCCCLIX. quo tempore Karolus Calvus obtulit libellum proclamationis adversus Wenilonem Archiepiscopum Sonensem.

CAPITULA AB OMNI. CONSERVANDA] In Codice Palatino & in Massali sic legimus: *Anno Incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCLX. Hac sunt Capitula venerabilium Regum Lothariorum, & Karoli, que inter se permaneant.*

Tome II.

pridie Idus Jun. in pago Tricassium, juxta ipsam locum Tricassium. Ut omnia præter. torum malorum.

PAG. 119. **PALM**] Sic emendatum est & heic & infra ex codicibus Massali & Palatino. Nam antea legebatur fratre [& ita Sirmondus edidi.]

BACANIARE] Lettre sancti Bernardi Abbatia Claretienensis de compositione inita inter Hugoem Episcopum Autichodoreensem & Willenem Comitem Nivernensem: Si ad alios thelorenses Episcopi prima advenierit, & primus barginaverit, tandem accipit quantum curia Episcopi necesse habebit. Puto vocem barginare heic simpliciter significare ipsam emendi actionem, quam emp̄or à mercatore peti quanti merces suas vendere velit. Nam hodieque Lemovices eam actionem vocant barginare. Necio autem quid sit burganaticum in Precepto Karoli M. quod à Doubleto editum est in Antiquitatibus sancti Dionysii pag. 708. nū si locus ubi merces emuntur, ubi mercatus habetur.

PISTIS] Annales Bertiniani ad annum DCCCLII. *Carolus omnes Primores regni sui ad locum qui Pistis dicuntur, ubi ex una parte Andellias & ex altera Andura Sequamus infibunt, circa Janii Kalendas coquuntur facit.* Vide reliqua.

DCCCLXII.] In codice Divionensis & in Metensi ista referuntur ad annum sequentem.

AS ADO] Hec est lectio Libri Divionensis, Nam antea legebatur ab era.

CICUTAS VANITATIS] Reclit idem liber. Nam in Metensi legitur *cicutas vanitates.* Quam lectio nam retinuit Sirmondus, quia non viderat exemplar Divionense.

PROSSA SUNT] Intelligendum id de factis sanctorum hominum Reliquiis in diversa loca delatis proprie metrum Normannorum, ut observatum est in Notis ad epistolam 110. Lugi Ferrariensis. Suppetunt autem istius rei innumerata, ut ita dixerim, exempla.

JUXTA DEI PERMISSIONEM] Antea legebatur *jus dei permissione.* Emendatum est ex codice Metensi. Vide super pag. 986.

QUI SE LAVAT IN LUTO] Codex Divionensis, qui se jactat in luto.

ANNO INCARNATIONIS] Caulain & originem istius coeventus explicant Annales Bertiniani. Prefiat itaque integrum locum, tamecum prolixum, heic describere. - Ludovicus Rex Germanie, directis Missis Blandiloquin ad frarem suum Carolam, obviam sibi in territorium Talemensem venire petat. Et quia Carolus cum Lothario ante alloqui noluit quam fratri suo causas diceret quae ei in Lothario difficerent, non mediocri querellæ indit sermonibus est confutatum. Tandem Carolus cum Episcopis qui secūn erant, Ludovico & Episcopi qui erant cum eo, scripto capitulatione ostendit pro quibus Lothario communis nollet nisi proficeret quodd in dñe aut certum redderet rationem aut secundum auctoritatem dignam offendere emendationem. Post quam professionem, sub hac convenientia Carolus & Episcopi qui cum eo erant, in commandamento Lotharii reperunt, & scriptas ac Confessariis recitas adiunctiones, quas de illorum conventu debuerunt populo nuntiare, ut consilio

Tom. II.

principis Ludovicus & Lotharius Chonradi sui Contiliarii, Caroli autem avunculi, qui superciliosi, sed frivola & nec sibi adeo nec pluribus proficia modo fuit scientia nucbarat, ne innotesceretur populo causa quas Carolus Lothario reputabat, penitus rejecerunt. Verum Carolus contra eorum vota omnibus plenius noram fecit quia pro uxore contra evangelicam & apostolicam auctoritatem relata, altera duxa est, & quia uxori Bononis & Balduno, qui filium ejus furaram fuerat in uxorem, excommunicatis communicauerunt, Lothario ante predictam confessiōnem communicare solebat. Sicque condicentes placitum sui convertire in fato mente Octobrio in continuo Mosomagenis & Vonzensis sui comitatus, ab invicem secesserunt.

Pag. 165. **Narr. nostro**] Lothario Regi Lotharingia Epistola, autem Nicolai Pape scripta ad eundem Lotharium, de qua hec mentio est, Quinquagesima prima reperiatur inter ejus epistolulas. In calce autem epistole quinquagesima, que inscripta est Karolo Calvo, ova oblongata quecumque eum Pontifex uti epistolam ad Lotharium scriptam perfecti diligenter ad eum cureret, itemque eam quia ad Episcopos regni Austrasie scripta erat, que est quadragesima nona inter epistolulas Nicolai. Eiudem exemplarum tradi petri Episcopis in regno Karoli constituta. **Qua vnde**, inquit, **quoniam nobis annuenientibus in Galliam obitura repedaverit**, super ea Episcopis regni Lotharii scripserimus, in epistola quam aīs misimus potestis agnosceret, cuiusque transcriptum exemplarum venerandis Anisitibus in regno vestro Ecclesiam Dei gubernantibus vestra tribui gloria faciat.

Quasdam autem nobis] nimisram quinquagesimam epistolam, in qua Nicolaus Karolum objurgat quod cum in iure restitueret Lothario divotuum medianti, postea ramen foderio cum eo iniulset, ac afflensum suum illi dedisset.

Pag. 166. **Filiam nostram Judith**] Hincmarus apud Flodoardum lib. 3. cap. 25. Hungario Episcopo pro excommunicatione Balduni, qui Judith viuam Regis filiam sibi furara fuerat in uxorem, unde & ab Episcopis hujus regni fuerat excommunicatus. Ibidem cap. 26. Hincmarus mones Roricum Normannum ut tandem Baldwinum per episcopalem auctoritatem propter filiam Regis, quam in uxorem furara fuerat, anathematizatum nullo modo recipere.

EXCOMMUNICAVERINT] in Synodo Sæffrenensi anni MCCCLXII. ut patet ex Annalibus Berolinianis.

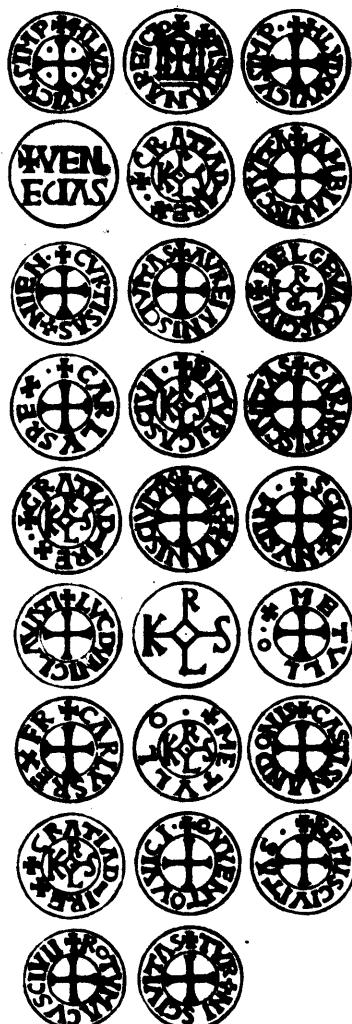
Pag. 173. **AD MELDOS**] Contigit istud anno MCCCLXII. ut docent idem Annales Beroliniani.

Pag. 176. **De MONASTERIIS QUÆ CONJUGI**] Hierimistudi, cui donarum fuit monasterium Kalz in agro Parisiensis, ut eidem facit Praeceptum Karoli Calvi in chartulario monasterii Fossacensis.

Pag. 178. **MONOGRAMMA**] Historia translationis sancti Sebastiani cap. 19. codicem aureum cum patene patris sue Magne Caroli monogrammate infignita. De monogrammate plura vir clarissimus Carolus Dufrinensis in Notis ad Annam Comnenam pag. 253. quem consulte.

In QUANTOVICO] Præter monetam in locis hec commemoratus cuiam, repetuntur plus

res denarii in aliis civitanib[us] & oppidiis monstrati, ut scilicet illius verbo utar, p[ro]p[ter]a in civitate Coromaniensi, in Biturigeni, Turonensi, & aliis, quorum nos ectypa hec tibi exhibemus.

QUI LIBRA EST] In editione Sirmondi legitur **Pag. 16.**
quilibet. Quo etiam modo legitur in Codice Me-
senfi & in Palatino. Nos retinimus lectionem
libri Bellovacensis **cap. 15.**

CUM VIRGIS VAPULIT] In codice Mezeni **Bid. c. 16.**
scriptum est, cum virgis cadatur. Sic etiam in fine
capitis sequentis.

MANUS EI AMPUTETUR] Idem liber, manus **Bid. c. 17.**
ei abscidatur.

CAPITULO CXXXVI] Hec est lectio **Pag. 16.**
c. 19.

Notæ ad Capitularia.

1273

TOM. II. codicis Belloracensis, Mecenatis, & Palatini. Simondus habet **CXLV.** quia caput quod hec laudatur ex libro primo Capitularium, etat **CXLV.** in superioribus editionibus.

**Pag. 103.
cap. 10.** **NUDO CORPORE**] In codice Palacino & in Belloracensi legitur, *nudo corio* Quocumque modo scriptum est apud Reginonem.

CONTRA INTERD. D. FACIT DIC.] Apud Reginonem legitur: *contra incredibilem Dei fecit.* Alii enim: *Agnes tibi simmodus & sextariis aquas.* Et alibi: *Mensuam & mensuram odit Dominus.* Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. *Quod peccatum inter illa capitalia peccata computatur &c.*

SECUNDUM S. M. C. JUDICENTUR) Regino: & *dannum sustincent, & virgis cedantur.*

**Pag. 104.
cap. 11.** **AD PERDITIONEM GENT.**) Hac & que sequuntur non exstant in exemplari Metensi; pro quibus ista illi habentur. *Et adiutor Gentilium erroris.* Igitur pro tali venditione & ausu temerario volumus ut vendor de vita componat, & omnes res ejus inficiantur. Ecclesiasticus verd aut Deo sacra perperuo exilio damnantur.

CUM SUIS COMITIBUS) Idem codex Mecenensis haber cum suis armis.

INDEBITAM OPPRESSIONEM) In eodem libro scriptum est *cupiditatem aut oppressionem.*

**Pag. 105.
cap. 12.** **DE ILLIS AUTEM**) Cironius lib. 5. Observat cap. 4. *peccata hanc clausulam pertinere ad Leges Karoli Magni, tametsi fateatur non reperi in libris Capitularium.*

BID. C. 10. **POLYPTICIS**) Glossie veteres codicis Theodosiani in codice Ms. bibliotheca Regie: *Polypticos, id est, breves iuris & actionis. Vetus Polypticus sancti Remigii Remensis, xvi Hincmarii, nisi fallor, scriptus, ex hac nunc in bibliotheca Telleriana. In Bibliis Fossarensibus bibliotheca Regie descriptus est Polypticus monasterii Fossarensis. Vide Cujacum lib. 4. Observat cap. 27. & Menardum in Notis ad Concordiam Regularium pag. 147.*

**Pag. 106.
cap. 11.** **SUUM QUASQUE FACIAT**) Pro his ista habentur in libro Metensi, *poreglaem habent recipiendi & sibi conjugandi.*

BID. C. 11. **HOMINES SECUTI**) Codex Mecenensis haber homines fugiavi. Vide Notas Simondi ad hunc locum.

BID. C. 12. **SUPER QUADRAGINTA NOCTES**) In eodem codice legitur, *super quadragesima dies. Quam lectionem esse meliorem colligi posse videtur ex his qui postea dicuntur.*

Pag. 107. **OBSERVARI USQUE AD SANCTAM**) Regino iborum verborum sensum sic reddidit, *afq[ue] ad illud die Lxxii post octavas Pascha observari precipimus.*

**Pag. 108.
cap. 6.** **UT DE INJUSTIS**) Vide lib. 5. Capitular. cap. 110.

INQUIRANT ET EAS) Sic emendavimus ex codice Divisionis & Bagotiano. Ante legebatur, *requirant, ut eas.*

**Pag. 109.
cap. 14.** **MINISTERIALIBUS MISSORUM**) in editione Simondi legitur *ministerialibus Ministrorum.*

1274

Nos heic redditimus lectionem vocarum exempliarum.

ANNO INCARNATIONIS) Titulus ipso dicit in codice Rivipullensi, in quo haec tantum leguntur: *Capitula Karoli Regis atque Ludovici fratris ejus.*

IN COMPENDIO) Edita à nobis sunt ista Capitula abho. **MDCCLXIV.** in Appendix Operum Iupi Abbatii Ferrariani, descripta ex veteri codice Ms. monasterii Rivipullensi. Postea Philippus Labbeus ista adnotavit in margine tomii octavi Conciliorum pag. 92. contra Capitula edita anno **DCCCLII** in *Synodo Suelionensi*: *In ms. cod. Rivipullensi in Catalonia monasteri, Capitulare hoc dicitur Compendiente & anno 868. tribuitur, quod omniuersis errore aut oscitanti evenisse arbitramur. Verum non animadvertis vii clarissimum diversa esse Capitula, licet Compendientia deducta sint ex Suelionibus. Nam in codice Rivipullensi scriptum est illa facta tuelle in Compendio palatio anno regni Karoli XXVIII. Indictione XV. Post Karolum fuisse Compendium x. Kal. Maii Indictione XV. anno XXVII. regni sui pater ex Precepto quod tunc ab eo obtinuit *Actus Episcopus Pandinalis.* Itaque Capitulare istud factum tunc anno **DCCCLVII.** quo Indictio XV. erat, & mense quidem, ut videatur, Aprili.*

IPIUS QUI LOCUM RETINET) id est, illius **BID. C. 1.** qui monasterium possidet, sive Abbas sive Monachus, sive Clericus, aut Laicus. Nam quia tum Principes pro arbitrio tribuebant monasteria Monachus, Clericus, vel Laicus, quos secularres vocabant, sic temperanda fuit sententia hujus Capituli ut nemini daretur occasio tergiversandi.

IBI INVENTERIT) Hincmarus apud Hodoardum lib. 3 cap. 28. scribit *Anselmo cuidam Monacho, praecepimus ut describat omnia qua in monasterio, ut videatur, Alteillarensi acce ipsius Prelatis ordinacionem facta vel collata fuerant, & quaque postea, numerum quoque fratrum ac famulorum eius servientium, & si qua exinde suo tempore dispensata fuerant, & in quos usus, vel per quas personas; & ita vero exire omnia describant ut Missi dominici nihil ibi falsum possint inventare.*

ADNULLATA) Ea enim fuit Normannorum rabies & impudicabile odium aduersus Ecclesias & monasteria ut nullum destruerent exterrentque. Neque vero necesse est ire per omnes regna Francie provincias. Adferant tantum telluronum Rauseldi Presbyteri & Monachi Turceneti, qui sub Karolo Simplice vnde. Is ergo sic loquuntur de Ecclesia sancti Petri de Pallajanis in Lemovicibus: *Poss nullum vero temporis venerant Paganis qui vocantur Normanni per totam provinciam, & destruxerat Ecclesias sive Monasteria multa; inter quas fuit ista Ecclesia destruta ab eis, & in longa oblitione tradita.*

ABBATIARUM PRELATI) Non dicit Abbes, sed Abbatiarum Prelati, ob causam quam paulò ante dominus.

IN BENEFICIUM) id est, in feudum. Ea enim fuit illorum temporum calamitas ut coacti sunt Principes bona Ecclesiarum dare Laicos in feudum, ut his bonis adjuti, facilius morari possent

Tom. II. in servitio Principum , id est , militare officium & certas functiones regales exercere , ut patet ex Flodoardo lib. 3. cap. 4. itemque ex multis aliis locis.

Ibid. c. 4. **CAPITULARIA**) Supr. lib. 1. cap. 5. Vide Synodus Sardicensem cap. 17.

Ibid. cap. 5. In Eadem) Ita omnino scriptum est in codice Rivipullensi , sed male . Legendum quippe est in alodem , ut super tit. xi. cap. 5.

**Pag. 104.
cap. 6.** **CONSECERATOS DISS**) id est , dies festos qui subsequuntur Natale Domini usque ad Epiphaniam , ut opinor , quos olim Christiani in maxima letitia & pietatis operibus transebant , adeoque propter hanc causam ritè dici poterant coaecclesiati.

In SYNODO) aimurum Suethonensi , quo anno DCCCLIII. habita est in monasterio sancti Medardi. Nam in eo Synodo primum inventa sunt hac Capitula. Quanquam nihil vetat quin intelligi quoquè possit de alia Synodo in qua rursus lecta & confirmata sint hac Capitulo . Compendiensi nimurum , si quæ tunc habita fuit.

PRAESTARIAS) Apud Reginonem lib. 1. cap. 368. legitur precarias . In Notis autem ad eundem Reginonem pag. 574. adnotavimus hac vocabula confundi olim solita : quia res quæ precario tenebatur , praestata vel praestita dicebatur.

EPISCOPUS AUT) Hec non habentur apud Reginonem.

**Pag. 105.
cap. 12.** Ut missi nostri) Caput istud in duas partes dividitur apud Reginonem , Burchardum , & Ixonem , apud quos secunda pars incipit ab his verbis , Neque mancipia Ecclesiastica sive . Hinc in libro tertio Decretalium tit. 19. cap. 3. Mancipia ecclesiastica nisi ad libertatem non convenient communari . Vide Notas ad Reginonem pag. 575.

LIBERTATE FRUATUR) Sequitur postea apud Reginonem : Quod enim semel Domino consecratum est , ad humanos usus jam transferri non potest . Ait enim Lex : Si quis mutaverit , & quod mutat & quod mutatum est , sacrificabitur Domino . Vide Notas Antonii Augustini ad primam Collectionem Decretalium lib. 3. tit. 16. cap. 3.

UT PRESBYTERI PARROCHIANI) Vide suprà lib. 1. cap. 142.

De UNO MANSO) Vide suprà lib. 1. cap. 85. & infra lib. 5. cap. 100. & 214.

**Pag. 111.
cap. 9.** **SECUNDUM EVANGELICUM**) In codice Bigotiano legitur , secundum ecclesiasticum preceptum . Sed hoc lectio bona non est.

REIP. POTESTATEM) id est , Ministrum reipublice , Ducem videlicet , Comitem , Vice-comitem , aut alium querapiam ex Judicibus publicis , qui in capite sequenti nominantur.

EPISCOPI PRIVILEGIA) Caput istud additum est ex codice Rivipullensi . Non extat enim in certis , neque in editione Sirmondi.

CAPUT EPISCOPATUS) Iste caput Ecclesiarum totius dioecesis . Eam ob causam Helenensis Ecclesia frequenter in veteribus actis vocatur caput Ecclesiarum Rossilionensis & Vallaspineum , & sic de ceteris .

**Pag. 115.
tit. 41.** **ANNO DCCCLXIX.**) De toto isto negotio plura notata digna habet Author Annalium Bertinianum.

rum , & ex eo continuatus Aymoini , quos consule , Insurgit autem heic adversus Karolum Calvum Author Annalium Fuldensem , qui adiut eum se Imperatorem & Augustum , quasi duo regna possedurum , appellari precepisse . Quod non memini me alibi legisse . In Annalibus Metensibus scriptum est Karolum , postquam Mettis in regnum sublimatus est , inde digrediente , Aquiligrani palatium ingredium esse , et quod / de regni esse videtur . Karolus enim Magnus sedem illuc imperii constituerat .

V. IDUS SEPT. Extat in chartulario sancti Arnulphi Metensis Preceptum Karoli eo die datum ad depreciationem Karioniani Abbatis filii sui , quo donat eidem monasterio capellam in pago Modensi in villa Jussiaca in honorem sancti Hilarii Confessoris fundatam & dedicatam .

METTIS CIVITATE) Dùm Karolus in Metensi civitate eret , puto illum Ecclesie Metensi ob tulisse codicem sacrorum Bibiorum elegantissime scriptum , à Canonis sancti Martini Turonensis sibi donatum , quem anno MDCLXXV. insigne Capitulum sancti Stephani Metensis dono dedit illustrissimo viro Joanni Baptista Colbertto , in cuius bibliotheca nunc servatur . Codex est magnæ molis , picturis & imaginibus ornatus , quarum unam heic tibi exhibemus , Lector , in qua vides Vivianum Monachum sancti Martini Metensis cum sociis suis offertem Karolo sacra Biblia .

Ad hunc locum perinet tabella heic adjuncta.

In eandem bibliothecam Colbertinam delatus est , ejusdem insignis Capituli beneficio , Liber precum ejusdem Karoli Calvi , literis aureis ad miraculum scriptus , gemmis & ebore vestitus ; ut planus descriptus videri posset in epistola Hieronymi ad Eustochiam , in qua hec leguntur : Inficiuntur membrana colore purpureo , aurum liquefactum in litteras , gemmis codices vestinatur . Hunc codicem probabile est Karolum Ecclesie Metensi sancti Stephani è tempestate donasse , nimisq; post acceptum muntium de morte Hirmintrudis Reginae , que pridie Nonas Octobris obiit apud sanctum Dionysium quo tempore Karolus erat in villa Duciac . Nam post extinctam Hirmintrudem , Liber iste precum videbatur esse inutilis Karolo , quod in litanis in calce libri positis ista legerentur : Ut Hirmintrudim conjugem nostram conservare digneris , te rogamus audi nos . Post litanias vero finitas , hec leguntur : Hic calamus factio Lintardi sine quiete . At in initio Libri Karolus depictus est in solio regali sedens , coronatus ; superaque caput eius , quemadmodum etiam in superiori tabella , visitur manus aurea , quasi è corde missa , ut indicio esset Karolum à Deo coronatum esse , ut legitur in eidem litanis : Ut mihi Karolo à te Regi coronato vitam & prosperitatem atque victorianam dones , te rogo , audi me . Damus heic tibi exemplum illius imaginis , ut tu ipse melius judicare possis de toto isto negotio .

1277

Notæ ad Capitularia.

1278*

TOM. II.

Præter Biblia Metensis, exstet aliud divinorum Librorum volumen Pulcherrimum, à Karolo Calvo oblatum Ecclesiæ sancti Dionyſii, quod nunc servatur in Bibliotheca Regia.

RER. ET PRINCIP. NOSTR. LOTHARIO, qui præterito mense Junio mortuus erat placenter in Italia; ad cuius vacuum regnum occupandum Karolus Metas advolavit, ibique ab aliquo utriusque regni Episcopis consecratus est. Ceterum eti regni Lotharii intergatam possessionem non retinuit, successoris tamen hujus epocham, ut hec notar Sirmundus, suis deinceps Diplomatibus adjectit. Habemus nos Preceptum pro Monasterio sancti Arnulphi Metensis, quod datum in die coronacionis Karoli, ut super monumens, & its adnotatum est: *Data V. Idi Septembr. Indictione II. anno xxx. regnante Karolo glorioſissimo Rege, & primo in successione regni Cloaril. Item aliud pro Monasterio Schœmensensi, in quo hec scripta sunt: Data XVII. Kal. Augus. Indictione IX. anno XXXVII. regnante Karolo glorioſissimo Imperatore, & in successione regni Lotharii anno VI. Imperii autem ejus anno primo. Apud Aymoinum lib. 5. cap. 34. extat aliud ejusdem Karoli Preceptum pro Monasterio sancti Germani, datum anno xxxij. re-*

gnante Carolo glorioſissimo Rege, & in successione Lotharii Regis anno tertio.

BASULAM] id est, Basileam, ut sit Guillimanus in Catalogo Episcoporum Argentinensium cap. 25, pag. 123. Hinc ergo emendandi Annales Fuldenes ad annum CCCLIX, ubi legitur *Basileam*, pro quo Annales Bertinienses legant *Basiliam*. Vide Vitam sancti Quintini apud Surium, cap. v. pag. 1087, cap. 3.

BALMAM] De Balma, Offonis villa, Monasterio sancti Gregorii, & Mauri Monasterio vide Notas ad Notitiam Aquifrasensem anni CCCLXVII. Vide etiam Guillimannum in Catalogo Episcoporum Argentinensium cap. 10. p. 67.

S. STEPHANI IN STRASBURCH] Apud Guillimannum pag. 22. & 27. extant Precepta Ludovici Pii & Lotharii pro Monasterio sancti Stephani Argentoratensis.

GRANDWALLEM] in Diocesi Basileensis, vulgo *Munstrthal*. De quo mentio fit apud Eckehardum in Libro de rebus Monasterii sancti Galli cap. 2. Extant in tomo septimo Spicilegii Dacheriani pag. 184. & seqq. Precepta Lotharii Imperatoris, Caroli Crassi, Lotharii Regis, & Conradi Jurensis pro Monasterio Grandivallis.

PAG. 128.
COL. 1.PAG. 128.
COL. 1.

1279

Stephani Baluzii

Tom. II.

SANCTI MARTINI] juxta urbem Metensem, nunc diruta. Huic Abbatie praeiux Sigilus tempore Lotharii Imperatoris, ut docent versus posteri in fronte textus Evangeliorum quem Lotharius obculit eidem Monasterio, cuius Frater fieri cupit, non quidem ut illius Monachus esset, sed ut confessoribet inter eos qui Fratres erant illius loci, ad exemplum patris Ludovici & Ludovici fratris, qui Fratres erant Monasterii sancti Dionysii, ut legitur in tomo quarto Spicilegii Dacheriani pag. 230. Illi porro qui ad communionem orationum & bonorum operum admitebantur,

1280

Tom. II.

tur, & nomina sua inter nomina Monachorum conscribi petebant & obtinebant, *Fratres conscripti dicebantur*, ut docet Vadianus in Libro secundo de Collegiis Monasteriisque Germanie veteribus pag. 88. Nomina Fratrum conscriptorum Cenobii sancti Galli edidit Goldatus in tomo secundo Rerum Alamanicarum pag. 184. & Monasterii sancti Dionysii Dacherius in tomo quarto Spicilegii pag. 230. Codex ille Evangeliorum a Lothario datus Monasterio sancti Martini Metensis servatur in praeficiariis in Biblioteca Regia, in cuius initio apposita est hec imago Lotharii.

Tom. II.
Pag. 223.

COMITATU MOSTENSI] Precepsum Karoli M. pro Monasterio sancti Arnulphi Morensis: Villam nostram nuncuparam Camenero, sicut in ducato Moslensi in comitate Mettense. Aliud Karoli Calvi: quendam Capellam in pago Moslensi in villa Jussica in honorem sancti Hilarii Confessoris fundaram. Vide Notitiam Galliarum doctissimi viri Hadriani Valesii pag. 363.

Pag. 224.
col. 1.

SANCTI MICHAELIS] in Velontione. De quo pluribus dictum est supra pag. 1094.

S. MARLI IN BISSINCIONE] fundatum à sancto Donato Episcopo Velontionensi & matre ejus Flavia, ut docent veteres membranae à Chiffletio relate, quod postea Jussianum Monastorium dictum est. Anno MDCVII cenobium illud Minimis concessum est ad habitandum, ut tradid idem Chiffletius.

Ibid. col. 2.

SCARPONENSE] sic dictum à Scarponna castro vetustissimo à Divoduro Mediomaticorum duodecim millibus passuum distante, ut docet idem Valesius pag. 308. Notitia Galliarum. Charta Arnulphi Ducis pro Monasterio sancti Arnulphi: Predium meum Floriacum dimum, sicut in pago Wabrinse, in comitatu Scarponeſi.

Pag. 225.

APUD GUNDULFI VILLAM] Duos Regum conventus apud Gundulfi villam fuisse reperio, unum anno DCCCLIX, aliun anno DCCCLXXII, de quo hec sermo est. Prioris mentio est in Precepto Lotharii Regis Austrasie, quod editum est in tomo duodecimo Spicilegii Dacheriani pag. 12. Putavit clarissimus Spicilegii editor datum illud fuisse circa annum DCCCLV. Sed ista contigisse anno DCCCLIX, colligitur ex Annalibus Bertinianis, in quibus legitur Lotharium & Karolum fratres apud Karolum patrum fuisse cum il libellum proclamationis adversus Wenilonem Archiepiscopum Senonensem obtulit Synodo Tullensis apud Saponarias.

GUNDULFI VILLAM] in territorio Tullensi. Bulla Hadriani IV, adversus Marthaum Ducem Locharingie: pro castello Gundulfi villa, quod ante civitatem Tullensem erexit. Gundulfi villa & palatii regii in ea sita frequens mentio est in Annalibus & monumentis illorum temporum. Preceptum Lotharii Imperatoris editum à Joanne Columbi in Libro secundo de rebus gestis Episcoporum Warciensium pag. 68. **AEG. GUNDULPHI villa palatio regio.** Preceptum Lotharii Regis Austrasie paulo ante commemoratum: Residenibus nobis Gundulfi villa cum dilectissimo patrino nostro Karolo & carissimo fratre nostro aquivoco: Annales Bertiniani ad annum DCCCLXIX. pag. 238. Palatium quod Gundulfi villa dicitur. Item ad annum DCCCLXII. Carolus autem d' Burgondia ad Gundulphi villam Kalendas Septembres revertitur. Hincmarus Archiepiscopus Remensis in epistola ad Hincmarum Laudensem apud Fledoardum lib. 3. cap. 22. in Gundulfi villa coram Episcopio qui affuerunt. Responsoria Laudemensis in tomo secundo Operum Remensis pag. 613, quamvis eas Literas in Gundulfi villa sufficiant. Concilium Duaciense in Praefatione: in Vermeria, deinde in Gundulfi villa. Annales Fuldenses ad annum DCCCLXX. Quodam ex Fidelibus suis obviam Legatis nepotum suorum ad villam Gundulphi transmitit. Item ad annum se-

quentem: Rex cum suo nepote Hildowicu apud villam Gundulfi congreu habuit colloquium. Regino ad annum DCCCLXXIV. Optimates regni ad Carolum Imperatorem Missos dirigunt, cumque ultro in regnum invitan, eique advenient ad Gundulfi villam obviam procedans. Idem ad annum DCCCLXXV. Hugo epifdem Henrici confilio ad Gundulfi villam promissibus attractus dolo caput. Karolus simplex in confirmatione rerum Ecclesie Tullensis anno DCCCLXII, in villa Embrecha super Rheni fluente: **Capella in Gundulphi villa.** Vide Notitiam Galliarum clarissimi viri Hadriani Valesii pag. 238.

INFIRMATI] In editione Sirmondi male legitur informati. Cetera est emendatio nostra. Simile mendum extat apud Reginonem lib. 2. cap. 108. ubi scriptum est informatur, cum legendum sit infirmatur. Contrà in responione Legatorum Karoli VII. ad Orationem à Pio II. habitam in conventu Mantuano, quæ edita est in tomo nono Spicilegii Dacheriani, legitur pag. 326. Intellexit praeferre hac Decreta sacris Canonibus antiquorum Conciliarum ac Decretis summorum Pontificum confirmari. Pro quo in veteribus schedis ex quibus ista responso edita est legitur consomari, omnino recte.

RATIONABILIS FUSP VID.] In editione Sirmondi legitur, que rebellis esse videtur. Ouravta lectio ita impoliuit summo viro ut etiam in Indice volumini notaverit paginam in qua de rebelli causa agebatur. Emendatum est ex Libris Capitularium. Quamquam, fatendum enim est, aliquot vetera exemplaria Capitularis anni DCCCLXII, tit. 2. cap. 5. habent rebellis pro rationabilis, ut illic monimus.

SEPTIMANIA ATQUE GALICIA] Nulla Septimaniz mentio est in Canone quarto Concilii Tolletani septimi, ad quod respicit hic locus. Sed Frodoinus Episcopus Barcinonensis vim Canonis retinere voluit etiam ad Septimanos. Unde colligi posse videatur etiam illam Tarraconensem Hispania partem cum accentu solitam Septimaniz, latem quoad causas ecclesiasticas, quia omnes Ecclesie tractus illius usque ad Rubricatum subiecte erant Narboni Septimaniz Metropoli.

CASTRUM TERRACINENSE] in Diocesi Barcinonensi, ubi olim fuit sedes Episcopalis Egaensis. Hodie vulgo Terraſſa.

FACTIONE BAIONIS] Hincmarus apud Fledoardum lib. 3. cap. 21. scribit Berthulfus Archiepiscopo Trevirensi pro quibusdam Capellis ad villam Duodeciam peruenientibus, quas quidam ex Parochia Trevirensi usurpabat per factionem cuiusdam Presbyteri.

RICOSINDUS GOTHUS] Causa ista finita est post biennium, tempore Synodo Triacassine. Habeamus enim Preceptum Ludovici Balbi tum datum in gratiam Frodoini Episcopi Barcinonensis, in quo illa legitur: Concedimus ei agrum suum proprie civitatem Barcinonam quem haddenus Godus nomine Ricosindus de potestate Joannis Episcopi nulli & absque Lege tenuit. Hunc Ricosindum ego puto diversum non esse à Ricosendo mandatario Salomonis Comitis in causa quam is habebat anno DCCCLXIX. adversus Witizam Abbatem Monasterii sancti Andreæ Esalatensis

Tom. II.

Pag. 220.
cap. 7.Pag. 221.
cap. 6.

Pag. 222.

Pag. 223.
cap. 1.

Ibid. c. 1.

TOM. II. in Diocesi Helenensi cuius &c extant in Chartulario Monasterii Cuxanensis.

SANCTA EULALIE] id est, Cathedralis Ecclesie Barcinonensis.

PAG. 317. **VICARIUM IPSORUM**] id est, Joannem Papam, ut statim dicitur. Olim Romani Pontifices levocabant Vicarios Apostolorum Petri & Pauli, & hoc titulo se ornari ab iis qui ad illos scriabant, quique de illis scriabant, non invit terebant. Quare mirum valde est Innocentius III. eo usque audacia progreßum esse ut negaret Romanum Pontificem esse Vicarium Petri aut aliquius Apostoli. Hec sunt ejus verba lib. 1. epist. 316. ad Episcopum Faventium: *Nam quamvis sumus Apostolorum Principis successores, non tam eum aut aliquius Apostoli vel hominis sed ipsius sumus Vicarius Iesu Christi.*

PAG. 318. **SIGNUM BOSSONIS**] Karolus Calvus in Precepto pro Monasterio sancti Benigni Divisionensis apud Ferardum in monumentis Historie Burgundice: *Bojo, karissimus noster, Dux & Missus Italia, iacrique Palatii nostri Archimimister.*

PAG. 319. **QUAS PLEBES APPELLANT**] Capitulare Locharii apud Olonam cap. 20. *Principamus ut singule plebes secundum antiquam consuetudinem fianc restauratae.* Leo IV. apud Gratianum 13. q. 1. cap. 1. *Ecclesiast. S. Item Leo.* Et. 16. q. 1. cap. 45. *De decimis iusto ordine non tantum nobis sed etiam Majoribus nostris visum est plebibus tantum, ubi sacra baptisma dantur, debere dari.* Fragmentum porro istud Epistola Leonis IV. sumptum esse ex ea quae ad Episcopos Britannicæ scripta est, docet Paschalilis II. ad Baldricum Noviomensem seu Tornacensem Episcopum scribens. *Idem etiam Leo,* inquit, *Episcopis Britannicæ scribens, illis tantum Ecclesiis quæ plebes vocantur, deberi decimas indicat ubi sacra baptisma dantur.* Edita est in tomo xii. Specie legii, pag. 450. Walfridus Scrabo in Libre de rebus ecclesiasticis cap. 31. *Centenarii, qui & Centenariiores, vel Vicarii, qui per pagos stacuti sunt, Presbyteris plebium, qui baptismate Ecclesiæ tenent, & minoribus Presbyteris praesunt, conferriri queunt.* Epitola Paschalilis II. pro Guidone Archidiacono Virdunensi: *Aloqui, donec obedienti, divinis officiis careant, & decimas sua plebis amittant.* Charta fundationis Monasterii sancti Mauri in territorio Amitertrino: *Venerantur Petrus Presbyter de plebe sanctæ Mariae de Amiterno cum fundatoribus sancti Mauri.* Vide supra pag. 1067.

Ibid. c. 12. **MISSATICI NOSTRI POTESTATE**] Vide que supra adnotata sunt pag. 1179. ad caput 67. Libri quarti.

PAG. 320. **ANSBERTUS ARCHIEPISCOPUS**] Subscriptio-nes ita sunt additæ ex Codice Bellovacenii. Nam horum Capitulorum subscriptio-nes in editione Siromundi incipiunt à Joanne Luticanensi. Ac sanc-heit videtur necellariæ, cum multa diversa habeant à subscriptionibus tituli precedentes.

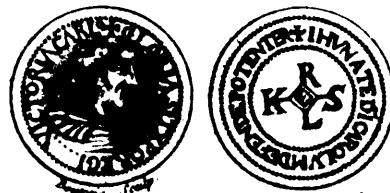
PAG. 320. **OTRAMNUS VIENNENSIS**] Intra pag. 275. subscribit Capitulus conditus in Synodo Tricallina. Imperatur à Bolone Rege Provincie Preceptum de confirmatione rerum & privilegiorum Monasterii sancti Andree inferioris, in quod id se facere Rex ille tellatur pro remedio gloriosissime

memoria Karoli Imperatoris ac sociate conjugis ejus aquæ bona memoria Hirmintrudis aique prole eorum Ludovici piissimi Regis. Pariter reverenti erga memoriam Karoli usum esse eundem Bofonem reperio in Precepto ejus pro Monasterio Trenorchiano, quod à R. P. Petro Francisco Chiffletto editum est, & in altero pro Monasterio Carilocci, quod nos daturi sumus post Notas.

WALTERUS AURELIANENSIS] Recensetur infra tit. llii. cap. xv. inter Rectores Ludovici Balbi, à cuius filio Karolmanno obtinuit restitutio-rem quarum villarum ad Aurelianensem Ecclesiam pertinentium. Capitula ejus in veteri Codice Monasterii Rivipullen-ii inventi vir illustrissimus Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis, caque communicavit cum Ludovicu Cellotio & Petro Lalandeo. Utique illa priuium edidit. Sed in editione Cellotii extant menda quædam quæ in Supplementis Conciliorum Galliarum non habentur.

GISELIBERTUS CARNOTENSIS] Hujus fortassis sunt Capitula Guilleberti Episcopi in vetustissimo Codice Ms. Bibliotheca Thuana. Videntur autem sumpta ut plurimum ex Capitularibus, ut factum videmus ab Herardo Archiepiscopo Tu-ronensi.

INGELWINUS PARISIACENSIS] qui infra tit. llii. cap. 15. recensetur inter Rectores Ludovici Balbi, à quo Preceptum obtinuit de Abbatia sancti Eligii & de villa Gentiliaco. Idem antea Precep-tum de eadem Abbatia obtinuerat à Karolo Calvo, in cuius extrema parte hæc leguntur: *Ut au-tem hujus nostræ piissime largitionis auctoritas potiore in Dei nomine obtinat firmisatis vigorem, de bulla nostra insigniri jussimus. Quod & ipsum legitur in alio ejusdem Precepto pro Aenea Episcopo Patiensi. Extat in Bibliotheca Regia vetus Bulla plumbea, in cuius recta parte, ut heic vides, expressus est vulnus Karoli Regis, in aversa vero monogramma ejusdem Principis.*

Difficile est pronuntiare cuius Karoli sit haec Bulla. Attamen ego in ea sum sententia, ut ex-sistem intelli-gere debere de Calvo. Joachimus Vadianus in Libro secundo de Collegiis Monasteriisque Germanie veteribus pag. 73. ait à se San-galli visum esse Diploma Karoli Crassi in cuius sigillo plumbeno ipse Imperator laureatus cerne-batur. In Chronico Monasterii Farsensis extat Diploma Lotiniani Imperatoris, in quo haec scrip-ta sunt: *Ei ut haec auctoritas confirmationis nostræ firmior habeatur & per futura tempora à fidelibus sanctæ Ecclesiæ & nostris verius credatur & diligenter conservetur, more nostro eam subterscribere & de bulla nostra jussimus signillari.* In Chronico Monasterii sancti Michaelis in pago Virdunensi, quod à clarissimo Mabillonio nuper edi-tum est, legitur de Ermengaudo Abate: *Is quo-que Ermengaudus ordinavit & Precepto prædicti Caroli bullato confirmavit quid Abbas &c.* In

Tom. II.

Concilio Cabilonensi secundo cap. 41. precipitatur ut Presbyter in alieno loco non recipiat lumen Literis in quibus sunt nomina Episcopi & civitatis plumbi impressa. Hinc Ratbodus Archiepiscopus Trevirensis apud Reginonem lib. 1. cap. 438. & Formula 42. Nova Collectionis Formularum: *Hanc ergo epistolam Græcis litteris hinc inde munire decrevimus, & anulo Ecclesiæ nostra bullare censimus. Vide Sirmundum in Notis ad Gottifordum Vindocinensem pag. 41.*

Pag. 246.

THEOTARIUS GERUNDENSIS] De quo hec habet Franciscus Diago in Catalogo Episcoporum Gerundensem: *Hic 4. Kal. Septemboris anno 3. regni Caroli Mani filii Ludovici Balbi (qui fuit 882.) obtinuit ab ipso apud villam Foffianum confirmationem eorum omnium que Ludovicus Balbus & alii pii homines conulerant Ecclesiæ Gerundense. A Carolo autem Crassi Imperatore obtinuit quandam alias similem confirmationem apud Parifum kal. Novemboris anno 2. Imperie ejus in Gallis. qui fuit 883. Constat supervixisse ad minus usque ad 3. Non. Junii anni 4. ejusdem Caroli. qui fuit 890. Habemus nos Pracepta Karlomani & Karoli Cralli hec commemorata. quæ suo loco dabuntur.*

xvii. KAL. AUGUSTI] Excat apud me Precepsum Karoli Calvi hoc die datum Pontigone palatio Imperiali in gratiam Bernardi Abbatis Soleniacensis.

Pag. 251.

ADALGARIUS EPISCOPUS] Augustodunensis. Obtinuit is en tempestate Literas à Joanne VIII. de confirmatione iurium & privilegiorum Ecclesiæ Augustodunensis, quæ postea à Karlomani, Odone, & Bofone Regibus confirmata quoque fuerunt.

AD URBAM CIVITATEM] Annales Bertiniani ad annum DCCCLVI. *Ludovicus Imperator Italiae & Lotharius frater ejus Rex Francie cum Karolo puerō germano suo apud Urbam convenienti. Idem Annales ad annum DCCCLXXIX. Karolus, Ludovicus quondam Germanie Regis filius, in Longobardia perrexit. & ipsum regnum obtinuit: cum que apud Urbam, antequam Monem Jovis transtiret, Ludovicus & Carolomanus loqui perrexerunt. Vicus est pagi Transjurenensis ad Urbam fluens, à lacu Lemanio in illa passuum circiter viii. distant, ut scribit vir clarissimus Hadrianus Valerius in Notitia Galliarum pag. 623. quemut consule. Vide Heticum Monachum, lib. 2. cap. 13. Miraculorum. sancti Germani Autifiodorensis.*

SEQUITUR GESTA] Ita codex vetus sancti Remigii Remensis. Pro quo alii maluerunt Sequuntur gesta. Et tamen olim vulgo gesta dicebant in singulari, & gestas in plurali, ut in Capitulari tertio anni DCCCLXIV. cap. 1. pag. 526. extream. Unde les gestes veteribus Francis. In antiquissimo codice Ms. collationis Carthaginensis inter Catholicos & Donatistas legitur in calce secunda cognitionis: *Explicit gesta secunda cognitionis, ubi Donatistæ dilationem populerunt. Et statim sequitur: Incipit gesta tercia cognitionis. Et in fine gestorum purgationis Felicis Episcopi Autumnitani: Explicit gesta purgationis Felicis Episcopi Autumnitani. Annales Francorum Tiliani apud Duchesnium tom. 2. pag. 13. Hic incipi gesta Karoli Imperatoris. Hincmarus notitia de villa No-*

Tom. II.

viliaco in eodem codice sancti Remigii: *Sequitur gesta quomodo Dominus Hincmarus villam Noviliacam apud Dominum Karolum Imperatorem filium Hludouici Imperatoris impetravit. Vide Formulas Sirmundicas cap. 3.*

Tom. II.

xviii. KAL. JULIAS] Paulò ante, nimirum III. Idus Junii, Karolus in Carisiaco palatio constitutus Olibe Comiti Carcalsoneni dedit alodes quosdam in comitatibus Gothie consilentes, quos per judicium Francorum amiserat Etilius Berani filius, id est, ut opinor, Bera Comitis Barcinonensis.

Pag. 259.

HONORES APERTI] Honores aperti, ut hec recte notat Sirmundus, vel aperta beneficia dicuntur cum vacant. Interim autem dum beneficia aperta sunt, redditus beneficiorum pertinent ad dominum beneficium. Itaque hec in responsione Episcoporum & Optimatum regni continetur ut si interim dum Imperator erit in Italia, aliquis Archiepiscopus aut Episcopus defunctus fuerit, vacante sedem Archiepiscopus aut vicinus Episcopus privedat cum Comite donec obitus Antislitis ad notitiam Imperatoris petveniat. Postremum extra controveriam erat ultimum fructum episcopatus vacantis pertinere ad Imperatorem. Mamilitellus est istud ex his que Baldericus Noviomensis Episcopus lib. 1. cap. 48. narrat de vacante sedis Cameracensis, nimirum Hincmarum Remensem Archiepiscopum Guntberto, cui Lotharius Imperator conulerate episcopi dignitatem, restituisse, cunctisque ipsius Ecclesiæ Clericis ac Militibus sub anathemate interdixisse ne quis eorum cum adultero Pastore ullum assensum aut familiaritatem habere putasset, uamfructum verbæ terre, quod Imperatoris erat, tantummodo comedarent.

DE CAPPIIS] Vir illustrissimus Franciscus Bofquetus in Notis ad Innocentium III. pag. 36. putat capporum vocabulo Judæos intelligi, & hinc fluxisse eorum appellationem quos vulgus Beneventum Capri & Gaiæ vocat. Contra Marca lib. 1. historiæ Beneart. cap. 16. §. 9. censet Capporum vocabulum non posse hoc loco explicari de Judæis, & si quis ipsa Capitularis verba attente consideret, manifestum esse capos non sive nomen sectæ, sed negotiatorum genus qui merces quasdam soli vendebant, sive illi Christiani essent, sive Judæi, (eriam sedem negotiatorum cappas se petiturum jaçabant. Lupus Ferrar. epist. 125.) cum hoc tamen discrimine ut mercator Judæus fisco deberet decimum denarium ex meribus quas vendebat, Christianus autem undecimum. Enimenda portio est per occasionem epistola 65. Aviti Viennensis Episcopi, in qua sic legitur: *Uatur patrum capacitate pro capis. Vetus codex Viennensis hec habet cuppis pro capis.*

Pag. 259.
cap. 11.

DE SUO ITINERE ROMAN] Hincmarus apud Flodoardum lib. 3. cap. 23. scribit Episcopis totius regni primoribus, commonens & exhortans eos interemerat fidem Regi suo Karolo conservare, quando idem Rex Romani perrexit.

Pag. 262.

ANNO INCARNATIONIS] Annales Bertiniani ad annum DCCCLXXVII. Quando Ludovicus Rex filius Karoli Imperatoris fuit coronatus in Compendio, hoc petierunt Episcopi apud ipsum sicut hec fuit.

Pag. 271.

Mmm m 2

Tot. II. sequitur. A nobis perdonari nobis petimus. Gr.

*PATER MUS A SE ET A M E S R.] In Annalibus
Bertinianis legitur, pater meus se serveturum. Sed
meliorem esse lectionem quam nos retinamus
pater ex promissione Karlomani.*

*PER REC. EXH. DEBAT] Idem Annales, debet
est exhibere.*

*HISPANIA ET GOTHSIA] Hic locus habet ali-
quam difficultatem. Hispanie enim vocabulo heic
non comprehenditur universa Hispania, sed ea
tantum pars provincie Tarraconensis quae Fran-
corum Imperio parebat usque ad fluvium Rubri-
carum. Gothie vero vocabulo, ut ego quidem
arbitror, intelligitur ea quoque Hispanie pars
sc. praeter Gallicam Narbonensem sive Septimania
usque ad Atacem fluvium & Carcassonem, ubi
constitutus olim erat limes Regni Gothici. Vide
qua supra pag. 1118. dicta sunt de Gothia.*

*PETITIO EPISCOPORUM] Post mortem Ludovi-
ci Balbi Francorum Regis, filii ejus Ludovicus
& Karlomanus regnum inter se divisorunt. Anno
postea DCCCLXXXII. mense Augusto Ludovicus
excessit e vivis. Tum vero Karlomannus a regni
Primoribus evocatus recepit partem regni quae
Ludovicus fuerat, id est, Franciam & Neustriam.
Itaque profectus ad Carifacum palatium, con-
vocatisque Episcopis & Proceribus, in regno Lu-
dovici coronatus est v. Idus Septemb. ut arbit-
tor. Nam codex Rivipullensis, ex quo ista edita
sunt, mensem non exprimit. Attamen quia ex
Annalibus Bertinianis pater Karlomannum in
Belgia, id est in regno fratri, fuisse mense Sep-
tembre anni DCCCLXXXII. non vanam est conjectura
de mense quo petitionem istam factam dixi-
mus ab Episcopis.*

*V. Iovi] Hac tantum habentur in Codice Ri-
vipullensi, ut jam monui. Et tamen Lalandeus
in Supplementis Conciliorum Gallie pag. 359.
de suo addidit Septemb. anno DCCCLXXXII.
cum interius se describere profireatur ex editione
nostra. Quod mirandum non est in homine qui
propria audacitate, id est, absque ullius veritati
codicis mentione, titulum mutavit epistole 115.
Lipi Ferriensis, & epistolam 130. ejusdem,
quam ex codice Floriacensi Simondus edidit
cum hoc titulo *Scriptum Servati Lupi ad Papam
Nicolaum*, quam vero integrum non esse nos
olim ostendimus in Notis ad Lupum, ille tamen
velut integrum dedit, titulum illi & finem pro sua
audacia tribuens contra fidem veteris codicis. Ita-
que apud Lalandeum hic est circulus istius episto-
lae: Reverent. & sanctiss. Domino Patri ac Papa
Nicolao Venito Archie. Senon. & Coepiscopi
ejus. In fine vero ista addidit: Optamus sanctissi-
mam vestram in Christo bene valere. Opta
tum fuit ista adnotare, ne focus ille imponeret
hominibus istarum rerum studiosis.*

*IM FERRAR. MONASTERIO] ubi Ludovicus &
Karlomannus coronati sunt anno DCCCLXXXII. ab
Ansegisio Archiepiscopo Senonensi, ut legitur in
Annalibus Bertinianis.*

*QUINTO] Ita scriptum est in codice Palatino
& in Merensi. Antea legebatur quarto. Sed hunc
errorem esse Typographorum, non vero Simondi,
pater ex Notis ejus ad hunc titulum.*

*EPISCOPUS IN CUSUS] Regino in titulo istius. Tom. II.
capitis scripti: Unde sapit. Quis vero capita
duo que antecedunt, sumpta sunt ex Concilio
Meldensi, Burchardus putavit istud quoque ad
candem Synodus pertinere.*

*DPR. ADATUS FUERIT] Regino & Burchardus,
injuste fecerit.*

*AD EMENDATIONEM] Codex Palatinus addit,
sive ad compositionem. Quam lectionem habent
etiam Regino & Burchardus.*

*ADMONITIONEM] Recepit in codice Palatino &
apud Reginonem & Burchardum, ejus admoni-
tionem.*

*ET EMENDATIONEM] Idem & codex Palatinus
habent, & dignam emendationem. Item infra,
usque ad dignam satisfactionem.*

*SUIS CORPISCORIS] Burchardus addit & omni-
bus suis parochianis, quod pataret haud dubie
necessarium esse ut cum quis Christianus erat ex-
communicatus, id in omnium parochianorum
notitiam perferretur.*

*PLACUIT NORIS] Codex Palatinus addit & Fide-
libus nostris. Que apud Reginonem quoque ex-
tant. Sed nos habemus apud Burchardum, Ivo-
nem, & Gratianum, neque in libris Decretalium.
In veteri codice Reginonai, quo nos ufi sumus,
hec verba, & Fidelibus nostris, etiam sunt heic &
in capite quod est octavum in isto Capitulari, sic
tamen ut manifesta vestigia superficiis veteris lec-
tionis. Extant autem in Codicibus quibus in eden-
do Reginone usus est vir amplissimus Joachimus
Hildebrandus.*

*SOLI] In Codice Metensi & in editione Sir-
mondi legitur sibi, nullo sensu. Emendatum est
ex Codice Palatino & ex Reginone.*

*PAUDENTIA TEMPERATOS] Codex Palatinus &
Regino habent prudenter morum temperatae Pref-
byteros, qui sub vice superiori placuerint perficiantur.*

*PLACUIT NORIS] Idem codex Palatinus & Re-
gino addunt, & Fidelibus nostris. Vide que de hoc
argumento paulo ante dicta sunt.*

*ERADICANDUM] In Palatino legitur, eradican-
dum aequum tollendum & tantum bonum planican-
dum aequum facilius habeat, Gr.*

*SUSQUE CENTENARIIS] Palatin. susque Vi-
carius aequus Centenariis.*

*POTUERINT, QUOTIBUS] Idem, poruerint tam
per se quidam cum Ministris Ecclesie, quotiesc. &c.*

*IPSI PAUPERIS] In eodem veteri exemplari
additum, super hac re eos appelleverint.*

*EPISCOPOALEM AUTREGIAM] Codex Palat. Epif-
copalem aut etiam regiam.*

*SI QUOD INJUSTE] Idem codex: Legaliter
quod in justis abstruse emendare contempserit.*

*PARENTUM RIJS] Idem codex, parentum aut
amicorum ejus aliquam inde fidiam portare vo-
luerit.*

*REGUM TENETUR.] Idem codex, Regum ante-
cessorum nostrorum tenetur.*

*QUOD SI ALIQUIS] In Codice Palatino legi-
tur: Quod si aliquis parentum aut amicorum
eorum inde fidiam portare voluerit, postea si
cam ei iurare faciemus fucus superiorius dictum est,*

*Tom. II.
cap. 1.*

*Pag. 111.
cap. 7.*

Ibid. c. 8.

Ibid. c. 9.

*Pag. 111.
cap. 9.*

Ibid. c. 10.

Ibid. c. 11.

*Pag. 111.
cap. 11.*

TOM. II. & nefris regis ambores exinde illos ierabimus.
IRACUNDIA QUAM] Codex Palat. iracundia
aut invidia quam eam contra illos tenetis illud
securis, hoc Comes eis eam nos faciatis, faciatis
quod nobis placuerit, quod non ob aliud
quod pro repina sit alium.

EXEMPLUM OMNIS] In Codice Palatino &
apud Reginonem & Burchardum legitur exem-
plum carissimam omnia.

SICUT APOSTOLUS DICIT] Apud Reginonem
& Burchardum legitur: *Justitia dominicum &*
Apostolicum Preceptum, & humanitatem pra-
beant iesi facientibus: quae per hospitalem
placuerunt quidam Deo, Angelis hospitio recipi.
Et Dominus in die iudicii dilectoris est electus:
Hospes oram, & suscipiatis me. Et Iob dicit:
Hospitium meum semper viatori pati.

QUAM PRABANT] Codex Palat. & hospita-
litatem prabeant.

PER ILLAM] Ibidem, per hospitalem.

SUSCEPTEBANT] Ibidem, recipi.

PLACUIT NOBIS UT] Ibidem & apud Regi-
nonem legitur: *Placuit nobis & nefris Fidelibus*
ut Presbiteri.

VENDATUR] Codex Palatinus & Regino,
vendare.

SICUT IN MERCATO ACCIPIUNT] Idem Co-
dex & Regino, quando in mercato vendere pe-
ficerunt.

FIDERUNAM] Joannes Aventinus lib. 6. An-
nali Boiorum pag. 619. prioris editionis &
pag. 501. posterioris: *Hila à Gracis Irene, hoc*
est. Testimonit Frideruna, dicta est. Quod Re-
manit pacem valeat.

FIDERUNAM] quam autem sacratissimum pi-
gnus sancti Remigii benedictione olei & coale-
cratione in Reginam fuisse delibutam restatur
Karolus III. in Praecepto de Corbiniano. Sed Coro-
nations acta nunc non extant. Mortua est quarto
Idus Februarii, ut docent ejusdem Karoli Diplo-
mata pro Monasterio sancti Germani Parisiensis & pro Monasterio Fossarensi. Obitus eius conti-
git ante annum DCCXXVIII. Nulli, ut arbitror,
liberi ex hoc coniugio prodierunt.

CORBINIACUM] Idem Karolus in Diplomate
de Corbinisco narrat quomodo Frideruna Re-
gina Monasterio sancti Remigii Remensis dedit
villam quam habebat ex doce fidicet nostri regis
comitibus, hoc est, Corbiniacum in comitate
Laudunensi, ubi corpus Confessoris Christi Mar-
culphi quiescit, & Ecclesiam unam in Craenna.
In Praecepto vero Locharii Regis ista legitur:
Necum fieri volumus omnium nostrorum industria
*Fidelium tam presentium scilicet quidam & futu-
rum, quoniam Dominus Karolus Francorum Re-
gus videlicet noster, atque inclita conjux eius
Frideruna Regina parvicia sancti Remigii
Francorum genitii Apostoli & ducis gloriofi spe-
ciali effello diligenter & digna familiaritate com-
placent, locum ipsius augere & sublimare de-
bet fadueros, & beneficium sui largitione plura
libenter impenderent. Inter quo munificencia suo
vectiva domaria, pradipla Regina, annuentes id
que confirmatione gloriose Regis Karolo, villam
Corbiniacum, quem eadem Regina jure dotalicet
acceptas atque liberta hereditate possidebat, pro-*

**Regis ac sedi salute noctem & peccatorum remis-
sione cum maneficiis & appendicis suis inter-
get sancti Remigii loco tradidit.**

MATULPI] Legendum Marcufi, ut planum
est ex his que dicta sunt.

REGNUM NOSTRUM APPARE] Charta Acfredi,
Ducis Aquitanorum, in Chartulario Ecclesie Bi-
varensis cap. 433. Datum fidei ipsius commissum
v. Idus Octobr. anno v. quod Franci de domo
flavoren Regem suum Carolum & concord Legem
elegerant Radulfum sibi in Regem. Alia Charta
ejusdem Ecclesie cap. 41. Alla xiiii. Kal.
Marcii, anno tertio quo Karolus Rex per infidem
Francos deponitam est. Charta Monasterii No-
biliaconis in Diocesi Pictaviensis: Data mensi
Decembrio anno quarto Radulphi Regis, quando
Karolus in custodia remebatur.

SANCTORIS JUSTO] Vix justus non erat in Ca-
pitalibus, neque in Codice Theodosiano. Vi-
detur autem addita ne Hilduinus objicere posset
Episcopum Tungrense sibi datum a domino suo
fuisse. Nam si iustus ac legitimus dominus terre
non erat, sed perversus, donare non potest Epis-
copium. Vox tamen justo reportatur apud Iulianum
Lingensem.

VI. IDUS DECEMBRIAS] Ludovicum Bulbum
confessum fuisse sexto Idus Decembrio docet
ipse in Praecepto quo Abbatiam sancti Elegii &
villam Geniliensem confirmat Ecclesie Parisien-
sis: *Eo quidem Pallo ut diem a Deo nobis con-
cessa undicis, qua est sexto Idus Decembri, &
diem nostri futuri obitii Praeful memoratus &c.*
celebrer.

HERMINTRUDIS FUIT CONSECRATA] Sermon
dis in Notis ad hunc locum pag. 817. existimat
illam fuisse consecratam post mortem Karoli
filii, quem anno OCCLXVI infelici casu extinc-
tum narrante. Verum cum Hermintrudem confiter-
fuisse consecratam in Concilio Sutriensi,
quod habuit est xv. Kalendas Septembres, &
Karolum obitum iii. Kalendas Octobris ejusdem
anni, manifestum est Hermintrudem con-
secratam fuisse ante mortem Karoli. Annales
Bertiniani ad annum CCCLXVI. Aniquidem
idem Episcopi ab ipso recederent urbe. Carolus
est petit ut utrumque Hermintrudem in Re-
ginam sacrarent. Quid, & ipso euangelio, in ba-
silica sancti Medardi fecerunt. Et usq; de obitu
Karoli: *Caroli filius nomine Carolus & Aqui-
tanorum Rex, plaga quam in capite ante aliquos
annos acceperas, cerebro communis, dia-
tis epileptich passione vexatus, xxx. Kalendas
Octobris in quadam villa secus Bohemicas mo-
ritur.*

OCCLXIV.] Hoc enim anno Lotharium Ro-
mano profectum esse iussu Ludovici patris d'occe
Eginhardus, ut vice sub fundis ea qua rerum
necessitas flagitare videbatur cum novo Pontifice
aegri Romano Populo flattery se firmaret. Et in-
fir: Lotharius vero iuxta patriis Praeceptum Re-
man profectus, ab Eugenio Pontifice honorificè
suscipitur. Cui cum injuncta sibi pars faceres, fa-
ctum Populi Romani jamdudam querendam Pra-
fatum perversitate depravarum memorari Pontifi-
cis benevolentia affectione ita corrux ut omnes qui
rerum suarum disruptione graviter fuerant defla-

TOM. II.

Pag. 497.

Pag. 496.
cap. 1.

Pag. 496.
d. e.

Pag. 511.

Pag. 517.

Tom. II. *ti, de refutazione bonorum suorum, qua per illius adventum, Deo donante, provenient, magnificet essent consolati. Contigille ista fine anni, & fortunam mense Novembri, colligi poset ex vita sancti Rudiperti Episcopi Salisburgensis apud Canisium tom. vi, pag. 1146, ubi ita leguntur: Ipsi enim Adalramus anno Nativitatis Domini DCCCXXIV, pallium accepit ab Eugenio Pape Idibus Novembri, praesente Lothario filio Caroli magni.*

Pag. 119. *AD LIMINA B. PATRI*] Preceptum Lotharii in Chronico Farfensi pag. 659. Igitur ego Lotharius Augustus paterna concordantia voluntati & obtemperante iussis, cum protegente Deo quiete prosperitate ad limina beati Petri Principis Apostolorum orationis aquae exaltacionis ejusdem sanctae Dei Ecclesie gratia venimus.

Pag. 120. *VOLUMUS UT POP. ROM.*] Vetus nota marginalis in uno Codice Regio: Non est putandum Populum Romanum ulterius esse interregandum, quandoquidem Romana Lege confessi sunt se vivere et tempore. Vide Marciam lib. 5. Hist. Bearn. cap. 2. §. 5. & Gallandium in Tractatu de Franco-alodio pag. 319.

Pag. 121. *INCIPUNT CAPITULA*] Edita fuit Florentia anno MDCLXV. a clarissimo viro Carolo Dato, sed valde mendosa ac mutuila. Nos illa emendavimus & supplevimus ex antiquis Libris Bibliothecae Regiae.

CURTE OLONNA] fuit Palatio Regio, ut legitur in Precepto Lotharii pro Monasterio sancte Christine in regno Italico. Hinc autem discimus situm Olona. Nam cum in Preceptis Ludovici Pii, Lotharii, & Karlomanni Monasterium sancte Christine dicatur sicut esse proprie villam fuit curtem regiam Olonnam, & apud Glabrum Rodulphum in vita sancti Guillelmi Abbatis Divisionis cap. 13. legamus illum, cum pervenisset ad Monasterium sancte Christine, in gravem morbum incidisse, & postea, cum paululum convalescisset, Vercellas venisset, manefestum est Olonam Palatium Regium in illo tractu fuisse. Referenda autem sunt ipsa Glabri verba. *Ad canobium, inquit, sancte Christine perveniens, in lectum decubuit: qui paululum convalescens, Vercellas devenit, rursusque ibidem gravius periclitari capit.* Vide Paulum Diaconum, lib. 6. de Gestis Longobardor. cap. 58.

Ibid. c. 1. *SI LIBER HOMO*] Vetus nota marginalis in uno Codice Regio Legis Longobardorum: *Hec Lex videatur rumpere Legem Ludovici Ut si cuiuscunque servus liberam mulierem. Sed non rumpit: quia illa respexit de femina ducta a servo in servante revera constituta, hac vero de ducta, non a servo, sed a libero postea propter maleficium servo facta.*

PRO ALIQUIBUS CAUSIS] id est, pro debito, vel criminis, ut ait glossa interlinearis in alio Codice Regio.

Pag. 122. *IN PALATIO*] Sic habet editio Florentina istius Capitularium. Codices Regii habent in palazzo. Apud Boherium & Lindenbrogiū vero, ad placitum. Quam lectionem puto esse meliorē.

COMITIS] In uno Codice Regio legitur Regis, Tom. II. viiiā haud dubit. Librarii.

IN POTESTATE EPISCOPI] Vide Janum à Costa in Librum secundum Decretalium pag. 297.

SCUBIS] In Libro tertio Legis Longobardorum legitur excubis in antiquis Libris & editionibus.

PRECEPTUM EMUNITATIS] In eodem Libro Legis Longobardorum legitur, Precepta emunitatum impedimentorum non preflent.

UT CANCELLARI] quos nunc Notarii vocamus. Itaque Nicolaus Boherius hanc interpretationem huic loco adjectit: *Nos Notarii debere esse bonos & veraces.*

DE PECUNIA] In uno Codice Regio scriptum est de substantia. Quia lectio fluit ex interpretatione. Nam pecunia accipitur hic pro qualibet substantia, ut ait vetus nota marginalis in eodem Codice Regio. Vide que super dicta sunt ad caput 14. Libri tertii.

DE PECUNIA] Vetus nota marginalis in uno Codice Regio: *Ut non scribas venditorem pecuniam suscepisse nisi prius sit soluta. Alii id dicunt de pecunia, id est, de conuicta cum pecunia datur, nisi prius cartam scribat quem pecunia fuerit soluta.*

ANTEQUAM LEG. PRETIUM] Eodem Glossa: *Hic dupliciter intelligi potest, id est, ut non ante scribat de pecunia, id est de re, vel non ante scribat quidem legiuum pretium de pecunia detur. Alii Glossa sic habet: ante scribat de re vendita quidem pretium numeratum sit, vel alter, ut non scribat instrumentum de pretio dato antequam pretium sit numeratum.*

DE CANCELLARIIS] Vetus nota marginalis in posteriori Codice Regio: *Hac in Legi dicensi bani quidam, priusquam caruila facta efficeretur veraces homines, quid falsa appellari non posset. Quod nequaquam verum est.*

UT MULIERES ROMANE] id est, mulieres quae secundum Legem Romanam vivebant an tequam virorum consortio uix fuissent. Vide Notas ad Salvianum pag. 394. secunde editionis nostra.

SINGULE PLEBES] id est, Ecclesi baptismales, ut legitur in titulo xlvii. Capitulorum Karoli Calvi cap. xi. ubi vide Notas nostras. Capitula Ludovici II. tit. 3. cap. 1. de restaurazione plebium.

DE FEMINIS] Vide supra pag. 1051. ubi monimus eam Legem tribui Karolo M. in Libris editis Legis Longobardorum.

LIX LONGOBARDORUM] id est, Liuprandi Regis, lata anno XVI. regni ejus, que habetur etiam in Libro secundo Legis Longobardorum tit. 6. cap. 1.

CAPITULARE GENITORIS NOSTRI] Ludovici Pii, quod extat in Libro quarto Capitularium cap. 19. Quod recte notavit Anctoe Glossa in uno Codice Regio Legis Longobardorum. *Hic responsum, inquit, Legem Ludovici retro. Si quis res suas pro salute animae sue, supra de ult. vol. l. ult.*

SICUT LEX] Vetus Glossa interlinearis in

Tom. II.

Ibid. c. 6.

Ibid. c. 14.

Ibid. c. 12.

Pag. 123.
cap. 11.

Ibid. c. 14.

Pag. 124.
cap. 50.

Ibid. c. 11.

Pag. 125.
cap. 10.

Ibid. c. 11.

Tom. II. uno Codice regio : Recolis Legem Liuprandi. Si mulier libera r. t. Es per hoc de Longobardis tantummodo mulieribus loqui videtur. Hec Liuprandi Lex descripta reperitur in libro secundo Legis Longobardorum tit. 9, cap. 3.

**Pag. 126.
cap. 31.** *Si quis aliquem*] In Capitulis que Philippus Labbeus edidit in tomo septimo Conciliorum p. 1553, ex schedis Sirmundi, istud quoque reperitur cum hac prefatione : *Concessas quoque petitiones vestras consideravimus etiam ea quae ad nos jam pridem pervenerunt, & ad rescasas maiorum infidaciones hisdem adjungere Capitalis, id est. Si quis aliquem de aliquo malleaverit negotio &c.* Vide Capitula Ludovicii III. tit. 2. cap. 5.

**Pag. 127.
tit. 4.** **HAC SUNT CAPITULA**] Edita sunt in tomo septimo Conciliorum pag. 1551, ex schedis Sirmundi. Extant autem in Codice 1385 Bibliothecæ Colberitz, in eum translatæ ex schedis dislocatis Bibliothecæ Thuanæ. Cùm enim has reperirem, videremque esse ejusdem forma cujus sunt extera illius Codicis illas in fine reposuit. Ex schedis ergo istis descripsiterat Sirmundus.

Bid. c. 1. **QUOD AD OLONAM FECIMUS**] Hinc patet Capitulare ad Olonam non esse integrum. Nihil enim illuc legitur de Ecclesiis emendandis.

DESTRUANTUR] juxta Legem Karoli M. que extat in Appendice prima Libri quarti cap. 2.

SECUNDUM IUSSE GENITORUM N.] que Libro primo inserta est cap. 85. ubi vide Notas nostras.

Bid. c. 2. **CUM FUSTE**] Jam monachinus ad caput 14. Libri 4. in Cod. Legis Longobard. scriptum esse cum furore, & futore, hec accipi pro fuste.

**Pag. 128.
tit. 6.** **DE RESTITUTIONE EBBONIS**] Epistola Episcoporum Concilii Ticinelli ad Nicolaum Papam: Defundo autem eodem Imperatore, Hlotharius ab Italia in Franciam venit. Cui ad Wormaciensem civitatem Ebbo, deducente Bofone Abbatem, cui commendatus ad custodiendum fuerat, occurrit ; eique Hlotharius post aliquot dies per Edictum imperiale, quod in altera schedula vobis mittimus, sedem & dioecesim, confectionibus & cooperantibus non paucis Episcopis, sicut ibidem est scriptum, restituit.

CAPITULA DE REBUS] Edita sunt ab Henrico Canisio post Capitula apud Ticinum sancta anno DCCCL.

**Pag. 129.
tit. 2.** **CAPITULA EDITA AN. DCCCLV.**] vel potius DCCCLV, excunto, Indictione quartâ. Tum vero agebatur annus sextus imperii Ludovici, ut colligi potest ex his qua dicta sunt in Notis ad Gratianum pag. 435. Illa cum Labbeus invenisset inter schedas Sirmundi, descriptaque illuc essent post Capitula Lotharii addita ad Legem Longobardorum, putavit is esse revera Lotharii, & ad annum DCCCLVI. restituere.

POPULI SALVAT.] Apud Labbeum, populi pacem vel salutationem.

PATRES NOSTRI VEL NOSTRI] Editio Labbei, reclamaverunt vel patris nostri super eos superfluous, &c.

**Pag. 130.
cap. 1.** **PATRONO EJUS**] Labbeus, patroni omnia cum lege emendent, & insuper pro incauta presumptione ban. no. componant.

Bid. c. 3. **DE CHARTIS**] Vide Capitula Lotharii tit. 3. cap. 25.

CAPITULIS] Sequitur postea in editione Labbei. Id est. Si quis aliquem de aliquo malleaverit negotio, &c. Reporta autem haec Ludovicus Constitutiones Lotharii patris que inter Capitula ejus habentur tit. 2. cap. 31. & seqq.

Tom. II.

*Prae supra
in Addenda
tit. 2.*

Postea sequuntur in editione Labbei duo Capitula alio tempore superioribus addita, que quoniam non constat ad quem Principem referri debent, ad Lotharienses, an ad Ludovicum, suis locis non redditimus. Quamquam huc magis inclinat animus ut existimet esse Ludovicus. Sic ergo habent.

ALIO TEMPORE DICUS SERENISSIMUS AUGUSTUS INSTITUERE PREVIDIT CAPITULA.

I. Si quislibet Episcopus, Abba, vel Comes in propria sede vel domo aut villa residet, homines ipsius deprædationes fecerint, messes vel prata defensionis tempore devaftaverint, & hoc cognitum absque iniusta dilatione non emendaverint, & factori condignam castigationem non imposuerit, ipsum malum ut Lex est emendare cogatur, & insuper quadraginta dies & noctes vino & carne abstineat.

II. Per viam quoquæ ad palatium veniens aut sedens cuicunque honores rapinari secerint, & cognito statim non emendaverint, & factori condignam castigationem non imposuerit, omnia quæ rapta sunt ut Lex est emendare cogatur, & insuper triginta dies à carne & à vino abstineat.

Pag. 131.

ANGILBERTUS ARCHIEPISCOPUS] Mediolanensis.

ANDREAS PATRIARCHA] Aquileiensis. Sed aut falsi sunt Catalogi Antistitutum Aquileiensium, aut Andreæ nomen hec perpetuam positum est pro nomine Theodemani, quem anno DCCCLVI fuisse Patriarcham Aquileensem scriptum est in Prefatione Synodi Ticinensis.

JOSEPH ARCHICAPELLANO] qui Episcopus & Archicapellanus dicitur in eadem Prefatione Synodi Ticinensis. Fuit autem Episcopus Eporediensis. Hinc autem colligi potest Archicapellani dignitatem jam cum probato cepisse in palatio Regum Italie. Nam antea Archicapellani qui Episcopi erant, primam locum super Archiepiscopos obtinebant, etiam in Conciliis, ut alibi dictum est. Heic vero Joseph Archicapellanus postponitur duobus Archiepiscopis.

INJURIA] Dubium non est quin legi hic debet, **INCURIA**. Similem errorum nos olim futilimus ex Libro primo Salviani adversus avaritiam, ut observatum illuc est, pag. 419. secunde editionis.

QUOD GENITOR VESTER] Vide supra tit. 4. Capitularium Lotharii cap. 1. **ADMONITIONES**] id est, auctoritate, editio.

**Pag. 132.
cap. 2.**

**Pag. 133.
cap. 2.**

Tom. II. *Possunt*] Dubium est utrum hoc possit legi

Pag. 157. debet aut posse.

cap. 11. *PETITIUS ETIAM*] Vide Bignonii Notas ad Marc-

cap. 17. culfum pag. 877. ubi haec quoque locum refert.

Pag. 159. *CONSTITUTIO PROMOTIONIS*] Capitula ista

tit. 4. editionis honore donata sunt à Camillo Peregri-

no. qui ait illa constituta esse anno , ut causa ,

DCCCLXVI. excusare.

Bid. c. 1. *QUALITATEM*] Hoc vox corrupta hand dubit

est. Legendum est *equaliter* aut aliud simile.

Pag. 160. *S QUOS CULPATORUM*] Ivo Carnotensis epist.

171. caput iustud reperi se sit in *Libro Capitu-*

lorum regalium auctoritate Episcoporum confi-

tutorum, & in Decreto ex Libro supremo Capitu-

larium, ut supra pag. 1219. monuimus.

Quod cum Jureus non inventerit in Libris Capitu-

larium, huc descendit ut existimaret Iwonem

usum esse Codicibus amplioribus quam sine eis

exemplaria. Savaro vero in Notis ad Sidonium

pag. 85. Pithous & Jurenum reprehendit quod

Constitutionem illam ab Ivo laudatam potave-

rint sumpcam ab illo esse ex Capitulis Karoli

Magni, cum simpliciter sumpca dicatur ex *Li-*

bribus Capitularum regalium, id est, ut Savaro

interpretatur, ex Concilio Toletano. Sanè certum

est illam extare in Concilio Toletano duodecimo.

Sed cum veteres consenserint referre Constitu-

tionem

nes Karoli M. & ceterorum ex *Libro Capitu-*

lorum regalium sive imperialium, ut apud Hin-

marum epist. 19. pag. 310. & in Concilio Tro-

leiano & alibi, manifestum est Iwonem esse lo-

cum de Codice Capitularium ab Ansegiso &

Benedicto Levita collecto. Nam quodd hodie ca-

pit illud non repenter in illo Codice, puto hinc

evenisse quod cum in exemplari quo Ivo uestra-

tur deservit aliquis caput sub finem Libri sep-

timi, studiosus aliquis hanc hiacum supplevit ex

alio Capitulis regalibus, excerptis videlicet à

Karolo M. aereus filio & Episcopis Gallicanis,

ut nūm solebant. Quippe hoc Capitulum religiose

olim custoditum à patribus nostris fuisse constat

ex his que à via clarissimis observata hec sunt

tum enam ex epistola Gerberti ad Wilderodum

Episcopum Argentinensem, in qua loquens de

Arnaldo Remensi Archiepiscopo ait: Sed cām à

se fonsos maximos nequaquam sua discedere sensit,

terram. Regem adiit, novisque sacramentis ac

novis rerum conditionibus regia mensa particeps

fatus est; & argue itd iad Regis sedet, omni

crimine se exanim credidit. De sensu porro illius

capitis vide Marciam lib. 4. de Concordia sacre

doti & imperii cap. 14. §. 6. 7. & Seldenum in

Libro primo de synedriis veterum Eboracorum cap.

10. pag. 355.

Tom. II.

cap. 10.

STEPHANI BALUZII NOTE AD MARCULFUM.

Pag. 161. *MARCULFI*] Varie sunt eruditorum homi-

num sententiae de etate Marculfi. Quidam enim vixisse putant sub finem primae stirpis Re-

gum Francorum , alii Karolo M. regnante. Vide

M. Antonium Dominicum in Tractatu de trengā

& pace , Labbeum in tomo ferto Conciliorum

pag. 330. & sequenti , Launoium in assertione

inquisitionis in chartam immunitatis B. Germani

Parisienis pag. 619. Quatremarium in privilegio

sandi Germani propugnat pag. 113. & Con-

tinguum in centura diplomata Lindaviensis pag.

210.

LANDERICO] In Codice Pithosi legitur Gli-

dulfo.

Pag. 171. *LIRINENSIS*] Praeceptum Lotharii Imperatoris

pro Monasterio Sabinensi apud Duxfesnum tomo

111. pag. 660. Sed ita immunit & liberum esset

sicuti cætera Monasteria infra regna Francorum

constituta sunt; id est , Luxvniensem , Lirinem-

sum , & Agaunensem. Vide Mabillon. tom. 1.

Musei Italici , pag. 60.

Pag. 176. *CUM ARIMANIA SUA*] In exemplari regio

legitur, cum arma sua. Ex juramentorum super

arma frequente mentio est in Lege Longobardo-

rum : quez quonam modo fierent explicat caput

ultimum tituli XVI. Legis Bajuvariorum. Reti-

nuimus tamen lectionem que arimania habet

propter rationes quas Bignonius hec affert. 899.

PROPTER SIMPLIFICATEN] Vide Janum à

Costa in Librum primum Decretalium pag. 237.

Pag. 181. *DULCISSIMA FILIA MSA*] Vide Cujacium lib.

8. Observat. cap. 14.

SERVO MEO SECUTA ES] Vide epist. 15. &

16. Einhardi.

REPUDIANDI LOCUS PATET] In veteri Codice

Archivi Regii Barcinonensis extat vetus Charta

dedivitio inter Guillermum Raymundi de Mon-

cadia , Seneschallum Comitis Barcinonensis , &

uxorem ejus Beatricem facta anno MCXXXV.

cujus mentionem facit Franciscus Diago lib. 2.

cap. 139. historie Comitum Barcinonensium.

Sunt qui putant divitium intercessisse propter

affinitatem que inter conjuges erat. Sed in veteri

Charta nihil legitur isti modo.

BITORIGA] Bignonius & Sirmondus ediderunt

Biurige, quia sciebant literas o & u frequenter

invicem permutari solitas a veteribus Librariis.

Sed tamen retinendam in hoc loco esse lectionem

regii Codicis probant sequentia , ubi Ebrotius

ait se his literis commendariis addidisse quar-

tam civitas sue literam , id est , o , quam illi

contra veteris exemplaris fidem mutarant in Y.

DOMINI NOSTRI ILL.] Ita vetus exemplar.

Ediciones habent Domini nostri Caroli. Que

sanè lectione bona est. Sed nos fecuti sumus au-

toritatem veteris Codicis.

Formula ita non extat hoc loco in Codice

Regio , sed in inicio voluminis , quod habet

hunc titulum : **INCIPUNT CARTAS SENICAS.**

QUALISCUMQUE QUARIERIS , IBI INVENIES.

Vetus Codex notarum que Tyroni tribuuntur

M. in Bibliotheca Regia : **Incipit pro-**

logus de Notis senicis. Philippus Labbeus in

Pag. 422.

cap. 10.

Pag. 421.

cap. 10.

Pag. 400.

cap. 11.

Tom. II. Specimine antiquarum lectionum pag. 44. commemorat codicem Puteanum cum hoc titulo : *Liber notarum Senicae. Nonius Marcellus : Senica significat senex. Pomp. Pistoribus : Pappus hic medio habent senica, non securacia. Idem Pracone posteriori : Sed me exercet senica nequam neque illo quid faciam scio.*

Pag. 455. *VIRA*] id est, uxore. Sic conjuga apud Symmachum lib. 3. epist. 24. Non prius conjugam tibi quidem sobolem acceptissime cognovi. Et lib. 8. epist. 19. obsecram a morte conjugam. Ubi vide Notas doctrinæ viri Francisci Jureti.

Pag. 457. *De LUCTUOSA HEREDITATE*] Luctuosa est portio quam parens ex filii defuncti bonis capie, id est, quarta portio de rebus filii, ut interpretatur Anianus ad l. 2. Cod. Theod. de inoffic. testamento. Vide Legem Visigothorum lib. 4. tit. 2. cap. 18. Inter schedas illustrissimi viri Petri de Marca, Archiepiscopi Parisiensis, repertum illa adnotasse ad gesta judicii cuiusdam à Bono Judice habitu, que extant in Chartulario Ecclesie Barcinonensis : *In sententia lata à Bono Judice palatii anno xxixij, regnante Roberto Rege, dicitur mater propter quasdam hereditates luctuosas filiorum suorum possidere alodium quoddam. Unde patet sensus hujus dicti, que extat in aliis actis, PER LUCTUOSAM.*

Ibid. c. 41. *CONSTRIS*] id est, cultrix, sive custos, ut Bignonius emendavit. Vide Formulam superiorem.

Pag. 467. *SECUNDUM LEGEM ROM.*] In veteri Codice ex quo Formula iste editæ sunt nullus extat titulus. Bignonius hunc illi prefixit ut facilius à ceteris discernerentur, ea de causa quia fere omnes ius scriptæ sint qui Lege Romana uterentur.

Pag. 475. *EAT, PERGAT*] Regino, eamque pergas. Quod melius est.

Pag. 477. *CONJUNCTA NON SOLVUNTUR*] Secuti heic sumus auctoritate Codicis regii. Nam Sirmundicus habebat *conrata*. Apud Anianum in interpretatione Pauli legitur *conjuncta*.

Pag. 493. *IN MATRIAMEN TANTUM*] In veteri Codice legitur *in matriam tantum membra*. Pro quo Sirmundicus legit *in atrium membra*. Bignonius emendavit *in atriamem membra*.

Pag. 501. *NAUFRAGATA*] Male ante legebatur naufraga. Annales Bertiniæ ad annum DCCCLXX. de Ludovico Rege Germanie : *De quodam solario venustate confecto sub lignis cecidit, & aliquantulum naufragatus in brevi convaluit. Preceptum Karoli M. in Chronicô Laurishamensi : Helmericus Abba nobis innouit et quod carta per diversa loca Ecclesia sua sancti Nazarii perdite fuissent & naufragatae.* Vide Concilium Tolemaicum XVII. cap. 4.

Pag. 505. *IMAGINARIO JURE*] Vetus Glossarium bibliothecæ regis : *Imaginarius, subposita persona. Collatio prima Carthaginensis cap. 65. Pervideram hinc præstantia tua duos in unus plebe suffisse imaginarii constitutos. Concilium Turonense II. can. 3. Ut corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, sed sub Crucis titulo componatur.* Vide Notas ad Gratianum pag. 428.

Pag. 506. *ULTIMISSIMA*] Libellus procul Marcellini & Faustini pag. 87. Nejciens quidem Christi Dei Tom. II.

gratia etiam minimissimis servulis ejus patrocinetur
Edictum anni duodecimi Liutprandi Regis Longobardorum cap. 9. *De Gafindius vero nostris volumus ut quicunque minimissimum in tali ordine occisus fuerit. Vide Notas Holstenii ad acta sanctorum Perpetui & Felicitatis pag. 91. in editione Parisiensi.*

DUM LEGALITER] Formulâ istâ usus est Wido quem filium suum Ambulatum offerret in Monasterio Noyaliciensi, tempore Karoli Magni. Erat etiam in iuio in Monasterio Cluniaciensi, ut pater ex antiquis consuetudinibus ejusdem Monasterii lib. 3. cap. 8. Ea etiam usus est Pontius Comes Impuritanus anno MLXIII. quoniam filium suum Petrum offerret in Monasterio sancti Petri Rodensis. Vide etiam Formulas à Gallandio editas in Tractatu de Franco-alodio pag. 331.

SUOS TRADERE FILIOS] Homiliæ incerti auctoris in Dominica octava post Pentecosten in vetustissimo Codice Ms. Ecclesiæ Lugdunensis : *Sunt multi in sancta Ecclesia qui ab ipsi infante sue cunabulis mancipantur Dei servitio, & omni tempore vita sua immaculatae Deo servire student, sive in Monastico ordine, sive in Canonicæ. Istud à plerisque parentibus habebat bona mente ac studio pietatis. Nonnulli tamen hoc instituto abutebantur ut familiam suam liberarent filii inutilibus. Docet istud Udalricus in antiquioribus consuetudinibus Monasterii Cluniaciensis ad Willemum Abbatem Hirsaugensem: Accedit aliquoens admodum grata & jocunda memoria pollicitationis tua de cavendo ingenio quorundam hominum secularium, qui nimis non magnopere curantes de alio quâm de hac sola temporali vita, postquam domum habuerint, ne ita dicam, plenam filiorum & filiarum, aut si quis corundem claudis eris aut manus, surdas aut cæcus, gibbosus aut leprosus, vel aliud quid hujusmodi quod cum aliquo modo seculo facili minorâs acceptum, hunc quidem impensissimo voto ve Monachus fiat offerent Deo. Quod imitatum videtur ex Hieronymi epistola ad Demetriadem de virginitate servanda. Solent, inquit, miseri parentes & non plena fidei Christiani deformes & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inventant, virginitati tradere.*

PALLA MANU MEA INVOLUTA] Vox mea redundat in hoc loco. Agitur enim illuc de manu infantis oblati, que secundum Regulam sancti Benedicti cap. 59. debet involvi in palla altaris, id est, in illo velamine quo velatur altare, ut Hugo Menardus recte interpretatur in Notis ad Concordiam Regularum pag. 983. Cetta autem est hac lectione. Apud Gratianum tamen 11. q. 3. cap. 4. legitur pallio contrâ veterum Librorum & Iovinianis fidem. Ut mirum valde si viuum doctum Franciscum Altesteram in Notis ad Cresconium pag. 154. pravam lectionem præstulile sincere.

TAADO CORAM TESTIBUS] Vide Glabrum Rodulphum in vita sancti Guillelmi Abbatis Divisionis cap. 2.

PROMITTO STABILITATIM] Vide sanctum Gregorium lib. 1. epist. 40. & Menardi Notas ad Concordiam Regularum pag. 940. 975. 1005.

PRESENTES ABBATI] Sanctus Bernardus NN nū

^{Tom. II.} epist. 7. cap. 17. *Liger-negum est solemniter ac regulariter proficeri quemque de praefatis Abbatis. In praeferita ergo ratione, non etiam ad numerum ipsius sed cuiusque professio. Tefis proinde addubetur Abbas, non dilector professio, adiutor non fraudator adimplectionis, viindex non auditor prevericationis.*

^{Ibid. c. 36.} De Monachis fugitivis vide supra lib. 5. Capitularium cap. 379. & lib. 6. cap. 108. Vide etiam Hugonis Menardi Notas ad Concordiam Regulorum pag. 580. 961. 978. 1010. & Flooardam lib. 3. cap. 24.

CANIS AD VOMITUM SUUM] In Regula sancti Ferreoli cap. 20. Monacho dicitur vagari eum non decore, ne in quoque viro caput fecili delectatione elaborat ut redeat ad vomitum suum. Regula Monastica communis sancti Fructuosi cap. 18. Comperimus per minis causa Monasteria, qui cum facultatibus suis ingressi sunt, postea tenebant, cum grandi exprobratione repetere, & seculum, quod reliquerant, ut canes ad vomitum revocare. Memorabilis est historia cuiusdam Monachi Cenomanensis ad secularem conversationem redeuntem sub imperio Karoli Calvi, quam reperi in vetustissimo Codice Ms. Bibliothecae Colbertinae, dignam profecto quod hec à nobis edatur in Appendice actorum veterum. Continet enim multa notata dignissima.

SYNODUS NICANA] Certum est Nicenam Synodus nihil staruisse de Monachis fugitivis. Sed tunc, si quid certum ac perpetuum esse vellent, ad eam Synodus referabant; veluti observatum est supra de precariis, quas in eadem Synodo decretas esse docet vetus codex bibliothecae Tellierianae. Extant præterea alia exempla hujus moris.

<sup>Pag. 513.
cap. 12.</sup> Post editam à nobis hanc Formulam, deprehendimus eam à Francisco Pitheo publicatain fuisse in Glossario ad Julianum Antecessorem in verbo commendatoria.

<sup>Pag. 514.
cap. 41.</sup> **JOSEPH**] Archiepiscopus Turonensis; de quo hac leguntur in vita Alcuini sub finem: *Tefatus est sicutidem Joseph Archiepiscopus per totam noctem & ab eo & suis viis fuisse. Et paulo post: Audiens vero civitatem Turonis Joseph Episcopus, vir bonus & Deo amabilis, beatum obiisse Alchatinum, advenit celerius illuc cum suo clero.*

FREDEGISMABBATIS] sancti Martini Turonensis, de quo vide Notas ad Agobardum pag. 70.

^{Pag. 516.} **ISONIS MONACHI SANGALI**] Quæ sequuntur Formulæ sex, auctorem agnoscunt Isonem Monachum Sangallensem, & à Goldasto editæ sunt in tomo secundo Rerum Alamannicarum inter veteres chartas sancti Galli.

ISONIS [Eckehardus in vita Nockeri balbuli cap. 5. magister Ysonis omnium artium eruditissimo & maxime divinarum scripturarum perfissimo imbuendus traditur. Idem in libro de causis Monasterii sancti Galli cap. 2. narrat vitam ejusdem Isonis. Mortuus est in Monasterio Grandvalensi anno 1000. pridie Idus Maii. Ex tanto ejus glossæ in Prudentium Amencum.

ADLOCUTIO MISSOR. IMP.] In veteri Codice sancti Michaëlis ad Mosam, ex quo Sirmundus edidit hanc Formulam, titulus nullus erat. Ipse putavit esse Episcopi Visitatoris. Nos ex contextu ejus deprehendimus adlocutionem esse Mis-

^{Tom. II.} forum dominicorum. Nam ex Formula XII. & XIII. colligitur magnam fuisse ritus sufficiatorem Missorum iustusmodi in electionibus Episcoporum, non solum regnante Ludovico Pio, sed etiam sub imperio Karoli Magni. In epistola quippe Adriani Papæ ad Tilpinum Archiepiscopum Remensem legimus, quæ ageretur de ordinatione Lulli Episcopi Moguntini, injunctum fuisse Tilpino ut unâ cum Milis ejusdem Karoli diligenter inquireret omnia de illius ordinatione, & fidem ac doctrinam illius aquæ conversationem & mores ac vitam investigaret. Ipsilon quoque Romanorum Pontificum electio fieri per illas tempestates non potest extrâ perspectivam Missorum Dominicorum, ut pluribus dictum est ad Agobardum pag. 125.

Ante Robertum Quartomarium nullus dubitaverat de veritate istius epistolæ, que descripta reportatur inter epistolæ Lupi Abbatis Ferrariensis. Tandem in anno MDCCLVII. quidam propugnatet privilegium sancti Germani Parisiensis, epistolam istam & sequentem accusavit falsitatem, parvum felicitate. Quas enim observationes profert ad elevandam earum fidem & autoritatem, nullius momenti sunt, mea quidem sententia. De tempore porrò quo Ercanodus Parisiensis Episcopus decedit, nihil certum dici potest. Illud sancte confitit, mortuum non fuisse anno MDCCCLIII. ut vulgo putant, cum ex iis que dicuntur ad titulum XVIII. confiteret adhuc in humanis fuisse anno MDCCCLVI.

PRASSULIBUS] Ida vetus exemplar epistolæ rum Lupinorum. Pro quo Massonus edidit *presencibus*. Postea Sirmundus, quidam epistolam illam describeret in tomo tertio Conciliorum Gallicæ, vocem illam mutavit in *presidenibus*.

QUOS INVENTIENS] Ista melius explicat Fledoardus lib. 3. cap. 23. item de ordinatione Williberti, cui Rex Episcopum Caesalauensem deras, ne in ipsius ordinatione ab ordine debito declinaret, inimicis quod irrationabiliter Caesalauensem, post obitum sui Episcopi, de sua ipsa necessitate fecerint, & quod ad Regem litteras suas pro electione prefati Williberti miserent, decretae vero suum ad Archiepiscopum, sicut misera debuerant, ut inde que agenda officia canonica ageret, non miserent, insinuans qualiter inde recte facere debuissent, sed quia non fecerant, quid exinde causas agendum sibi videatur edificari, & prudenter attendendam mandas ut regularis electio fiat, & postrem sicut ipsius prudentia melius inde videatur, hanc ita disponere. Quæ sumptus sunt ex Epistola Hincmarii Archiepiscopi ad Odonem Episcopum Bellovensem.

[³] Vide infra pag 1303 in Addendis Notac

huc pertinentem.

ARCHIMANDRITA] id est, Archiepiscopus. <sup>Pag. 612.
cap. 14.</sup> Acta excommunicationis Aicardi edita in tomo primo Analechorum Joannis Mabillonii pag. 98. Habemus enim excommunicationem Domini Theubaldi, Viennensis Archiepiscopi, Domini Ambardi, Lugdunensis Archimandrita. Vita sancti Gebhardi, Archiepiscopi Salisburgensis, apud Canisium tom. VI. pag. 1251. Reverendissimus & Deo dignus Archimandrita Juvenensis Charradus, postquam bonum certamen certavit, cursum

Tom. II. *confidemus, fidem servavimus, quinto Archipræfatu sui anno obdormivimus in Domine. Adalbero Merenfis Episcopus subscriptus anno Dcccxxii. precepit Ottonis Imperatoris, pro Monasterio S. Vitonis Virduensis, & illuc vocatur *Merenfis Ecclesie* Archimandrita, ut fidem facit Meurillus in Historia Episcoporum Merenfium, pag. 312. Vide etiam *Vallseburgium*, lib. 3. fol. 188, & *Vitam S. Adalberti apud Bollandum*, die 23 Aprilis, pag. 179, §. 6. Brower. *Annal. Trever.* tom. 1. pag. 457. §. 139. tom. VIII. *Spirilegii*, pag. 155; *Chartularium Cluniacense* fandi Aymardi, cap. 31; *Histoire de Toul du P. Benoit*, pag. 298. In *Glossulis Super Galteri Librum* *Alexandre idos in calce Codicis mei Ms. 619. Galteri felicis memoria ad Guilelmum Archimandritam Remensem, Alexandreidos Liber primus incipit.**

PROTERII EPISC. CATERC.] Non reperitur in vulgaris tabulis Episcoporum Cadurcenium. Sedisse eum Divona Cadurcorum anno Dcccclxviii reperio in *Chartulario Ecclesie Tuteleensis* fol. 135. & 255. Eiusdem mentio est in *Charra donationis Ecclesie Albiacensis*, quam Hugo quidam & uxor ejus Hermedrudis dederunt Ecclesie Cadurcensi in mense Aprili in die feria vij. anno j. *Ludovico regnante Rege.*

Pag. 631. **S. ANDREA**] fortè Surendensis in diœcesi Helenensi.

S. MARIE LAVABES] in pago Riparcurensi ad Nucariam fluvium, sancte Marie & beato Petro Apostolo dicati. Dacconis portò Abbatis mentionem reperio in Actis consecrationis Ecclesiæ fani Crucis & sancti Petri anno xv. peracta ab Emerico Episcopo Riparcurensi.

S. PETRI TABERNA] in diœcesi Urgellensi. Acta consecrationis Ecclesie Urgellensi an. Dcccix. Similiter locum sancte Marie & sancti Petri Apolloli quem dicunt Taverna.

De S. STEPHANO] Balneolensi in Diœcesi Gerundensi.

S. MICHAELIS] Cuxanensis in Diœcesi Helenensi.

S. MARIE ALAONE] Acta consecrationis Ecclesie Urgellensi anno Dcccix. In pago Riparcurensi aigue Gelsabensi locum sancte Marie quem vocant Alaone. Sed in literis quas Bernardus Comes, Dux atque Marchio, concessit Frugello Abbati eiusdem Monasterii xii. Kal. Augusti anno XXXII. Karoli Regis, Monasterium illud dicitur esse in pago Pallaresi.

CIVITATE ROTA] Constituta illuc fuerat Episcopalis Cathedra ab Aymerico Archiepiscopo Narbonensi anno Dcccxlvi. ut Sutita ait in Indicibus rerum ab Aragonia Regibus gestarum. Sed in exemplari actorum ejusdem institutionis, quod penes me est ex Archivo Urgellensi Ecclesia descripsum, ista dicuntur acta anno Dcccclvii. anno tertio regnante Leutario Rege. Cum autem initia Lotharii constituantur in anno Dcccclv, manifestum est certam esse epocham que iisdem actis adscripta est. Primus portò Rotensis Episcopus fuit Odifendus, filius Raimundi Comitis Riparcurensis & Garfendis uxoris ejus, qui Sudem illam Episcopalem dotale videtur in gratiam Odifendi. Nescio autem quid sibi velit

idem Sutita quam ad annum M.LX. id scribit: *Sedes Episcopalis Rota confitetur, Diocesisque Palliaricensis & Riparcuriensis illi contribuuntur.* Nam cum confite institutam illam fuisse anno Dcccclvii, Episcopumque ei rursum datum anno MXVII. ut Borellum, manifestum est constitutam non fuisse anno millesimo sexagesimo. Ego facile crediderim contributam illi tum Diocesum Palliarensem, que Episcopum suum amiserat auctoritate Concilii quod apud Fontem cooperatum habuit est anno Dcccclxi.

WADALDI EPISCOPI] Hellenensis apud Rusci nones, cuius frequens mentio est in *Chartulario* illius Ecclesie. Sedit autem extremis Karoli simplicis annis usque ad annum undecimum Ludovici Transmarini, quo eum agrotasse iv. Kal. Febr. reperio in *codem Chartulario*, lib. 2. c. 68. Ex quo confirmatur epocha ordinacionis Riculfi. Porro ut heic Riculfi succedit Wadaldo, sic Waldus Riculfo istius nominis primo successerat.

Hanc Formulam nos descripsimus ex veteri codice Ms. Bibliothecæ Regie. Eadem habetur apud Pamelium, tom. 2. *Liturgic.* pag. 145.

EXCOMMUNICATIO RAGENARDI] Anno Dcccxxvi. cum Anastasius Senonensis Archiepiscopus obiisset, Ragenardus urbis illius Comes, qui pontificatum in familiam suam inferre cupiebat, novi Antistitis electionem turbavit spacio quinque mensium. Tandem Seguinus, filius sororis ejusdem Ragenardi, eo invito electus & consecratus apud Autissiodorum est iii. Idū Junii. Venientem deinde eum Senonas Ragenardus aditu urbis prohibuit. *Videns hoc autem ipse Archiepiscopus*, ut ait Clarius in Chronico S. Petri Vivi Senonensis, omnem Provinciam interdisit & kalendis Octobris usq[ue] in caput jejunii. Eo igitur tempore facta est ista excommunicatione adversus Ragenardum Comitem & Rodmundum ejus filium, (quem Froymundum vocat idem Clarius, quia Seguinum, postquam Archiepiscopalem benedictionem suscepit, sanctum Sennensis Ecclesia locum ingredi non permisérant, ut legitur in excommunicatione. Post mortem Seguini, que anno Dccccxcix. contigit xvi. kal. Novembri, rursus tempestas in Ecclesia Senonensi. Nam cum Froymundus Comes, qui Ragenardo patri non ita multo ante successerat, Brunonem filium Senonibus dari velle Episcopum, eodemque tempore plurimi etiam Clericorum, ut Clarius ait, id est, Canoniconicorum, ambitionibus Episcoparum appetenter, ingens schisma factum est in Ecclesia, quia neque Bruno neque ullus Canonicorum qui Episcopari volebant ad eam dignitatem pervenire potuit, eligentiam votis in Leothericum Archidiacorum convenientibus. Ea de causa Froymundus adverba ipsum commotus, ei post consecrationem ad Sudem suam accedenti portas clausit, & arbis introitum denegauit, ut legitur apud Tavernum. Cum ergo eadem rūm excommunicandi cause esset que Seguinum adegerant ista decernere adversus Ragenardum & Rodmundum ejus filium, placuit ut eādem formulā, mutatis nominibus, ita videlicet ut prioris excommunicationis nomina delecta aliquib[us] sint cultelli ope, & in eorum locis supposita eorum nomina qui recenter excommunicabantur, suprà lineam tamen

Tom. II.

**Pag. 614.
cap. 2.**

**Pag. 611.
cap. 2.**

Pag. 671.

Tom. II.

ut plurimum. Uno in loco, ubi puncta literis permixta edи curavimus, duorum Canoniconum nomina in contextu Orationis deposita sunt, non vero supra lineam. Ita nos summam cutem heic adnotari voluimus, ut utriusque excommunicationis tempora & nomina distinguui possent. Simil autem & diverso charactere cudi facimus quacunque addita in secunda excommunicatione sunt, si duo illa vocabula excipias quae punctis permixta sunt. Quamvis enim pertineant ad secundam excommunicationem, tamen mutari non debuit neque potuit forma literarum illius linez. Itaque sermo uno tenore decurrentes ad excommunicationem Seguini pertinet. Quae vero supra lineas addita sunt, & diverso charactere cuta, tunc etiam duo vocabula punctis permixta, ea addita sunt tempore Leoherici. Ubi autem nomina excommunicatorum ita delecta sunt ut legi omnino non possint, ille puncta substituimus pro nominibus excommunicatorum. Ista porro nos totidem omnino verbis olim eaarravimus ad Regi nonem.

Pag. 671.

SUNIARIUS EPISCOPUS HELENENSI.] fuit filius Gaufredi Comitis Emporitani ac Ruscimonensis & Ave Comitis, ut docent Tabularia Ecclesie Helenensis & Monasteriorum S. Petri Rodensis & sancte Marie Rodensis. Successit autem Rieulfo, quem in Cathedra Helenensi sedisse reperio usque ad annum octavum regni Lotharii. Suniarium autem ille seduisse constat ab anno XIII. ejusdem Lotharii usque ad annum DCCCLXXVII. quo interfuit consecrationi Monasterii Rivipullensis. Successorem habuit Hildesindum Abbatem S. Petri Rodensis, qui sedem Helenensem tenuisse reperitur anno primo regni Ludovici Regis filii Lotharii, & anno quarto regnante Hugone Magno Rege.

VOLVERADUS LEVITA] subscriptus reperitur donationis alodis de Trolia quam Ecclesie Helenensi fecerunt Ava Comitis & filius eius Sonarius Episcopus III. kalendas Augusti anno XVIII. regnante Leutario Rege filio Ludovici Regis.

Pag. 674.

OLIBANUM COMITEM] Bisuldunensem & Cetitanensem, filium Mironis Comitis Barcinonensis & Ave Comitis. Sic enim reperio in veteri charta Rivipullensi & in gestis Comitum Barcinonensium.

MIRONEM FRATREM EIUS] qui Gerundenensis Episcopus & Comes fuit, cuius multa extant monumenta. Gestis Comitum Barcinonensium: *Miro* vero tertius filius Mironis Comitis Barcinonensis fuit Gerundenensis Episcopus & Comes, qui apud Monasterium Rivipulli sepultus est anno Christi DCCCLXXXIV. Vide Franciscum

Diago in Catalogo Episcoporum Gerundenium. S. MICHAELIS] Cuxanensis in Diocesi Helenensi.

S. MARIA IN VALLE ASPERI] id est, Monasterium Arularum in Diocesi Helenensi, de quo pluribus dictum est supra pag. 1103.

Tom. II.

Pag. 671.

SALLA, EPISCOPUS URGELL.] filius fuit Isarni Vicecomitis Urgellensis, & frater Bernardi Vicecomitis Urgellensis. Ante vero quam Episcopus fieret, erat Archidiaconus Urgellensis. Bernardus autem uxore habuit Guillain Vicecomitissam. Salla erat adhuc Episcopus IV. Nonas Julii anno duodecimo, regnante Roberto Rege. Ita ego collegi ex veteribus Monumentis Ecclesie Urgellensis, in quibus hec præterea leguntur: *Salla Episcopus Urgellensis sedis in Episcopatu annis triginta. Ille sanguis creditur a multis.*

COMITISSAM ERMENGARDS] Certaniz nimirum, ut opinor, viduam videlicet Olibani Cabretæ Comitis Certanensis & Bisuldunensis, qui obiit anno Christi DCCXC. filios relinquens Bernardum cognomento Taliaferrum, qui Bisuldunensis Comes fuit, Guifredum Comitem Certanianum, & Olibram, qui deinde Abbas Rivipullensis & Cuxanensis ac Episcopus Ausonensis fuit. De Oliba extant plurima clara virtutis & industrie monumenta, quae commodiis alibi referentur. Nunc sat erit describere fragmentum ex vita inedita Petri Duci Venetiarum; in qua cum agatur de Monasterio S. Michaelis Cuxanensis in Diocesi Helenensi, in quo Monasticam vitam egit idem Dux, additur: *Defuncto Guarino Abate, inclusus vir Olivia Rector eiusdem parvae, post susceptionem sancti habitus reliquo seculo, Abbas in eodem canobio ab omnibus Monachis & illius regionis Incolis eligitur, qui postmodum Pontificum culmen adcepit in Ausonia cathedra dignus Deo Ponijer est electus. Cumque Pontificatus sui iura, velut arguta aperie, aequo libraminis pondere ac virgili dilectionis, & omnem subditam creditam plebem sibi ei Deo regeret, discernens discreta ratione utrumque Ordinum causas, id est, Clericorum, effectus est Ecclesia Dei sanctæ Pastor egregius. Eraque multarum Abbatarum eximius Pater: præcipue tamen sancta Maria sanctissime Michaelis, in quo requiescit, admodum in omnibus curis dilexit canobium. Qui sollicitus in orationibus, Philosophia studiis exercitatus est, &c.*

VIVAS EPISCOPUS] Barcinonensis, quem sedisse reperio anno vigesimo, regnante Leutario Rege filio Ludovici Regis.

ALMERICUS EPISCOPUS] Ripacuricensis. Mortuus est anno MXVII. ut legitur supra, p. 632. cap. 21. Vico] Urgellenli. Sic enim tum vocabant.

Pag. 671.

Tom. II.

Тем. II

ADDENDA IN NOTIS.

{Plurima que hic inter Addenda collocaverat Bahnius, suis locis restituimus.}

P Ag. 989. post lineam secundam adde sequen-
tia.

Pag. 22
Cap. 15.

PRESTIO REDIMAT.] Post ista edita datum mihi
In nomine Patris nostri & Filii r & Spiritus sancti A.

mutuū est exemplar Legum antiquarum ex editione Tiliiana, in quo Franciscus Pitcaerus sequentia addidit ex quodam Codice antiquo.

De fiscalibus ut contrà Dominus censuimus pro amore pacis jubemus ut in triste electi Centenarii ponantur, per quorum fidem atque sollicitudinem pax predicta seruetur.

Et quia, propitiantे Domino, inter nos germanitatis caritas indirupta vinculo custodiatur, Centenarii inter communes licentiam habeant latrones persequi vel vespigia adsignata minare, & in triste qua defecerint, sicut dictum est, causa remaneat, ita ut continuò capitale ei qui perdiditer reformatre festinet, & latronem perquirat: quem si in triste pervenerit, medietatem sibi vindicet vel delaturam, si fuerit de facultate latronis; & qui damnum pertulit, sarciatur. Nam si persequens latronem compérit, integrum sibi compositionem simul & solutionem, vel quicquid dispendii fuerit revocabit. Fredus tamen Judicis in cuius pago est, reservetur.

Hinc ergo emendari poterit caput uodecim
mum istius Decretionis.

Pag. 1300. post lineam 56 adde sequentia.

Page 614

HABEMUS VESTRAM LICENTIAM.] Jure tunc per omnes Provincias recepto, is qui electus erat Episcopus, si de Ecclesia ipsa non erat ad quam eligebatur, ordinari non poterat ad Cathedram illam sine consensu Episcopi sui, ut pater etiam ex hoc loco. Extat autem insigne hujus rei exemplum apud Franciscum-Bernardinum Ferrarium in Libro 1. cap. 5. de antiquo Ecclesiasticarum Epistolatum genere, pag. 19. epistola nimis Ragemberti, Episcopi Vercellensis, ad Andrazam Archiepiscopum Mediolanensis, habet propositum, quod dicitur, ita secundum, hanc propositionem, scilicet, tunc nostra quartam, quarum numerus in summa deductus ipsas habet litteras consequenter adjunctas. Sed & numero praesenti Indictionis eidem suppurationi, sicut ratio dictat, credimus adiiciendum. Addidimus præterea nonagatinum & nonum numeros, quibus divina figuræ jurisjurandi sine dubio patentes exprimantur arcana **CCCLXVII.** **¶** **¶** **¶** **¶** **¶** **¶** **¶** **¶** **¶** Data Vercellis, anno Incarnationis Domini nostri Iesu Christi **CCCCIV**, Indictione VII.

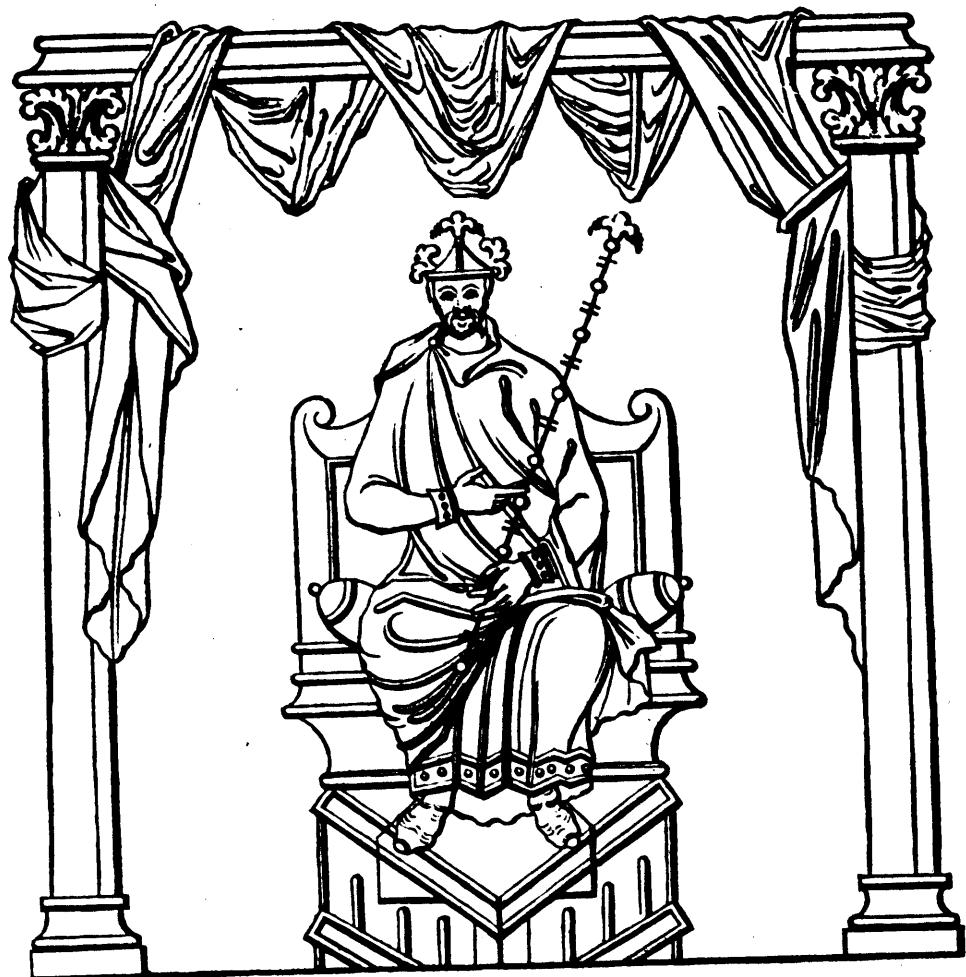
diolanensem, quam hic describendam esse putavimus operæ premium.

In nomine Patris n & Filii & Spiritus sancti A.
Reverendissimo omnique sacrâ venerazione
colendo Patri Andreâ , sanctâ Mediolanensis
Ecclesie Archiepiscopo , Ragembertus , sancte
Vercellensis Ecclesie humilis Episcopus , presen-
tem & eternam in Domino felicitatem . Quia
sacris apicibus vestris Valfreduum , Ecclesie nos-
træ Subdiaconum , vobis consecrandum Ecclesie
Iporediensis ad votum Cleri & Populi Prelatum
expeditis , nefas à nobis aliquid sanctis peticio-
nibus vestris denegari existimantes , juxta morem
& reverentiam Canonica definitionis uisque ad
gradum Subdiaconi nostrorum prædecessorum
sollicitudine promotum paternitate vestre ad
Episcopalem Cathedram , Domino adminicu-
lante , concedimus promovendum . Ne ergo de
ipius vita & conversatione presenti occasione
quippam almitati vestre necesse sit ambigere ,
presentibus humiliatis nostra litteris eum pro-
secuti sumus , quibus illum in sacrosancta reli-
gione , in quantum audivimus & cognovimus ,
aque humana fragilitas existimare suicit . Hac-
tenus conversatum fuisse testificamur , eumque
ad ministerium peragendum satis profitemur idoneum ; de cuius etiam commendatione , ut om-
nis ambiguitas abstergeretur , Graeca elementa cum
proprii suppuratione numeri dignum duximus
inserenda , Patris scilicet , & Filii , & Spiritus
sancti primam litteram , Petri Apostoli primam
litteram , nominis quoque nostri primam , vestri
secundam , fratris prouincientis tertiam , civita-
tis nostræ quartam , quarum numerus in sum-
ma deducunt ipsas haber litteras consequenter
adjunctas . Sed & numerum presensis Indicationis
eadem suppurationi , sicut ratio dicta , credidimus
adjudicendum . Addidimus præter nonage-
narium & nonum numeros , quibus divina figu-
ra jurisprudenti fine dubio patenter expriman-
tur arcana **DCCCLXVII.** . **W.** . **W.** . **F.** . **A.** . **W.**
L. . **W.** . Data Vercellis , anno Incarnationis
Dominii nostri Iesu Christi **CCCCIV** , Indicatione

IN Archivo celeberrimi Monasterii sancti Dionysii in Dioecesi Parisiensi ostensa mihi sunt duo Praecepta Ludovici Pii & Karoli Calvi Imperatorum Regumque Francorum , quibus affixa erant eorumdem Principum sigilla cerea , & in his expressi eorum vultus . Horum ectypa heic tibi exhibemus.

IN Codice sancti Vincentii Metensis, in quo Capitularia Pippini, Karoli Magni, Ludovici Pii, Karoli Calvi, & Collectio Ansegisi leguntur, delineata erat in fronte h[ec]c imago Principis; quam cum omissam esse nollem, nescirem verò ad quem ex Regibus nostris referenda esset, heic in fine Operis edendam curavi.

APPENDIX
ACTORUM VETERUM
QUORUM IN NOTIS
FACTA MENTIONE EST.

L

LIBER COMITIS,
SIVE
LECTIONARIUS PER CIRCULUM ANNI,

Auctus à Theotincho Presbytero.

Hunc Librum quidam sancto Hieronymo tribuunt, non satis certa fide, ut colligi possem ex Prolegomenis ad Liturgicā Pamellii. Cum illum nos in vetustissimo Codice Ms. Ecclesiae Bellovacensis, quem ad nos misit vir doctissimus Godofredus Hermans, ejusdem Ecclesiae Canonicus & Doctor Sorbonicus, nobis effemus multò ampliorē rem quam sine vulgo cūsa exemplaria, heic edendum esse censimur; ut qui in Libro primo Capitularium legerint praecepum esse ut Presbyteri Lexionarium habentes bene emendatum, statim intelligans quid per Lexionarium intellexerit auctor illius Confluentis. Ceterū in Codice Bellovacensi corruptius postea est hic Liber & interpolatus à quodam recensione. Nos reuinimus veterem Lexionem.

IN Christi nomine. Anni circuli Liber Comitis incipit, auctus à Theotincho indigno Presbytero, rogari vici venerabilis Hechiardi Comiti Ambianensis, ita tamen ut sancta Evangelistarum dicta necnon & Apostolorum ac Prophetarum immora aquae inconcussa fervarentur, & dies quibus deorsum proprie fandū lectiones adhiberentur sicut à sanctis Patribus sunt coadunata. Aut si aliqui aut in feriis aut in festivitatibus Sanctorum aliquid minus esse videatur, recurrit ad abdomadam quam voluerit, & repertus semper super odio aut animam aut duas aut eō amplius feriam, quam legere poserit, ut sibi nihil deficit.

* Hoc ad
dīa fuit in
marginē à
manu re-
centiori.
Sed antiqua.

[Propter frequētē tempore incursum fuit in quibusdam epistolis apponere hoc ergo, quod significat finem, & rursus a propter principium alterius epistole.]

In vigilia Nativitatis Domini VIII. Kal. Januar. ad sanctam Mariam de nona à sanctis Patribus. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, Paulus servus Christi Iesu, usque & vos vocati Iesu Christi Domini nostri.

Item ubi supra. Lectio Esaie Prophete. Hec dicit Dominus. Propter Sion non tacebo, usque complacuit Deo in te.

Evangelium secundum Matthæum. In illo

tempore, cum esset despota mater Iesu Maria, usque salvum faciat populum suum i peccatis eorum.

Item ad sanctam Mariam de nocte. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Titum. Carissimi, apparuit gratia saluatoris nostri Dei, usque in Christo Iesu Domino nostro.

Item ubi supra. Lectio Esaie Prophete. Hec dicit Dominus, populus gentium, usque in semiperpetuum.

Evangelium secundum Lucam cap. III. Ecce Edictum à Cesare, usque pax hominibus bona voluntas.

Item ad sanctam Anastasiam manū. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Titum. Carissimi, apparuit benignitas & humanitas, usque in Christo Iesu Domino nostro.

Item ubi supra. Lectio Esaie Prophete. Hec dicit Dominus. Spiritus Domini super me, usque redempti à Domino Dō.

Evangelium secundum Lucam cap. III. Paflo loquebantur, usque dictum est ad illos.

Item ad sanctum Petrum in die. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, multifarij multique modis, usque anni tui non deficiunt.

Cap. i.

Item ubi supr. Lectio Esaie Prophetæ. Hoc dicit Dominus. Propter hoc scierit populus meus, usque & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

Initium sancti Evangelii secundum Johannem. In principio erat verbum, usque & veritas. In natali sancti Stephani, id est, vii. Kal. Januarii. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis Stephanus plenus gratiæ, usque obdormivit in Domina. Evangelium secundum Matthæum cap. ccxi. Dicebat Iesus turbis Iudeorum, usque benedictus qui venit in nomine Domini.

In natali sancti Johannis Evangeliste, id est, vi. Kal. Januarii. Lectio Libri Sapientie. Qui tinet Deum faciet bona, usque in nomine xereno hereditabit illum Dominus Deus noster. Evangelium secundum Johannem cap. cxxxxi. Dixit Iesus Petru: Sequere me, usque quia verum est testimonium ejus.

In natali innocentium, id est, v. Kal. Januarii. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi super montem Sion Agnum statem, usque ante thronum Dei. Evangelium secundum Matthæum cap. vi. Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph, usque quoniam Nazareus vocabitur.

Cap. iv.

Kal. Januarii, si in Dominica contingit, ista lectiones ex Libri Comitis legantur. Epistola Pauli Apostoli ad Galatas. Fratres, quanto tempore heres parvulus est, usque & heres per Deum. Evangelium secundum Lucam cap. ii. Erat Joseph & Maria mater Iesu, usque gratia Dei erat in illo. Si in alias est, ita. Lectio Libri Geneseos. In diebus illis formavit igitur Dominus hominem de limo, usque fluvius quartus ipse est Euphrates. Evangelium secundum Matthæum cap. xiii. Venit Iesus à Galilea in Jordane, usque in in quo mihi complacuit.

Cap. v.

Id. iii. Kal. Januarii. Lectio Libri Geneseos. In diebus illis tulit Dominus Deus hominem, usque ipsum est nomen ejus. Evangelium secundum Matthæum cap. xviii. Cùm audisset Jesus quid Johannes traditus esset, usque adpropinquavit enim regnum colorum.

Pridie Kal. Januarii. Natale sancti Silvestri. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, plures facti sunt Sacerdotes secundum Legem, usque se offerendo Dominus noster Iesus Christus. Evangelium secundum Matthæum cap. cclxiii. Dixit Jesus Discipulis suis: Vigilate quia nescitis, usque super omnia bona sua confluuerit eum.

Cap. vii.

Kal. Januarii. Octabas Domini. Ipsa lectio legatur quæ est in vigilia Domini de nocte. Evangelium secundum Lucam. [cap. iii.] Postquam consummati sunt dies octo, usque gloria plebi tunc Israël.

Cap. viii.

IV. Non. Januarii. Lectio Libri Geneseos. In diebus illis Adam non inveniebatur adjutorium simile ei, usque & aperti sunt oculi amborum. Evangelium secundum Matthæum cap. xxiiii. Circuibat Iesus totam Galileam, usque de trans Jordaneum.

III. Non. Januarii. Natale sancte Genoveze virginis. Lectio Libri Sapientie. Pulchra est calta

generatio, usque in refrigerio erit. Evangelium secundum Matthæum cap. xxxvii. Auditis quæ dictum est antiquis: Non mochaberis, usque violentia te mutuari ne avertaris.

Pt. Non. Januarii. Lectio Daniel Prophete. In diebus illis venit Nabuchodonosor, Rex Babylonis, in Hierusalem, & obsecrit eam, usque qui vescebentur cibo regio. Evangelium secundum Matthæum cap. lxvi. Cùm venisset Iesus in domum Simonis Petri, usque spelte mortuos suos.

Cap. v.

Non. Januarii. Lectio Libri Geneseos. In diebus illis. Cum autem cognovissent se esse nudos, Adam scilicet & uxor ejus, usque in pulvrem revertentes. Evangelium secundum Matthæum cap. cxxxiii. Locutus est Jesus ad turbas & Discipulos suos dicens: Videntes non vident, & audiētes non audiunt, usque & aures veltræ que audiunt.

Cap. vi.

Item eodem die, in vigilia Theophaniz. Lectio epistola beati Pauli Apostoli ad Titum. Carissime, apparuit benignitas & humanitas, usque in Christo Iesu Domino nostro. Evangelium secundum Matthæum cap. vi. Defuncto Henode, ecce apparuit Angelus Domini in somnis Joseph, usque Nazareus vocabitur.

VIII. Idus Januarii, in Theophania. Lectio Esaie Prophetæ. Surge, indumente Hierusalem, usque & laudem Domino adiunctoriantes. Evangelium secundum Matthæum cap. iv. Cùm natus esset Iesus in Bethleem Jude, usque per aliam viam reverti fuerit in regionem suam.

Cap. vii.

VII. Id Januarii. Lectio Esaie Prophetæ. In diebus illis locutus est Esaias Prophetæ dicens. Anno quo mortuus est Rex Ozias vidi Dominum sedentem super solium excelsum, usque & peccatum tuum mundabatur. Evangelium secundum Matthæum cap. cxxxix. Factum est cùm consummasset Jesus sermones istos, usque qui potest capere capiat.

Cap. viii.

VI. Id. Januarii. Belloacus natale sancti Luciani Martyris. Lectio Libri Sapientie. Auditio Reges & intelligite, usque invenient quid respondeant. Evangelium secundum Matthæum, cap. cclvi. Dixit Jesus Discipulis suis: Sicut fulgor exit ab oriente, usque terminos eorum.

Cap. ix.

V. Idus Januarii. Lectio Esaie Prophetæ. In diebus illis dixit Dominus ad Esaiam: Egregere in occursum Achaz, usque si non credideritis, non permeabitis. Evangelium secundum Matrem. Dixit Jesus Discipulis suis: Simile est regnum Dei quemadmodum si homo jaciat seminem in terra, usque sine parabola non loquebatur eis.

Cap. x.

IV. Idus Januarii. Lectio Esaie Prophetæ. In diebus illis locutus est Dominus ad Esaiam Prophetam dicens: Pro eo quod adjecti populus iste aquas Siloe, usque quia nobiscum Deus. Evangelium secundum Marcum cap. lxii. Dixit Jesus Discipulis suis: Venite seculum eamus in desertum locum, usque concurterunt illuc.

Cap. xi.

III. Idus Januarii. Lectio Esaie Prophetæ. In diebus illis dixit Esaies. Hec enim ait Dominus ad me sicut in forti manu eruditiv me, usque à Domino exercitum qui habitat in monte Sion. Evangelium secundum Marcum cap. x c. Veniens

Cap. XII.

nunc Iesus ad Discipulos suos, videt cubam magistrorum, apud inter vos comparante.

Primitus liber Iohannae. Lectio Epistola. In diebus illis locutus est Iohannes Propheta dicere: Si fons populus tuus Ihesus quasi arena manis, aliquis conservaverit, apud super montes filii Sion. Evangelium secundum Mattheum cap. xcviii. Respondebat Iesus Iohannes dicere: Magister vidi unum quoniam, apud qui non est advenimus vos, pro vobis est.

Ilibes Iohannae. Octibas Theophaniae. Lectio Epistola Iohannis Propheta. Domine Deus meus, honerificabo te, apud aliamque huc in universo terra. Evangelium secundum Iohannem. Videlicet Iohannes Iesum venientem ad se, apud quia hic est filius Dei.

Dominica I. post Theophania. Lectio Epistola beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, obsecro vos per misericordiam Dei, apud in Christo Iesu Domino nostro. Evangelium secundum Lucam cap. iii. Cum factus esset Iesus annorum xii. apud agredens Deum & homines.

XIX. Kal. Februarii. Natale sancti Felicia Confessoris in Piccia. Lectio Libri Genesios. In diebus illis fecit Dominus Deus Adae & uicti oculi tunicae pollicis, apud ad castigandam viam ligni vice. Evangelium secundum Marcam cap. xii. Iesus uicis in via ascenderet cum Iesu Hierosolymam, apud uicti die refugeret.

XVII. Kal. Februarii. Lectio libro Genesios. In diebus illis factum est ut offerret Cain Domino Deo de fructibus uictus, apud qui occidit eam, sepelirem patrem. Evangelium secundum Marcam cap. cxvi. Venit Iesus Hiericho, apud sequentes eum in via.

XVII. Kal. Februarii. Natale sancti Marcelli Confessoris. Lectio Libri Genesios. In diebus illis Lamach accepit unum datus, apud omnes tempus quod viri Adam anni nongentis trigesima. Evangelium secundum Marcam cap. cxxv. Dixit Iesus Discipulis suis: Caves a Scribis qui volent in stolis ambulare, apud que hic accipiunt predicionis iudicium.

XVI. Kal. Februarii. Natale sancti Salpicii. Lectio Libri Sapientie. Super saltem & spissam dilexi sapientiam, apud propter discipline dona commendamus. Evangelium secundum Marcam cap. cxvi. Dixit Iesus Discipulis suis: Causa uideretur abominationem defoliationis, apud propter electos quos elegit brevioribus dies.

XV. Kal. Februarii. Natale sancte Prisca. Lectio Libri Sapientie. Omnis artifex docuit me sapientiam, apud & super omnes fratellares difinitiones. Requirere Evangelium secundum Mattheum cap. cxi. Simile est regnum celorum diuerso abscondito, apud nova.

XIV. Kal. Februarii. In natali Mariae & Marthae. Lectio Libri Genesios. In diebus illis edificavit Noe arca Deum, apud diluvium dilapsa terram. Evangelium secundum Marcam cap. xviii. Venit ad Iesum leprosus deprecans eum, apud que precepit Moyse in testimonium illis.

XIII. Kal. Februarii. In natali Fabiani & Sebastiani. Lectio Libri Sapientie. Sapientia vincit malitiam, apud quibus uictus nihil est in vita

Tom. II.

hominibus. Evangelium secundum Mattheum cap. col. xiii. Dixit Iesus Discipulis suis: Vigiles, quia neficit diuinum, apud confundere eum.

XII. Kal. Februarii. In natali sancte Agnes. Lectio Libri Sapientie. Olim temparante Iudei, apud in finem evanescere mirari sunt. Evangelium secundum Mattheum cap. cclxviii. Dixit Iesus Discipulis suis: Simile est regnum celorum deinceps virginibus, apud neficit diuinum neque horum.

Cap. XI.

XI. Kal. Februarii. In natale sancti Vincenti. Lectio Libri Sapientie. Misericordia omnium, Domine, quia omnia potes, apud credant in te, Domine. Evangelium secundum Iohannem cap. civ. Dixit Iesus Discipulis suis: Nihi granum frumenti cadens in terram, apud patet meus qui in celis est.

Dominica II. post Theophania. Lectio Epistola beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, habentes donationes secundum gratiam, apud humiliis conscienties. Evangelium secundum Iohannem cap. xviii. Nupne facte sunt, apud credierunt in eum Discipuli ejus.

X. Kal. Februarii. In natali sancti Marcharii, Emeracioni. Lectio Libri Sapientie. Cùm sis ergo iustus, Domine, apud spernemis misericordiam. Evangelium secundum Lucam cap. xlvi. Elevatis oculis Iesu in Discipulos suos, apud matrem vestitam molles est in celo.

IX. Kal. Februarii. In natali sancti Proiecti. Lectio Libri Sapientie. Domine Deus noster, misericordia tua nostra es, apud radix est immortalitas. Evangelium secundum Lucam cap. lxiv. Dixit Iesus Discipulis suis: Omnis qui venit ad me, apud supradicta petra.

VIII. Kal. Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis dixit Dominus ad Noe & ad uictos eius: Hoc signum uaderis quod de inter nos & uictis, apud uniuersitatem carnis que super terram. Evangelium secundum Marcam cap. L. Egregius Iesus venit in patriam suam, apud impositus manus curavit eum.

VII. Kal. Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis etas terra labii unius, & sermo ei exordium, apud super faciem cunctarum regorum. Evangelium secundum Lucam cap. xxvi. Surgens Iesus de synagoga, apud oportet me evangelizare regnum Dei.

VI. Kal. Februarii. In natali sancte Agnes de nativitate. Lectio Libri Genesios. In diebus illis rulit Thare Abraham filium suum, apud ab oriente ad. Evangelium secundum Marcam cap. xxv. Intravit Iesus in synagoga, apud restituta est manus illius.

V. Kal. Februarii. Lectio Libri Sapientie. Justitia perpetua est, apud calore illius adgravata. Evangelium secundum Mattheum cap. cxi. Dixit Iesus Discipulis suis: Simile est regnum celorum thesauro abscondito in agro, apud nova & vecchia.

Dominica III. post Theophaniam. Lectio Epistola beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, nolite esse prudentes, apud uincere in bono malum. Evangelium secundum Mattheum cap. lxxiiii. Cum descendisset Iesus de monte, apud salvatus est puer in illa hora.

Oooo

Cap. XXVI.

Cap. XXVII.

Cap.
xxvii.

IV. Kal. Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis defecit Abraham in Egyptum, usque accipe eam & vade. Evangelium secundum Lucam cap. xxxiii. Quid est Jesus in civitate, usque ad informitibus fuit.

Cap. xxix.

III. Kal. Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis defecit Abraham de Egyptus, usque veneribes ad Segor. Evangelium secundum Marcum cap. xxxvi. Cepit Jesus docere ad mare, usque qui habet aures audiendi audierat.

Cap. xxx.

Pridie Kal. Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis dixit Dominus ad Abraham postquam divisus est, usque redditavit ibi altare Domino. Evangelium secundum Matthaeum cap. xxiv. Luquens Iesu ad turbas, usque in universam terram illam.

Cap. xxxi.

Kal. Februarii. In natali sancte Brigida virginis. Lectio Libri Sapientie. Creatura tibi factor defervens, usque Magos enim sunt iudicia tua, Domine, & innenarrabilis opera tua. Evangelium secundum Lucam cap. xxxxi. Dixit Jesus Discipulis suis: Nemo accendens lucernam, usque auferetur ab illo.

Cap. xxxii.

IV. Nonas Februarii. In Purificatione beatae Mariae virginis. Lectio Libri Sapientie. In omnibus requiem quiesci, usque dodi suavitatem edidit. Evangelium secundum Lucam cap. iii. Accipit Simon Iesum in alias suas, usque gratia Dei erat in illo. Item aliud Evangelium secundum Lucam. Postquam dies purgationis ejus, usque gloriam pietatis eius Israeli.

Cap. xxxiii.

III. Nonas Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis Melchisedech Rex Salem occurrit Abraham a corte Regum revertenti panem proferente panem & vinum, usque reputatum est illi ad iustitiam. Evangelium secundum Marcum cap. xi. Dixit Jesus Discipulis suis & turbis, usque difficeret omnia.

Cap.
xxxiv.

Pridie Non. Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis postquam nonagesima annorum esse corpora: Abraham, usque pariter circumcisum sunt. Evangelium secundum Lucam cap. lxxviii. Dicebat Jesus parabolam intenders, usque panem in regno Dei.

Cap.
xxxv.

Non. Februarii. In natali sancte Agariz. Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Corinthiscos. Fratres, qui gloriatus, in Domino glorieor, usque exhibere Christo. Evangelium secundum Matthaeum cap. cccxviii. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum celorum decem virginibus, usque neque hora.

Cap.
xxxvi.

Dominica IV. post Theophaniam. Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, nemini, quicquam debetis, usque plenitudo ergo Logius est dilectio. Evangelium secundum Matthaeum cap. lxxii. Ascidente Iesu in navicula, usque obdient ei.

Cap.
xxxvii.

VIII. Idus Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis apparuit Dominus Abraham in convallis Mambre, usque sed rufa. Evangelium secundum Marcum cap. xlvi. Venerunt Iesu trans fretum in regione Geralemorum, usque & miseratus est tui.

Cap.
xxxviii.

VII. Idus Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis dixit Dominus ad Abraham: Num celare poteris tibi que gesturus sum, usque & ille

auferas et in locum spem. Evangelium secundum Lucam cap. lxvi. Factum est deinceps, iter Jesus in civitatem que vocatur Neam, usque plebem fecerat.

VI. Idus Februarii. In natali sancti Thomae Apostoli. Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Jam non alii hospites & adveni, usque habitaculum Dei in Spacie sancta. Evangelium secundum Iohannem cap. cxxix. Hoc est perceptum meum, usque oderem me gratia.

V. Idus Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis venerunt duo Angeli Sodomitam, usque locis ingreditur et Segor. Evangelium secundum Lucam cap. lxxix. Rogabat Iesum quidam Pharisaeus, usque dicerit malum.

IV. Idus Februarii. In natali Sanctorum Zoici, Erenei, Jacobi, Amanci, & Soeria. Lectio Libri Sapientie. Omnis creatura ab inicio ad finem genitus refrigerabatur, usque afflita est. Evangelium secundum Lucam cap. civ. Factum est autem dum compleverunt dies Assumptionis Iesu, usque abiuerunt in aliud castellum.

III. Idus Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis profecitus est Abraham in terram australem, usque cum filio meo Isaac. Evangelium secundum Marcum cap. lxiii. Exiens Iesum de navi, usque abiit in monachum ore.

Pridie Idus Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis deprescos est Isaac Dominum pro utero sua, usque parvipendens quodd primogeniti vendidisset. Evangelium secundum Matthaeum cap. xlvi. Valpore autem facto, usque quinque milia hominum.

Dominica V. post Theophaniam. Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Thessalonicensis. Fratres, induit vos fides Dei electi, usque per Iesum Christum Dominum nostrum. Evangelium secundum Matthaeum cap. cv. Respicere Iesu dixit: Confitebitis tibi Pater domine cali, usque causa meum leve.

Idus Februarii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis orti autem fame super terram, usque donec magna vehementer effectus est. Evangelium secundum Matthaeum cap. clv. Accidit rust ad Iesum ab Hierosolymis, usque non coquinas hominem.

XVI. Kal. Martii. In natali sanctorum Valentini, Vitalis, Felicis, & Zenonis. Lectio Libri Sapientie. Memorem Dominum, fratres misericordia ejus, usque & misericordia ejus cum eo. Evangelium secundum Lucam cap. xcvi. Dicebat Jesus Discipulis suis: Si quis vult post me venire, usque donec veniat regnum Dei.

XV. Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis egressus Jacob de Berlabes, usque decimas offerant tibi. Evangelium secundum Lucam cap. lxxxi. Factum est in sua diecum, usque quanti illis Jesus fecisset.

XIV. Kal. Martii. Natale sanctorum Onofrii & Julianae virginis. Lectio Libri Sapientie. Filii sapientie fratrum, usque justitia seducitur tibi. Evangelium secundum Matthaeum cap. cx. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum celorum thesauro abscondito, usque nova & vetera.

XIII. Kal. Martii. In natali sancti Policioni

Cap.
xxxviii.Cap.
xxxix.

Cap. xl.

Cap. xlii.

Cap. xliii.

Cap. xlvi.

Cap. xlvi.

Cap. xlvi.

Cap. xlvi.

Cap. xlvi.

CAP.
xviii.

CAP. xix.

CAP. I.

CAP. II.

CAP. LIII.

CAP. LIV.

CAP. LV.

CAP. LVI.

Episcopi. Lectio Libri Genesios. In diebus illis profectus est Jacob, venit ad terram orientalem, usque serviret apud eum sapientem annis. Evangelium secundum Mattheum cap. xxxii. Surgens Jesus abiit in fines Tyri, usque Domitionem emisse ab eo.

XII. Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis videns Dominus quid discipulos Jacob, Iacob, usque appellavit eum Ales. Evangelium secundum Lucam cap. cxviii, Euclavias Jesus in Spiritu sancto, usque audiret quae auditis & non audierant.

XI. Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis equidies Rubes tempore mortis tridici, usque separari inter se gregibus. Evangelium secundum Lucam cap. cxixii. Dixit Jesus Discipulis suis: Ecce corpus meum est os osium vestrum, usque locorum fulgoris illuminabitur ea.

Dominica in Septuaginta. Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres, neficitis quid hi qui in studio carmine, usque pertra autem eis Christus. Evangelium secundum Matthaeum cap. cc. Dixit Jesus Discipulis suis: Simile est regnum caelorum homini pannifamilie, usque pauci electi.

X. Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis, quando primo tempore ascenderant oves, usque pergenit ad Iacob pacrem suam in terra Chanaan. Evangelium secundum Lucam cap. cxlii. Ait Jesus quidam de turba: Magister dic fratris meo, usque qui sibi thesaurizat non est dives in Deo.

IX. Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis, tempore quo Laban ierat ad tondendas oves, usque reveritus est in locum suum. Evangelium secundum Lucam cap. cxlii. Servus qui cognovit voluntatem domini sui, usque & mures in forum suum.

VIII. Kal. Martii. In cchede sancti Petri. Lectio Libri Sapientie. Fili, in mansuetudine perfice opera tua, usque exaudies astern eum qui fecit illum. Evangelium secundum Lucam cap. clxxvi. Dicere Jesus: Cui est simile regnum Dei, usque scidior dentium.

VII. Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis abiit Jacob itineri quo cooperat, usque quando magis costrati homines pervalebunt. Evangelium secundum Lucam cap. clxxii. Dixit Jesus turbis: Cum videritis Abraham, usque non capiat Propheta perire eam Hierusalem.

VI. Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis interrogavit Jacob Angelum qui iachabatur cum eo, usque urbe Sichororum que est in terra Chanaan. Evangelium secundum Lucam cap. clxxx. Dicere Jesus ei qui se invitaverat, usque beatus qui manducat panem in regno Dei.

V. Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis profectus regressus est Jacob de Metropoliensis Syria, usque numquid et scorto abut debere force nostrum. Evangelium secundum Lucam cap. cxci. Audiebant omnia hac Pharisaei que Jesus loquebatur, usque qui dimissam a viro ducit monachatur.

IV. Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis locutus est Dominus ad Jacob dicens: Surge & ascende Bethel, usque hic est titulus mo-

numenti Rachel, usque in præfacionem diem. Evangelium secundum [Lucam] cap. cxvii. Dixit Jesus Discipulis suis: Impotens est ut non veriant scandala, usque obediret vobis.

III. Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis erant filii Jacob xii. usque separaverunt eum Jacob filii sui. Evangelium secundum Lucam cap. cxi. Dixit Jesus Discipulis suis: Quis vestrum habens servum atstatorem, usque quod debemus facere facient.

Dominica in Septuaginta. Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres, libenter suffertis infipientes, usque ut inhabet in me virtus Christi. Evangelium secundum Lucam cap. lxxvi. Cetera curia platerat convenire, usque fructum adferat in patientia.

Pridie Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis duxit eum Joseph in Aegyptum, usque Dominus erat cum illo & omnia opera eius dirigeret. Evangelium secundum Lucam cap. ccii. Interrogatus Jesus a Phariseis quando venit regnum Dei, usque in die sua.

Kal. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis accidit ut peccarent duo eunuchi, usque oblitus est intercessus sui. Evangelium secundum Lucam cap. cviii. Dixit Jesus Discipulis suis: Sic et factum est in diebus Noe, usque memorares efficitur locum.

VI. Non. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis dixit Pharo sonnum, usque conditum placuit Pharaoni & cunctis Ministris ejus. Evangelium secundum Lucam cap. cxii. Dixit Jesus Discipulis suis: Dico vobis in illa nocte erunt duo in lecto uno, usque inveniet fidem in terra.

V. (Non.) Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis dixit Pharo ad Joseph, usque malum incipit temperare. Evangelium secundum Lucam cap. ccii. Dixit Jesus Discipulis suis: Cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, usque donec impluant tempora nationum.

IV. Non. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis. Audientes autem Jacob quid aliamen videnteretur in Aegyptum, usque moriamini. Evangelium secundum Lucam cap. ccii. Dixit Jesus Discipulis suis: Attendite autem vobis ne forte gravarentur corda vestra, usque in templo audire eum.

III. Non. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis fecerunt filii Iuda manera & pecuniam duplcam, usque ad patrem vestrum. Evangelium secundum Mattheum cap. xxxiii. Dixit Jesus Discipulis suis: Ecce ego multo promissum patris mei in vos, usque benedicentes Deum.

II. Non. Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis valerunt filii Iuda manera & pecuniam duplcam, usque ad patrem vestrum. Evangelium secundum Mattheum cap. xxxiii. Dixit Jesus Discipulis suis: Nolite putare quia veni solvere Legem, usque hic Magus vocabitur in regno celorum.

No. Martii. In natali Sanctorum Virginum Perpetuae & Felicitatis. Lectio Libri Sapientie, Congregationi pauperum affabilem te facio, usque verbum in tempus salutis. Evangelium secundum Joannem cap. xxv. Venit Jesus &

CAP. LVI.

CAP. LVIII.

CAP. LX.

CAP. LXI.

CAP. LXIII.

CAP. LXIV.

Discipuli ejus in Iudeam terram , usque misericordia illum.

Dominica in Quinquagesima. Lectio Epistola beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Et si longius hominum logiar & Angelorum , usque major aetatem his est causa. Evangelium secundum Lucam cap. cxxxi. Asumptus Jesus deodacem Discipulos fratre , usque dedit laudem Deo.

Cap. LVI.

Cap. XXV.

VIII. Idem Marci. Lectio Libri Genesios. In diebus illis accedens Iudas proprie confidens ad Joseph ait , usque fratres & adducere eum ad me. Evangelium secundum Joannem cap. II. Factum est cum descendenter Discipuli Iesu ad mare , usque ad terram qui ibant.

VII. Idem Martii. Lectio Libri Genesios. In diebus illis audiuit et & celesti sermonem vulgatum in aula Regis , veneratus fratres Joseph , usque Joseph posuit manu tuâ super oculos tuos. Evangelium secundum Marcum cap. cxx. Cum intraverit Jesus Hierosolymam in templum , usque quodcumque direxit fieri , fecit ei.

Feria IV. CAPITI JEJUNII AD SANCTAM SAVINAM. Lectio Iohel Propheta. Hec dicit Dominus Deus : Convertimini ad me in toto corde vestro , usque non dabo vos ultra opprobrium genitibus dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Mattheum cap. XLV. Dixit Jesus Discipulis suis : Cum jejunatis , notice fieri fures hypocrite tristes , usque ibi est & ceterum.

Feria V. Lectio Eliae Prophete. In diebus illis agnoscavit Ezechias usque ad mortem , usque prosequuntur , dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Mattheum cap. LXIV. Cum intraverit Jesus Capharnaum , usque sanamus est ex illa hora.

Feria VI. Lectio Eliae Prophete. Hec dicit Dominus Deus : Clama , ne cesses , usque quia misericordia tuae Dominus Deus tuus. Evangelium secundum Mattheum cap. XXXIX. Dixit Jesus Discipulis suis : Audisti quia dictum est . Diliges proximum tuum & odies inimicum , usque reddet tibi.

SABATO. Lectio Eliae Prophete. Hec dicit Dominus : Si abuteris de medio rui carentem , usque Os enim Domini locutum est hec. Evangelium secundum Marcum cap. LXVI. Cum Iesus esset factus , erat navis in medio mari , usque salvi sebase.

Dominica initium Quadragesimae. Lectio Epistola beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres , horramus vos , usque omnis possidentes. Evangelium secundum Mattheum cap. XV. Dicatus est Jesus in desertum , usque Angeli ministra bant ei.

HINC PLENIARIUS SEQUITUR ORDO SICUT IN
COMITIS LIBRO COMITI CONTINUITUR , USQUE OCTABAS PASCHAE.

Feria II. Lectio Ezechiel Prophete. Hec dicit Dominus Deus : Ecce ego ipse requiram oves meas , usque in iudicio & iustitiam dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Mattheum cap. CCXXII. Cum venerit filius hominis in maiestate sua , usque justi autem in vitam eternam.

Feria III. Lectio Eliae Prophete. In diebus

illis locutus est Elias Propheta dicens , usque ad Dominum omnipotens. Evangelium secundum Mattheum cap. CCC. Cum intraverit Jesus Hierosolymam , usque decobet eos de regno Dei.

Feria IV. Lectio Libri Esodi. In diebus illis dixit Dominus ad Moyses , usque & quadriginta sacerdos. Evangelium secundum Mattheum cap. CXVII. Accederent ad Iesum Scribe & Pharisaei dicentes , usque ipso menses frater & soror & mater est.

Feria V. Lectio Ezechiel Propheta. In diebus illis factus est sermo Domini ad me dicens , usque ad Dominum omnipotens. Evangelium secundum Joannem cap. CXXVII. In illo tempore dicoles Jesus ad eos qui crediderunt ei Judas , usque qui est ex Deo verba Dei audierunt.

Feria VI. Lectio Ezechiel Propheta. Hac dicit Dominus Deus : Anima quae peccaverit , ipsa morietur , usque vidi vivere & non moriri dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Joannem cap. XXXVIII. In illo tempore erat dies festus Iudeorum , usque erat qui fecit eum sanum.

Sabato in duodecima Lectioibz. Ad sanctum Petrum. Lectio Libri Deuteronomii. In diebus illis locutus est Moyses ad Dominum dicens : Respice , Domine , de sanctuario tuo , usque sicut locutus es tibi.

Item Lectio Libri Deuteronomii. In diebus illis dixit Moyses filii Israeli , usque sicut locutus est vobis Dominus Deus vobis.

Item Lectio Libri Machabeorum. In diebus illis orationem faciebas Sacerdos , usque nec vos deferae in tempore Dominus Deus vobis.

Item Lectio Libri Sapientie. Miserere noster , Deus omnianus , usque mirabilis tua Dominus Deus noster.

Item Lectio Danieli Propheta. Angelus Domini descendit cum Azaria & sociis ejus , usque & super cunctas in fœcula.

ITEM RESURRECTIONE.

Item Lectio Epistola beati Pauli Apostoli ad Thessalonicanos. Fratres , rogamus vos , corripite iniurias , usque in adventum Domini nostri Iesu Christi servorum. Evangelium secundum Mattheum cap. CLXXXII. In illo tempore adiunxit Jesus Petrum & Jacobum & Joannem fratrem ejus , usque & mortuis resurreger.

Dominica prima infra Quadragesimam. Lectio Epistola beati Pauli Apostoli ad Thessalonicanos. Fratres , rogamus vos & obsecramus in Dominum Iesum , usque sed in sanctificatione in Christo Iesu Domino nostro. Evangelium secundum Mattheum cap. XVII. Signatus inde Jesus fecerit in partes Tyri , usque ex illa hora.

Feria II. Lectio Danieli Propheta. In diebus illis oravit Daniel dicens , usque & super populum tuum , Dominus Deus noster. Evangelium secundum Joannem cap. LXXXII. Dixit Jesus turbis Iudeorum : Ego vado & quoniam me , usque plena facta ei facio tempus.

Feria III. Lectio Libri Regum. In diebus illis factus est sermo Domini ad Eliam , usque quod locutus est in manu Helie. Evangelium secundum Mattheum cap. CCXXVII. Locutus est

Iesus ad turbas & ad Discipulos suis dicens, *sicut* que exalabitur.

Feria IV. Lectio Libri Hebreorum. In diebus illis eis qui Hesper ad Dominum dicens, *sicut* que ora caneremus Domine Deus noster. Evangelium secundum Mattheum cap. ccc. Ascendens Iesus Hierosolymam, *sicut* que redempcionem promulga.

Feria V. Lectio Hieremie Prophetae. Hec dicit Dominus Deus Maledictus homo qui confidit in homines, *sicut* que adiunctionem suarum dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Iohannem cap. (xlii.) Dixit Iesus turbis Iudeorum: Non possum ego à me ipso facere quicquam, *sicut* que quoniam verba mea creduntur.

Feria VI. Lectio Libri Genesios. In diebus illis dixit Joseph fratibus suis, *sicut* que volent expiri etiam de manibus eorum & reddere partem suam. Evangelium secundum Mattheum cap. ccxxix. Dixit Iesus Discipulis suis: Homo erat parvus familiis, *sicut* que quoniam fecit Prophetam cum habebant.

Sabbato. Lectio Libri Genesios. In diebus illis dixit Rebecca filio suo Jacob, *sicut* que defupserat benedictione mea. Evangelium secundum Lucam cap. cxc. Dixit Iesus Discipulis suis: Homo quidam habebat duos filios, *sicut* que perierat & invenerunt eum.

Dominica II. xxx. Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Eborac imitatores Dei sicut filii carissimi, *sicut* que justitia & veritatem. Evangelium secundum Lucam cap. cxxvi. Erat Iesus cieciens demonium, *sicut* que & custodiant illud.

Feria II. Lectio Libri Regum. In diebus illis Namam, Princeps milicie Regi Syriae, *sicut* que nisi tantum Dominus Deus Israel. Evangelium secundum Lucam cap. xx. Dixerunt Pharisei ad Iesum: Quanta audiuimus facta Capharnaum, *sicut* que transiens per medium illorum ibat.

Feria III. Lectio Libri Regum. In diebus illis mulier quadam clamabat ad Heilicem Propheta dicere, *sicut* te & filii tui vivite de reliquo. Evangelium secundum Mattheum cap. clxxxiii. Respicens Iesus Discipulos suos, *sicut* dixit Simoni Petru, *sicut* que septagesies septuies.

Feria IV. Lectio Libri Exodi. Hec dicit Dominus Deus: Honora patrem tuum & matrem tuam, *sicut* que nominis moi. Evangelium secundum Mattheum cap. cliv. Acceserunt ad Iesum ab Hierosolymis Scribe & Pharisei dicentes, *sicut* que non conquiscantur hominum.

Feria V. Lectio Hieremie Prophetae. In diebus illis factum est verbum Domini ad me dicens: Sta in parte domus Domini, *sicut* in seculum dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Iohannem cap. (lvi.) Operamini non cibum qui perit, *sicut* que credit in me non finiet unquam.

Feria VI. Lectio Libri Numeri. In diebus illis convererunt filii Israhel ad Moysen & Aaron, *sicut* que & sanctificatus est in eis. Evangelium secundum Iohannem cap. xxxiii. Iesus fatigatus est ex itinere, sedebat sic super fontem, *sicut*

sicut que quis hic est vesti Salvator mundi.

Sabbato. Lectio Danielis Prophetae. In diebus illis erat vir in Babylonie, nomen eius Joachim, *sicut* que in die illa. Evangelium secundum Iohannem cap. lxxvi. Perrexit Iesus in montem olives, *sicut* que amplius iussi noli peccare.

Dominica XX. Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Galatas. Fratres, scriptum est quoniam Abraham duos filios habebat, *sicut* que Christus nos liberavit. Evangelium secundum Iohannem cap. xlvi. Abiit Iesus trans mare Galilee, quod est Tiberiadis, *sicut* que qui venturus est in mundum.

Feria II. Lectio Libri Regum. In diebus illis venerunt duas mulieres metrictices ad Regem Salomonem, *sicut* que ad faciendum iudicium. Evangelium secundum Iohannem cap. xx. Propterea erat Pascha Iudeorum, & ascendit Hierosolymam Iesus, *sicut* que ipse enim scribat quid esset in homine.

Feria III. Lectio Libri Exodi. In diebus illis locutus est Dominus ad Moysen dicens, *sicut* que & misericors est populo suo Dominus Deus noster. Evangelium secundum Iohannem cap. lxxv. Jam die festo mediane, ascendit Iesus in tempulum & docebat, *sicut* que de turba multi crediderunt in eum.

Feria IV. Lectio Eschiel Prophetae. Hec dicit Dominus Deus: Sanctificabo nomen meum magnum, *sicut* & ego ero vobis in Deum dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Iohannem cap. lxxxix. Preteriens Iesus vidit hominem circumciscum a nativitate, *sicut* que & procidens adoravat eum.

Feria V. Lectio Libri Regum. In diebus illis venit mulier Samanitis ad Heilicem in monasterium, *sicut* que reversa est in Galgala. Evangelium secundum Iohannem cap. xi. Dixit Iesus turbis Iudeorum: Pater meus usque modo operatur & ego operor, *sicut* que in resurrectionem iudiciorum.

Feria VI. Lectio Libri Regum. In diebus illis agrotavit filius mulieris macrismilie, *sicut* que & verbum Domini in ore tuo verum est. Evangelium secundum Iohannem cap. xciv. Erat quidam languens Lazarus, *sicut* que crediderunt in eum.

Sabbato. Lectio Esaie Prophetae. Hec dicit Dominus: In tempore placito exaudihi te, *sicut* que non obliviscar ea, dicit Dominus omnipotens.

Allia. Lectio Esaie Prophetae. Hec dicit Dominus Deus: Omnes sitientes venite ad aquas, *sicut* que quod egredierunt de ore meo, dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Iohannem cap. lxxxvi. Dixit Iesus turbis Iudeorum: Ego sum lux mundi, *sicut* que nisi venire hora eius.

Dominica V. in Quadragesima. Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, Christus adhuc Pontifex, *sicut* zetra hereditatis in Christo Iesu Domino nostro. Evangelium secundum Iohannem cap. lxxxix. Dicet Iesus turbis Iudeorum & Principibus Sacerdotum: Quis ex vobis arguet me de peccato, *sicut* que & exiit de templo.

Feria II. Lectio Joni Prophete. In diebus illis factum est verbum Domini ad Jonam, usque & misertus est populo suo Dominus Deus noster. Evangelium secundum Johannem cap. LXXIX. Miserunt Principes & Pharisei ministros, usque credentes in eam.

Feria III. Lectio Danieli Prophete. In diebus illis congregari sunt Babylonii ad Regem, usque de lacu lacuum. Evangelium secundum Johannem cap. LXXV. Ambulans Iesas in Galilea, usque prope munum Iudeorum.

Feria IV. Lectio Libri Leviticus. In diebus illis locutus est Dominus ad Moysem dicens: Ego Dominus Deus vester. Non faciet furtum, usque ego enim sum Dominus Deus vester. Evangelium secundum Johannem cap. XCII. Facta sunt encensia in Hierosolymis, usque & ego in patre.

Feria V. Lectio Danieli Prophete. In diebus illis oravit Danieli dicens, usque super omnem terram, usque unusquisque in domum suam. (Evangelium) secundum Lucam cap. LXXXIV. In illo tempore rogabat Iesum, usque dilexit mulierum.

Feria VI. Lectio Hieremie Prophete. In diebus illis dixit Hieremias: Domine omnes qui te derelinquerunt confundenter, usque conture eos Domine Deus noster. Evangelium secundum Johannem cap. XCIV. Collegatus Pontifices & Pharisei concilium, usque cum Discipulis suis.

Sabbato. Elymofina datur. Lectio Hieremie Prophete. In diebus illis dixerunt impii Judaei ad invicem, usque in tempore furoris tui Domine Deus meus. Evangelium secundum Johannem cap. LXVI. Dixit Iesus Discipulis suis: Amen amen dico vobis, Nisi manducaveritis carnem filii hominis, usque traditurus eum cum (eret) unus ex duodecim.

Dominica in Palmas. (Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Philippienses.) Fratres: Hoc enim sentire in vobis quod & in Christo Iesu, usque quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Pafio Domini nostri Iesu Christi secundum Marchulum cap. CCCLXXIV. Dixit Iesus Discipulis suis: Scitis quia post biduum Pascha fieri, & filius hominis, usque signantes lapidem cum custodibus.

Feria II. Lectio Eliae Prophete. In diebus illis dixit Elias: Dominus Deus aperuit mihi aures, usque & imitantur in Domino Deo suo. Evangelium secundum Johannem cap. XCVIII. Ante sex dies Pasche venit Iesas Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, usque ut clarificetur filius hominis.

Feria III. Lectio Hieremie Prophete. In diebus illis dixit Hieremias: Domine, demonstrasti mihi & cognovi, usque tibi enim revela canNam meam, Domine Deus meus. Item alia. Lectio Libri Sapientie. In diebus illis dixerunt impii Judaei apud lementipes, usque animarum suarum dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Johannem cap. CIV. Dixit Iesus Discipulis suis: Amen amen dico vobis, Nisi granum fragmenti cadens in terra, usque dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei.

Feria IV. Lectio Eliae Prophete. Hac dicit

Dominus Deus: Dicite filia Sion, Ecce Salvator natus venit, usque super omnia que redditus nobis Dominus Deus noster. Item Lectio Eliae Prophete. In diebus illis dixit Eliae: Domine, quis creditur audiri nostro, usque ut non perirent dicti Domini omnipotens. Pafio Domini nostri Iesu Christi secundum Lucam cap. CCIX. Ad propinquabar autem dics fessus azymorum, qui discutit Pascha, usque nondum quisquam positus fuerit.

Feria V. Causa Domini. Lectio Epistola beati Pauli Apostoli ad Corinthis. Fratres, venientibus vobis in unum, usque ut non cum hoc mundo damnemini. Evangelium secundum Johannem cap. XXI. In illo tempore ante diem festum Pasche, usque continuo clarificabitur sum.

Feria VI. Ad Hierusalem. Lectio Osee Prophete. Hac dicit Dominus Deus in tribulacione sua, usque plusquam holocaustum. Ubi supra. Lectio libri Exodi. In diebus illis dixit Dominus ad Moysem & Aaron in terra Egypti, usque est enim phaschid est transitus Domini. Pafio secundum Johannem cap. CLVI. In illo tempore egreditus est Iesu trans Iordanem Codron, usque qua iuncta erat monumentum ubi posuerunt Iesum.

INCIPUNT LECTIOES DE VIGILIA PASCHAE.

I. Lectio Libri Genesios. In principio creavit Deus coelum & terram, usque & requievit die septimo ab universo opere suo quadragesima.

II. Ubi supra. Lectio Libri Genesios. Noe vero cum quingentorum effecit annorum, usque odoratus est Dominus odorem suavitatis.

III. Ubi supra. Lectio Libri Genesios. In diebus illis tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum, usque abiheruntque Beribee simul & habuissent ibi.

IV. Lectio Libri Exodi. In diebus illis factum est in vigilia matutina, usque carmen hoc Domino. CANT. Canamus Domino.

V. Lectio Eliae Prophete. Hac est servorum Domini, usque quod egredietur de ore meo, dicit Dominus omnipotens.

VI. Lectio Hieremie Prophete. Audi Israhel mandata vitz, usque & cum hominibus converfatus est.

VII. Lectio Ezechiel Prophete. Facta est super me manus Domini, usque & requiesceret vos faciam, dicit Dominus omnipotens.

VIII. Lectio Eliae Prophete. In diebus illis adprehenderunt sepe mulieres, usque a turbine & a pluvia. CANT. Vinca facta est.

IX. Lectio Libri Evodi. In diebus illis dicit quod Dominus ad Moysem & Aaron in terra Egypti: Mensis iste, usque id est transitus Domini.

X. Lectio Jona Prophete. In diebus illis factum est verbum Domini ad Jonam Prophetam secundum dicens, usque & misertus est populo suo Dominus Deus noster.

XI. Lectio Libri Deuteronomii. In diebus illis scriptis Moyses Canticum, usque & ad finem usque complevit. CANT. Adende celum.

XII. Lectio Danieli Prophete. In diebus illis Nabuchodonosor Rex fecit statuam auream, usque lantantes & benedicentes Dominum. CANT. Sicut cervus.

Sabbato sancto. Lectio Epistola beati Pauli Apostoli ad Colosenses. Fratres, si confurrexiis cum Christo, usque cum ipso in gloria. Evangelium secundum Mattheum cap. ccccii. Vespere autem sabbati, usque ibi eum videbitis, ecce dixi vobis.

Dominica sancta. Ad sanctam Mariam. Lectio Epistola beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres, expurgate venus fermentum, usque & veritatem. Evangelium secundum Marcum cap. xxx. Maria Magdalene & Maria Jacobi & Salome, usque ibi eum videbitis sicut dixi vobis.

Feria II. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis stans Petrus in medio plebis dixit: Vici Fratres, vos scitis quod factum est, usque qui credunt in eum. Evangelium secundum Lucam (cap. cccxxix.) Exeuntes donec ex Discipulis Iesu ibant ipsi die in castellum, usque cognoverunt eum in fructuosa panis.

Feria III. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis sergente Paule & manu silentium indicens ait, usque refutatis Iesum Christum. Evangelium secundum Lucam cap. cccxl. Sicut Iesus in medio Discipulorum suorum & dixit eis: Pax vobis, usque & remissionem peccatorum in omnes gentes.

Feria IV. (Lectio Actuum Apostolorum.) In diebus illis aperiens Petrus os suum dixit: Viri Istrahelites & qui timet Deum audite, usque delentur vestra peccata. Evangelium secundum Johannem cap. cxxix. Manifestavit se Iesus ad mare Tyberiadis, usque cum resurrexisset & moriens.

Feria V. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis Angelus Domini locutus est ad Philippum dicens: Surge, vade contra meridianum, usque evangelizaberis civitatibus cum dictis nomen Domini nostri Iesu Christi. Evangelium secundum Johannem cap. cxxi. Maria autem stabar ad monumentum foris plorans, usque quia vidi Dominum & haec dixi mihi.

Feria VI. Lectio Epistola beati Petri Apostoli. Carissimi, Christus fons pro peccatis mortuus est, justus pro iustis, usque per resurrectionem Iesu Christi qui est in dextera Dei. Evangelium secundum Mattheum cap. ccciv. Undecim autem Discipuli abiuerunt in Galileam, usque ad consummationem seculi.

Sabbato. Lectio Epistola beati Petri Apostoli. Fratres, dependentes omnem malitiam & omnem dolum, usque nunc astem misericordiam conficeri. Evangelium secundum Johannem cap. cccxi. Cum esset sedis die illo una sabbato etenim fore essent clavis ubi erant discipuli congregati propter mortuam Iudeam, usque & quorum testimonitis resona sunt.

VIII. Kal. Aprilis. In Conceptione sancte Mariæ. Lectio Esaie Prophetæ. In diebus illis locutus est Dominus ad Achaz dicens: Petre tibi signum à Domino Deo tuo, usque ut scias reprobare malum & eligere bonum. Evang. secundum Lucam cap. (ii) Missus est Angelus Gabriel à Deo, usque fuit mihi secundum verbum tuum.

Dominica octabis Pasche. Lectio Epistola beati Johannis Apostoli. Carissimi, omne quod natum est vincit mundum, usque qui credit in filium

Dei habet testimonium Dei in se. Evangelium secundum Johannem cap. (ccxi.) Thomas auctor tam ex duodecim, usque unam habeatis in nomine ejus.

Feria II. Post octabas Pasche. Lectio actuum Apostolorum. In diebus illis Philippus descendens in civitatem Samarie predicabat illis Christum, usque accipiebant Spiritum sanctum. Evangelium secundum Mattheum cap. cxviii. Cepit Iesus ex probare civitibus in quibus facte sunt plurime virtutes, usque dico vobis quia terra Sodomorum remissius erit in die iudicii quam tibi.

Feria III. Post octabas Pasche. Lectio actuum Apostolorum. In diebus illis cum completerentur dies multi, consilium fecerunt Iudei ut interficerent Paulum, usque statim receptum est vas in celum. Evangelium secundum Johannem cap. cx. Dixit Iesus discipulis suis: Qui credit in me, non in me credit, sed in eum qui me misit, usque sicut dixit mihi pater, sic loquitur.

Feria IV. Post octabas Pasche. Lectio epistola beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres obeditis Preceptis vestris, usque per Iesum Christum cui gloria est in secula seculorum. Evangelium secundum Johannem cap. (clii.) Respicies Iesus Discipulis suis dixit: Pater sancte servos, usque sed ut serves eos ex malo.

Feria V. Post octabas Pasche. Lectio actuum Apostolorum. In diebus illis dum intrâ se hesicaret Petrus quidnam est visio, usque qui timesit eum & operatur iustitiam accepimus est illi. Evangelium secundum Lucam cap. cxcvi. Dixit Iesus Discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam erat dives, & indebetur porpora & byssum, usque neque si quis ex mortuis resurrexerent credent.

III. Idus Aprilis. In natali sancti Leonis Papæ. Lectio Libri Sapientie. Ecce Sacerdos magnus, usque in odorem suavitatis. Evangelium secundum Mattheum cap. cclviii. Dixit Iesus Discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam peregre proficiens, usque intra in gaudium domini sui.

XVIII. Kal. Maii. In natali sanctorum Tiburtii & Valentiani & Maximi. Lectio Libri Sapientie. Lingua sapientiam ornat scientiam, usque qui sequitur iustitiam diligitar à Domina. Evangelium secundum Mattheum cap. xxiv. Videntes Iesum turbas ascendere in montem, usque merces vestra copiosa est in celis.

Feria VI. Post octabas Pasche. Lectio actuum Apostolorum. In diebus illis audierunt Apostoli & Fratres qui erant in Iudea, usque genibus Deus penitentiam & vitam dedit. Evangelium secundum Mattheum cap. cccliv. Exierunt mulieres ciœd de monumento, usque in hodiernum diem.

Sabbato post octabas Pasche. Lectio actuum Apostolorum. In diebus illis qui dispersi fuerant à tribulatione, usque per manus Barnabæ & Pauli. Evangelium secundum Lucam cap. cxxxv. Cum loqueretur Iesus, rogavit illum quidam Phariseus ut pranderet apud se, usque vos autem adificatis eorum sepulchra.

Dominica prima post octabas Pasche. Lectio epistola beati Petri Apostoli. Carissimi, Christus passus est pro nobis, usque animarum vestra-

CAP.
lxviii.

CAP. LXXII.

CAP. LXX.

CAP. LXXI.

CAP. LXXXI.

CAP.
LXXXII.

rum. Evangelium secundum Johannem cap. LXXXIX. Dixit Iesus Discipulis suis: Ego sum Pastor bonus, *usque* hic unum ovile & unus pastor. VIII. Kal. Maii. In natali sancti Georgii Martyris. Lectio Libri Sapientie. Honor & gloria in sermone bonari, *usque* secundum illam erit actus illius. Evangelium secundum Matthaeum cap. XCV. Dixit Iesus Discipulis suis: Nihil operatum quod non reveletur, *usque* coram paro qui in carnis est.

CAP.
LXXXIV.

Feria II. Hebdomada post Pascha. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis enarravit Petrus quomodo edoceret eum Dominus de carcere, *usque* admixans super doctrinam Domini. Evangelium secundum Lucam cap. CCCCIII. Quatrebari Principes Sacerdotum & Scribe misericere in Iesum manus, *usque* miseri sunt in responsu ejus.

CAP. LXXXV.

V. Kal. Maii. In natali sancti Richarci Confessoris in Cenculo. Lectio Libri Sapientie. Fili, à juventute tua excepisti doctrinam, *usque* & coronam gratulationis superpones nobis. Evangelium (secundum) Johannem cap. IIII. Altera die turba que stabat trans mare, *usque* credaris in eum quem misse illi.

CAP.
LXXXVI.

Feria III. Hebdomada prima post octabas Pasche. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis quidam vir inlustris ihermis pedibus, *usque* mortui sunt autem tempus non modicum cum Discipulis suis. Evangelium secundum Johannem cap. CXXXII. Dixit Iesus Discipulis suis: Ego sum vita vera, *usque* gaudium vestrum impletatur.

CAP.
LXXXVII.

Feria IV. Hebdomada que supradicta. Lectio Epistole beati Petri Apostoli. Carissimi, scientes quod non corruptibilis argento vel auro redempti es sis, *usque* verbum auren Domini manes in eternum. Evangelium secundum Lucam cap. CCCCXXVI. Una aetate sabbati validè diluculo, *usque* & ab aliis secum miscas quod factum fuerat.

CAP.
LXXXVIII.

Feria V. Hebdomada que supra. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis quidam descendentes de Iudea, *usque* in Synagogis ubi per omne sabbatum legitur. Require Evangelium quod fuit in Dominica.

CAP.
LXXXIX.

Feria VI. Hebdomada que supradicta. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis placuit Apostolis & Senectus, *usque* loqui verbum Dei in Asia. Evangelium secundum Matthaeum cap. LXXXIII. Accelererant Discipuli ad Iesum Johannnes, *usque* & ambo conservarunt.

Sabbato hebdomada que supradicta.

III. Kal. Maii. Natale sancte Theodore virginis & sancti Vitalis. Lectio Libri Sapientie. Honora Deum ex tua anima tua, *usque* nos enim poterunt diligere nisi que ipsi placent. Evangelium secundum Matthaeum cap. CXL. Dixit Iesus Discipulis suis: Simile est regnum celorum thesauro abscondito, *usque* nova & vetera.

Dominica II. post octabas Pasche. Lectio Epistole beati Petri Apostoli. Carissimi, obsecro tanquam advenas & peregrinos, *usque* haec est enim gratia in Christo Iesu Domino nostro. Evangelium secundum Johannem (cap.) CXLVIII. Dixit Iesus Discipulis suis: Modicum & non videbitis me, *usque* gaudium vestrum nemo tolleret a vobis.

In PASCHA ANNOTINA. Evangelium secundum

Johannem cap. XXXIV. Erat homo ex Pharisæis nomine, *usque* sed habeat vitam eternam.

Kal. Maii. Natale sanctorum Philippi & Jacobi. Ambianus Accii & Accioli. Lectio Libri Sapientie. Seabunti justi in magna confitentia, *usque* inter Sanctos omnes illorum est. Evangelium secundum Johannem cap. CXXVI. Dixit Iesus Discipulis suis: Non turbetur cor vestrum, creditis in Deum, *usque* in nomine meo haec faciam.

Lectio Libri Sapientie. VIII. iusti tunc tibi convida, *usque* honororum & pauperum. Evangelium secundum Lucam cap. CLVIII. Dixit Iesus Discipulis suis: Cum audieritis prælia, *usque* in patientia vestra animas vestras.

Feria II. Hebdomada que supradicta. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis cum venissent Apostoli in Myssam, *usque* salvus erit tu & domus tua. Evangelium quod fuit in Dominica proxima.

V. Non. Maii. Inventio sancte C. dicitur. Lectio Epistole beati Pauli Apostoli ad Gaias. Fratres, confido de vobis in Domino quod nihil aliud sapientis, *usque* multi mundas crucifixus et & ego mundo. Evangelium quod legitur in Pascha annocina.

Feria IV. Hebdomada que supradicta. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis locum sunt Apostoli custodi carcere verbum Domini cum omnibus qui erant in domo ejus, *usque* mulieres nobiles non paucae. Evangelium quod in Dominica.

Feria V. Hebdomada que supradicta. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis zelantes Iudei Apostolos, astutamenteque de vulgo viros, *usque* aut dicere aut audire aliquid novi. Evangelium secundum Johannem cap. CXXV. Dixit Iesus Discipulis suis: Filioles adhuc modicum vobiscum sum, *usque* sequaris auctum post te.

Feria VI. Hebdomada que supradicta. Lectio Actuum Apostolorum. Scens autem Paulus in medio Acriopagi ait, *usque* docens in eis verbum Dei. Evangelium quod in Dominica.

Sabbato hebdomada que supradicta. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis intrixererunt uno animo Iudei in Paulum, *usque* spiritu nequam aggrediebantur. Evangelium quod in Dominica.

Dominica (III.) post octabas Pasche. Lectio Epistole beati Jacobi Apostoli. Carissimi, omne datum optimum, *usque* quod potest salvare animas vestras. Evangelium secundum Johannem cap. CLVII. Dixit Iesus Discipulis suis: Vado ad eum qui me misit, *usque* admonerem vobis.

II. Non. Maii. Natale sancti Matthei Apostoli. Lectio Libri Sapientie. Benedicatio Dei in mercerem iusti festinat, *usque* dictio te ne sociis fuoris. Evangelium secundum Johannem cap. CXXV. Dixit Iesus Discipulis suis: Hoc est porcupatum meum ut diligatis invicem, *usque* in nomine meo derobetis.

Non. Maii. Natale sanctorum Alexandri, Evenni, & Theodoli. Lectio Libri Sapientie. Beatus vii qui non est lapsus verbo, *usque* honocabitur in ipso. Evangelium secundum Matthaeum cap. LXXXVI. Dixit Iesus Discipulis suis: Ecce ego misero vos, *usque* hic salvus erit.

Feria

CAP.
LXXXI.CAP.
LXXXII.CAP.
LXXXIII.CAP.
LXXXIV.CAP.
LXXXV.CAP.
LXXXVI.CAP.
LXXXVII.

CAP.
XXXVIII.

Feria IV. Hebdomadae que supra. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Thesalonenses. Fratres, omnes enim vos filii lucis & filii dei esatis, usque ad dictionem alterutrum in Christo Iesu Dominino nostro. Evangelium secundum Marcum cap. cxxxiii. Surgens autem Iesus mane prima sabbati, usque sonaverunt ceteris.

CAP. XXXIX.

Feria V. Hebdomadae que supra. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis facta est turbatio non minima de via, usque cum haec dixisset, dicasit Ecclesiam. Evangelium quod in Dominicis.

CAP. XL.

Roma natale sancti Gordiani. Lectio Libri Sapientie. Omne sacramentum erroris odit Deus, usque in veritate nuntio scientiam ejus in iudicio. Evangelium secundum Matthaeum, cap. xciv. Dixit Iesus Discipulis suis: Nolite arbitrare quis veni pacem muttere, usque non perdet mercedem suam.

CAP. XLI.

Sabato Hebdomadae que supra. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis, postquam amen ceilav coimulos, usque deducebant eum ad navem. Evangelium secundum Johannem cap. xlvi. Abiit Iesus trans mare Galileum, usque ibi sedebat cum Discipulis suis.

Dominica IV. post octabas Pasche. Lectio epistole beati Jacobi Apostoli. Carissimi, electores factores verbi, usque se custodiire ad hoc seculo. Evangelium secundum Johannem cap. cl. Dixit Iesus Discipulis suis: Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem, usque in hoc credimus quia a Deo existi.

Letania maiore. Lectio epistole beati Jacobi Apostoli. Confitemini alterutrum peccata vestra, usque & operis multitudinem pectorum. Evangelium secundum Lucanum cap. cxlv. Dixit Iesus Discipulis suis: Quis vestrum habet amicum, usque perentibus se.

In vigilia Ascensionis Domini. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis, multitudinis autem credentium, usque prout cuique opus erat. Evangelium secundum Johannem cap. clv. Sublevatus Iesus oculis in celum, usque & ego ad te vado.

In Ascensionis Domini. Lectio Actuum Apostolorum. Primum quidem sermonem feci, usque euntem in celum. Evangelium secundum Mattheum cap. cxxxiii. Recumbentes ibi undecim Discipulis suis, usque sequentis as signis.

Dominica post Ascensionis Domini. Lectio epistole beati Petri Apostoli. Carissimi, electores prudentes, usque honorificetur Deus per Iesum Christum Dominum nostrum. Evangelium secundum Johannem cap. cxlv. Dixit Iesus Discipulis suis: Cura aasem venire paraclytus, usque renniscamini quia ego dixi vobis.

IV. Idus Maii. Roma natale Sanctorum Neri & Achillei, Pancratii Martyris, & Soteris Virginis, cum aliis decimi. Lectio Libri Sapientie. Anima hominis vitalis, usque misericordia autem Dei circa omnem carnem. Evangelium secundum Matthaeum cap. cxxxix. Accesserunt ad Iesum Pharisei, usque sed quibus datum est.

CAP. XLII.

III. Idus Maii. Triplex deposito sancti Servatii Episcopi & Confessoris. Lectio Libri Sapientie. Qui misericordiam habet, docet & erudit, usque & in illa timere Deum. Evangelium sec.

Tom. II.

cundum Johannem cap. cxxxviii. Dixit Iesus Discipulis suis: Hoc mando vobis, usque qui odetur me gratis.

II. Idus Maii. Natale sancti Cyriaci Martyris & eccl. qui cum eo passi sunt Mediolani. Lectio Libri Sapientie. In omni sapientia dispositio Legis, usque prudens placabit magnani. Evangelium secundum Johannem cap. cxxxviii. Dixit Iesus Discipulis suis: Hoc mando vobis, usque odetur me gratis.

Feria V. Hebdomadae que supra. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis cum moratur in diebus aliquot, usque allocutus est Hebreis lingui. Evangelium secundum Johannem cap. xxv. Abiit Iesus cum Discipulis suis, usque gaudium meum impletum est.

Feria VI. Hebdomadae que supra. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis locutus est Paulus Apostolus dicens: Viri fratres & patres audite, usque Paulum statut inter illos. Evangelium secundum Johannem cap. cxxix. Dixit Iesus Discipulis suis: Si mansuetus in me, usque gaudium vestrum impletum est.

Sabato Hebdomadae que supra. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis, intendens autem concilium Paulus, usque ut dicant apud te. Evangelium secundum Johannem cap. xvi. Abiit Iesus trans mare Galileum, usque & ibi sedebat cum Discipulis suis.

In vigilia Pentecosten. Lectio Libri Genesios. In diebus illis tentavit Deus Abraham. Secunda lectio Libri Deuteronomii. In diebus illis scripsit Moyses. Tertia lectio Libri Esaie Prophete. In diebus illis adprehenderunt septem mulieres. Quarta lectio Hieronimii Prophete. Audi Israel mandata vita.

Ad Missam in eodem sabbato. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis cum Apollo esset Corinthii, usque suadens de regno Dei. Evangelium secundum Johannem cap. cxxx. Dixit Iesus Discipulis suis: Si quis diligit me, usque & manifestabo ei me ipsum.

Dominica Pentecosten. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis cum completerent dies Pentecosten, usque magnalia Dei. Evangelium secundum Johannem cap. cxxx. Dixit Iesus Discipulis suis: Si quis diligit me, usque tunc manatum dedit mihi patet, sic facio.

Feria II. Ad vincula, Hebdomadae que supra. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis spatiens Petrus os suum dixit, usque in nomine Domini nostri Iesu Christi. Evangelium secundum Johannem cap. xxiv. Dixit Iesus Discipulis suis: Sic enim dilexit Deus mundum, usque opera quae in Deo sunt facta.

Feria III. ad sanctam Anastasiam. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis cum audissent Apostoli qui erant Hierosolymis, usque acciperbant Spiritum sanctum. Evangelium secundum Johannem cap. lxxxix. Dixit Iesus Discipulis suis: Amen amen dico vobis: Qui non intrat per ostium, usque abundantius habeant.

Feria IV. ad sanctam Mariam. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis fuit Petrus cum undecim, usque quicunque invocaverit nomen Domini salvus erit. Evangelium secundum

CAP. XLV.

CAP. XLVI.

CAP. XLVII.

CAP.
XLVIII.

Johannem cap. lx. Dixit Iesus Discipulis suis : Nemo potest venire ad me , usque pro mundi via.

Feria V. Ad Apostolos. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis Philippus desponsans in civitatem Samarie , usque gaudium in illa civitate. Evangelium secundum Lucam cap. LXXXVI. Convocatus Iesus duodecim Discipulis suis , usque curantes ubique.

Feria VI. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis apostoli Petrus os suum dixi : Viri Iraelites , audite verba hec , usque replebit me jocunditate cum facie tua. Evangelium secundum Lucam cap. XXXVI. Factum est in una diecum , usque quia vidimus mirabilis hodi.

Sabbato. Ad sanctum Stephanum. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis conuenit universa civitas , usque replebantur gaudio & Spiritu sancto. Evangelium secundum Lucam cap. XXVI. Surgens Iesus de synagoga , usque oportet me evangelizare regnum Dei.

Dominica octab. Pentecosten. Lectio Libri Apocalypsis Iohannis Apostoli. In diebus illis vidi ostium apartum in celum , usque adorabunt viventem in secula seculorum. Amen. Evangelium secundum Iohannem cap. XXIV. Erat homo ex Pharisaeis Nichodorus , usque sed habeat vitam eternam.

XIV. Kal. Junii. Natale sancte Pudentianae. Lectio Libri Sapientie. Confitebor tibi Domine Rex , usque libera eos de manu odientium Dominum Deus noster. Evangelium secundum Matthaeum cap. cxi. Dixit Iesus Discipulis suis parabolam hanc : Simile est regnum celorum thesauro abscondito , usque nova & vetera.

XIII. Kal. Junii. Roma natale Sanctorum Gervasii & Protasii. Lectio Libri Sapientie. Spectatio Justorum Ixertia , usque exaltabitur civitas. Evangelium secundum Matthaeum cap. CLXXXIX. Accesserunt ad Iesum Pharisei , usque non omnes capiunt verbum istud , sed quibus darum est.

Feria IV. Hebdomada prima post Pentecosten. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres : Si autem prædicatur Christus quod resurrexit à mortuis , usque in suo ordine per Iesum Christum Dominum nostrum. Evangelium secundum Lucam cap. XLIII. Accesserunt ad Iesum quidam Saduceorum , usque non audiebant eum quicquam interrogare.

XI. Kal. Junii. In Corsica passio sancte Julianae Virginis. Lectio Libri Sapientie. Domine Deus meus , exaltasti super terram habitationem meam , usque & benedicat nomen tuum Domine Deus noster. Evangelium secundum Matthaeum cap. CLXVIII. Dixit Iesus Discipulis suis : Simile est regnum celorum decem Virginibus , usque vigilare itaque quia neficit diem neque horam.

CAP. XCIX. Feria VI. Hebdomada que super. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis militia secundum Praeceptum sibi , usque à Cesarem ibis. Evangelium secundum Lucam cap. CLXVIII. Dixit Iesus Discipulis suis : Cum autem inducent vos in synagogas , usque sic est qui sibi thesaurizat non est in Deo dives.

Sabbato Hebdomada que super. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis , cum dies aliquot

Microlog.
cap. so-

transfici essent , usque lumen adiunxiturus est populo & gentibus. Evangelium secundum Lucam cap. xciii. Accedentes Discipuli ad * Iohannem , usque & saturati sunt.

*Iohannem

Hebdomada II. post Pentecosten. Lectio epistole beati Iohannis Apostoli. Carissimi , Deus caritas est , usque diligat & fraternum suum. Evangelium secundum Lucam cap. cxcii. Homo quidam erat dives , & indubitarur.

VIII. Kal. Junii. Natale sancti Urbani Episcopi & Confessoris. Lectio Libri Sapientie. Dedit Dominus confessionem sancto suo , usque inter benedictos benedicetur. Evangelium secundum Matthaeum cap. CLXIII. Dixit Iesus Discipulis suis : Vigilate ergo , usque super omnia bona sua constituet eum.

CAP. CI.

Feria III. Hebdomada que supradicta. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis loquente Paulino Apostolo & oratione reddente , usque & passi sunt tam excedere. Evangelium secundum Iohannem cap. CLIII. Respiciens Iesus Discipulos suos dixit : usque sed ut serves eos à malo.

Feria IV. Hebdomada que supradicta. Lectio epistolæ beati Pauli Apostoli ad Colossenses. Fratres , mortificate membra vestra que sunt super terram , usque & in omnibus Christus. Evangelium secundum Matthaeum cap. XXXIII. Dixit Iesus Discipulis suis : Nolite putare quoniam veni solvere Legem , usque hic magnus vocabitur in regno corrum.

CAP. CII.

V. Kal. Junii. Parisius depositio sancti Germani Episcopi & Confessoris , & translatio corporis sancti Gentiani Martyris Ambianenium. Lectio Libri Sapientie. Qui custodit iustitiam , continebit sensum ejus , usque in Preceptis Dei permanet semper. Evangelium secundum Iohannem cap. CXXIX. Dixit Iesus Discipulis suis : Hoc est Preceptum meum , usque quocunque petieritis patrem in nomine meo det vobis.

CAP. CIII.

IV. Kal. Junii. Treveris depositio sancti Maximini Episcopi. Lectio Libri Sapientie. Domine pater & dominator vita mea , usque intuentes in absconditas partes. Evangelium secundum Matthaeum cap. CLXIII. Dixit Iesus Discipulis suis : Vigilate ergo , usque super omnia bona sua constituerem eum.

CAP. CIV.

I. I. Kal. Junii. Natale sancte Petronillæ. Lectio Libri Sapientie. Dominus autem Deo antequam crearentur oennia sunt agniti , usque & in electis meis mitte radices. Evangelium secundum Matthaeum cap. cxi. Dixit Iesus Discipulis suis : Simile est regnum celorum thesauro abscondito , usque nova & vetera.

CAP. CV.

Hebdomada III. post Pentecosten. Lectio epistole beati Iohannis Apostoli. Carissimi , nolite mirari si odit vos mundus , usque sed opere & veritate. Evangelium secundum Matthaeum cap. XXXV. Dixit Iesus Discipulis suis : Nisi abundaverit iustitia vestra , usque & tunc veniens offensum munus tuum.

CAP. CV.

Feria II. Hebdomada que supradicta. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis cum lugis inciperet fieri , usque imposuerunt quæ necessaria erant. Evangelium secundum Lucam cap. XXVI. Dixit Iesus Discipulis suis : Homo quidam erat dives , & induebatur porporâ & bysslo , usque ne-

CAP. CVI.

que si quis ex mortuis resurrexerit credent.
Feria III. Hebdomada que suprad. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis, post mensas autem transnavigavimus in navi Alexandrina, usque hic est Iesus Christus filius Dei per quem incipiat nos mundus judicari. Evangelium secundum Lucam cap. cxcvii. Dixit Iesus Discipulis suis: Impossibile est ut non veniant scandala, usque quod debuimus facere fecimus.

IV. Non. Junii. Romae natale sancti Marcellini & Petri Exorcista cum aliis xlii. Lectio Libri Sapientie. Justorum anime in manu Dei sunt, usque regnabit dominus illorum in perpetuum. Evangelium secundum Lucam cap. cxxviii. Dixit Iesus Discipulis suis: Cum audieritis praelia, usque in patientia vestra possidebitis animas vestras.

III. Non. Junii. Aurelianis depositio sancti Liphardi Presbyteri. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, plures facti sunt Sacerdotes, usque semel se offerendo Dominus noster Iesus Christus. Evangelium secundum Matthaeum cap. cclxix. Dixit Iesus Discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam peregrinatus proficisciens, usque intra in gaudium domini tui.

CAP. CVII.

Feria VI. Hebdomada que suprad. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis locutus est Johannes Apostolus dicens: Beatus qui legit & qui audit verba hujus propheticæ, usque facta Nicolaitarum quæ & ego odi. Qui habet aurem, usque in paradiso Domini Dei mei. Evangelium secundum Lucam cap. clxxxi. Dixit Iesus similitudinem hanc: Homo quidam fecit ceteram magnam, usque gustabunt cenan meam.

CAP. CVIII.

Sabbato Hebdomadae que suprad. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis, ait Dominus, Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe, usque coram Patre meo & coram Angelis ejus, usque qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat Ecclesiæ. Evangelium secundum Matthaeum cap. ccv. Egrediente Iesu ab Hiericho, usque fecerit sunt eum.

CAP. CIX.

Hebdomada IV. Post Pentecosten. Lectio epistole beati Pauli Apostoli. Carissimi, humilimini sub potenti manu Dei, usque ipsi gloria & imperium in seculo seculorum. Evangelium secundum Lucam cap. clxxxvi. Erant adpropinquantes ad Iesum Publicani, usque penitentiam agente.

CAP. CX.

Feria II. Hebdomada que suprad. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis, ait Dominus, Angelo Philadelphia Ecclesiæ scribe, usque sedi cum patre meo in throno ejus. Et reliqua. Evangelium quod fuit in Dominica ejusdem hebdomadae.

Cap. cx.

Feria III. Hebdomada que suprad. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis quartus animalis mirentes coronas suas ante thronum dicentes: Dignus es Domine, usque quis poterit stare. Evangelium quod in Dominica ejusdem hebdomadae.

INCIPIENT LECT. MENSIS IV.

Feria IV. Ad sanctam Mariam. Lectio Libri Sapientie. Dilige justitiam qui judicatis, usque hoc quod continet omnia scientia habet vocis.

Tome II.

ITEM ALIA. Lectio Esaïæ Prophetæ. Hæc dicit Dominus. Audi Jacob servus meus, super generationem tuam, usque dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Lucam cap. xciii. Accedentes Discipuli ad Iesum, usque saturati sunt.

Feria V. Hebdomada que suprad. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi quatuor Angelos stantes super angulos terræ, usque extigeret Deus omnem lachrymam ex oculis eorum. Evangelium quod in Dominica ejusdem hebdomadae.

Feria VI. Lectio Jobel Prophetæ. Hæc dicit Dominus Deus: Exultate filii Sion, usque populus meus in eternum, ait Dominus omnipotens. Evangelium secundum Lucam cap. clxxxvi.

Sabbato in XII. Lectionibus. Ad sanctum Petrum. Lectio Jobel Prophetæ. Hæc dicit Dominus Deus: Esfund de spiritu meo super omnem carnem, usque omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit.

Item ubi suprad. Lectio Libri Leviticæ. In diebus illis locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere ad filii Israël, & dices ad eos: Cùm ingressi fueritis terram, usque in cunctis habitaculis & generationibus vestris, ait Dominus omnipotens.

Item ubi suprad. Lectio Libri Deuteronomii. In diebus illis dixit Moyses: Audi Israël quæ ego præcipio tibi hodie, usque Dominus Deus tuus dederit tibi.

Item ubi suprad. Lectio Libri Leviticæ. In diebus illis dixit Dominus ad Moysen: Si in Preceptis meis ambulaveritis, usque exiis populus meus, dicit Dominus omnipotens.

Item ubi suprad. Hæc legitur Daniel Propheta. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, justificati ex fide, pacem habemus ad Deum, usque per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Evangelium secundum Matthaeum cap. ccv. Egrediente Iesu ab Jerico, usque fecerit sunt eum.

Hebdomada V. post Pentecosten. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, existimo enim quod no[n]a sunt condignæ passiones, usque expectantes redemptiōnem corporis nostri in Christo Iesu Domino nostro. Evangelium secundum Lucam cap. lvi. Dixit Iesus Discipulis suis: Esto ergo misericordes, usque festucam de oculo fratris tui.

V. Idus Junii. Natale sanctorum Primi & Feliciani. Lectio Libri Sapientie. Tranfite ad me omnes qui concupisistis me, usque fideli autem initium adglutinatum est ei. Evangelium secundum Johannem cap. cxxxiv. Hoc est Preceptum meum, usque in nomine meo det vobis.

IX. Kal. Julii. Vigilia sancti Johannis Baptiste. Lectio Hieremias Prophetæ. In diebus illis factum est verbum Domini ad me dicens, usque edifices & plantes, ait Dominus omnipotens. Evangelium secundum Lucam cap. 1. Fuit in diebus Herodis Regis Judææ, usque plebem perfectam.

Item in die VIII. Kal. Julii. Lectio Esaïæ Prophetæ. Hæc dicit Dominus: Audite insole,

P p p p

CAP. CXII.

CAP. CXIII.

usque & sanctum isahel qui elegit te. Evangelium secundum Lucam cap. (111.) In illo tempore. Elisabeth autem impletum est tempus partendi, usque redemptiōnē plebis rūe.

Feria III. Hebdomadæ quæ supræ. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis, cùm aperuisse sigillum septimum, usque neque à furtis sua. Evangelium secundum Matthæum cap. (xxxvi.) Dixit Iesu Discipulis suis: Esto consentiens adversario tuo, usque quia corpus tuum erat in gehennam.

VII. Kal. Julii. Vigilia Johannis & Pauli. Item in die. Requie Epitola & Evangelium quod est in aliis Sanctorum.

CAP. CXIV. Feria IV. Hebdomadæ quæ supræ. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi alium Angelum sortem descendente de celo, usque dederunt gloriam Deo celo. Evangelium secundum Lucam cap. clxxxvi. Erant adpropinquantes ad Iesum publicani & peccatores, usque penitentiam agente.

II. Idū Julii. In natali sancti Basiliæ, Naboris. & Nazari. Lectio Libri Sapientie. Timor Domini initium dilectionis, usque species in ornamento domus illius. Evangelium secundum Johannem cap. xxiv. Erat homo ex Pharisæis, usque habeat vitam æternam.

Feria VI. Hebdomadæ quæ supræ. Lectio epistolæ beati Apostoli ad Colosenses. Fratres, omne quocunque facis in verbo aut in opere, usque retributionem hereditatis per Iesum Christum Dominum nostrum. Evangelium secundum Marcum cap. cxx. Dixit Iesu Discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum colorum thesauri absconditio, usque nova & vetera.

Sabbato Hebdomadæ supræ. XVIII. Kal. Julii. In natali sancte Felicis. Lectio Libri Sapientie. Lucerna splendens super candelabrum sanctum, usque qui laqueum alio tendit, petabit in illo. Evangelium secundum Matthæum cap. cxl. Dixit Iesu Discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum colorum thesauri absconditio, usque nova & vetera.

Hebdomadæ VI. post Pentecosten. Lectio epistolæ beati Petri Apostoli. Carissimi, omnes uniuersim in oratione esto, usque Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris. Evangelium secundum Lucam cap. xxix. Cùm turbæ intruerent ad Iesum, usque relictis omnibus fecuti sunt illum.

XIV. Kal. Julii. Natale sanctorum Marci & Marcelliani & sancte Marine Virginis. Lectio Libri Sapientie. Lingua sapientium ornat scientiam, usque qui sequitur justitiam diliguit à Domino. Evangelium secundum Johannem cap. cxxiv. Dixit Iesu Discipulis suis: Hoc est Preceptum meum, usque in nomine meo det vobis.

XIII. Kal. Julii. Natale sanctorum Gervasi & Protasi, Nazari, & Celsi pueri. Lectio Libri Sapientie. Qui timet Dominum, non erunt incredibiles, usque ad respectionem illius Dominus Deus noster. Evangelium secundum Lucam cap. (cliv.) Dixit Iesu Discipulis suis: Sint lumbi vestri præcincti, usque super omnia que possidet constituerit illum.

IV. Kal. Julii. Vigilia Apostolorum Petri &

Pauli. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis Petrus & Johannes ascendebant in templum, usque in eo quod contigerat illi. Evangelium secundum Johannem cap. cxxxvii. In illo tempore, dixit Iesu Petru: Simon Johannes diligis me, usque clarificatus es et Deum.

Item in die III. Kal. Julii. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis misit Herodes Rex manus, usque plebis Judeorum. Evangelium secundum Matthæum cap. (clxvi.) Venit Iesu in partes Cesarea Philippi, usque erit solutum in ecclesiis.

Ipsò die vigilia sancti Pauli. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Galatas. Fratres, notum vobis facio Evangelium. Evangelium quod in vigilia sancti Petri.

Item in die. Lectio Actuum Apostolorum. In diebus illis Saulus adhuc spiritus minarum, usque adhuc quoniam hic est Christus. Evangelium secundum Matthæum cap. cxcv. Dixit Simon Petrus ad Iesum: Ecce nos relinquimus omnia & secuti sumus te, usque vitam æternam possidebit.

Feria IV. Hebdomadæ quæ supræ. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Colossenses. Fratres, induite vos sicut electi Dei, usque gratias agentes Deo & Patri per Iesum Christum Dominum nostrum. Evangelium secundum Lucam cap. xciii. Accedentes Discipuli ad Iesum dixerunt illi, usque saturati sunt.

IN XI. LEC. REQUIR.
Feria V. Hebdomadæ quæ supræ. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis septimus Angelus rubi cecinit, usque hic est patientia & finis Sanctorum. Evangelium secundum Lucam cap. clxxxvi. Erant adpropinquantes ad Iesum publicani, usque penitentiam agente.

Feria VI. Hebdomadæ quæ supræ. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi bestiam ascendentem de terra, usque opera eius in illorum sequentur filios. Evangelium secundum Lucam cap. clxxxv. Venit ad Iesum vir cui nomen Iahitus, usque fides tua te salvum feci, vade in pace.

R E Q U I R E X I I . L E C . I N S A B B A T O M E N - S I X J U N I I .

Sabbato Hebdomadæ que supra Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi nubem candidam, & super nubem, usque vera & iusta judicia tua. Evangelium secundum Matthæum cap. excii. Accedens quidam ad Iesum ait illi, usque veni sequere me.

Dominica post natale Apostolorum. Evangelium secundum Matthæum cap. (lvi.) Adendre à falsis Prophetis, usque intrabit in regnum celorum.

Idibus Julii. Natale sancti Cyriaci. Lectio Libri Sapientie. Vigilia homœfaris rafefacient carnes, usque enarrabit Ecclesia Sanctorum. Evangelium secundum Lucam cap. cxxix. Facta est inter Discipulos contentio, usque tubas Hirahel.

XV. Kal. Agusti. Metis depositio sancti Arnaldi Confessoris. Lectio Libri Sapientie. Audi me fili & ne spesnas me, usque ne premas ihum & repeto. Evangelium secundum Marcum cap. cxxxvii. Egressione Jesu de templo, usque in finem hic salves erit.

CAP.
CXVII.CAP.
CXVIII.CAP.
CXIX.

CAP. CXX.

CAP. CXXI.

CAP. CXXIII.

Feria IV. Hebdomadae que supradicta. Lectio Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis quartus Angelus effudit phialam suam in solenitatem, utque absulit me in desertum in spiritu. Evangelium secundum Lucam cap. xxxiii. Cum ezechielus esset Jesus de navi, utque quantum illi fecisset Deus.

CAP. CXXIV.

XII. Kal. Augusti. Natale sancte Praxedis. Lectio Libri Sapientie. Rectorem te posuerunt, noli exrolli, utque insectationibus arguerunt. Evangelium secundum Matthaeum cap. cxi. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Si simile est regnum celorum thesauro abscondito in agro, utque nova & vetera.

CAP. CXXV.

Feria VI. Hebdomadae que supradicta. Lectio Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi mulierem sedentem super bestiam coctineam, utque que habet regnum super Reges terre. Evangelium secundum Lucam cap. cxvi. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam erat dives, utque neque si quis ex mortuis resurrexerit credent.

CAP. CXXVI.

X. Kal. Augusti. Natale sancti Apollinaris. Lectio Libri Sapientie. Fili, sine contilio nihil facies, utque & ex terra unde creatus est Adam. Evangelium secundum [Lucam] cap. cclxx. Facta est contentio inter Discipulos, utque tribus Ioseph.

Dominica IV. post natale Apostolorum. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, nihil nunc damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, utque vita & Pax in Christo Iesu Domino nostro. Evangelium secundum Lucam cap. cxc. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam, utque omni habitanti dabitur & abundabit.

CAP. CXXVII.

VIII. Kal. Augusti. Natale sanctorum Jacobi Apostoli, Christophori Martyris. Et Ambianis translatio sancti Firmini. Lectio Libri Sapientie. In iustitia & improperiis superborum, utque qui interierunt per linguam suam. Evangelium secundum Lucam cap. cii. Dixit Jesus Discipulis suis: Sint lumbi vestri preciucti, utque filius hominis venit.

CAP. CXXVIII.

IV. Kal. Augusti. Natale sanctorum Felicis, Simplicii, Faustini, & Beatrix. Tricas depositio sancti Lupi Episcopi & Confessoris. Lectio Libri Sapientie. Beatus qui rectus est a lingua nequam, utque & proderit tibi magis quam aurum. Evangelium secundum Lucam cap. ccxlii. Cum audieritis prælia, utque possidebitis animas vestras.

CAP. CXXIX.

Feria IV. Hebdomadae que supradicta. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi alium Angelum descendente de celo, habentem potestatem magnam, utque judicavit Deus iudicium vestrum. Evangelium quod in Dominica ipsius hebdomade.

CAP. CXXX.

III. Kal. Augusti. Natale sanctorum Abdon & Sennes. Lectio Libri Sapientie. Qui diligit filium suum, affiduat illis flagella, utque vita hominis thesaurus non deficit sanitatis. Evangelium secundum Johannem cap. cxxxiv. Hoc est preceptum meum, utque oderunt me gratia.

CAP. CXXXI.

Feria VI. Hebdomadae que supradicta. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis sustulit unus Angelus fortis lapidem, utque testi-

monium enim Jesu est spiritus prophetiz. Evangelium secundum Lucam cap. clxvi. Respondens autem archisynagogus indignans, utque que gloriosus siebant ab ea.

Sabbato Hebdomadae que supradicta. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi celum apertum, & ecce equus albus, utque saturate sunt carnibus eorum. Evangelium secundum Matthaeum cap. cxlvii. Vespere autem facto accelerum ad Jesum Discipuli ejus, utque quasi quinque milia hominum.

Dominica V. post natale Apostolorum. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, debito sumus non carni, utque coheredes autem Christi. Evangelium secundum Lucam cap. cxi. Quidam legis petitus surrexit, utque & tu fac similiter.

Kalendis Augusti. Passio Machabæorum septem fratrum & sancte Felicitatis sub Antiochene. Lectio Libri Sapientie. In multitudine disciplinæ Domini, utque distribue hereditatem tuam. Item Lectio Libri Sapientie. Mulierem fortrem quis invenerit procul, utque & laudet eam in portu operæ ejus. Evangelium secundum Matthaeum cap. cxlviii. Iustus Jesus Discipulos suos ascendere in naviculam, utque vere filius Dei es.

IV. Non. Agusti. Romæ natale sancti Stephani Pontificis. Lectio Libri Sapientie. Spiritus timentium Dominum queritur, utque depositio pro peccatis recedere ab iniustitia. Evangelium secundum Lucam cap. cxxxviii. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam, utque omni habitanti dabitur & abundabit.

Feria IV. Hebdomadae que supradicta. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi Angelum descendente de celo habentem clavem, utque die ac nocte insecula seculorum. Evangelium secundum Lucam cap. xcix. Descendente Iesu de monte cum Discipulis suis, utque reddidit illum matri sue.

Feria VI. Hebdomadae que supradicta. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis venit unus ex separam Angelis habens phialas, utque & regnabit in secula seculorum. Evangelium quod in Dominica ipsius hebdomade.

VIII. Idus Augusti. Romæ natale sancti Xristi, Felicissimi, & Acapiti. Lectio Libri Sapientie. Recribuit gratiam qui offert similitudinem, utque oblectabit iustos misericordia sua. Evangelium secundum [Matthaeum] cap. lxxvi. Dixit Jesus Discipulis suis: Ecce ego trimo vos, utque in finem hic salvus erit.

Dominica [Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Corinthios.] Fratres, non omnis caro eadem caro, utque deinde quod spiritualis. Evangelium secundum Lucam cap. ccxv. Dixit Iesus ad quosdam qui in se confidabant, utque qui se humiliat exaltabitur.

VI. Idus Augusti. Romæ natale sancti Cyriaci. Lectio Libri Sapientie. Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis, utque & hereditabilis eos fiscus ab initio. Evangelium secundum Matthaeum cap. cxci. Dixit Jesus Discipulis suis: Nihil opertum quod non reveletur, utque coram patre meo qui in celis est.

CAP. CXXII.

CAP. CXXIII.

CAP. CXXIV.

CAP. CXXV.

CAP. CXXVI.

CAP. CXXVII.

Cap.
cxxxix.**Liber Comitis**

V. Idus Agusti. Vigilia sancti Laurentii. Lectio Libri Sapientie. Confitebor tibi Domine Rex, usque ad manibus angustis. Evangelium secundum Mattheum cap. clx. Dixit Iesus Discipulis suis: Si quis vult post me venire, usque in regno suo.

Item in die, IV. Idus Agusti. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres, qui parcer seminar, usque frugum justitiae vestrae. Evangelium secundum Johannem cap. civ. Dixit Iesus Discipulis suis: Nisi granum frumenti, usque pacis meus qui in celis est.

III. Idus Agusti. Romae natale sanctorum Tiburtii, Valeriani, Ceciliae, Sussanna, Calliani. Et Camaraco depositio sancti Gaugerici. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi oculum apertum in celo, usque fortitudo Deo nostro in secula seculorum. Amen.

Item Lectio Libri Sapientie. Stabunt justi in magna constantia, usque inter sanctos fors illorum est.

Item Lectio Libri Sapientie. Redder Deus mercedem, usque laudaverunt pariter Domine Deus noster.

Evangelium secundum Johannem cap. cxxxiv. Dixit Iesus Discipulis suis: Hoc est praeceptum meum, usque in nomine meo datur vobis.

Item Evangelium secundum Mattheum cap. cxl. Dixit Iesus Discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum celorum thesauro abscondito, usque nova & vetera.

II. Idus Agusti. Natale sancti Eupoli. In diebus illis. Lectio Libri Sapientie. Misericordia plebis tuae super quem invocatum est, usque adiutorium qui secundum illum est & columna ut requies. Evangelium secundum Johannem cap. cxlix. Dixit Iesus Discipulis suis: Amen amen dico vobis quia plorabit, usque & gaudium vestrum nemo tolleret a vobis.

Dominica II. post sancti Laurentii. Lectio epistola beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres, scimus enim quoniam si terrefris, usque manifestos nos esse per Jesum Christum Dominum nostrum. Evangelium secundum Marcum cap. lxxiv. Exiens Iesus de sinibus Tyri, usque & muros loqui.

Idibus Agusti. Natale sancti Ypoliti. Lectio Libri Sapientie. Omnis amicus dicit & amicitiam copulavi, usque anima sua suavis est. Evangelium secundum Lucam cap. xliv. Dixit Iesus Discipulis suis: Adtendite a fermento, usque coram Angelis Dei.

XIX. Kal. Septemboris. Natale sancti Eusebii. Lectio Libri Sapientie. Qui sophistice loquitur, usque pax enim Dei super faciem terrae. Evangelium secundum Mattheum cap. ccxliii. Dixit Iesus Discipulis suis: Vigilate quia nescitis, usque constitueretur eum.

XVIII. Kal. Septemboris. Adsumptio sancte Marie matris Domini. Lectio Libri Sapientie. Fili, in tua infirmitate, usque & consolare illum in exitum spiritus sui. Evangelium secundum Lucam cap. cxxiv. Intravit Iesus in quoddam castellum, usque non auferetur ab ea.

XVII. Kal. Septemboris. Natale sancti Leodegarii. Lectio Libri Sapientie. Sapientiam scribe

in tempore usque conquirentes in lege altissimi. Evangelium secundum Lucam cap. cliv. Dixit Iesus Discipulis suis: Sicut lumbi vestiti præcincti, usque filius hominis venit.

Feria VI. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis dixit nushi Angelus: Hec verba fidelissima & vera sunt, usque qui vult accipiat aqua vita gratis. Evangelium secundum Lucam cap. lxxiv. Rogabat Iesum quidam Pharisæus, usque quoniam dilexit multum.

Sabbato. Lectio Libri Regum. In diebus illis consuluit David Dominum, usque desertum in Gabao. Evangelium quod in Dominica ejusdem hebdomadis.

Dominica III. post sancti Laurentii.....

Evangelium secundum Lucam cap. cxx. Dixit Iesus Discipulis suis: Beati oculi qui vident, usque tu fac similiter.

XV. Kal. Septemboris. Natale sancti Agapiti. Lectio Libri Sapientie. Sapientiam omnium antiquorum, usque benedicite Dominum in operibus suis. Evangelium quod in Sanctorum.

XIV. Kal. Septemboris. Apparicio sancte Crucis. Et natale sancti Andreæ Magistri militum. Lectio Libri Sapientie. Date nomini Domini magnificentiam, usque laudate & benedicite nomen Domini. Evangelium secundum Johannem cap. xxiv. Erat homo ex Pharisæis, usque vitam æternam.

XIII. Kal. Septemboris. In Geumatica natale sancti Philiberti. Lectio Libri Sapientie. Occupatio magna creata est, usque super omnem gloriam operuerunt illum. Evangelium secundum Lucam cap. clxxxii. Dixit Iesus Discipulis suis: Si quis venit ad me, usque qui habet aures audiendi audiat.

Feria V. Hebdomadæ que supræ. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, abundantius oportet observare nos, usque eis qui tentantur auxiliari. Evangelium secundum Lucam cap. xxvi. Surgens Iesus de Synagoga, usque evangelizare regnum Dei.

XI. Kal. Septemboris. Natale sancti Timothei. Lectio Libri Sapientie. Fili, in tempore vite tuae ne indiges, usque bonum autem nomen permanebit in evo. Evangelium secundum Lucam cap. lxxxii. Dixit Iesus Discipulis suis: Si quis ve- nit ad me, usque qui habet aures audiendi audiat.

Sabbato Hebdomadæ que supræ. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, Sancti vocatione certius participes, usque si introibant in requiem meam. Evangelium secundum Mattheum cap. cxvii. Abeuntes Pharisæi consilium faciebant, usque in nomine ejus sperabant.

Dominica IV. post sancti Laurentii. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Galatas. Fratres..... Evangelium secundum Lucam cap. cci. Dum iret Iesus in Hierusalem, usque fides tua te salvum fecit.

IX. Kal. Septemboris. In India natale sancti Bartholomæi Apostoli. Reme sancte Aureæ virginis. Et depositio sancti Audœni Episcopi & Confessoris. Lectio Libri Sapientie. Disciplina in pace conservata, usque in conspicu omnia vi-

Cap.
cxlv.Cap.
cxlvii.Cap.
cxlviii.Cap.
cxlviii.Cap.
cxlii.Cap.
cxli.Cap.
cxlii.Cap.
cxlii.

CAP. CLXVI.

rorum. Evangelium secundum Lucani cap. *
CLXVI. Qui vos audir, usque scripta sunt in celis.

CAP. CLXIII.

VIII. Kal. Septembris. Arefato natale sancti Genesii Martyris. Lectio Libri Sapientie. Filia patris abscondita est, usque videns gloriam ejus. Evangelium secundum Marcum cap. CLXXXVII. Dixit Jesus Discipulis suis: Videte ne quis vos seducat, usque hic salvus erit:

CAP. CLIV.

Feria IV. Hebdomada que suprad. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, operibus ab institutione mundi perfectio; usque imbecilles facti estis ad audiendum. Evangelium secundum Lucam cap. CLXXXVIII. Dum iter Jesus per civitates & castella, usque accumbent in regno Dei.

CAP. CLV.

Feria V. Hebdomada que suprad. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, cum deberitis magistris esse propter tempus, usque interiora velaminis. Evangelium secundum Lucam cap. CLXIX. Ait ad Iesum quidam de turba, usque & Domus pascit illos.

CAP. CLVI.

V. Kal. Februarii. Romae natale sancti Hermeniti. Africa depositio sancti Augustini. Lectio Libri Sapientie. Altitudinis firmamentum pulchritudo eius, usque emittere iudicium sui. Evangelium secundum Lucam cap. XI. v. Descendens Jesus de monte fecit in loco, usque copiosa est in celis.

CAP. CLVII.

IV. Kal. Septembris. In Campania natale sancte Sabine virginis. Et passio sancti Johannis Baptista. Lectio Libri Sapientie. Aperti sunt thesauri, usque per agentibus dedit sapientiam. Evangelium secundum Matthaeum cap. (CL.) Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum corollorum thesauri abscondito, usque nova & vetera.

CAP. CLVIII.

III. Kal. Item in sancti Johannis. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Sancti ludibri & verbera experti, usque probat inventi sunt in Christo Iesu Domino nostro. Evangelium secundum Marcum cap. LIX. v. Sicut Herodes usque & posuerunt illud in monumentum.

CAP. CLIX.

Dominica V. post sancti Laurentii. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Galatas. Fratres, spiritu ambulate, usque concupiscentias. Evangelium secundum Matthaeum cap. XLVIII. Dixit Jesus Discipulis suis: Nemo potest duobus dominis servire, usque adcidentur vobis.

CAP. CLX.

Feria II. hebdomada que suprad. Lectio epistole beati Pauli ad Hebreos. Fratres, precursum pro nobis introiit Jesus in interiora velaminis secundum ordinem Melchisech, usque de qua nullus ad altare prelio fuit. Evangelium quod in ipsa Dominica.

CAP. CLXI.

Feria III. Hebdomada que suprad. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, manifestum est quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, usque quod fixit Dominus & non homo. Evangelium quod in ipsa Dominica.

CAP. CLX.

Kal. Septembris. Ambianus depositio sancti Firmiani Episcopi & Confessoris. Lectio Libri Sapientie. Laudemus viros gloriofos, usque diluvio omnis caro. Evangelium secundum Matthaeum cap. CLXXXIII. Dixit Jesus Discipulis suis: Vigilate ergo, usque confiueret eum.

CAP. CLXI.

Feria V. Hebdomada que suprad. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, om-

nis Pontifex ad offerenda munera, usque sanctum seculare. Evangelium secundum Matthaeum cap. XVIII. Venit ad Iesum leprosus, usque conveniebat ad eum undique.

Feria VI. Hebdomada que suprad. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, tabernaculum factum est primum, usque eterna redemptione inventum. Evangelium secundum Lucam cap. CLXXXVIII. Dixit Jesus Discipulis suis similitudinem hanc: Homo quidam nobilis, usque ascendens in Hierusalem.

CAP. CLXII.

Sabbato Hebdomada que suprad. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, si enim sanguis hircorum, usque mulieribus oitis quam istis. Evangelium secundum Matthaeum cap. CLXXXIX. Dixit Jesus turbis Iudeorum & principibus sacerdotum: Vt vobis Scribe & Pharisaei, usque illi non obemittere.

Dominica mensis VI. Lectio epistole beati Pauli Apostoli. Fratres, si vivimus spiritu, usque domesticos fidei. Evangelium secundum Lucam cap. LXVII. Ibat Jesus in civitatem, usque plebem suam.

CAP. CLXIII.

Non. Septembris. In Gallia, civitate Venustio, natale sanctorum Feriolis & Ferutioni cum sociis eorum. Lectio Libri Sapientie. Abraham magnus pater multitudinis, usque elegit illum de omni carne. Evangelium secundum Lucam cap. XLV. Descendens Jesus de monte, usque copiosa est in celis.

CAP. CLXIV.

Feria III. Hebdomada que suprad. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, non enim in manufactis sanctis, usque sedet in dextera Dei. Evangelium secundum Matthaeum cap. XXXIX. Dixit Jesus Discipulis suis: Auditis quia dictum est Diliges proximum tuum, usque in absconde reddet tibi.

CAP. CLXV.

Feria IV. Hebdomada que suprad. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, de cetero expectat Dominus Jesus donec pomantur inimici eius, usque horrendum est incidere in manus Dei viventis. Evangelium quod in Dominica.

CAP. CLXVI.

VI. Idus Septembris. Nativitas sancte Mariae Dei genitricis. Et natale sancti Adriani Martyris. Lectio Libri Sapientie. Audivit Moses Dominum & vocem ipsius, usque unxi eum oleo sancto. Evangelium secundum Lucam cap. III. Exsurgens Maria abiit in montana, usque in Deo salutari meo.

CAP. CLXVII.

Item Lectio Libri Sapientie. Factum est sancto in testamentum eternum, usque in gentem porum eternam fecit. Evangelium secundum Iohannem cap. CLXXXII. Dixit Jesus Discipulis suis: Ego sum via res vita, usque gaudium vestrum impletat.

CAP. CLXVIII.

V. Idus Septembris. Depositio sancti Audomari Episcopi & Confessoris. Lectio Libri Sapientie. Fortis in bello Iesu Nave, usque noamen sororum permanet in eternum. Evangelium secundum Lucam cap. CLXIV. Dixit Jesus Discipulis suis: Sint lumbi vestri pacinandi, usque filius hominis ventit.

CAP. CLXIX.

IV. Idus Septembris. Depositio sancti Hilarii Episcopi. Lectio Libri Sapientie. Dilectus a Deo suo Samiel, usque exultatione Goliz. Evangelium secundum Marcum cap. CLXXXVII. Dixit

CAP. CLXX.

Jesus Discipulis suis: Videte ne quis vos seducat, usque hic salvus erit.

Cap. clxxv.

III. Idus Septembris. Natale sanctorum Proti & Jacindi. Lectio Libri Sapientie. Invocavit David Dominum omnipotentem, usque potentiam inimicorum. Evangelium secundum Mathaeum cap. lxxxix. Dixit Jesus Discipulis suis: Cum persequentur vos in civitate ista, usque coram parte meo qui est in celis.

Dominica mensis VIII. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Fratres, obsecro vos vincus in Domino, usque in omnibus nobis Evangelium secundum Lucam cap. clxvi. Cum intraret Jesus in dominum cuiusdam, usque exaltabatur.

Cap. clxxvi.

Feria II. Hebdomadae que supra. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, remoramini autem pristinos dies, usque super illam defunctus adhuc loquitur. Evangelium secundum Lucam cap. cxxi. Docente Iesu populum in templo, usque in qua potestate hac facio.

Cap. clxxvii.

Idibus Septembris. Turonis depositio sancti Lidoris Episcopi. Et Andigavis depositio. Aurelianii Episcopi. Lectio Libri Sapientie. Salomon impetravit in diebus pacis, usque liberavit eos. Evangelium secundum Matthaeum cap. lxxxix. Dixit Jesus Discipulis suis: Cum persequentur vos in civitate ista, usque cotam parte meo qui est in celis.

Cap. clxxviii.

XVIII. Kal. Octobris. Natale sancti Cornelii Pontificis & sancti Cypriani, atque exaltatio sancte crucis. Lectio Libri Sapientie. Surexit Helias Propheta quasi ignis, usque atque evenirent. Evangelium secundum Lucam cap. cxi. Dicebat Iesu turbis Pharisaeorum & Principibus, usque ut accusarent eum.

Cap. clxxix.

Item de cruce. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Philippienses. Fratres, hoc enim sancte in vobis, usque in gloria est Dei Patris. Evangelium secundum Iohannem cap. xxiv. Erat homo ex Pharisaeis, usque vitam eternam.

Cap. clxxxi.

XVII. Kal. Octobris. Natale sancti Nicomediae. Lectio Libri Sapientie. In compositione odoris, usque in originem Adam. Evangelium secundum Lucam cap. xcvi. Dixit Jesus Discipulis suis: Si quis post me venire, usque videant regnum Dei.

Cap. clxxxii.

XVI. Kal. Octobris. Natale sanctorum Virginum Lucie & Eusemiae. Lectio Libri Sapientie. Si mons Onus filius Sacerdos magnus, usque consummatione virtutis. Evangelium secundum Lucam cap. xcvi. Dixit Jesus Discipulis suis: Si quis vult post me venire, usque videant regnum Dei.

Cap. clxxxiii.

Dominica mensis vii. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres, gratias ago Deo meo, usque adventus Domini nostri Iesu Christi. Evangelium secundum Matthaeum cap. cxviii. Accedentes ad Jesum Saducem, usque manifestabantur in doctrina ejus.

Cap. clxxvii.

Feria II. Hebdomadae que supra. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, fide Enoch translatus est, usque hospites super terram. Evangelium secundum Lucam cap. xxxviii. Videlicet Jesus publicanum nomine Levi, usque peccatores in penitentiam.

Cap. clxxviii.

Feria III. Hebdomadae que supra. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, qui seducunt peregrinos & hospites super terram, significant se, usque circuitu diierum septem. Evangelium quod ipsa Dominica.

Cap. clxxix.

Feria IV. in jejuniu Hebdomadae que supra. Lectio Amos Prophetarum. Hec dicit Dominus: Ecce dies venient, & comprehendet arator usque de terra sua quam dedi eis, dicit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Marcum cap. xci. Respondens unus de turba dixit, usque in oratione & jejuniis.

Cap. clxxxi.

Feria V. Hebdomadae que supra. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, fide Rhabi interrex, usque in dextera fedis Dei sedet. Evangelium quod in Dominica ipsius.

Cap. clxxxii.

Feria VI. Hebdomadae que supra. Lectio Osee Prophetarum. Hec dicit Dominus: Convertete ad Dominum Deum tuum, usque iusti ambulabunt in eis. Evangelium secundum Lucam cap. xxxvi. Sedebat Jesus docens, usque vidimus mirabilia hodie.

Cap. clxxxiii.

Sabbato in XII. Lectionibus. Lectio Libri Levitici. In diebus illis locutus est Dominus ad Moysem dicens: Decimo mensis septimi, usque sabbata vestra, dicit Dominus omnipotens.

Cap. clxxxiv.

Item alia Lectio Libri Levitici. In diebus illis locutus est Dominus ad Moysem dicens: Quintodecimo die mensis septimi, usque ego Dominus Deus vester.

Cap. clxxxv.

Item Lectio Michæ Prophetarum. Domine Deus noster pasce populum, usque à diebus antiquis Domine Deus noster.

Cap. clxxxvi.

Item Lectio Zachariæ Prophetarum. In diebus illis factum est verbum Domini ad me dicens, usque pacem diligit, dicit Dominus omnipotens exercitatum.

Cap. clxxxvii.

Item Lectio Libri Eredi. In diebus illis oravit Moses ad Dominum Deum suum dicens: Cur Domine iracutus furor tuus, usque adversus populum sanctum Domine Deus noster.

Cap. clxxxviii.

Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, tabernaculum factum est primum, usque aeternam redempcionis inventum. Evangelium secundum Lucam cap. cxxv. Erat Jesus docens in synagoga, usque gloriose habebant ab eo.

Cap. clxxxix.

Dominica mensis VII. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Fratres, renovamini spiritu mentis vestra, usque necessitatem patientibus. Evangelium secundum Matthaeum cap. lxx. Ascendens Jesus in navicula, usque portatatem talem hominibus.

Cap. clxxx.

XII. Kal. Octobris. Natale sanctorum Dondoni, Dorothei, Privati, Felicis, Constantie, qui passi sunt sub Nerone. Lectio Libri Sapientie. In ascensi altaris sancti, usque secundum suam misericordiam. Evangelium secundum Matthaeum cap. ccxiii. Dixit Jesus Discipulis suis: Vigilate quia nescitis diem, usque constitueretur eum.

XI. Kal.

Cap.
cxxxvii.

XI. Kal. Octobris. In Pertida natale sancti Matthaei Apostoli & Evangelistæ. Et sancti Luce Evangelista. Lectio Libri Apocalypsis Johannis Apostoli. In diebus illis vidi ostium apertum in celo, usque adorabunt viventem in secula seculorum. Evangelium secundum Lucam cap. xxxviii. Vidi Jesus publicanum nomine Levi, usque peccatores in penitentiam.

Cap.
cxxxviii.

X. Kal. Octobris. Agauno. natale sanctorum Mauricii, Exsuperi, Candidi, cum aliis quinque milia ccccxxxv. Lectio Libri Sapientie. Dei nobis Deus jocunditatem cordis, usque quia lux Dei vestigium ejus est. Evangelium secundum Johannem cap. cxxxviii. Dixit Jesus Discipulis suis: Hec mando vobis, ut diligatis invicem. [usque] oderunt me gratis.

Cap.
cxxxix.

IX. Kal. Octobris. Natale sancte Teles Virginis & sancti Marci Evangelistæ. Lectio Libri Sapientie. Confitebor tibi, Domine Rex, usque & benedicam nomen tuum, Domine Deus meus. Evangelium secundum Matthæum cap. ccclviii. Dixit Jesus Discipulis suis: Videte ne quis vos seducat, usque hic salvus erit.

Cap.
cxl.

VIII. Kal. Octobris. Natale sancti Johannis Baptista, & sanctorum Juliani, Christophori. Lectio Libri Sapientie. Dedit nihil Dominus linguam mercedem meam, usque vetram in tempore suo. Evangelium secundum Marcum cap. cxxxix. Vide ne quis vos seducat, usque hic salvus erit.

Cap.
cxl.

VII. Kal. Octobris. In Gallia, Ambianis, natale sancti Firmiani Martyris. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, recogitate Dominum qui tale sustinuit, usque exercitatus per eam reddet justitiam. Evangelium secundum Matthæum cap. ccclxiii. Dixit Jesus Discipulis suis: Vigilate, usque confundatur eum.

Dominica III. post sancti Cypriani. Lectio beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Fratres, vide quo modo caute ambularis, usque invicem in timore Christi. Evangelium secundum Matthæum cap. ccclxxviii. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum celorum homini Regi qui voluit rationem, usque de cordibus veltris.

Cap.
cclxxvi.

Feria II. Hebdomadæ que suprà. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, remissas manus & soluta jenza, usque inclita loquencem quam Abel. Evangelium secundum Marcum cap. cxxxi. Interrogavit Jesum unus de Sacerdotibus, usque non est longe a regno Dei.

(Desunt hec mala.)

Evangelium secundum Marcum cap. cvii. Cum egregius esset Jesus in via, usque veni sequere me.

Feria VI. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Fratres, unicuique autem nostrum data est gratia, usque sicut est veritas in Christo Jesu Domino nostro. Evangelium secundum Marcum cap. lxxvii. Exierunt Pharisei & coperunt, usque dimisit illum in domum suam.

Cap.
cclxxv.

VL Idū Novemb̄. Natale Sanctorum quartu coronatorum, & sancti Ragnuli Martyris. Lectio Libri Sapientie. Expectatio iustorum letitia, usque exalabitur civitas. Evangelium secundum Lucam [cap.] xlvi. Descendens Jesus de monte, usque copiosa est in cœlio.

Tome I.

Hebdomada II. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres, sic nos existimet homo, usque tunc laus est unicuique à Deo. Evangelium secundum Johannem cap. ix. Misericordia Iudei ab Hierusalem, usque ubi erat Johannes baptizans.

V. Idū Novemb̄. Passio sancti Theodori Martyris. Lectio Libri Sapientie. Beatus homo qui inventi sapientiam, usque nubes rore concrescunt. Evangelium secundum Johannem cap. cxxix. Hoc est Preceptum meum ut diligatis invicem, usque oderunt me gratis.

IV. Idū Novemb̄. Romæ depositio sancti Leonis Episcopi, & sancti Menne. Lectio Libri Sapientie. Lingua Sapientium, usque diligitur à Domino. Evangelium secundum Lucam cap. ccclxx. Facta est contentio à Discipulis, usque tribus Israhel.

III. Idū Novemb̄. Turonis depositio sancti Martini Episcopi & Confessoris. In vigilia. Lectio Libri Sapientie. Justum deduxit Dominus, usque claritatem eternam Dominus Deus noster. Evangelium secundum Lucam cap. cliv. Dixit Jesus Discipulis suis: Sint lumbi veltri precindū, usque filius hominis venit.

Item in die. Lectio Libri Sapientie. Ecce Sacerdos magnus, usque suavitatis. Evangelium secundum Matthæum cap. cclxix. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam nobilis abiit, usque in gaudium domini tui.

Feria II. Lectio epistola beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Fratres, omnis sermo malus, usque in odorem suavitatis. Evangelium secundum Lucam cap. ccxi. Docente Iesu in templo, usque potestate hac facio.

Idibus Novemb̄. Natale sancti Bricii. Lectio Libri Sapientie. Benedictio Domini super capituli, usque corona gloria. Evangelium secundum Lucam cap. ccclviii. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam nobilis abiit, usque abundabit.

Feria III. Lectio epistola beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Fratres, nolite communicare operibus infructuosis, usque quæ sit voluntas Domini. Evangelium secundum Lucam cap. lxxiv. Redebat Iesum quidam Phariseus, usque dilexit multum.

Item feria IV. Lectio Esaïæ Prophetæ. In diebus illis dixit Esaïæ Prophetæ: Erit in novissimis diebus, usque in lumine Domini Dei nostri.

Item ubi suprà. Lectio Esaïæ Prophetæ. In diebus illis locutus est Dominus ad Achaz dicens, usque eligere bonum. Evangelium secundum Lucam cap. iii. Missus est Gabriel Angelus à Deo, usque fiat mihi secundum verbum tuum.

Feria VI. Lectio Esaïæ Prophetæ. Hec dicit Dominus Deus: Egredietur virga, usque fides cinctorium renum ejus. Evangelium secundum Lucam cap. iii. Exsurgens Maria, usque in Deo salutari meo.

Sabbato in XII. Lectionibus. Lectio Esaïæ Prophetæ. In diebus illis clamabunt ad Dominum à facie tribulantibus, usque sanabit eos Dominus Deus noster.

Item ubi suprà. Lectio Esaïæ Prophetæ. Hec dicit Dominus Deus: Letabitur deserta, usque

Q 999

Cap.
cclxxi.Cap.
cclxxii.

fons aquarum Dominus Deus noster.

Item ubi super. Lectio Eliae Prophete. Hec dicit Dominus Deus: Super montem excelsum ascende tu, usque in finem tuo levabim eum Dominus Deus noster.

Item Lectio Eliae Prophete. Hec dicit Dominus Deus Christo meo Cyro, usque ego Dominus creavi eum.

Item Lectio Daniel Prophete. In diebus illis Angelus descendit, usque superrexerat eum in fucula.

Item ad Missam. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Colosenses. Fratres, rogamus vos per adversum Domini nostri Iesu Christi, usque & destruxit illustrationem adveniens sui. Evangelium secundum Lucam cap. vi. Anno xv. usque & videbat omnes caro saluorum Dei.

Hebdomada I. ante natale Domini. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Philippiens. Fratres, gaudeamus in Domino semper, usque intelligentiam vestram in Christo Iesu Domino nostro. Evangelium secundum Iohannem cap. ix. Misericordia ab Hierosolymis, usque ubi erat Iohannes baptizans.

Item ubi super. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, nolite amittere confidientiam, usque in adquisitionem anime.

Item lectio ubi super. Lectio Hieronimi Prophete. Ecce dies veniente, dicit Dominus, usque in terram soam, dicit Dominus omnipotens.

In vigilia [natalis] Domini. Ad nonam. Lectio Eliae Prophete. Hec dicit Dominus: Propterea Sion non tacebo, usque quia complacuit Dominus in re. Evangelium secundum Matthaeum cap. iii. Cum esset desponsata mater Iesu, usque a peccatis sororum.

XV. Kal. Decembris. Gallia, depositio sancti Eucherii Episcopi. Lectio Libri Sapientie. Beatus homo qui inventus sapientiam, usque nubes tenebre crescent, Evangelium secundum Lucam cap. clv. Dixit Iesus Discipulis suis: Sicut lumbi vestri precincti, usque filius hominis venit.

XV. Kal. Decembris. Depositio sancti Ariani Episcopi & Confessoris. Aurlianis. Lectio Libri Sapientie. Justum deduxit Dominus, usque claritatem eternam Dominus Deus noster. Evangelium secundum Matthaeum cap. ccxlii. Sedente Iesu super montem Oliveti, usque salvos erit.

X. Kal. Decembris. Natale sancte Ceciliae Virginis, Valeriani, Tiburtii, & Martini Martyrum. Lectio Libri Sapientie. Dominus Deus noster exaltabit super terram, usque domum traum Domine Deus noster. Evangelium secundum Matthaeum cap. ccix. Dixit Iesus Discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum celorum deum Virginibus, usque neque hora.

IX. Kal. Decembris. Natale sancti Clemensis & sancte Felicissimae & sancti Columbani. Lectio Libri Sapientie. Beatus vir qui in sapientia moratur, usque hereditabile illum Dominus Deus noster. Evangelium secundum Matthaeum cap. ccxvi. Dixit Iesus Discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam peregit proficiens, usque in gaudium domini cui.

Item lectio Libri Sapientie. Mulierem fortam, usque in portis opera ejus. Evangelium secundum

Matthaeum cap. cxxxi. Loquens Iesu ad turbas, usque foror & misteri erit.

VIII. Kal. Decembris. Natale sancti Crisogoni. Lectio Libri Sapientie. Justus cor suum tradidit ad vigilandum, usque requisitor a generatione in generationem. Evangelium secundum Lucam cap. ccxlii. Dixit Iesus Discipulis suis: Ceterum audienter prelia, usque animas vestras.

III. Kal. Decembris. Natale sancti Saturnini. Lectio Libri Sapientie. Beatus vir qui inventus est sine macula, usque omnis Ecclesia Sanctorum. Evangelium secundum Marcum cap. cxxxix. Dixit Iesus Discipulis suis: Videntur ne quis vos seducat, usque hic salvus erit.

II. Kal. Decembris. Natale sancti Andreæ. In vigilia. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Fratres, benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi qui benedicit nos, usque superabundavit in nobis. Evangelium secundum Iohannem cap. xvi. Scabat Iohannes & ei Discipulus eius duo, usque super filium hominis.

In die. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Romanos. Corde enim creditur ad iustitiam, usque verba orationis. Evangelium secundum Matthaeum cap. xx. Ambulans Iesus juxta mare Galilaei, usque secuti sunt eum.

Et eodem die sancti Ambroci.

Kal. Decembris. Depositio sancti Elegi. Lectio Libri Sapientie. Beatus homo qui inventus sapientiam, usque nubes tenebre crescent, Evangelium secundum Lucam cap. clv. Dixit Iesus Discipulis suis: Sicut lumbi vestri precincti, usque filius hominis venit.

IV. Idus Decembris. Reme depositio sancti Damasi Papz. Lectio Libri Sapientie. Beatus vir qui inventus est sine macula, usque omnis Ecclesia Sanctorum. Evangelium secundum Iohannem cap. cxxxviii. Dixit Iesus Discipulis suis: Hoc mande vobis, ut diligatis invicem, usque qui oderunt me grade.

III. Idus Decembris. Natale sancte Eulaliae Virginis & sanctorum Martyrum Victorici, Fusciani, & Genciani. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres, qui gloriatur, in Domine glorietur, usque exhibere Christo. Evangelium secundum Matthaeum cap. ccclviii. Dixit Iesus Discipulis suis: Simile est regnum celorum decem Virginibus, usque neque hora.

Item lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, scimus, diligenter Deum omnia cooperantes in bonum, usque tradidit illum. Evangelium secundum Iohannem cap. cxxxviii. Dixit Iesus Discipulis suis: Hoc mande vobis, ut diligatis invicem, usque qui odemur me grade.

II. Idus Decembris. Depositio sancti Valentini Confessoris. Lectio Libri Sapientie. Justura deduxit Dominum, usque clarorem seruum Dominus Deus noster. Evangelium secundum Matthaeum cap. ccxlii. Dixit Iesus Discipulis suis: Homo quidam peregit, usque in gaudium domini rui.

Iibidem Decembris. Depositio sancti Audiberti Episcopi Cameracensis. Et sancte Lucie Virginis. Lectio Libri Sapientie. Sapientia vincit malitiam,

*sive discipline Dei. Evangelium secundum Lucam cap. ccl. Dixit Jesus Discipulis suis: Ponite in cordibus vestris, *sicut* animas vestrae.*

XV. Kal. Januarii. *Natale sancte Afric Virginis. Lector Libri Malachie Prophete. Hec dicit Dominus Deus: Ecce ego mittam Angelum meum, *sicut* annis antiqui dicis Dominus omnipotens. Evangelium secundum Matthaeum cap. cx. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum coelorum thesauro abscondito, *sicut* nova & vetera.*

XII. Kal. Januarii. *Roma depositio sancti Innocenti Episcopi. Lector epistola beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, quis nos separabit à caritate Dei quae est in Christo Iesu Domino nostro. Evangelium secundum Lucam cap. xlv. Defendens Iesum de mons, *sicut* copia est in ecclesia.*

XI. Kal. Januarii. *Roma inter duas lauros natale sanctorum triginta Martyrum. Lector Libri sapientie. Iusti in perpetuum vivent, *sicut* deducit illes Dominus Deus noster. Evangelium secundum Matthaeum cap. ccxiii. Dux Iesu Discipulis suis: Vigilate ergo, *sicut* confituerunt eum.*

X. Kal. Januarii. *In Nicomedia natale sanctorum ecclie. Martyrum. Lector Libri sapientie. Iohannem animam, *sicut* pacem electio Dei. Evangelium secundum Marcum cap. cxxxviii. Dixit Jesus Discipulis suis: Videote ne quis vos seducat, *sicut* hic falsus erit.*

IX. Kal. Januarii. *Cappadocia natale quadragesima Virginum. Lector Epistole beati Pauli Apostoli ad Corinthus. Fratres, qui gloriatur in Domino gloriatur, *sicut* exhibere Christo. Evangelium secundum Matthaeum cap. xl. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum celorum thesauro abscondito in agro, *sicut* nova & vetera.*

Pro abertore pluvie five temporantia acri. *Lector Iohannes Prophetae. Hec dicit Dominus: Noli timere terra, *sicut* quod fecit vobis fructus mirabilis. Evangelium secundum Lucam cap. lxxxi. Factum est in una die rurum, *sicut* obdurate ei.*

Pro inchoante pluvie. *Lector Hieremiz Prophetae. Hec dicit Dominus Deus: Numquid preciosum abiecit Iuda, *sicut* haec omnia Domine Deus noster. Evangelium secundum Matthaeum cap. clx. Dixit Jesus Discipulis suis: Misericordia super turbas, *sicut* Discipuli ejus cum eo.*

In die belli. *Lector Ezechielis Prophetae. In diebus illis apergavimus Israhel, *sicut* proponemus eum. sit Dominus omnipotens. Evangelium secundum Lucam cap. cx. Dixit Jesus Discipulis suis: Non habite follicium esse, *sicut* adiutorum vobis.*

De natali Pape. *Lector epistola beati Pauli Apostoli ad Hebreos. Fratres, omnis Pontifex, *sicut* ordinem Melchisedech. Evangelium secundum Lucam cap. ccxx. Facta est commissio inter discipulos, *sicut* tribus Israhel.*

In ordinatione Diaconorum. *Lector epistola beati Pauli Apostoli ad Timotheum. Carissime, Diaconos constitue pudicos, *sicut* in fide quae est in Christo Iesu Domine nostro. Evangelium*

Tome II.

*secundum Iohannem cap. civ. Dixit Jesus Discipulis suis: Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti, *sicut* qui est in celsis.*

In ordinatione Presbyteri. *Lector epistola beati Pauli Apostoli ad Titum. Carissime, Paulus servus Christi, Apostolus autem, *sicut* doctrina bona per Iesum Christum Dominum nostrum in Evangelium secundum Matthaeum cap. ccxliii. Dixit Jesus Discipulis suis: Vigilate ergo, *sicut* us confitueret eum.*

In ordinatione Episcopi. *Lector epistola beati Pauli Apostoli ad Timotheum. Carissime, fidelis sermo, *sicut* Episcoparum, *sicut* Dei nostri in omnibus. Evangelium secundum Matthaeum cap. clxv. Dixit Jesus Discipulis suis: Quis patas est fidelis servus. Evangelium secundum Matthaeum cap. clxvi. Venit Iesu in partes Cesarea Philippi, *sicut* solutum & in celsis.*

In dedicatione Basilicae five Ocasoria. *Lector Apocalypsis Iohannis Apostoli. In diebus illis vidi civitatem sanctam Hierusalem, *sicut* nova facio omnia. Evangelium secundum Lucam cap. lx. Dixit Jesus Discipulis suis: Non est arbor bona qua facit fructum malum, fundata erat, *sicut* super terram. Item Evangelium secundum Lucam cap. cxxiv. Egressus Iesu, *sicut* salus domini facta est.*

Ad sponsas benedicendas. *Lector epistola beati Pauli Apostoli ad Corinthios. Fratres, nescitis quoniam corpora vesta, *sicut* portate Deum in corpore vestro. Evangelium secundum Matthaeum cap. ccxxi. Loquebatur Iesu cum Discipulis suis, *sicut* pauci aeterni electi.*

Item Evangelium secundum Matthaeum cap. ccxxxix. *Venit Iesu in fines Iudeae, *sicut* quod Deus conjunxit, homo non separat.*

In adventu Judicium. *Lector epistola beati Pauli Apostoli ad Thessalonici. Fratres, obtempero vos primi omnium, *sicut* in fide & veritate. Evangelium secundum Lucam cap. ccxxviii. Dixit Jesus Discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam nobilis erat, hic habuit, *sicut* dabitur & abundabit.*

In tribulacione five commotione. *Lector Hieremiz Prophetae. Hec dicit Dominus Deus: Numquid cadit, *sicut* verbum auctoritatis Domini manet in eternitate & in seculum seculi.*

Item ejusdem. *Hec dicit Dominus Deus: Facite iudicium & iustitiam, *sicut* servi & populi eorum aeternus aeternus Deus.*

Item ejusdem. *Si iniuriantes nostre concederint, *sicut* ne derelinqueret nos Dominus Deus noster. Evangelium secundum Lucam cap. ccxlv. Egressus Iesu perambulabat Hiericho, *sicut* fulvum faciebat quod pecunia.*

In natali Sacerdotum. *Lector Libri Malachie Prophetae. Hec dicit Dominus: Scitis quia nisi ad vos mandatum, *sicut* quia Angelus Domini exercitum est. Evangelium secundum Marcum cap. xii. Circuibat Iesu in circuitu, *sicut* agribus & famabatur.*

Misi quid Sacerdos pro se canet. *Lector epistola beati Pauli Apostoli ad Romanos. Fratres, scimus quid Lex spiritualis est, *sicut* hujus gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Evangelium secundum Matthaeum cap. lxxvi.*

Qqqq.

1351 Liber Comitis sive Lectionarius. 1352

Circuibat Iesus omnes civitatis, usque omnes
infirmos.

Missa votiva. Lectio Esiae Prophetæ. Hec dicit Dominus: In die illa diffonder in manus Domini, usque hereditas mea Israel, dicit Dominus omnipotens.

•Jacobi Pro infirmis. Lectio epistole beati Pauli Apostoli. Fratres, tristatur aliquis vestrum, usque ora pro invicem ut salvemini.

Pro iter agentibus. Lectio Libri Genesios. In diebus illis locutus est Abraham dicens: Dominus caeli qui nulit me de domo, usque ipse mittet Angelum suum coram te.

In agenda mortuorum. Lectio Libri Machabeorum. In diebus illis vit fortissimus Iuda, usque ut à peccatis solvantur.

Item. Lectio epistole beati Pauli Apostoli ad Thefalonicenses. Fratres, nolumus vos ignorare de dormientibus, usque itaque consolantini invicem in verbis in Christo Iesu Domino nostro.

Item. Lectio Esiae Prophetæ. Hec dicit Dominus Deus: Orietur in tenebris lux tua, usque quia os Domini locutum est. Evangelium secundum Johannem cap. xci. Dixit Martha ad Iesum, usque qui in hunc mundum venisti.

Item Evangelium secundum Johannem cap. xxxix. Dixit Iesus Discipulis suis & turbis Iudeorum: Sicut enim parer sufficiunt mortales, usque de morte in vitam.

Item secundum Johannem cap. lvi. Dixit Iesus turbis Iudeorum: Omne quod dar mihi, usque in novissimo die.

Item secundum Joannem cap. lxv. Dixit Iesus Discipulis suis & turbis Iudeorum: Ego sum panis vivus, usque in novissimo die.

INCIPUNT LECTIOES DEFUNCTORUM.

I. Parce mihi Domine, nihil enim sunt dies mei, usque non subficiam.

II. Tredet anima mea vice mea, usque possim erere.

III. Manus tua, usque custodivis spiritum meum.

IV. Responde mihi quancas habeo iniurias, usque vestimentum quod considerit à terra.

V. Homo status de maliere, brevi vivens tempore, usque donec opera veniat.

VI. Quis mihi hoc tribuerit ut in infernum proregas me, usque sed parce peccatis meis.

VII. Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, usque patientia mea tu es Domine Deus meus.

VIII. Pelli meae consumptis carnibus, usque sculpantur in filice.

IX. Scio enim quod Redemptor meus vivit, usque haec spes mea in fano meo.

I.

AMALARI ABBATIS ECLOGÆ DE OFFICIO MISSÆ.

In vetustissimo Codice Ms. celeberrimi Monasterii sancti Galli in Helvetia, ex quo Opusculum istud descriptum est, sequebatur post Ordinem Romanum qualiter Missa celebratur. In calce enim Ordine ista legatur.

EXPLICIT ORDO ECCLESIASTICUS ROMANÆ ECCLÆSIE. SEQUENTIA AMALARES ABRA EDIT.

Incipit Ecloga de Ordine Romano & de quatuor orationibus Episcoporum sive populi in Missa.

CAPITULA sequentia Opusculi prenotamus ut huius operis, qui ignoratus extans de ignobilitate huic Operi, adgrediensque illud quasi dignum, ac pollas repentes viles, ne penitentia ductus dicat apud semetipsum vel apud suos allantes: Si cognovissem ruficatum hujus Operis, nullatenus in eo labore oculorum mororum impenderem. Videat modò in capite que sequuntur usque in finem. Et si lectionis causa in aliquam nauis incuteret, nos illi qui ordinavimus tantum ingratas existar, sed & filii, qui cognitæ ignorabiles, magis eas elegit rimari usque ad calcem.

I. Illud vero intimandum est, quod ea que celebramus in Officio Missæ ante lectum Evangelium respiciuntur sive ad primum adventum Domini usque ad illud tempus quando properabat Hierusalem passare.

II. Introitus vero ad chorum Prophetarum respicit. Et meritis hos tangimus hic, quoniam, ut Augustinus ait, Moyse minister fuit veteris Testamento, & Prophetæ, ministri novi Testamenti.

III. Kyrieleison ad eos Prophetas respicit qui circa adventum Domini stant; de quibus erat Zacharias, nectos & filius ejus Johannes.

IV. Gloria in excelsis Deo ad certum Angelorum respicit, qui gaudium Nativitatis Domini pastorum adnuntiaverunt.

V. Prima collecta ad hoc respicit quod dominus agebat circa duodecimum annum quando ascendit Hierosolymam, & sedebat in templo inter medios Doctorum, & audiebat illos arque interrogabat.

VI. Epistola ad predicationem Johannis pertinet.

VII. Responsoria ad benevolentiam Apostolorum, quando vocati à Domino, & secuti sunt.

VIII. Alleluia ad laetitiam mentis eorum quam habebant de promissionibus ejus, vel de miraculis quae videbant fieri ab eo sive per nomen ejus.

IX. Evangelium ad suam predicationem usque ad proximum tempus.

X. Deinceps vero quod agitur in Officio Missæ, ad illud tempus respicit quod est à Dominica,

1353 Amalarii Eclogæ de officio Missæ. 1354

Quando pueri obriaverunt ei usque ad Ascensionem
omni ejus fave Pentecosten.

XI. Oratio vero quam Presbyter dicit à secreta usque Nobis quaque peccatoribus, hanc Orationem designat: quam Iesus exercebat in monte Oliveti.

XII. Et illud quod postea agitur, illud tempus significat quando Dominus in sepulchro jacuit.

XIII. Et quando panis miratur in vinum, animam Domini ad corpus redire demonstrat.

XIV. Et quod postea celebratur, significat illas salutaciones quae Christus totius Discipulis suis.

XV. Et triduo oblatarum, illam fractionem significat quam duobus Dominus fecit Discipulis suis in Emmae.

De Romano Ordine, & de statu in Ecclesia.

Masculi sunt ad ecclesialem partem, & feminæ ad borealem, ut ostendatur per perfectionem sexus feminorum factus semper conficiunt in majoribus coniunctionibus multa hujus mundi, & per infirmitatem fragilitatemque sexus inferiorum in aperte loco. Ad hoc etiam pertinet quod & Johannes in Apocalypsi sua videt Angelum fortissimum qui posuit pedem suam dextram super mare, & dilatum astum super terram. Fortiora etiam membrorum in majoribus periculis, alerta in compunctionibus salutibus.

De ingressu Episcopi.

Episcopus à leva ingreditur, & transit ad dexteram. Christi nomen corpus nos fuisse omnes; ideoque fas est quod Episcopus iurare Ecclesiam in initio suae caput Christum ingredientem in mandatum. Levem portam tenet Salvator noster, quia temporalem afflans; sed ruderem ad dexteram & discibos id ipsum Ecclesiam facere, quoniam resurrectio carnum quam asserunt ad dexteram Dei elevavit, & Ecclesiam suam secum fecit confidere in certitudines, sicut dicit Paulus Apostolus, quia finali excitabit & finali federe facit in certitudinibus. Audi quid dicit Salomon de dextera & leva: *Longe dierum in dextera ejus, & in finis illius divisa & gloria.* Si longo tempore vivere cuperemus, ad dexteram id est ad futuram vitam tendamus, & in finibus habebimus divisas & glorias, id est, sufficientiam praefectam viam.

De Diaconis & ceteris Ministris Episcopi.

Intrae causa non amplius quam septem Diaconi, nondum Subdiaconi, sedicent Acolythi causa thuribulis non amplius quam ternis. Sunt scriptum est & in multis loci sapientum quod superioris numero universitas Ecclesia designatur, quoniam multiplicatio paribus fuit facie duodecim, id est ter quatuor duodecim, & quatuor tria duodecim, & ex duodecim numero Patriarcharum & Apostolorum universa Ecclesia propagata. Si insinuavetis quare non posset esse in eo ordine facti qui quatuor est duo, respondere quia Deus impati numerum grandet. Ceteri, inquit, Deus grandet impati numerum? Dico, quia impati numerus dividi non potest, & divisionem non vult Deus scilicet in Ecclesia sua. Par numeros dividiti posset, sicut est sex in tres, & quatuor in duo, & duo in unum. Et unusquisque parum numerum non fasciatus in ordine suscipiendo, quia divisionem &

schismata non vult Deus recipere in Ecclesia sua. Quamvis tacuisse de septem Diaconibus ab Apostolis ordinatis, ex hisc decreverunt Apostoli vel successores Apostolorum parvissim Ecclesias septem Diaconos, qui sublimiori gradu essent ceteri, & proximi circu itam quasi columnæ altaris adfuerint, sapientia propter septem viros perfectos, quinque propter quinque Liberos Moyis, tres propter spem, fidem, & caritatem, unus propter unitatem Ecclesie.

De portatione cereorum.

Quot Diaconi sunt, tot candelabrum portantur, quia omni Ecclesiæ labent & imitantati Christum promittunt gaudium eternæ vite & lux perpetua. Quod manifestè declaratus in Apocalypsi Johannis, dicens Domino negligenti: *Age portationem, & prima opera fac. Sit enim, venit tibi,* & movebatur candelabrum tuum de loco suo, id est, promulgat lucis munere, si penitentiam non egeris, te privabo.

De portatione thuribuli.

Portante & thuribulum, quod Christi corpus significat, sicut scriptum est in eadem Apocalypsi: *Alius Angelus venit, & flebit an & altare habens thuribulum aures.* Quod sic expeditum est. In conspectu scilicet apparuit Ecclesie, factus ipse thuribulum, ex quo Deus odorem suavitatis accepit, & propriez tactus est mundo.

De Episcopo jam presentato altari.

Episcopus veniens ante altare adorat primò sanctam, & postea pacem das Presbyteris & Diaconibus, quia illam inveniunt de quo Propheta scripsit: *Multiplicabitur ejus imperium, & pacis ejus non erit finis.* Primi Episcopus adorat sanctam, quia primò illius misericordia impetranda est a quo per & concordia & regnum Christi intrè nos regnat. Deus Sacerdos oscularum, quia ipse est lapis angelaris qui conjunxit nos in unum paritem alacritate venientes, & dedit pacem his qui fuerant longè & his qui prope.

De Glorio Patri & Filio & Spiritui sancto.

Post datum pacem concordat sancte Trinitati gloriam, quasi dicat: Gloriam referamus Deo Patri & Filio & Spiritui sancto, quia pacem quam prophesavit per lantos suis Prophetas nobis in novissimis temporibus dignam est ostendere. Quando dicit, *Sicut erat, Diaconi procedunt ad altare & iuram reverentur ad Episcopum & fratrem suum.* Hoc significat quod idem morti se confidens, subdolus Apostoli, ut Christi corpori adiungentur. In quo verba varietas multiplicatae temporum demonstratur, id est, *sicut erat in principio, præteritum & nunc presentem & semper futurum & aeternum & in fiscalia facultatum longiora magna.* Unde Origenes: *Quies fecula facultum nominantur, fortasse hinc ignota nobis, tandem à Domino facta aliquis terminus indicatur, quasi superioris tria circu tempus referantur, & ita infinita circu fiscalia fiducium transsumunt.* Altare pro refactione animarum Christi vidi *sub altare per hyperbasum dictum est; non sed ora v. d. occidere, sed qui sub ora fuerunt occisi.* id est, sub resuscitatione nominis Christi, eorum animas vidi. Quando dicunt prophetalia versus, Episcopus vadit ad altare, & oculans eum; quia per ora Prophetarum Christus venit

Apocal. 1.

Apocal. 8.

1a. p.

in mundum , & transivit ad Passionem.

De statione Diaconorum.

Diaconi primò stant inclinati ante altare cum Episcopo usque fiscu: erat , quis chorus Martyrum sanctorum ante novissimam tribulationem in convalle lachrymarum manet. Postea Martyres coronati eructi stant liberari , & securi jans ab oculis perfections , quorum Deus oculos abstegit ab omnibus lachrymis & ab omni dolore & ab omni esurie ; ideoque stant ante Dominum sompner.

De statione Episcopi.

Episcopos vero semper stant inclinati usque ad Prophetae vestrum ; quia Christus non anticipavit tempus quo premiuarus est per ora Prophetarum. Tempore enim quo Prophetæ predicabant venit in mundum ad Passionem , & ideo cum versu prophetali vadit ad altare , quia Christum initiat , ut ostendat populo omnia que Prophetæ predixerunt de Christi Passione vera esse & in tempore suo consummata ; tunc aperte legitur in Propheta Danihelis : Septuaginta , inquit , hebdomada abbreviata sunt super populum tuum & super urbem sanctam tuam , ut consummetur prævaricatio . & finem accipiat peccatum , & deleatur iniurias . & adducatur iustitia sempiterna , & impleatur rixia & prothes , & anguilla sanctorum sanctorum. Et iterum inferius : Confirmabit autem pectus malius hebdromadis una , & in diuino hebdromadis deficit hostia & sacrificium. Quod dicit adducatur iustitia sempiterna , de Christi adventu dicit. Quod dicit sequitur Senator Sanctorum , de ejus baptismo dicit. Quod dicit confirmabit autem pectus multis hebdromadis una , de Iohannes precoratus & de Christi predicatione & de vocazione Apostolorum dicit. Quod dicit & in diuino hebdromadis deficit hostia & sacrificium , de Christi Passione & Resurrectione dicit. Quod autem dicit septuaginta hebdromadas , id sunt anni solares quadraginta septuaginta quinque. Sepe enim anni ponuntur in una hebdromada. Ad brevitas ideo dicit quia de quadraginta septuaginta quinque facit quadraginta nonagesima. Aufert embolismos de solaribus annis quadringentis septuaginta quinque , & ponit secundum hos menses & annos quos facere potest ex embolismis. Embolismi sunt in tanto numero annorum centrum septuaginta quinque : quos oportet partiri per duodecim , quia duodecim menses in anno sunt. Duodecies enim decades sunt centum sexaginta octo , id sunt quatuordecim anni ; quos quatuordecim annos debet adscire ad superdictos quadringentos septuaginta quinque , & sunt quadringentos octuaginta novem. Remaneant menses de centrum septuaginta quinque septem super centum sexaginta octo. Hoc septem addit ad quadringentos octuaginta novem annos , & fit inchoatio nonagesimi anni , in quo anno Demius crucem ascendit. Ex ideo dixit Propheta confirmabit pectus multis hebdromadis una , quia in ea Iohannes predicabat , & Apostoli ad fidem conveserant , & in diuino hebdromadis eccclius est Christus Iesus. Seponit menses qui additi sunt ad annos quadringentos octuaginta novem , idem ipse qui se subdidit Patri usque ad mortem , de hac expectatione Martii intulit dicens : Quid ubi & mihi est misericordia . Nondum venit hora mea . Epif-

copes statim postquam adoraverit sancta , pergit ad dexteram altaris , & stat rectus versus ad orientem ; & Diaconi recti illum unum post unum , plures ad dexteram , pauciores ad sinistram. Episcopus ad dexteram altaris stat , quia Christus regnum predicabat , in quo secundum dextrum est , & nihil sinistrum habet. Stat & rectas , quia venit regere suos in virga ferrea , id est , in infelixibili iustitia. Stat versus ad orientem , quia , ut ipso indicat , non queretas voluntatem suam facere . sed eis qui illum misit , sicut scriptum est : quia descendit de celo , non ut facias voluntatem suam , & reliqua. Nunquam retrosum versus , sed semper faciem patris invenitur. Unde ipse Dominus in Evangelio : Scio unde veni & quo vado. Sic namque oportet Christum & regnum predicare coelte & peccata sub podibus sternere , respicere steratas , & temporalia retrorsum habere. Diaconi recti stant , quia sicut diximus , bene Martyrum chorus aperte possum , qui & ministraentes sunt in sancto altari , & dalmaticas portant quas solobat militaris uis portare. Ipsi Diaconi processerunt ad altare , quia in veteri Testamento Martyres existent , & modo recti stant , qui post Nativitatem Domini nihil minus Martyri dignè coronantur. Aliqui ex ipsis stant ad dexteram , & aliqui ad sinistram , quia multi de contemplativa vita Martyrio coronati sunt , & mulci de activa vita ad coronam Martyri procedunt. De utrisque modis in diebus hominibus contentum exemplum potest posse. Scribens namque Clemens Alexandrinus de Jacobo fratre Iohannis historiam quandam dignam memoriam referit. Et is , inquit , qui obtrulat excusum Judicem ad Martyrium , mortis etiam ipse confessus est se esse Christianum. Duxi sunt ambo ad supplicium pariter ; & cum dicerentur , in via rogois Jacobum dari sibi remissionem. At ille parumper deliberans , Pax tibi , inquit , & osculaui est eum ; & ita ambo simul capite plexi sunt. Jacobus contemplativam vitam ducebat , quia nemo coram suum aliquid esse dicebat. Secundum vero suis nullus dubitat quin presentem vitam ducere , quamvis una cum illo ad gloriam regni coelestis martyrio candidatus intraret. Hi namque qui contemplativam vitam ducunt , vigore majori numero virtutum quam hi qui activam in quo sufficiunt possunt ad exempla Martis & Marie , una summis activam vitam , aliova sedens contemplativam.

Candela primab Acolytis illuminantur intra Ecclesiam , & per acolythos portantur in Ecclesiam. Primum candela procedunt , & postquam ventum fuerit ad altare , postponuntur. Utremque demonstrant & Doctores Ecclesie , id est illuminatores existens ante Nativitatem Domini , & potest. Acolyti namque acolantes lucem dicuntur. Permanent manus ; quia quos scientia repellit , bacis exemplum erigere nullarente cassare debent. Eodem candela siquid ad Kyrie eleison Acolytorum manus manus tenentur , & sine posse in pavimentum , & stant fino gradu. Sic oportet Doctores ut rudem populum nullatenus de unanimis relinquant antequam populus subiectus sciat dicere : Domine , miserere mei peccatoris. Quod effectu dicente peccatum doctus sum à didascalicis seruum me recognoco , & ideo misericordiam Domini

Daniel.

Ibid.

Jean.

Jean. a.

Jean. b.

Euseb. lib.
S. C. p. 28
versione
Rufini.

implorare oportet. Sciatque tunc per se in Ecclesia & illuminant Ecclesiam, quoniam fas est ut qui jam doctus est à Doctore doceat Ecclesiam pro vice Doctoris. Quis similiter, ut diximus, de Diaconibus plura stant à dextris, & pauca à sinistris. De quo idipsum significare velle intelligimus quod saepius diximus de Diaconibus. Post primam namque orationem ponuntur candeles ante altare, non jam altrinsecus ut antea, sed mixtum per ordinem ususque post alteram usq[ue] ad novissimam; quia sunt quidam qui omnia relinquunt & se ad vitam contemplativam confringunt. Plerique activam vitam ducant, & habent carum terrenarum rectum. Tamen quancam possunt elemosynas faciendo, vigilias exercendo, fastigium properando ad Ecclesiam. Quos uto[rum]que nostra Ecclesia mixtum tenet. Et quamvis id[em] possit intelligi candelas per ordinem ante altare poni ut expediat possint Ministri ad ambonem currere & circa altaria ministrare. Evangelium quod portatur propriis Episcopo ostendit quod ipsum est nobis via eundi ad regnum Dei.

De officiis Episcopi.

Quod requiem animarum significet post actam orationem, & quid significet quod Presbyteri cum eo sedent, & de eo quod verius sit ad populum, ostendit datam esse illi potestatem eorum acta scrutari. Episcopus quidem, post primam orationem quam prectionem nominamus, sedet versus ad populum, & Presbyteri cum eo. In ipsa vero prektione optationem bonam Ecclesie intelligimus, quasi dicat populo: Optavi bonum Ecclesie, & id est fecerit. Et vos quidem, si delectat requiem possidere animarum, querite priu[m] regnum Dei & justitiam eius, & eterna necessaria adiciens votis, & post inveneritis requiem. Stare namque est adhuc in certamine polito & orare. Post victoriam vero sedere ac judicare. Sedent & Presbyteri cum eo, quorum ministerium est idipsum enunciare; de quibus Paulus: *Presbyteri duplice honore habentur, maxime qui laborant in verbo Dei.* Post primam orationem stat versus ad populum, ut se monstraret populo postquam Dominum se manifestavit & sua acta, oravit pro se suisque & pro populo bona precatus est, & hunc Deo resulit habere in ministerium opera popularum suorum examine quis inter eos dignus habebatur vel quis indignus.

De sede Episcopali.

Nam id est altior locus positus est Episcopis ut ipsi superintendant & tanquam custodiad populum. Nam & Graec[us] quod dicit Episcopus, hoc Latinè superintensus interpretatur, quis superintendit, quis superintendet. Quonodo enim vintori alicui in locis ad custodiendam vinsam, sic & Episcopis altior locus factus est. Ita de isto periculoso loco & alicui periculosa causa redditur, nisi eo corde firmus hic ut humilitate sub pedibus vestris sumus & pro vobis oramus.

De Episcopis.

Matth. sc: Christus enim minister fuit, qui dixit: Non veni ministrari, sed ministrare. Johannes nempe subminister, qui dixit: Hic erat quem dixi, qui posse me venturus est, qui autem me fassus est, qui

non ascendit ad superiorum gradum, quem solus solet ascendere qui Evangelium lecturus est, ut ostendat se subministrum esse, quis non est Iohannes dignus solvere corrugam calicamentorum, cuius verba in eo leguntur. Cantor vero ascendere potest indifferenter. Ascendit superioris, quis Christus periculus est Iohanni. Stat in eodem, quia effundebatur Iohannes. Stat inferius, quia venit ab eo baptizari. Non ascendit superioris qui responsorium canat quoniam qui lectionem legit, sed stat in eodem loco. Et si ascendit superioris, secundum supradictos modos intelligitur. Responsorum ideo dicuntur eò quod anno cantante ceteri respondeant. Canavit unus Christus, id est, vocavit Petrum & ceteros Apostulos. Illi responderunt, quia Christum imitari sunt. Ex ideo responsorum convocatione Apostolorum convenit. Ipsa idem solus versum cantat, quia Christus seorsum per nocturna solus orabat, licet in Evangelio: *Ipsa autem erat per nocturnas in oratione.* Diaconus cum ascendit ad legendum, patet benedictionem ab Episcopo, & accipit Evangelium de altari; & procedunt ante eum duo candelabra & due thuribula sive unum. Illud quidem quid significet dictum est. Diaconus vero stat versus ad meridiem. Ad quam partem virti solent confluere. Petit prius benedictionem ab Episcopo. Episcopus dat illi: *Dominus sit in corde tuo & in labiis tuis.* Incensum quod ponitur in thuribulum, orationem designat Sanctorum. Unde dicit Propheta: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Diaconus dicit, *Dominus vobiscum.* Et populus se vertit ad orientem, orat Deum ut possit dignè intelligere que audiuntur est, & funguli faciunt signum lancea crucis in francibus corunt, ut per signum lancea crucis sine loricati, quatenus nulla phantasia diabolica frustis adiutum invenerit intrusum in corda eorum, & auferre possit semen Evangelii de animabus eorum. Post hec baculi deponuntur ē manus. Iudei namque arundinem in destruam Jesu dabant, & spinae coronam capiti ejus impoluerunt, & salutabantur sum, atque genas ponentes adorabant eum illudentes. Nos vero fugientes confusum eorum, deponentes baculum quem illi ererunt ob superbiam, neque coronam neque aliud operimentum super caput eadem horā renentes. Si intraverit quis subito eidem horā in Ecclesiam, non salutamus eum, neque genua ponimus ad orationem donec lectum sit Evangelium.

Alius baculum possumus intelligere humerum adjutorium. Unde & Hieremias: *Maledic[us] homo qui confidit in homine.* Et reliqua. Sacerdotes namque in Ecclesia possunt esse baculi nostri, qui pro nobis debent orare. Quam orationem pro bacio ponimus. Et aliquoties ut eo baculo utamur, aliquando non. Quando Christus in processione habemus, non est necesse ullo baculo. Si quando proprie peccata nostra discesserit, necesse est querere baculum, id est, orationes Sanctorum. Quapropter quando Sacerdos orat atque celebat aliorum Doctorum officia, baculos remansimus in manibus. Et quando ipius Christi verba nobis loquuntur, baculos non tenemus in manibus. Ut ostendatur non difficile esse Christo per se docere posse populum suum. Quoniam ubi in

Luc. 6.

Psal. 144

I Timoch.
sc.P[ro]p[ter]e Nono
ad Apolloniu[m]
sc. p. 57.

promptus Christus loquitur, non ibi necesse habemus Petrum neque Paulum neque alium Doctorem; quia ipse est unus magister qui in cœlo est.

Cur sit Diaconus in ambo versus ad meridiem.

1. Cor. 6.

Cant. 10.

Diaconus pronuntians verba Evangelii ad meridiem stat versus, quoniam illis loquitur de quibus dicebat Paulus: *Sapieniam loquimur inter perfectos.* Quando enim sol ad meridiem vergitur, fervoribus solet existere & altior. Significat namque Eccliam ferventem animo in amore Dei, elevatam esse in magno culmine virtutum. De qua parte sic satur in Cantico Canticorum: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubas in meridie.* In eadē parte illum requirit sponsa quā recognoscit illum cubare, in meridie, id est, in eis quorum cor ardens est in dilectione Dei & dilectione proximi, ipsa de quibus loquitur Evangelium qui in corde bono & opimo audientes verbum retinente, & fructum afferente in patientia. Sane quando solemus sedere ad lectionem magistrorum, facies magistri nostri amplius intenta in eum qui perfectius potest discere quam in eos qui minus perfectè discunt; non è quod illi soli operi suam doctrinam, sed quia illos qui tardioriter sensuū habent vult iterum doceri ab illo qui citius veram rationem inventare potest in doctrina magistri. Non dicimus ita ut hi qui post tergum sunt exortes sint à sancto Evangelio, sed ut per Doctores nūm̄ erudit̄ etudiantur.

*Tu qui scandisti culmen sublimis minister.
Quando excelsa petis, tandem moderior esto.
Quoniam prona fols, tandem si proxima calo
Mea etiam que celo petis. Hac ima tenet,
Inferiorque gradus quod vult descendere surgis,
Laratur serpens inamicus si cadis, alme.
Angelus alitroni si nos gaudet quia tu sis.
Pocula celso jubes tu si, andea limen olympi.*

De extinditione cereorum.

Post lectum Evangelium candela extinguntur. Per candelas signantur Doctores Ecclesie. Et quid vult istud quod post Evangelium extinguntur nisi quod nemo Doctorum transcendere potest verba S. Evangelii? Aperte etiam monstrant clauso S. Evangelio extinctam esse doctrinam Doctorum.

De Credo in Deum.

* Legend.
loculus.

Postquam Christus locus* est populo suo, fas est ut duktib⁹ & intenti⁹ profiteatur credulitateam suam; siveque convenit populo post Evangelium, quia Christi verba audivit, intentionem credulitatis sue praeclarō ore proferre. Christiana religio ut salva manea corde creditur ad justitiam, oīis autem confessio fit in salutem.

De presentatione corporalis & calicis ad altare.

Post lectum Evangelium venit Subdiaconus ferens in brachio sinistro calicem, in quo recipiantur amulæ populorum, & super calicem corporale, quod accipiens Diaconus ponit super altare, similiter calicem post receptas amulæ. Dominus Iesus ipse [est Subdiaconus &] Diaconus. Subdiaconus quando aperuit librum & legi. Diaconus quando dixit: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministriare.* Ipse ferens calicem & corporale. Nullo cogente venit Hierosolymam,

Matth. 10.

appropinquante horæ Passiois suis, habens in sinistro brachio calicem & deinceps corporale: quoniam quod paſſus est temporale fuit, non aeternale. Non licet fieri de altero panno corporale nisi de lino. Linicum namque per multas exercitaciones venit ad candorem suum. Significat vero ipsam intentionem Dominicæ Passiois. Calix ipsam passionem, in qua suscepit amulas nostras.

Recapitulatio de Passione Domini.

Bis enim narratur in ista scedula de Passione Domini, unum quod sit in Evangelio, & alterum quod adhuc relat & agitur in altari. Cur hoc? Quoniam bis crucifixus est Iesus. Primo linguis Iudæorum, & poste cruce. Inde est quod Marcus hora tertiæ, id est, linguis Iudeorum; sed sicut aliij Evangelizat narrant, manibus, hora sexta.

De Oblatione.

Christus Dominus Sacerdos est in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui Rex Salem, id est, Rex pacis, obulit panem & vinum in prefiguratione veri Sacerdotis Christi, qui obulit Deo Patri verum panem, id est, corpus immaculatum, & vinum, id est, sanguinem suum; in cuius typo hodie nostra Ecclesia panem & vinum offerit in consecratione corporis & sanguinis Domini. Ex qui dedignantur oblationes offerre, dedignantur, quoniam non vivâ voce, confirme Christi Passio non esse redemptos, & eandem Passionem memoria sus mandare, ita tamen se non sit aliqua causa que forte ad tempus impediatur. Cum fanonibus offerunt, quoniam legimus in passione Domini sudarium usurpatum esse. Altera quippe fanones de lino efficiuntur. Ex linum multis modis sanctæ scripture pro exercitio passionis ponuntur. Arque idem fanonibus puris oblationes tenent ut ostendant Religionem sanctâ & Catholicâ accepisse pro fratribus animam ponere, & non solum animas, sed & puras, ut non sint aliquæ heretici pollute, sed caritate mundate. Unde dicit Apostolus: *Et si tradidero corpus meum ut ardem, carcerem autem non habuero, nihil mihi prodigi.* Novissime omnium Sacerdotes offerunt & Diaconi, sed solum paneum. Solus autem Archidiaconus solet implere oblationes priorum, infundens aquam in calicem & amulam Pontificis, ut ostendatur Christi corpus unum esse, & quod iste fecit pro omnibus fecit, sicut Petrus in Evangelio Dominum discipulos interrogantem: *Vos quem me esse dicitis, pro universitate discipulorum solus Petrus respondit. Tu es Christus filius Dei vivi.* Hoc quod omnes responderunt animo, vivâ voce solus Petrus procul. Quod Presbyteri in novissimo locu offerunt, non vacat à mysterio, quando Johannes in Apocalypsi sua vidit similem filio hominis in medio sapientia candelabrum, & in eo vidit stannum omnis Ecclesie presentis qualis esset. Et cum hoc descripseret, *Pedes, inquit, ejus similes aurichalco, sicut in camino ardentes.* Pedes ignitos novissimi temporis Ecclesiam dicunt, quia eminentiā ad examinanda & probanda perficiunt. Presbyteri ministerium est fortissime esse in Ecclesia, ut pro se possit orare & pro populo. Et isti, idem quia fortiores sunt in Ecclesia, novissime offerunt, ut significent Ecclesiam; quoniam

1. Cor. 10.

March. 14.

Apoc. 1.

Riam in novissimo tempore erit Antichristus, videlicet multo plures injuri sustinere quam præfense. Sed & si delectas audire cur viri ante feminas essent, dicimus quis & primitiva Ecclesia in profusa, quando nonnullum plenius Christiani orare, plures injuri sustinuerunt quoniam modo sustinuerat persona Ecclesia. Feminae in medio offerebunt, quia, sicut liquidd patet, silentium est magnum in Ecclesia. Deo enim gratias, Christianitas maximè in istis temporibus viget, præcipue quoniam sublimis potest Christiana est. Presbyterorum ministerium est & Diaconorum in altari & circa altare ministrare; ideoque ipsi soli accedunt ad altare, quoniam ministerium est circa altare.

Quomodo Hæc Ministri Episcopi, Diaconi & Subdiaconi circa altare hora Missæ.

De ministris horæ Missæ.

Eo namque tempore quo Missa celebatur, Diaconi stant retro Episcopo, & Subdiaconi ante faciem ejus. Norum est enim dixisse Christum Discipulis suis : *Omnis res scandalum patiemini in me in ista nocte ; qui, sicut Christus predixit, eisdem nocte reliquo fugerunt. Ac per hoc modo eisdem horæ secundi Ministri altaris recedunt à facie Episcopi, ut significetur ad tempus Apostolorum absentes fuisse & tamen rorè expectantes, quoniam post Passionem illum fecerunt sunt. Quid est rorè hære? Procul dubio sequi anteriu-rem. Subdiaconi vero post angelicum hymnum stant inclinati usque dum dicitur : *Nobis quoque peccatoribus. Tunc priuè se erigunt, & stant in loco ubi ante steterunt; quoniam Discipuli & mulieres sequences erant Dominum usque ad locum crucifixionis, non solum sequences, sed & plantigenes. Conversus autem Jesus dixit : Fila Hierusalem, audite flere super me, sed super vos & super filios vestros. Mulieres flebant quasi pro peccatore; sed ipse Dominus ostendit nos super illum debent flere, sed super ipsas quoque peccatrices erant. Et quid vis dicere quale ministerium habent Subdiaconi, quando stant inclinati, si pro suis peccatis non orant & plorant? Per tropologiam Subdiaconi inclinati sunt, quia declinaverunt. Stant erecti per confessionem, & rursus aspiciunt in faciem Pontificis, postquam dicit : *Nobis quoque peccatoribus. Et quomodo poterant Discipuli & mulieres claudere oculos suos ut non viderent Domini in cruce pendenter quem tantum amabant? Subdiaconi in ipso aspectu perseverant usque dum fanone calix circumdatur. Tunc demum recedunt, ut preparant calices in quo corpus Domini honorifice levetur. Audierit quādiū super diu stetente ad crucem. Lucas inquit : *Hic ascensit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu, & depositum involvit in sindone. Subse- cuta autem mulieres qua cum ipso venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum possumus erat corpus ejus. Et reverentes paraverunt aromatic & unguenta, & sabbato quidem siluerunt. Mulieres quidem parant aromatic & unguenta unde condilarunt corpus Domini, ne in pulverem redigatur. Subdiaconi quidem, postquam vident calicem circumdatum linteo, vadunt & preparant calices live fundones mundas in quibus recipiant corpus Domini, ne in terram****

Mark. 16.

Luc. 23.

Luc. 23.

Tome II

cadat & in pulverem vertatur. Mulieres sabbato siluerunt. Scilicet & Subdiaconi expectant usque dum Oratio Dominica compleatur & id quod pendet ad hanc orationem. Convenienter quippe fabrum coepit Oratione Dominice, in qua sunt septem petitiones. Ecclæsiæ per septimam sabbati septiciformis spiritus intelligitur. Vel de Oratione Dominica, que sabbato aperatur. Vel silentium sabbati requiri mentis designat, que datur per septem dona Spiritus sancti. Et hoc dona nos petitum in Oratione Dominica. Unde Ministri Ecclesiæ eisdem horæ quiescunt. Planè Diaconi inclinati permanent usque dum compleatur Oratio Dominica. Et Subdiaconi erigunt se cum audiunt : *Nobis quoque peccatoribus, per quos designantur illi quibus Christus dixit : Vos autem sedete in civitate donæ inducimini virtutem ex alto, scilicet Apostoli. Sed istorum declinatio perseverans eorum perleveriam in oratione designat ut acciperent promissum Domini. Quibus usque precepit specialiter expectare promissum Spiritus sancti in Hierusalem usque ad Pentecosten, illi stant inclinati usque dum compleuantur septem petitiones Orationis Dominicae, & de quibus supra legitur quod ministrantes ei erant usque ad sepulchrum, & postea preparantes aromaticæ. Illi qui horum typum tenent, recidunt de altari ad ministerium preparandum quandam audiunt : Per omnia secula seculorum. Amen.*

Luc. 16.

Verlus.

*Ecclesie hæc remittunt Christi quam confidit eam.
Hæc fidelis manus evanescere certa pere.
Litteræ mirantes pariter fragrantia precia.
Concordes Domino. Hæc in meditare pio.
Discipuli volunt in terram deposita refutum,
Hoc nobis insegnans agmina sanctæ marum.
Afflantes humiles nos cum mulieribus omnes
Ante pia facies angelicas pugnare.*

De Te igitur, cur secretè cantetur.

Confuetudo namque Patrium nostrorum habebat ut qui orationem ficerent, laudem Deo referrent. Igitur quod excelsa voce dicimus antè *Te igitur*, ad laudem pertinet Creatoris nostri, ut manifeste omnibus demonstretur qui hanc valent distinguere, ubi & nos Deo gratias referendas esse refert & angelicam creaturam pronuntias unanquamque in ministerio pro laudare creatorum suum. Postea namque sequitur *Te igitur*, oratio videlicet specialis Sacerdotum, in qua orat & specialiter pro aliquibus, ut facit pro Apostolico, & postea ubi dicit *famulorum famularumque tuarum*, & illic postquam pro propriis oratione fundit, generaliter se convertit pro omnibus orare adjungens : *Ei omnium circum afflantum, & cetera his similia. In eo videlicet quo ista oratio specialiter ad Sacerdotem pertinet, folius Sacerdos in eadem intrat, secretè eam decantat. Sequitur magistri sui Preceptor qui dicit : Tu autem cum oraveris, iura in cubiculum, & cetera. Ille namque mos apud nostram Ecclesiæ usque hodie manet ut si quis orationem faciat, specialiter facit. Hanc ita exaltat voce ut se ipsum ammoneat quid in secreto cordis sui postulare debeat. Neque ab eo est quare mos iste apud Christianos teneatur. Proculdubio quia Christus solus orabat. Unde Mattheus : Ei dimissi turbæ, ascendit in montem solus orare.*

Mark. 6.

Matth. 14.

B R E V I

De crucibus in Te igitur.

Crucis in hac oratione senario numero perficiuntur, ut sicut Dei opera perfecta sunt, ita & ejusdem Dei & Domini nostri Iesu Christi corpus perfectum intelligatur. Senarius enim numerus paribus suis compunctus perfectus est. Hoc significat quod novissima crux cum oblatione celebratur, quod pro tota Ecclesia venerans est pati cuius corpus passionem succubuit usque ad tactum crucis.

Alio.

Quinque etiam ordines cruciumque sunt ante sextum, quando cum oblate tangitur calix, significat quinque etates mundi ante nativitatem Domini, sextus vero tempus illud quod restat a Nativitate Domini usque in finem mundi. Significat enim semel tactus calix oblate senilem Domini ascensisse crucem, ut finem haberet crucianus qui fiebat per quinque etates mundi. Per oblationemque exaltatur in manu signantur Prophete, qui in manibus exaltabant verum panem Christum quando eius incarnationem aperte vocem prophetabant. Unde Esaias: Ecce, inquit, virgo conceperit & pariet filium. Cum ipsam crucem videt Diaconus facere & incipere, calicem exaltare vadit, & tenet calicem simul cum Episcopo exaltatum usque dum dicit: Per omnia secula saeculorum, & postea ponit calicem in altare, & involvit eum sudarium. Nemp̄ Joseph, accepto corpore Iesu, involvit illud in lindone munda, & posuit illud in monumento suo. Hunc presentem Diaconum proper conveniens ministerium in typō ponimus Joseph, five generaliter in typo eorum qui cito corde mysteria Christi suscipiantur. Diaconus liquidam qui tenet calicem exaltatum cum Pontifice, ponit illum in altare, quia Joseph depositus de cruce corpus dominicum, & posuit in monumentum. Diaconus, sicut diximus, involvit cum sudario calicem, quoniam Joseph involvit in lindone munda. In ipso altari, id est, in sepulchro, corporale jacet. Per quod intelligitur ipsum linteum magis quo totum corpus Domini regebat in sepulchro. Et per illud quod aliquam partem calicis regit sudarium, intelligimus quod aliquam partem capitis Domini tegebatur & aliquam non tegebatur, sicut nos Iudeus est facere, & romanet in altari, id est, in sepulchro. Hoc Opus usque dum tria Capitula compleantur, id est, prologue de Oratione sequenti: Pater noster, & Libera nos quæsumus Domine. Egenum tres dies in sepulchro Dominus quiete. Postea namque consumatum corpus Domini cum vino, similique pace admunitari, auferitur dominicum corpus de altari, quoniam tertia die anima que descendit ad infernum ut liberaret iustos, corporis vivificaret membra, rediit ad corpus, & non est amplius inventum dominicum corpus in sepulchro. Et ideo quoniam totus homo surrexit simili, fas est ut illic cum oblatione calix Domini auferatur de altari.

De nominibus quatuor Orationum Episcoporum

five populi in Misa.

Prima Oratio, aliquando Oratio dicitur, aliquando Collecta. Manifestum est quod ideo Oratione dicitur, quia precantur bona pro populo. Collecta vero, quia populus inchoatur colligere in

unum. Liberat fraternitatem tuam mihi, Frater carissime, ut auctoritate sancti Augustini in hoc Opusculo. Istud Officium namque in quatuor species dividit, id est, in Precationes, in Orationes, in Postulationes, in gratiarum Actiones, id commemorans. Quicquid agitur in Officio Missie, antequam oblate ponantur in altari, Precatio nominatur. Et haec distantiam facit inter precationem & depreciationem & imprecationem quod precatio sit quando bona optat populo, depreciatione quando orat ut devitem malum & definat a peccatis, imprecatio quando mala optat, id est, male dicit. Prima vero Oratio quam dicit Episcopus Precatio nominatur, id est, oratio bona pro populo. Dicimus namque quod introitus foret ad officium Prophetarum, quoniam per ora Prophetarum Christus intravit in mundum, & non solum intravit, sed & carnem assumpsit, & homo factus est, dicens originem secundum carnem de sanctis Patriarchis, quorum unus validè optat & commendat expectationem ejus populo eius dicens: Non auferetur scepter de Iuda, & dux de semine ejus, domus venias qui miscendus est, & ipse erit expectatio gentium. Et iterum: Salvare tuum expedito, Domine. Itemque: Offero, inquit, Domine, misericordiam tuam missurus es. Hoc bonum optat sancta Maria Virgo Dei genitrix, quando Angelo respondit: Fiat mihi, ecce ancilla Domini, secundum verbum tuum, ut ipse prcedat ex meo virginali uero qui salveret populum suum à peccatis eorum.

De Secreta.

Secreta dicitur sed quod secretam Orationem dat Episcopus super Oblationem, ut Deus velit recipere super Oblationem propitiam & deputare eam future consecrationi. Notum est enim ideo secretam Orationem facere super Oblationem ut possit ex ea fieri corpus Christi.

De fractione Oblatarum.

Fractio Oblatarum illam fractionem significat quam Dominus duobus fecit in Emmaus. Quia de re solent aliqui Episcoporum, quando invicem communicant, tres portiones facere de una oblate in typo horum trium, id est, Christi & Cleopae &c, ut dicunt, Luce. Sicut enim multe Ecclesiae sunt per universum orbem terrarum propter diversa loca, & tamen una sancta est catholicæ propter unam fidem, sic & multe oblate propter vota offertentium unus panis est propter unitatem corporis Christi. Si enim requiris quare non integra oblate ponatur in calicem, cum constet integrum corpus Domini resurrectum, partim resurrectum, partim jam vivit, ut ultra non moriatur, partim mortale est, & tamen in celo. Unde dicit Apostolus: Nostra autem conversatio in celis est.

De pace adunctorata antequam commisceatur
Corpus & Sanguis Domini.

Duobus enim modis potest accipi pacis dicta ab Episcopo five Presbytero antequam corpus Domini mittatur in sanguinem. Scilicet & illa pacis per istam intelligi potest que Iustinus eodem tempore data est, quando anima Christi descendit ad infernum, & eruit inde omnes fideles, & abscessit Deus omnem lachrynam ab oculis eorum, ut amplius eis non sit dolor neque luctus, sed in pace

S. Augst.
ep. 39.

Gen. 40.

Ibid.

Eaud. +

Luc. 1.

Philip. 3.

Dei, qui Angeli pacati sunt cum eo ut vivant in eternum. Vel certe ea pars per istam intelligi potest quia data est Christi corpori quando anima ad illud redire; ut sicut neque anima umquam turbata est pro sua morte, ita nec corpus ultra turberetur de sua mutatione; sed ad pace fruuntur utique ut semper gaudiente de eterna immortalitate. Non enim ab eo est per tactum quo tanguntur labia calicis eodem tempore scripturam illam accipimus: *Et insufflavit in faciem ejus spiraculum vite*, ut eo membro restaurato vite legatur cui primum ut viveret legitur data. Sanè & illud ratione congruit ut quatuor saecula sunt in capite, per quatuor partes labia calicis tangantur, sive quia per quatuor partes mundi Charitatis resurrectio speratur.

Gen. 1.

Ezech. 17.

Joan. 15.

Inde scriptum est: *A quatuor ventis veni, & insuffla super interstices iherosolimam, & reviviscere. Sicut enim postquam pueri clamaverunt Ossanna benedictus qui venit.* Gentilesquidam, qui nondum erant Dei, quererant per Philippum, qui erat os lampadis, videre Jesum, in quo significatum est Genitiles futuros corpus Domini per hunc, ita & iste panis quando primum ponitur in altari, datur intelligi futurum de eo fieri corpus Domini. Audiamus quid de iam commemoratione gentilibus respondeat Dominus: *Nisi granum frumenti caderet in terram mortuum fuerit, ipsum solum maneret.* In quo profecto ostenditur, nisi ipse moriatur, gentiliter non fieri corpus suum. Sic sanctus & purus corpus suum anteä fieri non poterat, nisi ad memoriam reducatur Sacerdotis sacramentum Passus Domini, & crucis signaculum super eo celebretur.

Item de Secreta.

Christus solitudinem qualiter in oratione. Quanto magis non optaret querere, qui undique circumdamur tumultibus vinorum & conuentione seculare. Utile namque est omnem orationem specialem Sacerdotum secretam esse, ut non cogitemus quoniamd placeat vos & compositione oris populo terreno, sed tantummodo cogitemus qualiter mens soli Deo concordet, quem orat. Ab illo loco ubi Secretam dicit Episcopus usque ad Agnus Dei, totum illud vocat Augustinus Orationes.

De Praefatione.

Praefatio namque dicitur quasi praelocutio. Hec namque oratio que Praefatio dicitur, praelocutio est totius secutur Orationis que inchoatur. *Te igitur* pervenit usque ad Agnus Dei. Hanc consuetudinem haec oratio tenet quam habuit Oratio Patrum nostrorum, qui solebant laudes Domino referre in Oratione. Ita namque Daniel oravit: *Domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Egypti in manus fori, & fecisti tibi nomen secundam diem hanc.* Et paulò post: *Avertatur obsecro ira tua & furor tuus a civitate tua etc.* Primo namque laudavit Dominum in eo quod educeret populum suum de servitute gravi. Et postea deprecatus est de presenti tribulatione.

De Benedictione post communionem.

Post Communionem hanc Orationem Augustinus Postulationem vocat. Post Communionem namque dicit quia postquam populus communicat haec sequitur. Super populum vero, quia tunc

Tome II.

benedicetur populus ut nolito sancto convenienter Evangelio. Post Orationem & Communionem Benedictio sequitur, quoniam postquam Christus in cruce oravit & cocum Discipulis manducavit & reliquias eis dedit, elevatis manibus suis benedixit eos, & factum est cum benedicentes eos, recesserunt ab eis, & fereretur in celum. Nostra quippe Benedictio postulatio est apud Dominum ut benedicere dignetur. Episcopus namque data benedictione revertitur ad propria. Potest admnistrari Diaconus, *Ite Missæ est.* In Angelorum typo loquitur populo, qui dixerunt Apostolis: *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in celum.* Et reliqua. Quid est namque: *Ite Missæ est, frater mi, nisi: Ite cum pace ad domos vestras.* Legata est pro vobis oratio ad Dominum, & per Angelos, qui nuntii dicuntur, allata est in conspectum divinae maiestatis. Populus respondit: *Deo gratias.* Hanc responsionem Augustinus vocat gratiarum actiones. Hoc agit sancta Ecclesia more apostolico, qui erant adorantes Jesum, & regresci sunt Hierosolymam cum gaudio magno. Audi qualiter Apostoli Deo gratias referant, & erant semper in templo laudentes & benedicentes Deum qui vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

Qualiter quedam Orationes & Cruces in Te igitur agenda sunt.

Te igitur, clementissime Pater, per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum supplices rogamus & pecuniam ut accepta habeas & benedicas. Hic signat oblationem & calicem tribus vicibus, non tamen sub una cruce, sed separatis singulis singulis faciens crucis. Hac tamen dona, hec tamen matura, hec tamen sancta sacrificia inhibata. In primis qua tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris toto orbe terrarum, und cum famulo tuo Papa nostro illo. Memento, Domine, famularum familiarumque tuarum illorum & illarum (Hic nomina vivorum memoren, si volueris, sed non Dominicā die, nisi ceteris diebus) & omnium circum adstantium quorum tibi fides cognita est & nota devocio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, pro redempzione animalium suarum, pro spe salutis atque in columbariis sua, tibique reddunt vota sua aeterno Deo vivo & vero. Communicantes & memoriam venerantes in primis gloriose semper virginis Maria genitricis Dei & Domini nostri Iesu Christi, sed & beatorum Apostolorum ac Martyrum tuorum Petri, Pauli, Andrea, Jacobi, Iohannis, Thome, Jacobi, Philippi, Bartholomei, Matthei, Simonis, & Taihei, Lini, Cleli, Clementis, Sizii, Cornelii, Cypriani, Laurencii, Chrysogoni, Iohannis & Pauli, Coifae & Damiani. Si fuerit natale Sanctorum, hic dicat: Sed & diem natalicii beati illius vel beatorum illorum celebrantes, & omnium Sanctorum tuorum, quorum meritis precibusque concedas ut in omnibus protectionis tuae muniamur auxilio per Christum Dominum nostrum. Hic inclinat se usque ad altare, dicens: Hanc igitur oblationem servitutis nostra, sed & cunctæ familiæ tuae quæsumus, Domine, ut placatus accipias, diesque nostros in tua pace disponas, atque ab eterna damnatione nos eripi & in

*Luc. 24.**Act. 1.**Luc. 24.*

Appendix

ieborum tuorum jubeas grege numerari per Christum Dominum nostrum. Hic exigit se sumptum, solam oblationem hic benedicit. Quam oblationem in Deo in omnibus quiescuntis benedictam †, adscriptam †, rectam †, rationabilem, acceptabillemque facere dignare. (Hic ambo signat, id est, oblationem & calicem) ut nobis corpus † & sanguis †, sicut dilectissimi filii tui Domini nostri Iesu Christi. Qui pridie quād pacem accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, elevauit osculum in calice ad te Deum patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit †, fregit, dedit Discipulis suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes. Hoc est enim corpus meum. Simili modo postea quād canarium est, accipiens & hunc praelarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit †, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes. Hic est enim calix sanguinis mei novi & eterni Testamenti, Mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hac quoque cuncte feceritis, in meis memoriam facietis. Unde & mentores Domine nos tui servi, sed & plebs tua sancta, Christi filii tui Domini nostri, iam beatae Passionis, nec non & ab inferis resurrectionis, sed & in celos gloriose ascensionis, offerimus praelarum majestati tuae de tuis donis ac datus (Hic quatuor vicibus solam oblationem signat, & in quinta vice super calicem solum crux faciens) hostiam † puram, hostiam † sanctam, hostiam † immaculatam, panem † sanctum vitam eternam, & calicem † salutis perpetua. Supradicata propria ac sereno vultu respicere dignatus & accepta habere sicuti accepta habere dignatus es munera pueri cui iusti Abel, & sacrificium Patriarcha nostri Abraham, & quod tibi obculit summus Sacerdos natus Melchisedech, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam. Hic inclinat te iterum juxta altare, dicens: Supplices te rogamus omnipotens Deus. Hic orat apud se quod voluerit. Deinde dicit: Jube hac perferri per manus Angeli tui in sublimi altare tuum in conspectu divinae maiestatis tuae. Hic se erigit, haec verba dicens: ut quoque ex hac altaris participatione sacrosanctum filii tui corpus & sanguinem sumprosternam, omni benedictione caelesti & gracie replecamur per Christum Dominum nostrum. Hic orationes due dicuntur, una super dypthio, altera post lectionem nominum. Et hoc cotidianis vel in agendis tantummodo diebus. Memento etiam, Domine, & eorum nominum qui nos precesserunt cum signo fidei & dormiunt in somno pacis. Et recitantur. Deinde postquam recitata fuerint, dicit: Ipsi Domine & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii, lucis, & pacis us indulges deprecatur per Christum Dominum nostrum. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multisudine miserationum tuarum sperantibus pacem aliquam & societatem donare digneris cum tuis sanctis Apostolis & Martyribus, cum Johanne, Stephano, Mattheo, Barnaba, Ignatio, Alejandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agathe, Lucia, Agne, Cecilia, Anastasia, & cum omnibus Sanctis tuis, inquit quorum nos consortium non estimotor meriti, sed venie quiescuntus largitor admittit per Christum.

sum Dominum nostrum. Hic Archidiaconus eligens se venire, & involvens calicem mappali, levat illam contra Dominum Papam. Per quam haec omnia, Domine, semper bene cruce. Hic ambo signat, id est, oblationem & calicem, tribus vicibus, singulis singulis facient faciem crucis, sanctificans †, vivificans †, benedictus †, & praefatus nobis. Hic levat Dominus Papa oblationes duas usque ad os calicis; & tangens eum de oblationibus, tenentes illam Archidiaconom. Per ipsum & cum ipso & in ipso est tibi Deus Pater omnipotens in unitate Spiritus sancti omnis honor & gloria. Tunc dicit in alium: Per omnis secula seculorum. Respondent: Amen. Tunc reponit oblationes in altare, & dicit in alium. Oremus. Deinde dicit: Praecepis salvacionis mortis, & diuinæ institutione formati, audemus dicere. Pater noster qui es in celis, sanctificetur nomen tuum, adveniat. Usque libera nos a malo. Tunc dicit Dominus Papa, interveniente nullo sono, hanc orationem: Libera nos quiescere, Domine, ab omnibus malis præteritis, praesentibus, & futuris, & intercedere beati & gloriosi semper virginis Dei genitrici Mariæ & sanctis Apollinis tuis Petro & Paulo atque Andreæ, & sancto Stephano Proomartyre tuo, & beatis Confessoribus tuis Hilario, Martino, atque Benedicto, (Hic nominat quales voluerit Sanctos vel quantos commemoret) cum omnibus Sanctis, da propria pacem in diebus nostris, ut opere misericordia tua adjici, & a peccato sumus semper liberi, & a omni perturbatione securi per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum. Deinde dicit: Pax Domini nostri Jesus Christi semper vobiscum. Respondent, & cum spiritu tuo. Deinde dat pacem altario vel patrem. Et sic populus dat sibi pacem. Dūm vero Dominus Papa dicit: Pax Domini sit semper vobiscum, non multa partem sanctam in calicem, sicut carceris Sacerdotibus mos est dum confringunt & Agnus Dei dicunt. Et expiati contritione communicat Dominus Apostolicus, partem tibi moderat, & reliquam in calicem mitit, faciens crucem de tribus vicibus super calicem nihil dicens; & sic confirmat de calice, tenente calicem Archidiaconom. Quando vero Dominus Apostolicus descendit ab altari, incipit communicare populus. Dicitur Antiphona ad communionem, & expedit communione & Antiphona, tum surgit Dominus Papa, & veniens ad altare salutari altius, dicens: Dominus vobiscum. Respondent, & cum spiritu tuo. Deinde dat orationem: Quid ore sumimus, Domine, mente capiamus, & de munere temporalis fiat nobis remedium sempiternum per Dominum nostrum Jesum Christum.

111.

De exordio vel interpretatione ac officio Episcoporum, seu qualiter ordinantur.

Episcoporum ordo Aaron auctore adolevit ex vet. Co- in seculo. Initium quidem Sacerdotii ipse dice Biblio- fuit; licet Abel, Noe, & Melchisedech priores, thica Tel- obtulerant sacrificium, & post hoc Abraham, lieriana. Isaac, & Jacob, seu Job. Sed isti spontanea vo-

Ezech. 20.

lunace, non Sacerdotali autoritate hoc fecerunt. Ceterum Aaron primus in veteri Testamento Sacerdote nonem accepit primisque pontificali thula induens victimas oblatas, iubente Domino ac loquente ad Moysen. Accipe, inquit, Aaron & filios ejus, & applicabis ad olearium Tabernaculi testimonii. Campus leveris patrem cum filiis aquil, indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerale & rationale, quod confringes balteo. Et pones tiaram in capite ejus & laminam sanctam super tiaram. & oleum unctionis fundes super caput ejus, atque hoc ritu conscribatur Domino. Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingesque balteo, Aaron scilicet & liberis ejus, & impones eis mitras, eruntque Sacerdotes mei religione perpetuus. Quo loco contemplari oportet Aaron summum Sacerdotem id est Episcopum suisse, portid filios ejus Presbyterorum demonstrasse figuram, quibus merito altare debuissent Levites sicut summo Sacerdoti. Et hoc fuit inter Aaron summum Sacerdotem & filios ejus, qui & ipsi Sacerdotes erant, quid Aaron super tunicam accipiebat poterem solam sanctam & coronam auream, mitram & sonam auream & superhumerale & reliqua que praefixa sunt, filii autem Aaron super tunicas lineas circuli tantummodo & taurati affilobant sacrificio Domini. Moyses vero hujus facti executor figuram indubitanter renuit mediitoris Dei & hominum Christi Iesu. In novo autem Testamento per Christum Dominum nostrum a Petro Sacerdotialis ordo cepit. Ipsi enim primum pontificatus in Ecclesia Christi datus est, dicente Domino ad eum: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non prevaluerent adversarii eam, & tibi dabo claves regni celorum. Hic ergo ligandi solvendique potestatem primus accepit a Domino, primisque ad fidem populum gratia Dei virtute sue predicationis adduxit. Si quidem & certi Apostoli cum Petri consortio honorem & potestatem accepterunt; ipsumque Principem suum esse voluerunt: qui etiam, iubente Domino, in toto orbe dispersi Evangelium predicaverunt. Ipsiis quoque descendebus, in loco eorum successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in Ecclesia Christi; quorum quidem Officium permanet usque eundem interpretationis ikius prolati manifestat. Episcopos enim, ut quidam prudentium ait, nomen est operis, non honoris. Grecum est enim arque inde dictum vocabulum, iei autem Graec, Latine super dicitur. Z. 1000 quidem intentio est. Ille igitur qui super efficitur, superintendit, curam scilicet subditorum gerens. Ergo qui non prodest subditis sed praesertim dilexit, intelligat nos se esse Episcopum. Itaque Episcopi, qui interpretantur superintendentes, id est, speculatores, idcirco in Ecclesia Dei constituantur ut populorum infra se positionum mores virtutem proficiant aique speculentur, & intimente unicuique actus suos, sicut Dominus ad Ezechiel Prophetam dixit: Ei tu, inquit, fili hominis, speculatorum dedi te domus Israel. Audiens ergo ex ore mea sermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicenie ad impium, morte mo-

March. 16.

Ezech. 1.

rieris, non fueris locutus ut se custodias impius est via sua. ipse impius in iniquitate sua morietur. sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Et taliqua. Episcopis igitur necessaria est scientia Scripturarum: quia si eorum sic tandem sancta vita, ubi solis possunt prodefe lumen viventes. Porro si & doctrina fidei in credibili, possunt certos quoque instruire, & docere suos, & adversarios reperirentur aequi covincere. Horum autem sermo debet esse purus, simplex, & aportus, plenus gravitas & honestatis, plenus suavitatis & gratiæ, tractantes de mysterio Legis, de doctrina fidei, de virtute continenter, de disciplina justitiae, admonentes uniusque diversa exercitatione iusta professionis morumque qualitatem, videlicet ut pronosticant quid, cui, quando, vel quomodo profestant; quorum pre omnia speciale officium est Scriptura legere, percurrire Canones, exempla Sanctorum imitari, vigilii, jejuniis, atque orationibus incumbere. Erat quoque illis iusta Apostolum mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia, fidei castitas, ita ut mens corpus Christi conjectura ab omni iniquitatem carnis sit mundata & libera. Non solidè enim ab opere immundo se abstinerent Deo sacrificantes, sed etiam ab oculorum & verbi & cogitationis errore; ita ut dum nullum in le virtutum regnare permittant, imperare apud Dominum veniam pro subditorum incunibibus valeant. Inter haec oportet eos solliciti dispensatione caram pauperum gerere, eludentes paucem, nudos vestire, peregrinos suscipere, captivos redimere, viudas ac pupilos tueri, per vigiliis in cunctis exhibere curam providentialis & distributione discreta, la quibus etiam & hospitalibus ita erit precipua ut omnes cum benignitate & caritate suscipiant. Laici enim unum aut duos suscipientes implebunt hospitalitatis officium. Episcopi, si omnes non recuperint, inhumani sunt. Habebunt etiam cum fratribus pacem, nolum ex membris suis dispergantes, nullum damnaentes nisi comprobanum, nullum excommunicantes nisi discutimus; qui quis ita benevolent pacier & auctoritate predabatur ut nec per nimiam humiliacionem suum subditorum vita convalescere faciat, nec per immoderatam auctoritatem severitatem poscentem exerceant; sed tanto cautius ergo commissis agant quoniam durius a Christo judicari formidant. In negotiis enim secularibus discimendis oportet eos causam mortiro discernere, non gratia. Neque enim sic debent Episcopi suscipere potentes ut contradicere contraria iustitiam pauperes, neque pro pauperibus auferant iustitiam a potentibus. Non defendant improbos, nec sancta indignis committenda arbitrentur, neque arguant aut impingant quorum crimina non reprehendunt. Si enim ita sedeviant, & Dei Ministri uiles erunt, & perfide Officium Sacerdotale consummabunt. Sanè de ministeriis ecclesiasticis ad Episcopos hec proprie pertinent, basilicarum consecratio, benedictio vel uncio altaris, confectio chrismatis, consignatio frontium fideliuum aut christmate in sancti Spiritus traditione, ac earum conscripicio episcopularum qua Formate dicuntur. Ipse interea predicta Officia ordinesque ecclesiasticos distribuunt, ipli

Appendix

sacras virgines benedicunt; & dām p̄easificat
anulsp̄que in singulis, si tamen sunt p̄sonodi-
catores in cunctis Ordinationes autem Episcopali-
p̄orum auctoritas apostolica ab omnibus qui in
eodem fuerint provincia Episcopii sunt celebran-
de: qui simul convenientes scrutinum diligen-
ter agant juxta confuscidinem sancte Romane
Ecclesie aegre instituta Carthaginensis Conci-
lii, joemurisque cum omnibus precibus cele-
brent, & manse cum sancte Evangelii
predicantii sunt īmpoſentis Dominica die hoc
tertii ocaſione, instar videlicet Apostolorum, qui
cum Paulum & Barnabam ex p̄cepto Spiritalis
sancti ad Evangelium gentibus misericorditer p̄di-
candū, joemantes & orantes manus eis impos-
uerunt. Nam dies Resurrectionis Domini tanta
divinarum dispensationum mysteria est con-
fessata ut quicquid à Domino est insignis con-
firatur, in hujus diei dignitate sit gloriam.
Unde cesteti quādam reguli infirmarium &
tradicum novitium in illa die celebranda esse
mystera Sacerdotialium benedictionum in qua
collari sunt omnia dona gratiarum. Hoc verū
in qua episcopalis Ordinatio celebratur nulla
potius à p̄eccloribus Dei Sacerdotibus eligenda
fuit quam ea in qua Spiritalis sanctas descendit
ad teras impetrurus gratiam quam Christus
promisit. Sacra præterea uincens exemplo Pro-
phetarum & Regum capitum eorum more Aposto-
lorum & Moysi anguant: quia omnis sanctificatio
confitat in Spiritu sancto, cuius virtus in-
visibilis sancto est christi permixta. His
etiam, dum consecratur, deatur baculi; ut
eorum iudicio subdicam plebem vel regant vel
corrigan, vel infirmitates infirmorum sustineant.
Dentur & anuli propter signum pontificalis ho-
noris vel signaculum secretorum. Nam multa
sunt que ante carnalium minusque intelligenti-
um lēnsis occultantes Sacerdotes, quali sub
signaculo condunt, ne indigni quibusque sacra-
menta Dei aperiantur. Hoc quoquē circa solem-
nem Dei ordinacionem cuncti comprovinciales
Episcopi celebrant. Quod si omnes simul conve-
nire non poterint, aſſensum tamē suis p̄cibus
præbeant, ut ab ipsa ordinatio animo [non]
defint. Porro & Hierofolymitarum primus Ar-
chiepiscopus beatus Jacobus, qui iustus diceba-
tur, & secundum carnem Domini nuncupatus
est frater, à Petro, Jacobo, & Johanne
Apostolis est ordinatus, iaceſſoribus videlicet
dances formans ut minus quam à tribus, reli-
quaque omnibus aſſensum p̄bentibus, nullatenus
Episcopus ordinatur, & communis voto
ordinatio celebratur. Quod idcirco, institutio
Domino fieri, jubetur, scilicet ut non ab uno,
sed à cunctis Comprovincialibus ordinationes
Episcoporum celebrentur, nullatenus minus
quam à tribus p̄bentibus, ceteris omnibus ref-
rumonio literatum consentientibus, ne aliquid
contra fidem Ecclesie unius tyrannica auctoritas
moliretur, & regula vel fides confunderetur cre-
dentiū.

*Ordo qualiter in sancta Romana Ecclesia
Episcopus ordinatur.*

Ex codice
Codice Tol-
liensis.
Dum à civitate & loco Episcopus fuisse de-
fundas, à populo civitatis eligitur alius, &
fir à Sacerdotibus, Clero, & populo Decretum;
& veniunt ad Archiepiscopum, adducentes secum
& suggestionem, hoc est, rogatorias litteras ut eis
Episcopos consecrare quem fecum deportati sunt.
Tunc Archiepiscopus præcipit Sacellario vel No-
menclatoris ut sum ad Archidiaconum dirigat,
quæstori inquirat illum de quatuor Capitulis, id
est, de arcano quæ, quod est cubans cum ma-
culo, pro annilla Deo lacrata, quæ à Francis Non-
na dicitur, pro quadrupedibus, & pro muliere
viro alio conjuncta, aut li conjugem habuit ex alio
viro, que à Gracia dicitur Deuteroagamia. Et dum
nelli horum ipsi vir consensu fuerit, Evangelii ad
medium deditus, jurat ipse electus Archidiacono,
& post haec traditur Subdiacono, & pergit cum
prefato electo ad aulam sancte matris Ecclesie,
ubique super ejus sacramentum corpus confirmat
quod non cognovisset superius nominata Capitula.
Aliè verò die nuntiatur ab Archidiacono sicut ac-
tum est. Tunc Archiepiscopus induit se pallio, &
sedet in sede; & vocans ad se Episcopis & Pres-
byteris, iubet eos secum confidere. Stante autem
universo Clero, præcipit Sacellario suo ut plebs
civitatis ingrediatur. Ei ille dum perrexerit ad eos
introducendum, eligit ei illis, id est, Sacerdotibus,
personam qui reddat rationem dum fuerit
interrogatus. Et dum fuerint introduiti, interto-
gantur ab Archiepiscopo suo. Quid est, fratres,
quid vos farigatis? Illi respondent: Ut nobis,
Domine, concedas patronum. Respondeat Ar-
chiepiscopus: Habetis decorum. Respondent:
Habemus. Quo honore fungitur? Respondent:
Diaconus est, vel Presbyter, aut quod fuerit. Ita-
nrum interrogantur: Quot annos habet in Dia-
conatu aut Presbyteratu? Respondent quot. Tunc
Archiepiscopus dicit: De ipsa Ecclesia est, an de
alia? Respondent: De ipsa. Et si dixerint de alia,
dicit Archiepiscopus: Dimissionem habet ab Epis-
copo suo? Respondent: Habet. Et mox offerent
eam. Deinde Archiepiscopus dicit: Conjugem
habuit, aut dispositus de domo sua? Respondent
si habuit aut non, & si de domo sua dispositus. Ar-
chiepiscopus dicit: Quid vobis complacuit de eo?
Respondent: Cæſtas, hospitalium, benignitas,
& omnia bona que Deo sunt placita. Archiepiscopus
dicit: Videate, fratres, ne aliquam promis-
sionem feciſſeris vobis. Scitis quid timoniacum &
contraria Canones est. Respondent: Absit à nobis.
Archiepiscopus dicit: Vobis videritis. Et iterum
dicit: Habebis Decretum? Respondent: Habemus.
Et dum eum offerant, iubet Sacellario ut relega-
tur. Et dum electus fuerit, iubet Archiepiscopus
introducere electum. Dum verò introductus à
Subdiacono fuerit, à longè tertii vice se in terra
prosternit. Tunc Archiepiscopus dicit: Protegat
nos Dominus. Respondent omnes: Amen. Ar-
chiepiscopus interrogat eum: Quid te farigasti,

Frater? Responder: Ad quod non sum dignus, nisi
Confirms mei me adduceras. Et dicit: Quo ho-
nore fungeris? Responder: Diaconus aut Presby-
ter sum, vel cuiuscunque gradus est. Ex interrogar-
eum Archiepiscopum: Quot annos habes in Dia-
conatu aut Presbyteratu? Responder: Quare. Iterum
interrogat eum Archiepiscopus: Habuisti conju-
gem, aut de domo tua disponisti? Ille respondet
li habui aut non, & si de domo sua disponuit. Ex
iterum interrogatur si aliquam dationem aut pro-
missionem fecisset. Responder: Absit. Iterum dicit ei: Quales Codices in Ecclesia tui legantur?
Responde: Othosuchum, Regorum, Prophetarum,
Actus Apostolorum, Evangelium, & Apo-
stolorum epistole, que Apocalyphe. Ex iterum
interrogat eum: Nodi Canones? Et responderet:
Doce nos Domine. Archiepiscopus dicit: Ordina-
tionem si feceris, apud temporebus fac, id est,
primo, quarto, septimo, & decimo mense. Bi-
gamos & curiales ad factos Ordines ne promovas.
Attamen dabitur tibi Edictum de scrutinio quo-
modo debet conversari. Tunc praecepit Archidiaconi
Episcopum, & relegit petitionem quam ipse
electus a populo Archiepiscopo offert. Ex dum re-
lecta fuerit, dicit Archiepiscopus: Quoniam vo-
ta omnia in te convergiunt, hodie te abstinebis;
& crastino, si placuerit Deo, confaberas. Re-
sponder Archidiaconus: Jussisti Domine. Ex dat
ipsi electo officium Archiepiscopum, & egreditur
foras. Aliud vero die, que est Dominica, procedet
Archiepiscopus in Ecclesia; ibique Episcopi &
Presbyteri cum eo vel certi Ordines Clericorum
constitunt. Ex ingrediens Archiepiscopum Secreta-
rium, & iubet Ichthiam palliare; proceditque de
Secretario cum ornati decoro in Ecclesia ipsa, sicut
mos est. Completo vero introitu, non dicunt tunc
Yrie eleysion; sed mox Archiepiscopus das ora-
tionem. Deinde legitur Apostolus ad Timotheum:
Karissime, fidelis sermo, si quis Episcopatum de-
siderat, bonum opus desiderat &c. Ex dum palli-
tur gradale, egreditur Archidiaconus cum Acoly-
thus & Subdiaconi, & induit eum dalmaticam, planctam,
& campanas, & introducit eum. Dium-
que introductus fuerit, voca eum Archiepiscopu-
s sic: Cleras & Plebs confessionis civitatis illius
cum adjacentibus Parochis suis elegetur hunc
Diaconum vel Presbyterum Episcopum sibi con-
secrari. Oremus itaque pro eodem viro, ut Deus
& Dominus Iesus Christus tribuat ei Cathedram
episcopalem ad regendum Ecclesiam suam & ple-
bem universam. Deinde schola incipit Kyrie chrys-
ton cum Letania prostrato Archiepiscopo cum
Episcopis & ipso electo in termine altare. Com-
pletis vero Letanias surgunt, & benedicunt eum. Be-
nictione explicata dei officium Archiepiscopum.
Ex tenete eum Archidiacones, deportat illum; &
sic dei officium Episcopum ac Presbyterum. Ex tunc
iubet eum Archiepiscopus super omnes Episcopos
sedere. Ex dum sedet, dicitur Alleluia vel Te-
mplus, deinde Evangelium, & explatur Missa. Dum
vero venerit ad communicandum, Archiepiscopu-
s porrigit ei formicam aquae sacramentum obla-
tioinem. Et suscipiens ipse Episcopus, communicat ex
illa super altare, & ceterum ex ea sibi reservat ad
communicandum usque ad dies quadraginta, &
postmodum ex precepto Archiepiscopi communi-
cavit omnem populum. *Explicit.*

V.

*Capula data Presbyteris, Diaconis, &
Subdiaconis.*

I. **P**rimùm omnium Fidem catholicam om-
nes Presbyteri, Diaconi, seu Subdiaconi
memoriter teneant. Ut si quis hoc faciendo pre-
termittat, quadraginta dies a vino abstineatur.
Et si post abstinenciam neglexerit commandan-
dum, placetur in eo sententia.

*Ex schol-
ae c. v. Ja-
cobii Su-
morum.*

II. Ut nullus Diaconus aut Subdiaconus cum
maioribus habitare aut conversari profumat. Et
si inventus fuerit hoc faciens, de gradu dejiciatur;
insuper & exilio destinatus, dies suos in peniten-
tia habet.

III. Ut ea que à Deo conservandis Christianis
Principibus amore intata sunt vel fuerint Ec-
clesia vel titulus, nullus exinde subtrahere presu-
mat, ne sacrate res depopulentur. Et si quispiam
presumpserit, res que fraudate sunt quadruplo
restituantur. Aut si non habuerit unde ipsa loca
admirant, & res ipsas que fraudate sunt ab
Episcopo iphus recolligantur, & in ipso loco
unde ablatae sunt refocmentur.

IV. De Presbyteris qui eos ad communionem
recipiunt qui incestas nuptias contrahunt, id est,
matrinam, cognatam, vel socrum, aut filial-
tam, vel proximam agnatione conjunctam in
conjugio sibi facient, & ad eos perverterint, ad-
monentur & separantur. Qui si distulerint, com-
munione priventur, & oblationes eorum à sacro
akari non recipiantur. Et si Presbyter sciens hoc
neglexerit diligendum, aut amicitias tempo-
rales attendendum à communione eum recipere
sine emendatione aut penitentia, canonice sub-
jaceat sententia.

V. De his Presbyteris qui post primam vel
secundam correctionem seu admonitionem reci-
piunt iusta colemente vel insipientes homines qui
ad fontes arque ad arbores sacrilegium faciunt,
secundum diem Jovis aut Venusti propriez Papano-
rum consuetudinem observant, & eos post pri-
mam aut secundam adhortationem communica-
tent, aut oblationes eorum suscepint, qua-
draginta dies apano in pane & aqua sint con-
trari.

VI. Ut nullus Sacerdotem extra iussionem E-
piscopi sui procuraciones secularis licet gricere;
excepto iussione Pontificis sui, religiosas causas
Secularium videlicet, aut Clericorum, pauperum,
vel viduarum, sicut facti precipient Canones. Si
quis contempnit hic obervatione in talibus causis
se implicatus inveniatur, canonice sententia de
usu presumptiois subiaceat.

VII. Ut si cui Sacerdoti ex qualibet muliere
denunciatio fuerit ut exinde fulpicio male opini-
onis officiar, nullam casu ipsa habeat conver-
sationem neque secreta neque presenti. Si deinceps
inveniatur, post secundam & tertiam
coronationem, ut contempnor, gradus sui peri-
culum sustineat.

VIII. Ut nulla Ecclesia cuiuslibet Dioecesis
ubi baptizatum sit Presbyter absque Diacono esse
reperatur. Unde omnis Presbyter non habens
Diaconum eligat sibi personam, & plebi sue in-
norefcet. Tunc ad Pontificem suum consignatis
doducat cuius vitam probatam habeat, & Dia-
conus consecretur. Quod si distulerit Presbyter di-
cens eò quod non habeat talen Clericum, Epis-
copus suus provideat ei ex Ecclesia sua aut unde
voluerit bonam personam. Tantum est ut fane
Diacono non sit. Constitutus enim Diaconus
in uno cubiculo cum Presbytero suo maneat, de-
ferens ei honorem ut dignum est. Autem quorum
lectos Clerici simili manere simili modo, ut se
absque suspitione sint, & Deus proprieitur. Non
existente Presbytero inter domum, si ubicunque
abierit, Diaconus post ejus egressum locum ejus
obtinet ad suscipiendum vel ordinandum quod
utilitas domini est, ita demum ut non Presbytero
suo superbiat. Nam si hoc admittaverit, ab Epis-
copo suo de contemptu superbie judicetur. Et de
accessu Ecclesie, quod super altare ponitur, seu
undeconque accedere potest, sub ambonum sigillo
sit. Et non unus sine alterius notitia expendere,
ubi necessarium fuerit, presumat.

* Lappad.
Constitutio
bus

* accipiant
* habeant

IX. Ut nullus Episcoporum, Presbyterorum, seu Diaconorum, vel Clerici constitutus praeditus Ecclesie, hoc est, ne cuiquam parentum suorum donandi. Et qui hoc egere, sub omni celeritate redditio pretio ad loca sacra in que competerunt revertantur. Si autem haec observatione contempnatur aliquis prelumpserit, res proprias in ipsa Ecclesia relinquit, & ipse foris ejiciatur; et quod divina congruit ratione in qui Ecclesiis accipiunt, ad regendum non ad dispargendum accipiatur. Simili modo nullum habeat potestate in quolibet modo alienandum neque inducidendum neque venundandum, sed nec sine voluntate Pontificis sui Vicarios dandum, aut liberos dimittendum. Qui hoc pralumpserit, ut superius censimus, si haber potestatem suam, aliud tantum restituar. Si non habuerit, expoliatus ex omnibus foris ei-
ciatur. Ipsa tamen res ad Ecclesiam cuius res sunt revertantur.

X. Ad nos perlatum est et quod quidam con-
jugati habentes titulos in quibus deserviant, de
factic vestibus mulierum vel filiarum suarum or-
namenta faciant, & proprietario jure sibi defen-
dant. Quod Christianis hominibus nec loqui con-
venit, ut res sacras & quae in sacra loca offe-
runtur, mulierum suarum usurpent vel filii ejus
sunt parentum. Et si hoc probatum fuerit, supe-
riore teriat sententia.

XI. Omnis Presbyter, Diaconus, Subdiacono-
nus, vel cunctus Clerus qui sub Episcopo esse
noscuntur, si causas habuerit, & minimè porue-
rit inter se deliberare, tunc ad Pontificem suum
conveniane causam suam dicendam. Nam per nul-
la secularia judicia adire prelumpserit. Et qui hanc
precepitionem contemptu fuerint, superioribus
penis subjaceant, ita ut penitentiā sine absti-
nentes à vini potionē vel eis carnium donet ad
Metropolitanum suum accedat.*

* accedant

V I.

Incerti auditoris, sed qui ave Karoli M. visit.
Homilia de decimis & de jejunio.

Thos homines debet amare & benefacere, Ex vñ. cod.
dilectissimi Fratres. Sed plus illis debet fa- 3 Gall.
cere bene qui plus Deo serviant & cum bona fide
vivunt. Primitias de fructibus vestris & de labo-
rata debet offerre ad altare, id est, spicas no-
vas & uvas & frumenta. Alias primitias ad domum
Presbyteri de omni fructu debet portare, &
Presbyter eas benedicat. Et sic cum benedictione
Domini inaudite. Et precamini Dominum ut
cum sua gratia & misericordia concedat vobis in
pace colligere alios fructus & in suo sancto servitio
uisitare & quod illi placet inde facere. Et De-
cimas vestras non debetis retinere nec tardè do-
nare nec peccati causa. Nec debetis expectare ut
Presbyteri & Clerici alii Decimas vobis requirant;
sed cum bona voluntate vos ipsi sine admonitione
debetis donare & ad domum Presbyteri ducent. Alias elimosinas debetis dispensare per hospites &
pauperes. Sed Decimas non licet vobis donare al-
teri quam Sacerdoti. Et ille dispensat eas cum ti-
more & reverentia Dei ad tacta Ecclesie & in
luminaria & in susceptione hospitum & paupe-
rum & in suo usui & suam necessitatem. Sejunia
debetis custodire Quatuor Tempora in anno, id est,
mense Martio in prima septimana, quando intrat
Marti, debetis jejunare die Mercurii & die
Veneris & die Sabbati. In mense Junio in secunda
septimana postquidem Junius intrat, debetis jeju-
nare die Mercurii & Veneris & die Sabbati. In
mense Septembr. in tercia septimana postquidem
September intrat, jejunate die Mercurii & Ve-
neris & Sabbati. In mense December in quarta
septimana jejunate die Mercurii & Veneris &
Sabbati. Et in illis diebus debetis venire ad Eccle-
siam audire unusquisque Missam & Deo offerre
sacrificia & luminaria & incensum & elimosinas
donare. Nullus Christianus debet laxare ita je-
junia, si talis infans non est qui non possit jeju-
nare, aut talis senex vel infirmus. Et qui ita jeju-
nia laxat aut negligit, peccatum grande inde ha-
bet. Ita jejunia debetis custodiare & observare,
id est, die Mercurii autem initium Quadragesime,
& die Jovis, Veneris & Sabbati. Et totum
Quadragesimum debetis jejunare, nisi in die Do-
minico non debetis jejunare. Qui in die Domini-
co sine aliqua necessitate jejunat, peccatum inde
habet. In vigilia Natalis Domini jejunare, & in
vigilia Pasche & Pentecostes. In vigilia sancti
Petri & sancti Andree & sancti Johannis Baptista
jejunare, & precamini ut ipsi orent pro vobis ad
Dominum. Et illos tres dies ante Ascensionem
Domini jejunare. Et Cruces & Reliquias sequimini,
non in joco, nec caballificando; sed cum hu-
militate & contritione cordis celebrate ipsas Ro-
gationes, & a carne omnes abstinete, & Missas
audite. Qui vel alio tempore vel aliis diebus je-
junat, mercedem inde habet. Tamen ista jejunia
qua diximus nullus dimittere debet, sed cum bona
voluntate debet ea custodiare & orare pro se & pro
fuis

suis amicis ut per hanc jejunia & per alia bona & per elemosinas piam Dominum propitium & placatum habere possumus, ipso perstante qui vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

V I I.

Capitula Guilleberti Episcopi.

INCIPUNT CAPITULA GUILLEBERTI EPISCOPI.

Ex ver.
cod. biblio-
thec. Thea-
se.

CAP. I. Ut unusquisque recte suos psalmos decantare possit.

II. Ut epistolam Pauli & Evangelium seu Mis-
salem bene & distincte perdeat & intellegat.

III. Ut in proxima Synode unusquisque suos
Canones habeat & intellegat: quia nulli Sacer-
dotum licet ignorare Canones.

IV. Ut unusquisque baptisterium suum ha-
beat, & recte baptizare possit.

V. Ut Orationem Dominicam & Symbolum
& Credo in unum Deum bene intellegat, & alios
docere studeat, etiam parvulos.

VI. Ut visitationes infirmorum & agenda mor-
tuorum recte habeat & intellegat.

VII. Ut de computo kalendas & lunam &
terminos adinvenire possit.

VIII. Ut unusquisque Martyrologium suum
habeat.

IX. Ut Dominicæ & festivitatis præcipias ex-
colere per gradalem suum & nocturnalem canti-
cum non ignoreat.

De INTERDICTIS.

I. Ut non alterius Ecclesiæ ordinatus in nostra
Parochia ministrare sine Formata audeat.

II. Ut qui proprium titulum non haberet, pre-
ter illos qui in Monasterio convergantur, in nos-
tra Parochia vel extra licentiam ministrare præ-
sumat; nec amplius quam una Ecclesiæ habeat,
nisi subiecte fuerit sua Ecclesiæ.

III. Ut in Capellis que sine dote & sine Paro-
chia sunt nullus licentiam ministrandi habeat.

IV. Ut nullus convivium occasione accepta
pro mortuis adire perficiat.

V. Ut nullus in domo sua pro aliqua occasione
seminam tenet, preter eam que Ecclesiæ de-
servierit, iuxta Ecclesiæ collocare studeat.....
ab Ecclesiæ ei domum provideat, & non per se
sed per Ministros suos necessaria præbeat.

VI. Ut vel absque uno Clerico nullus esse
præficiatur, neque Missam solus cantet: quia
admirandum est qualiter possit dicere Dominus
vobiscum, Sursum corda, & cetera. Neque
Missa ullo modo celebrare potest absque perce-
ptione corporis & sanguinis Domini. Quicquid
hoc fecerit, consideret qualiter possit dicere:
Sacramenta que sumimus, Domine, & cetera.

VII. Ut nullus Presbyter infra unam.....
extra Ecclesiæ suam derelinquit, nisi accidat
aliquid inevitabile periculum.

VIII. Ut unusquisque fab.....
aut per se aut per..... Presbyter.....
faciat ad populum

Tome II.

IX. Ut unusquisque in hospitalitate hilarem
se præbeat &
Caseræ obliterata sunt.

V I I I.

*Rhabani, Abbeis Fuldenfi, Epistola ad Regi-
boldum, Chorepiscopum Moguntinum.*

Ex ver.
Cod. Or-
atori. Til-
cenfus.

R Everentissimo atque in divino cultu religio-
sissimo Christi Sacerdoti Regimboldo, Fra-
banus in Domino salutem. Nuper ad nos quidam
frater venit de Monasterio quod dicitur Herol-
vesfeld vicino nobis, portans in pictario quafdam
questiunculas conscriptras, petensque ex tuo no-
mine quarende eas nostris responsionibus solve-
remus. Cujus petitioni libenter aurore accommo-
davimus, & quantum posuimus, es Patrum
sententiis eas solvere coepimus.

I. Primum ergo ibi quæsumus est quale judi-
cium ille sustinere debet qui, flagellando uxori
suam, duos filios suos in partu occidit,
ita ut ad baptismi gratiam pervenire non posse-
rint, tertium vero filium ita debilitavit ut post
partum mox baptizarus vitam finient. Ubi liquidò
paret quod propter inmoderatas correctiones
in crimen cecidi parricidii. Quid autem de ho-
micio facti Canones faciant tibi non ignotum
est, cum in Ancyrano Concilio ita scriptum est:
Qui voluntari homicide fecerint, penitentie
quadem jugiter se submittant, perfectionem vero
circum vita exitum consequantur. De homicidiis
non sponte commissis, prior quidem definitio
post septennem penitentiam perfectionem confe-
qui præcepit, secunda vero quinquennii tempus
explere. Ubi etiam consideranda est infirmitas
personæ penitentis & modus penitentie. Qui
fervide penitentiam de peccatis suis gerit, circius
indulgentiam per Domini misericordiam obtine-
bit.

II. Secunda quæstio est de eo quem canis furens
mortuus in pede laceravit, ob cuius remedium qui-
dam ei nescienti dederunt jecur ejusdem canis ad
manducandum, quasi sanus inde fieri posset. Ubi
humanus error delicti nostram peperit in his qui
volentes sanum moderi, vim medicinae nescio-
runt. Sunt ergo hujusmodi ab hoc errore corri-
gendi, ne ultra tale facinus perpetrent, & pro
facto quod commiserunt aliquæ disciplinæ vel
jejuniu[m] corripondi, ut ceteri metam habentes
tale scelus post hac committere non profumant.

III. Tertia quæstio de so fute qui cani feminæ
irrationabiliter se miscuit; & quarta de illo qui
cum vaccis sepulsi fornicatus est. Quid de hujus-
modi hominibus judicandum sit, & de hujusmodi
animalibus & partu earum faciendum. Ubi de-
mentia humanae mentis & miseria paret maxima;
et que decessabilius est illud factum quod scelus in
eo appareat maximum, cum animal rationale con-
trâ naturam irrationali per libidinem se com-
miscer animanti. In Lega ergo Dominus tale cri-
men judicio mortis puniendum esse decrevit, ita
dicens: Qui cum Jumento & pecore coierit, mor-
te moriar. Pecus quoque occidite. Mulier que
subcubuerit cuilibet jumento, simul interficiatur

S I I

*Præfigit.
tom. I. pag.
1380.*

cum eo. Sanguis eorum sit super eos. Sed si aliquis querendum paret quomodo sit reum peccatum, cum sit irrationale nec illo modo legis caper, intellegat illud peccata iusta interfici, quis tali flagio contaminatae indignam replicare futili memoriam, neque humano nisi suus dignus obi abominatione clares maxima. Sacri autem Canonum de eis qui fornicantur irrationabiliter, id est, communicantur peccatis, aut cum mafculis polluantur, ita præcipiant, ut quorundam annis vicecum annum tale crimen commiserint, quindecim annis exactio in penitentia commissione mereantur orationum; deinde quinquennio in hac communione perdurantes, tunc denum oblationis sacramenta contingent. Disputatio autem & vita eorum, qualis tempore penitentia extiterit. Et ita misericordiam consequntur. Quod si inexplicabiliter hæcere criminibus, ad agendum penitentiam prolixius tempus infundunt. Quotquot autem peracta xii. annorum statim, & uxores habentes, hoc peccato prolapsi sunt, xxv. annis penitentiam gerentes, in communionem suscipiantur orationum; in qua quinquennio perdurantes, tunc denum oblationis sacramenta percipiunt. Quod si qui & uxores habentes, & trahendentes quinquefimum annum statim, ita deliquerint, ad exitum vite communionis gratiam consequuntur.

IV. De vitulis quoque qui à vaccis illis polluti sunt sicut nescio quid obicitur ne eorum usus hominibus deserviat. Sed si scrupulum est alicui utrum eorum lac aut carnes comedи possint, & propter pollutionem matris eorum scandalum aliquod oriatur, simul cum matre occidantur, vel Pagani vendantur, ne turpitudinis prius memoria scandalum fiat. Dicit enim Apostolus: Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo in eternum. Si enim propter cibum frater tuus contritatur, jam non secundum caritatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere pro quo Christus mortuus est. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia mundi sunt. Sed malum est homini qui per offendit manducat.

V. Quod autem novissime interrogasti de illo qui avunculum suum nolens sive volens intertrahit, quid pari debeat, jam superioris de homicidio latris dictum est juxta id quod sacri Canones concinnet. Sed manifestum est quod parricidii crimen majori subicitur vindicta. Unde sancti Patres sanxerunt quod parricidiz deponentes militis cingulum, omni tempore vita suz in persistencia persistant, sive in Monasterio Deo serviant.

Hæc ergo omnia secundum id quod in Scripturis sacrâ vel in Canonibus Parrum expressum invenimus, conscripimus. Tu autem, sanctissime, secundum id quod video unicus expedire, ita temperes judicium, discretionem in omnibus servans, quia discretio mater est omnium virtutum. Dedit enim tibi Dominus in omnibus intellectum, qui bene certanti & gregem suum diligenter custodiendi æternum cum sanctis Pastoribus in cœlesti regno daturus est præsumum.

I X.

Capitula Monachorum ad Anglam directorum.

INCIPIT EPISTOLA CUM XII CAPITULIS
QUORUNDAM FRATRUM AD * AUVAM * Angl.
DIRECTI.

Dominino Patri illi Abbati humiles fratres <sup>Ex vet. cod.
S. Galli.</sup> vestri ille & ille pacem opacum continuam. Quia igitur, sanctissime Pater, vestre auditoriaris voluntas exire ut huic sanissime legationi nostra parvitas deservire, placuit & nobis ut, sicut ipsi injungere esse dignati, quicquid acorum honestorum in ordine regulari apud venerabilem illum Abbatem & erga eum Fratres confitenti addiscere possemus, vestre pandere Sanctitati. Ideoque suplices rogamus ut nos tantum verbis nostris, sed etiam verissimis rebus & exemplis, que apud eum & ejus Fratres observari consperimus, fidem adhibentes, neveritis nos nos alia quida que ab ipsis operi complicit vidimus, scripta vobis mittere voluisse. Duodecim igitur Capitula ex his omnibus que vos maximè de necessariis commocieri faciliter posse credimus, facere & vestre beatitudini destinare curavimus. Ita sane ut quicquid eadem Capitula continent, qualiter abique illo obsecrulo observandum vobis sit, diligenter attendatis, quamque necessarium utiliter perpendatis; ne dum regulares Monachi venerint, qui iussi imperiali totâ coronâ gentis nostrâ, ubi opus fuerit, regulariter instruere debent, imparaciones vos inveniant ad ea informanda quarum partem aliquam hæc Capitula que sequuntur continent.

I. Primo omnium sciendum est quemadmodum ad opus divinum se invicem cum gravitate prevente festinant, sicut dictum est. Relictis omnibus quilibet in manu tenetur, summa cum festinatione currite, omnes videlicet. Nullus audet hanc Constitutionem frangere, quamvis in decrepita sit senectute constituta.

II. Secundum, ut nullus in Oratorio nullum audet ad alium profere sermonem. Sed mos ut ingressi fuerint, prostrati orant. Et sic se inclinant ad Abbatem, humiliiter inclinato capite stantes expectant dum signum sonuerit secundum. Explici oratione, omnes cum summo exeunt silentio.

III. Tertium, ut sunt equidem cotidie ser per brevem deputati Fratres sacram offerentes oblationem, incipientes ab Abbatore omnes per ordinem, sicut & non aliquando fecimus. Qui etiam pedes peregrinorum in unaquaque feria lavant. Illuc eundo, & inde revertendo cum psalmodia vadunt. Si quis autem hanc iussionem transgressus fuerit, gravi subjaceret vindicta.

IV. Quartum, ut in Dominicis diebus omnes pariter, secundum quo ingresus sunt ordinem Monasterium, sic accedunt ad pacem, ad communionem, praeter illos qui pro nimis senectute vel infirmitate inter illos stare non possunt. Qui tamen separatis communicant. Si quis vero hoc spirituali dono, id est, corporis & sanguinis Do-

*Prae Con-
cil. Mogun-
ti. en. 111.
cap. 11.*

* Legit.
Secundum
quod in-
gressi sunt
Ordinem
Monasti-
cum. &c.

mini nostri Iesu Christi, se privaverit, Pater Monasterii, qui præsens semper esse debet dum communicant, cur hoc illi evenerit scire debet omnino.

V. Quinto, ut nullus omnino Fratrum, dum lectioni Fratres videntur, sit excusatus à lectione quin omnes ibidem sive presentes undique pariter cum Pater Monasterii. Quibus legentibus, horum quæ prævident Prepositus competere, sive qui in vice ejus constitutus, id est, Senior Decanus, pulsat signum tintinnabuli, ut abdormadari & ceteri servatores iuxta preceptum Regule accipiant super constitutam annanam mixtum, ut non sit eis grave jejunium, dum ministrant, sustinere. Lector vero post Sextam, antequam accedat ad legendum, accipiat mixtum.

VI. Sexto, ut in Oratorio, post signum Sextae, omnes in loco sibi deputato stantes, finita Oratione, cum summa reverentia expectant dum signum Prepositus pulsaverit ad refectorium. Quo auditio, mox omnes undique pariter festinant occurso, omnino carentes ut nullus deus nisi quoque Pater occupatos in variis habet ministeriis. Et si quis ad illum versum qui ante cibum dicitur non præfens fuerit, similiter & qui post cibum, regulare subdatu[m] disciplina.

VII. Septimo, ut in refectorio facta benedictione, veniant duo Presbyteri ad Abbatem frangentes panem. Et dant ipsi eulogium ceteris Fratribus stantes antequam accedant ad mensam. Quibus sedentibus, summum est ibi, sicut in sancta continetur regula, silentium. Ministri autem omnimodo carent ut nihil deit comedentibus & bibentibus. Et sicut Patri ministratur Monasterii, nisi hospites sint, ita omnibus equaliter, ut, verbi gratia, minimo sicut maximo, seniori sicut juniori, nulli amplius, & nulli minori; exceptis pueris, quibus non eadem quantitas; sed nulla discrecio ciborum servatur. Ut autem signum Cellararius ad pocum pulsaverit benedicendum, statim octo vel decem surgunt juvenes absque ulla tarditate ad miscendum Fratribus. Si quis autem de ipsius aliquid ibi deliquerit vel excederit, aut sonum aliquem fecerit, exceptis his qui ad mensam sedent, prostrati ibi coram Priore tamdiu jacent in terra usque dum Abbas, vel qui in loco ejus sedet, pulsaverit ut surgant. Similiter post refectorium sedentes per humilitatem satisficiant.

VIII. Octavo, ut per totum tempus festivum, dum Fratres bis in die reficiant, post horam Orationis noctam stantes in Oratorio cum divino tremore orantes expectant dum tintinnabulum signum Prepositus pulsaverit ad refectorium. Quo auditio, omnes illi conveniunt. Quamvis etiam aliquis bibere non potuerit, se tamen debet praudentare, ut locus ejus appareat vacuus. Et si quis præfens ad dicendum post benedictionem Amen non fuerit, sublatur ei portio sua de potu. Postquam autem biberint Fratres, vadunt ad Capitulum, & quod ei injunctum fuerit laborant usque ad illud signum quod pulsare solet ante horam unam vespera. Quo auditio, disjungunt se ab opere, ut sint parati ad signum sequens quod est ad vesperum. Illo auditio, mox ad Ecclesiam cum festinatione student occurrere; ibique

Oratione facta, sedentes legunt vel orant. Finita Vespera, exstant ibidem, licet & ad Sextam fecerunt, dum signum sonaverit ad refectorium.

VIII. Nono, ut ad conlationem accederint, omnes unanimiter occurrent debiles & infirmi, etiam si de lecto surgere valuerint, veniunt. Quid de ceteris dicendum est? Lector autem tamdiu legat usque dum omnes in unum positi complant.

X. Decimo, ut in sabbato, quando inunditas facere solet, pedes cum silentio lavant, ne detur occasio loquendi. Ibidem vero sedentes conlationem compleat, & sic accedunt ad Completorium.

XI. Undecimo, ut defunctorum vigilia hoc modo ab eis celebratur. Vespera solito finita, statim Vesperam cum antiphonis celebant pro defunctis, & post Completorium Vigiliam cum antiphonis vel responsoriis plenissime atque suavissime canunt, & post Nocturnas intervallo Matutinos pro mortuis faciunt. Facto autem primo mane, postquam se paraverint, Missam celebrant pro defunctis publicam. Omnes ibidem pariter facram offerunt oblationem pro peccatis mortuorum. Quæ percelebrata, statim cantant Primam, si fuerit tempus, aut omni Tertiam.

XII. Duodecimo, quod omnes hospites supervenientes cum lectione divina suscipiunt. Incongitis tamen Monachis ad lectionem omnis pariter concurreat Congregatio, ut Christus in eis adoretur, qui & suscipitur. Qualiter vero ad coquinam sibi invicem serviant Fratres vel in ceteris locis, & cetera quamplurima, vivâ voce, Domino auxiliante, notum vobis facere curavimus. Ita autem supradicta interior bono certamine adimplere curate. Valeat alma paternitas vestra per multa temporum circula in Domino sine fine, & curricula ut videatis Deum Deorum in Sion. Amen.

X.

*CAPITULUM MONACHORUM SANCTELINII
edita circa annum DCCCXVII. quibus praefixa est epistola Grimaldi & Taronis ad Regnatum Magistrum scholæ, ut opinor, Monasterii sandi Galli, qui obiit an. DCCCXLVI.*

Praestantissimo & ineffabili dilectione nominando Reginberto Preceptoru[m] Grimaltus Tacitoque supremi auditorum vestrorum discipuli semperiorum felicitatis salutem. Memoria dilectionis vestra animis nostris sedulo inherens immores petitionum vestrarum promissionumque nostrarum esse non permitte. Et utinam tam proficienter quam spontaneè piam voluntatem vestram implere valuisse. Ecce vobis Regulari beati Benedicti egregii Doctoris, quam benivolus animus vester summo semper optaverat desiderio, direxit, sensibus & syllabis nec non etiam linguis à supradicto parte, n[on] fallimur, ordinatis minime carentem; que de illo transcripta est exemplare quod ex ipso exemplatum est codice quem beatus Pater sacris manibus suis exarare ob multorum sanitatem animarum curavit. Illa ergo verba que supradictus pater secundum

*Exvet. Cod.
& Gallo*

dùm attēm , sicut nonnulli aucturiant , in contextu Regule huius non inferuit , de aliis Regulis à modernis correctis Magistris collēximus , & in campo paginula è regione cum duobus punctis interere curavimus . Alia etiam quæ à Benedicō dicta sunt , & in neotētis minime inventa , obolo & punctis duobus consignavimus . Hoc egnūs desiderantes vos utrumque & secundum traditionem pū Partis , etiam modernam habere . Elegite vobis quod desiderabili placuerit animo . Valete in Domino .

*Salve flos iuverum , forma speciosus amara ,
Opacum reuinans viam vitamque salubrem .
Ecce sui humiles famuli tibi munera mittunt .
Quia animus ducum vester operaris habere .
Omnipotens genitor , cursum qui contineat orbem .
Te regas & servas semper atque sanara .*

ITEM CAPITULE NOVITIARUM DE HIS IN QUIBUS PRÆCEPTUM REGULE ET CONSTITUTIONES NOVELLORUM CONCILIORUM ACUTIUS NOS CONSIDERARE ET PROMPTIUS EXERCERE JUSSIO IMPERIALIS AMMONET .

I. **N** primis ut nulla in ulla rebus inter hujus professionis viros in toto regno suo , nisi ubi impossibilitas non permituit , inveniatur varietas ; cuius impossibilitatis qualitatē summo studio Mitti pro hoc directi sagacius inquirete .

II. Ut ad omnia signa diurna sive nocturna secundum præceptum Regule , statim ut audita fuerint , festineat .

III. Ut locus separatiū tardè ad qualecumque signum occurrentibus constituantur .

IV. Ut cum disciplina regulari & reverentia magna divina agantur Officia .

V. Ut dicitis sex psalmis primis ad Nocturnum genua non inflectane , sed stantes oreant .

VI. Ut intervallū post Nocturnum in extenso tempore usq[ue] dūm v. psalmi dici possunt proteletur .

VII. Ut finitis cursibus , incipiunt Kyrie eleysōn genua flectant , & non ante surgant quam sancte Trinitatis vocabulis perditis Presbyter dicat , per omnia secula seculorum . Amen . Surgentes autem , humilationē supplicationē sibi vicissim prebeant . Et id ipsum felliū in Capitulo , atque recessuri , vel unicunque tota Congregatio jungitur vel separatur , faciant .

VIII. Ut in Ecclesia nemo nisi quod Regula mandat loquatur .

IX. Ut Kyrie eleysōn , Amen , Deo gratias , & versus , in unoquoque concurru altius & distinctius atque protractius honeste dicantur .

X. Ut lector in Ecclesia prius benedictionem non petat quam omnes sedeant .

XI. Ut Versus ad Capitulum , id est , Deus in adjutorium meum , à Presbytero tertio à Congregatione repetitus dicatur . Et dicta Gloria , post hoc non adjungant Alleluia .

XII. Ut Kyrie eleysōn oratur in Capitulo , utrumque genu flexentes , consona voce tribus tantum vicibus dicant , id est , Kyrie eleysōn ,

¶ tom. 4.
Auct. Cœlo-
rum. Mihil-
lonis , pag.
610.

Christe eleysōn , Kyrie eleysōn . Similicer in refectorio , sed sine genuflexione .

XIII. Ut in Capitulo seu ubicunque quis interceptus fuerit , statim veniam petens dicat Mā culpa , & iussus surgat , & sic humilietur rationem reddat . Et si quisquam hoc facete contempserit , duplīcē vindictā subjaceat .

XIV. Ut post Capitulum signum sonetur , ut omnes pariter cum Preposito vel Decanis & uno de circatoribus in obedientia ubi injungitur pergaat ; exceptis his qui variis occupati sunt obedientiis . Et alter de circatoribus claftrum providens domini remaneat . Qui Decani & circatores summa cura provideant ne quid vel in ipsa obedientia , vel illuc eundo , vel inde revertendo , vel ubi & ubi , in honestum & nostræ profissioni inconveniens sit , recordantes quic à discipulis delinquuntur . Magistros respicit .

XV. Ut in refectorio , hoīa refectoria , nullius nisi lectoris vox audiatur .

XVI. Ut reficiendi Frates unum pulmentum cum pocu & orto seu pomis , si sunt , antē se invenerint . Post quæ & alia deatur quæ Regula mandat .

XVII. Ut antē nec post horam constitutam quicquam cibi vel potius aliquis sumat , exceptis infirmis . Sed & omnes , sicut uno stringuntur vox , unus Regis bajolant servitium , unum expectant regni cœlestis premium , ita unum in labore militis accipiant necessitatis stipendium .

XVIII. Ut custodia regularis circa infirmos non neglegatur .

XIX. Ut quatuor Fratres juniores , seu quantos exposcerit necessitas , deparentur ad mīcen- dum , qui tamē reficiantur cum ceteris .

XX. Ut Ministris omnes intus forte in porta & cibo , vestimentis , ceterisque necessariis eā mensurā quā ceteri Frates vivunt contenti fungantur . Et quando à ministeriis suis vacent , cum aliis reficiantur .

XXI. Ut ad coquinam signum non sonetur . Sed ebdomarius : facta ministratio , illud tintinnabulum quod ante Abbatem pendit tangat . Quo sonato , inclinet se ipse ebdomarius atque omnes Fratres usq[ue] dūm à Sacerdotio benedictio compleatur .

XXII. Ut dicto versu post mensam , incipiat Prior Misericordie mei Deus in dextro choro , & chorus sinistri præcedat . Et sic aperte & distincte cantando pergant ad Ecclesiam .

XXIII. Ut sumum silentium post refectoriem omni tempore teneatur .

XXIV. Ut certis temporibus occupentur in opere manuum , certis in lectio[n]e divina .

XXV. Ut Prepositus , Decani , Circatores , omneque Ministri sapientē pervaneat publicoque ammonentur ut omnino modis circa ministerium suum solliceti sint .

XXVI. Ut omnes ad Missas veniant & persistant , sicut & in ceteris divinis Officiis facere debent .

XXVII. Ut in astivo tempore post Nonam bibant Fratres , & postea ad Capitulum pergaant .

XXVIII. Ut post omnes cursus , quandō ad refectorium ire oportet , in Ecclesia illud sig-

num quod ad refectorium sonat expectent; nisi quem necessitas exire compellit.

XXVIII. Ut ubicunque sibi obviaverint Fratres, junior benedictionem petens sit in uno loco inclinatus usque dum tribuens benedictionem Prior pertransierat.

XXX. Ut, absente Abbato, Prepositus locum ejus in Ecclesia, in Capitulo, atque in refectorio teneat, eisque vice lectiones in unoquoque conventu interpretetur, & benedictionem legentibus tribuat. Et Preposito non praesente, senior Decanus eadem faciat. Qui, praeante Abbatore, propria teneant loca.

XXXI. Ut intervallum post Matutinos, & ante Primum, hyemis vel estatis tempore, ex protelatur spatio quo se Fratres aperte parate & convenienter orando altaria circuere possunt; ut claris luce vel orto sole execentes a prima vel lectione videntur, vel injunctam sibi obediendam subeant.

X I.

Fratrum &
Abbatiorum
Mabil-
lonii. p. 46.
616.

EXCERPTUS DIVERSARUM MODUS PENITEN-
TIARUM A BENEDICTO ABBAE,* DISTINC-
TUS DE REGULA SANCTI BENEDICTI ABBATIS.

Ex eodem
Codice S.
Gilli
Avenensi.

PLURIMI negoquām plenizer intellegentes ju-
diciorum sententias in Regula sancti patris
nostrī Benedicti, aliter quām praecepit judicara
solent. Scindūm itaq̄ est quatuor ibi continēti
modos quibus delinquentium error corrigitur.

Primus namque est quem idem pater Benedictus proprio iudicio determinauit. Ut est. Qui per negligētiā tempore constituto ad nocturnos non pulsaverit signum. Unde in Oratorio satisfieri juber. Et qui ad Officium divinum tardē occurrit. Et qui per negligētiā hota refec-
tionis ad mensam. Et si cui offertur aliquid à Prio-
re, & accipere renuerit. Et si quis, dum pronun-
tiat psalmum aut lectionem, refellerit. Et qui pro
aliqua arte extollitur.

Secundus est de spiritualibus rebus. Ucde ipse dicit. Si quis Frater contumax, aut inobediens, aut superbus, aut murmurans, vel in aliquo, id est, spirituali tantum, contrarius existens sancta regula. Qui proficiendo usque ad septem gradus extenditur. Occulte videlicet * castigatio, publicē corrīpiendo, in levioribus culpis excommunicando, in jejuniis nimis affligendo, verberis coēcendo, pro eodem inemendato ab omnibus orando, atque ad ultimum de Monasterio expellendo.

Tertius de rebus exterioribus. Hoc est. Si quis damnum per negligētiā aliquod intulerit Monasterio.

Quartus de criminalibus delictis.

DENIQUE PER ORDINEM FOSDBM REPENTENTES.

De primo sciendum est quod nullatenus aliter nisi juxta quod Regula juber, fieri debet; hoc est, non alienum sed proprium est iudicium ponendū.

De secundo sollicitē considerandum quia non omnibus personis superscripti gradus conveniri poterunt. Quia aliter corrīendi sunt honesti, ali-

ter improbi. Nam Regula præcipit de contumacia ut secrete semel aut bis ammonieatur. Et alibi dicit: Si contumax fuerit, de Monasterio expellatur. Necesse est ergo ut iusto moderamine utrumque decernatur. Qualiter secundum Regulam & contumax secretè moneri possit & de Monasterio expelli. Ille namque secretè est ammonendus: quia licet aliquid à Prio imperatum refutari, mox tamen emendandus emendationem promittens. Qui & honestus jure dici poterit. Et ille de Monasterio expellendus qui & contumax existit & nullo unquam pacto adquiescit suscipere disciplinam. Quem omnimodo contumacem Regula vocat. Unde & merito improbus & dicendus. Quamquam & improbus illum etiam vocet qui, licet frequenter corrīpiatur, disciplinæ tamen regulati non contradicit: qui honestatem quam prius, dum se emendare prohtens, habere videbatur, relinques, ad improbadum duramque mentem transt. Neque, ut supra dictum est, omnibus personis omnes gradus conveniri poterunt; quia videlicet diverse sunt qualitates mentium; un* unde unus medetur, inde alter perimitur. Quapropter quo-
rundam verberibus sunt coercenda pertone, minime vero quorundam. De quorum qualitatibus Regula dicit: Secundum unusquisque, inquit, qualitatem vel intelligentiam omnibus se conformet & apter. Itemque alibi: Ut viderit cuique expedire, prudenter & cum caritate studeat amputare vitia. Et notandum tria inspicenda semper in iudicio esse, personam videlicet, intentionem, atque modum dilecti. Personam, utrum intellectu & modestia vigeat, vel durius & inquietudine mentis contradicōt existit. Intentionem, utrum studio an infirmitate deliquerit. Modum, utrum graviter vel certe leviter erraverit. Unde & Regula dicit: Secundum modum culpa excommunicationis vel disciplinæ debet extendit mensura. Igitur omnis spiritualiter delinquens tandem secrete moneri debet donec se ipsum ipso improbum reddendo ab occulto transferat ad publicum. In qua publica correptione si non emendaverit, ad excommunicationem leviarum culparum transtibit. Ubi cum diuitiis nequierit corrigi, nimium jejuniorum maceratione affligatur. Per quam non correptus si persona extiterit talis, flagellarum coēcetur acredine. Sin vero persona non admissa consideratio, communiter ab omnibus misericordia imploretur Omnipotenti. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, præcidatur à corpore Monasterii. Et si contigerit ut per negligētiā, dum aut in occulto aut in publico ammonetur, aliquid damno Monasterio intulerit, excommunicetur in levioribus culpis secundum modum cul-
pa. Et percuti penitentiā, iterum revertatur ad id ubi prius tenebatur. Et non solum dum verbis monetur, verū etiam si aliquo ex supradictis gradu deprimeratur.

Primus Capitulus est xxii. Ibi omnes gradus inveniri valent.

Secundus vero Capitulus est de pueris minore qualiter xata corrīpiantur. xxx.

Ubi facile patet quod in vicesimo tertio scriptum est. Sin autem improbus est, vindicta corporali subdatur. In fine videlicet capitus xxx. ubi dicit: Hi tales dum delinquunt, aut jejunus

* Catigua-
do.

* Log. ad.
ut unde

Appendix

nimis affligantur, aut acris verberibus coercantur, ut sanarentur.

Hunc sequitur xxviii. De his qui sepius co-repri emendate noluerint. Ubi similiter septem predicti gradus inserti sunt. De tertio autem modo judiciorum sicut supra dispositum est. De danno cuiuslibet rei exteriori est intelligendum, ubi solunmodo animadversandum, si negligenter interveniente damnum extiterit factum. Tunc secundum modum deflitti & personam & intentionem levioribus culpa judicium subjacebit. In quo modo contingat quicquid in Regula inventur. Sive gravissime vindicta subjaceat, seu graviori, seu regulari, seu excommunicetur, seu excommunicationi subjaceat.

Prates hoc quod in quibusdam locis inventur distinctioni disciplinae subjaceat. Quod quidam ita intelligi volunt, ut si occulte aut publice verbis monebatur, in eodem gradu acris corripatur.

Quatuor quoque modus, ut praedictum est, de capitalibus criminibus constat, forniciatio velicet, adulterio, atque ebrietate assidue, certissime quo nullo modo nisi penitentia corporali secundum auctoritatem canonican purgantur. In quibus & modis necnon & persona atque intentio semper inspicienda sunt. Ubi pariter quoque sancctorum Patrum institutio sollicite est perpendenda.

X I I.

Polypticus Monasterii Fessatensis.

Ex vet.
Cod. Bi-
bliotheca
Regis.

HABET in Varena mansos caroperarios xxxvii. & sunt ex ipli in beneficio manii iv. & tres partes. Et sunt ibi manoperarii xviii. Sunt ibi hospicia vii. Et manent ibi inter manus caroperarios & manoperarios & hospicia homines cxxi. Solvunt manus caroperarii in tertio anno unusquisque solidos v. & alios duos annos unusquisque vervecem cum agno. Solvunt de annonae inter totos annis lingulis mod. circ. Arant ad hivernaticum unusquisque perticas iv. & ad transiitii ii. & in tercia ebdomada faciunt corbadam. Solvit unusquisque pullos iii. cum ovis. Habet ibi manus manoperarios iii. & solvunt in tertio anno sol. ix.

Habet in Novigente mansos caroperarios xviii. & manoperarios vi. & dimidium, & manent ibi homines lv. Solvit unusquisque manus caroperarius uno anno sol. v. & alio anno vervecem cum agno, de vino mod. ii. Arant ad hivernaticum perticas iv. ad transiitii ii. & in tercia ebdomada faciunt corbadam. Solvit unusquisque pullos iii. cum ovis. Serviles manus vi. & dimid. solvunt verveces sex cum agnis suis, de vino mod. viii. Arant ad hivernaticum perticas iv. ad transiitii ii. Solvunt pullos iii. cum ovis.

Habet in Tortuaco mansos caroperarios xxxii. & manoperarios iii. hospicia vi. Manent ibi homines lxxi. Solvit unusquisque caroperanus

uno anno sol. v. alio anno vervecem cum agno, de vino mod. ii. Arant ad hivernaticum perticas iv. ad transiitii ii. In unaquaque ebdomada arant ad hivernaticum & ad transiitum jornalem i. Facit corbadas iii. & solvit pullos iii. cum ovis. Unusquisque manus manoperarius solvit per annos lingulos vervecem cum agno, de vino mod. ii. Arant ad hivernaticum perticas iv. ad transiitii ii. & solvit pullos iii. cum ovis. Hospicia vi. solvunt communiter mod. iii. & dimidium, unusquisque vero pullos cum ovis. Solvunt ibi homines de terra censale sol. vi. denar. iv.

Habet in curte Protasio hospicia iv. Solvit unusquisque per lingulos annos de vino mod. i. & pullum cum ovis.

Habet in Busido manus caroperarios xxiv. & dimid. & manoperarios x. hospicia xiii. De quibus manus sunt in beneficio v. & dimid. & hospicium i. Manent ibi homines LXXVIII. Solvit unusquisque manus caroperarius uno anno sol. v. alio anno vervecem cum agno, de vino mod. ii. Arant ad hivernaticum perticas iv. ad transiitii ii. Inter duos manus in unaquaque ebdomada arant perticas iii. A terciis ebdomada inter tres manus carriam i. Et solvit unusquisque omni anno ad vineam claudere carriadam i. de virginis & pullis iii. cum ovis. Solvit unusquisque manus manoperarius de vino mod. ii. omni anno vervecem cum agno. Arant ad hivernaticum perticas iv. ad transiitii ii. Solvit pullos iii. cum ovis. Est ibi terra censalis unde solvunt festivitate sancti Dionysii sol. ix. denar. viii.

Habet in Ferrarias manus caroperarios xvi. manoperarios iv. Manent ibi homines i. Habet ibi duos manus absos. Solvunt vestiti manus habannum pro duabus bovinis sol. xx. pro homine redimento de hostie sol. iii. vervecem xiv. cum agnis, de vino mod. xx. de frumento mod. xx. Arant unusquisque ad hivernaticum perticas iv. ad transiitii ii. Ad hivernaticum corbadas iii. ad transiitii iii. Solvit unusquisque pullos iii. cum ovis.

Habet in Savegias manus vii. ubi manent homines x. Solvit unusquisque omni anno vervecem cum agno, de vino mod. ii. pullos iii. cum ovis. Arant ad hivernaticum perticas iv.

Habet in Deteniaci mando serviles vii. ubi manent homines xxv. Solvit unusquisque vervecem cum agno. Arant ad hivernaticum perticas iv. ad transiitii ii. & inter hivernaticum & transiitum corbadas ix. Solvit pullos iii. cum ovis.

Habet in Mairiaco mansum indominicatum cum cafa & diversis edificiis suprapositis, cum viridiatio & omnibus congruis adjacentiis. Habet ibi de vinea indominicata iugos, id est artipenos c. de terra arabilis indominicata ad modios ducentos quadraginta unius fationis, de prato iugos ix. de silva plus minus bunarios c. habens in giro plus minus leuam. Est ibi capella indominicata honoris sancte Marie dicata, ad quam respicit terra arabilis ad modios xxx. unius fationis. De vinea iugis vi. de silva iv. de prato ii. Est ibi etiam alias Ecclesia parro-

chialis sub honore sancti Melani dicata, cui afficit terra arabilis ad mod. l. unius fationis, & de vinea iuguli xiii. de prato v. Solvunt coasum inter Capellam & Ecclesiam libram unam. Habet in ipsa villa factos id est manos ii. Solvit unusquisque de hostiele, id est pro bove sol. ii. & porco u. set sol. iv. maltones ii. aet sol. ii. Solvit inter vineariam & palacionem de vino mod. vi. de lignario denar. vi. Facit perturam in cultura dominicata, & seminat ibi de sano tritico mod. ii. Solvit de avena mod. v. de faba sext. iv. Fodit unusquisque juctum l. in vinea dominicata. Solvit pullos iii. cum ovis xv. & alios pullos vindemiales cum ovis. Solvit napem & faces.

Habet in Floriaco usum mansum indominicatum, ad quem respiciunt mansum xrx. ex quibus sunt ingenuiles xii. & serviles vii. Respicunt etiam ad ipsum mansum de terra arabili busaria xxxviii. que sunt sive inter Remis & Floriacum. Et in alio loco sunt bauaria xxxii. & dimidium, sive inter Remis & curtem Roxiniacum. Et etiam una area in Remis pertinens ad ipsum mansum, que habet de uno latere iuxta terram sancte Marie pedes cxvi. de alio latere iuxta terram sancti Calipini pedes cxvi. de una fronte iuxta terram sancte Marie pedes lxvi. ex alia fronte iuxta viam publicam pedes xlii. De separadicis ingenuilibus manus suar. v. in ipso Floriaco, & ii. in Pimella, iv. in curte Roxiniaco, & unus in Mastiaco. Solvit unusquisque mansus ingenuilis per totas ebdomadas in anno dies v. postea tres ebdomadas, unam in Natale Domini, alteram in Pascha, tertiam in Rotationibus. Debet napaticas ii. Habet unusquisque in longum perticas xl. & in transversum iv. De lignario carradas iii. Quinque manus ingenuiles qui sunt in Floriaco, & duo qui sunt in Pimella, solvit unusquisque scintulas c. Quatuor vero manus qui sunt in curte Roxiniaco, & unus qui est in Mastiaco, solvit unusquisque scintulas c. Debet unusquisque pullos iii. cum ovis xv. de vino sext. xii. corbadas ii. unamquamque cum sex bovinis, & terram corbadam cum duobus, pro hostilio denarios xiv. pro caropera denar. v. bannos tres, unum in vinea, alterum in prato, tertium in messe. Debet unam carradam adducere de feno in granicam senioris, & unam carradam de garbis de campania. Debet ducere annonam ad farinacum super carrum suum de suis diebus; & in ipso farinario debet itare servilis manus qui ipsam annonam previdetur & cooperetur. Debet etiam de suis diebus sumum ducere in campum & expandere de suo carro; & servilis manus debet levare sumum super carrum. Debet unusquisque mansus servilis per totas ebdomadas dies v. & unam napaticam in vinea, de qua recipit tertiam partem, pullos iii. cum ovis. Debet corbadas iii. unamquamque de duobus bovinis. Debet denarios v. pro caropera, bannos iii. Debet facultas. Debet mansionem & curtem custodiare & stabulum curare & facere quicquid opus est. Unusquisque manus ingenuilis & servilis debet in eulogis panes vi. ad carrem denarios ii. & pullos ii. de vino sext. ii. de avena sext. iv. Cum fecerint corbadas in mense

Martie, debent habere panem & ligumina & siceram. Mensis Maio panem & caseum. Mensis Octobrio panem & vineam, si esse potest. Si ibi sunt cavadiacei, debet Kal. Octobr. denarios iv. & unam diega in banco, & ad tres audiencias venire cum suis eulogis.

Habet in Targiaco manus serviles ix. & dimidiam. Manent ibi homines xiii. Solvant annis singulis agnos viii. & dimid. Arat unusquisque ad hivermaticum perticas iv. ad transiitum ii. Arat corbadam sive hivermaticum & transiitum. Dicit de frumento ad monasterium mod. x. Solvit pullos ii. cum ovia. Habet ibi culturas xv.

Habet in Vitliena manus xi. ubi manent homines xiv. De quibus manus est unus & dimidius in beneficio, & unus absus. Solvit unusquisque uno anno sol. ii. alio anno porcos ii. & arietes ii. Solvunt duo manus de vino mod. ii. & dimidiam. Alii manus, unusquisque de frumento mod. i. Arat unusquisque ad hivermaticum perticas iv. ad transiitum ii. Et arat corbadas iii. ad hivermaticum, ad transiitum perticas iii. Claudit unusquisque in vinea perticas vii. Solvit pullos iii. cum ovis.

Habet in monte Hayrici manus ingenuiles xii. Manent ibi homines xx. De quibus manus tenent xi. alii homines. Solvit unusquisque annis singulis sol. v. & dimid. Arat ad hivermaticum perticas viii. & dimid. ad transiitum v. Facit ad hivermaticum corbadas iii. ad binalia iii. ad transiitum. iii. Debet unusquisque de lignario in latrum pedes v. in altum pedes vi. & de caronibus carradas vi. & omni anno festivitate sancti Martini & in Natale Domini & in Pascha carriam i. Claudit inter curtem & horram & vineam perticas viii. & dimidiam. Solvit de lino fasciam iii. de xxx. madafaci, & in pascione mod. ii. de vino, de terra censali mod. ii. de vino. Arat ad hivermaticum perticas viii. & dimidiam. Solvit pullos iii. cum ovis.

Habet in Equa manus serviles ix. & dimidiam. Manent ibi homines xix. Solvit unusquisque usque ad Monasterium carrioperam i. & loc & cultum. Faciunt corbadas xi. Arat unusquisque inter hivermaticum & transiitum perticas x. Solvit pullos ii. cum ovis.

Habet in Fabrias septem manus ingenuiles. Octavus manus pertinet ad Ecclesiam ipsius villa dicatam in honore sancti Martini. Antiquo tempore solvebat unusquisque manus sol. v. Postea in alio tempore solvebat unusquisque in unoquoque mense per totum annum tres dies. A festivitate sancti Johannis usque in natale Domini solvebat à tercia in terram ebdomadam corbadam; & faciebat unum bannum in vinea, aliud in messe. Solvebant duo manus tres carrioperas in anno usque ad Fossatis. Solvebatur unusquisque de pascione denarios xii. & pullos iii. cum ovis xv.

Appendix

Nonus manus est indominatus , ubi haber culturas v. & pratum & silvas & aquas cum farinario.

Isti sunt cavaricarii sancti Petri. Tetboldus , Condoldis defunctus , Emhardus , Ledelindis , Amalarius , Hairlindis , item Amalarius , item Tetboldus , Amalbertus , Frodonius , Frode-wildis .

Familia de Claciaco. Godelfodus , Ravenus , Odilo , Vivardus , Ermengitus , Hildegitus , Ansberga , Vitalis , Adelgardis , Mamucia cum tribus infantibus suis . id est , Dominicus & Hildulfus & Goalemus , & cum aliis tribus , Girberga , Erlinus , Nadalbertus , Erlardis , Godinus , Doda , Odila , Adelindis , item Odila , Vuido , Vininganda , Tadelindis , Adelberga , Ermengildis , Roducia , Frogarius , Grimhardus , Erembertus , Johannes , Tescinda , Hildebertus & foror ejus , Rainberga & tilia ejus nomine Elisa-bet cum suis filiis .

Hengelannus , Rodulfus , Rainerius , Hengelsen , Vuarenburgis , Rodulfus , & Bernice , omnes isti cum infantibus suis . Berhengenius Presbyter .

Ingelburgis filia Vitalis de Bundo beato Petro se tradidit tali ratione ut nunguam à Monachis esset vendita neque ulli homini donata .

Doda , Vuarnerus , Ingelgerus , Ansoldus , Beliardus .

Adrianus , Rainuis uxor sua cum tribus filiis , Durandus , Germundus , Rainerius , Eimengardis , Nodeleenda cum quinque filiabus & unum filium , Richardus , Tescinda cum duabus filiabus & unum filium , Ildeardus & filius ejus Constantius . Isti sunt fratres & forores Adriani . Rainuis , Legardus , Nodeleenda habent seniores Albaldus , Girberga , Tescinda , Constantius , Alcelinus , Sireda foror ejus , Idfredus cognatus eorum , Illeardus filius Richardi . Isti sunt cognati Ariani Germani .

Hisenburgis Britonisa gratanter te condonavit sancto Petro , antequam acciperet martirium , ut in posterum cum filiis & filiabus suis sub servitutis iugis reneatur , quorum haec sunt nomina . Odolarius , Gislebertus , Durandus .

X I I .

Præceptum Pippini Regis pro monasterio Soricinii .

An. 754.
Ex archivio
monasterii
borcini.

In nomine Domini & Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi . Pippinus gratia Dei Rex . Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei ejusque in eiusdem locis famulantum proper eorum sustentationem quiddam conferimus , præmium nobis apud Dominum eternam remuneratio rependi non diffidimus . Proinde noverit omnium fidem tam præsentium quam & fututorum solertia quia placuit nobis proper amorem Dei & a uite nostra remedium construere Monasterium in pago Tolosano juxta castrum quod dicitur Verdunus , cui à Soricinii rivulo vocabulum constat inditum Soricinius in honorem Dei & ejus genitricis perpetue Virginis Mariae & omnium Sanctorum , secundum quod eadem Dei genitrix nobis visa est præcepisse . Conteri-

mus igitur eidem loco de rebus à Deo nobis collatis ad sustentationem , ut diximus , Fratrum ibidem Deo famulantum prædium nostrum quod dicitur Villapicta & Eccl. leham in honorem sancti Johannis Baptiste constructam cum omni integrare , quantumcumque in ipso loco iure proprietatis modo nostra est posseffio . & aliud prædium quod dicitur Villamanna id contiguo superioris predicti situatum , cum omnia integratae , cum mancipia utriusque sexis , cum domibus , adiunctis , terris , vineis , pratis , filvis , pascuis , aquis , aquarumque decuris , molendinis , mobilibus & immobilibus , culturae & incultum , questum & adquirendum , totum ab integro memoriato monasterio Soricino ad cunctas ejusdem Monasterii necessitates consulendas perperualiter ad habendum delegavimus . Et hanc nostram auctoritatem sub nomine ac evictionis gratia fieri voluntum , per quam precipimus ut nullus Judex publicus vel quilibet ex judicaria potestate in possessiones memorati Monasterii , qua deinceps divina pietas in iure ipsius sancti loci voluerit augere . ulla illicitas occasiones requirent nullo unquam tempore audear ; sed licet ordinato Abbati suis que successoribus sub immunitatis nostræ vel successorum nostrorum defensione quieto ordine profidere , & quandoquidem divinae vocazione à nobis ordinatus Abbas vel successor ejus ab hac luce migraverit , perpetuè secundum Regulam sancti Benedicti per hanc nostram auctoritatem & consensum licentiam habeant eligendi Abbes ; quatenus ipsos Monachos , qui ibidem Deo famulari videntur , pro statu totius regni nostri & incolumente conjugis arque prolixi Domini misericordiam extare delectet . Et ut hec auctoritas nostris & futuri temporibus debeat inconvulsâ manere , manu nostrâ subsignavimus , & annuli impreßione signari iussimus .

Signum PIPPINI glorioſissimi Regis .
JOHANNES Diaconus ad vicem DAGNI recog-nivit .

Data seprimo Kalendas Septembbris anno Christo proprio secundo Domini Pippini Regis . Indictione septima . Actum Aquigrani palatio regio in Dei nomine feliciter . Amen .

X I V .

Charia donationis villa de Blangiaco ad Ecclesiam Brivacensem .

Exemplaria . Domini sanctis Donidio , Ho-neocisco , Unoberto , Beroleno Presbyteris , nectione Raconi Clerico , vel alii tam Diaconibus quim seruientis sancto Juliano Clericis qui praefenti tempore ibidem deservire videntur . Ego Gi-deon . Dum non est incognitum quod Dominus Hunaldus Princeps aucto hos dies per * parva con-filia aliquam villam in pago Limanico de ratione sancti Juliani Martyris , cui vocabulum est Mace-riaco , visus fui astruxisse , postea coeleste auxilio monitus superscriptam villam ipsi castri Dei red-dere ordinavi & duas partiones tam de terra , vi-neis , censi , tributo , aut ex omni re sibi perti-nenti , pro mole peccatorum , vobis visus fui donasse .

An. 760.
Ex Chartu-lario Briva-
ensem c. 36.

* prava

donatio, ut omni tempore Missi ibidem decen-
sate esse debeant, petavi à vobis ut de ipso duabus
particibus misit compendium faceretis, quod ita
facisti, ut dñm ego viverem, hoc per vestrum
compendium habere debeam. Et ego pro ipso
compendio dedi vobis de ratione sancti Juliani
villam cui vocabulum est Blanxiago unde cum aga-
cchia sua vel servos vel tributa quod exinde exire
debet annis singulis, libras 11. partitionum de ipsa
villa Macerigo in vos visus sum emisisse; ut si in
tempore aut post tempus ego vobis * petro judi-
cium facere volero aut fecero, * spondionis vo-
bis desolvere partibus vestris aut successibus ve-
stris, qui tunc temporis post fuerint, aut libram
1. & ipsam villam Blanxiago in vestra revocatione
ponam, & inancia vestra compendius vos domini-
nus recognoscatur, & praesens precaria mea in vos
scripta omni tempore firma stabilita perdureat. Fa-
cta carta precaria mensi Septembris xii. anno
Donno Wayfacio Principe. Teste Gideone. Manu
Gacionis. Manu Bitterio. Manu Attimio.

X V.

Præceptum Pippini Regis pro Monasterio
Juncellensi.

An. 768.
Ex Archivo
Monasterii
Juncellensi.

In nomine sancte & individue Trinitatis. Pip-
pinus, divina ordinante Providentia Rex, uni-
versis Fidelibus. Cum locis Deo dicatis eisque in-
ibi Deo servientibus quippiam munera conferi-
mus, id nobis procul dubio ad exten-
suum consequendum profuturum cognoscimus.
Quonobrem noverit solertia cunctorum sancte
Dei Ecclesie filiorum quia adiens nostri culmi-
nis serenitatem Benedictus Abbas sancti Petri
Juncellensis Monasterii, quod est situm in terri-
torio Bitterensi, pectus ut ipsum Monasterium re-
strueremus & de nostris regalibus bonis augere-
mus. Cujus denique preces clementer audivimus,
& ad meliorandum locum ipsi servisque Dei illuc
militantibus benignè aliquid largimur, scilicet de
fonte pallagii usque ad terram nigrum, abhinc
eriam usque ad fontem Alder, & inde usque ad
fontem Orbi, & descendit ad terminum tabulae,
& inde iterum usque ad fontem pallagii, ut ne-
cessitatibus eorum supplementum conferatur. Pra-
dictum autem Juncellense Monasterium cum hac
nostra largitione vel cum reliquis possessionibus
quas in praesenti possideret vel queque deinceps in
jure ipsius Monasterii aut per nos aut per alios
quosque divina pietas augere voluerit, sub nostro
mundeburdo nostra que libertatis defensione om-
ni tempore pertulere mandamus. Et propter ju-
bemus ut nulla potestas neque quislibet hominum
ipsas possessiones presumat aliquando à potestate
five dominatione jam dicti Monasterii minuere vel
subtrahere; sed licet Benedicti Abbati & succe-
doribus suis cum ipsius loci congregazione sine
aliqua minoratione quiete integrimeque possi-
dere. Et per nostram etiam auctoritatem Monas-
chi ibi Deo servientes liberam semper habeant
potestatem ex se ipsis Abbes eligere secundum
beatissimi Benedicti Regulam; quatenus pro ita-
bilitate totius nostri regni insenioriam Dei im-

Tome II.

plorate delectentur. Ut autem hæc largitio & li-
beralitas nostra magnificentia rata & inconclusa
omni tempore permaneat, manu propriâ subter-
notavimus & anuli nostri imprellione ligillari
fecimus.

Signum PIPPINI gloriofi Regis.

ISACHAR Notarius ad vicem HERMOLDI re-
cognovit & signavit.

Datum mense Junio feria terciâ anno xxvi.
Pippini Regis. Actum villa Ponugonis in Dei
nomine feliciter.

Error heic est in numeris. Nam Pippinus re-
gnavit per annos tantum sexdecim. Itaque re-
pendum videtur xvi. pro xxvi.

X V I.

Judicium pro Daniele Archiepisco Narbonensi
adversus Milonem Comitem.

In Dei nomine. Hec est notitia traditionis
judicium. Cumque residerent Missi gloriosissi-
mo atque sceleratissimo Domino nostro Carolo
Rege Francorum in Narbona civitate, die Marti-
s, per multorum altercationes audiendas &
rectis negotiis terminandas, & per Ordinationis
de suis Missis, id est, Waltario, Adalberto,
Enicore, & Guibuno, & Vallis dominicus, id
est, Rodestagnus, & Abundantius, & Judices
qui iusti sunt causas dirimere & legibus diuinis,
id est, Gontario, Discolio, Leoderico, Petro
Bona-vita, & Sisfredo, & aliorum bonorum ho-
minum qui ibidem aderant, id est, Caribertus.
Wildaldus, Ingobertus, Arvinus, Wicar, Wi-
ulfus, Atala, Samuel, Donadeus, Argemundus,
Ursone, Argimiro, Anselmo, Warnario, in
eorum iudicio vel praesencia quos causas fecit esse
praesentes. Cumque ibidem residerent prædicti
Missi & Judices vel plures bonis hominibus in
Narbona civitate ad rectas iusticias terminandas
& caufarum exordias dirimendas in eorum præ-
sencia; ibique in supradictorum iudicio veniens
homo nomine Artuinus, qui est assertor vel cau-
silicus & mandatarius Danieli Archiepiscopo
& per Ordinatione de Domino & Regi nostro
Karulo Rege, & dixit: Jubem me audire cum
isto presente Milone Comite, quia tales villas
qui sunt in pago Narbonensi de causa Ecclesiast-
icorum sanctorum Justi & Pastoris, & S. Pauli, &
sancti Stefani in pago Narbonensi, eis retinet malum
ordinem injuncte. Hæc sunt nomina de ipsis
villas. Quincianus, & Maianus, Ecclesiastici
sunt medius Villa Pucio, Valeri, & Baxianus,
& Malarius villa sunt ultra ponte septimo,
causa est Ecclesiasticorum ab integrè sanctorum Justi
& Pastoris. Villæ..... Trapalianus, Paredinas,
Agello, Medallano, Buconiano, Follopiano,
Anniciano, ex medietate. Magriniano, Leccas,
Centopenus, Christianicus, Pætrario, ab in-
tegrè. Cannedo, Troilo, Lauteolis curte, Oliva
media, Prexanu media, Caunas, Nivianus,
infra insula Leccas Villa Gorgoriano, Caunas,
Calolis, Baias, Uffarias, Quiliano, ab integrè.

An. 768.
Ex Archivo
Archiepil-
copi Nar-
bonensis.

Titi

Appendix

Lapedeo, ipsa quarta pars Colonicas, Merciano, ipsa quarta parte Maglaco, fonte dicta Buconiano, Callano, Conca larga, Abuniano, ex medietate Leoniano, ex medietate Suburbe..... Sala super ponte septimo, in valle Gabiano, ex medietate Crocas, Cagnano, sancti Marcelli, Villa Totonis, sancti Georgii, Villa Ciliano, sancti Crescenti, sancte Marie Segelona, ex medietate Cagnano villa, Aquaviva, ex medietate Rulianeo, ex medietate. Omnia & in omnibus quantum ibidem retinebar jam prescriptus Archiepiscopus pro causa Ecclesiarum sanctorum Iusti & Pastoris, & sancti Pauli, & sancti Stefani, quod ego jamdictus Arloinus, qui sum assertor vel cauillius & mandatarius de jamdicto Archiepiscopo Danielo, hoc adprobavi per series condiciones, quod iste Milo Comes retinet ipsas villas malum ordinarii insulte, & invait de potestate de isto jamdicto Archiepiscopo, cuius ego mandatarius sum. Tunc nos Missi, Vallis dominici, & Judices interrogavimus jamdicto Milone Comite: Qui respondis ad isto Atloino, qui est mandatarius de jamdicto Archiepiscopo de hac causa? Tunc Milo Comes in suum respondsum dixit: Ipsas villas senior meus Karolus Rex mihi eas dedit ad beneficio. Tunc ipsi Missi, & Judices, & Vallis dominici interrogaverunt Milone Comite si potebat habere condicione, aut recognitiones, aut judicium, aut testes, pro quibus ipsas villas paribus suis retinere debet. Tunc Milo Comes dixit: Non habeo nullum Judicium veritatis, nec nulla testimonialis, pro quibus ipsas villas paribus meis vindicare debeam, nec in isto placito, nec in alio, nec in tertio, nec ulloque tempore. Tunc prefati Missi, Vallis dominici, & Judices interrogaverunt Atloino, qui est assertor vel cauillius & mandatarius de jamdicto Danielo Archiepiscopo, si potebat habere tale testimonialis pro quibus hoc quod dicebat super Milone Comite, hoc legibus approbare potuerit. Et tunc assertor Arloinus, & dixit sic: Habeo unde..... pro judicio in supradictos Missis, Vallis dominici, & Judices. Arloinus mandatarius suam agramivit testimonialis. Nuper veniens Atloinus ad suum placitum, quod atramitum habuit, & ibidem sua testimonialis prouulit bonos homines idoneos, his nominibus, Undila, Aurilianus, Kairato, Narbonellus, Dodemirus, Lunares, Silentiis, Bonus Eneus, Gumaricus, Witeringus, Teudelinus, & Servandus: qui sic testificaverunt in supradictorum judicio, in facie Milone Comite, & series condiciones hae juraverunt in Ecclesia S. Mariae qui ita est infra muros civitatis Narbona, quia nos suprannominati telles somnis, & beni in veritate nobis cognitum manet, & vidimus ipsas villas superius scriptas, cum fines & termines vel adjacentias quae ad ipsas villas pertinent, habentes & dominante ad Danielo Archiepiscopo, cuius iste Arloinus assertor, cauillius, & mandatarius est, pro causa Ecclesiarum sanctorum Iusti & Pastoris, & sancti Pauli, & sancti Stefani. Nam & nos Undila, Aurelianus, Kairato, Narbonellus, Dodemirus, Lunares, Silentiis, Bonus Eneus, Gumaricus, Witerigus, Teudelinus, & Servandus, vidimus jamdictas villas,

cum illorum fines & termines, habentes & dominantem Danielo Archiepiscopo, cuius iste Arloinus assertor, cauillius, & mandatarius est, ab integrè. Et cum nos prefaci Missi, Vallis dominici, & Judices videntes talam adprobacionem de Arloino assertore, cauillio, & mandatario Danielo Archiepiscopo, & post tanquam rei veritatem bene cognovimus, alescavimus inter nos ante perscriptos Missos, Vallis dominici, & Judices, vel plantis bonus hominibus..... reidebamus; & ordinavimus Milone Comite, ut de ipsas villas se * exigere facilleret, & Arloino assertore & mandatario Danielo Archiepiscopo per suum laionem revestire facilleret; sicut & fecit. Et congaudeat se Arloinus assertor, cauillius, & mandatarius Danielo Archiepiscopo in nostro iudicio suam percepisse & habere justitia. Dato iudicio notitia traditionis III. Nonas Junii anno XIV. regnante Karolo Regge Francorum. Signum Milonis, qui hanc notitiam... & evacuationis feci & firmare rogavi bonis hominibus. S. Garibertus. S. Widaldus. S. Ingobertus. S. Arvinus. S. Wictr. S. Ergimiro. S. Aselmo. S. Warnatio. S. Guitulfus. S. Atila. S. Donadei. S. Argemundus. S. Urius. S. Gunturitus. Teodericus. Petrus. Sigredus. Ego Walarius Notarius subscripti. Ego Adalbertus Notarius subscripti.

Boso, qui hanc notitiam traditionis iudicij scriptis sub die & anno quibus supra,

Judicium istud à Castello editum est in Memoriis Historia Occitanica pag. 742. ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis, sed valde mendacium ac corruptum. Itaque nos putavimus hec, dād occasionē, recudendum esse, descriptum à rubis ex reuissima scheda Narbonensi.

X V I I.

Epistola nomine Iesu Christi scripta a eo, ut videatur, Karoli M. Regis Francorum.
V. Achlon. l. 2. c. 5. March. Pamum, pag. 581. March. Paris, pag. 140.

In nomine Domini. Incipit epistola Salvatoris Domini nostri Jesu Christi Filii Dei, quae in Hierosolymis cecidit, Michaelo ipsam deportavit; & inventa est ad portam, * quem per manus Sacerdotis nomine Eros. Et ipsa epistola ad Erim civitatem directa est ad alium Sacerdotem nomine Leopas. Leopas vero direxit ipsum epistolam ad Cappadociam. Et tunc collecti sunt xv. Episcopi in unum, & triduanum Jejunium fecerunt in vigiliis & orationibus instantes, simulque & omnes Presbyteri, Diaconi, Clerici, & omnes populi tam viris quam mulieribus collecti sunt in unum & ploraverunt ubi inventa est & à Domino directa epistola. Carissimi Fratres, audite & absolvate qualem nobis epistolam direxit Dominus ē cōlo, non tantum nisi ut corrigamus nosmetipso de omni caccitate hujus seculi antequām veniat ira furoris Domini super nos. Denique non pro aliud nisi fundam diem Dominicum custodiendum & decimas fidelis Deo reddendum,

An. 798.
Ex Codice
Tarraco-
nense.
J. Efrem

sicut scriptum est : Die dominico sedentes in foro, & causas judicandi oriosas. Venationes in eodem die non mulgentes, sed pauperibus vestris aur comparibus non habentes distribuere. Boves tuos in eodem die non mittas labocare. Propter quod non custodistis diem domini..... venias super vos iudicium Domini. Et propterea lugebunt &..... generaliter periculum terre & captivas animas duces..... ubi erit flatus & frigidi dentium. Nesciri nisi qui..... terram, mare, & omnia que in eis sunt ornatae..... ten Adam de limo terra plasmavi & edid.....bit omnis peccatus in terra doceas.....

Defunz heic statua.

nihil aliud operantes in die Dominicano nisi ad Ecclesiam concurrentre solemnitates Domini audire. Et post hec infirmos visitare, mortuos sepelire, tribulantes consolare, discordantes pacificare, crux Christi in omnibus venerare, deponeentes nimidas vestes in facies & cibici & cuncte versari, sicut Ninivitz fecerunt, & sic liberati sunt ab ira furoris mei. Miseri populi ! car non timetis, ut possitis evadere iram meam ? Corrigere vos antequam veniar ira mea super vos & omnes habitantes in terra qui nolunt custodiire mandata mea & diem sanctum Dominicum colere & venerare. Ponite, miseri, mortem ante oculos vestros die nocturna, quia neficiis quia hordi suferantur a vobis animatae vestras & deducantur a diabulo in gehenna ignis, ubi nulla erit requies, nisi flexus & ululatus. Admoneo vos per epistolam istam ut custodieritis omnia que dixi vobis. Quod si non custodieritis, mittam super vos lapides calidos ignem & flammanam producentes cum magno pondere, qui consumant vos usque ad.....anei qui degluttant homines, aut velut passer tritcum, ita de.....trus.....os serpentes pinnatas malas & pessimas, qui devorent.....tributio. Si non egerrit punientiam &.....la in quibus bibitis vos & filii vestri.....

Heic rurum multa defunz.

Dico vobis, conjuratio fidelis populi, permittat in vobis gratia mea, qui sum Deus vester. Vigilando & orando, vel eleemosynas faciendo, facta mala relinquendo, homicidia relaxando, viudas & orphantos diligendo, pro peccata vestra semper orando, mala pro malo non reddendo, diem sanctum Dominicum custodiendo, compatrio caritatem & fidem perfectam tenendo. Si haec feceritis, in regno meo eritis mecum regnaturi in seculorum. Amen.

Fili parentes non male dicant, neque parentes filios; quia maledictio patris & matris endicat fundamenta domos filiorum.

Ecc fideliter iterum dico vobis, ad Ecclesias meas cum oblatione frequenter venite. Lectio-nes divinas intento corde audire, ut salvi esse pos-sitis. Qui dissimulaverit ad fontes, aut ad arboribus, aut ad petra fuerit inventus sacrificare, aut ad sepulcra mortuorum presumperit incantare, aut in quolibet loca tergere, anathemabo eum, & peribit in inferno interiori: quia omnis incanta-tor non habebit partem in regno meo. Ille tamen qui dimiserit sanctum diem Dominicum, & non

Tome II.

coluerit eum sicut oportet, anathemabo eum. Ma-leficos, divinos, incantatores, agitatores fugi-ge. Jejunium obseruare. Vestras decimas, de quantum habuistis, in Ecclesias meas ponite. Esto assidue sine peccato. Recordare tabulas Moysi famulo meo, & Legem & Precepta quae dedi ei ad predicandam in populis, ut timeant me & custodiant illam. Moneo vos per epistolam istam ut in Ecclesias meas nullus sit, non vir, non mulier, qui profumans fabulare, aut verbosare, aut sedere, aut anet Misericordiam egrardre, donec compleuantur solemnia, anathema sit. Anima illa tale non colligam in paradiiso meo. Amen dico vobis, si non corrigentis vobis recipios, mittam super vos bra-cas & locutas, qui comedant fructus vestros, & lupos rapaces qui comedant vos, quia non custodieritis diem sanctum Dominicum. Qui ipsum non custodierit, maledictus erit. Die Dominicano non lavare vestimenta, non caput neque capillos ton-dere. Qui haec fecerit, anathema sit. Si custodieritis mandata mea, avertam faciem meam a vobis, & non mittam in domibus vestris omnem malitiam & amaritudinem & infirmitatem. Si quis tamen in die Dominicano aut causas voluerit committere vel intentiones facere, aut ritus commiserit, mittam in eis putellas, accidiones, & langores, & omne genus infirmitatis. Et pro eo quod non con-curreris ad Ecclesias meas, sed magis ad mercimo-nia vel ad silvam vel ostium, & per plateas federe, fabulas vanas loquere, & me non timere, & Ecclesias meas non venerare, propter hoc tradam vos in fame & in manus gentium (& non plusquam super vos) incredulorum Paganorum, qui episo-tiam istam non custodiunt. Nam enim vobis antea Legem meam mandavi, sed minimè custodieritis diem sanctum Dominicum. Propterea mittam gla-dium meum super vos, quia non custodieritis haec omnia. Amen dico vobis. Crucifixus sui propterea vos, & resurrexi die Dominicæ, ascendi ad dexteram Dei, & requiem dedi omnibus die Dominicæ. In ipso feci colum & terram, solem & lunam, mare & omnia que in eis sunt. Et postea Adam de limo terra plasmavi, & die Dominicano sanctificavi, & dedi requiem in ipso ut benè agant, & sine pref-ference sint, & requiecant per omnia. Sacerdotibus meis præcepit per epistolam & libros ut Legem istam fideliter narraret, ut die Dominicæ & festivitates meas fideliter custodianter, quia Pagani sunt in terra qui non custodiunt Legem meam. Et si non cu-stodieritis omnia que præcepit vobis, mittam super vos tribulationes & grandines & tempestates & siccitatem, qui extinxerunt fructum operum va-frorum; & non habebitis partem mecum, neque cum Angelis meis, neque cum Martyribus meis. Amen dico vobis. Si non custodieritis sanctum diem Dominicum, mittam super vos fame & fri-gore, & æstum gravem in melle & in vineas ve-stitas live omnes labores vestras, & ad alios de-monstrabo & vobis non dabo, quia decimas ve-stras, de quantum habuistis, dare nolueritis. Inde ad decimum revertatur. Amen dico vobis. Die Dominicano obseruare cum omni diligentia, sicut nec ipsa oleras in horribus veltris die Dominicano colligantur. Si haec feceritis, vos mulieres, mittam super vos serpentes pinnatas qui comedant & per-cutiant mamillas vestras. Amen dico vobis. Si nota-

Tccc 2

Appendix

custodieritis sanctum diem Dominicum, omnia mala mittam super vos. Nam si custodieritis mandata mea & feceritis ea, dabo vobis benedictionem meam, & multiplicabeo labores vestros usque ad abundantiam & usque ad melitem, & usque ad vindemiam & pomiferum & totam substantiam, & quecumque poteritis dabo vobis. Amen dico vobis. Si non custodieritis mandata mea, omnia mala habebitis, & addam vobis malum super quod habuistis. Ecce si fuerit Presbyteri aut Diaconi, ubiquecumque invenerint epistolam istam, legant & apertant illam ad omne populum, frequenter admoneant ut recedant ab inquis suis operibus. Et omnis qui hoc audierit, & non crediderit, anathema sit. Ego sum Dominus Deus vester, qui crucifixus fui propter vos, ut castigatoris vosmetipos. Per istam epistolam, que ostendit vobis, suscipite illam, & toto corde sine dubio credite, & audiens frequenter, quia non fuit ab homine scripta, neque ab Angelo, neque ab Archangelo, nisi de verbo meo & de suavitate mea, quia vera est scripta, & a supremo throno transmisla fuit, ut creditis. Et si vos emendare nolletis, parate vos ad penam mense Novembri. Sic erit granulis metus super vos. Vermis, focus, & flamma, quatenus alios comedat vermis, & alios cremer ignis, & ceterorum, ut credatis quia mundus iste iudicatus est in grandi ruina. Juro vos per epistolam istam quia aliam vobis nunquam mitram antequam venias. Judicium meus super vos. Ecce epistolam istam per universum populum dominante. Finis. Ut claus & plus Dominus nostet Iesus Christus inspirare & liberare dignetur. Amen. Cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

X V I I .

Karoli Magni Preceptum pro Aniano, Abbe Monasterii Caunensis.

An. 794.
Ex Archivo
Monasterii
Caunensis.

K Arolus, gratia Dei Rex Francorum & Longobardorum ac Patricius Romanorum, omnibus fidelibus nostris presentibus & futuris; Rectum est regalis potestas illis tuitionem imperiat quorum necessitas comprobatur. Igitur cognoscatur magnitudo seu utilitas vestra quia vir venerabilis Anianus, Abbas ex Monasterio sancti Johannis & sancti Laurentii, quod fuit constitutum in locis nuncupatis Extiorio & Olibegio, nostro synodali Conclito veniens unde cum Monachus suis Continuo, Stromundo, Lurio; cum omnibus rebus vel hominibus Monasterii sui quas moderno tempore videtur possidere, se pleniū commendavit, & nos sub nostra tuitione eum & Monachos suos cum omniis rebus atque hominibus suis recipimus ac retinemus, quatenus diebus vite sua sub nostra tuitione valeant quiete vivere & residere. Propterea has literas nostras pro frumentis studio eis dedimus, per quas omnino jubemus ut nullus quilibet de vobis neque de junioribus vestris praecato Aniano Abbatu seu Monachis suis nec rebus vel hominibus ilorum contingere nec inquietare aut contra rationis ordinem calumniam generare non presumatis, nisi,

1400

ut diximus, cum omnibus rebus vel hominibus illorum sub nostra tuitione valeant quiete vivere vel residere. Similiter concessimus ei villam Cannas sicuti Milo ad suum Monasterium per suas literas delegavimus, cum omnibus appendicibus suis, quatenus melius deleteret ipsos servos Dei pro nobis vel stabilitate regni nostri Domini misericordiam exorare. Et si aliquis cause adversa eos surrexerint, vel homines eorum autolix fuerint, quas in promptis absque gravi illorum dispendio defraude non potueritis, usque in nostram presentiam reseruentur, querenda ante nos secundum Legis ordinem accipient finitivam sententiam. Et ut hanc autoritas firmior habeatur vel a Fidelibus nostris melius conservetur, de anulo nostro eam subter sigillari jussimus.

Vindolaicus ad vicem Radonis recognovit.

Data xiii. Kalendas Augosti anno vigesimo sexto, & vigesimo regni nostri.

Actum Franconoforti palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

X I X.

Preceptum Karoli Magni pro quodam Joanne qui Saracenos debellaverat in pago Barcinonensi.

An. 795.
Ex Archivo
Archiepiscopi
Narbonensis.

IN nomine Patris & Fili & Spiritus sancti. Karolus senatus, gratia Dei Rex Francorum & Longobardorum ac Patricius Romanorum. Nocum sit omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, vel cunctis Fidelibus nostris tam presentibus quamque futuris. Rectum est regalis potestas illis tuitionem imperiat quorum necessitas comprobatur. Igitur cognoscatur almitas vestra qualiter Johanne ad nos veniente, & ostendit nobis epistolam quam dilectus filius noster Ludovicus ei fecerat, & per ipsum ad nos dixit. Et invenimus in ipsa epistola insertum quod Johannes ipse super hereticos sive Saracenos infideles nostros magnum certamen certavit in pago Barcinonensi, ubi superavit eos in locum ubi dicitur ad Ponte, & occidit ianeditos infideles, & cepit de ipsis spolia; aliquid exinde dilecto filio nostro obtulit, equum optimum & brumam optimam & spatam lindam cum techia de argento parata; & petierat in pago Narbonensi villare heremum ad laborandum quem dicunt Foones. Ille vero dedit ei ipsum villare, & direxit eum ad nos. Et cum ad nos venisset cum ipsa epistola quam filius noster ei fecerat, in manibus nostris se commendavit; & perivit a nobis ianeditus fidelis noster Johannes ut ipsum villare, quod filius noster ei dederat, concedere fecussemus. Nos vero concedimus ei ipsum villarem & omnes suos terminos & pertinentias suas ab integrè, & quantum ille cum hominibus suis in villa Fontjoncosa occupavit vel occupaverit, vel de heremo traxerit, vel infra suos terminos, sive in aliis locis, vel villis, seu villare occupaverit, vel aprisione fecerit cum hominibus suis. Huc ounia concedimus ei per nostrum donum, ut habeat ille & posteritas sua absque ullo censu aut inquietudine, dum nobis aut filius nostris fideles extiterint. Qua-

tenus verò auctoritas firmior habeatur, de anulo nostro subter signavimus.

Gilbertus ad vicem Radoni recognovit & subscriptis.

Data in mense Marcio anno xxv. & xviii.
regni nostri. Actum Aquisgrani palatio nostro in
Dei nomine feliciter. Amen.

X X.

Præceptum Karoli M. pro Monasterio Cormaricentii.

*Præceptum Domini Karoli Regis, quod fecit
rogante Magistro Albino, ut duas naves sine
soleno per regnum ejus Monachis sancti Pauli
concederentur.*

An. 800.
Ex Charta
lario sancti
Martini Tu-
ronensis.

K Arolus, gratiâ Dei Rex Francorum & Longobardorum ac Patricius Romanorum, omnibus Episcopis, Comitibus, Domesticis, Vicariis, Centenariis, seu reliquis Fidelibus nostris præfentibus & futuris. Notum sit quis petitiones dilectissimi Fidelis nostri Albini, venerabilis Monasterii sancti Martini, ubi ipse pretiosus corpore requeſcitur, Abbatis, calites concessissimus, ut Monachi qui sub Regula sancti Benedicti conversari videntur in Monasterio quod est constructum in honore sancti Pauli Apostoli in loco qui dicitur Cormaricus licentiam habereant naves duas per Ligerim fluvium & Meduanam sive Sartam & Ledum vel Vianam huc illucque pro necessitatibus dirigendi, & nullum teloneum neque de sale neque de ulla quibuslibet rebus in ullo omnino loco ipsi aut eorum homines solvere aut dare doceant. Propterè præsentem auctoritatem fieri iustissimus, per quam perpetuiter jubemus ut neque vos neque junioris seu Successores vestri memorato venerabili viro Albino Abbat aut Successoribus suis, sive Monachis, aut hominibus eorum de supra scripto Monasterio sancti Pauli pro ipsis navibus inquietare aut calumniam generare, nec teloneum aut ripaticum ab eis, nec salvaticum, nec portaticum, nec ulla reditibus requiri aut exactare ullo modo præsumatis, sed ad illum sanctum locum Cormaricum & ad Fratres ipsos in elemosyna nostra nostris futurisque temporibus perpetuiter proficiat in augmentis. Et ut haec auctoritas firmior habeatur & per tempora melius conserveretur, de anulo nostro subter signari iustissimus.

Genitius ad vicem Hercambaldi fit navis.

Data iv. Nonas Junii ann. xxxii. & xxiv.
regni nostri.

Actum Turonis in Monasterio sancti Martini.

X X I.

Præceptum Ludovici, Regis Aquitanorum, de
navibus sancti Pauli.

An. 800.
Ex eadem
Chartula-
tio.

L Udoivus, gratiâ Dei Rex Aquitanorum, omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, Domesticis, Vicariis, Centenariis, seu reliquis Fi-

delibus nostris præsentibus scilicet & futuris. Notum sit quia concessimus Friderico Abbati ex Monasterio sancti Martini, ubi ipse corpore requeſcitur, ut Monachis Cormaricensis Monasterii, qui monasticè sub Regula sancti Monachorum Patris Benedicti degere videntur, licet duas naves, vel quocunque fuerint sibi necessaria, per omnia summa in regno nostro, Deo proprio, discurrentia abique ulla confuetudine propter suas necessitates dirigere. Ad cuius concessionis auctoritatem corroborandam hoc præsens fieri iustissimum Præceptum, per quad imperiali auctoritate jubemus ut nullus nostrocum præsentium live fututorum in hac regali sanctione audeat illis in aliqua parte contradicere. Et ut maiorem habeat in se hoc Præceptum vigorem, anuli nostri impressio ne signari iustissimus.

Dato vii. Idus Aprilis anno xxvii. regni nostri
Actum Cassanogelo pelatio in Dei nomine fe-
liciter. Amen.

Albo ad vicem Helizachar scripsi.

X X II.

Anonymi Scriptoris Responso ad Capitula Ar-
chiepiscopos regni Francorum missa à Karolo
M. anno Christi DCCCXI.

H Ec sunt cause quas Dominus Imperator Augustus nobis ad utilitatem semper sanctæ Ecclesie per sacram suam mandavit epistolam.

I. CAP. Quomodo vel quater unusquisque Dei Sacerdos plebem sibi à Deo commissam in-
nuit, praedicat, atque gubernat.

RSP. Nos igitur populum nobis commissum juxta nostram exigui intellectus scientiam predi-
camus & ammonemus sicut sancti jam nobis Pa-
trices per illorum reliquerunt exempla, Augustinus, Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius, Grego-
rius, Ephraim, Celsianus, Calliodorus, exteri-
que siquaque modo verbi Dei prædicatores. Primum ineffabilem sanctam sacramque Trinitatem cre-
dant, fidem dogmata ejus fideliter intelligant.
Et quod debile est in Christi gregi cum omni my-
stico fervore medicamine, & quod sanum est, fa-
vente Christi gratia, cum omni lactea doctrina apostolica capimus custodiare. Et pro hoc hic plus non loquimur, ne sanctum prolixus offendat Sy-
nodum sermo.

II. CAP. De omni sancti mysterio Baptisma-
tis quo ordine debemus celebramus.

RSP. Baptismum Graecè, Latinè tintio di-
citur. Et ob hoc Tinctio nominatur quia ibi homo
Ade de peccato suscatur. Et haec sunt sanctæ Ec-
clesie Sacramenta, Baptismum, Chrisma, Corpus
& Sanguis Christi. Et idem Sacraenta dicuntur,
quamvis corporaliter acta sint * aliquid divinitatis
significant. Et Baptismi mysterium non aliter est
nisi sub Trinitatis designatione Patris & filii &
Spiritus sancti. Sicut enim in tribus testibus om-
ne verbum, ita hoc Sacramentum ternarius firmat
numerus. Et proprieτate infans ter mergitur in sa-
cro fonte ut sepulcrum triduanam Christi tria
dementio mystice designaret. Et ab aquis elevatio
Christi resurgentis instar est de sepulcro. Et prop-

An. 800.
Ex scheda
v. c. Jacobi
Simondi.

* si

* quia

Appendix

terè hoc factatissimum non celebratur mysterium sibi in Pascha & Pentecosten, id est, in veneratione resurrectionis Salvatoris & descendens super Apostolos Spiritus sancti. Et inde post lavacrum unguento hinc regio, hoc est, christina. Christina enim Gracè, Uncho Latinè dicitur, ex cuius nomine Christus nominatur. Inde Christianum. Nam sicut ex Baptismo remissio peccatorum largitur, ita perunctionem sanctificatio sancti Spiritus adhibetur: quia hoc antiqua tribuit auctoritas ut de christis Reges & Sacerdotes ungentur ex quo Aaron & Moysè unctus est.

III. CAP. Cur Catechumenus sit, & cuius lingue, & quid interpretatur.

RES. Catechumenus Gracè, Auditor Latinè dicitur. Er ab hoc Auditor nominatur dum de gentilitate per Declaracionem Verbi in corpus unitus Ecclesie. Et Gentilis dicitur quasi ira genitus, nec tunc illa est imbutus doctrina. Propterea in sancte matris Ecclesie gremio Catechumenus aliter agit. Audias ac dilicas antequam ad sacram accedat fontem mystica christiana Religionis Sacraenta. Et tunc discit fidem sancte Trinitatis & Symbolum & cetera quae Christiani ammonet catholica Lex.

IV. CAP. De scrutinio ecclesiastico, cur scrutinium sit, & quo tempore, & quid est scrutinium.

RES. Scrutinium à scrutando dicitur, quia sunc scrutandi sunt Catechumeni si rectam jam noviter idem Symboli eis traditam firmiter tenent.

Defunt heic plurima.

X X I I . I.

Precaria Canonorum Vienensis in gratiam Silvii & Didiae conjugum.

An. 114.
Ex Capitulo
Intra Ecclesie
Viennensis.

A Mabilis & diligendos nobis Silvio & coniuge suâ Didane, nos in Dei nomine Congregatio sancti Mauricii Ecclesie Viennensis. Dñi vestra fui petitio, und & per consensu Domino & Seniore nostro Barnardo vocato Archiepiscopo, nostra & ipsius decrevit voluntas ut nos vobis aliquid de rebus Ecclesie sancti Mauricii, qui ad ipsa canonica pertinent, pro beneficio nostro concedere deberemus. Quod ita & fecimus. Propterea concedimus vobis res illas quas bona memorix Orosius Archiepiscopus & Aldo Presbyter germanus suis per eorum epistolas ad ipsa causa Dei sancti Mauricii vel ad ipsa canonica Clericorum viti fuerunt concedere. Propterea concedimus vobis illas res quae sunt in pago Vellauis in loca nuncupatis in Turmaciaco & in Fiscali & in Buzalolas & in Baralaco. Et cedimus vobis illas res quae fuerunt de parte Aldone, quae sunt in pago Lingdunense, in culso cui vocabulum est in Doeциaco, qui per extremitatem cartarum ad ipsa causa Dei sancti Mauricii concessi fuerunt, ipsa vobis pro beneficio nostro ad usufructario jure concedimus, id est, in edictis, cosis, casaricis, horitis, arvis, vineis, pratis, pascuis, livis, decimis, rivis, fontibus, arboribus portiferis & impomiferis, aquis, aquarumve decursibus, acesisque omnibus, onoma & ex omnibus in quibus

dici aut nominare potest, ipsas superscriptas res vobis usufructario jure concedimus, ita ut annis singulis à parte sancti Mauricii vel ad ipsam Congregationem Clericorum ad testivitatem sancti Mauricii in argenteum solidos 111. dare debetis; & dum ipso census dederitis, ipsas res in usufructuario jure, ut quicquid ibidem elaborare aut acquirere potueritis, hoc ad vestrum profectum habere & dominare debeatis absque ulla dominatione, & hec prestatia nostra per quinquennium renovetur stipular pro omni firmitate. Atque Vienne publice. Hugo Judrannus Clericus hanc precariam ita scripsi die Dominico in mense Maio in anno xxiv. regnante Domino nostro Karolo Imperatore in anno xii. renovans Imperator, Indictione praesente. In Christi nomine Roberetus Presbyter, Walbertus Presbyter, Martinus Subdiaconus.

Erratum heic est in numeris. Aut enim legendum est anno xliv. regnante, aut anno ii. renovans. Hic autem magis inclinat animus ut certam annum regni conjugendum esse cum anno duodecimo imperii.

X X I V.

Præceptum Ludovici Pii de confirmatione Privilegiorum Ecclesie Viennensis.

An. 114.
Ex Charte
Ludovici
Emperori
Viennensis.

I N nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Hludovicus, divina ordinante providentia, Imperator Augustus omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, Athonariis, Milis nostris discurrentibus, vel cunctis fidelibus sancte Dei Ecclesie, & nostris presentibus scilicet & turris. Notum sit quia si Sacerdotum ac servorum Dei petitionibus, quas nobis pro suis necessitatibus inanuerint, ad effectum perducimus, non solum regiam consuetudinem exercemus, verum etiam ad beatitudinem & retributionis mercedem talia nobis facta profutura confidimus. Proinde competiat omnium fidelium nostrorum industria placentium scilicet & futurorum qualiter vir generalis, Bernardus Viennensis civitatis & sancti Mauricii Martyris Ecclesie Praeful, venient ad nos, detulit nobis Præceptiones Regum Antecessorum nostrorum, in quibus invenimus insertum quomodo ipsam sedem cum cellulari vel rebus ibidem aspicientibus sub plenissima defensione & emunitatis iustione habuissent. Perit namque nobis pro firmatus studio ne circa ipsum sanctum locum pro mercadis nostris augmentatione denud similia concedere & confirmare deberemus. Cujus petitioni denegare noluius, sed redditia in omnibus & presentes & futuri fideles sancte Dei Ecclesie & nostri concessum arque perpetuo confirmatum à nobis esse cognoscant. Insuper etiam placuit nobis ibidem cellulari sancti Symphoriani, olim exinde abstractam, cum omnibus rebus ibidem aspicientibus reddere. Reddimus etiam ibi quandam villam quae vocatur *Fasiana*, quam volumus ad susceptionem peregrinorum & almonia pauperum ibidem futuri proficere tempo-

ribus, ita duxerat ut nullus eam exinde ullo unquam tempore abstrahere aut in beneficio dare presumat, sed, sicut intulimus, ad necessitates indigentium procuratores hujus Ecclesie eam manere permittant. Concessimus etiam ibi quasdam cellulas, unam que appellatur Monasterium superius, aliam Monasterium medianum, constructae in honore sancti Andree & sancti Nicetii vel aliorum Sanctorum, quas volumus & nostris & futuris temporibus ad supplementum Canonorum ibidem Deo famularium proficer. Precepientes ergo jubemus ut nullus Judeus publicus, neque quilibet ex judicaria potestate, nec aliquis ex Fidelibus nostris, in Ecclesiis aut loca vel agros seu reliquias possessiones memorare Ecclesie sancti Mauricii, quas moderno tempore justè & rationabiliter possident videatur, in quibullibet pagis & territoriis, quicquid ibidem propter divinum amorem coalatum est, vel quæ nos munere largitatis nostræ in nostra elemosyna ibidem reddidimus vel concessimus, queque etiam deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augeri, ad causas audiendas vel frena exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut fideiustores tollendos, aut homines ejusdem Ecclesie tam ingenuos quam & servos qui super terram ipsius residere videntur iuste distingendos, nec ullas redhibitiones aut illicitas occasions requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat vel exactare præsumat. Et quicquid de rebus prefate Ecclesie fiscus separare poterat, totum nos pro aeterna remuneratione predictæ Ecclesie concedimus, ut perhenibus temporibus in elemosyna pauperum & stipendia servorum Dei ibidem Deo famularium proficiat in augmentum, quatenus ipsis servis Dei, qui ibidem Deo famulari videntur, pro nobis & conjugi proleque nostra & stabilitate rotius imperii nostri à Deo nobis concessi atque conservandi jugiter Domini misericordiam exorare delectet. Et ut hac auctoritas nostris futurisque temporibus, Domino protegente, valeat inconveniencia manere, manu propria subscipimus & anuli nostri impessione signari iussimus.

Signum Hludovici serenissimi Imperatoris, Helisachar recognovi.
Data XIV. Kal. Februarii anno primo Christo proprio Imperii nostri, Indictione VII.
Actum Aquitani palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

X X V.

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris pro quodam Joanne.

An. 815.
Ex Charu-
lario Ar-
chigepiscopi
Narbona-
tus.

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Hludovicus, divinâ ordinante Providentiâ, Imperator Augustus omnibus Episcopis, Abbacibus, Ducibus, Comitibus, vel Vicedomiis *, Vicariis, Centenariis, Telonariis, Actonariis, & omnibus rempublicam procurantibus, praesentibus scilicet & futuris. Notum sit quia Dutesindus Abbas ex Monasterio sancti Maximini Miciacensis & omnis eius Congregatio petierunt celiitudinem nostram ut licentiam habent, ad eorum suppeditas necessitatis, tres naves per Ligerim, Carum, Vincenam, Sartam, Meduanam, Taunacum, seu Lidum, Hilarium, sive per catena flumina pro quibuslibet præfati Monasterii necessitatibus discurrent, necnon & decatri, saumarius, navigis, seu de omni commercio, undecunque tunc talonum exigere poterat. Cujus precibus ob amorem Dei & venerationem ipsius Sancti annuere & hoc nostræ auctoritatis Præcepsum firmatis gratia erga ipsum monasterium pro mercede nostræ augmentatione, sicut petierunt, concessimus. Idcirco hoc Præceptum nostrum fieri iussimus, per quod jubemus atque præcipimus ut nemo Fidelium nostrorum, nec

cupatum habebat, aut apertione fecerat, vel deinceps occupare aut prendre poterat, sive filii sui, cum homines eorum, & ostendit nobis exinde auctoritas quod genitor noster ei fecit. Nos vero alia ei facere iussimus, sive melioravimus. Et concedimus eidem fideli nostro Johanne in pago Narbonense villare Fontes, & villari Cello Carbones, cum illorum terminos & pertinencias, culturæ & incultum, ab integræ, & quantum ille in villa Fontejoncosa, vel in suo terminos, sive in aliis locis vel villis sive villam occupavit, sive apertionem fecit una cum suis hominibus, vel deinceps facere poterit, tam ille quam filii sui, omnia per nostrum donum habeant ille & filii sui, & posteritas illorum, absque ullum censum vel aliquis inquietudine. Et nullus Comes, nec Vicarius, nec juniores eorum, nec ullus Judeus publicus illorum homines, qui super illorum apertionem habitant aut in illorum proprio, distingere nec judicare presumant; sed Johannes & filii sui, & posteritas illorum, illi eos judicent & distingant. Et quicquid per legem judicaverint, stabilis permaneat. Et si extrâ Legem fecerint, per Legem emendent. Et hac auctoritas nostra firmis permaneat dum ille & filii sui & posteritas illorum ad nos & ad filios nostros aut ad posteritate illorum fideles extinerint. Et ut credatis, & anulo, nostro impressione signari iussimus. Durandus Diaconus ad vicem Helisachar recognovit. Data Kal. Januarii anno, Christo propicio, primo imperii Domini Hludovici piissimi Augstii, Indictione VIII. Actum Aquitani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

X X VI.

Privilegium Ludovici Imperatoris Augstii, quod liceat Fratribus Monasterii Miciacensis habere tres naves per Ligerim sive per catena flumina.

An. 816.
Ex Charu-
lario Mo-
nasterii Mi-
ciacensis.
*Vide infra,
pag. 1576.

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Ludovicus, divinâ ordinante Providentiâ, Imperator Augustus omnibus Episcopis, Abbacibus, Ducibus, Comitibus, vel Vicedomiis *, Vicariis, Centenariis, Telonariis, Actonariis, & omnibus rempublicam procurantibus, praesentibus scilicet & futuris. Notum sit quia Dutesindus Abbas ex Monasterio sancti Maximini Miciacensis & omnis eius Congregatio petierunt celiitudinem nostram ut licentiam habent, ad eorum suppeditas necessitatis, tres naves per Ligerim, Carum, Vincenam, Sartam, Meduanam, Taunacum, seu Lidum, Hilarium, sive per catena flumina pro quibuslibet præfati Monasterii necessitatibus discurrent, necnon & decatri, saumarius, navigis, seu de omni commercio, undecunque talonum exigere poterat. Cujus precibus ob amorem Dei & venerationem ipsius Sancti annuere & hoc nostræ auctoritatis Præcepsum firmatis gratia erga ipsum monasterium pro mercede nostræ augmentatione, sicut petierunt, concessimus. Idcirco hoc Præceptum nostrum fieri iussimus, per quod jubemus atque præcipimus ut nemo Fidelium nostrorum, nec

Vide infra,
pag. 1576.
1419.

Appendix.

quislibet exactor judicari potestatis , de caris , vel signaris , seu navigis , vel de quolibet commercio , undocunque videlicet fiscus teloneum exigere potest , nullum teloneum accipere vel exige prelunat . Naves vero tres , quee sive per flumen Ligeris sive per altera flumina ob utilitatem & necessitatem ipsius Monasterii discurrunt , ad quasunque civitates , castella , aut portus , vel altera loca accessum habuerint , nullus ex eis aut hominibus qui eas praevident ullum teloneum aut ripaticum , aut portaticum , aut portaticum , aut salutaticum , aut cespitaticum , aut cauaricum , aut laudaticum , aut travaticum , aut pulveraticum , aut ullum occursum , vel ullum censum , aut ultam redibitionem accipere vel exige audeat ; sed licetur sit absque aliquo illicita contrariaete vel detentio , per hanc nostram auctoritatem naves tres , & homines qui eas praevidere debent , cum is , que defertur , per universum imperium nostrum libere ac securè ire & redire . Et si aliquas moras in quolibet loco fecerint , aut aliquid mercati fuerint aut vendiderint , nihil ab eis prossis , ut dictum est , exigitur . Hac vero auctoritas ut plenorem obueniat vigorem , & a Fidelibus nostris certius creditur & diligentius conservetur , de annuli nostri impulsione subter sigillari iussimus .

Datum vi. Idus Januari anno Christo propitio primo Imperii Domini Ludovici serenissimi Augusti . Inductione viii .

Actum Aquitani palatio regio in Dei nomine feliciter . Amen .

X X V I I .

Pris ilegium Ludovici Pii Imperatoris de quinque navibus Ecclesie Viennensis .

An. 115.
Ex charta
Iuris Ecclesie
Viennensis

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi . Ludovicus , divina ordinante Providentia , Imperator Augustus , omnibus Episcopis , Abbatibus , Ducibus , Comitibus , Vicariis , Centenariis , Adionariis , Teloneariis , seu omnibus rem publicam procurantibus . Notum sit quia nos , deprecante Bernardo Viennensis Ecclesie Episcopo , que est coniuncta in honore sancti Martini , pro mercede nostra augmento , seu pro utilitate Fratrum ibidem Domino famulantium , ei conciliimus naves quinque per diversa flumina , Rhodanum scilicet & Segonniam , ad sua negotia deterenda . Unde vobis præcipimus atque mandamus ut neque vos neque juniiores vestri ullum teloneum aut ripaticum seu portanticum , vel etiam cespitaticum , nec cauaricum vel salutaticum , nec ulla redhibitiones ab eodem prædicto numero navi exige vel exactare prelunatis , quatenus per hanc nostram Præceptionis auctoritatem , ut prædictum , ob utilitatem Fratrum ibidem Deo servientium libertius securiusque negotia sua vestra simul fulsi auxilio & munimine peragere valent . Et ut haec auctoritas venis certiusque creditur , de annulo nostro subter sigillum signari .

Signum Ludovici serenissimi Augusti .

Ibbo ad vicem Helisachar recognovi .

Datum iv. Idus Junii anno secundo Christo pro-

Appendix. 1408

picio Imperii Domini Ludovici serenissimi Augusti . Inductione viii .

Actum Aquitani palatio regio in Dei nomine feliciter . Amen .

X X V I I I .

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris pro Monasterio Montifolivi in Diœcesi Carcassonensis .

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi . Ludovicus , divina ordinante Providentia , Imperator Augustus . Cum petitionibus servorum Dei Justis & rationabilibus divini cultus amore favemus , superna nos gratia muniri non dubitamus . Proinde novem omnium Fidelium nostrorum tam præsentium quam & futurorum sagacitas quia vir venerabilis Olomundus Abbas ex Monasterio quod nuncupatur Malasti , quod est situm in territorio Carcassonense super flumina Duranum , constructum in honore sancti Joannis Baptiste , obtulit obtutibus nostris quandam auctoritatem Domini & genitoris nostri Karoli prie recordationis serenissimi Augusti , in qua erat insertum qualiter idem Olomundus ipsum monasterium novo construxisset opere , & propter ejus defensionem vel propter pravorum hominum illicitas infestations in manu ejusdem Domini Imperatoris una cum Monachis ibi degentibus se commendavit , ut sub ejus tutione licuisset eis cum rebus & hominibus eorum quiete vivere ac residere ; & deprecatus est clementiam nostram ut prædictum Monasterium , una cum cellula que nuncupatur sancti Martini , prædicto Monasterio subiecta , que est sita in eodem pago super rivulum Lampis , que est constructa in honore sancti Martini Confessoris , cum rebus , hominibus , & adjacentiis sive terminis suis , sub nostra suscipiente defensione & immunitate tutione . Cujus precibus ob amorem Dei & reverentiam divini cultus libenter autem accommodare placuit , & hoc nostra auctoritas Præceptum immunitatis atque tutioris gratia fieri decrevimus ; per quod præcipimus atque jubemus ut nullus Judeus publicus vel quilibet ex judicaria potestate in Ecclesiis , vel loca , aut agros , seu reliquias possessiones prædicti Monasterii , quas moderno tempore justè & rationabiliter possidet , vel que etiam deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augeri , ad causas audiendas , vel freda exigenda , aut mansiones vel paratas faciendas , aut fidejussiones tollendas , aut homines Monasterii tam ingenuos quam & servos super terram ipsius commandantes insulte distingendos , nec ulla redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas , nostris & futuris temporibus ingredi audeat , vel ea que supra memorata sunt penitus exige prelunat ; & quicquid de rebus præfati Monasterii fiscus sperare poterat , totum nos pro æterna remuneratione prædicto Monasterio concedimus , ut in alimonia pauperum & stipendia Monachorum ibidem Deo famulantium perpetuè proficiat in augmentum .

An. 115.
Ex Archivo
Monasterii
Montifolivi

Et

Et quandoquidem divina vocatione supradictus Abbas vel succellores ejus de hac luce migraverint, quandiu ipsi Monachi inter se tales invenire potuerint qui ipsam congregationem secundum Regulam sancti Benedicti regere valeant, per hanc nostram auctoritatem & consensum licentiam habent eligendi Abbates; quatenus ipsos Monachos, qui ibidem Deo famulantur, pro nobis & conjugi proleque nostra atque stabilitate totius imperii nostri à Deo nobis concelli, ejusque clementissimâ miseratione per immensus conservandi, Domini immensam clementiam jugiter exorare delectet. Hanc itaq; auctoritatem, ut pleniorum in Dei nomine obtineat vigorem, à fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris venis credatur & diligenter obseretur, manu propriâ subter firmavimus & anuli nostri imprellione signari jussimus.

Signum Ludovici serenissimi Imperatoris.

Durandus Diaconus ad vicem Heliachar recognovit.

Datum VI. Idus Decembris anno Christo proprio secundo imperii Domini Ludovici puthini Augusti, Indictione octavâ.

Audum Aquifignani Palatio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

X X I X.

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris pro Monasterio sancti Hilarii in Diœcesi Carcasensis.

Ex Archivo
S. Hilarii

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus, divinâ ordinante Providentiâ, Imperator Augustus. Si ergâ loca divinis cultibus manipata propter amorem Dei ejusque in eisdem locis sibi famulantes beneficia oportuna largimur, præmium nobis apud Dominum exterius remuneracionis rependi non diffidimus. Idcirco noverit sagacitas seu utilitas omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam & futurorum quoniam vir venerabilis Monnellus Abbas ex Monasterio sancti Hilarii, quod est situm in pago Carcassonensi super tivum qui dicitur Leuchus, confructum in honore sancti Saturnini Martyris, ubi etiam predictus sanctus Hilarius Confessor corpore requiescit, ad nostram accedens clementiam, derulit obtutibus nostris quan-
dam auctoritatem Domini & genitoris nostri Karoli bone memorie piiissimi Augusti, in qua con-
tinebatur infertum qualiter idem genitor noster ipsam Monasterium ad depreciationm predi-
celloris sui Nampionis Abbatis sub suo suffici-
fer mundeburdo vel defensione, videlicet ut Monachi in eodem Monasterio commorantes cum omnibus rebus eorum quiete vivere absque aliqui-
jus infestatione licuisset. Pro firmitatis namque studio postulavit nobis predictus Monellus Abbas ut eundem Monasterium cum cellulis sibi subjec-
tis, qua nuncupatur Garlanus, & alia qua nun-
cupatur sancti Martini, & villam juxta ipsum Mo-
nasterium que vocatur Salas, ubi est Ecclesia con-
structa in honore sancte Marie semper Virginis,
quam & nos eidem Monasterio concecellimus, cum

Tom. II.

adjacentiis vel terminis predictorum locorum, sub nostra constitueremus, detinente & immunitatis tutio[n]e. Cujus precebus omni amore Dei & reverentiam divini cultus libenter autem accommodare placuit, & hoc nolle auctoritatis Praeceptum immunitatis atque tutio[n]is gratiam ne i[de]cetinus, per quin preceptum atque iudicem us ut nullus iudex publicus vel quilibet ex iudicaria potest in Ecclesiis aut loca vel agros seu reliquias possessiones predicti Monasterii, quas moderno tempore iuste & rationabiliter possidet, vel quae etiam deinceps in jure ipsius sancti loci voluntaria divina pietas augeri, ad causas audiendas, vel feda exigenda, aut maniones vel paratas faciendas, aut hæc[j]u[m]ores tollendas, aut homines ipsius Monasterii tam ingenuos quam & servos super ipsius tertiam committentes iniuste diltringendos, nec illas redhibitiones aut illicitas occasionses requirendas, nostris & futuris temporibus ingredi audat, vel ea quæ supra memorata sunt penitus exigere presumat, & quicquid de rebus predictis Monasterii fiscus spatiare poterit, totum nos pro æternâ remuneratione praetato Monasterio concedimus, ut in almonia pauperum & stipendiis Monachorum ibidem Deo fa-
mulantium perpetuò prouiciat in augmentum. Et quandoquidem divina vocatione supradictus Abbas vel succellores ejus de hac luce migraverint, quandiu ipsi Monachi inter se tales invenire potuerint qui ipsam Congregationem secundum Regulam sancti Benedicti regere valeant, per hanc nostram auctoritatem & consensum licentiam habent eligendi Abbates; quatenus ipsos Monachos, qui ibidem Deo famulantur, pro nobis & conjugi proleque nostra atque stabilitate totius imperii nostri à Deo nobis concelli, ejusque clementissimâ miseratione per immensus conservandi, Domini immensam clementiam jugiter exorare delectet. Hanc itaq; auctoritatem, ut pleniorum in Dei nomine obtineat vigorem & à fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris venis credatur & diligenter obseretur, manu propriâ subter firmavimus & anuli nostri imprellione signari jussimus.

X X X.

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris pro Ecclesia Aurelianensi.

Ex Charta
Fœderis E-
cclesie Au-
relianensis

In nomine Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus, divinâ ordinante Providentiâ, Imperator Augustus. Si liberalitatis nostra munere locis Deo dicatis quoddam conferimus beneficium, & necessitates ecclesiasticas ad petitiones Sacerdotum nostro relevamus juvamine, atque Imperiali tuemur munimine, id nobis & ad mortalem vitam temporaliter transtigendam & ad æternam felicitatem obtinendam profuturum liquido credimus. Novit interea sagacitas seu utilitas omnium fidelium sancte Dei Ecclesie nostrorumque tam præsentium quam & futurorum quia vir venerabilis Theodulfus, Aurelianensis Ecclesie Archiepiscopus, obtulit, obtutibus nostris auctoritatem Domini & genitoris nostri

V V V

Appendix

bonae memorie Karoli piissimi Augusti in qua erat insertum quod idem genitor noster & predecessor eius, Reges videlicet Francorum, Ecclesiam sancte Crucis, cui, auctore Doo, ipse Theodulfus prelatus est, sub suo immunitate & defensione consilere fecerunt, & eorum immunitatum auctoritatibus hactenus ab inquietudine judicaria potestatis eadem munera, atque detenta fuisset Ecclesia. Ob rei tamen iuritatem postulavit nobis idem Theodulfus Episcopus ut Paternum morem sequentes, nostra immunitatis praecipuum eidem fieri censeremus Ecclesia. Cujus petitioni libenter adnuimus, & hoc nostre immunitatis Praeceptum pro divini curius amore & anima nostra remedium erga ipsam sanctam Sedem fieri decrevimus; per quod praecipimus atque jubemus ut nullus Iudea publicus, vel quilibet ex judiciaria potestate, aut ullus ex fratribus nostris tam presentibus quam & futuris in Ecclesiis aut loca aut agro seu reliquias pollethones quas moderno tempore in quibilibet pagis vel territorio infra dicti imperii nostri iuste & legaliter memoria tenet vel pollidet Ecclesia, nec in eas res que deinceps à Catholicis viris eidem conlata fuerint Ecclesia, ad causas audiendas, vel feda aut tributa exigenda, aut manuibus vel paratas facientes, aut fidejussiones tollendos, aut homines ipsius Ecclesie tam ingenuos quam servos super terras ipsius commandantes distingendos, nec ullas redhibitiones aut illicitas occasiones requierendas, nostris & futuris temporibus ingredi audeat, nec ea que supra memorata sunt exigere penitus prasumat. Sed licet prefato Præfatu suisque successoribus res praedictæ Ecclesie, cum celulis sibi subjectis & rebus vel hominibus ad se aspiciens vel pertinentibus, sub tuitione, atque immunitate nostra defensione, remota ratione judiciaria potestatis inquietudine, quieto ac libero ordine possidere, & nostro fideliter patre imperio, atque pro incolitate nostra, conjugis, ac prolis, seu etiam totius imperii à Deo nobis collati ejusque clementissima miseratione per immensum conservandi stabilitate unam cum Clero & populo sibi subiecto Dei immensus clementiam jugiter exorare. Et quicquid de prefata rebus Ecclesie juri fisci exigere poterat, in integrum eidem concessimus Ecclesie, scilicet ut perpetuo tempore in eodem loco Deo famulantis ad peragendum Dei servitium augmentum & supplementum sit. Hanc vero auctoritatem, ut pleniorum in Dei nomine obtineat vigorem, & à fidelicibus sancte Dei Ecclesie & nostris per diuturna tempora diligentius conservetur, manu propriâ subter firmavimus, & anuli nostri imprimione signari jussimus.

XXXI.

Præceptum Ludovici Pii de quatuor navibus super Ligerim & alia flumina concessis Monasterio sancti Germani Autiſſodorenſis.

*AN. 816.
Ex Charte S. Martini Turon.*

IN nomine Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi Ludovicus, divinâ ordinante Providentiâ,

1412

*Germani
Autiſſodorenſis.*

Imperator Augustus, omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, Telonearius, Actionariis, vel omnibus rempublicanis administrantibus seu ceteris fidelibus lance Dei Ecclesie & nostris tam presentibus quam futuris. Notum sit quia venerabilis Alegretus, Abbas ex Monasterio sancti Germani, quod est constitutum in suburbio Autiſſodorenſis civitatis, ubi ipse Sanctus corpore requiescit, detulit nobis auctoritatem avi nostri Pippini Regis & Karoli bone memorie genitoris nostri piissimi Augusti seu & ancælorum nostrorum, Regum videlicet Francorum, in quibus continebatur quatenus ipi ob extrema retributionis fructum concessissent eidem Monasterio teloneum de quatuor navibus que per Ligeris flumen seu cetera flumina propter sal & cetera commercia discurrebant, undecimque tunc teloneum exigere poterat. Profirmitatis namque studio postulavit nobis prefatus Alegretus Abbas ut paternum seu prædecessorum in statu Regum morem sequentes, hujusmodi auctoritatis nostra beneficium eidem concedemus vel confirmatamus Monasterio. Cujus precibus nobis ob amorem Dei & venerationem sancti Germani Pontificis & hoc Praeceptum munificenter nostra firmatus gratia circa ipsum Monasterium fieri libuit; per quod jubemus atque praecipi mus ut nullus Iudea publicus vel quilibet ex judiciaria potestate predictas quatuor naves, que per fluvium Ligeris vel per cetera flumina infra dictum imperii nostri ob utilitatem & necessitatem ipsius Monasterii discurrunt, ad quacunque civitates, castella, aut portus, vel cetera loca accessum habuerint, nullus ex eis aut hominibus qui eas prævident nullum teloneum aut ripaticum aut portaticum aut pontaticum aut salutaticum aut cispaticum aut coenaticum aut passionem aut laudaticum aut transaticum aut pulveraticum aut ullum occursum vel ullum censum aut ullam redhibitionem acciperet vel exigere audeat; sed licet sit, absque aliquis illicita contrarietate vel detractione, per hauc nostram auctoritatem naves & homines qui eas prævidere debent, cum his que deferunt, liberè atque securè ire & redire. Et si aliquis moras in quolibet loco fecerint, aut aliquid mercati fuerint aut vendiderint, nihil ab eis protrahit, ut dictum est, exigatur. Hac vero auctoritas ut pleniorum in Dei nomine obtineat vigorem & à fidelicibus sancte Dei Ecclesie & nostris verius credatur & diligenter conservetur, manu propriâ subter firmavimus & anuli nostri imprimione signari jussimus. Datum vi. Idus Martii anno Christo proprio tertio imperii Domini Ludovici piissimi Augusti, Indictione ix. Actum Aquisgrani Palacio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

XXXII.

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris de immunitate Cormaricensis cœnobii & rebus sancti Martinis.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus, divinâ ordinante clementiâ, Imperator Augustus. Si petitionibus ser-

*An. 816.
Ex Charte S. Martini Turon.*

vorum Dei pro quibuslibet ecclesiasticis necessitatibus autres nostras pulsantium libenter annimus & ad divina potentia in Domino dicatis locis ubetius famulandum auxilium porrigitur, i. nobis proculdubio & ad mortalem vitam temporalem ducendam & ad futuram feliciter obtinendam communis pervenire confidimus. Notum igitur esse volumus cunctis Fidelibus nostris, Episcopis videlicet, Abbatis, virisque illustribus Ducibus, Comitibus, Domesticis, Granonibus, Vicariis, Centenariis, eorumque junioribus, necnon Missis nostris per universum imperium nostrum discurrentibus, seu etiam ceteris Fidelibus sancta Dei Ecclesie & nostris praesentibus scilicet & futuris, quia adiut serenitatem culminis nostri venerabilis vir Fredegilius, Abba ex Monasterio peculari patroni nostri sancti Martini, ubi ejusdem praeclarissimi virti venerabile corpus requiescit, terens manibus immunitates prisorum Regum Francorum, necnon avi nostri Pippini quondam Regis, seu etiam pie recordationis Domini & genitoris nostri Karoli seruillimi Imperatoris, quibus idem Monasterium quiete in Dei servitio degere fenserunt, & omnes res praefatae Monasterii in universo Christo largiente regno nostro, in Austria scilicet, Niufrisia, Burgundia, Aquitania, Provincia, Italia, & in ceteris regni nostri partibus consistentes, que non solum ab orthodoxis Principibus, verum etiam a ceteris fidelibus collatae, vel per quolibet contractus & muninaria cartarum, usibus ejusdem legaliter tradite sunt Monasterii, sub immunitatis sue defensione considerare & ab omni publica functione & judicia exactione immunes reddidissent. Quod munus eidem Monasterio necnon & Cormaricensi conobio ab rebus sancti Martini construendo, exhibitum, Deo annuente inviolabilitate haeretica constat esse conservatum. Pro finitatis namque studio hujuscemodi beneficium erga prefatum venerabile Monasterium nostra auctoritate humiliiter precibus quibus valuit fieri postulavit. Cuius petitioni ob amorem Dei & venerationem beati Martini libenter assensum praebere usquequam libuit. Quapropter volumus atque decernimus ut omnes res ejusdem Monasterii, cum hominibus sibi subjectis, sub nostra defensione munimine modis omnibus consistant. Precipimus ergo jubemus atque precipimus ut nullus Iudex publicus aut quislibet superioris aut inferioris ordinis reipublice procurator ad causas judicaria more audiendas in Ecclesiis aut villas seu reliquias possessiones quas moderno tempore in quibusdam provinciis aut territoriis imperii nostri justè & legaliter possidet, vel que deinceps in jure ipsius Monasterii divina pietas voluerit angeri, ingredi presumat, nec frede aut telonea aut maniones aut pastus aut tributa, sicut Praecepto Domini & genitoris nostri continetur, exigere, aut fidejussiones tollere, aut homines tam ingenuos quam servos super terram ipsius Monasterii commanentes distingere, nec ullas publicas functiones aut rehibitiones vel illicitas occasiones require, quibus idem Monasterium libique subjecti aliquod injuste patiatur incommodum, nostris futurisque temporibus quicquam temerarius enstaret quod faciendi illicitam sibi potestatem attribuere.

Tome II.

audeat. Quicquid igitur de praefatis ejusdem Monasterii rebus iure sibi sedendum fuit, & a decessoribus nostris compensumus collatum, & largitionis nostra munere libenter volumus esse per universum eidem Monasterio concilium, ut id remoto sibi dominatu, ad luminaria basilicæ beati Martini concinnanda & ad sufflationem pauperum seu Clericorum in eodem loco Domino servientium supplementum..... Si quis autem in tantam prorumpere auffus fuerit audaciam, ut hujus Praecepti nostri violator extiterit, quemadmodum in Praeceptione Domini & genitoris nostri continetur, non solum in offendam nostram lapsuram, verum etiam sexcentorum solidorum auri ad parum excodi se novent penâ multitudinem; ex qua duas partes Reches memorati Monasterii, tertiam juuisci recipiat. Dignum namque & iustum est ut tot piorum Regum decessorum nostrorum nolitque Praecepti violator hujuscemodi habeat penam, ut & le tanta temeritatis meritum argui cognoscatur, & ceteris, ne id agere quilibet auctu pertinenter, timorena injiciat, ut nullus sciencie beneficia regalia locis Deo dicatis veneranter exhibita temerare conetur. Volumus itaque atque confessum, remotâ toruus judicariæ potestatis inquietudine, quieto ordine memoratus Abbas siue successores predicti Monasterii, cum omnibus ibi subjectis vel ad se aspicientibus seu pertinientibus hominibus, sub immunitatis atque protectionis nostræ defensione consistant, nostroque fideliter parentes imperio, pro incolitate nostra nosque conjugis & prolis, seu etiam toruus Imperii à Deo nobis collati ejusque gratissima miseratione perpetuo confervandi, unde cum clero sibi commisso, immensam clementiam jugiter excent. Si quid vero de praefati Monasterii rebus per repiditatem & negligientiam Abbatis aut preceptionem Judicum abstractum est, id per nostram auctoritatem prorsus restaurandum precipimus. Et ut hæc auctoritas inviolabilem obtineat effectum & a fidolibus sancte Dei Ecclesie & nostris verius credatur, manu propriâ subter firmavimus & anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum HEDOUVICI serenissimi Imperatoris.
... ad vicem HELISACAR recognovi & subscripsi.
Data iii. Kalend. Septembris anno Christo propriei iii. imperii Domini HEDOUVICI piiissimi Augusti, Indictione x.

Aduum Aquitani palatio regio in Dei nomine felicibus. Amen.

Bulla est aurea.

X X X I I .

*Praeceptum Ludovici Pii Imperatoris pro
Monasterio Solemnianensi.*

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. HEDOUVICUS, divina ordinante Providentiâ, Imperator Augustus. Cum locis diuino cultui mancipatis ob divine servitutis amorem opem congruam ferimus, & regium morem decentem implemus, id nobis profuturum ad eternæ remunerations premia capessenda vera-

V V u u z

An. 815.
Ex schedis
c. v. Jacobi
Simondi.

Appendix

citer credimus. Notum igitur esse volamus cunctis fidibus nostris tam praesentibus quam & futuri, fueriam succubibus nostris fidibus sancte Dei Ecclesie, quia adiutio serenitatem culminis nostri venerabilis vir Agulfus, Abba ex Monasterio quod dicitur Soliemniacus, quod fandus Elegius in honore sancti Petri & ecretorum Sanctorum constituit, gestans in manibus immunitatem avi nostri Pippini Regis, necon Domini & genitoris nostri Caroli bona memoria magni Imperatoris, in qua continebatur insertum qualiter ipsi pteatum Monasterium propter divinum amorem & reverentiam divini cultus semper sub plenissima defensione constitute & ab omni publica functione & judicaria exactione immunem liberumque reddidilent. Quod munus eidem Monasterio exhibuit, Deo annueniente, inviolabiliter habendus constat esse conservatum. Pro finitatis namque studio hujuscemodi beneficium erga præfatum venerabile Monasterium nostra auctoritate humiliter precibus quibus valuit fieri postulavit. Cujus petitioni ob amorem Dei & reverentiam divini cultus libenter ad sensum prebenter nobis usquequa libuit. Quapropter volvus arque decernimus ut omnes res ejusdem Monasterii cum hominibus ibi subjectis tamen ingenuis quam & servis sub nostra defensionis munimine modis omnibus consistant. Precipientes ergo jubemus atque præcipimus ut nullus Iudex publicus aut quilibet superioris aut inferioris ordinis reipublice Procuratori ad causas judiciorio more audiendas in Ecclesiis aut villas seu reliquias peccationes quas moderno tempore in quibilibet pagis vel territoriis Imperii nostri iuste & legaliter tener, vel deinceps in jure ipsius Monasterii divina pietas volunt augeri, ingredi presumat, nec treda aut tributa aut maniliones aut paratas aut fidejussiones tollere, aut homines tam ingenuos quam & servos ipsius Monasterii distingere, nec ullam publicas functiones aut redditiones vel inlicitas occasiones requiri, quibus in aliquo idem Monasterium libique subjecti aliquid parantur incommodum, nostris futurisque temporibus quisquam tam temerarius existat qui id faciendo in licet sibi potestatem adtribuere audeat. Quicquid ergo leperatis ejusdem Monasterii rebus in his tiscī extere debuit, & à prædecessoribus nostris contulit esse constat, largitionis nostræ munere libenter esse volvus per impenitentum eidem Monasterio concessum; ut remoto tisci dominari ad lumina ria basilice predicti Monasterii concinnanda & ad sustentationem pauperum seu Clericorum in eodem loco Domino defervientium sit supplementum. Et ut hac auctoritas firmior habeatur, & perpetuo tempore melius conservetur, manu propria subter firmavimus, & anuli nostri imprimione signari jussimus.

Signum Hludovici senenissimi Imperatoris.
Durandus Diaconus ad vicem Heliachar recognovi.

Data viii Kal. Augustas anno Christo proprie tui, imperii Domini Hludovici pullimi Augusti, Indictione x.

Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine filii et. Amen.

XXXIV

Judicium pro Episcopo Gerundensi ob villam cui nomen Baschara.

An. 817.
Ex Archiv.
Episcopi
Gerundens.
I.

Conditiones Sacramentorum atque exordiationes Milos glorioissimo Domino nostro Lodovico Imperatore, Nutridius Gerundensis Episcopus Christianum item Episcopum, seu & Judices qui iusti sunt de ipsis Milos dirimere cauila, id est, Attoarius, Carella, Adulfus, Calbus, Provalius, Sculpiarius, & Remulus, seu & Maguentio, Salone, vel in praefentia aliorum multorum hominum qui cum ipsis ibidem aderant, juraverunt testes prolati, quos proferat Advocatus Wadatilico Episcopo, id est, Vicarius, dicens in faciem Godaldi, pro causa unde intentio vertebarat in testes. Hac sunt nonnulla testium qui iurare debent, & jurant, id est, Argemirus, Vitales, Cavatus, Valerius, Maurilio, Autipino, Segontio, & Condefundo, qui juraverunt. Dicimus per Deum Partem omnipotentem, & per Jesum Christum filium ejus, & per Spiritum sanctum, qui est in Trinitate unum & verus, & ad locum venerationis sancti Audier, que fundata est in villa Borracciano in territorio Bisuldunense, super cuius sacrofanculum altare has conditiones manibus nostris continemus vel juringo contagimus, quia nos supra scripti testes scimus, & bene in veritate notum habemus, & præsentia fuisse quando erat Ragonfredus Comes Palacio una cum Judices omninoes Dominicum & Ugabaldum in villa que dicitur Baschara; & perquisierunt terminos de ipsa villa, archas, & historias, & vindicantes. Nos vidimus tellantes in omnibus hucciendo truncato mantillo Oderios comparatus, & Ababdela, qui vocatur Maradon, & Avenatus. Et testiūcaverunt, & juraverunt, & fuerunt per ipsas archas & historias. Unde nos supradicti testes pedes circuivimus, & manibus nostris ostendimus ligna. Ex sic revestiti Walatrico Episcopo de ipsa villa supra scripta, cum terminos vel omnes fines suos, a parte sancti Felicis beatissimi Martyris Christi sedis Gerundensis. Et ea que scimus, recte & fideliciter testificamur per supradictum juramentum in Domino. Late conditiones sub die octavo undecimo Kal. Januarii, anno quarto imperante feliciter glorioissimo Domino nostro Lodovico Imperatore.

XXXV.

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris pro Monasterio Concheni in Diœcesi Ruttenensi.

An. 818.
Ex Archivo
Monasterii
Concheni.

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus, divina ordinante Providentia, Imperator Augustinus. Multis Fidelium nostrorum, & præcipue his qui in occidias partes sunt constituti, noile credimus quilater vir religiosus Dado quadam nomine, qui nostris temporibus religione & sanctitate divina tibi administrante gratia evanescit, dum quietem adpetet,

Actorum veterum.

& vacando videre veller quam suavis est Dominus, quoddam loculum in pago Rutenico super rivilum Doedunum, cuius vocabulum est *Concas*, inveniens huic negotio aptum, quo in loco nonnulli Christiani propter metum Saracenorum, qui illam terram pene totam devastarunt & in ha-remum redegerunt, dudum configuerentes permone-dicunt construxerunt oratorium, ipse adiunpro labore propriis manibus eundem locum juxta vi-res mundas arque stirpare curavit, & ut apertus ejus quieti foret operam dedit. Sed non post multos dies vir religiosus Medraldus nomine eundem locum simul cum memorato Dadone ad habitandum elegit. Et quia famam bona opinionis vera religio illorum apud convicinos sparserat, nonnulli poltronenses seculum, quietam nihilominus, quam ipsi degabant, appotere vitam conti-sunt, & eorum religiosis exemplis imitatores fieri cupientes, eorum se Magisterio subdidere, ac dum paulatim ipsa Congregatio cresceret, Ecclesiam ibidem in honore Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi construxerunt, & ut Dado juxta di-vinitatis sibi conlatum desiderium remotorem adhuc locum, qui dicitur Grande Vabrum, fi-cut & fecit, poterit, & ut Medraldus Abbas fieret, & ut ipsa Congregatio Regularis, juxta quod eis facultas & intellectus a Domino tribuebatur, existeter, communii voluntate actum est. His verò ita patratis, contigit eandem Congregatio-nem in nostra propria speciali defensione aque tuitio devenire. Nam nos, ut plenius sub Re-gula Sancti Benedicti Domino militarent, & per bonorum Monachorum consulutum & per nostram ciberrimam admonitionem efficeremus Domino op-tulante studuimus; & ad proprias eorum necessi-tates fulciendas de rebus nostris quiddam ibidem delegavimus, Ecclesiam videlicet de Cermangia, & Ecclesiam que nominatur Campus Hiacus, & Ecclesiam sancti Christophori in Montinaco con-structam, cum omni integritate earum. Simili modo & Ecclesiam de Garganga cum curte de Gam-maloria, iterum alteram Ecclesiam ad portum Acti sub honore sancti Saturnini constructam, cum omnibus appendiciis earum. Neconfini-liter contrulimus ibidem Ecclesiam sancti Salvatori in Cicerniaco, & alias duas Ecclesias, unam in Burnacello, & alteram in Rucenniaco, cum omni-bus adjacentiis earum, alias quoque Eccle-siam in Ruhilia cum omni integritate sua; à quo quidem tenore & Selvaniacum & omnia qua ibi-delegata sunt per nostram auctoritatem sub immunitatis turione pleniter confiture fecimus, ut videlicet omni tempore memoratum Monaste-rium cum eadem Congregatione & cum praedicto loco qui vocatur Grande Vabrum, in quo memoriatus Dado exoptatam sibi quietem tenuit & vivendi finem fecit, cum omnibus rebus sibi justè per-tinentibus, sive qua in presenti tempore possider, sive qua in ante Dominus ibidem augeri voluerit, cum his omnibus praedictis locis qui dicitur Conchas sub speciali nostra videlicet & filiorum vel successorum, Deo annuente, tempora inviola-biliter consitit, ut eadem Congregatio quiete semper imperiali & regali defensione tutâ absque cu-jubiliter impedimento propositum suum Deo open-ferente iudefessè valeat observare & pro nobis

vel pro communii Imperii nostri stabilitate Domi-num exorare. Hec verò auctoritas ut ab omnibus veracius credatur, manus nostri signaculo subter eam robore & de anulo nostro sigillare fecimus.

Signum Ludovici serenissimi Imperatoris.

Durandus Diaconus ad vicem Fleisachar re-cognovit & subscriptis.

Data vi. Idus Aprilis anno sexto Christo pro-prio Imperii Domini Ludovici pulchri Augstii, Indictione xi.

Actum Aquisgranii palatio regio in Dei nomi-ne feliciter. Amen.

XXXVI.

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris pro Ecclesia Parisiensi.

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Ludovicus, divinâ ordinante Pro-videntia, Imperator Augustus. Notum sit omnibus fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris pre-sentibus scilicet & futuriis quia vir venerabilis Ynchadus Parisiæ Ecclesie Episcopus detulit serenitati nostrâ quoddam auctoritates quas Dominus avus noster Pippinus & genitor bona-memoriz Karolus piissimus Imperator ad peticio-nes predecessorum suorum ipsius civitatis fieri julerunt; in quibus continebatur insertum qualiter pro mercede æternæ augmento & firmatatis studio eidem jam nominata Parisiæ Ecclesie per eorum auctoritates firmaverunt ut res man-cipia ac telona quæ ex liberalitate Regum vel Imperatorum vel per instrumenta cartarum eidem prefata traditæ fuerint Ecclesie, deinceps secu-rius possidere potuerint. Non verò per hanc ne-stram auctoritatem easdem res & mancipia ac re-lonea ipsius Ecclesie confirmavimus ac robore vi-mus, ut in posterum Rectores ipsius Ecclesie ab eo que ullius inquietudine vel iniusta interpellatione quiete teneant & securè possideant. Insuper etiam eidem jam nominato Ynchado Episcopo sufficie-successoribus concessimus atque more paterno per nostram auctoritatem confirmavimus ut nullus Comes neque illa judicarii potestas in terra sancte Marie in ipsa insula confiliente ullum ceu-sum de terra sancte Marie accipiat, nec de famili-ia ipsius Ecclesie neque de aliis liberis hominibus vel incolis, que rufiæ Albani appellantur, in ipsa terra sancte Marie manentibus hoc agere praesumant, nec etiam eis quilibet ullam inquietudinem vel dominationem seu ullum bannum contra legem vel illicitam occasionem facere studeat, nequa censum quem dicunt foraticum, nequa ripaticum, nequa salvaticum, seu ullam red-ditionem de terra sancte Marie vel de super-manentibus accipere aut exactas audeat. Sed li-ceat sepe nominatu Episcopo Ynchado ac succe-soribus suis quiete ipsam insulam secundum pro-priam voluntatem ordinare atque gubernare & in ipsa terra sancte Marie tam tabernas quam alias suas necessitates sine aliquo redditione exerceere. Præcipimus etiam atque jubemus ut de-regali via ex parte sancti Germani à sancto Me-derico usque ad locum qui vulgo vocatur Tudell.

Anno
Ex parte
Chartula
Pro Ecclesia
Parisienis

Appendix.

in cuga sancti Germani, neque in aliis minoribus viis que tendunt ad Monasterium ejusdem praenorinatu sancti Germani, ullus Miles dominicus aliquam judicariam potestatem ibi exerceat, neque aliquem censum, neque ripaticum, neque foraticum, neque ullum teloneum recipia; sed Miles Episcopi secundum propriam voluntatem ordinet; & Advocatus ejusdem Ecclesie tam de ipsa terra sancti Germani quam de predicta terra sancte Mariae in hisula polita rectam ac legalem rationem reddat sine aliqua judicaria potestate inibi vel banno, nisi in mallo legitimo vel regali placito, sicut Lex Ecclesiastum praecepit. De liberis autem hominibus qui super terram ipsius supradicta Ecclesia Parisiaca commanentur videtur, ac eam perfervere noscuntur, volumus ut hinc in Praecepto Pippini avi nostri continetur, nullus in hostem pergit nisi unacum Episcopo ipsius Ecclesie, vel secundum suam ordinacionem remaneat; & neque de ipsis hominibus iupit terram sancte Marie manentibus aliquem censum vel aliquam redditibitionem aliquis de capite eorum accipere presumat quia a longo tempore date consueverant & futuris temporibus persolvere debent; sed quicquid inde fiscus noster exigere aut sperare poterit, per omnia pro amore Dei & sancte Dei genitricis Marie prefato Inchado Episcopo suisque successoribus libenter concedimus, & gratuito animo auctoritate nostra confirmamus ut nullam etiam distinctionem de hominibus super terram sancte Marie manentibus judicaria potestas exercere presumat, nisi, ut supra diximus, in mallo legitimo Comitis, & ibi una cum Advocate Patiliaca Ecclesie venire non differant, & rectam rationem ac legalem iustitiam adimplere cogantur. Hec verò auctoritas ut firmior in Dei nomine habeatur, & a fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris diligentiis conservetur, manu propria eam subser firmaximus & anuli nostri imprellione signari jussimus.

Durandus Notarius ad vicem Frudigisi recognovit & subscripsit.

Datum xiv. Kal. Novembris anno Christo propositio vii. Imperii Domni Ludovici piiissimi Imperatoris.

Actum Aquitani palati publice in Dei nomine feliciter. Amen.

X X X V I I.

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris pro Ecclesia Parisiensi.

An. 850.
Ex codem
Chartulario
Ecclesie
Parisiensis.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus, divinae ordinante Providentia, Imperator Augustus. Si petitionibus Sacerdotum in quibuslibet necessitatibus ecclesiasticis nostra auctoritate sublevandis consilimus, & ad ministerium eorum libenter exequendum opem ferimus, à summo Pontifice Domino nostro Jesu Christo aeterna remunerationis largiti nobis premia non ambigimus. Proinde notum sit omnibus fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris presentibus scilicet & futuris quia vir venerabilis Inchado Parisiaca urbis Ecclesie Episcopus detulit se-

renitatu nostra quandam auctoritatem quam Dominus & genitor noster bone memorie Karolus gloriofilius Imperator ad petitionem predecessoris sui Enchenradi ipsius civitatis Episcopi fieri jussit; in qua continebatur infernum quod per incuriam & negligentiam custodum ipsius Ecclesie strumenta cartarum exusta vel concremata sive perdita fuissent, per qua scilicet quod plures nobiles viri pro remedio anime sua res & mancipia ad ipsam delegaverint Ecclesiam, & quod idem genitor noster per eaudem confirmasset auctoritatem ut res & mancipia que in eisdem instrumentis inserta fuerant, & unde predicta Ecclesia eo tempore Legibus vestita erat, jure Ecclesiastico securè & quietè Rectores ipsius Ecclesie futuris temporibus tenebrent atque possiderent. Petuit etiam predictus Inchado serenitatem nostram ut pro mercede nostra augmento & firmitatis studio eidem Ecclesie more paterno nostram auctoritatem super hoc negotio fieri juberemus, per quam modernis & futuris temporibus res & mancipia que per prefata strumenta cartarum eidem tradite fuerint Ecclesie, firmiter, quietè, ac securè à Prelatis ipsius Ecclesie haberentur vel possiderentur. Nos itaque inspecta eadem auctoritate Domini & genitoris nostris, libuit nobis eisdem venerabilis viri petitionibus assensum praebere & paternae auctoritati hanc quoque nostram jungere auctoritatem. Precipimus ergo atque jubemus ut omnes res & mancipia que ex liberalitate eiusdem collatae fuerint Ecclesie, nostris & futuris temporibus per hanc nostram auctoritatem Rectores ipsius Ecclesie absque ullius inquietudine vel iniusta interpellatione quietè & securè habere vel possiderent valeant. Quod si forte super eisdem rebus ante predictam exultationem à Prelatis ipsius Ecclesie jure possellis querlio orta fuerit, ut pro eis legaliter in foro disceptari necesse sit, ita per hanc nostram auctoritatem eisdem res & mancipia ipsius Ecclesie defendantur sicuti per eadem instrumenta, si igni absumpta non sufficiat, Legibus defendi poterant. Hec verò auctoritas ut firmior in Dei nomine habeatur, & a fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris diligentiis conservetur, manu propria subser firmaximus, & anuli nostri imprellione signari jussimus.

Signum Ludovici piiissimi Imperatoris.

Durandus Diaconus ad vicem Fridugisi recognovit.

Data iv. Kal. Novembr. anno Christo propositio vii. Imperii Domni Ludovici Imperatoris. Actum Carissimo palatio publiciter in Dei nomine. Amen.

X X X V I I.

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris quo confirmet auctoritatem Archiepiscopi Senonensis in Monasteria Diocesae Senonensis.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Hludovicus, divinae ordinante Providentia, Imperator augustus. Si illius amaro cuius munere ceteris mortalibus Prelati summus, soli Deo sub sancta militantibus ad laudem

An. 850.
Authentis-
cum extit.
apud C. v.
An. v.
H. Her-
vallium.

hoboremque ipsius & ad animarum salutem supernus Angelorum certibus in eterna beatitudine adscribendarum terrena commoda subfidi temporalis, sine quibus praesens vita transigi non potest, comparatus, ut illi tantummodo sine impedimento, quantum presentis mortalitatis finit fragilitas, liberè deserviant cui se semel mancipalle ad laudem obsequiumque ipsius tota vita sua cursu noscuntur, nostri laboris studium & pietatis opus apud eum nullatenus fore sine fructu credimus, sine quo nec velle quisquam bene potest, quoniam magis perire. Igitur compeniat omnium Fidelium sancte Dei Ecclesie tam praefentium quam futurorum incertitas, quia vir venerabilis Hieremias, sancta Senonica Ecclesie Archiepiscopus, humili suggestione clementia nostra innotuit eo quod cellae cenobiales Episcopii cui auctore Deo praeset, id est, cella sancti Petri, & cella sancti Johannis, & cella sancti Remegii, in quibus Monachi sub sancta Regule disciplina religiosam vitam divine pietati toto labore admisu debent exhibere, variis causibus diversisque indigentibus, quibus humana fulcitur fragilitas, ante addacti sub manus & potestate Antecessorum ipsius urgente omnimoda inopia longè à suo proposito aberrantes extorberavent, dum videlicet memoratarum substantiarum celularum per divisionem olim factam inminuta fuisse, & qui praeserant Episcopi, non habentes unde subsidia sumrum suis usibus necessaria caperent, ex eisdem cellis quantum extorqueret quibant, dum aliunde sufficienter habere non posset, dari sibi cogebant; siue siebat ut huius qui devotæ stabiliter mentis & corporis ibidem superne pietati laudes persolvere suamque vitam commendare, pro nostra quoque, conjugis, ac liberorum incolumente & pro regni divina nobis miseratione concessi conservatione proque rotius Ecclesie indulgentia & felici ad eternam beatitudinem pervenientem interpellare delectant, dum a Monasterio claustris turpiter queritando ea quibus suam tuerentur inopiam, longè lateque vagantur, confuso ordine quam servare debent, non solum sorum causa que præmilius nobis nihil prodolle poterant, verum etiam sibi siue pr. non absurdè plurimum crederentur obesse. Cujus rei gratia memorati Episcopi precibus admoniti digerum opus fieri duximus, ut dum adhuc in hoc mortali corpore subsistamus, non solum qui nunc temporis in eisdem cellis divinis cultibus mancipari esse noscuntur, sed illis quoque qui futuris temporibus amore superno sapientiae inflatur eadem ad serviendum Deo expertiori loca propiciamus, quarenda ex eisdem temporalium solute sumuntur suo ordini congruentia habeant, quibus in hac peregrinatione interim substanti queant donec ad eternæ patris gaudia divina misericordia vocati valeant pervenire. Constituentes itaque per hoc nostræ autoritatis Preceptum juxta memorati Episcopi petitionem decrevimus fieri ut ex rebus iupræ commemoratae cellæ tunc temporis usibus Monachorum ibidem Deo deservientium deputatas habent nullus Episcoporum, quicunque divina vocatione per tempora successerit, præsumat aliquid subtrahere vel inminuere quo-

libet argumento vel occasione, neque in beneficium dare, aut suis usibus adplicare; sed ita per omnia consecvare studeat sicuti memoratus Episcopus in Libelli serie singula per ordinem adnotando digesti & manu sua subscripti & in conventu Episcoporum eos qui aderant subscribere togavit propter cavendas omnimode contentiones qua futuri temporibus poterant aboriri; sed nec etiam aliud servitium vel majora munera inde sibi pro tempore usurpet præter ea quæ in Libello eodem idem ipse Episcopus inferebat putavit. Ac ne hujus Decreti causa in eisdem cenobibus Abbates vel Monachi constituti contra suum incipiunt superbire Episcopum, precamus omnem occasionem amputandam neque locum diabolo dandum, salvâ scilicet in omnibus auctoritate & potestate Episcopi in cunctis ecclesiasticæ Regulæ disciplinis, videlicet ut easdem cellas sub proprio semper regimini gubernans secundum institutionem sanctæ Regule Abbates constituant & si necesse fuerit mutet, prava quæque corrigit, superflua reficer, virtutes nutrit, eradicat vicia, atque bonus agricola evellens frutices, Patrum servans instituta, discernat qualem cuique terra sementem mandare debeat. Hanc autem nostræ Constitutionis auctoritatem inde faciam, ne religionis ordo in suprascriptis locis nostris futurique temporibus confundatur, sed per omnia in Dei servitio, ad cuius laudem & obsequium conditi sumus, inviolabiliter in perpetuum conservetur, ut pleniores in Dei nomine cunctis temporibus obtineat firmitatem, manu propriâ subter firmavimus & anuli nostri impressio ne signari jussimus.

Signum Hludovici terenissimi Augusti.

Durandus Diaconus ad vicem Fridugii recognovit.

Data XV. Kal. Jun. anno Christi proprio viii. imperii Domini nostri Hludovici Augusti. Indictione xv.

Actum Aquisgranii palario regio in Dei nomine feliciter. Amen.

X X X I X.

Ludovici Pii Imperatoris Preceptum pro Monasterio sancte Christine.

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Ludovicus, divinæ ordinante providentia, Imperator Augustus. Cum petitio nibus servorum Dei iustis & rationabilibus divini cultus amore favens, supernæ munieris domum nobis à Domino impetrari credimus. Idcirco notum esse volumus omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesie nostrisque presentibus scilicet & futuriis quia vir venerabilis Petrus, Abbas ex Monasterio sancte Christine, quod est situm prope villam nostram Ollonnam, obculit obitibus nostris auctoritatem immunitati Domini & genitoris nostri Karoli bonæ memorie serenissimi Imperatoris; in qua continebatur insertum qualiter ipse predictum Monasterium cum omnibus rebus & hominibus, quos tam de donatione Regum Reginarumque quam etiam reliquorum

An. 822.
Ex veteri
Cod. Longobardico.

Appendix

Deum timentium hominum idem Monasterium eo tempore legitime possidebat, sub suo munimine & defensione contulere fecit, & ejus auctoritate immunitatis hactenus ab inquietudine iudicaria potestatis idem munimum atque defensum fuisse Monasterium. Et pro firmatatis studio postulavit idem Petrus Abba serenitatem nostram ut paterna auctoritatem nostram quoque adderemus auctoritatem. Cujus precibus ob divini cultus amorem & venationem ipius sancti loci ad sensum praebentes, hanc auctoritatem immunitatis nostrae eidem Monasterio fieri jussimus, per quam praecepimus atque jubeimus ut immunitatum Monasterium cum omnibus rebus & hominibus ad se praesenti tempore iuste & legaliter pertinencibus vel aspiciuntibus sub immunitatis nostra defensione modis omnibus consistat, & nullus Iudeus publicus vel quilibet ex iudicatia potestate in ecclesiis aut villas, curtes, loca, vel agros, seu reliquias possessiones memorati Monasterii, quas moderno tempore iuste & legaliter possidet in quiblibet pagis vel territoriis intra diuinem imperii nostri, vel deinceps in jure ipius sancti loci voluntate divina pietate augeri, ad causulas audiendas, vel treda exigenda, aut mantiones vel paratas faciendas, sive fidejunctores tollendos, aut homines ipsius Monasterii distingendos, nec ullas redhibitiones aut illicitas occasionses requirendum, nostris futurisque temporibus ingredi audeat, vel ea qua super memorata sunt penitus exigere praesumant. Sed licet memorato Abbati ejusque successoribus res predicti Monasterii sicut in Precepto Domini & genitoris nostri continetur, sub immunitatis nostrae defensione quie to ordine possidere & nostro fideliter parere imperio; quatenus Congregatione ibidem Deo famulanti pro nobis & conjugi proleque nostrâ vel pro stabilitate totius imperii nostri à Deo nobis concessi atque conservandi jugiter Domini misericordiam exorare delectet. Et ut hac auctoritas nostris futurisque temporibus valeat inconclusa manere, manu propria subter firmavimus & arcili nostri impressione signari jussimus.

Signum Hludovici serenissimi Imperatoris.
Durandus Diaconus ad vicem Fridugii recog-
novit.

Datum IV. Kalend. Octobris anno Christo
proprio IX. Imperii Domini Hludovici puerilium
Augusti, Indictione prima.

Actum Cispacho in Ardna in Dei nomine
feliciter. Amen.

X L.

*Communatio rerum inter Ecclesiam Laudu-
nensem & Monasterium Conchense in diaecsi
Ruthenensi.*

An. 813.
Ex Charru-
atio Mo-
naster. Con-
chense cap.
41.

I Nclitus atque triumphator in folio sancto ele-
vatus Lodoicus, divini ordinante gratia, Im-
perator Augustus, cum ipse potens Aquis palati-
n in aula regali omnia universaque lustraret & cunc-
torum audiendi causas peragaret, rectaque judi-

cia terminos ponere, ad ejus regni consistendâ fortia cuncta occurserent; ibique veniens ex re-
gione Aquitanie Anastasius, Abba ex Monasterio Conchas loci sancti Salvatoris, petens & postu-
lanque necessitate etenobis ad aures elementiz nobilissimi Regis ut aliqua causa, qui juxta cel-
lula sancti Salvatoris in pago Arvernus est in loco
qui dicitur Molini Piscini, mansellos illos qui
tun in ipsa villa de ratione sancte Marie Laudu-
nense, qua Bertrandus dominicus Vallus per-
gia potestate vel gubernatore sancte Marie in be-
neficio habebat. Unde ipse Dominus Imperator
petitionis ipius Abbatii audiri non tenuit, sed in
omnibus, sicut sua fuit petitio excambiandi, ita
peronitis ut heret, & Milsum venerabilem virum
stabilem Epis opum dedit, ut inter Anastasium
Abbatem & Bertrannum concambiate & confi-
mate debuissent. Quod ita & fecit. Dedit primò
Bertrannus, jubente Domino Imperatore, una
cum ipso suprascripto Millo, ipso mansello in
Molin Pilcini de ratione sancte Marie partibus
sancti Salvatoris Anastasio Abbatem per illa conti-
nia, per roca Cervaria, seu & per roca qui est
super illa carrraria unde per fonte castellaria, &
per roca qua dicitur de Livas usque ad Elleni-
num, & per Ellenenem usque ad illa roca Cerva-
ria, cum ipso uolinario, & haec omnia intrâ ita
debonatione, cum ceteris viventis, pratis, fulvis
& pascuis, omnia & ex omnibus totum & ab
integrum cum omni supraposito, ipse Bertrannus
cum ipso Millo de partibus Domini Regis ip-
sius Anastasio Abbatibus partibus ejusdem sancti
Salvatoris Conchas Monasterii tradiderunt vel
confligaverunt. Et contrâ dedit Anastasius Abba
de ratione Monasterii in ipso pago Arvernus par-
tibus sancte Marie Laudunensis & Bertranno
Millo sancte Marie in villa Sonate vineas &
terrâ, hoc quod Leobertus pater concessit, &
nos in ipsa die viii fuiimus possidere ab integrum,
& in alio loco, in villa Anticiaco, vineas duas
qua Sigibertus Presbyter concessit, & in alio loco,
in villa Peratienis, vinea quam Bego Presbyter
concessit, & alia quam Abotenus concessit, &
alia vinea quam Vitalis concessit, & in valle Aus-
bianensi vineola una qua Anselmus Abbas con-
cessit. Haec omnia superius conscripta ipse An-
astasius Abbas Ecclesie sancte Marie Laudu-
nense cum omni integritate Bertranno tradidit
vel configuavit, sic inter se Domus & pueri
mus Rex confirmare & ordinare decrevit, ut
stabilem & inviolabilem sine ullo impedimento
oblinient firmatam. Facta concambiaria ita
in mense Septembri & anno decimo regni Lo-
dochii gloriolissimi Regis. Stabilis indignus Epis-
copus, jubente Domino Lodohico Imperatore,
signavit.

X L I.

*Preceptum Ludovici Pii Imperatoris pro Mo-
nasterio Batnesensi in diaeci Gerundeni.*

An. 813.
Ex Archi-
vo Monas-
ter. Balneo-
lense.

I N nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Je-
su Christi. Ludovicus, divini ordinante Provi-
dentialis

dentū, Imperator Augustus. Si ergā loca diuinis cultibus mancipata propér amorem Dei ejusque mercedem locis sibi famulatibus beneficia opportuna largimur, premium nobis apud Dominum aeternae remuneracionis rependi non diffidimus. Idcirco notum esse volumus omnium fidelium nostrorum præsentium scilicet & futurorum magis nesciunt qualiter vir illustris Rampo Comes nostram adiut serenitatem, suggestens mansuetudini nostra ed quodquid quidam vir religiosus nomine Bonitus quandam locum herenam, quod dicitur Baniolas, quod est situm in pago Bisuldinensi, ubi antiquitus Ecclesia fundata fuerat, per licentiam Odilonis quondam Comitis accepisse, & ibidem proprio sudore laborasset, ubi Ecclesiam in honore sancti Stephani Protomartyris construxit, & habitationes Monachorum & receptacula pauperum adificavit, & Monachos qui sub normam religionis perpetuò ibi degenerare constituit. Sed cùn idem Abbas divinæ iussione solo migravit, eligentibus ipsi Monachis, ut constituerat venerabilis vir Nimbidio Archiepiscopus, Mercuralem virum venerabilem in eodem Monasterio Abbatem constituerunt; quem in nostra præsentia aducens, in manibus nostris eum commendavit; postulans idem Rampo Comes clementiam nostram ut eum cum prædicto Monasterio & Monachis ibi degentibus, unā cum rebus que tam ipius ex heremo traxerunt, vel ex adprisionem accepterunt, quā & de donatione Comitis vel de quolibet legali adtractu præsentī tempore justè & rationabiliter polideret videntur, sub mandebando & defensione atque immunitatis tutiōne constitueremus. Cuius precibus libenter adquievi-
mus, & ita in omnibus concessimus, atque super hoc Præceptum nostrum constituerimus. Quapropter præcipientes jubemus ut memoratus Mercurialis Abbas cum Monachis sibi ad regendum commis-
sus, aut cum rebus ad dictum Monasterium legaliter apicentibus, sub nostro constitueremus mundoburdo & immunitatis defensione, ut nullus quilibet ex judiciaria potestate in Ecclesiis, aut loca, vel agros seu reliquias possessionem memorati Monasterii, quas moderno tempore infidelitionem imperii nostri justè & legaliter possidet, & quia deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augere, ad causas audiendas, vel frena exigenda, aut mansiones vel paratas facien-
das, aut tidejusfores tollendas, aut homines ipsius Monasterii diltringendos, nec ullas redibitiones aut illicitas occasiones requiriendas nostris & futuri temporibus ingredi audeat, vel ea qua superā memorata sunt penitus exigere presumat. Sed licet memorato Abbas sive successori-
bus res predicti Monasteriu sub immunitatis nostræ defensione quieto ordine polidere. Et quan-
dua quidem divinae vocatione supradictus Abbas vel successores eius de hac luce migraverint, quan-
diū inter se tales invenire posuerint qui ipsam congregacionem secundum Regulam sancti Benedicti regere valeant, licentiam habeant eligendi
Abbas; qualiter Monachos ibi degentes pro nobis, conjugi, proleque nostra vel pro stabilitate totius Imperii nostri jugites Domini misericordiam exortare delecter. Et ut hæc auctoritas notitaturisque temporibus, Dominio protegente,

Iam. 14.

valeat inconclusi manere, de annulo nostro subter iussimus sigillari.

Durandus Diaconus ad vicem Fredugisi Abba-
tis recognovit.

Data tertio Idus Septembbris anno Christo pro-
picio decimo Imperii Domini Ludovici piliū
Augusti, Indictione primâ. Actum Attiniaco Pa-
latio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

X L I I.

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris pro Ecclesia Brivacensi.

An. 81.
Ex Chai-
tulario Ec-
clesie Bri-
vac. c. 422.

Leg. 10.

leg. impo-
tales.

In nomine Domini & Salvatoris nostri Iesu Christi. Ludovicus, divinæ ordinante Prov-
identiæ, Imperator Augustus. Notum esse volumus
cunctis fidelibus sanctæ Dei Ecclesie & nostris
seu etiam, Deo dispensante, succelloribus quia
poliquam comitatu Brivateniem fideli nostro
Berengario illustri Comiti concessimus, ille inge-
nio quo valut quandam Eccleiam, ubi sanctus
Julianus Matris corpore requiescit, quæ est con-
structa in vico Brivacensi non procul a castro Vie-
toriaco, quæ à Sarracenis destruta & igne com-
bulta erat, ad pristinum statum reduxit, & in ea-
dem Ecclesia constituit triginta quatuor Canoni-
cos, & in castro prædicto Victoriano, quam simili-
ter reordinavit, viginti, ut juxta canonum vi-
dimen Domino militarent & canonicæ viverent,
quibus dedit. Rex ex beneficio suo, scilicet de
rebus prædictis Ecclesie sancti Juliani, manso-
centum, unde eorum necessitates fulcirent & sub-
sistitionem habere potuissent, videlicet prædi-
ctis Clericis in commune sexaginta, & Abbatem,
quem ipsi patiter super se elegerant, mansos
quadraginta, precibus quibus valut item Beringarius
fidelis Comes nostrum exoravit clemen-
tiam ut per nostrum auctoritatis Præceptum con-
stitueremus qualiter prædicta centum mansa mil-
lia exinde abstrahere præsumeret, & ut Abba-
tem super se Canonici in prædictis locis constitu-
iret se eligenda licentiam haberent, & ipse Ab-
bas vel Congregatio ejus sub nullius ditione ful-
scent & nemini cuilibet obsequium pro prædictis
rebus fecerint, nisi tantum ad partem Regi an-
natum caballum unum cum scuto & lancea præ-
tentient, & in postmodum ab omni exactione
vel defunctione publica aut privata immunes &
liberi essent. Cuius depreciationi, quia iusta & ra-
tionabilis nobis visa est, aurem accommodate p'a-
cute, & hos nostros in imperios apices fieri, per
quos decernimus atque jubemus ut quemadmo-
dum prædictus Beringarius de supra scriptis locis
& Abbatem atque Canonicos vel rebus ibidem con-
cessit, constituit, atque præordinavit, & à nobis
confirmari postulavit, vel quemadmodum supe-
rius dictum est, id deinceps nostris futurisque
temporibus, Domino auxiliante, fixum aquæ ita-
bile permaneat. Sed & hoc nobis inserere placuit,
ut quicquid abhinc futuram in prædictis locis di-
vina pietas per nos aut successores nostros vel per
quodlibet liberos & Deum timentes homines lar-
giat arque conceitum fuerit, sub eadem condi-
tione sicut superius dictum est constituit. Et ut hanc

X x x

Appendix

• Ego hoc
moderis
monasterio
apud con-
fessando.

* nostra auctoritatis præceptionem arque contri-
mationem per futura tempora inviolabilem at-
que uncontumaciam obincat firmitatem , annulo
nostrorum subter iussimus sigillari. Data cœlio ista n.
Nonas Junii anno XII. Imperii Ludovici seni-
tum Augusti , Indictione III.

X L I I I .

*Charta donis quam Folradus confisit Helegrina
sponsa sua.*

An. 817.
Ex Char-
terario Mo-
nasterii Ca-
ractensia.

IN Dei nomine. Dulcissima sponsa mea Helegrina. Ego enim Folradus filius quondam Eri-
peri ex genere Francorum & modò habitator
sum in pago Pinneri. Dum non est in cogitatione
qualiter per voluntatem Dei vel parentum quon-
dam tuorum te del ponsavi & carnali coniugio fo-
ciari dispono , propterea donotibz He. Sponsa mea
in honore pulchritudinis tuz in die imperiali dote-
dignam atque aptam , hoc est , manos meos infra
vicum Pinnerensem , qui mihi pertinet & ex compa-
racione evenit & dati met pecunia comparavi.
Trado tibi ipsos manus cum omni integritate suis
& do cum dignam ad commandandum exquisitam
casam unam constitutam , cum omnibus utensiliis
& vasibus , cum omnibus adjacentiis ad ipsos
manos aspiciens vel pertinentibus , cum ter-
ris & vineis , pomis , cum omnibus que super se
habentur vel ad ipsam curtem de Vico pertinent ,
& que habere vias sum , vel in anteal , Deo adju-
vante , ibidem parare vel conquerire posueri , in
integrum illa omnia superius comprehensa , si nos
Deus carnaли conjugo sociari voluerit , in die sup-
petali tibi dono , trado , atque transcribo ad possi-
endum , ut quicquid exinde facere volueris , li-
beram & firmissimam in omnibus habeas potestati-
tem. Si quis verò , quod furum esse non credo ,
fuerit impostummodum ego aut aliquis de heredibus
meis , seu quelibet illa opposita persona contra
hanc cartulam libellum , donis venire tentaverit ,
aut eam frangere voluerit , primitus itam Dei in-
currat , & insuper una cum socio hisce aurum li-
bram unam , argenteum pondera duo multatam
componat , & quod repetit non vendicer , sed hæc
cartula libellum donis omni tempore firma &
stabilis permaneat , cum stipulatione subnixa. Unde
pro stabilitate veltra Audoaldum Notarium scri-
bere rogavimus. Actum in Vico anno regni & im-
perii Domini Ludovici XXX. & primo anno Sup-
ponis Comitis , die VIII. mensis Junii , Indic-
tione V. Signum Folradi , qui hunc libellum donis
fieri rogavit. Liou , Majofus , Aloini , testes.

X L I V .

*Pippini , Regis Aquitanorum. Præceptum pro Mo-
nasterio Monisoli in Diœcesi Carcasson-
ensi.*

An. 618.
Ex Archi-
vo Monas-
terii Monti-
solvi.

Pippinus , Dei gratia , Rex Aquitanorum. Cum
petitionibus fervorum Dei Iustus & rationa-
bilibus divini cultus amore favemus , superna nos
gratia pro his muniri non dubitamus. Proinde no-

verit omnium fidelium nostrorum tam prefacionem
quæm furorum legacias quæsæ vir venerabilis
Wilibodus , Abba ex Monastacio qui nuncupatur
Mellaki , quod est situ in territorio Carcalensis
super fluvium Duranum , constructum in honore
sancti Johannis Baptista , cum terminis & adja-
centiis suis , obtulit obtubibus nostris quandam
auctoritatem Domini ac genitoris nostri Ludovi-
ci Sorenissimi Augusti , in qua etat insertum quæ-
liter antecellos suas ipsum Monasterium novo
construxisset opere , & propter ejus defensionem
vel propter prætorum hominum illicitas infesta-
tiones in manu ejusdem Domini Imperatoris uni-
cuni Monachis ibi degentibus se commendavit , ut
sub ejus tutione licuissent eis cum rebus & homini-
bus eorum quiete vivere ac residere ; & depreca-
tus est clementiam regni nostri ut predictum Mo-
nasterium una cum cellulis quæ nuncupantur fan-
cti Martini predicto Monasterio subjectis , quæ
sunt sitæ in eodem pago super rivulum Lampi ,
sive sancte Ceciliae & sancti Petri , quæ sunt su-
per fluvium Duranum , cum omnibus rebus & ad-
jacentiis sive termini suis sub nostra suscipieremus
defensione & immunitatis taitione. Cujus preci-
bus ob amorem Dei & reverentiam divini cultus
libenses autem accommodare placuit , & hoc no-
stra auctoritas Præceptum immunitatis atque
taitionis fieri decrevimus ; per quod precipimus
atque iubemus ut nullus Jūdex publicus vel quilli-
bet ex judicaria potestate in Ecclesiæ aut loca vel
agros seu reliquias omnes possessiones predicti
Monasterii , quas moderno tempore iuste & ra-
tionabiliter possident , vel que eriam deinceps in
jure ipsius sancti loci voluntaria divina pietas auger-
ti , ad causas audiendas , aut freda exigendas , aut
mansio vel paratas faciendas , aut fiducijs tollendos , aut homines ipsius Monasterii tam in-
genios quām & servos super tertam ipsius com-
munitatis injūti distingendos , nec ullas redhibi-
tiones aut illicitas occasiones requirendas , nostris
nec furoris temporibus ingredi audiat , vel ea quæ
suprà memorata sunt penitus exigere presumat.
Cedimus etiam eisdem Fratribus hujus ipsum Mo-
nasterium villas duas , quarum hec sunt nomina .
villa Signarii , & villa Addazi , cum omni integ-
ritate , ut sicut de ceteris rebus proprietatem fa-
ciant , ita de eisdem facere & ordinare vel dispo-
nere valeant. Et quicquid de rebus prefati Mo-
nasterii fiscus sperare potest , totum nos pro aeterna
remunerazione prefati Monasterio concedimus ,
ut in alimonias pauperum & stipendiis Monacho-
rum ibidem Deo famulantium proficiat in aug-
mentum. Et quandoquidem divina vocatio in-
prædictus Abbas vel successores ejus de hac luce
inigraverint , quändiu ipsi Monachi inter se tales
inveare potuerint qui ipsam Congregationem se-
cundum Regulam sancti Benedicti regere valeant ,
per haec nostram auctoritatem licentiam habeant
eligendi Abbates ; quæcum pro nobis & totius
regni nostri à Deo nobis concessi stabilitate fugi-
ter Domini misericordiam excusat delectent. Et ut
nostra auctoritas à fidelibus sancte Dei Ecclesiæ &
nostris verius credant & diligenter conserventur ,
manu propriâ subter firmavimus & anuli nostri
impressione signari jussimus. Signum Pippini
Regis. Candidus Diaconus ad vicem Hendrici

recognovit. Datum viii. Ides anno . . .
imperi Domini Ludovici ferentissimi Augusti, &
xii. regni nostri. Actum Monasterio sancti Mar-
tialis in Dei nomine feliciter. Amen.

X L V.

*Pippini, Regis Aquitanorum, Praeceptum pro Mo-
nasterio sancti Hilarii in Diocesi Carcafo-
rensi.*

Ex Archi-
vo Monache-
ri S. Hale-
ri.

Pippinus, gratia Dei, Rex Aquitanorum. Si erga loca divinis cultibus mancipatae propter amorem Dei ejusque in eisdem locis sibi famulantes beneficia opportuna largimus, primum nobis apud Deum eterna remuneratio reperiendi non diffidimus. Idcirco novem sagacitas seu utilitas omnium Fidelium nostrorum tam praefectionum quam & futurorum quia vir venerabilis Leonius, Abba ex Monasterio sancti Hilarii, quod est situm in pago Carcassonensi super rivum qui dicitur Leucus, confectum in honore sancti Saturnini Martyris, ubi etiam predictus sanctus Hilarius Confessor corpore requiescit, ad nostram accedens clementiam detulit obicitus nostris quandam autoritatem Domini & genitoris nostri Ludovici pessimi Augusti, in qua continebatur interfutu quatuor idem genitor noster ipsum Monasterium ad depreciationm Praedecessoris sui Egidonis Abbatis sub suo suscepisse mundeburdo vel defensione, videlicet ut Monachi in eodem Monasterio commorantes cum omnibus rebus eorum quiete vivere absque aliquo infestatione licuissent. Pro firmatis namque studio postularit nobis predictus Leonius Abba ut idem Monasterium cum cellulis sibi subjectis, que nuncupantur Garelianis, & alia que nuncupantur sancti Martini, & villam juxta ipsum Monasterium que vocatur Salas, ab eis Ecclesia confecta in honore sancte Mariz semper Virginis, quam Gisfrodus genitori nostro de suo beneficio dedit & nos eidem Monasterio coecelimus, cum adjacencie vel terminis praedictorum locorum, sub nostra constitutissima defensione & immunitate tutiose. Cujus precibus ob amorem Dei & reverentiam divini culti libenter aures accommodare possemus in Ecclesiis aut loca vel agros seu reliquias possessiones predicti Monasterii, quas moderno tempore iustae & rationabiliter possident, vel que etiam deinceps in iure ipsius sancti loci volentes divina pacem angeli, ad cautes audiendas, vel frena exigenda, aut maneficias vel paratas faciendas, aut fiduciidores tollendos, aut homines ipsius Monasterii tam ingenuos quam & servos super terram ipsius commenantes iustae distingendos, nec alias reditibves aut illicitas occa-
siones requirendas nostris & futuris temporibus ingredi audierat, vel ea que supra memorata sunt penitus exigere persumunt, & quicquid de rebus prefatis Monasterii fiscus sperare poterat, totum nos pro eterna remuneracione prefato Monaste-

Tom. II.

rio concedimus, ut in almonia pauperum & si-
pencia Monachorum ibidem Deo famulancium
perpetuo proficiat in augmentum. Si quandoquidem
divina vocacione impeditus Abba vel Suc-
cessores eius de hac loco migraverint, quadam
ipso Monachis inter se tales inventire posserint qui
ipsum Congregationem secundum Regulari sancti
Benedicti regule valent, per hanc nostram suc-
cessoriam & confessum licetiam habeant eli-
gendi Abbates; quatenus ipsos Monachos, qui
ibidem Deo famulantur, pro nobis & conjugi
proleque nostri atque stabilitate totius regni no-
strri à Deo nobis concessi ejusque clementissimā
miseratione per immensum conservandi Domini
immensam clementiam jugites exorare detinet.
Hanc itaq; autoritatem, ut pleniorum in Dei
nomine obtineat vigorem, & à fidelibus sancte
Dei Ecclesie & nostris verius creditur & diligen-
tius conservetur, manu propriâ subter firmavi-
mus & anuli nostri imprellione signari jussimus.

X L VI.

*Exemplar communionis mancipiorum inter
Flodegarum Episcopum Andegavensem &
Winneradum Militem sub Ludovico &
Hilario Regibus.*

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Hludovicus & Hilarius, divini ordinante Providentiâ, Imperatores Augusti. Si ea quo fideles imperii nostri pro eorum opportuni-
taribus inter se commutaverint nostris contrah-
marciis Elicib; imperiale exercitamus consuetu-
dinem, & hoc impostmodum jure firmissimo
mansum esse volumus. Idcirco noverit omnium
fidelium nostrorum praesentium scilicet & futuro
rum industria quia dilectus filius noster Augustus
Hilarius uniuersi mansuetudini nostra quod
Flodegarius Andegavensis verbis Episcopus pro
communi utilitate & compedio nuptium de
quibusdam mancipiis cum quodam homine nomi-
ne Winnerado communionem fecisset. Dedit
igitur prescriptus vir venerabilis Flodegarius, An-
degavensis urbi Episcopus, partibus Lepidi
Winneradi de ratione Ecclesie lux sancti Mauricii
de villa nuncupata Chamberlaco, in ipsa, cum
confessu Berz, quo ipsam villam in beneficio
habere viderur, mancipium nomine Areodium ad
sum proprium habendum. Et è contrâ in com-
pensatione hujus rei dedit jamdictus Winneradus
praedicto viro venerabili Flodegario Episcopo ad
partum prescripte ville vel Domine Berz, que
eodem tempore ipsam villam in beneficio habere
videtur, de proprio suo mancipiis duo his nominatis
Refaldum & Ermenaldum. Unde & duas
commutations pari tenore conscriptas manibus
que bonorum hominum robocatas illos per manus
habere professus est. Sed pro integra firmitate
petuit ut ipsas commutations donum per nostre
mansuetudinis Praeceptum pleians confirmare-
mus. Cui petitionai denegare nolumus; sed sicut
unicuique bdelium nostrorum iuste presentium, ita
nos illi concessisse & confirmasse in omnibus cog-
noscute. Particulentes ergo jubemus ut quicquid

An 82.
Ex Archi-
vo Ecclesie
Andegaven-
sis.

X L X I.

Appendix

pari iudee & rationabiliter alkeri constitutis parti,
deinceps per hanc nostram auditoriam jure
sufficiens esse, seque possident, & faciat exinde
quicquid obligat. Et ut hae audientias nostra fir-
mior habeatur & per futura tempora melius con-
seruantur, de annulo nostro subter sigillari iustificauit.

Signum Hludovici serenissimi Imperatoris.
Magistratus Noratus ad vicem Fridugis re-
cognovit & subscriptit.

Data vi. Kalendas anno Christo propi-
tio xv. Imperii Hludovici serenissimi Imperato-
ris & Hlottarii vii. Indictione viii.

Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine
felicititer. Amen.

XLVII.

Præceptum Pippini, Regis Aquitanorum, de re-
sibus sancti Martini Turonensis.

An. 711.
Ex Char-
tulaio san-
cti Martini
Turonensis.

Pippinus, gratia Dei, Rex Aquitanorum, omni-
bus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, Do-
mesticis, Vicaris, Centenariis, seu reliquis Fide-
libus nostris, presentibus scilicet & futuris. No-
rum si quis concessimus Fridugis Abbat ex Mo-
nasterio sancti Martini, ubi ipse pretiosus Con-
fessor corpore requiescit, ut Monachi qui in Cor-
marico Monasterio, quod est constructum in ho-
nore sancti Pauli Apostoli, qui sub Regula sancti
Benedicti conversari videntur, licentiam habe-
rent duas naves per Ligerim fluvium & Viennam
& Garum & Ganagum & per diversa flumina in
regno Domino proprio nostro discurrentia huc il-
lucque propter necessitates suas dirigendi. Et id
annuimus, ne ullum teloneum vel de sale vel de
ulis quibuslibet rebus in illo omnino loco totius
regni nostri ipsi aut Comites eorum solvere aut de-
re debeant. Propter presentem auditoriam fieri
iustissimus, per quam specialiter iudemus ut nullus
ex vobis neque de junioribus vestris ullo teloneo,
vel pontuico, aut ripatico, five portatico, seu
modiatico, vel planatico, aut laudatico, five
salutatico, seu cespitatico, aut pastitico, five
occurso, vel ullo censa, nec ullis redibitione, nec
occasionses ullas ulla tenetis de ipsis navibus exigere
aut exactare presumatis, sed ad ipsum sancrum
locum & ad ipsos Frates in nostra elemosyna
proficiat in augmentis, quantum melius dilectos
ipsos Monachos pro nobis uxoreque nostra ac li-
beris nostris vel stabilitate regni nostri Dominum
exorare. Et ut hæc auditoria firmior habeatur &
melius conservetur, de annulo nostro subter jus-
timus sigillari.

Suabobus Diaconus ad vicem Ebroini recog-
novi.

Data v. Kal. Mart. anno xviii. Imperii Do-
mini Ludovici serenissimi Augusti, & xvii. regni
nostris.

Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine
felicititer. Amen.

XLVIII.

Præceptum Ludovici Pii de Monasterio sancti
Andreae Vienensis.

An. 811.
Ex Chro-
nico Ec-
clesie Vie-
nensis.

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri
Iesu Christi Hludovici, divinæ ordinante
providentiæ, Imperator Augustus. Si Sacerdotum
ac servorum Dei petitiones, quas nobis pro suis
necessitatibus innotuerim, ad effectum perduci-
mus, non solùm consuetudinem regiam exerce-
mus, verùm etiam ad beatitudinem retributionis
profundum confidimus. Proinde comperiat omnium
Fidelium nostrorum industria, presentium
scilicet & futurorum, qualiter vir venerabilis
Bernardus, Vienensis Ecclesie Presul, veniens
ad nostram serenitatem derulit nobis instrumenta
caratum per que Ansemundus & conjux sua
Anslembana & filia eorum Remila vocabulo
Eugenia Monasterium sancti Andree subterioris
santi Mauricio condonaverunt & tradiderunt,
aque predicti conditores ob summis studiis
sancto Leoniano configauerunt, & sub potestate
& ordinatione Episcopi Ecclesie
Viennensis & Successorum illius utili actione
omni tempore mancat. Insuper & Præcepta pio-
rum Regum ostendit Teuderici scilicet & Gun-
tranni, per que ipsi sancto Mauricio confirmar-
verunt firmius ad habendum. Sed predictus Ber-
nardus Episcopus retulit celitraditum nostrum ip-
sum Monasterium propter cupiditatem malorum
homínium ab eadem Ecclesia substractum. Nos
quoque justam immò rationabilem petitionem
illius judicantes, restituimus ipsum Monasterium
santo Mauricio & Barnardo illius loci Episco-
po per nostræ auditoriatæ Præceptum pro mer-
cede & remedio animæ nostra atque totius im-
petui nostri emolumento, ut tamen ipse quam Successores
sui absque cuiuscum contradictione ipsum
Monasterium ordinent aquæ disponant secundum
voluntatem Dei & beati Manicci ab hodierna
die & deinceps, & sic sub immunitate nostra sicut
& alio res sancti Mauricii. Præcipiant ergo
jubemus ut nullus Judeus publicus neque judicia-
ris potest ad causas audiendas, vel frede ex-
igenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut
fideiussores tollendas, aut homines ejusdem Mo-
nasterii tam ingenuos quamque servos, qui su-
per terram ipsius residere videntur, distingen-
dos, nec ullas redibitiones requirendas allo
unquam tempore ingredi audeat; & quicquid in-
de fiscus exactare poterit, totum pro eterna re-
muneratione Ecclesie sancti Mauricii concedi-
mus. Et ut hæc auditoria largitatis nostræ in-
violabilem obtineat vigorem, manu propria sub-
ter firmavimus & anali nostri impremissione signari
Julimus.

Signum Hludovici serenissimi Imperatoris.

Data V. Nonas Martis anno Christo propi-
tio xviii. Domini Hludovici serenissimi Augusti,
Indictione ix.

Actum Aquisgrani palatio regio in Deo nomi-
ne felicititer.
Heliachar recognovi.

X L I X.

Edita in
S. Viena,
pag. 2.

Ex codice
Chartulario
Viennensis.

Domine filie Remile & vocabulo Eugenii Ansemundus & coniux dilecta mea Anselubana. Non habetur incognitum qualiter fratres Senatus nobilis Viennensis res nostras tibique tradidimus, * & Monasterium, quod Deo vobis ad sepulturam nostram, inde construere in honore sancti Andreae Apostoli, quod nos jam feceramus in honore sancti Petri in bello campo foris portam civitatis, & tu infra facultate nostra & foris ossa sanctorum Dei requiescerent. Damus autem ad hoc opus integrum cotula hereditatis nostre non longo a loco qui dicitur Martis, tocum quod infra vel foras civitatem hereditario iure possedimus, & quicquid ibi nobis obvenit Legibus, ut sanctis feminis Monasterium ibi constitutus, & ex ordine vivant quos sanctus Leonianus sancto Monasterio urbis nostrae instituit, ubi foror nostra Eubona Abbatissa praestet, cuius institutione nutrita & ipsam altaria matris Viennensis Ecclesie, sicut nos vovisse non dubitas, instrumentis factis absope morte confignat, ut mater nostra Viennensis Ecclesie inde nostra heres fiat. Confignamus tibi ad hoc opus omnes res nostras illas, exceptas quas matre Ecclesie & sancto Perro per testamentum legavimus & illas quas hereditibus dimicimus, alias totas potestatis tuae concedimus, votum nostrum inde implias, & Deo perfecta placere valeras. Ego Servilius jubente Domino meo Ansemundo & Domina mea Anselubana scripsi, roboravi, anno ix. regnante domino Lotario.

L.

Præceptum Ludovici Pii Imperatoris de vico qui dicitur Epponis in Diocesi Viennensi.

An. 811.
Ex codice
Chartular.

Senditorum

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Hludovicus, divinâ ordinante providentia. Imperator Augustus. Si erga loca divinis cultibus manipata ob amorem Dei & eorumque reverentiam beneficia opportuna largimur, id nobis proculdabis ad eternam recompensionem premia capessenda profuturum liquido credimus. Idcirco nolum effici volumus cunctis Fidelibus sancta Dei Ecclesie & nostris presentibus scilicet & futuris quia spontaneâ voluntate adiens serenitatem culmina nostri via illastris Abbo Comes, qui & vi- cem qui dicitur Epponis, qui erat ex ratione sancti Mauricii ex Episcopatu Viennenti, ubi nunc auctor Deo Bernardus Archiepiscopus Praeful effici dislocatus, beneficiario munere ex nostra largitione habebat, ubi erant etiam Ecclesie destructe & disoccupatae, quarum sunt vocabula sancti Andreae Apostoli & sancti Romani Martyris, precibus quibus valuit nostram obsecravit clementiam..... quantumcunque ipse ibi ex

beneficio..... Ecclesie sancti Mauricii Viennensis reddideremus. Quod ist..... Fidelium nostrorum cognitis industria. Pro firmariis vero studio, ut hoc quod superdictus Abbo in sepredicato vice haberet, & nos ad ejus deprecationem sept̄ dicto Bernardo Archiepiscopo immo ejus sancte sedi reddidimus, Rechoris eorum perpetuò jure ecclesiastico tenentes atque posside-rent, hos imperiales apices fieri iustissima, per quos decernimus atque lancimus ex ipsum vicum & res quas ibidem hactenq; praescriptus Abbo habuit & ad eundem vicum arque ad easdem Ecclesias, que ibi fuerint dicatae in honorem & venerationem sancti Andreæ Apostoli & sancti Romani Martyris, pertinenter, ita Rechoris supradicte sedis tenentes atque possideant sicut certe ras res que ad supradictum Episcopatum pertinente, & facient exinde quicquid elegentur iure ecclesiastico. Et ut haec auctoritas confirmationis nostrae per futura tempora inviolabilem atque inconvulsum obtinet, firmitatem anuli nostri imprecisione ignari iustissima.

Durandus Diaconus ad vicem * Fridarii recognovit.

Data v. Nonas Martias anno Christo proprio xviii. imperii Domini Hludovici senenissimi Aquitani, Indictione viii.

Actum Aquisgranii palacio regio in Christi nomine feliciter. Amen.

L I.

Vetus narratio de origine & privilegiis Monasterii sancti Antonini in Diocesi Ruthenensi.

INa nomine sancte & individue Trinitatis. Pipinos, Dei gratia, sicut Francorum ita & Aquitanorum Rex..... immuner populum, ad quoram procurationem Dei providentia festinare non distulit, & ut mores hominum emendaret, & que à falsis Catholicis destructa fuerant Monasteria reformater, & que non stabant, & suis hereditaribus amplificaret, & que non fuerant in Dei honore magnifice edificare, iter arripiens saltem. Quod desiderio Domino disponente complevit & actione. Qui cum ite ingressus ad explendum divinum opus in laude & gloria Dei Patri & Salvatoris nostri Jesu Christi & datione sancti Spiritus procedens à Patre & Filio, loca sanctuariorum visitans honoranda, que terrensis opibus locuplerando consolidari, & que stabilitate inveni maneribus & exemplis stabiliora confirmari. Quia in re solertia pervigil ad complendum quod in corde petratae suum propositum, & quod Deus annuit illi, illud se studiosius obedire promisit, & quibus refudit locis dona contulit plurima temporalia, & admonendo celestia; talique desiderio attulans ad beati Martyris sancti Antonini locum ob suorum suffragia Ministrorum perfumum venerandum, quia ejusdem Martyris venerabilis caput ibidem lumine honore repotatum signis & miraculis longè latetque, dum plus Rerum advenierit, & tanta Martyris patrocinia persistat fuit solerter, eo in loco residens cum Mag.

Ex Archivo
Monasterii
S. Antonii
Ruthenensi.

Appendix

nibus sui Principatis consulter ob honorem & reverentiam beatu Martyni Antonini & ad uicinatus sinceritatem Abbatiam que cognomento dicitur sancti Hodardi beati Antonini capiti & altari, quod in Dei honore & gloria requiescit, & Clericis praesentibus & futuri inibi degentibus perpenso dedit dono cum suis adjacenti totam & ab integrum cum Abbatu & Monachis & mancipiis & cum omnibus possessionibus que eo tempore qualcumque modo ad eam Abbatiam pertinere videbantur, aut qui in futuro Deo amante largiente habebantur, talique vinculo donum hoc nexuit quod firmis & iustis feci describere litteris, annuli proprii sui sigillo expedit. Super hec autem contraria hanc donationem si quis prafumptus extiterit aut ex sua progenie aut ex quorundam infidelium, perpetua correctionis sententia patitur, insuper & nodo excommunicationis Archiepiscopi Biruricensis sedis carthaginensis Episcoporum, qui cum eo combatibantur, & potest cum Karolo Magno filio suo, & cum Ludovico filii sui Karoli filio plurimos vixerint annos, & cum eis multa testimonio auctoritati derunx, & mendacia ad nihil redegerunt, & veritatem sublimarunt, quorum hic nomina defcripta tenentur. Hildebaldus, Ricolitus, Att, Wulfarius, Berninus, Laidradus, Johannes, Leo-dulfus, Jesse, Horro, Galgandus, istorum excommunicatione damnentur, ut supra reculimus. Quam auctoritatem fecutus Karolus filius ejus qui dicitur Magnus, simul & Ludovicus eiusdem Principis filius, una fide parique voto fanerunt & auctoritate firmarunt. Et si quid postea Ludovicus Imperator & Augustus honoribus ampliavit beati Martyni Antonini cenobium, sequentes littere declarabunt. Idem religiosus Imperator tale exordium dedit. Notum si omnibus presentibus & futuri quod ad depreciationm dilectae conjugis nostrae Hermengardis, ut quoniam ejus servi in villa que dicitur Pociolas empione alicuius justo ingenio acquirerunt, magnis preibus postulauit ut quod ipsi servi dare timentibus Deum desiderabant ad cenobium sancti Antoniani nostra auctoritate firmaretur. Quod libenti animo, & ipsorum spontanei voluntate servorum, & nostra conjugis Hermengardis depreciation, astanti deuotione firmavit, & omnes res mobiles & immobiles cum ornari integritate cuncta, quae dilecta nostra conjux in villa illa habere videtur, cum mancipiis promiscui sexu, cum domibus, adiunctis, terra, vineis, pratibus, pascuis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, & vias, & sepes, & omnia que in his terris & aquis & silvis contineri videntur, predicto Monasterio & Congregationi praesenti & future in nostra & nostra conjugi elemosyna damus, ideoque pricipimus celestisque Decrees jubesimus ut ab hodierna die usque in finem seculi nullus perfidior infidelium exurgat qui predicta omnia & quae ad rotam dominicassem pertinent abstrahere aut minime presumat aut aliquod dannum facere & ingerere audeat; sed auctore in bono predicti Monasterii beati Antonini liberam habeant potestatem. Hec vero auctoritas largitionis nostra atque confirmationis ut per futura tempora inviolabilem atque incorruptam obtineat firmatatem, manu propriâ

subiecta firmavimus & anuli nostri impressione signare decernimus.

L I I.

Præceptum Hlodowici Imperatoris de subjectione Cenobi sancti Mauri.

In nomine Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Hlodowicus, divina ordinante Providentiâ, Imperator Augustus. Si petitionibus servorum Dei justis & rationabilibus divini cultus amore favemus, superna nos gratia muniri non disfidi-mus. Noverit ergo omnium Fidelium tam praesentium scilicet quatinus futurorum sollertia quod venerabilis Comes Rorigo nomine retulit clericati nostra qualiter quoddam cenobium in pago Andegavo in loco qui dicitur Glanna-fium, situm super fluvium Ligerim, quo venerabile corpus sancti Mauri, patris Benedicti Discipuli, jace humatum, ubi olim ipse Deus dilectus cum sibi subiectis multis Fratribus sub sancta Regula deguit, destructum inveniens, ammonitione divina commovit, ob redemptionem suæ anime, tandem locum cum sua conjuge Bile-childe afflumpto labore restaurare & ad pristinum statum pro posse restituere curaret. Postmodum vero venerabilem Abbatem Engilbertum cenobii Fossatensis evocavit, eidemque & sibi subiectis Fratribus commisit ut religio regularis de divinis, sicut dudum, perpetuo conservaretur. His ergo ita nobis paterfatis, exhortatus est magnitudinis nostra excellentiam ut ipsum locum sub nostra suscipere dignaremur definitione & immanuisti nuptio, & quemadmodum certi Abbatis Monachorum per imperium nobis divinitatis concessum constitut, ita & illum cum Abbatu & Monachis & rebus vel hominibus eidem Monasterio justè subiectis constitutare faceremus, & per nostros imperiales apices Abbari jamdicto Fossatensis cenobii cunctisque ejus successoribus providentiam & dominationem atque subjectionem, ne à regulatis ordinis tramite amplius decidat, habere concederemus. Cujus petitionem, quia rationabilem immò Deo amabilem esse cognovimus, libenter suscepimus, & fieri petuit, ita & concessimus. Volumus ergo ut predictus Abba five Rectores supradicti Monasterii acque Fratres Deo devoti ipsius loci ipsum locum, de quo ratio agitur, videlicet Glanna, perpetuo habeant, teneant, atque possideant, & gubernent, magnamque providentiam semper de eodem loco habeant, instantiam suæ sollicitudinis tam loco quamCongregationi vigilanti curam omnibus adhibeant. Tales quoquæ ibidem præponant Provifores atque Rectores, Magistros & Propositos, quorum nata arque dispositione cuncta secundum Dei voluntatem atque secundum Regulam sancti Benedicti intentius & extremitate perficiantur, & ad modum & similitudinem Fossatensis Monasterii Christo Deo devote famuletur, & in omnibus eam sedebant formam ut cunctæ peculiares postpositis justâ traditio-nem apostolicam cuncta possideant communia, ut sibi latorem increasent perpetuum adquirere,

An. 815.
Ex Charta
Monasterii Mo-
nasterii Fos-
satensis.

anno semper dominacioni, gubernacioni, & potestaci eiusdem Abboris subiectiorum ac obediens emissa. Et quoniam in jure dicto loco Fossatensi non mortalium, absque eis qui ibi in Christo militant, nullam contumaciam nec reditacionem requirere nisi injuncte valeret, in famili ratione eundem locum commandamus perfidere. Cuncta autem que nunc habere aplicantur, vel deinceps iuste adquirere posseant, sub nostra defensione & immunitatis tutiose perfidient. Et jubemus atque modis omnibus decernimus ut nullus nobis successor, non Rex, non Episcopus, non Archidioces, non Comes, non Iudex publicus, vel qualibet ex judicaria potestate, quicquid ex his que ipsius loci sunt vel fuerint in sua dominacione redigere presumat, nec in Ecclesiis aut loca vel agros seu reliquias possessiones predicti Monasterii, quas moderno tempore iuste & rationabiliter possident videtur in quibuslibet pagis & territoriis, quicquid ibidem propter divinum amorem conlata fuit, quicquid etiam deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divinas pietas augeri, ad causas audiendas, vel frena exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut fideiijffores tollendos, nec homines ipsius loci tam ingenuos quam & servos, qui super terram ipsius residere videntur, injuncte distingendos, nec ullas reditaciones aut illicitas occasionses requirendas, alle unquam tempore ingredi audent, vel ea que supra memorata sunt penitus exigere presumat. Quicquid autem de rebus prefati Monasterii fiscus sperare posset, tunc nos pro aeterna remuneratione ipsi loco concedimus, ut perennius temporibus in almoniam pauperam & stipendum Monachorum ibidem Deo famularium proficiat in augmentum, & semper habeat defensionis nostre regalis libertatem absque militari servitio, à quo eundem locum absolvimus per omnia. Et quandoquidem divina vocazione supradictus Abbas Eagilbertus vel successores ejus ab hac luce migraverint, illa qui substitutus fuerit ei, eandem potestatem & dominacionem possideat quam & Predecessor suus, dicitur vixit, habuit. Precipientes ergo auctoritatemque confirmamus ut nullus Iudex, non Imperator, non Rex, non Episcopus, non Comes, aut judicaria potestas hoc nolite excellere. Precepimus autem violare; sed, hanc viam auctoritatem, sicut sua voluerit acta esse firma & stabila, ita & hoc nostrum finant factum manere inviolatum; ita videlicet ut sub hac ratione due concubantes membranae uno tenore, ut una sub theca sancti Mauri habeatur, & altera à predicto Abbe Eagilberto in Fossatensi conobio conservetur. Si quis autem insanus & Deo contraria fuerit, qui hoc nostre auctoritatis Preceptum violare presumperit, à liminibus sanctae Dei Ecclesie expellus, & ab omnibus Episcopis totius Gallie excommunicatus, à certa Chiristi Fidelium sit segregatus, & cum Caipha & Pilato, Iuda quoque traditore Domini, penas eternas sufficiat, atque cum principe Demoniorum fedem gehennalem, cum à corpore ejus anima exierit, sibi paratam inveniat. Ut ergo hec auctoritas obuiat firmatorem per secula industria hujusmodi manu firmatoe pro-

pti, eam anno nostro Iessimes sigillari.
Signum Hlodovici Imperatoris.
Gloriosus Notarius ad vicem Hugois recognovit.

Data VIII. Kal. Septembr. anno Christo proprio imperii Domini Hlodovici serenissimi Imperatoris XX. Indictione XI.

Adam Aquiferni palacio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

L I I I.

Præceptum Letharii Imperatoris pro Monasterio sancte Christina.

An. 111:
Ex veteri
Cod. Lon-
goberalico.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei eterni. Hlochartius, divini ordinante Providenti, Imperator Augustus. Cum petitionibus servorum Dei Iusti & rationabilibus divini cultus amore favemus, superni munera domum nobis à Domino impetrari credimus. Idcirco notum esse volumus omnibus Fidelibus sancte Dei Ecclesie nostrisque presentibus scilicet & futuris quia Petrus vir venerabilis, Abbas et Monasterio sancte Christiaz, quod est sūrum propè villam nostram Ollonnam, obrulit obtutus nostris anchoritatem immunitati Domini & avi nostri Karoli boni memorie serenissimi Regis, & genitoris nostri Hlodovici, in qua coextinebatur infirmum, ipsius predictum Monasterium cum omnibus rebus & hominibus que tam donatione Regum Reginarumque quam etiam reliquorum Deum timensium hominam idem Monasterium eo tempore legitime possidebat, suo munimine constitutus fecerat, & ejus evocitate immunitati haecem ab inquietudine judicarij potestatis idem munificum aquae defensaram fuisse Monasterium. Sed pro summa studio postulavit idem Petrus Abbas ut patrem suorum autoritatem nostram quoque superadjectemus autoritatem. Cujus precebus ob divinis cultus amorem & veneracionem ipsius sancti loci adserendum prebentes, hanc auctoritatem immunitati nostra eidem Monasterio fieri jussimus; per quam precipimus atque jubemus ut memoratum Monasterium, cum omnibus rebus & hominibus ad se presenti tempore iuste & legaliter pertinetibus vel alpientibus, sub immunitati nostra defensione modis omnibus confilar, & nullus Iudex publicus vel qualibet ex judicaria potestate in Ecclesiis aut villes, vel curtes, loca vel agros, seu reliquias possessiones memorati Monasterii, quas moderno tempore iuste & legaliter possident in quibuslibet pagis vel territoriis infra dictum Imperii nostri, vel quae deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augere, ad causas audiendas, vel frena exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut fideiijffores tollendos, aut homines ipsius Monasterii distinguendos, nec ullas reditaciones aut illicitas occasionses requirendas, nostris futurisque temporibus ingredi audier, vel ea que supra memorata sunt penitus exigere permisit, sed licet memorato Abbati ejusque successoribus res predicti Monasterii, cum omnibus quae possidet, sicut in Præcepto Domini & gen-

teris nostri continet, sub immunitatis nostra defensione quiesce ordine possidere & nostro fideli patre imperio; quandoque Congregacionem ibidem Deo famularem pro nobis & conjugi proteges nostra vel pro stabilitate totius Imperii nostri à Deo nobis concessi atque conservandi jupiter Domini misericordiam exorare delectat. Et ut hac auctoritas nostra futurisque temporibus valens inconclusa manere, manu propriâ subbet firmavimus, & anuli nostri imprellione signari iussimus.

Signum Hocharii piaissimi Augusti.

Dracenius Subdiaconus Protonotarius ad vicem * Egilinari recognovit.

Datana pridie Nonas Februario anno Christo proprio imperii Domini Hocharii, pia Imperatoris, xv. Iudicione prima.

Acham Ollosi palatio regio in Dei nomine feliciter, Amen.

L I V.

Privilium Karoli Regis, filii Ludovici Imperatoris, pro Monasterio Miciacensi

An. 80.
Ex Chancellerio Monasterii Mi-
ciaciensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, Dei gratia, Rex. Nocum igitur esse voluntates omnibus sancte Dei Ecclesiae nostrisque Fidelibus quia Petrus, Miciacensis loci venerabilis Abbas, detulit nobis Præceptum Domini & genitoris nostri seniulli Ludovici Augusti, in quo contineatur quod idem genitor noster eidem religioso loco, qui est in honore ianedi Maximini Confessoris Christi, & vocatur Miciacus, tres naves per diversa Imperii sui flumina pro necessitatibus ipsius Ecclesie & Monachorum in eadem loco Deo servientium diffurrentes per ipsum suum Præceptum confirmasset, & ab omni fiscaliter censu in sua eleemosyna immanes facier, sumptuosa & de carnis & de sangnaria memorati loci vel Monachorum ibidem Deo famularium, & de diversis negotiis que in villulis ipsius loci sunt, recuon & de omni commercio, undecunque fiscus telonorum exigere poscar, egisset. Nequam quoque clemenciam idem venerabilis Petrus cum Monachis suis suppliciter flagitavit ut Patris nostri factum misericordie opere plenum per hoc nostrae auctoritatis confirmaremus. Præceptum. Cujus positione ob anima nostra salutem libenter annulamus, & ad precem ejus circa eundem locum hac nostrae auctoritatis Præceptum fieri decrevimus, per quod omnia iubemus atque præcipimus ut nemo Fidelibus nostris nec quislibet exactor judicaris potestis de carnis vel sangnaria seu in villis ejus super quibuslibet negotiis tacis, vel etiam de quocunque alio commercio, undecunque jus fisci telonorum exigere posset, ullum telonum accipere vel exigere praefumar. Naves vero tres, que sive per flavum Ligeris sive per cetera flumina regni nostri ob utilitatem & necessitatem ipsius loci discurrunt, ad quocunque civitatem, castellum, aut portum, aut cetera loca accessum habuerint, nullus ex eis aut ab hominibus qui eas prævident, ullum telonum, aut riparium, aut pontarium, aut

portaricium, aut salutaricum, aut cespitanicum, aut canonicum, aut laudaticum, aut rravatum, aut pulveratum, aut ullam occursum, vel ullam confusum, vel ullam radicationem, vel cetera que ensuetari longum est accipere vel exigere audent. Sed licet ut absque ulla aliquo contrarieitate illicet vel detinatur per haec nostram auctoritatem naves tres, & homines qui eas prævidentes debent, cum iis que defertunt, per universum regnum nostrum liberè atque secundum ire & redire. Et si aliquis mortas in qualibet loco fecerint, aut aliquid meccati fuerint aut vendiderint, nihil ab eo prorsus, ut dictum est, emagat. Hoc igitur auctoritas ut pleniora in Dei nomine obcinet vigorem, & à Fidelibus nostris certius creditur & diligenter conservetur, anuli nostri impressione subter sigillari justius. Data mensa Octobris anno primo regnante Karolo Rega.

L V.

Præceptum Karoli Regis de dono factio Antoni.

Fideli Regis, quare undam rerum de dominio fratrum in Comitatu Bajocensi, in pagello qui dicitur Odingua Saxonica, id est, villa nostra Herda cum omnibus suis integratibus.

An. 80.
Ex Chancellerio Monasterii Mi-
ciaciensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Rogalis celicudinus mortis est fideles suos donis multiplicibus honore atque sublimare. Proinde morem parentum Regum videlicet Predecessorum nostrorum sequentes, libuit celicudini nostris quandam Fidelium nostram, Antonem nomine, de quibusdam rebus nostris proprietata honorare atque in ejus juris potestate liberalitatis nostra gratia conferre. Idecirque noverit experientia atque industria omnium Fidelium nostrorum tam perfectum quam & futurum quis concedimus eidem fidelis nostro Antoni ad proprium quasdam res juris nostri sitas in Comitatu Bajocensi, in pagello qui dicitur Odingua Saxonica, id est, villam nomine Heidram cum omnibus suis integratibus & municipiis utriusque sexus, quam Gundacher Comes avo nostro Karolo Imperatore per suam epiphylam confirmavit habere. Et in altero loco in predicto Comitatu Bajocensi, in villa nuncupata Eberenneio, quantumcumque supradictarum Gundacher Comes ibidem viuis suis habere, cum municipiis ibidem commansericibus vel pertinentiis. Necnon & villa Funtanido, quantumcumque Goda femina inibi habere dinocitur, & nostra videtur esse possessio, tam in municipiis quam etiam & in aliis rebus. Supradictas res cum omni integritate vel separata, appendicis memoret pedisdictaque fidelis nostro Antoni ad proprium per haec nostrae auctoritatis conscriptionem concedimus & de nostro iure in jus ac potestatem illius sollemni donatione transferimus, ita videlicet ut quicquid ab hodierna die & tempore extende pro sua utilitate atque commoditate iure proprietario facere decoverit, liberam & terminatam in omnibus habeat portaret faciendo tam donandi quam vendendi vel etiam heredibus suis relinquenti. Et ut hujus caros largitionis

legitimesque donationis auctoritas perpetua
obtinere firmatam, manu propriâ subter eam
firmavimus, & de anno nostro regiali iustissimis.
Signum Karoli glorioissimi Regis.

Dominus Notarius ad vicem Hludovici re-
cognovi.

Data Ides Novembri Indictione vi. anno iv.
regnante Karolo glorioso Rego.

Actum in testitorii propè Redonis civitate in
Dei nomine feliciter. Amen.

L V I.

Præceptum Lotharii Imperatoris pro Agilmaro.
Archiepiscopo Viennensi, ut de bonis ac fa-
cilitatibus suis favere posset pro sua volunta-
tis arbitrio.

An. 844.
Ex Cap-
tulo 10. Re-
ctores vice
senatus.

* postula-
tionibus

* noverit-

* doce-
nam ejus

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei
Eterni. Lotharius, divinae ordinante Providen-
tiæ, Imperator Augustus. Dignum est ut Imperialis
sublimitas procerorum suorum * sublimitas tanto
benignius ac libentius annuat & annundo admis-
plex quæd videtur ac noverit in suis obsequiis
perfiserit efficacia. Idcirco * omnium Fidelium
sanctæ Dei Ecclesiæ ac nostrorum præsentium vi-
delicet & futurorum sollicitia quia Agilmarus,
sancte Viennensis Ecclesiæ vocatus Archiepiscopus,
& sacri palati nostri Archicancellarius, nos-
tram petuit excellentiam ut omnes res quas de
paterna vel materna et evenerunt hereditate, ve-
ras quas ipse per diversa loca quoconque ingenio
iustæ & legaliter adquisisse dinoſicitur, seu & illas
quas, Deo opitulante, iuste, & legaliter adquirere
poterit tam per vindicationem vel concambium
sue per donationem aliquam, per Præceptum no-
stre immunitatis illi sancientem habendas. Cujus
precibus proper * devotissimum libenter an-
nuentes, hoc noſtre immunitatis Præceptum ei
fieri decrevimus, per quod omnes res suas illi fan-
cimus, modisque omnibus confirmamus, que si,
sicut super dictum est, de paterna vel materna he-
reditate advenientes, in quibuslibet pagis & locis
confidentes, heus & eas quas, sicut prefaci sum-
us, iuste & legaliter qualibet modo tam per
donationem Regum, vel per vindicationem atque
concambium, seu per aliquam donationem adequa-
tissimo dinoſicio, ut abique aliquius contradictione
vel refutatione quæsto eas ipse ac pacifico jure
posidat, & cuicunque voluntate derelinquit, &
nemo hominum neque cuiusquam potestatis per-
sona allo unquam in tempore de omnibus rebus
suis vel hominibus, liberti scilicet ac servis, qui
super certam ipsius communem videntur, aliquam
illi inferre præsumat contrarietatem vel inqueru-
dinem; sed luceat ei cum ipsius rebus vel hominibus,
sicut super dictum est, sub noſtre immuni-
tatis tutio ac mundoburdo quietè vivere ac pa-
cificè residere. Si vero aliquis querimonie adver-
sus homines suos liberos & servos orta fuisse,
que abique gravi iniquo dispendo nequean-
diffiniti, iubemus ut ante nostram usq[ue] suspen-
derat præsentiam, quatinus ibi iuxta legi ordinem
unitivitatem accipiant sententiam. Ex quicun-
Tom. II.

que contat hoc noſtre immunitatis Præceptum
ire aut aliquid agere tentaverit, vel illud violare
perfundatur. Quia ſe tandem immunitatem
componitur. Et ut hæc noſtre corroboracionis
aque immunitatis Præceptis inviolabilem aquæ
inconvulsam obtineat firmatatem, manu propriâ
subter illud firmavimus & anuli nostri impredio-
ne affigari iustimus.

Signum Hlotharii serenissimi Auguli.

Ercamboldius Notarius ad vicem Agilmari re-
cognovi.

Data xi. Kal. Novemb. anno Christo proprie-
tio Imperii, Domini Lotharii, p[ro]i Imperatoris, in
Italia xxiv. & in Francia iiiij. Indictione vi.

Actum Aquisgranii palatio regio in Dei nomi-
ne feliciter. Amen.

L V I I.

*Præceptum Lotharii Imperatoris quo confirmavit
p[ro]p[ri]etatem Ecclesiæ Viennensis in villa Te-
lianæ.*

An. 844.
Ex codice
Chartula-
rio.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei
Eterni. Hlotharius, divinae ordinante providen-
tiæ, Imperator Augustus. Dignum est ut erga loca
divinis cultibus mancipata munificentia noſtre
conferamus largitatem, ut & anterioram sequan-
tur morem Imperatorum, argue propensius Dei
nos credimus ope fulciri & ad præsentem glorio-
fus transfigenda in prosperitatem & ad futuram fe-
licitatem obtinendam beatitudinem, si debitam circa
Ecclesiæ sollicitudinom gerimus. Idcirco noverit
omnium Fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ ac nostro-
rum tam præsentium quam & futurorum industria,
quia Agilmarus, venerabilis sancte Viennensis
Ecclesiæ vocatus Archiepiscopus, & sacri palarii
noſtri Archicancellarius, noſtre innosuit serenitatii
qualiter tempore predecessorum suorum quedam
villa que nuncupatur Tolianus à fede tibi com-
missa subtructa fuerat. Unde idem Agilmarus
noſtrum petuit excellentiam ut Toliamen Ecclesiæ
Viennensis, cui ipse Deo auctore præſider, & confi-
tructa habetur in honore beari Mauricii, Martyris
Christi, per noſtre auctoritatis Præceptum redi-
deremus atque confirmaremus. Cuius petitioni
afflentum præbentes, haec sublimitatis noſtre Ap-
petit detrevimus fieri, per quos memoraram villa
cum omnibus appendicis suis conſistentem in pa-
go Tolianense prefatae sancte Viennensis Ecclesiæ
fancimus modisque omnibus confirmamus, ut
tam noſtre quamque successorum nostrorum ter-
poribus in dominatione ac potestate ejusdem Agil-
mari ac successorum suorum permaneat, ut quic-
quid ad utilitatem ejusdem Ecclesiæ facere decre-
verit, liberam in omnibus per hanc noſtram suc-
cessoritatem habeant potestatem faciendo abique
aliquius contradictione vel repetitione seu quali-
bit refutatione. Et ut hæc noſtre largitionis at-
que confirmationis auctoritas inviolabilem aquæ
inconvulsam obtineat firmatatem, manu propriâ
subter firmavimus & anuli nostri impredio-
ne affigari iustimus.

Signum Hlotharii serenissimi Auguli.

Y y y.

Appendix

Erchamboldus Notarius ad vicem Agilmari recognovit.

Data xi. Kal. Novembris anno Christo proprio Imperii Domini Hlotharii, p[ro]i Imperatoris, in Italia xxiiii. & in Francia iiiii. Indictione vi.

Auctum Aquitani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

L V I I I . I.

Communitatio rerum inter Erchimbalum Comitem & Areftagnum.

An. 846.
Ex codice
Chartula-
rio.

ANQUA Legum ratio & Majorum vetus proumulgavit auctoritas ut pro incertum vite humanae tempus mortisque calys, traditiones, venditiones, & communitationes invicem factas, datas, & acceptas ob firmatam indicium Litteris commendatae ad posterum notitiam. Hoc igitur exemplo muniti Regumque constituta servantes vi illius Erchimbalus Comes & ab alia parte Areftagnus venerabilis vir inter se communitationem factam legitimè secundum mutuum conuentum & opportunitatem iuriisque loci praesertibus Litteris indiderunt. P[ro]fatus Erchimbalus donat atque commutat partibus jamdicti Areftagni & uxoris sua Gimbergae res de comitatu Viennense pertinentes ad Ecclesiam. Martyria. In quam donationem reverentissimus Pater Agilmarus, ejusdem Ecclesie vocatus Archiepiscopus, clericusque consentienti. Ipsiz vero res confidunt in pago Viennense, in agro Ananocanse, in loco qui vocatur Argentaus, & est ibi Basilica una in honore sancte Marie constructa, & una cum Presbyteratu. Et habentur in ipso territorio mansiones iv. cum molendino uno. De terra culta sunt ibi podiadas clxx. prata unde possunt educi sementes milvae ex parte infrafruste & ex parte fructiferz, unde possunt laginari porci viginti. Et haec cuncta ex omni parte terra ipsius Areftagni. Quicquid etenim de prescriptis robis supra scripta testimonio circumdat, per presentem scripturam ante nominatus Comes Archimboldus Areftagnus commutat ad jus proprietatis. ut ex hac die possessum habeant donandi, vendendi, commutandi, vel quicquid inde facere volunt, pro stabilitate fruantur tam ipsi quam heredes eorum. Similiter ad vicem donat atque commutat Areftagnus & jam dicta uxor ejus Erchimboldi Comitis & factosacte Ecclesie beati Maurici res sua proprietatis in eodem pago Viennense, in agro Reionense, in villa mea. Basiliacam unam cum Presbyteratu in honore sancti Bardolfi constructam, & ex alia Basiliaca sancti Petri & Presbyteratu iiiii. portionem & mansiones iiiii. & vineas unde procedunt vini mod. clxx. terram cultam in modiadas liii. pratum unde exit fons carada & quicquid in hac villa sicut visus possedisse, predicto Comiti facta commutatione transfundit, ut ipse & successores ejus potestate utantur sicut certa beneficia. Volumus autem & confirmamus ut hac communitatio inter nos facta omni tempore permaneat, cum stipulatione subnixa. Auctum Viennæ publice. Ego in Dei nomine Edanus Diaconus hanc commuta-

tionem scripsi datavi mihi. Nonas Aprilis anno sui. segnante Domino nostro Lochario Imperatore, Indictione vii. Agilmarus, vocatus Archiepiscopus, hanc commutationem relegit. In Christi nomine Erchimboldus Comes commutationem a me factam recognovit & manu propriâ signavit. S. Sigerus. S. Wiramus. S. Sibardus Abbas. S. Herunbodus. S. Aldulfus. S. Erlulfus Chorrepiscopus. S. Arnulfus. S. Balcherius. S. Severus Presbyter. S. Nabatalis Presbyter.

L I X .

Præceptum Karoli Calvi pro quibusdam Hispanis.

An. 846.
Ex Archivo
Ecclesie Bi-
terrensis.

IN nomine sancte & individui Trinitatis, Karolus, gratia Dei Rex. Cum clamoribus pauperum aureus celitutinis nostra accommodantes benignum assensum probemus. Idecirò notum sit omnibus sanctæ Dei Ecclesie Fidelibus & nostris praesentibus aque futuris quia quidam Hispani in comitatu Biterrensi consistentes, ac in nostra proprietatis p[ro]dii commandantes, id est, Ranemirus, & Hansemundus Presbyter, Auffolio, Elias mirabilis, Presbyter Cicila, dum ob sideremus Tolosam, & moraremur in Monasterio sancti Saturnini, aduentus serenitatis nostra fastigia, innoverunt mansuetudini nostra qualiter Ildebertus & Petrus seu Emenfilius & quoniam plures eorum propinqui, & progenitores eorum confugiorum in villa que dicuntur Aspirianus & Albiniatus, & eas iudee tenerent & proprietario jure. Quas siquidem apriones prefatorum Hispanorum progenitores per licentiam seu concessionem avi nostri Karoli, ac post obitum illius, genitoris nostri Augusti Ludovici, ex deferti squaleure habitabiles frugumque uberes proprio labore fecerunt. Quam denique ratione, de more regali, Fidelibus nostris venerabilibus, hoc est, Notoni Archiepiscopo, necnon & Elmeraldo sacri palatii nostri Cottuti, Suniefredo etiam Marchioni, & Suniario Comiti, diversisque Nobilibus nostris, commodius investigare decrevimus &c. Jubemus ut ab hodierna die & tempore nullum hominum licet eisdem Hispania potestriatique eorum, & ipsis qui postea ad eorum fidem venient, aliquo die cum dictis aprionesibus five hereditatibus, id est, de domibus, vineis, terris, hortis in prescriptis villis confundebus aliquam inferre calumniam aut ullam facere contradictionem; sed sicut a progenitoribus magnisque Imperatoribus parentibus eorum constat esse concedimus, ita ipi & filii filiorum suorum usque in seculum cum omni securitate ipsas res teneant aquae possideant, & sub munib[us] nostro defensionis contra omnium infestacionem semper consistant. Sed si etiam ex ipsis aliquis absque filii & nepotibus mortuus fuerit, volumus, aquae per hanc nostram auctoritatem concedimus ut eadem res proximiорibus suis pacientibus revertantur, licentiamque inter se vendendi & concambiandi plenissime habeant. H[ec] autem magnificenzie nostræ auctoritas ut

1445

Actorum veterum.

*meioram semper obtineat vigoram, de anulo
nstro subter iustinus sigillari.*

*Deomarius Notarius ad vicem Ludovici reco-
gnovit.*

*Data XIV. Kal. Junii Indictione VII. anno IV.
regnante Karolo gloriose Rege, in Monasterio
sancti Saturnini, dum ob sideratur Tolosa, in
Dei nomine feliciter. Amen.*

L X.

*Preceptum Karoli Calvi pro Teodifredo filio
Johannis.*

An. 844.
Ex Archive
Archiepil-
copi Nar-
bonensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Si Fidelium nostrorum patrionibus benignum commodamus alienum, regiam exercitus consuetudinem, & hoc postmodum jure firmissimo manifurum esse voluntas. Idcirco notum sit omnibus sancte Dei Ecclesie Fidelibus & nostris praesentibus arque funeris quia quidam Fidelium nostrorum regni Separmaniae Vetus noster, nomine Teodifredus, nostris obculis obtrubus auctoritatem avi nostri Karoli, quā continebatur qualiter parti suo, nomine Johanni, prescriptus bona memoriae avus noster Karolus concesserat villarem ad laborandum qui vocatur Fontes, cum omnia sua integrata, & quantumcumque ille in Fontejoncosa de heremi vestitate traxit cum suis hominibus. Offendit etiam nobis epistolam Domini & genitoris nostri Hludouisci p̄fissimi Augusti ad Sturmionem Comitem directam ut praedictam villam, id est Fontes, memorare Johanni absque ullo censu & inquietudine habere dimitteret. Propter quam epistolam avus noster Karolus, ut in sua auctoritate continetur, illi fieri jussit hoc. Unde & predictus Fidelis noster nostram deprecatus est misericordiam ut nos denud̄ praedictam villam, quemadmodum Dominus avus noster Augustus ac forensissimus Augustus genitor noster patri suo per eorum litteras confirmaverunt, nos denud̄ illi cum sua integrata vel termino confirmare dignaremur. Quapropter & haec litteras nostras illi fieri jussimus; per quas volumus arque firmamus ut predictus qui in moderno habet fidelis noster Teodifredus sapientiam villam Fontes perpetuo tenere, habere, & absque ullius inquietudine possidere. Et condono tibi quid pater tuus aut Willimirus vunculus tuus aut homines illorum in villa Fontejoncosa habuerunt per aprisione cultum vel in cultum... tu fecisti live feceris cum homines tuos, absque parcas aut veredos, & habeas, nec non posteritas tua, absque censu. Et ut hec auctoritas confirmationis nostra firma valeat permanere, de anulo nostro subter eam iustinus sigillari.

*Jonas Diaconus ad vicem Hludouici reco-
gnovit & subscriptus.*

*Data Non. Jun. anno IIII. Indictione VII. re-
gnante Karolo gloriissimo Rege.*

*Actum in Monasterio sancti Saturnini prope
Tolosa in Dei nomine feliciter. Amen.*

Tom. II.

1446

L X I.

*Loca aliud pro Monasterio sancte Grata in Die-
ceci Urgellenfi.*

An. 844.
Ex Archivio
Ecclesie
Urgellenfi.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Si illius amore cuius munere ceteris mortalibus praetati sumus, petitionibus servorum Dei iusta & rationabilibus annuis, & loca divino famularui consecrata congrua munificientis nostris beneficiis ad divinum cultum uberiori exequendum opem ferimus, premium nos à Domino remunerari fideliter credimus. Igmar notum esse volumus cunctis sancte Dei Ecclesie Fidelibus & nostris praesentibus arque funeris quia Geila, venerabilis Abba ex Monasterio quod dicitur sancta Grata, quod est situm super fluvium Boegia, constructum si quidem in honore sancte Dei genitricis Mariae, nostris obulit obtrubus auctoritatem Domini & genitoris nostri Hludouisci serenissimi Augusti, qui continebatur qualiter praedictum Monasterium, cum cellula sua subjecta, que dicitur S. Fructuoli, & villa que dicitur Sertas, cum suo terminio, Possedonius Episcopus de heremis vestitatem ad culturam frugum perdimisset. Ex postmodum veniente in memorati genitoris nostri praesentiam, predictum Monasterium contulit ut sub defensione arque Mundeburdo p̄fissimi genitoris nostri confiteret, & perpetuo ibidem Domino Monachis amularent, ita ut nullius dictio subditi essent nisi filius Dei, & semper sub defensione arque immunitate Regis confidarent. Unde & memoratus Augustus, ob depreciationem Matfridi Comitis predictaque Episcopi Possedonii, praedictum Monasterium per immunitatis sue Preceptum sub sua defensione arque protetione suscepit. Quapropter superscriptus Abba Geila nostram deprecatus est clementiam ut nos denud̄ praedictum Monasterium, cum Monachis ibidem Deo familiantibus, & cum omnibus rebus quacunque, sicut diximus, ipsi de heremis traxerunt, five quorumlibet religiosorum hominum Deumque cimentium hominum illuc contulerunt, ibidem iuste legaliter pertinetibus, sub nostra tuttione arque defensione recipere dignaremus. Propreter haec auctoritas Litteras prae nominato Abbati suisque Monachis ex praedicto Monasterio fieri iustinus; per quas Fidelibus nostris notum facti volumus memoratum Monasterium cum praefata cella & eorum omnibus appendicis vel cunctis rebus, sicut Domini & genitoris nostri fuit, nostrum proprium esse, & sub nostra semper defensione arque tuttione confutar; ut nullius Episcopus aut Comes vel Missus discursus ibi aliquam dominationem aut tyrannidem potestatem exerceant, nisi quemadmodum canonica auctoritas jubet, ne aliquam redibitionem aut indicitam occasionem illis inferre praefumar. Et ideo quia praefatum Monasterium, sicut sub potestate Domini & genitoris nostri consistere videtur est, modo sub nostra tuttione esse dinoscitur, concedimus Monachis sub sancta Regula ibidem degentiibus ut post praefati Abbatis successorumque ejus discellum licentiam ha-

Y y y 2

Appendix

beant elegendi Abbatem; qualiter ibidem Deo militantes securius & quietius sub Monasticis vita degentes, pro nobis & conjugi proteque nostra Domini misericordiam adtentius exorare valent. Et ut haec auctoritas per curricula annorum inviolabiliter atque inconclusam obvaneat firmatam, & à Fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris verius certiusque credatur & melius cogfervetur, de annulo nostro subter jussimus signari.

Signum Karoli glorioissimi Regis.

Jonas Diaconus ad vicem Hludovici recognovit & subscriptus.

Data v. Idus Junii anno iv. Indictione vii. regnante Karolo glorioissimo Rege.

Actum in Monasterio sancti Saturnini propre Tolosa in Dei nomine feliciter. Amen.

L X I I.

Item aliud pro Monasterio sancti Petri Bisuldunensis Diocesis Gerundensi.

An 844.
Ex Archivo
Monasterij Arulen-
sis.

In nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Si petitionibus servorum Dei iustis & rationabilibus aurem celsitudinem nostrae accommodamus, & eorum suggestiones, quas nobis pro necessitate sua infinitaverint, ad effectum perduxerimus, non solum in hoc regiam exercemus confutudinem, sed etiam ad eternae retributionis mercedem nobis talia facta profutura confidimus. Idcirco noverit faginas fera utilitas omnium Fidelium tam presentium quam & futurorum qualiter religiosus vir Dominus, Abba ex Monasterio sancti Petri, quod ipse in pago Bisuldunense super fluvium Sambuga una per licentiam Ramponi Marchionis proprii manibus construxit, ad nostram accedens clementiam, deprecatus est nos ut predicatum locum ei concederemus, atque more regio ipsum sibiique commilios supradictumque Monasterium cum cellulis ibidem aspicientibus que nuncupantur sic, in loco qui dicitur Cerelius Ecclesia in honore S. Michaelis Archangeli, novo opere constructa, & in altero loco qui dicitur Casa Mauri, Ecclesia in honore S. Romani constructa seu & villares, Albiniandum scilicet, & Buscarolas, omnibulque rebus & hominibus eidem Monasterio justè legaliterque pertinentibus, sub defensione nostra tuitione immunitatique munimine recipere dignaremur. Cujus petitionibus clementer annuimus, atque eum, sicut postulavit, prædictumque Monasterium sub nostra defensione munimine recipimus. Quin etiam hoc reverenter nostra Preceptum feri jussimus, per quod præcipimus atque jubemus ut nullus Judex publicus vel quislibet ex judicaria potestate in Ecclesiis aut loca vel agros seu reliquias possessiones memorati Monasterii, quas moderno tempore, infra dictum regni nostri justè & rationabiliter pollet, vel qua deinceps aut per nos aut per alios quoque fideles ac Deum timentes in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augeri, ad causas audiendas, vel feda exigenda, aut mitiones vel paratas faciendas, necnon & fidejuliores tollendas, aut homines ejusdem Ec-

clesie tam ingensos quam & foros super terram ipsius commandantes distinguendos, nec ullas redditus aut iudicatas occasiones requirendas, noctis nec futuri temporibus ingredi audeat, vel ea quae super memorata sunt penitus exigere presumat; sed licet iam dicto Domino Abbati suisque successoribus res predicta Ecclesie abque alicuius impedimento aut minoratione sub immunitatis nostre defensione quieto ordine possidere; & quicquid exinde fiscus sperare poterat, totum nos pro zetra remuneratione eidem Ecclesie concedimus, ut in alimonia pauperum & stipendia servorum Dei ibidem Deo famulantum proficia in augmentum. Et quandoquidem divinâ vocazione supradictus Abba vel successores ejus de hac luce migraverint, quandiu ipsi Monachi inter se tales invenire potuerint qui ipsam Congregationem secundum Regulam S. Benedicti regere valeant, per hanc nostram auctoritatem licentiam habeant ex se eligendi Abbatia; quatenus eos pro nobis atque stabilitate regni nostra jugiter Dei misericordiam exorare delectet. Hec vero auctoritas ut omni tempore inviolabiliter valeat permanere, manu propriâ subter eam firmavimus, & anuli nostri imprellione signari jussimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.

Deormanus Notarius ad vicem Hludovici recognovi.

Data v. Idus Maii Indictione vii. anno iv. regnante Karolo glorioso Rege.

Actum in Monasterio sancti Saturnini propre Tolosa in Dei nomine feliciter. Amen.

L X I I I.

Item aliud pro Monasterio Arulen-
sis.

An 844.
Ex eodem
Archivo.

In nomine sancte & iudividue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Si ergo loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei ejusque in eisdem locis sibi famulantes beneficia opportuna largimur, premium nobis apud Deum zetere remunerationis respondi non diffidimus. Idcirco noverit omnium Fidelium nostrorum tam presentium quam futurorum foletia quia vir venerabilis Recelindus, Abba Monasterii sancte Marie in Arulas, veniens ad nos obulit obtutibus nostris auctoritatem Domini & generis nostri Ludovici Imperatoris, quâ continebarus qualiter prædictum Monasterium, edificatum à Castellano condam valle que dicitur Asperia, sub sua immunitate atque defensione cum Monachis ibidem Deo famulantibus & omnibus rebus ad se pertinentibus plenissime suscepit. Unde prenominalis Abba Recelindus nostram deprecatus est clementiam ut prædictum Monasterium denud cum Monachis ibi consistentibus & cum cellulis ibidem aspicientibus, id est, cum Ecclesia sancti Martini ad ipsas felonicas, in via que discurrit ad ipsas clausas, cum ceteris rebus ad prædictum Monasterium sancte Marie pertinentibus vel aspicientibus, sub nostro recipemus Mundeburdo, atque tuitione; quatinus idem Monachi, cum omnibus ad eos pertinentibus, quicquid atque secrete viverent. Cujus precibus ob amorem Dei & reverentiam divini cultus aurem ac-

commodare placuit, & hoc nostre auctoritatis regales apicos fieri decrevimus; per quos praecipimus atque juberemus ut nullus Iudee publicus aut quilibet ex judicaria potestate in predictis cellulis, aut in rebus ad predictum Monasterium legaliter a spicentibus ingredi tamquam a usu ad mansiones vel pacatas facientes, aut fidejussiones tollendos, aut homines ejusdem Monasterii distingendos, aut ullas redibitiones aut inlicitas occafiones requirent ut exactare presumant; sed licet predictum Abbatem & successores suos cum his rebus presenti tempore ad predictum Monasterium a spicentibus, seu etiam a boorum hominum largitione abhinc detinat, sub nostra defensione quæstè vivere ac residere. Et quandoque divina vocacione memoramus Abba de hac luce migraverit, quandiu ipsi Monachi inter se tales invenerint qui eos secundum Regulam sancti Benedicti regere valeant, licentiam habent aliendigi Abbates; quantum ipsos Monachos pro nobis, conjugi, proleque nostra, vel pro stabilitate totius regni nostri jugent Domini misericordiam exorare delectet. Et ut hec auctoritas nostris futurisque temporibus, Domino protregente, valeat inconclusa manere, manu propriâ subter firmavimus, & anuli nostri imprephonem signari jussimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.
Iona Diaconus ad vicem Ludovici recognovit.

Datum VII. Kal. Juli anno IIII. Indictione VII. regnante Karolo glorioissimo Royo.

Actum in Monasterio sancti Saturiuni, dum ob sideretur Tolosa, in Dei nomine feliciter. Amen.

L X I V.

Iacob alius pro Ecclesia Gerundeni.

An. 844.
Ex Archivo
Episcopi
Gerunden-
sis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Petitiones denique Fidelium nostrorum, quas bona voluntatis intentio nostris auxibus inferit, tanè facultus nostrae clementie sunt iure faciendo quanto eas nostri intellectus judicio ac divina voluntatis natura probamus minime discrepare. Idecirco notum si universorum sanctæ Dei Ecclesie Fidelium atque nostrorum tam presentium quam futurorum magnitudini quia vir venerabilis Gundemarus, Gerundenis Ecclesie Episcopus, adiens celinudinis nostre fastigia, obculi parcellantur nostra quondam Domini & genitoris nostri Lodoici puerum Augusti predecessoris suo beato viro Wimaro factam Precepti auctoritatem, quia concinebaru qualiter Dominus & genitor noster perfata sedis matrem Ecclesiam, una cum jamdicto Antistite & omnibus rebus fibi pertinentibus, sub immunitatis sue tutione defensionisque munimine elementer suscepit, & quasdam villas vel alias qualunque res à magno & orthodoxo Karolo Imperatore, avo siquidem nostro, eidem Ecclesie collatas denud corrobando ipso sacratissimo loco puerum confirmaverit. Posit namque clementia nostra mansuetudinem idem honorabilis vir Gunde-

marus Episcopus ut memoriam Domini & gentoris nostri Presceptionem renovantes, prefatam sue sedis matrem Ecclesiam cum omnibus fibi pertinentibus rebus sub immunitatis nostra tutione, paternum morem sequentes, recipere dignaremur, villasque & alias possessiones quilibet, sicut dictum est, à Karolo Cesare Augusto eidem Ecclesie delegatas denud prescripti^{* scripti} nostri auctoritatem integrinè confirmare studeremus; atque ut omnium controversiarum hominum inquisiciones ex eisdem rebus penitus excludemus, earundem rerum nomina ipsi excellentius nostra Precepto indore juberemus. Cujus in qua petitionibus clementi auro adquievimus. Quin otiam hoc reverentie nostre Preceptum fieri mandavimus; per quod & eundem Episcopum Gundemarum cum sue sedis matre Ecclesia omnibusque rebus fibi a spicentibus sub nostro munibundo constituiimus; memorataisque res à serenissimo Augusto avo nostro Karolo ipsi Ecclesie condonatus, sicut à Domino & genitore nostro factum est, integrinè confirmamus. Id est, in pago Empuritanum villam quam nuncupam Olanus, & villam Cacavianum, ac villarem antiquum quem vocant Celsianum, & villam Velloram cum suo castello & suo termino, necnon & villam que vocatur Farus, quam sua voluntate & nulli predictis Ecclesie utilitate quondam Bernardus Comes quadammodo commutando ieu concambiando prænominate matre Ecclesie invenienter subcreverat. Et in pago Gerundeni medietatem villas Mollet simil etiam Castellum Fractum, cum villa que appellatur Parietes Rufini. Et in pago Bisuldunensi villam que nominatur Baschara, cum suis villaribus; necnon & Articas, simil cum villare quem dicunt Spedulas, & aliud villare quod nominant Abdirama, pariter cum aliis diversi villaribus quem appellant Terratellus, & Cassimola, ac villare Adnitton; villas etiam duas, id est Crispiano, & in Milarias, villa Semala. Cunctas denique res, simul cum aliis quas diversi Deum timentes homines rationabiliter suprad taxatae matre Ecclesie contrahiderunt, unde cum tercia parte paucuarum, telonei, mercatorumque terræ marisque comitantium, que sunt Diocelis ipsius Ecclesie Gerundenensis, Petralatenis, sive Empuritanensis, ac Bisuldunensis, sicut scriptum est, eidem plenissimè confirmamus, atque per hanc nostram auctoritatem sub immunitatis nostra defensione integrinè recipimus. Interò nullius de nostrorum sagacitate latere solumus quia ad administrationem ejusdem venerabilis Episcopi Gundemari, ob abolitione peccatorum nostrorum, complacuit clementia nostra crebro nominata Gerundenensis Ecclesie præterea quidam res conferre seu legaliter delegare, id est, cellularam sancti Clementis, una cum curtili in quo Monachi ibidem Deo famulantes labores manuum exercere videntur, vel in quo res illorum constitunt, necnon & villam quarum alteram nominant Fonfedictus, alteram vero Apiliare, sive Apiolas, cum propriuvidelicet finibus vel adjacentiis, cultus & incolis, quas etiam res, sicut & supra nominatas, sequi conditione sub defensionis nostre munimene pariter recipimus, precipiantes argu jubentes

Appendix

ut nullus Jux publicus vel quilibet ex judicia
ta potestate in Ecclesiis vel loca vel agros seu
reliquas possessiones memorat sedis, quas mo-
derno tempore infra diuisionem regni nostri lega-
liter possidet, vel quae deinceps in iure ipsius
sancti loci divina pietas augeo voluerit, ad causa-
sas judiciorio modo audiendas, aut feda exigenda,
vel maniones aut paratas facienda, vel si-
dejussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesie
coena causas ordinem distingendos, nec ullas
redibitiones aut illicitas occasiones requiredandas,
ullo unquam tempore ingredi audeat, vel ea que
super memorata sunt penitus exigere presumat;
sed licet memoraro Episcopo suisque successori-
bus res supradictae Ecclesie, & nobis ei collatae
seu coedonatas, & alias quascunque fibi perti-
nentes quieto ordine possidere, & nostro impe-
rio fideliter parere, & pro nobis, conjugi, pro-
leque, ac totius populi Christiani salute Domini
misericordiam jugiter exorare. Et ut hac audiori-
tas donationis atque confirmationis nostra per
curricula annorum inviolabilem atque inconvol-
sam in Dei nomine obincusat firmatatem, manu
propriâ subter eam firmavimus & anuli nostri
imprellione signari jussimus.

Signum Karoli gloriofissimi Regis.
Data iii. Idus Junii Indictione vii. anno
quarto regnante Karolo gloriofissimo Rege.

Actum in Monasterio sancti Saturnini, dum
obideretur Tolosa, in Dei nomine feliciter.
Amen.

L X V.
*Præceptum Karoli Calvi pro Monasterio Crassensi
in Diœcœsi Carcassoniensi.*

Ap. 244.
Ex Archi-
vo Monas-
terii Cras-
sense.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Kar-
tolus, gratia Dei, Rex. Si ea que Edictis imper-
rialibus Domini & genitoris nostri Ludovici pisi-
mi Augusti largita vel tobora sunt atque decre-
ta nostra manuetsudina Præcepto firmamus, re-
giam consuetudinem exercemus. Idecirò notum
fieri volumus omnium & fideliū nostrorum pra-
sentium scilicet & futurorum sollicitus quia, sicut
in Præcepto iam dicti Domini ac genitoris nostri
continetur, immunitatis defensionem atque tu-
tionem Monasterio sancti Laurentii, quod situm
est in pago Narbonensis super fluvium Nigella, David
Abbatii suisque successoribus necnon &
Monachis in eodem Monasterio constitutibus,
cum cella que dicitur Caucana, que est super lit-
tus maris, necnon cum rebus quas idem David
super Trafidum & Theoderenum coram Millis
spedicti Domini ac genitoris nostri conquerierat,
id est, Ecclesiam sancti Marcelli & sancte Marie
& sancti Felicis & omnibus que in iudicio exinde
evindicato & Præcepto ex eadem te firmato con-
tinetur, seu etiam cum cella nova sub honore
sancte Marie construata in pago Carcassense cum
omnibus ad se pertinentibus, sicut in Præcepto
fratris nostri Pippini exinde continetur, necnon
& cum portu secus Monasterium in mari littore
sit per hoc clementia nostra firmamus edictum;
per quod constituimus atque decernimus ut sepe
factum Monasterium & in eo regulati ac Mona-

stico ordine viventes..... cum omnibus ad se
pertinentibus..... possidere videntur, vel que
de cetero à Deum timentibus hominibus ad idem
collarum fuerit Monasterium, sub nostra suc-
cessorumque nostrorum tutioris in perpetuum
maneat, quarens nullas Jux publicas neque
quilibet ex judicaria potestate aut ullus Fidelium
nostrorum tam possessum qualem futurorum cel-
las aut Ecclesiis vel loca five agros vel reliquias
possessiones quas nunc vel in postmodum in qui-
bulibus pagis & territoriis possidem vel possidetur
sunt, ad causas audiendas, vel feda exigenda,
aut manionarios vel paratas facienda, aut fide-
jussores tollendas, hominique distingendos,
vel quascunque redibitiones aut inquietudines
agendas, nostris nec futuris temporibus ingredi
audeat, nec ea que super memorata sum penitus
exigere presumat; sed licet memoraro Abbaci
suisque successoribus res ejusdem Monasterii
cum omnibus ad se pertinentibus sub tutioris
aque immunitatis nostræ defensione, remoci
totius judicaria potestatis inquietudine, quieto
ordine * possidere. Concedimus etiam ut homines
liberi commandantes infra terminos & super ter-
ram ejusdem Monasterii terras quas per licentiam
Abbatis & Monachorum ex heremo traxerunt &
incoluerunt, quiete possideant; ita tamen ut
congruum obsequium, sicut homines ingenui,
exinde eidem Monasterio exhibeant. Hi vero li-
beri homines qui in congruentia lepè fari Monas-
terii de sua proprietate terras & vineas aut mo-
lendina habent, concedimus ut ad idem Monas-
terium ea vendant vel commutent, & ipsa emp-
tio vel commutatio plenissimani praesenti nostra
auctoritatis Edicto in omnibus firmatatem habeat.
Quandoquidem autem Abbas ipsius Monasterii
ab hac luce migraverit, quandiu ipsi inter se ta-
les inveniente poterint qui ipsam Congregationem
secundum Regulam sancti Benedicti regere &
gubernare valeant, per hanc nostram auctorita-
tem licentiam habent ex semetipsum Abbatem
eligere; quatenus ipsi servi Dei, qui ibidem Do-
mino famulantur, pro nobis & stabilitate regni
nostri Domini misericordiam exorare delectet. Et
ut hac auctoritas nostris successorumque noſtro-
rum temporibus inviolabilem obincusat firmat-
atem, manu propriâ subter firmavimus &
anuli nostri imprellione signare decrevimus.

Signum Karoli gloriofissimi Regis.
Jonas Diaconus ad vicem Hludovici recog-
novit.

Data xiii. Kalendas Junii Indictione vii.
Anno quarto regnante Karolo gloriofissimo
Rege.

Actum in Monasterio sancti Saturnini prope
Tolosam in Dei nomine feliciter. Amen.

L X VI.
*Præceptum Karoli Calvi Regis pro Monasterio
Cauensi in Diœcœsi Narbonensi.*

IN nomine sancte & individue Trinitatis.
Karolus, divina propitiante clementia, Rex,
omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Co-

Ex Archivo
Monasterii
Caucensis.

minibus, Vicarius, Actionarius, Centenarius, vel cunctis Fidelibus nostris & sancte Ecclesie presentibus scilicet & futuris. Notum sit quia si Sacrdotium ac servorum Dei peticiones, quas nobis pro suis necessitatibus insonuerint, ad effectum perducimus, non solum regalem consuetudinem exercemus, verum etiam extrema remuneracionis premium apud Dominum rependi non dubitamus. Quocirca noveris omnium sancte Dei Ecclesie Fidelium nostrorumque, tam presentium quam & futurorum, nullius quia vir venerabilis Abbas Hildericus ex Monasterio quod dicitur Caunas, quod est sicut in pago Narbonensi, constructum in honorem sanctorum Apostolorum Petri & Pauli super fluvium Argenti duplicitis, derulit nobis Praeceptum avi nostri Karoli Augusti Imperatoris, in quo concinebatur qualiter idem Monasterium, cui bona memoria venerabilis Abbas Daniel paterat, Aniane Abbatii in sua elemosyna concenserat ut per ejus defensionem atque immunitatem & tutionem quiete secundum Regulam sancti Benedicti viverent, & denud avus noster per suam auctoritatem, parentum sequens morem, superscriptum Monasterium cum suis omnibus appendicibus vel terminis, sicut in illorum instrumentis resonat, recipiset immunitatemque benignè contulisset, aliud nobis simili tenore nostra auctoritate Praeceptum ipsius scilicet venerabili quodam Abbatii nomine Daniel factum, qualiter ipsum Monasterium sub nostra immunitate tutione jure perpetuo manendum instituimus. Sed pro firmitate munimine deprecatus est nos predictus Abbas Hildericus ut circa ipsum sanctum locum denud ei pro meritis nostris extrema ac regni nostri augmento eadem concedere dignaremur nostra auctoritas Praecepto. Cuius petitionem denegare nolumus, sed ita in omnibus & presentes & futuri sancte Dei Ecclesie Fideles & nostri concessum ac perpetuo confirmatum esse cognoscant à nobis. Petri etiam ut illas cellulæ quas in pago Carcassone, in loco Laurano & sancti Fructuosi, cum omnibus iuribus & pertinentiis suis, & cum omni supraposito illorum, & in Narbonensi in loco sancti Pauli, & salines quas obtinunt in stagno juxta Narbonam in loco qui dicitur Achadala, in Minerbiense Ecclesiam beatæ Mariæ cujus vocabulum est Libis, cum omnibus appendicibus & pertinentiis suis, villam Baiano cum finibus ac termini illius ad dominum sanctorum Petri & Pauli perpetu & in eternum pertinente. Cetera defun-

L X V I L

Praeceptum Karoli Regis de libero transita per omnes fines regni negotiandi causâ sine solutione causquam telonei.

Ex chartula Mo-
nasterii Fel-
tacensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratiâ Dei, Rex omnibus Episcopis, Abbatis, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, Telonariis, Actionariis, vel omnibus templicam administrantibus, seu cunctis Fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris, tam presentibus quam futuris. Notum esse volamus

quia vir venerabilis Engilbertus, Monasterii Fossatis Abbas, nosfr̄ ostendit celititudini, Praeceptum bonae memorie Dunnii & genitoris nostri Hildovici Imperatoris, in quo concinebatur qualiter ad petitionem Bigonis, quondam illustri Coramis, ipsum Monasterium, quod est constructum in honorem sancte & interemerat semperque virginis Marie neonit & beatorum Apostolorum Petri & Pauli super fluvium Maternam, sub suo mundeburde atque defensione cum omnibus rebus & hominibus eidem Monasterio subjectis suscepisset, ex sua Fratrumque libi commilitorum parte humili supplicatione deprecans ut in nostram ac genitoris nostri elemosynam ipsum Monasterium sub nostra tuitione & defensione simili modo recipieremus, & idem Praeceptum nostro nomine renovare & confirmare jubemus: in quo etiam illud similiter, sicut & in predicto Praecepto infraeius fuit, inserere petierunt, ut quandoquidem Monachis in eodem Monasterio degentibus Missis suis in aliquam partem regni nostri negotiandi gratia dirigere cum carris videlicet & saginis seu navigio vel cum quolibet negotio, licentiam habeant pergendi ubi voluerint absque aliquius infestatione vel contrarietate. Quorum petitionibus propter Dei amorem & pie recordationis genitoris nostri ac nostram elemosynam liberenter annuere & has auctoritatis nostre litteras conscribere & roborare decrevimus; per quas cunctis Fidelibus nostris presentibus & futuris juberimus ut ubi Missi predicti Abbas aut successorum eius infra dicti regni nostri negotiandi causâ directi fuerint, nemo teloneum neque quod vulgo dicitur ripaticum, neque rotanicum, aut pontaticum, vel portaricum, aut tramaticum, atque cispontanicum, necnon & salutaticum, aut ullum censum, vel ullum occursum, aut ullam redditionem ab ipsis accipere aut exactare presumat; sed licet tanto eos quam homines vel omnia illorum cum pace discutere & negotio sua libenter peragere; & ad quasconque civitates aut portas vel loca accessum habuerint, nullam inquietudinem aut detractionem aut contrarietatem ab aliquo Fidelium nostorum patiantur; sed ubiquecumque directi fuerint, sive navigio aut terreno, securi & quieti, cum omnibus que deferunt, per presentem auctoritatem nostram ire & redire valent. Et ut haec auctoritas firmior habeatur & à Fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris diligenter conservetur, manu propriâ nostrâ subre firmavimus, & anuli nostri imprellione adsignari jussimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.

Meginarius Notarius ad vicem Hildovici recognovi.

Data v. Ides Decembris anno Christo proprie v. regnante Karolo Rege, Indictione vii.

Actum in Monasterio sancti Dioseyli in Dei nomine feliciter. Amen.

L X V I I I.

Præceptum Karoli Regis, quo villam vocatam ad illum Brigidum confert & donat Monasterio Fossateni.

An. 861.
Ex Charta
Monasterii Fos-
sati.

In nomine sancta & individuæ Trinitatis. Karolus, gratia Dei Rex. Cum locis divinis cultui mancipatis ob divina servitatis amorem open congruum ferimus, & regnum morem de conseruimus, & id nobis profuturum ad alterne remuneracionis premia capellendu veraciter eridimus. Inquit necum sit omnibus sancte Dei Ecclesie Fidelibus & nostris praefatibus arque futuri quia venerabilis vir Ingelbertus, Monasterii Fossati Abba, ad nostram accedens sublimitatem, ad memoriem celistinam nostram reduxit qualitatem Dominas & genitor noster pia recordationis Augustus Hludovicus quandam villam que vocatur ad illum Brigidum, ad admonitionem seu deprecationem Aldrici Commanensis Episcopi mari Ecclesie ejusdem civitatis in honore gloriosorum Martyrum Christi dicate Gervalii & Protalii imperiali auctoritate reddiderit seu restituerit, ea videbunt ratione ut ab amore Dei & ejusdem genitoris nostri anime remedium regularis norme tibi confiterent habitationes & Monachici Ordinis aggregaret habitatores; ac proinde per licentiam ejusdem Domini Imperatoris idem Aldricus Episcopus prefatum reverendum Abbatem Ingelbertum precatus est ut sibi commodaret Monachos qui secundum Parvum Benedicti institutionem docerent hujus seculi periculum evadere ipsius doci Monachos. Sed quia varia mundi emergentibus calamitatibus rara voluntas raraque devotio genitoris nostri de præmisso loco non plenarium obtinuit effectum, placuit clementia nostra eandem villam à porellata sandorum prescriptorum Martyrum consumutare seu concambiare, supradictaque Fossati Monasterio regaliter conferre seu delegare, scilicet ut prænominati Abbatis prænominatio Monasterii religiosorum visitorum studio plenarium effectorum prænata piaissimi genitoris nostri obtineat devotio. Quocirca hanc præcellensem nostram regalem Præceptionem fieri jussimus, per quam cum suis appendicis memorarem villam que dicitur ad illum Brigidum plerunque dicto Monasterio Fossati in honore sancte Dei genitricis Martis sanctique Petri Apostolorum Principis struendo pleniter conferimus & regaliter firmamus; scilicet ut, sicut supra significavimus, profut ad salutem anima genitoris nostri, Monachorum ibi fiat Congregatio, regularisque servetur perennibus temporibus Keligio, nihilque ab eadem villa, quam deinceps volumus vocari Monasterium Fisci Dominici, aut in qualibet alia parte requiratur aut exigatur, sed quicquid exinde

* sicut spe-
tare potest.

* hinc potest in honestatibus eius loci seu Fossati Monasterii, cuncte undem locum conjungimus, proficiat in augmentum, cum stipendiis Monachorum eorundem locorum profit in adjutorium, & anima memorati Donum genitoris nostri Augusti Hludovici præstet remedium. Unde etiam obsecramus omnes quoquecumque post nos in regni hujus

gubernatione divina pietas subrogaverit ut in hanc pia devotionis nostram imprævaricabilem servent auctoritatem veluti sua pia jura ab ipsis statuta post se observari volerint. Quam deminque serenitatis nostræ auctoritatem, ut pleniorum tempor in Dei nomine obtineat firmitatem, mox regio manu propriâ subter firmavimus & de anulo nostro sigillari jussimus.

Sigillum Karoli glorioissimi Regis.

Ensis Notarius ad vicem Hludovici recognovit.

Datu vi. Ides Octobris, Indictione viii. in anno vi. regni Karoli glorioissimi Regis.

Actum in villa Rausiaco in Dei nomine feli-
citer. Amen.

L X I X.

*Donum Monasterio sancti Mauri super Lige-
rim jactum ab Anouvarecho Britone anno
DCCCXLVII, cuius mentionem facit Udo in
Libro de Miraculis sancti Mauri, cap. 8.*

An. 862.
Ex voce.
Codice Bi-
bliotheca
Regis.

Quicunque Fidelium de propriis facultatibus Eccliam Dni locupletat usibusque servorum Dei donat, ab eodem largissimo retributore premia recipiet eterna. Idcirco ego in Dei nomine Anouvarech Britanniæ provinti orru, quæ mihi à Deo revelata sunt pandere volo Fidelibus. Noche quædam, dum lectulo quiescerem, mihi præceptum est per visionem ut ad Monasterium sancti Mauri pergerem, quod situm est in Pago Andegavento super fluvium Ligetern. Quo in loco dám venisse, & pro peccatis meis preces funderem, Fratresque vespertinam finaxim celebrant, per fenestrā vidu ab australi parte altaris Angelum ingredi. Hunc sequebatur via venerabilis præterea habitum Diaconi, qui una cum Angelo ante altare stetit; converventque se ad chorūm, expansis brachiis iterum se convertebant ad Angelum, quasi offerret munera orationum. Angelus autem ab eo suscepiebat, & Deo prætentebat. Finita verò oratione & Sacerdote, Angelus vultus est per tenetram orientalem exire. Diaconus verò ad me venit, & hac verba dixit: Sepè huc veni, & quod vidisti facio. Ego verò confidens per metu sancti Mauri peccatorum veniam confequi, tradid ad eundem locum in quo hoc vidi, hoc est, ad Glandifolium, partem mea hereditatis quam habeo in Britannia, hoc est, terram quæ dicitur Anat, cum Ecclesia sancti Petri nomine fundata, & Capellas eidem Ecclesiæ subjectas, excepta Ecclesia quæ est sita in villa quæ dicitur Mithenella sacra in honore sancti Martini. In hac hereditate quam dono Deo & sancto Mauro Comes neque Vicecomes nec illa secularis persona aliquam confundi non accipit, sed nec Episcopus in Ecclesiam præter synodalem paratam, hoc est, duos solidos. Donum autem hujus rei est hac bibliotheca veteris ac novi Testamenti. Hoc autem donum mei supradicti alioi Anat si quis sancto Mauro quoque modo abulerit, pertinet anathemata damnatus pereat in eternum. Amen. Actum Mo-
nasterio

Hec vox
superius
est.

nasterio Glandifolio anno Dominae Incarnationis octingentesimo quadragesimo septimo, regni acrum Regis Karoli anno octavo & decimo, gubernante prefatam Monasterium Gausberto sub dominacione Ingelerti, venerandi Abatis consobrii Fofacensis.

L X X.

Carta Karoli Regis, quo confirmat permutationes sedis inter Episcopum Parisiensem Herchenradum & Abbatem Fofacensem Eginardum de silva Vilcena pro Abate Fofacenzi ad silvam in loco qui Buxiacus appellatur pro Episcopo Parisiensi.

An. 867.
Ex Char-
tulario Mo-
nasterii Fo-
facentis.

In nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Si enim ea quae fidèles regni nostri pro eorum opportunitatibus ingerit se communicaverint, nostris confirmamus Edictis, regiam exercemos constitutis, & hoc in postmodum iure firmissimo manufurum volumus. Itaq; notum se omnibus Fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris praefactibus scilicet arquè faturis quia venerabiles vii Herchenradus, Parisiensis Episcopus, & Eginardus, Fofacentis Monasterii Abbas, ad nostram accedentes praeficiunt innocenter qualiter inter se pro ambarum partium opportunitate quidaam res commutavent vel concambiasse. Dedit igitur praefatus Herchenradus Episcopus ex rebus Ecclesie sibi commissis, de villa quæ vocatur Fontanedus, ad partem Eginardi Abbatis & Ecclesie fusi perpetuantes ad habendum, una cum consensu Canoniconum suorum, coincidem quæ vocatur Vilcenna, habentem in gyro pericas quingentas XXXVII. Et contrâ dedit Eginardus Abbas usq; cum consensu Monachorum suorum ad partem Ecclesie Parisiensis & Erchenradi Episcopi silvam in loco qui dicitur Buxidus habentem in gyro pericas quingentas XXXVII. Quarum rerum circumiacentie & laterationes in communicationes quasi exinde inter se ex quo tenore conscripserunt & legaliter firmaverunt, pleniter conformatantur. Quas denique nobis ostendente, petierunt humiliter ut eas per Præceptum nostrum confirmare dignaremus. Quorum depreciationibus libenter assensum prebentes, hoc scriptum certitudine nostrâ fieri precipimus, per quod precipimus arquè firmamus ut quicquid pars justè vel rationabiliter alteri consilii parti, sicut in memoratis communicationibus coconatur, jure firmissimo teneat arquè possidat. Et ut hec nostra roborationis auctornas firmam & inconclusam semper in Dei nomine obseruant, solidatos, anali nostri impensione subter eam iussimus infigiri.

Gislebertus Notarius ad vicem Hildovici recognovit.

Data VI. Nonas Madii anno VIII regni Karoli glorioissimi Regis, Indictione x.

Actum in Compendio regio palacio in Dei nomine feliciter. Amen.

Tom. II.

L X X I.

Præceptum Lotharii Imperatoris, quo confirmat communicationem sedis inter Agilmarum, Vienensem Archiepiscopum, & Rofaneum.

An. 849.
Ex Char-
tulario Ex-
clesie Vien-
ensis.
anim.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Delicterni. Hlotharius, divina ordinate Provincialis, Imperator Augustus. Si cam ea que Fideles imperii nostri pro eorum opportunitatibus inter se commutaverint nostris confirmamus Edictis, imperiale exerceamus confuetudinem, & hoc in postmodum iure firmissimo manufurum esse volumus. Igitur compariat omnia sanctæ Dei Ecclesie ac nostrorum praesencium scilicet & futurorum industria quia Agilmarus venerabilis Archiepiscopus ad nostram accedens majestatem retulit quod cum Rofanio quondam pro utriusque parte utilius ex eorum rebus propriis fecisset communicationem. Dedit igitur jamdictus Agilmarus prefato Rofanio ad proprium in pago Viennensi quicquid in valle Venetia habuit, & in regno Aquitanico villas quæ Canalillas, Potolos, Flaviacus, & Puxerolas nominantur. Et è coorta in compensatione harum rerum dedit prefatus Rofanios ex rebus propriis jamdicto Agilmaro ad proprium in pago Lugdunensi sub integritate villam quæ Calmis & Cungnus nominantur. Unde & duas conventiones sequalem habentes tenorem inter se sollemni iure corroborari decieverunt, quas nostris derulit obtutibus, omnimodis exposcens eas nostro sancti munimine. Cujus petitionibus adimplere statuerint, hos nostris excellenzie decrevimus fieri apices; per quos precipimus ut quicquid pars altera contulit parti, deinceps per hanc nostram auctoritatem iure firmissimo teneat atque possidat, vel quicquid exinde facere decreverit liberam in omnibus habeat potestarem. Petit etiam idem Agilmarus ut per nostræ auctoritatis confcriptionem ei sanctiem res quæ in pago eodem in villa Pavianis ab Ugone & uxore eius Ingelwindum per delegationis cartulam adquisiverit. Nos vero ejus petitionem rationabilem esse censerint, memoratas res à jamdictis viris perenniter illi contraditas, prout plenius in eorum corroboracione continetur, illi per hoc nostrum Præceptum sanctimus modisque omnibus confirmamus, quatinus omnium postpositam iniquam machinationem eas retineat, & quicquid exinde facere decrevit liberam in omnibus habeat potestarem. Et ut hac nostra confirmationis auctoritas firmior habetur & diligenter conservetur, de anulo nostro subter eam jussimus figillare.

Signum Hlotharii serenissimi Augusti.
Danichel Notarius ad vicem Hilduini recog-
novit.

Data III. Idus Novembri anno Christi pro-
picio, imperii Domini Hlotharii pii Imperatoris in
Francia ix. & in Italia xxix. Indictione xi.

Actum Theodosii villæ palatio regio in Dei
nomine feliciter. Amen.

Z Z z

Appendix

L X X I I.

Præceptum Karoli Calvi quo confirmas donationes sedis Canonici Ecclesie Parisiensis.

An. 810.
Ex povo
charitati
Ecclesie Par-
iensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, grata Dei, Rex. Si Sacerdotum ac fervorum Dei petitiones, quas pro utilitatibus & necessitatibus suis suorumque successorum nobis innotuerint, ad effectum perducimus, non solum regiam exercemus sollicitudinem, verum etiam ad beatitudinem externe retributionis talia facta nobis profutura confidimus. Idcirco notum esse volumus omnibus sancte Dei Ecclesie Fidelibus ac multis praetribus scilicet & futuris quia vir venerabilis Erchanradus, Parisiensis Ecclesie Episcopus, nostris innotuit serenitati quod pro Dei omnipotenti amore & futuro eisdem Congregacionis cavingo periculo, ne aliqua successorum tuorum negligentia aut parciatate ordo in ea futuri temporibus perturbaret canonicus, quidam villas antecessor suis Ynchadus, ejusdem sedis quondam Episcopus, Fratribus per privilegium Episcoporum manib[us] roboratum specialiter futuris temporibus necessitatibus Canonicorum ibidem Deo famulantium deservientes constitutas ac deputasse, unde debita stipendia habere debant; quatinus nullā occasione, nec reipublica servizio, quisquam ex successoribus impedimentum in futuro inferre posset pro quo à via rectitudinis & observatione canonicis eos obviare necesse fore; sed deputatis sibi rebus contenti, abisque necessitate & inopia canonicum ordinem tenere & sine prevaricatione, quantum humana fio fragilitas, observare quivident, ex fermeipsis semper per commissarii alienum eligentes Praepositos & Decanos, qui & easdem villas pativedant, & debita stipendiis Fratribus ministrarent. Ob firmataem tamen sei petit memoratus Erchanradus Episcopus ut pro diviso intru & futuro ipius Congregationis cavingo periculo super eandem Confirmationem auctoritatem nostrae Præceptum fieri juberemus, per quod in ante stabili & inviolata permanixeret. Nos vero petitione illius, quia necessaria & rationabilis erat, autem accommodasses, velut postulaverat fieri adjudicavimus. Quas propter statuimus atque juberemus & nostra Præceptione confirmamus eis villas quas dudum per privilegium habere sollicuntur ad eorum necessitates procurandas, & metu futurorum uitium propellendo, videlicet Undretiacum cum omni integritate & satis appendicibus, Hileriacum cum omni integritate omnibusque ad se pertinentibus, Aureliacum, Civiliacum, Castanendum, Balneolum, Stevillam, & Layacum, cum omni integritate & Ecclesiis & universis que pertinent ad eas, & quicquid inde homines per beneficium aut precarias tenent & illic pertinere videtur, ut post eorum decessum ad usum fratrum reverantur. Infuper & fundos quos Fidelium liberalitas stipendiis eorundem Fratrum delegavit, videlicet duas partes de villa quae vocatur Sulciacum, & res in Lariaco & in Locueo villa, quas ipsi modo ha-

bere noscastur, sed & medietatem decimam ac nonne que de rebus ipsius Ecclesie ab iis qui eis usum ut exigit solent. Plus ergo villas cum omnibus appendicibus & redditibus suis, et dimissis, ad omnem quidem Congregationis necessitates & fastigata mortalis vita ministranda regali auctoritatis & indulgentiæ per hoc Præceptum confirmationis nostra stabili iure eis concedimus ac confirmamus, præcipientes ut nullus Episcoporum per facultationes subtrahere aut ministro aut ad usum suos resorqueret, aut alicui in beneficio tribuar, aut ullum impedimentum ex predictis villis eis inferat, sed neque servitia ex eisdem villis exacter, neque villas in aliqua re exactiones inde exigat. Si augere eis aliquid placuerit, licentiam habeant. Dulcissimam autem ut misericordia ea que pro Dei fiducia sunt amore, nequaquam presumant. Petimus etiam successores nostros ut hanc nostram liberalissimam concessionem ita conservent sicut ea que ob amorem Dei eternamque mercedem statuerint, & satis voluntatis facientibus esse servanda. Et ut hec auctoritas, quam ob amorem Dei & anime nostra remedium statuimus, firmiorem obtinere vigorem, & deinceps inconculta valcar perderant, manu propriâ subter eam firmavimus, & de anulo nostro signilli juvimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.

Ænas Notarius ad vicem Ludovici recognovit.

Datum xii. Kal. Maii Indictione xiii. in anno xi. regni Karoli glorioissimi Regis.

Actum in Silvaio palacio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

L X X I I.

Præceptum Karoli Calvi, quo confirmas donationes sedis Canonici Ecclesie Aurelianensis.

An. 811.
Ex Char-
tario Ec-
clesie Au-
relianensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, misericordia Dei, Rex. Si Sacerdotum Christi ammonitionibus sive petitionibus benignum afflissum præberemus, regis celsitudinis opera frequenter. Itaque notum sit omnibus fidei Ecclesie Fidelibus & nostris praefabixibus atque futuris quia venerabilis vir Agius, Aurelianensis Ecclesie Episcopus, ad nostram sublimitatem accedens, severanter innotuit à praedecessoribus suis atque ex eorum imitatione à se quoque quidam villas Ecclesie sive in honore sancte & vivitice Crucis fundatae usibus & stipendiis Canonicorum inibi Deo servientium deputatas fore. Perique supplices manuferendam nostram ut nostrae auctoritatis Scriptum fieri juberemus, per quod earundem villarum abantecessoribus suis, ut dictum est, & ab eo rationabiliter facta deputatio nostris & futuris temporibus sine futurum successorum aut alterius personae immutacione maneret immobilia & intacta. Sunt autem earundem villarum vocabula hec. Mafacus cum villa & appendicibus suis, cella sancti Martini, & Silgiacus cum villa & adiacentia sua, Termenus etiam cum appendicibus suis, Brissiacus cum integritate sua. Nos, inquam, admonitionem sive peti-

tionem eis clementer excipentes, hoc altrudis nostre Praeceptum feci iussimus; per quod precipimus atque firmamus ut praescriptas villas, cum omnibus omnius rerum adhucmum & appendicem, absque cuiuslibet immutacione aut subtractione, praescriptas sanctae Crucis Ecclesie Canonicorum tribus & stipendiis nostris & futuris temporibus perpetua Lega habeantur & resonantur; videlicet ut quicquid ex eis iustis & rationabiliter fieri potest, utilitatibus & necessitatibus memoriorum Clericorum secundum administracionem proprii Pontificis semper probetur augmentum & supplementorum. Ut autem hac magnitudinis nostrae confirmatio plenior in Dei nomine obtinet vigorem, de anno nostro subiecte eam iussimus signari. Data III. Idus Februario Indictione XIV. in anno XII. regni Karoli glorioissimi Regis. Actum in villa Brionia in Dei nomine feliciter. Amen.

L X X I V.

Praeceptum Karoli Calvi pro Monasterio Monitoli in Diocesi Carcassonensis.

An. 154.
Ex Archivo
monasterii
Monitoli
lvi.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, Dei gratia, Rex. Cum petitionibus servorum Dei iustis & rationabilibus divini cultus amore favemus, superna nos gratia pro his muniri nos dubitamus. Proinde noverit omnium Fidelium nostrorum praesentium futurorumque sagacitas quia vir venerabilis Richemirus, Abbas ex Monasterio quod nuncupatur Mallaisti, sicut in territorio Carcassoni super fluvium Duranum, constructum in honore sancti Johannis Baptiste, cum terminis & adjacentiis suis, obrulit obturibus nostris quandam auctoritatem Domini ac genitoris nostri Ludovici pte recordationis serenissimi Augusti; in qua erat insertum qualiter antecessoris sui antecedens ipsum Monasterium novo confixisset opere, & proper eius defensionem vel propter pravorum hominum initicas infestaciones in manu ejusdem Domini Imperatoris una cum Monachis ibi degentibus se commendavat, ut sub eius tutione licisset es cum rebus hominibusque eorum quiete vivere ac residere, & deprecatus est clementiam regni nostri ut praefatum Monasterium una cum villulis quarum nomina sunt villa Secarii, seu villa Alderi, necnon villa Jenionis super idem fluvium praefatum Duranum, villam Magnianacum in pago Tololano super fluvium Flucavum, necnon & cellulas que nuncupatur sancti Martini praedicto Monasterio subiectas, quae sunt sitae in eodem pago super fluvium Lampium, five sancta Cecilia & sancti Petri, que sunt super fluvium jamicum Duranum, locumque qui dicitur Oratorium cum omnibus rebus & adjacentiis five terminis suis, sub nostra suscipieremus defensione & immunitatis tutione. Cuius precibus ob amorem Dei & reverentiam divini cultus libenter aurem accommodare placuit, & hoc nostra auctoritatis Praeceptum immunitatis tutitionisque gratia fieri decrevimus; per quod precipimus atque jubemus ut nullus Judeus publicus vel quislibet ex judicaria potestate in

Tome II.

Ecclesiis, loca, vel agros, seu reliquias omnes possessiones predicti Monasterii, quas moderno tempore possider, vel quae etiam deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augere, a causas audiendas, aut frena exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut fideliullores tollendos, aut homines ipsius Monasterii tam ingenuos quam & servos super terram ipsius committentes iniusta dirrigendos, nec ullas redhibitiones aut illicitas occasionses requirendas, nostris nec furoris temporibus ingredi audeat, vel ea quae supra memoria sunt penitus exigere presumat. Et quicquid de rebus prefaci Monasterii sicut separare potest, totum nos pro aeterna remuneracione prefato Monasterio concedimus, ut in alimonia pauperum stipendiisque Monachorum ibidem Deo famulantium proficiat in augmentatione. Et quandoquidem divina vocatione supradictus Abbas vel successores eius ab hac hoco migraverint, quandiu ipsi Monachi inter se tales invenire potuerint qui ipsam Congregationem secundum Regulam sancti Benedicti regere valeant, scilicet qui preceps parker & prodele queant, per hanc nostram auctoritatem licentiam habent eligendi Abbatem; quatinus pro nobis & totius regni nostri a Deo nobis concili stabilitate jugiter Domini misericordiam exorare delectet. Et ut haec auctoritas a Fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris verius creditur diligenterque conservetur, manus propria subser firavimus & assuli nostri imprefione signari iussimus. Signum Karoli glorioissimi Regis. Datum III. Kal. Augstii anno XV. regnante Karolo glorioissimo Rege, Indictione secunda. Actum Germinaco palacio in Dei nomine feliciter. Amen.

L X X V.

Praeceptum Karoli Calvi pro Monasterio sancti Hilarii in Diocesi Carcassonensis.

Ex Archivo
sancti Hila-
rii.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, Dei gratia, Francorum Rex. Quicquid enim ob amorem divinæ reverentie operibus justis implore satagimus, ad extrema beatitudinis gloriam capescendam profuturam nobis omnino non dubitamus, quia etiam ad regni nostri diuturnum felicemque statum perire proculdubio credimus. Idcirco cognoscas sagacitas seu utilitas omnium Fidelium nostrorum tam praesentium quam & futurorum qualiter religiosus Ana, Abbas ex Monasterio sancti Hilarii, quod est sicut in pago Carcassonensi super rivum Leuco, constructum scilicet in honore sancti Saturnini Martyris, ubi etiam praedictus sanctus Hilarius Confessor corpore requiescit, ad uolstram accedens clementiam in obtulit mansuetudini nostrae quandam auctoritatem sancte memorie Domini & genitoris nostri Augusti Ludovici, in qua continetur qualiter idem Dominus & genitor noster praedecessores suos praedictumque Monasterium cum omnibus rebus sibi iuste legaliterque pertinencibus sub defensione sue tutione immunitatisque munimur repperit. Petru etiam idem venerabilis Ana Abba magnitudinem nostram ut eandem auctorita-

Z Z Z 2

Appendix

tem genitoris nostri renovare & ipsum memoratumque Monasterium sibi commissum cum cellulis sibi subjectis, quae nuncupantur Garelianus, & alia quae nuncupatur sancti Martini, cum villare infra ipsos terminos qui vocatur Buxols, & molendinos duos qui sicut esse noscuntur in pago Redene in villa quae dicitur Limofus, & alios duos molendinos in villa quae dicitur Relesmari super fluvium Atacis, quam propriis manibus memoratus Abba & Monachi sibi commissi construerunt, seu & villam juxta ipsum Monasterium quae vocatur Salas, ubi est Ecclesia constructa in honore sancte Marie semper Virginis, & alios duos villares qui vocantur Iltat & Trulia, qui sunt in fine de ipso memorato Monasterio, cum terminis & appendicibus suis, quam hactenus supradictus Domaus & genitor noster Augustus Ludovicus praedicto Monasterio per auctoritatem suam præfinit, concessit, atque delegavit, vel etiam omnibus rebus & omnibus eidem loco appendentibus, sub nostra similiiter defensione ac immunitatis tutione recipere dignaremus, & in pago Rusfillionense cellas tres, una quae vocatur Nicolarias super flumen quae dicitur Terthus, ubi est Ecclesia constructa in honore sancti Stephani, & alia est in monte furcato, ubi est Ecclesia constructa in honore sancti Martini, & tercia est in monte Alvaria in loco qui vocatur Valle Virtria, ubi est Ecclesia constructa in honore sancti Martini, cum ipso villare qui dicitur ad Cala Sartoni, cum terminis vel adjacentibus illorum. Cujus peritonibus clementer annimus. Cui etiam hoc excellenciam nostram Praecepimus fieri iustissimam, per quod præcipimus atque juberimus ut nullus Jader publicus vel quilibet ex judicaria possetate in Ecclesiæ aut loca vel agros seu reliquias possessiones praediti Monasterii quas moderno tempore justè & rationabiliter posidet, vel quae ex iam deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augeri, ad causas audiendas, vel feda exigenda, aut manentes vel paratas facientes, aut fidejussiones tollendas, aut homines ipsius Monasterii tam ingenuos quam & servos super terram ipsius communenxes iustè distingendos, nec alias redditibaciones aut illicias occasiones requirendas, nostris & futuri temporibus ingredi audient, vel ea quae supra memorata sunt penitus exigere præsumant; & quicquid de rebus prefatis Monasterii sicut sperare poterat, totum nos pro externa remuneratione prefatio Monasterio concedimus ut in almonia pauperum & stipendiis Monachorum ibidem Deo famulantium perpetuo prouiciat in augmentum, vel ipsos molendinos duos qui sunt in fluvio Atace in terminio de villa Ceritano. Præterea neminem Dei subdorumque Fidelium industrias latere volumus quia sapientius Abba nostre suffit præcellentes qualiter quidam Sacerdos, cui non men Autarius, basilicam in pago Carcalionense statim sub honore scilicet sancti Adriani cum omnibus illi pertinentibus rebus preponitato suo Monasterio conulerit seu donaverit atque per cartam traditionis legaliter firmaverit sive per Praeceptum, per quod eandem basilicam gloriosus quondam Rex Pippinus largitus fuit eidem Autario Sacerdoti, sicut supra taxatum est, plenissime memorato loco donando conradidit. Quae quidem

Ecclesia dnois habet molindinos, qui attinguntur terminis duarum villarum quae dicuntur Prexianus & Ruscacu. Nostram itaque frequenter Ana Abba petiis pietatem ut ob nostræ mercedis augmentum supradicto Sacerdoti Autario factam donationem plenius confirmare dignaremus per hanc eandem excellenciam nostræ auctoritatem. Cujus precibus annuentes, confixando lanscimus ut fice ab eodem Autario Sacerdotio prememorata basilica cum appendicibus præmisso Monasterio est tradita seu delegata, sic per hanc nostram auctoritatem in egerimè perpensis temporibus in potestate seu dominatione prænotasti Monasterii recororumque ejus confitit & absque aliquas contradictione vel minoratione omni tempore in utilitatibus ipsius sancti loci permaneat. Et quandoquidem divina vocatio supradictus Abba vel Successores ejus de hac luce migraverint, quandiu ipsi Monachi iste se tales invenire potuerint qui ipsam Congregationem secundum Regulam sancti Benedicti regere valent, per hanc nostram auctoritatem & consensum licentiam habeant eligendi Abbates; quicquid ipsos Monachos qui ibidem Deo famulantes, pro nobis & conjugi arque stabilitate totius regni nostri Domini immaneam clemenciam jugiter exorare delectet. Et ut hec auctoritas nostris futurisque temporibus, Domino protegente, inconvulsiva valeat manere, manu propria subter firmavimus, & aculi nostri impressione signati iussimus.

L X X V I.

Praecepit Karoli Regis quo confirmat permissionem satram inter Herminkrudim Reginam, conjugem suam, & Amardum, Abbatem sancti Mouri, de corili uno ad villam Dubrum in Vicaria Buxiacensi.

In nomine sancte & individua Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Notum sit omnibus sancta Dei Ecclesiæ Fidelibus & nostris presentibus atque futuris quia dulcissima nobis conjux nostra Hirminkrudis Regina ad nostram accedens sublimatam innotuit qualiter secum quidam venerabilis vir Anardus, Abbas ex cenobio Fossariis, quasdam res communasset pro ambarum partium oportunitate atque concambisset. Dedit igitur eadem conjux nostra præceunre auctoritate de rebus Abbatis sui Monaltrii Calz, unâ cum consensu Congregationis ejusdem Monasterii, ad partem jamdicti Einardi venerabilis Abbatis & Monachorum sui Monasterii in pago Parifico, in vicaria Buciaxinie, in villa Dubro, cortile unum in jus ecclesiasticum habenda. Et e coortâ in compensationatione hujus concambii dedit idem Einardus Abbas, unâ cum consensu Fratrum sui Monasterii, de rebus sancti Petri ad partem Monasterii Calz & jam dictæ conjugis nostre Herminkrudis in eodem pago & in ipsa vicaria & proprie eandem villam de terra arrabili spatium pericarum xxix. per longum, per latum pericarum vii. & medium. Unde & duas communicationes inter se sequo tenors conscriptas & legaliter roboratas ad relegendum

An. 855.
Ex Charta
Liberale Monas-
terii. Po-
tentiæ.

nobis ostendentes suppliciter petierunt ut eas per nostræ auctoritatis Preceptum plenius in Dei nomine confirmare dignaremur. Quorum, inquam, petitionibus liberter aletum prebentes hoc akitudinis nostræ scriptum fieri jussimus, per quod præcipitas atque firmamus ut quicquid pars justè & rationabiliter alteri consuleat, sicut in memoratis communicationibus continetur, jure firmissimo tenet atque posidet, & faciat exinde quicquid delegere. Et ut hac nostre confirmationis auctoritas perpetuam obtineat firmitatem, de anulo nostro subter eam jussimus signillari.

Bartholomæus Notarius ad vicem Hludovici recognovit.

Data xvii. Kalend. Januarii anno xv. regnante Karolo gloriose Rege, Indictione iii.

Actum Vero palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

L X X V I I.

Preceptum Karoli, Burgundie Regis, pro Agilmaro, Archiepiscopo Vienensis.

An. 855.
Ex Chartula Ecclesiastica Vienensis.

In nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Si petitionibus venerabilium virorum rationabilibus annimatus, & eas veluti oportet implere statimus, non solum eorum fidelitatem sincerorem efficiamus, verum etiam reliquerum Fidelium nostrorum devotionem promptiore erga nos reddimus. Quapropter notum sit omnibus Fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris praefectibus & futaris quia Agilmarus, venerabilis vocatus Archiepiscopus, nostram deprecatus est maiestatem ut res sux proprietatis quas tam de paterna quamque materna hereditate in regno Aquitanico atque Burgundie regali vel etiam quolibet justè adeptus est iure, quae per diversa loca esse noscuntur, vel quid deinceps Christo proprio legaliter adquirere poterit, sub nostra tutione atque immunitatibus defensione recipereamus. Cujus precibus annuentes, hos nostros regales fieri jussimus apices, per quos præcipimus atque sanctimus ut omnes res memorati Agilmari, quas nunc possidet, vel quas deinceps Dominu præveniente largitione jure adipisci poterit, in nostra manearint tutione atque immunitatibus defensione, quatinus idem hoc fultus munere eas abique cuiusquam infidantis tergiversatione gubernet & gubernando prope decreverit solemniter possidat. Statuimus etiam ubique libera persona super eius proprium manere decreverit, ut inibi sub ejus ordinatione quietè degat, nullam iniquam concurriatatem sub.... administratoribus inferre formidans. Et ut hac nostre roborationis acque cuitionis auctoritas firmior habatur, manu propriâ subter eam firmavimus, & anuli nostri impressione adsignari jussimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.

Data viii. Kal. Decembri regnante gloriofimo Rege anno iii. Indictione iii. in villa Theorinthe in Dei nomine feliciter. Amen.

L X X V I I I.

Preceptum Karoli Calvi pro Ecclesia Narbonensi.

An 857.
Ex Archivo Archiepiscopi Narbonensis.

In nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Si sacris locis divino cultui mancipatis aliquid ex iuri nostri rebus seu facultatibus conferre studemus, non solum in hoc regiam exercemus dignitatem, sed maximum regni nostri munimen in hoc agente divina gratia esse nullatenus dubitamus. Quapropter noveris omniam Fidem sancta Dei Ecclesie nostrorumque tam præsentum quam & futurorum follacia quia complacuit clementie serenitatis nostræ ut ob Dei amorem nostramque in futuro ab pessimo Judice retributionem quadam res nostre proprietatis sancte maris Ecclesie Narbonensis seu Redensis, qua fundata esse dinoscitur in honore beatorum Martyrum Justi & Pastoris, cui sedi præsidere cognoscitur divina vocatione Fredoldus venerabilis Archiepiscopus, que res sunt inter infra Narbonensem pagum, hoc est, propè Narbonam civitate vilares duos, qui nuncupantur, unus Catoles, & alter Aluncianus, & insula que vocatur Mandriacus, & infra insula Lici villarem, qui vocatur S. Agate, & alium villarem qui dicitur Curcuciacus. Unde etiam akitudinis nostra Preceptum hoc fieri jussimus, per quod memoratas res, cum omnium rerum summa integritate, cum vineis, silvis, terris cuku & inculkis, Ecclesiis, aqua, aquarumque decursibus, exitibus & regressibus, & omnibus exterminationibus, cum terminis & omnibus integratibus, toquin & ad integrum, veluti pitememoratum ei, præscriptæ matris Ecclesie sancte Justi & Pastoris beatorum Martyrum paribus de nostro iure in ius ac possidere ecclesiasticalm sollemniter transferimus, perpetualiterque habendas deligamus, sicut reliquias ejusdem sancte Sedis res ecclesiasticas; videlicet ut præscriptæ Ecclesie memoratus Fredoldus Archiepiscopus eas recipiens, ecclesiastico iure in usibus jam fara Ecclesie tam ille quam omnes sui successores abique illa cuiuspiam contradictione per labecula temporis ordinem canonice atque disponant leganter. Ut autem haec munificentia auctoritas firma valeat perdurare, manu propriâ subter eam firmavimus, & anuli nostri impressione signilli jussimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.
Gillebertus Notarius ad vicem Hludovici recognovit.

Data xv. Kal. Marcias Indictione iii. anno xvii. regni Domini nostri Karoli Regis.

Actum Carissimo palatio in Dei nomine feliciter.

Hludovicus inclitus Marchio hoc ambasciavit.

Appendix

L X X I X.

Karoli, Burgundie Regis, Praeceptum, quo confirmat prefatariam fidam ab Agilmaro Archiepiscopo Vienensis.

An. 858
Ex Charte
Lario Eccle-
sie Vien-
ensis.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei Eterni Karoli, divina ordinante Providentia, Rex, quondam Hilotarii piiissimi Augusti & inditii filius. Decet regalem excellentiam ut subjectorum necessitates clementi sublevet juvamine. Quam obrem notum ex omnibus Fidelibus sanctis Dei Ecclesie & nostris praefatis videlicet ac furebris quia venerabilis Agilmarus Ecclesie Viennensis nostra supplicior implorare excellentiam quicunq[ue] praefatarum quam ipse cuidam vasculo suo Leoni super fecerat de Sifacio villa, nos ob mercedis nostra augmentum corroboraremus, quod ita & fecimus. Dedit namque predictus Leo praefatus causa Dei & uxori ejus Leutrade res suas ad integrum quas in Cartinaco villa habent cum Ecclesiis, quarum una sancti Mauricii, altera sancti Christofori Martyrum & dicata, seu etiam quas adquisiverunt; accepteuntque a predicto Episcopo tam Leo quam uxor ejus Leutrade praefatarum de Sifacio villa cum Ecclesia nomini sancti Petri dicata, ut dum adiverterem tam ipsas res cum Ecclesiis quas dederunt quanta praedictam villam Sifacum ad proprium tenerent cum Ecclesia. Cujus petitioni aurent inclinantes iustissimus hoc fieri decreverunt, per quod statim us ticeat eis, Leoni nemp[er] & uxori ejus Leutrade, supradictas res quas dederunt & quas accepterunt omnibus diebus vix quiete possidere, tenere, regere absque ullius contradictione seu repetitione. Super omnia namque constitutimus das res & acceptas cum Domino Leoni & Domina Leutrade in nostra tuitione atque immunitate permanere. Nec liceat ullius potestatis Judici nec possessores Leonem videlicet & Leotradam nec possessionem judicario disbringer more. Et ut hoc nostrum Decretum firmius ac stabilius permaneat, manu propria subscrivebimus. Signum Karoli Regis, Bertratus Cancellarius recognovi. Datum xvi. Kal. Februario anno mii. regni Domini nostri Karoli glorioissimi Regis, Indictione vi. Actum in Mantelo villa in Dei nomine feliciter. Amen.

L X X X.

Placitum Missorum Dominicorum, in quo terminata est lis que erat inter Agilmaram Archiepiscopum & Uviericum Comitem.

An. 858.
Ex codem
Chartula-
rio.

Noticia allegacionis seu querelationis inter Agilmaram Archiepiscopum & Uviericum Comitem ex rebus legitimis proprietatis ipsius Agilmari Episcopi de quibus adversus predictum Comitem jam frequens querela exiterat. Venientes namque religiosissimi & venerabiles Pares in ultissimumque societas Comitum solito

more, sicut in aliis locis, Salmoringam villam, quorum nomina sunt hæc. Remigius Langdunensis Archiepiscopus, Roctanus Ardeaconus Archiepiscopus, Joseph Mauritanensis Episcopus, Ebo Gratianopolitanensis Episcopus, Trutberus Adrensis Episcopus, Arbertus Ebredoneensis Episcopus, Gairardus quoquè Comes, Fulheradus Comes, Arnulfus Comes, Austrannus Comes, Begerus Comes, Ucpoldus Comes, Barnardus Comes, Aldrigus Comes, iterum Barnardus Comes, Ingelramus Comes, Gairungus Comes, plurimique cum eis in tam præcipuo conuentu adstantes quorum nomina pericribre perlongum est, ex quibus aliquis adnotare studemus. Adalbertus videlicet Vafus Dominicus, Richardus famili modo, Erpius quoquè, Airdus, Falradus, Beringerius, Ilfus, Ragambertus, Christianus, Aistoldus, item Aistoldus, Wandalmarus, Eldebodus, Lanberto, Sutberto, Maevokko, Berterin, Ebo, Alalfus, Ingelrico, vel ceteri quamplures. Prædicti vero Majores Privilegio & procere potestata dūm ibidem in prædicto loco de communis tractarentur utilitate ad justitiam totius provincie, inter cetera ibi in præfencia prædictorum nobilium virorum alijt coram Agilmari praefatu Archiepiscopu[m] unā cum suo Advocate Wigirio nomine proclamans se adversus Wigiricum Comitem quod res & maius quæ ei Dominus Imperatur Locharius legitime concesserat jure in villa Cogana seu & in alia villis, calauis, & ad nancia, quod ipse Wigiricus easdem res in sua restituueret dominatione iuste. Prædicti vero venerabiles viri jamicdum interrogaverunt Wigirigum si ita veritas esset an non. Ipse tamen hoc minimè denegavit, nequè Advocatum ponere potuit quiescebat hujus querela causa esse veritatem, sed præfentaliter per suum vadum ipsi Agilmaro Archiepiscopo vel suo Advocate proprio reddidit manus, & suum Missum Fulradum nomine in sua advocatione dedit Wigirio Advocate præfati Episcopi ut super ipsas res quas ipse reddidit venire & legalem vestituras in omnibus faceret. His præsentibus. S. Richardo. S. Beringerio. S. Gillulfo. S. Ebraino. S. Archimbaldo. S. Rotardi. S. Ivone. S. Christino. S. Amalgaudo. S. Airdo. Ego Wintharius præsens fui. S. Odilione. Sartulus præsens fui. Ego Aistoldus præsens fui. Oftoldus præsens fui. Celdebodus præsens fui. S. Ebene. Adalongus præsens fui. Rothaldus rogatus. S. Ebraino. Rodulphus subscriptus.

L X X X I.

Karoli, Burgundie Regis, Praeceptum pro Geraldo Comite.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei Eterni Karoli, divina ordinante Providentia, Rex, Hilotarii quondam incliti & Augusti filius. Si necessitates Ecclesiarum. juvamine, hoc nobis prodebet non dubitamus & ad tempora[m] gloriolus transfigendam prospectam & ad eternam felicitatem obtinendam beatitudinem. Idcirco noverit omnium Fidelium

An. 858.
Ex codem
Chartula-
rio.

Vita Appar-
tus Barti-
manni ad
an. 1714 &
72.

Sancte Dei Ecclesie nostrorumque praefectionum ac futurorum industria quia Gerardus spectabilis Comes nostre reverente innocentie celitudoine qualiter Ecclesia sancti Mauricii Viennensis , ubi Agilmarus , venerabilis Archiepiscopus , praeceps dinoſcitur , quedam villa seu Ecclesie priſco jam tempore mundiali prævenientiae cupiditate subtraxit fuerint & quibusdam laicis hominibus sub in temeritate beneficiatz , ex quibus etiam idem Gerardus per beneficium piissimi genitoris nostri quondam Hludhari obtinebat in pago Viennensi seu in comitatu Tol- vienensi Giniacum villam atque Ecclesiam sancti Marcelli Martyris extra muros urbis Viennae sitam inter duo castella Neumedium scilicet & Crappum , quod prefatus Gerardus obtinebat ad beneficium , sed idem Comes in iuster pariter cum Remigio Lugdunensis sedis venerabili Archiepiscopo de religione Christianitatis & emolumento nostra mercedis salubri intentione per tractans , supplici voto futili odranti precati sum mansuetudinem quatinus prescriptas villas & prefatam Ecclesiam cum omnibus appendiciis suis ad predictam sancti Mauricii pro amore Dei ac Domini nostri Iesu Christi & eternae beatitudinis premio per pr dignanter reliquerentur . Quorum iulu- berimmas process ad effectum ducentas , hos nostre iuliois spaci fieri censitibus , per quos memoratas villas , sicut supradictum est , Tolianum in pago Viennensi in comitatu Tolianensi , necnon eum in comitatu Viennensi Giniacum villam & Ecclesiam sancti Marcelli Martyris extra mu- ros urbis Viennae sitam , qualiter prefatum habe- tur , inter duo castella constitutam , Neumedium scilicet & Crappum , ad iudicium calam Dei , Ecclesiam videlicet sancti Mauricii , cum omnibus illarum appendiciis & universis ibidem pertinetibus sub iniquitate restituitus atque redi- didimus , quatinus per hoc nostrae auctoritatis seu confirmationis Preceptum quicquid ex hac deinceps causa tam Agilmarus , ejusdem urbis Viennensis Archiepiscopus , vel successores eius , quam quilibet Advocatus & Rector ipsius Ecclesie justè ac rationabiliter elegerent vel voluerent , liberam in omnibus habeant in Dei nomine per- petualiter faciendi potestatem , absque cujuslibet duntaxat repetitione seu quilibet iniulta contra- rietate . Et ut hoc nostræ auctoritatis Preceptum à Fidelibus Ecclesiæ Dei ac nostris verius creditur atque perennis temporibus inviolabiliter sub inconvollo rigore conservetur , manu pro- pria roborare studuimus , & anuli nostri impre- fitione tuber assignari jussimus . Signum Karoli Regis glorioi . Deidomus Notarius ad vicem Heicardi recognovit .

LXXXII.

Ludovici II. Imperatoris Preceptum pro Ec- clesia Viennensi.

An. 1714.
Ex codice
Cronula
10.

IN nomine sancte & individuæ Trinitatis. Hludovicus , divina ordinante Providentiæ , Imperator Augustus. Si Sacerdotum ac Servorum

Dei petitionibus , quibus nobis pro suis necessi- tatis innoquerint , ad effectum perducimus , non solum imperialem confastudinam exerce- mus , verum etiam ad beatitudinem retributionis mercedem talia nobis faciendi profutura confi- dumus . Proinde compierat omnium Fidelium nostrorum industria presentium scilicet & fu- rum quoniam venerabilis sancte Viennensis Ecclesie Ragamfredus Archiepiscopus necnon & sacri palau nostri Notariorum nostrorum sum- mus , nostre celitudoine excellentiam saluberrimam experii prebus quatinus seruitas majestatis noſtre sancte matris Ecclesie Viennensis sancto- que Mauricio , cui idem Preful præsele atque prodele dinoſcitur , res & praedia universa qua- cunque vel in quibuscumque locis & regnis seu crinitatibus sua vel reperta esse noscuntur , quas prædecessores nostri glorioi Imperatores & Ro- ges necnon & sancta Romana Ecclesia per Pra- ceptum & sacra privilegia à primaria Ecclesia pos- sedent matris Ecclesie sancti Mauricii Viennensis Metropolitam ad nostra usque tempora più de- votione p[ro]p[ter]e largitione contulerunt , seu qua- cunque vari religiose de suis propriis credibus eandem eternaverunt per nostre largitiones Pra- ceptum immō imperiale auctoritatem peren- nis ejusdem Ecclesie universa quaque habenda temporibus confirmaremus . Non quoque justam immō rationabilem petitionem ejus libenter admettemus , hoc serenitatis nostre Preceptum fieri censimus , per quod specialis mater nostra Eccle- sia Viennensis immō sanctus Mauricius omnes res & villas , Monasteria quoqu[em] & immunita- te , ac omnia prædia ejusdem matris Ecclesie ex temporibus antiquioribus usque nunc jure pos- sessionis debite que infra imperium dominicae noſtre ubicunque nota & cognita ac reperta fore noſ- cuntur , modis solubili firmatae & innovatione per- portua obtineantur . Unde & modis omnibus auctoritate imperiali jubendo præcipimus atque præci- piendo decernamus ut nullus Comes , nullus Ju- dex publicus , nec quilibet ex judicari a potesta- te , vel alias ex Fidelibus Christianis in Ecclesiis , loca , vel agros , seu in reliquis possessionibus prefatae matris nostra Ecclesie Viennensi in qui- budlibet curia & territorio quas tempore mo- derno justè & rationabiliter possidere videatur , quoque etiam deinceps aut per nos aut per quo- rumlibet Fidelium devotione divina pietas augeri voluerit , aut feda exquirat , aut francos vel ser- vos distingere audeat , neque etiam ad Judicia publica venire compellat , sed lini sub tuitione ar- que ordinatione & immunitate seu defensione matris Ecclesie sancti Mauricii suoque Poorifici atque Rectori . Super hec omnia , quicquid per negligenciam Redorum à pravis hominibus abla- tum aquæ avulsum vel direptum est , sub omni integritate usque inexquisitum reddimus . Ut au- tem hec noſtre confirmationis auctoritas noſtri futurique * , Domino protegente , inviolabilis & incavallabile permaneat , manu propriæ subter firmeimus , & anuli nostri impreciose adfig- nari jussimus .

Signum Hludovici serenissimi Augusti . Teudo Notarius ad vicem Ragamfredi Archi- cancellarii recognovit .

Appendix

Datum Viennae civitate anno , Deo propicio ,
imperii IIII. Domini nostri Hlodovici ser-
nissimi Augusti II. scilicet Kal. Novemb. In-
dictione VII.

Adam Viennae urbi in Christi nomine fel-
citer. Amen.

LXXXIII.
*Eiusdem Ludovici Preceptum pro eadem Ec-
clesia Viennensi.*

An. 850.
Ex codice
Chartulario.

In nomine Domini nostri Iesu Christi Dei
externi, Hlodovicus, divinae ordinantis Provi-
dentiae, Imperator Augustus. Si Sacerdotum ac
servorum Dei petitiones, quas nobis pro suis in-
notuerint necessitatibus, ad effectum perducimus,
non solum confuetudinem imperialem exerce-
mus, verum etiam ad beatitudinem retributionis
mercedem talia nobis faciendi profutura confidi-
mus. Iraque omnium Fidelium sancte Dei Ecclesie
ac nostrorum praesentium & futurorum com-
petit magnitudo quoniam Ragenfredus, venera-
bilis sancta Viennensis Ecclesie Archiepiscopus,
necnon & sacri palacii nostri Notariorum summus,
atque Hugo nobilissimus Comes & carissimus pro-
pinquius noster praesentiam nostri accedentes in-
notuerant quandam partem villa que vocatur
Fornis in comitatu Viennensi sitam, temporibus
principis à religiosis Christianis matris Ecclesie
landi Mauricii Viennensem Urbi conlaram, non
longo tempore præterito inter reliquum subtra-
ctionem rerum iustè ob incuriam priorum Prae-
latorum ejusdem Ecclesie adhuciorum fuisse subla-
ta. Unde serenitatem nostram suppliciter expre-
tierunt quatinus ob amorem Christi, necnon &
pro levamine & memoria genitorum nostrorum,
quorum corpora in eadem matre Ecclesia fore
noscuntur humata, ac pro amabilii eorum depre-
carione, jam dictam partem villæ Fornis que in-
justè subtrahita fuerit, unà cum Ecclesia sancti
Nazarii consecratam, cum omni familia utrius-
que sexus ejusdem villa sancti Mauricii juris per-
tinentia cum redditibus universis ac possessionibus
iustè redderemus, ac redentes præfate matris
Ecclesie sancti Mauricii præceptio nostræ auctoritatis
confirmaremus. Quorum precibus ob emolu-
mento mercede nostra & genitorum nostrorum
rum ac propera diuinum famularum nobis sine-
risimè ab ipsa exhibitorum libentissime annuentes,
hoc serenitatis nostræ Præceptum fieri censuimus,
per quod memorat Ecclesia sancti Mauricii jam-
dictam partem villa Fornis cum omnibus sibi
iustè & legaliter pertinentibus, videlicet cum domi-
bus ceterisque ædificiis Ecclesiamque ac terris
cultis & inculis, vineis, pratis & silvis, aquis
aquaerumque decursibus, mancipia etiam utrius-
que sexus & status, quæsumus & inexquisitum,
omnia & in omnibus prælibato Ecclesie sancti
Mauricii suisque Rectoribus reddimus ac redita
perpetuis temporibus eorum utilitatibus subesse
volumus arque prodeſſe. Volumus namque arque
dignum esse decernimus ut Teudo, ejusdem matris
Ecclesie filius & Presbyter, qui pro suprà num-
cupatis rebus magnum dedit studium & laborem

improbum ut pristina resticerentur potestati,
Uboldus nepos ejus Clericus in id ipsum præfa-
tam sancti Nazarii Ecclesiam cum omnibus re-
bus, sicut supra loca & nota esse nolcent, om-
nibus diebus vice illorum jure possideant usus
& sub sua ordine dispositione absque aliquius
hominis contradictione. Ut autem nostra auto-
ritatis constatio & restitutio firmiorem obtineat
vigorem, massæ propriæ subter firmavimus, &
anuli nostri imprimis adfigmari iussimus.

Signum Hlodovici serenissimi Augusti.
Arnaldus Notarius ad vicem Ragamfredi Ar-
chicancellarii recognovit.

Datum Viennæ urbi VII. Kal. Novemb. anno
imperii V. Domini nostri Hlodovici serenissimi
Augusti in Dei nomine feliciter. Amen.

LXXXIV.

*Karoli Calvi Privilegium pro Ecclesia Au-
gustodunensi.*

An. 850.
Ex Chartu-
ario Eccle-
sie Augu-
stdunensis.

In nomine sancte & individue Trinitatis. Ka-
rolus, gratia Dei, Rex. Si ecclesiasticas fan-
tiones atque earum decreta nostro confirmamus
Edicto, proculdubio regis celsitudinis morem
exequimur, atque apud eternam retributionem
hoc ad emolumendum animæ nostræ nullatenus
ambigimus pertinere. Quapropter noverit om-
nium sancte Dei Ecclesie Fideli solertia noto-
rumque tam praesentium quam futurorum quia
Jonas venerabilis Praefat Eduorum Ecclesie, quam
confitit esse in honore sancti Martyris Christi Na-
zarii dicatum, adiess culmen nostræ celsitudinis,
obulit obviciis nostris quoddam Privilegium
Episcoporum atque Abbatum manuum robora-
tum; in quo coquinebatur insertum qualiter idem
Jonas, divino tactus amore, pro Dei honore &
reverentia beati Nazarii Martyris Christi, Cano-
nicorum ejusdem matris Ecclesie curam gerens,
& perpendens quod canonice degere neque ibi-
dem Deo deservire possent, prospiciens primùm
illorum habitum officinarum inconvenientem &
penè nullum esse comparatione aliorum, juxta
modem aliarum urbium claustra illis construere
officialique congruentiores & aptiores ad usus
eorum edificare studuit. Et licet quedam res ec-
clesiastica ad supplementum eorum & victum ad-
ministrandum a predecessoribus suis illis conlata
fuissent, tamen pro quantitate sui arque difficultate
itineris, quia longè ab urbe distabant, penu-
riam sepissime pari solebant cotidiani viatus. Et
ut penitus hæc occasio eis tolleretur, receperis eis
dem rebus, hoc est, Carimanno & Tillido villa,
cum Filaciaco, ad usus eorum in pinguiori arque
viciniori loco Marcassolum villam indominicata-
tam, & Simpiniacum similiiter indominicatam,
cum beneficio quo Ragenfredus quondam ex ea-
dem villa habuit, ad cotidianum victum & potum
eis ministrandum delegavit, & per idem Privile-
gium confirmavit cum Anlaciaco villa, que olim
eis à Domno Modoino collata fuerat, hoc decer-
bens, ut ibidem quinquagenerius Canonorum
numerus non transgrediat, donec, Deo optu-
lante, predictæ res augmententur, & nullus census
ex

ex eisdem rebus aut alicuius terreni servitii vel muneri exigitur, ut ex eisdem rebus aliud afferatur aut diminueretur. Sed ut illius bona interiora aequi Decreti confirmatio firmior habeatur & perpetuas temporibus conservetur inviolabilis, non fratre deprecatus est magnificenciam ut sapientia nostra auditorias Preceptum fieri dignaremur. Cuius pecuniam ratae judicantes, hoo aliquid nos nostre Preceptam illi fieri iussimus; per quod omnino firmamus atque iubemus ut nuncquam vel nesciamus ex rebus in perfato Privilio confitentibus à nomine mortalium quicquam resortur evelere vel diminuere, sed sicut in perfato Privilio constat esse primitum, in eandis id inviolabiliter nostris futurisque maneat firmum atque inconsumptum. Et ut huc confirmationis auditorias nostris futurisque temporibus maiorem in Dei nomine obtineat vigorem, manu propriâ subter eam firmavimus, & anuli nostri imprese subfigillari iussimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.
Folchricus Diaconus ad vicem Ludovici recognovit & subscripsit.
Data xviii. Kal. Julii anno xix. Domini Karoli glorioissimi Regis, Indictione vii.
Actum Tuffiaco villa in Dei nomine feliciter.
Amen.

LXXXV.

Ejusdem Karoli Preceptum pro eadem Ecclesia Augustodunensi.

An. 819.
Ex codice
Chartula-
rio.

IN nomine sancte & individue Trinitatis Karolus, gratia Dei, Rex. Quicunque Regie dignitatis culmine efferti desideras, merito eum pro oculis semper habere deber cujus gratia preferitur. Igitur noveris omnium sancte Dei Ecclesie Fidei & nostrorum tam praesentium quam & futurorum sollicitus quia nobis, qui ubique res ecclesiasticas pro viribus tutari aquae augmentari gaudeamus, ob emolummentum mercordis animus nostra libuit cuidam sancte matris Ecclesie Edworm, quia noscitur esse dicata in honore sancti Nazarii Martyris Christi, cui etiam praefesse videretur Jonas venerabilis Prelus, restitutus que solemniter refundi quandam villam que vocatur Tiliniscus, cum omni sua integritate. Et est sita in pago Orcharense, super fluvium Sagonnam. Ipsa enim villa olim per incuriam Rectorum praedicta Ecclesie & indolorum hominum violentiam ab eodem loco distracta esse dinoscitur. Unde nos, sicut supra predictimus, res Ecclesiarum pro viribus tutanur, hoc celitudo nostra Preceptum fieri ac praedicto sancto loco ad depreciationm dilecti nobis memorati Pontificis Jone dari reddique iussimus; per quod prefatam villam cum omnium rerum jure legaliterque sibi pertinientium summam integritate jamiento loco sancto eternaliter mancipata ac permanenter famulandam refundimus & delegamus, eo videlicet modo ut Rector prefatæ Ecclesie & successores ejusdem quicquid ex praedicta villa cum omnibus pertinientibus sibi rebus pro utilitate ac commoditate Ecclesie & suorum necessitate

Tome II.

facere decreverint, libero in omnibus perficiantur arbitrio canonice legaliterque facienda quemadmodum ex reliquis rebus ad eundem locum familiare contradicunt se restitutis, & noster anniversarius ac dilectissime nostre conjugis Hirminius in eadem Ecclesia per singulos annos gratia restitutio istius ville solemniter celebrari aequo honorifice frequentari non negligatur. Et ut huc nostra restitutio auditorias plenioram in Dei nomine per supervenientia tempora obtinet vigorem, manu propria subter eam firmavimus, & anuli nostri imprese sigillari iussimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.

Folchricus Diaconus ad vicem Ludouici recognovit & subscripsit.

Data III. Idus Octobris. Indictione vii. anno xx. regnante Karolo glorioissimo Rego.

Actum Tuffiaco villa supra Molain in Dei nomine feliciter. Amen.

LXXXVI.

Airaudii Cessi ad Ecclesiam Brivacensem.

An. 860.
Ex Chartu-
ario Eccle-
sie Briva-
censis. cap.
115.

SAcro Sancte Ecclesie sancti Juliani Martyris vicino Brivare, ubi ipse sanctus Martyr in corpore requiescit, vel ceterorum corpora Sandorum seu Reliquie ibidem conditæ sunt, ubi ad dexteram levamque Arconcius indicitus Confessor seu Ilpidius Martyr adjacent, ubi in Christi nomine Bernardus, gratia Dei Comes, super ipsam casam Dei Rechor praefile videtur, seu & Adalgius Prelatus super ipsam casam sancti Juliani custos praefile videtur. Ego igitur in Dei nomine Airaudus, metuens casum humani generis & fragilitatem, ne me subitanæ morte præoccupet, propterea cedo ad ipsam casam Dei vel ad ipsos Canonicos ibidemque Deo serviensibus in stipendia Fratrum vel ad sacrificium Deo offerendum aliiquid de rebus meis propriis, ut ipsi Sandi seu & ipsi Canonici, qui ibidem sunt degentes, intercessores sum pro peccatis meis ad Dominum. Et sunt ipsa res hæc in patria Arverna, in vice Ambonense, in villa cui vocabulum est Bucacco. Cedo ad ipsam Ecclesiam Dei vel ad ipsos Canonicos in ipsa villa casam meam dominicariam, cum aliis mansis, cum curtis, ortiferis, pomiferis, & aliis campis, pratis, pascuis, & molendinos tres, cum cunctis adjacentibus, aquis, aquarumque decuribus, viri, cultum seu inculatum, quantum vel quicquid adquirendum est, omnia & ex omnibus quantumcumque in ipsa villa vel in ipsa cultura habeo vel adquirere potero integrum cedo ad ipsam casam Dei vel ad ipsos Canonicos in illorum stipendia tam praesentium quam & futurorum, tam de aliis quam de aucto, ut faciant ipsi Canonici de ipsi rebus in omnibus in illorum stipendia vel ad sacrificium Deo offerendum quicquid facere voluerint. Et tamen mihi placut voluntas ut dummodo ego advivo, titulum usum mihi licet possidere. Et post obitum, quandoque Deo placuerit, in vestrisque partibus faciat permanente. Et si ego uxorem duxero, & filios & filias mihi Deus

Aaaa

Appendix

procreaverit, ipsum conscriptum ad me reverti faciat. Et si hoc non fecero, ipsas res in omnibus sine ullo contradicente possideatis. Et ipsum decimum ab ipso scriptore, quandiu adixerit, possideatur. Et si evenierit, quod minime credo, quod aut ullus Rex iniquus aut Comes aut Abbas aut ullus Rector Ecclesie ipsas res superius iudicabis vel ullus heres meus ad ipsam causam Dei vel ad ipsos Canonicos abstrahere voluerit, in primis itam Dei incurrit & Sanctorum offensa, & sic participes in infernum cum Iude Schatrio, qui Dominum tradidit, & hic conscriptus firmus & stabili permaneat stabulatione submersa. Facta celsio ita die Lanis in mense Medio anno vi. regnante Karolo Rege Equitahorum filii Karoli Regis Francorum. Signum Atraudo, qui cessionem illam fieri vel aliam dare rogavit. Signum Immone.

LXXXVII.

Præceptum Karoli Regis quo donat Adalgiſo, Fideli ſuo, ad deprecationem Hirmindridis Reginae, coniugis ſue, villam que vocatur Eli- claus ſuper fluvium Olne infra Comitatum Bajocacenj.

An. 860.
Ex Charta
M. Mo-
nasterii fol-
lentis.

IN nomine sancte & individuus Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Regis celitudinis mos est Fideles regni sui donis multiplicibus & honoribus ingentibus honorare atque sublimare. Proinde ergo morem parentum Regum videlicet prædaceorum nostrorum sequentes, libuit celitudini nostræ, ad deprecationem ſeu suggestionem carilim conjugis noſtri Hirmindridis, quendam Fidelem regni noſtri Adalgiſum nomine de quibusdam noſtri proprietatis rebus dicare sublimemque effacere, que videlicet res ſunt ſite intra Comitarum Bajocaceniem ſuper fluvium Olne, hoc est, villa que vocatur Eliclaus, in qua conſtūnt mani xii vel quicquid ad eandem villam jure legaliterque pertinere diſiicitur. Unde hoc altitudinis noſtri Præceptum fieri illi- que dari juſtimus, per quod memorata res cum omnium rerum ſumma integritate, eam terris cultis & incultis, silvis, pratis, molendinis, paſcuis, aquis, aquarumve decurſibus & regreſſibus, & omnibus legitimiſ & terminationibus, necnon & mancipiis utriusque ſexū defuper com- manentibus vel ad eadem res jure legaliterque pertinētibus..... & ad integrum, ſicut dictum eſt, praefato Fideli noſtro Adalgiſo ad prototipum concedimus, & de noſtro jure in jis ac dominationem illius ſolemnī more transferimus; ita videlicet ut quicquid ex predictis rebus & mancipiis pro ſua utilitate ac comiuitate fa- cere decreverit, libero in omnibus potiuer arbitrio faciendo ſicut ex reliquis rebus & mancipiis ſue proprietatis. Ut autem hec noſtri largitionis auctoritas firmiter habeatur ac per futura tem- pora diligenter conseruerit, manu propriâ ſub- ter eam hincavimus, anlique noſtri impreſſione adſignari juſtimus.

Signum Karoli glorioſiſimi Regis.

Goflinus Notarius ad vicem Hludovici re- cognovit.

Data VIII. Idū Decemb. Indictione ix. anno xxii. regnante domino Karolo glorioſiſimo Rege.

Actum Adriaciaco publico palatio in Dei no- mine feliciter. Amen.

LXXXVIII.

Narratio de Monacho Cenomanensi ad Canoni- cam viam & habuum converſo.

Sicut cocidie sancta Ecclesia ad fortē electo- rum atque beatitudinem perpetua vita capi- fendant divertit evocationibus, non ſolum despe- catus ſeculi, ſed etiam eos, quod maius eſt, quos mundialis actio perſtoridos facit, adtraheſe de- certat, ut illos hic & divertitas bonorum actuuum multipliſet & ille diſſimilitas retributionis vari- ornet, ita eſt contratio antiquis holtis pios indeli- nenter ſubipere non ceſſat, ut quos conſortes non poſt habere in gloria, ſaltū ſocios ſecum cognofat in poena. Nam cūl in tribus ordinib- bus, id eſt, Laicorum, Canonicorum, Monachorumque, non defint qui à primeo tempore nobiliora acta perſtrati atque aggredi tentarint dato divinitutis intelligibili animo, eis maximē in- fidiani niſitus quos in juvenili etate creverit ſe ul- trō dominicis præceptis mancipialiſ, ut tanto pro- fundius ad ima gaudem proicit quando à ſuis cruentis fauicibus ſemel evaluſe dolebat: quorum devianio à propoſito ſancto quām dannabilis eſt conſeſtatur Evangelica & Apoſtolica documents edocent, ſuifque medicaminibus ut denud refor- mentur, qualiter ſerpentinis veuenis fauiantur, corroborant. Cūl enim unicuique modus corre- ctionis ſecundū gravitatem contagii conveniat, idque à Doctordibus Ecclesiæ fanciri permifum ſit datā authoritate alitonantis Judicis, ut aliter ob- recta derigantur, aliter aperta deleanſur, in his etiā quos post devotionem nobiliorem ad ſecula- re iterum habitum dilabuntur atque apostolice efficiuntur major ſollicitudo & cura adhibenda eſt decernitur. Quæ prævaricatio per illa in utro- que ſeu modernis temporibus ſuprā modum in- veniuntur, pluriſimisque vacillantes ſuis volubilita- bus implicare & deperte à recho tramite obfus- catis luminibus inuit. Sed quia hoc devitabile genus in promptu ſtare videtur, ac propter hoc in certu bonorum malorumque Catholicorum pars fit in redargutione, pars in deſenſione mali, ita ut eos quos in tali facinore deprælios, dum non poſſiue innocuos facere in toto, ſuis mendacia fermocinationibus aut per abnegationem aut diſſimulationem actus vel per aliquam occationem inno- centes conantur oſtendere, ſi que jam gravior caſus multorum quām unius, reſta de hac ipſa controverſia que modō noſtri in partibus extre- mit aliiquid ad medium deducere; quatinus co- gniti veritate iudicium obſervetur veracium, & falſitas confuta evanefcat.

Quidam namque Sacerdos nomine Urſo valde nobilis fuit Cenomanis civitate, qui unum ex ſuis nepotibus ſuperiorem eſſe volebat. Cunq[ue]

Ex veteri
Codice Bi-
bliotheca
Colbertina

super hac re consultam ipsius urbis Episcopi, vide-
licet venerabilis Roberti, pateret, non solum sue
positioni assensum prebuit, verum etiam omnimo-
do id agendum exhortare curavit, reputans in
puero & Ecclesie utilitatem pro genere spectabili
profuturam & immortalitatem anima dulciter vi-
vendo atque Ecclesie instituta militando receptu-
ram. Predicatus itaque Sacerdos hoc negotium
adimplere festinans, adhucito secum Fratre suo
nomine Wanilone, obulem sapientium nepotem
cognomine Rigranum Domino Episcopo Ecclesie
sueque ejus, ut ab eo & ipsius congregations ho-
norem Clericanis suscipere meretur. Quod cum
factum diebus sanctum Pasche fuisset nobiliter
donato Dominus Episcopus prefato avunculo, qui
eum in spirituali filii vicem suscepserat, commen-
davit, ut puer custos corporis & anime ejus
ficeret ac nutrimenti praebeteret, quatinus post edo-
cationem apud diuinis & humanis servitio ei
reddere posset. Qui imperium sui Senioris libenter
obtemperans, receperit puerum. Cumque apud se
non esse copiam Litterarum cognoscere, misit
eum in quoddam Monasterium ipsius Episcopi,
ubi ordo Monasticus vigebat, ut illic instrueretur
facis Litteris & eruditur. Ergo suscepserat puer in
Monasterio, tradidique magistro, cum per plures
dies scholasticis disciplinis operam dedidit, quo-
dam tempore cespit farigata languore gravi cor-
poris. Itaque dum scipione calibus impulsionibus
cruciaretur, dirusque dolor intesinatur ac viscerum
intremediatiliter eum vezarer, nullà arte me-
dicinali niedelani prabente, obcupescere cepit.
Magister quæ & cui agitatio tanta infirmitatis
adolescentem infigeret; scitcitanter ab eo quam
ob causam tot & talis invisa pateretur. Qui cum
diutine interrogaretur & nullum certum respon-
sum dedit, quiddam die acriores sulfurens cruci-
eratus, ut penè exanimis jaceret, via languido ha-
nelicu flante, tandem confessus est se à parte Deo
devotum fuisse in annis prioribus in Monasterio
quod vocatur Cormaricus, properet quod Do-
minus se ipsum iam emortuum pro eventu nimia
infirmitatis patri post votum reddidisset, ac ideo
sperauit se pati tam gravia. Quo audio, magister
tactus intrâ se requirebat ei receptio rubore, cum
tempus inquisitionis adficeret, si suillent infania
qua ab eo audierat hora infirmitatis. Ille autem
adfirmabat vera esse, docbatque ordinem rei.
Dicebat etiam velle se esse Monachum, ut ipsius
& patris anima à periculo voti liberaretur. Sequi-
dem pater ejus suprà memoratus, videlicet Roh-
bertus, jam humanis rebus excellerat. Deciderat
enim in caputrum Norcomannorum, & sic eorum
penis attritus interierat. Itaque paulacum adoles-
cens informabatur ut collum sub levi jugo Chri-
sti submittentes arque propositum patri exploreret.
Sed magister id heri posse negabat dicens: Quia
sequaqueum hoc venisti ut Monachus efficereris,
nec ideo confusam accepisti, sed nec parentes tui
huius sermonibus adquicileant. Perseverante autem
illo in affirmatione & detentione rei quæ pere-
batur non hinc, contigit ut avunculus ejus, qui
eum paterno affectu suscepserat, videlicet Urlo,
decindecit in Monasterium causâ visitationis.
Quod cum euilia prepararentur & invicem con-
fabularentur, inter cetera oris est adolescentis

Tome II.

avunculo ostendere voluntatem propositi, labo-
reisque quem pariebarat, ac votum paxis. His
auditis, Sacerdos non minimè anxius graviter fe-
rebat, non * minimè contradicere audebat quod
exhortari nolebat. Confidit tamen nolens diu pe-
sonis ut faceret quod poscebat. Statimque mutato
habitu induit cucullam; ac cadens ad pedes
avunculi, oscularus est illos. Sic ab illo die &
magister qui denegabat, & illi qui deridebant vo-
cam loquens, in exhortationem & consolacionem
versi sunt. Interē illis diebus Episcopus à civitate
longè recesserat, exiens opus predicationis &
confirmationis per provinciam locis necessariis.
Cum autem revertetur & esset non longè ab
urbē, vocavit Magistrum super memorati adoles-
centis, qui & Abbas Monasterii erat, ut sciret
que ageretur circa Monachos & Monasterium.
Postquam vero cuncta cognovit, novissime de Dis-
cipulo interrogavit. Quibus interrogacionibus res-
pondit dicit Abbas, aequa omnia que facta fue-
rant enunciavit. Quo audio, Dominus Episcopus
admiratus, concitus in eundo usque ad civitatem
peruenit, scire volens quam speciem haberet res
audita, sed incredibilis; Iustissime Abbatem & No-
vitium vocare & quosdam ex Fratribus. Cumque
coram eo assisterent, stante circum circa omni
caerulei Clericorum Laicorumque, (erat enim hora
ad celebrandum Missarum solemnam, quia festi-
vitas Purificationis sancte Marie instabat) ait stu-
pefactus ad iamdictum novitium: Nuper te, fra-
ter Rigranne, Canonicum dimiti, & modò cu-
cullatum video. Dic ergo nobis cur hoc fecisti,
vel quis rogit, aut consilium dedit. At ille re-
pondit: Nullum consilio vel suggestionis, sed sola
voluntate & sponteis proprii animi, à me hoc
actum est. Retulit itaque audiencibus omnibus
cuncta superius dicta. Addebat etiam somnium
mirabile le vidisse, cuius interpretatio talis erat,
ut seculum dimitteret, & vitam Monasticam te-
neret. Adhuc autem non credente Episcopo, nec
ceteris adtentibus, adjuravit eum ex suo mi-
nisterio terribiliter ut profiteretur si vera essent.
Ipse vero confirmabat cum jure jurando nihil incen-
dose locutus se esse. Quamobrem venerabilis
Episcopus mastus & omnis Congregatio ejus do-
lebat, quasi ablatum solarium adjutoriumque Ec-
clesie lue traditum, scitcitanter etiam inter se ad-
mirando quæ tanta prudentia in adolescenti pos-
set apparere, præsertim cum in periculotiori ætate
jam pervererat. Erat enim, ut astimabatur, do-
cem & odo annorum. Iterum autem venerabilis
Episcopus perquisivit si cunctis diebus destinasset
perseverare in ordine Monastico. Illo vero adfir-
mantem & contestante coram omnibus, dedit ei
benedictionem Dominus Episcopus, concessisse
locum & ordinem Monasticum quem petebat.
His ita transactis, cum audierat prefatus avunc-
ulus, videlicet Urlo, rem actam ab Episcopo,
(non enim fuerat tunc pates, quia infirma-
tus quodam loco jacebat) graviter accepit cum
ceteris parentibus quod nepos eorum perditus
esset seculo & adquiritus Deo. Misit ad arcieriensem
cumque ante eum adstrinxerat, cum
omni ira & menis infania ita ad eum locutus
est: Quid fecisti, miser? Quare Monachus esse
voluisti? Cur elegisti unum parvum panem pro

A 2221

Appendix

numero centenario & parum vinum pro calicibus epocandis usque ad sanctasem? Quamobrem vita pororum in leguminibus & horo ut sufficiens tibi esset voluisti? Ubi erant deliciae cariarum quas dimisisti, suavitas potionum, delectatio canorum accipitrumque, tactus voluptriosus malierum? Cum ergo animam adolescentis contra hac fortiter resistere vidisset & responsa non juvenilia sed robore senilis corneret, addebat multa sclerationis, ita ut etiam lenones immitteret qui eum provocarent; necnon etiam concitat ceteros avunculos, scilicet Lethardum, Wanilonem, & multos alios parentes, qui & dicebant ei: Cui nos degenerate voluisti? Opus progeniei nostra cujus pauperibus & mendicis non fuit. Nobis floruit mundus, copia auri & argenti lapidumque apud nos fuit. Nobis arca fulgida resplenduerunt, equi auratis oris & torto collo attinerant. Et tu omnia ista spreveristi? Hac dicebant scleretes, qui eum ad meliora excitare debuerant, qui magis pompatice viventes demergi letheas in undas volunt quam cum liberata fonte salutari ablui & pluslumo liberatori effectu decantati post veniarum laborem, dicendo: Transtivimus per ignem & aquam, & eduximus nos in refrigerium. Sed animus juvenis invictus permanuit, cupiens observare quod ceperat, ita ut per quinque annos eum revocare non possent, ordines suos & affectus regulares in Monasterio cum ceteris custodiens. Post inter hac, cum omnem bacchatiocem super jamidum Magistrum exigitarent, culpando illum, & requirendo discipulum, festinus magister reddere commendandum non neglexit. Qui recipientes neporem, retinuerunt apud se semper figuram Monachi habentem. Post retentionem vero octo dierum & amplius, rursus valde oblectantes remiserunt eum in Monasterium, deprecante discipulo, & illis consentientibus. Cum autem tempus accipiendi primos gradus Ecclesiasticos perfraniret, audita circumventione avunculorum venerabilis Episcopus mihi ad predictum Sacerdotem, ut quod prius conceillerat, sicut diximus, & postea a consensu longius se retraxerat, iam tunc ascenderet, ut gradus Ecclesiasticos sub ipso habitu Monachus suscipieret. Ergo diu dissimilante illo, novissime mandavit Domino Episcopo ut faceret quod ratio & auctoritas commendabat. Quod & factum est; accepitque benedictiones quinque graduum, degens & perseverans voluntate in sanctam conversationem. Igitur expletis postea annis duabus, supervenient repentina dies adimprovisus finis vite Ursulae. Curiique ad extremum urguraretur, vocavit predictum Monachum nepotem suum. Ipso vero adhuc coram eo, ammonere curavis de gloria mundi quam relinquebat, non dimittens intentionem quam semper habuerat ut ad canoniam vitam revertetur, dato consilio, & rebus maxime omnibus que habere potuerat, ut ejus mentem ad cupidiam & innam gloriam excitaret. Atque ita obiit. Impievitque mortuus quod expiere nequiviter vivus. Ex illa ergo die a pristina voluntate Subdiaconus cepit esse alienus, junctus conversatione & animo avunculus suis, Lethardo scilicet & Amarcio, quorum consilio & ingenio totus tertius in praecip; fuitque ipsi Sacerdotes contra Legem, artiendo

Ministerium Episcopi. Nam inclusione eis in quodam cenaculo, ubi sine iudicio venerabilis Episcopi & Sacerdotum exiendo illum vestem Monasticam, induerunt albis. Atque ita ad Leccalem conversationem reveritus est. Omnesque delictum super Magistrum & Dominum Episcopum congelaverunt pro benefactis. Ipsorum omnia vestimenta consecratis oculis graviter ad ruinam laquei subduxit. Qui per septem annos hanc violentiam timerunt facere, ut malefici damnabilior fieret longiora venticula & patens, etiam malum esset. Quia quando plus aliquod bonum perduraverit, tandem, si occidatur, profundius ruat. Similiter & malum quando amplius succreverit, tandem graviori pena subiecetur. Quos talia sedantes, negligenter fructu penitentie, inanes socius habebet cupiunt atque aevum suscipere desiderat.

Hujus rei testis est omnis ordo ipsius Ecclesie, qui uniusquisque secundum suum ministerium probare potest ita factum esse.

LXXXIX.

Præceptum Karoli Calvi pro Monasterio sandrum Emeterii & Genesii in Diœcesi Gerundensi.

In nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei cocumque in eisdem locis sibi famulantibus beneficia opportuna largiuntur, præmium apud Dominum æternæ remuneracionis rependi non diffidimus. Idcirco notum si omnibus sancte Dei Ecclesie Fidelibus & nostris presentibus arque futuri quis quidam religiosus vir Theodosius Abba Monasterii quod est litum in pago Gerundensi, constructione scilicet ad honorem sancti Emeterii sanctique Genesii, ad nostram accedens serenitatem, obtulit precellentes nostra quandam Domini ac genitoris nostri gloriose memoriz Augusti Ludovici anchoritatem, praedecessori liquidebimmo venerabili Abbatи Deo dabo factam: in qua continebatur qualiter idem Dominus & genitor noster per intercessionem Gauzelini quandam Marchionis sum & Monachos suos predictumque Monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus sub sua immunitatis tutione defensionisque munimisse clementer suscepit. Petuit itaque reverentiam nostram idem Theodosius Abba ut eandem Domini & genitoris nostri renovantes Præceptionem, eum Monachosque suos, uad cum prescripto Monasterio & cellis sibi pertinentibus aliisque omnibus rebus, familiari sub nostris immunitatis defense recipere plenissime dignaremur. Cujus, inquam, pertinentibus libenter acquievimus, & ita illi concessisse notum esse omnibus volumus. Quapropter eundem Abbatem cum Monachis suis, id est, Monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus ac cellis sibi subjectis, quarum altera dicitur Domus sancte Marie sita secus fluvium Amera, altera vero Domus scilicet super fluvium Steriam, necnon etiam cellulas duas in pago Imperianense sitas, ex quibus una appellatur Columbarium sita super fluvium Taceram, altera quippe dicitur Carteris sita juxta maris magni lit.

An. 66.
Ex Archivo
S. Marie de
Amer in
Diœcesi Gerundensi.

tora, atque Ecclesiam in honore sancte Marie semper Virginis & sancti Matthei & sancti Johannis confundam in pago Gerundense, sicut in loco qui dicitur Vallis Anglenis, ipsas Salas, seu ejus Palaciolum quod vocatur Merlac, cum omnibus appendicibus suis, necnon & in alio loco qui vocatur Auzor, & ex ipso Silva quantum in eorum usus extirpare commodam duxerat, cum omni earum rerum integritate sub nostro mundeburdo, sicut dictum est, atque definitione integerrime conterat omnium inquietudines hominum confituentes, precipimus atque jubemus ut nullus Iudex publicus vel quislibet ex judicaria potestare in Ecclesiis aut loca vel agros seu reliquias possessiones expediti Monasterii & cellularium sibi subiectarum ad causas judiciorio more audiendas, vel feda exigenda, vel paratas faciendas, aut ulla redhibitiones, aut fidejussiones tollendos, vel ilorum homines distingendos, aut illicitas occidiones requiriendas, ingredi valeat; sed neque visiticum, neque portaticum, neque salvaricum, neque pacifacium, neque reloneum, aut ullum illicitum debitum, nec ea quae supra memorata erant, exigere presumat. Sed cum celis supra membratis, villaribus, aliisque omnibus rebus pronominato Monasterio pertinentibus, in quibuscumque consistant locis five pagis, necnon & cum omnibus possessionibus qua juste rationaliterque perenni tempore possidere dinoicitur, simul cum his que divina pietas eidem sacratissimo loco per quocunque fidèles augere voluerit, licet memorato Abati suisque successoribus & Monachis in expedito loco degentibus quiete vivere & possidere easdem cum omni securitate sine cuiuspius contradictione & minoratione tenere & possidere, eorumque pro utilitatibus rationabiliter concubare vel vendere, & pro nobis, conjugi, proleque nostra, seu stabilitate totius regni nostri una cum Monachis ibidem Dominino militariibus divinam misericordiam jugiter exorare. Et quodcumque divinae vocatione memoratus Abba sur successores sui ab hac luce migraverint, quandiu inter se tales invenire posuerint qui eos secundum Regulam sancti Benedicti regere & gubernare valent, licentiam habeant ex Sernetiensi Abbatibus eligere, qui eis, ut prædictimus, merito vite & sanctitatis præesse & prodeesse possint. Et ut hoc nostræ confirmationis auctoritas perpetuum obtineat firmatatem, manu propriâ subeberat eam firmavit, & anuli nostri impressione signari iussimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.
Guillelmus Notarius ad vicem Ludovici recognovit.

Data xiii. Kal. Decembri, Indictione ix.
anno xxl regnante Karolo glorioissimo Rege.
Actum in Pontoce palatio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

X C.

Item aliud pro Ecclesia Urgelleni.

An. 861.
Ex Archivo
Ecclesie Ur-
gelleni.

In nomine sancte & individuz Trinitatis. Kalolus, gratia Dei, Rex. Quicquid pro utilitate & necessitate factorum locorum efficere contem-

dimus, profuturum nobis & ad presentem vitam feliciorer transfigurandam & ad eternam beatitudinem facilius obtinendam omnino confidimus. Ideoque nunc sit omnibus sancte Dei Ecclesie Fidelibus & nostris presentibus atque futuris quis venerabilis vir Guisadius, Urgelleni Ecclesie Episcopus, ad nostram accedens reverenter sublimitatem innocentis de quibusdam rebus à gloriofis Imperatoribus Karolo avo nostro & Ludovico genitore nostro eidem Ecclesie sus per Precepta impetravanda concepsis, id est, condamnam unam que est propè horum sancte Marie, & Ecclesiam sancti Jacobi, cum suis horribilibus & calamib. Præterea petit ut eidem sancte Sedi redederemus contiguam aliam condaminam & horum prefatæ condamne adherentem. Addidit etiam de decimis Andortensis pagi ferri & picis, que Ecclesie sus debentur. Similiter etiam dixit nobis de quibusdam pagellis qui sunt parochiz, ut progenitoribus nostris Imperatoribus per Preceptum nostrum eidem sancte Sedi, beatae Marie nomini dicata, secundum antiquam consuetudinem subjectas esse confirmaremus. Cujus venerandi Pontificis supplicem rogationem clementer audientes, Preceptum hoc altitudinis nostræ fieri iussimus, per quod personarum res praescripte sancte fedis juri subiungimus & dominio Praefulsi ejus Guisadi ac successorum ejus perpetuamancipamus, videlicet ut ecclesiastici & Canonici auctoritate ad utilitatem & necessitatem expediti sancte Sedi & servorum Christi in degentium ordinent atque disponant sine cuiuspiam inquietudine aut contradictione. Cerdaniensis vero pagus, Libienensis, & Bergitanensis, Palariensis quoque, arque Ripacurensis, Gestabienensis, arque Cardofensis, Anabensis, ac Tiriensis, & locus sancte Deodatae, cum finibus suis, sicut in memoratis imperialibus Preceptis nunc est scriptum fuisse, semper subjacent plerumque dictæ sancte Sedi Urgelleni Ecclesie, neque sit eis licitum ad alias vicinas Ecclesiias migrare. Præterea concedimus eidem sancte Sedi ut licet alia Ecclesie Septimaniz, ita quoque eadem & Rodores ejus semper habeant tertiam partem telenei de omnibus illius parochiz mercatis. Similiter etiam concedimus eidem Ecclesie, ob medium animis nostræ tertiam partem telonei omnium negotiorum per eandem Parochiam transuentium atque mercantium. Nullique sit licitum contrà hac auctoritatis nostræ Preceptionem molestatum de his de quibus dicitur rebus & teloneis inferre super ius dicto Pontifici ac successoribus ejus five ministris crebro dictæ Ecclesie Urgellenis ad hoc exequendum constitutis praesentibus temporibus & futuris. Ut autem hoc nostra auctoritas scriptum plenorem in Dei nomine obtineat firmatatem, manu propriâ subter firmavimus, & anuli nostri impressione signari iussimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.
Gauzlenus Notarius ad vicem Ludovici recognovit & subscrisit.

Data xiii. Kal. Decembri, Indictione nona,
anno xxi regnante Karolo glorioissimo Rege.
Acta * Panagoue palatio Regio in Dei nomine

Ponigo.
feliciter. Amen.

Appendix

1484

X C I.

Communication inter Bernardum Comitem Arvernensem & Lanfradum Abbatem Mauriacensem.

An. 1164.
Ex Chartu-
lario Eccl-
esie Bri-
tanniæ cap.
217.

INER quos caritas illibata permanferit, pars parti beneficia opportuna præstantur; quia nihil ibi de cibis propriis ceuuit minuandi quod è contraria recipit in augmentum. Ideoque placuit pro utilitate utrumque partium venerabilis Bernardum, gratiæ Dei Comitem, necnon & uxori suam Einengardem, seu Lanfredo Abbatem ex Conobis Mauriacos, qui est in patria Arvernica, in aice Riovenese, constructas in honore beati Petri Apostolorum Principis & sancti Capræ Martyris ubi moderno tempore beatus Stremonius Martyr, primus Arvernorum Episcopus & Prædicator, corpore requiecit, una per confessum Monachorum ibi consitentium, ut res congrua tam ecclesiasticas quam ex aliodes una cura confent & Præceptione gloriosissimi ac excellentiissimi Regis Karoli & Roduli Episcopi integræ communitate & concordia debuissent. Quod ita & fecerunt. Prior namque dedit Lanfridus Abbas cunctaque ejus Congregatio partibus Bernardo Comiti & uxori sua Einengardi ex rebus sancti Petri & sancti Capræ in comitatu Brivantense, in vico Brivate cellulam unam in honore sancti Iosephi dedicatam, ipsam cellulam cum curia & manfis & hortis & ebris & prata ii. & campum usum ipsi Ecclesiæ adhaerente & atraria vel quantumcumque ad ipsam casam Dei aspicit vel aspicere videtur. Et in alio loco, ubi dicitur illa Maceriacum, manfis iv. & vineam unam cum aratriis, cum hortis & campis & pratis, cultum & fructum, quicquid vel quicquid ad inquirendum est, vel quantumcumque ad ipsos manfis aspicit vel aspicere videatur, hoc est, ab ipso vico usque ad castellum, vel quicquid ex ratione prescripti Monasterii legaliter obtinetur, totum & cum omni integritate dederunt Lanfredus super nominatus Abbas sive Monachi Bernardo Comiti & uxori sua Einengardi. Similiter in compensationem hujus rei incerti supradictus Bernardus Comes & uxor ejus Einengardis patriter consenserunt dederunt partibus Lanfredi Abbati sive Monachis ad opus sancti Petri & sancti Capræ Ecclesiæ que est in honore sancte Marie construenda Juliaco villa, cum manfis & hortis & pratis & vineis & aratriis. Similiter & in villa Lubriaco manfum & hortum cum aratria i. & pratallo ii. Item & in villa Dignaciaco campos ii. Hec omnia superius nominata, quantumcumque ad Ecclesiam ipsam aspicit, vel quantumcumque Donatus Clericus viuis sive habere, vel quicquid Bernardus Comes & uxor ejus viii sunt per actum ibi adquisivisse, totum & cum omni integritate dederunt predicho Monasterio suisque Rectoribus. Ita tamen ut unusquisque de hoc quod recipit post hac die faciat jure ecclesiastico quicquid voluerit. Et est prescripta Ecclesia in eadem patru Arvernica, in Vicaria Randanensis. De repetitionibus vero in commun-

rationibus paene inferre necesse non est. Sed tamen per studii seruitatem, si unquam tempore par contra parentem suum presentium sive futurum de eisdem duabus consummationibus uno trahite concordis ullam calumniam generare presumperit, sua petitio nullum habeat effectum, sed insuper componat duplum tantum quantum ipsa res meliorare valuerint, & h.ec communiones omni tempore inviolabiles permaneant cum omni integritate. Facte fuerunt communiones iste die sabbato, in mense Januario, anno xxiv. regnante glorioissimo Karolo, Rege Francorum sive Equitansorum. Signum Lanfrido Abbatæ. Signum Ingilbertus Præpolitus.

An. 1165.
Ex parvo
Chartulario
Eccl. Pa-
trimenti.

X C II.

Karoli Calvi Præceptum de insula Sequana vicina Ecclesia Parisiensis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Karolus, gratiæ Dei, Rex. Si rogationibus Sacerdotum Chitti in honore Ecclesiarum sibi creditum autem celitudo nostra inclinamus, regiam consuetudinem exercemus, & ad salutem animæ nostræ idipsum pertinere proculdubio novimus. Itaque notum fui omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ Fidelibus & nostris praesentibus atque futuris qua ad supplicem petitionem Annex, venerabilis Parisiensis Episcopi, reddimus in insulanam quandam eidem civitati in orientali plaga contiguam atque vicinorem Ecclesiæ sanctæ Dei genitricis & semper Virginis Mariae. Que siquidem, præter nonam & decimam, antediluvibus habebatur & dominio Comitis ipsius civitatis & regionis. Unde etiam præcellentie nostra Præceptum hoc restitutioñis seu restorationis fieri jussimus, per quod statuimus atque hrmamus ut memorata insula sine cuiuspiam Comitis inquietatione aut sollicitatione, veluti per signatum est, dominio Episcopi sedis Parisi civitatis & servorum perpetuâ lege subjaceat eorumque dispositioni sicut alia res dominationis ipsorum. Dominio auxiliante, semper subsistat, nomine contradicente, aut qualibet inventione repente. Ut autem hac restitutioñis sive redditionis nostra de supra dicta insula Præceptio semper in Dei nomine meliore obtineat vigorem, de anulo nostro subter eam jussimus ligillari. Hildeboldus Notarius ad vicem recognovit. Datum x. Kal. Maii Indictione xv. anno xxvii. regnante Karolo glorioissimo Rege. Actum Compendio in Dei nomine feliciter. Amen.

X C III.

Littera Herardi, Archiepiscopi Turonensis, de doce Ecclesia Trojana.

An. 1167.
Ex Char-
tulario S.
Martini Tu-
ronensis.

ECclesiam sanctam Dei matrem Fidelium dicamque sponsum vocari nomen Fidelium amabit. Proinde ego in Dei nomine Herardus, sanctæ Metropolis Turonica sedis, nullius suffragii merito, Archiepiscopus, dum de more Canonico parochiam nolzam circuaremus anno Incarnationis

tionis Dominicæ Dcccxxvii. Indictione 1. anno quoque ordinacionis nostræ ix. devenimus ad quendam locum nomine Troium propè Monasterium Cormaicense supra fluvium Angueram in honorem beatissimi Confessoris Martini infra Dioecesim nostram antiquissimè à predecessoribus nostris constructum; cuius statum & facultatem perquirerentes, reperimus eundem locum abique dote & nondum decimorum habesset legitimam cessionem. Cuius denique loci stabilimentum & honorem tractantes, exhibito nobiscum assensu & consilio seu juvamine & deprecatione nobilissimi Deumque timentis Cormaicensis comitobi Abbatis Audachri, simulque reliquorum ejusdem Monasterii Monachorum, ipsum locum secundum qualitatem infastare curavimus, confirmando eidem loco sub doto scriptu & largitione praebati Abbatis in ipsa villa quartas iii. de prato ariennos iiiii. & farinarium i. in altero verò loco, in villa qua dicitur Feriacus, inter vineam & terram aripen. i. & semis, &c. Data Idibus Novemboris anno.... regnante Karolo Rege serenissimo.

X C I V.

Præceptum Karoli Calvi de Nantriaci villa Ecclesia Parisiensis.

An. 862.
Ex parro
Charrulazio
Ecclesiæ Pa
risiensis.

*valerat

IN nomine sancte & individuæ Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Si petitionibus Sacerdotum Dei, &c. Itaque notum fix omibus sanctæ Ecclesiæ Fidelibus & nostris presentibus arque furoris quis venerabilis vir Æneas Parili Episcopus culminis nostri reverenter adiens sublimacrem, humiliter deprecatus est ut Ecclesia tibi commissem sancta Sedis in honore Dei genitricis & semper virginis Marie fundare auxilium prabemus, cuius res ex maxima parte Paganorum vastatione consumptæ & allapsæ videbantur, ita ut nec sacra loca ipsi sanctæ Sedis pertinentias restitui ac reformati * nolent, neque servi Dei in eisdem degentibus viveat ac sustentari possent. Pro quo multiplicibus rogationibus efflagitavit quandam ejusdem Ecclesiæ villam in pago Picastro secus fluvium Clinnum sitam Nantriacum sibi redire dignarenu, reddendoque restituere non negaremus. Nos, inquam, ut credimus, divina inspirante gratia ad supplicationem ejus auditum benignum accommodantes, non abnendum salubribus admonitionibus ejus ratum omnino duximus. Unde & celistudinis nostre Præceptum hoc fieri iustimus, per quod memoraram villam Nantriacum, cam Ecclesiæ & reliquis ædificiis, cum familia utriusque sexus, cum terris quoque cultis & incultis, vineis, pratis, silvis, aquis, aquarum decubibus, molendinis, pafciis, egressibus & regressibus, cumque omnibus rebus quæ dici aut nominari possunt eidem villa pertinentibus, memorata sancta Sedis Parili præfatoque Ænes Episcopo jure ecclesiastico aternauerit habenda restituentes reddidimus, reddentesque restituimus. Videlicet ut sine cuiuspiam contradicione aut inquietatione antedictus Episcopus & successores ejus eandem villam cum summa inten-

gritate teneant arque posseident, & canonici ordinationes ad honorem & utilitatem arque necessitatem prescripte sancta Sedis liberâ potestate disponant; scilicet ut quicquid ex ea esse poterit, eidem facte loco in voluntate Dei proficiat semper in honoris augmentum, & animæ nostræ proficit in adjutorium. Ut autem hæc munificentia nostra restituimus pleniorum semper & inviolabilem in Dei nomine obtineat firmitatem, manu propriâ ei subscripimus, & de bullâ nostra figura eam justimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.

Hildeboldus Cancellarius ad vicem Gozleni recognovit.

Datum xv. Kal. Aprilis Indictione 1. anno xxviii. regnante Karolo glorioissimo Rege.

Actum Silvanectis in Dei nomine feliciter. Amen.

X C V.

Veteres Litanie descriptæ ex Libro precum Karoli Calvi, Regis Francorum, qui nunc extat in Bibliotheca Colbertina.

INCIPIT LITANIA.

K Yrie eleyon. Ter.	Sancte Tiburti.	Ora.
Christe eleyon.	Sancte Valeriane.	Ora.
Christe audi nos.	Sancte Fabiane.	Ora.
Sancta Maria.	Sancte Sebastianæ.	Ora.
Sancta Michael.	Sancte Cornelii.	Ora.
Sancta Gabrihel.	Sancte Cipriane.	Ora.
Sancta Raphahel.	Sancte Vitalis.	Ora.
Sancta Petre.	Sancte Gervasi.	Ora.
Sancta Paule.	Sancte Protai.	Ora.
Sancta Andrea.	Sancte Marcelline.	Ora.
Sancta Jacobæ.	Sancte Petre.	Ora.
Sancta Johanes.	Sancte Prote.	Ora.
Sancta Thoma.	Sancte Jacinthe.	Ora.
Sancta Jacobæ.	Sancte Hermes.	Ora.
Sancta Phylippe.	Sancte Saturnine.	Ora.
Sancta Bartholomee.	Sancte Firmine.	Ora.
Ora.	Sancte Georgi.	Ora.
Sancta Matthee.	Sancte Bonifaci.	Ora.
Sancta Symon.	Sancte Maurici cum so-	cis suis.
Sancta Iaddee.	Sancte Geroni cum so-	cis suis.
Sancta Mathia.	Sancte Cosme.	Ora.
Sancta Marce.	Sancte Damiani.	Ora.
Sancta Luca.	Sancte Barnabæ.	Ora.
Sancta Timorhee.	Sancte Theodora.	Ora.
Omnies sancti Apololi.	Sancte Benigne.	Ora.
Ora.	Sancte Eustachi.	Ora.
Sancta Stephane.	Sancte Menne.	Ora.
Sancta Line.	Sancte Albine.	Ora.
Sancta Clete.	Sancte Cucuphas.	Ora.
Sancta Clemens.	Sancte Peregrine.	Ora.
Sancta Dyonisi.	Ora.	Sancte Quintine.
Sancta Rufice.	Sancte Marcellæ.	Ora.
Sancta Eleurheri.	Sancte Lanberte.	Ora.
Sancta Sixte.	Sancte Crispine.	Ora.
Sancte Laurenti.	Sancte Crispiniane.	Ora.
Ora.	Sancte Chilophore.	Ora.

Appendix

Sancte Simphoriane. Sancte Paule. Ora.
 Ora. Sancte Antonii. Ora.
 Sancte Luciane. Ora. Sancte Machari. Ora.
 Sancte Urbane. Ora. Sancte Pauline. Ora.
 Sancte Proiecte. Ora. Sancte Severina. Ora.
 Sancte Vite. Ora. Omnes sancti Confessio-
 res. Ora.
 Sancte Agapite. Ora. Sancta Felicitas. Ora.
 Omnes sancti Martyres. Ora. Sancta perpetua. Ora.
 Sancte Hilari. Ora. Sancta Petronilla. Ora.
 Sancte Martine. Ora. Sancta Tecla. Ora.
 Sancte Benedicte. Ora. Sancta Agata. Ora.
 Sancte Gregori. Ora. Sancta Agnes. Ora.
 Sancte Ambroxi. Ora. Sancta Cecilia. Ora.
 Sancte Augustine. Ora. Sancta Lucia. Ora.
 Sancte Hieronime. Ora. Sancta Anastasia. Ora.
 Sancte Leo. Ora. Sancta Scolastica. Ora.
 Sancte Medarde. Ora. Sancta Eufemia. Ora.
 Sancte Germane. Ora. Sancta Genovefa. Ora.
 Sancte Remigii. Ora. Sancta Radegundis. Ora.
 Sancte Fortunate. Ora.
 Sancte Aniane. Ora. Sancta Gertrudis. Ora.
 Sancte Florenti. Ora. Sancta Eulalia. Ora.
 Sancte Columbane. Ora. Sancta Leuchadia. Ora.
 Sancte Chlodoolde. Ora. Sancta Brigida. Ora.
 Sancte Amande. Ora. Sancta Aldegundis. Ora.
 Sancte Vedaste. Ora. Sancta Medrina. Ora.
 Sancte Arnulfe. Ora. Sancta Columba. Ora.
 Sancte Landeberte. Ora. Sancta Julian. Ora.
 Sancte Audoene. Ora. Sancta Baltildis. Ora.
 Sancte Eligii. Ora. Sancta Praxedis. Ora.
 Sancte Sulpici. Ora. Sancta Savina. Ora.
 Omnes sancti virgines Dei. Ora pro nobis.
 Omnes Sancti. Ora pro nobis.
 Propitius esto. Parce nobis Domine.
 Propitius esto. Libera nos Domine.
 Ab omni malo. Libera nos Domine.
 Per crucem tuam. Libera nos Domine.
 Peccatores. Te rogamus audi nos.
 Ut pacem nobis dones. Te rogamus audi nos.
 Ut Apostolicum nostrum in sancta Religione conser-
 servare digneris. Te rogamus.
 Ut miseri Karolo à te Regi coronato vitam & pros-
 peritatem atque victoram dones. Te rogo au-
 di me.
 Ut Hirmintrudim conjugem nostram conservare
 digneris. Te rogamus audi nos.
 Ut nos ad gaudia eterna perducere digneris. Te
 rogamus audi nos.
 Ut liberos nostros conservare digneris. Te roga-
 mus.
 Ut sanitatem nobis dones. Te rogamus.
 Ut compunctionem cordis nobis dones. Te roga-
 mus.
 Ut fontem lacrimatum nobis dones. Te rogamus.
 Ut sparium penitentie nobis dones. Te rogamus.
 Ut remissionem omnium peccatorum nostrorum
 nobis dones. Te rogamus.
 Ut animabus parentum nostrorum requiem at-
 terram dones. Te rogamus.
 Ut cunctum populum Christianum conser-
 vare digneris. Te rogamus.
 Fili Dei. Te rogamus audi nos. Ter

Agne Dei qui tollis peccata mundi. Parce nobis
 Domine.
 Agne Dei qui tollis peccata mundi. Dona nobis
 pacem.
 Agne Dei qui tollis peccata mundi. Misericordia
 nobis.
 Christe audi nos. Christe audi nos. Christe audi
 nos.
 Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison.
 Pater noster. Et ne nos inducas.
 Ego dixi. Domine miserere mei. Sana animam
 meam, quia peccavi tibi.
 Domine, exaudi orationem meam, & clamor
 meus ad te veniat.
 Miserere mei Deus.

O R E M U S.

Deu s, qui in sanctis habitas, & pia corda
 non deturis, per intercessionem omnium
 Sandorum tuorum libera nos à terrenis desideriis
 & cupiditatibus carnali, ut nullo in nobis regnans
 peccato, tibi soli Domino servire mereamur. Per
 Dominum nostrum Jesum Christum, qui tecum
 vivit & regnat Deus in unitate Spiritus sancti
 per omnia secula seculorum. Amen.
 Benedicamus Domino. Deo gratias.

X C V I.

*Præceptum Karoli Calvi pro Dodone, vissi
Orgerii.*

In nomine sancta & individua Trinitatis. Ka-
 tolus, Dei gratia, Rex. Regalis celitudo mor-
 ris est donis multiplicibus Fideles suos & honori-
 bus ingentibus honorare atque sublimare. Proinde
 morem parentum Regum videlicet prædecessorum
 nostrorum sequentes, libuit celitudo nostra
 cuidam Fideli nostro Dodone, vissi Orgeri Fidelis
 nostri, de quibusdam rebus nostris proprietatis ho-
 norare atque in ipsius jus ac potestate conferre.
 Idcirco noverit experientia atque industria om-
 nium Fidelium nostrorum tam praesentium quam
 & futurorum quis concedimus memorato Fideli
 nostro Dodoni, vissi prædicti fideles nostri Orge-
 rii, quasdam res juris nostri sicut infra Septimanie
 regnum in pago Rullionense, id est, villulam
 que vocatur Brunetus cum suo villare Domnoli-
 no, vel cum omnibus eorum appendiciis. Seu
 etiam & concedimus ei alium villarem cuius vo-
 cabulum est villare Mansaldi, cum finibus suis.
 His verò prædictis villulis cum eorum adjacentiis
 huic Fideli nostro Dodoni ad perpetuum
 per hanc nostræ largitionis constitutionem conce-
 dimus & de nostro iure in jus ac potestatem illius
 pro solemni donatione transferimus, ita videlicet
 ut quicquid ab hodierno die & tempore ex præ-
 dicti villulis exinde pro sua utilitate atque com-
 moditate jure proprietario facere decreverit, libe-
 ram ac huiusmodi in omnibus habeat potestatem
 facienda, tam donandi quam vendendi, seu com-
 mutandi, necnon eum suis hereditibus relinquenti.
 Et ut hec nostræ largitionis atque donationis
 auctoritas perpetua obtineat firmatatem, manu
 propriâ subter eam firmavimus, & anali nostri
 unprecisione adsignari jussimus.

An. 169.
Ex Archivo
S. Petri Ro-
densis in
diocesi Ge-
rundensi.

Signum

Signum Karoli glorioissimi Regis.
Alno ad vicem Ilgilgerio recognovit.
Date ii. Kal. Martii anno xxxix. Indictione ii.
regnante Karolo glorioissimo Rege.
Actum Monasterio sancti Dionysii in Dei no-
mine feliciter. Amen.

XCVI I.

*Præceptum Karoli Imperatoris de Ecclesia que
est in villa Jussiaca.*

An. 869.
Ex Char-
terario. S.
Arnulfi Me-
ttoni

IN nomine sancta & individua Trinitatis. Karolus, Dei gratia, Rex. Quicquid pro amore Dei Sanctorumque reverentia agimus, profuturum nobis ad presentis vite curricula securius tranienda & ad futura beatitudinis premia feliciter obtinenda non dubitamus. Comperiat ergo omnium Fidei-
lum sancte Dei Ecclesie nostrerumque præfentium ac futorum follertia quia ob Dei & sancti Arnulphi precipui Confessoris arque Pontificis amorem & honorem libuit celitudini nostræ, ad depacacionem carissimi nobis filii nostri Karolomanni reverendi Abbatis, quandam capellam in pago Molesensi in villa Jussiaca in honorem sancti Hilarii Confessoris fundaram & dedicaram cun suis appendicibus cunctisque tibi pertinentibus rebus & mancipiis Ecclesie prefaci sancti Arnulphi ad luminaria inibi conservanda & vinum sacrificio ministrandum pro nostrorum absolitione percaminum largiri & largiendo eam habendam & canonice ordinandam confirmare. Unde hoc altitudinis nostra Præceptum fieri eidemque sancto loco dari jussimus, per quod prefatam Capellam cum dominibus, edificis, curtineris, vindatis, horritis, vineis, terris, silvis, pratis, pascuis, aquis squarumque decuribus, mancipiis utriusque sexus desuper commanencibus vel ad eandem Capellam iusto & legaliter pertinentibus plenâque integratate eidem Ecclesie perpetuo habendum & canonice ordinandam largimur, delegamus, & confirmamus, ita ut nulli Rectorum ipsius Monasterii licet ex eisdem rebus quicquam substrahere aut minuerit aut in alios preter eos constitutimus usus redquere; quatenus Canonici ipsius Monasterii liberius devotissime pro nobis, conjugi, & prole totiusque regni nostri flatu continuusque precibus Dei misericordiam implorarent. Ut autem hujus nostre legationis auctoritas inviolabiliter obdineat firmatatem, manu propriâ signavimus, & anuli nostri impressione ligillari jussimus. Data v. Iduum Septembrii Indictione ii. anno xxx.
regnante Karolo glorioissimo Rege, & primo in successione regni Clotarii. Actum Metu civitate in Dei nomine feliciter. Amen.

XCVII I.

Noitia judicii pro Monasterio sancti Andreae Exalatensis in Diœcesi Helenensi.

An. 869.
Ex Char-
terario. Mu-
niflicherii Cœ-
tænienti.

IN judicio Salomonis Comitis, Eldeundo Vi-
cecomite, & de judicis qui iusti sunt cau-
sus audire, dirimere, vel judicare, id est Fra-
Tome II.

sebado, Ermemiro, Abafalou, Longobardo, Be-
rane, Galindone Judicum, & in praesentia Wi-
liemundo Presbytero, Walrico Presbytero, Wi-
terico, Sunario, Wanzane, Sunario, Frederi-
nando, Sanson, Dodone, & Gintile satione, vel
aliorum plurimorum bonorum hominum qui in
ipso judicio residabant, veniens homo nomine
Recolindus, quique mandatarius Salomonis Co-
miti, causas perquirere vel inallare, unde & di-
cens: Audite me cum isto mandatario de Witizane
Abbate & Procasio Presbytero, qui ipias cartas
acepit de ipsum alode de villa Canavellas & Tref-
vallos & Uenias de Anna & Eldeberto Abbatibus,
& eas protulit in judicio, qualiter teneri in his su-
pradicis locis, casalibus, vineis, terris, horris, &
arbores, qui debet esse de beneficio Seniori nos-
tro. Tunc ipsi Judices ad ipsum mandatario no-
mine Wardina dixerunt: Quid ad haec respondes?
Et ille dixit: Ego omnia ista tengo per isto mandato-
rius cuius vocem prosequor per cartas Legibus tac-
tas quas fecit Anna & Eldebertus Abba cum
Monachis suis, & ad illos fecit Rotrude pro elec-
mosyna, & illud aliud dimisit filia sua Anna, &
illa fecit carta faciente Procasio ad domum sancti
Andree elemosynarum. Iterum prædicti Judices
Recolindo Millo Comitis dixerunt: Potes habere
testes aut scripturas aut ullum indicium veritatis
unde Legibus convincere possis ut per triginta annos
quiete ordine fuisse beneficium, & proprius
non debuit esse de ista Anna aut de matre sua
Rotrude aut avio suo Berane Comite aut in isto
aut in alio aut in tertio placito. Et ille Recolindus
in suo responso dixit: Non possum habere quod
dicitis nulloque tempore. Tunc ipsi Judices in-
terrogaverunt ipsum mandatario ceterobio sancti
Andree si potuisse adsumere vocem datoris &
firmare Legibus cum testimonia ipsas cartas & ip-
sum aludem ut infra istos triginta annos aut supra
Legibus aut quiete tenuisse aut possessores fuisse
Anna aut matre sua Rotrude qui istas cartas do-
nationis elemosynarum fecerunt ad sanctum See-
phanum vel sancto Andree ex voce avi vel parti
suo Berane. Et ille respondit: Sic possum habere
tale testimonium quomodo Bera Comes habuit ip-
sum aludem ex comparatione vel alode parento-
rum suorum & quiete possedit & dimisit filia sua
Rotrude, & Rotrude quiete tenuit per triginta annos & supra & quiete dimisit filia sua Anna vel
Eldeberto Abbatu pro carta donationis per Legis
ordinem. Unde sic dedit iste Wardina mandatarius
vel Procasio Presbyter tale testimoniam quia jura-
verunt ad feria conditione sicut superius scriptum
est. Iterum prædicti Judices Recolindo mandata-
rio Salomonis Comitis dixerunt: Fac citè exvacuationem sicut superioris responsum dedisti. Sic
me exvacuo ego Recolindus ab interrogacione
Judicium quod non possum diffamare ipsos testes
& ipsas scripturas, nec testes ampliores nec me-
liores ut Legibus convincere possim ut beneficium
debeat esse nec per scripturas nec per nullum indi-
cium veritatis nec in isto placito nec in alio nec
nulloque tempore, & haec mea exvacatio vera
est, quod negare possum in vestro supradicto ju-
dicio. Facta exvacuatione sub die xv. Kalen-
das Septembrii anno xxviii. regnante Karulo
Rege. Recolindus subscripti & feci. Fredemundus
BBBBB

subscripti. Signum Ermafredi. Signum Godemarii. Vacanus subscripti. S. Ermennici. S. Ideleri. S. Aufiero. Samson subscripti. Ermimirus. Gailindo subscripti. Absalon subscripti. Tisifundo subscripti. Bera subscripti. Julianus, Dei missericordie Presbyter, qui bannum excommunicationis scripti & subscripti sub die & anno quo supradicto.

X C I X.

Karoli Calvi Praeceptum de novo Ponte civitatis Parisiensis.

An. 171.
Ex parvo
Chartula-
rio Ecclesie
Parisie.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Notum sit omnibus Episcopis, Abbatibus, Dicibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, Telonariis, ommem rem procuranibus Fidelibus nostris, presentibus scilicet & futuris, quia inspirante clementia Salvatoris pro totius utilitate regni nostri, ac defensione sancte Dei Ecclesie, atque Normannorum infestatione, una cum assensu & voluntate Fidelis nostri Parisiaca urbis Aeneus Episcopi, placuit nobis extra praedictam urbem de atrio nostra scato supra terram Monasterii sancti Germani suburbio commorantis, quod a priscis temporibus Aurihodorensis dicitur, subiectum etiam matris Ecclesie sancte Marie commemoratae urbis opportunum majorem facere possem. Post expletione veri ejusdem pontis, tacitus, ut credimus, rote celeste, dignum judicavimus pro amore Dei & sancte Dei genitricis Marie sanctaque Stephani ipsum pontem Aeneus pridicti Episcopi successorumque suorum potestati subicere; quatenus tam ipse quam successores ejus ipsum pontem, una cum via qua per terram sancti Germani ad eundem pontem vadit, Deo propicio, ordinent absque aliquo Comitis ordinatione, & in eadem emunitate permaneat sicut antea fuit & in Praeceptis antecessorum nostrorum & nostro de sua sancti Germani continetur. Quia concessionem facta, praeceperit nostra placuit serenitati, tam ex pridicto ponte quam ex via sancti Germani jam pridicti qua tendit ad eundem pontem, eidem scilicet Aeneo Episcopo suisque successoribus auditoratis nostra solidum inconcillumque statuere Praeceptum; ita ut ipse quam successores ejus in poterium lege memoriarum pontem cunctisque arcas aquae ejusdem pontis, ac molendinos, & quicquid ad eum justo ordine & legatione pertinere videtur, absque ullius Comitis vel Vicecomitis seu cuiuslibet iudicari potestatis contradictione libero & pacifico teneant arbitrio. Et ut hoc nostra auctoritatis atque largitionis Praeceptum in Dei nomine per succendentiam armorum curriculam conservetur, veriusque ab omnibus credatur, anuli nostri impressione subter sigillari ac decorari jussimus, manuque propria nostri affirmare curavimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.

Gislebertus Notarius.

Datum pridie Idus Julii Indictione IIII. anno XXII. Domini Karoli glorioissimi Regis.

Auctum palatio Compendio in Dei nomine feliciter. Amen.

C.

Ejusdem Karoli Praeceptum de Abbatis sancti Eligii.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, gratia Dei, Rex. Si Ecclesiarum negotiis consulendum, eorum statum ad emendationem ob Christi amorem deducimus, ab ipso non dubitamus accipere retributionem pro cujus hec persigimus honore. Novem inquit omnium sancte Dei Ecclesie Fidelium nostrorumque ad presens & subsecutura sagacitas quoniam Evangelinus, venerabilis sancte Ecclesie Parisiensis Antilles, ad nostrae humiliter accedens sublimitatis mansuetitudinem deprecatus est ut ob nostra mercedis conjugisque Regine nostre Richeldis ac virginis inemeratae genitricis Dei Marie emolumenum Abbatiam sancti Eligii in potestate Ecclesie sibi credite sitam, si que jure beneficio nostri munificentia concediam, jamdicta Ecclesie genitricis Dei sancte Marie sibi que & post se Dei natus futuris Pastoriibus in protestatione & jus Ecclesiasticum habendum concederemus & concedendo impravarabili nostre auctoritatis Praecepto confirmaremus. Cujus petitionibus concessimus libenter quod nostrae utilitati profuturum persperimus amplius, & ob Dominum nostri Iesu Christi susque Virginis Marie amorem, aequo ob utrarum Ecclesiarum olim a Paganis devolutarum invicem emendationem, & utilissimum nobis in salutem populi Christiani a genitrice virgine prolis attributum, hoc nostrae privilegiant Praeceptum scribi & sigillari jussimus, per quod supradictam Abbaci cum omni suarum integratae rerum jamic dicta Ecclesie presensi futurique Pastoriibus delegando personaliter ad habendum concedimus, & concedendo inviolabilitatem manere decernimus, aequo de nostro iure in Iesu ac dominationem Domine meae genitricis ei mei Marie sollemni more transferimus, taliter ut quicquid exinde faciamus a Deo Presul secundum Dei suamque voluntatem facere voluerit, quemadmodum ex aliis sibi creditis Ecclesiasticis robes canonico in faciendo potiatur arbitrio. Eo squidem pacto ut diem depositionis patris nostri praecepsissimi Imperatoris Ludovici, quod est XII. Kal. Maii, & matris nostre glorioissime Imperatricis Judith, quod est XIII. Kal. Aprilis, diem quoque nativitatis nostre Idibus Junii, nec non & diem a Deo nobis concessaeunctionis, qui post obitum in diem ipsum in celebrando transfundetur, natiuitatem praterem amabilissimum conjugis nostrae Richeldis Regine Kalendas Augusti, & copulam secundum Dei voluntatem nostre conjunctionis, insuper & ortum prolis nostra, si a fecunda virginie impetrando data fuerit, sub continua orationum Misericordia affiditatem cum omni clero sibi committo presensi futurisque Antilles celebret, & refectio in utraque Congregatione in die ortus prolis nostrae, si, ut diximus, a genitrici Dei data fuerit, studioissime peragatur. De cetero vero, pro hac utriusque Ecclesie majorata

An. 171.
Ex codice
Chartula-
rio.

emendatione, omnis Praeful pro nobis, coniuge, & prole, regnique statu Dei misericordiam exorare indefinenter accedat. Ut autem hujus nostra pluissima largitionis auctoritas potorem in Dei nomine obtineat firmatus vigorem, de bulla nostra insigniri jussimus, & manu propriâ eam subter firmavimus.

Signum Karoli glorioissimi Regis.

Adalgarus Notarius ad vicem recognovit.

Datum : v Idus Maii, Indictione : v. anno

* vi. regnante Karolo glorioissimo Rege.

Actum Silvagio palatio in Dei nomine felici-

ter. Amen.

C. I.

Reliqui conjugisque ejus Berthelidis Traditionis ad Ecclesiam Viennensem.

An. 873.
Ex Char-
tuario Ec-
clesie Vie-
nnensis.

N Oritiam Traditionis qualiter hominibus qui hanc Notitiam subterfirmaverunt, vel quorum signa subter tenentur inserta. Sacrosancte Dei Ecclesie qui est contra in honore beati Mauricii infra muros urbis Viennae, quam Dominus ac venerabilis Pater Ado Archiepiscopus ad regendum habet. Nam priscarum Legum famiar auctoritas ut quicunque res suas in quaelibet tradere & transcludere voluerit, hoc per sepius Scripturarum pleniter & laudabile, Deo auxiliante, valeat corroborari. Ideoque ego Rostagnus & conjux mea Berthelidis, dum incognitum non haberet & honorabilibus & nobilibus filiis Ecclesie Clericis & Laicis qualiter nos suscepimus aurum de thesauro pronominati beati Mauricii libras quinque de auro cocho calicem & paternam pensante unaquaque libram ad ferros Spanicos, ipsas libras de manu prefati Domini Adoni Archiepiscopi accepimus; pro quod auro supra memorato tradimus res proprias iuri nostri que sunt in pago Viennensi, in agro sancto Ferreolo, in locis nominandis, in Riveria ad pontum omni hereditate quam de paterno & materna seu & de conquito usque in Vesperiorum cum casa indomunata usque ad exquisitum sub integritate tradimus pronominate basilicæ sancti Mauricii suisque Pontificibus & agricultoribus, cum vineis & terris ibidem aspicientibus. In monte petra concagata terris & bregaliis à Cartianis & ad strada, cum bosco & omni adqueficio, ad Marliocco casa & vineola, à Malepo vineam quam de Ulterameo & uxorem ejus concambiavi medietatem, has cum fontibus & arboribus, aquis aquarumque decursibus, sub integrum ad jamiciam casam Dei suisque Reditoribus pro praefato auro tradimus aque transfundimus. Idcirco ego Rostagnus ad hanc Traditionem vienam, vocandoe Domino Adoni Archiepiscopo cum Clero suo in præsencia Nobiliorum omnium, id sunt, Ingelgerius, Albo videlicet, Urpertus, Dominicus, Martinus, Beninius, seu & in præsencia plurimorum qui cum eis ibidem aderant, Ingelgerius, Boddo, Acardus, Manoldus, Eurelaius, Gemmo, Siegebrannus, Ausbertus, Floddoldus, Teulandus,

Tom. II.

Leudoinus, accipiens ostium & cispinem & andlam perfati Episcopi & Clero suo manibus proprias rebus condonavi pro predicto auro & etadii. Denique factum est ut agrotarem. Iterum misimus propinquos & filios nostros pro stabilitatis firmamento Traditionis nostræ, Acardo & Eldemanno, Silvius quoque, Wigoni, & Araflago, ut praefate basilice sancti Mauricii suisque Reditoribus vestimentam de predictis rebus facerent. Quod ita presentialiter & fecerunt. Qui exinde vestimenta recuperant, fuerunt Constantius Choropiscopus, Arlenus Prepositus, Honorus Presbyter, Leutberus Docanus, Vobertus, Advocatus Domini Adonis Episcopi. Ad hanc receptionem iterum praesenti adiuxit praefatus Dominus Ado Archiepiscopus, honorabilis vir Angelboto, Odilo denique, & ceteri nobiles, valli, & concives, qui cum eo ibidem aderant. Nomina & signacula quorum subter tenentur inferantur. Inde postmodum idem Rostagnus per memet ipsum veniens in civitate Vienna, eandem Traditionem iterum de super nominatis rebus, ut deinceps Redores Ecclesie Vienne secundum auctoritatem ecclesiasticanam sicut & alias res Ecclesie ordinarent & disponentes ac perpetuo jure eadem ipsa Ecclesia possiderent, atque his presentibus pagameno dato Scripturam inde facere rogavit Clericis, reverendo Episcopo supradicto, Constantio Choropiscopo, Erieno Prapostolo, Leutberto Decano, Teutelmo Abbe & Diacono, Onorato Presbytero, Adalberto Diacono, Elergario Diacono, & Clero paucem omni, Laicis acrum nobilibus Angelbotens Vallo regio, Reginardo, Rostagno, Silvio, Odiloni, Waminc, Waldone, Arnaldo, Varemboldo, Leopardo, Teutone, Leudono, Cervino, & Uberto Advocate Ecclesie praesentibus & multis aliis. Si quis igitur ego ples aux uxori mea sui filii mei aut illius de heredibus meis, aut alla unquam opposita persona, qui contra hanc donationem, quam sponte propondere auti confirbere & firmare decrevimus, furceretur, aut aliquid infringere aut inquietare presumperit, nec valeat vindicare quod repetit, sed insuper inferat tandem & aliud tantum quantum praefata res tunc tempore meliorata valuerint Agriculturalibus & Reditoribus Ecclesie, & praesens Traditione & Donatio hæc omni tempore suam obtineat firmitatem cum omni sponsione & stipulatio ne subua. Hæc res superscriptæ in quantum valerent pro precio auti accepto sunt, id ut quantum plus super valeret aurum, sive de rebus sive in mancipiis sive in alia qualibet pecunia alia suppleretur. Addicte sunt quoque pro predicto auti familias quorum sunt nomina. Bona cum infantis suis quatuor, Grimelius cum muliere sua & infantem suam, Garducia, Maurellus, Eldegarda, Rostagnus Traditione ista fieri & firmare rogavi. S. Berthelida, que hanc Traditionem similimodò fieri & firmare rogavit. S. Acardo. S. Odiloni. S. Silvii. S. Eldemanni. S. Ugonii. S. Araflagi. Arnoldus Clericus subscriptus. S. Amalgaudo. S. Ingelgerii. S. Boddoni. S. Gemma. S. Siebrannt. S. Ausberti. S. Floddoldo. S. Teutonico. S. Dominici. S. Martini. S. Beninni. S. Waldoni. S. Waremboldus. S. Leopardo. S. Teuto. S. Airoardus Presbyter rogatus & iussus hanc Traditionem

B b b b :

nem & donationis scripsi. Datum xii. Kal.
Maias anno quarto quo successit Dominus Karo-
lus Rex regnum quondam nepos sui Lotharii.

C I I.

*Iohannis VIII. Epistola ad Adalgarium, Epis-
copum Augustodunensem.*

An. 806.
Ex Charu-
larioru-
m Ecclesie
Augusto-
dunensis.

Johannes Episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo & sanctissimo Adalgario, sancte Augustodunensis Ecclesie Episcopo, ac per te in eadem Ecclesia in perpetuum. Divinae preceptio-
ni monens cunctos eloqua ut quoniā res aliena contrā rationis ordinatum à quoquā detinetur, exquirare debent imminentē restitui. Constat siquidem villam quendam Tiloniacum proprietatem iure sancti fuisse quondam Leodegari Augustodunensis Episcopi, & ab eo sancto collatam Nazario, cuius vocabulo ipse honoratur Episcopatus. Post verò cùm à pravis hominibus longo tempore fuisse retenta & quasi in proprietatem eorum redacta, dilectus filius noster Karolus clementissimus Imperator, super hoc tubili examinatione habita, cum eam ad jus Ecclesie Augustodunensis pertinuisse legiū cognovisset, & posse fuisse primū ab ea, & postea pervalet à violentis hominibus liquido didiculū, hanc Præceptum sua auctoritatis ipsi Episcopio reddidi & ad jus ipsius Ecclesie revocavit, cui scilicet hanc superius nominatus sanctus Leodegarius olim contulerat. Et id, qui postulavit à nobis sanctitas tua ut jam memoriam villam secundum imperiale Præceptum apostolicæ auctoritatis liberalitate aut privilegio Au-
gustodunensi Ecclesie confirmaremus, inclinati precibus tuis, superius pietatis gratia suffragante, prædictæ Ecclesie, cui fraternitas tua pœfelle noscitur, sepe memorataam villam, sicut antiquitus fuit, denudè confirmamus, ut hoc quod suum fuerat, & redditum nunc possidet, debet sine cunctatione perpetuis temporibus possidere vel adhucere, hujus privilegiū auctoritate confirmantes antedictam villam in prefato Episcopio constituiimus quod in ejusdem Episcopio Ecclesia, de qua ablata fuerat, nunc reditta in ipsius dominio sine ambiguitate permaneat. Non solum autem crebro dictam villam, sed & omnes que ejusdem Ecclesie vel modò sunt vel futurae considunt, in eodem Episcopio confirmamus habendas, statuentes pontificali censurā, sub interdictione anathematis futurique judicii, nulli licet hac quæ à nobis tam super iunctiā villa quam super omnibus rebus ab eadem Ecclesia vel habitus vel habendi promulgata sunt, aliquā temeritatem violare vel conturbare aut repetere; sed porciū itabilitate perenni invulsā permanere in eodem pio loco determinamus. Quod si quis autem magnus vel parvus adversus hoc Privilegium auctoritate apostolica Sedis munition agere tenaverit, sciat se perenni iudicio condemnandum & igni qui non extinguitur mancipandum. Qui vero cultos & conservatorum ejus exiterit, zternis gaudiis perfruatur, & præmis cum Angelis in cœlestibus potiatur. Scriptum per manus Gregorii Norarii regionarii & Scrinarii sancte Romanae Ecclesie in mense

Novembri, Indictione decimā. Benè valete.
Ista confirmata sunt à Bojone, Karlomanno, &
Odono Regibus, quorum Praecipua suis locis infra
ritus habeantur descripta.

C I I I.

*Eiusdem Epistola ad Clerum & Populum
Augustodunensem.*

Ex codem
Charula-
rio.

Johannes Episcopus, servus servorum Dei, omnibus filiis sancte Edueni Ecclesie & pervos Successoribus vestris in perpetuum. Auditum est nostris apostolicis auribus & crebro intinuarum frequenter Ecclesiæ Galliarum contrâ Decreta Canonum in electione suorum Episcoporum violentiam inferre. Quid nos, cui Ecclesiarum omnium cum commissa est quoniam indignis, visceraliter condolentes, ab universis Ecclesiis hanc insertam violentiam auctoritate Dei & beati Petri recidere cupientes, præcipue vobis, sancte videlicet Edueni Ecclesie, hujus nostri Decreti privilegiis scribere sancivimus, Rages Francorum primum observatores orantes; in quo decernimus & regulariter ordinamus ut deinceps nemo Regum vel Principum vel aliqua persona vobis superponere vel ordinare aut successoribus vestris praesulnatur nisi ex filiis ipsius Ecclesie secundum scripta Canonum, quem Clerus elegit & populus proclamavet, si in ea dignus reperiri potuerit. Quod si in ea, quod forte accidere non credimus, inventus non fuerit, unanimi eorum consilio tam Cleri quam populi de aliis dignissimus expectatur. Vestrum denique honorem, quem de Seniorum adepti fueritis, de vestris dominibus & de vestris Canonis & de communī causa Fratrum & de omni proprietate vestra in hereditibus legitimis statuendis & eligendis ex ipsa domo nostra apostolicâ auctoritate licentiam vobis concedimus ordinandi absque aliquid controversia impedimenta. Si quis verò magnus vel parvus contrâ hoc nostrum Decretum & concessivam largitionem in aliquo surgere nostramque apostolicam auctoritatem violare vel infirmare presumperit, sciat se anachematis vinculo sancte Trinitatis invocatione & beati Petri Apostoli potestare ac nostrâ auctoritate eternaliter cum inimicio Dei & ejus contradictoribus aliquę ad satisfactionem profligatum ac in perpetuum damnatum. Conservatores autem hujus nostri Decreti pax & gaudium & benedictio a largitore omnium bonorum Deo consequuntur & vitam æternam habere mereantur. Scriptum per manus Theodori Scrinarii sancte Romane Ecclesie in mense Martii & Indictione sexta. Datum Benè valete.

C I V.

*Noctis judicis pro Audefindo, Episcopo Hele-
nenfi, adversus Auvaldum.*

An. 816.
Ex Charu-
larioru-
m Ecclesie
Hele-
nensis lib.
a cap. 56.

In iudicio Lambertino Missio Bernardo Comite, sive & de Judice qui iussi sunt causas dirimere & Legibus distinire, id est, Teodofredus,

Medema, Anfredus, Teodericus, Ildoigius, Sindula, Albarus, Manio, Calvitz, Fauvane Judicum, Valafonso saione, vel in praesentia Hystore, Ragamberto, Epulone, Munio, Adobaro, Atone, Arnaldo, Aberaldo, Suniaro, Sendebaro, Tractiniro, Domferano, Ramonone, Maurecato, Erememiro, Senderedo, Georgio, Achilanç, & Vickore, vel aliorum plurimorum bonorum hominum praesentia qui in ipso iudicio residabant. Recognosco me Auvaldus apetitionibus Friderimi, qui est mandatarius de Audefundo Episcopo, vel ad interrogatione de superadiachos Judices, verum est in omnibus & hoc negare non possum, quia de his unde me maliavit menauit. Frederimus mandatarius de Audefundo Episcopo, quod ego injuste retineo homines qui sunt commanentes proprie clausura S. Felicis & ejus terminio, que ipsi Ecclesie subditum esse debet sub ditione sancte Elenae Sedia Eccletiz de ipso pojo ubi est ipsa mata, & recte descendit, & accipit partem de ipsum locum ubi ipsas vineas fuerant, & sic vadi ad ipsam viam qui discurret de monte Albariz, & inde ducit ad locum ubi dicitur ad ipsas aluminarias, & peregrinae de ipsas aluminarias per ipso torrentes ad ipsum pojum, & iterum revertit recte ad ipsam prescriptum manum. Et ego Auvaldus respondi quod non injuste sed partibus Comitis & ad servitium Regis exercandum hoc retineo, & hanc meam responsionem perfrui velut iudicium conditionis ostendit. Sepedictus Frederimus mandatarius de Audefundo Episcopo, qui legibus ductus est atque ibidem resonat ex qua auctoritate predictus locus S. Felicis sub ditione sancte Eulalie esse debet. Quod etiam & vos prefati Judices me interrogatis si potuisse per legitimos placitos habere scripturas aut legitimos testes aut quodlibet verum documentum per quod probare potuisse ut sepedictus locus per beneficia vel adipisionem Comiti regalem servitium perfolvi debeat vel homines loci illius commanentes vel contra ipsum scripturam aliquam inferre potuisse infamiam. Manifeste verum est quia dictus locus S. Felicis cum claustra & terminio ejus, sicut suus resonat iudicis, a predecessore Audefundo Episcopo, videlicet Vinedario Episcopo, Ramo Episcopo, Salamoce Episcopo, & isto presente Audefundo per hos annos quinquaginta seu & amplius jure Ecclesiastico possidit sicut per successionem S. Felicis sub ditione sancte Eulalie, & ipse suus iudicis conditionis verus est in omnibus & legibus factus, & ego Auvaldus sic me recognosco atque evacuo quia non possum contra ipsum iudicium nullam inferre infamiam neque probare per testes neque per scripturas sed neque per ullum indicium veritatis quod ipse prefatus locus partibus Comitis esse debet vel homines loci illius commanentes servitium Regis existit perfolvi debeant nec modò nec ulloque tempore; quia plus pertinet ad Audefondum Episcopum, qui hoc perquisit recte jure Ecclesiastico, quam à me Auvaldo, qui retineo hoc partibus Comitis injuste, & ex quo me recognosco, recte & veraciter me recognosco vel evacuo in vestro superadiachorum iudicio. Facta recognitione evacuationis sub die xvi. Kal. Januarii anno xxxvi. regnante Karolo Rege. Auvaldus

qui hanc meam recognitio nem faci subscribi. Remesarus, Mauregatus, Argerodus, Ildorgius, Ragambertus. Sandus Presbyter hanc recognitio nem scripsi sub die & anno quo supradictum.

C. V.

Libertas Rainaldi Clerci.

A. 176.
Archivio.
Eccl. 1.
Andegaven.
ii.

Cum Christianissimus ac religiosissimus Imperator Ludovicus, ecclieis protectionis ope suffragante, invictissimus Augustus, sanctam matrem Eccleiam ad meliora instantissime subveharet, hoc ad intercessione sancte devotionis sua studia exhibuit ut usus valde inolutus atque reprehensibilis, qui dignitatem eius magna ex parte fuscari videbatur, od quod scilicet servilis & originarie conditionis persona contraria statuta Canonum sacris divinisque ministeriis catenulis applicarentur, sue auctoritatis Precepto pelleretur, & qualiter deinceps hujuscemodi conditionis homines Ecclesie utilitati idonei reperti seu servitius eriperetur, & ad hanc dignitatem promoverentur, una cum consenuit Pontificum & Optimatum imperii sui statuere procuravit, id ipsum quoque veneranda proles ejusdem Imperatoris invictissimus Rex Karolus pari voce honorificans sancte Dei Ecclesie annuit. Igitur ego in Dei nomine Hugo, misericordia Domini, Abbas Ecclesie gloriosissimi Confessoris Christi Aniani, juxta memorata piissimi Augufti Preceptum te Clericum nomine Reginaldum ex familia ejusdem S. Aniani progeniem ducentrum, hoc est, ex Apiani villa, ante sanctum altare & presentiam Fratrum sancti Aniani und cum collubencis eundem Fratrum & deprecatione Adalardi Archiepiscopi, qui jamdictam villam, Aprias feliciter, in beneficium habet, à vinculo servitius ob amorem Domini nostri Jesu Christi, ad cuius miliciam eligitis, publice absolvto, civesque Romanum initio, ut ab hinc, Christo favente, in tuo jure & potestate confutis ita vivas ingenuus civilisque Romanus, tamquam si à libertate ortus fuisses parentibus, & neque nobis neque successoribus nostris quicquam onus nolias debitas servitius, sed sub integra plenaque ingenuitate, quam propter facti Ordinis dignitatem accipere mereris, tempore vite tua permaneas: quatinus catena servitius, cui nascendo haecnulla obnoxia exercisti, per hanc absolutionem exceptus, securius liberiusque divine potentie, Domino adjuvant, famulari valeas. Ut vero absolutionis hujus titulus, qui pro reverendis calibus venerabiliter celebrabatur, firmam omnem tempore obtineat vigorem, manu propriâ subter roboravimus, nobilissimoque sancti Aniasi Cleo astipulandum definitivimus. S. Hugo Abbas. S. Adalardus Archiepiscopus. S. Waramundus. S. David. S. Martinus. S. Salomon. S. Gausbertus. Data iii. Nonas Decembrii anno primo regni Karoli Imperatoris.

C V I.

Præceptum Karoli Calvi pro Monasterio Solemniensi.

An. 174.
Ex Archivo
Monasterii
Solemniensi.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, ejusdem Dei omnipotens misericordia, Imperator. Quicquid loci divinis cultibus mancipari largiendo conferimus, profuturum nobis & ad eternam beatitudinem facilium obtinendam & ad presentem vitam felicius transfigandam omnino confidimus. Inquit nostrum sit omnibus sancte Dei Ecclesie & nostris praesentibus scilicet arque futuris quia pro absolutione peccatorum nostrorum complacuit nobis Bernardum venerabilem & nobis dilectum Abbatem ex Monasterio Solemniaco, quod est in honoris beati Petri & Pauli constructum, quasdam villas, quarum una dicitur Voias, altera vero Ludiniacus, cum omnibus ad se pertinentibus, & cum familia utriusque sexus defunctorum commanditibus, vel ad id jure resipientibus, Jandicto Abbati sive successoribus Ecclesiastico more tenendum arque ad perpetuum regendum per hoc altitudinis nostre Præceptum condonamus atque condonantes delegamus. Unde hoc celsitudinis nostræ Præceptum hoc fieri jussimus, per quod memoratas res cum omni integritate omnibusque appendicis & cum familia utriusque sexus perpetuo iure habendas Jandicto Abbati & successoribus ejus sine cuiuscumque contradictione aut usurpatione tive mitigatione omnino condonantes roboramus. Ut autem hujus nostræ auctoritatis largitio in Dei nomine maiorem obtineat deinceps firmatissimum vigorem, manu propriâ subter firmantes, anuli nostri impressione affligantur jussimus.

Signum Karoli glorioissimi Imperatoris Augusti.

Audacher Notarius ad vicem Gozleni recognovit.

Dato xvii. kal. Augustas, Indictione ix. anno xxxvii. regnante Karolo glorioissimo Imperatore, & in successione regni Lotharii anno vi. imperii autem ejus anno i.

Actum Pontioni palatio imperiali in Dei nomine feliciter. Amen.

C V I I.

Præceptum Karoli Calvi Imperatoris de rebus quas Adalbertus in Rivisfaco & Sarmatia dedit Monasterio sancti Germani Autifiodorensis.

An. 877.
Ex Char-
tulario S.
Germani
Autifiodo-
rensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, ejusdem Dei omnipotens misericordia, Imperator Augustus. Si servorum Dei iustis posulationibus aures nostræ serenitatis accommodamus, easque ad effectum pars petitionis proferande perducimus, profuturum nobis hoc ad presentem vitam felicius transfigandam & ad futuram vitam facilium obtinendam fore nullatenus dubitamus. Quocirca noverit omnium san-

cte Dei Ecclesie Fidelium nostrorumque tam praesentium quamque futurorum solertia quamvis quida ex Monachis ex cenobio S. Germani Autifiodorensis adierunt excellentiam nostræ celiitudinis, innocentes serenitati nostræ qualiter quida nostra Fidelis Adelbertus nomine alodium suum, quod confat in finibus comitatus Senonici, & est in villa Rivisfaco & Sarmatia supra fluvium Sedono, eidem cenobio liberaliter munificientia per cartarum instrumenta constitueret, Abbas vero memorati cenobii & reliqui Fratres ipsum alodium iure beneficiario & usufrucentur eisdem Adelberto denud conferre studuerunt, sed post haec ob illius negligendam in fiscum nostrum deciderit, & in ius ac dominacionem nostram legaliter devenerit. Et quia prefato Cenobio non alicet legitimè, postquam in fiscum nostrum deciderat, reddi poterat nisi per Præceptum nostræ auctoritatis, libuit serenitati nostra hoc altitudinis nostræ Præceptum fieri & Jandicto Cenobio dari; per quod precipitum arque subemus ut ita prefatarum alodium, stipendiis Fratrum a nobis deputatum, ita quiete teneat arque possidat, abisque aliquius inquietudinis impulsi, sicut reliquias res olim a fidelibus Christianis antiquâ munificientia sibi collatas. Ut autem hujus nostræ auctoritatis Præceptum plenorem in Dei nomine firmatissime obtineat vigorem, manus nostræ illud firmavimus seque anuli nostri imprese fuisse subter jussimus signillari. Datum Non. Maii Indictione x. anno xxxvii. regni Domini Karoli Imperatoris in Francia, & imperii ejus anno secundo. Actum Compendio Monasterio in Dei nomine feliciter. Amen.

C V I I I.

*Eju/dem Præceptum pro Oliba, Comite Carcas-
senfi.*

An. 877.
Ex Archivo
Monasterii
Carcassensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, ejusdem Dei omnipotens misericordia, Imperator Augustus. Imperialis celsitudinis mox est fidelis regni sui donis multiplicibus arque horribus ingentibus honorare sublimesque efficere. Prout ergo & non predecessorum Imperatorum parentum videlicet nostrorum mores frequentes, libuit celiudini nostræ quendam Fidem regni nostri, nomine Olibam, de quibusdam rebus quæ sunt in nostra dictione honorare arque sublimare, que res sive sunt in Gotia, id est, omnes alodes quæ fuerunt olim infideli nostro Eclio Berani, & ob illius infidelitatem in ius & dominacionem nostram legaliter devenerunt. Hos igitur omnes alodes in variis comitatibus Gotia consistentibus jam dicto Oliba, Fidei nostro, concedimus & concedendo perpetuata delegamus; id ut ab hodierna die & deinceps liceat memorano Oliba, Comiti Carcassensi, Fidei nostro, ex eisdem alodis a nobis sibi concessis facere quicquid voluerit sicut de reliquis rebus sive proprietatis, & omnia cartarum instrumenta ex eisdem alodis datum facta seu qualibet firmatissima conscriptiones per hoc nostræ serenitatis Præceptum irru facimus arque evanescere annullamus; sed liceat jam facto Oliba Comiti eisdem alodes cum omni in-

tegitate sua arque adjacentis quiete tenere atque possidere nomine inquietare. Similiter omnes alios qui fuerunt Fratello & unori sue Deuinae, qui sunt in Carcassone, qui fuit infidelis noster. Similiter omnes alios Hostioli & frarum suorum, qui alios sunt in Carcassone, infidelium nostrorum. Hac autem omnia cum Ecclesiis, vilis, silvis, vineis, pratis, & cum omni integritate sua Olibe in proprium concedimus & de jure nostro in Ius ac dominationem illius solemani more transferimus, id ut ab hodierna die & deinceps quicquid ex predictis rebus facere voluerit, liberam & firmissimam in omnibus habet faciendi sicut de reliquis rebus sua proprietatis nomine concordantem. Ut autem hujus nostra auctoritatis Praeceptum pleniorum in Dei nomine firmatis obtineat vigorem, manu nostrâ illud firmavimus, atque anali nostri impressione suber iussimus sigillari.

Sigillum Karoli glorioissimi Imperatoris Augusti.

Audacter ad vicem Gauzlini recognovit.

Data iii. Idus Junii, Indictione decima, anno xxxvii. regni Karoli glorioissimi Imperatoris Augusti in Francia, & Imperii ejus secundo.

Actum Carcasiaco palatio feliciter in Dei nomine. Amen.

Frotarius ambasciavit.

C IX.

Ludovici II., Regis Francorum, Praeceptum pro Ecclesia Parisiensi.

An. 97.
Ex parvo
Chartulario
Fidei, Pa-
risiensis.

IN nomine Domini Dei eterni & Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus, misericordia Dei, Rex. Si ecclesiasticis negotiis confusando, quorum statum ad emeliorationem ob Christi amorem deducimus, ab ipso non dubitamus accipere retributionem pro cuius hoc honore peragimus. Noverit igitur omnium Fidelibus sancte Dei Ecclesie nostrorumque presenti & futura sagacitas quoniam Adelaidis carissima nostra conjux & Gauzlinus venerabilis Abbas ad nostram accidentes mansuetudinem deprecari sunt ut in nostris meritis augmentum semper Virginis intercessione genitricis Maris emolumenitum Yngeluvino venerabili, Parisiensis urbis Episcopo, & sua Ecclesia, que est in honore sancte Marie matris Domini adiuncta, per nostrum denudum Praeceptum, patris nostri imitantes liberalitatem, Abbatam sancti Eligii, que est infra muros Parisii civitatis, ad Ius Ecclesiasticum habendam & ab ipso & ab omnibus successoribus suis aeternali ter possidendum reconcederemus. Sed jamdictus venerabilis Episcopus Yngeluvinus deprecatus est ut ex ipsa Abbataria quandam villulam quaz vocatur Gontiliacus cum Ecclesia & omnibus ad eandem villulam pertinencibus memoratae sua matre Ecclesia ad luminaria per hoc ipsum nostrae auctoritatis Praeceptum perpetuauerit habendam concederemus. Cuius etiam preces spernere nolimus. Unde ob Domini nostri Jesu Christi suaz genitricis amores nostrae concessionis iterum fieri Praeceptum & jamdicto Yngeluvino venerabili

Episcopo atque sua matre Ecclesia dari iussimus; per quod supradictam. Abbatiam cum omnibus suarum rerum integratam tam ipse quam & omnes post eum futuri Pontifices libere teneant, sicut a genitore nostro iustitium est, & more Ecclesiastico paterniter possideant, eo scilicet ordine tunc & alias res quaz eidem marii Ecclesie concessa habentur, verum praetata villulam Gentiliacum propriet ad luminaria jugiter teneat; quam volumus ut nullus Episcoporum per accidentia tempora ad suam proprietatem detenter aut aliqui dare prasumant, sed tantum ad lumina ria deserviant. Eo si quidem pacto ut diem a Deo nobis concessa iunctionis, quaz est vi. Idus Decembres, & diem nostri futuri obituis Presul memoratus arque sui successores sub continua Orationum Milliarumque assiduate cum omni Clero fibi commisso celebret, & refactiones in Jamdictis diebus in utraque Congregatione studiofissime perangantur. Ceterum pro presenti utriusque Ecclesie emolumento & nobis restabilino omnis Presul pro nobis, conjugi, & prole, regnique statu Domini misericordiam indefinenter exortare procuret. Ex ut hac nostra denud reconfirmationis auctoritas per omnia tempora inviolabilitate conservetur, manu propriâ subter firmavimus, & anulo nostro insigilli iussimus.

Wifardus Notarius ad vicem Gauzlini recognovit & subscripti Praeceptum hujus exemplarie.

Datum iv. Non. Aprilis Indictione xi. anno i. regni Domini Ludovici glorioissimi Regis.

Actum Paulius civitate in Dei nomine feliciter. Amen.

C X.

Ejusdem Praeceptum pro Ecclesia Barchinonensi.

An. 97.
Ex Charta-
rio Eccle-
sie Bar-
chinonensis.

IN nomine Domini Dei eterni & Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus, misericordia Dei, Rex. Si Sacerdotibus in quibuslibet necessitatibus Ecclesiasticis nostra auctoritate sublevandi consilium, & ad Ministerium suum liberius exequendum opem ferimus, a summo Pontifice Domino nostro Jesu Christo eterna remaneratione largiri nobis premia non ambigimus. Notum sit igitur omnibus Fidelibus sancte Dei Ecclesie nostrorumque presentibus scilicet & futuris quia venerabilis Frodoynus, Barchinonensis Episcopus, ad nostram accedens clementiam deprecatus est regiam celsitudinem nostram quatenus ipsam Ecclesiam & sedem Barchinonensem sub immunitate nostra tutione suscipiemus, sicut Dominum genitorem nostrum Karolum Imperatorem contari fecisse. Cuius precibus liber ac quiescentes partiendo jubemus ut nullus Judex publicus vel quislibet ex judicaria potestate in Ecclesia aut loca aut agros seu reliquias possessiones quas moderno tempore in quibuslibet pagis vel territoriis infra diacionem regni nostri iutte & legaliter memofata reser vel possidet Ecclesia, vel ea quaz deinceps a Catholicis viris divina pietas in jure ipsius Ecclesie tam ingenuos quam fetos super tertiam ipsius voluerit augeri, ad causas

Appendix

audiendas , aut feda vel tributa exigendas , aut manutinentes vel paratas faciendas , aut indejusiores tollendios , aut homines ipsius Ecclesie tam ingenuos quam servos super terram ipsius commanentes vel francoe injule nec iuste distingendos , nec ulla redituatione aut illicitas occasiones requirendas , nostris & futuri temporibus ingredi audeas , vel ea quae superius memorata sunt ponitū exigere prelummat ; sed licet memorato Praefuli suisque successoribus res predicte Ecclesie cum omnibus tibi subjectis sub immunitatis nostra defensione quieto ordine possidere & nobis fideliter deferire. Petiu etiam idem venerabilis Frodoynus Episcopus ob amorem Dei & reverentiam sancte Crucis , in cuius honore predicta Ecclesia Barchinonensis dedicata est , & sancte Eulalie , cuius corpus in ipsa Ecclesia requiescit , ut canonizat restaurare eidem Ecclesie , que penitus destruta esse videtur , ei concessissimum . & auxilium sive adjutorium praeteremus. Nos ergo ob remuneracionem mercedis anima nostris cedimus eidem Episcopo licentiam canonizam ejusdem Ecclesie restaurandi. Et ad ipsam Ecclesiam concedimus & per hoc Praeceptum nostra auctoritatis confirmamus cellam sancte Eulalie & sancti Genesii , sicut Jovencianus Presbyter de heremo traxit , & quod incultum reliquit , cum omnibus appendicibus suis , molinis , terris , & horris , & agrum qui est situs juxta strata publica proprie villam Pinellos , & cellam que est pagi Gerundensis , sive sancti Martini Ecclesiam , cum vineis & silvis & villis ibi pertinentibus , & domum sancti Cucuphati & sancti Felicis ad locum Octavianum cum aprisionibus & adjacentiis & omnibus ibidem pertinentibus , sicut Ostofredus Abba per Praeceptum tenet , domum sancti Genesii & sancti Martini suam in rivo Tenei , & villa que dicitur Codes cum speluncis , molinis , terris cultis & incultis , & omnibus adjacentiis suis , item domum sancti Martini ad locum maritimum , juxta rivo Argentona , cum villaricellos desuper positos , cum terminis & adjacentiis suis. Item concedimus predicta Ecclesie seu venerabili Episcopo predicto de proprietate nostra locum qui dicitur Riellos , situm in latere montis Signi , juxta alodium Baroni , & villam que dicitur Breda , & villam Campinoscum exemplariis , adiacientibus , casticiis , & vineis , terris cultis & incultis , & cum omnibus adjacentiis ibidem pertinentibus , cum domo & vinea vel horto quod ibi adiuvavit Otoligius Presbyter , & villaricello quod dicitur Cerdanus per summitatem montis Signi usque in rivo Tordaria ; excepto quod Spani homines de heremo traxerunt. Et in alio loco , villare quem dicitur Provallo , & Ecclesia sancte Maria ibidem sita. Et villaricellos qui sunt per ipsa ferrę de ipso monte , unde ipsa strata dividit aliquę ad altam strata quę peregit de Gerunda ad Barchinonam. Concedimus insuper et terram partem telonei , sicut Bernardus Marchio noster per Praeceptum genitoris nostri et acceptavit de suburbio loci ipsius , tam de mari quam omni mutationi , & de heremis terra , & de portatico , & de moneta. Et villam , id est Romanos , cum villaricello desuper positio , juxta dominum sancti Stephani , & alteram villam Rodaldi cum suis ad-

jacentiis , sicut in Praecepto Domini genitoris nostri continetur , seu dominum quę in civitate est Barchinona , sicut Adalnus Episcopus habuit. Concedimus ei agrum suum propre civitatem Barchinonam quem haecemus Godas , nomine Recofindus , de potestate Joannis Episcopi talis & absque Lege tenuit. Volumus etiam ut prefatus Episcopus suique sibi commissi pro nobis , conjugi , ac prole Domini misericordiam exorare non neglegant. Ut autem hac nostrę munificentie auctoritas firmior habeatur , & nostra largitas semper in Dei nomine obtineat firmitatis vigorem , manu propriā subter eam firmavimus , & anulo nostro insigniū iustifimus.

Signum Ludovici glorioissimi Regis.

Vulfardus Notarius ad vicem Gozleni recognovit.

Datum v. Idus Septembri Indictione xi. anno primo regni Domini Ludovici glorioissimi Regis.

Actum Trecas civitate in Dei nomine feliciter Amen.

C X I.

Karlomanni , Regis Italie , Praeceptum pro Monasterio sancte Christinae.

In nomine sancte & individua Trinitatis Karlomanni , divina favente gratia , Rex. Quisquid pro Dei summi amore Sanctorum ipsius generatione sacratis locis impendimus , ad nostri augmentum regni non diffidimus profuturum. Idcirco universorum sancte Dei Ecclesie Fidelium nostrorumque Fidelium praesentium scilicet & futurorum sagacitas noverit quod nos tam divinitati instinctu quam sempiterne retributionis compulsi intuitu ad reprobitandum nobis nostrisque parentibus coelestem Regem & Dominatorem omnium , beatę Virginis & Martyris Christinę Cenobium in Italico regno constitutum haud procul à curia regia qua Ollona dicitur , ubi venerabilis Abba Traſcaldus præesse videatur , cum omnibus qui sub cura & ditione ipsius sunt famulis Christi , cunctisque rebus ac familiis ad eundem locum respiciens , sub nostrum mundeburdum & perennem tuitionem suscepimus. Confirmamus quoque folemnitate & per hanc nostrę auctoritatis paginam corroboramus quicquid eidem venerabili Monasterio in rebus mobilibus & immobilibus à tempore Constitutionis sua usque in praesens ex dono priscorum Regum Reginarumque tam antecelforum quam propinquorum nostrorum seu aliorum quorumlibet Fidelium largitione , collatione , vel qualicunque oblatione divina pietas contulit , aut largiri dignabitur in posterum , ut habeant illud aigue polideant famuli Christi iure quieto ac pacifice sub nostrę immunitatis protectione illarum jugiter permanentes , & pro nostri statu regni attulimum rogantes , omni nostri heredumque nostrorum ac successorum molestatione , inquietudine , vel subtractione remoti. Volumus denique ut quotienscumque vel undecunque opus habuerint , de rebus & famulis ejusdem Monasterii tamquam de dominicaria nostris per publicos

An. 1503.
Ex veteri
Cod. Longo-
gobardico.

* immunitatis.

blicos exactores inquisitio fiat. Illud quoquā omnimodis interdicimus, ut in domibus & in cellulis ejusdem cenobii ex hoc nunc & in posterū nullus manifonaticum, telonearicū, ripaticū, aut aliquas publicas functiones exquirere audeat; nullamque in commendū eorum liberis ac servis, maliariis, libellariis, aldionibus contrā Legem violentiam inferat, aut eos potestate distingere aut pignorare pteruntur. Quod qui facient, tubedant * immunitionis nostra posse compone-re cogatur. Quia verū suprā taxatum Monasterium cū si alis substantia in fame. & tamen hospitium & perigrinorum iusceptioni parafili-um, ob hoc ad majorem nostrā mercedis emolumētum conferimus atque donamus ad Dei servorum inibi degentium supplementum partem terra de gualdo nostro quod Suismate dicitur, & pertinet de curto Regia Sallaciola, & est per mensuram legitimam ad juges centum quinquaginta de terra parvissima, habens fines ab orbe solus ipsius gualdum Suismate, & maliarius predictie curris Salutiolla à meridie & occidente vallem Gua- dani & Lenatum percurentem ab Alapallone locum & gualdum Suismate. Ipsam terram per infra..... profato sanctuario mancipamus atque largimur in perpetuum possidendum, omni publica repetitione sponsi. Si quis autem contrā hac nostra firmitatis atque liberalitatis statuta ager ausus fuerit, trīginta libras aut probatū compo-nat, medietatim camera nostrā, & medietatē sacro loco cujus munimentum instingere aulus fuit. Et ut hac nostra promulgatio sine largicio perenni stabiliatur rebore, manus nostra monogrammatim subter illam adnotamus, & ex annulo nostro insigniri jussimus.

Signum Domini Karlomani serenissimi Regis.
Baldo Cancellarius ad vicem Thiomari Archi-cancellarii recognovi.

Datum viii. Kal. Maii anno Christo proprio-
ti. Domini Karlomani invictissimi Regis in Ba-
varia, * in Italia, Indictione xii.

Actum ad Cunigustū curte regia in Dei nomine feliciter. Amen.

C X I I .

Bosonis, Regis Provincia, Preceptum pro Ecclesia Augsburdensi.

An. 1505.
Ex Charterio Eccl. Sie. Augst. 1505
testamento.

In nomine sancte & individuæ Trinitatis. Bofo, gratiâ Dei, Rex. Si piis servotum Dei petitionibus operā ferendo consilimus, Deum nobis ob id presenti & futuro seculo propriari nullatenet dubitamus. Quapropter notum sit omnium tantæ Dei Ecclesiæ Fidelium nostrorumque unanimati quoniam Adalgaricus, venerabilis Eduorum Episcopus, ad nosse sublimitatis acce-sione mansuetudinem deprecatus est ut auctorita-tes & Precepta Regum videlicet predecellorum nostrorum ob majoris firmitatis vigorem scripto nostræ auctoritatis confirmaremus & secundum quod mortis est roboretur. Nos autem ejus pe-titionibus tandem licentius cessimus quanto nobis id profuturum petipeximus amplius. Statutus ergo confirmantes & confirmando decernimus ut

Tom. IL

omnia Precepta que jamdictæ Ecclesiæ ab ante-celloribus nostris Regibus videlicet & Imperato-ribus facta sunt, omnibus temporibus maneat inconculsa, & tam ex Abbatia Flaviniaco quam ex villa Beliniaco, necnon & ex villa Lucen-naco, seu & ex villa Tiliniaco, quin etiam ex aliis rebus omnibus ejusdem Ecclesiæ Precepta & auctoritates nostræ ditione robustent, maneant inconvulsa. Montem quoquā qui vocatur Ven- murus, cum Ecclesia quæ suprā est & duobus mo-lendinis, jamdictæ Ecclesiæ suoque Presuli Adal-gario eternitatem delegamus & delegantes conce-dimus & de nostro jure in jus & dominium mem- sancti Nazari regio more transferimus. Ut autem huius nostræ auctoritatis confirmatio majorem obtineat vigorem, manibus propriis subter fir-mantes, anuli nostri impressione subter jussimus sigillari.

Signum Botonis gloriosissimi Regis.

Hilbertus Cancellarius ad vicem Aureliani Archi-cispicopi recognovit.

Datum v. Idus Novemboris, Indictione xii. anno i. regni Domini Bosonis gloriosissimi Regis.

Actum Lugduno civitate in Dei nomine feli-citer. Amen.

C X I I I .

Aliud ejusdem Bosoni Preceptum pro Monasterio Cariocci.

An 1505.
Ex Authen-tico, quod extat Lug-duno.

In nomine sancte & individuæ Trinitatis. Bofo, misericordia Dei, Rex. Quantum in di-vinis cultibus Deoque familiantum necessitati-bus auxilium libentius portugimus, tanto in nobis ad mortalem vitam temporaliter deducendam & ad futuram feliciter obtainendam commodum pro-venire contindimus. Igitur notum esse volunus cunctis Fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ nostris que presentibus scilicet ac futuris quoniam adiut sere-nitatem nostram Siuvaldus Comes & Fidelis nos-ter supplices flagitans quatenus Monachis ex Monasterio Karilocci, quod est dicatum in honore sancti Stephani in comitatu Matricensi super So-nam fluvium, in aliquo concederemus. Cuius pe-titioni, utpote rationabili, annuentes, per hos celitudo apices concedimus ad ipsum Monasterium monachisque ibidem Deo militan-tibus Abbatiolam in honore sancti Martini, cum omnibus ecclesiis ad se pertinentibus, cum terris, oratis, palenis, silvis, aquis, aquarumve decur-sibus, cum exibus & regressibus & omnibus ad-facentiis suis. Hec omnia superius nominata cum omnibus integratibus pro mercede Domini Karoli Imperatoris & anime nostræ remedio ac con-jugis nostræ ipsi loco & suis ab hodierno & in posterū perpetuiter concedimus possidendum. Et ut hac nostra confirmationis auctoritas, Do-mino protegente, nostris futurisque temporibus inconvulsa permaneat, manu propriâ subter fir-mavimus, & anuli nostri impressione insigniri iustimus.

Signum Botonis serenissimi Regis.

Stephanus Dolatus ad vicem Adalgarii rec-ognovit.

Ccccc

Appendix

Datum iv. Nonas Decembris, Indictione XII.
anno primo regni Domini Bosonis.
Actum Kanloco Monasterio in Dei nomine
feliciter.

C X I V.

Eiusdem Praeceptum de Abbacia sancti Andreæ
Viennensis.

An. 151.
Ex Chartu-
lario Ec-
clesie Viennensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Boso,
misericordia Dei, Rex. Si petitionibus servorum
Dei, quibus pro commissio sibi officio sagelle-
rint, autem clementiam nostram libenter indeci-
mus. Regum prædecessorum nostrorum morem
imitari cognoscimus, & ob id nobis Deum pro-
pitari nullatenus diffidimus. Quocirca noverit
omnium sancte Dei Ecclesie Fidelium nostro-
rumque tam præsentium quamque futurorum sol-
lertia quia adit clementiam nostram. Otrannus
venerabilis Viennensis Ecclesie Archiepiscopus &
humiliter intinavit qualiter Abbatis sancti Andreæ inferior in predicta civitate sita olim ab Ec-
clesia sua iuste subtrahita fuerat, & auctoritatem
plenam ostendit quomodo & à Fidele quodam pro
remedio animæ fuz data fuisset, & à Regibus per
Præcepta corroborata. Nos verè justam & ratio-
nablem petitionem illius auditam, invenimus
consilio Procerum nostrorum quatinus pro reme-
dio glorioissimam memoriam Karoli Imperatoris
ac sociatus conjugis ejus & quæ bonæ memorie Hir-
mantius atque prole eorum Ludovici piissimi
Regis, necnon & pro nostro & carz conjugis nos-
trae Hirmingardis, quod intationabiliter ablatum
seruet cum omnibus appendicibus & immunitio-
bus redderemus, institutus ut omnimodis ibi
officium divinum incipabiliter jugiter perag-
atur, luminaria præbeantur, Canonicis servienti-
bus tara ibi quam & in Ecclesia marii sancti Mauri-
cii vicit & almonia à Rectorre prescripte Ec-
clesie congruentem administretur, ut & illis sup-
plementum sit, & nobis ad vitam eternam ca-
pessendum adjutorium existat. Hoc omnibus mo-
dis auctoritate regiæ præcipiantur jubemus atque
jubentes decernimus ut nullus Index publicus, nec
quislibet ex judicati possit aut ullus ex Fide-
libus sancte Dei Ecclesie in Ecclesiis, loca, vel
agros, seu reliquias possessiones predictæ casæ
Dei in quibuslibet cursu & territoriis, quas mo-
derno tempore iude & rationabiliter poscidere vi-
denuit, quæcumq; eriam deinceps aut per nos aut per
quorumlibet Fidelium devotione divina pietas au-
geri voluerit, aut feda exquirat, aut franco, aut
tervo distingere audeat, nequa; ad judicia pu-
blica venire compellat, sed "tunc sub tuitione &
immunitate atque defensione nostra. Super hac
omnia, quicquid per negligientiam Rectorum &
pravis hominibus ablatum arque direptum est,
totum & ad integrum reddimus; & quicquid inde
fiscus noster adquirere poterat, omnia in omnibus
ad usum Clericorum sancte Marie & sancti
Mauricii & pauperum concedimus. Ut autem hac
nostræ collationis seu restitutiois auctoritas nos-
træ futurisque temporibus, Domino, protegente
incolvulsa permaneat, manu propria subter fir-

maximus & anuli nostri impressione insigniri juf-
sumus.

Signum Bosonis Seuerissimi Regis.

Domus Rex fieri jussit. Stephanus Cancella-
rius.

Datum xv. Kal. Februarii, Indictione XIV.
anno secundo regni Domini Bosonis.
Actum Taurico villa in Dei nomine feliciter.

C X V.

Karolmanni, Francorum Regis, Praeceptum pro
Ecclesia Aurelianensi.

An. 151.
Ex Chartu-
lario Ecclie
siae Aurelianensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis.
Karolmannus, misericordia Dei, Rex. Quacun-
que Regis dignitas culmine efferti deiderat
mens, eum pte oculis semper habere debet cuius
gratia præferratur. Igitur noverit omnium sancte
Dei Ecclesie Fidelium nostrorumque tam pte sen-
tium quam futurorum sollertia quia nos ubique
res ecclesiasticas plusquam omnes vite nostræ ac-
tus evahere atque augmentari gaudemus. Qua-
propter placuit celitudo nostra cuidam sancte
matris Ecclesie Aurelianorum, qua est in honore
sancte ac vivifice Crucis, cui etiam, auctore Deo,
præfesse dinoicitur Gualterius venerabilis Presul,
ad ipsius quoque depreciationm, reficiendo red-
dere & reddendo restituere quandam villam in
integro, nomine Caltesium, sicutam in pago Bitu-
rico, sive etiam Pauliacum in eodem pago conti-
nentem, sive & Germiniacum, necnon etiam
alteram villam quæ vocatur Martiacus in pago
Nivernensi, ad eundem Caltesium pertinenteum,
cum omnibus ad se pertinentibus vel aspicientibus
longe vel propè politis, & familiâ utriusque se-
xus. Quæ villa olim dilatata est noscuntur ab
eadeu Ecclesiæ per incuriam & malinorum homi-
num violentiam. Ob restitucionem tamen, quia,
Deo inspitante, nostris erant temporibus redinte-
grande, nonarum decimaru[m]que vestituram ab-
que ullius detractione aut inquietudine prefata
tanta mater Ecclesiæ semper obineat. Unde hoc
celitudinis nostra Præceptum fieri, atque ob emo-
lumentum mercedis animæ nostræ ad aeternorum
remunerationem præmiorum, pro remedio quo-
que Domini & genitoris nostri Ludovici & sancte
recordacionis avi nostri Karoli Imperatoris, jam-
diu venerabili Episcopo atque prefata sancte
mari Ecclesie reddi jussimus; per quod memo-
rata villa cum omnibus sibi pertinentibus rebus
integritum prænotatæ sancte matris Ecclesie pe-
tenciarum mancipandas delegando reddimus ac red-
dendo delegamus, eo videlicet modo ut idem
venerabilis Presul Fratribus sibi commissis Ecclie-
sæ, videlicet sancte Crucis, eisdem villas in sui
yiculis stipendiis propriis & libentissima voluntate,
ipso hoc nostram celitudinem deprecante,
prætentibus futurisque temporibus oblique ullius
inquietudine delegare studeat. Præcipientes quo-
que decernimus & indillibulios lanciamus ut
nemo sacerdotum nostrorum aliquojus argumenti
machinatione illectus prefatas res, quas modò
liberalitatis nostre munificentia prefata Ecclesiæ
& memorato Presuli susque Ecclesiæ Canonicus

seu &
nam.

* 500

confirmando univm , abstrahere ab ejusdem Ecclesie potestas audeat vel qualibet occasionis obtemperare violare illo modo prafumus ; sed licet Rectoribus jamdictis maris Ecclesie sancte Crucis in eis Fratrum eisdem rei quiete tenere & nemine inquietare perpetuato poscidere. Et ut hac no[n] confirmationis arque restitutio[n]is auctoritas pleniora in Dei nomine per subsequentia tempora obtineat vigorum , manu propriâ subter firmavimus , & anxi nostri imprei[st]ione jussimus affignari. Actum apud villam Petrasdam anno iii. regni Karolomanni glorioissimi Regis , in mensi Maio , Indictione xiv. Arberus Notarius ad vicem Wifardi recognovit.

C X V I

Eiusdem Preceptum pro Ecclesia Gerundensi.

An. 831.
Ex Librario Ecclesie Gerundensis.

In nomine Domini Dei eterni & Salvatoris nostri Iesu Christi. Karolmannus, gratia Dei, Rex. Si factorum locorum divino cultu mancipatorum Deoque in eis famularium necessitatis operi fortius, regie celsitudinis morem exercemus, ac per hoc ad aeternam beatitudinem faciliter pervenire omnimodis confidimus. Itaque notum sit omnibus sancte Dei Ecclesie fidelibus & nostris presentibus scilicet & futuris quia verabilis vir Theocarius, Gerundensis Ecclesie Episcopus, nostram adiens celsitudinem pertinet ut memoratam fedem cum villis & hominibus à Domino & genitor nostro Ludovico aliquis devotis hominibus eidem sedi collatis, quas nunc possidere dinoſcitur, id est, in pago Emporiano villam nuncuparam Olianum cum suis terminis, & villam vocatam Caravianum ad villarem antiquum, cum villa nova quam vocant Villosos & cum castello suoque termino, & in pago Gerundensi medietatem de villa Molleto & Milliariam villam, ceteraque res quas à longo tempore ini[bi] possidere dinoſcitur, simul cum tercia parte de pascuario & teloneo de ipso pago, aliaque villas quarum vocabula sunt Castellum fractum, & Parietes Rossini, cum tercia parte de pascuario & teloneo de ipso pago, cellam sancti Clementis cum Petra alta & terminis suis atque archis. Concordimus etiam Praefato Pontifici & sua sedi villas quas patres noster diva recordatione Ludovicus Rex condonavit per Preceptum, villam scilicet sancte Marie quam alio nomine vocant Fontanetum, & palanis mororum cum fuos villares, villarem quem dicunt Vilio, & villarem Murellum, necnon & villam Quarciandum & Falgaroles, cum omnibus adjacentiis & terminis suis, cultis & incultis, necnon & villam que vocatur Fons edictus uno nomine, alterum vero Apiliarem, cum propriis videlicet finibus vel adjacentiis, cultis & incultis, quas etiam rei, sicut & supra nominatas, sequi conditione & sub defensione nostra munimine pariter recipimus. Vineas quoquæ & terras quas Castellanus Presbyter & parentes ejus traxerunt de heremo, libenti animo condonamus sancte Marie & sancto Felici atque Rectoribus ejus pro remedio animarum parentum nostrorum nostroque facinore. Ex villarem Farum cum vineis, ter-

Tom. II.

ris, silvis, & omnibus terminis suis, & plantadicum Gondenari Episcopum cum omnia terminibus & archas suas, & villam quæ est in pago Bisuldensem, & vocatur Bascara, cum suis villis & suo termino & archas, & villarem vocantem Spedulias, & alium villarem qui est infra memoratorum villarum terminos, villas etiam duas quæ vocantur Crespianis & Millarios, cum tercia parte de pascuario & teloneo de ipso pago, & in pago Petralarense villam quæ vocatur Farus cum omni suo termino, propter infestationes malorum hominum sub nostra ruitione & immunitatis defensione constituissemus. Cujus petitionem auentes propter amorem Dei memoratam sedem cum superscriptis villis praesenti tempore in jure ejus consenseribus sub nostra ruitione constitutimus, & hanc nostram auctoritatem circa eandem sedem fieri decrevimus, per quam decernimus ut nullus iudex publicus vel quilibet ex judiciaria potestate major minorve persona in Ecclesia aue loca vel agros seu reliquias possessiones memoratæ sedis, quas moderno tempore infra dicti imperii nostri legaliter possideret, vel quæ deinceps in jure ipsius loci divina pietas augeri volueret, ad causas judiciorio mox audiendas vel discutiendas, aut feda exigenda, aut manionarios vel paratas faciendas, aut fideiſſores tollendos aut homines ipsius Ecclesie contraria rationis ordinem distracti gendos, nec ullas redhibitions vel illicitas occationes requirendas illo unquam tempore ingredi audeat, vel ea quæ supra memorata sunt penitus exigere, aut undecunque modò legaliter vestitam habet abstrahere presumat, sed licet prefato Episcopo sicutique successoribus res praedita Ecclesie cum omnibus que possidet quieto ordine possidere & nostro fideliter parete imperio & pro nobis ac patribus nostris Domini misericordiam jugiter exorare. Et ut hac auctoritas confirmationis nostræ per curricula annorum inviolabili arque inconclusam obtineat firmamentum , manu propriâ subter firmavimus & anuli nostri imprei[st]ione adsignari jussimus.

Signum Karolomanni glorioissimi Regis.
Norbertus Notarius ad vicem Wifardi recognovit.

Datum iv. Kalendarum Septembrium anno tertio regni Karolomanni glorioissimi Regis, Indictione quartâ decimâ.

Actum apud Folanum villam in Dei nomine feliciter. Amen.

C X V I L

Eiusdem Karolomanni Preceptum pro Ecclesia Augustodunensi.

In nomine Domini Dei eterni & Salvatoris nostri Iesu Christi. Karolmannus, gratia Dei, Rex. Si Ecclesias Dei eorumque Rectoribus operi serendo consulimus, regio more confuscentes, Deum nobis ob id praesenti & futuro seculo propitiari non dubitamus. Quamobrem omnium Dei Ecclesie fidelium atque nostrorum noverit unanimis generalis quoniama Adalarius, verabilis Augustodunensis Episcopus, innotuit se-

An. 831.
Ex Charta
Iuris Ecclesie
Augustodunensis.

Ccccc 2

Appendix

resitati nostra quædam res Preceptis genitoris nostri Hludovici glorioissimi Regis evique nostri divi recordationis Karoli Imperatoris Augusti Ecclesiæ tibi largius commisisti, sed & prævilegio apostolico sedis plurimorumque Episcoporum eaſdem res inseparabiliter confirmatus, id est, Abbatum Flavinacum cum integritate sui, villam Biliniacum, villam Lecenacum, villam Lentiliscum. Unde ob majoris firmitatis rigorem deprecatus est ut eaſdem res nostro quoque jandicuſ ſibi commisſe Ecclesiæ conſeruareſſe Precepio. Cujus petitionibus et libentia cedimus quod nobis profuturum conſpectuam amplius. Conſeruamus autem supradictas res cum omni integritate, & Marinacum ex eaſdem Ecclesiæ pertinenteſſem retro abſtractam reddimus, supradictaque Ecclesiæ in perpetuum ad habendum firmamus, ita ut merces noſtra cum predeceſſorum noſtrorum augoatur mercede. Praeterea jandicuſ Praeful deprecatus est ut in elemosyna noſtra, quod ipſe pietate reverat, auctoritate noſtra firmaremus; videlicet ut quiſquis Clericorum sancti Nazarii, episcopatæ manuones ſuas inſra clauſtra zdiſcare voleret, ſecurus adimplere poſſit abique cuſiſlibet hospitalitatis oppreſſione, quatinus liberis pro noſtra & totius generalitatis utilitate diuinam pulſare valerent pietatem, atque eaſdem manuones cum ipſa terra poſt obitum ſuam cuicunque ex Cleo ipius Ecclesiæ voluerint vendendi & donandi liberam habeant potestatem. Nos autem & hac conſeruamus, & facit in prævilegio ſuo ipſe ſtatutum habet concedimus, delegamus, & ut in nullo unquam ſuccellorum ſuorum immutari poſſit, regia auctoritate prohibemus; ſed quod ab eo actum eſt, & à nobis firmatum, iure firmifimo maneat inconcufſum. Ut autem hujus noſtri auctoritatis conſeruatio plenior in Dei nomine obtineat firmitas vigorem, ac diuturnis valeat durare temporibꝫ, manu noſtri ſubter firmavimus & anuli noſtri impreſſione ſubfigimus.

Signum Glorioſissimi Regis Karlomani.

Noebertus Notarius ſubſcripit.

Darum pridie Nonas Martii anno v. regni Karlomani glorioſi Regis, Indictione primæ.

Actum apud Trupchianum villam in Dei nomine feliciter. Amen.

Theodericus & Anſchatus Comites ambafciaverunt.

C X V I I .

Notitia iudicati pro Ecclesiâ Gerundensi.

An. 144.
Ex Chartu-
Ecclesiæ
Gerunden-
ſi.

C u m in Dei nomine reſideret vir illiatus Theotarius, ſedis Gerundensis Episcopus, una cum viroſ illuſtris Deilane & Suniarii Comites in villa quod dicitur Purtos, quod eſt in territorio Impuritano, in mallo publico per multorum cauſas ad audiendum & rectuſ & iuſtiſ ju- dicis ad diſſiendum, leu in praefentia Petrone Vicecomite vel Judices qui iuſtiſ ſunt iudicare vel diruere cauſas, id eſt, Furiolo, Undilone, Go-

demare, Theodardo, Manuel, Frigella, Lenzo, & Roderico Jadicum, Ardovalle ſajone, Spera- do, Holtaleſe, ſec non Juniano, Trabido, Be- nedicto, Furiolo, Blanclero, Eldogedo, Viſredo, Eripone, Sdrunano, Untrilla, Comparsa, Leopardo, Daniel, Uadlico, Armentorio, Mi- rone, Petrone, Adalane, Fluctario, Galiano, Geftino, Agilane, Adikone, Sanderico, Paroel- lo, Tructero, Salomon, Leo, Elantio, Paſche- le, Revollo, & Segobrando, vel ceterorum Prae- bitorum, Clericorum, multicudo Laicorum platiſorum bonorum hominum qui ibidem ade- rant, ſic in coruſ praefentiſ veniente Stremirus Ar- chipreſbyter, mandatarius qui eſt praediſo Epis- copo, & dixit: Jubete me audire cum illo pra- ſente Andrea domos, curtes, hortos, & pomiferos, & terras que ſum inſra terminos de villa Uliano, qui eſt in territorio Impuritano. Ille debent eſte supradicto Episcope pro partibus ipſa cauſa de sancta Maria & sancto Felice quod ſatis in Gerunda vel juxta ipſam civitatem per Praecep- tum Domini Regis quod illi fecerunt ad jandicuſ ſancta Maria & ſancto Felici. A proprio iſte Andreas eſt retinet ad aprifionem pro partibus de villa que dicitur quamque vocant Bedenga. Iſte Andreas eſt retinet injuſte & contraria Legem. Tunc supradicti Comites, Vicecomes, vel Judices inter- rogaverunt praediſo Andreu quid ad haec repon- deret. Ille tunc in ſuā reponſu dixit quod ipſa domos, curtes, hortos, pomiferos & terras ſu- pradiſtas, quod iſte Stremirus Presbyter, qui eſt mandatarius supradicto Episcope, requiri, non eos teneo injuſte, ſed per Legis ordinem eos teneo per aprifionem & per Praeceptum Regis & pro partibus de supradicta villa Bitinga ſicut ceſari His- pani faciunt. Tunc supradicti Comites, Episcoli, Vicecomites, vel Judices fuerunt ſuper ipſa archa vel ligna quod eſt in Montegrino, & diuidit inter jandicuſ villas, & invenerunt vel extimaverunt quod jandicuſ Andreas. Et præcepereunt jandicuſ Undilane Judices ut ipſas terras menſurare feciſſent, quod jandicuſ Episcope & praediſus Andreas inter ſe habere debuiffent, ſicut & fecerunt. Et diuiferunt ipſas terras ſicut Lex Gothorum conmemorat. Et venit supradicto Undila una cum supradictis Sacerdotibus vel plurimorum bonorum hominum, & menſuravit ipſas terras in latitudine quantam jandicuſ Andreas habere debuifſet; & ut de ipſe puto qui eſt in jandicuſ villare & contraria occidentem habet perticas octu- ginta, & habet ipſa pertica que eſt menſurata pedes octo & medio, & peruenit uſque ad ipſa petra fita quod jandicuſ Comites & Episcoli præcepereunt figere. Et contraria partibus Uliano de oriente habet perticas quadrageſinta in latitu- dine quod jandicuſ Stremirus recepit de jandicuſ Andreas pro partibus praediſo Episcope, cuius mandatarius eſt. Et contraria occidente rece- pit in latitudine perticas triginta octo, & habet ipſa terra quod terminaverunt jandicuſ Judices de parte orientis in latitudine Septuaginta ſep- tē media. Et tunc ordinaverunt jandicuſ Epis- copus, Comites, vel Judices ut inſra ipſas villas Uliano & quarto que vocatur Bitinga luxurias vel termini mitterent quinque petras hincas, ſicut & fecerunt. Et recepit jandicuſ Andreu medi-

tamen de ipsas perticas coemti ipsius patente à
partibus Circi, & Scemini Archiepiscoporum fini-
liter alii medietate coemti villa Uliano à partibus
meridie. Et tunc convenit inter predicto Epis-
copo & iudicio Andrea ut unusquisque tenet
& possidat usque ad ipsas partes dictas per illo-
rum villas divisiones iudicant arque defendant &
secuti possident quicunque in perpetuum quieto or-
dine. Tunc apertum fuit ut unusquisque haberet
exinde notarium de ipsas res impræscriptas firma-
tas aquae robatas huc & ibi, & gradus se
unusquisque in nostro mello suam percipiat jef-
titiam. Data notitia sub die decimoseptimo Ka-
lendas Junii anno tertio quod obiit Ludovicus
Rex.

C X I X.

*Karoli III. Imperatoris Preceptum pro Ecclesia
Gerundense.*

An. 103.
Ex eodem
Chartula-
rio.

IN nomine Domini Dei eterni & Salvatoris
nostri Iesu Christi. Karolus, divina propitiantis
clementia, Imperator Augustus. Si ergo loca divi-
nas cultibus mancipata Deoque in eisdem fami-
licantibus beneficia opportuna largimur, premium
remunerations eterne ob id nobis repondi non
diffidimus, quin etiam ad diuturnam felicitatemque
regni nostri idipsum stabilitatem partire nolle-
tenda dubitamus. Igmar notum si omnia fane-
tae Dei Ecclesie Fidelibus & nostris perficiatis
scilicet & futuri quis venerabilis Theotarius,
Gerundenensis Episcopus, ad nostram accedens cle-
mentiam deprecatus est imperiale celsitudinem
nostram quiesceat ipsam Ecclesiam & sedem Ge-
rundenensem sub immunitatis nostrarum tutionis suffi-
ciemus, sicut Karolum Imperatorem simusque si-
gium Ludovicum antecessores nostrorum coenit fa-
cisse. Cujus percibes libenter adquisientibus presci-
piendo iubamus ut nullas edas publicas vel quif-
libet ex judicaria potestato Ecclesias, aut loca,
vel agros, seu reliquias possessiones quas moderno
tempore in quibuslibet pagis vel territoriis infra-
ditionem regni nostri juste vel legaliter memorata
tenet atque possidet Ecclesia, vel ea que deinceps
è catholicae vicis divina pastas in iure ipsius Eccle-
sie voluerit augeri, ad causas audiendas, aut fre-
da vel tributa exigenda, aut mandatione vel paratas
facienda, aut fiduciis tollendas, aut homines:
ipsius Episcopi vel Ecclesie tam ingens quam
servos vel frances super terram ipsius coenantes
vel iudicem vel iustitiae dictindegos, nec ullas
redhibitiones aut illicitas occationes requirendas
nostris videbunt vel futuris temporibus ingredi au-
dent, tui etiam ea que superius memoriata sunt
penitus erigere perficiant; sed licet memorato
Præfuli siveque successoribus res predicta Ecclesie
cum omnibus fidei subjectis sub immunitatis
nostrarum defensione quieto ordine possidere &
nobis fidelitas defervra. Concedimus etiam eidem
venerabili Episcopo iusque Ecclesie & per hoc
Preceptum nostra auctoritate confirmamus vil-
lam que vocatur Olianus & aliam villam que vo-
catur Cœcianus, & castellum Vellofo cum cas-
tellare suo, & in comitatu Empitanense vel in

Gerundense cellam sancti Clementis, & cum Petra
alta, cum vineis & silvis & cum omnibus termini-
nis suis aquae arcas suas, & villam Paripes Rufi-
fini, atque castellum fractum, & medietatem de
villa Molleti, & villam Fontediches, & villam
faner Marie quam vocant Fontaneti, & palati-
um Muroris cum omnibus villaribus, & villam
Carriano cum suis villaribus, & illam plantati-
um Gondemari Episcopi, & vineas veteras quas
Castellanus Presbyter & parentes sui & alii ceteri
homines traxeré de heremo, & villarem Faram
cum aliis villaribus ubi Adalardus Presbyter ma-
net cum terminis suis Largitur etiam nostra clo-
mentia ad supradictam sedem faner Marie vel
sancti Felicis Martyris Christi pro remedio anima-
nostris vel predecessorum parentumque nostro-
rum in supradicto Comitatu Gerundense villam
qua vocatur Elzeda cum omnibus adjacentiis suis,
hoc est, ab oriente per semitam que pergit usque
ad ribam fractam, à meridie autem à cruce usque
ad confines Arbutus, de parte occidente usque
ad Johanneto, & de septentrione per rivulum qui
vocatur Vallis Ursæ, & pervenit ad sanctam Co-
lumbam usque ad aliam ripam alvei, & aliam vil-
lalem in iudicio comitatu quam vocant villam
Rabiolam cum terminis suis, & in comitatu Bi-
faldensem villam Croppiano & Miliarias & vil-
lam Baschara cum suis villaribus, necnon &
alcas ac villare que dicitur Spedulias, & aliud
villare quod nominatur Abdirama, pariter cum
aliis diversis villaribus que appellantur Terratell-
as & Cessaniolas, ac villare Acmibon, & in comi-
tatu Petralatense villam que dicitur Pharos.
Et adhuc etiam celsitudo atque magnificentia no-
stra concedit iam supradictæ Ecclesiæ beate Ma-
riae Virginis atque sancti Felicis Martyris Christi
pro amore Dei facinorumque nostrorum remis-
sione in supradictis comitatibus, id est, Gerun-
deni, Bifaldensi, Petralateni, atque Impu-
ritaneni, omnem medietatem de pascuariis &
teloneis mercaturorumque terre & mari mercatis-
que omnibus. Ipsi vero homines qui in supradic-
tis villis habitant vel habitaueri sunt tale ob-
sequium vel tale servitium supradicto Episcopo
vel successoribus suis facient vel serviant quale ad
Comites nostros facere consueverunt tam Hispani
quiā catesi, & nullum alium censem vel fer-
vitium ullo unquam tempore ingeneri qui praefi-
mat. Voluntus etiam ut liceat memorato Episcopo
siveque successoribus res supradictæ Ecclesiæ &
a nobis ei collatis seu condonatis & alias quascun-
que fidei pertinentes quieto ordine possidere &
nostro imperio fideliter parere & pro nobis conju-
gique ac totius populi Christiani salutem Domini
misericordiam jugiter extorare. Et ut haec auctorita-
tas donationis atque confirmationis nostra per
caricula annorum inviolabilem atque inconcul-
sum in Dei nomine obtineat firmatatem, manu
propria subter eam firmavimus & anni nostri im-
positione lignari intulimus.

Signum Karoli piissimi Imperatoris.

Amalbertus Notarius ad vicem Lentardi recog-
nit & subscripsit.

Data Kalendis Novembris anno secundo, impo-
rante Karolo piissimo, Imperatore in Gallia, lu-
dicione sexta.

Appendix

Acham Pacificus urbe in Dei nomine feliciter.
Amen.

C X X.

*Ermengardis, Comitissae Cerizantesis, Donatio
ad Olibam Comitem virum suum.*

An. 101.
Ex Chiro-
lario Ma-
nuscr. Au-
teinit.

IN nomine Domini. Ego Ermengards Comitissa donator sum tibi viro meo Oliba, gratia Dei, Comes. Manifestum est enim quia placuit in animis meis & placet, nullius cogentis imperio nec suscitantis ingenio, sed proprii exponentes mea elegi cum Deo ut tibi subscripto viro meo donationem faciliter de aliquid de proprietate mea, sicut & facio. Dono namque tibi alaudem meum vocitarum nomine Culfija, qui est in pago Hellenense, in comitatu Valle Alperi, cum ipsa Ecclesia sancte Maria qui ibidem est, cum decimis & primis suis & oblationes fidelium, cum suo cimiterio, & cum ipsis domos qui sunt circa ipsam Ecclesiam, cum illorum exito & regressio- earum. Et dono tibi ipsius meum alaudem qui est in pago Hellenense, in comitatu Valle Alperi. Et est iamdictus alaudes casas, casalibus, curtis, curtailibus, terris, vineis, pratis, pascuis, hor- tis, hortalibus, moleadibus, cum illorum caput aquis, silvis, garritis, aquis, aquarunive ductibus vel reducibus, arboribus fructuosis vel in- fructuosis, cum eis & regallis earum. Et afrontat ipse alaudes de parte orientis in terminio de ipsis horros vel de Mazaneo, de meridie in Villa Rubia, de occiduo in terminio de Serra- longa vel in Monenigo, de Circi in terminio de ipso Fretzano vel in gurgo Muio. Quantum in- ita istas afrontaciones includunt, sic dono tibi iamdictos alaudes cum ipsa Ecclesia ab integre, ut quicquid exinde facere vel judicare volueris, libera in Dei nomine habetas potestatem. Quid si ego donatrix aut illusque homo qui contra hanc donationem venierit ad inrumpendum, non hoc valeat vindicare, sed compatis omnia superius scripta in duplo cum omni sua immelioratione, & inante ita donatio firma permaneat etiamque tempore. Facta donatione xvi. Kal. Mart. anno primo, regnante Hugone Rege, Signum Ermenga- gardi Comitissae quae hanc istam donationem fecit & reflexa firmare rogavit. S. Wifredus. S. Se- niofredus. S. Adalbertus. Pischalmireus Presby- ter qui hanc istam donationem scriptur sub die & anno quo sapta.

C X X L

*Odonis, Regis Francorum, Praeceptum pre-
Monasterio Solemniacensi.*

An. 101.
Ex libris
v. c. Iacobii
Sicardi.

IN nomine Dei summi & altissimi Regis. Odo, gratia Dei, Rex. Quandocunque servorum Dei nostrovimusque Fidelium iustis & rationabilibus efflagitationibus aarem celumudinam nostrae alienum preberemus accommodamus, regis ma- jestatis consuetudinem frademos, ac per hoc pra- quis expertus felicitatis facilium nos adeptos nul-

larende dubitamus. Idcirco notum sit omnibus sancta Dei Ecclesia Fidelibus & nostris presentibus fave futuris quia venerabilis vir Theodoreus, Abba ex Monasterio Solemniaco, olim constructo ab Elasio Noviomagensi Episcopo tempore Da- goberti gloriofissimi, Regis Francorum, posito super fluvio Brivancia, quod iamdictus Ponti- fier in honore sancte Dei genitricis Marie sancti- que Petri acque omnium Apostolorum, Dionysii lociorumque ejus, atque Pancratii, Crispini & Crispinianni, & sanctorum Confessorum Hilarii, Martini, atque Medardi, ad nostram accedens reverenter clemenciam deprecatus est ut idem Mo- nasterium cum omnibus hominibus & villis vel rebus sibi justè legaliterque pertinentibus, simul etiam cum his quae divina partas per suos quosque Fideles eidem Monasterio augete voluerit, sub nostra immunitatibus tutione ac defensionis pra- textu recipere dignarentur. Cujus precibus cle- vimenti favore annuimus. Quia etiam hoc magni- tudinis nostrae Praeceptum speciali conditione heri iussimus; per quod prefatum Monasterium, ve- luti premissum est, cum omnibus rebus sibi per- pertinentibus sub nostra immunitatibus tutione suscepisse universi Fidelibus nostris notum esse volu- mus; pricipientisque habemus ut nulli licet Fide- lium Dei aque nostrorum presentibus vel fu- turis temporibus idem incare Monasterium vel in quamlibet sibi pertinentem villam aut agros seu vilas ad casas andicandas, aut judicia publica terminanda, aut paratae faciendas vel exigendas, aut mansionarios vel parvulos vel ullam quamlibet redibitionem exigendam. Sed quic- quid ex Monasterii rebus exigi potest, Abbatibus & Monachis in eodem loco Deo servientibus pre- faciat in stipendiis augmentis. Scruimus inter- et ut habeam Monachi in eodem loco Domino famulantes secundum patria Benedicti Regule in- strutionem omni tempore ex se ipsis eligendi Ab- batem, ac nulli licet aliquando ex rebus ejusdem Ecclesie quicquam illis laborare vel minuere, aut homines sibi pertinentes vel super terram ip- sis concurantes inquisire, diffingere, aut fidejussiones tollere. Sed omni tempore Reditoribus & Monachis frequenter dicti Monasterii quicquid ex eis esse potest praes in erogationem, & anima- nostrae predictae ad liberationem. Hac namque si quis nostrae bona voluntarie fancia delere con- tuerit, tali cum Domini serua ultiione quan- dum nullo modo suam vindice voluntarem, qui hanc nostram instringe voluntate auctoritatem. Ut autem hac nostra munificencia autoritas omni tempore inviolabilis & a nobis ac fisco essoribus nostris obseretur, manu nostrâ cum subter fir- mavimus, & de anno nostra sigillari fecimus.

Signum Odonis gloriofissimi Regis.

Trohannus Notarius ad vicem Ebionis recog- novit.

Data Idus Junias anno Incarnationis Domini M- ccc. xxxviii. Indictione vi. anno secundo re- gnum Odonis Regis gloriof.

Acham Monasterio sancti Maximini in Dei no- mine feliciter. Amen.

C X X I I.

*Ejusdem Preceptum pro Monasterio Montisoliensi
in Diocesi Carcassoniensi.*

Ex Archivo
Monasterii
Montisoliensis
vi.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Odo, gratia Dei, Rex. Cum petitoribus servorum Dei iustis & rationabilibus divini cultus amore favemus, suspendere nos gratia pro his muniri non dubitamus. Proinde noverit omnis Fidelium nostrorum presentem famularium sagaciam quia vir venerabilis Ugoberus, Abba ex Monasterio quod nunc papae Mallaki, sicut in territorio Carcassoni, constructum in honore sancti Johannis Baptista, cum terminis & adjacencias, obtrulit obtulit nostris quandam auctoritatem Domini Pippini, per recordationis serenissimi Regis; in qua erat infestum qualiter antecessoris sui antecessor ipsum Monasterium novo confrinxisse operi, & propero ejus defensionem vel proper pravorum hominum illicitas infestiones in manu ejusdem Domini imperatoris et cum Monachis ibi degeneribus se commendaverit, ut sub ejus mutatione licuisse ei cum rubis humeribusque eorum quicquid vivere ac residere; & deprecans eum clementiam regni nostri et praeterea Monasterium, und cum villulis, quarum nomina sunt villa Segnari, seu villa Addarri, necnon villa Unionis, necnon villare qui dicitur Elifans, qui alio nomine villa Fedofii, que sunt super eundem fluvium sita, seu villare qui vocatur sancti Stephani, & villa que dicitur Micizani in eodem pago super fluvium Fisanum, & in pago Redensi locata qui dicuntur sancti Vincentii in villa Corte, & villa que dicitur Anni villa, que est sita in pago Redensi sive Carcassensi, villareque nomine Egmenalum in pago Tolofano super fluvium Fisanum, necnon & cellalam sancti Martini predicto Monasterio subiectam super rivulum Lampium, sive sancte Caecilie & sancti Petri super fluvium Deranum, locum qui dicuntur Oratorium, que sunt in pago Carcassensi, villare qui dicitur Elaci super flumen Lugani, cum omnibus robustis & adjacencias sive terminis suis, sub nostra fisciperemus defensione & immunitate tuitione. Cuius precibus, ob amorem Dei & reverentiam divini cultus, libentes aures accommodare placuit, & hoc nostra auctoritatis Preceptum fieri decrevimus atque jubemus; per quod praecepimus ut nullus Judeus publicus vel quilibet ex judicaria potest in Ecclesia, loca, vel agros, seu reliquias omnes possessiones quas moderno tempore possidet, vel quae etiam deinceps in Iure ipsius sancti loci voluntaria divina pietas aegeri, ad causas audiendas, aut frida engenda, aut maneficias vel pacatas facandas, aut fideijustiores tollendas, aut homines ipsius Moquastri tam ingenuos quam & servos super termini ipsius commanentes injuste distringendos, nec alias redhibiciones aut illicitas occassiones requiriendas, nostris vel futuris temporibus ingredi audierit, vel ea que supra memorata sunt penitus emigre presumat. Et quicquid de rebus prefati Monasterii fiscus sperare potest, totum nos pro eterna remuneratione praefato Monasterio

concedimus, ut in almonia pauperum stipendiisque Monachorum ibidem Deo famularium proficiat in augementum. Et quandoquidem divini vocatione sapientius Abba vel successor eius de hac luce migraverint, quandiu ipsi Monachi tales inter se invenire potestine qui ipsam Comgregationem secundum Regulam sancti Benedicti regere valant, feliciter qui preesse parites & probades queant, per hanc nostram auctoritatem licentiam habentes eligendi Abbatem; quatenus pro nobis & tocius regni nostri stabilitate a Deo nobis concessi jugiter Dei misericordiam exorare delecter. Et ut hec auctoritas a Fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris verius credarur diligenterque obseretur, manu propriâ subter firmavimus & annuli nostri imprellione signari jussimus.

Signum Odois gloriofissimi Regis.

Datum Idibus Junii anno Incarnationis Domini 1000. Indictione vi. anno secundo regnante Domino Odone gloriofissimo Rege.

Actum in Monasterio sancti Maximini in Dei nomine felicitas. Amen.

C X X I I I.

Ejusdem Preceptum pro Ecclesia Augustodunensi.

Ex Charte
tutario Ec-
clesie Au-
gustodun-
ensis.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Odo, clemens Dei, Rex. Si locis sacris & divinis cultibus manciparis, aut propria largiendo, aut olim subfracta restituendo, opem subfundium accommodamus, hoc precebatum ad emolumendum Regis tranquillitatis nobis profuturum non diffidimus. Quamobrem noverit omnium sancte Dei Ecclesie Fidelium nostrorumq[ue] animis generalibus quoniam adhuc celititudinem nostram Adalgarium, reverendus Edunorum Episcopus, humilioris nostre retulit serenitati qualiter villam Tiliacum, quam nos jure proprietatis posidere videbamur, sanctus Leodegarum peditice Ecclesie quoadam Pontifer et suo proprio sancto Nazario ac peccatis sue Ecclesie externaliter contulerat posidendum, & postquam a precedentibus nostris prolis parentibus sumulque hereditibus injuste ac contra omnes legittimam rationem fuisse male usurpat ac temerariâ presumptio ab eadem Ecclesia alienata, à praedecessoribus nostris Regibus, post inquisitionem suorum Procerum, Preceptorum suorum anchoritaribus eidem fuerat sollempniter restituta, insuper etiam apostolico privilegio robora, & multorum Episcoporum generali excommunicatione, ne iterum violaretur, innodata. Que siquidem villa est sita in pago Olcareni super flumen Sagonnam. Nos igitur tam predicti viri Dei, qui hanc eandem villam jadidicte sunt Ecclesie donasse videbarus, quam etiam memorati Christi athletæ, beati scilicet Nazarii, ob cuius nominis reverentiam posuit matre Ecclesie data fuisse affirmabatur, offenditena quoque iudicio pertinefecientes, & quod periculosis creditur, sub oculis Omnipotentis in hujuscmodi obstinacione manete qualicunque ignorantia formidantes, maluimus nostra propria Regio more ecclesiasticis obsequiis mancipare

Appendix

quām ea que dubio pendebat iudicio, aliquā occasione desegare. Unde ad fidelissimam memorati Adalgarii venerabilis Episcopi exhortationem & dilecti Fratris nostri Roberti illustrissimi Marchionis consilium atque confessum, pro nostra sum animarum ac parentum nostrorum remedio, & si quid in hac offensione videtur, gratificiū absolutionē, praeominatam villam Tiliacum cum omnibus ubicanq; positis ad illam aspicientib; libet serenitati nostre seponimanto Pontifici suus Ecclesie & restituendo reddi & condonando largiri, eo quidem jure ut si justi & legali donatione, sicut premisum est, ab Episcopis praefatis Ecclesie extinti possedit, inviolabilitas eidem maneat restaurata; sin verò, ut quidam nostra partis Ministeri referunt, nostra proprietatis iustius suisse vila est, fiat nostra regali manufactis & nominaadi Fratris nostri largitione à nostro communī jure in jus & dominacionem Ecclesie beati Nazari & suorum Pontificum in perpetuum emancipata. Propterē & hoc nostra restitutio Præceptum immō & largitionis fieri iustimus; per quod statuentes decernimus ut super signatum villam Tiliacum cum omni sua integratitate, videlicet cum mancipiis, ineis, pratis, silvis, pascuis, ceterisque terris, Ecclesie quoque cum suis appendicis, aqua etiam, aquarumque decuribus, extitibus & sagrabis, & cum omnibus ad se justè & legaliter pertinentibus, quæcū & inquirendis, tam presentis quam & futuri supradicte Ecclesie Episcopi sicut reliqua ejusdem Ecclesie beati Martyni Nazari res sine aliqua contradictione aut injuria subtractione seu cuiusquam malā usurpatione inviolabilitas teneant & canonico in regendo potiantur arbitrio, nullo inquistante aut disrumpente. Ut ergo haec nostra liberalitas restituto leu cessionis largio pleniorē in Dei nomine obtineat firmatio vigorem, manu propriā firmantes, anali nostri impreßione subter iustimus insigniti.

C X X I V.

Ejusdem Præceptum pro Monasterio Juncellensi
in Diocesi Biserrensi.

An. ap. 1.
Ex Archivo
Monasterii
Juncellensi.

In nomine Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi. Oddo, divina ordinatione clementiss., Rex, omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, atque omnibus Fidelibus sancte Dei Ecclesie & nostris praesentibus atque futuris falsoam. Notum sit quia si Sacardotum ac fervorum Dei petitiones, quas nobis pro falso necessitatibus innoverint, ad effectum perducimus, non solum regiam consuetudinem exercemus, verum etiam ad ultime retributionis mercedem talia facta profutura confidimus. Proutē comperiat omnium Fidelium nostrorum solertia quia via venerabilis Audegarius, Abbas sancti Petri Juncellensis Monasterii, quod est situm in pago Biserrensi, nostris obtulit obtutibus auctoritatis predecessorum nostrorum Pippini videlicet & Karoli, unde licentiam habebant inter se & Abbates eligere & ipsum Monasterium secun-

dum Regulam sancti Benedicti & Præcepta Regum regere & governare, quosmodi fecerint olim Abbates illorum Benedictus scilicet & Fructuofus & antecessores eorum absque aliquis blandimento, dām vivere. Idcirco memoratus Audegarius Abbas nostram deprecatus est clementiam ut nos denud predicitas auctoritates nostra roborationis scripto confirmare dignaremur eique aliquid regiomore benignè largoremur. Cuius, inquam, petitioni libenter auentes, hoc serenitati nostræ Præceptum illi fieri iustimus, per quod Ecclesiam beati Juliani Martyris que coniuncta est in loco qui vocatur Tauriacus in Episcopatu Ruthenensi, cum omnibus iuribus tibi pertinentibus pia largitione ipsi concedimus, ut omnes presentes & futuri fideles sancte Dei Ecclesie ex nostro concepsi ad perpetuum à nobis confirmatum esse cognoscant. Præcipimus interim ut nullius Iudex publicus neque quislibet ex judiciaria potestate nec ullus ex Fidelibus sancte Dei Ecclesie ac nostris Ecclesiis aut loca vel agros seu reliquias possessiones predicti Monasterii quas moderno tempore possidere videtur in quibuslibet pagis & territoriis quicquid ibidem propter diuinum amorem hactenus collatum est, quaque etiam deinceps in jure ipsius sancti loci aut per nos aut per alios voluerit divina pietas augeri, ad causas audiendas, vel frede exigenda, aut mansiones vel portas faciendas, aut fidejussiones tollendas, aut homines ipsius Ecclesie tam ingenuos quam & servos qui super terram ipsius residere videntur distingendos, aut alias redhibitiones vel illicitas occasiones requireendas, ullo unquam tempore injuste aut violenter ingredi audiat vel exactare posuerat; & quicquid de rebus pacifici Monasterii siccus separare potest, totum nos pro eterna remunerazione predicto Monasterio concedimus, ut perpetui concedimus, ut perpetui temporibus in almonia pauperum & stipendia Monachorum ceterorumque fideliū ibidem Deo famularium proficiat in angmentum. Et quandoquidem divinae vocatione idem Abbas vel successores ejus de hac luce migraverint, quandiu ipsi Monachi inter se tales invenerint poterunt qui ipsam Congregationem secundum Regulam sancti Benedicti regere valent, per hanc nostram auctoritatem & concessum licentiam habeant eligendi Abbates; quatenus ipsi servi Dei qui ibidem Deo famulari videntur, pro nobis & stabilitate totius regni nostri à Deo nobis concessi atque per immensam Dei misericordiam conservandi enoque valent. Hac verò auctoritas nostræ confirmationis ut futuri temporibus firmula ac robustius habeatur vel à Fidelibus sancte Dei Ecclesie ac nostris diligenter conseretur, eam manus propria subnotavimus & anuli nostri impreßione signari iussimus.

Signum Odonis magnifici Regis.
Aenebodus scriptus ad vicem Ildefredi Refrendari & subscriptus.
Datum XI. Kalendas Decembris, Indictione VIII. anno tertio regnante Oddone Rege.
Actum Silvanechus feliciter.

C X X V.

*Widonis Imperatoris Praecepit pro Monasterio
sancte Christinae.*

An. 890.
Ex veteri
codicel. on-
gobardico.

IN nomine sancte & individus Trinitatis. Wido, divitiae clementia favente, Imperator Augustus. Si antecessorum nostrorum concessa privilegia, maximè divinis locis, etiam nostrâ autoritate solidamus, proculdubio id ipsam nobis ad ziernam remuneracionem plurimum prodeſſe confidimus. Ideoque noveris omniam Fidelium nostrorum præficiens scilicet & fixarum industria quia nos tam divino tacti influoſtu quam sempiternæ retribucionis compulsi incuto ad repropitiandum nobis celestem Regem & dominatorem omnium, beatae Virginis & Martyris Christinae Coronam in Italico regno constructum hand procuſa a curte regia Orlona, ubi venerabilis Abbas Rodulphus praefectus videtur, cum omnibus qui sub cura & ditione ipius sunt famulis Christi, rebus cunctis ac familiis ad eundem locum respiſciantibus, sub nostram suadeburdum & petentem rationem ſuſcipimus. Interuenta quoque nostra dilecta coenagis Agelgudis Imperatricis ſolemniter conſirmatas & per hanc noſtre auctoritas paginas corroboramus quicquid eidem Monasterio in rebus mobilibus tempore conſtitutionis fuit aliquid in prieſtis ex dono antecessorum nostrorum & Regum prætorum Reginarumque aut aliorum quorumcumque largitione, collatione, vel qualicunque oblatione diuina piezas collit aut largiri dignabitur in posterum, ut habeant illud integrum aquae poſſideant prædictus Abbas vel famili Christi jure quiete & pacifice, ſub noſtra immunitati protectione inſelij jugicis permanentes, & pro ſlato noſtri imperii Deum implicant, omni noſti & heredumque noſtrorum ac ſuccellorum moleſtatione remota. Volamus denique ut quocunque opes habuerint, de rebus ac familiis ejusdem Monasterii, tanquam de Dominicariis noſtri, per publicos actores & exac- tores inquisitio fac. Illud etiam interdicimus, ut in domibus & cellulis ejusdem Monasterii ex hoc anno & in posterum nullus manufac- tūrū, telo- neaticū, ripeticū, aut aliquas publicas func- tiones exquirere audiat, nullamque in conuenientiis prefati Abbaris vel familiis Dei liberis ac fervis, maſſariis, libellariis, alditionibus infi- rat violentiam, aut eos potestatē diſtinguit aut pignorare præfumat, & loci antecessorum noſtrorum auctoritate eidem loco venerabiliter confat effe collatum, ita firmam & ſtabile permaneat in ævum. Sancimus ſiquidem & nos, velut à diuine memorie antecellente noſtro Karolo Imperatore conſitutum est, ut si diuina vocacione Abbas illorum ab hoc ſeculo migraverit, habeant potef- tatem inter ſe eligendi Abbatem. Si quis autem contrā hanc iuris ſententiam noſtram renixi vel refran- gere aut eam irrumperem tentaverit, aurum obrixi libras centum perſolvar, medietatem palatio noſtro, & medietatem prædicto conobio. Et ut hoc certius credatur & firmiter obſeretur, pro- priam manu coſfirmavimus, & anulo noſtro ſubter- peſſimus filigari.

Tom. II.

Sigillum Domini Widonis ferentissimi Impera- toris Auguſti.

Heliobocas Archicancellarius, jubente Domino Widone Imperatore, recognovi.

Datum 111. Kal. Jul. Indictione IX. anno In- carnationis Dominicæ MCCCXCI anno Domini Widonis regni eius IIII. Imperii II.

Actum Papæ in Dei nomine felicior. Amen.

C X X V I.

Rainaudi Ceffio ad Ecclesiam Brivatenſem:

SAcrofancte Dei Ecclesie Brivatenſe vico ſi- ſte, quā vir beatus Julianus Marry requieſ- cit cum ſociis suis, & cui Guilelmus Comes & Abbas praefectus videtur, necnon Eldefredus Prae- poſitus, ſen Nectardus Decanus, vel cæteri Cle- rici qui ibidem famulantur. Ego Rainaudus pro amore Dei & Salvatoris noſtri Iesu Christi cedo ipſi caſſa Dei ſuſque ſervientibus censum quod imperpetuum effe volo, & de meo jure in uestra donatione trado. Hac ſunt re meæ proprietatis que per conqueſtum mihi evenerunt, que ſunt ſite in urbe Arvernica, incomitatu Brivatenſi, in villa cui vocabulum eft Caſalellis, cedo Deo & sancto Juliano ſuſque ſervientibus maſſam unam cum carta & borto & exio & vinea 1. de campeſi 1. Ita rei ipſi maſſo adherentes habent fines de uno latere ſtrata publica, de superiori la- tere terra eff sancti Juliani, & de ſubteriori vero eft terra Bladini & Rihildis & heredum ſuorum. Iſtud conſinum per bodina poſitum caſſa ſancti Juliani ſuſque Canonici cedo in ſtipendia Fra- trum pro anima mea totum vobis. Taliter vero complacuit mihi ut diu ego Raganfredus ami- cus meus vixerimus, uſum fructuarium poſſi- deamus, poſt obitum meum Raganfredus ipſa- res poſſideat, & in cenuſum Milii ſancti Juliani dearios duodecim per ſingulos annos; poſtque ſuam diſceſſum ipſe re caſſa ſancti Juliani re- vertantur fine uila contradictione. Sanè ſi quis homo aut ellus de heredibus meis aut quilibet potens perſona que contrā vos vel contrā con- feſſionem meam aliiquid mali dicere tentaverit, in vanum labore, & quod protulit voxne ferant, & in ſuper auri libras duodecim vobis coacta perſolvar. Facta ista Carta in die ſabbati in mense Octobrio anno quarto regnante Karolo Rege Francorum. Rainaudo teste, qui Confeſſionem illam ſancto Juliano fieri rogarvit, & Ingualdo, Bladino, Girberto, Radulfo.

An. 891.
Ex Charta-
ario Exce-
ſia Briva-
tenſis cap.
11.

Orbe A
verna

Ego &
Raganfredus

C X X V I I.

*Ermengardis, Comitissæ Cerianæ, Donatio ad
Monasterium sancte Mariae Arulenſis.*

IN Dei nomine. Ego Ermengardis Comitissa & filia mea Bernardo Comite & Guifredo Comite & Berengario Episcopo, nos ſimil in unum donatores ſumus ad coenobio sancta Maria Arlaſ alaudem noſtrum qui nobis advenit per vo- cem Domini noſtri Olibano Comite vel per cum- D d d a

An. 891.
Ex Charta-
ario Mu-
nicheni Au-
toleus.

Appendix

parationem de Juscafrede Jader, quem alium nomen vocant Lobatone. Et est ipsius alaude in comitatu Rodilionensi, in valle Aperi, in multis locis, videlicet ad ipsa clara quem vocant mansis cooperatae, cum omnibus suis adjacencis & afrontationes, & in monte nigro fabriore casas cooperatae, cum curtes & horae, cum omnibus suis adjacentiis & afrontationes. Et in loco quem vocant in termino de Felgas vel de Fontanili, ipsa terra, cum ipsis boscos & cum illorum afrontationes, cum exiis & regressis eorum. Ex in alio loco quem vocant Castannario, casas cooperatae, cum curtes & horae, cum ipsis pomeris, & cum ipsis terras que ibidem sunt, cum exiis & regressis eorum. Ex in alio loco quem vocant Baripalmas, casas cooperatae, cum ipsis casales, & cum ipso molino, terras & vineas, pomeris vel impomiferis arbores, cultum vel incultum, cum exiis & regressis eorum. Ex in aliis locis in rio Ferrario superiore mansos cooperatae, cum cortes & floros, terras & vineas, molinis, molinariis, cultum vel incultum, aquis, aquarumve ductibus vel reductibus, cum exiis vel regressis eorum. Et in loco quem vocant Castro Corti, mansos cooperatae, cum curtes, curtalibus, horae, horribus, & cum omnibus suis adjacentiis & afrontationes. Sic omnia superius scripta cum omni integritate donamus ad supradicto cenobio sancta Maria Arias pro anima Domini nostri Olibano Comite & pro remedio peccatis nostris, videlicet omnes supranominatis mansis, casas, casalibus, cooperatae & discooperatae, quincanibalibus, curis, curvalibus, horae, horribus, vineas, vinicalibus, terras cuktas vel incultas, torrentibus, arbore pomeris vel impomiferis, verdegaris, vermedis, boschos, silvis, garries, molinis, molinariis, aquis, caputraqas, aquarumve ductibus vel reductibus, exiis & regressis, omnia & in omnibus, quicquid dici vel nominari potest, tam quæ situm quum ad inquirendum. Et afrontat hec omnia superioris scripta vel includit de multis partibus in possessione de supradicto cenobio, vel de parte orientis in ipso grado quem vocant Cortejo, & de meridie in ipsa serra de monte nigro superiore, vel in ipsa serra quem dicunt Astella, que est in termino de Custoga, & de occiduo in ipso guado de Ambara, vel in ipso pujo Oriolo, vel in roca inferni, & de parte vero Cercii in monte Colia. Quantum infra istas quatuor afrontationes includunt, sic ad flumen Tixi vel Rio Ferrario invergunt, sic donamas & tradimus de nostro jure in potentiae & dominio supradicto cenobio, ut habeatur Dei nomine liberam & firmissimam potestatem facere vel judicare inde quaque voluerit. Et in terminali de villa Polletros, in loco quem vocant Barriano, de prefata comparatione ipsis teris campos ab omni integritate cum illorum afrontationes, cum exiis & regressis illarum, similes donamus ad sepefato cenobio. Quod si nos donatores aut utilius hoc vel feminis concräte hanc nostram donationem ad inrumendum vel aliquid subrahendum venire voluerit, iuto iudicio Dei & beate genitricis eius iram incurrit, & mantea donatio ista firmis & stabili permaneat omnique tempore. Facta ista Carta dominica v. Idus Februarii anno sexto regnante

Hugone Regi. S. Ermengardis Comitissa. S. Bernardos Comes. S. Wifredus Comes, qui hanc Cartam donationis fecimus, firmavimus, & restos firmare rogavimus. Berengarius Episcopus. S. Rainaldi Levita. S. Dodo. Wifredus Clericus. Auto Monachus, qui hanc Cartam donationis scripsit die & anno quo sapit.

¹³⁷ Hac Charta donationis hic extra locum est, quod negligenter quidam apposuit fuisse in margini ann. 899. Hanc errorem emendavit Balensis, & idem mons proficit: plures est anno regni anni regni CXLIV. c. apud pag. 1543. Hanc autem transpositionem nos negligimus, ut à proposito non deviciemus primam Editionem Capitularium paginam pro pagina resudendi. (Note Editoris.)

C X X V I I I .

Karoli Simplicis Preceptum pro Ecclesia sancti Christophori de Christo in Diocesi Parisiensi.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, divina propitias clementia, Rex. Si justus Fidelium nostrorum petitionibus aurore nostrae serenitatis accommodematus, afflosusque illis praebemus, acta predecessorum nostrorum Regum felicis Francorum iniuste videmus, ac per hoc in nostra fidelitatem devotione premptriores illos eticimus. Denique noveris omnium sancte Dei Ecclesie Fidelium nostrorumque tam præstantium quam & futurorum industria quod adesse nostræ benignitas in excellentiam Grimoards Vicecomes acque Fidelis nostre obnoxie nostram petiti munitionem quatinus res Ecclesie in honore beati Christophori Martyris Christi dicas, in qua olla familiam requiescat, quas idem pro anima sua falso eidem Ecclesie tradiderat, authoritatis nostra Precepto confirmare, & ut nemo deinceps illas res ab eadem Ecclesie subterbare aut ex eisdem quiddam causam exigere perficiat, modis omnibus inhibere digquaretur. Sunt autem haec res in pago Parisiensi, sicut in villa Christofole, hoc est, manu xv. & mancipia uniusque fœdū. Placat itaque calicidini nostre eisdem viri ad quiescere petitionibus, & hoc nostre authoritatis Preceptum beri justissimis, & iudicibus Ecclesie dari decrevimus, per quod præcipiente jubemus ut eadem Ecclesie aliquod eila recognoscione acripitas res cum omnibus sarum integras, terris videat, cuktis & incuktis, pratis, vineis, silvis, & mancipiis, aquis, aquarumque decertibus, omnique ad le jute & legaliter pertinetibus, iure perpetuo teneat & possidat. Et nemo post prænominationi Fidelis nostri Grimoardi decimation in eadem Ecclesia potestatem habeat, nisi ex his rebus aliquod census exigere perficiat, neque ultra judicaria potestas perpetrandi aut hominem fugientem expellendi licentiam habeat. Et libere licet Sacerdoti Ecclesie Domino famulare & Sanctorum patrocinia dignè venerare & ejusdem viri pro salute animæ supplicare. Et ut hoc nostre authoritatis editum per omnia tempora, inviolabilem in Dei nomine obtinat vigorem, manus nostra subter firmavimus & anuli nostri impressione sigillari justissimus.

Signum Karoli gloriosissimi Regis.
Heretus Notarius ad vicem Alerici Episcopi recognovit.

An. 899.
Ex magno
Chartulario Ecclesie
Parisiensis
lib. 19. cap.
71.

Datus VIII. Kal. Maii Indictione IIII. anno VIII.
regnum & redimicione regnum Karolo gloriofissimo
Rege.
Actum apud Vernerium palatium in Dei nomine
feliciter. Amen.

sunt exigere prefumar; sed cum omnibus xp̄o
memorari locis, in quibuscunque confitant locis,
tam ex apostolis quam ex heretico habet credita,
vel deinceps excolere posse, cum aliis quibus-
cunque posseditis quae profundi tempore ipso
Theodosio possidere videtur, licet jamdicto
Theodosio suisque potestis quicquid uocare vel po-
sidere, vel quicquid exinde facere voluntaria libe-
ram ac firmissimam in omnibus habent potestu-
ficiat ex aliis sine proprietate, nemine inque-
stante, per nostrum consensum ac iustificationem. Et
ut hoc Præceptum per omnia tempora maiorem
in Dei nomine obtinetur firmitatis vigorem,
magna proprietate eam subito firmavimus & anuli
notra impositiones signari jussimus.

Signum Karoli gloriofissimi Regis.
Hervetus Noanus ad vicem Folonis Archiepif.
copi recognovit.

Dux IX. Kal. Iulii, Indictione VII. anno V.
regnum Karoli gloriofissimo Rege, & in succe-
ssione Odonis VI.

* Mense July
Barbarus vel
Indict. V.

Actum apud Viennam villam in Dei nomine
feliciter. Amen.

An. 700
Ex Cor-
porario S.
Patri. Eo-
domini.

C X X I X.

Ejusdem Præceptum concessum pro Theodosio.

IN nomine sancte & individuae Trinitatis. Karo-
li solis, divinae propitiacionis clamans. Reg. Regis
calixitatem suos & Fideles sive donis multi-
plicibus honorare sublimisques efficeret. Novem
agri etiamnam sancte Dei Ecclesie Fidelium no-
trocumque tam profumatum quam & sumptuosum
industria quamvis placuit serenitati nostre per
deprecationem Roderici, Fidelis nostri, quendam
Fidem nostrum Theodosio de quibusdam re-
bus nostra proprietate honorare. Sunt autem eadem
res in comitatu Narbonensi, in pago Minervi-
ensi, in villa Himeriana vel in Vibiano, infra hos
fines & terminos quicquid ad nostrum pertinere
videtur fiduciam, & in alio loco incomitatu Rofe-
nensi, in pago Halensis, villa que vocatur Pal-
lestros cum ipso fisco qui ibidem est nasci, cum
Tertio, cum Rafo & Camerello, omniaque
ad nostrum fiduciam pertinente videtur, & in alio
loco in villa Insula, cum Loco & Laurigano, em-
aria quicquid ibi ad nostrum fiduciam pertinere vi-
detur, & in comitatu Bisundense super Flu-
viano villare Golorescum, Cameto, & Campo-
longo, & Tapiolas, & in villa monte acuto, &
in valle Raffe villem que dicitur S. Stephani cum
vallis Jonathes, cum villis & villaribus que ibi-
dem sunt. Et affronterat ipsa vallis de parte orientis
in forta qua dividit inter Girundense & Bisundense,
de modis affronterat in fines de comitatu
Afonensi usque ad collum Jonathes, de parte
cisci in castrum Goni, de istis vero partibus huc
aqua vergit & pergit usque ad villarem venetum,
perique per annas usque ad paupera tepidi, &
pergit usque ad Pannella, & inde vadit ad monte
meridianu & usque ad formam Elceriolas & usque
ad fines Pinetae. Concedimus etiam sibi in toto
regno nostro Gotice vel Septimania, ubiquecumque
omne volucie licentiam ablique ulli servitio. Ipsi
vero homines qui in supradictis villis habitant vel
habitabunt sunt, tale obsequium vel tale servitium
supradicto Theodosio vel heredibus suis facient
vel serviant quale Conicibus facere conseruerunt
tum Spani quam creverat. Has itaque res concedi-
mus jam dicto Fideli nostro Theodosio cum termi-
nis & annibus adjacentiis, & de nostro iure if-
jes & proprietatis ipsius translustrum & sole-
ni more delegamus. Unde hoc nostræ altitudinis
Præceptum nisi volumus & eodem dari Jussimus.
Præcipuum ergo jubemus ut nullus Judeus publicus
vel quilibet ex judicaria potestare in predictis
res aut loca ibidem pertinencia, in quibuscumque
confitant locis, ad causas judicaria more au-
diendas, vel frede seu maniones aut parefredis
sive parcas exigendas, vel fideiussores tollendos,
aut homines ipsos distingendos, aut teloneum
neque profumatum seu aliquar redhibitiones aut
illicitas occasiones requirendas ullo unquam tem-
pore ingredi audeat, nec ea quæ supra memorata

Temp. II.

An. 700
Ex Cor-
porario S.
Patri. Eo-
domini cap.
444.

C X X X.

Acta dotis & consecrationis Ecclesie de Blaneda
in Diocesi Arvernensi.

Anno Incarnationis Domini 700. Indictione
IX. Dùm residemus nos, Adalarus
dus videlicet Arvernensis Ecclesie Presul, in gre-
gio maria Ecclesie in honore beatorum Marty-
rum Agricola & Vitalis nobilitate fundata, cir-
cumque federemus nos fidèles ejusdem Ecclesie tam
ecclesiastico quam populari honore prediti, adie-
tum serenitatem nostram Hildefredus caulus S. Ju-
lianii Brivatense eximius Prefectus & Nectardus
Pentacostarchi administratator non inhumus, certe
que Canonici quamplures sub eis Deo sanctoque
Julianu humiliiter devotisque fanulantibus, obnixè
exopulaverunt ut eis daremus licentiam in pro-
prio fundo S. Juliani Ecclesiam contruere, in
villa videlicet cuius vocabulum Blaneda. Quid
mente perfractantes und cum consilio cunctorum
nos circumcedendum agi non resuimus, &
mantentes cum eis Archipresbyterum nostrum no-
mine Homo Dei, per corporum ut designaret eis
locum templi Dei aptum. Quod quidem & fecit.
Fabricata autem aula, perterritus ad locum, spe-
cie septimali mensi decimi dedicavimus eam in
honore beatorum Martyrum Juliani incliti & Pri-
vati nobilium Martiria. Et in die consecrationis
eius datum est eidem Ecclesie in honore almi Ju-
lianii arque Privati iam fundante de proprio S. Ju-
lianii ad stipendiis servientium ejus pessimum do-
cis nomine, in comitatu Brivatense, in aice No-
natiensi, in ipsa villa Blaneda, mansum unum ad
ipsam Ecclesiam adhaerentem, cum tertia & pra-
tis, totum & ad integrum, & in Montinaco vi-
neam unam cum casale uno & campo uno, &
campis illis qui pertinebant ad Ecclesiam S. Sixti,
& sunt de eadem ratione S. Juliani, & videntur
eis eis Alerium fluvium, & in aice Bonrochense
mansione unum quod vocatur Valilia, cum
campis, pratis, vineis, & membribus, atque

D d d d 2

Appendix

filvis. Datur ei etiam decima de ipsa villa Blaneda totum & ad integrum & omne confugium eius. Datur ei in villa que vocatur Orta, de causa S. Juliani, decimam omnes. Et in ipso aice, in villa que vocatur Bavorus, medietarem decimarum ad Ecclesiam S. Sixti pertinentium. Et in aice Ambronense, de villa que vocatur Grizzilions, duas partes decimarum, omnes videlicet decimas ejusdem villa, exceptis illis que pertinent ad Ecclesiam de Antonio in honore S. Benigni consecrata. Et in aice Beivarense, in villa que vocatur Porcaricias, duas partes decimarum, & in villa que vocatur Vinezia de causa S. Juliani duas partes decimarum. Hec omnia suprascripta datum est eidem Ecclesie in honore S. Juliani & S. Privati in villa que vocatur Blaneda fundar, ut habeat ea, teneat, arque possideat, & ab hodierna die & deinceps Recto ipsius Ecclesie cum omni integritate recipiat, & annis singulis festivitate S. Juliani, que evinit v. Kal. mensis septimi, in censum Canonicis S. Juliani solidos quinque incundanter exsolvat, & matre Ecclesie Arvernorum debitum obsequium, ut cetera capelle similes ejus, persolvat. Et libellus iste docis omni tempore inconclusus perseveret & indehiciens. Et ut hoc pagina doris firmior sit veriusque creditur, manu propriâ subiecta eam firmavimus & ceterorum Canonicorum matris Ecclesie Agricole & Vitalis aque Canonicorum S. Juliani manibus insigniti praepicimus, & in calce hujus opusculi interi juliimus. Et quandiu Johannes Sacerdos advixit, qui eam fundavit, absque ullo contradicente regar, & prescriptum censum Canonicis S. Juliani persolvat, hic si de ipso censu tardus aut neglegens extiterit, legibus emendet, & quandiu vixerit jamdictam capellam non perdat. Ex autoritate antem Patri & Filii in virtute Sancti Spiritus & lege Canonica ac verbo nostro excommunicamus & interdicendo injungimus ut nullus eam ei diebus vite sua auferat, aut ullus Clericus super eum illam accipiat. Signum Vuilelmus Comes, Signum Amicus Archidiaconus. S. Radegredus Abbas. S. Arnardus Archidiaconus. S. Eldefredus Praepositus. S. Austorgius Abbas. S. Eldebertus T. S. Barnardus. S. Ralianart. Actum vi. Kal. Januarii apud Claromontem civitatem, regni Karoli, Francorum & Aquitanorum Principis, anno xl.

CXXXI.

Decretum Synodi Viennensis de capella sancti Severi construenda in Parochia Tausiacensi.

An. 707.
Ex Charta
Iusti Ecclie
sive Vien-
nensis.

Anno Incarnationis Domini 707. In dictione x. acta est Synodus apud Viennam metropoliam iussu Domini ac venerabilis Alexandri, ejusdem Ecclesie Archipresulis, in Ecclesia videlicet Domini & Salvatoris nostri, ubi à multis in ejus praesentia suorumque ministrorum, necnon & venerabilium Abbatum, videlicet Erceli Praepositi, Erceli Archidiaconi, Valdonis Abbatis, Leudonia Abbatis, multorumque aliorum reverendorum Sacerdotum à diversis diversa prolatæ sunt querimoniae. Inter cetera vero que in hac Synodo discutienda ac definienda erant, orta

est quedam alteratio inter Aribertum Abbatem Romanensem Monasterii nonnon & Barnardum venerabilem Monachum sanctique Mauricii Abbatem ex territorio de quadam capella S. Severi in Parochia sancti Primi sita in villa Tausiaco, quam quidam homo in perstiriam tenebat nomine Fulcherius, dicens jamdictus Aribertus Abbas quod ex predicto territorio decimam justè & legaliter ad capellam sancti Severi pervenire debauit. Sed Barnardus Abbas affirmando contradicet non ita esse, sed omnes decimam ex premonstrato territorio legaliter & rationsabili plus pertinerent ad Ecclesiam sancti Primi, quam ille in manu ad ordinandum habebat, prout prius Monachorum laboratum, quam ad superdictam sancti Severi capellam. Tunc à sancta Synodo judicatum est illi, ne forte deinceps ex eadem causa aliqua moliretur injuria, ut fecit ille propriis restituabatur verbis, ita testes sui Sacerdotes sub jurejurando adhimerent. Predicatus quoque Barnardus Abbas sicut in sancta Synodo praesentes ostendit testes, quoram nomina sunt hac: Christianus Presbyter, Signinus Presbyter, Albarius Presbyter, Folmarus Presbyter, Badinus Presbyter, Archinerius Presbyter, Gioldus Presbyter, & sacramentis datis omnia legaliter expletiv sicuti judicatum fuit, & predictas decimas ad eandem Ecclesiam sancti Primi evindicavit. Ego Alexander, sancte Viennensis Ecclesie Episcopus, manu propriâ roboravi & aliis corroborare juli. Erleus humilis Praepositus. Andreas Presbyter.

CXXXII.

Karoli Simplicis Preceptum pro Monasterio Balnecolensi in Diocesi Gerundeni.

In nomine sancte & individue Trinitatis. Karolus, divina propitiante clementia, Rex Francorum. Si erga loca divinis cultibus mancipata Deoque mercede famulantibus beneficia opportuna largimur, praemium remuneracionis aternaz ob id nobis rependi non diffidimus, quin etiam ad diuturnam felicemque regni nostri idipsum stabilitatem pertinere nullatenus dubitamus. Itaque notum sit omnibus sancte Dei Ecclesie fidelibus & nostris presentibus felicer atque futuri quoniam venerandus vi Halfredus, Monasterii Abbas, quod appellatur Banniolas, quod est constructum in honore sancti Stephani Protomartyris Christi, in pago Bisaldineni situm, adiens nostræ dignitatis clementiam, obculit nobis Praecepit Domini Ludovici atavi nostri pia memorie Imperatoris Anglii, necnon & avi nostri illustris Imperatoris Karoli, atque genitoris nostri eximii Ludovici Regis; in quibus concinebatur qualiter idem Monasterium cum Monachis ibidem Deo obsequientibus & omnibus ei pertinentibus sub immunitatis sue muninane penitus safeoperunt. Petiturque idem Halfredus Abba ut renovantes auctoritates illorum, eum ac Monachos sibi commissos predictumque Monasterium & cellas sibi pertinentes sub immunitatis nostrar, sicut ipsos confit, fecisse, defensione ac munime inscipe-

An. 707.
Ex Archivo
Monasterii
Balnecolensi.

temus. Cujus precibus libenter adquiescentes, idem Monasterium & eum cum Monachis & cunctis sibi pertinentibus cellis & rebus sub nostra defensione libertate suscepimus. Id est in loco qui dicitur Miliaris, cella sancti Petri cum omni sua integrata, sicut in illorum indiculis resonat, & ipsa cella qua vocatur ruma veila, & in alio loco cella S. Juliani & S. Michaelis, & in tertia pace cella S. Vincentii cum omnibus terminis suis, & in Riudaser cella sancte Maria cum terminis suis, & in loco qui dicitur Siborianus domum sancte Mariz cum omnibus sibi pertinentibus, & in comitatu Petralarense cella S. Petri, & aliam S. Johannis, cum alia cella cuja vocabulum est Pineta, & cella sancti Fructuosi cum omnibus sibi pertinentibus, & in malo valle in villare que dicitur Fontanetus, & vineas quae ibi attinet videtur, cum suis appendicibus omnibus, & cum cunctis aliis rebus ad ipsum Monasterium pertinentibus, ut dictum est, sub nostra immunitatis munimine & defensione placuit nobis suscipere. Precipientes ergo jubes ut nullus Iudeus publicus vel quilibet ex judicaria potestate in predictum Monasterium vel cellulas aut loca sibi pertinentia arque subiecta, seu agros, ac reliquias possessiones, in quibuscumque consentientibus locis, ad causas judiciorum more audiendas, vel frequentes mansiones aut paraveredos fave patatas exigendas, vel fideiunctiones tollendas, aut homines ipsius Monasterii distingendos, seu aliquas redhibitiones aut functiones aut illicitas occasiones requirendas ullo unquam tempore ingredi audeat, nec ea que super memorata sunt requiri presumat; sed cum omnibus cellis vel locis septem praefato Monasterio subiectis, in quibuscumque consistant locis, quae moderno tempore tam ex apertione quam ex heremo habent tractas, seu deinceps e cetero possicerint, cum aliis quibuscumque possessionibus quibus presenti tempore eidem Abbas iuste & rationabiliter divina pietas pos suos, suoque fideles ipsi sacratissimo loco..... voluntarie exorare. Et quandocumque divina pietas eundem Abbatem ad hoc seculo suscepit, quandiu ipsi Monachi inter se tales eligere valuerint qui ipsam Congregationem secundum Regulam S. Benedicti regere queant, per nostrum consensum ac sufficiem licentiam habent ex semetipsis eligendi Abbates. Nolumus præterea ut ab ipsis vel ab eorum hominibus aliquid telonei neque paucatum nec mansiones, taceo aut aliquas redhibitiones exigantur. Et ut hec auctoritas nostra semper inconsulta permaneat, manu propriâ super eas firmamus & anuli nostri impreffione affixari jussimus.

Signum Karoli Regis plissum.

Coetlinus regis dignitatis Notarius ad vicem Hervei Archispicopi summique Cancellarii recognovit.

Datum v. Idus April. Indictione iv. regnante Karolo Rego glorioissimo redintegrante xix. largore vero hereditate indepta v.

Actum Herdallo palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

CXXXIII.

*Aës dois & consecratio Ecclesie de Caneto
in Diocesi Arvernensi.*

Anno Incarnationis Dominiccccxv. Indictione xii. adit Johannes Archidiaco-nus Sedem marie Ecclesie Arvernorum, postulans humiliter & petens apud venerandum Armaldum, ejus Sedis providum Præfulem, adificari sibi in fundo sancti Juliani & suo Ecclesiam ipsius in locis validè pernecciarum. Cujus preces cum primâ abnusset idem egregius Pontifex, tandem consueto fidelium & precibus vixit, com-parditam veridicâ ratione, adquievit postulanti, insuper sciscitans eundem postulantem si valeret ex rebus suis tantum sibi conferre ex quibus Sacerdos in ipso loco Deo militans pauperem vitam posse sustentare. Ad haec cum respondisset velle se quandam particularam ex suis facultibus largiri, totius Ecclesie à prefatio consueto illustri speculatori sanctum est eandem dedicandam Ecclesiam. Proficiens itaq; prætaxatus Pontifex secundum sapientiam sibi à Deo collaram * opes sibi creditas salubriter visitare, pervenit ad locum sibi creditis precibus & affidius monitionibus exorarum; cernensque contignitatem loci tempusque apum, dedicavit eandem capellam specie septima mensis novissimi, & illustravit eam pignoribus beatissimi Martyris Juliani Brivatenis. Est supram ipse locus, quo eadem constructa est aula, in comitatu Talamitense, in vicario Moyiacense, in villa que vocatur Caneto. Et in die dedicationis ejus datum est eidem loco à prescripto Johanne, consueto Arlebaldi Præpositi Ecclesie sancti Juliani Martyris & Cunoberti Pentacontarchi ipsius loci ceterorumque Canonorum, in eadem villa Caneto massus unus quem Lombardus excoleste videtur, & appendere tres, & in aice Bri-vateni, in vicaria Choriacense, in loco nuncupato illam calmen, quantum ibi virus est habere, & in aice Nonatense, in Severiano vineam unam. Haec omnia supra scripta data sunt eidem Ecclesie in honore beati Juliani fundata à Johanne & a ceteris sancti Juliani Canonici perponuo dono. Considerans etiam Dominus Pontifex, & rem diligenter examinans, dedit prefatio altari à se dedicato & Sandorum Reliquias decora-to de ipsa villa Caneto decimam omnem tam annorum quam pecudum, & de villa que vocatur Adimes similiter omnem decimam, & de villa que vocatur Moden medietatem decimam, & de alio Moden similiiter, & de villa que nun-capatus Concas omnem decimam, & de Betel omnem decimam, & de villa que cognomina-tur Nuelianco cum suis appendicibus omnem decimam, & de villa que dicitur Alto Coteno medietatem decimam, & de Bursanis omnem decimam, & de villa que vocatur Camilius medietatem decimam, & de Rabariliis medietatem decimam, & de omnibus que idem Johannes habere videtur modò vel in posterum, Deo auxiliante, adquirere poterit in villa que vocatur Severianus sive Sorziacus, seu in illo monte, duas partes decimas.

An. 1529.
Ex Char-
terio Ec-
clesie Bri-
vateni c. 27.

*ores

Appendix

rum familiariter dedit. Et in aice Brivarensi , de villis his nominibus , Tropenaco , Vendagre , Pinatense , Valida , & illa Spemaria , & Cabrogilo , duas partes decimaram de villa calme , & de Buroglio mediessem decimaram . Et in vicaria Calarensi , de villa his nominibus , Plebis , Calensis , illa becia , massum Girvini , mediessem decimam . Hac omnia iaceptis dedit venerabilis Arnardus , Praeful Arvernensis Ecclesie , in die dedicacionis basilice in Cenfuso fundatae , ut habeat , tenet , arque possidet , & iusto ordine gubernet effectuator ipsius callis , ex scilicet " ut quæcum idem Johannes adiutor , tandem capellam teneat , & anais singulis Canonici sancti Juliani solidos quinque in censu incunibus exsolvat , & post obitum ejus , si nepos ejus Girbaudus super vine-ri , famili modo eam tenet ; post amborum au-tum obitum , in communia vicis Canonicorum sancti Juliani revertatur . Et ut firmiosem per suc-cedentiam tempore huc paginam obtinetur vigor-um , idem sapientissimus Praeful Arnaldus manu proprii subeo illam corroborare dignatus est , & ut primates maris Ecclesie manus insig-niatur decrevit . Arnaldo Papæ , Salomone Decano , & Bernardo Abbat , Adalardo Leviti , testibus , regnante Karolo Ragi Francorum carta ista facta fuit .

CXXXIV.

Elielindis Coffo ad Ecclesiam Brivarensim.

An. 505.
Ex codex
chartulario
cap. 41.

SAcrofancte Dei Ecclesie vico Brivarensi fun-daxi , in quo venerabilis Martyr Julianus pio-tosam adepsus est sepulchrum cum focis suis decorato manufatto . Idcirco ego in Dei nomine Elielindis , pro remedio animæ meæ & fratri mei Arnulfi , cedo ipsi calli Dei aliquid de rebus pro-prietatis nostræ que ex conquesta nobis eveni-erunt , cestiamque in perpetuum esse volo . Sicut au-tem ipse rex in comitatu Brivarensi , in vicaria Camiliianensi , in villa que vocatur Magelade-tus . In ipso loco cedo Dœi sanctoquæ Juliano in communi vicis servientium ejus massis tres cas-tella , hortis , exiis , adjacentiis , campis , pratis , silvis , aquis , squarumque decuribus , totum quod ibi sibi sumas habere vel possidere , ut ha-beant , teneant , & quicquid voluerint Canonici iipi loci . Si quis verè , quod futuram minime credo , aliquando surrexerit , ego videlicet emu-tat voluntate mea , aut illius ex hereditibus meis , seu illi emissa persona aut cooperatoris . Cartulam istam ullam generare presumperit , quod repetit minimè vindice ; & insuper qui item inculerit atri libras duas coactus reddat , & hac Cartula à nobis facta omni tempore firma & stabila permaneat . Acta XIV . Kal . Martii anno tertio quo Karolus Rex per infidos Francos dehonesta fatus est .

CXXXV.

Coffo de ancilla ad Monasterium Nobiliacense in Diocesi Pitavieni.

DUna ensiquisque in hoc seculo proprio va-
car arbitrio , oportet ei ut de rebus sibi à
Deo adquisitis taliter agere qualiter premium
vices acutus meosur percipere . Quapropter ego
in Dei nomine Richardus , fidicus sancti Petri
Pitavieni Sanctorum Ecclesie , trachavi de Dei ti-
mone & eterna recitatione , ut mihi plus Do-
minus in die ultima magni judicij veniam tribu-
bus dignatus . Ancillam usq[ue] Juris mei nomine
Ingleburum & infancibus suis videlicet his nominibus
Dodo , Abbo , Hildegardis , ad Mo-
nasterium in honore sancte Dei genitricis Marie
& beati Janiani Confessoris principi fundarum ,
Nobiliacum nomine , ad communia Fratrum ibi-
dem die nocteque Deus militantium per hanc ces-
fionis episcopalem ad habendum delegavi , quartu[m]
pi Redemptorii gremii amplioris , diemque ma-
gaz refectionis gehennæ cenoque sulfuris in-
ferni paragam , quia praesens feculo oneretur fi-
guli seculo , ne in evum perfistar in jus alii fu-
turi conculci , ut magni advocatus opere ,
ejusque de magnis piaculis clamissem . Illud etiam
placuit mihi inferere ut si aliqua emissi persona
fuerit qui contra Iesu dictam Cœfitionem , quam
ego prompte animo & bonâ voluntate facere
suffi , ulli calamini removere voluerit , & si non
se correret , aut è sua mala voluntate declinaverit ,
judicatio Dei genitricisque Dei Marie &
sancti Janiani in penalibus gehenne dignè pro
meritis incarnat . Ut autem hec donatio Ecclesie
pleniorem in Dei nomine obtinetur firmitatem ,
mass mei proprii subeo firmavi , & bonis hu-
minibus ad corroborandum tradidi ; quartu[m]
pius Dominus mercadum bene laborantibus cum
castis Fidelibus in die Judicij resituit , beata
Maria & sancti Janiani intercessio . Richardus
donatione confecit . Signum Rainaldi Vicarii .
S. Rainaldi Ippocratii . S. Girardi . S. Landrici .
S. Ingenui . S. Docini . S. iudei Girardi . S. Gual-
berti . S. Dedeloni . S. Balthilii . S. Theronianini .
S. Radulii . Daca mense Decembri anno IIII .
Radulii Regis , quando Karolus in custodia te-
nebatur .

CXXXVI.

Testamentum Acfradi , Ducis Aquitanorum.

Legez in Literis divinis : Omnes habent de-
bet , & abundabat . Ex : Quid prodest ha-
minis si universum mundum lucretur , anima verè
fus dolorosus patierit . Ex in Danibale : Pe-
ccasti tibi , Rex , confitimus meum . Ex : Peccatum
tuum eleemosynæ pauperum redime . Idcirco ego
in Dei nomine Acfradi , divina dispensatione cle-
mencia Aquitanorum Dux , considerans casum
fragilitatis humanae , & mente pertractans quia
nemo ex humano semine procreatus vivat & non

An. 505.
Ex Chartu-
ario Eccle-
siae Briva-
rensis C. 427.

Actorum veterum.

* obit
landi.

moratur, & secundum Job frumentum nec infans unius diei innatus est posset à peccato, & quia reportabat omnesque ante tribunal Christi propria corporis protz gemitus, five bennus, five mafiam, disponit distributore omnes facilius menses tam mobiles quam immobiles in uis Ecclesiastarum & Ecclesiarum Ministeriorum & in cibos pauperum, ut misericordis & misericordis Domini, Sanctorum frumentorum meritorum intermissionibus, & pauperum precibus exortos, immunitatem factorem menses minorem digerat. Quonobrem obsecro vos, fidèles & amicos meos Robertum Vicecomitem, Dalmatianum, Bertranum, Estorgium, Arimandam, Arlebaldum Propofidam, Cumberandom, Duranum, ut fidei electiofynarii misericordie estis fidelissimi amici, ita fidei menses rerum distributores. Donec enim uobis possidentem erogandi omnes menses rectam mobiles quam immobiles in annona, in visu, in tenuo & argento, in bettis, in vestimentis, in aliis, & in cuncta festiplecta mense, in uis Ecclesiastarum, in Sacerdotum & Ministeriorum Ecclesiastarum, in cibos pauperum & peregrinorum quocunq[ue] inventae poteritis. Habeatis etiam potestatem incendi aedes menses quibus iustifico, & lervos ingenuos faciendo de quibus bus mandavero, * hoc malandi omnes debitores menses, & requiriendi debita menses, & indulgentia quibus dignum videtur, & pacificandi reclamatores menses sicut dignum perspermerit. Precoz etiam vos & propter Dnam & misericordiam quam à Deo confecisti estis ut de his rebus quas vobis per fideicommissum constituto non aliud facias, si mox mihi evenerit, nisi quod Deo placatum fuerit & in praefixa pagina scriptum videbitur. Videbitez sancto Juliano in primis in Cassiliano omnes alodium, quantum ibi vitæ sum habere vel possidere, cum manu, campi, pratis, vineis. Et cado familiare cursum meum que dicitur Braciaces, cum Ecclesia que est fundata in honore sancti Petri, cum omniibus appendicibus ad eandem cartam pertinencibus; manscipia ibidem confitentibus. Et in corniculis Talamitibus villam que secaputus Anglorum, cum Ecclesia in honore sancti Petri confecta, cum omniibus appendicibus ad eandem cartam pertinencibus; excepto hoc quod dimisso Bertranum filio Eraldi. Et in comitiis Gabalitano certum meum que vocatur Rocole, cum Ecclesia in honore sancti Johannis confecta, cum omniibus appendicibus ad eandem cartam pertinencibus. Hinc omnia praescripta cedo Deo sanctoque Juliano in communi vita servientem ejus. Et hoc sit actio mea si ab hodierna die infra quinque annos finis legitime filio mortuus fuero, predictas res cum omni integritate accipias. Si autem hunc ipsam remissionem legitime filium habens obire, hanc Julianus Braciaces cum omni integritate & cum finis appendicibus accipias; causa omnis filio meo reverentiae. Si autem in hoc prefectori anno obire, dimisso Roberto Vicecomiti villam Maderiacum & Cridilensem & quicquid in Ambrozzo habere video, excepta Gignacum Ecclesie. Auforgio casam meam in Severiacum & vineam unam & quantum in Vinecia habere video. Bertranum dimisso Sezterras villa & sancto Gallo & Adjedore & alla Castanya, & in Mercurio manum usum. Arimandum fracti

Robertum dimisso omnia quaeque in Boedellis habere video; & donec pro me factio Auforgio ad Ucidore centrum solidos. Et si in prefectori anno obire, dimisso inter Robertum & Dalmatianum Vicecomitem alodium meum in Valdeneuse cum omni integritate. Et donec pro me solidos duos milia. Ipsi differuntur fideliter, tunc etiam Deo redemptor rediit factio per fides episcopales in Aquitanis & per Monasteria & Canonicos. Deut etiam Bernardo filio Adalgerio in alio Brivensem pro ipso redemptio de Valdeneuse x. man. de illorum alode. Simili modo si in prefectori anno abiero, dimisso sancte Marie Anicetensis omnia alodium meum quem habere video in Calenfilaria, cum ipsa Ecclesia in honore sancti Abundi confrestram. Habebitis etiam potestatem incendi aedes menses, sicut supra informata est, de his omniibus & quocunq[ue] inventae potestat menses. Ex rebus meis tam mobiliibus quam immobiliibus, si mihi menses evenierit in prefectori anno, exalem me reddo & peregrinum & coem Deo in potentate vestra committo, ut distributas in fideliter pro me & pro vobis & pro omnibus parentibus & amicis & fidelibus meis & vestris & pro omnibus famul Christiani vivis & defunctis, & id inde faciat ut in die novissimo illam defensionabilem vocem audire mereamini: Euge seru bone & fidelis, quia super pauca fuit fidelis super multa te confitimus, intra in gaudium Domini sui. Et ut hoc fideicommissum verius credatur, manu propriâ subter illud firmavi & nobilitava Fidelibus meis firmare decrevi. S. Afredi, Deo auxiliante, comiti five Duci Aquitanorum, qui hoc fideicommissum scribere vel edificare rogaviz. S. Leoraldi, S. Galerio, S. Guaniberto, S. Rodino, S. Radulfo. Denun fidelium commissum v. Ides Octobr. anno v. quod Franci defensionaverunt Regem suum Carolum & contra Legem elegavit Radulfi filii in Regem. Placuit denique mihi ut si absque legitimis pueris mortuus fuero, omnes servi mei ingenui permaneant, exceptis illis quos Deo crederi omenum reddo & quos sancto Juliano condono.

C X X X V I L

Communicationis inter Ecclesiam Carcassoniensem & Monasterium Montisoli in Diocesi Carcassoniensi.

Ar. 55.
Ex Archivo
Monasterii
Montisoli
v.

In nomine Domini. Ego Gisca Episcopus & omnis Congregatio sancti Nazarii sedis Carcassone, tibi Eritio Abbati & cuncte Congregationi sancti Joannis Mosaffarii Cafris Malitaii, procambiamus vobis Ecclesias nostras que sunt in comitatu Carcassone, faberio Antonese, Ecclesiam sancti Romani que est in villa Wilzianis cum finis decimis fine aliquo causa, & Ecclesiam sancti Lazarini que est in Monsecconio cum finis decimis fine aliquo causa, propter alodium vestrum qui est in comitatu Carcassone in villa que dicitur Orecino, qui vobis venit tam de donatione quam ex comparatione, et ab hodierno die in anno habebitis potestatem de ipsis Ecclesiis cum illorum decimis fine aliquo causa.

vos & succellores vestri, ut quicquid exinde agere, facere, vel judicare volueritis, in Dei nomine habetis pacem cum omni voce oppositionis nostrae. Sanus, quod fieri minime credimus esse venturum, quod si ego Gauzbertus Episcopus, aut mea congregatio, aut aliquis succellorum nostrorum, qui contra hanc procambiantionem venierit ad irremendum &c. componeat vobis tamquam & aliud tamquam quasdam ipse res valere posuerint, & hoc quod repete non valent vindicare, sed in ante ista procambiantionem firma & stabili permaneat omni tempore. Facta Carta procambiantionis Idibus Iunii anno vigesimo octavo regnante Karolo Rego post obitum Odois Regis, Gimeta, humili Episcopus. Amen.

C X X X V I I I .

Littera Wadaldi, Episcopi Helenensis.

An. pro.
Ex Chartu-
lario Ecclie-
sis Helenen-
sis fol. 10b.
a. cap. 6.

IN nomine Domini. Ego Wadaldus, gratia Dei sedis Elenensis Episcopus, & Gauzbertus Comes, nos simul in unum donatores sumus ad domum sancte Eulaliae Virginis & Martyris Christi matrem omnium Ecclesiarum Rullusionium sive Confluentium &c. propter amorem Dei, & propter remedium animarum nostrarum, vel propter remedium animarum de Sunario Comiti & uxori Ermengardis, & Bercone Comite, & Almerando Episcopo quondam, & propter remedium animarum de Franchone Vicecomite, & uxori sua Eisinde, & Odooro Vicecomite, & famuli pro animis nostris vel illorum animas orationes Deo fundere dignemini &c. Facta scriptura donationis sub die IIII. Idus Aprilis anno II. quod obiit Karolus filius Ludovici Regis, Christo regnante, & Regem expectante.

Hac numerandi ratio, tamenets insolens videatur, rari non est, & inventetur in multis veteribus monumentis, non solam post mortem Karoli Simplicis, sed etiam multò ante. Extant enim in Monasterio Balneolensi in Directe Genitendi littera Servi-Dei Gerundental-piscopi data anno BCCCLXXXIX. in quarum calce ita adduntur: *Facta haec carta confirmationis Kalendas Iunii anno II. quo mortua est Karolus Imperator, regnante Domino nostro Iesu Christo, nobis autem expectante Rego ab ipso largitore. Et in Chartulario Monasterii Arulenensis legitur vetus instrumentum cui haec nota adjuncta est: Facta carta venditionis II. Kalendas Iulii anno II. quod obiit Karolus Magnus Rex, Christo regnante, Regem expectante. Idem mox notandi annos obseruator quoque est post mortem Radulfi Regis, ut docet idem Chartularium Arulenense, in quo ita leguntur: Facta ista scriptura viatico IV. Idus December anno II. quod obiit Radulfus Rex, Christo regnante, Regem expectante. In Chartulario Ecclesie Tuteleensis reperitur charta duarum quae confabente data post obitum Radulfi Regis, in quaem una haec legitur: Facta venditio ista in mense Julio. fide Francigena sperante Regem. In alia vero sic: Facta est cesso ista in mense Julio, Domino regnante, Regem sperante. Sed quoniam ista vera sint, fatendum tamen est eam scribendi rationem fusile frequentorem post obitum Karoli Simplicis Lutet autem hec exempla describere qua in veteribus Libris deprehensa à me sunt. In tomo secundo Feudorum, ut vocant, Archivi regi Barcino-nensis fol. 204. extant acta venditionis quam Bonis quidam Sunario Comiti fecit de quibusdam rebus suis in comitatu Menetiae sive Minorissae, in quibus haec nota a scripta est: Anno II. postquam obiit Carolus Rex, Christo regnante, Regem sperante. Item aliud instrumentum quod ibidem legitur: Anno III. quo carolus Rex obiit,*

Ex Char-
tularium
Viennense,
pag. 114.

Christo regnante, Regem sperante. In Chartulario Ecclesie Urpellenensi fol. 127. descripta est docum quoddam à Semifredo Comite, ut rex, Barcino-nensis & uxore eius Adalene factum. Kal. Aug. anno VI. quod obiit Karolus Rex filius Ludovici. Christo regnante, Regem expectante. Sequuntur excerpta ex Chartulario Ecclesie Helenensis.

Lib. 1. cap. 49. Facta scriptura venditionis VII. Idus Aprilis, anno primo quod obiit Carolus Rex filio Ludovici. Christo regnante, Regem expectante.

Lib. 3. cap. 67. Facta scriptura venditionis sub die Idus Marcii, anno I. quod obiit Charles Rex filius Ludovici Regis, Christo regnante, & Regem expectante.

Lib. 4. cap. 69. Facta scriptura venditionis VIII. Idus Maii, anno primo quod obiit Karolus Rex filio Ludovici, Christo regnante, & Regem expectante.

Lib. 5. cap. 13. Facta scriptura venditionis sub die IIII. Idus Decembris, anno primo quod obiit Karolus Rex filio Ludovici Regis, Christo regnante, & Regem expectante.

Ed. lib. cap. 55. Facta scriptura venditionis sub die XIIII. Kal. Novemb. anno I. quod obiit Radulfus Rex, Christo regnante, & Regem expectante.

Ed. lib. cap. 73. Facta scriptura venditionis sub die XII. Kal. Novemb. anno I. quod obiit Radulfus Rex, Christo regnante, & Regem expectante.

Ed. lib. cap. 87. Facta scriptura venditionis sub die IIII. Nonas Marcii, anno I. quod obiit Karolus Rex filius Ludovici Regis, Christo regnante, & Regem expectante.

Ed. lib. cap. 93. Facta scriptura venditionis sub die IIII. Idus Marcii, anno I. quod obiit Karolus Rex filius Ludovici Regis, Christo regnante, Regem expectantem. Data ei haec tempore Wadaldi, Episcopi Helenensis.

Ed. lib. cap. 95. Facta scriptura commutationis VIIII. Kal. Marcii, anno I. quod obiit Karolus Rex filius Ludovici Regis, Christo regnante, & Regem expectante.

Lib. 7. cap. 42. Facta scriptura venditionis sub die XIIII. Kal. Februario, anno Christo regnante, Regem expectantem. Data ei haec tempore Wadaldi, Episcopi Helenensis.

Ed. lib. cap. 71. Facta scriptura venditionis IIII. Kal. Februario, anno IIII. quod obiit Carlos Rex, Christo regnante, Regem expectante.

Similes notae deprehendi in Chartulario Ecclesie Vabenensis, tum etiam in chartulario sancti Saturnini Tolosanensis, & in Chartulario Monasterii Concheinensis apud Ruthenos. Ceterum affirmare non possum ad quem tempora referenda illa finit.

Chartularium Ecclesie Vabenensis: Facta cessio ista in mense Madio sub die duodecimo Kalendas Junii, Domino regnante, & Regem sperante.

Chartularium S. Saturnini fol. 74. Facta carta venditionis ista in mense Novembris feria II. Domino regnante, Rege expectante.

Chartularium Concheinensis cap. 54. Facta donatione ista in die sabbato, in mense Madio, Domino regnante, & Rege sperante.

Cap. 205. Facta charta cessionis ista in mense Julio, sub die Luni, Domino regnante, Regem sperantem.

Cap. 422. Facta charta auctoritate ista sub die Feria secunda, anno Deo regnante, & Regem sperante.

C X X X I X .

Radulphi Regis Preceptam pro Monasterio Moni-folii in Diocesi Carcassonenensi.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Radulphus, divina propitiante clementia, Francorum

Am. 221.
Ex Archi-
vo Monasti-
rii Moni-
folii.

rum Rex. Qui pro amore omnipotentis Domini sanctam Dei Ecclesiam construere & redificare glifici, magnam in honore Sanctorum mercedem impendit, in futuro vero cum Sanctis vitam acquirit sempiternam. Idcirco notum sic omnibus sancte Dei Ecclesie Fidelibus prescribus scilicet & futuris quoniam adiut nostram serenitatem Dalmatius auctor per omnia fidelissimus Miles, pacis nostra celiitudinem querens nostre auctoritatis Preceptum de terra quam ad Abbariam sancti Johannis Baptiste nobilissimi homines dederant, in castrum videlicet Malafit, sicut prescripsimus, illius fuerit petatio, & nostra libuit voluntati, pro restauratione illius loci, & nostra auctoritate Preceptum iustinus fieri, ut sancti Monachi ibidem Domino seruientes illam terram firmaret teneant sine ulla contrarietate aut alijcaus contradictione per iussionem Domini Abbatis Arifosi ejusdem loci. Coniacer stenim in Comitatu Carcassense cum mercato super fluvium Duranna. Est ibidem villa secca cum Ecclesia, altera villa Caucus cum Ecclesia, alia Venetianus cum Ecclesia, alia Eliau cum Ecclesia, alia villa Valeriano cum Ecclesia, Ecclesia de Amanciano, alia sancti Martini super fluvium Lampa, alia Montecoulio; in Comitatu Redense, villa Garmania cum Ecclesia, alia villa sancti Johannis & sancte crucis Faris cum Ecclesia ipsa . . . villa cum Ecclesia, Lauraco cum Ecclesia, item sancti Martini villa; in Comitatu Narbonense, Truliacum cum Ecclesia & filio & aqua dulci, villa sancti Fructuosi, in Comitatu Carcassense, villa Castellani, Villanova cum Ecclesia, Ulnus cum Ecclesia sancte Ceciliae. Hac omnia, & sicut continentur in aliis Preceptis, ex parte nostra sunt stabilia, de supradictis villis seu de Ecclesiis ibidem datis, & nullus per via intrare praesumatur in Abbaciam nisi quem electio elegent. Ut autem hæc supradicta firma sunt & stabilia permaneant in eis, nostro nomine insigillari & annuli nostri impressione iustinus sigillari.

Signum Radulphi Regis gloriostissimi.

Ansigius Episcopus recognovit.

Dara 111. Kal. Junias anno nono regnante Radulfo Rege.

Actum Anfa villa.

C X L.

Ludovici Transmarini Preceptum pro Monasterio Cantogileni.

An. 967.
Ex Charte
Ludovici
Transmarini
Brivensis cap.
451.

In nomine sancte & individue Trinitatis. Ludovicus, divina annuente gratia, Francorum Rex. Si locis Sanctorum & divino cultui mancipatis ob amorem Dei & Sanctorum eius aliquid conferimus, seu que à Fidelibus devote larguntur regia auctoritate nostrâ corroboramus, à summo bonorum omnium remuneratore recompensari nobis id pro certo confidimus. Quocirca omnium sancte Dei Ecclesie Fideiunum [nostrorumque] tam præsentium [quam & futurorum noscar industria quia serenitatem nostram] humiliari audeentes Monachi sancti Marcellini egregii Confessoris Cantogilenensis Cenobi obnix tibi expondere quatenus res quas Cunibertus, quondam

Tom. II.

Præpositus, ceterique Fratres sancti Juliani pro communali fletis per confessum Ragomandi, Principes Aquitanorum, necne aliorum ipsius patriæ Procerum tam Episcoporum quam Laicorum predicto Monasterio conculerat, nostra regularitas Praepositi, ut in illorum testamento sanctum est, confirmare dignaror. Quorum petitonibus ob Christi & sancti ejus jam pertibati Marcellini dilectionem, sive Fideiunum nostrorum deprecationem, videlicet Herici, Lingonensis Episcopi, & Gouiscalchi, Anicensis Prelatis, Rogerii quoque illustris Comitis, harum præbentes assentum, iustimus hoc regale Decretum fieri; in quo confirmando decernamus & decernendo firmamus ut Monachi pacifici loci Cantogilenensis jamicibus reo casu omni integritate tam mancipis quam universis fibi Jure & legaliter pertinentibus perpetuè possident, & quicquid in futuro sis concedimus fuit, eisdem auctoritate corroboretur. Præcipuum denique ut nulla præpotens persona aliquod unquam prædictum eis inferat, neque censum quandam iustitie perquirat; sed ipsi cum omnibus rebus suis ab omni dominatu cuiuscumque perficie sint liberi & abioluti. Abbarem vero non per alicujus iussionem, sed secundum sancti Benedicti Regulam, omni tempore fibi infirmitate. Et ut hac nostra auctoritate grata inviolabilitate per succendentia temporum curricula obseretur ab omnibus, manu nostri eam subter firmantes, annuli nostri imagine firmare præcepimus.

Signum Ludovici.

S. Odilo Cancellarius ad vicem Hervei Episcopi summique Cancellarii recognovit.

Datum Non. Decembris Indictione xv. anno vi. regnante Ludovico glorioissimo Rege in Dei nomine. Amen.

C X L I.

Qualiter Hildericus, Abbas Cœfaurensis, superavis
Johannem, Episcopum Pinnensem, causam
Monasterii libertatem.

An. 967.
Ex Char-
terario Mo-
nasterii Co-
faurensis.

In Dei nomine. Willa Mariani campo juris proprietas sancte Firmans Ecclesie, residente Pandulo Duco & Marchione per licentiam Gai-dulfi, Episcopi sancte Firmans Ecclesie, & residente cum eo Lupo Comite de ipso Comitatu, & residentibus cum eo Suppo & Longino & Franco & Amizo & alio Longino & Hilderico & Adamo & Transarico & Aderaldo & Reinfredo & aliis pluribus altantibus & residentibus. Ibiq[ue] veniens in eorum præsentia Hildericus Abbas cum Alberico Advocato suo, & querellatus est super Johannem, Episcopum sancte Pinnensis Ecclesie, dicens: Domini mei, audite querelam quam Hildericus Abbas & Albericus Advocatus noster super ipso supra scripto Johanne, Episcopo sancte Pinnensis Ecclesie, depono de Abbacia sancte Trinitatis & de ipius castellis & ipius Abbatis Monasterii cum suis casis & cum suis casalibus & cum suis pertinentiis & cum suis subjacentiis, quod ipse supra scriptus Johannes Episcopus ipsum Monasterium contradicbat, & dicebat quod pertinuerat ad ipsum Episcopum sancte Pinnensis Ecclesie.

E c c e o

C X L I I.

Nocita judicati pro Monasterio sancti Petri Rodensis in Diocesi Gerundensi.

*An. pos.
Ex Charte
Lario S. Pe-
tri Roden-
sis.*

Tunc interrogaverunt ipse supraascriptus Pandulfus, Dux & Marchio cum suprascriptis Comitibus & cum suprascriptis bonis hominibus & cum suprascriptis Judicibus ipso Johanne, Episcopum sancte Pinnensis Ecclesie, & fuisse vetitas quod ipsum Monasterium supra scriptum & ipsa supra scripta Abbas pertinet ad ipsum suum Episcopum. At ubi respondet ipse supra scriptus Johannes, Episcopus sancte Pinnensis Ecclesie, cum Bernardo Advocate suo, dicens: Ego renunciavi & renuntio de omni ipsa supra scripta Abbacia de sancta Trinitate & de ipsius Monasterii castellis, omnia & in omnibus quaque ad ipsam Abbatiam & ad ipsa Monasteria de sancta Trinitate pertinent vel pertinere debent, in integrum, sive de casis, sive casalibus seu colonicibus, pratis, pascuis, campis, silvis, ripis, ripinis, aquis, aquemolinis, seu decurribus vel tubis aquarum, seu de cartulariis vel de prestandariis, omnia & in omnibus ubi & ubi omnia & in omnibus & ipsa Monasteria de ipsa Abbatia in integrum renuntiavi Hilderico Abbat & Alberico Advocate suo quod non pertinuerit ad ipsum suum Episcopum, & nec illi nec ulli suorum posteriorum inde possimus causationem imponere, nec contra te Hildericum Abbatem, nec contra ultum de posteris vel Successoribus tuis, nec contra ipsum supra scriptum Monasterium, neque per Preceptum de parte Domini Imperatoris, nec per iudicatum, nec per illum renuntium, nec per illum scriptum monimini, nec per nos nec per illum de posteris vel Successoribus meis, ut non possimus & non debeamus ullo vel quoquo tempore causationem imponere, quia nobis nunquam pertinuit nec pertinere debuit, nec ad ipsum Episcopum Pinnensis Ecclesie unquam pertinet. Sic tibi dico & abrenuntio. Excepto ipsam cartam de Breliano, quam ego habeo diebus vite meae, & post nostrum transiit debeat reverti & recedere ad ipsum supra scriptum Monasterium. Nam supra scriptam Abbatiam & jam omnia & in omnibus de ipso Monasterio supra scripto abrenuntiavi tibi Hilderico Abbat & posteris Successoribus tuis & Alberico Advocate tuo & ipsi Monasterio & ipsi Abbatia de sancta Trinitate. Tunc judicaverunt ipse Dux & Marchio & Comes & Judices & boni homines quod Johannes, Episcopus sancte Pinnensis Ecclesie, se inde quietar, & Hildericus Abbas hoc obtineret in securitate, & ipsa supra scripta Abbatia & Monasterium sit in securitate & in pace sicut superius judicavimus & diximus quod jam ante fuerat iudicatum & scriptum. Ex supra scriptorum dicto, videlicet Marchionis & Judicium & bonorum hominum, scripti ego Johannes Notarius in anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi MCCCLXVII. & imperante domino Ottone, divina ordinante Providentia, imperatore Augusto anno imperii ejus in Christi nomine VI. mense Februario per Indictionem X. in villa Mariani die mense supra scripto feliciter. Pandulfus Dux & Marchio ibi fuit. Lupo Comes ibi fuit. Suppo ibi fuit. Longini ibi fuit. Alius Longini ibi fuit. Transfarco ibi fuit. Hilderico ibi fuit. Arderado ibi fuit.

Vox Legum jure decrevit & auctoritas ut scripturne que diem & annum evidenter habuerint exprimit, seque secundum Legis ordinem conscripctio esse notetur, omnes habent in perpetuum stabilem firmitatem. Ob hoc igitur ego Gaufridus, granus Dei, Comes hanc Scripturam condere jubeo, per quam omnibus Fidelibus sancte Dei Ecclesie tam praefectibus quam futuri promulgare cupio quia Heldefindus, Abbas et canobio beatissimi Petri regnique etherei clavigeri, qui situs est in Comitatu Petralense, in monte quem nuncupant Rodas, unde cum consensu & voluntate atque iustione mea adiutoriis & auxiliis Domini Ludovici Regis, ejusque deprecans clementiam ut quandam punctionem, id est, ipsum stagnum de Castilione cum tribus insulis sedi adjacentibus, quarum una vocatur Udagro, altera vero Foniliara, certa autem Savarto, ob amorem nostri Redemptoris predicho Canobio conferret. Venerandus itaque Rex precibus prefatii Abbatis adquievit, & predictam punctionem vel stagnum cum insulis pnominalis sibi adjacentibus, & cum affrontationibus que in suo resonant Praecepit, prefato Canobio perpetua habitationem contradidit. Et ut huc constat vel donatio firmior & inviolabilis ab omnibus hominibus teneretur, per Praeceptum celititudinis sua robore curavit. His itaque gestis, praefactus Abba, annuente gubernatione divina, ad prefatum Canobium cum gudio remeavit. Et ex illo iam tempore prefibatus Abba & Congregatio praefecti Canobii iuridicam punctionem vel stagnum dominare volebant. Sed quidam homo Adalbertus nomine procaciter illius hoc contendebat. Providente igitur potestate divinae pribatus Guifredus, gratia Dei, Comes filiusque eius Suniarius religiosissimus Episcopus ad solennitatem beatissimi Petri ad Ecclesiam que est in praefato loco sita orationis causa simulque convenirent. Illic igitur cum Arnulfo, sancte Sedis Gerundensis inclito Episcopo, & caterva bonorum Clericotum bonorum vel Laicorum finaliter residentes, in eorum denique praefacta proclamavit se praefactus Abba & Congregatio prefati Canobii quod punctionem vel stagnum quod praefactus Comes vel filius eius Suniarius, venerandus Episcopus, per eorum mercedem ibidem concesserant, & per Praeceptum regis dignitatis possidere debebant, pnominalitus Adalbertus procaciter illis eum contendebat. Lecta est igitur illie auctoritas regia. Omnes unanimiter tam praefectoratus Comes quoniam predicti Episcopi omnisque caterva Clericotum vel Laicorum omnes pariter eam conlaudaverunt una voce dicentes quia predicta punctione vel stagno in potestate praestata Ecclesie deberet constitere. Memoratus itaque Comes filiusque eius Suniarius, audit co-silio tangorum bonorum hominum, in praefacta Domini Arnulfi Episcopi, Wiberti Archidiaconi,

Hæc fredi itidem Archidiaconi, Wigoni Subdiaconi, Adalberti Presbyteri, Ramonis Presbyteri, Arnalici Diaconi, Atmerici Levine, Blan-derici Sacristi, necnon & Laicorum praesentia, Auruconi Rosohonensis Vicaromitis, Adalberti Impuritanensis Viceromitis, sive in praefectura Gauzfredi, Bencori, Reinardi, Olibani, Attoni, Undilani, & aliorum ceterorumque malto-tum bonorum hominum qui cum ipsi ibidem aderant, in eorum supradictorum, ut dictum est, praesentia predictus Comes vel filius ejus Suniarius predictam pificationem vel stagnum in po-testate sancti Petri summi ad integrum tradiderant, sub isto videlicet ordine ut quicquid deinceps prescriptus Abba & successores sui cunctaque Congregatio ibidem Deo sub Regula alii patris Benedicti militantes agere vel definire voluerint, in eorum constatar arbitrio, sine aliquo mino-ratione vel contradictione. Et ut hec conlatio firmior ab omnibus hominibus teneretur, manu propriâ predictus Comes vel ejus filius Suniarius venerandus Episcopus uterque subter firmaverunt, & bonis hominibus ut eam coborarent pe-tierunt. Exarata est igitur hac scriptura cessionis vel conlaudationis die pridie Nonarum Augusti anno Dominae trabeationis MCCCLXVIII. Indic-tione XI. anno videlicet XII. Francorum Regino Lo-thario regnante. Signum Gauzfredus, gratia Dei, Comes. Signum Borellus, gratia Dei, Comes. Si-gnum Miro, gratia Dei, Episcopus. Signum Su-nianus Episcopus. Signum Arnulfus, sancte Sedis Jerundensis Episcopus.

CXLIII.

Combiam inter Johannem Episcopum Pinnensem
& Cœsauriensem Abbatem Adam de duabus
curtibus Saliens & Suffiana.

An. 500.
Ex Charta
Liberaria Me-
nasterii Ca-
œsauriensis.

IN Dei nomine. Ab Incarnatione Domini nostri MCCCCLXVIII. Ottone, gratia Dei & di-vini ordinantis Providentis, & Ottone filio ejus Imperatoribus Augustissimis, anno Imperii Domini Octonii Deo proprio VIII. & Ottomni filii ejus Deo proprio II. mense Octobris per Indi-cationem XIII. Ideo condar me Johannem, sancta Sedis Pinnensis Ecclesie Episcopum de episcopio Sancti Marimi, quod situm est infra muros civi-tatis Pinnensis, unusque per voluntarem & con-sentientibus mihi peccatis Sacerdotibus vel Canonicis qui presordinari sunt in officio supradictæ sanctæ Sedis, commutasse atque cambiavi tecum Dominino Adam, Abbatem de Monasterio sancte Trinitatis, quod situm est in insula Picarum, in locum qui nominatur Cosa sura, ubi corpus sancti Clementis reconditum est, ad quod in pristina Legi institutum est a Domino Altfaldo Regino ut Pontificis & Abbatis licentiam habe-rent commutationem facere. Et iterum Dominus Ludovicus Imperator in sua Capitula affixit ut ubi ex utraque parte ecclesiasticum fuisset, Re-toretes satundem Ecclesiarum, si se familiariter pacificare velint, licentiam habeant. Ideo igitur ego qui super Johannem Episcopum in hac com-mutatione familiariter pacificationem facio tecum pronominatio Dominus Adam Abbatem de re iuriis pro-

Lib. I. Leg.
Longo.
bend. iii.
sc. c.
Lob. 4. Ca-
pitular. c.
22.

Tome II.

prietas sancti nostri episcopi in territorio Pinnensi, id est, integræ ipsi curte nostre de Saliano, cum ipsa Ecclesia sancti Rustici, & cum omni integra pertinencia de ipsa jam dicta curte, cum ca-lis, terris, & viacis, cum pomis & arboribus suis, seu cum omniibus que super se vel infra se habentur, cum aquis & uili aquarum vel de-cursibus, ejus cultis vel incultis, campis & sil-vis, ripis & ripis, omnia & in omnibus que ad ipsam jamicam curtem & predictam Eccle-siam sancti Rustici pertinent vel pertinere debent, sicut supra legitur. Et sunt ipsæ res per singulas petias measuratae iustum modiorum trecentorum, & sunt infra fines sine Tricilio de Galisiano & sine via qua paret ab ipso supradicto Tricilio quomodo pergit ab Alianello, quomodo venit usque ad fluvium Maone & sine fluvio Gomano & sine ipsa via qua paret à Leguniano quomodo venit ad ipsum vadum de illo lavandario in fluvio Gomano. Et si amplius fuerint res nostri episco-pi infra suprascriptas fines, ad manus nostras vel ad nostram Ecclesiam nullam existend se ci-terationem vel exceptionem, sed in integrum & in omnibus in hac commutatione seu familiari-tatis pacificatione sic dodi ego qui super Johanne-s Episcopum tibi Domino Adam Abbatem ad proprie-tatem suprascripti sancti vestri Monasterii. In quo recepi ego qui super Johanne Episcopum à te suprascripto Adam Abbatem de re iuriis sancti vestri Monasterii, id est, integrum ipsam cur-tem de Suthano cum ipsa Ecclesia sancte Marie & cum omnia integra pertinencia de ipsa jamicata curte & de suprascripta Ecclesia, cum calis, terris, vineis, campis & silvis, rivis cum aquis seu aquarum decursibus, cum pomis & arbori-bus suis, seu cum omnibus que super se vel in-fra se habentur que ad ipsam suprascriptam cur-tem & Ecclesiam pertinent vel pertinere viden-tur infra fines sine Tricilio de sancto Pancratio & rigo de Severiano, & sine rigo de Waldo, sine fluvio Tabe & sine fluvio Fine, & sine inter Suf-fiano & Cicle. Et sunt ipsæ suprascriptæ res per-singula mensuratae iustum modiorum tre-centorum. Et si amplius fuerint ipsæ suprascriptæ res infra pronominatas fines ad ipsam jamicatam curtem & Ecclesiam pertinentes, ad manus vestras nec ad partem vestre Ecclesie nullam existend se ci-terationem nec exceptionem, sed in integrum & in omnibus recepi ego Johanne Episcopum ad proprietatem sancta nostre Ec-clesie possidendum. Et quando ista commutatio facta fuit, super ambaram rerum interfuerunt de parte mea Pontificis fuit Missus Walbertus Ju-dea, & cum eo iuerunt tres boni & veraces ho-mines, quorum nomina sunt Johannes & Adel-bertus & Leo, qui viderner & extimaverunt quod similes, & aequalis erant ipsæ suprascriptæ res quas ego Johanne Episcopus tibi Domino Adam Abbatem ad partem vestre Ecclesie tradi-di & dedi in hac commutatione seu familiari-tatis pacificatione. Et hoc reprobmito vel obligo me, ego suprascriptus Johanne Episcopus, vel posteros lucceiores meos colligo tibi Domino

Ecccce a

Appendix

Adam Abbati vel posteris successoribus suis seu ad ipsam suprascriptam vestram Ecclesiam, si aliquo tempore istam nostram commutationem removere vel dirumpere voluerimus, aut si à nobis pro vobis omni tempore defensata non fuerit, ut componam ego Johannes Episcopus vel posteri successores mei tibi Domino Adam Abbati vel posteris successoribus suis pensam de auro purissimo libras centrum. Quam verò Cartulam commutationis rogatus à suprascripto Domino Johanne Episcopo scripsi ego Randalus Notarius & Scabinius die istius mensis & Indictionis suprascripti. Actum in Pinne. Ego Johannes Episcopus in hac commutatione à me facta manu mea scripti. Ego Lupo Archidiaconus in hac commutatione consensi & manu mea scripti. Ego Leo Presbyter & Canonicus & Custos Ecclesie. Ego Leo Presbyter ac Canonicus in hac commutatione consensi & manu mea scripti. Ego Walbertus Jux. Ego Leo. Ego Adelbertus, rogati à Domino Johanne Episcopo & estimatores interfuius & manibus nostris scripti.

C X L I V.

Ava, Comitissa Rustionensis, Cessio ad Ecclesiam Helenensem.

An. 971.
Ex Cartulario Ecclesie Helenensis lib. 1. c. 26.

Scipiturarum series declarat ut quicunque enim vult evadere aeternum supplicium, de rebus istis transitorii debet sibi preparare viam salutis aeterna. Ob hoc igitur ego in Dei nomine Ava Comitissa & filius meus nomine Sonarius, gratia Dei, Sedis Elenensis Praeful, donatores sum ad domum sancte Eulalie Martyris matris Ecclesiarum Rosillionensium seu Valle Aspernsum necnon & valle Confluentum. Si donamus nos jam praediti ego Ava Comitissa & Dominus Sonarius, gratia Dei, Sedis Elenensis Episcopus, sic donamus ipsum nostrum alodium quem nos habemus in comitatu Rosillionensi, quem nuncupant nomine Trolarii, ad jam praedictam Ecclesiam sancte Eulalie Martyris. Et advenit mihi ad me iamdidam Avam Comitissam ipse alodus superiorius per scriptus tam per parentum vocem quam per excepcionem aut per excommunicationem sive per donationem aut per impignorationem vel per qualcumque acquititionem. Et mihi Sonario Episcopo advenit per donationem genitricis mea jam superiorius per scripta nomine de Ava Comitissa. Et habet ipse alodus nomine Trolarii cum ipsis villas, vel cum ipsis villares, vel cum ipsis Ecclesiam quam nuncupant sanctum Aliscium Martyrem, affrontationes & terminos de oriente in ipso rivo arido, ubi fundata esse dicitur ipsa Ecclesiola cui dicunt nomine sancte Eulalie; & collaterat vel subjungit usque ad ipsis termines de Afiniles, vel de Candello, quod est de Cornobio sancti Andrei Apostoli. De meridie affrontat vel collaterat usque in ipsum locum ubi vocabulum est Fontem Genitii. De occiduo affrontat vel subjungit atque collaterat in ipsis affrontationes vel termines

de Tardos, & percurrit usque ad ipsum locum ubi vocabulum est ad ipsa vasa. De Circio affrontat in ipsa Guardia que est in ipso termino de Pontillano; & collaterat ad ipsam ribam fractam, vel subjungit in ipso rivo arido, qui exinde pergit. Quandam infra istas quarum affrontationes vel collaterationes arques subjunctiones per gyrum arques per circuitum earum pertinet vel pertinet debet, sic donamus nos jam suprascripti ego Ava Comitissa & filius meus gratia Dei Sedis Elenensis nomine Sonarius Praeful ad domum sancte Eulalie Martyris ipsum alodium superioris scriptum cum ipsa villa vel cum ipsa Ecclesia, id est, casas, casalibus, curtis, curtilibus, horris, hortalibus, terris, & vineis vinealibus, petris, puteis, fontibus, pratis, palcuis, silvis, garris, aquis, aquarumque ductibus vel reductibus earum, oglariis tam rusticum quam & urbanum, seu & ipsa Ecclesia sancti Alisci, cum ipsis primis & ipsis decimis vel panes propositionis, vel cum ipsis redhibitiones quas ipsa Ecclesia habet vel habere debet. Omnia & in omnibus, sicut superiori resonat, sic donamus ad praedictam Ecclesiam sancte Eulalie Martyris, cum omni integritate, cum exitibus & regressibus earum, & cum omnibus fundis vel superpositis earum, vel cum omni limite earum, totum & ab integro. Quid si nos donatores aut illa secularis potestas tam Laicorum quam clericorum aut sexus seminarum quid de ea demere, de hac Ecclesia aliquid abstrahere voluerit, in primis in Dei omnipotens incurat, & à liminis sancte Dei Ecclesie & à collegio omnium Christianorum habeantur extranei, & cum Datan & Abiron simul habeant participacionem, & hoc quod querit non appetat, sed in duplo vel triplo compositionem faciat ad domum sancte Eulalie Martyris vel ad ipsos afflentes qui à dicto tempore misericordiam Dei deprecantes erunt, & inantea ista scriptura donationis firmum & stabile habeat veille atque robur. Et verò ratione videlicet servata ut dum ego Ava Comitissa viva fuero, teneam & possideam & eructare faciam cunctis diebus vite mea. Post obitum verò meum pervenire faciat ipsos alodes, sicut superiori est reiterarum, ad domum sancte Eulalie Martyris pro timore Dei & pro redemptione animae mea vel pro redemptione anima Domini Sonarii, gratia Dei, Sedis Elenensis Theologi; ut post hujus vite labenis cursum, reddere ei faciat Deus omnipotens primum aeternum cum corona glorie in resurrectione iustorum, ubi semper fulgent sancti ante conspectum Dei. Pacta ista scriptura donationis sub die III. Kal. Augusti XVIII. regnante Leutario Rege filio Ludovici Regis. Signum ave Comitissa, que istam donationem feci, & testes firmare rogavi. Sonarius Episcopus. Volueradus Archilevita. Volueradus Levita.

¶ Vida Notam appositam supra, pag.
1514.

C X L V.

Notitia judicati pro Ermengendo, Episcopo Urgellensi, adversus Durandum, Abbatem sanctae Ceciliae.

An. 1004.
Ex Chartulario Ecclesiæ Orgellense.

Dominino nostro perpetuum regnante Iesu Christo, anno secundum ejus sanctissime trascensionis post milletum xxiv. serenissimi quoque Roberti Francorum Regis xxxix. ob determinationem ecclesiasticarum ledis Orgellensis caesarum adfuit Dominus Ermengaudius praelatissimus Marchio Comes, filius qui fuit Ermengaudi divit memoris Comitis, cum Berengario Comite filio Raimundi patrui sui, & cum Ermefinde Comitissa & Optimaribus eorum, Bremundo Viocomite Aulonensi, & Mirono de Pontibus, & Mirono Ostolensi, Borello Taravallensi, Guillermo Lavancensi, Miro Fabricantensi, Guillermo Medianensi, Majore Tolonensi, Guitardo Pinelleni, Isarno de capre Aia, Mirono Celtonensi, Ricardo Cleranensi, Gundallo, Domnucio, & Bernardo Archileviti sancte predicte sedis, necnon & Raimundo Archidiacono cum Fulcone Clerico sedis Barcinoenisi, & Raimundo Geribero, residente multititudine certam equitum quinque & aliorum hominum in castro scilicet Pontibus in comitatu Orgellitano. Quorum secundum audientiam adiens religiosissimus Ermengaudius, Orgellitanus Episcopus, per Seniorum Presbyterum sacramentarium sue Ecclesie predicitque atque afferentes suam scriptis legalibus institutum in Ecclesia beati Petri Apostoli petivit Durandum quendam Abbatem sancte Ceciliae cornubii Ellicensis sed quodd in iustè tenebat per jus sue Ecclesie ipsam Ecclesiam de Curticita cum ipso Parochia & ipsas decimas & primicias de Castellono. Ad quod praefatus Abbas respondit: Hoc quod ad me requiritur, justè debet esse mei Monasterii, quoniam haec Ecclesia de Curticita cum omnibus pertinentiis ejus per centum annos transfacta & amplius possedam habet mea Ecclesia. Infuper & divit memorie Borellius Comes fecit illi ex jamictha Ecclesia & pertinentiis ejus scripturam donationis, & Ermengaudius filius ejus similiter fecit illi donationis scripturam et sibi & terciis eternis unde exirent decima & primicia de Castellono quae requiruntur a me. Unde per ordinacionem Boni filii Marchi Iudicis constituti a predicto Comite Ermengendo in jamictha comitatu requisiti sunt testes. Postmodum allate sunt ab utrisque partibus auditorates scripturarum. Inventa est tamen a parte perentis scriptio dotalis tituli quam fecerunt predicti Ecclesiae Orgellitanae vir venerabilis Sisebutus inde Episcopus & Sunifredus Comes dedicationis hujus Ecclesie per iussionem Domini Ludovici Imperatoris Augusti Romanum ac praefatum rotius Europe gubernans imperium ex omni Episcopatu Orgelleni atque Cerdaniensi & Bergitanensi five Paleariensi atque Ripacorense, cum omnibus Parochiis atque Ecclesiis & predictis five cellulis, terris, atque vineis, vel manoribus in supradictis comitatibus vel locis supranotatae sedi pertinenti-

bus, in qua inter alia predictam Ecclesiam de Curticita in jure sedis predictæ confirmaverunt dicentes: Deinde tradimus & condonamus ipsas Parochias de Caput Aigo, Organiano, vel Favano, atque Caput Aigo, five Nargone, & Cujulare, cum Monianione vel Saliente, seu Arches atque Lazore, vel Curiqa. Et in qua inter alia ipsa Ecclesia de Palierolibus, per cuius terminos predictus Episcopus requirebat supradictas decimas & primicias de Castellono, ita resonat: Deinde condonamus & tradimus Napinerios five Ollam fractam atque ipsam Parochiam de Tosi, vel monice Danino, five ipso piano, cum villa nova atque Ajova, vel Adraile, five Castellono, vel villa Mediana, five casa Muniz, & sancta cruce, cum frastone vel Palierolos. Et in qua inter alia hoc scriptum est. Istorum Parochiarum Orgellenium pagus cum omnibus Ecclesiis que ibi constructa sunt vel deinceps constructa fuerint, & cum omnibus villulis atque villarunculis earum, & cum decimis & primis tam de planis quam de montanis five in convallis seu de apertis vallis vel rupturis, totum & ad integrum sic tradimus atque condonamus huic marri Ecclesia sancte Maria sedis Orgellenis in perpetuum habitus. Deinde ostensum est Praeceptum Domini Hludoici Imperatoris predicti, regi nominis annotatione firmatum, & decentissime regio sigillo signatum, per quod in manu predicti Sisebuti confirmavit idem Augustus in jure Episcopalis Ecclesie expeditè omnem Episcopatum supradictum, inter alia ita dicens: Principimus atque jubemus ut nullus Comes aut Juxus publicus vel quislibet ex judicaria potestate Presbyteros, aut omnia qua ad Orgellitanum Episcopum pertinere noscuntur, suis usibus usurpare vel decimas ab eis seu quilibet alias functiones exigere aut distrahere vilarens presumat. Neque Parochias temporibus Domini ac genitoris nostri ac nostro & sequi successoribus habitas, id est, Orgellitanam, Bergitanam, Cerdaniensem, Palaricensem, Anabensem, Cardoforanam, Terbiensem, Gistabensem, & Ripacorensem, eorumque Presbyterorum vias quislibet arriperet aut in suis usus retriqueret vel a jure Orgellitanæ Ecclesie abfratre aut distrahere presumat. Sed licet supradictio Episcopi sequitur successoribus sub canonica institutione vivere & suos Presbyteros atque Clericos disponere & decimas ab eis sua Ecclesia debitas absque cuiuslibet contradictione aut usurpatione vel minoratione recipere atque quiete ordine in Dei negotio servitio incessanter permanere. Et item ostensum est alterum Praeceptum regio morte signatum atque firmatum, per quod in manu Prosceloni Episcopi jamicthus Hludoicus Augustus iterum confirmavit omnem supradictum Episcopatum in jure praefatæ Ecclesie Orgellitanæ. Dehinc allatum est tertium Praeceptum præstansissimi Karoli filii Hludoici predicti, cuius munitione idem Rex Orgellitanæ Ecclesie supradicta omnia in manu Wifadi priisci Prelatis confirmavit. Postmodum perfecta fuit Apostolicorum Pontificum Romana privilegia, scilicet Agapiti & Silvestri & Benedicti, quæ temporebus Episcoporum sedis Orgellenis Wifadi moderni & Sallani & supradicti Ermengaudi facta fuerunt, per quo-

Appendix

*Cap. vi.
c. p. cxi.*

*Concil. Au-
xil. in cap.
17.*

rum indolabilem institutionem & indissolubilem
ab eis editam contra desiderios sancte Ecclesie
anathematis condonationem omnia sunt supradicta in jure prenotata sedis confirmata atque ita-
bitia. Deinde monitrita arque lecta sunt instru-
menta prescripta autoritatum sancte Ceciliae Ar-
ciclerii prefati. Tunc ad refectionem scripture do-
nationis quam Borrellus Comes ibi fecit, à parte
Episcopi extensis sunt variae auctoritates scripturarum
quas Wladus modernus Pontifex manu pro-
pria corroboravit. Et quia salvo ordine finduntur
nouae predicti Wladii in scriptura super notae
donationis quae dicebatur facta fuisse a Comite,
dissimilis manis ipsa annotatione nominis Pontificis
caecus annotationibus nominis Pontificis ve-
ridicarum scripturarum, & quia dubius erat, in-
super & de rebus Episcopalis Ecclesie confirmita,
& non Comitis, invalida esse debere adjudicata
est. Nam & scripture donationis quam Ermengaudus
Comes filius Borrelli fecit predicto Cano-
bio invalida adjudicata est in eo loco ubi resonant
decimus & primitus de Castellione. In certis autem
omnibus locis stabilis & conludata est. Supra-
dictis quoque causis à Judece examinatis, talem de-
dit sententiam Legis. Judece debent reverti omnes
res quos Episcopus requirit, unde modò audien-
tia est, in jus atque dominium sancte Marie Orgel-
litanae sedis & illuc perpetuiter firmari: quo-
nam lex que continetur libro Gono v. titulo 2.
cap. i dicit: *De donationibus Ecclesiis datis. Si
famularum meritis justè compellamus compensare
debita lucra mercedis, quando jam copiosius pro
remediis animarum diviniti culibus & terrena
debenimus impendere & imponere Legum soliditate
ferrare. Quapropter quocunque res sanctis Dei
baptisia aut per Principium aut per querulibet
Fiduciam donationes collatae recuperantur sive aue-
potentia, pro certo censemus ut in carum ja-
re inservi, ab illo modo Legum aerariate firmantur.*
Nam ex Capitularibus glorioissimum Imperio
imperato: ut ita statutum est de privilegiis Episco-
pum. Quocunque à singulis Regulis circa sacras
Ecclesias sunt consuetu, vel singuli quique An-
tiquites pro singulis Ecclesiis imprudent, quia
paro sacrificiis, solidi & cernutae serventur,
Clerici autem non secularibus Judicibus, sed Epis-
copali, audience reserventur. Fas enim non est ne
divini subdantur arbitrio seculari. Et in Conci-
lio Aureliensi ita constitutum est: *Ut basilica
in cuius territorio sunt, in ejus Episcopi manu
paratur. Omnes autem basilicas quae per diversa
comprobata sunt, vel cotidie construuntur, pla-
cat: facundum priorum Canonum Regularium ut in
ejus Episcopi in cuius territorio posita sunt pa-
tefacte consistant. His itaque omnibus gestis, Ermengaudus Comes predictus, in cuius audience
hoc actum est, supplex atque devotus accedens
ad venerabile predicta sedis altare, iussit ante se
legere testamento avi sui Borrelli & patris sui Ermengaudi Comitem, unde judicia intrà metam
temporum legaliter sunt ordinata. Invenit nam-
que in testamento Borrelli ita scriptum, quod ad
domum sancte Marie sedis Vici remaneat Toxen
cum vilibus & Ecclesiis, cum decimis & primis,
& ipsas iechas, & cum omnibus terminis eorum
& finibus, & cum omni quod ibidem habebat vel*

babere debebat per qualescumque voces. Et in
testamento patris sui ita inventus inter alia scrip-
tum: *Et ad sanctam Mariam sedis Vico Orgelle-
tis remaneat ad proprium alode ipsa villa de To-
xen cum ipsa Panchia & cum suo fevo, quod
avus suus dedit ad Dominum sanctam Mariam sedis
Vici proprius medium anime sue, & Ermengaudus
pater eius subluit à jure sancte Marie; re-
cognoscensque se malum egisse, reddidit ei ipsam
Parochiam & ipsum fevum. His autem om-
nibus plenius auditis & intellectis, fecit hanc
consignationis arque reintegrationis atque dona-
tionis scripturam supra factus Comes ita dicens. In
Chabit gloriosissimo nomine, ego Ermengaudus
Marchio Comes, filius qui fui Ermengaudi Co-
mitis, nullius cogentis imperio nec suadentis ma-
lo ingenio, neque turoris factione, sed mea pro-
pria sponte facio Domino Deo & sancte Marie
sedis Orgellitanæ justitiam, & reddo ei integrates
ipsam Ecclesiam de Carticita cum decimis & pri-
miciis atque oblationibus, cum finibus termino-
rum atque pertinetiam seu adjacentis ejus, & cum
decimis & primis de Castellone superscripto,
unde audience super ante me acta est. Et item
reddo atque dono sei confirmo Domino Deo &
sancta Marie sedis Orgellitanæ Toxen cum om-
nibus Ecclesias & cum omnibus villis & villulis
que ibi sunt, cum decimis & primis atque obla-
tionibus, cum omnibus canibus, servitus, redi-
bitionibus fiscalibus, seu aliis quae inde exirent
seu exire debent, etiam terris & vineis, culto &
inculto, prono & plano atque excelsu, atque
omnibus scilicet rebus que inveni & possideri
possunt infra omnes predictarum possessionum
terminos. Hec omnia, recognoscens me habere
legitimos meos status xiii. annos & amplius,
integerrime reddo atque dono predicto domui
sancte Marie sedis lice in vico Orgellitano ad
proprium alode in manu Ermengaudi Pontificis,
ut faciat ipse & successores ejus exinde sicut de
alii munificentis predictis Ecclesias attributis
mos est Episcopis facere. Et si ego aut aliquis ho-
mo, quod bene minimè credo, contrà hanc stabili-
tatis & justitiae scripturam venerit aut venero, ad
nilnum perficiat, sed componat & componam
Orgellitanæ sedi superscripta omnia in triplum,
& insuper hec scriptura justitia firma permaneat
omnique tempore. Actum est hoc die Kalenda-
rum Novembrium, nota festivitate omnium Sanc-
torum, anno qui supra inservit est Ermengaudus
Comes. Ermengaudus, & si indignus, gratia
Dei Episcopus. Ego Ermengaudus Comes, qui
hanc donationis & reintegrationis ecclesiastica-
rum noctum scripturam fieri iussi & judiciario
ratamine roboravi & testes firmare togavi. Signum
Ricardi prolis Altimiri condam. Signum Boni
filii Sancii. Signum Borrelli Raimundi. Gui-
stbert. Signum Arnal de Tost. Signum Guillelmi
Vicecomitis. Signum Dacconis. Signum Pontii
Boni filii Marchi) iudicis, qui hoc edidit atque ex-
aminavit, & ad fines usque legimus, Deo adju-
vante, perdixit. Ermengaudus, gratia Dei, Comes.
Signum Wladii, Sacerdotis, Notarii supradicti
sedis, qui hoc scriptit in Vico ejusdem atque die
& anno quo supra. Hoc est premium de hoc quod
superius scriptum est, solidos duo milia ducentos,*

quo dedit Ermengaudus Pontifex in manu Ermengaudi Comite preli Ermengaudi, & ad Boni filii Marchi solidos trecentos.

CXLVI.

Droconis, Episcopi Bellavencensis, Epistola ad VV. Coepiscopum suum.

Ex schedis
c. v. Jacobi
Stronodi.

Fratri & Coepiscopo VV., D. Belvacorum Episcopus, salutem. Si res ita se habet ut vobis velet fidelis illi narravit, illos sacrilegos non tam excommunicatis quam excommunicatos esse denuntias. Nam si humana lingua taceat, divina tamen autoritas post patratum flagitium mos illos anathematizat. Quod ex verbis Domini colligimus sic loquentes ad Discipulos suos: *Quis vos spernit, me spemit. Qui vos tangit, tangit pupillum oculi mei.* Iti enim membra Christi & pupillam dominici oculi non solum tergerunt, sed, ut audio, scriter verberaverunt. Unde & protinus divino iudicio communione privati fuerunt. Ubi de reperitura agitur, danda sunt fortiora in quibusdam negotiis harum vocationum dilationes. Quando autem hoc tale & tam maximum committitur sacrilegium, in quo verum Dei templum non manufactum violatur, eodem momento operator hujus iniuriant non tantum reus efficitur excommunicationis, sed etiam abicajus magni supplicii quod possit & ipsam superare gehennam. Rostè igitur eos absque dilatione excommunicans qui non timuerunt extendere manus in sanctos Dei. Quod si queratur quomodo puniri vel corripi debeant, expedit eis ut mox a maria gravati demergantur in profundum maris, qui famulis Christi scandalum infelientes verberibus eos & contumelias affixerunt. Leges quoque mundane in Capitularibus praeципiunt hujusmodi aut capitali sententia puniri, aut exilio deportari, aut manus incontinentem extensas praecidi, aut depositis militaris armis in Monasterio sub perpetua retriudi poenitentia. At vobis pro tempore & foculari consuetudine mitius est agendum, videlicet prius vobis emendetur excommunicationis; deinde Capitalia, si ablata sint, cum Legem triplici reddantur. Iles quoque singuli & prenones secundum Legem tripliciter emendentur. Postmodum exigue ab eis triginta libras que solent dari pro intratione atrii Ecclesia. Multo enim priorior est Dei Minister quam atrium templi vel patieis. Praterea congrua injungatur eis poenitentia aut septem aut quinque annorum, ut & illi corriganter & ceteri metum habeant. Hoc est excerptum de sancto Libro Capitularium Capitulo xviii. Si quis Sacerdotem vel Levitam aut Monachum debilitaverit, juxta Statuta priorum Capitularum que Legi Salice sunt addita comparata, & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, nobis persolvat, & arma relinquat, atque in Monasterio diebus vita sua sub ardua paupertate Deus serviat, & nesciam postmodum seculo vel secularibus militaturus, neque uxorem copulaturus.

Tempore Ludovici Regis, patris Lotharii, fertur quiddam actum. Cum quidem ira pernornus quendam Sacerdotem gravissimis afflictionis injuria

& ad extremum plagi non timeret lacerare plurimi, atque coram regia censura reductus est. Qui diligenter causam examinans, Christi Minister ut doceret omnem exhibendam reverentiam, omnes circumstantes ibi sic allocutus est. Omnis, inquit, nostra religiosis cultus per Sacerdotum officia percelebratur, idoque eis omnino modis cultus reverentiae divina exhibetur, non eorum aliquando hoc exigente vita merito, sed ut in eis videatur a nobis obtemperari Christo. Unde hunc qui sic intemperanter esseratus in Dei Sacerdotem est deductum censio ad arborei stuprem istringi, omni vestimentorum adempto ruramine. Cum itaque iuxta Regis sententiam comprehensus, nudatus ad arborem loris fuisse constridus, tanta ibidem refertur repente advenisse permolesta multitudine muscarum ut antequam . . . Rex fecisset regrediens miliarium, omne corpus ejus comedusta referetur.

CXLVII.

Litellus dotis Mige filie Joannis.

In Dei nomine. Scriptum morgincap qualiter Iego Johannes, filius quandam Dominici, dono, trado, atque confirmo tubi Mice, filii quandam Johannis, dilectae conjugi meae, quartam portionem de omnibus rebus proprietatis meae quas modò habeo vel inantea, Deo juvante, conquerere potero sive infra territorium Pinnense in loco qui nominatus Salajano aut infra itam marchiam Firmam aut infra totum regnum Longobardorum, ubiunque habiturus vel possessurus fuero, quartam portionem de casis, terris, vineis, campis, pratis, pacuis, silvis, saeflis, canneris, olive-tis, ficariis, pomis, arboreis fructiferis & in-fructiferis, cum rivis, ripis & aquis, aquarumque decuribus, & usu aquarum, de rebus cunctis & manualibus, de montibus & planis, de castellis & civitatibus, de Ecclesiis & ornamentiis & pertinentiis suis, de locis molendinis, de servis & ancillis, de auro & argento, de caballis & jumentis, de bubus & vacis & minutis animalibus, de ferro & rame, de pannis laneis & lineis & sericis, & de omnibus mobilibus & immobiliis rebus, ut alia die post nudem nuptialem, qui est dies votorum nostrorum, ante parentes & anacos nostros ostendam hoc scriptum testibus roboratum & dicam: Ecce quod conjugi meo in morgincap dedi. Et sic ab hodierno die firmum & stabile tubi Mice vel tuis heredibus permaneat. Quod vero scripsi ego Azzo, Notarius & Judex, ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi anno xxxiiii. mense Octobri, Indictione viii. Actum in Pinne feliciter. Bernardus, Johanues, Ardonius, testes.

An. 1044.
Ex Charta
monasterii C. Laurentii.

Appendix

C X L V I I .

Carta quid promisi Raimundus, Comes Palenciae, Arnaldo Mironis filiam suam Valentiam, quam in uxorem duxi, tenere eam bene & non dimittere. & ut melius quid promisebas jurarat, supposuit ei pignori castra de Areng, de Muntangana, de Muro, & Li-

A. 1051.
Ex Archivo
regio Barci-
nicensi.

mingana.

Quis Legibus facili est decretum ut pignos quod pro aliquo negotio deponitur, si per cautionem fuerit obligatum, robur obtineat plenissimum, idcirco ego Raimundus, Comes Palenciae, pignorator sum tibi Arnaldo Mironis & Arnaldi mei uxoris. Volo satius ut sciat & cunctis, tam presentibus quam etiam futuris, qualiter Valentiam filiam vestram in coniugio accipio. Et vobis manifeste convenio ut eam temper cum honore teneam sicut homo debet tenere suam legitimam uxorem, & nunquam eam dimittam, dum vivero, nisi propter cuciciam quam ipsa mihi faciat, & ipsa cucicia mihi sit probata à me legaliter & manifeste convincita, & non sit facta per meum affectum nec per meum consilium nec per meum stabilimentum. Insuper convenio vobis, sicut scriptum est in alia convenientia quam in Limingana iuxta ipsum castrum inter nos fecimus, ut faciam ei commendare omnes meos meliores homines, & faciam eis fidelitatem ei facere & per sacramentum assidare, ut si Deus ei dederit infantes ex me, post matrem obitum, si illa viva remanserit, tendant ad eam & ad infantes ejuscum omni honore quod nuptie tenent & tunc tenuerint per me, & hoc totum faciant sine suo engano. Et ego nunquam tollam ei castros nec ipsam terram quas & quam modo ei date convenio & innante ei dabo. Et super hoc, ut totum sicut superioris est dictum, tencam & faciam & adimpleam, mutto vobis & filii vestri Valencia jamdile in pignore ipsum castrum de Arengs, & castrum de Montagana, & castrum de Muro, & castrum de Limingana, cum omnibus eorum terminis & pertinencias cunctis. Sub ea feliciter Lege ut si predictam omnem convenientiam non adimplevero & non observavero, prefata omnia incurvant in vestra potestate sine aliqua contradictione ad faciendum quocumque volueritis facere. Et sic de meo iure trado hoc totum secundum modum superioris comprehendens in vestrum dominium & in vestram potestatem. Et qui hoc voluerit vobis disrumpere, nullo modo possit facere, sed in duplo vobis hoc totum componat, & postea hac Scriptura firmitate obneat. Quae est acta IIII. Nonis Septembris x x v. anno Regis Henrici. Signum Reimundi Comitis, qui hanc Scripturam scribere iussi & manibus propriis solituam signum ibi imprelli, & postea ab aliis testibus firmati rogavi. Signum Mironis de Muro. Signum Bertrandi Antonii de Montagana. Signum Remundi Mironis de Orcallo. Signum Remundi Erimanni. Signum Rodegarri Huberti. Signum Fulconis Guillielmi. Signum Bernardi Traivarii. Signum

Arnali Compagni. Signum Bertrandi Borrelli. Signum Mironis Isarni. Signum Saulani Imble. Guilielmus Sacerdos & Jux Vitalis Sacerdos reganus scripturam predictam die & anno.

C X L I X .

Ponti, Comitis Emporitani, Donatio ad Monasterium sancti Petri Rodensis in Diocese Gerundenfi.

An. 1052.
Ex Charter-
ario sancti Petri
Rodensis.

Dun legaliter sancitum antiquius retenetur & cautum cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templo Domini feliciter servituros, proculdubio hoc de nostris filiis faciendum nobis salubriter prebeat exemplum. Aliquam etiam ei judicium creatori nostro de nobis reddere fructum. Idcirco ego Pontius Comes in Dei nomine & uxor mea Adalez nomine hunc filium nostrum nomine Petrum in Monasterio sancti Petri, quod est situum in pago Petralateni in ipso monte quod dicitur Rodas subitus castrum Verdatrix, subitus ipsum mare magnum, in quo Monasterio Dominus Petrus Abbas praefecte videtur, cum oblatione in manu atque petitione palli altaris manu sua involuta ad nomen sancti Petri, cuius nomen ac reliqua continentur, & supradictum Abbatem praesentem tradimus in Monachum cum testibus regulariter permanesimus, cum hereditate paterna vel materna. Donamus namque & pro hereditate paterna vel materna ipsum foris vel ipsam matam que dicitur Silva sancti Romani, sicut terminas de parte Circi in maliollo sancti Petri praescripti, & descendit per ipsam serram, & pervadit usque ad ipsam guardiolam. Deinde a parte orientis descendit per ipsam serram, & pervenit ad locum quem dicunt ubiradels & ad Ecclesiam sancti Stephani, & pervadit usque ad ipsum Guardam, & ascendit per ipsam serram de ipso Surberol & usque in summiteatem ipsum montis qui dicitur Miral, & descendit usque in ipsos Coels. De partibus vero meridie ascendit per ipsam viam, & pervenit usque ad ipsam petram que est in ipsa via. Deinde vadit usque ad collum sancti Genitii, & pervadit per ipsam serram usque ad ipsum pug & usque ad ipsam pennam que est super Cheros albos. De parte occidentis ascendit per ipsam serram de ipsa kalm, & pervenit usque in summiteatem de ipsa pinna nigra. Deinde descendit usque ad ipsas palumbarias que conjugantur usque in ipsa villa via de ipso maliollo. Quantum infra omnes istas affrontationes concluditur, sic donamus ego predictus Poncius & uxor mea nomine Adalez ad filium nostrum Petrum praescripsum, & predictam hereditatem sic tradimus & donamus Domino Deo & sancto Petro Cenobio praescripto ad proprio, & tali verò pactu ut dum vivimus teneamus usufructuario. Et hec omnia verò prescripta ita donamus & tradimus ad proprium praescripto Cenobio ut non sit nobis licitum ullo modo mutandi voluntates nostras, sed in perpetuum dominium permaneat sancti Petri, & per ipsum usum fructuarium quod retinemus ibi, per unumquemque annum donamus centum, id est, receptionem uiam optimam ad Monachos sancti Petri

Petri prescripti in die sancte Margarita. Nos vero prescripti donatores cum predictis omniibus rebas hunc filium nostrum tradimus & donamus Domino Deo & sancto Petro conam testibus, ita ut ab hac die non licet ei colligere excusare de sub iugo regule, sed magis ejusdem regule felici: et se cognoscatur infelix servare & Domino cum exercitis gratianti animo militare. Et ut haec nostra traditio inconvulta permaneat, sub jurezurando coram Deo & Sanctis omnibus quia nunquam per nos, nunquam per suffocatam personam, nec quolibet modo per rerum nostrorum facultatem, aliquando egrediendi de Monasterio tributum occasionem. Et ut haec petitio firma permaneat, manus proprii subter firmavimus & dominis viris affirmare rogavimus. Facta haec donatio vel traditio m. Idus Julii anno ab incarnatione Christi LXXXIIII. post millesimum, anno vero quarto Philippis Regis. S. Poncii Comes, S. Adales Comitis, qui hunc filium nostrum Petrum tradimus cum predicta hereditate & quantum ibi habemus vel habere debemus pro qualicunque voce domino Deo & sancto Petro prescripto eorum testibus. Quod si nos donatores haec donationem irrumperem voluerimus, nil nobis valeat, sed Componamus predicta omnia in duplo predicto Conobio. Petrus Presbyter. Remundus Ugo. S. Bernardus Gausfredus. S. Bernardus Boni filii. Petrus Lobaton. Guillelmus Oliba. Adelbrandus Presbyter & Monachus, qui haec traditionem vel donationem scripsi & subscripsi die & anno quo supra.

C. L.

Traditio filii ad Monasterium Conchense in Diocesi Ruthenensi.

Ex Charterio Monasterio Conchense cap. 13.

In Nominis Dei. Ego Deudor Terondellus redi & commendo Petrum filium meum Deo & sancte Fidei & Petro Arnaldo Monacho, ut tenet & nutrit illum usque ad decem annos; & proper hoc certarium unum, qui exit mihi de unoquoque modo quem Monachus sancte Fidis habuerit de quinque condaminis de Clauisacho, dono & lato & lance Fidi & Monachis ejus usque ad decem annos. Et post decem annos, de dubius condamnis quas Monachus sancte Fidis elegit dono sander Fidi & Abbari Begoni & Monachis tam presentibus quam futuri illum unum certarium qui eriebat nubi de unoquoque modo. In tali convenientia ut Monachus qui tenuerit Clauisachum, predictum filium teneat in domo sua, ut illi semper serviar licet homo proprius fatus. Et si utilis fuerit, faciat illum ordinare ad Presbyterum. Et quando voluerit, faciat illum monachare in Monasterio. Et si post decem annos filius meus Monachus sancte Fidis voluerit servire & habitare cum illis, nihilominus ille meus certarius remaneat Monachus sancte Fidis. Si vero infra predictos decem annos, qui accipiunt terminum in Milla S. Juliani, filius meus moxius fuerit, meus certarius, qui exit mihi de unoquoque modo de una condamina quam Monachus elegierit, remaneat semper sancte Fidi in Domi-

Tom. II.

mo. Facta Charta mense Augusto, feria secunda, regnante Philippo Rege Francorum.

C. L. I.

Adalberti, Archiepiscopi Hammaburgensis, Epistola ad Fulconem, Abbatem Corbeiensem.

Ex veteri Cod. Monasterii Corbeiensem.

A Sancte Romanz & apostolicz Sedis Legatus, necnon universatum septentrialium & orientalium nationum Archiepiscopos. Hammaburgensis quoque Ecclesie Provisor indigos, F. excellentissimo Patri fidelem orationem & perpetuam dilectionem. Geminas, Patrum sanctissime, immo jugiter in Christo amande, causas esse conspicimus, quibus persuaderibus amicinam tuam paries & fidem diu optatam jure exprimis. Te enim nobis non modis incremento non indigens, verum meritis cunctis imitanda virtus tua conjungit & copular; sed & locorum nostrorum vetus nos concordia indisolubili nodo altrinchans ligat: quia sanctissimus Patrum noster Ansgarius vobiscum conversatus, diviu[m] disponente clementia, nostra Sedis primus est intronizatus Archiepiscopus; qui & verbun vita nostris partibus intulit, & universitatem Fresonum, Danorum, Sclavorum, Norvegorum, Sueonum, cum curis innumerabilibus ad fidei sacramenta praedicando convertit. Quis quidem apud vos scripta, vobis credimus esse nostis summa. Igitur tantum patrem inter nos medium ponimus, & fodus perpetualliter observandum tecum inimus, rogantes ut nostri nostromque fraternalitas & memoria vestro in loco habearur, & vestra similiter memoria apud nos idem fortatur. Quid quidem facientes, nobis nostrisque temporibus celeberrimum quid attribuimus, quis tanto fidei & concordie bono insignia reddimus. Nuncum etsum in proxima astare nobis dirigito; per quem & cartam ornata hec, scilicet alternam memoriam & fraternalitatis ritulum, continentem destinare memento. Per ipsum autem reliquias tibi ejusdem sancti partis nostri Ansgarii & translationem mittemus. Vale.

C. L. I. I.

Littera Isarni, Episcopi Tolosani, quibus Afilientis Monasterium sub protectione sua suscipit.

*An. 1071.
Ex Archivo
Monasterii
Afilientis.*

N Otum sit omnibus hominibus quod Dominus Dalmatinus, Narbonensis Archiepiscopus, venit in domum sancte Stephani Afilientis, & ibi honorifice fuit suscepitus. Et dum ipse staret, veniens ego Isarnus, Tolosanus Sedis Episcopus, apud Praefatum Monasterium, in ultum honorifice ibi suscepitus sum. Ibique dum morarer, rogatus sum a jamdicto Archiepiscopo & Abate atque a cunctis Fratribus ut omnia jura & Ecclesiæ ejusdem Monasterii, que in meo Episcopatu sunt, mea auctoritate tuerentur. Quapropter ego jamdictus Isarnus Episcopus, amore & honore Domini omnia jura ejusdem Monasterii in mea defen-

F. 111

Appendix

sione suscipio, & Ecclesias in meo Episcopatu adquitas mea auctoritate roborando laudo & affirmo, videlicet Ecclesiam sancti Martini de Savaria, & sancti Felicis, & Ecclesias omnes quae ad domum pertinent. Et infuper dono & concedo eidem Monasterio ut semper liberam habeat potestatem acquirendi quidquid possit in omni Episcopatu Tolosano pro iure & successori bus nostris. Et hoc locum factum est in generali Capitulo in presencia supradicti Archiepiscopi & Abbatis & Ponci Prioris & Bernardi Sacriste & aliorum virorum nobilium anno ab Incarnatione Domini millesimo septuagesimo quinto, regnante Philippo Rege. Raimundus Capellanus scriptus.

C L I I I.
Pibonis, Episcopi Tullenfi, *Littera de Ecclesia de Munz.*

An. 1079.
Ex Archivo
S. Mansueti
Tulensis.

In nomine sancte & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus sancti. Pibo, Dei grâ, Leuciolorum Episcopus, omnibus sanctæ Ecclesiæ filiis salutem in perpetuum. Quoniam tempora quæ semper defluunt, & nunquam in eodem statu permanent, ex longitudine dierum obdictionem patiuntur, & per obdictionem conventiones scriptæ ostiuntur, eas propter ad cautelam actiones temporum scripturæ commendantur, & per scripturam posteri mandantur. Facile enim retinetur quod scripturæ commendatur. Notum sit igitur presentibus & futuri temporis hominibus Ecclesiæ de Munz antiquitus Capellam de Blano extitisse, hominibusque apud eandem villam de Munz commemorantes ter in anno, videlicet in Pascha, Pentecosten, & Natale Domini, ex consuetudine apud matrem suam Ecclesiæ de Blano convenire & debitas oblationes Presbytero de Blano ibidem persolvere. Verum quoniam huic antiquæ consuetudini homines ejusdem viliæ de Munz tempore nostro obviare conati sunt, per duos annos nostrâ pastorali justitiâ & judicio sancte Tullenfi Ecclesiæ prædictis hominibus divina sunt interdicta, donec præsumptionem suam condignâ satisfactio ne emendarentur. Hac necessitate homines de Munz compulsi, Dominum suum Duxem Theodericum, in cuius manu prædicta villa tunc erat, convenerunt, obnix precentes ut per eum ab huiusmodi sententiâ absolverentur. Mediante igitur Domino Duce Theoderico, prædictis hominibus de Munz ibidem baptisterium & liberam sepulturam concessimus, & ut deinceps in tribus jamdictis solemnitatibus ad Blano ire non cogerentur statuimus. Cujus rei comparsio cum ad aures Domini Theomari, qui tunc temporis pater Ecclesiæ beatissimi Mansueti, pervenisset, consilio sapientum, quos consiliis suis ascerverat, huic facto rationabilibus modis contradixit pro eo si forte prefata Capella licentia Diaconi & Archidiaconi mater Ecclesia fieret, baptisterium & liberam sepulturam haberet, homines de Parochia successores ipsius aliquando ad rectum Ecclesiæ cooperendum provocarent & inquietarentur. Eas propter Dominus Dux, præviso in posterum damno Ecclesiæ sancti Mansueti, & prænotata

ruficorum que fieri poterat inquietatione, communis alienus & rogatu Albrici villici & aliquam hominum de Munz, presente venerabili Abbe re Theonaro & laudato, statuit ut homines de Munz rectum prefate Ecclesiæ, si quando destrueretur, cum ceteris utrilibus interiecti bus, videlicet indumentis, calice, mitali, scaphali repararent. Sic igitur memoratus Abbas Theonarus, rogante & instante supradicto Duce exterisque qui multi ad eum rogandum super hoc convenierant, eorum petitioni alienum prebuit, & quæ sui juris erant in oblationibus trium festivitatum ad cooperendum Ecclesiæ rectum in auxilium concessit, exceptis panibus oblationum earundem festivitarum. Et ne tam nostra quam prædicti Abbatis institutio aliqua posterorum calamita vel oblationum improbitate valeat quandoque ullo modo transmutari, hanc Cartam confcribi jussimus in lignum monumenti, quam etiam sub intermissione anathematis impressione propria imaginis, signis quoque & tellurionis nostrorum censuimus Fidelium roborari. S. Pibonis Episcopi. S. Theomari Abbatis. S. Theodorici Ducis. S. Widrici Abbatis. S. Apri. S. Rigundi Primiceri. S. Brunonis Archidiaconi & Proprieti. S. Gengulfi. S. Alberonis Cancelleri. S. Ogeri Sacerdotis ejusdem Capelle de Munz. S. Albrici villici ejusdem ville. S. Bencelini Militis subadvocati de Castro Caftanai. S. Humberti Militis ejusdem Caftri. S. Milonis de Gundricort. Acta sunt hæc anno ab Incarnatione Domini MXXXIX, anno Ordinationis nostræ XI. impe rante Henrico III. Duce Lotharingorum Theoderico, Comite Tullenfi Raynardo, regnante per secula Domino Iesu Christo feliciter. Amen.

C L I V.

Edic. lib. 4.
Ep. 50.

Sancti Anselmi, Archiepiscopi Cantuariensis, Epistola ad Aiferum, primum Archiepiscopum Lundensem.

ANselmus, Archiepiscopus Cantuarius, reverendo Laudi Ecclesiæ Archiepiscopo Astero salutem & veram amicitiam in Christo. Quod me rogatis de Domino Albrico, Cardinali Romana Ecclesiæ, libenter feci, cum propter honorem Romana Ecclesiæ, tum propter amorem vestrum, pro quo libenter facere volo si quid quod placeat sanctitati vestre intellexero. Gratias agimus Deo, qui in regno Domini vestram * religiosam ad Archiepiscopatum sublimavit. Con fidimus enim quia, gratia Dei cooperante, ea quæ corridentia sunt corrigitis, & quæ adificanda edificabis, & quæ nutrita nutritis. Audivimus namque à præfato Cardinali multa bona de vobis. Unde istam habemus fiduciam, & oramus ut Deus, qui hoc incepit in vobis, ad bonum effectum vestram semper perducat voluntatem. Rogo sanctitatem vestram quatinus regnum illud vestro sancto studio emundetis ab apostolis, ut nullus alienigena ibi recipiat aliquem Ecclesiasticum Ordinem: quia illi qui ab Episcopis suis repelluntur, illuc pergunt, & ex

An. 1094.
Ex veteri
Codice Bl
Bibliotheca
Colbertiana.

* religios
tates

crabiliter ad diversos ordines sacrantur. Valete & orate pro me.

An. 1119.
Ex Archivo
Archiepiscopi Nar-
bonensis.

C L V.

*Gelasii II. Bulla de privilegiis Monasterii Cau-
nenis in Diocesis Narbonensi.*

Gelasius Episcopus, iesus servorum Dei, dilecto filio Arnaldo, Caunensis Monasterii Abbatii, ejusque successoribus regulariis subtiliendis in perpetuum. Omni potenti nos tribuere evangelicis Preceptis instruimus. Idcirco venerabilium fratrum nostrorum Narbonensis & Arlatensis Archiepiscoporum petitionibus, Caunensis Monasterium, eai Deo auctor praefides, cum omnibus ad ipsum pertinentibus, ad exemplar predecessoris nostri sancte memoris Urbani Papae sub apostolicæ Sedis tutelam excipimus. Quod videlicet Monasterium à bona memoria Karolo Imperatore per Milonem Comitem edificatum, & tam ab ipso quam à filio eius Lodoico ad nepote Carolo ex quæ Imperatoribus ad honorem fundorum Apostolorum Petri & Pauli per regalia scripta munatum est. Præsentis igitur Decreti auctoritate statuimus ut ejusdem loci libertas, sicut à supradictis Imperatoribus collata est, firma in perpetuum conservetur. Id est, ut nullus Iudex publicus, nullus curia Minister, ipsius Ecclesie colonos citra Abbatii & Fratrum voluntatem diligenter, nec ex rebus Monasterii census aut vexigia quilibet præsumant exigere. Quicquid autem vel in Narbonensi vel in Minervensi seu Carcasensi aut Redensi aut Albensi pago Caunense Monasterium posiderit, ab omnium hominum molestia vel inquietudine liberum maneat. In pago siquidem Narbonensi ab ipsis prædictorum Imperatorum temporibus Ecclesiam sancti Pauli, & salinas in loco qui dicitur à Cagacane, & insula que dicitur Durmanas. In Minervensi villam que dicitur Libras cum Ecclesia sua, villam Bajani cum Ecclesia sua, Vitesham cum Ecclesia sua, partem villa Trenciani, partem de Villare, partem villa Abensis, partem villa de Campolongo, villam de Cros cum Ecclesia sua. In montana Spinacum cum villa sua, partem villa Raberti. In Carcasensi villam sive Ecclesiam sancti Fructuosi, Ecclesiam sancti Laurentii, villam Baniolas cum Ecclesia sua, villam Palazol cum Ecclesia sua, Orris cum Ecclesia sua, partem villa Glajani. In Redensi villam Recemiro cum Ecclesia sua. In Albensi Ecclesiam sancti Amancii. Item in Carcasensi partem villa de Fonte cooperata. Ad hac adiunctiones decernimus ut quocunque hodie idem Monasterium iustè possiderit, sive in futurum concessione Pontificum, liberalitate Principum, vel oblatione Fidelium iuste arque canonice poterit adipisci, hinc tibi tuisque successoribus & illibata permaneant. Nulli ergo omniaq; hominum licet idem Monasterium temere perturbare auctoritas possessiones auferre, vel ablatis retinere, minuere, vel temeraria vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione & gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Nec idem Monasterium

Tom. II.

rium alii violenter subjiciatur, quandiu in eo regularis disciplina vigor, Domino prestante, persistet. Salvæ Narbonensis Archiepiscopi canonica reverentia. Obeunte nunc ejus loci Abbate vel tuorum quolibet successorum, nullus quilibet subrepatione auctor seu violentia preponatur, nisi quem Fratres communis consensu vel Fratrum pars consilii senioris, secundum Dei timorem & beati Benedicti Regulam, vel de sua vel de aliena, si oportuerit, congregations providerint eligendum. Sepukuram quoque ejusdem loci omniaq; liberam esse decernimus; ut eorum qui illic sepeliti deliberauerint devotioni & extreme voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obstat. Si quis igitur in futurum ecclesiastica secularis persona, hanc nostræ Confessionis paginam sciens, contrâ temere venire tentaverit, secundò tertio comonitione si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore & sanguine Dei & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena sit, atque in extremo examine districte ultione subjaceat. Cunctis autem eidem loco iusta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi; quatenus & hanc fructum bone actionis percipiante, & apud districtum Judicem proxima æternæ pacis inventante. Amen.

Ego Gelasius, Ecclesie Catholice Episcopus, subscrispi. Sigillum manus meæ. Deus in loco fundo suo.

Data Aurora per manum Grisogoni, sanctæ Romanæ Ecclesie Diaconi Cardinalis XIII. Kal. Jan. Indictione XII. Dominicæ Incarnationis anno MCXVIII. Pontificatus autem Domini Gelasii secundi Pape anno primo.

C L VI.

*Libellus divorciij Guillelmi Raimundi de Monte-
catano, Seneschalli Barcinonensis, & Beatrice
uxoris ejus.*

Cunctis innotescere volumus qualiter Guillelmus Raimundi Senescalcius & uxor ejus Beatrice se presentaverunt ante Archiepiscopum Tarragonensem. Erat enim questio inter eos de conjugio suo, utrum possent in eodem conjugio remanere. Qui auditis & discutitis eorum rationibus, & acceptis probationibus non sine Sacramento, judicavimus divorcium debero fieri inter eos. Unde amici eorum composuerunt pacem hoc modo inter eos. Laudaverunt siquidem ipsum honorem qui fuit Berengarii Raimundi Montiferrani ita inter se haberent. Primùm quidem ut ipsis dominicaturas, dum ipsi viveret, haberent per medium, staticam vero castrorum per singulos annos habeat sex mensibus Guillelmus Raimundi, & Beatrice sex aliis mensibus, donec ipsa maritum accipiat. Milites autem ipsius honoris faciant hominum Beatrici, eo quod si Guillelmus Raimundi hoc ei frangere tentaverit, valeant Beatrici & teneant se cum illa donec habeat in vita sua medietatem omnium dominicaturarum & staticam sancti Martialis per meliorationem

F F III. 2

An. 1165.
Ex Archivo
regio Bur-
chianensis.

Appendix

cum laboratione bount, fine aliquo conterariatis obstatu, & post obitum suum remaneant filii vel filiabus de Guillermo Raimundi in se procreari; & quod Beatrix in vita sua non impedit fuit iam dicta pars hoarem venditione, impigoratione, vel donatione, vel aliquo modo quo filii fuit & Guillermo Raimundi ad perditionem veniret. Sed Milites ipsi sunt in hominio Beatrix tisque ad obitum ejus. Excepto hoc Beatrix hominio, ipsi Milites serviant Guillermo Raimundi, & sine lui, & habeant soldos. Actum est hoc Nonas Julii anno xxviii. regni Ludovici Regia. Signum Guillielmi Raimundi, Signum Beatrix, qui hanc convenientiam laudaverunt & firmaverunt. S. Raimundi Comitis. S. Reamballi de Bafeia. S. Raimundi Renardi. S. Petri Bertrandi de Belloloco. S. Bernardi de Belloloco. S. Berengaria de Cherasco. S. Bernardi Guillielmi de Vaciano. S. Guillielmi de Pugatio. S. Ponci, Scriptoris Comitis, qui hoc scriptum die annoque praefato.

C L V I I.

Adriani IV. Epistola de Excommunicatione Matthaei, Duciis Lotharingia.

An. 1115.
Ex Ichedis
cl. v. Andrei
Duchelii.

A Drianus Episcopus, servus servorum Dei, & venerabilibus Fratribus Merensi & Verdianensi Episcopis & dilectis filiis G. Preposito & R. Decano Treverensis Ecclesie, salutem & apostolicam benedictionem. Notitiam vestram non credimus ignorare qualiter sacrostanta Romana Ecclesia Matthaeum Ducem pro castello Gaudensville, quod ante civitatem Tullensem erexit, excommunicacioni subjecit & à Communione fideliuum reddidit alienum. Sanè cum ille iniquitatis filius percussus falem emendari debuerit, de corrigoendo quod male gererat cogitare super dolorem eiusdem civitatis adiicit, & Tullenhi Ecclesie Viicheriacum & alias villas, Ecclesias, confessiones, & multa alia presumptis auferre, multisque ipsius molestis & rapinis non definit fatigare. Per presentia itaque scripta vobis mandando precipimus quatenus eum excommunicatum publice nancietis, & interris ipsius in vestris Episcopatibus confixatis, præter baptisma parvularum & penitentias morientium, omnia divina prohibita officia celebranti, & inviolabiliter ab omnibus eandem scortiam servari faciat. Si quis ausera confitutus in Clero eidem sententia contraire præsumperit, ut tandem à beneficio suo redidat eum & officio alienum donec de tanto reatu satisfacturus ad apostolicam sedem cum litteris vestris accedat.

C L V I I I.

Henrici, Episcopi Tullenhi. Privilegium concessum Monasterio sancti Manfucti.

An. 1115.
Ex Archivo
S. Manfucti
Tulcei.

I N nomine sancte & individuz Trinitatis Patris & Filii & Spiritus sancti. Henricus, Dei gratia, Leucorum minister & servus, dilecto filio

seo Johanni Abbatii sancti Manfucti ejusque successoribus & ceteris Fratribus sub Regula beati Benedicti ibidem Deo militantes in perpetuum. Pastoralis officii cura exigente gregi nostro vigilantes debemus incumbere, & talentum nobis à Deo commissum fideliter erogando, amicos, qui nos recipiant in eterna tabernacula, uile & labile est nobis adquirere. Eapropter salutem nostram providendo, utilitati Fratrum beati Manfucti confidentes, & variante horum prætentum & posteriorum occurrentes, ut totius exactio iniustis & caluniae occasio in perpetuum praemultipetur, & omnia ad pacem & unitatem de cetero referantur, Johanni Abbatii sancti Manfucti & ipsi Ecclesiæ, affluens & voluntate Domini Theodericenepotis nostri Archidiaconi civitatis, redditum Albricum Presbyterum Parochizum sancti Manfucti cum suis successoribus ex parte nostra & Archidiaconi & Archipresbyteri librum, eo videlicet tenore ut quicquid juris & debitis subjectionis in eo ex dignitate Pontificali habebamus, Abbatii tuisque successoribus cum cura animarum contulimus, quatinus ab ipso Abbatie tuisque posteris Presbyteri qui ibidem fuerint ordinandi Vicarii, ipsam curam suscipiant. Ita tamen quod Archidiaconus & Archipresbyter ecclesiasticam justitiam, cum opportunitum fuerit, super parochianos exerceant, præter ministeriales, scilicet Villicum, Decanum, Scabiniorem, & famulos Ecclesiæ feodatos & prebendarios quotidiana ab Ecclesia sumentes stipendiis, à quibus si forte in causa anime in aliquo fuerit erratum, praefecti Abbati & futuris dimicitionis corrigendum. Presbyter verò ab Abbatie confilio fratrum suorum, præceunus gratia divina ad parochiam vocatus, investitur cura de manu Abbatis suscepit, prebenda quam ei pro vicaria sua induxit, abique relatactione concenses erit. Quod si ultra quam quod ordinatum est quefuerit, & super hoc controvenerit vel aliqua molestia emiserit, si animo incaute resipescere noluerit, banc alterationem amore vel iudicio rescindere in Abbatis sit plenaria potestate & dispositione, cui vice Pontificia de culpi & negligentiis suis Presbyterum decrevimus respondere. Pro hac verò libertate Presbyterorum super Parochias sancti Manfucti concecta, in anniversario nostro singulis annis septem solidos ad mendam Monachorum & refactionem pauperum ab Abbatie tuisque posteris perfolvi confiximus. Docernimus etiam causam nostræ salutis & memorie ut terras & vineas confinales & decimales ad præfatas Ecclesias pertinentes quicunque tenerim, si debitos census certis diebus five temporibus perfolvere ex aliqua protervia distinuaverint, an etiam auctare beati Manfucti eos ad satisfactionem vocare, & si post tertiam vocationem venire neglexerint, vel præfentia satisfacere justitie aliquâ dolositate subterfugerint, sententiam excommunicationis in eos proferre. Hanc igitur donationem superius ita distinctam, ad ipsius confirmationem per præfentia scripta sigilli nostri impressioe signata, successoribus nostris mandamus, supplex eos in Domino deprecantes ut morem quem ab aliis sibi exhiberi vellent juxta illud, *Quæcumque vultis ut*

Actorum veterum.

facias nobis homines, & vos facias illis, debito fraternali affectu nobis impendant, donumque & statutum nostrum ratam & inconcussum reneant & teneri ecclesiastica censura coerecent. Hi etiam addimus Albrici favoris statum omnino liberum. Si quā verō ecclesiastica secularis persona hanc institutionis nostra paginam removet & auctoritate vel perturbare presumptice, à gremio laudes maris Ecclesie auctoritate beati Petri Apostoli & Vicarii ejus beati Mansueti & nostra eam segregamus, ac perpetua maledictio cum Dathan & Abiron, qui vivi à terra fuerant aborti, subiacere censemus. Convergantibus autem huc si pax & eruitatio tam in hoc quām in futuro seculo. Hanc præsentem descriptionem nostro manuam sigillo signis & testimonio nostrorum Fidelium roborandam contradicimus. Signum Henrici Episcopi. S. Hungonis Abbatis sancti Apri. S. Johanne Abbatis sancti Mansueti. S. Sigifredi Abbatis sancti Leonis. S. Haimo de Decani & Archidiaconi. S. Theodorici Prasopofii sancti Gengulfi & Archidiaconi. S. Odonis Thesaurarii & Archidiaconi. S. Ulrici Archidiaconi. S. Albrici Capellani & Archidiaconi. S. Haimonis Archidiaconi. S. Walteri Cancallarii. S. Rofridi Magistri. S. Amandi Canonici. S. Paulini Decani sancti Gengulfi. S. Damberti Canonici. S. Gengulfi. S. Theodorici Canonici. S. Gengulfi de Selci. S. Viviani Archipresbyteri civitatis. S. Richardi Scabionis. S. Albrici Presbyteri. S. Mansueti. S. Hearici Presbyteri sancti Amantii. S. Martini Ducis. S. Simonis filii ejus. S. Henrici de Chacinal. S. Hungonis filii ejus. Acta sunt huc Tulli in Ecclesia beani Procomathyris Stephanii Idibus Octobris, multa religiosi viri & laici personis nobilibus assiduis, anno ab Incarnatione Domini MCLXIII. Indictione XII. Epacta XXV. concurrente I. Imperatore Frederico semper Augusto regnante, Pontificante domino Henrico.

C L I X.

Carta quomodo Theobaldus recognovit se esse hominem de corpore Ecclesie Fossacenfis & dominio.

An. 1341.
Ex Chartario Monasterii Fossacenensis.

Guillermus, permissione divina, Parisiensis Ecclesie Minister indigenus, omnibus praesentibus literas inspecturis iaceunt in Domino. Noveritis quod in nostra præfencia constitutus fratre N. Abbatie Fossacenensi ex una parte, & Theobaldo filio Gasfridi dicti Vicarii de Farz Monasterio ex altera, cum idem Abbas diceret eundem Theobaldum esse hominem de corpore Ecclesie Fossacenfis, & quod si idem Theobaldus unquam fuerat in Clericum ordinatus, istud sine consensu Ecclesie Fossacenfis factum fuerat, quare non debebat valere in præjudicium Ecclesie Fossacenfis, predictus Theobaldus confessus fuit coram nobis se fuisse in Clericum ordinatum, sed sine licenzia & voluntate Ecclesie Fossacenfis, & confessus fuit quod hoc factum fuerat sine scientia Ordinantis. Nam cum vidisset

turbam quorundam puerorum qui docebant in Clericos ordinari, lateater se hujusmodi turbas immiscer ad suggestionem quoruadum, puerili levitate deductus. Confessus etiam fuit se esse debere, & etiam esse ejusdem Ecclesie Fossacenfis hominem de corpore & se velle in omnibus Fossacenfis Ecclesie domino subiectum esse, se & sua voluntati & dominio ejusdem Ecclesie omnino in nostra præfencia supponendo, abrenuntians omni privilegio si quod sibi posset competere ex illa ratione illicite consecuta vel alio quoconque modo. In causa rei testimoniun & munimentum ad petitionem dictarum partium præfentibus literis sigillum nostrum duximus apponendum. Datum anno Domini MCC. quadageimo primo, mense Aprili.

C L X.

Carta quomodo Matthaeus Clericus recognovit se esse filium magistri Clementis de Cristolio &c.

Omibus præsentes literas inspecturis. Officiale curie Parisense in Domino salutem. Nocum facimus quod in nostra præfencia constitutus Matthaeus de Cristolio recognovit quid ipse erat filius Magistri Clementis de Cristolio & Alefis uxoris ipsius Clementis, & genitus constante matrimonio inter ipsis. Recognovit etiam quod religiosi viri Abbas & Conventus Monasterii sancti Petri Fossacenfis ipsum manumisserant & restituuerant liberati sub tali conditione, si ipsum fieri Clericam contigerit & in clericato ordine perpetuo residere, & etiam tali modo quod post decepsum ipsius omnia bona immobilia sua de hereditate sua moventia ad ipsos Abbatem & Conventum quinque & liberè devolventur, nisi aliter procedat de voluntate predictorum Abbatis & Conventus; volens & concedens quod si postquam confaram clericalem habuerit, ipsum uxorem ducentem conriget, nonobstante manumissione hujusmodi dicti Abbas & Conventus omnia bona hereditaria ipsius Matthaei habent & disponant de illis pro sua penitus voluntate, nisi aliter procedat de voluntate coruadem. Promisit autem idem Matthaeus, fide in manu nostra præstata corporali, quod bona sua hereditaria immobilia nullatenus alienabat nec onerabat quia post decepsum ipsius ad predictum Monasterium quiete & libertate devolvantur. Renunciavit insuper dictus Matthaeus specialiter & expresse omni actioni & exceptioni tam juris quam facti cohæreti vel perfonze, omni iuris auxilio canonici & civilis, omni privilegio concesto & concedendo, confarandum & farundo, & omnibus aliis que sibi posse prodefe & dictis Abbatii & Conventui in aliquo obesse vel aliquibus præmissorum. Actum anno Domini MCC. quadrageimo quarto, mense Januarii.

An. 1341.
Ex codice
Chartula-
rio.

1563 Appendix Actorum veterum. 1564

C L X L

Excerpta ex veteri codice Ms. bibliothecæ regie in quo continetur Formularium poenitentiariz correctum & reformatum de speciali mandato Domini Benedicti Papæ XII. Hic est enī Libri titulus.

De muliere potente sibi mitigari rigorem panisentia.

Episcopo. M. latræ præsentium lacrymabilis infinuione monstravit quod Officialis vester olim pro lubricatis seu quem mulier à frigilitate commisit, inter alias disciplinae asperitates mandavit eidem ut quadraginta diebus per communia fora vestra Diocesis nudo corpore ad usque ad umbilicum incendens, cedulam sui dilecti conscriptam deferens in capite manifeste. Quarè supplicavit humiliiter sibi per Sedem apostolicam illubræ rigorem hujusmodi mitigari. Quis sic debemus decenti animadversione corrigerem delinquentes publicè non debeat exponere sed potius occultare, auctoritate &c. committimus quatenus consideratis laboribus & expensis quas dicta mulier sustulit vel sustinuit vel subiit propter hoc ad Sedem apostolicam veniendo, temporeis dictam poenitentiam circa ipsam, prout secundum Deum &c.

De servo ordinato.

Abbati. Fratris G. tui Monasterii Monachis nobis oblatio peritio continebat quod cum olim... Episcopus in sua celebratione ordinum generali excommunicationis protulisset Edicatum ne quis servilis conditionis existens, de uxore tamen ancilla natus, post hujusmodi excommunicationis sententiam, ignorantie Domino suo, ab eodem Episcopo non suo per simplicitatem & juris ignorantiam Ordinem Subdiaconatus, alias tamen ritore, receperit, & postmodum habitu religionis assumpto, & astrictus observantia regulari, ad ordines superiores accessit, & ministravit in ipso absolutionis beneficio non obtento. Super quibus supplicavit humiliiter sibi Sedis apostolica misericordia subveniri. Quia vero digna est favoris prosecutio religio, auctoritate &c. committimus quatenus si praefatus Monachus non fuit post religionis ingressum à suo domino requisitus, si scivis eum ex taciturnitate consenseris possit presumi, eo à dicta sententia ab soluto, & injuncta inde ei penitentiâ salutari, eoque ad tempus, prout videris expedire, à suorum ordinum exc-

cutione suspenso, denudum si sibi merita suffragentur, aliudque canonicum non obstat, ad dispensationis gratiam admittatis eandem.

De eodem pro ordinato.

Episcopo. I. Presbyter vestre Dioecesis &c. Quod cum ipse olim servilis conditionis existet, titulum nullum habens, tanquam simplex & juris ignorans, à prædecessore vestro, domino suo sciente & non contradicente, Ordinem Subdiaconatus, furtivè tamen, suscepit, & in ipso publicè diuinius ministravit, & processu temporis ad superiores procedit. Et licet communio sub pena excommunicationis facta fuerit, per dictum prædecessorem ne aliquis servilis conditionis existens, & sufficientem titulum non habens, ad Ordines accipiens accederet, non tam excommunicationis sententia lata fuit. Super quibus &c. Nos autem &c. committimus quatenus si prædictis veritas suffragatur, & alias dictos Ordines ritè recepit, injuncta sibi absolutione previous ob excessum hujusmodi poenitentiâ salutari, eoque ad tempus &c. usque dispensatis.

De promoto à pseudoeipscopo.

Episcopo. Sua nobis &c. Quod cum olim quidam iniquitatis filius in regno Alamannicæ pervagando & tam falsè quam præsumpusè sibi auctoritatem & officium Postificis affirmendo, cum in veritate, prout ex posteriori plenius est comperit, quampluribus Clericis ordines de facto contulit, cum de jure non posset, in sue salutis dispendium & ecclesiastice discipline contemptum, ac subsequenter in scandalum plurimorum, idem communii errore seductus subdiaconatus & diaconatus, ut ne dicamus Ordines, sed nec umbram, ab ipso recepit, & ministravit in ipsis quousque per aliorum doctrinam erroris hujus noticiam apprehendit. Super quibus apostolicæ Sedis clemenciam humiliiter imploravit. Verum quia nec conferre Ordinem nec Ordinis characterem potuit qui pontificali officio minimè fungebatur, auctoritate &c. committimus quatinus si est ita. Si vero veratur in dubium, omnino dicatur sic: committimus quat. super hoc inquisita diligenter veritate, si vobis constiterit verum & catholicum fuisse Episcopum, in suo ordine dimittatis. Si vero veritas haberi non possit, & non veratur in dubium, conferatis ei per vos & per alium ordinem supradictum, eo modo quo in dubiis debet conferri secundum canonica instituta. Postquam praefatus.... Ordines ab eo qui legitimè conferre poterit & debet ritè receperit, injuncta inde sibi absolutione previous poenitentiâ salutari, super irregularitate inde contracta cum ipso misericorditer dispensetis

C A R M I N A
Æ V I K A R O L I N I .

Nunc primum edita ex vetustissimis illorum temporum membranis.

I.

Epitaphium Ludovici Pii Imperatoris.

Ex veteri
membrana
S. Annulli
Merentia

Precessus meritis, famoso & nomine clarus,
Felix Augustus hic Hluduicus adest.
Corporis hic artus clausit quandò ultima solvit
Humanæ vita & super astra perit.
Hic fidus , fortis , nulli pietas secundus ,
Clemens , & patiens , atque benignus erat.
Ecclesias Christi rite renovavit honesto ,
Ipsius & cultor venus ubiqù fuit.
Cesaris hic genitus Karoli Augustique superstes
Successor regno huic scepera regens populi.
Quem nunc pro facis meritis jam credere fas est
Cum Christo Domino regna tenere poli.
Cuius germanus Drogo Christique Sacerdos
Transtulit hic corpus , condidit hoc tumulo.
Decessit autem anno imperii sui xxvii. die
xii. Kal. Julii , anno vero etatis LXIII. quievit
que in pace.

Hanc , æterne Deus , Cæsar Hlotharius aram
Devoto iussit corde parare tibi ;
Ilic sacra tui quod victimæ rite sacratur
Corporis , & fiat sanguine munda tua.

I I.

*Versus in laudem Lotharii Imperatoris positi in
fronte sexius Evangeliorum quem ipse obtulit
Monasterio sancti Martini Merensis.*

Ex veteri
Codice Bi-
bliothecæ
Regie.

Arbiter alitronus mundi formator & au-
tor ,
Quique polarum servas cuncta potentes & avi ,
Qui regnare jubes Reges per secula mundi ,
Hlotharium , qui nunc fultus pietate tuâ almâ
Induperator habetur Rex Augustus in orbe ,
Dextera celsa tua exalter , defendat , & ornat ,
Imperium ut teneat , dilatet , firmet , adunet ,
Utatur bene pace fruens & prosperitate ,
Ac valeat , vigeat , vivat per secula felix .
Nam pius ipse Augustus Christi duxus amore
Hoc decus almissum Ecclesiæ prævidit ut esset ,
Præfusus atque beati Martini veneratus
Hunc pulchreque grem librum intrâ scriberet
jussit .
Ipsius ornari auro & picturis venerande ,
Ut notum faciat quantum pollet locus ille .
Sed Sigilus patens iussis Regis studiosè
Hoc Evangelium illuc totum scribere jussit .
Prescripti atque gregis voluit frater foro Cæsar ,
Scilicet ut humilis donum capiatque supernum .

Nempè ipse grec toto nisu cunctipotentem
Pro virtute Augusti & conjugé necnon prole pre-
catur .
Pictus habetur ob hoc necnon Rex pagina in ¶ No-
ta p. 117.
ita ,
Ut quisquis vultum Augusti hinc conspicerit um-
quam ,
Supplex ipse Deo dicat cunctipotenti :
Lotharius requiem mereatur habere perennem
Per Dominum nostrum Christum , qui regnat
ubique .

I I I.

*Versus in fronte Bibliorum positi & aureis literis
exarati in vetustissimo codice Ms. Monas-
terii sancti Dionysii , qui nunc exstet in Biblio-
theca Regia .*

Biblorum seriem Karolus Rex inclitus istam
Contexit chryso corde colens catharo .
O miranda nimis Domini sapientia summi ,
Quæ præfensi aderat dum caro ipse parabat .
Nec spœbant mindi quod sic disponere cuncta
Ordine compposito nostri sub jure coepio .
Tu stellas stellis interposuisse videris ,
Sidereas vario expungens discrimine metas ,
Luminibus cunctis statuens preponere solem .
Tu quoque circuens cœli tecu undique gyrum ,
Nexisti medium convexo climate terram .
Tu mare fluctuum divisâ parte locasti .
Diversas gentes habitus sic mosque reservant .
Sed tu primum cunctis in gentibus æquum
Sola tenes , propriâ reprimens virtute superbos .
Regibus & regnis semper tu jura dedisti ;
Paruit aquæ tuus quisquis de Regibus oris ,
Culmine sublimi micuit sublimior ipse .
Felices dicti , felices sunt quoque facti .
Quique hæfere tibi , tua laus & gloria regnant .
Biblorum serie de multis multa feruntur ,
Correctis aliis , reprobatis denique multis .
Quodam glorifico renisti nomine Reges .
Sed servale tuum tibimet specialiter unum
Ac proprium Karolum claret sapiencibus orbis ,
Quem solem solum regali scemare clarum .
Lumine conspicuum ponis , sapientiæ , primum .
Nunc licet arque liber scrutari funditus illum
Rite modum Reges tibi quo placuisse sciuntur ;
Sieque tuas dici Karolus vel positis habeti ,
Pandatur saltæ paucis ruditibusque loqueli .
Foris namque David per te regnavit & egit ,
Arma beatorum , necnon & norma reorum ,
Scare docens sanctos , rufusque resurgere lapsos .
Non pateris humiles penitulâ tu , sancta , petire .
Quos te corde tuo fatus accepta fateris .

Carmina

Cotripi & reprimis quos corrigit, erigis quemque
Exceres cunctos animo quos diligis almo.
Viribus & validis virtutes grata minitias.
Displacuisse putant stolidi quos diligis immo.
Rex Salomon quoniam potius tua dona petivit,
Ut sapiens posset fieri, praeceps ullis.
Regibus existens, opibus pollebet optimis,
Jusicioque rato recumbens plurima sanxit,
Doctrinaque tua mundum redimivit abunde,
Misticum Domino meruit quoque condere tem-
plum.
A te secendens, in se dispendia passus,
Dogma quod exhauste de te, per secula lucet.
Ergone tute tuum Karolum non diligis ultio?
An hominum cuiquam humili sit corde secundus?
An pietate calet caluitque tanta vel alter?
Qui memorans aded cunctam perire rerum
Ut nihil auditum vel vitium oblivio carpas.
Propria sola laeti delata iuritia mente
Ali de justitia dicam filiamque tenore.
Si quid fortè mindis, fateor, miseria vincit.
Eia age, prome manum lagam, vox libera dictu.
Folis erit vera nunc orphanus atque pupillus.
Sic merito cunctos istorum nomine ligno,
Dum non excipitur quisquam, nec pellitur
usquam.
Nec mare praeterea servens in gurgite vasto
Hanc retinere manum potuit poterique vel un-
quam.
Diversa hoc lingue diversa parte loquuntur.
Divisi mores laudant concorditer ipsam.
Felix ergo manus, sed mens felicitas hujus
Pauper que potius secum quin confat egena,
Non inflata tunicens regalis stemmate typi.
Sed cara diuin gemmis auroque ornata resulget,
Hac secum semper meditatur nocte dieque,
Iucidor Christo quò sole resplendeat ipso.
Si que tuum Karolum faci, o sapientia, solem.
Neu pè ubi thesaurus, cor ibi fore rite probatur,
Quod hujus Domino semper constanter adharet,
In quo quicquid haber, dulci pietate recondit.
Quid si nunc ipsam terris in carne videret?
Quo sub amore pedes quo voto figeret ori,
Quando daram Legem tanto veneratur honore?
Quid de Evangelico texu replicabo colendo?
En ipso apices gemmis circumdat & auro.
O quanto Christum mens servida diligit ista,
Cujus amore sibi viles sunt omnia mundi.
Est modus ut nec habens habeat nec habere en-
piscat.
Est & habens sicut nec habens, sed & erogat ultra.
Ista virum virtus condigno nomine comit.
Ecce pater Salomon quoniam, o sapientia, temet
Non plus dilexit Karolo sine fine beando.
Tu quoque nec David tantis per queque pro-
bafli.
Inter que quedam de quodam gratia facta
Multa tibi soto debetur corde serenda.
Amisit David regnum, rursusque recipit.
Morte namen geniti tristatus valde dolebat.
Tuque tuo Karolo reparasti regna paterna.
Nec dolor acerbit, sed amor fraternus adharet.
Unde tuum Karolum semper servabis ubique.
Ergo nec hunc David nec Job magis esse probatos
Apparet plane, pro te nec plura tulisse.
Quanta tuus Karolus, matris, pius, atque benignus,

lobrius sapiens fortis
HHOAA SOC OPOHIMOC CNOTAAIOC
arque justus.
KAIAB AIKAIOC.
Equivoco Karolo frustratus germane digno,
Indulsi pro te levo scovoque tyranno;
Omnibus arque suis regno privancibus ipsius
Tam bonitate proba, tanta piecere pepercit.
Quin pervalde suis inimicis maxima cursus
Prædia restituit, donans ac plura quibusdam.
Quid mereatur heros sancti, sapientia, tantus.
Judicio nostru primus pax Regibus extat.
Pragmatæ polco pio, populorum pectora panda.
Præcino proficit perprobta proprietas.

I V.

Versus in fronte Bibliorum aureis characteribus
exarati in vetustissimo Codice Ms. Biblio-
theca Colberiana, qui fuit sancti Stephani
Metropolitani.

R Ex benedicti tibi hac placeat Bibliotheca
Carie,
Testamenta duo quoq[ue] relegenda gerit.
Fert quod amas, quod amare velis, quod discere
prost,
Quod capias, teneas, quodque frequenter agas.
Corrigit, horratur, reicit, castigat, honestat,
Arguit, obsecrat, increpat, ornat, alit.
Eloquium, mores, studium componit & adiut,
Itaque cibus, potus, norma, via, arma, salus.
Litteratae hominis promit, celestia pandit,
Apert utrumque liba munere plena Dei,
Et presens translatancit, presencia monstrans.
Singula juta filer, singuli fed resonat.
Utilitatem quamvis stabilem post reddet amantem
Se illi talis deditus ille suis.
..... us ut verum credat quod continet omne
Inde sequens veri spes hat aqua pia.
Dulcis amor nimium morte duobus in ollis
Tertius incedat, jungat & ipse tria.
Jam subeant menti fuerint que noxia culpe,
Per lacrimas genitus perque doloris opus.
Sic sic cum precibus queratur gratia Christi,
Muneris est cuius quicquid in ocebo boni
Quid volumus, petimus, facimus, quid scimus.
habemus,
Inde datur nostris utile non menitis.
Aut vanum aut vacuum aut nil aut laudabile
nusquam.
Spiritus auctor agent cui nisi sanctus eat.
Quo duce res adaptata paret que clausa latet.
Anted eo nunc hanc referante suo.
Cum quo mens possit, sine quo ratabilis in
imbris,
Ceu caret luos vel rationis ope.
Præterea corpus minusq[ue] jejunia digna
Calta arque excubiz noctis ubique bene.
Quatinus ingenium concrecat acuminis sensus,
Cum caro putris abit, cum renata perit.
Carne fatigata, pedetempit gliscit acumen
Coridis, & initium sumit habere darum.
Cos, acutum terrum, mihi crede, secate capillum,
Raderet seu paciter absq[ue] labore caput.
Nec

Nec minus affectum justo moderamine corpus
Intellectum effert, sanas & auger eum.
Denique dum superent gressus, dum larga facultas,
Dum majora inhies, dum utiliora roges,
Da quod egent miseris, miseris defendeo fito;
Pauper, egenus, impo te miserante boet.
Te miserante boet vivat quicunque insellus,
Te auxiliu vita postulat esse suæ.
Esto pater, frater, mater, soror, agnus utrinque,
Debilibus spes, res, gloria summa, dies.
Dilige iubitiam, callis comitetur amicus
Justitia tecum primus ad omne bonum.
Exalta, muni, custodi, collige, lauda,
Sublima Clerum seu venerare tuum.
Adibus & factis meritos sic defer honores
Sedibus in sanctis ut merearis opem.
Tempore manduca, bibe, dormi, surge, labora.
Sunt facienda suis omnia temporiibus.
His habitis aliisque bonis in nomine trino
Cunctipotens heri cum deitate sui,
Hujus ab initio thomi scrutari ero
Eius scripta piæ mente, opere, fide, ero.
I. tons, hic doctrina pores, hic humana opima
Ecclesiaz sanctæ candidiora nive.
Scilicet alticiori quinque volumina Moysi
Juncta nitent mortem illius usque conant.
Iouis dux ducens consurgit fortis in armis
In patriam populum jure tenente locum.
Septimus ecc. Liber censorum nomina fatur
Quorum Hebreæ fuit sub dictione manus.
Horum facta, genus, tempus, loca, bella, triumphi
Sunt inserta sibi debito honore sui.
Femina quis sociata sedet Ruth nobilis und,
Quam Job eximis consequitur fidei.
Hunc imitare libens; quoniam patientia pura
Exitit, ac nobis magna figura fuit.
Quatuor & Regum Libri bis octo Prophetas.
Ante, quibus David jungitur hymnitus.
Hymnica Psalmorum cecinit qui carmina David,
Plutina de Christo mystica sepe loquens.
Prodiit ex cuius regali Virgo Maria.
Semine, qua peperit Virgo beata Deum.
Pacificus Salomon, necnon sapientia juxta,
Tertius est Jesus continuatus eis.
Post Paralypomenon, Ezra quoque, sive Nemias,
Hinc Hester, Judith, & Tobias recinit.
Inclita bella deinde tonant Machabea quandam
Pro Lege ac Patria proque salute data.
Hec Scriptura quidam breviter memorata veruſta
Stat quanquam modico rusticulque stylo.
Initiant Testamenti Precepta novelli
Bis duo concordi famine sancti vomi,
Mattheus, Marcus, Lucas, celsusque Johannes,
In sensu parili dogma tonando Dei;
Personæ quorum varii, doctrina sed una,
Unus utrisque tenor, una sequenda via.
Hi quid vel qua quanta seu vel qualiter egit
A patre descendens natus ubique docent.
Hinc hominis primo facies ascribitur orsus,
Est quia sat Domini celitus ex Genesi.
Forma leonis inest pulchre formata secundus,
Quod tetigit rura devia voce sua.
Rebus ait facis siquidem quia tertius, inde
Nunc olli species imprimunt virili.
More aquile quoniam transcendit sidera quartus,
Eius ob id specimen sthematis ipse gerit.

Tom. II.

Quis & Apostolicos Lucas quos edidit Actus
Subdit, ubi rotus instruitur populus.
Catholica hinc septem redolent mirabile carmine,
Format Apostolicus quas operando stylus.
His harenzi bis septem Pauli scripta deinde,
Ante lupina cui vox, modo ovina micat.
Hoc concludit opus iam viro sancta Johannis,
Vilio sancta latiss, ac memoranda nimis.
Hac nova rite cluit series subiunctæ priori,
Umbra prior quarum, causaque posterior.
Ergo iter et duplex utriusque effectus in uno,
Quo tribuente datur scandio celis poli
Hic quia divitiae æternæ vitalia mentis
Implet omnino nectare perpetuo.
Hic paradise tuus nitidæ ratione patescit
Multimodus fructus melliferaxque locus.
Hic siem potum, esuriens panem, anxius æquus
Letitiam inventer, letus & inde fiet.
Hec tamen in hoc mortali dum corpore quisquis
Degit habetque magis, plus ab amore velit.
Sic si liqua magis dentur, magis scutat ignis.
Sic mage vina litti prout magè quisque bibit.
Cum vero spes T'es fuerit, tunc plenites horum
Plenus amator erit, jam faciaturo ero.
Ad quod hæc domus, hæc doctrina, hæc semina
tantum
Mens instet verè sub deitatus ope.
In Physicis, Logisticis, etiam Moralibus iste
Omnia sunt, Lector, in brevitate tibi.
Hic hic argenteum, aurum, gemme, vascula,
velles,
Et quicquid terræ carius esse valet.
Hic & Lex preciosa. Nihil preciosius illa
Aut est, aut viget, aut rider, olevit sacrè.
Justa jubens, injulta vetans, mala cuncta repellens.
Omnibus inque bonis nobilitate potens.
Discidium, futor, ira, dolus, discordia, rixa
Contilio Legis hujus obire queunt.
Estudit indoctos, quosdam sapientibus æquans.
Contribuit medus dogma salutis ita.
Magna pluit magnis, disponit parvula parvis.
Est in utroque stylus justitiae validus.
Notitiam Iefi præberet confessio munda.
Exstat ea en homini Lex veneranda tibi.
Exstat ea en homini lumen per compita mundi,
Terribili voce lux & origo sui.
Artibus ingenuis præcellit dignius ista.
Ars, genere, eloquio, vi, ratione, vice.
Utile sive decens necnon perstringit honestum.
Imbuīt, exornat, instruit, armat, armat.
Hæc aperit totus postquam mutaverit orbis.
Quid sit ibi Ecclesia mox redditura citam.
Terre tibi plures quosdam demulcer & illic
Fixa futura notans nec dubitata quidem.
Ante tamen referat claræ primordia colmi,
Et per quam illius esse fuit sophiam.
In primis cœli terque marisque creator,
Ipius & natus, Spiritus atque agius.
Hujus ab amne fluit divina Scientia late.
Mundum pestiferis expoliatus tenebris,
Quoque modo quisquis caveat munitus ab armis
Hostis perverbi tela inimica nimis.
Quadrivium giguit virtutis nobile fandæ.
Terrigenum mittit per quod in astra genus.
Hec quam multiplici sermone salubria semper
Attrahit arque monet, sive monendo jubet.
G g g g

Carmina

Hec jubet, atra fugat, dñe fallacia pellit,
Vera superna cupit. Hec facit, illa fugit.
Exul ab exilio dapibus solatur opimus,
Cum legit aut-relegit, cumque relecta sapit.
Hec mala/vile vehit coeuntia temporis hujus,
Nec digna aeternis astimatis eis bonis,
Aur ea cerne timer, tantum formidat am
Quanrum ne non sit certibus in superis.
Hic Dominus loquitur, hic nos ei corde loqua-
munt,
Quo nil roatus adit nul vel adire potest.
Quicquid es intructus mundanis usibus hisce,
Quis Salomon opibus diutor emicuit,
Hoc concessa cui dives sapientia fecit,
Regibus ac cunctis hunc ea profosuit.
Tu quoque qui es humilis, prudens, intentio
sancta.
Se proper sophiam dilige, posce, cape.
Annon plus id pro quo aliud tñ quād actio que-
fit.
Se ramen hæc sophia plus nec habere quie.
Ergo Deus trinus, pax, seu sapientia vera,
Ulra non laus, nec veritatis aper.
Huic operi magno magnis te nubibus aptus,
Inclite Rex Carole, lumine care mage.
Es splendor populi, lux mundi, gloria regni,
Et bonitate prior, nec pietate minor,
Nunc etiam cunctis praefatus justius alme
In genere humano nisu, opere, arte, fide.
Vi David, intellectu Salomon benedicto,
In specie Joseph, spe Induperator ovans.
Qui mate, quietram, qui totum continer orbem,
Te confervet, senes, ducat adusque polum.
Sittibi honor, pax, ordo, decus, patientia, regnum,
Prosperitas omnis, & sine fine vale.
In fronte Novi Testamenti.
Exulta letare satis, Rex inclite David,
Egregii voci compos ubique tui.
Carle decus regni, fax Colini, gloria Cleri,
Ecclœsia fautor, militiæque decor.
En jam lecta tibi seres transactæ verusta.
Sed nova rite sequens ista legenda patet.
Cujus in inicio clare primordia clara
Mattheus Domini concinit ex Genesi.
Ceu leo per deserta, fremvit deferta minando
Vox tua, Marce, suo fulta petenne Deo.
Mystica facta sacre partis per quatuor orbis
Fert studium Luce lucis ab arte pie.
Ad genitum patris super æthera, celte Johannes,
Scandis, & ex verbo verba colenda canis.
Eximii hi jacunt latè mysteria Christi,
In sensu parili conveniuntque sibi.
Pluive minusve vel aqua boant, sua sique de-
hiscunt.
Arramen effectus unus utrinque novus.
Hoc Evangelium sanat, blanditur, honorat,
Caligat, reficit, munit, honestat, alit.
Hic modus effandi, hic virtus, hic actio munda.
Hic cubus, hic potus, hic benedicta salus.
Hic vita, caritas, via, spes, verumque, fidesque,
Seu bona cuncta simul consociata vigent.
His assuefcte diu, hac meditare, hac diligere, sive
In sermonc opere hac habitare stude.
Rex bone, Rex sapiens, Rex prudens, Rex ve-
nerande,
Rex Carole alme, vale cum pietatis ope.

Der tibi sceptra partis Jesus, confirmet, adunca.
Prenatis Sancborum ut merear. Amen.
In fine Codicis.
O decus, ô veneranda salus, ô splendide David,
Rex Carole alme vige cunctipotentis ope.
Gloria, laus, honor, omne decens, miseratio,
clemens,
Picus es hic studio artis ab extimo.
Sed quia tam hæc rutilans species et nonnulli fecit
Vera tui omnis cui sedis imago viri,
Es prior effigie, sensu prior, artibus, odis.
His prior aut illis, restat in ambiguis.
En bene grata tuis hæc ignoratio, David.
Fulget ubique locus latitiae nimius.
Fert & eis manifestè quod si major utrinque
Magnis in cunctis omnibus orbe viris.
Julta jubes, injusta vetas, mala cuncte recidis.
Dicitis seu factis is via sancta tuis.
Quaz canis ipse facis, neque in his reprehensio
sorder,
Aut in utroque nisi actio pura Dei.
Ecclœtix fotu. Cleris populique levamen
Ordinibusque sacris quam facer ordo fati.
Per te Ponitices pueros cum christmate sancto
Nomine de Christi rite novare queunt;
Quis tribus meritos merito deitatis honores,
Dum te subdis eis corde, opere, ore, fide.
Scis idem servas quod portio debeat ire
Prima tui Domini, qui dedit esse tibi.
Pauper, egenus, inope, vidua, orfanus, anxius,
orbus,
His aliisque datus es pater atque cibus.
Judicii volus touiens extrema diei,
Quodque putris caro sis ac periturus homo.
Propteræ es justus, prudens, fortis, moderatus.
Semper larga manus, & pietatis opus.
Quis pluvia guttas, nurnerum quis novit harenz,
Te laudate potest pleniter aut meritè.
Ceu plumbum argento, & auro, rus sidere distas,
Gemma vitro, scandit plus tua fama modis.
Ante Brito stabilis fieri vel musio muri
Pax bona quād nomen deficit honosque tuum.
Jam jam pro tanto, pro tali Rege profusa
Orbis agat mecum torus abunde preces,
Ut valeat, vigeat, vivat per secula felix,
Utarus pace, prosperitate fruens,
Regnum habeat, teneat, dilaret, fulciat, ornat,
Addat ei iura Legis ab arce pia,
Insper his habitis præclare in tempore mortis
Perpetuam requiem hic mereatur. Amen.
*In ultima Libri pagina, anet imaginem cujus
mentio facta est in Notis pag. 1276.*
Hec eriam pictura recludit qualiter heros
Offeri Vivianus cum grege nunc hoc opus.
Ante ubi post partem primites Mundus amandas,
Sigwaldus justus, summus Aegarius.
Quis tribus est probitas, pietas, verumque, fidel-
que,
Cetera honesta quoque confociata simul.
Quartus his heret junctus sanctissime David,
Qui te vi tota mentis amore colit.
Hi proni tibimet Domino de parte beati
Martini ac Fratrum ecce Librum tribuant;
Cujus honore rogant placeat, laudetur, amenur,
Scrutetur, profit, auxilietur, alat;

In quo nil aliud quidem Fratrum sola voluntas
Ex tua quas villis justio rediderat.
Reddis eas, Casar, Martini pro veneratu,
Domini seu precibus semper amabilibus
Perpetui, necnon Brictii tutamine sancti,
Proque alius reliquias, ò paradise, tuis.
Immo magis pro te, Jesu Salvator amate,
Sis ut et vita denique perpetua.
Pro famulis nobis etiam oratoribus aptis,
Quos sitis obruerat, frigus, & atra fames.
O Rex, o reverende, haec renovatio fixa
A mercede tua sive salute tua.
Prevaleat regale decus, superereturque potestas
Regum de more qui coluere bonum.
Præceptum genitoris, avi, proavi renovasti.
Hoc ster, hoc maneat, hoc nec obire queat.

Quod tua sancta manus nuper firmavit honeste
Præcepit serie, prorsus est stabile.
Quid facient alii Regis militario tanti
In facto hoc fuerit si hoste vigente malo.
I procul atque procul scelus hoc crudele per
omne.
Tu propè justitia vince nociva, fuga.
Quas laudes tibi, quas grates, que carmina
David
Quod par dulce melos, vox lira, corda canet.
Nos siquidem psalmos, Millas speciale precamur,
Psalmem pro te, conjugi, prole, pie.
Sic nolti verò post nos quicunque futuri
Affidus fudent multiplicelque preces.
Sunt tibi spes, virtus, lumen, victoria, Christus,
Pax, laus continuæ, Rex bone David ave.

F I N I S.

NOVÆ ADDITIONES AD NOTAS.

[Quæ inter novas Additiones reposuerat Baluzius, suis locis restituta sunt.]

P 4 c. 1266, linea 21. add. Vetus glossarium Collec-
tionum Dionysii Evgui additum in veteri Codice
lanci Stephani Metensis qui nunc habetur in Biblio-

theca Colbertina: *Sedicioſus*, id est, qui rīſos & dif-
ſionēs vel injurias necnon qui dicuntur in rūſica para-
bola ungues.

NOVA ADDITIO.

Page 556 sub finem addit sequentia.

Simondus in Concilii Gallia, tom. 2. pag. 663—
674. refert Formularium Episcoporum canonio-

carum example xi. quæ nos hic referenda cum Observa-

tionibus viri doctissimi utile ducimus. Sic Simondus.

Post Formulas Promotionum Episcoporum non alle-

guum est vīsum ei Formularium exempla subiici, quare

usus inter Episcopos frequenter fuit. Clericorum maxi-

mit causa, cum alii migrabat, quia fuit Formatus ad

communione illorum recipi, vel in alia Ecclesia ordinari

non licet. Graciam eorum originem Græca Littera obser-

vante, quare in his numeris, etiam in Latinis nominibus,

observabantur. Nicenorum quæcumq; Patrum autoritate

institutas sunt, tamen alii vulgo tradidit, tamen infra, que

Antic Episcopi Confessionisopolitanus titulo circumfuerat.

versus confidendarum Formularium docet, quare

primo loco proponemus.

De modo confidendarum Episcoporum Formularium,

quem Nicena Synodus inter Episcopos in faciliendis

Episcopis conservandis esse invenit.

Atricus Episcopus qualiter Formata Epistola sat.

Græca elementa Litterarum numeros etiam exprime-

nullius, qui vel tenuiter Græci sermonis . . . (& rela-

qua ut supra pag. 556.) Addat præterea separatum in

Epistola non genitum & nonum numerum, qui, se-

cundum Græca elementa, significat AMHM.

Ex superioribus liquet, numerorum qui in Formatis ob-

servantur, alias in omnibus Formatis existit, alias

in singulis diversis: illas proinde omnibus communis

esse, hanc singularem propriam. Communes sunt, qui sunt

ex primis litteris Paris, Fili, Spiritus sancti & Petri:

nimirum ex litteris II. T. A. II. quibus numeri respondunt

XXX. CCCC. I. CCC. atque ex omnibus litteris A. M. H. N.,

quarum numeri sunt I. XL. VIII. L. id est 401 XCI.

omnium verò summa DCLX. Quare hic idem numerus For-

mati omnibus est communis, argu in omnibus idem est.

Proprium autem, quia ex prima littera scribenis, secunda

qui cui scribitur, tertia accipiens, quarta circuatis de

qua scribitur, & ex Indictionis cuiusque nota dicitur, qua

visus anguis in diversis Formatis contentant, ac si ut in

singulis diversus existat, ac diversa proinde in diversis

utriusque sit summa. Quod ex sequentibus Formularum

I. Ebreni Bituricensis ad Magnonem, Senonensem

Archiepiscopum, pro Dodoberto Presbytero, ut in ejus

Parochia apud Hercambaldum manere posse.

Sancto & Deo amabili Magnoni, (& reliqua ut supra

pag. 443.) Actum in anno x. Imperii Domini nostri

Caroli & anno XLIII. regni ejus, in Dei nomine fe-

liciter. Amen.

Indicio xv. & anni, regali atque imperii Caroli Magni

annus Christi designavit CCXX. summan verò numeri

omnes Formati comprehensum CCCLXIV. Nam ad

communem omnium Formatarum numerum CCCLX.

adie-

teris E. A. & T. & Indictione xv.

II. Wolfeonis, Confancientis Episcopi, ad Bernaltum

Argentariensem pro Amone Clerico, ut in ejus Parochia

manere & ad sacra Ordines promoveri posse.

III. V. A. II. Sanctissimo Christo Fratri, summanque

dulcedine amplectendo, Bernalo, Argentariensis ci-

vitas Episcopo, Wolfeon, Confancientis Ecclesie

Preful, perpetua beatitudinis optat in Christo salu-

tem. T. B. N. Z. De cetero noventi sancta fraternitas

vestra, quod iste Clericus, nomine ANNO, nostra in

Parochia instruimus ac detonsus, parvitatem nostram

rogavimus, quatenus illi commendatas Litteras confe-

beremus, quibus vestra celititudini commendatus, sub

tutitione vestri regnum degere posset: Cujus voluntati

consentientes, secundum canoniam audientatem Lit-

teris ei dimissorias dedimus : per quas & ipsi concedimus , ut sub velto magisterio divinae servituti infinitens , sua deserviat utilitat , & vobis licentiam tribuamus , ut si dignum cum judicaveritis , ad factos Ordines promoveatis . Comendatam ergo cum cura vestra suscipite , & nostris ex partibus absolutum in vestram ovum numero custodite . Quas litteras , ut vigore veritate firmatae indubitanter a vobis inscripantur , litteris Gracis , ut canonica docet auditorias , confirmare satagimus . Sancta Trinitas vestram beatitudinem ad regimen sancte sue Ecclesie perpetualiter bene valere concedat . *¶* Indictione x . contaret haec Formata Epistola summam quimeri M . CCC . XXV .

Indictione x . & Wolfonis Episcopatus omnia denotant *Beccxv .* summa vero rotis numeri sub finem Formata adscripta , confatur ex numero communis DCLX . & ex proprio DCLXV . qui ensurgit ex litteris T . B . N . E . & Indictione x . Unda enim conjugandi reddunt M . CCC . XXV .

III . Tempore , Archiepiscopi Trevirensis . Epistola generalis ad Carolum Colvum Regem . Episcopos & alias universos . pro Hegilone Presbitero ad Sandorum loca per regnante .

Ex Codice
Lineniensi .
(Collata
cum vetu-
erithme Co-
dice Mi-
bblioth . Rec-
giz .)

* Simond.
e filii à no-
bri .
* hac def. in
Simond.
* Simond.
quia

* Simond.
Diocesana-
tus .
Diocesi .

Vita Tom.
IV . Gillie
Christiane .
pag . 196

* Simond.
largitatem

* Simond.
proxi roga-
tus .

* Simond.
Amen .

Gloriosissimo & à Deo coronato magno & pacifico Regi Karolo & omnibus beatissimis Praefulibus , exterrite in gradibus ecclesiasticis ordinatis & universis in regno eius secularem administrantibus dignitatem , seu cunctis Fidelibus Domini nostri Iesu Christi adventus diligenter , Teogaudius , humilissimus Trevitorum Archiepiscopus , plenam pacem , & perpetui gaudii opeabilem implorat talitem . Quia sepe heni solet ut magni viri , summa Religione arce conficiunt , virtutum robore prævalidi , amnis iustitia accidit , castitatis candore magnifici , lapidari decore præfudigi , misericordia suis locis concipiunt amorem . quo per talem occasionem humanam possint subtertigere laudem , & minoris meriti testimoniarū a extranchi , qui grandius honorificabantur à notis . Plurima quippe sunt illusmodi occasiōes Veteris & Novi Testamento hortantē & evidenter (non ictum in Redemptore , sed ipsius etiam Apollolis inimitabili *) pra oculis documenta , qua vobis quoniam * fatis agita effe non ambigimus , opportunitas ea præterimus . Hac igitur felicissima confueratline , & saluberrimè doctrinā comunitus quidam Frater nobis Karissimus & cunctis benevolentibus , nomine Hegilo , eua Diocesanus * postea erat , in nostra videlicet Diocesi nutritus & tonitus , factoque dogmate sanctarum Scripturarum plenissime eruditus , & honestissime convertatus , atque in Ecclesia nobis commissus ad Sacerdotiū dignitatem fuerat promotus , licentiam à nobis peccit ut more canonico abfolutione suscepit & largita fibi benedictione , turris atque securius loca Sanctorum visitare & ad vestram praefacentiam liberus ac familiariis valerer accedere , ad quemcumque ex vobis illum itineris varietas perduxisse . Itaque nos petitione eius ad sensum tribuentes , & veneracioni illius contentientes , adqueverimus contentiendo quod secundum Deum defidere videbarit . Quocirca suppliciter deprecamur , & obnoxie depofitione humanitatem vestram , ut honosabiliter suscepimus , sicut Dei templum , & habitaculum Spiritus sancti , veluti manbonem sancte Trinitatis , quemadmodum pretiosissimum membrum Christi , sicut autem dono & largitione * sepeformis gratia Dei , quo cumque pervenerit , five modico , seu largiori spatio apud vos moraturus , benignè tractetis , humane exhibeatis : ut Christum in eo sufficientes , pro rogamus , fideliiter pro illo meritum munificencia vestra adquiratis æternaliter . Denique , cum propter memorabilem iustificationem ipsius prærogativam has vobis pacificas Litteras porrigitere determinemus , opera precium tunc arbitratu lumus , ut Gracia quoque elementa ex nomine Patris n . & filii T . & Spiritus sancti A . primam quoque litteram ex nomine beati Petri Apostoli n . & AMHN * in fine inferemus , cum littera nihilominus Gracis summam illarum demonstranibus *¶¶¶* . ut per hoc vobis evidenter luceret honorificatio eius , quem exoramus , præfaxis apicibus sancte Trinitatis , ut sancta Trinitas illam ubique conserveret muniat atque defendat , intercedente beato Paulo Apostolo . AMHN vero in extremo adponere studuimus , optantes ut iter illius la-

lubriter dirigatur , oculis divinae majestatis efficiatur acceptabile , receptibile Sanctis , & memorable in aeternum , per Dominum nostrum Jesum Christum . Hac ratione in hac Epistola Graeca helementa possumus , non ut canonicam Formata formaremus , sed ut eidem iam intitulato HEGILONI prospéra per hanc iudita imprecaremur * . Valete . Dextera Dei Patri , per quam tacta sunt secula , religionem vestram tuncatur , & bonam impletar voluntatem justa defiderium vestrum , omnes Fideles & cuncti beatissimi Fratres , cum Rege KAROLO , à Rege omnium Regum pro magna meritis in perpetuū coronando :

* Simond.
precremum

* Simond.
etiam co-
nandis que
littera prae-
cepit

Teugaudi Episcopatus Caroli Calvi congruit temporibus , sed Indicio hinc nulla est , ex qua de anno Christi pateretur licet . De numeris autem cum aliis suis communis omnium , ut dictum est , aliis proprii cuique Formata , propriis omnis communicatione tantum summam , neque illam integrum , Gracis litteris expedit *¶¶¶* id est , DCLX . Nam adjunctione erant XCIX . qua in AMHN continentur , ut ferat integra summa DCLX .

IV . Joannis Episcopi Camaracensis Epistola generalis ad omnes Episcopos pro Ursino Presbitero , ut in quilibet parochia res ipsi possit .

In nomine II . T . A . B . I . II . E . A . Indictione XIIII . AMHN . Omnibus sancta maria Ecclesie Pastoriis ,

Ex Codice
Laudunensi

piò sollicitudinis studio filiorum ipsius curam gerentibus , Joannes Camaracensis sancta maria Ecclesia Episcoporum extensus , inoccidit pro prosperitate triplum . Permaximo tunclegeri pondere gravati , non solum Paganorum , verum etiam pseudo Christianorum creberimus atterimus infestationibus . Quocirca gemitum divinum nostrum sollicitudinis providentia committit in propria ovis septa pastoralis nequit regere vigilans . Et quibus praesens Sacerdos , URSIO voculo , à beata recordationis Prædecessore nostro Teudericu , apud matrem Ecclesiam nostram per omnes gradus canonice promotus , religiose dñm liceat conversatus , suppliciter efflagravit litteras , Gracorum elementa impetravatibus sanctissimi . Notarii Concilii Decretis roboratas , nostra pastorali indulgentia sibi largiri , quibus manutus dimitti , & quocumque sibi aptum repertus locum , posset canonice recipi , ac ministerium divinitus sibi concessum peragere . Nos igitur huipinodi petitionem fulcipientes , nostra etiam aque ipsius miseria condolentes , omnique carentem dole cognoscentes , migrandi facultatem liberalissime indulamus , eminentiam vestram , ad quos pertenerit , obnixi exposcentes , ut in sacrofæcto vestra paternitati gremio cum sufficiens ministerio sui officium infra vestram Diocesem celebrare sinatis . Ut verò hi parvitas apices venuis credantur , Gracorum numerum fuis supplicationibus interumerimus , Patris videlicet primam f . Filii quoque primam T . & sancti Spiritus A . Petri etiam , Apolorum Principis , primam II . nostri quin etiam nominis primam I . & quoniam ignoramus cejas Pontificis Diocesem nominarim adire debeat , aut valeat , pro speciali littera nominis Episcopi , que hoc loco debet esse secunda , generalis ibidem nominis secundum ponimus , que est n . quia similiter significat octoginta . Igitur in super Fratris tertiam T . quartam nihilominus urbis nostra litteram A . cum Indictione instans anni XI . subscenderentes , AMHN . Id è vero hæc innexa sunt , ne forte beatitudinem vestra præqua est in Christo simplicitas aliquo fraudis obnubilatur accedit : & ut profecto scaris hunc Fratrem neque fugi lapsum , nec alicuius criminis nervo fulcatum , sed intanter Normannorum feritate rorente proculpum . Valeat sanctitas vestra supremo propitiante Christi clementia munita prefido . Summa numerorum Epistole DCCCLXIV .

Indictione XIII . Episcopatus Joannis Camaracensis en-
nom defiguntur DCCCLXV . Summa numerorum ad calcem
adscripta . & initio quoque suis litteris exposta , confatur
ex numero communis DCLX . & ex proprio hujus Formata
ccc . qui conficitur ex litteris Gracis I . B . Z . A . & In-
dictione XIIII .

¶¶¶ Vide infra pag . 1559 alia septem exem-
pla Formatarum Epistolarum .

INDEX

INDEX TOMI SECUNDI.

A	
Abbas ab omni congregatione eligendus.	373. 394
580. 582. 1018.	
Abbas-eligendus cum auctoritate Episcopi.	1143
& seq.	
Abbes subiecti sunt Episcopis.	866
Abbas negligens removendus.	10. 1. 2
Abbas adhibetur testis professionis Monachi.	1299
Abbas si ouierit.	253. 270
Abbes habeant suos Advocatos.	322. & seq. 337
Abbes veniant ad placita Millorum dominicorum.	ibid.
Abbes si plenissime homines suos non direxerint in hottem.	360
Abbes Canonici.	1090
Abbes Comites.	732
Abbes Laici.	1127. 1157. & seq. 1274
Abbatum conventus Aquingranensis.	755
Abbatiffa eligenda cum consenu Episcopi.	1143. 1218
Abbatiffa si obicit.	263. 270
Abbatiffa habeant suos Advocatos.	*11. & seq. 337
Abbatiffa si plenissime homines suos non direxerint in hottem.	360
Abbatiforum temeritas damnata.	1136. 1143
Abbatiarum Praelati.	11. 204
Abbatiam vacante vicinus Episcopus & Comes provideant.	163
Abbatian irregulariter tenere.	112
Abbatio in beneficium datur.	54. 205
Abbatia à Laicis possefa.	257
Abbo Episcopus Astiudorensis.	121. 81
Abbo Episcopus Magalonensis.	276
Abbo Episcopus Nivernensis.	244. 275
Abbo Abba.	70. 1267
Abbo Abba S. Maria Alaone.	631
Abbo Comes.	1433
Abdiraman Rex Sarracenum.	750. 1012
Abel Archiepiscopus Remensis.	817
Abolaz Sarracenus, pater Abdiranis.	817
Abolitus malarum machinationum atque molitionum.	138
Abrincatenis pagus	69
Absconde, id est, occulte.	1052
Ablens, id est, abstinentia à communione.	1218
Absida.	705. 1207
Abfates.	214
Absolutio à juramento fidelitatis.	
Absitus manus.	1390
Acapare.	81. 84. 774
Acceptare.	1503
Accepto & accipitor.	684. 750. 810
Accessio locus.	
Accipitores nominantur ab accipiendo.	
Accognitare. 83. 97. 145. & seq. 775. Accogitari.	173
Accognitatio.	
Accola fuit coloni five adscripti.	
Accolan. 428. 547. Eorum menta.	
Accusare qui non possunt.	361
Accusare Presbyteros qui non possint.	1205
Accusatio si iusta fuerit comprobata.	485
Accusationes Episcoporum occulite non sicut.	274
Accusator sumpus refutat quos post appellationem adver-	
tarium suum impulit sustinere.	484. 977
Accipitali Monachi.	36
Acfredus Dux Aquitanorum.	1512
Acolyti accentores lumen dicuntur.	1356
Aclardus Episcopus Namicensis.	621. 976. 1267
Actio Comitatus, Ducatus, ac Patriciatus.	380. 888
Actio, id est, Officium, ministerium.	926
Actionari, id est, Officiales.	893. 1078
Actor dominicus.	706
Actores Ecclesiz. 406. 440. Reipublica.	357
Actum.	445. & seq.
Acupicile.	706. 1138
Ad adorandum pateant Sancti. Sanctorum.	12. 18
Adalardus Abbas Corbeiensis liber de ordine palati.	1161
Adalardus Archepiscopus Iunienensis.	275. 1498
Adalardus Episcopus Arvernensis.	1526
Adalardus Comes.	138. 305
Adalardus Comes palati.	265. 1187
Adalardus Comes palati & Abbas Corbei.	1212
Adalardus Abbas sancti Quintini.	1267
Adalardus Abbas.	68. 79. 86. 88. 776. 1267
Adalardus Presbyter Ecclesiz de Magniaco.	819
Adalbero Episcopus Metensis.	1576
Adalbertus Archiepiscopus Hammaburgensis.	1116. 1554
Adalbertus Episcopus Carcassoniensis.	633
Adalbertus Episcopus Morinensis.	245. 616
Adalbertus Comes.	165
Adalbertus Vicecomes Emporitanus.	1541
Adalelmus Archiepiscopus Burdigalensis.	1112
Adalelmus Episcopus Catalaunensis.	ibid.
Adalelmus Comes.	222. 264. & seq.
Adalgarus Episcopus Augustodunensis.	246. 251. 805.
1285. 1493. 1505. 1510. 1518	
Adalgarus Mifius dominicus.	68. 80
Adalgaudus Episcopus Vercellensis.	238. 243
Adalgaudus Presbyter infamatus.	249
Adallabus Episcopus.	1217
Adaluvimus Episcopus Ratisbonensis.	1057
Adalulfus Episcopus.	141
Adam Abbas Casauriensis.	2192. 1541
Adalulfus Episcopus Barcinonensis.	803. 1504
Adda.	319
Addisa.	ibid.
Adelaide Regina uxor Ludovici Balbi.	1501
Adelardus Episcopus Veronensis.	278. 243
Adelulfus Episcopus Barcinonensis.	803. 1504
Addelelmus Comes.	403
Ademarus Vicecomes Scalarum & Abbas laicus Monasterii Turelensis.	1037
Adertius pagus.	68
Adfatiue epifolz.	534
Adgnaci pro nati sepe apud Jusconfutato.	944
Adhamire.	435. & seq. 552. 952
Adjacentiz.	425. 441. 479
Adjunctione.	417
Adjectire. 396. 487. Adjectivus.	699. 849
Adjactus sit, id est, vadimonium deseruerit.	922
Adinventiones.	151 & seq.
Admallare. 387. 441. 449. 494. 699. & seq. 848. 851. 904	
Administrator publici munierit. 347. reipublica.	5
Admodum pro amato.	987
Adnundare.	144. & alibi pagin.
Adnuntiatio.	112. & alibi pagin.
Addo Archiepiscopus Viennensis.	1493
Ado Episcopus.	243
Adoptionis Formula.	413. 480. 526 & seq.
Adpretiare.	849
Adipro.	1497
Adrebraldus Abbas Flaviniacenensis.	1175
Adrevaldus illustratus.	996
Adrhamine.	693. 707. 844. 848. 1395
Adrhamine sacramenta.	1193
Adsalituras facere.	65
Adfallire. 390. 395. 485. & seq. 499. & seq. 687. 836.	
916. 921	
Adserviri.	517
Adstradus.	316. 47. & seq. 412. 420
Advene quos affligunt Ministri reipublica.	69
Advene qui in partes sitorum regnum confuserunt.	66
Adventiti terræ que à Normannis devallata eit.	189
Tome II.	H H h h

Index

- Adventus Episcopus Metensis. 111. 163. 216. & seq. 301.
& seq. 585. & seq. 781
- Adventus Domini. 33
- Adivre in caput. 488. 494
- Adulationis tinea. 113
- Adulteram si quis uxorem duxerit. 46. 119
- Adulterii crimen damnatur quicquid in ea commissum fuerit. 849
- qua non sit legitima uxor.
- Adulterium an sit iusta causa dimittendi uxorem. 335. 1204.
1228
- Adulterium si factum fuerit absque conscientia manti. 1004
- Adulterium si sanctimonialis femina fecerit. 322
- Adunate. 85. 141. 199. 261
- Adunati, id est, unanimis effecti. 48. 82. 201
- Adunationem secno faciat per sacramentum. 321
- Adunationis firmitas. 142
- Advocati, id est, Judices. 151. 190. 333. 337
- Advocati, defensores sive protectores. 707. 952
- Advocati Ecclesiast. 229. & seq. 435. 437. 458. Inimicis
ab hoste.
- Advocati Episcoporum & Abbatum. 322. & seq. 337
- Advocati Episcoporum iustitiam faciant. 1053
- Advocati Episcoporum reddat. 66
- Advocato denuntiatur ut latronem reddat.
- Advocatio, id est, pagus in quo Advocatus iusticias facit. 152
- Advocatio non semper excusat ab expeditione hostili. 359
- Adui. 1231
- S. Agidii Monasterium. 1099
- Aenac Episcopus Parisiensis. 103. 607. 1162. 1484. & seq.
1491
- Aeneum, id est, caldarium. 700. 849
- Aequale lance dividere. 412
- Aequivalent dividere. 413. 456. 462. & seq. 505. 964
- Aetatis iniquitas. 1163
- Aera conturbare. 1244
- Aera, id est, numerus, caput. 1491
- Aetatis regu scatum. 1128
- Aetas ordinandorum. 1245
- Aetherius Episcopus Vivariensis. 697. 847
- Affatomie. 1551
- Affidare per sacramentum. 451
- Aforis. 448
- Afranum.
- Afri multum abhorabant ab appellationibus transmarinis.
1149.
- Africanis provincie Canones. 234. Eorum magna auctoritas
in Ecclesia Gallicana. 1234
- Africanis Concilii Statuta. 297. 597
- Agaethenii Concordio talso tributum Capitulum quoddam.
1232
- Agaunense Monasterium. 371. 870. 1295
- Agelinda Imperatrix uxor Widonis. 707
- Agenda. 1351. 1377
- Agenda mortuorum. 888. 801
- Agentes, id est, Officiales, Ministri. 1074
- Agentes Ecclesiast. 407. & seq. 427. 451. 473. 511. 519. 521
- Agentes in rebus. 1078
- Aggeres Ligeris.
- Agilmarus Archiepiscopus Viennensis. 1188. 1441. & seq.
1455. 1467.
- Agilmarus Episcopus Arvernensis. 245. 275
- Aginthus Archiepiscopus Bitericensis. 1112
- Agiustus Abbas Solemniacensis. 1084. 1415
- Agius Episcopus Aurelianensis. 17. 19. 51. 57. 607. 759.
1201. 1267. 1460
- Agnati sunt qui per virilem sexum descendunt. 1238
- Agnato si de seruo apparuerit. 537
- Agnationis charta. 422. 447. 960
- Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis. 1112. Ejus liber
adversus Legem Gundobadam. 1074
- Agrarium, vetus agro impositum. 948
- Agrum, perdat qui censum negligit. 37
- Ahyro Episcopus Baileensis explicatus & emendatus. 1208.
1211. 1226
- Aimirus Episcopus Ruthenensis. 246
- Aimericus Archiepiscopus Narbonensis. 634. 1301
- Aimericus Episcopus Roensis. 632
- Aimericus Episcopus Ripacreensis. 676. & seq. 1304
- Aitardus Archiepiscopus Aufsenensis. 1113
- Aitboldus Comes. 238. 243
- Aitomus defectio & irruptio in regnum. 1113
- Alone Monasterium. 631. 1301
- Albani, advenae.

- Albarix mons. 1497
- Albechouva. 223
- Albericus Episcopus Lingonensis. 1149
- Albericus Comes. 238. 243
- Albultus Abbas Ferriensis. 246
- Albucus Cardinalis Romana Ecclesie. 1116. 1556
- Albericus Episcopus Lingonensis. 1175
- Alciqdrius pagus. 70
- Alcuminus. 734. 1047. E Britannia evocatus a Karolo M.
1063
- Abbas S. Martini Turonensis. 1401. Ejus epistola ad Can-
didum & Nathanaelem. 1062. Ejus non est libellus de or-
dine baptizandi. 1070. Libros manu sua describebat. 1161
- Alcuminus illustratus. 1059. Emendatus. 1245
- Aldebertus hereticus. 719
- Aldiones. 686
- Aldiones fieri non possunt qui per triginta annos fuerint
liberi. 330
- Aldioni nova conditio non imponatur a domino suo. 334
- Aldricus Archiepiscopus Senonensis. 1112
- Aldricus Episcopus Cenomanensis. 51. 764. 1455
- Aldrigus Comes. 1468
- Alidimus Episcopus Avinionensis. 244
- Alegerius Abbas S. Germani Autifiodorenensis. 1412
- Alexander Archiepiscopus Viennensis. 1527
- Alexander Abbas. 636
- Alexander martir quiescit in Monasterio Lebbraha. 59
- Alienas res si quis culibet homini veindiderit. 335
- Alienationis nomine intelligitur quacunque traditio perpe-
tua. 1175
- Alienaverit si quis res suas & super eas residet. 322
- Alienigena Clericus non ordinandus. 1556
- Allocutio Missorum dominicorum. 1209
- Almerodus Episcopus Helenensis. 1515
- Alnum fulces. 225
- Alvarius. 452. & seq. 962
- Alode, seu hereditas. 875. 895
- Alodem sicut habuerit in Comitatu unde fugit. 217
- Alodes. 66. 70. 88. 144. & seq. 147. 184. 264. 480
- Alodes petere. 198
- Alodes in sua manu tenere. 197
- Alodes in hunc recipientur. 230
- Alodes evindicatus. 493
- Alodes parentum. 382. 392. 405. 407. 412. & seq. 461. 463
- Alodus, id est, proprietas. 54. 205
- Alodus, id est, terra paterna & aviatica. 703. 707. 853
- Alodus est propria cuique possesso. 761
- Alodus divisio quomodo facienda. 386. 902
- Alodium. 1520
- Alodium est fundus liber nullius juri obnoxius. 1183
- Alodium. 237
- Altapetra. 213
- Altare apertum. 808
- Altare ita cur si necessitas populi id exegerit. 24
- Altaria ab Episcopo benedicenda. 8-1
- Altesca exigitur. 1192
- Altfridus Episcopus Hildesheimensis. 137. 164. 208. 222.
794. 797
- Altmarus Senescalus Imperatricis & Missus Palatinus. 1188
- Altmarus Missus dominicus. 68
- Altus mons. 224
- Amalaris Abbas ecclaz de officio Missz. 1352
- Amalaris Archiepiscopus Trevirensis. 1070. 1110
- Amalaris Diaconus. 1142
- Amalo Archiepiscopus Lugdunensis. 29. 760
- Amalarius Archiepiscopus Turonensis. 49. 51. 57. 1267
- Amalarius vocatus Episcopus. 343
- Amalarius Canonicus Virdunensis. 815
- Amalwinus Archiepiscopus. 342
- Amatheus Episcopus. 1112
- Amba locella. 428
- Amba pro amo scriptum olim. 1116
- Ambla dominica. 681
- Amblactare. 1501
- Amblanculus pagus. 69
- Ambitio ab altaris removendi. 296
- Amblardus Archiepiscopus Lugdunensis. 1300
- Ambo, pulpitum. 7-8. 1147
- Ambronianum officium. 731
- S. Ambrolius Episcopus Mediolanensis libros scribebat
manu propriâ. 1161
- S. Ambrolius Episcopus Mediolanensis illustratus. 093.
- Emendatus. 1120

Tomi secundi.

Ambulare.	84. 485. & seq. 503
Amictus.	461. & seq. 547. 906
Amicitias.	694. 844. 903
Amortizatio.	877
Ampliare.	511
Ampulle: duz vel tres in cena Domini.	1170
Amule popolorum.	1350. & seq.
Amulo Archiepiscopus Lugdunensis.	29. 760. Eius locus
in signis de dignitate Ecclesiarum baptismalium.	1005
Ana Abbas S. Hilarii in Diececi Carallionensi.	1462
Anastatis Archiepiscopus Senonensis.	1302
Anatolius Abbas Conchenlis.	1424
Anathema quomodo imponendum.	36
Anathema ecclesiasticum.	96
Anathematis auctoritas.	92
Anathematis poena ubique olim inserta.	874
Anaticula.	448
Ancilla Regis.	839
Ancilla fit mulier quae se alieno servo jungit.	690
Ancillam si quis vendiderit.	419
Ancipite aliebi legendum pro accipere.	2191
Ancorata navis.	209
Andana.	224
Andedi.	1050
Andegavensis pagus.	69
Andegavus pagus.	1436
Andelangum.	515. 525. & seq. 532. 536. 545. 549. 555
Andelaum.	749
Anderachum.	818
Ando Abbas Stabulensis.	1084
Andorensis pagus.	1482
S. Andrei Suredensis Monasterium.	1301
S. Andrei Vienensis Monasterium.	1507
Andreas Patriarcha Aquileiensis.	351. 1194
Andreas Archiepiscopus Mediolanensis.	1575
Andreas Archiepiscopus Tarantofenensis.	1112
Andreas Episcopus Florentinus.	238
Andreas Miffus dominicus.	359
Aneta.	684. 810
Angaria, vehiculi genus.	1138
Angariz.	116. 400
Angelorum nomina ignota non recitanda.	708. 1125
Angelannus Episcopus Meldensis.	669
Angelvnuus Episcopus Paricensis.	599
Angenalius Episcopus Gabularanensis.	244
Angilbertus Archiepiscopus Mediolanensis.	351. 1294
Angilbertus Ablis Centulensis.	754
Angilramus Archiepiscopus Metensis.	1047. Eius status
tata.	1233
Amianum Monasterium.	1072. & seq. 1099. 1118
Anianus Abbas Caenensis.	1044. 1090. 1399. 1433
Anima est prenitor corpore.	9
Annalis optio.	575
Annona.	817
Annotina Pascha.	1327. & seq.
Annotunus Pascha.	1258
Annum inchoatus habetur pro completo.	1254
Annis & dies debet esse evidenter expressus in scripturis le-	1540
gurimis.	1540
Aouovarech Brito.	1456
Anta villa.	1547
Anicarus Subdiaconus, perversor Ecclesie Lingonensis.	130
Anicarius Archiepiscopus Hammaburgensis.	1116. 1554
Anicharius Comes.	1511
Anlegaudus Episcopus Abricatenensis.	57
Antegnius Archiepiscopus Senonensis.	243. 248. & seq. 271.
275. 609. 805.	
Anlegius Abbas Fontanelensis.	1206
Anlegius Collector Capitularium, instituti sui immemor.	755.
Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis.	1556
Anselmus Episcopus Lemoicensis.	215
Antigardis uxor Karoli simplicis.	812
Antigarius Archiepiscopus Hammaburgensis.	1116. 1554
Anforinus Episcopus Canevicensis.	1235
Anspertus Archiepiscopus Mediolanensis.	237. 243
Antestare.	691
Antiphonarium.	1156
Antronacum oppidum ad Rhenum.	857. 987
S. Antonius Monasterium.	1098. 1434
Antonium.	224
Antonius Augustinus censensus.	994
Aurruito.	386. 898

Apennis.	808
Aperi honores.	830
Apium vas.	663
Apum examen dispersum revocare.	247. 249. & seq.
Apocrifarius Romanus Ecclesie.	713
Apocrifarius palati.	1084
Apollinaris Abbas Flaviniacensis.	167
Apoltara est qui a fide recedit.	1556
Apostata vocantur Clerici qui se ab Episcopis non suis or-	
dinari procurant.	
Apoltolem parent honorem & potestatem cum Petro accep-	
runt.	1369
Apostolici vocabantur olim omnes Episcopi.	874
Apostolius Pixaui.	1241
Apostolicus. -7. 165. & seq. 237. 248. 250. 261. 317. 319.	
Apostolus. 774. 1216. 1262. 1368	
Apostolis mendum sublatum.	1173
Apparuere.	464
Appellatio injusta si comprobata fuerit.	484
Appellations ad fedem apostolicam.	1249
Appendiciz.	469
Apprenus.	469. 484. 965
Apprinatus pagus.	69
Appriuo. 27. & seq. 1080. 1400. 1405. & seq. 1425. 1503	
Appificate. 421. 490. 508. Appificatione.	505
Apparatus significaciones.	963
Aqua calida seu frigida exordium.	619. & seq. 7. 8
Aqua fervens iudicium.	332. 849. 1189
Aquam nemo hospitibus deneget.	358
Aquae distictum.	123
Aquena Metropolis diu sine Episcopo fuit.	1071
Aquena Abbatis.	123
Aquiliana stipulatio.	975
Aquis fedes regia.	1080
Aquis palatum.	1074. & seq. 1184. 1423
Aquigranensis Synodus universalis.	1019
Aquigranensis Abbatum conventus.	755
Aquigranensis paetio inter Karolum Calvum & fratrem	
eius Ludovicum.	221. 799
Aquigrani palati thesauri.	297
Aquitani qui à Karolo desciverint.	79. 774
Aquitania. 25. 43. 240. 1413. Karolo Calvo in partem ob-	
tigit.	51
Aquitania afflictio.	70. 772. & seq.
Aquitanicum regnum.	266. 1458. 1465
Arberthus Archiepiscopus Fribredunensis.	1468
Arbores infesta, fignata.	840
Arbores sacrificia.	683
Arborum superfluitas.	1131
Arcamboldus Abba.	1267
Archicappellani dignitas imminentia in regno Italiz.	1294
Archicappellani & Archicancellarii officia olim conjuncta.	
Archicappellanus apex olim fuit & caput omnium dignitatum	
palatinarum.	758
Archidiacoconi ministerium.	873
Archidiacoconi ministerium in ordinatione Episcoporum.	1372
Archidiacoconi auctoritas.	1560
Archidiacoonus praeponitur Archipresbytero.	1211
Archidiacoonus praeferit libertatibus quo in Ecclesia dabat-	
tur.	968
Archidiacoonus solus solet implere oblationes priorum.	1360
Archidiacoonus Monachos reus ducit ad audientiam Synodi.	51
Archiepiscopus pallium.	1220
Archiepiscopi ordinanti professo.	618
Archiepiscopi sine Episcopis nihil debent presumere.	101
Archiepiscoporum auctoritas.	1234
Archiepiscoporum est indicere conventus synodales.	102
Archiepiscopii sine pallio Missas dicere non presumat.	735
Archiepiscopii si propter infinitatem ministerium eccl-	
isticum exhibere non potuerit.	35
Archiepiscopii si defundunt fuerit.	263
Archii publici.	532
Archii basilice.	529
Archimandrita, id est, Archiepiscopus vel Episcopus.	630
1100. 1576	
Archimboldus Comes.	1443
Archimister.	1575
Archipresbyteri auctoritas.	1560
Archipresbyteri constituti sunt per decanias.	23
Archipresbyteri prohibentur redditus Ecclesiarum ad proprias	
domos adducere.	353
Archipresbyteris suis dominari Laici presumunt.	ibid.

Index

- Archipresbyteros suos Episcopi non gravent cùmpatrocias suas circumneant. 336
 Archivi bafice. 571
 Arcibus Ecclesiæ Episcopii 440. 457
 Arcipibus publicis. 950
 Arculsi tres. 70
 Ardo, qui & Smaragdus. 1044. 1072
 Ardobertus Archiepiscopus Senonensis. 750. 1022
 Ardunna. 223. & seq. 268. 280. 1230
 Areæ venditio. 493
 Arelateni Archiepiscopo contributæ civitates novem. 1044. 1072
 Aream si quis vendiderit. 478
 Argentaria civitas. 39
 Argentum examinatum & purissimum. 278
 Argentum nūi purificatum non vendatur. 185
 Argentum accipere ad purgandum. 178. 792
 Argutarius.
 Aribannus. *Vide* Heribannus.
 Ariofonus Abbas Monasteru Malastri. 1537
 Arimania. 386. 899. 1295
 Arpennus. 463. 473. 976
 Arifada.
 Arifallium.
 Arifato. 687. 701. 815
 Arifito. 359
 Arlon. 224
 Arma plus possunt quām preces Sacerdotum. 1133
 Arma Sacerdotes non trident. 241. 1131
 Arma deponebit debet qui publicè ponenter. 1114
 Arma nullus extraneo dare aut vendere primitur. 1180
 Arma utriusque in iuramentis. 1295
 Arma intra patriam non portanda. 1211
 Armorum depositio. 190. 333
 Arnaldus Episcopus Arvernorum. 1530
 Arnaldus Episcopus Leucorum. 246. 266. 276
 Arnaldus Abbas Caunensis. 1557
 Arno Archiepiscopus Juvavensis. 1057. & seq. 1112. 1237. 1415
 Arnulfus Episcopus Gerundensis. 1540. & seq.
 Arnulfus Episcopus Tullensis. 118. 301. 303
 Arnulfus Comes. 264. & seq. 1468
 Arpennus. 562. 860
 Arpennus. 534. & seq.
 Arlanocuita, hoc est, cubans cum masculo. 137-2
 Arthemius Episcopus & Missus dominicus. 359
 Artmanus Comes. 1227
 Arulente Monasterium. 1103. 1303. 1448. 1522
 Arx Metropolitani. 1020
 Atairæ famula manumisso. 815
 Aſcenſio Domini quo die celebranda. 191
 Aſchliodotus Patricius. 938
 Atens.
 Athene Monasterium. 1104. 1554
 Aſſalitare in domos. 162
 Aſſalitare.
 Aſſimilare.
 Aſſumptio sancte Marie. 1171. 1177
 Aſtenidum.
 Alter Abba S. Petri Taberna.
 Alter Abba S. Michaelis Cuvanensis.
 Altphilus Rex Longobardorum. 1541
 Aſyla Ecclesiæ. 234. Quibus optiuunt non debent. 1034.
 Attium Ecclesiæ. 332. 860. Fjus infratio. 1549
 Atferus Archiepiscopus Lundensis. 1116
 Atierus primus Archiepiscopus Lundensis. 1556
 Attele Comitatus. 70
 Attinacensis conuentus. 1110
 Attinacum. 117. 214. 268
 Attinacum palatum. 135. 294. 772. 857
 Atto Episcopus Virdunensis. 131. 137. 163. 217. 301. 323. 781
 Ava Abbatis sanctæ crucis Pictavensis. 1097
 Ava Comititia Rucunonensis. 1303. 1543
 Avilius p̄. 70
 Avaria.
 Avaritiae & rapacitatis ignis. 155
 Auce.
 Auccellatores.
 Auctorabilis firmatas.
 Auctoritas regia.
 Auctoritas aliquando significat Diploma.
- Audacer Abbas Cormaricensis. 1481
 S. Audardi Abbatis. 1435
 Audax Archiepiscopus. 342
 Audegarus Abbas Juncellenis. 1519
 Audeleindus Episcopus Roicellenis. 803. five Illeensis. 1497
 Audeſt jurare. 1130
 Auditia Synodi. 52. Episcopalis. 1547. Palatina. 286
 Auditorium, locus ubi sanctimoniales conueniunt possunt. 1243
 Aventinus castigatus. 1178
 S. Augentii Monasterium. 224
 Augusta Tricassium. 275
 Augutkirche. 223
 Augustinus Episcopus Hippomensis nunquam locutus est iō-
lus cum feminis. 1215
 Augustinus, cum forore sua noluit habitate. ibid.
 Augustinus fermo de Martyribus & phylacteriis. 737
 Augustinus emendatus. 1127. 1224
 Augustinus Valerius Cardinalis Veronensis. 1064
 Augustudunensis pagus. 70
 Augustudunensis Canones. 577
 Aviatice res. 858
 Avitus Episcopus Viennensis emendatus. 1286
 Aula augustalis. 355
 Aurelianus civitas. 134. 178. pagus. 70
 Aurelianensis Ecclesia laborans confusione maxima. 17
 Aurelianus Archiepiscopus Luggdunensis. 124. 275
 Aurelius Episcopus Carthaginensis. 810
 Aurelius pectorum torque. 997. 1573
 Auregema Monasterium. 631
 Auſeo Vicecomes Rucunonensis. 1541
 Autum liquecit in literas. 1276
 Auri purissime cocti libra vendatur duodecim libris argenti. 185. 793
 Aufciensis Archiepiscopus Novempopolaniz Metropoli-
nus. 1113
 Autonensis Comitatus. 1525
 S. Aultremorus Arvernorum Episcopes. 1483
 Austria. 1413
 Autcarius Archiepiscopus Moguntinus. 1112
 Autranus Comes. 1468
 Auva Monasterium. 1380
 Avunculum suum si quis interficerit. 1379
 Azo Episcopus Eporediensis. 238. 244

B

- B** aculi à Monachis pro necessitate ferantur. 1092
 Baculus pectoralis. 274
 Baculus, id est, orationes Sanctorum. 1158
 Baduralus Episcopus. 345
 Bapenfoufius pagus. 68
 Bagisimus pagus. 69
 Baierna villa. 114
 Bainbergæ. 991
 Baio. 236. 1282
 Bajocacenſis Comitatus 1440. 1475. Episcopatus. 136
 Balatones. 709. 1226. & seq.
 Baldricus Episcopus Traiectensis. 300
 Baldunus Comes. 265
 Baldwinus Comes Flandriæ. 669. Judith fibi furatus est in
uxorem. 166. 789
 Balfridus Episcopus Bajocenſis. 1267
 Baligera, Hulta.
 Balista & sagittarum usus cognitus veteribus Franciis. 999
 Ballematiz. 1216
 Balma Monasterium. 123. 1094
 Balnearum uſus. 1084
 Balneolense Monasterium. 1302. 1425. 1528
 Baltifridus Episcopus Bajocenſis. 57
 Banniare. 143. & seq. 148. 228. 397. 785. 927
 Banniare ad placitum. 321
 Banniari & maniri. 176. & seq. 790
 Bannum plenum solvere. 184
 Bannum peidonare. 183
 Bannum recifum. 333
 Bannus refiſus. 190. 416
 Bannus Episcopi si quis parvipendit. 364
 Bannus dominicus. 67. 709. & alibi passim.
 Bannus francis. 151. & seq. 787
 Banitrices. 985
 Baptismatis sacramenta. 1236. 1402
 Baptisma

Baptisma celebratur in Paschate & Pentecosten.	1211. 1471	Beneficiare usufructuario ordine.	490
Baptismus valet si factus sit in nomine Trinitatis.	1202	Beneficium manus.	1433
Baptismus fieri debet sub tria mortione.	1202	Beneficium jus.	31. 60. 262. 761. 1205
Baptismus pretio confitare non debet.	625	Beneficiorum res.	159
Baptinatus officium in suam Ecclesiam transferre.	339	Beneventum.	158. 161
Baptina parvulorum.	1550	S. Benigni Divionensis Monasterium.	99
Baptinales Ecclesie.	242. 1063. 1283	Bera.	1500
Baptisimales Ecclesias si Episcopus cuilibet dederit.	341	Bera Comes Barcinonensis.	1286. 1490
Baptisum publicum.	1028. 1063	Berardus Episcopus Viridunensis.	146
Baptisterium concepsum Ecclesia de Munz.	1555	Berbius.	1011. 1139
Baptisteria Presbyteris celebrare non licet sine licentia		Berch.	222
piscopi.	233	Berchitanus Episcopatus.	676 & seq.
Baptisterium, id est, liber de ordine baptismi.	1156. 1159.	Berengarius Minilegium.	58
Unusquisque Presbyter habeat & bene sciat.	1066. 1156	Berengarius Episcopus.	1522
Baptizandi sunt de quorum baptismis dubitatur.	1225. 1240	Berengarius Comes.	1267. 1545
Baptizatus a falsis Episcopis an iterum baptizandi.	1246	Berengarius Comes Brivatenis.	1426
Baptizatus a Presbitero non baptizato.	1120	Berengarius Milius dominicus	68. 79. 86. 88. 276
Baptizentur a Paganis baptizati.	709	Bernardus Archiepiscopus Viennensis.	1112. 1202. 1403.
Baptizatur a mortuo qui mundatur sicutibus a peccato.	114	Bernardus Episcopus.	8 seq. 1407. 1432. & seq.
Barba olim Monachos literatos distinxit ab illiteratis.	1084	Bernardus Comes.	238. 243. 264. & seq. 267. 1468. 1496
Barcanare.	152. 787. 1270	Bernardus Comes Barcinonensis.	823. 1450
Barcino civitas.	213. 801	Bernardus Comes Arvernorum.	1158. 1483
Barcinonensis Episcopus.	233. 803	Bernardus Comes Dux, atque Marchio.	1301
Barginiare.	1270	Bernardus Dux Septimaniae.	1175
Bargus, ramus.	706	Bernardus Vicecomes Urgellenis.	1304
Bargildi.	192. 795	Bernardus Comes Abbas Brivatenis.	1474
Barnatus.	1. 0. 777	Bernardus Marchio.	1503
Baro, id est, vir.	77. 566. 692. 996. 774	Bernardus Comes Bisuldunensis.	1104. 1512
Baroni viam suam ostare.	1306	Bernardus Abbas.	1267
Baronus manu sub dominante erat.	1260	Bernardus Abbas Tuteiensis.	1098
Baronus vindicatus.	1200. Cattigatus.	Bernardus Abbas Solemnianensis.	1185. 1499
Barrense.	224	Bernardus Abbas sancti Mauricii.	1518
Barnius pagus.	68	Bernardus Abbas sancti Afroditi Birertenensis.	1099
Bartholomaeus Archiepiscopus Narbonensis.	1112	Bernardus Episcopus Gratianopolitanus.	244. 276
Basalchouva.	223	Berno Episcopus Catalaunensis.	276
Bachara villa Ecclesie Gerundenensis.	1416	Bennomus Archiepiscopus Velontionensis.	1112. 1435
Bailea interdum vocata Basula.	1278	Bennomus Episcopus.	1112
Basilica sancte Crucis.	134. S. Castoris. 137. 783. S. Mar-	Bertinianni annales emendati.	1191. 1278
tini.	409	Bertrmundus Archiepiscopus Ebredunensis.	244
Basilice omnes in Episcoporum potestate consistant.	234	Bertrandus vallis dominicus.	1424
1547		Bethleem Monasterium.	146
Bahniacum.	223	Betto Missus dominicus.	84
Bafu.	84. 775	Beudo.	698
Baffalus Comitis.	359	Bibere in hoste nemo cogatur.	1166. 1186
Baffi dominici.	360	Biblia Merita delata in bibliothecam Colbertinam.	1276
Baffum Longobardi dicebant pro vassallo.	1077	Biblia Monasterii sancti Dionysii.	1277
Baffunicum, id est arctissima custodia.	160. 709. 777	Biblia Pollentiana.	1273
Bafula, id est, Basilea.	222. 1278	Bibliotheca, id est, sacra Biblia.	1068
Batingie, panni linei.	1063	Bibliotheca divina.	1169
Battere.	188. 709. 795	Bibliotheca veteris ac novi Testamenti.	1456
Battere hominem.	1189. Mulierem gravidam.	Biduana, id est, jejunium duorum dierum.	1211
Batura.	123	Bigo Comes.	1454
Bauga, id est, armilla.	1198	Bingo Episcopus Vapincensis.	244
Becte Episcopus Lingonensis.	993	Billanc.	223 & seq.
Bedagouva.	223	Biuulduenense Monasterium.	1447
Bedenfe.	224	Biuulduenensis pagus.	1510. 1528
Begere Comes.	1468	Bitterrensis Comitatus.	1444. pagus.
Bego Abbas Conchenensis.	1553	Bitorige.	1296
Bego Episcopus Arvernensis.	632	Birungenis Archiepiscopi Primatus.	1112
Belgica regio.	217	Birungenis Archiepiscopus multa ausus olim est adversus	
Bellum cum vitis.	120	Narbonensem.	1072
Belnifus pagus.	70	Blanditia.	1181
Belvacus civitas.	19. 77. 759	Blatiphemare.	529
Belvacensis pagus.	69	Blatphemia.	229
Benco Comes.	1545	Blatphemari si quis Comiti non presentaverit.	210
Benedicere, id est, consecrare.	88.	Bellum caltrum.	977
Benedictus nostra postulatio est apud Dominum ut benedi-		Bieflitus pagus.	69
cere dignetur.	1266	Bleitichouva.	114
Benedictus Abbas Anianensis.	755. 1044. 1072. & seq.	Bodina.	1512
1083. 1090. 1092. 1118. 1385		Bodo Episcopus Aquensis.	218
Benedictus Abbas Juncellensis.	1192. 1512	Bodoni Monasterium.	223
Benedictus Episcopus Cremonensis.	237. 243	Bodradus Comes palati.	238. 243
Benedictus definitio.	732	Bongarius laudatur.	879
Benechia.	54. 184. 277. 287. 494	Bonifacii IV. Decretum de libertate Monachorum est du-	
Benechia ecclesiastica.	56. 208	bis fidel.	1243
Benechia præfita.	32. 451. 454. 463. 519	Bonifacius Episcopus Moguntinus.	732. 1021. Capitula et
Benechia destructa.	149. instauranda.	falso adscripta.	1073
Benechia five bona fiscalia.	875. 895	S. Bonitaci Monasterium.	1094
Benechia vassallorum dominorum.	31	Bonifacius Comes.	1175
Benechia si quis acceperit ap eo cui te commendavimus.	29	Bonitus Abbas Balneolenensis.	1425
Benechia illorum qui cum Rega vadunt sub immunitate		Bonna castrum.	109
mareant.	266	Bonnenfe pacium.	814
Benechia amittere.	310. 360	Bonoullum.	77. 773. 1061. 1266
		1111	

Index

- Borellus Comes Barcinonensis.
Borellus Dux Gothicæ.
Borellus Episcopus Rotensis.
Boso.
Boso Comes.
Boso Abbas.
Boso Dux & sacri palati Archimister. 238. 243. 265.
267. 804. Missus Italiæ.
Boves jungere non licet die dominico.
Boum mortalitas tempore Karoli M.
Bovo Episcopus Catalaunensis.
Brachile.
Brachii sui carnem devorare.
Brachium in collum ponere.
Brachius manus.
Bragbantum.
Bragbantensis pagus.
Bradungus Episcopus Matronensis.
Brantomiri Monasterium.
Brebitarum.
Bremundus Vicecomes Ausonensis.
Bretona villa.
Bretensis tumulus.
Breve sacramentum.
Breve in vicem venditionis.
Breves.
Breves reportare.
Brevis mercatorum.
Breviarium, liber officiorum ecclesiasticorum.
Briouili duo.
Britannicus Monasterium.
Brittones.
Brittonum regnum. 266. 809. Dux. 42. Episcopi. 131. 781.
Brittonum oppresio.
Briyatensis Comitatus.
Brolius Compendiæ.
Brouverus caligatus.
Brunia. 710. opima.
Bruniam nullus extranco dare aut vendere præsumat. 186.
791.
Brutus fluvius.
Buccella.
Bulgarum regnum Francorum invadunt.
Bulla, id est, sigillum.
Bunuarium, modus sorte.
Bunuaria.
Bunuaria tanta de terra arabili.
Burchardus Episcopus Carmonensis.
50. 69. 765.
Burchardi Wormaciensis Episcopi fraudes. 1024. 1016.
1113. 1130. 1136. 1139. 1144. 1148. 1150. & seq. 1161.
1163. & seq. 1169. 1172. 1175. & seq. 1184. & seq. 1190.
1196. & seq. 1204. & seq. 1211. 1219. 1226. 1233.
1245. 1257. 1288.
Burdegala caput regionis Novempopilane. 1071.
Burgundia. 140. 1413.
Burgundix regnum. 196. 180. & seq. 1465.
Burgundix diviõ.
Burgundiones.
Burte Iudeum.
Buticulanus.
- C**
- Aballari.
Caballi pastus.
Caballi pro redemptione dantur.
Caballi oblati Regibus.
Caballo mittere ad herban.
Caballus filius pagenibus Francis nemo per violentiam tollat.
186.
Caballum nemo comparet de ignoto homine.
Caballus excoriatus.
Caballicare.
Cabilloñum 178. Cabilloñensis pagus.
Caciare, id est, venari.
Cadufe pro cecidisse.
Cadius.
Cadicus.
Calceus in scripturis nota dominationis.
Calcamenti Monachorum.
Calcamenti depannata.
Calculandi peccatum habent Presbyteri.
Calculus exortimus.
Calmontis.
Calumnia, id est actio.
1541. 1545
1119
631. & seq.
165
300
1293
1575
1138
1069. 1199
300. 815
691
285
508
1007. 1010
124
75
57. 1267
1096
1056
1545
135. 1269
778
486. 492. & seq. 978
498
55. 68. 206
53. 203
182
1159
70
615
69
1416. 1483. 1516. 1531.
283. 813
1110
1284. 1486
980
1189
497. 545
50. 69. 765.
1113. 1130. 1136. 1139. 1144. 1148. 1150. & seq. 1161.
1163. & seq. 1169. 1172. 1175. & seq. 1184. & seq. 1190.
1196. & seq. 1204. & seq. 1211. 1219. 1226. 1233.
1245. 1257. 1288.
1071
140. 1413
196. 180. & seq. 1465.
1117
1231
500
711
1069
199. 400. 936
186
1062
67
1069
698
855
1008. 1376
70
268
508
419. 497. & seq. 943.
1019
1019
853
1237
157
1135
661
213. 224
919. 970
- Calumniam generare. 534. ingerere. 590. stabilire. 525
Calumnare.
Calumnatoris poena.
Camara.
Cambiare, id est, commutare. 151. 1019. 1541
Cambitio.
Cambium.
Cambora.
Camera regia.
Cameracum, Cameracensis Comitatus. 234
Canis.
Canis glizina.
Canis pagus.
Campio.
Campobas.
Canupum si quis vendiderit. 419
Campus, five lex duelli. 711
Cancellarii elegantur boni & veraces. 312. & seq. 1192
Cancellarius. 711
Cancellarius regius. 151. 787
Cancellarius palati. 67. 194
Cancellarius dimidium libram accipere potest de majoribus
incipit. 324. 330
Candelabria septem cur portentui in Ecclesia. 1154
Candela cur in Ecclesia. 1156
Candela cur exinguantur post lectum Evangelium. 1359
Canigente Monasterium. 1102
Canis ad vomitum suum sedens. 158. 1299
Canis turensi si quem mortuam in pede lacraverint. 1178
Canis scelus. 829
Canis femina si quis se irrationabiliter miscuerit. 1378
Canones ecclesiastici. 113
Canonum Sacrorum Statuta. 283. Forum auctoritas. 9. 15
Canones intelligent & obseruent Episcopi. 25
Canones tuos unusquisque Presbyter habeat & intelligat. 1377
Canonica vita. 1479
Canonica Lex conservanda. 19
Canonica litera. 597
Canonica infra dormitorium donnant. 30. 55
Canonicorum Monasteria. 110
Canonicorum uniuscujusque Monasterii numerus describa-
tur. 53. 204
Canonicorum certus numerus in Monasterio Corbeiensi. 1247
Canonicorum Tornacenfum numerus tricenarius. 76
Canonicus ordo. 1416. habitus. 1115
Cantare in Ecclesia. 1168
Canticula turpia prohibeantur. 1126. & seq.
Canticæ sacrilegæ. 735
Cancorum schola. 1134
Cantus Gallicanus. 711
Cantoglenite Cœnobium. 1537
Capaciene Monasterium. 1102
Capella id est, capsa reliquiarum. 711. 915
Capella Domini Martini. 396. 914. & seq.
Capella Regis. 1045
Capella de Munz. 1555
Capella in beneficium datæ. 54. 205
Capella matris Ecclesie subjectæ. 614. 1064. & seq. 1456
Capella non sunt in vico publicis. 1573
Capella que sine dote & parochia sunt. 1377
Capellani Presbyteri. 711
Capilli tonio, lignum Christianitatis. 689
Capillorum cura apud veteres. 818
Capillorum fibi vicissim detondere. 329
Capitale reformatæ ei qui perdidérunt. 683. 1305
Capitale criminis. 1387
Capitula episcopalia. 145
Capitula synodaliter prolata. 77
Capitula synodalia & imperialia. 627
Capitula regalia pro Lege teneantur. 711
Capitula regalia Archiepiscopi proponeant in suis provin-
ciis. 1174
Capitula regalia relegenda. 159
Capitula à Cancellario accipienda. 67. & seq. 151. 194
Capitula contentu Prutorum regni accepta. 29

Capitula Regum renovanda.	283	Cavaticani.	1390. & seq.
Capitula condebantur cum consensu Fidelium.	153	Cancillatores.	714. 1131
Capitula Monachorum ad Augiam directorum.	1380	Cavillorium.	178
Capitulo legalia.	200	Cauas Monasterium. 1100. 1453. à Milone Comite fundatum.	1557
Capitula quatuor Prudentii Episcopi Trixallini.	610	Causa qui in suspensiō debeat refidere.	387. 906
Capitulare Evangeliorum de circulo anni.	1156	Causa suspensiō vel reservata.	522. 681
Capitularia Karoli Imperatoris.	54. 205	Causa maiores ad Sedem apostolicam referenda.	249
Capitularium.	54. 204	Causa generales debent tractari in Synodis generalibus.	117
Cappa sancti Martini.	713	Causa commendata.	494
Cappi.	268. 810. 1286	Causa deliberare.	326. 518
Captivorum redempcio.	193	Causa alterius recipere.	903
Capua.	362	Causas suas si quis prosequi nesciat.	387
Capulare.	713	Causas assumere in vice auditorum.	395. 910
Capulatura.	485. 978	Causas tenere unā die in septimana.	265
Caput rerum ecclesiasticarum.	280	Caufare, id est, litigare.	1176
Caput Ecclesiarum. 44. Episcopatus.	214. 1375	Caufatio.	1539
Caput rondero servo.	333. 333	Caufatio sublata.	417. 439
Caput hominis affigere valvis.	855	Cauitaciones & lites definire.	44
Caranatura.	417. 941	Cauitator, id est, ius.	853. 1180
Carbonaria inter Cameracum & Tornacum.	698. 848	Cauitatores.	190. 325
Carcalense territorium. 1408. 1428. & seq. 1461. & seq.	70	Causa, five Cotia.	268. 810
Carcasio, limes regni Gothici.	1287	Caudicis.	319
Carcassonensis Comitatus.	1534. 1537	Caudela fiat erga eos qui contemnunt admonitionem Episcoporum.	29
Cancer Monachorum durus.	1088	Cautio de clavibus. 502. 982. de infraclavis. 508. 984. de vinta. 413. 966. de capite suo.	502
Cardinalis Diaconus.	713	Cauiones diverso modo facta.	421. 425. 943
Cardonensis Concilium.	2016	Cauitonia epistola. 454. Formula.	445. 475
Catentinus pagus.	70	Cella fraxili.	1573
Caranicum.	720	Cella cenobialis Episcopii Senensis.	1421
Cariloii Monasterium.	1506	Cellararius.	1090. 1381
Carifacum palatum. 80. 87. 95. 99. 102. 151. 159. 161. 227. 259. 261. 168. 271. 281. & seq. 364. 776. 777. 807	1087	Cellaria.	502
Caritatis vineulum.	6	Cellarini, tributum fisco debitum.	989
Carmen brachii sui devorare.	185	Cellarium infringere.	508
Carmen vendere per deneratas.	183. 792	Cellitus calligatus.	1059. 1182
Carmen si quis in quadraginta comedenter, capite plectatur.	1039	Centrus, id est oculum erutum habens.	691. 841
Carnones castellum.	223	Cenomanensis Monachi ad canoniam vitam conversi historia.	1476
Carnovenis Ecclesia. 50. pagus.	535	Cenomanica urbs.	51
Carrada.	189. 1389	Cenomanicus pagus.	69
Carris evectio.	513	Cenalia de rebus Ecclesiarum.	64. 175
Carrana semiñ generis.	1148	Cenales terræ.	198. 214. 1490
Carricare.	188	Cenfice.	517. 519
Carroffini Monasterium.	1096	Censo pro censu.	1252
Carropera.	188. 425. 794	Census qui negligit, perdat agrum.	17
Carroperati.	1387. & seq.	Census de suo capite debere.	187. 191
Carruca.	694	Census exigere.	70
Carruca indominicata.	214	Census Ecclesiarum.	27
Carthaginense Concilium.	597	Census ad Ecclesiam.	506. & seq.
Carthaginensis collatio emendata.	1162. 1285	Census dominicatus.	258. 807
Casi Dei. 36. 54. 6 seq. 59. 114. 141. 187. 198. 205. 229. & seq. 435. & seq. 450. & seq. 489. & seq. 952	64. 175. 267	Census de maneo ecclesiastico.	64. 175. 267
Casa Dei Legem &c honorem debitum habent.	170	Census duodecim denariorum ad Ecclesiam.	961
Casa dominicata. 574. indominicata.	1493	Census de manis ad partem dominicam exigatur.	189
Casa aurea.	1541	Census ad partem Regis.	198
Casa igne cremita.	461. 965	Centena.	505. 714. 982
Casa venditio.	493	Centenari.	714. 959
Casta.	109. 714	Centenari placitum.	1054
Castati homines.	714	Centenari sunt Judices minores.	769
Caste exorcismus.	633	Centenari conferuntur Presbyteris plebium.	1183
Casta nogilum palatum.	1402	Centenari licentiam habent periequ latrones.	1305
Castella facere non licet sine permisso regio.	195	Centenariorum placita.	321
Castella super Sequanam.	267	Centenarius Episcopatus.	676. & seq.
Catellum.	221	Cerei septem cur portentur in Ecclesia.	1354
Catellum S. Dyonisi.	267	Cerei cur extinguantur post lectum Evangelium.	1359
Catellum Carnonis.	223	Cerei librales.	381
Catilia. 55. 206. 498. 500. 503. & seq. 714. 765. 981. 1501	1083. 1101	Ceritania olim erat in Septimania.	216
Catilia moderata.	116	Certamen habere de sua opera.	216
Castrationis poena in servo	839. 845	Cefiro vicus.	1099
Castricium.	224	Cefio ad filium.	454
Castritus pagus.	70	Cefio ad die presenti.	489
Catalaunicus pagus.	68	Cefio ad Eccleſiam.	442. 450. 513
Catalonia.	1231	Cefionis Formula.	471
Catechumenus Græcæ, auditor Latine dicitur.	1403	Chalcedonensis Canon XXXVIII.	1152
Catechumenus sacramentum non detur.	742. 1238	Character indelibilis.	1146
Catecumenus.	1250	Characteres fibi appendere.	737
Catena servitatis.	1498	Charta audiencialis. 389. 915. paricla.	396. 923
Catena Ecclesiarum.	1217	Charta duo uno tenore conscripta. 413. 420. & seq. 423. 447. 478. & seq. 481. 484. 494. 503. 524. 589. 976.	1391
Cathedra episcopalis. 1127. pontificalis.	509	Charta falsa appellari non potest antequam facta esset ante veraces homines.	1391
Cathedra Episcopi cur altior.	1557	Charte qua à quibusdam personis falsè appellantur.	325. 350

Index

1591

- Chartellarius.
- Chartula compositionis.
- Chartula redemptionalis.
- Chartularii.
- Charularius homo.
- Charulati.
- Chilperici Regis Preceptum emendatum.
- Chirographi virus.
- Chirographum Regum.
- Chirographum apud Marsnam.
- Chonodus Comes.
- Chorepiscopalis temeritas.
- Chorepiscopate in ordinem Presbyterorum.
- Chrenecruda, id est, cestio bonorum.
- Christina Graecæ, unio Latine dicitur. 1403. Sacramenti genus est.
- Christina Presbyteri custodiunt sub sigillo, & nemini dent maleficū patrandi causā.
- Christina nulli derit sub praetextu medicinae.
- Christina aliquando usurpatum ad regenda flagitia.
- Christina cœleste in unctione Clodovi.
- Christi corpus & sanguinem conficit manus Episcopi.
- Christi corpus conficit ore Sacerdotum.
- Christi corpus & sanguinem consecrare.
- Christus est caput Ecclesie.
- Christus & Ecclesia unus corpus sunt.
- Christus castam observat Ecclesiam.
- Christus solus Rex & Sacerdos fieri potuit. 9. 120. 1214.
- Christus est Subdiaconus & Diaconus.
- Christus per Paulum locutus est.
- Christus mortuus non est pro necessitate, sed pro nobis.
- Christi unum corpus nos sumus omnes.
- Christi sanguis fuis pro omnibus in eum creditibus.
- Christus bis crucifixus est.
- Christi epistola de celo lapsa.
- Christo regnante, Regem expectante.
- Christianus unde dicti.
- Christiani nunc dicuntur qui in primordio huius Discipuli appellabantur.
- Christianus Episcopus Autissiodorensis.
- Christianus Episcopus.
- Christianus Lupus castigatus.
- S. Christianus Monasterium. 1291. 1422. 1438. 1504. 1521.
- Chuonradus avunculus Karoli Calvi.
- Chuonradus Comes.
- Chuonradus inclusus & nobilissimus vir.
- Chuonradus Archiepiscopus Juvavensis.
- Cicuta vanans.
- Cimone Monasterium.
- Cineuverdunia.
- Cingulum militis deponere debent parricidae.
- Cinomanica civitatis Episcopus.
- Circatores Monasteriorum.
- Circuito Parochiz.
- Citationis Formula.
- Civium concessio pro Episcopatu-
- Clamatores.
- Clamo dici.
- Clamores tantas.
- Clamolius.
- Claudi tuitionem habeant.
- Claustra Canonorum vel Monachorum. 35. 198. 1195. & seq.
- Claustra Monasterii.
- Claustra venerabilium locorum.
- Claustrum proximum Ecclesie instituendum.
- Clericalis ordo.
- Clericalis reverentia in omnibus custodiatur.
- Clericis infaci non possunt. 598. Olim fieri non poterant absque consentiu Regis.
- Clericos probabilis vita non rejicant Episcopi quaevis seniores obtulerint ordinandos.
- Clerici Laicorum.
- Clerici ab Eborone Archiepiscopo Remensi ordinati. 1148. 1216
- Clerici qui nihil habentes consecrati sunt.
- Clericum unum conscribi non licet in duabus Ecclesiis. 578
- Clericum permanere oportet in Ecclesia ad quam ordinatus est.
- Clerici Ecclesiæ suas deferentes quomodo puniendi.
- Clericum alienum nullus ordinet.
- Clericus sine propria Episcopi licentia peregrinari non licet. 959

1592

- Clerici alieni nos recipiendi absque licentia Episcoporum suorum.
- Clericorum conversatio qualis esse debet.
- Clerici comam non nutriant. 1237. Non habente cum mulieribus. 1374. Arma militaria non concingant. 30. 33. 1132. Non sive conductores alienarum pofessionum. 620
- Clerici à Lege mandata extranei sunt. 1121. Secularia iudicia adire non presumant. 1224. 1375. Episcopali audience reserventur. 1547. A suis Episcopis judicentur. 1126. 1212
- Clericis suis si Episcopi injustè fecerint. 211
- Clerici inde gradum amittunt undè seculares homines vitam perdant. 183
- Clericorum dehonorationes. 150
- Clerici in custodia inclusi configit ad Ecclesiam. S. Martini Taronensis.
- Clerici debent intercedere pro reis ad Ecclesiam confugientibus.
- Clerici Canonici.
- Clerici rurales.
- Clerici honum regionum.
- Clericorum certus numerus.
- Clericus qui in Monasterio tonsoratur.
- Clericus omnis proprio fungatur ministerio.
- Clinga Monasterium.
- Clocz, id est, tintinnabula.
- Clocaria, turres campanæ.
- Clodoveus baptizatus à S. Remigio.
- Clopinel.
- Cloppum veteres dixerunt pro claudio.
- Cocco Comes.
- Coccones.
- Coclearia.
- Codices vestiuntur gemmis.
- Cocci tuitionem habeant.
- Cognitamentum.
- Cognitatio.
- Colaphi, id est, iodus.
- Collario quam Episcopus exigit ab Ecclesiis.
- Collario in Monasterio.
- Collecta undè dicta oratio.
- Collecta quam vulgo geldam vocant.
- Collecta ad malum faciendum prohibita.
- Collecta que dicuntur herisuph.
- Collectionis epistola.
- Collucere solem.
- Collumidum scribere.
- Colonga comprobatio.
- Colonacum.
- Coloni fiscales & ecclesiastici.
- Coloni non erant servi, obnoxii tamen fortis & conditornis.
- Colonus evindatur.
- Coloni flagellati.
- Colonus si Minstri Episcoporum flagellaverint cum virginibus.
- Colonus foras mixtos Traditionem facere non potest. 1184
- Colonus si de immunitate in immunitatem confugerit.
- Colonus.
- Colonacum.
- Colonitum.
- Colonica.
- Colonia Agrippina.
- Colonia villa.
- Colpus, iodus.
- S. Columba Abbatia.
- Comam capitum deponere in Monasterio.
- Comam capitum coram hominibus tradere.
- Comam capitum deponebant qui Clerici fiebant. 386. 403. 902
- Comam nutritre prohibunt Clerici.
- Comam dimittere in portentanda.
- Comedere peccata populi.
- Comitatus.
- Comites Episcopis comparantur.
- Comites Fratres à Principe vocabantur.
- Comites esse qui non possint.
- Comes & Grafio ejusdem dignitatis nomes est.
- Comes erat Judeus ordinarius totius pagi.
- Comes in suis consistant dominibus.
- Comitum vita qualis esse debet.
- Comites

Comites inquisitionem faciant de Vicariis & Centenariis.	321
Comites venient ad placita Misericordiarum dominicorum.	337
Comites placitum non habeat nisi jejunus.	319
Comites vicini malum non teneant in una die.	190
Comites non debent premere pauperes per placita.	1106
Comites concordes sint cum Episcopis & Abbatibus.	216
Comites adiut Episcopo parochiam suam circumseuerunt.	56.
Comites adiut Episcopo parochiam suam circumseuerunt.	207
Comites Episcopum adjuvet ad suum ministerium exequendum.	170. 210. 242. 288
Comites Ministris Ecclesie adiutores in omnibus sunt.	162
Comites conscientes sint Episcopis suis ad justicias facientes.	1210
Comites pacem & justitiam faciant in suis ministeriis.	214.
Comites si iusticias non fecerint.	337
Comites qui in Comitatus suis iusta faciunt.	199
Comites si negligens fuerit in persequendis depravatoribus.	90
Comites negligentia quo castiganda.	318
Comites si regis mandatis inobedientes extiterint.	194. 196
Comiti collecta manu si quis refert prelumpferit.	181
Comitis palatini nullus adest cum collecta & scuta.	322
Comitis manifestatio & lenitas.	28
Comites fortiores.	1211
Comites palati. 108. 395. & seq. 441. 456. 715. 779. 913.	912
Comites palati plures erant uno eodemque tempore.	1187
Comites si obserui, quomodo providendus ejus Comitatus.	263. 270
Comitatus actio.	380
Comitatus in centenas distributi erant.	982
Comitis liber.	1309
Comitatus veniendo ad aliam Synodus.	131
Commemorations excerpta ex plenitudine capitulariorum.	31
Commendare, id est, habere. 147. 151. 175. 185. 199.	216. 245. 559
Commendare, id est, Beneficium dare.	1202
Commendare se aliqui ex fiducia promittere.	899
Commendare se in valetum Comitis.	29
Commendare se seculari potestati non licet ulli Presbytero.	241
Commendatio, id est, ius, constitutio.	151. 186
Commendatio regia.	53. 204
Commendationes quarumlibet facultatum vel pecuniarum.	198
Commendatarius de re vendita.	306
Commendatarius litera. 430. & seq. 443. & seq. 716. 959	959
Commendatarius pro peregrino.	441
Commendatarium Epistolarum varie Formula.	583. & seq.
Commendatoria & exhortatoria ad Sanctimonialium.	559
Commerce pro confusione.	1192
Commercium.	460. 965
Commercire.	100
Commissarius. <i>Vide</i> Comarius.	
Commissari ignem in silvam.	333
Commissariare.	124
Commissariatus est.	31. 774
Comministrari.	352
Comminicare quibus non licet.	1233
Comminicari ter in anno debent Laici.	1177
Commissio Christiana & Ecclesiastica. 140. Petrina. 717	
Comminione Ecclesiastica nemo privetur sine certa & manifesta perte causa.	36
Comminione omnibus diebus dominicis percipient Monachi.	1380
Comminrandi licencia tribuatur.	36
Comminutus inter Principem & Ecclesiam. 390. 916. 1176	
Comminutus inter duos Abbatibus.	503
Comminutus inter Ecclesiam Laudunensem & Monasterium Conchenense.	1423
Comminutus immobilius Ecclesie verita est.	362
Comminutus rerum ecclesiasticum. 56. 198. 208. 232.	
Comminutus rerum ecclesiasticum. 340. 1206	
Comminutiones rerum ecclesiasticarum fieri non possunt abique auctoritate Principis.	1192
Comminutiones rerum ecclesiasticarum confirmatae a Principib. 1574	
Comminutiones licet inter Episcopos & Abbatibus.	1541
Comminutiones referendarum que facta fuerunt tempore viduatarum Ecclesiarum.	32
Comminutiones quas Legi Romanæ transactiones appellantur.	956

Commutationes de terris.	446
Commutationis Formula.	482. 589
Comparare pro emere.	445
Comparare ne fuit Monachii.	1085. 1231
Comparatione Monasterium S. Marie.	159. 264
Comparatione castellum.	267
Comparatione palatum.	204. 257. 268. 271. 274
Comparatio.	232
Comparatio pro compensatio.	420
Complices celebratorum puniendi.	347
Complices maleficorum & veneficorum disperdantur.	231
Componere & satisfacere.	923
Compositio Legis.	184
Compositionem plenam facere.	337
Compositionis Epistola. 414. chartula.	536
Comptum unusquisque Presbyter faciat.	1377
Comptum omnes discant.	1115
Comprimente verram.	265. 268
Conagatus.	691. 841
Concambiare. 28. 178. & seq. 410. 420. 439. 516. & seq.	
1444. 1450. 1483. 1493	
Concambium.	179. 390. 419. & seq. 943
Concamatura inter duos Abbatibus.	505
Concupiscentia.	684
Concupiscentia Mariz.	1172. 1177. 1325
Conchenis Monasterium.	1417. 1424
Concidere.	688. 824
Conclita celebrari in regno Francorum non possunt abique auctoritate Regis.	49. 1081
Conclita examinabant olim in consistorio Principis.	1113
Conclitum universale. 132. synodale.	1399
Conclitum Episcopi.	1028. 1205
Concionatorum genus quoddam damnatum.	1140
Concilia.	688. 835
Concordia inter omnes fit.	214. 216
Concubinaria simul & uxorem habere non licet.	335. 1243
Conculcatio quam Abbas facit ad hominem suum.	501. 502
Condamna.	1553
Condamnum.	224
Condigere.	450. & seq. 463
Condita.	469. 471. & seq. 488. & seq. 518. & seq. 569
Conditiones Sacramentorum.	1416
Condona per fiduciam.	183. 896
Condrita.	1187
Condrift.	214
Conductor, id est, generalis Administrator.	1169
Conductor alienarum rerum.	613
Conductum alienarum possessionum.	616
Conductum suum querere & habere.	66
Conductus.	189
Condustrum.	221
Confabolare.	567
Confessariorum quorundam vanitas.	1198
Confessio para de peccatis. 123. 811. facienda Sacerdotibus.	
716. 1210	
Confessio facienda Deo.	
Confessio peccatorum facienda non est Monachis.	1243
Confessiones ex paro corde facienda.	157
Confinium.	1193
Confirmare se ad Dei voluntatem & regiam fidelitatem.	197
Confirmatio Episcoporum.	23. 33. 140. 356. 1054
Confluentes.	137. 145. 159. 163. 168. & seq. 201
Confluentis Comitatus.	673
Confraternitas inter Monasteria.	568
Confrugium ad Ecclesiam.	1191
Congruitas.	924
Coniectum.	716
Coniectum accipere.	151. 258. 787
Coniectum facere ad Episcopos.	23
Coniectum pro Normannis.	267
Coniuga, id est, uxor.	1297
Coniugati habentes titulos in quibus deserviant.	1175
Coniugia inculta vestita.	46. 334. & seq.
Coniugia vestra uixque ad festum gradum.	1248
Coniugium dissolvatur quod legale non est.	190
Coniunctionem facere.	70. & seq.
Comparare cum duodecim francis.	436. 438
Comparare manus septuaginta.	396. 921
Comparationes fervorum.	1188
Comparatores. 698. 717. 848. duodecim.	452. 485
Comparatores.	364
Comparatores pars.	717
Comparatores pars.	1189

Index

- Conlaborationem decimam.
 Conlaboratum.
 Conlumanei Comites.
 Confiditum.
 Conventia.
 Conus Monasterium.
 Conquistatum.
 Consecratales homines.
 Consecratio peccatoris non potest latere oculos Inspectoris
 fui.
 Conscripti fratres.
 Consecratio immunitatis.
 Conservare sēpē scriptum pro conversare.
 Conignare infantes.
 Configratio sive confirmatio.
 Consiliariorum regiorum diligentia in dandis consiliis com-
 mendatur.
 Consilium sine virtute non potest esse utile.
 Consultationis & consolatōnis voces interdū promiscue
 usurpat.
 Conspicitus Episcopus Vercellensis.
 Conspicatio firmata per dextrā.
 Conspicitionem si quis facere präsumperit.
 Conspicitiones prohibita.
 Constantia Alemannica.
 Constantini Lex de manumissionis in Ecclesia.
 Constantini confitio de iudiciis Episcoporum suspecta visa
 est viris doctis.
 Constantinus pagus.
 Constantius Choropiscopus.
 Constitutio promotionis exercitū.
 Constitutiones novae apud Cancellarium in palatio retine-
 tur.
 Confratres.
 Confraternalis.
 Confraternitas impia non imponenda.
 Confraternitas indebita ab Ecclesia removenda.
 Coniunctio, id est, Lex municipalis.
 Coniunctio, id est, Lex Salica, Ripuaria, & similes.
 Coniunctio justa & rationabilis.
 Coniunctio ultana.
 Conſularē pro conſulari.
 Conſulem & diem præferre debent acta ordinatioſis Epis-
 copi.
 Conſules adſcribuntur tabulis empionis.
 Consultationis & consolatōnis voces interdū promiscue
 usurpat.
 Consulor, qui consulit.
 Contenta non sunt quasi parva sine quibus magna con-
 stare non possunt.
 Contemptus divine voluntati.
 Contempsibile se facit qui juber impossibile.
 Contentio excusat.
 Contentiōbus qui studere solent.
 Contentiōis auctor requirendus.
 Contra iuritiam facere.
 Conterarietas.
 Controversia finiantur in iudicio ecclesiastico quo illic co-
 perant agitari.
 Contubernium.
 Contubernii explicatio.
 Consultationis epistola.
 Consumaciam semel aut bis admoneatur.
 Contubernium.
 Contorno faciente.
 Conocula.
 Convenientia.
 Convenientia firmata deinceps maneat.
 Convenientia dubia quomodo definiri debet.
 Conventus synodales indici debent ab Archiepiscopo.
 Converti.
 Converti fratres.
 Convertere se ad Deum.
 Conviva Regis ad communionem admittendus.
 Convivio quoque effe debent in uno convivio.
 Convivium nullus Presbyter adire præsumat occasione ac-
 cepit pro mortuis.
 Coquina Monasterii.
 Corbada.
 Corbieense Monasterium.
 Corbinianus villa sancti Remigii Remensi.
 Corbonius pagus.

- Coriſsus pagus.
 Coriū ferri redimere.
 Conuincēte Monasterium. 1401. & seq. 1413. 1431. 1477.
 Coru altaris.
 Corona ſacerdotalis.
 Corona beatitudinis vefra.
 Coronationes Regum & Reginarum.
 Corporale non licet fieri de altero panno niſi de linea.
 Corpus & fanguinis Domini confeſratio.
 Corpus & sanguinem dominicum confeſcari.
 Corpus Domini honorificè cuſtodiatur in pyxide mundi &
 decenti.
 Corrigendi aliter flunt honesti, aliter improbi.
 Corsica.
 Corsis regia.
 Cortis.
 Cottus.
 Cotis Silva.
 Coſte etymologia.
 Craftem Monasterium.
 Creſbucum ad Ifaram.
 Crimen capitale & publicum.
 Crimen indicere.
 Crimen conſtitetur qui iudicium ſubterfugit.
 Crimina olim certa pecunia ſummiſtationibꝫ attinabantur.
 Criminales adiōnes tres.
 Criminalia feclera.
 Criminalis proceſſus in Ecclesia fieri potest.
 Criminali corrīgendi cum auxilio principalis auctoritatis.
 Criminoſi ſi ambulaverint cum Episcopo.
 Crimes attondere non licet Sanc̄timoniabꝫ.
 Crinitus.
 Crinol.
 Crifacum.
 Crifipimo.
 Crux evindicata.
 Crux habetur in medio denarii.
 Crucis & Reliquias ſequi.
 Crucis gloriatio. 1155. examinatio.
 Crucis ſanctæ ſignum in frontibꝫ facere.
 Crucis iudicium veritum. 1128. Explicatur.
 Crucis lignum ſuperfitiosum.
 S. Crucis Monasterium.
 S. Crucis puellarum Monasterium.
 Crucifix.
 Cruditatem olim ſcriberant pro crudelitate.
 Cruxa.
 Cubarias Monasterium.
 Cubicularii.
 Cucuciana facere.
 Cuculla & ſcapulare.
 Culcra ſolem.
 Culdini Monasterium.
 Culpatorum ſi quis regia mensa particeps fuerit.
 Culpatos ſi regia potetas fecerit mensa ſua particeps
 695. 846. 1295
 Cultellus, coſtre.
 Cultrum.
 Cultura indominicata.
 Cunibertus Comes.
 Cunibertus Praepositus Cantogilenia.
 Cunigunt curtis regia.
 Curfodi.
 Curia unde dicta.
 Curia publica.
 Curiale onus declinare.
 Curiales.
 Curius ecclæſtiaſicus.
 Curtes domineſ.
 Curtes Monasterii.
 Curtis.
 Curtis, id est, villa.
 Curtis regia.
 Curtis ſicci.
 Curtis recta.
 Curtis & mansus ſynonyma.
 Curticilius pagus.
 Culfodes titulorum.
 Custodia maritima.
 Culfos Ecclesiæ.
 Cuftrix.

Tomi secundi.

1598

1301. 1303. 6 seq.

131

Denarata de cera.

Denarate.

Denariale preceptum.

Denariales qui ante Regem liberati fuerant, Regem patro-

num & defensorem habebant.

Denarialis homo. 718. 1217. Charta.

Denarii sunt species monetae numerariae.

Denarii bene penantes non rejiciantur.

Denarii tredecim dandi (spende).

Denarii in diversis civitatibus & oppidis monetati.

Denario jaçante secundum Legem Salicam. 387. 449. 461.

819. 905. 966

Denarius merus & bene pensans.

Denarius mixtus & manus quam decet pensans non mone-

tandus.

Denarius calefactus in fronte impressus.

Denates duas.

Denitum evulsione puniebatur apud Polonus qui camem

manducaverat post Septuagesimam.

S. Deodati Monasterium.

Deodatus Abbas S. Emeritii.

Deodotius Episcopus Paifensis.

Deonant.

Devannati drappi.

Depopulationes prohibite.

Deponta quomodo custodienda.

Depradationem nemo facere præsumat in termino bostorum

Petri & Pauli.

Depradationes penitus interdicantur. 41. 89. 6 seq. 177. 242.

266. 287. 317. 6 seq.

Depradationes multi pro Lege per consuetudinem tenent.

143

Depradationes si homines Episcopi aut Comitis fecerint.

1394

Depradatores Ecclesiarum prohibeantur.

Depradatores ad rationem deducantur.

138

Defcargare.

Defiderii Episcopi Caduricensis vita emenda. 989. 1011

Desinonortantia.

Desponfatam ab altero si quis rapuerit.

Desponsatio sancte Marie.

Deteriorare.

Detracito Sacerdotum ad Christum pertinet.

Devastationes prohibeantur.

Dew sapè scriptum pro eum.

Deus est Pater noster.

Deus est essentialex Rex Regum & Dominus Dominantium.

137

Deuterogamia.

Dexter Abbas Diferens.

Dextritus manus sua tertiadecim.

435

Dextri.

Diabolii filii.

Diabolii venient ad omnes homines quando egreditur de

corpo.

104

Diaconi Cardinalis.

173

Diaconi fidem catholicam monasteriter teneant.

1374

Diaconi sepe esse debent per omnes Ecclesias.

1354

Diaconum habeat Presbyter qui baptismalem Ecclesiam te-

net.

1066. 1374

Diaconum in uno cubiculo cum sia Presbytero maneat. 1375

Diaconi arma non portent.

1133

Diaconi honore privati redigantur sub portentia.

328

Diaconorum filii Juges esse non possunt.

342

Diana Paganorum Dea.

365

Dies magnus, id est, dies Paschalis. 1107. vel dies Corpus.

1129. 1213

Diabolus venient ad omnes homines quando egreditur de

corpo.

104

Dianus confessor.

55. 206. 1375

Dies felicissimus nuptialit.

455. 498

Dies votorum.

991. 1550

Dies tantos facere in servitio aliquius.

421

Dies quadam numerante, & noctes non numerant cum eis. 191

Diffamare testes.

1490

Dignabilis affatus, reffractus.

439. 6/4.

Dignificare.

114

Dignitatem si quis præsumperit quam non meruit.

296

Dignitatem ecclesiastica an preferendar Imperatoris.

1215

Dignitatem synodalit.

25

Dilatatio justitia.

926. 560

Dimissoria Episcopi.

1076. 1372

Dimittere, id est, manumittere.

1184

S. Dionysii Monasterium. 264. 1115. Castellum.

267

Diprycha.

1367

Index

- Darecum facere. 187. 904. dare. 452
 Disciplina ecclesiastica & militaris. 51
 Disciplina corporalis. 421. 507. 547
 Disciplina supra dorsum. 508
 Disciplina ad servos. 503
 Disciplinam debitam sustinere. 66. 180
 Disciplinam imponendi manus potestatem habet Dominus. 446
 Discipulorum delicta ad Magistros referuntur. 1384
 Discopere parem suum. 196
 Discordatum pacificatio. 55. 206
 Discordantium nemo ad communionem admittatur. 137
 Discordia plusquam civilis. 13
 Discordia mala. 157
 Discordia malum. 168
 Discordia qui studere solent. 334
 Discritio mater est omnium virtutum. 1379
 Discupere regnum pari suo. 45. 139. 278
 Disfacere. 718
 Disfacere justitiam. 181. firmates. 195
 Difinassire. 554
 Difinassire. 452
 Difinassire. 234
 Difinassire. 260
 Difpendere. 80
 Difpensa. 23. & seq.
 Difpensa Miforum. 200
 Difpensa quam Presbyteri dare debent Episcopis Parochis sua circumeuntibus. 356
 Difperdere. 231
 Difruptere Sacraenta. 225
 Diffidatio. 1224
 Diffidum Aquense. 223
 Diffidum Trecentis. 224
 Diffingere. 456
 Divinare futura per versiculos Psalterii vel Evangelii. 1038
 Divinus. 717
 Divisioenensis pagus. 70
 Divisio inter fratres. 505
 Divites pauperibus injuriam facere soliti sunt. 352
 Divortiu libellus. 1558
 Divortium olim licitum. 945
 Doctrina & praedicatio in populum. 352
 Dodilo Episcopus Cameracensis. 669
 Dodo Episcopus Andegavensis. 69. 1267
 Dodo Episcopus Olinobrogae. 180
 Dodobertus Presbyter. 443
 Dolensis Archiepiscopatus initia. 823
 Dolensis controverzia. 782
 Dolotias. 99. 128. 226. 250
 Domestica domus Regis. 32
 Domestica Regis. 433. 951
 Domellicorum actiones, id est territoria. 196
 Dominicæ dies honoranda. 718. 1173. 1216. 1371. 1398
 Dominicæ dies diebus placia non teneantur. 55. 206. Neque mercata. 181
 Dominicæ diebus communient omnes Monachi. 1380
 Dominicæ diebus jejunare non licet. 1376
 Dominicæ festivitas Resurrectionisque mysteria. 419
 Dominicæ Nativitatis adventus. 1374
 Dominicam Orationem uniuersique Presbyter bene intelligat. 1377
 Dominicata casa. 574
 Dominicatura. 796. 1558
 Dominum non transfertur ex sola traditione quia fit per vestimentum. 1191
 Domincellus. 443
 Domnulus Abbas S. Petri Bisulcunensis. 1447
 Domum si quis plenaria habent filiorum aut filiarum. 1298
 Domus domestica Regis. 113
 Domus Episcopi. 952
 Dona liberanda. 270. 810
 Donatio quam pater facit filio suo. 500. & seq.
 Donatio ad filios. 464. 967
 Donatio ad Ecclesiam. 469. 570
 Donatio de parva re ad Ecclesiam. 407
 Donatio ad casam Dei. 456. 504. 515. 561. 564
 Donatio ad Ecclesiam post obitum. 488
 Donatio ad Monasterium. 404. 571. 586
 Donatio voluntaria non potest trahi ad tributum vel centum debitum. 28
 Donatio quam homo donat ad suam parentem. 504
- Donatio maria inter viram & uxorem. 382. 408. 477. & seq. 523. 894. 914. 974
 Donatio facta locis religiosis valet. 1191
 Donationes ad Ecclesias factæ pro remedio animarum & peccatorum remissione. 929
 Donationis Formula. 549. Epistola. 457
 Donationum Regiarum Formulæ. 183. & seq.
 Donatus Comes Melodunensis. 1174. 1185. Miles dominicus. 70
 Donitum. 1406
 Dormitorium. 30. 35
 Dos Eccleſia. 718. 819. 1483. 1526
 Dos Eccleſia noviter adificata. 442
 Dos Regine Fridericæ. 293
 Dotale titulus Eccleſia. 1545
 Dotes Eccleſiarum. 327. 1065
 Dots confititio. 534. 590
 Dotis libellus. 410. 414. 455. 464. & seq. 476. 532. & seq.
 Drapalia. 456. 461. 500. 501. 562
 Drappi. 382. 411. 413. 415. 895
 Drappi depannati. 157. 788
 Drogo Episcopus Bellovacensis. 1221. 1549
 Drogo Metensis Episcopus. 7. 17. 342. 758. & seq. 1261.
 Druchte, id est, sponsata. 686. 833
 Drudi. 104. 728
 Duo pro duo scriptum olim. 1135
 Ducatis adio. 380. 888
 Duces olim judicia agitant. 1012
 Ducus & Judicem numerum & nomina sciat Princeps. 319. & seq.
 Duellum successit jurejurando. 914
 Dulmitate. 234
 Dunius pagus. 70
 Durandus Abbas S. Cecilia Elmlitenis. 1122. 1545
 Durpilum, id est, lumen seu velibulum. 550. 703
 Durcafinus pagus. 70
 Dufera Monasterium. 1096
 Dufinus pagus. 70
 Dutrefindas Abbas Miciacensis. 1406
 Dux. 719

E

- Ebo Archiepiscopus Remensis. 49. 763. 1112. 1174. 1234. Eius reliquato. 341
 Ebbo Episcopus Gratianopolitanus. 1468
 Eberardus ex Principibus Lotharii. 1109
 Eboreshem. 213
 Ebrienes pagus. 70
 Ebrietas Inglanda. 1173
 Ebrius si quis repertus fuerit. 1186
 Ebrius causam suam conquiri non potest in malo, nec relinquitur dicere. 319
 Ebriodus Archiepiscopus Birurigenensis. 443
 Ebriodus Pictavorum Episcopus. 13. 758. 1188
 Eccardus Comes. 1574
 Ecclesia est corpus Christi. 1213. Sanguine Christi redempta. 7. 25. Est Christus fecit confederi in ecclesiis. 1353. Est regnum Christi. 120. & seq. 1214. Mater nostra. 297. 1231. 1555. Navi comparatur. 1. 7. 121. Divisa in duo summa imperia. 1214. Gubernatur auctoritate pontificali & regali potestate. 9
 Ecclesia quæ gemebunda peregrinatur in terris. 251
 Ecclesia universalis communia est Principibus ad gubernandum. 8. 11. 1173
 Ecclesiarum omnium cura commissa est Romano Pontifici 1496
 Ecclesia vivit secundum Legem Romanam. 996. 1051
 Ecclesia non debet esse venialis. 38. 625. Nullo tempore debet amittere jus suum. 361
 Ecclesia misericorditer oppresa & depradata. 85
 Ecclesia Dei pacem & quietem habecane. 177
 Ecclesia Christi pristinam dignitatem honoremque retineant. 41
 Ecclesia Dei si aliquid sui juris defraudatum fuerit. 361
 Ecclesiarum honor & cultus. 29
 Ecclesiarum honor & privilegia servanda. 5
 Ecclesiarum infrastructio. 150
 Ecclesiarum prefusas Episcopi non parvipendant. 273
 Ecclesiarum infaiores excommunicantur. 673
 Ecclesia sub immunitate permaneant. 209. Attamen Ecclesia non dicitur emunita. 166
 Ecclesiam

Ecclesiam si quis frangerit.	160
Ecclesie omnes sub dispositione Episcoporum consistantur.	160
54. 205. 1138	
Ecclesiarum facultates ad quid donata.	18
Ecclesiarum que sunt, Deo consecrata sunt. 1	118
Ecclesiarum possessiones vota sunt fidelium.	18
Ecclesiarum facultates in Episcopi potestate consistantur.	1110
Ecclesiarum res sub integrata serventur.	159. 267
Ecclesiarum facultates inviolabiliter conservanda.	1547
Ecclesiarum res eo modo continguntur sicut res ad sicutum dominicum pertinentes contineri solent.	211
Ecclesiarum res ab ipsarum Rectoribus possidentur sine ulla contradicione.	280
Ecclesiarum redditus Archipresbyteri prohibeantur adducere ad proprias domos.	353
Ecclesiis si quis res suas frauduleret ac ingeniosè delegaverit.	324
Ecclesiarum res nullus invadat.	1374
Ecclesiarum res distriatu aut alienari non possunt.	931. 1175.
Inrationabiliter alienata ad ius Ecclesie revocentur.	324
341	
Ecclesie pecunias qui rapit, homicida est.	297
Ecclesiarum res ablatas Ecclesiis restituenda.	21. 314
Ecclesiarum res injuncte retentae in ius Romanæ Ecclesie ceterius redigantur.	318. 320
Ecclesiarum censur.	27
Ecclesiarum antiquitus constituta non priventur suis decimis.	1177
Ecclesiarum destructæ à quibus restauranda.	36. 95. 339. 354
Ecclesiarum incendiæ.	155
Ecclesiæ Rex pro suo libitu dare vel tollere non potest.	118
Ecclesiæ res data sunt Laciis in Beneficium proper necessitates publicas.	1201. 1374
Ecclesiæ res in alodium data.	70
Ecclesiæ à Laciis possessa.	257
Ecclesiæ inter coheredes divisæ.	338
Ecclesiæ viduata.	9. 32
Ecclesiæ superflue defruantur.	327
Ecclesia Citalpina.	117
Ecclesia principalis, id est, Romana.	252
Ecclesia principalis, id est, major, five baptismalis.	24
Ecclesia baptismalis.	242. 1063
Ecclesia nulla baptismalis sit fine Diacono.	1374
Ecclesiæ majores cur nonnulli ratiis frequentent.	352
Ecclesiæ novitii adiudicatae.	442
Ecclesia unaque habeat unum mansum & duo mancipia.	317. & terminum de quibus villis decimas recipiat.
Ecclesiæ Imperatoris & Imperatrix.	257. & seq.
Ecclesiæ iuxta domos sua habent potentes ac nobiles.	352
Ecclesiæ in proprietatibus liberorum hominum consilientes.	627
Ecclesiæ si quis in saltu construxerit.	364
Ecclesiastica Regula confirmata sunt Christi sanguine.	119
Ecclesiastica facultates sunt vota fidelium.	108
Ecclesiastica facultates futuro Episcopo referentur.	243
Ecclesiastica res à Laciis nullo modo contingantur.	273
Ecclesiastica res nemo invadere vel auferre præsumat.	241
Ecclesiastica facultates data sunt Laciis ad augendam regni militiam.	108
Ecclesiastica res in alodium data.	54. 205
Ecclesiastici viri adiutoriorum intercessionis & solatu debent principibus.	12
Ecclesiastici servi.	1181
Ecclesiasticorum reddituum quatuor fiant portiones.	234. 624
Ecclesiasticum jus servandum.	19
Ecclesiasticus ordo suum vigorem recipiat.	12
Ecclesiasticus homo qui coniunctus fuerit.	56. 208
Efridus Episcopus Pictaviensis.	276
Echa.	124
Ehardus Missus dominicus.	116. 1269
Edictio.	566
Edulfus Rex Anglorum occidentalium.	309. 816
Editio Legibus comprehensa.	484. 977
Educere se per Legem.	702
Egdon Abbas S. Hilarii in Diocesi Carcassoniensis.	1420
Egido Archiepiscopus Senonensis.	612
Egwardus Abbas Fossatenensis.	1206. 1457. 1464
Ermundus illustratus.	1048
Etharius Episcopus Comensis.	1137. 1267
Emhardus Abbas.	128
Eirardus Archiepiscopus Turonensis.	133
Eirardus Episcopus Lexoviensis.	69
Elaborare. 697. Elaboratus.	364

Tome II.

Eldebertus Abbas Exalatenensis.	1490
Eldefindus Vicecomes.	2489
Electi Judices.	364
Electio Regum Francorum.	1081
Electio Episcopi libera ac regularis.	591. 596
Electio Episcoporum facienda cum auctoritate Principium. 1141. in praesentia Missorum dominicorum.	1300
Electio Episcoporum concessa quibusdam Ecclesiis. 1141	
Electio Episcoporum facta in Gallia per violentiam.	1496
Electrasinus Episcopus Redonensis.	621
Eleemosyna defundi.	38
Eleemosyna mirenda in Hierusalem.	1198
Eleemosyna dispensanda per hospites & pauperes.	1376
Eleemosynam nullus facit nisi coram tellibus.	1245
Eleemosynari, id est, executores testamenti.	242. 264
Eleemosynari, id est, 369. 1533.	
Eleemosynari Monasteriorum.	1089
Eleemosynarum laus & gratia.	399. 919
Eleemosynas facere ex rapinis.	185
Eleemosynas redimere peccata quomodo intelligendum.	
Elefantus Archiepiscopus Arelatensis.	1044
Eleidatus.	437. 439. 461. 501
S. Eligii Abbatia in civitate Parisensi.	1492. 1501
S. Eligius Episcopus Noviomensis.	1516
Elinisente Cœnobium.	1545
Elinistum.	223
Elinchoue.	ibid.
Elitigatus.	491. & seq. 499. & seq. 502. 507. 956
Elmeradus Episcopus Arbianensis.	1267
Elmeradus Comes palatii.	1444
Elusa excisa à Vandals.	1071
Emas.	213
Embolicimi.	2355
Emelina Abbatissa sanctæ Mariæ Suectionensis.	1145
Emeliorate.	489
Emeliorata res.	404. 407. 478. 488. 491. 516. & seq.
Emelioratio. 824. 1491. Emelioratum.	469
Emendare.	719
Emendatio, id est, compositione.	1288
Emeritani.	817
Emphyteuticarum jus.	341
Emporitanus pagus.	1450. 1509. 1511
Emporitanensis Comitatus.	1513
Empurium, vox ab emendo deducta.	1044
Emunitas regia. 877. Sanctorum.	459. 964
Emuniter.	425
Emunire.	413. & seq. 420. & seq. 423. 494. 527. & seq.
Engelbertus Abbas Fossatenensis.	1093. 1436. 1454. & seq.
Engeltrudis uxor Bolonis Comitis.	789
Engelinus Episcopus Parisenensis.	1492. 1501
Engilbergo Ludovici II. Imperatoris uxor.	801
Engilenhemus palatum publicum.	344
Engilramus Comes. 102. Eius Comitatus.	68
Engifalcus Missus dominicus. 68. 102. 776. Eius Comitatus.	ibid.
Eakerius etymologia.	698
Enixa mulier potest intrare Ecclesiæ.	1227
Ephemerum.	212
Ephipharri ioholastici versio laudata.	1248
Episcopalem auctoratem & quis pro nihil duxit.	289
Episcopalis Capitula.	77
Episcopalis Cathedra.	1127
Episcopalis receptio.	1573
Episcopalis audiencia. 1547. Judicium.	135. 336
Episcopali Sedes à nullo usurpetur proprio inheritance Episcopo.	30
Episcopatum vacansem vicinus Episcopus & Comes prædictant.	263
Episcopatus dati à Regibus.	1012
Episcopatus dati viris secularibus.	581
Episcopatum vacantium fructus pertinent ad Regem.	1186
Episcopum, domus Episcopi.	957
Episcopus Græce, Latine superintendor dicitur.	1357
Episcoporum ordo & dignitas explicatur.	1368
Episcopus est in Ecclesia.	1222
Episcopi sunt Vicarii Christi. 7. 107. Successerunt Apostoli. 1369. Olim omnes vocabantur. Apostoli. 874. Tenente locum Samuelis in Ecclesiæ. 118. Sunt proprietores & conciliatores populi. 164. Patres vocantur. 911. Olim omnes vocabantur Sancti.	870

Index

- Episcorum honor. 29
 Episcorum virtutes. 1170
 Episcopus qualis esse debet. 509
 Episcopus debita reverentia exhibetur. 211
 Episcopi à cunctis mundi potestatibus honorentur. 273
 Episcopus communis est salus Regum. 15
 Episcoporum conversatio qualis esse debet. 351. Habere debent personas honestas conversationis sua telles. 1215
 Episcopus necessaria est scientia Scripturarum. 1370
 Episcopi Canones intelligent & obseruent. 25
 Episcopi predicationem per se vel per suos congueruent exercant. 240
 Episcopi studeant predicationi atque confirmationi. 33
 Episcopus à sua recta predicatione discordare non debet. 171
 Episcopi continuas vigilias super gregem suum debent vigilare. 1046
 Episcoporum electiones quomodo fuerint antiquitatis. 1373
 Episcoporum electiones quoniam modo antiquitas facta à Regibus Francorum. 378. & seq. 884. & seq.
 Episcoporum electiones quomodo facienda. 593. & seq. 602.
 719
 Episcoporum electiones facienda cum auctoritate Principium. 133. 1141
 Episcoporum electiones facta in Gallia per violentiam. 1496
 Episcopi à Deo dati & à Rege regulariter designati. 9
 Episcopi non eligantur per monachicam heresim. 34
 Episcopus si dignitatem obtinuerit per pecunias. 297
 Episcopus electus ex aliena Parochia ordinari non poterat sine consensu proprii Episcopi. 1575
 Episcopi ordinandi ab omnibus qui sunt in Provincia ipsius Episcopatus. 1371
 Episcoporum translationes fiebant olim cum auctoritate Regum. 240
 Episcopum numeris suum secundum Canones peragant. 509
 Episcopis liberior libertas detur ad suum ministerium peragendum quam hactenus habuissent. 33
 Episcopis congruum tempus observetur ad suum ministerium peragendum. 29
 Episcopis si propter infirmitatem ministerium ecclesiasticum impere non potuerit. 35
 Episcopi in suis constitutis dominibus. 242
 Episcoporum tenas stabilitas in Sedibus suis. 9
 Episcopi non fecerant ad loca remotionis. 33
 Episcopi quiete in libertatem suas Parochias circumeundi & praedicti audi ac confirmantiaque corridenti obirebant. 108.
 Senes in anno circumeant Parochias suas cum efficacia. 23. 44. Populunque confirmant. 356. Jejun: fint cum trident Spiritum sanctum. 1241. Inquirant & corrignant errata populi. 23. Incessuofos perquirant. 46. Wadias ab eis non accipiunt. 340
 Episcopus Parochiam suam visitans non sit oneri populis. 616.
 1151. Neque Presbyteris. 23. & seq.
 Episcopi quem conjectum à Presbyteris accipere debeant. 21. & seq.
 Episcopi Presbyteris nullam inquietudinem aut exprobationem ingerant. 21
 Episcopo Parochiam suam circumeunti adiunt Comites. 56.
 237
 Epilopi competentem Monasteriorum curam gerant. 12.
 1234. 1208
 Episcoporum auctoritas in Monasteria. 53. 203. 373. & seq.
 401. 874
 Episcopi fine Archiepiscoporum consensu nihil debent presumere nisi quod ad suam solummodo pertinet Parochiam. 102
 Episcopi concordes fint cum Comitibus. 61. 216. 242. Sime contentiones Comitibus ad iusticias faciendas. 1210. Venerantur eti placita Missorum dominicorum. 337
 Episcopi singuli in suo Episcopio funguntur auctoritate missici regi. 242. 1197
 Episcopi suis & regis & communibus Ecclesiis & Regni negotiis occupati sunt. 238
 Episcopi regno egredi non possunt absque licencia Regis. 741
 Episcoporum ministerio Deus uitur ad discernenda iudicia. 134
 Episcopi custodiunt Privelegia & Praecepta suis Ecclesiis confirmata. 214
 Episcopi excusat ab expeditionis labore. 17. Immunes ab exercitu. 1245. Arma non portent. 1132. Laicos suos ad bellum mittant. 359. Suos homines mittant contra infideles Regis. 199

- Episcopus si absque manifesta infirmitate non processerit ad bellum. 360
 Episcopus intrans in Ecclesiam, à lava ingreditur. 1353
 Episcopi Sello in Ecclesia quid significet. 1357
 Episcopi non rejiciunt Clericos probabilis vita quos ei Senioriores obtulerint ordinandos. 212
 Episcopi Longobardi sacramenta exigebant ab his quos ordinabant. 1150
 Episcopi vagantea. 1019. falsi & ignoti. 1246. Ordinare primum Clericos. 1364
 Episcopus proprius. 30. 111. 233. 241. 274. 330. 356. 1208.
 1216
 Episcopi peregrini petitio ad Episcopum proprium. 517
 Episcopo peregrino locus sacrificandi detur. 1019
 Episcopi non debent facere sacramentum feculare. 119
 Episcopi quando immunes habeantur à culpis. 1240
 Episcopi si Clericis & Laicis sui iniultè tacerint. 211
 Episcopi admonitionem si quis contempnerit. 287. & seq.
 Episcopo suo si quis inobedient fuerit. 363
 Episcopum proprium si quis contempnerit. 233
 Episcopi in palatio affidat manentes. 1046
 Episcopi delectationibus sui inherentes. 1213
 Episcopi qui nihil ex proprio suo Ecclesia Christi compensaverunt. 366
 Episcopos si Xenodochia, Monasteria, vel Ecclesias baptismales cuilibet dederit. 341
 Episcopi suis habeant Advocatos. 322. & seq. 337
 Episcoporum filii non possunt esse Judices. 342
 Episcopi debent intercedere pro reis ad Ecclesiam confipientibus. 983
 Episcopi non parviperdant vexationes fratrum siborum. 273
 Episcopi olim tolent Coepiscopos, Reges, & amicos visitare per Epistolam in principiis solemnitatibus. 950
 Episcoporum accusationes occulta non sunt. 274
 Episcopus in homicidio, fornicatione, perjurio, aut furto deprehensis deponatur. 1012
 Episcopus rejectus non recipiatur sine testimonio aucti-
rum evidentialium documento. 38
 Episcopi viventes Ecclesiam nemo invadat. 35
 Episcopos si defuncti fuerit, vicinus Episcopus ipsam Se-
dem privedit cum Comite. 262. Nullus res ecclesiasticas aut facultates diripiatur. 270. Sed futuro successori re-
serventur. 243
 Episcoporum Remenium & Rotomagenum Epistola ad La-
dovicum Germanie Regem. 101
 Epistola donationis. 457. securitatis. 499. & seq. 544. con-
culcativus. 501. compositionalis. 414. 477. 516
 Epitilla peccata & fallissima de celo lapid. 719. 1137.
 1196
 Epitola generales Regum mittebantur ad universos regni
Archiepiscopos. 1070. Quomodo concipi solit. 776
 Epitole duae uno tenore conscripta. 413. 410. & seq.
 423. 447. 478. & seq. 481. 484. 494. 503. 524. 589.
 976. 1464
 Epitola regis si quis despererit. 530
 Epiponus vicus. 1433
 Equite super bestias. 365
 Ercamboldus Notarius. 1442. & seq.
 Erchamberus Episcopus Bajocensis. 145. 783
 Erchanradus Episcopus Parisenis. 19. 606. 608. 759. 1206.
 1261. 1267. 1300. 1420. 1457. 1459
 Erchanraus Episcopus Catalaunensis. 101. 121. 612
 Erchembaldus Cancellarius. 1247
 Erchimbaldis Comes. 1443
 Erembertus Missus dominicus. 359
 Erenstein. 223
 Eritona Episcopus habitans Narbonam. 1101
 Eritona Abbas caltri Mallati. 1514. 1537
 Eriulfus Missus dominicus. 359
 Erekengerus Comes. 300
 Erolinus Episcopus Constantiensis. 57
 Ermansfredus Episcopus Parisenis. 1262
 Ermefridus Missus dominicus. 359
 Ermengardus Comitis Ceritaniz. 675. 678. 1104. 1515.
 1522. 1535
 Ermengaudus Episcopus Biteniensis. 1099
 Ermengaudus Episcopus Urgellensis. 630. 632. & seq. 1122.
 1545
 Ermengaudus Marchio & Comes. 1545
 Ermengaudus Comes, filius Borrelli. 1547
 Ermefridus Comitella. 1545
 Erogatarii, id est, Executores testamenti. 242
 Erogator, id est, Executor testamenti. 1042

Espinoza Episcopus Silvanectensis.	19. 57. 593. 612. & seq.		Erenia, id est, munera.	580. 612. 613. 1166. 6. & seq.
Errare ignoranciam magis quam studio.	759		Exercitale iter.	161
Errare deducit cui nemo contentus.	114		Exercitales, id est, militiam exercentes.	1079
Escarion etymologia.	685		Exercitata expeditio.	187
Escaris etymologia.	689		Exercitus promotor.	357
Escaris etymologia.	688		Exercitus si supervenerit ad regni vastationem.	325
Essentia.	169		Exhereditati.	720
Essentia.	157		Exstum se facere.	448. 456. 459. 466. 574. 961
Exhortare.	1007		Exumerare argentum.	178. 793
Exhortare le sanguinem.	1132		Exorcitorum Formula veteres.	619
Exhortari per eum Preesse.			Expeditio hostilis.	190. 333. Quomodo facienda.
Evacuatoria.	421. 425. 454. 494. 944. 947		357. & seq.	
Evangelii parvula.	737		Expeditionem exercitalem facere.	187
Evangelii textus.	1038		Expositi ante Ecclesiam.	710. 1123
Eubona Abbatis S. Andrei Vienensis.	1433		Expositum infantem colligere.	474. 1201
Eucharistiam Presbyter temper habeat paratam ad infirmos.	1169		Excarci homines.	809
Eucharistia fumi non potest per Vicarium.	1178		Extagnare.	1077
Eucharistia usurpata ad probanda furtu.	1090		Extraneum hominem si quis in loco filiorum adoptaverit.	
Eucherius Episcopus Aurelianensis.	109. 779. Ejus historia fabulosa.		413. 480. 516. 916	
Evedio ministra Legatis.	742		Extravagans Joannis XXII. emendata.	986
Evectionis numerus.	381. 891. 873		Exvacuatio.	1490
Evenire adhuc potest quod semel factum est.	811			
S. Eugenii Monachicum.	1093			
Eugenius II. constitutus iudicium aquae frigide.	646			
Evidicare.	410. 435. 437. & seq. 497. 515. 915. 952			
Evidicatum iudicium.	487. 551			
Evidicatus.	491. & seq. 499			
Evidicatus iudicis.	493			
Eviditale iudicium.	395. 921			
S. Eulalii ager.	236			
Eulogia.	419. & seq. 614. 719. 950			
Eulogia, id est, munera data ex caritate.	1047. 1390			
Eulogiarum varia significatio.	950. 1091			
Eulogium, id est, pars fratri panis.	1381			
Eulogius Cordubensis explicatus.	1111			
Eunuchus non intrabit Ecclesiam.	1219			
Evrardus Comes.	138. 300			
Eustichiani Decreta.	1136			
Eva.	719. 776. 1075. 1186			
Exadare pro exigere.	720. 964			
Exadationes indebita ab Ecclesia removenda.	21			
Exacio Nortmanni constituta.	217. 806			
Exequare.	413. 456. 462. & seq. 481. 505			
Exequatio.	386			
Exaggerationes incongrue.	1118			
Examen Crucis explicatur.	1153. & seq.			
Examen aquae ferventis.	312			
Examinare se iudicio Dei.	178. 182. 792			
Exartus.	720			
Ex cambiare.	1414			
Excarpium.	1067			
Excepto olim dicebant per omnes causas.	1229			
Exceptuatio.	1542			
Excommunicare Ecclesiam.	1029			
Excommunicati à corpore & sanguine Domini.	166			
Excommunicati à propria Episcopis, ab aliis non suscipiuntur.	274			
Excommunicatio ecclesiastica & episcopalis.	115. canonica.			
Excommunicatio leviter ferenda non est.	213. 617. Non sit sine certa & manifesta peccati causa.			
Excommunicatio emendetur Episcopo.	1549			
Excommunicatio vicinus Episcopus innotescenda est.	363			
Excommunicationem prædonio Episcopus debet notam facere illius Seniori.	287. & seq.			
Excommunicationem Episcopi si quis parviperderit.	364			
Excommunicationis ferrum adversus Laicos.	1024			
Excommunicationis Formula veteres.	661. & seq.			
Excommunicati communicare non licet,	125. & seq. 131.			
166. & seq. 297. 578. 783.				
Excommunicatum unius Episcopi alter non recipiat.	387			
Excommunicatus si corrigit nequivent, à Comite in vinculis distingatur.	323			
Excondicere.	229. 287. 801			
Excoricare.	694			
Excubia publica.	1079			
Excubias quas waestas dicunt.	27			
Excultare.	694			
Exempla sacerdotum pro Ex scripta.	1207. 1241			
Exemptionum monasticarum usus exiguum.	866			

F	Aber si comprobatus fuerit argentum vel aurum adulterat.
	Fabri falsarii diligenter inquirantur.
	Fabricatura.
	Fabricatum ex auro vel argento.
	Facula ascendere.
	Facultatica.
	Facundiam dicendi non habere.
	Fagea vagina.
	Faida.
	Faidam portare.
	Faidam vocabant Franci similitatem apertam.
	Faidos qui faidam exercet.
	Falcatus laudatur.
	Falcida.
	Falconis mons.
	Fallire.
	Falsa persona non habet potestatem accusandi.
	Falsa configratio nominis episcopalis facta à Monachis.
	Falsam monetam faciens puniendus.
	Falsarum judicaria potestas condemnat.
	Falsarius literarum regiarum.
	Falsis epistolis nemo fidem adhibeat.
	Fame laboravit Karoli M. seculum.
	Famis inopia.
	Familia Ecclesie.
	Familia Ecclesie si oppressa sit contra Legem.
	Familia erit custodita secundum mores domini.
	Famuli Ecclesie fodati & præbendari.
	Fanones de lino efficiuntur.
	Fardulfus Abbas sancti Dionysii.
	Farinarium, id est, pistilluum.
	Fateri, id est, dicere.
	Favenniacum.
	Fauftus Reiensis emendatus.
	Felix Episcopus Corifopitenis.
	Felix Episcopus Urgellenensis.
	Fellones atque ignobiles.
	Femina que vetem habet mutatam, si mocha deprehensa fuerit.
	Femina libera Longobarda potest res suas vendere & donare.
	Femina que viros smittunt.
	Femina non habitent in domibus Presbyterorum.
	Feminae barcaniare solent.
	Femina libera que sibi servos copulant.
	Femina stant in Ecclesia ad partem borealem.
	Femina quibus Lex Longobardorum prohibet ante anni spatiuum velum fuscipere.
	Femina ingenuum trahere.
	Femina nullus Presbyter in domo suo habeat.
	Femina liberam si servus sibi in conjugio copulaverit.
	Feminarum familiaritas vitanda Clericis.
	Feminarum habitatio penitus tollatur ē domibus Sacerdotum.
	Feramina.

Index

- Feria quinta, id est, Jovis dies. 191
 Feriandi per annum dies. 1216
 Feriari dies venerandi. 55. 206
 Feriaras Monasterium. 246. 181. & seq. 1093. 1287
 Ferm canderent adiuvatio. 651. 655
 Ferri Spanicci. 1493
 Ferro battudo facere. 486
 Feflitis diebus placita non teneantur. 55. 206
 Feflitis illa servanda quas proprius Episcopus venerari decreverit. 356
 Feflitis precipua nullus Presbyter ignoret. 1377
 Feflita. 413. 417. 436. 448. 456. 458. 515. 525. & 647.
 532. 536. 545. 549. & seq. 574. 896
 Feflita in finum projecta. 697
 Feuda aperta. 808
 Fidei suffr pro solidis solvendis. 487
 Fidei suffr, id est, patrina. 1179
 Fidei suffr idonei. 347
 Fidei suffr credibiles. 289
 Fidei suffr tollere. 459. & seq. 881
 Fidei suffr ad palatium. 65. & seq. 159. 185. 197. 217. &
 seq. 333. & seq. 336. & seq. 338. 389. 395. 452. 487. 720.
 191. 1242
 Fidelis Regis nemo de sua fidelitate subtrahat. 88
 Fides, id est, Optimatus. 1235
 Fidelitas Regi promittenda. 71. 197. 230. servanda. 261
 Fidelitatem sacramento promittere. 133. 1056
 Fidelitatem Regi iure debent infantes. 1183
 Fidelitatis sacramentum. 720
 Fidelitatis iuramenti absolutio. 39
 Fidelitatis promittenda solennia. 899
 Fidem promissam obseruare. 131. 784
 Fides facta. 699. & seq.
 Fiducialis. 173
 Fieri adhuc porest quod semel factum est. 812
 Filefacus caligatus. 1221
 Filia admittenda in tertiam portionem servorum. 1042
 Filia in alode seu terra paterna non succedit in Lega Salica.
 463. 703. 854. 936
 Filii quomodo dicuntur venire usque ad partum. 154
 Filii sua quidam prostruebant in Lupanaribus. 1203
 Filialitatem suam ante Episcopum ad confirmationem teneret.
 1054
 Filii naturales qui dicuntur. 464. & seq. 967
 Filiorum oblatio in Monasterio. 1088
 Filiorum in Monasterio oblatorum Formula. 574. 1298
 Filios suos si quis in ventre matris occidit, ita ut ad baptismum gratiam pervenire non potuerint. 1378
 Filios fratris sui frater supertertius adjuvabit. 203
 Filios suos si quis aliqua necessitate vendiderit. 192
 Filiorum. 698
 Firmatus Comitatus. 1518
 Firmatas. 261
 Firmatas, id est, pacio pacis. 145
 Firmatas amicitiae & conjunctionis. 274
 Firmatas austorabilis. 142
 Firmatas adunctorum. 214
 Firmatas facere. 97. & seq. 221. & seq. 777
 Firmatas querere. 84
 Firmatas factas habere. 173
 Firmatas mutua fideli. 107
 Firmates facere non licet sine permisso regio. 195
 Firmates, cattela & munitiones. 788
 Firmatis simill. 589
 Firmatis Epistola. 480
 Fiscales villa. 443
 Fiscale regu. 219. 721
 Fiscales privilegios Ecclesiasticos vincebant. 1182
 Fiscales traditionem facere non potest foras mixtos. 1184
 Fisci ditiones. 890. vires
 Fisco sociare. 322. 325. 491
 Fisco sociato. 405. socio. 445. 447. discutiente. 497. 499
 Ficus dominicus. 231
 Filita. *Vide* Feltita.
 Flagellare uxorem. 178
 Flandra. 68. Flandrensis pagus
 Flavinacum Monasterium. 1093. 1506. 1511
 Fleumas jalet in pudore. 566
 Flodegarinus Episcopus Andegavenensis. 1112. 1205. 1430
 Flodordius explicatus. 1115
 Florentia. 359
 Floriscentie Monasterium.
 Florus Diaconus Lugdunensis. 1139
- Fotarius Episcopus. 542
 Focum nemo hospitibus deneget. 358. 442. 939
 Fodrum. 67. 769
 Foenile. 688
 Foerium. 95
 Folco Comes palatii. 1214
 Folco Abbas. 265
 Folcoinus Episcopus Tarvanensis. 68. 771
 Foldas Comes. 300
 Fons jocosa, erecta, coeperta. 1007. 1018
 Fontes sacrae. 565
 Fontes si ab Episcopo coniecerati fuerint in nova Ecclesia. 319
 Fontes sacrivi. 683
 Foras mixtos. 1184
 Foratrus. 460. 965
 Forbannatur qui iustitiam fugerit. 284
 Forbannire. 159. 217
 Forbannitus latro. 65. & seq. 769
 Forbannus. 177
 Forbatudus homo. 451. 961
 Forca. 161. 289. 189. 453. 813. 915
 Forcora. 359
 Forconfiliare. 45. 128. & seq. 146. & seq. 221. & seq. 278.
 784
 Forenes Presbyteri. 721
 Foreles noviter instituta dimittenda. 1195
 Foreles in quibus Ludovicus Karoli Calvi filius venari nos debet parte absente. 268. 810
 Forells. 721
 Fortacti, id est, in bannum missis. 1041
 Forfactum. 721
 Forisfacere. 784
 Formarage. 819
 Formata Epistol. 443. & seq. 959. 1370. 1377
 Formatarum Epitolarum varia Formule. 536. 583. & seq.
 Formofus Episcopus Portuenensis. 245. 248. apostolice Sedis Legatus. 225
 Fornicantes irrationabiliter. 1379
 Fornicatio an sit iusta causa dimittendi uxorem. 135. 1119.
 1204. 1228
 Fortia. *Vide* Forcia.
 Forum Julii. 359
 Fodianus villa. 1510
 Foffa Mariliz. 224
 Foffarense Monasterium. 1094. 1454. & seq.
 Fragidis si quis commotionem fecerit. 360
 Franco Vicecomes. 1535
 Franci, id est, liber. 793
 Franci, id est, Salici. 1079
 Franci duas Leges habebant. 817
 Franci fideliitate Regi promittant. 71
 Franci homines mundana Legis documentis erudit. 289
 Franci qui a Karolo deservierant. 79. 774
 Franci quorum testimonium Leges publicae non rejiciuntur.
 219
 Franci homines cum Comite suo in exercitum pergunt. 27
 Franci qui centum de suo capite debent. 187. 192
 Franci occidentales & orientales. 299
 Francia. 240
 Franci bannus. 151. 787
 Franco Episcopus Cenomanensis. 1112
 Franco Episcopus Tungrensis. 137. 217. 246. 264. & seq.
 301. 304. 784
 Francofordiensis Concilium quo tempore celebratum. 753
 Francofordiensis Synodus. 1044
 Francorum veterum origines. 825
 Francorum regnum est hereditarium. 1082
 Francorum iudicium. 1185. 1286
 Francorum dedecus. 1081
 Francorum nomen omnes vicinæ gentes olim affectabant.
 221
 Francorum poena minor quam Romanorum. 835. 842
 Francos sanctus Remigius ad fidem convertit. 110
 Francis, id est, liber. 436
 Francis cum duodecim familibus Francis iuret. 65
 Fratres conscripti. 1280
 Fratres indivisi. 359
 Freculius Episcopus Lexoviensis. 1112
 Freda. 721. exigenda. 459. & seq.
 Freda, id est, bannus, five regalis compositio. 1054
 Freda compotio que fit pro injuria facta mulieri in mun-
 die Regis habita. 1184
 Fredi

Fredi definitio.	686. 883	Gastaldii curtes dominicas providentes.	316
Fredos concessos possidere	375	Gastaldius.	359
Fredum ad Ecclesiam.	327	Gaufridus Comes Emporitanus ac Ruscinonensis.	124
Fredum & faidum.	988	1303. 1340	
Fredus Judici reservetur.	1305	S. Gaugericus Monasterium.	214
Fredaldus Archiepiscopus Narbonensis.	1267. 1466	Gausbertus Episcopus Caduricensis.	630
Fredegius Abbas S. Martini Turoensis.	584. 1299. 1402.	Gausbertus Praepositus Glannafolienensis.	1095
1413. 1431	165	Gaufridus.	195
Fredericus.	100	Gaufridus Comes Ruscinonensis.	1535
Fridericus Comes.	100	Gaufridus Rector Monasterii S. Mauri ad Ligerim.	1457
Frideruna Regina soror Boeronis Episcopi Catalaunensis.	815.	Gaufridus Abba & Archicancellarius.	240. 264. & seq. 268.
uxor Karoli III. Regis.	293. 1289	271. 281. 810. 1267. 1501	
Frisinga.	760	Gaufridus.	267
Frisinga valens sex denarios.	22	Geberhardus Episcopus.	137
Frisinga de quatuor denariis.	23	Gebonius Comes palati.	1187
Frisinga.	114. 721	Geila Abbas S. Gratiae.	1446
Frisinga inter vehicula.	1107	Geilo Episcopus Lingonensis.	2574
Frisia.	213. & seq.	Gelasius Papa emendatus & illustratus.	1213
Frelariense Monasterium.	1094	Gelda.	290. 813
Frodebertus Papa.	564	Genava civitas.	781
Frodius Abbas.	1267	Generalitas populi.	16
Frodoinus Episcopus Barcinonensis.	276. 803. 1282. 1502	Generata tercia intelligitur usque ad nepotem vel neptinem.	
Fronti inuitus denarius.	152	Genichales.	706
Frotarius Archiepiscopus Bituricensis.	244	Genicum.	336
Frotarius ambasciavit.	1501	Genitaria, id est, scorta.	1009
Frotbaldus Episcopus Carnotensis.	607. 1267	Geniculum pro propinquitate sanguinis.	751. 1013
Frotinus Episcopus Caduricensis.	630. 1301	Genitilacus.	1501
Frotinus Episcopus Petragonicensis.	630	Genua alcujus impingere.	463
Frotarius Episcopus Tullenus illustratus.	1223	Georgius Episcopus Romanus.	752. 1021. 1046. Legatus
Frotmundus Comes Senonensis.	1302	Sedis apostolicarum.	109
Fructuofus Abbas Juncellensis.	1520	Georgius Abba.	1267
Fruitus Episcopatum vacantium pertinent ad Regem.	1286	Georgius Vesteriarus.	248
Frugellus Abbas S. Marie Aaloe.	1301	Gerardus.	265
Fugiti reddatur dominus suis.	323	Gerardus Episcopus Laudensis.	238. 245
Fulbertus Episcopus Camonetensis emendatus.	1138. 1152	Gerardus Comes.	1469. Eius Comitatus.
Fulcharius Episcopus.	1112	Gerbodus Episcopus Ebroicensis.	754. 1045
Fulco.	195	Gerboldus Episcopus Cabillonensis.	244. 275
Fulco Archiepiscopus Remensis occisus ab hominibus Balduini Comiti Flandrie.	669	Germanus interdum postuspro fratre qui germanus non erat.	
Fulco Comes Andegavorum.	946	1365	
Fulco Abbas Corbeiensis.	1116. 1204	S. Germani Audiodorensis Monasterium.	1412
Fulkricus Episcopus Tricassinus.	612	Geroldus Episcopus Ambianensis.	244. 629
Fulheradus Comes.	1468	Gerundens pagus.	1450. 1480
Fulradus Abbas, Karoli Martelli nepos.	766	Ge ista.	426. & seq.
Fulradus Abbas sancti Dionysii.	59. 766. Archipresbyter Francie.	Gesta quomodo est conscripta.	465. 470
1047. Summus Capellanus Regis Pippini.	109	Gesta in singulari.	1285
Functiones publicas facere.	324	Gesta publica five municipalia.	405. 415. 426. 450. 465. & seq. 470. 479. 481. 532. 571. 948. 968
Functionem regalem fugere.	1164	Gibborum nova genera novis medicamentibus sum sananda.	
Furare.	827	296	
Furo.	419. 943	Gildonia.	1034
Furonis, locus.	177. 812	Giruoldus Episcopus Ebroicensis.	1045
Furo in Legibus Longobardorum significat fultem.	1189. 1293	Gisalbertus Karoli Calvi vasallus.	762
Furti incerti a Monachis patiti probatio.	1090	Gisandus Episcopus Carcasonenensis.	634
Furtorum probandorum exorcismus.	657. & seq.	Giselbertus Episcopus.	542
Partum quoniam puniretur in iervo.	832	Giselbertus Episcopus Carnotensis.	244. 265. 275
Furtum tertium si quis fecerit.	1050. & seq.	Giselbertus Comes.	265
Fuites alium.	705	Glanditolum.	1456
Fultus grossus.	180	Glannafolum.	1436. 1456
Fultuatum supplicium.	845	Glannafolese Monasterium.	1095
G		Gildulius Episcopus.	1195
Gabrielis Archangeli monita.	1137	Gloria camilla.	741
Gadales.	1136	Gloria Patri.	782
Gadericus Episcopus Velerensis & apostolica Sedis Legatus.	225. 245	Gloria Patri apud omnes cantetur.	1132
Galgaldus Episcopus.	1415	Glossa Decretalium illistrata.	1176
Gaicum Monasterium.	457	Glossographorum veterum quarta auctoritas.	827
Gaidulfus Episcopus Firmianus.	1193. 1318	Gocia. Vide Gocia.	
Gairardus Comes.	1468	Godefridus Comes.	300
Galindus Abba S. Marie Varras.	611	Godefridus Abbas Fossatenensis.	1106
Galli qui fini in Capitularibus.	1231	Godeladius Episcopus Cabillonensis.	57. 1267
Galliarum Pontifices.	579	Godefredus Episcopus Silvanectensis.	1112
Galicana Ecclesie laus.	730	Gondemarus Episcopus Gerundensis.	1449. 1510
Galicia.	235. 1281	Gospertus Episcopus Vercellensis.	1141
Ganacta, id est, percussionses.	688	Gobertus Comes.	1265
Ganegiacensis Vicaria.	535	Gotebalchus Episcopus Aniciensis.	1538
S. Gangali Monasterium.	222	Gothi.	1231
Garum.	281. 894	Gothi five Hispani intra Barcinonam cohabitantes.	35
Gafachio.	690. 840	Gothica Legis liber.	277
Gahindi.	535. 191	Gothica Provincia.	1245
Gahindo suo si quis aliquid concedere voluerit.	581. 906	Gothia.	276. 1044. 1083. 1287. 1500
Tom. II.	425. 947	Goria tota, id est, Septimania & Marca Hispanica.	1118
		Gotorum regnum.	1525
		Goticinus Maffius dominicus.	69
		M m m m m	

Index

- Gostarius capitaneus.
 Goto Milius dominicus.
 Gradales.
 Gradus propinquatis.
 Gradus facri.
 Gradus canonici precipientis.
 Gradus ecclesiastici.
 Gradus, id est, sufficiens.
 Gressa, id est, Comites.
 Grafo & Comes ejusdem dignitatis nomen est. 500. 849.
 994
 Gratianum.
 Grandvalis Monasterium.
 Granca, 722. Granca, 1009. Granica.
 S. Gratia Monasterium.
 Gratianus animos à Capitularibus abhorrentem non habebat. 1148. Emendatus. 1446. Cadigatus.
 Gregem unam.
 Gregorianum officium.
 S. Gregorii Monasterium.
 Gregorius M. emendatus.
 Gregorius M. in libro Pastorali.
 Gregorius M. composuit libellum musicarum artis.
 Gregorius Nomenculator.
 Gregori Taronensis Episcopi latus.
 Gregorius castigator.
 Grimaldus Abbas sancti Galli.
 Grimaldus Dux Beneventorum.
 Grimaldus.
 Grimoaldus Major domus.
 Grimoardus Vicecomes Parisiensis.
 Grimoldus Abbas sancti Galli. 117. 781. Liber sacramentorum ei tributus emendatur.
 Grimberti precaria.
 Grossus fuit.
 Gualeatus, Auctor antiquus glossa Legis Longobardorum. 118;
 Guarinus Abbas Cuxanensis.
 Guenilus Archiepiscopus Senonensis.
 Gundredus Comes Certaniz.
 Guidatus Episcopus.
 Guilleberti Episcopi Capitula.
 Guillelmus Dux Aquitaniz.
 Guillelmus Abbas Divionensis.
 Guillelmus Comes Cadurenensis.
 Guillelmus Comes & Abbas Brivatenis.
 Guillelmus Raymundus de Montecatano Seneschallus Comitis Barcinonensis.
 Guillelmus durandi emendatus.
 Guimea Episcopus Carcasonensis.
 Gufasodus Episcopus Urgellensis.
 Gundulphus Episcopus Vasatenis Dux Vasconia.
 Gundacher Comes.
 Gaudemarus Episcopus Gerundenis.
 Gundobada Lex.
 Gundovilla.
 Gundulphvilla.
 Gundobigni.
 Guntherus Episcopus Ebroicenensis.
 Guntholdus Archiepiscopus Rotomagensis.
 Gunthanorius.
 Guntharius Archiepiscopus Coloniensis. 121. 128. 137. 780
 Gyrovagi.
- H
- H** Abiurare.
 Habitum non decentem Sacerdotii apicem nullus.
 Presbyter deferre prsumat.
- Habitus laicalis.
 Habitus Religiosi. 17. Religiosus. . 210. & seq.
 Hadabranus Milius dominicus.
 Hadebalodus Archiepiscopus Colonensis. 754. 1112. 1247
 Hadebertus Episcopus Silvanetensis. 244. 276. 595. 639
 Hadebertus aurifex.
 Hadoindus Episcopus Cenomanensis.
 Hadrianus II. Papa.
 Haganus Episcopus.
 Haganus Comes.
 Haia faore non licet sine permisso regio.
 Haiminus Episcopus.
 Halfredus Abbas Balneolensis.
 Haligarius Episcopus Cameracensis.
 Hallz.
 Hamallus.

- Hanoverensis Archiepiscopalis initia. 1116
 Hanus Comitatus. 224
 Hastings Comes. 238. 243
 Hardinus Milius dominicus. 69
 Hardradi Comes & Ducis Astrie conjuratio adversa Karolus Magnus. 1044
 Hardini pagus.
 Harciardus Episcopus Lexoviensis. 245. 2167
 Haribannus. Vide Heribannus.
 Haritalum.
 Hariscara. 56. 90. 148. 184. 207. 212. 235. 263. 270.
 283. 338. 733. 766
 Hariscara id est, sella. 360
 Hartmannus Episcopus. 343
 Hassauum.
 Hala Francis significat locum publicum apertum. 998
 Hato Comes. 300
 Hammari.
 Hamari. 70. 772
 Hebdomadarus Monasterii.
 Hecardus Comes.
 Hechiardus Comes Ambianensis.
 Hedemodus Episcopus Laudemensis. 245. 276. 595. 606.
 612
 Hedi.
 Heidolo Episcopus Noviomagenis. 1131
 Heider villa in Orlinga Saxonia. 1266. 1440
 Hennicus Milius dominicus. 1100
 Henricus Abba.
 Heirardus Episcopus Lexoviensis. 245. 1867
 Heirardus Abbas Magnilocensis. 1098
 Heleododus Abbas S. Petri Rodensis. 1540. Postea Episcopus Hellenensis.
 Heldegina sponsa Folardi. 1427
 Helena oppidum pagi Rufinonensis. 1154
 Heleno Ecclesia. 634. Mater Ecclesiarum Rofflitionensis & Vallapivendum. 1275. 1543
 Helenensis pagus. 1515. 1525
 Helim Episcopus Carnorenis. 19. 759. 1112
 Helia Episcopus Tricassinas. 1112
 Helingaudus Episcopus Ferdensis. 1116
 Heliachar Abbas. 1175
 Hemico Episcopus Dienis. 246
 Henricus Episcopus Tullenis. 1559
 Henricus Rex Germanie. 295. 299. 814
 Herardus Archiepiscopus Turonensis. 133. 612. & seq. 621.
 1484. Epus Capitula.
 Herba ad Caballos.
 Herbe malefica. 453. 963
 Herbarum venena. 688. 836
 Herberus Episcopes. 1112
 Hericambaldus. 443
 Herculus finalachrum sneum. 1114
 Hereburgium. 705
 Hereditas paterna vel materna divisa inter propinquos. 481
 Hereditas legitima quamvis cesari debet. 231
 Hereditas iuctuosa. 457. 481. 964. 1297
 Hereditas largior Kstoli simplicia explicatur. 815
 Hereditas eius qui ad mortem fuerit judicatus propter homicidium in Ecclesia commissum, ad legitimos heredes illius perveniat. 112
 Hereditates colonorum. 386. 902
 Hereditatis diviso quomodo facienda. 461. & seq. 405. 966
 Hereditaria. 18
 Heremi squalot.
 Heribamus. 187. 452. 723. 794. 963. 1181
 Heribergate. 723
 Heribergum facere, in heribero manere. 194. 795
 Heribodesheim. 223
 Heribodus Episcopus Autiiodorensis. 607. 1267
 Hericus Episcopus Lingonenis. 2538
 Hengerus Archiepiscopus Moguntinus. 300
 Herimannus Archiepiscopus Coloniensis. 298. 299. 300
 Herimannus Episcopus Nivernensis 50. 57. 607. 763.
 Heribodus Episcopus Morinenis. 300
 Herio insula maris Pictoni. 1096
 Herifiz. 333. 723. 1186
 Heritallum. 268
 Heristuph. 65. 1612. 768
 Herivetus Archiepiscopus Remensis. 669
 Herloimus Milius dominicus. 69

Hedonus Comes.	102	Homicidium si quis indiceret & presumposet fecerit.	361
Hedonus Episcopus Confluentensis.	1067	Homicidium in Ecclesia vel in atris eam cum commissa.	331
Hemengarda Regina uxor Ludovici Pil.	435	Homicidium facta propter pulvorem mortalem.	159
Hennictrudis. <i>Vix</i> Hennictrudis.		Homicidii iniquitatis. 483. Compositio. 417. 491. 499. 544.	
Hervulus confessor.	1019	Paena.	178
Hervulfus Monasterium.	1378	Homicidi crimen si quis aliqui obiecere.	485
Hespix.	693. 843	Homicidium Lasci si in Ecclesia perpetratum fuerit.	1216
Hespinus Episcopus Tironensis.	1106. 1167	Homicidium pro simplicitate.	333. 350
Hecto Archiepiscopus Trenensis.	342. 755. 1107. 1112.	Homilia Presbyterorum quales esse debeant.	1139
Hilarius.	1174	Homilia quadraginta sancti Gregorii.	1159
Hibernus, hyems.	1189	Hominem si quis in Ecclesia interficeret ex levi causa aut	
Hieremias Archiepiscopus Senonensis.	1411	fine causa.	332
Hieronymo falso adscripta Homilia de Assumptione sancte		Hominem si quis iussu Regis interficeret.	918
Mariae.	1171	Hominem alienum nemo recolligere prae sumat.	274
Hieronymus emendatus.	1116	Hominem non converit ad mortem judicari in Ecclesia.	
3. Hilarii Monasterium in Diocese Carpallosensi.	1102.		
Hildebrandus Archiepiscopus Coloniensis.	754. 1113. 1247.		
Hildebrandus Episcopus Matisconensis.	1106. 1157	Homines wallorum dominicorum.	211
Hildebrandus Episcopus Suevionensis.	144. 265. 275. 599. 619	Homines qui in bando & in paupertate miseri sunt.	70
Hildebrandus Presbyter.	593	Homines maiores.	786
Hildebrandus Comes.	1175	Homines vagi & irreverentes.	180
Hildebrandus Episcopus Sagienensis.	57. 144. 1167	Homines interdum postum pro omnes.	1076. 1119
Hildegards Regina, uxor Karoli Magni.	1040. 1043	Hominum.	462
Hildegardus Episcopus Meldensis.	103. 121. 608. 781.	Hominum fiorunt tuncque sollicitudinem gerat.	358
1105. 1129. 1267		Hominum interdum scriptum pro operum.	1240
Hildemannus Episcopus Bellovacensis.	1113. 1170	Homo Deos judicare non debet.	1213
Hildericus Abbas Caiuenensis.	1538	Homo de corpore.	1561
Hildericus Abbas Cauenensis.	1453	Homo Regius & Ecclesiasticus.	989
Hildefindus Episcopus Ruscinonensis.	1303. Antea Abbas S. Petri Rodensis.	Homoura.	223
Hildigylus Abbas Diferensis.	1096	Homuncunculi.	508
Hildradeus Episcopus Albenensis.	238. 243	Honor Regi exhibendum.	5
Hildegardus Abbas S. Dionyssi. 1115. & seq. Archicapellanus.	610	Honor Ecclesiarum. 159. 267. 1195. Ecclesiarum ac servorum Dei.	160
Hildegardus Episcopus Astenensis.	238. 243	Honor Ecclesiasticus in omnibus custodiatur.	240
Hildegardus Abbas & Bibliotheclarus.	246	Honore regium obtinere.	139
Hildegardus Abba.	101	Honorem suum Ecclesia Dei habet.	44
Hildegardus Pervafor Episcopatus Tongrensis.	295. 814	Honores tenere. 69. Habere. 107. Amittere. 310. Perdere.	
Hilmerodus Episcopus Ambianensis.	57. 69. 612. 1167		
Hilmerodus Episcopus Helchenensis.	1535		
Hincmarus Remensis Archiepiscopus.	13. 19. 29. 49. 57.		
68. 87. 102. 103. 121. 127. 137. 161. 207. 217. 244.			
250. 264. 275. 301. & seq. 305. 309. 593. & seq. 612.			
759. 778. 813. 1267			
Hincmarus Remensis Archiepiscopus fuit primus Canonicus,			
datus Monachus in Monasterio S. Dionyssi.			
Hincmarus Remensis Archiepiscopus se contendebat esse			
Primatum.			
Hincmarus Remensis Archiepiscopus magna sua scripta librum Adalardi de ordine palarii.	1161	Honores donatos habet.	88
Hincmarus Remensis Archiepiscopi Remensis Epistola de sceleribus Karlemanni filii Karoli Calvi.	801	Honores Ecclesiastici fortiantur.	19
Hincmarus Remensis conditum de paupertate Pipini junioris.	810	Honores tantas.	1006
Hincmarus Remensis Archiepiscopus Remensis defensus.	1260	Honores suos filio vel propinquio suo placitare.	264
Hincmarus Remensis Archiepiscopus Laudunensis.	102. 121. 163. 207.	Honores, id est, Beneficia vel Dignitates.	785
203. 612. 778		Honores aperti.	163. 808. 1286
S. Hippolyti cella.	59	Honorum concessio.	140
Himannfridus Episcopus Bellovacensis.	1267	Honorabiles semper habere.	86
Himangardis Regina uxor Bofonis.	1507	Honorabilitas.	168
Himiltrudis Regina uxor Karoli Calvi.	172. 1474. & seq.	Honoratus Episcopus Bellovacensis.	669
1487. 1507. Abbatissa Kalenf. 1206. 1271. 1464. Eius		Hortae.	212
confessio. 313. 817. Obitus.	1276	Horto Episcopos.	2455
Hisfeldanus Episcopus.	1359	Hortamentum.	102
Hippani.	1131. 1503. 1525	Hospitalia.	29
Hippani in Comitatu Biterrensi confitentes.	1444	Hospitalia debent esse subiecta propria Episcopis.	111
Hippania pars regni Franci.	25. 1287	Hospitalia Scotorum.	34. 111. 743. 761. 1264
Hippania, id est, Hispania citerior.	276	Hospitalitas commendatur.	190. 358. 1289. 1370
Hippanice Provincie.	102	Hospitalitas jam penè adnullata est.	33
Hiro Comes.	1185	Hospitalitas supervenientium hospitum.	52. 203
Hivernaticus & hivernatica satie.	223	Hospices supervenientes cum lectione divina suscipiendi.	
Hocacharca.	996	1181	
Holidede.	921	Hospitium suscepitio negligenda non est.	111
Homedare.	223	Hoschia.	1118
Homburch.	754	Hositem admundare. 175. facere.	794
Homerus, id est, Angilbertus.	27	Hosileus.	1389
Homicide judicium pertinet ad Comitem.	441	Hosilia, id est, carra ad hositem.	1138
Homicide imposta peregrinatio sacra.	65	Hosilicum.	1389
Homicide voluntaria.		Hosilicatio.	195
Homicidia perpetrata qui pampers expoliat & fame ac numeritate peccitari facit.	285	Hosilius exercitus.	143. 147. 724. 963
		Hacberthus Episcopus Meldenfis.	57. 1112
		Huccare.	1416
		Hadalricus Comes & Marchio.	1269
		Hedolichus Marchio.	1466
		Hugo Karoli M. filius, Abbas Novalcienensis.	1093
		Hugo Abbas S. Aniani Auculanensis.	1145. 1498
		Hugo Abbas S. Apri Tullenfis.	1561
		Hugo Abba.	146. 365. 599. 808
		Hugo Comes.	1471
		Hugo Mifus dominicus.	70
		Humanitas, id est, cibus.	893
		Hunaldus, Princeps Aquitanie.	1192
		Hunfredus Abbas Dertenfis.	1167
		Hunfridus Episcopus Morinenfis.	776. 1267
		Hunfridus Comes.	108
		Hungarius Comes. 102. Mifus dominicus.	69

Hunvardus Episcopus Paderbornensis.
Hunukurt.
Hymnus angelicus.
Hypatianus Hierarches Episcopos.

I

- J Actius.
Januacensis Ecclesia.
Iesus sine sanguinis effusione.
Idoneare.
Idoneum se reddere sacramento.
Idoneum se proprio sacramento facere.
Idoneum se reddere ab objecto.
Jean de Meung, du Clapinol.
Jectio.
Jecivus. 190. 435. 437. 448. 456. 508. 552. 699. 795.
955. 961. 1273
Jecur canis dare manducandum ei qui à cane furente mortuus est.
Jejuni ant Episcopi quim Spiritum Sanctum tradunt. 1242
Jejuni sine Judice quim causas audiunt. 1110
Jejuna ecclesiastica. 1128
Jejuna quatuor temporum. 724. 1093. 1126. 1376
Jejuna indicata. 1173. 1218
Jejuna nullus laxare debet, nisi infans, aut senex vel infirmus.
Jejuna interdum constituta auctoritate Principis. 1164
Jejunia triduana in electionibus Episcoporum. 624
Jejuniorum dies. 1090
Jesse Episcopus Ambianensis. 1067. 1071. 1075. 1112.
1435
Jestucere.
Ignem si quis in silva comminare ausus fuerit. 333
Ignem avaritia & rapacitatis. 155
Igni endi foli gloria relicta Episcopis. 1222
Illicita qui committit, à licitis abstinerre debet. 118. 1233
Imaginarium jus. 418. 497. 505. 545. 942. 1197
Immanatio.
Immeiorata res. 445. 451. 458. 506. & seq.
Immo Episcopus Noviomagensis. 19. 57. 68. 75. 102. 759.
1261. 1267
Immunitas Ecclesiarum servanda. 64. & seq. 95. 107. 209.
& seq. 323. 336. & seq. 877. 1549
Immunitas Ecclesiarum & Monasteriorum. 142. 147
Immunitas Monasterii. 459
Immunitas rerum ecclesiasticarum. 174
Immunitas concessa bonis eorum qui cum Rege vadunt.
266
Immunitas ab expeditione hostili. 412
Immunitas patrocinari non debet falsis monetariis. 181
Immunitas de manu ad Ecclesiam dato. 212
Immunitas Sanctorum. 459. 964
Immutatio Ecclesie persolvere. 219
Immutatem Ecclesiarum si quis infregerit. 363
Immutates Ecclesiarum quibus opitulari non debeant.
1034
Immutatis nomine quid censeatur. 1183
Immutatis ecclesiastica Formula. 376. & seq. 510. & seq.
Immutatus Praeceptum. 322
Immutatis consecratio. 108. defensio. 54. 205
Immutatum infractions. 162
Immutatio significat immunitionem. 1241
Impedimento.
Imperatrices augustae.
Imperialis honor ab omnibus Fidelibus observetur. 240
Impingere.
Impingere genua aliquujus. 463
Importunus Episcopus. 563. & seq.
Importio manus episcopalium. 154. 1202
Importio manuum sacerdotialium. 213
Impossible qui iubet, facit se contemptibilem. 102
Impossibilitatem aduincire. 194
Imprudatio. 434
Impulsare. 434
Inaequa. 1163
Inantea. 866
Inbrevis. 31. 53. 97. 145. & seq. 182. 184. 203. 360.
724. 765
Inbreviator sine descriptor stipendiorum regalium. 613
Incodus Episcopus Parisiensis. 1061. 1112. 1262. 1418. &
& seq. 1459
Incendia vel damna passi ab hostibus. 483. & seq.
Incendiari judicium pertinet ad Comitem. 27

- Incessum pro incolumi. 1188
Incessu conjuga vetita. 46. 334. & seq. 355. 1174. Olim
frequenter in Gallia. 834
Incessum propinquum suum si quis duxerit. 139
Incessu crimen. 740. Actites ab Ecclesia vindicatum in
Laici. 1024
Incessi non sunt legitimi heredes. 1233
Incessu ad placitum Episcopi adducantur. 108. Justa ca-
nonicam sententiam poenitentia multentur. 340
Inconvenientes personae. 111
Inconvenientia temporis. 117
Incontinentiae. 155
Increpati Domini Apostolici. 77
Increpore. 90. 155. 163
Incrocare. 706
India. 212
Indemnitas. 167
Indiculum generale ad omnes homines. 431. 951
Indiculus. 61. 724
Indiculus regalis. 452. 455. 460. 513. 554. 560. 961. 1179.
1194
Indiculus quem Episcopus transmittit ad Abbatem. 508
Indiculus quem Abbas transmittit ad hominem pagensem. ibid.
Indiculus quem Prepositus transmittit ad Abbatem. 507
Indiculus Episcopi ad alium eulogias dirigentis. 429. 950
Indiculus commonitorum ad Episcopum. 389. 914
Indiculus Precatoris ad Episcopum. 507
Indiscretio Pralatorum. 53. 204
Indissolubiliter. 72
Indominateca casa. 1493
Indominateca cultura. 214. villa. 176. & seq.
Indominatecum. 197. 796
Indominatecus manus. 257. 534. 1388. & seq.
Indulgentia concessio. 143. 147
Indulare. 193
Infantem à sanguine si quis emerit. 474. 974
Infantes. 45. 48. 139. 321. 465. & seq. 624. 724. 817
Infantes excusantur à jejunio. 1376
Infantes jurare debent fidelitatem Regi. 1183
Infantes matrem sequentes. 190
Infantes oblati in Monasteriis. 3201
Infantrorum. 1014
Infantulus sanguinolentus. 474. 973
Inferenda. 724. 1251
Infideles Regis nemo celet. 243
Infideles Regis si se adunaverint ad vastationem regni. 199
Infideles Regis locum in regno habere non permittantur. 197
Infideli Regis nemo se conjugat. ibid.
Infidelium Regis proprietas addicatur fisco. ibid.
Infiduciare. 1375
Infirmi excusantur à jejunio. 1338. 1376
Infirmi sine communione non moriantur. 1169
Infirmitas generalis. 158
Infirmorum cura habenda. 1384
Infirmorum visitationes Presbyter habeat & recte intelligat.
1377
Infirmorum domus. 35
Inificare. 1273
Infractura. 508
Infractura Ecclesiarum. 150
Ingelbinus Episcopus Albienus. 630
Ingelgerus Comes. 265
Ingelmannus Comes. 221. & seq. 800. 1468
Ingelvinus Episcopus Parisiensis. 244. 265. 275. 599. 1184
Ingeniosi machinationes. 212
Ingeniosi. 324
Ingenium, id est, artificium. 725. 921. & alibi pofm.
Ingenulis ordo. 494
Ingenuitas integra. 422. 466. 501
Ingenuitatem suam defensare. 433. 945. 538
Ingenuitates diverso modo facte. 423. 945. 538
Ingenuitatis Formula. 439. 493
Ingenuitatis charta. 444. 449. 461. 475. 541. 974
Ingenuitatis chartula. 541. Epitola. 434. Trulus. 540
Ingenuitatis sue statum si quis alicui obnoxioaverit. 422.
944
Ingenuorum libertas confirmata. 530
Inglberga Regina. 216
Inglwimus Missus dominicus. 69
Inglalcus Comes. 1867
Ingobertus

Inobertus Comes.		Idorus Clarius Episcopus Fulginas modestè visitabat suam	
Inhonoratio.	391	Dioecesim.	1151
Injuriare.	366. 388	Ifo Monachus Sangallenfis. 1299. Ejus Formula.	586
Iniquitia vetiza. 177. emendentur.	319	Italia.	262. 1413
Innocentius III. castigans.	1283	Italiz regnum.	277. 1504
Innotescere , id est , significare. 85. 165. & seq. 170. 211.	249. 323. 363. 393. 441. & alii pagini.	Italicum littus.	359
Inquietudines feculigrum hominum.	122	Italici regni Opimatus.	237
Inquisitio per sacramentum.	347	Iter exercitale.	162
Inquisitions superflus tollantur.	349	Iterantibus nemo mansionem deneget.	290
Inquistiones facienda per meliores & versiores homines.	235. 336.	Iterantes nihil ab aliquo violenter tollane.	348
Inrationabilitas ubi inventa fuerit	31	Iterare judicium. 715. 1219. negligentiam.	236
Inrationabiliter formicari.	1379	Iteratum non intelligitur quod ambiguitate factum.	1240
Inrepto.	247	Juditi sex de vinea.	1388. & seq.
Inripare meism alienam.	1305	Juchos , five iuctos , accipere.	588. & seq.
Inscriptionem procedere oportet in omni accusatione.	977	Judas est inter Sanctos. 397. Eum Dominus furem esse sciebat.	1219
Inscriptionem de sumptibus & expensis confirmare. 484.	977.	Jude traditori comparantur qui facultates ecclesiasticas dimitunt.	110
Infernibus reddunt peccata.	89	Judas dent decimam.	168. 1186
Inferire , id est , in servitute revocare.	67. 1184	Judaeus si argenteum mixtum protulerit.	185
Infidile iter agentem.	485. & seq.	Judex emunitatis.	1034
Infoliday Presbyteri.	236	Judiacum villa.	1159
Instrumenta interdicta.	1175	Judicare & indicare poenitentiam.	507. 1023
Instrumenta si incensa fuerint ab hostibus.	391. & seq. 919	Judicati ad mortem , pro mortuis habentur ad ante gesta.	
Interdicito ecclesiastico subiici iustæ terræ Matthæi Ducis Lotharingiæ.	1559	1185	
Interdonatio.	409	Judices publici. 1219. Unde dicti.	878
Interdum , id est , interim.	1015. 1019	Judices electi.	133. 364.
Interpellare.	435. & seq. 452	Judices non nisi fine accusatore damnare.	1219
Interpellatus & quis fuit ut aliquam causam diffinire debet in palatio.	196	Judices esse qui non possint.	342. 462
Interprendere.	152	Judices jejunii causas audiant.	1130
Interciare.	987	Judices ad judicare possint perfidos extra presentiam Sacerdotum.	
Intertia res.	695. 715. 847. 1155. 1185. 1218	Judices pacem & iustitiam faciant in suis pauperioriis.	214
Intervallo post matutinos & ante primam.	1285	Judices inquirant si nobiles & sapientes aut Deum timentes constituti sunt.	338
Interventores.	725	Judices conscientes sine Episcopis suis ad iusticias facandas.	1110
Intestamentum pro intestato.	409. 416	Judices villarum regiarum.	115. 779
Inchronizare.	630. 633. 1554	Judicum numerum & novina leuit Princeps.	319. & seq.
Intrana.	688	Judices de pacto.	1030
Inventarium.	481	Judicum fava cupiditas.	405
Investitura curæ de manu Abbatis suscepcta.	1360	Judicia excedenda sunt absque respectu personarum.	15
Investiturarum varia genera.	896. 960. & seq.	Judicialis potestas.	320
Invitare significat interdum cogere.	1168	Judicaria , territorium Judicis.	1197
Involare.	859	Judicaria potestatis Minister.	17
Joannes Abbas S. Laurentii Cerritanensis.	1102	Judicii Formula.	552
Joannes Abbas S. Mansueti Tullenfis.	1559	Judicium Dei se purgare.	120. & seq.
Joannes Archiepiscopus Arelatenfis.	1455	Judicium Dei.	333
Joannes Archiepiscopus Rotonagenfis.	244	Judicium supremum.	106
Joannes Boni Cardinalis laudatus.	1306	Judicium episcopale.	336
Joannes Episcopus Aretinus.	237. 243. & seq. 249. 250	Judicium secularis , id est , Comitis placitum.	304
Joannes Episcopus Cameracensis.	244. 265. 595. & seq. 612.	Judicium legale.	166
619	619	Judicium evindicatum.	417. 487. 551
Joannes Episcopus Barcinonensis.	1504	Judicium subvenire.	1185
Joannes Episcopus de Forcona.	359	Judicium , etiam iustum , nemo vendere perfumat.	131
Joannes Episcopus Præviensis.	1257	336	
Joannes Episcopus Pinoenfis.	1192. 1538. 1541	Judicium iterare.	1119
Joannes Episcopus Ticinenfis.	237. 243	Judicium civile si Clericus proclamaverit.	1224
Joannes Episcopus Tuficanensis.	243. 247. 249. 250	Judicium Francorum.	1185. 1286
Joannes Episcopus in Vafconia occisus.	1107	Judicium crucis. 502. 981. explicatur.	1153. & seq.
Joannes VIII. Papa. 237. 239. 245. 251. 274. & seq. Filius Epistole duas nunc primum editæ.	1495. & seq.	Judicium , locus haud procul a Theodosia villa. 7. 77. 111.	
Joannes Sacellarius.	751. 1021	758. 1259	
Jonas Episcopus Æduenfis.	57. 70. 1167. 1471. & seq.	Judicium Imperatrix. 611. Mater Karoli Calvi. 71. Ejus obitum.	
Jonas Episcopus Aurelianensis.	1112. 1174	1492	
Jonas Episcopus Nivernenfis.	1112	Judith Karoli Calvi filia. 166. 789. 1271. Desponsata Editio Iulio orientalium Anglorum Regi.	309. 816
Joseph Archiopiscopus Turonenfis.	584. 1299	Jugalis.	409
Joseph Episcopus Eporciensis & Archicapellanus. 342.	351. 1294	Julianus Pomerius Author liberorum de vita contemplativæ activa.	1213
Joseph Episcopus Mauritianensis.	1468	Julii III. numismata.	1215
Joint Abbas sancti Vincentii de Vultumo.	1084	Juncellense Monasterium.	1099. 1393. 1519
Jovis dies. 191. Mons.	1184	Juniores Ecclesiæ. 725. Comitum.	27. 528. 725. 879
Iracundiam tenere contrâ aquem.	190	Ivo Carnotensis Episcopus emendatus.	1179
Isaac Comes.	300	Ivo Carnotensis habuit exemplar Capitularium diversum à nostris.	1187. 1239
Isaac Abbas Sezzæ.	1257	Jura forensia.	236
Isaac Episcopus Lingonensis. 130. 244. 275. 776. Ei falso tributur Epistola de Canone Missæ.	1554	Juramenta vitanda.	439
Ilsarus Abbe de sancto Stephano.	1557	Juramenta super arma.	1295
Ilsarus Episcopus Tolofanus.	631	Juramenta fidelitatis abolitio.	39
Ilsarus Vicecomes Ungellenfis.	1303	Juramento se exceddere.	287
Isembardus Comes. 102. Ejus Comitatus.	70	Juramentorum publicorum solennia. 451. 453. 923. & seq.	
Isembardus Comes. 1267. Miles dominicus.	ibid.	Juramentum Hucmanni Archiepiscopi Remensis apud Pon-	250
Iome II.			

Index

- Jurare super sacra. 298
 Jurare super facta non debet Episcopus. 119
 Jurare sacramenta. 1191
 Jurare super altare. 1416
 Jurare sacramentum manu proprii. 289
 Jurare non lacer per vitam Regis. 1184
 Jurare manu septimâ. 396. 923. manus sua XIII. vel XXXVII.
 485. & seq. cum duodecim familibus. 65. 1079. cum duo-
 cecim francis. 438. 438. 552
 Jurationis sacramentum. 119
 Juratores idonei. 329
 Juratores duodecim legitimî. 331. 333
 Jusjurandum dare recusandi nemo habeat potestatem. 347
 Jussiaca villa. 1259. 1281. 1489
 Justa frequenter pro iusta positum in veteribus libris. 986.
 1270
 Justiniani junioris constitutio mendosa. 1255
 Justinianus Imperator. 377
 Justinus omnibus conservanda. 6. 147. & seq.
 Justinus venalis. 156
 Justitiam reddere unusquisque debet. 1192
 Justitiam reddere & accipere. 732
 Justitiam facere & accipere. 1183
 Justitiam uniusquisque faciat in suo ministerio. 214
 Justitiam & pacem habeat populus. 218
 Justitiam qui fugient, forbanniantur. 284
 Justitiam dislacer. 181
 Justitiam nemo negligat, nemo vendat. 351
 Justitia facere. 61. 199. 336. 1227
 Justitia facienda. 233
 Justitia regales. 64. 96. 175
 Justitia sancti Petri. 1132
- K
- K** Alense Monasterium datum Hirmintriui Regina. 1271
 Karlmannus Rex Italiæ. 1141
 Karlmannus Karoli Calvi filius. 230. 801. Abbas sancti
 Arnulfi Metensis. 1276. 1489
 Karlmannus, Ludovici Balbi filius. 179. 281. 812. & seq.
 1287
 Karolus Calvus Ludovicii Pii & Judithae filius. 71. Quo die
 natus. 1492. Epars regni tradita est à Ludovico patre.
 137. 133. In Regem undictus facto christifame in Ecclesia
 Autelienensi à Wenulone Archiepiscopo Senonesi. 118.
 114. & seq. 780. Interfuit Synodo Suecionensi. 49. 78.
 Libellum proclamatione obtulit Synodo Tullenii adversus
 eundem Wenilonem. 131. 133. Coronatur Metis in regno
 Lotharii. 215. 301. 798. 1276. Romanus proficitur. 267.
 Eligitur Imperator. 137. 145. 251. 803. Praefuit Synodo
 Pontigenensi. 149. Eius laudes. 252. 1566. & seq. Effigies.
 1306. Liber precum. 1276. Eius anni quomodo numer-
 randi. 797. 800
 Karolus Calvus cur bona Ecclesiarum coactus est dare
 Laics. 110
 Karoli Regis Lex de compositione sacrilegi. 276. & seq.
 Karoli Calvi filius moritur. 1290
 Karolus M. Imp. 110. Erat natione Francus. 1185. Legendi
 atque piallendi & computandi peritissimus. 1114. & seq.
 Aduitor apostolica Sedis. 1031. Eum accepisse omnem
 honorem suum ab Ecclesia scribunt Romani Pontifices.
 1232. Eleemosynam mittebat ad diversa loca. 1198.
 Ebrietatem in qualicunque homine abominabatur. 1173
 Karoli M. egregia laus. 15. 251. 808. 1134
 Karoli M. Capitula diu observata in Italia. 1043
 Karoli M. edictum de non dividendis rebus ecclesiasticis.
 1058
 Karoli M. Imp. Epistola generalis ad Episcopos regni sui.
 1402
 Karoli M. Epistola ad Monachos S. Martini Turonensis.
 1361
 Karoli M. charta divisionis Imperii dubia fidei esse vita Petro
 Pitheo. 1068
 Karolus Martellus. 109. 779. Vindicatus adversus Christia-
 num Lupum. 1136
 Karoli III. & Henrici Regum pactum. 299. 814
 Karoli simplicius anni quomodo computandi. 814
 Karolus simplex de honestatus à Francis pertusis. 1290. 1531.
 1534. in custodia positus.
 Karolus Rex Burgundie five Provinciez. 781. 1269
 Klockum, id est, tintinnabulum. 1215
 Kyrie eleyon. 725

- Kyrie eleyon quando dicendum cum gemmificatione. quando
 non. 1383
- L
- L** Abbeus castigatus. 1023. 1231. 1260
 Laborare ad medietatem. 719
 Laborare terras. 116
 Laciniata via facere. 697. 692. 835. 842
 Lefuverpura. 382. 396
 Laicul's habitus. 3
 Laici omnes ordinari non possunt ad gradus ecclesiasticos.
 598. 612
 Laici expulsi à propriis Episcopis, ab aliis non suscipiantur.
 274
 Laici decimas de Ecclesiis non contingant. 31
 Laici diebus festis ad publicas stationes occurrant. 248
 Laici communicare debent ter in anno. 1177
 Laici possident Monasteria. 18. 731
 Laici Archipresbyteris suis dominari presumunt. 353
 Laici suis h' Episcopi iustitiae fecerint. 211
 Laicorum levitas. 581
 Lairadus Archiepiscopus Lugdunensis. 1415
 Laisus, id est, sinus. 697
 Lalandeus castigatus. 1239. 1287
 S. Lambertus Martyris corpus. 397
 Lambertus Comes occiditur. 764
 Lamam carpare. 736
 Landericus Papa. 369. Episcopus Parisiensis. 861. 865. 867
 Landramnus Archiepiscopus Turonensis. 1118
 Lanfridus Abbas Mauriacensis. 1483
 Lambertus Episcopus Matritonensis. 244
 Lantuvici, id est, regi invasio. 44. 762. 1264
 Lantuvinus. 195
 Lapidex pretiosi. 1007
 Languors. 1198
 Lassatio. 173
 Laubulosa Missarum officia. 241
 Latinofia. 399
 Latro nocturnus. 485
 Latro forbannus. 65. & seq. 769
 Latro cui vita perdonata est. 218
 Latronem se detinendum si occidi conigerit. 347
 Latronem nullus celet. 65
 Latronem & Comites vel Missi forbannierint. 227
 Latrones quidam sunt propter inopiam. 330. 1165
 Latrones exturbandi sunt. 218
 Latrones qui nunc nihil mali agunt, & quod jamdiu fecer-
 runt emendatum habent. 70
 Latrones qui magnam habet blasphemiam. 229
 Latronesquidam occulè fovent. 346
 Latronis velligia minata. 1305
 Latrociniis poena in seruo. 812
 Lavajes Monasterium. 631
 Lavandarium. 1542
 Lavatio pedum exhibenda peregrinis. 1087
 Laubias. 224
 Laudum. 764
 Laudumensis Comitatus. 293. pagus. 268
 Laudumius pagus. 68
 I. auñif. 268
 S. Laurentii Monasterium in pago Narbonensi. 1102. 1451
 S. Laurentii Cerritanensis Monasterium. 1102
 S. Laurentii Leudensis Monasterium. 224
 Laurishamense Monasterium. 1073
 Ley cymologia. 691
 Lebbra Monasterium. 59. 767
 Lectari. 455
 Lectionarium. 1155
 Lectionarius per circulum anni. 1309
 Lectionis omnes Monachi interfant. 1387
 Lector in Ecclesia prius benedictionem non petat quam om-
 nes sedcant. 1183
 Lector tamdiu legat usque dum omnes Monachi in unum
 positi compleant. 1382
 Lector accipiat mixtam post censem. 1381
 Lectoris solus vox audiatur in refectorio. 1384
 Lectaria, supellectilia pars. 1011
 Ledi. 224
 Legatarii, id est, Executores testamentarii. 415. 519. 571
 Legatariorum tractoria. 387. 391
 Legati à latere Regis ad inquirendam Monachorum vires
 & mores. 15. 1261
 Legatorum apostolicæ Sedis auctoritas. 148. 250

Tomi secundi.

Ligationes palatum adeuntes recipere.	116	Iberi homines qui infames vel clamodici sunt de testeis	218
Lemovicenſe puellarum Monasterium.	1097	vel latrociniis.	218
Lens.	268	Liberis hominibus nihil superponantur.	193
Leons I. Pape Epistola ad Flavianum recensita inter regulas	617	Liberos homines vendere non licet.	193
fidei.		Liberas personae nullus Iudex publicus audat pignorare in	325
Leonis III. Pape pargatio.	739. 1205	bubus.	325
Leo Episcopus Gabiniensis.	247. 249. & seq.	Liberos ex familia Ecclesie facete non licet Episcopis qui	366
S. Leodegarus Episcopus Augustodunensis.	1495. 1518	nihil ex proprio suo contulerint.	366
Leodus, id est, bdes.	928	Liberate.	995
Leodicus. <i>Vide</i> Leudicus.		Liberatem suam quomodo quis probare possit.	1317
Leodium Episcopus Maturinensis.	218	Libertatum.	462
Leonellus de Cheregaris Episcopus Concordiensis.	1214	Libertas Formula.	495
Leonninus Abbas S. Hilari in diocesi Carcasoneſis.	1429	Libertatis gratia. 466. manus. 440. obsequium. 424-475.	
Ieothericus Archiepiscopus Sonenensis.	1304	518. 540. & seq. 946. servitium.	444
Leporem si quis alium vocaverit.	841	Libra auri vendatur duodecim libris argenti.	185
Lepinis.	225	Librarii veteres omnia turbarunt. 1160. Eorum incuria.	
Leſera fluvius.	1044	1162.	
Letania major.	716. 1208. 1219	Libri debent esse bene emendati & correcti.	1160
Letania facta.	1080	Libri de bibliotheca.	1085
Letania.	121	LIBROS SUOS Karolus Calvus distribui juber post obitum	264
Letaniarum obſeruationes.	596	ſuum.	
Letanie Karoli Calvi.	1486	Licitus iure utitur qui illicita nulla committit.	117
Letanice euertere.	1223	Lidemonia.	530. 572
Ieardus Comes.	265	Ligare hec furem aut alium quemlibet reum.	842
Leudius, pretium compositionis pro homicidio.	961	Ligatura maleficiꝝ.	688. 836
Leuilem compondere. 331. 696. solvere. 65. 218. 464. 768.	500	Ligeri fluvius.	267
desolvere. 449. transſolvere. 499. & seq. ponere. 544.		Ligeri fluvius quis in Lege Salica.	1049
burire.		Ligarium.	268
Leudeſamio promittantur Regi.	396. 016	Limanicus pagus.	1392
Leudica civitas.	71. 78. 73.	Limina B. Petri.	1191
Leudo Abbas.	1517	Lindenbrogii emendatus.	988. 992
Leuita perieverantia.	50	Lingonensis Ecclesia.	519
Leuſcuverpre.	383. 897	Lingua Episcopi non debet jurare super sacra.	119
Leutbertrus Archiepiscopus Moguntinus. <i>Vide</i> Luicbertus.	137	Linc inciso.	415. 529. 571
Leutbertrus Episcopus.		Linetancaria altariis preparanda.	1167
Leufridus Comes.	221. & seq.	Liptina.	215
Lex aliquando significat conſuetudinem & uſum, aliquando	1191	Lipinenſe palatum.	750
poenam ſive multam.		Lipinenſe Concilium. 109. illud ſuppositum effe contentum Papebrochius.	1200
* Lex fit confitudo populi & Constitutione Regis.	177	Lipinenſis Synodus duplex non fuit.	1021
Lex & conſuetudo unicuique nationis fervanda à Magistris.	81. 380. & alibi poenam.	Litmeni Monasterium.	372. 870. 1195
Leges diuine, id est, ſacri Canones.	101. 1268	Lifga.	268
Leges eccleſiaſticas.	1211	Liſivius pagus.	69
Leges diuine & humanae ſive mundane. 148. 150. 166. 175.	1268	Litania. <i>Vide</i> Letania.	716. 1216
Leges mundane & eccleſiaſticas. 209. & seq. 263. 270.	1131	Lithotrotum.	363
Leges mundane.	178. 274. 342. 364. 1549	Litigantes ſi ad pacem redire noluerint.	923
Legis mundane documenta. 289. Codex.	278	Litis decima.	
Lex mundana Theodosiano corpore comprehensa.	566	Litoſtratum. <i>Vide</i> Lithoſtratum.	
Lex terrena.	484	Littera canonica.	597
Legis Doctores.	1193	Litteras regias ſi quis despicerit.	266. 330. 1194
Leges ſeculareſe recipiuntur à Legibus eccleſiaſticas & diuinis.	368	Litus, id est, ficalibus.	686
Lex Romana. 411. 415. 465. 476. 479. & seq. 487. 535.		Litus, id est, ficalibus vel ſanctuariorum.	833
Secundum eam vivit Ecclesia.	995. 1051	Lingas.	223. & seq.
Legum Romanarum uetus prohibitus à Regibus Gothorum.	1230	Livor aliena felicitatis.	113
Leges Romanae de sacrilegia.	277	Livorare.	390. 395. 486. & seq. 916
Lex Alamannorum. 588. Gundobada. 754. Salica. 192.		Liuſfridus Comes.	238
534. 537. 552		Liutgardis uxor Karoli M.	1010
Lex Longobardorum emendata.	992	Locationem pro recepcione dispensa exigere.	23
Litera etymologia.	681	Loithibunt.	819
Libellarii, id est, liberi homines.	1053	Lomenſis Comitatus.	214
Libellarii ſunt qui per chartam facti ſunt liberi.	1077	Longalrium.	280
Libellarium jus.	241. 804	Longobardi Episcopi sacramenta exigebant ab his quos ordinabant.	1150
Liberalis Episcopus Oximenſis.	821	Longobardorum regnum.	1550
Liber homo olim non poterat fieri Monachus fine permulſi Regis.	1164	Longobardorum Lex emendata.	971
Liber homo ſi ſe vendiderit.	474. 970	Lotharingia unde dicta.	776
Liber homo ſi ſe ad ſervitium alteri ſubdiderit.	311. 312.	Lotharius Ludovici III filius fit confors Imperii. 1080. Hirungardum Hugonis Comitis filiam ducit uxorem. 716.	
1191		Romanum proficitus iudicis patris. 1290. A fratribus eius vicitur. 39. Pacem cum iudicem facit. 7. Fit frater Monasterii S. Martini Metenſis. 1279. Ejus mors. 776. Laus. 1565. Ejus anni quomodo computandi. 1111. Ejus Capitula.	
Liber homo qui ſe loco wadi tradiderit in alterius potestatem.	192	Lotharius Rex Austrafia ſive Lotharingia. 1168. 1271. Ad oīulum receptus à Ludovico & Karolo fratibus. 163. Ejus divertium ab uxore Theimberga. 166. & seq. 202.	
Liber homo ſi ad patrionam defendendam ire neglexit. 325		790. 797. Obitus. 215. 301. 1277. Ejus regnum diuīnum Inter Karolum & Ludovicum.	
Liber homo ſi Eccleſiam conſtruxerit in ſua proprietate.	339	211. 277	
Liber homo Seniorem qualiter accipiat.	44	Lotelmus Miffus dominicus.	359
Liberi homines qui ſuper alterius terram resident.	336.	Luca.	ibid.
349		Luceria.	362
Liberi homines qui fraudulenter ac ingeniosè res suas Eccleſias delegant.	314	Lucrum turpe, quid.	184
Liberi homines qui per ſe expeditionem facere poſſunt.	187	Lucrum turpe non condecer in christiana Religione.	151

Index

- Ludovicus Abbas S. Dionysii. 43. 59. 69. 767. 1158. 1267
 Ludovicus Balbus, Karoli Calvi & Hermentrudis Regine filius. 271. Coronatus Compendii vi. Idus Decembris. 271. 305. 811. 1286. 1502. Nunquam fuit Imperator. 811
 Ludovicus Pius octus ex progenie Clodovei & S. Arnulfi, in Imperatore coronatus à Stephano Papa. 210. 799.
 Regni divisionem infinitas inter filios. 1080. 1117. Terreno Imperio definitus factione quorundam. 105. 220.
 Examinari fecit de cunctis quatuor Synodorum in conventu Wormatiensi. 1113. & seq. Ejus capitula de regula S. Benedicti. 103. Ejus cura de rebus ecclesiasticis. 601. Ejus effigies. 1305. Obitus. 1492. Epitaphium. 1565. Laudatur. 152. 439. 1498. Ejus Epistola ad Emeritanos. 817. Ejus donatio facta Ecclesiae Romanae arguitur falsitatis. 1104
 Ludovici Piis vita emendata. 1192
 Ludovicus II. Imperator. 216. 277. Ejus Capitularia. 345. & seq.
 Ludovicus Rex Germanie, frater Karoli Calvi. 7. Regnum Karoli invadit. 101. & seq. 121. & seq. 135. 137. 247. & seq. 778. 807. Ejus paenitentia. 117. 780
 Ludovicus III. Rex Francorum, Ludovici Balbi filius. 279. 281. 812. & seq.
 Luggenensis pagus. 214. 1403
 Lugdunum. 224
 Lugdunum clavarum. 764
 Lubertus Archiepiscopus Moguntinus. 207. 322. 797
 Lutofa. 214
 Lullus Archiepiscopus Moguntinus. 1123. 1300. Emendatus & illustratus. 1027
 Luminaria Ecclesie. 53. 203. 443. 876
 Luminaria arboribus. 726
 Lunatenae Monasterium. 1099
 Lundensis Archiepiscopalis initia. 1116. 1556
 Lurus. 359
 Luparii. 1074
 Lupinini Episcopicausa. 1249
 Lupus Abbas Ferrariensis interfuit conventui apud Bononiensem. 1266. Author Canonum Synodi Venerensis. 1260. Emendatus. 1287
 Lupus Comes Firmianus. 1518
 Lupus Episcopus Albienensis. 245
 Lupus Episcopus Catalaunensis. 759. 1261
 Lupa diabolica. 1227
 Lutera. 223
 Luxoviense Monasterium. 223. 372. 370. 1295

M

- M Aslinz. 224
 Macedo Missus dominicus. 359
 Machinationes indebita. 47. 141. 209. 269. ingenio. 212
 Madalveus Episcopus Virdunensis. 814
 Madascis de lino. 1390
 Madascis Gothus. 236
 Madelegaudus frater Angilberti. 1057
 Madrecius pagus. 70. 771
 Magenhardtus Comes. 300
 Magnardus Archiepiscopus Rotomagensis. 754. 1045. 1057
 Magniacus vicus in Comitatu Nivernensi. 818
 Magnilocum Monasterium. 1098
 Magno fine Magnus Archiepiscopus Senonensis. 443. 755. 960. 1057. 1071
 Maholum. 687
 Major domus regie. 388. 393
 Majorata emendatio. 1492
 Majores natu. 786
 Malafici five Mallasti Monasterium. 1100. 1408. 1428. 1461. 1517. 1534
 Malafici cafrum. 1537
 Malari duo de grano. 387
 Malefactor si occisus fuerit dum Comes cum comprehendere niterit. 228
 Malefactorem si Comes vel Missi forbannierint. 227
 Malefactores efficiuntur propter indigentiam. 330
 Malefactores si de uno regno in aliud fugerint. 66. 100
 Malefici disperdantur. 230
 Maleficiorum omnium resolutio. 661
 Malicias facere. 177
 Mallare. 152. 423. 449. 453. 688. 1490. 1497
 Mallare aliquem de aliquo negotio. 316

- Mallare aliquem in servitio. 916. & seq.
 Mallazio. 151
 Mallobergia, id est, loca testa. 851
 Malum. 441. 681. 717
 Malum publicum. 435. 443. 451. & seq. 498
 Malum, hoc est, placitum magis sine generale. 954. 1193
 Malum Comitis. 218
 Malum confitatur à Comite propter calorem solis & pluviam. 1193
 Malum in Ecclesia non habeatur, neque in immunitatibus vel artis Ecclesiastum. 55. 206. 233. 366
 Malia Comites teneant. 165
 Malum vicini Comites non teneant in una die. 190
 Malum quibus temporibus habendum. 55. 206
 Malum intercipere. 190
 Malum Remis. 71. 773
 Malum ibi emendandum ubi perpetratum est. 66. 227
 Mamillam stringere. 689. 837
 Manasse Abba de Aurigema. 631
 Manasses Episcopus Cameracensis. 1170
 Mancare. 691
 Mancio Episcopus Catalaunensis. 669
 Mancipia Ecclesiastica. 55. 206
 Mancipia ecclesiastica in secularem servitutem non redigantur. 364
 Mancipia Christiana non tradantur Iudicis. 715
 Mancipia ecclesiastica nemo nisi ad libertatem committat. 56. 208
 Mancipia Ecclesiastum eo modo continantur sicut res ad fiduci dominicum pertinentes. 231
 Mancipia duo habeat unusquisque Ecclesia. 327
 Mancipia emi possunt ante nota testimonia. 1052
 Mancipia originalia. 446. 547
 Mancipia aliena si intra immunitates fugerint. 96
 Mancipia stantia. 963
 Mancipia in feminino genere. 1078
 Mancipiorum pretium varium olim fuit. 832
 Mancipium suum queque potestas recipiat. 190
 Mancipium ejusdem meriti. 474
 Mandate, id est, mattre, notum facere. 83. & alibi pessim.
 Mandatarius. 1394. 1490. 1497. 1512
 Mandatum ad causam agendum in mallo. 423. 426. 441. 449. 965. 470. 494. 949. 958. 961. 968. 970
 Mandatum ad testamentum gestis publicis alligandum. 531
 Mandatum qualiter maritus negotium uxoris prosequatur 479
 Mandatum ad pedes lavandos. 1086. Post Coenam fiat. 727
 Mandatum ad elemosynam faciendum. 555
 Mandualis. 701
 Manducare super tumulos. 746
 Manere, verbum obsecnum. 1023. 1025
 Mangones. 727. 1198
 Manicas quas vulgo wantos appellamus. 1086
 Mannire. 727
 Maniniri & banniri. 176. 790
 Mannitio. 681. 717
 Mannitiones de ingenuitate & de hereditate. 1105
 Mannitus. 455. 681. 964
 Manoldus Missus dominicus. 1200
 Manopera. 188. 727. 794
 Manoperari. 1387. & seq.
 Manio tribuna peregrinis. 442. 959. Deneganda non est iter facienti. 190
 Manio Presbyteri. 55. 206. 233. & seq.
 Maniones. 157. 880
 Maniones providere. 1184. requirere. 459. & seq. accipere in dominis. 348
 Manionari. 1170
 Manionatici. 624. 718. 880
 Manionaticos requirere. 581. exigere. 580. parare. 28. accipere. 266. 809
 Maniones. 177. 880
 Manioari. 387. 906
 Maniaria. 449
 Maniuri. 116. 182. 258. 780
 Manius. 718. Mansa. 188. 718
 Manfellus. 425. 948
 Manius dicebatur certus agri modus cum structura plerunque ad manionem. 768
 Mansus est villa coloni unus habitationi propria. 906. 980
 Mansus ad Ecclesiam datus. 298. 212
 Mansus integer, qui habeat bunuaria duodecim: de terra stabili & mancipia duo 327. 1148
 Mansus

Manus indominicatus. 257. & seq. 534. 806. 1384. 6 seq.
 Manus hereditarii. 214. ingenuiles & vestiti. 906. 1389.
 serviles. 534. 1389.
 Manus Episcoporum christiane facio peruncta. 119
 Manus episcopalis five sacerdotalis impositio. 154. 213.
 1202
 Manus mittere nos licet in undum Domini. 118
 Manus que aliena forde curat detergere, munda esse debet
 à foribus. 112
 Manus propria singula sacramentum jurare. 289. 1188. (septem.
 486. 396. 923. terciā decimā. 485. trigesimā septimā.
 486
 Manus servi si exulta fuerit in iudicio. 332
 Manus mortua, & manus firma. 198. 232. 340. 728
 Mans regia subscripo. 881
 Manus perdat Notarius qui falsitatem scriperit. 318
 Manus perdat percutens falsam monetam. 185
 Manus perdat qui mixtum denarium & manus quād decet
 penfante monetaverit. 179. & seq.
 Manuscripta. 1228
 Manuscriptiones & manuscriptiones. 1228
 Manuscriptum in Ecclesia sub ejusdem Ecclesie tuitione conser-
 fibant. 947
 Manusmissio servorum propter nativitatem filii Regis. 396.
 413. 926. 951
 Manusmissio servorum ut Clerici fiant. 1145
 Manusmissio per denarium. 387. 449. 461. 690. 839. 905.
 996. 1127
 Manusmissiones in Ecclesia factæ. 968
 Manusmissionis Formula. 423. & seq. 444. 475. 495. 539.
 & seq. 945. 1498
 Manusmissionis gesta. 466
 Manusmissionis libellus. 440. 916
 Manuscripta ad involvendos libros. 1085
 Manzies. 361
 Marascalci. 67. 769
 S. Marcelli Monasterium. 224
 Marcha. 48. 161. 187. 235. 360. 719. 803. 1188
 Marchia firmata. 1550
 Marchia Huipanica. 27. 818. 1083. 1175. 1187
 Marchia Toloxana. 1083
 Marchio, Comes marcas praepositus. 803
 Marchionum origo. 1188
 S. Marculi corpus quiescit apud Corbinianum. 293. 1289
 Marculus Monachus Auctor Formularium. 369. 1295. Eius
 etas inquiritur. 861
 Marecii primi Monasterium. 1094
 Margilam caricare. 188. 794
 Maria Abbatis Lemovicenſis. 1098
 S. Maria in Deonant. 224
 S. Maria in Bisunctione Monasterium. 224. 1281
 S. Maria in Lemovicenſis Monasterium. 1097
 S. Maria ad Orubionem Monasterium. 1102
 Marcus Episcopus Biterrensis. 276
 Marcus unus. 75
 Maritima custodia. 69. 771
 Maritus qualiter negotium uxoris prosequatur. 479
 Marito an licet uxorem dimittere propter adulterium.
 1204
 Maritus si fuerit leno uxoris suæ. 1103
 Maritre, id est, irrumperet. 1056
 Maritio. 84. 775
 Marita. 41. 45. 78. 100. 111. 124. 170. 762
 S. Martini in Bisunctione Monasterium. 1224
 S. Martini Metensis Monasterium. 1279
 Martyrologium iustum uniuersique Presbyter habeat. 1177
 Massa subterior & superior. 223. & seq.
 Mascili stant in Ecclesia ad austalem partem. 1353
 Mafonis Monasterium. 1223
 Maſtracurii Monasterium. 1098
 Mater si filium suum coram Episcopo tenuerit ad confirman-
 dum. 1054
 Matfredus Comes Aurelianensis. 265. 300. 1115. 1446
 Matifconensis pagus. 70. Conutatus. 1506
 Matricamen. 684. 1297
 Matricularii. 972
 Matrimonia servorum. 1245
 Matrimonia vetita usque ad sextum gradum. 1248
 Matrimonium non solvatur, etiam prætextu pietatis, nisi ex
 confensu conjugum. 335
 Matrina de fonte aut confirmatione. 1202
 Matrine. 1178
 Matronarum opes venari obsequia. 1070

Tome II.

Matthæus Dux Lotharingia. 1559
 Matutinale donum. 992
 Mauciscum Monasterium. 1098
 Mauri Monasterium. 213
 S. Mauri Monasterium in Dioecesi Argentoratensi. 1095
 S. Mauri Monasterium super Ligennam. 1095. 1436. 1456
 S. Maxenti Monasterium. 1096
 S. Maximini Monasterium. 212
 Melculpi dicat Monachus veniam petens. 1184
 Medici generales medicinam conficiunt quando infirmitas
 generalis in terram venit. 158
 Mediomatricum civitas. 221
 Medraldis Abbas Conueniens. 1098. 1417
 Megerentes. 223
 Mejeni Monasterium. 1094
 Melaredum Monasterium. 1094
 Melcianus pagus. 69
 Meldis civitas. 173
 Meliorare. 58. 404. 407. 480. 516. & seq. 1406
 Meliorare si quis filium aut nepotem voluerit. 411
 Melioratæ res. 514. 510. 573
 Melioratio. 519. & seq. 1558
 Meliorissimus. 1009
 Mella Abbatia. 224
 Mellitus Episcopus Londoniensis. 1143
 Melodunum Castellum. 136
 Meludense Monasterium. 1094
 Membra perdonare. 1191. obtinere. 1109
 Membra in gyro tanta. 493
 Memoria interdum sumitur pro altari in quo posita sunt
 Reliquia Sanctorum. 1128. interdum pro ipsa Reliquia.
 1117
 Memorialia capitula Missis dominicis tradita. 369. 199. 761
 Mempiicus pagus. 1188
 Menadini Monasterium. 1098
 Menardus castigatus. 1206
 Menate Monasterium. 1098
 Mendici per regiones vagri non permittantur. 1165
 Mens regia si quis culpatorum particeps fuerit. 68. 1295
 Mensura de palatis accipienda. 182
 Mensurabiles panes. 183
 Mensura aquales fint. 1187
 Mensura adulterata si quis reputatus fuerit. 181
 Mercada. 460. 965
 Mercata die dominico in illo loco habentur. 181. 1173
 Mercata omnia unusquisque Comes inbeviari faciat. 182
 Merces, id est, elemosyna. 790. 1041
 Mercoralis Abbas Balneoleensis. 1425
 Mercere. 81. 100
 Meretricem si quis clamaverit. 841
 Merita accolatorum. 570. servorum. 573. 1017
 Meriti ejusdem mancipium. 474
 Merebecki. 224
 Merchio tria in baptemate. 1202. 1211
 Mefsem alienam si quis intripaverit. 1305
 Mefses si quis vallaverit tempore defensionis. 1294
 Metis civitas. 121. 208. 216. 223
 Metensis Comitatus. 1281
 Metenus cantilena. 711. 1067
 Metropoles regni Francorum xxii. in testamento Karoli M.
 1071
 Metropolitanus Ducibus comparantur. 1183. Sine Episcopis
 comprovincialibus nihil debent presumere. 101
 Metropolitanus arx. 1020
 Metropolitanus instituti à Pippino Rege. 1017
 Metropolitanus commissi est cura totius Provincie. 618
 Metropolitanus pallio sublimatus. 1210
 Metropolitanus non debet mutare falcem in Provinciam al-
 terius Metropolitanus. 219
 Metullum. 178. 791
 Meurus castigatus. 1138
 Meuvre etymologia. 1020
 S. Michaelis Vefontionensis Monasterium. 224. 1094. 1281
 S. Michaelis Cuxanensis Cenobium. 674. 1503
 Miciacense Monasterium. 1406. 1419
 Micio. 690
 Milarium. 70
 Milidamius pagus. 70
 Militaris res dispendium pati non debet propter absentiam
 Episcoporum. 17
 Militia Regi debetur ab Ecclesiis. 116
 Militia regni aucta ex rebus ecclesiastici. 108
 Milo Comes Narbonensis. 1394. 1557

O o o o

Index

- Milonis Comitatus. 70
 Mimmogemeforda, id est, Monasterium in Westphalia. 816
 Minare, 685. 831. Minare vestigium. 844. 1305. 1298
 Minimilimus. 27
 Minister judicaria potestatis. 27
 Minister Dei multo pretiosior est quam atrium templi vel parietes. 1549
 Ministeriales, id est, coloni, villici. 979. 749
 Ministeriales villarum. 189. Comitum. 27. 183. 263. 269. 330. Missorum dominicorum. 200. 1273. Regni. 214. Ad vocatum. 152
 Ministerium Ecclesie. 617
 Ministerium Ecclesie vendere non licet. 297
 Ministerium perdere. 360
 Ministerium pro territorio. 962
 Minister Ecclesie. 162. 189. Subdi non debent arbitrio Potestatum temporalium. 1126. Non debent esse obnoxia humana servitui. 1145
 Ministris Episcoporum. 24. 56. 106. 211. 189. id est Archipresbiter & Archidiaconi. 614. & seq.
 Ministris Regis, Regni, Republica. 46. 55. & seq. 66. 67. 117. 140. 174. 177. & seq. 182. 183. 206. 220. 324. 325. 333. 336. 339. 340. 350. Quales constituendi. 114
 Ministris Republica iniqui. 1106
 Ministris Comitum. 115. 207. 229. 189. & seq. 160
 Minorare. 183. Min ratio. 1546
 Minorationem contra Legem facere. 28
 Minuare. 375. 407. 410. 427. 451. 522. 580. 428
 Minuatio. 1195
 Miramontius castigatus. 674. 1323. 1541
 Miro Episcopus Getundensis. 184
 Mitecan quatuor fratres juniores. 185
 Mitecule. 1208
 Misercordia, id est, eleemosyna. 15
 Misercordia temperet severitatem potestatis. 140
 Misercordia rationabilis. 125
 Misercordia erga iniquos noxia est. 125
 Miserordiam concedere pauperibus. 83
 Misercordiam rationabilem exhibere. 121
 Misericordia, id est, eleemosyna. 144. & seq. 147. 280. 286. 147. & seq. 286
 Misprindere. 1124. cantare. 561. 1168
 Missam celebrare. 135. 1124. cantare. 561. 1168
 Missam nemo solus canet. 1377
 Missam facere licet sibi Presbytero. 1209
 Missa celebrare non licet Presbyteris ignotis. 353
 Missa Presbytero celebrare non licet sine licencia Episcopi. 233
 Missa in dominis suis nemo celebrare presumat sine licencia Episcopi. 241
 Missa Archiepiscopus sine Pallio dicere non presumat. 735
 Missa ordine Romano celebretur. 729
 Missa nullo modo celebrari potest absque perceptione corporis & sanguinis Domini. 1477
 Missa celebranda non est nisi cum adiunt communicantes. 1229
 Missa quam Sacerdos pro se canet. 1150
 Missarum solemnitas. 1478
 Missa iudicii. 647
 Missa pro defunctis. 1382
 Missa an cantanda sit pro servo fugitivo in fuga mortuo. 1010
 Missa, id est, dies festus. 1173. S. Joannis. 44. 10-9. S. Juliani. 1522. 1553. S. Martini. 177. & seq. 189. 731. S. Remigii. 159. 185. 189
 Missa decentia. 1393
 Missalem inquitque Presbyter bene & distincte perlegat & intelligat. 1377
 Missalis Gregorianus. 1155. plenarius. 1156
 Missati ubi simul venerint, Missi simul veniant. 61
 Missati regi potestate iunguntur Episcopi in ius Dicibus. 1283
 Missaticum. 26. 96. 66. & seq. 100. 137. 145. 168. 199. 208. 227. & seq. 242. 251. 265. 270. 275. 1197
 Missi ducententes. 145. 152. 452. 459. & seq. 511. 521. 560. 86
 Missi dominici. 439. 441. - 31. Majores. 146. 150. Forum nomen explicatum. 760. Per omne regnum constituti. 265. Tidieles & strenui per singulos Comitatus regni mittantur. 31. Quales constituendi. 117. Constituantur a Papa & ab Imperatore. 318. Julianas faciant. 199. Ex-

- rum officium. 15. 30. & seq. 42. 53. & seq. 61. 63. & seq. 69. & seq. 203. 105. 218. 955. Pacem & justitiam faciant in suis Monasteriis. 214. Episcopos adjuvant ad execendum monasterium suum. 288. Eorum negligenta quoniam cattigantur. 359
 Missi de palatio. 386. ex latere Regis. 398. 927
 Missi dominici ad perspicienda loca Monasteriorum. 53. 203. 1261. 1383
 Missorum dominicorum nomina. 68. placita. 137. 1188
 Missorum dominicorum adductio ad Clerum & plebem electionis causa congregata. 601
 Missi Episcoporum & Comitum. 158. 189. & seq. 359
 Missi Republica & Episcoporum. 151. 189
 Missus S. Petri. 732. 1200. Romanus Ecclesie. 247. 250
 Missum in vice sua ducere ad placitum. 456
 Mittius. 187. & seq. 907
 Mixtum accipere super constitutam auctoritatem. 1381
 Mixtura autem vel argenti. 186
 Modius justus ubique fiat. 182
 Modonus Episcopus Augustodunensis. 1472
 Moguntiacum Concilium emendatum. 1209
 Molbarum. 224
 Molnarus castigatus. 1148. & seq
 Monachare. 1553
 Monachus nulla fiat ante annos XXV. status. 1163
 Monachus olim erat extra Clerum. 8-1
 Monachus si quis fieri voluerit. 431
 Monachus nullus fieri potest sine consensu domini sui. 1145
 Monachi non facili recipiendi 574. 1110
 Monachi regularem ordinem teneant. 357. Eis omnia necessaria ministrantur ab Episcopis. 1207. Ipsi vero iubet finit Episcopus suis. 1204. Alio transitem non possunt sine Abbatibus sui & proprio Lipsiaco atque Archiepiscopi licentia. 782. Eis olim non licet proficiere in regionem longinquam abique permisum Episcopi fui. 1223. Fugiti & apollata revocandi & puniendi. 16. 576. & seq. 1199
 Monachum alienum si quis suscepit. 577
 Monachus si Monasterium suum dimiserit. 1221. & seq.
 Monachus cupiditatis causa vagantes. 16. Venditant fallas Reliquias. 1128
 Monachorum uniuscujusque Monasterii numerus describitur. 53. 204
 Monachi communionem percipiunt omnibus diebus dominicis. 1380
 Monachi bis in die reficiunt per extatorem. 1381. Penuriam cibi & potius ac vestimentorum patiuntur. 18. Manducato non debent in domo in hinc morum. 1092. Eis verum habent peculiares. 1086
 Monachi judicentur a suis Episcopis. 1126. in Synodis. 51
 Monachorum carcer durus. 1088
 Monachus junior benedictionem petat a Priore. 1385
 Monachus veniam petens dicit Mea culpa. 1384
 Monachis incognitis ad lectiorem omnis occurrit congregatio. 1382
 Monachi qui dicitur non veniant. 30. 36
 Monachi ad palatum non veniant. 1085. 1251
 Monachis non possunt esse compates. 1085. 1251
 Monachis de locis sui expulsi. 155
 Monachis demoniaca invidia moti. 1063
 Monachis fatarii. 1072
 Monachi quidam sunt ditiones quam fuerant Seculares. 1070
 Monachi regulares qui iussu imperiali Cœnobia instruantur. 1382
 Monachorum Sangallensium capitula. 1383
 Monachis contellio peccatorum fieri non potest. 1243
 Monachum deservere licet sponte propria. 1479
 Monacheralis Religio significat canoncam ac regularem vitam. 1115
 Monasteria Canonorum & Monachorum. 110. 203. 349. 354. Canonorum & Sanctimonialium. 12
 Monasteria condendis olim Principes dabant loca. 1195
 Monasterium si quis voluerit construere. 399. 929
 Monasteriorum in proprio qui edificat, qualiter chartam statuat. 579
 Monasteriorum regni Francici alia fuere regalia, alia episcopalia. 1041
 Monasteria esse debent in potestate Episcoporum. 51. 203. 354. 628. 1478. Forum Ratus fuit aliquando prorsus in potestate Regum. 1115. Circumferenda sunt a Missis dominicis. 53. 72. & ab eis simul cum Episcopis emendanda. 203. cum auctoritate videlicet Principum. 1261
 Monasteria virorum subiecta puellaribus. 1115

Monasteria Reginz & filiis ac filiabus data.	176
Monasteria Laicis data.	9. 12. 18. 732. 1157. 1274
Monasteriorum facultates confirmatae à Rege.	394
Monasterii immunitas.	459
Monasteriorum libertas fanciebatur olim in conventu Episcoporum.	874
Monasteriorum Privilegia.	373. & seq. 870. Unde orta.
	866
Monasterium positum in mundeburde palatii.	522
Monasteriorum statutus.	77
Monasteriorum Rectores quam curam habere debeant de servis & ancillis Domini.	111
Monasterii si Episcopus cilibet dederit.	541
Monasteria multa à sua professione deviarunt.	15
Monasteria destructa à Normannis.	1274
Monasteria quæ dona & militiam debent.	1292
Monasterium S. Arnulfi. 108. -9. S. Benedicti. 131. S. Donatus. 59. S. Germani Autifidorenis. 131. S. Medardi. 49. S. Trudonis.	109
Monasticam vitam multi profiterent tedium servitutis.	1103
Monasticus ordo à Deo inspiratus.	9
Moneta non fiat nisi in palatio.	178. -91. Hinc moneta palatii.
Moneta nova.	178. & seq.
Moneta occulta vel fraudulenta non fiat.	180. & seq.
Monetam falsam li quis fecisse comprobatus fuerit.	1194
Monetam percussione manu perdat.	185
Monetarum fideles diligenter inquirantur.	76
Monetarum fideles elegantur.	178
Monellus Abbas sancti Hilarii in Diocesi Carcassonensis.	1429
Monogramma nominis regi.	-8. 791. 1271
Mons Ialcous.	124
Montiolius Monasterium.	1100
Morbach.	223
Morborum genera pestifera salubria medicamentorum quantum experientia.	613
Morborum nova genera nova quartu medicamentorum experimenta.	159. 206
Mordridus.	1108
Mordridus.	986
Morgangebz definitio.	991. 1550
Morganebz ap.	1210
Mornus emendatus.	988. 1303
Morire.	1209
Mortaudus.	551
Mortulus homo.	38. -74
Mortui in Ecclesia sepeliendi non sunt.	38. -74
Mortuorum corpora ad sepulturam ducuntur cum psalmis & hymnis.	178
Mortuorum memoriz celebraz in Monasteriis.	1093
Mortuorum Officium.	1092
Mortuum post baptismum tangit qui culpas post lacrymas repetit.	124
Morvius pagus.	70. -71
Mofa fluvius.	221. 223. 265
Mofensis Comitatus. 223. 1281. pagus.	1489
Mofunie.	224
Movita.	486. -78
Mufulz.	732
Muffulz berbicinæ.	1139
Mulier Lege viri non tenetur quousquè marito conjungantur.	1041
Mulier si virum accusaverit frigiditatis.	1220
Mulier quæ se alieno servo junxit, libertatem substantiam amitterebat.	690. 839. 944
Mulier quæ velata est, non potest nubere.	1210
Mulierem gravidam li quis battiderit.	1305
Mulieres ad altare non accedant.	1325
Mulieres Romanæ quæ viros habuerunt Longobardos.	323. 1292
Mulieres pro uxoribus.	796
Mulieri libidinoz poenitentia ridicula injuncta.	1198. 1563
Mulierum accessus intra portas Monasterii nullatenus fiat.	582
Mundeburdis.	406
Mundeburdis Ecclesiæ. 143. 147. 444. 447. -85. 900	
Mundeburdis vel defensio.	538. & seq. 522. 541. 732
Mundeburdis & defensio Romana Ecclesiæ.	208
Mundeburdis regius.	166
Mundeburdis Regis & Principis.	388. 907. & seq.
Mundeburdis & defensio.	825. 1425. 1446. 1504
Mundialis Lex.	1121

Mundium Regis.	1184
Mundum, id est, defensio.	1079
Mundum, id est, pretium pro mundo.	1043
Mundoburdum.	494
Mundus regitur per regiam potestatem & pontificalem autoritatem.	231
Muneris apertum viam ad justitiam.	156
Muneris exercitio cavenda in iudicio.	15
Munus à lingua, à manu, ab obsequio.	114. 612
Munera Comites non diligent.	114
Munera Scabinei ne accipiunt.	232
Municipla gratiosa vel iniusta.	400
Murdida.	1020
Muronis.	566
Mutice comedunt corpus hominis ad arborem alligati.	1550
Muticaciam Monasterium.	1098
Mythica Nicena Synodus.	597

N

N Ampio Abbas S. Hilarii in dieceſi Carcassonensis.	1479
Nantuadis Monasterium.	1094
Napina.	840
Narbo omisla in tellamento Karoli M. 1071. Metropolis Hispania Tarraconensis.	83. 1182
Narbona.	1-8
Narbonensis Comitatus. 1525. 1537. provincia. 276 pagus. 1406. 1451. 1453. 1466	1406
Narbonensis seu Redensis Ecclesia.	ibid.
Narbonensis inscriptio de initis Episcopatū Rustici.	1356
Nares sibi invicem præcidiere.	329
Natalis iancti Remigii.	713
Nativitas beate Mariae.	1172. 1177. 1226
Naturales filii qui dicantur.	464. & seq. 967
Naturalibus filii quis pars bonorum relinqui à pate possit.	967
Nivalis evectio.	513
Naves si bene custoditæ non fuerint.	200
Naves quæ vadunt sub pontibus.	69
Naves concessæ Monasterii exemptæ à teloneo.	1187. 1228
Navium compitio.	151
Nautragare.	502. 1277
Naufragium sive dampnum.	491. 502. 506. & /q. 517
Naufragium rerum & facultatum ecclesiasticarum.	57
Naufragium seculum.	123
Nauphum, id est, loricophagum ligneum	687. 845
S. Nazari Monasterium.	1094
Necatores pauperum.	34. 110
Necessitas si in aliqua parte regni subito evenerit.	265
Neceluoſi.	114. 779
Nefratus ignes.	733
Negare, id est, præfocare in aqua.	1010
Negligentiam terete.	236
Negotia, id est, commercia.	1126
Negotia secularia.	1203. 1233
Negotiandi cauta.	1181. 1218
Negotiantores Christiani dent undecimam.	128. 1286
Negotium, mercatura, negotiatio.	1165
Negotium, merci, sive res venalis.	965
Nemantium Canonum auctoritas excurrit.	1243
Neophytius, id est, novitri attulit.	598
Neptiles in loco filiorum instituti ab avo. 411. 480. 524. 935. & seq. 976	935. & seq. 976
Nepta.	1023. & alibi passim.
Neutria.	242. 1413
Nibradius Archiepiscopus Narbonensis.	1072. 1415
Nicena Synodi decretum de Monachis signivis.	577. 1399.
de precarius.	1264. 1299
Nicolaï Papæ Epistola ad Karolum Calvum & alios.	165
Nicolaï Papæ revelatum fuit Karolum Calvum futurum Imperatorem.	233
Nielia villa.	84. 775
Nitridius Episcopus Gerundensis.	1416
Nigelli Monasterium.	1093
Nitachoua.	223
Nithardus Episcopus Mimmogernesferæ.	310
Niu Monasterium.	222
Nivernense Oppidum. 50. Comitatus. 818. pagus	70
Nivilungus Millus dominicus.	ibid.
Niutria.	1413
Nobiles habent basilicas juxta domos suos.	352
Nothilium filii quomodo offerendi in Monasteriis.	1048

Index

- Nobilium Monasterium. 734
 Nocere parent suum si quis voluerit. 62
 Nocere interdum conjugius cum accusatio. 1015
 Novicium. 216. 250
 Noctes non numerantur à Nativitate Domini usque ad Purificationem sancte Mariæ. 191
 Noctum numero spatia temporis definita. 846. 955. 963.
 1184
 Nofum. *Vide Naufum*
 Nomenous Dux Britonum. 761. Tres novos Episcopatus
 fecit in Britannia. 781. 822
 Nomina recitanda in Missa. 733. 1128. 1366
 Nomina sua inscribere donis suis. 1061
 Non & decima. 36. 55. 95. 109. 198. 205. 214. 236.
 733. 1484. 1508. De quibus rebus solvenda. 361
 Nonam & decimam si quis dare contempserit. 1372
 Nonna, id est; sacra Deo. 142. & seq. 147. & seq. 184
 Nonnæ. 733
 Nonnænes. 734
 Nonni. 734
 Normanni. 69. 151. 176. 186. 189. 257. 267. communes
 inimici. 173. Destruerunt Ecclesiæ & Monasteria multa.
 1274
 Normannus quid datum per commendationem regiam. 53.
 204
 Normannorum oppresio. 66
 Normannorum Rex. 42
 Normannorum fedes in loco Piffensi. 153
 Nota Romana & Francia. 712. 1134
 Nota musicæ. 104
 Notariorum grammaticarum usus difficultas. 1162
 Notarii effe qui non possint. 342
 Notariorum effe Presbytero non licet. 1169
 Notarii Legibus erudit & bona opinione constituantur. 342
 Debent esse boni & veraces. 1192. Nullum scriptum falsum faciant. 324. 331. Chartam veram efficiant si quod illam falfani appellaverit. 325. 350
 Notariorum veterum imperitia. 1162
 Notho Archiepiscopus Arelatenfis. 1112. 1444
 Notingus Episcopus Constantenfis. 300
 Notitia judicii. 466
 Notitia sacramentalis. 453. traditionalis. 435. 552
 Notitia de colono evindicato. 1008
 Novalia rura que juxta cultos agros sunt. 363
 Novalicum Monasterium. 1093
 Novempopulana Provincia mentio non est in decreto Ludovici Più de Concluis habendis. 756
 Novempopulana fuit aliquandiu sub Archiepiscopo Burdegalenfis. 1371. 1113
 Novigeldos. 1008
 Noviomius pagus. 68
 Novitorum donus. 574
 Nubera, verbum obsecnum. 1119. & seq.
 Nubium vestigia remanente solent post condensos actis turbinis. 3
 Nudi cum ferro. 1198. & seq.
 Numero Deus impare gaudet. 1353
 Numerus Canonorum certus in Ecclesia Tornacensi. 76
 Nuptiale mysterium. 1214
 Nuptialiter. 96
 Nuptiarum dies felicissimus. 455. 498
 Nuptiarum foedera sacrilega. 16
 Nutrimenta. 734
 Nutrimenta congrua & necessaria. 116. 79
 Nutrimentum domini & genitoris sui. 85. & seq.
 Nutru Presbyterorum.
- O
- O**biecta si quis expurgare noluerit. 367
 O'data ad iepulchra. 416. 424. 941
 Oblatarum trædio. 1353. 1364
 Oblatio regularis. 131
 Oblatio ejus non debet recipi in altario qui ad pacem revertere non vult. 1217
 Oblationes offerenda in Ecclesia. 1360
 Oblationes in altario. 872
 Oblationes Ecclesiæ si quis extra Ecclesiam accipere vel dare voluerit. 160
 Oblationes olim pertinebant ad Episcopos in unaquaque Dioecesi. 873
 Oblationes Fidelium, id est, terrulae vel vineolæ. 1149
 Obligationis formula. 472. 970
- Obligatores. 1531
 Obmaliare. 62
 Obnoxiate. 1015
 Obnoxianio. 461
 Obnoxiationis Formula. 446
 Obnoxiationis charta à patre in filiis facta. 410. 919
 Obnoxii & ambulaverunt cum Episcopo. 1221
 Obsques etymologia. 1020
 Obsequium regale. 529
 Obsequium ad temp. pertinens. 35
 Observatio prior durior. 188
 Occupationibus pro occasionibus interdum Librari scribabant. 1045. 1164
 Odalicus Comes. 102. 587. 1267
 Oddo Vicecomes. 1335
 Odelricus Missus dominicus. 68
 Odilbertus Archiepiscopus Mediolanensis. 1071
 Odilo Comes. 1425
 Odissendus Episcopus Rotensis. 1101
 Odo Episcopus Bellavencus. 163. 122. 244. 246. & seq.
 264. & seq. 101. 303. 596. 612. 628
 Odo Missus dominicus. 70
 Odo Abbas Corbeiensis. 1267
 Odo Comes. 101
 Odonis Regis promissio. 291
 Odonense quod Bernardus habuit. 223
 Odornenic quod Terminus habuit. 224
 Odrieta villa. 268. 810
Oeconomus numeratur inter ministeriales Ecclesiastices. 625
Oeconomus constituendus in Ecclesia vacante. 242
 Officia divina agantur cum summa reverentia. 1181
 Officium Ecclesiæ. 1306
 Officium suum si Clericus reliquerit. 1214
 Officina congrua construenda in Monasteriis. 203
 Ofonis villa. 223. 1573
 Offunvillaria Monasterium. 1094
 Olei lacrati undio. 1235
 Oliba Episcopus Aufonenfis. 1304
 Oliba Comes Carcassonensis. 1286. 1500
 Oliba Comes Bisfuldunensis & Ceritanensis. 674. 1103. & seq. 1515. 1523
 Olice. 456. 461. 463. 562. 824
 Oltiana confertudo. 113. 1268
 Oliverius Canonicus sancte Radegundis Piétavienfis. 1097
 Olomundus Abbas castri Malalti. 1408
 Olonna curia regia. 321. 327. 1291. 1422. 1438. & seq.
 1504. 1521
 Omnes interdum potum pro homines. 1076. 1219
 Operations exigere. 70
 Operari interdum scriptum pro hominum. 1240
 Oppressio pauperum libertorum hominum. 319
 Oppressores pauperum & viduarum puniantur. 95
 Opimates. 911
 Oracula, id est, Ecclesia baptismales. 1065
 Orandum pro Regibus & Principibus. 1257
 Oratum. 734
 Orationem dominicam unusquisque Presbyter bene intelligat. 1177
 Orationibus Ecclesiæ magis innitendum est quam in armorum defensionibus. 1133
 Oratoria viri nobiles habebant in domibus suis. 1217
 Oratoria carebant baptisterio. 1067
 Oratoria nova. 1177
 Oratorium Monasterii. 1381
 Ordinare. 263. 269. 1202
 Ordinare, id est, constitutre, jubere. 1146
 Ordinari à falsis Episcopis an iterum ordinandi. 1246
 Ordines ecclesiastici. 1556
 Ordinum vocabulo interdum intelliguntur Canones & Regulae ecclesiasticae. 1146
 Ordinillus Judex. 1057
 Ordinillanus Comitatus. 1345
 Originalia mancipia. 446. 547
 Originalis conditio. 597
 Originalis conditionis homines. 1145. 1498
 Ornamenta mulierum facere non licet de sacris vestibus Ecclesiæ. 1178
 Orphanos tutiorem habeant. 337. Non opprimantur. 95
 Orso Archiepiscopus Viennensis. 1305. 1403
 Osbertus Comes. 102. Missus dominicus. 69
 Olcarenfis pagus. 1518
 Ocellus insula Sequana. 134. 788. 1185. 1269
 Olfa

Olla simulum.	1524
Ossa cuilibet mortui nemo de sepulchro suo ejicit.	1528
Ostare viam.	1306
Otensolia.	455
Ostrofredus Abbas.	1503
Otridus Episcopus Silvaneensis.	669
Otagarius Archiepiscopus Moguntinus.	342
Otagius Episcopus Ambianensis.	669
Otagius Presbyter.	75
Otingua Saxonia.	69. 77. 1. 1266. 1440
Otrannus Archiepiscopus Viennensis.	244. 275. 1283.
	1507
Otto Archiepiscopus Auseiensis.	1573
Otto Comes.	300
Otrulius Episcopus Tricassinus.	245. 275
Oximius pagus.	69
P	

Paecificare.	81. 146. 159
Paecificare se possunt Rectores Ecclesiarum.	1541
Padibonius Epitola.	456
Padum cum Deo facere.	1179
Padum Francorum. 1144. Explicatum.	994
Padum inter parentes deorum hereditate.	413. 482. 936.
	976
Padum divisionis inter fratres.	505
Padus fluvius.	359
Pagania.	417
Paganæ observations.	1235
Paganæ superfluitates vete.	1374
Paganæ.	735
Paganorum ritus.	1127
Paganorum superventio.	88. 97. 99
Pagenses.	779
Pagones Franci qui caballos habent.	186. 793
Pagenses de qualibet expeditione hostili reversi.	190
Pagenium relatio ad Regem directa.	392. 919
Pagi appellatio latè pater.	905
Palatum quare ita vocetur.	106
Palatum regium quale ita debet.	285
Palatum debet esse sacrum, & non sacrilegum.	106
Palatia in quibus Ludovicus Karoli Calvi filius morari non	
debet parte absente.	268
Palatina audiencia.	286
Palatum sc̄pē scriptum pro placitum.	1077. 1291
Palcam nemo hospitibus deneget.	
Palepruit.	1007
Palla altaria manu involuta.	574. 1398. 1552
Palla qua sanctum tegit tumulum.	687
Pallium Archiepiscopale.	735. 1191. 1371
Pallium Metropolitani.	1220
Paludum transitus.	187
Pamphilus Martyr libros Origenis manu sua descripti.	1160
Pandulfus Dux & Marchio.	1518
Panem coctum vendere.	183
Panes mensurabiles.	16d.
Panes oblationum.	1556
Panes civiles.	1175
Panus Deus.	1201
Panus & vinum offeruntur in Consecratione Corporis &	
Sanguinis Christi.	1360
Panus & aqua tribuantur peregrinis.	442. 958
Panus hordeacei exorcismus.	653
Panus misera descriptio.	563
Papa universalis. 237. 239. 245. coangelicus.	155
Papa nomen olim commune omnibus Episcopis.	881. 865
Papa nomen tributum Episcopo Arvernensi Arnaldo.	1531
Papetrochius castigatus.	1200
S. Papuli Monasterium.	1104
Parabola rustica.	1574
Parabolare.	63. 97. 104. 767. 777. 1266
Paranymphi.	1242
Parata.	882. 882. 891
Paratas exquirere. 116. 459. & seq. 780. Facere.	27
Paravereda.	116. 420. 716. 913
Paraveredi.	187. 198. 893
Paraveredos Episcopi non tollant.	24
Parcere seculariter & spiritualiter.	47. 142
Pardulus Episcopus Laudunensis.	51. 57. 68. 764. 1267
Parentela uxoris ita fit vitro sicut propria parentela.	315
Parentem suum propinquorem si quis gladio jugulaverit. 491.	1198
Parentes, id est, proximi ac consanguinei.	937
Parentorum.	1014. 1017. 1492

Tome II.

Pares.	82. 85. 6/seq. 188. 199. & seq. 736
Pari suo nemo suum regnum dicupat.	45. 139. 278
Pari suo si aliquis superflue tuerit.	73
Pari suo si quis suppetat extirrit.	181. 407. 416. 428
Pari suo si quis audire necesse esset.	197
Parem suum uniusquisque adjuvet.	45. 139
Parem suum uniusquisque adjuvet contra Paganos.	178
Parem suum nemo forco[n]sabilit.	147
Parem suum nemo discooperat vel prodit.	196
Parem suum nullus dimittat facere contra Legem.	82
Parem suum si quis nocere voluerit.	62
Paricula Charta.	396. 913
Paricula epitolæ. 503. cause.	1049
Paris sui regnum.	277
Parifacius pagus.	69. 1464. 1524
Parifaga terra.	504
Parisense Concilium anni 819. habitum in Ecclesia sancti Stephani.	1112
Parochie Parlamentum constitutum à Philippo Valefio.	911
Parochius civitas.	44. 1-8. 267
Parlor, locus in quo Sanctorum convenit conuentus.	1243
Paricidii crimen majori subjicitur vindicta.	1379
Parochies Presbyterorum non dividantur ab Episcopis proper in honorem lucrum.	24
Parochie ruricæ.	235
Parochianum alterius nemo sollicitet.	1167
Parochianum alterius excommunicare alieno Episcopo licet pro causa depradationis.	288
Parochias suas Episcopi circumneant cum officiū efficacia.	33
Parvuli fide illorum salvantur qui eos de facto fonte suscipiunt.	1178
Parvuli excusantur à jejunio.	1218
Parvulus infirmus.	1169
Parvulus Episcopus.	175
Paricha annota.	1258. 1317. 6/seq.
Paricha dies tristigendi absque luxu & tumultu.	1176
Paricarium, vestigia ex animalium partione.	948
Parfa.	54
Parfiones.	116
Pastoralis liber. 91. Pastoralis Gregorii. 614. Pastoralis regula sancti Gregorii.	617
Pastoralis virga interdum significat excommunicationem.	187
Patum exadire.	582
Patum caballorum.	199. 401. 930
Pater naturalis.	481. 517
Pater filios vel nepotes suos meliorare potest.	480
Paterii liber.	797
Paterna.	1005. 1011
Patris defensionem si quis omiserit.	187
Patrim defendere omnes tenentur.	325
Patriarchæ titulus nullam olim prærogativam tribuebat Archiepiscopo Bitungensi.	1113
Patriotismus.	380
Patriciatus actio.	462
Patrim.	737. 1242
Patrimi sunt qui baptizatos de sacro fonte suscipiunt.	1178
Patris donatio facta filio.	500. 6/seq.
Patricii, majorum gentium Senatores.	919
Patrocina sancta.	150
Patrocina Sanctorum.	126
Patrocina sancti Remigii.	1289
Patronaricium.	462
Patronatus obsequium. 447. 466. Vide Libertinatis obsequium.	2
Patroni pro patrini.	1242
Patroni liberorum hominum.	336. 350
Patronorum Ecclesiasticorum & Laicorum iura in praetendit Clericis.	212
Pauili I. Pape epistola emendata.	1245
Paulinus Patriarcha Aquileiensis. 1258. Ejus epistola de uxore sine culpa interfecta.	1232
Paulo II. regnante.	1214
Paulus Archiepiscopus Rotomagensis.	57. 69. 1267
Paulus Episcopus Placentinus.	218
Paulus, per quem locutus est Christus.	160
Pauperes non opprimentur.	95. 184. 329. 1106. 1104
Pauperes homines defensionem habeant.	143
Pauperes Ecclesiastici.	116
Pauperibus debita liberalia erogare.	241
Pauperum almonia.	1404

P p p p

Index

- Pauperum suscepit negligenda non est. 111
 Pauperum receptio in Monasterio. 53. 203
 Pauperum causa primò audiantur. 1190
 Pauperum necatores. 34. 110
 Pauperum spoliator ell qui falsam monetam percutit. 279
 Pax per omne regnum servanda & exequenda. 175. 285
 Pax communiter confirmata feretur. 196
 Pax in exercitali itinere fera ita. 162
 Pacis & dilectionis unanimitas. 25
 Pacis leges. 41
 Pacem Christi reliqui fidibus suis. 9
 Pacem & Iustitiam uniusquisque faciat in suo Ministerio. 214. 265
 Pacem si quis recipere noluerit. 1193
 Pax regni turbata per vagos & irreverentes homines. 280
 Pacis violator dignas punias peribols at. 161
 Peccantes publicè subiecti penitentia publicè. 355
 Peccata mala voluntate. 184
 Peccata quasi infensibiles reddunt. 89
 Peccata redimenda per peregrinationem factam. 442. 958
 Peccata populi qui comedere dicantur. 11
 Peccati se particeps facit qui quod emendare potest emende negigit. 161
 Peccatum qui repetit poll penitentiam. 124
 Peccator si ad emendationem redimere noluerit. 213
 Peccator quomodo alienandus a Christiana communione. 140
 Pecia de terra arabili. 501
 Pecora majora vel minor. 162. 426 408. 411. 530. 572
 Peculare servorum. 422. 424. & seq. 444. 462. 475. 496.
 537. 539. & seq. 573. 946. 1147
 Peculare habere ventum Monachis. 1086
 Peculum utriusque flevus majore vel minore. 406. 408.
 411. 430. 464. 488. & seq.
 Peculum, id est, pecora, animalia. 1181
 Pecunia commodata vel commendata. 1201
 Pecunia, id est, res cuiusque propria. 1116
 Pecunia accipitur pro qualibet substantia. 1191
 Pecunia significat qualivire rem quam quis de pecunia sua
 comparavit. 1181
 Pecunia, id est, animalia. Ibid.
 Pecunia significat res proprias Ecclesiarum. 1121
 Pedes fugitivos recipere. 193
 Pedes cum silentio lavandi. 1381
 Pedes peregrinorum in unaquaferia lavandi. 1382
 Pedum lavatio non negligenda. 1382
 Pedulcs, id est, pedum operimenta. 737. 1085
 Pelagius hereticus. 1139
 Pellicium berbicium. 178. & seq. 702
 Pensa argenti. 177. & seq.
 Penitentes denarii non rejiciantur. 1136
 Penitentes solidos. 121. 82. 112. 183. 210. 269. 271. 281
 Perdonare, id est, parcere. 127. 144. 158
 Perdonare, id est, remittere. 146
 Perdonare, id est, concedere. 228
 Perdonare membra. 1191
 Perdonatio. 83. 112. 261
 Perdonationis scriptura. 272
 Peregrinatio ad loca sacra. 503. Ad limina Apostolorum.
 432. 740. 951
 Peregrinatio facta inter poenas Canonicas. 1198
 Peregrinatio Episcopo iuncta Penitentia causa. 958
 Peregrinari ab Episcopo petito ad Episcopum proprium. 557
 Peregrini ab extraneis Episcopis recipi non poterant sine
 litteris commendatibus proprii Episcopi. 959
 Peregrino Episcopo datus est locus sacrificandi. 1029
 Peregrinorum iuficeptio. 1404
 Peregrinorum pedes lavandi. 1086
 Peregrinorum pedes in unaquaferia lavandi 1380
 Peregrinus commendatur. 441
 Perjuratus hi quis comprobatus fuerit de Sacramento. 178
 Perjurii quoniodò punimenti. 183
 Perjurii caveantur. 1180
 Perjurii olim valde invulnerant. 924
 Perjurii periculum. 340
 Perjurium si quis alium suaferit. 347
 Perjurium in altari. 737
 Permittere Apostolico. 1237
 Perpetualiter. 514. & seq. 519. 521. 531. 545. 570. 572. 579
 Persona bona. 1030
 Personæ maiores. 786
 Personæ inconvenientes. 111
- Pertensis pagus. 293
 Pertus pagus. 68
 Pertinacia Romana. 1110
 Pertinus fit in illas partes. 189
 Peflanum Monasterium. 2574
 Pestilenta laboravit Karoli M. seculum. 1244
 Pestus. 1230
 Petracita villa. 1599
 Petralensis comitatus. 1529. 1540. pagus. 1551
 Petunculi. 684
 Petrus primatus datus est à ceteris Apostolis. 1369
 Petru Viccemos. 1511
 Petrus Abbas S. Christina. 1422. 1438
 Petrus Abbas Miciacensis. 1439
 Petrus Abbas Rodentis. 1552
 Petrus Episcopus Comenensis. 613
 Petrus Episcopus Loroimponienensis. 247. 249. & seq. 275
 Petrus Episcopus Virdentis. 1344
 Petrus Episcopus & Miles Dominicus. 359
 S. Philiberti Monasterium. 106
 Philippus Abbas Soricini. 1104
 Phylacteria. 735. 737
 Phytonis consulutor. 1130
 Pibio Episcopus Tullenensis. 1064. 1555
 Picinum Monasterium. 1574
 Picinola. 741
 Picinola decalogi. 717
 Pietaviente puellarum Monasterium. 1036
 Pigmenta. 616
 Pignora Sanditorum. 928. 1136
 Pignora Sancti Juliani. 1530
 Pillo & hiluca. 574
 Pincessus pagus. 1427
 Pippinus Rex Francorum. 109. Ejus Capitula Synodalia
 omnia non extant. 1030. Ejus anni quo modo numerandi.
 751
 Pippini Regis Italie conjuratio adversus Karolum M. 753
 Pippinus Rex Aquitanus. 43. 51. 762. 764. 1189
 Pippini junioris Aquitanie Regis puerientia. 820
 Pisa. 359
 Pitaria. 362
 Pitaria insula. 1541
 Pittis. 171. 209. Iocus super Sequanam, ubi aliquandiu
 fuit sedes Normannorum. 153. 788. 1372
 Pitoris. 359
 Pittha i Fratres clarissima lumina. 861
 Pitracium. 1378
 Placentia, id est, adulatores. 1043
 Placitum olim generaliter pro die dicta usurpabant. 921
 Placita, id est, iudicia. 143. 147. 747. Tenenda in fingu-
 lis parochis & comitatus. 99. Non habentur in exi-
 tibus & atris Ecclesiarum. 55. 206. 366. 1193
 Placita minorà ubi habenda. 214
 Placita quibus temporibus non habenda. 55. 206. Die Do-
 minico prohibita. 1173
 Placita habenda ter in anno. 315
 Placita frequentia pauperem populum affigunt. 355
 Placita plura nonnulli Vicarii & Centenari tenent propter
 cupiditatem. 321
 Placita Regia cum quibus personis haberi solita. 388. 909.
 911
 Placita generalia. 225. 228. 231. 1090. 1115. Communia. 43
 Placitis generalibus interesse debent Episcopi, Miles, Co-
 mites, & Vasili domini. 89
 Placita Milesorum dominicorum. 337. 1188
 Placita Comitum. 364. Ad quid tenenda. 114. Habenda à
 jejunis. 319
 Placita Comitum nullus aeat cum collecta vel scutis. 322
 Placitorum intervalla. 326. 328
 Placitorum iuuu custodiore. 83. 395. 448. 456. 486. & seq.
 552. Adimplere. 487
 Placitorum condicione. 44. 87. legale. 158
 Placitorum Episcopi. 108
 Placitorum hominis. 1239
 Placita quia Episcopus ordinatus ab Ordinatoribus & Elec-
 toribus suis fulciperre debet. 614. 616. 618. 612
 Placitorum Remis. 131
 Placitorum sapè scriptum pro palatium. 1077
 Placitare, id est, tribuere. 164. 808
 Platagare. 486
 Plateola. 1162
 Plebem sibi commissam qualiter unusquisque Sacerdos inf-
 truere debeat. 1402

Plebes singula secundum antiquam consuetudinem fiant restaurate.	324	Possessiones Ecclesiarum nemo à Pontificibus suppetere praesumat.	273
Plebes, id est, Ecclesia Parochialis.	241	Possessionis descriptio.	243
Plebes, id est, Ecclesia baptismales. 242. 1065. 1283. 1592. 1575	241	Possessor, id est, ingenuus.	695. 846
Plebium, id est, gneum.	860	Pot consularum.	1252
Plenitudo Capitulorum & Synodalium actionum. 31. 150. 760		Potulare, id est, causas agere.	598
Plenitudinem hominum suorum uniuersitate dirigit contra infideles Regis.	200	Potentes affligunt populum.	348
Pluvium.	717. 1173	Potentia habent basilicas juxta domos suas.	352
Prena non solet inferi in cessionibus. 489. 573. Neque in Chartulis libertatis.	1184	Potentia alicuius proprietas.	181
Prenam accusati accusator excipiat si objecta non probaverit.	485	Potentia seculi vita qualis esse debeat.	115
Poenitentiam paenitentiam publicè accipient in capite ieiunii.	191	Potentia si quis Clencum aut quemlibet pauperem expoliaverit.	160
Poenitens publicè deponere arma debet.	1114. 1212	Potestas reipublicæ.	213. 1175
Poenitentes nullus uivit carnem manducare aut vinum bibere.	1168	Potestates exteriores, id est, seculares.	234. 1140
Poenitentis publicus non potest promoveri ad gradus Ecclesiasticos.	598	Potestatis à Deo constituta obedientia est.	157
Poenitentia publica.	37. & seq. 159. & seq.	Potestatis alterius si quis se commendaverit.	493
Poenitentia abolesit peccata.	158	Potestatis judicaria minister.	27
Poenitentia ab Episcopo iustificanda.	148	Potestativæ manu.	1245
Poenitentia agenda de crimine publico.	140	Potestativæ.	187. 189. 1288
Poenitentia ibi agenda ubi crimen admissum est.	742	Potiones malas tempore.	453
Poenitentia sicut pere cogantur criminoi.	46	Poulier undi dictum.	901
Poenitentia sicut pere cogantur criminoi.	213	Prabenda.	1247
Poenitentia danda Presbyteris & Diaconis honore priuatis.	328	Prabendaria.	1560
Poenitentia ridicula imposita mulieri libidinosæ.	1563	Pracantatorem adhibere.	737
Poenitentia gradus.	126	Præcepta Ecclesiæ concessa serventur.	21. 33. 107
Poenitentia Leges ab Episcopis injungendæ.	158	Præcepta Regalia super precariæ Ecclesiasticis.	32
Poenitentia publicæ subjiciuntur publicè peccantes.	955	Præcepta illicita de rebus Ecclesiæ reciduntur.	21
Poenitentia publicæ modus debet esse in consideratione Episcopi.	287	Præcepta super rebus Ecclesiæ.	56. 208
Poenitentia tempora.	1189	Præcepta de rebus Ecclesiæ ad proprium facta.	30
Poenitentia Episcopalis vindicta.	175	Præcepta iniuncta.	11
Poenitentia morientium.	1559	Præcepta injusta cassentur.	236
Poenitentiam publicam agat qui hominem in Ecclesia interfecerit.	331	Præcepta largitatis Regia.	262
Poenitentiam servide gerens, ciuitas indulgentiam obtinet.	1378	Præcepta falsa regio nomine compilare.	52
Poenitentiam judicare & indicare.	507. 1023	Præceptum emunitatus.	322
Poenitentiale.	1239	Præda Diabolica.	140
Poenitentiales libelli.	737	Præda prohibite.	242. 346
Poenitentia ignis.	174	Prædas si quis egerit.	289
Poledrus.	694. 844	Prædationes dammandi.	89. & seq. 99
Polemianum.	223	Prædilectionis gratiæ doctrina.	620
Polepticus publicus.	386. 901	Prædia omnia aut propria erant aut fiscalia.	8-5
Polyptici.	188. 794. 901. 1273	Prædia Ecclesiæ vendari non possunt a Presbyteris.	1375
Polypticus Monasterii Fossatenis.	1187	Prædicare nemò debet ut sumptus accipiat.	626
Poncio Episcopus Magalonensis.	634	Prædicatio, munus Episcopale.	885
Pons curvus.	361	Prædicatio Episcoporum & Presbyterorum.	352
Pontaticus.	460. 965	Prælati Monasteriorum.	54. & seq. 205
Pontes restaurandi.	69. 738	Prælatorum indicatio.	53. 204
Pontes ab Ecclesiasticis hominibus restaurandi.	338	Prælationem Ecclesiæ suscipere.	203
Ponticulus, mos antiquæ sepulture.	851	Præpositi.	443
Pontifex proprius.	76	Præpositi Monasteriorum, secundi post Abbates.	1087
Pontificalis auctoritas.	231	Præpositi Monasteriorum sub Abbatibus Laicos.	1257
Pontificis summi.	737	Præpositura Monasterii S. Vedasti.	613
Pontifices Romani debitum honorem conservare debent Regibus Francorum.	208	Præpositus Monasterii.	507
Pontificia parva negligentia, ingens animarum discrimen est.	1233	Præpositus locum Abbatis absentis teneat.	1185
Pontificium, id est, pontefactus. 407. 409. & seq. 414. 428. & seq. 451. 458. 499. & seq. 506. 518. 520. 549. 933		Præscriptio trinitatis annorum.	979
Pontigo. 238. 240. 246. 804. in pago Pertensi.	293	Præscriptio an locum habeat pro servo qui ad Clericatum promotus est sine conscientia domini sui.	1145
Pontius pagus.	69	Præscriptus pro proscripsus.	1250
Pontius Comes Emporitanus.	1298. 1552	Præstantialiter.	85
Pontius Episcopus Bigorritanus.	1574	Præfida definitio.	916
Populi generalitas.	12	Prædiuum utriusque generis & sexus.	456. 461. 562
Populus Christianus commissus est Regibus.	47. & seq.	Præforium.	461
Populi iustitiam & pacem habeat.	202. 204. 228	Præstandarii.	1519
Populi errata Episcopi inquirant & corrugant.	23	Præfatre, id est, mutuum dare.	1165
Populorum alicubi scriptum pro pupillorum.	1246	Præfatra ad Ecclesiæ.	451. 516. 518. & seq.
Porci ubi accipiendi.	268	Præfatra de te Ecclesiæ ab Episcopo facta.	428. 950
Porcus qui se lavat in luto.	158	Præfataria.	56. 208
Porta Reliquis Sanctorum consecrata.	332. 1105	Præfataria formula.	458. 488. 490. 588
Portarius Monasterii.	1090	Præfataria & precaria vocabula confundi olim solita.	1275
Portenæ.	224	Præfatum beneficium.	32. 451. 454. 463. 519
Portianus pagus.	68	Præfumptiosus.	1121
Pollandonius Episcopus Urgellensis.	1446. 1546	Pragmatica Sanctio.	1176
		Prata defensoria.	96
		Prata si quis vastaverit tempore defensionis.	1194
		Precare.	79. & seq.
		Precaria ad casam Dei.	457
		Precaria constituitur ad certum tempus.	932
		Precaria de ipsa villa, dum vivit.	406
		Precaria.	29. 59. 139. 488. 738. 761. 1365
		Precaria Formula.	428. 450. 506. 516. & seq. 549
		Precaria exemplum.	824. 1403
		Precaria renovetur de quinquennio in quinquennium.	33.
		407. 410. 428. 451. 458. 473. 516. & seq. 520. 547.	
		934. 1264. 1404	

Index

- Precaria de rebus Ecclesiasticis quomodo fieri possint. 42
 Precaria rescidantur que tacte sunt tempore viduaturum Ecclesiarum. *Ibid.*
 Precaria que à Rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter siebam. 324
 Precarium de rebus Deo dicatis nemo facere cogatur. 32
 Precarium jus. 60. 1265
 Precationes inconvenientes. 116
 Precator mendax caret impetratis. 236
 Precautio pro precauia. 472. 914
 Preces nostrae cur à Deo non recipiantur. 132
 Preces pro Episcopis vivis & mortuis. 132
 Prendere. 136. 1406
 Presbyter multò pretiosior est quā atrium templi vel patietes. 1549
 Presbyteri honorandi sunt. 95. 242. Eis honor congruus & iura debita conferuntur. 108. Iis debita reverentia exhibetur.
 Presbyteri Ministerium est fortē esse in Ecclesia. 1360
 Presbyteros que necessariō noscō oportet. 1377. Fidem Catholica mōnūter teneant. 1174. Bēne sciat signacula & baptisteria sua. 1066. Habeant peritiam calculandi. 1135
 Presbyterorum inficiat graviter redarguit Isidorus Clarius. 1131. & seq.
 Presbyteri quibus virtutibus ornati esse debeant. 33. Eorum conversatio quās effe debeat. 351
 Presbyterorum Ordinationes quomodo facienda. 353
 Presbyteri non constituantur in Ecclesiis neque expellantur fine consensu Episcoporum. 64. 175. 199. 212. 235. 338
 Presbyteri ad gubernandas plebes legitimē provocēt non repellantur à suis Episcopis. 353
 Presbyteri non recipiendū absque licentia Episcoporum suorum. *Ibid.*
 Presbyter nullus effe præsumat absque uno Clerico. 1377
 Presbyteri subjecti sūt Episcopis propriis, & in eorum dispositione constituant. 54. 205. 241. 1028. Hisque reddant rationem vilificationis fūz. 1150. Eis debent sacramentum fidelitatis.
 Presbyter unusquisque non habeat ampliū quā unam Eccleiam. 1149. 1219. 1377. Nam nullus relinquat. 241. In aliena Parochianā ministratīne Formata. 1377
 Presbyteri ignotis non licet Missam celebrare. 353
 Presbyter liceat solum Missam facere. 1209
 Presbyter toutes communict̄ quoc̄ Missam cantat. 1124. 1178. 1221. 1377
 Presbyterē Monasteriis Sanctorialium egreditur statim post expletam Missam. 1243
 Presbyteri rusticarum Parochiarum. 595. forenses. 721. 1128. villani. 188
 Presbyteri Parochiani suis Senioribus debitam reverentiam impendant. 211. & seq.
 Presbyteri quam dispensam dare debeant Episcopis in eorum visitatione. 211. & seq.
 Presbyter seorsim ab Episcopo conventus agens. 133
 Presbyter Eucharistiam semper habeat paratam ad infinitos.
 Presbyterorum uxores an possint habitare in domibus maritorum suorum. 1023
 Presbyter nullus feminam in domo sua habeat. 241. 1239. 1377
 Presbyteri arma non portent. 1132. Neque venationem exercant. 241
 Presbyteri non possunt effe Notarii. 1169
 Presbyteri non accipiant procurations seculares. 1374
 Presbyteri homines abutuntur tanquam vilissimis mancipiis. 1169
 Presbyterorum facultates, quas comparaverint post consecrationem suam, pertinent ad Ecclesiā ad quas titulati sunt. 441. 918. 1108.
 Presbyteris etiam suspicio malorum opinionis fugienda. 1374
 Presbyteri indē submoventur ab officio altaris unde Laici excommunicantur. 1024
 Presbyterorum negligētia. 340
 Presbyters accūlari qui non possint. 1226
 Presbyteri examinētūr in Synodis. 26
 Presbyteri honore privati rediguntur sub Pœnitentiam. 328
 Presbyteri flagellare non licet. 64. 175
 Presbyterum si quis percussit aut verberaverit. 332. 1221
 Presbyter si ante altare peregrinepsit. 1216
 Presbyteri filii non possint esse Judices. 342
 Presbyteri in pilatio affidū manentes. 1046
 Presbyterum si quis se effe luxerit. 1202

- Presbyteratū gradus Canonico iudicio amitti potest. 441
 Presribus. 1207
 Premium non exigatur pro baptizandis infantibus nec pro sepultura. 625
 Premium de terra concessa puredini. 28
 Primitū duo genera. 1143
 Primitus Petrus datus est à ceteris Apostolis 1369
 Primitus Gallia & Germania. 248
 Primitū de fructibus & de laboratu afferendis ad altare. 1376. In manu Episcopi consultū.
 Princeps, id est, Rex 1186. sive Dux vel Comes. 1011. 1183
 Princeps si permuteare voluerit rem immobilem cum locis sanctis. 1176
 Principales Ecclesias. 614
 Principalis Ecclesia. 24. 252
 Principalis potestas. 259. 268
 Principes, id est, Primates, Proceres. 1109
 Principes olim per seūplos præstuerunt pluribus convenientibus Ecclesiasticis. 1200
 Prisciani ars Grammatica. 1161
 Privatus, id est, amicus. 170. & seq. 790
 Privilegia Romana Sedit. 214
 Privilegia Ecclesiarum servanda. 5. 107. 125. 259. 268. 357
 Privilegia Monasteriorum. 394
 Privilegia Monasteriorum indigent consensu Episcoporum Gallicanorum. 579. 581. 1043
 Privilegium manibus Episcoporum roboratum. 75
 Privilegia indigent confirmatione Principum. 893
 Privilegia regularis auditas. 132
 Privilegii condendi Formula. 581
 Privilegii definitio. 866
 Privilegium Legis Ecclesiastiz. 364
 Privilegium Canonicum Episcoporum. 271. 287
 Procambiare. 1534
 Procaſpi super fluvium Mosam. 211. 809
 Procedens criminalis in Ecclesiā fieri potest. 1166
 Proclamationes necessariae. 68
 Procuratio Episcopi debita pro visitatione. 22. 614
 Procuratorem constituisse oīam quomodo liceret. 902
 Professio Episcopi ordinandi. 616. 618
 Professio Monachi fit presente Abbatē. 1399
 Professio Regi facta in Carrifico, Gundulfi villa, Remis. 261
 Prolongare iustitiam. 316
 Promilio Monachii. 576. & seq.
 Propinquam suam si quis uxorem duxerit. 46. 139
 Propinquarum conjunctio. 62
 Proprietatis ius. 481
 Proprietas dominicalis. 719
 Proprietas alicuius potestis. 184
 Proprietas interdicta Monachis. 1086
 Proprietas infidelium Regis recipiatur in indominicatum Regis. 197
 Proprietas cuiuscunq; si tutta fuerit. 359
 Proprietatem suam si quis perdiderit. 280
 Proprietatem ejus terræ si quis habere voluerit quam excolit. 428
 Proprietates suæ si quis spontaneā voluntate alicui delegaverit. 315
 Proprietates dicebantur bona quæ nullius juri obnoxia erant. 875
 Proprindere. 231. 453. 802
 Proprindere, invadere. 501. 981
 Proprium dominicum. 718
 Proprium perdere. 360
 Profecatio idonea. 1242
 Profper creditus auctor librorum de vita contemplativa & adiua. 1213
 Proteolare iustitiam. 66
 Provenda, Provendarū. 1147
 Provincia. 240. 1413
 Provincia tota. 1118
 Provincia totius cura commissa est Metropolitano. 618
 Provīnius pagus. 70
 Provocare non licet à Judicibus electis. 364
 Prudentius Episcopus Tricassianus. 607. 619. 1167
 Prumia Abbatis. 223
 Psalmodium Monasterium. 1099
 Psallementum. 719
 Psalmi modulentur. 1132
 Psalmi an cantandi sunt pro servo fugitivo in fuga mortuo. 1010
 Psalms

Tomi secundi.

Psalmos suos unusquisque Presbyter recte decantare debet.	
¹³⁷⁷	
Psalterium Gallicanum.	729
Pueri non velentur ante annos xxv. etatis.	1164
Pueri Monasteris traditi in tenera etate.	<i>Iud.</i>
Pueri invicem si quis sibi sociaverit.	414. 477. 536. 919
Pueri nono die nonna imponebantur.	689
Pueri, id est, Clerici in tenera etate constituti.	1135
Pueri in Monasterio oblati a patre.	1553
Pueri Monachis non eadem quantitas cibi praeflenda est qua extens.	1135
Puerorum legentium Scholae.	1134
Puerorum auriculis vellere.	997. 1573
Puerorum vocabulo servi intelliguntur.	1135
Pugna testimonium approbare.	330
Pugnare cum fulibus & cum armis.	1185
Puleticus publicus.	901
Pulillac.	1006. 1014
Pulmentum cum poru & ortu seu nominis.	1184
Pulsatorium, locus in quo noviter converti suscipiantur.	<i>1028. 1135</i>
Pulveratum.	729
Pulvis mortalis.	1199
Pupilli qualiter recipientur.	487
Pupilli uitiose habeant.	317
Pupillorum causa primo audiantur	1190
Purgare se iudicio Dei.	<i>229. & seq.</i>
Purgatio Canonica.	914
Purgatio Clercorum secundum sanctorum Patrum statuta.	<i>48</i>
Purgatio Leonis Pape.	1205
Purgatio argenti.	178
Purificatio sancte Marie.	<i>191. 1177. 1478</i>
Purificatio argentinum.	185
Puriter.	1209
Purpurum habet.	277
Pyrenaeus, limes Hispanie.	803

Q

Quadragesima tempus.	33
Quadragesima tres in anno.	724
Quadragesimalis abituenta levavi praecepta sub pena capi- tis.	1039
Quadragesimalis temporis reverentia.	360
Questionis ratio.	57
Quento-vicus.	<i>178. 791</i>
Querolus emendatus.	1201
Quinquagenarius evasionis numerus.	1151
S. Quintini Monasterium.	97. 777

R

Racimburgii.	435. 437. & seq. 508 699. 701. 719.
Radegundis Monasterium.	849. 952
Rado Archicancellarius.	1097
Radulfus Comes.	1247
Radulfus electus Rex Francorum contr Legem.	1100. 154
Ragamfredus Archiepiscopus Viennensis.	<i>14-10. & seq.</i>
Ragamfridus Diaconus Ecclesie Rementis.	52. 764. 1265
Raganboldus Episcopus Dumentis.	1261
Ragemberetus Episcopus Vercellensis.	1575
Ragemundus Princeps Aquitanorum	1518
Ragenardi Comitis Senonensis excommunicatio.	<i>671. 1322</i>
Ragenarius Episcopus Ambianensis.	19. 759
Ragenarius Episcopus Noviomagensis.	756
Ragemberus Comes.	300
Ragenfridus Episcopus Meldensis.	245
Raginelelmus Episcopus Noviomensis sive Tornacenensis.	244. 265. 612. 619
Raginardus Archiepiscopus Rotomagensis.	1112
Ragonfredus Comes Palaci.	1416
Riamundus Comes Paliarensis.	<i>1203. 1551</i>
Raimerus Comes.	265
Rama significat congeriem ramorum.	989
Rambertus Episcopus.	343
Ramme Episcopus Hellenensis.	1497
Rampo Comes.	1425
Rampo Marchio.	1447
Rangarius Episcopus Noviomensis.	756. 1112. 1174. 1262
Rapaces regnum Dei non politebunt.	185
Rapina prohibita.	41. 88. 99. 346
Rapinam nullus deinceps faciat.	<i>97. 251. & seq. 558</i>

Tome II.

Rapanam facere si quis agreditur.	485. 978
Rapinas si quis infra regnum fecerit.	90. 95. 99. 160. 162
Rapinas multi pro lege per consuetudinem tenent.	143
Rapra si quis uxorem duxerit.	46. 159
Raptor adulteri ciminius reus teneatur.	354. 1153
Raptor incurtere debet vita periculum.	536
Raptor si volenter rapuerit & sibi sociaverit.	487. 978
Raptor vidua Romanæ omnem substantiam suam perdat.	
Raptores quomodo puniendi.	16. 160
Raptores rerum alienarum quomodo puniendi.	1294
Raptores coecantur.	71
Raptore ad rationem deducantur.	158
Raptoris porta, vita periculum.	414. 422. 477. 939
Raptoris Judicium pertinet ad Comitem.	27
Raptum facere nemo proutum.	42
Raptus feminarum prohibiti.	148. 150. 162
Raptus Virginum & viduarum vetitus.	96
Ratbertus Episcopus Valentinus.	244
Ratbodus Comes.	102
Ratiborus Episcopus Augustanus.	238
Ratherius Episcopus Veronensis.	141
Rationare.	423
Ratisbonensis Synodus adversus Chorepiscopos.	1223
Ratoldus Presbyter, vocatus Episcopus.	343
Rauiba.	396. 464. 500. 508
Raubam suam aliqui tollere.	390. 395. 916. 918
Ravenna.	362
Ravenatiensis Synodus.	273. 812
Raupa. <i>Vide Rauba.</i>	
Raymundus de Pennaforti castigatus.	1024. excusatus.
Raynaldus Comes Tullenensis.	1556
Readunari.	102
Reabaptizatio, quo casu permitta.	1202
Rebelia pro ratione.	1114. 1282
Rebelia faciente.	191. 918
Recapitulare.	144
Recclare.	68
Recepsum inventire.	98. 777
Recellindus Abbas Arulensis.	448
Reclamate.	79. 199. 211. 215. 319. 537. 740
Reclamatio.	185. 499. & seq. 505
Reclamatio Presbyterorum.	21
Reclamatores.	329
Recognoscere se.	80
Reconciliatio penitentium.	213
Reconjungere.	141. 216. 507
Recofindus Gothus.	1504
Recrdere.	435. 499. 823. 954
Reditudo.	143
Redum consentire.	44
Redebere.	436. & seq. 453. & seq.
Redemptio vita.	487. captivorum. 193. peccatorum
Redemptionale.	462. 966
Redensis comitatus.	1537. Ecclesia.
Redibito.	17
Redimere corium servi.	812
Redintegrante, explicatur.	815
Refectorium.	45. 1381. 1384
Referendaru.	912
Refare.	690
Refugium habere.	177
Refutare.	1123
Refutant.	1007
Regalis sublimitas.	36
Regis porficiat si qui contumaces fuerint.	29
Regiam auctoratem si quis pro nihilo duxerit.	289
Regimboldus Chorepiscopus Moguntinus.	1378
Regimoni locum nemo obtineat per simoniae hæresim.	34
Reginari comitatus.	68
Regimbertus Praeceptor.	1382
Reginarius Abbas.	238
Regino emendatus.	1281
Regnante Paulo II. & Sixto IV.	1214
Regnum Christi, id est, Ecclesia.	<i>Ibid.</i>
Regnum, id est, Provincia.	1013
Regni soliditas.	4. 201. & seq.
Regnum paternum hereditario jure relictum tenere.	11. 278
Regni divisio inter filios Ludovici Pi.	757
Regni dispositio per absentiam Karoli Calvi.	260. 269
Regnum si quis invaserit	139
Regula S. Benedicti.	349. 354. 575. & seq. 1382
Regula Ecclesiastica confirmata sunt sanguine Christi.	119

Q q q q q

Index

- Regula Monasterium ad Garumnam. 1091
 Regula Monasterium in civitate Lemovicensi. 1097
 Rei ad Ecclesiam confugientes. 983
 Reis ibi necesse est puniri ubi misericordiam consequuntur. 55. 266
 Recheripense Chronicon colligatum. 1141
 Recula. 740
 Reculam Ecclesia si quis petierit à Regibus. 34. 761
 Reippus. 696
 Republica administratores. 259. 268
 Relatio cum iudicio. 485. 977
 Relatum quod dicitur apensis. 460. 965
 Relaxare servum. 444
 Religio in immunitate, aucta & exculta à Karolo M. 252
 Religious Christianus cultus omnis per Saeculum officia celebratur. 1550
 Reliquie Sanctorum. 332
 Reliquias auferre ab Ecclesia. 339
 Remallare. 544
 Remandare. 200
 Remanducare. 158
 Remantio. 1073
 Remediis Episcopus Abricatenis. 1267
 Rememorare. 201. 204
 Remensis Parochia. 52
 Remensis Ecclesia proclamatio adversus Ludovicum Regem Germaniz. 149
 Remensis & Treverensis Ecclesia sorores & comprovinciales habentur. 217. 798
 Remergere. 227
 Remerue. 507. 560
 S. Remigii Francorum Apostolus. 220. Francos ad fidem convertit. 110
 Remigius Archiepiscopus Lugdunensis. 133. 1458. & seq.
 Remis. 101. 178. 161
 Remorum Episcopus Primas inter Primate extitit. 1241
 Remorum Ecclesia diu multumque Paltore delitata. 17.
 Decem annis sine Archiepiscopo. 759
 Remota dominatus velut fucinante. 104
 Remianus pagus. 68. 770
 Remuntum. 1539
 Repastos exigere. 326
 Replicare ad servitium. 1056
 Repromittere fidelitatem. 855
 Repudii jus. 423. 479. 944. 1296
 Res alias si quis cuilibet homini vendiderit. 335
 Res in contentione posita. 1216
 Res locis Deo dicatis conlata usufructuari teneri possunt 2 datoribus. 323
 Res per precarium possessa in his, um decidere potest. 1500
 Res suas si quis alienaverit & super eas relidet. 322
 Rescella. 795
 Rescenda qui non corrigit, ipse illa committit. 166
 Restitus bannus. 190. 436. 1114
 Respectus traditio. 516
 Responsiorum convocationi Apostolorum convenit. 1358
 Resulare Ministerio Episcopali. 236
 Resurrexit mortuorum. 1140
 Resurrections dies. 105
 Resurrectionis dominica mysteria. 429
 Retonare. 144
 Retornare. 84
 Rectori, unus genus. 692. 842. 994
 Retrahere se. 121
 Retributiones exactare. 459. 8 seq.
 Revellare. 428
 Revenire. 177. 227
 Reverentia Seniori debita. 82
 Revelare. 389. 439. 502. 915
 Reuadare. 499. bannum. 235. servitium. 823. xenium. 1167
 Reuadatum bannum persolvere. 184. 793
 Rex a regendo dicitur. 106. Pater Patria 164. Dei & populi electione constitutus. 273
 Regi exhibendus est honor. 5. Eum enim Deus voluit vice sua appellari Regem & Dominum. 157
 Regum corda sunt in manu Dei. 216
 Reges olim te fratres vocabant. 380. 893
 Regis domus dicitur ichola. 113. 779
 Regum officium. 112. 6 seq.
 Regis ministerium est impios de terra perdere. 125. 242
 Rex justus non debet habere ministros & colonos impios &

- iniquos. 116. A sua cognitione devire non debet. 71.
 Largus ac liberalis esse debet 116.. Morari debet in illa parte regni ubi major necessitas fuerit. 266
 Regum falsus communis est Episcopi. 15
 Reges sunt filii & protectores Ecclesie. 49. 271. 281
 Reges olim per semetipsos praefuetum pluribus conventibus Ecclesiasticis. 1200
 Regum filii legitimam hereditatem recipiant. 42
 Reges Francorum ex genere produnt. 133. 1082. Vocantur milites 916. Olim iustitiam per se proprio ore reddebat 455. 929. Eorum auctoritas in electionibus Episcoporum, &c in Monasteria. 1141
 Reges Francorum petebant olim à Pontificibus Romanis Episcopos & Presbyteros qui aliudie in palatio manarent. 1046
 Regi filii natus fuerit, tres servi manumittendi sunt. 396. 412. 916. 951
 Regi sapientia scriptum pro rei. 1060
 Rex & Sacerdos solus Christus fieri potuit. 9. 1159
 Rhahani Abbas Fulensis epistola ad Regimboldum. 1378
 Rhanne. 683. 817
 Rhenus fluvius. 295. 299
 Ricavudo Episcopus Wormatiensis. 300
 Richardus Comes. 238. 243
 Richerus electus Episcopus Tungensis. 298. 814
 Richildis uxor Karoli Calvi. 807. 1492
 Richomir Abbas Mallati. 1401
 Richimus Missus dominicus. 68. 80. 86. & seq.
 Richofindus Gothus. 236. 1504. Mandatarius Salomonis Comitis. 1192. 1282. 1490
 Riculfus Archiepiscopus Moguntinus. 740. 754. 1435
 Riculfus Episcopus Hellenensis. 634. 1302. & seq.
 Riculfus Episcopus Questionensis. 669
 Riga, tribut & vediialis species. 425. 948
 Rigmannus Monachus Cenomanensis. 1477
 Rimo Missus dominicus. 359
 Ripacurensis comitatus. 610
 Riparia. 223
 Riparia. 989
 Robertus Marchio. 1519
 Robertus Comes Nannetensis. 976
 Rocca. 741
 Rodalbus Episcopus Bitterenensis. 634
 Rodatus. 460. 965. & alibi pessim.
 Rodberetus Episcopus Cenomanensis. 621
 Rodberus Monasterium. 1552
 Rodgerus Archiepiscopus Trevirorum. 300
 Rodingus Episcopus. 342
 Rodmundus Comes Senonensis, Ragenardi filius. 671.
 Rodulcus avunculus Karoli Calvi. 79. 774
 Rodulius Archiepiscopus Biturigenensis, & Abbas sancti Benedicti. 132. & seq. 783
 Rodulius Episcopus. 1483
 Rodulius Episcopus Laudunensis. 669
 Rodulius Comes. 108
 Rodulius Missus dominicus. 69. 80. 86. & seq.
 Rodulius Abbas S. Chirilae. 1521
 Rogare significat interdum cogere. 1187. 1249
 Rogationes. 1220. Celebranda cum humilitate & contritione cordis. 1376
 Rogerius Comes Lemovicensis. 1006
 Rolandus Bignonius, Hieronymi pater. 984
 Romani orationis causa pergere. 345
 Romana Ecclesia est magistra, mater, & caput omnium Ecclesiarum. 219. 224. Eius primatus. 1233. Eam Karolus M. multis honoribus extulit. 251. Eius defensio ad eum & ejus posteros transi cum hereditate paterna. 1032
 Romana Ecclesia mandeburdia & defensio. 208
 Romana Lex. 179. & seq. 183. 185. 188. 190. & seq. 198
 Romanalingua. 39. 144. 1074
 Romana Synodus, id est, Capitula Angilramni. 1249
 Romana peregrinatio imposita penitentibus. 1198
 Romana peregrinatio non sufficienda sine licentia sui Episcopi. 740
 Romana pertinacia. 1110
 Romana mulieres quæ viros habuerunt Longobardos. 323.
 1292
 Romanus populus interrogandus quali Lege vult vivere. 218. 420
 Romanus populus Lege Romana vivit. 1291
 Romanorum nomine quoniam intelligantur apud Marculum & alios. 916

Romanus Pontifex caput omnium in terris est vice Christi. 256. Vicarius B. Petri. 123. Vicarius Apostolorum Petri & Pauli 237. Et cura commissa est omnia Ecclesiarum. 1496. Et in omnibus iusta feretur obedientia. 317. 320. & seq. Quicquid secundum sacram Ministerium Apostolicum auctoritate decreverit, ab omnibus suscipiat. 239. Non potest tamen simul esse Rex & Episcopus. 1259. Ejus Monarchia temporalis. 1214 Romanus Pontificis electio a quibus facienda. 317. 319. Olim fieri non poterat sine auctoritate Principum. 1105. 1141. neque extra praesentiam Milionum dominorum. 1300 Romanus Pontifices olim pollularunt Episcopatus a Regibus. 1141
Romerici mons. 223
Romipete pace fruuntur. 345
Rimoldi Comitatus. 70
Rorico Comes. 1188. 1217. 1260. 1436
Roffionensis Comitatus. 1523. 1525
Roffontensis pagus. 986
Roffagnus Archiepiscopus Arelatenensis. 244. 255
Rota civitas. 631. 1301
Rotaticum. 741
Robertus Episcopus Cenomanensis. 1476
Robertus Vicecomes. 1513
Robertus Miffus dominicus. 69
Rothaldus Episcopus Suelionensis. 19. 52. 57. 612. 759.
1112. 1174. 1267
Rotgerius Comes. 1518
Rotiliannus Archiepiscopus Arelatenensis. 1468
Rotmens pagus. 69
Rotomagus. 178
Rotrudis primogenita Karoli M. 1258. 1260
Rotrudis filia Beræ Comitis. 1490
Roselanus Miffus dominicus. 559
Rus S. Germani. 1491
Rubricatus fluvius. 1083. 1187. 1231
Rugitus. 268
Rufinonensis Comitatus. 1544
Rufinonensis pagus erat olim in Septimania. 1083. Di-
vitus est in partes tres. 1103
Rufilionensis pagus. 1488
Ruticorum filii non debent ordinari absque assentu Do-
mini. 1145
Rusticus Episcopus Narbonensis. 1255

S

S Abbatinus Episcopus Jenuensis. 238. 241
Sabbatiæ. 1226
Sabbatum æternum sive divinum. 165.
Sabloniarix. 169. 172
Sacredotalis reverentia in omnibus custodiatur. 240
Sacerdotem si quis perceruerit. 332
Sacerdotem si quis verberaverit. 1221
Sacerdotem immunes ab exercitu. 1235
Sacerdotes non dehonorentur. 95
Sacerdotes vigorem Ecclesiasticum & debita privilegia ob-
tineant. 259. 268
Sacerdotes stolas portent. 1225
Sacerdotibus debitus honor impendendus. 351
Sacerdotibus si qui obtemperare nobuerint. 356
Sacerdotibus homines abutuntur tanquam vilissimi
man-
cipis. 1169
Sacerdotis testimonium credibile habeatur. 137
Sacerdotum nulli licet ignorare Canones. 1377
Sacerdotum incuria nullatenus est excusanda. 1551
Sacerdotum percuttores ipso iure excommunicati sunt. 1549
Sacerdotum vita dedecorosa. 581
Sacerdotum præsentia an necessaria in Judicis. 1223
Sacerdotum apex. 241
Sacre. 507
Sacre ad proprietatem. 418. 548
Sacramenta Christi. 1209. baptismatis. 1401. redemptio-
nis nostræ. 167
Sacramentum sanguinis & corporis Christi. 119
Sacramentum fidelitatis. 71. 146. 710. 772. 699. 1056
Sacramento fidelitatem promittere. 136
Sacramento jurationis. 1190
Sacramenta legalia. 190
Sacramenta Regi facta. 260. & seq.
Sacramenta si ab Episcopis exacta aut facta fuerint. 119
Sacramentum indebetum non exigendum ab ordinatis. 623
Sacramenta que Episcopi Longobardi exigebant ab his

quos ordinabant. 1150
Sacramenta pertinent ad Legem Mundanam. 1121
Sacramenta in palatio jurentur. 1186
Sacramenta post quadraginta noctes legaliter juranda acci-
pantur. 190
Sacramenta ubi percurrunt. 436. 453. super capella Domini
Martini. 396. 424. & seq.
Sacramentorum ritus & solemnia. 451. 453. 923. & seq.
Sacramentum de observanda pace. 164
Sacramentum de re posse per tringita annos. 492
Sacra nentum de homicidio perpetrato ab eo qui se de-
lebat. 486
Sacramento promissum solatum. 135
Sacramentum juratum habere contrâ alium. 74
Sacramento si quis se obligaverit ut ad pacem non redeat.
363
Sacramento firmare conspirationem. 319
Sacramento se idoneum reddere. 181
Sacramentum melioris hominis. 189
Sacramentum adhucire. 1193. deducere. 357. disrumpere.
225. expiere. jurare. 552
Sacramentum adhucitum. 435
Sacramentum seculare. 119
Sacramentorum Liber. 1018
Sacramentarium. 1236
Sacramentalis Charta. 435. 454. notitia. 453
Sacramentum reatum ablatio sacrilegium est. 165
Sacratum Deo nullus sibi coniugio societ. 96
Sacrificans vocabulo quid intelligendum. 1122
Sacrilega fœdera nuptiarum. 16
Sacrilegi ipso iure excommunicati sunt. 1549
Sacrilegi compotio. 276. poena. 177
Sacrilegum facit qui Ecclesia aliquid fraudatur aut tollit.
118. 160. 207
Sacrilegum est si quis oblationes Ecclesie rapuerit. 1232
Sacerdos. 683. 818
Saga, vestimenti genus. 741
Sagibarones dicuntur quasi Senatores. 700. 851
Sagillus pagus. 69
Sagitta toxicata. 688. 818
Sagittarum usus cognitus veteribus Francis. 999
Salo. 1396
Sal fieri solet in aere mariensis. 1189
Sal Catechumenis dandum. 741
Salaco Episcopus Aletensis. 811
Salamon Episcopus Hellenensis. 1497
Salica Lex. 192. Proxiiores tantum admittit ad succe-
sionem. 935. Poenam ponit in Chartulis libertatis. 1184
Salica Legis editiones duas. 1048
Salica Legis textus ad varia exemplaria raffigatus. 1047
Salica terra. 704
Salici, id est, Franci. 1218
Salii Franci. 815
Salla Episcopus Urgellensis. 675. & seq. 1301. 1346
Salmoniacus. 268. 810
Salmorinda villa. 1468
Salmorindum. 224
Salodorum. 223
Salomon Dux Brittonum. 131. 783. Rex. 809
Salomon Comes. 1489
Salomon Episcopus Constantiensis. 117. 137. 163. 781
Salutations vertit in diebus festis. 1217
Satrus fluvius. 193
Salvamentum. 97. & seq. 100. 143. 147. 176. 201. & seq.
262. 279
Salvamentum fidelium. 196. & seq. 261. populi. 138. 147.
165. commune. 47. 141. regni. 151
Salvati nemo potest nisi quem Deus salvaverit. 620
Salvatio. 79. 101. 167. & seq. 204. 216. 225. 260. 279.
346
Salvatio populi. 119. 147. rerum Ecclesiasticarum. 57.
S. Salvii Monasterium. 1214
Saluatorium, locus in quo Sanctimoniales conveniri pos-
sunt. 1243
Salures mandare. 83. 85
Salu palatium regium. 1061
Samio. 916. 918
Samuel Episcopus. 343
Samuelis locum in Ecclesia tenent Episcopi. 118
Sancti qui in celo regnant, & in terra miraculis coru-
cant. 110. 160. 212
Sandi noviter inventi. 742
Sanctorum corpora de Sepulchris suis requietionis effussi.

Index

155. 1270. furtu sublata.
Sanctunionalis si quis uxorem dixerit. 16. 46. 149
Sanctimoniad laudatur. 559
Sanctimonialum habitacula. 110
*Sanctimonialium uniuscuiusque Monasterii numerus dicti-
bitur.* 53. 204. 1110
*Sanctimonialium Monasteria adire quomodo pennillum Pres-
byteri.* 1243
Sanctimoniale gallus sibi conjugio societ. 47. 96. 355
Sanctimonialum conjunctio. 62
Sanctimoniales contra auctoratem nuptie. 51
Sanctimoniales non opprimantur. 95
Sanctimoniales de locis suis expulxit. 155
Sanctimonialis femina si adulterium fecerit. 322
Sanctimoniales vires habent sumptuose. 16
Sanctio Pragmatica. 1176
Sanctarius, id est, Ecclesiasticus. 833
Sandalia. 742
Sangallensis Bibliotheca Catalogus. 1083
Sangallensium Monachorum Capitula. 1382
Sanguis effusio in Ecclesia facta cum fusce. 623
Sanguis Christi fusus pro omnibus in eum creditibus. 633
Sancta Abba S. Andree. 631
Sapere pro iure. 48. 68. 72. 163
Sapienti fuit semel loqui. 442. 959
Saponaria, locus in suburbio Tulleasi. 133. 781
Sarabante. 1047
Sarachouva subterior & superior. 223
Sarlatenae Monasterium. 1092
Sarmatia villa. 1500
Sarraceni Aquitaniam devastarunt. 1417
Sarracenorium jugum crudelissimum
Saritate Ecclesia. 35
Satisfactio penitentia. 164
Satisfactio Ecclesiastica & penitentia. 40. 1261. 1444
S. Saturnini Monasterium. 863. 875
Savaro Arvernorum Praes laudatur. 1096. 1574
S. Savini Monasterium. 1095
Savinacum Monasterium. 71. 773
Saviron
Saxones divisi in Orientales, Angarios, atque Westvalos. 1047
Scabinei. 743. Idem cum Raumburgis 952. Quomodo
eligiendi. 232. Boni mittantur ubi non sunt 232. Mali
eligiendi, & boni in loco eorum eligendi. 316. Ad omnia
placita aedifici debent. 321. 325. 552. Injuste non judicent
propter munera. 335
Se a bin in nullo residentes. 498
Scabinorum judicium. 177. 329. 730
Scabinorum judicio si quis non acqueverit. 363
Seach. 68. 769. Seachator. 68
Scadebolt. 168
Scamnum super tensus. 694. 845
Scantio, pincerna. 685
Scapellare. 185
Scapulare & cucula. 262. 857
Scare ordinande. 265. 358. 80
Scarite, 230. 802. Scarii. 224. 1281
Scaroninie. 1550
Scarfale. 190. 795
Scalligeti. 1491
Scatum aratri. 1219
Scenici veluti facerdotalem usurpantes
Schilla de metallo una. 1225
Schisma super ortum in Ecclesia. 129
Schola dicitur domus Regis. 779
Schola Cantorum. 1373
Schola Turonica. 613
Schola ad pueros erudiendos. 1134
Schola a Karolo M. instituta. 743
Schola Cantorum & Lectorum. 712
Scholasticus, id est, disciplinati & bene correcti. 113
Schutera Monasterium. 1094
Sciula. 1389
Selavorum partes. 1179
Sciula. 743
Scorticaria. 743
Scoti qui se Episcopos dicunt. 743. 1245. 6. 144
Scotorum hospitalia. 743. 761
Scotus mendax. 566
Screuna. 683. 842
Scriba olim vacantes pagellas implebant bonis interdum
rebus, sapienti malis. 1244

1128 *Scribendorum ars olim inter praeceptus eruditorum studia*
celebatur. 1160
Seruum latus Metropolis Remorum. 628
Scriptorum, locus ubi scribz manibus operabantur. 1161
Scriptura valent qua diem & annum habueant evidenter
exprimunt. 1540
Scriptura qua annum & diem non habuerint, nullum ha-
beant vigorem. 241
Scripturarum series necessaria ad similitatem eorum quo-
rum sunt. 414. 937
Scrova 990. ducaria. 683. 828
Scrutinium a certando dicitur. 1403. *Agendum in ordina-*
tione Episcopi. 1371
Scrutinum baptisimi. 744. 1217
Scubiz publicz. 382. 1192
Scudingum. 213
Sculdani. 333. 345
Sculdañi esse qui non possint. 342
Scura, id est, horrum in quo grana colliguntur. 1010
Scuria. 188. 687. 795
Scutis & scutibus decertare. 1192
Scutum habere in nullo. 696
Scutum reliquie, praecipuum flagitium. 692
Secale. 744
Seculares possident honores seculares. 19
Seculare pectoralem locum suscipiunt post mortem Epu-
coporum. 581
Seculo renuntiare si quis voluerit. 264
Seculum dimittere. 1070
Securitas pro homicidio facto. 417. 463. 449. 491. 499.
544. 941
Securitatem facere. 87. & aliis passim.
Sedentibus in corona. 277
Sedere nullus audeat coram Episcopis. 273
Sedes Episcopi cur altior. 1357
Segare, id est, herbam pratorum secare. 1012
Segundus Archiepiscopus Sedonensis. 1302
Slave. 701
Sellana retinere. 188. 795
Selme. 223
Sena. 359
Senes excusantur a jejuniu. 1138. 1376
Senica carta quasi tenes. 509. 863. 1296
Seniorale. 8
Senioralis reverentia. 58
Senioratum alterius hominis eligere. 28
Senioratus. 83. 86. 189
Seniorum qualem voluerit accipiat hber homo. 44
Seniorum querere qui se de rebus temporalibus adjuver. 44
Seniorum suum nullus sine iusta ratione dimittat. 44. 164.
358
Seniores, id est, domini feudales. 1149
Seniores Presbyterorum. 211
Seniori obtequum exhibere de beneficio. 29
Seniorum non licet ejicare Presbyteros de Ecclesiis sine
conscientia Episcoporum. 149
Senicaler. 912
Senicali etymologia. 683
Senilimi testes. 823
Senennia Ecclesia. 671
Senonente Monasterium. 224
Senodochium. 1041
Senonensis Archiepiscoporum vita scripta ab Urbano
Reverso. 731
Senonica Ecclesia. 440. 956
Senonicus plebis humillima devotio. 610. &c.
Senonicus Comitatus. 1500. pagus. 70
Senonis. 50. 178
Senonium Metropolis. 133
Senfu suo. 1129
Senus crevit in pueris, in juvenibus viger, in senibus
minuitur. 369
Senus. 452
Sepelire mortuos cum ornamentis. 701. 812
Sepem alienam aperire. 685
Septenario numero universitas Ecclesie designatur. 1153
Septimania. 21. 25. 235. 240. 760. 1282. 1481
Septimania vel Gotia. 1083. 1118
Septimanus regnum. 1445. 1488. 1525. limites. 1098
Septina septem. 1049
Sepugnatio hebdomadæ. 1355
Sepulchrorum violatores rei mortis sunt. 18
Sepultura mortuorum fit cum psalmis & hymnis. 278
Sepultura

Sepultura gratis tribuenda est.	625	Sigillum regium penes Comitem palati.	268
Sepultura intra Ecclesiam.	31	Signacula sua bene sciant Presbitem.	1066
Sepulturam cuiusquam nemo temerario ausu violer.	38	Signum fane crucis facere in frontibus.	1358
Sequana fluvius.	154. 258. 265. 267	Signa, id est, tintinnabula. 744. 843. 1225. 1380. & seq.	6/seq.
S. Sequani Monasterium.	1094	Signa diurna fire nocturna.	1383
Sergius Papa.	1102	Signum non sonetur ad coquinam.	1384
Sermo Regis.	702	Signum quod ad refectorium sonat.	1385
Sermo tuitios regis.	388. 394. 908. 920	Signum ad potum.	1386
Serra.	1525	Signum arborum.	691. 840
S. Servatii Monasterium.	224	Signata arbor.	840
Servi, id est, coloni.	1145	Signius mons.	1503
Servi bicalini, Ecclesiastici, beneficiarii.	332. 1181	Signaldus Abbas S. Martini Metensis.	1572
Servi Ecclesiastici aut Comitum.	179	Silentium in oratorio tenendum.	1380
Servi Ecclesiastici quibusunque potestib[us] subditi.	37	Silentium teneant Monachi in hebdomada Pascha & Pentecotes.	1092
Servi non possunt h[ab]eri Monachi sine licentia dominorum suorum.	1163	Silentium inter manducandum teneant Monachi. 1381. 1384	
Servum alterius nemo sollicitet ad Monachalem vel Clericalem ordinem.	1126	Silencium post refactionem omni tempore teneatur.	1384
Servi Ecclesiastici quibusunque potestib[us] subditi.	37	Silvacum.	69. 77. 268
Servus ordinari non potest absque licentia domini sui. 1144.		Silvae custodiz. 55. 206. custodienda propter pationes.	
& seq. 1147. 1498. 1561. & seq.		116	
Servus manumislus ut ad gradus Ecclesiasticos promoveri possit.	540	Silva in quibus Ludovicus Karoli Calvi filius venari non debet patre absente.	268
Servus si consilio domino factus fuerit Clericus.	361	Silva vendita.	149
Servus fugitus ab Episcopo ignorantie in Presbyterium ordinatus.	1146	Silvanum si quis incendere ausus fuerit.	333
Servi Ecclesiastici quomodo ad gradus Ecclesiasticos promovendi.	440. 956	Silvanectensis Ecclesia. 593. pagus.	69
Servus datus Monasterio.	588	Silvanectis ciuitas.	179
Servum Monasteri si quis se esse negaverit.	436	Silvaticum.	63. 767. 1266
Servi in unumteni propter inuitatem filii Regis. 396.		Sinare, abscondere superiore partem alicujus rei.	1011
432. 926. 951		Simeon I p[ri]or opus Laudunensis.	19. 759
Servi si quis aliquid concedere voluerit.	435	Similium off.	1514
Servus de peculio suo redemptus.	402	Simillae firmatae.	589
Servus fieri non potest qui per triginta annos fuit liber.	310	Simola Abbas sancti Albani.	1161
Servus quem colonus comparat.	438	Simonata heredit. 9. 10. 34. 212. 597. 601. 611. 613	
Servi si quis vendiderit.	419. 943	Simoniag ordinationes vetita.	333
Servi vendito.	471. 970	Simulare.	83. 775
Servi venditio ad Ecclesiam.	498	Sinodochia.	1041
Servi venditio Formula.	448. 497. 961	Sire etymologia.	719
Servorum Matrimonia.	1245	Simundus laudatur. 861. 896. castigatur.	1109
Servus si liber & ingenuam feminam in coniugio copulaverit.	125. 482. 447. 501. 944	Sitobatus Episcop[us] Urgellensis.	1545
Servus si extraneam puellam sibi sociaverit absque voluntate parentum.	537	Siuvaldus Comes.	1506
Servus si comprobatus fuerit ignem in silvam communis.	433	Sivestre Abbatis.	222
Servi condemnantur patibulo pro furto aut latrocino.	832	Sixto IV. Pont. Max. regnante.	1214
Servus si homicidium comiserit in Ecclesia.	332	Skellam.	690. 840
Servi fugaces retrahendi.	561. 567	Smaragdus.	1044. 1073
Servi fugiti i reddantur domini suis.	333	Smaragdus Abbas sancti Michaelis Virdunensis.	1106
Servum fugitivum si quis receperit.	396. 923	Soc.	368
Servus fugitivus in tuga mortuus.	1112	Sodis capitata tanta.	455
Servorum tertian partem quomodo accipiat filia.	1342	Sodomica peccatum.	1244
Servi regi non opprima iuris a Judicibus.	116	Sola est ea calcei pars qua sub pedibus est.	1086
Servos alienos si quis accusaverit.	485	Solariari.	346
Servum si liber homo se fecerit.	422. 446. 474. 944	Solatiatores reipublice.	4
Servum clamofum si dominus non praesentaverit Comiti.	210	Solatiuum, id est, auxilium.	135. 588. & alibi p[ro]fum.
Servus nudus ad palma vapuletur.	330	Solemnissime Monasterium.	1415. 1499. 1516
Servissima omnium ancilarum.	362	Solidaria exterritate serventur.	1222. 1347
Servis conditio.	1563. & seq.	Solidus & denarius uxori dantur in nuptiis. 498. 532. 980	
Servores.	111. 1381	Solidi secundum Legem Salicanam constant ex quadrangulis denarius.	682. 744. 1051. & seq.
Servitium Dei & Sanctorum ejus.	264. & seq.	Solidi duo solvantur Episcopo pro iure visitationis.	22
Servitium divinum. 128. dominicum. 200. Regis. 326. 328.		Soliditas regni.	3
temporale.		Soleniente.	223
Servitia regalia facere.		Solfatire.	395. 487. 928
Servitium Senioribus debirum a Presbyteris.	1149	Sonia nuntiare.	448. 456. 487
Servito si quis frances le addixerit.		Soniare, id est, curate, inquire, investigare.	1055
Serviant pro servente.	1131	Sonitum aliquem si quis fecerit.	1381
Servitiorum pro serventur.	1046	Sonnis. Vide Sunnis.	285
Sessum.	824	Sonoritas virtutum.	192
Severitatem potestatis misericordia temperet.		Sonum audire ad accipendum latronem.	65. 768. 833
Senfus canis.	839	Soricinii Monasterium.	1391
Sextaris aquas ubique fiat.	163	Sorores portu[m] cum fratribus non habent de terra p[ro]t[er]na.	412. 936
Sextus perfectior.	2153	tema.	1110
Sias ingenuus.	462	Sororibus duabus si quis nupserit.	704
Sicharius Archiepiscopus Burdegalensis.	755	Sortes Gothicæ & Romane.	1938
Sigeberti regnum.	564	Sororiarum stultitia.	1938
Sigebodus Archiepiscopus Narbonensis.	175. 277	Sortilegi prohibeantur.	365
Sigela.	744	Spadate.	363
Sigenandrus Episcopus Constantiensis.	245	Spadatus, id est, castratus.	1168
Sigifridus Abbas S. Leonis.	1561	Spani.	1525
Sigilius Abbas S. Martini Metensis.	1565	Spanici ferri.	1493
Sigillis recognitis.	415. 529. 571. 939	Sparacius villa Remehus Ecclesia.	29. 77. 760. 1264
		Sparvarius.	684

Index

- Spallare.
 Spata India.
 Sperare, id est, credere.
 Spicatum.
 Spinae vitiorum.
 Spiritus sanctus tribuitur hominibus per impositionem manuum sacerdotalium.
 Spoliatus ante omnia restituendus.
 Sponsa ahorum.
 Sponsam alienam si quis rapuerit.
 Sponsarum aliorum conjunctio.
 Sponsalium solennia secundum Legem Salicam.
 980. Dissolutio.
 Sportulae contradicte.
 Squilla.
 Stadiifus pagus.
 Stabilimentum.
 Stabili Episcopus Missus dominicus.
 Stabilitas regni.
 Stabilitas tenax Episcoporum in sedibus suis.
 Stabilitatis in Monasterio promissio.
 Stabola Abbatis.
 Stagnare.
 Stampifus pagus.
 Staplum super tumulum Missum.
 Stappium.
 Stare ad crucem.
 Statuta castrorum.
 Statio ad mallum tenendum.
 Stationes publicae.
 Statum ingenuitatis sua si quis aliqui obnoxia veritatem.
 Status ingenuitatis.
 Statuta sacrorum Canonum.
 Stava.
 S. Stephani Ecclesia.
 S. Stephani Monasterium in Straiburch.
 Stephanus Papæ privilegium pro Monasterio sancti Dionysii.
 Stephanus Archiepiscopus Tolosanus.
 Stephanus Comes Parthenensis.
 Stephanus Episcopus Cameracensis.
 Stephanus Secundicerius.
 Stipulari tenere.
 Stipulatione submixta.
 Stivagium.
 Stobi, urbs Macedoniz.
 Stolas portent Sacerdotes.
 Stopharius.
 Stratula.
 Strata.
 Strasburg civitas.
 Sternitas illustrium virorum.
 Strix.
 Striga, malefica.
 Strumenta chartarum. 392. 405. 461. 483. & seq. 530. 572.
 579. 1175. 1420.
 Strumenta chartarum ab igne cremata.
 Strumentum.
 Stuba.
 Stuprum orname est adulterium.
 Sturmo Comes.
 Suarizha Monasterium.
 Subbattere, id est, porcellos in ventre matris occidere.
 Subdiaconi idem Catholicam memoriter teneant.
 Subdiaconorum Ministerium.
 Subdiaconorum superbia notatur
 Sublimare.
 Subpravida commemoratio.
 Subfannus Episcopus Venetensis.
 Subfandum Ecclesia debet Principibus
 Substantialis virtus.
 Substantialiter.
 Subvectio Legatorum.
 Successio in beneficiis Ecclesiasticis.
 Successorum nemo in antecessoris sui poena statuta sit
 obligatus.
 Sudex, id est, porcorum stabulum.
 Suentium.
 Suestionis S. Mariz Monasterium.
 Suestionis urbs.
 Suestonica Synodus.
 Suestonicus pagus.
 Suggetio, id est, litera rogatorum.

Suggestiones.

- 1108
 1400
 1019. 1031
 687
 155
 213
 1248
 31
 37. 334. 1153
 62
 498. 532.
 980. Dissolutio.
 1030
 693. 840
 68
 1204
 1414
 459
 9
 574. & seq. 1298
 223. 1093
 1027
 70
 687
 991
 502
 1518
 55. 206
 241
 422. 944
 744
 283
 691
 236
 223. 1278
 Stephanus Papæ privilegium pro Monasterio sancti Dionysii.
 59
 Stephanus Archiepiscopus Tolosanus.
 1057. 1060
 300
 248
 745
 931
 223
 1250
 1125
 695
 1196
 1503
 39. 221
 259. 268
 855
 706
 392. 405. 461. 483. & seq. 530. 572.
 579. 1175. 1420.
 542. 563
 469. 824
 1010
 839
 1445
 1094
 683
 1374
 1361
 1215
 261
 466
 812
 12
 400
 133
 27
 819
 324. 341
 683. 827
 223
 1093
 49. 53
 78
 68
 1372
 Summacum.
 Sunia nuntiare. *Vide Sunnia.*
 Suniarus, Episcopus Hellenensis. 673. 1303. 1540. & seq.
 1543
 Suniarus Comes.
 Sunfredus, Comes Urgellensis
 Suneridus Marchio.
 Sunnia nuntiare.
 Sunnis.
 Superabreptio.
 Superdictiones.
 Superposito excepto.
 Superventio pagorum.
 Superventus, id est, latrocinium.
 Supplicantor.
 Supplicatio ad Regem.
 Supplicatura.
 Suppo Comes.
 Suppreltus. 382. 407. & seq. 411. 416. 424. 727. & seq. 461.
 463. 478. 480. 1207
 Suprapotum.
 Surende Monasterium.
 Suricum Monasterium.
 Suicopores, id est, patrini.
 Sultentationem praefare.
 Suturones occulti.
 Sylvetri Canon.
 Symbolum unusquisque Presbyter bene intelligat.
 Symmachi Papæ definitio.
 Synodale collegium. 273. Concilium.
 Synodales conventus secundum iusitionem canonicanam frequentandi.
 Synodalia judicis exercere.
 Synodalia præcepta.
 Synodi provinciales & speciales libere celebrentur. 108.
 Debent indici ab Archiepiscopo. 102
 Synodi propter discordiam Regum frequentari non poterant.
 119
 Synodi generalis tractatus.
 Synodos tantum duas a Presbyteris exigant Episcopi. 21
 Synodus Regia & Ecclesiastica. 1028
 Synodus magna in Aquis. 1059
 Synodus generalis, id est, placitum generale. 1090
 Synodus Tricassina. 273
 Synodus Ravennatensis. 273. 812
 Synodus Episcoporum. 99. 777
 Synodus apud Cartificium. 87. 95
 Synodus novus. 1006. 1030. Sanctus. 1402
 Synodus frequenter est maliciu generis. 1263
- T
- Tabernaculum Clerici non frequentent. 631. 1301
 Talamitensium Comitatus. 616
 Tangano, id est, adjuro, interpollo. 1540
 Tanganus pagus. 702. 833
 Tardanifus pagus.
 Tarragonensis provincia attributa Archiepiscopo Narbonensi. 68
 Taifa.
 Taifio. *Vide Thaifilo.*
 Tatto. 1382
 Tauriacus villa. 1508
 Taurus gregem regens. 828. & seq.
 Taufacus villa. 1518
 Te Deum laudemus quandò primùm cantari coepimus. 1109
 Te igitur quandò inchoandum. 1225. Cur secrete cantetur. 1361
 Teclum nemo hospitibus deneget. 358
 Teclum Ecclesie a quibus restaurandum. 1555
 Telam nocti videtur dixisse pro telo. 1015
 Tellau pagus. 69. 771
 Telonei immunitas pro Ecclesia. 513
 Teloneum civitatis Tomacensis. 75
 Teloneum non exigatur de navibus quæ vadunt sub pontibus. 64
 Tempesfarii.
 Tempora sacratissima Quadragesima & Adventus Domini. 1111
 Tempus Canonicum. 117
 Tenus super scannum. 694. 845
 Teodacrus Missus Dominicus. 68
 Teddericus Abba. 69

Téodisca lingua.	39. 65. 144. 162. 323	Thefauorum Karoli M. divisio	1072
Teofredus vallis dominicus.	1445	Teutbaldus Archiepiscopus Viennensis.	1300
Termarus.	224	Teutmundus Missus dominicus.	359
Terminationes.	294	Theutperga, uxor Lothari Regis.	789
Terminus beatorum Petri & Pauli.	239	Throni Dei.	134. 1221
Terra censalis. 198. 214. 1194. 1390. sacerdotalis.	11. 1896	Thuribulum significat corpus Christi.	1354
evidicata. 429. vicina episcopio.		S. Tiberii Monasterium.	1099
Terra vendita Formula.	497	Ticina civitas.	347. 351. 356. 359
Terracimento calatum.	236. 803. 1282	Ticinum palatum.	217
Terracum castellum.	25. 1263	Ticivinum.	224
Terrula ac vineola ditz pro loco sepulture.	199	Tinea adulatiois.	113
Tertium & Dangerium.	1195	Tinetinabulum quod ante Abbatem pendit.	1384
Tertius.	683	Tinetinus.	690. 839
Tetecia.	68. 769	Tituli, id est, Ecclesiz.	745. 1377
Tetimentarius tuter.	481	Titularum custodes.	553
Tetlamen facienti Formula.	321. 529. 571. 573	Tolitanum Concilium de totius mundi partibus Congre-	
Testamentum duarum personarum qualiter in uno volumine		gatuum.	98
condatur.	415. 939	Tolitanum Concilium VII. emendatum.	1151
Tetlate.	691	Tollerare, vi auferre.	915
Tetlia.	218. & seq.	Tolianensis Comitatus.	1469
Tetles quomodo habendi.	425	Tolosa civitas. 21. 760. Obsessa à Karolo Calvo 1261.	
Tetles legitimi. 1166. veraces. 231. sciuffi. 823. neci-		1414. & seq.	
fari.	425	Tolofanus pagus.	1083. 1104. 1391. 1461
Tetles duo sufficiunt.	339	Tolovicensis Comitatus.	1469
Tetles in pergium si quis scienter produxerit.	337	Tonitralis Evangelitarum vox.	399
Tetles eligere licet reo.	1185	Tonforare comam capituli sui.	386
Tetles difamare.	1493	Tonitura capitii, signum Christianitatis.	689
Tetles separant ad invicem.	1183	Tonitura Clericalis.	821. 1563
Tetles cogi possunt ad dicendum testimonium.	848	Tonitura Scotorum.	1146
Telles facere falsos.	1191	Tonfurare.	745
Telles de ipso pago eligendi.	1187	Tomeamentum.	1088
Teticulam si quis alteri amputaverit.	1050	Tomedridus pagus.	70
Teticulati qui non possint.	162	Toronica regio.	564
Teticulati adversus Presbyteros qui non possint.	1205	Tortoldus Diaconus, invasor Ecclesie Bajocacenensis. 129.	
Tetlimonia de quibus Capitalis non recipiatur.	337	136. 781	
Tetlimonium falsum si qui dixerit, ad testimoniun poitea		Tortum si quis in suo comitatu fecerit.	185. 187
non admittitur.	1053	Tractoria.	200. 746. 795. 1194
Tetlimonium dicere ebrios non potest.	319	Tractoria Legatariorum.	381. 891
Tetlimonium Sacerdotis credibile habetur.	337	Tractoria pro peregrino.	503
Tetlimonium approbare per pugnam.	335	Tractoria pro itinere peragendo.	441. 958
Tetlimonium & testamentum syonyma.	997	Tractoria que proper Missos recipiendos diriguntur.	330
Tetlimonare.	396. 437. 461. 542. 563	Tractozia Episcoporum.	612. 615. 619
Tetlis per autem tractus.	997. 1019	Traditio respectus.	516
Teltribani Comitatus.	223	Traditio ad ipsam.	476. 515
Teudericus Conies.	265	Traditio ad Monasterium.	586
Teudericus Episcopus.	137	Traditionis notitia.	550
Teudisca lingua. Vnde Teodisca.		Traditions iniuste pro nihil habeantur.	197
Teudonis villa.	7. 77. 111	Traditions Formulis.	549. & seq.
Teuboldus Episcopus Lingonensis.	57. 70. 1267	Traditoria de terra.	447. 458. 466. 960
Teutulius Episcopus Tertonensis.	237. 243	Trahere, id est, rapere.	831. 840
Texaga.	466. 990. 998. 1000	Tramifum.	1387. & seq.
Texandrus Comitatus.	214	Tranactions.	976
Textus Evangeliorum à Lothario Imp. oblatus in Monasterio S. Martini Merentis.	1279	Tranfitura.	746
Thassillo sobrinus Karoli M. 1041. vitam duxit in Monasterio.		Translations. Episcoporum fiebant olim cum auctoritate	
Theada.	753	Regum.	59
Theganus emendatus.	698	Transilvere.	417
Theobaldus Missus dominicus.	1136	Transpositio subitanea, id est, mores.	402. 405. 489
Theodemarus Patriarcha Aquileiensis.	359	Translatura.	1196
Theodericus Abbas Solemnianensis.	1294	Traps.	565
Theodericus Comes.	1516	Traloaldus Abbas S. Christine.	1504
Theodericus Dux Lotharingie.	1511	Traurum, foramen.	994
Theodicitus Episcopus.	1555	Tribia.	359
Theodorus Communa, Andronici conjur.	1210	Trecaninus pagus.	70
Theodorus Archiepiscopus Vefontiorum.	246. 275	Trecium.	223
Theodorus Episcopus.	137	Trecium municipium.	41. 45. 987. 1269
Theodorus Comes.	221. & seq.	Tremilinus Abbae castri Mallati.	1014
Theodorus Missus dominicus.	136	Trefelliuss.	689
Theodorus Cantuarienis emendatus.	1011	Treverensis & Remensis Ecclesie Sorores & comprovinciales habentur.	21. 798
Theodosiani corpus. 474. 566. 974. Codex.	996	Treveris.	211
Theodosio tributa quadam Lex quæ est Constantini.	1132	Tribattere.	694
Theodosius Memorialis scripti manu sua artem Grammaticam Prifcianii.	1480	Tribulatio five commotio.	1164. 1208. 1350
Theodoricus Comes.	300	Triburiense Capitulare.	1107
Theodulfus Episcopus Aurelianensis. 1061. 1410. 1435		Tributarus Romanus.	695
Eius liber de Ordine baptisim. 1071. Capitulare.	1229	Tributum quod transitoria vocatur.	3196
Theomarus Abbas S. Manufeti Tullenensis.	1555	Tricassina Synodus.	173
Theotarius Episcopus Gerundenensis. 246. 275. 803. 1285.		Tricenaria Lex.	858
1509. 1511. 1513.		Triduana pornitentia.	1211
Theotinus Presbiter.	1309	Triduana, id est, jejunium triam diem.	164.
Thestauri Ecclesiastici ne vendantur Judas.	1150	Triginta annorum possesso valer.	691. 845
		Triginta annorum prescriptio.	979

Index

- Trinitas in baptisate. 1402
 Tricabina Charta. 517
 Trihemni locus insignis de cira Ecclesiastica Karoli M. 1039
 Trapichacus villa. 1511
 Trustem & fidelitatem conjurare. 186. 900
 Trustees commovere. 96
 Trustis, id est, servitium regale. 695. 846. 1034. 1304
 Trustis dominicus. 165. 809
 Trutberetus Episcopus Adtenus. 1468
 Tuari passiva significatio. 1152
 Tuatio Ecclesiastica. 224
 Tullum. 119. 224
 Tullense territorium. 359
 Tulta si fuerit cajusunque proprietas 390. 916
 Tultis fidejussionibus. 213. & seq.
 Tunbas. 696
 Tunginus. 11
 Tunicam Christi scindere milites auf nos sunt. 295. 814
 Tungrensis Episcopatus controvergia. 224
 Tungus. 76
 Turbela. 986
 Turgauensis pagus. 214
 Turonensis Monachos acriter reprehendit Karolus M. 1062
 Turonica urbs. 51. 470. 484. pagus. 69. 613
 Turecremata emendatus. 1244
 Tufcam. 362
 Tufcia. 341
 Tufucus villa. 265. 196. 201. 789
 Turelense Monasterium. 1092
 Tutoris dandi Formula. 481
 Tyrifus Presbyter Cordubensis. 213
 Tzangz. V.

V & O litera invicem permixta.
 Vacca domita. 900
 Vacce inferendales. 828
 Viccis hi que se irrationabiliter miscuerit. 1251
 Wacta. 748. Wactz. 27. 187. 794
 Wadakus Episcopus Hellenensis. 634. 1301. 1535
 Wadatius Episcopus. 1416
 Wadatilicus Episcopus. 1089
 Wade in pace, carcer Monachorum. 338
 Wadiare bannum. 326
 Wadiam dare de homine ad placitum adducendo. 326
 Wadias accipere ab incestuosis & ab his qui decimas non
 dant. 340
 Wadiam dare de libertate probanda. 327
 Wadium. 192. 417. 544
 Wadium componere. 508
 Wadii. 748
 Wadii ad partem Regis venientes. 146. 786
 Wadias dare pro redemptione vita. 487. 979
 Vadianus castigatus. 1113. 1177. 1195
 Vadius pagus. 68
 Vadri. 515. 517. 523. 555
 Vagationes cum canibus. 109
 Vairatus Aquitanorum Princeps. 246. 265. & seq.
 Vala Episcopus Autissiodorensis. 275
 Walbertus Episcopus Portuensis. 1032
 Valdefius castigatus. 1527
 Valdo Abbas. 61. 63. 159. 162. 767
 Valentine. 275
 Valeridus Episcopus Ucciensis. 1575
 Valfredus Episcopus Eptodensis. 238
 Valfridus Comes. 674. 1103. 1303
 Vallis Asperi cenobium. 673. 1315
 Vallis Asperi Comitatus. 223
 Vallis Clufe. 195
 Waltarius. 68
 Walcaudus Missus dominicus. 291
 Walterius Archiepiscopus Senonensis. 244. 265. 1284. 1508
 Walterius Episcopus Aurelianensis. 300
 Waltenus Comes. 1086
 Wanti. 268
 Wara. 694
 Waranio. 223
 Warach. 701. 1049
 Wargus, hoc est, dejectus & expulsus. 1. 757. 1206. 1257. 1266
 Warmus Comes Arvernorum. 300
 Warmaria, civitas Vangionum. 167
 Warniti. 143. 147. 785

- Varta Monasterium. 631
 Vas, sepulchri genus. 1049
 Vata sacra danda non sunt in pignus. 1150
 Vafatenies Episcopi le vocaverunt olim Episcopos Vasceniae. 1167
 Walfot. 224
 Walfalliticum. 119
 Walfalli dominici 179. 196. 242. 289. Condignum apud omnes honorem habea. t. 176
 Walfallii Episcoporum. 211. 345. Episcoporum & Abbattum. 108
 Walfalli Ecclesiastica. 601
 Walfalli Ecclesia Remensis. 130
 Walfalli Ecclesia Lingoneensis. 31
 Walfallorum dominorum beneficia. 211
 Walfallorum dominorum homines. 323
 Walfalus dominicus. 29
 Walfaticum Comitus. 104. 746
 Walfi. 216
 Walfi dominici. 786. Concordes sunt cum Episcopis. 216
 Walfi dominici adesse debent in plenis Nitionum dominiorum corom. 1188
 Walfi dominici pacem & iustitiam faciant in suis ministeriis. 214
 Walfi, Fideles qui servitium exhibent. 940
 Walfi justitiam facere renues. 560
 Walfi pagus. 70
 Wallenensis pagus. 457. 517
 Wallenensis pagus. 224
 Uceti. 485. 978
 Uceta. 224
 Ucpoldus Comes. 148
 Udalgarius Episcopus Hellenensis. 1167
 S. Vedati Monasterium. 613
 Velamen sacram. 262
 Velanda non est vidua statim post mortem mariti. 334. 1151
 Velandia non sunt pueri ante annos xxv. etatis. 1163
 Welpho Abbas. 265
 Velatum. 224
 Veltris. 684. 819
 Velum suscipere Lex Longobardorum viduus prohibet ante anni spatium. 324. 349
 Venationeta nullus Presbyter exercere praesumat. 241
 Vendere carius hospitibus quam vicinis non licet. 358
 Vendre carius nihil debet transcentibus. 290
 Wendilmarus Episcopus Tornacensis. 1195
 Vendisensis Episcopus Erifons. 1101
 Venditio eti vestigia rerum in foro venditarum. 965
 Venditio eti vestigia rerum in foro venditarum. 460
 Venditas exactare. 497
 Venditio de terra. 497
 Venditio de semetipsa. 474. 970. de servo 497. de servo ad Eccleiam. 498. Venditio ad Eccleiam 490. ad Monasterium. 505
 Venditio de area vel de casa infra civitatem. 493
 Venditionis Formula. 445. 447. & seq. 471. 473. 545. 553
 Venefici disperdantur. 290
 Venercha Monasterium. 1104
 Wenilo Archiepiscopus Rotomagensis. 102. 103. 121. 133.
 612. 781
 Wenilo Senonum Archiepiscopus. 13. 17. 19. 39. 49. 57.
 70. 130. 131. 133. 759. 1261. 1267. 1269
 Venna, id est, picturata. 1074
 Verba alia nullus portet nisi que Deo sint placita. 142
 Verbum Regis. 686. 833. 1202
 Veredi. 893
 Veredos donare ad subvectionem Legatorum. 27
 Verengari Minsterium. 359
 Vermendius pagus. 68
 Vermeria palatum. 57. 76. 82. 84. 110. 753. 766
 Vernacula dimittere ingenium. 748
 Vernacula absoluti Formula. 538. 541
 Vernacula venditio ad Eccleiam. 493
 Vernacula venditio Formula. 407
 Vernis five Vernum palatum. 13. 77. 168. 283. 751. 758.
 813. 1027. 1203. 1260. 1465
 Werpi, id est, dimittere. 417. 897
 Werra si regno surrexerit. 265. 268
 Werras commovere non debent Episcopi. 119
 Werrire. 146. 786
 Vertivolum. 691. 840
 Vervices. 381. 3138
 Vefontium. 224
 Vefstein

Vestem mutare.	324. 316
Vestigium minare.	844. 105
Vestimenta milites habeant ad armum unum.	160
Vestitura, id est possesso.	54. 105. 764. 1508. 1195
Vestitura regia & ecclesiastica.	231. 802
Vestitus.	492
Wentini, Monachi Augiensis, visio.	1244
Ugoberius Abbas Montisoli.	1517
Vix per aquas.	9
Vinculum.	747
Viciatum de seculo transeuntibus non negandum.	16
Vitatores nihil ab aliquo violenter tollant.	348
Vicari Christi.	7
Vicari Sedis Apostolicae.	249
Vicari Consecutum.	187. 747. 954
Vicari, id est, Viccomines, vel Vicedomini.	1054
Vicarorum placita.	321
Vicarius Episcopi constituant Presbyteros cautos atque prudentiam temperatos.	288
Vicarius mirat qui ad placita Missorum dominicorum vere non potest.	317
Vicarius Apollinariorum Petri & Pauli.	247
Vicecomes, minister Comitis.	179
Vicedomini.	747. 1211
Vicedomini jurisdictionem exercabant.	879
Vicus, civis.	1003
Vidoriacum castrum.	1426
Vichilia milites habent usque ad novos fructus.	260
Vidua iuxta infra tres menses reparet causam.	367
Vicus Urgellensis.	1374
Wido Archepiscopus Rotomagensis.	1211
Wido Episcopus Silvanensis.	244
Wido Episcopus Vallensis.	207
Widoni honores.	1356
Widricus Abbas S. Apri Tullenfis.	265
Widricus Comes.	312. 335. 357
Widrigili.	669
Vidua velanda non est statim post mortem mariti.	34. 1151
Vidua Lex Longobardorum prohibet ante anni spatium velum fuscipere.	324. 149
Vidua que semel velata est, non potest rursum nubere.	1210
Vidua non apprimatur.	95
Vidua turcionem habent.	337
Vidua si quis rapient infra triginta primos dies viduatis.	1190
Vidua si quis futura fuerit in uxorem.	166
Viduarum causa primo audiatur.	1190
Viduarum & orphanorum tutores sublevandi ab Ecclesia.	142
Viduas nemo rapere praesumat.	96
Viduas Sanctimoniales in conjugium sumere prohibitum.	37
Viduare Ecclesia.	9. 32
Viena.	224
Vienense.	164
Vienensis Archepiscopo contributae civitates quatuor.	753
Vienensis Synodus.	1527
Vienensis pagus.	1469. 1493
Wifa, 340. Wifare.	339
Wifredus Comes Cerdaniz & Monachus Canigondensis.	1099
Vigarius.	498. 501
S. Wigberti Monasterium.	1094
Wigengus Comes.	1466
Vigilia defunctorum quomodo celebranda.	1382
Vigor Ecclesiasticus.	5
Willfredus Abbas Mallastr.	1418
Willardus Episcopus Constantiensis.	1112
Villa-magna Monasterium.	1099
Villa fiscalis. 433. dominicata. 223. indominicata. 176. & seq.	176.
Villa regia edificanda moderata castitia.	116
Villa quoniam fiant destruta.	188
Villa incensum sunt.	155
Villa eorum qui cum Rege vadant sub immanitate neant.	266
Villani, id est, pagenes.	418
Willebertus Archepiscopus Rotomagensis.	1173
Willebertus Episcopus Catalaunensis.	245. 266. 611. 619. 1300
Willelmus Beato explicatus.	999
Willelmus Comes Urgellensis.	630. 632
Willelmus Episcopus Caduricensis.	245

Tome II.

Willericus Episcopus Bremensis.	1117
Wimarus Episcopus Gerundensis.	1449
Vinculum caritatis.	6
Vindictario traditionis.	988
Vindicta liberare.	988
Vindicta Episcopalis poenitencia.	157
Vindolitus pagus.	69
Vinduhitus pagus.	70
Vinea oppignorata.	463
Vineas excolare.	116
Vinedarius Episcopus Hellenensis.	1497
Vinericia.	1389
Vinitor altior sit locus ad custodiendam vineam.	1357
Vinum sacrificio misistrandum.	1489
Vinum per sextam vendere.	183
Violentiam passi ab hostibus.	483
Vircaustum debet custodire conjugium.	455. 1297.
Vira, id est, femina.	1010
Vitare, id est, leedere in aliam partem.	69
Vircanus pagus.	152
Virga minutus.	152
Wigildus.	386. 748. 900. 1191
Virgines sacrae benedicuntur ab Episcopis.	1171. Quo tempo-
re velanda.	1128
Virgines sanctimoniales in conjugium sumere prohibitum.	57
Virgines nemo rapere praesumat.	96
Viri autem feminas cur offerant in Ecclesia.	1361
Virum si corpus accusaverit frigiditatem.	1021. 1220
Viridarium.	124
Viridunus.	162
Viripse.	550
Viritudinis pagus.	68
Virtus sine confilio utilis esse non potest.	154
Virus pro vi.	686. 813. 1186
Vis hostilis.	161
Vis pro virtute.	989
Viscerabilis affectus.	653
Vifadius Episcopus Urgellensis.	803. 1546
Wilelmus Episcopus Minimarnafurderensis.	816
Vitatio Episcoporum octroia non sit populis.	1153
Vitator canonicus.	93. & 104.
Vitator dandus vacans Ecclesia.	263
Vitatorum officium.	58
Vitores.	466
Vita perdonata, id est, concessa.	218
Vita contemplativa laus.	1356
Wingarius Abba.	138
Wingarius Episcopus Augustanus.	107. 797
Vitta majora & manora.	1169
Wizla Abbas Eralvensis.	1283. 1490
Vinnau pagus.	69
Wironis ministerium.	359
Wituli qui ex vaccis humano femine polluit nati sunt.	1379
Vivaria.	214
Viviana Episcopus Barcinorensis.	677. 1304
Viventum.	507
Vivianus, Monachus sancti Martini Merenensis.	1276. 1272
Vitrimisima.	561. 1297
Ulufid.	359
Unanimitas pacis & dilectionis.	25
Unanimitas fidelium.	5. 85. 190
Unanimitas pactum.	299
Uniclo sacrae olei.	1235
Undictos Domini tangere non licet.	118
Undecimam deit negotiatores Christiani.	163. 1286
Unfredus Comes Retiarum.	1057
Uniformiter.	211
Vocatus Archepiscopus.	1162
Volatilia quando comedere licitum Monachis.	1091
Volterra.	359
Volveradus Levita.	1303
Voluntarii, voluntarii.	1268
Voluntate malis peccare.	184
Vomeres igniti.	747
Vonziflus pagus.	68. 770
Wormaria.	127. 781
Wormaciensis Synodi Capitula distinguenda.	1148
Wormatiense Concilium emendatum.	1209
Wormatiensis Conventus in quo examinata sunt Decreta quatuor Conciliorum.	1113. & seq.
Vota ad arbores vestra.	1174
Votivus.	68. 628
Votorum dies.	993. 1550

Urbis civitas.	251. 306. 1287	Vulcans Archiepiscopus Remensis.	1636. & seq. 1435
Urbanus Reverens Precentor Senonensis.	731	Vulferius Missus dominicus.	339
Urcitus pagus.	68	Vulfridus Archiepiscopus Birungenensis.	1021
Urgelenfus civitas erat olim in Septimania.	1083	Vulframius.	267
Urgelenfus tractus, pars olim Septimanie.	1119	Vulpecula.	691. 841
Urnalis Angeli nomen vetus.	1185	Uxor ducenda per solidum & denarium.	498. 532. 990
S. Urbi Monasterium in Salodoro.	223	Uxorem si quis contaminatus invenerit.	1011
Urfo Archiepiscopus Viennensis.	1105	Uxorem habens, neque pellicem neque concubinum habere potest.	1133
Urmarus Archiepiscopus Turonensis.	29. 749	Uxorem propriam si quis dereliquerit vel sine calpa interficerit.	1114
Usto Sacerdos Cenomanensis.	1476. & seq.	Uxorem suam si quis dimisera & aliam duxerit.	1112
Utra flumine.	223. & seq.	Uxorem relinquere non licet excepto causa fornicacionis.	335
Utrice peccatorum.	155	Uxor non est dimittenda propter fornicationem.	1119. 1128
Ufare.	450. & seq. 458	Uxorem alienam si quis adulteraverit.	321
Ustare.	516. & seq. 1376	Uxorem flagellare.	1378
Uxulariter tenere aliquam rem.	458. 488. 518. 520	Uxores duas uno tempore habere non licet.	335
Uxuar.	517	Uxores Presbyterorum an possint habitare in domibus matronarum suorum.	1023
Uxufructuare.	506	Uxoris parentela ita sit viro facut propria parentela.	335
Uxufructuario ordine beneficiare.	490	Uxoris negotiorum qualiter maritus prosequatur.	479
Uxufructuario iure praestare, posidere.	516. & seq. 519. & seq.	X	
Uxufructuario si quis res proprias & Ecclesiasticas tenere valuerit.	32	Enodochia, id est, hospitalia.	111
Uxufructuarium jus.	1404	Xenodochium si quis voluerit confidere.	399. 929
Uxufructuarium urdo.	407. & seq. 427. 472. 478. 932	Xenodochia si Episcopus cuilibet dederit.	341
Uxufructuarum Ecclesias datarum.	123	Y	
Uxura vestra Clericis.	645	Ranulfidus Episcopus Bellavicensis.	57. 69. 87. 102
Uxuram nemo facere prouidat.	323	Z	
Utilitas publica nos remaneant propter calorem & pluviam.	224	Exiz fraudis mercator.	930
Utrecht.	223	Zonam solvere, id est, bonis cedere.	853
Vulfidus Abba.	138		
Vulfardus Abba.	246		

F I N I S.

Addenda sub finem pag. 1576.

Ex veteri Codice Vaticanico.

V. Liadai, Episcopi Vincientis, ad Wanilonem, Rotomagensem Archiepiscopum, de Wulfano Diacono, quem olim sibi tradidit ab Ebone Remensi, nunc ipsi coacedit.
 II. T. A. Reverentissimo & sanctissimo Patri Wenilo, Rotomagensi Archiepiscopo, Liutadus, Vincientis Episcopus, greciam in Domino salutem. Optarem valde, si nobis spatia terrarum sineirent, traternum & amicissimum vobis cum habere colloquium, atque de nostris communibus opportunitatibus tractare. Sed quia id prolixitas itineris degenerate videatur, vestram sanctitatem humiliter exoro, ut mei memoriam coram sancto atque libere dignemini, vestaque me commendare Ecclesie, quoniam vestrum caritatem jam in gremio Ecclesie nostra receperimus, & pro vobis quotidianis precibus Deum exoramus. Ceterum compariat sanctitas vestra quedam frauam nostram & filium Ecclesie nostra, nomine WULPADUM, Suddiacum, me pertente, tradidit mihi per litteras suas ecclesiastica confertudo Formatus appellat, à venerabili Ebbone, quondam Remensi Archiepiscopo. Et quia impendebat quibusdam causis, postquam mihi traditis erat, in propria remanuit Ecclesia, me suggeste, ordinavit eum idem Ebbo in gradu Diaconatus. Nunc autem, quia scitis eum propter causas necessarias in partibus vestris morari, sicut mihi commendatus erat, vobis eum committo, vestrae custodiae & providentia delego, & ut ad maiores gradus eum provechatis suppliciter exoro. Creditum enim quoniam sapientia & morem ad hoc eum dignum indicant. Conunmandamus igitur vestra beatitudini, Ecclesiae vestrae, præstatum fratrem nostrum Wulfadum, & de profectu ejus petimus vos latari in eternum. Ac, sicut mos ecclesiasticus est, & inventum ac confitutum à CCCVIII. in Nicana Synodo Episcopis, Formatum Episcopali facientes, ut in nomine sancte & individua Trinitatis nostrum opus largitionis & dimissionis hujus nostri dilecti Fratris robورatum fructuofis & utilius fieret, in supputatione calculationis. Tumplius prima elementa Graca Patris & Filii & Spiritus sancti II. T. A. quia octogatinum & quadringentesimum & primum significant: notram quoque qui ferimus primam litteram A. vestramque cuius beatitudini scribimus secundum T. recipientis fratris tertium A. civitatis nostrae, de qua scribitur, quartam E. Indictione I. canonicum ordinem tenentes huic nostræ Episcopi-

tole affigimus: atque Graciarum literarum numeros in sumam collectos Episcopalem tenere facimus, id est, LXXX. CCC. I. XXX. CCC. XXX. CC. I. ut per omnia rata & legitima nostra dimissoria auditorias procederet. Separatis autem, ut Epistolam clauderemus, nonagenarium & nonum numeram Grecis etiam elementis signavimus, & omnino firmavimus. 46.

Indicio I. & Wenilonis Episcopatus congruent anno Christi CCCXVII. propriis Formatis numeris ACCLI. quoniam efficiunt littera A. T. A. X. & Indicio I. Numerus communis, non DCLX, ut in aliis, sed DXX. omisit littera D. qua prima erat nominis Petri. Samma ergo utriusque numeri M. CCCLI.

VI. Aeneas, Parisenis Episcopi, ad Hincmarum Remensem, ut ei Bernonam Acolythus in parochia sua retinere & ordinare lecit.

Hincmarus, nomine non merito Remorum Episcopus, ac plebis Dei famulus, dilecto Fratri & venerabili Episcopo Aenea salutem. Notri Fratres de Monasterio S. Dionysii, per licentiam Domini Abbatis Hludovici, ad ordinandum atque eruditendum commisierunt mihi quedam adolescentem nomine Bernonem, quem vestra fratricolas Acolyrum ordinavit. Propterea, quoniam sine vestra licentia eum nolumus in nostra Ecclesia diuiso tempore immorari, petimus dilectionem vestram ut de illo nobis litteras canonicas facias, quatenus eum in Ecclesia nostra possimus regulariter ordinare.

Venerabilis in Christo Patri Hincmaro, Remorum Archiepiscopo; Aeneas sancte Parisenensis Ecclesie Episcopus, in Domino salutem. Canonica aquæ ecclesiastica sumit auditoria ut nemo Episcoporum alterius Ecclesie ordinatur, sine contentiu vel litteris dimissoriis illius Episcopi, cupus ordinatus fuerit, in propria parochia etiame aut ordinare prouidat. Hanc denique institutionem sanctorum Patrum plenissime recitantes, rogatis vobis quendam Ecclesie nostra Filium, & à nobis super Acolyrum ordinatum, nomine Bernonem, qui causâ discendi atque educandi vestri in partibus quondam midus reliqua assecu.

VII. Hedonis, Episcopi Noviomensis, ad Didemum Laudensem pro Arnegio Presbitero, ut in ejus parochia migrare, ipseque ubiici licet.

In Co-
dice
Lauden-
sensi.

In nomine Patris N. & Filii Y. & Spiritus sancti A. Heidilo, Noviomagensis Episcopus Didoni, inclito & venerabilis Coepifoco, eternus in Domino felicitatem. Comperit dilectione vestra, quod Arnegius Presbyter, frater et filius noster, petuit ut per meam licentiam, & à me formatam Epistolam, secundum auctoritatem canonicas, ficea inter dantem accipientemque fieri oportet, vestra dictio subiici valeret. Misimus ergo vobis hanc Epistolam canonicas institutiones formatam, ut cognoscatis justam atque canonicas eum à me acceptas licentiam. Tria siquidem Graca elementa prius inter odoceogenitum, & quadragintaenum, & primum continent numerum. Ea nomine quidem Petri Apostoli prima littera, id est N. similiter, ut prius, odoceogenitum exprimit. Ex nostra parvitate nomine similiter prima littera, id est E. quinto congruit numero. Vestra quoquā sanctitatis secunda nominis littera, id est I. procul dubio denarium formant numerum. Prefaci Presbyter ex ipsius nomine tercia, id est N. numerum ostendit quinquefimum. Denique ex nostra civitatis nomine quarta, id est I. decimum, ut suprā, exprimit numerum. Sed & vestra civitatis quinta littera ipsius nominis, id est Y. quadragecentium approbat numerum. Est etiam nunc Indictione XI. Addidimus infra nonagenarium numerum, qui secundum Graca elementa significat AMHN. Summa vero totius summi in omnia duodi compleat MCXLVI. Hac autem omnia requirenda sunt diligenter, & cum omni cautela. Data VII. Kalendas Octobris.

Indictione XI. Episcopatus Heidilonis & Didonis anno Christi designante DCCCXCI. summa porro numerorum, qui sibi sumunt adscripta est, MCXLVI. ex communis numero ducitur, DEXI. & ex proprio CCCCXXI. qui sit ex litteris E. I. N. I. Y. adjectis Indictione XI. Pecuniae igitur ex his Formata, quid quintam quoque litteram observare civitatis Episcopi ad quem scribitur.

VIII. Heidilonis ejusdem, Episcopi Noviomensis ad Rodolphum Laudensensem, pro Rogerio Diacono, qui in illius parochiam transferri experterat.

In nomine Patris N. & Filii Y. & Spiritus sancti A. Heidilo, superemus ejusdem Patris & Filii & Spiritus Sancti favente Clementi, Noviomensem humidis Episcopos, sancto & venerabili, ac carissimo nobis Rodulfo, sancte Laudensense Ecclesie Episcopo, genitum in Christo pacem exoptat & gloriam. Vestra intutus magnitudinis experientia hunc praesentem clericum, nomine ROTGRUM, à nobis per singulos ecclesiastici honoris gradus ad onus Diaconi fore promovit. Idemque frater ob sui commendam facultatem à nostra saluberrime & iustè expediti mediocritate licentiam ad vos eundi, & in vestra parochia commorandi, ac penitus dicendendi. Nos itaque petitionem eius, quam non subdolam, sed veram agnoscimus, libenter assensum prebaimus, & effectum iustum & congruum minime denegavimus. Quocirca totis viribus conquisientes celisfrudinem vestram humiliter obsecramus, ut cum vestra paterna sollicitudo dignanter recipiat, & ut plus & prudens pastor & pater in gremio vestra dilectionis accipere. Viri vero & monibus hastulis inter nosprobius laudabilemque sciat. Scientia denique capax Ministerii sibi commissi, quantum autemus, officium scire dinoscetur. Nos etiam more canonico hanc ei Formatam epistolam, secundum decreta Niceni Concilii Gracis characteribus significant, vobis deferendam concessimus: per quam ipsum vestra curationi commitimus, & à nostra parochia penitus sequestramus. In qua quidem, post Ecclesia superioris elementa in suppuratione Patris & Filii & Spiritus Sancti assumpta, Petri quoquā primum elementum II. ut nos corde fidem sanctas Trinitatis habentes, confiteamur ore ad salutem, per ejusdem Principis Apostolorum doctrinam, rationabilis ordine subsecutus. Et ne aliqua fraus fallitatis in ea loco obtinere prevaleat, nominis nostri qui scribimus primam litteram H. cui scribitur secundum O. Vetus tandem qui accipitis tertiam A. civitas nostra infuper addentes quartam I. cum Indictione V. Hujus igitur calculationis summa in unum pariter comprehendam ita diligenter adnotare studuius II. LXXX. Y. CCC. A. I. N. LXXX. H. VIII. O. LXX. A. IV. I. X. Addidimus præterea nonagenarium & nonum numerum, qui secundum Graca elementa sacratissimum Domini nostri Jesu Christi significat juramentum $\frac{1}{2}$. xc. O. ix. Optamus felicitatem vestram valere hic & in avvenire.

Indictione XI. cum Heidilonis & Rodolphi Episcopatus annis comparante Christi annum indeas DCCCXCI. Numerorum, qui ex propriis Formata nobis confatur, summa est XCVI. qui communis numero adjecta, circumsque summa reddit DCCCLVII.

IX. Ratboldi, Trevorensis Archiepiscopi, ad Robertum,

Episcopum Metensem, pro Cipriano Presbytero, ut ei deinceps in ipsius parochia degere lecas.

In nomine N. Patris & Y. Filii & A. Spiritus Sancti. Ratboldus, Sancta Treverensis Ecclesie, ac plebis ipsius humilis famulus, Roberto, reverendo fratre Metensis Ecclesie Antifiti, in Chirillo Principe Pastorum mansum cum gaudio prospexitatis ac perpetuatis gloriæ. Decreta Sanctorum trecentorum decem & octo Patrum Nicæa constitutorum saluberrima servantes, Deo dignam piamente fraternitatem vestram canonice aggredimur, & sub nomine Formata epistola reverente vestram sanctitatem adamas, vobis videlicet intimando, quia præfenti Presbytero nostro, nomine GISELARO, has dimissorias dedimus Litteras, quem in nostra Diocesi ecclesiastice educatum, de ordine Clericatu ad Presbyteratus proximum gradum: Ut his canonicas munitus specibus, cum nostra licentia ei in vestra parochia sub defensione ac regimine velutice cari dilectione degeret licet: illumine in finu sanctæ maris Ecclesie canonice favendum ac regendum vobis committimus. Hanc ergo epistolam Gracis litteris hinc inde munire decrevimus, & anno Ecclesie interventu B. Petri, cui specialiter ovile dominicum consimilum est, fraternitatem vestram ad custodium sui gregis diu nobis conservet in columen. AMHN. Summa horum mille CXXXIX. N. Y. A. N. P. O. T. Y. O. AMHN. Data Treveri Idibus Octobris, anno Dominica Incarnationis DCCCXCI. Indictione IX.

Indictione XI. Idibus Octobris & Episcopatus Ratboldi congruat anno Christi DCCCXCV. Summa numerorum, qui sub finem adscripta est, colligitur ex numero communis DCLX. & ex proprio DCCCLXIX. qui sit ex litteris P. O. T. Y. & Indictione IX. utriusque enim numeri summa MCDXXXIX.

X. Didoni, Episcopi Virdunensis, ad Ratboldum Trevorensis, pro Adriano Presbytero, ut ei deinceps in ipsius parochia maneat ac conscribi licet.

Reverentissimo & sanctissimo Ratboldi, sancte Treverensis Ecclesie Archiepiscopo Dado, Virdunensis Ecclesie devorus gregis famulus, in Domino vero summe felicitatis beatitudinem. Cum sancta Ecclesia prompta sit sequi documenta evangelica, que dicunt: Qui recipit Prophetam in nomine Propheta, mercede Propheta recipiat, & qui recipit prophetam in nomine justi, & certa. Et Apostolus jubeat hospitalitate sceleri & necessitatem sanctorum virorum communicate: tamen propter eos qui cauteritatem habent suam conscientiam, dicentes se esse implices, cum sint affecti diabolice replete, & pro opere pietatis dicant se de loco ad locum transire, cum sint suâ malitia faciente fugiti, & dicentes se esse ministerio sacro infertos, cum non sint: statutum est à sanctis Patribus neminem Clericum alienum & ignoratum recipi ab aliquo Episcopo, & intronizari in sua Ecclesia, nisi habeat à proprio Episcopo epistolam, qua in Canonibus nominatur Forma. Idem notum facimus paternitatem vestram, quid profens frater noster harum Litterarum paritor, nomine ADRIUNUS, non pro sua nequitia expulsi est à nobis, sed postulantibus fratribus nostris, ed quod ex famula nostra fuit, decidimus ei libertatem receptam à cornu altaris canonice, & ordinavimus eum ad gradum Presbyterii. Cui etiam haec dimissorias, five commendatissimas Litteras fecimus, & cum ad vestram dilectam fraternitatem dirigimus, ut in vestra parochia sub veltro facio regimine & defensione conditare valcat. Ego, inquam, in nomine N. Patris, & Y. Filii, & A. Spiritus Sancti, & in unitate sancte Ecclesie, in qua Petro datum est ius ligandi aequo solvendi, absolvo Dado, humilis Episcopus, Presbyterum Adriunum de civitate Virdunensi, Indictione XI. & licentiam do vobis, Ratboldi venerabilis Archiepiscopo, intronizandi eum in quacunque Ecclesia vestra vestre paracie. Dilectam paternitatem vestram, virtutum floribus insignitam, omnipotens Deus conservare dignetur. AMHN. DCCCLXXVIII. N. Y. A. N. P. O. T. Y. O. XI. D. M. X. Durandi, Episcopi Arvernensem, ad Rodolphi Turonensem pro Subdiacono quando, quem ejus cura committit.

Durandus, Dei gratia Arvernensis Episcopus, Rodulfo, excellensissimo Turonensem Archiepiscopo, quod in terra

Ivo p.
vi. cap.
434

Ivo. p.
vi. cap.
415

Matth.
10. 41.
Rom.
13. 13.

Ex Co-
dice S.
Albini.
Aude-
gav.

*1663

feliciti, vel. beatiti in Coelo. Comperiat dilectio vestra quod hic praetens Sublacato, quem manu propria consecravimus, muiericorditer Porrutam a nobis expectat epistolam, & omnem auctoritatem canonicas, huius interdantem & accipientem seri oportet & quatenus habet auctoritate fecuris, jure veltra dictione subjici valeret. Cumque petitionibus annuentes, mixtius nobilitati veltra hanc epistolam canonica auctoritate formata, ut quem sancti- tatis veltra a modo cultissime regando committimus, cum libet nolam concessione ad quocumque officium, seu ad quemcumque gradum viam tuerit, promoveatis, & omnem quam erga eum haecen potestatem nobis habere exerceere sit vobis licetum. Et ut nullus in vestro animo scrupulus habitus sit remaneat, ea signa que sancti Patres in

1664

Niceno Concilio statuere in hujusmodi epistolis scribenda,
in urbis & ultimus annotavimus. AMHN.

in primis & ultrop annosatios. AMPTN.
Littera fronti praefixa non satis integra videntur, & Subdia-
coni nomen non expressum rem obscuran facit: de tempore
autem Formata conjugate littere ex obitu Durandi, quae in
classe conjugal in anno m. xcvi. sub initium Concilii Aver-
senus Urbanus II. Hallensis ergo Formularium exemplo xii.
que proposituramus, auctiolum suorum nominibus insigita. Quia
bus addi potest extremo loco & aliud generale, quod inter
Formulas veteres post Marculfum edigas legitur numero xxi.
Si acutus haberet.

E I N I S.

P R I V I L E G E D U R O L.

LOUIS, PAR LA GRACE DE DIEU, Roi de FRANCE ET de NAVARRE : A nos amés & fœux Conseillers, les Gens tenant nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand-Conteil, Prévôt de Paris, Raillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenans - Civils & autres nos Justificiers qu'il appartenira, SAULT, Notre amé le Sieur de CRISTAC, Notre Conseiller, Lieutenant-Général Civil en la Sénéchaussée d'Uzerche, Nous a fait expoler qu'il desireroit faire imprimer & donner au Public un Ouvrage intitulé, *Cavallaris Regum Francorum*, Nos édition, auctor ac emendatior, dicitur *Illustrissimo viro Domino D^e Hus, Equi, Marchionis de MIROMENIL, Regiae Signature Prefectus*, s'il nous plairoit lui accorder nos Lettres de Privilège à ce nécessaires. A ces CAUSES, voulant favorablement traiter l'Expofant, Nous lui avons permis & permettons de faire imprimer ledit Ouvrage autant de fois que bon lui tiendra, & de le vendre & faire vendre par tout notre Royaume. Voulons qu'il jouisse de l'effet du présent Privilege, pour lui & ses hōirs à perpétuité, pourvu qu'il ne le rétrocéde à personne ; & si cependant il jugeoit à propos d'en faire une cession, l'Acte quilla contendra sera enregistré en la Chambre Syndicale de Paris, à peine de nullité, tant du Privilège que de la Cession ; & alors, par le fait seul de la Cession enregistrée, la durée du présent Privilège sera réduite à celle de la vie de l'Expofant, ou à celle de dix années, à compter de ce jour, si l'Expofant décède avant l'expiration desdites dix années. Le tout conformément aux articles IV & V de l'Arrêt du Conseil du 30 Août 1777, portant Réglement sur la durée des Privileges en Librairie. Faisans détestes à tous Imprimeurs, Libraires, & autres personnes, de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangères dans aucun lieu de notre obéissance ; comme aussi d'imprimer ou faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter ni contrefaire ledit Ouvrage sous quelque prétexte que ce puisse être, sans la permission expresse & par écrit dudit Expofant, ou de celui qui le représente, à peine de faire & de confiscation des Exemplaires contrefaçons, de six mille livres d'amende, qui ne pourra être modérée, pour la première fois, de pareille amende, & de déchéance d'état en cas de récidive, & de tous dépens, dommages & intérêts, conformément à l'Arrêt du Conseil du 30 Août 1777, concernant les Contrefaçons. A la charge que ces Présentes seront enregistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris, dans trois mois de la date d'icelles ; que l'impression dudit Ouvrage sera faite dans notre Royaume, & non ailleurs, en beau papier & beau caractère, conformément aux Réglements de la Librairie, à peine de déchéance du présent Privilège : qu'avant de l'exposer en vente, le manuscrit qui aura servi de copie à l'impression dudit Ouvrage, sera remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée, & mains de notre très cher & fœal Chevalier Garde des Sceaux de France, le Sieur Hus de MIROMENIL ; qu'il en sera ensuite remis deux Exemplaires dans notre Bibliothèque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, un dans celle de notre très cher & fœal Chevalier, Chancelier de France, le Sieur de MAURSOU, & un dans celle dedi Sieur Hus de MIROMENIL ; le tout à peine de nullité des Présentes ; du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire jour ledit Expofant & ses hōirs, pleinement & paisiblement, sans souffrir qu'il leur soit fait aucun trouble ou empêchement. Voulons que la copie des Présentes, qui sera imprimée tout au long au commencement ou à la fin dudit Ouvrage, soit tenue pour duelement signifiée ; & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amés & fœux Conseillers-Sécrétaires, soit ajouté comme à l'original. Commandons au premier notre Huissier ou Sergeant sur ce requis, de faire pour l'exécution d'icelles, tous actes requis & nécessaires, sans demander autre permission, & nonobstant clameur de Haro, Chartre Normande, & Lettres à ce contraires. Ca a tel est notre plaisir. Donnus à Paris le douzième jour d'Août l'an de Grace mil sept cent soixante-dix-huit, & de notre Regne le cinquième. Par le Roi en son Conseil.

ton Comte.
Sigis. LEBEGUE.

*Registre pour le Registre XX. de la Chambre Royale & Syndicale des Libraires & Imprimeurs de Paris, N°. 237. fol. 579, conformément aux dispositions énoncées dans le présent *Préfisage*, & à la charge de renouveler à la suivante Chambre les huit exemplaires prévus par l'*Article CVIII.* du Règlement de 1723. A Paris, ce 17 Août 1723.*

A. M. LOTTIN, l'aîné, Syndic.

Achevé d'imprimer pour la seconde fois le 24 Février 1780.

De l'Imprimerie de Benoît Morin, rue Saint Jacques, à la Vérité.

